PTG B.
1601

GRODNO
BIBLIOTEKA
ALFONS ROMMEL

Odd RCIN 18807
Inw 42083
N. 215206

Neque inutilem hanc rationem adferendæ cuique viro optimo famæ suæ esse, testis fuerit locuples C. Plinius, qui non aliam ob causam suos Historiæ Naturalis libros, in quorum tertio, quarto, quinto, & sexto Geographica tractat, Vespasiano, optimo tunc Principi, inscripsit; quam ut contra Vitilitigatores (Catonis enim verbo utitur) homines veræ laudis expertes se muniret, gratiamque sibi apud æquos & benignos arbitros pararet. Multa enim pretiosa videntur; quia sunt templis dicata. Eadem me quoque causa impulit, Illustres Domini, ut hoc quod videtis opus auspicatissimo nomini vestro inscriberem. ATLAS est Geographicus, continens accuratas totius orbis regionum delineationes, cum adjunctis Pinacum explicationibus: opus non unius anni, imo nec vitæ. Instituit Illud primus Gerardus Mercator homo Belga, omnium quotquot hactenus vixerunt in hoc genere Roscius. Sed is labori suo immortuus est, ut Apelles Veneri. Ego, qui vel natura ad hæc studia factus sum, vel sponte judicioque certo ea arripui, opus imperfectum magno ære redemptum meum feci, successique Atlanti illi (si non viribus, at saltem voluntate) alter Hercules. Supplevi igitur quæ deerant, totamque Hispaniam cum universa Asia, Africa, atque America & partibus aliquot Galliæ & Germaniæ ipsius operi adjeci. Quantum operæ sit atque ingenij unam aliquam Tabulam designare, quantæ artis unam cælare, quantę facundię unam verbis describere noruntqui tentaverunt: nos damus post Mercatorem non unam, sed plus minus quinquaginta. Recte olim Domitius Piso, thesauros judicavit eruditorum virorum opera esse oportere, non libros: idem ut de isto opere judicium esset mortalium, laboravi: ea quidem contentione, ut non rarò cum valetudinis detrimento desudarim. Christo sit gratia quod vivo valentique mihi contigerit finem laborum meorum conspicere, liceatque post tot labores tandem aliquando respirare. Hoc autem opus in Aeternitatis templo consecraturus, volui Illustri nomini vestro inscribere; non quod aliqua per illud ad Vos famę fieri possit accessio, sed tum propter se, tum propter me. Vos nimirum in excęlso rerum humanarum locati ij estis, qui supra reliquos nostri seculi Principes ac Magistratus terras omnes & maria per cives vestros aut advenas lustratis, vix ut ullus in orbe tam abstrusus angulus sit, qui vestram notitiam fugiat. Non ita alij, quibus neque ob locorum oportunitatem, neque ob studia civium ea commoditas divinitus concessa est. Cui ergo melius hæc mea potuerim deferre quam Vobis? De me jam ante dixi; sperare me a vobis præsidium adversus judicia eorum, qui non nisi per alienæ famæ ruinas gradum sibi faciunt ad gloriam. Accipite ergo, Illustrissimi Viri Domini & Patroni honorandi Atlantem istum Geographicum, meque vestri nominis cultorem studiosissimum aura prosequimini benevolentiæ. Ita vos Deus veros Reip. nostræ Atlantes ornet, juvet, protegat, per Christum Dominum nostrum. Dat. Amstel. XIII Calendarum Aprilis. Anno 1607.

Illustriss. Amplitud. Vestræ devotissimus Cliens

IUDOCUS HONDIUS.

IUDOCUS HONDIUS
LECTORI, S.

EN *tandem promissus Atlas (humaniss. Lector) prodit integer: opus felicissime quidem à Doctiss. V. G. Mercatore inchoatum, a nobis autem nunc Deo juvante, ad finem perductum. Nos enim omnem adhibuimus diligentiam, ut reliqua omnia quæ ad fastigium huic operi imponendum desiderabantur, quam accuratissime adjungerentur. Flagitabat enim operis huius dignitas, ut non solum Europam integram (cui deerat Hispania) daremus: sed etiam reliquas Orbis partes, Africam scilicet, Asiam & Americam ad Europam adiungeremus. Difficillimum sane nobis fuit in tanta Tabularum Hispaniæ penuria quidquam boni & certi in vulgus edere. Quis enim vel modice delineavit & descripsit Hispaniam? Quid de Africa, Asia & America vastissimis regionibus dicemus. Has adierunt scio patrum nostraque memoria plurimi Viri docti & solertes, Matheseos etiam non imperiti, ex quorum scriptis notatisque* Chartulis *multa habemus ab antiquis vel plane ignorata, vel saltem parum cognita & lustrata. Sed quid hæc ad accurratius illas dilineandas ac describendas? Quid ad exactam Europæ descriptionem a Mercatore nostro editam? Hæc enim nobis propinqua; hæc respectu aliarum partium exigua: hæc ubique nobis patet: hæc denique sæpius nobis lustrata descripta & emendata est. Illæ situ procul a nobis remotæ, spatio immensæ, & alicubi penitus nobis clausæ sunt. Tanta præterea nonnumquam observationum differentia, etiam in ijs quæ sæpius lustrata sunt, ut solo nomine dumtaxat conveniant. Quamobrem licet Gerardus Mercator vir doctissimus etiamnum superstes esset, neque sibi, neque alijs simili modo hic satisfacere posset. Nos certe pro virili in hisce partibus describendis, probatissimos quosque auctores sequuti, nostrum laborem Geographiæ candidatis non ingratum fore speramus. Potuisset Mercator hæc felicius fateor. Quis enim huius accuratas descriptiones, diligentiam, curam & judicium imitabitur? Quam nitide, quam eleganter, quam accurate, quam ad amussim, quanto judicio quidvis fecit? laudatur non immerito* Speculum Orbis *a Gerardo de iudæis editum: laudatur viri diligentissimi Abrahami Ortelij* Theatrum*: laudantur & aliorum non contemnenda opera. Sed si cum Mercatoris opere conferas, longe huic postponenda quivis vel mediocriter doctus judicabit. In illorum enim Tabulis desunt plerumque longitudinis latitudinisque gradus: imo & ubi habentur, sine mensura certa & ordine additi. Omitto & alia in quibus Auctorum negligentia, vel directoris inscitia peccatum. De tabularum descriptionibus non loquor, in quibus V. Cl. D. D. P. Merula & P. Bertius (quorum scripta magno nobis usui fuerunt) excellunt: sed de ipsis Tabulis Æneis, deque Fabrica Mundi a Mercatore edita. Quid multa? Vino vendibili, ut est in proverbio, suspensa hædera nihil opus est. Addidit noster author singulis, quas ipse in publicum edidit Tabulis, descriptiones Politici Status ordinem continentes, quas in illius laudem & memoriam, prout ipse habuit, integras servavimus. Iis vero gravi ratione ducti descriptiones alias, alia methodo, satis ut nobis quidem videtur artificiosa (judicium penes Lectorem sit) adiunximus. Eæ autem Affini meo Petro Montano Viro (absit verbo invidia) cum docto & pio, tum in labore indefesso, debentur. Hic eas ex plurimorum tum veterum, tum recentiorum probatissimorum auctorum scriptis (servatis sæpius auctorum verbis aut modice interpolatis) juxta methodum eruditissimorum virorum judicio concinnatam, bona fide collegit. Habes ergo iam (humanissime Lector) opus Geographicum magnis sumptibus & laboribus elaboratum: habes totius Mundi imaginem. Habes non solum ea quæ Mercator noster toto vitæ curriculo in hoc opere præstare potuit: verumetiam quidquid post ipsum Europeorum navigationibus detectum est: Habes denique Indices locupletissimos quibus sine mora singula invenias. Vale Lector, fave & fruere nostris laboribus. Amstelodami XIII Calendas Aprilis Anno a Christo nato* CIƆ IƆC IV.

**

GERARDO MERCATORI
ET
IUDOCO HONDIO
Cosmographis.

QVis novus Alcides cælum, terrasque, polumque
Atlante fesso sustinet?
Hondius est. Tabulas nobis quas maximus Atlas
Mercator Orbis liquerat
Perficiens. Cælo dignus qui vivat uterque
Et hic & ille perpetim.

PETRUS BERTIUS.

In Gerardi Mercatoris Flandri
ATLANTEM.
Labore Petri Montani, diligentia & sumptu Iudoci Hondij recenter editum.

Οὐρανὸν ἀστερόεντα γέρων κυκλούμενος Ἄτλας,
Καὶ μεγάλους κόσμου κίονας οὐρανίου,
Δεινὰ παθὼν ὤμοισι σιδηρείοισιν ἄειρε,
Εἰς δ' ἐτέων πολλὰς στάσκεν Ὀλυμπιάδας,
Πολλὰ Διὸς κρυερῇσι παλυνόμενος νιφάδεσσι,
Πολλὰ δ' ὕπερθε καμὼν λαίλαπι μαινομένῃ,
Οἷα δ' ἐνὶ νεφέεσσι πατὴρ προέηκε βέλεμνα,
Κυδιόων βροντῇ, κυδιόων στεροπῇ.
Αὐτάρ οἱ ἴς πεπέδητο, πόνῳ δ' ὑπὸ γυῖα λέλυντο,
Ὕδασι καὶ πολλῷ γήραϊ τειρομένῳ.
Πληϊάδες δ' ὀλόλυξαν ἑὸν πατέρ' εἰσορόωσαι,
Κρυψάμεναι πυκνῶν ὄμμαθ' ὑπὸ νεφέων.
Οὐκέτι δ' ἄχθος ἄωρτο πελώριον οὐκέτι δ' αἰθὴρ,
Ὡς πάρος. ἀρχαίοις κίοσιν ἐμβεβαώς.
Γήεραρδος δ' ὑπόδυ πάλιν οὐρανὸν ἀστερόεντα
Ἡμεδαπός, σοφέων παῖς ἀπὸ Φλανδριακῶν.
Πρῶτα δ' ἰὼν ζείδωρον ὑπεστηρίξατο γαῖαν,
Πάντα δὲ μέτρησεν νάματα καὶ ποταμούς.
Μοντάνου δ' οἱ ἐπῆλθε καὶ Ὀνδιάδαο μενοινή,
Οὗτος χαλκογράφων κῦδος, ὁ δ' ἰδμοσύνης,
Χαίρετε κόσμου τέκνα, νέος πάλιν ἀντὶ γέροντος
Φλανδριακῶν Ἄτλας ἦλθεν ἀπὸ πολέων.

Pleïadum genitor, cui vasti pondera cæli
Et grave commisit Græcia mater onus,
Diu steterat, magnosque humeris libraverat axes,
Qua medium mundi linea findit opus:
Tot nivibus, sævo, toties percussus ab imbri,
Et toties pennis Core vel Eure tuis.
Tot gravibus telis, quot Iupiter æthere torquet,
Seu tonitru ludit, fulmine sive suo.
Dum senio tandem, dum multis debilis annis
Et nimio victus membra labore fuit.
Pleïades mæstum quoties gemuêre parentem,
Et sua texerunt nubibus ora suis!
Nil erat, ibat onus, pronoque ardebat Olympo
Cedere cardinibus ætheris aula suis.
Gerardus subijt cæli flammantia tecta,
Ille meus, civis Flandria nostra, tuus.
Ac primum validam suspendit pondere terram,
Et radio cunctas cedere jussit aquas.
Montani pariter, pariterque ars subvenit Hondi,
Hic scalpro calamo promptior ille suo.
Gaude maxima terra: novus tibi Flandricus Atlas,
Quod senior nequijt ferre, subivit onus.

Daniel Heinsius Flander Græcarum Literarum Professor.

FRustra suspenso figat sublimia cælo
Frustra sidenti lumina prona solo:
Atque vices varias studio speculetur inani
Quas cælum motu, terra quiete facit:
Quem non defigat rerum admiratio: qui non
Agnoscat causas ordinis atque decus
Priscos fama fidem fecit vana parentes
Terræ nascentis atque Poli memores
Sparsisse in seros post prima piacula natos
Dulcia tam pulchræ semina notitiæ,
Sed fugitiva: manu duo in vestigia ducant
In metas pulvis sectus & in numeros.
Queis sine prima sepulta foret doctrina parentum,
Artificisque manus, atque labor operum:
Auxilijs quibus & cælo & succedere terræ
Magnæ fidenter instituere animæ.
Tellurisque modum radio finire marisque
Atque umbras certis legibus ire vagas.
Ipsaque metari vastæ intermundia molis
Ipsa Iovis Stygij regna Iovisque Patris.
Commensum astrorum, numerum promittere arena
Et stabilem centri sede movere globum.
Denique tantorum generosa propago Virorum.
MONTANVS ausu & HONDIVS eximie
Antiquum sæclis nostris ostendere mundum
Seu libet in plano visere sive globo,
Præsentemque suis ostendere civibus orbem
Sive libet grandem visere sive brevem,
Stulte spes humiles patrio concludat agello
Cujus sit terra machina mancipio.
Ordineque in patrium curas extendat Olympum
Cui nil quod terræ quærat in orbe super.

Iacobus Gruterus.

Ὕγωνος τοῦ Βροχθωνοῦ τετράστιχον
Εἰς Ἄτλαντα Γηεράρδου, καὶ Ὄνδιου.

Εἴρηται τὸν Ἄτλαντ' ὤμοις τὸν οὐρανὸν αἴρειν,
ὡς ἔφερεν πινυταῖς αἰπὺ τέχνασμα φρεσίν
Οὐκ ἦτλων Γήεραρδος, ἰδ' Ὄνδιος ὁ κλυτοτέχνης
εἴκελος ἆρα τρεῖς ἐστὶν Ἄτλαντας ἰδεῖν.

INDEX
TABULARUM
HUIUS OPERIS SIVE
Deſcriptionum Earundem.

A.

ABrenethea 63
Abyſſinorum Regio 352
Achaia 341
Abruzzo 324
Ægyptus 349
Africa 35. 346
Ainia 63
Algarbia 114
Anguſia 63
Albion 45
Albania 340
Alſatia inferior 262
Alſatia ſuperior 264
Ambon 375
America 39. 380
America Meridionalis 388
Anconitana Marchia 320
Andaluzia 117
Andegavenſis Ducat. 160
Anglia 65.67. 69. 71.73. 75. 77. 79.
Angleſey 69. 79
Apulia Peucetia 326
Argow 188
Apulia Daunia 326
Anjou 160
Aquitania 145
Arelatenſe Regnum 145
Arteſia 224
Aragonia 121
Arvernia 146
Aſia 37. 356
Aſia Minor 362
Auſtria Archiduc. 290

B.

BAndan Inſ. 375
Barbaria 348
Baſilicata 327
Baſilienſis Provincia 183
Bavaria Ducatus 276
Beauſſe 140
Belgium 194
Bellovacorum 157
Bercheria 78
Berghe Ducat. 250
Berry 162
Berry Ducatus 162
Betfordia 78
Biſcaia 115
Bituricenſis Ducatus 162
Bohemia 286
Boina 63
Borbonius Duc. 164
Borneo 375
Boruſſia 95
Boſnia 335
Boulonge Comit. 159
Brabantia 204
Brandenburg 282
Braſilia 389
Bremenſis Epiſc. 247
Brechinia 72. 73
Brecknocke 71
Breſcia Comit. 312
Briſgoia 265
Britannicæ inſulæ 45
Britannia 139
Brunſwijck 268
Buckingamia 77
Buchania 63
Bulgaria 337
Burgundia Comit. 174
Burgundia Ducat. 176

C.

CAdurcium 168
Calabria 327
Camboia 375
Campania 149. 155
Campagna di Roma 322
Canariæ inſul. 351
Candia 344
Cantabrigia 77
Cantiera 60
Cantium 78
Cambria 73
Cardigan 71
Carmardin 71
Carnarvan 69. 72. 74
Carniola 317
Caricta 59
Carinthiæ Ducatus 293
Caſtella aurea 388
Caſtella nova 117
Catalonia 122
Catalonia ſpecialius 123
Cathaneſia 64
Celebes 375
Cenomanenſis Com. 161
Ceretica 74
Ceilon Inſ. 378
Cerigo 365
Ceſtria 69
Chili Reg. 389
China 370
Chios I. 364
Cilia Comitatus 317
Cleve 204. 230
Clivenſis Ducatus 204
Coila 59
Colonienſis Diœceſ. 251
Conatia 49. 51
Congi Reg. 353
Corfu Inſ. 345
Cornubia 71
Corcyra 345
Corſica 328
Creta 344
Croatia 334
Cuba Inſula 386
Cumberlandia 67
Cyprus 364
Cythera 365

D.

DAnia Reg. 87. 89. 91. 93
Dalmatia 335
Delphinatus 146
Denbigh 69
Derbia. 75
Devonia 71
Diœceſis Bremenſis 247
Dorceſtria 71
Dunelmenſis Epiſc. 67
Duringen 272

E.

EBoracum 75
Emdenſis Com. 244
Epyrus Inſul. 340
Eſſexia Comit. 78
Euboea 365
Europa 31. 33

F.

FErraria Duc. 311
Fez Regnum 350
Fifa 63
Fionia 87. 93
Flandria Comit. 200
Flandriæ Pars Orientalis 202
Flint 70. 74
Florida 385
Francia 149. 151
Franconia 274
Fretum Magell. 390
Friſia Occidentalis 242
Friſlandia 41
Friuli 316

G.

GAlecia 115
Gallia 133. 135 & ſeq.
Gallovidia 59
Garneſey 80
Geldria Ducat. 220. 222
Genuenſium Ducat. 309
Germania infer. 194. 196 & ſequ.
Germania ſuper. 236. 238 & ſeq.
Gilolum 375
Glamorgan 73. 72
Gloceſtria 71
Glottia 59
Glottiana 59
Gorea 63
Græcia 338
Groenlandia 41
Guinea 354
Guinenſis Comit. 159
Gulic Duc. 204
Guipiſcoa 115

H.

HAnnonia 226
Hartfordia 78
Haſſia 270
Hebrides inſul. 46
Herefordia 72. 73
Helvetia 180
Hibernia 47. 49. 51. 53. 55
Hiſpania 111. 113. 115 & ſeq.
Hiſpania Nova 382
Hiſpaniola 386
Hollandia Comit. 206. 208 & ſeq.
Holſatia 91
Hungaria 2 6
Huntingdonia 77

I.

IAmaica 387
Iaponia 376
Iarſey 80
India Orientalis 372
Inculiſmenſis ager. 146
Iſlandia 43
Iſtria 317
Italia 298. 300. 302 & ſeq.
Iuliacenſis Ducat. 204. 255
Iutia 87. 89
I. Gilole 375
I. S. Ioannis 387
Inſulæ Indię Orientalis 374
I. Margarita 387
I. Principis 355
I. S. Thomæ 354

K.

KArſtia 316

L.

LAgenia 49. 51
Lancaſtria 69
Lauwenburg 266
Latium 322
Leceſtria 76
Legio 116
Lemannus Lac. 186
Lemnos 364
Leodienſis Diœceſ. 252
Levinia 60
Limburgenſis Ducat. 230
Lemovicium 141
Lincolnia 75
Linlitquo 62
Lithuania 101
Livonia 97
Lorna 60
Lotharingia 170. 172
Lothiana 61
Lombardia 304. 306. 308. 310
Lucania Baſilicata 327

B 2

Lunenburg

INDEX.

Lunenburg 267
Lusatia 281
Lutzenburg 228
M.
Magdeburgensis Episcopatus 269
Macedonia 340
Malacca 375
Mannia 70
Mantua Ducat. 311
Marocci R. 350
Maridunensis ager 74
Marcha Tarvisina 306
Marcia 59
Marck Comitatus 251
Marria 63
Media 49.52
Mediolanum Duc. 313
Meydburg 145
Mekelenburg 267
Merionith 70.74
Middelsexia 78
Milo I. 345
Misnia 281
Mitylene I. 365
Moluccæ I. 374
Mona I. 79
Monumethia 71.73
Momonia 51.55
Montensis Ducatus 250
Montgomery 70.74
Montis Ferrati Marchion. 308
Moravia 63.288
Morea 342
Moscovia 99
Murcensis Comit. 254
N.
Namurcensis Comitatus 227
Natolia 362
Navernia 64
Naxus 345
Neapolitanum Regnum 324.326
Negroponte 365
Nitia 59
Niscia 345
Norfolcia 76
Northamptonia 77
Normandia 140
Northumbria 67
Nothingamia 76
Norwegia 81
Nova Zembla 41
O.
Oldenburgensis Comitatus 245
Orbis terræ Typus 29
Orcades insulæ 46.64
Overyssel Dom. 223
Oxonia 77
P.
Palatinatus Rheni 258
Palatinatus super. 278
Parmensis Ducat. 311
Patavij ditio 315
Pedemontium 308
Peloponnesus 342
Penbrock 72.74
Pennon de Velez. 351
Persicum Reg. 366
Peruvia 388
Philippinæ Ins. 375
Picardia 149.153
Pictaviensis Comit. 166
Poictou 166
Polonia Reg. 2[illegible]
Podolia 102
Polus Arcticus 41
Popaiana 388
Pomerania 283
Portugallia 113
Provincia 147
Prussia 95
Puglia Piana 326
R.
Radnor 72.73
Rhodus 365
Renfroana 59
Romandiola 310
Romania 337
Rossia 64
Rugia 284
Russia 101.102
Rutlandia 76
S.
Sabaudia 146.178
Salopia 69
Salzburgensis Archi. 292
Samogitia 102
Santorini 345
Santonia 143
Sardinia 329
Saxonia inferior 266
Saxonia superior 280
Scandia 87
Scarpanto 345
Sclavonia 334
Scotia 57.59.61.63
Servia 337
Siebenburgen 103
Sicilia 330
Silesia 295
Sleswicensis Ducat. 91
Somersetus 71
Sophorum Imper. 366
Southamptonia 78
Soutsexia 78
Spoletanus Ducat. 321
Staffordia 75
Stalimene I. 364
Sterlinensis ager 59
Styria, Stirmarck 332
Suffolcia 77
Sumatra 375
Sungovia 265
Surria 78
Sutherlandia 64
Suecia 82
Suevia 262
T.
Tartaria 368
Taurica Chersone. 105
Taichia 60
Terra Australis 390
Terra di Barri 326
Terra di Lavoro 324
Terra di Otranto 327
Terra Sancta 360
Teviotia 59
Thracia 337
Thuscia 318
Timor 375
Tirolensis Comit. 306
Trassisalania 223
Transsilvania 103
Trevirensis Pro. 229
Turingia 272
Turonia 146
Tunetanum Reg. 348
Turcicum Imper. 358
V.
Valentia 119
Valesia 305
Vasconia 146
Vecta 79
Vendocinensis 161
Verona Princ. 314
Vicentiæ ditio 314
Vigornia 72
Virginia 384
Vlaenderen 200.202
Volhinia 102
Vltonia 49
Vltrajectinus Episc. 216
W.
Walachia 336
Waldec Co. 256
Wallia 73
Warwicum 77
Westmorlandia 69
Westphalia 246.248.250
Wight I. 79
Wigornia 71
Wislispurgergow 184
Wiltonia 71
Windorum Marchia 316
Wirtenberg 260
Z.
Zacynthus 345
Zelandia Com. 218
Zeilan Ins. 378
Zelandia 87
Zurichgow 182
Zutphania Comit. 221

FINIS.

IN ATLANTEM GERARDI MERCATORIS A IVDOCO HONDIO Suppletum & divulgatum.

EPIGRAMMA.

REgia pyramidum sileat miracula Memphis,
    Romaque nec moleis tollat in astra suas.
Majus opus dias in luminis exijt oras,
    Debita quæ Flandris palma duobus erat.
Sed medio in cursu sudanti ac magna minanti
    Mors MERCATORI dempsit iniqua comam:
Sic clarum meditatus opus vita excidit auctor.
    Non potuit totus sed tamen ille mori:
HONDIUS accessit nutantis destina mundi.
    HONDIUS ATLANTIS fama secunda fuit.
Si canis ignavus quondam, si pervigil anser
    Creditus: hinc maculam deleat ille suam.
Anseribus demus Capitolia tuta fuisse;
    SERVATO fuerit sed canis ORBE prior.

P. SCRIVERIUS.

IN TABVLAS GEOGRAPHICAS GERARDI MERCATORIS Authore & Auspice CL. V. IVDOCO HONDIO Auctius & Illustrius evulgatas.

CVrrit ad Eoos mercator & extera regna
Ditibus ut gazis & multo fulgeat auro;
At noster Mercator ad ultima climata Mundi
Mente abiens cæloq; solum dimensus & undas,
Majus opus gazis atq; omni rettulit auro.
Accessit sollers hinc HondI cura laborq;,
Qui terram & totum rimatus mente profundum
Extremam adjecisse manum cultumq; decusq;
Tanto operi instituit magno molimine rerum.
Vnde etiam artifici dedolans ære tabellas
Insignem meruit prælatæ laudis honorem.
Vt dubium sit, utri plus debeat Orbis & urbes:
Nam MERCATORIS *velut eminet* HONDIUS *aurâ,*
Sic quoq; MERCATOR *nunc* HONDI *munere floret.*
Quas dignas vivo grates jam reddimus urnæ.

IOH. ISACIUS PONTANUS.

GERARDUS MERCATOR NATUS RUPELMUNDÆ III NON. MARTII ANNO CIƆIƆXII: VIXIT ANN. LXXXII. M. VIII. D. XXVI: DENATUS IV NON. DECEMBRIS ANNO CIƆIƆXCIV.
IUDOCUS HONDIUS NATUS IN PAGO FLANDRIÆ DICTO WACKENE XVI KALEND. NOVEMBRIS ANNO CIƆIƆLXIII: VIXIT ANN. XLVII. M. VII. D. XXIX: DENATUS XIV KAL. MARTII ANNO CIƆIƆCXII.

ATLAS
GERARDI MERCATORIS
ET
IVSTI HONDII
Cosmographorum mortem Dolens.

ECquis erit tandem finis tam multa querendi?
Heu quoties ad me cura molesta redis?
Ergone ne totum tristes sævique dolores
Conficitis? miserum an spicula cuncta petunt?
En pridem Alcidæ veteris pertristia fata
Luxi, illum raperet cum fera Parca virum:
GERARDUM *raperet Magnum cum Parca maligna,*
Infesta heu magnis Parca maligna nimis!
GERARDUM *Terræ Cœlique quod omnia celat*
Scriptorem insignem, qui mihi grande decus.
Nisus qui æternis æri committere punctis
Spectandum quicquid latior Orbis habet:
Principio parvis Tabulis membra omnia penè
Prodidit, EUROPAE *quæ ferat esse sua.*
Præterea quicquid totâ hac in parte notandum,
Et memori dignum posteritate foret.
Quando operam his navat Senior, jam totus in illis,
Parca vetat summam ponere sæva manum.
Instructam graphicâ spoliavit arundine dextram,
Inque suo cursu nobile rupit opus.
Artificis tanti luxi vivo impete raptum,
Paucula singultu verba frequente trahens:
Interea, attritum his curis spes una fovebat,
Quod novus Alcides HONDIUS *iste meus,*
Me senio fesso, Cœlum, Terrasque Polumque
Fulciret, Tabulas perficeretque meas.
Continuò radium sumpsit, scalprum, calamumque,
EUROPAE *extremam hic imposuitque manum.*
Hinc alias Mundi partes describere pergit:
AFRICA *cum membris conspiciturque suis.*
Inde ASIAM *aggressus magnam, Regna omnia prodit*
Illius & partes exhibet ipse oculis.
Addita & his quarta est Mundi nova portio, pridem
MAGELLANE *tuis cognita navigijs.*
Successisse novum veteri lætabar Alumno
Alciden, sed & hunc mors rapit ante diem.
Sic ego qui pridem GERARDI *tristia fata*
Flebam, iterum ad lachrymas cogor abire novas.
Siccine te nostri rarissima gloria secli
IUSTE HONDI *nobis eripit atra dies?*
Quid facitis Divæ, crudelia numina, Parcæ?
Communem hunc cunctis cogitis ire viam?
Ætate huic viridi rupistis stamina vitæ
Qui curæ Musis Mercurioque fuit?
O manus, o digiti per quos sibi diva Minerva
Dædala visa fuit, Mercuriusque sagax!
Sed quid? stat sua cuique dies mortalibus ævi,
Quam statuit Dominus cuncta creata regens.
Et Christo felix IUSTUS *cæloque receptus*
Hanc audit vocem, serve fidelis ades.
Ergo tuum tandem mœrorem & pone querelas:
IUSTUS *Iustorum hic additus est numero.*
Ingenijque sui doctis monimenta reliquit,
Quæ nunquam tenebris obruet ulla dies.

PETRUS MONTANUS.

IN OBITUM
CL^mi. V.
IUDOCI HONDII
COSMOGRAPHI.

ATlantem Terris dedit HONDIUS, orbus at Orbis
Præsidio Atlantis jam ruiturus erat.
Iupiter occurrit, fatoque ad sidera raptum
HONDIUM Atlantæas jussit obire vices.

MAXAEMYLIANUS VRIENTIUS
Opt. V. populari suo, pro adfectu. P.

quo sine prole defuncto, ad se universum jus Rex revocavit, & Filio *Henrico* VIII reliquit, cujus Filius Edwardus VI maximam ejus partem *Gulielmo Herberto*, quem Penbrochiæ Comitem, & Baronem de *Caerdiff* crearat, venundedit. Ad *Dimetas* transeo. Hic primo loco occurrit *Ager Maridunensis*. In eo *Fons est* (ut scribit Giraldus) *qui naturali die bis undis deficiens, & toties exuberans marinas imitatur instabilitates. Penbrochia* proxima est. Hujus. I. Comitem *Gilbertum Strongbow* fuisse lego, cui Stephanus Rex Penbrochiæ Comitis titulum primus contulit. Ille *Richardo Strongbow* filio, Hiberniæ domitori reliquit. Hujus unica filia *Isabella Gulielmum* Dominum de *Hempsted*, Angliæ Marescallum, maritum eo adauxit, virum belli pacisque artibus florentissimum. De quo extat in Rudburni Annalibus hoc Epitaphium:

Ager Maridunensis. *Penbrochia.* *Imperium Majorū.*

Sum quem Saturnum sibi sensit Hibernia, Solem
Anglia, Mercurium Normannia, Gallia Martem.

Filijque ejus. V. successive Penbrochiæ Comites fuerunt: *Gulielmus Iunior* dictus, *Richardus*, *Gilbertus*, *Gualterus* & *Anselmus*. Quibus omnibus sine prole intra breve tempus sublatis, Comitatus hujus gladio Henricus IIII *Gulielmum de Valentia* e Lusigniana in Pictonibus familia cinxit. Huic successit *filius Audomarus*. De reliquis Comitibus lege Camdenum. Tertia *Dimetarum* Regio est *Ceretica*. Ejus oram Normanni vix suo in Britannia imperio confirmato, statim tentarunt, & feliciter quidem res successit. Maritima enim paullatim Wallis extorserunt, sed maximam ejus partem concesserunt *Cadugano* filio Blethini, Britanno prudentissimo, cujus gratia plurimum in universa Wallia poterat, & quo amicissimo utebantur Angli. Sed cum ejus Filius *Oenus* Anglos assiduis excursionibus infestaret, infelix pater patrimonio mulctatus, in Hiberniam se subducere coactus est. *Ceretica*m vero Rex Henricus I. Comiti Clarensi *Gilberto* donavit. Sed *Caduganus* cum Oeno filio in gratiam postea ab Anglis receptus, quæ sui erant patrimonij etiã recepit. *Rogerus de Clare* postea Ceretica Henrici II munificentia accepit. Sequuntur jam Ordovicum Comitatus percurrendi; inter quos *Montgomeria* primum locum occupat. Hanc *Powisiæ Principes* a tertio filio Rotherici magni prognati cum alijs (licet Rogerus & Hugo Montgomerienses partem nonnullam abrasissent) perpetua serie ad Edwardi II tempora tenuerunt. Tunc enim *Oenus* e Britannico sanguine ultimus Powisiæ Dominus *Havisiam* unicam filiam reliquit, quam Joannes Charletonus equestri dignitate Anglus duxit, & jure uxorio Dominus Powisiæ ab Edwardo factus erat, qui Leonem rubrum erectum aureo in clypeo gerebat. Hujus hæredes masculi ad quartam usque progeniem hoc honore claruerunt, donec in Edwardo mascula successio abolita fuisset. *Merionithia*, Giraldo *Terra filiorum Canæni* dicitur. Hanc *Hugo* Comes Cestrensis primus Normannorum dispositus præsidijs occupavit, cum Gruffinum filium Conani captivum teneret, sed postea ille hanc cum reliquo principatu recuperavit, posterisque reliquit, donec fatali periodo confecta, in Leolino desijt. Incolæ hujus Regionis Rei pecuariæ omnino sunt attenti, & lacticinijs vescuntur, butyro videlicet, caseo, &c. statura, colore nitido, habitu visendo, & corporis lineamentis vix alteri in Britannia genti concedunt, sed ob præproperam venerem & otia male apud vicinos audiunt. Supra Merionithiam jacet *Caernarvonshire*. Cui statim a Normannorum in Britanniam ingressu *Gruffinus* Conani filius præfuit, qui cum influentes Anglorum in Walliam copias reprimere non potuisset, tempestati subinde cessit; demumque cum sua integritate Regis Henrici gratiam redemisset, facile etiam ab Anglis sua recuperavit, posteritatique reliquit ad *Leolinum* usque. Qui cum fratres injurijs, & vicinos Anglos Edwardo. I. clientelari jure teneret, eoque nomine mille Marcas quotannis persolvit. Quibus conditionibus cum postea non staret, sed suam perfidique fratris pertinaciam potius, quam spem sequutus, aleam belli denuo tentaret, interfectus, & sibi & Britannorum in Wallia imperio finem attulit. *Denbighia* sequitur, de cujus soli qualitate in Angliæ III Tabula diximus. Hoc loco addendum quod de ratione glebas comburendi in hac regione, scribit Camdenus: Occidua *Denbigiæ* pars, nisi quod lætior sit, qua Oceano pulsatur, sparsim habitata, glabris & macilentis montibus plusquam protuberat, quorum tamen maciem in montium pronis, ut alibi in Wallia, cultorum diligentia, & solertia jampridem vincere cœpit. Terræ enim corium latiore vomere in cespites sive bracteas abradentes, eos artificiose congestos injecto igni in cineres redigunt, quibus in agros illos excoriatos inspersis, eorum jejunam sterilitatem ita lætificant, ut avenam, supra quam credi possit, profundant. Nec hæc glebas comburendi ratio nova est, sed admodum antiqua, ut e Virgilio & Horatio videre est. Cum autem res Wallorum seditionibus, & Anglorum incursionibus in lapsum prona jam sisti non poterat, *Comites Cestriæ*, *Warenniæ*, *Mortuomarij*, *Laceius* & *Greij*, primi Normannorum hanc provinciolam paullatim occuparunt, & suis possidendam reliquerunt. Sequitur ultima *Walliæ* provinciola Anglis *Flintshire*. Hujus agrum *Cestrenses Comites* levia prælia ex occasione, & opportunitate cum Wallis conserentes, primi Normannorum sibi subjecerunt. Sed cum illa jam desiissent, *Edwardus* I, hanc & omnem Walliæ oram maritimam sibi tenuit. Interiora proceribus suis, ut visum erat assignavit, consilium Augusti sequutus, qui validiores & exteriores provincias ipse suscepit, ceteras proconsulibus sortito permisit. Atque hæc de Walliæ regionibus speciatim hactenus: pauca his generatim de Wallia subijciamus. Scribit Galfridus Monomuthensis, in his Walliarum partibus, prope Sabrinam fluvium, stagnum esse, quod accolæ *Linligunam* vocant: id inquit, cum in ipsum mare fluctuat, in modum Voraginis recipitur, sorbendoque fluctus nullatenus repletur, ut riparum marginem operiat; at dum mare decrescit, instar montis eructat absorptas aquas, quibus demum ripas tegit & adspergit. Interim si gens totius patriæ illius adversa facie prope staret, recepta intra vestes undarum adspergine, vel vix vel numquam elabi valeret, quin a stagno voraretur. Tergo autem verso, non est irroratio timenda, etiamsi in ripis adstaret. *Cambri*, ut testatur Humfredus Lhuynus, Anglos vestitu imitantur, impatientes laborum, generisque nobilitate ferocientes, parce & duriter domi vitam agunt: plerique in Anglia se clientelæ & famulitio Regũ & nobilium dedunt, ad quæ supra quam dici potest sunt apti: liberorum etiam educationi institutionique operam dant: quo fit ut nullus adeo in universa Cambria sit fortuna tenui, qui non in schola edoctus sit: peritiores Iuri operam dant, deque eo per totam Angliam respondent. Et quemadmodum olim hæc gens (ut Tacitus refert) injuriarum impatientissima continuis pugnis & homicidijs inter se digladiabatur; ita nunc ob legum metum, quibus optime obediunt, supra omnes gentes, litibus & controversijs inter se, usque ad omnium bonorum consumptionem, contendunt. Sed de his satis. Si quis plura petat, adeat eundem Humfredum, Giraldum, Camdenum, & alios.

Ceretica. Imperium Majorū. *Montgomeria. Imperium Majorū.* *Merionithia. Imperium Majorū.* *Incolarum Mores.* *Caernarvonshire. Imperium Majorū.* *Imperium Majorū.* *Flintshire. Imperium Majorū.* *Cambrorū montes.*

VITA
Celeberrimi Clariſſimique viri
GERARDI MERCATORIS
RVPELMVNDANI:

à Domino Gualtero Ghymmio, Patritio Teutoburgenſi, ac ejuſdem oppidi antiquisſimi Prætore dignisſimo, conſcripta.

GERARDUS Mercator Illuſtriſſimi principis Iuliæ, Cliviæ, Montis &c. coſmographus longe exercitatiſſimus editus eſt in lucem anno milleſimo quingenteſimo duodecimo, quinta Martij, ſub auroram, hora ſexta, a parentibus Iuliacenſibus videlicet Huberto Mercatore & Emerentiana ejuſdem uxore, Rupelmundæ in finibus comitatus Flandriæ, apud illius patruum Giſbertum Mercatorem ejuſdem oppidi paſtorem vigilantiſſimum commorantibus. Cumque pueritiam egreſſus eſſet, primaque rudimenta Latinæ linguæ in patria utcumque didiciſſet, miſſus fuit à prædicto ſuo patruo Buſcoducum, ut ibidem in domo fratrum Grammaticæ ſtudium abſolveret, & initia Dialecticæ addiſceret, deditque hiſce litteris operã ſub Georgio Macropedio, ſumptibus & impenſis ſuperioris paſtoris, annis (ni fallor) tribus cum dimidio. Hinc ablegatus eſt ab eodem ad celeberrimam academiã Lovanienſem, ibique in collegio Porci in convictu conſtitutus, artibus humanioribus tantiſper operã accommodavit, donec magiſterij gradũ adeptus eſſet: poſt promotionẽ annos aliquot, cum ſingulari quadã animi delectatione, in ſtudiis Philoſophicis ſeſe exercuit privatim. Cæterum cum hoc ſtudij genus, ad alendam familiam, impar illi in poſterum videretur, ſumptuſque graviores in proſequendo exigeret, priuſquam hujuſmodi faſtigium conſequi poſſet, ut inde amplum lucellum ſibi, ſuiſque polliceri potuiſſet: deſerto igitur ſtudio philoſphico, animum ad Matheſin adjecit. Hiſce diſciplinis tam diligentem laborem impendit, ut intra pauciſſimos annos illius rudimenta, apud quoſdam ſtudioſos privatim profiteretur, inſtrumentaque mathematica, videlicet, Sphæras, Aſtrolabia, Annulos Aſtronomicos, & ejuſdem generis alia, ex ære paullatim fabricaret & conficeret. Anno ætatis ſuæ vigeſimo quarto, à nativitate vero noſtri Redemptoris Chriſti, ſupra milleſimum quingenteſimum, trigeſimo ſexto, initio Septembris, uxorem ibidem duxit, civem Lovanienſem, nomine Barbaram Schelleken, quæ illi ſuccedentibus annis ſex proles, videlicet tres filios, totidemque filias peperit. Mercatore autem animadvertente quod tam fœlicem progreſſum in artibus *Mathematicis* faceret, ut ingenij ſui vires magis excoleret, cœpit ad ſculpendas tabulas animum applicare, utque ea in re exercitatior fieret, initium hujus laboris ſumpſit, & exorſus eſt Lovanij à deſcriptione Terræ Sanctæ, quam deinde multorum cum admiratione anno Domini trigeſimo ſeptimo abſolvit, & in publicum prodire curavit. Has ſuas (tabularum geographicarum) primitias ornatiſſimo viro Franciſco Craniveldio, invictiſſimi imp. Caroli quinti Conſiliario, inſcripſit. Præceptorem in ſuperioribus diſciplinis neminem (ut mihi ſæpius retulit) habuit, ſolummodo privata inſtructione, celeberrimi quondam doctoris Gemmæ Friſij (qui tum temporis, inter eximios Mathematicarum diſciplinarum cultores, in univerſa inferiori Germania facile habebatur) uſus, magna animi alacritate (mercatoribus quibuſdam urgentibus) Flandriæ deſcriptionem meditatus & aggreſſus eſt, brevique temporis intervallo ibidem expediuit. Abſoluta Flandria libellum de literarũ Latinarum (quas Italicas curſoriaſque vocant) ſcribendarum ratione, anno 1541 Antwerpiæ evulgavit. Cumque tirocinium ſuarum artium paſſim à doctis viris commendari intelligeret, mox alterum opus, videlicet globi terreſtris ſculpturam, ſuſcepit atque inchoavit, uniuſque aut alterius anni curriculo, videlicet anno quadrageſimo primo prædicto, hanc operam fœlicibus avibus abſolvit, & ampliſſimo graviſſimoque viro Domino Nicolao Perenotto Domino à Granvella prædicti Cæſ. Caroli quinti ſecreti conſilij conſiliario longè digniſſimo dedicavit. Interea temporis ex hujus clariſſimi viri commendatione pervenit in notitiam prænuncupati imperatoris, fæliciſſimæ recordationis, Caroli quinti, illiuſque majeſtati, quam plurima inſtrumenta Mathematica artificioſiſſimè fabricavit paravitque, quæ in bello Saxonico, non procul ab Engelſtadio in ducatu Bavariæ, in horreo quodam (ut illi Imperator poſt reditum ex Germania Bruxellis retulerat) igne ab hoſtibus clam ſuccenſo, liquefacta & conſumpta fuerant; quapropter juſſit ſibi per Mercatorem confici nova. Interjecto decennij intervallo, alterum globum, quo cœli, planetarum, ac cœleſtium ſignorum conſtitutionem complexus eſt, in publicum emiſit, & reverendiſſimo ac illuſtriſſimo domino Georgio ab Auſtria, epiſcopo Leodienſi &c. anno quinquageſimo primo Lovanij inſcripſit. Eodem quoque tempore conſcripſit libellum de uſu globi ad Carolum quintum Imp. item de uſu Annuli Aſtronomici tractatulũ. Anno ſequenti, videlicet quinquageſimo ſecundo Lovanio ex ducatu Brabantiæ, huc Duysburgum in Clivia, cum ſuperiore clariſſima uxore, & ſuaviſſimis liberis commigravit, habitatumque venit. Cumque ſedem hic apud nos in noſtra vicinia fixiſſet, paullo poſt juſſu ejuſdem Imperatoris, duos exiguos globulos, unum ex puriſſimo cryſtallo conflari, alterum ex ligno confici curavit: in illo planetarum ſydera, cum præcipuis ſignis cœleſtibus, adamante inciſa, auroque illuminata, & inducta erant: hic Orbis Terrarum deſcriptionem (quantũ orbiculi auguſtia ferebat, quæ globi magnitudinem, quo pueri in circulo ludunt non excedebat) exactiſſimã continebat, quos ipſemet cum alijs quibuſdam Mathematicis inſtrumentis, Imperatori prænominato Bruxellis obtulit. Priuſquam autem Lovanio diſcederet, auſpicatus erat Europæ deſcriptionẽ, tabulaſque tres vel quatuor ibidem perfecerat, cæteras (allatis ſecũ æneis tabulis) cum hic habitatum veniret, biennij ſpatio ſcilicet quinquageſimo quarto anno, menſe Octobri abſolvit & evulgavit, atque Atrebatenſium præſuli reverendiſſimo domino, domino Antonio Perenotto imp. majeſtatis conſiliario primario, Nicolai (cujus ſuperius mentionem honorificam fecimus) filio, opus dedicavit, hujus heroici animi magnificèntiam, & inſignem liberalitatem in honorario, quod illius amplitudo, pro inſcriptione prædictarum tabularum illi contulit, re ipſa expertus eſt. Eandem hanc Europam hic Duysburgi emendavit anno 1472, menſe Martio. Quod opus tantis laudibus à doctiſſimis quibuſque viris paſſim effertur, ut vix ſimile

ANGLIÆ
V. TABVLA

Hos continet Comitatus, Eboracum, Lincolniam, Derbiam, Staffordiam, Notinghamiam, Leceſtriam, Rutlandiam & Norfolciam.

SUCCEDIT Explicanda quinta Tabula Angliæ, in qua primo loco *Ager Eboracenſis*, vulgo *Yorckshire*, totius Angliæ Provincia longe maxima, occurrit, ab Occaſu, Montibus, Lancaſtrenſi agro & Weſtmorlandia; ab Arcto Dunelmenſi Epiſcopatu terminatur: ab Ortu Oceano Germanico; ab Auſtro primum agro Ceſtrenſi & Derbienſi, inde Notinghamenſi, & poſtea Lincolnienſi clauditur. Temperatæ hæc cenſetur ubertatis. Si hic ſaxoſa vel arenoſa ſit ſterilitas, illic lętiſſima arvorum fœcunditas; ſi hic ſylvis ſit nuda, illic denſiſſimis nemoribus obumbrata, ita provide temperante natura, ut ipſa regio etiam ſua varietate gratior & lętior videatur. Repertũ hic alibi Succinum nigrum. Gagatem aliqui eſſe exiſtimant, quem inter rariores lapides, gemmaſque habuerunt veteres. Eſt hic *Eboracum*, vulgo *Yorke*, urbs totius Angliæ ſecunda; hujus regionis pulcherrima, quæ univerſæ Septẽtrionali parti, & pręſidio & ornamento eſt ſingulari. Amœna, ampla, munita, ędificijs tam privatis, quam publicis exculta, opibus civibuſq; referta, & Archiepiſcopali ſede præclara. Hanc *Vrus* qui nũc *Ouſe*, interſecat, & quaſi in duas urbes dividit, quę lapideo ponte vaſtiſſimo conjunguntur. Eſt & *Kingſton upon Hull* quę ex viculo, & piſcatorum caſulis in eam dignitatem emerſit, ut magnificis ædificijs, firmis propugnaculis, navibus inſtructiſſimis, Mercatorum copia, & rerum omnium affluentia ſit nunc Emporium hujus tractus longe celeberrimum; & Oppida *Dancaſter, Halyfax, Pontfreit, Shirborna, Wetherby, Kingſton, Patrington* Antonino *Prætorium*, aliaque plurima. Oppida enim triginta novem, & Parœcias cccc l i x in hoc Comitatu numero, quibus ſubſunt plurima ſacella magnis parœcijs incolarum multitudine comparanda. Potiora flumina ſunt *Danus, Calderus, Arus, Werfus, Nidus & Ouſa*, quæ ex limitaneis montibus exorta, locis potioribus affunduntur. Sunt & alia *Cokarus, Foſſus, Derventio, Foulneſſe, Hullus, Teyſe, Dow, Rhie, Recal & Wiskus*. Eſt etiam *Abus* ęſtuarium nobile, vulgo *Humber*, in quod *Vrus* plurimos fluvios ſuo hoſpitio exceptos deducit, aliaque maximi nominis flumina evoluuntur. Quod certè totius Britanniæ ęſtuarium eſt ampliſsimum & piſcoſiſsimũ. Operæpretium etiam videatur annotare uberrimam & quæſtuoſiſsimam hic in ſubjecto Mari halecum piſcaturam exerceri. Incredibile enim fere eſt quantam pecuniæ vim ex hac in iſto littore piſcatura Hollandi ſibi corrogant. *Lincolnia*, vulgo *Lincolnshire*, Regio ampliſsima, per ſexaginta fere milliaria in Longitudine jacet Latitudinem alicubi ſuper triginta extendit. Ab Ortu Oceano Germanico pulſatur, a Septemtrione ad *Abum* æſtuarium pertinet, ab Occaſu Notinghamiam ſpectat, & a Meridie Wellando flu. a Northantonia diſcluditur. Regio alendis frugibus, & paſcendis pecoribus mitiſsima. Frumentarijs campis, alibi, & paſcuis admodum lęta. Alibi etiam fruticem odoriferum, *Galle* vocant, profundit: Linumque magna copia præbet, nec non Alabaſtritem, qui tamen minus ſolidus albarijs & emplaſtris magis, quam alijs uſibus convenit. Prima & præcipua hujus Comitatus Civitas *Lincolnia*, Anglis *Lincolne*, Ptolemęo & Antonino *Lindum*. Urbs ipſa ampla & celebris collis dorſo inſidet, ubi Withama in ortum ſe deflectit. Sunt præterea Oppida *Stanford* e ſaxo ſtructili, unde & nomen habet, ędificatum. Oppidum frequens, & varijs immunitatibus ornatũ, muroq; firmatum. *Grantham* oppidũ non infrequens, ſchola a Richardo Foxo Wintonienſi Epiſcopo & ſpecioſo Templo exornatũ, cujus ſacra pyramis admirandam in altitudinem ędita fabulis eſt famigerata. Item *Ancaſter* Antonino *Croco-calana, Crowland, Spalding, Boſton*, & alia. Suntque in hoc Comitatu Parœciæ plus minus ıↄcxxx. Crebris hæc regio fluvijs rigatur, qui ſunt, *Witham* lucijs fœcundus, *Lud, Trenta, Wellandus, Idel, Danus*. Eſtque hic ęſtuarium quod Ptolemæo *Metaris*, Anglis *the Washes* dicitur. Æſtuarium hoc eſt ampliſſimum & notiſſimũ intumeſcente æſtu aquis refertum, deferveſcente, iter ſed admodum periculoſum præbet. Provincia *Darbienſis*, vulgo *Darbishire*, a Meridie agro Leiceſtrenſi, ab Occaſu Staffordienſi, a Septemtrione Eboracenſi, ab Ortu Notinghamenſi clauditur, forma quaſi triangulari, ſed non æquilatera. Ab Apice enim qui ad Auſtrum, vix ſex paſſ. mill. patet, ita utrimque exſpatiatur, ut qua Septemtriones ſpectat, triginta plus minus mill. paſſ. in latitudine occupet. In duas partes Derventione flumine intercurrente dividitur, qui e Septemtrionali limite profuſus, nigrantibus e terra aquis in Auſtrũ devolutus Trentam petit, qui apicem Auſtralem interſecat. Pars Orientalis & Meridionalis culta, fœcunda & vivarijs frequens; Occidentalis tota petroſa, montibus & aſpretis ſterileſcit. Plumbi tamẽ proventu opulenta, & ovibus paſcendis ſatis commoda. Univerſi agri caput *Darby*, Oppidũ nec exiguum, nec infrequens, celebre juridicis conventibus pro univerſo agro, & Cerviſia quam coquit optima, Anglis *Ale* dicta. Hujus Oppidi opulentia fere omnis eſt ex propolia; ſcilicet ex Frumento emendo, & montanis revendendo. Sunt etiam alia *S. Diacre, Workeſwort & Bakewel*. Atque hic Comitatus Parœcias cvi includit. Fluvij *Trenta, Dovus & Derventio*. Pars occidentalis hujus Provinciæ quæ tota collibus eminet *Peake* dicitur, plumbi admodum ferax. In his enim montibus lapides plumbarij feraces, ut vocant metallici, quotidie magna copia effodiuntur, quos in collibus Favonio obverſis, obſervatis temporibus cum Favonius flare cœperit, magna lignorũ vi accenſa excoquunt, & effoſſis canalibus quibus defluat, in maſſas conflant. Nec plumbum ſolum, ſed etiam ſtibium (vulgo *Antimonium* vocant) hic in proprijs venis reperitur, quo in tingendis cilijs Græcæ mulieres olim uſæ leguntur. Lapides etiam molares hic excinduntur. Cotes item ad ferramenta exacuenda & nonnumquam fluor quidã candidus in fodinis reperitur, qui per omnia Chryſtallo eſt ſimillimus. *Staffordia* nunc *Staffordshire*, ab Ortiva plaga Warwicenſibus & Derbienſibus, a Meridiana Vigornienſibus, ab Occidua Salopienſibus præcincta quaſi rhombi forma ab Auſtro in Septemtriones procurrit: medio latior, & extremis anguſtantibus. Pars Septemtrionalis, montana & minus læta, media Trenta flumine perfuſa lætior, ſylvis amicta, arvis & pratis variata; uti & Meridionalis, quæ etiam carbones foſſiles habet, & ferri venas. Totius hujus agri caput olim erat & nunc eſt *Stafford*, cui maximum tamen decus a *Stafford* caſtro adjuncto, quod Barones de *Stafford* ſibi in ſedem conſtruxerunt. Eſt hic etiam *Lichfeldia* urbs humili ſitu, ſatis ampla & nitida, in duas partes palude ſive aqua minus profunda diviſa, quę tamen duobus aggeribus, quibus ſubſunt ſua emiſſaria, conjunguntur. Hęc multis retro ante ſæculis Epiſcoporum

Ager Eboracẽſis. *Situs.* *Soli qualitas.* *Vrbes & Oppida.* *Fluminis.* *Maris commoditas.* *Lincolnia.* *Soli qualitas.* *Vrbes & Oppida.* *Flumina.* *Provincia Darbiẽſis.* *Situs.* *Soli qualitas.* *Oppida.* *Flumina.* *Staffordia* *Situs.* *Soli qualitas.* *Oppida.*

in Geographia, in lucem unquam prodijsse videatur. Rebus suis hoc modo constitutis, oblata est illi ex Anglia à singulari quodam amico Britannicarum insularum descriptio magna diligentia summaque fide congesta, rogans ut tabulis æneis incideretur, quod amico suo denegare non potuit, & tam absoluto doctorumque hominum conspectu digno operi, manum subducere iniquum putavit. Hanc igitur provinciam suscipiens, anno sexagesimo quarto prælo commisit. Eisdē fere temporibus Ducatum Lotharingiæ, Duce illius veniam à nostro principe illi impetrante, oppidatim ac per singulos pagos accuratissime per stationes dimensum, post reditum calamo exactè descripsit, suæque celsitudini Nancei obtulit, quæ profectio cum tanto vitæ discrimine conjuncta fuit, adeoque vires illius debilitavit, ut parum abfuerit, quin ex terrore gravissimū morbum sibi conciliasset & in animi perturbationem incidisset. Quadriennio interposito, videlicet sexagesimo octavo suam chronologiam (cujus infra latiorem mentionem faciemus) in publicum prodire (typographo cum amicis urgentibus) passus est. Brevissimo temporis curriculo intercedente, novum opus, scilicet universi Orbis exactissimam descriptionem, in amplissima forma intuentium doctorum hominum, ac peregrinantium, & navigantium oculis, conspectuique exhibuit, atque proposuit, (inventione nova & convenientissima sphæram in plano extendendo, quæ sic quadraturæ circuli respondet, ut nihil deesse videatur, præterquam quod demonstratione careat, ut ex illius ore aliquoties audivi) nulliusque alterius in tam vasto opere, usus est subsidio vel ope, sed propria manu, quicquid tabula conspicitur sculpsit, lymbo solummodo excepto: Deoque illius labores, ac conatus fortunante, anno sexagesimo nono, mense Augusto, augustissimo operi, finem hic Duysburgi imposuit, ac Illustrissimo principi Guilielmo duci Cliviæ &c. clementissimo domino suo inscribere æquissimum esse putavit judicavitque. Absolutis prædictis tabulis, animum ad instaurandas & à mendis repurgandas Claudij Ptolemæi (qui sub Antonino Pio Imperatore floruit) olim editas tabulas, adjecit veteremque Geographiam ad mentem authoris tanta diligentia restituit, ac emendavit, ut hoc nomine eximiam commendationem optimo jure, à liberalium artium ac Mathematicarum disciplinarum cultoribus promeruerit. Huic labori operique colophonem addidit atque imposuit, anno septuagesimo octavo, mense Februario, dedicavitque Illustrissimo ac clementissimo principi nostro pijssimæ memoriæ, bonorum studiorum mecænati præstantissimo. Ad hæc tametsi longè ante Abrahamum Ortelium, ideas quasdam mente concepisset, de edendis alijs tabulis generalibus ac particularibus totiusque mundi situm, in minorem formam redigere animum induxisset, & quodammodo exemplaria aliquot in bono numero, calamo depinxisset, ac pro debita proportione, locorum distantias dimensus esset, ita ut nihil amplius restaret, quam ut æneis tabulis inciderentur: quandoquidē tamen prædictus Ortelius singulari amicitia ac familiaritate illi junctus esset, distulit igitur de industria, eatenus & tantisper inchoatum laborem, donec exemplaria sui orbis theatri in copiosissimo numero, cum magno facultatum ac fortunarum suarū incremento, vendidisset, priusquam suas prædictas minores tabulas in lucem emitteret. Ne autem diutius multorum doctorum virorum expectationem vana spe fraudaret, res suas ita composuit, ac instituit, ut anno octuagesimo quinto universæ Galliæ & Germaniæ tabulas, mense Augusto hic Duysburgi imprimi curaverit, & generosissimo ac serenissimo principi Ioanni Wilhelmo, præsenti Duci nostro clementissimo inscripserit, & dedicaverit. Hisce peractis Italiæ generalem ac particulares tabulas æri insculpere aggressus est, prosperoque successu, anno nonagesimo, mense Aprili easdem absolvit, & potentissimo ac Serenissimo Ferdinando Medici duci Etruriæ dedicavit. Paullo post, ex ordine septemtrionalium provinciarum descriptionem exorsus erat, & non contemnendum progressum in ijsdem fecerat; cæterum fata illi hujus operis absolutionem ac evulgationis commodum inviderunt: illius hæredes vero (ut lector in sequenti opusculo vides) intuentium oculis easdem exhibent. Chronologiam quoque prædictam plurimum auxit antiquitatibus & demonstrationibus: item libellum de arte Geographia conscripsit, quæ illius hæredes propediem se in lucem emissuros sperant. Quod si illi Deus vitam longiorem atque valetudinem concessisset, decreverat partes occidentales, videlicet Hispaniam cum Portugallia in minores tabularum formas quoque redigere, præloque committere: Aliaque quam plurima se in Geographia præstiturum esse, animo quidem conceperat, cæterum eventus, ut dixi, votis defuit, successumque fœliciorem denegavit. Quæ hactenus dicta sunt in illius insignis, atque eximij viri laudē, ac commendationem, hæc in Geographicis ac Mathematicis disciplinis præstitit. Perveniamus nunc ad illius utilem operam, quam Theologiæ studiosis navavit. Priusquam præsentis (in inferiori Germania) belli turbulenta tempora, exorta essent, conscripserat harmoniam Euangelicam quam ita comparauit, ut quilibet lector contextum uniuscujusque Euangelistæ legere commode queat, pro illa serie atque ordine quo quisque Euangelium conscripsit: sin vero aliquem delectaret ex quatuor Euangelistis continuam historiam Euangelicam cognoscere, illi liberum esset una eademque lectione votis suis satisfacere, cujus editionē à Theologis magni nominis avidè desiderari atque commendari meis audivi auribus, paulloque ante nundinas autumnales anni CIↃ IↃXCII prædictū opus in lucē prodire curavit, inscriptū amplissimo ac gravissimo viro domino Henrico a Weze Cliviæ cancellario dignissimo. Conscripsit præterea commentaria in epistolā ad Romanos, in quibus luculenter admodum ac solidè controversias quasdā nostri sæculi, de præscientia ac prædestinatione Dei, de libero itē arbitrio, magna ingenij dexteritate diluere, & pro virili componere conatur. Itē in Ezechielis aliquot capita, in Apocalypsim & alia plura: quod si contingat (quod paullatim futurū spero) ut in publicū prodeant, non est dubiū quin illius boni viri, impensa opera, piusque conatus, quā plurimis doctis viris, optimè probabitur.

Quam bene quoque, Mercator de historiarum candidatis ac studiosis meritus sit, illius chronologia quam anno sexagesimo typis commisit abundè satis testatum facit, quam clarissimo longèque celeberrimo viro domino Henrico Oliverio, Cliviæ cancellario honorifico inscripsit. Quod opus passim per Italiam atque Germaniam doctissimis quibusque viris, adeo usque placuit, tantæque admirationi fuit, ut Onuphrius Panuinus Veronensis Italus, antiquitatum indagator & excultor præclarissimus, & eximius (ut de aliorum undequaque doctissimorum virorum, magnificis de superiori scripto testimonijs taceam) Mercatorem nostrum omnibus alijs exercitatissimis Mathematicis, & antiquitatum cultoribus multis nominibus præferre non sit veritus. Cujus testimonium, ut lectori magis compertum sit, non abs re facturum me putavi, si prædicti authoris ipsissima verba, quæ ex epistola quadam (quam Onuphrius ad amicum suum Iohannem Metellum, uirum summæ eruditionis, maximique judicij conscripsit) extraximus, hic referamus, quæ sic habent.

Sed hoc ego palam de Mercatore libereque profiteor, ex omnibus quos hactenus in hoc studiorum genere mihi videre licuit, universos autem qui extant legi, neminem existere cui ego jure sane Mercatorem tuum, sive res spectes & ordinem, sive judicium & instustriam intuearis, sive motuum cœlestium (quantum ad hoc attinet) animadversionem consideres, longe non præferam. Quapropter à te per amicitiæ nostræ sacra peto, ut eum tu mihi propter communia temporum saltem studia familiarem, dum eum convenies vel ad eum scribes, ultro reddas.

Quis adhæc immensum illius laborem, quam à multis annis (oblata inter legendum rerum oportunitate) in extrahendis, annotandis, atque in ordinem redigendis genealogijs, Illustrissimorum heroum ac celeberrimarum familiarum (quæ a condito mundo passim floruerunt, atque pro præsenti rerū statu per Europam vigent) consumpsit ac impen-

ac impendit, satis dignis laudibus, atque nominibus celebrare ac commendare poterit? Quas proculdubio oblata opportunitate prælo commissurus fuisset, quod si diuturnior ætas divinitus illi concessa esset. Quodque postremo decreverit ac proposuerit, & quodammodo delineaverit plura opuscula posteritati (monumenti loco) post obitum relinquere, illius epistola dedicatoria, quam tabulis Galliæ & Germaniæ præfixit aperte indicat, cujus hic est tenor: exigebat operis distributio & ordo, ut primum de mundi fabrica & distributione partium in universum: deinde cœlestium corporum ordine & motu: tertio de eorundem natura, radiatione & operantium confluxu, ad veriorem Astrologiam inquirendam: quarto de Elementis: quinto de regnorum, & totius terræ descriptione: sexto de Principum à condito mundo genealogijs ad emigrationes gentium, & primas terrarum habitationes, rerumque inventarum tempora, & antiquitates indagandas tractarem. Hic enim rerum naturalis est ordo, qui causas & origines earundem facile commonstrat, & ad veram scientiam sapientiamque optimus dux est &c. Hactenus ille. Huic operi titulum imposuit: Atlas sive cosmographicæ speculationis libri quinque. In primo descripsit opificium ac fabricam Mundi, quem etiam durante paralysi sinistri brachij, pro fallendo tempore absolvit: eundemque partum præ cæteris tota vita (ipso teste) parturivit. In secundo Astronomica prosequi inceperat, sed non finivit: in tertio Astrologica explicaturus erat. In quarto de creatione Elementorum, de motu Solis & Lunæ, item de situ & ordine Planetarum, tractatum meditabatur. Quintum Geographiæ totius terrarum orbis destinaverat, si illi vitæ spatium concessum fuisset. Sed in hoc postremo opere longè alio ordine, quam unquam hactenus ab aliquo attentatum aut factitatum est. Orbem in tres æquales continentes dividere decreverat, quarum unam Asiam, Africam & Europam constituisset: alteram Indiam Occidentalem, cum omnibus regnis & provincijs illi contiguis: tertiam vero etsi adhuc latentem, & incognitam esse non ignoraverit, solidis tamen rationibus atque argumentis demonstrare ac evincere se posse affirmabat, illam in sua proportione geometrica magnitudine & pondere ac gravitate, ex duabus reliquis nulli cedere aut inferiorem vel minorem esse posse, alioquin Mundi constitutionem in suo Centro non posse consistere, hæc Australis continens à scriptoribus appellatur. Hactenus de illius in lucem emissis atque emittendis elucubrationibus desseruimus explicavimusque; restat nunc, ut pauca quædam, de illius placidis moribus honestissimoque vitæ genere, in eximij viri laudem ac commendationem dicamus. Fuit homo sedatissimi ingenij, singulari animi candore, ac sinceritate præditus, pacis ac tranquillitatis publicæ & privatæ amantissimus, adeo usque ut à quadraginta duobus annis, quibus hic Duysburgi cum sua familia habitauit, cum nemine ex civibus verbum commutaverit, aut cuiquam controversiam moverit, vel ab alijs in jus vocatus fuerit. Magistratui detulit honorem & observantiam quam debuit: cum vicinis ubicumque habitaret, semper illi optime convenit, nemini adversus fuit, aliorum studijs (quatenus decuit) obsecutus est, nullique sese prætulit. Uxorem habuit castissimis moribus ornatam, morigeram, curæ domesticæ bene instructam, suæque vitæ generi convenientem, quæ anno LXXXVI Augusti XXIV ex hac vita migravit: proles obsequentissimas, bonaque indole præditas: filios suos à teneris annis Ioanni Othoni, deinde genero suo Molano in liberalibus artibus instituendos commisit. Natuque majorem nomine Arnoldum (qui anno trigesimo septimo ultima Augusti hujus vitæ pelagus Lovanij ingressus erat) simulatque humanioribus literis utcumque imbutus esset, statim in Mathematicis disciplinis illum instituit atque exercuit. In eisdemque intra paucos annos adeo usque profecit, ut in fabricandis exactè ornateque instrumentis Mathematicis, quæ summis Germaniæ aliquibus magnatibus apparavit, vix parem habuerit: In Geographia & Chorographia autem, si quis alius, exercitassimus fuit: Archiepiscopatus enim Trevirensis & Cattimœlibocensis Comitatus dimensione, diverso tempore (petentibus id Reverendissimis & Illustrissimis Principibus Electore & Guilielmo Landtgravio, illiusque operam insigni honorario remunerantibus) aggressus brevi absolvit, accuratissimeque non sine laude calamo exaravit ac descripsit: Urbis quoque Coloniensis situm chorographicum per pedes dimensum tabulisque æneis pulcherrimè incisum, adiunctis quæ in illis etiamnum à Romanorum temporibus antiquitates conspiciuntur in lucem edidit: postremo Hassiæ regionem amplissimam ex voluntate prædicti Landtgravij anno octuagesimo sexto dimetiri cum exorsus esset morte præventus eam uti instituerat absolvere nequivit, qua propter filius ejus natu maximus Ioannes postea provinciã hanc suscipiens, tandem exactissimè describendo absolvit, qui & cum fratre suo Gerardo plerasque Ptolemæi, hujusque novi Geographici operis tabulas Avi sui æri insculpserunt. Prædictus Arnoldus in uxorem duxerat Dusseldorpij doctissimi viri Johannis Monhemij Rectoris ibidem scholæ publicæ longè dignissimi filiam Elizabetham, quæ illi fæcunda decem partibus tredecim proles videlicet, novem filios cum quatuor filiabus peperit, filiorum duo Gerardus jam dictus cum fratre suo Michaele in Geographiæ studio præclara ingeniorum suorum specimina ædiderunt, dum trium vastissimarum Orbis Terræ partium videlicet Africæ, Asiæ & Americæ descriptionem, in tam angustam formam redegerunt, ut uniuscujusque earum situm, ac pro Geometrica proportione magnitudinem, in spatio unius folij chartæ complexi sint, hominumque conspectui proposuerunt. Deus Optimus Maximus illorum labores, laudabilesque conatus prosperet, beneque fortunet. Vir fuit pro ætate acutissimi ingenij, bonique in Mathematicis artibus judicij, quæ mirum in modum auxit quotidiana rerum experientia. Quod si superis annuentibus ad maturam ætatem pervenisset, evasurus erat in insignem architectum publicarum structurarum. Præterquam enim quod quicquid librorum in hisce artibus alibi extaret sibi comparaverat diligenterque evoluerat; habuit quoque accuratam admodum (in civitatibus & munitissimis quibusque principum arcibus delineandis, quas illi inspicere licuit, quibus & Theatrum urbium, suppresso tamen nomine non parum auxit) publicorum operum, videlicet propugnaculorum, fossarum, mœnium, vallorumque rationem, ita ut facile in hac arte suam operam cum laude viris principibus, vel rerum publicarum gubernatoribus offerre atque elocare illi licuisset; cæterum (proh dolor) in flore ætatis immutata morte pleuritide ex hac vita, anno octuagesimo septimo sexta Iulij, sublatus est. Prædicta illius uxor quadriennio interposito, videlicet anno nonagesimo primo decima septima Augusti maritum sequuta, naturæ debitum exolvit. Secundus ex filijs Bartholomæus dictus Heidelbergæ in Palatinatu in collegio sapientiæ, studijs Philosophicis, linguarum Græcæ & Hebraicæ cognitioni operam ibidem dedit. Hic anno LXIII conscripsit libellum de Sphæra Domino Henrico Barsio dedicatum, cumque adolescens optimæ spei viginti octo annorum esset morbo correptus obijt anno sexagesimo octauo. Natu minimus Rumoldus nuncupatus hæredibus Birckmanni aliquot annis cohabitavit, primo Londini, deinde Antwerpiæ & in distrahendis libris sese exercuit. Interea temporis Geographiæ quoque studium coluit, ita ut domũ, reversus Patri suo quem jam multis & gravibus studijs occupatũ ostendi, in delineandis tabulis Geographiæ adjumento fuerit. Patris sui Universalis Orbis Terræ Europæ descriptiones in compendiũ redegit, ac totius Germaniæ delineationem in magna forma, patriæ studiosis ædidit, & illustrissimo Guilielmo Hassiæ Landgravio &c. dedicavit. Sperandum est, ex hac pharetra plures hujusmodi sagittas evolaturas. Filias suas intra privatos parietes in omni pietate ac timore domini educavit ac instituit, natuque maximam nomine Emerentianam Iohanni Molano, cujus superius memini, cum hic Rectorem ageret, elocavit. In ordine filiarum proximam nomine Dorotheam, primo mercatori Antwerpiensi Alardo Six, cui duas filiolas protulit, post illius obitum ciui Wesaliensi Tilmanno de Neufville

 in uxorem

in uxorem dedit: Postremā Catharinam Theodoro Verhaer Ludimagistro matrimonio jungi procuravit. Ab illo tēpore quo noster Gerardus Mercator hic habitatum venit, pro mutua familiaritate atque vicinitate frequenter illum conveni, numquam vero otio, vel tantillum temporis indulgentem reperi, sed vel historiographum aliquem, aut alium gravem auctorem (quorum instructissimam bibliothecam domi habebat) evoluentem aut scribentem, vel sculpentem, aut arduis meditationibus indulgentem, occupatum & intentum offendi. Cibi potusque, tametsi semper esset parcissimus, culinam tamen habuit luculentam, rebusque necessarijs ad honeste vivendum bene instructam, valetudinis suæ conservandæ gratia, curam gessit accuratissimam: sin vero in morbum aliquem inciderat, statim Doctoris Solinandri, illius integerrimi amici opera usus est. In pauperes tenuiorisque fortunæ homines, benificus semper fuit, hospitalitatisque cultor ac conservator extitit, quoad viveret. Quotiescunque a Senatu ad publica solemnia convivia, vel ab amicis ad privata evocaretur, aut ipse alios invitaret, hilarem & facetum sese exhibuit præbuitque, & aliorum moribus se accommodavit, quantum corpusculi constitutio ac pietatis ratio ferebat. In familiari conversatione, & colloquio facilem & jucundum se præstitit, & si quandoque in viros doctos incideret, nihil illi accidere potuit gratius, quam amice ac familiariter, de omnibus philosophicis, physicis vel mathematicis studijs: de conservanda bona valetudine, tuendaque sanitate: componendis in religione controversijs: de clarissimorum virorum rebus gestis, regionum situ ac cœli constitutione, item de peregrinarum gentium moribus, legibus & statutis conferre. Cum Domino Iohanne Ewichio, Ambrosio Mauro, Iohanne Othone alijsque doctis viris hic commorantibus amicitiam conservavit arctissimam. Iohannem Molanum doctissimum virum, & insignem poëtam, adeo usque in amore eximium habuit, ut illi filiam natu maximam in uxorem daret. Coloniæ cum multis quoque doctis viris illi notitia atque familiaritas intercessit, inter quos Doctor Albada Frisius, Iohannes Metellus, ac Petrus Ximenius, non postremum locum occuparunt. Sed quid de exiguo civilium amicorum numero, quorum quotidiana familiaritate hic mecum fruebatur, verba facio, cum apud viros principes, & potissimum Illustrissimum ac Generosissimum defunctum nostrum (fœlicissime recordationis) Principem, Comitem Hermannum Nuenarium aliosque Comites, Barones ac viros nobiles, in tali reputatione atque existimatione extiterit, ut cum illo familiaritatem coluerint atque conservaverint. In illius Celsitudinis amplissimo Consiliariorum ordine ac Medicorum celeberrima corona quoque, vix quisquam (ab anno quinquagesimo secundo quo intra ambitum hujus civitatis se continuit sedemque fixit) fuit, qui nostrum Mercatorem non ex animo amaverit, magnique, ut æquum est, semper fecerit. Neque solummodo in hisce vicinis regionibus Anglia, Dania, Gallia, inferiori & superiori Germania, Italia &c. tot tamque illustribus & præclaris amicis munitus fuit, sed ubique terrarum, celeberrimi viri in copioso numero reperti sunt, qui scriptis ad illum familiaribus literis, cum illo amicitiam contrahere, mutuam amicitiam colere, tueri ac conservare conati fuerunt: Illiusque celeberrima fama adeo usque crevit, divulgata & passim sparsa est, ut etiam ad remotissimos Indos pervenerit, ac cum Doctissimo viro Philippo Sasseto in Goa, Orientalis Indiæ civitate notissima commorante, mutuis literis concertaverit: hujusmodi ac similium epistolarum non exiguus fasciculus apud illius hæredes, in promptu reperitur. In disputationibus fuit acutissimi ingenij & exercitatissimus: in laboribus suæ professionis indefatigabilis: in rebus prosperis & secundis, moderatum, in adversis patientissimum sese præstitit exhibuitque. Corpore fuit sic satis bene constituto, bonaque valetudine plerumque usus est, præterquam quod in senili ætate aliquando podagra laboraret. Cum priore uxore in statu conjugij quinquaginta annis, & tribus septimanis vixit. Mensibus aliquot, post hujus obitum, duxit in uxorem viduam Ambrosij Moer Consulis hujus civitatis dum viveret. Anno nonagesimo quinta Maij paralysi sinistri lateris correptus est, cui morbo D. Solinander celeberrimus longeque exercitatissimus illustrissimi nostri Principis Medicus pro virili mederi, & consulere conatus quidem fuit, cæterum ingravescentis ætatis incommoda, successum fœliciorem impediverunt. Cumque illi linguæ usus integre restitutus esset, vidi illum lachrymantem, pectusque suum ter quaterque pugno tundentem, atque dicentem: percute, ure, seca seruum tuum Domine, & si non satis acriter percussisti, percute fortius, acriusque pro bene placito tuo, ut in futura vita mihi parcas &c. Tametsi vero eatenus paulatim pristinæ valetudini (adhibitis ex præscripto superioris medici, diversis remediorum generibus) restitutus sit; ut more solito placide nocturno tempore quiesceret, bonoque cum appetitu, cibum facilioris digestionis sumeret, vinique aut cerevisiæ mediocri haustu vires reficeret, sinistri nihilominus tamen cruris ac brachij potentiam (quamvis quotidianis inunctionibus illius nurus summa cum diligentia prædicta membra, ad unius fere horæ spatiū mane ac vesperi, præstantissimis unguentis ubi opus erat affricaret) recuperare non potuit. Quapropter sibi de cella prospexit, qua a familia, ex cubiculo ubi decumbebat ad hypocaustum, aut culinam pro illius placito portaretur. Præsenti autem constitutione non obstante vel prohibente, studiorum suorum cursum, in suo antiquo vigore pro virium suarum exiguo modulo observavit, paullumque temporis sibi elabi passus est, quin aut lectione gravissimorum authorum intentus esset, aut aliquid conscriberet, aut saltem in meditationibus rerum maximi momenti illius animus occupatus esset, nihilque magis indigne tulit, quam quod durante morbo tantam pretiosissimi temporis jacturam fecisset. Sæpissimeque non sine ingenti animi dolore conquestus est, quod imbecillitate corporis impeditus, opuscula aliquot, quæ mente (ut superius memini) conceperat, ac præ manibus quodammodo habebat, absoluturus non esset, quod, proh dolor, ita evenit, ut illi animus sæpenumero dictaverat. Quamobrem justissima doloris causa omnibus studiosis, præsertim autem Mathematicarum disciplinarum candidatis offertur, cur illius celeberrimi viri inopinatum obitum, pro humana fragilitate ægerrime ferant. Elapso triennij curriculo, in maximum capitis defluxum incidit, qui fauces cum illius gutture ita obstruxit, ut linguæ usum aliquandiu amitteret, maximaque cum difficultate, si quid esculenti, aut poculenti illi offerretur, deglutire posset, quæ vero ægritudo sese paullatim nonnihil remisit. Ingruente autem læthalis morbi necessitate, pridie illius diei quo ex hac vita emigraret, coram Concionatore & vicinis, de ingenti dolore omnium membrorum conquestus, Omnipotentis Dei misericordiam cum summa animi fiducia, iterato aliquoties sermone imploravit, eodemque quo moreretur die, eundem ut pro se publicæ preces finita concione celebrarentur, obnixe postulavit, quæ postrema illius vox fuit quæ a circumstantibus intelligi potuit, placidissimeque paullo post undecimam ante meridiem, postridie calendarum Decembris, cum vixisset annos octoginta duos hebdomadas triginta septem, horas sex, & vidisset pronepotes, in domino obdormivit. Dominus Deus illi largietur lætissimam resurrectionem in die judicij.

CELEBERRIMI
Clarissimique Viri
JUDOCI HONDII
VITA:

Per P. M.

IUDOCUS HONDIUS Cosmographus nostri seculi celeberrimus & exercitatissimus in lucem editus est anno quingentesimo sexagesimo tertio supra millesimum, a parentibus Flandris, videlicet OLIVERIO HONDIO artifice egregio, atque ob præclaras tum corporis tum animi dotes cuique civitatis Gandavensis apprimè gratioso, & PETRONELLA ejus uxore fœmina probatissima. Patria ipsi fuit pagus Wackene appellatus in comitatu Flandriæ, locus amænitate fertilitateque in primis nobilitatus. Anno autem circiter secundo ætatis hinc Gandavum urbem celeberrimam translatus fuit. Ortus ipse, de hujus pueri admirabili futura industria non obscura habuit præsagia: facies enim rugis plicisque plena erat, excellentis ingenij certum indicium. Quod & pater ipse cum ob hanc, tum ob alias insignes notas in hoc puero relucentes prævidit & prædixit. Neque id sine gravi causa; a puero enim rara indoles & ingenium singulare & in eo apparere & illucescere cœperunt, ex quibus jam tum specimen (quod rarũ & dictu mirabile) capi & indicium potuit in hoc puero, rerum magnarũ ac non vulgariũ. Ille enim jam natus annos circiter octo, non lusibus operam dabat, juxta vulgarem morẽ puerorum; sed ad artem delineandi animũ applicare: post in ebore, mox in ære Cyprio sculpere cœpit: in quo tam felices progressus faciebat, ut cum parens tum omnes alij opera illius videntes, sine magna admiratione aspicere non potuerint: &(quod in hisce omnibus imprimis memorabile) sine ullo præceptore aut magistro. Atque ita se hisce studijs totum addixit, ut quantum temporis alij pueri lusibus tribuunt, ille ad hæc recolenda sumeret. Quæ egregia rudimenta & principia illi amorem & benevolentiam uniuscujusque conciliarunt. Atq; hi progressus in sculptura sine fructu neutiquam fuere. Hac enim celebritate famæ cum esset passim notus, eo tempore quo princeps Parmensis, qui tunc in pago Beverensi in terra Wasia agebat, urbẽ Antverpiam obsidione premeret, Gandavo Beveram per dicti principis confessarium accersitus fuit, ut illi icones aliquot in ære cælaret: qui ipsum solicitabat ingentibus promissis quo secum Romam adduceret: adeo ut nisi furtim & clanculum sese illinc subducere potuerit. Adhæc facultate scitè pingendi varia scripturæ genera præditus erat: sicuti Liber exemplarium ab eo postea editus abundè testatur. Erat præterea a juventute artis *sculpendi archetypos* ad Typographiam necessarios peritissimus, in qua tunc temporis eos progressus fecerat, ut præcipue ad tempus hanc artem profiteretur: in qua etiam addiscenda nullo præceptore usus fuerat, quod rarum est, atque ut ego quidem censeo, sine exemplo. Pater in filio tam egregiæ atque admirabilis indolis specimina deprehendens primis Latinæ atque Græcæ linguę rudimentis, & veræ pietatis ac religionis principijs ipsum imbuendum curavit. In quibus omnibus progressus non pœnitendos fecit: neque enim pueriles nugæ, crepundiaque cæteræque lubricæ ætatis pestes, aut avertere ab instituto cursu, aut retardare generosæ mentis juvenem unquam potuere. Interim studiorum cursus impedire minimè potuit quin se subcisivis horis in primis vitæ studijs exerceret. Imprimis autem animum ad Mathesin adjecit, easque res quæ ad eam artem quam sectabatur pręcipuè pertinebant. Circiter autem vigesimum ætatis annum, cum jam Gandavum regi Hispaniarum redditum esset, Londinum urbem Anglię percelebrem concessit. Hic simul atque consederat Geographiam excolere perrexit, & multa egregia opera calamo Geographico sculpere cœpit, velut Francisci Draci expeditionem, Terram Sanctam, Imperium Romanum, multaque alia: inter quæ duo globi excellunt, alter terrestris, alter cœlestis, quibus majores orbis non viderat. Anno ætatis suæ vigesimo secundo, uxorem ibidem duxit civem Gandavensem, COLETTAM KERIAM nomine, ex qua succedentibus annis tredecim liberos, videlicet septem filios & sex filias suscepit: ex quibus tres filij & quatuor filię sunt superstites. E filiis duo natu majores Iudocus & Henricus Hondij eandem artem profitentur. Cum jam aliquot annos in Anglia consedisset, illinc una cum familia Amstelodamum urbem Hollandiæ celeberrimam commigravit. Hic posteritati suæ sedulo servire cœpit, & regiones visas, invisas, & ignota maria, clausas omni antiquitati vias ac terras, Geographico calamo aperire: infames illos orientis occidentisque tractus describere: denique in ATLANTEM illum Geographicum, qui nunc tanta admiratione omnium inspicitur & legitur totus incumbere, opus admirabile, atque omni laude, & prædicatione decorandum. Huic cum GERARDUS MERCATOR omnium quotquot hactenus vixerunt Coryphæus immortuus esset: HONDIUS hic noster opus illud imperfectum magno ære redemptum suum fecit, successitque ATLANTI isti velut alter Hercules: supplens ea quæ deerant totamque Hispaniam cum universa Asia, Africa atque America & partibus aliquot Galliæ & Germaniæ utriusque superiori ATLANTI adjiciens: ita ut opus illud perfectum atque expletum omnibus suis muneribus & partibus in lucem prodierit: ut de eo Reges, Principes, viri generosi & nobiles, Theologi, Philosophi, denique omnes viri summi, medij, infimi, non sine magno honore testantur. Quid de tam varijs Globorum generibus, terrestrium, cœlestium, magnorum, mediocrium ab eo, cælatis & designatis tanta dexteritate dicemus? Quid etiam de tam multis accuratis delineationibus sive tabulis, grandioribus, mediocribus, minoribus, rotundis, quadratis, & omnium generum tanto artificio sculptis & designatis? Ægyptus ergo superbiat suo Ptolemæo: Germania Munstero: Gallia Belleforestio: Anglia Camdeno: Hispania Vaseo & alijs: Italia Plinio: Flandria neutiquam illis inferior est, neque minus justam habet gloriandi causam suo magno HONDIO. Hic neutiquam pretereunda est diligentia quam adhibuit in Claudio Ptolemæo Gręco-latino ædendo tabulis GERARDI MERCATORIS illustrato, & in multis alijs operibus, quæ prolixitatis vitandæ gratia hoc loco taceo. Nam si pergam commemorare quo nominis ejus famæque celebritas penetraverit, quot viri Principes & Nobiles ipsum eo honore dignati sint, ut domum ejus & ipsum ejusque opera visendi gratia venti-

ventitaverint, imo quatuor aut quinque uno eodemque tempore; quanto amore & studio multi viri illustres & docti cujuslibet ordinis & conditionis eum complexi sint, tempus me citius quam materia deficiat. Illud interim nequaquam omittendum, tametsi omnia jam dicta feliciter absolverat, ea quæ animo conceperat supra dictis nequaquam inferiora fuisse. Constituerat enim, si vitam illi indulgere ac prorogare dignatus fuisset Dominus, multa alia opera in lucem proferre. Hæc vero agitantem & octavum supra quadragesimũ annum agentem 16 Februarij morbus violentus, anno reparatæ salutis CIↃ IↃCXI brevissimo temporis spatio extinxit. Erat tunc in flore ætatis, valido corpore & vegeto aptoque ad exequendum ea quæ alioqui publico & posteritati plurimum prodesse potuissent. Sed Deus qui in consilijs suis est sapientissimus de vita & morte uniuscujusque statuit pro benevolo affectu voluntatis suæ. Ipsi soli sit honor & gloria in secula seculorum, Amen.

EPITAPHIVM
In obitum
IVDOCI HONDII
Avunculi sui observandiss.

Quis suâ non lachrymis & fletibus irriget ora?
Quis possit luctus non dare signa sui?
O fera fata, virum ætherea qui vescier aurâ
Non finitis; sed quem, dicite quæso, virum?
Nonne suos inter qui tanquam stella refulsit?
Qui specimen celsi prodidit ingenij?
Ibitis inficias? clara ejus facta reclamant,
Cognita cunctorum facta per ora virûm.
Extremis quis enim sic est semotus in oris.
Quisnam adeò quavis exstat in arte rudis:
Nominis ad quem fama tui non venerit HONDI,
Fama equidem nullo quæ peritura die est.
Quis melius faciem poterat depingere Terræ?
Et quis in ære magis sculpere doctus erat?
Cui magis egregiè Cæli Terræque meatus,
Atque maris tractus exprimere arte datum est?
Vos ergo non immerito crudelia fata
Accuso, & vestrâ de feritate queror.
Quod neque sit licitum superesse diutius illi,
Nec licuit nobis illius ore frui.
Cujus ab interitu tantum cum mente recordor
Vos patriæ & nobis accelerasse mali:
Hei mihi tristitiâ moestusque dolore tremisco,
Atque mea lachrymis immaduere gena.
Sed quid me vanis cupiam cruciare querelis?
Et cur me fatis opposuisse velim?
Cum jam possideat cælestia regna beatus,
Nec quis se fatis opposuisse queat.
Hinc igitur lachrymæ procul este, valete querelæ,
HONDII *& in Domino molliter ossa cubent.*

IOH. MONTANUS.

EPITAPHIUM
IN OBITUM
GERARDI MERCATORIS
Avi sui, piè ac placidè vita defuncti,

Amissum luxi qui nuper utrumque parentem,
Heu miser ad tumulos cogor abire novos.
Sic, Ave, te venerande pium qui dogma dedisti
Sæpius, hinc nobis te rapit atra dies?
Sic doctrina gravis, pietas sic prisca peribit,
Hæcque sepulchralis conteget urna simul?
Absit ut hæc perijsse queant quæ morte tenaci
Cumsumptos vitæ perpetis esse jubent.
Has liceat cineri lachrymas tamen addere Avito,
Nam pressus nimium, cor ferit ille dolor,
Thesbitæ ut quondam vatis successor, in altum
Quadrigis rapti dona recepit heri:
O utinam docta mihi sic quoque portio mentis
Cedat, & eximia pars quotacunque manus.

IOANNES MERCATOR
Ex primogenito nepos, hisce mærens parentabat.

EPISTOLAE DVAE,

Duorum Doctiſſimorum virorum,

Doctoris Reinhardi Solenandri Illuſtriſſ. Ducis Iuliæ, Cliviæ, Montis, &c. Medici videlicet,

E T

D. *Iacobi Sinſtedij D. V. I. in laudem Atlantis conſcripta.*

SP. Doctiſſime Mercator amicorum integerrime, remitto tibi meditationem tuam in ſex dierum opera conſcriptam, mihi mirum in modum gratam & acceptam. Nam ſola illa in naturalium rerum cognitionem deducimur. Quando tua apodictica argumenta clarè & ad vivum demonſtrant, Cœli, Aëris, Aquarum & Terræ, prima & originalia principia: de quibus inter Ethnicos Philoſophos magna fuit diſſenſio. Tuis itaq; rationibus prope perſpectis & intellectis, non amplius vaniſſima Ariſtotelis monſtroſa privatione ſeducemur. Memini cum illud vanum fallaxque figmentum à Petro Ramo Pariſijs impugnaretur, unde hæreſeos accuſabatur: utpote qui Ariſtotelica fundamenta hactenus in omnibus ſcholis approbata niteretur convellere. Magnam itaque tibi habituri ſunt, omnes ſtudioſi gratiam, quod tandem veriſſimam principiorum & cauſarum cognitionem, divinitus imbutus in hiſce extremis Mundi fecibus, nobis communicaveris. Tranſcriptum ex tuo exemplar miſi Grevenbrochium ad Amicum meum integerrimum, Dominum Iacobum Sinſtedium, Iuris D. hominem doctrina, pietate & probitate inſigni. Is legit & cum hoc epiſtolio ad me remiſit, ex quo ut intelligas ipſius mentẽ & judicium, ipſius ἀυτόγραφον ad te mitto. Ille obnixe precatur (quia putat me apud te aliquid valere) ut te admoneam & adhorter, quo hoc ſcriptum prima quaque occaſione omnibus bonis & doctis communices. Ego vero non hoc ſolum, ſed magnopere flagito, ut cæteros libros quoquomodo poſſis, expedias. Forte tergiverſando valetudinẽ atque ætatem proferes (ut ego ætatem & negotia plerumque prætendo) verum mihi videtur, ut gravis ætas, non ſolum te non excuſare debeat, ſed magis ut matures hos labores, ſtimulum addere. Vtinam ſi mihi liceret à meo decrepito & male ſano Principe (cui ſolus in hoc difficili ſervitio ſervio) abeſſe, non ſolum valetudinis tuæ cauſa aliquoties ad te excurriſſem, ſed ea potiſſimum ratione te convenirem, te ut monerem expeditumque redderem, quo auſpicata hæc, & bene incepta abſolveres: tum etiam de jucundis his ſtudijs, jucundè & amicè tecum ut conferrem. Cum in tuæ hujus meditationis lectione me oblecto, & veluti Cygneam cantionem tuam animo excipio, venit mihi in mentem quod cum Galenus noſter, uſum humani corporis partium doctè explicaret, votum quaſi animo conceptum calamo omnipotenti Deo voveret. Memini enim quãdo ſub finem 3 lib. de uſu partium explicite fatetur, illos ſuos commentarios ſe ceu hymnos quoſdam conſcribere, in quo veram magis pietatem conſiſtere exiſtimaret, quam ſi taurorum ἑκατόμβας ei plurimas ſacrificaret, & caſias, aliaque ſexcenta unguenta ſuffumigaret: præferebat his omnibus ſe iſta prius ſcire, exponere deinde alijs quænam ſit ipſius Dei ſapientia, quæ providentia, quæ potentia, quæ bonitas, quorum ignorationem Ethnicus ille ſummam impietatem judicabat, non ſi a ſacrificio abſtineret: qua ſententia haud longe mihi à ſacroſanctorum vatum ſententijs videtur disjunctus. Mirifice delinitus ſum ex Moſe recognoſcendo vera Phyſices elementa & principia, quæ tu in hoc tuo ſcripto evidentiſſimis demonſtrationibus proponis, ut veritatis cupidus lector tuis argumentis non ſine ratione acquieſcere poſſit. Mirum quam variæ & diverſæ opiniones de mundi materia apud Ethnicos ſcriptores paſſim legantur, ut videre eſt apud Galenum in Hiſtoria Philoſophica: apud Laërtium in vitis Philoſophorum: Plutarchum in libris quatuor de placitis Philoſophorum (qui mihi Phyſicorum dogmatum epitome videntur) apud Platonem etiam; tum ex Chriſtianis apud Epiphanium in confutatione octuaginta hæreſium, qui explicatè res adnotarunt, ut de multis alijs nihil addam. Quæ omnia concidunt, quando tu poſt Ideæ divinæ deſcriptionem progrederis, ad primæ illius maſſæ ſecretionem, quæ Lectorem in Dei Creatoris & primæ materiæ cum ſuis innatis formis, & qualitatibus divina eaque incredibili potentia primitus & ex nihilo creatæ, adducis. Quæ xv capite tuæ hujus meditationis de ligno vitæ conſignaſti (in quo mei honorificam facis mentionem, mihique plus amice tribuis quam in me agnoſco) ea legi & relegi aliquoties diligenter, quando enim illa planè Philoſophica & Medica ſunt, mirum quantum iſtis afficiar. Inter cætera oſtendis & bruta animantia ſuæ naturæ ex herbis ſubſidium quærere, quod Hirundinis, Cati, Bufonis, Canis exemplis demonſtras, licebit pluribus oſtendere, quandoquidem ipſa natura docti plurimarum herbarum vires cognitas mortalibus indicarunt. Etenim Cervos credimus Dictamum herbam, quod ejus paſtu telum ejeciſſent ſagittarum vulneribus mederi oſtendiſſe: Sic Cervas Seſeli herbam demonſtraſſe arbitramur: Teſtudines Cunilam: Muſtelas Rutam: Ciconias Origanum: Accipitres Hieracium: Columbas Verbenacam, ut non minus hæ poſtremę ab ipſis animalibus quam Chelidonium ab Hirundine, nomina adepta ſint. In Ægyptiorum hieroglyphicis Pica pingitur lauri folium ore tenens, quod deſignant hominem ſibi ipſi medentem. Etenim Pica ægrotans, natura docta, dicitur lauri folia in nidum congerere, quo illis morbos arceat. Vt antiquitas Apollini, quem Medicinæ inventorem, dicente etiam Naſone, conſtituunt, haud immerito Laurum ſacram fecerint dicarintque. Parietaria, quæ a Perdicibus Perdicium quoque dicitur, quando Perdices in ijs locis, ubi illa copioſe provenit, ut plurimũ ſe volvant atque oblectent. Feniculum nobilitaſſe credimus Serpentes: nam guſtatu atq; eſu ipſius ſenectam exuere, oculorumque aciem ſucco ejus reficere ſcimus, unde ipſius uſus nobis patefactus. Tu eodem in capite addis, tales plantarum ſpecies in quaque regione à Deo creari, quales hominibus, & animalibus ibidem natis, maximè conveniant. Quod vivus teſtis multis documentis monſtrare poſſem. Imo tam confidenter hoc nixus comperimento, ſæpenumero probavi, ex plantarum naſcentium frequentia, me ferè animadvertere poſſe, quibus morbis popularibus nimirum ἐνδημίοις quælibet regio ſubjecta eſt. Obſervamus hoc ipſum apud Danos, Phryſios, Hollandos, quibus Scorbutus dictus morbus frequens, iſtius quaſi proprium medicamentum Cochleariam ſcilicet copioſe provenire. Ita ubi in paludoſis locis Tamariſcus natale ſolum agnoſcit, plerumque Lienis ibidem vitijs expoſiti ſunt incolæ, quod ex lurido colore, qui intumeſcente cute illis effloreſcit, hypochondrijſque inflatis videre licet. Eodem modo obſervamus, quibus in pagis circa ſepes in areis frequens Abſynthium luxuriat, in ijſdem habitatores naturalium viſcerum obſtructionibus, ventriculi infirmitate, ſuffuſione bilis plurimum affectos, ut facile niſi prædictæ herbæ uſu, viſce-

Hanc egregiã & opere dignam augmentationem hinc mutuatã ſuo loco differuimus. capite 13.

rum

rum meatus referentur, extersaque bile eadem roborentur firmenturque in Icterum primum, paullo post in aquam intercutem exorbitent. Longius progrederer, si istorum catalogum contexere velim. Quæ eodem in capite de insitione proponis, exquisita consideratione digna sunt. Nam quod observasti cortices stemmatum, surculorum verticibus primum & potissimum uniri, id quotidiano usu atque experientia comprobatur: hinc est quod de stemmate inserendo quantum relinquatur parum soliciti simus, dummodo cortex purgatus scissusque cortici ita aptetur, ut fibris sese contingat. Insitionis diversi modi sunt, quæ fit scisso trunco, in ea non minus observari debet ista corticum adæquatio, quam quę fit, infoliatione, quando nimirum inter truncum & corticem surculus inseritur, imo in infoliatione (quam alij Emplastrationem vocant) id ipsum observandum est. Atque hic diligenter notandum etiamsi Columella statuat, omnem surculum omni arbori inseri posse. Ego tamen communi sententiæ hoc tribuo, quod aptissima insitio perficiatur, ubi istarum arborum cortices inter se ita uniantur, ut inter surculum inserendum, & truncum cui inseri debet, ista cognatio, ut cortices inserendi surculi & cortici stemmatis admissarij ejusdem qualitatis, quod superficiem attinet, præferat. Sed de modo & qualitate insitionis, ubi ad te venero, quod brevi fiet: tum de animalibus medicis (sic enim voco animalia quæ herbarum vires natura monstrante docuerunt) conferemus exactius: de ijs enim sæpe & multum cogito, quod facile intelliges, ex eo commentario quem de Climacterismo conscripsi. Nam ut ex herbarum folijs, floribus, earum scilicet tum etiam seminis figura ex trunco & stipite, ex succi qualitate & id genus alijs haud difficile conjectari, sed docto licebit, quibus morbis quarumque partium affectibus herba quælibet conveniat. Quapropter hac vice latius non progredior, in nostrum conventum ea dilaturus. Interea tu, ut valetudinem tuam cures, te hortor, quod eo quod præscripsi modo, haud magno negotio facies, & me vicissim ama. Raptim Dusseldorpij ex aulicis negotijs, Calendis Iulij, Anno cIↃ. IↃ. XCIV stilo veteri.

Tuus Reinhardus Solenander
Medicus.

PRudentissime humanissimeque Solenander, Legi doctissimi viri Gerardi Mercatoris librum de Fabrica Mundi, non minus vere quam docte scriptum. Et dici non potest quantopere me istius scripti lectio affecerit. Video hactenus tam Ethnicos quā Christianos vera Physices elementa & principia ignorasse, nihil certè jucundius, quam evidentissimis rationibus ac demonstrationibus, avidum Lectorem & veritatis cupidū, in Dei Creatoris & primæ materiæ, cum suis innatis formis & qualitatibus, Divina potentia primitus & ex nihilo creatæ, penitiorem cognitionem adduci. Pulchrè igitur post Ideæ divinæ descriptionē progreditur ad primæ illius massæ & materię secretionem demonstrandam. Nam ostendit flatu & vehementiore vento aquam & limosam illam materiam secretā fuisse, ita ut gravia ad centrum in vacuo constitutum ultro declinarent: Nimirum terram etiamdum fluxilem, punctum sive centrum sphærica figura, per æquilibrium circumdedisse, & ventorum flatibus in siccitatem & duritiem paullatim fuisse redactam. Denique ex illa commotione aqueæ materiæ, subtiliores humores in aërem converti & formari cœperunt; & deinceps ex aëre ætherea regio cum cœlestibus sphæris & stellis adornari cœpit, ita ut aquas illas supracœlestes & Empyrium cœlum constituentes lucidissimas faciat & Angelos ex ijs creatos esse statuat. Hęc omnia sunt Dei verbo & ratione minime dissentanea. Licet Aristoteles octavo φυσικῆς ἀκροάσεως mundum contendat æternum esse, quem Picus Comes Mirandulanus, & Paulus à Scala, & Palingenius in Zodiaco pro viribus tuentur. Sed præstat Dei verbo adhærere, quam incertis opinionibus fluctuare. Non posset sanè quicquam jucundius suaviusque dici, quam cœlos, Angelos, & stellas, aërem, aquas & terram, & quicquid in ijs continetur, ad solius hominis usum esse creata, ut ei inserviant. Quum istorum omnium origo ex una eademque massa desumpta fuerit, ex qua & homo, sequitur cœlorum, Angelorum & omnium rerum creatarum magnam cognationem, affectionem & amorem inter se, & erga hominem esse. Ego certè dicam libere quid mihi inter legendum acciderit, magno desiderio & ardore inflammari cœpi, erga omnes res à Deo conditas (solis diabolis exceptis) utpote mihi cognatas & ab optimo Deo in meos usus creatas. Hinc permoveor ad gratitudinem Deo assiduè præstandam, quæ augetur & perficitur Christi cognitione. Illud certe solertis & sagacis ingenij judicium est, quod ex aquarum à terra separatione & mediæ terræ cavitatibus inclusarum, idque undique ex æquilibrio, ne centrum ponderis inæqualitate gravetur; inde concludit & probat alteram terræ partem infra nostrum Horizontem ex aquis eminentē, nostræ Europæ, Africæ & Asiæ correspondere. Quanta prudentia differit de characterismis herbarum, in quo loco & tui honorificam mentionem facit. In summa agnosco illum doctissimum esse virum, & omnium illustrissimorum principum favore & amore dignissimum. In ultimis duobus capitibus verū theologum agit de originis peccato disputans; atqui non singulis theologis per omnia satisfaciet. Statuit enim animam ex traduce propagari, & non divinitus infundi in recens creati pueruli corpus. De qua re Augustinus & Hieronymus, prolixissimis & elegantissimis epistolis differuerunt: sed Augustinus in nostri authoris sententiam magis inclinat, In Hębreorum quorundam vocabulorum etymis explicandis Eugibinum sequens, nonnihil videtur a vero aberrare. Nam terræ nomen Eretz, quod nomen & Germani ab Adamo retinuerunt Erd, non à Razar, quod conculcare significat, sed à Raza, quod appetere & velle significat, eo quod terra desideret & appetat herbas & fruges, aliasque res sibi à Deo mandatas proferre. Sed de his plura majore otio. Amanter rogo ut doctissimum virum ad editionem maturandam horteris. Profecto Physica ars manca erit, sine hujus authoris accessione. Vale.

Tui amantissimus

Iacobus Sinstedius D.

IN ATLANTEM GERARDI MERCATORIS

Avi sui.

En tibi lector adest Atlas redivivus & ingens,
Aspice grandævi signa vetusta senis.
Gentis Maurorum rex servantissimus æqui,
Atque Mathematica clarus ab arte fuit.
Seu genus antiquum, seu robur & ardua spectes
Facta viri, similem tempora nulla dabunt.
Ex hoc tot Reges geniti virtute potentes,
Crederet ut veros turba prophana Deos.
Hic ille, ut perhibent, stellis ardentibus aptum
Axem humero torsit, qui geminumque polum.
Dicitur Alcides onus subijsse, quod Atlas
Artibus ingenuis instituisset eum.
Et quia summorum virtus imitanda virorum est,
Hunc avus exemplo credidit esse sibi.
Ille feras gentes domuit, moderamine noster
Affectus æquo rexit & ingenium.
Atlantem fecit præclarum docta Mathesis,
At Mercatoris marte Mathesis adest.
Qui bene cosmographi perfunctus munere iusti,
Et reliquis tutam præstruit arte viam.
Et simul his methodum præscribit & ordine ponit
Quæ sub mensuram singula quæque cadunt.
Qui quoque cunctarum referens primordia rerum,
His adhibet quam dant Biblia sacra fidem.
Ordine servato commonstrat singula, laus est
Prima Creatoris, deinde creata locat.
Astrorum voluit post hæc ostendere motus,
Et planetarum qua vaga turba ruat.
Quin etiam voluit stellarum pandere vires,
Quatenus & radijs inferiora doment.
Hinc Elementorum voluit perquirere causas,
Ex quibus hæc mundi machina structa viget.
Adde Geographiæ veterisque novæque tabellas,
Quas vastum voluit claudere scriptor opus,
Sed gravis impedijt morbus, simul ipsa senectus,
Et mors postremum multa negavit ei.
Quod potuit fecit, commendat cætera doctis,
Vt patriæ & famæ consuluisse velint.

IOHANNES MERCATOR scripsit.

Præfatio in Atlantem.

ATLAS rex Mauritaniæ & regio stemmate natus, patrem habuit terrenum sive indigenam, juxta Eusebij ex antiquissimis historicis testimonium, qui fuit Cælus cognominatus, & matrem Titeam, cognomine Terram, avum paternũ simulque maternum Elium sive Solem regem Phœniciæ, qui cum uxore Beruth in Biblo habitabat, ambos insigniter in ASTRONOMIA *& naturalibus Disciplinis versatos, ita ut eruditionis gratia Solis & Cæli nominibus digni haberentur. Et quidem Atlas, ut citant veteres, Diodorus lib. 4. cap. 5. Astrologus fuit peritissimus, deque sphæra primus inter homines disputavit. Fratres habuit multos, quos Cælus ex diversis uxoribus genuit usque ad* XLV, *quorum* XVII *ex Titea prudentissima, & hominibus multum benefica fœmina habuit, quos communi nomine à matre Titanes appellavit; sorores quoque habuit, inter quas præcipuæ fuerunt Basilia, quæ fratres omnes suos in gratiam matris educavit, proptereaque magnam ajunt matrem appellatam, & Rhea, quam Pandoram dixerunt. Basilia autem cum Cælus obijsset, ut prior annis, prudentiaque & virtute reliquis præstantior, communi fratrum & populorum consensu, regnum nacta est adhuc virgo, cum nulli antea nupsisset. Postmodum cupiens regni hæredem relinquere, fratri Hyperioni nupsit, ex quo duos peperit liberos, Solem & Lunam, quorum prudentiam admirati Hyperionis fratres, ne ipsius posteris regnum confirmaretur, ipsum obtruncârunt, & Solem adhuc puerum in flumine Eridano suffocarunt. Tum Cœli filij, quorum nobiliores Atlas & Saturnus erant, inter se partiti sunt regna patris, Atlanti loca juxta Oceanum, & Libyam usque ad fretum Gaditanum contigerunt, ubi mons Atlas & gentes Atlantes ab eo dictæ sunt in Mauritania. Saturno vero Sicilia ac Lybia obvenerunt, qui & postea exosus à suis ob tyrannidem in patrem Cælum commissam, fugit in Italiam, ibi à Iano particeps regni factus. Quia autem Diodorus citat, primum apud Atlantes regnasse Cælum, hominesque antea per agros dispersos ad cœtum condendasque urbes ab eo exhortatos esse, certum est, antiquissimos hos reges esse; fuit enim Atlantis filius Atlas, pulso fratre Hespero rex Iberiæ, quæ post Hispania est dicta, anno post diluvium uniuersale* IↃCCXXXVIII, *Hespero in Etruriam fugiente, ubi factus est Iani Tutor. Avus Atlantis Elius in Phœnicia regnabat anno à diluvio* IↃCII. *Et testatur Diodorus hos Reges insignem prudentiam ex natura rerum & contemplatione nactos, simul & humanitati ac pietati assuefactos esse, ut merito dicat Diodorus, Atlantides tum pietatis, tum erga advenas humanitatis præ cæteris gentibus laudem tulisse, quando vix 22 aut 23 generatione completa, multæ continentis partes hominibus adhuc vacuæ erant. Habuit Atlas plures filios, sed unum pietate ac in subditos justitia humanitateque insignem, quem Hesperum appellavit, qui cum in Atlantis cacumen ad scrutandos ástrorum cursus ascendisset, subito ventis correptus, nequaquam amplius visus est. Sic Diodorus: sed ego, ut dixi, regem in Iberia fuisse invenio, adeoque ventis secundis in eam trajecisse, ubi ita prudenter & pie vixit, ut cum à fratre in Etruriam fugisset, ob insignem sapientiam & prudentiam, in Iani tutorem & regni administratorem sit constitutus, quæ munia frater ejus Atlas post Hesperi mortem suscepit. Hunc Atlantem tam insignem eruditione, humanitate ac sapientia virum mihi imitandum proposui, quoad ingenium & vires suppetunt, Cosmographiam veluti ex alta animi specula contemplaturus, si fortè aliquid veritatis in rebus nondum per cognitis rimari possim, quod ad sapientiæ studia conferat: & ut Cosmus omnium rerum numerum, species, ordinem, harmoniam, proportionem, virtutes & effectus continet, ita à creatione incipiens, partes ejus omnes, quatenus methodica ratio postulat, juxta creationis ordinem enumerabo, & physicè contemplabor, quò causæ rerum innotescant, ex quibus scientia constat, ex scientia sapientia quæ ad bonos omnia fines dirigit, ex sapientia providentia quæ finibus facilem viam præstruit: hic erit mihi scopus omnium, deinde suo ordine tractabo cælestia, mox astromantica, quæ ad divinationes ex astris pertinent, quarto elementaria, denique geographica, sic totum mundum tanquam in speculo proponam, ut ad inveniendas rerum causas, sapientiam & prudentiam assequendam, sint aliqualia rudimenta, & lectorem ad altiores speculationes ducere possint.*

STEMMA ATLANTIS,

Ex Eusebij præparatione Euangelica lib. 1. cap. 7.

quod ille annotavit ex Sachoniatone Phœnice Historico, á Philone Biblio ad verbum verso. Et partim ex Diodoro Siculo.

- Elius *sive Sol Rex Phœnicia.*
  - Terrenus *vel Indigena, Cælus cognomine, cui ex Titea sorore.*
  - Titea filia alias Terra.
    - Illus, *qui & Saturnus, uxor soror* Rhea,
      - Iupiter *Olympius.*
    - Iapetus *cui ex Climene Oceani filia.*
      - Prometheus.
        - Deucalion.
      - Epimetheus.
    - Basilia.
    - Bætilus.
    - Hyperion, *uxor Soror* Basilia.
      - Sol *puer in Eridano suffocatus.*
      - Luna.
    - Dagon *deus Phslistinorum, Iupiter Aratrius dictus, Azoti colebatur.*
    - Atlas *cui ex Pleone Oceane filiâ.*
      - Hespetus.
      - Atlas.
      - Alcyone.
      - Merope.
      - Electra.
      - Celeno.
      - Tayeta.
      - Sterope.
      - Maria *cui ex jove.*
        - Mercurius.

DE MUNDI CREATIONE, AC FABRICA LIBER.

Prolegomenon Fabricæ Mundi.

CAPUT PRIMUM.

Intentio totius Coſmographiæ.

AXIOMA eſt omni menti opificium hujus mundanæ machinæ aliquo modo inſpicienti. Deum ipſius authorem immenſæ, potentiæ, ſapientiæ & bonitatis eſſe; ac de potentia quidem dubitare eſt impoſſibile, ei qui ex nihilo conditum, non æternam ejus materiam crediderit. De ſapientia verò & bonitate ſi cui nondum, plenè apparet, nec dum conſiderato ornatu & laudatiſſima, exquiſitiſſima, ſapientiſſimaque diſpoſitione fabricæ, is nobiſcum eam perſcrutetur, donec ipſamet operis undequaque (quatenus ex ipſo Dei verbo, & manifeſta rerum experientia licet) perſpecti contemplatio perſuadeat. Id enim molimur, dum Coſmographiam tradimus, ut ex mirabili omnium rerum in unum. Dei finem concordia, & ex Inperſcrutabili in compoſitione providentia, infinita Dei ſapientia, & inexhauſta ejus bonitas conſpiciantur, quo ad venerandã ejus majeſtatem colendam, amplexandamque ejus divitem bonitatem, perpetuo feramur. Affulgeat lux ejus intellectui noſtro, & mentem ad veram hanc ſapientiam dirigat. Itaque immenſa illa Dei bonitas ſuam intra ſe gloriam, præ nimia exuberantis fœcunditatis parturitione, continere non potens, hominem voluit creare, cui ſuam gloriam communicaret; quem cum ſua ſapientia corpore amiciendum, qualem videmus, & prima ejus creatio exhibet, conciperet, mundi hunc quẽ contemplandum ſuſcepimus, & partes ejus ad hominis ſic conſtituti uſum neceſſarias, in eum quem videbimus ordinem, naturam & proportionem, juxta idêam ejus ab æterno conceptam, per omnipotentiam ſuam condidit atque digeſſit. Primus igitur finis operum Dei, primàque intentio eſt, communicare gloriam ſuam, proxima hominis creatio, tertia reliqui Mundi diſpoſitio, poſtremus hic intentionis ſcopus initium fuit operis, à cujus, primo exordio Mundi deſcriptionem auſpicari oportet eum, qui utiliter ipſam ad Philoſophiam extendere volet.

Solent curioſi homines interrogare, quid fecerit Deus antequam mundum conderet, quomodo, & ubi tum erat, cum nullus eſſet locus ac tempus, cur non multis ſeculis prius Orbem condiderit, cur hominem non ita perfecerit, ut labi nequiret. Hujuſmodi temerarijs parumque argutis quæſtionibus facilè reſpondebit, qui æternæ Triadis cognitionem (quanta ex ſacris literis & opificio ipſius acquiri poteſt) habuerit, ac temporis & loci, veras definitiones collegerit. Veruntamen non eſt digna talium hominum inſulſa & irreligioſa protervia, cui reſpondeatur; religio enim eſt de occultis Dei judicijs & conſilijs, quæ ad abditam ejus & inſcrutabilem ſapientiam & majeſtatem pertinent, inveſtigare latius, quam nobis verbo ſuo dignatus eſt revelare, & de ijs quæ extra & ante Mundum, queque ſupra hominum ſunt captum, diſputare, ſumma temeritas eſt & ſtultitia; cum enim opiniones tantum, non ſcientias gignat, non poſſunt ſapientiam adferre, ſed citius exoticas doctrinas, quæ veritatem rerum labefactant, inducere. Quamobrem ſatis ſit nobis, à rebus aut ſenſu, aut certa hiſtoria notis, rerum verarum ſcientiam petere, non opinabilium, quorum non eſt ſcientia, ſic enim non aberrabimus, ſi modo juſto ordine progrediamur.

PROLEGOMENON FABRICAE MVNDI.

CAPUT SECUNDUM.

De Deo omnium principio, & effectore ſecundum Platonicos.

PUlcherrimè Platonici ex communione ſpecierum, quæ in rebus perſpicitur, & ordine earum ad Unum ipſum primum omnium principium adſcenderunt, hoc eſt (ut Pauli filum ſequamur) exornatiſſima rerum omnium diſpoſitione & harmonia, providentiam aliquã circa res ipſas exiſtere utcumque perſpicientes, dum eas alicujus opera eſſe intelligerent, ac proinde ad creationem earundem meditandã atque aſſerendam pertraherentur, eò pervenerunt. Verũ cum ab Uno illo ad opera ipſa deſcendere vellent, in modo & ordine creationis hallucinati ſunt. Primũ, quod ponant, intellectũ ſive mentem mundi fabricatorem, extra ipſum Unum & planè ab hoc diſtinctũ atque aliud. Deinde quod materiam, cum ipſam ſimpliciter ab omni forma ſeparent, intelligant nullius Idêæ progeniem eſſe. Idéę enim ſpecies ſunt, ſive formæ, quę non niſi formas generare poſſunt, ac proinde increatã quoque ipſam, & ęternam neceſſario intelligant. Hic error inde natus eſt, quod materiam ſuſceptibilem tantum formarum crediderunt, ac nullam cum formis naturæ communionem habere, ideòque in ipſa formarum ſemina eſſe, & ex potentia ejus per opificem poſſe duci, ne per ſomnium quidem ſemel cogitarunt, unde & perpetuum aliquod formale principium, extra materiam conſtituere coacti ſunt. Idem & extra Unum, diverſumque ab illo conſtituere hac ratione inducti ſunt, quod cum Unum illud & primum omnium principium, nimis ad vivum ab omni entis natura & conditione reſecarent ac ſpoliarent, perperam metuentes, ne compoſitum quid, illud faciant, aliud extra Unum quæſiverunt rerum principium ab uno qui-

uno quidem genitum, ſed diſtinctum tamen eſſentia, & naturæ proprietate, à quo ſolo tanquam patre primum & immediate rerum formatrix, virtus, & exemplar opificij mundani eſſet, ac dependeret, cujus doctrinæ veſtigia inſequutus Valentinus, alia inſuper deliramenta addidit, etiam modum commentus quo Vnum quod Proarchen & Bythum vocat, ad generationem Mentis proceſſerit, & per intermedias deinceps generationes aliquot tandem ad materiæ & rerum omnium creationem deducens, nec non prodigioſam Pythagoræ Philoſophiam intermiſcens, quem ſequuti diſcipuli, nihilo ſanius docuerunt, ubique plus quam anilibus fabulis veritatem conſpurcantes & obſcurantes. Sed cum horum inſania ſua fatuitate exſibiletur, ad Platonicorum potius Theologiam & Mundi originem reſpiciendum eſt, quæ, quod præ omnium gentilium philoſophia divina ſit, & maximè ad veritatem Moſaicæ traditionis accedere videatur, facilius abducere à recta & ſacra Philoſophia poteſt. Quapropter ejus ſummam breviſſimè proponentes, veram Rei ex adytis ſcripturæ & naturæ narrationem opponemus; hanc rationibus conſequenter confirmaturi, illam verò ubi erronea eſt, reprobaturi, ne ſub ſpecie ſacratioris Theologiæ, per inanem Philoſophiam ad latentem falſitatem faſcinentur oculi intellectus noſtri, & à veritate rerum abducamur, ſimul quoque ut innoteſcat omnibus, nullam fuiſſe unquam tam ſanctam apud ethnicos ſcholam, nullum tam ardens ſtudium, nulla adeò præclara ingenia, quæ ipſam veritatem rerum ſua induſtria aſſequi potuerint, poſtquam qui religioſiſſimi omnium fuerunt Platonici, & ipſi longè aberrarunt, & cæteris longiſſimè aberrandi materiam dederunt, ac proinde gratias agamus uni ſoli Deo, qui & principium, & Creator, & animator, & conſervator, & finis opificij mundani eſt, quod Mundi veram fabricam, principium & fontem univerſæ Philoſophiæ ac veritatis, nobis dignatus ſit per Moſen & Prophetas alios revelare.

Vnum ſive Bonū. Itaque Platonicorum Theologiæ hæc ſumma eſt; Vnum, Mentem, & Animam, quæ in fabulis nominantur Cælum, Saturnus, Iupiter, tria in divinis ponunt principia, ordine ſe invicem conſequentia. Primum omnium, quod ipſis eſt Deus primus & ſummus. Vnum vocant, propter ſimpliciſſimam ſimplicitatem, & Bonum propter exuberantiſſimam fœcunditatem ad generationem, & ſui communicationem proclivem. Hoc ſcribunt nec ens eſſe, nec eſſentiam, nec intellectum, nec bonum adjective, nec intelligere ne ſeipſum quidem, nec vivere, nec moveri, ſed ſuper omnia hæc eſſe, hoc eſt fontem & principium eſſe entis & eſſentiæ intellectus & intelligentiæ, vitæ ac motus, & omnium quæ præter ipſum primum omnium & ſupremum principium cogitari poſſunt. Rurſum nihil in ſe habere & diverſum eſſe ab omnibus, in ſeipſo conſiſtere nec miſceri ſequentibus, adeſſe tamen omnibus, & omnia ab illo contineri, ſimiliter ubique eſſe, & tamen nuſquam, hoc eſt nullius loci indigum eſſe, nec etiam intrinſecus, neque extrinſecus, finitum ſive determinatum eſſe, eſſe autem omnium poteſtatem, & quidem omnium potentiarum poteſtatem maximam, non tamen omnia eſſe, ſed ſuper omnia.

Mens. Hoc Vnum ſive Bonum ſua exuberantia parturiens, non cogitatione ad hoc annuente, neque conſilio aliquo, neque voluntate decernente, neque ullo pacto motum, ſed manens in habitu proprio, ex ipſa ſibi inſita perfectione, comitante intrinſecus aucta potentia, ſive efficaci poteſtate, radium creat & effundit eò ferè modo, quo Sol idem & immotus manens, lumen circumfundit, qui radius quatenus ex illo manente ſtatim hoc exiſtit, ens efficitur, quatenus verò naturaliter ad ſuum parentem convertitur & quaſi movetur, fit vivens, unde corroboratus & poteſtate impletus ac perfectus ex eàdem per ſemet diteſcit intelligentia, & fit Mens & intellectus, tum patrem ſuum ipſum reſpiciendo, tum ſe in ſe converſus intelligens. Quia porro dum ſeſe inſpicit poteſtatis ſuæ conſcius, quantum illa valeat, in qua nimirum vigeat virtus eſſentiarum omnium genitrix, ipſe ſibi eſſentiam ſuam hactenus indefinitam atque indeterminatam definit, ac veluti explicat non aciem intendendo, aut cogitatu diſcurrendo, quaſi qui quærat quod nondum habet, aut ſcite ſtudeat quod ipſum latet, ſed unico vigilique perpetuo ſuæ intelligentiæ actu, actu inquam ſuæ eſſentiæ intimo, poteſtatem ſuam ſemper inſpiciendo, & quæ ſine adhibita intelligentia latuiſſent, determinate cognoſcendo, ſic inquam Idêas ſive ſpecies omnium rerum formatrices, quas intelligibiles vocant Deos, intelligendo concipit, ac quodammodo gignit, diſtinctas quidem formali ratione, ſed eſſentia adhuc eaſdem, & veluti multa unum exiſtentes, non inquam unum & multa, ſed unum multa, ut vult Parmenides propter minus numeroſam unitatem in mente, quam quæ eſt in anima, atque ut intellectus eſt plenus poteſtate una ab Vno accepta, ita pariter plenus Idearum ſive formarum omnium, unum cum illis idemque manet, omnia in hoc entia exiſtens, eàque verà, quia immutabilia & æterna, quæ protinus ut à ſe & in ſe genita ſunt, tanquam Saturnus quidam abſorbet, nec ſinit apud Rheam enutriri, hoc eſt, non ſinit in materiam & naturam rerum caducarum labi, ſed in ſe omnia indiſſolubiliter & impartibiliter complectitur & ſervat, & in uno quodam omnia poſſidet, omnibus etiam & ubique præſens, non tamen in illis, ſed illa in ipſo ſunt, ut ab eò dependentia & in eò conſiſtentia. Et cum ſit Intellectus unum multa, hoc eſt unum quidem exiſtens in ſe toto, & in eſſentiæ identitate, ſive unitate impartibile, at ſecundum partes ſimul & intro manentes, alteritate tantum quadam in ſe ipſo diſtinctus, non eſt circa ſequentia entia partibilis, ſed perpetuo ſecum manens, veluti & Vnum in ſequentia non diſtribuitur, non enim ſecundum alteritatem illam ſuam internam in multa diſtinctim effunditur, ſed unum tantum ſecundum rationes ſeminales, jam actu & eſſentialiter ſimul multa exiſtens, procreat, Animam videlicet, de qua mox dicemus. Hunc Intellectum vocant Magnum Deum, & ſecundum Deum, quin etiam non aliquem, ſed omnem Deum, à quo videlicet ut primo & omni ente ſolo, immediate omnia entia, ac proinde omnes Dei eſſentiam ſuam ſortiantur. Vocant & verbum Dei & actum productum ipſius Boni, & item imaginem Dei, quod genitoris bonitatem prægnante ubertate & gignendi propenſione pro viribus imitetur, quas vires cum à genitore accipiat, usque adeò illi cohæret, ut alteritate quadam ſolum videatur ab eò diſcretus. Et Plato Idêam quoque vocat, quod exemplar unamque indiviſam omnium ſpeciem in ſua eſſentia comprehendat. Vocat & cauſam & mundi artificem, quod primum ens factus, omnium deinceps entium parens ſit.

Anima. Hujus Mentis progenies eſt Anima mundi, tertius Deus, non aliter inde egreſſus, quam illa ex Vno, eſt enim ipſa Mentis verbum, eſt lumen Mente mundi fabricatore effuſum, eſt actus & quidem tota extra productus & vita vivificans inferiora, quemadmodum intellectus hanc vivificat, ipſe ad Vnum converſione vivificatus: & quemadmodum Ens ad genitorem ſuum reſpiciens, intellectus evadit, ita & Anima Mentem intuens, Ratio fit ipſius Intellectus, lumen atque veſtigium, ſemper inde dependens, & inde quidem illi conjuncta, inde verò inferiora comprehendens, unum & multa ſimul exiſtens ſecundum Parmenidem: Vnum quidem, quia ſub una communi eſſentia intellectuali rationes omnium formarum ſuſcipit, atque impletur, dum in patrem Intellectum reſpicit: & ſimul quoque multa quia dum in ſe convertitur, rationes ſeminales omnium formarum ſingulatim concipit, & ordine enumerat, ac præ nimia fœcunditate parturiendo, intus incaleſcens ipſas animat, iisque ad generandas in Materia formas, videlicet ad creandum ſenſum in animalibus, naturam vegetatricem in plantis, motum in cæleſtibus corporibus, & quicquid præterea eſt, quod ad ordinem, ſpeciem, naturam, proportionem, & motum rerum pertinet, motus initium præſtat. Itaque ſic in ſua eſſentia conſtituta anima, cum ut Vnū & Intellectus, ipſa quoque ubique ſit & in omnibus adſit, non poteſt

non singula in hoc mundo visibili ordinare, disponere, vegetare, animare & unum quodque ad proprium suum esse & formã, veluti incubando perducere; verũ non ut mens in se manet impartibilis, sed egreditur quodammodo ad singula corpora, illisque aliò quolibet loco aliter insinuatur, videlicet secundum cujusque Speciei rationem, non quidem in partes à se mutuo divisas distributa. Tota enim & secundum substantiam essentiamque pariter omnem indivisa, ubique & in singula simul est, sed per seminales & specificas rationes, quæ multæ & variæ sunt, alibi aliter suas vires exercendo operatur; & sui simulachra, videlicet species in rebus facit. Quare tametsi in sua essentia, una & simul multa sit, & per hujusmodi seminalium & specificarum rationum diversum influxum fiat divisibilis, non tamen propria ad divisionem necessitate hoc fit, ut quæ tota secum perpetuo manet, sed quia corpora divisibilitate propria indivisibiliter eam accipere nequeunt, ut partitio hæc corporum, non Animæ passiò sit, ac necessitas.

Hæc tria in divinis principia, hoc quo narravi modo Platonici describunt, ac primum quidem eorum non concedunt, aut actum esse alicujus (ut neque debet) aut aliquam actionem habere, esse tamen potentiale, id est actus proferendi potestatem, retenta Unius simplicitate concedunt. Intellectum autem actum esse ab uno emanantem. Animam quoque actum ipsius intellectus, & utrumlibet horũ differentem ab illo, à quo effluxit. Majus item ac melius esse quod gignit illo quod à se gignitur, ideòq; intellectum minorem ac deteriorem Uno esse, meliorem autem ac Majorem Anima, & similiter Animam speciebus à se productis. Hæc ferè sententia est universæ Platonicorũ Theologiæ, cui hanc sequentem veriorem opponimus.

PROLEGOMENON
FABRICAE MVNDI.
CAPVT TERTIVM.

Vera de Deo ejusque Trinitate, ex scripturæ adyt is confessio,

VNUM nobis Deum, sub tribus hypostasibus distinctis, at non à se mutuo divisis & separatis, proponit verbum Dei, quarum quælibet suas habet proprietates, quibus à reliquis distinguitur. Sunt autem Pater, Logos sive Filius, & Spiritus Sanctus, ideò unum existentes, non quia unius sunt essentiæ, ut homo homini, sed quia una numero sunt essentia, quippe cum à se mutuo sint inseparabiles, totàque essentia Patris latens, velut æterna generatione in Logon eradiet, ita ut Logos sit lucidus character & expressa Patris essentia, eademque essentia à Patre per Logon in universum mundum splendeat, qui splendor Spiritus Sanctus existit, una est omnium trium deitas, omnipotentia, virtus, sapientia, bonitas, voluntas, nec tria ullo modo dici possunt, quum una numero sit omnium vis & potestas, & actio, ut Logos ipse nos docet Iohan. 17. sic Patrem alloquens: Mea omnia tua sunt, & tua mea. Item Pater in me manens, ipse facit opera. Ioh. 14. & Ioh. 5. Pater meus usque modò operatur, & ego operor. Per Spiritum Sanctum quoque Patrem & Logon omnia operari passim in scripturis sanctis patet. Et Sap. 1. dicitur Spiritum Sanctum Orbem terrarum replevisse, ita ut omnium trium sit una communis operatio, sed secundum personalem proprietatem, aliter à Patre, aliter à Filio, aliter à Spiritu Sancto procedens. Itaque non tres Deos, neque tria rerum principia ponimus, quemadmodum Plato, sed unum indivisum, secundum se totum ubique præsens, ex quo, per quod, & in quod, creata sunt omnia, existens quidem sub triplici ratione, sed in identitate essentiæ, distinctum quidem in tres subsistentias sive personas, sed neque essentia differentes, & à se mutuo divisas, neque consequenter ordine minores aut deteriores, ut Platonici volunt, sed per omnia æquales divinitate, æternitate, potentia, & efficacia, quarum singularum essentię proprietas, non magis nec minus unius, quam alterius, sed æquè omnium ad cujusvis rei creationem necessaria est. In omni enim opere faciendo, tria hæc operanti requiruntur, potentia sive principium actus interni, actus internus sive operis conceptio, & dispositio, & actus egrediens. Quemadmodum in igne principium caloris est natura, sive forma ignis, actus illius est calor internus. Actio sive egrediens actus, est calor inde emanans. Et in anima est principium & potentia motiva, est dispositio sive voluntas ad movendum, est denique motus ipse.

Quoniam verò neque fortuito neque per ignorantiam modum tentando, & inquirendo, neque insipienter Deus hunc Mundum condidit, sed summa prudentia & sapientia, negari non potest ipsum ab æterno exemplar quoddam determinatum futuri Mundi, & Idêas operum singulas concepisse, verum non in Logo eas inchoamus, ut Plato, sed in Logi Parente, cum omnia quæ habet Filius, à Patre habeat, quamobrem in Patre velut seminariam rationem Mundi ponimus, in Filio vegetantem vim, in Spiritu Sancto vim productricem & animatricem, quæ cum illo ex Patre procedens, & per Filium effusa in opus progreditur. Igitur Spiritus in Deo exuberans omnipotentem, inexhaustamque venam Patris exuscitat, & immensam fœcunditatem Filij, veluti ad germinandum provocat, atque per ejus Spiritus vivificam spirationem Pater Mundum seminali ratione & modo concipit, conceptum Logo tradit, utpote qui Patrem ad amussim exprimit; ex filio jam actu producitur mundus, non producitur autem nisi mediante Spiritu tanquam vehiculo, per quod Mundus in partes suas diffunditur, & in singulis juxta propriam cujusque Idêam animatur; comitatur item Spiritus opificium per omnia semper, ut quod ipsius impræguante activitate conceptum, & vivifica motione formatum, eàdem etiam conservari debet; non autem sic comitatur singula, ut in partes dividatur, sed eò modo indivisibiliter, quo rectè Platonici animam mundi singulis adesse pronunciant. Neque etiam pars eorum sit, ut propria ejusque anima aut forma evadat, sed totus secum & per omnia manens, præsens, & ab omnibus diversus, ac separatus, omnia semel ex potentia Patris per Actum Filij in suam quæque essentiam & speciem format ex materiæ essentia gradatim perficiendo, juxta exemplaris rationem, & omnia deinceps juxta legem à Patre conceptam struat.

FA-

FABRICAE MVNDI.

CAPUT PRIMUM.

De sapientia Creatoris.

COSMOGRAPHIAM tandem benevole Lector aggressurus, ut tam divinam & gravem speculationem decet, omnes animi vires impendere necessarium fuit, ut rerum creatarum omnium species, & ordinem ob oculos ponerem, quó ad contemplationem universi & sapientiam fabricæ mundi lectorem adducerem. Scriptum est enim psalmo 103, & 24. Omnia in sapientia fecisti. Est autem sapientia, caussas & fines rerum cognoscere, quæ nusquam melius, quam ex mundi fabrica ordinatissima, & secundum caussas ordine annotatas à sapientissimo architecta deductu, cognosci potest. Ut enim creando naturam singulis indidit, ita etiam mox injunctum officium præstiterunt, & ad consummationem rerum usque præstabunt. Quapropter nihil satius est, quam ejus opificium, prout ab ipso auctore factum est, & dictante Spiritu Sancto à Mose fideli in tota ejus domo scriptum est, pervestigare & rimari omnibus ingenij viribus. Neque enim hic facile errabimus in caussis rerum assignandis, cum naturæ leges primas & præcipuas vulgo notas contemplabimur, & similes inde effectus deducemus. Sic nihil certius est, quam gravia omnia deorsum ferri, levia sursum, nullum motum in rectum infinitum esse: Ex crasso quod subtilius est evaporare, unde in centrum colligi gravia; mundũ sphæricum esse, & omnium partium ejus ordinem; & subtilitatis ac nobilitatis differentiam colligimus. Ex ordine rerũ & causis finibusque demonstratis, Philosophorum veterum errores circa principia rerum & circa naturas facile deprehendemus & convincemus, ut veritas inconcussa stabiliatur in hominũ animis, & non amplius fluctuent opinionũ varietate, & ambiguis rationibus quoque modo persuasibilibus seducantur. Sic mira panduntur in cælestiũ corporum situ & natura, quæ hactenus non satis inquisita, nec explorata fuerunt. Sic multa in Elementis hactenus desiderantur, quæ diligenti studio & arte à doctis viris indagari possent, adhibita ad Mundi fabricam doctorum virorum per diversa regna sparsorum observatione & observandorũ lege. Sic de incremento, decremento, & fluxu maris admirando, & causis eorum aliquid tandem certi indagaretur. Sic de navigandi arte, in qua adhuc quædam non exigua desiderantur, latius inquireretur. Sic tandem universa Geographia, magno Principum & totius orbis commodo absolveretur, quæ usque adeò est necessaria, ut neque mercatores ad nobilissimas ditissimasque regiones accessum habeant, ut cum gentibus undique contractent, & Christianis omnes terras familiares faciant, neque Principes de suis ditionibus aliquid certi & solidi statuere possint, nisi operosè & parum fidelibus subinde ministris, quia desunt tabulæ, oculati totius ditionis & situum testes. Ego ante annos aliquot hujus operis initium feci à regionibus in nostra hac parte desideratissimis, quibus nunc Septemtrionalium ac Sarmaticarum tabularum primum nostræ Geographiæ tomum præpono; eò proposito, ut totum tandem Orbem per tomos describendo absolvam, quod (Domino vitam & sanitatem tribuente) pro viribus conabor.

FABRICAE MVNDI.

CAPUT SECUNDUM.

De principio creationis & de creata materia.

Primus Dies incipit.

PAULLO antè Mosis ætatem natus fuit Saturnus, & ante illum alij gentium Dij, qui cum rerum naturalium studiosi, variorum dogmatum essent inventores, multas procul dubio hæreses induxerunt, quæ postea inter Philosophos de principijs rerum disputantes, plurimum inter se differentes sectas produxerunt. Itaque veram de ijsdem principijs enarrationem instituens Moses, illorum erroribus ipsam antiquissimam veritatem opponit, eosque redarguit, cum ab ipsa omnium rerum materia (de qua in primis mendacissime ex suo cerebro loquebantur) inchoans, totamque mundi fabricam absolvens; sic cap. 2. & 4. dicit, Istæ sunt generationes Cæli & Terræ, &c. non illæ, quas insana hominum deliria somniant. Hucusque Mosi textum prosequemur; singula, quantum nobis dederit Dominus expendendo. IN PRINCIPIO inquit, hoc est, cum nihil adhuc creaturæ esset, sed jam primum creationem inchoare statuisset divina majestas, determinatis consilijs & legibus, in primo inquam puncto aut momento existentiæ rerum, qui nihil adhuc rei est, sed initium tantum rerum, omni rei aut existentiæ conditione carens, in illo, inquam, momento temporis cœpit creare, & deinceps CREAVIT DEUS, nulla præhabita materia, ex immensa & incomprehensibilissima potentia sua, informem, rudem, & indigestam massam, ex qua omnia deinceps Mundi membra & partes deduxit. In hac materiæ creatione, ut in sequentibus omnibus tria concurrere neccesse fuit, potentiæ fœcunditatem, actuosam prægnantemque Logi potentiam, & fœcundificam, imprægnantem, vivificamque vim Spiritus Sancti. Ex potentia enim Dei, tamquam seminaria ratione, per fœcundificam vim Spiritus, materia initium existentiæ hauriens, à potentia activa Dei per imprægnantem vim Spiritus Sancti, tanquam fœtus in utero formata & in esse deducta, à potentia denique vivifica

& eductrice Dei exclusa, & in propatulum educta est. Sic unus idemque Deus omnipotens in triplicitatis suæ vigore ex nihilo, sine ullo assumpto subjecto, materiam omnium creandorum concepit, formavit & in lucem protulit, non prius operante Patre, deinde Logo, postremo Spiritu Sancto, sed simul indisjunctim, indesinenter conspirantibus & cooperantibus ipsis in unitate essentiæ divinæ. Illud: IN PRINCIPIO: sic intelligendum esse ut exposuimus, testis est Esdras lib. 4. capit 6. sic dicens: O domine loquutus es ab initio creaturæ tuæ, dicens, fiat, &c. Enimvero per hoc quod dicit ab initio creaturæ, satis indicat, initium, sive principium illud non de Filio Dei, sed de primo creationis momento dici, id convincente cum præpositione ab, tum constructione vocum: initio & creaturæ, Nam ut quis vocem: loquutus es, cum creaturæ conjungat, res ipsa reclamat, necdum existente creatura, cui Deus loquatur. De auctoritate porro quarti lib. Esdræ non est quod ambigamus cum perspicuum fiat, epitomen esse 70. libro. Esdræ quos Picus Mirandulanus in apologia quæstionum se legisse testatur, annotatis etiam similibus plane rerum argumentis, cum ijs quæ hoc Esdræ compendio tractantur. Et veritas prophetiarum hoc libro contentarum, ac partim jam completarum, Spiritu Sancto dictante primarium opus scriptum esse convincat. Præterea cum (ut jam dixi) ex proposito contra gentes scribat Moses, initium mundo ponens, non potest hic aliter principium intelligi, quam nos interpretati sumus, nam si in filio creasse dicat (quanqam & hoc verum est) nec aliud velit, undè sumetur argumentum contra Mundi aut materiæ æternitatem, quum & ipsum principium sit æternum? omnino ergò de principio temporali loquitur Moses.

Per CÆLUM & TERRAM hic non intelligit duo distincta, & differentia corpora, quæ hodie Cæli & Terræ nominibus significantur, nondum enim Cælum, nondum Terra extitit juxta propriam formam, sed Cælum secundo die factum est, Terra demum tertio die discretis aquis apparuit, & reliquæ Mundi partes deinceps ordine ex massa primum creata educuntur. Intelligit ergò per Cælum & Terram metonymice primam illam informem massam, ex qua Cælum Terraque formata sunt. Ad gentiles ipsi sermo est, quibus hoc Cælum & hanc Terram, quæ videmus, jam olim à Deo creata esse, quemadmodum dicturus est, testatur, utiturque nominibus rebusque notissimis, quo ad principium illorum cogitationes hominum convertat. Voluit enim Moses deliramenta Philosophorum, & falsam de æternitate Mundi & materiæ doctrinam, hominum animis eximere, quò Deo suam gloriam restitueret, ut cap. 2. & 4. emphaticè admodum indicat. Quod porro Cælum & Terram metonymice pro eorum materia sumat, postulant sequentia Epitheta: THOHU & BOHU, quæ eidem massæ primum creatæ tribuit, quod fuerit informis, vasta, inanis, solitaria, & vacua, eaque epitheta jam non Cælo & Terræ, sed Terræ tantum adjungit: sic lectorem à contemplatione perfectorum corporum, ad primam ipsorum materiam retrahens, neque verò jam terram ipsam in sua forma intelligit, verum ipsum chaos indigestum & informe, Terræ tamen vocabulo utens, quia Terræ quam Cælo similius viciniusque conditione erat, Quin & Terræ vocabulum tandem rejicit, dum massam hanc describere pergit, vocatque THEHOM, id est abyssum. Ita sensim contemplantis mentem omni determinata rerum specie exutam, ad primam Cœli Terræque materiam contemplandam cogit. Porro in abyssi vocabulo aliqualem hujus primæ materiæ formam indicat, nimirum quod fuerit materia liquida & fluxilis, & quidem sine fundo, ut quæ per omnia sibi similis & æqualis fuit, quemadmodum aqua aquæ, lutum luto. Job item cap. 38. v. 38. prima hæc materia APHAR appellatur, hoc est limus, quem Deus initio rerum in solidam terram compegit. Græcis etiam vetustissimus ὕλη hoc est limus, dicitur, prima omnium rerum materia. Et item chaos à χέω quod fusilis sit: quæ illius forma procul omni dubio à primis Hebræorum patribus & Mose ad illos pervenit, mundoque innotuit. Limus igitur erat & fusilis materia, moles illa primum à Deo creata, non diversarum naturarum, sed unius simplicis indivisæ substantiæ & formæ, habens in se virtutem seminarium terrestris formæ & aquæ & cælestis, omniumque, quæ ex eà massa formaturus erat Deus.

FABRICAE MVNDI

CAPUT TERTIUM.

Ad quid creatum sit hoc chaos, & de ejus fundamento, ac forma.

IAM quid ex hoc chao Deus intenderit facere, nunc postquam facta sunt omnia, facilè intelligimus omnes, nimirum ut illud dividat formetque in tot rerum species, quot ad mundi Oeconomiam sibi ab æterno propositā necessarias esse novit, & singulis suam vim & legem naturalem semel indat ac stabiliat, ut immutabilis ad terminum usque rerum omnium præconstitutum permaneat. Porrò cum solius hominis causa creavit reliqua, ejusque servitio mancipaврit omnia, donec decursu temporis constituti genus humanum ad cæleste domicilium transferret, ut divinus Paulus Rom. 8. eleganter disserit, tali ordine prudentissimus architectus eadem creavit & constituit, ut subordinatis obsequijs, & consentientissima harmonia omnia homini inservirent. Quæ harmonia, in eò primum consistit, ut superiores causæ, in inferiores principatum gerant, & effectus omnes à summis causis per medias atque imas progrediantur. Deinde & in eò ut rerum omnium ad se mutuo juxta causarum & effectuum consequentiam sit inclinatio, & veluti amor quidam, quo inferiora respiciunt superiora tanquam benefica, & superiora vicissim inferiora, quo aliquid ijs conferant. His duabus naturæ conditionibus fit, quantumvis contraria & diffidentia in imis rerum speciebus reperiantur, tamen in ordine quæque suo arctissime cohæreant, & in prima causa, tanquam centro concurrentes, justum servitium Deo Creatori atque homini præstent, adeòque omnia inter se, juxta proprium quæque officium consentiant. Sed de his postea latius. Illud in præsentia admonendus es lector, ut in rerum creatione diligenter observes, quò ordine, ex quibus, & quò modo, quibusque medijs singula effecerit Deus, sic disces quid in omni œconomia naturæ sit prius, quid posterius, quæ operum sint causæ, sive singulorum generationes, proinde & rerū definitiones, & naturas sympathias & antipathias, differentias in fortitudine & debilitate, nobilitate & ignobilitate, longæ-

longævitate & corruptibilitate, aliaque plurima cognosces. Quidquid enim de natura rerum disputari potest, ab earum generatione, & primæ creationis ordine dependet. Qui potest capere capiat, difficilia quidem indagatu sunt multa, veruntamen & multa intentiore animi speculatione consequi licet, præcipue si Spiritus Sancti invocato lumine, gloriam Deo ex suo opificio studeas excitare. Multa hic alia naturalium rerum principia, multo alium naturæ operantis ordinem observabis, quam à gentilibus Philosophis est traditus, quippe suopte ingenio hæc Mundi primordia, eò quo nobis à Mose sunt tradita modo, percipere erat impossibile. Ad rectum curriculi nostri, tramitem redeamus. Creato chao accurate cogitandum est, quid primum in eo fecerit Deus. Ante omnia fixus illi locus erat necessarius, vides enim gravissimum omnium corporum esse terram, cui hæc massa conditione vicinior longè erat, quam Cælo. Quod si fixum non accepisset locum, facile intelligis in infinitum prolapsuram fuisse, gravitate nimirum semper motum urgente. Atqui ut rerum principium hic obiter admoneam, observa Deum ab ultimo & crassissimo Elemento, ab inertissimo & informi penè suam creationem inchoare, & paullatim ad altiora, nobiliora, divinioraque ascendere, observa item, à solidiore & firmiore corpore initium facere, ut quæ ad vitam & perfectionem creaturarum pertinentia paranda erant, quæ fluxa & mobilia sunt omnia, ut inquam talia omnia firmum haberent subjectum; in quo colligarentur, fierentque stabilia. Terræ ergò & chao locum assignavit punctum unum in medio vacui, in quo conquiesceret, nec eum nacta ulterius motum intenderet. Hoc totius naturæ longè admirandissimum est miraculum, omnem intellectum & fidem excedens, nisi Astrorum ambitus, & Orbis terræ circumnavigatio id ita esse convincerent; quis enim alioqui credere queat, tantum pondus in medio ambientis Cæli pendulum hærere, & consistere posse? Et licet veritas fidem extorqueat, quis intelligat sine sustentaculo tantam tamque ponderosam molem ibi stare & conquiescere posse? Quis fundamentum hic ullum, ubi nihil quod sustineat occurrit, cogitare potest? Merito igitur Iobum in amaritudine doloris sui secum disceptantem jubet Deus, si intelligentiam habeat, quod sit terræ fundamentum dicere, Iob 38.v.4. Imperscrutabilis hic est Dei sapientia & incomparabilis potentia, neque ullam hujus fundamenti rationem excogitare est possibile, nisi solam Dei voluntatem, quæ abscondita in ipso rationes & causas sequitur, cuique omnia absolute obediunt. Vt voluit ita factum est, voluntas ejus materiam ad omnia fabricanda & formande Idoneam exprimit, voluntas ejus ex uno unius formæ corpore, plura diversarum formarum fingit; Voluntas ejus corpora ex corporibus, formas ex formis deducendo, quod iners & nulla activitate præditum est, paullatim in vegetam vim & efficaciam, in vitam, in motum, in sensum, & in intellectum deducit; & quod maximum est, omnia quæ creat ita inter se consentientia, mutuo amore & vinculo connexa, & in idem conspirantia, sola voluntatis impressione facit, ut naturalis illis quidam fiat affectus & inclinatio ad prosequendum officium, quod ipsis ex harmonico idearum in mente divina consensu, per voluntatem creantis impressum est. Si chaos, & gravissimum in primis quod in illo est terra, ex impressione voluntatis Dei, punctum in vacuo designatum appetit, eòque quodam veluti desiderio, sua gravitate se movet, donec æqualiter ex omni parte id nactum conquiescat, reliqua Mundi suis veluti humeris ferens & sustentans. Est igitur hæc Terræ, & proinde chai natura, ac cum reliquis postea creaturis sympathia, ut se omnibus subjiciat in sede sibi assignata, in Centro Mundi, & circum Centrum proximè firma conquiescat, reliquàque omnia sustentet, & ut est imperfectissima, à superioribus benedictionem & adjumentum appetat, ad pariendum quæ illi mandata sunt. In hoc igitur puncto necessario conquiescit chaos, quoniam hoc illi Deus sedem quietis, & terminum motus gravitatis constituit, quam legem ac metam transgredi nec potest, nec optat: quandoquidem Deus dixit & facta sunt, eà natura, hæc sympathia illi à Domino indita est, tanquam ad omnium specierum & individuorum sustentationem necessaria. Ideò Psalmo 103 dicit David, Fundavit terram super bases suas, ne moveat se in seculum & in seculum. Et Psal. 132.v.26. Firmavit aut extendit terram super aquas. Quia verò hoc chaos mater est omnium, non solum inferiorum corporum, sed & cælestium, omniumque quæ creata sunt, ut audiemus, non est dubitandum quin Elementa omnia, Cælique omnes ad summum usque matris suæ indolem, alia plus, alia minus referant, ac pondus aliquod obtineant, quo ad medium inclinentur, sympathiamque suam, tum ad terram, tum inter se mutuo incubatione & contactu, ac veluti sensu exerceant.

Porro & hoc experientia docet, quæ pondere prævalent, ea natura velocius, propiusque ad Centrum Mundi, sedem inquam gravium accedere. Hinc certissima ordinis ratio in universo nascitur, ut quæ leviora sunt ac subtiliora, superiorem locum obtineant. Neque hoc solum, verum etiam chai totiusque Mundi sphærica figura indè ortum habet; quippe cum chai materia fluxilis esset, & sibi per omnia similis, æquali undequàque virtute & facilitate, ad punctum illum quietis pondere suo ferebatur, ita ut extrema ejus omnia æqualiter à Centro distarent, & ex omni parte Centri in æquilibrio consisteret. Si enim ejus extrema inæqualiter à Centro distitissent, plus ponderis Centro ex una aliqua parte incubuisset, quam in alia; ut si in cubo a. sit centrum b.c.d.e. sint extrema, ex a. autem spectes b. aut d. angulum &. c. in medio latere, longior multo est linea d.a. quam linea c.a. aut e. a. multo plus itaque ponderis habet materia que secundum a.b. aut d.a. lineam Centro incumbit, quam quæ secundum c.a. aut e.a. Vincet igitur d.a. pondus, & c. a. atque e. a. sursum protrudet cadendo donec c. d. e. simul in æquilibrio, hoc est æqualiter à centro consistant, materia existente liquida & fluxili. Necessario igitur chaos in æquilibrio sub figura sphærica consistit. Et erat alioqui talis figura sola mundo conveniens, postquam superiora perfectioraque corpora, terram juvandæ generationis causa perpetua circumvolutione erant ambitura. Iohannes de Sacrobusco & cæteri Mathematici Terræ sphæricam figuram, ex apparentibus quibusdam accidentibus comprobant, sed præclarius multo est ex ipso fonte, ex causis, inquam, unum quodque demonstrare, hoc enim tramite solida scientia incedit. Inventum hunc punctum ex jam demonstratis, constat Centrum Mundi & gravitatis, aut quietis gravium vocandum esse. Vocant autem Physici ipsum infimum omnium, reliquà verò superiora, & motum ad medium dicunt deorsum fieri, à medio verò sursum, idque optimo jure, quod supremum merito dici debeat, id quod perfectissimum est, & reliquis aliquid præstantioris naturæ conferre potest, infimum verò, quod longissimè ab illo, & loco, & conditione distat.

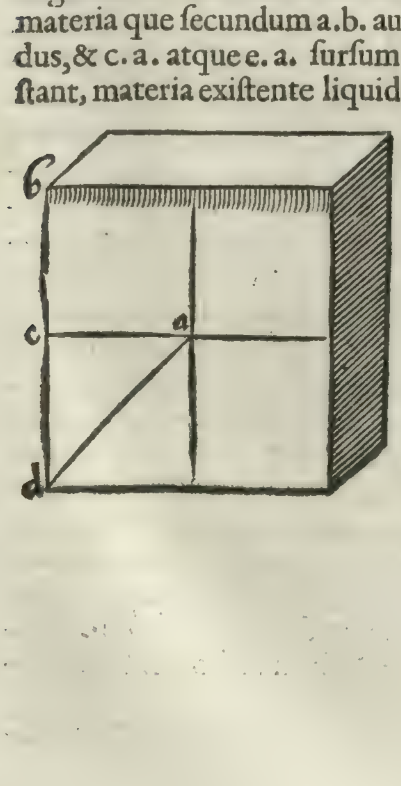

FABRICÆ MUNDI.

CAPUT QUARTUM.

De natura & forma chai, sive prima materia.

CHAOS hoc principio creatum omnium rerum quæ à Deo facta sunt fuisse principium materiale, luce clarius ostendit Moses, dum omnia ex eodem sex dierum opera deducit. Et prima ejus propositio perspicuè convincit, nihil prius hac materia à Deo creatum esse, alioqui enim non recte principium creationis in ea constituisset. Quum igitur post hanc materiam, & ex eadem facta sint omnia, ad originem naturæ recte pervestigandam, & naturalis Philosophiæ principia juxta veritatem constituenda, summè necessarium est, qualis hæc prima fuerit materia diligentissime considerare. Multis se modis torserunt gentiles Philosophi in materiæ consideratione, esse illam negare non sunt ausi, & tamen ens esse minime concesserunt; ajunt nec quantitatem, nec qualitatem esse, neque has in se habere, quinimò ita omni qualitate & forma spoliant, ut tanquam meram privationem malam ac turpem esse testentur, eòque nonnulli progressi sunt impudentiæ & temeritatis, ut Deum in edomanda materia, ipsaque formis subjicienda laborasse dicant. Quid quæso insulsius, quid magis probrosum in Dei omnipotentiam dici potuit? an non qui formas multo materia nobiliores aliunde (ut illi volunt) efficere & inducere potuit, etiam materiam ad omne opus sibi obsequentissimam creare valuit? Sed hæc est mentis humanæ caligo & cæcitas, ut sine ductu verbi Dei, nihil quod à sensibus est remotum, & divinam habet originem, rectè & certo assequi queat. Quinetiam summa est insania, profundissima naturæ mysteria, primam inquam ejus originem, & abyssum extremam consiliorum, & operum Dei, ex suo cerebro metiri & perquirere velle. Natura docere nos potest ex materia creata esse omnia, quis materiæ illius modum & conditiones nusquam neque verbo Dei, neque ullo naturæ vestigio indicatas; imò manifesto Dei verbo contrarias, pro oraculis obtrudere audeat? Materiam primam ita omni forma omnique entis conditione & specie privant, ut quo modo in se ipsa subsistere possit, dici nequeat. At Moses disertis verbis eam terram, aquam & abyssum nominat, priusquam supra concreatam formam, nova aliqua species illi inducta fuisset, & Ecclesiastes cap. 3. v. 20, vocat APHAR, id est limum. Ex quibus eam jam ab initio speciem aliquam terræ & aquæ, proinde & magnitudinem ac pondus habuisse, fit manifestum. Sed dicet aliquis, Philosophos distinguendarum rerum causa materiam per se, formam item per se considerare, quod magis perspicuè causas rerum à qualitatibus & formis, non à materia dependentes, & generationẽ productionemque specierum, quæ formæ ad materiam accessu fit, doceant. Rectè id quidem, & nos qualitates ac formas activas esse, & specierum generatrices asserimus; non nudatam hisce materiam, sed in duobus interim illi gravissimè peccant: primũ in eò, quod ab extremis perfectissimisque formis ad primam omnium, quæcunque cogitari potest, ascendentes, omnes pariter à materia sejungunt, & tanquam accessarias aliundeque inductas habent, ita ut nudam ad extremum materiam relinquant; cum juxta veram specierum productionem à Mose descriptam, supra chai informitatem à Mose indicatam, non liceat ascendere: hoc enim cum primum fuerit rerum initium, & in illud postremo resolvantur omnia, juxta Ecclesiastem capite 3, quo ulterius illud circumcidendo poterant ascendere, quum id compositum esse docere nequeant? Secundo in eò gravius adhuc peccant, quod formam omnem ita alienam à materia faciunt, ut nullam in illa seminariã vim aut radiculam habere concedant, sed primum sui initium aliunde extra materiam accepisse volunt, cui nos adversamur, cum ex Mundi genesi, & testimonijs divinis constet, primam materiam suam formam, & qualitatem ac quantitatem habuisse, & ex ejus forma reliquorum formas natas esse. Præterea absurdum planè est & à Deo alienum aliquid informe & sine omni virtute ac qualitate creare, tum ratione instituti sui, tum ratione omnipotentiæ & majestatis suæ. Instituti, quia cum omnia hominis servitio destinarit, quorsum iners spectabit mater, quæ nec ipsa aliquid per se potest, nec receptas qualitates & virtutes intendere, quin potius obtundere valebit. Nam si receptis qualitatibus aliquid conferre dicas, contradictoria simul asseris, materiam, nec quantitatem, nec qualitatem aliquam esse, nec eam in suis visceribus propriam complecti, & tamen aliqua virtute dotatam esse; quippe quæ operis aliquid præstat. Ratione omnipotentiæ & majestatis suæ minimè Deo convenit, informem omnino materiam condere. Quippe cum sit ille forma formarum omnium formatrix, mera lux, mera Virtus & efficatia, mera vita, & spirans bonitas, quomodo poterit inane & mortuum aliquid parere, qui ad vitam omne suum institutum direxit? Qui hominem ad suam imaginem creare concepit, quomodo à mortuo & inerti fundamento incipiet, & ex eò hominem formabit, quo nihil Deo dissimilius, imò magis contrarium & à Deo alienum esse potest? Injuriam ergo Deo optimo maximo facit, & illius majestati atque omnipotentiæ detrahit, qui tam excellentis & in comparabilis operis, tam vile principiũ facit. Rectius paullo de materia prima sensisse videntur Empedocles & Anaxagoras, quos Plotinus lib. de materia, capit. 7. reprehendit. Non enim Empedocles materiam ita in infinitũ circumcidebat, & omni qualitate exuebat, sed cum experientia disceret, omnia corpora in Elementa resolvi, unde composita fuerant, nec ulteriorem resolutionem deprehenderet, destitit altius materiæ principium indagare, nescius prioris materiæ unde Elementa nata essent. Quod verò illi objicit Plotinus elementorum corruptionem, locum non habet; etenim non corrumpuntur Elementa, sed mixturæ tantum, quarum putrefactione & resolutione Elementa repurgantur, & suæ integritati restituuntur. Anaxagoras autem proximè ad chai naturam accedens, misturam quandam aquosam primam asseruit esse materiam, in mistura quidem errans, sed forte quia justum non suppeditabat nomen, similitudine rei proxima illam describere voluit, nimirum ab antiquissima traditione edoctus, primam rerum omnium materiam Aphar, & ἰλὺν fuisse. Addidit hanc ipsam materiam, non aptitudinem passivam tantum ad omnia, ut alij volunt habere, ut nimirum aliunde inductas formas reciperet, sed ipsam actu (non expresso suo actuali, verum potentiali intellige) in se suave essentia omnes formas, omnesque species continere. In quo profecto parum admodum à veritate aberrabat, ut in progressu patebit, verum si speciem à materia formari voluit, ut dicere videtur Plotinus, in eò certe erravit, neque enim imperfectum perfectius producere potest, sed ipsum perficiente eget. Ut autem omissis Ethnicorum somnijs, veram de materia prima doctrinam consequamur, primum quid de ea sentiendum judicem, compendio dicam, & in processu ex verbo Dei & perceptibilis naturæ cum illo consensu probabo. Sic igitur res habet.

Ex quoli-

Ex quolibet quidlibet facere solus naturæ dominus, Deus omnipotens potest, de quo Mat. 3. & Luc. 3. sic testatur Iohannes Baptista. Potens est Deus, de lapidibus istis suscitare filios ipsi Abrahæ. Et qui sine omni subjecta materia Mundum hunc creare potuit, multo magis ex quolibet quidlibet etiam in momento fecerit. Rationem tamen & normam quam naturæ indidit, ipse in creando sequutus est, ut videbimus. Natura autem semel à Deo ordinata & constituta, non quidlibet ex quolibet efficit, sed ex materia quæ illi quod intendit natura proximior est, hoc ipsum procreat. Hæc enim illius infinita est providentia: Sic non ex lapide triticum gignit, sed ex succo terreò & aqueo, nec ignem ex aqua suscitat, sed ex oleo, magisque ex sulphure. Qualitas ergò accommoda ijs quæ generantur, in materia requiritur, atque hanc videmus in universum naturæ semel à Deo constitutæ legem, ut nihil ex nihilo gignat, neque ex contrariè affecta, aut ad generationem inidonea materia.

Omnis operatio Naturæ in contrarie affectam materiam, atque inidoneam est violenta, minus tamen in inidoneam quam in contrarie affectam. Porrò quod vim patitur amoto agente ad suum genium redit, nisi diuturniore actione victum paullatim in agentis naturam pertrahatur. Violenta est igitur omnis generatio in materiam, si illam sine omni qualitate & naturali affectu, quibus ad gignendum inclinari possit, esse dicamus. Porro ad generationem & continuationem specierum ac multiplicationem, necessarius est rerum inter se consensus & sympathia, ut 5. capite dictum est, & in Mundi œconomia hoc passim manifestissime est perspicere: oportuit igitur materiam ex qua aliquid generaretur sibi propriam naturam & conditionem habere, quæ ad intentam speciem ex ipsa generandam esset idonea.

Hæc eadem Natura si ex prima creatione radicem in materia prima nullo modo habuisset, quomodo potuisset ad officium, ad quod destinavit Deus omnia (nimirum ad serviendum in hominis usum) inclinari? quæ potuisset unquam rerum inter se sympathia nasci? quam agnosci & observari à nobis usque adeò est necessarium, ut Spiritus Sanctus, qui omnia creata in hunc usum sustinet, & dirigit, per Paulum Rom. 8. nobis eam luculenter & ampliter describat, cum magnitudinem incomparabilem gloriæ, quæ revelabitur erga nos ex hoc creaturarum servitio demonstrat, dicens: Etenim sollicita creaturæ expectatio expectat ut palam fiant filij Dei, hoc est suum officium sibi à Deo injunctum alacriter prosequitur, homines in hac vita solicite sustentans, cum desiderio ut salvi fiant, & ad Deum creatorem suum adducantur. Quod si, inquit, hoc creaturæ servitium in multis frustra fiat, & sit inane, tamen huic vanitati non volens se subjicit, hoc est, non perinde illi est, bonis ne, an malis serviat, sed quantum in se est præscriptum officium præstat in gloriam Dei, & salutem hominum. Veruntamen illam huic vanitati subjecit Deus, ut nimirum etiam malis, licet frustra serviat, non simpliciter tamen, sed sub spe, si forte palpent benignitatem & benevolentiam Dei, ac convertantur. Et ut invitè malis servivisse illam doceat, addit eam ab hac servitute liberandã esse, in libertatem quæ cedat in gloriam filiorum Dei, ad quam perpetuo aspirant, nimirum cum Christus Dominus noster & naturæ, præcisa ulteriore propagatione humani generis, fideles suos in gloriam Dei patris adducet. Vides hic manifestissime, quanta sit rerum omnium inter se & cum homine sympathia, quam ex materia plane informi omnisque qualitatis & affectus experte, fieri est impossibile. Atqui dices mihi ex Ethnicorum philosophia, Deum creatæ materiæ postea induxisse formam aliquam, ex qua deinceps generatio & propagatio sit facta. Et quorsum quæso secundo loco secundaque operatione fecit, quod primo primaque creatione poterat? an non æque principio materiã in sua natura idoneè qualificatam dare poterat, atque postea inducta, idque per vim qualitate? Rursus an potestis qui totus forma, virtus actusque perfectissimus, potentissimus, optimusque est, & ipsa boni origo ac fons, aliquid omnino informe & ab omni affectu actioneque alienissimum, procreare?

Iam præcipuum opus suum hominem voluit Deus ad suam imaginem creare, quomodo enim alioqui in dissimilitudine potuisset gloria Dei frui? dissimilia dissimilibus non afficiuntur, sed ab ijs abhorrent. Similitudo igitur ad Deum requirebatur in homine magna, prout multum gloriæ Dei particeps esse debebat. Atqui sacræ literæ testantur, universam Dei gloriam sanctis patefactum iri, & nos illi similes fore, quia videbimus eum sicuti est. Maxima igitur hominis similitudo cum Deo erit in futura vita, cujus excellentiæ initia in creatione illum accepisse, ex Genesi testatissimum est, quippe à creationis suæ initio cum Deo versari, eique in omni obedientia servire, in hoc mundo debebat, donec in similitudine Dei sibi concreata adolesceret, & extremam perfectionem in cœlis reciperet.

Cum igitur homo ad Imaginem Dei creatus sit, etiam reliquæ creaturæ, ut cum homine cui servituræ erant justã haberent sympathiam, aliquid similitudinis cum Deo in ipsa creatione nactæ sunt. Quin etiam & prima materia Chaos ipsum, ex quò omnia, pariterque homo, creata sunt, aliquam ad suum conditorem similitudinem habere debuit, absurdum enim erat, ut dixi, fontem bonorum omnium Deum, mali aliquid, & qui totus, vita & virtus vivifica est, stupidum & sine omni qualitate atque affectu corpus creare, quod mox refingendum esset, ut creandis rerum speciebus, & homini ipsi convenire posset. Nam & cujusque artificis opus, industriam, prudentiam, & animi ipsius studium præ se fert, quanto magis Dei intentionem & imaginem aliquam ipsius opera referunt. Qui ergò ita naturam formavit & constituit à principio, ut non nisi ex idonea qualificata materia generationem faciat, etiam primas rerum species ex idoneo ab hoc chao creavit, & eduxit.

Concludimus ergò, Chaos fuisse primam rerum omnium materiam, habentem in sua essentia omnium qualitatum & formarum semen, naturam, inquam, unam simplicem & incompositam, in tot qualitatum & formarum species deducibilem & distribuibilem, quot nunc in universa natura extant. Fuisse item creatori suo in eò simile, quod quemadmodum Deus Pater principium est totius Deitatis, in se occulte habens omnia quæ in Logo Filio actu expressa, & per Spiritum S. effusa & creaturis communicata sunt, ita etiam Chaos omnes rerum formas, substantias & qualitates, latenter secundum potentiam seminariam & radicalem in suis visceribus intimaque essentia complexum fuisse, quæ inde à creatore inductæ, perfectæ & in species distributæ actu egrediente homini serviunt. Et quemadmodum in Deo Patre ideãrum multitudo, non ut multa, sed unitate simplici comprehensa, per creationem extra Deum in singulas deducitur species: ita chaos sub una simplici & incomposita natura per creationem in tot substantias & species diducitur & perficitur, quot in mundi corpore & œconomia requirebantur. Et quemadmodum substantia Dei incomposita est, non constans materia & forma, sed una indivisibilis, etiam cogitatione, essentia; ita & materiæ primæ sive chai substantia incomposita est, non constans materia & forma aliunde introducta, aut de novo in ipsa creata, sed est una simplex essentia unico actu ab uno simplici Ente Deo creata, & substantia vitalis, vitaque sive forma substantialis, sive substantia essentialis & essentia substantialis (aut quomodocunque unitas materiæ & formæ exprimi potest) existens, in hoc tamen præ cæteris differentijs maxime à Deo distans, quod corporea & crassa sit, finita actu, virtute & potentia, principium tantum tenue horum existens, & divisibilis in differentes substantias, etiam usque ad contraria, non quidem immediate, sed per intermedios progenituræ gradus.

Hanc primæ materiæ unitatem haud recte per omnia diviserunt veteres Philosophi, quasi duo diversa & incommunicantia essent rerum principia, materia & forma. In ijs quidem quæ generantur, aliquid intellectui lucis adfert talis distinctio, dum materiam ex qua aliquid fit, & formam inducendam ac nondum existentem sejunctim (ut ibi res postulat) speculamur; verum cum id in prima materia, & extra casum generationis facimus, materiā planè informem & inanem concipimus, & à veris naturalibus principijs aberramus.

Est itaque chaos in ijs quæ creata sunt & extra Deum, Ens Entium, forma formarum, substantia substantiarum, non actu, sed potentia, eaque non extranea, sed intranea, materiam & initium formæ præstans, omnibus tanquam mater, verum opifice Deo primum, deinde virtute specifica à Deo instituta, ea formante, perficiente, & ad partum præparante. Hanc de materia prima & chao sententiam, ex creatione mundi & indubitata rerum experientia, confirmari videbimus.

FABRICAE MVNDI

CAPUT QUINTUM.

De erroneo & verâ Idearum intellectu.

QUIA verò ex sinistro Ideârum, & formarum intellectu ac consideratione, multa traduntur à Philosophis absurda, perplexæ quæstiones & disceptationes oriuntur, & verus operationum naturæ ordo obscuratur, altius ideârum & formarum conditio ac natura pervestiganda nobis erat, quo ne falso nitentes fundamento nos ipsos fallamus, & pro vera scientia meras opiniones, atque etiam inepta deliria constituamus. Cum formas aliunde in materiam deduci volunt Philosophi, aliud & distinctum à materia principium illis assignant, nimirum idêam quandam æternam ex qua fluant illæ, & materiæ adjungantur, ita ut ens unumquodque non simplex sit, sed ex diversis & separatis, atque incommunicantibus, materia & forma compositum, proinde nec in essentia similitudinis aliquid, nec sympathiæ inter se quicquam ante compositionem materia & forma habuerint. Notum ac tritum satis est, bonum quemque artificem ante operis sui fabricam idêam quandā concipere, cujus intuitu illud inchoet atque perficiat; vèrum multa inter operandum subinde incidunt, quæ præter conceptum exemplar addat dematve, & si plures idem specie opus aggrediantur, tot erunt differentiæ, quot artifices. Non igitur extra hominem idâa est aliqua, tale exemplar in illius intellectum instillans atque formans, sed ipse pro sui intellectus perspicuitate, proque rerum cognitione, sive vera sive erronea, quam nactus est, & pro rationis suæ judicio illud fingit, & ex accidente per experientiam aut aliunde meliore cognitione refingit. Deus item, ut per se sapientissimus, potentissimus, peritissimusque mundi architectus, non nisi optima exquisitissimaque ratione condidit omnia, quamobrem & idêam suo operi convenientissimam concepisse necessarium est. Non enim est sapientis aliquid sine justo ordine, modo & ratione facere; enimvero quæ sic fiunt fortuito ac temere fiunt; nec boni speciem certo promittere possunt. At verò hanc condendi operis idêam, non ex rerum præcognitione & præscitu & ratiocinatione ac meditatione tanquam exemplari aliquo collegit, ut homo: ipse enim cum per se & sine omni mentis motu, alteratione, inspectatione & auscultatione sit omniscius, omnipotens, omnia rerum principia, media, fines, modos, conditiones, numerum, proportiones, habitudines, & quicquid visibilium invisibiliumque existit, in virtute essentiæ suæ præsentia & conspecta & ponderata habens, tam absolutus, inquam, artifex ex intimo centro & fonte essentiæ suæ hanc idêam increatam & in omnia relucentem habet & possidet ab æterno. Estque hæc idêa unica & simplex, quemadmodum essentia Dei unica & simplex est, sed fœcunditate veluti generationis & propagationis in ramos formarum, & specierū omnium procedens, juxta creationis in unica hominis specie institutum & scopum. Quare cum creationem rerum intime contemplari voles, & eam affinitatem sympathiamque recte indagare desideras, quo ordine unumquodque, & ex quo creetur, quoque modo species in speciem transeat, tota mentis acie & viribus est contemplandum, inde enim creaturæ singulorum & servitutis ordo, quo ad hominem pertingunt, innotescunt.

Iam hanc idêam extra Dei substantiam & essentiam collocare nullo modo licet, est enim ipsi Deo proprijssime propria, nulli alteri præter Deum communicabilis, quemadmodum essentia ipsius nulli alteri quam Deo competit; nisi cum quibusdam insanire lubeat, qui omnia ex essentia Dei genita, veluti particulas ejus esse, ideòque animas omnium ad ipsum redituras somniarunt. Cum igitur ab essentia Dei sit inseparabilis hæc idêa, nefas est aliquod formarum & specierum primum principium, præterquam in Deo cogitare. Quod si quis idêas extra Deum ponat, non erunt hæ primæ idêæ, sed secundariæ, à prima illa, quæ in Deo est; creatæ; quæ cum extra res à Philosophis collocantur, & cum materia coire, resque ipsas & species compositas constituere dicuntur, quid aliud fit quam quod sufficienti omnium conditori, minister adhibetur qui omnia formet? quasi per se immediate id nequivisset ille, aut dedignatus esset efficere, qui tanto erga opus suum accensus est amore, ut delectetur esse cum filijs hominum. Prov. 8. Et si informem, inertem, & per omnia impotentem, nullisque qualitatis materiam per se creasse concedamus eum, qui totus virtus, & ad nobilissimos effectus prægnans omnipotensque efficacia est, cur digniores nobilioresque materia formas, per alienas ministrasque idêas creasse dicemus? An non est hoc gloriam creatoris attenuare? An verò & materiam per secundas ideas conditam voles? quas quæso ejus quod nihil est, & ab omni essentia nudum, idêa fingi potest? Idêas enim formas formarum effectrices esse volunt. Quod si has secundas idêas, non in primum tantum creatorum rerum, sed in perpetuam specierum propagationem factas quis asserat, quæ erit differentia propagationis à prima rei constitutione? nonne utrobique species forma in materiam inducta componetur. Si igitur primum hominem creavit Deus, & idem creationis opus in singulis deinceps hominibus repetitur, quomodo septimo die & deinceps à creando cessasse dicitur Deus, Gen. 2. v. 2. ut tanquam hæretici è cœtu fidelium explosi fuerunt, qui Angelos mundi creatores affirmabant, non minus hi tales erunt qui idêas extra Deum positas species rerum constituere dicunt, sunt enim & tales idêæ creaturæ non minus quam Angeli. Ad hæc accedit quod antea dixi, speciem &

materiam

materiam si separata & incommunicantia constituas (ut necesse est cum materiam planè informem, eamque cum forma junctam, compositum non simplex reddere statuis) fieri non potest; ut sit ulla materiæ ad formam inclinatio aut appetitus, aut ulla sympathia, quæ ex differenti similitudine nascitur. Multæ ex Ideis à Deo & rebus separatis intricatæ & mere inutiles quæstiones oriuntur, quas utcunque solveris nunquam veritatem creationis generationisque attinges, proinde nec de naturæ origine, potentia, sympathia, certi aliquid statuere poteris.

Dicimus ergò unam esse universam ideam in Deo essentialiter residentem, quæ est commoda ratio omnium eorum quæ Deus condere voluit juxta infinitam ejus sapientiam & voluntatem disposita & destinata; eamque ideam actu externo in opificio mundi speciatim expressam, atque in eo actu expresso naturaliter per generationem species in multa individua multiplicari & propagari, sine ulla extra Deum cooperante idea, quippe in primo cujusque speciei actu expresso impressus est character ideæ illius speciei in Deo existentis, ex qua impressione deinceps ad suæ speciei propagationem inclinatur. Illam etiam ideam, sive rationem omnium, utpote internum actum essentiæ Dei esse analogum ipsi essentiæ dicimus, proinde & creaturas, quæ ejusdem ideæ sunt imagines, ad Dei substantiam & essentiam aliqualem analogiam habere. Unde altissima Trinitatis mysteria, veluti per transennam de longè elucent, & adversus omnes de Trinitate hæreses, catholica doctrina insigniter illustrari, & utcunque disjectis tenebris perspicua magis reddi poterit, si quis invocato Spiritu Sancto, creaturæ ad Creatorem analogiam pio zelo pro viribus perscrutetur. Quia veró rationes particulares in universali illa idea, per mutuæ dependentiæ nexum & perpetuam harmoniam in consonantissimam melodiam excitantur, creaturales etiam rationes in unam symphoniam utcunque coire est necesse, juxta similitudinem aliquam, non autem proportionem, quia finiti ad infinitum nulla est proportio. Ex hac quoque creaturarum symphonia, sive, in natura & officio consensu & concordia, sequitur sympathia, quæ propter creationis scopum erat necessaria. Quæ hactenus de materia & forma, de speciebus & earum ministerio ac sympathia partim dicta, partim etiam demonstrata sunt, in creationis historia manifestius elucent & probabuntur, eò igitur redeamus.

FABRICAE MVNDI.

CAPUT SEXTUM.

De tempore inchoatæ creationis.

CUM Deus creare inciperet nondum erant astra, nondum illorum motus, nondum igitur tempus erat juxta Physicorum definitionem, & tamen tenebrosum illud intervallum, quod lucem præcessit, pro parte diei computatur, & nox ac vespera vocatur v. 5. & cum luce sequente, usque dum occidit illa, diem naturalem sequentibus æqualem constituit. Mensuratur igitur à Deo æternum illud spatium, per prius posteriusque juxta partium magnitudinem, nec est ulla cum Physicorum tempore differentia, præterquam quod mensurari non potest, nisi comparatione mensuræ ex creatione mutuo acceptæ, neque enim illa mundum præcedens æternitas, annos, menses, diesve, aut simile aliquot accidens, quo mensurari posset, habuit. Quod si verò tempus Physicorum mensurari non possit, an propterea definet esse tempus? mensuratio est accidens tempori, definiri illud non potest. Quicquid esse dignoscitur suam in natura habet definitionem, etiam si verbis dari non possit, ita æternitas verè esse dignoscitur, communis enim intellectus id ostendit, dum nemo est, qui quod nunquam est, esse fateatur, & quod est aliquando, esse non contendat, ac proinde quod est, aliquandiu, sive aliquo tempore esse non dubitet. Et communis est sententia, quod nullo tempore est, & quod nusquam est, hoc non esse. Impossibile enim est, essentiam alicujus sine circumstantia temporis & loci concipere. Proinde ad evitandum flexiloquos captiososque sermones, & inanes fantasias multas, quas ex temporis & loci definitionibus hactenus usitatis, fallaces sophistæ intellectui tanquam densas nebulas offundunt, præstat in ipsas temporis & loci substantias, sive malis diei, essentias animum intendere, & rationes earum si exprimere nequeas, cum desint apta vocabula, similitudine tamen aliqua concepta speculari. Sic tempus cogitabis extensionem quandam durationis, inter prius & posterius esse, quam post mundi creationem constantes immutabilesque mensuræ, videlicet astrorum motus, exquisitissime mensurant, ante conditum verò mundum, licet tales mensuræ defuerunt, non tamen desijt esse tempus, & si jam illud mensurare speculatio aliqua postulet, cogitatione mensuras hujus nostri temporis, quantum ad extensiones earum attinet, partibus illius æterni applicabimus. Ut si æternitatem Dei aliquo modo declarare velimus, dicemus illum mille seculis (extentione inquam tanta) antè conditum mundum fuisse, & supra hæc rursus mille, & ulterius mille, ac deinceps superius sine fine. Sic communis intellectus æternitatis partes aliquousque metitur; & quid opus est hic argutis tergiversationibus & labyrinthis, quæ æterna sunt & increata facilius aliquali intellectu concipiunrur quam definiantur, aut rectè describantur. Et verbum Dei æterna & infinita secula à priori & posteriori, Deo subinde tribuit, communi intellectui quem ipse formavit se accommodans. Locum similiter cogitabimus esse spatium quoddam in quo res est, quem in species tres partiemur, in excedentem locatum, in adæquatum, & in minorem, nihil de locati magnitudine definientes. Secundum primam homo est in domo, pro secunda corpus quodque est in aqua aut aëre, undequaque ejus extrema comprehendente, secundum tertiam unaquæque res, & præcipue Deus, est etiam in minimo loco, creatura quidem secundum synecdochen, Deus verò secundum totam essentiam. Si quis ita hisce determinatis æternum aliquid præter Deum constitui addubitet, is locum & tempus in ipso Deo ab ejus essentia adferri considerabit, cum essentia sine tempore & loco esse nequeat. Est enim ut elegantissime dicit Ioannes Damascenus lib. 1. cap. 16. Deus sui ipsius locus. Eodem quoque modo & ratione sibi ipsi tempus esse imaginabitur. Et Tertullianus contra Praxeam sic scribit. Ante omnia enim Deus erat solus, ipse sibi & mundus & locus & omnia, fol. 675. b. Si aliam temporis locique substantiam quærat, in abyssum imperscrutabilem & devias ambages devolvetur; quia profunditas Dei omnem intellectum longissime superat.

Dicamus ergo cum Mose v. 5 creationis & primi diei naturalis initium, nocte factum esse, noctemque primam diei partem esse, & à primo creationis momento tempus mundi inchoandum esse, ideoqne Deum non solum hebdomadam

domadam dierum in memoriam creationis constituisse, verum etiam cujusque diei initium ab occasu solis & vespera sumi voluisse, maleque sentire eos, qui vetustiores Hebræos diem ab ortu solis inchoasse volunt, locis aliquot scripturæ sacræ male intellectis & detortis id sibi persuadentes, Exod. 12. v. 18. solemnitas Paschæ 7. diebus celebranda præcipitur, & initium finisque illorum dierum, constituitur in vespera, diem autem primum & ultimum solemnes constituit Dominus v. 16. adeo ut primus Ioan. 19. v. 31. vocetur magnum sabbathum, diem verò decimum quartum mensis, quo agnus mactabatur inter duas vesperas, Hebræi vocant parascevem, id est, præparationem & à Paschate immediate sequente distinguunt, ut patet Mat. 27. v. 62. Marc. 15. v. 42. Luc. 23. v. 54. Ioh. 19. v. 31. Duo igitur sunt dies, duæque vesperæ se mutuo sequentes. Prima est finis diei 14. altera post solis occasum sequens nox, quæ ad sequentem diem pertinet. Inter has duas vesperas jubet v. 9. agnum occidi & præparari. Atqui hoc in momento utrumque diem dividente fieri nequivit, ideo vespera latius sumitur pro tempore vespertino, & ad finem diei inclinante illive propinquo, aut etiam diem terminante, & continuo sequente. Sic v. 18. cum jubet infermentata, die 14. ad vesperam edi, de vespera finiente & diem completum immediate subsequente, intelligit. Cum enim solis occasus dies distinguat, quomodo nox qua edebatur pascha, & pars diei antè occasum solis, in qua mactabatur agnus, in unum diem referri possunt? Planius Mar. 16. patet, noctem initium diei naturalis fuisse. Cum præteriisset sabbathum, inquit, mulieres emerunt aromata, quod sabbatho non licuisset; vespere ergò finito sabbatho id fecerant, quandoquidem postridie quæ erat altera sabbathi, summo diei diluculo ad monumentum venisse subjungit. A vespera ergò & sole occidente, diem naturalem inchoarunt Hebræi, quia primus dies creationis à nocte cœpit.

FABRICÆ MVNDI

CAPUT SEPTIMUM.

Opera primi Diei.

QUOD ergo primum creavit Deus, fuit Chaos illud, de quo hactenus disseruimus & indigesta moles, materia materque omnium creandorum, quam terram appellat, quod terræ naturæ & conditioni fuerit proxima, quippe terra primum absoluta fuit, & suos fructus dedit, mox autem Chao hoc adhuc indiviso, ipsum aquas nominat, non quod aquæ jam tum à terra segregatæ fuerint; sed indicat statim creata materia ejus, in Elementa distinctionem inchoatam fuisse, ideoque & antequam aquam nominet, vocat abyssum, tanquam medium quiddam inter informem massam, & primam distinctionem apparere incipientem, aut potius naturam illius massæ indicat, quod fuerit APHAR & fluida materia, ad aquæ generationem prona, quam primum à terra separare instituebat. Fuit autem massa hæc tota, quanta erat, abyssus; uniformis enim adhuc erat, nec in ullas species formata, necdum extabant animalia, plantæ, lucidum cœlum, immo nec elementa ipsa, terra, aqua atque aër, sed erat, inquit Moses, solitudo & inanitas, sive solitaria, inanis & vacua, quemadmodum terram inhabitatam, sterilem, & nihil usibus humanis accommodum proferentem, solitudinem appellamus. Sic erat massa hæc mera solitudo, speciem tamen in se habens, unde omnia quæ nunc sunt, deduci & formari possent, eaque species sub forma APHAR, limi & abyssi præcipue indicatur & intelligitur.

Addit huic Chao defuisse, quò maxime opus erat ad constituendã naturam rerum omnium generatricem & procreatricem, nimirum lucem. Duo in creatione in primis sunt observanda: Primum quod ab imperfectissimis ignobilioribusque, ad perfectissima nobilissimaque ordine procedit, ut à Chao primum ad terram, deinde ad aquam, hinc ad cœlum, & ita deinceps. Secundum, quod singulorum naturas, potentiam, actiones, ordinem, modumque agendi, ortus occasusque, & periodos singulorum, universamque naturæ legem, talia in creatione instituit, qualia perpetuo esse voluit. Itaque cum inferiorem mundum, terram, aquam, aërem matrem generandorum omnium; superiorem vero patrem & mascula vi præditum esse vellet, hoc est seminariam rationem in Elementis, præparatricem autem & excitatricem ad generandum potentiam in cœlis constituere vellet, mox ut Elementa educere cœpit, simul etiam materiam cœlorum extraxit, quo simul mater paterque adolescerent, ut utriusque in generando potentia virtusque omnis, suas leges normasque in ipsa creatione acciperet. Itaque duos creaturarum ordines à principio distributionis Chai simul instituit, & in utroque prullatim ad perfectiora nobilioraque progreditur; & dum in elementa massam distinguere incipit, simul cum aëre cœlestem materiam lucidam educit, ex qua deinceps firmamentum & Astra formanda colligendaque erant, & ut cuique suam speciem sensim perficiendo tribuit, ita & singulis proprias naturæ leges indidit, elementis elementares, & cælesti materiæ cœlestes. Animadvertendum est autem & aëris Elementum, & cœlũ ipsum ex quo lucent astra, uno cœli nomine subinde in sacris literis signari, ex ratione igitur nominis a Deo instituti, ejusdem conditionis, hæc duo primum fuerunt, simulque indistinctim creata sunt, sed mox separari cœpta, cum ex nobiliori ejus substantiæ parte firmamentum condendum esset atque Astra.

Observa nunc, quæ fuerit cælestis substantiæ materia. Aquæ Elementum jam in Chai convexitate colligi & apparere incipiebat, necdum producta luce, quæ ad naturæ operationes erat necessaria, & ecce Spiritus Domini ferebatur super aquas, inquit, Ventum validum a Chao excitavit, qui aquas nondum a terra separatas moveret, & in altiores undas attolleret. Hac agitatione paullatim secerni aqua a crassiore terræ substantia cœpit; & subtilior spiritus ex aquosa Chai parte excitatus in aërem evasit, subtilior quoque & nobilior aëris pars in æthera, sive cœlestem substantiam. Tria hæc primo die præstitit flatus ille, qui haud dubie durante ulterius agitatione, densior, vehementiorque factus est, ventosi spiritus majore excitata copia; donec subsidens terra & compactior evadens, agitationem illam paullatim compesceret, ventosaque materia utcunque exhausta & attrita, paullatim ad quietẽ se componeret. Quando igitur cœlum ex aqua necdum discreta educi & formari vides, facile intelligis ipsum etiam cum terra affinitatem habere aliquam, magis autẽ cum aqua, unde ipsum Hebræi SHAMAIM, ab ESH, id est igne, & MAIM aquis vocant, quod ex aquis sit factum, & astra tanquam aquas ignitas circumferat, ut nominis etymon describit Eugubinus. Porro quia Chaos magnitudinem & pondus habuit, & quicquid ex eo factum est matris indolem aliquo modo, ut dixi,

ut dixi,refert,graviora ignobilioraque in unoquoque primum subsederunt,levior aut nobilior vero substantia,veluti pinguedo Chai totius sursum elevata diutissime cum superiore cohæsit,unde coelum ex nobiliore parte cujusque Elementi creatum est priusquam illa in suum quæque locum separatim abiissent. Hinc ex nobilitate ac virtute omnia Elemēta longe superat cœlum,quod ex nobilissima totius Chai substantia creatum est,& in ipso cælo,quæ suprema sunt,inferioribus multo sunt nobiliora, itemq; cœlestia ad Elementaria, affinitatem & sympathiam perpetuam obtinent, per quam ad se mutuo inclinantur,similiter superiora cœli ad inferiora ejusdem, ut nihil sit in mundo, quod non ex indita sibi sympathia suo loco & ordine hominis causa serviat. Ita cœli & astra propter inclinationem quam habent ad hæc inferiora, sphærica forma constituta, & in centro universi conquiescentia, circulariter & varie moventur, quo suas virtutes his inferioribus omnibus,quantum ad generationem necessarium est,communicent. Fuit autem cœlum hoc primo die adhuc indiscriminatim unius per omnia conditionis & naturæ,proinde & unicum tantum principio habens motum,qui noctem & diem distingueret. Cæterum non interquiescente creatione, lucidior cæli materia sensim in sphæras diversas globosque stellarum & planetarum colligi cœpit, & ut quodque illorum perfici naturaque propria & motu imbui cœpit, ita etiam sua cuique sympathia & operatio innata fuit. Sic Soli destinata lux sive lucens materia in dimidiam cœli partem continuo colligi cœpit, & in globum solis coïre,ita ut post decem circiter creationis horas (nam ad Leonis signum contrahi cœpit, ut in Chronologia probabiliter demonstratum est)lumen,mundo dederit,quod post quatuordecim horas deinde motu cæli diurno occubuit.Fuitque hoc lumen,principio debilius,quippe sparsa adhuc Solis materia, donec 4 die in suam magnitudinem contraheretur & compingeretur.Hæc de syderum in globos collectione lucisque incremento,inanis esse nequit speculatio,quandoquidem lucem esse primo die oportebat,quę diem constitueret,cum Sol 4 demum die perfectus fuerit,nec aliam lucem quam Solis ad faciendum diem Deus ordinarit. Simili modo expansionem cæli,collectionem aquarum in maria, terræ exsiccationem, herbarum, frugum, & arborum productionem ; & quæcunque soli naturæ mandavit & commisit Deus, non momento, ut mandantis sermo præ se ferre videtur,facta esse cogitabimus, sed sensim eo ordine & modo quo naturam semper uti in posterum voluit, ideoque unum quodque opus tum inceptum esse, cum materia ad hoc idonea præparata fuerit, præsertim autem eo die quo mandatum expressum est. Sic secretio aquæ à primo die inchoata est, at tertia demum die perfecta. Si enim in momēto singula creata essent, magis ad res producendas, quam ad naturas rerum & leges constituendas intendisse videretur Deus, cujus contrarium tertio die videbimus. Quum ergo cum re qualibet ejus natura, & lex naturalis fieri debeat, mox ut creari aliquid cœpit, cœpit & ejus virtus efficax, & modus regulaque agendi, quibus Deo in creatione serviebat, ita ut singula à sui initio sua velut progymnasmata in creatione habuerint, & per naturam semel institutam in cæteris disponendis Creatori suo servierint.Sic facto in Chao pondere,& centro sedeque gravium posito,naturaliter omnium corporum dispositio & ordo secutus est,sic mota perventum massa, naturaliter terræ & aquæ discretio facta est, & exhalationes sursum sublatæ sunt,quæ in cœlestem conditionem ab opifice formatæ, cælestem etiam operationem in generandis herbis, arboribus,animalibus exercuerunt.Ita creatio præcedit, creationem subsequitur naturalis operatio, & hæc duo deinde in reliquis Dei operibus concurrunt. Cum igitur hic sit ordo rerum ab opifice ad totius intentionis suæ scopum sapientissime institutus, diligentissime observabit veræ philosophiæ studiosus, quo ordine sint creata singula, quam illorum materiæ naturam primum indiderit Creator,quidque illi naturæ adjecerit, quo species rei formandæ prodiit,item si quid res hanc creationem circumstantes,operæ attulerint, negligendū id non est, quanto enim hæc omnia altius perscrutari datur, tāto perfectius rei creatæ natura,efficacia,communio cum aliis creaturis,& per consequens sympathia & omnis operatio innotescent.Vt porro cujusque rei materia cognoscibilis fiat,à prima omnium materia Chao incipiendū est, quatenus enim illa juxta suam formam & qualitates cognita fuerit,eatenus & quæ ex ea primum creantur cognita fient,similiter & ex his reliqua. Cæterum quæ à Creatore materiæ adduntur,ad constituendam rei speciem & naturam,ea præcedens creata natura docere non potest, sed à posterioribus, nimirum ab apparentibus rei magnitudine,pondere,levitate,soliditate,raritate,fluxibilitate,figura, qualitatibus, coloribus, officio,aut aliis quibusvis accidentibus ac proprietatibus,quorum tamen causæ effectrices antea longo studio & experientia cognitæ sunt, petere oportet. Hæc obiter admoneo, quia ad inveniendas rerum causas & œcononiam (quo Philosophus animum intendere debet) hæc prima sunt fundamenta. Quod quisque potest hoc faciat, nos partes mundi,situm,proportionemque & motum localem, cæteraque quæ sunt Cosmographiæ propria sectamur,cætera divinioribus ingeniis relinquimus contemplanda.

Cum ait Moses , dixit Deus, non latam peculiari aliquo tempore sententiam indicat, sed perpetuam ejus voluntatem,quæ res sine sermone aut expressis verbis eloquitur & efficit, ac definito tempore profert. Ita etiam in actionibus Dei cum inquit,divisit Deus lucem à tenebris , non externam actionem intelligit, sed perpetuam Dei voluntatem,qua sola omnia præconstituto tempore inchoat & perficit.Non autem dicere vult, hoc die completam fuisse illam divisionem, postquam quarto demum die, Sol astraque omnia perfecta fuerunt, sed intelligenti non obscure eam lucis collectionem quam dixi indicat, eamq; hoc die eousque processisse, ut lux in unam partem cœli contracta occumbere potuerit,relicta post se nocte & tenebris. Post absoluta hujus diei opera addit lucem illam bonam à Deo judicatam & attestatam fuisse, quod non de omnibus creaturis agit, sed de illis tantum, quæ præ cæteris insignem homini utilitatem conferunt, & eximie opus intentionemque Dei illustrant & commendant. Sic in sequentibus eodem encomio extollit terræ exsiccationem, herbarum, arborum, & fructuum generationem, Solis, Lunæ, & stellarum officia,animalia aquatilia,deinde terrestria, quæ omnia tandem creato homine valde bona judicavit,ut quæ illius servitio, cujus causa creata sunt, accommodatissima erant. Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus Psal. 110. Inducta in mundum luce,completus fuit primus dies,quem dicit constare vespere & mane,sive nocte & die, naturalis appellatur à Latinis. Noctem præponit, quoniam ab illa cœpit creatio , non enim prima omnium lux creari potuit, juxta ideam omnium opificis mente conceptam, sed materia prærequirebatur, ex qua illa formanda erat. Finis primi diei.

FABRICAE MVNDI.

CAPVT OCTAVVM.

De Cælo.

SECVNDVS DIES INCIPIT.

AB occaſu lucis,ſequutus eſt ſecundus dies, in quo firmamentũ creatum eſt. Non addit autem ex qua materia illud fieri voluerit Deus, verũ hoc ex lucis creatione manifeſtum eſt. Cum enim lux ex aquis,quales diximus,ſit producta, & lux omnis à firmamento veniat,certum eſt eandem lucidã ſubſtantiam,quæ diem attulit & circularem motum nacta eſt,hoc die in firmamentum factam eſſe,unde & firmamentum S H A M A I M ſacra lingua vocatur,quod ejuſdem cum luce ſit ſubſtantię,nimirum aqueæ, licet paullo ignobilior,quippe lux ut nobilior, nobiliorem etiam ejuſdem ſubſtantiæ partem poſtulabat, quapropter & ſerius ejus ſpecies & natura perfecta fuit, videlicet 4 die. Vocat hoc firmamentũ Moſes R A K I A, qua voce diffuſio, extenſio, expanſio & diſtenſio ſignificantur. Ratio ergo nominis hujus ex creationis opere ſumpta eſt, quæ hoc ordine & ſucceſſu facta fuit. Mox ut ventus in abyſſum incubuit,ſurſum exhalavit,& diffuſa eſt aëria cæleſtisq; ſubſtantia,in qua quicquid ad lucem commodum erat, in luminoſam eſſentiam excoctum mox colligi cœpit, ut diem præſtaret, ſimulque futuri firmamenti ſubſtantia, in qua lux colligebatur & permanebat,ſurſum ex aëris elemento ſublata, diffuſa, extenta & tanquam velum aut tentorium circum univerſum mundum inferiorem expanſa eſt,& motum diurnũ jam à primo die habens,& lucem circumferens. Hoc firmamentum ergo propter hujuſmodi ex elemento aëris diffuſionem,extenſionem,& expanſionem, proprie R A K I A, vocatum eſt,non autem propter ſoliditatem aut compactum ſubſtantiæ robur,quod R A K I A non ſignificat. Neque verò materia ex qua firmamentũ hoc factum eſt,neque expanſio illa quam hic illi tribuit Moſes,& item Eſa. cap. 42. v. 5. & 40. v. 22. Item Pſal. 104. v. 2. talem ſoliditatem, taleque ſubſtantiæ robur ſecum neceſſario fert, neque ferre ſuſpicandum eſt,niſi aliquod ejus in verbo Dei argumentum eluceſcat. Sumpta à velo ventis tenſo & tẽtorio firmiter expanſo,comparatio,magis naturæ ſtabilitatem atque immobilitatem declarat & incorruptibilitatem, tale firmamentũ voluit Deus in hoc opere ſignificare atque eſſe, ut perpetuum eſſet rerum caducarum adjumentum & ſuſtentaculum. Et quid, quæſo, profuiſſet ibi ferrea rigiditas ac fortitudo, adamantinaque durities, ubi nulla eſt attritio, nihil eſt quod corrumpat? Vocavit etiam Deus hoc firmamentum Cælum ſive S H A M A I M, ut ejuſdem eſſe ſubſtantiæ cum luce, pariterque cum illa creatum eſſe intelligeremus. Obſervandum hic eſt, quod Eſdras lib. 4. cap. 6. creationem mundi repetens, de hoc firmamento dicit: Et die 2, inquit, creaſti ſpiritum firmamenti, & imperaſti ei, &c. Docet ordo creationis, docet ponderum proportio, docet raritas ſubſtantiæ & experientia, quanto altius à centro mundi diſtant corpora,tanto rariora,leviora, ſpiritalioraq; exiſtere, proinde, quæ in ſummo reſident, maximè ſpiritalia eſſe neceſſe eſt. Iam firmamentum hoc elementis multo eſt altius, quamobrem multo etiam eſt aëre ſpiritalius, & quam maximè in extrema ſummitate ſua, ubi tot ſydera perpetuum, conſtantiſſimum & minus varium motum habent. Tale autem fieri cælum neceſſarium erat, poſtquam maſcula vis quæ in ſpiritali ſubſtantia ſubſiſtit, illi inſerenda erat, ad imperfectam horum inferiorum generandi potentiam juvandam. Neque totam ejus ſubſtantiam talem per omnia æqualiter, hoc eſt homogenee eſſe ſufficiebat, ſed pro rerum varietate & natura, varia etiam & turgens fœcunditas requirebatur, quæ foras naturali inclinatione tenderet ad maturandos inferioris mundi fœtus, eiſque obſtetricandum. Ea autem fœcunditas in exundante ſpiritali eſſentia,ejuſque fortitudine ſita eſt, quapropter ejus ſpiritalis ſubſtantiæ, quæ cælo cuique aut ejus parti ineſt, collectio in unum corpus ſphæricum, tanquam genitale membrum fieri debuit. Sic in cœlo Solis, præcipuum ſpiritalis ſubſtantiæ robur in globum Solis collectum eſt, addito illi in ſubſidium generationis, Mercurio & Venere. Sic Luna, ſic ſtellæ à principio creatæ lucis,juxta ſui officii exigentiam, in ſuos quæque collectæ ſunt orbes,ac 4 die tandem perfectæ. Lucis etiam calor & ſplendor, ſive potius eradiatio, ad ſpiritalis virtutis in generationis actum, productionem & intentionem, neceſſarius erat: proinde cum lucem crearet Deus, ſpiritalem cœli ſubſtantiam lucidam effecit. Iam ſi poſſibile cuiquam eſſet, lucis in ſubſtantia naturalem cauſam & originem cognoſcere, myſterium magnum ille ad inquirẽdas & aliquouſque inveniendas Stellarum naturas, quæ cauſam ſuam efficientem & materialem, haud dubie ſequuntur, haberet. Si enim totam mentis aciem intendas, videbis creationem rerum, naturalem ferè cauſarum ordinem ſequi, atque ex cauſis cauſas diducere, donec ad propoſitum effectũ perveniatur. Atque hæc eſt incomprehenſibilis ſapientia Dei, quod ex uno primũ creato, ita naturam format & inſtituit juxta ideam univerſalem, ut non minus eam imitari, quam condere & ſtatuere videatur, quippe ideam univerſam naturæ exactiſſime conceptam, voluntate & potentia creando, etiam exactiſſime imitatur & exprimit, ut idem in idea & fabrica, naturalis rerum & cauſarum ſucceſſus exiſtat. O ſupra omnia admirabilem ſapientiſſimam potentiam, potentiſſimam ſapientiam! Quantum oportet naturæ ad creatorem ſuum eſſe affinitatem: Dixit ille & hæc facta eſt, voluntas ejus eſt hujus eſſentia, proinde ut vult ille, ita hæc eſt, ac vult ille, idque propter idem vult ille, Deus voluit, & cum delectatione & ſtudio voluit, Cælum & unumquodque in eo aſtrum, homini & propter hominem omni creaturæ, vario motu inſervire, hæc voluntas, hoc ſtudium etiam cum quadam dilectione cœlo impreſſa manent, idem vult, eodem inclinatur Cœlum & cum delectatione quadam diligenter exequitur. Affectus ergo Dei erga ſuam creaturam, fit affectus creaturæ ad creaturam. Hæc prima & præcipua eſt cauſa & origo omnis ſympathiæ, qua unumquodque ad ſuum officium exequendũ excitatur: non eſt quod aliam Cœlo cauſam aut Angelos motores tribuamus, quaſi per ſe ſit immobile, & virtutis ſuæ radios ocioſe & ſine ullo ad inferiora affectu & ſympathia quocunque contigerit, ſpargat, multo minus ut à divina mente ipſum perpetuo moveri dicamus, niſi perpetua natura ejus voluntate ſemel illi impreſſa. Interim tamen ſi hanc de ſympathia philoſophiam abſolvere voles, inquirendum tibi erit, quam ſimilitudinem, quam analogiam cum creaturis, & cum quibus earum ipſi Cœlo indiderit, per quam ad eas inclinetur, quin etiam unde,

quo

quo ordine & quo modo ea ſimilitudo & analogia in ipſum inducta ſit. Verum ubi hoc theatrum aſcenderis, exclamabis; O profunditatem divitiarum & ſapientiæ & cognitionis Dei, quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & imperſcrutabiles viæ ejus. Quod ſi nihil inveneris, hanc tamen imperſcrutabilitatem didiciſſe magno erit lucro, quo infinitam ſapientiam Dei altius admirari diſcas, & ipſius majeſtatem promptiore animo revereri. Hoc etiam facile conſequeris, ut nihil ſine cauſa juſtaque ad unicum ſcopum ratione, à Deo conditum eſſe experiaris. Intelligis nunc ſpero, quid velit Eſdras, cum ait, Spiritũ firmamenti creaſti, & illi imperaſti, nimirum quod cœleſtis materia quæ multũ eſt ſpiritalis, percipiens verbum Dei, ſive impreſſionem voluntatis ejus, eundem cum illo affectum erga hominem induit: videlicet ut illius cauſa incaleſcens extenuaretur, ſpiritalis fieret, in altum ſuper aëris elementum ſe attolleret, extenderet, ac ibi fixa perſiſteret, aquas ab aquis dividens. Hanc ergo ex voluntate Dei ejusque impreſſione ſympathiam nacta materia cæleſtis, aëri adhuc mixta, & in ſpiritaliorem eſſentiam verſa, à ſua inclinatione ſurſum educta eſt, & hoc eſt quod ait, ſecundo die creatum ſpiritum firmamenti, licet tum nondum in globos ſtellarum ac planetarum contractus fuerit. Reliquum etiam mandati, nempe diviſionem, ex eadem ſympathia & inclinatione eodem die executa eſt, & in eodem perſiſtit officio, donec Dei voluntas, ex qua ejus ſympathia pendet, compleatur, ut teſtatur illud Davidis, Pſal. 148, ſtare fecit ea (cæleſtia) in perpetuum, & in ſeculum, ſtatutum dedit, & non præteribit.

Fuit hoc firmamentum non ſingulare aliquod Cœlum ab aliis diviſum, ſed una Cœlorum machina, ut inde manifeſtum eſt, quod quarto die ſolem, lunam & ſtellas in hoc firmamento poſuit, omnes nimirum cœlos, qui nobis apparent, comprehendens. Quoniam autem corpora hæc, quæ Deus in firmamento poſuit, & ſecundum Davidis teſtimonium certis legibus fixit, diverſos admodum motus habere comperiuntur, in plures cœlos hoc firmamentum diviſum eſſe conſtat, quot autem ſunt illi, in Aſtronomicis probabiliter diſſeremus. Diviſionis autem modus in præcedentibus apparuit, cum perpetuo ſuperiora ex inferioribus, ut extenuata, dilatataque magis & leviora aſcenderunt, ut aqua ex terra, aër ex aqua, firmamentum ex aëre, ita proculdubio in firmamenti communi ſubſtantia, paullatim facta ſimili extenuatione, diſcretione, atque in altum ſubductione, primum imo loco relicta eſt & ſubſedit ſphæra lunæ, ſecundo ſphæra ſolis cum Mercurio & Venere, tertio Martis, deinde Iovis, ac ſic deinceps, ut poſtrema ſecretio fit aquarum ſupercæleſtium, quæ totius machinæ mundanæ ſuprema pars eſt & manet. Hanc eſſe in cælorum diſtributione œconomiam, univerſalis rerum & perpetua natura, qualis eſt lex gravium & levium à Deo inſtituta, poſtulat. Cum enim ex prima unicaque materia condantur & formentur omnia, ideòque illius indolem referant, non alia ratione ſuperiora ad ſe mutuo, quam inferiora inter ſe affecta erunt, niſi Deum dicamus, cum ad cælos formandos veniſſet, materiam primam refinxiſſe, & multo aliam illi eſſentiam, naturam & leges indidiſſe: verum hoc quid eſſet aliud, quam ſapientiam Dei & potentiam elevare, ut qui materiam primam non ad omnia creanda idoneam feciſſet? Quæ potuiſſet, hoc conceſſo, inter cæleſtia & elementaria eſſe naturarum communio? quæ ſympathia? an non hoc eſſet turbare omnem rerum ordinem & ſcopum Dei in ſua creatione ſubvertere? Cum ergo univerſalis lex naturæ per omnia inter ſe communicantia, eòdem modo ſe habeat, nulli dubium eſſe poteſt, quin ea quæ ex uno in ſe conformi nec diſſidente prodeunt, ad unum illud eam obtineant rationem, quam filius ad parentem, & genitum quodque ad ſuum genitorem illius naturam aliquo modo referat, & ad illum tanquam ſuum principium inclinetur & amoris vinculo alligetur. Eadem ergo cœleſtium inter ſe erit ratio, quæ eſt elementarium, quum ex una eademque in ſe conformi & concordi maſſa creata ſucceſſive ſint omnia, & ſuperiora ex ſua nobilitate & perfectione, hæc inferiora tanquam ſuum principium amplexabuntur, eò fortius, quo magis natura communicant, & homini pro viribus ſerviunt. Superiora etiam ut magis defæcata, magis diſtillata, excocta, nobiliore forma ſuperaddita, nobiliora quoque erunt ad ſcopum Dei inſtrumenta, validiusque ſuum officium ad eundem præſtabunt. Quamobrem abſurdiſſima judico quæ Aſtrologi de Saturni & Martis malitia ſibi perſuadent, ut latius in Aſtrologicis diſceptabo.

Creato & ſuo loco poſito firmamento, factum eſt, inquit Moſes, veſpere & mane dies ſecundus, à veſpera nimirum ut primus, incipiens, & ad lucem iterum occumbentem, finiens, eadem eſt ratio diei quæ prius, quam toto creationis tempore ſeruans, perpetuo ad creationis memoriam retinendam indicat. Vocavit autem Firmamentum hoc cælum, S H A M A I M Hebraice, ſi vocali dictione vocavit, Adamo ſic vocavit, alioqui quod Deo, dicere eſſe dixi, hoc idem eſt quod vocare, videlicet æterna ejus voluntas, qua Firmamentum ex aquis eſſe voluit, & fecit.

FABRICAE MVNDI.

CAPVT NONVM.

De aquis ſupercæleſtibus, & creatione Angelorum.

DE aquis ſupercœleſtibus nusquam aperta fuit mentio, niſi Gen. 1. v. 7. Pſal. 148. v. 4. & 5. Eſd. 6. v. 41. Varie de illis ſentiunt ſcriptores. Iacobus Zieglerus valde inepte imaginatur, primam materiam à Deo infinitam creatam fuiſſe, ne quid vacui extra mundum relinqui putaretur: & ex ea materia mundum creando non exhauſiſſe ejus infinitudinem, ſed quantum ad creandum ſufficeret aſſumpſiſſe, reliquum, ut erat, reliquiſſe, quod vocat aquas ſupercœleſtes, inane & tenebras, illudque per firmamentum à mundo excluſum fuiſſe aſſerit. Quæ ſententia nimium eſt abſurda, quomodo enim infinitam Dei ſapientiam aliquid fruſtra creare admittetur. Etenim fruſtra plane fit, quod extra mundum inane, nulliusque formæ & uſus relinquitur. Quod ſi ad complendum vacuum id fieri dicas, interrogabo anteane ab æterno ibidem vacuum fuerit, an verò etiam hoc creatum ſit? inextricabilis quæſtionum fiet labyrinthus, nec ullus naturæ modus, ordo & lex in partium mundi ex chao deductione, apparebit, ſed omnia ſine ratione, ſine naturali aliqua conſequentia fient, nullus erit locus ex tenuandæ materiæ ac dilatandæ nobilitandæque. Alij & quidem non pauci, aquas ſupercœleſtes putant eſſe nubes, quæ media regione aëris feruntur, aëre inferiore (qui etiam cæli nomine comprehenditur) à mari & fluminibus ſeparatæ. Verum his adverſatur ſacrum Moſis teſtimonium, quod illi firmamento in quo Sol, Luna & ſtellæ ſunt poſitæ, diviſionem attribuit. Neque enim aër qui ſub nubibus eſt & magnis mutationibus ſubjectus, firmamentum dici-

poteſt.

poteſt. Quod ſi à perpetuo & immutabili in ſuo loco, ſitu, firmamentum appellare velint, erit & aqua firmamentum, verum alia firmitas requiritur, tale ut dixi firmamentum neceſſarium erat, quod ſubſtantia & virtute immutabile perpetuo ſubſiſteret, ad ſuſtentandam rerum ſecundum earum ſpecies generationem & multiplicationem, hoc autem poſt lucem factum fuit, quare & poſt aërem, nam lux ſine aëre, qui circumire maſſam, lucemque deferre, diem noctemque efficere debebat, eſſe non potuit. Quamobrem cum firmamentum hoc ex aëre ſit factum, illoque poſterius uno die perfectum, aliud ab hoc inferiore aëre, perfectiusque illo, proculdubio fuit, ſupra quod etiam David has aquas collocat. Obſerva Pſal. 148. ejus in laudando Deo ordinem, primò in genere cœleſtia ad laudandum provocat, deinde juſto ordine & diſtinctim ſingula compellat; primum qui cœlos inhabitant Angelos & Spiritus beatorum, deinde partes Cœlorum, Solem, Lunam & Stellas, hoc eſt firmamentum, tertio Cœlos cœlorum, hoc eſt, cœlos qui firmamentum ambiunt, & intra ſe comprehendunt, ſive cœlum cæli, ut eſt Pſal. 113. poſtremo aquas quæ ſupra cœlos ſunt, movet. Vides illũ ordine ab imis ad ſumma progredi, addita etiam ſingulari cauſa, cur maximè laudare Deum debeant, nimirum quia Deus illa ſtare fecit in perpetuum, & legem officiumque dedit, quod infectum non præteribũt. Poſt cœleſtia tranſit ad terreſtria, in quibus ventos, fulgura, grandines, nubes, aves cæli complectitur, nimirũ elementaria omnia. Vides ergo duos laudantium ordines, cæleſtem & elementarem. Cum igitur inter cæleſtia & immutabilia collocet aquas ſupercæleſtes, nequaquam eas eſſe nubes credendum eſt. Et Pſa. 104. v. 3. contignare dicitur Deus tectum & ſuperiora ædificij ſui, mundi videlicet, aquis, quæ aliæ quam hæ ſupercæleſtes eſſe nequeunt.

Vnde nunc iſtæ aquæ ſint creatæ & in quem finem, ex Moſe non liquet. Quando enim oculis percipi non poſſunt, nec quid exhibent, quod in idololatriæ materiã à gentibus rapi poſſit amplius, & abditiſſima univerſæ creaturæ altiſſimaque ſunt, quę perſcrutari nequeant ab ullo homine; non admodum referebat earum originem & ſcopum explicare, quamobrem & illa tacet Moſes, nec aperte revelat Spiritus Sanctus. Non tamen fruſtra earum mentionem facit, ſed piis animis aliquid altius cogitandi materiam offert, & ſumme admirandam Dei ſapientiam & potentiam inexplicabilem innuit, ubi mentis extrema acies retunditur, & harum vias abyſſumque ulterius proſequi nequit. Originem autem & materiam illarum hinc percipere licet, quod aquas nominat, conformes enim & connaturales firmamento indicat, quemadmodum & David cum Pſa. 148, ſupremum illis locum in toto univerſo, pariter cum Moſe tribuit. Enimverò cum omnia quæ hactenus poſt motas aquas & lucem creatam ſunt facta, ordine extenuationis & perfectionis, ſurſum ſunt lata & ſuo loco affixa, dubitari non poteſt, quin eodem continuato ordine, ad extremam, ut ita loquar, diſtillationem & ſublimationem, in aquis illis ſupercœleſtibus ſit ventum. Sunt igitur iſtæ aquæ, cælum omnium limpidiſſimum, puriſſimumque, quod recte Theologi vocant empyreum, quippe cũ tanta ſit lux in firmamẽto, & ex ipſa firmamenti ſubſtantia collecta, quæ meros ignes oculis & ſenſui repræſentat, erit, & hujus ultimi purificatiſſimique cæli ſubſtautia, multo nobilior fulgidiorque ignis, æquali per omnia claritate, ut in qua nulla lucis in globos contractio facta eſt, quod ideò factum apparet quod totius naturæ œconomiam, convexitate firmamenti terminare voluerit Deus, ideòque diviſionem illam aquarum firmamento commiſſam ſcribit, ut naturæ opera ibi terminari, & ultra ejus ſummam extremitatem, nimirum primi mobilis convexum non exire, ſed intra illud in univerſum contineri intelligamus, extra illud convexum autem, omnia quieta & immota eſſe.

Ad quid verò iſta aqua ſupercæleſtis, hoc limpidiſſimum cælum ſit creatum, dicam quod mihi probabile eſt viſum. Angelos creatos eſſe nemo eſt qui ambigit, quandoquidem nihil eſt ab æterno præter unum Deum, reliqua omnia ſunt creaturæ & initium habent. At quando creati ſint hi, non facile eſt dicere; ante mundum creatos non eſſe, inde convincitur, quoniam in principio creavit Deus cœlum & terram, hoc eſt, informem maſſam cæli & terræ matrem, quod ſi creatio à maſſa illa cœpit, non potuerunt Angeli primum creari. Cum tamen ſtellæ lucidæ in firmamento collocarentur, jam tum erant, ſic enim alloquitur Dominus Iob cap. 38. v. 6. Quis jecit lapidem ejus (terræ) angularem, quum laudarent pariter ſtellæ luminis, & jubilarent omnes filij Dei: filij Dei non potuerunt alij eſſe quam Angeli, nundum enim tunc creatus erat homo, quod ſi Angeli Deo creatori laudem cecinerunt, cum terram ſuper lapidem angularem firmaret ille; & ſimul cum illis laudarunt lucentes ſtellæ, ergo tertio die fuerunt Angeli, fueruntque ſtellæ, licet necdum abſolutæ: primò enim die mane cœperunt creari, & 4 die fuerunt perfectæ, fuerunt ergò multò plus quam ſemiperfectæ, & intenſo jam lumine, fulgere incipiebant, Deumque in ſuo obſequio laudare atque glorificare. Quod autem locus ille in Iob v. 6. ad diem creationis tertium pertineat, facile intelliges ſi duos præcedentes verſus conferas. In priore enim loquitur de prima fundatione terræ, quando videlicet locum quietis illi dedit Deus, centrũ univerſi, quod vere baſis terræ exiſtit. De hac fundatione loquitur David Pſ. 102. v. 26. dicens: fundaſti terram ſuper baſes ſuas, ne moveat ſe in ſeculum & in ſeculum. In altera loquitur de figura quam terra pondere ſuo ex omni parte æqualiter Centrum appetente nacta eſt, videlicet ſphærica. Sexto autem verſu primum adhuc de baſi terræ profundiſſimam facit quæſtionem, quomodo videlicet centrum illud, quod baſis eſt gravium, ſit fixum, cum ſit in medio fluxi & mobilis aëris pendulum. Mox de ſuperſtructione loquitur, quæ in altum attolli ſolet & angulis Ædificiorum præcipue innititur, quis, inquit, lapidem angularem jecit, qui molem in altum aſcendentem ſuſtineat. Vides tres partes collocandæ & firmandæ terræ, eo ordine quo in creatione ſibi mutuo ſucceſſerunt, in quæſtionem duci. Primo enim creato Chao, in centrum ſubſidere terra cæpit, ſecundo ſubſidendo ſphæricam figuram accepit, tertio exſiccata tandem terra ſupra aquas eminuit, atque ibi firmata eſt, etiam altiſſimis ſubinde montibus ſupra aquas pendentibus, de qua firmatione ſic loquitur David Pſalm 24. v. 2. Quia ipſe ſuper maria fundavit eam, & ſuper flumina firmavit eam. Hæc terræ altiſſima faſtigia, quis tanto ſupra aquas intervallo extulerit, atque ita fundarit, ut non corruant, & ad naturalem ſuum locum redeant, interrogat verſus ſextus, ſecunda parte. Cum igitur horum firmitudo & ſtabilitas ſit facta tertio die, cum terra ſicca & ſolida firmaque redderetur, omnino apparet Angelos ante complexam illam ſiccitatem & firmitudinem, nimirum ſecundo die, creatos fuiſſe. Et quadrat huc elegantiſſimè aquarum ſupercœleſtium creatio, ſecundo die facta, ex quibus Angelos creatos eſſe ſit veriſimilimum, nulla enim in omni creatura aptior ad hoc ſubſtantia fuit, quam limpidiſſimus ille & igneus Aër, in quo ſedem & habitaculum illis eſſe voluit conditor: nec aliud elementum illorum corporibus convenientius erat, quam unde ſpiritum erant hauſtura. Et Paulus Heb. 1. teſtatur Angelos eſſe ſpiritus & flammam ignis, hoc eſt, ſpiritus limpidos in modum clariſſimæ flammæ, qualis ferè eſt cœlo empyreo ſubſtantia, ut videantur Angeli quaſi ſtellæ ex aquis ſupercæleſtibus creatæ, ſed animatæ, rationales, & in miniſterium Dei ſuſque deque ſe moventes. Vnde vocantur Angeli lucis, hoc eſt, Angeli lucentes, ex luce creati, & in cœleſti luce habitantes: ac cum magna lucis claritate hominibus apparent, ut Paſtoribus Luc. 2. v. 9. & mulieribus Matth. 28. v. 3. & Petro Act. 12. ver. 7. Finis ſecundi diei.

FABRICAE MVNDI.

CAPVT DECIMVM.

De congregatione aquarum Elementarium, & terræ ad generandum præparatione.

TERTIVS DIES INCIPIT.

DIE tertio dixit Deus; congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt in locum unum & appareat arida. Non eſt Moſis ſententia, quod tertio demum die hoc dixerit & ſeparare cœperit, ſed quod æterna ejus voluntas fuerit, ut hoc die terræ & aquæ diviſio perficeretur & terra exſiccaretur, proinde & ſupra aquas altius emineret, aquis intra ſinus illius receptis, quo venturis Animalibus ſedes & habitaculum, horreumque eſſet ad omne alimentum ſuppeditandum. Quæcunque in Deo ſunt, æterna ſunt, voluntas dividendi quemadmodum creandi ab æterno fuit, & item hoc die complendæ diviſionis æterna fuit, & cum abſoluta fuerit, factā eſſe ab æterno voluit & approbat in æternū. Stat ſententia, cujus illum pœnitere non poteſt, quæ redargui, quæ emēdari, quæ melius concipi non poteſt, quoniam infinita eſt ejus ſapientia & prudentia, quæ mutationem conſilij & voluntatis nullam admittit. Quoniam ergo hoc die completa eſt diviſio, dixit, inquit Moſes, Deus, ab æterno videlicet, ut fiat diviſio & appareat arida, hoc eſt, tantiſper fiat diviſio, donec appareat arida. Et quomodo appareat arida? Nunc tertio creationis die; ſubjungit enim: Et factum eſt ita, nunc nimirum poſt ſecundum diem, quem jam ante completum dixit, & ante finem tertii diei, quem poſt verſu 13 concludet. Quod ſi inchoatam & perfectam pariter diviſionem uno die quis comprehēdere velit, quæ erit in creatione ordinis & legis naturæ conſtitutio, cum nunc ſucceſſive & per cauſas conſequentia media illam operari videamus? Neceſſario tum ſequetur Deum omnia creaſſe, præterito omni ordine & lege naturæ, atque hæc poſtea ipſi naturæ præſcripſiſſe atque indidiſſe, quod abſurdum plane eſt & impium cogitare. Res enim ſuam naturam & legem operandi ſecum ex creatione adferre debent, niſi Deum in creando, aut conſilio aut potentia non ſatis valuiſſe ſentiamus. Igitur cum ſecundo verſu aquas forti flatu moverit, intelligimus illum naturalem cauſam ſequentibus operibus inſtituiſſe, & jam inde terram ab aqua ſegregari, cœptam, hoc autem die tertio hanc ſegregationem perfectam & completam fuiſſe. Hac ſegregationis cauſa naturali obſervata, ſimul inæqualitatis terræ, & ſinuum maris cauſa innoteſcit, idem enim venti impetus APHAR illud principio creatum, ita ex diverſis partibus evaſit, ut vehementer in altum tolleret, atque nunc ſubſidentem terram in altum colligeret; inde vero profundas maximaſque valles & cavaturas efficeret. Cogitabis ergo ea parte qua nunc eſt mare Atlanticum, vehementiſſimum ventū in APHAR incubuiſſe, ſimiliter & ea parte fere, ubi nunc Aſia & Nova India dirimuntur, eoſque ventos vaſtas ibidem excavationes terræ ſubſidentis feciſſe, & in altas continentes illam cumulaſſe, varios item hinc inde turbines ortos, qui minores cavaturas effecerint, ut undis utrinque in altum ſubvectis, terram in montes congeſſerint. Ita collidentibus undis, & terram ab aquis ſegregatam, & per medias regiones in montes collectam altiſſimos intelliges. Sic per Africam mons Atlas & montes Lunæ; per Aſiam mons Imaus & montes Caſpij, cæterique paſſim montes, haud-dubiè nati ſunt. Aquæ autem poſt longam agitationem ab omni terra deſecatæ, & in cavitates illas collectæ reſederunt, ubi terminum eis poſuit Deus, ut ait David Pſal. 103. v. 9. nimirum cum gravia omnia ad centrum mundi quam poſſunt proxime accedant, & aqua quæ fluxa & labilis eſt, non potens accumulata conſiſtere, quemadmodum terra poteſt, ſemper illa ad decliviorem locum labitur, quouſque in imo ad libellam ſe conſtituerit, unde, per ſe aſcendere nequit, niſi fundum occupante graviore. Inde fit ut aquæ omnes, non objectis altioribus repagulis in Mare defluant.

Hic jam cogitandum eſt, Solem Lunamque & reliqua ſydera eouſque collecta & compacta eſſe, ut in natura ſibi indita vires intenſiores habere incipiant, jam enim in tertium diem lucis claritate ac virtute naturali creverunt, proinde in exſiccanda terra plurimum illam adjumenti adferre certum eſt. Ventus etiam utcunque adhuc per aërem ſpirans, humores a ſole excoctos & extenuatos e luto eduxit, ut duabus de cauſis terra exſiccaretur, & in majorem ſoliditatem coaleſceret. Sic ut habet David Pſal. 24. firmavit Deus terram ſuper aquas, ſiccitate videlicet & ſoliditate, ſine quibus ipſa fluxilis permanſiſſet, & ad ima relapſa aquis natura ſua ſubſediſſet, utpote gravior, & illas in altum cedere coēgiſſet. Cæterum hanc terræ ſiccitatem, non abſolutam intelligere oportet, ſed mediocrem, ad terræ ſtabilimentum, & ad plantarum creationem ſufficeret, ſiquidem ante quam plueret, creatæ fuerunt herbæ, quæ ſucco indigent, & homo ex luto formatus fuit die 6. Quin & hoc conſidera, ſi omnino ſicca fuiſſet Terra, non potuiſſet in altos montes attolli, & conſiſtere, humor enim aliqualis terram compingit, illo autem expers, omnino dilabitur, ut arena, neque etiam gignendis iis quæ in viſceribus ejus efficere voluit Deus, idonea fuiſſet. Obſervandū etiam hic eſt, quanta prudentia fuerit Creatoris in excavandis ſinibus illis, aquarum receptaculis, ita enim maria per univerſum mundum diſtribuit, ut omnia regna mundi inter ſe mutuo tractare commercia, & quæ natura aut ars dederit, quovis tranſvehere poſſint; tum ut quod maximum eſt, Terra, cum aquis collectis unam efficiens ſphæram, in ſuo æquilibrio permanſerit, alioqui enim, Terra non fuiſſet ſupra aquas firmata ſed plus ponderis in unam partē collectum, totam terræ maſſam verſus Centrum gravitatis & Mundi depreſſiſſet, aquaſque ex altera parte incumbentes illa terræ depreſſio altius in ſublime ſublatas defluere feciſſet, & terras proximas occupare. Poſtquam enim Terra aquis in eadem quantitate gravior eſt, neceſſe eſt primum terræ corpus per ſe in æquilibrio conſiſtere. Deinde maria orbem Terræ ambientia, & inter ſe communicantia ſic diſtribui, ut undequaq; in æquilibrio jacentes, non plus ponderis adferant in unam ſphæræ medietatem, quocumque tandem circulo illam finias, quam in alteram illi oppoſitam. Si non communicaſſent maria, ſed quædam propriis finibus concluſa manſiſſent, potuiſſet Terra aliquo modo, etiamſi non per omnia in ſe ipſa æquilibris conſiſtere. Quod enim in una ejus medietate defuiſſet ponderis, ſuppleviſſent aquæ in eadem concluſæ. At cum uſus & officium marium poſtularet, eorum inter ſe communionem, propter neceſſariam circumnavigationem, idem etiam poſtularet fluminum exoneratio, quæ per ſolam marium

communicationem, æqualiter & juxta æquilibrium, in omnes ſphæræ partes diſtribui poteſt, neceſſarium in primis fuit, quod dixi, Terræ per omnia æquilibrium, neque potuiſſet aquis illud compenſari: illæ enim in parte leviore altius cumulandæ fuiſſent, quam in graviore, proinde & defluxiſſent, donec æqualem undique centro altitudinem nactæ fuiſſent. Quod ſi has aquas æquilibrium compenſantes, ita circumvallatas demus, ut effluere non poſſint, tamen duo inconvenientia ſequuta fuiſſent, unum quod corruptioni obnoxiæ, vicina infeciſſent, nec rebus humanis debitũ uſum præſtitiſſent, alterũ quod vel in viſcera Terræ exſuctæ, vel exhalatione paullatim extractæ, locũ ſuum deſeruiſſent, & æquilibrium totius abſtuliſſent. Quod ſi ratione aliqua, ibi conſervari poſſe aquas contendat aliquis, reſpondebimus fruſtra per plura, operoſiora, inutiliaque ex reliquo media fieri, quod ſine hujuſmodi, & compendio, & utilius fieri poteſt. Quamobrem ſtat ſententia machinam Terræ in ſe ipſa æquilibrem eſſe, & ex conſequenti etiã mare, quod illius finibus continetur, tum etiam hoc continuo moveri, ne corrumpatur & inficiat aërem, ac piſces interficiat. Quin etiam Terram intus ac foris diluit, ut munda & ſalubria ſint omnia, corruptione omni, motu & attritione conſumpta ac difflata. Hæc omnia importat Centri gravitatis & Mundi conſtitutio, quæ ſi a veteribus cognita & examinata fuiſſent, de novæ continentis quæ noſtro ſeculo inventa eſt, deque Meridionalis continentis, quæ necdum explorata polo Antarctico ſubjacet, ſitu & magnitudine propè verũ judicaſſent. Etenim cum Terræ veteribus cognitæ 180 gradibus longitudinis comprehendantur, hoc eſt, dimidiam tantum ſphæram occupent, neceſſarium erat tantundem terrarum in altera medietate extare. Et cum Aſia, Europa & Africa pro maxima parte ultra Æquinoctialem, verſus Boream ſint ſitæ, neceſſe erat tantam continentem ſub Antarctico polo exiſtere, quæ cum Aſiæ & novæ Indiæ, ſive Americæ partibus meridianis, reliquis terris æquiponderaret.

Terram ſic, ut dictum eſt, ab aquis ſegregatam & animalium vitę apparatam Deus, inquit Moſes, vocavit EREZ, hoc eſt Terram, & aquas collectas IAM, id eſt Maria. Non eſt autem putandum quod ſtatim ſeparatione hac facta, hæc nomina protulerit, quemadmodum nec antea diei, noctis & Cœli nomina, cui enim ea dixiſſet, cum necdum homo cujus hæc opera cognoſcere maxime intererat, creatus eſſet: niſi quis Angelis dicta contendat. Cæterum aliud & grande myſterium hic inſinuari perſuaſum habeo: videlicet immenſæ dilectionis, amantiſſimæque & beneficentiſſimæ converſationis Dei cum homine, quem ſingulari propoſito ac ſtudio creavit, teſtimonium. Exiſtimo enim hanc nominum patefactionem non hoc die, ſed poſtea in familiari colloquio Adamo factam, ſignificare. Etenim cum Gen. 2. verſ. 19. Animalia ad Adam adduceret Deus, ut illis nomina inderet, non dubium eſt, quin latior ipſi ſermo fuerit, & de creatione rerum pluribus cum illo egerit, lucem, diem, noctem, Cœlum, Terram, Mare, Solẽ, Lunam, præcipuaſq; Mundi partes nominando, quo poſteris veram totius opificij hiſtoriam tradere poſſit, ut etiam illa ab Adamo ad Moſem uſque mediocriter conſervata fuit. EREZ vocabulum (ut Auguſtini Eugubini verba referam) proprie deſignat, quod calcatur, a verbo RASAZ, addita juxta idioma Hebraicum litera Aleph, quod conſilium creandæ Terræ demonſtrat. Creata eſt enim ut ab animalibus nobiliſſimis, quibus omnia creabantur, calcaretur. IAM, id eſt conſonans, fremẽs, tumultuans, fit a verbo HAMAH, quod fremere, vociferare, ac ſtridere ſignificat. Igitur ex hac Auguſtini deductione liquet EREZ & IAM, talem Terrã, taleſque aquas, quales nunc ſunt, Terra quæ animalibus terreſtribus eſt pavimentum & euntibus, quieſcentibuſque ſuſtentaculum præſtat, ac Mare uaſtum, quod ex congerie fluminum collectum perpetuo fluit ac refluit, ſonitum ſtridoremque efficiens. Et quidem Terra cum a terendo dicatur, propriiſſime voci EREZ, reſpondet. Adverte & hoc quod ibidem Auguſtinus monet, THEHOM ab eodem verbo HAMAH derivari, adeoque abyſſum frementem & tumultuantem ſignare, ex nominis ergo ſignificato intelligis ventum illum diſcretorium, de quo cap. 6. diſſerui ſtatim a principio in Chao fuiſſe, nec alium ibi ſpiritum quam flatum hunc, totam molem exagitantem intelligendum eſſe, proinde & naturali partim modo diſcretionem aquæ & terræ factam fuiſſe.

FABRICAE MVNDI.

CAPVT UNDECIMUM.

De creandorum quadruplici gradu & ordine.

HActenus ea tantum ſunt creata, quæ ad generationem eorũ pertinebant, quæ homini ad vitam ſunt neceſſaria, quæque eorundẽ domicilia erant futura, hoc eſt Elementa ex quibus, aut ea, quorũ opera illa erant generãda & ſuſtentanda. Dividit cõmunis ſenſus creata omnia in tres claſſes, aut potius gradus, in ea quæ ſunt, ea quæ vegetantur, & ea quę ſentiunt: quæ diuiſio ſi recte intelligatur & expẽdatur, elegantiſſime ſpeculationi noſtræ convenit, eamq; plurimũ juvat, & ſapientiam adfert. In primo gradu non oportet nudam eſſentiam ſine omni forma & qualitate atque efficacia, qualem ſomniant primam materiam Philoſophi intelligere, nihil enim tale creaſſe Deum oſtendi, ſed illa cogitanda ſunt, quæ quacunq; ſint virtute aut potentia, tamen ſine omni ſunt motu, ita ut ubicunque jaceant, ſtent, pendeant, immota per ſe maneant, nec augmentũ ſibi ullum aſſumant, vel ut planius dicam, quæ in ſe vim creſcendi non habent, ſed ut natura primũ formavit, ita ſunt & manent, nihil in ſe vitæ habentia. In ſecundo gradu ſunt omnia quæ in ſe ſe primũ vitæ gradũ habent, videlicet vim vegetandi & creſcendi, nec altius ad vitam aſcendunt. In 3 gradu ſunt quæ præter vegetativam, etiam vim ſenſitivam habent, ac propria virtute, pro ſenſus conditione, ſe movent. Huc uſque ex prima materia procedunt creationis gradus, & quia animum hominis, quo ſolo a brutis differt, non ex prima materia, ſed privatim & ſingulatim a Deo creari vulgo credunt, hominem ipſum cæteris animalibus annumerant, & in 3 creaturarum gradu comprehendunt. At vero cum ſuo loco oſtendero, etiam animum hominis exprima materia per intermedios perfectionis gradus deduci, quartum in illo creaturarum gradum conſtituendum eſſe patebit. Eſt itaq; primus gradus eorum quæ ſunt, 2 eorũ quæ ſunt & vim habent vegetativam, primum vitæ gradum, tertius eorum quæ ſunt, vegetantur, & ſentiunt, atque ex ſenſu moventur voluntariè; quartus eorum quæ ſunt, vegetantur, ſentiunt & intelligunt atque ratiocinantur, aut breviter, 1 quæ ſunt, 2 quæ creſcunt, 3 Animalia quæ ſentiunt, 4 intelligunt & ratiocinantur, ſuperiores enim gradus inferiores complectuntur. In hos 4 gradus oportet Philoſophantem diligenter

animum

animum intendere; & ordinem creationis his gradibus ascendentem & progredientem observare. Neque tamen cogitandum est, omnia quæ sunt primi gradus, procreata fuisse ante ea quæ sunt secundi, non enim Lapides pretiosos & Metalla ante Herbas existere necesse fuit. Hoc enim statuendum est in primis, ea primum creanda fuisse, quæ hominis usus mox postulabat; Gemmæ & Metalla etiamsi diu post hominem sint nata, nihil incommodi adferre potuerunt. Verum dices mihi ante septimum diem creata illa esse oportuit, recte dicis, sed attende ea tum creata censeri, quando Terræ mandavit Deus ista generare; Terra enim constituta est mater horum, & mater manet, penes se & ex se semen concipit, unde illa perpetuo generet, ac pro sua fœcunditate suo tempore perficiat, at tarditas perfectionis novę speciei generationem non remoratur, quia ipsa ultima est, nec consequenter generat. Quod si Gemma Gemmam, & Metallum sibi simile debuisset procreare, tum vim specificam & seminariam oportuisset Metallo & Gemmæ indi, quod Creatoris erat non Terræ, sic utique ante septimum diem Gemmæ & Metalla perfecta esse; & virtutem specificam sibi a Deo inditam habere debuissent. Quod si ordinem in Genesi Mundi expressum observemus, tertio id die cum herbis faciendum fuisse videtur, similis enim fuisset in utrisque generandi modus, & uterque in eodem gradu vegetantium scilicet, numerandus fuisset, adeoque pariter adolevissent. Itaque cum horum seminaria ratio penes terram maneat, licet adjutrix & fortasse formatrix aliqua virtus ex cælestibus accedat, censendum est, horum creationem tum perfectam fuisse, cum seminaria ratio & vis generandi, Terræ a Domino impressa fuit, quod nihilominus eodem hoc tertio die, juxta naturalem rerum progressum, factum credibile est, cum Terra sufficienter solidata fuit, & astra jam proxime suam formam compleverant. Nullum igitur inconveniens inde nascitur, si Metalla & Gemmæ & quæcunque similiter a terra genita, propriam sui propagandi vim non habent, post aliquot demum annos, procreata dicantur, & fuerint, cum ratio seminaria & vis specifica, principio Terræ indita fuerit, quæ generationem complent.

Hic jam duplex generationis ratio occurrit, quæ prudenter distinguenda venit, ut ne justus creationis ordo in Genesi manifeste conspicuus turbetur, & ordinis quoque ratio per omnia constet. Vna est ipsius speciei, quæ semper sibi simile profert, ut equus equum, ovis ovem, &c. usque ad finem mundi, quia ex propria substātia, & per propriam generandi vim, de cujus supra omnem modum admirabili mysterio sequenti capite dicemus. Altera est quæ non sibi simile, sed specie differens, pro qualitate spirituum diversis generis concurrentium gignit. Sic Terra, Aurum, Sulphur, Plumbum, &c. generat, sibi dissimilia & alterius speciei, cujus vim in se habet ex creatione, non autem postea nec aliunde nisi ab opifice Creatore acquirit. Vides ergo duplicem generationem specierum, quarum quæ à specie ipsa fit, speciei etiam intra sex dies creationis perfectionem requirit, quo specificam illam vim generandi à Creatore accipiat, quam nec Terra, nec Cœlum, nec aliqua prius creata species dare potest, solius Creatoris est eam vim creatis speciebus indere. Propterea versu 22, etsi aquæ primas species piscium & volatilium produxissent, non totam illis totis earundem specificam vim perpetuam & propriam fecit, sed eandem vim in propria materia earundem specierũ ex aquis sumpta, inchoatam cum animalibus ipsis perfecit iisdemq; impressit atque indidit, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris, volatile quoque multiplicet sese in terra. Quæ vero species hanc benedictionem non acceperunt, eæ neque ex se multiplicari possunt, sed accidentariam quandam generationem habent aliunde nimirum ex certo Elemento, aut Elementis quibus eam generationis vim Deus indidit, tunc haud dubie, cum perfectam speciem nacta propriam quæque naturam propriumque spiritum adepta fuerunt, quemadmodum & animalibus perfectis eandem vim indidit. Quamobrem cum harum specierũ specifica vis, Elementis jam perfectis impressa sit, non opus fuit Lapides, Gemmas, Metalla & reliqua ejusmodi, ante septimum diem in conspicuum proferre, eorum enim creatio jam in Elementis facta erat, nec ulteriore creatione opus habebant, eorum generatione naturaliter jam ab Elementis pendente.

Iam hisce rerum gradibus constitutis, secretioris Philosophiæ studiosus diligenter perpendat, qui horum sint nobiliores, & quo ordine, quibusque & quot mediis, ad suæ speciei perfectionem adducantur. Quoniam autem intellectus & ratio aliquid supra sensum & virtutem motivam addit, & hæc plus habet quam vegetativa, rursus hæc primus eorum quæ sunt ad vitam accessus existit, facile intellectu est, hos gradus quo ordine enumerantur, eo etiam a natura formari ac nobilitari. Exemplum omnium in hominis generatione habemus, in quo vis specifica a parentibus semini impressa, eique innata primum corpus & viscera format, quæ tantisper dum cor formatur in primo consistunt gradu, at mox corde formato vegetam naturam induunt, & alimentũ ad se trahere ac crescere incipiunt, post hebdomadas autem circiter sex tertium adepta gradum, se movent, ac tum quidem nullum intellectus sive animæ rationalis vestigium, in fœtu licet deprehendere, necessario tamen animæ rationalis substantia, etiam in primo conceptu illi adest, si generari illam a parentibus concedimus, at formatur tum illa adhuc, & postrema ut nobilissima perficitur. Procedit ergo omnis generatio ab ignobiliore ad nobilius, & summo cujusque speciei fastigio perficitur, nec ultra ascendit. Nihil enim suæ speciei metam supergredi valet, quia vires ei ulteriores datæ non sunt, sed benedictio generationis, ipsa specie terminatur. Sic ea quæ sunt tãtum, quantumvis in suo genere nobilitate cętera excedunt, ad crescendi tamen potentiam non pertingunt; quæ vegeta sunt, alia quidem aliis sunt nobiliora, verũ ad sensum non perveniunt, & Animalia quorum in sua specie vestigium est sensus & motus, ad intellectũ non pertingunt, hic enim superat omnia, & Dei refert imaginem. Hunc nunc eundem ordinem observabis, Lector, in rerum creatione servatum esse, hactenus enim creavit Deus ea quæ sunt, deinceps ex his ipsis assumpta nobiliore substantia, creavit ea quæ sunt secundi gradus, nimirum herbas & plantas, deinde Animalia, quæ sunt tertii ordinis, & in his primũ quæ ex aquis sunt & ignobiliora, postea terrestria, quæ subtiliore, & ficciore, calidioreque spiritu dotata, subtiliora etiam sunt sensu, & ad intellectum nonnihil accedunt, denique hominem ipsum, qui cæteris omnibus ratione & sapientia dominaretur. Ita nobiliora posterius creantur, quia nobiliore ac magis defæcata digestaque materia egent; & proinde tardius perficiuntur, natura quæ prius creata est, juxta suum genium & modum ab idea Dei inditum semper operante. Est autem idea Dei Opus sapientiæ ejus, voluntas ordinis, virtutis & proportionis, rerum creandarum & sustentandarum. In summa, si quis intentius ordinem rerum perscrutetur, & specierum communionem differentiamq; consideret, intelliget creationem rerum ab ima & ignobilissima specie sic fere sursum ascendere, quemadmodum arbor primum unicum habet truncum, in quo omnia quæ sunt a radice ad summum usque, sunt unum communione speciei, singulis interim partibus suas in eo venas habentibus, cum vero ad aliquam differentiam incipiunt accedere, fit prima trunci divisio in ramos, ramus deinde quilibet unus aliquandiu existens, donec in diversum illius venæ abeant, fit secunda divisio, ac sic deinceps, donec ad extremos ramos & fructus perventum fuerit. Ita Chaos unicus omnium specierum creandarum est truncus, radicem & initium in universali idea creatrice, quæ est in mente & voluntate divina, habens. In hoc trunco omnia adhuc unũ sunt, in seminaria ratione Chai latentia & com-

 municantia;

municantia; porro ut univerſalis illa idea creatrix rerum, per diviſionem in determinatum ſpecierum numerum & formam ſeſe paullatim aſcendendo dividit, ita ex una ſimplici incompoſita ſpecie Chai, paullatim ſpecierum differētiæ oriuntur: tantiſper enim omnium deſtinatarum ſpecierum ſubſtantiæ una manent, donec in eo quo communicant perfectè ad differentiam vergunt, inde quæ adhuc communicāt, uno ramo contentæ cohærent, donec in propriæ ſpeciei viam perveniant, ſuam quæque altiſſimam ſive extremam & perfectam ſpeciem ſectantes, ſic omni undequaq; veluti per omnes creaturæ ramos facta excoctione, diſtillatione, defæcatione, extenuatione, ſublimatione, aut quocunq; tandem modo actus iſte ad ſupremū operationis ſcopum tendens nominandus eſt, tandem ad ſingulas ſpecies conceptas pervenitur. Cæterum id memoria tenendum eſt, quæ ſuperioris ſunt gradus tardius perfici, quandoquidem per intermedios gradus aſcendunt. Sic animal cum tres aſcendat gradus, nimirum per eſſe & per vegetam ſpeciem uſque in ſenſum & motum, neceſſe eſt vegetantia uno gradu prius perfici. Ita enim de idea illa in Deo univerſali cogitandum eſt, illam in creatione ita ſuas impreſſiones facere, ut a trunco incipiens, ordine inconfuſo ac recto tramite, paullatim per nobiliores & nobiliores ad ſummę ſpeciei productionem tendat, & quę unius ſunt gradus ſimul perficiat. Deinde quæ ſequentis & nobilioris, ut in creatione plantarum, Animalium & Hominis videmus. Iam ſpecies quæ in uno gradu conſiſtunt, ſive unius ſunt generis, ut in plantarū genere ſalix & quercus, gradibus quibuſdam excellentiave aut nobilitate inter ſe diſtinguuntur, quamobrem perfectius aut nobilius quid, tardiusque effectu eſt in uno quam in altero, inde fit quod tardius quercus quam ſalix creſcat & adoleſcat. Non minus tamen quercus quam ſalicis creatio tertio die fuit abſoluta, nam ut mox videbimus vis ſpecifica ſimul cum germinante herba nata, plantæque per ideam formatricē impreſſa eſt, duobus enim his creatio eorū quæ ſibi ſimili ſunt gignitura, abſolvitur, ſpecie ipſa & ſpecifica, hoc eſt propagandi ſpeciem virtute, quæ deinde ſequuntur incrementa & fructuum generatio, opera ſunt ipſius ſpeciei naturalia, virtutem illam & creationem conſequentia. Hic autem meminiſſe oportet, quod ſeptimo capite diximus: Mox ut materia rei alicujus parata fuit, ſimul ſpecies rerum inde creandarum nata eſt, tametſi res ipſa ſerius adoleverit, ut Sol primo die cum lucem Deus crearet, creari cœptus eſt, cum quarto demum die perfectus fuerit; ſic paratis aquis, tertio die ſpecies piſcium creari cœperunt, & exſiccata terræ ſpecies animalium terreſtrium, cum hæc quinto demum die perfecta fuerint, ſic tertio die ſpecies quoq; Herbarum & Plantarum creari cœpta eſt, licet quarto demum die abſolvantur. Moſes enim tempus abſolutorum operum tantum notat. Simul ergo ſpecies plantarum & terreſtrium animalium, perfecta eorum matre Terra, natæ ſunt, ſed quæ, ſolidioris erant ſubſtantiæ tardius abſoluta, ut quercus quarto die ſerius adoleverit quam herbæ. His de gradibus & ordine rerum creandarum conſideratis, ad plantarum creationem veniamus, quæ eſt altera pars operis diei tertij.

FABRICAE MVNDI

CAPVT DVODECIMVM.

De Herbarum & Arborum creatione, & Spiritali ſubſtantia.

POSTQUAM tertio die primo ſeparavit aquas, quæ ſub cœlo ſunt a terra, durante adhuc flatu alterum opus hujus diei ſequitur, creatio Herbarum, de quo nunc agemus. Quandoquidem homini & cæteris animalibus ex Herbis & fructibus vivendum erat, ad ſecundum rerum gradum, qui eſt primus vitæ, procedit creatio, & quia in illorum alimentum erant tranſitura, modum invenit Deus, quo multiplicarentur per ſemen, & vim ſpecificam, quibus Deus benedixit, ut ſufficerent omnibus animalibus, etſi enim non addatur benedictio multiplicationis, ea ſatis intelligitur facta ex eo, quod reliquis creaturis eam adjecit, & ver. 29. 30. omnibus animalibus ea in eſcam donat. Benedictio autem quæ exprimitur, piſcium & avium eſt ver. 22. Creſcite & multiplicamini, & replete aquas, & terram. Et hominibus dicit, ver. 28. Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & ſubjicite eam, atque dominamini piſcibus maris, & volatili cœli, & omni beſtiæ reptanti ſuper terram. Parata igitur Terra ad generationem dixit Deus: Germinet terra germen, Herbam producentem ſemen juxta ſpeciem ſuam, ut habet ſequenti verſu, hoc eſt, ex quo ejuſdem ſpeciei herba naſci poteſt, & Arborem fructiferam, facientem fructum juxta ſpeciem ſuam, cui inſit ſemen ſuper terram, hoc eſt, faciat fructum in quo naſcatur ſemen ejusdem ſpeciei, interea dum creſcit arbor ſuper terram, ex quo ejuſdem ſpeciei naſci poteſt arbor. Cum inquit germinet, certum eſt non ſtatim, ut dixit, Herbam & Arborem perfectam fuiſſe, ſed ex puncto & veluti atomo terræ, non aliter quam ex ſemine (quod exiguum cum ſit, omnem tamen virtutem ſuam in minima ſui parte & gemmula, quæ altero fine comprehenditur & latet) per ſpecificam Dei ideam & benedictionem pullulavit, germinavit, & ſenſim in adultam plantam aut arborem excrevit.

Poſtquam nunc ad primum gradum vitæ pervenimus, neceſſe eſt ſpiritalis ſubſtantiæ, à qua vita ſuam originem habet, naturam & conditionem rimari & proſequi. Vt omnia per evaporationem & exhalationem ex Chao, orta, dixi a capite ſexto, deinceps ita paratis nunc Elementis ad generationem, & cœleſtibus ad influentiam, virtutum atomos ſive minimas particulas Aquæ & Terræ aſſumſit Omnipotens Creator, quibus ſpecificam vim juxta ideas & pro numero idearum in ſapientia ſua comprehenſarū indidit, & addidit ſibi ſimilē generandi benedictionem, ut multiplicarentur eadem perpetuò ſpecie conſervata. Eſt autem ſpiritalis ſubſtantia, nobilior cujusque Elementi aut corporis generativi pars, quæ attrahendo alimentum, in ſuam naturam convertendo, & ad incrementum corporis protrudendo vim ex benedictione & natura habet. Sic Terra, Aqua, Aër, & cætera corpora ex ſe ſpiritalem ſubſtantiam exhalant mediante calore, quæ a ſpecifica ſeminis ſubſtantia, in eandem naturam & ſpeciem convertitur, & incrementum, aut motum, aut ſenſum pro conditione ſpeciei ſuppeditat. Similis ſubſtantia cum viſceribus Terræ generatur, & intra Terram ſuam ſpeciem profert, non incrementū ſpeciei adfert, ſed in ipſam coagulatur & colligatur, inſolubilis ab ea, nec alioſum exhalat, nullum ſui odorem nec virtutem effundens, niſi attactu & operatione permanentis qualitatis. Sic aurum in quantitate ſpiritalis ſubſtantiæ coagulatur, nec accipit incrementum, quin potius a colore ſulphureo contrahitur, ut fiat ponderoſiſſimū, Lapides ſimiliter generantur. Herbæ & Arbores cum

creſcere

crescere debeant, molle & ductile alimentum habent, proinde & odores & virtutes exhalant, & tandem paullatim consumuntur, cum crescendo maturuerint. Hæc spiritalis substantia sola est, quæ speciem servat: (intellige quæ in planta est, non quæ extra) hæc enim primũ ab illa attracta mutatur in speciem, deinde alit & conservat, & quamdiu nihil ipsam speciem corrumpit, tam diu alit, semper eosdem characterismos, foliorũ, florum, ramorũ, fructuum, odorem, saporem, calorem & reliqua accidentia conservant, adeo pertinaciter, ut si surculus vel gemma alteri plantę inseratur, ibi quoque suam indolem sequatur, omne alimentum in suam speciem mutando. Quodlibet autem alimentum sic attractum in formam ejus partis, ad quam ultimo pervenit, mutatur. Sic succus Arboris cum ad fructum pervenit in speciem fructus mutatur, cum ad folij, in folium abit. Et alimentum Animalis cum ad epar ultimo attractum est, in epar transit, cum ad musculi alicujus radices in ejus substantiam transit, & sic de omnibus: quodque autem membrum ad se trahit, quod illi magis est idoneum. Quædam autem quæ corpori alendo inidonea sunt, natura expellit, alia in crines, alia in ungues, alia in scabiem, alia aliter, aut planè extra corpus. Quædam quę occulta vi visceri alicui sunt appropriata, naturali affectu eò tendunt. Propterea divina admodum res est, ista seminaria & spiritalis substantia, in qua omnis specifica vis & conservatrix virtus a creatione inest, in qua omnis corporis motus animali necessarius mediante corde ciëtur. Cor autem primum ab ipsa formatur in meditullio animalis, ut omnibus ejus extremis illius virtus sit præsto, & semen simile ad generationem præstat, ut ejusdem speciei maneat continuatio usque ad finem rerum. Illud autem sciendum est & considerandum, ipsam speciem non ab Astris fluere, sed ab eo cui Deus primum indidit, & ad generationem benedixit: adjumento quidem sunt Astra, sed omnium specierum origo & radix est in his inferioribus. Cum autem Mundus hic sit ut veluti unum corpus, partes inter se harmonicas & in unum conspirantes, quemadmodum & singula animalia, habens, ad cujus & Dei exemplar, Homo tanquam Microcosmus sit conditus, & imaginem Dei referat, & œconomiam partium similem, credibile est, Mundum quoque Solem tanquam suum cor habere, veluti principium omnis vitæ, & a principio cum lux crearetur, initium habuisse, & idem officium in Mundo, intra convexitatem Firmamenti præstare, quod cor in homine, omnia sursum & deorsum suo calore & lumine fovendo, & propterea in medio illius Mundi (paulo altius ut cor in homine) constitutum esse.

FABRICAE MVNDI.

CAPVT DECIMUM TERTIUM.

De Ligno vitæ.

SEminariam talem speciem toto terrarum Orbe, ibi ad hoc idonea erat Elementi temperies, dedit, ut, nusquam illius speciei virtus deesset, non enim locum mutant Plantæ, & Animalium modo, per terras ambulant, sed suo loco consistentes semen maturum ibi projiciunt, neque transplantandi hominibus data fuit cura, ut quibus omnia sponte offerebantur necessaria. Cumque nihil frustra & sine causa sapientia Dei crearit, quod non ad aliquam vitæ necessitatem sit utile, certissimum est nullum esse morbum, nullum Naturæ defectum, cui non propitio remedio prospexerit. Quamobrem tot species Plantarum pullulare & enasci fecit, quot conservandæ & sustentandæ Hominum vitæ & omnium Animalium opus erat, & Lignum vitæ in medio Paradisi collocavit, ut Homo quousque mandati exercitio & obsequio divinior factus, in Cœlum transferretur, ejus usu vitam salubrem conservaret: sic & bruta Animantia suæ naturæ subsidium quærunt, Hirundo Chelidonium, Catus Nepetam, Bufo Plantaginem & Salviam, Canis Gramen, Testudo Cunilam, Mustela Rutham, Ciconia Origanum, Perdix Parietariam, quæ & Perdicium dicitur, Accipiter Hieracum, Columba Verbenacam, Pica quoque ægrotans dicitur Lauri folia in nidum congerere, quo morbos illos arceat, sic Cervos credimus Dictamum herbam, quod ejus pastu telum ejecisset, sagittarum vulneribus mederi, ostendisse. Cervas Seseli herbam demonstrasse arbitramur, & Fœniculum nobilitasse Serpentes, nam gustatu & esu ipsius senectam exuere, oculorumque aciem succo ejus reficere scimus, quod & pluribus liceret ostendere, quandoquidem natura ipsa Animantia docta, plurimarum Herbarum vires sibi cognitas mortalibus indicarunt. Tales aut species Plantarum in quaque regione creavit, quales hominibus & animalibus ibidem natis, temperatura convenirent, quod comperimentis sæpenumero probatum est, ita ut ex sola Plantarum nascentium frequentia animadverti fere possit, quibus morbis popularibus, nimirum ἐνδημίοις, quælibet regio subjecta sit. Ita apud Danos, Phrisios, Hollandos, quibus Scorbutus dictus morbus frequens, istius quasi proprium medicamentum Cochlearia scilicet copiose provenit. Ita ubi in paludosis locis Tamariscus natale solum agnoscit, plerumque lienis ibidem vitiis expositi sunt Incolæ, quod ex lutido colore, qui in tumescente cute illius efflorescit, hypochondriisque inflatis videre licet. Eodem modo observatur, quibus in pagis circa sepes in areis frequens Absynthium luxuriat, in ijsdem habitatores naturalium viscerum obstructionibus, ventriculi infirmitate, suffusione bilis plurimum affectos, ut facile, nisi prædictæ herbæ usu, viscerum meatus referentur, extersaque bile eadem roborentur firmenturque in Icterum primum, paulo post in Aquam intercutem exorbitent. Et licet quædam sint inimica & venena quibusdam, suo tamen modo adhibita, sunt salutaria; sic ex pessimis venenis fit nobilis theriaca, & nihil est tam alienum a natura hominis conditum, cujus usus alicubi non sit utilis. Nunc de semine agamus. Ex atomis Terræ per opus sapientiæ, ideam Dei ac benedictionem, creavit Deus Herbas & Plantas; sic autem creavit quemadmodum nunc ex semine illa nascuntur, eadem enim est primæ generationis, quæ secundæ, operatio, cum sit & maneat eadem species.

Quemadmodum ergo ex semine nascitur Planta, ita & ex atomo Terrę, per ideam formato in certam speciem, & è contrario. Ex semine autem gemmula altero fine comprehensa, qua parte seminis apicem facit, humorem terrę aut aquæ attrahit & radiculam unam aut plures facit, pro ratione speciei, perq; eas alimentum attractum in alterum sui finem, truncum generat, & consequenter, quæ trunco adhæret rami & folia; specifica autem vis est in gemmula illa, quæ omne attractum alimentum in suam naturam & speciem mutat. Eadem est ratio in atomo terreo formato per ideam, non enim aliter suam germinationem facit, quam semen. Porro illud alimentum attractum ut magis sursum

fertur, magis etiam ac magis in formam ejus, quod inde naſcitur alteratur, in ramos a trunco diviſos, in folia, in florem & in fructus. Perfectiſſimus omnium eſt fructus in quo abſolvitur ſemen, quod ad multiplicationem ſpeciei datum eſt. Et ſuperiora per calorem ad ac creſcendum excitata, ſuccum ab inferioribus trahunt, radix autem non potens ſufficiens alimentum ſuperioribus adminiſtrare, novas attrahendi colligit radices, per quas copioſius alimentum colligit. Hinc conſequitur, quæ plantæ plures habent radices, eorum ſuperiora majore alimento opus habent, & fructus ſunt humidiores, niſi radicum potior ſit uſus, quam Fructuum, in quo Sapientia Divina animalium uſui providit: ſic Herbæ, quarum radices eſui deſtinatę ſunt, plus ſucci attrahunt, & radices ſucculentiores ſunt & craſſiores, natura præcipuè radicibus incrementũ non Herbis procurante: & quæ longiores ſunt, eæ ſiccioris pinguiorisque fere ſunt ſubſtantiæ, ut quæ ſiccius alimentum in profundo quærunt. Multa ex accidentibus, & proprietatibus radicum obſervari poſſunt, quæ ad naturam, earundem & Herbarum, diſquirendam pertinent. Defertur autem ſuccus attractus in Herbis ſurſum, per partes nondum alteratas, in Arboribus vero per corticem, utpote ſpongioſum magis, donec ibi longiuſcula mora alteretur a vicina parte, & quod nobiliſſimum eſt & defæcatius, ſurſum in flores, fructus & ſemen attollitur. Multæ hic indaganti occurrent ſpeculationes. Quod vero ſic, ut dixi, ſurſum feratur ſuccus attractus, docent nos inſitiones ſurculorum in Arboribus, in iis enim attractus humor primum ſurculorum cortici, communicatur, ibi moram faciens cortices ſurculorum corticibus ſtemmatum unit, poſt lignum ligno connectit, ſed ſpecies quæ in ſtemmate eſt, mutatur in ſpeciem ſurculi inſerti; ſic juxta mandatum Dei eadem ſpecies ſemper eadem producit, ſive ex ſemine, ſive ex ſurculo inſito, & conſequenter juxta illius ſpeciei naturam ramos, folia & fructus ac ſemen profert. Non inutile etiam conſideratu eſt, quanto tempore & quanto a terra interſtitio, fructus & ſemen adoleſcat, & quibus humoribus plantæ circa radices delectentur, quos refugiant, & ſi poſſibile ſit quo pacto ſuccus alteretur per ſingulos gradus, in radice, in trunco, in foliis, in floribus, in fructu, in ſemine; ſic enim ſpeciei natura exactius dignoſceretur; ſaltem hoc in confeſſo eſt, alimentum plantæ multo nobilius eſſe in fructu quam in planta, nobiliſſimum autem in ſemine, ut quod ſcopus eſt totius creationis illius ſpeciei.

Ex jam dictis colligitur, alias Herbas & Arbores in aliis regionibus creatas eſſe, & experientia docet, alias in America ſive Nova India eſſe, quæ nuſquam in hac noſtra Continente, Aſia, Africa & Europa reperiuntur, quæ tantiſper in hominum uſu non fuerunt, donec eo aliqui emigrarent, quod poſt ætatem Chriſti & Apoſtolorum factum, opinor: ſimiliter & Animalia ibi ſunt, quæ in noſtra Continente minimè inveniuntur, quæ haud dubiè a creatione Mundi ibi extiterunt, unde ſuſpicor eas Terras diluvio obrutas non fuiſſe, cum hominem delere vellet Deus, Gen. 6. uſque ad v. 7. non enim ibi erant Homines, proinde nec Animalia ibi creata, ibique habitantia delenda erant, ut periret Homo quem condidiſſe pœnitebat, propter cauſam in Animalibus non repertam. In iſta vero noſtra Continente perire animalia debuiſſent, niſi aliqua in arca fuiſſent ſervata, quia in aquis vivere non potuiſſent.

Quum igitur virtutes Ligni vitæ, ſparſim toto Orbe condidiſſet Deus, eadem opera utrique hominis ſtatui conſuluit, obedientiæ & peccati, nec vis Ligni vitæ in Paradiſo, aut per Orbem ſparſa, fruſtranea fuiſſet. Impleto enim Hominibus Mundo, non omnibus ad Lignum vitæ patuiſſet acceſſus, ſed æquivaluiſſent Herbæ ac Plantæ ſparſim natæ, & fuiſſet Homini certus delectus, & benedictio omnem morbum avertiſſet. Cum igitur ad uſum & miniſterium Hominum ſapientiſſimè creata eſſent, in ſuperiore ſimul ac inferiore Mundo, quam pulchra harmonia tũ fuit? ubi ima ſupremis conſentiebant, & ab illis opem exſpectabant, ſuprema imis ſua dona conferebant, & omnia homini ſubſerviebant, donec a Deo in cœleſte habitaculum transferretur. Hæc œconomia, hæc pulchritudo ſtatus inviolata permanſiſſet, ſi Adam non peccaſſet, eadem tamen harmonia, ſi quis diligentius attendat, in primæ naturæ veſtigiis adhuc deprehenditur: nihil enim tam exiguum eſt quod non alicui ſerviat & a perfectiore dependeat, omnia propter hominem ſunt, ad ſcopum ergo cum omnia tenderent, & ſcopus ille, Homo inquam, ex variis partibus conſtaret, quæ tamen conſentientiſſimam inter ſe harmoniam ſervarent, utpote in qua vita conſiſtebat, alia ſtomacho, alia epati, alia cordi, alia ſanguini, alia renibus, &c. ſubſerviebant, quamobrem tot erant ſimplicia aut Plantæ quot viſcera in homine, & quot viſcerum affectiones. Et quum unumquodque ens, attractum alimentum in ſuam ſpeciem mutet, & ſint diverſæ ſtationes in corpore humano, & diverſæ viæ ad ſingulas extremas ſtationes per quas alimentũ meët, puta in ventriculo, in epate, in ſanguine, in liene, &c. ea ſimplicia ſunt fortiora, aut citius tãquam amica medias ſtationes permeant, quæ virtutem ſuam integram ad extremas deferunt, ubi operantur, quæ vero illic a Natura alterari non poſſunt, ea aut venena ſunt, aut Naturæ moleſta. Quæ in primis ſtationibus alterantur, amica ſunt naturæ, aut exiguæ virtutis. Quæ integra virtute ad extremas ſtationes penetrant, amica naturæ exiſtentia, ea ſunt quæ illi membro aut viſceri magis ſunt appropriata, & quoſdam characteriſmos habent, ex quibus dignoſci poſſunt, ſi quis diligentiſſimè perſcrutetur. Videmus enim eas quæ magnam naturæ ſimilitudinem habent, etiam in figura communicare, ſicut Cepæ & Allia, & quæ his ſimilia ſunt, bulbos habent pro radice, & ſimilẽ fere herbam ſurſum generant, ſi flores colore differunt, hoc pro ſingularũ peculiari proprietate & aliquali differentia fit. Sic multæ ſunt Herbæ & Arbores, quæ folia in ambitu dentata in modum ſerræ, habent, quæ eadem de cauſa ſic germinant, proinde ſimile aliquid habent in Natura, in quo conveniant: multæ item Herbæ & Plantæ, folia in ambitu minime dentata, ſed æqualiter circumſcripta habent, multa dentata in acumen abeunt, multa in rotundos veluti globulos, ut Ruta, multa in aciem duram & pungentem, veluti Taxus, omnia diligenter obſervanda, ſiquidem non caſu talia ſunt: ſed ita perpetuo producente Natura: quamobrem cum nihil temerè natura producat, & ejuſdem figuræ eadem perpetuo creata eſt cauſa, neceſſe eſt multa certa ſpecierũ lege ſimilia eſſe & Natura aliquo modo communicare. Amplius cũ cœleſtium & terreſtrium in eundem ſcopum, hominem, ſit conſpiratio & ſocietas, cœleſtia autem ſint æterna, ſpecies etiam in hoc inferiore Mundo ſint æternæ, eaſdem ſemper in figura & forma generationes habent, & ſingulæ a propriis in Cœlo cauſis dependent: utile eſt in characteriſmos plantatum intendentes, multa in unum aſtrum reſpicientia, multa item ejuſdem Naturæ apud Medicos peritiores participia colligere, & perſpicere, in quibus figura, colore, ſapore, cæteriſq; qualitatibus ſibi mutuo reſpondeant, ſic enim ex ſimilitudine de natura rerum judicare diſcet. Eſt enim cujuſque naturæ proprius character, quem perpetuo ſervat, aſpirante conſimili in Cœlis natura. Hæc pro mea qualicunque ſpeculatione lectorem admonere volui, quo rem longe utiliſſimam, in qua Salomon multam laudem 3 Reg. 4. cap. v. 33. adeptus eſt, ſuis ſtudiis adjuvet. Quæ enim præ oculis ſunt, & perpetuo eandem legem Naturæ, in figura & forma ſectantur, quidni ſtudio & induſtria perveſtigari poſſent? Operoſum quidem eſt, ſed omnia vincit labor. Audivi ego induſtriè & ſolerter admodum, de Herbarum characteriſmo differentem Illuſtriſſimi Principis Iuliaci Medicum doctiſſimum, Reinerum Solinandrum, qui utinam in tam neceſſaria Philoſophiæ parte pergat advigilare (ſi quiſquam poteſt, ille poteſt, qua eſt dexteritate ingenij in perſcrutanda Natura, & cauſis rerum) brevi apodixes characteriſmorum haberemus, & occultas ſingulis viſceribus appropriatas,

Itaque dum ubique virtutes Ligni vitæ conſtituit Deus, rectè Pſalmiſta inquit Pſal. 110. Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates ejus, ſemper ad ſcopum præconſtitutum opus ſuum dirigit, ſive primo mandato obediat Adam, ſive non obediat, idque in ſumma Sapientia, Miſericordia, Bonitate & Iuſtitia.

Poſtquam pro meo exili intellectu de Natura & varietate Plantarum egi, unum eſt ſummum naturæ miraculum quod tam multa quæ ſunt in ſingulis ſpeciebus, verbi gratia, magnitudo, forma, figura, odor, ſapor, color, folia, nervi, radices, cortex, vis, & infinita quæ uni plantæ inſunt, in tam exigua ſeminis gemmula, quam dixi, latet: vis enim tota ſpeciei, in illa gemmula abſconſa eſt, cum gemmula illa nihil in ſe talium habeat, ne veſtigium quidem ullum, ſed ſit totum homogeneum, & ejuſdem planè naturæ appareat; quamobrem mihi rectè judicare videor, ideam ſimpliciſſimam quæ principio formavit ſemen, adhuc ſpeciem comitari, & eandem operam continuare, quouſque ceſſet generatio. Et hoc eſt quod Chriſtus dixit: Ioh. cap. 5. v. 17. Pater meus uſque modo operatur, & ego operor; quo licet ſabbathum a creatione ſit, non tamen a ſuſtentatione creaturarum, ſed quod opus illud duret uſque ad finem rerum. Non video quid aliud hic dici poſſit. Qui hujus ſpeculationis ſtudioſus eſt, præcipue attendat, quæ accidentia cuique ſpeciei ſint propria, & horum cauſas, ſi poteſt, perquirat, in primis de figura & ejus incremento à radice uſque ad ſummum pro ordine, fiat, reſpiciat, quo pacto per corticem, per venas & nervos foliorum, uſque ad ambitum eorum procedat & diſtribuatur; & cujuſque naturæ characteriſmum proprium, tandem haud dubiè inveniet. Finis tertij diei.

FABRICAE MVNDI

CAPUT DECIMUMQUARTUM;

De Luminarium creatione.

QVARTVS DIES INCIPIT.

REATIO Luminarium licet quarto demum die perfecta fuerit, primo tamen die creari cœperunt, id liquet; quia non eſt aliud lumen quod diem a nocte diſtinguat quam Solis, ut v. 14. proprietas illi adſcribitur, & jam tres dies elapſi ſunt, quare illud lumen, quod primum diem a nocte diſtinxit, haud dubiè Solis futuri lumen, fuit ſparſum adhuc, ſed contractum in Hemiſphærium Coeli, totum Chaos ambientis, & ab initio ſuper Polis Mundi verſatilis, ita ut primo die ſimul cum luce Cœlum ejuſque motus creari cœperit: verſu enim 4. diviſit Deus lucem a tenebris, quod non niſi collectione luminis in unam partem Coeli, ejuſque circumductione in Paridiſo, diem & noctem præſtare poterat; quia igitur dies noctem ſequitur, incidit creatio lucis primum in illam medietatem; quæ erat ſub Horizonte Paradiſi, ubi intenſior & collectio facta motu in Occaſum facto, ab Orientali Paradiſi parte ſupra ejus Horizontem aſcendit & diem fecit. Quarto autem die collectio ſubſtantiæ Solis & Lunæ & Stellarum demum perfecta fuit. Moſes enim tempus abſolutorum operum deſcribit, quod a perpetua voluntate Dei dependet & definitur. Debuit tamen Sol quem cor mundi eſſe dixi duodecimo cap. ante omnia creari, ut in Animalibus, proinde cum prima lucis creatione inchoatus eſt. Sol autem lucidiſſimam ſubſtantiam nactus dominium diei obtinuit, Luna noctis, ut quæ non ſuo lumine noctem illuſtrat, ſed Solis: habet tamen etiam proprium lumen, ſed exiguum, etiam in univerſali ejus Eclipſi, Aëre claro, adhuc apparet ejus circulus, ſed luce admodum tenui; Stellæ autem & reliqua aſtra intenſius lumen habere videntur, ſed longè infra Solem. Illud obſervandum eſt quod Luminaria collocata ait in expanſione Coeli, & v. 7. expanſionem vocavit Cælum, unde colligitur Chaos multo minus creatum eſſe, quam nunc ſit Mundus, & ex APHAR ac veluti luteo abyſſo Chai, eductam & extenuatam materiam ſurſum latam eſſe, & paullatim ut longius a Centro receſſit, ſubtiliorem & nobiliorem factam & expanſam, craſſiora Elementa circumdediſſe: ita Cælum Empyreum ſubtiliſſimum & nobiliſſimum factum eſt, utpote Thronus Dei, & Habitaculum Beatorum, ſub illo primum Mobile Cælum paullo craſſius & ignobilius, ſub illo reliqui Cæli & Planetæ, quanto terræ viciniores, tanto denſioris ignobilioriſque ſubſtantiæ, minus expanſæ, ita ut craſſiſſimũ ſit Lunæ Coelum, & conditione Elementis proximum. Hæc expanſio facit ſuperiora leviora, & ſegregatio a craſſiore nobiliora. Porro lucida materia quæ Aſtrorum & Luminarium ſubſtantiæ parabatur, non extenſa ſed contracta fuit, ut tanto fortius lucerent & conſpicua fierent, ita ſit ut aſtra denſioris ſint ſubſtantiæ quam reliquum Cælum, æque tamen levis, quod igneæ, & denſioris quidem, quo fortior & potentior ſit lux & radiorum ab alijs aſtris projectorum reflexio, quæ noctem illuſtrat, præcipuè à Luna reflexa, Solis autem directa lux diem a nocte dividit. Præter hæc duorum Luminarium officia additur, ut ſint in ſigna & tempora, & dies, & annos. Hic Aſtronomi per ſigna intelligunt certos ſyderum aſpectus, per quos futura deſignantur, ac toto errant cælo, longè majus eſt cujus cauſa hæc Luminaria ſunt condita; quam varia Aſtrologorum vaticinia, nimirum ut homines quos Deus in ſuo ædificio collocavit. Omnipotentiam & Bonitatem Creatoris ſui cognoſcere diſcerent, quod David Pſal. 18. v. 1. luculenter indicat; dicens: Coeli enarrant gloriam Dei, & hæc (quæ cum admiratione ſpectantur) opera manuum ejus eſſe annunciat, firmamentum. Et Paulus ad Rom. 1. v. 18, in eandem ſententiam de gentibus loquens: Quod, inquit, de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in illis, Deus enim illis, patefecit. Siquidem quæ ſunt inviſibilia illius, ex creatione Mundi, dum per opera intelliguntur, pervidentur, ipſaque æterna ejus potentia & divinitas. Sunt ergo Luminaria duo hæc præcipuè in coelo conſtituta, ut per hæc Dei opera, Omnipotentia, Majeſtas & Divinitas Creatoris, hominibus innoteſcerent, non ut vanitati Aſtrologorum ſerviant. Sunt præterea data ad deſignationem temporum, quando illa ſunt mutanda, ſic finem temporum, & Mundi judicium, indicabunt, cum obſcurabuntur ac diſſolventur. Sic tempore paſſionis Chriſti, cum tempus legis mutandum eſſet, admirandam Solis Eclipſim Dionyſius Areopagita vidit. Et Ioſue admirandam Dei manum ſenſit per Solem, Ioſue cap. 10. v. 13. Sunt item poſita, ut dies & annos definiant, deorſum inquam illuminant terram etiam, Stellæ quæ nocte cœlum ornant, & Solis annuum ambitum ſuo poſitu monſtrant. Finis quarti diei.

FABRICAE MVNDI

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

De Creatione Piscium & Volatilium.

QVINTVS DIES INCIPIT.

SEcundo gradu rerum creato, jam de tertio agitur, de ijs quæ sunt, vegetantur & moventur, & primum de ijs quæ ex aquis, quæ minus solidæ sunt substantiæ facilius crescunt, & minus diuturnæ sunt vitæ, quæ in multas species dividuntur, & singulæ suæ speciei semen intra se generant, ex quo maturo & projecto, eadem species nascitur, cujus libet autem speciei individua, eosdem semper characteres habent, adeo ut idem semper sit numerus & figura ossium, idem color, eadem forma corporis, & reliquorum membrorum, eadem vis & natura & sapor, quemadmodum & in Herbis & Plantis: diversæ autem species, diversos habent characterismos, in figura vel aliquo accidente differentes, cujus differentiæ si causam colligere possis, propriam cujusque speciei, Naturam propius contemplaberis, propria enim cujusque speciei natura differentiam characterismi efficit, & hæc illam sequitur, ut ex effectu causam, & ex causa naturam, colligere liceat. In Volatilium contemplatione eadem occurrunt consideranda: quia autem Avium est solidior substantia, & per consequens vivacior, posterius etiam hoc die earum opus completum est, licet simul formari cœperint, aquis in maria collectis, parata enim cujusque materia, continuo progressa est creatio, nec cessavit donec perficerentur omnia, & Sabbathũ ab omni creationis opere adesset; nulla enim causa subest, cur parata materia, creatio rerum suspenderetur, æque multa, atque unum creat Deus, & ordo naturalis rerum creandarum eleganter observatur. Astra etiam, quæ propius ad vitam conferebant, jam præcedente quarto die perfecta fuerunt, ut operam suam jam validius conferre potuerint, quam cum Herbæ crearentur: sic Natura rerum creatarum, mox ut parata fuit, suum officium exequi cœpit, & simul omnibus cooperantibus Fabrica Mundi processit. O admirabilem Sapientiam! quæ tot diversissimarum rerum ordini, naturæ, ornatui, perfectioni & viribus condendis suffecit, sine studio & ratiocinatione: Dixit enim & facta sunt. Proderit hic singularum specierum anatomiam facere, ut in quibus characterismi singulorum differant cognoscatur, & quo pacto, & quot stationibus in speciem mutetur alimentum, qua statione sanguis creëtur, in Piscibus. Invenies etiam in Piscibus mirabili providentia Dei, vesiculam plenam incluso aëre, quæ cum pisce incrementum suscipit, cujus officium est, quacunque parte aquæ pendulum sustinere, ne ad fundum corporis gravitate mergatur. Invenies etiam in fœmellis ova multa, quæ attritione ad scopulos facta, aut alioqui naturali vi effusa, speciem multiplicant, & quemadmodum semen plantæ extra matrem (cum in se virtutem specificam habeat) projectum, in suo Elemento, Terra aut Aqua, eandem speciem profert; ita & hæc ova piscium in aquam projecta, vitam suscipiunt & eandem speciem ac characterismum matris exhibent. Aves etiam singularum specierum secare, & internas partes ac munia singulorum perspicere non erit inutile, ut causæ characterismorum, & naturæ propriæ origo rectius cognoscatur. In quibus singula ova vicissim procreantur, & recta duriore crusta (ne vis specifica facilius exhalet) excluduntur, quæ etiam a matre separata suam vim specificam servant, & fœta calore matris, aut etiam hypocaustis, ut in Ægypto usitatum est spacio sex hebdomadarum aut mensis, suæ speciei Aves producunt. Porro maris & fœmellæ, sicut cætera Animalia congressu concipiuntur. Potissimum autem hic attendendum est ad differentiam Piscium & Avium, quod licet uno eodemque die perfecta fuerunt, non tamen ex eadem materia constent, sed quia Volatilia similiora sunt Terrestribus Animalibus, ut ex sanguine & tota corporis constitutione manifestum est, plus terreæ substantiæ quam pisces habent, ut ex lutosa aqua nata videantur, & pisces ex puriore aqua. Sunt igitur Volucria media ordine inter Terrestria Animalia & pisces, propriora naturæ terrestrium animalium quam piscium, proinde serius hoc die perfecta. Unum autem in omnibus animalibus observatu dignissimum est, quod figuram hominis aliquo modo imitantur, quasi tota Natura ad hominis formationem tendente, & in homine demum omnibus numeris perfecta. Caput enim licet longius sit, omnibus ad sensum & motum instrumentis similibus quodam modo dotatum est, cranij ossa similia, spina dorsi spinæ hominis utcunque respondet, & costæ costis, formataque sunt omnia membra pro natura & operatione cujusque. Finis quinti diei,

FABRICAE MVNDI.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

De Animalium Terrestrium creatione.

SEXTVS DIES INCIPIT.

DVo tertij gradus genera vidimus, Pisces & Aves, sequitur nunc tertium genus, Animalia Terrestria, quæ quo tardius creata sunt, eo similiora sunt homini quo ad sensum & motum: in ratione autem Homo omnia in universum superat, ut quæ nihil hujusmodi habent. Sunt autem Animalia Terrestria, alia alijs Homini similiora, ut de Elephantis scribunt, docile illud animal esse, ad intellectum quodammodo accedere. Quid de Simia dicemus? quæ actiones humanas imitatur ludibunda, irascitur, ridet, applaudit, cogitabunda olfacit, versando inspicit, quasi deliberans si esui conveniat; Nuces dentibus confringit velut homo, & interim dum sua agit, circum-

circumſpicit quid aſtantes moliantur, caput, pedes, & manus ſimiles admodum humanis habet, per omnia plurimum inter Animalia characteriſmos imitatur hominis; hujus ratione conſultum eſt illius anatomiam diligentiſſimé perſpicere, & examinare quantū interior diſpoſitio, & in quibus ab hominis interioribus differat quo animales virtutes, ex interiorum characteriſmo, innoteſcant. Exiſtimo enim illas ab hoc dependere, aut ſpeciatim a Natura inditas, per hunc tanquam idoneum inſtrumentum in opus excitari, quod tamen ambiguum videtur. Apparet enim unumquodque in ſe ſuæ naturæ principium quoddam habere, quod tamen cum intereunte interit, ita ut cauſa cujuſque Naturæ ipſi rei concreata ſit, & non aliunde inſit. Facienda eſt autem cujuſque ſpeciei Anatomia, quo omnium inter ſe Animalium differentia interna perſpiciatur, & differentiæ virtutum Animalium ex diverſitate characteriſmorum innoteſcant: ſic invenies quibus de cauſis virtutes animales excellentiores ſint in Volatilibus quam in Piſcibus, in Terreſtribus Animalibus quam in Volatilibus, in Homine quam in Terreſtribus Animalibus, & deprehendes elegantiſſimū ordinem a minus ſolidis ad ſolidiora, ab imperfectiore ad perfectiora, a minus vivacibus, ad vivaciora, a temporalijs ad æterna. Veſcuntur omnia Animalia é Terra natis unumquodque quod ſuæ naturæ convenientius eſt, cujus naturaliter delectum habet, & hoc ſcire eſt utile. Etſi enim Natura cujuſque, alimentum in ſuam ſpeciem mutat, aliquid tamen virtutis ineſt Herbis & Fructibus, quod autem ad ſuam Naturam utcunque flectit & immutat præcipue ubi eſt affinitas naturarum, & digeſtio facilis, quinetiam venena immutant, ſed vi contrariæ naturæ, & corrumpunt. Aves etiam piſcibus veſcuntur tanquam cognatione affinitatis, & unumquodque ſuæ naturæ propinquiore gaudet, eadem ſpecie excepta, quæ a ſingulis Animalibus colitur, præterquam ab Homine ſuæ originis oblito. Habent venenoſa Animalia, præterquam quod naturam alicubi utilem poſſident, hoc commodi, quod paſſim venena ad ſe trahunt, ijſque aluntur, ipſa autem ab ijs abſumuntur ſine noxa, ita Natura Animalium incolumitati providit. Una autem hic relinquitur queſtio ſolvendo: utrum ea quæ nunc eſt Animalium Natura & conditio futura fuerit, ſi Homo non peccaſſet? Moritura haud dubie erant abſoluta vitæ periodo, & ſibi mutuo in cibum futura, alioqui multiplicationem illorum Mundus non potuiſſet capere, & quorſum immortalia fuiſſent, cum tantum ſervitio hominis deſtinata eſſent, cum tot individua multiplicata nulli uſui erant futura? Hominem autem reverita fuiſſent eique obedientia, Gen. enim 1. cap. v. 28. 29. 30. conſtituit Deus Adamum Dominum omnium quæ ſub Cœlo ſunt. Et Gen. 2. v. 21. fecit Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, quas mortua Animalia procul dubio dederant, ceſſaverat enim Deus jam antea creare.

FABRICAE MVNDI.

CAPUT DECIMUMSEPTIMUM.

De Hominis creatione, & prima ac principali creationis intentione.

QUARTUS gradus creandorum & perfectiſſimus, eſt Homo, in cujus uſum & ſervitium hactenus omnia creata ſunt; & quemadmodum illa omnia inter ſe ordinem & harmoniam ad mutuam opem habent; ita & hæc ſimul omnia ad Hominem certam in natura, qualitatibus & operationibus conformitatem & harmoniam habent, & propterea Homo Microcoſmus a Græcis appellatur. Eſt autem hæc conformitas & harmonia, quantum ad animal hominis attinet. Porro nobilius quiddam multo in Homine eſt quod omnium creaturarum dignitatem excedit, nimirum anima rationalis, ſecundum quam ad ſimilitudinem & imaginem Dei conditus; & quia Homo ſecundum ſubſtantiam eſt animal rationale, & benedictionem accepit ut creſcat & multiplicetur, generatione videlicet ſuæ ſpeciei: non eſt dubium, quin ex ea benedictione, etiam generandi animam rationalem, potentiam acceperit, quæ præcipua eſt ſpeciei pars quam in ſingulis Hominibus de novo creari minime convenit, cum 7 die Deus ab omni creationis opere ceſſaverit, & ſabbathum egerit. Et ſunt in hoc inferiore Mundo adhuc reliquiæ ejus materiæ, ex qua cœleſtia & ſupercœleſtia creata ſunt, ut ſit ſuperioris Mundi ad inferiorem naturalis inclinatio & ſympathia, & inferioris ad ſuperiorem reſpectus & deſiderium; hinc enim & ſuperiorū ad inferiora proclivitas & cooperatio dependet. Nobiliſſimū autem quod in ſuperiore eſt Mundo, eſt Cœlum Empyreum ſive aquæ ſupercœleſtes, ex quo creatos oſtendi Angelos, ut etiā ex hujus in hoc inferiori Mundo reliquijs, generari poſſit anima rationalis, & quid ni poſſit, cum ex multo craſſiore & ignobiliore materia Terræ Aurum, quod eſt incorruptibile, generetur. Æterna igitur & immortalis anima multo magis ex ſupercœleſtiū aquarum reliquijs generari poteſt, ut ſit ſimilis Angelis, & benedictio ac mandatum Dei ad generandum, ac multiplicandam ſpeciem, potentiam generandi animam ex talibus reliquijs dedit. Iam vide quæ dona Spiritus Sancti ſive Dei ſint in hac anima: ſunt intellectus, ratio, judicium, memoria, amor vere boni, juſtitia, gaudium in Spiritu Sancto, libera electio voluntatis, & ſi quæ ſunt alia. In his enim ſimilitudinem Dei habet, & imaginē in immortali animæ rationalis ſubſtantia. Creatus autem eſt Homo hoc ordine & modo. Primum ex APHAR ſive luto figuram humanam plaſmavit, in qua haud dubie ea viſcera quæ primum in generatione fiunt, ut cor, deinde epar, & quæ immediate a corde pendent, formari cœperunt, quibus formatis inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ. Per os & nares viventia omnia ſpiritum attrahunt, quo cor accenditur vita & motu, ita per nares & os flavit ſpiritum, in quo haud dubie erat ex reliquijs aquarum ſupercœleſtium, aut prius in corporis compage aliquid earum conceptū erat, ex quo anima rationalis a comitante Spiritu Sancto tandem formata eſt, prius tamen per communē aërem vita Animalis procurata eſt; non enim eadem anima rationalis eſt, & animal vivificans, ſiquidem diverſa habent munia, & præeunte Animalis anima, manet rationalis, & eſt Animalis anima certa harmonia & communis operatio interiorum viſcerū, ad vitam animalis conſpirans, rationalis autem imago divinæ eſſentiæ. Quod autem Animalia vitam ſunt nacta, ſimili Aëris flatu operante Spiritu Dei haud dubie factum eſt, tametſi id non dicatur, in ſimilibus enim ſimiliter Deum operatum eſſe facile intelligitur. Dona quæ anima rationalis ſecum attulit, neceſſaria erant in Homine, ſi Imago Dei eſſe debebat, ut opera Dei contemplaretur, & Creatorem ſuum agnoſceret, veneraretur & coleret; cognitio enim Dei requirebatur ad ſcopum creationis Hominis; quæ enim beatitudo ei apud

Deum

Deum fuisset sine ejus cognitione? Cum ergo summam Dei Potentiam & Bonitatem cognosceret, & suavis illi esset contēplatio & familiaritas Dei, voluit Deus in illo experiri, an qui maximis donis ab illo ditatus erat, quibus Deo obsequi poterat, Deum creatorē suum agnosceret ac revereretur: voluntariam enim & spontaneam obedientiam & dilectionē requirebat tam beneficus Pater, qua colendus esset, & gratum ille Deo obsequium fecisset: facillimum illi præceptum imposuit, ne ex una arbore, ubi tam multæ erant optimorum aspectu & sapore fructuum ederet, ab ea sola abstineret, & credibile est illum Deo aliquamdiu obsequutum esse; non enim una hora tantum, ut sentiunt quidam, aut diebus aut hebdomadis aliquot in Paradiso permansit. Quin potius verisimillimum est aliquot annis in ea Dei voluntate permansisse, ut sentit Georgius Cedrenus, quo opera Dei adminiculo Spiritus Sancti & contemplatione diuturniore firmiter edoctus, illa posteris suis enarrare posset. Cum igitur longissime tum essent vitæ homines, vera Dei doctrina paucorum traditione, nimirum trium, Adam, Mathusalem, Noë, ad Abraham pervenit, cujus deinde sacro cum Deo fœdere, facile ad Mosem usque in posteris Iacob reservata est. Verum sub ejus ortum nimium invalescente idololatria, voluit Deus per Mosem primorum operum suorum descriptione, homines ad unius Dei agnitionem & cultum reducere. Genesim igitur Mundi, quam ille partim ex traditione, partim ex revelatione Spiritus Sancti descripsit, hic contemplari est propositum, quo veram & integram totius Orbis descriptionem, quam indagamus, assequamur. Fuit illi procul-dubio frequentius cum Deo colloquium, in quo de creatione Mundi, de natura rerum, de Dei proposito, & alijs, quæ Homini scitu erant necessaria, eruditus fuit; adduxit illi Deus Animalia, ut singula perspiceret & nomina imponeret, juxta naturam eorum, quæ tam exiguo temporis spatio fieri non poterant. Author est Georgius Cedrenus in compendio historiarum, antiquos quosdam sentire, quod Adam septimo demum anno peccarit, & Paradiso ejectus fuerit, & efficacibus rationibus id probabile esse ostendit.

FABRICAE MVNDI.

CAPUT DECIMUMOCTAVUM,

De lapsu Adami.

INterea dum Paradisum habitaret Adam, familiarior Deo factus, forte non satis graviter præceptum Dei ponderans, Satanæ aures arrexit, & diu patienter audivit, qui inimicus factus Deo, quod justo ejus judicio Cœlo ejectus esset, homini insidiatus est; persuasit ei mandatum Dei in alium finem, quem ipse a Deo non audisset, datum esse; quum tamen sciret Deum Creatorem suum veracem & justem esse, nec frustra mandatum dedisse, Serpentem vero mendacem, & justé Cœlo ejectum esse. Non enim dubium est, quin multam cum Deo in Paradiso conversationem & varia colloquia habuerit in quibus de creatione & scopo rerum omnium, & Natura edoctus fuit, Potentiam etiam Dei ex tam sapienti creatione & recto serpentis judicio agnovit, ut meritò Serpentem non audire debuerit: fecit insipienter, in hoc tamen contra Deum non peccavit, quia Deus hoc non prohibuerat. Etenim faciebat ad majorem Dei gloriam, si Adam tentatus non peccasset, tum enim certum testimonium Homo exhibuisset de se bene creato, ut erant omnia valde bona, Gen. 1. v. 31. Poterat Serpentis sermonem interrumpere, eumque abijcere, & non peccasset. Initium quidem ad peccandum, non tamen peccatum fuit, quod Satanæ aures præbuit, Deus enim hoc non prohibuerat, & adhuc potestatem contradicendi obtinebat, sed diutior patientia & familiaritas consensum peperit, & continuo peccavit transgrediendo mandatū, quo offensus Spiritus Sanctus, illum suis donis quæ in creatione acceperat, & a Spiritu donec non peccaret, sustentabantur, reliquit, Deo eventum spectante, at non approbante, quia prohibuerat, Adamo uero de sua constantia experimentum faciente. De hoc lapsu verissime & planissime scribit Ecclesiasticus cap. 15. v. 16. Deus hominem creavit ab initio, eumque arbitrio consilij sui permisit, si volueris mandata servabis, optiméque voluntatis fidem præstabis. Ignem & aquam tibi proposuit, ad utrum voles manum tuam porrige, vita simul & mors propositæ sunt Homini, & utrumcunque placuerit dabitur illi. Porro cum eum peccaturum Deus præsciret, cur non talem creavit, qui labi non posset? Deus omnia bene & paterne fecit, gratia erat, quod tam insignibus animi dotibus ornatus fuit, ut facile tam levi mandato obedire posset, & meritò Homo pro tantis donis suo Creatori obediendo gratus esse debebat. Poterat ergo, ut asserit Ecclesiasticus, stare si voluisset, quod autem cecidit, illius est culpa, non prædestinantis aut volentis Dei; Deus enim omnia valde bona creaverat, & paterne disposuerat. Cum ergo peccavit, Spiritu Sancto, qui antea illi familiariter cohabitabat, a quo vitam habebat non interituram, si non peccasset, privatus est qui illum in vita sancta, gratia & favore Dei sustinuerat; derelictus ergo familiari Spiritus Sancti præsentia, nihil in se sensit quam affectiones carnis, a qua pertractus ejus animus, ut ex Paulo liquet Rom. 7. v. 15. & sequentibus usque ad 24. factus est enim & ipse carnalis, hoc est concupiscentijs carnis addictus, ut in eadem constitutus hypostasi. Dicit enim aliam esse legem sive necessitatem in carne quam in animo, & eam animum captivum trahere. Porro quod captivum fit, non est sui juris, sed alterius potestati subijcitur. Indicat igitur animum principio non fuisse carnalem, sed talem evasisse, cum captivus fieret carni. Hanc peccati originalis originem plane necessarium est scire & observare, ne animum ab initio carnalem creatum esse, aut fragilem & impotentem malis resistendi, hoc enim Creatoris impotentiam argueret, ut qui ad conceptum scopum, hominem idoneum creare non posset, & ejus potestatem violaret. Iam quæ calamitates Homini ex hoc peccato ortæ sint, disce ex loco Pauli allegato cap. 7. Si enim tantum potuit caro in tot donis ornatum animum, & a Spiritu Sancto custoditum, quid non posset in eundem jam sibi captivum factum, & a Spiritus familiaritate desertum? Audi quid Apostolus Rom. 3. v. 12. de omnibus tam Iudæis, quam gentibus dicat. Omnes deflexerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui exerceat bonitatem non est usque ad unum. De Natura humana loquitur sola, sed quando in Christo est, & a Spiritu Sancto adjuvatur Homo, non est talis, naturalia dona animi, intellectus, ratio, judicium, memoria, &c. dona non sufficiunt, nisi adsit Spiritus, horum sustentator & gubernator. Est autem carnis concupiscentia, non tantum, privatio justitiæ, sed vera inclinatio ad ea quæ carni placent; proinde cum animus ejusdem inclinationis fit consors, non solum privatur

privatur justitia, sed habet positivum malum, nimirum perpetuam inclinationem ad carnis placitum, unde omnia peccata oriuntur, & propterea dicitur illa inclinatio peccatum originale. Quod si privatio tantum justitiæ esset, non habuisset Paulus occasionem exclamandi: Miser ego Homo quis me eripiet ex corpore mortis hujus? Rom. 7. Renatus enim animo jam ereptus erat, atqui etiam in renatis adhuc hæret peccatum originale; hoc argumentum est, peccatũ originale plus esse quam privationem & malum in Natura hærens, quod per generationem propagatur. In peccatis, inquit Psalmista, concepit me mater mea. Prævidens autem Deus, hoc peccatũ in Homine oriturum, dixit. Quacumque die ex ligno scientiæ boni & mali ederis, moriendo morieris, morte enim corporis hoc peccatum delendum erat. Itaque omnibus simul mori lex est, quo quod præter creationem est deleatur in salvandis. De Paradiso, ubi fuerit, & quæ ejus flumina, in veteri geographia restituta demonstrabo. Homines extra Paradisum creati in illum translati fuerunt.

FABRICAE MVNDI

CAPUT DECIMUMNONUM.

De secunda & subalterna Creatoris intentione in creando Homine.

QUIA peccaturum Deus hominem prævidit, ne frustra esset tam sapiens rerum omnium creatio & ad destinatum finem scopus, quem Adam peccando violavit, novo beneficio hominis lapsum resarcivit, viam constituit, qua a peccato liber, pristinæ conditioni restitueretur, & procederet prima creationis intentio, Filium suum carnem assumpturum promisit, qui pro peccato Adami, quo omnes a generatione tenebantur, satis faceret, Deum patrem pacaret, & Spiritus Sancti auxilium iterum impetraret, quo promisso & credito eadem qua prius intentione vitam æternam assequeretur. Ex hac præscientia mirabili Deus usus providentia, ita creationem omnium absolvit, ut in utroque statu, obedientiæ & lapsus, Homini ad vitam æternam consequendam serviret, ita ut nihil frustra à Deo fieret, tantum maneret mors carnis, quæ peccato originali debebatur, quo illud tolleretur, planè ab Homine, & purus totus, ut creatus erat, ad Deum veniret, in finem ad quem conditus erat. Porro quia per peccatum originale omnes tenebantur, ut ostendi præcedente capite, quo minus per dona naturæ ad Christum venirent, ordinavit Deus Pœnitentiam, Baptismum & Synaxin, præcipua sacramenta, quibus homo coram toto mundo se Christo dederet, & fide ejus pro peccatis hominum sacrificium approbaret & acceptaret, quo contra vim peccati armaretur, hoc solo medio a peccati originalis potestate liberaretur, & contra ejus vim, auxilium Spiritus Sancti impetraret; dura tamen pugna cum peccato, quoad vivimus, donec illud per mortem carnis (in qua ejus origo pendet) aboleatur, ideoque mors carnis a Deo injuncta est, propter lapsum Adami, ut peccatum illud, quod præter creationem est, radicitus tolleretur, quo facto salvus est Homo, non tamen patet accessus ad Deum Patrem, nisi per Christum, Ioh. 3. v. 13. scriptum est. Nemo ascendit in Cælum, nisi filius hominis qui descendit de coelo. Via a Christo aperienda erat. Et oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam, Luc. 24. v. 26. Ergo ut hoc hic non recte a multis controversum adijciam, ante incarnationem Christi, nemo piorum patrum in cælum ascendit, sed certo loco in gaudio & fælici expectatione servabantur, usque ad Christi adventum. Hunc locum vocabant Patres Limbum, non Inferni, sed Paradisi cælestis opinor, in quo Abraham, tanquam pater fidelium nominatissimus erat, in cujus sinum sive congregationem Lazarus post mortem ab Angelis deportatus est. Post Christi mortem vero in cælum adducti sunt, secundum ejus testimonium. Pater volo ut ubi ego sum, illic & minister meus sit. Proinde ascendit Iesus Christus suo tempore, cum hac præda & captivitate magna in Cælum. Peccatum ergo hoc originale & pugna cum illo, durat usque ad mortem carnis, sed per fidem in Christum contra illud munimur & servamur auxilio Spiritus Sancti, quemadmodum Adam servandus erat, si non peccasset. Propter ejus pugnam cum animo Hominis exclamat Paulus. Miser ego Homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus (quæ ab illo intentatur.) Gratias, inquit ago Deo meo per Iesum Christum, quem Pater Salvatorem dedit, & per Spiritum suum adjutorem, donec in morte carnis planè aboleatur.

FINIS.

ORBIS TERRAE TYPVS.

CUM ex Naturæ necessitate ordo semper requirat generalia particularibus anteponere, totumque parti, ad majorē oblatæ rei intelligentiam: hac eadem & ego devinctus lege huic primo nostræ Geographiæ ac Septemtrionalium Terrarum Tomo, Universalem Orbis Terræ typum, ejusque quatuor partes, Europam, Africam, Asiam & Americam, quo fœlicius rem prosequar, præponere debui: & singulis quoque deinceps Tomis consequentibus, ut is etiam perfectum semper habeat opus, ac totius Universi descriptionem, nec hac utili speculatione privetur, qui vel suæ tantum patriæ delineationem sibi comparaverit. Iucunda etenim est & maximopere necessaria generalium contemplatio ei qui vel minimam Mundi & naturalium rerum cognitionem habere cupit. Si enim libeat considerare, quis Solis ortus vel occasus, quæ causa æstatis vel hyemis, unde inæqualitas dierum & noctium existat, qui denique & quo in loco natum, propagatū, actum, gestum, mutatum & conversum jam inde a rerum conditarum primordio fuerit, id omne certe non aliunde melius, quam ex harum quinque tabularum adjunctione sine omni periculo & honesta cum animi voluptate didiceris. Et quemadmodum nulli, quantumvis amplam habitationem nacto, sufficit perspectas habere suarum ædium partes, ut sunt atrium, cella vinaria & penaria, culina, triclinium, cænaculum, cubiculum, conclave, musæum, quo ijs commode uti possit; sed etiam in qua urbis parte & platea, domus ejus sita sit, compertum ipsi esse necessarium & commodum est, ut hinc cognoscat statim si in civitate tumultus, vel incendium oriatur, quam prope vel procul a periculo absit. Sic non minus jucundum vel necessarium nosse, qua in Orbis parte habites, quos populos vicinos, aut remotiores habeas, ut grassantibus belli calamitatibus, quo metu, quave animi tranquillitate uti liceat, scire queas, Denique cum Cosmographia sit lumen totius tam Ecclesiasticæ quam Politicę Historiæ, & plus ex ea discat otiosus spectator, quam ex longo, molesto & sumptuoso labore peregrinator, qui crebro Cælum tantum, non autem animum mutat: parum utilitatis ex ea capias, si Tabulis particularibus generales non adjunxeris, Sunt autem hæ generales Tabulæ collectæ ex magna Orbis terræ descriptione (cujus etiam initium longitudines, vel primi Meridiani positionem in singulis sequuti sumus) & ex magna Europa mea quas Duysburgi edidi. Tu interim Lector vale & fruere, ac hujus tuæ habitationis ac tibi ad tempus tantum concessæ gloriam cum Poëta Buchanano diligenter considera, qui sic eam cælestibus comparat, ut animos terrestribus rebus hisce caducis immersos extrahat, & ad altiora ac æterna viam ostendat.

Percipias rerum sit quantula portio, verbis
Quam nos magnificis in regna superba secamus,
Partimur ferro, mercamur sanguine fuso,
Ducimus exiguæ glebæ de parte triumphos.
Illa etenim moles per se spectata seorsim,
Magna quidem: si cum stellati tegmine Cæli
Componas, puncti instar erit, vel seminis, unde
Condidit innumeros senior Gargetius orbes.
Hæc illa est hominum sedes, hæc illa ferarum,
Et volucrum: hoc angusto e carcere quantum
Surripit Oceani terræ circumfluus humor,
Quique per Herculeæ irrumpens divortia metæ,
Europam Libycis late sejungit ab oris?
Adde huc claustra Arabum quæque arctant æquora campos
Hyrcanos: huc adde lacus laxasque paludes,
Et quæ præcipiti labefactant flumina montes
Vertice, vel pigris stagnant immota lacunis.
Dumque hæc vi rapiunt, hæc Orbem gurgite mergunt
Conditur exiguæ sub aquis pars maxima terræ.
Quod superest magno velut insula parva profundo
Innatat: hac etiam quantum vel squalet arenis?
Vel tumet in vastos sine fruge sine arbore montes?
Vel nimijs ardet flammis? vel frigore torpet?
Vel jacet humano inaccilis mansuescere cultu,
Vel fœcunda malis animantum in funera succis?
O pudor, ô stolidi præceps vesania voti!
Quantula pars rerum est, in quas se gloria tollit,
Ira fremit, metus exanimat, dolor urit egestas
Cogit opes ferro, insidijs, flamma atque veneno?
Scilicet & trepido fervent humana tumultu.

DE MVNDO.

VNIVERSITAS hæc, quæ ob mentis humanæ sacraria magis, quam oculorum aciem ob versatur, ab Elegantio perfecta & absoluta Puritate Græcis κόσμος quod illi nomen primus dedit Pythagoras, dicitur; Latinis *Mundus*. Is Plinio Naturalis historiæ lib. II. cap. I. cujus circumflexu teguntur cuncta, Apuleio, admirandam omnibus machinam depingenti, *qui societate Cæli & terræ constat, & eorum Naturis, quæ utriusque sunt*. Aristoteli περὶ κόσμου definitur a Caussis quidem: ἡ τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις ὑπὸ θεοῦ τε καὶ διὰ θεὸν φυλαττομένη: a Partibus vero: σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων. Operosior in eo describendo Apuleus: *Mundus est*, inquit, *ornata ordinatio, DEI munere, Deorum recta custodia: cujus cardinem sic enim dixerim Centrum, robustum & immobilem, genitrix atque altrix animantium omnium habet Tellus: Supernis omnibus, ut videri potest, Aeris liquiditate ad modum tegminis, septis & opertis. Vltra deorum Domus est, quod vocamus Cælum: quod quidem divinis corporibus onustum videmus, ignibus pulcherrimis & perlucidis Solis & Lunæ & reliquorum Siderum, cum quibus fertur per orbem, dierum noctiumque curriculis, agens Stellarum choros intermino lapsu, finem nulla ævi defectione factura.* Ejus formam in speciem orbis absolutissimi globatam esse, Nomen inprimis, & consensus in eo Mortalium Orbem appellantium pingentiumque, sed & argumenta rerum docent: Non solum quia talis figura est capacissima & simplicissima, omnibusque sui partibus vergit in sese, ac sibi ipsi tolerandæ est, seque includit & continet, nullarum egens compaginum, nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens: sed oculorum quoque probatione, quod convexus mediusque sit, quacumque cernatur, quodque partes habeat ejusdem formæ, quum id accidere in alia non possit figura. Ut ridiculi merito existimandi sint, qui non *figuræ sphericæ vel rotundum, sed* vel κωνοειδῆ,

Nomen a quo & cur inditum.

ORBIS TERRAE COMPENDIOSA DESCRIPTIO

Quam ex Magna Vniuersali Gerardi Mercatoris Domino Richardo Gartho, Geographię ac cęterarum bonarum artium amatori ac fautori summo, in veteris amicitię ac familiaritatis memoriā Rumoldus Mercator fieri curabat A°. M.D.Lxxxvii.

vel ᾠοειδῆ, vel alius etiam figuræ eum esse sunt arbitrati. Partes mundi quæ sunt, Ætherea sive Cœlestis, & Elementaris sive Sublunaris. Ætherea est lucida illa regio sphæras cælestes omnes complexa, immunis ab omni variatione. Elementaris est ea quæ infra illos orbes constituta, generationem corruptionemque admittit, estque non tantum corporum simplicium, ut sunt Ignis, Aër, Aqua, Terra: Verum etiam eorum quæ ex hisce componuntur; quorum quinque genera Sapientes prodiderunt. Sunt enim quædam imperfecte mixta, quæ *Meteora* appellamus, Grandines, inquam, Pluviæ, Nives, Tonitrua, Fulgura, Venti: Alia perfecte mixta, sed inanimata, ut Saxa, Marmora, Metalla: Alia quæ animam habent θρεπτικὴν, ut Plantæ. Sunt quæ insuper αἰσθητικὴν ut Bruta: Sunt deniquè in supremo, & ultimo rerum compositarum gradu, quæ præter hæc omnia animam habent λογικὴν, ut Homines. Nos sua Astronomis, Physicisque reliquentes Orbem Terrarũ potissimum considerabimus. Terra universa Mari, Fluminibus, Paludibusque varie intersecta, Orbem absolutum cum illis omnibus constituit. Homerus sane non aliam ob causam eam vocat *orbicularem*. Et numa Pompilius, idem spectans, Ædem Vestæ rotundam consecravit. Neque vero aliam ejus figuram esse posse cum ex gravium ad unum aliquod punctum tendentium ratione demonstravit Aristoteles, tum ex Eclipsibus & horologiorum umbris a Mathematicis probatur. Præterea longis

Terræ ambitus. certisque peregrinantium observationibus deprænensum est, longitudines & latitudines locorum pro intervallis variari, adeo ut & Periæcos, & Antœcos, & Antipodas esse certius sit, quam ut ulla prolixiore demonstratione ostendendum sit. Hunc Orbem continere in circuitu, quo maxime patet. gradus 360 antiquitas docuit, idemque recentior asserit ætas, unde si singulis gradibus tribuas milliaria Germanica xv, vel Italica Lx, non erit difficile inire rationem ambitus totius Terræ, *Atque hæ tot portiones Terræ*, (ut Plin. 11. Naturalis historiæ lib. cap. Lxviij. inquit) *imo vero (ut plures tradidere) Mundi punctus, neque enim est aliud Terra universa. Hæc est materia gloriæ nostræ hæc sedes: hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic instauramus bella etiam civilia, mutuisque cædibus laxiorem facimus Terram. Et (ut publicos gentium furores transeam) hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini cespitem nostro solo effodimus, ut qui latissime rura metatus fuerit, ultraque fines exegerit accolas quota terrarum parte gaudeat, vel cum ad mensuram avaritia sua propagaverit, quam tandem portionem defunctus ejus obtineat? Hæc ille.*

Terræ qualitas. Ac de Terra quidem quatenus ea cum Mari Orbem constituit pauca ista sufficiant. Eadem prout ab Aquis distinguitur, & in sacris *Arida* appellatur, proprium est Hominum domicilium. Huic uni propter eximia merita cognomentum indidimus Maternæ venerationis. Hæc nos nascentes excipit. natos alit, semelque editos sustinet semper: novissime complexa gremio jamque a reliqua Natura abdicatos desertosque, tum maxime ut Mater operit. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, augescunt in fluctus præcipitantur in torrentes: Aër densatur nubibus, furit, procellis: At hæc benigna, mitis, indulgens, ususque mortalium semper ancilla, quid non generat? quid non sponte fundit? quos odores saporesque? quos succos? quos tactus? quos colores? quã bona fide reddit creditum fœnus? quæ nostri causa alit? Hoc etiam adijciendũ videtur? *Promontorium* vocari terræ tractum prominentem & opponi *Sinui*. Talia esse in extrema Italia, *Lacinium* & *Sephyrium*, in Sicilia, *Lilybæum*, in Asia, *Sigæum*. *Insulam* dici quæ undique mari alluitur, quales sunt *Creta*, *Cyprus*, *Sicilia*, *Peninsulam* quæ jugo adnectitur continenti:

Mare. jugum illud vocari Græcis *Isthmum*: ipsam vero Peninsulam *Chersonesum*, quales sunt, *Chersonesus aurea*, *Cimbrica* vel *Dacica*; *Taurica*, aliæque. De *Mari* hoc loco aliquid etiam adijciendum. Mare aliud vocamus *Mediterraneum*, aliud *Oceanum Oceanus* quem Sacræ Literæ appellant abyssũ aquarum, reliqua omnia sua vastitate & magnitudine superat, diffunditurque per totam Terram, ac per diversas mundi oras variarum gentium Littora, Insulas, Promontoria flexuoso meatu oberrans, nomen cum locis mutat. Alibi vocatur *Occiduus*: alibi *Eous*, *Aethiopicus*, *Hispanicus*, *Atlanticus Scythicus*, *Gallicus*, *Britannicus*, *Germanicus*, *Hyperboreus*, & *Glacialis*: alibi ex recentiorum observationibus, *Mare del Sur* siue *Pacificum*, *Archipelagus Lazaria*, *Mare Indicum*, *Lantchidol*. Ejus. *Sinus* plures sunt, *Arabicus*, *Persicus*, *Gangeticus*, *Sarmaticus*, *Mexicanus*, *Vermilius*. *Freta* Oceani nobiliora sunt duo *Gaditanum* & *Magellanicum*, quibus addi potest *Aniam*, quod inter Americæ oras ultimas Occidentales & Tartariæ Orientales interjectum est, *Mare Mediterraneum*, Africam ad Europa disterminat, & pro regionum situ diversa habet nomina. Primo quidem occurrit *Ibericum*, postea *Balearicum*, *Gallicum*, *Legusticum*, inde *Siculum*, *Adriaticum*, *Ionium*, *Creticum*, *Aegyptium Pamphilium*, *Syrium*, *Aegæum*, *Myrtoum*; *Icarium Propontis Pontus*. Sed de motu Maris quem *Aestum* dicunt cum sit res admiratione dignissima ac plane divina, aliquid hoc loco dicendum est. *Aestus* dicitur Motus Maris, quo exundans fluit & exacta periodo refluit. Hujus ut causa est una, ita eventus effectusque non unus, Alibi enim vel nullus vel perexiguus Æstus apparet. In Oceani *Sur* littore Boreali nullus est. In Ligustico, Tyrrheno, Narbonensi, & apud Barchinonen in Celtiberia, & in Mexico ad Cubam, vicinasque Insulas nullum vestigium. Alibi magnus est, ut ad Bengalan, in plaga Indica secundum Gangem, in Oceano Gothico, Germanico, Britannico, & Portugallico & Erythræo tantus, ut osores Sacrarum Literarum mentiti sint, Mosen in sicco transiuisse, usum reflexionis oportunitate. Quod tamen fieri non potuit, propterea quod ad Sues usque, quod in intimo recessu jacet, Mare operit Littus illud, neque unquam regrediens ita nudat. ut inferiores Partes qua transiverunt Hebræi, sua discessione aperiat. Semper autem Oceani majores sunt Æstus quam Sinuum. Præterea circa Littora magis quam in alto deprehenditur hic Motus. Sed de Æstu alibi plura. Neque vero sterile omnino est mare; fert Pisces, fert plantas, fert Gem-

Commoditates Maris. mas. Inprimis notandum est, quam dædalo artificio Natura pleraque omnia quæ aut in terris aut in aëre visuntur, voluerit in Mari repræsentare. Mitto Elephantes, Porcos, Testudines, Canes; Vitulos, Equos, Mitto, Falcones, Hirundines: ipsum Hominem expressit in Equite marino, Sirenibus, Nereidibus & quod fidem pene superat in Monacho. Ac de Sirenibus & Nereidibus conspectis scire qui volet, præter Alexandrum ab Alexandro aliosque assiduæ & fidei locupletissimos testes, adeat pagum Briele Batavorum finitimum quẽ *Swartewale* indigitant; ibi Sirenem exsiccatam & tomento fartam adservatamque in rei fidem ac memoriam, ex templi laquearibus dependentem videbit. Iam Corallus Margaritæ, Ambra, Succinum, Spongiæ, aliaque infinita, quem non merito in admirationem trahant & adorationem supremi Numinis? Sed de his hoc loco satis copiose, ad distributionẽ Orbis Terrarum accedamus. Terrarum Orbem Veteres, quibus non ita, ut nobis hodie, innotuerat, nunc in duas Partes, nunc in Tres sunt partiti. Qui in duas, Asiam & Europam, alios Africam comprehendisse lego sub Asia: alios sub Europa. Sub Asia quidẽ complectuntur Scriptor antiquissimus Eratosthenes, de quo Varro lib. 1. de Re Rustica, cap. 11. & ipse Varro lib. 1. de Lingua Latina. Sub Europa vero locant Africam, præter Isocratem in Panegyrico, Incertiores cum apud Salustium in bello jugurtino, & Lucanus lib. ix Belli Pharsalici, tum apud Augustinũ lib. xvj. de Civitate Dei & Orosium lib. 1. cap. 11. In tres Partes distributio, Europam, Asiam, Africam, vel Libyam, maxime celebris apud veteres, quibus novus Orbis nondum innotuerat. Sed inventa America, eam pro quarta Parte ætas nostra adjecit. Mercator noster. Geographorum nostri temporis Coryphæus, hunc Orbem Terrarũ in tres Continentes distinguit: Primam vocat eam, quam Veteres diximus in tres partitos fuisse: Secundam quam nunc Americam vocamus: Tertiam Australem, quam nonnulli Magellanicam nuncupant, paucis hactenus littoribus detectam. Nos vero Orbem universum in quinque Partes dividimus, Europam, Africam, Asiam, Americam & Terram Australem.

EUROPA.

Regio. EUROPAM licet omnium minimam, primo loco cum potissimis Terrestris Globi Delineatoribus, describemus: vel ob soli nobilitatem, vel ob frequentiam incolarum, vel ob præclara eorum facinora, qui eam hactenus tenuere. Plinius eam *Altricem* vocat *Victoris omnium Gentium populi, longeque terrarum pulcherrimam*. Aliæ sane partes etsi majores sint vastioresque, minus tamen habitatæ sunt. Principium igitur det has aliasque ob causas plurimas Europa; nobilissima hæreditatis Iapheti (qui primogenitus Noæi liberorum sua promeria produxit etiam in fratrum Semi Chamique Terras) Portio. Hæc paucis de Ordinis Ratione: jam nunc Etymon succedit explicandum. *Europa unde dicta.* Herodotus nominis hujus originem ignorari notat: alijs tamen ab Europa Tyria dici, Agenoris Phœnicum (Libyæ inquit Isidorus) Regis filia: quam Iovem in Bovem conversum rapuisse tergoque impositam Sydone in Cretam, vel Cyprum avexisse, fabulantur Veteres. Alij fabulis rejectis, raptam volunt Navi Tauriformi: alij Navem hic agnoscunt quæ Iovis tutelam, effigiemque Tauri habuerit. Palephatus virum quemdam Cretensem Taurum nominatum fuisse scribit, qui ex Tyrrhena Regione cum ceteris Puellis Europam Regis filiam abduxit captivam: Sunt qui Legionem Militarem fuisse arbitrantur, cui inter Signa Insigne erat Tauri. Quidam, ob pulchritudinem Regionis, per similitudinem raptæ Filiæ, sic appellatam ferunt. Taurus sane, quo vecta fingitur Europa, non inconcinne mores & indolem quodam modo refert Europæorum. Elatioris est animi, exsultans, speciosis cornibus, colore niveo, lato gutture, cervice crassa, Dux & Armentis imperitans; summæ continentiæ, sed si ad dissimilem sexum adducatur, calidissimus inguineque potens, post castus modestiæque servantissimus. Tales fere Europæi, præsertim qui septemtrionaliores. Andron Teius putat Oceano duas nupsisse Nymphas; ex quarum una natæ Asia & Africa; ex altera Europa: has autem tribus Orbis Partibus nomina imposuisse. Ab Europo sic vocatam non male quis dixerit, quem in hac Orbis Terrarum parte aliquando Regnum tenuisse memoriæ proditum. Becanus persuaderi nolens Europam Græcam habere nomenclaturam, quum prius ab Cimmerijs sit habitata; quam ab Græcis ijsque alia, quam his fuerit lingua, sic vocatam putat a Gentis præstantia: *Ver* enim monosyllabum per Diphthongum elatum nihil aliud esse, quam magnum quid & excellens, quodque in quaque re præstantissimum: *Hop* autem hominum multitudinem designare. Idem Goropius in Codice quodam edito, quo uti solitus erat, cujusque marginibus; secundam parans editionem, sua manu passim multa adscripserat, novam de Europæ Etymo sententiam notarat his verbis: *Verum diligentius mihi nomen cum Sacris Literis conferenti, altera ratio in mentem venit, longe præstantior, & felicius omen proferens. Iapeto dilationem, & ut alij interpretantur, Gaudium promitti videmus, quod tum consequuturus erat, quum Christus Morte sua nos redemisset. E igitur legitimum Connubium denotat*, Ur, *excellens*; Hop, *spem: quo fit, ut* Europ *Legitimi Connubij excellens spes sit quæ propria ejus Terrarum portionis fuit, quam Noachus Iapeto dedit habitandam. Quamvis enim Semi posteritas per Abrahamum multis sæculis, Deo fuerit conjugata, tamen repudiata est. Coniugium vero, quo Christus Europam Ecclesiam suam copulavit, nunquam dissolvetur, adeo ut optimo jure Iapeti portio Europa dicatur.* *Nomina varia.* Sunt & aliæ hujus partis Orbis Appellationes. *A quibus & cur indita;* *Tyriam* vocant nonnulli, a *Tyria* quam Puellæ raptæ, quidam matrem, Patriam alij perhibent. Ex Scriptoribus Sacris non pauci *Iapetiam* nominant a Iapeto, de quo dixi. Ptolomeus II Quadripartiti *Celticam* communi nomine vocari scribit, a populis eam passim habitantibus. Varijs enim in locis huius Orbis Partis quam nunc Europam dicimus, fuere Celtæ. Et Europam merito *Celticam* nominari debere, manifeste innuit apud Strabonem Ephorus, ubi Terræ totius loca in quatuor partes diducens, dicit eam, quæ versus Subsolanum est, habitari ab Indis, quæ versus Austrum ab Æthiopibus, quæ ad Aquilonem, ab Scythis, quæ in Occasum vergit, ab *Celtis*, Europæos hodie *Francos* universim apellant Asiatici. Turcis *Franki* vocantur Religionis Romanæ Cultores, ut *Romei*, qui Græcę addicti. Abissini, quod testantur variorum Ephemerides, in Africa, Nos etiam *Alfrangues*; Christianorum autem Regionem *Frankiam* nuncupant. Græcis hæc pars Εὐρώπη & Εὐρωπεία, Sophocli item & Euripidi, notante Stephano Ευρωπία per ι. Hæc de nomine, sequitur Situs sive Quantitas. *Situs.* Quod illam attinet, tenendum cum primis Ptolemæum Aliosque veteres Europam collocare inter Climata IV. & IX. inter Parallelos XI & XXI; inter Gradus Latitudinis XXXVI & LIV, Longitudinis XVII & LXI: nostra ętate, quũ & Solis Declinatio, quemadmodum observatum est, mutata sit, & plurima Loca Europę nostrę adcensenda, ad LXXII usque Latitudinis gradum versus Septemtrionem in notitiam venerint; eamque ob caussam ulterior Climatum Parallelorumque Notatio fuerit excogitata: Sita conspicitur Europa inter Climata IV & XI; Parallelos XI & XXXVI; Gradus denique Latitudinis quidem XXXVI & LXXI: Longitudinis autem, si qua longissime se expandit, consideratur a Promontorio Hispanię, quod *Cabo S. Vincentij* hodie Vocant, usque ad Lineam recta a Tanais fonte ad Oceanum Borealem ductam, inter Gradus fere XVII & LXXI; qua vero brevissima, ab eodem Hispanię promontorio usque ad Maleam Peloponnesi Caput, exclusis Ægęi maris, quę Europę adnumerari possunt, Insulis, inter Gradus XVII & LVII; adeo ut Meridionalissima Europę sint gradu Latitudinis XXXVI. Hispanię mons Calpe una Herculis Columnarum, Promontorium Sicilię Austrinum. *Odissia* olim, & Peloponnesi, hodie Moreę, Caput, *Tænaria*, Veteribus, nunc *Cabo Maini*: quibus locis maximus dies horarum XIIII. minut. XXX. Septemtrionalissimus autem Limes sit, gradu LXXXI & dimidio, Scandię Promontorium, versus Boream ultimũ, hodie *Wardhuys*, ubi maximus dies II est mensium XXII dierum, horarum VII. Lineam porro, a Tanais fonte versus Septemtrionẽ recta in Oceanum ductam, Orientalem Europę Limitem statuimus, communes, a quibus dissentire religio nobis est, sequuti Calculos. Queis enim Europa Limitibus sit Orientem versus definienda, inter veteres Scriptores non satis convenit. Aristoteles, Plato, Herodotus & alij qui his suffragantur, Europam ab Asia separant Phasi flumine sive Isthmo, qui est inter Pontum Euxinum & Mare Caspium. Dionysius, Arrianus, Diodorus, Polybius, Iornandes, Tanai flumine simpliciter. Abrahamus Ortelius fines Europę versus Ortum statuit, Mare Ægeum, Pontum Euxinum, Mæotidem Paludem, Tanaim fluvium, & Isthmum qui est ab ejus fontibus, recta ad Septemtrionem; Alijque alios. Ptolemeus eodem Tanai flumine finit ab Asia Europam, ductaque ab ejus fonte versus Boream ad Mare usque linea. Huic cum peritissimis Geographis subscribentes, descensu ab Linea Tanaique flumine versus Meridiem facto, metas porro cum alijs Orientales signamus in Palude Meotide, Bosporo Cimmerio, Ponto Euxino, Bosporo Thracio, Propontide, Marique Egæo usque in Mare Mediterraneum, quo Meridem versus ab Africa dirimitur: ad Occidentem vastis-

EVROPA,
ad magnæ Europæ Gerardi Mercatoris P. imitationem, Rumoldi Mercatoris F. cura edita, seruato tamen initio longitudinis ex ratione magnetis, quod Pater in magna sua vniuersali posuit.
Medius Meridianus 50. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 60. & 40. parallelorum.
Duysburgi Cliuorum typis æneis.
AMERICAE PARS
TERRAE POLARIS PARS
OCEANUS DEUCALEDONIUS
OCEANUS OCCIDENTALIS
MARE GERMANICUM
Die Oosterſche ſee
PONTUS EUXINUS
Italis Mare maior.
MARE HYRCANUM siue CASPIUM nunc MARE DE SALA Ruthenis Chualenske morie
ASIAE PARS
AFRICAE PARS
MARE MEDITERRANEUM
Mare Gallicum
Mare Ibericum
Mare Tirrhenum
Ionium Mare
Mare Adriaticum
Aquitanicus oceanus
Cantabricus oceanus
Meridies
Oriens
Occidens
Miliaria Germanica communia quarum 15 uni gradui conſtituunt

NOVA EUROPÆ DESCRIPTIO AUCTORE Iodoco Hondio
Iodocus Hondius excudit Amsterodā.
Europæ nomen à Græcis inditum, quo interpretantur Hebraicum Iaphet, qui Latinis Iupiter, Græcis Ἰάπετος vocatur: Hinc apud Lyricum Poëtam: Audax Iapeti genus etc. pro Europæis. Quod ab Homero & Æschylo sumptum est. Non igitur ab Europâ Agenoris Phenicis filia, bovis formâ ab Asia in Cretam abductâ (uti fabulantur Poëtæ. Europam Iaphet Nohe filius cum suis incoluit: cujus progeniem hic asscribere libuit, in studiosorum gratiam.
Nohe tres habuit filios Iaphet, Shem, Cham: Iaphet 7. filios habuit à quibus hæ nationes sequentes
IAPHET
Gomer: ab hoc Cimmeri qui et Cimbri: a quo
Ascanes, unde dicti
Tuiscones quasi de Ascane nati hi postea Germani dicti sunt ex Asia oriundi
Riph unde Riphei in Asia. Mela.
Togarmah Trocmi, al. Turcæ
Magog Ab Hoc Ogygia sic olim Italia. at alij Turcas interpretantur, alij Maßagetas & Getas, à quibus Turcæ
Madai, unde Medi, qui hæserunt in Asia
Iavan hinc Ionia seu Græcia hic 3. filios h.
Elisha, unde Eoles in Asia min.
Tarshish unde Tarsus in Cilicia
Kittim unde Creta insula
Rhodanim unde Rhodus ins.
Tubal: Tobela: quæ hodie Hispania: Beroso Auctore
Meshech, unde Moscovia. Mazices, Scythæ
Thras unde Thracia
Europa limites habet ab Occidēte Oceanum: ab Oriente Mare Ægæum, Pontum Euxinum, Meotidem Paludem & fluvium Tanaim, à quo rectâ lineâ ad Sinum Granvicum ductâ, ab Asia separatur: à Septentrione Mare Hyperboreum: à Meridie verò Mare Mediterraneum.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
AMERICÆ PARS Estotiland
Laboratoris terra
DROGEO
FRETUM DAVIS
GROENLANDIÆ PARS
MARE CONGELATUM
Nova Zembla id est Terra Nova
HYPERBOREUS OCEANUS
Circulus Arcticus
DEUCALEDONIUS OCEANUS
Frislandt
ISLAND
SEPTENTRIONALE alijs petzorke MARE
OBDORA
CONDORA
LAPPIA
PERMIA
RUSSIA
Moscovia
Tartaria Præcopensis regnum potēs
MARE DE SALA vel de Bachu. Rhuthenis Chualenske more olim CASPIŪ et HIRCANUM
OCEANUS GERMANICUS
HIBERNIA
SCOTIA
OOST ZEE Sueuicum Mare
Finnicus sinus
Bodicus Sinus
Polonia
Lituania
Hungaria
Bavaria
Moldavia
Pontus Euxinus, Mare Majus
ASIÆ PARS
NATOLIA olim ASIA MINOR
ATLANTICUS OCEANUS
CANTABRICUS OCEANUS
Mare Gallicum
Balearides ins.
Mare Ibericum
Mare Tyrrhenum et Inferum
MARE MEDITERRANEUM
AFRICÆ PARS
BARBARIA
Sicilia
Candia
Cyprus
Iudea
AEGYPTUS
Rubri maris pars
Canariæ I.
Madera
Miliaria Germanica. Duysche Mylen.
10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 120

AFRICA.

AFRICAM Ptolemæus, Dionysius, Plinius secundam volunt esse Orbis Partem. Strabo Tertiam: haud multum refert, hunc an illos sequaris: nonnullis ordo Strabonis placet: nos reliquorum authoritatem sequuti, Africam secundam Orbis partem facimus. Ea sic dicta est, si Niciæ credimus, ab *Afro* quodam socio Herculis, qui eum ad Gades usque comitatus est: sin Iosepho & Jsidoro, ab uno ex posteris Abrahæ, cui nomen *Afer* vel ut Festus autumat, a Græco φρίκη quod horrorem denotat: est enim horroris expers, quũ sita sit inter Tropicos. Arabes *Fricchiam* vocant, a verbo *Faruca*, quod ipsis est dividere: est enim Africa a cæteris Terræ Partibus fere divisa; vel ab *Ifrico* Arabiæ Felicis Rege, quem primum omnium has Terras ferunt Coluisse. Græci *Libyam* vocant, vel a *Libya* Epaphi filia, vel quia λιφύη, vel quod inde *Lips* ventus spiret. In sacris literis *Chamesia*, ab Arabibus & Æthiopibus *Alkebulã* & ab Indis *Besecath* nominatur. Æquinoctialis Circulus mediam fere Africam secat. Tropici eam nondum excedunt: sed ipsa utrimque Tropicos gradibus decem atque amplius. Terminatur ad Septemtrionem Mari Mediterraneo & Freto Herculeo, ad Ortum Sinu Arabico sive Mari Erythræo, & Isthmo qui est inter Mare Mediterraneum & Sinum Arabicum. Ad Meridiem alluitur Oceano Æthiopico: ad Occasum Atlantico. Formam habet Peninsulæ quæ Isthmo quem retuli Asiæ conjungitur. Etsi vero ejus longitudo quæ ab Occasu ad Ortum patet, brevior sit Europæ longitudine, tamen reliqua pars ad Austrum tantum sese extendit, ut ei Europa vix conferri possit: habet enim spatium graduum pene lxx. Europa vere vix graduum xxxv. Præterea Europa tota sinuosa est, Africa uniformis & continua. Sed Europa, ut in ejus descriptione diximus, cultissima: hæc multis locis deserta. Illa jam olim nota, hæc non. Ut mirum nemini videri debeat, si Strabo Africam Europa minorem fuerit arbitratus, aut si nostra partitio aliorum partitionibus amplior sit & locupletior. Quantum incolitur Africa fertilitate præstat. Verum magna parte inculta est, vel arenis sterilibus obducta, vel ob Situm Cœli deserta, vel multo ac malefico Animalium genere infesta. Eximia & propemodum portentosa agrorum a nonnullis narratur feracitas, ut pote qui locis quibusdam centesimo fœnore reddant cultoribus messem. Mirum est quod de Mauritaniæ ubertate dicitur: reperiri in ea vites; quas duorum hominum complexus capere non possit, uvarumque racemos cubitales. Arbores circa Atlantem proceritate insigni, enodi nitore, folio Cupressi. Alit & Africa Elephantes & Dracones qui ipsis beluis insidiantur, suoque complexu enecant: Leones, Bubalos, Pardales, Capreas & Simias quibusdam locis supra modum frequentes. Herodotus cornutos Asinos ibi nasci author est. Dracones insuper, Hyænas, Histrices, agrestes Arietes, Thores hoc est ex Hyæno & Lupo genitos, Pantheras, Struthiocamelos, & præter multa Serpentum genera Cerastas & Aspidem, cui pesti Ichneumonem minimum Animal Natura opposuit. Ceruus autem & Aper, eodem teste, prorsus in Africa nullus est. In desertis autem Libyæ, ut & in ea Numidiæ parte quæ Libyæ est contermina, imprimis maxima est Serpentum copia.

Nomina, a quibus & cur indita. — *Situs.* — *Soli fertilitas.* — *Animalium varietas.*

Squamigeros ingens Hæmorthois *explicat orbes,*
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arva
Thersydros, *tractique via fumante* Chelydri,
Et semper recto lapsurus lumine Cenchris,
Pluribus ille notis variatam tingitur alvum,
Quam parvis tinctus maculis Thebanus Ophites
Concolor exustis atque indisertus arenis
Ammodytes: *spinaque vagi torquente* Cerastæ,
Et Scytale *sparsis etiam nunc sola pruinis*
Exuvias positura suas, & torrida Dipsas,
Et gravis in geminum vergens caput Amphisibæna,
Et Natrix *violator aquæ jaculique volucres.*
Et contentus iter cauda sulcare Phareas,
Oraque distendens avidus spumantia Præster,
Ossaque dissolvens cum corpore tabificus Seps.

Basiliscum etiam alit Africa. Quæ de eodem narrantur, fabulosa quidam suspicati sunt. Atqui Leone Pontifice constat ad Ædem Luciæ sub fornice stabulatum Basiliscum, cujus adflatu magna lue Roma adfecta fuit. Sunt & varia Monstrorum genera, quorum diversitatem multitudinemque inopiæ aquarum adscribunt, ad paucos sive amnes sive puteos congregantibus se Feris. Multiformes igitur fieri aiunt animalium partus, varie Mares cum Feminis cujusque generis aut vi aut voluptate miscente. Unde etiam vulgare Græciæ dictũ, *Semper aliquid novi Africam referre.* Eam Romani divisere in Provincias sex: *Proconsularem*, in qua, Carthago; *Numidiam Consularem, Bizacchium, Tripolitanam Mauritaniam Cæsariensem, & Mauritaniam Sitiphensem.* Ptolemæus initio lib. IV duodecim ejus Provincias seu Satrapias numerat. *Mauritaniam Tingitanam, Mauritaniam Cæsariensem, Numidiam, Africam proprie dictam, Cyrenaicam, Marmaricam, Libyam propriam, Aegyptum Superiorem, Inferiorem, Libyam Interiorem, Aethiopiam sub Aegypto & Aethiopiam Interiorẽ.* Sed hi non diviserunt Africam qualis erat, sed qualẽ noverant. Leo Africanus ex recentioribus totam Africam dirimit in partes quatuor, *Barbariam, Numidiam, Libyam, & Nigritarum Regionem.* Sed in hoc deceptus est Leo, quod terminum Africæ non posuerit Mare Rubrum, sed Nilum: quo factum est, ut Ægyptum & reliquam partem Orientalem Asiæ adjudicarit. Nos igitur præter quatuor illas partes a Leone enumeratas ponimus in Africa *Aegyptum, Aethiopiam Superiorem* sive *Interiorem* in qua Abyssini. *Aethiopiam Inferiorem sive Exteriorem* in qua Manicongi & *Insulas*. *Aegyptus* ab Austro in Boream longo tractu porrigitur. Termini sunt ab Occidente ultra Nilum deserta Barcæ, Libyæ & Numidiæ, cum Regno Nubiæ Ab Austro agro Bugiensi & Nilo concluditur, quo loco Nilus ab Occasu in Ortum nonnihil fertur. Plinius eam finit Syene urbe, quæ nunc *Asna* dicitur. Ab Ortu sunt deserta Arabiæ, quæ inter Ægyptum & mare Rubrum sita sunt. Ab Aquilone clauditur Mari Mediterraneo, quod ea parte vocatur *Pelagus Aegyptiacum.* Cætera de Ægypto in singulari ejus descriptione explicabimus. *Barbariam* hodie vocant totum Africæ tractum ab Ægypto ad Fretum Gaditanum, qui Mari Mediterraneo & Atlante monte concluditur, continetque Regna Marocci, Fessæ, Teleusinum, Tunetanum, & Barcæ, de quibus fusius in Barbariæ discriptione. Nunc satis fuerit Lectori limites commonstrasse. *Regnum* itaque *Marocco* dividitur in has provincias, *Heam, Susam, Guzulam, Marocci terram, Ducalam, Hoscoram & Tedletem.* Terminatur Oceano Atlantico, Atlante ipso, & Regno Fessæ. *Regnum Fessanum* ab Occasu habet Mare Atlanticum, a Septemtrione Fretum Her-

AFRICA
Ex magna orbis terræ descriptione Gerardi Mercatoris desumpta. Studio & industria G.M. Iunioris.
Miliaria Germanica communia quorum 15 gradum unum latitudinis constituunt
Cum Privilegio
Tropicus Cancri
Tropicus Capricorni
Aequinoctialis
ATLANTICI MARIS PARS
OCEANUS AETHIOPICUS
MARIS RUBRI PARS
MARE MEDITERRANEUM
LIBYA INTERIOR
BILEDULGERID
AGISYMBA
regio Aethiopum
Nubia regnum
ABISSIN
Biafar regnum
Manicongo regnum
Benamataxa regnum
Madagascar
Arabia deserta
AYAMAN olim Arabia fœlix
Continentis Australis pars
Meridies
Oriens
Occidens
C. Bonæ Spei
Americæ pars
Hæc insula quæ ab incolis Madagascar, id est insula lunæ, a nostris S. Laurentij vocatur, Plinio lib. 6 cap. 31 videtur esse Cerne, Ptol. est Menuthias
Los Romeros insulæ, in quibus Pavo avis vasto corpore certo anni tempore apparet M. Paul Venet lib. 3 cap. 40

culeum, ab Ortu *Mulviam* flumen, ab Austro Regnum Marocci, ejus regiones sunt *Temesna, Territorium Fessæ, Asgaro, Elhabata, Errisa, Garetum, & Elchausum. Teleusinum regnum* quod & *Tremisen* vocant, terminatur a Meridie deserto numidiæ; ab Ortu fluvio Majore, a Septentrione Mari Mediterraneo. Hanc Romani vocabant Mauritaniam Cæsaream: in hac est urbs *Algira. Regnum Tunetanum* Complectitur totum Terræ Tractum a fluvio Majore ad Mesratæ regionis amnem. Ejus regionis sunt quinque *Bugia, Constantina, Tunetanum territorium, Tripolis* & *Ezzaba. Barca* seu *Barcha* a finibus Mesrate protenditur ad Egypti confinia. *Numidia* hodie *Biledulgerid* dicitur, a Dactylorum proventu. Ejus fines ab Occidente Mare Atlanticum, a Septentrione Mons Atlas, ad Ortum Ægypti confinia. Ab Austro deserta Libyæ. Regiones sunt, *Tesset, Segelmessa, Seb, Bildulgerid, Dara & Fezzem. Libya* veteribus sarra dicta, quod deserta sit. Initium ejus a Gaogæ regno prope Nilum exporrigiturque Occidentem versus, ad regnum usque Gualatæ quod Atlantico Mari adiacet, a Septemtrione Numidiæ Regno contermina est, a Meridie Nigritarum. Deserta Libyæ sunt, *Zanaga, Zuenziga, Targa, Lempta,* & *Bordæa, Negritæ* dicuntur vel ab incolarum colore nigro, vel potius a Flumine Nigro, quod hanc regionem lambit. Habent ab ortu Nili confinia, ab Occasu Oceanum Occiduum, a Meridie partim Mare Æthiopicum, partim Regnum Manicongi: a Septemtrione vero Libyæ deserta: Regna eorum sunt quinque & viginti. *Gualata, Guinea, Melli, Tombutum, Gago, Guber, Agadez, Cano, Casena, Zegzeg, Zanfura, Guanara, Bornum, Goaga, Nubia, Biro, Temiamo, Dauma Medra, Goran, Territorium Anterotense, Territorium Gialofæ, Ora Guineæ, Territorium Melegense,* & *Regnum Benin. Abissini* incolunt Superiorem sive Interiorem Æthiopiam, quorum Princeps Prete Gianni dicitur. Ejus Regio Perampla, utrumque pene Tropicum contingit, extenditurque inter Oceanum Æthiopicum & Mare Rubrum. A Septentrione habet Nubiæ & Burgiæ populos Ægypto confines. Ab Ortu Mare Rubrum, a Meridie Lunæ montes, ab Occasu Regnum Manicongi, Nigrum amnem, Nubiæ Regnum & fluvium Nilum. Regna ei subjecta hæc, *Barnagnes* sive Barnagassum, *Tigremaum, Tigrai* in qua urbs *Caxumo, Angote, Amara, Xoa, Goyami, Bagamedrum, Guegere, Fatiagar, Damur, Dancali & Dobas. Aethiopia Inferior* sive exterior est Australis Africæ pars, Ptolemæo incognita. Ejus initium est ad Occasum supra Zaire fluvium non longe ab Æquatore, totamque complectitur littoralis Africæ partem, ultra ipsum Æquatorem usque ad Fretum Arabicum. Regiones ejus quinque, *Aiana* terra, in qua regna *Del* & *Adea, Magaduzzum*; Terra *Zanguibara* cujus Regna *Melinda, Mombazza, Quiloa, Mozambique, Monoemuei, Cefala, Monomotapa, Torra,* & *Butua, Cafrorũ* regio, & *Manicongo*, cujus Provinciæ sex, *Sunde, Pango, Songo, Bamba, Batra,* & *Pemba*, quibus adduntur Regna *Angolæ, Loangi,* & *Anzichi*. Atque hæ omnes ditiones Inferioris Æthiopiæ incognitæ (ut dixi) veteribus, primum cœperunt nostro Orbi innotescere anno Christi MCCCC xcvij, quo anno Vasco de Gama promontorium Bonæ Spei Prætergressus, Africa universa circumnavigata, ad Calecutum Indiæ pervenit, viamque primus Europæis commonstravit ad Indias Orientales. Certe Ptolemæus ultra xvij gradum Latitudinis Australis Terras non agnovit, & extremus ipsi terminus est in *Prasso*, promontorio *Agisymbæ* Æthiopum regionis, quod hodie vocamus *Mosambique*. Fuerunt olim in hac

Urbes. Orbis Parte Urbes Nobilissimæ, quarũ pleræque dirutæ. Inter eas principem facile locum tuebatur *Carthago*, Strab. πόλις ἀντίπαλος τῇ ῥώμῃ, id est ut Plinius reddit, *Romani Imperij æmula Orbisque Terrarum avida:* Strab. lib. ultimo in principio belli cum Romanis CCC Urbium Domina, in qua Septingenta Hominum millia a Romanis obsessa, & ad deditionem coacta fuerint. Fuerunt & Urbes præsignes *Tripolis* juxta Syrtes: Thebæ ἑκατόμπυλαι, portarum C Nobiles fama. *Memphis*, Plinio quondam Arx Ægypti Regum, hodie *Babylon Ægyptia & Alcairus* Urbium totius Orbis maxima: *Alexandria* ab Alexandro condita: *Ptolomais Cyrene*, quondam Carthaginis æmula, aliæque plurimæ, quas brævitati studens prætereo.

Lacus. Lacus aliquot immensi sunt in Africa, qui Maria potius esse videantur, quorum præcipuus est *Zembre* nonnullis dictus, inter altissimos montes situs, distans ab Æquatore, versus Meridiem gradibus undecim, cujus ambitus ad quinquaginta mill. patet, ex quo profluunt Nilus, Zaire, & Cuama amnes.

Flumina. Habet etiam hæc Orbis Terrarum pars immensos fluvios *Nilum, Nigrum, Senagam, Cambram, Zaire, Cuaman,* & *Spiritus Sancti fl.* qui omnes ejusdem naturæ fere sunt: namque inundatione sua Terram mirifice irrigant ac fertilem reddunt.

Montes. Habet præterea Montes plurimos, & maximos, inter quos principem locum tenet *Atlas*, qui immanibus & supra quam credi facile possit altis jugis, e media arenarum vastitate consurgens extollitur, utpote supra nubes, adeo ut ejus cacumen prospici nequeat. Hinc factus est locus fabulæ, ut Atlas Rex Mauritaniæ Cœlum humeris suis fulcire dicatur. *Columnam Cœli* Indigenæ nuncupant. Incipit ab Occasu, ubi & Atlantico mari nomen imponit; inde perpetuo dorso varie flexus extendit sese Orientem versus ad confinia Ægypti: est rotundus, arduus, incisis rupibus præceps, ac invius, frigidissimus, nemorosus, scatebris fontiũ riguus. Montis hujus vertex altis etiam æstate nivibus operitur, quinetiam & ejus dorsum incrudescente Borea nonnunquã alta nive arbores superante tegitur, qua tam pecudes quam homines interimuntur. Præterea Fontes qui istic reperiuntur in summo Æstu frigidissimi, adeo ut siquis manũ in ijs aliquamdiu immersam teneret, eam facile exanimaret ac perderet. Præter Atlantẽ mõtes celebres sunt illi qui a Portugallensibus dicuntur *Pici Fongosi* in parte Meridionali; namque ob altitudinẽ, atque asperitatem inaccessibiles fere sunt, nudi, deserti, ac omni bono carentes. Præterea Mons altissimus *Sierra Liona* dictus immensæ altitudinis, cujus vertex semper nubibus obumbratur, ex quo terribilis tumultus & fragor in Mari auditur: idque fortasse ex assiduo tonitru ac coruscatione, unde & Leonũ rupes dicitur: Quã Ptolemæo, Plinio, Melæ & Hannoni *Deorum Currũ* fuisse dictam, nonnulli censent. *Montes* item *Lunæ* veteribus etiã cogniti sub Tropico Capricorni locantur, asperrimi sane, ac incredibili altitudine, a gentibus feris inhabitati, prope quos sunt valles immensæ profunditatis, adeo ut illic Centrum Terræ esse videatur. Sunt denique, *Cantaberes* Montes in Angolæ Regno Argenti Fodinis ditissimi, & alij quos in particularibus descriptionibus recensebimus. *Insulæ* autem circa Africam nobiliores sunt. In Oceano Atlantico est *Insula portus Sancti*, est *Madera*, sunt *Canariæ*, & *Caput viride*. *Insula portus Sancti* sic dicta a detectoribus qui periculosa ac dubia ejus navigatione emensa & superata, hunc locũ sic vocari in rei memoriam voluere. Ambitus ejus circiter quindecim milliarium. *Madera* a magna quæ hic crescebat, Arborum copia nomen accepit. Peridromus ejus circiter centum & xl milliarium. *Canariæ* sic dictæ a canum quæ ibidem erat, multitudine. *Fortunatæ* a veteribus olim nominabantur. Plinius sex commemorat, *Ombrio, Iunoniam Maiorem, Minorem, Caprariam, Nivariam* & *Canariam*, Ptolemæus nominat *Aprositum, Heram,* vel *Autoladam, Pluitaliam, Casperias, Canariam & Centuriam*, omnesque recta fere in Septentrionem linea disponit. Cadamustus decem, septem cultas, tres desertas; nomina cultarum sunt *Fractæ lanceæ, Magne fortis, Gran canariæ, Teneriffæ, Gomeræ, Palmæ, Ferro. Caput viride* arboribus virentibus consitum est, atque ex eo nomen habet. Insulæ ejus Occidentem versus medio Oceano jacent. A priscis *Gorgones* dictæ putantur. Sunt autem *S. Antonij, S. Vincentij, S. Luciæ S. Nicolai, Salis, Bona Vista, Maggio* vel *May, S. Iacobi,* & *Ignis*. In Oceano Æthiopico sunt *Insula Principis* & *S. Thomæ*. Post promontorium Bonæ spei in Sinu Barbarico, sunt innumeræ Insulæ magna parte incultæ præter unam nobilem *S. Laurentij*, quam indigenæ vocant *Madagascar*. Est & *Zocotara* insula ad Sinus Arabici initia, ex adverso Promontorij Guardafu, de quibus alibi fusius.

A S I A.

AFRICAM in mea Partitione ſequitur *Aſia.* Ea nomē ſortita ab Aſia Nympha (teſte Varrone) ex qua & Iapeto trahitur Prometheus: quod & Lycophroni arriſit, & Herodoto, qui tres Orbis Partes à tribus mulieribus denominatas putavit. Alijs hoc commentum de tribus mulieribus diſplicet: dicunt igitur appellatam vel ab Aſio Atyis filio, vel Aſio Philoſopho qui Troi Palladium ad urbis cuſtodiam dedit: hunc ut gratiam referret, ditionem ſuam omnem quæ antea Epirus dicebatur, Aſiam vocaſſe. Ab hac autem poſtea tanquā nobiliori parte reliquus omnis tractus, Aſia dici cœpit. Porro ut Libya & tertiam Orbis portionem ſignificat, & ejus portionis partem, itemque ut Armeniæ Cappadociæque appellatione & totum tractum & partem ejus ſingularem notare veteres voluère: ita & Aſiam obſervatum eſt ſignificare & totam Continentem: & Partem illam quæ intra Taurum montem eſt, in qua Lydi, Cares, Lycaones, Paphlagones, Iones, Æoles, alijque: quæ pars diſtinctionis gratia vulgo Aſia minor, Turcis, *Natolia* dicitur. Varro Lib. IV de L. *Nam & Aſia quæ non Europa, in qua eſt Syria: & Aſia dicitur prior pars Aſiæ, in qua eſt Ionia & provintia noſtra.* Aſia autem univerſa Semia Sacris Scriptoribus nuncupatur. Sita eſt propemodum tota in Septemtrionali Orbis plaga ab Æquatore uſque ad gr. lxxx Latitudinis Boreæ, exceptis tamen Inſulis ad Aſiam pertinentibus quarum aliquot ultra Æquatorem porriguntur. Unde maxima diverſitas per totam Aſiam in magnitudine dierum artificialium conſpicitur. Nam in ultimo ejus parallelo, qui non longè ab Æquinoctiali per extremam Malaccæ Regni oram ducitur, longiſſimus dies eſt horarum pene XII. Circa medium Aſiæ parallelum eſt horarum XV, & in ejus Borealiſſimo parallelo perpetua lux æſtatis quatuor fere integris menſibus perdurat. At ſecundum Latitudinem protenditur a Meridiano gra. III, uſque ad Meridianum ductum per grad. CXVI, ſecundum nonnullos: ſed ſi Mercatoris noſtri deſcriptionem ſequamur, Occidentaliſſimus ejus Meridianus per gra. LVI tranſit, juxta extremam Aſiæ Minoris Oram Occidentalem: & Orientaliſſimus per gra. CLXXVIII. Conjungitur autem Europæ, qua eſt βορειοτάτη. Infra, eam ab Europa dividunt Tanais fluvius, Mæotis Palus, Pontus & Propontis. Ad Septemtrionem habet Mare Scythicum, a Meridie Indicum, ab Ortu Eöum, ab Occidente Sinum Arabicum ſive Mare Rubrum, & Mediterraneum & Euxinum. Et ut ſuperiore parte continua eſt Europæ, ita in parte Auſtrali Iſthmo Africæ conjungitur. Plinius tamē & Strabo alijque nonnulli Aſiam ad Nilum uſque protendunt, totamque Ægyptum Aſiæ adnumerant. Neque verò recta linea littus Aſiaticum ab extremo oſtio Maris Rubri ad Orientem porrigitur, ut arbitratus eſt Mela; ſed ſinuoſo littore tota interrupta eſt. Præcipui Sinus hi ſunt; *Perſicus* qui nunc *Elcatif* & *Meſendin* vocatur: *Argaricus*, nunc *Golfo de Bengala*, & *Magnus Sinus*, quem Ortelius *Chryſen* Plinij eſſe arbitratur, diciturque hodie *Mare Cin.* In Aſia Cœli admodum jucunda ſalubriſque Temperies, Aër clementiſſimus ac mirè temperatus. Non tamen omnis Aſia hanc Cœli moderationem ſentit: nam ejus dextra atque ſiniſtra, teſte Mario, calore ac frigore iniqua ac intolerabilia ſunt. Deliciæ hujus regionis tantæ ſunt, ut etiam in proverbium ceſſerint. Terra omnis & ubertate Agrorum & varietate Fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, ita nobilis, ut facile omnibus terris antecellat. Spectanda hic Fructuum, Aromatum, Metallorum, Gemmarum copia. Hinc Balſamum, Calamum, Thus, Myrrham, Caſſiam, Cinnamomum, Cariophyllum, Piper, Crocum, Ligna Odorifera, Reſinam, Muſchū, Margaritaſque omnis generis accipimus. Spectanda hic Animalium diverſorum varietas. Alit enim innumeros Elephantes, Camelos & alia complura Animalia tum domeſtica, tum ſylveſtria. Spectanda ingenia, divitiæ, potentia incolarum. Hic primum Homo a Deo conditus: hic prima Eccleſiæ Dei ſedes: hic primum Artes inventæ: hic Lex lata, hic Euangelij doctrina miſeris Mortalibus cum ſpe beatitudinis conceſſa per *Dei* filium Ieſum Chriſtum. Hic Linguarum varietas a Deo Mortalium generi immiſſa, in exſtructione Turris Babel. Hic primum in inferiores potentiorum Imperium ortum eſt. Hic *Nimrod* regnare cœpit. Totius autem tractus Aſiatici Monarchæ primi fuere *Aſſyrij*, quorū poſtremus *Sardanapalus*, unicæ luxuriæ profligatiſſimæque mollitiei homo, inter ſcortorum greges deprehenſus ab Arbacto, nec multo poſt ab eodem prælio victus, inſtructa incenſaque pyra, ſe & divitias ſuas in incendium miſit, buſtoque incidi hos verſus juſſit.

Nomina a quibus & cur indita.
Situs.
Cœli Temperies.
Soli fertilitas.
Animalium varietas.
Imperium Majorum.

Hæc habeo quæ edi, quæque exſaturata libido
Hauſit, at illa manent multa & præclara relicta.

Poſtea ad *Perſas* devolutum Imperium. Inter quos Xerxes Darij filius bellum a patre cœptum adverſus Græciam quinquennium inſtruxit, copiaſque decies centum millium, ſtrato ſuper Helleſpontum ponte, ex Aſia in Europam deduxit; quas naves quoque decies centum mille numero comitatæ ſunt; fruſtraneo conatu, quum is qui Deo minitari, Mari inſultare, Neptuno cōpedes injicere, Cœlo tenebras inducere, Montes ſolo æquare, totum Orbem cōcutere auſus fuerat, vix, profligatis copijs, piſcatoris ſcapha Fretum trajecit, fracto hibernis tempeſtatibus ponte. Poſtremus Perſici imperij Darius fuit, qui victus ſuperatuſque ab Alexandro, Macedonum Monarchiæ viam fecit, qui primus eam ex Aſia in Europam transtulit. Nunc autem Aſia univerſa ſecundum ejus Imperia quibus adminiſtratur, nobis non ineptè dividi poſſe videtur. Hujus prima pars paret imperio Turcico, cujus origo a Mahumeto, ditio perampla. Occupat enim quicquid Terrarum eſt inter Pontum Euxinum, Mare Ægæum, Mediterraneum, Ægyptū, Sinum Arabicum, Perſicum, Tigrim & Mare Caſpium. Sed & Moſcoviæ Dux, magnam Aſiæ partem occupat, incluſam Mari Glaciali, Obij fluvio, Kitaja lacu, & linea inde ducta ad Mare Caſpium, Iſthmumque qui inter hoc mare & Pontum eſt. *Tertiam* partem Magnus Cham Tartarorum Imperator poſſidet, cujus fines a Meridie ſunt Mare Caſpium, Laxartes fluvius, Imaus Mons, ab Ortu & Septemtrione Oceanus: ab Occidente Moſcoviæ regnum. *Quartam* habet Rex Perſarum Sophi. Huic ab Occidente eſt Turca, Septemtrione Tartarus, a Meridie Rubro mari alluitur: ad Ortum vero Indo flumine. *Quinta* pars continet Indiam tam intra quam ultra Gangem, quæ non ab uno ſolo ut reliquæ, ſed pluribus Regulis (nam quælibet illius Regio proprium fere habet Principem, quorum nonnulli etiam Magno Chamo vectigales ſunt) regitur. Sed neque hoc prætereundum, quod loca maritima, quæ ſunt a Sinu Arabico ad Promontorium uſque, vulgo *Cabo de Lampo* dictum (quod ad xxx gradum Latitudinis Borealis) fere omnia Luſitanus poſſidet aut ſibi tributaria fecit. *Sexta* habet regnum Chinæ ampliſſimum. Huic

L Rex

ASIA
ex magna orbis terræ descriptione Gerardi Mercatoris desumpta, studio et industria G.M. Iunioris.
EUROPAE PARS
OCEANUS SCYTHICUS qui et mare Tabin
Septentrio POLARIS PARS
AMERICAE PARS
El streto de Anian
MARE CIN
Arcipelago de S.Lazaro
AFRICAE PARS
MARE RUBRUM
Golfo de Bengala
INDIA intra GANGEM
INDIA extra GANGEM
Zeilam insul.
Sumatra
Iaua maior
Noue Guineæ pars
TERRÆ AUSTRALIS PARS
Miliaria Germanica communia quorum 15 gradum unum latitudinis constituunt
Meridies
Occidens
Oriens
Aequinoctialis
Tropicus Cancri
Tropicus Capricorni
Cum Privilegio

Rex præest, quem Antonius Pigiafetta totius Orbis dicit esse potentissimum: & lxx regulis imperare. *Septima* Insulas omnes in Oceano Indico & Orientali, variè dispersas cōplectitur. Inter quas *Taprobana* & *Zeilan*, duæ *Iavæ* Patrum memoria a Lusitanis detectæ, *Borneo*, *Celebes*, *Palohan*, *Mindanao*, *Gilolo*, cū *Mollucсis* aromatiferis. Tum *Iaponia*, & nuperrimè inventa *Nova Guinea*, de qua an Insula sit, an terræ Antarcticæ connexa, nondum constat. Veteres vero ut Strabo xi & Arrianus v, multifariam eam divisere. Ptolemæus in xlvii regiones ac provincias distribuit, cujus descriptionem tradit, quinto, sexto ac septimo Geographiæ Libris, duodecim videlicet Tabulis absolutā. Regiones autem quas Ptolemæus ponit sunt hæ: Pontus ac Bithynia, Phrygia magna, Lycia, Galatia, Paphlagonia, Pamphylia, Cappadocia, Armenia minor, Cilicia, Sarmatia Asiatica, Colchis, Iberia, Albania, Armenia major, Cyprus insula, Cœlosiria, Phœnicia, Palæstina Iudæa, Arabia Petræa, Mesopotamia, Arabia deserta, Babylonia, Assyria, Susiana, Media, Persis, Parthia, Carmania deserta, Carmania altera, Arabia felix, Hyrcania, Margiana, Bactriana, Sogdiana, Sacarum regio, Scythia intra Imaum, Scythia extra Imaum, Serica, Aria, Paropanisus, Drangiana, Arachosia, Gedrosia, India intra & extra Gangem, Sinarum regio, Taprobana insula, cum aliis circumjacentibus. Habuit hæc tres urbes

Urbes toto terrarum Orbe celeberrimas, *Babylonem*, *Niniven* & *Hierosolyma*. *Babylon*, βαβυλὼν, Ptolomeo & aliis Assyriæ sive Babyloniæ primaria Urbs. Pausanias in Arcadicis, tradit omnium quas unquam Sol aspexit Urbium maximam, sed nihil præter Muros reliqui esse. Aristoteli non Vrbs, sed Provincia nuncupatur. Quadringentorum Stadiorum eam in circuitu facit Dion Pruseus Oratione vj. His lxxx adjicit Orosius lib. II. cap. VI. Hanc accurratè describunt Herodotus lib. I, Curtius lib. v, Philostratus lib. I, Theveto *Boughedot*, Castaldo *Baldach*, Barrio *Bagadad*. Sed quod Strabo è Poëta quodam, post eum D. Hieronymus prodidit, vera nunc Babylon μεγάλη πόλις, μεγάλη ἐρημία. *Ninive*, Hebræis *Rahaboth* dicitur, ut scribit Ar. Montanus. Ptolemæo νῖνος & νινευὴ in Assyria eam locanti. Idem facit Ammianus, Adiabenæ adscribens, *Mussula*, & quibusdam *Mosse* nominatur, teste Mario: *Mosal* vocat I. Leo. Sita fuit ad Tigrim fluvium, a Nino Beli filio primo Assyriorum Rege condita, a quo & nomen accepit, ut scribit Augustinus lib. xv de Civitate Dei. Verba ejus hæc sunt: *Ninives Civitatis magnæ Ninus Beli Filius conditor: unde nomen ex illius nomine derivatum est, ut a Nino Ninive vocaretur*. *Hierosolyma* ἱεροσόλυμα, Plinio non modo Iudææ, sed etiam totius Orientis Vrbs longè clarissima. Prius *Hierosyla*, post *Hierosolyma* nominata, ut scribit Lysimachus, Iosepho contra Apionem teste. Hæc & *Ierusalem*, *Salem* & *Iebus* in Sacris Literis dicitur: *Solyma* vel *Solymæ* Poëtis: Αιλίαν καπιτωλίαν suo tempore appellatam tradit Ptolemæus, ab Ælio Hadriano Imp. ejus restauratore, ut Dion Cassius addit. Asia habet Lacus piscosos & immensos, atque unum Mare Caspium in modum vastissimi lacus, quod ad Oceanum usque non pertingit. Fluvios item plurimos, inter quos clariores sunt *Tigris*, *Euphrates* quorum Moses in Genesi meminit:

Lacus & Flumina. *Iordanis*, *Indus*, *Ganges*. Montes hic etiam insignes atq; admirandi, inter quos *Mons Taurus* qui totam Asiam dirimit,

Montes. ab Eöis veniens littoribus. Immensus ipse & innumerarum pene gentium arbiter, dextero latere Septentrionalis, ubi primum ab indico Mari exsurgit, lævo Meridianus, & ad Occasum tendens, donec prementi Terras occurrant Maria, velut de industria rerum Natura subinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum; illinc Caspium & Hyrcanum, contraque Mæoticum lacum. Torquetur igitur collisus inter hæc claustra, & tamē victor, flexuosus evadit usque ad cognata Rhiphæorū Montium juga, numerosis nominibus & novis quacumq; incedit insignis, *Imaus* prima parte dictus, mox *Emodus*, *Paropamisus*, *Circius*, *Chambades*, *Pharphariades*, *Chroates Oreges*, *Oroandes*, *Niphates*, *Taurus*: Atque ubi se quoque exsuperat *Caucasus*: ubi brachia emittit, subinde tentanti maria similis *Sarpedon*, *Coraccsius*, *Cragus* iterumq; *Taurus*. Vbi vero sese aperit, *Pylarum Portarumque* nomine unitatem sibi vendicat, quæ alibi *Armeniæ*, alibi *Caspiæ*, alibi *Ciliciæ* vocantur. Ejus latitudo plerisque in locis est stadiorū trium millium: longitudo tanta, quanta ipsius Asiæ, utpote stadiorum xlv millium: hoc est milliarium Italicorū 5925; ab ora scilicet Rhodiensi ad extremos usque Chinæ & Tartariæ fines. Sed de his satis. Ad Opera Publica transeo, quæ sane imprimis superba & magnifica habuit, atque inter septem Orbis Miracula numerata, vel meritò numeranda. Inter quæ primū occurrunt

Opera publica. *Babylonis muri*, quos Semiramis condidit, aut saltem ruinosos instauravit, coctili latere & bitumine ferruminato, ducenos quidem pedes altos, quinquagenos latos, adeo ut quadrigas inter se occurrentes reciperent, Turresq; haberēt trecentas, plures multo habituri, nisi aliqua ex parte Paludes pro Mœnibus fuissent. Cui tanto tamque portentoso operi adhibita feruntur trecenta hominum millia. Herodotus author est muros Babylonis habuisse crassitudinem quinquaginta Cubitorum regiorum, celsitudinem ducentorum. Per ambitum centū Portæ stabant æreæ. *Templum Dianæ Ephesiæ* factum a tota Asia ducentis & viginti annis, ut testantur Historiæ. Hoc autem in solo palustri fecere ne Terræ motum sentiret, aut hiatus timeret. Et ne in lubrico & instabili tantæ molis fundamenta locarentur, ante calcatis ea substravere carbonibus, deinde velleribus lanæ. Templi longitudo erat 425 pedum, latitudo 220. Columnæ in eo centum viginti septem a singulis Regibus factæ, ex quibus xxxvj erant cælatæ. Operi præfuit Ctesiphon. Fuit & *Sepulchrum* quod *Artemisia* Regina Cariæ Mausolo marito defuncto erexit, inter Orbis Miracula adnumeratum, cujus altitudo attollebatur xxv cubitis: cingebatur Columnis triginta sex. Patebat ab Austro & Septentrione pedes lxiij. Ipsum ab oriente cælavit Scopas, a Septentrione Briax, a Meridie Timotheus, ab Occasu Leocares. Regina opere nondum absoluto obiit; Artifices tamen non recesserunt, nisi eo consummato. Atque hæc inter Orbis Miracula recensentur. Fuit denique, magnificum illud *Templum*, quod anno Regni sui quarto ædificare cœpit Salomon, non immerito septem Orbis miraculis adnumerandum. Triginta in primis hominum millia cædendis Arboribus, ut Cedris & Cupressis fuere in Libanum destinata. Lapicidarū vero extiterunt octoginta millia. Latitudo Templi fuit vicenum Cubitorum: Sexagenum longitudo, Altitudo fornice distincta centenum & vicenum. Inferioris structuræ materia erat ex candenti lapide. Amplitudo vestibuli denum Cubitorum. Cellæ erant vicenæ pervio inter se usu, aliæque his suppositæ. Trabes erant cedrinæ, cedrina concameratio, auro illita, ut parietes omnes. Sanctior locus a reliquo templi corpore distinguebatur muro, in quo erant januæ sculptę, vela ductilia, variis mæandris & floribus intexta. Duo Cherubini ex puro auro. Pavimentum pedalibus aureis instructum. Ianuæ vicenū cubitorum altitudine auro coruscantes. Ante vestibulum erant duæ Columnæ æneæ xviij Cubitorum altitudine, ambituque duodecim. Erat & vas æneum tantæ magnitudinis, ut non abs re nominatum sit Mare, quod vituli duodecim diversas Mundi plagas, terni singulas prospectantes circumstabant. Fuit vas illud trium millium batorū capax. Erant & aliæ figuræ, quas longum esset recensere. Altare fuit æreum denum pedum altitudine, longitudine duplo majore. Item Mensa una aurea. Phialarum & aurearum Paterarum decem millia. Argenteæ quadruplo majore numero. Candelabrorum decem millia ex Auro & Argento fabricatorum. Circa Templum aula capacissima, in qua populus consisteret. Hoc autem opus septem annorum spatio ad finem perductum est. Sed hæc de stupendis magnificisque Asiæ structuris, deque hac Portione dicta sufficiant: ad Americam quartam Orbis Partem transeo, quæ in ordine nostro sequitur.

AMERICA.

QUARTAM hanc Orbis Terrarum Partem Veteribus incognitam Christophorus Columbus cum reperisset *Indiam*: alij ob vastitatem *Novum Orbem* dixere; est enim ingens & nostro Orbi, hoc est, Europæ Africæ, Asiæ, simul conjunctis fere par; uti vel ex ipso Tabulæ nostræ universalis conspectu liquet. Dicitur & *America* ab Americo Vespucio Florentino, qui primus post Columbum Continentis Partem ultra Æquatorem ab Ortu detexit, in qua sunt *Paria* & *Brasilia* regiones. Quando autẽ America primum coli cœpta sit, incertum est; certe multis seculis ignota latuit: nam quod de Romanis quidã suspicantur, facilius dicitur quã demonstratur, & commentũ illud accurate refutatum est a Gasparo Varrerio. Senecam enthysiasmo poetico raptum aliquid de hac in Medea cecinisse, nonnulli opinantur: sed furor est, opinari vel illi, vel ulli eo seculo has Partes fuisse cognitas. Primus post multa, & adhuc ignota nobis annorum secula Christophorus Col. Genuensis acri admodum & divino ingenio vir auspicijs Regis Castellæ rem tantam feliciter invenit; edoctus (ut creditur a nonnullis tam clari facinoris gloriam arrodentibus) ab Hispano quodam Nauta. Nautam hunc ajunt tempestatibus jactatum; quum erraret Cœli, locorumque ignarus, forte in has Terras actũ esse, inde reducem ad Maderam venisse, Insulam Iurisdictionis Lusitanicæ. Situs vero Africani; in qua Insula recens inventa, tum temporis Columbus habitabat. Eum Nautã a Columbo comiter hospitio exceptum, totam iteneris jactationisque rationem docuisse. Columbum accensum rei novitate, cum tribus Liburnicis, auspicijs Castellæ Regis Ferdinandi Uxoris ejus Isabellæ, Anno CIↃ CCCC XCII Kal. Septembris iter illud suscepisse, Insulasque Hispaniolas. Cubam & Iamaicam, primum adijsse. Memorabile est quod quum in Iamaica Insula ob commeatus inopiam ad summum vitæ discrimen cum suis venisset, Barbaris hac ratione sperantibus Christianorum exercitum facile posse expugnari; singulari quodam stratagemate se suosque ab exitio liberaverit, usus opportunitate imminentis Lunæ Eclipsios, quam ille, uti erat rerum Astronomicarum peritissimus, brevi obscurandam sciebat. Ducibus enim Iamaicensibus nunciari extemplo jussit, ni sibi suisque necessaria omnia subministrarent; fore ut plurimis gravissimisque malis propediem adfligerentur: atque ut fidem dictis faceret, edixit, se proxima nocte effecturum, ut Luna ipsis videntibus obscuraretur. Has Columbi minas Homines Barbari initio comtemsere, postea vero quum ad constitutum ab ipso tempus Lunam deficere paullatim conspexerunt, attoniti & metu perculsi accurrere, provolutique ad Ducis genua commeatum largiter ministravere, & quæ vellet omnia se facturos ultro promisere. Post Columbum Americus Vesputius Florentinus auspicijs Regis Portugalliæ, idem tentavit factique præmium retulit, quod totus ille Tractus ab ipsius nomine Americæ, ut diximus, appellationem habeat. Porro universus hic Orbis a Septemtrione ad Meridiem exporrectus est duarum magnarum peninsularum forma; quæ tenui Isthmo connectuntur: earum altera dicitur America *Septemtrionalis*, altera *Meridionalis*. Longitudine ejus extensa est inter Meridianum grad. CXC & Merid. grad. XVII Latitudinis terminus Austrum versus est Fretum Magellanicum, id est gradus LII. Septemtrionem autem versus a gradu LXVII sursum pleraque adhuc sunt ignota. Habet igitur ab Ortu Solis Mare Atlanticum, quod vulgo vocant *del Nort*, a Meridie, Terram Australem Magellanicam, Freto interfluente disjunctam. Ab Occasu, Mare Pacificum, *Del Zur*: a Septemtrione, in certum Terras an Maria. Tota circumnavigatio est circiter XXXII millium milliarium ut tradunt probatiores, Est enim tota circumnavigata, præter eum tractum qui Septemtrionem respicit, cujus littora nondum perlustrata sunt. Regio in universum multiplex est ac varia: Frumento initio & Vino caruit: ejus loco tulit *Mayz* Leguminis genus, sic enim vocant, ut vinum *Chichia*: lintres *Canoas*: Regulos *Cacicos* nominant. Ad sementes faciendas terram non arant: sed modicæ altitudinis scrobibus effossis, tria quatuorve grana in unam demittunt, terraque operiunt. Singuli culmi tribus quatuorve paniculis onusti adolescunt, quarum singulæ grana centum & amplius fundunt; Maizij scapus hominis altitudinem exsuperat, ac quibusdam in Provincijs bis in anno colligitur. Aliud etiam genus panis habent, vulgo *Cazacbi*, dictum. Id ex *Iucca* conficitur: radix est napi crassitudine, quæ nullum ex se semen fundit, sed cannas tantum quasdam nodosas & solidas, Viridibus folijs, ut Cannabis. Eas cannas, ubi maturitas adest, in taleas duos palmos longas exsecant, quas in tumulos quosdam (*Connuchos* appellant) digestas, terra obruunt: quoties vero id genus panis conficere volunt, earum radicum quantum visum est, eruunt, paucas tamen unaquaque vulsione, quia brevi corrumpuntur. Duo præterea radicum genera illis sunt, quarum alteras *Battatas*, alteras *Haias* vocant, indiscreta prope specie similes, nisi quod Haiæ minores & sapidiores sunt. Plantantur autem, & sextum intra mensem fructum comedunt, cæterum sapore aliquantulum dulci, sed satietatem mox & fastidium inducente, exigui etiam admodum succi sunt, ventosque, ac supervacuos flatus gignunt. Magnam etiam Arborum vim habent eæ terræ quæ uvas quasdã agrestes ferunt. Earum acini, Prunorum silvestrium specie quæ spinis & arbustis nascuntur, nigro folliculo vestiuntur: sed quia multum illis ligni, parum pulpæ inest, ex ijs Indigenæ Vinum non conficiunt. Sunt & Arbores Olivarũ feraces, sed quæ insuavi odore, tum sapore etiam pejore sunt. Varias fructuũ species, easque abunde habent: quales sunt *Hovi*, *Platani*, *Pineæ*, *Guaiavæ*, *Mamei*, *Guanavanæ*. *Hovi* Prunorum Damascenorũ crassitudine, pauca carne, grandiore ligno: ubi maturuere flavescunt, subacidi saporis. Arbor eum Fructũ ferens, magna est, folia vero modica. *Platani* longiores quam crassiores sunt, minores multum majoribus præstant. Arbor ipsa folio sesqui palmi latitudine, quatuor palmorum longitudine porrigit: inter quæ ramus enascitur, centum ac plures Platanos minores fundens: sin vero majores, vigintiquinque aut paullo amplius. Tenera est hæc Arbor, nec nisi semel fructũ fert qui annuo spacio perficitur: & ex ipsis radicibus alij stolones fruticant. Ubi maturuit fructus, colligunt: immaturũ adhuc & acerbum non decerpunt, sed excissam arborem loco calido reponunt: ibi Platani celeriter maturescunt ac flavescunt. Corio vestiuntur obtusæ cultelli partis crassitudine: quod superest, pulpa est, sapore in dulcedinem vergens, *Pineæ* arbusculis quibusdam proveniunt, flavi coloris ubi maturuerunt, jucundi odoris, saporis longe optimi. Itaque in delicijs sunt, atque, ut Benzo sentit, haud quisquam Fructus alius per omnes terras hoc amabilior suaviorque est. Dempto cortici, quidquid subest, pulpa est; dulcis in universum sapor subaustero aliquantulo temperatus. *Guaiavus* Arbor Persici aut Armenij specie, folijs instar Lauri, sed crassis & longioribus, celerrime senescit: Fructus ejus, Mespilum refert, sed multo crassior, pendens in Arbore maturescit: nisi maturus decerpatur, vermes gignit;

Nomina, a quibus & cur indita.

Situs.

Soli fertilitas.

AMERICA
siue
INDIA NOVA,
ad magnæ Gerardi Merca:
toris aui Vniuersalis imi:
tationem in compendi:
um redacta.
Per Michaelem Mercatorem
Duysburgensem.
Polus 90 Arcticus
Polus 90 Antarcticus
Golfo Mexi
Tropicus Cancri
Cuba
Haiti nunc
Hispaniola
Oceanvs Atlanticus
Mar del Nort
Mar del Zur
El Mar Pacifico
Terra Avstralis nondvm cognita
Noua Guinea
Archipelago di S. Lazaro
Circulus Aequinoctialis
Tropicus Capricorni
Circulus Arcticus
Circulus Antarcticus

gignit. Hi fructus multa ſemina & grana clauſa habent: purpurei candidis præſtant & optimi ſaporis ſunt. Eſt & *Mamei* arbor mediocris Nucis magnitudine, longiore quam latiore folio. Fructus ejus in Inſula Hiſpaniola rotundi: in Continenti vero longi & craſſiores, & guſtu ſuaviores ſunt. Tres quatuorve acinos, ſeu interiora ligna habent, pulpa in ſpadiceum colorem vergente, tenui tunica, ſapore aliquantulum dulci. Eſt etiam *Guanavanus* arbor modica & gracilis, Fructum ferens cordis effigie, corio viridi & ſubtili ſquamarum in morem veſtitum, introrſus candidum. Exſtant etiam, paullulum diverſæ ab his formæ, orbiculares ejus arboris Fructus, crocei coloris & prioribus illis longe meliores, omnes vero intus acinos exiles ſpadicei coloris gerunt. Fert præterea ipſa regio Saccharum, Goſſypium, Linum, aliaque ut apud nos, multaſque alias Arbores, atque Herbas-Habet quoque Aromata, Margaritas ac Gemmas, & Auri & Argenti incredibili copia affluit, alijſque Metallis ac Mineralibus. Sed neque Boves ante habuit, neque Equos, neque Mulos, neque Aſinos, neque Oves, Capras, Canes. Proinde mirandum non eſt, ſi Indigenæ ad primum Equi conſpectum perculſi fuerint. Mures Glireſque ex Antverpiana nave quæ per Fretum Magellanicum ulterius navigabat, primam illic originem habuere: ex eo in tantum ſive Soli, ſive Animantium ipſorum foecunditate creverunt, ut ſæpe ſpem meſſis autumnique in Herbis & Arboribus arroſerint. Animalia varia alit, partim nota nobis, partim ignota. Inter alia prodigioſum reperitur animal, cujus ventri natura alterum ventrem marſupij inſtar affinxit. Quoties demigrat, Catulos in eum loculum recondit & geſtat. Id Animal corpus & roſtrum Vulpis, manus ac pedes Cercopitheci, aures Veſpertilionis habet. Aliud quoque eſt Animal (quod *Caſcuij* indigenis dicitur) nigri porci ſpecie, piloſum, duriſſimo corio, exiguis oculis, auribus patulis, ungulis fiſſis, brevi promuſcide munitum, ut Elephas: barritu adeo terribili ut homines obſurdefaciat: cæterum carne ad eſum ſuavi. Aprorum præterea Montanorum, & ferociſſimarum Tigrium ingens copia reperitur: Leones etiam, ſed timidi, qui viſo Homine fugiunt, & alia. Sunt & Pavones, Phaſiani, Perdices & alia Avium genera varia, ſed longe a noſtris diſcrepantia. At de his fuſius in particularibus deſcriptionibus dicemus. Dividitur univerſa America, in duas Peninſulas maximas, ut ſupra diximus, quarum altera America *Septemtrionalis*, quæ tota circa Æquatorem jacet: Altera dicitur *Meridionalis*, quia maiori ex parte ultra Æquatorem protenditur: licet nonnullæ ejus regiones etiam circa Æquatorem ſint, Septemtrionalis in varias regiones dividitur, quæ ſunt. *Quivira, Nova Hiſpania, Nicaragua, Iucatan, Florida, Apalchen, Norumbega, Nova Francia, Terra Laboratoris, & Eſtotilandia.* Meridionalis partes ſunt multæ: ſed præcipuæ & hactenus quidem ſuperatæ Barbariſque ereptæ hæ ſunt: *Caſtella aurea, Popajana, Peruvia, Chile & Braſilia.* Gloriatur America imprimis duabus urbibus *Cuſco* & *Mexico*. *Cuſco* Americæ Meridionalis Metropolis & primaria civitas ea amplitudine, fortitudine, ac magnificentia, ut cum pulcherrimis etiam Galliæ vel Hiſpaniæ urbibus, invicta arcis munitione & hominum potiſſimum nobilium frequentia, ædificiorum ſerie ac diſpoſitione, & ſitus amoenitate merito contendere queat. Nulla in eam multitudo plebeia admittitur, ſed Nobilium, Procerum, maximorumque Principum ſedes eſt, qui partim intra urbis moenia; partim in villulis ſuburbanis; ruri magno numero degunt. Inter alia autem præcipua hic ſunt Palatia Procerum quatuor, qui hujus Reipublicæ clavum moderantur, quæ ſuperbiſſime, ſumptu prope immenſo, marmoreis quadratiſque lapidibus ſtructa, atque depicta videntur. Plateæ cum omnes ſint rectæ, crucis formam pleriſque in locis efficiunt: nulla autem eſt, per quam non amoenus delabatnr rivulus canali ductus utrimque lapidibus veſtito. Forma civitatis quadrangularis, in latere collis, exiliter atque venuſte deprimitur. In clivoſo & difficili montis aſcenſu, admirandæ pulchritudinis Arx ſpectabilem, atque amoenam hanc urbem reddit: cujus ſive pulchritudinem, ſive ingentem ædificij molem conſideres, perpaucæ ſimiles in univerſa Europa illis ſunt viſæ, qui Terras quam plurimas perluſtrarunt. *Mexico*, ſive *Themiſtitan* in Hiſpania nova Mexicana Provincia, opulenta & celeberrima civitas, de qua infra in deſcriptione Novæ Hiſpaniæ acturi ſumus. Ad alia pergimus. Multis inclytis Amnibus hæc Orbis pars irrigua, quorum plerique auriferi: Lacubus ac Fontibus copioſa. In Lacubus ac Fluvijs Piſcium magna copia, unum eorum genus, qui ab Hiſpaniolæ Indigenis volgo *Manati* appellantur. Hic Piſcis Lutræ prope formam referens XXV pedes longus, XII craſſus eſt: capite & cauda bovem referens: exiguis oculis, pelle dura & piloſa, coloris Veneti, pedes duos Elephantinis ſimiles habet. Feminæ ejus generis, ut Vaccæ Catulos pariunt, eoſque gemino ubere alunt. Montes hic etiam paſſim plurimi, inter quos eſt, ut teſtatur Bonzo, Mons flammivomus, qui per ingentem craterem tantos ſæpe flammarum globos eructat, ut noctu latiſſime ultra centum millia paſſuum incendia reluceant. Nonnulli opinati ſunt intus liquefactum Aurum eſſe, perpetuam ignibus materiam. Itaque Dominicanus quidam monachus, quum ejus rei periculum facere vellet, ahënum & catenam ferream fabricari curat: moxque in Montis cacumen cum alijs quatuor Hiſpanis aſcendens, catenam cum aheno incaminum demittit: ibi ignis fervore ahenum cum parte catenæ liquefactum eſt. Monachus non leviter iratus Legionem recurrit, fabrum vehementer incuſans, qui Catenam tenuiorem multo quam juſſiſſet ipſe, eſſet fabricatus. Faber aliam multo craſſiorem excudit. Monachus Montem repetit: Catenam & Lebetem demittit: res priori incepto ſimilem exitum habuit: nec tantum reſolutus lebes evanuit, verum etiam flammæ globus repente e profundo exiliens, propemodum & Fratrem, & Socios abſumſit. Omnes quidem adeo perculſi in urbem reverſi ſunt, ut de eo incepto exſequendo nunquam deinceps cogitarent. Ad alia tranſeo. Superba hic Urbium & Viarum ſtructura Hortus fertur fuiſſe Regius in quo Herbæ Arboreſque cum ſuis truncis, ramis, fructibus ex ſolido Auro, ea mole ſtabant, qua vivæ in pomarijs. Fertur & Conclave Regium, in quo omne Animantium genus ex gemmis erat, opere partim muſivo & ſegmentato, partim celato partim etiam ex plumis varie conſerto. Memorabile eſt & inprimis quod de duabus vijs referunt, quarum altera per Montium ardua, altera per planiciem campoſque ſtrata eſt a *Quito* urbe Peruana, ad civitatem *Cuſco* ſpatio quingentorum milliarium: cujus operis decus augent ſtupendæ lapidum & ſaxorum moles, non Equis aut Bobus, (nam illis carverunt) ſed humanis manibus adgeſtæ. Via campeſtris utrimque munita eſt muris, patetque in latitudinem pedes quinque & xx; intra quos rivuli fluunt conſiti ad marginem arbuſculis, quos ipſi *Molli* vocant. Altera vero ſaxis & rupibus exciſa per medios Montes diſcurrit, pari latitudine; ſalebroſis inſuper depreſſiſque vallium locis, pro ut regionis natura poſtulabat, adgeſtis, munitiſque. Has vias *Gninacaua* Rex (qui avorum noſtrorum memoria vixit) perpurgari, parietes ruinoſos reſtaurari atque ex ornari fecit; opus ipſum alias multo eſt vetuſtius, neque unius hominis ætatis. Fuerunt etiam per itinera diſpoſita diverſoria ampla, ſplendida, amoena, (ipſi *Tambos* nominant) quibus Regius omnis comitatus recipiebatur; Quæ omnia ſane abunde teſtantur Americam antiquitus cultam fuiſſe, neque paucis retro ſeculis habitari coeptam; Quo etiam referri poteſt Imperij conſtans ratio. Hæc enim omnia quum apud illos ſumma fuerint, necceſſe eſt primum parva fuiſſe, non potuerunt autem e minimis ad maxima protrahi, niſi longa temporis mora. Hæc de quatuor Orbis Partibus generatim pro Methodi ratione ſufficiant; poſtulat eadem Methodus, ut ſpecitatim & per partes Europam quæ primo loco poſita eſt, deinceps perambulemus.

Animaliũ varietas.

Urbes.

Lacus & flumin.

Montes.

Opera Publica.

POLUS ARCTICUS
A C
Terrarum Circumjacentium Deſcriptio:

GENERALI deſcriptione (candide Lector) totius Orbis Terræ & quatuor Partium ejus Naturæ ordinem methodice repetita & præmiſſa; ſtatui ad imitationem Ptolemæi Coſmographorum Principis ab ipſo Polo & regionibus ſub ipſo circumjacentibus, ſingularum deinceps particularum Geographiam inchoare: ut nimirum ab alto ad inferiora deſcendens, & à ſiniſtris ad dexteriora progrediens, Septemtrionem cum Auſtro, & Occidentem cum Oriente paullatim conjungam: Quod ut mihi Reipublicæ que Chriſtianæ fœlix fauſtumque ſit, Deum Optimum Maximum precor & obteſtor. *Poli* πόλοι Græcis ἀπὸ τοῦ πολεῖν; Latinis *Vertices*, à vertendo, quod in illis vertatur Cœlum, dicuntur Puncta Axem terminantia. Verticum autem qui & *Cardines*, unus Βόρειος & Ἀρκτικὸς Græcis; Latinis *Septemtrionalis*, qui ad Boream ſpectans nobis ſemper eſt in aperto: alter apud Græcos Νότιος Ανταρκτικὸς; aqud Latinos Meridionalis, & Auſtralis; nobis perpetuo latens & ſub Horizonte depreſſus. De his Virg. lib. 1, Georgic.

Hic Vertex nobis ſemper ſublimis, at illum
Sub pedibus Styx atra videt, maneſque profundi.

Ac de Polis quidem hoc loco paucula iſta ſufficiant. Ad regiones ſub Polo Arctico circumjacentes venio. Quæ *Groenlandia unde dicto,*
ſunt *Groenlandia*, *Friſlandia*, *Nova Zembla*, cum alijs nonnullis, de quibus breviter quantum quidem cognitæ ſunt,
agemus: *Groenlandia* à viriditate nomen habet, Inſula ignota adhuc maxima ex parte. Sita eſt inter Circulum Ar-
cticum & Polum, ejus Paralleli extremi ſunt Auſtrum verſus grad. lxv Boream verò verſus grad. lxxvi. In hac *Cœli qualitas & Soli.*
Inſula, ſi Nicolao Zeneto qui Anno M ccc lxxx varijs jactationibus in vicino mari agitatus eſt, credimus, continua
hyems eſt novem menſium, quo toto tempore ibi non pluit: neque ineuntis hyemis nives unquam ante ejus finem
diſſolvuntur, gramini tamen innoxiæ ſunt. Inſignis enim hic graminis & pabuli proventus. Mira item pecorum &
lactariorum copia, ob illam pabuli inſignem ubertatem, adeò, ut ſtrues quaſdam ingentes Butyri & Caſei com-
ponant, quas eo navigantibus venales exponant. Duæ autem tantum habitationes in Groenlandia nobis notæ ſunt
Alba & *S. Thomæ Cœnobium* de quo mox dicemus. Fluvij in ea, Meridionales *Thor, Boior, Naſ, Lande*: Occidui, *A-*
ver, Nice Ham, Fiſte: Boreales; *Fider, Diver*. Groenlandiam lambit mare Pigrum, quod & Glaciale & Concretum
dicitur. De mari illo ita Plin. lib. iv cap. xiii. *Septemtrionalem Oceanem Hecatæus Amalchiam vocat, à Paropamiſo am-* *Flumina.*
ne qui Schiam alluit, quod nomen ejus gentis lingua ſignificat congelatum: Philemon Morimaruſam à Simbris vocari ait, hoc
eſt *mortuum mare, uſque ad Promontorium Rubeas, ultra deinde Gronium*. Eſt in Groenlandia Monaſterium ordinis Præ-
dicatorij, & non procul ab eo mons Æthnæ inſtar ignivomus ad cujus radices aquarum perennium Fons, cujus
candentibus aquis non ſolum omnia illius Monaſterij habitacula hypocauſti inſtar calefiunt; ſed etiam panes & ci-
bi nullo alio adhibito igne excoquuntur. Tota hujus Monaſterij fabrica ex tophis conſtat; quos idem Mons medias
inter flammas evibrat. Exterior enim horum Saxorum cruſta aquis adfuſis molleſcit, quo fit ut Saxa Saxis impoſita
tanquam tenaciſſimo bitumine conglutinentur. Idem Fontes hortos vicinos tepefaciunt; ita, ut vario Florum Her-
barumque genere perpetuo rideant: Proximus etiam Maris Tractus harum aquarum benignitate nunquam con-
gelatur, ſed Piſcibus Hominibuſque perpetuo patet. Inde hic tantus Aquatilium Piſciumque ex frigidioribus lo-
cis concurſus, ut non ſolum hi Monachi, ſed circumvicini etiam accolæ ſuaviter unde vivant, habeant. Sunt in
hac Inſula Sedes duæ Epiſcopales ſub ordinatione Archiepiſcopi Nidroſiæ, quæ Norvegiæ Metropolis. Incolæ na-
tura magicis incantotionibus addicti. Feruntur Magicis Artibus & Carminibus ciere tempeſtates Maris & invo-
luere periculis peregrinas naves, quas ſunt prædaturi. Ipſi enim ſcorteis cymbis arbitrariaque navigatione utentes,
ad hunc modum laborantes alias adoriuntur. Magna ex parte Chriſtiani ſunt; omneſque fuerunt fideles; ſed Pa-
ſtorum negligentia, ad idololatriam multi relapſi ſunt: *Friſlandia* inſula veteribus prorſus ignota: major quam Hi- *Friſlandia*
bernia. Magna in hac Cæli inclementia. Incolæ Fruges ullas non habent, ſed Piſcibus veſcuntur ut plurimum. E-
jus primarium Opidum ejuſdem eſt cum Inſula nominis. Regi Norvegiæ paret. Incolæ ut plurimum piſcationibus
rem faciunt. Capitur enim in ejus Portu tanta omnis generis Piſcium copia, ut ijs multæ onerentur naves, quibus
in circumjacentes Inſulas avehuntur: Quemadmodum ſcribit dictus Zieglerus. Idem mare huic Inſulæ ab Occi-
dente proximum, vadis & ſcopulis plenum, *Icarium*, & Inſulam in eo *Icariam*, ab incolis nominari ſcribit. Inſula hæc
hoc noſtro tempore denuo innoteſcere incipit, idque Anglorum auſpicijs. *Nova Zembla* Inſula eſt ſita ſub gradu *Nova Zebla:*
lxxvi. Summa hic inclementia Aëris atque intolerabile & intenſiſſimum frigus. Regio deſerta, ſylveſtris, rigida,
moleſta; Campis carent (nec graminis enim Herbam habent, nec Frondes) urſis, vulpibus, alijſque carnivoris be- *Animalium*
ſtijs omnia ibi infeſtantibus. Batavi etiam nuper, Arctoum pelagus ſulcantes, prope Inſulas quas gradu altitudinis *varietas,*
lxxvii, ad Septemtrionaliora Novæ Zemblæ ſitas, *Orangias* appellarunt, in arenam deſcendere & dimicare fuerunt
coacti contra Belluas marinas: quæ vaſto corpore Boviſque magnitudinem excedentes, *Walruſſchen* vulgo dicun-
tur; os habent leonina ſpecie, pellem villoſiorem, quatuor pedes; duos dentes exparte oris ſuperna prominentes,
planos, duros, candentes, ut Eliphantinis precio non cedant. Freta hic ſunt, *Fretum Vaigats, Forbiſherij* & *Daviſij*. *Fre-*
tum Vaigats quod & *Naſſovicum*, protenditur ad Ortum uſque ad Crucis angulum, deinde ad Arctapeliotem uſque
ad Diſſidij angulum, paulo ad Orientem vergentem. Deprehenſum, Fretum hoc eſſe pervium: itaque Batavi Lu-
ſtratis utrimque oris delati ſunt in Mare Tranquillum. Parte dextera habitant *Samiutæ*, læva Barſiari quidam, quo-
rum veſtigia conſpecta ſunt, ipſi nuſquam comparuerunt, etiamſi magna opera ſtudioque quæſiti fuerint. *Samuitæ*
ſquallenti corpore, moribus inconditis ſunt; videntur tamen ingenio ſatis eſſe capaci atque idoneo ad artes cogno-
ſcendas. Veſtes ijs ex pellibus Caprearum, quibus à capite ad calcem uſque muniuntur. Ditiores panno utuntur
pellibus ſuffulto. Coma omnibus promiſſa, quam in circum componunt Statura brevis, facies lata & plana, oculi

SEP: TENTRIO: NALIVM Terrarum de: scriptio.
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Frisl: lant insula
Farre in: sule
Scetland insulæ
Faire Jl id est pulchra insula
POLVS ARCTICVS
Rupes nigra et altissima
Circulus Arcticus
Gradus latitudinis
OCEANUS SCYTHICUS qui et Mare Tabin
OCEANUS SEPTENTRIONALIS
Mare glaciale
AMERICAE PARS
ASIAE PARS
California regio sola fama Hispanis nota
Anian regnum
Bergi regio
Agama
El streto de Anian
Vng quæ a nostris Gog dicitur
Desertum de Belgian are nosum
Bargu campestria quorum incolæ vocantur Mecriti
Polus magnetis respectu insularū capitis Viridis
Polus magnetis respectu Corui insulæ
Hic mare est dulcium aquarum, cuius terminum ignorari Canadenses ex relatu Saguenaiensium aiunt
Lago de Conibar
Pygmei hic habitant 4 ad summum pedes longi, quemadmodum illi quos in Gronlandia Screlingers vocant.
Hæc insula optima est et saluberrima totius Septentrionis.
GROENLAND
NOVA ZEMBLA
PETZORKE MARE
MVRMANSKOI MARE
RVSSIA
ISLAND
SCOTIA
Fretum Davis

parvi, pedes breves. Omnes ſunt Idololatræ; Sigilla habent lignea impolita, rudiaque adorant, & quibus ſacrificant. *Fretum Forbisherij* à Martino Forbisherio Anglo nomen accepit, qui Anno cIↄ Iↄ lxxvII. tranſitũ ad Cathajam Septemtrionem quærens, pervenit ad Fretum quoddam, in quo reperit & Inſulas & homines plurimos, de quibus paucula ſubijciemus. Homines ejus loci ab omni cultu alieni, crudis Ferarum ac Piſcium carnibus veſcuntur. Veſtiuntur pellibus ferarum venatione captarum, herbas etiam crudas beſtiarum in morem devorant; Tentoria eorum pellibus Balænarum teguntur, perpetuæ ibi nubes & frigus aſperrimum. Canibus qui Lupos noſtros ſpecie referunt, ſub jugum miſſis, utuntur ad res neceſſarias ſuper glaciem advehendas. Arma illis ſunt arcus, ſagittæ & funda. Valde delectantur rebus ſplendentibus & tinnientibus. Qualem religionem colant, quam Dei cognitionem habeant, ignoratur. Nulla ibi ligna, Cervi multi, & ſicut regio ſterilis eſt, homines ſtupidi, tardi & ſine omnĩ ingenio. Terram non colunt, contenti rebus quas ſponte producit. Venatione vivunt; Potus illis ſanguis Ferrarum eſt calidus, aut aqua glaciei; nulli iſtic fluvij, nullæ ſcaturigines quod violentia frigoris Terram ita concludat, ut aquarum ſcaturigo erumpere nequeat. Homines ſunt magni laboris, venatores ſtrenui & præſertim in aucupijs aſtutiſſimi; utuntur certo navigij genere ex corijs confecto, in quo uni ſolummodo Homini locus, cui unico tantum remo opus eſt. Dextra inſtrumentum tenet quo aves telo jaculatur. Hujus exemplum in Anglia viſum, ubi Homo quem Forbisherius ſecum hinc duxerat cum omnium admiratione cygnos, quod illi à Regina conceſſum erat, hoc modo aucupabatur. Hic cum aliquando Briſtolij tubicinem Forbisherij equum conſcendere vidiſſet, conſcendere & ipſe voluit, ſed facie ad caudam converſa equo inſedit, non ſine magno ſpectantium riſu & voluptate. *Fretum Daviſy* itidem à Joanne Daviſio Anglo appellationem accepit qui Anno cIↄ Iↄ xxcv & ſequente, Borealiora Americæ & oras Groenlandiæ, à LIII gradu ad Lxxv, tranſitum illac ad Sinas ſcrutando, patefecit. Euripos quatuor, vaſtiſſimis Inſulis interpoſitis, quos in Tabula vides ſub Arctico Polo comminiſci fuit auſus Minorita quidam Anglus Oxonienſis, Mathematicus, ut ſcribit in ſuo Itinerario Jacobus Cnoxen Buſcoducenſis; eoſque tanto impetu verſus Voraginem, quæ ad Euriporum concurſus, (ubi & Rupem ſub ipſo Polo nigram ſtatuit, cujus ambitus xxxIII circiter Leucarum) rapi, ut naves ſemel ingreſſæ vento retroagi non poſſint, neque unquam tantum ibi ventum eſſe, ut molæ frumentariæ circumagendæ ſufficiat, Sed hæc falſa eſſe docuerunt nuper Argonautæ noſtri; qui ad Lxxx Altitudinis gradum delati nullas Aquarum verſus Loca, quæ ad perpendiculum Polo ſubjacent, attractiones, quales finguntur, deprehenderunt; quum tamen initium atrahendi ſcribatur ad gradum LxxvII. De Septemtrionalibus autem populis ita ſcribit Mela. *In Aſiatico littore primi Hyperborei ſuper Aquilonem Ripheoſque montes, ſub ipſo Syderum cardine jacent, ubi Sol non quotidie ut nobis, ſed primum verno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit, & ideo ſex menſibus dies, totidem alijs nox uſque continua eſt. Terra anguſta, aprica, per ſe fertilis; cultores juſtiſſimi, & diutius quam ulli mortalium, & beatius vivunt. Quippe feſto ſemper otio læti, non bella movere, non jurgia: ſacris operati maxime Appollinis, quorum primitias Delon miſiſſe per virgines ſuas, deinde per populos, ſubinde tradentes ulterioribus; moremque eum diu, & donec vitio gentium temeratus eſt, ſervaſſe referuntur. Hobitant lucos ſilvaſque, & ubi eos vivendi ſatietas magis quam tædium cepit, hilares, redimiti ſertis, ſemetipſos in pelagus ex certa rupe præcipites dant, Id eis funus eximium eſt.* Sed de his ſingularem librum ſcripſit olim Hecatæus, citatum à Plinio lib. vI, cap. xvII, qui etiam ex Mela pleraque de hac gente deſcripſit, ut ex Plinio Solinus, quorum uterque probatiſſimorum authorum fide veritatem ſententiæ confirmat. Paulus Iovius in Moſchoviæ deſcriptione hæc habet. *In extremo ejus Oceani littore, ubi Norvegia atque Succia ampliſſima Regna Iſthmo quodam continenti adhærent, Lappones exiſtunt, gens ſupra quam credibile eſt, agreſtis, ſuſpicioſa, & ad omnis externi hominis veſtigium, navigijque conſpectum maximè fugax. Eà neque Fruges, neque Poma, neque ullam omnino vel Terræ vel Cœli benignitatem novit. Sola ſagitandi peritia cibum parat, varijſque Ferarum tergoribus veſtitur, Gentis cubilia cavernulæ ſiccatis repletæ folijs, cavique Arborum ſtipites, quos vel intromiſſa flamma, vel ipſa vetuſtas inducta carie fabricarit. Aliqui ad Mare, ubi ingens eſt captura piſcium, ineptis ſed felicibus artificijs piſcantur, duratoſque fumo Piſces tanquam ſuas fruges recondunt. Lapponibus exigua corporum ſtatura, luridi, contuſique vultus, pedes verò velociſſimi. Ingenia eorum ne ipſi quidem proximi Moſchovitæ noverunt, quum eos pårva manu aggredi exitialis inſaniæ eſſe dicant, magnis vero copijs inopem rerum omnium vitam ducentes laceſſiſſe, neque utile, neque omnino glorioſum unquam exiſtimarint. Vltra Lappones in regione inter Corum & Aquilonem perpetua oppreſſa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximiæ fidei teſtes retulerunt, qui poſtquam ad ſummum adoleverint, noſtratis pueri denum annorum menſuram vix excedant; meticuloſum genus hominum & garritu ſermonem exprimens, adeò ut tam ſimiæ propinqui, quam ſtatura ac ſenſibus ab juſtæ proceritatis homine remoti videantur. Vltra hos populos aliæ ſunt nationes extremæ hominum, nulla certa Moſchovitarum peregrinatione cognitæ, quando nemo ad Oceanum pervenerit, ſed fama tantum ac ipſis plerumque fabuloſis Mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen conſtat. Duidnam innumerabiles trahentem amnes, ingenti curſu ad Aquilonem deferri, mareque ibi eſſe longè vaſtiſſimum, ita ut illinc ad Cathaium legendo oram dextri littoris (niſi terra interſit) navibus perveniri poſſe certiſſima conjectura credendum ſit.* Cæterum de Hyperboreorum habitatione expedit adire Philoſophorum accuratiſſimas diſputationes, quæ ſunt aqud Conciliatorem ſeptima & ſexageſima differentia. Expedit etiam audire Iulium Scaligerum excercitatione xxxvII de navigatione ex mari Hyperboreo Sinam Verſus, ita ſcribentem. *An vero per id Mare poſſit ad Sinas inſtitui navigatio, alia alijs adducta ſunt in utramque partem argumenta, varieque adſenſum eſt Noſtra tamen hæc ſunt. A Duvinæ fluvij oſtijs, unde curſum auſpicantur, legendum eſſe volunt, totum illum tractum, qui univerſam ambit Scythiam ad ejus orentialem uſque angulum: in cujus flexu, Septemtrionem aut Aquilonem aut cum Favonijs commutandum. Qua de re qui verba faciunt. illius & Mares & ventorum & oræ naturam minus exploratam habere, certum eſt, Adeò namque rari ſunt Zephyri & ſubſolani, ut pene ſint ignoti. Aquilonum frequentia tanta, ut illis imperium cœli quaſi legitimum à natura commiſſum eſſe videatur. Vada infinita, cæta, limoſa. Hyeme quæ decem ſævit menſes, quaſi pavimento ſolidata maris ſuperficies. Aeſtate perpetua caligo, qua pomeridianis horis una & altera vix diſcuſſa, mox redintegratur. Tum vero majus à glacie periculum, cujus immenſæ cruſtæ fluitantes, mobilium inſularum interſe concurſantium ſpeciem præbent.* Certè nuperis Batauorum navigationibus Anno cIↄ IↄxcIv, & ſequentibus duobus in hæc loca inſtitutis, ſpes facta eſt, poſſe ex mari Hyperboreo ad Orientalis Orbis Oras navibus perueniri, ſed difficulter admodum propter glaciem & hibernam noctem. Conſtat enim Naves noſtras ad gradum uſque lxxxI provectas & etiamnum Mare apertum inveniſſe; poſt vero ad grad. lxxv glaciei cruſtis ingentibus ac nocte ingruente impeditas fuiſſe; ne ulterius progredi poſſent. Deſtituit vectores Sol Iv Novemb. Anno cIↄ Iↄ xcvI; Viſus iterum xxIv Januarij, Anno ſequenti: quod toto tempore in Nova Zembla tuguriolo à ſe exſtructo latitarunt, uſque ad xIv Iunij, fortiſſimi Argonautæ: quo die deſerta navi oneraria reditum molientes duabus ſcaphis ſe commiſerunt, atque ita quadringenta pene milliaria confecerunt Colam uſque Lappiæ civitatem, ſocijs quibuſdam interea amiſſis.

ISLANDIA.

ISLANDIA inter varias Oceani Occidentalis Insulas quæ Norvegiæ Regno subjectæ sunt, maxima, nomen habet à gelu, quo ex parte riget. Dicitur & *Snelandia*, à Nive: item *Gardarsholm*. i. Gardarti Insulam, dictam quodam ab Inventoris nomine scribit Amgrimus Ionas Islandus ipse. Plerique hanc voluerunt esse antiquorum *Thulen*. Quam & Ptolemæus Θούλην *Thulen* vocat, cujusque medium ponit gradu Latitud. xxx. xx, Long. lxiii. Hæc quinque dierum & noctium navigatione ab Orcadibus à Solino statuitur. Insula si qua alia Poëtis celebratissima, cum disjunctissimum aliquid innuerent, quasi totius Orbis remotissima. Hinc Virgilius, *Tibi serviat ultima Thule*. Seneca, *Terrarum ultima Thule*. Claudianus, *Thulen procul axe remotam*. Statius *Ignotam vincere Thulen*, & *Nigræ littora Thules*. Hoc tamen adnotasse liceat *Thulen* pro Britannia à Statio illo istis in versibus usurpari. *Nomina, à quibus & cur indita.*

Cærulus haud aliter quum dimicat incola Thules,
Agmina falcifero circum venit acta covino.

Et pro remotissima quaque regione in illo Iuvenalis:

De conducendo loquitur iam Rhetore Thule.

Nomen traxisse scripsit Suidas à Thule rege Ægyptio. Isidorus à Sole. Ejus verba adscripsi: *Thule ultima Insula Oceani inter Septemtrionalem & Occidentalem plagam ultra Britanniam à Sole nomen habens, quia in ea æstivum Solstitium Sol facit, & nullus ultra eam dies est: Vnde & pigrum & concretum ejus Mare*. Reynerus Reneccius à Saxonica dictione *Tel* i. *Limes*, quasi Septentrionis & Occidentis limes fuerit. Verum enim verò, an *Thule* aliqua fuerit, dubitat Sinesius & nusquam comparere scribit Giraldus, ancipitique de ea sententia distrahuntur doctiores. Plerique *Islandiam* Thulen (uti diximus) olim vocatam asseruerunt, his tamen Saxo Grammaticus, Cranzius, Milius. Iovius, Peucerus refragantur. Ortelius suspicatur Tilemarchiam Norvegij Regni tractũ esse antiquorum Thulen: atque ex Isidoro Thule inter Septemtrionem & Occidentem sita quum sit, alibi quærenda est. Doctissimus Gaspar Peucerus libro de terræ dimensione author est Schetlandiam vocari à nautis *Thilensell*: quod si ita est, merito nobis cum eruditissimo Camdeno dicere liceat, inventam Tulen, eamque non Islandiam aut Tilemarchiam, sed Schetlandiam esse. Hæc enim insula est inter Scotiam & Noruegiam frigoribus horrida, & undique procellis exposita, cujus Incolæ piscem vento exsiccatum contusumque pro farre & pane habent. Certe Solinus eam juxta Britanniam ponit: *Multæ aliæ circum Britanniam Insulæ, è quibus Thule ultima, in qua æstivo Solstitio Sole de Cancri Sydere faciente transitum, nox penè nulla: Brumali Solstitio dies adeò contractus, ut ortus juncti sint & occasus. Vltra Thulen pigrum & concretum Mare. Inde à Caledoniæ promontorio Thulen petentibus, bidui navigatio est*. Quam vis autem Schetlandiæ Polus Arcticus non ita attollatur, ut commentus est Pitheas Massiliensis aqud Strab. tamen ut eam eandem cum Thule judicemus, faciunt nominis ante relati adfinitas, Poli elevatio cum Ptolemaica consentiens, quodque bidui navigatione à Caledoniæ promontorio distet ex Solini descriptione. Sed de his satis, ad Islandiam redeo.

Sita est Islandia non sub Meridiano primo, ut notavit quidam, sed octavo inde gradu. Longitudo ejus est C. milliarium Germanicorum, ut vulgus scriptorum habet, his addit quadraginta quatuor, dictus Ionas. Latitudo milliarium Germ. lxv. Cœlum habet inclemens, ac pro majori parte inculta est, præsertim versus plagam Septemtrionalem ob austera spiracula venti Circij; qui nec frutices, ut scribit Olaus, elevari permittit. Tellus autem sementi faciendæ minime idonea, neque ullum fert Frumentum: at Graminis adeò fœcundum solum ferunt in hac insula omnes qui de ea scripsēre, ut nisi pecus à pabulo interdum arceatur, ab arvina ne suffoceatur, periculum sit. Præter Equos & Boves nullum jumentum apud hos esse, fatetur ipse Ionas: Bovesque & Vaccæ hic omnes cornibus carent; oves non item. Catellos habent albos quos impensius diligunt: Falcones candidos magna copia: sunt & Corvi candidi, Agnellis & Porcellis infestissimi. Ursi item & Lepores albi. Etiam, teste nostro sæpius dicto Islando, Aquilæ albicantibus caudis; quos Plinius (ut addit) Pygargos appellavit, Præter Betulam & Iuniperum nullam hanc insulam ferre Arborem, Velleius testatur. Quare Lignorum maxima per universam Insulam inopia est, nisi forte (quod interdum accidit) ex Septemtrionali plaga Arbores grandiores ventorum turbine funditus extirpatæ naufragij instar ad hæc littora deferantur: quibus incolæ ad usum focorum, ædificiorum, naviumque utuntur. Subest Regno Norvegiæ ab anno nempe CIↃ ccLx, quo primum hos homagium huic præstitisse, tradit idem Ionas. Qua ratione Rex Daniæ qui & Norvegiæ eò quotannis Præfectum mittit, qui in arce Bestede sedem suam tenet, eique nunc obediunt, ut quondam suis Episcopis, à quibus, ad Christianam fidem sub Adelberto conversi fuēre. Tempore Haraldi Pulchricomis, Harsagro vernacule Jonæ (primi Novergiæ Monarchæ, sunt qui putant habitari cœptam: cum hic nempe Regulorum multitudinem expulisset ex Norvegia) qui novas quærentes sedes, huc cum familijs commigrarunt, atque patriæ desiderium exuentes, mansēre, Circa annum Christi millesium hæc accidisse verisimile: Circa annum IↃ ccclxxiv scribit nominatus Islandus Ionas, apud quem habes horum Episcoporũ omnium seriem & nomina. Primum eorum Episcopum nominat Crantzius *Isilephum*. Sub eorundē Norvegiorum imperio videtur fuisse, ante annos ducentos, ex exceptis Nicolai Zunij Eclogis, ubi legimus hanc Insulam à Zichmi Frislandiæ Rege bello petitam, sed frustra, & à Regis Norvegiæ militibus præsidiarijs in hac insula positis, repulsum. Dividitur verò Insula universa in totidem Partes, quot sunt Mundi Cardines. Orientalem vocant, *Austlendingafiordung*, Occidentalem *Westfiordung*, Septemtrionalem *Nortlendingafiordung*, Meridionalem *Suydlendingafiordung*. Urbibus carent, Montes pro Urbibus habentes. Fons hic qui fumigantis aquæ vitio nativam rei cujuslibet originē demolitur: & quicquid fumi hujus exhalatione respergitur, in lapideæ naturæ duritiē transmutatur, forma duntaxat superstite. Est & Fons pestilentis undæ, quem qui gustaverit, perinde ac veneno prosternitur. Sunt latices Ce-

Situs.

Cœli & soli qualitates Animalium varietas.

Imperium Majorum.

Fontes.

ISLANDIA
Septentrio
Meridies
Occi dens
Ori ens
In Iokuls fiorder et Isa fiorder
1 Nortfiord 5 Altafiord
2 Veidiwick 6 Seidisfiord
3 Langafiord 7 Hest fiord
4 Skulufiord 8 Ksaufufiord
Grims ey
Bloe
WEST LEND INGA
FI ORDVNG
LENDI NGA
NORD FI OR DVNG
SVD FI OR
LENDIN GA DV NG
AVST FIOR DVN G LENDINGA
Breida fiorder
Skaga fiorder
Skialfandi fiorder
Hekla promontorium
Westmanna vel Pestilia eyar
Papey
Geye eyar
Miliaria Germanica communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio

ces Cerealis poculi proprietatem imitantes. Oceanus autē Septemtrionalis in quo hæc insula sita est, tantam Piscium copiam subministrat. tantamque Reipublicæ Islandicæ utilitatē præstat, ut non multorum hominū, sed totius Insulæ salus & fortuna inde pendere videantur; inde enim omnes aut vivunt, aut victū quærunt, familiasque sustentant. Hic si velim hujus Maris pisciū genera omnia recensere, tempus me deficiat. Aliquot verò rariora non abs re fuerit commemorare. Nusquā enim in formis Pisciū variandis Natura magis deprehenditur ludere (hac utar voce) quam in Arctoo Mari. Visitur ibi Navigantibus *Hyæna*, sive Porcus marinus; animal sane monstrosissimū: *Zyphius*, Bubonis habens caput, horrorem spectantibus incutiens: Equus marinus quem Islandi *Hroshwalur* vocant, jubatus; exitium Piscatoribus adferens: Bos marinus Islandis *Zeenaut*, colore cinericeo; egressus aliquando Mari in vicino littore pascitur; naso folliculus adhæret, cujus beneficio in aquis vivit; eò rupto alijs bobus se non invitus conjungit; Vitulus *Rostunger* eidem genti, quem gradi scribunt in maris profundo pedibus quatuor, sed brevissimis; pellemque habere durissimam, & quæ vix ullis ictibus potest perforari. Visuntur & hæc. Pisces *Nahuai*. Hujus carnem siquis comedat, statim moritur: habetque dentem in interiori capitis parte prominentem ad septem cubitos. Hunc quidam pro Monocerotis cornu vendiderunt. Creditur venenis adversari. Quadraginta ulnarum longitudinem habet Belua. *Roider* centum triginta ulnarum est, caret dentibus. Ejus caro esui accommodatissima gratissimaque: pinguedo multis morbis medetur. *Catus Britannicus*, longitudine triginta ulnarum: dentibus caret, linguamque septem ulnarum habet. Est & maximum *Cætorum* genus, quod raro apparet, Insulæ magis, quam Pisci simile. Insequi minores Pisces, præ corporis illa immani mole nequit, capit tamen illos sua quadam arte & astutia: Alius item piscis *Stantusvalur* dictus totus cartilagineus. Raiæ aliquo modo similis: sed infinitis modis major. Insulæ speciem cum apparet, præbet, alis naves evertit: Et alia. Ad Montes transeo. Islandiæ (inquit Georgius Agricola) tres sunt Montes elati in Cœlum, quorum vertices perpetua nive candent, radices sempiterno æstuant igne. Primus vocatur *Hecla*, alter *Crucis*, tertius *Helga*, id est, sanctus. Ab Hecla non longè absunt fodinæ sulphuris, penè unicum incolarum mercimonium, & vectigal insulæ: Mercatores enim naves eò onustas evehunt, Mons ipse cum furit, ut horribilia tonitrua insonat, projicit ingentia saxa, sulphur evomit, cineribus egestis omnia longè lateque complet, ut ad vicesimum lapidem Terra coli non possit. Qui naturam causasque ejus incendij curiosius contemplaturi propius ad Montem accedunt, facile una aliqua latente voragine, vivi absorbentur: nam & multæ sunt, & cineribus ita tectæ, ut nemo sibi cavere possit. Locum propterea vocant carcerem sordidarum animarum. Accidit huc quod quum glacies soluta totos octo menses magnis molibus littori undique allidatur, horrendum sonum edat, quem incolæ dicunt Animarum esse ejulatum & quiritationem. Ejusdem & naturæ alius Mons nomine *Helga*. Hic mons anno cIↃ IↃ lxxxi teste Iona tanto fragore & tonitru ignes & saxa eructavit, ut inde ad octuaginta milliaria grandiores machinæ bellicæ explodi putatentur. Apud hunc vorago quædam, ubi spectra se offerunt, congressibus Hominum tam manifesta, ut tanquam viventes accipiantur ab ignaris mortis illorum; nec deprehenditur error prius, quam disparuerint umbræ. Sed hæc aut fabulosa sunt, aut certe Dæmonum ludibria. Ipse Jonas fabulosa putat. Crantzius. Islandos specus plerumque habitare scribit, ad Montium latera excavatis mansiunculis. Quod idem quoque Olaus asserit, inprimis tempore brumali. Ex ossibus piscium domos extruunt, penuria lignorum. Contra Ionas, dicit hic Templa & domicilia extare satis multa ex ligno, cespite, & saxis satis magnifica & sumptuosa. Duos habet Insula Episcopatus Cathedrales, *Holam* sub quo sunt Monasteria *Pingora*, *Remested*, *Modur*, *Munkeniere*: *Scalholt* cui Monasteria subsunt *Videy*, *Pynebar*, *Kirckebar*, & *Skiada*. Ex Vellei hujus tabulæ auctoris tamen scriptis intelligitur, novem ideò esse Monasteria: & Templa præterea trecenta viginti novem. Episcopi autem ex Academia Haffnensi eò mittuntur, quorum alter Boreali Insulæ parti præ est, alter Meridionali. Ac uterque Gymnasium publicum ædibus adjunctum habet, in quo viginti quatuor pueros suo sumptu alere & erudire tenetur. Incolæ communi tecto, victu & strato gaudent cum Iumentis. In simplicitate sancta vitā agunt, cum nihil amplius quærant, quam quæ natura concedit. Nam & montes habent pro Opidis, ut diximus, & fontes pro delitijs. Beata gens cujus paupertati nemo invidet, & inde beatior quod Christianismum acceperit. Sed Mercatores Angli & Dani quiescere gentem & suo contentam esse non sinunt. Nam ob piscaturam evehendam, Insulam hanc frequentantes, cum mercibus omnigenis, vitia quoque nostra invexerunt. Res majorum memorabiles carminibus celebrant, scopulis insculptas vindicant ab oblivione. Piscibus ut plurimum victitant, quibus quoque exsiccatis & contusis, tanquam in farinam redactis, loco panis in mensa utuntur: lautiores autem pane bis cocto. Potus olim aqua, ditioribus lac: nunc autem Fruges aliunde allatas huic miscere didicerunt: & simplicis undæ, postquam exteri cum ijs negotiari cœperunt, oderunt haustum. Lubecenses enim, Hamburgenses, & Rostochienses, quotannis hanc insulam navibus suis frequentantes eò deferunt Farinam, Panem, Cerevisiam, Mulsum Vinum, Pannos Anglicos, Lintea, Ferrum, Chalybem, Aurum, Argentum, Mulierum Vittas & Ligna in usum ædificiorum & navigiorū: exportant pro his pannum Islandicum (vulgo *Watman*) magnas sulphuris effossi moles, Pisces induratos, Butyrum, Sebum, Vellera, Ferarum Pelles, Vulpes, Falcones albos, Equos, & alia istiusmodi, Piscium hic tanta copia, ut eorum strues altissimas sub dio concinnent, atque ita venum exponant, altitudine interdum ipsa ædium tecta superante. Tanta etiam Butyri salsi copia, ut cistis odoratis recondant longitudine pedum quadraginta, altitudine v, præter usitata dolia.

Mare. *Montes.* *Opera Publica, & privata.* *Mores.* *Victus.* *Mercimonia.*

Sed lubet Erasmi Michaëlis versus, quos habet lib. III Rei Nauticæ de Islandia adjicere.

Vltima Parrhasias Islandia spectat in Arctos,
Sub Caurum porrecta gradus: non divite tantum
Læta solo, cum vel cæcis occlusa cavernis
Sulphura flava coquit mixtisque extrudit arenis.
Pabula vel lætis pecori gratissima pratis
Fundit, & oppletas in vestit gramine valles:
At vicina etiam solidos cum littora pisces
Nec numeris, nec mensura, certisve ferendos
Nominibus stipat, ratibusque immittere certat,
Proventu si quidem vario cum excesserit, uno
Hoc vincit tamen, & cumulato pisce redundat,
Aucta opibus fortesque animis complexa colonos,
Cujus & in Notios quæ pars jacet obvia ventos
Aestuat æternis per aperta foramina flammis.
Eructatque globos cinerum, trepidoque boatu,
Hecla tonans inter sparsa pice Sydera lambit.

BRITANNICÆ INSVLAE:

Anglia, Scotia & Hibernia, cum orcadibus, Hebridibus, Mona, vecta, & cæteris insulis circumjacentibus sub nomine Britanniæ comprehensis.

Regio. Nomina, à quibus & cur indita. Cœli Temperies. Soli fertilitas. Animaliū varietas. Incolarum virtus. Albion Insula. Unde dicta. Figura & situs.

BRITANNIA omnes Insulas, quæ inter Hispanias & Germaniam magno terrarum spacio Galliæ prætenduntur, suo nomine complectitur. Eam nuper Lhuyddus *Prydaniam* Th. Eliottus eques Britannus πρυτανεῖαν dici voluerunt, sed studio magis contentionis, quam veritatis incitati, contra Aristotelis. Lucretij. Iulij Cæsaris, & aliorum veterum scriptorum authoritatem ac fidem. Quia autem olim Britanni omnes se glasto inficerent quod cæruleum efficiebat colorem, ut horribiliori in pugna aspectu essent: ijdemque quicquid depictum & coloratum *Brith* patria & antiqua lingua appellarent: recte quidam statuunt, Græcos (qui primum hoc nomen ita conceperunt) ab incolis, quos *Brith* & *Briton* appellari accepissent, ab *Brith Tania*, quod regionem significat, addidisse: & ideò Britanniam regionem Britonum, id est pictorum & coloratorum dici, non aliter atque Mauritani Mauri, Lusitani Lusu, & Aquitania aquarum regio nominatur. Ut autem prisci Galli à Gomer filio Iaphet Gomeræi, Comeritæ, Cimmerij & contracte Cimbri: sic etiam Britanni sua propria lingua olim *Cumeri* & *Kimbri* dicti sunt. Itaque eos veram esse Gallorum propaginem è Nomine, Situ, Religione, Moribus & Lingua, manifeste constat. Britanniam autem *omnibus Cœli ac Soli bonis Natura donavit, in qua nec rigor est nimius hyemis* (ut habet Panegyricus Constantino dictus) *nec ardor æstatis: in qua segetum tanta fœcunditas, ut muneribus utriusque sufficiunt, & Cereris & Liberi, in qua Nemora sine immanibus bestijs, Terra sine Serpentibus noxijs. Contra, Pecorum mitium innumerabilis multitudo, lacte distenta & onusta velleribus: certè, quod propter vitam diligitur, longissimi dies, & nullæ sine aliqua luce noctes, dum illa littorum extrema planities non attollit umbras, noctisque metam Cœli & Syderum transit aspectus, ut Sol ipse qui nobis videtur occidere, ibi appareat præterire.* Est sanè Britannia Naturæ gaudentis opus, quam quasi alterum Orbem, extra Orbem, ad delicias humani generis constituisse, & tanquam formam quandam ad eximiam pulchritudinem & universi ornatum egregiè depinxisse videatur. Ea varietate gemmea, & descriptione amœna, oculi quocunque inciderint, reficiuntur. Ut incolas taceam, optima corporis habitudine, commodissimis moribus, mitissimis ingenijs & maximis animis, quorum virtus rebus domique bellique gestis, est universo Terrarum Orbi testatissima. Inter omnes Britanniæ Insulas, duæ reliquas magnitudine longè præcellunt: *Albion*, sub qua Anglia & Scotia continentur, & *Hibernia*, Prima magnitudine est *Albion*, quæ nunc sola nomen Britanniæ retinet, quod anteà omnibus erat commune. Atque hoc nomen magis è libris eruitur, quam in communi sermone usurpatur, nisi quod Scoti se *Albinich* & suam regionem *Albin* adhuc vocent. De nomine autem *Albion* non multum laborandum, quod huic Insulæ imposuerunt Græci ad differentiam, cum circumvicinæ Insulæ omnes Britannicæ vocarentur. A' Græcorum enim vanitate, fabulositate & desultoria illa in fingendis nominibus levitate enatum videtur. Cum enim illi Italiam ab Hespero Atlantis filio Hesperiam Galliam à Polyphemi, Gallatiam, &c, fabulose dixerint: hanc Insulam ab Albione, Neptuni Filio Albionem etiam fabulose denominasse, verò non absimile videtur: quod Perottus & Lilius Giraldus prodiderunt. Alij ab ἀλφον malunt deducere, quod teste festo, Album Græcis sonat, unde & Alpes appellatæ. Albicantibus enim rupibus quas *mirificas Moles* Cicero vocat, coronatur: unde & Orpheus albicantem terram dixit. Figura ejus triquetra est. Siciliæ maximè similis, nam in tres diversos angulos sese cuneat. Promontorium primum Occidentem versus Angli vocant, *The cape of Cornwall.* Ptolemæus vocat ἀντουέστιον ἢ βολέριον. Diodoro est *Belerium.* Secundum *Cantium* quod Orientem prospicit, Anglis *Nortforland*: Tertium *Orcas* sive *Tervisium* quod longè in Septemtrionem extenditur, Scotis *Dungisbehead* dictum. Livius & Fabius Rusticus eam oblongæ scutulæ sive bipenni assimulavêre. Ab Occasu, qua Hibernia sita est, Vergivius Oceanus irrumpit, à Septemtrione, vastissimo & apertissimo Hyperboreo Mari pulsatur, ab Ortu qua Germaniæ prætenditur, Germanico, à Meridie qua Galliæ opponitur, Britannico urgetur. Qui Cœli spacia Terræ tractibus accuratius compararunt, Britanniam octavo Climati subjecerunt. Parallelis decimo octavo, & vicesimo sexto incluserunt. Diem maximum horarum Æquinoctialium XVIII cum semisse putant. Cæsar latus ejus quod Meridiem spectat, scribit continere millia passuum quingenta: Quod ad Occidentem vergit, septingenta millia: quod autem contra Septemtrionem protenditur, millia passuum octingenta; ut circuitus universus sit vicies centum mille passuū. Diodorus libro sexto ambitum ejus scribit esse duorum & quadraginta millium stadiorum, Martianus: *Britannia*, inquit *longa millibus octingentis, lata trecentis, circuitus tricies octies viginti quinque millia tenet.* Nugæ. Doctissimus & accuratissimus scriptor Camdenus hanc rationem inivit, à Tarvisio promontorio ad Belerium, itinere ob sinuosos littorum tractus curvato, millia passuum sunt CCCIↃXII, Indè ad Cantium CCCXX. milia: denique à Cantio ad Tervisium ICCIIII millia. Quæ summa est CIↃ IↃCCCXXXVI milliū passuum: Hæc Insula olim in duas partes divisia fuit, teste Ptolemæo magnæ Constructionis lib. II, ubi insulam universam in *Britanniam Magnam & Parvam* dispescit *Magnam* vocat citeriorem ejus partem ad Meridiem. *Parvam* verò ulteriorem ad Septemtrionem. Romani verò ulteriore parte neglecta, *quia*, ut inquit Appianus *illis utilis esse non poterat*, citeriorem in Provinciam jam redactam primum duplicem fecerunt. *Inferiorem* & *Superiorem*, ut ex Dione colligitur. Angliæ enim partem citeriorem cum *Wallio Superiorem*, ulteriorem & Septemtrionalem *Inferiorem*, vocat. Postea in tres partes descripserunt, ut ex Sexto Rufo liquet, in *Maximam Cæsariensem, Britanniam Primam* & *Britanniam Secundam.* Postremò, cum Imperij Romani formula indies immutaretur, Britanniam quinque partitam fecêre, *Britanniam* nimirum *Primam. Secundam, Maximam Cæsariensem, Valentiam, & Flaviam Cæsariensem*, Atque hæ quidem fuerunt sub Romanis ipsius Britanniæ divisiones. Nonnulli universam Insulam olim fuisse in tres partes divisam, scripsêre, nempe in *Loegriam*, *Cambriam* & *Albaniam.* Sed hanc recentiorem esse divisionem credit Camdenus, ut quæ à tribus populis. Anglis, Cambris & Scotis, qui postremo Insulam inter se diviserunt, videatur enata. Postea in duo Regna; nempe Angliam & Scotiam, divisa est insula: jam verò fœlicissime sub Jacobo 6 unita hæc duo sunt Regna, & tota insula *Magna Britannia* appellata.

ANGLIA, SCOTIA et HIBERNIA.
OCEANVS DEVCALI:
OCEANVS
OCCIDENTALIS OCEANVS
OCEANVS GERMANICVS
VERGIVIVS OCEANVS
OCEANVS BRITANNICVS
DONIVS
HIBERNICVM MARE
DANIAE PARS
NORVEGIAE PARS
Hiberniæ aliquot nomina
2 Glanarme ab.
3 Corane
4 Belfast
5 C. Letrum
6 Moschenes ca.
7 Drommemer
8 Trippcrain
9 C. Beale
10 Englisshe cast.
11 New cast.
12 C. Eiland
13 Dereshame
14 Clancauras
15 Kylmyumoge
Nomina aliquot quę suis orbiculis asscribere loci angustia prohibuit
Scotiæ
2 Leyn
3 Lonet
4 Ranyue
5 Narden
6 Tornway
7 Rothes
8 Inuerury
9 Inuermegy
10 St. Johans tou
11 Luccurs
12 Masad
13 Bergomum
14 Duglyn
15 Neyum
16 Monoch
17 Dunblain
18 Falkirk
19 Quenes ferry
20 Cornwall
21 Dunbriton
22 Craufurdihou
Hebridum Insul:
1 Dunweg
2 Kirk morich
3 Reuensa
4 Rosay
5 Arrois
6 Bailmoir
7 Colanzay
8 Sodorr
Angliæ
2 Kirsopfoot
3 Wulfty
4 Wigen
5 Rothedale
6 Stopford
7 Garthpibo
8 Chalmondelay
9 Whitchurch
10 Bramcroft
11 Barkway
12 Bisshops tartford
13 Waltham ab.
14 Eltham
15 Lencham
16 Minching hampton
Miliaria Anglica parua
10 20 30 40 50 60 70
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

appellata. Vastissimo autem & apertissimo Oceano, ut supra docuimus, Britannia undique circumfunditur, quem *Mare.* B.Basilius *Mare magnum,& navigantibus horrendum* dixit. Latè certè modo campos vicinos inundat, modo refugit & nudat, & ut cum Plinio loquar, in magnitudine hac aperta, Lunæ vim laxe grassantis efficacius sentit, tantàque vi semper immittitur, ut non solum flumina retroagat, sed aut terrestia deprehendat Animalia, aut marina destituat. Tot enim & tanta Monstra marina in littore Britannico derelicta singula quæque ætas vidit & obstupuit, ut non temere cecinerit Horatius.

Belluosus qui remotis.
Obstrepit Oceanus Britannis.

Et Iuvenalis: *Quanto Delphino Balæna Britannica major.* Tantumque erat vel hoc nostrum Mare hyeme navigare, ut Iul. Firmicus in libello de Errore profanarum religionũ ad Constantem & Constantium. Imp. exclamarit. *Hyeme (quod nec factum est aliquando, nec fiet) tumentes, & sævientes, undas calcastis Oceani Britannici, sub remis vestris incogniti jam nobis pene maris unda contremuit, & insperatam Imperatorum faciem Britannus expavit. Quid amplius vultis? virtutibus vestris victa Elementa cesserunt.* *Commoditates.* De commoditatibus quas hoc Mare præstat, de tepore quo terras fovet, de vaporibus quibus aerem nutrit, & agros irrorat, de Piscibus varii generis, Salmonibus, Passeribus, Paguris, Asellis, Halecibus, &c. quorum infinita examina alit, nihil attinet dicere; Margaritæ tamen non sunt silentio prætereundæ quas rotunda specie Mari Britannico gregatim natare ducẽ sectantes, more apum Iubas memorat. Et Marcellinus: *Quod genus gemmæ etiam in Britannici secessibus Maris gigni, legique licet dignitate dispari, non ignoramus.* Harum spe Cæsarem Britanniam petiisse, author est Suetonius, easque tanta magnitudine fuisse, ut in nonnullis manu pondus exegerit, thoracemque ex illis Veneri Genetrici dicaverit. Atque hæc de Albione, nunc reliquas præcipuas percurramus. Inter omnes longè præcellit Hibernia, de qua nihil hic, de eà in propriis quas occupat tabulis, dicturi, Eam *Orcades unde dictæ.* sequuntur *Orcades*. nunc *Orkney*, xxx plus minus Insulæ; modicis inter se discretæ spatiis, quas ita appellat antiqua quædã membrana, quasi *Argath*, id est *supra Getas*, ut ibi exponitur: Camdenus malit supra *Cath*, objacet enim *Cath*, regioni Scotiæ, quam ob promontorium *Cath-nesse* nunc vocant, cujus Incolæ *Carini* pro *Cathini* perperam Ptolemæo nominari videntur, *Soli fertilitas.* Solini ætate Homine vacarunt, & junceis herbis inhorruerunt, nunc verò cultæ sunt, sed sine silvis, Hordei satis feraces, Tritici & Arborum omnino indigæ. Serpens in eis nullus, aut venenosum animal. *Animalium varietas.* Animalium greges numerosissimos nutriunt: Lepores, Cuniculi, Grues & Cygni hic multi. Copiosa item in his piscatio est, ex qua Incolæ non parum emolumenti capiunt. Iulius Agricola classe primus Britanniam circumvectus, Orcadas ad id tempus incognitas, invenit domuitque, tantum abest, ut Claudius devicerit (quod Hieronymi Chronicis asseritur,) ut Hadriani tempore Iuvenalis cecinerit.

Arma quid ultra
Littora Iuvernæ promovimus, & modo captas
Orcades, & minima contentos nocte Britannos,

Deinde verò cum Romanorum concideret in Britannia Imperium, Pictorum sedes fuerunt, ut Claudianus poetice lusit.

Maduerunt Saxone fuso Orcades.

Nennius etiam tradit Ochtham & Ebissum Saxones, qui Britannis meruerunt, cum xl *Cyulis*, id est, Myoparonibus circa Pictos navigasse, & Orcades devastasse. *Imperium Majorũ.* Postea in Norwegorum potestatem & Danorũ devenerunt, unde Gothice loquuntur Incolæ, & demũ Christiernus Rex Daniæ pacta pecunia, anno cIↃ ccccLXXIIII, omne jus suũ in Regem Scotiæ transtulit. Harũ autem præstantissima Pomonia Episcopali cathedra celebris, à Solino POMONA diutina ob diei prolixitatem vocata, hodie *Mainland* incolis, quasi continens esset. Stanni & Plumbi ferax, ac sede Episcopali in *Kirckwale* opidulo, & duobis castris ornata. *Ocetis* etiam inter has Ptolemæo recensetur, quam *Hethy* nunc dici conjectat Camdenus. An vero *Hey* quæ inter has numeratur Plinij *Dumnam* dicam inquit idem Camdenus, nondum statui. Certè si non sit, malim *Faire Yle*. i. *Insula pulchra*, cujus opidum quod habet unicũ *Dumo* dicitur *Dumnam* existimare, quam cum Becano *Wardhuys* in Lappelandia censere. Hactenus ille *Zelandiam* quoq; unã earum nominat Ioannes Major, quinquaginta mille passibus in longum exporrectam. Incolæ porro harum Insularum cum abundantia Hordei potentissimum conficiant potum, & omnium mortalium sint bibacissimi, nullum tamen in eis unquam ebrium, aut mente alienatum, nullum amentem aut stolidum visum esse testatur Boëtius. His *Hebrides earum nomina.* proximæ *Hebrides* Insulæ numero XLIIII, quas Beda *Mevanias*, Ethicus *Beteoricas*, Giraldus alibi *Inchades* & *Leucades*, Scoti *Westerne Iles*. i. Occiduas Insulas: Ptolemæus cũ Plinio & Solino *Ebundas vocat.* Nominis hujus rationem *Unde dictæ.* elicere non possum, inquit Camdenus, nisi ita dictas existimẽ, quod Fruges hic non provenerint; prodit enim Solinus harum incolas Fruges nescire, & Pisce tantum, Lacteque vivere, & *Eb Eid* Britannice sine Frugibus sonat. Hæc *Ebudæ.* ille. Harum triginta esse Plinius scripsit, sed quinque recenset Ptolemæus. Prima *Ricina* est, Plinio *Ricnea*. Antonino *Riduna*, nunc *Racline*. Insula hæc exigua est objecta Hiberniæ. Proxima *Epidium* est, nunc *Ila* (teste Camdeno) Insula satis ampla, & campestri planicie ferax. Inter hanc & Scotiam *Iona* interiacet. Bedæ *Hy* & *Hu*, situ plano gaudens, in qua Episcopalis est sedes, in *Sodore* opidulo, unde Insulæ omnes *Sodorenses* etiam dictæ fuerũt, quod in ejus diœcesi censentur: celebris autem est Regum Scotiæ sepultura. Inde *Moleos* est Ptolemæi, nunc *Mula*, cujus Plinius videtur meminisse, cum inquit *Reliquarum Mella xxv mill. pass. amplior proditur.* Sic enim antiquissima Plinij editio Venetiis concipit, ubi in vulgatis legitur *Reliquarum nulla*. *Hebuda* Orientalior nunc *Skie*, deinde Scotiæ litori longè obtenditur, & *Hebuda* Occidentalis magis in Occasum divergens, nunc *Lewes*, cui præest *Mac cloyd*, & antiquo Manniæ libro *Lodhus* dicitur, monticulis prærupta, saxoso & raro cultore, sed omnium amplissima, à qua exiguo Euripo *Fust* disjungitur. Cæteræ præter Hyrtham ignobiles sunt, aut saxis asperæ, aut cautibus inviæ, & vix virenti cespite vestitæ; has tamen omnes velut imperij sui firmamentum numerata pecunia à Norvvegis cœmerunt. Scoti, etsi minimum inde fructum percipiant, cum Incolæ antiqui scilicet Scoti, sive Hibernici, homines erectis ani- *Mores.* mis, & projecta audacia, legum severitate, & judiciorum metu se illigari non patiantur. Quod verò ad mores, cultũ & linguam spectat, à sylvestribus Hibernicis ne tantillũ discrepant, ut facile unam eandemq; esse gentem cognoscamus. Sed de harum Insularum incolis libet verba Solini hic apponere, qui ita de his scribit: *Nesciunt fruges, piscibus tantum & lacte vivunt. Rex unus est universis: nam quotquot sunt omnes angusta interluvie dividuntur: Rex nihil suũ habet; omnia universorum; ad æquitatem certis legibus stringitur; ac ne avaritia divertat à vero, discit paupertate justitiam, utpote cui nihil sit rei familiaris; verum alitur è publico: nulla illi datur femina propria: sed per vicissitudines, in quamcumq; commotus fuerit, usurariam sumit, unde ei nec votum, nec spes conceditur liberorum.* Sequntur Mona & Vecta de quarum altera in tertia Tabula Angliæ, de altera in septima agemus, Et hæc quidem de Britannia, deque insulis præcipuis Britanniacis hoc loco in genere dicta sufficiant: cætera in singulis deinceps Tabulis exponemus.

HIBERNIA REGNUM

HIBERNIA Insula sequitur, Orpheo, Aristoteli & Claudiano *Ierna*, Iuvenali & Melæ *Iuverna*, Ptol Ἰουερνία, Diodoro Siculo *Iris*, Eustathio *Vernia* & *Bernia*, Plutarcho Ogygia, incolis *Erin*, Britannis *Yverdhon*, Anglis *Ireland*. Vnde hæc profluxerint nomina, variæ ut in re obscura subinde enatæ sunt opiniones. Hiberniam alij ab Hibero duce Hispano, qui primus magna hominum coacta multitudine, eam occupavit, dictam volunt: ab Ibero fluvio alij, quod illius accolæ primi Insulam habitaverint: alij ab hiberno tempore, quia ad Occidentē vergit: Eulogij author ab Irnalpho Duce: Postellus dum Melā Lutetiæ prælegeret, ab Hebræis repetebat, ut sit *Irin*, quasi *Iurin*, id est Hebræorum terra, *Hebræi* (inquit si Diis placet) *cum essent Magi peritißimi, scirentque Imperium Vniversi futurum in angulo fortißimo, qui est ad Caurum, illas partes, & Hiberniam quamprimum occuparunt, Syrique & Tyrij illas regiones at basim futuri imperij ponerent, incolere sategerunt*, His cum eruditissimo Camdeno suffragari non ausim, ne receptissimæ quidem isti de hiberno tempore opinioni, quamvis legamus in hac Insula ex omni vento aërem brumescere. *Hibernia, Iuverna* & οὐερνία procul dubio ab Orphei & Aristotelis *Ierna* dimanarunt, *Ierna* autē illa, *Iris*, *Iverdhon*, & *Irelan*, ab Incolarũ *Erin*. Ab *Erin* ergo gentis vocabulo etymon petendũ. Hic Camdenus cum magnis illis Philosophis ἐπόχει, nec quid opinione augurari possit se habere dicit: nisi forsan, inquit, sit ab *Hiere* Hibernica voce illis Occasum, sive plagam Occidentalem sonante, unde *Erin* quasi Occidentalis regio deducta videatur. Protenditur hæc Insula ab Austro in Aquilonem, forma lenticulari, sive ovali non viginti dierum navigatione, ut Philæmon apud Ptolemæum tradidit, sed cccc tantum mill. pass. Latitudine vix cc implet. Sita est inter Tropicum Cancri & Circulum Arcticum: inter Hispaniam scilicet & Britanniam: ab Ortu habet Britanniam, a qua mari Hibernico & unius tantum diei navigatione discluditur. Ab Occidente vastum Oceanum. A Septemtrione, qua Oceanus Deucaledonius, quem Ptolemæus vocat *Hyperboreum*, irrumpit, habet Islandiam; ab Austro respicit Hispaniam. Aër hujus insulæ est saluberrimus, Cœlum mite, clemens, blandum; nam neque æstivo calore Incolæ ad umbras & loca opaca impelluntur; neque frigore ad focos: semina tamen ob autumni humiditatem rarius maturescunt. Hinc Mela scribit; Cœlum ad maturanda semina iniquum habere. Salubritate tamen & serenitate aëris multum Britanniæ præstat. Nemo propter hiemem ibi aut fœna secat, aut stabula fabricat jumentis. Terræmotus hic nunquam, vix semel in anno Tonitru audies. Regio gleba præpingui, uberique Frugum proventu felix est: Pascuis tamen quam Frugibus: Gramine quam Grano fœcundior. Tritici namque grana sunt hic contracta & minuta, & vix alicujus vanni beneficio purganda. Quod ver gignit, Æstas nutrit, vix in messe pluvialis aquositas colligi permittit. Æolicis namque flatibus, & pluvialibus inundationibus præ aliis Terris hæc exuberat. *Verum* (ut inquit Mela) *adeo luxuriosa Herbis non lætis modo, sed etiam dulcibus, ut si exigua diei parte pecora se impleant, & nisi pabulo prohibeantur, diutius pasta dißiliant*. Quod etiam Solinus de hac Insula testatur. Hinc pecorum infinita multitudo, primæ & præcipuæ incolarum opes, Ovium etiam greges plurimi, quas quotannis bis tondent. Equi item optimi (*Hobies* uocantur) quibus non idem qui cæteris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Nullum ibi reptile degit, nullus Serpens, privilegio cum Creta communi: sæpe, etiam illuc de Britannia allati Serpentes, mox ut proximantes terris odorem aëris illius attraxerunt, intereunt. Beda testis est, vidisse se quibusdam a serpente percussis rasa folia codicum ex Hibernia asportatorum propinata esse, & continuo totam vim grassantis veneni, tumoremque inflati corporis recessisse. Falcones præterea, Accipitres & Nisos, præ aliis regionibus copiose producit. Aquilarum quoque non minor hic copia, quam alibi Milvorum. Tanta vero multitudine se Grues ingerunt, ut uno in grege centum frequenter reperias. In Boreali plaga Cygni abundant, Ciconiæ vero per totam Insulam rarissimæ sunt & illæ nigræ, Desunt Perdices, Phasiani, Picæ & Philomelæ. Apum tanta multitudo, ut non solum in alveariis, sed etiam in Arborum truncis & Terræ cavernis reperiantur. Scribit etiam Giraldus de Avibus præ cæteris hoc memorabile, ex lignis quibusdam in mari temere natantibus, gummi primum effluere: hoc gummi postea in crustam indurescere, intus nasci Animalcula, quæ primum vitam, postea rostra, pennas, alas concipiant, denique vel in aëre volitent vel aquis innatent, neque aliter generari hoc Animal. Sylvester Giraldus, quem dixi, testatur se istiusmodi aves permultas vidisse semiformes, rostro ex testulis pendentes, quæ si perfectæ fuissent, reliquarum more volitassent. Easdem quoque in Scotia nasci ferunt, vocarique ab incolis *Bernickles*. Sunt & aves, eodem teste, biformis naturæ, quas *Aurifrisios* vocant, plurimæ, Aquila quidem minores, Accipitre majores, quibus alterum pedum unguibus armatum, apertum & rapacem; alterum vero clausum & pacificum, solique natatui idoneum, naturæ ludentis opera contulit admiranda. Sunt & aliæ quas *Martinetas* vocant, Merula minores, in modũ Coturnicum curtæ sed albo ventre nigroque dorso degenerant. Mirum de his aviculis, quia si mortuæ in loco sicco serventur, putrescere nesciunt: & inter vestes aliasve res locatæ, eas indemnes a Tinea conservant. Et quod longe stupore dignius est; mortuæ quoque in sicco suspensæ, redediviva plumarum renovatione singulis annis immutantur. Ferarum quoque omnia fere genera continet. Habet enim Cervos qui præ nimia pinguedine parum ad cursum apti sunt; & quanto minores sunt corporum quantitate, tanto præcellentius efferuntur cornuum dignitate. Aprorum magna copia est. Sunt & Lepores multi. Sed omnium Animalium, Ferarum & Avium corpora, hic quam alibi minora. Est & Taxus, & Mustela. Sed caret Capris, Damis & Ericiis. Talpæ nullæ vel rarissimæ: sed Mures infiniti. Lupum, item & Vulpem habet. Sed de his satis, ad alia transeo. Hibernia quondam multos Regulos habuit, nunc autem sub Anglorum regimine & per Proregem quem Dominum Deputatum vocant administratur. Hibernia vero sub dominio Regis Anglorum incidit circiter annum 1175, quo Rodericus Connaciæ Rex, se Regem universæ Hiberniæ nominavit, qui cum tantam Insulam subjugare contenderet, bellum continuum cum cæteris Regulis gerebat, ex cujus quidem seditione factũ est, ut alij Reguli, se sponte, ac sine ulla sanguinis effusione Anglorum Regi Henrico Secundo dederint: & inde omnes Hiberniæ Domini dicti sunt usque ad Henricum Octavum, qui Rex Hiberniæ ab Insulæ Ordinibus & Proceribus declaratus fuit quia quibusdam seditosis Domini nomen erat inuisum. Quatuor in hac Insula civitates præcipuæ, DUBLINIA totius

Regio. Nomina prisca & recentia, a quibus & cur indita

Situs.

Cæli Temperies.

Animalium varietas.

Imperium Majorum

Urbium nomina.

tius

IRLANDIÆ regnum
Occidens
OCEANUS OCCIDENTALIS
VERGINIUS
OCEANUS
Miliaria Ibernica Communia
MARE HIBERNICUM
Oriens
Meridies
Septentrio
SCOTIÆ PARS
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

tius Hiberniæ Metropolis, sedes Regia & Archiepiscopalis, Æde S. Patricij ac Comitatus titulo exornata. Hic judicia & Comitia, quæ vulgo Parlamenta dicuntur, celebrari solent. Hic etiam insulæ Procuratores ut plurimum consident. Secundas partes tenet *Waterfordia* , Tertias *Limmiricum*, Quartas *Corcagia*. Sunt & alia ibi oppida ac municipia satis magna, de quibus in particularibus descriptionibus fusius. *Lacus* quoque plurimos hæc Terra habet, inter quos

Lacus. Lacus est in Ultonia ab Erno lacu xv mill. distans, de quo suo loco fusius, Super *Armacum* urbem stagnum est haud amplum, in quo si hastam defixam aliquot menses relinquas, pars ea quæ luto inhæsit ferrea, quæ aquæ immersa saxea, exstans lignea futura sit. Est & *Erno* lacus, qui 30 mill. pass. in longitudine, xv in latitudine diffunditur, sylvis opacis coronatus, & adeo piscosus, ut piscatores nimiam frequentius piscium copiam, retiumque rupturas, potius quam defectus conquerantur. Fama est inter accolas hunc olim agrum fuisse cultivissimum, & Incolis frequentissimum sed subito propter eorum infandam cum bestijs venerem, superfusis aquis in lacum redactum. *Terram*, inquit Giraldus, *tam turpium contra naturam facinorum consciam, non tantum primis, sed cunctis in posterum habitatoribus indignam,*

Flumina. *Author Naturæ judicavit.* Fluminibus item egregijs scinditur & rigatur Insula: quorum nomina hæc sunt: *Avenlifius Dubel* perfluens, *Boandus* per Mediam; *Banna* per Ultoniam; per Connaciam *Linnus*; *& Moadus* per Kenelcunilliam, Slichejam & Samariam, *Modernus* veró & *Furnus* per Keneoliam. Sunt & alia plurima, quorum quædam ex Terræ penetralibus irriguisque fontium venis emersa, alia vero subitò e stagnis erupta, illustres Insulam per partes longis excursibus disterminant & distinguunt, de quibus suis locis. Inter omnia vero Flumina Hiberniæ non immeritò principatum *Synnenus* obtinet, tam quantitatis suæ majestate longisque Terrarum excursibus, quam fœcundissima piscositate. Cæterum Flumina & Lacus suis sibi innatis fœcunda sunt Piscibus, & præcipuè generibus tribus, Salmonibus & Tructis, Anguillisque lutosis: Murænisque oculosis *Syennenus* affluit. Sed desunt generosi aliarum regionum & dulcis aquæ Pisces: Lucij videlicet, Perticæ, Gobiones, omnesque fere qui non ex marinis fluctibus originem trahunt. Habent autem è contrario stagna trium Piscium genera quæ nusquam alibi reperiuntur. Sunt enim Tructis longiores & rotundiores, albis carnibus consertis & sapidis, Umbris persimiles, nisi quod capite degenerãt crassiore. Sunt alij & marinis Halecibus, tam forma & quantitate, quam colore & sapore, simillimi. Sunt & Tertij, Tructis nisi quod maculis carent, per omnia similes. Hæc autem tria genera Piscium in æstate tantum & nunquam in hyẽme comparent. Terra inæqualis est & montosa, mollis & aquosa. In summis Montium verticibus Stagna reperies & Paludes. Pecore Montes, Nemora Feris abundant. De Mari quod Hiberniam & Britanniam interluit, sic scribit Solinus:

Mare: *Mare quod inter Hiberniam & Britanniam interluit, undosum & inquietum toto in anno, non nisi æstivis pauculis diebus est navigabile.* Sed errat. Satis enim tranquillum est, nisi ventorum vi agitetur. Et non solum æstate, sed etiam summa hyeme, vectores ultro citroque navigant. Marinis autem Piscibus per omnia latera maritima satis abundat. Habet Hibernia in universum Comites triginta tres. Archiepiscopos quatuor: *Armachiensem*, totius Hiberniæ Primatem: *Dublinensem* Hiberniæ Primatem: *Cassiliensem* & *Toamensem*. Et hi quatuor viginti novem Suffraganeos habent, quos omnes suo loco & ordine in sequentibus Tabulis recensebimus. Sed antequam ad reliqua pergamus, tenendum est,

Mores. Hiberniam ex incolarum moribus in duas partes distribui. Qui enim legibus teneri recusant & incultius vivunt *Irisbrie* & vulgo *Wild Irish*, id est, sylvestres Hibernicè vocantur. Qui vero legum potestatem sanctam habent & judicijs se sistunt, *Anglo Hibernici* dicuntur, & eorum regio *The English Pale*. Qui in Anglica provincia habitant, victu, cultu & sermone ab Hibernicis differunt. Nam a priscis Anglorum moribus ne transversum quidem unguem discedunt, Anglicè, naturaliter & incorruptè loquuntur. Hibernicè tamen norunt, propter quotidiana commercia. Authoritate nutuque Britannicarum Legum Rempublicam administrant: suos tantum cives affinitate deuinciunt: & Hibernicos procos vehementissima animi contentione repudiant. Hæc de Anglicæ provintiæ habitatoribus dicta sufficiant, reliquum est ut de Hibernicorum moribus atque consuetudine nonnihil dicamus. Hibernici primarios quosdam Tyrannos habent, quorum imperio plures tenentur; sub Anglico jure & imperio, nisi simulatè & quandiu Angli milites eorum territoria depopulantur, non vivunt. Iudicia tamen propter deprædationes & furta nocturna certis temporibus & locis constituunt. Illic reorum qui accusantur, proprium est: Nego. Si convincantur, ad litem æstimandam quosdã arbitros: quos illi *Prehonios* appellant, adhibent. Isti sunt ex una familia proseminati, qui quamvis intelligentiam juris non habeant, vulgo tamen propter arcanam quamdam scientiam ac moribus acceptam, quasi divini habentur. Militia eorum partim equestris, partim pedestris est. Equites habent Equos valde tractabiles, quos sine ullis adminiculis, etiam loricati insiliunt. Hastas bene ponderosas circa medium manibus prehensas supra capita in hostem vibrant. Inter pedites quidam sunt sagati milites valde robusti, quos *Galeglacios* vocant, & tela pedalia securibus similia, eaque gemina, cultris tonsorijs acutiora, longiusculis hastilibus affixa gerunt, & totius Hibernici belli fundamentum ac robur sunt. Secundum locum obtinent Pedites levis armaturæ machærophori, qui *Karni* dicuntur, & neminem occisum putant nisi capite truncatum. Tertio loco sunt cursores, quos Daltinos vocant, qui inermes incedunt & ministros se præbent equitibus. Totus autem tam equitatus quam peditatus, quoties ad manus venitur magna voce *Pharro Pharro* inclamat: & tibia utriculari loco tubæ utitur. Decumbenti assistentes nunquam de Deo, nec animæ salute, aut Testamento condendo verba faciunt, sed omnia in spem convalescendi: pro deplorato habent, si quis Eucharistiam postulet. De Testamento non laborant Vxores, quod mos inolevit, trientem bonorum eis dari, reliqua in liberos distribui æquis portionibus, nisi quod in hæreditate adeunda plus potest, qui plus ualet. Qui enim potentissimus, sive Patruus sive Nepos, in hæreditatem exclusis filijs, sæpissime involat. Moribundum aliquem antequam fatis concedat, præficæ in quadrivio stantes passis manibus vocant quibusdam clamoribus, ad hoc aptatis, & animam eluctantẽ remorari conantur, commemoratis bonorũ, conjugum, formæ, famæ, agnatorum, amicorum, equorum commoditatibus; interrogantque cur velit & quo, & ad quos recedere, cumque anima expostulant, quod ingrata sit. Denique animam evolantem ad mulierculárum illarum de nocte & nigredine apparentium

Victus. speciem transire conqueruntur & affirmant, egressam vero de corpore, ululatibus, & palmarum complosionibus lamentantur. Cænitant Hibernici magnificè & opiparè. Nam licet delicatis Artolaganis minimè abundent, nec etiam ulla urbana in epulis lautitia adhibeatur, mensas tamen habent, Bove, Porco, & alijs cibarijs, prout temporum observatio exigit, cumulatissimè instructas. Porcos præcipuè opimos nimiopere appetunt: faciunt pluris omnium obsoniorum nihil. Nonnulli dictitant illos crudis carnibus vesci, quod contra est, ac dicunt: tametsi non admodum coctis, nec plus satis assis delectantur, tamen cruditate minus sæpe nauseant. In epulis accumbunt lectulis positis. Primus in mensa locus tribuitur Matri familias, talari tunica, & sæpe crocota bene manicatà amictæ. Inter cænandum adest citharista oculis sæpe captus, musicis minimè eruditus, qui chordarum pulsu (sunt autem ex ferreis aut æneis filis, non ex nervis, ut alibi fit, contextæ) animos accumbentium relaxat.

HIBERNIÆ II TABVLA

In qua Vltonia, Connacia, Media & Pars Lageniæ.

VLTONIA.

HIBERNIA in genere descripta: antequam ad specialiorem singularum Partium delineationem me accingam, operæprecium putavi primum distributionem ejus proponere. Hibernia in quinque Partes seu Provincias dividitur. In *Lageniam* quæ ad Orientem est Angliæ proxima, *Connaciam* vel *Conachtiam* quæ ad Occidentē vergit: *Vltoniam* in Septemtrionali parte: & *Momoniam*, in Australi plaga sitam: quinta pars *Media* appellatur, quæ medio loco sita, a cæteris clauditur. In hisce quinq; Provincijs alia quædā notabilia territoria ponuntur, ut in *Lagenia* includuntur *Fingalia, Offalia, Leisia, Ossiria,* & *Ormundia*. In *Media* reponuntur *Slania, Fouria* & *Delvinia*. In *Connacia* comprehenditur *Claria*. In *Vltonia* continetur *Vrilia, Antrimenia, Lecalia*, ac *Treconclia*. In *Momonia* concluduntur *Trippetatia, Keria, Cosmaia, Desmondia, Tomondia,* nonnullaque alia. Est & alia Hiberniæ partitio, quam in Tabula generali etiam attigimus: hæc magna cum cura & diligentia est consideranda; si quis hujus Terræ statum cognitum, ac perspectum habere aveat. Quare observare diligenter oportebit Hiberniam in duas partes distributam esse in Anglicam & Hibernicam: Hanc Germani & genuini Hiberni, illam Anglorum progenies incolit: eaque portio plebeio sermone, *Anglica Provincia* nominatur, quod sit Anglorum territorijs, quasi palis & septis circumsessa. Etenim postea quam Angli Dermicium, exactum Regem, Hibernicis hostibus, armis castrisque oppressis, in patriam atque adeo in regnum restituerunt: Angli victores sedem stabilem & domicilia certa, in lectis Hiberniæ locis habuerunt: deinde cum inter se & domitos Hibernos, quædam quasi Insulæ divortia fecissent, illam partem, in qua Coloniam collocarunt, Anglicam Provinciam appellaverunt. Hac major Lageniæ & Mediæ pars, ac ea Vltoniæ portio, quæ Vrilia dicitur, continetur, sed præcipua Lageniæ particula, quæ Fingalia vocatur Dublinio, ad Aquilonarem plagam finitima, primas tenet: Media secundas. Mercator autem partes priore distributione a nobis positas, quatuor tabulis luculenter exhibet ab Vltonia, Connacia, Media & parte Lageniæ facto initio. Harum omnium Partium, quo ordine ab authore nostro ponuntur, delineationem, quam potero fidelissimè, proponam. Offert se primo loco Vltonia. Pars hæc Hiberniæ prima Latinè *Vltonia* dicitur, Anglis *Vlster*, Hibernicis *Cui Gully* id est Provincia *Gully*, Britannis *Wltw*. Protenditur ad Mare Hyperboreum, & hinc *Buinda* a Media, illinc *Erno* Lacu & *Bannia* fluvio a Connacia dirimitur. Regio ampla alicubi ferax, alicubi macra, viriditate tamen ad aspectum ubique jucunda, & pecoribus refertissima. *Ioannes Cursius* primus Anglorum hanc regionem aggressus est, & Duno, Armachaque expugnatis, universam aut bello, aut deditione complexus est, primusque Vltoniæ Comes est dictus: sed cum illi res prosperè gestæ ita invidiam conflassent, ut ex suis virtutibus, aliorumque vitijs in exilium ageretur; *Hugo de Lacy* qui illum bello persequebatur, datus erat a Rege Ioanne successor. Hujus unicam Filiam Gualterus de *Burgo* Dominus Connaciæ uxorem duxit, & uxorio jure creatus est Vltoniæ Comes, permansitque ille honor in Richardo filio, ut Ioannem Nepotem taceam qui ante Patrem obijt, & Guilielmo Muto hujus Joannis Filio ex Elizabetha Clara (hærede altera Gilberti *Clare* fratris sui) qui a suis interfectus Elisabetham unicam Filiolam reliquit, quæ Leonello Clarentiæ Duci enupta. Per hujus verò unicam Filiam ad Mortuomarios, ab illis rursum per Filiam ad Richardum ducem Eboracensem Vltoniæ titulus est devolutus, cujus Filius Edwardus IIII Rex Angliæ sacro patrimonio sive Domanio, ut vocant, Regio adjunxit. Quo tempore cùm Anglia in partes discederet, intestino exardescente bello & Angli qui hic meruerunt, Vltonia relicta, domum profecti partes sequerentur *O-Neali*, & alij Hibernicæ originis in has regiones involarunt, & ita barbariè efferarunt, ut nihil supra. Iam inde enim non solum qui ex *O-Neali* sunt familia, sed etiam qui viribus & gratia plurimum valent, *O-Neali* Titulum tanquam honorarium usurpant, Vltoniæ Dominos se gerunt, & miserum populum pensitandis tributis exhauriunt: adeo ut hæc Provintia quæ suis Comitibus olim triginta millia Marcarum dependit, nunc vix pauxillulum nummorum Anglo reddat.

Regio. Nomina. Situs. Soli quali. Imperium.

Dividitur Vltonia in citeriorem & ulteriorem. Citerior tres habet Comitatus, *Louth. Down* & *Antrimme*: Vlterior septem *Monahon, Tiroen, Armack, Colrane, Donergall, Fermanach*, & *Cavon*. Ptolemæi vero ætate hanc universam incoluerunt *Voluntij, Darni, Robogdij*, & *Erdini, Voluntij*, unde *Gulij* & *Vlster* forsitan profluxerunt, tenuerunt tres Comitatus *Down, Antrimme* & *Louth*, qui & *Iriel* dicitur, cujus Comitem primum Joannem *Brimicham* creavit Rex Edwardus secundus, quod justo prælio Edwardum Brusium Scotum, qui se Hiberniæ Regem declaraverat, ad *Dundalk* oppidum maritimum profligavit & occidit. Regiones etiam adjunctas insederunt, quarum nomina Latino sermone eloqui vix datur, *Tiroen* scilicet, quam nonnulli *Eugenij terram* Latinè interpretantur, *Brenny, Iueagh, Mourne,* & regiones illas quas Anglica *Fritz-Vrsorum* familia occupat, qui nunc degeneres eodem sensu *Mac Mahon. I. Vrsi filij* appellantur, cum Kilwarny, & Kilulto & Sylvis densissimis & Chersonesis duabus *Lecale* & *Arde*. Nihil in his memoratu dignum occurrit nisi Hibernicos Regulos commemorare velim. Melioris notæ inter Vrbes solummodo est *Armach* sedes Archiepiscopi & totius Hiberniæ metropolis, ab Armacha Regina sic dictam fabulantur Hibernici sed Camdeno eadem esse videtur, quam *Dearmach* vocat Beda; & *Roborum Campum*, ex lingua Scotica sive Hibernica interpretatur, ubi circa annum salutis 1olx Monasterium extruxit celeberrimum Columbanus. Quod tandem eodem quasi tempore, tum in Metropolitanam sedem a Viviano legato evectum, & a Ioanne Cursio in Anglorum potestatē redactum,

Urbium nomina.

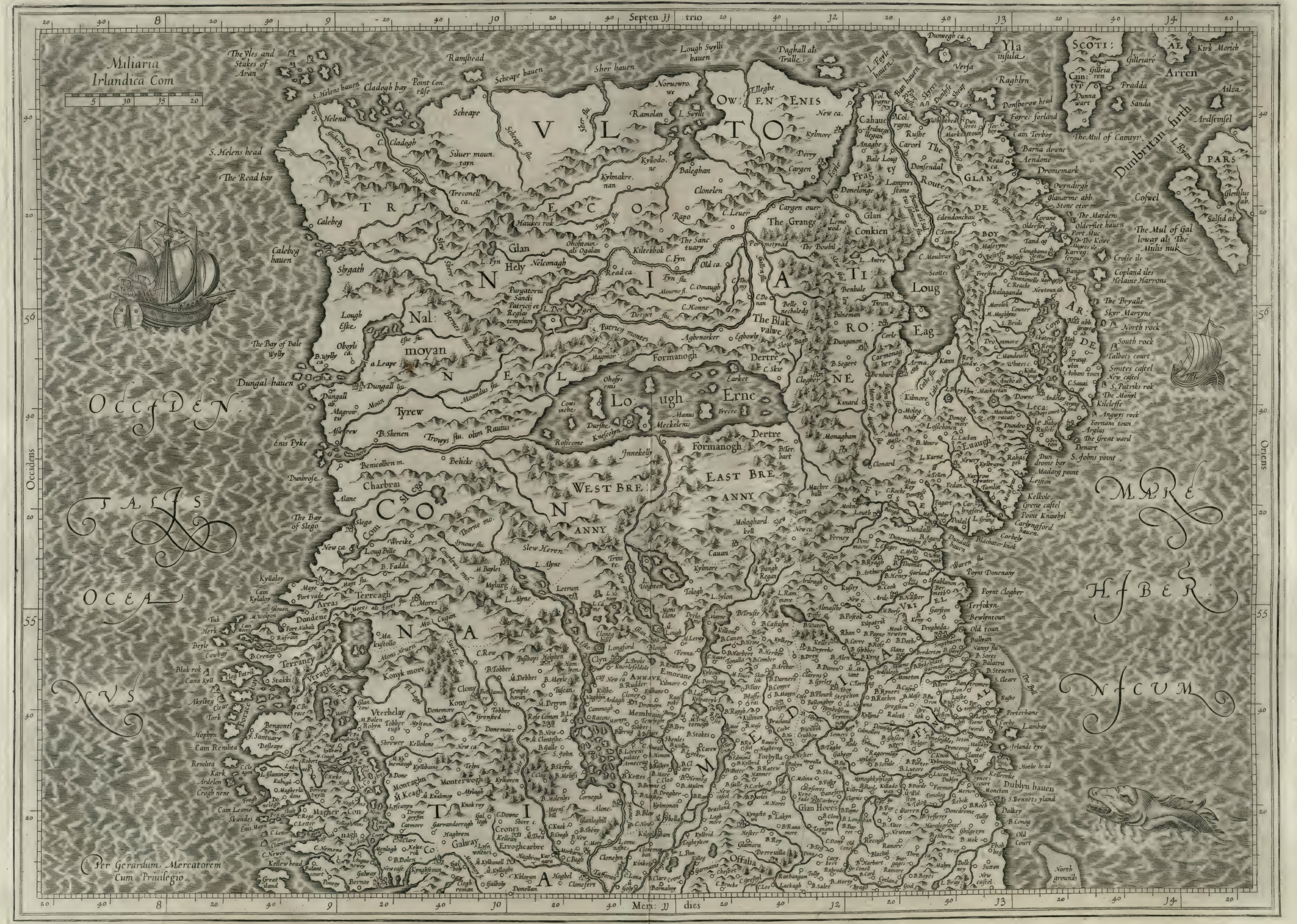

Miliaria Irlandica Com
Septen trio
Mem dies
Occidens
Oriens
OCCIDEN TALIS OCEA NVS
MARE HIBER NICUM
V L T O N I A
OW EN ENIS
T R C O N N E L L
Nal moyan
C O N N A C I A
Lough Erne
Loug Eag
WEST BRE ANNY
EAST BRE ANNY
Formanogh
Dertre
Yla insula
SCOTI
Arren
Cantyr
Dunbritan firth
The Mul of Galloway als The Mulis nuk
Dublyn hauen
Lambay
Offalia
Galway
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

Lacus. redactum, nostraque ætate templum illud antiquum a profligatissimo rebelle *O-nealo* incendio est deformatum. Regio multis & immensis lacubus interfusa, inter quos lacus *Eaugh* qui statim ab *Armach*, latè diffunditur; & ad orientem solem *Kilulto, Kilwarney*, & *Diffrin*. Sylvæ impeditiores usque ad Sinum illum pertingunt, qui angusto meatu admissus ita se insinuat & variis recessibus Terram excavat, ut duas faciat Chersonesos, *Lecale* ad Meridiem & *Arde* ad Aquilonem. *Lecale* totius Hiberniæ longissimè in Ortum prominet, extremumque ejus promontorium, quod nunc Nautis *S. Iohns Foreland*, Ptolemæo *Isanium* vocatur, forsitan a Britannico *Isa*, quod infimum sonat. In ipsius Isthmo *Dunum* floruit, cujus meminit etiam, sed non suo loco Ptolemæus, nunc *Down*, vetustæ sanè memoriæ oppidum, sedes Episcopalis & Patricij, Brigidæ, Columbæque sepultura insigne, quorum Monumenta Leonardum Grejum Proregem demolitum fuisse fama obtinet. *Arde* è regione jacet tenui alveo divisa, quam Savagi Anglica familia jam degener olim occupavit, in quam Thomas Smith Eques Auratus, & Reginæ a secretis præclaro ausu, sed infesto fato Coloniam non ita pridem duxit: Filium enim naturalem, quem præfecerat ex insidiis interceptum canibus objecerunt Hibernici, cujus immanitatis pœnas perditissimi illi rebelles postea gravissimas persolverunt, interfecti, & lupis in prædam dati. Sunt & alij Lacus, de quibus in generali descriptione mentio a nobis facta est. Inter fluvios primū *Vinderius* flu. occurrit, qui nunc *The Bay of Knocfergus*, ab imposito oppido munito & portu tuto, quem Angli *Knocfergus*: Hibernici *Caregfergus* vocant, id est *Fergusi* scopulus, quod nomen a Fergusio ibi submerso invenit. Deinde *Banna* eximiæ, ut inquit Giraldus, pulchritudinis fluvius, quod nomen testatur, ex lacu *Eaugh* se in Oceanum duplici ostio transfundit, Salmonibus totius Europæ longè fœcundissimus, eo quod ut nonnulli existimant, sit omnium fluviorum limpidissimus, cujusmodi aquis Salmones unicè delectantur. Est & *Logia* flu. cujus meminit Ptolemæus, qui nunc *Lough Foile* paullo superius spatioso ostio in Mare prorumpit; & alii. Terra insuper immanibus sylvis umbrosa.

Flumina.

Sylva. *Darni* ultra Voluntios consederunt, ubi nunc *Claneboy, Rowte, Klynnes, Krine*, omnemque tractum maritimum usque ad *Loghfoile* tenuerunt. *Claneboy* lingua Hebernica *Gens flava*. O-Nealorum fuit possessio, & nequissimi illius rebellis Ioannis O-Neali fato nota, qui inter pocula hic a Scoto-Hibernis ex Hebridibus fuit interfectus: post cujus obitum hunc agrum Gualtero *D'eureux* Essexiæ Comiti concessit Regina Elizabetha. *Rowte* sedes erat *Mac-Guilli-norum* non obscurę in hac ora familiæ. *Glynnes* id est, *Convallis*, ad Barones Bissettos quondam spectavit, qui cum Patricium Atholiæ Comitem ob priuatas simultates sustulissent ex Scotia huc exulatum venerunt, ac suę gentis familiam illustrem reliquerunt. Supra has *Glynnes*, ex adverso Insulæ quam Ptolemæus *Ricnean*, Angli *Raclynes* vocant, *Krine* sita est *O-Cahani*, regiuncula quam Banna interluit, & *Logia* nunc *Loughfoile*. Ad quod flumen non obscura supersunt nominis Darniorum vestigia in lacu *Der*, de quo Nechamus:

Lough Der aquis dives lacus est, Vltonia novit
Commodus indigenis utilitate placet.

Nec non in castro *Derry*, ubi anno clↄ Iↄ lxvi Edwardus Randolphus veteranæ militiæ nomine clarus, vitam patriæ summa cum gloria profudit, & ita O-Nealum omnibus tunc ad ultimum copiis in Anglos connixum fudit, ut jam inde vires nunquam recolligeret. *Robogdij* supra Logiam locati omne Septentrionale illud Hiberniæ littus tenuerunt, ubi *O-Dongherti*, obscurioris notę Regulus multum valet. Inter hos *Rabogh* viculus Episcopalis antiqui Robogdiorum nominis expressa retinet vestigia, sed quodnam sit *Robogdium* promontorium nisi sit *Faire Foreland*, planè se nescire inquit Camdenus. Ab hoc scopuloso tractu extrema reflectuntur littora per *Swilly* Lacus ostium, qui Ptolemæo *Argita* dici videtur. Vlterius magis ad Occasum *Vennicnij* egerunt in *Tirconell*, ubi *Mac Rwyny Fayd, Mac Swyny Netoeth* & *Mac Swyny Bannigh* plurimum possident. *Viduam* flumen *quod* nunc *Chrodagh* & *Vennicnium* Promontorium quod nunc *Rames head*, & *Boreum* Promontoriū, quod nunc *S. Helens head* inter hos statuit Ptolemæus. A Boreo Promontorio unde retrahuntur in meridiem littora, ubi nunc *O-Donel, O-buil*, & *Mac Guir* magni nominis Reguli habitant, consederunt olim *Erdini*. Hic est *Erno* lacus, de quo in generali descriptione diximus, & alter xv ab hoc milliaribus ad Arctum distans, in quo Insula eminet, & in ea ad monasteriolum specus observantium nescio quorum spectrorum terrore, & horrendis visis decantatus, quem aliqui Vlyssem effodisse ridiculè somniant, cum inferos adiretur. Incolis hodie *Ellanū frugadory*; id est Insula Purgatorij, & Patricij Purgatorium nominatur. Patriciū enim Hibernorum Apostolum a Deo ardentissimis precibus impetrasse creduli affirmant, ut pœnæ & cruciatus qui impios post hanc vitam manent, ob oculos hic proponerentur, ut insita suis Hibernis peccata, & gentilium errores facilius extirparet. Cæterum cum *Regis* hic locus in Patricij vita nominetur, *Regiam* alteram fuisse quam Ptolemæus memorat, existimat Camdenus, cui suffragatur apud Geographum situs. Præter hoc Patricij, etiam aliud in hac Insula Brendani Purgatorium fuit, sed cum non invenerim locum, inquit Camdenus, accipe quod solum inveni, Nechami de illo Tetrastichon,

Asserit esse locum solennis fama dicatum
Brendano, quo Lux lucida sæpe micat:
Purgandas animas datur hic transire per ignes;
Vt dignæ faciei Iudicis esse queant.

Hi sunt antiqui Vltoniæ incolæ, quibus tandem permixti Scoti; hinc Scotorum nomen in Borealem Britanniæ plagam transvexerunt. *Sex enim* (ut author est Giraldus) *Muredi Regis Vltoniæ Filij Boreales Brittanniæ partes circa annum salutis* CCCC *occuparunt, unde Scotia specificato vocabulo appellata.* Archiepiscopus unus in Vltonia, qui sedem suam habet Armachiæ, & Primas totius Hiberniæ dicitur. Hos habet suffraganeos Episcopos, *Maeth*, & *Deren, Ardach* fortè, *Arde: Kilmore, Cloegher: Doune, Coner: Kloncknos, Raboo*, fortè *Rapo, Dromoore*. Regio hæc ut sine subactione inhorrescit, ita Incolarum ingenia sine humaniori cultura maximè efferantur.

HIBERNIÆ III TABVLA

In qua Momonia & Lageniæ Reliqua.

CONNACIA.

CONNACIA secunda Hiberniæ pars, aliis *Connachtia*, Anglis *Connach*, & Hibernis *Connachty* dicitur. Ad Occasum vergit, Seno, flumine *Banna*, & Oceano inclusa. Hanc antiquitus Ptolemæi ætate *Auteri* & *Nagnatæ* totam insederunt. Tam arcta verò cognatio inter *Nagnatas* & *Connaghty* intercedere videtur, ut vel *Connaghty* inde enatum, vel hoc nomen *Nagnata* a *Connaghty* detortum existimare liceat. Nisi quis a *Nagnata* Portu cujus meminit Ptolemæus *Connaghty* factum suspicetur, & inde regioni nomẽ impositum. Portus enim *Cuon* patria lingua dicitur, cui si addas, *Nagnatæ*, a *Connaghty* non multum abludet. Cæterum Regio ut alicubi læta, & ferax, ita subuvidis quibusdam locis, herbidis tamen, quos a mollitie *Boghes* appellitant, ut reliqua, passim insula, periculosa, & Sylvis opacioribus & crebrioribus condensa. Ora autem maritima multis Sinibus, & navigabilibus alveis pervia Accolas ad navigationes quodammodo invitat, & provocat, sed innatæ desidiæ dulcedo ita detinet, ut ostiatim malint victum quærere, quam honestis laboribus paupertatem repellere. In Hibernicis proditum est historiis *Turlogum O-mor O-conor* huic regioni cum imperio olim præfuisse, totamque inter duos Filios, Cahelum, & Brienũ divisisse. Advenientibus vero in Hiberniam Anglis Rothericus præfuit, qui Hiberniæ Monarcham se dixit, sed ille Mole Anglici belli imminentis territus se in Henrici secundi fidem, non tentata Martis alea, contulit. Cum autem statim a fide deficeret, Milo Coganus primus Anglorũ Connachtiam, sed irrito incœpto, aggressus est. Postea Guilielmus filius Aldelmi, cujus posteri de Burgo, & *Bourki* Hibernicè vocantur, Gilbertus de *Clare* Comes Glocestriensis, & Guilielmus de Berminghan primi Anglorum hanc regionem perdomuerunt, & ad humanitatẽ imbuerunt, *Bourkus* vero sive de Burgo, & ejus posteri totius Connachtiæ Domini appellati, hanc Provinciam cum Vltonia diu summa tranquillitate administrarunt, & opimos reditus collegerunt, donec unica Richardi de *Burgo* filia Connachtiæ, & Vltoniæ ex asse hæres elocata fuerat Leonello Clarentiæ Duci, Regis Edwardi tertij Filio. Cum autem ille in Anglia ut plurimum hæreret, & qui illi successerunt Mortuomarij, patrimonium in Hibernia negligentius haberent, *Bourki* affines, quos illi suis terris præfecerant, Dominorũ absentia, & turbulentis in Anglia temporibus freti, contempta legum authoritate, inita cum Hibernicis societate, & contractis nuptijs, universam Connachtiam sibi occuparunt, & paullatim degenerantes, Anglico cultu deposito, Hibernicos mores induerunt. Hodie in sex Comitatus distribuitur, *Clariæ*, *Letrimme*, *Galweiæ*, *Resecomin*, *Majo*, *Sligo*. Sunt etiam in hac Baro *de Atterith*, Baro *de Clare*, & alij. Est hic *Galveia*, Oppidum ab exteris negotiatoribus valde frequentatum, & opulentis mercatoribus suumque negotium bene gerentibus cumulatum. Ferunt Mercatorem transmarinũ qui habuit cum his oppidanis commercium, olim percunctatum ex Hiberno quodam, in qua Galveiæ parte Hibernia consisteret? Oppidum pro regione, contraque insulam pro municipio accepit. Galveiæ annumerantur *Anneria*, *Claria*, *Sligaia*, *Arctlonia*, & *Alonia*, Oppidum non contemnendum.

Regio. *Nomina.* — *Soli fertilitas.* — *Imperium Majorum* — *Vrbium nomina.*

Auteri autem quos dixi, Australiorum hujus Connaciæ Partem olim occuparunt, ubi nunc *Twomondia* sive *Claria*, *Clan Richardi* regio, & Baronia de *Atterith*, quæ Auterorum nomen in se planissimè prodit. *Twomond*, Giraldo *Theutmonia* (quæ quamvis ultra Senum jaceat Momoniæ adjudicatur) grandiori promontorio in mare projicitur, sede Archiepiscopali, quam *Toam* dicunt, & suis Comitibus celebris, *Obrenis* scilicet, qui è veteribus Connaciæ regulis oriundi, ab Henrico VII Twomondiæ Comitum titulo sunt honorati. Hæc regio vel maxima ejus pars Anglis *Clariæ* Comitatus appellatur, a Thoma *Clare* juniori Filio Gilberti primi Comitis Glocestræ, cui hanc regionem Rex Edwardus primus concessit, *Clan-Richard*, id est, *Terra filiorum Richardi*, his est contermina, nomẽ Hibernico more a Richardo quodam sumpsit ex Anglica familia, *de Burgo* sive *Burgensis* dicta, quæ postea maximi nominis, & potentiæ in hoc tractu fuit, & e qua Richardum de Burgo Henricus VIII Comitem *Clan-Richard* creavit. *Atterith* vulgò *Athenri* bellicosum Baronem suum Ioannem de *Berminghan*, Anglum, in suam laudem rapit, ex qua familia Comites de *Louth* sunt prognati, sed Berminghami hi Atterithienses quasi degeneres in Hibernicam jam barbariem prolapsi se Anglos vix agnoscunt. Inter hos *Auteros* *Ausobæ* fl. ostium a Geographo statuitur nunc *The bay of Galway* dici videtur. *Galway* enim Hibernicè *Gallive*, in ejus recessu cernitur, elegans sanè & turritum oppidum, quod fluminis beneficio diversas opes Terræ Marisque facili permisceat commercio. *Ravium* item Fluvium in Connacia statuit Geographus, sed inversis pro Banium literis, quo etiamnum nomine innotescit, *Banny* enim accolis nominatur, qui ex *Erno* Lacu emissus Connachtiæ & Vltoniæ limes dignoscitur.

Ad incolas redeo. Connaciæ reliquum ad Boream occuparunt olim *Nagnatæ* usque ad Bannum fluvium qui Vltoniam & Connaciam interdividit, ubi *O-Conor*, *O-Roerck*, & *Mac-Diarmod* sylvestres Hibernici rerum quodammodo potiuntur. Littus verò ab Ausoba dorsum agit per Insulas *Arran*, *Iniseeath* Colmanni Monasterio olim notam, & *Inis Bovind*, quam Beda ex Scotico sermone *Vitulæ albæ Insulam* interpretatur. Retrahitur inde littus ad *Libnij* fluvij ostium, quem exulantem ad suam *Dubliniam* reducit Camdenus, sed locus quem designat Ptolemæus, nunc *The bay of Slegah* vocatur. *Nagnatam* urbem hic ponit Ptolemæus, sed quænã illa sit, eruere non est mei ingenij, inquit Camdenus. Archiepiscopus hic unus qui *Twenij* vulgo *Toam* residet, & Momoniæ adjudicatur, sub quo hi sunt Episcopi Suffraganei: *Kilmako*, *Olfine*, *Bishops Helphen*, fortè: *Avaghdoune*, *Clonfert*, *Moroo*.

IRLANDIAE REGNUM.
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Miliaria Irlandica Communia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Mor Weridh Britannice Canalis S.ti Georgij Anglis.
VERGINIVS OCEANUS
Sinnei fluminis aliquot Insulae
Iuxta Kilkenny
Insulae & portus aliquot in Balatymorbaye
The bay of Galway
Bantre bay
Dyngle bay
Cape Cleare
North grounds
Middel grounds
South grounds

MEDIA.

Regio. Nomina Vnde ducta

MEDIA tertia Hiberniæ Portio, quam patrio vocabulo *Myh* dicunt, Angli *Methe*, Giraldus *Midiam* & *Mediam*, forsitan quod sit in ipso Insulæ medio. Umbilicum enim Hiberniæ *Killair*, in hac parte castrum, quod videtur esse Ptolemæi *Laberus*, perhibent, ipsumque nomen non aliud innuit: *Lair* enim lingua Hibernica medium significat.

Richardus vero Stanihurstius de Mediæ Etymo hæc habet: Anno 2535. quinque Germani Fratres Insulam occupantes, statuerunt eam in quatuor provincias æqua portione distribuere, ut singuli Fratres in singulis provincijs perpetuum imperium firmarent. Quod satis concinnè factum fuit. At vero ne ætate minorem, cui Slanio nomen erat, prorsus indotatum relinquerent, una voce consentiebant, aliquas e quatuor partibus glebas decerpere, ijsdemque Slanium munerare. Ille quidem munus hoc prompta animi voluntate accepit: exinde Mediæ appellationem emanasse, probabile nonnullis, & penè verum videtur. *Situs. Soli fertilitas. Imperium Majorum* Hæc ab Hibernico Mari ad Sineum usque flumē protensa jacet, quod flumē ipsam a Connacia disterminat. Aërē habet salubrē aspectumque delectabilē. Fertilis est Frumento, Pascuis & Armentis, affluens Carnibus, Butyro, Caseo, Lacte, & similibus: ac propter populi multitudinem, Castrorū & Oppidorum fortitudinē & pacem inde natā vulgo *Camera Hiberniæ* audit. Scribunt Hibernici regionē hanc suos quondam habuisse Reges, Slaniumque Hiberniæ Monarchā postea regali mensæ appropriasse. Cum autē Angli pedā in Hibernia fixissent: Hugo Lacejus maximam ejus partem subjugavit, illique in Feudum concessit Rex Henricus secundus, *Dominumque de Media* dixit, qui ab Hibernico dum *Derwarthæ* castrum conderet ex improviso capite truncatus; ille duos filios suscepit Hugonem Comitem Vltoniæ, & Walterum Dominum de Trim, qui Gilbertum superstite patre defunctum genuit. Per Gilberti autem filias Margaretam & Matildem, altera pars per *Ienuillos* ex familia Lotharingica, & *Mortuomarios* in dominum Regium; Petrus enim de *Ienevill* ex illa Matilde natus Ioannam Rogero de *Mortuomari* Comiti *Marchiæ* enuptam genuit: altera per *Verdonos* ad varias in Anglia familias est devoluta. Patrum memoria in duas partes publico ordinum conventu divisa fuit hæc regio, in Mediam scilicet Orientalem, & Occidentalem. Orientalem *Boandus* flu. qui Ptolemæo *Buvinda* primū interfluit, & postea cum *Droghda* elegans & frequens Oppidum a ponte sic dictum alluerit, hanc partem ab Vltonia secludit. Occidentalis Media præter *Laberum* jam dictum, & *Deluin*, quæ olim Petrum *Meset*, nunc clarissimam Nogentorum ex Anglia familiam Baronis honore exornat, nihil memorandum habet. Gilbertus enim *Nogent* (ut habet Richardus Stanihurstius, qui de rebus Hibernicis disertè scripsit) vir census equestris ob operam bello Hibernico egregiè navatam Delviniæ & Fouriæ colonijs ab Hugone Lacejo Mediæ expugnatore donatus erat, e cujus stirpe Delviniæ Barones enati sunt. Hibernicas gentes *O-Malaghlem. Mac Coglan, O-Madden, Magoghigan*, quorum vel nomina barbarum quiddam strepunt, libenter alijs relinquimus. *Oppidorū nomina. Lacus. Flumina.* In Media autū oppida numerantur *Pontana*; que vulgariter *Droghdaia* nominatur, Oppidum lautissimum, portum habens navium stationi perappositum. Sunt tamen qui mediam hujus Oppidi partem, nimirum trans flumen in Vltonia ponant. Insunt item in Media *Molingaria, Fouria, Delvinia, Trimmia, Kellesia, Navania, Aboia, Dulekia* & *Scrinia*. Sunt & in hac provincia propè Foneram tres Lacus ad invicem non remoti, quorū quilibet piscium suum genus continet: ad quem numquam alij Pisces accedunt, licet tamen fluminis interlabentis benificio vias commeabiles habeant: quinimo si Piscis unius ad lacum alterius deferatur, aut moritur aut ad priorem redit. Fluvij hic sunt *Boandus*, de quo supra, qui a velocitate nominatus videtur: *Boan* enim tam Hibernicè quam Brittannicè velocem denotat, Nechamusque de hoc cecinit.

Ecce Boand qui Trim celer influit istius undas,
Subdere se falsis Drogheda cernit aquis.

Trim vero illud, Oppidum est melioris notæ, & antiqua quasi Baronia Lacejorum. Est & Sineus fl. quem inter Mediam & Connaciam interlabi diximus, hic Ptolomæo *Senus*, Orosio *Sena*, & nonnullis exemplaribus *Sacana*, accolis vero *Scannin* dicitur, id est, ut aliqui interpretantur, *Flumen antiquum*. E *Therne* Montibus in Vltonia effunditur, continuoque secans in Meridiem agros, modo se in stagna refundit, modoque in angustias se resorbet, cumque unum & alterum Lacum diffuderit, intra margines se colligens *Macolicum*, nunc, (ut Mercator noster observavit) *Malc* cujus meminit Ptolemæus invisit, statimque ab altero spacioso Lacu excipitur (*Lough Regith* appellant) cujus nomen & situs, *Regiam* urbem quam Ptolemæus eo loci statuit, non procul abfuisse quodam modo subinnuit. Vbi vero Lacum hunc prætervectus angustiori alveo intra ripas se colligit, *Athlon* Oppidum illi insidet, sub quo flumen ponte e vivo saxo pulcherrimo magno seditiosorum terrori Dominus *Henricus Sidnæus* laudatissimus Hiberniæ Prorex non ita pridem conjunxit. Inde Vero Senus maximarum navium capax diducto alveo Limiricum urbem, Hibernicis *Loumneagh*, Anglis *Limerike* amplectitur. Hinc per sexaginta plus minus milliaria Senus rectus, grandisque in Occasum properat, demumque in Oceanum Occidentalem vasto Ostio ad *Knoc Patric*, id est *Patricij collis*, evolvitur. Sic enim Nechamus locum illum vocat in his de Seno versiculis.

Fluminibus magnis lætatur Hibernia, Sinius
Inter Connatiam, Momoniamque fluit.
Transit per muros Limirici, Knoc Patric illum
Oceani clausum sub ditione videt.

HIBERNIÆ IIII TABVLA;

Quæ Orientalem partem continet, & sequentia territoria inspectori offert:

Glandeboy, Tirone, Arde, Lecale, Euaugh, Arthule, Newry, Morne, Fuse, Vriel & alia plura, Civitates quoque Armack & Downe.

LAGENIA.

IN nostri authoris Partitione Mediam sequitur *Lagenia* quarta Hiberniæ pars, Incolis *Leighnig* Britannis *Leyn*, Anglis *Leynster*, Scriptoribus Latinis *Lagenia* in antiquis Sanctorum vitis *Lagen*. Tota maritima ad ortum Hiberniæ jacet, a Momonia *Neoro* fluvio quē multis tamen in locis transcendit: a Connacia aliquamdiu *Sineo*, a Media suis limitibus terminata. Ptolemæi ætate sedes erat *Brigantibus*, *Coriondis*, *Menapijs*, *Caucis* & *Blanis*, & ab his *Blanis* fortasse diducta & contracta illa recentiora nomina *Lein*, *Leinigh* & *Leinster*. Fertilis & frugifera est Terra, mitissimo Cœlo, nec inclementibus Incolarum Ingenijs. Distinguitur nunc in Comitatum *Wexford*, *Caterlogh*, *Kilkenny*, *Dublinensem*, *Kildariensem*, *Comitatum Regis*, *Comitatū Reginæ*, *Longfford*, *quibus Fernes* & *Wicklo* nunc annumerantur. Hosce Comitatus jam ex ordine lustrabimus, cum Camdeno, secundū populos quos hanc Hiberniæ partē habitasse scribit Cosmographus. *Brigantes* sederunt inter Suiri ostiū, confluentesque *Neori & Barrow*, qui *Birgus* Ptolemæo dicitur, sub urbe *Waterfordia*. Quia vero Brigantium urbs fuerit antiqua in Hispania, *Brigantia* dicta, omnem movet lapidem *Florianus del Campo*, ut hos Brigantes ex sua deducat Hispania. Si vero hujusmodi conjecturæ sit locus, æquè probabiliter a Brigantibus in Britannia, quæ gens vicina & numerosissima, deducerentur. Sin autem verum sit, quod quædam exemplaria habent hos Birgantes dictos fuisse, a *Birgo* flumine, quod circumcolunt, nominatos fuisse, ipsum nomen fere persuadeat. Inter *Neorum & Birgum* habitarunt *Coriondi*, ubi nunc *Carleo*, sive *Caterlogh* Comitatus, & agri Kilkenniensis pars non minima, atque etiam ulterius ubi *Ossiria* Superior & *Ormondia*, quæ Hibernicis *Vrrown*, Anglis *Ormond*, & vulgo corruptissimè *Wormewood*. Harum neutra quicquam præter suos Dominos memorandum habet. *Ossiria* Superior enim suum Baronem Barnabam *Fritz patric*, ab Edwardo Sexto eo honore auctum habet. Ormondia autem ex clarissima Butlerorum familia duodecim Comites numerat a Iacobo Primo, quem Edwardus III eo honoris evexit, cujus Majores jam olim honorarij erant Hiberniæ Pincernæ, unde illis hoc nomen *Butler* impositum. Quod vero nonnulli Hibernici, & qui fide digni videri volunt, homines quosdam in hoc tractu quotannis in lupos converti affirmant, fabulosum sanè existimo, nisi forte illa exuberantis atræ bilis malitia, quæ Lycanthropia Medicis dicitur, corripiantur, quæ ejusmodi phantasmata ciet, ut sese in Lupos transformatos imaginentur. Nec ego aliud de Lycaonibus illis in Livonia transmutatis opinari ausim. Sub ostio Suiri *Menapij* tenuerunt promontorium ad Lybonotum, ubi nunc Comitatus Westfordiæ Hibernicè *County Reogh*. A Menapijs maritima inter Belgas gente, hos Menapios advenisse, nomen quodammodo innuit. Verum an ex his, vel illis Carausius ille fuerit, qui assumpta purpura Britanniam contra Dioclesianum occupavit, dixerint alij. Illum enim Menapiæ civem vocat Aurelius Victor, & *Menapia* urbs non in Belgica, sed in Hibernia à Geographis statuitur. Hoc ipsum promontorium *Hieron*, I. *Sacrum* vocat Ptolemæus, & eadem significatione ab Incolis etiam vocatum fuisse non dubitarim. Hujus enim extremum Oppidum ad quod Angli primam excensionem in hanc insulam fecerunt, *Banna*, quod sacrum sonat, lingua patria vocarunt. Ab hoc Sacro promontorio littus in Ortum obversum ac Septemtrionem longo tractu procurrit, cui vadosa objacent in mari loca navigantibus insidiosa, quæ nautæ *The grownds* vocant. *Cauci*, qui item gens erant maritima Germaniæ, proximè Menapios habitarunt, non eo intervallo quo in Germania dissiti. Horum fuit maritima illa regio, quam *O-More* & *O-Brin* Hibernicæ familiæ incolunt, una cum Comitatu Kildariensi. Kildariensis Comitatus ager est lætissimus, de cujus pascuis Giraldus illos Virgilij versus usurpat: Regio. Nomina.

Et quantum longis carpunt armenta diebus
Exigua tantum gelidus ros nocte reponit.

Gigantum vero choream quam hoc in agro statuit Giraldus, fabulosæ antiquitatis admiratoribus libenter relinquo, non enim ego fabellis indulgere decreui. Vltra Caucos egerunt *Eblani*, ubi nunc ager Dublinensis & *Meth*, altera e quinque Hiberniæ portionibus. Comitatus vero Dublinensis ad mare est gleba fertili, pascuis lætis, sylvis autem ita nuda, ut cespite bituminoso, vel fossili ex Anglia carbone plerumque utatur. Incolis autem & Oppidis refertissimus. Ubi *Lifnius* flu. in mari se condit *Houth* mări fere circumfunditur, a qua S. Laurentinorum familia Barones *de Houth* nominantur. Interius Dublinensibus adjacet ad Aquilonem *Fingall*, cultissima regiuncula, & quasi hujus Regni horreum: tantam Frumenti vim quotannis suppeditat, certatque hic quodammodo Tellus cum agricolarum laboribus, quæ alibi per hanc insulam neglecta & inculta de ingnara Incolarum desidia gravissimè conqueri videtur. His expositis ad Urbes & Oppida transitum faciamus, Hic primum occurrit *Kilkenny* Neoro apposita id est, *Cella*, sive *Fanum Canici*, qui antiquitus ob vitæ solitariæ sanctitatem hoc tractu maximè inclaruit. Municipium est nitidum, elegans, copiosum & inter Mediterranea hujus insulæ facile primum. Dividitur Oppidum in Hibernicum & Anglicum; Hibernicum quasi suburbium est, & templum illud Canici habet quod & nomen dedit, & Episcopo sedem præbet. Anglicum vero Oppidum multo est recentius a Ranulpho tertio Cestriæ Comite constructum, moenibusque ab Occasu, a Rob. Talbotto viro nobili, & castro a Butleris, ut existimant, firmatum. Inferius ad eundem Norum sedet Oppidulum munitum Anglicè *Thomas towne*, Hibernicè *Bala mac Andan*, I. Oppidum filij Antonij, utrumque nomen ab extructore Thoma Fitz-Antonio Anglo inditum est, cujus hæredes etiamnum hujus Domini agnoscuntur. Est etiam hoc tractu antiqua illa urbs *Rheba*, a Ptolomæo memorata, quæ nomine Urbium nomina.

VLTONIAE ORIENTALIS PARS
Septen: trio
Meri dies
Occidens
Oriens
MARE HIBER NICVM
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Miliaria Irlandica Com
Miliaria Irlandica Parua
Loca aliquot sub Dondrome
2 Corow wynnaid
3 North water
4 Medel water
5 South water
6 Dommomore flu
7 Honodetokere flu
8 Drommena
9 Slew wyaghno
10 C. Dodall
11 C. Carlyngford
12 Grene hord
13 Litle ciland
14 Great eiland
7 Kerne Shalgue or huntinghill
6 Woodborne abb.
5 Galehamore
4 Cloughakirie.
3 Belwharsakel or Mar shalltown
2 Kernbroke
Lacus Eagh
Lough Erne
The Grange
Glan Conkien
The Bowhil
Benbale
The Blak valwe
Dungannon
Tirone
Clogher
Armagh
The Valley of Mologasshe
Monaghan
East Breanny
Louth
Dundalk
Dundalk bay
Arthule
Karegfergus Com
The Baye of Karegfergus
Belfast
Glan de Boy
Ardes
Lough Coyn
Hiles Co
Kinnalart
Lecale
Dondrome als Holy baye
Carlyngford hauen
Copland iles
The Maydens
Stone Otor
Olderflet hauen
Blak head
North rock
Skyr martyn
The Bryalle
Laune
Crosse ile
Strangford hauen
S. Patriks rock
Vriel
East Methe
The hauen of Dradath
Drogheda als Dradath
Terfokyn
Poynt Clogher als Terfokyn head
Poynt Donenany
Lough Rammore

mine etiamnum sarto tecto *Rheban* dicitur; sed pro urbe est planè πόλις ἄπολις ut inquit ille, paucule scilicet casulæ cum propugnaculo: Nobilem tamen virum N. de S *Michaele* Baroneti titulo exornat, qui vulgo *The Baronet of* casulæ cum propugnaculo: Nobilem tamen virum N. de S *Michaele* Baroneti titulo exornat, qui vulgo *The Baronet* *Rheban* appellatur. Est & *Lechlinia*, Hibernicè *Leiglyn*, Regium Oppidum a Bellinghamo illo nobilissimo Prorege, patrum memoria castro munitũ. Floruit & *Rosse* urbs ampla mercimoniis & habitatoribus frequens, ab Isabella Comitis Richardi *Strongbow* Filia, mœnibus magno ambitu armata, quæ solummodo nũc ostendit. Discordia enim inter cives & religiosos flagrante, jam pridem fere in nihilum recidit. Hic etiam *Menapiam* urbem statuit Ptolomæus, ad ostium Modonæ flu. quæ ita suis nominibus exciderunt, ut aliquid lucis in tantis tenebris elicere, planè diffidat Camdenus. Verumenimvero cum unum solummodo flumen hoc loco se effundat, quod nunc *Slane* dicitur, & ad ejus ostium ubi stagnat urbs sit Germanico nomine *Weysford*, totius Comitatus caput; *Slane Modonam*, quæ *Flemingos* olim Barones habuit & *Weysford Menapiam* fuisse, confidentius, inquit idem, conjectarim, eoq; magis quod hoc nomen sit recentius & ab illis Germanis impositũ, qui *Oustmanni* Hibernis appellantur. Cęterum non primæ magnitudinis urbs est, sed cum primis memoranda, quod primum totius Hiberniæ in Anglorum fidem, Stephanide Duce fortissimo oppugnante se contulerit, Anglorumque facta fuerit colonia: unde totus hic ager Anglis est refertissimus, qui Anglorum antiquo vestitu, & idiomate etiamnum utuntur, ita tamen ut Anglohibernicè planè loquantur. Dermicius, qui Anglos in Hiberniam vocavit, hanc urbem & viciniam Stephanidi in perpetuum concessit: sed cum ille jus suum Regi Henrico Secundo in manus tradidisset, in Strangbowum Comitem ille transtulit, ut clientelari jure a se & Regibus Angliæ teneret, unde per Comites Marescallos, *Valentios* e stirpe Lusigniana, & *Hastingos* ad *Greios* Dominos de *Ruthin* descendit, qui passim in antiquis Chartis *Waisfordiæ Domini* nominabantur. Est præterea in Comitatu Kildariensi *Kildaria* primum & præcipuum Oppidum, cui honori, erat in prima Ecclesiæ Hiberniæ infantia, Brigida virgo sanctitate & virginitate venerabilis. Richardi Comitis Penbrochiæ hæc fuit habitatio, postea Guilielmi Marescalli Comitis itidem Penbrochiæ ejus generi, per cujus Filiam quartam Sibillam ad Guilielmum de *Ferrariis* Comitem Derbiæ, & per ejus itidem ex ea filiam Guilielmo Vescy, cujus Filius Guil. *Vescy* Iusticiarius Hiberniæ cum Regis Edwardi primi gratia excidisset ob simultates inter ipsum, & Ioannem Filium Thomæ Giraldi, Filioque legitimo orbatus esset, concessit Kildariam & alias in Hibernia Terras Regi, ut Filium spurium de *Kildare* cognominatum de alijs terris *feofaret*. Paulloque post Ioannes ille Fitz-Thomæ Giraldi, cujus Majores in expugnanda hac Insula summa cum virtute desudarunt, ab Edwardo secundo Rege Angliæ castro & villa *Kildariæ* donatus primus Kildariæ Comes est creatus, a quo jam recta serie duodecimus Comes eo lætatur honore. In agro Dublinensi est non solum Lageniæ, sed totius Hibernię primaria civitas, quam Ptolemæus *Eblanam* dixit, Angli *Develin*, Latini *Dublinium* & *Dubliniam*, Cambrobritanni *Dinas Dulin* & Hibernici *Balacleig*, id est *Oppidũ super crates*, subjectis enim in palustri loco cratibus, conditam affirmant, uti Hispalis Hispaniæ, quam sic nominatam tradit Isidorus, quod in palustri solo suffixis pro fundo palis locaretur. Regia hæc hiberniæ Urbs est, Emporium nobilissimũ & primæ Iustitiæ forum, mœnibus validum, ædificijs splendidum, civibus frequens, Castello ab Henrico *Loundre* Archiepiscopo firmatum, & quindecim templis exornatũ, e quibus nobilissima sunt S. Patricij ædes a Roberto *Cumin* extructæ, seu potius restauratæ, quæ sedes Archiepiscopalis & Christi, in qua Richardus *Stronghbow* Penbrochiæ Comes, expugnator ille Hiberniæ splendido sepulchro conditur. Immunitatibus etiam gaudet multis. Olim pro summo magistratu Præpositum habuit, sed anno reparatæ salutis cIↃ CCCC IX, ut Major, & duo Ballivi quotannis eligerentur, concessit Henricus quartus. Ballivos autem postea in Vicecomites Edwardus VI commutavit. Elizabetha vero Regina ad ingenia melioribus literis excolenda faustis auspicijs Academiæ posuit fundamenta. Nec quicquam hic deest, quod in florentissima urbe desideres, nisi quod portui plurimum officit arenosus cumulus reciproco maris meatu, in *Aven-lisnij* ostium aggestus, sic enim præfluentem flu. vocant, id est, *amnis Lisnius*. De vetustate vero Dubliniæ quod dicam, nihil certi occurrit, vetustissimam tamen esse Ptolemæi authoritas persuadet, & eo sanè tempore, quo Ptolemæus floruit, ab Avellano conditam Cives produnt. Saxo Grammaticus Danicis bellis miserè convulsam fuisse tradit: postea in Eadgari Anglorum Regis potestatem devenit, quod Diploma datum confirmat. Deinde occuparunt Norwegi, unde in vita *Griffithi ab Cynan* Principis Walliæ legitur, Haraldum Norwegum, cum maximam Hiberniæ partem subjugasset, Dubliniam condidisse. Demum vero in primo Anglorum adventu eorum virtuti concessit, & ab illis fortiter defensa est, cum Ausculphus Dublinẽsium Princeps, & postea Gottredus Rex Insularum eam acriter undique adorirentur. Iam inde vero deducta in hanc ex Anglis, præcipuè ex Bristoliensibus Colonia, multis trepidis rebus, & angustijs, præclarè suæ fidei Anglorum Regi documenta dedit. Sed de his satis, ad

Montes. Montes & flumina transeo. Infra Ormundiam *Bliew Blemy*, (Bladinæ montes vocat Giraldus) se leviter convexis ju-
Flumina. gis attollunt, e quorũ visceribus, quasi maternis *Suirus*, *Neorus* & *Birgus* æduntur, & divisis alveis decurrentes, priusquam Oceanum adeunt, concordibus se consociant aquis, unde *Tres Sorores* ab antiquis dictæ. *Neorus* multa propugnacula & quędam stringit Oppida. *Birgus* nunc *Barow*, e Bladina etiam Monte profluens, solitarius multis anfractibus delatus, *Rhebam* prętermeat, aliaque oppida. Post *Neorus* & *Birgus* aquas commiscent, & pauca miliaria uno alveo emensi, *Suiro* sorori maximæ, & nomen & aquas offerunt suas, qui statim in Oceanum scopuloso ostio immergitur, ubi a sinistra angusta cervice excurrit promontoriolum, quod æditam turriculam navigantibus prætendit, a Rossensibus cùm floruerunt, positam, quo tutius ostia subirent. In hac parte *Modanum* flu. statuit Ptolemæus, de quo supra & *Ovocam* in regione maritima, ad quem *Arcklo* castrum sedet, qui fluvius, ut inquit Giraldus; *non minus influentibus, sinumque replentibus quam elapsis omnino marinis aquis innatæ dulcedinis saporem retinens illibatum usque in ipsum Mare impermixtas salsedine undas conservat.* Est & *Lisnius* amnis qui Dubliniam præterlabitur, hic raro rapidè fertur nisi post ingentem pluviæ vim, cæteroquin admodum sedatus fluit, *Lisnius* hic procul-dubio, a Ptolemæo memoratur: verum Librariorum incuria suo loco exulat. *Lisnius* enim fluvius eadem planè Latitudine ad alteram Insulæ partem, ubi nullus ejusmodi fluvius, in Ptolemæi Exemplaribus statuitur. Sed de exilio, si placeat ad suam Eblanam, jam post liminio redeat, & habeas, hosce Nechami de isto flumine versiculos:

Visere Castel-cnock non dedignatur Aven-liff,
Istum Dublini suscipit unda Maris.

Adjungam etiã quod idem Giraldus de *Wiclo* Portu *Ovocæ* proximo habet: quem *Winchiligello* appellat. *Est portus apud Winchiligello, eo latere Hiberniæ, quo proximus Wallias respicit, qui in generali Maris refluxu undas recipit influentes, in reversione vero fluctuum, quas jam recepit, emittit ac amittit. Est & alind ibi notabile, quia cum totũ jam sinum elapsis undis refluum mare deserit, per omnem tamen anfractum continua salsedine fluvius influens amaricatur.* Archiepiscopus unus in Lagenia, qui sedem suam habet Dubliniæ & Glandelachy, Glandeloyloug, & Primas Hiberniæ nominatur, sequentes subse habens Suffraganeos Episcopos *Elphine*, *Bisshops Helphen*, *Kildare*, *Fernes Ossorie*, *Leighlyn* aliis *Laghlyn*.

HIBERNIÆ V. TABVLA

Continens Vdrone Baroniam, partem Comitatus Reginæ, ac Dominij Fortoneſy; In Vdronis medio jacet civitas Laglyn, aliis Leighlin, Epiſcopali ſede ornata.

MOMONIA.

SVCCEDIT in noſtra Methodo *Momonia*, Hibernicè *Mown*, Anglicè *Munſter*, quinta & poſtrema Hiberniæ Pars. Ea Vergivio Mari ad Auſtrum expoſita jacet, a Connacia Sineo, a Lagenia Neoro fluvio alicubi diſcreta: bifariam quondam diviſa in Momoniam Occidentalem & Auſtralem. Occidentalem antiquitus habitarunt *Gangani*, *Luceni*, *Velabri* & *Vterini*, Auſtralem *Vdiæ* ſive *Vodiæ*. Nunc autem in ſeptem Comitatus diſtribuitur *Kerryenſem* ſcilicet, *Limiricenſem*, *Corcagienſem*, *Trippararienſem*, *Sãctæ Crucis*, & *Waterfordienſem*, quorum etiam in numerum *Deſmonia* jam accenſetur. Hoſce Comitatus ſecũdum populos quibus a Coſmographo tribuuntur breviter cum Camdeno percurremus. *Gangani* primo loco ſupra poſiti ex nominis affinitate ijdem cum *Concanis* Hiſpaniæ fuiſſe videantur quos origine Scythas, ſanguinemque equinum potaſſe (quod non inſolens jampridem ſylveſtribus Hibernicis) teſtatur Silius: *Regiõ. Nominã Situs.*

Iudicũ.14

Et qui Maſſagetem monſtrans feritate parentem,
Cornipedis fuſa ſatiaris Concane vena.

Et præter eum Horatius.

Et lætum equino ſanguine Concanum.

Kerry (ut nunc vocatur) ad Sinei oſtium eorum ſedes erat. Regio avijs, & ſylveſtribus Montibus ædita, quibus crebræ interſunt valles cavæ, nemoribus etiam condenſæ. Comitatus Palatini dignitatem, & jura Deſmoniæ Comites in hoc habuere, ſed hominum iniquitate, qui libertate uti & noluerunt & neſcierunt, in malorum ſentinam, & ſeditioſorum perfugium jampridem converſa erat. Sylveſtrium Hibernicorum animos ridicula opinio pervaſit & etiam perſuaſit, illum qui in militari illo barritu, ſive clamore quo in congreſſu magna vocis contentione utuntur, reliquorum clamori non reſpondeat, ſubito a terra arripi, & quaſi volantem in has deſertas valles deferri, ex quacumq; Hiberniæ regione, ibi gramine veſci, aquam lambere, nec male nec bene eſſe ſibi ſentire, rationis, non orationis uſum tenere, a venantibus demum miniſterio canum capi, & domos ſuas deduci. Hujus regionis mediam fluviolus nunc anonymus *Trailes* oppidulum quodammodo deſolatum (ubi Deſmoniæ Comites ædes habuerunt) præterfluens interſecat, 'quem *Dur* eſſe Ptolemæi, ſitus quodammodo innuit, & aſſeverarẽ, inquit Camdenus, ſi *Duris*, qui inter hujus occiduæ oræ Portus hodie cenſetur, ad hujus ſit oſtiũ, ut a nonnullis accepi. Non procul hinc *Smerwich* Statio (ſic contractè pro S. *Mary-wic*) cernitur, ad quam ante annos aliquot cum Giraldus Deſmoniæ Comes vir profunda in Principem & patriam perfidia, ſceleratè aſſiduis agrorum vaſtationibus Momoniam attereret, appulſa eſt tumultuaria Italorum & Hiſpanorum manus a Gregorio P. P. & Hiſpano in ejus auxilium ſubmiſſa, qui loco hic ſtativis munito, quem *Fort del Ore* vocarunt, minis cœlum terrebant. Sed illuſtriſſimi & bellicoſi Baronis Domini *Arthurij Grei* Proregis adventus, & primus impetus rem decrevit. Protinus enim ſe dediderunt, & maximam partem è medio ſublati, quod rebus hujus regni ſic ferentibus, & ſeditioſis undique imminentibus, conſultiſſimum & tutiſſimum videbatur. Ipſeque Deſmonius tandem trepida fuga in vicinas ſylvas conjectus, jamdudum in tuguriolo ab uno & altero milite irruente primũ ſauciatus, poſtea agnitus, capiteque truncatus perfidiæ, & vaſtatæ patriæ pœnas dependit. Ganganis ſubjecta eſt longe lateque ad Auſtrũ *Deſmonia*, Hibernis *Daſſown*, Anglis *Deſmond*, quondam a tribus inſeſſa populis, *Lucenis* ſcilicet, *Velabris* & *Ibernis*, qui *Vterini* in nonnullis exemplaribus concipiuntur. *Luceni* a Lucenſiis Hiſpaniȩ qui oppoſitam oram tenuerunt, & nomen & originem traxiſſe videantur. *Velabri* ab *Aber*, id eſt, *Aeſtuariis*, ſic ſunt nominati, quod ad æſtuaria ſederunt, unde etiam Artabris & Cantabris, facta appellatio. Hos ſtatuit Oroſius ad *Notium Promontorium*, hodie *Biar head* nautis, quod Hiſpaniam ſpatioſo intervallo procul ſpectat. Sub Notio hoc promontorio, *Iernus* fluvius ab Oceano ebibitur, ad quem *Dunck-eran* ſedes Epiſcopalis cernitur *Dunck-eran* h æc quȩ Hiberno-Scotis *Oppidum Eran* denotat, non ſolum ſe eſſe *Ivernim* urbem, quam Ptolemæus vocat, ſed flumen etiam eſſe *Iernum* illum expreſsè loquitur: cujus appellatio, ut totius Inſulæ, ab *Hier* Hibernicorum facta videtur, quod Occaſum ſignificat. Eſt enim ultimus hujus regionis ad Occidentem fluvius, ut ipſa Hibernia ultima totius Europæ Inſula. *Iberni* qui etiam *Vterni*, id eſt Camdeno Interprete, ſuperiores Hiberni hunc fluvium ad alterum Promontorij latus accoluerunt, ubi *Berehaven* & *Baltimore*, copioſa halecum piſcatura portus notiſſimi: Iuxta quos habitat *Mac-Carti More*, ex Hibernica origine Regulus, qui anno CIↃ IC LXVI poſſeſſiones & latifundia ſua Elizabethæ Reginæ Angliæ in manus tradidit, & ab ea recepit, ut Anglico more, clientelari jure, fiduciæ nomine teneret. Eodemque tempore Comes de *Glencar*; & Baro Valentiæ creatus eſt. Vir in hoc tractu magni nominis & potentiæ, Giraldidis olim infenſiſſimus, qui majores ſuos, ut ille contendit, Deſmoniæ Regis his avitis ſedibus exuerunt. Giraldidæ enim iſti, ſive *Fritz-Giraldes*, ex Kildariẽſi familia oriundi, devictis Hibernicis, ampliſſima hic ſibi latifundia acquiſiverunt, & ex illis Mauritius *Fritz-Thomas* primus Deſmoniæ Comes anno ſalutis CIↃ CCCLV ab Edwardo tertio creatus, hæreditatem adeo ſtabilem, & firmam reliquit, ut ad decimum ab eo Comitem perditiſſimum hunc rebellem, quem dixi, ille honor, quaſi perpetua quadam ſeriè deſcenderit. Poſt Ibernos *Vdiæ* qui & Vodiȩ habitarũt, cujus nominis veſtigium expreſſiori indicio ſe patefacit in agro Kilkennienſi, pars enim ejus maxima *Idou* & *Idouth* nominatur. Incoluerunt hi Comitatum Corcagienſem, Tripararienſem, Limiricenſem, Kilkennienſem, & Waterfordienſem. In Tripararienſi Comitatu, nihil memoratu dignũ ſe offert, niſi quod ſit ibi Palatinatus, & *Holy croſſe* in eo oppidulũ magnis gaudeat immunitatibus, quæ in honorem, ut perſuaſerunt Monachi, fragmenti Crucis Dominicæ

Septentrio
Catherlagh
Johns town
Courte Kyllaryk
Freyers town
Ben Querry
Staplers town
B.Corrak
Graynforte
Reginæ Comitatus
Garo
Parke
B.Carrik
Racorrak
Mahel
Kels
Balymuleran
C A T H E R
Barnyar. ghore
Clogh Grenant
B.Bren
B.Henry
Castlyn
Ratow
B.Growen
B.Bare
Kylmore
Mynde
Clonemuske
B.Lowe
Knok Bowre
Kylkole
B.Nonrye
Caronloste
B.Baltar
Temple fether
Carynlynlyne
Clogheristi
B.Rane
Kilknock
Tolocren
Old town
Caryhonden
Colon Mashonen
Ydogh
Orne
B.Tarsen
B.Traden
Fortoneley dominium
Seskyn Rother
Orcharde
Raphad
Kilbraker
Seskyn
B.Bola
B.Trast
Corincloe
B.Clonen
B.Bramle
Caros mosery
Laghlyn
Knockenoye
Kyllicoryn
Kylkonen
Kylmiglyn
C.Donye
old Laghlyn
Agha
Bure Duffe
L A G H
Rabellyn
Rahedin
Kyldrine
Fennog
B.Teg
Garrywret
B.Knohan
Kellynen
Dum Raghlyn
Wil.Rocystown
B.Temyng
Radulffe trenche
Clontoyle
B.Cow
Fulse
Droslew
Kyllarte
B.Moone
Synkyll
Court Fenour
Temple Nyuenne
C O M I T A T U S
Seskyn Reyne
Clone
Court thonder
Kermiston
Reybalte Mul. lyn
Kilmaloque
Caros wod
K Y L K E N N Y
Kilkrute
Glorum
B.Loughane
Raynele
Borayne flu.
Kylgrany
Dontonlake
Knock. Olarde
Drumffey
Cloymoney
B.Reiglyn
Cloghendel
Reynghery
Miliaria Anglica
B.Helen
Clowater
Coradrane
Tonroe
Kilcunyn
B.Selerk
B.Dore
Tondertea
Clongosth
Knok Squyre
Kylemonde
Ranglorum flu.
B.Comyn
Raghen der
Kyllatrum
The middel water
C O M I
T A T U S
VDRONE, IRLANDIÆ, in Catherlagh Baronia.
Bonase
Killenerk
Knock Brandof
Carrik Leygh
Carrikbrack
Baruas cally
Similine
Mamolode hill
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

Flumina. concessæ fuerunt. *Suirus* flumen nobile accolis *Showr* ex hoc Triparariensi agro in Kelkenniensē defertur, qui e Bladina monte profusus per *Ossiriam* inferiorem, quæ Butleris Comitis, & *Thurles* quæ illis Vicecomitis titulum præbet primum Cassiliam urbem adit Archiepiscopali dignitate ab Eugenio P P. exornatam, cui novem subsunt suffraganei Episcopi. Indeque juxta Waterfordiam alijs duobus fluvijs adauctus in Oceanum exoneratur. Unde Nechamus.

Suirius insignem gaudet ditare Waterford,
Æquoreis undis associatur ibi.

Vrbes & Oppida. Hactenus hanc partem Hiberniæ cum Camdeno percurri, restat nunc de Urbibus & oppidis hujus partis pauca explicare. Inter has primum sese offert *Waterfordia* quæ secundas inter Hiberniæ Urbes jure sibi vendicat, imprimis honesta & officijs fidelis civitas, fide & obsequio in Imperium Anglicum semper singulari. Postquã enim Richardus Comes Penbrochiæ expugnarit, Anglis Hiberniam subigentibus tutam fide sua, & quiete, securamque a tergo pacem semper præstitit. Unde Reges Angliæ plurimas, & maximas immunitates concesserunt, quas Henricus septimus auxit & confirmavit, eo quod contra ementitum illum principem Perdinium Warbec qui plenis impudentiæ velis ad summum Regiæ dignitatis gradum enitebatur, cives se fortiter & prudenter gessissent. Hæc a Norwegis Piratis constructa, quamvis cælo sit crassiusculo, solo minus læto & angustioribus coarctata vicis, ea tamen portus est oportunitas, ut opulentia & frequentia secundas in Hibernia ferat. Hæc prudentibus & bene moratis civibus referta. Habet tutum & tranquillum Portum, atque exterarum navium sæpenumero plenum. Frequentes etiam Waterfordiæ cives sunt, qui mercaturas faciunt: in quo sane negotio, usque eo prudenter rem familiarem administrant, adeo cautè rationes subducunt, ut brevi negotiatione, magnas sibi opes soleant comparare. In Hispaniam præcipuè navicularіam faciunt. Nihil plerumque æris alieni habent, in suis nummis plurimis sunt. Nullus ibi vivit mensarius, qui fraudulento collybo aut intolerabili fœneratione (omnium rerum publicarum busto) in civium bonis ac direptionibus versatur. Cives sunt faciles, benigni, frugi, perhospitales, privatis & publicis rationibus utilissimi. Appellavit hanc urbem antiquitas *Menapiam*, sicut & Dublinium *Eblanam*. *Amellana* rectius nuncuparetur, ab Amellano, qui eam urbem condidit, quemadmodum & Sitaracus Waterfordiam, & Ivorus Limmiricum fundasse fertur. Erant isti Germani fratres olim in Hibernia magnæ auctoritatis. Est & in hac regione *Limmiricum* (de qua urbe modo dictum est) quæ ordine tertia est; cui tamen supra omnes palma competit propter situs oportunitatem, ac fluvij dignitatem; irrigaturque Sannonio omnium Hibernorum fluminum principe. Ab alto lx milliariorũ intervallo distat. Tamen onerarias naves ad civitatis muros Nauarchi appellunt: nec est quod scopulosas cautes, in toto cursu offendere, multum pertimescant. Incredibile est, quantam Piscium ubertatem, & copiam ibi reperias. Hujus urbis amœnitate captus *Ioannes* Angliæ Rex, egregium castellum & pontem illic extruendum curavit. Est etiam *Corcagia* in Corcagiensi Comitatu, *Korke* Anglis, & *Korkach* Indigenis, astrictiore mœnium ambitu conclusa, & una quasi directa platea protensa, Emporiolum tamen frequens, & celebre: portu excellenti & tuto ornatum, sed ita seditiosis vicinis circumsessum, ut perpetuas excubias agitent, quasi perpetua obsidione essent incincti, & in agrum Filias elocare non audeant, unde contractis inter se nuptijs cives omnes aliquo affinitatis gradu se invicem contingunt. Cives hic etiam copijs satis locupletes, operam mercaturæ navant, res suas domi forisque frugaliter obeunt, Briocum virum sanctissimum, a quo Sadrochiana in Britannia Armorica diœcesis, vulgo *S. Brieu*, nomen assumpsit, hinc oriundum scripsit Cœnalis. Sed in hoc a veritate abijt, quod *Coriondos* Hiberniæ in hac urbe statuerit. Non enim hujus urbis meminit Ptolemæus. Flumen tamen quod præfluit idem videatur, quod *Davrona* Ptolomæo dicitur, *Sauranus* enim, & *Saverenus* Giraldo, una tantum immutata literula, nominatur. Quæ intercedit inter hæc nomina affinitas. hoc mihi dictavit & majori sane cum probabilitate, inquit eruditissimus Camdenus, quam si *Davronæ* nomen proximo flumini adaptarem, qui Corcagiensem Comitatum, & Triparariensem interfluens per *Lismor* Oceanum petit, & Historicis *Avenmor*, id est flumen magnum, appellatur, de quo Nechamus.

Vrbem Lissimor pertransit flumen Avenmor,
Ardmor cernit ubi concitus æquor adit.

Ardmor enim viculus est ad ostium, cui ad alteram ripam *Yoghalia*, statio satis tuta opponitur, quam nostra memoria proditam ille seditionis fax Desmoniæ Comes misere diripuit, sed hujus proditionis pœnas Prætor mox suspendio luit. In hujus vicinia magnos habet proventus Vicecomes Barrensis, Roberto Barrio Anglo prognatus, qui in expugnanda Hibernia operam navavit egregiam. Sunt præter jam dictas civitates hæ in hac regione, *Kinsalia*, *Cassilia*, *Yoghalia*, *Rossia*, *Lesmoria*, *Clonmella*, *Kilmalochia*. Hæc pro methodi ratione de quinque Hiberniæ partibus sint satis. Priusquam vero ad alia quæ adhuc restant transeo, pauca hic de veteribus Hibernicorum Moribus addam: ac tum Hiberniam literatissimi Adr. Iunij versibus de se & suis commodis loquentem inducam. Strabo in libro IV de Hibernicis, *Longe magis quam Britanni sylvestres illius sunt Incolæ, Anthropophagi, id est Hominum carne vescentes, mandonesque magni. Defunctos etiam parentes esse in eximia honestatis parte ponunt. Nec minus alienis in propatulo uxoribus immisceri, matribus etiam atque Sororibus. Horum etiam quæ commemoramus, dignos Fide testes non sane habemus. Atqui commanducandorum Hominum morem Scytharum esse traditur.* Pomponius Mela libro tertio: *Cultores inconditi sunt, & omnium viritutum ignari, pietatis admodum expertes.* Solinus cap XXIV. *Sanguine interemptorum hausto prius Victores vultus oblinunt, fas & nefas eodem animo ducunt. Puerpera si quando marem edidit primos cibos gladio imponit mariti, inque os parvulo summo mucrone auspicium alimentorum leviter infert, & gentilibus votis optat non aliter quam in bello, & inter arma mortem oppetat. Qui student cultui, dentibus Mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos, candicant enim ad eburneam canditatem. Nam præcipua viris gloria est in armorum tutela.* Nunc Hiberniam ipsam audiamus.

Illa ego sum Grajis olim glacialis Ierne
Dicta & Iasoniæ puppis bene cognita nautis:
Quæ Tarthesjiaco proprior se tingere soles
Flumine conspicio, Cauro subjecta procaci;
Cui Deus, & melior rerum nascentium origo
Ius commune dedit cum Creta altrice Tonantis,
Noxia ne nostris diffundant sibila in oris
Terrificæ cretitabo Phorcynidos Angues.
Et forte illati compressis faucibus atris
Viroso pariter vitam cum sanguine ponant.
En ego cum Regni Sceptro, Mavortia bello
Pectora, & horriferas Hominum, nil fingo, figuras
Qui cursu Alipedes norint prævertere Cervos,
Dedico, piscososque Lacus, Volucrumque paludes
Omnigenum lustris fætas Stannique fodinas,
Et puri Argenti venas, quas terra refossis
Visceribus manes imos visura recludit.

SCOTIA.

BRITANNIAE Insulæ Borealior pars *Scotia* dicitur, olim *Albania*. Atque etiamnum ab incolis qui avitam servant linguam *Albain*, & ab Hibernicis *Allabany*, quasi altera Hibernia (quæ a Bardis *Banno* dicta est) vocatur. Hiberniam enim *Scotiam majorem*, & Scotorum in Britannia Regnum *Scotiam Minorem* historici appellant, Ptolemæus Britanniam *Parvam*, Rufus *Secundam*, Tacitus a sylva *Caledoniam* vocat. Videntur autem Scoti sic dicti a vicinis quasi *Scythæ*. Quemadmodum enim Germani Inferiores *Scythas* & *Scotos* uno nomine *Scutten* id est sagittarios appellant, sic etiam Britannos utrosque *T-scot* dixisse e Britannicis Scriptoribus observatum est. Id sane constat eos a Scythis oriundos ex Hispania in Hiberniam, & inde in hanc partem Albionis, quam nunc tenent, pervenisse, & cum Pictis in unam gentem coäluisse. Hæc de nomine, sequitur situs. Termini ejus australes Angliam versus, sunt Tueda & Solveius Fluvij, ad Septemtrionem est Oceanus Deucaledonius, ad Occasum Hibernicus, ad Ortum Germanicus, ab alijs partibus undique eam ambiunt Oceanus & mare Germanicum. Longa est lxvii milliaria Germanica, hoc est Anglica cclvii, Lata lii Germanica, sive cxc Anglica. Regio temperatior quam Gallia, remissioribus frigoribus, caloribusque, sicuti & Anglia: cui tamen in fertilitate æquari non potest. Terra magna ex parte sulphurea est & viscosa, atque ob id pabulum est ignis, præsertim cum ibi defectus sit lignorum. Tantum tamen hic crescit Frumenti quantum incolæ absumunt. Profert etiam Terra varia Metalla. Habet Aurum, Argentum, Argentum vivum, Ferrum, Plumbum & Cuprum magna copia. Habet in *Drisdalia*, Aurifodinam, in qua etiam *Lazurum* invenitur. Habet & Gemmas, præsertim Gagatem qui in aquis ardet & oleo extinguitur. Pascua item optima quæ omnis generis nutriunt Armenta: unde Carnis, Lactis, Butyri, Casei, Lanæ abundat copia. Cæterum Scoti cum ad Pictos in Britanniam accessissent, quamvis Anglos prælijs & prædationibus continenter lacesserent, non tamen res Scotica statim adolevit, sed in eo quo appulerunt angulo, diu delituerunt nec ut Beda innuit, per annos plus minus centum viginti septem contra Nordanhumbrorum regulos signa efferre ausi: donec uno eodemque tempore Pictos fere ad internecionem delevissent & Northumbriæ Regnum intestinis malis, Danorumque incursionibus confectum, corruisset. Tunc enim omnis septemtrionalis Britanniæ plaga in Scotorum nomē concessit, una cum citeriori illa regione citra Cluidam, & *Edenburgh frith*: illam enim Northumbriæ partem fuisse, & a Saxonibus possessam nemo repugnat: & hinc est quod omnes qui orientalem Scotiæ partem tenent, & *Lowlandmen*, id est inferiores vocantur, sint origine Anglo-Saxones, & Anglicè loquantur. Qui vero occidentalem oram incolunt, *Hetchlandmen* dicti, id est, superiores, sint Scoti & Hibernicè loquantur, infestissimique sint illis inferionibus, qui Anglico idiomate utuntur. Scoti in bello fortes, ac strenui milites, inediæ, vigiliæ, algoris patientissimi. Primamaria Scotiæ urbs est *Edinburgum*, vulgo *Edenborow*, quæ procul dubio ipsa eadem est quæ Ptol. *Castrum Alatum*. Nam *Adain* alam Britannis denotat, & *Eden-borow* (composito e Britannica & Saxonica lingua vocabulo) nihil aliud est quam *Burgus alatus*. Ab alis igitur nominis ratio petenda, & repetant Scoti, si placet, vel ab Equitum ordinibus, qui alæ vocantur, vel ab alis illis, quas Græci Architecti Pteromata vocant, i. ut docet Vitruvius, muri gemini ita in altitudinem surgentes ut alarum speciem præ se ferant. Quibus quoniam urbs quædam Cypri caruit, *Aptera* i. *sine alis*, ut apud Geographos legimus, olim dicta. Sedes hæc regia, & metropolis non tantum Laudoniæ, sed etiam totius Scotiæ, situ editiore inter montes, eo ipso Pragæ Bohemorum haud absimilis: longitudine ab oriente in occidentem mille passibus porrecta, latitudine dimidio minore. Tota urbs ex monte dependet. Hic ad occasum altissimus, versus septemtrionem præcipitio munit urbem, cætera ad orientem & meridiem sunt muro circumdata: distat a sinu maris & ostijs *Forthæ* passibus mille. Ad orientalem urbis partem ædes est S. Trinitatis, cui contiguum regis palatium quod Cathedram Arthuri vocant. Ad occidentalem, rupes prærupta, & in rupe arx, Scotis castellum puellarum dicitur; quod vere est *Alatum* illud *castrum* Ptolemæi. Longo tempore hæc urbs in Anglo-Saxonum potestate fuit, qui hanc orientalem Scotiæ partem insederunt, seriusque in Scotorum imperium cessit, circa annum scilicet salutis ciↄ c lx. Sunt & aliæ hujus regni urbes & oppida insignia quæ suis locis in particulari descriptione adponemus. In vallibus plurimi sunt lacus, paludes, fontesque & fluvij piscosissimi, quorum pars maxima e monte Grampio oritur, de quibus in descriptione proxima mentionem faciemus. Ad mare transeo. Mare ipsum Ostreis, Halece, Corallis, Mytilis, Conchisque diversi generis plenissimum. Multos etiam Scotia passim portus habet & aditus marinis aquis pervios, inter quos *Letha* portus commodissimus, quem anno ciↄ iↄ lx, Galli qui Scotiam jam spe devorarant & Angliæ imminere cœperant, magnis munitionibus firmarunt. Sed eum regina Elizabetha regni tranquillitati (pro eo ac debuit) prudenter prospiciens, ita ex Gallorum faucibus eripuit ut & munimenta omnia solo æquarit, & Scotus Gallum ex eo tempore non metuerit. Regio ipsa aspera & montosa admodum est, & in ipsis montibus, habet æquatam agri planitiem pecori pabulum ubertim suppeditantem. Inter montes maximus *Grampius* qui mediam Scotiam intersecat. Hic vulgo *Grasebiam* seu *Grantzbaine*, id est mons incurvus dicitur: is enim a Germanici maris littore ad ostia *Deæ* fluvij per mediam hanc regionem in Hibernicum mare tendens, ad lacum *Lomundum* sistitur, qui etiam Pictorum olim, Scotorumque regni limes erat. Ad Aberdoniam montes sunt sylvosi. Hic creditur fuisse *Sylva Caledonia*, Lucio Floro *Saltus Caledonius* in immensum spatio diffusa, procerisque arboribus invia, & *Grampio* monte divisa, Severi ætate, ut est apud Xiphilinum, *Argetecoxus* regulus hoc in tractu regnavit, cujus uxor a Iulia Augusta Severi conjuge convitio lacessita quod palam ex gentis more cum maribus haberet consuetudinē, liberè respondit: *Nos Britannicæ cum optimis viris consuetudinem habemus, at vos Romanas perditissimus quisque occultè constuprat.* Scotos autem non postremos inter Europæos fuisse qui Christianam religionem amplexi sint, eamque præ reliquis servaverint & coluerint non solum scripta & monumenta: verum etiam templa, cœnobia, monasteria, xenodochia, & alia religioni devota loca testantur. Inter alia Edinburgi ædes *S. Trinitatis*, cujus supra mentionem fecimus: templum *B. Egidij*, *B. Mariæ*, & alia. Est & palatium regium, de quo supra, valde superbum & magnificum, & in medio urbis capitolium. Habentque duces, comites, barones & proceres regni in ipsa urbe sua palatia, quando ad co-

Ratio. Nomina. Situs. Cæli Inperies. Soli fertilitas. Imperium Majorum. Minorum virtus. Urbes. Lacus. Flumina. Mare. Portus. Montes. Sylva. Opera Publica.

SCOTIA, Regnum.
DEUCALEDONIUS OCEANUS
MARE GERMANICUM
HEBRIDES insulæ
ORCADES insulæ
IRLANDIAE siue HIBERNIAE PARS
Miliaria Scotica
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

mitia vocantur. Urbs ipsa non est constructa ex coctis sed naturalibus & quadris lapidibus, ut etiam singulæ ædes magnis Palatijs possint comparari. Sed de his satis, ad reliquas Partes transeamus.

Ratio Gubernandi. Populus Scoticus in tres ordines dispescitur, in *Ecclesiasticum*, *Nobilitatem* & *Plebem*. *Ecclesiasticus* ordo duos habet Archiepiscopos: S. *Andreæ* Scotiæ primatem, & *Glasgoensem*. Archiepiscopo S. Andreæ octo subsunt Episcopatus, *Dunkeldensis*, *Aberdonensis*, *Moraviensis*, *Dumblanensis*, *Brechinensis*, *Rossensis*, *Cathanensis*, & *Orchadensis*, *Glasgoensi* tres, *Candidæ casæ*, *Lismoriensis sive Argadiensis*, *Sadorensis*, seu Insularum videlicet *Suræ*, *Mulæ*, *Ylæ*, &c.

Nobilitatis ratio hæc est: ut primum locum obtineant *Rex* filijque *Regis*, partu legitimo editi, quorum si plures sunt natu maximus *Princeps* Scotiæ, reliqui absolute *Principes* dicuntur. Rex autem cum publicè inauguratur, populo universo sanctè promittit, se Leges & Majorum Ritus veteraque Instituta servaturum, eoque jure quod a Majoribus accepit usurum. *Secundum* locum obtinent *Duces*: *Tertium Comites*: *quartum* illi *Nobiles* qui apud alias nationes extra Insulam non vigent & a Scotis *My Lordes* appellantur. Quod nomen tantam dignitatē in se continet, ut etiam illud Episcopis, Comitibus & summis Magistratibus honoris ergo tribuant. Hosce Magnates posses dicere. *Quintum* locum *Equites aurati* aut *Barones* sibi vendicant, qui *Lordes*, dici solent. In his Nobilitatis gradibus hęc servatur ratio, ut nullus designetur *Dux* qui Comitis: nec Comes qui Domini *Mylord*: nec Dominus *Mylord*, qui Equitis Aurati aut Baronis titulo non antea fuerit ornatus. In *Sextum* & ultimum locum rejiciuntur illi, qui nullo certo honoris titulo insigniti, sed nobili familia prognati vulgo *Gentilmen* appellantur, ut sunt fratres & Filij Comitum, Dominorum, Equitum auratorum natu minores, qui in nullam hæreditatis partem succedunt: siquidem ea tota in Filium natu maximum conservandarum familiarum causa jure Scotico devolvitur. Plebs autem omnes qui divitijs affluunt, quique Hospitalitatis & clientelarum nomine bene audiunt hoc fere titulo (*Gentilmen*) decorat. Ab his autem Nobilibus infimi gradus, totum fere belli pondus pendet. Nam quamvis Scoti ad unum omnes quocunque gradu locove sint constituti, suis stipendijs Regi militare cogantur & propterea a vectigalium oneribus sint immunes: tamen hi præcipuè cum cogitant ex qua familia sint profecti, maxima quæque pericula summa animi magnitudine adeunt, ut sese familia sua dignos ostendant. In qua re non solum populi singularis utilitas: sed etiam ipsius Regis summa ac pene unica opulentia inclusa continetur: si quidem ea ratione Rex nunquam necesse habet, ut externum militem suo sumptu auxilio evocet, cum ipse populus ad hostium frangendos impetus quasi ad communē quoddam incendium extinguendum opinione citius concurrat.

Plebei vero Cives partim sunt primarij opibus insignes, qui magistratu in suis urbibus funguntur: partim *Mercatores*: partim *Opifices* qui omnes propter supra dictam a vectigalibus alijsque oneribus immunitatem facile apud eos ditescunt. Nequid autem gravius in aliquam Civitatem in publicis comitijs statuatur, permittitur a Rege tribus aut quatuor ab unaquaque Civitate evocatis Civibus, ut cum reliquis duobus Ordinibus suam sententiam de rebus propositis liberè interponant.

Ecclesiastici olim decretorum & conciliorum authoritate continebantur, nunc autem ut cæteri Legibus, quas Reges descripserunt, aut Regū voce confirmatas, tres ordines fixerunt, reguntur. Liber, qui Leges Municipales Latine scriptas continet, Titulum (*Regiam Majestatem*) habet, quod ab illis vocibus libri exordium ducatur: Reliquis legum libris Scotica lingua Comitiorum (quæ Parlamenta dicuntur) *Acta* inscribuntur. Magistratus sunt in Scotia, ut apud alias nationes, complures & diversi. Inter hos proximè & secundum Regem, Regni Procurator (quem Gubernatorem appellant) facilè princeps est. Huic provincia Regni gubernandi incumbit, si Respublica Rege fortè orbetur, aut si Rex per ætatem regni negotia non possit obire. Hic tanto in honore est; ut si quis illius dicto vel imperio *Senatores.* morem non gerat, violatæ Regiæ Majestatis notam incurrat. Est & ibi Senatus perpetuus Edenburgi ex *Clero* & *Nobilitate* ita constitutus, ut Laicorum semper numerum ęquet pars altera Ecclesiasticorū. Quibus adjicitur ex Ecclesiasticorum numero *Præses*, qui in dicenda ferendaque sententia principem locum obtinet; nisi judicio Regni Cancellarius intersit; ei enim in omni Reipublicæ negotio Scoti primas deferunt. Qui capitis judicio, magnum Iusticiarium: qui Rei nauticæ Admiraleum: qui castris figendis, Marescallum; qui delictis inter aulæ septa vindicandis præficitur, Connestabilem appellant. Sunt quoque in singulis provincijs, quas Vicecomitatus appellant, qui præsunt singuli, quos Vicecomites antiquo vocabulo vocant. Horum authoritas in his rebus, quæ ad civiles causas & capitis summam pertinent, decidendis nō aliunde pendet, quam a jure quodam hæreditario, quo etiam illos sibi Vicecomitatus vendicant. Vt ij Vicecomites non a Rege creati, sed a parentibus nati jure quodam dici possint. Habent quoque civitates atq; Oppida suos Præfectos, Ballivos ac id genus alios Magistratus, qui Cives in officio contineant & ipsorum civitatum privilegia tueāntur. Ita fit ut Scotorum Respublica Ordinum apta dispositione, Legum sancta majestate, & Magistratuum firma authoritate, floreat & summam laudem mereri videatur. Nomina autem Ducatuū Comitatuum & Vicecomitatuum Scotiæ hæc sunt. Ducatus *Rotsay*, *Albanie*: Comitatus, *Carnes*, *Soterlant*, *Rosse*, *Moravie*, *Buchquhan*, *Garniach*, *Cormoran*, *Mar*, *Marnis*, *Angus*, *Cowry*, *Fiffe*, *Marche*, *Athole*, *Stratherne*, *Menteith*, *Levenox*, *Wagion*, *Douglasse*, *Carrike*, *Crawford*, *Annandale*, *Ourmonth*, & *Huntley*. Vicecomitatus, *Berwyck*, alias *North Berwyck*, *Roxburg*, *Selkirck*, *Twedale*, *Dunfrise*, *Niddisdale*, *Wigton*, *Are*, *Lanarke*, *Dunbretten*, *Sterveling*, *Louthean. I. Laudonia*, *Scholæ.* *Clackmanan*, *Kinros*, *Fiffe*, *Pert*, *Angus*, *Mernis*, *Aberdone*, *Bamph*, *Fores* & *invernes*. Vniversitates *S. Andreæ*, & *Aberdonia*, quarum hæc ab Alexandro Rege & sorore Isabella multis ornata est privilegijs circa annum CIↃ CCXL: illa sub Iacobo Rege inaugurata, Anno CIↃ CCCCX I. Quibus additur *Glasguensis*. Ingenia Scotorū vivida sunt, excitata, ignea:

Bonarum artium studijs celebres Viri. sapientiæ capessendæ maximè idonea. Nihil est quod non superare potuisset ingenium *Ioannis Duns* Scoti, si tempora modo cultum animi elegantiorem ei non invidissent: nunc in Scholastico illo (curiosone magis an utili?) de rebus sacris disputandi genere, nihil eo acutius, nihil accuratius, nihil absolutius. Subtilem Doctorem vulgus, Scaliger etiam *Limam veritatis* vocat. Obijt Coloniæ Anno CIↃ CCCVIII. Nam quum in exstasin incidisset (peculiarem ipsi ob acutissimas Meditationes) diutiusque ea detineretur, a discipulis pro mortuo elatus sepultusque est. Discipulum habuit inter cęteros *Guilielmum Occam* Anglicum, cujus Ingenium Ingenia omnia vetera subvertit; nova ad invictas insanias ob incomprehensibiles subtilitates fabricavit atque conformavit. Alterum Scotiæ Lumen fuit *Georgius Buchananus* Poëta incomparabilis, qui Oda, Elegia, Tragœdia, non solum nostri seculi Homines superavit, sed antiquissimos æquavit.

SCOTIÆ
II. TABVLA.

GENERATIM quæ de Scotia dicenda habui; absolvi: postulat Methodus, ut specia-
tim & per partes eam perambulem. Dividitur autem Scotia (monte Grampio mediam
secante) in australem sive superiorem, & in borealem sive inferiorem. Dirimitur vero
ab Anglia primum *Tueda* fluvio, *Zeviota* monte altissimo, & qua mons deficit, vallo
non adeo pridem facto, ac deinde *Esca* & *Solvæo* fluminibus. Citra hos limites a mari *Marcia.*
Scotico ad Hibernicum regiones hoc ordine jacent. Prima est *Marcia* vel *Merchia*, sic *Situs.*
dicta quod limitanea, hæc sinistrum Tuedæ latus attingit: ad orientem Forthæ æstua- *Vrbium*
rio, ad meridiem Anglia clauditur. In Marcia *Bervicum* oppidum quod Angli tenent. *Nomina.*
Est & hic *Hume* castrum, antiqua possessio dominorum de *Hume* qui a comitum Mer-
chiæ familia oriundi, in amplam & insignem familiam sunt propagati. Cui vicinum
subsidet *Kelso* monasterio quondam celebris, & antiqua habitatione Hepburnorũ, qui
Bothwelliæ comites, & hæreditario jure admiralij Scotiæ diu fuerunt, qui honores per sororem Iacobi comitis Io-
anni filio naturali regis Iacobi. v. enuptam ad Franciscum ejus filium nunc Botwelliæ comitem descenderunt. Inde
Coldingam cernitur, Bedæ *urbs Coldana* & *Coludi urbs* Ptolemæo fortasse *Colania*, multa ante secula virginibus velatis
sacra. Ad occidentẽ Marciç ad utrumq; Tuedę latus est *Teviotia* a *Teviota* amne nomẽ adepta, *Zeviota* monte dirimi- *Teviotia.*
tur ab Anglia. Post hũc regiones non magnæ *Lidalia*, *Evia* & *Escia* a tribus fluminibus cognati nominis *Lidalo*, *Evo*
& *Esca* nominatæ. Vltima *Annandia*, & ipsa ab *Annando* amne prope mediam dividente appellata, secundũ Solvæum
in mare Hibernicum decurrit. Iam ut rursus ad *Fortham* redeamus, is ab ortu Lothianam claudit: *Cochurni Saltus* &
Lamyrij montes eam a Marcia separant. Contingit deinde paullum ad occasum inflexa Lauderiam & Tuediam; al-
teram a *Laudero* oppido, alteram ab amne *Tueda* mediam secante. *Tuediam* ad meridiem & occidentem contingunt
Lidalia, *Nithia*, *Glottiana*. *Nithiæ Nithus* amnis nomen dedit per eam in mare Hibernicum labens. *Lothiana* a Lotho *Nithia.*
Pictorum rege nominata. Ab oriente æstivo finitur *Fortha* sive mari Scotico. Vallem Glottianã spectat ab occidente *Lothiana.*
hiberno. Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariarum ad usum vitæ copia cæteras longè præcellit. Quinq; *Situs.*
amnibus irrigatur, *Tina*, utroque *Esca* (qui antequam in mare cadant in unum alveum coëunt) *Letha* & *Almone*. Hi *Soli ferti-*
partim e Lamyrijs, partim Pictlandicis montibus in Fortham defluunt. Oppida habet *Dumbarum*, *Hadinam* vulgo *litas.*
Hodintonam, *Dalkethum*, *Edinburgum*, *Letham*, *Limnuchum*. Magis ad occidentem jacet *Glottiana* utramq; *Glottæ* flu- *Vrbium*
minis ripam complexa, quæ ob longitudinem in duas præfecturas dividitur. In superiore præfectura collis est non *nomina.* *Glottiana.*
admodum editus, e quo in tria diversa maria flumina effunduntur, *Tueda* in mare Scoticum, *Annandus* in Hibernicũ, *Flumina.*
in Deucaledonium *Glotta*. In ea urbes insigniores sunt *Lanarcum* & *Glascua*. Hanc ab occidente hiberno *Coila* con- *Vrbium*
tingit, ultra Coilam est *Gallovidia*. Ea separatur a Nithia Cludano amne, tota fere in meridiem vergens, ac ab littore *nomina.*
ejus reliquum illud Scotię latus tegitur. Vniversa pecoris, quam frumenti fertilior. Amnes habet in Hibernicum ma- *Gallovi-*
re decurrentes *Vrum*, *Devam*, *Kennum*, *Cream* & *Lussum*. Nusquam fere in montes attollitur, sed collibus tantũ fre- *dia.*
quentibus intumescit. In convallibus inter eos aqua restagnans innumeros prope Lacus efficit, e quibus primus ante *Situs.*
æquinoctium autumnale imbribus rivi augentur, unde multitudo incredibilis anguillarum descendit, quas accolæ *Soli ferti-* *litas.*
nassis vimineis exceptas sale condiunt, ac non modicum inde quæstum faciunt. In hac provincia Lacus est *Myrtoum* *Flumina.*
dictus, cujus una pars aliarum aquarum more gelu hyeme concrescit; altera nullis frigoribus congelari potest. Ex- *Lacus.*
tremum lateris est *Novantum* promontorium, sub quo in ostio *Lussi* fluminis sinus est qui Ptolemæo Rerigonius vo-
catur. Ei ex adverso influit ex æstuario Glottæ sinus vulgo *Lacus Rianus*, Ptolemæo *Vidogara*. Quod inter hos sinus
terræ procurrit incolę *Rinum*, id est Gallovidiæ aciem appellant. Ab eisdem *Novantum mula*, id est, *rostrum* sive *rictus*
nominatur. Tota autem regio Gallovidia (nam *Gallovid* priscorum Scotorum lingua *Gallum* significat) nominatur.
Infra Vidogarã a tergo Gallovidiæ leviter declinat ad Glottæ æstuarium *Caricta*. Eam duo amnes intersecant, *Stin-* *Caricta.*
starus & *Grevanus*: uterque multis amœnis villis cingitur. Inter amnes qua in modicos colles tumet pascuis fœcun- *Soli ferti-*
da, nec infelix frumento est. Tota terrestribus maritimisque copijs non modo sibi sufficiens, sed vicinis multa suppe- *litas.*
ditans. *Dunus* amnis eam a Coila separat, ortus ex ejusdem nominis lacu, qui insulam complectitur modicæ arcis
capacem. Sunt in *Caricta* regione ingentis magnitudinis boves, quorum caro tenera suavisque esu est; pinguedo
liquefacta semel, numquam concrescit, sed olei instar semper fluitat. Sequitur *Coila*, quam a meridie Gallovidia *Coila.*
claudit, ab ortu æstivo Glottianam attingit: ab occasu *Irvino* fluvio a Cunigamia distinguitur: mediam *Aëra* am- *Situs.*
nis dividit. Ad eum sita est *Aëra* emporium non ignobile. In universum regio est feracior virorum fortium,
quam frugum aut pecorum, tota quidem tenui & arenoso solo: quæ res hominum industriam acuit, & parsimonia
vires animi & corporis confirmat. In hac provincia haud plus decem millibus passuum ab *Aëra* oppido, saxum est
duodecim vix pedes altum, xxx cubitorum non amplius spissitudine; haud immerito ab incolis surdum appellatum.
Nam si ingentem sonitum vel voce edas, vel scloppo, vel quovis crepitaculo; is qui ex adversa parte erit saxo proxi-
mus, nihil audiet, qui remotior melius, qui remotissimus optimè. *Cunigamia* post hanc ad septemtriones procurrit, *Cunigã-*
& Glottam submovet, ac propè ad justi amnis modum coërcet. Nomen huic regioni Danicum esse constat, quod *mia.*
eorum lingua *regis domicilium* significat: quæ res indicio est, eam Danos aliquando tenuisse. Proxima ad orientalem
ejus plaga sita est *Renfroana*, ab oppidulo in quo cõventus ejus celebrari solent, appellata, vulgo *Baronia* dicitur. Me- *Renfroa-*
diam eam secant I I amnes, quibus utrisque *Carthus* est nomen. Post baroniam est Glottia ad utramque Glottæ ri- *na.*
pam protensa, & ipsa in plures jurisdictiones ob magnitudinem divisa. Amnes nobiliores fundit: a læva *Avennum* *Glottia.*
& *Duglassum*, qui in Glottam decurrunt: item a dextra alterum *Avennum*, qui Lothianam ab agro Sterlinensi divi- *Situs.*
dit. Hi duo fluvij communem amnium appellationem loco proprij nominis acceperunt: quemadmodum in vallia *Flumina.*
diversa dialecto is, quem Avonẽ vocant. Sterlinensem agrum a meridie separat a Lothiana *Avennus*, ab ortu æstua- *Ager* *Sterlinen-*
rium *Forthæ*, donec paullatim seipso minor ad justam fluminis magnitudinem redactus propè Sterlinum pontem pa- *sis.*
titur. Secat regionem fluvius unus, qui memoratu sit dignus *Carron*: juxta quem aliquot vetusta sunt monumenta.

Septen trio
Meri dies
Occidens
Oriens
HEBRIDES Insulæ,
quas Beda Meuanias vocat, nonnulli Eubonias, Ptol. Ebudas, Plin. Hebudes
Y. Colmkil, id est S.t Columbæ ecclesia, olim Iona dicta nisi sit illa quæ hic Sura dicitur
In Lomundo lacu
1 Horryn
2 Morayn
3 Brekwel
4 Wagh
5 Roody
6 Brake
MARE HIBERNICUM
HIBERNIÆ PARS
ANGLIÆ PARS
Miliaria Scotica
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Ros sia
Loquha bria
Moravia vulgo Muray
Marria
Arga dia
Lor na
Bread dal bayn
Atho l thia
Per
Fi fa
Laudonia
Cuning ham
Kyill
Caric
Gal lo ui dia
Anan
Esk dalia
Tiuie dalia
Lenoxia
Striuilingia
Mar cia
Buqu hania
Skye
Mula
Yla

Ad læuam Carrontis duo terreni sunt tumuli hominum opera (ut res indicat) ædificati: vulgo *Duni pacis* appellantur. Inferius autem ad eundem amnem ad duo fere millia passuum est ædificium rotundum sine calce, sed saxis asperis ita conformatis ut superioris lapidis pars in inferiorem se inserat: ita ut totum opus mutuo complexu, & saxorum pondere se sustineat, paullatim ab imo ad summum in arctum se colligens. Summa pars aperta est. Vulgus alium atque alium usum, & authorem ejus ædificij, pro suo quisque ingenio comminiscitur. Ego certè aliquando conjectura fui inductus, inquit Buchananus, ut crederem templum termini fuisse, quod (ut accepimus) rotundum & supernè apertum ædificari solitum erat. Nonnihil etiam, inquit, conjecturam nostram juvare videbantur Duni Pacis propinqui: quasi facta ibi pace, cujus monumentum hi colles essent, quod illic terminum suæ ditionis Romani statuissent. Neque alia res me ab hac opinione deduxisset, nisi rescissem ex Hominibus fide dignis in insula quadam compluria esse ædificia: cætera quidem ædiculæ, cujus meminimus, similia, quod majuscula, & laxiora essent. Duo item in Rossia simili forma sunt sacella. Ea res suspendere sententiam me coegit, ac judicare monumenta rerum gestarum hæc esse, ac potissimum Trophæa, ac pene extra Orbem Terrarum, ut tuta ab injuria essent, constituta. Sed certe sive hæc Trophæa sunt, sive (quod quidam suspicantur) clarorum virorum sepulchra, fuisse credo monumenta ad æternitatem memoriæ perpetuandam consecrata, sed ab hominibus indoctis, incultisque, ad similitudinem illius ædiculæ, quæ est ad Carrontem constructa. A dextro Carrontis latere ager fere cætera planus in collem paullum prominet, medio fere spatio inter Dunos pacis, & ædiculam: in eo ad ipsum anguli flexum modicæ urbis vestigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta & vicorum descriptio partim cultu rustico, partim eruendis ad propinquas ditiorum villas construendas lapidibus quadratis confusa est. Hunc locum disertè Beda Anglus *Guidi* vocat, atque in ipso valli Severi angulo collocat. Multi præclari scriptores Romani ejus valli meminerunt: multa vestigia exstant, multi lapides inscripti eruuntur, quibus aut testimonium salutis per tribunos & centuriones acceptæ, aut sepulchrorum inscriptiones continentur. Et cum ab Adriani vallo (ut utriusque vestigia indicant) raro minus c millibus passuum distet hoc vallum Severi ab eo, quod ante Adrianus construxerat, aut magna inscitia fuit eorum, qui res Anglicas scripserunt, si Latinos qui hæc tradiderunt non intellexerunt: aut incuria, qui dilucidè tradita tam confusè reddiderunt. Utrumcunque sit autem, res mihi digna est visa si non reprehensione, saltem levi admonitione: præsertim cum ex monumentis jam dictis, & Bedæ Angli historia satis constet, ibi aliquando inter Brittones, & Scotos limitem fuisse. Qui vero hic Camelodunum fuisse fabulantur, ijdem contendunt quam diximus ædiculam Claudij Cęsaris fuisse templum: vanissimo in utroque mendacio, cum & Camelodunum colonia Romanorum ultra trecenta millia passuum ab eo loco absit, si Ptolemæo, & Antonini Itinerario fides habenda sit. Cornelius Tacitus hunc eorum errorem apertissimè ostendit cum reliqua tota narratione, tum maximè quod Romanos amisso Cameloduno in templum Claudij Cæsaris confugisse salutis tuendæ causa scripsit. Ædicula autem illa, sive templum Termini: sive alterius rei monumentum fuerit, sine foribus, quarum nullum habet vestigium, & supernè ad jactus lapidum patens, ne decem quidem milites non modo tegere, sed vix quidem continere potuerit. Quid? quod quadragesimo fere anno post Claudij Cæsaris expeditionem Iulius Agricola Romanorum primus in eas partes penetravit? quod quinquagesimo post Agricolā anno Adrianus limitem provinciæ inter Tinam, & Escam vallo ducto statuit? Sed de his satis.

Levinia. *Situs.* *Lacus.* Ultra Sterlinensem agrum est *Levinia*, a Renfroana præfectura *Glotta*, a Glascuensi *Kelvino* amne divisa, ab agro Sterlinensi montibus, a Taichia Fortha dirimitur: tandem in montem *Grampium* definit, ad cujus radices per vallem cavam *Lomundus* lacus se explicat xxiv millia pass. longus, viii latus, supra xxiv Insulas complectitur. Præter multitudinem aliorum piscium habet & sui generis esu non insuaves, *Pollacas* vocant. Tria autem de hoc lacu memoratu digna referuntur. Pisces pinnis carent, gratissimi alias saporis. Aquæ nullo interdum flante vento ita concitantur, ut vel audacissimos nautas deterreant, quo minus solvant. Denique insula quædam gregibus armentisque pascendis apta, natat, ferturque quo ventis impellitur. Opinantur nonnulli fungosam vel pumicosam terram esse oportere, Haud diversum ab hoc est illud quod narrat Plinius libro xvi cap. I Romanos, dum circa Bataviam agerent, procul quasi ingentem hostium classem vidisse, cui quum occurrunt conflicturi, non in aciem hostilem, sed in arbores una cum insulis natantes incidisse, quæ ad proxima quæque littora rapiebantur. Insulam quoque avulsam ex Dania se superfudisse olim stagnis Batavicis ubi nunc sunt *Fenen* refert Petrus Nannius; Danos autem quum res suas repetitum venissent, ac litem super ea re instituerent, hoc responsi retulisse, ut vel alienum solum peregrina insula liberarent, vel possessione cederent. Etiā in palatinatu Germanię inter *Vilsecam* & *Veldam* insulæ arboribus vestitę, cum venti fuerint, ultro citroque fluctuant. Plura istiusmodi pete ex Plinio lib. II cap xcv. Sed redeo ad lacum. Tandem erumpens meridiem versus Levinum amnem, qui regioni nomen dedit, effundit: qui prope Britannodunum arcem & eodem nomine oppidum in Glottam ingreditur. Leviniæ partem extremam Grampij montis ultimi colles attollunt, sinu maris exiguo, quem *Gerlochum* a brevitate appellant, intercisi. Ultra hunc est sinus multo amplior, quem *Longum* vocant a *Longo* qui in eum cadit fluvio. Is limes est inter Leviniam & Covaliam. Ipsa Covalia, Argathelia, seu potius Ergathelia, & Cnapdalia multis sinibus angustis ex æstuario Glottæ infusis, in multas partes dirimuntur. Unus inter cætera insignis lacus *Finis* vocatur a *Fino* fluvio, quem recipit. Is ultra sexaginta millia passuum in longitudinem porrigitur. Est & in Cnapdalia lacus *Avus*, in quo est exigua insula & arx munita. Ex eo fluvius Avus effunditur qui unus in illis regionibus in mare Deucaledonium exit. *Cantiera* *Situs.* *Lorna.* *Flumina.* Ultra Cnapdaliam ad occidentē hibernum excurrit *Cantiera*, hoc est regionis caput, Hiberniæ occurrens, a quo modico freto dirimitur, ipsa longior quam latior, adeo arctis faucibus Cnapdaliæ conjungitur, ut vix mille passus expleant, idque spatium nihil aliud quam arena sit, adeo humilis ut per eam naviculis traductis nautæ plerumque navigandi compendium quærant. Hanc attingit *Lornæ* Argatheliæ adjacens & usque ad *Abriam* pertinens: regio plana nec infoecunda. Qua Grampius mons humilior est, & magis pervius *Braid Albin* regio vocatur, hoc est quasi *altissimam Scotiæ partem* dicas, ac ubi maxima pars illa attollitur *Drum Albin* hoc est *Scotiæ dorsum* vocatur, nec omnino sine causa. Ex eo enim dorso flumina in utrumque mare decurrunt alia in septemtrionem, alia in meridiē. *Taichia.* Ex Lerro enim lacu lernā fluvium in orientem hibernum fundit: qui in Taum illabitur ad tria millia passuum infra Perthum. Ab hoc flumine cognomen accepit ad utramque ripam affusa, vetere Scotorum lingua *Strathierna* dicta. *Strat* enim regionem ad fluminum decursum jacentem appellare solent. Inter montes ejus regionis & *Fortham* porrigitur, *Taichia*, a *Taicho* fluvio, qui medium secat nomen adepta.

L A V D E N
S I V E
L O T H I E N.

LOdeneium, quæ *Lothien* & *Lauden*, & olim à Pictis *Pictlandia* dicta, à Merchia ad Fretum uſque Scoticum, ſive *The Frith*, crebris collibus, arboribus raris, ſed frugiferis arvis, & humanitatis cultu præ alijs Scotiæ regionibus laudata procurrit. In hac primùm ſe offert in littore *Dunbar*, caſtrum olim munitiſſimum, ſedes Comitum quos dixi Merchiæ, qui inde vulgò Comites de *Dunbar* dicti, ſed anno 1567. ex Ordinum *Dunbar.* authoritate, ne ſeditioſis eſſet perfugium, ſubverſum. Comitis tamen *Dunbar* titulum & honorem anno 1605. detulit Georgio *Humio*, ob fidem diu perſpectam, Rex Iacobus, quem anteà *ſibi, hæredibus & aſſignatis* Baronem *Hume de Berwich* creaverat. Iuxtà Tine fluviolus mari illabitur, cujus propè fontes eſt *Zeiſter*, quæ ſuum habet Baronem è familia *Haiorum* Comitum Arolliæ. Eidem fluviolo ad *Zeiſter.* paucula milliaria ſuperiùs adſidet *Hadington*, ſive *Hadina*, in planitie latè porrecta, quam foſſa *Hadington.* alta & ampla, muro ceſpititio exteriori, cum quatuor propugnaculis ad angulos, totidemque alijs ad murum interiorem, forma quadrata communierunt Angli. Nuper verò Rex Iacobus I. titulo & honore Vicecomitis Hadingtoniæ Ioannem *Ramſey*, cujus dextra vindex fuit Principis & Patriæ in nefanda illa *Govreana* conjuratione, inter Regni Scotiæ Proceres cooptavit.

Supra Tini oſtium *Tantallon* caſtrum in ipſo littoris flexu ponitur. Hic enim reductis utrinque littoribus æſtuarium aperitur nobiliſſimum, & ſatis quidem inſuloſum, Ptolemæo *Boderia*, Tacito *Bodotria*, Scotis *Forth* & *Frith*, nobis *Edenborrow Frith* nominatum. Huic poſt Tantallon ap- *Bodotria æſtuariũ.* ponitur primùm *Northberwick*, & inde *Dyrlton*, quæ nunc Regis Iacobi VI. gratia Baronis titulum præbet Thomæ *Ereskin* Regij ſatellitij præfecto, ut *Felton* vicinum Vicecomitis honorarium titulum eidem præbet. *Dyrlton.* His in alto haud procul à littore objacet *Bas* Inſula, quæ quaſi una *Bas Inſ.* confragoſa & undique prærupta rupe conſurgens, ſuum tamen habet propugnaculum, fontem & paſcua, ſubeuntibuſque fluctibus ita excavatur, ut parum abſit quin ſubforetur. Quanta marinorum volatilium præſertim anſerum, quos *Scoutes* & *Soland Geeſe* vocant, multitudo ſuo *Soland-Geeſe, quæ Picarinæ Plinij videntur.* tempore huc advolet (ſua enim, ut ferunt, multitudine in ſerenitate Solem adimunt) quot piſces adferant (centum milites qui hic in præſidio egerunt, non alio cibo uſos perhibent, quàm recenti piſce ab his delato) quantum ramuſculorum ad nidos conſtruendos convehant (ut abundè hinc incolis de materia ad ignem ſit proſpectum) quantum lucri ex horum plumis & oleo fiat, adeò fidem ſuperat narratio, ut vix credat qui non viderit.

Recedente deinde littore *Seton* cernitur, quod à maritimo ſitu nomen aſſumpſiſſe, idemque *Seton.* impertiſſe videtur nobili imprimis familiæ *Setonorum*. *Eſca* amnis deinde huic æſtuario infunditur defluens per *Borthwic*, quæ ſuos habet eodem cognomine Barones, per *Newbotle* Baroniam Marci *Kerr*, per *Dalkeith*, Comitum Mortoniæ nuper habitationem peramœnam, & *Muſſelborrow*.

Inferiùs prope Fretum Scoticum *Edenburgus* ſedet, ipſis Hiberno-Scotis *Dun Eaden*, id eſt *Oppidum Eaden*, vulgò *Edenborrow*, quæ proculdubio ipſa eadem eſt quæ Ptolemæo *Stratopeton pteroton*, id eſt *Caſtrum Alatum*, *Edenborrow* enim idem planè ſignificat quod *Caſtrum Alatum*, nam *Adain-* *Edenborrow.* *alam* Britannis denotat. Ab alis igitur nominis ratio petenda, & repetatur, ſi placet, vel ab Equitum Ordinibus, qui *Alæ* vocantur, vel ab *Alis* illis, quas Græci Architecti *Pteromata* vocant, id eſt, ut docet Vitruvius, muri gemini ita in altitudinem ſurgentes, ut aliarum ſpeciem præ ſe ferant. Vrbs hæc ſitu editiori, cœlo ſalubri, & ſolo uberi, multis nobilium turribus circumpoſitis, & perennibus aquarum fontibus irrigua, ab Oriente in Occidentem mille paſſus porrecta, latitudine dimidio minore, univerſi Regni caput jure optimo cenſetur, mœnibus firma, ædificijs publicis & privatis pulchra, frequens & celebris ex maritima opportunitate, quam portus ad *Letham* vicinus præbet. Vtque Regum eſt ſedes, ita legum ſacrarium, & Iuſtitiæ forũ. Ad Orientem Palatium eſt Regium adjunctum S. Crucis monaſterio, cui in vario feris, cuniculis & leporibus referto mons impendet ab Arthuro Britanno *Cathedra Arthuri* dictus. Ad

A NEW DESCRIPTION of the Shyres LOTHIAN and LINLITQVO. Be T. Pont.
SERENISSIMO POTENTISSIMOQ IACOBO. I. MAGNÆ BRITANNIÆ MONARCHAE FRANCIÆ ET HIBERNIAE REGI D.D. T. PONT. Auct.
Judocus Hondius celavit sumptibus Andreæ Hart.
Scala Milliarium Scotiæ
1 2 3 4 5
Gradus Longitudinis 16. 40. M.
G. 16. 50. M.
G. 17.
G. 17. 10 M.
G. 17. 20. M.
G. 17. 30. M.
G. 17. 40. M.
G. 17. 50 M.
Longitudinis Gr. 16. 40 Minuta
LOTHI AN
EDENBURGH FYRTH
PART OF FIFE
PART OF CLYDS DALL
PART OF TWAD DALL
PART OF WADDAS
PART OF LAWDERDAL
Part of Mertch
LINLITHQVO SCHYRE
EDENBURGH
Linlitquo
Kingorn
Bruntyland
Aberdour
Innerkeithyn
Cul-ros
Ynch keith
Kaldar moore
Penthland hill
Glades moore
Dalkeith
Rosslyn
Dalhousy
New Battel
Tranent
Seatoun
Penkethland
Ormestoun
Hadyntoun
Dunbar
Dungl
Lyth
Crictoun
Glen gelt
Lammyr moore
The Edge hilles
Part of Sterling schyre
The Bass
Northberwick
Dirltoun
Lythin Houps

Occidentem verò præruptiſſima rupes celſum in cacumen elata aſſurgit, niſi qua Vrbem reſpicit, cui caſtrum imponitur crebris turribus ita validum, ut inexuperabile munimentum cenſeatur, quod Britanni *Caſtle Myned Agned*, Scoti ſua lingua *Caſtrum Puellarum*, ſive *Virginum* appellarunt, ab aſſervatis ibi olim regijs Pictorum puellis, quodque verè *Alatum* illud fuiſſe *Caſtrum* videatur.

Lyth. Ad primum hinc lapidem, *Letha* portus commodiſſimus ſubeſt ad *Letham* profluentem, quam cum *Deſſius* Gallus in Edenburgi ſecuritatem operibus communiſſet, multis eò confluentibus, ex ignobili viculo in Oppidum mox excrevit, etſi munitiones poſteà ſolo fuerint adæquatæ. *Abercorn.* Interius *Forthæ* adſidet *Abercorn*, Bedæ ætate celebre Monaſterium, quod nunc Iacobi VI. gratia Comitis honorem Iacobo *Hamiltonio* præbet. Iuxtaque *Blachnes* caſtrum imponitur, & ſub eo ad *Linlithquo Lindum.* Auſtrum urbs vetuſta *Lindum*, cujus meminit Ptolomæus. Hæc doctioribus adhuc *Linlithquo*, vulgò *Lithquo* dicitur regijs ædibus perpulchris, templo celebri, & piſcoſo lacu inſignis, à quo lacu nomen illud factum videatur, *Lin* enim lacum Britannicè ſonare jam antè diximus. *Comites. Lothianæ.* Comitem noſtra memoria primum habuit Alexandrum *Levingſton*, quem à Baronis dignitate, quo longo tempore majores inclaruerunt, ad Comitis honorem Rex Iacobus VI. evexit, ut paulò poſt Marcum *Ker* Baronem de *Newbotle* ad Comitis *Lothianæ* titulum extulit.

SCOTIÆ III. TABVLA.

EXCIPIUNT Taichiam *Ocelli* montes, ipsi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices in Iernensi præfectura censentur: verum reliquum agri ad Fortham usque ambitio varias præfecturas dissecuit *Clacmananam*, *Colroßianam* & *Kinroßianam*. Ab his & Ocellis montibus quicquid agri a lateribus *Fortha* & *Taus* claudunt, in orientem anguste cuneatur ad mare. Et uno nomine appellatur *Fifa*, omnibus rebus ad usum vitæ neccessarijs sibi sufficiens: qua lacus *Levinus* eam scindit, latissima: inde utrimque se colligens in angustum usque ad *Caraliam* oppidum, amnem unum, qui memoratu sit dignus *Levinum* fundit. Totũ littus frequentibus oppidulis præcingitur: è quibus maximè est memorabile propter bonarum artium studia *Fanum Andreæ*, quod prisci Scoti *Fanum Reguli* appellant. Interius in media fere regione est *Cuprum*, quo reliqui Fifani ad jus accipiendum conveniunt. Qua Ierniam contingit, est *Abrenethium* vetus Pictorum regia. Hic in Taum influit *Ierna*, ipsa autem *Taus* e lacu *Tao*, qui est in *Braid Albin* viginti quatuor millia longo erumpit, fluviorum Scotiæ facilè maximus. Is se ad Grampium montem inflectens, *Atholiam* attingit regionem fertilem in ipsis Grampij saltibus collocatam. Ejus partem sub radicibus montis in planitiem explicatam *Blaram* vocant, quæ vox liberum arboribus solum significat. In Fifa autem regione effoditur lapis igni struendo idoneus. Infra Atholiam ad dexteram Tai ripam sita est *Caledonia* Oppidum, vetus tantum nomen retinens vulgo *Duncaldem* id est tumulus Corilis consitus. Corilus enim cum per inculta se latissimè funderet, & silvarum opacitate agros tegeret, & oppido & genti nomen dabat. *Caledones* enim, aut *Caledonij* gens olim inter Britannorum clarissimas alteram partem regni Pictorum faciebant: quos Ammianus Marcellinus in *Caledones* & *Vecturiones* dividit, quorum nunc vix nominis vestigium aliquod superest. Infra Caledoniam ad duodecim millia pass. in eadem dextera ripa est *Perthum*. Ad sinistrã ripam sub Atholia ad orientem spectans est *Gorea* frumentarijs campis nobilis. Et sub hac iterum inter Taum, & Escam porrecta *Angusia*, sive, ut prisci Scoti loquuntur *Aeneia*. Sunt qui *Horestiam*, aut juxta dialectum Anglorum *Forestiam* dictam putant. In ea sunt urbes *Cuprum*, & quod Boëthius patriæ suæ gratulans ambitiose *Dei donum* vocat. Vetus enim nomen *Toadunum* fuisse reor, a *Duno* id est *colle* ad Taum sito, sub cujus radicibus oppidum est exstructum. Extra Taum ad XIIII millia pass. recto littore occurit *Abrenethea*, alio nomine *Obrinca*. Deinde *Rubrum* promontorium satis longe conspicuũ. *Esca* fluvius cognomento australis mediam secat: alter *Esca* septemtrionalis eam a Mernia dividit. Ea ex magna parte solo est campestri, & plano, donec ultra Fordunum & Dunotrum (comitis martialis arcē) occurrat Grampius paullatim se demittens, & in mare subsidens. Vltra eam ad septemtriones est *Deva*, vulgo *Dea* fluminis ostium: & plus minus mille passus ulterius *Dona*. Ad alterum *Abredonia* est salmonum piscatu nobilis, ad alterum episcopi sedes, & scholæ publicæ omnium ingenuarum artium studijs florentes. Hanc citeriorem invenio vetustis monumentis *Abredeam* appellatam. Nunc utrumque Oppidum *Abredonia* veteris & novæ cognominibus distinctum vocatur. Ab hac tam angusta fronte inter hæc flumina incipit *Marria* ac sese paullatim dilatans ad lx in longitudinem millia se protendit Badenacham usque. Ea regio perpetuo dorso continetur, & in utrumque mare flumina evergit. Badenachæ confinis est *Abria*, ad mare Deucaledonium modicè prona, regio (ut inter Scotos) imprimis copiosa maritimis & terrestribus commodis. Est enim & frumentis & pascuis imprimis felix, & præterea nemorum umbris, & rivulorum Fontiumque amœnitate jucunda, piscium vero proventu adeo fertilis, ut nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam præter fluviatilium copiam quam tot rivi sufficiunt, mare longo canali per planum solum infusum penetrat, ibique terræ paullo altiore margine coërcitum se latius diffundit, ac speciem stagni, aut verius lacus præbet: unde *Abriam*, id est stationem patrio sermone appellant. Idem quoque nomen regioni circumcirca vicinæ dant. Qui Anglicè loquuntur utramque, hoc est & sinum illum maris, & Regionem perperam, & absurdè *Lochabriam* vocant, Hæ tres regiones *Abria*, *Badenacha*, & *Marria* latitudinem Scotiæ inter duo maria complectuntur. Ad plagam septemtrionalem, proxima Marriæ est *Buchania*, Dona fluvio ab ea divisa. Ea omnium Scotiæ regionum longissimè se in mare Germanicum exporrigit. Pascuis oviumque proventu admodum felix, cæterisque commodis ad vitam necessarijs sibi sufficiens. Fluvij ejus cum salmonibus abundent, *Ratram* amnem tamen id genus piscis non ingreditur. Est in ejus littore spelunca, cujus natura prætereunda non videtur: aqua è naturali fornice guttatim distillans statim in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi opera hominum antrum subinde purgaretur, spatium usque ad fornicem brevi compleretur. Lapis autem qui ita gignitur velut mediam naturam inter glaciem & saxum obtinet: est enim fragilis, neque ad marmoris duritiem unquam consolidescit. Similem huic per omnia speluncam esse in Syrenæo ferunt. Ultra Buchaniam, ad septemtriones duæ sunt regiunculæ *Boina* & *Ainia*, quæ usque ad Spæam fluvium pertinent, qui separat eas a Moraúia. Oritur autem Spæa a dorso Badenachæ, cujus meminimus: & longe ab ejus fonte lacus est, unde erumpit Lutea, ac se in occiduum mare devoluit. Ad ostium ejus ferunt oppidum nobile fuisse a fluvio Emmerluteam, nuncupatum. Certe sive terræ vicinæ spectes ingenium, sive navigationis & subvectionis maritimæ commoditatem, locus est admodum emporio aptus. Prisci quoque reges has opportunitates secuti aliquot sæculis ibi habitaverunt in Evonia arce quam nunc multis falso persuasum est esse *Stephanodunum*. Ejus enim arcis rudera, & vestigiũ adhuc in Lorna monstratur. Sunt regiunculæ aliquot exiguæ inter Buchaniã, & mare occiduũ interjectæ, sed cum nihil habeant insigne, ac narratu admodum memorabile, non est quod in eis explicandis immoremur. Ultra Spæam usque ad Nessum sequitur *Moravia*, olim (ut creditur) *Varar* dicta. Inter eos amnes oceanus Germanicus, velut retro in occidentem terram agens, sinu vasto ejus laxitatem castigat. Tota quanta est hæc regio frugibus & pascuis fæcunda, amænitate vero, & fructiferarum arborum proventu totius regni facilè prima. Duo memoratu digna habet oppida, *Elginam* ad *Loxiam* amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & *Nessum* ad cognominem fluvium. *Nessus* a lacu Nesso longo viginti quatuor millia effluit. Aqua semper fere tepida, nec unqam ita frigida, ut congelet. Quin & asperrima hyeme fragmina glaciei in eum invecta tepore aquarum brevi solvuntur. Ultra Nessum lacum occidentem versus octo millia continentis terræ protenduntur. Tantillũ sanè est, quod obstat, quo minus maria coëant, & quod reliquum est Scotiæ insulam reddat. Nam quod spatij ab ijs faucibus ad mare Deucaledonium

Fifa. *Oppida.* *Flumina.* *Gorea.* *Soli fertilitas.* *Angusia.* *Urbium nomina.* *Abrenethea Situs.* *Urbium nomina.* *Marria.* *Situs.* *Abria* *Soli fertilitas.* *Buchania.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Flumina.* *Boina & Ainia.* *Moravia.* *Soli fertilitas.* *Oppida.*

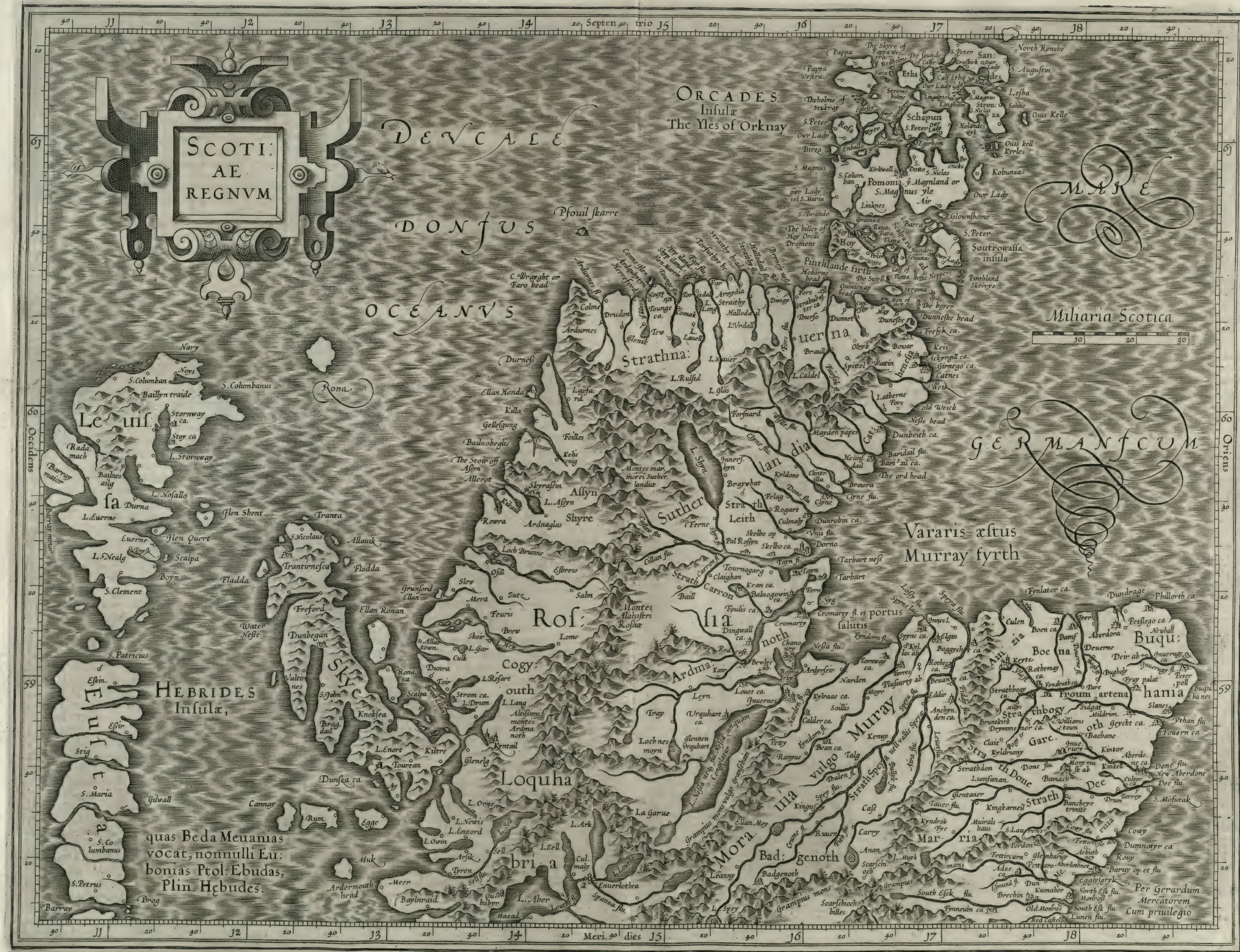

SCOTIAE REGNVM
DEVCALEDONIUS OCEANVS
MARE GERMANICUM
ORCADES Insulæ
The Yles of Orknay
HEBRIDES Insulæ,
quas Beda Meuanias vocat, nonnulli Eubonias Ptol. Ebudas, Plin. Hebudes.
Miliaria Scotica
Vararis æstus
Murray fyrth
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Pomonia ÿ Maynland or S. Magnus yle
Pinthlande firth
Strathnauerna
Sutherlandia
Rossia
Loquhabria
Moravia vulgo Murray
Mar
Buquhania
Lewis
Euist
Skye
Rona
Pentland Skerrys
Soutrowalla insula

interjicitur, fere finibus maris in terram irrumpentis est intercisum. Quod ultra Nessum, & fauces illas angustas est interjectũ in quatuor provincias solet dividi, *Naverniam*, seu ut vulgo *Stranaverniam*, a fluvio Naverno dictam. Vltra ostium *Nessi*, qua mari Germanico immergitur est *Rossia*, in mare promontorijs altioribus excurrens: quod & nomen ipsum indicat. *Ros* enim Scotis promontorium significat. Ea tota longior est, quam latior. Nam a mari germanico ad Deucaledonium porrigitur, qua in montes attollitur aspera, & inculta: qua se in campos explicat frugum fertilitate nulli prope Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas piscosis amnibus irriguas: lacus piscosos complures, sed maximum omnium *Lubrum*. A mari Deucaledonio littus paullatim se castigat, & in orientem æstivum reflectit. Ab altero littore mare germanicum inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens interius in sinum se spatiosum explicat adversus omnes tempestates portum salutiferum, ac certum perfugium. Est enim ingredientibus non difficilis aditus, intus vero adversum omnes cœli, marisq; injurias tutissima statio, quantum libet magnis classibus. Proxima Rossiæ extremæ septemtrionem versus est *Navernia*, a *Naverno* amne appellata: quam vulgo proprietatem sermonis patrij secuti *Stranaverniam* appellant. Eam a meridie Rossia claudit, ab occasu & septemtrione mare Deucaledonium eam alluit, ab oriente Cathanesiam contingit. *Sutherlandia* his omnibus ita interjecta est, ut omnibus sit finitima, atque ab aliqua regione cœli eas contingat. Nam ab occidente Stranaverniam, a meridie & oriente Rossiam, a septemtrione Cathanesiam habet objectam. Cultores magis ex natura regionis pascuo quam arvo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quod montes candidi marmoris habet, rarum in regionibus frigidis miraculum, & prope in nullos usus comparatum, quod nondum ejus affectatrix luxuria eò immigrarit. *Cathanesia* ultima ad septemtrionem Scotiæ regio est: qua in plaga ei Navernia occurrit: hæque duæ regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur promontoria. Altissimum in Navernia, quod Ptolemæo est *Orcas*, sive *Tarvedrum* & *Tarvisium*: reliqua duo nequaquam æque sublimia in Cathanesia sunt, *Vervedrum*, nunc *Hoia* & *Betubium* falso Hectori Boëthio *Dume* appellatum, nunc *Dunis Bei* vulgo dicitur, alij *Duncans Bei* vocant. Ex hoc nomine aliquot literis exemptis vox *Dunis Bei* facta videtur. Ad radicem collis sinus est permodicus, quo portu naviculæ ab insulis Orcadibus appulsæ utuntur. Sinus autem maris vulgo *Bei* vocatur. Hic igitur sinus cum *Duncani* vel *Donachi* sinus a vicinis appellaretur, ex his vocabulis utcunque conjunctis sermo popularis *Dunis Bei* effinxit. In hoc tractu Ptolemæus collocat *Cornavios*, cujus nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim comitum Cathanesiæ vulgo *Gernico* vocant. Nam qui Ptolemæo, & exteris *Cornavij* sunt, Britannis *Kernici* fuisse videntur. Nam cum non in hoc tractu modo, sed in diversissima Insulæ parte, nempe in Cornovallia *Cornavias* ponat eosdẽ, qui vetustum sermonem Britannicum retinent adhuc *Kernicos* vocant. Ac fortasse non absurdè judicabit, siquis *Cornovallos* pro *Kernicovallis* id est *Kernicis Gallus* dictos existimaverit. Videntur & in media insula obscura quidem illa, sed hujus tamen nominis vestigia remansisse. Valli enim severi initium scribit Beda non procul abesse a Cœnobio Kebercurnig, & monasterij quidem illic nullum indicium in illis locis est relictum. Manet autem non procul illinc semidiruta Duglassiorum arx *Abrecornum* nomine. Horũ autem vocabulorum utrumque, an alterum sit a *Kernico* corruptum, lectori dijudicandum relinquo. Restat nunc ut de insulis Scotiæ aliquid dicamus. Recentiores insularum omnium, quæ Scotiam velut coronant tres fecerunt vel classes, vel ordines, *Occidentales*, *Orcadas*, & *Hetlandices*, *Occidentales* appellantur quæ ab Hibernia pene ad Orcades in mari Deucaledonio lateri Scotiæ occidentali prætenduntur. Has alij *Hæbrides*, alij *AEbudas*, alij *Mævanias*, alij *Betcoricas* appellarunt. Harum incolæ in victu, vestitu, totaque rei domesticæ ratione antiqua utuntur parsimonia. Opsonatio illis est venatus & piscatio. Carnem aqua in omasum, aut cæsi pecoris pellem infusa coquunt: in venationibus interim sanguine expresso cruda vescuntur. Pro potu est jus carnium elixarum. Serum lactis aliquot annos servatum in convivijs etiam avidè bibunt. Id potionis genus *Blandium* appellant. Major pars aqua sitim sedat. Panem ex avena & hordeo (quæ sola frugum genera in illis regionibus proveniunt) conficere non injucundum, ex diuturno usu peritia quadam adhibita consueverunt. Manè ex eo paullum degustant, eoque contenti venantur: aut si quid aliunde operis est objectum usque ad vesperum cibo abstinent. Veste gaudent varia ac maximè virgata: colores amant maximè purpureum, ac ceruleum. *Orcades* in mari partim Deucaledonio, partim Germanico, ad septemtrionalem Scotiæ partem sparsæ sunt. Harum de nomine inter scriptores veteres & recentiores satis convenit. Rationem autem nominis nemo (quod adhuc sciam inquit Buchananus) explicavit. Sed neque qui eas primi tenuerint, satis constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse tradunt: At è qua natione Germanorum advenerint, id non proditur. Si è sermone conjecturam faciemus, & olim & nunc quoq; vetere Gothica lingua utuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrantur, hoc maximè argumento, quod fretum eos a Cathanesia dividens, Picticum cognominatur: Pictosque ipsos generis Saxonici fuisse exstimant, Claudiani carmine maximè freti:

Rossia. Situs. Lacus. — *Navernia Situs.* — *Sutherlandia. Montes.* — *Cathanesia.* — *Scotiæ insula.*

> *Maduerunt Saxone fuso*
> *Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule:*
> *Scotorum tumulos flevit glacialis Ierne.*

At eorum refutari facilè error potest, partim ex Beda Anglo-Saxone, qui cum quinque diversis linguis a Britannis Dei laudes cani asseveret, unam ex eo numero Picticam esse ait. Quod si tum Saxonicè Picti locuti fuissent, eam a Saxonica, (qua tum Angli incorrupta utebantur) non separasset: partim quod in illis versibus Claudianus disertè Pictos a Saxonibus alios esse ostendat: cum alteris Orcades alteris Thulen patriam esse affirmet: sed undecumque sunt oriundi, nostra adhuc ætate lingua a Scotis & Anglis diversa utuntur: & quæ a Gothica non multum discrepet. In convictu quotidiano multum è vetusta parsimonia adhuc vulgus retinet. Itaque perpetua corporis, & animi sanitate ferè omnes fruuntur. Rari morbis, plærique omnes senio solvuntur: plusque apud eos deliciarum ignorantia, quam apud alios medicorum ars, & diligentia ad salutem tuendam prodest. Eadem parsimonia & ad formæ elegantiam, & ad staturę proceritatem plurimum facit. Frugum proventus eis exiguus est, præterquam avenæ & hordei, ex quibus eis & panis & vinum suppetit. Ex gregalibus animantibus oves, boves & capræ non infrequentes; unde multus eis lactis, casei & butyri est usus: aves marinæ innumeræ, ex his fere, & piscibus victus eorum magna ex parte constat. Nullum ibi venenatum animal, ac ne deforme quidem aspectu apparet. Victus ratio Hethlandicis eadem, quæ Orcadensibus: nisi quod juxta copias domesticas paullo asperior. Sed quum de his supra in Britannicarum insularum descriptione egerimus; hæc paucula sufficient, ut Scotiæ finem imponamus.

ANGLIA.

ALBIONIS Insulæ pars Meridionalior ac maxima *Anglia* Latinis dicitur: ab *Angria* *Regio.* regione Westphaliæ, vulgo *Engern*, ut nonnulli volunt. Alij ab angulo nomen inditum *Nomen à quibus inditum.* arbitrantur, quod Orbis sit angulus: alij ab *Angloen* Oppido Pomeraniæ. Goropius Anglos ab *Angle* I. hamo piscatorio deducit, quod, ut inquit ille, omnia sibi adhamarent & fuerint, ut Angli loquuntur, *Good Anglers*, I. boni hamatores. Quæ sane conjectura risum potius, quam fidem meretur. Sunt qui ab Anglia Cimbricæ Chersonesi regiuncula, quæ *Engelond* I. Anglorum Terra, ab Egberto Occiduorum Saxonum Rege indigitata fuit appellatam autumant: vel quasi *Engistland* I. Engisti terra: qui se ducem his Saxonibus præbuit. Sed qui Engelberti, Engelhardi, & ejusmodi Germanicorum nominum etymologiam videt, facile etiam Anglorum notationem viderit. Hæc ab indigenis non uno nomine appellatur, idque etiam diversimode: in duas enim regiones eam dividunt. Pars ejus quæ Orientem & Mare Germanicum spectat ab Indigenis Anglis Saxonum populis, qui eam occuparunt, sua lingua *Angliam* vel *England* nuncupatur. Occidentalior vero pars, quæ ab hac Sabrina & Dea fluminibus discernitur, & Britannica avitaque lingua utitur, *Wallia* vel *Walles*, a prædictis Anglis nominatur. Hi vero Britanni se ipsos antiquo vocabulo *Cambros*, & regionem *Cambriam*: Anglos vero *Saissons*, quasi Saxones *Situs.* & Regionem veteri nomine *Lhoegriam* dicunt. Termini ejus Septemtrionales Scotiam versus, sunt Tueda & Solveius fluvij: ad Meridiem est Gallia, & propriè dictus Oceanus Britannicus, ad Occasum Hibernia & Oceanus Hibernicus, ad Ortum Germanicus. Longa est CCC II milliaria Anglica, Lata CCC, a Belerio nempe ad Cantium Pro- *Cœli Temperies,* montorium. Aër hic quocumque anni tempore temperatus ac clemens: Cœlum crassum, in quo facile nubes, imbres, ventique coguntur, atque eo minus frigoris æstusque, propter ipsius Cœli densitatem. Compertum namque, etsi, Brabantia, Flandria, Cismarinisque Regionibus sit Septemtrionalior, nunquam tamen ibi, uti his locis, tanto gelu sævire hyêmes. Habet solum fœcundum frugiferumque & ab omni Frugum genere ita beatum, ut Cereris se- *Soli fertilitas.* dem fuisse dixerit Orpheus. Cui adstipulatur Mamertinus aut Belga orator qui Panegyricum Constantino dixit: ubi inter alia dicit: in hac segetum tantã esse fœcunditatẽ, ut muneribus utriusque sufficiat, & Cereris & Liberi: quo dicto non illam Vini prouentu (quo caret) abundare ostendit, sed ita circumfluere Frugum copia, ut non ad panificium modo & alimentum annuum satis sit, verum etiam excoquendo Vino factitio Cervisiæque suppetat. Neque solum agros luxurioso ac primo Frumento, ac Leguminibus supra modum scatentes habet: sed etiam cujusque generis materiam producit, præter Abietem, & ut Cæsar ait, Fagum; nunc tamen est passim Fagus quoque. Lauri non æque fœcunda est ac Thessalia. Rosmarinus vero tam copiosus, ut eo etiam ad sepes utantur. At Vinũ non habet, cum vitis hic raro maturescat, & in hortis, magis umbræ, quam fructus gratia colitur. Fert item Aurum, Argentum, Cuprum, Ferrum, sed ejus exigua copia: Plumbum nigrum, & Plumbum album, id est Stannum in suo genere optimum in magna abundantia hic effoditur, & ad exteras gentes effertur. In Rupe S. Vincentij, quæ ad Ortum Fluvio Avonæ imminet, magna eruitur Adamantum copia, qui splendore quidem Indicos provocant, duritie cedunt. Apud Brigantes Gagates plurimus; qui si colorem requiras nigrogemmeus est; si quantitatem, nullius fere ponderis; si naturam, aqua ardet; oleo restinguitur; si potestatem, attritu calefactus applicata detinet. Enascitur hic inter cautes, ubi rimis dehiscunt, & priusquam expoliatur colore est subruffo, & æruginoso, expolitus vero nigro fulgore splendet. Cæterum de Britanniæ gemmis adeundus est Ammianus lib. XXIII. Colles hic plurimi, per quos Ovium greges errant, non tantum carnium delicijs, sed etiam vellerum tenuitate nobiles; frequentiam Ovium juvat Cœli quædam *Animalium varietas.* benignitas; terræque bonitas singularis; nam & in collibus vix arbores apparent, totaque regio Lupis est suo privilegio immunis: qui esse desierunt ex eo tempore quo Edgarus Rex Luduallo Walliæ Principi trecentos Lupos in singulos annos vectigalis nomine persolvendos imperavit, Nam postquam id tribus annis præstitisset, quarto distitit; professus nullum se ulterius posse invenire. Hoc autem vellus vere aureum est, in quo potissimum Insulanorum divitiæ consistunt: nam magna Auri atque Argenti vis, a Negociatoribus ejusmodi imprimis coëmendæ mercis ergo, in Insulam quotannis undique apportatur. Omni etiam pecudum genere abundat, præterquam Asinis, Mulis, Camelis & Elephantis: Molossi nullibi gentium præstantiores, ferocioresque. Nusquam gentium major Cornicum multitudo genus Avium ibi maleficum: non enim modo maturas Fruges devorat, sed cum nascuntur, rostro semen evellit, sic ut agricolis necesse sit, per id tempus pueros locare per arva arcubus instructos (quando voce humana non deterrentur) qui eas abigant. Magna etiam Milviorum qui pullis insidiantur copia. Romani Britanniæ potiori parti quingentos pene annos imperarunt, a C. Cæsare scilicet ad tempora usque Theodosij junioris: cujus ætate Roma- *Imperium Majorum* norum legiones & præsidia ad Galliam defendendam accersita, Britanniam insulam reliquerunt; quo factum est, ut Picti Scotique partem Australem invaserint; quorum impetum quum diutius sustinere Britanni non possent, vocarunt e Germania Saxones, viros bello adsuetos, quorum opera initio adversus Scotos & Pictos usi sunt. Postea vero Saxones sive Cœli illecebris capti, sive Pictorum amicitia & familiaritate ducti, sive perfidia propria impulsi fœdus adversus Britannos cum Pictis inierunt, domitisque & profligatis hospitibus, ipsi illorum loca invasere. Unde & pars illa Britanniæ, Anglia, ut supra vidimus, dicta est. Continet Anglia urbes plurimas, inter quas maxime excellunt, *Londinum, Eboracum, Cantuaria, Bristolia, Glocestria* sive *Glovernia, Salopia, Vigornia, Bathonia, Cantabrigia, Oxonia,* *Urbium nomina.* *Nordvicus, Zandvicus* cum multis alijs, quas in descriptionibus particularibus delineabimus. Flumina illustriora sunt *Tamesis, Humbrus, Trenta, Ousa* & *Sabrina*, de quibus suis locis. Oceanus autem qui insulam alluit, omnis generis Pis- *Flumina.* *Mare.* cium copia redundat; inter quos Lucius est, quem *Pike* vernacula lingua appellant, qui apud illos magno in precio habetur; eoque eum interdum ex palustri aqua in vivaria transferunt; ubi nidore illo oppido purgatus, anguillis minutisque pisciculis pastus mirandum in modum pinguescit, Hic (quod mirari quis debeat) in piscario foro, vivus cum vendi debeat si opus sit, ei cultro venter aperitur, ut illud pingue quod habet ostendatur: at si minus vendatur eo tamen vulnere affectus haud moritur, quippe plaga filo insuitur, ac statim post in vivario Tincarum glutinoso contactu sanatur. Sed Ostrea nec alibi delicatiora, nec plura. Portus vero Angliæ præcipui sunt hi: *Davernus* *Portus.* vulgo *Dovre*, qui est Comitatus Cantij extremus, ac colle munitur, arcemque habet tutissimam, omni armorum

genere

ANGLIA regnum
Miliaria Anglica parua
SCOTIAE PARS
HIBERNIAE PARS
MARE HIBERNICUM
MARE VERGIVIUM
OCEANUS GERMANICUS
OCEANUS BRITANNICUS
Belgij pars
GALLIAE CONFINIA
Hollandiæ extrema
Zelandiæ pars
Mania insula
Anglesey insula
Wight insula
Seven stones
Nomina Cassiteridum
Cassiterides olim nunc Syllyes & Sorlings insulæ.
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

Ratio gubernandi. genere optime instructam. *Mountsbay* satis latus in Cornwallia, ubi tutissima est navium statio. Item *Volemouth* sive *Falemouth*, *Torbay*, *Southantonensis*, & alij. Angliæ *Rex* supremam potestatem & merum Imperium habet, nec in Imperij clientela est, nec investituram ab alio quovis accipit, nec præter Deum, superiorem agnoscit. Ejus subditi vel sunt Laici vel Ecclesiastici: item sunt vel Nobiles vel Plebei vel majores: ut Duces, Marchiones, Comites, & Barones, qui vel hæreditario jure his titulis gaudent, vel ijsdem virtutis ergo a Rege exornantur. Ducis autem nomen soli Regis Filio natu maximo hoc tempore convenit: quamvis olim plures hoc titulo insigniti fuerint. Nobiles minores sunt Equites Aurati, Armigeri, & qui vulgo Generosi & *Gentlemen* dicuntur: Generosi, vel promiscue nobiles sunt, qui a natalibus clari, aut quos virtus aut fortuna è fæce Hominum extulit. *Cives sive Burgesses* qui in sua quilibet urbe publicis funguntur Muneribus & in Parlamentariis Angliæ Comitijs locum habent: *Ingenui* sive *Yeomen* sunt, quos Legales Homines lex vocat, & ex agris, quos optimo jure tenent, quadraginta ad minimum solidos quotannis colligunt: *Opifices* autem sunt qui mercede operam locant. Dividitur autem tota Anglia in Comitatus XXXIX. Comitatus vero in Centurias (quæ in nonnullis Regni partibus *Wapentaches* a tractu armorū nominantur) & hæ in decurias dividuntur. In his Comitatibus, difficilioribus temporibus, *Præfectis Regius* quem *Lieutenant* vocant, ne quid detrimenti Respublica capiat, constituitur. Singulis vero annis nobilis aliquis ex incolis præficitur quem *Vicecomitem* quasi vicarium Comitis & Anglicè *Shiriffe* id est Comitatus præpositum vocant: qui etiam Comitatus vel Provinciæ Quæstor recte dici potest, ejus enim est publicas pecunias provinciæ suæ conquirere mulctas irrogatas vel pignoribus ablatis, colligere, & ærario inferre. Iudicibus præsto adesse, & eorum mandata exequi: duodecim viros cogere, qui in causis de facto cognoscunt, & ad judices referunt (Iudices enim apud Anglos juris solū & non facti sunt judices) condemnatos ad supplicium ducere & in minoribus litibus cognoscere. In majoribus autem jus dicunt Iustitiarij, quos *Itinerantes* & *Iustitiarios ad Assisas* vocant, qui quotannis hos Comitatus bis obeunt, ut de causis cognoscant, & de incarceratis sententiam ferant. Henricus secundus hos itinerantes instituit vel potius restituit: hi jurant se cuilibet jus suum conservaturos illæsum. Quod ad Ecclesiasticam jurisdictionem attinet, duas nunc habet Anglia provincias. Archiepiscopos item duos: *Cantuariensem* totius Angliæ Primatem & *Eboracensem*. Quibus subsunt XXV Episcopi: Cantuariensi XXII: Eboracensi tres reliqui. Angliæ, tribunalia sive juris fora, quas etiam curias dicimus, in triplici sunt differentia. Alia enim sunt Ecclesiastica, alia temporalia, & unum mixtum, quod *Parlamentum* vocant, & tribus Angliæ Ordinibus constat & totius Angliæ corpus repræsentat. Hoc a Principe pro arbitrio indicitur summamque & sanctam authoritatem habet in legibus ferendis, confirmandis, interpretandis, & in omnibus quæ ad Reipublicæ salutem spectant. Fora temporalia sunt duplicia, juris scilicet aut æqui. Iuris sunt, *Bancus Regius*, *Curia cameræ stellatæ*, *Bancus communis*, *Scaccarium*, *Curia Wardorum & Liberationum*, *Admiralij*, *Assisæ*, alia quæ obscura sunt, omittimus. *Bancus Regius* ita dictus quod Rex ipse in eo præsidere soleat, Coronæ placita tractat. *Camera stellata*, sive potius Curia consilij Regij in qua tractantur criminalia, perjuria, imposturæ, dolus malus, &c. *Bancus communis*, quia communia placita inter subditos ex jure Anglico, quod commune vocant, in hoc disceptantur, nomen habet. *Scaccarium* a Tabula quadrangula ad quam assidebant, nomen traxit, in eo omnes causæ audiuntur, quæ ad Fiscum pertinent. *Curia Wardorum*, a pupillis quorum causas tractat nomen habet. Nam cum aliquis moritur, qui possessiones a Rege tenet, tam hæredes quam eorum patrimonium reditusque in Regis potestate & tutela sunt, donec alterum & vicesimum ætatis annum compleverint. *Admiralij Curia* res maritimas tractat. *Assisæ*, quas dicimus in quolibet Comitatu bis anno habentur, in quibus duo Assisarum Iustitiarij ad hoc deputati cum Eirenarchis, sive pacis Iustitiariis comitati & de civilibus, & criminalibus cognoscunt. Loca autem & tempora in unoquoq; comitatu edicto publico quindecim ante Assisas diebus denunciantur. Fora æquitatis sunt *Cancellaria*, *Curiæ Requestarum*, Concilia in Limitibus Walliæ ex parte Boreali. *Cancellaria*, *a Cancellario*, qui ibi præsidet nomen traxit. In hac ex æquo & bono judicatur, & summū jus quod summa crux videri solet, temperatur. *Requestarium Curia*, pauperum & regiorum famulorum caussas audit.

Leges & instituta. Ecclesiastica fora pręcipua sunt *Synodus*, quę *Convocatio Cleri* dicitur, semperque simul cum Parlamento habetur: & *Synodi Provinciales* in utraque Provincia. Post hęc Archiepiscopi Cantuariensis curiæ numerātur, videlicet *Curia de arcubus* a loco sic dicta, cui Iudex præest *Decanus de arcubus* appellatus, qui ad omnium in Cantuariensi provincia appellationes rescribit. *Curia Audientiæ*, quæ omnes Provincialium querelas, causas & appellationes recipit. *Curia prærogativæ*, in qua commissarius de hæreditatibus ab intestato, seu testamento delatis, jus dicit. *Curia Facultatum*, in qua præfectus constituitur, qui desideria cognoscit eorum, qui Ecclesiastici juris quandoque rigidi atque stricti relaxationem petunt, & Registrarius, qui concessas dispensationes in scripta refert. *Curia peculiarium*, ad quasdam parochias ab Episcopali jurisdictione in nonnullis Diœcesibus separatas & Archiepiscopo Cantuariensi peculiares spectat. *Academiæ* in hoc Regno duæ sunt nobiles *Cantabrigiensis* & *Oxoniensis* quibus additur tertia *Londinensis*. Ingenia producit Anglia non infelicia neque sterilia, virosq; doctos & omnium facultatum & scientiarum peritissimos habet, atque olim habuit. In hac ex Constantino Chloro & Helena genitus est Constantinus ille Magnus. Angli etiam fuerūt Anshelmus Cantuariensis Episcopus, cujus scripta Theologica non pauca supersunt. Alexander de Ales qui summæ Theologiæ libros IV edidit: Nicolaus de Lyra ordinis Fratrum Minorum, vir Hebraicè, Græcè atque Latinè doctus, qui ante annos circiter CCLXVII Commentarios confecit in utrumque Testamentum & pleraque rectius, quam qui eum sequuti sunt temporibus posterioribus Monachi, interpretatus est. Gulielmus Occam doctor Scholasticus, & Magistri Sententiarum celebris interpres, qui familiæ Occistarum nomen dedit. Beda ob vitæ modestiam Venerabilis cognomentum adeptus, Grecè & Latinè eruditus: Thomas Morus, alijque plurimi. Gens hæc procera statura, venusta & candida facie est, cæsijs ut plurimum oculis, & ut sono linguæ Italis persimiles, ita corporum habitu ac moribus ab illis pene nihil discrepant. Bello sunt intrepidi, optimi sagittarij, in pugna moræ impatientissimi, itaque prælia ipsorum impetu potius quam consilio & ratione valent. Sed & navigatione pollent. Victus maxima ex parte in carne consistit. Cerevisiam ex Hordeo conficiunt, potum sapidum, gratum, jucundum. Hic in exteras etiam regiones asportatur. Vestimento non multum absimili Gallico utuntur. Feminæ niveo candore insignique forma quam longè decentissimo vestitu honestant. Atque hæc quidem de Anglia in genere dicta sufficient: reliqua in particularibus deinceps tabulis exponemus.

Scholæ. Mores.

Victus. Vestitus.

ANGLIÆ
II TABVLA
Quæ continet Northumbriam, Cumberlandiam Comitatus & Dunelmenſem Epiſcopatum.

GENERATIM quæ dicenda habuimus, de Anglia abſolvimus: poſtulat Methodus, ut
ſpeciatim & per partes eam percurramus. Britanniæ ab ſe debellatæ citeriorem partē
in Provinciam redactam, Romani varie diviſerunt, ut ſupra diximus. Saxones vero pro
Pentarchia Romanorū fecerunt Heptarchiam, in ea ſunt *Cantium*, *Suſſexia*, *AEaſt Anglia*, *WeſtSexia*, *Northumbria*, *AEaſtSexia*, & *Mercia*. Hodie in comitatus (quos vel *Conventus* vel *Pagos* proprie & Latine voces) Angli peculiari vocabulo *Shyres* appellant;
diſtribuitur. Ac primum anno a Chriſto nato CIƆXVI Ethelredo regnante tantū XXXII
numerabantur: deinde ſub Gulielmo primo XXXVI: Poſtea tres in numerum additi
XXXIX Comitatuum numerum compleverunt, qui hodie in Anglia obtinet. Quibus
accedunt XIII plures in Wallia, quorū ſex fuerunt tempore Edwardi primi, reliquos
Parlamentaria authoritate conſtituit Henricus octavus. Hoſce autem Comitatus ſeu
Partes Angliæ cū nonnullis Inſulis Mercator noſter VII tabulis luculenter expreſſas exhibet. Harū omnium tabularū, quo ordine, ab authore noſtro proponantur, delineationem, quam poterimus fideliſſime proponemus. Offert ſe
primo loco *Northumbria*, vulgo *Northumberlant*, trianguli ſed nō ęquilateri figura quodammodo incluſa jacēs. Meri- *Northumbria.*
dionale ejus latus *Derwentus* in Tinam influens, & ipſe Tina claudit, qua Dunelmenſes ſpectat. Orientale latus Mari *Situs.*
Germanico pulſatur. Occidentale vero quod ab Occaſu brumali in Ortum æſtivum primum concatenatis montibus, inde *Tweda* flu. protrahitur, Scotiæ obvertitur, regionumque limes eſt. Terra ipſa magna ex parte aſpera eſt, ac
cultu dura. Ad mare & *Tinam* adhibita mediocri cultura ſatis eſt colono grata, alibi vero multo ingratior, & quaſi *Soli qualitas.*
horridior. Plurimisq; in locis lapides illi *Lithanthraces*, quos *Sea-coales* Angli vocant, magna copia effodiuntur. Hęc
autem provincia ab Oſca Hengiſti fratre, & Filio ejus Iebuſa in Saxonum poteſtatem redacta, primum ſuos duces
clientelari jure Cantij Regibus obſtrictos habuit. Inde cum Regnum Berniceorum conſtitutū eſſet, quod a *Teſi* ad *Imperium Majorum*
Scoticum fretum pertigit, pars ejus optima fuit, paruitque Nordanhumbrorum Regibus, qui cum ſuam periodum
confeciſſent, quicquid ultra Tuedam erat, in Scoticum nomen ceſſit; hunc autem agrum Egbertus Orientalium
Saxonum Rex ſuo imperio per deditionē adjecit. Alfredus poſtea Danis permiſit, quos Athelſtanus pauculos poſt
annos exturbavit, Eilricum tamen Danum populus poſtea in Regem extulit, quem Ealdredus Rex ſtatim expulit:
Deinceps vero regium nomen in hac provincia deſijt, comitesque qui præfuerunt, dicti ſunt. Incolæ bellicoſiſſimi *Minorum virtus.*
ſunt & velites optimi. Cumque omnino Marti ſe quaſi conſecrarint, non eſt inter eos quiſpiam melioris notæ, qui
ſuam turriculam, aut munimentum non habeat, & quam plurimos olim baronum titulo honorarunt Reges, etſi tenuioris fortunæ, ut militarem virtutem vel honore inter eos conſervarent. Eſt in Northumbria urbs *Newcaſtle*, portu *Urbes*
nobilis, quem Tina efficit ſua profunditate naves valde magnas admittens, & ita defendens, ut nec tempeſtatibus
facile jactari, nec vadis afflictari poſſint. Quodnā olim fuerit in comperto non eſt. Cum Normannicum imperium
inciperet, a Monachis *Monkeceſter* vocabatur, ſtatimque a Novo Caſtro, quod Robertus Guilielmi Normanni Filius
extruxit, hæc novum nomen *Newcaſtle* induit, magnaque paullatim incrementa cum maritimis Germanis contrahendo, & foſſiles carbones quibus Regio abundat, in alias Anglię partes ſubvehendo, cœpit. Eſt & ultimum Anglię,
& munitiſſimum totius Britanniæ oppidum *Berwick*. Quod nomen a Berengario Duce, quem ſomniarunt deducunt
aliqui. Lelandus ab *Aber*; quod oſtium Britannis ſonat, ut *Aberwic* vicum ad oſtium ſignificaret. Vndecumque vero
nomen habet, ſitu longius in mare porrigitur, ita ut mari & *Tueda* fere circumvalletur; & alia. Suntque hic multi vici,
arces & caſtella plurima, quę brevitatis cauſa omittimus. Fluvij hic ſunt *Tina Auſtralis* & *Borealis* (qui ſic dictus quod *Flumina.*
in arctum coëuntibus ripis conſtringitur; hoc enim *Tin* Britannica lingua ſignificare affirmant nonnulli.) *Auſtralis*
ex Cumbria editus, prope *Alſtenmore* ubi antiqua eſt fodina æraria, cum aliquandiu ſe in Septemtriones provolverit,
in Ortum converſus, recta cum muro Pictico procurrit. *Tina Borealis* e limitaneis montibus, ſociatus *Redo* fluvio infeſto, qui ad *Redſquier* præruptum montem effuſus *Rhedeſdale* aut *vallem Redi*, laudatiſſimorum velitum altricem rigat. Infra *Collerford*, uterque Tina confluit, qui jam auctus ſubindeque auctior, uno alveo urget ad Oceanum iter.
Tueda Angliam a Scotia longo ſpatio diſcludit, limesque Orientalis dicitur. Unde Nechamus:

Anglos a Pictis ſejungit limite certo
Flumen, quod Thuedam priſtina lingua vocat.

Hic fluvius copioſa ſcaturigine, e Scotiæ montibus erumpens inter limitaneos equites, diu tortuoſus errat. Vbi
vero proxime *Carram* vicum acceſſerit, multis aquis convaleſcens regnorum collimitia diſcriminare incipit, ac tandem *Tillo* recepto in Mare Germanicum ſeſe exonerat. Sunt & alij, ut *Coqueda*, *Alaunus*, *Blithus*, & *Wanſpeth*, quos
omitto, ad ſecundam partem tranſitum faciens. Ea eſt *Cumbria* vulgo *Cumberland*; Hæc Weſtmorlandiæ ad Occa- *Cumbriæ*
ſum præjacet, ultima in hac parte Angliæ provincia, utpote quæ ipſam Scotiam ab Arcto attingit: ab Auſtro & Oc- *Situs.*
cidente Hibernico Oceano pulſata, ab Ortu vero ſuper Weſtmorlandiam Northumbriæ contigua. Nomen ab Incolis traxit, qui veri & germani Britanni fuerunt, & ſe ſua lingua *Kumbri* & *Kambri* indigitarunt. Terra autē quamvis ob Septemtrionalem ſitum frigidior, & ob montes aſperior videatur, ſua tamen varietate perluſtrantibus arridet. *Soli qualitas.*
Poſt verrucoſas enim rupes, & confertos Montes, quibus Lacus interjacent, ſuccedunt pabuloſi colles gregibus referti, quibus rurſus ſubſternuntur porrectę planities frugibus ſatis fœcundæ. Labente Romanorum in Britannia imperio, quamvis hæc Regio a Scotis, & Pictis graviſſimè dilacerata fuerit, Britannos tamē primævos Incolas diutiſſime ſervavit, & ſero in Saxonum poteſtatem devenit. Cum autem Saxonum res Danicis bellis accisa pręceps iret, ſu- *Imperium Majorum*
os Regulos qui Cumbrorum Reges dicebantur, ad annum Domini CCIƆXLVI habuit, quo tempore Rex Edmundus
Cumbriam totam cunctis opibus ſpoliavit, ac duobus filijs *Dummaili* ejuſdem provinciæ Regis oculorum luce pri-

vatis

NORTHVMBRIA, CVMBERLANDIA, ET DVNELMENSIS Episcopatus.
Miliaria mediocria Angliæ
5 10 15 20
SCOTIAE PARS
MARE HIBERNICUM
MARE GERMANICUM
NORTHVMBRIA
CVMBERLANDIA
WESTMORLANDIA
DVNELMENSIS EPISCOPATVS
EBORACENCIS COMITATUS PARS
LANCASTRIA
Eskdalia
Anandia
Solway Fryth
Holy iland
Farne Iland
Coket Iland
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

vatis Regnum illud Malcolmo Scotorum Regi, de ſe tenendum conceſſit, ut Aquilonares Angliæ Partes terra marique ab hoſtium adventantium incurſione tueretur. Ex quo tempore filij Regum Scotiæ natu maximi Cumbriæ præfecti aliquandiu dicti fuere. Normannis autem Anglia dedita, hæc etiam pars in illorum manus conceſſit, *Ranulphoque de Meſchines* obtigit. Sed Stephanus Rex, ut Scotorum gratiam iniret, illis denuo reddidit; ut clientelari jure a ſe & Regibus Angliæ tenerent. Henricus autem ſecundus qui ſucceſſit cum hanc profuſam Stephani liberalitatem ſibi, & ſuo Regno fraudi fuiſſe ſenſiſſet: Northumbriam, Cumbriam & Weſtmorlandiam a Scoto repetijt. Qui prudenter conſiderans Regem Angliæ in hac parte cum potentia virium, tum merito cauſæ præſtare, ei prænominatos fines repetenti cum integritate reſtituit, & ab eo viciſſim Comitatum Huntedunenſem priſco ſibi jure competentem recepit. Eſt in hac Provincia optima & oportuna poſitione urbs vetuſtiſſima *Carlile*, a Septemtrione pro-

Urbes. fundo Itunæ alveo, ab Ortu *Peterillo*, ab Occaſu *Cauda* munita, & præter hæc naturæ defendentis munimenta, firmis mœnibus e ſaxo quadrato, caſtello & *Citadella* quam vocant, armata. Romani, & Britanni hanc *Lugu-Vallum*, & *Luguballium*, ſive *Luguballiam*, Saxones teſte Beda *Euell*, Ptolemæus (ut nonnullis placet) *Leucopibiam*, Angli *Carlile*, & Latini *Carleolum* recentiori vocabulo dixerunt. Romanis temporibus hanc floruiſſe varia antiquitatis indicia ſubinde eruta, & celebris ejus tunc temporis memoria ſatis affirmate loquuntur. Sunt & alia Oppida *Keſwike, Wirkinton, Bulneſſe,*

Lacus. *Flumina.* *Perith*, ut vicos & arces ſilentio prætercam. Atque hic ager 58 Parochiales Eccleſias numerat. Habet præterea Lacus omni volatilium genere abundantes. Fluvios item, inter quos *Irton* amniculus in quo conchæ cum rorem, quem veluti maritum appetunt, oſcitatione quadam hauſerint, fiunt gravidæ, Margaritaſque pariunt, quas accolæ cum receſſerit aqua venantur. Eſt & *Derventio, Cokarus, Olenus,* ſive *Elenus, Eiden* atque alij, piſcibus abundantes. Ad hæc Oce-

Mare. anus, qui ad littus alliditur, Piſcium optimorum examina alit, & negligentiam accolis quaſi exprobat, quod minus

Montes. gnaviter piſcaturam exercitant. Montes hic conferti Metallis gravidi, inter quos montes *Dertwentfels* vocati, in quibus ad *Newland* Æris venæ opulentæ non ſine Auro & Argento noſtro tempore ſunt repertæ. Cæſar ſi has fodinas noſſet, Britannos importato Ære uti, non ſcripſiſſet, cum hæ & aliæ ærariæ non ſolum univerſæ Angliæ ſufficiant, verũ etiam magna vis quotannis exportetur, hic etiam reperitur terra illa metallica, ſive Saxum induratũ & micans, Anglis *Blacke leade* dictum, quo ad ducendas lineas, & monochromata pictores utuntur. Superiorem hujus regionis

Murus. Picticus. partem interſecat qui nullo modo tacendus eſt, murus ille celeberrimus, Romanæ provinciæ limes ſive Cluſura, CXXII millium paſſuum longitudine, Severi opus qui ut ait Oroſius, *partem Inſulæ a cæteris indomitis gentibus vallo diſtinguendam curavit.* Itaque magnam foſſam firmiſſimumque vallum crebris Turribus communitum per CXXII Mill. Paſſ. a Mari ad Mare duxit. Spartianus: *Britanniam quod maximi ejus Imperij decus eſt, Muro per tranſverſam Inſulam ducto utrimque ad finem Oceani munivit, unde & Britannici nomen accepit.* Meminere ejuſdem Valli Antonius in Itinerario, Aurelius Victor, Dion, Eutropius, Euſebius in Chronico, & alij. Eum Beda VIII pedes latum, & duodecim altum fuiſſe ſcribit, recta ab Ortu in Occaſum linea: cujus non ſolum veſtigia ſed etiam fragmenta in longa ſpatia porrecta & tantum pinnis nudata extant, hodieque conſpiciuntur, ut teſtatur, Camdenus. Supereſt in hac Tabula Epiſcopa-

Epiſcopatus Dunelmenſis virtus. tus Dunelmenſis, vulgo *the Biſhoprick of Durham,* ſive *Dureſme*, qui Eboracenſibus ad Septemtrionem confinis in trianguli ſpeciem efformatur, cujus apex ad Occaſum coëuntibus ibi Septemtrionali limite & *Teſis* fontibus figuratur. Latus quod Meridiem ſpectat, continuo *Teſis* decurſu terminatur; alterum, quod Boream, primum brevi ab apice linea ad *Derwentum* flumen, inde *Derwento* ipſo, & *Tina* flu. cum *Derwentum* admiſerit, deſcribitur. Baſim vero trianguli, quæ Ortum reſpicit, ora maritima affingit, quam magno fremitu Oceanus Germanicus graviſſime pulſat. Qua in apicem eo arctatur, campi ſunt nudi, ſylvæ raræ, colles glabri, ſed non ſine Ferri venis, convalles autem ſatis graminoſæ; Angliæ enim Appenninus, hunc angulum interſecat. Ad Orientalem autem partem, ſive trianguli baſim,

Soli qualitas. uti etiam ad latera, culturæ Terra eſt perquam grata, redituſque cum agricolarum labore contendunt, pratis, paſcuis, arvis diſtincta, & carbone foſſili quo pro ignis alimento paſſim in Anglia utuntur, copioſa. Totam hanc regionem cum alijs etiam vicinis *S. Cuthberti terram* ſive *patrimonium* vocant in ſuis ſcriptis Monachi. Sic enim vocarunt illi, quicquid ad Dunelmenſem ſpectavit Eccleſiam, cujus Cuthbertus quaſi patronus habetur, qui in prima Saxonicæ Eccleſiæ infantia, vitam tam ſancte, & integre peregit, ut inter Divos relatus fuerit: Regeſque Angliæ, & proceres, tutelarem illum fuiſſe Divũ contra Scotos arbitrati, non ſolum corpus ejus ſæpenumero inviſerunt; ſed etiam ampliſſima latifundia donarunt, plurimaſque immunitates irrogarunt. Egfridus Rex magnos reditus in ipſa urbe Eboraco, *Crecam* & *Luguballiam* civitatem ipſi Cuthbertho vivo dedit. Alfredus Rex, & Gutrumus Danus, quem ille Nordanhumbris præfecit, *poſtea totam inter* Were *flu.* & Tinam (libri antiqui verbis utor) *Cuthberto & in ejus Eccleſia miniſtrantibus perpetuo poſſeſſiones jure largiti ſunt, ex qua illis ne inopia laborarent, vitæ ſubſidia procurentur* &c. Edwardus, Athelſtanus Reges, & Cnuto, ſive Canutus Danus, hæc non modo confirmarunt, ſed etiam auxerunt: nec minus Guilielmus Normannus, a cujus ſtatim tempore Comitatus Palatinus judicatus eſt. Et Epiſcopi tanquam Comites Palatini ſigillo inſculpſerunt militem Cataphractarium phalerato equo inſidentem, altera manu gladium vibrantem, altera inſignia Epiſcopatus prætendentem cum Inſcriptione *Crux veritati Comes*. Iuraque ſua regalia habuerunt Epiſcopi adeo, ut proſcriptorum bona illis non Regi cederent, & ipſa plebs immunitatibus elata merere in Scotia ſub rege recuſarit. Verum Edwardus primus has libertates primus præcidit. Iura tamen ſua poſtea recuperavit Eccleſia, illæſaque tenuit uſque ad Edwardum VI, cui diſſoluto Epiſcopatu, omnes ejus reditus, & libertates, Ordines in Parlamento conceſſerunt. Sed ſtatim Maria Regina eadem authoritate hanc conſtitutionem refixit, & Omnia ſarta tecta Cccleſiæ reſtituit, quibus hodie gaudet. Sed his omiſſis ad reliqua ſtylum converto. Primaria hujus regionis urbs

Urbes ſive Oppida. Saxonibus *Dunholm*, Latinis *Dunelmum* dicta, vulgus *Durham* corruptiſſimè vocat. Situ quidem æditiori & ſane munitiſſimo, ſpatio tamen non magno, ovali quodammodo forma flumini ab omni parte niſi a Septemtrione circumfunditur & mœnibus armatur. Ad auſtralem partem fere qua flumen ſe reducit, Cathedralis Eccleſia ſurgit pyramidibus & ſacra turre conſpicua, in medio eminenti tumulo imponitur caſtrum quodammodo intermedium inter duos pontes a ſaxo, quibus *Vedra* flu. hinc ad Ortum, illinc ad Occaſum conjungitur; a caſtro ad Sepremtriones patet forum & S. Nicolai cernitur Templũ. Sunt hic præterea oppida *Standrope, Derlington, Hartlepole, Bincheſter* & *Cheſter, upon the ſtreete* cum multis vicis atque arcibus: numeranturque in hoc agro & Northumbria eccleſiæ parochiales CXVIII, præter ſacella plurima. Flumina hic ſunt primum *Tees* Latinis *Teiſis* & *Teiſa*, Polidoro *Atheſis*, Ptolemæo *Tueſis* appel-

Flumina. lari videtur Camdeno, apud quem librariorum incuria exulare exiſtimat. Hic fluvius e ſaxeto illo *Stanemore* erumpens, raptiſque ſecum multis undique torrentibus, per rupes fluens e quibus ad Egleſton Marmora ceduntur, ac deinde multa loca alluens, tandem amplo oſtio in Oceanum ſe ejicit, unde Trianguli baſis ad oram maritimam inchoatur. Item *Vedra, Gaunleſſe. Terwentum.* Atque hæc de hiſce tribus Partibus dicta ſufficient, ad reliquas pergimus.

ANGLIÆ
III. TABVLA:

Sequentes continens comitatus, Westmorlandiam, Lancastriam, Cestriam, Caernarvan, Denbigh, Flint, Merionidh, Montgomery & Salopiam, cum Insulis Mannia & Anglesey.

AD tertiam tabulam venio, in qua primum sese offert *Westmorlandia*, ab occasu & arcto Cumberlandia, ab ortu Eboracensi & Dunelmensi agro terminata: sic dicta quod magna ex parte inculta sit. Loca enim inculta, *Mores* Anglis septemtrionalibus, & *Westmorland* nihil aliud est Anglis, quam inculta ad occasum regio. Pars australior, angustiori spatio inter *Lonum* flu. & *Winander Mere* conclusa satis ferax in vallibus, licet suas asperas glabrasque cautes ostendat, & *Baronia de Kendal* dicitur. Deinceps supra *Loni* fontes latius se explicat regio, multisque gyris, & flexibus montes excurrunt, quibus, interjacent alicubi convalles prærupta altitudine, crebris locis speluncarum in modū subruptis. Westmorlandiæ dominus primus quod sciam (inquit Camdenus) fuit Robertus de *Veteri Ponte*. Huic successit filius *Ioannes*, atque illi itidem filius *Robertus*, qui duas solummodo filias suscepit. Longo post tempore Richardus II *Radulphum de Nevil*, dominum de *Raby* virum summæ & vetustissimæ nobilitatis Angliçe ab Uchthredo Northumbriç comite oriundum primum Westmorlandiæ comitem creavit cujus posteri eo honore floruerunt ad quintum usque comitem *Carolum*. Oppidum hic primarium *Aballaba*, nunc *Apelby*. Sola hujus vetustas & positio est suspicienda. Nam ita infrequens est in eleganti structura, ut nisi vetustate meruisset primarium regionis censeri Oppidū, & juridicos conventus in suo castro habere, parum admodum a vico abesset. Est etiam frequentissimū oppidum *Kandale*, lanificij gloria & industria celeberrimum. Atque in hoc comitatu XXVI parœciæ numerosæ habentur. Fluvij sunt *Lonus, Ituna, & Eimotus*. *Lancastria* vulgo *Lankashire*, & *the County Palatine of Lancaster*, quod sit comitatus Palatini titulo insignis. Sub montibus, qui per Angliam mediam procurrunt, jacet ad occasum. Inter Eboracenses ab ortu, & Hibernicum oceanum ab occasu ita includitur, ut ab austro qua Cestrenses respicit, (a quibus *Merseio* flu. dirimitur) sit latior, sensimque in boream procedens, qua *Westmorlandiæ* confinis, coärctetur. Ibique maris sinu abrumpitur, suique partem non exiguam ultra sinum habet, quæ Cumberlandiæ adjacet. Vbi in campos æquatur, hordei & tritici satis est fertilis, ad montium radices avenæ fertilior, ubique solo tolerabili, nisi uliginosis quibusdam, & minus salubribus locis, qui tamen hæc sua incommoda commodis resarciunt uberioribus. Abrasa enim superficie cespites ad ignis fomitē, & nonnumquam arbores, quæ diu defossæ jacuerunt, præbent: inferius vero margam ad stercorandos agros affatim alicubi suppeditant. Boves proceris cornibus & composito corpore excellunt, nihilque quod Mago Carthaginensis apud Columellam requirit in ijs desideres. Provincia hęc primum *Dominos*, qui *Domini de honore Lancastriæ* dicebantur, habuit: deinde comites, tertio duces. De quibus consule Camdenum. Ad urbes transeo, inter quas primo loco occurrit pervetus illud oppidum *Manchester*, *Mancunium* & *Manucium* variante lectione Antonino: hoc circumvicinis oppidis præcellit suo ornatu, frequentia, lanificio, foro, templo & collegio. Est & *Ormeskirke* mercatorium oppidum, sepultura Stanleiorum Derbiensium comitum insigne. Et *Lancaster* præcipuum regionis oppidum, quod incolæ verius *Lancaster* vocant: a *Lono* enim fluvio nomen assumpsit. Hanc urbem illam fuisse existimat Camdenus, quæ Romanis *Alona* & libro Notitiarum *Alione* dicta: Qui tribunum cohortis tertiæ Nerviorum ibidem constituit: distantia enim utrimque suffragatur. Atque hic parœciæ XXXVI sed valde populosæ recensentur. Plurimi hic lacus & paludes, inter quas *Merton* palus, & lacus totius Angliæ maximus nunc *Winander Mere* pisce sibi peculiari accolis *Chare* dicto, fœcūdus. Fluvij *Mersejus, Idwellus, Duglesse, Ribellus, Wyre, Laccus, & Lonus* qui ex Westmorlandiæ montibus scatens, in austrum ripis impeditioribus, & inæquali alveo delapsus accolas æstivis mensibus opima salmonum piscatione ditat. Montes hic plurimi, ijque æditissimi, inter quos ille qui *Iugleborrow hill*, quem vasto dorso in occidentem solem gradatim quasi ascendentem, & in sui extremo alio quasi imposito colle evectum denurati sumus, inquit Camdenus. *Penigent* fortasse ab albicante, & nivoso capite, qui vasta mole, sed non perinde excelsa attollitur. Denique *Penhle hill* sublimi admodum fastigio in metæ modum erigitur, damno quod subjecto agro jampridem intulit maximam aquarum vim eructans, & certissimo pluviæ indicio, quoties ejus vertex nebula vestitur, insignis. *Cestria* sequitur vulgo *Chesshire*, & *the Countie Palatine of Chester*, quod ejus comites jura palatina habuerint. Ab austro agro Salopiensi, ab ortu Staffordiensi & Derbiensi, a septemtrione Lancastrensi, ab occasu Denbingensi & Flintensi circumscribitur, ad Circium vero Chersoneso longius in altum abit, quæ inter duos sinus conclusa utrumque insinuantem oceanum admittit, in quos etiam sinus omnia hujus agri flumina conveniunt. Regio farris & maximè tritici jejuna & inops, pecoris & Piscium ferax. Vrbs hic clara quam Ptolemæus *Deunanam*, Antoninus *Devam*, a flumine, Angli *Chester*, & *WestChester* vocant. Vrbs hæc quadrata forma, mœnibus quæ duo plus mill. pass. ambitu colligunt, includitur; ad Lybonotum castrum eminet prope flumen a comitibus constructum, ubi fora palatinatus bis quotannis habentur. Ædificia sunt nitida, & projectis Mænianis porticus utrimque per primarias plateas ducunt. Sunt præterea oppida, *Finborrow* & *Condate* nunc *Congleton*: habetque parœcias plus minus LXVIII hic comitatus. Fluvij hanc regionem interluunt, *Deva* Anglicè *Dee*, salmonibus admodum ferax è duobus in Wallia fontibus enascitur, unde denominatum credunt. Præterea *Wever*, *Mersey* & *Danus*. *Caernarvonshire*, historicis Latinis *Snaudonia* & *Arvonia*, latus septemtrionale & occiduum mari objacet, australe claudit Merionithia, & orientale Denbighiensis ager Conovio flu. interlabente. Quā mare prospicit gleba est satis fertili, opidulis redimita. In hac præter alia oppida est *Bangor* sedes episcopalis quæ XCVI parochijs præsidet ad Menai freti fauces sita. Est etiam fluvius *Conovius* vulgo *Conwey*, qui ab ortu hunc agrum disterminat, atque conchas alit, quæ cœlesti rore gravidæ margaritas parturiunt. Interiora hujus comitatus montosa, aspera, clivosa. Alpes Britannicas montes hosce merito appelles, inquit Camdenus. *Denbigensis ager*, Anglis *Denbigshire* interius a mari recedit, & in ortum usque ad Devam flumen procurrit. A borea aliquandiu mare, inde Flintensis regiuncula, ab occasu Merionithia & Montgomeria, ab ortu Cestria & Salopia circumcingunt. Pars occidua sterilis, media qua in vallem succum-

Marginal notes: *VVestmorlandia. Situs. Soli qualitas. Imperium Majorum. Oppida. Flumina. Lancastria. Situs. Soli fertilitas. Imperium Majorum. Oppida. Lacus. Flumina. Montes. Cestria. Situs. Soli qualitas. Urbes. Flumina. Caernarvonshire. Situs. Soli fertilitas. Oppida. Montes. Denbigia. Situs. Soli qualitas.*

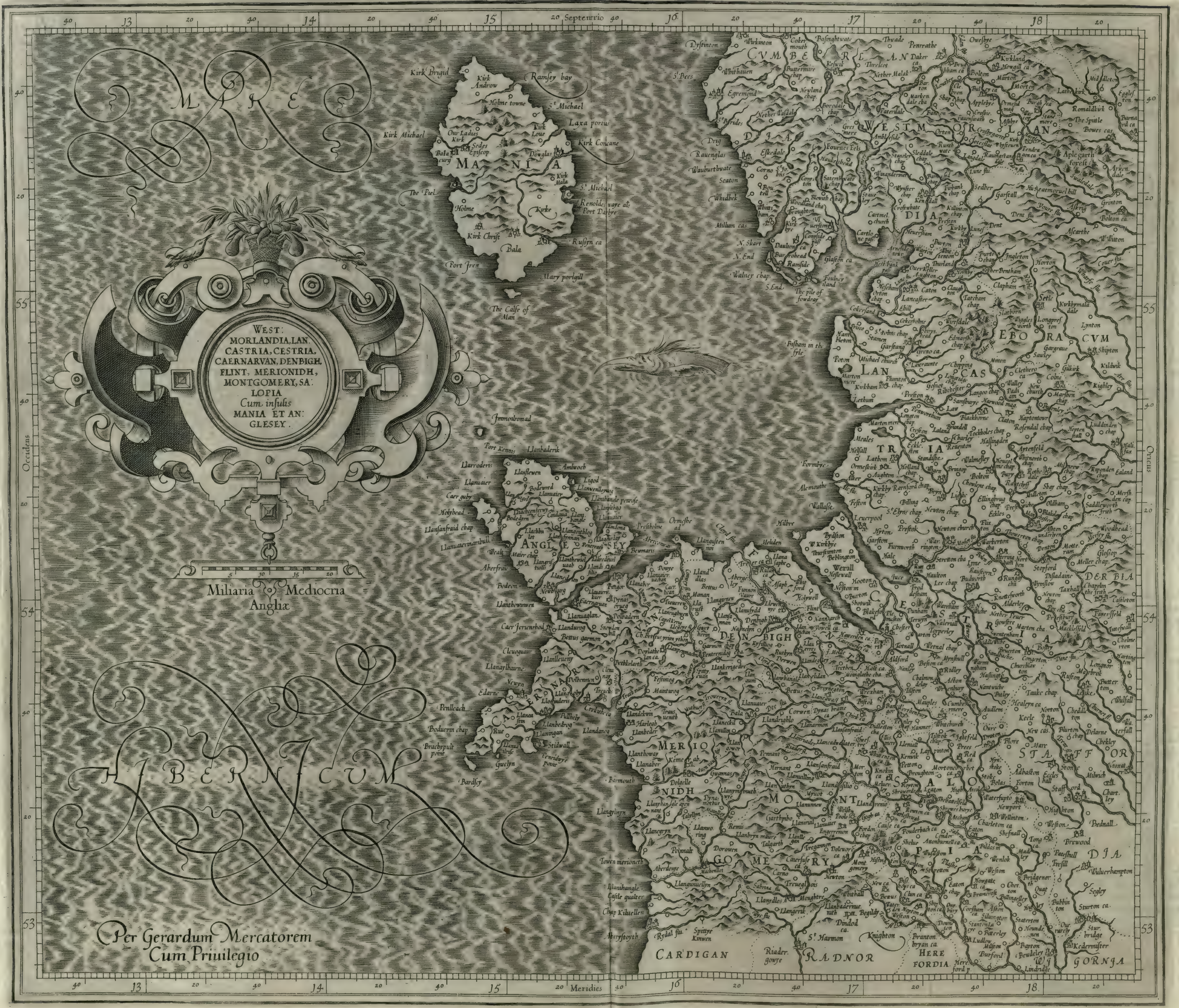
MARE
HIBERNICUM
WEST: MORLANDIA, LANCASTRIA, CESTRIA, CAERNARVAN, DENBIGH, FLINT, MERIONIDH, MONTGOMERY, SALOPIA
Cum insulis MANIA ET ANGLESEY.
Miliaria Mediocria Angliæ
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
MANIA
ANGLESEY
CVMBERLAND
WESTMORLAND
LANCASTRIA
EBORACVM
DENBIGH
CAERNARVAN
MERIONIDH
MONTGOMERY
SALOPIA
STAFFORDIA
DERBIA
CARDIGAN
RADNOR
HEREFORDIA
GORNIA

succumbit fœcundissima orientalis statim a valle naturam sibi iniquiorem, ad Devam vero multo æquiorem sentit. *Oppida.* In hoc autem agro est vallis *Cluidæ*, amœnitate, fertilitate, & salubritate verè felix, in qua *Ruthun* maximum est vallis emporium. Deinde territorium, Britannicè *Mailor Gimraig*, Anglis *Bromfield* lætum admodum & plumbi ferax, Primarium hujus tractus oppidum *Denbigia*, vulgo *Denbigh*, & *Cluida* fluvius. *Flintshire.* *Flintensis* provinciola Anglis *Flintshire*, Denbighiensi agro ad septemtrionem longior quam latior præjacet, *Situs.* Hibernico mari, seu potius Deva æstuario ab arcto pulsata, ab ortu Cestriensi comitatu, ab alijs plagis Denbighensi finita. *Soli qualitas.* Hæc non quidem montana, sed collium prominentia aliquamtulum surgens, quæ leniter in fertilissimos agros resupinatur, qui præsertim qua mare prospiciunt, primo quoque anno nonnullis in locis hordeum, alijs triticum, in universum secale vicesimo & supra fœnore, & postea avenam in quatuor aut quinque annos profundunt. Est hic oppidum *S. Asaph* Anglis, ubi Episcopalis est sedes, cui parœciæ subsunt multæ: & *Ruthlan* castello egregio nitens. Hic etiam *Alen* fluvius, prope quem fons est qui maris æmulus statis temporibus suas & revomit & resorbet aquas. *Merionithia.* *Merionetshire*, Latinè *Mervinia* a Montgomerico pago ad sinum usque Lunarum & oceanum pertingit, quo ab occasu ita pulsatur, ut nonnullam ejus partem abripuisse credatur. *Situs.* Ad meridiem Devo flumine a Ceretica dirimitur, ad septemtriones Caernarvoniam, & Denbighiam attingit. *Soli qualitas.* Ipsa vero inter montium conglomerationes omnium totius Walliæ terrarum hispida magis & horribilis. *Oppida.* Oppida hic rara, *Harlech* autem castrum est munitissimum, atque hujus regionis primarium: suntque æstuaria duo celeberrima *Traith maur* & *Traith Bocham*, id est æstuarium majus, & minus. *Montes.* Montes habet altissimos, arctos tamen & in modum arcis acutissimos, nec raros quidem, sed creberrimos, & tanta æqualitate consertos, ut in summis eorum verticibus pastores confabulantes, vel convitiantes si concurrere forte statuerint a mane ad vesperam vix convenirent. *Animaliū varietas.* Numerosi ovium greges in his montibus errant, nec est ullum a lupis periculum. *Montgomeria.* *Montgomerishire* ad meridiē Ceretica & Radnoria, ad ortem Salopia, ad boream Denbigia, & ad occasum Merionithia circumscripta *Situs.* licet montibus plurimum emineat, convallibus tamen grata fœcunditate, cum arvis, tum pascuis utique fœlix est, *Soli fertilitas.* laudatissimorumque equorum fæcunda olim genitrix; *qui*, ut habet Giraldus, *nobilem picturæ formam protrahente natura tam membrosa sua majestate, quam incomparabili velocitate valde commendabiles fuerunt.* Primarium hujus regionis oppidum *Montgomery*, surgenti saxo, cui amœna planicies subjacet a Balduino limitis Wallici præfecto constructum. Est & *Lanuethlin*, oppidum mercatorium. *Sabrina.* Hic est *Sabrina* secundum a Tamesi Britanniæ flumen, *Severne* Angli indigitant. Hic statim a fonte ita crebris incurvus flexibus agitur, ut sæpe reverti credatur, procurrit tamen, seu potius lentus pervagatur hunc agrum, Salopiensem, Vigorniensem, & Glocestrensem, vitalemque humorem glebæ ubique suppeditans in Sabrinianum Fretum se tandem placidè exonerat. *Plinlimon Mons.* Hic etiam *Plinlimon* mons in eximiam exurgens altitudinem, qui *Sabrinam* flumen, de quo modo diximus effundit. *Salopia.* *Salopia* sive *comitatus Salopiensis*, Anglis *Shropshire*, *Situs.* ad ortum Staffordienses, ad occasum Montgomerienses, ad meridiem Vigornienses, & ad septemtrionem Cestrenses attingit. *Soli fertilitas.* Ampla regio, fertilis & amœna. Oppidis & castris undique stipata est frequentissimis, utpote quæ limitanea fuerit. *Oppida.* Inter quæ hujus agri urbs longè clarissima ex antiqui Vriconij occasu exorta, quam Angli *Shrewsbury* dicunt; Latini *Salopiam.* Collem occupat subrufescentem, Sabrinaque duobus pontibus pulcherrimis pervius, se fere in circulum ducens, ita, incingit, ut isthmo perexiguo debeat, quod non sit insula. Nec natura solum munita, sed etiam arte eximia, frequens, mercium copiosa; civium diligentia, pannis conficiendis, & Wallorum commercijs opulenta. A Wallis & Anglis incolitur quibus utraque lingua in usu. Sunt & *Bishops Castle, Ludlow, Bridgnorth.* aliaque oppida & castella sparcim, nimirum *Newcastle, hoptoncastle, Skipton*, & ad *Corvum* flu. *Corvesham, Brancroft, Holgot, Routon* & *Oswestre.* *Flumina.* Suntque in hac regione parochiæ plus minus clxx. Fluvij *Temdus*, *Colunus* & *Terna*. *Mannia.* Restant nunc in tabula nostra insulæ duæ *Mannia* & *Anglesey*. *Nomina.* *Mannia*, Cæsari *Mona*, *Monoeda* Ptolemæo quasi *Moneitha*, id est, *Mona* remotior, ad alterius Monæ differentiam dicitur, *Monabia* Plinio, *Menavia* Orosio & Bedæ, apud quos tamen *Mevania* perperam legitur, *Eubonia* Gildæ, *Menaw* Britannis, incolis *Maning*, Anglis *The yle of Man*. *Situs.* Iacet autem medio libramine inter boreales Hiberniæ & Britanniæ partes, a septemtrione in meridiem xxx plus minus Italica milliaria porrecta, latitudinem vero qua maximè patet vix ultra xv mill. qua minimè VIII. extendit. *Soli fertilitas.* Linum & Cannabim abundè profert, pascua & arva habet satis læta, hordei, tritici sed præcipue avenæ ferax est, unde avenaceo pane maximè vescuntur incolæ; *Animaliū varietas.* pecorum ubique multitudo, & numerosi ovium greges, sed cum oves, tum pecora minora sunt quam in Anglia. Cum autem Silvis sit indiga, bituminoso cespite ad ignem utuntur, quem dum effodiunt, sæpenumero in suffossas arbores incidunt. *Imperium Majorum* Britannos hanc insulam uti Britanniam tenuisse in confesso est, sed cum a septemtrione gentes tanquam infusi nymbi, has australes plagas inundarint, in Scotorum potestatem devenit. Sub Honorio enim & Arcadio Aug. a Scotorum gentibus (ut est apud Orosium) æque ac Hibernia ipsa culta fuit, & *Binle* Scotum quendam hanc tenuisse scripsit Nennius. Scotos hos Edwinus Nordamhumbrorum rex & insulam (ut & alteram Monam) Anglorum imperio subjecit, si utramque Mevaniarum nomine (ut volunt scriptores) intelligamus. Verum cum secundò suos fœtus emisisset aquilo, Normannos, Danos, & Norwegos dico: Norwegi quorum latrocinijs frequentioribus mare septemtrionale infestissimum fuit, in hanc insulam & Hebridas involaverunt, & regulos constituerunt. Plura si quis requirat Camdenum adeat, ex quo hæc pauca depromsi, qui hanc historiam ex antiquo manuscripto libro in sua Brittannia attexit. *Oppida.* Inter oppida hujus insulæ præcipuum censetur *Russin* ad australe latus situm quod a castro ubi præsidium habetur vulgo *Castletown* appellatur: sed frequentissimum est *Duglas*, quod portus sit optimus, aditusque facillimus, ad quem Galli, & alij exteri cum sale suo marino commeant, coria lanam rudem, & carnem bubulam salitam ab insulanis emercantes. In occiduo autem insulæ latere sunt *Balacuri* ubi episcopus plerumque agit qui Eboracensi archiepiscopo subest, & *The Pyle* munimentum exigua in insula positum, ubi etiam non pauci sunt milites præsidiarii. Ipsi vero australi promontorio modica etiam insula (*The calf of Man* dicta) prætenditur, marinis avibus quas *Puffins*, & anatibus illis e ligno putrefacto enatis, quas Angli *Barnacles* Scoti *Clakes* & *Soland Geese* vocant, abundantissima. *Montes.* In medio Mannia montibus densius attolitur, è quibus æditissimus *Sceafell*, unde sudo cælo Scotia, Anglia & Hibernia prospici possit. *Ratio gubernandi.* Controversias omnes judices, quos è suis eligunt, & *Deemsters* vocant sine scriptis & impensis dirimunt. Lapidem enim tollit magistratus, signatumque querenti tradit, illo adversarium & testes citat. Si quid ambiguum, & majoris momenti, ad duodecim quos *Claves Insulæ* appellant, refertur. Coronatores quos vocant *Annos* qui vice-comitum officio funguntur habet. Ita judex ecclesiasticus citat, difinit, infra octo dies parent, aut carceri intruduntur. Iudici & formularijs nunquam hic ne denarius a populo impenditur. Habet etiam suum episcopum. *Vulgi mores.* Incolæ omnes a furandi & mendicandi ostiatim consuetudine sunt alienissimi, mirè religiosi & ad ecclesiæ Anglicanæ formam ad unum usque paratissimi accedunt. Gentium vicinarum tam civilem, quam ecclesiasticam ataxiam detestantur, & cum in duas australem & borealem partes Insula sit divisa, hæc sermone communi ad Scotos, illa ad Hibernos accedit. Superest *Anglesey* Ins. de qua in VIII Angliæ Tabula agemus.

ANGLIAE V. TABULA

In qua hi sunt comitatus, Cornubia, Devonia, Somersetus, Dorcestria, VViltonia, Glocestria, Monumetha, Glamorgan, Caermarden, Penbrock, Cardigan, Radnor, Breknoke, Herefordia & Wigornia.

CORNUBIA quæ & *Cornwallia* Britannicè *Kernaw*, quod in cornu tenuatur; & in *Cornubia*
altum promontoriolis, quasi cornibus undiquaque excurrit, maximè totius Britanniæ *unde dicta.*
in occasum vergit. A meridie oceano Britannico, a septemtrione Hibernico, ab oc- *Situs.*
casu Antivestæo propu. & Gallico oceano clauditur, ab ortu Tamara flu. a Devonia *Soli fertili-*
sejungitur. Regio gleba satis fertili, ac metallorum divite vena abundans. Nec stan- *tas.*
num vero hic solum reperitur, sed una etiam aurum & argentum: adamantesque ab
ipsa natura in angulos efformati, & lævigati. Eringium autem lætissimo proventu per
littora passim reperitur. Frugum quoque, licet non sine magno agricolæ labore, ita fe-
rax, ut non solum sibi sufficiat, sed magnam vim frumenti Hispaniæ quotannis suppe-
ditet. Nitet hæc regio & imprimis ora maritima creberrimis oppidis; quæ numero-
sam classem conficere possint. Ea sunt *Heilston* oppidum signandi stanni privilegio ce- *Oppida.*
lebre, *Peryn* celebris mercatus, *Arwenak, Truro, Grampound, Fowy, Lestuthiel, Leskerd, Bodman, Saltashe, S. Colombs Pad-
stow, Stow, Stratton, Tametron, Lansluphadon* & *Saltash*. Suntque in hoc comitatu parochiæ CLXI. Fluvij sunt *Vale, Fawey,* *Flumina.*
Loo, Liverus, Haile, Alan & *Tamara.* Inter portus hujus regionis celeberrimus *Volemouth*, *Cenionis* ostium Ptolemæo, *Portus.*
æque nobilis, ac ipsum Italiæ Brundusium, navium capacissimus, & tutissimus. *Devonia* vulgo *Denshire* sequitur. Ter- *Devonia.*
mini ejus ab occasu Tamara flu. ab austro oceanus, ab ortu Dorcestria & Somersetum, a septemtrione Sabrinianum *Situs.*
fretum. Hæc ut majori latitudinis incremento utrimque quam Cornwallia excurrit, ita utrimque portubus accincta
commodioribus, nec minus stanni venis dives, pratis distincta latioribus, sylvis vestita frequentioribus: gleba autem
alicubi perinde exili. Urbs primaria Anglis hodiè *Excester*, Latinis *Exonia*, Ptolemæo *Isca*, Antonino *Isca, Dumnonio-* *Urbes &*
rum, pro Danmoniorū. Urbs ista licet solū adjacens, humidum & squalidū, vix steriles avenas, & plerumque inane fol- *Oppida.*
liculū sine grano producat, tamē sua magnificentia incolarum opulentia & convenarum frequentia, omne ita abundat
commercium ut nihil ibi frustra desideres, quod usui esse extimes. Sunt & oppida plurima, ut *Plimmouth* quod supe-
riori seculo, ex viculo piscatorio in oppidum amplum, civiumque frequentia urbis æmulum excreuit: portusque com-
moditas hoc effecit, qui maxima navigia in sinum passis velis admittit, tutissimamque stationem navibus quamtum-
vis magnis præbet: & ad vim hostilem arcendam satis est munitus. Hinc fuit Franciscus ille Dracus eques auratus
in gloria navali nostræ memoriæ facilè princeps. Hic Anno CIↃ IↃ LXXVII ex Anglia solvens mare australe per Ma-
gellanicum fretum ingressus orbem Terrarum inter varias fortunæ vicissitudines biennio & decem mensibus, Deo
duce, virtute comite, secundissimè circumnavigavit. Item *Lidston, Plimpton, Modbery, Dermouth, Exminster* & multa *Flumina.*
alia: oppidis enim hæc regio refertissima est ac parochiales ecclesias CCC XCIV continet: fluvijque sunt *Lid, Teavus,*
Plimus, Dert, Totnes, Teignus, Isca, Credenus, Columbus, Otterey, Ax, Towridge-Taw, Ockus & *North Ewe. Somersetensis* co- *Somersete-*
mitatus sequitur, vulgo *Somersetshire*, a *Somerton* totius conventus olim celeberrimo oppido: termino ab ortu Wilto- *nsis Comi-*
nia, ab austro Dorcestria, ab occasu Devonia, a septemtrione Sabrinianum fretum & Glocestria. Aura hic lenis æ- *tatus.*
state, & amœna regio, hyeme uliginosa, palustris tota madescit, ditis admodum soli, nusquam non ad fruges, aut
pabula eximiæ fertilis, atque alibi etiam adamantum admodum fœcunda, qui splendore quidem indicos provocant,
duritie cedunt. Urbs præcipua *Bristolia*, pulcherrimis ædificijs, gemino flumine & muro, portu, exterorum commer- *Cœli Tem-*
cijs, civium frequentia, illustratur. Oppida præterea multa habet, inter quæ præcipua sunt *Theodorudunum* nunc *Wel-* *peries, &*
les urbecula episcopalis, ita dicta a fontibus qui passim in ipsa scaturiunt. Et *Bathonia* vulgo *Bathe* celebris ob aquarū *Soli fertili-*
calidarum scaturigines, & comitatus titulum. Atque in hoc agro parochiæ CCC LXXXV numerantur. Fluvij *Ivel, Frome,* *tas.*
Pedred, Thonus, Avona, Somer, Brius, Welwe. Dorcestria, Dorsethsire, ab ortu *Southamptonia*, ab occasu Devonia, ab Austro *Urbes & Oppida.*
oceano Britannico, a borea Wiltonia & Somerseto terminatur. Gleba vero est fertili, qua septemtriones spectat syl- *Flumina.*
væ & saltus diffunduntur, unde crebris & herbidis collibus, qui numerosos ovium greges pascunt, gratis pascuis, & *Dorcestria.*
frugiferis convallibus ad littus usque descendit. *Durnovaria*, quod *Durnium* & *Dunium* Ptolemæo pro exemplarium *Soli fertili-*
varietate dici videtur, nunc *Dorchester*, primarium totius conventus censetur oppidum, nec magnum tamen nec spe- *tas.*
ciosum mœnibus jam olim Danorū a furore nudatum. Sunt & alia *Brit-Port, Lime, Weymout, Poole, Warhaw, Shiburn, Stur-* *Oppida.*
minster & *Winburne*; atque hic comitatus parœcias CCLXVIII numerat. Fluvij sunt *Lim, Trentus, Carr, Ivell, Wey, Sturus,* *VViltonia.*
Alenus, Varia Latinis *Frau* vel *Frome* Saxonibus. *Wiltonia* a primario olim oppido *Wilton* denominata, vulgo *Wilshire*, tota *Situs.*
est mediterranea. Terminos ab ortu Oxoniam & Southantoniā, ab occasu Somersetum, a septemtrione Glocestriam *Soli quali-*
habet. Regio pascuis & frugibus ubique admodū læta. Imprimis pars australis ampla, & herbida planitie innumeros *tas.*
ovium greges pascit, & fontium scaturigine admodum est jucunda. *Wilton* oppidum olim fuit totius agri caput, cui & *Oppida.*
appellationem fecit. Est & *Malmesbury* oppidum sanè elegans & pannis laneis conficiendis celebre. Sunt etiam *Greck-* *Flumina.*
lade, Calne, Chippenham, Trubrighd, Sarisbury & *Marlborow*. Atque hic comitatus Parœcias CCC IV complectitur. Fluvij *Glocestria.*
sunt *Isis, Avona, Willeybourn, Adderbourne, Ellan*, & *Kennet*. *Glocestria* vulgo *Glocestershire* ab occasu Walliam a septem- *Urbes &*
trione Wigorniam, ab ortu Oxoniam, a meridie Wiltoniam spectat. Regio amœna & fertilis; ab ortu æstivo in oc- *Oppida.*
casum brumalē exporrecta. Habet & ferri fodinas. Primaria hujus comitatus urbs *Glocester*, quam Antoninus *Clevum* *Flumina.*
& *Glevum* dixit, vulgus Latinorum *Gloverniam*, alij *Claudio-cestriam*. Antiqua sane urbs, ac a Romanis condita, Sabri- *Monumethensis Comitatus.*
næ fluvio exporrecta imminet, qua flumine non alluitur, murus firmissimus opponitur; templorum numero ædium- *Situs.*
que descriptione satis est elegans. Sunt alia oppida *Tewkesbury, Deorhist, Campden, Winchelscombe*, & *Circhester*; ac pa- *Soli fertili-*
rœciæ CC LXXX hoc comitatu comprehenduntur. Fluvij irrigant *Sabrina, Aven* & *Isis* vulgo *Ouse*, qui postea recepto *tas.*
Tamo Tamesis composito vocabulo dicitur. *Monumethensis comitatus*, Anglicè *Monmouthshire*, includitur a septemtrio- *Oppida.*
ne *Munow* flu. qui Herefordienses, ab ortu Vaga qui Glocestrenses, ab occasu *Remneio* qui Glamorgenses sejungit,
& ab austro Sabriniano æstuario, in quod illa flumina una cum Isca mediam regionē intersecante, evolvuntur. Rebus
ad victum necessarijs non solum sibi sufficit, sed etiam vicinis affatim suppeditat. Primarium regionis oppidum *Mon-*

mouth,

CORNVBIA, DEVONIA, SOMER: SETVS, DORCESTRIA, WILTONIA, GLOCESTRIA MONVMETHA, GLAMORG: AN, CAERMARDEN, PEN: BROK, CARDIGAN, RAD: NOR, BREKNOKE, HE: REFORDIA, & WI: GORNIA.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Oceanus Britannicus
Maliaria Anglica communia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

mouth, ad ſeptemtriones qua fluminibus non defenditur, muro & foſſa præcinctum erat, in medio proximè forum caſtellum prætendit. Item *Chepſtow, Abergevenny*, Antonino *Gobannium*, *Newport* & urbs *Iſca* Antonino, *Legio* II dicta nunc *Caerleon*, & *Caerleon aruſc* Britannis. *[Glamorgania. Situs. Soli qualitas. Oppida. Flumina.]* *Glamorgania* Anglis *Glamorganshire*, dicitur. Regio tota eſt maritima, minus latitudine, quam recta regione porrecta, Sabriniano freto a meridie pulſatur. Qua terram vero ſpectat ab ortu Monumethenſes, a borea Brechnochienſes, ab occaſu Maridunenſes adjacent. Pars ſeptemtrionalis montibus eſt aſpera qui in auſtrum deſcendentes paullatim miteſcunt, quorum ad radices planities in meridiem extenditur, optima poſitione. Hæc enim pars gratiſſima fœcunditate undiquaque nitet. In hoc agro eſt tenuis urbecula *Landaff*, *I. fanum ad Taff*, epiſcopali tamen dignitate cui clxv parochiæ ſubſunt: *Caerdiffe*, *Cowbridge* mercatorium oppidum, *Neath*, *Sweinſey* & *Loghor* Antonino *Leucarum*. Fluvij interluunt *Remnius*, *Taffus*, *Nidus* & *Logor*. *[Caernarvonshire. Situs. Soli qualitas. Oppida. Flumina.]* *Ager Maridunenſis* Anglis *Caermardenshire* continetur ab ortu Glamorgania & Brechinia, ab occaſu Penbrochia, a ſeptemtrione Ceretica intercurrente Tivio flu. & meridie oceano. Hic frugibus ſatis fertilis, gregibus abundans, foſſiliumque carbonum alicubi ferax. Urbs primaria totius conventus *Caermarden*, Ptolemæo *Maridunum*, Antonino *Moridunum*, pratis & ſylvis amæna, antiquitate ſuſpicienda, coctilibus muris, ut inquit Giraldus, partim adhuc extantibus egregiè clauſa ſupra nobilem *Tovium* fluvium ſunt & novum *Kidwelly* & vetus. Fluvij *Vendraeth*, *Vehan*, *Tovy* Ptolemæo *Tobius*, & *Taf*. *[Penbrochienſis Comitatus Situs. Cæli Temperies. Soli fertilitas. Oppida. Flumina.]* *Penbrochienſis comitatus* Anglis *Penbrockshire*, undiq; mari urgetur, niſi ab ortu, qua ager Maridunenſis, & ab aquilone qua pars Cereticæ obtenditur. Regio ex Hiberniæ confinio Aëris ſalubritate temperato, triticea, vinoque venali copioſè referta. Principale Provinciæ Municipium Demetiæque caput, eſt *Pembro*, Anglis *Penbroke*, in ſaxoſa quadam & oblonga rupis eminentia ſitum. Nobilia etiam hujus tractus oppida ſunt *Tenby*, *Harfordweſt*, & *Menevia* Anglis hodie S. *Davids*. Fluvios hic non niſi duos reperio quos eodem nomine *Gledauh* Britanni vocant, id eſt, ſi interpreteris, gladij. Eſt hic portus quem *Milfordhaven* Angli vocant, quo non alter in Europa aut nobilior aut tutior. *[Situs & Soli qualitas. Oppida. Flumina.]* *Ceretica* Anglis *Cardiganshire*, cāpeſtris regio ad occaſum quà mare proſpicit, uti ad meridiem, qua Tivius fluvius Maridunenſes ſecludit; ab ortu vero & aquilone, quà ad Brechinienſes & Montgomerienſes ſpectat, continui montes pabulo fœcundi perpetua latera trahunt, ſub quibus paſſim diffunduntur lacus. Præcipuum hujus regionis oppidum eſt *Cardigan*, a Gilberto filio Richardi comitis Clarenſis munitionibus firmatum, quod poſtea proditione deditum Rheſus filius Gruffini diruit. Eſt & *Aberiſtwith*. *Tibius* fluvius Ptolemæo *Tuerobius* hanc regionem percurrit, qui olim caſtoribus nunc ſalmonibus abundat. Eſt quoque *Ridol* fluvius è *Plinlimon* monte prȩruptè altiſſimo deſcendens, qui aquilonarem hujus agri partem claudit, & è ſuo gremio Sabrinam & Vagam nobiliſſima flumina effundit: & *Yſtwith* Ptolemæo *Stuccia* ad fontes plumbi venas habens. *[Radnoria. Situs. Soli qualitas. Oppida. Vaga Flu.]* *Radnorshire* forma triquetra, quantò magis in occaſum protenditur, in anguſtum magis magiſque contracta ad occaſum Herefordenſibus annectitur. Ad auſtrum Vaga flumine Brechnochienſes diſcludit, ad ſeptemtrionem adjacent Montgomerienſes. Pars ejus orientalis & auſtralis cultior, reliqua montibus aſperior vix ullo cultu miteſcat, ſylvis tamen ſatis veſtita, profluentibus irrigua, ſtagniſque alicubi aſperſa. Illuſtrant orientale latus, præter alia limitaneorum Ducum caſtra ſuis jam ruinis fere involuta, *Caſtle Paine* a Pagano Normanno extructum denominatumque, & *Radnor* præcipuum totius pagi oppidum, pro regionis more culmeis tectis ſatis elegans. Mœnibus autem & caſtro quondam tutum fuit, ſed poſtquam *Oenus* ille *Glendowerdwy* ſeditioſus ſuccendiſſet, ſenſim extenuatum elanguit. *Vaga* fluvius occiduum agri angulum tranſverſum ſecat, & occurrentibus ſaxis fractus, ſubito ſolo deſtitutus præcipitatur. Vnde loco *Rahaider Gowy* nomen, id eſt Vagæ cataractæ. *[Brechinia. Situs. Soli fertilitas. Oppida. Flumina.]* *Radnoriæ* ſubjungitur ad auſtrum Brechinia, Anglis *Brecknockshire*, a Brechanio principe ſic dicta ut exiſtimant Walli. Hæc multo eſt Radnoria amplior, ab ortu Herefordia, ab auſtro Monumethia & Glamorgania, ab occaſu Caermardinia terminatur. Regio in montes denſius conſurgit, convallibus tamen paſſim fœcundis: eſtque (inquit Giraldus) ſatis abundans grano, & ſi quis eſt defectus ex Anglicanæ vicinitatis copia affatim ſuppletur, paſcuis & ſylvis, feris & armentis terra fœcunda. Primarium hujus agri oppidum *Brecknock* in ejus fere umbilico poſitum, a Britannis *Aber-Hodney* dictum, quia *Hodneius* & *Iſca* eo loci aquas commiſceant. Sunt prȩterea duo oppida ſua antiquitate nota *Buelth* ſcilicet & *Hay*. *Beulth* ſylvis & ſitu amœnum, caſtro etiam munitum. Nunc fori frequentia, olim ſua dignitate celebre fuiſſe videtur, quod ejus ſitum è cœleſtibus obſervavit Ptolemæus, cui eodem nomine *Bullcum* Silurum dicitur. *Hay* autem ipſa extremitate proximè Herefordiam Vagæ aſſidet, Romanis, ut videtur, nota, quorum numiſmata ſæpius effodit, mœniumque ruinas oſtendit. *Vaga* Borealem agri partem alluit, *Iſca* eximius item fluvius mediam percurrit. Vnde fluvialibus piſcibus hȩc regio abundat, quos hinc Oſca, inde Vaga miniſtrat. Salmonibus enim, & trutis uterque, ſed & egregijs quos umbras vocant, Vaga fœcundus eſt. *[Lacus.]* Eſt etiam lacus quem Britanni *Linſavethan*, i. lacum ſtagnantem, Giraldus *Clamoſum* vocat, quod horrendo ſtrepitu tonitrua ementitur, quoties in eo glacies reſolvitur, Anglis *Brecknockmer*, II. mill. paſſ. longitudine, nec minus latitudine patet. Lutris, perchijs, tincis & anguillis feraciſſimus. *[Herefordia. Situs. Oppida. Flumina.]* *Herefordienſis comitatus* ſive *Herefordshire*, forma quaſi circulari, ab ortu Vigornienſibus, & Gloceſtrienſibus, a meridie Monumethenſibus, ab occaſu Radnoria & Brechinia, a ſeptemtrione Salopia definitur. Regio eſt præter amœnitatem, aut paſcendis pecoribus, aut alendis frugibus nuſquam non mitiſſima, & ab omnibus ad vitam neceſſarijs inſtructiſſima, adeo ut ſecunda fertilitatis laude inter Anglię provincias acquieſcere haud facilè ſit contẽta. *Herefordia* nunc urbs hujus comitatus prima, pratis gratiſſimis, & arvis uberrimis interſita, fluminibus fere incincta, ad ſeptemtrionem & occaſum anonymo, ab auſtro *Vaga*, qui è Wallia huc accelerat. Sunt & alia oppida, *Lemſter*, *Webleia*, *Ledbury*, *Roſſe*. Atque in hoc comitatu Paræciæ clxxvi numerantur. Ad commoditates vero hujus regionis quas ſupra commemoravimus flumina accedunt eximia; *Vaga*, *Lugus*, *Munow*. His accedit *Dorus* qui *Munow* augetur. *[Mons ſe movens.]* Prope autem confluentes *Lugi* & *Vagæ* ad ortum, collis quem *Marcley hil* vocant, anno cIↄlxxv, quaſi ſomno ſolutus conſurrexit, & triduum ſe immaniſſimam molem propellens horrendo reboans mugitu, & obvia quæque proſternens in ſuperiorem locum magna cum admiratione ſe promovit. *Vigornienſis comitatus* vulgo *Worceſtershire* ab ortu Warwicenſes, a meridie Gloceſtrenſes, ab occaſu Herefordienſes, & Salopienſes, atque ab aquilone Staffordienſes habet. *[Vigornia. Situs. Cæli temperies & Soli fertilitas. Urbs & Oppida. Flumina.]* Regio hæc, ut verbo dicam, cœlo & ſolo adeo propitio utitur, ut ſalubritate & ubertate vicinis non concedat: pyrorumque ſi quȩ alia imprimis ferax, è quorum vinoſo ſucco fictitium vinum *Pyrry* dictum conficiunt. Præcipua provinciæ hujus urbs *Worceſter*. Ejus meminerunt Antoninus ſub *Branonij* nomine, & Ptolemæus (apud quem librariorum incuria ſuo loco exulat) ſub nomine *Branogenij*, Latinis dicitur *Vigornia*. A Romanis videtur condita. Decus illi ab incolis, qui ſunt numeroſi, humani & lanificio opulenti, ab ædificiorum nitore, a templorum numero, & ſede epiſcopali. Eſt & *Eoveſham*, *Bromeſgrave*, & *Durtwich*. Atque hic ager parœcias clII numerat. Ab aqua ſatis fœlix eſt. Vt enim flumina quæ obſcurioris ſunt notæ omittam, per mediam regionem a ſeptemtrione in meridiem fœcundantem alveum intendit *Sabrina* flu. nobiliſſimum; & partem auſtralem perfundit *Avona*, qui a Warwicenſibus deſcendit, ut Sabrinam adeat.

CAMBRIA SIVE VVALLIA.

CAMBRIA, quæ & *Wallia*, ſive *Wales*, avita Britannorum ſedes, a *Cambro* tertio Bruti Filio denominata nonnullis videtur, quod falſum putat Camdenus. *Regio. Nomina.* Hæc ab Anglia Saxonica ſive Lhoëgria, Sabrina & Dia Fluvijs diſtinguitur. *Situs.* Cætera ejus Regionis mari Hibernico pulſantur. Hujus nomen univerſam quondam Tranſſabrinam Regionem complectebatur, nunc vero minus latè patet. Terra omnis montoſa, aſpera, clivoſa, niſi qua Mari vicina eſt, hic enim ſolum fœcundius. *Soli qualitas.* *Walliam* autem tres olim populi inſederunt, *Silures, Dimetæ, & Ordovices*. Hi non ſolum duodecim, quos vocant *Walliæ* Comitatus, ſed duos etiã illos Tranſſabrinos *Herefordshire*, & *Monmoutshire*, qui Angliæ Comitatus adnumerantur, tenuerunt. *Silures*, & eas regiones ex Ptolemæi deſcriptione incoluerunt, quę Wallis ſua lingua uno nomine *Debenhart*, i. pars Auſtralis, & novis hodie nominibus *Herefordshire, Radnorshire, Brecknockshire, Monmoutshire* & *Glamorganshire* appellantur, in quibus & nominibus Silurum nonnullæ ſuperſunt reliquiæ. Reliquam hujus regionis partẽ quæ longius in occaſum projecta, Anglis *Weſtwales* dicitur, agrumq; Maridunenſem, ſive *Caermardenshire*, Penbrochienſem, & Ceretìcam, ſive *Cardiganshire* complectitur, Plinius *Silures* etiam tenuiſſe exiſtimavit; ſed Ptolemæus qui exploratius Britanniam novit, alium hic populum conſtituit, quos *Dimetas & Demetas* dixit. *Demetiæ* quoque nomine pro hoc tractu uſi ſunt cum Gildas, tum Nennius. *Ordovices* qui & *Ordevices*, reliquos duos Principatus (quos ille *Guineth* & *Powis*, Angli *Northwales* & *Powiſland* dicunt) olim inſederunt; & ad eos ſpectarunt regiones illæ, quæ nunc Anglicè novis nominibus *Montgomeryshire, Merionitshire, Caernarvonshire, Denbigshire* & *Flintshire* appellantur. Ceterum *Walli* bellicoſiſſima gens, multis ſeculis libertatem ſub ſuis Regulis tutati ſunt, *Imperium Majorũ.* licetq; foſſa admirandi operis quam Offa Rex perduxit, ab Anglo-Saxonibus fuerint diſcluſi, eorũ tamen urbes ferro flammaque ſubinde vaſtarunt, itidemque ab illis graviſſima quæque pertulerunt. Tandem Edwardo I. Regnante, ut ipſe de ſe ſcribit, *Divina providentia quæ in ſui diſpoſitione non fallitur, inter alia ſuæ diſpenſationis munera, quibus nos & regnum noſtrum Angliæ decorare dignata eſt, terram Walliæ cum incolis ſuis prius nobis jure feudali ſubjectam, jam ſui gratia in proprietatis noſtræ dominium, obſtaculis quibuſcumque ceſſantibus totaliter & cum integritate convertit,* & *coronæ Regni prædicti, tanquam partem corporis ejuſdem annexuit & univit.* Subſequenti tamen ætate nullo modo induci potuerunt, ut ſervitutis jugum ſubirent, nec ulla ratione res componi, & funeſtiſſimũ inter gentes odium reſtingui potuit, donec Henricus VII ab illis oriundus ſalutarem manum jacentibus porrexerit, & Henricus VIII in parem juris libertatiſque conditionẽ, atque reliqui Angli ipſi ſunt, acceperit. Provincia autem hęc nunc ex antiquo receptoque more, primogenito Regis Angliæ cedit, qui *Walliæ Princeps* dicitur, ut apud Romanos deſignati imperij Hæredes, *Cæſares*; & Iuventutis Principes apud Gallos, *Delphini*; apud Hiſpanos *Infantes* appellantur. Nunc *Walliæ* partes eo ordine quo ſupra a nobis poſitæ ſunt, percurramus: ea tantum quæ nobis in Tabularum Mercatoris explicationibus indicta ſunt referẽtes. Occurrit primo loco *Herefordienſis Comitatus*. *Herefordia.* Hujus terminos quos in Angliæ IV Tab. poſuimus, & reliqua ibi expoſita, non attingemus. Elanguente jam Anglorum Imperio prẹfuit huic agro Comitis Officialis titulo *Radulphus* Gualteri Medantini Filius, quem Normanni hoc honore exuerũt, cui ſuffecerunt, *Gulielmum* Filium *Osberni*, *Imperium Majorũ.* Normanniæ Ducibus arctiſſima propinquitate conjunctum. Huic ſucceſsit *Rogerus* ejus Filius *de Britolio* dictus, qui ſine prole maſcula proſcriptus obijt. Stephanuſque Rex *Roberto le Boſſu* Comiti Leiceſtriæ reddidit Herfordiam, verum fruſtra: Mathildis enim Auguſta, ſive Imperatrix, Milonem Gualteri Conſtabularij Gloceſtriæ Filium, eo honore auxit, Angliæque Conſtabularium fecit, cui IV Filij *Rogerus* ſcilicet *Gualterus, Henricus* & *Mahel*, nulla ſuſcepta prole invicem ſucceſſerunt. De reliquis Camdenum vide. *Radnoria* ſequitur. *Radnoria. Imperium Majorũ.* Hanc *Mortuomarij* ſive *Mortuo-mari* qui Anglis *Mortimers* dicti, primi Normannorum Regionem fuſo Edrico Sylvarico Saxone, ſibi devicerunt. Cumque longo jam tempore inter omnes in hac regione eminuiſſent, tandem Rex Edwardus III anno ſalutis CIϽ CCC XXIX *Rogerum* de *Mortuo-mari* Dominum de *Wigmor* hujus limitis Wallici, vel (ut vulgo loquuntur) Marchiæ Comitem creavit, qui ſtatim morte mulctatus eſt. De his & reliquis plura habes apud Camd. Tertium locum obtinet *Brechinia*. *Brechinia. Imperium Majorũ.* Hujus agrum regnãte Guilielmo Rufo, *Bernardus* de *Novo-mercatu*, ſive *Newmarck* Normannus vir animi conſilijque plenus, conſcripta non parva Anglorũ, & Normannorum manu, primus aggreſſus difficili bello a Cambris extorſit, Neſtamque Gruffini Principis filiam uxorem duxit: quæ cum filium Mahelem patrimonio ſpoliaſſet, *Sibylla* ejus ſoror illud adijt, virumque ſuum *Milonem* Herefordiæ Comitem hoc honore auxit: a quo ſucceſsive ad *Breoſos, Bohumos, Staffordos*, illiſq; proſcriptis, ad Regẽ reditus in hoc agro longè ampliſsimi devenerunt. Brechinia, & Herefordię ad Meridianam plagam ſubjacet Comitatus *Monumethenſis*; *Comitatus Monumethensis.* hic Saxonica Heptarchia Wallis montanis paruit, qui tamen ut in Legibus antiquis videre eſt, ſub Occiduorum Saxonum imperio erant. Normannorum vero primis temporibus limitanei Duces graviſsimè afflixerunt, præcipuè Hamelinus Balun, Hugo Laſcy, Gualterus & Gilbertus Clarenſes, Strigulìæ Comites dicti, & Brienus Wallingfordenſis, *Imperium Majorũ.* quibus cum donaſſent Reges, quicquid hoc tractu, devictis Wallis, occupare potuiſſent, hi ſuperiorem agri partem, illi inferiorem, quam *Netherwent* dixerunt, in ſuam paulatim poteſtatem redegerunt. Vltima Silurum Regio eſt *Glamorgania*, *Glamorgania. Imperium Majorũ.* cujus ab ipſa Provinciæ expugnatione Domini fuerunt a Fitxhaimone recta linea deſcendentes Gloceſtriæ Comites, *Clari* & *Spenceri*, inde *Bellocampi*, & *Nevillus* unus & alter, & per Nevilli Filiam e Spenceris oriundam *Richardus* III Angliæ Rex, quo interfecto, *Henricus* VII hujus agri hęreditatẽ crevit, *Gaſparique* Bedfordiæ Duci patruo ſuo conceſſit,

 quo

CAMBRIAE TYPUS
Auctore
HUMFREDO LHUYDO
Denbigiense Cambrobritanno
Petrus Kerius cæla.
SEPTENTRIO.
MERIDIES.
OCCIDENS.
ORIENS.
HIBERNIAE PARS.
Dublin
Mona insula. L.
Anglesey. A.
Mon. B.
VERGIVIUM SIVE HIBERNICUM MARE
MOR WERIDH, Britannis,
THE YRISHE OCEANE, Anglis,
L. A. B. litteræ, vocabulis adiectæ, notant illud esse Latinum, Anglicum, aut Britannicum, quod est incolarum.
Aliquod Regionum huius tractus synonyma, prout Latine, Britannice & Anglice etiamnum appellantur.
Cambria, L.
Cambry, B.
Wales, A.
Ceretica, L.
Ceredigion. B.
Cardigan, A.
Venedotia, L.
Gwynedhia, B.
Northwales, A.
Powisia, L.
Powijs, B.
Demetia, L.
Dyfet, B.
Westwales, A.
Dehenbart, B.
Sutwales, A.
ANGLIAE PARS olim LHOEGRIA appellata.
VENEDOTIA.
Arfonia
Meridnia.
POWISIA.
Ceretica.
Demetia.
DEHENBARTIA
Rosfia.
Morgannuc.
Brecheinoc.
Buelht.
Elfel.
Reinuc.
Gwent.
Siluria.
Cantremaur.
Melienydh
Arwysdh.
Cedwen.
Ceri.
Cefeilioc.
Rhos.
Lhyn.
Gwhyr.
Waringthon,
Lyrpol
Frodshau
Civitas legionum. L.
Caer Lhcon. B.
Chester. A
Bangor, olim cœnobium 2100. monachorum
Whytchurch
Drayton
Hodnet
Neuport
Tongne
Welyngton
Shyfnal
Bolyngal
Enfild
Kynford
Kidirmynster
Ludlow
Brangonia olim, nunc Vigornia. L.
Caerfrangon. B.
Worcestre. A.
Teuksburi
Claudia, & Glovernia. L.
Caer Glou, et Caer Loyw. B
Glocestre, A.
Danica sylva, Dean forest.
Venta Belgarum. L.
Caer oder yn nant bathon. B.
Brightstowe. A.
Sabrina flu.
Miliaria Anglicana
5 10 15 20
Miliaria Germanica
1 2 3 4 5

quo sine prole defuncto, ad se universum jus Rex revocavit, & Filio *Henrico* VIII reliquit, cujus Filius Edwardus VI maximam ejus partem *Gulielmo Herberto*, quem Penbrochiæ Comitem, & Baronem de *Caerdiff* crearat, venundedit. *[Ager Maridunensis.]* Ad *Dimetas* transeo. Hic primo loco occurrit *Ager Maridunensis*. In eo *Fons est* (ut scribit Giraldus) *qui naturali die bis undis deficiens, & toties exuberans marinas imitatur instabilitates. Penbrochia* proxima est. *[Penbrochia. Imperium Majorũ.]* Hujus. I. Comitem *Gilbertum Strongbow* fuisse lego, cui Stephanus Rex Penbrochiæ Comitis titulum primus contulit. Ille *Richardo Strongbow* filio, Hiberniæ domitori reliquit. Hujus unica filia *Isabella Gulielmum* Dominum de *Hempsted*, Angliæ Marescallum, maritum eo adauxit, virum belli pacisque artibus florentissimum. De quo extat in Rudburni Annalibus hoc Epitaphium:

Sum quem Saturnum sibi sensit Hibernia, Solem
Anglia, Mercurium Normannia, Gallia Martem.

Filijque ejus. v. successive Penbrochiæ Comites fuerunt: *Gulielmus Iunior* dictus, *Richardus*, *Gilbertus*, *Gualterus* & *Anselmus*. Quibus omnibus sine prole intra breve tempus sublatis, Comitatus hujus gladio Henricus IIII *Gulielmum de Valentia* e Lusigniana in Pictonibus familia cinxit. Huic successit *filius Audomarus*. De reliquis Comitibus lege Camdenum. *[Ceretica. Imperium Majorũ.]* Tertia *Dimetarum* Regio est *Ceretica*. Ejus oram Normanni vix suo in Britannia imperio confirmato, statim tentarunt, & feliciter quidem res successit. Maritima enim paullatim Wallis extorserunt, sed maximam ejus partem concesserunt *Cadugano* filio Blethini, Britanno prudentissimo, cujus gratia plurimum in universa Wallia poterat, & quo amicissimo utebantur Angli. Sed cum ejus Filius *Oenus* Anglos assiduis excursionibus infestaret, infelix pater patrimonio mulctatus, in Hiberniam se subducere coactus est. *Ceretica*m vero Rex Henricus I. Comiti Clarensi *Gilberto* donavit. Sed *Caduganus* cum Oeno filio in gratiam postea ab Anglis receptus, quæ sui erant patrimonij etiã recepit. *Rogerus de Clare* postea Ceretica*m* Henrici II munificentia accepit. Sequuntur jam Ordovicum Comitatus percurrendi, inter quos *Montgomeria* primum locum occupat. *[Montgomeria. Imperium Majorũ.]* Hanc *Powisiæ Principes* a tertio filio Rotherici magni prognati cum alijs (licet Rogerus & Hugo Montgomerienses partem nonnullam abrasissent) perpetua serie ad Edwardi II tempora tenuerunt. Tunc enim *Oenus* e Britannico sanguine ultimus Powisiæ Dominus *Havisiam* unicam filiam reliquit, quam Joannes Charletonus equestri dignitate Anglus duxit, & jure uxorio Dominus Powisiæ ab Edwardo factus erat, qui Leonem rubrum erectum aureo in clypeo gerebat. Hujus hæredes masculi ad quartam usque progeniem hoc honore claruerunt, donec in Edwardo mascula successio abolita fuisset. *[Merionithia. Imperium Majorũ.]* *Merionithia*, Giraldo *Terra filiorum Canæni* dicitur. Hanc *Hugo* Comes Cestrensis primus Normannorum dispositus præsidijs occupavit, cum Gruffinum filium Conani captivum teneret, sed postea ille hanc cum reliquo principatu recuperavit, posterisque reliquit, donec fatali periodo confecta, in Leolino desijt. *[Incolarum Mores.]* Incolæ hujus Regionis Rei pecuariæ omnino sunt attenti, & lacticinijs vescuntur, butyro videlicet, caseo, &c. statura, colore nitido, habitu visendo, & corporis lineamentis vix alteri in Britannia genti concedunt, sed ob præproperam venerem & otia male apud vicinos audiunt. *[Caernarvonshire. Imperium Majorũ.]* Supra Merionithiam jacet *Caernarvonshire*. Cui statim a Normannorum in Britanniam ingressu *Gruffinus* Conani filius præfuit, qui cum influentes Anglorum in Walliam copias reprimere non potuisset, tempestati subinde cessit; demumque cum sua integritate Regis Henrici gratiam redemisset, facile etiam ab Anglis sua recuperavit, posteritatique reliquit ad *Leolinum* usque. Qui cum fratres injurijs, & vicinos Anglos Edwardo. I. clientelari jure teneret, eoque nomine mille Marcas quotannis persolvit. Quibus conditionibus cum postea non staret, sed suam perfidique fratris pertinaciam potius, quam spem sequutus, aleam belli denuo tentaret, interfectus, & sibi & Britannorum in Wallia imperio finem attulit. *Denbighia* sequitur, de cujus soli qualitate in Angliæ III Tabula diximus. Hoc loco addendum quod de ratione glebas comburendi in hac regione, scribit Camdenus: Occidua *Denbigiæ* pars, nisi quod lætior sit, qua Oceano pulsatur, sparsim habitata, glabris & macilentis montibus plusquam protuberat, quorum tamen maciem in montium pronis, ut alibi in Wallia, cultorum diligentia, & solertia jampridem vincere cœpit. Terræ enim corium latiore vomere in cespites sive bracteas abradentes, eos artificiose congestos injecto igni in cineres redigunt, quibus in agros illos excoriatos inspersis, eorum jejunam sterilitatem ita lætificant, ut avenam, supra quam credi possit, profundant. *[Imperium Majorũ.]* Nec hæc glebas comburendi ratio nova est, sed admodum antiqua, ut e Virgilio & Horatio videre est. Cum autem res Wallorum seditionibus, & Anglorum incursionibus in lapsum prona jam sisti non poterat, *Comites Cestriæ, Warenniæ, Mortuomarij, Laceius & Greij*, primi Normannorum hanc provinciolam paullatim occuparunt, & suis possidendam reliquerunt. *[Flintshire. Imperium Majorũ.]* Sequitur ultima *Walliæ* provinciola Anglis *Flintshire*. Hujus agrum *Cestrenses Comites* levia prælia ex occasione, & opportunitate cum Wallis conserentes, primi Normannorum sibi subjecerunt. Sed cum illa jam desiissent, *Edwardus* I, hanc & omnem Walliæ oram maritimam sibi tenuit. Interiora proceribus suis, ut visum erat assignavit, consilium Augusti sequutus, qui validiores & exteriores provincias ipse suscepit, ceteras proconsulibus sortito permisit. Atque hæc de Walliæ regionibus speciatim hactenus: pauca his generatim de Wallia subijciamus. Scribit Galfridus Monomuthensis, in his Walliarum partibus, prope Sabrinam fluvium, stagnum esse, quod accolæ *Linligunam* vocant: id inquit, cum in ipsum mare fluctuat, in modum Voraginis recipitur, sorbendoque fluctus nullatenus repletur, ut riparum marginem operiat; at dum mare decrescit, instar montis eructat absorptas aquas, quibus demum ripas tegit & adspergit. Interim si gens totius patriæ illius adversa facie prope staret, recepta intra vestes undarum adspergine, vel vix vel numquam elabi valeret, quin a stagno voraretur. Tergo autem verso, non est irroratio timenda, etiamsi in ripis adstaret. *[Cambrorũ mores.]* *Cambri*, ut testatur Humfredus Lhuynus, Anglos vestitu imitantur, impatientes laborum, generisque nobilitate ferocientes, parce & duriter domi vitam agunt: plerique in Anglia se clientelæ & famulitio Regũ & nobilium dedunt, ad quæ supra quam dici potest sunt apti: liberorum etiam educationi institutionique operam dant: quo fit ut nullus adeo in universa Cambria sit fortuna tenui, qui non in schola edoctus sit: peritiores Iuri operam dant, deque eo per totam Angliam respondent. Et quemadmodum olim hæc gens (ut Tacitus refert) injuriarum impatientissima continuis pugnis & homicidijs inter se digladiabatur; ita nunc ob legum metum, quibus optime obediunt, supra omnes gentes, litibus & controversijs inter se, usque ad omnium bonorum consumptionem, contendunt. Sed de his satis. Si quis plura petat, adeat eundem Humfredum, Giraldum, Camdenum, & alios.

ANGLIÆ V. TABVLA

Hos continet Comitatus, Eboracum, Lincolniam, Derbiam, Staffordiam, Notinghamiam, Lecestriam, Rutlandiam & Norfolciam.

SUCCEDIT Explicanda quinta Tabula Angliæ, in qua primo loco *Ager Eboracensis*, *Ager Eboracēsis.*
vulgo *Yorckshire*, totius Angliȩ Provincia longe maxima, occurrit, ab Occasu, Monti-
bus, Lancastrensi agro & Westmorlandia; ab Arcto Dunelmensi Episcopatu termi- *Situs.*
natur: ab Ortu Oceano Germanico, ab Austro primum agro Cestrensi & Derbiensi,
inde Notinghamensi, & postea Lincolniensi clauditur. Temperatæ hæc censetur u- *Soli qualitas.*
bertatis. Si hic saxosa vel arenosa fit sterilitas, illic lętissima arvorum fœcunditas, si hic
sylvis sit nuda, illic densissimis nemoribus obumbrata, ita provide temperante natura,
ut ipsa regio etiam sua varietate gratior & lętior videatur. Repertū hic alibi Succinum
nigrum. Gagatem aliqui esse existimant, quem inter rariores lapides, gemmasque habuerunt veteres. Est hic *Eboracum*, vulgo *Yorke*, urbs totius Angliæ secunda, hujus re- *Urbes & Oppida.*
gionis pulcherrima, quæ universæ Septētrionali parti, & pręsidio & ornamento est sin-
gulari. Amœna, ampla, munita, ędificijs tam privatis, quam publicis exculta, opibus civibusq; referta, & Archiepiscopali sede præclara. Hanc *Urus* qui nūc *Ouse*, intersecat, & quasi in duas urbes dividit, quę lapideo ponte vastissimo conjunguntur. Est & *Kingston upon Hull* quę ex viculo, & piscatorum casulis in eam dignitatem emersit, ut magnificis ædificijs, firmis propugnaculis, navibus instructissimis, Mercatorum copia, & rerum omnium affluentia sit nunc Emporium hujus tractus longe celeberrimum; & Oppida *Dancaster, Halyfax, Pontfreit, Shirborna, Wetherby, Kingston, Patrington* Antonino *Prætorium*, aliaque plurima. Oppida enim triginta novem, & Parœcias cccc l i x in hoc Comi- *Flumina.*
tatu numero, quibus subsunt plurima sacella magnis parœcijs incolarum multitudine comparanda. Potiora flumina sunt *Danus, Calderus, Arus, Werfus, Nidus & Ousa*, quæ ex limitaneis montibus exorta, locis potioribus affunduntur. Sunt & alia *Cokarus, Fossus, Derventio, Foulnesse, Hullus, Teyse, Dow, Rhie, Recal & Wiskus*. Est etiam *Abus* ęstuarium nobile, vulgo *Humber*, in quod *Urus* plurimos fluvios suo hospitio exceptos deducit, aliaque maximi nominis flumina evoluuntur. Quod certe totius Britanniæ ęstuarium est amplissimum & piscosissimū. Operæpretium etiam videa- *Maris*
tur annotare uberrimam & quæstuosissimam hic in subjecto Mari halecum piscaturam exerceri. Incredibile enim *commoditas.*
fere est quantam pecuniæ vim ex hac in isto littore piscatura Hollandi sibi corrogant. *Lincolnia*, vulgo *Lincolnshire*,
Regio amplissima, per sexaginta fere milliaria in Longitudine jacet Latitudinem alicubi super triginta extendit. Ab *Lincolnia.*
Ortu Oceano Germanico pulsatur, a Septemtrione ad *Abum* æstuarium pertinet, ab Occasu Notinghamiam spectat, & a Meridie Wellando flu. a Northantonia discluditur. Regio alendis frugibus, & pascendis pecoribus mitissima. Frumentarijs campis, alibi, & pascuis admodum lęta. Alibi etiam fruticem odoriferum, *Galle* vocant, profundit: *Soli qualitas.*
Linumque magna copia præbet, nec non Alabastritem, qui tamen minus solidus albarijs & emplastris magis, quam alijs usibus convenit. Prima & præcipua hujus Comitatus Civitas *Lincolnia*, Anglis *Lincolne*, Ptolemęo & Antonino
Lindum. Urbs ipsa ampla & celebris collis dorso insidet, ubi Withama in ortum se deflectit. Sunt præterea Oppida *Urbes &*
Stanford e saxo structili, unde & nomen habet, ędificatum. Oppidum frequens, & varijs immunitatibus ornatū, mu- *Oppida.*
roq; firmatum. *Grantham* oppidū non infrequens, schola a Richardo Foxo Wintoniensi Episcopo & specioso Templo exornatū, cujus sacra pyramis admirandam in altitudinem ędita fabulis est famigerata. Item *Ancaster* Antonino *Croco-calana, Crowland, Spalding, Boston*, & alia. Suntque in hoc Comitatu Parœciæ plus minus ɪↄcxxx. Crebris hæc
regio fluvijs rigatur, qui sunt, *Witham* lucijs fœcundus, *Lud, Trenta, Wellandus, Idel, Danus*. Estque hic ęstuarium quod *Flumina.*
Ptolemæo *Metaris*, Anglis *the Washes* dicitur. Æstuarium hoc est amplissimum & notissimū intumescente æstu aquis refertum, defervescente, iter sed admodum periculosum præbet. Provincia *Darbiensis*, vulgo *Darbishire*, a Meridie *Provincia*
agro Leicestrensi, ab Occasu Staffordiensi, a Septemtrione Eboracensi, ab Ortu Notinghamensi clauditur, forma *Darbiēsis.*
quasi triangulari, sed non æquilatera. Ab Apice enim qui ad Austrum, vix sex pass. mill. patet, ita utrimque exspatia- *Situs.*
tur, ut qua Septemtriones spectat, triginta plus minus mill. pass. in latitudine occupet. In duas partes Derventione flumine intercurrente dividitur, qui e Septemtrionali limite profusus, nigrantibus e terra aquis in Austrū devolutus Trentam petit, qui apicem Australem intersecat. Pars Orientalis & Meridionalis culta, fœcunda & vivarijs frequens, *Soli quali-*
Occidentalis tota petrosa, montibus & aspretis sterilescit. Plumbi tamē proventu opulenta, & ovibus pascendis satis *tas.*
commoda. Universi agri caput *Darby*, Oppidū nec exiguum, nec infrequens, celebre juridicis conventibus pro uni- *Oppida.*
verso agro, & Cervisia quam coquit optima, Anglis *Ale* dicta. Hujus Oppidi opulentia fere omnis est ex propolia, scilicet ex Frumento emendo, & montanis revendendo. Sunt etiam alia *S. Diacre, Workeswort & Bakewel*. Atque hic Comitatus Parœcias cvi includit. Fluvij *Trenta, Dovus & Derventio*. Pars occidentalis hujus Provinciæ quæ tota collibus eminet *Peake* dicitur, plumbi admodum ferax. In his enim montibus lapides plumbarij feraces, ut vocant *Flumina.*
metallici, quotidie magna copia effodiuntur, quos in collibus Favonio obversis, observatis temporibus cum Favonius flare cœperit, magna lignorū vi accensa excoquunt, & effossis canalibus quibus defluat, in massas conflant. Nec plumbum solum, sed etiam stibium (vulgo *Antimonium* vocant) hic in proprijs venis reperitur, quo in tingendis cilijs Græcæ mulieres olim usæ leguntur. Lapides etiam molares hic excinduntur. Cotes item ad ferramenta exacuenda & nonnumquam fluor quidā candidus in fodinis reperitur, qui per omnia Chrystallo est simillimus. *Staffordia* nunc *Staffordia*
Staffordshire, ab Ortiva plaga Warwicensibus & Derbiensibus, a Meridiana Vigorniensibus, ab Occidua Salopiensi- *Situs.*
bus præcincta quasi rhombi forma ab Austro in Septemtriones procurrit: medio latior, & extremis angustantibus. *Soli quali-*
Pars Septemtrionalis, montana & minus læta, media Trenta flumine perfusa lætior, sylvis amicta, arvis & pratis va- *tas.*
riata, uti & Meridionalis, quæ etiam carbones fossiles habet, & ferri venas. Totius hujus agri caput olim erat & nunc *Oppida.*
est *Stafford*, cui maximum tamen decus a *Stafford* castro adjuncto, quod Barones de *Stafford* sibi in sedem construxerunt. Est hic etiam *Lichfeldia* urbs humili situ, satis ampla & nitida, in duas partes palude sive aqua minus profunda divisa, quę tamen duobus aggeribus, quibus subsunt sua emissaria, conjunguntur. Hęc multis retro ante sæculis Epis-

EBORACVM, LINCOLNIA, DERBIA, STAFFORDIA, NOTINGHAMIA, LECESTRIA, RVTLANDIA, ET NORFOLCIA.
Miliaria mediocria Angliæ
OCEANUS GERMANICUS
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
DUNELMENSIS EPISCOPATUS
WESTMORLANDIA
EBORACUM
LANCASTRIA
CESTRIA
DERBIA
STAFFORDIA
SALOPIA
NOTINGHAMIA
LINCOLNIA
LECESTRIA
RUTLAN
NORFOLCIA
CANTABRIGIA
HUNTINGDONIA
NORTHAMTONIA
WARWICK
WIGORNIA
SUFFOLCIÆ PARS

coporum sedes fuit. Et *Burton* alabastrinis operibus, *Ferrariorum* castro, & antiquo monasterio quondam insigne oppidum; *Vtcester* Antonino *Etocetum*; *Stone* mercatorium Oppidum, *Drayton*, *Basset*, *Tameworth*, *Vulfrunshampton*, *Theotenhall & Weadesbirigh*. Atque in hoc Comitatu Parœciç cxxx habentur. Flumina hanc regionem irrigant *Dovus*, *Hansus*, *Churnet*, *Tain*, *Blith*, & qui hos omnes capit & ad Mare defert *Trenta*. Hic e duobus Fontibus effluens suo quasi jure tertium sibi locum inter Britanniæ flumina vindicat. Item *Sous*, *Tama* & *Pankus*. Pars Septemtrionalis montibus non magnis leviter intumescit, qui hinc exorsi, ut Appenninus Italię, per Angliam mediam perpetuũ dorsum perpetuis jugis elatum ad Scotiam usque, nomine sæpe mutato agunt. Hinc enim *Moreland*, inde *Peake*: deinde *Blackstonegde*, postea *Craven*, deinceps *Steanmore*, & demũ in cornua scissi *Chevioth* vocantur. In parte hujus agri media *Needwood* sylva spaciosa, vivarijsque repleta diffunditur, in qua circumvicina Nobilitas hilares venandi labores gnaviter assidueque exercet. *Comitatus Nottinghamiensis* Anglis *Nottinghamshire* ab Ortu Lincolniensi confinis est, a Septemtrione Eboracensi, ab Occasu Derbiensi, a Meridie Leicestrensi terminatur. Partem Meridionalem, & Orientalem *Trent* flumen nobilissimum, influentesque rivuli fœcundant: occiduam partem Saltus de *Shirewood*, longe se porrigens, occupat totã. Hanc quod arenosa sit *The sand*, illam quod argillacea *The clay* vocant Incolę, & in has duas partes regionem suam distribuerunt. Vrbs præcipua quæ nomen Comitatui præbuit *Nottingham*, loci ingenio amœna. Hinc enim ad flumina spatiosa procumbunt prata, illinc faciles consurgunt colles; omnibus etiam quæ ad vitam pertinent copiosa. Hinc *Shirewood* lignum in ignis alimentum, illinc pisces *Trenta* large suppeditat. Amplitudine deinique, structura, uno & altero eleganti templo, foro longe pulcherrimo, & munitissimo castro est sane speciosa. Oppida præterea hic sunt *Sutwell*, *Newarke*, *Mansfeld*, *Blith*, *Soroby & Workensop* non minus lætissimo proventu glycyrizæ, quam Comitis Salopiæ ædibus præclarum. Atque in hoc agro clxviii Parochiales Ecclesiæ visuntur. Flumina *Trenta*, *Linus*, *Snitte Idle*. In occidua hujus agri parte *Shirewood*, quam alij *Limpidam Sylvam* alij *Præclaram sylvam* interpretantur, omnia olim frondibus adoperuit, arborumque rami complicati, ita sylvas commiserunt, ut calles uix singulis pervij essent, nunc vero rarior est, infinitas tamen damas, & surgentes in cornua cervos alit. Nottinghamię a Meridie confinis est, *Provincia Leicestrensis*, vulgo *Leicestershire*, ab Ortu Rutlandia & agro Lincolniensi, a Septemtrione Nottinghamiensi, & Derbiensi, ab Occasu Warwicensi a Meridie Northamtonensi præcingitur. Tota campestris, frugibus opima, sed sylvis maximam partem indiga. Primaria totius agri urbs *Lececestria*, *Leogora*, *Legeocester & Leicester* apud authores dicta. Hæc majorem vetustatem quam dignitatem præ se fert. Est & *Loughborrow* mercatorium oppidum quod nunc secundum locum a Leicestria inter omnia hujus Comitatus Oppida sibi suo jure vendicat, sive amplitudinem, sive structuram, sive etiam sylvarum amoenitatẽ spectes. Sub ipso enim saltus de *Charnwood*, sive *Charley* longe expanditur, in quo *Beaumannour* vivarium cernitur, quod Domini de *Bellomonte* lapideo muro circumsepserunt. Item *Lutterworth* emporiolum *Hinckley* & *Bosworth*. Atq; intra hunc agrum Parochiales Ecclesię cc. numerantur. Mediam hanc *Soarus* flumen Trentam petens alluit, Orientalem vero partem *Wrekus* fluviolus qui *Soare* demum commiscetur, placide pererrat. *Rutlandia* vulgo *Rutlanshire*, Leicestrensi agro quasi includitur, nisi a Meridie qua Wellando fluvio incumbit, & ab Ortu qua Lincolnienses attingit; Spatio est multo minori, utpote totius Angliæ provinciola minima. Forma enim fere circulari circumscripta, tantum circuitu colligit, quantum expeditus eques uno die conficere possit. Traxisse appellationem videtur a rubedine, cum passim hæc terra rubeat, usque adeo ut etiam ovium vellera rubedine inficiantur, rubrumque Saxonibus *Roed* & *Rud* dictum fuerit, ut *Rutland* quasi Terra rubra dicta sit. Non minori hæc Regio soli ubertate & amoenitate, licet spatio sit minori. Cæterum hæc Provinciola serius in Comitatum instituta videatur. Nam Edwardi Confessoris tempore Northamtonensis agri pars censebatur, & Historici qui ante trecentos annos scripserunt, in Comitatuum numero non reposuerunt. Est in hoc agro *Vppingham*, non ob aliud memorandum, quam quod totius agri primarium habeatur Oppidum, & scholam elegantem ostendat, quam uti etiam Okehamiæ, ad puerorum ingenia bonis litteris excolenda laudabili instituto R. Ihonson verbi divini minister non ita pridem posuit. Est & Okehamia cujus modo mentionem feci. Ecclesijs autem Parochialibus xlvii ornatur hæc Provinciola. *Wash*, sive *Cwash* fluviolus, qui hunc agrum ab Occasu in Ortum quasi medium intermeat, in duas dispescit partes. Restat in Pinace *Norfolcia* breviter explicanda. Ea vulgo *Northfolke*, id est, si latine interpreteris Borealis populus. Termini ejus a Meridie Suffolcia, ab Euro & Septemtrione Oceanus Germanicus, a Zephyro *Ouse* flumen. Regio est ampla fere omnis campestris, nisi qua faciles assurgunt colles, admodum opulenta, ovium gregibus refertissima, cuniculisque inprimis ferax, aquis irrigua, sylvis non omnino indiga, solũ pro locorum diversitate varium, alicubi pingue, luxurians, & succulentum, alibi tenue, leve & sabulosum, alibi argillosum & cretaceum. Inter urbes hujus Provinciæ primum occurrit vetusta illa quam memorat Antoninus urbs *Sitomagus*, nunc *Thetford*. Raris hæc nunc est habitatoribus, licet satis ampla, olim vero frequens & celebrata, præter alia vetustatis indicia, molem ostendit in magnam altitudinem aggestam, duplicique vallo munitam & Mœnibus, ut ferunt olim firmatam, quam Romanorum fuisse opus credunt nonnulli, vel potius Saxonicorum Regum, ut volunt alij, sub quibus longo tempore fuit florentissima. Est etiam in hac provincia *Norwicus* urbs celeberrima, Anglis *Norwich*. Ea nunc suis opibus, frequentia, ædificiorum elegantia, templorum pulchritudine, civium sedulitate, in principem fide, in exteros humanitate, inter celeberrimas Britanniæ urbes merito connumeranda. Et *Yarmouth* Portus Oppidumque elegantissimum, loci ingenio, & solerti opera permunitum. Quamvis enim aquis pene circumualletur, ab Occasu flumine, quod versatili ponte insternitur, ab alijs partibus Oceano, nisi ad Septemtriones qua continens est: mœnibus tamen satis firmis quæ cum flumine formam quadrilateram oblongiorem efficiunt, pulcherrime includitur: in quibus præter turres, ad Ortum moles eminet, unde tormentis majoribus in Mare subjectum, quod vix quinquaginta passibus abest, longe lateque effulminatur. Item *Aschell-Torp*, *Dis*, *Schetton*, *Skulton*, *Attleburgh*, *Wanburne*, *Lyne*, *Swaffham*, *Nort-Elmeham*, *Dereham*, *Wimondham*, *Icborrow*, & alia. Oppida enim mercatoria xxvii, villas, & pagos sexcentos viginti quinque hæc Regio exhibet: & Parochiales Ecclesias plus minus ꟾↄclx. Fluvij eam irrigant, *Ouse*, *Thet*, *Waveney*, *Gariensis Anglis Gerne* & *Iere*, Ruffo pisce admodum fœcundus, & *Wentsus*. Et ut de Mari aliquid etiam addam, e regione *Yarmouth*, halecum captura totius Orbis est uberrima & quœstuosissima. Incredibile enim videatur, quantę quam frequentes Nundinæ hic ad festum Michaelis habeantur, & quanta vis Halecum, aliorumque piscium distrahatur. Porro soli hujus provinciæ bonitatem, de qua supra locuti sumus, uel ex eo colligas, unde Varro colligere jubet, quod incolę optime niteant, ut taceam ingenia versutissima, & in jure Anglico municipali acerrima: adeo ut fœcundissima Iurisconsultorum altrix & olim & nunc habeatur, atque etiam ex infima plebe non pauci reperiantur, qui ut ait ille si nihil sit litium, lites tamen ex juris apicibus serere calleant. Sed de his satis copiose, ad Tabulam sextam transeo.

Flumina. *Montes.* *Sylva.* *Nottinghamia.* *Situs.* *Soli qualitas.* *Vrbes & Oppida.* *Flumina.* *Sylva.* *Leicestria.* *Soli fertilitas.* *Vrbes & Oppida.* *Flumina.* *Rutlandia.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Oppida.* *Norfolcia* *Situs.* *Soliqualitas.* *Vrbes & Oppida.* *Flumina.* *Maris commoditas.* *Incolarum mores.*

ANGLIÆ
VI. TABVLA:

In qua hi Comitatus, VVarvvicum, Northamtonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckingamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Bercheria, Middelsexia, Southamtonia, Surria, Cantium, & Southsexia, cum insula VVicht.

PAGUS *Warwicensis*, Anglis *Warwickshire*, ab Ortu Leicestria & via militari, ab Austro Ox- *VVarwick.*
onia & Glocestria, ab Occasu Vigornia, & à Septemtrione Staffordia finitus, in duas di- *Situs.*
stinguitur partes: in *Feldon* scilicet & *Woodland*, i. in regionem campestrem & nemorosam. *Soli fertili-*
Feldon campestri jacet planicie, frugibus & virenti gramine admodum læta; *Woodland* to- *tas.*
ta nemoribus insessa, nec tamen sine pascuis, arvis, & varijs ferri venis. Præcipuum totius
agri oppidum *Werwicke*, quod ædificijs speciosis exornatum, castrum & natura & opere
firmissimum ad Africum prætendit. Sunt præterea *Leamington, Vchindon, Harbury, Man-* *Oppida.*
cester, Conventry, Stradford & alia; continenturque in hoc comitatu Parochiales Ecclesiæ
clviii. Flumina, *Avona, Leamus, Arrow, Alenus*. Ager *Northantonensis* vulgo *Northan-* *Flumina.*
tonshire, ab Occasu brumali quà latior est, sensim se contrahendo in ortum æstivalem pro- *Northan-*
tenditur. Ab ortu Bedfordienses, & Huntigdonenses, ab Austro Buckinghamienses & Oxonienses, ab Occasu War- *tonia.*
wicenses, & à Septemtrione Leicestrenses, Rotelandenses, & Lincolnienses Wellando flumine discriminati sedent. *Situs.*
Campestris regio est, soli admodum ditis, sive arva sive pascua respicias. Ubique ut etiam alibi in Anglia ovibus op- *Soli fertili-*
pleta & quasi obsessa. Urbs hujus agri *Northanton*, quæ tota è saxo constructa fuisse videtur, & ampla satis est, & mœ- *tas.*
nibus inclusa, è quibus spatiosa planities circumquaque oculis subijcitur. Ad Occasum castrum habet vetustum. Op- *Urbes & Oppida.*
pida *Brakeley, Torcester, Grafton, Daventrey, Wedon, Higham, Oundale, Peterborow, Welledon*. Atque ad hunc agrum Paro- *Flumina.*
chiæ cccxxvi pertinent. Flumina *Vsa, Avona, Wellandus*. *Hunttingdonia* vulgò *Huntingdenshire* eo situ locata, ut ab Au- *Hunting-*
stro Bedfordienses, ab occasu Northantonenses, ut etiam à Septemtrione, qua Avona flu. dirimitur, & ab Ortu Can- *donia.*
tabrigienses spectet. Regio sementi satis apta, pascendo pecori, ad Ortũ quà palustris est, uberrima, ubique fere col- *Situs.*
lium apricitate, & nemorum opacitate amœna. Præcipuum totius comitatus oppidum *Huntinghdonia* cui & nomen *Soli fertili-*
dedit, tam situs fulgore, quam sui decore, tam paludum vicinitate, quàm ferarum & piscium fertilitate vicinis op- *tas.* *Oppida.*
pidis longè præeminens. Sunt & *S. Iues, S. Needes* & *Cunnington*: Parœciæque lxxviii hic numerantur. Flumen *Vsa*, *Flumina.*
quod sæpe dixi eam alluit, & *Avona*. Ager *Cantabrigiensis* vulgo *Cambridgeshire*, in Aquilonem productus Nortfolciæ *Cantabri-*
& Suffolciæ objacet, à Meridie Orientalibus Saxonibus & Hertfordensibus, ab Occasu Huntingdonensibus, à Sep- *gia.*
trione Lincolniensibus & Ousa flumine, qui ab Occasu in Ortum transversum intersecat, in duas partes dispertitus. *Situs.*
Inferior & Astralis magis culta, magis consita, ideoque lætior, non perlibrata planitie, sed exiguè plana, plurima, imo *Soli ferti-*
tota (nisi quà crocum copiose progignit) frumentarijs jacet campis, hordeumque laudatissimum affatim effundit, è *litas.*
quo ad regerminationem madefacto, ligulisque enatis tosto, *Byne* maxima copia conficiunt. Ulterior & Septemtri-
onalis pars, pascuis uberrimis perviridis & læta, cæterum aqua subeunte quodammodo suspensa, nonnumquam verò *Urbes &*
inundante maximam partem adoperta. Urbs in hoc comitatu Cantabrigia Angliæ Academia, imò sol & oculus, cla- *Oppida.*
rissimaque bonarum literarum & pietatis officina ad Camum sedens, qui cum Occidentale ejus latus insulis ludens
persperserit, ad Ortum conversus in partes dispertit duas, ponteque conjungitur, unde hoc nomen *Cambrigde* ena-
tum. Ultra pontem castellum cernitur amplum & vetustum. Cis pontem, ubi urbis pars longè maxima jacet, pla-
tearum descriptione, templorum frequentia & quatuordecim pulcherrimis Musarum sacrarijs, sive colegijs, omnia, *Flumina.*
nitent. Sunt præterea *Roiston, Rech, Burwel, Elye*: Parochiæque clviii in hoc comitatu continentur. Fluvij *Camus* & *Suffolcia.*
Sturus. *Suffolcia* ab Occasu habet Cantabrigienses, ab Austro Sturum fluvium, qui ab Essexia dividit, ab ortu Ocea- *Situs.*
num Germanicum à Septemtrione duos fluviolos *Ouse minimum, & Waveney*, qui ex eodem quasi fonte in diversa flu- *Soli fertili-*
entes, à Norfolcia disterminant. Regio satis ampla, solo nisi ad Orientem, admodum pingui, utpote ex argilla & *tas.*
marga composita: unde lætissima ubique arva, & uberrima saginando pecori pascua, caseique magno numero con- *Oppida.*
ficiuntur. Est hic *Sudbury* id est, *Australis Burgus* quem hujus agri quondam præcipuum fuisse, & ratione Norwici, id
est, vicus Septemtrionalis hoc nomine signatum credunt. Necdum vicinis inferior censeri æquo animo ferat. Est e-
nim populosus, & pannis conficiendis opulentus. Sunt & hæc oppida *Ixningh, S. Edmunsbury, Bretenham, Hadley, Ip-*
swich, Debenhamia, Oreford, & alia, atque in hoc agro Parœciæ iↄ lxxv habentur. Fluvij autem *Sturus Bretonus, Cipping,* *Oxonia.*
Debenus, Orus Ouse, Waveney, Garienis. *Oxoniensis* ager vulgo *Oxfordshire*, Glocestrensi, ad Occasum conjungitur, ab Au- *Situs.*
stro Iside fluvio à Barkshire excluditur, ad Ortũ Buckinghamiensi agro definitur, ad Septemtriones hinc Northanto-
niensi, illinc Warwicensi, includitur. Regio fertilis est & opima, plana arvis & pratis sunt exculta: colles crebris sylvis *Soli ferili-*
obsessi, nec frugibus tantùm, sed omni genere animantiũ, quæ venatu & aucupio ad cibum capi solent ubique refer- *tas.*
ta. In hoc comitatu eminet *Oxonia* vulgò *Oxford*, altera Angliæ Academia, alter sol, oculus, & anima, literarum & *Animaliũ*
sapientiæ clarissima officina, unde religio, humanitas & doctrina in omnes regni partes uberrimè distribuuntur. *varietas.*
Urbs egregia & nitida, Collegijs sedecim, aulis octo instructa. Sunt præterea *Blabac, Burford, Minsterlouell, Whitney,* *Urbe & Oppida.*
Woodstocke, Banbury, Burcester, Tama, Dorchester, Watlington: ac cc lxxx parochiæ. Fluvijs hæc regio etiam piscosis pas-
sim irrigua. *Isis* enim qui postea *Tamesis* longo decursu Australe latus subluit, & *Cherwel*, piscosus fluviolus placidè
regionem intermeat, & quasi in duas dispertit partes donec ab Iside excipiatur. Sunt & *Windrushus & Evenlode*.
Buckingamia sic dicta, ut & primarium ejus Oppidum à fagis quas Saxones *Bucken* vocant. Hic ager minori latitudi-
ne conclusus à Tamesi ad Septemtriones longitudine sua procurrit, A Meridie Bercheriam, Tamesi seclusam, ab *Buckin-*
Occasu agrum Oxoniensem, à Septemtrione Northantonensem, ab Ortu primum Bedfordiensem, inde Hertfor- *ghamia:*
densem, & postea Mediosaxones prospicit. Solo est passim uberi, incolis refertissima, qui rei pecuariæ imprimis o- *Vnde dicta.*
peram navant: pabulosis pratis innumeros ovium greges pascit, quarum mollia, & tenuissima vellera ab Asiaticis *Situs.*
usque gentibus expetuntur. Caput totius conventus *Buckingham*, quod vallo & turribus anno cIↄ Iↄxv Edwardus *Soli fertili-tas.*
senior contra Danorum irruptiones communivit. Habet & *Marlow, High Wicham, Colbroke, Amirsham, Creudon,* *Oppida.*
Stony, Stradford, Oulney, Newport, Panell. Atque in hac regione Parœciæ clxxxv numerantur, Fluminaque *Tamesis, Col-* *Flumina.*

 nus, Vsa.

Warwicum, Northhamtonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckinghamia, Bedfordia, Hartfordia, Essexia, Berceria Middelsexia, Southhātonia, Surria, Cantiū & Southsexia.
Sep: 21 tentrio
Me 21 ridies
Occidens
Oriens
OCEANUS BRITANNICUS
GALLIAE PARS
Miliaria Anglica magna
parua
LECESTRIÆ PARS
NORFOLCIÆ PARS
SVFFOLCIA
CANTABRIGIA
HVNTINGDONIA
BEDFORDIA
HARTFORDIA
ESSEXIA
MIDDLESEXIA
CANTIVM
SOVTHSEXIA
SVRRIA
SOVTHAMTONIA
WARWICK
NORTHAMTONIA
BVCKINGHAMIA
OXONIVM
BERCERIA
WIGOR NIA
GLOCESTRIÆ PARS
WILTONIÆ PARS
DORCESTRIÆ PARS
WIGHT
Purbek Ile
Thamesis flu.
London
Cales
Boulongne
Dunkercke

[Bedfordia. Situs. Soli qualitas. Oppida.] nus, *Vsa*. *Bedfordiensis* ager, vulgò *Bedfordshire*, ab Ortu Cantabrigiensi, ab austro Hertfordensi, ab Occasu Buckinghamiensi, à Septemtrione Northantonensi, & Huntingdonensi conjunctus, Usaque interfluente in duas partes divisus. Quæ Septemtrionem spectat, fertilior est, & nemorosa: altera ad Meridiem quæ multò major, solo est tenuiori, sed non omnino ingrato; Hordeum enim plenum, album & crassum affatim profundit. In medio Sylvis nonnihil densa, sed ad Ortum magis siticulosa, & arboribus nuda. Primarium oppidum *Bedfordia*, unde & regioni nomen, situs amœnitate, & sua vetustate, magis quàm elegantia aut amplitudine (licet quinque ecclesias numeret) prædicandum. Habet & alia, *Odil, Bletnesho, Eaton, Dunstable*: Parœciasque cxvi hæc provinciola continet: atque *Vsa* fluvio irrigatur. *[Hertfordia. Situs. Soli fertilitas. Oppida. Flumina.]* Agro Bedfordiensi à Meridie adjacet *Hertfordia* sive *Hertfordshire*, cujus occidentale latus claudunt Buckinghamienses, Australe Medio-saxones, Orientale Saxones Orientales, & partim Cantabrigienses. Frumentarijs agris, pascuis, pratis, nemusculis, fœlix. Caput comitatus censetur *Hertfordia*, quæ agro universo nomen suum communicavit. At nunc est infrequens, & ex eo maximè celebrata, quod antiqua. Sunt præterea *Watlingstreat*, Antonino *Verolanium*, Tacito *Verulamium*, Ptolemæo *Vrolanium*: sed hodie Verolamio in agros converso, *Fanum Albani* ex ejus ruinis eductum floret, oppidum elegans & amplum. Præterea *Roiston, Ashwell, Bishops Stordford*, aliaque multa. Parochiasque cxx habet hic comitatus. Fluvios *Leam, Stort, Mimeram* & *Beneficiam*. *[Essexia. Situs. Soli fertilitas. Oppida. Flumina.]* *Essexia* sequitur, vulgo *Essex*. Hanc ad Septemtriones *Stourus* flumen à Southfolcia dividit, ad Ortum Oceanus se insinuat, ad Austrum Tamesis jam grandis à Cantio secludit, uti ad occasum *Ley* fluviolus à Mediosaxonibus, & in eum influens *Stourus* minor sive *Stort* ab Hertfordensibus. Regio est lata, frugifera, croci fœcunda, nemorosa & imprimis opulenta. Est hic vetusta illa Romanorum colonia *Camalodonum, Camudolanum* Pto. Antonino *Camoludunum*, nunc *Maldon*. Item *Colchester, Leiton, Beamfleot, Leeg, Rochford, Angre, Ralegh, Dunmow, Plaissy, Chelmerford, Ithanchester, Earles, Colne, Barklow, Walden*. Et parœciæ cccc xv. Fluvij *Ley, Tamesis, Chelmer, Froshwell, Colne*. *[Bercheria. Situs.]* *Bercheria* dicitur vulgò *Barckshire*. Hujus Septemtrionalem partem *Isis* qui postea *Tamisis*, fluxuoso sed amœno admodum blandus alveo perfundit, & primum ab Oxoniensibus, postea à Buckinghamiensibus secludit, Australem partem irrigat *Cunitio* flu. donec Tamisi se inferat. Ad ortum quà latior est, parte media, suarum opum satis prodiga, & frumenti ferax, præcipuè, ubi in vallem subsidet. *[Oppida.]* Orientalē autē partē quæ minus fertili gleba, saltus & sylvæ longè lateq; occupant. Oppida hic *Farendon, Abbendonia*, vulgò *Abbandune, Wantage, Wallingford* Antonino *Galleva, Calleva* Ptolemæo utrumque corruptè pro *Gallena, Hogerford, Widehay, Newbury, Reading, Bistleham, Maidenhead* & *Windsore*, sedes regia situ sanè amœnissimo. *[Flumina.]* Suntque in hujus comitatus complexu Parochię cxl. Flumina eam irrigant *Isis, Tamesis, Oke, Cunetio* & *Lamborn*. *[Midlesexia. Situs.]* *Midlesexia* à Medijs-Saxonibus nomen habens, à Buchinghamiensibus *Calno* fluviolo ad Occasum, ab Hertfordensibus ad Septemtrionem noto limite, ab Essexia ad Ortum Lea flu. à Surreia & Cantio ad Austrum Tamisi disterminatur. *[Cæli Temperies, & soli fœcunditas.]* Angustioribus spatijs circumscripta, quà longissima, xx mill. quà arctissima, xii mill. patet. Summa cœli temperie & soli indulgentia, ædibus & vicis magnificis ubique nitida. *[Oppida.]* Oppida hic sunt *Vxbridge, Draiton, Stanes, Radeliff*, & alia. *[Vrbs Londinum.]* Verum inter hæc omnia *Londinum* totius Britanniæ Epitome: Tacito, Ptolemæo & Antonino *Londinium* & *Longidinium* dicitur; sub Valentiniano etiam *Augusta*. Itaque in notitia imperij legas, *Præpositus thesaurorum Augustensium in Britannia*. Est autem verè,

Vrbs animis numeroque potens & robore gentis,

Sita ad Tamisin fluvium, agro fertili & cælo clementi. Distat ab Oceano sexaginta milli. passuum. Pontem habet lapideum ultra flumen, pass. ccc xxx, utrimque magnificis splendidisque ædificijs exornatum. Arcem præterea munitissimam, Angliæ totius armamentarium, in qua etiam officina est monetaria. Vicinum Londino est *Westmonasterium*, templo, foro judiciario, & regia longè celeberrimum. Templum regum Angliæ inauguratione & sepultura insigne est. Atque in hoc agro parœciæ lxxiii plus minus extra urbem numerantur. *[Flumina.]* Flumina *Lea, Colnus, Tamisis* ex duobus confluentibus constans, qui sunt Tama & Isis connubio junctis, alueum habet prealtum, tutum & navium quamlibet magnarum capacissimum, atque exæstuantis maris accessu augescit, sexaginta plus minus ab ostio Italicis milliaribus, Salmonibus & Sturionibus dives est, & ad ejus ripas innumeri cigni visuntur. *[Southantonia. Situs. Soli fertilitas.]* *Southantonia* vulgò *Hamshire* ab occasu Dorsettiam, & Wiltoniam, ab Austro Oceanum, ab Ortu Sussexiam, & Surreiam, & à Septemtrione Bercheriam attingit. Ea frugum proventu ferax, sylvarum densitate amœna, & pascuorum fœcunditate læta. *[Vrbes & Oppida.]* Vrbes habet duas, quarum altera *South-hamton*, urbecula, ædificiorum frequentia & elegantia celebris, opulenta & munita. Altera *Wintonia*, Anglis *Wintchester*, Ptolemæo & Antonio *Venta Belgarum*. Vrbs proculdubio Romanis seculis insignis, utpote in qua textrina sua sacra, Imperatores Romani habuisse videntur. Nostra ętate satis est frequens. Sunt & oppida *Ringwood, Christ Church, Whorwell, Andover, Rumsey, Portsmouth, Cingsclare, Odiā, Silcester*, & alia. Oppida enim mercatoria xviii, ac Parœcię hic cclii habentur. *[Flumina.]* Fluvij *Avena, Sturus, Test* & *Hamble*. *[Surria. Situs. Soli qualitas.]* *Surria* Bedę *Suthriona* vulgò *Suthry*, & *Surry*, ab occasu partim Bercheriæ & Southantoniæ, ab Austro Sussexiæ, ab ortu Cantio contigua, à Septētrione Tamisi perfunditur & à Midlesexia dirimitur. Regio est non admodum amplā, satis tamen opulenta, quà Tamisi incumbit, quà campestris jacet planitis, fruges mediocriter, & pabulum benignè producit, præsertim ad Austrū, ubi perpetua vallis grata nemorū, & pratorum varietate nobilis, decurrit. *[Oppida.]* Oppida sunt *Godelminge, Ockley, Effinghā, Kingstone, Merton, Croydon, Beddington, Wimbledon, Wandleswort, The Bourrough of Southworke*. *[Flumina.]* Atque hic comitatus Parœcias cxl habet. Flumina autem sunt *Wey, Molis, Vandalis*, & quem dixi *Tamisis*. *[Cantium. Situs. Soli qualitas.]* *Cantium* vulgò *Kent* sequitur, Regio à situ sic dicta. Grandi etenim angulo Galliā prospectat, Tamisis æstuario, & Oceano omni ex parte circumfusa, nisi qua ad Occasum, Surrejam conterminam habet, & Southsexiæ partem ad Meridiem. Inæqualis est, ad Occasum planior, & sylvis umbrosa, ad Ortum surgentibus collibus excelsior. Incolæ, quà à Tamisi ad Austrum patet in tres portiones distinguunt, quarum superiorem ad Tamisim salubrem, sed minus opulentam esse ferunt, mediam & salubrem, & opulentam: inferiorem verò opulentā, sed insalubrem, utpote quæ magna ex parte est uliginosa. Pratis tamen, pascuis, arvisque ubique fere læta, pomis ad miraculum abundans, nec non cerasis. Habet & ferri venas nonnullas. *[Vrbes & Oppida.]* Vrbs primaria hujus provincię *Durovernum*, Ptol. *Darvernum*, Bedæ & alijs *Dorobernia*, Anglis *Canterbury*, Latinis *Cantuaria*, pervetusta Romanoque sæculo illustris, olim regni Cantij caput & sedes regia: ac nunc Archiepiscopali dignitate gaudet. Sunt & oppida *Dover, Hith, Rumney, Sandwich, Gravesend, Rochester, Reptacester*, & alia plurima. *[Flumina.]* Fluvij *Tamisis, Darctus, Medwege* & *Stoure*. *[Suthsexia. Situs. Soli qualitas. Oppida.]* *Suthsexia* hodie *Sussex* Oceano Britannico tota ad Meridiem longior quam latior recto quasi littore incumbit. Maritimus regionis tractus colles albicantes sublimè elatos habet, qui cum ex creta pingui constent, fruges affatim profundunt. Medius tractus pratis, pascuis, arvis, lucis distinctus admodum est spectabilis. Citerior sylvarum opacitate amœnissimus. Ferri venis passim fœcunda est hæc Regio. Oppida hic *Chichester, Arundel, Lewes, Winchelsey*, & alia. De *Insula Wicht* descriptione proxima dicemus.

ANGLIÆ
VII. TABVLA.

Has quatuor insulas sub Anglorum imperio comprehensas habet: Monam, sive Anglesey, Vectam vulgò VVigt, Iarsay & Garnesay.

SEPTIMA & postrema Angliæ tabula has quatuor insulas sub Anglorum imperio comprehensas habet: quarum priores duæ videlicet *Mona* & *Vecta* ad littus Angliæ, posteriores verò duæ *Iarsay* & *Garnesey* juxta Galliæ littus sitæ sunt. Prima est *Mona* *Mona.* Britannis etiã *Mon, Tirmon* & *Tris Dewyll*, id est *Insula opaca*, Saxonibus *Moneze*, tenui *Nomina.* freto *Menai* à Britanniæ continente divisa, insula nobilissima, antiqua sedes Druidum. *Situs.* Hujus longitudo est plus minus XXII mill. Anglicorum, latitudo XVII, ambitus verò *Soli fertilitas.* lx. Insulæ hujus *quamvis*, ut inquit Giraldus, *arida, saxosa, aspectu inamœna, & deformis*, suo tempore terra videretur; nunc tamen admodum amœna, & culta est, triticique proventu adeò fœcunda, ut *Mater Walliæ* vulgò appelletur. Lapides etiam habet molares, & alicubi terram aluminosam, è qua Alumen, & Calchantum conficere non ita pridem cœperunt. Re etiam pecuaria satis est opulenta. Ea autem à Paulino Suetonio, & Iulio Agricola in Romanum imperium redacta. Imperante Nerone Paulinus ille Suetonius (ut scribit Tacitus:) *Imperium Majorũ.* *Monam Insulam incolis validam, & receptaculum perfugarũ aggredi parat, navesque fabricatur plano alveo, adversus breve littus & incertum. Sic pedites, equites vado secuti, aut altiores inter undas, adnantes equis transmisere. Stabat pro littore diversa acies, densa armis virisque intercursantibus fœminis, in modum furiarũ, veste ferali, crinibus dejectis, faces præferebant. Druidæque circum preces diras sublatis ad cælum manibus fundentes, novitate aspectus perculere militem, ut quasi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Denique cohortationibus Ducis, & se ipsi stimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen pavescerent; inferunt signa sternuntque obvios, & igni suo involvunt. Præsidium posthac impositum victis, excisique luci sævis superstitionibus sacri. Nam cruore captivo adolere aras, & hominum fibris consulere Deos fas habebant.* Postea, ut scribit idem Tacitus: *Iulius Agricola Monam Insulam cujus possessione revocatum Paulinum rebellione totius Britanniæ supra memoravi, redigere in potestatem animo intendit. Sed ut in dubijs consilijs, naves deerant, ratio & constantia Ducis transvexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi usus, quo simul seque & arma & equos regunt ita repente immisit, ut obstupefacti hostes qui classem, naves, qui mare expectabant, nihil arduum aut invictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petita pace, ac dedita insula, clarus ac magnus haberi Agricola* multis post sæculis ab Anglis devicta in eorum nomen concessit, *Anglesey* quasi Anglorum insula dicta. Hoc etiam addit Camdenus: Romanorum in Britannia jam divergente imperio. Scotos ex Hibernia in hanc etiam irrepsisse. Nam præter tumulos fossa circũdatos, quos Hibernicorũ casulas vocant, etiã locus est *Ynbericy Gwidil* ab Hibernicis denominatus, qui duce Sirigi, Britannos eo loco fuderunt, ut Triadum libro memoratur. Nec ab Anglis solùm, verùm etiam à Norwegis graviter divexata fuit. Anno enim CIↃ Æthelredi classis totam insulam circumvecta hostilem in modum devastavit. Postea Hugones duo Normannici, alter Cestriæ, alter Salopiæ Comes gravissimè afflixerunt; castrumque *Aber-Lienioc* ad coërcendos incolas extruxerũt; verum *Magnus* Norwegus eo tempore ad hanc appulsus Hugonem illum Cestrensem sagitta transfixit, & insulam deprædatus discessit. Deinceps etiam Angli sæpius adorti sunt, donec Edwardus primus in suam potestatem redegerit. Villas numeravit olim CCCLXIII hodieque incolis frequens est. Verùm primarium oppidum censetur. *Bellus Mariscus*, vulgò *Beaumarish*, quod in Orientali parte Edwardus primus in *Oppida.* loco palustri construxit, & ob situm bello hoc nomine insignivit, cum prius locus *Bonouer* diceretur, castroque munivit. Ab hoc secundum habetur *Newburge*, id est, *Novus Burgus*, Britannicè *Rossur*, quod ingestis arenis diu conflictatum. De *Aberfraw*, quem Regiam olim Wallorum fuisse urbem scribunt, de sacro promontorio quod Angli *Holy head*, Incolæ *Caer Guby* à Kibio viro sancto Hilarij Pictavensis discipulo vocant, & locis alijs nihil habeo quod attexam. Incolæ ditissimi ac validissimi sunt, & Britannica utuntur lingua Anglicæ penitus imperiti, licet Angliæ regibus per annos CCC cum reliqua Cambria paruerint.

Sequitur *Vecta* sive *Vectis* Britannis *Guith*, vulgò *the Ysle of Wiht*, & *Wight*. Tam modico autẽ interfluente Euripo *Vecta.* *Solent* olim dicto, à continente Britanniæ avulsa est, ut cohæsisse videatur, unde Britannicũ illud nomen *Guith*, quod *Nomina.* divortium denotat (ut Nennius habet) factum videtur. Quemadmodum etiam *Sicilia*, ab Italia abrupta; & secta Latino vocabulo à secando, ut eruditissimo Iulio Scaligero placet, nomen invenit. Ex hac situs vicinitate, & nominis affinitate *Vectam* hanc *Ictam* esse opinari licet, quæ (ut habet Diodorus Siculus) maris fluxu insula videbatur, at cum refluxisset, & siccato interjecto littore, Britanni prisci curribus eò stannum devehere solebant, quod in Galliam exportaretur. *Mictim* tamen esse Plinij, quæ arcta item cognatione *Vectam* attingit, non judicarim, cum in ea candidum plumbum proveniret, & in hac nulla sit, quod sciam, metalli vena, inquit Camdenus. Hæc inter Ortum & Occasum lenticulari sive ovali figura viginti mill. pass. longitudine exporrigitur, latitudine verò in media quà maxi- *Situs.* mè patet XII. mill. pass. expanditur, altero latere ad Boream, altero ad Austrum converso. Terra est uberi gleba & colono admodum grata, adeò etiam ut fruges exportet; cuniculorum, leporum, perdicum & phasianorum passim ferax; saltum etiam, & vivaria duo habet, damis ad venationis voluptatem refertum. Per medium longo tractu *Soli fertilitas.* procurrunt colles qui ovibus pabula affatim profundunt. Quarum lanæ post vellus Lamsterianum, & Cottesvol- *Animalium varietas.* dianum optimæ habentur, & imprimis pannarijs expetuntur, unde maximum surgit incolis lucrum & commodum. Pars Septemtrionalis pratis, pascuis, & sylvis viret, Australis frumentarijs quasi tota jacet campis, ubique fossis & sepibus interclusa. In extrema utrimque parte mare à Boreali plaga ita se insinuat & penetrat, ut duas fere efficiat Insulas, & insulæ sanè incolis uocantur, scilicet quæ ad Occasum prospicit *Freshwater Ysle*, quæ ad ortum *Bingrygd Ysle*. In Romanorum potestatem primus hanc insulam redegit Vespasianus dum privatus sub Claudio meruit. Scribit *Imperium* enim de illo Suetonius: *Claudio principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniam missus est: inde in Britanniam trans-* *Majorũ.*

latus

ANGLESEY.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
MARE HIBERNICVM
ANGLIÆ PARS
Miliaria Angliæ parua
WIGHT VECTIS olim
MARE BRITANNICVM
Milia-ria Anglica mediocria
GARNESAY
MARE BRITANNICVM
Miliaria Anglica communia.
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio.
IAR: SAY.
MARE BRITANNICVM
Miliaria Anglica communia

latus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, superque xx. Oppida, & Insulam Vectem Britanniæ proximam in ditionem redegit: partim Auli Plautij Consularis, legati, partim Claudij ipsius ductu. Quare triumphalia ornamenta, & in spatio brevi duplex Sacerdotium accepit. Ad hanc etiam insulam Alecti classis cum purpuram in Britannia usurpasset, in speculis, & insidijs collocata Romanorum adventum præstolabatur, qui tamen nebulæ beneficio hostes prætervecti, littore potiti sunt, & navibus suis ignes, injecerunt, ut nulli fugæ præsidium reservaretur. Saxonum primus *Cerdicius* juris sui fecit, concessitque Stuffę, & Whitgaro, qui Britannicos incolas (pauci enim superfuerant) ad internecionem sustulerunt: inde *Wolpherus* Merciorum rex Vectam in suam potestatem redegit, & Edelwacho Australiũ Saxonum regi tribuit. Postea *Cadwalla* Occidentalium Saxonum rex Edelwacho illo occiso, & Arvando insulę regulo sublato, suo imperio adjunxit, & tragica cæde indigenas omnes occidione fere occidit, quartamque partem, terram scilicet trecentarum familiarum Wilfrido Episcopo attribuit, qui incolas Christi sacramentis primus imbuit. Sed de his plura vide apud Camdenum. *Incolarum virtus.* Incolæ natura bellicosissimi & promptæ audaciæ, militesque strenuissimi. Bedæ ætate mille ducentarum familiarum insula censebatur, nunc triginta sex oppida, vicos, & castella numerat. *Oppida.* Inter Oppida, celebriora sunt *Newport* primariũ insulæ emporium, olim *Medena*, & *Novus Burgus de Meden*; unde tota regio in *Eastmeden, Westmeden*, dividitur, ut hinc vel Ortũ vel Occasum respicit. *Brading* alterũ oppidum mercatorium, *Newton* & *Yarmouth* quæ suos habent *Majores*, & *Burgenses* ad comitia Parlamentaria mittunt. *Yarmouth*, & *Sharpnore* castella habent, quæ cum *Worsleys* propugnaculo littus ad Occasum æstivum defendunt. Quibus ex opposito vix duorum milliarium interstitio objacet *Hurst* lingulæ impositum Hantonensis comitatus munimentum. *Quarre* ubi virginibus velatis monasteriolum anno CIↃXXXII positum; *Gods-hill* ubi ad ingenia excolenda scholam instituit I. *Worsley*, *Westkowe* & *Eastcowe* jam ruinosum, quæ in faucibus, *Neoportus* Henricus VIII construxit, de quibus Lelandus.

Coua fulmineæ duæ coruscant,
Hæc casum colit, illa solis Ortum
Vectam quà Neoportus intrat altam.

Et ad ortum æstivum *Sandham* castrum tormentis majoribus, ut cætera instructa. Nec naturæ defendentis munimenta desunt, rupibus enim abruptis continua serie præcingitur, subsuntque occulta saxa. Atque hæ duæ Insulæ littori Angliæ adjacent.

Gerzey. Magis ad Occasum nonnullæ Insulæ Gallicæ prætentæ, Anglici tamen juris in alto apparent; inter quas *Gerzey*, & *Garnzey*, primumque Normanniæ, sive Lexobiorum littori quos Britanni nostri *Lettaw*, quasi littorales vocant. *Nomina.* *Cæsarea* ab Antonino memorata adjacet, quam Galli nunc ita contraxerunt, ut *Cæsaris Burgum* in Normannia & Hispani *Cæsaraugustam* in Hispania, *Gerzey* enim illi indigitant, ut *Cherburgh* pro *Cæsaris burgo*, *Saragosam* pro *Cæsar augusta* dicunt. In hanc olim damnati relegabantur. Prætextatus enim Episcopus Rothomagensis huc relegatus erat, Papiriusque Massonius *Insulam littoris Constantini* vocat, quod Constantiæ antiquæ urbi objacet, quę Ammiano *Castra Constantia* dici videantur, ut superioribus seculis *Moritoniũ*. Scribit enim Henricus Montensis *Comes Moritonij*, id est *Constantiarum*. *Situs.* Insula hæc triginta plus minus mill. pass. ambitu colligit, cautibus, & brevibus (quæ vadosa sunt loca navigantibus insidiosa) defensa. *Soli fertilitas.* Terra satis fertilis varijs Frugibus & gregibus abundat, Oves habet multas & ex ijs plurimas quatuor cornibus conspicuas. Multiplici hortorum viriditate, ac pomarijs ridet: unde vinum e pomis hic conficiunt, quod *Siseram* incolæ vocant & Angli *Sidre*. Cum autem exiguum ignis alimentũ ferat, pro lignis alga marina (*Vraic* vocant) utuntur. Quæ fucus marinus Plinij esse judicatur, adeoque copiose his scopulis provenit, ut Sylvæ condensæ eminus videantur, Hæc sole siccata pro igne est; cujus etiam cinere agros veruactaque lætificant, uberrimosque faciunt. Villis frequens est, parœcijs duodecim exornata, & castro munitissimo *Montorguel* colli imposito tuta, cui pro Anglis Præfectus constitutus qui universæ insulæ præest.

Gernzey. Situs. Viginti hinc milliaribus ad Occasum æstivum altera abest Insula, quæ Antonino *Sarnia*, Anglis hodie *Garnsey* appellata, cytharæ quasi forma ab Ortu in Occasum projecta. Cæsareæ quam dixi, nec magnitudine, nec fœcunditate adæquanda, paræcias enim tantum x habet. In hoc tamen præferenda, quod nihil venenosum, ut illa, alat. Naturæ munimentis tutior, ubique prærupta cautium corona quoque redimita, inter quas Smyris lapis durissimus, & asperrimus reperitur (Angli *Emerill* vocant) quo Gemmarij Lapides expurgant, scinduntque, & uitriarij vitrum diffindunt. *Soli qualitas.* Hæc etiam Insula sicuti prior hortos virides & pomaria varijs arboribus consita habet; unde vino e pomis factitio plerumque utuntur. *Portus.* Portus autem commoditate Mercatorumque commeatu multo est celebrior quam Gerzey. In extrema enim fere ad Ortum parte, sed australi latere, lunato sinu Portus admittitur, cui adsidet Oppidum *S, Petri*, *Oppidum. S. Petri.* longa platea, & angusta productum, bellico apparatu plenum & mercatoribus cum bellum ingruit, frequentissimũ. Veteri enim Regum Angliæ privilegio perpetuæ hic sunt quasi induciæ, & Gallis alijsque quamvis bellum exardescat, ultro citroque huc sine periculo venire & commercia secure exercere licet. Portus aditus utrimque castris munitur, ad sinistram vetus est castellum, ad dextram alterum (*Cornett* vocant) e regione eminet in rupe satis ædita, & Mari circumflua. Quod regnante Maria, Leonardus Chamberlan Eques auratus, & Insulæ præfectus novis operibus firmavit. Hic enim plerumque agit Insulæ Præfectus & milites præsidiarij qui Gallos & fœminas nullo modo ingredi patiuntur. Incolæ utriusque Insulæ sunt origine vel Normannici, vel Britones, Galliceque loquuntur. Utrobique; *Vraic* illa pro ignis est fomento vel fossiles ex Anglia carbones, & Piscium utrobique maxima multitudo. *Imperium Majorũ.* Spectarunt olim hæ Insulæ cum alijs circumvicinis ad Normanniam, sed cum Henricus Primus Rex Angliæ Robertum Fratrem anno Christi CIↃCVIII debellasset, Normanniam & has Insulas Angliæ regno adjunxit, ex quo tempore Angliæ firma fide adhæserunt, licet Gallus (proscripto Ioanne Anglo, Normanniam occupaverit, & Henricus tertius suo in Normannia jure pacta pecuniæ summa, & Aquitaniæ possessione, cesserit. *Gernsejam* tamen regnante Edwardo Quarto Galli occuparunt, sed opera Richardi *Harleston valecti de Corona* (ut eo tempore vocarunt) illi exturbati & Rex ipsi in dignitatis præmium Insulæ & castri præfecturam detulit. Quod ad rem Ecclesiasticam pertinet, Episcopo Constantiensi in Normannia paruerunt, donec ille nostra memoria Pontificis Rom. in Anglia authoritatem (quod Episcopi Angli faciunt) abjurare recusarit. Iam inde Wintoniensi Episcopo subesse dignoscuntur. Atque hæc de hisce quatuor Insulis deque Anglia tam generatim, quam speciatim dicta sufficient.

Plura si quis de Britannicis Insulis scire desiderat, is legat Georgium Buchananum, Guilielmum Camdenum, Ioannem Leslæium, Richardum Stanihurstum, & Raphaelem Holinsheadium, qui accuratissime has Insulas descripserunt.

NORVVEGIA
ET SVECIA
primum & secundum Arctoi orbis regnum.

BRITANNIA, qua potuimus fide perlustrata, sequitur in methodo nostra *orbis Arctous*; quem *Scandiam* & *Scandinaviam* veteres, *officinam gentium* & *vaginam populorum incompertæ magnitudinis* Plinius vocat, vicinus extremo ad Boream Germaniæ littori, in tria regna Norwegiæ, Sueciæ & Daniæ multis jam seculis distinctus. Occurrit ergo nobis *Norwegia* primo loco lustranda. *Norwegia.* *Norwegiæ* etymon minimè obscurum est. A *Nord* enim, quod Septemtrionem, & *Weg* quod viam sonat, dicitur; quasi Septemtrionis via vel tractus. *Unde dicta.* Hæc ad Austrum habet Daniam, ad Occasum Oceanum: ad Ortum Suecia, Lappiaque ad Septemtrionem terminatur, à quibus excelsis & asperrimis separatur montibus perpetua nive obductis. *Situs.* Magis tendit in Occasum & Septemtrionem quam Suecia circa longitudinem XLII grad. latitudinem LXVI. *Cœli & Soli fertilitas.* Tractus omnis Occidentem versus scopulis acutisque petris avius est: atque etiam versus Meridiem saxosus, ea præcipuè parte quæ Cimbrorum Chersoneso objacet, unde CCL milliarium intervallo dissidet. At tractus ille omnis tam ad Occasum quam ad Meridiem cœlo mitis est; non enim mare ibi congelatur; neque diu nives durant: sed terra ipsa non adeò fertilis est, & ad suppeditandam alimoniam incolis neutiquam par: nam valde inops est, ac sterilis versus Boream in finibus Lappiæ, quæ ob rupes maximas, & ob frigus frumentum non fert. At abundat hæc regio pecore & feris, in quibus albi ursi sunt inusitatæ magnitudinis: sunt & Castores, & innumeræ aliæ. *Animalium varietas.* Habet quoque Norwegia peculiares quasdam bestiolas; accolæ *Lemmer* vocant, certam illius regionis pestem: quadrupedes sunt, soricis magnitudine, pelle varia. Hæ locustarum more omnia virentia depascuntur, stato tempore moriuntur, tanto cum fœtore ut aër infectus varios Incolis morbos creet, vertiginem imprimis & icterum sive morbum regium. Anno Christi IƆCC, & si quid excurrit Norwegi qui etiam Nortmanni, civilibus acti dissidijs deserta patria sua novas sedes quærere instituerunt, omnemque Saxoniam, Frisiam, Scotiã, Angliam, Galliam, Flandriã excursionibus suis vexarunt, Ambianũ, Atrebatum, Cameracum, Teroanam, Neomagum, Leodium, Tungros, Coloniam Agrippinam, Aquisgranum aliaque loca ferro & flamma vastantes. Fuit autem Norwegia Regnum aliquandiu admodum florens, imperiumque tenuit per Daniam lateque per insulas maris, donec domesticũ imperium per hæreditariam successionẽ administratũ fuit. *Imperium Majorũ.* Postea sub interregno consensu procerũ institutũ est, ut reges per electionem susciperentur. A Suibdagero secundo autẽ ad Christiernum ultimum, reges interveniunt XLIV. Est vero nunc sub potestate Danorũ. Hi non legitimos modo reditus, & tolerabilia vectigalia imperant, sed omnia commoda corradentes in Daniam transferunt. Ad hanc difficultatẽ accedit locorum qualitas: Habet enim Dania in potestate omnes navigationes Norwegianas, neque has exercere mari potest, neque merces exportare. Ejus regiones sunt amplissimæ, ac vastissimæ, sed montibus, solitudinibus & rupibus asperæ, magnaque ex parte sylvis piniferis inviæ. Quinque in ea in universum hoc tempore sunt arces regiæ, totidemque præfecturæ præcipuæ: *Urbes & Oppida.* quarum prima & extrema versus meridiem est *Bahusia*. Ei sunt subjecta oppida, *Marstrand* in Peninsula scopulosa sitũ, & halecũ piscatura nobile, & eo obscuriora *Koengeef*, *Congel*, forte prope *Bahus* & *Oddewold*, nisi sit *Odwad*. Secunda arx est *Aggerhusia*, in cujus provincia celsissimi mali navium, & asseres querni & abiegni, lignaque ædificijs idonea ingenti copia in Hispanias & alias regiones quotannis evehuntur. Oppida huic subijciuntur *Asloia*, Episcopi sedes: imprimis colitur ab exteris; ob curiam ad quã ex universa Norwegia causæ deferuntur. Itẽ *Tonsberg, seu Koningsberg, Fredrichstad, Saltzburg*, & *Schim* vel *Schon*, ubi fodinæ cupri & ferri sunt, itẽ *Hammaria* major & minor, regiones olim Episcopo claræ, nunc Asloiensis inspectioni commissæ, & sinu Mosiano interlabente divisę. Tertia arx est *Bergerhusia*, sub ea sunt *Bergi* vel *Berga* & *Staffanger* civitates. Est autẽ *Berga* totius Norwegię emporium celeberrimum & horreum, præfecti regij ac Episcopi sedes. Ibi piscis ille nobilis & delicatus venditur, qui secundũ littus Norwegię captus, piscis Bergensis dicitur, propterea quod inde in multas regiones à mercatoribus distrahatur. Sunt ibi Vandalicarũ & maritimarum civitatum famuli, qui cum ibi mercandi causa totum annum perdurent, partem unam urbis occuparunt, quam incolę pontem, exteri tabularium suum vocant. Hi Mercatorum famuli magna cum incolis quotannis commercia exercent, quæ aliquot centena aureorum millia excedant. Sed tamen eorum negotiatio illic quotidie minuitur, neque hodie quanta ante annos quadraginta fuit: nam incolarũ industria quotannis crescit & augmentum accepit, ita ut non solum sua negotia domi facile tractent, verum etiam foris abunde & accuratè vicinis regionibus necessaria subministrent. Portus hic est tutissimus. *Staffanger* civitas etsi eundem cum Berga præfectum habet, suum tamen peculiarẽ habet Episcopum ibidem agentem. Quarta arx est *Nidrosia* à Nederio fluvio & Rosa, quod templi nomen est, sic dicta, vulgò *Drundtheim* olim *Trondon*, metropolis totius Norwegię, nunc in vici formam redacta. Sedes olim Archiepiscopi & regni, amplissimè patentẽ diœcesim habet, in qua plurimus piscis Bergam, postea ad emporium divectus, & pelles preciosæ colliguntur. Extat hodieque Templum cathedrale, argumentum pristinę felicitatis, cui magnitudine & cæsorum lapidum artificio vix aliud in orbe Christiano simile est. Sacrum est B. Olao. Crepido circum altare correpta incendio est anno CIƆ IƆ XXX, cujus incendij damnũ æstimatum est septem millibus aureorum. Quinta & ultima versus Arctum Norwegiæ & orbis Christiani arx est *Wardhusia* parvæ insulæ Wardę, ipsa quoque parva & obsoleta hoc tempore insistens. Quæ nulla singulari munitione ac ne turri quidẽ vel castello insignis, oppidulum tamen adjunctum habet, quod piscatorum casę stipant. In hac arce seu potius casa præfectus regius ęstate habitat, & amplissimum illius littoris Norici tractum in Zona frigida usque ad Russię fines gubernat. Est in Norwegia lacus *Mos*, in quo serpens mirę magnitudinis interdum apparet, portendens certam rerum mutationem: *Lacus.* visus est novissimè anno salutis CIƆ IƆXXII alte eminens super aquas, convolutus in spiram, existimatus est (quantum visu conijci potuit) cubitos excedere quinquaginta: sequutaque est haud multò post regis Christierni ejectio. Porro Occidentale Norwegię littus (quod imperscrutabilis profunditatis passim perhibetur) *Mare. Commoditas.* verno tempore Balænis admodum infestum est: quarum quædam magnitudine IV. jugerum perhibentur. Adversus harum impetum habent nautæ Castoreum aqua dilutum, præsens remedium, nam simulatque illud in mare effusum est, confestim immane illud Nerei pecus dissipatum sese in profundum abdit. *Mercimonia.* Copiosa hic in mari vicino ca-

 ptura

SVECIA ET NORVEGIA cum confinijs
OCEANUS
SEPTENTRIONALIS
Occidens
Oriens
Myrmanskoi more hoc est Noruegicum & Danicum mare quia Noruegos & Danos Rußi Mowremans uocant
Bella more id est Album mare
Botner see
Finnisch see
MARE BALTHICUM
Wener lac.
MOSCO:
UGAE PARS
SVECIA
GOTIA
FINLANDIA
LIEFLANDIÆ PARS
Miliaria Germanica communia
5 10 15 20 25 30
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio

ptura piſcium & imprimis aſelli piſcis, quem frigore induratum & in fuſtes extenſum mittunt in reliquæ Europæ regna, eum piſcem *Stock-viſch* vocant. Laudatiſſima iſtorum captura eſt menſe Ianuario, tunc enim ob frigora facilius exſiccantur & mare ipſum copioſiores opimioreſque illos præbet. Petuntur inde præterea pelles pretioſæ, ſevum, butyrum, coria; adeps balenarum, pix liquida, trabes quernæ, robora, mali, aſſeres magno vendentium quæſtu. *Mores.* Incolę probi ſunt, ſimplices, exterorum amantes, hoſpitales: prædones, fures piratas non habent.

SVECIA.

Regio unde dicta. SVECIA, vulgò *Sweden*, à Suionibus & Sitonibus denominata videtur, qui Suevorum gentes fuere, in Germanico Oceano ſiti, nec ineptè videri poſſunt ij, quos noſtra ætas *Suedos* & *Suecos* vocat, aliquot ſaltem literis mutatis. *Situs.* Willichius ſanè *Suiones* Taciti *Sweden* interpretatur. Regnum vetus & ampliſſimum eſt. Habet ad Occaſum Norwegiam; ad Boream Lappiam & Bothniam: ad Ortum Finlandiam, Bothnico ſinu diſcretam, & Livoniam mari disjunctam, ad Auſtrum Gothiam. Sita ſub longitudine grad. xlv, latitudine lxiv, lxv. *Soli fertilitas.* Regio eſt omnium Aquilonarium fertiliſſima; agrum habet uberem, maria, lacus, flumina piſcium variorum proventu fœcunda: Metalla etiam plumbi, ferri, æris & argenti, quod circa Slaburgum eruitur purum. *Animalium varietas.* Sylvas feris refertas, & mellificio nobiles. Creditur duplo ſuperare Norwegiam amplitudine, fertilitate, agrique bonitate. Quibuſdam tamen locis aſpera eſt, & ſalebroſa. Incolæ viribus præſtantes ſunt, ſtrenui & bellicoſi. *Imperium Majorũ.* Hæc per indigenas & domeſticos reges fortiter & feliciter defenſa & amplificata cum aliquot ſeculis eſſet, tandem ad Daniæ Reges devenit, ſub quibus annis ampliùs centum, jam aliquantiſper obtemperans, jam eoſdem prætextu non ſervatarum legum in coronatione juratarum excutiens, mirum in modum fluctuavit. Hodie autem ad ſuos indigenas iterum deſcivit, & ex illis ſibi regem conſtituit. De ejus ſolemni creatione, ſic ſcribit Olaus Magnus lib. VIII. cap. I. *Glorioſa Majorum conſtitutio nomine municipalium, ſucceſſivis ſeculis & generationibus tradita, in ſui exordio præcipit, ut incolæ regem electuri in Suecia, ſenatores, ac proceres, nuntijque omnium provinciarum, communitatum civitatumque regni prædicti convenire teneantur, in Archiepiſcopali civitate Vpſalenſi: unde non procul eſt lapis campeſtris amplus, ab incolis Moraſten appellatus, in circuitu XII continens lapides paullo minore forma humi firmatos: in quo loco prædicti ſenatores, ſeu regni conſilarij, ac nuntij confluere ſolent. Ibidem ex ſenatu præcipuus orator, circumſpecta proponit, quam neceſſarium ſit pro regni, omniumque incolarum libertate, in unum regem, ac principem conſentire, prout a majoribus ſupra talem lapidem, qui firmitatem ſignat, providentius fuerat obſervatum, omnes exhortans ut libero, quem velint voto, quantoties exnomine proſequantur. Nec mora prolixa intervenit. Qui bonum publicum, regnique gloriam, pacem & concordiam ſemper tueri viſus eſt, qui privato regimine nullum læſit: qui victor in bellis frequentibus fuit: qui totius populi juſte vivendo favores ſortitus eſt: qui legis & religionis amantior eſt, is omnium nuntiorum provincialium unanimi conſenſu Rex apellandus elevatur; eo tamen reſpectu, ut ſi filius regis, frater, aut conſanguineus, prædictas virtutes habuerit, non hæreditatis ſed electionis jure ceteris omnibus anteferatur. Et cum hæc fecerit populus non tolerat aliquem alium ſibi regios honores vindicare.* *Vrbes* Rex autem ita à populo declaratus in leges patriæ viciſſim jurare cogitur. Provinciæ hujus regni variæ. Aliæ *Gothicæ*, ut *Oſtgothia*, cujus *Lincopia*, metropolis: *Weſtgothia*, lacu vetere ab Orientali ſejuncta, cujus *Scara* Epiſcopi ſedes. *Auſtralis Gothia* ſeu *Smalandia*, *Tuiſcia*, *Verendia*, cujus *Vexio* præcipuum oppidum eſt. *Moringia* & inſula *Oelandia*, arce *Borgholm* munita: aliæ *Noricæ* ſeu *Sueciæ* ſunt ut *Oplandia*, cujus *Vpſalia* ad Salam ſita, in centro Sueciæ ſedes Archiepiſcopi & Scholæ publicæ. Multa hic videre eſt regum Suecię ſepulchra, magnificè ſplendideq; extructa. Et *Stockholmia* emporium nobile & ſedes regia, munita tum natura tum arte: Sita eſt in paludibus inſtar Venetiarum, nomenque ex eo habet quod palis fundata ſit. Aditus ad eam ex mari Eoo per anguſtas fauces Meleri profundiſſimo alveo patet: eaque capacitate mare admittit, ut naves onerariæ paſſis uelis in portū facile invehantur. Verùm turris *Waxholmia* & è regione *Digna*, ita ingreſſum arctant, ut invitis regijs præfectis, ibidem excubantibus nullæ ingredi aut egredi naves poſſint. Meridianæ Meleri ripæ Sudermanniæ oppida *Telgo*, *Strengenes* Epiſcopi ſedes & arx *Criphisholmia* adjacent. *Nericiæ Orebo* arx præcipua eſt. Occaſum verſus *Weſtmannia* regio & urbes *Aroſia* (ad quā argenti metalla ſunt pręſtantiſſima: adeò ut artifices ex quindecim argenti libris unā auri extrahere dicantur,) & *Arboga* lacui incumbunt. Inde verſus Occaſum æſtivum *Dalta* occidua, *Eoa* & *Solies Dalia*, à lacu *Solton* ſic denominata, jacent; quæ tres provinciæ una cum majore parte montanarū provinciarum, ſub Epiſcopi Saroſienſis inſpectione continentur. Ibi venæ minerales, quæ Ortum verſus ac mare Balthicū, & ſinus Helſingiæ & Gioſlenſes ſeſe extendunt, Occaſum verſus per Wermelandiam ad Oceanum occidentalem fere nuſquam interruptæ, quin ibi metalli aliquid, argenti, cupri, plumbi, ferri, calybis ſive ſulphuris effodiatur, porrectæ ſunt. Oplandiæ verſus Boream finitima *Geſtricia*, inde *Helſingia*, poſt *Middelpadia*, ulterius *Angermannia* Borea & Notia. Inde *Nort Botnia* in *Weſtbotniam* & *Oſtbotniam* diviſa, longo terrarum tractu diffuſæ provincię. Tandem Boream verſus *Scricfinnia*, *Lapponia*, *Biarmia*. Has proprias regni Suecorum prinvincias antiquas, pleraſque ſinus *Botnicus* ex Balthico in Boream recta Toroniam & ultra circulum Arcticum porrectus a Finlandia ampliſſima peninſula dirimit: cujus apicem *Alandiæ* inſulę verſus Meridiem & *Abo* Epiſcopi ſedes, at verſus Boream *Wiburgum* tenent. *Finlandia* quaſi pulchra terra, ab amœnitate nomē habet. Plinius eam vocat *Finnoniam*, & ab hac *Sinum* ponit *Finnonicum*, Rutheni vocant *Chainska Semla*. Habuit olim titulum regni: nunc Sueciæ ſubjecta eſt. Civitates ejus primariæ ſunt, *Abo* Epiſcopalis, & *Wiburgum* propugnaculū, de quibus ſupra. Sunt & *Rauna*, *Hange*, *Borga*, *Conſtrolm*. Dividitur *Finlandia* in Notiam & Boream, quibus *Natagundia* ſuperior, & inferior *Savoloſia*, *Tavaſtia*, Finnonicæ regiones latè patentes adjunctæ ſunt. Inde trans Finnicum ſinum *Corelia* cujus *Hoxholm*, *Kexholm*, forte metropolis eſt, & Meridiem verſus *Wotichonia*, in qua *Lovate* fluminis Novogardiam allabentis, quem *Ny* accolæ vocant, oſtium: ſupra Coporam *Ingria*, cujus *Iamagrod*, & *Solonſcia*, cujus *Ivanogrod* è regione Nervæ, arces ſunt præcipuæ. His contiguæ verſus Meridiem ſunt *Livonicæ Eſthonum* provinciæ à *Nerva* ad Revaliam & Pernoviam uſque pertinentes. *Allantacia* cujus *Nerva*, *Wiria*, cujus *Weſenberga*, *Wichia*, cujus *Habſal* Epiſcopi ſedes, & inſula *Dagen*. Quę regiones trans Finnicum ſinum pleræque omnes, Ioannis tertij regis virtute ac fœlicitate regno Suecorū noſtra memoria anno CIↃ IↃ lxxxI primum accreverunt, cum Revalia ſponte Frico XIIII Suecorum regi ſe ſubjeciſſet, anno CIↃ IↃ lxI. *Flumina.* Aquis gaudet Suecia piſcoſis rivulis plurimis regionem perlabentibus, atque ex lacu in lacum ducentibus, ut fluvij ſint, an manufacti aquę ductus, vix diſcerni queat. Inter fluvios autem *Luſen*, *Dalecarlia*. *Montes & Sylvæ.* Terra ipſa aſpera, montibus ſylviſque frequentiſſima. *Senatores.* Subditi autem hujus regni, ut in alijs, partim eccleſiaſtici, partim laici, eique aut nobiles aut plebæi ſunt. Inter nobiles ſummus eſt eques auratus, a rege virtutis ergo ſolemniter creatus. Præfecturæ per indigenas adminiſtrantur. Eſt & ibi Marſchalcus, Cancellarius & Senatus regni. *Mores.* Incolæ porro ſi cum Germanis conferantur, civilitatis minus, induſtriæ certè ingenijque fortaſſe plus habent. Utpote quovis eorum ruſtico, omnia pene opificia, arteſque mechanicas callente.

DANIÆ REGNI POLITICVS STATVS.

DANIA regnum amplum & valde populosum, vulgò *Danemarchia*; quasi tractus, sive regio Danorum appellatur. Quæ autem horum Danorum fuerit origo, ne Danis quidem ipsis satis constat: nisi quod quidam à Dano ipsorum rege primo: & aliqui à Dahis Asię populo eam repetant Dudo autem de S. Quintino scriptor antiquus, Guilielmo Camdeno referente, eos è Scandia in Cimbrorum veteres sedes devenisse asserit; Videntur autem ab aquis dicti: quia A H A apud illos fluvium significat & ipsi se Danemam, quasi viros aquaticos & fluviales vocant. Est sanè tota Dania peninsularis, ut descriptio ostendit.

1. Samuel. 16.

Distincta autem est in universum Dania in pręfecturas centum octoginta quatuor quę HÆRET vocantur, & a totidem præfectis legum Danicarum peritis administrantur. Habet regem magis ex procerū electione, quam ex nativitatis successione: ejus eligendi vetus mos erat, ut cum suffragia ferrent, in aperto campo lapidibus insisterent, eo facto nempe subjectorum lapidum firmitate constantiam electionis designantes. Iam verò coronantur reges Hafniæ in Ecclesia D. Mariæ ante altare, & in Ecclesiam prædictam a senatoribus regni ducuntur, insignia regia illis præferuntur, ut sunt ensis, globus, corona. Neque hęc sunt proprijs familijs attributa, ut in reliquis fere regnis, sed ut quisque virtute, ac dignitate pręcellit, ei muneri adhibetur: Postea cogitur Rex jurare articulos pręscriptos, qui in usu ante aliquot tempora fuerunt, se strictè servaturū & religionem Christianam, jura ac consuetudines regni defensurum. Deinceps ungitur ab Episcopo Roeschildensi & ab omnibus senatoribus, primò illi corona imponitur, qui Majestati suæ tunc juramentum pręstant, si ante coronationem non fuerit factū. Rex postea ex nobilitate & proceribus milites aut equites auratos leni percussione ensis designat, qui antea in bello aut pace egregiam operam præstiterunt. Et sic majores Danorū optimū politiæ statum & Monarchiam constituerunt, nec ulla unquam natio illos planè subegit vel patrios ritus & privilegia sustulit. At contra populi septemtrionales, ut Dani, Sueci, ac Norwegienses totam pene Europam devastarunt, in nonnullisque locis regna constituerunt. Nota est enim omnibus Historiographis Cimbrorum in Italiam expeditio, Gothorum Hispaniæ subactio, Longobardorū regni in Italia constitutio, Normannorum in Gallia habitatio, regni Neapolitani & Siciliæ erectio, Godofridi contra Carolum magnum in Frisiam eruptio, Anglorum per aliquot annos subjectio. Canutus etiam Magnus quinque Imperia tenuit, Rex enim Daniæ, Sueciæ, Norwegiæ, Angliæ ac Normanniæ fuit, nec non Henrici III imperatoris socer, unde hi versus extant.

Desine mirari quos garrula laudibus effert
Græcia, quos jactat Roma superba, Duces.
Danica non ulli veterum virtute secundum
Edidit, hyberno terra propinqua freto.
Facta mihi Magni pepererunt inclyta nomen;
Quinque sub imperio regna fuere meo.
Me sibi delegit socerum, qui tertius orbis
Arbiter, Henricus nomine sceptra tulit.
Iustitia plæclarus eram, regesque potentes
Subjectos docui legibus esse suis.

Ex quibus constat, ut etiam ex sequentibus bellis, quæ variè reges ex Oldenburgensi familia, summa cum fœlicitate gesserunt, gentem esse bellicosissimam, populosissimā & terra marique in profligandis hostibus fœlicissimam. Liberam habuerunt semper proceres ac senatores regni potestatem eligendi reges, ut adhuc habent, sed plerumque filium primogenitum regis designarunt, nisi causis sufficientibus impedirentur, nihilominus tamen a familiæ linea regum non deflexerunt. Regnum dividi nisi coacti aliquo intestino bello non permiserunt. Iuniores filios aut fratres in alias provincias ablegarunt, cum participes regni fieri non possent. Inde tot expeditiones susceptæ cum etiam nobiles ac plebei omnes in patria honestum locum habere non possent, velut loca aptiora & oportuniora adipiscerentur. Septemtrionales enim populi sunt multarum prolium, propter sanguinis abundantiam ac caliditatem, pugnaces ac rixosi, plurimum comedunt & bibunt (Aër enim frigidus, appetitum excitat) Optimè concoquunt, propterea etiam diu vivunt, formosi, longę staturæ, sagaces ac fidei tenaces. Hoc vivaces esse argumento est, quod reges ipsorum valde diu regnis præfuerint, multi xxx annos, nonnulli ultra xl. aliqui adhuc diutius.

POLITIA.

Quinque sunt Status sive Ordines totius Reipublicæ Daniæ.

PRIMUS, est regiæ familiæ.

SECVNDVS, nobilitatis, sed sciendum inter nobiles hos nullos esse comites aut Barones: sed omnes longa serie majorum nobilitatem demonstrare posse. Clypeos gestant simplices, quos mutare aut augere, dedecori esse antiquitati illorum putant. Vivunt adhuc nonnullæ familiæ, quæ adfuerunt tractationi inter Carolum Magnum & Hemmingum Danorum Regem super Eidoram fluvium factæ, ut VREN, & alij. Hi possident sua bona cum minori ac majori sive capitis jurisdictione, liberam etiam habent venandi aucupandique potestatē in suis bonis, quemadmodum comites in Germania. Bona illorum non sunt feudalia in toto regno, sed hęreditaria sive allodialia. Omnia castra,

nia castra, prædia ac bona, tam mobilia, quam immobilia a parentibus relicta æquè dividuntur inter fratres: Ad ea sorores etiam admittuntur ex singulari privilegio, ita tamen ut frater duas partes, soror verò tantum accipiat unam, filijsque arces ac castra cedat. Sic multa prædia ad primogenitum venire non possunt: sed dividuntur. Et nonnulli ex bona tamen familia prognati & virtute præditi, possunt per matrimonium, regibus adjuvantibus, ad amplas possessiones promoveri. Ex hoc ordine eliguntur senatores regni, quorum numerus XXVIII raro excedit. Senatoribus omnibus decreta honesta alimenta à rege & regno, singuli enim arces habent, tantisper donec senatoriam obtinent dignitatem, de quibus nihil regi contribuunt, sed tantum coguntur aliquot equites alere pacis & belli tempore, & quandocumque à rege vocantur proprijs sumptibus regi in regno præsto esse. Si legati extra regnum ablegantur, honestè illis providetur ex fisco, ut tanquam regij legati principum more in itinere vivere possint. Reliqui nobiles etiam habent sustentationem honestam a rege, sive in aula vivant, sive ab ea discedant. Nam habet Rex prædia, quæ Danico idiomate VERLEHNINGE sive beneficia vocantur, his providet bene de se, regnoque meritis ad vitam, aut aliquot annos. De his coguntur alere aliquot equites, & fisco certam pecuniæ summā singulis annis dependere, eo tamen modo, ut pro labore & proprijs servitijs etiam aliquam partem lucri accipiant. Est etiam salutaris constitutio in regno Daniæ, qua Rex bona immobilia prohibetur emere à nobilibus, ob eam causam, ne aliqua dissensio inter regem & proceres regni oriatur. Rex enim alioqui posset quædam loca cupere, quæ nobiles vendere nollent: Proinde per hanc constitutionem huic rei a proceribus regni optimè provisum est, licet tamen regi permutare bona cum nobilibus, contra nobiles nulla bona possunt emere a regijs rusticis. Nam aliqui rustici habent bona hæreditaria & fere libera, ut antea dictum est.

Sequuntur nomina familiarum præcipuarum nobilium, quæ in regno Danico inveniuntur.

D. de Kaas, D. Guldenstern, de Munck, de Rosenkrantz, de Grubbe, de Walkendorp, de Brahe, de Schram, de Pasberg, de Hardenberg, de Ulstandt, de Bing, de Below, de Wipfert, de Guee, de Schefeld, de Ranzow, de Schelen, de Frese, de Iul, de Bilde, de Dresselberch, de Gren, de Brockenhusen, de Holbe, de Trolle, de Knutzē, de Biorn.

De Wilfeld, de Seftede, de Iensen, de Stuege, de Mattiessen, de Lunge, de Banner, de Luck, de Rastorp, de Krusen, de Fassi, de Lindemā, de Suuan, de Santbeke, de Quitrouw, de Lange, de Gelschut, de Glambeke, de Krabbe, de Marizer, de Kragge, de Archschel, de Beck, de Ruthede, de Nagel, de Witfelt, de Split, de Ofren, de Appelgard, de Iuenā, de Podessen, de Reuter, de Podebussen, qui fuerunt quondam Barones ex Ducatu Pomeraniæ, quorū familia adhuc ibi invenitur. De Uren qui vixerunt Caroli Magni tempore, de Blick, de Galle, de Wogersen, de Bassi, de Solle, de Daae. de Bax, de Baselich, de Wemstermam, de Hoken, de Lindenow, de Bille, de Ruten, de Hūdermarc, de Heidernorper, de Wolde, de Papenheimb, de Spar, de Falster, de Narbu, de Worm, de Bilde, de Bockholt, de Budde, de Suuaben, de Santbarch, de Gram, de Lutken, de Vhrup, de Spegel, de Bammelberg, de Rosenspar, de Duue, de Hube, de Schauugard, de Must, de Gris, de Falcke, de Brune, de Laxmam, de Dure, de Baggen, de Norman, de Goss, de Matre, de Rosengarg, de Totten, de Ronnouu, de Krumpen.

Ex hac nobilitate eligitur *Præfectus*, sive *Magister aulæ*. Hoc officium fere est tale, cujusmodi Major domus in Gallia. Is enim plerumque residet Hafniæ, tanquam vicarius regius & dirigit res a rege ad se destinatas.

Deinde *Marischalcus* tempore belli & pacis ea quę ad expeditiones pertinent procurat. *Admiralius* naves ędificat veteres restaurat, & singulis annis ea ordinat, quæ ad tutandū Oceanum & res nauticas pertinent, habet & is sub se constitutum adhuc Admiralium, & in singulis navibus præfectum ex equestri genere prognatum.

Cancellarius Regni; ad hunc ex omnibus provincijs ac insulis appellatur, a quo ad regem & senatum regni appellatio vicissim devoluitur.

Singulæ provincię divisę sunt in HAERRET ut vocant, sive in diœceses, sub quibus multę sunt parochię, ibi primum de jure disputant, si rixæ fuerint invicem ortæ; hinc licet appellare ad judicem terræ istius, deinde ad Cancellarium, postremo ad regem ac senatores, ibi finalis sententia promulgatur. Habent jus scriptum, compilatum a Woldemaro primo, Episcopis ac Senatoribus, legi naturæ valde congruum, & non multum a Romanis legibus discrepans, sed quo vigore hujus multo citius lites finem assequi possint, lataque sententia paratam habeat executionem: primi judices si iniquam tulerint sententiam, in dimidiam partem bonorum condemnantur, quorum rex capit dimidiam, & læsus sententia injusta, alteram partem. Senatoribus adhibuit Woldemarus primus (ni fallor) Episcopos, quos rursum Christianus III propter certas causas ac rebellionem amovit.

Cancellarius Regis, qui plerumque in aula regem sequitur, habet sibi adjunctos VII, vel VIII, nobiles Secretarios & scribas, & omnia negotia tractantur a rege ipso. Si autem aliquid magni accidit, ut de pace aut bello, item de fœderibus ineundis, de finibus defendendis sit deliberandum, concilium senatorum à rege indicitur. Nec licet regi ullum tributum imponere regno ac nobilium rusticis, absque consensu senatorum & procerum.

Ærarij item *Præfectus*, qui omnes totius regni reditus, tam castrorum, quam prædiorum, nec non teloniorum tam in mari, quam terra colligit, rationes audit, examinat, inquirit, quitantias pecuniam offerentibus reddit. Hic habet adjunctos duos ex nobilitate, & scribas multos ex plebe, pro quo labore habet annuatim stipendium.

TERTIVS, est status Ecclesiasticus, in quo fuerunt Episcopi septem, ut Archiepiscopus *Ludensis*, Episcopus *Roschildensis*, *Otthoniensis*, *Ripensis*, *Wiburgensis*, *Arhusensis*, & *Sleswicensis*, ad quem cæteri etiam Canonici referuntur. Hi habent decimas in regno: quæ tamen in provincijs diversis, diverso modo dividuntur; dimidiam partem decimarum recipiunt Episcopi, dimidiam Rex, aliquam Canonici pastores, pars etiam ad ædificandas ecclesias contribuitur. Et quantum ad Pontificium jus attinet, semper in hoc regno, quemadmodum etiam in Gallia, nominationes & ordinationes Prælaturarum, Episcopatuumque, regibus ad hoc usque tempus collatæ fuerunt, ut etiam ex responso Woldemari quarti regis Daniæ, ut arbitror, quod hic annectere libuit, constat. Cum Pontifex Romanus a rege hæc & similia postularet, fertur rescripsisse Rex: Regnum habemus a subditis, vitam a parentibus, Religionem a Romana Ecclesia, quam si repetis, remitto per præsentes. Et quemadmodum Caroli Quinti prudens decretum laudatur, quod in posterum Ecclesiasticæ personæ nullam rem immobilem coëmere possent absque principum consensu; sic Christianus tertius æquè prudenter constituit, ne Ecclesiastici aliquid emerent, absque regis expresso mandato. Alioqui Religiosi sunt optimè provisi in toto regno à Christiano III. piæ memoriæ, & scholæ

particulares

particulares multis in locis erectæ, veluti etiam in Islandia duæ, ubi etiam habent propriam Typographiam. Duæ tantùm sunt in toto regno Academiæ, Hafniæ & Sooriæ, quarum prior fundata est à Christierno primo, permissu Sixti Pontificis, anno Christi CIↃ CCCC LXXVIII, quam Fredericus secundus, quamquam bello Suecico septennali erat implicitus, tamen locupletavit, & ejus proventus sexaginta millibus thalerorum auxit: posterior vero a Christiano quarto jam regnante, ante aliquot annos erecta.

QUARTUS, status est *Civium & mercatorum*, in urbibus ac oppidulis habitantium: Hi habent propria privilegia, quibus fruuntur, & his attributi sunt agri proprij ac sylvæ limitibus circumductæ. Hi etiam mercaturam exercent in agro & mari in omnibus partibus Europæ. Ex his quemadmodum etiam ex rusticorum liberis eliguntur, Episcopi, Canonici, pastores, senatores urbium, scribæ in castris & arcibus, magistri ac gubernatores navium, aliqui etiam horum præficiuntur telonijs. Iudicia omnia minora, ex his constituuntur p̃ræside interdũ uno ex nobilitate.

QUINTUS, status est *rusticorum*, horum duo sunt genera, primum vocatur, *Freibunden* id est liberi coloni. Hi possident agros hæreditarios, paullulum tamen inde singulis pendunt annis, Hi etiam mercaturam & piscaturam exercent: servitijs præstandis non opprimuntur, nec tributa pendunt, nisi consentientibus regni senatoribus. Alterum genus est eorum qui non possident bona hæreditaria, sed a rege, nobilibus aut Ecclesiasticis personis ea conducunt, & seruitia multa inde dominis præstare coguntur, prout cum domino agri convenerunt.

Hæc fere sunt, quæ de politia Danica exponenda mihi fuerunt: ex quibus patet Monarchiam Danicam plerumque fuisse optimè constitutam, nobilitatemque liberam electionem *Regis* semper habuisse, attamen ex familia regia, ut antea etiam dictum est, unde hoc commodi consecutum est, ne Dani intestina habuerint bella ac dissensiones, nisi quæ ortæ fuerunt inter regiam familiam, quas tamen cito composuerunt, interventu aliquot nobilium, præsertim cum regum filij nullam capiant regni partem. Deinde cum omnes sint tantùm nobiles in regno, & Baronum & Comitum Ducumque nomina & titulos ignorent, nullus tantis affluit, ut ijs fisus se familiæ regum opponere audeat, eò quod inter filios semper dividitur paterna hæreditas. In Dania summa dignitas est *Equitum*, quos ab ornamentis, quæ illis tribuuntur Auratos vocant: sed illa nemini nisi tempore pacis & belli bene de republica merito confertur. Ita habent *Reges* Daniæ optimè florentem rempublicam; quæ facile ab externis hostibus defendi potest, cum subditi unanimes cum rege, ut naturali suo Domino terra marique hostibus resistere queant. Huic regno florentissimo hoc nostro tempore præest Christianus quartus, quem ut cum omnibus Senatoribus & nobilitate totius regni incolumem Deus Optimus Maximus conservet, eique tranquillam concedat gubernationem ex animo precor.

DANIÆ
REGNUM
Arctoi Orbis tertium.

DANIA duobus tantum locis continenti juncta est, eam plaga mundi Occidua, Oceanus Germanicus, ab Ortu solis mare Balthicum lambit, & littora pulsat, ad Septemtrionem Norwegia & Suecia, ad Meridiem Holsatia, Megalopolis & Pomerania obtenduntur. Ea in creberrimas Insulas disjunctissimas distribuitur. Cœli temperies, una cum salubritate aëris Danos blandè, ut Ioh. Coldingensis verbis utar, refocillat: terræ ubertas nutrit: volucrum suavissimus concentus recreat; sylvarum nemorumque varia materia oblectat: in quibus porci innumerabiles oberrando, nunc glandibus quercinis, nunc fructibus faginis ad voluptatem saginantur. Multiformes simul atque animalium species, & florida prata delectant. Maris affluentia, ut penu confertissimum, Danos cum magna Europæ parte alit; & quo ad vitæ usum carere nequeunt, natura Danis minimè invidit. De imperio autem Majorum scribit Munsterus: *Danum* quendam multis ante Christum seculis in sua Dania regnum primum tenuisse, à quo, regum Danicorum stemmata seu quondam derivato principio, splendido successionis ordine profluxerunt. Fuit hic filius Humbli, Selandiæ, Falstriæ, Lalandiæ & Monæ Dynasta, potens ea tempestate athleta ac pugilum maximus, decursionibus, varijsque belli exercitijs; tam generosi animi dotibus excellens quam corporis viribus heros prævalidus. Dan genuit *Humblum* & *Lotherum*: *Humblus* primum rerum potitus à fratre deturbatur, tyrannum magis quam regem agente, atque illi successit filius *Skioldus*, qui rursus *Gramum* regni reliquit successorem. Gramus bello Norvagico, quod in Suibdagerum gessit, oppressus interijt, *Suibdagerus* ergo primus omnium regum Aquilonis, trium moderator factus est regnorum, & filiam regis Danorum, à patre diu negatam, sed jam bello quæsitam, cum regno accepit uxorem. Eo autem mortuo *Froto* filius regnum accepit paternum, multisque bellis feliciter ab eo gestis tandem in apparatu militari contra Regnerum regem Sueciæ instituto vitam finivit. De hujus autem successoribus ac reliquis Daniæ regibus Munsterum vide fusissimè differentem. A primo verò rege ad Christiernum reges numero XCVII intercedunt. Nunc Danorum omnis regio maris faucibus intercepta constat multis partibus, quarũ præcipuæ sunt *Iutia, Fionia, Zelandia,* & *Scania*, præter insulas singulis partibus adjacentes.

Regio. Situs. Cæli Temperies. Soli fertilitas. Animaliũ varietas. Imperium Majorũ.

Iutia, quam nonnulli *Gothiam* appellari volunt, quondam Cimbrorum sedes, apud Historicos & Geographos *Cimbrica Chersonesus* dicitur, & in *Iutiam Meridionalem*, & *Septemtrionalem* dividitur. Hujus Septemtrionalis Iutiæ descriptionem vide secunda tabula Daniæ. *Meridionalis Iutia* olim dicta *Nordalbingia* inclytum ducatum Slesvicensẽ complectitur, cui Holsatiæ ducatus nunc quoque subjungi potest; horum ampliorem declarationem suo loco, videlicet tertia tabula Daniæ invenies. *Iutia.*

Fionia particularior quoque descriptio sequitur, quarta tabula Daniæ comprehensa. *Fionia.*

Zelandia quæ & *Sialandia* inter reliquas Daniæ insulas est maxima, *Codanonia* Melæ, ut censent Olivarius & Ortelius. Verba Melæ hæc sunt, *Septem Hemodes contra Germaniam projectæ in illo sinu, quem Codanum diximus, Ex ijs Codanonia quam adhuc Teutoni tenent, ut magnitudine alias, ita fœcunditate ante stat.* Hanc alij *Zelandiam* quasi maris terram, quod undique mari incincta sit: alij verò quasi seminis terram, eo quod sua sponte absque annua stercoratione segetum omnis generis ferax sit, dictam volunt. Longitudinem habet hæc insula itineris bidui, atque latitudinem fere æqualem. Quindecim civitatum, duodecim arcium regiarum capax est. Inter civitates autem *Haffnia* (quæ *Copenhavia* & *Copenhagen* nunc dicitur) est præcipua totius Daniæ metropolis, magnitudine, opulentia, & maxima portus commoditate insignis, quem & incredibilis profunditas & objectus Insulæ quam *Amagger* vocant nautis tutissimum facit. Urbis initia fuere tenuia: *Absalon* enim *Huide* Archiepiscopus Lundensis primum hoc loco arcem condidit, adversus piratas, quam à se vocavit *Axelhuys*: hunc locum propter commoditatem partim piscatores, partim mercatores cœperunt inhabitare, dictusque idcirco *Kiobmans Haffen*. Hæc accidere circa annum Christi CIↃ CLXV. Est hoc loco celebris Academia, cujus instituendæ facultatem Ericus Pomeranus à Martino V. Pontifice primus impetravit, repetijt Christianus Oldenburgicus ac permissu Sixti Romani Pontificis ad optatum finem deduxit, eamque multis ac continuis bellis collapsam rex Christianus tertius instauravit; in eam collatis magnis reditibus, ut non solum duodecim doctores & magistri Professores, verum etiam ingens pauperum scholasticorum numerus inde sustentetur: quos reditus Fredericus secundus insigniter auxit. Ex hac schola passim Ecclesijs ceu perpetua seges doctorum, atque pastorum tam in regno Daniæ quam Norwegiæ subministratur atque sufficitur. Supra Hafniam est *Helsingora* & prope eam arx regia *Croneburgum*, de qua infra, cui ab altera parte ultra mare similis Arx *Helsinborg* cum oppido ejusdem nominis respondet. Ibi *Zelandia* & *Scania* prominentibus utrumque promontorijs ita prope coëunt, ut vix parvi milliaris inter se relinquant maris spacium, quod *De Sunt* vocatur. Ad hunc locum omnes naues Orientem versus cursum instituentes, velut ad centrum coire & regi vectigal pendere coguntur: cumque in utroque litore arx posita sit, rex, si quando id necessitas postulat, suis in medio collocatis navibus, ita has fauces occludere potest, ut quamtumvis etiam numerosam classem ab ingressu vel egressu prohibere queat. Huc sæpe uno die CC, sæpe etiam CCC naves ex varijs Europæ partibus convenire contingit. Est & hic *Roeschildia* sedes olim Episcopi; ibi multorum regum & ducum insignia monumenta conspiciuntur: nunc autem ad tenuitatem perducta quod cives urbium confisi munitionibus soleant insolescere. Sub Zelandia autem sequentes sunt insulæ, *Amagria*, *Huena*, sive *Ween*, *Moeneslland* in qua civitas *Stegoa*, & plures aliæ. Habet *Zelandia* unum Episcopatum, cujus Præsul *Roeschildiæ* sedem antiquitus, uti diximus, habuit.

Zelandia. Nomina. Unde dicta. Situs. Urbes.

Scania inter regni Daniæ provincias magnitudine & opibus admodum insignis est regio, atque cum Suecia continens. Hanc alij *Scandinaviam* pro *Scondaniam*, id est, *amœnam Daniam*, alij *Scaniam* atque alij *Sconingiam* dixêre, vulgò *Sconen*. Plinius eam tum *Scandiam*, tum *Scandianam* vocat sed in eo fallitur, quod *Insulam* esse putat *incompertæ magnitudinis, portionem tantum ejus incolente Hillevionum gente, quingentis pagis, qui etiam alterum Orbem terrarum appellat.*

Scandia. Nomina.

Sed Ortelius

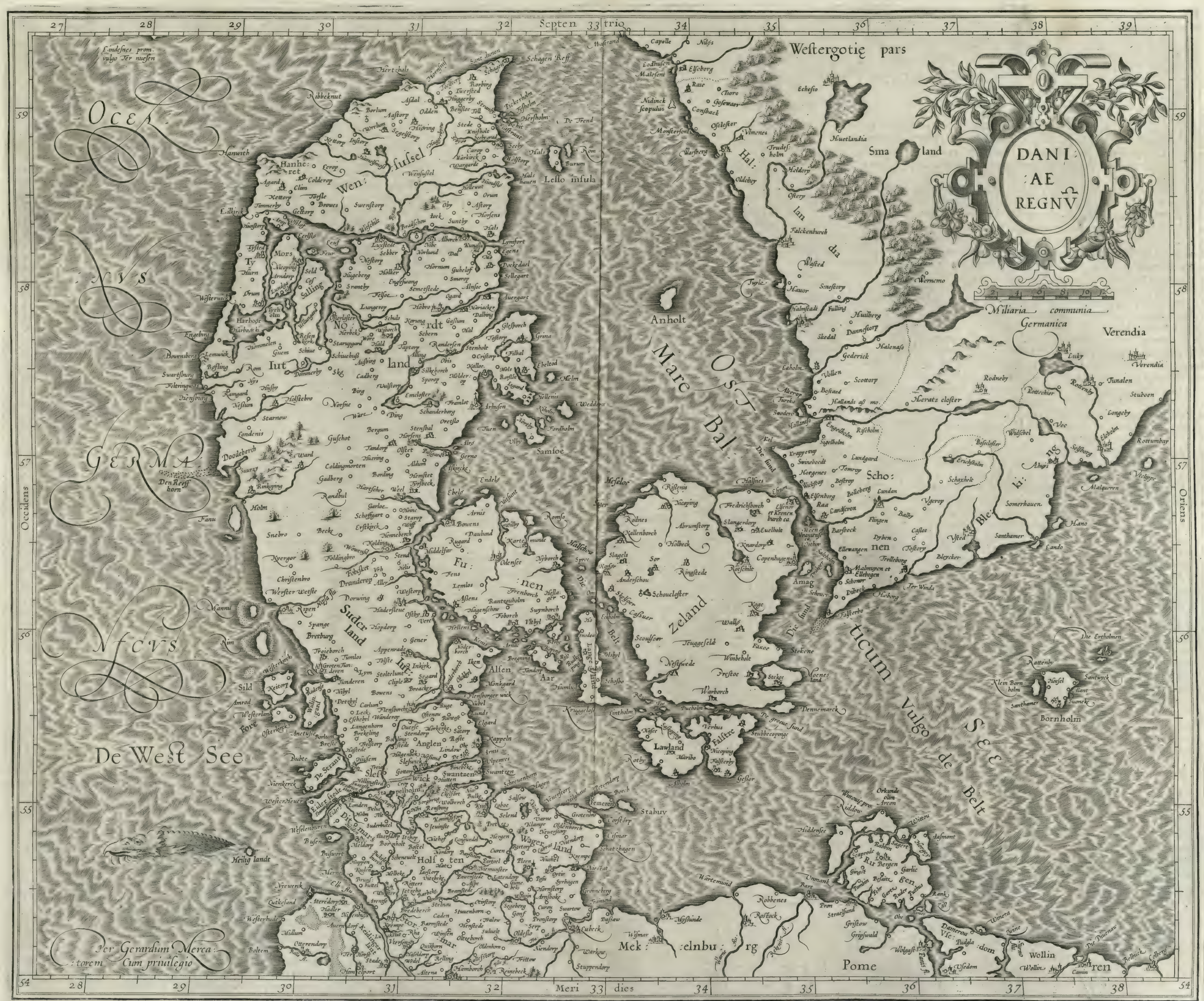
DANIAE REGNV
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
Miliaria communia Germanica
Oceanus Germanicus
De West See
Mare Balticum Vulgo de Oost See
Westergotie pars
Sma land
Hal lan da
Scho nen
Ble king
Zeland
Fu nen
Wen susel
Nor Iut land
Sudder land
Holsten
Mekelnburg
Pome ren
Bornholm
Anholt
Lawland
Falstre
Lesso insula
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

Sed Ortelius hanc Plinij Scandiam & Scandinaviam, non Scaniam, ſed eam peninſulam eſſe, quæ hodie tria ampliſſima regna Norwegiam, Sueciam, & Gothiam, aliaſque regiones comprehendit, autumat, ut ſupra quoque diximus. Alij beatas terras & homines macrobios atque omnium juſtiſſimos mortalium ſub hoc terrarum tractu poſuerunt. Plerique ex veteribus tam Græci quàm Latini fere incognitam habuerunt, illicque eſſe terrarum Zonam frigidam,
Situs. perpetuis damnatam nivibus omniſque animantis impatientem dixerunt magno conſenſu. Undique cingitur hæc Scania mari, præter unum terræ brachium quod porrigitur in Boream, ac deinde recurvatur in Orientem ubi Sueciæ jungitur: ſed intercedunt profundi ſaltus, aſperrimæque rupes, per quas è Scania in Gothiam Sueciȩ partem iter agitur tam difficile, ut fere levius ſit marino diſcrimine vitare terreſtrem laborem. Regio cœli beneficio, telluris obſequio, portuum & emporiorum commoditate, maritimis opibus, lacuum & fluminum piſcatione, venatione
Cæli Temperies, & Soli qualitas. nobilium ferarum, auri, argenti, æris, & plumbi inexhauſtis venis, oppidorum frequentia, civilibus inſtitutis nulli cedit beatȩ regioni: unde & *Scondiæ* illi nomen manſit, teſte Munſtero. Hæc quondam in duos Ducatus *Hallandiam* & *Blekingiam* diviſa, nunc præfecturas viginti tres & civitates quindecim complectitur. Ejus metropolis eſt *Londa*
Vrbes. ſive *Londia*, ubi regni Archiepiſcopus ſedē ſuam fixit: cujus olim tanta fuit potentia, ut etiam regi ſuo bellū minari non vereretur: nunc autem in ordinem redactus, ut cȩteri Epiſcopi qui ſeptem ſunt numero in regno Daniæ. Quando fuerit, & à quo vel à quibus condita, nuſquā in Hiſtorijs legitur. Nam qui Anglos conditores agnoſcunt, appellatione ſola moti videntur, quæ communis eſt huic cum Angliȩ metropoli: Germani enim utramque civitatē *Lunden* nominant. Dani hanc ſuam ſua lingua *Lund*, quod nomē ſaltum vel ſylvam Danicè ſignificat. Eſt etiam hic *Malmogia*, quȩ & *Ellebogen* dicitur, inſigne Emporium & præcipua totius regionis civitas propter nundinas & frequentes negotiationes, quas ibi provinciales exercent. In Hallandia eſt arx *Warburgum* altiſſimis montiū jugis ſuperſtructa. Eam à Suecis anno CIϽ IϽ LXV captam & impoſito præſidio munitam cum Daniel Ranzovius juſſu & auſpicio regis Frederici ſecundi arcta obſidione premeret, ut tandē ſe dedere ſit coacta, globo ex tormēto ȩneo per caput trajecto peremptus eſt anno CIϽ IϽ LXIX, vir virtutibus & laude bellica valde illuſtris. Nam regis Daniȩ Frederici II, ſummus belli dux contra Suecos deſignatus paucis ante mortem annis in campo *Aſtorfheyde* juxta *Falkenberg* quatuor millibus inſtructus ad ſex & viginti millia profligavit. Adjacent huic regioni inſulæ, *Landoe, Hannoe, Bornholm*, inſula famoſa in quatuor prȩfecturas diviſa, & tres civitates ac unam arcē continens: *Gotlandia* in qua antiquum Emporium
Mercimonia. *Wisby* aliquando valde florens, nunc autem ad alias civitates mercatura tranſlata, viris, opibuſque attenuatum jacet. Præter frumentum, caſeum, Butyrum, variaſque pelles, etiam abietes proceriſſimas, quarum frequentes ibi ſylvæ ſunt, malis navium fabricandis, & præterea lapides ad ſtructurā utiles, nec non calcem copioſe emittit. Epiſcopum huic inſulæ Fredericus ſecundus primus præfecit, & alios in ſempiternum præficiendos liberali ſtipendio conceſſo
Flumina. ordinavit. Flumina Daniæ ſunt *Egidora*, vulgò, *Eyder*, *Chaluſus* Pto. hic Friſios à Ditmarſis dirimit, ac ſe in Oceanū Britannicum exonerat: & *Stora* piſcoſus & navigabilis fluvius, qui in intima Holſatia ortus, aliquot oppida & nobilē illam Ranzovianam domum Bredenbergam alluit, poſteaque ſe in Albim effundit, & alia. *Mare Balthicum* quod ad
Mare. ortum terminū Daniȩ ſupra conſtituimus, nunc accolæ *Belths*, à Baltheo id eſt militari cingulo nomen hauſit, quod cinguli inſtar utramque Cherroneſum ambiat ac complectatur. *Pigrum* à Tacito nominari videtur, ab effectu ut putat Ortelius, quod non ut cætera maria moveatur, nam æſtus ejus vix deprehenditur, ut teſtantur illi qui illud ſȩpius navigaverunt: continuoque fluxu ex Oriente verſus Occidentem deſcendit. *Venedicus ſinus* eidem ab Venedis populis; *Codanus* Plinio lib. IIII, cap. XIII, & Pomponio Melæ lib. III. *Morimaruſa* Philemoni; *Amalchium* Hecatȩo apud Plinium: *Suevicum* a populis qui adhabitant. Germanis *Ooſt-Zee*: quod Oceano verſus Ortum: Rutenis *Wareczkovicmorie.* Excurrens porro in duo brachia diſpeſcitur; faciens a ſiniſtra; inter hinc Sueciā & Boddiam, inde Finlandiam ſinum prius *Finnicum, Finniſch-Zee*; poſt freto diſcriminante, *Boddicum, Bodner-Zee*: à dextra inter Finlandiam & Livoniam alium, qui item *Finnicus. Helſingora* ad fretum Sundȩ, arcem habet regiam *Croneburgum*, prȩſidium extremæ
Opera Publica. inſulæ Zelandicæ oræ. Hanc arcem Fredericus II Daniæ Rex maximis & innumerabilibus demerſis ſaxis, interque compacta & fiſtucata robora concluſis, ac loco fundamenti ſtabilitis firmatiſq;, ex ipſo maris fundo immani ſumptu eduxit, tanta operis firmitate ut immanes pelagi fluctus magnis provolutos procellis, atque ad vallum muroſq; horrendo boatu illiſos, citra illius periculi metum deſpiciat. Opus univerſum admirabili ſymmetria exactum eſt, intus magnificis conclavibus, cubiculis, porticibus exornatum: quorum tapetia Daniæ reges ordine repræſentant. Tecta cupreis ſunt obducta laminis muri lapidibus cȩſis expoliti. Ad arcis mœnia quȩ mare & Huenam inſulam reſpiciunt, ſaxum eſt ingens & ſtupendæ molis, cum hac inſcriptione, Anno CIϽ LXXX FRIDERICUS II. DANIAE REX CURAVIT HOC SAXUM A PRIMO SUO LOCO, UBI VICISSIM ALIUS SUBROGATUS EST LAPIS, AD HUNC DEVOLUI LOCUM. Eſt in urbe Lundia horologium in quo ars mira, *Laurentianum* dictum. Situm id in inferiori templi parte: hic tabula parieti affixa viſitur circulis aliquot variorum colorum diſtincta. In hac per certos ejus rei indices & annus, & menſis, ac ſeptimana, dies quoque ſinguli, ac horæ, in quibus agunt homines liquidiſſime monſtrantur, eo etiam indicato ſi feſtū celebretur, ſeu fixum ſeu mobile. Item quis luminarium ſolis ac lunæ motus, quæque horū in Zodiaco loca diebus ſingulis, & inter ſe habitudines. Atque hæc quidē foris: intus autem, machinis quibuſdā ad id fabrefactis res agitur. Quibus illud additum eſt, velut *Parergon*, ſed & id arte factum, ut quoties publicè ſignū datur horæ elapſæ, ſupra tabulā ipſam duo concurrant ſimulachra (equites dixeris Cataphractos) quȩ tot ſeſe ictibus petunt, quod ſigna dat campana major in turri ſuſpenſa quæ horam indicat. Quod verò magis mirandum, in hujus tabulȩ medio velut in throno collocatum eſt ſimulachrum virginis Deiparæ ſinu tenentis infantem. Ad latera huic oſtia duo, ante pedes velut theatrū ſemicirculi forma, arcu hujus ſpectatoribus obverſo. Intus machina cum ſimulachris trium Magorum, quorū ſingulis ſinguli famuli additi, machina mota ad ejus cui hoc negotium datum eſt, arbitrium, prodeunt ſimulachra. Ante alios veluti Caduceator minitabundus, gladio vibrato pulſat oſtium ſiniſtrum, eo aperto proceditur. Buccinis ſimul duabus ſonantibus quas inflare videntur buccinatorum ſimulachra. Qui primus eſt Magorū, magnifico prodit per theatrum inceſſu. Ad virginis ſimulachrum ubi ventum eſt, reverenter ad hanc verſus inclinat ſeſe Magus, velut adorabundus, moxq; converſus progreditur. Faciunt idem reliqui Magi, ſecundus & tertius. Famuli horum immoti procedunt, nulla edita reverentiæ ſignificatione. Horum poſtremus, iterum receptus ad ſuos, oſtium dextrum claudit, ita quidem ut & clarior quidā ſonus, èo occluſo ad aures ſpectantium perveniat. Sed de his ſatis. Incolæ Daniæ proprio idiomate, quemadmodum & Sueci & Norwagij utuntur, adeò ut hi vicini populi ſe invicem non intelligant. Danica autem lingua non multum a veteri Saxonica differt. Saxo tamen Danum, & Saxonem Danus non intelligit, niſi aliquandiu inter ſe ſint converſati.

DANIÆ

II. TABVLA.

Quæ Iutiæ Septemtrionalis partem complectitur.

DANIAE pars Occidua & præcipua est *Iutia*, quam Ptolemæus *Cimbricam Cherſoneſum*, Plinius *Cartrin* vocat. Alij tamē ſub Cimbrica Cherſoneſo etiam Holſatiam cum ducatu Sleſvicenſi comprehendunt. *Iutas* autem, quos à Gutis, Getis ſive Gothis dictos multi arbitrantur (*Geatun* enim in quodā M.S. Codice legitur) ſuperiorem Cimbricæ Cherſoneſi partem incoluiſſe certum eſt, quæ etiamnum Danis *Iuytlandt* dicitur. Hæc in Septemtrionem in modum peninſulæ, à Saxonibus inter duo maria, Britannicum & Germanicum procurrens, ut in Auſtrum Italia, porrigitur. Ejus terminus Auſtralis eſt fluvius *Eydera*, patetque in longitudinē lxxx prope mill. paſſ. ab Albi flu. Boream verſus. Latitudo ejus ubi maxima xx mill. paſſ. Eam duplicem eſſe diximus, *Septemtrionalem & Meridionalem*. *Iutia* ſive *Cimbrica Septemtrionalis* quæ hac Tabula deſcribitur, in Norwegiam verſus ſe extendens, juxta Scagam, ob ſyrtes & vadoſum ijs in locis mare nautis celebre oppidum, in cuneum coarctata definit. Habet autē hæc regio circa Aleburgum Emporium maximam latitudinem: ibi enim ſinus *Lymford* illapſus ac totam *Iutiam*, Occidentem verſus penetrans, exiguo relicto ſpatio Wenſuſlam ditionem à reliqua parte divellens, pene inſulam reddit, ac vaſto tandem alveo dilatata aliquot inſignes inſulas ſuo faciens ambitu, multis ſinibus ſeu ramis dimiſſis, varias provincias ſuo interlapſu diſtinguit ac limitat. Iutia Septemtrionalis frugum, tritici, ſiliginis, hordei, ac ſimilium ferax. Paſcuorum etiam alicubi ubertas ſumma eſt, atq; abundat tot boum armentis, tam læta vaccarum parens ac nutrix eſt, ut ad externas provincias armentorum incredibilē pene copiam emittat, maximeque in Germaniam, quo quotannis prope 50 mil. boum educuntur, præter caſeum, butyrum, ſebum, & coria. Equos etiam generoſos & pręſtantes producit, quorum etiam vis ingens quoquo verſum exportatur. Paruit olim Iutia Saxonibus, non autem reliquæ Aquilonis regiones. Ex hac Cimbri ante natum Chriſtum annis cv in maximum terrorem Italiæ velut procella ſe effuderunt. Hi enim adjunctis ſibi Teutonis, Tigurrinis & Ambronibus, Romanum imperium extinguere conſpiraverant. Et nec primum horum impetū Silanus, nec ſecundum Manilius, nec tertium Cæpio ſuſtinuere potuerunt. Omnes fugati, exuti caſtris. Actūque erat, niſi Marius illi ſęculo contigiſſet, ait Florus. Duravit autem hoc bellum Cimbricum a Syllani conſulatu annos octo, uſque ad conſulatum Marij quintum, à quo tandem ad flumen Atheſin deleti ſunt reliqui exercitus Cimbrorum, Teutonum, & Ambronum. Sed quoniam hoc loco in Cimbrorum mentionem incidimus, quorum in hiſtorijs nomen celeberrimum, paullo fuſius de his libet diſſerere. Cimbri dicti videntur à Gomero filio Iapeti. Sed quoniam vir eruditiſſimus Iunius doctiſſimè de his diſſerit, ejus verba hic non gravabor apponere. Conſtat ex Moyſe Iapeto natam eſſe maſculam prolem, nomine Gomerum, ſive cognata litera Comerum, qua voce apud Hebræos perficiens & circulum ambiens ſignificatur. Ea verò vocis genuina ſignificatio, ſcriptoribus Cimmeriæ linguæ imperitis hactenus ignorata, quod nemo eam caliginem diſcuſſerit, meridiano ſole clarius eluceſcet me duce, ſi cratem dictionis molliter diſſolvas. Quid enim aliud in iſto idiomate ſonat *Goom-her* disjūcta, rurſuſque incompagem clauſa eadem voce, *Gomer* quam in orbem ambio, & curſum perficiendo abſolvo. Hinc dicta eſt Gomera orbicularis illa diſciplinarum ſeries, quam Encyclopædiam Græci, orbem doctrinæ Fabius nominavit, quod ſit ἀπείρων nulloque fine, ut & annulus, circumſcribatur. Iure igitur felix iſtud nominis auſpicium ſoboli Iapeti obtigit, quæ in orbem circumijt, & uti præ ſe fert appellatio, curriculum datum præſcriptumque forte abſolvit, ab ortu ſolis ſubſtratis terris ad uſque ejus poſitum, terras omnes emenſa. Nemo namque hiſtoricæ cognitionis tam eſt rudis & ignarus quem lateat Gothorum & Vandalorum (qui Cimmeriorum progenies fuere) armis Heſperiam utramque occupatam poſſeſſamque fuiſſe, quæ felice ex illis ſtirpe ac beata propagine in hoc uſque ſeneſcentis ſeculi curriculum, velut reddita Pyliæ juventa, pervireſcunt. Quare quum conſentientibus calculis è Gomero propagatos eſſe Cimmerios, omnes fateantur, qui quum principio interiora Aſiæ penetralia tenuiſſent, a Scythis pulſi, & ſemper ad occidua tendentes, in Scandiam, inde in Cimbricam Cherſoneſum trajecerunt; quod convenientius vocabulum gentis Cimbricæ auctori Gomero, & viciſſim genitoris ſui nomen retinenti populo aptari potuerit, quam à circumeundi & circumquaque palandi ſtudio, non perſpicio. Quæ namque gens una majorum terrarum circuitum confecerit, haud facile legendo didiciſſe quemquam arbitror: id quod aperte ac diligenter explanat Ioſephus Antiquitatum Iudaicarum accuratus ſcriptor, qui Gomeri poſteros ex Armenia profectos ad Tanain uſque amnem excurriſſe, inde per Europam univerſam extremis Gadibus tenus terras omnes multitudine inundaſſe ſcribit. Clariſſimè verò propagandi & conficiendi curſus ſui ſtudium ea in gente Plutarchus in vita Marij explicavit, cujus verborum ſententiam ſolum appendam Latinis auribus, ne citandis Græcis lectori faſtidium pariam, chartaſque odioſe prolixus onerem. Cimbros (inquit) prædicant, quoties loco ſe movent mutatis ſedibus, non uno impetu aut aſſiduè, ſed quolibet anno ubi tempeſtatis favet commoditas, prorſum ſemper tendendo, proximas quaſque regiones bello aggredi, quumque varia inter illos populorum ſint nomina communi appellatione Celtoſcythas agmen ſuum vocare. Alij referunt Cimmeriorum, quos ab antiquo Græci cognoverunt, non magnam fuiſſe univerſitatem, ſed exules potius quoſdam aut ſeditioſos à Scythis exactos, a Mæotide in Aſiam tranſmiſiſſe, ductore Lygdami: longè verò maximam & bellicoſiſſimam gentis portionem in extrema maris Oceani ora conſediſſe, ac regionem opacam, nemoroſam & propter præcelſas ſpiſſaſque ſylvas ad Hercynium uſque ſaltum pertingentes, ſoli inacceſſam colere. Hactenus fere verba illius utcumque reddidi. Unde Homerus de ijs ita cecinit in Odyſſea:

Cimmerij nube ac denſa caligine merſi,
Quos nunquam radijs luſtrat Phœbeius Orbis,
Seu quum Signiferum curru conſurgit in axem,
Seu quum præcipitante die jam colligit umbram,
Sic miſeræ genti longum nox incubat atra.

Regio. *Situs.* *Iutia Septemtrionalis:* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium Majorū.* *Majorum virtus.*

IVTIA SEP. TENTRIO. NA. LIS
Sep: tentrio
Meri: dies
Occidens
Oriens
Miliaria Germanica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
GERMANICI PARS
MARIS
PARS BALTHICI MARIS
Wendsus sel siue
Wen: sliæ pars
Lymford
Ty
Mors
Tyrholm
Harboor
Salling
IVT:
NOR:
DER
LAND
Leuf
Feur
Wiborg
Arhusen
Horsens
Silkeborgh
Alborch
Randerssen
Samsoe
Hielm
Weddero

In quo nomine non intellecto nasuta & sciola Criticorum turba meras Chimæras & figmentorum portenta excogitavit, dum hi illos κεμμερίους nominant velut tenebrosos, à κέμμερος, qua dictione caliginem & spissam nebulam significari prodiderunt: alij κερβερίους scripsere, secuti comici Aristophanis auctoritatem, à Cerbero cane infernali, cujus latratum imitari gens barbara voce incondita & absona ipsis videretur: nonnulli à patrio Deæ Vestæ numine (quã Noaci uxorem fuisse, & Chaldaicè ignem, qui religiose ab illis habitus fuit, significare constat) quam κίμμερον nuncupatam Alexandrinus Hesychius annotat: Rursus χειμερίους Zeugmatites Grammaticus appellandos censuit, quod Septemtrioni subjecti, ac propterea perpetuis algoribus obnoxij damnatique sint. Et paullo post: unde verò Cimbros Germanico etymo Plutarchus, aut Gallico Festus Pompeius latrones ac subsessores dici probare queant, non intelligo; nisi pro latronibus milites conductitios accipiamus, quomodo Plautinus miles gloriosus dixit *latrones quos conduxi*; & rursus ut *latrones cogerem & conscriberem*. Quando & latrocinari idem Poëta extulerit, pro stipendio præsente militare; ut in Pœnulo. *Latrocinantur, quia aurum poscunt præsentarium.* Et in Trinummo *latrocinatum ire* dixit, quod militatum abire Terentius: aut nisi videatur Plutarchus id retulisse ad peculiarem genti morem belligerandi, ut quæ clandestinis latronum more insultibus finitimos oppprimeret: atque ita memorat impetuoso illorum incursu perculsam Italiam timuisse, quum gentẽ neque de nomine neque de genitali sede notam, repentinæ nubis instar suis ceruicibus ingruere intellexisset; atque eo modo dixit Fl. Vopiscus Proculum Imp. Germanos obtrivisse, numquam aliter quam latrocinandi pugnantes modo. Atque hactenus de Gomero Cimmeriorum gentis & nominis auctore. Ex hoc triplex propago extitit *Asknaz, Rhiphat*, & *Thogarma*, ut Moses, & Annalium, qui relictorum nomine inscribuntur, auctor, prodiderunt. Hactenus Iunius. Ad Iutiam redeo.

Urbes & Oppida. Iutia hæc in quatuor sedes Episcopales latissimè patentes divisa est: in *Ripensem* quæ Ripæ, *Arhusiensem* quæ Arhusij, *Vandalicam* quæ *Aalburgi*, *Viburgensem*, quæ *Viburgi* consistit. *Ripensis* diœcesis, præfecturas triginta, civitates septem, & regias arces decem habet. Koldingæ regina Dorothea Christiani tertij vidua, scholam suis sumptibus instruxit. *Arhusiensis*, præfecturas XXXI, civitates septem, & arces quinque habet. *Arhusium* sive *Arhusia*, emporium est celebre, ob portum, quem ingens illud promontorium Hellenis efficit, quod ab arce regia Kalloe, per ditionem *Mols*, usque ad altissimum montem, *Ellemansberg*, ad duo milliaria protenditur, & tam suo, quam insularum aliquot objectu, placidum nautis æquor efficit. Sub hac Dioecesi insulæ sunt *Samsoe*, *Hielm*, *Tuen*, *Hiarnoe*, *Gerno*, forte sepultura Hiarni regis celebris, *Hilgenes* & aliæ plures. *Vandalica* quæ & *Burglaviensis* Diœcesis, præfecturas tredecim, & civitates sex habet. Partes ejus maximè illustres sunt, *Wendsyssel, Handhæret, Thyland* & *Morsoe*. *Wendsyssel*, sive *Vensilia*, id est *Vandalorum terra* & *sedes*, præfecturas sex, oppida tria & arcem unam habet. Hic est mons *Alberg* in quo gigantũ monumenta conspiciuntur. Adjacent insulæ *Grysholm, Hertzholm, Tydsholm*, & aliæ. In Hanhæret est rupes visendæ altitudinis, *Skarlinghlint* dicta, & in oris ejus Syrtes, quas *Sandores* & *Brăcas* vocant. Ei subsunt insulæ *Olandt* & *Oxholm*. Præfecturãs quatuor oppid unum nomine *Thystad*, ubi Christianus tertius scholam juventuti primus condidit, & arcem unam *Orumnam* habet. Sub ea sunt insulæ *Handsholm, Ostholm, Iegen, Cifland, Egholm, Bodum, Morsæa*. Præfecturas tres, unicam civitatem *Nicopiam*, & arcem unicam *Lundslod* habet. Insula ei adjacet una *Aggeroa*. *Viburgensis* diœcesis præfecturas sedecim, civitates tres, & totidem arces complectitur. Viburgi generale concilium Trium-virorum nobilissimorum & sapientissimorum de causis civilibus cognoscendis & dijudicandis, toto fere anni spatio continuatur, nisi ubi inquietæ functionis molestijs defatigati, se in prædijs suis paullulum recreant & vires recolligunt. Huc universæ Cimbricæ Chersonesi casus, querelæ de finibus & hæreditatum controversiæ, omnesque capitalium causarum animadversiones, cujusmodi sunt cædes, adulteria, furta, & veneficij crimina deferuntur. Ad *Wenstiam* peninsulam, ubi in conũ desinens, paullatim se ad solis ortum æstivum inflectit, est ille Iutiæ angulus, ob pericula nautis adeò formidabilis.

Mare. Nam ingens dorsum & Syrtis longissimè se in mare protendit, ut, qui tuto, & citra periculi metum esse volunt, non propius, duobus milliaribus, ad littus accedant. Tale est omne Iutiæ littus occidentale, ut qui in Norwegiam, vel ex Oceano in Orientem navigare intendunt, longo circuitu Iutiam evitare cogantur. Sunt tamen quatuor omnino montes in hoc longissimo littore, ex quibus nautæ suas habent observationes & indicia. Incolæ hujus tractus piscaturam exercent. Cum autem portum, & fidam navibus stationem non habeant, naves suas ex alto venientes, convocatis in subsidium socijs & vicinis ex mari in littus pertrahunt; usque eo, quo fluctus maris transcendere, easque levando tundendoque lædere minimè possint.

Commoditas. Copiosissima hic in mari variorum piscium, atque imprimis halecum captura. Inter Fioniam insulam & Iutiam ad Eideræ fluminis ostia sinus est ita piscibus frequens, ut non minus alimentorum indigenis, quam ager omnis exsolvere videatur. Sed quoniam in piscium mentionem incidimus, atque hæc regio, sicut & omnes fere Daniæ tam marinis quam fluvialibus piscibus abundat, eorum nomina ex Ioanne Keldingensi adscribere placuit, qui de his hunc in modum scribit: est autem hæc Cimbrica tellus, omnis generis piscibus abundans, quorum aliquot species hic recensere libet, ut inde Dei bonitas, qui dives est in omnes, innotescat, simulque Zonæ hujus occidentalis commoditas æstimetur. Notiores igitur apud nos utritusque generis sunt *Lucius, Carpio, Cyprinus, Perca major, Perculus*, sive *Melanurus*, *Aloca*, *Cyprinus Prasimus*, *Gogio* vulgariter *Quapium, Anguilla, Phagros*, cujus latinum nomen non invenio Germanico *Nescher*, nostra lingua *Sterling, Tencha, Fundulus, Salar, Oculata*. Item marini, *Raia*, *Cancer*, *Tinca*, *Gladius*, *Asellus mollis, Solea major & minor, Lingulaca, Rhombus, Halec, Passer, Concha* omnis generis, *Acipenser*, aliter *Sturio*: prægrandiores etiam beluæ *Lutra, Balæna, Canicula*, & id genus plura. Hactenus ille.

Mores. His expositis non alienum duxi coronidis loco adijcere, quod Incolæ harum regionum Septemtrionalium fuerint & adhuc sint frigidi & sicci, proceræ staturæ, faciei pulchræ, boni coloris, jucundi, læti, suspiciosi, callidi ac in negotijs providi, sani, superbi, amantes suorum, multum comedant ac bibant, bene concoquant, ideoque diu vivant, sanguine abundent, mores severos habeant, & propter cordis calorem, sint pugnaces & rixosi, ament pericula, venationes & peregrinationes, suarum opinionum sint defensores, nihilominus justitiæ memores, in omnibus linguis addiscendis adprime dociles, musarum amantes, & pacta & contractus sanctè observent, multos habeant liberos, & quod fœminæ ipsorum difficulter pariant, sintque formosæ, & in administratione rei familiaris tenaces & prudentes; ex catharro autem, morbo regio, angina, pluritide, fistulis, aqua intercute vel phthisi plerumque moriantur. Achilles Gassarus testatur hic inventa fuisse à Monacho Chymista tormenta bellica.

DANIÆ
III. TABVLA.
In qua Slesvicensis Ducatus pars & Holsatia.

HÆc de Jutia Septemtrionali; sequitur *Meridionalis*, quæ veteribus, quod a reliqua Germania per Albim fluvium ad Boream divulsa sit atque inter clusa, *Nordalbingia* est dicta. Ea duos Ducatus Slesvicensem & Holsatiæ complectitur, de quibus ordine nobis est dicendum. Ducatus Slesvicensis a metropoli & pervetusto emporio Slesvico *Ducatus Slesvicensis.* appellationem habet. Olim hæc Regio, *Ducatus Iutiæ* dicebatur, quem Waldemarus Abelis Regis Daniæ pronepos primus in feudum accepit ab Erico Rege circa annum *Unde dicatur.* CIↃ CC LXXX. Extincta autem Regum ac Ducum stirpe mascula, & Ducatu Slesvicensi cum Regno in unum corpus redintegrato ac consolidato, *Margarita* trium Regnorum *Imperium Majorū.* Regina Ducatum Slesvicensem permisit *Gerardo* Comiti Holsatiæ, hac conditione, ut a Rege Daniæ collatum beneficium recognosceret. Cæterum civitates Ducatui Slesvicensi subjectæ quia iisdem cum Danis gaudent privilegijs, eodē quoque jure cum ijs utuntur. Subditi a sententijs magistratuum cujuscumque loci ad Principes ac eorum Senatores possunt provocare & non ultra, ut privilegijs cautum est. Hic enim Ducatus est feudum Regni Daniæ, ejusque Princeps tot equites peditesque regno Daniæ alere tenetur, quot Holsatia Imperio Romano. Generalis autem gubernatio horum Ducatuum Regi Daniæ ac Adolpho Duci Holsatiæ incumbit, & per vices ab uno ad alium transfertur. Proinde cum ad Regem devolvitur, Regiæ suę Majestatis nomine per Henricum Rantzovium Vicarium Regis administratur. Præcipuum hujus Ducatus Oppidum *Slesvicum*, vulgo *Shleswick*, Germanicæ originis nuncupationem habet, ob situm, *Oppida.* quem ad Sliam, in Maris Balthici sinu obtinet. *Wick*, enim & oppidum, & incurvum maris recessum, sive sinū & vicum etiā priscis Saxonibus sonat. Quemadmodū Becanus, in suis Gotodanicis observavit. Crantzius & qui Saxonū conscripsere historias, aliam Slesvico appellationem attribuunt, quam etiamnum apud Danos & Frisios usus retinere videtur. Hi enim sua lingua hoc Oppidū *Hedebui* vel *Heideba* nuncupant, eo quod a quadam Daniæ Regina, cui Hethæ nomen, dicant primitus esse conditum. Est autem peropportuno ad negotiationem situ, portum habens ad exercenda commercia commodissimum. Olim enim ex Belgio, Britannia, Gallijs & Hispanijs, ad ostia Eideræ fluvij navibus merces transportabantur, quę per Threanam fluvium, Hollingstadium subvectę, facili negotio Slesvicū, ac inde, per mare Eoum, in Danię, Norwegię, Suecięque regna, nec non Livoniam, Russiam, Borussiam aliasque Germaniæ Provincias quas mare Balthicū alluit, importari poterant. Nunc autē pro fatali ejus casu, non ea qua olim magnificētia & amplitudine conspiciendum. Non procul ab hoc Oppido *Gotorpia* arx sita est. Teloniū hic celebre, ubi compertū, fertilibus annis ex Dania L CIↃ Boum, in Germaniam abacta vectigal solvisse. Est & in hoc Ducatu *Flensburgū* Oppidum celebre, de quo strenui ac Nobilis viri Henrici Rantzovij Camœnæ hæc Geographiæ amantibus lusere,

Me Fleno struxit vicini in littore ponti
Nota satis non est cujus origo viri.
Ante fui sedes horum, qui fallere pisces
Norunt, nunc domibus floreo magnificis.
Aptior haud Vrbs est mutandis mercibus ulla
Credita: sunt Portus commoditate boni:
Arx mihi perpulchra est, sunt Templa decore superba,
Regibus & Ducibus sunt data jura mihi.
Nunc me jure tenet pariter Fredericus & arcem
In Daniæ & Regno qui modo Sceptra gerit.

Oppidum hoc inter Montes excelsos, littori maris orientalis adjacet, in quod ejus portus se extendit, tanta commoditate, profunditate, & securitate, ut singuli fere cives ex domibus suis naves mercibus implere, & easdē rursus exonerare possint, ut non immerito Crantzius, id oppidū terra marique rebus gerendis opportunū scribat. Sunt & *Husenum*, *Haderslebia*. Nobiles in hoc Ducatu propria possident dominia, ac iisdem cum Danis fruuntur privilegijs & jure. Habet unum hic Ducatus Episcopatum Slesvicensem: Capitula duo: Monasteria tria: Castra tam Principum, quā *Senatores.* Nobilium varia. Ordo autē Senatorū cujus jam aliquoties facta est mentio plerumque constat numero XXIIII personarum equestris ordinis, quibus adhibetur generalis Cancellarius, nec non nomine uniuscujusque Principis duo Doctores. Hi omnes causas deliberant tam belliquam pacis tempore, & in utroque, Ducatu jus pronunciant. Quorū conventus singulis annis bis institui debet. In arduis negotijs nihil a Rege Danię & Duce Holsatię, certi concluditur, nisi pręcedente consensu omniū Senatorū, inter quos primariū locū obtinent Episcopus Lubecensis & Slesvicensis,

HOLSATIA DVCATVS.

HOLSATIAM, vulgo *Holstein*, a sylvarū saltuumque frequentia, quibus commune cum lignis nomen in lingua indigena est (nam & sylvam & lignum promiscue *Holt* Cimbri ac Germani inferiores dicunt) nomen *Holsatia.* obtinere arbitrantur. *Holsatos*que dici velut sylvarum Incolas. Est enim regio sylvis saltibusque frequentissi- *Vnde dicta* ma. Nec desunt qui a cavo lapide etymon vocis advocent, quod Duces Holsatiæ, Comites a Cavo lapide prius dicti sint. Terminos habet ab Ortu Bilenam fluvium, ab Occasu Storam. ab Austro Albim: a Septemtrione vero Eideram. Regio ipsa nemerosa ac saltibus occupata, unde lignorum affatim, ut plus illis lignorum pereat, quam Frisijs *Situs.* suppetere possit, cum nihilominus focos largissime instruant ipsi. Verum cum sylvarum apud eos finis non sit, Quer- *Soli fertilitas.* cus tamen vix gignit robustas, sed Fagis plena omnia, quarum fructu porci saginantur, majori quam dici queat nu- *Animaliū varietas.* mero. Ager plerumque singulis triennijs, mutatis vicibus, piscationem uberem, ac frugum divitem præbet messem. Tribus enim annis colitur, seritur, metiturque arvū, tribus deinde annis stagna admittuntur, ut pisces depascantur gramina ac pinguis quædam adducatur maceries, agrū fertilem reddens. Vineta non fert, nec oliveta hic locus. Ferarum frequens est venatio; equorumque magnum hæc regio producit numerum. Paruit autem ab eo tempore, quo Christiana Religio in has terras invecta est, Holsatia, primum *Carolo Magno*, & Filio ipsius *Ludovico Pio*, qui Archiepiscopum Holsatiæ cæterarumque gentium Septemtrionalium Hamburgi instituit S. Ansgarium, cum reliquæ regionis *Imperium Majorū.* Nord-Albin gorum vicinæ usumfructum veteres Domini, ab Albione Wittikindi magni patruele, hæreditate acceptum haberent, usque ad Ottonem I Imperatorem qui *Hermanno Billingo* antiqua virtute & fide nobili, cujus industriam & magnanimitatem in togata administratione & bellica perspexerat, Duci Saxoniæ a se creato, Nordalbingiam

HOLSATIA ducatus
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
MARE BALTHICUM
De Belt
WEST SEE
Oceanus Germanicus
OOST SEE
SAXONIÆ INFERIORIS PARS
Miliaria Germanica Communia
1 2 3 4
HOL SATIA
DITMARSIA
STORMARIA
WAGRIA
Oldenborch
Swantzen
Stapelholm
Femeren, Fimbria
Slesvick
De Strant fresen
Segeberger heide
Lind forder heide
Herxheide
Wonken brock
Dat Vy
Dat Lange Moor
KEDINGER landt
Das Olde Stade Landt
Hamborch
Lubeck
Ploener see
Elbis flu.
Trauena flu.
54
55
30
31
32
33

giam quoque regendam attribuit: cujus posteris cum cl annos eam possedissent, extinctis, Henricus v Imperator *Lothario Saxoni* recens sibi reconciliato, eam contulit, qui Adolphum Comitem Schawenburgensem Holsatiæ Gubernatorem constituit. Cum vero *Adolphus* Dux Slesvicensis postremus, liberis carens, post Christophorum Daniæ Regem, a Senatu Regni vocatus, & ætatis excusatione usus, sororis suæ Filium Christiernū Comitem Aldeburgensem, Heroica animi & corporis majestate ornatum, ad Regni Danici coronam sua commendatione evexisset: sæpe cum Nobilitate & cæteris Holsatiæ Ordinibus egit, ut se vivo, Christiernū, ad quem Ducatus Slesvicensis veluti ad dominum feudi alioquin perventurus erat, Holsatiæ etiam Dominum reciperent: idq; se facturos esse, literis solennibus se vivo testificarentur. Post varias autem disceptationes Rex Christiernus hunc Ducatum adeptus est. *Holsatia* divisa est in partes quatuor, in *Dithmarsiam, Holsatiam, Stormariam* & *Wagriam.* Hæ fuerūt olim Comitatus & postea a Friderico Imperatore tertio, Christierno primo id petente, evecti sunt in Ducatum, qui jam Sacro Romano Imperio xl equites ac lxxx pedites alere tenetur. In Holsatia urbes hę, *Segeberga* in Wagria Holsatię regione, quarto a Lubeca milliari. *Itzohoa* situ locique natura navigationeque præstans Oppidum. *Stora* cingitur piscoso & navigabili flumine, quod in intima Holsatia ortum, aliquot Oppida & nobilem illam Ranzovianam domum Bredenbergam alluit, posteaque se in Albim exonerat. *Chilonium* vulgo *Kile* vetus est Oppidum, Portumque habet capacem, in quem ex Germania, Livonia, Dania & Suecia magno Holsatiorum quæstu merces deferuntur. Sunt in eodem Holsatiæ tractu *Crempa* & *Reinholdsburgum*; illi nomē est a fluvio pręterlabente, huic a conditore. Sunt & *Meldorpia, Heininckste* & *Tellinckste* in Ditmarsia, & Stormariæ metropolis *Hamburgum* Emporium nobile ad Albim, quod post multas calamitates bellicas a Carolo magno restauratum est, & tempore Henrici iv Imperatoris muris cingi, portisque tribus & turribus duodecim ornari cœpit. In hac urbe vixit sepultusque est Albertus Crantzius, Historicus neque indisertus, neque mendax. Paludibus frequens regio, imprimis vero Ditmarsia, quæ paludum beneficio innixa semper obsequium Daniæ Regum respuit, superioribus annis jugum admittere coacta. Rari ac pene nulli hic montes conspiciuntur. Fluviorum qui hanc regionem irrigant, nominatissimus est *Egidora* vel *Eidera*, sunt & alij, quorum plerique rivuli potius quam justi fluvij dicendi. Cæterum mare Balthicum, qua parte Holsatiam & Slesvicum Ducatus alluit certos habet & jucundos sinus, Isthmos Græci nuncupant, in quos magno accolarum commodo erumpit, & tutos negotiatoribus navibusque marinis fluctibus defatigatis præbet recessus. Piscatum etiam uberem & maxime Salmonum alicubi subministrat. Regio plana est, quæ raris extollitur montibus, & quem inter duos præcipuum exhibet is minime rarus, situ est perjucundo, & belli togęque ornamentis quibus a nobilissimo viro Henrico Rantzovio decoratur, admodum celebris, inter Lubecam & Hamburgum urbes nobiles. Arcem tam antiquitate, quam primo conditore illustrem sibi impositam, ad radices Oppidum adjunctum habet. Sylvæ hic frequentes quibus pene tota implicata ac referta imprimis Dithmarsia. In his *Borcholt, Burgholt, Alverdorpenholt, Resenwalde* ac cōplures alię. Habuerunt autem Holsati xlviii viros totius terræ Præsides, ad hos ex singulis parochijs appellatio devolvebatur. Hi judicium exercebant. Subactis autem illis cum jam divisi sint in duas partes, in singulis præcipui eliguntur ex incolis ejus terræ viri xii una cum Præfecto, qui plerumque est Doctor sive Licentiatus juris. Hi omnes honesta habent salaria a Principibus, additurque illis scriba, nec non inspector siue Præses ex nobilitate Holsatica. Horū alter ex parte Regia plerumque est præfectus Steinburgensis, alter vero ex parte Ducis Adolphi, est Præfectus Gottorpiensis. Hi nunc Iudicio præsunt in singulis partibus, omnesque discutiunt causas. Subditis tamen libera conceditur appellatio ad Principes & Senatores utriusque Ducatus, tam Slesvicensis quam Holsatensis. Habuerunt antea jus scriptum, quod paullulum jam mutatum est, & secundum jus commune reformatum, compilatumque ab Henrico Rantzovio Vicario Regio, Sigefrido Rantzovio, Domino quondam in Nienhus, D. Adamo Trazigero & D. Erasmo Kirslemio, secundum quod jus omnes causæ deciduntur, & pœnę delictorum irrogantur. Nulla pręstant servitia Principibus, sed de singulis terræ paludosę jugeribus tenentur solvere florenum; de jugeribus autem terræ arenosę dimidiam partem sementi dependunt.

Vrbes. *Lacus.* *Flumina.* *Maris cōmoditas.* *Montes.* *Sylvæ.* *Senatores.* *Leges & instituta.*

Holsatia habet quatuor ordines, Nobilium, Ecclesiasticorum, Civium, & Rusticorum, quorum duo sunt genera. Aliqui enim possident bona propria, hæreditaria ac libera. Alij vero bona conductitia censui alijsque exactionibus & servitijs obnoxia. Nobiles habent arces ac prædia sua cum pleno dominio majore ac minore, cum venationibus, piscationibus & aucupijs, quæ maxima ex parte sunt allodialia & hęreditaria. Nonnulla sunt feudalia tam masculina quam fœminina. Holsatorum privilegijs cautū est, ne novis exactionibus aut vectigalibus a Principibus graventur, prout etiam Principibus non integrum est bella suscipere non interveniente consensu Ordinis equestris. Hęc privilegia Principes confirmare tenentur, antequam illis a subditis juramentum fidelitatis pręstetur. Familias non habet ultra xxiv, quarum nomina in Holsatica chorographia recensentur, ex qua excerpi possunt, sed in singulis multi ex eadem stirpe progeniti existunt, ut Rantzoviorum fere hoc tempore sunt centum, & quinquaginta castra ac varias possessiones obtinent. Inveniuntur etiam Alefeldiorum & Powischiorum fere totidem. Habet Holsatia episcopatum unum, videlicet *Lubecensem.* Hamburgensis enim Episcopatus Bremensi subjectus est. Capitula tria, *Lubecense, Hamburgense,* & *Outinense.* Abbatias tres, videlicet *Reinfeldensem, Bordesholmensem,* & *Scismariensem.* Monasteria decem inter quæ tria sunt nobilium monialium, magnique proventus, quæ adhuc florent: cætera fere in Scholas ac Xenodochia sunt conversa.

Familiæ nobiliores.

Nobilium lites dijudicantur a Senatu Ducatuum judicio, pręsidentibus plerumque Principibus, ut privilegijs ipsorum cautum est. Ab ordine Senatorio interposita idonea cautione appellare licet ad Cameram Imperialē. Cives gaudēt proprijs privilegijs ac utuntur Iure Romano sive etiam Lubecensi. Mulctę inter Principes ac Civitates plerumq; dividuntur. Molendina spectant ad Principes. Subditi a sentētijs quas Senatus civitatum tulit, appellare possunt ad quatuor Civitates judicio peculiari exercendo destinatas. Ab his permittitur ipsis appellatio ad Principes & Senatores Holsatiæ, ac ulterius etiam ad judicium Cameræ Imperialis, ita tamen ut cautio idonea præcedat. Rusticorum causæ ventilantur per eorum causidicos sub dio in patentibus campis. Adsuntque ejusdem loci viri nobiles una cum præfectis ac duobus accessoribus, veluti testibus. Ibi in medium prodeunt, qui contra alios litem se habere existimant, auditisque & cognitis partis utriusque actionibus defensionibusque, conventus universus rusticorum e consilio exire jubetur. Expensis ibi diligenter controversijs in consessum redeunt, vocatisque litigatoribus de jure pronuntiant. Si quis stare judicio non voluerit, ad duodecim constitutos judices, vel ad aliquot parœcias, & ab his etiam ad Senatores ejus Principis cui Rustici sunt subjecti provocare licet. Ab his etiam appellatio ad commune forum Holsaticum cui principes stipati concessu Senatorum præsunt, & deinceps ad Cameram libera conceditur, modo litis gravitas excedat summam 10 florenorum Rhenensium, vigore privilegij ab Imperatore Ferdinando Principibus Holsatiæ dato.

DANIÆ
IIII. TABVLA.
Fioniam cum circumjacentibus Insulis continens.

HÆc pro methodi ratione de Ducatu Slesvicensi & Holsatia sint satis, succedit *Fionia* *Fionia.*
cum Insulis circumjacentibus. *Fionia*, vulgo *Fuynen* primum locum inter cæteras in
sinu Codano insulas a Zelandia tenet. Nomen habet a pulchritudine. Est enim tam *Vnde dicta.*
formę quam situs amœnitate conspicua. Tam modico autem interfluente freto *Middelfar Sunt* dicto, a continente Daniæ avulsa est; ut cohæsisse videatur. Hæc sicut ab *Situs.*
Occasu Iutiam, ita ab Ortu Zelandiam prospectat, ac medium Danię locum obtinere
putatur; ab extimæ remotionis limite pari spatiorum intercapedine disparata. Habet *Soli qualitas.*
in longitudine milliaria duodecim & in latitudine quatuor. Terra (ut mare piscosissimum taceam) est uberi gleba & colono admodum grata. Copiosa enim frumentorũ
proventu ita abundat, ut ad remotissimas regiones, ea quotannis passim emittat, præsertim siligine & hordeum. Ac cum ager iste multis dotibus, & cerealibus bonis adeo
sit fœcundus, numquam tamen stercoratur: unde ante civitates multũ fœtoris esse ob abjectos pecorum fimos, qui
ibi nulli usui sunt, scribit Munsterus. Tot etiam Regio hæc boum armentis abundat, tam fœcunda vaccarum atque *Animalium varietas.*
equorũ mater ac nutrix est, ut numerosos boum & equorum greges Germanis annuatim suppeditet. Nec desunt, ob
multas per totam Insulam silvas, cervorum, capreolorum, leporum atque vulpium venationes. In ejus quasi meditullio Metropolis est *Ottonia* vel *Ottonium* vulgo *Ottensehe*, urbs Episcopalis ab Ottone primo multorum testimonijs *Urbes*
ædificata, circa ea tempora, quando Heraldum Regem ad fidem Christianã suscipiendam impulisset. Vrbs hęc Emporium est Insulæ non vulgare, in quo circa festum Epiphaniæ Insulanorũ ac præcipue nobilium frequens conventus, sicut Kilonij in Holsatia, celebrari solet. Discreta est autem Fionia in Præfecturas viginti quatuor, Civitates sexdecim, & arces Regias sex. Reliquę autem civitates circum Ottoniam veluti Centrum æquali prope distantia, in maris littore ita sunt conditæ, ut portuum situsq; opportunitate, negotiationes suas, non solũ in mari Balthico, verumetiam per Sueciam, Norwegiam, Russiam, Belgium, atque Germaniam longe lateque exercere soleant. Inter eas sunt *Niburch*, *Sienburch*, *Faborch*, *Assens*, *Bogens*, *Middelfart*, *Kettemynde*. Arces Regiæ præcipuæ *Neuburgum*, *Hagenschow*, *Hinsgagel*, *Escheburg*, & curia *Rugardt*. Pagi hic complures, & Nobilium prædia non pauca. Est enim hæc Insula ob cæli amœnitatem, & jugera fructuosa, nobilibus viris gratissima. Mare incredibilem piscium fœturã & copiam sub- *Maris Commoditas.*
ministrat: ac sinus omnis tanta piscium frequentia repleri consuevit, ut interdum impacta navigia vix remigij conamen eripiat; nec jam pręda artis instrumento, sed simplici manus officio capiatur. Qui littora inhabitant, pręter agriculturam, piscationibus etiam incumbunt, unde non contemnenda rei domesticæ compendia sibi comparant. Sunt etiam quædam in hac Insula loca, bellicis prælijs nostra memoria nobilitata. Est enim Mons quidam *Ochenberch* non *Montes.*
procul ab arce Hagenschow, in quo Regis Christiani tertij auspicio Ioannes Rantzovius Eques Auratus Dux belli, ingenti prælio devicit Christophorum Comitem Oldenburgensem. Anno Christi CIↃ IↃ XXXV, die XI Iunij, quo in conflictu duo Comites, alter Hagensis, alter Tecklenburgensis interempti sunt quorum cadavera postea loco pugnę effossa, Ottonium delata, & in templo Canuti sunt sepulta. Circa idem etiam tempus in monte *Fauscheburgh*, qui. I. *Sylvæ.*
milliaris intervallo dissidet ab Oppido Ascens, aliquot rusticorum millia cæsa sunt atque profligata. Multis præterea *Opera publica.*
Sylvis ornatur hęc regio in quibus Ferarum magna copia. In urbe Ottonia duo sunt Templa insignia, unum Canuto, alterũ Francisco consecratum. In hoc Ioannes Rex anno Christi CIↃ IↃ XIII, & Filius ejus Christiernus, cum in exilio & captivitate annos XXXVII consumpsissent; anno CIↃ IↃ LIX sepulti sunt: circa illud forum est valde amplum & spaciosum, in quo Rex Daniæ cũ Ducibus Holsatiæ & Slesvici antiquum fœdus anno CIↃ IↃ LXXX renovavit. Ferunt etiam Ottonij matrem Regis Christiani secundi, mirabile & artificiosissimũ opus, ingeniosa sculptura in ligno formatum super altare quoddã apud Minoritas collocasse, cujus simile in Europa non invenitur. Atque hæc de Fionia, nunc ad Insulas transeamus. Sub Fionia continentur Insulæ nonaginta ad Meridiem sitæ, pleræque habitabiles, quarum illustriores contra Vandalicas civitates objectę hæ sunt: *Langelandia*, *Lawlandia*, *Falstria*, *Arra*, *Alsa*, *Tosinga*, *Langelandia.*
Aroe. *Langelandia* vulgo *Langeland*, milliaria septem Germanica in longitudine habet. In hac Oppidũ est *Rudkepinga* dictum & *Tranekæra* arx Regia, suntque in ea complures pagi, parœciæ & procerum ædes. Sinus Maris Balthici prope hanc Insulam proprie *Belt* dicitur, ut ex Tabula patet. Ex quo verisimile est eundem a Plinio lib. IV, cap. XIII *Lagnum* Sinum dici, quem conterminum Cimbris tradit. *Lawlandia* freto *Gronesund* a Zelandia & exiguo maris tra- *Lawlandia*
jectu a Falstria separata. Hæc frumenti, & avellanarum nucum est adeo ferax, ut naves eis onustæ plures in pro- *Soli fertilitas.*
vincias deferantur. Oppida habet quinque, quæ sunt *Nistadt*, *Nasco*, *Togrop*, *Rothus*, & *Maribus*, præterea arces aliquot Regias, procerum ædes, parœcias, & pagos multos. *Falstria*, longa est quatuor milliaria Germanica, ac civita- *Oppida.*
tes habet *Stubecopen*, & *Nicopen*, quæ Daniæ Neapolis ob amœnitatem, ac præstantiam dicitur. Ex hac Insula juxta *Falstria.*
Regis prædium, frequens in Germaniam trajectus, qui septem est milliarium ad Warnemundam. Plurimum fru- *Oppida.*
menti annuo proventu vicinis locis suppeditat. *Aria* sesquimilliari ab Elysia distans, silvis convestita, ac proinde gratos venatoribus præbet recessus, tres habet parochias, & aliquot nobilium curias, cum Oppido & arce *Koping*. Cum Elisia, ad Ducatum Slesvicensem spectat, Ducique Ioanni paret. *Elisia sive Alsa* vulgo *Alsen* mediocris magnitudi- *Elisia.*
nis Insula, nam quatuor milliaria in longitudinem, duo in latitudinem patens, non magno intervallo a Ducatu *Situs.*
Slesvicensi separata, marinum recessum, ac sinum Flenburgensem *die Flenzburgerwick*, respiciens, a primis Anglorum sedibus eodem sinu disterminatur. Monet nos Ranzovianum Musęum, Romanos, insulares hosce *Elisios* nuncupasse. Quemadmodum & eos, qui proximam colunt Insulam *Arios*. Quam eandem hoc tempore appellationem retinent. Ptolemæus perhibet, *Anglos* antiquissimos esse terrarum Septemtrionis, ad Oceanum Incolas. Quibus Tacitus conjungit *Elisios*, *Arios* & *Monimos*. Quorum jam quoque nomina, ijs locis in usu sunt, *Alsen Arr*, *Moen*.

Sep 32 tentrio
Meri 32 dies
Occi dens
Ori ens
MARE BALTI CUM
IUTIAE PARS
ZELANDIAE PARS
FIONIA
Otonia Odensee
ALSEN
LANGE LAND
Arr
De Belt
Miliaria Germanica Communia
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
Kolding
Hennneberch
Seldorp
Hadersleue
Apenrade
Nyborg
Kallenborch
Korsoer
Skelskoer
Kartemunde
Rudkoping
Sunderborch
Noderborch
Foborg
Swinborch
Endelo
Romso

Moen. Oppidum in Alſen, ſive Eliſia eſt *Sunderburgum*, & ejuſdem nominis Caſtrum, cum alijs *Norborch, Oſterholm, Die Holle, Gammelgardt.* Parochias habet populoſas decem & tres, unde aliquot armatorum millia ſubito dare poteſt. Saltuoſa eſt, quare cervorum & varij generis ferarum venationem præbet. Quemadmodum & marinos, dulciumque aquarum piſces, atque ſiliginem. Et quia paſſim compaſcua, rei pecuariæ fovendæ idonea. *Taſſinga* ſive *Toſinga*, inter multas alias Inſulas, prope Oppidum Fioniæ *Swineburgum*, præcipua, milliare in longitudine habens, in qua præter aliquot parochias, curia eſt *Kettorp*, ad Roſenkranſios, & Ranzovios ſpectans. Ex hac Inſula, ab Oppido Aſcens, in Iutiam duo ſunt milliaria, ex Niburgo in Zelandiam quatuor milliarium per Mare Balthicum trajectus, alioqui admodum periculoſus, præſertim mari procellis exagitato. Nam cum Orientalis pelagi unda, ex tot fluminibus jugiter illabentibus aucta inter tam multas Inſulas exitum quærens, in modum torrentis velociſſimo curſu protrudatur, facile contingit, ut ventis a diverſa parte obluctantibus, fluctus in immenſum attollatur, Nautæque undarum ambiguis vorticibus, periculoſe implicentur, unde multi in hoc trajectu abſorpti feruntur. Anno CIↃ clxx. Epiſcopus Sleſvicenſis, in trajectu hujus Freti cum magno ſuorum familiarium numero perijt, qui longo tempore poſt repertus, in Monaſterio Furenſi in Zelandia ſepultus eſt. Anno CIↃ IↃ XIII Sereniſſimus Daniæ Rex Ioannes, vix menſem ante obitum, profecturus in Iutiam, incolis jus dicendi, & controverſias dirimendi cauſa, cum Balthicum Mare trajiceret, tempeſtate ſubita exorta, cum Regia navis varie luctantibus inter ſe ventis, atque fluctibus quaſſata eſſet, in tanto fuit diſcrimine, ut cum ad Oppidum Niburgum appuliſſet, aſcendiſſetque de navi in pontem, converſus ad mare, veluti mortem ſuam præſagiens, dixerit: Vale Balthicum, vale eam in nos hodie ſævitiam exercuiſti, ut per te trânſitum nobis patere poſthac te nolle oſtenderis. Ac tametſi omnes naves commodiſſime, inter Scaniam, Zelandiamque per fretum *Den Sund*, navigare ſoleant, tamen frequenter accidit, ut navigia minora, quibus minus periculi eſt, ab Inſulis ac locis vadoſis, ex Holſatia, Lubeca, alijſque vicinis Regionibus ſolventes, per hoc Balthicũ Mare navigationes ſuas inſtituant. Ita tamen ut in Oppido Niburgo, conſueta vectigalia, ſolvere cogantur. Sed quoniam hic & ſupra ſæpius Maris Balthici mentionem feci, non poſſum præterire hoc loco, rem quam in documentis quę ætati noſtrę potuerunt eſſe cognita lego, in extrema Scandinavia, qua Mare Balthicũ, ſive Codanus Sinus finitur, apud Ellebogium Oppidum Hafniæ Regni Danici metropoli è regione oppoſitum, monſtrum æquoreum Monachi formam exprimens ad unguem, glabro capite, ruſticana facie, involucro humerario cuculli ſpeciem adumbrante, in littus illud immanis procellæ vi expulſum fuiſſe, mutum, ſermonis uſu defectum, ut cætera marina omnia, lamentis tantum ac ſuſpirijs altioribus perſtrepuiſſe, nec ultra triduum vitam extraxiſſe; cujus ſimulachrum expreſſum ad Carolum V Imperatorem tunc in Hiſpanijs agentem, a Rege Danico miſſum, manuque viri nobilis exhibitum conſtat. Simile exemplum apud Camdenum legimus: hominem ſylveſtrem a piſcatoribus inter retia comprehenſum, qui ſpeciem humanam omnibus membris prætendebat, capillos habebat & barbam prolixam. Hæc & ſimilia exempla confirmant, verum eſſe, quod Vulgus dicit; Quicquid naſcatur in parte naturæ ulla, & in mari eſſe: & non omnino commentitium, quod de Tritone Concham inflante, deque Homine marino ex Legatorum (quos ob id ſolum Olyſipponenſes ad Tiberium Principem miſerant) & ex equeſtris ordinis virorum illuſtri fide refert Plinius. Conſtat item non omnino fictum & commentitium eſſe, aut in poëtica corte natum ſermonem de Nereidibus: quarum non exiguum numerum apparuiſſe olim in Gallico littore D. Auguſto Legatus illius perſcripſerat. Eam certe de Nereidibus opinionem haud falſam fuiſſe teſtatur idem ſcriptor, corpus univerſum ſquamis hiſpidum etiam qua humanam ſpeciem referunt, illis tribuens, quarum in morte triſtem gannitum, ſive ut manuſcriptus codex habet, cantum ab accolis longe auditum commemorat. Quid quod apud pagum Brilæ finitimum, cui *Swartewale* nomen eſt, viſatur hujuſmodi æquorei monſtri ſceletos in æde media ſuſpenſa? Sed Hæc hactenus, ad Inſulas redeo. *Aroe*, in aditu, Sleſvicenſis Ducatus ſita, ubi in Fioniam per Arſenſem, ſive Ottenſem ſinum, ad Oppidum Aſcens, trajicitur, quatuor eſt diſtinctis habitata pagis. Sunt & Inſulæ *Romſo, Endelo, Ebelo, Fenno, Broko, Brando, Toroe, Aggernis, Hellenis, Iordo, Brickholm*, &c. Hæc de Fionia Inſuliſque circumjacentibus dicta ſufficient. Quibus hoc loco potius quam nuſquam deſcriptionem Inſulæ *Huena* in celebri Iſthmo Regni Daniæ quem vulgo *Orſund* vocant, ſitæ, Coronidis quaſi loco libet adjicere: in qua arx *Vraniburgum* dicta, quam plurimis, varia exactaque ratione, elaboratis machinis Aſtronomicis referta. Hujus Inſulæ medium ubi Arx ipſa conſiſtit, elevationem Poli quinquaginta quinque, LIV cum dimidio graduum obtinet, & ab Occaſu removetur partibus XXXVII fere. Habet autem in circuitu 8160 paſſus majores, quorum quilibet V pedum aſſumitur, unde duo quaſi milliaria Germanica mediocria in ambitu adæquat. Quæ, cum in celeberrimo totius Regni Freto, per quod quam plurimæ naves ab Orientali in Occidentale mare, & vice verſa jucundo proſpectu tranſeunt, conſtituatur, quædam etiam hujus Regni præcipua Oppida in propinquo circuitu proſpicit. In Zelandia Hafniam verſus Libonotum tribus milliaribus diſtantem. Helſingoram, ubi naves prætereuntes ſolvunt vectigalia, & Arcem Croneburgum verſus Circium, duobus milliaribus. Totidem etiam Helſinburgum in Septemtrionem, idque in Scaniæ littore diſtat, in quo etiam Landiskronia, unico ſaltem milliari diſſita. Verſus Eurum patet Lunda, quæ licet maritima non ſit, tamen, hinc ſpectatur verſus Meſeurum diſtantiâ IV milliarium. Malmogia vero Vpophænicem reſpicit, remota milliaribus quinis. Has civitates Inſula in circuitu videt, & viciſſim ab his cum ſit admodum alta proſpectatur. Licet vero non admodum magna ſit, nulla tamen ejus pars ocioſa & ſterilis exiſtit, eſtque ferax frugum, & jumentis abundat, alit damas, lepores, cuniculos, & perdices magna copia, ac piſcaturæ apprime opportuna eſt. Silvulam habet ex corylis, ubi nulla Nucum vermiculis unquam infecta viſa eſt, ut neque glires hæc terra patitur. Olim quatuor arcibus inſignis erat, cum Huenellæ gigantiſſæ (ex qua hæc Inſula nomen accepiſſe creditur) poſteri inter quos Hugo & Grunhilda apud Germanos in Athletarum hiſtoria celebres, memorantur, illam inhabitarent. Nomina arcium adhuc reſencentur: *Synderburga*, quæ verſus meridionale littus ſita erat, quemadmodum *Nordburga* oppoſitas partes circa Boream obtinebat. *Kerbecidia* vero Ortum hyemalem, veluti *Hamera* æſtivum reſpiciebat. Harum quatuor Arcium fundamenta adhuc conſpiciuntur, ſed rudera nulla ſunt reſidua. Licet vero Inſula hæc admodum alte inter marinam ſalſedinem exſurgat, rivulos tamen & fontes aquæ dulcis, non paucos habet. Eſtque inter alios fons, qui nulla unquam hiberni frigoris vehementia congelatur, quod alias in his regionibus eſt rariſſimum. Cæterum hæc Inſula Nobiliſſimi Viri Tychonis Brahe Domini de Knuſdrup Aſtrologicis omniumque liberalium diſciplinarum ſtudijs & Vraniburgo Arce ab eo Sereniſſimi Regis Daniæ Friderici II decreto, Aſtronomiæ inſtaurandæ gratia ædificata, valde famoſa.

Sylva. *Taſſinga.* *Situs.* *Mare.* *Aroe.* *Huena.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Animaliũ varietas.*

BORVSSIA; SIVE PRVSSIA.

BORVSSIAM ultime Germaniæ oram a Borussis populis nomen obtinere, Erasmus Stella author est. Hi test e Ptolemæo ad Riphæos montes, ubi in Septemtrionem fusius excurrunt, nec longe qua Tanais ex eis erumpit, consederunt: & sedium suarum pertæsi valida manu, se in hæc loca effudere, & a suo nomine Borussiam totam regionem dixere, quæ nunc una litera extrita, & altera mollius expressa *Prussia* dicitur, vulgo *Pruissen*. Rei fidem facit, quod etiamnum populi ad Riphæos habitantes eodem parique sermone quo hi utuntur. Gordianus Gothus tradit Hulmigerios Germanos eam tenuisse, atque ab ijs dictam *Hulmigeriam*, cujus nominis reliquiæ sunt in *Culmigeria*. Borussia a Vistula amne, quem ad Occidentem terminum habet, incipiens, sinumque Maris Balthici qui Septemtrionale ejus latus ambit, percurrens, ad Ortum *Alanos* habet, ad meridiem *Hamaxobios*. *Regio. Nomina. & unde deducta. Situs.*

Aëre fruitur amoeno sed frigidiore. Regio omnis est foecundissima, & finitimis provincijs longe beatior: ager frumenti feracissimus quod Polonicum & Lithuanicum bonitate excellit. Abundat melle & apibus, æque ut ceteræ regiones Septemtrionales, quarum alveos ceu nativos intra arbores ad hoc cavas cernere est: ex quibus tanta mellis & ceræ copia provenit, ut Germaniæ, Britanniæque, ac cæteris adjacentibus Insulis, commode harum rerum usum suppeditet. Est in ea quoque pecorum ingens vis, multa ac copiosa venatio. Ingentes enim vastæque sylvæ multa ferarum genera alunt. Quæ præter ursos, apros, cervos, quibus abundant, proferunt uros excellenti vi & velocitate, vulgo *Bubalos* vocant. Gignunt & Bizontes jubatos, e boum sylvestrium genere. Equos etiam sylvestres quorum carne incolæ vescuntur. Gignunt & Alces (quos falso sylvestres asinos quidam autumant) specie media inter cervinam & jumenti, nisi quantum aurium proceritas, ipsaque cervix distinguit, magnitudine inter camelum & cervum, hos vulgo *Blandos* vocant. Præter illa & pelles quasdam non ignobiles mittunt hæ sylvæ, quæ vestium fimbrijs principum hominum subduntur. Lectorum etiam stragula ex his consuunt, pretioque ingenti vendunt. Ictides Latini ea animalia, vulgo Martes vocant. *Cœli qualitas, & soli fertilitas. Animaliū varietas.*

Usque ad tempora Friderici II Imperatoris, plerique Borussi idololatræ fuerunt, quo imperante anno CIↃ CC XV Crucigeri Ordinis Teutonici eos vicere, Religionemque Christianam docuere. Postea Provinciæ & Civitates Borussiæ anno CIↃ CCCC XIX, Crucigerorum moti avaritia & ferocia, ad Casimirum Poloniæ Regem defecerunt. Post annos triginta octo repetita defectione Marieburgum cum alijs castellis & urbibus Regi vendiderunt 476000 florenis. Quum autem Mariani obedientiam Regi recusarent, tamdiu utrimque vario marte dimicatum est, donec universus tractus Alberto Brandeburgico ultimo Crucigerorum Magistro cessit, qui etiam Cracoviæ a Sigismundo Poloniæ Rege Princeps secularis & eques auratus factus est. Itaque nunc partim exclusis, partim conversis Barbaris, Regio omnis a Polonis & Germanis habitatur. Nisi quod reliquiæ Barbarorum ad Curlandicum lacum adhuc supersunt, qui cum Livonibus & Lithuanis idiomate, moribus, habituque conveniunt. *Imperium Majorū.*

Divisam autem fuisse Borussiam tradunt in duodecim Ducatus a Venedus̄o Principe, quorum nomina hæc, *Sudavia, Sambia, Natangia, Nadravia, Slavonia, Bartonia, Galindia, Varmia, Hogerlandia, Culmigeria, Pomesania* & *Michlonia*. *Sudavia* prorsus a Crucigeris ita vastata est, ut ex nobili Ducatu hodie vix septem pagi & quidem viles, in Luptaviensi territorio superfint. In *Sambia* sunt Civitates plures, *Lebenicht*, exstructa anno CIↃ CCLVI *Kneyback* anno CIↃ CCCLXXX. *Regius mons*, CIↃ CC LX. *Fischusia* anno CIↃ CC LXIX. *Lechstet* anno CIↃ CC LXXXIX. *Mulmelburgia* anno CIↃ CC LXXIX. In *Natangia* Civitates sunt, *Valdonia, Cirania, Centia, Creneburga, Heligenbeil, Fridlandia, Schippenbeilia, Brandenburga*. In *Nadrovia* vix aliquot casæ & tuguriola supersunt: cætera vastata sunt. In *Slavonia*, sunt *Ragneta, Tilsa, Renum, Liccovia, Salavio, Labia, Tapia, Vint burgia, Christaderder, Baytia, Cestia, Norbettia, Vonsdorf, Angenburgia*, & *Dringofordia*. In *Bartonia* sunt *Nordenburga, Iobansburgia, Iurgburga, Inserburga, Richtenerder, Bortonia*, & *Rhenum*. In *Galindia* sunt *Orteleburgum, Rastenburgum, Neyburgum Passenhumia, Dreschlovia, Lucia*, & *Lutsenburgia*, In *Warmia* sunt *Ressel, Streburg, Bischoffstein, Wartenburg, Allestein, Melsatia, Helsberga, Wermeditum*, & *Gustadia*. In *Hogerlandia* sunt *Brandenburgum, Tolkimit, Munhusia, Schorpovia*, & omnium maxima *Elbinga*, in littore maris exstructa, splendidis civium opibus & mercatorum frequentia celebris. In *Culmigeria* sunt, *Turunia* nobile Emporium exstructum ad Vistulam anno CIↃ CC XXV. *Culmina, Wentslavia, Adulsia, Graudenz, Gugeleburga, Schonsa. Stesburga, Bartonia, Neumarckt, Rogosna, Papania, Fridech, Lipno, Lesna, Colba, Luben, Reden, Bergelavia, Lautergurgia*. In *Pomesania* est *Marieburgum*, Civitas ampla & munitissima, exstructa anno CIↃ CCC II. *Menticha, Stum, Christburga, Prensmarc, Salfeld, Merinec. Holand, Lustadia, Osterrada, Rosenburga, Mariemwerder, Garnesia, Eulonia Germanica, Lebmulia, Hohensteyn, Schonenberga, Culenburga, Neuuburga, Salavia*, In *Milchlovia* omnia destructa & vastata sunt, præter unam *Straburgam*. Regio omnis importationibus exportationibusque variarum mercium apta, propter frequentiam fluminum, sinuum, portuum. *Urbium nomina.*

Fluvij præcipui sunt, *Vistula, Nemeni, Cronon, Nogat, Elbinga, Vusera, Passaria, Alla, Pregol, Ossa, Vrebnicz, Lica* & *Lavia*. In quibus ut & in Lacubus dives piscatio, Mare etiam incredibilem piscium foeturam & copiam subministrat. *Flumina.*

Porro in littoribus Borussiæ ad mare Balthicum, Succinum colligitur quod incolæ vocant *Bernsteyn* ab urendo, & *Augsteyn* quod oculis prosit. Græci Electrum vocarunt, quoniam Sol vocitatus sit elector, respicientes nimirum ad fabulam Phaethontis. Servius in octavam Æneida dicit tria esse Electri genera, unum ex arboribus quod succinum dicitur: aliud quod in terra invenitur: tertium quod fit de tribus partibus Auri & una argenti. Latini succino dederunt nomen a succo, quod & Solinus indicat, quum scribit, *Succum esse arboris, de nominis capessas qualitate: Pinum vero unde sit genitum, si usseris odor indicabit.* Quod autem addit, *Precium operæ est ire longius, ne Padanæ silvæ credantur lapidem flevisse*, respicit nimirum ad fabulam quam Ovidius lib. II. Metamorph. refert: Heliades enim Phaëthontis sorores miserandum casum Fratris deplorantes juxta Padum in Populos versæ dicuntur, Clymene autem. *Maris commoditas.*

Mater dum truncis avellere corpora tentat,
Sanguineæ manant tamquam de vulnere guttæ,
Inde fluunt lachrymæ, stillataque Sole rigescunt
De ramis Electra novis, quæ lucidus amnis
Excipit, & Nuribus mittit gestanda Latinis.

PRVSSIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Mare Balticum
Ost See
Pautzker wick
Frisch nerung
Frisch haff
Curisch nerung
Curisch haff
Samogitiae pars
Samaiten
Russiae fluminis ostia 13
Cassubiae pars
Pomerel
Klein werder
Samland
Natangia
Bartonia
Nadravia
Sudavia
Galindia
Pogesania
Pomesania
Hockerland
Culmeria
Lobovia
Sassavia
Pobezania
Desertum Mazouiae
Masoviae pars
Lituaniae pars
Podlachiae pars
Miliaria Germanica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio

Plinius ſcribit a Germanis appellari Gleſſum a vitro,cui non diſſimile eſt,quum utrumq; ſit pellucidū. Atque inde Gleſſaria regio ipſa a Romanis dicta.Ejus genera plura ſunt.Candidi odor eſt præſtantiſſimus, pretium nigro vilius:ſequuntur fulva & cerea.Fulvis major auctoritas, & quidem tranſlucentibus modico fulgore; imaginem enim igneam,non ignem ineſſe placet. Sunt in quibus decocti mellis lenitas probatur, quæ etiam ex eo mellea vocantur. Nero Imperator inter cętera vitæ ſuę portenta,capillos Conjugis ſuæ Poppeæ in hoc nomen adoptaverat, quodam carmine ſuccina appellando. Ejus ævo tanta copia Romam advecta eſt, ut retia arcendis feris podium protegentia ſuccinis nodarentur. Arma vero & Libitina totuſque unius diei apparatus eſſet e ſuccino. Copiam iſtam procuravit Eques quidam Romanus,miſſus ea gratia ad Germaniæ littora; qui etiam maximum pondus glebę attulit XIII Librarum. Solinus tamen refert, id a Rege Germaniæ Imperatori dono datum. Italorum primi ſuccinum noverunt Tranſpadani,allatum a Germanis in Pannoniam,inde circa Mare Adriaticum ad Venetos,quos Henetos Græci vocant,quæ res Græcorum fabulæ cauſam videtur dediſſe. Initio agreſtes feminæ Monilium vice ſuccina geſtabant, poſtea in delicijs tantum ejus aucta eſt taxatio,ut hominis quamvis parva effigies, vivorum hominum vigentiumq; pretia ſuperaret. Vis ſuccini uſuſque in multis. Attritu calefactum paleas & folia arida attrahit, ut Magnes ferrum. Propterea Arabes ſuccinum vocant *Carabe*,quod Aboali interpretatur rapiens ferrum. Cardanus ab humo folia ad duos pedes in ſublime rapta fuiſſe ſcribit ſuccini vi. Ramentorum ejus uſus apud quoſdam in ſacris eſt loco thuris: quidam ea oleo addunt,quod ſic dilucidius diutiuſque flagret quam lini medulla.Quis autem ejus in medicini uſus ſit,plenius ex C.Plinio peti poteſt, qui de hac re diſſerit lib. XXXVII. Hiſtor. naturalis cap. II & III. Habet etiam

Sylvæ. Boruſſia ſilvas incæduas,unde vis ingens lignorum & ad navalem uſum & ad domeſticum convehitur; teretumque arborum ad malos navium accommoda,quæ inde in remotiſſimas oras deferuntur:habent & ſilvæ præter id ſuas divitias,unde quaſi ſponte compendium non mediocre Incolis provenit,apum ſcilicet,de quibus ſupra diximus,& ferarum.

Ratio gubernandi. Dividitur hac noſtra ætate in Regiam & Ducalem.Polonię Rex, utramque Viſtulæ ripam, uſque ad illius oſtia hoc tempore immediate poſſidet.Inſula quoque Viſtula & Nogato concluſa, & omnia ad recentem ſinum Oppida & arces *Elbinga*, *Tolkemit* , *Frawenberga* & *Brunsberga*, uſque ad Paſſariæ oſtium: & tota *Warmienſis* Diœceſis ditio,ad Meridiem ampla,& Oppidis agriſque cultiſſima, veſicæ inſtar, media in Ducali Boruſſia pendens, in Regis

Senatores & eorum frequētia. ſolius ſunt poteſtate. Etſi autem hæc Boruſſia Regi immediate ſubjecta,eodem cum Polonis Regno continetur:tamen peculiare Conſilium publicum,leges,judicia(a quibus tamen ad Regem provocatio eſt) ærarij, & belli gerendi rationem habet. Conſiliarij hujus Boruſſiæ quatuordecim ſunt.Duo Epiſcopi,*Warmienſis*,qui ſedem ſuam habet in Braunsberg,& *Culmenſis*,Tres Palatini *Culmenſis, Marieburgenſis*,& *Pomeranicus*. Tres Caſtellani, *Culmenſis*, *Elbingenſis* & *Gedanenſis*,*Dantzick* vulgo;totidéque Succamerarij,& tres primariæ civitates,*Torunia*, *Elbinga*,*Dantiſcum*. Hi bis quotannis ad deliberationes & judicia coveniunt, menſe Maio Marieburgi *Margenburg* : ad Michaelis, Grudenti,Capitanei,ſeu Præfecti arcium & redituum regionum octodecim ſunt; *Marieburgicus*,& in Palatinatu,*Stumæ*, *Gnevæ*, *Mevæ*,*Stargardiæ*.In Pomeranico,*Slochoviæ* ſupra Tucholam juxta Bro flu. *Suezæ*,*Tucholæ*, *Derſaniæ*,& *Puſci* in Culmenſi,*Brodnicæ*,*Grudenti*,*Radine*,*Ruden* niſi ſit *G.Raden*,*Golbæ*,*Rogoſnæ*,*Regenhauſen*, & alij tres.

Ducalis autem Boruſſiæ olim Fratrum Crucigerorum Teutonici ordinis propria, ſub Alberto Brandeburgico Ordinis Magiſtro in hęreditarium Ducatum converſa, & ab Imperio Germanico avulſa,in Poloniæ Regis fidem & clientelam anno CIƆ IƆ XXV conceſſit. Ejus Princeps primum ac proximum Regi locum , in Conſilijs , Comitijs &

Leges & inſtituta. alijs conventibus apud Regem Poloniæ tenet. Si lites inter Regem & Ducem exoriantur,a Conſiliarijs Regis juramento novo ad juſte judicandum obligatis, Marieburgi aut Elbingę dirimuntur. Nobiles autem ſeu alij contra Ducem actionem habentes,coram Ducis Vaſallis a Duce ad judicium deputatis,eam inſtituunt,a quibus provocatio ad Conſiliarios Regis & Ducis Marieburgi conſtitutos libera permittitur. Cęterum unuſquiſque in judicium ubi bona ſita ſunt,vel domicilium reus habet,vocari debet,nec ad extranea judicia trahi,aut a recto detineri poteſt.Iudicium aulicum quinque originarij Nobiles & tres Iuriſconſulti adminiſtrant.Iudices in Provincijs ita conſtituuntur, ut ex tribus a qualibet provincia nominatis, Princeps unum eligat; ſecundum jus Culmenſe & conſtitutiones Provincię judicet.Si contra privilegia,libertates,jura, aut conſuetudines Princeps faciat,nec ad preces ſubditorum factum ſuum emendet,liberum eſt Ordinibus provinciæ abſque ulla rebellionis aut ſeditionis culpa ad Regiæ Majeſtatis Poloniæ patrocinium confugere , & vi pactorum inter Regem & Ducem initorum, defenſionem ſuorum privilegiorum ab eo poſtulare.

Sunt etiam in Ducatu Boruſſiæ duo Epiſcopi,*Sambienſis* qui Regiomonte,vulgo *Koningſperg*, & *Pomiſanienſis* qui in Marienwerder ſedet,quibus juriſdictio Eccleſiaſtica integra & non impedita in Academiam,Cōſiſtorium,Eccleſias,Paſtores, Scholas & omnes cauſas Eccleſiaſticas & matrimoniales;etiā facultas ſingulis annis viſitandi & ſynodos particulares ad conſenſum in Doctrina, in ritibus & in diſciplina retinendum convocandi,permittitur. Delicta eorum Epiſcoporum Politica, per Ducem: Eccleſiaſtica vero, ſi in doctrina vel ritibus deliquerunt , per generalem Synodum cognoſcuntur & puniuntur. Hujus Ducalis Boruſſiæ provinciæ ſunt *Natangia*, *Sambia*, Regiomonte urbe magna ornata,aulæ Ducalis ſede, Academiaque & emporio celeberrimo inſignis , *Nadravia*, *Sclavonia*, *Sudovia*,

Mores. *Galindia*,*Bartovia*,*Pogeſania*,*Pomeſania* ampliſſima provincia,& *Soſſavia*. De Religione & ritibus veterum Boruſſorū mira narrat Meletius epiſtola X ad Georgium Sabinum. Coluerunt Dæmonia pro Dijs , atque etiam nunc multis in locis occulte colunt. Immunda quæque animalia, ut ſerpentes, colubros perinde ac Deorum famulos nuntioſque religioſe venerati ſunt,quos intra domos nutriebant,ijſque ut dijs penatibus litabant. Deos in ſilvis ac lucis habitare dixerunt, illis victimis ibidem ut placarentur,immolandum eſſe: ab his ſolem pluviaſque expetendas. Feras omnes, alcem præcipue,has ſilvas incolentes,ut Deorum ſervos venerandas eſſe ſenſerunt,ideoq; ab eis abſtinendum. Solem & Lunam Deos omnium primos crediderunt. Tonitrua ac fulmina ex conſenſu gentium adorabant,tempeſtates avertendas citandaſque precationibus dixerunt.Hirco in ſacrificijs uſi ſunt,ob fœcundam animalis iſtius naturam.Præcellentes arbores, ut robora,quercus,Deos inhabitare dixerunt. Quare nec ejuſmodi arbores cædebant, ſed religioſe ut Numinum domos colebant. In eo numero & Sambuçum & pleraſque alias habuere. Die etiam natalitios & funera pari modo celebrarunt,mutuis,ſcilicet,commeſſationibus & compotationibus, cum luſu & cantu abſque mœrore, cum ſumma hilaritate & gaudio. Tam Barbari & literarum rudes olim fuere, ut nec credibile putarent, ſi quis diceret homines inter ſe poſſe aperire quæ ſentiant & velint beneficio literarum. Idiomate proprio, & Livonico non abſimili utebantur, valdeque liberales & hoſpitales ſeſe advenis exhibebant ; eratque potus aqua Melle miſta, & Lac equinum.Sed de his ſatis. Plura qui volet petat ex Eraſmi Stellæ de Boruſſiæ antiquitatibus libro ſecundo.

LIVONIA
SIVE
LIEFLAND.

BORUSSIAM in mea Methodo ſequitur *Livonia*, ſive *Levonia*, vulgo *Liefland*; de cujus nominis ortu, nihil certi aſſeverare auſim; de eo autem ſic ſcribit Althamerus. Fieri potuit, inquit, ut a Lemovijs progreſſi ſint Livones ſeu Livonij poſtremi Germanorum ad *Regio unde dicta.* littus Venedicum, ad Parallelum Scandinaviç Inſulæ, quç Gotlandia dicitur, habitantes, quos tamen ab Efluis mallem derivare, vocabulo vulgari nonnihil ſuffragante, Eyflender vocantur. Levonorum etiam mentio eſt apud Ptolemæum lib. II cap. XI. paullo poſt ubi de Æſtijs ſermo fit, inquiens corruptam Taciti lectionem reſtituiſſe Beatum Rhenanum, qui repoſuerit Æſtiorum gentes. Apparet enim, inquit, Rhenanus, in Archetypo fuiſſe Æſtuorum pro Æſtiorum, ex quo alius fecerat Eſtuorum, nam u pro i veteres librarij ponebant. Si vero Archetypus habuit, inquit Althamerus, Efluos, auſim jurare Eyflandios ab illis nuncupatos, vocabulo paullum variato. Hi populi etiam Sudini dicuntur, & eorum regio Sudina, Pruſſiæ cohærens. Lectunos quoque eodem reponere placet nonnullis, a quibus fieri poteſt, ut nomen derivatum ſit. Livonia autem ad Mare Balthicum ſive Sinum Venedicum porrecta eſt Longitudine cxxv mil. Germanicorum, latitudine xl. Eam cingunt Boruſſia, Lithuania & Ruſſia, cætera, Livonicus ſinus lambit. Regio omnis *Situs.* plana, ac fertiliſſima eſt. Frumentum tanta copia profert, ut in annonæ caritate vicinis quoque regionibus opem *Soli fertilitas.* ferat. Abundat etiam lino optimo, ac armenta alit plurima. Urſos præterea in ſylvis habet, alces, vulpes, lynces, martes, zebellos, hermelinos & caſtores. Lepores pro anni tempeſtate colorem mutant, haud ſecus atque apud *Animalium varietas.* Helvetios in Alpibus. Hieme ſunt albi, æſtate cinericei. Eſtque ferarum tam frequens ubique venatio, ut ea ne ruſticis quidem, licet crudeliter a Nobilitate habitis, unquam ſit interdicta. Brevi, Livoniæ nihil deeſt eorum quç ad vitam humanam ſuſtentandam neceſſaria ſunt, excepto vino, oleo & quibuſdam alijs, quæ mitiori cœlo ſubjectis terris conceſſa divinitus, quç tamen ex alijs regionibus abunde advehuntur. Livonia ante annos cccc opera Merca- *Imperium Majorũ.* torum Bremenſium, & præcipue militum Teutonici ordinis ad fidem Chriſti adducta, cum multa periculoſa, cum externa tum inteſtina bella & bellorũ calamitates pertuliſſet, & vicinis ſuis Regibus & Dynaſtis quodammodo prçdæ eſſet, tandem anno CIϽ IϽ LIX, ſub Gothardo Ketlero ordinis Teutonici ultimo Magiſtro in fidem & clientelam a Sigiſmundo Auguſto Rege Poloniæ tanquam membrum Regni & magni Ducatus Lithuaniæ, accepta eſt. Cum autem die quinto Martij anno LXII, Magiſter ordinis Gothardus in arce Rigenſi coram Poloniç Regis Commiſſario Nicolao Ratzevilo Palatino Vilnenſi ordinem ſuum reſignaſſet, & primum crucem, deinde ſigillum, poſtea literas & diplomata omnia, quç Ordo a Cæſaribus & pontificibus acceperat: præterea claves arcis Rigenſis & portæ Civitatis, officium Commendatoris, jus cudendæ monetç, vectigal piſcium & omnia alia ſua & Ordinis ſui Iura Poloniæ Regi ceſſiſſet ac tradidiſſet: ſtatim facta reſignatione Gothardus à prædicto Palatino nomine Regiç Majeſtatis, Dux Curlandiæ & Semigalliæ publice proclamatus eſt, eiq; e veſtigio nobilitas Curlandica & Semigallica velut hæreditario Domino juramentum fidelitatis præſtitit. Poſtridie etiam dux Curlandiæ ſummus Regiæ Majeſtatis Locum tenens & Gubernator Livoniç in curia Rigenſi publice renunciatus, & claves arcis & portæ civitatis recepit. Nobilitati vero & Civibus omnia ſua jura & privilegia reſtituta & cõfirmata ſunt, prout in litteris apud D. Davidem Chy- *Vrbes.* træum videre licet. Dividitur autem Livonia in tres partes locis & linguis diſtinctas, videlicet in *Eſtiam, Letteam* & *Curlandiam*. *Eſtiorum* provinciæ ſunt, *Harria*, cujus Metropolis eſt *Revalia* Aquilonem verſus ad mare Balthicum ſita, nihilo Riga inferior, a Voldemaro condita & portu celebris. Cives jus habent Lubecenſe, monetamque cudunt quadrangularẽ. *Viria* in qua *Weiſenburg*, *Tolsburg*, *Borcholm* Epiſcopi Revalienſis ſedes. *Allantakia*, ubi *Nerva* ad fluvium ejuſdem nominis, habetque ex adverſo arcem Moſchorum *Ivanowgorod*. Fluvius hic Livoniam a Moſchorum ditione dirimit, & *Nyſchlot*. *Odenpoa*, in qua *Derpt* ſive *Topatum*, urbs Epiſcopalis & mediterranea *Wernebec*, *Helmede*, & *Ringen*. *Iervia*, ubi *Wittenſteyn*, *Lais*, *Overpolen*, *Villen*. *Wichia*, ubi *Abſeel*, *Leal*, *Lode*, & *Parnovia*. Iſtis adjacent Inſulæ *Oſilia*, *Dageden*, *Mona*, *Wormſe*, *Vrangen*, & *Kien*, & aliç plures, in quibus partim Eſtica, partim Suevica lingua utuntur. *Lettorum* urbes ſunt, *Riga*, *Kokenhuſen*, *Wenden*, *Wolmar* & tota Diœceſis Rigenſis. *Riga* Primaria totius Livoniæ Civitas eſt ad Duinam, qua ſe in ſinum Venedicum exonerat. Colonia hçc Bremenſium eſt, muro fortiſſimo, propugnaculis, turribus, & bellicis tormentis contra omnem vim inſtructa, foſſis inſuper duplicibus & acutis ſtipitibus munita. Arcem habet inſtructiſſimam, in qua olim Magiſtri Livoniæ (Ordinis fratrum Teutonicorum) ſedem habuerunt: eam ante paucos annos Gothardus Ketlerus, de quo ſupra, Regis Poloniæ feudalis nomine regio adminiſtravit; ſed in civitatem ipſam nihil uſurpavit juris. Adminiſtratorem enim ſive Capitaneum aliquem Cives libertatis adſertores ſtrenui non patiuntur, tributa ſolum Regi Poloniæ & obedientiam fideliter præſtant, in cæteris jus municipale habentes. Prçterea forum hic eſt omnium fere mercium Septemtrionalium, picis, lini, ceræ, canabis, lignorum, aliarumque rerum iſtiuſmodi. Livi vero dicti ſunt, qui tractum littoralem a Riga & oſtio Duinæ verſus Salin & Parnoviam flu. incolųerunt. *Curlandiæ* oppida & arces ſunt, *Goldingen*, *Camda*, *Winda*, quæ Polonis dicitur *Kies*, nobis *Wenden*, celebris jam olim ob aulam magiſtri ordinis Teutonici, in qua etiam Comitia celebrari ſolita: nunc Polonicis præſidijs obſeſſa eſt; *Durben*, *Srunda*, *Grubin*, *Pilten*, *Amboten*, & *Haſenpot*: *Semigalliæ*, *Mitovia*, ſedes aulæ Ducum Curlandiæ, *Selburg*, *Bauſchenburg*, *Doblen*, & *Dalem*, urbes ſunt. Semigalliam vero & Curlandiam a Littorum populis & reliqua Livonia, fluvius Duna diſterminat. Etſi autem Livonia uti dictum eſt, nunc Regi Poloniç ſubjecta eſt, & Moſchus *Lacus.* tamen & Rex Sueciç & alij multas arces & civitates in eo occuparunt & adhuc tenent, quiſque ſibi viciniores, nempe quas Polonus ſe reſtiturũ ſuo corpori juravit. In Livonia permulti ſunt Lacus, inſignior eſt *Beibus*, qui in longitudinẽ ad xlv milliaria Italica porrigitur, atq; vario Piſciũ genere abundat. Fluvij ſunt *Duina*, *Winda*, & *Beca*, ac nonnulli *Flumina.* alij. *Duna* ſive *Duina* Ptolemçi, *Rubo* Peucero, ex Ruſſia longiſſimo tractu per Lithuaniã & Livoniã manans duobus

 infra

LI VONIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Finlandię pars
Alan dicę insulę
Suetiæ pars
Stockholm
Finnicus Sinus
Sinus Liuonię magnus
Gotland
Wisby
Osel
Dach: den
Mone
Rune
Harnland
Wirland
Allantakia
Ierven
Esten
Wikke
Reuel
Narua
Pernaw
Fellin
Derpt
Odenpoa
Peibas lacus
Moscouię pars
Pleskouia
Plescow
Lieffland
Lettland
Riga
Wenden
Dunemund
Curland
Windaw
Goldingen
Semigallen
Mitaw
Kockenhaus
Duneburg
Polocensis Ducatus
Poloczko
Lithuaniæ pars
Samogithia
Memel
Miliaria Germanica communia.
5 10 15
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio.
Amstelodami, Sumptibus Henrici Hondij. 1627.

infra Rigam milliaribus in Sinum Livonicum & Balthicum Mare tandem infunditur. *Winda* in Balthicum itidem mare exoneratur, non longe a cujus ostio maxima est maris profunditas, ac locus periculosissimus. *Beca*, incolis *Binbeck*, uno fertur alveo in Oceanū; qui cum de præruptis scopulis prçcipiti lapsu ruat, idem vicinioribus accidit, quod usu venire habitantibus ad Nili cataractas accepimus (inquit Leunclavius) uti nimirum paullatim surdescant. Regio sine montibus, nemorosa ac sylvis in immensum densa. Atque hic Hercyniæ ingentia brachia. Ad ostium Duvinæ mari proximum est *Duvamunta*, arx inexpugnabilis, duobus a Riga milliaribus, præsidijs Polonicis munita; ad quam omnes naves exteræ tributum pendunt. Est & medio intervallo *Blokans*, præsidium regium, ad quod naves iterū excutiuntur. Est & *Felinum* arx munitissima & civitas in Estlandiç Ducatu; quam stipendarij milites Germani una cum ultimo Livoniæ magistro Gulielmo Furstenbergo memorabili & detestanda perfidia, Moschorū Duci prodiderunt: qui Magistrum captum in vinculis detinuit ad mortem usque, civitatemque totam exussit. Ex eo tempore Felinum cum toto Palatinatu vicino Moschorū Regi paruit, Livonia vero Magistris caruit. *Ternestum* etiam, quod alij *Taurum* vocant, arx quondam munitissima fuit: eam antea Moschis captam Lithuani Duce Nicolao Radziwilo Palatino Vilnensi cuniculis actis & supposito pulvere nitrato totam dissiparunt, anno CIↃ IↃ LXI, & aliç. Episcopatus in Livonia sunt quinque, e quibus Rigensis dignitate pollet. Reliqui sunt *Derpt, Revel, Oesel, Gerlandi*. Cæterum in Livonia permulti adhuc gentilium ritu vivunt, vera Dei cognitione destituti: alij solem adorant, alij lapidem, sunt etiam qui serpentes & dumeta. Die Georgij sacrificium facere solent, ut & Borussi, Samogitæ & Ruteni, *Pergrubio*, qui florum, plantarum, omniumque germinum Deus creditus. Huic sacrificant hoc modo. Sacrificulus, quem *Vurscayten* appellant, tenet dextra obdam cervisiæ plenam, invocatoque Dæmonij nomine, decantat illius laudes: Tu, inquit, abigis hyemem, tu reducis amœnitatem veris: per te agri & horti virent, per te nemora & sylvæ frondent. Hac cantilena finita, dentibus apprehendens obdam ebibit cervisiam nulla adhibita manu: ipsamque obdam ita mordicus epotam, retro supra caput jacit: quæ cum e terra sublata iterumque impleta est, omnes quotquot adsunt, ex ea bibunt ordine, atque in laudem Pergrubij hymnum canunt. Postea epulantur toto die, chores ducunt. Multi quoque ex Gentibus supra nominatis adhuc singulari veneratione colunt *Putscatum*, qui sacris arboribus & lucis præest. Is sub arbore sambuco domicilium habere creditur. Huic passim homines superstitiosi litant pane, cerevisia, alijsque cibis sub arbore sambuco positis, Putscatum precantes, ut *Marcoppolum* magnatum & nobilium Deum placatum efficiat. Colunt etiam Spiritus quosdam visibiles lingua Rutenica, *Cultky* dictos: hos credunt habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum, nutriuntq; eos laute omni ciborum genere, eo quod afferre soleant nutritoribus suis frumentum ex alienis horreis furto ablatum. Mortuum aliquem terrç mandaturi, genialiter circum cadaver epulantur, defunctumque invitant ab bibendum, cottabo etiam super infuso. Postea deponunt in sepulchrū adduntque ei securim, cibum, potum, & nummulos aliquot pro viatico: inclamantque, abi in alium orbem, Teutonibus imperaturus, quemadmodum tibi tuisque imperarunt. Sub Frederico Imperatore Christianam fidem primum admisere. Meinardus autem vir (ut ajunt) religiosus, Livoniam primus adijt, cum mercatoribus, anno ducentesimo supra Millesimum, ibique aliquamdiu commoratus in casula quam sibi exstruxerat, sermonem incolarum didicit, eosque Christianæ religionis mysteria docere instituit, Basilicam erexit, & Episcopus Livoniensis ab Archiepiscopo Bremensi factus est. Successit illi Bertoldus quidam Cisterciensium Abbas, qui se una cum Teutonibus contra Paganos armavit, & in prælio ab ijs confossus est. Tertius Episcopus fuit Albertus qui Rigam muro cinxit. Tanta initio simplicitate vivebant, ut expresso favis melle ceram abijcerent, nullum ejus usum in rebus humanis rati: postea tamen docti ab exteris, pretium ei addiderunt. Labori apud eos operam dare vitio datur. Mulieres in regione natæ, magnam præ se ferunt pompam, alias aliunde adventantes comtemptui habentes. Nolunt mulieres sed dominæ appellari, ac nullo labore muliebri occupatæ: rhedis hyeme & navibus æstate circūvagantur. Genti potus est medo, cerevisia, & vinum, quo non nisi importato & exotico ditiores utuntur, videlicet Rhenensi. Fœminæ pulchritudinem corporis dehonestant larva vestimentorum. Merces quæ ex Livonia in Germaniam aliasque regiones devehuntur, sunt cera, mella, cineres, pix arida & liquida, quam *Teer* vocamus, linum, variæ ferinæ pelles, & coria. Item illud frumenti genus, quod secale Latini, nos *Rogghe* appellamus magna copia quotannis hinc ad nos adfertur. Veniunt ad urbem Rigensem ex multis nationibus mercatores, nempe Moscovitæ, Turcæ, Hispani, Angli, Scoti, Sueci & Germani, ut ibi commercia exerceant. His autem de Livonia expositis, rem me Lectoribus non ingratam facturum puto: si nonnulla de Lycaonibus qui hic frequentes esse feruntur coronidis vice subjecero. Scriptores qui fide digni videri volunt, inter quos Olaus Magnus, Homines quosdam in hoc tractu quotannis in Lupos converti affirmant. Ejus autem verba non gravabor hic apponere, ut narrationis inauditç novitate animos legetium nonnihil recreem, levando tædium: ita autem scribit lib. XVIII cap. XLV. *In Prussia, Livonia atque Lithuania, quamvis Luporum rapacitatem per totum pene annum incolæ haud exiguo cum damno experiuntur, quia eorum pecora ingenti multitudine passim in sylvis, dummodo, exiguo intervallo a grege aberrant, dilaniantur, ac consumuntur: tamen hoc dispendium non adeo magnū ab illis reputatur quam quod ab hominibus in lupos conversis sustinere coguntur. In festo enim Nativitatis Christi sub noctem, statuto in loco, quem inter se determinatum habent, tanta luporum ex hominibus diversis in locus habitantibus conversorum copia congregatur, quæ postea eadem nocte mira ferocia cum in genus humanum, tum in cætera animalia, quæ feram naturā non habent, sævit, ut majus detrimentum ab his, istius regionis inhabitatores, quam a veris & naturalibus lupis accipiant. Nā uti compertum habetur, ædificia hominum in sylvis existentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipsasque fores effringere conantur, quo tam homines, quam reliqua animantia ibidem manentia consumant. Cellaria cervisiarum ingrediuntur, aliquot cervisiæ, aut medonis tonnas epotant, ipsaque vasa vacua in medio cellarij unum super aliud elevando collocant: in quo a nativis ac genuinis lupis discrepant.* Et paullò post: *Intra Lithuaniam, Samogithiam, ac Curoniam est paries quidam ex quodam castello diruto reliquus, ad hunc certo anni tempore aliquot millia eorum conveniunt, ac unius cujusque agilitatem in saltando explorant: qui hunc parietem transilire nequiverint, uti pinguioribus fere evenit, flagellis ab eorum Præfectis cæduntur. Denique constanter asseritur, inter hanc multitudinem etiam istius terræ Magnates, atque ex prima nobilitate viros versari.* Hactenus ille. Quomodo autem ad eam vesaniam, ac metamorphosin terribilem quam deinde statis temporibus negligere haud possunt, plerumque perveniant, sequenti capite docet idem Olaus, sicuti XLVII aliquot in Lupos conversorum exempla recenset. Nos tamen cum Plinio, quemadmodum & in Hibernia supra diximus, fabulosa hæc existimamus, nisi forte illa exuberantis atræ bilis malitia, Lycanthropia Medicis dicta, corripiantur, quæ ejusmodi phantasmata ciet, ut sese in Lupos transformatos opinentur. Sed de Lycaonibus istis ac de ipsa Livonia hæc sufficiant, ad Russiam pergimus.

Sylvæ. *Opera publica.* *Ritus & mores.* *Vestitus.* *Mercimonia.*

R*VSSIA* quæ etiam *Roxolania* dicitur; gemina eſt, *Nigra & Alba*. Illa Poloniæ conter- *Regio.*
mina eſt, hæc Moſcoviæ pars. Porro *Moſcovia* a Moſcho amne haud dubie ſic dicta, *Nomina.*
qui & regiæ urbi, quam interfluit, ſuum quoque nomen indidit. Porro Moſcoviæ im- *Etymon.*
perium longe lateque extenditur, ac mari glaciali a Septemtrione terminatur, ab O- *Moſcoviæ.*
riente Tartaros, a Meridie Turcas & Polonos, ab Occidente vero Livones & Sueciæ *Situs.*
Regem, vicinos habet. Quo omni tractu amplæ ditiones continentur; itaque Mo-
ſcoviæ Dux hoc titulo fere utitur: *Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia Imperator ac Domi-
nator totius Ruſsiæ, nec non magnus Dux Volodimeriæ, Moſcoviæ, Novogrodiæ, Pleſchoviæ, Smo-
lentiæ Iſſeriæ, Iugeriæ, Permniæ, Vetchæ, Bolgariæ*, &c. *Dominator & magnus Princeps Novogro-
diæ, inferioris terræ, Cernigoviæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rezeviæ, Beſchiæ, Roſtoviæ, Iaroſlaviæ, Belo-* *Cæli quali-*
zeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæque, &c. Immoderata in Moſcovia & aſpera aëris tēperies, *tas &*
adeo tamen ſalubris, ut ibi ultra Tanais fontes Septemtrionē & Orientē verſus nulla unquā peſtis ſæviat, etſi morbum *Soli fertili-*
haud diſſimilem habeant quem *Calorem* vocant, qui inteſtina & caput adeo infeſtat, ut paucis diebus pereant. Regio *tas.*
in univerſum neque vitem neque oleam neque paullo ſuavioris pomi frugiferam arborem præter melopepones & ce-
raſa producit: quum teneriora quæque gelidiſſimis Boreæ flatibus exurantur: campi tamen tritici, ſiliginis, milij,
panicique & omnis generis leguminū ſegetes ferunt, ſed certiſſima meſſis in cera & melle conſiſtit. Regio enim om-
nis fœcundiſſimis apibus plena eſt, quæ non in manufactis agreſtium alvearibus, ſed in ipſis arborū cavis probatiſſima
mella conficiunt. Hinc per ſylvas & opaciſſimos ſaltus magna apum examina de ramis arborum pendentia uvarum
inſtar videre licet. Reperiuntur ſæpe favorum ingentes maſſæ arboribus conditæ, veteraque mella deſerta ab apibus,
quum ſingulas arbores agricolis ſcrutari & evacuare moleſtum ſit. Iovius in libello quem ſcripſit de Legatione Mo-
ſcovitarum, refert, Demetrium Legatum narrare ſolitum cum multo omnium riſu; agricolam quemdam quærendi
mellis cauſa in prægrandem cavam arborem ſuperne deſilijſſe, eumque profunde mellis gurgite pectore tenus fu-
iſſe hauſtum, ac biduo vitam ſolo melle ſuſtinuiſſe, quum vox opem implorantis in ea ſylvarum ſolitudine ad viato-
rum aures penetrare nequiviſſet. Ad extremum vero deſperata ſalute mirabili caſu ingentis urſæ beneficio, inde
extractum evaſiſſe, cum forte ejus beluæ ad edenda mella more humano ſe demittentis, averſos renes manibus com-
prehendiſſet, & eam ſubito timore exterritam ad exſiliendum tum tractu ipſo, tum multo clamore concitaſſet. Lini
& canabis Regio fertiliſſima eſt. Nulla auri argentive vel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos vena, ſectu-
rave reperitur, nullumque eſt tota regione vel gemmarum vel pretioſi lapilli veſtigium. Sylva hic Hercynia imma- *Animaliū*
nibus feris pleniſſima. Ea in parte quæ vergit ad Pruſſiam vri ingentes & ferociſſimi taurorum ſpecie reperiuntur, *varietas.*
quos biſontes vocant. Itemque alces cervina effigie, & cum carnea proboſcide altiſque cruribus, & nullo ſuffragi-
num flexu, *Iozzi* a Moſcovitis, a Germanis vero *Helenes* appellati. Præterea urſi inuſitatæ magnitudinis, & prægran-
des Lupi atro colore formidabiles. Venatio atque etiam avium captura nuſquam gentium felicior. Nam venaticis ca-
nibus & plagis omni generis feras capiunt, & aſturibus atque falconibus, quos mirificos Regio Pecerra præbet, non
modo phaſianos & anates, ſed cygnos & grues conſectantur. Capitur quoque avis ſubnigra, puniceis ſupercilijs, ma-
gnitudine Anſeris, quæ pulparum ſapore Phaſianorum ſuperat dignitatem, Moſcovitica lingua *Tetrao* nuncupata,
quæ Plinio Erythratao vocatur. Cæterum *Ruſsiæ* ſeu *Moſcoviæ* regiones ampliſſimæ ſunt. Ejus omnia, civitates, op-
pida, arces, pagi, ſilvæ, agri, lacus, flumina, unius Principis, quem incolæ magnum *Czar*, id eſt Regem ſeu Impera-
torem vocant, imperio & nutui ſubſunt, & quidquid ſingula commodi ferunt, in unius Principis fiſcum congerunt.
Duces ac Comites, qui dominium utile in bonis feudalibus liberum poſſideant, & ad hæredes eadem tranſmittant
nulli ſunt. Addicit quidem pagos & agros nonnullis, ſed ruſticorum operibus nihilominus utitur, & rurſus cum libet
adimit: adeo ut abſolutum in ſubditos omnium rerum imperium habeat, & viciſſim tanquam Deus a ſubditis cola-
tur; eique obedientia omnibus in rebus, abſque ulla recuſatione præſtetur. Caput totius regni & Metropolis eſt urbs *Urbes.*
Moſcovia, vulgo *Moſchuva*, tum ſitu ſuo opportuna, qui regionis medius eſſe exiſtimatur; tum inſigni fluminum fre-
quentia celebris, & domorum amplitudine numeroque & munitiſſimę arcis robore. Oblongo enim ædificiorum tra-
ctu ſecundum Moſchi fluminis ripam ad ſpatium quinque milliarium extenditur. Domus in univerſum ſunt ligneæ,
diſtinctæ in triclinia, coquinas & cubilia, numerus earum eſt ſupra 41500. Hæ fere omnes & ad uſum olerum, & ad
voluptatem privatos habent hortos. Singulæ regiones ſingula habent ſacella, ſed conſpicuo in loco eſt templum B.
Virgini dicatum, nobili ſtructura & amplitudine. Arces præterea duas habet, quarum una *Kitaigorod* altera *Bolſigorod*
appellatur, quas hinc Moſchus, illinc Neglinna alluunt. Porro in univerſa hac Ruſſiæ parte ſunt plures alij tractus.
Volodimiria Ducatus, cujus titulum magnus Dux ſibi vendicat, nomen habet ab urbe primaria, fuitque ad Joannis uſ-
que tempora, qui filius Danielis fuit, perpetua Ducum Moſcoviæ ſedes: diſtat ad Ortum Solis ducentis amplius mil-
liaribus a Moſcha: ſita eſt in ripis Cleſmæ amnis, qui in Volgam evolvitur. Provinciæ autem hujus ager adeo ferti-
lis eſt, ut ex uno tritici modio ſæpe viginti modij proveniant. *Novogrodia* inferior illi paſtione, agrorum fœcunditate
nihilo cedit. Urbem habet ligneam, dictam communi cum univerſo Ducatu nomine *Novogrod*, ſitam ad Volgæ &
Occæ confluentes. Hæc ſummam ſemper obtinuit dignitatem propter incredibilem ædificiorum numerum, latiſſi-
mique & piſcoſi lacus opportunitatem, & vetuſtiſſimi ac venerabilis apud illam gentem templi famam, quod ante
quingentos pene annos Byzantiorum Cæſarum æmulatione, S. Sophiæ dicatum fuit. Arx hoc loco memorabilis,
ſummis impenſis a Baſilio Duce ex lapide in ſcopulo exſtructa. Diſtat omnino urbs a Moſcovia c milliaribus Poloni-
cis, ad Rigam vero proximum littoris portum, paullo minus quingentorum milliarium iter eſt. *Rheſan* Provincia eſt
inter Occam fluvium & Tanaim, tritici, mellis, piſcium, avium fertiliſſima: urbes habet ligneas, *Rhezan* ad ripam
Occæ ſitam, & *Confiram* & *Collugam* & *Tullam*. juxta quam Tanais fontes conſpiciuntur. *Worotinenſis* Ducatus tribus
a Colluga milliaribus civitatem habet & caſtrum ejuſdem nominis. *Severia*, Ducatus eſt ingens & rebus omnibus
adfluens; vaſtos habet & deſertos campos: oppida complura, inter quæ præcipua hæc ſunt, *Starodub*, *Novogrod*, *Si-
verski*, & *Czervigow*. Silvę hermellis, aſpreolis, & martibus abundant: mellis quoque copiam ingentem ex apibus
ſubminiſtrant. Regionem præterlabitur fluvius Sera qui in Deſnam influit. Gens propter aſſidua cum Tartaris bella,
armis adſueta eſt & manu prompta. *Smolenski* Ducatus ad Boryſthenem ſitus urbem habet cognominem, quam par-
te una Boryſthenes alluit, parte altera cingunt altę foſſarum indagines acutis ſtipitibus armatę. Sunt & Ducatus
Provincięque *Moſaiskia, Ruſchovia, Tuverda, Pleſcovia, Volzka, Corella, Biolizero, Wolochda, Vſtyng, Iaroſlavia, Roſtouu, Du-
vina, Suſdali, Wiathka, Permia, Iugra, Petzora, & Novogardia magna*, quam illi vocant *Nowogrod Wielki* in qua urbs ejuſ-
dem nominis ampliſſima, ipſam Romam magnitudine ſuperans. *Pezora* nomen habet a fluvio quem utrimque mon-
tes & invię rupes muniunt, dicunturque Cingulum vel zona terrę. Sunt & alię regiones Magno Duci vectigales ad

ſeptem-

RVSSIA cum confinijs.
Septentrio
MYRMANSKOI MORE hoc est Noruegicum et Danicum mare quia Noruegos et Danos Russi Mowrmans vocant
OCEANUS SEPTENTRIONALIS
OCEANUS TARTARICUS olim SCYTHICUS
NOVA ZEMBLA
PETZORKE MARE
RVSSIA
TARTARIAE PARS
ASIAE PARS
GERMANIAE PARS
BALTHICVM
Pontus Euxinus nunc Mare Maggiore
Meridies
Occidens
Oriens
Miliaria Germanica Communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
RVSSIAE PARS Amplificata

septemtrionem longo tractu terrarum porrectę, ut *Obdora*, in qua est idolum *Slata Baba*, hoc est aurea anus, *Condora*, *Culmoria* & *Lappia*. Sunt in Moscovia multi & magni lacus, *Ilmen* Ruthenis *Ilmer*, supra Novogardiam, longitudinem habet XII. milliar. Germ. latitud. octo. *Ladoga* Longus est C, latus lx milliaria. Lacus albus incolis *Bieloyeserro*, longus XII milliar. latus totidem, fluvios recipit ccc lx, Flumina etiam ampla & multa sunt: *Borysthenes*. vulgo *Nieper* & *Nester*, vel cum adjectione literæ *Dniester* & *Dneper* appellatur; ejus fontes Herodoto ignoti, sunt ad pagum Moscoviæ *Dnieperke* in Sylva *Vuolkonski*, unde per Lithuaniam & Russiam defluens, Smolensko Oppidum & Kioviam præterlabitur: postea circa Chmielnicco recipit Fluvium Bog, ac tandem in Euxinum Pontum exoneratur: longitudo ejus est plus quam ccc milliarium Germanicorum. *Turuntus* is Ptolemæo qui Herbersteinio est *Rubo*, incolis *Duina*. Hic haud procul a fontibus Borysthenis ortus, ad Rigam Livoniæ se in Mare Balthicum exonerat. *Rha* Ptolemæi nunc est *Volga* & *Edil*, ortum habet e lacu cognomine, qui xxv milliaribus a Moscovia abest versus Lithuaniam. Hic cornutis errans flexibus, multisque receptis fluminibus, in mare Caspium ostijs lxx influit. *Tanais* Italia *Tana*, accolis, *Dom*, a Septemtrione ruens magno impetu, Nilo opponitur. Ejus fontes Herodotus ponit in paludibus; Mela in Rhiphæis montibus, a quo non dissentit Lucanus libro III.

Lacus. *Flumina.*

> *Qua vertice Lapsus*
> *Rhiphæo Tanais diversi nomina Mundi*
> *Imposuit ripis, Asiæque & terminus idem*
> *Europæ & mediæ dirimens confinia terræ.*

Fuere qui per Mare Caspium eum labi arbitrati sunt, quos etiam sequutus est in sua periegesi Dionysius. Sed errant: nullus enim fluuius ex Mari Caspio in Mæotim paludem aut in Pontum Euxinum decurrit. Oritur autem Tanais non in Rhiphæis jugis, sed in sylvæ cujusdam ingenti lacu non longe a Tulla utbe, ex quo etiam lacu *Scat* amnis in Occidentem fluens nascitur. *Occa* fluvij caput est in Provincia Mnesech, is multa præterlapsus Oppida, infra Novogardiam inferiorem Volgam ingreditur. Ingentes etiam sapidissimosque pisces, & ante alios sturiones, quos siluros antiquitus fuisse putamus, *Volga* præbet, & hi quidem hyeme multa inclusi glacie recentes pluribus diebus asservantur. Aliorum vero piscium multitudinem ferme incredibilem ex fluminibus & lacubus, inprimis ex albo, quem diximus, lacu expiscantur. *Montes Rhiphæos*, de quibus Plin. lib. IV cap. XII. Mela etiam lib. III. Baro ab Herberstein in sua Moscovia scribit, in sola Moscovia videri, qui, quia perpetuis nivibus & glacie rigent, transiri facile non possint. Ac sortiri alibi alia nomina, tametsi communi & vulgari nomine Cingulum mundi dicantur, decemque & septem in ascendendo dies consumi porro memorat, neque tamen montis verticem qui *Stolp*, hoc est columna nuncupatur, eo dierum numero posse superari. Hercynia sylva magnam Moscoviæ partem occupat, ipsaque passim positis ubique ædificijs incolitur, jamque longo labore hominum rarior facta, non eam sicuti plerique existimant, horridam densissimorum nemorum impenetrabiliumque saltuum faciem ostendit. Cæterum ea immanibus feris refertissima per Moscoviam perpetuo tractu inter Ortum solis & Boream ad Scythicum Oceanũ excurrere traditur, ita ut spem hominum ejus finem curiose scrutantium, infinita magnitudine sua semper eluserit. Habet Moscovia templa innumera & sumptuosa, ac monasteria valde multa. Gubernationis negotia & justitiæ administrationem Dux, per duodecim Consiliarios assidue in aula præsentes obit. In hos præfecturæ arcium in toto Moschi imperio distributæ sunt: qui literas & libellos supplices Principi inscriptos accipiunt, ejusdemque nomine respondent. Princeps enim ipse nullas epistolas accipit, nec ullis ad subditos suos, vel alios etiam Principes fere literis manu sua subscribit.

Montes. *Sylvæ.* *Ratio administrandi.* *Senatores.*

Episcopi ex Monachis quorum Monasteria frequentissima in Moschi imperio, omnia tamen ejusdem uestitus & ordinis, (cujus D. Basilium autorem referunt) velut sanctioris vitæ hominibus, deliguntur, & sunt in universo Moschorum imperio undecim, quos *Vladiccas* illi, id est, œconomos & dispensatores sua lingua nominant. Sacerdotes vero seu Presbyteros *Poppos* & *Archipoppos*. Horum Metropolita (qui a Constantinopolitano Patriarcha olim confirmabatur, nunc a solo magno Duce delectus per duos aut tres Episcopos consecratur, ac cum libet Principi removetur) Mosquæ sedem habet. Huic Metropolitæ subjecti duo sunt Archiepiscopi, alter Novogardiæ magnę ad Lowtan flu. alter Rostovij. Reliquorum octo Episcoporum sedes sunt *Smolenka* in finibus Lithuaniæ, *Casanum* ad Volgam, *Tweria* quod Volgæ adjacet, *Bezan*, *Susdalia*, *Wologda*, *Columna*, *Cortiza* ad Mosquam. Hi diœceses suas raro aut nunquam ipsi invisunt, ne quam conspirationis cum subditis suspitionem Principi præbeant, sed in Monasterijs ἡγυμένυς seu præpositos, & in oppidis quibusdam Lavos, vitam sacerdotum observantes, habent. Nec Academiæ vel collegia in toto Moschi imperio ulla existunt. Religio Moscovitis Græca: quam anno Domini cc ıɔ lxxxv II admiserunt. Itaque SP. Sanctum tertiam Sanctæ Trinitatis personam a solo Patre procedere arbitrantur. Sacramentum Eucharistiæ celebrant pane fermentato, calicis usum universo populo concedunt. Nullis sacerdotum suffragijs, nullaque propinquorum aut amicorum pietate juvari mortuorum manes putant, fabulosumque credunt Purgatorij locum. Libros sacros suo idiomate legunt, eorumque usum populo non denegant. Ambrosium, Augustinum, Hieronymum atque Gregorium in linguam Illyricam traductos habent; ex his, aut etiam ex Chrysostomo, Basilio, Nazianzeno homilias publice pro concione sacerdotes legunt; neque enim oratores cucullatos, (verba sunt Iovi) qui advocato populo concionari & ambitiose nimis atque subtiliter de divinis disserere soliti sint, admittere fas putant, quoniam rudes imperitorum animos simplici potius doctrina, quam altissimis arcanorum interpretationibus disputationibusque ad sanctiorum morum frugem evadere arbitrantur. Matrimonium contrahunt, bigamiam concedunt, sed vix legitimum matrimonium esse putant, divortia admittunt. Adulterium non appellant, nisi quis alterius uxorem habuerit. Mulierum conditio miserrima est. Nullam enim honestam credunt, nisi domi conclusa vivat, adeoque custodiatur, ut nusquam prodeat. Gens astuta & fallax, magis servitute quam libertate gaudens. Omnes se Principis servos fatentur. Iuventus omnis varijs ludis, sed militiæ proximis se exercet, in stadio cursu contendit, in palæstra colluctatur, pernicitati equorum studet, omnibusque præmia, & præsertim Sagittariorum peritissimis proponuntur. In universum Moscovitæ statura sunt mediocri, sed quadrata & valde torosa, cæsij omnibus oculi, prolixæ barbæ, crura brevia, & ventres extenti. Domi opipare potius quam laute vivunt; namque omnium fere cibariorum genere, quæ vel a luxuriosissimis desiderari possunt mensæ eorum & parvo quidem pretio passim instruuntur. Gallinæ siquidem, & anates singulis sæpe argenteolis tenuibus nummis veneunt. Venatione & aucupio uti apud nos nobiliora obsonia, parantur. Vino nativo penitus carent: itaque utuntur aduectitio, sed in festis convivijs duntaxat, aut in medicinæ usu, aut in principalis magnificentiæ ostentatione: populus medonem bibit ex melle lupulisque decoctum, qui picatis vasis conservatus ex antiquitate nobilitatem assequitur. Habent & cerevisiam, quam æstate injectis glaciei crustis infrigidant. Tunicas oblongas, sine plicis, manicis strictioribus Hungarorum fere more gestant: ocreas fere rubeas easque breviores, ut quæ genua non attingant, soleasque ferreis claviculis munitas habent: ventrem nequaquam sed fœmara cingunt, atque adeo pubetenus, quo magis promineat venter, cingulum demittunt. Nobile linum, & canabim in restes multaque boum tergora & massas ceræ ingentes, Moscovitæ in omnem Europæ partem mittunt: nec non pelles nobiles ac pretiosissimas, quibus regio abundat.

Ritus & mores. *Victus.* *Vestitus.* *Mercimonia.*

LITHVANIA DVCATVS.

Samogitia, Russia, & Volhinia.

A Lituo *Lithuaniam*, id est cornu & tuba venatorum, eo quod regio illa frequentes venationes excerceat appellari voluerunt. Quam sententiam Mathias a Michou rejiciens, aliam de Lithuaniæ Etymo sententiam ponit: tradens quosdam Italicos ob Romanorum dissensiones deserta Italia Lithuaniam ingressos, Regionem Italiam, gentem Italos dixisse, eam vero per Pastores Litaliam & gentem Litalos, litera præposita cœpisse nuncupari: Ruthenos autem & Polonos eorum vicinos majore immutatione facta, usque in hodiernum diem regionem Lithuaniam, gentes vero Lithuanos appellare. *Regio unde dicta.* Regio amplissima est, Moscoviæ proxima, habetque ad Ortum illam partem Russiæ quæ magno Duci Moscoviæ paret: ab Occasu Podlassiam, Masoviam, Poloniam, & aliquantum deflectens ad Septemtrionem Borussiæ fit contermina: respicit vero a Septemtrione Livoniam & Samogitiam: a Meridie Podoliam & Volhiniam. *Situs.* Cælum hic inclemẽs, hyems asperior. Multum cerę ac mellis quod sylvestres in sylvis apes conficiunt, atque etiam picis: frumentum quoque abunde prębet hæc regio; seges vero raro ad maturitatem pervenit. *Soli qualitas.* Vino non nisi importato utitur & exotico, ejus enim proventu caret, ut sale, quod ex Britannia venale accipit. *Soli fertilitas.* Animalia omnis generis, sed parva producit: in sylvis etiam quibus regio operta est, vrsi, alces, bisontes, equi silvestres, onagri, cervi, damæ, capreæ, apri, vrsi, martes, & reliqua genera ferarum magno numero stabulantur. Et ut avium & imprimis ficedularum copiam taceam: est in Lithuania & Moscovia Animal voracissimum *Rossomaka* dictum, magnitudine canem, facie felem, corpore & cauda vulpem referens, colore nigrum. *Animaliũ varietas.* Cadaveribus vescitur, inventoque cadavere, adeo se ingurgitat, ut extẽdatur & infletur in morem tympani: atque ijs quę voravit idẽtidem egestis non prius vorare desinit quam totum cadaver absumpserit. *Majorũ Imperium* Fuit gens Lithuanorum annis superioribus adeo obscura & contempta apud Ruthenos, ut Principes Kiovienses ab ea sola perizomata & subera ob egestatem & soli sterilitatem in signum subjectionis exigerent, donec *Vithenes* Dux Lithuanorum rebellionem contra Ruthenos inducens, & seipsum Ducem inter populares cõstituens, astu Principes Russię aggressus conflixit, sensimque adeo crevit viribus, ut jugo Principibus Russię iniecto, eos adegerit ad tributa pendenda. Hujus posteri hostilibus & subitis incursionibus finitimas gentes invadebant & diripiebant: donec Cruciferi Teutonici ordinis eos debellare & opprimere cœperunt, tamdiu donec ad Olgerdum & Ceystutũ duces Lithuaniæ successive pervenerũt. Post vero *Iaggello* Dux magnus Lithuanię factus est, qui postea & *Vladislaus* appellatus. Hic a Cruciferis & Christianorũ exercitibus sæpenumero pressus, Deo miserãte ad Polonos declinavit, & Christianam religionem amplexus baptismatis sacramento initiatus, ducta in matrioniũ Heduigi Regina Poloniæ, Rex Poloniæ factus est. Terram vero Lithuaniæ germano suo *Skirgelloni* tamquam supremo Duci Lithuaniæ regendam commisit. Ante iaggellonis tempora paganismus per omnem Lithuaniam vigebat, quo in regem Poloniæ adscito baptisatoque anno CIƆ CCC LXXXVI missa idololatria, sanctam Christi fidem recepit. *Urbes.* Lithuaniæ magnus Ducatus nunc in decem Palatinatus seu Provincias præcipuas est divisus, quarum Metropolis, & caput hoc tempore est *Vilna*. Indigenis *Vilenzki*, Germanis autem vulgo, *Die wilde*: quæ ad Viliæ & Vilnæ confluentes anno CIƆ CCCV a Gedemino Duce condita, nunc est sedes Palatini inter Lithuanos primi, & Episcopi Romanę obedientiæ Leopoliensi Archiepiscopo subditi & Metropolitani Russiæ: qui septem sub se Episcopos Græci ritus habet, *Polotiæ Volodomiriæ, Lucæ* in Volhinia, *Luczko, Pinseæ* ad Pripetium flu. *Kyoviæ, Premissiæ* & *Leopoli*. Est autem Vilna urbs copiosa, ampla & celeberrimi nominis, muro cincta & portis, quæ numquam clauduntur. Domus in universum sunt ligneæ, depressæ ac humiles, nec cubilibus nec coquinis, imo nec stabulis, licet jumenta & bestias complures alant, distinctæ, nec optimo etiam delectu collocatæ, certis quibusdam plateis exceptis, in quibus ab exteris nationibus, quæ commerciorum gratia, hanc urbem frequentant, lapideæ & elegantes constructæ sunt ædes, quibus Germanorum, & palatij vicus condecorantur. Regium est Vilnæ palatium, alterum admodum amplum, plena cænaculorum structura celebre. Alterum turribus in monte conspicuum, ad radices armamentarium habens, in quo machinæ bellicæ omnis generis non paucæ conspiciuntur, cum tamen in universa passim Lithuania, nulla ullius metalli sectura, venave reperiatur. Templa sunt pleraque lapidea, quædam etiam lignea. Elegans est Bernardinorum Cœnobium, secto ex lapide, venusta structura clarum. Quemadmodum & Ruthenorum aula, in qua ipsi merces suas ex Moscovia allatas distrahunt. Nulla in ampla hac urbe sunt Xenodochia, nulla paupertate afflictis assignata loca, ubi misericordiæ refocillentur operibus. Oppidani autem omnes, Magistratu tantum excepto caupones sunt, cerevisiam, medonem, aut Vinum igne eliquatum propinantes: & liberum cuique permittunt, ædes suas tuto intrare, assidere foco, & unum de quocumque liquore velit haustum gratis bibere ac deinde exire. Verum ultra si bibat, si prandium aut cœnam cum hospite sumat, tum pretium quoque solvat necesse est, sed perexiguum. Secundus Palatinatus est *Trocensis*, cujus Oppida sunt *Grodna* ad Cronium flu. ubi Stephanus Rex Poloniæ obijt. *Launa* ad Croni & Viliæ confluentes *Kowno, Lidna*, & *Vpita*. Tertius Palatinatus est *Minscensis*, ibi *Minsco* civitas & arx, *Keidanou, Radaskou, Borissou, Lohoisco, Swisloczʒ Bodrousko* & *Odruczko*. Quartus Palatinatus est *Novogrodensis*, in quo *Novogrodeck* Civitas ampla & lignea, *Slonim, Wolkovuska*, & alia Oppida complura. Quintus Palatinatus est *Brestiensis* a Brestia civitate ampla & lignea sic denominatus, & in hoc civitas *Pinsko*. Sextus palatinatus est *Volhiniæ* in qua *Luca* Episcopi sedes, *Volodimiria, Cremenesia*. Septimus Palatinatus est *Kioviæ*, quæ urbs quondam amplissima & vetustissima, ut ruinæ quæ ad sex milliaria se extendunt, facile indicant, fuit & ad Borysthenem sita. Ibi & *Carcas, Kaniou* & *Moser* Oppida. Octavus Palatinatus est *Miecislaviensis* ad Sosam & Borysthenem in finibus Moscoviæ, ibi *Miecislavia, Dambrouna, Copyczʒ, Sklou* Comitatus, *Mohilou, Bychou, Reczycza, Strisin* Oppida cum arcibus sita sunt. Nonus Palatinatus est *Vitebsiensis* in quo *Vitebsko* civitas ad Dunam fluvium sita, & *Orsha* ad Borysthenem. Decimus Palatinatus est *Polocensis*, qui a *Poloczko* ad Polotæ, & Dunæ confluentes iter Vitebsam & Livoniam interjecta nomen sortitur: ibi, *Disna, Drissa*, & *Druha* Oppida cum arcibus visuntur. Hisce expositis demus Lithuaniæ suos amnes. Lithuaniam a parte orientali terminant, *Oscol, Iugra*, *Flumina.*

LITHVANIA.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
LIVONIAE PARS
Semigalen
CVRLAND
Maris Baltici pars
Samotia
MAGNVS DVCATVS LITHVANIAE
POLOCENSIS DVCATVS
MOSCOVIAE
Smolenckia PARS
PRVSSIAE PARS
MAZOVIAE PARS
POLONIA
VOLHINIA
PODOLIA
RVSSIA
Riga
Wilna
Grodno
Salmutia lago
Nigra Sylua
Kiof
Milliaria Lithuanica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

minor *Tanais*, hi & plurimi alij in Tanaim defluunt. Est & in dominio Lithuanorum *Borysthenes* qui ex terra plana & palustri ortus, per Russiam delatus in Pontum Euxinum tandem exit. De illo multa Herodotus lib. IV. Habet etiam perpulchra quædã Marcellinus lib. XXII. Meminit ejus præter Straboně etiam Mela, & Solinus. Sunt & *Vilia* & *Niemen*, hic valde flexuose decurrit: navesque deferens & merces tandem in mare Prutenicum suas aquas exonerat. *Duvina*, & alij, quibus ut & lacubus & stagnis irrigua est. Omnes autem isti fluvij & lacus maximam piscium copiam *Sylvæ.* subministrant, suntque pisces optimi ac gratissimi saporis. Est præterea regio sylvis operta, quæ admodum magnæ *Senatores.* sunt, decem, aliquando quindecim milliarium. Provinciarũ autem Lithuaniæ Palatinos & Castellanos Sigismundus Augustus Poloniæ Rex in comitijs Lublinensibus in unum Reipublicæ corpus, cum Polonis univit, & certũ singulis Proceribus, Episcopis, Palatinis & Castellanis Lithuanis locum ac ordinem in Senatu Regni attribuit, ita, ut ex universo Regni Poloniæ omnibusque provincijs illi conjunctis, sint in Senatu Episcopi quindecim, Palatini triginta unus, Castellani majores triginta, minores quinquaginta, & qui officiales Regni nominãtur, Marschalci regni & curię Cancellarij ac vice Cancellarij ac Thesaurarij II: de quibus in Polonia latius. Colebant olim Lithuani Numina ignem, sylvas, aspides & serpentes: ignem qui per sacerdotem lingua ipsorum *Zincz* nuncupatum, subiectis lignis adolebatur; sylvas autem & locos sacrosanctos & habitacula deorum putabant. Aspides vero atque serpentes in singulis domibus velut Deos Penates nutriebant & venerabãtur. Solvuntur, apud Lithuanos facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atque iterum nubunt, & inter se matronæ palam concubinos habent maritorum permissu, quos connubij vocãt adjutores: contra pellicatus viris probro datur. Cum quis forte capite damnatus fuerit, de seipso jubente Domino suppliciũ sumere, suisque manibus se suspendere cogitur, quod si recusaverit, tantisper minis & ver *Victus.* beribus exagitatur, donec mortem sibi inferat. Armenta victum prębent multo lacte utentibus. Panis vulgi nigerrimus est. Ex Siligine aut Hordeo una cum furfuribus: divitum autem albissimus, ex puro Tritico pinsitur. Vini apud eos rarissimus usus, cereali poculo multi utuntur, plebeium vulgus aqua. Cerevisiam coquunt diversimode & ex varijs granis, puta frumento, siligine, hordeo, avena, milio, sed insipidam. Medone & spisso & tenui & vario modo *Mercimonia.* cocto abundant, & illo reficiuntur & inebriantur. Lithuania difficilis aditu ac quodammodo inaccessa, aquis omnia obtinentibus: hyeme commercia cum Lithuanis habiliora paludibus & stagnis alta glacie concretis, niveq; superinfusa fiunt omnia Mercatoribus pervia. Opes apud eos præcipuæ animalium pelles, Mustelinæ, vulpinæ & pretiosiores, ut ictidibus (quas Martes vocant) & Scythicis mustelis detractæ, quibus sebellinis nomẽ est. Ex his magnũ quæstum faciunt, ut ex cera, melle, cinere & pice. Omnis item roborea illa materia quæ *Wagenschot* nostratibus dicitur & ex qua in Germaniæ inferioris & Belgicę maritimis regionibus universa fere lignea opera architectonica tam publica quam privata, domorumque magna ex parte suppellex & utensilia parantur, his partibus cæditur, illincque ad nos per Balthicum & Germanicũ Mare advehitur. Sed de Lithuania satis. De Reliquis nunc paucula subjungamus.

Samogitia. Sequitur in titulo nostro *Samogitia* (quod eorum lingua terram inferiorem sonat) Russis *Samotzkasemla*: Regio Septemtrionalis & satis ampla, Lithuanię proxima, Sylvis & Fluminibus circumsepta, quinquaginta milliarium longitu- *Nomina.* dine. A Septemtrione Livoniam habet, ab Occasu Mari Balthico sive Germanico, qui Sinus Balthicus proprie nun- *Situs.* cupatur, nonnihil versus Septemtrionem reflectendo, alluitur, vicina est etiam Borussia. Abundat nobilissimo, candi- *Soli fertilitas.* dissimo ac purissimo melle, quod in omni arbore excavata invenitur. Oppidũ nullum habet, non arcẽ, nobiles in tugurijs vivunt, rustici in casis. Gens hujus regionis proceræ & puchræ staturæ, agrestis tamen & incultis moribus, par- *Mores. Victus.* co victu vivens, sitim aqua sedare solita, raro cerevisia aut medone, auri, argenti, æris, ferri, vini ante nostra tempora expers & ignara: apud hos licitum erat uni viro plures habere uxores, & patre mortuo novercam, fratreque fratriã in uxorẽ accipere. Gens præterea ad divinationes & auguria proclivis. Præcipuũ numen Samogiticũ erat ignis, quem sacrosanctum & perpetuum putabant, qui in montis altissimi jugo asidua lignorum appositione a sacrorũ sacerdote alebatur. Vladislaus autem Rex turrim in qua is consistebat, incendit, ignemque disjecit & extinxit. Succidit deinde per milites suos Polonicos Sylvas, quas tanquam sacras & Deorum habitacula Samogitæ, juxta illud poëtæ, *Habitarunt dij quoque Sylvas*, venerabantur. Anno itaque CIↃ CCC LXXXVI Christianã religionem profiteri cœperunt. Apud Samogitas item & Lithuanos nubiles puellæ multis in locis gestant tintinnabulum, quod funiculo alligatũ e cingulo dependet usque ad genua. Nec ducuntur, sed rapiuntur in matrimonium, veterum Lacedæmoniorum more a Lycurgo instituto. Rapiuntur autem non ab ipso sponso, sed a duobus sponsi cognatis. At postquam raptæ sunt, tunc primum requisito parentum consensu, matrimonium contrahitur. Cum nuptiæ jam celebrantur, sponsa ducitur ter circa focum. Deinde in sella ibi collocatur, cui insidenti pedes lavantur. Ea vero aqua, qua sponsæ lavantur pedes, consspergitur lectus nuptialis, ac tota suppellex domestica, ut & invitati. Postea sponsæos oblinitur melle, & oculi teguntur velamine, velatisque oculis ipsa ducitur ad omnes ædium fores, quas jubetur contingere ac pulsare dextro pede. Ad singulas fores circumspergitur tritico, siligine, avena, hordeo, pisis, fabis, & papavere. Is cui hoc injunctum est, cum illam circumspergit, ait nihil horum defuturum sponsæ, si Religionem pie coluerit, remque domesticam curaverit ea diligentia qua debet. His actis aufertur sponsæ velamen ab oculis, & convivium celebratur. Vesperi cum Sponsa ad lectum deducenda est, inter saltandum ei abscinduntur crines: quibus abscisis, mulieres imponunt ei sertum, niveo linteolo adornatum, quod uxoribus gestare licet, donec filium pepererint. Ad extremum introducitur in cubiculum, ubi pulsata & verberata conijcitur in lectum, sponsoque traditur. Tertium locum

Russia. Vrbs Leopolis. tenet *Russia*, quo nomine hoc loco *Russiam* Meridionalem sive *Nigram* intelligimus, cujus urbs primaria *Leopolis* Emporio & Archiepiscopali sede celebris. Districtus præter Leopoliensem sunt, *Halicensis*, *Belzensis*, *Chelmensis*, & *Præ- Volhinia.* *mistiensis*. Restat denique *Volhinia* quæ inter Lithuaniam, Podoliam, & Russiam sita, frugibus abundat propter agri *Situs. Soli fertilitas.* fertilitatem. Incolæ strenui & bellicosi sunt, Rhutenicoque idiomate moribusque & religione utuntur, qui quidem a Volga fluvio amplissimo Volgari dicti in hanc regionem venerunt, quam a suo nomine Volgariam, postea successu *Vrbes.* temporis *Vuoloniam*, seu *Volhiniam* nuncupaverunt. Regio hæc ad magnum Lithuaniæ Ducatũ pertinebat, sed nunc regno Polonię adjuncta est. Districtus habet tres, *Lucensem*, *Volodimiriensem*, & *Cremenecensem*: suntque tres civitates *Lacus. Sylvæ.* provinciales *Lenczco*, *Vuolodomiria*, & *Kyzemenec*, quę complura Oppida & munitiones subjectas habent. Lacus hic *Podolia.* & stagna plurima piscibus referta, ac sylvæ feris. Est & in hac Tabula *Podolia* sita ad Tyram fluvium qui *Nyester* di- *Situs.* citur, ab Ortu habet vastissimos campos & inhabitatos, usque ad paludem Mæotidem: regio est fertilissima, semel *Soli fertilitas.* seritur, ter metitur: pratis ita luxuriat, ut sæpe boum cornua vix e gramine appareant: ager tamen durus est, nec potest proscindi nisi sex bubus robustissimis aratro junctis. Vrbes præcipuæ sunt *Camieniec*, *Bar*, *Myedzibosz*, *Bresania &* *Vrbes.* *Braslaw*, *Bar* condita est a Bona Regina Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolani filia, Sigismundi Regis uxore. Sed de hac Tabula quæ dicta sunt hactenus, sufficiant, ad Transsylvaniam pergimus.

TRANSSYLVANIA
SIEBENBVRGEN.

DACIAE veteris *Transsylvania* pars est mediterranea, quam Ripensem Romani dixere, nomen nunc habet a sylvarum montiumque ambitu; Silva est Hercynia; mons Carpathus. Dicitur & *Septem castrensis* vulgo, nomine a voce Germanica *Siebenburgen* mutuato, ac *Erdeli* Hungaris. Terminant eam ab Occidente Pannonia, a Septemtrione Polonia, ab Austro Valachia, ab Oriente Moldavia. Est autem Transsylvania rerum omnium quæ sustentandæ hominum vitæ sunt necessariæ, feracissima. Frumenti per universam hanc regionẽ magna est ubertas: Præter experientiam quotidianam testatur id Trajani nummus in quo Ceres erecta, dextera tenens Cornu Amaltheæ, leva tabellam: cum hac epigraphe *Abundantia Daciæ*. Vinum fert præstantissimum ad Albam Iuliam, Devam, Egmedinum, Brithelbinum, Fenuscium. Mellis etiam hic tanta copia est, ut præter communem usum observatum, Incolæ peculiarem adinvenerint: ex eo enim delicatum potum conficiunt, qui etiam rerum peritis Vinum Creticum seu Malvaticum opinantibus, facile imponat. Fructuum item magna copia est, inter quos ut reliquos omittam præstantissima pruna Damascena vulgo dicta, Mala Cotonea, Cerasa dulcia, quæ cum Marosticanis Italicis conferri possunt; Melopepones vulgo Melones, præstantissimi. Herbæ etiam nobiliores passim crescunt: Rha Ponticum, Centaurium majus, Gentiana maxima flore flavo & purpureo, Rhodia radix, Absinthium Ponticum, Libanothis prima Theophrasti, Crocus, aliæque sexcentæ. Metallorum fodinæ nobiles permultæ, Auri etiam ad Sculattim, quæ Sulakna dicitur Hungaris, & ad *Rimili Dominurdz*, quod sonat Rivulum Dominorum. His locis exscinduntur glebæ Auri purissimi cujus effossi statim usus esse possit sine ulla accurata separatione. Auri hanc ubertatem testantur frequentes Romanorum nummi aurei, qui his locis sæpe effodiuntur: quorum parte altera viri est effigies cum petaso, & hac inscriptione C. CATO. parte altera Dacia forma Divæ, libellã dextera tenens cum inscriptione AVR. PVR. Argenti fodinæ sunt ad *Offera & Radna*, Cuprum ijsdem montibus effoditur quibus Aurum & Argentum. *Chalyps* ad *Cyk*, ferrum ad *Thorosco & Vaidahuniadæ*: Sulphur & Antimonium in Cupri fodinis. Salis autem fossilis tanta copia est, ut vicinis regionibus abunde subministret. Boum præterea tanta multitudo, ut etiam prægrandes singuli singulis sæpe florenis vendantur. Quid dicam de Equis, quos generosos & præstantes producit, queis per se mollis alterno crurum explicata glomeratio? Quid Avium varia genera commemorem? Aquilas, Falcones, Phasianos, Perdices, Pavones sylvestres, Gallinagines, Scolopaces Olympio, *Rusticulas* Plinio, vulgo *Sneppas* & Gallos? Quid aquatiles? Cygnos, Tardas, & Onocrotalos? Et ut ab Avibus ad Feras transeam. Habet hæc regio Saltus prægrandes & Nemora ingentia, in quibus Uri, Bubali, Alces, Cervi immanis magnitudinis, Lynces, Martes, Mures Pontici, Ursi, Damæ, & Læpores albi. Coluere hanc regionẽ jam olim variæ gentes Iazyges, quorum etiam hodie reliquiæ sunt in Hungaria: tũ *Metanastæ* etiam Plinio nominati, *& Getæ, Bastarnæ, Sarmatæ, Græci, Romani, Scythæ, Saxones, Hungari.* Romani eam sero debellarunt: Nam Trajanus Imperator victo Decebalo Dacorum Rege, primum eam in Provintiæ formam redegit, cujus rei argumento Milites Romani hos versiculos perpetuo Monumento celebres decantabant. NONNE TIBI DIXI DECEBALE? FUNESTUM EST HERCULEM LACESSERE. NON RECTE FACIS, TUA IPSE QUOD IACES MANU: SED TE UTCUMQUE CAESAR VICIT, TULIT TIBI SEMPER AUGUR AUGUSTLIS. Decebalus N. iste capta Regia, cum omnis Regio in potestatem Romani Imperij venisset, necem sibi conscivit, cujus caput tandem Romam delatum fuit. Idem Trajanus urbem Zarmizegethusam vocavit de suo nomine *Vlpiam Trajanam.* Ulpianus lib. 1. de Censibus. *In Dacia quoque Zermensium colonia a Divo Trajano deducta, juris Italici est: Zarmizigethusa quoque ejusdem juris est.* Exstat autem hic Vlpiani locus digestor. lib. 1. Tit. xv. Eam Galienus ducentos post annos amisit, exque eõ tempore humanitate sermoneque, & elegantiis Romanorum depositis, cœperunt Incolæ ferociam Barbariemque pristinam repetere, Valachorum etiam nomine adsumpto. Post Romanos Scythæ Attila duce hæc loca insedere, septemque sedes liberas sibi exstruxere. Scythis Saxones successerunt, Caroli Magni tempore, qui patria deserta hæc loca insedere, exstructis septem ad Scytharum exemplum urbibus liberis. Postremo etiam *Hungari* alios subsequuti, partim loci vicinitate allecti se Dacis miscuere: partim injuriis provocati, sub Stephano Pannoniæ rege, quem sanctum indigetant, totam istam regionem expugnavere. Ab his structa sunt etiam aliquot oppida. Pars Transsylvaniæ montosa, sero devicta est a Matthia Huniade qui Coruini cognomentum habuit posteaque a Stephano Hungariæ Rege. Mathias ille Draculam quemdam Transsylvaniæ montosæ Voivodam hominem inauditæ crudelitatis vivum cepit, & post decennij carcerem pristino loco restituit. Ferunt hunc Draculam Turcis legatis quod honorem depositis tiaris (quas *Turbant* vocamus) non præstitissent, tres clavos per diademata illa in caput usque adegisse, ut si vellent cidarim deponere non possent. Turcas plures captos palis confixit, & inter eos de more cœnavit. Aliis plantas pedum excoriavit, easque sale conspersas capris linguendas exhibuit. Transsylvania nunc in tres dividitur nationes suis inter se moribus & legibus dissidentes & distinctis terrarum locis provinciam incolentes, videlicet in *Saxones, Ciculos & Hungaros. Transsylvani Saxones*, sicut cæteræ omnes nationes Germanicæ, habent peculiarem linguæ dialectum. Vrbes & arces incolunt munitissimas, & cæteris nationibus præstant. Sedes eorum sunt septem, nempe *Zarwariensis, Zabesiensis, Millenbach, Reusmarck, Segesburgensis Schesburch* forte, *Olczna, Schenckerstul*, & *Rupensis, sed Reps* forte, quæ singulæ pagos aliquot subjectos habent. *Ciculi* Moldaviæ finitimi a Scythis oriundi suis legibus & moribus vivunt, suaque officia sorte distribuunt. Nemo apud illos ignobilis esse censetur, etiamsi manu aratrum tractet, aut caprino gregi præsit. Hi in septem sunt divisi regiones quas ipsi sedes vocant, quarum nomina sunt: *Sepsi Orbay, Kysdi, Czyk, Gyrgio, Marcus Zeek, Aranias Zeek. Hungari* & Nobiles Transsylvani passim intermixti Saxonibus cum Ciculis, propemodũ tam sermone, quam vestitu & armis cõveniunt. Omnes simul Transsylvani ad nonaginta & amplius armatorum millia suppeditant. Sunt autem in Transsylvania septem urbes celebriores locorũ intervallis distantes,

Regio & unde dicta. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium Majorũ.*

TRANSYLVANIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Russiae Pars
Carpatus nunc Cra:
Sed Marcos
Nösnerland
Com: Dobacen
Weinland
Alt landt
Sed Chyck al. Czick
Com: Gyrgio
Sepsi Com: Sic:
Sed Kys: di Sic:
Com: Seffa
Wurtz land
Land uor dem Walt
Hatzag Valis
Eisenthor mons Valkapu h:
Transalpina
Hauasalcewlde h:
Weissenburg Alba Julia
Clausenburg Colosuar h.
Hermenstat Cibinium
Corona Brassovia
Fogaras
Amstelodami Excusum apud Henricum Hondium sub insigno Atlantis
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Miliaria Germanica com:

distantes, inter quas *Cibinium* est Metropolis a Cibinio amne nomen sortita, quæ & *Hermanstat* Dicitur ab Hermanno ejus conditore; *Seben* Hungaris. Sita in planitie, nullis prope montibus impeditur, quin se in admirabilem latitudenem aperiat. Non multo minor est Vienna Austriæ: arte & natura multo est munitior: nam propter frequentes piscinas & stagna non patet exercitui ad eam aditus. Parochiam etiam Cathredalem habet. Magistratu regitur prudentissimo, cui non facile alium Prætuleris, ad quem nemo, nisi qui multis testimonijs fidem suam Reipublicæ probarit, admittitur. Pagos Regios decem, & octo tributarios habet. *Brastovia* sive *Corona* Germanis *Cronstat*, quæ & *Stephanopolis*, intra montes amoenissimos sita, moenibus, fossis & propugnaculis satis munita est. Hic Academia & Bibliotheca insignis. Habet tria Suburbia distinctis vallibus posita, quorum unum incolunt Bulgari; alterum Hungari, Saxones Agricolæ tertium. Per singulos fere vicos rivuli descendunt saluberrima Fontium scaturigine perpetui. Campos habet planissimos, longe lateque densis Montibus cinctos, Alpibusque altissimis a Valachia Transalpina dividitur; Frumento & Lino præcipue abundat, estque quasi Horreum vicinarum gentium. In hac civitate qui Reipublicæ clauum tenent, viri sunt graves & maturi, diversarumque Linguarum periti Rempub. summo studio foventes. Cives autem & belli & pacis artibus sunt instructissimi. *Bistricia Noesenstat* in amplissimæ vallis planitie sita, utrinque vitiferos colles habet. Per mediã urbem fluvius ejusdem nominis labitur ad Meridionale latus inferioris suburbij declinans, qui statim post duo milliaria Zamoso Amni, conjungitur, Fundulis imprimis abundans. *Segeswaria Schespurg* partim in edito colle, partim infra ad radices habitata. Inferior tamen ejus pars cultior existit, ob faciliorem Rerum necessariarum copiam. Fluvius idem Moenia hujus Civitatis pariter & Megiensis præterlabitur, qui paullo supra Albam Juliam in Marusium influit. *Megies Mydwisch*, in meditullio Transsylvaniæ sita ferax Vini, ac rebus alijs omnibus ad quæstum & victum pertinentibus satis referta. *Zabesius* sive *Zaaz* in planitie, ualle profundissima, aquis piscium foecundissimis munita jacet, Hanc primariam Saxonum sedem fuisse dicunt, & Coloswaria, Clausenburg, itidem in planitie suaviter admodum sita, tam murorum ambitu foris, quam ædificiorum structuris intus splendida. Eam Saxones mixti Pannonibus incolunt, qui Iudicem & Consules alternis vicibus quotannis concordibus suffragijs, nec dispari numero eligant. Hic ad Portam Portinam hoc Epigramma adscriptum conspicitur.

I. M. N.
TRAIANO PRO SALUTE IMP. ANTONINI ET M. AURELII.
CÆSA. MILITES CONSISTENTES MUNICIPIO POSVERVNT.

Est & hic *Alba Iulia* urbs vetustissima, ac sede Episcopali celebris. Hæc in colle declivi sita, circumfusa undique ad duo fere millia passuũ planitie. Ab Ortu fluvium Marusium, & ex altero latere amnem *Ompay* Hungarie vocatum, ex Alpibus descendentẽ habet. Olim *Tarmis* dicta, ac Regis Decebali Regia tempore Trajani fuit. Numerantur etiam in Transsylvania quo ad pensiones taxarum octo Parochialia Capitula præcipua, quæ simul Vniversitatem appellant. *Bistriciense* Capitulum habet Bistriciam cum XXIII. Pagis regijs. *Regnense* Capitulum *Regen* forte, habet Pagos plus quam triginta. *Barcense* Capitulum *Barzazarg* habet Coronam civitatem cum tredecim pagis regijs. *Kildense* Capitulum habet Segesburgam, & pagos quadraginta octo. Duarum sedium Capitulum complectitur civitatẽ Megiensem cum pagis triginta sex. *Cibiniensium* Capitula duo, quorum unum habet *Cibinium* & pagos viginti tres, alterum Capitulum Cibiniense, quod vocant *Surrogativa*, continet pagos circiter XXII. *Zabesiense* Capitulum habet *Zabesium* cum pagis septemdecim. Non desunt huic regioni Stagna atque Paludes, quæ piscibus præstantissimis affluunt. Fluvij navigabiles tres sunt, *Aluta*, *Morossus*, *Samus*: quorum duo priores e montibus Scythicis originem suam trahentes, hic in Thibiscum, ille vero recta in Danubium tendens, delabuntur; tertius *Samus* (*Thimes* Germanis & Hungaris) ex Alpibus, Calota dictis, Oriens, qui itidem in Tibiscum dilabitur. Sunt præterea & alij amnes ut *Chicel* major & minor, *Sabesus*, *Chrysus*, *Chrysolores*, *Strygius*, quorum tres ultimi aurea ramenta ferunt, Aurique fragmenta quandoque sesquilibralia trahunt. Pisces in ijs & supra dictis optimi ac varij reperiuntur, Accipenser nimirum magnus & parvus, Cyprinus trium generum, Salmo, Lampetra Fluviatilis & lacustris, Silurus, Mulus barbatus dictus, Murenæ genus rarum, Truta alba & nigra, Gobij squammati, ac sine squammis alijs penitus incogniti. De Lupis, Percis, Tincis, Murena vulgo dicta nihil memoro; qui Pisces in auditæ fere magnitudinis inveniuntur. Montes item sunt Valachiæ Cisalpinæ, & Moldaviæ vicini, qui Agaricum, ac Terebinthum stillant. Sylvæ frequentes, inter quas Hercynia, in quibus præter feras supra memoratas jubati boves, & Sylvestres Equi, quibus juba ad terram usque demissa. Sunt præterea in hac regione arces plurimæ, eæque munitissimæ. Inter quas primum occurrit Rubea turris arx fortissima, sita in Alpibus juxta decurrentem amnem, ubi angustus inter montes introitus patet in regionem, estque ceu propugnaculum totius terræ, ut ab illa parte nemo ingredi queat, si arcis præfectus repagula objiciat. Est & alia arx munita infra oppidum Millembach juxta Bros oppidum, ubi quoque juxta fluuium inter convalles & nivosas alpes iter est in Transsylvaniam ducens, & aliæ. Nunc sequitur ut de moribus aliquid subjungamus, qui varij sunt, a quia varijs gentibus, (ut supra vidimus) & olim occupata fuit, atque etiam hodie tenetur. Valachorũ gens est Aspera, Bonarum artium arque disciplinarum expers, Religionis Græcæ, moribus paganismum redolentibus, quum & divinaculos in pretio habeant, & per Iovem, Venerem (quam sanctam vocant) jurent, & multis alijs rebus ad Gentilium ritus accedant; quin etiam neque oppida habeant, neque domos lateritias, sed in saltibus degentes arundine duntaxat adversus injuriam coeli muniantur. Reliqua pars Transsylvaniæ; multis partibus est ut solo cultior, ita & hominibus moratior. Scytharum in Transsylvania lingua exigua dialecto ab Hungarica hodie differt; quondam tamen maximum idiomatis discrimen fuit, ut & scriptionis, quam illi Hebræorum more dextra orsi lævam vorsum exarabant. Ciculi, genus hominum ferox, & bellicosum, inter quos nullus neque nobilis neque Rusticus, omnes eodem jure censentur, Helvetiorum instar, ut supra quoque diximus. Hungarorum magno præ alijs potentia, & authoritas est. Nam & Principes, & alij fermein Regno Magistratus ex ipsis creantur. Neque tamen creatio ab ipsis solum, sed etiam ab alijs duobus Transsylvaniæ populis Saxonibus nimirum & Ciculis dependet. Horum dignitas perennis est, merumque Imperium- Et hæc hactenus de Transsylvania breviter dicta sufficiant.

Lacus. *Flumina.* *Montes.* *Sylvæ.* *Opera Publica.* *Mores.*

H I S P A N I A.

Regio. Nomina. Situs. Vnde deducta.

HISPANIA nobilis Europę regio, primaque continentis terrę pars, ab Hiſpano rege, ut notat Iuſtinus dicta eſt. Alij ſic nominatam volunt ab Hiſpali urbe nobiliſſima, quam hodie *Seviliam* appellant. Abrahamus verò Ortel. vir in paleſtra Geographica valde operoſus, quum Iberiam Aſiæ regionem olim *Paniam* a Pane, quem Iberis Dionyſius, victoria potitus præfecerat, inde verò *Spaniam* ab junioribus vocatam fuiſſe legiſſet apud Auctorem de fluminibus & montibus, fidem ſequutum Soſthenis lib. III. rerum Ibericarum, ſcriptoreſque fere omnes animadvertiſſet primos Hiſpaniæ incolas ex Iberia uſque derivare, adductus eſt, ut ab *Spania* potius illa, quam *Hiſpano* vel *Hiſpali* nomen regioni inditum, crederet. Sane *Spaniam* nominat D. Paul. Epiſt. ad Roma. cap. xv. *Spaniam* etiam vocat alibi D. Hieron. ac multi alij. Conſonat etiam hodierna appellatio. Incolis enim *Eſpana* nominatur. Quam autem *Hiſpaniam* Latini ſcriptores, Ptolemæus, Stephanus & alij ἰσπανοί vocant, rejecta adſpiratione, temporibus antiquiſſimis *Iberiam* & *Heſperiam* nominatam memoriæ produnt Strabo, Plin. alijque *Iberiam* quidem ab *Iberia* Aſię regione, unde primos Hiſpaniæ incolas non pauci deducunt. Alij Iberiam ab Ibero rege trahunt, alij ab Ibero flumine: Avienus ab Ibera Bæticæ oppido. *Heſperiam* vero, ab Heſpero, ut quidam memorant, Atlantis fratre, vel ut Horatius putat, ab Heſperia Heſperi filia, vel potius ab Heſpero ſtella Occidentali, quia in Europæ continente nihil eſt hac regione occidentalius. Quumque & Italiæ nomē idem eſſet, Horatius hanc *ultimam* canit. *Celtiberiam* quondam fuiſſe nominatam tradit Appianus: quæ tamen pars Hiſpaniæ (quam Celticam olim dixerunt teſte Varrone) potius cenſenda. *Sepharad* Hebræis dici, notant Gulielmus Poſtellus & Benedictus Arias Montanus commentario in Abdiam. Atque hæc de nomine: ſequitur quantitas & qualitas. Quantitas conſiſtit in finibus & circuitu, quæque inde quaſi naſcitur, forma vel figura. Quod igitur ad fines: adluit Hiſpaniæ duo quidem latera Oceanus, Aquilonare Cantabricus: Occidentale, Atlanticus; Tertium, quod ad Meridiem, ubi fretum Herculeum, mare pulſat Ibericum, quod & Balearicum: Verſus Orientem Pyrenæos habet montes, perpetuis jugis ab Oceano, ubi Flaviobriga, hodie *Fuentarabia*, tendentes ad mare Mediterraneum, duobus inſignis promontorijs, uno, quod *Olarſo* cognominatum, in Oceanum projecto, altero quondam ab *Veneris templo*, nunc verò, ab *S. Cruce* denominato, in Mediterraneum. Hiſpaniæ longitudo maxima milliarium Hiſpanicorum cc. Latitudo, quà maxima, cxl, quà minima lx. Ioannes Vaſæus in Hiſpaniæ Chron. memoriæ prodit, Hiſpaniam ad Pyrenæos tam anguſtam eſſe, ut quum per eos iter faceret, in monte D. Hadriani, Ferdinando Colone rerum iſtarum peritiſſimo commonſtrante, niſi fellerit adſpectus, utrumque viderit mare, Oceanum ſcilicet, cui peregrinantes erant proximi, atque eminus, quouſque oculorum acies ferre poterat, albicantes maris Mediterranei fluctus. Circuitum autem IↃC mil. ſtatuunt & amplius, Strabo, Ptol. & alij Hiſpaniam comparant corio bubulo humi protenſo cujus partes ad collum pertinentes in adhærentem ipſi Galliam porriguntur. Collum inquam, quantùm protenditur mons Pyrenæus ab Mediterraneo mari ad Oceanum Britannicum: inde dilatatur ad brachia, ab Nova Carthagine uſque ad Cantabros; Crura a Freto Herculeo uſque in Gallæciam & mare Britannicum: ultimum corij ad modum caudæ, Promontorium ſacrum, hodie *S. Vincentij*, quod extenditur in Oceanum Atlanticum, longe ultra omnem Hiſpaniam. Expoſita quantitate, in medium prodit qualitas, cujus cauſa plurimum in climate, ſituque cœleſti.

Situs.

Cœli Temperies.

Subeſt Hiſpania medio quarti, totique quinto, parti etiam ſexti climatis; inter gradus latitudinis quidem xxxv & xvl, longitudinis autem inter XVI (ut nunc capto ab Azoribus inſulis initio, notari ſolet) & XXXI. ubi optima ad res omnes temperies. Nam neque, ut Africa, violento ſole torretur; neque, ut Gallia, ventis aſſiduis fatigatur, ſed inter utramque media, hyeme & æſtate temperato ſole perfruitur. Hinc magna cœli ſalubritas per Hiſpaniam, teſte Iuſtino, æqualiſque aeris ſpiritus nulla paludum gravi nebula inficitur. Huc accedunt marinæ auræ undique adſidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terreſtri ſpiritu, præcipua omnibus ſanitas redditur. Non eadem tamen Hiſpaniæ paſſim qualitas. Qua enim Arcton ſpectat, pleriſque ſcribentibus, frigidior eſt, nonnulliuſque aſperitatis: Oceano ſemper obnoxia, interiorum aquarum indiga, malignęque inde habitationis: quum etiam rupibus, ſaltibus, lociſque ſilveſtribus pleraque obſeſſa. Qua, montibus fere perpetuum intercurrentibus, in Auſtrum declinat, tota felix, tota beata, ut multis magniſque fluminibus irrigari, ſic tempeſtivis pluvijs, quantum ſufficit, recreari ſolita, & hinc omne genus, ea præcipue parte, frugum, Animaliumque non benigna ſolum mater, ſed & nutrix ſolicita. Memoriæ mandat Philoſtratus; hic cœli temperiem eſſe talem, qualis autumni tempore ſolet eſſe in Attica.

Soli fertilitas.

Amirandam eorum, cum quæ ex terra proveniunt, tum quæ in terræ viſceribus generantur & latent, fertilitatem: animantium item, quæ terra marique naſcuntur præſtantiam, quis dignè, utque ſingula flagitant, commemorabit? Incredibilis per omnem Hiſpaniam frugum ubertas; & plerique agri tantæ ſunt liberalitatis, ut pro accepto uno tritici modio triginta plurimum colonis reddant: ſæpe etiam quadraginta, in Bætica præſertim, quæ quidem frugibus cunctiſque rebus admodum felix. Herbarum cum ſativarum, tum voluntariarum, quæ citra ſementem erumpunt, quibuſque inſignes ſunt & peculiares vires, paſſim, cum primis in montoſis locis, eſt feraciſſima: ubi *ſui diſsimilis*; inquit Pomponius *Linum aut Spartum alit*. Fructus etiam arborum numero plures, formaque grandiores habet. Quid mala referam? Inter ea melioris notæ ſunt duo, *Canuſium & Regium*, Quid pyra? In ijs ſupremæ claſſis quatuor quæ odore guſtuque ſuaviſſima: *Apiannum*, quod *Muſcatum* vocant omnium pyrorum minimum, *Vinoſum*, *Pintum*, quartumque, quod Hiſpanis *Sine regula* nominatur. Quid olivas? In harum numero primas obtinent Hiſpalenſes, quæ magnitudine iuglandes excedunt. Quid de reliquis fructibus? Plene decantata ſunt non paucis mala Heſperia vel Citrea: Cydonia, quæ vulgò *Membrillos*, Granata, ſuis etiam corijs medicinam facientia. Quid vina commemorabo, optimi ſaporis odoriſque? Paſſim quidem generoſa admodum leguntur, alijs tamen & alijs locis præſtantiora, quæ Marineus Siculus indicat lib. I. de rebus Hiſp. Vites Germanicæ ſuperioribus annis in Hiſpaniam a Belga quodam Petro Simonis F. tranſportatæ, Hiſpanicoque ſolo inſitæ, jamque mirum in modum multiplicatæ, experimur quotidie, quam grata producant vina, nomen ejus, qui tranſivit, retinentia: Aſperitatem, quam conciliare ſoli ſolet natura, frangit, emollit, jucundoque condit ſapore adgenitus jam in aliena terra ſub alio climate genius. Hiſpania etiam dives quondam univerſim, ut nunc quoque varijs in locis, precioſiſſimis auri, argenti, æris, ferri, plumbi, aliorumque metallorum theſauris: de quibus videnda quæ multis adfert, cum ex Poſidonio, tum ex alijs Strabo lib. 3. quæ item traduntur ab Dio. Siculo, Solino in Polyhiſtor. Iuſtino libro ultimo, Panegyriſta Theodoſij & alijs. Quid jam dicam de ſali-

nis? Sal in Hiſpania non modo coqui, verùm etiam plurimũ effodi, hoc eſt, & fieri & gigni, tradit Solinus. Et in multis Hiſpaniæ locis ex aquis puteanis, ut apud Seguntiam & alibi: unde regibus magnum exigitur vectigal. Gignitur in extremis maris littoribus, cæteris candidior. Sunt & montes Hiſpaniæ, ſi fides Marineo Siculo, nativi ſalis, ut apud *Ribagorciam*: in quibus lapidicinarum modo ſal cæditur, & arborum modo poſtea pullulat ac renaſcitur. Apud oppidum *Antiqueram* vallis eſt amœniſſima, cujus longitudo paſſ. mille quingentorum, ex omni parte montium clauſa jugis, quæ hiĕme pluvialibus aquis impletur, & in formam magni lacus efficitur, cujus aquæ calore ſolis adjuvante ſoli genio, in ſalem candidum convertuntur. Alias ſilentio prætereo ſalinas. Sed miracula etiam audiamus, quæ tamen hodie evanuerunt. Memorat Strabo, ſal purpureum inveniri in Luſitania: dulcedine quadam temperatum in jugis Tarraconenſibus cædi, Solin. ad Oroſium; ex Varrone Agellius, montem magnum, circa Iberum ex mero ſale, eique quantùm demas, tantùm adcreſcere. Eſt Hiſpania præterea & pecorum omnis generis dives, gregibus & armentis plena, adeò ut mugitu, balatuquè nemora, ſilvæ, montes, prata, campi, ſaltus ubique reſonent. Equos alit optimos: cæteris Bætica plures: Aſturia fortiores; *Aſturcones* inde dictos. Equi etiam nonnullis Hiſpaniæ locis tantæ velocitatis agilitatiſque generantur, ut vento conceptos fabularetur, imò crederet antiquitas. Leones autem, camelos & elephantos non novit, niſi cicures & aliunde advectos. Ad venationes exſtimulant cum alia, tum in montibus, vallibus, ſilviſque damæ, cervi, apri, vrſi, lepores, cuniculi. His ſane abundantem docet verſiculus Catulli:

Animaliũ varietas.

Cuniculoſæ Celtiberiæ Fili.

Ad aucupia invitant cum aves aliæ, tum aquilæ, ardeæ, accipitres, atagines item, eò nuper ex Sicilia allati. Item grues, anſeres, perdices, palumbi Turquati dicti, anates ſylveſtres & cicures. Sed de his ſatis, ad imperium majorum venio, quod caput in methodo noſtra proxime ſequitur. Non animus hic mihi recenſendis cum ex alijs, tum Iuſtino, Diodoro, Ioſepho, Euſebio, Hieronymo, ſuppoſititioque Beroſo, & interprete ejus Annio Viterbienſi, antiquis Hiſpaniæ regibus, rebuſque ab ijs domi militiæque geſtis, lectorem morari. Morari hoc eſſet & ineptire cum multis. Tubal non in Hiſpania neque in Europa, ſed in Aſia fuit. Huic qui ſufficiuntur, Iberus, Iubalda, Brigus, Tagus, Bætus & alij, regesne cenſendi? abſit: niſi quis fluvijs alijſque rebus inanimatis naſci tunc temporis ſolitos reges concedat. Qui fictum illud agmen ſecuti, non melioris ſunt conditionis. Incerta omnia: ut & vix certiora, quæ ſucceſſione quidam geſſiſſe ſcribuntur in Hiſpania, regibus quaſi exactis, varia fortuna, multiſque & populis à ſe ſeminatis & oppidis conditis, Lydi, Thraces, Rhodij, Phryges, Cyprij, Phœnices, Ægyptij, Mileſij, Cares, Leſbij & Chaldæi. Exploratiora cenſeri ſolent, quæ ab Carthaginenſibus, Romanis multoque poſt Gothis, Vandalis, Alanis, Suevis, Hunnis, eorumque regibus patrata memoriæ produnt ſcriptores; qui partim rebus gerendis adſtiterunt, partim ex fideliſſima aliorum cognoverunt relatione. Ea, paucis dicam, ſic habent. Quum in Hiſpania longè latèque dominarentur & pleraque ſub ditione ſua haberent Pœni, alijque Africæ populi, contra eos primi omnium cum armatis exercitibus ab S. P. Q. R. miſſi ſunt Cn. & P. Cornelij Scipiones, belli Punici II initio: qui ſeptimo ejus belli anno ſunt cæſi. Q. Fulvio Flacco & Ap. Claud. Polcro *Coſſ.* Submiſſus anno ſequenti patri Patruoque P. Corn. Scipio Africanus Major multa proſperè geſſit, primuſque ibidem, provinciam fecit, Q. Cæcilio Metello & L. Veturio Philone *Coſſ.* an. v. c. ɔɔxlii. Hic Aſdrubale & Magone, Carthaginenſium ducibus, acie ad Bærulam urbem (quæ quo loco hodie in Andaluſia viſuntur *Bæca* & *Vbeda*, fuiſſe creditur) fugatis, atque inde ex tota Hiſpania pulſis vindicatiſque armis Hiſpanijs, amicitiam cum Syphace Maſſylorum (hodie *Biledulgerid*) rege, icto fœdere, firmavit. Paulò poſt rebellantes Hiſpaniæ populos ad deditionem compulit, fœdereque cum Maſſaniſſa Maſæſulorum (fuerunt ubi nunc *Regnum Tremiſſenum*) rege & Gaditanis facto, provincia L. Lentulo & L. Manlio Acidino tradita, Romam reverſus eſt. Poſt Scipionem Hiſpaniam L. Cornelius Lentulus proconſul obtinuit: qui rebus bene feliciterque geſtis, ovans urbem ingreſſus eſt, an. v. c. ɔɔliv. Triennio poſt C. Cornelio Cethego, Minucio Rufo *Coſſ.* Hiſpaniæ primum ſunt terminatæ, atque in eas duo novi prætores miſſi C. Sempronius Tuditanus in *Citeriorem*, M. Helvius Blaſio in *Vlteriorem*. Vix duobus elapſis annis quum tantùm gliſceret in Hiſpania bellum, ut jam conſulari & Duce & exercitu opus eſſet, M. Porcius Cato conſul Citeriorem ſortitus, bello ab Emporijs (retinetur hodieque nomen in *Ampurijs*) cœpto, rebellantem ita pacavit, ut Proconſule ex ea triumpharet, an. ɔɔlx. Hic eſt ille Cato, qui miro ſtratagemate multarum Hiſpaniæ urbium muros uno die diruit, ſcribente Livio & alijs. Poſt Catonis victoriam Hiſpaniæ varie poſſeſſæ ſæpeque nunc hic nunc ibi amiſſæ: ita ut ſupra xxx triumphi poſtea ex his relati memorentur. Stipendium pendere non prius cœperunt, quam Auguſto principe: qui quum Hiſpaniam omnem, debellatis Cantabris & Aſturibus, qui omnium diutiſſime reſtiterant, multo varioque marte perdomuiſſet, univerſam in tres provincias diviſit, *Bæticam*, *Luſitanicam*, & *Tarraconenſem*. Singulis inde ſui ſunt attributi conventus: Bæticæ IV, *Gaditanus*, *Cordubenſis*, *Aſtigitanus* & *Hiſpalenſis*. *Luſitania* tres habuit *Emeritenſem*, *Pacenſem*, & *Scalabitanum*. *Tarraconenſis* denique VII, *Carthaginienſem*, *Tarraconenſem*, *Cæſar Auguſtanum*, *Clunienſem*, *Aſturum*, *Lucenſem*, & *Bracarenſem*. Videndi Plin. lib. 3. Strab. lib. 3. & alij. Sic rebus ſubinde paullum mutantibus, provinciæ nobiliſſimæ Romanis paruerunt uſque ad imperatoris Honorij 8, & Theodoſij 3 conſulatum, qui incidit in annum Chriſti cccc x: quo tempore Vandali, Suevi & Alani, ab Stilicone in Gallias evocati, quum eas, Rheno trajecto, omnes pene occupaſſent, & in ijs jam immanium Barbarorum more debaccharentur: ab Gothis Adolpho & Valia regibus, quos ad liberandas Gallias Honorius imper: miſerat, exacti, tranſgreſſi Pyrenæos montes, Hiſpaniam Romanis ereptam multos annos obtinuerunt. Poſt aliquot annos Gothi Galliam incolentes, ab Francis bello petiti in Vandalos vice verſa arma movent. Franci Gothos ex Gallijs, Gothi Vandalos & Alanos ex Hiſpanijs ejiciunt: Suevis ad internecionem cæſis. Quo tempore Vandali & Alani à Bonifacio in Africam, cui pro imperatore præerat, evocati Hiſpanias Gothis poſſidendas reliquerunt. Gothi Hiſpaniam, Romanis præſidijs omnino expulſis, quum ſui juris feciſſent, eaque ſub ſuis regibus longo jam tempore fuiſſent potiti: tandem ingenti bello ab Sarracenis Arabibus profligati, rege Roderico occiſo, Hiſpaniam fere omnem amiſerunt. Bello ſuperſtites quum in Aſturum, Cantabrorum & Gallæcorum montibus ſeſe munijſſent, paullatim amiſſas regiones, urbes & caſtella recuperare cœperunt: & poſtremùm quũ Sarracenorum res in Bætica Hiſpania ſe contraxiſſent, omnemque Hiſpaniam Gothi recuperaſſent, ijs etiam ab Ferninando Aragoniæ rege cognomine Catholico (quod hæreditarium deinceps eſſe cœpit ſucceſſoribus) victis atque omni Hiſpania cum Mele, qui ſe Granatæ regem ſcribebat, exturbatis, univerſa regio dominis antiquis eſt reſtituta. Quum autem Maurorum temporibus à 5 regibus Caſtellæ Aragoniæ, Portugalliæ, Granatæ & Navarræ, Hiſpania fuerit poſſeſſa, ſolus hodie imperium in eam exercet *Philippus* 3. Philippi magni F. Caroli imperatoris ter-Maximi N. Diviſa olim varie fuit. Romani primò diviſerunt in *Citeriorem* & *Vlteriorem*. *Citeriorem* dicebant, quæ principi urbi impe-

Imperium Majorũ.

bi imperij que terris proximior erat inter Iberum sita fluvium & Pyrenæos montes: *Vlteriorem* vocabant quæ remotior, ultra Iberum ad Oceanum usque extensa. Postea in tres partiti sunt partes *Citeriorem*, multò amplioribus dotatam ultra Iberum finibus, appellantes *Tarraconensem*: *Vlteriorem* autem in *Bæticam* & *Lusitaniam* distinguentes. *Tarraconensis*, cui nomen ab nobilissima urbe Tarracone, potiorem complexa Hispaniam, à Pyrenæis, ubi Ortum spectabat, incipiens montibus, Septemtrionaliorem partem inter Britannicum vel Cantabricum Oceanum Duriumque fluvium ad Nerium usque promontorium, & mare Atlanticum vel Externum, Australiorem verò ab ijsdem Pyrenæis, ac Castalonem, ultimam Oretanorum urbem, milliaribus aliquot infra Bætis fontem, ubi initium erat Bæticæ, inter hanc & Borealius sui procursus brachium, Lusitaniam relinquens, portendebat; cui spacio Plinius Iↄ CVII millia passuum adsignat: Latera utriumque mari objiciebat, quà quidem Meridiei obversa, Mediterraneo, quà verò Septemtrionibus, Oceano. *Bætica*, quam *Bætis* (unde nomen) media fere secabat, ad Septemtrionem & Occasum Anam habebat fluvium, quo ab Lusitania separabatur; ad Meridiem mare spectabat; extra Columnas quidem Gaditanum, intra Columnas Ibericum, quod pars Mediterranei, ut illud Oceani: ad Ortum à Tarraconensi disjungebatur Castalonis fine, vel saltu Castulonensi; fluvioque qui hodie *Guadelentin*, Veteribus *Tader* fuit appellatus. Plinius huic spacio tribuit CCL millia passuum. *Lusitania* ad Septemtrionem Durio fluvio terminabatur à Tarraconensi; ad Occidentem & Meridiem Oceano adluebatur: ad Ortum limitem habebat, contra Bæticam, Anam fluvium, lineamqe ductam ab castris Vicellanis Septemtrionem versus per Augustobrigam ad Manlianum saltum, ubi fons erat Tormesis in cujus ripa sinistra visitur Salamantica; vel, ut alij, ad Albocellam Vaccæorum oppidum & Ocellum Amnem, cujus alvei vestigia conspiciuntur hodie ad Durij ripas juxta Fermoselium. Sequentibus temporibus Hispaniam in sex fuisse distributam provincias legimus, in Breviario Rufi Festi, quod Valenti Imperatori dicatum: *Ac per omnes*, inquit, *Hispanias sex sunt nunc provinciæ, Tarraconensis, Carthaginiensis, Lusitania, Gallicia, Bætica; Trans fretum etiam in solo terræ Africæ provincia Hispaniarum est, quæ Tingitanica Mauritania cognominatur. Ex ijs Bætica & Lusitania Consulares, cæteræ, Præsidiales sunt.* Marianus Scotus, Auctor Notitiæ provinciarum, *Baleares* addit *Insulas*. Maurorum tempore regna fuerunt in Hispania plurima, quæ posteriores in quinque divisere, Castellæ, Aragonum, Portugalliæ, Granatæ & Navarræ. Partiuntur autem nova distributione totum imperium in tria regna, Aragoniæ, scilicet, Castiliæ & Portugalliæ. Sub Aragonensi regno comprehēditur, præter Aragoniam, *Catalonia, Valentia, Majorica, Minorica*. Sub regno Castiliꝗ comprehēditur *Biscaia, Leon, Asturia, Galæcia, Estremadura, Andalusia, Granata, Murcia, Vtraque Castilia* cum accessone Canariarū Insularum. Sub regno Portugalliæ comprehenditur præter Portugalliam, *Algarbia*. Urbes toto regno pene sunt innumerę. Inter eas pręcipuę, *Hispalis, Madritū, Terraco, Lisbona, Granata, Pampilona, Valētia, Barcino*, vulgò *Barzelona, Legio* VII *Germanica nunc Leon, S. Lucar, Corduba, Nebrissa, Compostella, Toletum, Salamantica, Complutum, Pintia, Cæsar-Augusta* nunc *Saragossa, Asturica Augusta*, aliæq; plurimæ. Sunt hic lacus admirabiles. *Vrbium nomina.* Prope oppidum *Beiaram* lacus est non utilis minus quàm admirabilis, qui & turtures, pisces subnigros & excellentes gignit, & futuram pluviam turbinemque, teste Marinæo Siculo, magno aëris sonitu prænunciat, adeò ut ejus murmur quasi tauri mugitus sæpenumero ad duodeviginti millia pass. fuerit auditum. *Lacus.* In summo montis *Stellæ* carcumine lacus quidam est, scribente Vasæo in quo fragmenta navium subinde reperiuntur, quum tamen à Mari plus XII leucis absit: quin quod exæstuet & tempestates ibi audiantur, adfirmare incolas, quoties intumescit mare, idem notat. In Cantabriæ lacum fulmen decidisse, & repertas duodecim secures, ait in Galbæ vita diligentissimus Scriptor Suetonius. *Amænum Stagnum* est apud Plinium lib. III natur. histor. cap. III, haud procul Valentia: hodie *Albufera*. Sequuntur Flumina. Hispania multis irrigatur passim fluvijs. Sunt qui centum & quinquaginta numerant *Flumina.* & in ijs pontes ultra septingentos, inter quos nobilissimi Segoviæ & Alcantaræ. Alij alijs sunt nobiliores. *Iberus* ab *Ibera* opulentisima quondam urbe, quæ *Elix* hodie putatur, circa Carthaginem veterem: in cujus agro P. Cornelius Scipio vicisse Pœnos, totamque Hispaniam imperio populi Romani adjecisse scribitur; Ἴβηρ Ptol. & alijs *Ebro* hodie. Erumpit apud Cantabros ex Idubeda monte, duobus fontibus quorum dexter in saltu Aucensi (*Monte d'Oca*) sinister ad oppidum, quod Incolis *Fuentibre*: inde magnis crescens amnibus, primò Calaguritanis exceptus arvis (*Calahorra*) Iuliobrigam & Tubellam petit: Navarræ oppida; Iuliamq; & Celsam, inde Cæsar-Augustam adluit: Illinc digressus in Austrū, & mox versus Euronotum labitur per Laletaniæ populos qui nunc Catalani, & Dertusam opulentā urbem præterlabitur. Postremò plurimis fluvijs auctus, peracto quadringentorum sexaginta mill. pas. cursu in Mediterraneū, cognomine ipsi, pelagus tam violenter duobus ostijs ingreditur, ut C. passus in mare profusus dulcis hauriatur. Fluviolum etiā in Bætica, qui hodie *Rio Tinto* & *Azeche*, Florianus à campo appellatū quondā *Iberum* scribit. *Durius* maximus (concurrentibus in eum tot amnibus, quos enumerare longū esset) Hispaniæ fluvius ex Idubeda, ubi nomen illi *Sierra* de *Coçollo* scaturiens, Vectones ab Asturibus, Lusitanos ab Gallæcis veteribus disterminat. Turrem Sullanam (*Tordesillas*) Sarabrim, Mirandam, & alia oppida contemplatus, decimoquinto fere infra Lamecam milliari, apud oppidum Portugalliæ, quod *Portus* dicitur, rapidisimo cursu, Occidentali se miscet Oceano. Δωρὶς, Ptol. Δυρείας Staboni; Δόριος Appiano Alexandrino; *Duero* hodie. *Tagus* (Τάγος Ptolomæo ceterisque) nascitur in altissimis Orospedæ jugis, stadijs quinquaginta ab oppido parvo, cui nomen *Tragacet*, haud procul ab urbe Concia nunc *Cuenca*. Per Carpentanos lapsus Toletum, regalem urbem, petit, ponteque accepto, Talaveram, Augustobrigam, Alcantaram aliasque urbes non ignobiles adluens, mediam fere secans Portugalliam, ultra Olisipponam in Occiduum se exonerat Oceanum; ostio bis millium, ut quidam notant, quinquaginta pass. latitudine. Adcolis hic fluvius hodieque *Taio*, Lusitanis *Teio. Tagus* auriferis arenis copiosus reliquis Hispaniarum fluminibus, uti testantur Solinus in Polyhistore & Isidorus lib. XIII. Etymolog. cap. XXI. præferebatur. Auriferum hodieque, ut & alios multos Lusitaniæ fluvios esse adfirmat apud Ortelium, vir fide dignus Emanuel Enricus. Piscium item Ostreorumque feracissimum, gemmasque generantem memoriæ prodit Pomponius Mela. *Anas* Ἄνας, Latinis Græcisque scriptoribus satis notus, originem habet ex vastis stagnis, in Laminitano agro, ut scribit Plinius lib. III Naturalis Histor. cap. 13. qui hodie *Campo* de *Montiel*, circa oppidum, Hispanis *Cagnamares* dictum. Oretanos præterlapsus ad Metallinam, ubi castra fuisse Vicelliana docent Antiquæ ejus loci inscriptiones, terræ se penetralibus condere putatur (nam ex vulgi opinione magis, quàm ex veritate hæc esse, testis est apud Ortelium oculatus Georgius ab Austria, Præpositus Harlebecensis) mox post aliquot leucas, quasi sæpius nasci gaudens, inquit Plinius, ad Villartam eruptione facta, Augustam Emeritam, ubi longisimo ponte lapideo transitur, Pacem Iuliam, & Austrum versus, alias urbes prætergressus ad Castrum Marinum in Oceanum evolvitur. Hispanis hodie vocatur *Rio Guadiana*, recepta ab Arabibus voce. Is enim *Guad* fluvius. *Bætis* (Βαῖτις Ptolemæo) oritur prope Castaonem ex Orospeda monte, ut scribunt Strabo & Stephanus, qua parte *Sierra d' Alcaraz* nominatur. Ab

fonte in Occasum vergens Cordubam, aliaque oppida prælapsus, ad Hispalim in Austrum declinans, Ostio satis amplo (unius enim leucæ est) sed quod vadosius haud procul Gadibus in Atlanticum mare se exonerat. Hic fluvius nobilis auro Veteribus est, & olivetis. Straboni etiam & Pausaniæ *Tertessus* nominatur. Stephano Περκης. Livius *Circen* ab incolis nominari notat: quam appellationem aliquamdiu retinuerunt, scribente Mario Nigro, Hispania potiti Afri; quibus tandem *Guadalquivir*, vel, ut alij scribunt *Ghiadalchebir*, tanquam fluvius *Magnus*, fuit dictus. *Minius* Hispaniæ Taraconensis fluvius, ortum habens sexto supra Aras Sextianas, quibus hodie *Lugo* nomen, milliari ad oppidum quod vulgò *Castel-Verde*, portum marinum secans, pontemque Belsarium & Orensem civitatem perlapsus, facto ad Valentiam cum Avia congressu, sex milliaria procurrens in Oceanum se præcipitat. Sunt & alij *Lethe*, *Turius*, *Limæa*, *Sicoris*, *Chalybs*, *Astura*, atque alij minorum gentium fluvij, quos explicandos, ne prolixiores simus, relinquimus. Mare nos vocat & quæ cum eo censeri solita, sinus & portus. Oceano undique Hispania & mari Mediterraneo concluditur, præter eam partem quæ Montibus Pyrenæis & Aquitaniæ conjungitur. Quorum beneficio patentibus gremijs universi orbis tam Novi quam Veteris commercio opportuna, tanquam ad juvandos mortales ipsa avida in maria procurrit. Quæ & marinorum Piscium genus omne abundè subministrant. Inter quos cetæ, balenæ, congri, murenæ, thynni, savali, lampetræ, & alij, tum ostrea, conchyliaque. Memoriæ prodit Marineus Siculus Valentiæ se piscem vidisse, quem piscatores mari captum portaverant, & torculari magno locaverant aquæ pleno, crassitudine & longitudine magnæ mulæ, cujus caput, os, nares, oculi, bovis esse videbantur, præter cornua, quibus carebat; mammas habebat muliebres, & manus mammillis adpositas, vulvam quoque mulieris: addit postero die peperisse pisciculum ipsi persimilem, longitudine trium pedum, crassitudine colli canis Gallici, matremque cum quatriduo post fame forte coactam, devorasse. *Sinus* Hispaniæ celeberrimi sunt tres, omnes ad mare Mediterraneum, *Sucronensis*, *Illicitanus*, *Virgitanus*. Omnium vastissimus est *Sucronensis*, magno satis ore Pelagus, inquit Mela, accipiens, & quo magis penetratur angustior. Mediæ magnitudinis est *Illicitanus*, nunc *Puerto d'Alicante*. Minimus est *Virgitanus*, ab oppido, ut scribit Mela, *Virgi*, hodie *Vera* vel *Bera*, corruptè apud Ptol. *Vrce* vel *Virge*, nec emendatius apud Antonium *Vrci*, ut nec apud Plin. *Vrgi*. Nominatur & *Gaditanus* Sinus Melæ lib. 3. ab Gadibus, hodie *Baia de Cadiz*. Inter portus, quos Hispania habet, primi est loci qui *Magnus* veteribus μέγας λιμὴν Ptol. inter Nerium & Scythicum promontoria: *Coruna* hodie. Sunt & *Annibalis Portus*, apud Pomponium, *Albor* hodie in Algarbiæ regno, *Amanum* Plinio, nunc *Fuentarabiæ*, ut Villanovanus, vel *Bermeo*, ut Moralis censet: *Gaditanus*, Melæ & Antonino, circa Gades: *Tarraconensis*, de quo Silius Italicus lib. xv.

Maris. Commoditas. *Portuum nomina.*

----- Tunc hospita Terraco Bacho
Considunt portu, & secura gurgite clauso
Stant puppes, positusque labor, terrorque profundi.

Veneris denique Melæ nominatus ad radices montis Pyrenæi. Sed de finibus portubusque eorumque latitudine & profunditate multis felicissimè scribit Lucas Aurigarius in suo navigationis speculo, chartis, quod ad Hispaniam, decima novemque sequentibus. Succedunt Montes, inter quos *Pyrenæus* principem obtinet locum, Hispanos ab Gallis dividens, Πυρήνηα Ptol. & reliquis: Steph. Πυρήνη, Tibullo *Pyrene*, Livio & alijs *Saltus Pyrenæus*: Hispanis *Los Pyreneos* universim: nam pro ratione locorum varia sortitur nomina. Dictum volunt plerique ἀπὸ τοῦ πυρὸς ab igne: vel quod crebris fulminum ictibus feriatur: vel quod ejus silvæ (scribente Diodoro lib. vi) injecto a pastoribus igne, quondam universæ conflagrarint. Silius Italicus denominationis honorem tribuit Pyrene puellæ, Bebrycis filiæ, in eo monte ab Hercule compressæ; ibique quum ab feris laniata esset, sepultæ. Pyrenæus, ut ab Ortu in Occasum ad promontorium usque Celticum prolatatus Hispanos dividit in Cismontanos & Vltramontanos, alium ad Iberi fontes montem protrudit versus Meridiem per Hispaniæ latitudinem. Nomen illi *Indubeda* apud Strabonem & Ptol. *Saltus Aucensis*, vulgò *Monte d'Oca* hodie vocatur, ab *Auca* urbe vetere, cujus ad *Villam Francam*, vigesimo supra *Burgo* milliari, vestigia monstrantur. *Orospeda* Idubedæ proles: *Orospeda* Stra. *Ortospeda* Ptol. Toti hodie certum non est nomen; nam quæ Alvaro Gomecio censentur *Sierra Vermigia*, Flor. *Sierra Molina*, Clus. *Sierra Morena*, partes ejus sunt. Orospedę adcenseri solet *Calpe*. *Sic* Ptol. alijsque mons vocatur ad fretum Herculeum, qui *Gibraltar* vulgò. Orospedę item pars rupes pręcelsa, quę ex Hispalensi urbe Granatã eunti prope Archidonam se conspiciendam offert. Nomen habet famamque meretur ex memorabili, quod in omne ævum est duraturũ, amoris exemplo; Hispanis dicitur, *La penna de los enamorados, amantium rupes*. Res, ut paucis dicam, ita habet: Quum regnum Granatense Mauris adhuc pareret, graveq; inter ipsos & Christianos bellum flagraret, quodam in conflictu inter alios captus est Christianus, quem Maurorum rex ob formę venustatem facilitatemque morum libertate donavit, eundem apud se in palatio retinens. Inter hunc porro filiamque regis tanta tamque casta coaluit familiaritas, ut articulis hæc Christianę fidei pręcipuis imbuta, Christianisq; commorari, deinceps avens & commori, torũ conjugalem pollicita, fugam cum captivo fuerit molita. Quum autem rex diligenter illos persequeretur, in rupem quam dixi, ut ibi delitescerent, fugerunt, videntes autem se detectos & rupem ab Mauris undique circumseptam animadvertentes, cacumen comscenderunt: seque, supplicio, quod ab rege expectabant, territi mutuo complexu præcipites inde dederunt. Ad cujus rei memoriam in ejusdem rupis dorso, inque via publica cruces erectæ videntur. Paulinus *Bimarem* nominat: respicit enim duo maria, internum & externum. Strabo Calpen montem esse, ait, circuitu quidem non magnum admodum, altitudine autem ingentem & arrectum, ut remotioribus insulæ formam præferat. Vnam Herculis columnarum sunt qui fabulantur, alteramque ex adverso Abylam in Africa, laborum Herculis metas. Addunt unum fuisse quondam montem, sed ab Hercule perfossum, atque ita mutatam rerum faciem. Videndi præter alios Plin. lib. 3. & Pomponius Mela lib. i. ubi de Mauritania, & lib. ii. de Hispania. *Calpe*, inquit inter alia, facta cum Abyla commissione, *magis & pene totus in mare prominens. Is mirum in modum concavis, ab ea parte, qua spectat Occasum, medium fere latus aperit, atque inde ingressus totus admodum pervius prope, quantum patet sinus & specus, ultra est.* Ex Orospeda prope Alcarassum *Mariani* montes surgunt. Sic nominat Plin. qui singulariter *Marianus* Ptol. & mons *Mariorum* Antonino: hodie *Sierra Morena*. Radices horum montium adluit ad lęvam perpetuò fere ad Oceanum usque nobilissimus fluvius Bætis. Iuxta Barcinonem mons est, quem *Mon-Iui* vocant adcolæ: sunt qui interpretantur *Montem Iovis*: alij melius *Montem Iudæorum*, qui quondã illic sepeliebantur, quorumque plura adhuc ibi sepulcra & signa. In vertice turris est: unde speculator, die quidem linteo velo, noctu vero facibus navigiorum adventum Barcinonæ civibus ostendit. Silvis, nemoribus, arboribusque singulares ferentibus fructus, ubique est plena

Montes. *Sylvæ.*

Hispania

Hiſpania. Longum eſſet omnia commemorare. Nemus eſt apud oppidum, cui ab *Monte Majore* nomẽ, in quo quercus, caſtaneas, ilices, nuces, corylos, ceraſos, prunos, pyros, ficus, labruſcas, & omne genus arborum fructiferarum ſola natura plantavit, altitudinis ingentis & latitudinis. Haud procul oppido Bejerano Nemus eſt amœniſſimum, ubi caſtaneæ arboris ambitum ſe menſum ſcribit Lucius Marineus Siculus pedum circiter quadraginta. Silvas etiam cæduas complures habet. Quare & materia abundè præbetur ſtruendis navibus. Quid jam de operibus publicis tam ſacris quam prophanis, quid de privatis dicam? Plurima hic magnifica templa, plurimæ Abbatiæ, Cœnobia, Monaſteria, Xenodochia, & Noſocomia. Multa regum conſpicua palatia, multæ magnatum & equitum magnificæ & pulcherrimæ ædes, innumera denique alia & publica & privata ædificia. *Sylvæ. Opera publica & privata.*

Rex verò *Hiſpaniarum* naſcitur, non eligitur: inauguratur tamen, populoque ſacramentum dicit & ab eo accipit. Liberi regis, *infantes* Hiſpaniarum appellantur. Inter eos primogenitus, qui omnium procerum, civitatum & populorum jure iurando rex vivo patre deſignatus eſt, *Hiſpaniarum Princeps* dicitur. Quamvis autem regi ſuprema ſit in omnes & omnia poteſtas liberumque arbitrium: nihil tamen fere diſcernit, niſi ex XII. VIRORUM (qui totius regni primores *Senatum regium* conſtituunt) conſilio. Ibi graviora, quæque magni momenti, plenè ventilata terminantur. Quæ celanda, in *Secretiore Conſeſſu* diſcutiuntur, quem faciunt ipſe rex, dictator Legionenſis, præſes, tertiaque concilij regij portio. Quæ ad Indias earumque gubernationem pertinent, tractantur in Senatu, quem *Indicum* vocant, ab uno præſide, XII verò conſiliarijs. Bellica in *Senatu militari* peraguntur: quem ſtatuunt XII-VIRI ſenatus regij, Dictatores item Legionenſis & Caſtellanus, cum alijs. Præter hos etiam tres in Hiſpania ſunt *Iuris præfecturæ*, quas *Audientias*, vel *Cancellarias* appellant, una quidem in Caſtilia, altera verò in Granata, tertia in Galecia: unicuique præſes eſt, & XII. ſenatores: ab his, ſi litigantes ſibi minùs ſatisfactum arbitrentur, controverſiæ ad ſenatum deferuntur regium. Quum verò multa variaque ſint regna: ſingulis præficitur vir primæ nobilitatis, quem *Vice-regem* nominant. Eſt denique *Theſaurarius Caſtellanus* ſub ſe quatuor habens *Quæſtores*; quorum omnium eſt pecunias regni tractare, earumque habere reddereque rationem. Ducum in Hiſpania, Marchionum, Comitumque ingens numerus. Præter principem *Aſturiarum* & alios; Duces invenio circiter XXIII. Sunt illi *Friaenſis, Medinæ-Rivi-Sicci, Alvæ, Alcalæ, Albuquerquæ, Eſcalonæ, Oſunæ, Avoſi, Beiari, Candiæ, Seſſæ, Infantaſgi, Medinæ-Cœli, Medinæ-Sidoniæ, Maquedæ, Naiaræ, Feriæ, Segorbiæ, Sonnæ, Villæ Formoſæ, Verraguæ, Paſtranæ, Francæ Villæ.* Sunt & alij, quorum nomina non occurrunt. Quibus omnibus annuus cenſus eſt à XL ad C ducatorum millia: Ducibus *Infantaſgi & Medinæ-Sidoniæ* ſummam ſuperantibus: quorum hic C XXX, ille C XX habet millia. Marchiones hi fere *Villæ Novæ, Aſtorgiæ Aguitaris, Deniæ, Mondeiaris, Navareſi, Pliegi, Saviæ, Vellezæ, Comares, Aymonis, Altamiræ, Veladræ, Viarinæ, Carpij, Camaraſſæ, Corteſij, Montis-Maioris, Guardiæ, Montis-Clari, de las-Navas, Pocæ, Steppæ, Tavaræ, Villæ-Francæ, Dradæ, Cavietis, Falcis, Fomeſtæ, Molinæ, Ceralvæ Valeſis, Vallis, Certæ, Ardalis, Alvæ, Alcalæ,* & alij: potiore parte reditum percipiente ab X ad LX millia ducatorum. Comites recenſentur plus minus LXXX, quibus annuus reditus eſt ab X ad XXV ducatorum millia; inter quos principem obtinet locum *Bonavenzæ, Alvæ, Mirandæ & Orapeſæ.* Longum eſſet lectorique tædioſum quærere hic Vicecomitum, Baronumque numerum: longum Viceregum, Gubernatorum, provincijs marique præfectorum: longum denique Magnorum Magiſtrorum, Equitumque variorum ordinum, in Caſtella quidem *S. Iacobi, Alcantaræ, Calatravæ & Rhodienſium Ordinis S. Ioannis*: in Aragonia Cataloniaque ordinis *Manteſæ*: in Portugallia ordinum, *Militum Ieſu Chriſti* (cujus Magiſter ipſe rex eſt ampliſſimi ſanè, ut qui adnexas habet provincias omnes in Africa, Aſia, Americaque inventas) *S. Iacobi*, ejus qui de *Avis* dicitur, itemque *Rhodienſium D. Ioannis*. Inter familias verò Hiſpaniæ, ut hoc obiter addam, antiquitate prima eſt *Pacieca*, quum Hirtius in Commentarijs nominet. *L. Iunium Paciecum*, ubi de Corduba agit: ejuſque etiam mentio fiat apud Ciceronem lib. VI. Epiſt. ad Familiares Epiſt. ad Leptam. Non minus illuſtres ſunt *Meridona, Toletana, Cerdea, Cardonea, Larenſis, Velaſcea, Pimentella, Stunica, Henritica, Oroſia, Cordubenſis, Limẽſis, Guſmanea, Mondragonea*, alias alij addant & parcant nobis ſenatus illi, ſi ordinem violaverimus. De adminiſtratione ſtatuque Politico diximus: ſequitur Eccleſiaſticus. Primatus Hiſpaniæ antiquiſsimis temporibus in Hiſpalenſi fuit Eccleſia, inde verò Toletana, uſque ad excidium illud Hiſpaniæ funeſtiſſimum. Toleto enim in Barbarorum poteſtatem redacto, Bracarenſis Archiepiſcopus ea dignitate eſt functus, docentibus illud Eccleſiæ Bracarenſis archivis. Recuperato Chriſtianis Toleto quum Toletanus amiſſam dignitatem repeteret, Bracarenſis autem ſemel adquiſitam retineret, contentio orta eſt, quemadmodum legere eſt lib. I. Decretal. adeò ut adhuc ſub iudice lis eſſe ſcribatur. Qui porro à temporibus Romanorũ & Gothorum in Hiſpania fuerint Præſules, docet in Chronico ſuo I. Vaſæus cap. XX. Poſt ereptas rurſum Barbarorum manibus Hiſpanias, Epiſcopatus cum antiquis ſuis civitatibus ſunt reſtituti, tum quidam in nonnullis recens inſtituti. Septem hodie Archiepiſcopos Hiſpaniam habere legimus, ijſque ſubeſſe Epiſcopos circiter xl Suffraganeos. Primus eſt *Toletanus*, Caſtellæ Cancellarius, cui poſt reges regiamque prolem nullus vel dignitate vel fortunæ amplitudine ſecundus. Parẽt illi Epiſcopi *Burgenſis* (cui ſedes olim fuerat Auræ, unde *Auritanus*, & corruptè in quibuſdam concilijs alijſque actis publicis *Auxitanus* dicebatur, tranſlatus inde *Burgos*, Caſtellæ veteris Metropolin, ab Alphonſo VI, eo, qui Toletum Chriſtianis reſtituit, auctoritate Urbani II P.M. anno CIƆXCVII) *Cuenæ* vel *Conquiſis, Cinquenea*, vel *Ciguntenſis*: *Oſmæ* vel *Oxomenſis* (perperam in concilijs *Oxovienſis*) *Cordubienſis* (Epiſcopatus hic antiquiſſimus & propter Oſium Epiſcopum celebratiſſimus) *Iaenenſis*: *Palentinenſis*, vel *Palentinus*: *Segovienſis*. Secundus *Hiſpalenſis* hic tempore Hormiſdæ Papæ in Luſitania & Bætica, hoc eſt tota Ulteriore Hiſpania vires habebat Romani Pontificis. Sub eo quondam XI, hodie III ſunt Epiſcopatus *Malacitanus, Gaditanus & Canarienſis*. Tertius *Compoſtellanus* eſt. Epiſcopatus hujus ſedes olim fuerat *Iria Flavia*, unde *Irienſis*, oppidum Galeciæ maritimũ, *Padron* vulgò. Tranſlatus autem cum omnibus, quæ Irienſis Eccleſiæ fuerant, Dalmachijs Epiſcopi precibus, ab Urbano II. anno CIƆXCIV Compoſtellã, dici deinceps cœpit *Compoſtellanus*, vel *S. Iacobi*, ab Apoſtoli corpore, quod ibi quieſcere ſcribitur. Ejus auſpicia ſequũtur: *Corienſis, Placentinus, Aſturicenſis, Gamorenſis, Salmanticenſis, Oreſenſis* qui & *Aurienſis, & Auriſinus, Orenſis* item, *Tuienſis* (vel *Tudenſis* a *Tude* ſive *Tyde*, oppido Galleciæ ad Minium amnem ſito, *Tuij* vulgò) *Badaiocenſis* (hodie quoque *Pacenſis*) *Mindonienſis* (cujus ſedes olim Ribadeum Galleciæ civitas, tranſlata inde in Mindonienſem, vulgo *Mondonnedo*) *Lugenſis & civitatis Rodrigenſis*. Quartus *Granatenſis*. Granatam reges Catholici, Barbarorum tyrannide liberatam, Metropolitanam fecerunt: tranſlata illuc ſede Eliberitana. Ad ejus nutum ſunt præſules *Almeria & Gaudicenſis* ſive *Gauditanus*, olim etiam *Accitanus*: nam quæ olim *Accitana Colonia*, hodie *Gandix* nuncupatur. Quintus *Valentinus*: cui ſuffragantur *Carthaginenſis, Origuellæ, Segorbienſis* vel *Segobricenſis*, a *Segobrica*, (quæ nunc *Segorbia*) & *Balearium Majoris*. Sextus eſt *Tarraconenſis*. Hujus Eccleſiæ antiquitas ex Prudentio conſpicua; qui Epiſcopum ejus Martyrem cum duobus Diaconis eleganti hymno celebrat. Obtem-

Ratio gubernandi. *Senatores, eorumque frequentia*

HISPANIAE NOVA DESCRIBTIO, DE INTEGRO MULTIS IN LOCIS, SECUNDUM HYDROGRAPHICAS, DESC. EMENDATA.
Petrus Kærius sculpsit
Judocus Hondius excud.
Scala leucarum Hispanicarum
Septen trio
Meri dies
CANTABRICVS OCEANVS
GALLIÆ PARS
GALLICUM MARE
OCEANVS
OCCIDEN TALIS
Occidens
Oriens
MEDITERRANEUM
IBERICUM MARE
MARE
AFRICAE PARS
FRETUM HERCULEUM sive GADITANUM
Estrecho de Gibraltar
Balearides sive Gymnesiae insulae duae
BALEARICUM MARE
GALICIA
LEON
ASTURIAS
ARAGONIA
NAVARRA
CATALONIA
PORTUGALLIA
CASTILIA
NUEVA
VALENCIA
Granada
Campo de montiel
Campo de alcocer
Cabo de S. Vincent
Lisboa
Toledo
Cordova
Sevilla
Malaga
Cartagena
Barcelona
Valencia
Maiorca
Minorca
Yvica
Formentera

perant illi præsules *Ilerdensis* (vulgò, *Leridæ*) *Dertosanus* vel *Tortosæ*, *Herluæ*, *Barcionensis*, *Gerundensis* (vulgò *Gironæ*) *Vrgellensis* & *Vicquensis* & *Vicensis*. Septimus denique *Cæsar-Augustanus*. Episcopatus antiquissimus, cujus præsulem Felicem ab sanctitate & orthodoxa fide laudat D. Cyprianus lib. I. cap. V. Eum in sacris agnoscunt *Pampilonensis*, *Calagurritanus*, *Oscensis* & *Balbastiensis*. Nulli subsunt *Leonensis* & *Ovetensis*. Habet & tres Archiepiscopos Portugallia, *Bracarensem*, *Olisiponensem* & *Funchalensem*: subque ijs Episcopos *Eborensem*, *Viscensem*, *Guardensem*, *Conimbricensem Portugallensem*, *Lamecensem*, *Sievensem*, *Ceppetensem*, *Leriensem*. De reliquis Episcopatibus consulendus Vasæus, loco quem indicavi. His omnibus, ut & Abbatibus, Monasterijsque quanti sint annuatim reditus, notant curiose L. Marinæus Siculus, Damianus à Goes, & alij. Ad statum Ecclesiasticum pertinent etiam Fidei Inquisitores, in Sarracenos, Maranos & Iudæos primum creati, qui lapsu temporis vires suas & auctoritatem extendere cœperunt in omnes quibus alieniores ab Ecclesia Romana mentes. *Academiæ* Habeat & locum hic notatio Academiarum; quæ in Hispania circiter viginti duæ numerantur; interque eas primi loci *Salmanticensis*, *Complutensis*, *Conimbricensis*, *Pericianensis*, *Saguntina*, *Ostensis* & *Ilerdensis*. Hispani felices ingenio, infeliciter discunt; semidocti doctos se censent. Sophistarum astus plus satis amant. In Academijs Hispanice magis quam Latinè loqui gaudent; voces etiam Maurorum non paucas admiscentes. *Bonarum artium studijs celebres Viri.* Suos foetus ingenijque monimenta ad posteritatem rarò, rarius ad exteros, ob linguæ defectum, producunt. Fuerunt tamen, suntque hodie non vulgariter docti, qui præclara eruditione lectissimisque scriptis patriam illustrarunt, varijsque operibus apud remotissimos etiam clariorem fecerunt. Si Theologi postulantur: prodibunt Vigilantius, Presbyter Barcinonensis, Aquilius Severus, Prudentius, Episcopus Armētiæ, Osius Cordubensis, Avitus Presbyter, Macianus, Episcopus item Barcinonensis, Paulus Orosius, Pacianus, ejusque filius Dexter, Audentius, Isidorus Apocalypseos interpres, Iustinianus, Valentinæ Ecclesiæ antistes, Leander Hispalensis Episcopus, Martinus præsul Mandonensis, Fulgentius, Episcopus Carthaginensis, Eladius, Archiepiscopus Toletanus, Isidorus, Episcopus Hispalensis, Ioannes, Gerundensis præsul, Eutropius, Valentinus antistes, Franciscus Ximenes, Cardinalis & Archiepiscopus Toletanus, Academiæ Complutensis pater, qui varijs linguis sacra Biblia, Complutensium appellatione notissima curavit imprimenda, & alij. Si Canonici iuris-periti, Barnardus Compostellanus, Raymundus de Pennya Forti, Hugo Barcinonensis. Si Iuris consulti, Calixtus III Pontifex M. Fortunius Garcia, Gomeffius, Didacus Covarruvias, silentioque minimè prætereundus Antonius Augustinus, domo Cæsar-augustanus, XII vir Romæ Stlit. Iudicandis, inde verò ex Allifano & Ilerdensi Episcopo, Tarraconensis Archiepiscopus, vir Romanarum antiquitatum & melioris litteraturæ peritissimus. Si Medici licet non patrij, sed insititij: aderunt Abincenna, Averrois. Rasis Almançor, Messahallah. Si Historici: Trogus Pompejus, Iustinus, & alij. Si Philosophi, L. Annæus Seneca ejusque, filij, Seneca Novatus, & Mela, L, Iunius Moderatus Columella, C. Iulius Hyginus, Sotion, Ioannes Vives Valentinus. Si Mathematici: Pomponius Mela, Abrahamus, Cacutius, Alphonsus rex Castellę, Henricus, Infans Portugalliæ, Henricus, Marchio Vilenensis, Arnoldus Villanovanus, ejusque discipulus Raimundus Lullius. Si Oratores: Præter Senecam, Portius Latro & M. Fabius Quintilianus. Si denique Poëtæ in medium producendi: sistent se Sextilius Hena, LL. Annæi Seneca & Lucanus, patrueles, M. Valerius Martialis, Rufus Festus Avienus, Aurelius Prudentius, Damasus, Pontifex M, Iuvencus, Arator, Cælius Sedulius, juniores, ne tædium pariam, omitto. *Mores.* Elatos jactantiæ animositate præposteros vocat Hispanos Iulius Firmicus. Astutam hanc gentem Vopiscus, velocem corpore, inquietam, avidam in res novas, ingeniis præditam, quę feris propiora quàm hominibus, Iustinus & Livius appellant. Munditiei amantes faciunt Ptol. & Diodorus: quorum tamen hic una in re eos spurcitiei notat, quod Vrina totum corpus lavarent, dentesque fricarent. Hispanis natura calida est & sicca: Color sub obscurus, cui iuvando feminæ collyrio plurimum ex cerussa minioque utuntur: duriora & bene compacta Membra. Magna Mortales omnes superstitione superant, ad ceremonias, adulationes, amplos Titulos populis alijs duces. Animi concepta dexteritate singulari tacendo, simulando, dissimulando, celare norunt. Gravitatem servant cum adfectata quadam severitate: quæ facit ut odium sustineant nationum omnium, gravissimum, quemadmodum ipse Mariana prędicat, atq; individuum magnorum imperiorum adseclam. Mulieres non admodum fœcundæ paucos pariunt: priscas Romanas æmulantes. Vino plurimum abstinent: rarò se conspiciendas præbent. Advenas inhumaniter excipiunt. Apud exteros alter alterum colit, veneratur, laudat, extollit: Nobilitatem plebeio etiam, si quo potest modo concilians, Iustitiæ cultores maximi: Summis, medijs, imis æquale ius administratur. *Victus. Vestitus.* Facit Magistratuum industria, ut pauca, imò nulla ibi sint latrocinia. Plerorum manus puræ ab cædibus, alijsque flagitiis. Nemini impune est, qui vel Sacrosanctas leges, vel quem-cumque, etiam minimi loci, violare fuerit ausus. Inquieti magna semper moliuntur, Pulsis intestinis hostibus, profligatisque; Saracenis, potissimas orbis terrarum partes suis regibus adquirere student. Vbi duo tresvè convenerint, cujuscumque loci & conditionis, de Rep. gravissimisque rebus disserunt, ad enervandas hostium vires vias quærunt, Stratagemata excogitant, mille Machinas fabricant; suisq; Ducibus, siquid utiliter inventum, aperiunt. In castris famis, sitis, laborum patientissimi. In acie conflictuq, major illis ars quàm ferocitas. Levi corpore levibusque armis induti hostem facile sequuntur, facileque quum opus, fuga sibi consulunt. nusquam non, numquam non militaribus operam dantes meditationibus. Adfluenter carnibus varijs nutriri solitos, potum ex melle conficere, vinum emtum bibere, apud Diodorum legimus, potum ex frumento confectum largiuntur Florus, Plin. qui *Cæliam* & *Ceriam* nominat, & Dioscorides, cui *Curmi* dicitur. Nunc in Convivijs domi quidem frugales, sobrij, paucisque contenti; foris, ciborum præsertim delicatiorum, appetentiores. *Mercimonia.* Brevi utebantur, scribente Diodoro, veste, ac nigra Hispani. *Striges* Hispanorum vestes nominantur apud Isidorum lib. XIX cap. XXIII. Iam scitis & commodis utuntur vestibus nec malè formatis. Hispania autem larga manu Confinalibus suis alijsque remotioribus populis infinita cum apud se nata, tum etiam aliunde advecta subministrat, Sericum, lanas, pannos omnis generis, sal, saccharum, mel, mala, medica, citrea, granata, cydonea, olivas conditas, cappares, uvas, ficus, pruna passa, amygdala, castaneas, glycyrrhizam, anisum, cuminum, coriandrum, oryzam, crocum, oleum, ceram, alumen, smegma, minium, purpuram: thynnos, balenasque salitas: baccas laurinas, fructus, diversorum generum, sacchаro aspersos: alabastrum, coralium, aurum, argentum, ferrum, chalybem; stannum, cuprum, plumbum, rubiam tinctorum, argentum vivum, gossipium, gemmas item preciososque lapides & aromata cum ab alijs, tum ab Indis accepta. Pro iis autem omnibus grata quadam commutatione certatim ab Europæis, Africanis, Asiaticis Americanis accipiunt eas Hispani merces, quas natura cælique & soli genius ipsis negare solet.

PORTVGALLIA.

HACTENUS in genere Hispaniam descripsimus: nunc postulat methodus, ut speciatim & per partes eã perambulemus. Variè à varijs fuisse divisam in Generali descriptione diximus. Nos verò partium Hispaniæ, quo ordine methodoque ab Hondio delineantur, descriptionem, quàm poterimus fidelissimè, proponemus. Eam octo Tabulis absolvit, hoc ordine. In prima describitur *Portugallia*, in secunda *Biscaia, Guipuscoa,* & *Legio.* In 3. *Castella Vetus* & *Nova.* In 4. *Galecia.* In 5. *Andaluzia,* ubi & *Conventus Hispalensis* & *Gades.* In 6. *Valentia.* In 7. *Catalonia.* In 8. *Aragonia* & *Catalonia. Portugalliam,* *Regio.* quę primo loco se offert, *Lusitaniam* Veteres dixere. *Lusitaniæ* autem (quæ λυσιτανία Ptol. & alijs; Appiano autem λυσιτανία) nomen impositum tradunt M. Varro & Plin. ab *Luso* Liberi filio, *Lysaque* cũ eo bacchante: Lusitaniam enim dici, tamquam *Lusi* regionem, quum τανία nihil aliud quam regio. Marcianus putat *Lusitaniam* appellari ab fluvio cognomine, qui nunc forte *Tagus. Portugalliam* quidam sic nuncupatam volunt à *Portu Gallorum.* Andreas Resendius, cujus sententiam sequuntur alij docti, *Portugalliæ* appellationem manasse notat à *Portu Cale,* quod oppidulum Durij fluminis ostio adpositum piscationis gratia frequentari quondam solitum unde tanta hominũ multitudo confluxit, ut in civitatem opulentissimam evaserit, & *Portogalo* (quasi *Portus Cale*) nominari cœperit: inde verò totum regnum nomen postea obtinuisse. Cæterũ *Portugallia* hodie, si terræ latitudinem ab Meridie Septemtrionem versùs spectemus major est quam *Vetus Lusitania*; sin ab Occasu in Ortum, longitudinem, minor. *Lusitania* olim ad Boream terminabatur Durio Flumine, & alio minore, quod hodie *Thormis,* in ripa dextra vrbem gestans Salamanticam; ductaque ad faciendum limitem Orientalem ab hujus fonte per Solerium montem saltumque Manlianum ad Anam (ubi Castra quondam Vicelliana) linea: Anæque porro progressu per Emeritam Augustam ad mare. Paullo sequiores Lusitanię terminos tribuit Strabo lib. III. *Portugallia* verò hoc ævo versùs Boream excurrit supra confluentes Minium Aviamque ad oppidum usque Ribadaniam, in Aviæ ripa positum, qua parte Galeciam spectat, ductaque hinc in ortũ linea ad Mirandam usq; ad Durium collocatam, inde verò Meridiem versus rectò fere progressu facto ad ostia Anæ fluvij, quo latere Castellæ, Extremaduræ & Andaluziæ est confinalis: ad Notum & Occidentem Atlanticum respicit Oceanum; adeò ut ambitus ejus censeatur esse ꟾↄ CCC XXC milliarium. Optima in hac regione Aëris temperie, ac cœli serenitate atque ubertate præstat. Abundat vino, oleo, malis aureis, citreis, amygdalis, melle, cera. Ac fructus quos hæc regio producit bonitate antecellunt fere omnibus, qui in locis finitimis nascuntur. Et quamvis incolæ non tantùm frumenti ex Agris suis colligant, ut ipsis ad victum sufficiat, tamen ex Gallia & Germania quantùm opus habent, advehitur. Plurima alit hæc regio animalia, equos imprimis magno numero, tantæ velocitatis agilitatisque, ut vento conceptos crederent veteres. De his scribit Varro Cap. I. lib. II. de R. R. *In fœtura, inquit, res est incredibilis in Hispania, sed vera: quod in Lusitania ad Oceanum, in ea regione ubi est opp idũ Olisippo, monte Sacro quædam è vento certo tempore concipiunt equæ, ut hic gallinæ quoque solent, quarum ova hypenemia appellant: sed ex his equis nati pulli, non plus triennium vivunt.* Eadem scribunt Columella, Plinius, & alij. In Lusitania *Sus quum esset occisus* inquit idem Varro Cap. IV. ejusdem libri de R. R. *Attilius Hispaniensis, minimè mendax, & multarum rerum peritus in Doctrina dicebat L. Volumnio Senatori missam esse offulam cum duabus costis, quæ penderet III & XX pondo; ejusque Suis à cute ad os pedem & tres digitos fuisse. Portugalliæ Regnum* primum circa annum ꟾↄ C initium habuit, Ad id enim usque tempus sub Hispaniæ nomine censebatur. Legendus præter alios Ioannes Bar. cap. I. Asiati. Dec. Primum regum Lusitanorum progenitorem Fasti commemorant *Henricum* Ducem Lotharingiæ, comitem Limburgium, virum Animo magnum manuque promptum: qui laribus in Hispaniam translatis, *Tyresiam* duxit *Alphonsi* VI. Castellæ Legionisque regis filiam, accepta in dotem ea Galleciæ Lusitaniæque parte, quæ nunc *Portugallia*: quam non ita pridem ipsemet sua virtute ex Saracenorum & Maurorum servitute vindicarat. Defuncto circa annum ꟾↄ CXII patri successit *Alphonsus* I, qui Portugalliæ se ducem appellans, regis titulum ab exercitu accepit anno ꟾↄ CXXXIX, victoriam consequutus in Agro Orichiensi contra Ismarium, & alios quatuor Saracenorum Maurorumq; reges, quinque scutorum insignia facti monimentum posteris relinquens. Successerunt huic recta fere linea *Sanctius, Alphonsus* II, *Sanctius* II, *Alphonsus* III, *Dionysius,* qui primus Algarbiorum regis titulum usurpare cœpit, *Alphonsus* IV, *Petrus, Ferdinandus, Ioannes, Eduardus, Alphonsus* V *Africanus* cognomine, *Ioannes* II, *Emanuel, Ioannes* III, *Sebastianus* in Africa interfectus, *Henricus* primò Cardinalis & *Antonius*: quo, quod nothus diceretur, pulso ut proximus hæres regnum occupavit *Philippus* II Hispaniarum rex, Emanuelis per Isabellam primogenitam nepos: cujus hodie filius *Philippus* III feliciter Hispaniæ quanta quanta est, imperat. De Portugalliæ regibus eorumque ortu & Genealogia, rebusque gestis adeundi Rodericus Toletanus lib. VII. de rebus Hispanię cap. V. Rodericus Sanctius, Marineus Siculus, & alij. Portugalliæ metropolis est *Olisippo,* ut ea dicitur in antiquis & probatæ fidei M. Varronis, Plinii, Antonini Melæ exemplaribus. In vulgatis enim nunc *Olisipo,* nunc *Olisyppo,* item *Vlysippo*; aliisque modis scribitur, ὀλιόσειπα Strab. ὀδυσσεὺς Stephano, hodie *Lisbona,* vel, ut incolæ proferunt, *Lisboa.* Vrbis nomen ab Vlysse derivare, absurdissimum, quum is extra fretum Herculeum numquam navigarit. Præit nonnihil ad verum Etymon Ptol. apud quem divisim & vitiosè legitur ὄλιος ἱππῶν. *Olisippo* enim, dici videtur, quasi ὅλος ἱππῶν, quo innuitur totum illum Hispaniæ tractum, ubi antiquis Lusitania, tanquam equorum quoddam fuisse stabulum, ob incredibilem equarum ijs in locis fœcunditatem. Apud Plinium etiam *Felicitas Iulia* nuncupatur. Emporium est, reliquis orbis terrarum nobilissimis concertendum: Divitijs supra modum adfluens: Mercium, peregrinarum, quæ ex Asia, Africa, America adferuntur promptuarium celebre: Situm ad Tagi fere ostium amœnissimi commodissimique: amplum, quodque sua magnitudine montes quinque, totidemque valles (nam olim multò erat minus, unumque tantùm, ut quidam tradunt, collem occupabat) complectitur. Ex parte qua mari adluitur, portis distinguitur XXII, qua continentem respicit XVI: Turribus per murorum gyrum LXXVII munitur. Templa, quæ Græcis parochiæ, XXV numerantur: præter hæc plurima sunt quæ Monachis, Anachoretis, Vestalibusque sunt attributa. *Olisipponem,* ut matrem agnoscunt Trans-Taganæ: *Ebora* Plin. & aliis, Ἔβορα Ptol. quæ vulgò hodieque *Evra. Liberalitas Iulia* cognominatur Plinio ad differentiam aliorum Hispaniæ oppidorum, quæ Eboræ dicebantur. *Begia* vulgò *Beia*, vel *Bexa*: olim *Pax Iulia* Antonino: Πάξ ἰουλία Ptol. *Setubal,* olim ut opinatur Clusius, *Salacia*: quæ tamen Varrerio Moralique putatur *Alcasar de sal* in Algarbiæ regione: *Almada,* Ptol. Καιτόβριξ: Antonino *Catobriga*: Iacobus tamen Delgadus scribit hodie vulgò *Troiam* vocari. Cis Tagum haud procul Olisippone Aquilonem versus *Cascale* oppidum est situm, ubi naues onerariæ, jactis anchoris, ventum æstumque, ut flumen ascendant, operiuntur. Propius ad urbem accedenti *Bethleem* occurrit, oppidulum. Sunt ibidem *Leiria, Tomar, Guardia,* non ignobilia, neque obscuri

Nomina. *& unde deducta.* *Situs.* *Cœli Temperies.* *Soli fertilitas.* *Urbes.*

PORTUGALLIAE
quę olim Lusitania, novissima
& exactissima descriptio, Auc-
tore Vernando Alvaro Secco,
& de integro emendata, anno. 1600.
GUIDONI ASCANIO SFORTIAE S.R.E.
CARD. CAMER. Achilles Statius. Sal.
Lusitaniam Vernandi Alvari industria descriptam tibi ob gentis
nostrę patrocinium dicamus, Guido Sfortia: Hinc homines incredibi-
li virtute ac felicitate profecti, omnes Orbis terrarum partes obierunt,
Africę magnam partem in Provinciam redegerũt: innumerabiles insulas,
quarum aut nomẽ tantum, aut ne nomẽ quidem ullum extabat, primi patefe-
cerũt, idemq; occupaverũt: Asiam terram beatiss. sibi stipẽdiariam fecerunt.
remotiss. nationes Jhesu Christi cultum, religionemq; docuerunt. Vale. Rome.
Hispanicæ leucæ 17½. uni gradui competentia
5. 10. 15.
Miliaria Germanica, quorum 15. uni gradui respondẽt
5. 10.
Baptis. a Doetecomius sculp.
OCEANUS OCCIDENTALIS
OCCIDENS.
ORIENS.
Gradus Latitudinis
Gradus Longitudinis
MERI. 12 DIES
SEPTEN. 12 TRIO.
37
38
39
40
41
42
10
11
12
13
14
REGNI CASTELLAE PARS
ANDALUZIAE PARS
REGNI LEGIONIS PARS
CONDADO.
REINO DO ALGARVE
ANTRE TEIO E GUADIANA
ANTRE DOURO E MINHO
COMARCA DA BEIRA
TRALOS MONTES
ESTREMADURA
C. Lisbona
C. Evora
C. Beia
C. Coimbra
C. Porto
C. Braga
C. Viseu
C. Guarda
C. Lamego
C. Portalegre
C. Elvas
C. Tavila
C. Leiria
C. Miranda
C. Baiona
C. Sevilla
S. Lucar
C. de S. Vincente
Berlenga
R. Guadiana
R. Guadalquibir
Tagus flu.
Baetis flu.

nominis oppida. Prope *Leiriam* urbs fuit Pl. *Colippo*, ejus ruinæ S. *Sebastiani* Varrerio. Haud procul Tomare visitur *Ceice Celium* Antonini eidem. *Alanqueram* ad flu. Tagum patriam suam Damianus Goesius, sic dictam putat tanquam *Alankerke*, *Alanorum Fanum* ingeniose, & verè. Hæc olim *Ierabrica* Antonino. Inter Mondam & Durium *Conimbrica* hodie *Coimbra*, olim caput regni Portugalliæ. *Viseum* vulgò *Visensis civitas* in opere conciliorum. Quod oppidum hodie *Ponte Vouga*, Pl. putatur *Vacca Lamecæ* vulgò *Lamego* meminit concilium Toletanum III. Inter Durium denique & Minium *Braga* superbit: sic hodie dicitur, quæ Βράκαρ Αὔγουστα Ptol. *Braccara Augusta* Anton. *Augusta Bracarum* Plin. Ab Gallis *Braccatis* conditam fama refert, anno ante Christum natum CCXC. Augustę cognomen addiderunt Romani victores. Tam olim celebris, ut conventus hic fuerit ex septem Citerioris Hispaniæ unus, unde urbes XXIV, auctore Plinio, jus petere consueverant. Ausonius hanc urbem tali nobilitat Elogio:

Quaque sinu pelagi jactat se Bracara dives.

Sita est ad Alesten flu. cujus fontes in spino monte quatuor ab urbe milliaribus distant. Vallem amœnissimam urbi adjacentem irrigat; multis hortis, pomarijs, pratis & viridarijs excultam: Vrbem adluit, atque in Avum majoris famæ fluvium prope antiquum oppidū *Villam Comitis* influit. Quidam falsò *Sethem* vocant. Totius Hispaniæ Prima tum antiquissimo jure sibi vindicat: qua de re cum Toletana sede vetus ei lis est & contentio. Quod porro *Calem* Antonino, nunc *Gaia* censetur: quod φόρος λιμικῶν Ptol. Hodie *Lima*: quod Κολιόβριγα eidem hoc ævo putatur *Berganca*. Sex milliaribus à Bracara Augusta versus Euronotum locus est, *Sitania* Incolis, habitatore carens, ubi olim *Cinninia* fuisse perhibetur, nobilis Lusitaniæ urbs. Ad Tammagum flumen vicus est, non ultimi tamen nominis, *Chaves* vulgò appellatus, olim *Aquiflavia* nobilis Lusitaniæ civitas, & alia oppida.

Flumina. Fluvij sunt *Anas* sive *Guadiana*, *Tagus*, *Mondegus Durius* & *Minius*: Horū duo celeberrimi, *Tagus* & *Durius*: ille mœnia Olisipponis alluit, & VI, aut VII inde milliaribus in mare influit: Hic prope urbem *portum* præterfluens II infra eandem milliaribus itidem in Oceanum se exonerat. Portugallia ab Occasu & Meridie Atlanticum respicit Oceanum, qui præter pisces quos abunde suppeditat, plurimas easque maximas commoditates præbet. *Maris Commoditas.* Huic copias suas omnes, ut debet, ita & acceptas fert, ac grata memorque beneficia immortalia agnoscit, illum meliore ratione auriflluum quam Nilum suū vetustas, dignatur, quod hujus ope & merito merces undecunque terrarum importatas accipiat, eo pacto nullius indiga, rursusque quibus ipsa copijs abundat, per navigia exportet, cōmercij causa terras quascunque non accessas petens; quo dum pervio uti licebit, (licebit autem dum rerum universi ordo suis constabit legibus) non defuturas sibi opes sed perennaturas confidit. *Montes.* Montes hic pauci, ijque non magni, ut sunt quos incolæ vocant *Sierra de Mochiquo*, *de Chaldecatao*, *de Sordedas*, olim dicti *Montes Lunæ*, &c. Sunt & hi plerique lucis nemoribusque consiti. *Sylvæ.* Sunt etiam Sylvæ & densa nemora, in quibus Hispaniæ principes venari solent. Ad Meridionalem urbis Bragæ partem *silva* est *Primatialis*, perdicum ac leporum abundantia celebris; in cujus fere medio fons est amœnissimus. *Opera publica.* In oppidulo Bethleem, templum est D. Virgini dicatum, sumptuque incredibili exstructum: Emanuelis Lusitaniæ regis monimentum, quod dum viveret, sibi ipse designavit. Magna tamen operi accessio facta ab Ioanne III Emanuelis filio; quod indicat inscriptum arcui Tetrastichon litteris bessalibus:

Vasta moles sacrum divinæ in littore Matri
Rex posuit, regum maximus, Emanuel.
Auxit opus hæres Regni & pietatis, uterque
Structura certant Religione pares.

Suntque in Interamni Portugallia, ut scribit Vasæus, præter Ecclesiam Bracarensem metropolitanam, & Portugallensem cathedralem, atque alias quinque Collegiatas, plusquam centum triginta Monasteria, quorum pleraque reditus habent amplissimos: præterea plus minus MCCCCLX Parochiales, ut scribit quidam. Certè in parte quæ Bracarensem agnoscit Ecclesiam octingentæ recensentur. Ex qua re fertilitatem & religionem antiquam gentis facile agnoscas. Sunt & pontes quadrato lapide elegantissimè constructi, eodem teste, prope ducenti. Taceo Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia, turres editiores, pulcherrimas ædes, hortos amœnissimos, & ejusmodi.

Academiæ. Academias habent in hoc regno *Ebora* & *Coimbra*: Prior ab Henrico Cardinale Lusitaniæ, ejusdemque civitatis præsule, nuper instituta. De ea Iacobus Payva, *Quid si Academiarum*, inquit, *gloria magis literarum & virtutum splendore, quam antiquitate constat: hæc, certe paullo ante constituta cum antiquissimis & toto orbe celeberrimis jure certare poterit. Satis enim illa præfert specimen integritatis, prudentiæ, pietatis, fidei & religionis, quibus mirum in modum excellit Henricus princeps clarissimus, qui illam egregiè fundatam, mirifice auctam, omnibus necessarijs rebus munitam, nobis & posteritati exædificavit.* Altera etiam instituta nuper à Ioanne II Portugalliæ Rege.

Mores. Sunt Lusitani omnium Hispanorum fortissimi, veloces, agiles, mobili corpore levique, ut facile & fugiant hostem & insequantur: prompti, laboris patientissimi. Sunt & eo ingenio, ut magnificè de se & rebus suis sentiant: atque ipsi dictitāt se vivere ex opinione, hoc est, se sustentari potius eo, quod se esse putant, quàm eo quod revera sunt. Rei Navalis sunt peritissimi, ac navigationibus ad incompertas regiones toto Orbe notissimi; *Mercimonia.* Mercatorum commercijs ditissimi. Maximè autem mercaturæ Lusitani student, ad quam loci commoditas ipsos non parum invitat. Nam facie versus Occidentem conversa, habet à dextra hoc regnum Galeciam, Biscaiam, Galliam, Angliam, Germaniam, & reliqua regna Septemtrionalia: a fronte insulas Accipitrum, quæ alias Terceræ nominantur: insulas fortunatas, una cum Indijs Occidentalibus. A sinistra Andaluziam & fretum Herculeum, per quod in mare Mediterraneum: & inde in Italiam & Greciam navigatur. Relicto verò freto, si à sinistra Africam circumnaviges plurimæ inveniuntur regiones, & plurimi populi ut constat, antiquitati incogniti.

ALGARBIA.

Regio unde dicta. Situs. Algarbia ab Arabibus nomen accepit, significatque campum arvumque felix & uber, in quo omnia ad commutationem necessaria. Linea autem cujus initium ab Ana fluvio inter amnes qui vulgò *Vataon* & *Careivas*: finis autem ad oppidulum *Odeseiza*, id est ab Oriente versus Occidentem protracta, separat *Algarbiæ* regnum ab ipsa Portugallia, omnium Hispaniæ regnorum minimum & ignobilissimum. Comportantur eo ex varijs Hispanię partibus secundo Anæ decursu vina omnis generis, Sicca, Bastarda, Romana, & ejus classis alia, quæ porro navibus imposita in Galliam, inferiorem Germaniam, alioque avehuntur. *Oppida.* Oppida habet *Balsam* Ptolemæo, Plinio, Antonino & Pomponio Melæ, quæ hodie *Tavila* ut Coquus opinatur: *Ossonobam* Plinio, & Antonino: quorum ille *Lusturiam* cognominat, Οσσόναβα est Ptolemæo, putaturque quæ nunc *Siluis*. Fuit etiam ibidem ad Sacrum promontorium urbs *Lacobriga* Pomponio, cujus etiamnum ruinæ ruderaque visuntur prope *Lagos* oppidum maritimum, in vico, qui Lusitanica lingua *Lagoa* vocatur, uti scribit Vasæus; Ejus incolæ Λαγγοβρῖται Plutarcho, Sertorium depingenti. *Imperium Majorū.* *Algarbia* comitatus initio in dotem ab Alphonso X, Legionis rege, ut prisci referunt Annales, datus fuit Alphonso III Portugalliæ regi, quum filiam ipsius Beatricem, quam ex pellice genuerat, uxorem duceret. Natus ex eo conjugio *Dionysius*: qui primus Algarbiorum regis titulum usurpare cœpit.

GALECIA.

GALECIÆ (quæ & *Galicia* vel *Gallæcia* ſcribitur, cuique nomen ab antiquis populis *Gallaicis*, Hiſpanis *Galliza*) ad Septemtrionem & Occidentem Oceanus eſt; ad Meridiẽ Portugallia, interfluente Durio; ad Ortũ Aſturia. *Nomina. Situs.* Huic Regioni, quũ ſexta quondam fuerit Hiſpaniæ Provincia, ut ſupra diximus, majores olim, quam hodie fuerunt fines. Adcenſebatur illi verſus Meridiem pars illa Portugalliæ, quæ inter Durium & Minium fluvios; conſulendus Strabo lib. III. verſus Ortum multo longius ſe extendebat ad Pyrenæos fere Montes, *Aſturibus* & *Cantabris* Galeciæ connumeratis. Antonini Itinerarium *Legionem* VII (hodie *Leon*) in Galecia ponit. Scotus etiam, Notitiæ Provinciarum auctor, in eadem Provincia *Præfectum Legionis* VII *Geminæ* conſtituit. Quin & Paullus Oroſius *Numantiam*, celebrem olim Pelendonum Regionis urbẽ, in capite Galecię ſitam ſcribit. Rodericus denique Sanctius parte I. Hiſtorię Hiſpanicæ cap, VI. Galeciæ tribuit *Biſcaiam*, *Lepuſcuam* vel *Guipuſcoam*, & eas partes, quas hodie *Caſtellam Antiquam* vocamus. *Cœli Temperies.* Gallecia aëre gaudet temperatiſſimo. Fructus profert magna copia, inprimis mala citria, quæ totius Hiſpanię optima habentur. *Soli fertilitas.* Vina nobiliſſima & præſtantiſsima hic naſcuntur, præſertim prope Auriam & *Ribadaviam*, quare etiam ad multas Hiſpaniæ Provincias transferuntur. *Gallecia Regio*, ait Trogus, vel ex Trogo Iuſtinus; *æris ac plumbi uberrima, auro quoque ditiſsima, adeo ut etiam aratro frequenter glebas aureas exſcindãt* agricolæ. Commemorat & hic *Sacrum* in ejuſdem finibus eſſe *Montem*, eum ferro violare, nefas haberi, ſi quando fulgure terra proſciſſa eſt (hoc autem in his terris frequens eſſe) detectum aurum, velut Deum munus, colligi. Eandem Galleciã, Aſturiã & Luſitaniam æque omnium metallorum fœcundam prædicat Plinius. Inter auri ramenta ſelibras aliquando glebas fuiſſe inventas ſcriptum reliquit Strabo. Vicena millia pondo argenti annis ſingulis Aſturiam, Galeciam, & Luſitaniam præſtitiſſe, tradit ex aliorum fide Plinius. Scribit etiam Niger Artabris ſolum auri, æris ac plumbi uberrimum eſſe, adeo ut aureę glebæ ſæpe aratro exſcindantur. Gallecia licet ob montes nimis ſit aſpera, armento, pecore, nec non venatu dives. Equis adeo abundat, ut vento concipi dicantur: qua de re antea diximus. Piſcibus ſupra modum affluit, ſalmonibus præcipue, congris, ejuſque generis, quos vulgo *Peſcadas* appellant; alijs item multis lautiſſimis, qui ſale conditi varias in Hiſpaniæ partes diſtrahuntur. *Animalium varietas.* Novembri Decembrique menſibus infinita piſcium, quos vulgus *Beſugos* nominat, vis capitur, duarum aut circiter librarum: recentes in totam Caſtiliã venum exportantur: facit enim adſtringens frigus, ut facile ſerventur: ſaporis ſunt gratiſsimi; gratioris tamẽ qui in Oceano, quam qui in Mediterraneo mari capiuntur. Algor enim oceani piſces impinguat; ideoque quo propriores ſunt Septemtrionibus, eo ſolent eſſe meliores. Floruerunt hic olim triginta, ut Strabo refert, populi, quorum præcipui nominantur *Callaci* multis & *Gallæci*; Καλλαϊκοί Ptolemæo & Straboni; *Gallegij* Eutropio. Καλλαικίαν hic ponit Strabo lib. III. *Callæciam* Iuſtinus lib. xlIII *Calaicum Oceanum* facit hinc Martialis. De *Callaicorum* origine & nomine (quidam enim ab *Galatis* Græciæ populis; nonnulli ab *Galathe* herculis filio derivant) videat Lector, ſi otium, Io. Gerundenſem Epiſcopum Paralipomẽ. Hiſpaniæ lib. II. Rodericũ Toletanum lib. x. de Rebus Hiſpaniæ, cap. IV, & alios. De Callaicis, inter alia ſic ſcribit Stra. lib. III. καλλαϊκοὶ δ' ὕςατοι τ' ὀρεινῆς ἐπέχοντες πολλήν, διο καὶ δυσμαχωτάτοι ὄντες, τῷ τε καταπολεμήσαντι τοὺς Λυσιτανοὺς αὐτοὶ παρέχον τὴν ἐπωνυμίαν. Verum illud. Cognomẽ enim *Callaici* habuit D. Iunius Brutus Cos. annno Ab V. C. IↃCXVII, Callaicorum & Luſitanorum ad Oceanum uſque Domitor: quo tempore, quum exercitus Fluuium mali ominis Oblivionem, tranſire nollet, ereptum ſignifero ſignum ipſe tranſportavit, militeſque ut ſequerentur, animoſo ſtrategemate incitavit. Legendus Livius lib. LV & ſequenti. Ab hoc Bruto Templum Romæ in IX. Vrbis Regione, *Bruti Callaici*, cujus meminerunt Victor & Plinius lib. nat. hiſt. XXXVI. cap. v. qui notat in eo fuiſſe Coloſſum Martis & ſtatuã Veneris Gnidiæ nudæ. *Callaicos* nihil de dijs ſenſiſſe, ſunt qui ſcribunt apud Strabonẽ. De ijſdẽ & Silius lib. III:

Fibrarum & Pennæ, Divinarumque ſagacem
Flammarum, miſit dives Gallecia pubem:
Barbara nunc patrijs ululantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percuſſa verbere terra
Ad numerum reſonas gaudentem plaudere Cetras:
Hæc requies, luduſque viris, ea ſacra voluptas.
Cætera femineus peragit labor: addere ſulco
Semina, & impreſſo tellurem vertere aratro;
Segne Viris, quidquid duro ſine Marte gerendum eſt.
Callaici conıux obit inrequieta Mariti.

Amphilochi, quos Galleciæ portionem facit Iuſtinus lib. xlIII *Cilini* vel *Cileni*, ut in alijs exemplaribus, ſcribuntur, Plinio, Κιλινοὶ Ptol. *Celtici* Pomponio Melæ, circa Celticum Promontorium, κελτικοὶ Ptol. κελτοὶ Straboni: eorum alteros *Nerias*: alteros *Praſammarcos* cognominat Plinius: vocibus Germanicis, quarũ illa Inferiores Celticos notat, hæc admarinos & Oceano adcolas: habitarunt enim olim longe lateque loca illa Germani. Tamarici ad *Tamarin* fluvium, qui Τάμαρα Ptolemço, hodieque *Tamar*. *Capori* Plinio Κάτοροι Ptol. *Arotrebæ*, Plinio Ἄρταβροι & Ἀροτρέβαι Straboni ad Artabrum Promontorium. *Lucentes* Plinio Καλλαϊκοι Λουκένσιοι Ptolemæo; ab his hodieque *Lugo* ad Minium amnem. *Zeelæ* Plinio, qui & *Zeelici* Lini facit mentionem. Alios alijs indagandos, ſuiſque & certis locis ſiſtendos relinquo. *Galecia* Regni titulum adepta eſt circa annum ab Chriſto nato CIↃlx. Eo enim *Ferdinandus Sanctij Majoris* Regis Navarræ F. Rex Caſtellæ, quum Vxorem duxiſſet *Sanctiam* Alphonſi V. F. Veremundi III Legionis Regis ſororem & hęredem: ſicque Regna duo Caſtellanum & Legionenſe unijſſet, tres habens filios, *Sanctium* quidem Teſtamento Caſtellæ Regem, *Alphonſum* Legionis & Auſturum: *Garciam* denique Galeciæ (quæ ab Conjugis majoribus adquiſita Comitatus ad illud uſque tempus fuerat) & Portugalliæ nominavit. *Imperium Majorũ.* *Sanctius*, diviſionis paternæ impatiens, fratres, *Alphonſum* quidem Regno deturbavit, *Garciam* autem occidit. Quum jam *Sanctius* circiter ſex annos regnaſſet, & ab Vellido per fraudem eſſet obtruncatus, *Alphonſus* qui Toleti apud Maurorum Regem exul vixerat, non ſolum Legionis, quod ex Patris voluntate obtinebat, recuperavit, ſed & Caſtellæ, Galeciæ, Portugalliæque regna eſt conſequutus. Alphonſo tres liberi fuerunt legitimi ex totidem conjugibus: ex Iſabella quidem Franciæ Regina, *Sanctia*, nupta Roderico Comiti, qui novas Colonias duxit in Civitatem, quæ vulgo *Ciudad Rodrigo*: ex Zaida Maura, Sibiliæ Regis filia, *Sanctius* qui acie adverſus Saracenos cecidit: ex Conſtãtia denique *Vrraca*, quę Sancto Sanctiæque inprolibus ſuperſtes, poſt Raimundum Berengarium Toloſæ Comitem, nupſit Alphonſo Aragoniæ Regi, hæredemque ex ſe reliquit, *Alphonſum* VII, Regem omnium, qui ante ipſum fuerant, potentiſſimum, Hiſpaniæque Imperatorem nuncupari meritum. Ab eo tempore Galecia unum ſemper habuit cum Caſtella Legione-

GALLÆCIA REGNUM
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
OCEANUS
OCCI-
DENTALIS
ASTURIÆ
PARS
PORTUGALLIÆ PARS
C. Ortegal
Vivero
Mondonedo
Rivadeo
Castropol
Navia
Ferrol
Coruña
Betanços
Puentes Deume
Andrade
Villalua
Lugo
Tierra de Ulloa
Monte Roso
Reboredo tierra
Santiago COMPOSTELA
Tierra de Deca
Camba tierra
Camarinas
Tierra de Soneyra
Finisterræ
Namancos T.
Muros
Noya
Padron
Puebla del Dean
Pontevedra
Rivadavia
Orense
Monforte de lemos
Sarria
Val de Vaiera
Cervantes tierra
Ponferrada
Tierra de Limia
Viana
Tuy
Val de Minor
Bayona
Valencia
Camina
Chaves
Monte Rey
Tierra de Cabrera
R. Miño
Sisarga ysla
Arosa ysla
Leucæ Hispanicæ
Miliaria Germanica communia
10
11
12
13
44
43
42

que Regem & Principem. Sunt autem in Galecia præter alia minorum gentium oppida, urbes, una quidem Archiepiſcopatus, quatuor autem Epiſcopatus dignitate nobiles. Archiepiſcopalis quæ & Metropolis Galeciæ *Compoſtella*: ubi corpus D. Iacobi quieſcere dicitur, a quo ipſa urbs, nonnullam etiam ab Academia ſua celebritatem habens, hodie *Santiago*: *Brigantium* olim, uti cenſent Franciſcus Tarapha, Ambroſius Moralis & Villanovanus. Brigantium autem dicitur Antonino, Dioni Βριγάντιον, *Brigantia* Oroſio, qui ibi Pharum altiſſimam exſtare addit: Ptolemæus cognomen addit Φλαούιον Βριγάντιον. *Flavium* tamen *Brigantium* Beutero, Coquo & Io. Marianæ *Betanços* eſt, Floriano & Gomecio *Coruna*. Compoſtellam autem Io. Gerundenſis Hiſp. lib. I. dictam ſcribit, tamquam *Compotem Stellam*: ſic enim appellatum fuiſſe Heſperum, Regionibus illis ſalubrem. Ego hoc in medio relinquo. Archiepiſcopatus ſuperbit dignitate, cujus ſedes olim fuerat *Iria Flavia*, unde *Irienſis*. Tranſlatus autem cum omnibus, quæ Irienſis Eccleſiæ fuerant, Dalmachij Epiſcopi precibus, ab Urbano II anno CIↃ XCIV Compoſtellam, dici deinceps cœpit *Compoſtellanus*, vel. *S. Iacobi*, ab Apoſtoli corpore, quod ibi quieſcere ſcribitur, ac religioſe colitur. Extat Salmanticæ in Bibliotheca Collegij. S. Salvatoris Hiſtoria Compoſtellana, in duos libros digeſta juſſu Didaci primi Archiepiſcopi Compoſtellani, in quibus primordia, ſucceſſus, incrementa Eccleſiæ Compoſtellanæ late deſcribuntur. Conſulendus & L. Marineus Siculus de Rebus Hiſpaniæ lib. V. cap. de ſacris ædibus & Locis in Hiſpania religioſis, miraculiſque celebratis. Epiſcopales ſunt: *Tuda*, *Tyde* Plinio, *Tuij* vulgo. Minius eam præterlabitur, multorum jam fluminum acceſſione auctior. *Auria* quæ & *Auringis*, unde Epiſcopus Aureſinus ſive Auriſinus & Aurienſis nomen accipiebat. Hodie *Orenſe* Carolo Cluſio dicitur, ad Minium fluvium urbs; ὕδατα θερμὰ Ptolemæo, ut putat Gomecius in vita Franciſci Ximenij: addens eam ab Suevis Germaniæ populis, qui quondam hanc oram ſibi ſubjugarunt, proprio idiomate *Warenſe* appellatam. Ortelius ſcribendum monet *Warmzee*, quod nihil aliud, quam *Calidus Lacus*: *Aquæ Cilinæ* dicuntur Antonino ab *Cilinis* populis, credo. *Lucus* Latinis hodie Lugo: Λοῦκος Αὐγούστου, Ptolemæo: *Turris Augusti* Pomponio: *Ara Sentianæ* Plinio, Σηστίου etiam βωμοὶ, *Aræ Seſtij*, Promontorium Ptolemæo ad Oceanum Cantabricum in Artabris. Minius etiam hanc civitatem præterlabitur. Sedes eſt Epiſcopi: qui Suevorum tempore Metropolitanus erat, ut patet ex Concilijs, *Glandomerum* Γλανδόμηρον Ptolemæo: *Mondonnedo* hodie ut putat Villanovanus, Hic aliquando Epiſcopum egit *Antonius de Guevara* Caroli V. a concionibus conſilijs ac chronicis, author celeberrimi Horologij Principum, Hiſpanice ab eo editi. Alia minorum gentium ſunt, *Pons Vetus*, *Ponte Vedra*: Ἕλληνες Straboni, ut putat Io. Mariana. *Ribadeum*, vulgo Ribadeo: Δακτόνιον Cilinorum gentis Ptolemæo, ut vult Coquus. *Arzua*, *Araduca* Ptolemæo, judice Moletio: Florianus tamen opinatur eſſe *Araducam* oppidum illud, quod hodie *Gummarez*. Fuit ibidem & Ἰρία Φλαουΐα Ptolemæo, quæ *Padron* (*Patronium* peregrinantibus notiſſimum) Cluſio videtur & Morali (cui & alibi *Fuente ençalada*) quibuſdam, inter quos L. Marineus lib. III. *Sancta Maria in finibus terræ*. Commemorat reliqua oppida idem L. Marineus Siculus initio libri tertij. Non deſunt Galeciæ aquæ calidæ, multis infirmitatibus admodum ſalutiferæ. Prope Orenſe oppidum fons eſt nomine *Burga* in altum ſcaturiens, ita fervens ut in eo ova coquantur, & ſues immerſi facile depilentur. Apud Gallæcos naſcitur *Aſtura*, amnis non obſcuri nominis: a quo *Aſtures* nominati. Mentio apud Oroſium lib. VI. cap. *II*. Romanæ Hiſtoriæ. Sunt prætera *Minius*, *Eume*, *Bravio*, *Mandeu*, *Mero*, *Iuvia* & alia. Portus habet hæc Regio non paucos, inter quos celeberrimus, qui *Brigantinus* dicebatur; Coruna hodie: *Magnus* Veteribus, ut qui ampliſſimus, tutiſſimaque navium ſtatio ſit. Per hunc in mare ſe exonerant hæc flumina: *Eumo*, *Bravio*, *Mandeu*, *Mero*. Haud procul hinc diſtat Portus *Ferol* alias *Pharus*, per quem in mare influit Fluvius *Iuvia*. Sequitur *Vivero*, per quem in Mare exit *Lambrone*, *Ribadeo* per hunc *Eu* aut *de miranda*, qui forte Antiquorum eſt *Navia*, mari miſcetur. *Sancta Maria in finibus Terræ*, ſic dictus ab oppido hujus nominis. *Novium* Ptol. *Noela* Plinio. Hodie *Noia* Carolo Cluſio, diciturque etiam *Ria de Muros* ab oppidulo haud longe inde diſtante. Atque hic flumen *Tambre*, quod Veterum *Tamaria* creditur, in mare delabitur. *Ria de Padron*, ſic dictus ab oppido *Padron*, quod nonnulli Irim Flaviam eſſe exiſtimant. Hic Flumen *Ulla*, multis rivulis jam auctum ſe in mare exonerat, tribus primum ibi parvis, *Arocca*, *Grave*, & *Salicora* ſalutatis Inſulis. *Ria de Ponte vedra*, ſic dictus ab oppido *Ponte vedra*, atque hic *Leris* in mare decurrit. *Ria de Vigo* ubi fluviolus *Galdelas* ſe exonerat. Ac denique *Portus Baionæ*, ab oppido Baiona, quod de Gallizia vulgo cognominatur, ad differentiam alterius Baionę quæ *Francica* dicitur & in Vaſconia reperitur. In hunc Gallicianę Baionæ portum Anglicanæ naves mercibus onuſtæ appellunt, cum mercatores Angli hic pannorum ſuorum ſtapulam, uti vocant habeant. Regio Montibus aſpera, qui magnam lignorum copiam navibus ædificandis ſuppeditant. Ac potiſſima hujus Regni incolarum pars in montibus degit, in quibus domicilia ſatis commoda paſſim viſuntur exſtructa. Inter templa autem hujus Regionis omnium celeberrimum D. Iacobi Compoſtellani. Condidit hoc Alphonſus Caſtus in honorem Apoſtoli Iacobi, eo in loco ubi ejuſdem reliquiæ opera Epiſcopi Theodomiri inventæ fuerant. Id ex privilegio ejuſdem Regis huic Eccleſiæ conceſſo, cõſtat, accidiſſe anno IↃCCCXXXV, anno centeſimo vigeſimo primo, poſt jam cœptam Hiſpaniarum recuperationem, cum earum inuaſio & vaſtatio in annum IↃCCXIV regnante Roderico, incidiſſet. Poſt hujus templi ædificationẽ, varijs ajunt miraculis inclareſcere cœpiſſe D. Iacobi nomen, utpote qui ſępius viſus ſit Hiſpanis (ſic enim narrãt) cõtra Mauros in acie ſubſidio veniſſe, maxime Regi Raimero. Quare Hiſpani eum in pręlijs inclamare ſolẽt, ſub nomine *Santiago*, atque ſibi eũ tota Hiſpania tutelarẽ divum elegit; habentque Hiſpani inſignes ordines militares ſub nomine D. Iacobi, vulgo *Santiago*, in quos nemo adſcribi poteſt niſi claris prognatus fuerit parẽtibu: Poſt hæc Alphonſus *III*, cognomento Magnus, templum, hoc lõge auguſtius ædificari curavit, omneſque conſequẽter Reges, miris illud modis ſemper exornarũt ditaruntque, Quin & Pontifices Romani Eccleſiam hanc varijs donis privilegijs ac immunitatibus donarunt. Ioannes enim octavus Brevi ſuo conceſſit ut conſecraretur. Vrbanus *II* ſedem Epiſcopalem Iris Flaviæ in hanc tranſtulit, eamque a Metropolitano Bracarenſi exemit. Paſchalis eandem libertatem ei confirmavit, & inſuper hac Compoſtellanam Eccleſiam pręrogativa donavit, ut Cardinales XII in ea crearentur. Eliguntur hi Cardinales ex alijs hujus Eccleſiæ Canonicis. Idem Pontifex Epiſcopo Compoſtellano pallium, quo ſoli ſolent uti Archiepiſcopi, conceſſit. Tandem Calixtus *II* Eccleſiam Compoſtellanam ad Archiepiſcopalem dignitatem evexit, Emeritanamque ei attribuit Metroplim. Solet valde a peregrinis ex toto Chriſtiano Orbe, voti ergo frequentari hęc Eccleſia: atque hæc vota a Pontificibus in ſuis Indultis, excipi cœperunt, uti vota Vrbis Hieroſolymitanæ. Vſque ad tempora Alphonſi *VI*, qui Toletum a Mauris recepit, corpus. S. Apoſtoli in arca marmorea in qua inventũ fuerat, ſub altari ita collocatum erat ut a Regibus alijſque Principibus ſemper conſpici poſſet: verum cum D. Diego Celmires, primus hujus Eccleſiæ Archiepiſcopus, jam templum in eam qua nunc cernitur amplitudinem, decoremque perduxiſſet, teſtudini ſubter altare in eadem Arca marmorea reliquias S. Apoſtoli ita includi curavit, ut ab eo tempore amplius nemini earum patuerit aſpectus. Sed de his plus ſatis, ad reliqua pergamus.

Vrbium nomina.

Flumina.

Portus.

Montes.

Opera. Publica.

Biscaia, Guipuscoa, & Legio.

B*ISCAIA* Ioanni Gerundensi Episcopo a Bastulis Bæticæ antiquis cultoribus nomen trahit. Hi enim cum primum ex Libya in Hispaniam Bæticam concessissent, a Mauris loco pulsi in Galeciæ montes confugerunt, ibique domicilia statuentes nomen gentis retinuerunt, ut *Bastulia* ab eo tempore dicta sit, quæ nunc *Biscaia* nominatur. Hi proprium Idioma Barbaricum a Latino non admodum distans effecerunt, quo etiamnum utuntur. *Biscaia* a nonnullis *Viscaia* appellatur, quæ vox ad Vasconum nomen proxime accedit. Hispaniæ regio est ad Oceanum montibus obsita. Temperatius in ea clementiusque cœlum quam in reliqua Hispania. Magnis enim montibus circumdata nec frigore nimio infestatur, nec calore nimio torretur. Regio arboribus, quæ navibus fabricandis idoneæ, referta. Novit hoc præter alias provincias tota Hispania, cui integræ nonnumquam classes hinc subvehuntur. Castanearum, nucum, pomorum, quæ *Aurea* cognominantur, resinæ, metallorum omnis generis, præcipue ferri, nigrique Plumbi, & aliarum rerum feracissima. Vino carenti potum subministrant poma saporis optimi, pressa. Animalium hic terrestrium, marinorum, Volatilium; fructuum, omniumque, quæ vitæ hominum commodius agendæ necessaria, ingens copia. Quam *Biscaiam* hodie dicimus, habitarunt olim *Cantabri*: latius tamen quam ipsa Biscaia patet, occupatis etiam locis ijs, ubi nunc *Guipuscoa* & *Navarra*. Populi celeberrimi multorumque scriptis decantati. De moribus illorum nonnulla tradit Strabo lib. III. Hi vitam nullam sine armis esse existimabant. Eleganter Silius Italicus lib. III.

Regio unde dicta. Situs. Cœli Temperies. Soli fertilitas. Majorũ varietas.

Cantaber ante omnes hiemisque, æstusque, famisque
Invictus, palmamque ex omni ferre labore.
Mirus amor populo, quum pigra incanuit ætas,
Inbelles jamdudum annos prævertere saxo:
Nec vitam sine Marte pati, quippe omnis in armis
Lucis causa sita, & damnatum vivere paci.

Omnibus Hispaniæ populis subactis, & in populi Romani potestatem adductis, soli cum Asturibus alijsque conregionalibus vinci non potuerunt; unde Horat. lib. II. Od. VI: *Imperium Majorũ.*

Cantabrum indoctum juga ferre nostra.

Ultra montes enim, qui a Pyrenæis perpetuo procurrunt ad Nerium usque promontorium, habitabant, neque, nisi cum maxima difficultate summoque periculo adiri poterant. Debellavit tandem ferocissimam gentem, bello fere quinquennali fractam & defatigatam, C. Cæsar Octavianus Augustus; ipse coram eos, reliquosque Romanis nondum parentes profectus. Horatius lib. III: Carm. Od. VIII.

Servit Hispanus vetus hostis oræ
Cantaber sera domitus catena.

Et lib. IV. Ode XIV. Augustum ipsum adloquens:

TCantaber non ante domabilis,
Medusque & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô Tutela præsens
Italiæ, Dominæque Romæ.

Subjugavit autem Cantabros Vipsanij Agrippæ, cæterorumque legatorum quos secum duxerat, industria & fortitudine, Horatius lib. I. Epistol. ad Iccium:

Cantaber Agrippæ Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit.

Cantabrorum gentes hac Hispaniæ parte lego & *Salenos*, quos nominat Pomponius Mela, & *Concanos*, qui apud Silium Italicum. Lib. III. Posteriores male adfecti apud Strabonem lib. III. Ubi enim vulgatis legitur Κωνιακοὶ, emendandum Κονκανοι. Quidam hos populos male confundunt cum *Concis*, qui ad fretum Herculeum. De *Concanis* Horatins lib. Carm. Ode IV:

Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum.

Et in Biscaia, præter alia oppidum nobile *Bilbao*, quod quondam, uti censent Villanovanus & Henricus Coquus, Φλαϐιοναϐία, ut quidem in Græcis Ptolemæi codicibus legitur. *Bilbao* dictum, ut quidam opinantur, quasi commutatione litterarum Hispanis familiari *Bilvao*, id est *Bellum vadum*. Condidit Didacus Lopeus de Hazo, Cantabrorum princeps anno ab Christo nato CIↃ CCC, aut circiter. Tria cum primis hoc oppidum commendant, situs oportunitas, annonæ copia, mirabilisque negociorum hominumque varietas & multitudo. Situm est in loco plano duobus ab mari milliaribus. Panis habet genus, singularis excellentiæ & bonitatis, quod incolis *Pan del Fuego* vel *de Arregoriaga* vocitatur. Per hoc oppidum in reliquam Hispaniam importatur, quidquid Anglia, Gallia, Belgica mittunt; per idem ipsum exportatur quidquid cum ijsdem alijsque regionibus communicandum censet Hispania. Reperire hic est cives qui soli quotannis sua pecunia tres quatuorque naves ædificari curant. Ab altera parte, oppidulum habet in ora maritima, *Portugallette* vulgo nuncupatum, a quo rivus quidam, maris ingens brachium, non solum in hanc urbem usque: sed in ipsas etiam domos influit. Hoc importari atque exportari parvo negocio, vilique precio, varia mercium, aliarumque rerum genera indies videre est. Sunt etiam in Biscaia portus nobilissimi. Nec est cur piscium ullum genus requirat, cum & optimos habeat, & quantos fere velit, eosque recentes, Margaritas item marinæ non negant conchæ, sed quæ ignobiliores. Inter montes quibus cingitur, mons est *S. Hadriani*, in quo antrum apparet, via qua in Galliam tenditur, per quod viatores ultro, citroque commeant. Hic enim in Biscaia via lapidea per antrum hujus *S. Hadriani* montis recta ducit, incipiendo a pago *Galerota*, ubi ob asperrimam itineris difficultatem, incommodus equorum usus, qui proinde manu ducendi sunt, & quia summa montium juga abrupta & impervia, glacies nivesque perennes nulla profectione superari possunt: necessitas, & quam hæc excitare solet industria, artem modumque invenit, quo montem pervium faceret, & in eo antrum seu Cryptam perfoderet, mediocriter quidem latam, longam vero, in quantum sagittæ jactus extendere se queat. In ingressu, ab Hispaniæ latere, subobscura est, aliquantulum deorsum ducit, & in medio ad sinistram vergit; ubi deinde, ad exitum veluti stella, gratum lucis beneficium affulgere incipit, &, qua parte Galliam respicit, muro & porta clauditur. Gens affabilis, hilaris, elegans. Virginibus Biscainis mos quamdiu innuptæ sunt, nec capillos alere, nec velari. Statim ubi nupserint, caput velant, & vitta tegunt in modum galeæ composita ex linteo coloris aurei, quam eum in modum involvunt, ut in fronte, veluti cornu aliquantulum extet. Magna hic Hispanis, cum Gallis, Belgis, Anglis, alijsque populis commercia. Lana præcipue facit, ut omnia fora, locaque ab emtore venditoreque serveant.

Oppida. Maris cõmoditas. Mores. Commercia.

GUIPUSCOA.

G*Vipuscoa* Cantabrorum etiam olim erat regio. Nonnulli *Lipuscoam* & *Lepuiscam* vocant, corrupte, ut notat Stephanus Garibayus ejus incola. Unde autem hæc appellationem habeat, non facile dixerim, nisi forte ab *Opuscua* antiqua civitate nomen trahat. Concluditur ad Ortum amne *Vidosone* (qui & *Vidorso*, *Alduida*, *Huria*, & *Beoyvia*, medius inter Galliã & Hispaniam) Pyrenæisque montibus; ad meridiem Navarræ regno, ad Occasum Biscaia

Regio. Nomina. Situs.

de qua

LEGIONIS, BISCAIÆ ET GUIPISCOÆ TYPUS
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
CANTABRICUS OCEANUS
Scythicum prom. C. de Pinas
Aviles
Artedo
Candes
Tores
Gyon
Villa Viciosa
Oviedo Metropolis Asturiæ
ASTURES Asturias
Castrapol
Ablaus
Riba de Sella
Lanes
S Vincente
Santillana
S. Antonio
Andero
Laredo
Castro
Salsedon
Porto galete
Bilbao
Berinco
Valenzia
Lequeitio
Motrico
C de Maßuscano
Baiona
S Ian de Luz
Funtarabia
Durango
Eloria
Eibar
Vitoria
Placencia
BISCAIA
CANTABRIA
GUIPUSCOA
Espinosa
Medina de Pomar
Frias
Haro
Miranda
S. Vincente
La guardia
La Puebla
Lagronno IULIOBRIGA
Navarrete
Calahorra
Alfaro
Tudela
Cascante
Cervera
Arnedo
Estella
Tafalla
Lerin
Puete de la Reina
La Rago
Oliva
Caparoso
Exea
Taust
Cortes
Ebro Rio
Sierra Cogollio
Burgos
Lerma
Arlanza
Cogollos
Lara
Saltas
Cabacubias
IDUBEDA MONS
BARDULI
Fuentibra
Villa Franca
Bierbiesca
Villa veia
Prania
Aviles
Venta de Conde
Leon
LEON
Mansilla
Astorga ASTURICA
Ponferrado
Laceno
S. Miguel de camino
Puente de la Reina
Orbego R.
Novia
Los molinos
Benavente
Esla Rio
Paradela
Miranda
Comora SENTICA
Villalpando
Toro
Xambrino
Aniggo
Tor de sillas
Simancas
Pedroso
Villalar
Castramonte
Duennes
Palencia PALANTIA
Medina de rio seco
Aldea
Moral del Rey
Villalon
Monasterio della vega
Carrion de
Carrion Rio
Pisuergo Rio
Saldanna
Melgar
Calcadilla
Marationes
Villa martin
Villa nueva de las carettes
Icenta
Torquemada
Salduendo
PARS
CASTILIÆ
Duero Rio olim Durius fl.
Leucæ Hispanicæ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Milliaria Germanica 1 2 3 4 5 6 7 8
14
15
16
17
18
19
41
42
43
44

de qua modo dixi, ad Septemtrionem mari Cantabrico. Circuitus ejus triginta sex milliarium. Temperata autem maxime hæc regio est; neque enim sentit frigoris molestias, neque solis vehementes ardores, cœlo autem utitur humido & inconstanti. Cum verò omnis sit montosa & aspera, non est usque adeo culta, quę tamē in ea loca coluntur, valde sunt fertilia. Vineta non habet nisi pauca in parte maritima. Cæterum regio ubique ferri & chalybis ferax, adeò ut nusquam terrarum ferri major sit abundantia aut præstantia: tantumque ejus materiæ hic effoditur, ut multis regionibus sufficiat. Vulcani officina, Martisque armamentarium ab natura videntur hic collocata: tantam ibi videre est non solum ferri, & chalybis, sed & factorum inde armorum copiam; ut non immerito *Murus* sive *Propugnaculum regnorum Castellæ* & *Legionis* in quibusdam regionis Archivis cognominetur. Scribit Navagierus hoc tractu tantum ferri chalybisque effodi, ut singulis annis xxc millium ducatorum inde quæstus fiat. Non igitur sine causa montem ibi scribit Plinius lib. xxxiv. Cap. xlv. totum ex ferro: *Cantabriæ*, inquit, *maritimæ parte, mons prærupte altus, incredibile dictu, totus ex ea materia est.* Collocantur hic à Ptolemæo, Pomponio, Plinio, alijsque, populi *Oregeviones, Autrigones* & *Varduli.* Primorum memoria videtur etiamnum servari in oppidis *Orendaiu, Oresa* & *Orio*, cujus appellationis ibidem etiam fluvius est non ignobilis. Metropolis est *Tolosa* ad confluentes sita Araxin & Orian. Sunt & alia oppida; *Placentia*, ubi fabrorum ferrariorum incredibilis copia: *Matrico*, vel ut alij scribendum censent, *Monte de Trico*, ab scopulo cognomine, qui oppido imminet: *Fuentarabia*, Ptolemæo φλαουιόβριγα: *Fanum D. Sebastiani*, olim *Hicuru*, postea *Don Bastia*, & corrupte hodie *Donastien*, idem sonans quod *Divus Sebastianus*. *Don* enim Cantabris nihil aliud, quam quod Latinis SANCTUS, Castellanis SANTO. Loca namque in Cantabrorum agris varia plerumque habent nomina, ob linguarum differentias. Aliter ipsi Cantabri, aliter Hispani reliqui, aliter Galli, qui ipsis confinales, vocant. Situm est hoc oppidum ad ostium fluminis, quod *Menascus* Pomponio Melæ, Ptolemęo μηνόσκα, hodie *Rio Gurumea*, vel *Vramea Chalybs* fluvius in his regionibus oritur, cujus aqua ad ferri temperamentum plurimum valet; adeò ut Hispani non alia arma, nisi quæ hujus liquore temperata, approbent. Ab hoc flumine populos *Chalybes* Iustinus lib. xlv. ait appellatos. Fanum *D. Sebastiani* portum habet amplissimum, non arte humana, sed sagacis naturæ providentia factum, in quo naves ab sævientibus undis ventisque parum faventibus securam & tutissimam inveniunt stationem. Ingressus patet inter duo castella; quorum quod ad Orientem, in edito monte exstructum, Occidentaliore, quod in rupe, est eminentius; sunt & alij. Incolæ ijsdem cum Biscainis sunt moribus eademque utuntur lingua. Natura sunt ingeniosi, politici, satis exculti, ad alliciendum faciles, & qui difficulter cogi possunt, honoris cupidi, suorum privilegiorum defensores acerrimi, agiles, animosi, ad tractanda omnis generis arma dexterrimi, & ad militiam proclives. Sunt & mulieres admodum robustæ, planeque viragines, corpore bene habito, forma bona, licet laboribus assuetæ, ac idcirco minus arrogantes. Maris adcolæ navigationi piscibusque, cum alijs, tum quos *Baccalos* appellant, capiundis, magno lucro, dant operam.

Cœli temperies. *Soli qualitas.* *Fluvius. Chalybs.* *Portus.* *Mores.*

LEGIO.

Regio. Nomina.

SEquitur *Legio*, cui nomen ab *Legione* VII *Germanica*, quæ hic olim (Nervæ imperatoris principatu, ut quidam autumant) stativa habuit. Ioannes Gerundensis Paralipom. Hispaniæ lib. III, initio *Eleonam* dictam scribit ab *Eleona* provincia Libyæ propinqua Syriæ & Æthiopię, in qua, ne scilicet appellationis causam ignoremus, maxima Leonum copia invenitur. Inde Leonis huic regno ut & urbi figuram pro armis & insignibus esse usque in hodiernum diem. Hanc Hispaniæ partem qui hodie habitant, eos plerique volunt fuisse, qui *Vettones* Plinio; Ptolemæo, Straboni, Appiano οὐέττωνες, *Vergones* malè in Latinis exemplaribus. *Vettoniæ* etiam mentio apud Prudentium. Hi populi, quo tempore primum in Romanorū venerant potestatem, quum quosdam Centuriones viderent deambulandi causa hac illac se flectere, opinati eos (magnū hoc simplicitatis indicium) insanire, duces se, ut refert Aelianus lib. II. Variarum cap. v, ad tabernacula eis præbuêre: putabant enim aut in tabernaculo quiete sedendum, aut pugnandum esse.

Vrbs Legio Gemina.

Metropolis, urbs illa clarissima regioni cognominis, quæ λεγίων ζ. γερμανική Ptolemæo: *Legio Gemina*, Antonino, *Leon* hodie vulgò: quod nomen, cur ab Leonogildo Gothorum rege malit, quam ab Legione ipsa Franciscus Tarapha derivare, non video. Moralis tradit etiam *Sublanciam* olim dictam, adscribens ejus nominis vestigia etiamnū exstare in loco, qui sesquimiliari distans Legione, dicitur *Sollanco*. Consulendus hac de re Thesaurus Ortelij. Illud pręterea minimè omittendum suggerit Hieronymus Surita Cæsar augustanus Commentario in Antonini Augusti Itinerarium, exstare Auctores, qui ante cccc annos id prodiderunt, huic urbi quondam *Floris* nomen fuisse inditum. Præfectū Legionis VII Geminæ *Legione* constituit Scotus, Auctor Notitię Provinciarum. De Templo Legionensi sic scribit L. Marinæus Siculus lib 3. de rebus Hispaniæ: *Etsi templum quod ætate nostra civitas Hispalensis ædificat alia omnia magnitudine præstat: etsi Toletanum cunctis alijs divitijs, ornamentis & specularibus fenestris est illustrius: etsi denique Compostellanum fortioribus ædificijs, & rebus alijs memorabilius est; Legionense tamen artificio mirabili, meo quidem judicio omnibus est anteponendum; in cujus claustro Sacellum est, in quo jacent reges septem & triginta, & unus Hispaniæ Imperator.*

Imperium Majorū.

Illud autem memoria dignissimum est, quod ab hac urbe cœperit circa annum IƆCCXVI recuperatio Hispaniæ, quam totam fere Maurorum & Saracenorum gens occuparat. Pelagius enim, ut cum alijs referunt Rodericus Toletanus libro de rebus Hispanię VI. per multa capita, & Rodericus Sanctius parte I. Hist. Hisp. cap. xl, ex regio Gothorum sanguine, Fafilæ Cantabriæ ducis filius, ab Christianorum, qui in montes Asturiæ confugerant, reliquijs Rex consalutanus, magna strage Maurorum edita, vix regnum orsus, hosti Legionem eripuit: ibique sedem sui principatus figens, novum castellum, quasi propugnaculum adversus Barbarorum vim & incursiones, exstruxit: unde *Comites* deinceps *Castellæ* dicti, de quibus postea; rejectis autem Gothorum regum insignibus leonem sumsit rubrum in albo campo ferocientem, quo hodieque reges Legionenses utuntur. Pelagium in regno sequutus est Fafila filius, hunc autem improlem Alphonsus Catholicus, Petri Cantabriæ ducis filius, ex genere Ricardi Catholici Gothorum regis oriundus: qui uxorem duxerat Ormisendam Fafilæ sororem unicam & hæredem. In Alphonsi familia posterisque Legionis principatus mansit usque ad Veremundum, regem Legionis XXIV: quo, anni CIƆXX sine successore, defuncto, Sanctia soror, Ferdinando Navarreo, Castellæ regi nupta Legionense regnum ad Castellanum transtulit. Hic tres habens filios, *Sanctium* quidem testamento Castellæ regem: *Alphonsum* Legionis & Asturum: *Garciam* denique Gallecięe (quæ ab conjugis majoribus adquisita comitatus ad illud usque tem pus fuerat) & Portugalliæ nominavit. *Sanctius*, divisionis paternæ impatiens fratres, *Alphonsum* quidem regno deturbavit, *Garciam* autem occidit. Quum jam *Sanctius*, circiter sex annos regnasset, & ab Vellido per fraudem esset obtruncatus *Alphonsus*, qui Toleti apud Maurorum Regem exsul vixerat, non solum Legionis, quod ex patris voluntate obtinebat, recuperavit: sed & Castellæ, Galeciæ Portugallięque regna est consequutus. Huic successit Alphonsus VII omnium qui ante ipsum fuerat potentissimus, Hispaniæque Imperator nuncupari meritus. Ab eo tempore Legio unum semper habuit cum Gallecia Castellaque regem & principem. Sed de his satis, ad Castellam accedamus.

ANDALUSIA

In qua Conventus Hiſpalenſis, Gades.

Regio. Nomina. & unde deducta.

ANDALUSIA Hiſpaniæ Bæticæ pars, nomen adepta dictaque quondam *Vandalia* putatur ab *Vandalis*, Germaniæ populis, quos olim ad hæc uſque loca deveniſſe, multi memoriæ produnt. Videndi præter alios Rodericus Sanctius parte I. Hiſpaniæ. cap, VII. Antonius Nebriſſenſis in Decadum Prolegomenis, Ioannes vaſęus Hiſp. Chronico cap. VIII. Sic igitur, ut nonnullis nomen penitius rimatis placet, *Andaluzia* appellatur quaſi *Wendenhuys, Vandalorum Domus.* Marius Aretius *Andaluſiam* vocatam auguratur, quaſi *ante Luſitaniam,* mutatis nonnihil litteris.

Situs.

Ad Ortum habet Granatam; ad Septemtrionem Caſtellam Novam, ad Occaſum Pacenſi Silvenſique Diœceſibus & Ana Flumine terminatur, ad Meridiem Atlanticum ſpectat Mare. Hujus pręcipua pars *Conventus Hiſpalenſis.* Hic ab Ortu Cordubenſe territorium, ab Occaſu Algarbiorum fines habet; qua Septemtrionem ſpectat, eam Luſitaniæ ditionem attingit, quæ Magiſtratus S. Iacobi vocatur. Cætera vero Meridiem verſus Gaditano Conventu, & Oceano clauduntur. Cælum hic indulgens & felici quadam hilaritate & temperie ridens: terraque in univerſo hoc tractu ad miraculũ uſque frumenti, vini, olei & omnis generis frugum feraciſſima eſt, quibus longinquas & tranſmarinas Provincias replet. Secundum Plinium Hiſpania, quacumque ambitur mari Italiæ laudibus proxima: quod de ea Bæticæ parte potiſſimum intelligendum putamus, quæ ad Hiſpalenſem Conventũ ſpectat; eſt enim Oceano & Zephyri lenibus flabris expoſita. Hæc igitur Regio inſigni rerum omnium fertilitate luxuriat, eo nomine univerſi Orbis provincias longe ſuperans: eamque merito Plinius ante Italiæ laudes poſuiſſet, niſi homo Italus patriam anteferre voluiſſet. Poëtæ quo felicitatem atque inſignem hujus regionis ubertatem denotarent, campos Elyſios in ea conſtituerunt: quo figmento excellentem præ omnibus alijs terræ fertilitatem efferre voluerunt, ac indicare, ei nihil deeſſe quod ad vitam laute beateque tranſigẽdam optari poſſit; cum aliæ vel fertiliſſimæ Provinciæ, alicujus tamẽ rei plerumque laborent inopia. Hic etiam pecorum omnis generis magna copia, ſed præcipuę cuniculorum, quos plerique lepuſculos vocant, quorum frequens exercetur venatio; ne malum latius ſerpat; plantis enim vaſtitatem inferunt, & ſata depopulantur.

Imperium Majorũ.

Andaluziam nomen a Vandalis habere ſupra diximus, quod hi a Gothis pulſi hoc loco ſedes ſuas fixerint: a quibus poſtea etiã ejecti in Africam conceſſerunt. Res ita ſeſe habet. Rodericus viceſimus quintus Gothorum Rex, in quo etiam Regium Gothorũ nomen defecit, Comitem quendã Iulianum præfectum conſtituerat Mauritaniæ Tingitanæ: ejuſque abſentis interea filiæ ſtuprum intulit. Quo pater audito Saracenos ex Africa evocavit juſtiſſimum dolorem ſuum Regis vindicta ſatiaturus. Hi Anno ſalutis IↃCCXIV Duce Muzamiſſo per anguſtias freti Herculei ingreſſi, biennij ſpatio totam fere Hiſpaniam occuparunt, præter Aſtures natura loci munitos. Periere tantillo tempore utrimque ſeptingenta hominum millia. Saraceni potiti Imperio, Chriſtianorumque (quantum fieri potuit) religione extirpata, regna inter ſe varie partiti ſunt. Primum fecere Cordubæ, quod ipſi vocavere *Abenalibeticum.* Alterum apud Hiſpalim. Tertium aqud Carthaginem novam: donec a Ferdinando *III* his locis pulſi Granatam conceſſerunt Anno CIↃ CCXVI & a Ferdinando *VI* penitus ejecti ſunt Anno CIↃ CCCC, XC IV.

Urbes.

Metropolis eſt quæ Hiſpalis Plin. Ἴσπαλις Ptol. *Hiſpal* Silio; *Spalis* Gratiano; Hodie *Sevilla.* Arias Montanus putat *Hiſpalim* nomen eſſe Pœnicum, ex *Spila* vel *Spala* deflexum, quod planiciem ſeu virentem regionem ſignificat. Alij, inter quos F. Tarapha ad *Hiſpalem* Herculis Libyci Filium, nomen conditionemque referunt. Ridiculus hic, ut in multis, Iſidorus, qui quum ab Iulio Cęſare conditam, exque ipſius & Romę Vrbis vocabulo *Iuliam Romulam* notaſſet appellatam, a *Palis* ſuffixis in loco paluſtri ſic dictam memorat. Io. Gerunden. Epiſco. non improbans Iſidori Etymon adſcribit videri vocatam Hiſpalim a *Palude* quæ maxima Vrbem circumdat. Vrbs ad Bætim ſitu amœniſſimo excellens, ambitu magna, forma fere rotunda, viſu pulchra; templis celebris, ædium pulcherrimarum frequentia exculta. Tam multa de hac Vrbe præclara commemorari poſſent, ut natum ſit inde & tritum vetuſtate Proverbium, *Qui no ha viſto Sevilla, no ha viſto Maravilla.* Cum alijs felicis ingenij alumnis gaudet: tum Benedicto Aria Montano, nobiliſſimo & ſummo Theologo, plurimarum Linguarum cognitione ſtudendo. Teſtantur id opera ab ipſo edita, quæ ſummam ejus admirationem apud omnes excitant. Metropoli viſa, reliquarum vrbium nonnullas indicabo, ordinis incurioſior; ſic tamen, ut quaſque Metropoli ſuæ proximas primo loco. Offert ſe quinta ab Hiſpali leuca *Palatium* vel *Palantia,* quod vulgo *Palacios,* ſic dictum ab arce perantiqua, quam lateri habet adhærentem. Via ſitum, quæ ad S. Lucæ Fanum fretumq; Gaditanum ducit. Huic ſuccedunt *Cabeca,* oppidulum in Montium, qui in Meridiem Malagam verſus ſe extendunt aditu ſitum: & Cabecis verſus Libonotũ ad tertiam leucam oppidum quod vulgo *Lebrixa*: Νηβρισσα Ptol. Plinius *Veneriam* cognominat. Situm fuit olim inter Bætis Æſtuaria, hodie octo paſſ. M. ab flumine, oblimato ſiniſteriore Alveo. Conditor perhibetur Liber Pater. Oppidulum eſt peramœnum & pulchrum cum arce perveteri, agro undique beatiſſimo cinctum. Cive nobilitatum eſt Ælio Antonio Hiſpaniæ totius ornamento. Quæ *Carmona* vulgo κάρμον Straboni eſt, *Carmo* Antonino, χαρμονία Ptol. *Marchena* hodie, *Colonia* quondam, inquit Onuphrius ex antiqua baſi, *Marcia.* Situm eſt hoc oppidum in Colliculo quodam, ubique planicies ſpectante. Sunt & Andaluziæ oppida *Lora* ad dextram Bætis ripam: *Axalita* vetuſtis lapidibus, teſte Cluſio: *Flavium Axalitanum* Ambroſio Morali ex antiqua item inſcriptione, inter Hiſpalim eſt & Cordubam. *Moron,* olim Cluſio *Arrucci,* notantibus Plinio, Antonino & priſco Lapide. *Oſſuna,* Ορσῶνα Appiano, οὐρσων Strab. *Vrſo* Plin. cui & *Genua* (forte *Gemina*) *Vrbanorum, Vrſaon* in antiquis hujus loci inſcriptionibus; *Vrſao* Hirtio. *Eçeia* ad Singulim fluvium hodie *Xenil* vel *Chenil,* Ptolemæo cluit Αςυγις *Auguſta Firma* cognominatur a Plinio. Quod oppidum non adeo magnum, hodie tredecim ab Hiſpali leucis viſitur, inter eandem Hiſpalim & Cordubam medio fere itinere, ad dexteram Bætis oram *Pena Flor,* Ptol. putatur Ἰλίπυλα μεγάλη, in mediterraneis Turdulorum, *Ilipa* cognomine *Italica* Plin. qui Hiſpalenſi Conventui attribuit. Decimo hinc Miliari ad ejuſdem Fluvij ripam eſt *Corduba* Κορδύβη Ptol. *Cordova* vulgo: Plinius *Coloniam Patriciam* tradit cognominatam, quod etiam ex antiquis Marmoribus probat Moralis. *Corduba* tanquam *Cor Bætis* dicitur Ioanni Gerundenſi. Alumnos habuit rei militaris gloria doctrinæque ſtudijs præcellentes. Beata hodie eſt *Corduba,* præter alia multa bona, fertiliſſimis agris; hortis amœniſſimis, aquis ſaluberrimis. Solum Cordubæ vocat aureum Silius Italicus lib III.

Nec decus aurifera ceſſavit Corduba terræ.

Quinq; Leucis ab Corduba verſus Meridiem *Mons* eſt *Major* vulgo *Monte Major,* Οὐλία exiſtimatur Ptol. Turdulo-

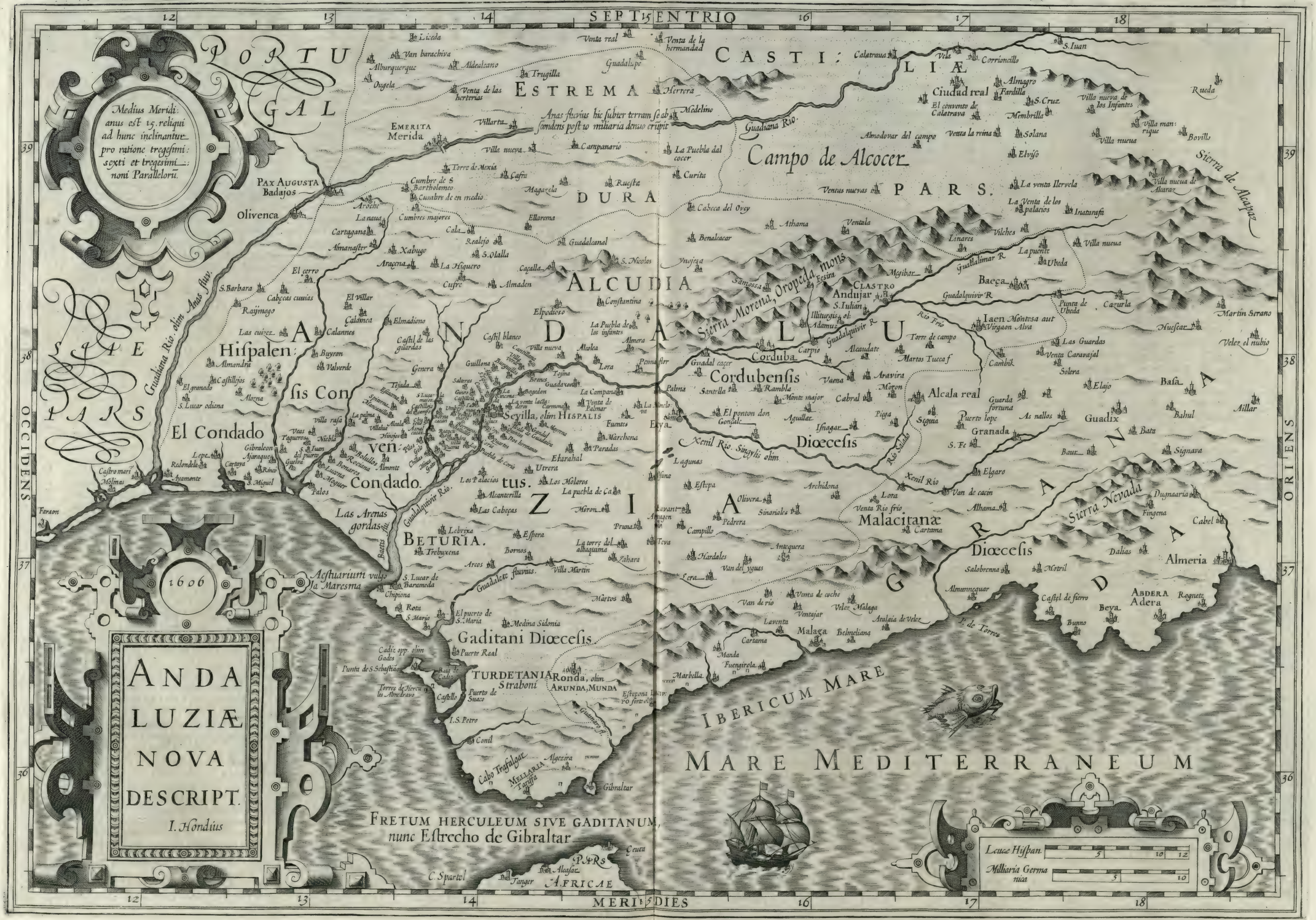
ANDA LUZIÆ NOVA DESCRIPT.
I. Hondius
1606
Medius Meridianus est 15. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione tregesimi sexti et tregesimi noni Parallelorū.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
PORTUGAL
PARS
CASTILIÆ
ESTREMA DURA
Campo de Alcocer
PARS.
ANDALUZIA
ALCUDIA
GRANADA
Hispalensis Conventus
El Condado
Condado.
Cordubensis Diœcesis
Malacitanæ Diœcesis
Gaditani Diœcesis
BETURIA.
TURDETANIA Straboni
Sierra Morena, Oropeda mons
Sierra Nevada
Sierra de Alcaraz
Guadiana Rio
Guadiana Rio. olim Anas fluv.
Anas fluvius hic subter terram se abscondens post 10 miliaria denuo erupit
Guadalquivir Rio.
Xenil Rio. Singylis olim.
Guadalete fluvius.
Aestuarium vulgo la Maresma
Las Arenas gordas
IBERICUM MARE
MARE MEDITERRANEUM
FRETUM HERCULEUM SIVE GADITANUM, nunc Estrecho de Gibraltar
PARS AFRICAE
EMERITA Merida
PAX AUGUSTA Badajos
Olivenca
Sevilla, olim HISPALIS
Corduba
Granada
Malaga
Almeria
Gibraltar
Ceuta
Tanger
C. Spartel
Cadiz opp. olim Gades
Ronda, olim ARUNDA, MUNDA
Ciudad real
Andujar
Baeça
Ubeda
Guadix
Alcala real
Antequera
Ecija
Medina Sidonia
Puerto Real
Cabo Trafalgar
Leucæ Hispan.
Milliaria Germanica

rum in Hispania Bætica Vrbs: *Vlia* Antonino. *Vlla* vitiose est apud auctorem Belli tam Alexandrini, quam Hispaniensis. Decem ab Corduba milliaribus *Mons Aureus* est; *Montoro* vocatur vulgo: *Epora* creditur Antonini. Male apud Ptolemæum *Ebura* pro *Epora*, quum illa sit non Bæticæ, sed Lusitaniæ, pejus autem *Ripepora* in vulgatis Plinij Codicibus, ubi *Fœderatorum* cognominatur. Hispalim recurro, hincque per Palatium, Alcantarillæ Pontẽ, Oppidaque Cabecas & Nubrissam, *Luciferi* peto *Fanum*. Sic Latini videntur nominasse, quod Stra. lib. III. φωσφόρον ἱερὸν interpretatur: quodque appellatum etiam addit, *Lucem Dubiam*: hodie est *S. Lucar* de *Barrameda*. Haud procul hinc quarta fere Leuca versus Vulturnum, Oppidum est, quod Hispanis *Xeres de la Frontera* dicitur, quasi Hispaniæ ex hac ora vel initium vel terminus. Hoc Navagierus in Itin. putat esse quod *Asta* Liv. & alijs: *Hasta* Ant. per adspirationem. *Astam* tamen Mor. Scribit adhuc nomen retinere vel locum illum esse, circa Guadeleten Amnem, qui vulgo *Masa de Asta*. Abrahamus Ortel. haud multum abest, quin submersam putet cum Insula Tertesso in Bætis ostio. Centum stadijs a Bætis ostio distat *Chipiona* Oppidũ, Strab. lib. III *Capionis Turris*. Ad ostiũ Lethes fluminis, quod hodie *Gua de lete*, vel Arabice *Bedelac*, oppidum est, cui nomen *Portus S. Mariæ*, vulgo *Elpuerto de S. Maria*. Lethen trangressis occurrit cum alijs *Medina Sidonia*. Meridionaliora versus Fretum petentibus offert se *Conilium*, non ignobile Hispaniæ oppidũ, sex Leucis distans ab Gadium Urbe: illustrissimo S. Lucæ, qui & Medinæ Sidoniæ, Duci parens, *Conilium* habetur ab Georgio Austriaco apud Ort. *Carteia* Ptol. *Carteiæ* non semel meminit M. Tul. cum alijs locis, tum in Epist. ad Atticum; eamque ab Corduba abesse M. P. CLXX perhibet Auctor Commentarij Hispaniensis, cujus verba si sint vera; satis arguunt, non bene Clusium adserere *Carteiam* hodie esse *Carthagenam*: quod videret hanc ab illa non prorsus abludere. *Tariffam*, quam *Carteiam* quidam opinantur, ex Tartesso corruptã si quis dixerit non admodũ pugnandum videtur. Non procul inde *Vegelium* est, vulgo *Vegel*: Oppidum exiguum quidem sed situ opereque clarum, colli quẽ latissima undique planicies cingit, impositum: adeo ut inde circumquaque prospectus pateat, quousque oculorum acies extendere se potest, tam in lætam laxamque planiciem locaque compascua, versus Solis ortum, quam in Africæ montes & oram circa Meridiẽ: nec non in vastum & tumultuosum Oceanum versus Septemtrionem & Occidentem. Hinc in Caurum iter flectentes obviam habent *Mondam*. Sic nominant Oppidum Plinius, alijque Latini Scriptores quod hodie vulgo *Munda*. Putant tamen alij antiquam Mundã esse, quæ hodie *Ronda Veia*: *Mondam* autem cujus antea memini, duobus inde Milliaribus exstructã fuisse ab Arabibus, prisco retento nomine, ut mos illis. Videndus Didacus Mendosius de bello ultimo Gratanensi, Ioannes Gerundensis Episcopus lib. I, & IX Paralip. Hispaniæ procul hinc amotam Mundam, eandem, scribit esse cum *Coimbra* Portugalliæ Oppido. De Conflictu porro ad Mundam inter C. Iulium Cæsarem & Cn. Pompei Magni Liberos Cn. Sextumque consulendi Plutarchus in Cesare, Appianus lib. II. Bellorum Civil. Auctor Commentarij de Bello Hispaniensi, Strabo lib. III, Suetonius in Cæsare cap. XXXVI & in Octaviano Augusto cap. XCVI, Valer. Maximus lib. VII. cap. VI, & alij. Lucanus lib. I:

Vltima funesta concurrant prælia Munda. Silius Ital. lib. III Belli Pœnici: *Et Munda Emathios Italis paritura Labores.*

Flumina. Inter fluvios quibus hæc regio irrigatur, Bætis est Isidoro dictus quasi βαθὺ, quod humili solo decurrat. Hic nobilis auro Veteribus est, & olivetis. De Auro Aristoteles in Admirand. Audit. & Stephanus de Vrbibus, ubi de Ἴβυλλα, de Olivetis in Epigrammat.

Bætis olivifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis Vellera tingis aquis.

Mare. Portus. Opera publica. Piscosum Mare illis est, unde quæstus haud exiguus, & prꝺter alios pisces frequens est Thynnus, qui quercea glande saginatur, quę ad Mare istic abunde nascitur. Portus etiam cõmodissimos & opportunissimos habet. Sunt autem in diœcesi Hispalensi innumera Monachorum & Virginum vestalium Monasteria. Multa ex his sena aureorum millia annui reditus ferunt. Vnum certe Cathusianorum quod ad Bætim in ipso Hispalis prospectu magnificentissime exstructum est, supra viginti quinque millia refert. Longum sit etiam Xenodochia recensere, cum in una Hispali tantum ultra centum viginti numerãtur egregie dotata: ut multa octo millibus aureorum, nonnulla quindecim millibus annuis locupletata sint. Est vero Hispalis ædificijs sacris & templis omnium Hispaniæ Vrbium ornatissima, inter quæ templum Mariæ sacrum, quo nullum habet Christianus Orbis excellentius, si operis amplitudinẽ & majestatem sacra quadam hilaritate & pulchritudine venerabilem, & turrim summæ celsitudinis, e qua ad statas horas signum datur, editissimo & operosissimo fastigio admirabilem spectes, unde in universam urbem & latissme circumjacentes campos jucundissimus prospectus est. Quid Regiæ arcis ornamenta vere Regia describam? qua nulla melegantioris structuræ, aut gratioris voluptatis Hispani Reges habent. Quid sumptuosa Ducum, Comitum & illustrium Procerum palatia: quid amœnissimis fontibus & viretis ornatas civium ædes memorem? Prætereo antiquos aquarum rivos longe per arcus in varias urbis regiones derivatos, & recentiores S. P. Q. H. ingenti sumptu & industria ad Herculanas vulgo dictas Columnas deductos, & publicæ voluptati dicatos, palustri & uliginosa vastissimæ amplitudinis area consitis arboribus, in pulcherrimum viridarium reformata, & latissimis spatijs in circi speciem ad decursiones & voluptarias inambulationes relictis. Iam vero suburbanos hortos omnibus delitijs & amœnitatibus refertissimos totque per agros & ad Bætis ripas magnificẽtissime exstructa prætoria quis dignis laudibus prosequatur? e quibus naves commeãtes, & ex utroque Orbe redeuntes quotidie spectare licet. Bonarum artium in ea studia, & nobilitatis exercitamenta apprime florent. Et ut nihil de artibus mechanicis quibus adornata est, dicam, mercatorum commercijs opulentissima est. Huc enim ex varijs mundi plagis, potissimum vero ex India Occidentali mercimonia adferunt. Nulla enim in Indiam navis ex Hispania transmittitur, quæ non hic mercibus oneretur, machinis tormentisque bellicis, reliquoque idoneo apparatu nautico instruatur: ac naves reversæ hic exonerantur. Estque in eam rem ampla & magnifica Domus, quæ gubernatores & cõsules habet duodecim & a mercimonijs Indicis vocatur *La casa de la contraction de las Indias*. Vnde fit ut hæc urbs omnes totius Orbis Civitates, sola vetere Roma excepta, divitijs *Gades.* superet. Restat ut de *Gadibus* Insula quæ hac etiam Tabula comprehenditur, pauca subjungamus. Hæc *Gades* Pom- *Nomina.* ponio, γάδειρα Pto. & Apollodoro: *Erythia* Pherecydi, ut Strabo tradit, *Gadir* Pænis auctore Solino & Plinio, qui *Sepem* eorum lingua significare ait. Pavimentum lapidibus stratum interpretatur Tzetza: Hispani *Cadiz*. Nautæ nostrates *Calis Malis* vocant. Hæc a continenti angusto spatio, & veluti flumine abscissa est. Et nunc in ea Vrbs cognominis; *Gadiz* enim ut Insulam Hispani nuncupant. *Vrbs.* Vrbs hæc quæ Cæsari lib. II de bello civili *Gades* pluraliter nominatur, *Iulia Gaditana Augusta* nomen habet apud Plinium. Eam Phœnices primi condiderunt. Incolæ navigandi peritia jam olim claruere, neque ab avita virtute adhuc degenerant. Præcipuus autem eorum quæstus ex salis confectione & Thynnorum constat piscatione; eorum enim solemnis hic est captura. Fretum quod inter Hispaniam & Mauritaniam est, ab his Gadibus dicitur *Gaditanum*, ab Hercule *Herculeum*; vicini vocant *Estrecho de Gibraltar*, vel de *Marocco*. Nautæ nostrates *De Strate* indigitant.

CASTELLA VETVS ET NOVA.

CASTILIA sive *Castella* (cui nomẽ ab castello, quod Pelagius rex, Legione ab Mauris recuperata, ut propugnaculum, contra hostes exstruxerat) quondã *Bardulia* dicta fuit. hanc duplicem faciunt Hispaniarum delineatores, *Veterem* & *novam*. *Veterem* circumdant ad Boream Asturia & Biscaia; ad Occasum Portugallia: ad Meridiem Castella Nova, montibus qui fere per longitudinem Hispaniæ incedunt, intercurrentibus; ad Ortum Aragonia & Navarra. Regio fertilis frugum, vini, omnis generis fructuũ, croci, & animalium. Castellæ autem regno tale legitur fuisse initium. Pelagius erepta rursum Mauris Legione, castellum quasi propugnaculum adversus Barbarorum vim exstruxerat, cui qui præfecti, *Comites Castellæ* nuncupati, regem Legionensem, ut principem diu agnoverunt usque ad Ordonium II, decimum quartũ Asturum, Legionisque regem: qui quum comites proceresque Castellæ per speciem colloquij ad se evocatos obtruncasset: Castellani pessimo scelere indignati projecto regum Legionis jugo, ex suo corpore duos elegerunt Iudices Nunium Rasuram & Lainum Calvum: unum, qui Iuri dicundo, alterũ qui rebus bellicis præesset: quorum liberi, horumque posteri *Comites Castellæ* sunt appellati usque ad Sanctium Majorem Navarræ regem, qui quum bello fortis Cordubam & Toletũ Saracenis eripuisset, Mauros omnes Navarra, Aragonia, Castella, Legione, Portugallia, alijsque Hispaniæ locis exturbasset, totamque Hispaniam Christiano nomini restituisset, ducta Elvira Sanctij Castellæ comitis filia, Garsiæque postremi comitis sorore & ex asse hærede, se dotis nomine non comitem, sed regem Castellæ scripsit, regnumq; ad Ferdinandum filium, Legionis etiam regno per conjugem Sanctiam locupletatũ, transmisit. Ferdinando successit filius Sanctius; huic frater Alphonsus: cujus filia Urraca (nam stirps mascula obierat) quum, post Raimundum Berengarium Tolosæ comitem, Alphonso regi Aragoniæ nupsisset, Aragoniæ, Castellæ & Legionis regna fuerunt unita. Metropolis veteris Castellæ *civitas Burgensis*, vulgò *Burgos*: Βραῦον putatur Ptolemaei. Urbs antiquissima, multisque rebus insignis, & inter primarias Hispaniæ meritò referenda, CL. sub se habens minorum gentium oppida: magnis, pulchris commodisque ædificijs passim adornata; foris venalibus, plateis, vicis, pontibus; templis, cœnobijs, amnibus exculta; ob incredibilem incolarum cujuscumque ætatis, sexus, conditionis, industriam & diligentiam memoranda. Circumdant suam metropolim jucundissimo commodissimoque situ: *Palencia*, ad Carrionis marginem sita: *Palantia* Plinio, Melæ, Ptol. & Appiano, *Pallantia* Straboni; *Peralancia* corruptè apud Antoninum. Hanc ab Rege Hispaniæ Palatuo conditam quidã fabulantur. Hic olim Academiam fuisse volunt, quæ nunc Salamanticæ. *Valdoledum*, sedes olim regia; locus in amœnissima Pisuergæ ripa, non Hispaniæ solum sed Europæ totius pulcherrimus; cui quæ urbs anteponatur, non invenitur agro beatus fertili: Forum ibi pulcherrimum amplissimumque: cujus ambitus ıↄcc passuum: quumque multis alijs de causis hoc oppidum valde sit nobilitatum, multò tamen magnificentius illud reddidit illustrissimus Philippi regis Hispaniarum ortus. Vulgò *Valladolid*: quod *Vallem Oleti* sunt qui interpretantur. Πίντια Ptolemæo, *Pintia* Antonino, ut censet Carolus Clusius. *Simanca*, Antonino *Septimanca*. *Camora*, Ptol. *Sarabris*, ut Clusio videtur: quæ vitiose *Sabaria* apud Antoninum: *Sarabrim* tamen esse putant Florianus del Campo & Gomerius oppidum illud, quod vulgò vocatur *Toro*, Latinis, *Taurus*, ad Durium fluvium. Nõ autem postremi hic visitur loci *Salmantica* Antonino, & Ptolemæo, *Salamatis* Polyæno, *Salamanca* vulgò. Hanc a Salaminis & Atticis, Græciæ populis conditam notant Ioannes Gerundensis Paralip. Hisp. lib. II, & Ioannes Vasæus Hispaniæ Chronico ad annum post diluvium CIↄCXXXIX. Haud procul hinc ad fluvium, qui vulgò *Gada*, *civitas Roderici* comitis, *Ciudad Rodrigo*; quæ ut putant Vasæus & Clusius, Μιροβρίγα Ptol. Celticorum oppidum in Lusitania. Tendentibus hinc versus Meridiem occurrit *Coria*, *Caurita* quondam, ut scribit Clusius: *Cauriam* ab Latinis junioribus appellari tradit And. Schottus. Cauriæ versus ortum ad nonam circiter Leucam est *Placentia*, urbs pulcherrima: cujus Citria, ceterique arborum fructus, nec non panis candidissimus maximè solent commendari & expeti: *Plazençia* vulgò. Habet Placentia sub sua ditione oppida amœnissima, in queis est *Xavahicium* nemoribus superbiens, & *Pisaro* in convalle jacens, velut altare, ut Marineus notat, in testudine templi. Montes Placentiæ adjacentes, ab ipsa urbe *Vera de Plazençia* cognominantur. Quæ *Avila* hodie, Ptol. Ἄβυλα nuncupatur, ut vult Clusius. Haud procul fontibus *Arevæ Segobia* jacet, quæ Plin. & Antonino *Segovia*, ut hodieque, Ptol. Σεγουβία. Urbs est lanificio & aquæductu visendo Romani operis nobilis: in qua, ut Vasæus scribit, illud memorabile, quod illic nemo conspiciatur ociosus, nemo mendicus, nisi qui per ætatem aut morbum opus facere non possit: quum nulli desit, unde victum quærat, aut in quo se exerceat. Quæ nunc *Aranda* ad Durium flumen, Ῥαῦδα Vaccæorum urbs est Ptol. in Hispania Tarraconensi; *Rauda* Antonino ex emendatione Hieronymi Suritæ: nam antea *Raudaclunia* cum altera mansione mista legebatur. Quæ incerto scriptori *Exoma*, *Uxoma* Plin. est, qui addit nomen hoc crebro alijs in locis usurpari, *Uxsama* per S. in antiquo marmore legitur: *Osma*, hodie dicitur. Reliquas nominatis à nobis apponendas curiosioribus relinquimus. Fuerunt olim hic etiam aliæ urbes nobilissimæ: sed quæ vel dirutæ, vel tantam passæ calamitatem, ut de loco certo parum constet. Inter eas principem facile locum tuebatur *Numantia*, totius quondam Hispaniæ robur fortiumque militũ genitrix, *quantum*, inquit Florus lib. II. Hist. Rom. cap. XVIII, *Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus, summumque, si viros æstimes, Hispaniæ decus: quippe quæ sine muro, sine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum lx millium exercitum, per annos XIIII sola sustinuit: nec sustinuit modo, sed sevius aliquanto perculit, pudendisq; fœderibus adfecit. Novissimè quum invictam esse constaret, opus quoque eo fuit, qui Carthaginem everterat.* Numantiam quasi coronabant præsignes aliæ urbes, *Graccuris, Turiaso, Augustobriga, Clunia, Segisamunculum, Segisama Iulia, Intercatia*. Sed hæc de urbibus & oppidis sufficiant. *Durius* fluvius Castellam veterem interfluit, in quem tot amnes & rivuli concurrunt, ut maximus Hispaniæ censeatur, licet parum sit navigabilis ob rapidum cursum, obque angustiam: magnis attamen navigijs permeabilis est ad centum milliaria & amplius. Hic cæteris amnibus Minio excepto, grandiores fert Alosas, Lampetras & Troctas quas jure præferunt delicatioris gulæ æstimatores, Salmonum parcior & Sturionum. Habet Castella vetus clarissimam Academiam in urbe *Salmantica*, varijs Pontificum regumque privilegijs ornatam, disciplinarum omnium genetricem, à qua omnes fere Hispaniæ urbes & populi tanquam à Domina, leges petunt & jura. Hinc Consiliarij, Theologi, Iurisconsulti, Medici, reliquarumque scientiarum Magistri in varias Hispaniarum provincias & Regna peti proficiscique consueverunt. Iura ibi sunt professi Didacus & Antonius Covarruuiæ, uti ipse

Regio Unde dicta. Veteris. Situs. Soli fertilitas. Urbes. Flumina.

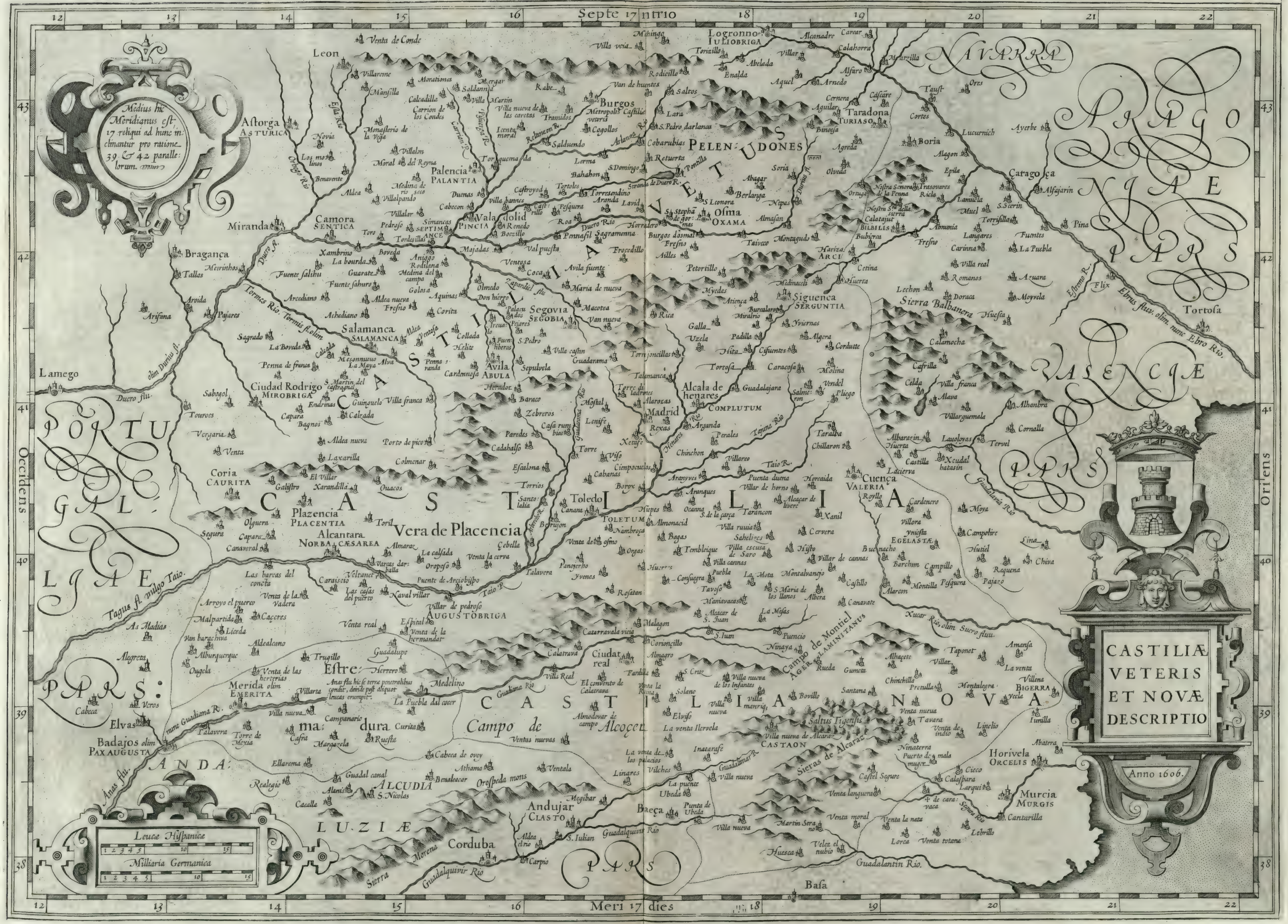
CASTILIÆ VETERIS ET NOVÆ DESCRIPTIO
Anno 1606.
Medius hic Meridianus est 17 reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 39 & 42 parallelorum.
Leucæ Hispanicæ
Milliaria Germanica
Septe 17 ntrio
Meri 17 dies
Occidens
Oriens
NAVARRA
ARAGONIAE PARS
VALENCIÆ PARS
PORTUGALLIAE PARS
ANDALUZIÆ PARS
CASTILIA VETUS
CASTILIA NOVA
Estremadura
PELENDONES
Campo de Alcoçer
Vera de Placencia
Leon
Astorga ASTURICA
Burgos
Logronno IULIOBRIGA
Palencia PALANTIA
Camora SENTICA
Valadolid PINCIA
Salamanca SALAMANCA
Segovia SEGOBIA
Avila ABULA
Ciudad Rodrigo MIROBRIGA
Madrid
Alcala de henares COMPLUTUM
Toledo TOLETUM
Siguença SERGUNTIA
Cuença VALERIA
Plazencia PLACENTIA
Alcantara NORBA CÆSAREA
Merida olim EMERITA
Badajos olim PAX AUGUSTA
Ciudad real
Corduba
Andujar CLASTO
Murcia MURGIS
Caragoça
Taradona TURIASO
Osma OXAMA
Miranda
Bragança
Lamego
Elvas
Tagus fl. vulgo Taio
Guadalquivir Rio
Anas flu.
Ebrus flu. olim, nunc Ebro Rio
Sierra Morena
Sierra Balbanera
Campo de Montiel
Saltus Tigensis

Didacus in varijs Resolutionibus testatur, non uno loco. Dominicus a Soto lib. I. de Iustitia & Iure suam vocat Academiam. Hæc de Castella Veteri dicta sufficiant, ad Novam transeamus.

Regio. Situs. Soli qualitas. Urbes. *Castella Nova*, ad Septemtrionem adhærens Veteri, reliquis lateribus clauditur Portugallia, Extremadura, Andaluzia, Granada, & Valentia. Abundat tritico alijsque segetibus, ad utramque Tagi ripam sita. Nobilitarunt quondam hanc Hispaniæ partem Καρπιτανοὶ Ptolomæo, Καρπητανοὶ Straboni: quos etiam Villanovanus & Moralis *Regnum Toletanum* interpretantur: Καρπησίους vocat passim Polybius, ut & Livius: apud quem etiam, ut item apud Plinium *Carpetania* legitur *Regio*. Metropolis Castellæ Novæ *Toletum*, ut Latini vocant; Τώλητον Ptolemæo: hodie *Toledo*. *Toletanos* nominat Plinius: *Colonia Toletana* est in Nummis Augusti apud H. Goltzium: Serezolam etiam scribit appellatam fuisse Villanovanus ad Ptolemæum. De conditoribus, nunc Hercule, nunc alijs quæ adferuntur, fabulosa magis sunt, quam vera. Centrum est & quasi umbilicus Hispaniæ: Situs clivosi, inæqualis, & asperioris, ascensus ambulationisque difficilis. Majorem partem adluit & contra hostes tuetur Tagus: qua Arcticum spectat Polum, muris munitum est validissimis, turribusque cl; quarũ auctorem memorant circa annum IↃ cclxx III Bambam regem, quem etiam hos versus in Turri quadam, nitido, lucidoque marmore, insculpendos curasse, scribunt Rodericus Toletanus Archiepiscopus lib. III de reb. Hispaniæ cap. XI. & in Chronico Ioannes Vasæus:

EREXIT, FAVTORE DEO REX INCLYTVS URBEM
BAMBA, SVÆ CELEBREM PROTENDENS GENTIS HONOREM.

Nobilium ingens in hae urbe numerus: Cives admodum sunt industrij. *Urbis Regia* cognomen adeptum est Toletum post adventum Gothorum qui sedem regni illuc transtulerunt, quum antea, ut Rodericus Toletanus tradit, ab Vandalis, alijsque Germaniæ populis, qui una in Hispaniam commigrarant, Hispalis urbs regia, & vocata fuerit & habita. Cum alijs amplissimis ædificijs, tum templo nobilitatur augustissimo, pulcherrimo, ditissimo. Multa Toleti Concilia leguntur celebrata; certe ultra XVII numerantur, quot alibi nusquam. Describunt *Toletum* Gomecius lib. VI de rebus Jacobi Aragoniæ regis, Navagierus in Itinerario, Petrus Medinensis, L. Marineus Siculus lib. II de Rebus Hispaniæ. Toletum ut matrem reginamque suam venerantur *Madritum*, vulgo *Madrid*; Aëris situsque saluberrimi; ubi Carolus V Imperator dies paucos commoratus, morbo Quartanæ, quo diu laboraverat est liberatus. Rebus omnibus abundans gratum nunc est Hispaniæ regibus Domicilium, incolis hinc plenum, multisque primæ nobilitatis & equestris dignitatis viris, illustribusque familijs nobilitatum. Silicum illi sunt in circuitu lapidicinæ: unde *Cinctum igne* cecinit Hispanus Poëta Joannes Mena. Terminos habet latissimos, camposque fertilissimos *Matricios Lumbos* appellant. Non procul hinc *Villamenta* est; quæ ut volunt B. A. Montanus, Tarapha & Villano. Μάντουα est Ptol. Carpetanorum in Tarraconensi Hispania oppidum. Quæ vulgo, voce Arabica, Hispanis hodie *Alcala de Henares* tam certo creditur Κόμπλουτον Ptol. ut Latine etiam non aliter in publicis actis & monimentis audiat. Situm est in loco plano, ad fluvium, quem *Henarem* vocant; rerum omnium quibus humanus usus indiget, copia suisque proventibus adeo abundans, ut nullis aliunde bonis opus habeat. Ecclesia ibi, cujus omnes Canonici sunt Theologi. *Segoncia* Antonino inter Complutum & Cæsaraugustum medio fere itinere; *Siguenca* nunc appellatur Varrerio & Morali judicibus. *Alcantaram* in ripa Tagi scribunt Varrerius & alij esse quæ Νῶρβα Καισάρεια Ptol. *Norbensis Colonia* Plin. Oppidum est insigni conspicuum ponte, venerandæ & antiquitatis & majestatis. Quæ *Talavera* nunc, Livio *Aeburam* nominari opinantur Beuterus & Moralis. Sunt hic etiam *Cuença*, *Caucenses* Plin. *Lebazuza*, Antonino *Libisosa*, *Castona la veia*, *Castulo* eidem Antonino.

Flumina. Opera Publica. *Tagus* flu. Castellam novam irrigat cum alijs amnibus ac rivulis in eum concurrentibus, & in ea suos fontes habet *Anas* flu. nunc *Guadiana*. Sed de his satis, ad opera publica venio. Quinta Madrito leuca versus Occidentem conspicitur magnificum illud & sumptuosum Monasteriũ S. Laurentij *in Escuriali* vulgo, Ordinis D. Hieronymi: Philippi II Hispaniarum regis opus, quod merito certare potest cum Ægyptiorum Pyramidibus, cum veterum Græcorum Romanorumque Templis, theatris, amphiteatris, ludis, circis, thermis item, balneis, sepulchris; cum alijs denique variorum regum & principum monimentis. Operi tanto vix quid est per, vix quid secundum. Frontispicium ejus, Occasum spectans, tribus superbit portis: quarum quæ media primariaque in templum augustissimum, cœnobium, collegiumque ducit, quæ ad dextram, in officinas Monasterio consecratas; quæ ad sinistram in domos scholæ destinatas. Quatuor angulos totidem exornant mirabiles arte sua turres, quas etiam duæ superant, ad ipsius templi pedem hinc inde fastu quodam consurgentes: Supra ostium templi magnificæ Stylobatæ statuas sustinent ex marmore tophoque sex Israëlitarum regum, pedes altas XVIII. Ad Septemtrionem palatium templo adsitum visitur, regi regioque comitatui commodissime excipiendo paratum. Ad Meridiem variæ sunt porticus, hortus omnis generis instructus herbis floribusque & plurimis ornamentis, pomarium gratissimis consitum fructibus: item Nosocomium, Pharmacopolium, & alia. Videre ibi est inter alia depictum artificiose conflictum inter Ioannem II Legionis regem & Mauros Granatenses, extractum ex linteo cxxx pedum, quod totam Historiam continens repertum fertur Segoviæ in pervetusta turre. Quid superest? quidquid ibi occurrit, stuporem injicit spectanti: ideoque de ijs quæ dicenda restant, silere cum modestia præstat, quam iejune pauca in medium proferre. Est etiam Toleti celeberrimum palatium ab Carolo V. restauratum, novisque structuris regio apparatu exornatum: in quo, præter alia multa singularia, machina visitur hydraulica, miro Italorum ingenio fabricata, quæ ex Tago flumine opera magnæ versatilis & excavatæ rotæ aquas in fistulas & tubos per canales in summitatem arcis & montis artificioso impetu cogit & impellit: ubi unum in locum & amplum receptaculum collectæ in varios arcis urbisque totius usus dilapsæ distribuuntur: quæ rivulos deinde & fontes hortis, magnatum ædibus, balneis, fullonibus, civiumque necessitatibus abunde suppeditant. Pons ad urbem est super Tagum, quem unus arcus opere mirando sustinet. Est in Castella nova Episcopus Toletanus quem Urbanus II. Pont. Max. Hispaniæ totius instituit primatem. Est idem secundus ab rege, maximusque regni Cancellarius: quo inconsulto, nihil fieri solitum, nihil decerni. Sententiam statim dicit post regem: tantæque est non solum dignitatis & auctoritatis, verum etiam potentiæ, ut sub se præter pagos infinitos, oppida celebria habeat septemdecim, exque ijs alijsque vectigalibus reditum annuum ducentorum Ducatorum quæ quum regibus parum grata: Viri plerumque, ut rerum Hispanicarum Scriptores produnt, mediocris quidem fortunæ paucorumque clientum, sed qui virtutis probitatisque spectatæ, ad hanc dignitatem ex instituto Ferdinandi & Isabellæ regum evehuntur.

Scholæ. Academiæ hic duæ sunt, *Complutensis* omnium disciplinarum Academia celeberrima, qua nobilitatũ est Complutum ab Francisco Ximenio Cardinali, Archiepiscopo Toletano, cujus & auspicijs sumptibusq; (qui superasse dicuntur lx millia Ducatorũ) Biblia ibi edita, anno CIↃ IↃXV, quæ ab loco *Complutensia*. Altera Toletana Academia florens literarum & sapientiæ clarissima officina.

Opificia. Disciplinis omnibus artibusque Mechanicis in urbe Toleto magnus honos: Lanificio sericoque vitam quærunt hominum millia fere decem. Castellani semper strenui, animoque præstantes adversus hostes habiti sunt. Fœminæ quoque robustæ planeque viragines sunt, laboris atque algoris patientes, supra quam cuiquam credibile est.

VALENTIA.

VALENTIA appellationem a ſua Metropoli aſſumpſit,Emporio nobiliſſimo, venerandę-
que antiquitatis. Ad Meridiem Murciam reſpicit; ad Occaſum utramque Caſtellam: ad *Regio.*
Septemtrionem Aragoniam: ad Ortum littora ejus pulſat Mare Internum. Fruitur aëre *Vnde di-*
tẽperatiore ac clementiore cœlo, atque beatiore quã ulla alia Hiſpaniæ pars: imo tanta *cta.*
cœli temperie ac Zephyri lenitate Regnum Valentiæ gaudere tradunt, ut quocumque *Situs.*
tempore, etiam Nativitatis Ieſu Chriſti feſto, & Ianuario florum manipulos incolæ ma- *Cœli Tem-*
nibus geſtent,ſicut alijs in locis Aprili & Majo fieri videmus. Magna hujus regionis præ- *peries.*
ſtantia, omniumque Rerum ut ſacchari, vini, olei: item tritici, orizæ variorumque fru- *Soli ferti-*
ctuum fertilitas,& copia. Habet & argenti fodinas,in loco quẽ *Buriel* dicunt,inter Valẽ- *litas.*
tiã & Dertoſam. Reperiuntur & lapides aureis venis lineoliſque interſtincti in loco qui
Aioder nominatur. Ad Promõtorium *Finiſtratum* ſunt ferri minera: circa *Segorbiam* lapidicinæ veſtigia,e quibus Ro-
mam devecta olim Marmora. In *Piacento* alabaſtrum effoditur. Paſſim alumen, rubia, calx, gypſum. Valentiam ur-
bẽ diu Mauri tenuere longa Ducum ſerie: oppugnatam ſæpe ab Aragonum Regibus,donec Rex Iames poſt longam
obſidionem tandem ejus potitus eſt,ducemque *Zaen Maure* cum quinquaginta Maurorũ millibus coëgit urbe cede- *Imperium*
re & *Deniam* confugere,auro,argẽto, armis aliaq; ſuppellectile eodẽ aſportata. Deſertam hoc modo Valentiam Rex *Majorũ.*
Iacobus colonia miſſą colere iterum cœpit. Coloni fuere Cataloni & Aragones,ductoribus *D. Berengario Palatiol* E-
piſcopo Barcelonenſi: *D. Vidalo Cavelia* Epiſcopo Hueſcano: *D. Petro Ferdinandes d'Acagra & D. Simone d'Vrrea E-
quitibus*. Hi totam urbem inter colonos novos diſtribuerunt habita cujuſque ratione. Legibus etiam novis Rempu-
blicam ornarunt. Inſcripta eo tempore trecenta octoginta quatuor capita familiarum. Cęterũ Regni titulũ hæc Re-
gio accepit circa annũ ſalutis ſeptingenteſimum & octuageſimum octavum, ut Ortelius ex Petro Metinenſi,& Pe-
tro Antonino Beutero ſcribit. Hiſtoria ſic habet: Hiſen Rege Cordubę mortuo ei filius Alca nomine ſub annum
Chriſti IↃCCLXXXVIII ſucceſsit,cujus patruus Aodala Valentiæ Dominus ex Taviar ad ſe vocavit aliũ ſuum fratrẽ,cui
nomen Culema exhæredatuſque fuerat. Hi duo fratres magnis copijs adunatis profecti Cordubã,Nepotem Regno
expellere conati ſunt; prælio autem victi, Aodala fuga ſibi conſuluit,Valentiamq; reverſus eſt. Maurorũ autem præci-
pui ſeſe inter Patruos Nepotemq; interponentes eorẽ deduxerunt ut inter ipſos convenerit, ut Aodala ſe Valentiæ
Regẽ inſcriberet: Culemæ autem quolibet menſe ex reditibus Valẽtiæ, mille Moradini (pecuniæ genus erat) inſtruẽ-
dæ menſę,& adhuc quinque Moradinorum millia ad res neceſſarias parandas deciderentur. Quibus pactis cum Ao-
dala aſſenſiſſet,primus ſe Valentiæ Regem compellavit. *Valentiam* habitaſſe quondam præter alios deprehenduntur
Hedetani Ptolemæo forte non alij ab *Sedentanis*. *Biſcargitani*: ſic ex membranis legitur apud Pliniũ: Metropolis ipſo-
rum *Biſcargis* cujus mentio in Nummo Germanici Cæſaris,teſte H. Goltzio: videntur pars fuiſſe Heditanorum,quũ
in ijs *Biſcargin* nominet Ptolemæus, *Leonicenſes* Plinio: quorum Metropolis *Leonica* etiam a Ptolemæo in Heditanis
collocatur. Mentio ejus in Huberti Goltzij Theſauro, *Conteſtani* Pto. a quibus *Conteſtania*; Hiſpaniæ Tarraconenſis
Regio apud Plinium: horũ memoria ſervatur hodieque in Oppido *Contayna*, vel ut alijs effertur *Contentaina* ad fon-
tem ejus amnis,cujus oſtio adpoſitum videtur oppidum *Oliva* contra Pytiuſas Inſulas. *Luſones*, quos ad Iberum flu-
vium ponit Appianus in Ibericis Numãtinis vicinos; ad Tagi fontes pertingere ſcribit Strabo. *Lobetani*, quorum Me-
tropolis *Lobetum* Ptolemæo; quam Beuterus ſcribit antea *Turiam*, poſtea *Averaſin*, tandemque,ut hodieque, *Albar-
razin* dictam. *Torboletæ* Appiano in Ibericis,Saguntinis vicini,a quibus *Turbula* Ptolemæo, *Torres* hodie fortean. *Cel-
tiberos*, ut eos appellãt Plinius lib. III. cap. III, Pomponius Mela lib. III. cap. I. cæterique Latini,qui *Celtiberes* Pto-
lemęo,quidã Caſtellę Veteri adſcribunt,plerique Valentiæ. Illud ſatis conſtat Celtiberorum pomeria huc illuc lon-
ge lateque ſe extẽdiſſe. *Clunia Celtiberiæ* finis Plinio vocatur. Poſidonius apud Strabonẽ lib. III. auctor eſt M. Clau-
dium Marcellum tributum ex Celtiberia exegiſſe Talentum IↃC: ex quo conjecturam facere licet,inquit,quod Cel-
tiberorum natio frequentiſsima fuerit,& auri atque argenti copia excellens,tametſi agrum incolerent ſterilem. No-
men compoſitum ex *Celtis & Iberis*. Lucanus lib. IV:

——— Profugique a gente vetuſta
Gallorum Celtæ, miſcentes nomen Iberis.

Sic Silius Italicus lib. III Belli Pœnici II:

Venere & Celtæ, ſociati nomen Iberis,
His pugna cecidiſſe decus, corpuſque cremari:
Tale nefas cœlo credunt Superiſque referri,
Impaſtus carpat, ſi membra jacentia vultur.

Celtiberi, apud eundem Strabonem,& confinales ipſis verſus Boream habitantes Deo cuipiam,cujus nomen igno-
ratur,plena Luna,tempore nocturno Pervigilium celebrant,choreas ducendo. In Celtiberis vicinos urbi Segedę po-
nit Appianus in Ibericis *Titthos* populos. Inter Regni hujus urbes *Valentia*, *Valençia* vulgo; Hanc Conteſtanis Ptole- *Urbes.*
mæus (cui βαλεντία) Heditanis autem adſcribit Plinius. In Nummo quodam æreo apud Goltzium eſt COL. IUL.
VAL. id eſt COLONIA IULIA VALENTIA. Habet etiam Nummum Surita in cujus una facie Mercurij vide-
tur eſſe *Caput* cum inſcriptione C. LVCIEN. C. MVN. I. Q; altera vero *Cornucopiæ* figura, fulmine tranſverſo; &
infra cornu, VALENTIA. Mirum eſt Strabonem nullam facere hujus Urbis mentionem,quum *Cherroneſſi*, *Oleaſtri*
Dertoſæ ad Iberi tranſitum meminerit,eaque celeberrima fuerit bello Sertoriano,conflictu,quo Cn. Pompejus juxta
eamdem Urbem Herennium & Perpennam,magnos Sertorij Duces,devicit. Vrbs primaria eſt,ac ſedes Epiſcopalis.
Regi Romo primordia ſua fert accepta, ut ſcribit Vaſæus atque alij, quam ab ea Romam appellatam, Romani mul-
to poſterius amplificatam & nobilitatam Valentiam appellaverunt, vocabulo idem ſignificante. At Reſendio hæc
fabula videtur, qui eam a Luſitanis cæteriſque Viriati militibus conditam & nominatam tradit. Sita eſt intimo Si-
nus Sucronenſis receſſu ad dextram fluvij Turiæ ripam: a mari remotam tribus paſſuum millibus tradit Plinius.
Hæc moribus & inſtitutis clara, diſciplinis liberalibus exculta: mechanicis artibus nobilis, magnis ingenijs fe-
lix: pacis concordiæque cives inter ſe ſervandæ ſtudioſiſſima: multorum equitum ſplendore illuſtris: mercato-
rum commercijs dives. Silentio non prætereundum quod de Valentinis notat L. Marineus Siculus: ijs in more
poſitum eſſe ſingulis annis feſto D. Matthiæ, fuſis præcibus factiſque obteſtationibus, ad locum ſupplicijs deſtina-
tum ire, ibique damnatorum corpora, ſive ſuſpenſa ſint, ſive humi jaceant, ſuſcipere, oſſaque ſparſa colligere,
mox autem omnia feretris impoſita ad commune civibus omnibus ſepulchretum devecta honorifice, ſacrificijs
orationibuſque peractis, terræ mandare. Memoriæ prodit Petrus Medinenſis eſſe in hac urbe ſupra decem millia

REGNI VALENTIÆ TYPUS
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
CASTELLÆ PARS
MURCIÆ PARS
ARRAGONIAE PARS
Illicitanus Sinus.
Sucronensis Sinus.
MARIS MEDITERRANEI
Arragoniæ pars
Valencia
Albufera
Murcia
Oribuella
Almansa
Teruel
Leucæ Hispanic.
Miliaria German.

puteorum Aquæ Vivæ. Tritum est apud Hispanos Proverbium, quo *Barcino* fertur *dives, Cæsar-augusta satura, Valentia Formosa.* Exacta ejus descriptio Lausque apud Ioannem Marianam lib. XII. cap. XIX & Marineũ Siculum lib. III. extremo. Stetit olim ad ripam Turiæ sinistram, haud procul Valentia (Strabo lib. III Pliniusque lib. III. c. III, mille passibus ab Mari separant) *Saguntum*; Heditanorum urbs Σαγοῦντον Ptol. Σάγουντος Straboni; Ζάκυνθος & Ζάκανθα Stephano: *Secundum* & *Secuntum* vitiose apud Antoninum. Hodie putatur a plerisque *Morvedre*, sic dictum, ut quidam censent, ab *Muris Veteribus*, *Zacynthorum Coloniam* facit Appianus: & Ζάγυντος, κλίσμα, inquit Strabo lib. III Ζακυνθίων quidam *Saguntum* Herculis filium conditorem opinantur: sunt & qui ab *Sagis Ibericis* nomen accepisse volunt. Situm describit Silius Italicus lib. I Sagunti muris cæmenta tribuit Livius lib. XXX; quæ calce durata erant, sed interlita luto, structuræ antiquæ genere. Constat ex Plinio Saguntinos olim coluisse Dianam, eodem, ab Zacynthijs ipsorum progenitoribus, advectam, annis ducentis ante excidium Troiæ. *Saguntus*, fide & ærumnis incluta, Pomponio Melæ. De expugnatione vrbis nobilissimæ cladeque, quæ ob admirabilem constantiam, & egregiam in Romanos fidem incidit in annum ab v.c. ıɔxxxv M. Livio Salinatore, L. Aimilio Paullo COSS. consulendi Livius lib. XXI, Polybius lib. III. Orosius lib. IV. cap. XIV, Eutropius lib. III. Florus lib. II. Histor. Rom. cap. VI. Silius ital lib. I, Valerius Maximus lib. VI, cap. VI. Augustinus lib. III de Civit. Dei, cap. XX, Auctor de VV. Inlust. cap. XLII. Aemilius Probus in Annibale, Cicero in Philippicis, & qui non? Superest memoria *Senatus Populique Saguntini*, quo loco Vrbs fuit, in Muro Veteri; his verbis:

SENATUS. ET. POPULUS. SAGUNTINORUM
CLAUDIO. INVICTO. PIO. FELICI, IMP. CAES.
PONT. MAX. TRIB. POT. P. P. PROCOS.

Non ignobilis in Valentia loci sunt hodieque *Segorbia, Segobriga* Ptolemęo & Straboni, uti placet Vasæo, Clusio, Taraphæ, Emanueli Enrico, & alijs: *Segrobigam* habent Nummi Augusti. Incolæ Plinio *Segobricenses*; eos in capite Celtiberiæ ponenti. *Segobriga* tamen Morali censetur *Iniesta*, vel *Cabeça el Griego*, cujus sententiæ est Ioannes Mariana. Hieronymus Surita, ubi fuerit *Segorbia*, dicit se ignorare. *Segobricæ* meminit antiquũ Marmor, quod Tarracone.

L. ANNIO. L. F. GAL
CANTABRO
FLAM. ROMAE. ET. DIVOR.
AUGUST. P. H. C.
OMNIBUS. HONORIBUS
GESTIS. SEGOBRICÆ
DECRETO. ORDINIS. PECV
NIA PUBLICA SEGOBRICENSES.

Denia, Dianium (ut volunt Florianus, Moralis, Clusius) apud Ciceronem & Plinium, qui *Stipendarium* cognominat: Ἀρτεμίσιον & Ἡμεροσκοπεῖον est Straboni, haud procul *Ferraria* Promontorio, *Castrum Altum*, arx Hispaniæ Citerioris valida, Amilcaris Pœni cæde insignis apud Livium, hodie, ut vult Beuterus, *Castralla* vocatur: Floriano est *Castel-Seras*: *Incibilis* Livij; quæ *Indibilis* Frontino, ubi Annonem Carthaginensium Ducem ab Scipione fugatum narrat, *Chelua* censetur Floriano subdubitanti tamen. *Illici* Plinio, Ἰλλικίας Ptol. *Illice* Pomponio, *Ilce Colonia* nummis Ἰλλικιτανὸς, etiam Ptol. (unde *Illicitanus Sinus*) hodie alijs *Alicanta* alijs *Elche*, quod propius accedit. *Belgida* Celtiberiæ Vrbs nomen adhuc retinet. Λέδερα quæ & Ἔδητα Ptol. (unde *Heditani populi*) *Liria* hodie est Clusio & Morali. *Oliete* Ὄρκελις Ptolemæi Floriano, *Horivela* & *Oriola* Gomecio est & Clusio; *Zamora* Nebrissensi. *Bigerra* Livij Βίγερρα Ptol. hodie *Bejar* Beutero & Vasæo Clusio *Villena* est. Quæ *Setabis* Strab. vel *Sætabis* antiquis lapidibus, teste Clusio, hodie Floriano Iudice *Xativa* cluit. Fluvios habet hæc regio multos, imprimis vero *Turiam* quem Pomponius *Duriam, Doriam.* Pto. nominat. Incolæ Arabicam vocem *Guetalabiar* servarunt, quæ vox aquam puram significat. Magnas hic fluvius commoditates, locis per quæ fluit adfert. Non est admodum profundus, nec ejus ripæ multum attolluntur, sed terræ fere æqualis fluit: omnes alios hujus regni fluvios pulchritudine excellit, ultra modum, ob semper virentes ripas, rosis varioque genere florum coloratas, amœnus. Nemoribus hic a fonte (qui in Aragonia haud procul Oppido *Tervelo*) usque ad ostia utriumque a natura pulcherrimo adspectu vestitur: ubique vitex, platanus, pinus, aliæque numquam fronde carentes arbores: ita ut vere de eo Claudianus, *Floribus & roseis formosis Duria ripis.* Est & *Sucro* fluvius *Xucar* novo nomine dictus. E montibus hic oritur Orospedanis. Habet Valentia duos montes, quibus nomẽ *Mariola* & *Penna golosa* (Rupem cupedinariã Latine diceres) in quos quum stirpibus rarioribus herbisque varijs abundent, quotidie magnus Medicorum & Herbariorum numerus ex diversis Hispaniæ partibus cõfluit. Nunquam non rari quid ibi se offert. Valentia Urbs antiquitate venerabilis est, ibique ad nostram ætatem multa perdurant antiqua marmora, Romanis inscriptionibus insculpta, quarum quædam videri apud Beuterum, Ambrosium, Moralem, Hotomannum in Cæsaris Ephemerides, & alios, possunt. In urbe Sagunto nunc *Morvedre* Theatrum & Scena, aliaque multa antiquitatis vestigia, ut sepulchra Sergiorum, L. Galbæ, Sergij Galbæ, & aliorum ejus gentis, ex quorum lapidibus constructum est cœnobium fratrum Trinitatis. Academiam habet Valentia celebrem, in qua S. Dominicus, Ordinis prædicatorum auctor, bonis artibus Sacræque Theologiæ operam dedisse scribitur. Præter hanc in regno Valentiæ est & Academia *Gandiana*, quam non ita pridem erexit Illustrissimus Gandiæ Dux, ut ibi præcipue Patres Societatis Iesu, ad quam seipsum quoque contulisse fertur, philosopharentur. Valentia quod ad administrationem Reipublicæ attinet, facile omnes antecedit Hispaniæ Civitates. Ager hujus urbis maxima ex parte à Gente è Mauris oriunda, & paternum sive avitum sermonem ac fere vitę morem adhuc retinente, colitur. Illud autẽ non omittendũ quod M. Tullius in Valentię laudem protulit oratione in Verrem ultima: *Valentinorum* (inquit) *hominum honestissimorum testimonio.* Multum byssi hoc in regno paratur: & (ut de lanificio & pannis cæteris totius Hispanię melioribus taceam) vascula etiam porcellana conficiuntur æmula Italicorum. *Valet & Valentia commercio* (ut scribit Olivarius Valentinus) *mercatorum maximo. Nam inde exportantur variæ & multæ merces, inprimis holosericæ telæ fere omnium colorum & fila serica ex vermibus, panni optimi in Insulas Baleares, & Siciliam & Sardiniam, & q̃ panni vocantur contracti: exportantur inde oriza, saccharum albedine admirabili, uvæ passæ & ficus, nec non & fructus sacchаro conditi: tum oleum dulcissimum, si videris diceres aquam esse alicujus fontis, tam est clarum: adhac coria sunt ibi omnium colorum a Valentinis hominibus, & his quidem præclaris artificibus parata.* Plura de hoc Regno videat Lector apud Bernardinũ Gomecium IX, XII & XIII lib. Vitæ Iacobi I. Aragonum Regis. Petrus etiam Antonius Beuterus Theologus Valentinus res Hispaniæ memorabiles tribus Tomis se complexum profitetur: cujus præcipuus videtur fuisse scopus, ut Valentiam Patriam suam quam maxime illustraret.

Flumina. Montes. Opera Publica. Scholæ. Mores. Opificia. Mercimonia.

ARAGONIA ET CATALONIA.

ARAGONIA vel ab *Autrigonibus*, Hispaniæ populis, teste Laurentio Valla: a *Tarracone* antiqua civitate, ut Antonio Nebrissensi & vasæo placet, nomen accepit. Alij ab *Aragone* fluvio, qui illic ortus Iberum influere perhibetur. *Regio unde dicta.* Nonnulli ab Herculis *Ara Agonalibusque Ludis* derivant; quod si verum, mirum tam altum obstinatumque apud veteres scriptores de *Aragonia* esse silentium. Huic Regno adhærent ad Caurum Navarra, ad Vulturnum Catalonia, qua Africo exposita, Castiliam spectat, qua Aquiloni, Pyrenæos habet montes. *Situs.* Regio ut plurimum aspera & sicca est, maxime versus Pyrenæum, unde ad multum itineris spatium nullæ habitationes reperiuntur: sunt tamen hic valles nonnullæ feracissimæ optimi frumenti, & fructuum, quæ mirum in modū ab aquis adjuvantur. *Soli fertilitas.* Hujus Regni primum Regem omnium scriptorum calculi *Ranimirum* faciunt. Hic factus est Rex Aragoniæ anno Christi CIↃ XVI. Huic successit Filius *Sanctius*: Sanctio *Petrus* qui nonnulla Oppida Aragonensi adjecit imperio. Mortuo autem eo & fratre Alphonso sine prole mascula tertium fratrem *Ranimirum* Monachum in cœnobio agentem Regem constituunt, qui unicam filiam in Regno susceptam Vrracam nomine Raimondo Barcinonis Comiti locavit. *Imperium Majorū.* Hic postea socero in Regno successit, adjecitque ei civitatem Barcinonensem. Deinde ex successione *Iacobus* circiter annum CIↃ CCL. annis XL. id regnum tenuit, qui Alfonsi X. Castellæ Regis socer fuit, & Baleares Insulas expugnavit, ac Valentiam civitatem regno suo adjecit. *Petrus* huic filius deinde successit, cui Nicolaus III. Pontifex concessit regnum Neapolitanum: quique navali prælio cum Gallis decertans: ex vulnere occubuit. Cui multi ex ordine Reges successerunt. Sed de Origine Regni Regumque Aragoniæ, Valentiæ & Cataloniæ, a quibus & quomodo initium habuerint, deque unione eorum, legendi Rodericus Sanctius Historiæ Hispanicæ Parte I cap. XIII. Lucius Marineus Siculus lib. VIII de regibus Hispan. & alij. Metropolis & Regni caput *Cæsar-Augusta* Plinio alijsque, *Cæsarea Augusta* Pto. Nominatur sæpe in Nummis Veterum. In duobus æneis Augusti vexillum erectum visitur, hasta in basi adfixa; quod signum erat deducendæ Coloniæ: in uno eorum adparet Augusti effigies, & hic titulus, DIVI F. AUGUSTUS: in aversa parte, qua vexillum est CÆSAR-AUGUSTA L. CASSIO CN. II VIR. In altero circum Augusti effigiem AVGUSTUS DIVI F; & aversa parte, CÆSAR-AUGUSTAM. POR. CN. F. A. II. VIR. Alios alijs legendos relinquimus. Sic Prudentius de Martyribus Cæsar-Augustanis: *Cæsar Augustam vocitamus Vrbem.*

Hodie *Carragoça*: academia nobilis. Conditorem ejus ferunt Iubam Mauritaniæ Regem, & ab eo *Saldybam* appellatam, quasi *Iubæ domum*: postea vero, priore repudiato nomine *Cæsaris Augusti* nomen illi fuisse inditum. Sita est in ripa Fluminis Iberi, loco plano, ex quo Iberus insigni Ponte lapideo longoque (cujus etiam Strabo facit mentionem lib. III) trajicitur. Urbis autem situs soleæ calcei formam refert. Portas habet quatuor ad totidem Mundi partes spectantes. Validissimis muris cincta, crebrisque Turribus probe munita. In hac Urbe Reges Aragoniæ ab ejus Archiepiscopo, qui Primus Regni, Diadema soliti accipere. Civitates reliquæ, *Osca* Latinis ὄσκα Ptol & Plutarcho in Sertorio, hodie *Huesca*: Cives ejus *Osenses* Cæsari nominantur: *Oscensis Argenti* meminit Livius lib. XXV: Plutarchus auctor, Sertorium hanc Vrbem delegisse, in quam Filij Principum Virorum Hispaniarum Obsides, studiorum specie, accitis Disciplinarum Magistris, mitterentur. Est ibi hodieque non ignobilis academia: *Eteosca* mendose vocatur Velleio Paterculo, ubi Sertorium interemtum scribit: in Vetustis Nummis *Vrbs Victrix* videtur cognominari; si ita notas VV. *OSCA* liceat cum Antonio Augustino interpretari. *Vrbes.* *Tyriassona* Civitas apud montem Caci quam a Tyrijs & Ausonijs conditam fuisse nonnulli opinantur. *Iacca*, jacens in convallibus, Iacetanorum quondam sedes. *Calajuta*, campestri loco, ex ruinis nata Bilbilitanis, quæ cum multis alijs Antiquitatum monimentis, medio Milliari Hispanico ab hoc oppido hodie visuntur in colle, qui vulgo *Bambola* vel *Baubola*. Cingitur Mons ille in orbem fere ab *Salone* flumine, quem situm *Bilbili* tribuit alumnus ejus & civis (vide lib. I. Epigr. LXII) Valerius Martialis lib. X, Epigram. CIII:

> *Municipes Augusta mihi quos Bilbilis acri*
> *Monte creat, rapidis quem Salo cingit aquis.*

Sic Paullinus ad Ausonium, *Bilbilim* acutis scopulis pendentem, prodit. Quod autem in Monte, altam vocat idem Martialis scribens ad Licinianum lib. I. Epigram. I.

> *Vir Celtiberis non tacende Gentibus*
> *Nostræque laus Hispaniæ,*
> *Videbis altam Liciniane Bilbilim,*
> *Equis & Armis nobilem.*

Inter Bilbilim & Segobrigam (quæ hodie *Segorbia* putatur) Sertorius & Metellus memorabili prælio conflixerunt ut apud Appianum & alios est legere. Βίλβις Ptol. corruptè, *Augusta Bilbilis* cognominatur Martiali, ut jam vidimus, quemadmodum & in multis Veterum Numismatum inscriptionibus. Sunt & alia Aragoniæ Oppida: *Barbastrum*, arcubus ferreis nobile: Βυρτίνα Ptol. *Bortina* Antonino, ut nonnulli censent. *Monsonium* in Regni situm umbilico, ad Cingæ ripam, cui Collis imminet, a quo nomen Oppido: conventibus Regnorum Aragoniæ, Valentiæque & Principatus Cataloniæ celebris Sedes: vulgo *Moncon*, fertilis agri & aprici situs. *Fraga*, inter Ilerdam & Cæsar-augustam; Γάλλικα Φλαβία Ptol. *Gallicum* Antonino ut Varrerius censet: Alij *Gallicum* locant, ubi nunc *Suera*, in cujus agro vetustorum Pavimentorum vestigia visuntur. *Gurrea* olim *Forum Gallorum*, Antonino inter *Cæsar-Augustam* & Pyrenæos. *Aierbium*, in cujus solo quondam stetisse creditur *Ebellinum*, Antonino cum alijs nominatum. *Vrgella*, *Orgellum* Aimonio, Ὄργια forte Ptol. Oppidū haud procul Sicoris fonte. Fuerunt & alia oppida, sed quæ diruta, quorumque nulla hodie vestigia. Inter illa non ignobilis *Calagurris Nassica*, alia ab ea quę in Navarra. Hanc Iuliæ cognomine decoratam fuisse loquuntut Veteres Nummi: In æreo quodam effigies est Iuvenis Augusti, cum hac Inscriptione NASSICA, in aversa facie, Taurus est sculptus, insigne Municipiorum, cum Inscriptionibus, supra quidem Taurum CALAG, infra vero IULIA: in alio cum Augusti imagine AUGUSTUS. MV. CAL. IULIA, in aversa parte supra Tauri effigiem, L. BAEB. PRISCO C. CRAV. BROC. II. VIR: in tertio cum Augusti effigie MUN. CAL. IUL. in aversa facie supra Taurum II VIR. L. CRAVIO, infra alterius Duumviri nomen est vetustate extritum. Posteriores nummi docent hanc Calagurrim Municipij nomen optinuisse. Cives ejus *Callagurritani* nominantur ab Cæsare I belli Civilis Commentario: eosque corporis sui Custodes habuisse Augustum notat Suetonius in ejus vita cap. XLIX. Plinius *Nassicos* cognominat. *Flumina.* Fluvij hic sunt *Iberus* de quo in Generali Descripitione diximus. Item Fluvius qui *Gallego* nominatur: cui jure vetustas *Gallici* nomen tribuit, quod summo transcenso Pyrenæo supra

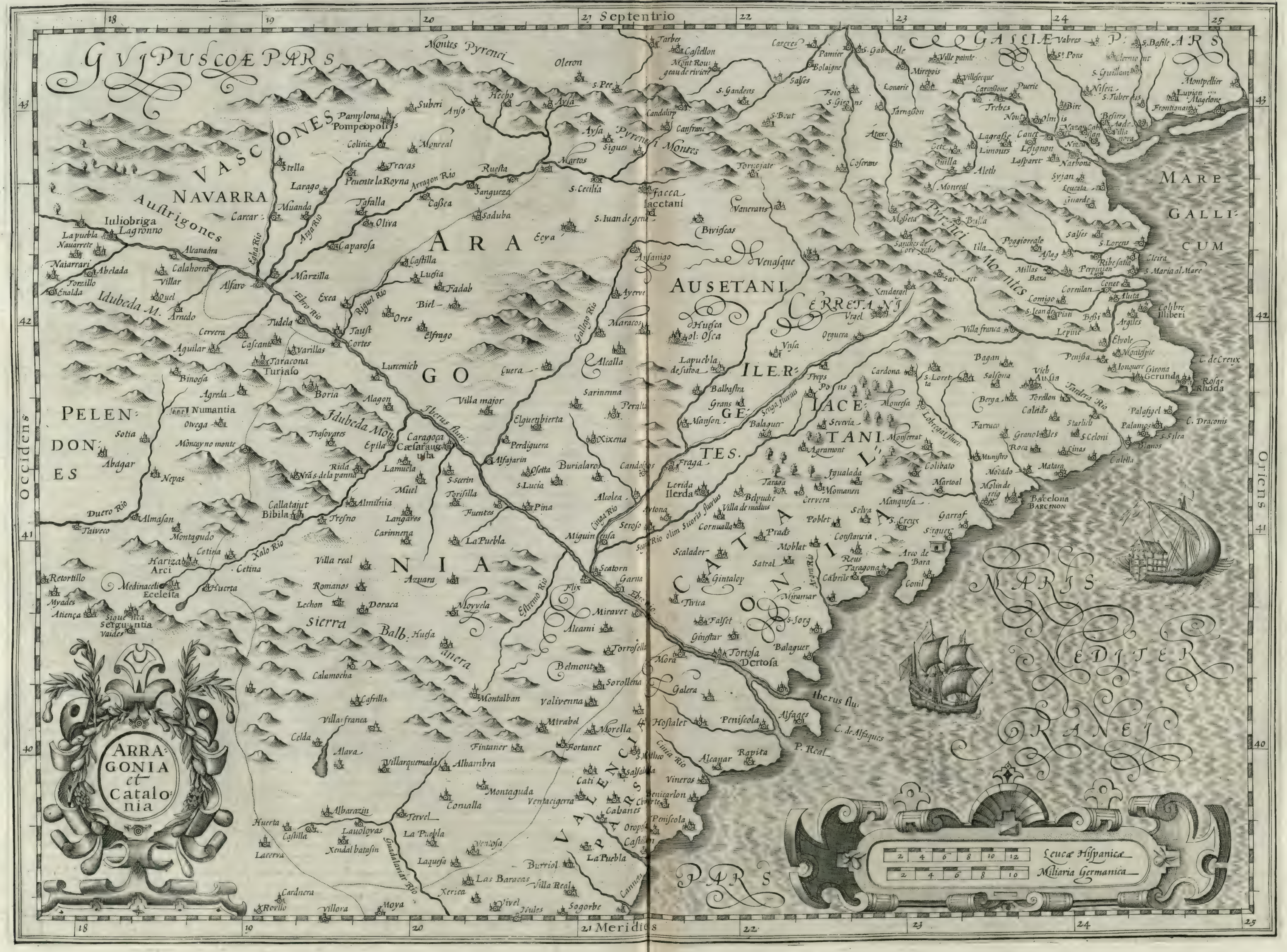
ARRAGONIA et Catalonia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
GVIPUSCOÆ PARS
VASCONES
NAVARRA
Austrigones
ARAGONIA
AUSETANI
CERRETANI
ILERGETES
IACETANI
CATALONIA
PELENDONES
VALENCIÆ PARS
GALLIÆ PARS
MARE GALLICUM
MARIS MEDITERRANEI PARS
Montes Pyrenei
Pyrenei Montes
Iberus fluvi.
Leucæ Hispanicæ
Miliaria Germanica
Barcelona BARCINON
Caragoca Cæsaraugusta
Lerida Ilerda
Tortosa Dertosa

Oppidũ, cui *Salientis* nomen impoſitũ, in ipſa terra Gallia oriatur: et alij. Eſtque hic fons Sicoris qui ſe Ibero commiſcet, Aureas defert arenas. Potus valde ſalubris. Σίκορις Græcis. Notat Beuterus Catalonica lingua vocari *Aguanaval.* Extra Muros priores Cæſar-auguſtæ quã plurimæ ſunt domus, & quaſi altera civitas, quas Cęſar-auguſtani *Populationes* appellãt. Duo ſunt ibi memoratu digniſſima: *Zenodochium* inter alia Chriſtiani orbis opera loci non poſtremi, alia item *Domus* prope Vrbem in campo amœniſſimo ſatis grandis & inſignis, quæ vulgo *Aliapharia* nuncupatur, de qua conſulendus Marinæus Siculus.

Opera publica.

CATALONIA.

Catalonia, vulgo *Catalunna* ſequitur. Nomen illi impoſitum putat Volaterranus ab Gothis, & Alanis, ſcribendamque eſſe *Gothalaniam*. Beatus Rhenanus lib. I. Rer. Germanic. *Cattalaniam* arbitratur appellatam ab Cattis & Alanis, qui junctim in eam Hiſpaniæ portionem proruperunt. Alij ab Caſtellanis, antiquis Hiſpanię populis, qui hiſce locis ſua habuerunt domicilia, denominatam judicant. Sunt etiam, qui nuncupatam *Cathaloniam* tradunt ab Othogerico Cathalone; de quo multa præter alios, Marineus Siculus lib. IX de Reb. Hiſpan. & L. Valla de Ferdinando Aragon. Rege lib. I. Hæc Pyrenæis Montibus, Mari Mediterraneo, fluminibuſque Ibero & Cinga terminatur. Regio ipſa ut plurimum ſterilis eſt, ac magis fructuum quam frugum abundans & ſilveſtrium quam domeſticorum. Metropolin habet hodie *Barcelonam*, Vrbem pulcherrimam, quæ in Maris Mediterranei littore ſita meram redolet antiquitatem, complures ſervans rei probandæ lapides vetuſtos. Conditor ejus fertur a pleriſque Hiſpaniarũ Inluſtratoribus Amilcar Barcha cognomine, Filius Annibalis Carthaginienſium Ducis, qui victa claſſe, a militibus in crucem fuit ſublatus, pater autem Annibalis, Magni iſtius Imperatoris. Βαρκίνων Ptol. *Barcinus* Paullino in epiſtolis, *Barcilona* Iornandi Faventia etiam quondam, teſte Plinio. Laudat hanc Vrbem multis verbis Marineus Siculus Rer. Hiſp. lib. XIII, qui & Situm ejus deſcribit lib. XV. Fuit olim multo minor, quam hodie conſpicitur, ab littore maris uno fere ſtadio remota. Habebat portas quatuor, quæ totidem Mundi plagas ſpectabant, æquo fere omnes ſpatio inter ſe diſtantes, quæ adhuc in ipſo pene umbilico urbis viſuntur: cælata gerentes capita bubula, altæ pacis, ut nonnulli volunt, & quietæ agriculturæ ſymbola. Lapſu temporis bis prævalidis muris ſuperbiſque turribus eſt cincta, inque tantam paullatim magnificentiam excrevit, ut multo merito Caput hodie cenſeatur Cataloniæ. De Barcinonis Comitibus, eorumque origine conſulendi Rodericus Toletanus lib. VI. de Reb. Hiſp. cap. III. & L. Marineus lib. IX. Sequuntur hanc *Tarraco* Ταῤῥάκων Pto. & Strab. *Tarragona* hodie, *Colonia Tarraconenſis* apud Tacitum, lib. I Annal. Vrbs olim tam celebris, ut potiori Hiſpaniæ parti nomẽ dederit. Maritimarum opulentiſſima Melæ lib. II. *Viqua, Vicque* vulgo, vel *Vich,* Αὔσα Ptol. Authetanorum Vrbs *Girona, Gerunda* Plin. & Antonino: Γερουνδα Ptol. *Gerundenſes* etiam Plinio noti. *Tortoſa*, quę Δέρτωσα Ptol. *Dertoſa* vetuſto Lapidi, qui ibi extat: *Derdoſa* Antonino Δέρτωσσα Stra. *Dertoſani* (ſic enim legẽdum) Populi ſunt apud Plin. *Lerida*, quæ Ptolemęo, Stephano & alijs Ἴλερδα Ilergetum Vrbs. Situs ita delineatur ab Lucano lib. IV. Belli Pharſalici:

Regio unde dicta. *Situs.* *Soli qualitas.* *Urbes.*

> *Colle tumet modico, lenique excrevit in altum*
> *Pingue ſolum tumulo: ſuper hunc fundata vetuſta*
> *Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur undis*
> *Heſperios inter Sicoris non ultimus amnes.*
> *Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,*
> *Hibernas paſſurus aquas;*

Et quæ alia ibi de devictis ad Ilerdam ab. C. Cæſare Cn. Pompeii legatis, M. Petreio & L. Afranio: qua de re plene Cæſar. lib. I. Belli Civilis, qui etiam Oppidum in monte poſitum notat, pontis item faciens mentionem. *Emporiæ* Silio Lib. III. Polybio lib. III. & Ptol. Ἐμπόριον Stephano *Empurias* vel *Ampurias* vulgo. *Blanda* Pomponio & Ptol. *Blanes*, vulgo, ut volunt Beuterus, Florianus & Navagierus. *Manreſa*, quã Florianus, *Athanagiam* ab Livio vocari cenſet. *Roſæ, Roſes* vulgo; *Rhoda* Livio, Ῥόδη Stephano, Ῥοδόπη Strab. Ῥοδίπολις Ptol. *Colibra*, Ἰλίβερις Ptol. *Iliberis* Livio & Plin. Ἰλλίβερις Stra. *Eliberri* Pomponio, vicus magnæ quondam Vrbis, & tenue magnarum opum, addentis veſtigium: *Cliberræ* Tabulæ Peutingerianæ, alij tamen *Iliberum* non *Colibram*, ſed aliud Oppidum volunt: *Salſulas* Poldus. *Eunam* Olivarius; *Illam* Mercator. Prope ſalſas ſane ſub Pyrenæis montibus fuerunt, quarum meminerunt Mela & Antoninus. *Salſulæ*; Lacus prope Narbonem Gallię. Is eſt, quem Strabo juxta Ruſcinonem, locat, paullum ſupra mare, Salinis nobilem & Mugiles foſſiles habentem; cujus rei Ælianus ex Polybio facit mentionem. Fuit & ubi nunc Catalonia, quondam *Iulia Lybica* cujus rudera putãtur eſſe haud procul *Linca* Oppido. Item apud Pyrenæos, *Cinniana* Antonino; *Deciano* Ptol. Hiſpaniæ ſub Catalonia adcenſeri *Terram Ruſcilionis* in Pyrenæis montibus diſputat varie Io. Gerundenſis lib. I. Paralipom. Hiſp. ſic dictam ab Oppido, quod Plin. *Ruſcino*, Strab. Ῥουσκινών Ptol. Ῥουσκίνων: *Ruſcinus* Avieno. Vrbis veſtigia extant haud procul Oppido Perpigniano juxta Turrim, quæ nomen ejus retinet. Vocant enim *Turrim Roſcilionis*. Academiam habet Catalonia *Ilerdæ* celebrem & inſignis antiquitatis, quam Horatius putatur intellexiſſe lib. I. Epiſt. ult. *Aut fugies Vticam aut unctus mitteris Ilerdam.*

Scholæ.

Hic Calixtus III. Pont. M. publice Iuris prudentiam docuit, teſte Platina.

Sed de Hiſpania quæ dicta ſunt hactenus, ſufficiant. Nefas ſit autem non adſcribere, Coronidis quaſi loco, præclarum hominis Galli de Hiſpania Teſtimonium: quo quidquid in ejus laudem & commendationem hucuſq; a nobis Variorum iudicio prolatum, tamquam per ἀνακεφαλαίωσιν ſuccincte nervoſeque repetitur. Gallus cujus meminimus, Latinis eſt Pacatus, qui Panegyricum doctiſſimum ſcripſit Theodoſio Imperatori, Hiſpano. In eo ſic inter alia loquitur: *Iam profecto conſtabit, eum Principem declaratum qui & ab omnibus legi debuerit, & ex omnibus. Nã primum tibi mater Hiſpania eſt: Terris omnibus Terra felicior: cui excolẽdæ atque adeo ditandæ impenſius, quam ceteris Gẽtibus ſupremus ille Fabricator Rerũ indulſit, quæ nec Auſtrinis obnoxia æſtibus, nec Arctois ſubjecta frigoribus, media fovetur Axis utriuſque temperie: quæ hinc Pyrenæis Montibus, illinc Oceani æſtibus, inde Tyrrheni Maris Littoribus coronata, Naturæ ſolertis ingenio velut alter Orbis includitur. Adde tot egregias Civitates; adde cultaq, omnia, vel fructibus plena, vel gregibus; adde auriferorum opus fluminum; adde radiantium metalla gemmarum. Scio Fabulas Poëtarum, auribus mulcendis repertas, aliqua nonnullis gentibus attribuiſſe miracula, quæ dum ſint vera, ſint ſingula: nec jam excutio veritatẽ: Sint (ut ſcribitur) Gargara proventu læta tritici; Menavia memoretur Armento: Campania cenſeatur Monte Gaurano: Lydia prædicetur Amne Pactolo: dum Hiſpaniæ uni quidquid laudatur, adſurgat. Hæc duriſſimos Milites, Hæc expertiſsimos Duces, Hæc facundiſsimos Oratores, Hæc clariſſimos Vates parit: Hæc Iudicum Mater, Hæc Principum eſt: Hæc Trajanum illum, Hæc deinceps Hadrianum miſit Imperio: Huic te debet Imperium. Cedat his Terris Terra Cretenſis, parvi Iovis gloriata cunabulis, & geminis Delos reputata Numinibus; & alumno Hercule nobiles Thebæ. Fidem conſtare neſcimus auditis, Deum dedit Hiſpania, quem videmus.* Plura de Hiſpania qui volet, conſulat Ioannem Vaſæum, Marineum Siculum, Marium Aretium, Damianum a Goes, Franciſcum Taraffam, Epiſcopum Gerundenſem, Annium Viterbienſem & Hiſpanica Lingua Florianum a Campo, & qui eum ſequitur, Ambroſium Moralem, & alios. Ex veteribus quoque conſulendi Cæſar, Strabo & cæteri, quos Damianus a Goes, in libello Hiſpania inſcripto, indicat.

CATALONIA SPECIALIVS.

Regio. Nomina. Situs.

CATALONIA *Marcha Hispanica, Comitatus Barcinonæ* ac *Hispaniarum Marchionatus* olim nuncupabatur. Primam se hæc Regio in Hispanias ab Ortu Solis ingredientium pedibus calcandā præbet. Ad Occasum proximos sibi Valentinos & Aragonenses habet: ab illis Alcanare seu Cenia fluvio, ab his Arnesio alicubi flumine, alibi amnium Iberi Sicoris, ac Noguerę Ripacurtianæ quibusdam partibus separatur. Ad Meridiem in Mediterraneum Mare conversis frontibus omni sua longitudine tenditur. Ad Ortum in Salsulæ Lacu munitaque hujus nominis Arce, ibi a Carolo V. Imp. exstructa, contra expugnatu difficile Leocatæ Castellum, quod in fronte est aut aditu Galliæ, vicinam tangit Aquitaniam. Ad Septemtrionem denique Pyrenæis Montibus terminatur. Habet in circuitu amplius milliaria Italica octingenta: in longitudine a Salsulæ lacu usque ad Valentinos ducenta & quinquaginta: in Latitudine vero a Carolitana valle, seu a Coronata Abiete ad Barcinonense usque littus nonaginta quatuor. *Cæli Temperies.* Aëre gaudet æstate ubique commodo, hiẽme temperato, in littorali præsertim, quæ Australis est, sui parte. Nam qua Septemtrionem spectat, frigidum satis & nivosum illum habet. Tota est plurimum montosa, præterquam in nonnullis suis regionibus. Prata habet herbida, pascua læte florea, gratasque supra modum convalles. Terra universum frumenti, leguminum, imprimis vero malorum, vini & Olei adeo ferax, ut horum provẽtu nulli alteri regioni cedat. *Soli fertilitas.* Nec desunt ei auri, argenti reliquorumque metallorum fodinæ. Testantur illud auri argentique ramenta, quæ Sicoris fluvius, nonnullaque alia Cataloniæ flumina ex locis, per quæ fluunt, cum inundant, abradunt. Ferrum in suo genere optimum magna copia hic effoditur, minori æs, stannum, & plumbum. Nuper inventa est prope Signimontem vena ferax gemmæ violaceo perlucentis colore, Amethysti nomen sortitæ, quod usque ad vini colorem accedens prius quam id degustet in violam desinat. Gemma Onyx unguis humani similitudine candorem pręferens, intervenientibus venis quibusdam Sardæ & Iaspidis colorem imitantibus, in Oppidi Tivicę confinio: Hæmatites vero sistendi sanguinis virtutem habentes, in Rubricati ortu repeiuntur. Copiosa est apud Dertosanos Iaspidis lapidicina, multis coloribus translucentis purpureo, viridi, pallido, rosaceo, albo & obscuro. Tarraconæ & Beudæ varia marmorum genera ex terræ visceribus eruuntur: & in Sarrealensi Oppido solidi ac translucentis Alabastritæ effodiuntur, ex quibus cum fiant specularia, hoc est fenestræ admittendæ luci & excludendo vento idoneæ, ipsi sunt profecto speculares illi lapides, quibus Citeriorem Hispaniam scatere fatetur Plinius. Populeti confinium alumen, atque etiam calcanthum, vulgo vitriolum, quod & atramenti sutorij nomen accepit, confert. Utilissima funibus cannabis seritur in Catalonia: ipsaque est, quæ teste Plinio, habet splendorem lini præcipuum, tenuitatemque miram, torrentis in quo politur, natura, qui alluit Tarraconem, ibi primum Carbasis repertis. Ex ipsis olim fiebant navium vela: unde & Carbasa appellabantur. Et quoniam in hanc rem incidi, non possum in laudem Catalonicæ rerum omnium indigenę copię non referre, Regionem hanc a fundamento ipso carinæ ad suprema usque carbasa conficere onerarias naves, & præsertim triremes, omnibusque armamentis instructas, mari passim apud Barcinonam committere. Innumeræ præterea per saltuosa nemora feræ vagantur, pecorisque omnigeni vis ubique magna. *Animalium varietas.* Collocantur hac Hispaniæ parte ab veteribus varij Populi *Castellani* Καςελλανοὶ Ptolemæo, Ducatum *Cardone* interpretantur Villanovanus & Verrerius. *Indigeti*, Avieno: Ἐνδιγετοί Pto. Ἰνδικῆτοὶ Steph. qui & *Indicam* urbem ubi nominat. *Ilergetes* Livio & Ptol. Ἰλεργῆται Polyb. lib. III. *Laletani* Plin. unde *Laletania* Martiali; Λαιταανοὶ Ptolemæo: Λεηταvοὶ Strab. cui & Ἐληταvοὶ; omnia corrupte pro Λαλητανοί his adhærebant, notante Strab. Λαρτολαιηταvοὶ. *Cempsi* Aimonio, κεμψοὶ Dionysio & Eustathio. *Cerretani* Plin. qui eosdem & *Iulianos* & *Augustinos* cognominat; Κερρέτανοὶ Pto. Κερρήτανοὶ Strab. *Ceretani* Silio; *Ceretes* Avieno; Κέρετεις Steph. horum vestigia latere adhuc videntur in *Cerveira, Puigçerda, Condado de Cerdania. Vetteres*, sic enim Xilander interpretatur Hispaniæ Tarraconensis populos, qui inter Iberum & Pyreneos ad Mare Βέτλεροι Strab. Isaacus Casaubonus mallet Antonini *Secerras. Ligyes*, Λίγυες ad Sicanim fluvium Thucydidi lib. VI; & Halicarnass. lib. I. forte qui Avieno *Ligures, Ausetani* Livio & Plinio, Ἀνθητᾶνοι Ptol. *Larnenses* Plin. ad Larnum fl. ad Pyrenæi radices. Ἰλερκαόνες Ptol. apud quod Dertosa urbs, Livio *Ilercaonenses*, & Cæsari forsan *Ilurgavonenses*. Μαραθῶνος item Πεδίον, *Fœnicularium Campum*, ponit hoc loco Strabo.

Majorum virtus.

Splendet autem Catalonia hominum robore, prudentiaque, mirabili rerum gestarum memoria, victoriis multarum gentium alternantibus. Nam Pœni in Incolas, Romani in Pœnos, in Romanos Gothi, Sarraceni in Gothos, ac in Sarracenos Galli, pluresque superstites Gothi regionis adhuc Incolæ, ac deinde Barcinonenses Comites in Catalonia plurimum decertarunt. Bella autem, quæ mox Barcinonensium Comitum filij Reges Aragonum Nationibus exteris intulerunt, victoriasque magna cum omnium admiratione partas quis valebit referre? Baleares, vulgo *Majorica* & *Minorica* Ebusa, Murcia, Valentia, Sardinia, Sicilia & Neapolis, ac in Græcia Athenæ, Neopatriaque indicare id possunt. De Cataloniæ Metropoli reliquisque Urbibus & Oppidis vide descriptionem proximam. In summo Montis *Cani* in Roscellionis Comitatu altissimi cacumine lacus quidam est magnus, immensæ altitudinis, multis illisque miræ magnitudinis Turturibus piscibus abundans: in quem siquis conjiciat lapidem, tumultuantur illico aquæ, ac vapores in altum mittunt, quibus in formidabiles nubes conversis, continuo tempestas adest, fulgurat, tonat, ac grandinat. Fontem habet Balneolensis ager, aurei coloris, quidquid in ipsum projicitur ostendentem. Est & in Catalonia fons saluberrimus, cujus aqua frequenter etiam ac abunde sumpta non solum non est stomacho gravis, verum & multiplici languore detentis hominibus miraculose medetur. Hunc S. Maginum in arido, montoso, saxeoque loco, fusis ad Deum precibus, baculo suo aperuisse, fabulantur. Contra Aulotum Oppidum, XII ferme sunt ærei fontes, noctibus ac diebus hyeme & æstate tenuem semper spirantes aërem, hieme calidum, æstate vero adeo gelidum, ut vix exiguo etiam temporis spatio quis illum ferre possit, & aqua hydrias ibi in antris quibusdam data opera ab incolis constitutas, frigidas ac pene nivosas reddat, delicatum contra stomachi æstum præbens potum. Sunt & Fontes non pauci aquarum semper calidarum, quæ ignem ibi indicant

latentem

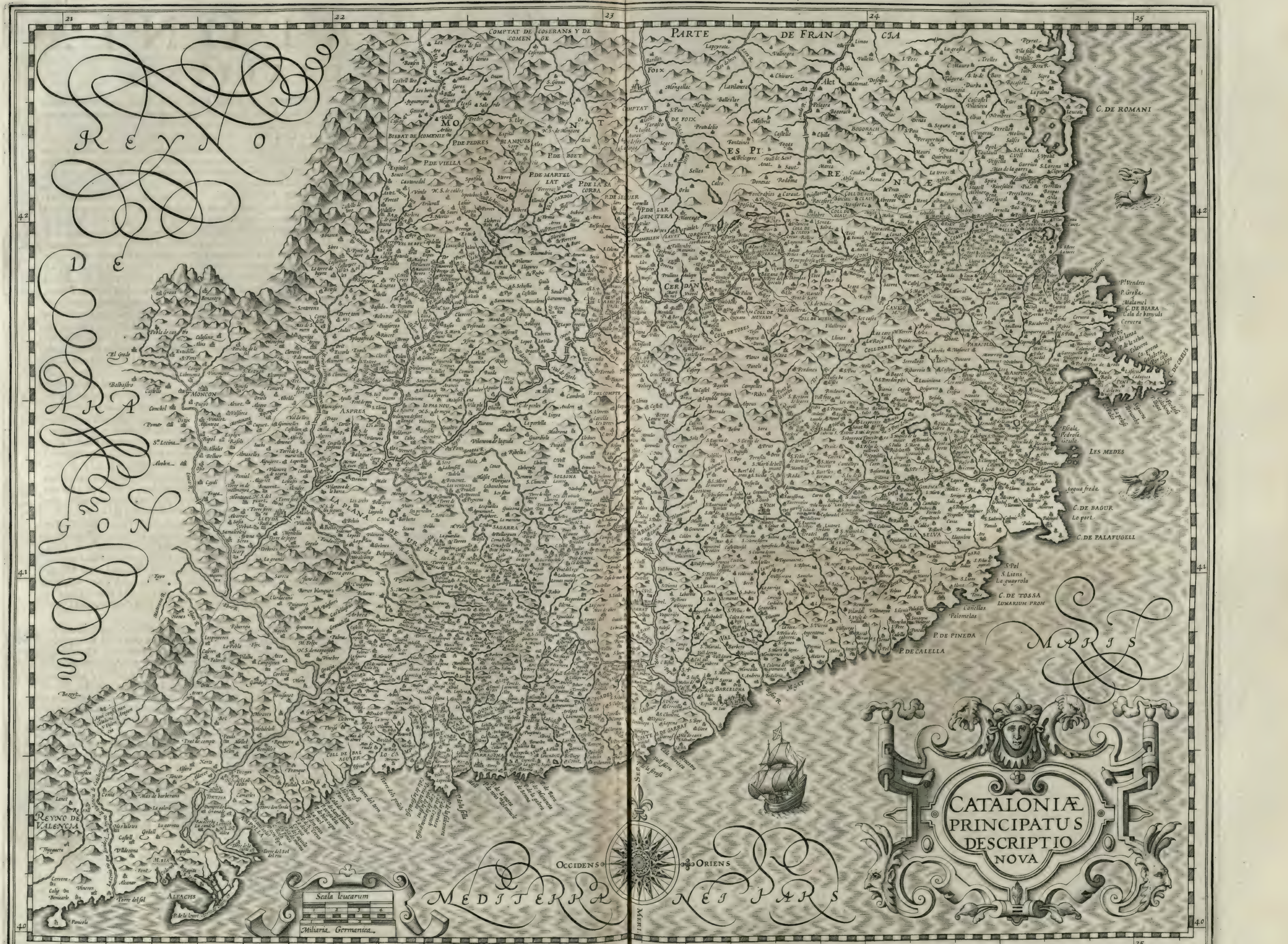
CATALONIÆ PRINCIPATUS DESCRIPTIO NOVA
REYNO DE ARAGON
MARIS MEDITERRANEI PARS
PARTE DE FRANCIA
Scala leucarum
Miliaria Germanica
OCCIDENS
ORIENS
REYNO DE VALENCIA
BARCELONA
TORTOSA
LES MEDES
C. DE ROMANI
C. DE BAGUR
C. DE PALAFUGELL
C. DE TOSSA
P. DE PINEDA
P. DE CALELLA
ALFACHS
CERDANA

latentem in terræ visceribus. Plures enim quam quatuor sunt ejusmodi calidi fontes in Catalonia, illique omnes non parum uberes, & multis opitulandi generibus præstantes: ad quos propterea plures undique confluunt infirmi. *Flumina.* Rivis item Catalonia affluit ac abundat, cum quinquaginta ferme per ipsam decurrant, ijque omnes piscosi: quidam parvi, sed spectabiles, quidam mediocres, & quidam denique celebres, *Tettus* nempe (qui & *Ruscison*) *Techum* (qui & *Tetrum*) *Fluvianus* (qui & *Clovianus*, & *Plumialbus*) *Ticer Tordera* (qui & *Tarnum*) *Besotium* (qui & *Bisocto*, & *Betulo*) *Rubricatus, Cinga, Sicoris* & *Iberus*. Hi omnes in Mare influunt, præter Cingam & Sicorim, quorum ille in Sicorim, hic vero in Iberum, qui & horum aliorumque fluviorum aquis auctus unus e majoribus efficitur Hispaniæ Amnibus. *Mare.* Coralium nascitur optimum in Mari Catalonico ad Solis ortum. Montes & colles passim in Catalonia ijque excelsi, non nudi, sed ita & viridibus semper herbis, ac arbustis, & vario multiplicique arborum genere consiti, ut fere omnes sint nemorosi, silvis nemoribusque referti. *Montes.* Fagus in eis plurima, multiplex pinus, numerosa quercus, ilex non pauca, abies innumera, corylus ac castanea abundans, infinitumque propemodum suber, cujus cortex præcrassus & renascens. In Nuriæ montibus, Cadinensibus in Rupibus invenitur crystallum. Et quod mirabitur aliquis, ut profecto admiratione dignum, reperitur in Cardonæ oppido, nativi saluberrimique salis multicolor mons, contra solem varie refulgens, in quo (sicut de Oromeno Monte Indiæ refert Plini.) sal cæditur renascens. Renasci enim omnibus est perspicuum; imo & eo amplius in altum crescere montem, quo magis sal in ejus cæditur fodinis. Aliud etiam in eo mirabile, quod cum locus in quo reperitur sal, sterilis sit nihilque gignat, pinos tamen ac vites plures habeat hic Mons. Magnum provenit ex eo Ducibus vectigal. In Episcopatu Gerundensi ad Austrum collis est albæ tenuisque arenæ, quæ (sicut in Libya) vento hinc inde, magno cum iter facientium periculo, circumfertur. Magnum provenit ex eo Ducibus vectigal. Hoc autem loco *Montem Serratum* silentio præterire non possum, ad Occasum septem Leucis a Bercinona distantem: æditissimus est, ac scopulosus undique ad modum serræ, saxis eminentibus quasi Iaspideis plenus, ex quibus in Pyrenæos, ac Insulæ Majoricæ remotissimos Montes patet prospectus. Undecim millia passuum in circuitu habet. Nonnulli in eo scaturiunt fontes: plures gignit herbas quibus insignes sunt & peculiares vires: Rubricatoque fluvio ad Septemtrionem alluitur, & tandem sicut Soractus in Italia, & in Galilæa Tabor, solus ibi consurgit. Quapropter suo aspectu non parum delectat. *Opera publica & privata.* Nunc ut ad opera publica & privata veniamus. Plurima in hac Regione passim Templa, multaque ubique clara cœnobia. Inprimis memorabile S. Michaëlis a Fago templum, intra specum constructum, pervetustumque Benedictinorum Cœnobium, super cujus tectum fluvius quidam parvus, quem Incolæ *Tanez* vocant decurrit, & inde statim delabitur, ac præceps ruit, præcipitationeque sua, & aura inde consurgente plurimum oblectat adstantes. Tot præterea sunt ædes, & luculenter quidem exstructæ, quæ ab urbibus, oppidisque sejunctæ per totam Regionem ita in planiciebus, agris, vallibus, collibus, montibus, silvis ac nemoribus passim sunt sparsæ, ut tota Catalonia urbs una quodammodo censeri valeat. Castellis, arcibusque natura, loco, ac arte munitis ubique abundat. *Ratio gubernandi.* Principatus titulo gaudet Catalonia, complectiturque Archiepiscopatum *Tarraconensem*: Episcopatus VIII, *Barcinonensem, Gerundensem, Vrgellensem, Vicquensem, Ilerdensem, Dertosanum, Herluæ*, ac *Celsonæ*: Ducatus duos, *Montis albi*, & *Cardonæ*. Marchionatus V, *Ilerdensem, Dertosanum, Pallearensem, Camarasensem, & Itonensem*: Comitatus XVIII. *Barcinonæ* (hic autem omnes alias longe superat Cataloniæ dignitates) *Gerundæ, Vrgelli, Cerretaniæ; Bisuldini, Rossellionis, Emporiarum Ausoniæ, Minorisæ, Pratarum, Palmosij, Petrælatæ, S. Columbæ a Queralto S. Columbæ a Scintillijs, Savallanij, Vallisfogonæ, Guimerani*, & *Montis acuti*. Longum esset Lectorique tædiosum, hic commemorare Vicecomitatuum Baronarumque numerum. *Scholæ.* Academijs omnium scientiarum sex est insignis. *Officia.* Lanificio, artiumque omnium opificijs scatet, ex quibus incolæ magna ex parte victum quærunt, æs alienum dissolvunt, familias sustentant, opes qualescunque conquirunt, aut partas tuentur. Sed hæc de Catalonia sufficiant, ad alia transeamus.

GALLIAE tabulę geographicæ

Per
Gerardum Mercatorem
Illustrißimi Ducis Julię
Cliuię Montis
&c.
Cosmographum

Cum gratia & priuilegio.

STVDIOSO
ET BENEVOLO
LECTORI.

QVANDOQUIDEM nobis ſolis nati non ſumus, ſed quantum quiſque poteſt ad commune bonum, tantum a beneficentiſſimo generis humani Conditore & Parente ab illo exigitur, juſtum exſtimavi opus hoc Geographicum cujus hic partem damus, ad Reipublicæ utilitatem quam poſſum maxime accommodare. Eſt autem Geographiæ in legendis Hiſtorijs ijſque retinendis facilior notiorque uſus & utilitas, quā ut meo documento aut commonefactione ſit opus; ſed alia eſt ejus & multo præclarior dignitas, ſi recte quo valet dirigatur, nimirum ad Politici Regiminis cognitionem plurimum conferet, ſi locorum non Situs tantum, ſed & natura ſive legitima conditio deſcribatur, quod alioqui etiam Geographi officiū poſtulat. Nam ut ſuæ profeſſioni non ſatisfacit pictor, qui hominem aliquem juxta membrorum proportionem delineat, verū neglectis coloribus & phyſionomicis ſignis ejus Naturam & affectus non proſequitur; ita veluti mortuum cadaver Geographicum figurabit, qui locis tantum juxta ſuam ſymmetriam poſitis, nullam eorum ad invicem rationem politicam aſſignaverit. Quapropter hoc ſummopere curandum duxi, ut quæ in ſingulis regionibus eſt dominiorum locis appendentium natura & ordo, eam convenienti diſtributione ipſis Tabulis præfigam, quo politicæ diſtributionis & rerum publicarū ſtudioſis aliquid noſtra conferre poſſint. Quod ſi in multis ſit imperfecta & dificiens, aut etiā alicubi erronea conſcriptio noſtra, non mireris Lector: non enim Rerump. formæ per ſingulas ditiones ſcriptæ extant, neque mihi eas paſſim perveſtigare eſt integrum, ſed quatenus ex hiſtoriarū inſpectione deprehendere potui, ſaltem formam aliquam & rudimentum politici ſtatus collegi, unde rei propoſitæ rationem & ordinē intelligas, ac quod in tua regione deerit ſupplere poſſis, & caſtigare, quod ſi facere non gravaberis, ac mihi communicare placuerit, tuo id nomini atque honori in caſtigato Tabulæ frontiſpicio acceptū referam. Idem ſi quiſque in ſua patria præſtiterit, nemo credat quantū emolumenti ſtudioſis omnibus ex Geographia ſit acceſſurū.

Itaque cum tria præcipue ſint in adminiſtratione regnorum, principatuum, & provinciarum conſideranda capita, videlicet, Status Eccleſiaſticus, Politicus & Iuſtitiæ Iuriſque adminiſtratio, primum ſub regionis in tabula deſcriptę titulo, quot in ea regione ſint ſtatus politici membra recenſebo, juxta earum dignitatis ordinem ibi obſervatum. Deinde nobilium locorum diſtinctione (quando penes Nobilitatem præcipuum eſt regimen) eos locos primum enumerabo qui Principi ſunt feudales, deinde & liberos, idque ordine a ſummo nobilitatis gradu deſcendendo, veluti Ducatus, Comitatus, Baronias, Dominia. Tertio in quas Præfecturas regio ſit diviſa. Atque his tribus Politicum ſtatum ſufficienter declaratum iri exiſtimo. In Iuſtitiæ adminiſtratione notandæ erunt diœceſes juridicæ, ſuperioreſque Senatus ad quos ſit appellatio. Denique in Eccleſiaſtico ſtatu primum Archiepiſcopi, ſi qui ſunt, tum eorum Suffraganei Epiſcopi, & qui præterea alijs ſuffragantur ordine ponendi erunt. Hæc omnia enumerare ſtudium quidem eſt, verum cum deficiente materia in paucis id detur, præſtabo, quod potero, ut ſaltem patriæ cultores ad meliora perfectioraque provocem. Singula autem loca numeris deſignabuntur, ut in ſubſequenti tabula continuo inveniri poſſint, prior numerus gradus & minuta Longitudinis continebit, qui in latere boreo aut meridiano Tabulæ quęrentur; poſterior Latitudinis numeros habebit, in occiduo aut orientali latere quærendos. Ab horum terminis, hinc Meridiani, inde Paralleli Latitudinis ductu ad communem eorum ſectionem & locum propoſitum pervenies. Quæ vero in generalium Tabularum indicibus ſunt, eorum ſitum inde petere oportet. Quod ſi quæ nomina in ſubjecta tabula non reperiantur id Chorographi qui eam prior delineavit factum eſt vitio, propter quod principatuum & dominiorum deſignatio omittenda non erat.

Quoniam autem penes nobilitatem eſt regionum dominium & regimen, utili & jucundum eſt ejus gradus ordine, & proprias cujuſque conditiones internoſcere. Summus ejus gradus eſt Imperatorius aut Regius, quem ordine ſubſequuntur Dux, Comes, Baro, Tribunus militaris, quem *Banderheer* vocant Belgæ, quaſi Bendæ hoc eſt Turmæ, quam ſub ſuo baniere, hoc eſt ſigno equeſtri ductat, Dominum. Poſt hunc eſt Eques auratus, ſive equeſtris ordinis dignitatem adeptus, quem Galli *Chevalier*, Belgæ *Ridder*, vocant. Poſtremo loco eſt *Vn Eſcuyer*, id eſt Nobilis Scutatus, qui inſignia quidem nobilitatis geſtat, verum ordinis dignitatem publicam necdum aſſecutus. Iam Comitum tres ſunt gradus, qui primo eſt, a Gallis *Viconte* dicitur, hoc eſt, ut opinor, Procomes, aut Princeps Comes, qui cæteris apud Ducem ſuum dignitate & privilegijs præſtat, quem Lodovicus Guicciardinus Borgravium hodie dici vult. Et fieri poteſt hunc Comitum ordinem eo diminutionis dilapſum eſſe, ſed principio excellentior fuit ejus dignitas, ut mox ejus deſcriptio indicabit. In ſecundo gradu eſt provincialis Comes, *Land-grave* Belgice. In tertio Marchio, *Mare grave*. Hi ſunt præcipui Nobilitatis gradus atque ordo, juxta quem regionis cujuſque dominium diſtribuitur. Sunt & aliæ quædam in his gradibus ſubdiviſionis differentiæ, ſed quæ privilegijs magis quam regiminis forma diſtinguuntur. Ejus porro ordinis quem recitavi legitimas differentias & conditiones, quemadmodum in Gallico quodam libello inſcripto: *La diviſion du Monde*: inveni, tradam, ab ima nobilitate aliorum graduum creationem deducens, unde illorum proprietates & regiminis ordo elegantiſſime eluceſcunt.

Eques auratus, inquit ille ſive *Chevalier* ex Scutato Nobili, ex *Excuyér*, ſic creabitur. Si diu hic bella ſecutus arma exercuerit, pluribus conflictibus interfuerit, atque unde ordinis ſtatum honeſte ſuſtinere poſſit habeat, ſitque ex magna, inſigni ac divite familia, tum in aliquo conflictu duci exercitus aut ſtrenuo & generoſo equiti petitionē ſuam ſignificabit, & finito conflictu ipſe ducem aut equitem dictum accedet, præſenſque in nomine Dei ac S. Georgij orabit, ut ſibi ordinis inſignia donet. Quo ille audito gladium ſuum educet, terque ſupplicantem feriet, dicendo: Ego te facio equitem (*Chevalier*) in nomine Dei & S. Georgij ad fideliter conſervandam, Fidem, Iuſtitiam, Eccleſiam, Viduas &

as & Pupillos. Quod si vero supplex, etiam si strenuus, sit tamen pauper, admittendus non erit, nisi tot illi reditus annui assignentur ac donentur, quot ad ordinis honorem & dignitatem conservandam opus est habere. Atque hic primus est ab imo Nobilitatis gradus.

Tribunus militaris, ein Banderher, ex equite aurato fiet, si diu secutus bella satis terrarum ac redituum possideat, ad tenendum & stipendijs alendum L. nobiles, hoc est unam *bendam*, quæ ipsius signũ equestre in militia sequatur. Nemo enim signum sive vexillum erigere potest, nisi qui turmam hoc est *Bendam* L. ut minimum Nobilium stipendiariorum suo sumptu adducere potest.

Baro ex Equite aurato, aut etiam Scutato Nobili creari potest, quando ille in suo Dominio quatuor Castellanias habentes jurisdictionem altam, mediam, & bassam (ut vocant) possidet, tum enim Rex illi conferre potest vexillum Baronatus. Cæterum hoc illi conferri non potest, nisi rebus in bello fortiter gestis. Itaque ex primo conflictu equestris fit ordinis, ex secundo Tribunus, ex tertio Baro.

Comes ascendendo sequitur, & quidem primo *limitaneus* quem *Marchionem*, hoc est *Marckgrave* vocamus. Is autem talis creari potest, qui duas aut tres Baronias in uno Ducatu conclusas possidet; creari autem potest a suo Duce in cujus ditione eas possidet.

Comes Provincialis deinde, id est *Landgrave,* fieri potest, qui quatuor Baronias uni ducatui inclusas habet, quem Dux in Comitem creat, aut etiam Rex per Ducis instantiam aut permissionem.

Viconte, Princeps Comes, fieri potest qui tenet quinque Comitatus aut plures in uno Ducatu comprehensos aut junctim sitos. Et potest a Duce in magna solennitate permissu Regis creari. Quod si Rex ipse præsens adsit honorabilior fit Principatus.

Dux ex Comite qui futurus est inprimis in Regno in quo coronandus est, possideat quatuor Comitatus Principales, & in quolibet horum habeat alios quatuor Comitatus, sive Baronias illis quatuor Comitatibus fide & clientela obstrictos, sic jus Ducalis dignitatis consequendæ liberum habebit. Coronandus est autem a Rege vel Imperatore cui subjectus est, galero margaritis & gemmis preciosissimis exornato, in florentissima suarum ditionum urbe, idque in magno conventu Principum virorum, Ducum, Comitum, ac Baronum solenni etiam festo celebrato quemadmodum in coronatione Regum consuetum est.

Qui *Rex* futurus est, necesse est, ut quatuor Ducatus inter se cohærentes & continuos sibi subjectos habeat & in quolibet Ducatu civitates quatuor, in quas ipse solus Dominium habeat. In qualibet etiam harum civitatũ Archiepiscopum unum, sub unoquoque rursus horum decem Provincias Episcopales. His dotatus exornatusque Dominijs & dignitatibus Imperatoriam Majestatem tanquam suum superiorem adibit, aut ad se ut veniat honorifica legatione invitabit, & efficiet quo ab illo coronetur.

Recentior autem hæc eligendi Regis cæterorumque Principũ lex esse videtur, quamdiu enim vagæ nationes Goti, Wandali, Longobardi, aliæque plures suos secum Reges adducebant, non ex ampla terrarũ possessione regiam dignitatem metiebantur, sed ex viribus populique adducti multitudine. Nec Ducum etiam qui primum a Logino ex archo Ravennatensi anno Domini CIↃ IↃLXIX & mox a Longobardis institui cœperunt, alius fuit delectus, quam pro fortitudine, & rerum gerendarum prudentia. Adde quod Paulus Aemilius testatur: Duces Comitesque principio ab Regibus ea lege gentibus civitatibusque præfectos fuisse, ut quoties ex usu esset dimitterentur aut mutarentur. Neque vero dictę creandorum Principum leges, cum hæreditarias terrarum possessiones emetiantur & postulent condi potuerunt, quamdiu temporario tantum beneficio Ducatus Comitatusque a Regibus & Imperatoribus conferebantur. Quapropter licet præcise ejus instituti tempus indicari nequeat (nullam enim ejus notam adfert Gallicus ille libellus) tamen sub Ottone II Imperatore, aut circa annum Domini millesimum, vel paullo post eam constituendarum confirmandarumque dignitatum rationem a Monarchis ordinatam fuisse omnino est verisimile. Enimvero usque ad Ottonem secundum pro sua quisque Princeps potentia & ambitione, ad majorem dignitatem, regiamque Majestatem aspirabat. Sic ex uno Lotharingiæ regno, quod a Rheno ad Scaldim usque extensum, Mari Frisico terminabatur & unius Lotharij Ludovici Pij Filij erat, post plura sunt nata, videlicet transjuranæ Burgundię, quod a Iura monte ad Alpes usque extensum totã Helvetiam, Rauracos, Allobroges, & Burgundos Transjuranos complectebatur; & Provinciæ regnum quod simul partem aliquam Burgundiæ ac Sabaudiæ comprehendebat, & postea appellatum est Arelatense, cujus etiam hodie Trevirensis Elector Archicancellarius appellatur, Regnum item Lotharingiæ, quod Lotharingiam nunc dictam, & deinceps reliqua inter Rhenum & Scaldim usque ad mare Frisicum continebat, & olim Austrasiæ regnum vocabatur. Rursus hoc ipsum Lotharingiæ regnum Carolus Calvus, & ejus frater Ludovicus inter se partiti sunt, utrobique Regis titulo servato. Omitto alia eodem sæculo pro imperandi libidine orta regna. At vero Otto II Imperator Lotharingiam ablato regni nomine in novos Ducatus, Comitatusque distinxit veluti membris e corpore divulsis & distinctis, ut habet Cuspinianus, factaque divisione anno CC IↃLXXXI primum ejus quæ nunc est Lotharingię Ducem constituit Carolum Lotharij Regis Francię fratrem, ut latius tractat Richardus Wassenburgius. Ab eo tempore videtur arbitraria illa Regnorum & principatuum erectio defecisse Monarchis nunc omnia ad stabile imperium componere cogitantibus, quod in justa partium imperij, quemadmodum in homine membrorum ad caput proportione & harmonia maxime situm est. Vt ergo in Principatibus & rerum administratione ordo aliquis perpetuo servaretur, tandem eo fere quo dixi tempore has leges dictas excogitatas fuisse arbitror.

Habes Lector totius Nobilitatis distinctos gradus & dignitatum differentias. Iam observa in unoquoque Regno quo modo Provinciæ pro illorum ratione sint divisæ, quomodo regimen & universitatis gubernatio, & qua portione in hos gradus sint distributa, quod cuique sit proprium officium, quæ cujusque ad alterum & præcipue ad caput sit habitudo & necessitas; videbis insignem harmoniam ad pacem & tranquillitatem, ad robur & potentiam, ad divitias & fastum, ad virtutem & sapientiam, ad regni majestatem, ad limitum extensionem, ad instabilitatem, ad declinationem & interitum, aut quocumque alio tendentem, ut sunt administrationum rationes variæ. Quæ minus recte succedere videris, aut judicaveris, unde id procedat comtemplare, quæ ita bona & successu fœlicia invenis, causam illorum disquire: sic optimam politiam in Regnorum administratione speculaberis & utilissime Geographica tractaveris. Quo autem meliore Methodo in hanc speculationem ingrediaris, hic subjungam tanquam fundamentum universi hujus negotij: De Politico statu regni Galliæ compendium, quod meo rogatu vir nobilitate & eruditione clarissimus D. Dominicus a Burmannia in ornamentum hujus operis, & studiosorum gratiam scripsit & communicavit, cujus exemplum in alijs quoque Regnis & Rebus publicis viros doctos sequi maxime optandum esset, quo omnes administrationum Reip. varietates in contemplationem duci possint.

DE

DE POLITICO STATV REGNI GALLIAE.

GALLI omnium Scriptorum judicio populi sagacissimi ac bellicosissimi, optimum sibi politiæ statum constituere conantes, Monarchiam Regalem elegerunt. Natura enim ita comparatum videbant, ut unum aliquem excellenti dignitate plus revereantur, & metuant homines, quam coactum aliquem numerum delectorum, qui tempore commutantur. Ratio quoque ipsa præscribit in omnibus rebus ad unum aliquem velut ad caput atque fontem necessario confugiendum, & rem esse plenam incommodi atque periculi cum plures simul imperium obtinent. Quinetiam exempla testantur Monarchias, etiam si vel interitu Principum, vel alio quoquam humano casu fuerint immutatæ, diuturniores fuisse & tranquilliores quam vel Optimatum vel Popularem statum, ut in Assyrijs & Ægyptijs & Parthis, imo ut proprioribus exemplis utamur, in Britannia, Hispania, Galliaque nostra videmus, quibus sane Provincijs, nullæ aliæ Respublicæ temporis longinquitate conferri possunt. Fit vero plerumq; ut Optimatū status, qui Aristocratia dicitur, commutetur in Oligarchiam, quæ paucorū est dominatus, quando ex Optimatibus & primis civitatis pauci quidam, velut conjuratione facta, honores & emolumenta omnia inter se partiuntur, & suas privatim fortunas amplificare student, neglecta communi utilitate, quam solam & inprimis curare debebant. Alterū genus quod ad promiscuum vulgus pertinet, & popularis Status, seu Democratia dicitur, semper habitum est tumultuosum, & periculi plenum, & viris præstantibus inimicum. Prudentissime ergo Galli populi ab omni tempore uni magis, quem ex Virtute & Iustitia æstimabant cæteris præcellere, quā vel pluribus ac præcipuis, populi, vel multitudini rei summā commendandam esse censuerunt; prout & singularis aliquis, qui solus rerū potitur, facilius aut promptius incommodis & periculis mederi potest, quā multi simul gradu & dignitate pares. Neque vero effrenatam in Regē suum transtulerunt potestatem, sed certis legibus & conditionibus optime limitatā aut constrictā, ne tyrannidi ullus locus detur, ut in progressu ostendemus. Cæterū quemadmodum nihil in humanis actionibus stabile est ac perpetuū, sed cuncta vel temporis lapsu collabascunt, vel sæculorum pravitate immutantur; sic in Gallia quoque licet idem semper status, hoc est Monarchicus Regalis fuerit, non omni tamē tēpore eadem gubernandæ Reip. ratio fuit; quā omnē ab initio constituti Regni breviter ac dilucide, quantū ex variorum Scriptorū lectione assequi potuimus, ordine exponemus.

Status Galliæ priusquam a Romanis in Provinciam redigeretur is fuit, ut neque universa unius imperio regeretur, neque singulæ civitates vel in Populi vel in Optimatū potestate essent; sed ita divisa fuit; ut pleræque Optimatum consilio regerentur, quæ liberæ dicebantur, cæteræ Reges haberent. Omnes quidem id institutum tenebant, ut certo anni tempore publicum gentis Concilium agerent, in quo quę ad summam Reipub. pertinere videbantur constituerent. Civitates autem lxiv Tacitus libro iii. numerat, hoc est, ut ex Cæsare intelligitur, Regiones, quæ non modo lingua, moribus & institutis, verum etiam ijsdem magistratibus utebantur, qualis ipse multis locis Æduorum, Avernorum, Rhemorum civitates præcipue commemorat.

Reges vero vel Regulos potius Galli eos tum appellabant, qui non ad tempus, ut civitatum Magistratus, sed in perpetuum regium imperium quantumvis exiguis finibus obtinebant, quos immutata temporum consuetudo Duces, Comites, Marchiones nominavit.

Erant hi Reges non hæreditarij, sed a populo propter Iustitiæ opinionem eligebantur, neque habebant infinitum, solutum, & effrenatum Imperium, sed certis legibus ita circumscriptum, ut non minus ipsi in populi, quam populus in ipsorum ditione ac potestate essent, ut fere illa Regna nihil aliud nisi Magistratus perpetui viderentur. Nam multos nominat Cæsar privatos, quorum tamen parentes ac majores Regnum obtinuerant. Optimatum ergo & delectorum authoritate, quibus eam potestatem populus permittebat tanquam freno coercebantur, quę optima Reipub. forma, teste Platone, Aristotele, Polybio & Cicerone fuit.

Porro Gallia a Romanis in Provinciæ formam redacta, eodem modo Reges ipsorum ex virtute & nobilitate (instar Germanorum teste Tacito) totius populi judicio ac suffragijs electi ac costituti sunt, quorum tres tantum in hodiernum usque diem annis fere ciɔ cc, quibus illud regnum duravit, familiæ recensentur:

i. Merovingiorum, qui orti a Meroveo stirpem ad annos cclxxxiii propagarunt.

ii. Carolovingiorum, qui orti a Carolo Magno sobolem in annos cccxxxvii produxerunt.

iii. Capevingiorum, qui ab Hugone Capeto prognati annis fere iɔxc Regnum obtinent. Nam licet deferendi Regni judicium arbitriumque penes Ordinum Comitia, publicumque totius Gentis Concilium semper fuerit, & etiamnum omni jure fit: Filiis tamen & ijs, qui ex Regis demortui stirpe essent propter nobilitatē (more Germanorum) & innatam quodammodo virtutem, prærogativam illam fere reliquerunt, ut eos quasi hæreditarie alijs pari virtute præferrent; ita tamen, ut si Regis defuncti filij annis xxiv minores essent, eos creari jus non esset, atque adeo alium ætatis legitimę creari necesse esset, cujus exemplum extat anno Christi cccxix in Clogio Rege. Sed & subinde hoc ipsum Regnum quod Francogalliæ dicitur, inter plures Regum demortuorum Filios, ex Procerum Regni voluntate & arbitrio divisum fuisse, plurima extant exempla. Si vero Populus Filio repudiato alium eligeret (prout sæpius id factum est) relinquebantur Filio repudiato ad tuendam suam dignitatem res quæ propriæ Regis, & ut Iurisperiti loquuntur ipsius matrimoniales fuerunt, & quas sine publico gentis consilio alienare non poterat. Cætera quæ Regni & Reip. erant, & Reip. dicuntur, ei ad quē Regnum deferebatur, attribuebantur, sicut & eæ res quæ Fisci dicuntur, quæ scilicet partim ad tuendam dignitatem suam, partim ad usus Reipub. repentinos attributæ sunt, ut erant Ducatus & Comitatus varij, qui etiam in populi Comitijs illis assignabantur. Secundo & illud observatū semper fuit, ut Filiæ a Regni successione removerentur (non quidem lege Salica, ut quidam male existimant, nam ea de privato

privato tantum patrimonio, nec de Feudis quidē,ſed de Allodijs, autore Salagaſto uno ex Regni Proceribus,unde Salica ab ejus nomine dicta eſt,conſtituta fuit)& ijs neglectis,Fratribus vel Patruis,ut etiam extraneis per Proceres Regnum ſemper delatum ſit;atque hæc de regibus primo Reip,capite. Antequam autem reliquà de Regis electione,ejuſque,& Reipub.concilio ratio neque adminiſtrationis Regni progrediar,operæ prçcium facturum me eſſe arbitror,ſi prius membra illa Regni quæ Regem conſtituendi & abdicandi poteſtatem habere diximus, paucis deſcripſero,quo magis dulcis illa harmonia qua regnum hoc a Majoribus prudentiſſime conſtitutum eſt eluceſcat.

Illud in primis magni eſt momenti:Regiam poteſtatē, ac reliquos omnes regni ordines adeo commodis & æquis rationibus inter ſe devinctos eſſe,ac velut coagmentatos, ut vix ullum poſſit inter ipſos magnum diſſidium oriri. Sunt autem Ordines in Gallijs tres præcipui,penes quos legitimum gentis Concilium,Regnumq;adimendi ac conſtituendi facultas omnibus temporibus fuit,Nobilitas ſcilicet,Populus,Vulgus. Hi ſinguli pro ſua quiſque conditione ſuas habent leges ac inſtituta,quibus utuntur,& adeo commode ſunt invicem aggregati,ut ægre facultatem habeant alij alios opprimendi, aut etiam adverſus regem conjurandi. De Eccleſiaſticorum ordine,qui quartus cenſeri poteſt,quanquam hodie,cum in tantam excreverit potentiam,primum obtineat,deinde dicturi ſumus.

Nobilitas igitur Galliæ,ſive *Equeſtris Ordo* maximis fruitur commoditatibus ac privilegijs,eoq;fit ut magno quodam affectu Regem complectantur,& vitam quoq;pro ipſius ac patriæ ſalute profundant. Neque enim ullum pendunt tributum,& armatis licet ipſis eſſe quocunque loco,& multa habent vitæ præſidia, ſic ut non ſit opus illiberalem aut quæſtuariam aliquam artem exercere. Hoc enim noſtris moribus minime illis conceditur, niſi forte domi maneant, ac rei familiari ſtudeant. Sed ſi regem ſectari velint, habent quo ſe honeſte alant. Plurima enim ſunt domus & aulæ Regiæ miniſteria,quæ ſolis nobilibus attribuuntur, qui ſinguli partem aliquam anni in ijs procurandis conſumūt,& reliquum tempus vacuum habent ac liberum rebus privatis atque domeſticis adminiſtrandis. Hi omnes annuum a Rege accipiunt ſtipendium,& ampliora ſperandi magnas habent occaſiones. Principes autem viri ac majoris dignitatis Proceres, quoniam & ipſi Regis beneficentiam experiuntur, ac partem Reip. procurant, nobilibus qui re ſunt familiari minus lauta victum & alia ſæpe communicant. Deinde Reges perpetuum alunt & ampliſſimum equitatū,exercendæ & alendç cauſa nobilitatis,ac in tanto Equitatus numero plurimæ ſunt Præfecturæ,quæ in illos diſtribuuntur,eaque ratio non minus pacis quam belli tempore durat. Majores quidem loci nobiles pro ſua quiſq;conditione ac virtute præficiuntur Equitibus,ex reliquis autem alij ſunt Legati, alij Signiferi alij Sagitarij, & qui per ætatem non poſſunt ferre arma reliquis famulantur, & cum nullum intercedit bellum, licet ipſis manere domi,ejuſque ſtipendij partem non mediocrem parſimonia conſervare. Adhæc nemo credat quam multæ ſint per Galliam præfecturç,ut ſic dicam,urbanæ,quæ ſoli Nobilitati committuntur,nam alij Provincijs, alij finibus,alij caſtellis & arcibus, alij vicis præficiuntur, ut interim nihil dicam de majoribus illis muneribus, quæ Principibus tantum tribui ſolent, cujuſmodi ſunt qui ipſorum lingua dicuntur Conneſtabuli, Mareſcalli, Ammiralij, & id genus alij,ſed & annuam pecuniam,velut honorariū quoddamReges libertate quadam elargiri ſolent in multos Nobiles, qui nulli ſunt addicti miniſterio. Hi appellātur eorū lingua Penſionarij. Satis igitur ex ijs quæ diximus apparet,ordinē equeſtrem valde honeſte & liberaliter in Gallijs haberi,& recte quidē,nam & patriam ab hoſtibus defendunt, & natura fere ceteris antecellunt,& non ſolum ipſis,verum etiam majorū ipſorum meritis atque virtuti illud tribuitur.

Alter Ordo ſuas etiam habet commoditates non exiguas:ad hunc pertinent mercatores,qui eo faciunt majorem quæſtum, quod tuto ipſis par Galliam proficiſci ac negociari licet, tum quod nobiles & mercaturam nullam exercent,& ſplendide fere ac ſumptuoſe veſtiuntur. Huic etiam ordini conveniunt ac fere tribuuntur quæſturæ & rationes nummariæ,item præturæ & quicquid ad juriſdictionem pertinet,qua ſane in re plurimum eſt honoris ac emolumenti. Sunt enim in hoc Regno Iuris adminiſtri,Iudices,Advocati,cauſarum Procuratores, Scribæ, & id genus alij: multo plures mea quidem ſententia, quam in reliquis omnibus Orbis Chriſtiani Provincijs,quod peropportune illis accidit,qui relicta mercatura his rebus operam navare volunt, Et adeo quidem eſt fructuoſus hic Ordo, ut Nobiles etiam invideant, quamquam certe dignitate atque ſplendore reliquis præſtant. Et qui ſunt alterius ordinis fere ſtudent ad hunc pervenire,ut poſtea dicturi ſumus.

In tertio genere eſt vulgus & promiſcua hominum multitudo, qui & agros colunt, & omnis generis artificia tractant. Ut autē hi vel nimia utantur libertate, vel admodum ſint divites, vel in armis etiam exercitati, non eſt conſultum. Nam quia conditionem ſervitutis oderunt omnes,& natura ſua fortunas amplificare ſtudent, facile fit ut arma capiant, & potentiores opprimant, quod & in Gallijs & in alijs locis non ſemel accidiſſe conſtat. Vt autem ejuſmodi ſint Ordines, ac veluti gradus in omni Republica neceſſe eſt. Quemadmodum in corpore humano videmus infirmiora & ignobiliora membra ſubminiſtrare dignioribus. Neque tamen eſt quod hi ſuum ſtatum deplorent ac indigne ferant,quoniam & jus ipſis communicatur æquabiliter,& quam a majoribus acceperunt, ea utuntur libertate,& multis etiam Reip. miniſterijs adhibentur,& ſola virtute & induſtria & aſſiduitate poſſunt ad ſecundum ordinē emergere, quod ſecundo non licet, ut ad primum videlicet evadat, niſi Regis beneficio ſingulari, quod ille ſolet ijs impartiri,qui aut jam fecerunt, aut pro Rep. videntur poſſe aliquid facere egregie. Et prudenter quidem iſtud inſtitutum eſt,primum ut ordo conſervetur Equeſtris,qui propter belli exercitium fere minuitur,& ſumptus vix tolerat. Deinde ut homines tantis excitati præmijs virtute contendant, & ad ſupremum gradum eluctentur. Hac etiam ſpe confiſi qui ſunt plebei & infimi ordinis aſpirant ad ſecundum, & cum in eo verſati fuerint aliquamdiu, ad primum. Itaque fit ut minus ſit inter ipſos invidiæ ac malevolentiæ, quando vident meritis ac virtuti patefactam eſſe viam ad ampliſſimos honores & propoſitum eſſe periculum,ſi malis rationibus eoſdem obtinere ſtudeant. Quod ſi vel conatus nimium difficilis,vel ſpes eſſet nulla ampliora conſequendi,tum qui ſunt mediocris & infimi gradus magni prçſertim animi,cauſam reperirent & occaſionem excitanti motus, & ſui ordinis homines contra potentiores armandi nunc autem minime difficilis eſt ratio, & videmus quam multi ex humili ſæpe loco ad ſummum faſtigium evadant. Hanc quoque rationem diligenter olim ſervabant Romani,nam a populari ſtatu gradum faciebant ad ordinem equeſtrem, & hinc deinde ad patritiam ſenatoriam dignitatem patebat aditus. Eſt præterea ordo Eccleſiaſticus nulli non communis, qui modo animum huc adjiciat, & pro Galliæ conſuetudine non raro accidit, ut etiam homines plebei virtute ac eruditione præſtantes ampliſſimos in eo genere conſequantur honores, Cardinalatum aliquando,vel Pontificatum etiam,quæ ſane res ad virtutum ac literarum ſtudia homines inflammare poteſt.

Ex jam dictis liquet quam apte & venuſte inter ſe cohæreāt omnes Regni Ordines,e quibus ſi quis aliquid delinquat facilis eſt medicina;nam ſi nobilis injuriam cæteris faciat, coercentur ab ijs qui jus reddunt, quorum eſt tanta authoritas,ut quantumvis magni Principes eorum cogantur parere decretis. Quod ſi populus etiam atque vulgus aliquid

aliquid moliatur, ut nonnunquam accidit, non est difficile Nobilitati propter potentiam & usum armorum illos ad æquitatem & officium adducere, eoque fit ut suarum rerum finibus ac veluti cancellis sese contineant omnes, ac pacem alij cum alijs colant, quando neque causam habent, neque facultatem etiam aliquid conandi, & periculum in eo summum esse vident. Itaq; Regem tanti beneficij auctorem complectuntur & amant omnes, ac cum tempus incidit libentissime imperata faciunt, & publicis necessitatibus magno studio subveniunt, quod si privatim aliqui ab officio discedant, parata sunt remedia, sic ut malum non possit longius progredi. Et hæc quidem de ordinum Regni statu satis.

Ex quibus equidem constat quam concinne hæc Monarchia juxta justitiam distributivam sit temperata, atq; administrata, & Aristocratice, hoc est Optimatum Imperio, & Democratice, hoc totius populi interventu, quippe cum ad omnes honores pateat aditus. Quæ quidem est illa Respublica quam tantopere propter dulcem illam harmoniam, omniumq; Reip. generum temperationem, omnes Philosophi commendarunt, & ubi vetus illa Lex aurea locum habet *Salus populi suprema lex esto.*

Verum ut redeamus unde digressi sumus. Ex tribus hisce Ordinibus seu statibus Regni solebat quotannis Calendis Martij publicum ac solenne Concilium seu Parlamentum vulgo haberi, atque adeo quoties major aliqua res inciderit, cui Rex in aureo tribunali sedens præerat: Et huic primum Princeps Regniq; Magistratus, tum inferiori loco legati ex singulis civitatibus subsidebant, quos vulgo Deputatos appellant. Carpento autem Rex in atrium vehebatur bubus tracto, quos auriga stimulo agebat. Ubi in atrium ac potius in Reip. sacrarium ventũ erat, tum Principes Regem in aureo solio collocabant, reliquique ut jam diximus, suo quisq; loco atque ordine subsidebant, eoq; demum in statu atque sacrario Regia Majestas dicebatur.

Authoritas vero hujus Concilij omni tempore summa fuit, & hęc potissimum in eo agi solebant. Primum de creando vel abdicando Rege, tũ de pace & bello, de legibus publicis, de summis honoribus, Præfecturis & Procuratoribus Reip. de assignanda patrimonij parte liberis defuncti Regis, vel dote Filiabus constituenda, quam Germanico verbo Abbannagium, quasi exclusoriam partem appellarunt. Denique de ijs rebus omnibus, quæ vulgus & nunc negotia statuum populari verbo appellat, quoniã de nulla (ut diximus) Reip. parte, nisi in Statuum sive Ordinum Concilio agi jus esset. Item si quis Princeps atque illustriore loco natus criminis alicujus insimularetur, in judicium ad illud Concilium vocabatur, ibique causam dicere cogebatur. Quinetiam si quando Rex majores sumptus facere instituisset, veluti in Templis ædificandis, & Monasterijs fundandis, Rex Ordinum Concilium exquirebat. Postremo ne illud quidem prætermittendum est tantã hujus Concilij apud cæteras gentes authoritatem fuisse, ut etiam Principes exteri, si quid controversiæ haberent, id interdum, hujus Concilii arbitrio ac judicio permitterent.

Atque hoc Concilium Historici alias Curiam aut Conventum, alias Parlamentum, alias Placitum appellare solent, quod re in multorum consilio, quæsita & deliberata, tandem inter ipsos placuisset & convenisset. Unde & placita Philosophorum apud Ciceronem & alios dicta sunt. Atque hinc etiam promanasse videtur illud hodiernum in mandatis ac literis Regis: *Quoniam ita placitum est,* quod male nunc a scribis Gallicis traductum est: *Car tel est nostre plaisir.*

Eligi etiam solebant in eodem hoc Ordinum Conventu seu Concilio præfecti Reip. qui Merovingijs temporibus, *Majores domus,* hoc est *Magistri Palatij* dicebantur. Horum eadem apud Reges potestas fuit, quæ quondam apud Imperatorem Romanum erat Præfectorum Prætorio, qui etiam Aulæ Præfecti dicebantur. Qui cum regiam potestatem desidia Regum aliquamdiu obsedissent, eandẽ facultatem nacti, eam pro sua usurparunt ac occuparunt. Nam cum omnia fere Reipub. munera obirent, & si quod gerendum esset bellũ exercitibus præessent, hi domi nudo atq; inani Regũ nomine contenti propter desidiam in otio vivebant, unde eo progressa res est, ut Childerico Rege XVIII Regnum obtinente, Pipinus Magister Palatij, qui Regis nomine magna diuturnaq; bella gesserat, Saxones devicerat, suamq; in potestatem redegerat, oblatam Regij nominis occupandi facultatem non repudiarit, exercitu præsertim eoq; victore & glorioso instructus. Tanta autem Præfectorum potentia initium (ut diximus) cepit tempore Clotharij secundi, circiter annum Christi IↃLXXXVIII, id est, circiter annum CXXX post Regnum Francogalliæ constitutum. Porro hic Pipinus in Regnum, deposito Childerico, sublimatus est. De quo vide (Lector) hæc in appendice Hunibaldi apud Io. Tritemiũ, pręter Marsil. Patavin. de Translatione Imperij cap. VI. Eodem anno (inquit Tritemius) Proceres totius Regni conveniẽtes in unum, super abrogatione Regis Childerici inutilis, cœperunt habere Concilium, placuit autem in commune omnibus, ut Regem Childericum nullam regnandi vel peritiam, vel potestatem habentem deponerent, & Pipinum penes quem totius Regni summa manebat authoritas, in Regem sublimarent. Sed Pipinus in hanc rem consentire noluit, nisi prius consilium Pontificis Zachariæ inquiratur, causas allegans se moventes.

In Magistri hujus Palatij locum successisse videntur, *Comites stabuli* vulgo *Connestablii* Comites vulgo dicebantur omnes, qui amplissimos quosque honores in Regia obtinebant, & Remp. pro parte administrabant. Erat autem Comes stabuli fere is qui apud Romanos Magister Equitum dicebatur, id est, qui Equitatui præerat, cui custodes equorum suberant, qui vulgo *Scarieri* appellantur, *Marischalcus* Germanis vocatur, hodie eandem obtinet dignitatem quam olim præfecti Prætorio, seu ut diximus Magistri Palatij, & sub eo hodie sunt quatuor Mareschalci id est Magistri Equitum, ad quos introducuntur lites rei militaris.

Post hæc erecti sunt tempore Hugonis Capeti (licet non satis inter Scriptores de hac origine conveniat) quos *Pares Franciæ* vocant. Ille enim remoto legitimo hærede cum Regnum occupasset, Proceres aliquot novo aliquo honore ac beneficio sibi devinciendos putavit; nam ejusmodi aliquid ab eo factum esse omnes consentiunt.

Horum Parium constituendorum causa duplex fuisse videtur. Primum ut regni inaugurationi, atque, ut tum loquebantur, investituræ præessent, hoc est, ut Regem Imperij sui insignibus, atque insulis solemniter in principum atque Optimatum Conventu exornarent. Deinde ut si quis e Potentium & Principũ Franciæ numero fraudis capitalis reus, fieret, judicium illud exercerent; nam cum antiquitus judicia illa in publico gentis Concilio exercerentur, ut dictum est, atque is mos majorum, paullatim Capevingiorum instituto ad Iuridiciale Parlamẽtum traduci cœpisset, neq; Principes Regni facile illi Parlamento suas fortunas committendas putarent, Regibus illis ad suas rationes commodissimum fore visum est, præter illius Parlamenti curam suum hunc Parium consensum instituere, quæ Parium Curia vocitata est, quorum tamen ordo ac numerus aliquandiu varius fuit; neque enim duodecim viri semper fuerunt, ut nonnulli existimant, sed interdũ plures, interdum pauciores erant, prout Regi, a quo in summi honoris ac beneficij loco Magistratus ille deferebatur, commodũ videbatur: idque varijs exẽplis probari posset, sicut & Parium

rium dignitas sæpe varijs Principibus attributa est, & (ad illorum judicia nonnulli insuper alij è Franciæ Proceribus, Satrapis, & Episcopis, adhiberi soliti sunt. Postremo in illorum numero etiam Reges ac Principes exteri fuerunt.

Porro etsi hac Parium institutione, & quod Hugo ille Capetus ad conciliandos sibi retinẽdosq; (ut diximus) Procerum animos, dignitates quæ temporariæ erant, puta Regni Ducatus, & Comitatus, perpetuas fecit, haud parum publici (de quo diximus) Concilij authoritatem, licet cum ejusdem Concilij consensu, astute imminuerit; cætera tamen cuncta, adhuc ab eodem pro more pendebant Concilio, adeo ut etiã Budæus, & Carolus Molineus tradant rei nummariæ jus hoc est potestatẽ nummorũ vel augendæ, vel minuendæ semper penes populũ Francorum fuisse. Memorabile est illud bellum quod propter publicum bonum Proceres Regni assiduis plebis querimonijs & expostulationibus incitati adversus Lodovicum undecimum Regem decreverant. Quin nec illud omittendum, sub eodem Lodovico Concilium publicum apud Turones ad Calend. Aprilis anno CIↃ CCCCLXVII coactum fuisse, in quo placuit ut certi probatique viri, XXXVI scilicet Curatores Reipub. ex singulis ordinibus deligerentur, qui Rempub. constituerent & juri ac Iustitiæ providerent, duodeni scilicet ex Clero (qui unum ordinem jam obtinebant) totidem ex Equitibus, & totidem juris ac Iustitiæ periti ex populo, fidemque Rex Regali dicto promissoque dedit ratum se habiturum quicquid illi XXXVI Viri constituerent.

Atque hæc quidem in genere ad Capevingiorum usq; tempora totius Reip. gubernandæ, Regnive administrandi ratio fuit. Eaque recensuimus Officiariorum Regni munera, quibus qui præsunt vel funguntur proprie Regni seu Coronę administratores, Officiales vel Sapientes dicuntur, quales sunt cum primis illi quos publicum Concilium constituere diximus. Item *Pares Franciæ*, deinde *Connestablius*, *Ammiralius*, *Cancellarius*, *Quæstor generalis Franciæ* &c. Alij etiam omni tempore fuerunt Consiliarij ac Officiarij Regij, qui privata ipsorum negotia curabant, Regique famulabantur aut ministrabant, quales sunt *Camerarij* & alij Ministri & Officiales Aulæ Regiæ.

Præter hæc publica munera instituta sunt successu temporis alia atque alia *Parlamenta juridica*, qua in re sciendũ ad hæc fere Capevingiorum tempora, & simplicem facilemque jus reddendi rationem, rarasque omnino lites fuisse, quod vel hinc licet cognoscere, quod Rex Lodovicus cognomento Dives, qui regnavit circiter annum CIↃ CC XXX (ut ex Ionvillio, qui ejus vitam descripsit, constat) ipse vel controversias disceptabat, vel disceptandi negotium non nullis e suo comitatu mandabat. Quod idẽ de Carolo Magno proditum est, qui vel dum calcearetur, vel amiciretur, lites dirimebat. Hujus lex talis in capitulari extat. *Hoc missi nostri notũ faciãt Comitibus & populo, quod nos in omni septimana unum diem ad causas audiendas sedere volumus*. Crescẽte deinde pravitate temporis, litium multitudine, primum Basilica magnifica Regis Lodovici Huttini, vel ut alij volunt Philippi Pulchri Imperio circiter annum CIↃCCXCII ędificata est. Tum ex mediocri Iudicum numero tres Decuriæ factæ, Magnæ Cameræ, Inquisitionum & Postulatorum. Sed anno CIↃ IↃ XXII Rex Franciscus quartã deinde Cameram XX novis Consiliarijs adjecit, rursus idem Rex anno CIↃ IↃ XLIII alios XX creavit. Sed hic Iudicum conventus non fuit perpetuus & perennis, ut hodie, sed indictivus, nec nisi certo Principis mandato exerceri solitus. Ad diem idem D. Martini, id est II idus Novem. a Rege dictum proponebatur, quo Parlamentum inchoandi Iudicibus a Rege authoritas datur.

Verum paullatim in tantum hujus Consessus seu Parlamenti authoritas excrevit, ut nulla Regia Lex, nulla constitutio rata esset, nisi cujus illi Consiliarij auctores comprobatoresque fuissent. Deinde ut nullus tota Gallia magistratus, non modo urbanus, verum & militaris esset, quem non ab illo consessu inaugurari, & apud eundem in leges jurare oporteret, tum ut ab eorum judicijs appellandi jus non esset, sed ut eorum decreta rata & fixa essent, postremo quicquid potestatis, imperij, authoritatis, penes publicum Concilium & Statuum Parlamentum (cujus scilicet & nomen & authoritatem obtinet) fuisse diximus, id totum in Senatum illum translatum fuerit.

At hodie quando solus Rex pro suo judicio cum Secreto ac Privato suo Consilio quidvis decernit, prorsus in Ordinarium Iuridicum Consilium conversum est, non amplius circa Remp. Regnique negotia occupatur, fixamque suam sedem Barisijs habet.

Quod quidem latissime patet, & amplissimam præ cæteris ordinarijs Curijs seu Parlamentis (quæ octo omnino per Galliam nunc sunt) jurisdictionẽ habet. Cognoscunt autem singula de causis & criminalibus omnibus & quod a singulis definitum fuerit, ei standum est. Illud Parisiense præ cæteris habet, quod in id aliquando ipsi Reges venire olim soliti sint, quoties aliquid magni decernere vellent, quod vel bellum vel pacem concerneret: hodie adhuc pactiones Regum, & quicquid omnino ad Regni constitutionem pertinet in eo recitetur, & scriptis publicis, quorum ipsi custodiam habent, inseratur.

Sic quæ ab omni antiquitate & primordio Regni Francogalliæ ad publicos Ordinum Conventus referebantur & post ijs abolitis, ad Senatum seu Parlamentum Parisiense, ea hodie ad solum Regem, & quos ille in Consilium adhibere vult, translata sunt. Verum ut pergamus ulterius.

Est aliud in hoc Regno constitutum Consilium quod Magnum vocatur, quod ex veris principibus ac præcipuis Aulæ & Regni consistit, quod tempore Caroli Septimi & octavi, non nisi circa negotia Status, Regni ac ipsius Reip. incolumitatem occupari solebat, sed & hoc ipsum adeo multitudine causarum ac litium successu temporis obrutum fuit, ut Carolus octavus Ordinariũ ex eo Consilium XVII Consiliariorũ fecerit, quos deinde Lodovicus duodecimus ad viginti adauxit, addito Concellario Consilij Præside, adeo ut sub Francisco & ipsa Cancellarij dignitas in Præsidatum erecta fuerit, atque deinceps solum vacarent cognitioni causarum extraordinariarum a privato Consilio ijs commissarum & fere ordinarie appellationibus Præfecti hospitalis, ut vocant.

Præter ordinaria jam dicta octo Iuridica Parlamenta, ut familiari utamur vocabulo, & Magnum Consilium, habet Rex privatum adhuc Consilium, quod perpetuum & ordinarium est Regemq; fere comitatur, & circa negotia Regni præcipue occupari solet, quanquam & id hodie in Ordinarium quasi Consilium conversum sit, quando scilicet causis civitatum & Parlamentorum fere vacat, plerumque etiam aliorum privatorum non ita magni momẽti causis, adeo ut hi viri spectabiles & illustres alij occupati, negotiorum publicorum & Statum Regni concernentium, cognitionem & curam propemodum omnem amiserint, totaque Regni administratio & cura, Regis arbitrio & paucorum decretorum electorum judicio commissa esse hodie videatur, quod *Secretum Consilium* nuncupatur, in quo cunctæ fiunt deliberationes summam rerum concernentes, & super quibus deliberatum a Privato & Finantiarum Consilio fuit, si ejusmodi modo negotia fuerint, quæ Regis peculiarem cognitionem requirant. In hoc cuncta beneficia, literæ & mandata Regia signantur, aliorum Principum, Legatorum, Præsulum, & Capitaneorum literæ referantur, eorumque responsa concipiuntur, & Secretarijs Statuum committuntur.

Est ergo & aliud *Consilium* quod vulgo *Finantiarum* vocant, quod universi Regij ac Regni Thesauri curam agit, cui adjuncti quoque sunt *Intendentes* ut vocant, *Secretarij Finantiarum*, item *Quæstores ærarij*.

IN VSVM TABVLARVM ADMONITIO.

QVVM ad cœlestem rationem universam Geographiam reducere fuerit institutum, ut justa locorum symmetria, qualis in Sphærica Terræ figura existit etiam in plano quam proxime servaretur, debita graduum Longitudinis ad meridiani sive Latitudinis gradus proportio constituenda fuit. Cum ergo paucos Latitudinis gradus contineret proposita tabula, ad medium fere parallelum tabulæ eam proportionem redegi, sicut quæ illius Paralleli ratio est ad Meridianum, ea etiam esset graduum Longitudinis in eodem parallelo ad gradus Meridiani sive Latitudinis proportio. Ac tum Meridiani omnes inter se paralleli existunt. Cũ vero plures erant Latitudinis gradus, quia multa ibi in summo unoque parallelis fit proportionis ad meridianũ differentia, ne nimium a vero recederet locorum symmetria, duos delegi parallelos æqualiter fere a medio & extremis distantes, ad quorum rationes, Meridianos graduum Longitudinis designatores constitui, qui tum non paralleli fiunt, sed pro sumptorum parallelorum inter se distantia majore vel minore, plus minusve ad se mutuo & ad medium Tabulæ meridianum inclinantur. Quo autem modo ea Meridianorum designatio sit invenienda, in Geographico Ptolemæi opere ostendi.

Gradus porro Latitudinis ac Longitudinis in lateribus Tabularum designatos invenies, & quidem pro maxima parte Latitudinis in utroque Tabulæ latere, Longitudinis vero in summo atque imo, quando videlicet usitato Geographis more Septemtrionem in superiore parte collocare licet. Quod si Regio describenda magis inter Meridiem & Boream extendatur, quam inter Orientem & Occidentem, tum fere Occidentem, sursum locavimus. Vtut fiat, Orientale Occidentaleque latus semper tibi Latitudinis, reliqua duo Longitudinis gradus repræsentabunt. Suntque singuli gradus in lx partes, quas minuta vocant divisi, aliquando in singula, cum magnitudo id patitur, alias in bina, quina, aut etiam dena.

Hoc fundamento posito optimas quasque descriptiones in delineandis regionibus sequutus sum, qua in re non parum subsidij mihi attulit insignis Chorometer & solertissimus Regis Hisp. Geographus Christianus Sgrothenius, qui multas regiones perlustravit, & præ cæteris amplius exactiusque descripsit. Tum ejusdẽ quoque Majestatis Geographus diligentissimus Abrahamus Ortelius, ipse candor & humanitas, qui quid uspiam tabularum nactus fuit, mihi communicavit liberaliter, tametsi in eodem mecum esset instituto. Qui præterea aliquid attulerunt auxilij, eos suis locis commemorabo, quo justum sui beneficij encomium apud studiosos consequantur, nec ego ingratus reperiar. Omnia autem quæ ab alijs oblata simulque quæ ipse conquirere potui, diligentissime inter se contuli, quo quam fieri posset, emendatissimas descriptiones exhiberem. Vnum tamen interim, quod maxime in votis erat mihi defuit, nimirum Principatuum & Nobilium locorum exactior enumaratio ac designatio, quæ in æditis tabulis quam maxime desiderantur. Proinde huic defectui nostro veniam dabis (Lector) & ad celebrandum Nobilitatis ordinem politicum suppetias ferre dignaberis, loca hujusmodi situmque ac nomina, qualitatemque eorum indicando, tuo id nomini decus erit. Orbiculi exigui locorum quorumlibet verum situm indicant, atque hinc eorum distantia sumenda est. Cæterum his subinde signa adhærent, quibus internoscantur loca. Simplices pagi solis orbiculis, ubi ornatui locus deest contenti sunt, castra quoties nota occurrunt extante unco notamus hoc modo ♂, cœnobia cruce sic ♁, oppida turres ut minimun duas habent, pagni nobiles unam. Hæc observavimus quatenus nobis fuerunt nota. Facilia porro factu signa ad has distinctiones sumpsimus quo quilibet omissa facile supplere queat.

Si quis Longitudinem ac Latitudinem loci alicujus explorare velit, ubi Meridiani Paralleli sunt id efficiet, distantiam ejus a latere Tabulæ circino sumendo, circinumque sic expansum ad aliud latus applicando. Si distantiam ab Orientali latere sumpsisti, circinus ex eodem latere in Septemtrionali latere gradum & minutum longitudinis ostendet. Sin a Boreo latere distantiam habes, ex eodem in Orientali latere Latitudinem designabit. Cum vero Meridiani non fuerint paralleli, eodem quidem modo loci Latitudo reperietur; at in universalibus Tabulis, ubi paralleli sunt circulares, distantia loci a proximo parallelo sumpta idem in latere Orientali ostendet. Longitudo autem quærenda erit filo aut regula loco superimposita versaque, donec in Boreo Australique latere idem utrimque ejusdem gradus minutum designetur, quodcumque tum illud erit, loci assumpti longitudo existet.

Milliaria in diversis regionibus multum subinde differunt, si ergo lubeat ea ad invicem comparare, eadem circino ad gradus Meridiani refer, & quot in uno gradu comprehendantur revoluto circino explora, videbis quot unius, quot item alterius regionis milliaria gradum unum emetiantur. Sic Germanica communia milliaria (quæ xv sunt in uno gradu) quadrupla invenies Italicis communibus, & subdupla fere quibusdam Suevicis ac Westfalicis.

Nonnumquam occurret simplex linea orbulo annexa, sic ρ ~ ∝, ea nomen ad locum pertinens indicat, ideo addita, ne in locorum pressura, quod cuique nomen debeatur ambiguum fiat.

INDEX TABVLARVM GALLIAE.

I Gallia universalis.
II Brittannia Normandia &c.
III Lemovicium.
IV Aquitania.
V Provence.
VI Francia Picardia & Campania.
VII France.
VIII Bouloigne.
IX Aniou.
X Berry.
XI Poictou.
XII Lotharingię pars Septemtrionalis.
XIII Lotharingiæ pars Meridionalis,
XIV Burgundia Ducatus.
XV Burgundia Comitatus.
XVI Helvetiæ tabula generalis.
XVII Zurichouw.
XVIII Wiflispurgergow.
XIX Lacus Genevensis.
XX Argow.
XXI Belgij universalis tabula.
XXII Flandria.
XXIII Flandriæ pars Orientalior.
XXIV Brabantia.
XXV Hollandia.
XXVI Zelandia.
XXVII Geldria.
XXVIII Artesia.
XXIX Hannonia & Namurcum.
XXX Lutzenburg & Trier.
XXXI Limburg.

GALLIÆ

GALLIÆ VNIVERSALIS TABVLA.

GALLIAM *pro maxima parte duo potentissimi Reges obtinuerunt, Belgium inferius Hispaniarum Rex, cujus Principatus secundo loco explicabo: at Galliæ Regnum, quod majorem Galliæ partem comprehendit, Francorum Regi, cuius Metropolis Lutetia Parisiorum est, paret. Hujus regni in sua membra & officia divisio primaria hæc est. Nomina vulgaria ponam.*

Regno & Coronæ Francorum, XVIII *subsunt Ducatus cum illorum clientelaribus Comitatib.* XXXV. *tanquam perpetuum patrimonium & hæreditas.*

- Orleans.
- Burgundia, *cui clientelares sunt Comitatus;*
  - *Nevers.*
  - *Charrollois, sed de hoc vide in tab. Ducatus Burgund.*
- Narbona.
- Britannia *cui fidem præstant Comites;*
  - *Pontieure.*
  - *Porthoix.*
- Anjou *cui fidem debent Comites;*
  - *Maine.*
  - *Vendosme.*
  - *Beaufort.*
  - *Laval.*
- Berry, *cui fidem præstat Comes Sancerre.*
- Normannia *cui hi subsunt Comitatus;*
  - *Alençon.*
  - *Mortaigne.*
  - *Arcourt.*
  - *Evreux.*
  - *Malle.*
  - *Tenquarville.*
  - *Longueville.*
  - *Chaumont*
- Avernia *cui homagiū sive fidem debent Comites;*
  - *Montpensier.*
  - *Daulphin.*
  - *Auvergne.*
  - *Vie.*
  - *Eu.*
  - *Clermont.*
  - *Vaudemont,*
  - *Pithon.*
  - *Rodes.*
- Guienne *cui fide obstringuntur Comites;*
  - *Armignac.*
  - *Marche.*
  - *Perdriac.*
  - *Angoulesme.*
  - *Perigort.*
  - *Ventadour.*
  - *Benon.*
  - *Lymoges.*
- Tours.
- Barleduc.
- Valois.
- Nemours.
- Alençon.
- Reims.
- Laon.
- Langres.
- Bourbon *cui subest Comes Forest,*

Comitatus *qui immediate subsunt Coronæ Franciæ, Regno patrimoniales,* XVI *fuerunt, nunc vero* XIV *tantum.*

- *France.*
- *Dampmartin.*
- *Beaumont.*
- *Champaigne.*
- *Vermandois.*
- *Messi.*
- *Chartres.*
- *Montfort.*
- *Melun.*
- *Perche.*
- *Eureux.*
- *Estampes.*
- *Dunois.*
- *Tholouse.*

Artesia & Flandria *olim sub Corona Franciæ erant, nunc ad Regis Hispan. ditiones pertinent,*

Pares Franciæ XII *ab Hugone Capeto instituti, qui Regis constituendi, cum de successione est controversia, potestatem haberent.*

- Seculares
  - *Dux Burgundiæ.*
  - *Dux Normanniæ.*
  - *Dux Guienne sive Aquitaniæ.*
  - *Comes Flandriæ.*
  - *Comes Campaniæ.*
  - *Comes Tholosæ.*
- Ecclesiastici
  - *Dux & Archiepisc. Remensis.*
  - *Dux & Episc Laon.*
  - *Dux & Episc. Langres.*
  - *Com. & Epis. Noion,*
  - *Com. & Epis. Beauvois.*
  - *Com. & Episc. Chalons.*

Flandriæ Comitatum *Carolus V, cum Francisco Valesio Pactus a fide exemit, qua Galliæ Regibus erat obstrictus. Duces etiam & Comites reliqui seculares, quia Coronæ subjecti nunc sunt, Parium potestate uti nequeunt. Soli Ecclesiastici, ut Ecclesiastici, suo loco manent, & quando est opus alij seculares principes pro arbitrio advocantur.*

Status Civilis: *Octo sunt summi Senatus per Galliam, quos vulgo Parlamenta vocant, a quibus appellare non licet:*

- Parisiensis, *cuius lxxx perpetui provocationum sunt definitores, teste Ioanne Aubano, & dividitur in* IV *Curias.*
  - *Prima est Camera,* IV *Præsidentes & Consiliaros* XXX *habens.*
  - II. *Inquisitionum.*
  - III. *Arrestarum.*
  - IIII. *Requestarū vel Supplicationum.*
- Tholosanus.
- Rothomagensis, *Roan.*
- Burdigalensis.
- Redonensis in Brittannia.
- Divionensis, *Dijon.*
- Grationopolitanus, *Grenoble.*
- Aquensis, *Aix in Provincia.*

Et duo minores scilicet.
S. Palatij *in inferiore Navarra.*
& Mediomatricus *vulgo metzen Lorraine.*

Academiæ in Regno Galliæ sunt hæ: *Paris, Poictiers, Bourges, Thoulouse, Bordeaux, Nantes, Lyon, Orleans, Montpellier, Cahors, Grenoble, Valence, Reims, Angiers, Caen,* quæ *Cadomensis* dicitur, *Nismes, Romans.*

Status Ecclesiasticus,

Archiepiscopatus duodecim, quorum Suffraganeos in particularibus Tabulis notabo.

Lion, Lugdunensis Primas	*Reims, Remensis.*	*Bourdeaux, Burdegalensis.*	*Tours, Turonensis.*
Aix, Aquensis in Provincia.	*Narbone, Narbonensis.*	*Aux, Auxitanus.*	*Roan, Rotomagensis.*
Vienne, Viennensis.	*Tholouse, Tholosanus.*	*Bourges, Bituricensis.*	*Sens, Senensis.*

Ducatus *Comitatusque hic supra nominati, qua parte quærendi sint, Index post Tabulas sequens indicabit, quem in hunc usum collegi, ut saltem clariora quæque Galliæ loca mox inveniri possint, quando quæ in particularibus sunt tabulis comprehendere immensi operis esset, nec admodum necessarium.*

Medius Tabulæ Meridianus est XXIII, reliqui ad eum inclinantur juxta rationes XLIV & XLIX Parallelorum.

GALLIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Angliæ pars
Oceanus Britannicus
Oceanus Aquitanicus
Mare Mediterraneum
Italiæ pars
Hispanie pars
Mil. communia Gallic
Per Gerardum Mercatorem. Cum Priuilegio

GALLIA.

Regio. Nomina, & unde deducta.

HISPANIAM ejusque præcipuas Provincias perlustravi; Pyrenæos transgresso, *Gallia* se offert. Hanc, qua fere illam Methodo percurram. Partem Europæ quæ hoc tempore *Francia*, dictam olim multi memorię produnt γαλατίαν, ab γάλα Lac Latinis sonāte, quod lacteos, id est, albi coloris homines producat; mōtibus (hoc enim addunt) nimium Solis ardorē inde excludentibus. Diodorus nomē natū scribit ab *Galata* Herculis filia. Alij alia tradunt. *Celtogallatiam* Ptol. nominat lib. II, cęteriq; Græci. Ab *Γαλατία Gallia* putatur formata, quā tamen vocem alij aliunde derivant. Hæc talia non tanti, ut Lectorē multis morentur. Certe *Galliæ* appellatio Latinis Scriptoribus olim fuit latissima, ut ex sequentibus plenius discemus. Hebræis *Tzarphat* vocari scribunt Postellus & Arias Montanus. *Francia* nūcupatur hodie à Francis Germaniæ ad Rhenum Populis; qui vi Regionē hanc & armata manu occuparunt; vulgo *Le Royaulme de France*. Gallos Græci, *Celtas* universim & *Galatas* vocarunt. Iidem *Gomeritæ*, teste Iosepho, olim dicti fuerunt. Atq; hęc breviter de nomine. Sequitur situs & Quantitas. Eam explicabo in finibus, Longitudine, latitudine, circuituque.

Situs. Quod ad fines Regni quod *Franciæ* nunc dicitur, ad Septemtrionē, qua quidem Germaniā Inferiorē respicit, limes statui solet in ducta ab Caletibus in Argentoratensiū usq, agros linea: quę ab sinistra relinquit Artesios, Hannonios, Leuceburgenses & alios; ad dextram Picardos & Lotharingos: qua vero Angliæ jacet obversa, vastus æstuosusq; Oceanus cui ab Vetere Britannia cognomen *Britannici*. Ad occidentem idem eam pulsat, ingenti facto in Aquitaniā sinu, Oceanus. Ad Meridiem, qua quidē Hispaniæ adhæret, Pyrenæos habet Montes; qua vero apertior, liberiorq; & sui quasi fit juris placidiore, nempe Mediterraneo, terminatur Mari, quod ab ipsa *Gallicum*. Ad Ortum deniq; Alpibus separatur ab Italis, Iura ab Helvetijs, Rheno ab Germanis. Galliæ vel Franciæ (nam voces has ἀδιαφόρως usurpabo) Longitudo si ab Occasu recta in Ortum, ab Insula, inquam, Iuris Francici *Heyssant*, olim *Sena*, extremo Britanniæ, quæ in Gallijs, littori opposita, usq; ad Rheni ripam consideretur, milliarium Gallicorum est paullo amplius ccc; sin ut alij mensurandam censent longitudinem, ab Cauro vel Argeste in Vulturnum vel Euronotū, id est, ab Insula Normanniæ, *Aldernaij*, quæ Veteribus *Ebodia*, Niceam usque, supra trecenta, numerātur triginta, quantum fere terrarum inter Parisios jacet & Romam. Latitudo ab Meridionalissimis ad Mare Mediterraneum littoribus ad Caletensium usque urbem milliarium fere ccxxcv; quātum Itineris Parisios inter & Venetias. Circuitus supra mille viginti milliarium. Ea igitur est Quantitas; sequitur jam nunc Qualitas: cujus causa plurimum Clima. Subjacet parti quidē Quinti, totis autem sexto septimoque Climatibus, parti quoque octavi inter gradus latitud. XLI, & LII: Longitudinis autem XX & XXXVIII. Et licet universim ventis obnoxia sit plurimum septemtrionalibus, propter aëris tamen salubritatem & temperiem optimis Europę Regionibus adcensenda. Constitutione felicissimā facit Claudianus: saluberrimā dicit Cæsar lib. III bel. Civ. fertilissimam hominum genitricem lib. II de Bell. Gall. Strabo ubi de Arvernis, & alij.

Aëris temperies.

Ager magnā partem est planus: amœnos hic ibi habens colles, interque eos valles jucundissimas: sua cum has, tum illos fœcunditate admirabiles. Arva bene culta triticum aliasq; segetes luxurie magna producunt, Multum fert Gallia frumenti, teste Strabone, milij, glandis. Nihil in ea ociosum, nisi qua paludes, aut silvæ obstant. Vino abundat, eoq; optimo, idque partim suis Britannis, Normannis, Picardis, partim confinalibus Germanis, Belgis, Anglis, alijsque quibus uvarum maturitatem negare solet aëris frigiditas subvehunt. Auri quoque & argenti apud Gallos esse metalla, testatur præter Strabonem etiam Athenæus; ea nunc creduntur exhausta. Ager, qui aliunde non occupatus omnis generis nutrit armenta; quę faciunt, ut carnis, lactis, butyri, casei, lanæ, rerumq; aliarum abundet copia. Franci omnes Gallias pacifice obtinuerunt sub Rege Hlodoveo, qui primus omnium totius Galliæ Monarcha est factus, primusq; Christi nomen professus, ea, quibus in hodiernum usque diem Frācorum Reges utuntur, Trium Liliorum Insignia, cœlitus, ut volunt, accepta usurpavit. Regnasse post eum scribuntur successione nunc directa, nunc collaterali, Childericus, Hlotarius I. Cherebertus, Childericus II. Hlotarius II. Dagobertus Magnus, Hlodoveus II. Hlotarius III. Childericus III. Theodoricus I. Hlodeveus III. Childebertus II, Dagobertus II. Hlotarius IV. Chilpericus I. Theodoricus II. Childericus II. Hic anno Regni XI. Christi vero IↃCCLI. auctoritate & jussu Zacharię Pontificis, cui Pipinus vituperabilem & probosam Regis vitā, transmisso libello, depinxerat, Regni jure privatus ad Monachatum est coactus. In locum ejus factus est accusator ipsius Pipinus Caroli Martelli F. Pipini N. Brevis cognomine, ex præfecto & Majore Domus. Hunc sequuti commemorantur Carolus Magnus, Ludovicus Pius, Carolus Calvus, Ludovicus III Balbus, Ludovicus IV & Carolomannus, Carolus Crassus, Odo, Carolus Simplex, Rudolphus Burgundio, Lotharius V. & Ludovicus V. ultimus ex Caroli Magni posteritate: quo veneno necato habenæ Regni translatæ sunt ad Hugonem Capetum, primum Gallum, Comitem Parisiensem, Ducemq; Francorum & Burgundię titulo-tenus, Capeto successerunt Robertus Pius, Henricus I. Philippus I. Ludovicus VI Crassus, Ludovicus VII Iunior, Philippus II Adeodatus Augustus, Lodovicus VIII. Divus Ludovicus IX. Philippus III. Philippus IV. Pulcher, Ludovicus X Hutinus, Philippus V longus, Carolus IV Pulcher; cui sine prole mascula defuncto suffectus est Philippus VI Valesius, Caroli Valesiorum Comitis I filius. Sequuti hunc Ioannes Valesius, Carolus V. sapiens, Carolus VI Benenatus, Carolus VII. Ludovicus XI. Carolus VIII. Gibbosus, Ludovicus XII Caroli Aureliani F. Franciscus Valesius I Caroli Comitis Angolimensis F. Henricus secundus Valesius, Franciscus Secundus, Carolus Nonus, Henricus tertius; cui Iacobitæ Monachi manu obtruncato legitimus pronunciatus est Successor *Henricus* Quartus *Borbonius*, Antonij Borbonij Ducis Vindocinensis F. Rex Navarræ *Galliarum Rex Christianissimus*, post cujus mortem successit filius ejus Ludovicus XIII. Sunt autem Galli alacres & ad arma proni, de quorum bellica virtute operæ pretium est audire Strabonem virum peritissimum, genere Cappadocem, eruditione Græcum, judicio priscum, incolatu Romanum, terrarum multarum peragratorem: *Universa, inquit, natio eorū qui Galli nunc & Galatæ appellantur Martis studio flagrans, animo est strenuo & celeri ad conserenda prælia: alioqui mente candida & simplici, & ab improbis moribus abhorrente. Itaque injuria lacessiti, conferti coëunt in certamina aperte, nulloque periculi adeundi respectu.* Nemo etiam ignorat quanto fuerit olim Romanis, Græcis & Asiaticis terrori Gallorum nomen, quum quondam ab suis sedibus usq; ad Appollinem Pythium, atq; ad oraculum Orbis Terræ vexandum ac spoliandum profecti sunt: quum Romam ceperunt & incenderunt, Capitolium obsederunt, urbes in Italia condiderunt, *Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vincentiam*: Quum recenti adhuc memoria Borbonius Romam vicit. Cæterum *Gallia* hodie non æque late patet atq; olim: nam & Italię pars ea, quæ inter Alpes & Anconam sita est Gallia Cisalpina quondam dicta fuit, nunc autem *Lombardia* appellatur: & Belgarum magna pars hodie Germaniæ adscribitur

Soli fertilitas.

Imperium Majorū.

scribitur

ſcribitur,quæ ex Cæſaris,& Ptolemæi,veterumque omnium deſcriptione ad Galliam enim *Tranſalpinam* quam Plinius *Comatam*,Ptolemęus *Celtogalliam* vocat,in tres partes diviſere,*Celticam*,*Belgicam* & *Narbonenſem*. Definiverunt eam Pyrenæis Montibus,Rheno,Oceano & Alpium jugis:quum hodie quicquid a Caleto Orientem verſus ſpectat non Galliæ ſed Germaniæ adcenſeatur,& Rheni utramque ripam Germani late ſibi vindicent. Vrbes præcipuæ ſunt *Lutetia Pariſiorum*,*Maſſilia*,*Narbona*,*Lugdunum*,*Pictavium*,*Burdigala*,*Neomagus*,*Iuliomagus*,*Aurelia*,*Rotomagum*,*Rupellæ*,aliæque plurimæ,de quibus in particularibus deſcriptionibus fuſius. Lacubus non caret Gallia. Inter eos principis loci qui latinis *Lemanus*: pleriſque Galliæ Lacus habitus. De quo cum peculiarem in hoc Volumine Tabulam habeat,plura hic non addam, eo Lectorem remittens. Quarta ab Oppido Arverniæ Beſſo milliaris parte Mons eſt,inque eo Lacus late ſe extendens;tam altus,ut fundo exiſtimetur carere. Nulla in eum, quod quidē intuentium oculis parere poteſt,influit Aqua. Si quis quid in eum projiciat,Tonitrua dicitur mox auditurus,Fulgetra viſurus,Pluviam & Grandinem habiturus. Haud procul inde Crypta eſt,cujus os rotundum, vulgo, *Creux de Soulcis*: & Abyſſus; cujus profunditas explorari nequit:& huic ſi quis injecto lapide aurem admoveat,Murmur percepturus auribus perhibetur ingens & mirabilem ſtrepitum,Tonitruo ex remotioribus venienti locis non abſonum. Æſtivis menſibus etſi nihil injiciatur,Strepitus tamen in Cavitatibus intelligitur. Putantur ineſſe Venti,inter ſe quaſi belligerantes. *Abitacini* vel *Avitaci*, cui ab avito nomen. Lacus in Arvernia apud Claromontem tam graphica eſt apud Sidonium lib. II. Epiſt. II reique conveniens deſcriptio, ut hodie primum delineata videatur, qua dexter, qua lævus, De *Rubreſo Lacu* legendus Pomponius Mela lib. II cap. quo Gallia Narbonenſis depingitur: Plinius *Rubrenſem* nominat. λίμνη Ναρβωνῖτις Straboni eſt & Stephano. Lætatur etiam Gallia Fluminibus,quæ magna, quæ parva,innumeris. Nominat ſimul Fluvios non paucos Auſonius Eidyllio III. ubi de Moſella.

Vrbium nomina. *Lacus.* *Flumina.*

Non tibi ſe Liger anteferet,non Axona præceps,
Matrona non,Gallis Belgiſque inter ſita fines:
Santonico refluus non ipſe Carantonus æſtu,
Amnis,& auriferum poſtponet Gallia Tarnem;
Inſanumque ruens per ſaxa rotantia late
In mare purpureum,Dominæ tamen ante Moſellæ
Numine adorato,Terbellius ibit Aturnus.

Et paullo poſt;

Te druna,te ſparſis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent fluvij,duplicemque per urbem
Qui meat,& dextra Rodanus dat nomina ripæ;
Te Stagnis ego cæruleis,magnumque ſonoris
Amnibus,æquoreæ te commendabo Garumnæ.

Primum autem inter fluvios agmen ducunt *Sequana, Ligeris, Garumna, Rodanus*. Qui *Sequana* Lat. Σηκόανα Ptol. Σηκοανός Strab. Σηκόανος Steph. *Siban*. Benjamino,*Seyne* vulgo. Oritur in Burgūdiæ Ducatu,in Alſeti Regione paullo amplius leuca verſus Septemtrionem a Burgo,qui S. Sequano Sacer;duobus rivulis,quos inter Pagi jacent *Billy* & *Perriere*. Luſtratis ſectiſque cum alijs,tum Lutetia Pariſiorum,cui nobiliſſimam facit inſulam, Rotomagoque, Mare Britannicum vel Normannicum oſtio ſatis lato irrumpit. Æſtuarium ibi ſatis eſt navigantibus periculoſum; ideoque provide magnaque ſolicitudine adeundum. Normannis vulgo vocatus *La Bare*. Sequana enim Mare ingreſſus repente contra Fluviorum cęterorum naturam refluit, horrendo ſonitu aſcendens ad haſtæ longioris altitudinem. Inexpectata ſolent hic negligentibus & incurioſis oriri diſcrimina. Currens Sequana fluvios ſuſcipit varios, in queis nobiliores ceteris, Antiquis etiam noti *Matrona*,vulgo *Marne Eſia*,*Oyſe*,vel *Ayſe* vulgo *Axona*, vulgo *Ayne*, *Ayſne* vel *Eſne*. *Ligerim* ſecundo loco nominavi,ab Cæſare aliſque nobilitatum: λίγηρος (vel ut in alijs Codicibus melius, λίγειρις) & λείγηρ Strab. lib. IV & Ptol. Hodie *Loire* & *Leire*. Caput ejus in Pago Velauno: Locus vulgo *La Font de Leire*. Amplior eſt reliquis,ut merito *Pater Galliæ Fluviorum* audiat: aquæ Limpidiſſimæ. Facto inter varios Populos (Celtas ab Aquitanis olim ex Strabonis notatione dividebat)procurſu, exonerat ſe in Oceanum Occidentalē inter Nannetes & Pictiones:oſtio quatuor fere Leucas amplo, Pulvillis aliquot infeſto : interius ad duas cum ſemi leucas Rupes ſunt,quibus a Porcis cognomen. Ingentes & Navigiorum patientes excipit Fluvios non paucos, *Elaver*, vulgo *Allier*; *Carim* nunc *Cheer*; *Vigennam* hodie *Vienne*,*Viane* & *Vignane*: *Meduanam*, hodie *Mayne* & alios. *Garumna* ſequitur, Cæſari Gallos ab Aquitanis disjungens: Strab. lib. IV Γαρουνας,Ptol. Γαρουνα, *Garonna* Frontino: quod nomen integrum hodieque retinet a capite ad Blaviam Caſtrum,ubi lingua Romana incipit. Nam inde *Geronde* & *Girunde* dicitur. *Gerunnam* etiam vocat Guilielmus Brito in ſua Philippeide. Oritur ex Pyrenęis haud procul opido,quod vulgo *Cadalup*. De eo diligentiſſime Pomponius Mela lib. III: *Garumna ex Pyrenæo monte delapſus,niſi cum hiberno imbre aut ſolutis nivibus intumuit,diu vadoſus & vix navigabilis fertur : at ubi obvius Oceani exæſtuantis acceſſibus adauctus eſt, iiſdemque retro remeantibus ſuas agit,aliquantum plenior,& quanto magis procedit, eo latior fit, ad poſtremum magni Freti* (manet & nunc eadem facies) *ſimilis,nec majora tantum navigia tolerat,verumetiam more Pelagi ſævientis exſurgens jactat navigantes,atrociter utique, ſi alio Ventus alio Vnda præcipitat*. Et quæ alia ſequuntur de *Antro* Inſula ad Garumnæ oſtium ſita. Non abſimilia de eo tradit Claudianus in Rufinum lib. II.

Quouſque rigat retro perincior unda Garumnæ, Oceani pleno quoties impellitur æſtu.

Hic hodie perluſtratis cum alijs,tum Toloſa & Burdigala,Mari ſe miſcet Aquitanico,duarū fere Leucarum oſtio; quod intrantibus occurrunt Scopuli,quibus ab Aſellis cognomē. Septemtrionalior Nautis Belgis *Noorder-Eſel*, Auſtralior,*Suyder-Ezel*, Pharum vel præaltam ſuſtinens Turrim,quæ vulgo *La Tour Cordan*. Excipit navigeros Fluvios *Tarnim*, *Lo Tarn* vulgo,Gallice *Le Tar*, *Egercium*, Vaſconibus hodie *Gers*: *Oldum* Arvernatibus & Montanis Cadurcis *Ooldt*,vel cum articulo *l'Old l'Oolt*,*l'Oult*. *Duranium* hodie *La Dordogne*,& alibi *Dordonne* & alios. Ultimū *Rodano* dedi locum. Fluvius hic Scriptoribus omnibus & Græcis quibus Ῥοδανός & Latinis notiſſimus. In univerſum Gallis nuncupatur *Le Roſne*: ſed indigenis *Lo Ros*. *Eridanum* nominat Oppianus in Halieuticis lib. IV & Philoſtratus in Vitis Sophiſtarum. Plinius ab *Roda*, Rodiorum in illo tractu Colonia nomen impoſitum ſcribit. Oritur haud procul Danubij,Reni, Arolæ, Ticini aliorumque fontibus, prope montem, qui vulgo *Briga*. Lacum Lemannum apud Pagum Novam-Villam(*Neuf-ville*)ingreſſus,ſervato fere colore permeat,& ad Genevenſium oppidum egreſſus,rapido curſu pergens in mare Mediterraneum erumpit: ſeptē oſtijs, ut ſcribit Appollonius in Argonauticis: quinque, ut Diodorus & alij,tribus,ut Artemidorus apud Strabonem,Plinius & Ammianus:duobus,ut Polybius eodem Strabone teſte,& Ptolemæus:pluribus,ut prudenter ſibique, ne mendacij argui poſſet, cavens Livius hodie quinque & plura numerant nominātque Adcolę,*Gras Neuf*,*Gras d'Orgon*,*Gras Paulet*,*Gras Grāt*,*Gras d'Enfer*, *Gras de Paſſon*:quorum poſtremum,quod verſus Maſſiliam ſit,*Maſſalioticum* appellat Plinius, *Maſſalioticum* Polybius, qui hoc *Primum* vocat

Mare. vocat, quod ad *Gradus* Marcellino & Antonino: a quo ceteris etiam Ostijs *Gradus* nomen inditum. Excipit Rodanus *Arvam*: *Ararim* hodie *Saone*: vel *Sone Isarim*, hodie *Isere Drunam*, qui hodie *Droma* est vel *Drosne*: *Druentiam* hodie *Durance*. Sed hæc de Fluminibus in pręsentia sufficiant. *Oceanus Britannicus* a Septemtrione, qua Anglię opponitur, eam pulsat, ut & ab Occasu, uti supra diximus. A Meridie *Mare Mediterraneum*. Cum ad hoc, tum ad illum Sinus Gallijs sunt insignes. Ad Oceanum est cum primis ille, qui *Aquitanicus* Æthico, & alijs. *Tarbellicus Ancon* elegantissime apud Lucanum vocatur. Sinus etiam ad idem Mare sunt non ignobiles, in quorum intimis recessibus locata videmus, oppida, Diepam, Constantiam, & alia. Ad Mare Mediterraneum *Gallicus* (*Gallaticos*) sinus est duplex, *Major*, & *Minor*. *Major* ea Mediterranei pars appellatur, ubi se in illud effundit Rodanus. *Angulus Gallicus* M. Porcio Catoni, *Gallicus Sinus* κατ' ἐξοχὴν Livio Iustino & alijs *Minor* apud Strab. scribitur ad Promontorium Montis Pyrenei, quod *Aphrodisium* dicitur. Hic *Salsus* vocatur Melæ *Gamblacitanum* etiam sinum ponit ad Galliam Narbonensem Antoninus.
Portus. Portus, ut hodie, de quibus plene Lucas Aurigarius, charta V. & quatuor sequentibus sic olim habuit Galliæ celeberrimos. Principem obtinet locum *Staliocanus*, *Vindana*, *Brivates* & alij quidam veteribus nominati. Qui *Stoliocanus* Ptolemæo alijs *S. Paul de Lion* in Britannia existimatur, *Roscon* alijs: quibus ut subscribam, facit, quod posterior priore multo sit fidior & commodior, quamvis enim oppositam habeat insulam, cui cognomen vulgo *De Bas*, facilem tamen & tutum septemque altum hodie ulnas, utrimque præbet navibus ingressum. Priori, cui ab D. Paullo nomen, minax objacet Taurus (Insula est, vulgo *Le Taureau*) qui circumpositas habet rupes innumeras & latentes & eminentes; a quibus magnum nautis male providis creari solet periculum. Haud procul inde in eadem Britannia versus Meridiem post flexum Promontorij Gŏbæi *Vindana*, occurrit portus. *Fenstiers* hodie, vel *Conquest*, Iovio male *Brest*. Adscribit hinc *Briouaten* Portum Ptolemæus. Nomen hodie fere retinet, *Brest*, Sequitur apud eundem *Secon* Portus: *Lusson* vel *Luxon* hodie. Hinc *Santonum*, Portus Ptol. scribitur, hodie *La Rochelle*, ut arbi-
Montes. tratur Villanovanus. Succedunt Montes & Silvæ. Quod ad montes, Gallia alijs, quam alijs locis est montosior. Eminent hic Delphinatus, Provincia, Sabaudia, & Burgundia. Andegavẽsis ager suos etiam habet montes, qui in Britannorum Pictonumq; fines late se insinuant. Montes Galliæ cum primis celebrant veteres scriptores *Cebennam*, *Vogesum*, *Iuram*. *Cebenna* mons est, qui, ut Cæsar scribit, Arvernos (*ceux d'Auvergne*) ab Helvijs (*ceux de Vivaretz*) distinguit. *Gebennam* Plin. *Gebennas* Lucanus & *Ausonius* nominant; *Gebennicos* Mela. Vera genuinaq; scriptura est, ut Scager suis ad Merulã literis monet, *Cebenna* per C. Dici enim hodie *Montaignes de Cebenes* & *Cevenes*; ut rectius Κεμμενὸι Ptol. & Strab. *Cebennæ* Latinis quibusdam dicantur. *Cebenne* Vineto, Nozoreno, Villanovano, *Montaignes d'Auvergne* nominantur. Horum Montium pars hodie *Tarara*, teste Gulielmo Budæo lib. 4. de Asse, qui Lugdunum euntibus est superandus. In vertice sedes visitur Petræ incisa, cui mercatores imponunt eos, qui mercatum Lugdunensem nunquam frequentarunt: vulgo *La Chaire de Verite* vocatur. Iurare namque coguntur veritatem, Lugduni fuerint unquam, nec ne: eoque nomine nonnihil, quo genio simul indulgeant, polliceri. *Vogesus* Galliæ mons Cæsari lib. de bel. Gallico 4. Lucano lib. 1. Plin. & alijs. *Vocetus* vel *Vocetius* corrupte dicitur apud Tacitum lib. 1. Historia. & alibi, ut jam ab doctis viris notatum. Alpium nomine a Strabone describitur lib. 4. Hodie *Mont des faucilles*, alijsque nomenclaturis indigetatur. Separat Burgundiam Alsatiamque ab Lotharingia. Provomit Mosam, ut etiam testatur Cæsar, & infinitos alios fluvios, quorum plerique Rhenum petunt. Pars unde Mosella profluit *Kratzer* appellatur: quod habere se tradit Ortelius ex libello MS. Magni Gruberi, in quo Rhenum describit: addens tractum hunc *Estaye* Gallice, & *Auff der Stay* nuncupari in Chorographica Lotharingiæ Tabula, jussu & impensis Ducis ab Iohanne Scyllio accurate delineata: nihilque ibi, eodem Scyllio teste, præter Asarum herbam provenire. Gignit Vogesus in valle Leberia Argentum purum; sed, ut notat Munsterus, non ita multum. *Iura* Galliæ dicam Mons, an Germaniæ? Olim fere totus Galliæ: quum Helvetia Belgicæ adcenseretur; Hodie magna etiam parte Germaniæ. Initium ejus statui solet in finibus Basiliensium, juxta Rhenum, e regione Waldzhuti. Altus est multisque & ingentibus subnixus saxis. Meminerunt ejus Cæsar, Pl. alij. Ptol. *Iurossos* est; Strab. *Iourasios* & *Iouras*. Ævo nostro Accolis Incolisque pro ratione locorum alijs atq; alijs vocatur nominibus. Haud procul Arce Hasburgensi prope Brugin (oppidulum est sic dictum Idiomate Germanico a Ponte, qui hic super Arolam ex uno Arcu) *Botzberg* audit: a pago *Botzen*, qui cum multis alijs pedi montis adlocatus. Hanc Iuræ portionem *Vocetum* vel *Vocetium* esse Cornelij Tac. censent Munsterus, Schudus, Lazius, & alij. Ortelius tamen apud Tacitum *Vogesum*, de quo ante, legendum esse minime dubitat. Et eadem hac montis parte vallis ingens cui nomen *Fricktbal*, a pago cognomine. Occurrunt & aliæ hic ibi valles, ut obiter hoc dicam, *Lauffen-thal*, & *S. Imers-thal*, & similes; quarum tamen nulla montem per transversum penetrat. Vbicumque volueris trajicere, opus est alta scansione, Inter Ararim porro & Farspurgum hic mons appellatur *Schaffmat*, quod Latinis *Ovinum* sonat *pratum*. Inter oppidum *Olten* & Humburgensem præfecturam dicitur *Nider-Hauwenstein*, *Inferior sectus lapis*: per saxa enim factum est iter. Inter Walnburgum & Balstallium *Ober Hauwen-steyn* vocatur, *Superior sectus lapis*: ubi currus onusti grandibus funibus per montis declivitatem demittuntur. Occasum versus procedendo *Wasser-fal* nuncupatur, id est *Aqueruina*. Vlterius eundo *Iurten* ab Sabaudis, prisco fere nomine appellatur. Brachium, quod se extendit Basileam versus uno ab urbe milliaria, juxta Bursam fluvium, *Blouwen* dicitur crescitque non parum in altitudine & asperitate quousque Delspergum veneris ubi rursus in planiciem diducitur. Vlterius, versus *Bellele* Monasterium Gallicum procedendo, rursum crescit, at deinde iterum evanescit spacio unius milliarij: hinc iterum saxosum horrendumq; montis jugum ab Oriente in occasum extenditur: quod pervium fecisse scribitur Iulius Cæsar perforato in portæ formam saxo. Portam hanc nominant alij *Pierre-port*, *Petraportam*; alij *Pierre-pertus*, *Petram Pertusam*. Descriptam vere accurateque ab Sebastiano Munstero, Merula, qui eam aliquando transgressus, testatur. Inscriptionem supra portam satis claram, idem deprehendit, nisi quod primæ vocis litteræ reliquis magis sint extritæ:

N.... AVGVSTI VIA DVCTA PER ARDVA MONTIS
PECIT ITER PETRAM SCINDENS IN MARGINE FONTIS.

Per hunc fontem intelligit Poëta Byrsam amnem, qui ibi ex petra magna aquarum vi erumpit. Procurrit inde Iura versus Libonotum inter Helvetios Sabaudosque, quos ad Vulturnum respici, & Burgundos, quos ad Caurum relinquit (unde & apud Cæsarem lib. primo duobus locis Iura Sequanos ab Helvetijs dividit) secus varios Lacus, quorum præcipuus Lemannus: ubi longe lateq; *Mons S. Claudij* nuncupatus ad Rodanum tandem terminatur. De alijs, qui ad Gallias etiam nonnihil spectant, de *Pyraneo*, inquam, dixi, in descriptione Hispaniæ; deque Alpibus disseram, ubi Italiam percurrendum mihi erit. Silvæ Gallijs sunt frequentes, non tamen, ut alijs in regionibus magnæ, non densæ, non ita dumis horridæ. Apud Cenomannos variæ sunt, *Les forests de Versay*, *Longoulnay*

Persi,

Perſi, Sille, Charnay, Audain, Maine, Conciſe: apud Britannos inferiores *de Boſtblanc, de Toriant, de Guierche*, apud Pictones, *les Foreſt de Mouliere, Dyne, Broſſe, Ligne*, & aliæ: apud Bituriges *Silva Roberti* cũ alijs viſitur: apud Andegavos, *Lourſaie* & *Marſon*. Totus Bononienſium Ager una quaſi obſeſſus eſt Silva, cujus partes, *Les bois de Surene, Celles, Hardelot, Dalles, Bourſin*. Apud Veromanduos haud procul Perona Nemora ſunt *Recoigne* & *Bouhan*; Apud Picardos *Bois de Baine, de Beaulieu, de la Fere, de Couſſy*. Nec ſuis caret Silvis Lotharingia. *Warnet Walt, Le bandois, Bois de Mondon, de Heyde, de S. Cenoiſt, de la Voyge, Mortaigne, Doſeyne*. In Burgundijs multæ ſunt Silvulæ, quarum nunc non occurrunt nomina. Alias prætereo, quæ paſſim per Gallias hic ibi ſparſæ. *Arduenna*, potiſſima parte eſt in inferiore Germania ideoq; ibi deſcribenda. *Gallicam* vocat Claudianus; & *Silvam Galliæ maximam* Cæſar lib. ſexto de bello Gallico, quod olim eſſet in Gallia Belgica. Gallos vero admodum deditos religioni, atque inter primos fuiſſe qui Chriſtianam religionem amplexi ſint, & ſemper præ reliquis eam ſervaverint & coluerint, non ſolum veterum ſcripta & monimenta: ſed etiam magna Templa, aliaque religioni loca deſtinata teſtantur, quæ in urbibus, & pagis ubique magno numero conſpiciuntur. Certe in una urbe Pariſienſi lxix univerſim numerantur: inter ea maximum *Cathedrale D. Virginis*; quod jactis ab Philippo Auguſto anno 1191, fundamentis, ſerio ædificari cœptum anno. 1257, D. Ludovico regnante: ex Galliæ miraculis præcipuum. Columnis cxx ſuſtinetur. Longitudo paſſuum 174, Latitudo 60: altitudo 100 Chorus lapide cinctus: hiſtorijs ex veteri novoque Teſtamento inſculptis. In ambitu habet Sacella 45 ferreis Clathris munita. Vniverſim portæ 11. In fronte tres biforæ, ſtatuis 28 Regum inſignes. Ad latera Turres viſuntur, ſeu moles verius Campanariæ, altitudine 34 cubitorum. Campana maxima, cui ab Maria Virgine cognomen, viginta viros flagitat pulſanda, ſonitus ſereno cœlo per ſeptem leucos auditur. Infinitum eſſet reliqua Templa quæ hic & alijs in locis viſuntur deſcribere. Infinitum Abbatias, Cœnobia, Monaſteria, Xenodochia, Noſocomia, Ptochodochia & Orphanotrophia. Quid vero dicam de Arcibus, quid de conſpicuis Regum Palatijs? Quid de Magnatum Equitum Ædibus pulcherrimis? Quid de alijs tam publicis quam privatis ædificijs? De his ego tacere malo, quam parum dicere. Academiæ a Mercatore enumerantur. Ex his omnibus tanquam ex multis Equis Trojanis, innumeri docti viri, Theologi, Iuriſconſulti, Medici, alijq; exierunt: quos uno ductu enumerare ſi conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, lecturis vero tædium. Nobilitas ſane Gallica (quæ frequentiſſima eſt) hodie tam pertinaci diligentia, ut hoc univerſim dicam, tamque aſſiduo labore meliorum literarum ſtudia perſequitur, adeoque in omni diſciplinarum artiumque genere excellit, ut nuſquam terrarum magis. Videre ibi eſt ſummo loco natos illuſtribuſque ortos familijs noctes dieſque inhærere chartis; & nunquam non Muſarum ſacris operari. Sunt qui de quacumque re in medium prolata expeditiſſime poſſunt, methodo admiranda, ex tempore & abſque ulla præmeditatione per horas aliquot, non ſine audientium ſtupore diſſerere. Bibliothecæ in hoc regno variæ, cum primis Pariſijs *Regiæ Majeſtatis* & *S. Victoris*, ut alias publicas & privatas prætercam optimis rariſſimiſque cum editis, tum manuſcriptis refertas libris. Ad mores venio. Gallos acutos ingenio, & ab doctrina minime alienos eſſe, teſtantur Diodorus & Strabo. Commendat illorum in bonis litteris ſtudia non uno in loco Symmachus: Marcus Portius Cato originum lib. 11 apud Chariſium Soſipatrum: *Pleraque Gallia*, inquit, *duas res induſtrioſiſſime perſequitur, rem militarem & argute loqui*; ne neſciamus veteres Gallos inter alias gentes Eloquentiæ gloriam reportaſſe. Et hinc Iuvenalis:

Gallia Cauſidicos docuit facunda Britannos.

(Margin: *Opera publica.* — *Academiæ Bonarum artium ſtudijs celebres Viri.* — *Bibliothecæ.* — *Mores.*)

Ingenium ſimplex, nullaque devictum malignitate (egregia hæc veterum Gallorum laus) tribuit illis Strabo. Pronunciat de ijs oculatus teſtis Iulianus, quod adulari neſciant: ſed libere ac ſimpliciter cum omnibus æquabilique jure vivere: Venerem Nuptiarum Deam & Bacchum letitiæ datorem conjugij proliſque, ut fabulantur Poetæ, & vini, quantum cuique libeat, potandi gratia tantum noviſſe. Quæ his alijſque talibus adverſantia nonnulli proferunt; ut convitia, & tanquam ab maligna mente manuque profecta, ſunt exaudienda. Nam quis non videt, lectis veterum ſcriptorum de Gallorum indole monimentis, factaque cum genio, qui ijſdem hodieque eſt, commiſſione, falſum eſſe quod tradit Servius, Gallos pigrioris eſſe ingenij: quod Iulius Firmicus, ſtolidos: quod Iulianus, quaſi ſui oblitus, ſtupidos, & ruſticitatem amantes; quod Polybius, doctrinæ & artibus operam non dare: quod idem cum Diodoro, Athenæo & Clemente Alexandrino, infidos eſſe, crapulæque & ebrietati deditos; quod Livius Polybiuſque, molles eſſe & effœminatos: quod Mela, Auri avidos, ſuperbos, ſuperſtitioſos: quod Solinus, Vaniloquos: quod denique pecuniæ inſatiabiles eſſe, Plutarchus in Pyrrho. Fatendum nihilominus multa Gallis inſtillata aliorum populorum commercio. *Nemo Gallos*, ait Florus lib. 111. cap. 10 *tantum feroces dixerit, fraudibus agunt*. Avidos Iurgiorum docet Ammianus lib. 15. Reprehendit etiam Diodorus in Gallis quandam linguæ intemperantiam, ſermone notans eos uti brevi & ſubobſcuro; multa ex animo dubia loqui, plurima ad jactantiam in ſuam laudem dicere, & ad cæterorum contemtum: minaces eſſe ac detractores, opinioneque inflatos, iactantia illa ab Strabone etiam eſt animadverſa. Atque ea Gallica oſtentatio eſt, quæ ab Cæſare lib. 7 nominatur, & multis reliquorum librorum exemplis adprobatur. Talis eſt libro 1, Helvetij Diviconis elatio, dum Helvetiorum virtutem extollit, Romanæ cladis memoriam objicit, Cæſaremque minitando, admonet, ne committat, ut is locus, ubi Romani conſtitiſſent, ex calamitate populi Romani internecione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet. Sic vercingetorix in concione jactat ſe unum conſilium totius Galliæ effecturum, cujus conſenſui ne orbis quidem terrarum poſſit obſiſtere. Quod ad veterum Gallorum religionem, cultumque in rebus ſacris ſervari ſolitum flocci faciendus eſt M. Tullius oratione pro M. Fonteio ſcribens, *Gallos minime ulla religione moveri*. Audiendus potius Livius; qui, etſi in cæteris ſatis huic genti iniquus, *negligentiam tamen haudquaquam religionis* affirmat: Et Cæſar lib. 7 belli Galli. cui penitus cognita hæc natio, dicit eam *Admodum deditam religionibus*. Idem Cæſar; *Deum maxime Mercurium colunt: hujus ſunt; plurima ſimulacra; hunc omnium inventorem artium ferunt hunc viarum atque itinerum ducem: hunc ad quæſtum pecuniæ mercaturaſque habere vim maximam arbitrantur. Poſt hunc Apollinem & Martem, & Iovem & Minervam: de his eandem fere, quam reliquæ gentes habent opinionem; Apollinem morbos depellere: Minervam operum atque artificiorum initia tradere; Iovem imperium cæleſtium tenere; Martem bella gerere.* Celtas *Iovem* colere atteſtatur Max. Tyrius, cujus ſignum altiſſima quercus. *Diniam*, eamque *Epheſinam* templum habuiſſe apud Maſſilienſes, Strabo teſtis eſt: apud Gallo-Græcos *Dianam* cultam. Polyænus lib. 8, & Plutarchus de virtutibus mulierum commemorant. Sed & aliam coluerunt Galli *Dianam*, *Arduennæ*, cognomine, quam in Arduenna Silva maxime locum habuiſſe, cultamque fuiſſe, vero eſt ſimile. *Eſum* ſive *Heſum, Teutatem* & *Taranem*. Deos habuiſſe Gallos, Lactantius, Lucanus & Munitius Felix referunt: ſed *Martem, Mercurium, Iovem*, hos plerique docti interpretantur. *Belenus* Gallorum Deus eſt apud Auſonium, qui *Cilis* apud Herodianum in Maximinis idem forte cum *Tibilene* Tertulliani in Apologetico, qui Græcis alijſque Apollo, putatur fuiſſe. Colebatur & apud Gallos *Abellio*, de quo monimenta extare notat in Conventis Novem populaniæ vir nobiliſſimus Ioſephus

phus Scaliger ab Auson. lib. 1. cap. 9. *Herculem* etiam *Ogmij* nomine coluisse Gallos auctor est Lucianus in Hercule Gallico. Galli autem veteres Deos suos in dextram conversi adorabant, Athenæo scribente. Sic Plinius lib. 28. cap. 11. *In adorando dextram ad osculum referimus, totumque corpus circumagimus, quod in lævum fecisse Galliæ religiosum credunt.* Dijs homicido alijsque rebus sacrificabant, Marti imprimis, teste Cæsare, qui ita, *Huic, quum prælio dimicare constituerint, ea quæ bello ceperunt, plerumque devovent quæ superaverint, animalia capta immolant, reliquasque res in unum locum conferunt, multis in civitatibus harum rerum exstructos tumulos locis consecratis conspicari licet: neque sæpe accidit, ut neglecta quispiam religione, aut capta apud se occultare, aut posita tollere auderet: gravissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitum est.* Eadem fere apud Diodorum Siculum legimus. *Mercurio* quoque Gallos humanas hostias cædere, Minutius Felix auctor est. *Maior ætas*, inquit Tertullianus in Apologetico, *Mercurio prosecatur.* Adeo ut satius fuisset, quemadmodum scribit Plutarchus de superstitione, Galatis, si nullam omnino habuissent notionem Deorum, quam Deos esse existimarent, qui hominum mactatorum cruore mulceantur, maxime solenne hoc sacrificium & Victimam putantes. Hic autem hominum apud Gallos usus non in sacrificijs solum fuit, verum etiam in divinationibus. Notat Strabo Gallos, hominis Sacris devoti tergum ense ferire solitos, exque ejus palpitatione ariolari. Apud fortium Virorum Busta, Oraculorum captandorum caussa abnoctare solere, scriptum reliquit Tertullianus de Anima. Verbenaca herba hos etiam sortiri, & responsa præcini, commemoratur a Plinio. Nullum autem Gallis Veteribus Sacrificium erat sine *Druide*, inquit Diodorus. Fuerunt *Druidæ* olim apud Gallos clari sacerdotes sicut & *Bardi* de quibus Lucanus.

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum Vates dimittitis ævum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi;
Et vos Barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ab armis
Solis nosse Deos, & cœli numina vobis
Aut solis nescire datum. Nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis auctoribus, umbræ
Non tacitas Erebi sedes, ditisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. ——— Inde ruendi
In ferrum mens prona viris animæque capaces
Mortis, & ignavum est rediture parcere vitæ.

Atque hæc de Moribus Gallorum in Sacris: nunc de eorundem ritibus in prophanis pauca subjiciamus. Gallos ad Concilium armatos venire solitos, testatur Livius: In his (loquitur de Gallis) *nova terribilisque species visa est, quod Armati (ita mos gentis erat) in Concilium venerunt.* Scribit Strabo id in Gallorum Concilijs usitatum fuisse, si quis orantem interpellaret, progrediens Minister publicus districto gladio adjectisque minis silentium imperabat: quod si non adquiesceret, idem iterum tertioque faciebat: denique de Sago interpellatoris tantum amputabat, ut reliquum inutile redderetur. De ipsa porro re loquentem audiamus Cæsarem. *Gallorum*, inquit, *subita & repentina Cōsilia, in Consilijs capiendis mobiles, & novis plerumque rebus student. Est autem hoc Gallicæ consuetudinis, ut & Viatores etiam invitos consistere, cogant, & quod quisque eorum de quaque re audierit aut cognoverit, quærat: & Mercatores in Oppidis Vulgus circumsistat, quibus ex regionibus veniant, quasque res ibi cognoverint, pronunciare cogunt: & his rumoribus atque auditionibus permoti, de summis sæpe rebus consilia ineunt: quare e vestigio pœnitere necesse est, quum incertis rumoribus serviant, & plerique ad Voluntatem eorum ficta respondeant.* De Celtis hoc Stobæi non negligendum: apud nos nempe gravius animadverti in eum, qui Peregrinum, quam qui Civem occiderit: huic enim Exsilium, illi Mortem Pœnam statui. Notat idem Cæsar, Gallos, ubi major atque illustrior res incideret, eam clamore per Agros Regionesque mira celeritate significare solitos: hinc alios deinde excipere, & proximis tradere. *Liberos suos*, ut idem scribit, *nisi quum adoleverint, ut munus Militiæ sustinere possint, palam ad se redire non patiuntur Filiumque in puerili ætate in publico in conspectu Patris adsistere turpe ducunt. Viri quantas pecunias* eodem memorate, *ab Uxoribus Dotis nomine acceperint, tantas ex suis bonis æstimatione facta cum Dotibus communicant: hujus omnis Pecuniæ conjunctim ratio habetur fructusque servantur. Uter eorum vita superarit, ad eum pars utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit. Viri in Uxores, sic uti in Liberos, Vitæ Necisque habent Potestatem.* Gallorum mulieres speciosas, magnitudine & robore Viris similes, facit Diodorus: fœcundas & bonas educatrices, sive ut Strabo, pariendo educandoque felices. Fuit & Gallis usitata more reliquarum Gentium Servitus. *Plerique*, ait Cæs. lib. VI, *quum aut ære alieno, aut magnitudine Tributorum, aut injuria Potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant Nobilibus, in hos eadem omnino sunt jura, quæ Dominis in Servos.* Tractabantur tamen humanius liberaliusque, quam apud Romanos. Domini namque Galli suos obæratos, atque, ut Cæsar voce Gallica appellat *Ambactos*, honoris quodam loco circum se habebant, eorumque opera in bellis utebantur. Fictilia porro in usu habebant, Diodoro teste, densa ac Floribus distincta. *Victus.* Cænabant sedendo omnes non in sedibus, sed in solo, superstratis Luporum aut Canum Pellibus (in Toris apud Strabonem.) Ministrabant eis Pueri Iuniores, ætate tenera. Iuxta eos Ignes fiebant, ijsque adposita visebantur Ollæ, & Verua Carnibus plena, maxime suillis, tam recentibus quam salitis, sed & omnis generis Carnibus: plerumque vero Cibus erat cum Lacte, ut scribit Strabo. Audiamus hic Athenæum ex Posidonio, sic fere Latine sonantem: *Celtæ fæno substrato Libationes propinant super ligneis mensis, a terra parum exstantibus. Panis & is paucus* (Panem hunc Fermento leviorem eos facere, adnotat Plinius) *Cibus est. Caro multa elixa in aqua vel super prunis, aut in veribus assa: hanc Leonum modo ambabus manibus Artus integros tollunt, morsuque dilaniant, & si quid ægrius divellatur, exiguo id cultello præcidunt. Adponunt in Convivijs Pisces, qui Fluvijs adcolunt, Interiorisque & Exterioris maris littoribus & eos cum Sale, Aceto & Cymino (quod etiam Potioni injiciunt) assos.* Et paullo post: *Locupletes vinum bibunt ex Italia petitum vel Massiliensium regione, & id merum, interdum Aquæ Paululum affundentes.* Hactenus ille. Sed & ex fruge madida Potum ad Ebrietatem fecisse, Plin. est autor lib. XXII cap. ult. Ex Hordeo Potum quem *Zythum* appellabant fecisse, & alium ex aqua, in qua favum Mellis laverint: Diodorus tradit. *Vestitus.* Quod ad Vestitum, *Saga* ferebant, notante Strab, eaque densa ex Lana texebant, *Lænas* vocantes. Hujusmodi Saga scribit Plin. lib. VIII cap. XLVIII *Scutulis* dividere Gallos instituisse. Quæ Plin. *Scutulæ*, Diodoro sunt πλινθία. Per quæ nihil aliud illi intelligunt, Nobilissimo Viro Iosepho Scaligero notante, quam quas Galli Hodie vocant, *Lausangias*, quasi *Laurangias*, ab Lauri folio, quod habet Rhombi figuram. *Bracis* porro (quæ quod Gallorum essent, Tegmem barbarum Tacito) utebantur Galli *circum extentis* vel *Laxis*. Loco Tunicarum apud Strabonem Vestem habent Galli Fissilem manicatam usque ad pudenda & nates dimissam. Manet hodieque forma in isto Vestis genere, quod nobis vulgo *Pallarrock* vel contracte *Palt-rock*. Annulis dicit uti in Digitis, nihil distinguens Diodorus, in medio tantum, Plin. natur. hist. lib. XXXIII cap. I. Sed de his satis, ad specialiora Galliarum pergo.

BRITANNIA, NORMANDIA, BEAVSSE, POICTOV, BERRY.

BRITANNIA
- Inferior *habet dominia.*
  - *Grello cujus principalis locus Chasteau Andron. 17 38. 48. 22.*
  - *Le païs de Gueel.*
  - *Baignon.*
  - *Montfort.*
- Superior, *in qua sunt.*
  - *Vannetais. 17 28. 47 12.*
  - *Ruban Viconté 17 13. 47 41.*
  - *Pais de Brieux.*
  - *Iugon 28 6. 48 22.*
  - *Plerel.*
  - *Pontigny.*
  - *S. Iulian de Vouantes.*
  - *Auseny.*
  - *Lamballe. 17 54. 48 21.*
  - *S. Malo.*
  - *Iocelin.*
  - *Redon.*
  - *Renes.*
  - *Clisson sub quo comprehenduntur, Pais de Rhez, Clissonois, & Chantaussy.*
  - *Montcontur.*
  - *Dinan.*
  - *Malestroit.*
  - *S. Aulbin 19 6. 48 0*
  - *Nantes.*

Status Ecclesiasticus Britanniæ.

Archiepiscopus *Dolensis in Dol, hos sub se habet Episcopos; Nannetensem Nantes, Venetensem Vannes, Briocensem S. Brieu, in his tribus Gallice & Britannice loquuntur.*

Carisopitensem Corneuaille 17 23. 48 22. Leonensem S. Pol de Leon, Trecorensem Treguir. In quibus Britannica tantum lingüa, quam vocant Breton Bretonant in usu est, quam veterem Troianorum linguam esse putant.

Maclouiensem S. Malo, & Redonensem Renes. In his ac Dolensi Gallice tantum loquuntur.

NORMANDIA.
- Superior in *qua sunt.*
  - Duces.
    - *Alençon.*
    - *Aumalle. 22 29. 50.*
    - *Longueville.*
  - Comites.
    - *Eu partim, nam pars in Francia est.*
    - *Harcourt.*
    - *Eureux.*
    - *Tancarville. 21 26. 47 22.*
    - *Maulevrier.*
    - *Mortain. 19 34. 48 39.*
    - *Montgommery.*
  - Vulx *in dimidia parte in qua est Gisors villa capitalis, Comit. & Balliage. 22 59. 47 8.*
  - Baroniæ *L'aigle 21 50. 48 47.*
- Inferior in *qua sunt.*
  - *Pais de Caux. 22 0. 49 39.*
  - *Pais de Bessin. 20 20. 49 6.*
  - *Constantin, Metrop. Constance.*
  - *Hovivet.*
  - *Royaume de Yvetot. 21 51. 49 36.*
  - *Le Vaulx de Vire.*

Status Ecclesiasticus Normandiæ.

Archiepiscopus *Rothomagensis Roan, cui subsunt Episcop. Sagiensis Sees 21 16. 48 42. Constanciensis Constance, Lexoviensis Lisieux 20 10. 47 4. Abrincensis, Auranches, Baiocensis Baieux, Ebroicensis Eureux.*

BEAVSSE *triplex est.*
- Haulte Beausse *in qua sunt.*
  - Chartrain, *Chartres Duc & Comit. in quo sunt*
    - *Comit. Dreux.*
    - *Comit. Montfort.*
  - Aniou *Duc. & sub illo Maine Comit.*
  - Perche *Comit. in quo*
    - *Perche Gouet cujus principale oppidum Nogent le Rotrou.*
    - Haulte *Perche in quo Mortaigne oppidum principale.*
- Basse Beausse *in qua sunt* — *Pais d'Orleans, Sologne, & Lorris. 23 26. 47 56.*
- Moyēne Beausse *in qua sunt*
  - *Comit. Blois sub quo Dunois Comit: cujus præcipuum oppidum Chasteaudun, & Comit. de Tonoire.*
  - *Vendosme Comit.*
  - *Touraine Duc.*

Status Ecclesiasticus in Beausse.

Archiepisc. *Turonensis, Tours habet sub se Cenomannensem, Le Mans, & Andegavensem Angiers.*

Episcopus *Carnotensis Chartres subest Senonensi in Campania, & item Aurelianensis.*

POICTOU & BERRY *peculiaribus tabulis declarabuntur.*

* *Hæc pro magna parte collegi ex Itinerario Gallico intitulato; La Guide des Chemins de France.*

Medius Meridianus 19.0. reliqui ad hunc inclinantur ratione 46 40. & 49. 0 Parallelorum.

Britannia, Normannia, Belsia.

BRITANNIA, vulgo *Bretaigne*, nomen, jura, leges, incolas a Britannis, quos nunc Anglos, dicimus sortita est, qui sedibus ab Saxonibus pulsi in ea consederunt, Vortigerno regnante, a quo evocati ad defensionem adversus Scotos fuerant. Fieri etiam potest ut ante id tempus in hac Galliæ parte Britannorum fuerint coloniæ, quæ tunc auctæ exulibus Britannis, quam vim domi passi fuerant, Aremoricis (nam hi quondam insederunt hæc loca) intulerunt. Scaliger in urbibus:

Vicit Aremoricas animosa Britannia gentes,
Et dedit imposito nomina prisca jugo.

BRITANNIA & NORMANDIA cum confinib' regionibus
Mare BRITANNICVM vulgo het Caniel à Belgicis nautis dicitur
Angliæ pars
Picardiæ pars
BRETAIGNE
NORMANDIE
FRANCE
BEAVSSE
TOVRAINE
BERRY
POICTOV
XAINTONGE
LYMOSIN
Maine
OCEANVS AQVITANICVS
Miliaria Gallica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
SEPTEN TRIO
MERI DIES

Unde & olim *Armorica* fuit appellata: præcipue qua ad mare vergit ubi nunc Inferior est Britannia. *Ar-mor* enim veteribus Britannis nihil aliud, quam *ad Mare* vel *supra Mare*, teste Camdeno. *Situs.* Ad Orientem Normannos habet, Cenomannos & Andegavenses confinales: ad Meridiem Pictones: reliqua latera claudit Mare Britannicum. In altū ultra reliquas Provincias omnes procurrit, peninsulæ instar, unde non inconcinne *Cornu Galliæ* vocatur, Soleæ ferreæ speciem referre dicitur, cujus exterior pars subrotunda mare: interior vero concava, respicit mediterranea. Longitudo ejus sex dierum est itineris, trium autem Latitudo. *Soli fertilitas.* Regio est amœnissima & fertilissima. Pratis abundat & erycetis, ex quibus gratum pecori pabulum. Venas fodinasque habet argenti, ferri, plumbi. *Imperium Majorum* Britanni autem in tantam repente potentiam excreverunt, ut Gothis quo minus Galliam totam occuparent obstaculo fuerint. Certe Riothimus istorum Rex XII millia Britannorum contra Gothos in auxilium Romanorū eduxit, ut author est Iornandes. Prælio quoque adversus Attilam interfuisse testis est Callimachus. Est & illud grave argumentum Britannorum potentiæ, quod Reges Galliæ totam hanc oram de qua superāda desperabant. Normannis, ut pote bello magis adsuetis olim vincendam depopulandamque concesserint. Nec caruit consilium eventu; Norico enim ense Britannica contusa est ferocia. Paruit igitur Normannis quæ antea Regi Galliæ paruerat. Postea proprios habuit Duces. Ultimus eorum fuit Franciscus, qui anno CIↃ CCCCXC, vita functus, unicā Filiam Britanniæ hæredem reliquit. Hæc Maximiliano Archiduci Austriæ Romanorum Regi desponsa, quum per Franciam deducenda esset, rapta est a Carolo octavo, qui eam sibi matrimonio conjunxit. Ex eo Britannia Franciç adnexa fuit. Ea hodie duplex est *Superior* & *Inferior*, *Urbes.* Illa Ligeri vicinior, hęc Anglię, diciturq; alio nomine *Ripiensis*. Superioris Metropolis est *Vrbs Nannetica*, vulgo *Nantes* Ptol. Κονδιουίνκον *Nannetum*, ut censet Iosephus Scaliger, Cognatus, & alij. Sedes fuit olim Britanniæ Ducum, Comitatus habens titulum, Ducisq; primogenito adscribi solita: ad Ligerim duosque alios fluviolos sita, loco peropportuno, haud procul mari: Episcopalis statio, ut & quatuor quæ sequūtur. *Vrbs Redonica*, vernacule *Renes*: Κονδάτε *Redonum* Ptolemæo: *Condate* Antonino. *Dolum*, Oppidum nunc, olim Arx: vulgo *Dol* vel *Doul*: *Fanum Briocense*, vulgo *S. Brieu*, Oppidum non ignobile. Rupes ibi excelsa tutam præbet navibus stationem: in ea arx urbi protegendæ excitata. *Fanum S. Machlovij*, vernacule *S. Malo*: *Dinan* Oppidum pulchritudinis eximię, in delicijs aliquādo Britannię Ducibus. Sunt & Britanniæ Superioris alia Oppida *Riculx*, *Chasteau-briant*, *Lanballū*, *Vitray*, *Iugon*, *S. Aulbin du Cormier*, *Montcontour*, *Plerel*, *Iocelin*, *Malestroit*, *Pontigni*, *S. Iulian*, *Encenis*. In Inferiore urbes & Oppida celebriora: *Venetia* hodie *Vannes*, *S. Pauli Fanum*, *S. Paul de Leon*, *Tricoriense Oppidum*, vulgo *Triguir*, *Blabia* nunc *Blavet*, *Morlaye*, *Quimpelray*, *Conquerneaux*, *Quimpercorentin*, *S. Regnaut des bois*: & alia. *Flumina.* Flumina Britanniæ sunt *Ligeris*, *Rausa*, *Ella*, & alia. *Mare.* Mare commercijs aptissimum est: unde sal extrahunt accolę, quod ab Sole induratum conregionalibus vendunt. *Portus.* Præter autem superiores urbes & Oppida, commodissimos etiam portus præstant *Brest*, *Ancrayum*, *Hanebontum*, *Pontsecrot*, ubi magna Ostrearum copia legitur. *Mores.* Incolæ non omnes eadem animi alacritate, non omnes eadem comitate: plerique tamen cauti lucrique cupidi, gravissima negotia ad pocula tractare soliti.

Normannia unde dicta. *Normannia* sic dicta a Populis Septemtrionalibus. *Nort* enim, Idiomate Germanico, *Septemtrionalii Orbis terrarum plaga*: *Man Vir*. *Normannia*, Terra Franciæ viris eo ab Septemtrionali ora vel Arctoo orbe ex Dania Norvegiaq; profectis ad habitandum data. Notę sunt *Normannorum* in Germaniam Galliamq; excursiones. *Normannia* autem ad Occidentem Crenone fluvio a Britannia secernitur, a Septemtrione Oceano terminatur, a Meridie Cenomannis, ad Orientem vero habet Franciam proprie dictam (in qua est Lutetia) a qua Flumine *Epta* distinguitur. Itaq; tota non pertinet ad Galliam Lugdunensem, sed aliqua ejus pars ad Belgicam spectat. Eā sexto vix die expeditus pertranseat. *Soli fertilitas.* Regio fertilissima, frumenti admodum ferax, pomis atque piris adeo referta, ut hinc potum gens sibi adfatim exprimat, & ad exteros copiose fructus exportet: estque pecoris magna copia. *Imperium Majorum* *Rollo* Normanus atrocissima excursione in pleraq; Galliarum littoralia, & inde porro in loca mediterranea & penitissima: ad tantam redegit necessitatē Carolum Simplicem Francorum Regem, ut Rolloni, ad Christianam pietatem invitato, filiam *Gillam* dederit uxorem, totamque dotis nomine *West-richam*, & qui super Ligerim Britannos, primusque hic factus est Dux Normanniæ. *Urbes.* Vrbs primaria est *Rotomagum* vulgo *Rouen*: Ptolemæo, ut sentit Vir Nobilissimus Iosephus Scaliger, Ῥωτόμαγος οὐενελλοκασίων: alijs alia mens est. *Rotomagum* apud Antoninum inter Iuliobonam & Lutetiam. Fluvijs adsidet, ad Meridiem quidem *Sequanæ*, maximarum navium (unde ingens Mercaturæ commoditas) capaci; ad Orientem minoribus *Rubeco* & *Aubetta*; ad Septemtrionem latissimos pratorum habet campos, montesq; præcelsos. Sequana ponte stratus est ingeniosi artificij structuræq; siquid in Gallijs aliud, admirabilis; lapide quadrato, validis columnis, pulchris arcubus, qui tredecim numero; altitudinis latitudinisque insignis. Estque Urbs hæc Archiepiscopatu & Parlamento celebris. Sunt prętereа *Aurenches*, *Evreux*, *Baieux*, *Sais*, *Constances*, *Liseux*, *Alençon*, *Aumale*, *Longueville*, *Eu*, *Harcourt*, *Tancarville*, *Maievrier*, *Mortain*, *Mongommery*, *Thorigni*, *Gisors*, &c. Normannia quibusdam statuitur duplex *Superior* & *Inferior*. *Superior*, *la Haulte Normandie*, continet (præter Ducatus Comitatusq; præscriptos) illam Regionis portionem, quæ vulgo *Vesquecin*, alijs *Vulx* & *Vulxin* cognomine *le Normand*. *Inferior*, *La Basse Normandie*, in minores distrahitur Partes, quæ vernacule *Caulx*, *Besin*, *Constantin*. *Vulgi Mores.* Gens omnis suapte natura callida, nullis exteris legibus obnoxia: moribus suis & consuetudine, quam pertinacissime tuetur, vivit; doli quidem & litis ad prime gnara, alioqui doctrinæ & religioni dedita.

Belsia vulgo *La Beause*. Regio siccitate aquarumque laborans penuria: fertilis nihilominus, & frumenti vald· ferax. *Belsia.* *Soli fertilitas.* Ea triplex est *Superior*, *Media*, *Inferior*. *Superior Belsia.* *Superior*, *La haulte Beausse* initium capit ab Vico, qui vulgo *Ablys* indigetatur, petens porro Carnutum agros, & ulteriora. *Situs.* Concensentur illi *Carnutum Regio*, *Ducatus Andegavensis*, *Comitatus Perchensis*. *Carnutum Territorium* vulge le *Pais Chartrain*, adhæret hinc Perchensi Comitatui, inde Ducatui Aurelianensi. Carnuticum solum nulli reliquæ Galliæ parti fertilitate vel amœnitate cedit: omni genere Frumenti, Fructuum, pecoris abundans; vino non destitutum. *Urbes.* Primarium Oppidum *Carnutum* audit Αὔτρικον Ptol. nunc *Chartres*, Oppidum hodie non postremi loci. *Carnutum Territorio* solitus est adcēseri *Comitatus Druidensis* & *Montfortius*. Sunt hic Oppida *Dreux* & *Montfortium*. *Ducatus Andegavensis*, *La Duché d' Aniou* peculiare tabulā habet. *Comitatus Perchēsis*, dividitur in duas partes, de quibus Mercator. *Media Belsia.* Sequitur *Media*, cui tribui solitum quicquid est, inde quidem ad utramque Ligeris ripam ab *Rotomago*, *Vendomium* usque: *Situs.* hinc autem in dextra ejusdē Ligeris ripa quicquid Castelloduno porrigitur Blesas & Turonensium ad usque agros. *Soli fertilitas.* Reliquas fertilitate sua Belsias superat. *Oppida.* Hujus Comitatus, & Ducatum habet Mercator. *Inferior.* *Inferior* Belsia restat; ea campestris omnino & plana, frumenti valde ferax, totius Galliæ horreū: *Soli fertilitas.* porrecta inter Episcopatus Aurelianensem & Cartunensem oppido Stampensi procurrit, versus Orientem quidem ad Senones usque, versus Meridiem ad Pontem Aurelianensem. *Urbes.* In ea est *Aurelia* vulgo *Orleans* sita ad Ligerim. Hæc *Genabum* Cæsari; *Aurelianensis Vrbs* legitur apud Sidonium; *Aureliana Civitas* apud Iordanem, de Rebus Geticis. Ducatus titulo est nobilitata, atque ornatus Academia. Sunt & *Lorriacum*, *Romerantin*, & alia Oppida.

LEMOVICIVM.

APpellationem nomenque traxit *Lemovicium*, ab urbe primaria *Lemovico*. Hujus autem nomen unde ductum sit, ignoratur. Nonnulli ad *Lemovicem*, gentis conditorem referunt. Vulgo *Pais ou comté de Limosin*. Ei ad Septemtrionem & Aquilonem adjacent Bituricenses: ad Ortum Borbonij: ad Meridiem & Vulturnum Arverni: ad Africum & Occidentem Petrocorij: ad Caurum denique Pictones. Vlmus visitur, grandioris ætatis, inter Vicum, cui ab *Nova domo* nomen, *La Maison Neufve*, & Argentonium, Bituricense oppidū, Septemtrionem versus, quæ quatuor ditionū regit fines, Bituricensium, Borboniorum, Arvernorum & Lemovicum, adeo ut aliquando quatuor horū Populorum Principes dicantur hic sermones conseruisse, quique in suo Territorio. Terra non ejusdem ubique indolis: universim sterilior, producens tamen omnis generis fruges, cum primis siliginem, hordeum, panicum; castaneas item, rapas, vinum, sed ignobilius, quod tamen in Inferiore Lemovicio generosius. *Lemovices* (sic enim veteres incolas nominat Plinius, qui λεμοβίκες Straboni; Ptolemæo λιμύικοι forte, λιμούικοι hodie *Limosins*, Notitiæ Provinciarum Galliæ, *Civitas Lemovicum*) quidam indigenas esse volunt & aborigines, eorumque conditorem faciunt *Lemovicem*, ab Gomoritis oriundum, ut sentiunt nonnulli. Alij sanguine magni illius Herculis Lybici cretū autumant: qui cum in Hispanias penetrasset, Montesq; Pyrenæos transcēdisset aliquantulū in Gallijs egit. Hoc huic Provinciæ præ alijs Galliæ peculiare est; quod cū Scriptores, alias Galliæ Provincias tantū nominent, civitatū autem unde populi dicti sunt nullam faciant mentionem: hic contrarium accidat. Nam Cæsar *Lemovicum* & eorum civitatis mentionem facit, eosque scribit inter primos fuisse, qui se ei tradiderunt: pacis namque amantes & discordiæ inimici erant. Postquam autem cum Cæsare fœdus inijssent Lemovices Principi paruerunt qui foedere conjunctus erat Romanis, quibus subditi fuere, donec Gothi illos expulissent, totamq; occupassent Aquitaniam. Scribuntur inde Franci, Gothis exturbatis, Lemovicibus dedisse Gubernatores. Leguntur & constituti ipsis Comites et Duces; hi quidē gerendo bello, illi vero iustitię administrādæ. *Lemovicium* plerique duplex statuunt, *Superius* & *Inferius*. *Le haut & bas Limosin*. *Superius* (proprie *Limosin*) Inferiore planius Metropolin habet *Lemovicum*. Sic A. Hirtio vocari censent multi, lib. VIII de Bello Gallico, quæ hodie *Limoges*: *Limonum* legit Fulvius Ursinus, fretus veterum codicum auctoritate: Ῥατίαστον Ptolemæo dicitur in Gallia Aquitanica, ut ad Merulam scribens arbitratur Iosephus Scaliger; consentiente ipsi Villanovano: *Ratiastum* tamen *Raiz* esse putat Bertrandus, ob similitudinem nominis. Quidquid sit, Vrbs est ad Vigennam partim in valle, partim in monticuli sita fastigio, arce murisq; bene munita: aquis abundat, quas limpidus fons, qui in superiori urbis parte est, suppeditat. Vrbs hæc ipsissima diligentiæ officina, desidiæ ergastulum. Castitas hic feminis in pretio, & misericordia. Episcopatus gaudet dignitate. Alia hic Oppida, quæ vernacule *La Soubsterraine, Le Boisson, Barat, Dorat, Consoulat*, & cetera, brevitati studens prætereo. Inter ea *Chassusio* famam conciliant annuæ pecudum equorumque nundinæ, D Georgij Festo. Sunt & hic Abbatiæ, inter quas *Grandimons*, caput Ordinis *Grandimontensis* item *Fanum D. Leonardi, S. Lenard*, magni nominis, inter Lemovicum & Felletinum. *Inferius* Superiore montosius, dicitur proprie *La Marche de Limosin*, limitaneum Arvernis & Petrocorijs. Primaria ibi Vrbs *Tutela, Tulla*, vulgo *Tulle*, in aspero montosoque collocata territorio; sedes non Ballivatus solum, sed & Episcopatus novi, ex Monasterio deminuti. *Tutelensem* Latini nominant. Est ibidem *Vsarcha, Vsarche* Oppidum non inamœnum, grati aëris, ad flumen Vezeram, quod expugnari non posse fama jactitat. Proverbium sane fertur, *Cui Vsarchæ est Domus, arcem eum possidere in Lemovicum ditione*. Non silent Virtutem civium Historiæ, quibus narrantur Anglis, per totam Aquitaniam triumphos agentibus, restitisse, suoque Principi Francorum Regi fideles summa constantia perstitisse. *Briva*, oppidum in læta fertilique planicie situm, silvis obsitum, vinetis non destitutum; Sedes est Seneschalli: Quondam ditionis fuisse perhibetur Petrocoriorum, sed volente Carolo VI Francorum Rege, Lemovicibus accessisse. Sunt & alia *Treignacum, Donzenacum, Alassacum, Bellus-locus, Meissacum, Vssetum, Bello-montium*. Familiæ in Regione illustres, in Superiore quidem, quæ vulgo *Pierre-Bussiere, Chasteau neuf, Carsic*, qua Vicecomitatus honore fulget, *Roche-Chouart* cui inter antiquissimas Aquitaniæ locus, *Maygnac*, & aliæ. In inferiore *Pampadoura, Aumontia, Roffignaca, San-Iala, Gemma*, & aliæ infinitæ. Incolæ Lemovicij cibi potusque sunt ἁπλῶς parcissimi, parvo contenti, lautitiarumque osores panis tamen helluones, ut Proverbio locum dederint, *Lemovix Panis helluo*. Vini usum pagi fere ignorant. Industrij sunt, ingeniosi, cautique, non præcipites: egregie sibi suisque rebus consulentes, Vulgus tenax, domique sordidus; nobilitas magnifica, altioris animi, liberalis. Ad provectissi mam plerique perveniunt ætatem. Sunt qui in Familia sua vident abnepotes. Dicuntur Cognati inter se, ne soluti quidem per Pontificem ab Iure communi, Matrimonia, contrahere. bonaque non partiri. Scribit Belleforestius vidisse se familias, quibus centum cognatione per nuptias juncti simul vivebant, ut collegia quædam agnoscere quis posset.

Regio. Nomina. & unde deducta. Situs. Soli qualitas. Imperium Majorū. Vrbes. Familiæ Nobiles. Mores.

Addam hic coronidis loco quod de origine Lemovicum Ioannes Puncteius canit.

Ecce Lemoviculæ sedes gratissima genti,
Quæ gradibus novies quinis semisseque lata
Prospectum tollens gelidas assurgit ad Arctos,
Longa sub Occiduum nascenti ab Sydere tendit,
Et ferit Arvernas Eoo ab lumine cautes
Stagnosis quoque Biturigum contermina campis.
Sed qua Phœbus Equos mergente sub æquore tingit
Angolmum & partem prospectat Pictonis Arvi,
Ceu dat Bituriges spectare & Pictonas Vrsa,
Petragoris media quam Sol conjungit ab Arce.
Cum quibus est illi morum percrebrior usus,
Vicinis quam cum reliquis: Aquitanica tellus.

TOTIUS LEMOVICI ET Confinium provinciarum quantum ad dioecesin Lemovicen sen spectant.
NOVISSIMA & FIDISSIMA DESCRIPTIO.
Aut. Jo. Fayano M.L.
Petrus Kaerius caelavit.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
LE BERRY.
BOURBONNOYS
LA MARCHE DE LYMOSIN.
POICTOU.
ENGOUMOYS
PERIGORT.
VISCONTE
AUVERGNE
LYMOGES.
Miliaria Gallica communia
1 2 3 4 5 6 7
Miliaria Germanica communia
1 2 3 4 5
PLAN DE LA VILLE DE LYMOGES.
A. S. Martial
B. S. Pierre
C. S. Michel
D. S. Aurelian
E. Hospital S Martial
F. Maison de Ville
G. Colleige
H. Fontaine et estans deigonlene
I. Fontaine du Chevalet
K. Fontaine S. Martial
L Fontaine S. Pierre
M Fontaine aux Barres
N. La Boucherie
O. La Poissonnerie
P. Porte Monmalier
Q. Fort S. Martial
R. Porte des Arenes
S. Porte Antiene Muree
T. Porte Antiene Muree
V. Porte Mannie
X. Porte Boucherie
Y. Fort S. Martin
Z. Le Pallays
*. Porte Poulaliere
LECTORI IO. BELBRAEUS.
Cui non doctrinae finis, non termin^ ull^9,
Huic facile est fines scribere Lemovicum
Quin ut particulam fayan^9 scribere Terrae
Sydera sic potuit cuncta notare manu
NOBILISSIMO & ILLUSTRISSIMO ANNETO DE LEVI DUCI de Vantadour: Franciae Pari, et Provinciae Lemovicensis Moderatori Prudentissimo J. Fayanus Medic^9 S.P.D.
Cum viderem (Dux Serenissime) caeterarum Galliae nostrae provinciarum Oculis iam nostris expositam τοπογραφιαν, solum vero nostram, (quae patria est) veluti desertam & contemptui habitum restare. Haec licet non minus quam Caeterae digna commendatione maxime videatur. Tum ob eius non exiguam rerum omnium quae ad vitam & vestitum requiri possunt fertilitatem: tum locorum eorumque multorum maxime nobilium, tum etiam non mediocris notae fluminum quibus abluitur et ornata est numerum, non minimum. & ob id insuper (in quo magnopere laudanda est) quod summi ingenij & non pervulgatae eruditionis viros. pepererit. Eig. iure natum esse me intelligam. Ne quidem ita labori parcendum censui quin illius faciem pulcherrimam huc usque velo veluti obtectam detegerem, Tibique et caeteris rerum honestarum cupidis. cernendam exhiberem. Quod si quid in hoc tantillo meo labore dignum habeatur, illud tibi totum consecrandum putavi qui patriae ipsius (cuius hic offero imaginem. Cum a Regia Maiestate tanquam dignissimus) praefectus fueris constitutus. illius contemplatione, tanto sui alliciaris amore, ut in ea tuenda, servandaque magis ac magis operam adhiberes Quod praestandi vires tibi suppeditet, summum Rerum omnium Opificem et rectorem precor, tribuatque ut probe faeliciterque Degas. Vale.

Hanc habet, hanc nulli morum bonitate secundam,
Irrorat superas sinuosis fluxibus oras,
Montibus emanans Mile Vaccis alma Vienna,
(Vignanam Indigenæ patrio sermone profantur)
Inde Lemovicium præceps defertur in urbem,
Partem urbis vallis, ceu partem clivus adornat
Qua patet insignis, divorum Gloria, templi
Cultus honos, Stephanoque pio concredita sedes.

Samothea fama est Gallos de stirpe Gomeri
Hoc tenuisse Solum, Nohemi quo tempore proles
In varias hominum disperserit agmina plagas,
Hinc Aboriginibus Populum constare catervis.
Nulla Lemovicium quem sors mutare coegit
Nomen adhuc, Phrygios nisi vis migrasse colonos
Sedibus Alverno & Rectore Limovice terras;
Incoluisse novas, patriæ queis damna levarent.
Frugibus at mirum sterilis, sive ubere gleba
Et tumido nullo fluvij penetrabilis alveo,
Affluxu quam visa hominum florere frequenti
Quam sit & omne genus promendis mercibus apta.
Terra potens armis, Anglis impervia quondam.
Francorum expertis celeres super ardua vires.
Vrbs tamen hæc bello Visigothum obsessa sinistro
Quos Scythica quondam Gallos deduxerat ora,
Pondera sustollens cladis, tendebat ad altum.
Nec pressa oppressa est, Anglum furialibus ausis.

Transactis decies sex commemoratur ab annis,
Inventas muro sublapso ædisque ruina,
Reliquias ævi dantes miracula prisci.
Illa Senatorum effigies statuasque ferebant,
Mercuriumque Scopæ fusum sive arte Perilli,
Argentum ambæsos statuæ decorabat ocellos,
Hinc, propter muros memoranda figura Leænæ
Visitur, unde Austri terris spiramina torquent,
Quæ pedibus geminos uncis implexa catellos,
Hæc tria metra tenet basi subscripta rotunda.

ALMA LEÆNA DVCES SÆVOS PARIT ATQVE CORONAT.
OPPRIMIT HANC NATVS VAIFER MALESANVS ALVMNAM,
SED PRESSVS GRAVITATE LVIT SVB PONDERE POENAS.

SANTONIA.

Vulgo

LE PAYS DE XAINTONGE.

STATVS ECCLESIASTICVS.

Santonia unum Episcopatum habet, videlicet Xantonensem, Saintogne.

SANTONIA, (vulgo le Pays de *Xaintonge*, ou *Xaintongeois*) Guiennæ Seneschallia, a veteribus Incolis *Santonibus* dicta, habet ad Septemtrionem Pictones, ad Orientem Eculismenses & Petrocorios, ad Meridiem Garumnam, ad Occidentem Oceanum; ubi sunt Insulæ Oleronis, vulgo *les Isles d' Oleron*, in quibus cuniculorum ac leporum magna multitudo. *Regio unde dicta. Situs.* Olim latiores Santonibus fuisse terminos, non obscure colligitur ex Auctore Ephemeridum de Bello Gallico; qui scribit eos non longe ab Tolosatium finibus abesse; illisque in magno illo contra Cæsarem bello, Concilium Principum Gallorum XII. millia hominum imperasse, quum octo tantum millia Pictonibus, Lemovicibus decem fuerint imperata. *Santonum* vero Regio tirtico & vino abundat, estque melioribus Galliæ regionibus accensenda, adeo ut merces suas Hispanis, Anglis, aliarumque Provinciarum incolis subministret. *Soli fertilitas.* Sedes hic quondam habuerunt *Santones*. Novit eos, cum alijs, Cæsar lib. I. de Bello Gallico; in cujus nonnullis Codicibus eduntur *Xantones*: *Santoni* eidem lib. II. Item *Santonæ* lib. III. de Bello Civili, nisi mendum subsit: Σάντονοι Straboni: Σάτωνες Ptolemæo, pro Σάντωνες, ut scribuntur Stephano. *Santones liberos* tradit Plinius cap. XIX. Σαντονεία Galeno, *Santonicam herbam* nomen inde sortiri scribenti. *Saintonge* vel *Xantoigne* hodie. *Civitas Santonum* in Notitia Provinciarum Galliæ, *l' Evesché de Sainctes*. Ab *Santonibus Oceanus Santonicus*, Tibullo lib. I. Eleg. VII. *Santonicũ Salum*, Ausonio Epistola XIII. Σαντονικοὶ κόλποι eidem Epistola XV, *Santonicum Absynthium*, Plinio; *Santonica Herba* Columellæ lib. VI. *Santonica Virga* Martiali lib. V. Epigram XCVI; cui & *Santonicus Rufus* Epigram, ejusdem libri XC. *Santonicus Cucullus*, Iuvenali Satyra III. qui *Bardocucullus* Martiali lib. XIV. festiuo in Epigrammate, cum inquit:

Gallia Santonico vestit te Bardocucullo
Dimidiasque nates Gallica palla tegit.

De antiquis incolis hactenus. Vrbs hujus Regionis primaria est ea quæ vernacule dicitur S terminatione plurali; ut reliqua fere, quæ Gallis in S. desinunt; cujus classis sunt *Paris*, *Reims*, & similia. *Urbes.* Ha... veteribus Gallis condita est, nec dubium, quin *Mediolanium* sit *Xantonum* vel *Santonum*: *Mediolanum Santonum*, Antonino, itinere a Burdigala Augustodunum: *Mediolanum Saneon*, corrupte in itineraria Tabula: Μεδιολάνιον Straboni & Ptolemæo: Μηδιόλανον Stephano. Quid ni? Antiquitatem ejus testantur varia. Primo multæ priscorum mœnium adhuc manentes hic ibi particulæ: deinde nobiles extra mœnia versus Occidentem amphitheatri, Petrocoriensi quam Burdigalensi similioris, reliquiæ; tertio in Ponte Carantoni, urbem præterfluentis, antiquæ structuræ cum inscriptione duplici arcus; in cujus uno latere scripta leguntur hæc verba CAESARI NEP. DIVI IULII PONTIFICI AUGURI. In altero sunt etiamnum aliquot literæ, pene deletæ ex quibus nihil potest colligi. Postremo non exigua, qua Mediolanio Iter Angeriacũ ducit, aquæductus rudera. Urbs etiam *Santonus* appellatur Ausonio Epistola XXIII, & Lucano, ni falloor, lib. I. *Santones* item eidẽ Ausonio Epistola XIV. & XVIII. ut & forte Tacito lib. V. Histor. August. Sidonioque Apollinari lib. VIII. Epist. VI. Ab hoc *Mediolano* nomen ei fuisse impositum, quod Galli, ut testatur T. Livius in Agro Insubrum condiderunt, per est vero simile, ne dicam, ut Casaubono adsentiar, certum. Hujus Urbis agrum si diligentius inspexisset Strab. pro arenoso & sterili, præpinguem frugumque omnium feracissimum dixisset. Urbs sita est ad fertilem fluvium Carantonum (Charente vulgo) qui in loco vulgo dicto *Charemac*, inter Oppida Lemovicum, *Limoges*, & Inculismam *Angoulesme*, oritur. Episcopalis est Civitas, cujus Præsules Belleforestius numerat LXIII. S. Eutropius primus fuit a S. Clemente eo missus. Hic postquam hunc populum ad Fidẽ Euangelicam convertisset, sub Imperatore Domitiano martyrium passus: & postremus nominatus a Belleforestio *Tristamus Bisetus*, *Tristand de Biset*. Est in hac Urbe Monasterium Monialiũ D. Virginis fundatum a Godefrido Santoniæ Comite, ejusque conjuge Agnete anno CIↃXLVII. Trigesimus Santoniæ Episcopus dictus *Petrus Consoulanti* Domum Episcopi ædificandam curavit, anno CIↃ CII, atque muros Ecclesiæ Cathedralis reparari jussit. Mediolaniũ, vel ut quidã Latine scribentes vocant, Santoniã sequitur *Rupella*, vernacule *La Rochelle*. Hæc videtur ex Ptolemæi descriptione esse Σαντονῶν ἄκρον, *Promontorium Santonum*, quod tamen *Blaye* Villanovano, qui *Santonum Portum* interpretatur. Sita est hæc Urbs in agro totius Galliæ fertilissimo ad Sinũ Maris, bis quotidie accessum & recessum maris accipiens. Urbs non antiqua, ab Franciæ Regibus exstructa ob portus commoditatem, utque piratarũ insultus retunderent qui oram Armoricam universam vastabant. Portus commoditas tanta est, ut cives cum omnibus Europæ nationibus commercium habere possint, terra marique bellum gerere adversus hostes. Nam multarum navium capax est, & illas educendi atque introducendi maximam habet opportunitatẽ. Estque ibi fidissima navium statio. Viribus humanis inexpugnabilis creditur. Nulli sane cedit. Meridionale fere latus insignis Oceani sinus: adversum paludes locaque uliginosa (quæ conficiendo Sali non inidonea, *Salantes* vulgo dicuntur) muniunt: reliqua muri, foveæ, turres, validaque propugnacula, quibus omnibus sua sunt cognomina, mirandum in modum firmant: ut tormentis bellicis nullis fere sit ad eam aditus. Libera civitas, quamque multis & magnis Immunitatibus atque Privilegijs ornarunt retro Principes; cum alijs, quæ rei maritimæ faciunt promovendæ, tum quod Cives ex suo Corpore Majorem Scabinosque legant, qui Urbis Politiæ præsunt; quod nullam peregrinorum gubernationem admittere cogantur, quod nullis militum præsidijs divexentur: quod denique arcis ab suis pomerijs arcendæ jus habeant: quorum pleraque consequenti anno CIↃCCCLXII, quum exturbato Anglorum præsidio, se Francorum Regi Carolo V. submitterent. Sustinuit Rupella gravem obsidionem anno CIↃ IↃLXXIII ab Henrico Valesio Andegavensium Duce, qui Rex postea Poloniæ Franciæque, de qua nulli non Historiographi. In hac obsidione, obsidentes fulminibus & fragoribus tormentorum terra marique usi sunt, oppugnationibus furiosis, bombardarum procellis, scalarum applicationibus, propugnaculorum ruina, cuniculis, omnibus denique machinationibus quæ in valida ac pertinacissima obsidione instrui possunt. Atque ex parte obsessorum, videre erat viros, mulieres, pueros magna animorum confidentia sustinere furiosos oppugnantium insultus; reparare magna constantia & alacritate mœnium ruinas, deturbare primos

CARTE DV PAIS DE XAINTONGE
Amstelodami.
Excusum apud Iudocum et Henricum Hondium.
SCALA LEVCARVM.
1 2 3 4 5
SEPTENTRION
MIDI
OCCIDENT
ORIENT
LVSSON NOIS.
PAIS D' AVL NIS.
PARTIE DV POITOV.
XAINTOGNE.
AN GOV MOIS.
OCEANUS AQVITANICUS
OLERON
BROVAGE.
MARES SALANT.
Marepnois
La Rochelle
Marans
Nihort
S. Iean d'angeli
Soubize
Brouage
Xainctes
Pons
Congnac
Iarnac
Angoulesme
Chateau neuf
Barbasieux
Aubeterre
Riberou
Mirembeau

ascendentes, hostem intra suas munitiones repellere, eum persequi, dimicare denique eventu vario, sed ut plurimum prospero, quotidianis eruptionibus fatigare obsidentes; denique subsistere post novem oppugnationes, in quibus quamvis oppugnantes acerrime depugnarent, semper pedem magna cum sua jactura referre coacti sunt. Tandem Legati Poloniæ xv. Iunij venientes ut Henricum Ducem Andegavensem secum ducerent, quem Regni Ordines in Regem elegerant; Deus hoc medio usus est ut in libertatem Rupellam assereret jam exhaustam annona, munitionibus bellicis, & aliquot millibus hominum; ac Rex per articulos pacis solenni Edicto Regio confirmatos concedebat ut Rupella, Montalbanum, Nemausum, aliæque Civitates quæ sese defenderant, liberum & integrum suæ Religionis haberent exercitium. Talem exitum habuit ista gravis obsidio, quæ per menses fere septem duravit. In qua amplius viginti millia hominum periere in conflictibus, velitationibus, eruptionibus, oppugnationibus, ex vulneribus, fame, morbis. Rupellæ Sedes Præsidialis constans Senatoribus alijsque Ius dicentibus. Reliquæ Santonum Vrbes & Oppida vulgo nominantur *S. Iean d'Angely*, *Ponts* ou *Pont l'Oubleze*, *Blaye*, *Taillebourg*, *Barbesieux*, *Brouage*, *Iosac*, *S. Iean d'Angely*, *Angeliacum*, alijs *S. Ioannes de Angeria*, urbs satis recens, tametsi sit ex præcipuis, maximisque totius Santoniæ. Vrbi nomen dedit Abbatia in honorem S. Ioannis eo loci fundata: cujus fundatio in Regnum Regis Pipini incidit, qui domicilium suum habebat in Palatio Angeriensi (in qua voce unius duntaxat literæ mutationem ex Angeri in Angeli videmus) juxta fluvium vulgo *Boutonne*, & in agro Alnisiensi. Accesserant huc Monachi nonnulli e Terra Sancta, qui attulerunt in eum locum (sic perhibent) caput Ioannis Baptistæ, quorum adventu Rex (addunt ijdem) insignem victoriam ab hostibus reportaverat; quæ causa fuit ut in memoriam hujus auxilij condiderit eo loco ubi Palatium erat Angerianum, Abbatiam in honorem S. Ioannis: ibidemque religiosos collocaverit amplis reditibus donatos, ut ibi Deo servirent. Hac ratione populo huc confluente, & circum Abbatiam ædificante, paullatim in urbem qualis hodie cernitur, excrevit, quæ *S. Ioannis* nomen habet, atque etiamnum veterem appellationem retinet. Hæc omnia acciderunt circa annum salutis septingentesimum sexagesimum octavum, Pipino contra Gaiferum Aquitaniæ Regem bellum gerente: quem devicit, ut in historia fundationis hujus Abbatiæ legitur. Hanc Vrbem obsedit Dux Andegavensium anno CIↃ IↃLXIX, quæ illi dedita post 50 dierum obsidionem his conditionibus a Rege subsignatis: ut *obsessi cum armis, equis, & complicatis vexillis urbe excederent* &c. Sed hæc obsidio non minus est memorabilis eo nomine quod obsessi eam non minus fortiter sustinuerint quam obsidentes sint persequuti, quam quod pacta ab obsidentibus contra regia promissa servata non fuerint. Notat Historia supra duo millia ad Angeliacum perijsse, ac quinque millia Tormentariarum pilarum vibrata. *Pons* vulgo *Pons l'Oubleze* Oppidum est IV Milliaribus distans Mediolano. In superiorem & inferiorem civitatem dividitur: illaque pars quæ dicitur *S. Vivian* hodie pene deserta: quia Iudæos olim hic habitantes qui Crucigerum ex Hospitalio suspenderant, loci Dominus ad unum delebat absque ulla misericordia. Altera pars Vrbis ad Septentrionem *les Haires* & *S. Martin* dicitur, estque exornata compluribus templis & cœnobijs, qualia sunt domus Dominicanorum & Franciscanorum (quorum Monasterium exstructum a Regnaldo quodam loci Domino Caroli V tempore) Monachorum S. Benedicti, & S. Ioannis Hierosolimitani a Guidone Eculismensi condita: tres Parochiæ, & tria Xenodochia, quorum duo perigrinis, unum incolis patet, cujus reditibus Scholæ sustineri solitæ. *Pontis* Iurisdictio in III Parochias, & CCL Feuda Nobilium, & Nobiles Vasallos extenditur. Numismata hic reperta in Columnæ cujusdam basi, hunc locum admodum antiquum esse demonstrant, quibus inscriptum legitur, *Divus Cajus Iul. Cæs. Imperator*, atque alijs, *AElius Pontius Nepos Pomp. Mag. Tumul.* Quod etiam fidem facit Castellum hoc & Oppidum servare nomen illius *AElij Pontij*, unde verisimile videri possit *Antonium* cognomento *du Pont* hujus loci Dominum, a Romanis ortum esse, hoc etiam confirmantibus quibusdam monumentis antiquis, quæ hic asservantur, in quibus reperitur, *Armadus Vlnerius Pontius & Anabalda uxor, Dijs Volent. & Albinus Cossejus Pontius, Filius Anab. Vlneri. D. A. Pont. & Helheida Vxor hic jacent.* Atque etiamnum, *Ecmoratus, Comai. D. A. Pont. Egilda Filia Brenni uxor.* Quicquid sit, veteres Romani huic Oppido hoc nomen dedisse propter pontium multitudinem putantur, in cujus rei testimonium in turribus ejus visuntur insignia Dominorum Pontis quæ sunt tres Pontes aurei in campo rubro super scutum argenteum. *Blaye*, *Blavia*, munitissimum Oppidum, ad dexteram, quæque Santonos spectat, Garumnæ ripam, XII leucis ab ejus ostio, VII a Burdigala, ab Santonis XV. Meminerunt ejus, præter Gregorium Turonensem & Aimoinum, etiam Ausonius Epistola XII ad Paullum, *Militarem* appellans. In posteriore Tabulæ Peutingerianæ editione *Blavia* quoque nuncupatur. *Blavium* est Turpino in Vita Caroli: *Blavia* Notitiæ Imperij Romani, adsignato illi Præfecto Militum Carronensium. Sane pergit esse, quod olim fuit, *Blavia*, vix XL. jugera obtinens soli, custodes vigilesque habet perpetuos, qui nocte dieque non modo locum illum custodiant diligenter, verum etiam ex ea specula, quid toto late fiat Garumna, sursum deorsumque, studiose observent: & si qua forte hostilis classis præterire conetur, prohibeant inde illi naviter tormentis, quantum per fluminis liceat latitudinem, quæ illic duum millium & ducentorum est passuum: ut vere Ausonio sit *Militaris*, vereque etiam *Castrum* dicatur Gregorio Aimoinoque; quorum ille Romanum *Blaviensem* laudat inter Confessores, Ausonio Poetæ & Martino Turonensi Episcopo coætaneum, quem Sigebertus mortem obijsse notat anno CCCXXCV; cujusque Sepulcrum *Blaviensi Castello* contiguum, ut idem Gregorius loquitur, & Basilica, in qua sepultum fuisse Charibertum Ado Viennensis scribit. Civilia Bella solo non ita pridem æquarunt. Incolæ volunt *Rolandum Palatinum*, Præfectum sub Carolo Magno littoris Britannici, apud se natum, suum fuisse Comitem apud se denique tumulatum in Ecclesia D. Romani; ense apposito, quem *Durandal* vocitant, Cornuque ipsius ad pedes tumuli; quod tamen postea in Ecclesiam D. Severini Burdigalam perhibetur translatum. De hoc *Rolando* aniles circumferuntur Fabulæ. *Taillébourg*, vel *Bourg* Oppidum pulchrum, situ commodo & forti. *Barbesieux*, *Barbesiacum*, novem milliarium intervallo dissidet a Mediolano & quinque ab Inculisma, Coignaco & Ponte. Fuitque olim Oppidum pulchrum, probeq; munitum, ut ruinæ, & murorum reliquiæ ostendunt, situm in agro fertili quamvis a fluvijs remoto. In hoc Oppido duæ sunt parœciæ, una nomine S. Matthæi, olim D. Virgini sacra: altera S. Eumachiæ. Arx hic admodum pulcra instaurata ab Avia unius ex Comitibus Rupefocaldijs, vulgo *de Rochefocault* non ita pridē: quoniam ab illo fonte stirps Dominorum Barbesiensium fluxit. *Brouage*, *Broagium*, Oppidulum quadratum, in palude conditum, eque mari aggestum. Locus est, Belgis alijsque Salipetis notissimus. *Broagium* obsessum a Duce Maynio XXII Iunij anno CIↃ IↃ LXXVIII pactione deditum fuit, qua excesserunt XXVIII Augusti, vita & rebus salvis, idque victoribus reliquere. Est & amplus pagus *Maransium*, *Marans*, octo passuum millibus a Rupella, qua in Pictones iter est. Non mœnibus cingitur, neque aggeribus alijsve munitionibus firmatur, præterquā castello natura quidem, & situ munito, præsertim hyeme, quod mari & paludibus, unde & pagus nomen accepit, cingatur undique. In his paludibus sal conficitur magna copia. Fluvius qui vulgo *Sevre* transiens per eum locum, facit ut omnis generis merces Rupellam advehantur, adde etiam quod maris æstus usq; ad Castelli pedem pervenit. *Santonia* magnam pecuniæ vim ex suis frumentis conficit, quod Hispani fere annis singulis inde avehunt, aut mercatores qui ipsis vendunt. Estq; Rupella dives admodum, propter mare cui vicina est, & commercia præcipue Anglorum & Belgarum, quorum navigia eo crebrius appellunt.

Mercimonia.

AQVITANIA AVSTRALIOR.

Quæ reliqua sunt Aquitaniæ usque ad Ligerim Fluvium continent Tabulæ Pictavienſis & Biturigum.

Sunt *in universo Aquitaniæ Ducatu.*

- Ducatus.
  - *Guaſcogne, ſive Guienne.*
  - *Auvergne.*
  - *Angouleſme.*
  - *Berry.*
  - *Touraine, Tours.*
- Comitatus
  - *Tholoſe.*
  - *Narbonne.*
  - *Albret. 20. 30. 44 0.*
  - *Armignac. 21 0 43 30.*
  - *Bigorre feudalis Tholoſano. 20 0 43 0.*
  - *Beat. 21 45. 42 40.*
  - *Eſtrac.*
  - *Commingeois feudalis Tholoſano 12 0. 42 45.*
  - *Foix feudalis Tholoſano, 22 15. 42 50.*
  - *Ventadour.*
  - *Pompadour.*
  - *Montignac, in Poictou.*
  - *Perigort, Perigeux.*
  - *Eſparre.*
  - *Limoſin, Limoges.*
  - *Poictou.*
  - *Marche.*
  - *Fronſſac Viconté 20 30. (44 54.*
  - *Touraine Tours.*
  - *Aulnay, Viconté*
  - *Baſque.*
- Dominia.
  - *Planes 20 0. 44 20.*
  - *Grave.*
  - *Ghaloces.*
  - *Xaintonge.*
  - *Aulnis.*

Archiepiſcopi.

- Narbonenſis. *Narbona, ſub quo ſuffraganei x, Carcaſſona, Agatenſis: Agde, S. Pontij Thomeriacum, S. Pons, Electenſis: Aleth Maguelone 24 37. 42 44. Elnenſis: Ealne, Bitercenſis, Beſiers 23 50. 42 41. Ledovenſis Ledeuc: Nemauſenſis Niſmes: Vticenſis Vſez.*
- Bituricenſis, *Bourges, ſub quo x Epiſcopi, Clermōt, Rhodes, Lymoges, Mande, Alby, Cahors, Caſtros, Tulles, S. Flour le Puy exemptus. Omnes ſunt in Indice Galliæ.*
- Burdegalenſis, *Bourdeaux, ſub quo ſunt* VIII *Poictiers, Luçon, Maillezais, Sainctes, Engouleſme, Agen, Codon, Sarlat 21 47. 44 52.*
- Tholoſanus, *Tholouſe, ſub quo* VII *Epiſcopi Pamiers, Mirepois, Montauban. La Vour, Rieux 22 6. 43 7. Lombes 21 48. 43 15. S. Papons 23 3. 43 3.*
- Auxitanus, *Aux, ſub quo. Aquenſis, d'Aqs Convenarum, Comminge: Tarvienſis, Tarbes Vaſatenſis: Baſas, Leſcurienſis, Leſcure, Ledroenſis, vel Lectorenſis, Letourne. Conſeranenſis, Conſerans, Olorēſis, Oleron: Baionenſis alias Baiocenſis Baione: Adurenſis, Adure alijs Ayre.*

Hæc ex Annalibus Aquitaniæ Ioannis Boucher pro magna parte deſumpta ſunt.

ARELATENSE REGNVM.

Regiones *Complectitur inter Rodanum & Alpes, quæ olim Imperij erant, unde Elector Trevirenſis adhuc ſe Archicancellarium per Galliam & regnum Arelatenſe ſcribit.*

In hoc tractu ſunt.

- Savoye, *Sabaudia Ducatus.*
- Delphinatus *Com. a filio Regis, aut eo qui proxime regno Franciæ eſt deſtinatus poſſidetur.*
- Provincia *Comitatus.*

Status Eccleſiaſticus.

Archiepiſcopi v.

- Tarentaſienſis *in Sabaudia, cui ſubſunt* II. *Sedunenſis, Sitten, Auguſtenſis in Auguſta.*
- Ebrodunenſis *Ambrun, cui ſub ſunt* IX *Dignenſis, Digne: Graſſenſis, Graſſe: Senetenſis, Zena: Nicienſis, Niza: Glaudatenſis, S. Glaud forte, 27 31. 46 8. Vancienſis, Vapnicenſis, Vap: alijs Gap: Briançon, S. Pol.*
- Viennenſis *Vienne cui ſunt ſuffraganei* VI *Valentinenſis & Dienſis conjuncti, Valence & Dye: Vivarienſis, Viviers: Mauriacenſis vel Morionenſis S. Iean de Morienne 28 15. 44 27. Gebennenſis, Geneve: Gratianopolitanus, Grenoble: Romans.*
- Aquenſis: *Aix huic ſubſunt* V. *Aptenſis, Aps: Forojulienſis, Freiul: Siſturicenſis, Siſteron: Regenſis, Eres. Vapinſenſis, Vapinte.*
- Arelatenſis *cui ſubſunt. Maſſilienſis, Maſſilia: Vaſienſis, Vaiſon: Tricaſtinenſis, Tricaſte: Cavaillicenſis, Cavallon. 25 48. 43 1. Avenionenſis, Avignon: Auraſicenſis, Orange, Carpentoracenſis, Carpentras. 25 53. 43 20. Tolonenſis, Toullon.*

In Lugdunenſi Provincia urbe Lugduno, Lyon Archiepiſcopus & Primas Galliæ reſidet. Habens ſub ſe IV *ſuffraganeos, qui ſunt Heduenſis, Autun: Matiſconenſis, Maſcon: Cabilonenſis, Chalon ad Saonam fluvium, & Lingonenſis, Langres.*

Medius Meridianus 23 50, reliqui ad hunc inclinantur juxta rationes Parallelorum 43 & 46.

AQVITANIA australis REGNV ARELATENSE cum confiniis
Septentrio
Meridies
Occi dens
Ori ens
Oceanus
Aqui tanicus
Gallicum mare
Helvetiæ Pars
Ita lia
Pars Berry
LYMOSIN
AVVER
Forest
Vel lay
Geuou dan
LANGEDOC
PROVENCE
DAVLPHINE
Burgundiæ comitatus pars
La Franche Conté
Armingnac
Albr et
Pais de Medoc
Isle de Oleron
His panie extre ma
Aquitaniæ milliaria
Provinciæ milliaria
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Iles de Eres
Loire flu.
Cher flu.

Reg'o unde dicta. *Situs.* *Vasconiæ Situs.* *Soli fertilitas.* *Urbes.*

GALLIAM, *Aquitanicam*, cujus Pars Australior hac Tabula delineatur, nonnulli dictam volunt ab *Aquis*, quibus abundare fertur: alij, ab oppido, *Aquis Aqs*; derivant. Hæc a Pyrenæis Montibus ad Ligerim usque juxta Ptolemæum extenditur. Nunc autem, teste Ortelio, a Garumna ad Oceanum & Pyrenæos Montes. A Circio vero Septemtrionali vento Occidentem versus Oceanum habet, qui Aquitanicus Sinus dicitur, ab Occasu Hispaniam, a Septemtrione Lugdunensem Provinciam, a Meridie Narbonensem. In ea Mercator quinque Ducatus, xx Comitatus, & VI Dominia enumerat. Ducatus sunt *Vasconia* sive *Guienna*, *Arvernia*, *Inculismensis ager*, *Biturigum regio*, *Turonia*. *Vasconia* sive *Guienna* ad Oceanum sita inter Baionam & Burdigalam, agrum habet vini fertilem, quod inde in Europam reliquam devehitur. Urbs in ea primaria *Burdigala*, reliquæ enim *Nerac*, *Condom*, *Mirande*, *Noguerot*, *Orthes*, *Bazas*, *Dax* haud magni momenti sunt. *Dax* tamen fontibus calidis, salinis, & metallis ferreis nobilitatur. *Burdigala*, Ptolemæo Βυρδίγαλα veterum *Biturigum Vibiscorum* urbs est, sita in paludibus quas exundans Garumna efficit: ornata tum Parlamento, tum Archiepiscopatu, tum Academia, in qua omnium Artium & Scientiarum Professores juventutem instituunt. *Arvernia. Le Pais & Duché d' Auvergne* sequitur. Situs illi in locis partim planis, partim montosis. Vicinos habent Arverni ad Orientem Forenses & Lugdunenses: ad Meridiem Languedokios: ad Occidentem; Cadurces, Petrocorios & Lemovices: Septemtrionem versus, Bituricenses & Borbonios. *Arvernia* duplex est *Superior* & *Inferior*. *Superior*, *Le hault pais d' Auvergne & Arvernia* κατ' ἐξοχὴν primariam habet Urbem *Fanum S. Flori*, *S. Flour*, in edita rupe sitam. Reliqua Oppida vulgo dicuntur *Orillac*, *Carlatum*, *Muratum*, *Buillons*, *le Puy* & cætera: territorium quoque & Baillivatus *Beaucaire*. *Inferior* opima est & fertilissima, vinis præstantissimis, frugibus, melle, croco, pecudibus, lana, pascuis, nemoribus supra modum referta. Metropolis illi *Claromontium*, *Clermont* vulgo. Arce superbit, & Episcopalis est Sedes. Reliquæ urbes seu oppida sunt XIII, ex quibus *Rion*, *Monferrat*, *Isoire* cæteris præstant. *Inculismensis ager*, vulgo *Engoulesme* ad Septemtrionem Pictonibus est conterminus: ad Occasum Santonibus: ad Meridiem Burdigalensibus & Petrocorijs, ad Orientem denique Lemovicibus. Fertilis vini optimi, Frugum, cannabis, Metropolis ejus *Inculisma*, hodie *Engoulesme*. Urbs Antiquitate insignis, sita est in colle qui Flumini Carantono imminet, agro devio & ab Regijs vijs remotiore. Minorum gentium Oppida sunt, quæ vulgo: *Marton*, *Chasteau-neuf*; *Blaisac*; *Chabannes*; *Confollant*: *Ruffec*: *Aigres*; *Gourville*; *la Roche-foucault*, *Marveil*, *Lanzac*, *Villebous*, *Momberon*, & *Bouteville*: *De Biturigum regione* in propria quam obtinet Tabula dicemus. *Turonia* vulgo *Turaine* incipit tribus supra Ambaciensē urbē Milliaribus versus Blesas; terminatur in vicis: qui vulgo *La Chapelle Blanche*, in Spiritualibus agnoscens Episcopum Andegavensem, & *Chousai*. Hi enim limites statuunt inter Turonenses & Andegavenses. Incredibilem Regionis amœnitatem amœniorem facit placidissima suave-spirantis aëris constitutio: adeo ut totius Galliæ *Hortus* atque *Pomarium* vocetur. Vini frumentique ferax est: nemora habet venationi commoda. Metropolis Ducatus est *Cæsarodunum Turonum*: vernacule *Tours*. Urbs opibus & ædificiorum præstantia nobilis. Vicinus illi ad Orientem Ligeris cujus beneficio multæ ex Oceano merces Incolis subvehuntur: Ad Meridiem & Occidentem Idra fluit. Mercatura & lanificio claret. Populus ibi sincerus, Regi suo fidelis & obsequens. Minorum gentium hujus Ducatus Oppida sunt *Ambocia*, *Langersum*, *Chinonum* & alia. Comitatus & Dominia brevitatis gratia præteriens, ad Regnum Arelatense transeo.

Arvernia. Situs. Urbes & Oppida. Inculismēsis ager. Situs. Soli fertilitas. Urbes & Oppida. Turonia. Situs. Soli fertilitas. Vrbes.

ARELATENSE REGNUM.

Regio. Sabaudia, unde dicta. *Situs.*

REGNUM *Arelatense* ab Urbe *Arelato* nomen habet, regiones complectitur inter Rhodanum & Alpes, quæ olim Imperij erant, ut habet Mercator. Suntque in hoc tractu *Sabaudia*, *Delphinatus*, & *Provincia*. *Sabaudia* unde nomen habeat varie quæritur. Quidam a *Sabatijs Vadis* derivant. Alijs dicitur, quasi *Sabatorum*; qui *Sabaudienses* Volaterrano, *Auwe*, id est, ager, pratum. Quibusdam quasi *Saul-Voie*. via per salices, aut *Saulve-Voie*, salva via: quam ex mala latronibusque obsessa fecisse fingitur nescio quis ijs qui fabulis Lectores distinere solent. Conjacent *Sabaudiæ* a Septemtrione, Burgundiæ Comitatus, turbationibus limitibus, & Helvetia, Lemano Lacu interposito, ab Ortu, Valesia Pedemontiumque, finibus non multo certioribus, nisi quod montes intercurrant editissimi, ad Meridiem & Occasum Delphinatus se offert, cum nonnulla Rodani portione, Sabaudos separantis ab Burgundiæ Ducatus incolis. Aër Sabaudiæ purus est, Regio valdequam montosa. Quod ad valles & campestria loca, solum amœnum satis & fœcundum præcipue versus Septemtrionem, secundum Lemanni Lacus tractum, ubi vinum gignit generosum, quod *Ripalium* vocatur ab Lacus Ripa. Pascua Animantibus omne genus enutriendis optima, cum alibi, tum qua Mons Minor S. Bernardi attollitur. Metropolis Sabaudiæ *Chamberiacum*, vulgo *Chamberi*, arce præditum, domicilium præbet plurimum Saubaudiæ Ducibus, qui Sedem hic signarunt Iustitiæ, Supremoque Provinciæ Tribunali, quod Parlamentum vulgo. Urbs in convalli sita montibus undique cingitur. Cum Sabaudia tamquam partes ejus explicantur *Comitatus Genevensis*, *Maurianensis*, *Tarantasius*, *Marchionatus Susæ*, & aliquot Dominia, Ditio denique *Bressanensis*. *Comitatui Genevensi* nomen ab *Geneva*, quæ *Genava* dicitur Antonino. Urbs est miræ antiquitatis, sita hodie ad Lacum Lemanum, bipartita in duabus Rodani ripis, conjuncta ligneo ponte, cui per interjectam Insulam firmiori, utrimque domus impositæ: major Meridiem est versus, minor ad Septemtrionem. In Libertatem se vindicavit circa annum CIↃ IↃXXXV, teste Tabula, quæ publice ibi posita ad Curiam, *Maurianensis* vulgo *la Morienne*, expansus est ad Archum fluvium, ubi *S. Iean de Morienne*, Oppidum non ignobile. *Tarantasius*, vernacule *Tarentaise*, conclusus fere spectatur inter montes Alpinos, Fluviosque Archum, & Aran. Nomen habet ab Urbe *Tarantasia*, quæ hodie *Moustier* Incolis, Germanis *Munster* in *Taratasen*: *Musterium* Latine scribentibus. *Marchionatus Susæ* ab Oppido *Susa*, haud procul Fonte Doriæ flu. qui infra Turinum in Padum se exonerat. Sunt & alia Sabaudiæ Oppida: *Aiguebelle*, *Mont-belial*, *Bellay*, *Nicy*, *Montmelian*, *Insilles*, &c. *Delphinatus* sequitur. Nomen illi volunt ab *Castello Delphini*, quod vernacule *Chasteau-Dolphin*. Huic ad Meridem adheret Provincia, ad Septemtrionem *Bressia*, interfluente Rodano, qua Occidens est Venissæ se pandit Comitatus, qua Oriens, Conregionalia jacent Pedemontium & Sabaudia. Urbes hic Archiepiscopales sunt *Vienna* & *Ebrodunum*. *Vienna*, Ἐιέννα *Allobrogum Metropolis* Strab. eorundem *urbs mediterranea* Ptol. Βίενν☉, Steph. vulgo *Vienne*. Non Archiepiscopatus hæc solum honorata titulo, verum etiam in Ducatus hodie dignitatem evecta. *Ebrodunum* ἐβορόδουνον Ptol. *Caturigum* vel *Alpium Maritimarum*: Ἐπεβρόδουνον κώμη, Strab. *Eburodunum*, Antonino, vernacule *Ambrun*. Episcopales Vrbes sunt quinque: *Valentia*, *Dia*, *Gratianopolis*, *Augusta*, *Vapingum*. *Valentia* Antonino, Βαλεντία, Ptol. vulgo *Valence*, Ducatus titulo gaudens. *Dia Vocontiorum*, Antonino, *Die* vulgo, Metropolis agri, qui vernacule *Pais de Dioris*. *Gratianopolis* olim *Cularo* vocabatur, *Civitas Gratianopolitana*, Isidoro, vulgo *Grenoble*. Sedes amplissimi Senatus Delphinatensis, Isaræ adsita. *Augusta Tricastinorum* Plin. *Tricastina Vrbs* Sidonio, Hodie, uti censet V. N. Iosephus Scaliger *S. Antoni de Tricastin*. Vapingum Antonino, vel quemadmodum in quibusdam C. legitur *Vapincum*, ut & in Itineraria Tabula, *Gap* hodie, caput agri, qui vernacule *Gapençois* montibus obsiti. Ipsum Oppidum, ut hodie, sic & olim celebre, ad pedem est situm montis excelsi, qui adcolis *Le Col S. Digo*. Minorum gentium Oppida prætereo, ut alia, loci angustia singulorum descriptionem non ferente. De Provincia descriptione proxima agitur.

Situs. Soli qualitas. Animaliū varietas. Vrbes & Oppida. Delphinatus. Regio unde dicta. Situs. Vrbes.

HACTENUS de Aquitania & regno Arelatensi: sequitur *Provincia*. Unde autem & qua occasione huic prę̄stantissimo Galliarũ tractui, etiam ultra Rodanum ad Garumnam usque *Provinciæ* nomen inditum, ex historijs petendum est. *Regio. Unde dicta.* Narbonensis enim Gallia ab Romanis in *Provinciæ* formam multis ante Christum natum annis redacta, hodieque illud impositæ quondam conditionis nomen mordicus in exigua sui portione, in qua *Massilia* & *Aquæ Sextiæ*, retinet, κατ' ἐξοχὴν quasi & ἀντονομαςικῶς, utque ostenderet se primã, non quidem ordine, sed dignitate inter omnes Imperij Romani fuisse Provincias. Est enim totus ille Narbonensis ager pars totius Franciæ præstantissima. *Situs.* Conjacet *Provinciæ* ad Septemtrionem Delphinatus, montium interpositu Velæorũ, qui vulgò *Velaye*, intercursuque magnam partem Druentij fluminis; Orientale ejus latus claudunt & Alpes, & Varus fluvius, cujus sinistræ ripæ adsidet, Nicæa, Italiæ hic principium; qua Meridies est, ab Gallico pulsatur mari; Occidentalis illi limes partim Arausiorum principatus & Avenionensis vel Venissæ comitatus, hujus quondam partes, Francorumque ditionis, nunc autem aliorum principum; partim Rodanus integer, Lugduno Arelatem usque, ad Languedokij parlamenti jurisdictionẽ spectans. Cœlum hic mite, clemens & valde purgatum. *Cœli temperies.* Ac Provincia de qua mihi sermo, præter segetes, fructus profert, non solicita cultura, nobilissimos. Uvarum passarum ficuumque tanta hic copia, ut potiori Europæ sufficiat. Ros-Marinus, myrtus, juniperi baccæ, aliaque id genus larga hic manu ab natura proveniunt. *Soli fertilitas.* Castaneæ, mala Citria, cydonia, granata, crocus, oryza, similiaque pleno ibidem cornu funduntur. Vites generosissima dant vina. Solum denique passim gratum, ferax, benignum. De antiquissimis porro *Provinciæ comitibus* pauca inveniuntur. *Imperium Majorum* Tempore Ludovici VIII, Francorum regis, legimus in vetustissimis Annalibus fuisse *Raimundum Berengarium Provinciæ comitem*; ejusque filiam unicam & hæredem *Beatricem*, uxorem fuisse ductam ab *Carolo* Andium & Cenomanorum comite, ejusdem Ludovici regis filio, qui hoc matrimonio *Provinciæ comitatum* est adeptus. Successit huic *Carolus*, *Claudus* cognomine, princeps Salernitanus & Rex Neapolis. Hunc sequutus est filius *Robertus*, Dux Calabriæ, & Rex Neapolitanus. Robertum Avum excepit *Ioanna* (cujus pater Carolus, Calabriæ Dux, jam vitam cum morte commutarat) testamento cum regina Neapolis, tum *Provinciæ Comes* facta. Hæc *Ludovicum Andegavensem*, Ioannis Francorum regis filium, quem explendo in adversarios odio adoptarat, successorem & in alijs principatibus & in eodem comitatu reliquit. Post Ludovicum comes factus est filius ejus *Ludovicus* II; quem sequutus *Ludovicus* III filius, quum etiam ab Ioanna II Neapolis Regina in regem Siciliæ, Calabriæque ducem esset adoptatus, improlis successorem habuit in suis principatibus, ex consensu ejusdem Ioannæ II, *Renatum Andegavensem*, fratrem. Hic quum regni Neapolitani *Provinciæque comitatus* jura resignare nollet Renato Lotharingiæ duci, ex filia Iolanta Nepoti, ea transcripsisse memoratur in *Carolum* fratrem, Cenomanorum Comitem: qui Filio Carolo orbatus *Ludovicum* XI Francorum regem, omnium bonorum hæredem instituisse scribitur. Alij suprema id *Renati* voluntate factum volunt; non absque gravissima justissimaque Renati Lotharingici expostulatione. Habitarunt hic olim *Salyi, Aquenses, Arelatenses, Sextani, Sentij, Ebroduntij, Dinienses, Vesdiantij, Sanicienses, Nerucij, Vencienses, Vulgientes, Aptenses, Reienses, Octavani, Commoni, Foro-Iulienses, Segestorij, Albici, Oxubij, Deciates*, & alij. *Urbes.* Sunt autẽ in Provincia sub Parlamento Aquensi, præter multa minorum gentium oppida, urbes, duæ quidem Archiepiscopatus, undecim autem Episcopatus dignitate nobiles. Archiepiscopales sunt *Aquæ sextiæ* & *Arelate*. *Aquæ Sextiæ, Colonia*, Latinis Paterculo, Solino aliisque dicuntur; quæ Ὕδατα Σέξτια Κολωνία Ptolemæo: Σεξτιλία est apud Plutarch. in vita C. Marij; *Aquæ Sestiæ* Itinerariæ Tabulæ *Coloniam Iuliam, Aquas* vocat Lapis qui hodie Lugduni ad D. Benedicti: Item alius ad ipsas Aquas: Plinius nominat *Coloniam Iuliam Augustam Aquas Sextias*. Monimentum quod in agro Arelatensi hodie reperiri notat ad Ausonium lib. I. cap. XXX. Vir nobilissimus Iosephus Scaliger. *Colonia* item *Iulia Aquæ Sextiæ Legio* XXV vocatur in antiqua inscriptione. Nummoque Vespasiani, Huberto Goltzio. *Aquæ* quidem, quod *Aquarum* ibi *Caldarum* Balnea; unde & hodie *Aix*: *Sextiæ* ab C. Sextio Calvino Cos: anno ab v.c. IↃCXXX. Hic enim victa Salyorum gente, *Coloniam Aquas Sextias* condidit, eo consilio, ut Romanum illic collocaret præsidium, quo Barbaros ex ijs reprimeret littoribus, quæ ex Massilia ducunt in Italiam, quum Massiliensibus illis coercẽdis non suppeterent vires. Legendus Livi·lib. LXI ab v.c. *Iulia Augusta* verò ab C. *Iulio Cæsare Augusto*, qui eam colonis auxit, deductis eo legionis XXV. veteranis. Parlamenti Provincialis sedes, quod inde *Aquense*. Partim ad *Aquas Sextias*, partim in Italia, in campo Raudino, vicit Cimbros Teutonesque Germaniæ populos, quiq; ipsis se junxerant Tigurinos Ambronesque Gallicas nationes, C. Marius nota Historia. Alibi etiam hac de re nonnulla. *Arelas* simpliciter Orosio & Ausonio lib. de urbibus in Epigraphe & ipso carmine VII; *Arelatus*, eidem Ausonio in eodem carmine & alijs; *Arelate* Cæsari Plin. Sueto. in Ti. principis vita, Melæ & alijs: Ἀρελάται denique Strab. quæ Ἀρελᾶτον *Salyorum Colonia*, Ptol. & *Arelate Sextanorum* Plin. Vt *Coloniæ* meminerunt Lapides de quibus paullo ante, ad *Aquas Sextias*. *Salyorum* quidem, ab antiquissimis Galliæ populis; *Sextanorum*, ab legione VI. cui hic sua fuerunt stativa. Hodie *Arles*, plurali voce. *Thelinen* olim nuncupatam ab Græcis eam incolentibus, memoriæ prodit Festus Avienus. *Mamiliaria* cognominatur, quam ob caussam nescitur, in inscriptione pulcherrima, quæ ibidem in columna legitur, teste V.N.I. Scaligero *Constantina* ut diceretur, ibique septem provinciarum, Viennensis, utriusque Narbonensis, utriusque Aquitaniæ, Novẽ populaniæ, & Alpium maritimarum, Conventus ageretur, sanxit Fl. Constantinus Imperator. *Gallulam Romam* vocat Ausonius carmine, cujus memini, quod esset celeberrimũ & oportunissimũ Emporiũ quodque Romanorum Colonia deducta Romam Genitricem suam in multis æmularetur & exprimere conaretur indeq; parva quædam videretur Roma. Vrbs ad Rodanũ sita: Ad sinistram ripam hodie. Itineraria Tabula collocat ad dextram, ubi hodie Languedokium. Ausonius *Arelatum* Rodani fluentis interscindi, notat: Vnde & *duplex* eidem lib. de Vrb. in extremo Mosella & Epistola XXXIII à ad Paullinum, quod videlicet in duas partes, ab Rodano secaretur. Hodie, mutata ibi rerum facie, simplex est, tota in ripa Rodani, quæ Italiam respicit, posita; septa undique paludibus in quibus præferoces aluntur boves. Putatur hinc major fuisse, creduntque magni viri partem urbis olim florentissimæ alteram ab Gothis excisam. Emporium autem fuisse satis constat ex Ausonio. Grata olim Regibus Burgundiorum sedes fuisse legitur. Postea comitum provincialium fuit domicilium. Primus ibi Episcopum egisse scribitur *D. Trophimus*, Paulli Apostoli Discipulus, anno imperij Neronis secundo in Gallias ab eo destinatus; ex cujus fontibus, ut Zosimus Pontifex M. scribit, universa Gallia fidei rivulos accepit. *Arce* potens hodie, *Honorato Hilarioque*, præsulibus quondam suis, est clara. Et hæc de Archiepiscopalibus *Provinciæ* civitatibus: Episcopales sunt undecim, inter quas, quod absque aliarum fiat indignatione & præjudicio, primas dabo *Massiliæ*, *Massiliam* Latini omnes, Græcique nominant nonnulli: quæ Μασσαλία Strab. Steph, Veteribusque Nummis: Μασαλία

Ptol.

PROVINCIAE, Regionis Galliæ, vera exactissimaq; descriptio.
Petro Ioanne Bompario auctore.
PROVENCE.
SEPTENTRIO.
MERIDIES.
OCCIDENS.
ORIENS.
Gradus et Minuta Longitudinis
Gradus et Minuta Latitudinis
DALPHINE
LANGUEDOC
CONTE DE VENACIN
CONTE DE SAULT
LE BERON MONT
CONTE DE BUEIL
CONTE DE NICE
PARTE DE PIAMONTE
LA CAMARGO
LA CRAU
Avignon
Arles
Aix
Mer de Martigue
Marseille
Nice
Les Tignes
Goulfe de Grimault
Curvum Prom.
Les isles Dor Stocchades
MEDITERRANEUM PARS
Miliaria Provincial. Gallic. Italica
Miliaria Germanica communia
Baptista Doetecomius sculp.

Ptol. *Marseille* vulgò: *Græcorum* cognominatur in Itineraria Tabula; quin & suburbicarius ipsorum ager ibidem *Græcia* dicitur. Nam *Phocæensium Græcorum* in Asia Minore est *Colonia*. Condita Olympiade xlv, scribente Solino: tempore Tarquinij regis, ut notat Iustinus lib. xliii Plutarchus in Solone conditam scribit à *Proto*, qui *Protis* alijs dicitur. Situm pretioso in loco, indicat Strabo: prope ostia Rodani amnis, in remoto sinu, velut in angulo maris, ait ex Trogo Iustinus. De Situ sic Cæsar lib. ii. Bell. Civil. *Massilia fere ex tribus oppidi partibus mari alluitur: reliqua quarta est, quæ aditum habet à terra: hujus quoque spatij pars ea quæ ad arcem pertinet, loci natura & valle altissima munita longam & difficilem habet expugnationem.* Rempublicam porro Massiliensium tantopere laudat M. Tullius, ut audiente Populo Romano dicere auderet in defensione Fontei, *Civitatis illius disciplinam atque gravitatem non solum Græciæ, sed pene cunctis gentibus anteponendam.* Episcopos suos numerant ab *D. Lazaro*, Quem Christus ab morte suscitavit. Eum bonis sedibusque exutum, sæviente persequutione, quæ Stephanum abstulerat, cum sororibus Maria Magdalena & Martha in has oras venisse, Christique fidem nunciasse, narrant Massilienses. Quin & caput ejus monstrant in primario templo: quod incolis *La Majeur*, ad urbis mœnia versus mare. Hæc de Massilia: reliquæ urbes Episcopales sunt *Dine: Dinia* Plin. in Ebroduntijs, Δίνια Ptol. in Sentijs. *Grasse, Grassense oppidum, Glandeve, Glannate* viris doctis Latinè scribentibus; *Glannatena Civitas*, Notitiæ provinciarum Galliæ in Viennensi iv; In alijs libris est *Glanatica*, in quibusdam *Glamnatena*. Falluntur qui *Glanum* Plinij, Melæ & Antonini cum *Glannate*, confundunt. *Glanum* enim Antoninus ponit inter Cabellionem & Arelatum; at quam procul inde *Glannate*? Quid *Glanum* hodie, ignoratur. *Senas* Σανίτιον, Vesdantiorum oppidum in Alpibus maritimis, Ptol. *S. Paul de Vences*; Οὐίντιον, Nerusiorum oppidum in Alpibus maritimis, Ptol. Οὐεντια Dioni. *Apt*; *Apta Iulia Vulgientium* Plin. *Avia Iulia & Abtejulia* corruptè apud Antoninum: Nam in melioribus est *Apta julia*: ut & in Itineraria Tabula. *Ries*: *Reius*, Notitiæ provinciarum Galliæ, in qua sub Viennensi iii sic legitur: *Civitas Rejensium*, id est *Reins*. In Tabula Itineraria, scriptum est, *Reis Appollinaris*, quod nondum liquet. *Ferjuls, Forum Iulij* Planco ad Ciceronem, φόρος Ἰύλιος Commonorum urbs Ptol. COL. IUL. OCTAV. in Augusti Nummo apud Goltzium: *Forum Iulium Octavanorum Colonia quæ Pacensis appellatur & Classica*, Plin. Hodie portus est marinus. *Cisteron, Segustero* apud Antoninũ & in Itineraria Tabula: *Cestero*: inquit suis ad Merulam litteris Iosephus Scaliger, Plin. apud quem tamen excusum est *Cessero*, Sed Merulæ semper Pliniana *Cessero* eadem censeri solet cum ea quæ Κεσσερὼ apud Ptol. Tolosæ & Carcassioni connumerata, quæ hodie in Languedokio *Castres*. *Tolon, Telonum* doctis Latine scribentibus, *Telo Martius*, Antonino, oppidum in interiore maris recessu, novem leucis Massilia. Hæc de Episcopalibus: sunt alia non minoris nominis & antiquitatis oppida: *Antibe, Antipolis* Deciatorum oppidum Ptol. *Oppidum Latinum, Antipolis*, Plin. Tacitus *Antipolim Narbonensis Galliæ municipium* appellat: *Coloniam* Nummus Titi Imperatoris *Olbia* Ptol. Melæque nota, *Teres* vel *Hieres* hodie censetur ad mare, tribus fere leucis Tolone. Contra oppidum jacent nobilissimæ insulæ, quæ Ptol. Στοιχάδες, Λιγυστίδες Steph. Hodie, oppido cognomines, *Les Isles* dicuntur de *Teres* vel *Hieres*. Coralium ibi colligitur optimum, & quo non aliud præstantius in mari Ligustico. *S. Maximin, Tecolata* videtur Antonino in Itinerario, sex grandioribus leucis Massilia, versus Boream. *Tarascon*, Ταράσκων Strab: Ταρυσκὼν Ptol. ad sinisteriorem Rodani ripam: cui in dexteriore opposita visitur *Bello qadra*, vulgò *Beaucaire*, fluvio tantum intercurrente: unde usitatum illud Gallis: *Entre Beaucaire & Tarascon, Ne repaist Brebis ne Oyson, Non plus qu'entre Tain & Tournon.* Nã & hæc apud Valentinos utrimq; ad Rodanum. Comitatus dignitate fulgent oppida, *Sault, S. Gillis*, & alia. Iam quas hodie habeant appellationes oppida, quæ apud Antoninum & in Itineraria Tabula scribuntur, *Alaunium* & *Catoluca*, quæ *Catuiacia* Tabulæ Itinerariæ, ignoratur. Vtrumque certè locatur inter Segusteronem & Aptam Iuliam. Neque certiora habemus de *Glano* & *Ernagino*, quæ quondam inter Cabellionem & Arelate. *Glanum* Plin. & alijs, Γλανὸν Ptol. in Salyis, Itinerariæ Tabulæ *Clanum*. Et *Ernaginum* quod Ἐρνάγινον Ptol. *Ernagina* Itinerariæ Tabulæ: Οὔργενον Straboni esse videtur: apud quem in M.S. codicibus Οὔγερνον legi notat Casaubonus: *Vgernum* nominat Gregorius Turonensis. Præter *Massiliam, Telonum, Olbium, Forum Iulium* & *Antipolin*, alia quoque ab veteribus oppida nominantur Provinciæ hujus, mari adposita, quę prolixitatis evitandę gratia omittimus. Habet Provincia ad Meridiem mare Gallicum;

Portus. portumque celeberrimum ac tutissimum *Massiliensem*, qui catenis ferreis clauditur. De *portu* isto Dionysius:

ἔνθα τε γαῖα
Μασσιλίη τετάνυσαι, ἐπιστροφον ὅρμον ἔχουσα

Nomen *portui* fuit, ut Eustathius notat Λακύδων. Hinc apud Melam ex veteribus libris legendum: *Et Lacydum*

Senatores. *Massiliensium portus, & in eo ipsa Massilia.* Hujus autem urbis (ut plenè scribit Strabo) *sexenti* erant senatores, quos τιμούχους vocabant, quique totam vitam isthoc honore potiebantur: ex eo numero *quindecim* viri quotidianis, litibus dirimendis legebantur. Atque hi nimirum sunt *sexcenti Massiliensium, & quindecim-primi*, quos libro belli civilis i. appellat Cæsar. *Sexcentorum* etiam meminit Valerius Maximus lib. ii. cap. vi. Ex *Quindecim-Viris* autem *Tres Viros* optabant, in quibus auctoritas esset summa. Τιμοῦχος nemo creabatur, qui liberos non haberet, quive à tertia usque progenie ac stirpe civis non esset. *Massiliensium* igitur Respublica ἀριστοκρατικῶς (hæc Strabonis est

Leges & instituta. vox) administrabatur. Aristoteles πολιτικ lib. v & viii eos ὀλιγαρχίᾳ usos testatur. *Oligarchicum* sanè fuit: Genere, ut audivimus, non virtute, Reip. Principes fieri. Eorum leges Ionici genij. Ἰωνικοὶ inquit, Strab. publicè sunt propositæ. Instituta Reip. *Massiliensium* paucis recenset Iustinus lib. xliii. Consuevisse scilicet, ab condita fere urbe, *festis diebus portas claudere, vigilias agere, stationem in muris observare, peregrinos recognoscere, curas habere: ac, veluti bellum habeant, sic urbem pacis temporibus custodire: adeò illic bene instituta non temporum necessitate, sed recte faciendi consuetudine servari.* Alia de manumissionibus, spectaculis, validis mendicãtibus, supplicijs, funeribus, sepulchris, & hospitiorum jure, leguntur apud Valerium, capite, quod indicavi. Mercatus hic olim fuit, ut memoriæ prodit Strabo lib.

Scholæ. iv bonarum artium & disciplinarum celeberrimus. Eo, tanquam ad alteras Athenas, Romani, Galli, Hispani, omnesque, quibus licebat, Philosophiæ Græcæque linguæ gratia se conferebant. Testatur Tacitus in vita Agricolæ soceri, eum parvulum sedem ac magistram studiorum habuisse Massiliam. Hæc *Eumenidis*, qui tam accurate quæsivit de Nilo: Hęc *Pythiæ*, quem tam studiose insectatur Strab. Hæc aliorum, quorum scripta interciderunt, fuit patria. Hic verisimile est Philosophiam didicisse *Favorinum Arelatensem*. Hæc Gallos omnes ita φιλέλληνας reddebat, ut contractus omnes Græco idiomate conficerent, & in omnibus publicis privatisque rationibus Græcis litteris uterentur. Consonabant etiam optimis institutis sanctissimi publicè privatimque mores. Massiliam Tacitus ait, locum Græca comitate & Provinciali parsimonia mistum & bene compositum. Sed isti morum integritati multum ademit unum, quo se infamare soliti Massilienses, vitium. Notum est proverbium, Πλεύσειας ἐς Μασσαλίαν, *Massiliam naviges*, Credebantur enim γυναικοπαθεῖν. Sed de his satis. Vrbs hæc jam suorum incolarum industria per Asiam, Africam, aliasque remotissimas regiones longè latèque negotiatur.

Ingenio & bonarum litterarum studijs celebres viri.

Mores. Massiliensium...

FRANCIA PICARDIA VERA, ET CAMPANIA.

FRANCIA, *in hac sunt*
- Prevosté & Vicomté *de Paris. Dividitur in* IV *ditiones, quæ sunt.*
  - *Le Parisis, cujus metropolis Paris.*
  - *La Goelle, in qua comitatus Dam-martin 23 45. 48 49.*
  - *L'Isle de France, sita inter S. Denis 23 21.48 43 & Montmorency 23 21.49 0. & fluvium Sequanam, Seyne.*
  - *Vulxin le François sita inter Clermont in Beauvoisis & Sequanam fluvium.*
- Valois *Ducatus, cujus metropolis est Senlis Prevosté & Bailliage. Sub hoc ducatu est comitatus de Beauvois.*
- Heurepois *comprehendit Vicomté & Bailliage de Melun.*
- Gastinois *comprehendit ducatus duos, Estampes & Nemours.*

PICARDIA *vera, sub qua sunt. Hæc copiosius cum Artesia descripta est.*
- Tirasche *ducatus in quo metropolis Guise.*
- *Com. & Vidamie d'Amiens.*
- *Com. Vermandois, sub quo sunt alij* IV *Com. Soisson, Noyon, S. Quintin, & Laon.*
- *Com. Retelois, in quo metropolis Retel.*

CAMPANIA *in qua sunt.*
- Comitatus *subjecti*
  - *Bar sur Seine.*
  - *Auxerre Vicomté.*
  - *Tonnerre 25.19.47.36.*
  - *Poursuivent.*
  - *Braine 25.51.49.13.*
  - *Grandpré 26.18.49.0.*
  - *Mailly 25. 34.48.27.*
  - *Vertus 25.18.48.46.*
  - *Roussy.*
  - *Retel.*
  - *Ivigny.*
  - *Brie 23.37.48 28.*
- Ducatus *non subjecti*
  - *Reims.*
  - *Langres.*
- Comitatus *non subjecti*
  - *Ligny*
  - *La Motte.*
  - *Chalon.*
- Baronia
  - *Iainville.*

Status Ecclesiasticus

In hac parte Galliæ.

Archiepiscopus *Remensis cui subsunt Episcopi in hoc tractu: Suessionensis Soisson: Cathalaunensis Chalon, Ambianensis Amiens, Noviodunensis Noyon, Silvanectensis Senlis, Belovacensis Beauvois, Laudunensis Laon, & in aliјs Belgiј partibus Cameracensis, Tornacensis, Morinensis* & *Atrebatensis.*

Archiepiscopus *Senonensis in Sens, cui subsunt, Parisiensis, Meldensis Meaulx, Tricassensis Trois, Carnotensis Chartres, (qui est in Haute Beausse) Nivernensis Nivers, Aurelianensis Orleans, Autissiodorensis, Aussoire vel Auxerre.*

Hæc collecta sunt partim ex Guide des Chemins de France, partim ex libello inscripto La division du Monde.

Medius Meridianus 24 40. ad quem reliqui inclinantur juxta rationem 48, 0. & 49. 30. Parallelorum.

Francia specialius strictiusque sumpta.

FRANCIA specialius strictiusque sumpta, quæ in nostra distributione sequitur, hoc loco limitibus, quam alibi, angustioribus circumscribitur; & hoc nomen toti alioquin regno proprium, pro parte tantum ejus hic accipitur. Francia autem, de qua hic agimus, comprehendere sub se scribitur hodie *præfecturam* & *comitatum* (vel ut alij, *Vicecomitatum*) *Parisiensem, ducatum Valesium, ditionesque Heurepensium* & *Gastinensium.* Habitarunt hanc Galliæ partem olim *Bellovaci* & *Parisij*, ejusque urbs primaria est *Lutetia*, quę & metropolis, ac velut theatrum & compendium totius Galliæ, regum domicilium, omniumque pręclarissimorum totius orbis ingeniorum officina. Vrbs est celeberrima & antiquissima. Strabo eam *Leucotetiam* vocat lib. IV, ubi scribit: Secundum fluvium Sequanam sunt Parisij, qui unã insulã possident, & in ea civitatem Leucotetiam. Hodie dicitur *Lutetia Parisiorum, Paris* vulgò. Ad hoc nomen quod attinet, quidam à rege cognomine, qui & Celtis præerat, illud derivant, ab eoque agrum huic urbi circumjectũ dictum fuisse *Parisium*, atque incolas *Parisios.* Hos verò *Parisios* aliquot annis post incursionibus nonnullarũ cohortium quæ dimissæ ex rapto vivebant, coactos fuisse propter assiduas bonorum jacturas in urbem Leucoteciam sese recipere, quæ antiquo nomine mutato ab hisce populis *Lutetia Parisiorum* dici cœpit. Describit hanc urbẽ genuinè Iulianus Cęsar in Oratione cui titulus Ἀντιοχικὸς ἢ Μισοπώγων, ubi inter alia: Ἐτύγχανον ἐγὼ χειμάζων περὶ τὴν φίλην Λουκετίαν, ὀνομάζουσι δ' οὕτως οἱ Κελτοὶ τῶν Παρισίων τὴν πολίχνην. Ἔστι δὲ οὐ μεγάλη

Regio. *Nomen.* *Urbes.*

FRANCE
PICARDIE
CHAMPAIG
NE
cum regioni
bus adiacen
tibus.
Maris Britan
nici pars
Normandiæ pars
Belgij pars
PICARDIE
Laonois
Retelois
Beauuoisiz
Valois
FRANCE
CHAMPAIGNE
BARROIS
LOTHARINGIAE PARS
Pais de Perthois
Pais de Vallage
Bassigny
Pais de Montaigne
GASTINOIS
Hurepoix
Brie
Senonois
LA BEAVSSE
Sologne
La Vilduche
Auxerrois
Pais de Tonnerre
Iuigny
SEPTEN TRIO
MERI DIES
OCCI DENS
ORI ENS
Milliar. commu nia Galliæ
Miliaria Francica
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio

Νῆσος ἐγκειμένη τῷ Ποταμῷ, καὶ αὐτὴν κύκλῳ πασαν τὸ τεῖχος καταλαμβάνει. Ξυλιναὶ δὲ ἐπ᾽ αὐτὴν ἀμφοτέρωθεν εἰσαγουσι γέφυραι: & quæ alia de ipso fluvio sequuntur. De hac autem urbe, deque prima parte Franciæ specialius sumpta in tabula sequente tractabimus: de cæteris in hac agamus. Altera Franciæ, strictius sumptæ, pars, *Valesium*, quod vulgo *Le Pays de Valois*. Nomen habere putatur ab amœnissimis, quibus hæc ditio superbit, vallibus. Alij aliunde derivant. Comitatus olim, hodie ducatus. Primus Valesiorum; ut & Alençonij comes dictus fuit *Carolus* Philippi III, Franciæ regis filius, Philippi Pulcri frater. A quo per *Philippum* VI filium regium Valesiorum stemma in Gallijs fuit propagatum. Extendit se ducatus Valesius in Picardiam usque. Primarium oppidum (præter *Crespiacum, Crespy*) *Silvanectum* est, Francis *Senlis*. Dictum Latinis quidam augurantur, quod Silvæ nectatur. Meminit Notitia Provinciarum Galliæ in Belgica II, ubi *Civitas Silvanectum*, hodie *l'Evesché de Senlis*. Oppidum est antiquum præter Episcopatum, præfectura & Baillivatu nobile. Episcopos numerat Fr. Belleforestius 74, quorum primus *Regulus*, postremus *Renatus Roulierus*. Ditavit præfectura Silvanectensis Valesium ducatum dynastijs, quæ vulgo audiunt *Pierrefons, Bethis*, & *Verberie*, comprehensis oppidis quæ nunc *Angy, le Pont S. Maxence* (paludibus hoc cinctum est, limitemque statuit Franciæ & Picardiæ) *Pongoing, Brenonville* &c. Complectitur eadem præfectura *Compendium*, *Compiegne*, sedem olim principum, *Carolopolin* alijs appellatum, ab Carolo Calvo, qui pomeria ejus scribitur produxisse & munijsse. Eundem Carolum comitia statuum regni Francici, conciliumque nationale præsulum Ecclesiæ Gallicanæ in hoc oppido celebrasse, loquuntur Historiæ. Transgressis Compendium occurrunt statim Picardiæ populi, Suessones & Laudunenses. Sub Compendio sunt *Magny*, *Thorette*, *Creil*. Haud procul *Creila* stagnum visitur unius semis-leucæ: munimentum item in monte, quod ab Iulio Cæsare fertur conditum. Continet quoque Silvanectum *Pontis Aesiæ* (*Pontoise*, vulgo; *Pontesium* nominat *Ivo* epistola CV) Baillivatum, præfecturam & vicecomitatum; cui parent *Ville-neuve le Roy* & *L'Isle Adam*. Si *Pontesium* non sit, quæ Antonino *Brivaisaræ*, Itinerariæ autem Tabulæ corruptius *Brivisura*; fuit certe in agro Pontesij suburbicario. *Ponte-Aesiæ* superato, se offert Normannia. Silvanectensis insuper præfecturæ jus agnoscit *Comitatus Belmontius ad Aesiam*, la *Comté de Beaumont Sur Oyse*, antiqua præfectura, cui subsunt *Persang* & *Metu*. *Comitatus Belmontius* dominos agnoscit proprios principes regiæ stirpis Vendomensis. Ad hoc oppidum ultra Æsiam initium capit Bellovacensis ditio. Bellus hic mons videtur quibusdam esse oppidum, quod ab Cæsare describitur lib. II belli Gall. egregie natura munitum, ex omnibus in circuitu partibus altissimas habens rupes & despectus, aditum autem una ex parte, leviter adclivem. Sub Silvanectensi denique præfectura, simulque sub Valesio ducatu est *Comitatus Belovacensis*, *Comté de Beuvais*, *Beauvoisin*. Cujus descriptionem in propria quam habet tabula, dabimus. Hæc de *Valesio*: sequitur tertia Franciæ pars *Heurepense Territorium*, *Heurepois*. Initium capit ad Sequanam, sub ponte Parisiensi, qui Parvus cognominatur; secusque eundem fluvium procurrit Corbolium, Melodunum, & Moretum, ubi Verina amne, qui in Lonium se exonerat, sejungitur ab Gastinensium agro. Adhæret Briensibus, ubi respicit fanum, cui cognomen ab S. Columba Grandi apud Senones. Continet autem vicecomitatum & Baillivatum *Melodunensem*. Metropolis est *Melodunum*. Nomen hoc perperam apud Cæsarem bis est infultum; pro quo veteres omnes scripti codices Commentariorum de bello Gallico habent *Metiosedum*. Verum quidem est *Melodunum* & *Metiosedum* unum idemque oppidũ esse: sed *Melodunum* posterius est. *Melodunense Castrum* apud Gregorium Turonensem est lib. X. *Melun*, in insula Sequanæ, instar Lutetiæ Parisiorum. Unde fabula nata: *Melodunum* olim *Isis* nomen habuisse; indeque urbem, quæ totius nunc Galliæ metropolis, cui idem in insula erat situs appellatam fuisse, quod *Par-Isis* esset. Credant qui velint, non ego. Ab veteribus Gallis condita est hæc urbs, situ commodo. Olim comites & vice-comites habuit: Postea vero Coronæ Franciæ unita fuit. Hodie sede regia & Baillivatu nobilis est. Estque hic magnus senatorum aliorumque magistratuum numerus, eique parent sedes oppidorum quæ vulgo *Nemours*, *Chasteau Landon*, *la Chapelle la Royne*, & *Milly en Gastinois*. Est & Delectorum curia, quæ in Briensem ditionẽ usque extenditur. *Melodunum* arce validum. Quod oppidum bonis piscibus, præcipue cancris suavissimis, nobilitatum & celebre, nunc *Corbueil* vulgo, *Corbolium* nominatur in vita S. Petri Tarentasij. Habet & hoc cum multis alijs, arcem. Comitatus olim fuit, estque locus admodum antiquus, qui a Romanis putatur conditus in territorio fluvijs irriguo, nempe Sequana & Essonna sive Estampa. Est & in hac Franciæ parte *Fons Bellæ-aquæ*, vernacule, *Fontaine-belle-eau*; Secessus regum amœnissimus quietique aptissimus; verè Palatium, domiciliũ olim S. Ludovici, post Philippi, postremo Francisci Valesij. Arx hæc reædificata fuit a Francisco ejus nominis primo, eamque Henricus IV talem qualis hodie visitur reddidit. Dicta est a fontibus aquarum perennium quibus hic locus scatet, quæ fossas hujus arcis replent. Bibliotheca Fontis Bellæ-Aquæ illi quæ quondam a rege Ptolemæo Philadelpho in urbe Alexandria erecta fuit, nulla ex parte cedit. Hanc enim Rex Franciscus undique & omne genus libris, instruxit, etiam e Græcia & Asia petitis, data doctissimis viris comparandorum & conquirendorum cura. Multa ibi etiam alia singularia. Quartus in Francia locus datur *Gastinensium Ditioni*, vulgo *Gastinois*, quę ab Heurepensi separatur Verina fluvio. Hæc latissime protenditur ad Ortum, ditionem Briensem & Sequanam habens, ad Occasum Belsiam, Silvam Aurelianensem ad Meridiem, & ad Septemtrionem Carnutum territorium. Ager Gastinensis parum fertilis, multis locis sabulosus ac proinde sterilior, propter sylvas tamen & flumina non inamœnus. Comprehendit sub se *ducatus Stampensem* & *Nemursensem*, *Comitatumque Rupis-Fortis*, *Moreti*, & alios, oppidaque *Millium* & *Montargium*. *Stampæ*, *Estampes* vulgo, oppidum loco amœnissimo situm medio inter Lutetiam Parisiorum & Genabum Aurelianensium itinere, ad Iunnam fluuium, cammarorum, qui delicatissimi, parentem largum, ad Corbolium in Sequanam se exonerantem. *Stamparum* meminerunt Aimoinus & Gregorius Turonensis. *Stampensis Pagus* est apud Nithardum de dissensionibus filiorum Ludovici Pij lib. I. *Stampense* etiam *concilium* nominatur apud Ivonem. Ducatus (qui olim comitatus fuit) claret dignitate. *Nemursium Nemours* oppidum, dictum, ut quidam censent, a *nemore*, cum sit admodum nemorosum. Sitũ est ad Lonium flumen, quod paullo infra Moretum Sequanæ concurrit. Inter ducatus Franciæ etiam non postremi loci. Vixit non ita pridem *Philippus Sabaudus*, *Nemursij* dux; cujus filia *Ioanna* secundo loco nupsit Nicolao Lotharingo, duci Mercuerrio, Marchioni Nomeneij & Vandalimontis comiti, *Rupes-Fortis Roche-Fort* Gallo-Romanis dicta, comitatus gaudet titulo. Loco parum esse, aut nihil antiquitatis, ipsum loquitur nomen; nisi transnominationum frequentia sit passim admittenda. In Gastinensium quoque ditione sunt, *Millium*, *Milly* urbs primaria: *Chasteau Landon*, *Moretum*, *Moret* ad Lonium situm, loco admodum fertili, oppidum exiguum: limes est inter Gastinenses & Heurepenses: arce ut & Millium præditum, *S. Mathurin de l'Archamp*, *Montargium*, quasi *Mons Argi*, ut quidam ratiocinantur; quod in circumitu adspectus ejus procul extendatur. Incendio vastatum circa annum CIↃ IↃ XVIII, postea renovatum fuit. Arcem & hoc habet, in qua depicta visitur historia canis venatici, qui heri sui mortem vindicavit; occiso eo, qui necem illi attulerat.

FRANCIA.

Specialius strictiusque sumta.

VVLGO FRANCE.

PICARDIAM cum *Campania*, qua potui fide, diligentia, brevitateque percurri: succedit, *Regio.* in mea distributione *Francia*, vulgo *France*, *Franciæ* nomen hoc loco limitibus quam alibi angustioribus circumscribitur; & toti alioquin regno proprium, pro parte tantum ejus (quam sequentia docebunt) hic accipitur. *Francia* autem de qua hic agimus, comprehendere sub se scribitur hodie *præfecturam* & *comitatum* (vel ut alij, *Vice-comitatum*) *Parisiensem*, *Ducatum Valesium*, *ditionesque Hurepensium & Gastinensium*. *Præfectura Parisiensis*, *La Prævosté & Comté de Paris* in quatuor dividitur ditiones. *Parisium*, *Goellam*, *Insulam Franciæ*, *Vexinum Francicum*. *Parisium* appellamus, quod vulgo *Le Parisis*. Complectebatur olim quidquid erat hinc a porta Parisiensi, de qua paullo post, usque ad Pontem Æsiæ (*Pontoise*) inde vero Clayam usque, versus Brienses. Nomen fere perijt, nisi quod ejus etiamnum memoria servetur cum in quibusdam pagis, *Louvres*, *Cormeilles*, *Escoua*, & alijs, qui *Parisij* (*en Parisis*) cognominantur; tum in nummis qui vulgo *Solidi Denarijque Parisij*, *Sols & Deniers Parisis*, & quibusdam Parlamenti Parisiensis taxationibus. Quinetiam sunt qui *Portæ*, quam nunc *Parisiensem* vocant, non aliunde nomen esse censent, quam quod ea in *Parisium*, de quo mihi sermo, duceret. Parisij hujus urbs, totiusque nunc Galliæ metropolis est *Lutetia*. Sic Cæsari nominantur, *Urbes.* λευκοτεκία Ptol. λευκετία Iuliano; *Lutetia*, *Castellum Parisiorum* Marcellino, digitum procul dubio intendenti in ædificium antiquissimum, quod hodieque ibi cum stupore visitur. *Parisium* Zosimo. Nuperis istis *Lutetia Paricius*; non tam barbare, ut quidam hodie putant. Hodie *Paris*, vulgo ab ipsis hujus agri populis. *Lutetia* quibusdam a *luto*, propter paludes vicinas; quarum apud Cæsarem lib. VII est mentio: earum hodie, ut ferunt, memoriam servante foro primario, quod *Marche-Palus* dictum, quasi *forum paludosum*: alijs Gypsi-fodinis proximis quasi λευκοτειχία, quod fere tota crustario constet opere. *Lutetia* multo quondam fuit, quam hodie, minor: in insula tantum quam ambit Sequana. Tenue ergo admodum tantæ urbi fuit initium. Sed tantilla insula adcrescentem in dies hominum multitudinem paullatim capere non fuit potis. Ductis in utramque Continentem quasi colonijs, additisque locis suburbanis, ita sensim, productis varie pomerijs, excrevit, ut jam totius Galliæ sit maxima. In tres nunc secatur partes: quarum major, eaque ad ripam fluminis dextram, humilior est, ad Ortum & Septemtrionem vergens, *Villa* vulgo dicitur, *La Ville*: Minor ad sinistram versus Austrum & Occidentem loco altiore, & qui per colliculos suos nonnihil adsurgit, *Vniversitas* vocatur, *L'université*: Media est *insula*, quam *Civitatem*, antiqua appellatione, *La Cité*, nuncupant; fluvio undique cincta; pontibus, duobus quidem Minori, tribus vero Majori juncta. *Villa* speciem præbet lunæ διχοτόμυ; hinc Sequana, illinc mœnibus, vallis, Fossisque in hemicycli figuram circumdata. *Portas* habet septem *D. Antonij*, *Templi*, *D. Martini*, *D. Dionisij*, *Montis Martyrum*, *S. Honorij*, *Novam*. *Civitas* quatuor parvulis insulis superioribus ordine & in linea sitis, tamquam obicibus contra vim fluminis defenditur; primum, ut dixi propter situs commoditatem habitata: ligneisque pontibus adiri solita: totius urbis veluti cor, propter Episcopale regiumque palatium. *Portas* habuisse olim videtur quatuor. *Vniversitas* quandam Galeri speciem exhibere videtur, quo caput tantæ urbis tegatur quasi, & ornetur. *Portæ* illæ septem *D. Victoris*, *D. Marcelli*, *D. Iacobi*, *S. Michaelis*, *S. Germani*, *Bussia* & *Nella*. Hæc Lutetiæ pars mœnibus etiam, ut Villa, est cincta, sed fossis propter loci situm siccis. Longum esset enumerare quæ in tribus hisce partibus occurrunt, deque ijs adferi possunt, singularia. Architremus Poëta Anglus hisce illam versibus olim celebravit.

Exoritur tandem locus, altera regia Phœbi
Parrhisij, Cyrrhæa viris, Chrysæa metallis,
Græca libris, Inda studijs, Romana poëtis.
Attica Philosophis, mundi rosa, balsamus orbis,
Sidonis ornatu, sua mensis, & sua potu.
Dives agris, fœcunda mero, mansueta colonis.
Messe ferax, fortis domino, pia regibus, aura
Dulcis, amœna situ, bona quolibet, omne venustum
Omne bonum, si sola bonis fortuna faveret,

Haud procul Parisijs *Pons Charentonius* est, vulgo, *Le Pons Charenton*, non ignobilis vicus, ubi Matrona Sequanæ miscetur. Auditur hic ἠχὼ τρισκαιδεκάφωνος, quæ terdecies humanam reddit vocem, quæque quod admiratione dignum majore quadrisyllabum integre & perfecte, quater quinquiesque resonat. Hæc de *Parisio*: sequitur *Goella*, ut quam minime potest, discedam ab vulgato nomine *La Goelle*. Huic etiam antiqui perierunt limites. Manet ejus tantum memoria quibusdam in locis ab *Goella* cognominatis. Est ibi *Comitatus Dam-Martinensis*, *La Comté de Dam-Martin*, ab insigni quondam oppido, *Dam-Martino*, quod nunc in vici formam est redactum, in colliculo collocatum. *Insula Franciæ*, *L'Isle de France* ex ipsorum Gallorum definitione comprehendit quidquid terrarum est ab *Fano S. Dionysij Possiacum* usque & *Mommorancium*; atque universim quidquid inter sinus gyrosque, jacet Sequanæ, hinc Picardiam, inde Normanniam vorsum. Alij alios ipsi fines statuunt. *San-Dionysianum*, vulgo *S. Deny en France*, oppidum amœnum atque elegans, quod a Dionysio Areopagita imperiti rerum antiquarum, & somniorum monasticorum creduli nomen sortitum arbitrati sunt. *Possiacum*, *Poissy* oppidum non ignobile. Arx ibi regibus quondam in delitijs. Eo reginæ se conferre solebant, anteaquam D. Germani arx esset, partum editura. Ibidem regum liberi educabantur, ut postea Blæsis & Ambaxiæ. Inter *Possiacum* & *Lutetiam fanum* est *D. Germano* consecratum, vulgo, *S. Germain en Laye*: oppidum nonnullius antiquitatis. *Mommorancium* vernacule dicitur *Mommoranci*. *Insulæ* succedit *Vexinum Francicum*, *Vexin*, vel ut alij, *Vulxin le François*. Continet quidquid est ab Æsia fluvio Claromontem usque versus Picardiam. Perijt & hujus memoria, nisi quod quodammodo servetur, in antiquis quibusdam chartis & monimentis. Hactenus de *Præfectura Parisiensi*, quatuorque ejus Ditionibus. Altera pars *Valesium*, vulgo *le pais de Valois*. Nomen habere putatur ab amœnissimis, quibus hæc ditio superbit, vallibus. Alij aliunde derivant. Comitatus olim, hodie ducatus. Primus Valesiorum, ut & Alençonij, comes dictus fuit *Carolus* Philippi III, Franciæ regis filius Philippi Pulchri frater; a quo per Philippum VI filium regium Valesiorum stemma in Gallijs fuit propagatum. Extendit se ducatus *Valesius* in Picardiam usque. Primarium oppidum (præter *Crespicatum Crespi*) *Silvanectum* est, Francis *Senlis*. Dictum Latinis quidam augurantur, quod silvæ nectatur. Oppidum est antiquum, præter Episcopatum, præfectura & Baillivatu nobile. Ditavit Silvanectensis præfectura Valesium ducatum dynastijs, quæ vulgo audiunt *Pierrefons*, *Bethisi* & *Verberie*, comprehensis oppidis quæ nunc *Angy*, *le Pont S. Maxence* (paludibus hoc cinctum est, limitemque statuit Franciæ & Picardiæ)

L'Isle de France.
PARISIESIS AGRI DESCRIPTIO.
Auctore
F. Guilloterio Biturigi.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
BEAUVOISIZ
VALOIS
LA GOELE
LE MULTIEN
L'AUNAY
LA FRANCE
LE PARISIS
LA BRIE
CHAMPAIGNE
Le Landy
PARIS
SENLIS
MEAUX
S. Denis
Pontoise
Poissy
Lagny
Chantilly
La forest de Chantilly
Isle Adam
Beaumont
Montmorency
S. Cloud
Meudon
Vaugirard
S. Antony
Mont martre
Charenton
S. Maur
Chelles
Claye
Dampmartin
Nanteuil
Crecy
Forest de Crecy
Lisy
Seine fluu.
Marne fluu.
Miliaria Gallica
Milliaria Germanica
Minuta et Gradus Longitudinis

Picardiæ) *Pongoing*, *Brenonville*, &c. Complectitur eadem præfectura *Compendium*, *Compiegne*; sedem olim principum; *Carolopolim* alijs appellatum, ab Carolo Calvo, qui pomeria ejus scribitur produxisse & munijsse. Transgressis Compendium occurrunt statim Picardiæ populi, Suessones & Laudunenses. Sub Compendio sunt *Magny*, *Thorette*, *Creil*. Continet quoque Silvanectũ *Pontis Æsiæ* (*Pontoise*, vulgò *Pontesium* nominat Ivo epistola cv) Baillivatum, præfecturam & vicecomitatum, cui parent *Villeneuve le Roy de l'Isle Adam*. *Ponte Aesiæ* superato, se offert Normannia. Silvanectensis insuper præfecturæ jus agnoscit *Comitatus Belmontius ad Aesiam, la Comté de Beaumont sur Oyse*: antiqua pręfectura, cui subsunt *Persang* & *Metu*. *Comitatus Belmontius* dominos agnoscit, principes regię stirpis Vendomensis. Ad hoc oppidũ ultra Æsiam initium capit Bellovacensis ditio. Sub Silvanectensi denique præfectura, simulque sub Valesio ducatu est *Comitatus Belovacensis*, *Comté de Beauvais*, *Beauvoisin*. Metropolim habet *Belovacum*: sic nominem oppidum, quod vulgò *Beauvais*. Apud Cæsarem, ut Nob. vir. Iosephus Scaliger scribit ad Merulam, *Bratuspantium*, addens sub Cæsaribus transnominatum *Cæsaromagum*, *Bratuspantium* tamen ne quid dissimulemus, Carolo Bovillo pagus hodie putatur *Granviller*, vel *Grattepance*, alijs *Clermont en Beauvoisin*: Vigenereo *Beaumont ad Aesiam*. Est autem *Belovacum* urbs situ amœnissimo adsitos habens hinc montes fertiles non adeò excelsos, inde agros excipiendę sementi commodos. Nec desunt vina. Incolis præsertim fœminis, magna sunt privilegia, ab Ludovico XI Francorum rege ipsis concessa, anno CIↃ CCCC LXXII quod Carolum Burgundiæ ducem obsidionem solvere, reque infecta abire coëgerint. Haud procul Belovaco est *Claromontium*, *Clermont*. Oppidum est arce munitum. Hæc de *Valesio*: sequitur tertia Franciæ pars *Heurepense territorium*, *Heurepois*. Initium capit ad Sequanam, sub ponte Parisiensi, qui parvus cognominatur, secusque eundem fluvium procurrit Corbolium, Melodunum, & Moretum, ubi Verina amne, qui in Lonium se exonerat, sejungitur ab Gastiniensium agro. Adhęret Briensibus, ubi respicit fanum, cui cognomen ab S. Columba Grandi apud Senones. Continet autem vicecomitatum & Baillivatum *Melodunensem*. Metropolis est *Melodunum*. Nomen hoc perperam apud Cæsarem bis est infultum, pro quo veteres omnes scripti codices commentariorum de bello Gallico habent *Metiosedum*. Verum quidem est, *Melodunum* & *Metiosedum* unum idemque oppidum esse: sed *Melodunum* posterius est. Hodie *Melum*, in insula Sequanæ, instar Lutetiæ Parisiorum. *Melodunum* arce validum est. Quod oppidum bonis piscibus, præcipuè cancris suavissimis, nobilitatũ & celebre, nunc *Corbueil* vulgò *Corbolium* nominatur in vita S. Petri Tarentesij. Habet & hoc cum multis alijs arcem. *Fons Bellæ-Aquæ*, vernacule *Fonteine-Belle-eau*: secessus regum amœnissimus quietique aptissimus, verè palatium: domicilium olim. S. Ludovici, post Philippi, postremò Francisci Valesij. Multa ibi singularia. Quartum in Francia locum dedi *Gastinensium ditioni*, vulgò *Gastinou*: quæ ab Heurepensi separatur Verina fluvio. Comprehendit sub se *ducatus Stampensem* & *Nemurcensem*, *comitatumque Rupis-fortis*, & alios *Stampæ Estampes* vulgò: Oppidum medio inter Lutetiam Parisiorum & Genabum Aurelianensium itinere, ad Iunnam fluvium, Cammarorum, qui delicatissimi, parentem largũ, ad Corbolium in Sequanam se exonerantem. Ducatus (qui olim comitatus fuit) claret dignitate. *Nemursium*, *Nemours* oppidum ad Lonium flumen, quod paullo infra Moretum Sequanæ concurrit, inter ducatus Franciæ etiam non postremi loci. *Rupes-fortis*. *Roche fort* Gallo-Romanis dicta comitatus gaudet titulo. In Gastinensium quoque ditione cum *Millio* & *Moreto* (quod limes Gastinenses inter & Heurepenses) utroq; arce prædito, alijsque oppidis est *Montargium*, quasi *Mons-Argi*, ut quidam ratiocinantur: quod in circuitu adspectus ejus procul extendatur. Incendio vastatum circa annum CIↃ IↃXVIII, postea renovatum fuit. Arcem & hoc habet, in qua depicta visitur historia canis venatici, qui heri sui mortem vindicavit, occiso eo, qui necem illi attulerat. Hactenus partes Franciæ percurri potius quàm perlustravi: nunc libet nonnulla quæ observatu digna supra omisimus, hoc loco paucis addere. Primũ hic sese offerunt opera tũ publica, tũ privata, tũ sacra, tum prophana. Templa numerari Lutetię LXIX universim supra in generali

Opera. Publica. descriptione diximus. Ubi etiam de templo Cathedrali locuti sumus. Præter templa autem *Sacella* Parisijs non pauca, XIII circiter: inter quæ primi censendum loci, quod in Palatio regio *Sanctum* audit, ab divo Ludovico exstructum: omnium Cismontanorum audacissimum: nam sacellum sacello fornicato incumbit, nullis columnis medijs, sed lateralibus tantum subfultum: Porta inferior veram D. Virginis imaginem, Superior Iesu Christi fertur exhibere. Servantur ibi (sic perhibent Curiones) corona spinea, toga purpurea, arundo, spongia, sudarium, mappaque cœnæ ultimæ, quæ omnia à Balduino imperatore Constantinopolitano Venetis oppignerata, Gallus redemta ibi reposuit. *Cænobia* plurima etiam in hac urbe circiter XXIV & ampla: *Templariorum* sanè circuitus spaciosissimus, urbis instar; Templarijs anno CIↃ CCCIX è medio sublatus, bona Hospitalarijs S. Ioannis fuerunt adsignata. Est & *Cænobium Filiarum DEI* prope portam S. Dionysij, quæ damnatis ad supplicium ducendis tres panis bolos cum vino porrigere sunt solitę. *D. Victoris Cænobium* Canonicorum Regularum S. Augustini *Templum* D.D. *Petri* & *Pauli* Canonicorum Secularium prius, post ab Ludovico Crasso Regularium est factum, *S. Germani Pratensis Cænobium* Benedictinorum. Opulentia nulli Cænobio cedit: privilegijs & jurisdictione liberrimum: muris clauditur: forũ habet annuum. Iam *Domus Parisienses*, cum publicæ, tum privatæ, universim anno CIↃ IↃ XLIX ad X millia sunt numeratæ: exceptis collegijs, templis, cœnobijs, ijsque, quæ in surburbijs. Eminent inter reliquas *domus regia* vicina Palatio, *Nella*, *Flandra*, *Artesia*, *Aurelianensis*, *Abretia*, *Lotharinga*, *Nivernensis*, *Alençonia*, *Senonum*, *Remensis*, *Lugdunensis*, *Fescampia*, *Bellovacensis*, *Rotomagiensis*, *Bituricensis*, *Heuresia*, *Sabauda*, *Claromontia*, *Cabillonensis*, *Bavara*, *Burgunda*, *Reginæ*, *S. Pauli*, & aliæ. *Palatium Thermarum* prope D. Mathurini quidam à Iulio Cæsare conditum volunt. Cænaculum illic est fornicatum, cui hortus cum arboribus imminet. *Domus Publica Parisiensium*, anno CIↃ IↃXXXIII cœpta ab fundamentis exstrui, sub Francisco I. Quid verò dicam de *arcibus*? *Majus Castellum* ab Iulio Cæsare ædificatum ajunt: magis censendum ab Iuliano Cæsare, qui aliquandiu hic habitavit. Reliquas brevitati studens omitto. Quid de *Xenodochijs*, *Nosocomijs*, *Ptochodochijs*, & *Orphanatrophijs*? Domum in villa CCC *cæcorum* ab Saracenis excęcatorum, D. Ludovicus condidit. Alia prætereo. *Sepulchra* verò, pręsertim regum, principum, ducum, comitũ, nobiliumque utriusque sexus quot in hac urbe conspiciuntur? Eorum plena est enumeratio apud Ægidium Corrozetium, cujus exstat accuratum de Parisiensis urbis antiquitate opus. *Statuæ* etiam stupendæ varijs locis, *Regum* omnium in Palatio regio: *Caroli Magni* in templo. S. Marcelli: *Philippi Valesij* in primario; ubi & *D. Christophori* Gigantea, anno CIↃ CCCC XIII ab Antonino d'*Essars*, Equite erecta. Est ibi & effigies *Petri Cugneri*, juxta Chorum in angulo ad altare B. Mariæ. Fabulantur per ludibrium positam, quum bona Ecclesiastica nomine regio in fiscum trahere conaretur, sub *Philippo Valesio*: sed frustra. Hæc de una urbe quo ad structuras sufficiant. *San-Dionysianum* fano superbissimo nobilitatum est, in quo omnes reges Galliæ mirabili artificio sculpti monstrãtur. Sed de his satis, ad Academiam Parisiensem venio.

Academia. Instituta hęc ab Carolo Magno, Romanorum Imperatore, incitantibus eò magnanimum Principem quatuor venerabilis Bedæ discipulis. Quatuor firmissimis nititur columnis; *Facultatibus*, inquam, *Theologiæ*, *Iuris Canonici*, *Medicinæ*, *Artium* Tribus quas nominavi primo loco, singulis præsidet *Decanus*; duoque inserviunt *Cursores*, quos *Pedellos* vulgò dicimus. Toti corpori præest *Rector*, ab artium Facultate, singulis trimestribus legi solitus. Collegia sunt, *Sorbonicum*, *Navarrenum*, *D. Bernardi*, *Præmonstrantense*, *Cameracense*, *Regium*, *Rhemense*, aliaque.

PICARDIA.

Status Ecclesiasticus.

Picardia quæ Francorũ Regi subjecta, sub Archiepiscopatu Remensi, septem Episcopatus habet: Suessonensem, Silvanectensem, Belvacensem (qui in Francia) Noviodunensem, Laudunensem, Ambianensem, & Bononiensem, Teroanensem olim, qua deleta Bononiam maritimam Episcopalis sedes, (pacto) translata est, Anno 1559.

PICARDIA.

PICARDIAE nomen quamvis non magnę antiquitatis, nulla tamẽ ejus certa potest reddi ratio, alij aliam augurantur. Robertus Cenalis *Picardos* dicit vere esse Gallos: se nihilominus ignorare, num à *Begardis* hæreticis nomen hoc sint mutuati. Sed his constat multò esse antiquiores, sunt qui appellatos censent Picardos, quod ab his ortus primò usus lancearũ, quę vulgo *Picques* nuncupantur, sed id minus probabile. Alij Picardiã ab *Pequignij* oppido nomẽ suum mutuasse volunt: vel à quodam illustri equite Pignone (vulgo *Pignon*) Pequigniensis & Ambianensis fundatore primo; qui post Alexandri magni obitum dux militiæ factus, post varias expugnatas regiones, navium classe Neustriam (Normanniam hodie) appulsus, ea loca peragrans, ijs nomen & vocabulum indiderit. Ad occasum eam respicit cum nonnulla Normanniæ portione, Oceanus Britannicus, ad Septemtrionem veteris Belgicæ jacent regiones; Artesia & Hannonia; ad ortum Leuceburgum & Lotharingia sunt porrectæ, ad meridiem Campania, isque nobilissimi regni tractus, qui specialiore notione Francia vocatur, occurrunt. Regio est fertilissima, horreumque Parisiorum, atque adeò pleræque Franciæ. Vino caret, ignava potius incolarum socordia, quàm vel cæli vel soli injuria. *Picardia* autem in tres dividitur partes. *Veram, Inferiorem, Superiorem.* Superiorem tota fere sui parte Belgicam, taceo. *Vera* (*La vraye Picardie*) initium est ad Crepacorium: Comprehenditque *Vicedamias Ambianam, Corbiensem*, & *Pequignyam, comitatum Veromanduorum, ducatus, Tiraschensem* & *Retelensem. Ambiana* (*Visdamie d'Amiens*) nomen dedit *Ambianum.* Olim doctorum scriptorum sentẽtia *Samarobriga. Briga* Hispanorum antiqua lingua & *Bria* Thracio sermone urbẽ sonat. Quibusdam *Somonobriga*, à ponte (*Brug* Belgica lingua) quo Somona fluvius trajiciebatur. *Ambianum* certè urbs est ad Somonam qui eam ibi findit: (unde quidam *Ambianum* putant, dictum, ab imperatore Gratiano, quod aquis ambiretur) munitioribus Galliarum, & ab natura, & ab hominum industria merito connumeranda, fossis pulcris, prœaltisque vallata: clavis ea parte regni. Templum habet speciosissimum, mira structura & arte erectum, nec non suspiciendis iconibus, super omnes Europæ pictas tabulas decoratum, in quo, ut perhibent, S. Ioannis baptistæ caput integrum asservatur. Baillivatus titulo gaudet & sede præsidiali, manente nihilominus penes Consulem politici status administratione, curiæ municipalis, & speculæ cura, excubiarumque ex delectis civium turmis constituendarum, & munere & jure. In spiritualibus sanctum *Firminum* Martirem Pampelonensem, primum habuit episcopum à quo lxix episcopi numerantur, quorum postremus Ioannes Crequius, ex familia Canaplensis. Incolæ probitate sane & fidelitate insignes; ideo his clarent privilegijs, quod cum ab omni exterorum militum præsidijs, tum ab subsidijs sint immunes. Huic *Silvius*, & *Fernelius*, eruditissimi medici, ortum suum debent: huic etiam orator eximius Silvius, qui plurimos Ciceronis Libros magna cum laude aggressus est. *Ambianum* (ut supra diximus) à Pignone Alexandri magni milite conditum, plurimi scriptores autumant. Anno 1597 Hispani, illud ex insidijs invadentes, in suam potestatem redegerant, quos post Henricus quartus Galliarum rex obsidione, & armis ad deditionem coëgit. *Corbiensis* ab *Corbia*, quod oppidum est ad Somonam quo loco fluvius cui adjacet Somonam ingreditur. Clavis itidem, qua parte jacet, Franciæ. *Curmiliaca* forte Antonini inter *Samarobrigam Amiens*, & *Cæsaromagũ, Roie* ni fallor. *Pequignya* oppidum (si vulgo fides) dictũ à *Pignone* Alexandri magni milite, ab Historiographis nobilitatum, quod ibi Gulielmus Normanniæ dux, cui cognomen erat *Longa* spatha, positis insidijs fuerit obtruncatus, per factionem Balduini comitis Cameracensis, qui eum pacis ineundæ prętextu eò pellexerat, testantur Normanniæ annales. Memoriæ etiam produnt Francicarum rerum scriptores, Anglos postquam prælio essent victi superstites omnes ibidem fuisse occisos, qui nomen *Pequigny* litteris omnibus pronunciare nequibant, *Pequeny* loco *Pequigny* proferentes. *Veromandui* Latinis, hodie vulgo *Vermandois* retento si qui alij Galliæ populi, prisco nomine. Comprehendere sub se signant Franciæ geographi Suessonum *Laudunensium Tartenorum* ditiones: urbes item *Noviomagum*, & *fanum S. Quintini. Suessonibus*, vulgò *Soissonnois. Suessonum*, urbs quæ hodie *Soissons*, arce prædita, Ptolemæo *Augusta Suessonum.* Primaria est Galliæ Belgicæ, *Remensi* civitati subjecta, à Cęsare regiæ civitatis titulo decorata: fuit in Romanorum potestate, sed à Clodoveo erepta; quo defuncto filij decus illi regiæ civitatis quo Cesaris tempore claruerat, reddiderunt. Incolæ bellicosissimi. In eadem urbe, sub Philippo Augusto rege, Anglicanarum, & Gallicanarum ecclesiarum, habitum est concilium: quod Angliæ rex deturbatis sua sede episcopis, Ecclesiastica bona occupasset ad sexennium, eosque bonis spoliatos in Galliam exulare coëgisset, à quo excomunicationis fulmine ictus est, & ei ut Ecclesiæ hosti bellum indictum in quo tandem victus est, omnibus Flandris qui ei præsidio fuerant profligatis: in hoc prælio maximè generosos se præstitere Suessones. Templum & Cænobium Virginum beatæ Mariæ Suessionensis ab Ebroyno tyranno, Franciæ palatij magistro, extructum ferunt. Suessonensium Episcopi, à S. Sixto ad *Matthiam Parisinum* fuere numero lxxix, *Laudunensium* ager, *Laonnois*, dictus ab *Lauduno*, hodie *Laon* inter *Aynam* & *Oysam* fluvios collocatum. Urbs Primaria *Laudunum* in colle sita, quam in ducatum, & episcopatum erectam, vult Sigisbertus, à Clodoveo anno 10: cujus *Genebaldum* primum constituit episcopum, cui ad *Ioannem Burserium* ultimum lxxi i adnumerantur. Baillivatus fulget dignitate, cui hæ subsunt civitates, *Suessonum, Noviomagus, fanum S. Quintini, Ribuaria, Coucy, Chauny, Guisa,*

Regio. Vnde dicta. Situs. Soli fertilitas. Vera Picardia.

PICARDIA
BELGII PARS
ARTESIAE PARS
Baillage de Hesdin
Maris Britannici pars
NORMANDIAE PARS
VIMEUX COM.
PONTHIEU
SANTERRE
BEAUVOIS
VERMANDOIS
Cambresis
TERRACHE
TARTENOIS
LAONNOIS
SEPTENT.
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Miliaria Germanica communia quorum 15 gradum unum Latitud. constituunt
Miliaria Gallica communia quorum 20 gradum unum Latitud. constituunt
Abbeuille
Amiens
Corbie
Peronne
S. Quintin
Cambray
Bapammes
Roye
Mondidier
Noyon
Chauny
La Fere
Guise
Compiegne
Crotoy
S. Valery
Rue
Auxy
Doulens
Hen
Nelle
Coussy
Laons

Guisa, Perona, Mondidier, & *Roia*. Adjacet *Compendium* Vernacule *Compiegne*, *Carolopolis* alijs, a Carolo Caluo, qui eam anno ID CCCXCVI. instar Constantinopolis auxit, munivit, & ibidem Monasterium S. Cornelij erexit. Ex ea Ioanna virgo anno CIƆ CCCCXXIX in Anglos armata manu irruens, ab ijs fugata dum reditum in urbem cogitaret occlusis portis, proditione cujusdam Gulielmi flavij militum præfecti, hostibus captiva Rothomagum deducta est; ubi post anni miseram captivitatem, falso hæresis, & veneficij accusata, a Petro cauchonio Anglo Beluacensium episcopo, gallorum hoste, & judici seculari tradita, ad S. Michaelis templum, ultimo May anno CIƆ CCCCXXXI post plurima in Gallos collata beneficia, incendio tandem mortis pænam tulit: ob quod nefandum scelus, dictus Cauchonius, a Calixto pontifice excomunicatus est, nec non Gulielmus præfectus paulo post ab uxore propria strangulatus, cujus illa mortem impune tulit, cum maritum eam submergere statuisse, coram rege, testibus comprobavit. *Compendium* templum suum, Dominicanorum & Franciscanorum Cænobium a S. Ludovico, Galliarum rege extructum jactat. *Tartenorum*, vernacule *Tartenois*, metropolis est *Fera*, *vulgo la Fere*; Urbs egregie munita situque commodissimo, ad Oysam, Seruamque confluentes, arcem habens satis validam. Quæ nunc urbs Noion, Antonino *Noviomagus* nuncupatur, inter Suessones, & Ambianos eam collocanti, decimamque octavam legionem illi tribuenti. *Noviomagus* Vadicassium est Ptolemæo, vulgo Ecclesiasticorum *Noviomus*. Urbs est ad Oysam antiquitatis suæ notas non paucas præferens; Episcopalis sedes, cujus præsules comites se Noviomagenses & Franciæ pares scribunt. A S. Medardo 70. episcopi assignantur, quorum postremus *Ioannes Hangestus*. *Fano S. Quintini*, quod comitum Veromanduorũ aliquando domicilium, & regionis caput, nomen a *Quintino* qui martyrium ibi passus. Olim *Augusta Veromanduorum* quasi regionis caput vel a Romanis in Octaviani Augusti honorem nuncupata. Urbs hæc sita est in plano ad Somonam, undique pratis, paludibus cincta, hac parte clavis regni; bellorum tempestatibus, hostium insultibus, maxime exposita multa damna sustinuit, calamitatesque bello inter Philippum Hispaniarum, & Henricum Galliarum reges, dum anno CIƆ IƆ LVII S. Laurentij festo, accerrime ibi decertatum est, dumque ab Hispanis obsessa armis expugnata ac dein inito fœdere Henrico secundo restituta est. Hæc quæ de Veromanduis. *Retelorum* (vulgo *Retelois*) ditio, sita est inter Hannonios, Lotharingos, & Barros. Metropolis, Retelium. *Tirascha* (*La Tirasche*) primaria urbs est *Guisa*, arce valida superbiens, contra Leuceburgenses propugaculum, vetus patrimonium fratrum primogeniti Lotharingiæ ducis. Hæc de vera picardia. *Inferiori* (*La Basse*) variæ sunt partes. *Sancterra*, *Pontium*, *Bolonesium*, *Guinæum*, *Oyum*.

Picardia Inferior.

Sancterra, *Santerre* concluditur inter montem *S. Desiderij*, *Peronam*, *Royam*, & *Neslam*. *Mons S. Desiderij*, *Mondidier* locus munitus. *Perona* ad Somonam: hic Heribertus Veromanduornm comes, captivum detinuit Carolum simplicem Galliarum regem, ubi mortuus est maxime conturbato suo regno. *Roia* (oppidum non contemnendum) arce munitum, *Cesaromagus* forte Antonino, & Tabulæ itinerariæ. *Nesla* propugnaculum, ut multa alia, hac parte regni validissimum. Hæc clarorum virorum genitrix. Ejus dynastæ Marchiones, olim affinitate juncti familiæ Courtenæe, quæ a regibus Franciæ originem traxit. *Pontium* Vernacule *Ponthieu*, comitatus est, cui nomen creditur, a pontum & paludum passim ibi multitudine, ad *S. Valerium* in mare se exonerantium. Primarium comitatus oppidum *Abbatisvilla*, *Abbeville* vulgo ad Oysam baillivatus titulo insignitum, sedeque præsidiali, a qua Lutetiæ Parisiorum provocationes juridicæ devolvuntur. Alia oppida sunt, *Crotoia*, *Rua*, *Treportus*, & *Fanum S. Richierij*. *Cressiacum*, *Cressi* vicus 36000 Gallorum clade memorabilis, sub Philippo Valesio, anno CIƆ CCCXLVI. Comprehendere etiam creditur sub se hic comitatus duos alios *Monstroliensem* & *S. Pauli*, *de Monstreul* & *S. Paul* quibusdam quasi mons regius, alijs a monstro quod eo loci domicilium habuisse fingitur. *Inferior Picardia comitatum Bononiæ* complectitur vulgo *Comté de Bouloigne*, & *Guinensem*, vulgo *Guisne* de quibus in descriptione Bononiæ. Picardiæ primaria flumina, *Somona* cui adjacent *Ambianum* & *Abbatis Villa*. *Oysa*, cui similiter *Fera Matrona*, *Scaldis*, & quæ vulgo *Ayne* & *Scarpe*. Ad mores venio. *Picardi* si qui alij Franci genio bono, bene compositi, comes, officiosi, strenui ad iracundiam, nihilominus prompti:

Mores.

unde calidum caput nuncupati: vino ultra modum addicti, nec ab eis quispiam quid impetraverit, qui se compotationum socium recusaverit. Inter se ita bene convenientes, ut si quempiam illorum offenderis, omnium tibi inimicitiam conciliaveris. Nobiles, bellicosissimi artem militarem maxime colentes. Hæc de Picardia.

CAMPANIA.

Status Eccleſiaſticus.

Archiepiſcopus hic Remenſis, cui ſuffraganei octo Epiſcopi: Laudunenſis, Laon, Dux & Par Franciæ: Catalaunenſis, Chaalon, Comes & Par Franciæ: Sueſſonenſis, Sueſſons: Morinenſis, cujus ſedes Teroana Morinorum Bononiam eſt tranſlata, Ambianenſis, Amiens: Noviomagenſis, Noion, Comes & Par Franciæ: Silvanectenſis, Senlis: & Belovacenſis, Beauvais; Comes & Par Franciæ.

Archiepiſcopus, Senonenſis, Sens, ſub quo Epiſcopatus 7: Pariſienſis, Paris: Carnutenſis, Chartres: Aurelianenſis, Orleans: Nivernenſis, Nivers; Autiſsiodorenſis, Auxerre: Tricaſſenſis, Trois en Champaigne, Meldenſis, Meaux.

CAMPANIA.

Regio unde dicta.

CAMPANIÆ, quæ nunc ſequitur, *Comté de Champaigne*, nomen, quemadmodum Italicæ, a camporum latidudine, longitudineque, ut notat Grægorius Turonenſis. Eſt enim campeſtris admodum & plana, ſementique apta. Circundant eam undique Brienſium, Burgundiorum, Carleſiorum & Lotharingorum ditiones atque territoria.

Situs
Cœli temperies.
Soli fertilitas.

Cœlum ibi ſerenum, aër temperatus. Agri paſſim frumento, vino, omnique pecorum genere abundant: nec deſunt ſilvæ, opimas quæ præbent venationes, jucundaque aucupia. Sedes hic olim habuerunt ſuas *Tricaſſes, Lingones, Remi, Catalauni, Meldæ, Senones*, & forte alij, quorum memoria jam obliterata. *Tricaſſes* nominantur in melioris notæ Plinij libris, qui Τρικάσιοι Ptol. *Tricaſſini* Ammiano, Panegyricis quibuſdã & Antiquo lapidi; *Trecæ* Herico in vita S. Germani, *Treſſes*, vulgo Eccleſiaſtico per compendium: *Civitas Trecaſſium* in Notitia Lugdunenſ. IV. Hodie ubi *Trois en Champaigne. Lingones* Cæſ. Plinio, alijſque ſunt qui Λόγγονες Ptolemæo: *Fœderatos* idem Plinius indigetat: *Civitatem Lingonum* habet Notitia Provinciarum in Lugdunenſi I: Hodie *la Duché, Pairie & Eveſché de Langres. Remi* apud Cæſarem & Plinium, qui Ῥῆμοι apud Ptol. & Strab. *Fœderatos* Plinius nominat: *Civitas Remorum* Notitiæ Provinciarum in Lugdunenſi II; *Duché, Pairie & Archeveſché de* Reims. *Remorum* fines Romanorum tempore latiſſimi fuere: Sequanis, Mediomatricibus, Treviris, Veromanduis, Sueſſionibus conregionales. *Catalaunos* præeuntibus Membranis, ſcribendos monent viri docti, qui in vulgatis Ammiani Marcellini libris *Cathelauni*. Sic etiam nominantur in exaratis calamo codicibus Eutropij. *Catalaunorum Civitas*, Notitiæ Provinciarum Galliæ in Lugdunenſi II, *l'Eveſché de Challon*. Ad hos *Catalauni* pertinent *campi*, in quibus prælio magno ſuperatus ab Romanis, Gothis & Francis, ducibus Aëtio Patricio, Theodorico & Merovæo, Hunnorum rex Attila, Anno ab V. C. CIↃCCIII Imper. Cæſare Fl. Marciano P.F. Auguſto & Clodio Adelphio V.C. Romæ Coſſ. ab Chriſto nato CCCCL, cæſis utrinque CLXII millibus, exceptis XC millibus Gepidarum & Francorum, qui paullo ante occubuerant. Delineat hos campos, locumque pugnæ Iornandes, cap. XXXVI: *Convenitur itaque in campos Catalaunicos, qui & Mauricij nominantur, Cleugas, ut Galli vocant, in longum tenentes & LXX in latum. Meldæ* Cæſari & Plinio, qui eos *Liberos* cognominat, noti: Μέλδοι, Straboni: Μέλδαι, Ptolemæo: *Meldi* Antiquo Lapidi. *Meldos* Strabo imprudenter cum Lexovijs παρωκεανίτας facit, qui ſunt in ipſo meditullio: ubi nunc ad Matrõnam amnem *Meaulx* oppidum. *Senones* Cæſari. Plinio, & alijs celebrati: Σένονες Ptolemæo, qui eos in Gallia Lugdunenſi deſcribit. *Civitas Senonum* Notitiæ Provinciarum Galliæ in Lugdunenſi IV: Alij videntur *Senones* Straboni Nervijs vicini, verſus Occaſum. Prioribus adſcribendæ videntur horrendæ in Italiam incurſiones. Atrociſſimum ſanè Romanis bellum moverunt anno V. C. CCCLXIV *Galli Senones*, quod ab ijs *bellum Senonicum Gallicum* dicebatur. Dux erat Brennus, Gallorum regulus. Poſt pugnam Allienſem urbem ingreſſi, cęſis obvijs, omnibuſque incendio fœde vaſtatis, Capitolium, in quod Romana juventus confugerat, obſederunt multos menſes: tandemque facta cum obſeſſis pace, aurique quantitatem ſtipulati, contra fidem ab M. Furio Camillo dictatore, urbem cum copijs collectis ingreſſo, partim obtruncati ſunt, partim in fugam acti. Quæ omnia ſuis coloribus plenè delineant Livius lib. V, Florus lib. I cap. XIII, & multi alii Scriptores. Comitatus titulo Campania inſignita eſt, quo tanquam hęreditario præfuit *Eudo* Nepos Gerlonis Normanni ex Theobaldo filio: *Gerlo* Rodulphum ſive Rollonem Normannum (cui rex Carolus cognomento Simplex Neuſtriam quę poſtea Normannia dicta eſt conceſſit) in Galliam comitatus erat, regionemque Blæſianam obtinuerat.

Imperium Majorũ.

Eudoni in recta linea ſucceſſère *Stephanus, Theobaldus* II: *cujus* filium *Theobaldum* III ſine liberis defunctũ ſequutus eſt patruelis *Henricus Largus* cognomine, filius Stephani Angliæ regis, qui *Theobaldi* II erat frater. *Henricus* filium habuit cognominem, Campanię & reliquarum ditionum comitẽ. Eo improli mortuo, comitatum invaſit frater *Theobaldus*, qui ſe *comitem Palatinum Campaniæ* ſcripſit, rex Navarrę morte avi materni factus, comitatum in domum regiam intulit, Succeſſorem, ut fertur, nactus tam in comitatu Campaniæ, quam in Navarrę regno *Henricum*, cujus Filia *Ioanna* Philippo Pulcro Francorum regi nupta, Campaniam reliquaſque provincias coronæ univit: à qua nunquam deinceps ſeparatę. *Campania* autẽ explicari ſolet hodie, cum per ſe, tum per conjacentes ipſi principatus. Per ſe, proprieq; conſiderata duplex eſt, *Inferior* & *Superior*.

Urbes.

Inferiori adcenſentur *Tricaſſium*, ditioneſque, quę vulgò *Ivigny, Baſsigny, Vallage. Tricaſſium* nominatur ab ævi poſterioris Scriptoribus, quę hodie *Trois*, urbs ad Sequanam. *Tricaſis* Antonino, qui Legionem ibi ponit XXII; *Tricaſſæ* Ammiano lib. XVI; *Trecaſſa* Bedę, *Tricaſinum* Nithardo libi I de diſſenſionibus filiorum Ludovici Pij etc. *Trecæ* Sigeberto, Aimoino Monacho, Gregorio Turonenſi; *Auguſta Trecarum* Herico lib. III. Vitæ S. Germani. Nobiliſſimus vir Ioſephus Scaliger ſuis ad Merulã literis monet veteribus *Auguſtobanam Trecaſſium* appellatam. In Itineraria Tabula Peutingeriana ſcribitur *Aug. Bona*. Qui *Campaniæ* quondam erant, ab hac urbe ſæpeſe *Trecarum* dicebant *Comites*. Inter majores & ampliores hujus regni civitates recenſetur. Ejus poli latitudo eſt XLVII graduum aliquotque minutorum noſtrum Polum Arcticum verſus. Epiſcopalis nunc ſedes, cujus pręſules habet Belloforeſtius XXCIII. In eorum fuit numero *Lupus* ille conclamatiſſimus, quem abſuis virtutibus laudat paſſim Sidonius Apollinaris lib. VI, Epiſt. I, IV, & IX, atque alijs locis. Videndi & Paullus Diaconus in Marciano, Beda lib. I. Hiſtor. cap. XVII, & alij. Urbis hujus Iuriſdictio latè patet. Eſtque ſedes præſidis, conſiliariorum, judicum, aliorumque miniſtrorum regiorum. Huc referuntur præter ſedem hujus urbis, Tutela Fori Brienſis & Campani, Sedes locorum quæ vulgò *Bar Sur Seine, Muſsi l'Eveſque, La Ferté Sur Auge, Nogent, Pont Sur Seine, Fruille, Chaſtel, & S. Florentin*, oppidorum Campaniæ. Urbs, ad Sequanam (qui Chartarijs hic magno eſt uſui & commodo) in plano ſita eſt, fertilis, mercaturæque dedita; arce potens. *Ivigny* comitatus Campaniam ſeparat à Burgundia. Oppidum primarium *Ivigny*, Iuriſdictionem agnoſcens Baillivatus Trecenſis. *Baſsigny* ſic nominatur,

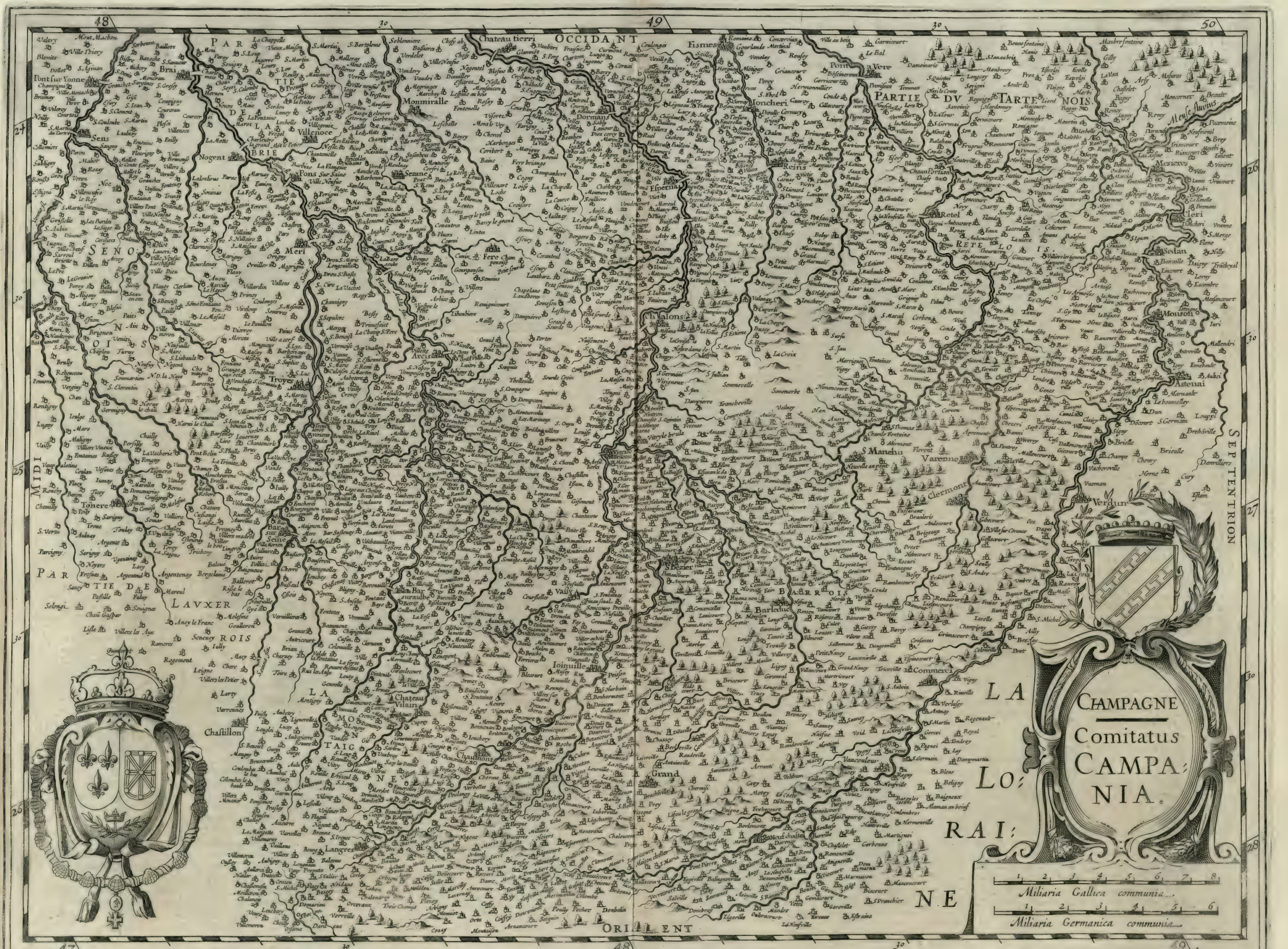
CHAMPAGNE
Comitatus
CAMPA:
NIA.
Miliaria Gallica communia
Miliaria Germanica communia
OCCIDANT
ORIENT
MIDI
SEPTENTRION
LA LO: RAI: NE
PARTIE DU TARTENOIS
RETELOIS
PARTIE DE LA BRIE
SENOIS
PARTIE DE LAUXERROIS
LA MONTAIGNE
BARROIS

quod potiorem constituat Inferioris Campaniæ partem. Cincta fluminibus Matrona & Mosa exiguaque Mosellæ portione, Aquis magis irrigatur, quã hujus ditionis reliqua. Metropolim habet, cui ab *Calvo Monte* (qui notus Ivoni Epist. cv) nomen: *Chaumont en Baßigny* vulgò, Baillivatus titulo claram: arce antiqua quæ in rupe sita beneque munita, superbientem: Turris ad Occidentem vernaculè *Donyon* & *La haulte fueille*. Arx hæc quondam sedes fuit palatiumque comitum Campaniæ. Nullus eam fluvius adluit, neque aqua ei suppetit, præter eam quam cisternæ præbent, & fons qui ad pedem turris est. Cives negotiantur panno linoque, textoresque pannorum primum inter mercatores locum obtinent, qui hic opulenti prædivitesque sunt. Arcis territorium fertile est admodum: Agricolarum autem labor & industria id multò fructuosius reddunt. Tribui solent illi (præter *Andomatunum Lingonum*, vulgò *Langres*, de quo postea) *Montigny*, *Goeffy*, *Nogent le Roy*, *Monteclar*, *Andelot*, *Bisnay*, *Choiseul*, *Visnorry*, *Clesmont*; omnia oppida non invalida, pleraque arcibus firmata. *Vallense Territorium*, *Vallage* vulgò, nomen gerere creditur ab *Vallibus*, quas habet pulcras admodum & fertiles: Partensibus hinc contiguum, inde Barrensibus. Oppida primi facile loci *Vasseium*, *Vaßy*, ad Bloisam, ditionis Guisiæ. Profectus eò Franciscus, dux Guisius, anno CIƆ IƆ LXII Vasseianam illam stragem, ab Gallicis Historiographis nobilitatam, in eos, qui reformatam profitebantur religionem, edidit Calendis Martijs, multis concisis. Haud procul inde genus terræ invenitur, ex qua *Bolus* fit *Armenius*. *Fanum S. Desiderij*, *S. Desier*, vel *Didier*; quod expugnatum ab Carolo V. Imperatore, pace facta, Gallis fuit restitutum; Arcem habet. *Iani-villa*, *Ian-ville*, quod ab *Iano* fabulantur dictum; familiæ Guisiæ Apanagium, ut vocant; alijs *Ioint-ville* scribitur. Visitur ibi tumulus Glaudij ducis Guisiæ, superba stupendaque structura. *Baronia* quondam cognominata *la Fontaine de blanche Roche*; instituta ab *Eustathio* comite Bononio & Bilionæo; cui tres fuerunt filij; *Gotefredus Bilionæus*, post avunculi sui Gotefredi Strumosi excessum, dux Lotharingiæ, primusque ex Christianis rex Hierosolymorum; *Balduinus*, Remorum & Cameraci præsul; *Gulielmus*, *Iani-villæ* Baro; de cujus filij *Gothefredi* successoribus & posteris nihil invenio. Principatus titulo clarere cœpit tempore Henrici II. Ab eo dependent Baronatus, qui vulgò *Sailly*, aliæque arces & pagi. Sunt & in Vallensi ditione *Montirandelium*, Abbatia insigne; *Dontlerant*, *le Chasteau aux forges*, *Esclaron*, & alia. *Arsy* ad Albam fluvium Burgum est; Antonino *Artiaca*, ubi legio XII ab ipso ponitur. Hæc de *Inferiore Campania*: succedit *Superior*, quæ vere territorium *Partense*, *le Pays de Pertois*: Nomen illi à Burgo, qui vulgo *Perte* ad Matronam; quondam, ut perhibent, quàm nunc, nobiliore. Meminit *Pagi Partensis* Nithardus lib. I. Dissens. Liberorum Ludovici Pij; nisi *Pagus Partensis* ibi tota Partensium sit ditio. Regio est fertilissima; abundans frugibus, lignis, cannabi. Metropolis illi *Vitriacum*, *Vitry*, ad saltum Matronamque concurrentes; quod ab *legione Romana Victrice* putatur nuncupatum. Sedes hic Baillivi, cujus jurisdictio ad XXXV & amplius milliaria in quadratum sese extendit. Continentur sub eo *Argilliers*, *Lasaincourt*, *Louvement*, & alia Oppida. Sic *Campania* quodammodo fit illustrata per se: Conjacentia designamus *Ducatus* quidem *Remensem*, & *Lingonensem*; Comitatus autem *Catalaunensem*, *Lignienscm* & *Mottensem*, sui juris, Campaniæque non subjectos. *Remensi Ducatui* (*Duché, Pairie & Archevesché de Reims*) nomen ab urbe, quæ veteribus *Durocortorum*, hodie *Reims*. Δουροκόττορον Ptolemæo; Δουρικόρτορα Straboni; Δουροκόττορος Stephano. *Durocortum Remorum*, Cæsari, apud quem in quibusdam libris *Datocortorum*: Antoninus illi legionem adscribit XVIII. Urbs est inclusa, &, ut ita dicam incorporata Campaniæ, sui tamen juris; unde in antiquis Chartis quasi cognominatur *Reims lez Champaigne*. Archiepiscopum habet, qui Dux primusque Par Franciæ. Præsules numerat Belleforestius LXXX: quorum ultimus *Carolus*, Cardinalis Lotharingiæ. Hic Galliarum reges oleo cœlitus, ut scribunt, misso, inaugurari solent. Portæ nomina adhuc retinent veterum Deorum *Martis* & *Bacchi*, Dearumque *Cereris* & *Veneris*. Haud procul urbe locus est, qui vulgo *le Fort de Cæsar*. *Lingonensis Ducatus* (*Duché, Pairie & Evesché de Langres*) urbem habet, quæ quondam *Andomatunum Lingonum*, vulgò *Langres*. Ἀνδομάτουνον, Ptolemæo, *Antemantunum* vitiose apud Antoninum: paullo melius *Andematunum* in Itineraria Peutingeri Tabula: Tacito *Lingonum urbs*; Gregorio Turonensi, *urbs Lingonica*. Episcopalis est, cujus Antistites duces sunt & Pares Franciæ. Inter vetustatis monimenta, quæ illic visuntur, non postremi est loci triumphalis arcus, in ipsis mœnibus excitatus; Germanici exercitus cæsi haud dubie Trophæum: qui quum pugnandi copiam Cæsari Constantino pene puero fecisset, pro ipsis mœnibus, & spectante Lingonum urbe, obtritus est; sexaginta hominum millibus eo prælio desideratis. Ejus pugnæ pluribus locis exstant etiamnum testimonia, leonum, equorum, virorumque statuæ, via regia, quæ ad Sequanos pertinet. Videndus Guliel. Paradinus de antiquo statu Burgundiæ. *Comitatui Catalaunensi* (*Evesché, Comté & Pairie de Chalon*) nomen impositum ab urbe *Catalauno*. *Cathelaunon* posterioris ævi Scriptores vocant, quæ *Chaalon* hodie, cognomine *en Champaigne*. Episcopalis civitas, cujus præsul comes est & Par Franciæ. Urbs ad Matronam plani situs, excelsis decorata turribus, Pyramidum instar exsurgentibus: Frumento, pannisque linteis mercaturam exercens. *Lignienfis Comitatus* (*Comté de Ligny*) oppidum est *Lignium*, insignis vetustatis, ad saltum fluuium. Abbatia hic in vertice montis ad latus oppidi Orientale, cum fonte admirandæ pulcritudinis. De *Mottensi* (*Comté de la Motte*) præter nomen, nihil adhuc habeo. Cum Campania solet explicari *Briensium* (*Brionenses*, appellantur Nithardo lib. I. de Dissensionib. filiorum Ludovici Pij) tractus, Heurepensibus contiguus, *la Brye*, antiquus comitatus. De Nomine variè disputant. *Abri* Francis *umbram* inter alia notat & *opacitatem*, locumque, quo venti non perflant. Quum autem omnia hic valde sint opaca, fructiferisque consita arboribus; nusquam non, si vel pluviæ ingruant subitæ, vel nimius solis ardor adurat, umbrosa se obferunt loca, quorum beneficio vel incolæ, vel viatores gratam auram captare, seque inopacare, quod Francis *se mettre à l'abri*, consueverunt. Alij ab *Sicambris*, quos hic volunt habitasse, κατ' ἀφαίρεσιν derivant; quod longè petitum & contra Historiarum fidem. Ridicula quorumdam Etyma prætereo. Initium illi ad *Cretelium* pagum, haud procul ponte Charantonio, ubi Matrona Sequanæ commiscetur: quorum ille Campanos fere, hic Gastinenses à Briensibus separat. Nam quidquid ferme inter duo hæc flumina est, ad Burgundiæ usque ducatum, Briensibus adscribi solet. Manet nomen in oppido, quod vulgò *Brye*, vel *Bray Comté Robert*, sic dictum à comite *Roberto*, Briensium quondam principe, cui hic erat domicilium. Ager Briensis quamvis quondam, & adhuc silvis sit obsitus, id tamen nihil ejus fertilitati detrahit, cujus palmam invitus Campaniæ cedere velit. Cælo enim lętatur sereno, aëre dulci, temperatoque. Fluminibus irrigatur magnis, sanis, fertilibus, *Briensium* urbes *Castellum Theodorici*, *Iatinum*, *Medorum* vel *Meldarum*, *Provinsium*, & aliæ. *Castellum Theodorici*, vulgò *Chasteau Thierry* oppidum metropolis est regionis Briensis, Baillivatus præsidialique sede ornatum. *Iatinum*, Ἰάτινον Meldarum urbs, ad Matronam fluvium, Ptolemęo nota: *Meldarum* civitas Notitię Provinciarum: hodie *Meaulx*. Ab aquis nomen accepit, longeque pulcrum habet prospectum. Pręfectura est, vicecomitatus, sedesque ballivatus de *Nogent*. Forum ibi, instar arcis, Matronę cinctum alueo: Pars una *Briensium* est, altera Valesiorum: Episcopatus item, cujus pręsules apud Belleforestium CI, ultimus *Ludovicus Bresius*. *Provinsium Provins*, oppidum ab rosis rubris suave-olentibus, conditis & dulciarijs, quæ ex ijs æstivis mensibus fiunt, celebre. Quædam hic antiquitatum rudera. Atque hæc de Campania dicta sufficiant.

BELLOVACORUM REGIO;

Vulgò

BEAVVAIS, ou BEAVVOISIN.

Status Ecclesiasticus.

Episcopus Belovacensis dominus est spiritualis Et secularis, comes & Par Franciæ.

REGIO BELOVACENSIS:

Regio. Unde dicta. Soli fertilitas.

B*ELLOVACORUM regio, comitatus Belovacensis, Comté de Beauvais, vel Beauvoisin*, à metropoli *Belovaco* nomen appellationemque accepit. Territorium ejus amœnum est, habens in circuitu colles & montes non adeò excelsos vitibus consitos: hinc prata, inde pascua. Nec desunt agri excipiendæ sementi commodi. Reperitur & terræ genus subtile & tenue, unde vasa varia confecta, in multas regiones transvehuntur. Famæ etiam claritatem nactus est hic ager, ob linum, quod in *Bule* vulgò dicto, pago èxiguo, civitati vicino colitur. Id enim Flandri & Hannonij sibi comparant, emuntque, indeque texunt, conficiuntque pulcram, tenuissimamque telam, quam undique terra marique venum mittunt. Coluerunt autem hanc Galliæ partem olim *Bellovaci*, apud Cęsarem & Plinium sæpe nominati. Straboni Βελλολάκοι; Ptolemæo, Βελλουάκοι; mediæ ætatis Chronographis Gregorio Turonensi, Adoni Viennensi, Reginoni, Aimoino, & alijs *Belgivaci*; Notitiæ Provinciarum *Civitas Bellovacorum*: hodie *Beauvoisin*, *l'Evesché de Beauvais*. Testatur Cæsar, *Bellovacos* inter Belgas plurimum & virtute, & auctoritate, & hominum numero valuisse: centum millia bellatorum ad bellum educere valentes. Scribit etiam auctor libri VIII de bello Gallico, *Bellovacos* belli gloria Gallos omnes Belgasque superasse. De ijsdem Strabo lib. IV: Α'υτῶν δὲ τῶν Βελγῶν Βελλοάκυς ἀρίςυς φασί, μετὰ δὲ τύτυς Συέσονας. *Bellovacorum* Rempublicam aliquo modo depingit Cæsar; quum docet, eos principes suos ex se deligere solitos; ut, inter cęteros, Corbeum illum; qui, licet civium suorum exercitu deleto, nulla tamen calamitate victus adduci potuit, ut excederet prælio, aut silvas peteret, aut, licet Romanis invitantibus, sese dederet; quin fortissimè præliando compluresque vulnerando cogeret elatos iracundia victores in se tela conjicere. Senatus item *Bellovacorum* memoratur ab Cæsare, & plebis auctoritas: unde illa fuit ad Cæsarem Bellovaci senatus excusatio, *Numquam senatum in civitate tantum vivo Corbeo, quantum imperitam plebem potuisse.* Quamvis autem *Bellovaci* temporibus Cæsaris magnam habuerint virtutis opinionem, tandem tamen victi se Romanis dedidere. Atque in eorum potestate fuerunt donec *Franci* transmisso Rheno Gallias occuparunt. Agricolæ hujus territorij, tempore Ioannis regis seditionem moverunt, quæ vulgò dicebatur *Iaquerie.* Petebantur ea præcipue nobiles, quorum multos trucidarunt ædesque everterunt. Compescuit tandem Franciæ Delphinus Carolus, qui postea rex fuit, cognomento Sapiens, Navarræ rex, dux Borboniæ, alijque principes regij sanguinis & nobiles, quos non latebat, quonam ea seditio vergeret, & quanta inde malorum Lerna nascitura foret, nisi maturè extingueretur. Metropolim habet hæc regio *Belovacum*: sic nominemus *Urbes.* oppidum, quod vulgò *Beauvais.* Apud Cæsarem, ut Nob. vir Iosephus Scaliger scribit ad P. Merulam *Bratuspantium*, addens sub Cæsaribus transnominatum *Cæsaromagum. Bratuspantium* tamen, ne quid dissimulemus, Carolo Bovillo pagus hodie putatur *Granviller*, vel *Grattepance*: alijs *Clermont en Beauvoisin*; Vigenereo *Beaumont ad Æsiam. Bratuspantij* memoria servatur in vita S. Guiberti; item in historia Anffridi Episcopi Ultrajectensis apud Sigebertum. Ludovicus Guicciardinus multis rationibus probare conatur *Belovacum* illud de quo agimus esse *Belgium* Cæsaris, cujus meminit in suis Commentarijs, cum dicit se partem exercitus sui in Belgio aliquando in hybernis collocasse; & addit habitationem esse fortissimorum Bellovacorum. Ac primum à Cæsare accipi hoc nomen *Belgium*, non pro tota provincia, sed pro una civitate, vel alio loco particulari: Præterea Bavacum Hannoniæ inter Montem & Valencenam nulla ratione Belgium Cæsaris esse posse. Hinc concludit esse *Bavacum* Picardiæ. Hujus urbis fundamenta regem Galliarum *Belgium* filium Lugdi jecisse fabulantur, Lugduni fundatorem, multo ante tempore quam Troia ædificata fuit, eique nomen *Belgij* indidisse, unde Gallia Belgica appellationem accepit. Quicquid sit, urbs est vetustissima, & illustris, præter Episcopatum, dignitate comitis, uniusque ex duodecim Paribus Galliæ nobilis: atque in ea varia monimenta etiamnum reperiuntur quæ magnam, opulentam & populosam urbem fuisse testentur. In adprime pulcro situ conspicitur. Habet enim ab uno latere montes non adeò altos, collesque fertiles, ab altero prata, pastionibus apta, & agros sementi excipiendæ commodos. Vina, nec aliquid humanis usibus necessarium ei deest. Est præterea mœnibus, turribusque & fossis latis præaltisque vallata, tormentis etiam bene instructa: templis denique pulcerrimis exornata. Inter ea sanè primas tenet templum Cathedrale, quod D. Petro consecratum speciosissimis Galliæ accensendum. Hoc in templo SS. Iusti Martyris, Euroti, & Germeri ossa servari feruntur. Est & hic Abbatia S. Luciani, aliaque templa pulcerrima magno numero. Episcopi *Belovacenses* comites se scribunt & Pares Franciæ. Horum primus fuit *S. Lucianus*, cui LXXXIV Episcopi successere, quos numerat Belleforestius, eorumque ultimum *Carolum Borbonium.* Administratio Politica Belovaci, constat Majore qui est instar pręfecti mercatorum Parisijs, & duodecim Paribus qui sunt velut Eschevini (Viri Consulares) qui annui sunt, & suffragijs populi eliguntur: quemadmodum magistratus Romæ olim deligebantur. Lanificio dives est hęc urbs, atque

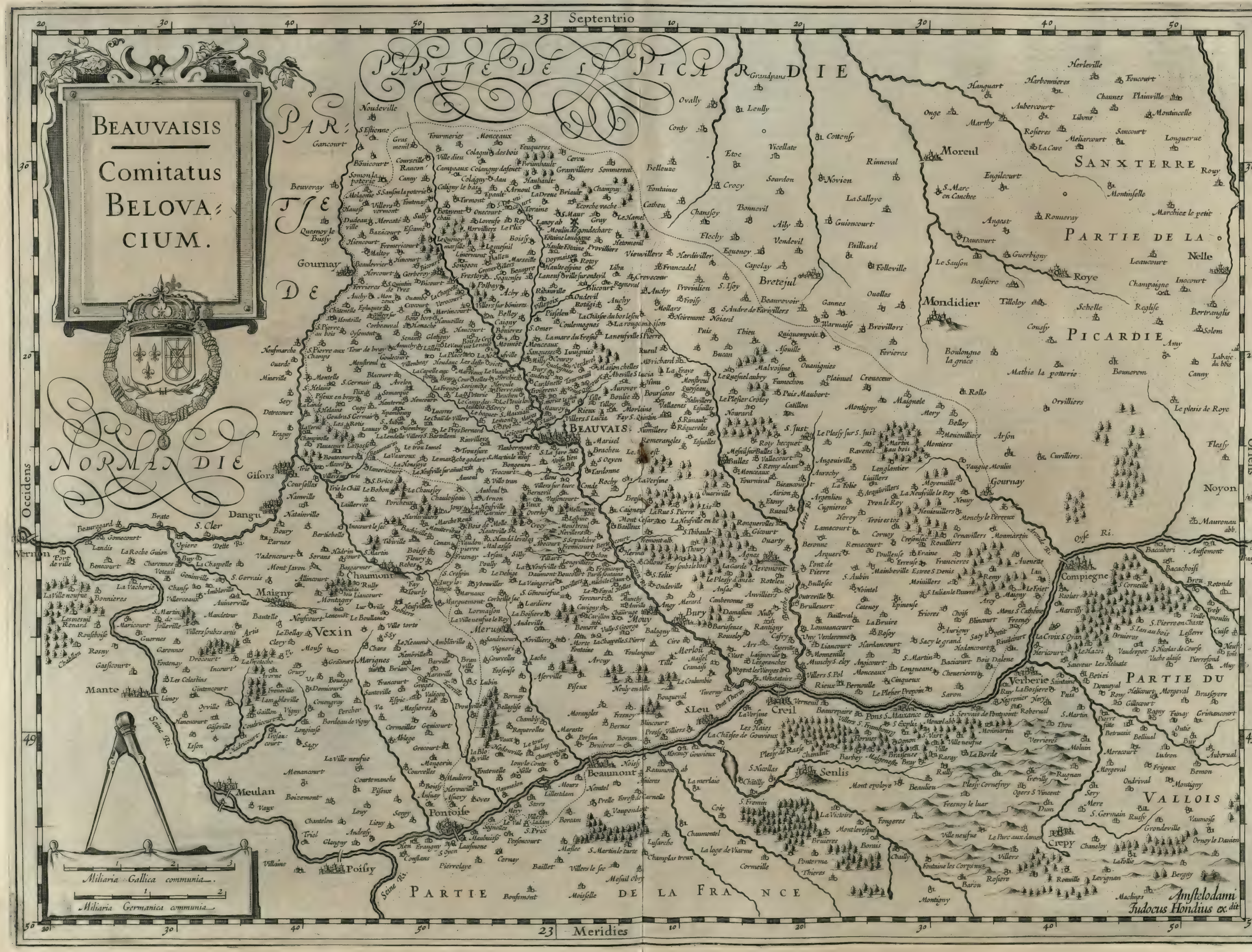
BEAUVAISIS
Comitatus BELOVACIUM.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
PARTIE DE LA PICARDIE
PARTIE DE NORMANDIE
PARTIE DE LA FRANCE
PARTIE DE LA Nelle
SANXTERRE
PICARDIE
PARTIE DU VALLOIS
BEAUVAIS
Vexin
Gournay
Gisors
Chaumont
Clermont
Compiegne
Senlis
Creil
Beaumont
Pontoise
Meulan
Mante
Poissy
Mondidier
Roye
Moreul
Noyon
Crepy
Meru
Verberie
Bretejul
Seine Ri.
Oyse Ri.
Miliaria Gallica communia
Miliaria Germanica communia
Amstelodami
Judocus Hondius ex.dit

eum sibi honorem vendicat quod in ea pulcerrima atque optima totius Galliæ stragula conficiantur. Celebratum hic concilium Nationale anno cIↄ cxiv. Hanc natalem terram habuit magnus ille Historicus *Vincentius*, Dominicanus & Doctor Regens in Monasterio Dominicanorum Belovacensi. Conscripsit hic magnum illud & admirabile volumen speculorum, S. Ludovico petente, aliosque libros magno numero. Vixit anno cIↄ ccxl. *Gulielmus Durandus*, dictus Speculator huic urbi quoque natalem suum debuit, ubi etiam fuit Canonicus, postea Decanus Carnutensis, denique Episcopus Mandensis. Vixit anno reparatæ salutis cIↄ cc lxxxvi. *Ioannes* etiam *Choletus* natus in diœcesi Bellovacensi, qui fundavit Collegium Parisijs vulgò *le College des Cholets*, fuitque Cardinalis obscuro loco natus: ut & *Ioannes Michael* Episcopus Angeriensis, quem Andegavenses inter Sanctos numerant, hinc fuit oriundus. Urbs hæc bellicosissimis, maximis & præclarissimis totius Galliæ accensetur. Unde Incolis præsertim feminis multa magna, atque egregia privilegia, ab Ludovico xi Francorum rege concessa, anno cIↄ cccc lxxii; quod Carolum Burgundiæ ducem obsidionem solvere, reque infecta abire coëgerint. Divitiarum hujus territorij ejusque finium argumentum est, quod trium aut iv miliarium itinere, circa civitatem tam frequentes sunt pagi, sibique vicini, ut nullus ab altero ultra quartam miliarij partem distet. Anno cIↄ xviii hæc civitas cum comitatu Sancerrano commutata fuit, quam ejus comes Rogerius Bellovacensis Episcopus tradidit *Eudoni* Campaniæ comiti, pro comitatu Bellovacensi, quem bonis, terris & dominijs Episcopatus junxit. Sub ditione Bellovacensi continetur *Claromontium, Clermont*, haud procul Belovaco, in comitatus decus evectum ad domum regiam Borboniensem pertinens. Vrbs hæc jure Apannagij, ut vocant, ab rege Ludovico ix (qui *Sanctus* cognominatus) data *Roberto* filio. Estque comitum Claromontanorum hæc series. *Robertus* regis Francorum Ludovici ix cognomento *Sancti* filius, comes Claromontanus apud Bellovacos, institutus à patre, in matrimonio habuit *Beatricem* Ioannis ducis Burgundiæ filiam, quæ à matre Agneta Arcibaldi Borboniorum domini filia, dominium Borbonij accepit. Hujus filius *Ludovicus* cognomine *Magnus*, comes *Claromontanus* ii ab Philippo vi Valesio Francorum rege primus Borbonij dux fuit factus, anno cIↄ ccc xxix; à quo deinceps Borboniorum stemma productum. Nam Ludovicus jam dictus & Maria Ioannis xviii comitis Hannoniæ filia genuerunt *Petrum* ducem Borbonium, & Iacobum comitem Ponthiensem. *Petrus* ex Isabella Caroli comitis Valesij filia *Ludovicum* & Iacobum suscepit. *Ludovicus* cognomento *Bonus*, dux Borbonius genuit ex Anna comitissa Arverniæ, Ludovicum comitem Claromontanum, qui improlis obijt: *Ioannem* & Iacobum. *Ioannes* dux Borbonius ex Bonna Ducissa Arvernię & comitissa Montpenserij suscepit *Carolum*, & Ludovicum Montpenserij comitem patrem Gilberti, ex quo natus *Carolus* ultimus dux Borbonius. *Carolus* dux Borbonius habuit ex Agneta Ioannis ducis Burgundiæ filia, *Ioannem* & *Petrum*. *Ioannes* ii hujus nominis Ioannam Galliæ Caroli vii filiam uxorem duxit, ac sine liberis moriens, & nomen & insignia ducis ad *Petrum* fratrem minorem natu transmisit. *Petrus* hujus nominis ii dux Borbonius ex *Anna* Franciæ Ludovici xi filia unicam filiam genuit *Susannam* Borbonij Hæredem, quæ uxor fuit Caroli supra dicti filij minoris natu Gilberti, qui & Ludovici primi supra nominati comitis Montpenserij minor natu fuit filius, & Caroli ducis Borbonij frater. Sed cum ex hoc matrimonio nulli liberi nati essent, stirps filij majoris natu Ludovici, qui primus Borbonij dux factus fuerat desijt. *Iacobus Ponthiensis* filius minor natu Ludovici primi ducis Borbonij supra nominati ex *Ioanna* comitis S. Pauli filia, *Ioannem* Marchiæ comitem sustulit. Hic successores habuit *Ludovicum*, *Ioannem Vendomensem* hujus nominis ii, *Franciscum*, *Carolum* à rege Francisco i creatum ducem Vendomensem: *Antonium* qui postea fuit rex Navarræ. Hic ex *Ioanna* Albretana Navarræ regina (Henrici ii regis Navarræ, & Margaretæ Valesiæ sororis Germanæ Francisci i Francorum regis filia) suscepit *Henricum* iv hujus nominis Galliarum regem jure patris, & iii ejusdem nominis regem Navarræ per matrem, *Ludovici* xiii patrem, hodie regnantem: faxitque Deus ut regnet diu, feliciter & pie. Ad Claromontium redeamus. Oppidum hoc arce munitum, & Domini cognomine *de la Rocque* Poëtæ Gallici eximij patria est. Est & *Belmontium* vel *Belius Mons*, (vulgò *Beaumont*) oppidum ad fluvium Æsiam, vulgò Oyse. Comitatus est, vulgò, *la Comté de Beaumont sur Oyse*. Antiqua præfectura, cui subsunt *Persang* & *Metu*. Comitatus *Belmontius* dominos agnoscit proprios, principes regiæ stirpis Vendomensis. Ad hoc oppidum ultra Æsiam initium capit Bellovacensis ditio. Bellum hunc Montem fere opinatur P. Merula, esse *Augustomagum* Antonini, quodque corrupte apud Ptolemæum *Ratomagus* dicitur. Videtur & quibusdam esse oppidum, quod ab Cæsare describitur lib. ii Belli Gall. egregiè natura munitum, ex omnibus in circuitu partibus altissimas habens rupes & despectus; Aditum autem una ex parte, leviter adclivem. Atque hæc de Bellovacorum regione habuimus dicenda, ad Boloniam transeamus.

BOVLONGNE COMITATVS.

Insunt & hi comitatus Guines, Ardres, & Fiennes Baronatus.
Item Episcopatus Tarvannensis sive Morinorum, cui hæ ditiones in spiritualibus parent.

Meridiani ad rationem Paralleli 50 45. positi sunt.

BOLONIAE, vel ut alij, *Boloniæ* comitatus (*Comté de Boulongne*) satis est amplus. Totus hic tractus arenosus est, ejus generis arenæ, quam urentem vocant; unde & nonnulli *Boloniam* censent à *Bouillir* derivatam, quod ridiculum videtur. Nomen comitatui à *Bolonia* oppido quod in Superius hodie & inferius divisum, Initium Bononiæ comitatui ab montibus S. Ingelberti; procurritque ad fluvium Cancham, quæ ejus longitudo; latitudo ad lucum usque Tournohensem porrigitur. Comitatus autem titulo nobilis est Bolonia, quã dignitatem adepta est tempore Caroli Calvi regis Galliç quo tempore *S. Paul, Oye Guines & Artesia* eodem honore tituloque potitæ sunt. Multa habet oppida & pagos; inter alia *Boloniam* oppidũ quod duplex Superius & Inferius. Illud altiore situm loco, Burgus tantum, antea quàm ab Anglis obsidione premeretur. Hoc autem planiora occupans mare adluit. Alterum ab altero passibus distat centum, aut circiter. *Bononiam* etiam nominant hac Galliarum parte varij. *Bononiense oppidum* habet quoque Panegyricus incerti autoris imperatori Constantino dictus. *Civitas Bononiensium* est in Notitia provinciarum inter Belgicæ Secundç civitates. Hodie Francorum, vulgò *Boulongne*; Inferioris Germaniç populis propius ad veterem appellationem accedentibus, *Beunen*. Antiquissimis temporibus, uti censent V. N. Iosephus Scaliger suis ad merulam litteris (nam ad Ausonium *Gessoire* oppidum hoc tractu nomen retinere docet) Papirius, Massonius, Lelandus, Ortelius, & alij, *Gessoriacum*. His contestatur Peutingeriana tabula, in qua legitur *Gessoriacum* quod nunc *Bononia*. *Gessoriaco* Antonino dicitur, qui ei Legionem adscribit xv. & alibi *Gessoriacensis portus* item *Gessoriagensis portus* in maritimis: Ptolemæo γιοσορρίακον ἐπίνειον μορίνων. *Gesorigia* est in Panegyrico, qui Maximiano dictus, & eo fere modo in quibusdam Antonini codicibus *Ceforicia*. De eo Pomponius Mela: *Pertinentque ad ultimos Galliarum gentes Morinos; nec portu, quem Gessoriacum vocant, quidquam notius habent.* Sic Suetonius in Claudio cap. XVII, ubi de expeditione principis in Brittanniam: *Quare à Massilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto, inde transmisit.* Alij Gessoriacum non idem volunt cum *Navali Bononiensi*; *Calesium* putat Ioannes Talbotus, *fanum S. Audomari* alij, *Vicum Soaci* Turnebus: *Slusam* Boëtius, *Brugas* Hermolaus Barbarus, *Gandavium* Bilibaldus. Robertus Cœnalis diversa ponit *Gessoriacum portum* & *Gessoriacum Navale*, illum Bononium censes: hoc autem *Castellum* quod vulgò *Cassel*. Boloniensis porro fuit Godefridus Eustathij Boloniensis comitis filius Lotharingiæ dux, qui Christianorum primus rex Solymorum. Prope Bononiam erat *Itius Portus*: qui *Calesium* oppidum esse arbitrantur, nullo negotio refelluntur à Ptolemęo, qui post Sequanç fluminis ostia prius ponit Ι'κιον ἄκρον deinde Γιοσοριακὸν Ἐπίνειον Μορίνων: à quo oppidũ *Calesium* distat plus quã xx millibus Pass. *Gessoriacum* idem esse cum *Itio* persuasum videtur M. Velsero. *Itius Portus* quibusdam *Fanum S. Audomari* censetur, adductis cum vetusto urbis nomine, quo *Sitieu* vocabatur, quasi ut volunt, *Sinus Itij*, tùm loci situ, qui quum valde sit humilis, prælaltis tamen littoribus urbem quodammodo cingentibus, sinum maris olim capacissimum fuisse indicat. Camdenus in sua Britannia docet *Itium Portum* diu fuisse loco quem hodie *Withsan* vocamus, prope *Blanestum*. Verum hæc alijs disceptanda relinquimus. *Bononiensi* comitatui succedit *Guinensis*, *Guisnes*, qui disterminatur ab comitatu *Oyo* per canalem majorem, qui oppidum ipsum prælabitur, territorium fere reddens inexpugnabile. Primarium oppidum *Guinesium*, *Guisnes*, in duas divisum partes, quarum una in paludibus sita, altera in continenti, loci natura munitum & validum. Cepit rex Henricus II, misso illuc Francisco Lotharingio, Guisæ duce, anno CIↃ IↃ LVIII. De Danorum quondam in Guinensem terram jure, multa Meierus in annalibus Flandriæ, deque eodem comitatu alia apud alios Historiographos, quę hujus non sunt loci. Visuntur & alia oppida, *Hartincourt*, *Peuplinge*, *Conquelle*, *Portus Nievelletius*. Continet comitatus hic sub se Baronatus *Ardresium & Courtembronensem*, singulos ab suis dictos oppidis quorum unum *Ardres* vulgò, alterum *Courtembrone*. *Item Fiennensis Baronatus.*

Regio.
Vnde dicta.
Oppida.
Comitatus Guinensis. Oppida.

Duobus *Ardresio* milliaribus versus Oceanum occurrit *Calesium*, oppidum natura arteque munitissimum, Galliæ clavis & janua semper habitum, muris primo, ut fertur cinctum ab Philippo Bononensi S. Ludovici patruo, arcem habet cum turri valida, quæ ingressum ex mari in portum prohibet. Captum fuit ab Eduardo V Anglorum rege, pridie Nonas Augusti, undecimo mense post horrendam pugnam, quam contra Philippum VI Francorum regem, ad Cressiacũ anno CIↃ CCCXLVII pugnatam, multis depingit Paullus Æmilius lib. IX. Possessum ab Anglis annos CCXI (nam frustra obsederat anno CIↃ CCCCXXXI Philippus Bonus Burgundus, Flandris ipsum deserentibus) & tanquam Galliæ clavem in loculis, ut loqui consueverant Angli, servatum, expugnatum, Guisio Duce, Galli recuperarunt anno CIↃ IↃ LVIII, mense Februario. Æquali fere itinere versus Mediterranea *Calesio Bononiaque* distat *Teroana Morinorum*, vulgò *Teroane*, nomen retinens, quamquam ab Carolo V. deleta, Episcopali sede Bononiam translata, Flandris *Terrennerberck*; *Teruana* vel *Tervenna* Antonino, *Teruanna* Itinerariæ Tabulç, Ταρουάνα Ptolemæo. Quosdam *Tarubanum* appellare Bovillus adserit. *Terrubanorum* meminit Trithemius in Francorũ historia. *Teruana* quibusdam quasi *Terra-vana*, ob vilitatem territorij. In Notitia Provinciarum, ubi Belgicæ Secundæ civitates recensentur, nominatur etiam civitas *Morinorum*, id est Ponticum, *L'Evesché de Teroane*. *Colonia* forte *Morinorum* in antiquo Lapide, qui superioribus annis repertus fuit in Gelria, Sugambrorum olim principatu dimidiato ab urbe Neomogiensi milliario. *Ditio* porro *Oyana*, *Terre de Oye*, porrigere se scribitur Duynkerkam usque Flandriç oppidum. Sunt ibi præter *Oyam*, alia quędã oppida sed ignobiliora. Ad Boloniam redeo. Ea amnibus rivulisque humectatur *Archia*, qui per Arquense oppidum fanumque Audomari Gravelingam petit. Inde non procul *Scalense* est *æstuarium*, adusque Arderam arcem ęstuans. Nec desunt ęquorei rivuli duo, Marquisianus scilicet, & Boloniacus. Est & *Hautia* seu *Hesdin* amnis *Hesdino* oppido nomen suum communicans. Sequuntur deinceps Pontivorum paludosa fluenta, & *Cauchia* flumen, Horum verò nonnulli amnes pisculenta efficiunt stagna, seu vivaria, à vicinis oppidis denominata: cujusmodi sunt quæ sua lingua vocant le Vivier *d'Hames*, *d'Andre d'Ardres*. Collibus arenarijs universus hic tractus secundum littus maris septus est. Interiori verò regione sunt, quos sua lingua vocant *Les Mons de S. Ingelbert*, *& les Mons de neuf castel*, *& Dannes*. Silvis vero ac lucis omnis fere conspersa regio, cujus partes *les bois de Surene*, *Celles*, &c. Indigenæ morosi habentur, sibi ipsis plus satis indulgentes.

Flumina.
Montes.
Sylvæ.
Vulgi Mores.

BOLONIA & GVINES Comitatus
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Germanici maris pars
Maris Britannici pars
Flandriæ pars
Terre d'Oye
COM. DE GVINES
COM. DE BOV LON NOIS
Com: S. Pauli pars
Miliaria communia
La grand forest de Boulogne
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
Mardijck
Greveling
Calais
Tour de Risban
Pont de Nieulle
Guines
Ardres
Boulongne
S. Omar
Arien
Monstreul
Estaples
Hesdin
Terouane
Lillers
Tournehem
La Capelle
Marquise
Wissant
Wimille
S. Joos
Borborch
Hospital
Loon
Audruic
S. Folques
Poperinghe
Boncourt
Arques
Blendeck
Renty
Fauquembergue
Aire
Rumelu

ANIOU ANDEGAVENSIS DUCATUS.

ANIOV *Ducatus habet Comitatus, Baronias, Dominia, ut Craon* 18 56. 47 34. *&c. quæ necdum inveni, aut distinguere potui, Homagium sive fidem clientelarem illi præstant hi Comitatus* IV, *Maine, Vendosme, Beaufort, La Val.*

IURISDICTIO.

SEDES PRAESIDIALIS *totius ducatus est Angiers, sub qua sunt particulares sedes Iuridiciales Angiers, Saumur, Bauge* 19 45. 47 25. *& Beaufort en Vallee* 19 40. 47 16.

STATUS ECCLESIASTICUS.

VNUM *habet Episcopum Andegavensem, Angiers, Turonensi Archiepiscopo subjectum.*

Meridiani positi sunt ex ratione 47 15, Paralleli ad Circulum maximum.

Ducatus Andegavensis.

SEQUITUR in nostra methodo *ducatus Andegavensis, La Duché d'Aniou.* Hujus provinciæ populos C. Cæsar *Andes*, Plinius *Andegavos* appellat. Incipit ab *vico Chousay*, finemque accipit inter *Moncontour* & *Herraut*, ubi initium Pictaviensis territorij, quod illi ab Meridie; versus Orientem confinia sunt Turonensium & Vindocinorũ, ad Septemtrionem comitatus qui vulgò *Maine* & *Laval*; ad Occidentem denique Britanniam attingit. *Regio. Situs.* Regio fertilis & amœna magis quam ampla. Colles ibi vitibus passim consiti, valles silvis saltibusque viridantes: læta prata: Eryceta gratissimũ pecori pabulum præstantia. *Soli fertilitas.* Vina hic alba, notæ nobilissimæ, vulgò *Vins d'Anjou.* In summa quicquid huic vitæ usui esse potest hæc provincia suppeditat. In nonnullis etiam hujus provinciç locis illud genus lapidis cæruleum & fissile effoditur, quo templorum ubique ædiumque tecta contra cœli injurias muniuntur. *Ardoises* vernaculè vocantur. Suos olim habuerunt *Andes* regulos & duces, quorũ *Dumnacum* ab Cæsare victum scribit octavo libro Hirtius. *Imperium Majorum.* Postea cum alijs Galliarum populis in Francorum venerunt ditionem. Rex Chilpericus, occiso comite *Paulo*, Andegavensem urbem obtinuit, suisque eam posteris reliquit Franciæ regibus: quorum Carolus Calvus Superiorem quidem Provinciç partem *Torquato* (alij aliter vocant) dedit reservato sibi supremo in eam jure: Inferiorem autem *Eudoni* Parisiorum comiti, cujus ex fratre *Ruperto* comite Andegavensi duceque Celticæ nepos, Hugo Magnus eam largitus est *Fulconi*, Torquati ex Ingelgero filio nepoti. Fulconi ordine successerunt *Fulco* II *Gotefridus*, vulgò dictus *Grisgonella: Fulco* III, *Gotefridus* II. *Fulco* IV, *Fulco* V, qui Hierosolymorum rex fuit, post Balduinum cujus filiam ipse viduus duxerat uxorem, *Gotefridus* denique VI *Barbatus* cui sociata fuit Machtildis, Henrici I Angliç regis F. Hujus Filij, Henricus quidem rex fuit Angliç, ejus nominis II, Andium verò comites *Gotefridus* VI & *Gulielmus*: quos quum paricidiali bello victos terris suis pepulisset frater Rex, filios natu majores in Angliæ regno, *Gotefridum* autem VIII in comitatu Andegavensi successores habuit. Gotefridi filio *Arturo* comiti, Britanniçque per matrem duci, bellum movit patruus Ioannes Angliç rex. Fecerat jam *Arturus* Homagium, ut loquuntur, & fidem principatus sui nomine promiserat Francorum regi Philippo Augusto: à quo instigatus quum Pictones regi patruo ereptum properaret, cum exercitu Ligerim jam transgressus, ab eo ex improviso superveniente captus, Rotomagũ est abductus, ibique non multo post occisus. Id non ferendum rata *Arturi* mater, Constãtia Conani Britanniæ principis filia & hæres, regem Ioannem paricidij accusavit, apud Franciæ regem, quem dixi: quumque vocatus se jure non sisteret, paricidij damnatus est sententia Parium Franciæ, ejusque provinciæ quas in Gallijs habebat, fisco regis sunt adjudicatæ: quam sententiam ipse Rex exequens, Andegavenses sibi deditione subjecit, regique Francorum *Ludovico* filio nominis ejus VIII reliquit. Huic successit filius *Ludovicus* IX, *Sanctus* cognominatus, qui provinciam hanc *Carolo* fratri Apennagij jure concessit. Hunc sequutus *Carolus* II, qui Clementiam filiam locans *Carolo Valesio* provinciam hanc dotis nomine largitus est. Huic successerunt Franciç reges, *Philippus Valesius* filius, & ex eo nepos *Ioannes*, qui nobilissimam hanc regni portionem ducatus jam titulo, anno CIↃ CCCL decoratam filio *Ludovico* Apennagij jure dedit. Ejus donationis diploma ponit Papirius Massonus Annalium rerum Francicarum lib. IV. in hæc verba: *Damus & concedimus per præsentes, donatione pura & simplici, inter vivos in perpetuum valitura Ludovico secundo genito nostro ad hæreditatem perpetuam, prò se & suis hæredibus & liberis masculis, ex carne sua & libero matrimonio procreatis, & etiam nascituris, comitatum Andegaviæ & Cenomaniæ, salvis & nobis retentis juribus nostræ regaliæ, exceptionibus Ecclesiæ, Fide & Homagio. Quæ verba ex ipsis tabulis, exscribere placuit, Datis Calesij, Anno* CIↃ CCCLX, *quæ in scrinio regio adhuc visuntur, eamque legem Ioannes primus in familiam suam intulit, & posteri agnoscunt regno plane utilem fuisse, eaque factum, ne opulenti dominatus ad extraneos transierint, fœminis successione exclusis.* Hactenus Massonus. Hunc *Ludovicum* sequuti sunt descendente linea *Ludovicus* II & *Ludovicus* III, quo sine hçrede mortuo principatum adijt *Renatus* frater. Hic defunctis liberis, hçredem dixit sui fratris filium *Carolum* (alij fratrem fuisse volunt) qui hçredẽ scripsit *Ludovicum* XI regem. Et sic coronæ Franciæ fuit adnexus eique unitus mansit, nisi quod *Franciscus* I, eundem suæ matri *Aloisiæ Sabaudæ* in usum fructũ tradiderit. Rex Carolus IX eum jure Apennagij tribuit *Henrico* fratri, qui deinde Poloniæ & Francie rex. *Urbes & Oppida.* Metropolis ducatus *Andegavum* est, *Andegavensis civitas* Paulo Diacono, vulgò *Angiers*. Ptolemæo dicitur Ἰȣλιόμαγος *Andicavarum*, ut legendum monet Merula. Sita est in utraque *Meduanæ, Maine*, fluvij ripa, pontemque habet lapideum flu-

mini

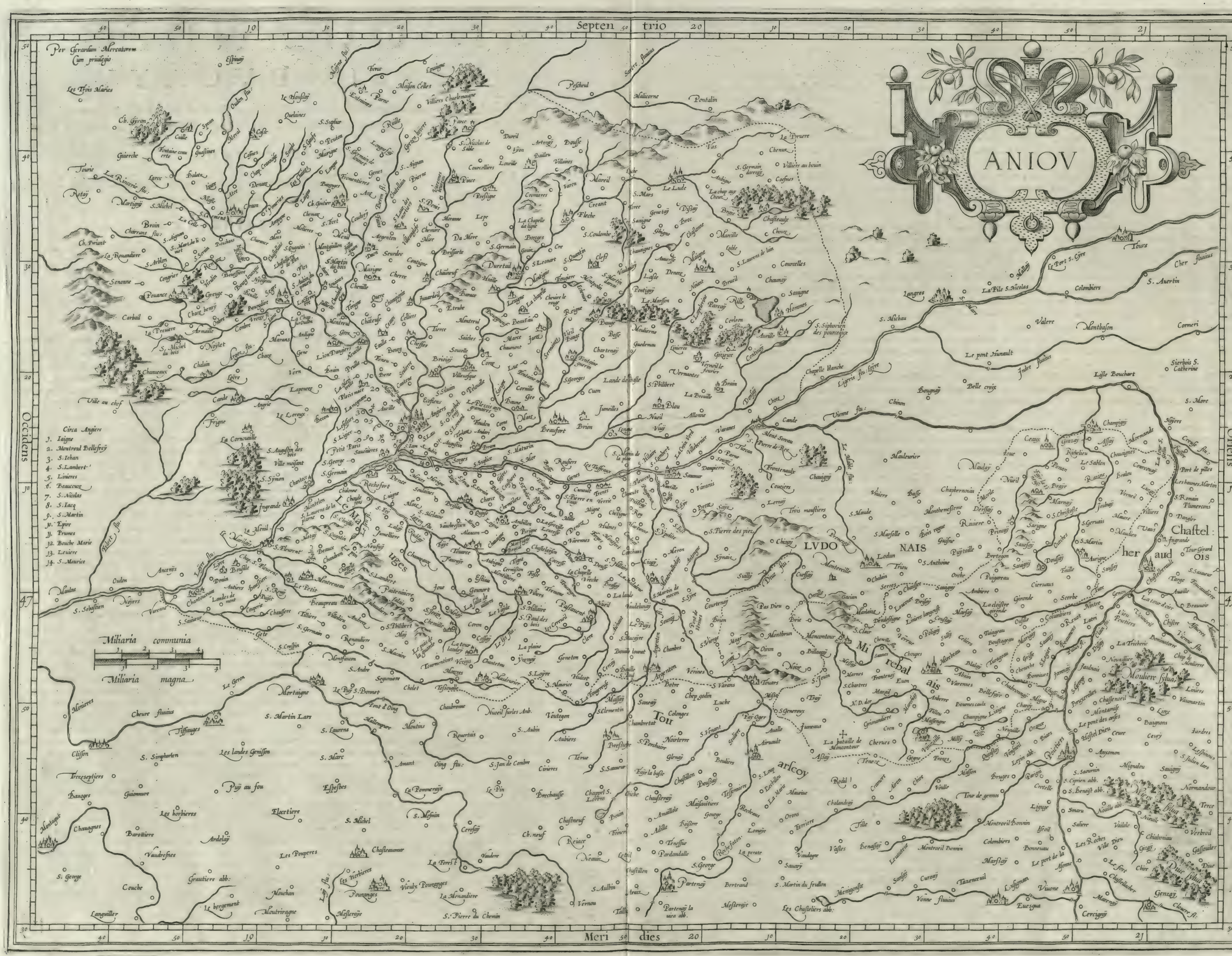
ANIOU
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio
Septen trio
Meri dies
Occidens
Oriens
Circa Angiers
1. Iaigne
2. Montreul Bellefrey
3. S.Iehan
4. S.Lambert
5. Linieres
6. Beaucouze
7. S.Nicolas
8. S.Iacq
9. S.Martin
10. Epire
11. Prumes
12. Bouche Marie
13. Leuiere
14. S.Maurice
Miliaria communia
Miliaria magna
LUDO NAIS
Mi rebal ais
Tour arscoy
Chastel her aud OIS
Ligeris flu.
Vienne flu.
Cher fluuius
Indre fluuius
Angiers
Saumur
Tours
Chinon
Loudun
Poictiers

mini injectum. Insignis ibi politia. Episcopali fulget dignitate; Senescalatu etiam & baillivatu, sedeque superbiens præsidiali. Academiam habet celebrem, ab Ludovico II Andegavensium duce, anno CIↃ CCC XXCIX institutam; evocato qui jus ibi profiteretur, Francisco Balduino, qui hac de re legēdus ad l. Si pacto. C. de pactis. Habet hic ducatus multa insignia oppida, alia alijs majora. Pauca ut vernaculè sonant, dabo: *Saumur* ad Ligerim cum arce; Academiam quam apud regem magni viri moliuntur, brevi habiturum; *Montreneau, Bauge, Beau-fort, Brissat, Monstreul-Belay, Malevrier, Chantonceau, Vihers, Duretail, La Flesche, Chasteau-Goutier, Segre.* In hac Provincia multa stagna, magnus lacuum numerus, rivuli non pauci, & plus quàm XL sunt flumina: Sunt & vivaria paludesque, fontes item infiniti. Inter amnes præcipui sunt *Ligeris*, *Loire* peramplus, perspicuitate aquæ inclytus, quem patrem fluviorum Galliæ vocant: de quo plura in descriptione Galliæ generali. *Vigenna*, cujus mentio apud Fortunatum, Gregorium Turonensem & Hugonē Floriacensem, *la Vienne, Viana* & *Vignane, Meduana*; Hujus meminit ex emendatione Turnebi Lucanus lib. I. belli Pharsa. *In ripis Meduana tuis marcere perosus.* Alij *Medualla* legunt; Theodorus Canterus lib. III Novar. Lect. *Meditana. Meduanam* sane & *Medanam* Galliç fluvium etiam nominant Regino & Turonensis: hodie *Maine.* Andegavensium *urbem* adluit. Sarta vulgò *Sartra* & *Lorius.* Habet etiam Andegavensis tractus, alios non exiles, nempe vecturę idoneos, quibus alluitur amnes, qui & ipsi suis Ligerim augent alveis, quorum hęc sunt nomina *Alcionius, Vresea, Laionius, Odonusque* fluvij, item *Touesa, Irosna* atq; *Daubentia*: quibus non parum augetur Ligeris. Hujus piscium copiam non facile quis explicarit, sive piscium, quibus scatet, quis genera, sive piscaturæ gregatim occurrentis frequentiam attendat. Est in Ligerano gurgite Castrū cognomento *Villaneum*, Gallice *Villaines*, in quo sæpius omni numero retibus ad capturam dispositis, unico tractu duo piscium millia extrahuntur. Atque hæc de fluvijs Andegavensis Tractus dixisse sufficiat: plura qui requiret, tum apud Andream Thevetum, tum maximè apud Robertum Cœnalem, abunde reperiet. Regio montosa est attolliturque colliculis: & silvis ac saltibus ornata est. *Saltus*, hic, quos *le Forests de Chambieres, Baugé, Belle-espaule, de la Flesche-Boyere*, & alijs quibusdam nominibus appellant. Extra urbem Andegavum vetustæ monstrantur ruinæ, quæ vulgò *Grohan* dicuntur, nomine ab Romano non abludente. Hic quondam theatrum ab Romanis exstructum fuisse perhibetur. Apparent multę parietinarum murorumque reliquiæ. Effodiuntur & infinita probæ notæ numismata. Cæterum huic ducatui præter alios comitatus Baronias, & dominia, quæ habet: Homagium, sive fidem clientelarem, ut habet Mercator, præstant hi comitatus IV, *Maine, Vendosme, Beaufort, la Val*, de quibus ordine agemus. *Comitatus Cenomanensis*, vulgò *Comté de Maine* primo loco occurrit. Hunc tractum Ptolemæi tempore *Cenomani* insederunt. Provincia autem Cenomanorum inter primas Galliæ habitari cœpit. Olim ejus limites longius se extenderunt, quàm nunc protenduntur, idque facile colligi potest ex ijs quæ Livius, Polybius & Iustinus, de irruptione Cenomanorum in Italiam literis mandarunt: nec inficiari quis posset, ipsorum vires collectas fuisse, ex Andegavensibus, & Turonensibus, sicut & sub Bajorum nomine ipsorum vicini comprehendebantur. Territorij pars una fertilis est, alia sterilis; incolisque facilius est venaticas carnes, quam panem & vinum apponere, non tamen ijs omnino caret, aliquæ enim hujus provinciæ partes tam fertiles sunt, ut eam nec Andegavensis ditio, nec Turonia vini bonitate, frugumque fertilitate superent. Solum herbosum, pastionique pecudum commodum. Hanc verò provinciam, sub Aquitania comprehensam, aliquando paruisse legimus ducibus Aquitanis, donec inter reges Franciæ Ludovicum IX & Angliæ Henricum III pactum fuit, Anglus Aquitania, quam ab Septemtrione Carantonus fluvius, ab Meridie Pyrenæi montes terminarent, contentus, in perpetuum cederet Normannia, terrisque Cenomanorum & Andegavensium: eique numerarentur CIↃ IↃ aureorum millia. Rex Franciæ Ioannes Andium & Cenomanorum comitatum *Ludovico* filio secundo genito dedit. Donationis diploma anni CIↃ CCC LX in scrinio regis adhuc visitur, quod supra posui. *Ludovico* ordine successere *Ludovicus* II filius & *Ludovicus* III nepos. Hi tres titulum regem Neapolitanorum gesserunt, *Ludovico* tertio vita defuncto nullis post se relictis liberis, ei successit *Renatus* frater quem regina Neapolitana Ioanna, ejus nominis II, suum hæredem in regno Neapolitano & in comitatu provinciæ instituit. *Renatus* ex Isabella Caroli Audacis filia, genuit Nicolaum Calabriæ ducem, cui supervixit Renatus pater. Hic *Ioannes* ex Maria Caroli ducis Borboniæ filia, genuit Nicolaum Calabriæ Ducem & Marchionem Pontensem, qui absque liberis decessit, avo Renato adhuc superstite. *Renatus* nepoti suo *Renato* ex Iolanta filia, & Friderico Vadimontano, jura regni Neapolitani & comitatus provinciæ resignare noluisse, sed ea Carolo fratri suo, Cenomanorum comiti, reliquisse fertur: qui cum etiam paullo post moreretur *Ludovicum* undecimum rerum suarum hæredem instituit. Cæterum tota hæc regio superioribus annis, in duas quasi abijt partes. *Civitas Cenomanensis*, ditioni addita est regis Franciæ: *Vrbs* autem *Mænia. Maine* cum Marchionatu, nunc in ducatus decus erecto, Guisiæ gentis agnoscit dominium. Oppidum primarium ad Sartram fluvium, vulgò *le Mans.* Iosephus Scaliger vir nobilissimus suis ad Merulam literis putat esse Οὐίνδικον Ptolemæi, Aulerciorum Cenomanorum caput. Ab initio sedes baillivatus, post Henricum II præsidialis est facta: ad quam variorum oppidorum appellationes devolvuntur. Hæc se jactat omnium Gallicarum urbium primam Christianam fidem admisisse, misso à Clemente S. Iuliano, qui Ecclesiam illam annos XLVII perpetuos rexit, & mysterium religionis in vicina loca propagavit. Provincia tribus præcipuè fluvijs irrigatur *Meduana*, vulgò *Mayenne, Ledo* (*Loir*) & *Sartra* alijsque compluribus exiguis fluvijs & rivulis perluitur, qui solum herbosum reddunt, pastuique pecudum commodum; sed hi æstivo fervore deficiunt, non tamen territorium ab ipsis humefactum intermittit herbarum affatim gignere. Ornatus illi multus ab sylvis saltibusque accedit, in quibus ferarum non infelix proventus. Quorumdam hujus provinciæ locorum sterilitas Cenomanos labori assuefacit: sunt industrij, vividique spiritus, nec ipsis facile quis imponat: probi patres familias, eorumque vicinis aliquo modo astutiores, ad omnia idonei quibus se addicunt, unde natum festivum proverbium, Cenomanum valere sesqui-Normanno. *Ducatus*, olim comitatus *Vindocinensis Duché de Vendosme* initium caput à Baugenciaco, limite inter duas Belsias, quæ cognominatur *Solonia* & *Vindocina*: fines longè latèque extendens ad Santonas usque, ut quidam volunt. Dictus ab *Vindocio* oppido. Sic Venantius Fortunatus appellat, quod vulgò *Vendosme* Ptol. forte Οὐίνδικον (sic enim legendum) est Aulerciorum Cenomanorum, in Gallia Lugdunensi urbs. Nihil hic adfirmamus. Nam Οὐίνδικον illud, certius forsitan, est oppidū, quod hodie *Le Mans*; quæ Magni Scaligeri sententia. *Vindocini* comites originem ducunt ex Borboniorum stemmate. Primum comitem legimus *Ludovicum Borbonium*, Ioannis Marcæ Clermontijque comitis F. Successerunt huic recta linea filius *Ioannes Franciscus* nepos, & Carolus pronepos, quem primū Vindocini ducem creavit Franciscus I Galliarum rex. Filium *Carolus* habuit *Antonium*, Vindocini ducem, Franciæ Parem, & per Ioannam Albretam conjugem. Navarræorum regem, quo natus *Henricus Borbonius*, Galliæ ejus nominis IV Navarræque Monarcha potentissimus, Bearnij princeps. Dux Vindocini, &c. Sunt & *Beaufort* & *la Val.*

Lacus. Flumina. Montes. Sylvæ. Opera publica. Comitatus Cenomanensis. Soli qualitas. Imperium Majorū. Oppida. Flumina. Sylvæ. Ducatus Vendocinensis. Situs. Imperium Majorū.

BERRY DVCATVS

Bourges *metropolis ducatus, urbs regia, & Academia, cujus præfectus sub se habet.*

- Sancerre *comitatum 23 56. 47 15. qui sub se habet castellanias sive municipalia magisteria.*
  - Sancergues 23 56. 47 4.
  - Beaufeu.
  - Chapelle *d'Anguillon* 23 27. 47 19.
  - Boncard.
- *S. Aignan Comit.*
- Montfaulcon 23 12. 46 56. *Baronia est sub qua sunt Dominia.*
  - Baugy 23 45. 46. 56.
  - Gron. 23 46. 47. 1.
- *Et has Castellanias.*

	Ais d'Angillon 23 31. 47 10.	*S. Satur 23 59. 47 13.*
Sury en Vaux 23 54. 47 17.	*Beaulieu 23 76. 47 26.*	*Lury 23 0. 47 4.*
S. Saulange 23 31. 47 7.	*Brecy 23 40. 47 15.*	*Estrechies bois 23 46. 47 5.*
S. Palais 23 24. 47 14.	*Bengy 23 44. 46 56.*	*Maulpas.*
La Salle du Roy.	*S. Fleurant 23 15. 46 57.*	*Ville neufve 23 11. 47 0.*
Bueil.	*Neufvi sur Baranion 23 13. 47 14.*	*S. Crapaix 23 12. 46 57.*
Quantilly 23 25. 47 12.	*Morthonnier 23. 42. 47 1.*	*Ascilly.*
Fomorigny.	*Marmaignes 23 16. 47 3.*	*Iussy le Chaudier 23 36. 46 56.*
Francheville 22 38. 47 14.	*Maubranches 23 33. 47 4.*	*La Corne.*
La Chappelle 23 40. 47 16.	*S. Vrsin.*	*Les Chaizes.*
Nançay 23 10. 47 16.	*Tillay 22 59. 47 14.*	*Vauvrilles.*
Doye.	*Brilliers.*	*Les Cloyes.*
Levreux 22 36, 46 53.	*Vatan 22 46. 46 59.*	*Bouge 22 35. 46 58.*

Habet autem hæc metropolis sub se alias v. diœceses.

I. Est Yssoudon 23 0. 46 54. *regia civitas & Bailliage, hoc est, diœcesis, quæ habet sub se.*

Baronias, *Chasteauroux, Gracay, S. Severe 23 4. 46 27. Lynieres 23 40. 46 40. cui appendet castellania de Rizay. Argenton in qua Rivarennes Seneschausce 22 20. 46 35. & Servignes Prevosté.*

Castellanias, *Bourssac 23 4. 46 19.*	*Perouse.*	*Chastre.*
Chasteau Mailant 23 10. 46 31.	*Chastelet.*	*Moche Fully 23 3. 46 29.*
Mareul 23 7. 46 49.	*Massuevre.*	*Voullon 23 57. 46 44.*
Neuffy S. Sepulchre 22 46. 46 51.	*Augurande.*	*Charroux 23 7. 46 55.*
Rully 23 1. 47 2.	*S. Chartier 23 1. 46 39.*	*La Ferte.*
Pauldy 22 55. 46 59.	*Le Palletteau.*	*Nohant.*
Massay 23 23. 46 37.	*Bommieres 23 0. 46 43.*	*Ville Dieu 22 34. 46 44.*
Cahors 22 14. 46 38.		

II. Dun le Roy *civitas regia, cui subsunt hæ Castellaniæ: Pradict Callaut Baronia 23 21. 46 30. Chasteau-neuff sur Cher 23 18. 46 47. S. Iulian.*

III. Vierzon *civitas regia & diœcesis habens sub se hac dominia, Champre, Monte d'Aisy, Saragosse, Briuay 23 5. 47 5. Mery 22 57. 27 10.*

IX. Mehun 23. 10. 47 6. *Diœcesis & civitas regalis, habet sub se Castellanias has Loue, Foicy 23 6. 47 6.*

V. Concressault, sive Concursault, *regius locus & diœcesis, has sub se habet Castellanias, Vailly 23 44. 47 23. Argeni 23 29. 47 28. Clemon 23 26. 47 32. Beau-jeu.*

Status Ecclesiasticus.

Archiepiscopus Bituricensis, de Bourges, hos habet suffraganeos Episcopos. x.

Claramontensem, Clarmont.	*Menatensem, Mende.*	*Castrensem, Castres.*	
Rhutenensem, Rhodes.	*Albiensem, Alby,*	*Tutelensem, Tulles*	*Aniciensis, Le Puy est exemptus.*
Lemovicensem, Lymoges.	*Caturcensem, Cahors.*	*S. Flori, S. Flour.*	

Hi Episcopi omnes in tabula Aquitaniæ ostenduntur.

Hæc ex Ioannis Chameau advocati Bituricensis historia Biturigum descripta sunt. Quæ in ipsius tabula deerant loca, ea nec numeris monstrare potui, neque enim amplior hujus ducatus extat descriptio.

Distant Meridiani juxta rationem Paralleli 46 50.

Bituricensis Ducatus.

BITVRICVM vel *Bituricensis Ducatus, Duché de Berry*, qui in nostra methodo sequitur, ab Septemtrione Soloniam Inferioris Belsiæ partem, à qua Caris fluentis disterminatur; ad Ortum Hurepenses, Nivernenses, & Borbonios respicit, constituente hic limitem rivulo, cui nomen *La Faye*: qua Meridies est Lemovices habitant, ubi *Croure* fluit; qua Occidens Pictones & Turones, à quibus fluviolo, qui *Clery* vulgò, separatur. Segetum est fertilissima, vini rerumq; aliarum ad vitam cultumque necessariarũ. Imprimis pecore abundat, quod ab incolis per universam distrahitur Galliam. Domicilium hic olim *Biturigibus*, quos Κέβους scribunt cognominatos Strabo, Ptolemæus: alij *Bituriges* enim Galliç populi, duplices erant, cognomentis distincti, *Bituriges Cubi*, quorum metropolis *Avaricum*, primæ Aquitaniæ; *Bituriges Vibisci* aut *Vivisci*, quibus primaria urbs *Burdigala* secundæ Aquitaniæ. Utraque civitas libera sub Romanis, teste Plinio. *Civitas Bituricum* vel *Betorigorum* Notitiæ Provinciarum, in Aquitania prima vel Sexta Viennensi. De Gentis appellatione multa Ioannes Calamæus (*Chaumeau*) qui *Biturigum* historiam sex libris complexus est.

Regio. Situs.

Soli fertilitas.

BERRY
ducatus
Miliaria communia
Sep tentrio
Meri dies
Occi dens
Ori ens
SOV LOIG NE
Souloigne Biturigum
PART DE TOURAINE
Pic ta uie pa rs
Brolle
La Bri diers
marche de Limosin
PART DE BOVR BON NOIS
Hure pois
Bourges
Romorantin
Aubespin
Montluçon
La Charité
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio

Imperium Majorũ. Principatum apud Francos Hugone Capeto tenente, *Biturigibus* præerat nomine regio Gotefredus. Ab eo originem traxiſſe perhibetur *Harpinus* is, qui ab rege Henrico I. emit *comitatum Biturigum*. Hic non multo poſt accingens ſe ad expeditionem Paleſtinæ cum alijs principibus, eundem Coronæ uniendum vendidit *Philippo* I. Aliquot poſt annis Apannagij jure *comitatum* in *ducatus* dignitatem nunc evectum obtinuit a patre *Ioanne Valeſio* Francorum rege *Ioannes Valeſius*: quo ſine prole maſcula mortuo, ducatus ad regnum redijt. Adſignatus eſt poſtea *Ioanni* Caroli VI qui numeroſa prole gravatus erat, filio. Hic, quum ἄπαις obijſſet, ſucceſſorem reliquit *Carolum* fratrem, qui rex Francorum inauguratus ſponſalibus, quæ inter Henricum Angliæ regem & Catharinam ipſius Germanam contracta jam ante fuerant, inſuperhabitis, quum ei major regni pars ab Anglis eſſet erepta, per ludibrium *Biturigum* rex fuit appellatus. Patri Carolo ſubrogatus eſt *Carolus*, Ludovici XI Francorum regis frater. Poſt eum *Margareta*, regis Franciſci ſoror, nupta primo Carolo Alençonio duci, deinde Henrico Albretano Navarræ regi, *ducatum Biturigum* ab fratre in uſum fructum accepiſſe ſcribitur. *Margareta* denique, ejuſdem Franciſci regis filia, *Bituriges* accepiſſe traditur ab *Vrbes.* fratre Henrico II, quum nuberet Emanueli Philiberto Allobrogum principi. Primariam ejus urbem Cæſar, Antoninus & alij *Avaricum* vocant, quæ nunc vernacule *Bourges*, *Bituriga* Ammiano & alijs. Dicitur & *Biturica*, *Biturica*, *Bituriga urbs*, & *Biturica* civitas. *Avaricum* quidam dictum volunt ab *Eura* flumine, quo adluitur. Locata eſt in agro perquam amœno; qui non modo frumentorum omnium & leguminum, verum etiam vinorum præſtantiſſimorum, pecorum, volucrum, & quorumcunque fructuum feraciſſimus. Quatuor beata eſt rivulis qui vulgo *Aufron*, & *Aurette* ab una; *Yure* & *Molon* ab altera, fluentes parte. Quis condiderit, ut pleraque alia oppida, incertum eſt. Veteris paullo ſequior, quam hodiernæ, urbis fuit ſitus. Ad paludes ſcilicet vergebat, cujus etiam nunc cum admiratione viſuntur muri, propemodum integri, ſolidiſſima materia, ut paſſim veterum Romanorum opera, conſtructi: Initium capiunt ab turri, quam *Magnam* vocant, pergentes per medium D. Stephani templum, plateam D. Ioannis Campeſtris, portamque Gordianam uſque ad Novam, cui olim ab S. Andrea nomen; inde per Plateam Amphitheatri, vulgo *des Arenes*, ſe ad portam Turonenſem extendunt; hinc autem, porrecto ambitu verſus portam D. Paulli, paullatim turrim, quam dixi, repetunt. Poſtea prolatis varie pomerijs ita fuit hæc urbs amplificata ab Carolo Magno & alijs: ut jam nunc cum maximis & munitiſſimis Galliæ civitatibus contendat; formam habens oblongam, ampliſſimam & ſpacioſiſſimam. Munita eſt octoginta editis craſſiſque *turribus*. Inter eas principem tuetur locum quam antea *Magnam* dixi appellatam, vernacule, *la Groſſe Tour*, ab inſolita craſſitudine, minoribus undique turribus muroque & foſſis profundiſſimis, Philippo II Auguſto Galliarum rege circa annum CIↃ CXC curante, cincta: Forma eſt rotunda, magnæ altitudinis. Aliam omnino ſimilem fuiſſe ajunt, ſed dirutam; a binis turribus *Biturigibus* nomen inditum fabulantes. Et laudat antiqui Grammatici carmen Calamæus.

Turribus a binis, inde vocor Bituris.

Hæc talia patior alijs perſuaſa magis, quam mihi. Septem habet urbs *ſuburbia*, totidemque *portas*, præter minores aliquot, quæ hac ibi flagitanti ſunt facta neceſſitati. Ingruente ab hoſtibus metu, quatuor tantum patent; *Borbonia, S. Privati, S. Sulpicij* & *Aronia*. Septemdecim hic ſunt *Eccleſiæ*, quas *Collegiatas* vulgo vocant. Septemdecim *Parochiæ*. Hæc urbs *Archiepiſcopali* fulget *ſede*: ſua floret *Academia*, cui nulla per totam Galliam par; Doctiſſimorum virorum genetrix & emporium. Viget in ea maxime Iuriſprudentia, quam ibi profeſſi ſunt Profeſſores excellentiſſimi. Urbem maximæ non ſemel calamitates adflixerunt. Quinquies & amplius expugnata ab hoſtibus, fere funditus diruta fuit, incendioque abſumpta ſed magnificentius ſemper reſtaurata. Recepiſſe ſe in eam ſcribitur, Carolus VII, preſſus ab hoſtibus, bello Anglico: nominatus ab adverſarijs, quod ea una & ſola ipſi ſupereſſe videretur, *rex Biturigum*. Eſt autem *Avarici*, ſummum totius ducatus tribunal, cui præſidet Monarcha Biturigum; qui vulgo *Le Bailly de Berry*. Ad hunc devolvuntur omnes appellationes cum a prætore urbano, tum ab omnibus finitimorum aliorumque territorij Bituricenſis locorum magiſtratibus. Habet autem præfectus Bituricenſis ſub ſe metropolim ipſam *Avaricum* & V diœceſes, quas enumerat Mercator. Metropoli adcenſentur comitatus. *Montfaulcon*, *Sancerre* & *S. Aignan* Baronia. Caſtellaniæ, fere, xl, quas ſupra Mercator recenſet. *Sancerram* quidam arbitrantur dictam ab *Cerere*, quæ ibi culta perhibetur; tanquam *Sacrum* vel *Sacellum Cereris*. Doctiores Latine ſcribentes hujuſmodi Etymologiam adverſati *Xantodorum* vocant. Comitatus gaudet titulo, qui anno CIↃ XV permutatus cum *Belovaſenſi*. Arctiſſimam ſuſtinuit *Sancerra* obſidionem anno CIↃ IↃ LXXIII; famem paſſa tam ſæuam, ut poſt devoratos avide canes, feles, equos, glires, mures, talpas, poſt conſumpta cornua, corium, pergamenas & ſimilia, ne excrementis quidem carnibuſque humanis fuerit parcitum. Præter Caſtellanias quas recenſet Mercator parent illi *Ialonges*, *Tarenay*, *Vardigny*, *Meneſme*, *Charentonnay*, *Brie*, & alia. S. *Aignan* nomen habet ab S. *Aniano* Epiſcopo. Baronia *Montfaulcon* Latine ſonans *Montem Falconis*, præter dominia duo quæ recenſet M. complectitur *la Fane*, *Lyuron*, *Cony*, *Villabon*, *Seury*, *Marcilly*, *Marnay*, *Farges*, *Auor*, *Saligny*, *Percigny*, *Cru*, *Laſſax*, *Bouboſon*, *Nuiſſement*, *Villiers*, *Compoy*, Caſtellaniæ autem a Mercatore nominantur, quas ob id hoc loco repetere nolo. Atque hæc de ipſa metropoli latiſſimaque ejus juriſdictione: ſuccedunt explicandæ paucis reliquæ diœceſes. *Iſſouldun* ſub ſe habet Baronias aliquot, & Caſtellanias ſupra xx, Baronias quidem, *Chaſteau-roux Caſtellum rufum* ſonat Latinis: oppidum inſigni arce ornatum in comitatus decus ab Carolo IX Francorum rege evectum. Sequuntur inde *Ceracay*, cui arx S. *Severe*, *Lynieres*, *Argenton*, & *Servignet*, *Argantomagus* hoc putatur Antonini. Oppidum eſt cum arce, cui turres decem, majores ſeptem, tres minores, quarum una dicitur *Heracly*, in qua, tauri effigies cui inſculpta Cæſaris illa, VENI, VIDI, VICI. De hujus vero caſtellanijs & reliquis diœceſibus Mercatorem vide. *Flumina.* Fluminibus hæc regio partim rigatur, partim alluitur: *Ligeri*, *Souldra*, *Aurrona*, *Cherre*, *Theone*, *Indro*, *Creuſa*, ac nonnullis alijs ignobilioribus rivulis. Montes hic nulli celebres. *Sylvæ.* Sylvis hinc inde conſpergitur regio, quarum præcipuæ ſunt *Sylva Roberti*, & *Lacenna ſylva*. *Opera Publica.* Ad opera publica & privata venio. Avarici præter triginta quatuor Eccleſias de quibus ſupra dixi; ſunt cœnobia quatuor *Ordinum mendicantium*: duæ *virorum Abbatiæ*, una S. *Sulpicij* potens & dives extramuranea: altera intra urbem D. *Ambroſij* valde etiam dotata: tres *mulierum*: prima *Nuntiade* vulgo, in honorem *D. Virginis*, altera *D. Laurentij*, tertia *Sororum mendicantium D. Claræ*. Exſtructum ibi non ita pridem fuit a pio magiſtratu *Ptochodochium*, Pauperibus alijſque adflictis alendis conſecratum. Inter ſplendida *ædificia*, quorum magnus ſemper hic fuit numerus, primum agmen ducit *domus Iacobi Corde*, qui vixit tempore Caroli VII, ſuperba & ſumptuoſa. Sunt & *ædes Almannorum*, qui quondam regiæ Gazæ præfuerunt, antequam nundinæ quæ ibi maximo peregrinorum concurſu celebrari ſolitæ Lugdunum transferrentur. *Opificia. Mercimonia.* Infinita monſtrantur hic cum intra tum extra muros veterum ædificiorum elaborati operis & materiæ præſtantis rudera: multa & quotidie eruuntur, præſertim ex foſſa arenarum uti vocant, ubi quondam *Amphitheatrum*. Artes hic florent *Mechanicæ*, cum primis *textrina*, & ab ea *mercatura pannaria*.

BORBONIVS DVCATVS.

B*Orbonius tractus* & *ducatus*, *le Pais & Duché de Bourbonnois*, nomen sumpsit a loco, quo primum potiti sunt proceres, qui toti provinciæ præfuerunt. Hic qua Corus est Occidensque, Bituriges & Lemovices habet conterminos; qua Septemtrio Nivernenses: ad Orientem Burgundi fere jacent, ad Meridiem sunt Lugdunenses. Ager fere omnis sabulosus, ac frumentum non nisi paucis in locis metitur. Passim vina optima reperiuntur, & secalis magna copia. Putantur hic olim suæ fuisse sedes populis, quos *Boios*, *Æduis* attributos, nominat Cæsar lib. I de bello Gallico; quorumque oppidum *Gergoviam* dicit lib. VII; ubi etiam *Boiæ*, Boiorum proculdubio oppidi, fit mentio. Horum tantæ fuere vires, ut Cenomannis & Insubribus juncti, Thuscorum superbiam & arrogantiam domuerint, ipsorum dominium occuparint, sedesque æternas fixerint in ea Italiæ parte, quæ *Romania* hodie dicitur. Eam Romani *Galliam Togatam* dicebant, eo quod Galli qui Romani juris facti erant, ibi domicilium haberent. *Segusiani* quoque totum pagum Forensem, qui hodie *le Pays de Fores*, habitarunt. Totum hoc territorium, ut multa alia Conregionalia, Aquitaniæ quondam regibus paruisse scribitur. Postea suos habuit proceres, qui ab non postremæ dignationis oppido *Borbonij* audiebant. Eorum postremus legitur *Arcibaldus*, cui unica fuit filia & hæres Agnes. Hæc nupta Ioanni Burgundiæ duci, *Beatrici* filiæ, quam ex eo susceperat, quum eam Roberto, Ludovici IX filio, elocaret, Borbonium dominium in dotem dedit, cavens ut nomen uxoris, id est Borboniæ Gentis (sic enim illud ad posteros studebat transmittere) gereret. Quod factum. *Robertus* igitur Ludovici IX, qui in Sanctorum relatus numerum, filius, Borboniorum porro fuit progenitor. Filij enim illi fuerunt *Ludovicus Magnus* cognomine, qui patri successit, Ioannes Claromontanus oppidi Fani Iustini in Campania dominus: Petrus Archidiaconus Lutetiæ Parisiorum & filiæ duæ. Hunc Ludovicum Philippus VI Valesius primum Borbonij ducem fecit anno CIϽ CCC XXXIX, aut circiter. Huic ex Maria Ioannis Hannoniæ comitis filia nati sunt *Petrus* I qui successit, Iacobus progenitor comitum Marchiæ & Vendomæ, Philippus Belloiocensis dominus, Maria & Beatrix. Hic *Petrus* dux Borbonij secundus & Molinij dominus fuit. Occubuit in prælio Pictaviensi cum Anglis commisso. Hic ex Isabella Caroli Valesij comitis filia suscepit *Ludovicum* II qui patri successit: Iacobum Marchiæ dominum & septem filias. *Ludovicus* cognomento *Bonus*, uxorem duxit Beraldi Delphini Arverniæ, qui *Simus dux* dicebatur, & Ioannæ Forestanæ filiam, Annam, quę ei peperit *Ioannem* patris successorem, Ludovicum & Iacobum Prausij dominum. *Ioannes* hujus nominis I ducta uxore Maria Ioannis Biturigum ducis filia, Borboniæ & Arverniæ dux fuit, comes Claromontis, Mompenserij, Forestij, Bellijoci & Castri Chinonis dominus. Ex eo prognati sunt *Carolus*, qui patri successit, Ludovicus comes Mompenserius (qui duces Mompenserios produxit) & Iacobus. *Carolus*, regis Caroli VII partes contra Anglos & Philippum Bonum Burgundiæ ducem est sequutus, cum quo tandem mediante & adnitente conjuge Agnete Burgunda, hujus sorore, pacem sancivit. Agnes ei peperit *Ioannem*, qui successit, Ludovicum, Petrum, qui postea dux fuit, Carolum Cardinalem, Archiepiscopum Lugdunensem; Ludovicum Episcopum Leodiensem, Iacobum & quinque filias. *Ioannes* II Borboniæ & Arverniæ dux, comes Claromontis, Forestij, Insulæ & Marchiæ, dominus Bellijoci & castri Chinonis, regni Franciæ Par & Comestabilis fuit. Hic licet trigamus tamen nullis relictis liberis obijt. *Petrus* II Ioanni fratri successit, qui Francici regni Par & Cubicularius Magnus fuit, & ex Anna regis Ludovici XI filia genuit filiam unicam *Susannam*, quæ patri successit. Hæc nubens *Carolo Borbonio*, Mompenserio comiti (*Gilberti* Borbonij filio, *Ludovici* Nepoti, Joannis I, de quo diximus, Ducis Borbonij, comitis etiam Mompenserij & Arverniæ Delphini, pronepoti) maritum suis nuptijs *Borbonij* fecit *ducem*. Hic ille *Carolus*, qui Franciæ Comestabilis, facta ab suo principe Francisco Galliarum rege defectione, ad Caroli V Imperatoris partes transgressus, Romam ejus auspicijs oppugnans, plumbeaque glande anno CIϽ IϽ XXVII pridie Nonas Maij trajectus, occubuit, victoriæ suæ carens fructu, nullis relictis liberis. Post *Susannæ* conjugis obitum, rege *Borbonium* sibi vindicante, Vendomæ duces arma sibi nudumque titulum cognationis jure retinuerunt. Flandriæ comites a sanguine Borbonio primæ lineæ fluxerunt: & complures magni reges ac principes affinitatem hujusce regiæ & illustris domus expetiverunt. *Borbonius* porro tractus hodie Geographis Franciæ duplex describitur, *Inferior* & *Superior*, *Inferior* comprehendit urbes ipsas, duosque comitatus. Quod ad urbes. Metropolis totius ducatus censetur *Molinum* (*Molins*) oppidum ad flumen, quod Cæsari *Elaver*, hodie *Allier*: Antiqua ducum sedes: post autem domus deliciarum, amœnissimusque regum Franciæ secessus. Sunt qui putant *Gergobinam* Cæsaris esse, inter Celtas Bojorum oppidum, quos Helvetico prælio Cæsar ibi collocaverat. Habet sedem præsidialem Seneschalliç Borbonij, erectum a rege Francisco ejus nominis primo. Arce superbit *Molinum* perquam elegante; cui hortus conjacet nitidissimus, aureorum etiam citreorumque pomorum ferax. In quodam arcis Xysto videre est ducum Borboniorum ad vivum effigies, eorumque Genealogiam. Augustissimus quoque hic fons est. Reliquę urbes oppidaque sunt *Borbonium*, *Bourbon*, antiquitate clarum; dignumque quondam habitum, quod nomen daret provincię: *Boia*, quorundam judicio Cæsaris lib. VII. Urbs hæc sita est inter flumina Elaverem & Carim, vulgo *Cher*, nota & celebris temporibus Caroli Magni. Arcem habet validissimam & thermas: *L' Archimont*; *Montmeraut*: *Coste*. cognominatum *en Bourbonnois* ad Ligerim *Loire*, arce præditum, territorio suo, quod pecori pascendo idoneum, reliqua superans; *Montlusson*, *S. Porcin*, cujus ager præstantia producit vina (de hujus tamen jure disceptatur; quidam enim Arverniæ adscribunt) *Cusset*; *Chancelle*; *Charroux*; *Verneuil*, vinis suis celebre: *Varennes* ad Elaverem oppidum clarum; *Gannat* Arverniæ conterminum; *Le Mont aux Moines*; *Souvigny le Comte*, ou aux *Moines*; *La Palisse*, insigni superbiens arce: *Erisson*; *Sancoings*; *Petri Fanum*, vulgo *S. Pierre le Monstier*, locus recens, nec antiquitatis nomine celebris. Sedē præstat præsidi, cui subditi sunt baillivatus dicti oppidi, & sedes quę vulgo dicuntur *Douziois*, *Xaincois*, *Cusset*, & aliç, quarū una pars in Arvernia, alia in Nevernesio sita est: *Ainay le Chasteau*, sic cognominatū ab arce, *S. Geran*; *S. Amand*, & alia. Hęc de urbibus oppidisque: Comitatus sunt duo, qui vulgo *Beaujolois* & *Forest*. Prior *Bello-Iolesius* complectitur quidquid est inter Ligerim & Ararim, situs Orientē versus inter Forenses & Burgundos: Antiquorum *Borboniorum* patrimonium. Urbs primaria vernacule dicitur *Beau-jeu*.

Regio. *Situs*

Soli fertilitas.

Majorū. virtus.

Imperium Majorū.

Alter

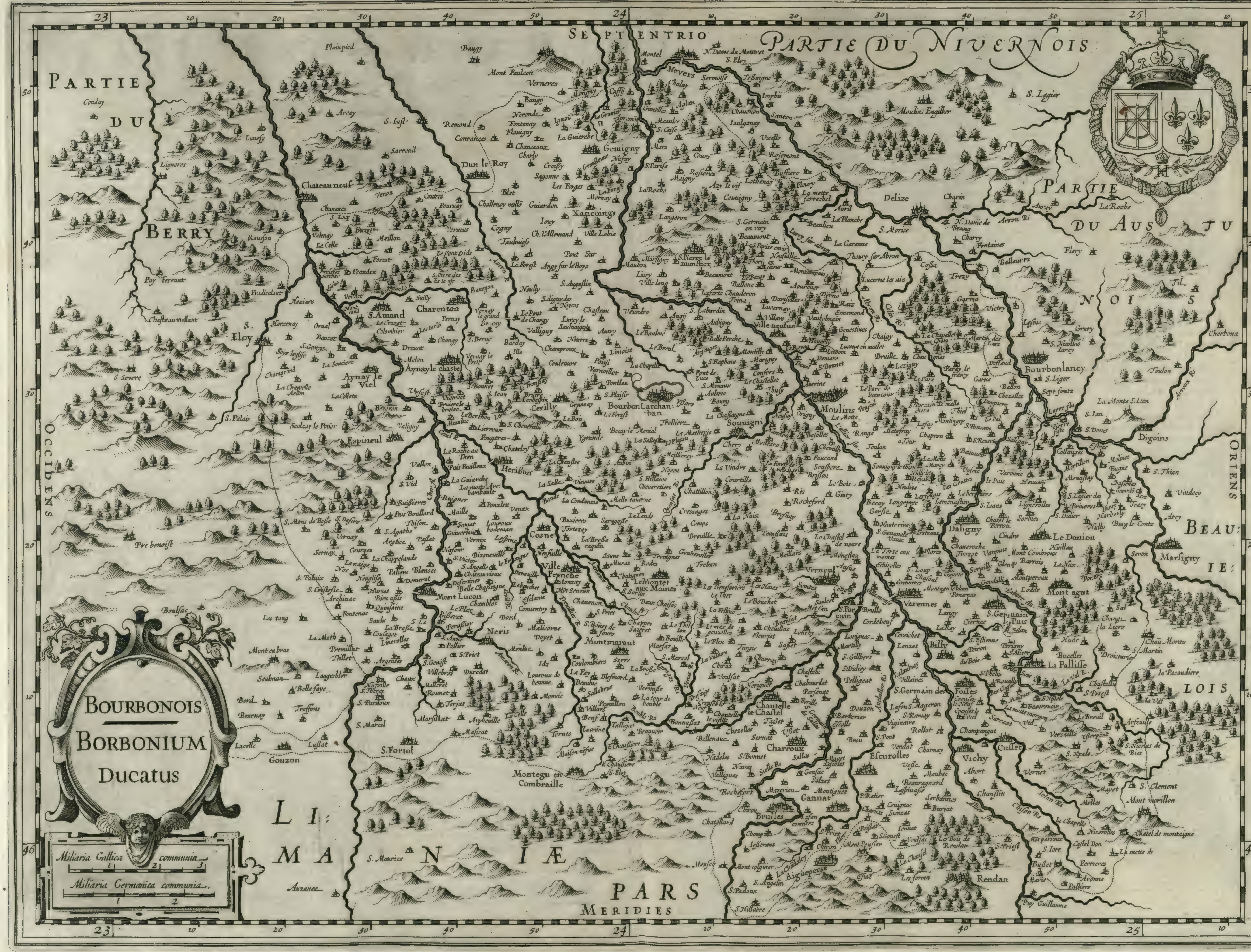
BOURBONOIS
BORBONIUM
Ducatus
SEPTENTRIO
PARTIE DU NIVERNOIS
PARTIE DU BERRY
PARTIE DU AUSTUNOIS
BEAUJOLOIS
OCCIDENS
ORIENS
LIMANIÆ PARS
MERIDIES
Miliaria Gallica communia
Miliaria Germanica communia
Moulins
Nevers
Bourbon Larchambaut
Mont Lucon
Vichy
Cusset
Gannat
Bourbonlancy
Digoins
Chateau neuf
Dun le Roy
S. Amand
Charenton
Herisson
Cosne
Montmaraut
Verneuil
S. Pourcain
Varennes
La Palisse
Le Donion
Mont agut
Cerilly
Souuigni
Aigueperse
Rendan
Montegu en Combraille
Espineul
Aynay le Viel
Sancoings
Decize

Alter nomen habet non ab ſylvis ſaltibuſque, ut quidem vox videtur ſonare: ſed ab *Fori* nomine. *Forenſes*, ſic enim populos nominem, verſus Septemtrionem Borbonenſibus germanis ſuis objacent; ad Occidentem Arvernis; qua Meridiem ſpectant, Lugdunenſes habent confinales: qua Orientem Bello-Ioleſios. Præfuerunt quondam *comites*, ex quorum etiam ſtirpe prognati *Bello-Ioleſij proceres*. Celebratur Francorum Hiſtoriographis *comes* quidam *Lugdunenſis*, Foreſtij, ut cum vulgò loquar, & *Bello-Ioleſij*, cui tres fuerunt filij, *Arthauldus comes Lugdunenſis*, *Stephanus Foreſtij*, *Emfridus Bello-Ioleſij*. Quum ita *comitatus Foreſtij* & *Bello-Ioleſij* longo tempore fuiſſent diſtracti, coaluerunt rurſum morte *Guicardi, comitis Bello-Ioleſij*; qui tempore Philippi II Francorum regis cum honore comitem Stabuli egerat, Ipſius enim *ſoror Iſabella Bello-Ioleſij comes* matrimonio collocata eſt *Reginaldo, Foreſtij comiti*, qui procreatus erat ſtirpe *Arthauldi* de quo dictum; ut ipſa ex proſapia *Stephani*, qui *Arthauldo*, ut paullo ante ſcriptum, erat frater. Eo autem conjugio editi leguntur *Guido*, cui hęreditate obvenit *comitatus Foreſtij*; & *Ludovicus*, cui dominium obtigit *Bello-Ioleſij*. Poſt eos nihil traditur certi. Rex Galliarum Henricus III, anteaquam ad Monarchiam veniret Franciæ, una cum ducatu Andegavenſi Apanagij jure poſſedit *Ducatus Borbonij* & *Arverniæ*, comitatumque *Foreſtij*. Complectitur hic XL oppida mœnibus clauſa & totidem circiter amplos pagos. Primarium *Forenſium* oppidum *Roana*, *Roanne* ad Ligerim, qui ponte ibi ſtratus, regiæ verſus Lugdunenſes viæ imminet, arcem habens. Secundum facile tuetur locum *Forum Seguſianorum*: Sic olim nuncupabatur, quod nunc vulgò *Feurs*: Φόρ@ Σεγυσιανῶν Ptolemæo: *Forum Seguſtavarum*, corruptè Tabulæ Itinerariæ. Extat in hoc oppido vetus inſcriptio, mentionem faciens antiquæ appellationis.

NVMINI. AVG.
DEO. SILVANO
FABRI. TIGNVAR
QVI. FORO. SEGVS
CONSISTVNT
D. S. P. P.

Ab hoc igitur *Foro pagus Forenſis*, vulgò *Le Pais de Foreſt*, corruptè; quum dicendum potius eſſet, *de Fores*. Hoc oppidum hodie [illegible] locus eſt commercij totius provinciæ. Reliqua ſunt *Mombriſonium*, *Montbriſon*, ſedem Baillivo præſtans qui ſubeſt Lugdunenſibus: *Fanum S. Stephani*, *S. Eſtienne de Furan*, officina armorum & cannarum ferrearum, quæ inde per omnes Galliæ ditiones exportantur: Artem ſuggeſſerunt incolis cum aquæ commoditas, quæ ferrũ egregie temperat, tum carbones qui ibi eruuntur: *Fanum S. Galmari*, *S. Galmier*, vel *Guermier*, in cujus ſuburbio fons eſt aluminoſus, qui vulgò *Font-Foule*: *Fanum S. Germani*, *S. Germain Laval*, generoſiſſimi vini ferax: *Fanum D. Boveti*, *S. Bovet le Chaſtel*, in quo fabricantur optimæ notæ forcipes: *Fanum D. Remberti*, *S. Rembert*, primo Ligeris ponte famoſum. Alia minorum gentium oppida ſilentio prætereo. Inter familias nobilitatis Foreſtij præcipuæ ſunt, quæ vulgò dicuntur *d'Vrſé* (ubi arx antiquiſſima loco excelſo ſita, ex qua proſpectus in vicinam regionem omnem) deinde illa qu vernaculè *Coſam* ad antiquiſſimam domum *Levi* pertinens Ac ſic ſe habet *Inferior* Borbonij tractus: *Superior* proprio vocabulo dicitur *Le Pais de Combraille*: Inferiore montoſior: ubi *Mons acutus*, vulgò *Mont-aigu* ad Iovum fluvium, qui prope *Marignanum* miſcetur Elavere, oppidum ſic ſatis munitum. Borbonij tractus duobus magnis irrigatur fluminibus, videlicet *Ligeri* & *Elavere*, fluvio Arverniæ naturali. *Ligeris*, vulgò *Loire* in Arvernia naſcitur, loco qui vernaculè *La Font de Loire*: factoque inter varios populos procurſu, & manans per oppida quæ vulgò *Roane*, *Marcigni*, *Deſiſe*, *Nevers*, *Seville*, *Gyen*, *Gergeau*, *Orleans*, *Blois*, *Amboiſe*, *Tours* & *Saumur*, *Le Pont de Cé*, exonerat ſe in oceanum Occidentalem inter Nannetes & Pictones. *Elaver*, *Allier* vulgò, oritur ſupra oppidum Clarummontem quatuor milliaribus infra Briondam prope Gergoviam, & non procul loco qui vernaculè *Vſon* præterfluit, ubi inſignis auri & lapidis Lazuli fodina reperitur. Non multum magnitudine cedit Ligeri, eoque magis eſt piſculentus. Hic molinetum præterlapſus Ligeri convolvitur, loco qui vulgò audit *le Bec d'Allier*. Ager Borbonij & Foreſtij aſper eſt multis in locis, ſylvis refertus, ſed Foreſtium Borbonio aſperius eſt, ac Borbonium ſuperius, ut ſupra quoque diximus, inferiore montoſius. Quod ad mores Borboniorum, qui Arvernis contermini pene ejuſdem ſunt genij, nimirum acuti & aſtuti, admodum laborioſi, attenti ad rem ac lucro inhiantes, ſunt magna ex parte vafri, litigioſi, & violenti, homineſque quibuſcum non facile agitur. Remotiores verò ſunt comes fere & blandi, ingenio ſubtili & exercitato, frugi & attenti œconomi patreſque familias, lucri avidi, interim erga peregrinos benigni & officioſi. Forenſes etiam ſubtiles, acuti bonoque ingenio prædlti, prudenter rebus ſuis conſulere norunt, lucrum amant, in eumque finem mercaturæ & negotiationis ſtudio quantumvis longinquas, longeque ſemotas ac diſſitas regiones peragrant. At ſunt miſericordes ac blandi erga populares ad aliquam neceſſitatem redactos extra patriam. Magna adhibenda cautio atque prudentia, quoties negotium aliquod cum Forenſi tranſigendum eſt. Foreſtium opera ſua ex ferro & chalybe pene per univerſum orbem mittit, potiſſimum *Fanum S. Stephani*, ubi artifices quam plurimi qui tam egregie operantur, quam ulli in Gallia. Suntque hujus regionis mercatores multi admodum divites, ac re bene conſtituta extra Galliam.

Flumina. *Mores.* *Mercimonia.*

POICTOV PICTAVIENSIS COMITATVS.

Pictavienſis *Comitatus habet ſub ſe*

- Vicomtez *hoſce*:
  - *Tovars.*
  - *Broſſe.*
  - *Bridiers.*
  - *Rochechouart.*
  - *Chaſtel-heraud, nunc Ducatus.*
- Principatus.
  - *Thalmont.*
  - *Roche ſur Ion.*
- Baronias.
- Dominia *multa, Mirebeau, Chavigni, Montmorillon, Chaſteaumur, &c. ſed quæ in comitatus baronias &c. diſtinguere nequeo.*

IURISDICTIO.

Metropolis & regia hujus comitatus civitas Poictiers eſt ſedes præſidialis totius provinciæ, habens ſub ſe regias Iuriſdictionis ſedes particulares has; Poictiers, Niort, Fontenay le Comté 19 29.46 11. *Montmorillon* 21 36.46 34. *Luſignan* 20 40.46 32. *Chaſtelheraud. La baſſe Marche circà* 21 40.46 25. *Dorat: Siuray* 21 11.46 11. *S. Maixent.*

Status Eccleſiaſticus *habet Epiſcopatus tres qui ſubſunt Tholoſano Archiepiſcopo.*

- Pictavienſem *Poictiers, in quo ſunt Abbatiæ* XXVII.
- Lucionenſem *Lucon ſive Luſſon, in quo ſunt Abbatiæ* X.
- Mallacenſem *ſive Maliacenſem, Maillezay, in quo ſunt Abbatiæ* IV.

Hæc ex Annalibus Aquitaniæ Ioannis Bouchet collecta ſunt.

Meridiani diſtant pro ratione 46. 30, Paralleli ad Circulum maximum.

Pictavienſis Comitatus.

PICTONIUM vel *Pictavia*, quæ ſequitur, vulgò *Poictou*, ſpectat verſus Meridiem Ecoliſmenſes & Sanctones, ad Occidentem habet Oceanum: quà Septentrio eſt Britannos reſpicit & Andegavenſes; reliqua Turones, Bituricenſes, & Lemovices claudunt. *Regio. Situs.* Regio eſt frugum, pecoriſque, lanæ, linique feraciſſima: vino frumentoque dives, avium ferarumque magnam habens copiam: quo fit ut venationes aucupiaque hic ſint frequentia. *Soli fertilitas. Animaliũ varietas.* Regni titulo decorata legitur hæc provincia ab Gothis, quos hinc ut tota Aquitania, exegit Francorum rex Clodovæus. *Imperium Majorum* Imperator Ludovicus Pius Aquitaniæ regnum filio *Pipino* dedit; cujus filios *Pipinum* & *Carolum* quum Carolus Calvus, ipſorum patruus, Aquitania dejectos Monaſterijs incluſiſſet, ipſe principatum invaſit, donoque conſanguineo ſuo *Arnulpho* dedit, ſed abrogato regni titulo, ducatus honore inſignitum. Arnulpho ſucceſſerunt ordine *Gulielmus Bonus*; *Eblo* I & II: *Gulielmus* II, & III, *Guido Gulielmus* IV, & V; hujus unica filia & hæres *Eleonora* elocata fuit *Ludovico* VII, Francorum regi: à quo propter adulterij & proditionis ſuſpicionem repudiatam duxit *Henricus* Normanniæ dux, qui defuncto Stephano Angliæ regi ſucceſſit. *Henricum* tam in Angliæ regno, quam in dotalibus paterniſque in Francia ditionibus ſequuti ſunt ipſius filij *Richardus* & *Ioannes*. Quum autem *Arthurus* filius Godefridi (qui regis Ioannis major natu fuerat) præferendum ſe *Ioanni* diceret, perſuaſus ab Francorum rege *Philippo Auguſto*, ut Pictones patruo Ioanni eriperet, rem viribus adgreſſus, ab *Ioanne* qui ex improviſo ſupervenerat, fuſis copijs, captus eſt, Rotomagumque raptus temeritatis ſuæ pœnas dedit. Eam ob cauſam *Ioannes* rex ab Conſtantia *Arthuri* matre apud *Philippum* regem parricidij accuſatus, damnatus fuit, ejuſque bona *Philippo*, tanquam feudorum domino, ſunt adjudicata, cum alia, tum *Pictavia*: quam mox ſucceſſor ipſius *Ludovicus* VIII *Alphonſo* filio conceſſit: quo improli defuncto, in poteſtatem regis *Philippi* III venit, peneſque ipſius poſteros manſit, donec, regnante Philippo Valeſio, ab *Eduardo* III Anglorum rege fuerit recuperata, retentaque plenius cum tota Aquitania per ſancitam inter eundem & *Ioannem* Francorum regem pacem. Factum mox ex Aquitaniæ ducatu principatum Rex *Eduardus* filio conceſſit; qui quum Aquitanis grauiſſimum imperaſſet tributum, magnam partem amiſit, defectione ab ijs facta ad *Carolum* V Francorum regem: cujus filius *Carolus* VII, Anglos tota Aquitania, anno CIↃCCCC LIII exturbavit, filioque regi *Ludovico* XI reliquit. Hic eam fratri largitus eſt *Carolo*; quo mortuo, rurſus Rex *Ludovicus* receptam ad regem Carolum VIII filium tranſmiſit: à quo tempore *Aquitania*, cujus non ignobilis portio *Pictavium*, deinceps in poteſtate permanſit regum Franciæ. Veteres incolæ fuerunt *Pictones*, Cæſari, Straboni, & Plinio: Πήκτονες Ptolemæo, Pictavi Ammiano Marcellino. *Pictonicam Regionem* appellat Auſonius: *Civitatem Pictavorum* vel *Pictavonum* Notitia Provinciarum in Aquitania II, vel VII Viennenſi. *Urbs Pictavia.* Hodie *Le Pais de Poictou*. Sunt qui *Pictones* à *Pictis* Britanniæ populis ortos dictoſque fabulantur. Conſulendi plenius Ioannis Boucheri annalis Aquitanici, Belle foreſtius, Thevetus & alij. Peculiarem de hac regione ſcripſit libellum Ioannes *de la Haye*, Gallico idiomate. *Pictonibus* populos *Ageſinaies* jungam cum Plinio. Horum veriſimile eſt memoriam adhuc ſupereſſe in *Pago Aigounois*, haud procul Fano S. Maxentij, quod oppidum ad Severum fluvium. Toto errant cœlo, qui *Aginnates* cum *Ageſinatibus* confundunt; quum inter utroſque minimum iter quinque dierum ſit interjectum. Videndus Ioſephus Scaliger Auſonianar. lection. lib. II. cap. X. De varij generis principatibus, qui Pictonio concenſeri ſoliti, quæ habeo adſcribam, ſi prius de metropoli & regia ejus civitate nonnihil dixero. Ea eſt *Pictavia*. Sic Latini nunc vocant, quæ Αὐγουστόριτον Ptolemæo, *Auguſtoritum* Antonino. *Pictaviam Urbem* appellat Gregorius Turonenſis. Urbs amœniſſimo ſita eſt loco, clivoſo tamen; niſi quod una parte, quà *Tran-*

 chaam

POICTOV
siue Pictauiæ descrip
tio
Septen trio
Meri dies
Occidens
Oriens
Ducatus Andegauensis
Britanniae pars
Touraine pars
Biturigum pars
Aunis
Sainton ge
Angou mois
Lymo sin
Marche
OCEANUS AQVITANICVS
Lisle de Noirmonstier
Lisle de Dieu
Lisle de Rey
Lisle d'Oleron
Miliaria Pictonica communia.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio.

chaam patrio vocabulo dicunt, in planiciem abeat. Latiſſimi, ſi quæ in Gallis alia, ambitus, ſed cujus ingens portio ab habitatoribus vacua; pratis, vineis, alijſque agreſtibus operibus occupata: reliqua excellentibus ædificiorum ſtructuris veneranda. Adluit latus illud *Clanus* fluvius. Aqua ſatis copioſa manans; Inſulaſque diducto alveo efficiens, aliquot inde verſus Septemtrionem milliaribus Vingennæ commiſcetur. Viſuntur ibi præter *arcem* validam, *palatium Galieni*, vaſta *Amphithéatri* rudera, vulgo *Les Arenes*, nota voce, *aquaductuum* fornices, quos *Arceaux de Parigne* vulgus dicit: Romanorum hoc loco imperij veſtigia, primarium templum D. Petro eſt conſecratum. *Academiam* habet florentiſſimam, ſtudio juris civilis celebrem, cui alter poſt Pariſienſem locus ſolet tribui. Inſtituit Carolus VII Francorum rex, anno CIↃ CCCCXXI. De qua Scaliger in urbibus;

Si ſtudium eſt animæ: veniunt a corpore vires,
Galliaque a meritis poſcit utrumque ſibi.
Hæc ſtudijs, alia belli exercentur amore,
Pictavium eſt animus, cætera corpus erunt.

Rebuffus in Authentic, Habita. D. Ne filius pro patre, vehementer improbat, quod ibi ſtudioſis homines viliſſimi turpiſſimique graves ſæpe injurias inferre permittantur, contra ſaluberrimam pijſſimi imperatoris conſtitutionem. Docuit aliquando Auguſtoriti Grammaticam *Ammonius Anaſtaſius Burdigalenſis*, ut notat Auſonius Carm. de Profeſſoribus XI. Sunt qui Agathirſis atque Gelonis, filiorum Herculis ſucceſſoribus (qui Picti a Poëtis vocantur) hujus urbis fundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas ſeditiones domeſticas patria pulſi, in Angliam devenerunt, inde numero & multitudine aucti novis quærendis ſedibus, in Galliam trajecere, ubi a ſuo nomine Pictones populos, hanc quoque civitatem condidiſſe feruntur. Aliter alij ſcribunt, cum ex Pomponio Mela, & Plinio conſtet, ante etiam multo, quam hi ex Anglia venerint, Pictonum exſtitiſſe memoriam. Claram reddit hanc urbem Epiſcopalis ſedes; cujus belleforeſtius præſules commemorat XCIII: eorum poſtremum nominans, *Carolum Deſcurſium*. Præfuit inter alios maxima laude D. Hilarius, doctrina ac pietate ſingulari Antiſtes, qui Arrianæ factioni ſe Antagoniſtam oppoſuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S Trinitate libros XII magno tum ingenio, tum eloquentia conſcripſit. Magnas ſuſtinuerunt aliquoties incolæ calamitates ab Anglorum aliorumque incurſionibus.

Curia Pictavienſis regitur manu præſidis & duorum vicariorum quorum unus civiles, alter criminales cognoſcit cauſas. Ad hunc multorum hujus Provinciæ oppidorum tribunalia pertinent: ut præter Pictaviam ipſam, de qua dixi, ſunt *Niort* cum arce: hic ampliſſimi Pictonum Mercatus ter anno, *Fontenay le Comté*, arce item præditum: Mœnia hujus oppidi præterfluit rivulus Vendæus (*Vendee*) qui ſubinde adeo excreſcit, ut totum Fontenai territorium vicinaque loca inundet: *Luſignan*, ubi caſtrum antiquum, quod vulgo *Meluſine* (ſunt & alia loca ab hac denominata *Vouvant* & *Mairevant, quæ ſit Meluſine*) *Montmorillon, La baſſe Marche, Derat, S. Maxent*, & alia forſitan: quibus additum *Sivray* erectum in Seneſcallatus dignitatem, arce potens. Eſt autem, ut eam nunc partem adgrediar, ſub Pictonio Principatus titulo ornata (præter *Talmontem, Talmont*, ſic dictum quaſi *talon du monde, calcaneus mundi*, ut quidam volunt) *Rupes ſuper Ionnam, Roche ſur-Ion*, familię regalis Borbonię. Noverunt avi noſtri *Ludovicum Borbonium*. Ioannis Vendomæ comitis *F. Rupis ad Ionnam* principem, comitem Mompenſerium, ejuſque filium *Carolum*. Ducatus dignitate claret *caſtellum Heraldi Caſtelherault*, ad Vingennam. Vicecomitatus ſunt *Touars* ad Tovium fluvium, *Broſſe, Bridieres, Roche-Chouart*. Baronatus dominij que honore inſignita ſunt oppida non pauca quæ turbato, ut in oculos veniunt & mentem, ordine ponam: *Mainlers*, ubi piſcatio Salmonum, Aloſarum, quæ Clupeæ alijs, Balænarum & Aſellorum præcipue, qui arefacti ventoque, & frigore indurati in varias regiones ſolent exportari: *Partenay, S. Maxent, Melle, Chizai, Chauvigny, Luſſac, Breſſuyre, Charrou, Chaſtaneraye, S. Gillis, Chaſteaumur, les Sables d'Aulonne, S. Hermine Montaigu*, oppidũ cum arce, ſalinis nobile *Mirebeau, la Motte, S. Beraye, Vouvant. S. Hilaire, Mortemer, Luzay. S. Savin l'Iſle Iourdain, S. Benoiſt du Sault, Bourg-neuff, Meroil, Mervant, Brige, Vouvert, Villeſaihnaix*, & alia. Fuiſſe & in Pictonibus *Limonum* colligitur ex Antonini itinere quod Burdigala ducitur Auguſtodunum, Λιμωνον Ptolemæo, in tabula Itineraria ſcribitur *Lomounum*. Illud magni viri putant idem eſſe tranſnominatione quadam, cum *Auguſtorito, Poictiers*. Nihil audemus hic affirmare. *Limoni* mentio in Commentario A Hirtij, ter; ubi tamen quidam libri *Limovicum* contra fidem & auctoritatem manuſcriptorum codicum præferunt. Fluvijs quibus hæc regio irrigatur ſunt *Clanus, Vigenna*, nunc *Vienne, Vendæus*, & alij; qui piſcium magnam ſubminiſtrant copiam. Silentio non eſt hic prætereundum Amphitheatrum apud Pictones *Pago Douæo* qui vulgo *Dowe* adjacens, ſemi nativum, manu quidem & arte humana factum, ſed ita, ut videri poſſit a natura: totum enim exciſum & excavatum eſt in monte, ſine externa ulla materiatione calcis, lapidis, ligni. Montis ipſius & *Amphitheatri* pleniſſima eſt delineatio, ex fide Levini Kerſmakeri, conſulis quondam Zirickzæi, Zelandiæque primis hujus belli motibus gubernatoris, apud Iuſtum Lipſium libello de Amphitheatris quę extra Romam cap. VI: qui *Pagum Dovæum* addit aliquid amplius olim fuiſſe, cum ex eo non pagani operis argumento, tum ex viæ antiquę publicæque reliquijs, quę ex pago eodem pertinuit ad *Pontem Cæſarianum*, vulgo *Pont du Sey*, cujus vię pars adhuc varijs locis conſpicitur, pars autem maxima corrupta eſt, lapidibus in ædificia varie abſumtis aut avectis. Sed & incolas ſcribit antiquitatem aliquam jactare, Drvideſque apud ſe ſedes habuiſſe. Pagum autem hinc Ptolemæi *Daveonam* fuiſſe ſuſpicatur ex claro nominis, quod nunc præfert argumento exque ſitu, qui ab ipſa Ptolemæi collocatione non abſcedit, medio circiter ab urbe Pictavia milliari itinere, quod avaricum Biturigum ducit, in via regia ingens ſpectatur ſaxum, forma quadratum, quinque lapidibus fulcitum, unde vulgo *la Pierre Levee*. De eo diſtichon hoc exſtat:

(Flumina. Opera publica.)

Hic Lapis ingentem ſuperat gravitate Coloſſum
Ponderis, & grandi ſidera mole petit.

Viatores plerumque ſua inſculpunt nomina. Inſcripti leguntur cum alijs. Obertus Giſanius Buranus, Gerardus Mercator, Abrahamus Ortelius, Philippus Gallæus, Georgius Braun Colonienſis, Gerardus Hovenaglius.

(Mores.)

Ad mores venio Agricolæ nonnihil habent peculiaris linguæ, quibus qui parum fidit, ſapere perhibent. Hominum genus, quod, feras prohibitum, lites venatur, contentioſum, & in ſimpulo fluctus excitare gnarum. Urbani diſſimilis plane genij & ingenij, faciles, benefici, liberales, candidi, fucos & impoſturas deteſtantes, eruditionis & eruditorum, qui hic non pauci, amantes. Nobilitas provida, ſtrenua, audentior.

CADVRCIVM, LE PAYS DE QVERCI.

Status Ecclesiasticus

Cadurcium complectitur duos Episcopatus, videlicet Doveonensem (Cahors) & Montalbanensem (Montaulban) Archiepiscopo Tolosano subjectos.

CADVRCIVM, vulgo *Le Pays de Querci*, vel ut alijs pronunciatur, *Crecy* cingunt Petrocorij, Nitiobriges, Ruteni, Arverni & Lemovices. Regio Aquitaniæ, licet innexa montibus, pulcritudine tamen, opulentia & fertilitate præstat, nec ullius quod ad vitæ alimentum requiritur, indiget. Habitarunt hanc olim *Cadurci*: quos, præter Plinium lib. IV cap. XIX (an & lib. XVIII cap. I? nondum liquet) cum infinitis alijs Galliæ populis celebrat Cæsar lib. VII de bello Gallico, cui & *Eleutheri*, Ἐλεύθεροι, id est, *Liberi*, cognominantur. Sic enim vox illa accipienda: nec ad sentiendum novos inde fabricantibus populos. Sic apud eundem Cæsarem post paucula verba *Suessones Eleutheri* prænominantur. Ita alij multi apud Plinium populi vocantur *Liberi*. Duas habet Cadurcium dioeceses, *Doveonam Cadurcorum* & *Montalbanum* Δουήωνα Ptolemæo nota; pro qua *Ducona* vitiose interpretibus. *Cahors* vulgo, ad Lothum fluvium. *Divona* dicitur quibusdam doctis viris. Certe, quocumque modo scribenda, *Cadurcorum* esse metropolim censet Iosephus Scaliger suis ad Merulam literis, Vinetus ad Ausonium, & alij. Iustus Lipsius, ne quid celemus, in aureo de Amphitheatris libello, *Doveonam* arbitratur esse *Pagum*, qui vulgo *Dowe*, plus minus diei mediæ itenere distantem ab Ligeri, parte ea qua ab Andegavis in Pictones fit iter. Adsonat quidem Pagi nomen: sed sic *Doveona* non posset esse ex mente Ptolemæi *Cadurcorum* metropolis, quæ ab eo loco lx leucis dirimitur. Aliud addo. Cum *Doveona* Ptolemæi, si quidem vulgo *Cahors*, non potest idem esse, quod putant magni viri, *Aunedonacum* Antonini, uel *Avedonacum* Tabulæ Peutingerianæ, in itinere, quod Burdigala ducit Augustodunum. Inter enim *Aunedonacum* ibi & *Mediolanium Santonum* millia passuum scribuntur XVI: inter *Doveonam* autem & *Mediolanium*, id est inter oppida, quæ vernacule *Cahors* & *Saintes*, xl circiter sunt leucæ, quæ constituunt centum, & quæ excurrunt, passuum millia. Accedit & illud, quod *Cadurcorum* metropolis tanto intervallo vergat Ortum versus, ut in iter illud Burdigala Augustodunum incidere non possit. Nos igitur censemus cum Merula, *Aunedonacum* esse oppidum illud, quod vulgo *Aulnay*, Mediolanio Santonum distans versus Septemtrionem paullo amplius sex leucis. *Cadurcorum* autem metropolim designat Ausonius libro Professorum, carmine XVIII, de Exsuperio Tolosæ rhetore:

Regia.
Situs.
Soli fertilitas.
Vrbes.

> *Decedens placidos mores, tranquillaque Vitæ*
> *Tempora prædives finisti sede Cadurca.*

Est in hac urbe sedes universitatis & Seneschallia. Templum Cathedrale S. Stephano sacrum est. Hujus loci Episcopi comites sunt, adeo ut illius Episcopus sit dominus spiritualis & secularis, ita ut Missam solemniter celebrans, habeat gladium, chirothecas, aliaque id genus ornamenta super altare, atque ocreas in tibijs more Pontificali, speciali privilegio. Papa Ioannes vigesimus secundus hujus nominis hanc natalem terram habuit, qui per annos XIX & mensis IV Romæ sedem tenuit. Clemens Marotus primis Gallicis Poëtis novissimi seculi accensendus erat etiam Doveonensis. Altera dioecesis *Montalbanum* est, hodie *Montaulban*, *S. Theodard de Montaulban*. Urbs sita in edito colle exstructaque loco declivi, Arcem habens, ad Tarnim fluvium, vulgo *Tarn* stratum hic ponte, cujus pars media Languedokiæ est ditionis. Prope pontem hujus urbis fornices sunt subterranei. Templa ejus per bella vastata fuere. *Montalbanum* ut profugis reformatæ religionis commune receptaculum fuit, ita præ cæteris Aquitaniæ oppidis gravia mala primo civili bello sensit: siquidem ter XI mensium spatio obsessum fuit, & quod atrocissimum erat, non solum contra exterum hostem certamen illi fuit, sed intra moenia seditione gravi laboratum. Tanto odio & pertinacia ab hostibus oppugnatum, ut post pacem a rege datam ultra mensem arctissime obsessum fuerit. Licet autem ab omnibus vicinis summa vi & contentione fuerit tentatum, tamen omnem illorum impetum egregie sustinuit, & insidias & dolos feliciter evitavit mirantibus cunctis, quod urbs non munita, & viris militaribus non admodum instructa, tantos acerrimorum hostium conatus eluserit. Prima obsidio a Monluccio instituta fuit 23 Maij anno CIƆ IƆ LXIII, qui cum mille equitibus & peditum quinque millibus ad oppugnandam urbem accessit: sed levibus quibusdam certaminibus consertis, frumentisque vastatis, re infecta discessit. Tantus enim pavor ex nulla apparente causa obsidentes invasit, ut magna cum celeritate, & perturbatione soluta obsidione abierint. Talem exitum habuit prima illa obsidio, in qua ex obsidentibus ad sexaginta desiderati sunt. Tribus exactis mensibus Monluccius redijt, & adjuncto sibi Buria secundam obsidionem instituit. Erant illis novem cataphractorum turmæ & voluntariorum nobilium magnus numerus, sclopetariorum equitum & peditum novem vexilla. Hispanorum peditum cohortes tres, In quibus mille & ducenti milites erant: quinque muralia tormenta, tres majores colubrinas, & mediocres quinque trahebant. Primo appulsu consertum leve prælium, in quo Monlucciani multos amiserunt, ex oppidanis ad XII desiderati sunt, quamplurimi utrimque vulnerati. Sequentibus duobus diebus levia certamina itidem facta sunt, ex quibus omnibus odsidentes victi discessere. Durassius interea cum validis copijs Aurelias proficiscens, illac iter habuit qui castrorum Magistrum ad Monluccium misit, universi certaminis diem & locum postulans. Sed aliena tunc a dimicando mens Monluccio fuit, ut qui meliorem conferendæ pugnæ occasionem expectabat, quam postea cum magna Durassianorum clade nactus est. Cum ibi frustra hæreret, urbe a tot copijs defensa, obsidionem solvit, in qua ad sexcentos milites amisit, oppidani triginta. Tum Durassius institutum iter persequutus est, sed ejus discessu præsidium urbis valde imminutum, ita ut ejus adventu urbs plus detrimenti, quam commodi recepisse visa sit. Nam duæ exteræ cohortes Durassium sunt sequutæ, ita ut cives omni prorsus auxilio destituti sint. At favore, & auxilio hominum decrescente, accrevit civibus animus. Iuramentum enim inter se præbuere, extrema quæque pro defensione patriæ toleraturos, potius quam infensissimis hostibus portas urbis aperirent. Monluccius de munitionum defectu, deque propugnatorum paucitate per unum copiarum ducem, cui *Fontgravio* nomen erat,

 certior

Quercy
CADVRCIVM
ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
PARTIE DU PAIS D AUVER
PARTIE DU PAIS DE RODENS
PARTIE DU PAIS D'ALBI GEOIS
PARTIE DU LIMOSIN
PARTIE DU LANGUEDOC
PARTIE DU GUAS COGNE
Caors
Montauban
Lot flu.
Dordogne flu.
Garonne flu.
Tar flu.
Ville franche de Perigort
Miliaria Gallica communia
Miliaria Germanica communia

factus propere accurrit, hostesque tertia noctis vigilia tribus in locis mœnia adgressi sunt adpositis scalis, & multo sclopetorum crepitu tumultum cientes. Interea dum ad eas partes muri cives eliciunt, valida militum manus egregié armata sine ullo strepitu ad munitionem *Iacobitarum* dictam accessit, stationem quæ ibi erat incautam se opprimere posse existimans, quod alibi cives in pugna occupati essent. Sed ab ijs qui in specula erant priusquam ad mœnia perveniret animadversa, qui statim ad arma clamarunt. Etsi se detectam videt, admovet, tamen mœnibus scalas, & impulso à duodecim viris ariete egregie ferro armato hiatum in muro edidit, duoque vexilla in antemurali defixit, multo tympanorum & tubarum sonitu jubilans, & urbem captam socijs, qui sequebantur adclamans, sed ab oppidanis tam egregiè excepta fuit, ut amissis ducentis è suis receptui canere coacta sit, relictis cum ariete scalis, uno tantum è propugnatoribus occiso. Cum insidijs & dolis nihil proficerent, tertio urbem obsidere decrevere. Terrida primus advenit viginti & una cohortibus secum adductis, duobus muralibus tormentis, & septem colubrinis advectis: quibus prolatis varijs in locis mœnia diverberata sunt, sed irrito conatu, omnis sexus & ætatis hominibus alacriter ad reparandum quod collapsum erat, procurrentibus, & materiam, fascem, fimum & terram comportantibus. Quibus res tam prospere cessit, ut cum supra quinque ferrearum pilarum millia emissa ab hostibus fuerint, tantum V. viri ab illis occisi fuerint. Obsidentes cum tormentis se nihil proficere vident, & civium sedulitatem omnes ipsorum conatus eludere, oppugnationem in obsidionem vertunt, turresque & propugnacula circum urbem erigunt, collocato in ijs præsidio, ne quis ex urbe exire, aut in eam intrare ad accersendum, aut intromittendum auxilium posset, & tandem vel fame domiti, vel diuturnæ obsidionis tædio pressi, deditionem facere cogerentur. Interea per idoneos homines dedere operam, ut præfectus urbis in suas partes traduceretur: qui se illis urbem traditurum pollicitus est, multis cum eo militibus & civibus consentientibus. His autem cum à majori parte civium contradiceretur, periculosa seditione in urbe laboratum est. Cum verò præfectus sua consilia à plurimis improbari videt, urbe excedens palam ad hostes defecit: quos non multis interjectis diebus ad munitionem *Iacobitarum* nocte intempesta adduxit: eam facile oppugnari posse putans, quia eam paullo antequam urbem desereret, demolitus de industria fuerat. Sed tanta fuit oppidanorum in ea defendenda constantia, ut per duas integras horas hostium impetum sustinentes, eos cum multa cæde suorum repulerint. Circiter enim ducenti partim trucidati, partim vulnerati fuerunt, nullo ex civibus desiderato. Alia levia certamina quamplurima postea conserta sunt, è quibus obsessi semper superiores discessere. Huic obsidioni pacificatorum edictum finem attulit, quod tamen civibus oblatum non fuit ante xv Aprilis, cum Aurelijs & Parisijs xxvi Martij fuisset publicatum. Periere in omnibus hisce obsidionibus ex oppugnantibus ad duo millia, ex propugnatoribus lx tantum milites. Sed de his satis. Reliqua Cadurcij oppida sunt *Castel-Sarrazin*, ad Tarnim flumen, cujus aqua rubei coloris, quia per terram argillosam meat: est & *Monbec* patria M. Arnaldi Sorbini viri magni & concionatoris regij: *Moissac* situm loco pulcro, amœno delectabili prope montes, vinearum fertili. Hoc oppidum locus est commercij & potissimum frumenti, vini, olei, croci, lanæ, salis, piscium, aliarumque mercium. Rex Clodoveus fundavit hic templum SS. Petri & Pauli. Est & Monasterium S. Benedicti, in quo corpus S. Cypriani Episcopi Carthaginensis sepultum. Non procul Moissaco est *Lausette* in rupe situm, ubi pulcherrimæ atque optimæ cellæ totius Guiennæ. Sunt & oppida, quæ vulgò *Burelle*, *Nazareth*, *Souillac*, *Gourdon*, *Martel*. Prope hoc oppidum Martellum in finibus Cadurcorum fuit, ut auctor quoque notat lib. VIII. de bello Gallico, *Vxellodunum*, nomen retinens: Vocatur & *Vssoldun*, & *lo Puech d'Vsoldun*, id est *Podium Vxelloduni*, quod in editissimo & valde prærupto loco situm. Horrendum est adspectu præcipitium. Urbem hanc Caninius & Fabius Cæsaris Legati cum obsedissent, neque ea potiri propter loci difficultatem possent. Cæsar ipse eo accedere fuit coactus: eamque cepit tectis cuniculis actis ad caput fontis, quibus ad postremum venæ dicti fontis intercisæ sunt, atque aversæ: quo facto repente fons perennis exhaustus est atque exaruit. Itaque necessitate coacti se tradiderunt. Multæ sunt hoc loco reliquiæ vetustatis venerandæ. Vix reperias rusticum, qui de loco interrogatus non statim respondeat castrũ *Vxellodunum* illud ab Cęsare magnis operibus fuisse oppugnatum. Auctor, quem dixi, sic inter alia: *Flumen infimam vallem dividebat, quæ pene totum montem cingebat, in quo positum erat præruptum undique Vxellodunum. Hoc avertere loci natura prohibebat. Sic enim imis radicibus montis ferebatur, ut nullam in partem, depreßis foßis, derivari posset. Flumen*, cujus nomen tacet auctor, est quod vulgò *Dordonia*. Idem paullo post: *Sub ipsum oppidi murum magnus fons prorumpebat, ab ea parte, quæ fere pedum trecentorum intervallo fluminis circuitu vacabat. Hoc fonte prohibere posse oppidanos quum optarent reliqui, Cæsar unus videret; non sine magno periculo, è regione ejus, vineas agere adversus montem & aggeres struere cœpit, magno cum labore, & continua dimicatione. Fontem* hunc, cujus usum obsessis interclusisse scribuntur hic Romani, hodieque ostendunt adcolæ. Si uspiam scriptores hujus ævi in notandis veterum locorum appellationibus hariolati sunt, hic verò unus est locus; de quo melius fuisset illos tacuisse. Atque hæc de Cadurcio dicta sufficiant, ad Lotharingiam transeamus.

LOTHARINGIÆ DVCATVS PARS SEPTEMTRIONALIS.

Comitatus *in Lotharingicis Historijs hi nominantur. Vaudemont* 27 31.48 19. *Chaligny* 27 33.48 33. *Salm* 28 56.48 24. *Amance* 27 29.48 44. *Toul* 27 11.48 39. *Metz* 27 40.49 9. *sed hic in perpetuam Advocatiam mutatus est Richecourt* 28 30.48 38. *Remiremont* 28 10. 47 47. *Blammont* 28 27.48 31. *Kirchingen* 28 1. 49 6. *La Mothe* 27 9.48 3. *Nommeny* 27 44.28 54. *Marchionatus est.*

Dominia, *Marsal* 28 11.48 46, *Rambertville* 28 16.48 13. *Mariemont* 28 22. 48 42. *Remereville* 27 57.48 42. *Rosieres* 27 53.48 32. *Sandacourt* 27 17. 48 10. *S. Bellemont* 27 27.48 3. *Homburg* 28 31.49 12.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 48 40. ad Circulum maximum:

Lotharingiæ Ducatus.

PICTAVIÆ succedit in mea methodo *Lotharingiæ Ducatus. Lotharingia*, ut quidem Latinè scribentes vocant, dicta ab *Lotario*, Ludovici Imperatoris, Francorumque Regis vel filio, vel nepote. Parum refert. Ludovico sanè Pio quatuor fuerunt filij, qui moto parricidiali in parentem bello, eòque apud Suessones in Monasterium detruso, omnes ejus Principatus inter se diviserunt, constitutaq; Tetrarchia, proceribus imperij intervenientibus res eo deducta est, ut *Lotarius* primogenitus Imperij titulo, cum Italia, Narbonensi Gallia, ijsque ditionibus, quæ mox *Lotharingiæ* appellatione notuerunt, frueretur; Ludovicus Germaniam: Carolus, Franciam ab Mosa ad Oceanum. Pipinus denique vel ex eo filius cognominis, Aquitaniam possideret. Lotario filius fuit, præter Ludovicum in Imperio successorẽ, *Lotarius* Lotharingiæ Rex. Quæ igitur initio *Lotar-rijck* vel *Lot-reich* Germanis, id est *Lotarij Regnum* Latine, eaque depravatiore terminatione postea *Lotharingia* cœpit audire: *Loraine* Incolis, reliquisque Francis, quasi *Lot-regne*, concisis literis. Memoriæ produnt rerum Francicarum Scriptores, *Lotharingiæ* quondam ampliores fuisse limites, *Austrasiamque* olim nuncupatam vel *Austriam*, *Oost-reich* (quum ex adverso esset *Westrasia* vel *Westra*, *West-reich*: corruptè etiam *Neustria*. Occidentale Regnum) divisam in Superiorem & Inferiorem, contentamque inter Rhenum, Scaldim, Mosamque flumina: Inferiorem hodie varia nomina obtinere, diversisque subesse Principibus: Superiorem quæ & *Mosellanica* & *Tullingia* cognominabatur, exceptis aliquot ejus portionibus, sub unius nunc esse Imperio, & quotam totius partem antiquo nomine florere: adeò ut *Lotharingiæ* hodie conjaceant ad Orientem quidem Alsatia, & quę specialiore natione Westrasia: ab Meridie verò Burgundia: quà Occidens est, Campaniam habeat, quà Septemtrio Arduenna silva terminetur (occurrentibus mox Leuceburgijs, Trevirensibus, alijsque populis ibi Conregionalibus) quæ olim etiam *Lotaringiæ* partes fuerunt nobilissimæ. *Lotharingia* hæc nostra licet altissimis innexa montibus silvisq; densissimis, externæ tamẽ opis non indiget, per se ferax frumenti & vini. Metalla generat varij generis, argentum, æs, ferrum, stannum, plumbum: Nec gemmæ desunt; quarum ad Vogesi radices lucrosa est piscatio. Reperiuntur & lapides, quos ab cæruleo colore *Lazulos* nominant Incolæ, magnum inde lucrum facientes. Est & materia, qua Specula & Vitrinæ fabricantur: qualis in reliquis Europæ Provincijs non invenitur. Nascuntur insuper hic miræ magnitudinis Calcidoniæ, ita ut ex frustis permagni calices conficiantur. Animalia producit varia: imprimis equos generosissimos, Neapolitanis Turcicisque subinde non impares. Decorata fuit olim Lotharingia Regni titulo, uti patet ex Francicorum Scriptorum monimentis. Reges pauci admodum, & vix duo tresve, memorantur. Statim enim Carolus Calvus, post Fratruelis Lotarij excessum, ipsius Ditiones invasit, suisque adjecit Principatibus. Non multo post ad Ducatus dignitatem est redacta. Primi Duces sparsi per Historias & variorum Scripta. Henrico quarto imperante Lotharingiam tenuit *Godefridus*, is qui postea, Ducatu Bilioneo vendito, memorabili in Terram sanctam cum Balduino & Eustathio fratribus expeditione victricia arma per Asiam Syriamque in urbem Hierosolymam intulit, ac Rex Hierosolymæ creatus fuit. Huic Successit *Balduinus*, *Balduino Eustathius*. Postea tradidit Henricus quintus Cæsar Ducatum *Gulielmo* Comiti *Lovaniensi* à quo Lotharingici procreati principes *Theodoricus*, *Theobaldus*, *Fridericus*, & reliqui usque ad Carolum ultimum, à quo devolutus est Ducatus ad Fridericum Comitem Vadimontium, authorem stirpis Ducum, qui nunc Lotharingiam tenent. Eam Mercator duabus tabulis luculenter exhibet, quarum altera partem Septemtrionalem, altera Meridionalem depingit. Habitarunt olim Lotharingiam, quæ nobis præ manibus, *Mediomatrices* & *Leuci*. *Mediomatrices* Cæsari lib. IV, Tacito, Plinio; Μεδιομάτρικες, Straboni & Ptolemæo: *Mediomatrici* etiam Cæsari lib. VII, quorum Metropolis *Divodurum*, hodie *Metz* appellatur. *Civitas Mediomatricum, hoc est Metis*, Notitiæ Provinciarum sub Belgica I, *l'Evesché de Metz. Le Pais Messin. Leuci* Cæs. lib. I, Lucano lib. I. & Plinio *Liberos* cognominanti; Λευκοὶ Ptolemęo, qui Metropolim ipsorum facit Τοῦλλον. Sic in notitia Provinciarum sub Belgica I *Civitas Leucorum, hoc est Tullum l'Evesché de Toul*: *Tullum* item Leucor. Novit Antonini Itinerarium.

Regio. Unde dicta. Situs. Soli fertilitas. Animalium varietas. Imperium Majorũ.

Urbes & Oppida.

Sunt etiam qui *Tulingos* Cæsaris ad Lotharingiam referunt. Metropolis *Lotharingiæ* est *Nanceium*, vulgò *Nancy*: oppidũ non amplum, sed situ pulchro commodoque, loco plano, forma quadrata, magnifico Lotharingicorum Ducum Palatio nobile. *Nancei* Mœnia lambit *Murta*, qui tribus inde milliaribus paullo supra arcem Candei Mosellam intrat. Putant Petrus Divæus alijque *Nanceium* hodie esse, quod Νάσιον Ptol. *Nasium* Antonino in itinere, quod Du-

 rocor-

LOTHARINGIA Ducatus
Septen 28 trio
Meri 28 dies
Occidens
Oriens
Treuirensis prouinciæ limites
Lutzenburgi pars
Barrois
Terre de la Vaiure
Le boys de S. Benoys
Warnet Walt
Le boys Crehange
Le hault de S. Iehan
Le boys de Hey
Metz
Nancy
Toul
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
Miliaria communia

rocortoro ducit Divodurũ. Sed si quis penitius itineris istius rationẽ consideret; facile deprehendet Antonini *Nasium* incidere non posse in locum illum, ubi hodie *Nanceium*: adeò ut *Nasium* illud sit, non quod nunc *Nanceium* dicimus, sed pagus XII inde milliaribus dissitus non procul ab Mosa in Barroducana Provincia, qui vulgò *Nas* dictus, unde *Nasiensis*, in lapide qui effossus, FABRICIUS NASIENSIS CURATORIBUS ET MINISTRIS IUVENTI DIO FIRMO ET ATEULA SOLLIF HUIUS FANI FACIENDI. Certe *Nasium* illud amplissimam aliquando urbem fuisse, satis paret, ex ruderibus: quod etiam testatur apud Orteliũ Clemens Trelæus Mosellanus. Haud procul Nancejo locus est, ubi obtruncatus Carolus Burgundus, ad rivulum quemdam, quem quum, cæsis jam copijs, fugiens, pararet transilire effuso equo, miserè fuit ab insequentibus confossus. Testatur rem gestam Crux Lapidea cum inscriptione Gallica in ærea lamina, cujus Exscriptum est apud Divæum in Itinerario Belgico. Paullo altius, ubi prælium id commissum volunt, Sacellũ monstratur à *Burgundionibus* cognominatũ, cum adjuncto cœmiterio & tabula ærea, in qua Gallici versus memoriam atrocissimi prælij conservant. Prope Nancejum ad montium radices pagus est *Marchain-ville*, cujus incolas perfidia aliquando in suum Ducem (eum Historiæ *Fridericum* II appellant) notatas ferunt, atque ea de causa, quotiescunque cum reliquis Principibus domesticis epulari contingit, Panem eis inversum apponi consuevisse. Exstant ibidem rudera rotundæ turris, in qua Dux quem dixi, ex venatione subductus ad triennium detentus memoratur. Nancejum dignitate sequitur *Fanum S. Nicolai*, vulgò *S. Nicolas*, duobus inde distant versus Orientem milliaribus ad Murtam fluvium, loco plano & fertili. Hic locus advenarum frequentia in eam excrevit amplitudinem, ut jam non pagum, sed urbem, & quidem totius Lotharingiæ cultissimam, quis posset dicere, si muro clauderetur: ea est ædificiorum venustate, apta viarum dispositione, incolarum multitudine, ut nihil requiri queat: sed ob Mercaturam præcipuè, & omnis generis opificia commendatur; Mercatores habens perquam opulentos, vicinis suis ditiores. Alia minorum gentium oppida, ne lectori tædium pariam, prætereo. Vno distat milliari Nanceio *Fruart*; tribus *Ormes*; paullo amplius *Bayon* & *Luneville*: quatuor, *Le Pont a Monson* & *Gerbeviller*; quinque, *Charmes*: sex *Chastenoy*, *Morhanges* & *Vaucouleur*; paullo plus, *Maxen soubs Bresse*; septẽ, *Dompaire*, *Deneuvre*, *Hodon Chasteau*: octo, *Ramberville*, *Raon*, *Bellemont*, *Neuf-Chasteau*, *Mugstat*, *Marchain-Vslle*, novem *Espinal*, *Bruyeres*, *Darney*; Decem, *Ormont*, *Walderfing*, *Beaurains*; tredecim, *Vaigni*: quatuordecim, *l'Estraye*. Comitatus titulo & dignitate clarent, quę vernacule *Vaudemont*, quinque Nanceio milliaribus. *Chaligny* ad dextram Mosellæ, Leuca semi Nanceio. *Amance* septem milliaribus ab Mediomatricũ urbe versus Meridiem: *Almantia* Latinè scribentibus, scrinium olim & antiqua Lotharingiæ Cancellaria, testantibns Archivis ab Rosiero prolatis. *Richecourt* haud procul lacu, qui vulgò *la Garde Lac*, unde amnis profluit, qui inter fanum S. Nicolai & oppidum *Rosieres* Murtæ miscetur. *Remiremont* ad sinistram Mosellæ, Insulam ibi facientis, in Lotharingiæ Meridionalissimis: *Rumaricũ Castellum* habet hic Aimoinus Monachus; *Adromarici* corruptè legitur apud Reginonẽ, pro *ad Romarici*, divisim; *Rimelsberg* Germanicè nominatur Spigelio ad Bartholini Austriad. Spectantur haud procul inde valles, quæ vulgò *l'Estraye* & *Vagny*. *La Mothe* ad amnem situm est, qui mox in Mosam se exonerat. Visitur ibi Territorium, cui nomen *le Sanctoy*. Sunt & Comitatus quidã Imperij Salmensis, *Kirchinganus* & *Blancoburgius*. *Blãckenburg*, Gallis *Blanc-mont*, oppidum est non magnum, sed pulchrum & amœnum. Spectatur ibi castrum vetus, spaciosum & magnificum, cui Palatium novum Ducis, venusta structura insigne, est conjunctum. Incolæ agriculturæ dant operam. *Nomeny* Baronatus est ad dextram Sellæ fluvij, tribus milliaribus ab urbe Mediomatricum, Meridiem versus. Dominia sunt: *Marsal* ad Sellæ sinistram, haud procul lacu Lindero, in quo Insula cum oppido *Techemful*: *Remereville*, tribus Nancejo milliaribus, *S. Bellemont*, totidem Mota. *Rambert-Ville* ad dextram Mortanæ, haud procul fonte, ubi sylva Mortanensis. *Rosieres*, ad Murtam, prope Fanum D. Nicolai; duobus Nancejo milliaribus. *Homburg* grandiore Leuca ab oppido *Sarbruck*, ad amnem, qui mox Saravo concurrit. *Mariemont* ab monte, cui oppidum impositum, uno ab Lindero lacu milliari, meridiem versus. *Sandacourt* medio fere itinere inter Vaudimontem & Mottam, in agro, qui vulgo *Sanctoy*. Mediomatricum urbem, quæ cum Tullo alijsque Imperialis olim erat, in suam potestatem redegit Galliarum Monarcha, Henricus II. Quæ vulgò *Metz*, & posterioris ævi Scriptoribus *Mete*, Gregorio autem Turonensi & alijs *Vrbs Metensis*; *Divodorum Mediomatricum* Antiquis fuit appellatum. Itineraria Tabula: *Divo Durimedio*. *Metricorum*; Lege *Divoduro Mediomatricorum*, Simpliciter Διούδουρον Ptol. *Divodurum* Tacito lib. IV & Antonino. Variorum nugas de recentis nominis ratione non lubet adscribere. Sedes olim fuit Regni *Lotharingiæ*. Luitprandus: *Metensem Vrbem quæ potentissima in Regno Lotarij claret*. De ea eleganter Divæus in Itinerario: *Metensis urbs in ampla est planicie, quam Mosella in varios divisus alveos irrigat, & pars quidem ejus muros ad lævam lambit, pars & eosdem subit, ut civium usibus inserviat, atque sic divisim fluit ad inferiorem usque eorum ambitum, ubi recepto Sella, altero flumine, qui dextram urbis partem adluit, in unum denuo alveum colligitur. Sed situ imprimis ipsius urbis delectabamur; quum enim agrum latè circumjacentem planum habeat, ejus tamen Area paullum prominet, ut in eo Veterũ rationem in condendis urbibus agnoscas. Ad summum siquidem Templum multis gradibus ascenditur, juxta quod forum rerum venalium altiorem totius areæ partem occupat, & ab eo undique versus muros paullatim descenditur, prærupto tantum in una parte clivo, ubi vias duas lapidibus stratas sic dispositas videas, ut altera per alterius domorum culmina excurrat.* Cives *Mediomatrices* nominantur in Inscriptione, quæ extat Moguntiæ ad S. Albanum.

D. M.
PRIMVLÆ. COMITILLÆ
QVÆ. VIXIT. ANNIS. XX
CIVES. MEDIOMATRIC
A. MATERNIVS. NEMAVSVS
STRATOR. COS. ET
LVCIVS. LVCINVS. MENSOR
FRVMENTI. NVMER.

Quæ *Toul*, vernaculè, Tullum olim; Τοῦλλον, Leucorum Opid. Ptol. *Tullum* Antonino, *Tullium* Itinerariæ Tabulæ. Quæ denique *Verdun*; Latinis vocatur hodie *Virdunum* & *Verdunum*: *Verodunum* Antonino dicitur, *Civitas Verdonensium* in Notitia Provinciarum: *l'Evesché de Verdun*. Leguntur autem tres urbes, quas commemoravi, Comitatus etiam titulo & dignitate insignes. Cum Lotharingia porro solet explicari *Territorium Barrense*, vulgò le *Barrois*, quod extendit se ad *Novum* usque *Castellum* vulgò *Neuf-Chastel*. Metropolis illi *Bar le Duc*, sic cognominata ad differentiam aliarum, quæ *Bar sur Seine*, & *Bar sur Aulbe*. Minorum gentium oppida sunt *la Motte*, *Ligny*, *Arg*, & alia multa: ad Mosam se offerunt *Commercy* & *Vaucouleur*, quæ partim Franciæ, partim Barri.

LOTHARINGIÆ DVCATVS

Pars Meridionalis.

Dux Lotharingiæ Princeps est Imperij ad quintum Circulum pertinens. Similiter Episcopi Metz, & Toul;
Et Comitatus Salm, Blammont sive Blanckenberg, Krehanges sive Kircgingen.
Item civitates Imperiales Metz, Toul Kaufmans, Sarbruck.

Meridiani distant ex ratione Paralleli 48 40. ad Circulum maximum.

POSTVLAT nunc ordo & methodus nostra, ut Lotharingiæ suos amnes clariores demus, paucula de lacubus præmittentes. Stagna habet piscosa, & lacus. Inter quos memoratur ille, cujus ambitus est quatuordecim milliarium, in quo Carpiones sunt insolitæ magnitudinis, trium videlicet pedum; saporis vero adeo grati, ut aliarum regionum Carpiones suavitate multo superent. *Lacus.* Ex hujus lacus piscatione tertio quoque anno Dux Lotharingiæ sedecim percipit Francorũ millia. Fluminibus irrigatur celeberrimis *Mosa, Mosella, Saravo, Voloia, Mortana, Murta, Sella, Hida,* *Flumina.* & alijs. De *Mosa* ad Inferiorem Germaniam. Reliqui ad hunc Ducatum proprie pertinent: *Mosella* quidem & *Saravus* potiore parte; cæteri fere integri. Oritur *Mosella* in monte Vogeso, haud procul Araris fontibus, paullo supra vicũ, qui vulgo *Bussans*: lapsusque ab Vulturno ad Caurũ, perlustratis oppidis, qui vernacule *L'estraye, Remiremont, Espinal, Charmes, Bayon,* flexoque ab Oriente in Occidentem cursu, recta petit *Tullum*, Urbem Episcopalem, unde in Orientem resurgens, *Fruardum* usque versus Aquilonem tendit, visisque Mediomatricibus, Trevirensibus alijsque populis, ad *Confluentiam* cui ab re nomen, Regno confluit. Germanis *Mosel*: Gallis *Moselle* Ὀβριγγος putatur ab Rhenano, & alijs Ptolemæo, dici lib. II. cap. IX. Joannes tamen Heroldus Ὀβριγγον apud Ptolemæum non fluvium esse notat, sed designari tractum eum ad Rhenum, qui nunc temporis *Ober Rhingaw* appellatur: Clemens etiam Trelæus Mosellanus testatur, ut scribit Abrahamus Ortelius, quendam ad Mosellam tractum *Obrinci* nomen hactenus retinere. Mosellam singulari doctoque carmine celebrat Ausonius Eidyll. III, ab aquæ limpitudine, navigandique facilitate, villis atrijsque, quibus utraque ripa decoratur. Piscibus *Capitione, salari, Redone, Vmbra, Barbo, Salmone, Mustella, percia, Tinca, Alburno, Alausa, Gobio, & Siluro,* quibus abundat, fluminibus denique in ipsum decurrentibus, *Pronæa, Memesa, Sura, Gelbi, Erubro, Lesura, Drahono, Salmona, Saravo, Alisontia. Mosellam* & Ararim, facta inter utrumque fossa, connectere, Imperatore Domitio Nerone, adgressus est L. Vetus; ut Copiæ ex Italia per mare, dein Rodano & Arare subvectæ per eam fossam, mox fluvio *Mosella* in Rhenum, exin in Oceanum decurrerent; sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se Occidentis Septemtrionisque littora fierent, uti scribit Cornelius Tacitus lib. XIII. De hoc Ausonius.

Te fontes vivique lacus, te cærula noscent
Flumina, te veteres pagorum gloria, Luci:
Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent Fluvij, duplicemque per urbem,
Qui meat, & dextræ Rodanus dat nomina ripæ.
Te stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Amnibus, æquoreæ te commendabo Garumnæ.

Saravus, haud procul Salmensibus ortus, fluviorum omnium qui in *Mosellam* exeunt, est maximus, navigiorum patiens, & aliorum amnium, quos in se recipit clarus, lustratis urbibus oppidisque, quæ vulgo *Sar-Burg, Fenestrange, Sar-Vberden, Sar-Alben, Guemund, Sar-Pruck, Walderfing, Sar-Brug,* & alijs, tandem sub mœnia Augustæ Treverorũ Mosellam convenit, non longe a *Kontherbruck*, Meminit ejus Ausonius in Mosella. Nomen hodie retinet. *Sar* enim Accolis audit. *Sarra* etiam veteribus dictus, docente inscriptione quæ Treveros translata ex oppido ad eum fluvium sito, quod hoc tempore vocatur *Sar-Pruck*, hoc est *Sarræ Pons*.

CAES. RO. EXER. IMP. P. P.
S. C. AV. TREVE. INGR
ESSVM. H. CASTRA. SARRÆ
FLV. PRO. MIL. CVSTODIM.
BIENN. POTITVS. EST.

Voloiæ fluvius est Margaritiferus, qui ad vicum *Charmeni* Mosellam ingreditur, *Mortana* ad pagum cognominem Murtæ miscetur. *Murta* vel *Meurta*, multis in se receptis amnibus Mosellam loco plano inter prata paulatim accedit; & longo tractu, æquali quasi cursu, comitatur, relicta inter utrumque ad alveum exigua admodum terra, donec tandem paullum supra Condeium arcem, quæ a dextris in rupe est pago sibi cognomini impendens, facto cum Mosellæ alveo angulo acutissimo, ejus & aquis miscetur. Iungit se eidem ad Mediomatricum urbem *Sella*, initium quasi capiens ex Lindero lacu, qui sale dives & piscatura. Duplex denique *Nida* (Orientalior enim *Germanicus*. Occidentalior *Gallicus* dicitur) facto ad pagum Northenium concursu, duobus infra *Bossonis-Villam* (Abbatiæ nomen est) milliaribus in Saravum exoneratus. Est in valle Deodatensi fons, ad complures morbos sanandos naturæ beneficio efficax. Sunt & salinæ in quibus sal subtilissimum, gustu suavissimum, ac Scythica niue candidius generatur, ex quibus quotannis Dux Lotharingiæ centum percipit millia Francorum. Altissimi hanc *Montes.* Provinciam ambiunt montes, qui omnis generis metallorum abundantia Pyrenæos montes longe superant: imprimis autem argenti fodinæ supra quam dici possit, fœcundæ sunt, ex qua quidem argenti ubertate haud parvus Ducatui fructus accedit. Gignit & Vogesus mons in valle Liberia argentum purum, sed non ita multum. Sylvas *Sylvæ.* habet præterea Lotharingia frequentes easque densissimas, quarum aliquot nomina lingua vernacula adponemus.

Septen 28 trio
Meri 28 dies
Occidens
Oriens
Lotharingiæ milliare
Magnum
Mediocre
Parvum
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio.
Le Ban boys
Le boys de Mondon
Le boys Doseyne
Le boys de Mortaigne
Le boys de la Vovge
La forest de Voyge
Le bois de Hey
Sanctoy
la Vovge
Alsa
tiæ
pars
Burgun die pars
Le Val de Lestrave
Vogesus mons
Nancy
Toul
Vaucouleur
Luneuille
Remiremont
Blamont
Baccarat
Charmes
Mirecourt
Espinal
Dompaire
Rambeuiller
Bruyeres

Opera publica. quæ ſunt *Warnedwaldt, de S. Benoit, Le Bois de Mortaigne, Boſeyne, Bois de Mondon, Le Ban-bois, Le Bois de la Voyge, de Heyde* & aliç. Inter opera publica, apud *Fanum S. Nicolai*, vulgò *S. Nicolas*, pagum duobus milliaribus Nanceio diſtantem ad Murtam fluvium Templum eſt non magnæ antiquitatis ſed vaſtæ molis, editæque ſtructuræ. Luminoſum omnino. Columnæ, quæ totum faſtigium ſuſtinent tantæ ſunt, cum gracilitatis, tum altitudinis, ut tanto oneri ferendo vix pares judicentur. Turres habet duas, in quarum una Caroli Lotharingici Cardinalis, qui idem Metenſis erat Epiſcopus, cuique hæc parebat Eccleſia ſub Prioratus, ut loquuntur titulo, in ſummo culmine Symbolum: obeliſcus ſcilicet cũ hedera circumplicata, & Inſcriptione, TE STANTE VIREBO. Adſervari fertur in hac Æde ex D. Nicolai, Myræ Epiſcopi, quæ urbs erat Lyciæ, ex eadem Lycia, Parata Vrbe, oriundi, manu articulus unus incluſus auro, gemmis multis interſtincto: unde hujus primum loci nata Religio, qui advenarum frequentia in eam quam ſupra diximus, excrevit amplitudinem. Apud pagum *Waſſerbillich*, ubi Sura fluvius Moſellæ confunditur, eſt alius *Igel* vulgò nuncupatus, ubi in loco eminenti ſpectatur nobiliſſimum illud venerandæ antiquitatis Monumentum, quo nec eis Alpes inſignius aliud extare exiſtimatur, quodque ipſis Italis poſſit oſtentari; Moles eſt lapidea, ex quadrata baſi pedum xxII ſenſim aſſurgens ad pedum circiter lxxIv altitudinem, tota ab omni parte parijs imaginibus ſemiplanis inſculpta, in faſtigio Aquilæ reſtat fragmentum, globo inſidentis, cui expanſæ alæ, & ante pectus velum fuiſſe apparet. Eſt Nancei Ædes D. Georgij, in qua Monimentum viſebatur *Caroli Audacis* Burgundiæ Ducis, ab Helvetijs & Lotharingis Nonis Ianuarij anno cIↄ cccc lxxvII acie cæſi. Hiſtoria hęc eſt. Anno cIↄ cccc lxxvII ortum eſt bellum inter Carolum Audacem Burgundiæ Ducem & Helvetios, partim quod hi in Petri Hagenbach mortem conſenſiſſent; partim quod ijſdem Sigiſmundus Imperator uſus eſſet in recuperandis Alſatiæ & Sungoiæ Provinciis, quas Carolus tenere nitebatur. Quũ igitur ſuſcepta expeditione in Helvetios iter faceret per Lotharingiam. Nancejum oppugnavit, cepitque: inde per Superiorẽ Burgundiam in Saubaudiam venit; occupavit ibi prope Granſem duas arces, Germanoſque omnes præſidiarios (erant autem quingenti) ex arboribus ſuſpendi juſſit. Helvetij repetentes res ſuas commiſſo prælio Burgundos vincunt, Carolumq; caſtris pellunt: præda fuit trigeſies centum millium Coronatorũ. Carolus reſtaurato exercitu inſtituit Murſam obſidere, oppidum ditionis Bernatium. Helvetij adjuncto ſibi Renato Lotharingiæ Duce, cui Nancejum ereptũ fuerat à Burgundo, Carolum vincunt fugantque. Occubuerunt eo prælio ex Caroli exercitu xvII, hominum cIↄ. Tertio igitur belli aleam tentaturus, Nancejum quod interea Renatus Lotharingiæ Dux expugnauerat, media hieme obſedit, Sed Renatus civibus ſuis opem laturus cum Helvetijs, Gallis Germaniſque, impetu in Carolum facto, Burgundos pellit; Fugientes partim occiſi; partim capti, partim aquis abſumti ſunt. Nox prælium diremit. Ipſe Carolus quum fuga ſalutem quæreret, lapſus equo, tribus vulneribus eſt interfectus, non ſine gravi ſuſpicione proditionis ab Italo quodam Comite Campebaſſo inſtitutæ.

Hic finis Caroli fatorum, hic exitus illum
Sorte tulit.

Hujus reliquias, Caroli V. Imperatoris, ipſius pronepotis juſſu, anno cIↄ Iↄl menſe Octobri inde Leuceburgum ſolemniter tranſtulit Boiſotus, Ordinis Aurei Velleris præco; Brugas hinc mox, mariæ Hungariæ Reginæ mãdato, tranſportandas. Sunt in eadem D. Georgij Æde aliquot Lotharingicorum Ducum tumuli, qui inſcriptionibus carent ut in alijs Templis. Poſteriorum pars potior ad D. Franciſci Ædem, ſita eſt. Spectare ibi eſt ſuperbum *Renati*, qui victoria potitus eſt contra Carolum Burgundiæ Ducem, Monimentum. Conditi jacent ibidem Dux *Antonius*, ejuſque filius *Franciſcus* Caroliqne Ducis Uxor *Claudia Valeſia*, Henrici II Galliarum Regis filia. Armamentarium habet Nancejum Machinis bellicis omnis generis inſtructiſſimum. Templum eſt in urbe Metenſi D. Stephano ſacrum & alia, de quibus Divæus, *Templum D. Stephani nomen tenet, qui civitatis eſt patronus pulcherrimum verò opus, ſi quod aliud toto hoc Itinere vidimus, & ſua mole ſpectabile: quodque raro accidit, omni ex parte conſummatũ. Dicebatur in eo fuiſſe Crucifixi ligneam Imaginem, totam laminis aureis ſuperinductam. Vidimus Labrum Porphyreticum rubei coloris magnæ capacitatis, pedes x longitudine excedens, in quo Luſtrales Aquas adſervant. Sunt & alia in hac eadem urbe ſumtuoſa Templa, & multa erant in ejus ſuburbijs, inter quæ D. Arnolphi Baſilica, Imp. Ludovici Pij Auguſti, Caroli filij & filiarum aliquot Pipini Regis ſepulturà celebris. Omnia hæc abſumſit belli rabies, ita ut ſuburbij ne veſtigium quidem nunc ſuperſit, neque ultra muros quidquam præter campeſtria videas.* Haud procul Metis, prope pagum *Iovy*, in Moſella antiqui Aquęductus ſunt veſtigia. De ijs ſic Divæus in Itinerario: *In hoc Itinere pagus eſt Iovy vulgò dictus inter montium radices & Moſellam, ubi quantacumque eſt inter montes utroſque, qui ripas ambiunt, diſtantia, Aquæ-ductum antiquitus fuiſſe, indicant ejuſdem quæ adhuc exſtant, reliquiæ. Arcuum adhuc reſtant multi, ſuntque ex albo lapide, in laterum formam diſſecto: & nonnulli quoque ejuſdem operis in adverſa ripa cernuntur. Incolæ adſerebant in eodem loco Fontem hodieque eſſe, quamvis hos arcus (ſolita inſcitia) ponti inſervijſſe putantes, & ab hoc pago in montis ipſius jugo minores alios arcus fuiſſe dicebant, qui verſus urbem Metenſem quæ uno diſtat milliari, excurriſſe viderentur. Altitudo juxta ripam pedum eſt circiter lx; Vnde conijcere eſt, quanta totius operis moles fuerit, quantaque altitudo arcuum, qui in ipſo erant fluminis alveo, quorum hodie nihil ſupereſt. Referebant ijdem Incolæ, ſuperiorem arcuum partem planam omnino eſſe, cæmento rubei coloris inductam, & in ejus medio domunculam non ita multis ab hinc annis adhuc fuiſſe, ab utraque parte patentem, quam nos partem tecti fuiſſe, quæ Tubum tegeret, ſuſpicabamur.* In vico *Scarpaigne*, qui in Itinerarijs *Scarpona* nominatur, multa Antiquitatis rudera viſuntur. De ijs non poſſum, quin adſcribam Petri Divæi verba ex ipſius Itinerario. *Hic* inquit *paullo ulterius ad eandem Moſellæ ripam vicus eſt exiguus, Scarpaigne de cujus antiquitate multa Incolæ referebant. Oppidum olim amplum fuiſſe à Sarpignia quadam Regina* (non abſunt hæc ab fabulis) *denominatum, quæ & in eo Regiam habuerit. Oſtendunt in ejus rei teſtimonium ruinas quaſdam murorum, ubi Thermas quondam fuiſſe volebant: Nos quæ eorum figura fuiſſet, non valebamus conijcere, tantum ſubdubitabamus, num caſtrorum inſerviſſent munitioni, quum eorum magna ſit craſſitudo, & foramina in eis cernantur adhuc rotunda & anguſta, quaſi ad ejaculanda miſſilia. Hic & numiſmata antiqua erui: & hoſpes, ad quem diverteramus, nobis dedit æreum nummum C. Cæſaris Caligulæ, quem ſe ibidem reperiſſe adfirmabat. Extat in pariete domus cujuſdam ruſticæ antiquum marmor, in quo Reginæ illius Imaginem eſſe volunt. Eſt manu omnino artifice ſculpta Imago muliebris, longioribus induta veſtibus, equæ inſidens, quam pullus videtur lactare, ipſa verò Calathum, aut ſimile quidpiam geſtat, in quo pomorum figuram, ficubus haud abſimilem videbamur dignoſcere. Suſpicari ſanè eſt ex hac ſculptura locum hunc alicujus olim nominis fuiſſe: ſed de hoc, ut & de alijs quamplurimis deſiderantur Hiſtoriæ: Fabellarũ verò inanium apud profanum Vulgus nullum eſſe modum, nemini non exploratum exiſtimamus.* Mediomatricum Vrbem, quæ olim imperialis erat, Henricum II, Galliarum Regem in ſuam poteſtatem redegiſſe, ſupra diximus. Præſidet Vrbis Senatui miſſus ab rege Magiſtratus. Tribunal autem Mediomatricis urbis tres habet Epiſcopatus, ſub Metropoli Trevirenſi; *Metenſem, Tullenſem, Virdunenſem*, ſic ab Locis nuncupatos, in queis ſuæ ſingulis ſedes.

BURGUNDIA DVCATVS:

Sunt *in hac Burgundia & ejus confinibus.*

- Comitatus.
  - *Dijon Metropolis & parlamentum Regium, ſummuſque Senatus, Auſtun Tonnere 24 51.47 25. Chalon ad Sagonam vulgò Sonã, quæ veteribus eſt Arar, fluvium. Maſcon, S. Martin, Nevers, Langres, Auxerre, S. Iangou. Charrolois; de hoc Comitatu cui nunc jure competeret, magna fuit inter reges Philippum Hiſpan. & Henricum II Franc. controverſia, dum pacem ſolidam & perpetuam inter ſe conſtituerunt, nuptijs inter Philippum & Iſabellam Henrici natu majorem filiam cõtractis. Sed ſuperarunt Hiſpanorum rationes. Itaque qui ab Henrico detinebatur, tum Regi Hiſpaniarum ex integro fuit reſtitutus, à quo tempore uti prius provocationes juridicæ Dolam ad Regium Senatũ Parlamenti, veluti ſupremi ejus Domini devoluuntur, ibique ſiſtuntur. Cujus Comitatus titulo, Ducis Burgundiæ filius natu major, vivo patre fuit inſignitus, veluti Carolus Audax quamdiu Philippus pater ſuperfuit, & Carolus Quintus vivo etiam Philippo patre. Harum rerum teſtem habeo doctiſſimum virum, & rerum Politicarum obſervantiſſimum, Ioannem Metellum Sequanum. Quæ de hoc Comitatu in Galliæ univerſali ſunt notata, antiquiora tempora ſcriptaque ſequuntur.*
- Dominia.
  - *Chargni forte Chagni 26 2.46 15. Monlict forte Montit 25 13.47 9. Auxone, Rogemont 25 18.47 26. Muſſy 25 45.47 43. Breſtemont, Sees, Monbys, Senegnon, Gilly 25 23.47 32. Valenion, Tirecourt, Chevibni, Aineville, Eſpirey forte Epiryen 25 42.46 11. Tarvant, Braſey forte Braſſe 25 45. 45 50. Rochefort 25 58.47 23. Aincourt, ſive Agincourt 26 5.46 37. Viteau. Quibus addũtur etiam, Arlay 26 30. 46 15. Bagny 24 56.47 71. Chaligny; Monmartin, Longey, Beau-champs, Couches 26 9.46 47. Quæ, addita hac Burgundia inveni nominata Dominia, quamquam in tabulis ſignata non reperiantur.*

Epiſcopatus Auguſtodunenſis ſive Heduenſis Auſtun, & Matiſconenſis Maſcon, & Cabilonenſis Chalon, & Lingonenſis Langres, ſubſunt Archiepiſcopo Lugdunenſi.

Meridiani poſiti ex ratione 46 40. Paralleli ad Circulum maximum.

Burgundiæ Ducatus.

HAEC pro methodi ratione de Lotharingia ſint ſatis; ſuccedit Burgundiæ Ducatus ſive Inferior Burgundia. *Burgundiæ* nomen à *Burgundionibus*; qui Germaniæ populi, ex Vandalorum orti ſanguine, dictique à *Burgis*, i. præſidiariorum caſtris ab Almannis (in horum enim agris violenter in Cappellatio, ubi hodie Palatini Comitis Ditio, conſederant) exturbati, ſub Theodoſio Arcadij filio, juniore, expulſis latè Sequanis Eduiſque, hanc Veteris Galliæ partem cum Nuithonibus (quorum Tacitus meminit) occuparunt. Petrus Sancto Iulianus *Burgundiæ* Etymon ab loco quodam diducit, qui vulgò *Burgogne* in agro Langrenſi. Olim *Regnum*, circa annum CIↃ XXXIV, bipartitum in *Ducatum & Comitatum* abijt: quorum ille, verſus Occidentem, *Burgundia Inferior & Regia*; Hic, ad Orientem, *Superior & Imperatoria*. De *Ducatu* hac deſcriptione mihi agitur: De *Comitatu* deſcriptione proxima dicetur. *Ducatum* cingunt, quà Oriens eſt, Rhodano interfluente, Sabaudia & Burgundiæ Comitatus; quà Meridies, Lugdunenſe Territorium: ad Occaſum lætiſſimi Nivernenſium Borboniorumque occurrunt agri; Ad Septemtrionem Campania ſe offert. Hujus ager planus & ſoli fertilitate nulli cedens, hic enim certat cum Cerere Bacchus. *Richardus* Comes Auguſtodunenſis vir ſtrenuus, & in re bellica exercitatiſſimus totius Burgundiæ, cis Ararim Dux inſtitutus fuit à Francorum Rege Odone, qui præfuit Ducatui Burgundiæ annis XXXII. Hic Burgundiam *Rudolfo* filio reliquit, qui & in Regem Francorum fuit electus, ac ſucceſſorem habuit in Ducatu, *Hugonem Nigrum* Fratrem. Huic *Odo* frater aut filius (utriuſque enim ſententiæ auctores reperio) ſucceſſit. Quem ſequutus *Henricus* frater. Quo ſine liberis defuncto *Robertus* Francorum Rex, Ducatum Burgundiæ ex teſtamento, ut aiunt, Henrici adeptus eſt. Huic ſucceſſit filius *Robertus*, *Roberto Hugo* ex Henrico filio nepos. Hunc ſequutus eſt *Otho*, hunc *Hugo* II. Hugonem II, *Odo* filius. Quem ordine ſequuti ſunt *Odo* III. Hugo IV, *Robertus* III. *Hugo* V, *Eudo Philippus*. Quem ſine liberis defunctum ſequutus eſt *Ioannes* Francorũ Rex, cui ſucceſſit filius *Philippus* cognomento *Audax* à patre Ducatu Burgundiæ donatus. Patri Philippo ſucceſſit *Ioannes* cognomento Intrepidus, atq; huic *Philippus Bonus* ſeu *Mitis* filius. Atque huic Carolus ob plurima bella quæ geſſit, Bellatoris cognomen ſortitus. Poſt cujus obitum hanc omnem ditionẽ occupavit *Ludovicus* XI. Metropolis Ducatus *Divio*, *Divio Caſtrum* in Martyrologijs vetuſtiſſimis; *Divionum* Gregorio Turonenſi, Gallis *Dijon*, *Divionis* conditor habetur vulgò, nobis potius reſtauratur. Pomerijque productor, Aurelianus Imperator. Nomen ab *Divis* quia plurimus ibi fuit cultus, impoſitum putatur. Hac urbe nihil in Burgundia pulchrius. Sita eſt in planitie amœniſſima, duobus fluminibus *Suzione* & *Oſcara* (*Suſon* & *L'Ouche* vernacule) utrimque muros adluentibus: ille quidem periculoſiſſimis exundationibus urbem infeſtare conſuevit; hic piſculentus admodum alveo fluit quietiore, rerum multarum uſum ſubminiſtrare ſolitus. Muri ad juſtam

Regio unde dicta. — *Burgũdia Ducatus.* — *Situs.* — *Soli fertilitas.* — *Imperium Majorũ.* — *Vrbes.*

BVRGVNDIA
Ducatus.
Occidens
Oriens
Meri dies
Septen trio
Auuer gne
Bourbon nois
Niuer nois
Le pays de Combraille
Part de Beauio lois
Clermont
Molins
Neuers
La Charite
Auxerre
Tonnerre
Noiers
Semur
Auallon
Saulieu
Dijon
Beaune
Chalon
Tournus
Mascon
Autun
Langres
Chaumont en Bassigny
Bar sur Seyne
Chastillon sur Seyne
Loire flu.
Allier flu.
Sone flu.
Le Doux fl.
Miliaria communia.
1 2 3 4 5 6 7 8
Per Gerardum Mercatore
Cum priuilegio

propugnandi magnitudinem in altum ſunt educti; turribus propugnaculiſque nuper exſtructis muniti. Sub Cœnobio *D. Benigni*, quod ab Gregorio conditum Lingonenſium Epiſcopo, vaſtum oſtenditur *Specus*, cryptas ciſternaſque habens, in quo *Benignus* Vir Sanctus vinctus fuiſſe traditur, quum populum ad Chriſtum traduceret, Dæmonis adhuc Sacris operantem. Iuſtitiæ ibi eſt Tribunal & Parlamenti ſedes; unde veluti ex ſinu, patriæ Iura petuntur. Qui in *Majorem* hujus oppidi legitur, non tam honorem quam onus ſuſcipere, vel invitus & revitus & renitens, cogitur. Iuſque-jurandum præſtare in Templo D. Virginis præeunte verba Procuratore Regio, ſe Regi fidelem futurum, defenſurumque ſua civitati Iura, libertates & privilegia, adverſus quoſcumque, Regem etiam, quoties flagitat neceſſitas. Gregorius Turonenſis memoriæ prodit, *Hilarium* quemdam, Senatorem Divionenſem, adeo uxorem adamaſſe; ut quum defuncta inferretur tumulo ipſius, qui retro multis annis obierat, avida jam dextra fuerit ejus cadaver arctiſſime complexus. In vicinis urbi montibus optima creſcunt vina. Epiſcopales porro Ducatus hujus urbes ſunt *Auguſtodunum* & *Caballinum*; ſua utrumque ſuſpiciendum antiquitate. Priori nomen *Auguſtoduni* natum ab Auguſto (Octauiano, an quo alio, non valde laborandum: nam qui ab *Auge*, Appollinis Conjuge derivant, fabulas narrant) qui dirutum bello, quod Cæſar contra Gallias geſſit, reſtauravit, *Bibracte* Cæſ. Petro Sancto. Iuliano, *Edua* Aimoino: *Aurelianum* etiam videtur appellatum. Hodie *Auſtun* dicitur. Urbs quondam ampliſſima, ſed multum de priſtina gloria amiſit. Viſuntur hic etiamnum magnæ, Theatri ruinæ, itemque Aqæductuum, Columnarum, Pyramidum: effodiuntur etiam quotidie numiſmata antiqua, aliaque antiquæ ſupellectilis monimenta. Eſt & hodie templis publiciſque ſtructuris conſpicua. Templorum maximum eſt *Nazarij*, Sedes Epiſcoporum, quos Belleforeſtius numerat lxxxiv, ultimum nominans *Carolum Aillebouſtium*. Alia Templa, Xenodochia, Cænobia, Collegiaque, ne ſim prolixior ſilentio prætereo. Adſita eſt radicibus montium, qui vulgo *Les Mons de Cinis*, ad fluvium Arrouſium. Hæc de *Auguſtoduno*: ſequitur *Caballinum* vel *Caballionum Eduorum*, vulgo *Challon ſur Saone*, non *Chaallon*. *Cabillo* Bedæ. Uſuardo & Adoni: *Cabellio* Antonini Itinerario, & Melæ, *Cabillio* Itinerariæ Tabulæ: Καβυλλῖνον Strab. Καβελλιῶν Καλωνία Ptol. *Cabilonum* Cæſari. Quis condiderit, non conſtat. Sita eſt hæc urbs ad dextram Araris ripam, agri uberrimi, cœlique ſaluberrimi. Eximie felix, convehendiſque ſecundo Arari mercimonijs idonea, unde ab Cæſare commeatui parando, exercituique qui ſæpe in plures diſtractus erat partes, diſtribuendo delecta. Teſtatur hoc ipſe ſub finem lib. VII. *Profligato*, inquiens, *ad Alexiam Galliæ totius exercitu, Cæſar T. Labienum cum duabus legionibus & equitatu in Sequanos proficiſci jubet Huic M, Sempronium Rutilum adtribuit. Q. Tullium Ciceronem & P. Sulpicium Cabiloni & Matiſconæ in Eduis ad Ararim, rei Frumentariæ cauſa collocat. Ipſe Bibracte hiemare conſtituit.* Majorem olim fuiſſe loquuntur antiqua Rudera. Hæc *Guntchranni* aliquando regia fuit. Hic eam ſupra modum varijs Ædificijs ornavit: in S. Marcelli Cœnobio ibi conditus. Eam Lotarius Ludovici Pij Auguſti F. poſtea incendio totam abſumpſit, ut ne veſtigium quidem civitatis appareret. Sed ob loci opportunitatem poſtea iterum caput extulit, eſtque hoc tempore mercimonijs opulenta. Primarium Templum, conſecratum olim ſub nomine *D. Stephani* hodie *D. Vincentio*, quod ejus ibi Reliquiæ ab Hildeberto I conditæ, eſt dicatum. Hæc de metropoli, urbibuſque Epiſcopalibus: ſequuntur nonnulla Ducatus hujus minorum gentium oppida. Inter *Cabellinum* & *Matiſconem* medio fere itinere oppidum eſt quod vulgo *Tornus*, *Tinurtium* Spartiano & Antonino. Solo ſitum eſt fertiliſſimo: ab Arari undique cinctum. Colles in agro ſuburbicario vini generoſiſſimi feraces. Ab utraque etiam urbe Matiſconenſi & Cabillonenſi itineris ſpatio prope æquali diſtat *Cuyſellum*, Regiæ Ditionis, oppidum, ut Paradinus cenſet, *Secuſianorum*, *Secuſiumque* Ammiano dictum. Situm ad radices Iuræ Montis, multis licet hodie ruinis deformatum, miram præ ſe ferens antiquitatem. Ab Oriente montes habet celſos, amneſque perennes, qui limpidas & potu ſuaves edunt aquas, unde fons ſaluberrimus ex topho & vaſta rupe in oppidum longe porrigitur per ligneos tubos. Ab occaſu planicies ſe in ſinum laxiſſimum pandit. Tertia fere leuca ab urbe Cabillonenſi verſus Septemtrionem eſt *Belna*, vulgo *Beaulne*, ad amnem, adcolis *Bourſoize* dictum. Sunt qui volunt *Bibracten* eſſe Cæſaris & Strabonis. Alijs alia mens eſt. Situm eſt hoc oppidum loco uliginoſo & quod, ut ſcribit Paradinus, nullo pene negocio, nulloque ab hoſtibus diſcrimine, poſſet lacum urbi ad primum Lapidem offundere, quo hoſtes ab ſe ſubmoveat. Urbs tota valido mœnium ſepimento circumdata propugnacula habet, quibus omnium tormentorum vim queat excipere. Belnenſis ager pinguis eſt & optimæ notæ. Vites habet toto terrarum orbe nominatiſſimas, & vino non vulgari nobiliſſimas. In eodem agro viſitur *Ciſtertium* ab ciſternis, Odonis Ducis opus ſtupendum in vaſtiſſimo nemore exſtructum. Ejus Cœnobiarcham agnoſcunt ſupra mille octoginta virorum Cœnobia, ac toditem prope Velatarum ejuſdem inſtituti, quod hinc *Ciſtercienſe* dicunt. *Semurium*, vernacule *Semur*, ſitum eſt in meditullio Territorij, quod vulgo *Auxois*, oppidum non inelegans. Inter Divionē & Belnam itinere medio *Nuithonium* eſt vulgo *Nuys*. Oppidum hoc ſemper gladiorū opificio fuit celeberrimū. Quod oppidum hodie *Avalon*, apud Antoninum *Aballon*, ubi *Legio* XVI dicitur. Quod *Saulieu* vernacule, *Sidolucum* eſt Antonino, *Legionem* illi XVIII tribuenti. Quod *Flavigni*, ſeſquileuca *Semurio* verſus Orientem, *Flavia Eduorum* cenſetur olim dictum. Sunt & alia *Burgundiæ* oppida Burgique queis delineandis, brevitati ſtudens, ſuperſedeo: ut ſunt *Auſone*, arcem habens, clavis Ducatus Orientalior, Arari mœnia lambente, *Noiers*, *Ravieres*, *Leigne*, *Mombard*, *Chaſtillon*, *S. Seigne*, (Abbatiam habet; haud procul hinc Sequanæ Fons) *Seloigne*, *Crevaut*, *Verdun*, *Arnay*, *Seure: Tonnerre. Tronoderum*, Antonino. *Burgundiæ Ducatui* concenſeri ſolent aliæ tres urbes Epiſcopales *Nevers*, *Auſſerre*, *Maſcon*. Prima dignitate gaudet & honore Ducatus, cujus Ditio (*Duché de Nivernois*) late patens tribus qui navigari, fluvijs irrigatur, Icauna, Elavere, Ligeri. Numerantur ibi XIII oppida clauſa, quorum *Niverſium* eſt Metropolis: Iuriſdictionem exercens, in XXX, ut vocant, Caſtellanias. *Noviodunum* Cæſari, notum. *Nivodunum* Floriacenſi vocatur vulgo *Nevers*. Oppidum eſt omni ex parte mœnibus cinctum firmiſſimis, turribuſque ampliſſimis, & foſſis profundiſſimis probe munitum. Inter præcipua *Ducatus Nivernenſis* oppida ſunt *Deziſa*, *Deciſa* Antonino & *Decetia*; *Clamecyum*, *Douzyum*, *Molinium*, *Angilbertſum*, *Corbignium*, *Fanum D. Leonardi*, *Luyzium*, *Premecyum*, & alia. *Auſſerre* ſequitur: *Autiſſiodorum* Antonino, *Legionem* hic locanti XXII. *Antoſidorum* Ammiano, *l'Eveſché d'Auxerre*. Territorium hujus urbis, vulgo *le Pais d'Auxerrois* vino cognomine eſt nobilitatum. Urbs quæ hodie *Maſcon*, Cæſari dicitur *Matiſcona*, *Matiſco*, Itinerariæ Tabulæ, *Matiſconenſe Caſtrum*, Notitiæ Provinciarum Galliæ, & Antonino, qui *Legionem* ibi ponit X; *Maſtico* in veteri quodam Diplomate, ut notat Philippus Bugnonius, qui hujus urbis Hiſtoriam concinnavit, *Machaon*, *Villa* videtur dici Paulo Diacono in Longobardicis. *Matiſſana* eſt Gregorio Turonenſi, & alijs, Caballino, ſi ſitum quis cultumque & artes reſpiciat, ſimillima. Porrecta jacet ad Ararim, qui ponte inſigni ſtratus, recto longoque ad Orientem tractu: reliquis lateribus in arcus ſpeciem ſe formantibus. Flumina habet hic Ducatus *Suzionem*, *Oſcaram*, *Ararim*, *Icaunam*, *Ligerim*, *Elaverem*, & alia.

BVRGVNDIA SVPERIOR
SIVE LIBER COMITATVS,
Vulgo LA FRANCHE COMTE.

Burgundia Comitatus, in tres Dioeceses & Præfecturas, sive Ballivatus, ut jus facilius diceretur, divisa est, videlicet: in Superiorem, cujus sedes est Vesulij: Inferiorem, cujus sedes est Polichnij, & Dolanam, cujus sedes est Dolæ. Qui Comitatus, ideo liber dictus est: Cum quod ejus Comes & Princeps, ejus provinciæ nomine, nullum prórsus in Superiorem agnoscit; tum quod provincia est plane sub suo Comite, ab omnibus tributis & exactionibus libera.

Quando *Conventus provincialis agitur tres Status conveniunt, eos nomine Comitis cõvocante Principe Auraico, sive Aurengiæ, D. a Nozcret, & Arley Marschalco: videlicet Nobilitas, Ecclesiastici & Vrbes,*

- *Superioris Diœcesis.*
  - *Comites: Montbelliart, Roche & Varax, Montriuel, Thalamey & Vaulgrenans, Vergey, Rey, Listenois.*
  - *Abbates: Croissant, Charité, Bitaine, Corneul, Tulley, Clarfont, Luxeul, Bellevaulx, Grace-Dieu, Charleu, Trium regum.*
  - *Priores: Vaucluse, Lantenans, Cusance, Marteret, Iussey, Port sus Saone, Montereul ad Sagonam S. Marcelli.*
  - *Canonici: Calemostier, & alij alijs locis.*
  - *Vrbes: Gray, Vesoul, Montboison, Iussey, Palma, Port sus Saone, Cromary, MontIustin, Faulcogney.*
  - *Domini: Montmorot, & S. Loup, S. Martin, Taulens, Ville-neufve, Rupt Montgevelle, Chastillon & Belvoye, Conflandey, Monbaillon, Velleson, Dicey, Ygny & Chemylly, D'Oizelet, Cicon, Trasves, Rainconnieres, Costebrune, Sombernom, Valle-fault, Bermont, D'Avilley, Mugnay, Vereur, Tauraize, Citey, Provanchieres, Grandmont, Velle, Cheurelous, Veysey, Dampierre, Frotey, Beutal, Matay, Noironde, Tromarey, Millesey, Mailleroncourt, Myon, Bennenge, Vellerot le boz, Clerc, Betoncourt, Montaillote, D'Amondans, & de Fraisne, Chauirey, Montot, Mons S. Legier, Cuury, Montereul, Sorans, Lambry: & alij permulti.*
- *Inferioris Diœcesis.*
  - *Comites: Ruffey, & S. Aulbin, Baro, Chevreaulx.*
  - *Abbates; S. Eugendi, Beaume, Balerne, Mont S. Marie, Mont Benoit, Beyllen, Rausieres.*
  - *Priores: Mainnaul, Vaucluse, Bonlieu, Mente, Lonslesaulnier, Arbois, Mote, Syrodi, Vallis supra Polichnium, Mortau.*
  - *Canonici. S. Mauritij, & S. Anatolij, & S. Michaëlis, Salinis omnes; Arbosienses, Polichnienses, Nozeretenses, & aliarum urbium ac locorum alij.*
  - *Vrbes: Salinæ, Arbois, Poligny, Pontarlien, Nozeret, Castrum Caroli, Mommoroti, Orgelet.*
  - *Domini: Coulognia, & Andelest, Courlaou & le Pin, S. Amour, Argento, Laubespin, Poutet, S. Sorlin, Darnam & Tramelay, Borsia, Cresia, Fitigny, Chamberia, Montena, Vecles, Rosait, Marigna, Beaufort, Nasey, l'Aigle, Courboson, Vertamboz, Largilla, Moiron, L'Estoille, Chasnet, Aresche, Coges, Bar, & Ioussеaul, D'Augea Moyre, Charrin, Charlin, Chaumes, Breterieres, Fontenay, Cognya, Chaux, Montuet, Vadaus, Villette, Les Arbois, Aiglepierre, Chastelvillain, S. Iulian, Discrilles, Verges, Chay, Champaigne, Beau-chemin, Villeneufve lez Orgelet, Chastres, Præfectus arcis de Ioux, sive, Iuræ montis, Vincelle, Vismeaux & alij multi.*
- *Dolanæ Diœcesis.*
  - *Dominus de Givrey, Longepierre, & Rahon, Clervans.*
  - *Abbates; Billon, S. Vincentij, S. Pauli Bisantij, D'Arey.*
  - *Priores; Loye, Laval, Damparis, Iouhe, Monterot, Mote supra Altam petram, Faye, Mostier in Secusia.*
  - *Canonici: Dolani, Bisuntinenses, & alij alijs locis.*
  - *Vrbes: Dola, Quingeum, Ornans, Loya Rochefort, Vercelle.*
  - *Domini; Vauldrey, Rainnes, Rye, Monfort, Montricbard, Fertans, Maillot, Bermont, Cleron, Verchamps, Dossans, Port, Chasteau Roillault, D'Abbans & Marchault; Reculot, Chantrans; Mont Grospain, Mutigney, Chassey; Parressey, Choisey, S. Ilye, Faye, Parrel, Chemin, Rabus, Champdivers; & Ranslonieres, Rainchecourt, Paintre, Montrambart, Salans; Goussans, Chavirey, Ancier, & Alij.*

Quatuor vero Burgundiæ Nobilitatis præcipuæ familiæ utpote, quæ a Burgundiæ Regibus & Principibus originem ducere narrantur, vel cum ijs adfinitatẽ contraxerunt, commemorantur. Videlicet DE VIENNE, cui Nobilitatis epitheton titulusque tribuitur, DE VERGY, cui strenuæ titulus datur. DE CHALON, quæ opulentę divitisq; nomẽ obtinet, Auraicique Principatus titulũ. DE NEUF-CHASTEL, quę feudis est insignis.

Hæc ex Gilberto Cognato Nozereno ad verbum fere transcripsimus omnia: & quia in tres præfecturas dominia omnia distribuit & prosequitur, adeòque haud vaga est locorum in tabula inquisitio, numeros omisimus, præcipue dum quæ quærentur, signis additis, ut turribus & crucibus, facile se pandant. Plura autem nominat Cognatus quæ in Tabula non sunt: noluimus tamen ea ommittere, ut totam Nobilitatem quam recitat ille, complecteremur.

Iurisdictio. Appellationes omnes ex tribus Diœcesibus, sive Ballivatibus, Dolam ad supremum Comitatus hujus Parlamentum, referuntur.

Status Ecclesiasticus. Archiepiscopus Bisuntinus: cui subsunt tres Episcopi, Basiliensis in Germania & Helvetia, Lausanensis, in Sabaudia, Ecclesiasticæ administrationis est caput, Princepsque Imperij.

Membra hic sunt Imperij & quinti circuli: Archiepiscopus Bisuntinus: & urbs Bisançon, civitas Imperialis libera, olim maximum maximæ Sequanorum provinciæ, oppidum, & ejus Præsidis fixa sedes,

Decimus Imperij Circulus dicitur Burgundicus, quod a domo Burgundica sit institutus:

Complectitur præcipuos Belgij Principes, qui sunt

Dux Burgundiæ;	Comes Egmond & Ielstein,	Comes Nassau in Breda.
H. Bergen & Waelhem.	Com. Horne,	Com. Bergen.

Meridiani distant pro ratione Parralleli 46 40. ad Circulum maximum,

Sequitur

Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
BVRGVNDIA COMITATVS
Miliaria Burgundic Comitatus communia
Der Genffer see
Nuwenburger see
Murten see
Bieler see
Iura mons
La Côte de Ferrette
Lotharingiae pars
Voge sus
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio

BVRGVNDIÆ COMITATVS.

Regio. *Situs.* SEquitur *Burgundiæ Comitatus*, sive *Burgundia Superior*, Francis *Franche Comté*, id est *Liber Comitatus*. Provincia namque planè sub suo est Comite; ab omnibus, ut ajunt, tributis & exactionibus libera. Feudum est Imperij, sub protectione Bernensium Helvetiorum. Conregionales illi sunt ad Septemtrionem Lotharingia, Superiorque Germania, ad Occidentem Burgundiæ Ducatus: quà Oriens est, occurrunt Helveti; quà Meridies, Allobroges & Segusiani: Longitudo xc, latitudo lx est milliarium. *Soli fertilitas.* Regio admodum fertilis: rebus omnibus ad victum necessarijs instructa, agerque sementi faciendæ, arboribus serendis, vinetis vini laudatissimi sustolendis, pecori alendo commodissimus. Summa est ubique tritici, siliginis, hordei, avenæ, fabarum, milij, aliorumque leguminum fertilitas; Arborum haud minor fœcunditas. Ager passim præsertim quà umbilicus est & Regionis meditullium, colles habet præstantissimorum, primæque nobilitatis vinorum feraces. Apud *Arbosianos* & *Vadanos* vasa vinaria sunt adeò magna, ut domos altitudine videantur æquare. Prope Regiam Veterum Burgundiæ Regum, quę adcolis hodie *Chambrette au Roy*, ex terra Gypsum, materiam calci similem, effodiunt. Eruitur ibidem & in *Dolano Agro* in Magnatum sepulturas Marmor candidi coloris, quod Ἀλαβαστρίτης Græcis appellatur: & aliud nigerrimum, maculis purpureis variatum. *Animalium varietas.* Varij etiam generis videre est ibi animalia, magnamque jumentorum & pecudum copiam. *Granvellenses* equos Gradarios, canesque ejusdem tractus ferocissimos probant omnes. *Imperium Majorū.* De antiquis hujus Burgundiæ Comitibus, stirpis etiam Imperatoriæ Franciæque, multi multa memoriæ produnt. Nuperi fuere, quorum Comitis & Palatini Burgundici simul cum Ducatus, titulos primus gestavit *Eudo*, cui successit Philippus ex Philippo filio nepos, quo sine liberis defuncto, Rex Francorum *Ioannes* Ducatū Burgundiæ filio *Philippo* qui *Audax* cognominatus fuit dedit, sed *Margareta* Philippo, nepoti ex sorore Ioanna succedens, Comitatum adepta est Burgundiæ: Huic successit *Ludovicus Malanus* filius, Huic *Margareta Malana* filia, Hanc Philippus Burgundiæ Dux cognomento audax uxorem duxit. Huic ordine successere *Ioannes* filius cognomento *Intrepidus*, *Philippus Bonus*, *Carolus Bellicosus*, *Maria*, nupta Maximiliano Austriæ, *Philippus Austriacus*, *Carolus* V. Imperator, &c. *Philippus Hispaniarum* Rex, *Philippus* Hispaniarū Monarcha. *Urbes.* Urbes quæ sunt in singulis hujus Diœcesibus enumerat Mercator. *Dola* autē, arce potens, totius Comitatus est Metropolis, reliquarumq; urbium celeberrima: ad Dubim sita fluvium, qui in duo hic brachia scinditur. Putant quidam Ptolemæo esse Διδάτιον, lib. II cap. IX, Sequanorum urbem. Nihil ibi earum rerum, quæ ad civitatis splendorem faciunt, desideratur. Forū hic elegantissimum & spatiosum, forma quadrata, longitudine tamen latitudinem nonnihil superante. In parte Occidentali Prætorium est, cum carceribus. Primarium Templum, quod pulcherrimum, & admirandi operis, Deiparæ Virgini est sacratum. Sunt & multæ aliæ, inter quas *Vesontio* Cæsari, & Itinerariæ Tabulæ: *Visontio*, Antonino: *Vesuntium* Ammiano: Οὐίσοντιον Ptol. Hodie *Besançon* urbs Imperialis: olim quoque dicta *Chrysopolis*, Paradino teste. Sita est commodo fertilique territorio. Alduasdabis fluvius magna ex parte ipsam intersecat, ejusque potiorem partem concludit, reliquam partem ad portam quà Dolam itur, fluvius non alluit. *Nazarethum Noseroy*, quod olim à nucibus dictum Nucillum, sed Ludovicus Cabillonensis ab expeditione Hierosolymitana reversus, muris cinxit, ac *Nazarethum* dici voluit. Hic comes arcem habet, quæ quia plumbo intecta est, dicitur plumbea. *Salinæ*, amplissima civitas, toto terrarum orbe celebris; ab salsis denominata fontibus, saleque inde igne densari solito: qui candore præstans in finitimas regiones exportatus maximum hujus Comitatus est vectigal. Reliquarū civitatum descriptiones brevitatis gratia omittimus. *Lacus.* Lacus habet hæc *Burgundia* ingentes & mirabiles. Inter eos non postremi loci, cui ab *Voraginibus* nomen: mirum Naturæ ludentis opus. Super enim aqua fit limus, qui adeò durescit, ut Continens videatur: super quo tamen equites currusque securè non ambulant, sed solipedites. Is cœlo pluvioso & nebuloso non emergit, nisi serenitas sit futura. Tunc per foramina brevi tempore auctus totam Columbanam planiciem rigat. Ei mons celsus ab Oriente imminet, unde crebri fontes in illum diffluunt. Inter Nozerethum porro & Ripariam alius est lacus in Bonvalli, Lupis, Percis & alijs piscibus abundans, qui septimo quoque anno in aliquot hebdomadas suffugiens & delitescens, iterum emergit. Quę res in miraculum exit, fidemque vincit. Tractus hujus Comitatus Australior lacubus scatet: Videre ibi est, qui vernaculè *Maleteux* Major Minorque: *Marley*, profunditatis vix credendæ: *Vernoy*, duo *Chamblici*, *Frogeay*, *Ronchault*, & alij. *Flumina.* Flumina scindunt eam beantque plurimū non pauca; *Dubis*, *Lougnonius*, *Danus*, *Lupus*. *Dubis* totus ad hunc Comitatum pertinet: Δοῦβις Ptolemæo, *Alduabis* Cæsari, si proba sit conjectura Fuluij Ursini; in alijs codicibus *Alduasdubis* & *Alduasdalis* vitiose legitur, vulgò *Doux*. Oritur ex Monte Iura paullo supra pagum amœnissimum: quique instar oppidi, Motam. *Dubis* porro, cœpto ab Meridie in Septemtrionem cursu: per Pontium lacum lapsus, nonnullis amfractibus, prætergressus Pontarlum, Mortuam & Vafrum, Fanum petit S. Hippolyti: unde in Occidentem flexus ad *Pagum Ghastelot* versus Africū tendens, Vesuntionemque permeans, & facta ad Dolam insula post multas ambages receptosque fluvios prope Virdunum Arari comiscetur. Totus etiam Burgundiæ Superioris est *Lougnonius*, vulgò *Lougnon* qui in Lotharingiæ finibus ortus varijs oppidis pagisque lustratis paullo supra Auxonam in Ararim se fundit. *Danum* evomit ex sinuoso recessu mons arduus, Syrodo, grandi & celeberrimo pago, incumbens, hoc modo: postquam descenderis, est antrum profundi præcipitij, & intus fons inperscrutabilis profunditatis, latitudine forsitan decem passuū. Huic rupes horrendæ imminent: quę contemplantibus horrorem planè incutiunt: ac per gurgitem altissimum tanta aquarum copia ebullit, ut statim in ipso ortu (dictum incredibile) flumen navigiorum, si ob rupes & saxa, per quæ devoluitur, liceret, satis capax esset. Incolis hoc flumen *Dain* vocatur. Fluvios in se recipit varios: cum alijs prope fontem, *Senam*, amnem fama & natura ingentem, ex *Fons-Sena* pago qui immensus multisque constans villis, ab eo denominatus, exorientem, & saxosa convalle per Plancas & Sienum vicos labentem juxta Burgum oppidum. Et sic alijs lx auctus fluminibus decurrens ac præterlabens per Superioris Burgundiæ meridionalem partem, in Rodanum tribus Lugduno versus Orientem milliaribus invehitur: unde *Dani* nomē in posterioribus *Rodani* sunt qui arbitrantur latere. Pisces habet *Danus* gratissimi saporis, præter alios Troctam & Auratam. *Lupus* vel *Lupa*, vulgo *Loue*, altissimus, latissimus, rapacissimus Burgundiæ fluvius, multa habet piscium genera: inter quos numerantur Alosa, Barbatulus, Anguilla, & aurata. Oritur paullo supra Villephanum in Ovino pago, & non procul ab Dola cum Dubide in Ararim aquis properantibus devoluitur. Est & Araris, & alia. Thermæ quoque cum magna calidarum aquarum copia ad Luxovium oppidum scaturiunt. Regio insuper sylvis, montibus, vallibus gratissima vicissitudine spectatur variata. *Montes.* Montium autem hujus regionis præcipuus & nominatissimus est *Iura*, qui hanc provinciam à Lotharingia disterminat, & *Vogesus*. De ratione gubernandi supra in Mercatore habes. *Academia Bibliotheca.* Academiam habet hic Comitatus *Dolæ* veterem quidem, sed quæ circa annum CIↃ CCCC LXXXXIV, sopitis bellis, seriò florere cæpit. In collegio Hieronymiano Bibliotheca servatur multorum Auctorum & optimorum Codicum. Atque hæc nobis de utraque Burgundia dicta sint ad alia pergamus.

SABAUDIA DUCATUS.

Sabaudia. Unde dicta.

SABAUDIÆ unde nomen impositum, varij varie quærunt. Quidam à *Sabatiis Vadis* dirivant. *Sabatium Vadum* Plinio Liguriæ Urbs, quæ *Sabbatia* Pomponio Melæ; Σαβάτα, Ptolemæo; Σαββάτων οὐάδα Straboni. Alijs *Sabaudia* dicitur, quasi *Sabbatorum*, quos *Sabaudienses* scribit Volaterranus, *Auwe*, id est, Ager, Pratum, Locus Pascuus. Quibusdam quasi *Saul-Voie*, Via per Silices, Dumosaque & aspera quondam Loca. Nonnullis, ne quos omittam, quasi *Saulve Voie*, Salva Via; quam ex mala Latronibusque obsessa fecisse fingitur nescio quis ab ijs, qui Fabulis Lectores distinere solent. *Sabaudia* certe non semel in Libro Notitiarum nominatur inter Galliæ Narbonensis Provincias. Meminerunt ejusdem, nunc *Sabaudiam*, nunc variante scriptura *Sapaudiam* nominantes, & medij ævi Scriptores. *Situs.* Qua Septemtrio & occasus Breslanensi comitatu (quem Dux Sabaudiæ, cujus antea erat, Regi Galliarum cessit, pro Marchionatu Salutio) & Helvetia, Lemanno lacu interposito clauditur: qua Ortus Valæsia Pedemontioque turbatioribus limitibus, nisi quod montes intercurrant editissimi, ad Meridiem vero Delphinatus se offert. Quod ad Valles & Campestria Loca, Solum amœnum satis & fœcundum, præcipue versus Septemtrionem, secundum Lemanni Lacus Tractum; *Qualitas.* ubi Vinum gignit generosum, quod *Ripalium* uocatur ab Lacus Ripa. Pascua Animantibus omne genus enutriendis optima; cum alibi, tum qua Mons Minor S. Bernardi attollitur.

Regnum, olim. Totus hic Tractus, ubi hodie *Sabaudia, Delfinatus*, aliæque Conregionales Provinciæ, *Regni* titulo quondam superbierunt, quemadmodum patet ex Livij lib. XXI, ubi Hannibal Arbiter lectus legitur ab duobus Fratribus, qui de *Allobrogum Regno* inter se digladiabantur. *Regni* pars, de qua agimus, *Sabaudia*, varios inde Dominos Principesque nacta, hoc tempore Imperium, agnoscit *Ducum*: quibus ante quingentos contractiores fuerunt Limites. *Maurienna Comitatus.* Tunc enim *Maurienna* tantū *Comites* dicebantur: quorum Primus legitur *Bertholdus*, qui patrium Solum vertere coactus in eam Burgundiæ Trans-Juraniæ partem abijsse scribitur, quæ inter Allobroges *Comitatus Maurienna* appellatur: rebusque pro Imperio bene feliciterque gestis eumdem obtinuisse *Comitatum*; quem Filius ejus *Humbertus* I, Iure Beneficiario, ab Henrico III Imperatore plenius acceptum transmisit ad filium *Amedæum* I. & *Humbertum* II. Nepotem; qui successione Adelheidæ, Humberti I. Coniugis, *Marchiones* quoque fuerunt *Segusiani*; *Tarantasia* etiam Ditionibus suis adjecta. *Sabaudiæ Comitatus.* Humberti II Filius fuit *Amedeus* II, *Primus Sabaudiæ Comes*, Marchio Taurinorum & Segusianorum. Eum recta linea sequuti sunt *Humbertus* III, *Thomas*, qui *Pedemontanum Principatum* bello sibi adquisivit; *Amedæus* III, qui *Vallis Augustæ Petram & Chablasij Ditionem*, hæredibus masculis vacuas, occupavit; & *Bonifacius*: cui improli defuncto successerunt Patrui, *Petrus*, qui Principatum suum supra modum auxit, expugnatis plerisque ad Lacum Lemanum Oppidis; & *Philippus*, Archiepiscopus antea Lugdunensis, qui spe prolis orbatus potiorem Hæreditatis Partem transmisit ad Fratris Thomæ Filium *Amedæum* V, cui *Magni* erat cognomen. Exceperunt hunc Filij *Eduardus*, Hærede carens masculo & *Amedæus* V: post quem Sabaudorum Rebus, descendente serie, præfuerunt *Amedæus* VI, Ordinis Equestris Annunciatorij institutor: *Amedæus* VII: *Sabaudiæ Ducatus.* *Amedæus* VIII, quem *Primum Sabaudiæ Ducem* creavit Sigismundus Imperator, anno CIↃ CCCCXVI, quemque post voluntariam Principatuum suorum in filium *Ludovicum* transcriptionem, Monachum jam factum, Concilij Basiliensis Patres Pontificem Maximum contra Eugenium IV consecrarunt, sub Felicis V. appellatione. Dignitatem tamen illam nono post anno concessit Nicolao V, solo Cardinalatus honore contentus. Obijt CIↃ CCCCLII Ripali; ad Lacum Lemannum. *Amedai* porro VIII Stemma tale legitur:

Amedæus VIII, *Dux Sabaudiæ Primus: de cujus Abdicatione, Pontificatuque alij plura.*

- Ludovicus, *Dux Sabaudiæ Secundus, defunctus anno CIↃ CCCCLXII. Vxor Anna Ioannis Cypri Regis F.*
  - Amedæus IX, *Dux Sabaudiæ III*, Divus Paterque *cognominatus: Obiit CIↃCCCC LXXV. Vxor Iola Karoli VII Valesij, Galliarum Regis F.*
    - Philibertus, *Dux Sabaudiæ IV obijt CIↃ CCCCXXCV.*
    - Karolus, *Dux Sabaudiæ V. Veneno perijt CIↃ CCCCXXCIX. Vxor Blanca Gulielmi Marchionis Montisferati F.*
      - Karolus II. *Dux Sabaudiæ VI. Mortuus sexennis anno CIↃ CCCCXCVI.*
    - *Alij Liberi.*
  - *Ludovicus Rex Cypri. Duxerat enim Karolatam, Ioannis Regis filiam unicam & Hæredem.*
  - Philippus Bressæus, *Bengiaci Comes, & Bressiæ Dominus: Agnatis mortuis Dux Sabaudiæ VII. In humanis esse desijt Chamberiaci anno CIↃ CCCC XCVIII. Vxores illi fuerunt.*
    - *Margareta Karoli I Ducis Borbonij F. Ex qua nati,*
      - Philippus Pulcer, *Dux Sabaudiæ VIII. Vxor Margareta Maximiliani I. Imperat. F. Obiit Inprolis anno CIↃ IↃIV.*
      - *Lodovica Mater Francisci I. Galliarum Regis.*
    - *Claudia Ioannis Bressij Bussaci Domini filia. Ex qua procreati.*
      - Karolus III, *Dux Sabaudiæ IX. Hunc Bernates, Genevensibus suppetias ferentes, male multarunt; Franciscus I. Galliarum Rex & Valesij maxima Principatus parte spoliarunt, patriisque Ditionibus ejecerunt. Obiit Vercellis anno CIↃ IↃ LIV. mense Iunio. Vxor Beatrix Emanuelis Lusitaniæ Regis Filia.*
        - *Karolus, Emanuel, Emanuel, Ioanna Maria,*
        - Emanuel Philibertus, *Dux Sabaudiæ X. Principatu ejectus,*
        - *Katharina & aliæ, tenellæ rebus humanis*
      - *Alij.*
  - *Alij multi, utriusque sexus.*
- *Alij utriusque sexus Liberi*

tenera

SABAUDIA
DUCATUS
LA SAVOIÉ
Amstelodami
Judocus Hondius
excudit.
Miliaria Gallica communia
Miliaria Germanica communia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
FRANCIAE PARS
LACUS LEMANUS Gallis Lac de Geneve
HELVETIÆ
VALESIAE
PARS
WALLIS
BRESSE
PIEMONT
Alpes Graiæ
Lac de Bourget
Lac de Niçy
Geneva
Chamberij
Mont Melian
Grenoble
LA MURIENNE
LA TARANTAYSE
ALPES
Doria fluvius
PART DE DU DAUPHINE

tenera ætate ſunt exſtincti.

militarem operam præſtitit Karolo v. & Philippo Regi; cujus ope reſtitutus in avitum Ducatum, duxit Margaretam Franciſci I. Regis Gallurum F. Obiit anno CIↃ IↃ XXC. *quarto Nonas Auguſti.*

nis ſunt exemptæ.

Karolus Emanuel, *Dux Sabaudiæ XI. Pedemontis Princeps &c. uxor Katharina, Philippi Hiſpaniarum Regis F. natu minor.*

Chamberiacum. Metropolis, vulgo Chamberi. An olim Forum Voconij. An Civaro.

Metropolis Sabaudiæ *Chamberiacum*, vulgo *Chamberi*, quod *Camerinum* Antiquis appellatum fuiſſe notat in ſua Sabaudia Paradinus. Auctoritatem adducenti fidem dabo. Putat Pinetus Veteribus vocatum *Forum Voconij*, cujus meminerunt Plinius lib. III. cap. IV. & Antoninus in Itinerario. Atqui fieri hoc non poſſe, ſatis inde conſtat, quod *Forum Voconij* uterque numeret inter ea Oppida, quæ hodie ad Mare fere Mediterraneum in Provincia. Et ibidem etiam *Forum Voconij* locat, haud procul littore Maris Gallici, Tabula Peutingeri Itineraria, inter Forum Iulij, hodie *Freiul*, & Mataronem. Vide Caput XXXIX. Fruſtra quoque eſt in Chorographia Luſitanica Varrerius; qui ex *Foro Voconij*, *Forum* facit *Vocontij*, quaſi illud *Vocontiorum*, fuiſſet Metropolis, quum primaria Gentis ejus Urbs *Auguſta Dia Vocontiorum*, hodie *Die*. *Chamberiacum* etiam Cœnali & Caſtilionio cenſetur *Civaro*, cujus meminit Cicero in Epiſtolis: ſed *Cularonem*, quæ hodie *Gratianopolis*, reſtituendam ibi, ante monui. *Chamberiacum* porro, Arce præditum, Domicilium præbet plurimum Sabaudiæ Ducibus, qui Sedem hic ſignarunt Iuſtitiæ, Supremoque Provinciæ Tribunali, quod *Parlamentum* vulgo. Sabaudiæ partes ſunt Comitatus ſequentes.

Comitatus Maurianenſis, La Morienne, cujus primarium oppidum Fanum S. Ioannis Maurianenſis.

Maurianenſis, vulgo *La Morienne*, expanſus ad Archum Fluvium, ubi Fanum S. Ioannis, cui inde Cognomen. Dicitur enim *S. Iean de Morienne.* Oppidum non ignobile, Arce ſuperbiens; ubi ſepultus *Humbertus* I, qui *Maurianenſem Comitatum*, nunc Sabaudiæ Ducatum, Iure beneficiario ab Henrico III Imperatore acceperat. Mortem obiit anno CIↃ XLVIII. Conjacet Patri Filius, *Amedæus* I, *Cauda* cognomine. *Maurianenſis Epiſcopi* meminit Concilium Matiſconenſe I.

Tarantaſius, cujus Metropolis Muſterium.

Tarantaſius, vernacule *Tarentaiſe*, concluſus fere ſpectatur inter Montes Alpinos, Fluvioſque Archum, & Aram, Archo ſe ad Chamezium miſcentem. Appellationem habet ab Urbe *Tarantaſia*; quæ hodie ſcribente Scudo, *Monſtier* Incolis; Germanis autem *Munſter in Tarataſen*; ut cenſet Ioſias Simlerus: *Muſterium* eſt Latine ſcribentibus. Sepultus ibi in Baſilica *Humbertus* II, *Maurianenſis* vel *Morienna Comes*, & Seguſianorum Marchio, qui Ditioni ſuæ *Tarantaſiam* bello domitam adjecit. Obiit circa annum CIↃ CIX. Legitur hæc Urbs apud Antoninum, variante ſcriptura, *Tarentaſia*, & *Darantaſia*; poſteriore modo etiam in Itineraria Tabula. In Notitia Provinciarum Galliæ ſub Viennenſi V Alpium Graiarum Peninarum eſt *Civitas Centronum, hoc eſt Tarantaſia*; *L'Archeveſché de Tarantaiſe*.

Domin. Foſſigni, Ripalia.

Addam nonnihil de Dominiis. *Foſſigni* prope Lacum eſt Lemanum. In eo eſſe ferunt (Ego incertior ſum) *Ripaliam, Ripam ἁλὸς* (ludere liceat: nam Lacus Lemanus Adcolis quibuſdam *Mare* audit, & ſane ſæpe Maris inſtar ſævit) *Ripaille* vulgo. Locus eſt non inamœnus; vel eo nomine celebris, quod ibi *Amedæus* VIII, Dux *Sabaudiæ* Primus, facta Principatuum ſuorum abdicatione, Monachum fuerit profeſſus: & in Pontificem Maximum ab Concilij Baſilienſis Patribus poſtulatus contra Eugenium IV, conſecratuſque IX Kalendas Septembris, anno CIↃ CCCCXL, & Felix V dictus, aliquamdiu egerit; conſtrictus ſibi ſuiſque, operis Sumtuſque non magni, Ædificijs, quæ ſupereſſe vidi ipſe anno CIↃ IↃXXCV. Mortuus ibi eſt anno CIↃ CCCCLII menſe Ianuario; quum triennio ante dignitatem Pontificiam Nicolao, pacis cauſa, conceſſiſſet, ſolo Cardinalatus honore contentus. *Foſſignij* Domini Filia *Eleonora* nupſiſſe legitur *Petro* Comiti *Sabaudiæ* Sexto. *Maria* item Amedæi IV, Comitis *Sabaudiæ* VIII ex Brabantina Filia, locata perhibetur hujus Ditionis Dynaſtæ. De reliquis nihil habeo. *Chablaſij Principatum*, qui Foſſinio verſus Orientem, *Chablais* vulgo, adquiſiuiſſe, ſuiſque Dominijs adjeciſſe memoratur *Amedæus* III; quum legitimi hæredes maſculi jam defeciſſent. Adcenſent illi quidam *Tononium, Evianum, Guingaunum*, & alia; quæ, ut non ſatis comperta, timidius ſcribo. De Dominio, quod vulgo *Val d'Oſta*, dicendum erit commodiore loco in Italia, ubi de Pedemontio.

Domin. Chablais. Tononium, &c. Dominia alia.

Reliqua Sabaudiæ oppida.

Sunt & alia *Sabaudiæ* Oppida. *Aiguebelle* ab Aquis bellis, ad Fluvium, qui haud procul inde Archo ſe jungit; *Montbelial*, *Bellay*, *Nicy* ad Lacum cognominem, *Montmelian*; *Inſilles*, ſupra Seguſionem, Ὄσκελλα Ptolemæo, qui Coctiis Alpibus (male in Vulgatis *Scutiis*) Lepontiorum abſcribit, quibus quæ ſuperant curioſioribus adponenda relinquo.

Montes.

Inter montes principem locum obtinent *Alpes*, quæ Italiam hodie ab Gallia Germaniaque procurſu ſuo, tanquam nativo muro, ſeparant. Nomen Alpibus datum cenſet Feſtus ab candore, adfirmant plerique Alpes omnium Europæ montium eſſe editiſſimas. Multa etiam Alpium nomina in veterum monimentis occurrunt, quæ indicant multas quippe Alpium partes fuiſſe: ſed obiter tantum attingemus, illas quæ potiſſima ex parte ſunt in & circum Sabaudiam ſitæ, ut *Sabbatia*, à quibus Sabaudia nomen habere putatur, ſicut dictum eſt: quæ initium ſuum ducunt quam proxime apud Savonam, circa locum cui nomen *Vay* atque apud veteres *Vada Sabbatia*, à quo loco inſtar arcus curvantur verſus *Monegue*, qui olim vocabatur *Portus Herculis Monæci*, atque inde ſe extendentes verſus fluvium *Var* aut *Varo*, qui diſterminat Galliam ab Italia. Sunt etiam *Alpes maritimæ*, ſed has vergentes verſus Provinciam tranſimus, ſicut & *Alpes Penninas*. Sequuntur *Cottiæ*, quę initium habent circa ſummitatem quandam *Saulteron* vocatam, ubi duæ ſunt viæ, quæ ambæ declinant in Marchionatum Salutienſem: In his Alpibus eſt mons Agnel & mons *Viſo*, apud veteres mons *Veſulus*, cui foramen ineſt quo tranſitur à Gallia in Italiam: ab hoc foramine duæ viæ ducunt, altera verſus *Verguel*, altera verſus *Rauel* Marchionatus Salutienſis munimenta. Atque inter hunc montem & foramen hoc tres fontes exoriuntur, in unum alveum confluentes, efficientes celeberrimum illum fluvium *Padum* vel *Po* vernacule. In hoc tractu ſummitas illa eſt quæ *Crucis* dicitur. & præterea mons *Genebre* ou *Genevre*, montes hi finem habent apud *Suze*, ubi fluvio *Doria* ab Alpibus Graijs ſeparantur. Sequuntur *Alpes Graiiæ*, nomen ſuum deducentes ab *Hercule Amphytrionis filio Græco*, qui per hos montes ex Italia in Galliam iter faciebat. In montium horum parte verſus Galliam ſedes ſuas habebant *Centrones*, qui ſunt hodie *Tarantaſy*, per quos via patet in *Chamberiacum*. Sunt etiam inter hos montes *Veragri*, comprehendentes Valeſios inferiores, ac regionem *Gauot* & *Focigny*: vocaturque via horum montium, *Mons minoris S' Bernardi.* Sunt aliæ præter has plures, quas brevitatis cauſa prætermimus. Montium horum naturæ miraculum eſt: nam qui eos tranſit, ei nova continuo occurrunt, quia nunc viam ſe late pandere, modo eandem in anguſtiam redigi, modo montes ſe in aërem efferre, tum rurſum deſcendere, ibi eſt planities, hic vallis horrendis ſummitatibus circum incluſa: nihil ominus multis locis in vallibus bonum frumentum provenit, in montibus etiam multum eſt graminis, in pecudum paſcua: in quibuſdam etiam locis vinum. Sunt quoque variæ fodinæ, nec non animalium aliqua genera, quæ alioqui nuſquam reperiuntur, pluraque alia rara, quæ, ne prolixi ſimus, omittimus.

Flumina. Lacus.

Irrigant Sabaudiam præter *Rhodanum, Araris, Iſara, Doria, Arua, Danius* & alij. Lacus ſunt plus notæ *Lemannus*, de *Nicy*, de *Bourget*, &c.

HELVETIA,

Cum finitimis Regionibus confœderatis.

Respublica Helvetiæ, tribus partibus constat.

- Prima *pars sunt 13 pagi, quos Itali Cantones, Ort Germani vocāt. Hi soli hoc Iuris habent præ alijs confœderatis quod de omnibus ad communem Remp. Helvetiorum pertinentibus in publicis convētibus deliberant, & suffragia ferunt, omniumque totius civitatis commodorum & incommodorum participes sunt. Præfecturas quas simul acquiesierint, pari jure administrant, & reliquæ prædæ, publice ex æquo participes sunt.*
  - 5. *Tigurum 30 20. 46 58. accessit fœderi trium pagorum, Anno Domini* 1351.
  - 8. *Berna 92 2. 46 58. fœderi Helvetico juncta est anno* 1355.
  - 4. *Lucerna 29 53. 46 42, Anno* 1332 *perpetuo fœdere tribus primis pagis juncta est.*
  - 1. *Vria, Vren 30 25. 46 22.*
  - 2. *Suitia, Switz 30 25. 46 34.*
  - 3. *Vnderwalden 30 3. 46 30.*
    - *hæ primæ inter se fœdus constituerūt anno 1308.*
  - 6. *Tugium, Zug, 30. 10. 46 45, anno* 1352 *sex pagis accessit.*
  - 7. *Glarona 30 47. 46 32. simul cum Tugio idem fœdus inijt.*
  - 11. *Basilea 29 15. 47 29. anno* 1501 *se decem pagis confœderavit.*
  - 9. *Friburgū 28 44. 46 28.*
  - 10. *Salodorū 29 5. 46 57.*
    - *simul anno* 1481 *in numerū pagorū communi consensu receptæ sunt, & sic civitas Helvetica 10 pagis constitit.*
  - 12. *Schaffhusen 30 24. 47 26. anno* 1501. *in numerū pagorū recepta, cū 11 pepigit.*
  - 13. *Abbatiscella 31 19. 46 52. anno* 1513. *in numerum pagorum recepta est. Hujus pagi ager in 12 partes sive ordines divisus est, quas ibi Rodē vocant, quarum sex conjunctæ pago, interiores dicuntur, Reliquæ exteriores. Deliguntur autem è singulis partibus Senatores æquali numero 12 qui toti regioni consulant, & sunt in universum* 144 *Senatores.*
- Secunda *pars sunt confœderati.*
  - Abbas *& oppidū S. Galli 31 18. 47 1. confœderatum est 4 Pagis Helvetiorū anno* 1353. *Et post anno* 1454, *cū sex pagis, Tiguro, Berna, Lucerna, Suitia, Tugio, & Glarona in perpetuum.*
  - Rætorum *Populus Graupondter cum 7 Veteribus pagis æternum fœdus pépigit, anno* 1497. *Curienses verò 31 26. 46 15. quorum societas Domus Dei vocatur anno* 1498. *Tertia societas quæ decem judiciorum vocatur cum Helvetijs non pepigit, sed quia duabus prioribus, æterno fœdere cohæret, etiam Helvetijs amicitiam & societatem fidam præstat.*
  - Sedunū 29 1. 45 34. *cum Valesia tota fœdus æternum inijt cum Bernatibus, anno* 1475. *Et post cum religionis controversia orta esset, Adrianus Episcopus Sedunensis, & septē decumæ Valesianorum fœdus fecere, anno* 1533 *Friburgi cum 7 pagis Helvetiæ, qui ex integro Romanæ Ecclesiæ adhærent, ij sunt Lucerna, Vria, Suitia, Vnderwaldia, Tugium, Friburgū, Salodorū.*
  - Rotweil (*in indice Germaniæ est*) *primo fœdus inijt cum Helvetijs, anno* 1463 *in annos* 15 *quod aliquoties renovatum, anno demum* 1519 *perpetuo sancitum est.*
  - Mulhusen (*in Indice Germaniæ est*) *anno* 1468 *Helvetijs fœdere juncta est.*
  - Bienna, *Biel, 28 46. 46 52. Bernatibus se fœdere junxit annis* 1303. 1306. 1352, *ac* 1367 *arctißime.*
  - Geneva *jus civitatis cum Bernatibus pepigit, idque arctius firmavit, anno* 1536 *nondum tamen communi pagorum civitati inserta est. Sita in long. 27 32. lat. 45 48.*
  - Turgea, *Turgow 29 50. 47 0. anno* 1460 *in potestatem Helvetiorum redacta, cui septem vetustiores pagi imperant.*
- Tertia, *Præfecturæ armis, aut spontanea deditione conquisitæ.*
  - Aquensis, *Baden, 30 2. 47 9. subjugata anno* 1415. *cui 8 primi pagi imperant.*
  - Rhegusti 31 30. 46 55. *anno* 1491 *cōquisita, à pagis septē primis & decimo tertio regitur.*
  - Sarunetum, *Sarungans 31 15. 46 24. anno* 1483 *à Georgio Werdenbergensi Comite 7 primis pagis venditum, à quibus & regitur.*
  - Liberæ *Provinciæ 29 55. 47 0. captæ anno* 1415, *septē veterū pagorum imperiū agnoscunt.*
  - Lugano 30 51. 45 10.
  - Locarno 30 27. 45 15.
  - Mendresium 30 50. 45 6.
  - Vallis Madia 30 17. 45 20.
    - *Hæ 4. Præfecturæ ex dono Maximiliani Sfortiæ Ducis Mediolanensis, anno* 1513. *in Helvetiorum potestatem pervenere, his omnes pagi præsunt, excepta Abbatiscella.*
  - Bilitionum, *Bellizona 30 36. 45 24. hujus imperium tribus primis pagis confirmatum est, anno* 1513.

Valesia *complectitur 3 Populos, & tria fœdera.*

- Duo *priores sunt Viberi & Seduni, qui uno nomine Liberi Valesij superiores dicuntur, & in* VII *conventus, quos decumas, vel desenas vocant, divisi sunt.*
- Veragri *qui & Valesiani inferiores, superiorum imperio parent, omnium tamen Princeps est Episcopus Sedunensis, qui summam, tam in Ecclesiasticis, quam in civilibus rebus authoritatem obtinet, & Comes atque Præfectus Valesiæ nominatur.*

Comitatum *hic invenio Werdenberg 31 23. 46 38. & Baronatum Sax. 31 23. 46 40.*

Hæc ex Iosia Simlero Tigurino, qui Remp. Helvetiorum optima Methodo, & doctißime descripsit, sumpta sunt.

Quædam autem eorum quæ hic numeris indicata sunt, in particularibus Helvetiæ tabulis quærenda sunt.

Meridiani positi sunt pro ratione Paralleli 46 40. ad Circulum maximum.

HELVETIA.

BVRGVNDIAE Comitatui succedit apud Mercatorē ea Regio, quam Romani *Helvetiam* vocarunt. Eam aut magnam ejus partem hodie vocant *Suiciam* aut *Suitiam*, à *Vitis* Saxoniæ populis, quos ob violatam sæpius fidem, sedibus suis ejectos Carolus Magnus in Alpes conjecit, quemadmodum & Nordalbingorum aliquot millia in Flandriam ac Brabantiam transtulit. Vel à Suecis qui tempore Sigeberti Regis è Suecia in Helvetiam cōmigrarunt, sive inundationibus aquarum, sive numeroso incolarum cœtu sedibus suis exclusi; vel denique à *Suitio* pago; vulgò *Switscher-Landt*. Dicitur & *Confœderatorum terra*, vernacule *Eydgnoschaft*, à fœdere quo inter se Helvetij *Regio. Nomina: Unde deducta.*

 juncti

Situs juncti sunt. Hi Eutropio aliquando *Quadi* dicti fuere. *Helvetia* porro inter montem Iuram, lacum Lemanum, Italiam & Rhenum sita est; Habetque ad Ortum solis Tirolensem Comitatum, ad Austrum Alpes Cottias, Lombardiam, Mediolanensem Ducatum, & tractum Pedemontanum: ad Occasum Sabaudiam & Burgundiam: ad Septemtrionem Rhenum. Patent autem Helvetiorum fines in longitudinem ccxl millia passuum, ut ait Cæsar lib. 1 de bello Gall. quod & hodie verum est. At in latitudinem tantum lxxx; quam Cæsar aliquanto majorem facit. *Soli fertilitas.* Regio omnis salubri fruitur aëre: ac licet celsis præruptisque montibus aspera sit, ita tamen mitescere cœpit incolarum indefesso labore, industria ac cultura, ut nulla parte sterilis sit; quin ad vitam sustentandam producat non solum necessaria, sed & ea quæ delitijs ac luxui inserviunt. Frumentum abunde profert, quamquam plerisque in locis, nisi gleba exusta fuerit sementem frustra projeceris; verum huic incommodo agricolarum labor ac industria occurrit. *Animaliū varietas.* Vinum multa loca adeo generosum gignunt, ut Rhenense longe superet, & sapore & virtute. Huc accedunt pinguissima prata, in quibus tum greges, tum armenta magno numero pascuntur, ex quibus Incolæ magnum percipiunt emolumentum. Nam serum inde, (ut Oswaldus Molitor scribit) caseus, butyrum, aliaque lactaria tanta fiunt copia, ut non tam Helvetia ijs rebus expleatur, quam finitimæ quoque nationes. *Itinerum securitas.* Transvehuntur namque in Sueviam, ultra Iuram montem, in Italiam, multaque alia loca. Ferarum etiam magnam multitudinem alit passim regio, ut sunt Ursi, Cervi, Damæ, Capreoli, Ibices, Lynces, Apri, & aliæ, unde incolis frequens venatio. Nec desunt aves, quarum captura hic admodum felix. Tutissima semper itinera fuerunt per Helvetiam, sic ut mercatores opulentissimi iter fecerint faciantque libere, & suas merces ultro citroque transportent, absque ullo stipatorum comitatu, aut commeatu peculiari: quin in proverbium abijt, siquis aurum in baculo a tergo dependens palam gestet, huic licere tuto *Imperium Majorū.* per Helvetiā iter facere. Helvetia Anarcha est, & libera, neque ulli principi subjecta, ex quo partim civilibus discordijs, partim inclementioribus & injustioribus imperijs illorū qui pro Imperatoribus ea loca administrarunt Helvetij incitati, quibus accessit ὕβρις nobilitatis, fœdere inito jugum excussere, atque in libertatem sese asseruere. Initium confœderationis fecerunt, Uri, Silvani, Suitenses, in horum oppido. Exemplo invitatæ paullo post urbes reliquæ, cum irritare eas ac lacessere potentes vicini non desinerent, idem fecerunt, & inita cum prioribus atque inter sese *Minorum virtus.* societate, eaque arctissimis fœderum legibus devincta, potentiam confecerunt vicinis facile parem, quæ victorijs & sociorum accessione adaucta, tandem etiam formidabilis ijsdem evasit. Gens est, ut Volaterranus ait, animæ prodiga, ac bellicosissima: brevi utuntur armatura, pectore tantum verticeque ac parte interiore lacertorum contecti. Tanta autem horum virtus, robur ac potentia, ut Principes & Imperatores aliquot, dum eos subjugare nituntur, non solum animus, sed & opes & sumptus defecerint: quod inviolata eorum fœdera, quorum modo meminimus, præstiterunt. Ager Helveticus in quatuor partes finditur quas ipsi *Gow* vocant, voce Germanica, quæ Regionem vel Pagum significat; suntque hæ: *Zurichgow*, *Wiflispurgergow*, *Argow* & *Turgow*. Partes in quas præterea Helvetiæ Respublica dividitur, cum urbium nominibus, & Præfecturis habes in ipso Mercatore. *Lacus.* Lacum amplissimorum nusquam major numerus, quam in hac Provincia, inter quos *Lucerenus, de Lucerner zee, Tigurinus, Zuricher zee: Rivarius, Walenzee, Neoburgensis Nuwemburgerzee*; & omnium maximus *Acronius, der Bodenzee*, quem Solinus & Plinius *Brigantinum*, Ammianus Marcellinus *Brigantium*, vocat, a Brigantio vetustissimo oppidulo, Longitudo ejus est xxiv millium passuum, latitudo minimum xii. Ammiani verba, quia luculentam Typographiam Lacus & Rheni cataractarum continent adscripsimus. *Inter montium celsorum anfractus impulsu immani Rhenus extenditur, qui penes Alepontios in deciduas cataractas inclinatione pernici ut Nilus funditur, torrens ab ortu protinus primogenio, copijs aquarum proprijs irruit, cursu simplici: Iamque adjutus nivibus liquatis & solutis, alta divortia riparum abradens, Lacum invadit rotundum & vastum, quem Brigantium accola Rhetus appellat: horror squalentium silvarum inaccessum, efficit, nisi qua vera in Almania virtus & sobria vita composuit locum Barbaris & natura locorum, & cæli inclementia refragante. Hanc ergo paludem spumosis sternendo verticibus amnis irrumpens, & undarum quietem permeans, mediam velut funali libramento intersecat, & tamquam elementum perpetua discordia separatum nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus absolvitur integris. Quod*que *est impendio mirum, nec stagnum aquarum rapido cursu movetur, nec limosa sub colluvie tardatur properans flumen & confusum misceri non potest corpus: quod nisi ita agi ipse doceret aspectus, nulla vi credebatur posse discerni.* *Flumina.* Flumina vero Helvetiam rigantia sunt *Renus, Rodanus, Adua, Ticinus, Limagus, Byrsa, Langarus, Sara, Taurus* vulgo *Dur-Aenus, Arola,* aliaque permulta. Montes hic enumerare vix opus est cum notiores sint per Orbem Rhetici montes, quam ut quisquam eorum nomina desideret. Verum ne hic quoque, defuisse videar, prodam saltem aliquot. Summæ Alpes nunc *Gothardi mons* dicitur hinc sequuntur Peninæ Alpes: apud Salassos *Cottiæ Alpes* & *Sylvius* mons sunt. Dein montes *S. Bernardi* major, & minor. *Graiæ Alpes* Lepontorium sunt: *Adulas Mons* Germanis *der Vogel*, Misaucos attingit. *Iuliæ Alpes* ac *Permurna* mons in Engadinorum ora sunt. Hinc *Valarius* & *Brantius* montes, apud Vennones, *Rhetico* mons in Rhucantijs est. *Iurassus* mons, Lemano imminet Lacui, *Abnobæ* montes in Tulingorum finibus sunt. Atque hæc sunt hujus tractus famosissima juga. Sed de Alpibus fusius in Italia. Silvę sunt innumeræ, singulę Hercyniæ portiones sunt, cujus hic caput est, quāvis varia sibi hinc inde adciscat nomina, utpote *Sylva Brigantina, Rhyn-Waldt Bon-Waldt*, ac non- *Ratio gubernandi.* nulla alia. Helvetiorum Respublica ex Optimatum & populi imperio mixta est. Etenim ex his populis quibus tota civitas constat, quidam mere Democratico Imperio utuntur, ubi totius plebis consilio fere omnia aguntur, veluti in his pagis qui nulla habent oppida, ut sunt Uranij, Suitij, Underwaldij, Glaronenses & Abbatiscellani: & par ratio est *Tuginorum* quamvis hi oppidū habeant, alij ab Optimatibus reguntur ut omnes urbes Helvetiæ Tigurum, Berna, Lucerna, &c. sed cum potestas summa penes populum sit a quo Magistratus eliguntur, mixtæ sunt hæ respublicæ, & aliæ magis Aristocraticæ aliæ plus populares sunt. Quare cum tota civitas constet his populis, qui non una eademque reipublicæ forma utuntur, non una quoque sed mixta quædam est Politia quæ ex his conficitur. Etsi enim Legati qui in publicis conventibus in commune reipub. Helveticæ, consulunt, aut jus dicunt, videntur Optimatum politiam constituere, tamen cum plerique domi a populo deligantur, & in causis paullo majoris momenti non habeant liberam decernendi potestatem, sed omnia ex mandato populi agant, & ad eum de singulis referre cogantur, facile apparet, talem Senatum, non plene Aristrocraticum censeri posse. Senatus Helveticæ & præcipue ex his S. Galli Rætorum & Milhusianorum Legati: atque hic maximus & frequentissimus Senatus, & qui rarius conuocatur, ubi de bello & pace aut alijs rebus agendum est, quæ ad omnes fœderatos ex æquo pertinent. Plerumque solum pagorum tredecim legati conveniunt, & de rebus ad civitatem Helveticam spectantibus deliberant, & singuli par jus sententiæ dicendæ habent & suffragij ferendi: itaque cum, ut sæpe fit ab aliquo pago bini Legati mittuntur, unum tantum suffragium habent, qnoniam hæc juxta Pagorum numerum æstimantur, non Legatorum. Multæ in Helvetia sunt valles singulæ a singulis artificum generibus habitatæ. Ab Institoribus *Augustana*, Cæmentarijs & Latomis, *Cesia*, Fabris cultrorum *Oscela*, Fumarijs *Vegetia*, Resinarijs denique & sportularum textoribus *Galancha*. Atque hi mendicantium more regionatim oberrant: ceteri vero singuli sua arte vivunt.

ZVRICHGOW, ET BASILIENSIS PROVINCIA.

Abbatiæ *Imperij in hac tabula, quæ neque in Suevico Circulo, neque in Germania universali monstratæ sunt.*
- *Reichenow*
- *Schaffhusen*
- *Kreutzlingen*
- *Pfeffers, Phefficon opinor.*

Tigurinus *pagus habet extra urbem*
- Majores *præfecturas novem quæ sunt.*
  - *Kyburgh Comitatus 30 42. 47 3.*
  - *Groeningensis Præfectura 30 35. 46. 48.*
  - *Andelfingen 30 27. 47 18.*
  - *Grifensee 30 33. 46 56.*
  - *Eglisow 30 18. 47 14.*
  - *Libera provincia.*
  - *Regensperg 30 15. 47 10.*
  - *Vadisvillana, Wadischwyl 30 23. 46 40.*
  - *Lauffa ad cataractas Rheni, Louffen 30 28. 47 23.*
- Minores XXII.
- Vitodurum, *Winterthur 30 38. 47 8. & Steina 30 40. 47 25 Oppida Tigurinis parent, proprios tamen Magistratus habent, sed Tigurinorum edictis tenentur, & in bello illis militant, proprijs tamen signis utentes.*

Tugium *pagus eas habet partes & in illis conventus* IV, *ex quolibet autem conventu,* IX *eliguntur Senatores, qui regioni consulant.*
- Oppidum *ipsum duorum conventuum loco censetur.*
- Ager *vicinus tres conventus habet*
  - *Montanum.*
  - *Vallem Egeriam sive Aquas regias 30 20. 46 40.*
  - *Baram parochiam 30 10. 46 48.*

Imperant *Tugini oppidani per Præfectos in urbe commorantes his locis. Cham oppido 30 5. 46 46. S. Andreæ vico, Hunelbergo Wacheville, Steinhuse pago, 30 6. 46 49. S. Wolfgango.*

Basilea *habet præfecturas quæ sunt.*
- *Fransperg arx 29 34. 47 22.*
- *Rinfeld in edito monte sita 29 28. 47 27.*
- *Wallenburg op. 29 23. 47 14.*
- *Homburgum 29 27 47 13.*
- *Munchenstein 29 6. 47 28.*
- *Ramstein 29 15. 47 15.*

Toggius *Comitatus ubi Togwyl opinor est 30 28. 46 52. Subest Abbati S. Galli, cum Toggiani cives sint Suitiorum & Glaronensium.*

Rapperswyl *Com. 30 34. 46 45.*

Straetsberg *Comitatus opinor est 30 16. 47 14. ubi Straetsberg corrupte scriptum existimo.*

Kilchberg *Baronatus 30 17. 46 55.*

Reliqua Tugini Pagi & Tigurini habes in tabula Argow.

Ex Iosia Simlero.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 47 10. ad Circulum maximum.

Zurichgouvu, & Basiliensis Provincia.

Regio. DE Helvetia generatim dixi, sequuntur partes. Has Mercator tribus Tabulis sequentibus graphice delineatas exhibet. In prima Provinciæ duæ, ea quæ vernacule *Zurichgow*, & *Basiliensis*; in secunda *Wiflispurgergow*; & in tertia *Argow* proponitur, quarum descriptiones una cum *Lacus Lemani* Chorographia, ordine dabo. Ad priorem provinciam quæ prima Tabula depingitur quod attinet, ea *Zurichgow* vernacule, *Tigurinus Pagus* Cæsari dicitur: hodie *Zurichgow*. *Tigurini* sunt Straboni & Eutropio. *Soli fertilitas.* GENIO PAG. TIGOR exstat, in Helvetijs monimentum. *Genio Pagi Tigurini*, legit Fabricius, ad Volumen Poëtarum Christianorum. Solum hujus tractus & potissimum per circuitum *Tiguri* civitatis primariæ est valde fœcundum, feraxque vini & frumenti plurimi. Vinum tamen plerumque est subacerbum, nec potest ob vicinas Alpes ad perfectam pervenire maturitatem. Maturescit autem vinum, seu potius mitescit a sua austeritate post aliquot annos in penu conservatū. Abbatias Imperij neque in Suevico circulo neque in Germaniæ universali monstratas habet Mercator, Præfecturas item cū Majores, tum Minores enumerat. Urbs hujus provinciæ primaria Latinis *Tigurum*, apud mediæ ætatis Scriptores *Turegum*, dicta, vernacule *Zurich*. Civitas est pervetusta, unaq; est vetustissimis Helvetiæ. Quando vero & a quo prima hujus urbis jacta sint fundamenta, incertū. Domestici Annales tradunt XVI annis post Treuiorum urbem conditam esse. Treviros autem *Trebetam* Nini filium, Abrahami Patriarchæ temporibus condidisse Marianus Scotus in Chronicis memoriæ prodidit. *Urbs Tigurum.* *Tigurinorum* quoq; mentio celebris est in Romanis Historijs, quia cum Cimbris aduersus Romanos militarunt, & Cassiū Conf. profligarunt & postea a Iulio Cæsare bello Gallico victi & cæsi sunt. Sita est loco amœno ad exitū lacus magni qui hic desinit, excluditq; amnem *Lindmagum* vulgo *Limmat* dictum, quem haud procul a Glarona recipit, & dividit urbē in duas civitates majorem & minorē, quæ tamen tribus conjunguntur amœnis pontibus, in quibus frequentes civium fiunt deambu-

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Alsatiae superioris pars
Die Hardt
Schwartzwald
SVEVIAE PARS
Nellenburg Graffschafft
Hegow
Der Vnder see
Kleckgow
RAVRACI
die Baxeler
Sißgow
Buchßgow
ARGOW
ZVRICHGOW
Turgouiae pars
Lacus Tigurinus
Zurich see
Zuger see
Ober see
Griffen see
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio
Miliare Helveticum commune

deambulationes. Forum habet Frumentarium amplissimum, in quo ingens frumenti vis hebdomadatim divenditur. Incredibilẽ piscium copiam lacus Tigurinus huic urbi suppeditat. Forum annonæ illic locuples est, lacus subvectioni idoneus. Etsi autem Tigurum quinto demum loco Helvetico fœderi accesserit, nihilo tamen minus propter urbis celebritatem & potentiam princeps locus omnium consensu illi datus est, quem hodie quoq; aucto fœdere retinet in Comitijs, Legationibus, alijsque publicis actionibus. Viros illustres & claros multos habuit, *Conradum Pellicanum* linguæ Hebrææ, Chaldaæ & Thalmudicæ peritissimum; *Theodorum Bibliandrum*; *Conradum Gesnerum* Polyhistora illum θαυμασιώτατον, alios. Ac nunc habet etiamnum multos egregios viros, inter hos *Ludovicum Lavaterum* qui de Spectris Lemuribus, &c librum scripsit. Adscensetur huic Provinciæ *Tugium* Pagus, cujus partes & in illis cõventus enumerat Mercator.

Tugium Pagus. Situs. Soli fertilitas. Imperium Majorũ. Cæterum *Tugium* vulgo *Zug*, oppidum, ejusdemque nominis regio, versus Septemtrionem, Suitiam vicinitate attingens in pede pascui, & vitibus consiti montis lacui piscoso adjacet, cui à civitate nomen *Lacus Tuginus*, qui ad Meridiem versus ad Artense oppidum extenditur. Agrum compascuum, vini frumentique feracem habet. Ejus cultores *Tugini*, Straboni verò lib. VII Τούγενοι (*Toygeni*) dicuntur qui cum Tigurinis & Cimbris inito fœdere, Romanis se opposuere. Consulendi Plutarchus in vita Marij & Eutropius lib. v. Paruit Tugium aliquando Nobilibus, postea in Austriorum potestatem pervenit; Hi, bello Helvetico, perpetuo præsidia illic aluere, quæ Suitios & Tigurinos infestabant. Itaque anno CIƆ CCC LII Tigurini cum quatuor alijs pagis expeditionem adversus Tugium suscepere. Præsidiarij munitionibus oppidi diffidentes, ante adventum Helvetiorum id deseruere, cives tamen, qui fidem Austrio servare vellent, obsidionem per dies XV sustinuerunt. Tandem deditionem fecere, & Hevetijs sacramentum dixerunt, hac conditione, si intra præfinitum tempus Dux Austrius eos, exercitu adducto, obsidione liberaret, ab Helvetico sacramento liberi, in ejus obedientiam redire possent. Cum autem vidissent sibi nullam in Austrio spem esse, Helvetico fœderi se junxerunt.

Provincia Basiliensis Unde deducta. Hæc de priore hujus Tabulæ provincia: sequitur altera, nimirum *Basiliensis*, ab inclyta urbe Basilea sic dicta. Dicitur & *Sungovia*, quod nomen à Sequanis deductum esse haud obscure est conjectura, quam etiam Rhenanus approbat, rerum Germanicarum libro tertio. Agrum habet vini optimi, frumentique feracissimum. Ut etiam vicinis annonæ caritate pressis, succurrere valeant ipsius Incolæ. Sunt & pecorum pascua lætissima. Hanc regionem olim, Scudo teste *Raurici* Ptol. Cæsari *Rauraci* insederunt, quos refert, Helveticorum exemplo, omnia sua oppida vicosque & quicquid ædificiorum habebant, exussisse.

Urbs Basilea. *Basilea* inclyta urbs hodie regionis caput. Hanc nonnulli *Basileam* dictam à Basilisco hic reperto, quorum opinio absurda est, volunt. Alij à *Basilena* Iuliani Imperatoris matre. Rhenanus à trajectu, quem lingua Romanensis, hoc est Gallica *Bassum* vocat, ut sit dicta *Basilea*, quasi *Passilea*. Et addit: trajectum hoc loco fuisse verisimile esse, etiam dum stante Augusta, quod hic propter vallem per quam torrens è Byrsa ductus fluit, ripa sit humilior, ob multas causas ad transitum aptissima, apud Augustam, autem abrupta. Hanc tamen conjecturam Munsterus rejicit, authoritate Marcellini qui civitatem illam Græca voce Βασιλείαν id est *Regnum*, vocat, quasi *Regnopolim* seu *Regiam* civitatem. Eam sanè si quis hodie contempletur, Regiam vocabit. Tanta est viarum mundities, ac ædium in commune æqualis ordo, quarumdam etiam magnificentia, ut scribit Rhenanus, atque amænitas, præsertim quibus à tergo est Viridarium D. Petri, & Prædicatorum Cœnobium, amplas areas & hortos elegantissimos habentibus, & quæ Rhenum aspectant, ut etiam ijs qui Italiam viderunt placere possit. Cœlo rara quædam & grata temperies; Cives humani. Templorum satis magnus numerus. Alluitur hæc urbs Rheno, qui eam pene mediam dividit, nisi, quod ponte unitur. Habet autem urbs ipsa commoditatem magnam à Rheno, quia ad eam plures sunt navigationes, magnisque potest adiri oneribus. Passa est ante annos ducentos multos & graves terræmotus. Sed rursum est instaurata, & anno CIƆ CCCCLX à Pio Pontifice, *Academia* ornata, quæ omnibus ab eodẽ donata privilegijs, juribus & immunitatibus, quibus fruuntur Academiæ Bononiensis, Coloniensis, Heidelbergensis, Erdfordiensis, Lipsensis, & Viennensis. *Basilea* omnibus temporibus produxit viros doctrina, sapientia atque eloquentia maximos. Inter cæteros etiam fovit aliquamdiu *Simonem Grinæum*, virum pietate, doctrina varia atque ingenio maximum. Præfecturas quæ huic subsunt, recenset Mercator cum nonnullis Comitatibus & Baronatu *Kilchbergensi*.

Flumina. Fluminibus hæc regio rivulisque rigatur pluribus, quos omnes tandem Rhenus recipit, qui Basileam secat fere mediam. Inter reliquos præcipui, *Byrsa* & *Wiesa*. *Byrsa* ex Iura monte per multas convalles Basileam usque devolvitur plurima secum deferens ligna & lignorum rates. *Wiesa* verò flu. ab opposita parte à Nigra sylva segregatur, adferunturque per eum plurimæ trabes ædificijs aptæ, ac deinde in minori Basilea multis inservit officinis. Nam serrantur ejus officio mola versatili arbores in asseres, commolitur frumentum, acuuntur fabrilia instrumenta, ducuntur in Bracteas ferreæ massæ, multisque alijs conducit usibus, præter id quod habet nobiles pisces, præsertim Trutas. Et quamquam minor est opposito fluvio Byrsa, est tamen eo piscosior: pluribusque inservit officinis, etiamsi Byrsa non modica quoque exhibeat ministeria molitoribus, & Chartarijs, qui aliquot insignes habent officinas juxta hunc fluvium aut potius juxta rivulum ab eo segregatum & ad mœnia usque majoris Basileæ facto alveo, deductum. Sunt & *Tolderus*, *Largus*, alijque fluvij. Sed de his satis.

Ratio gubernandi. Restat ut de administratione Reipublicæ harum Provinciarum, paucula subjiciamus. Ex tribubus omnes qui publicis consilijs intersunt, pari numero è singulis deliguntur, tam Tiguri quam Basileæ. Sunt autem præcipuæ auctoritatis duo publica Consilia in hisce urbibus, Majus, quando plures nomine totius plebis conveniunt, & id plerumque tantum in gravioribus negotijs & quæ ad totam Rempublicam pertinent, convocatur: Minus quod quotidie Rempublicam administrat, & civium controversias cognoscit. At Tiguri majus consilium est CC hominum, Basileæ CCXLIIII. Minus Consilium Tiguri L. hominibus constat. Basileæ LXVIII. Etenim è singulis tribubus duodeni in majus consiliũ assumuntur; nisi quod Tiguri è Nobilium societate XXIII. deliguntur. In Minus Consilium Tiguri singulæ tribus dant ternos homines, quaternos Basileæ: his accedunt duo Consules in singulis urbibus publici Consilij capita; Basileæ præterea totidem Tribuni, quos una cum Consulibus Capita nominant: præterea Tiguri Nobilium societas senos in Minus Consilium mittit, cum aliæ tribus tantum ternos dent & adhuc sex alij liberis suffragijs coaptantur, ex quibuscumque tribubus magistratui visum fuerit. Minus Consilium dividitur in vetus & novum: veterem Senatum eos nominant, qui per medium annum munere suo defuncti sunt: hi etsi quoque convocantur cum Senatus habetur, non tamen semper vocantur, & sunt quædã quæ novus senatus tantum transigit. Basileæ etiam Majus Consilium simili modo dividitur, atque è duodecim viris tribuum sex novo & totidem veteri senatui accensentur. Convenit autem minus Consilium plerumque ter nonnumquam etiam quater singulis septimanis. Utrique Senatui præest Consul, quem *Burgermeister*, hoc est civium Magistrum vernacule nominare solent, hunc Majus consilium eligit. Consulibus potestate proximi sunt Tribuni, hos Tigurini *Oberistemeister*, Basilienses *Sunffrmeister* vocant: horum tres sunt Tiguri, duo tantum Basileæ, qui una cum duobus Consulibus quatuor urbis Capita nominantur. Sed hæc sufficient. Plura qui petet, Iosiam Simlerum adeat copiose ac docte de his differentem, ex quo hæc desumpsimus.

WIFLISPVRGERGOW

In hac Tabula totus fere Bernatum Pagus continetur, & Friburgi.

- Berna *Præfecturas habet*
  - Germanicas XXXI.
    - *IV Suburbanas, quibus totidem urbis Signiferi præſunt, & ſub eorum ſignis, ſingulæ Præfecturæ in bellum proficiſcuntur.*
    - *Haſelia Vallis, Haſli* 29 15. 46 45.
    - *Vnderſea Op. Vnderſeuwen* 29 30. 46 23.
    - *Simmia Vallis ſuperior* 29 10. 45 55.
    - *Inferior Simmia Vallis* 29 10. 46 20.
    - *Frutingen* 29 23. 46 14.
    - *Sana* 29 0. 45 58.
    - *Aelen.*
    - *Thun* 29 15. 46 27.
    - *Louppen* 28 49. 46 35.
    - *Signaw* 29 21. 46 37.
    - *Drachſelwald* 29 23. 46 41.
    - *Emmæ fluvij Vallis* 29 34. 46 32.
    - *Brandis* 29 20. 46 45.
    - *SuomiſWald* 29 24. 46 44.
    - *Burgdorff* 29 11. 46 48.
    - *Biereneck* 29 17. 46 52.
    - *Landſhout* 29 6. 46 52.
    - *Arberg* 28 47. 46 44.
    - *Nidow* 28 45. 46 51.
    - *Erlach* 28 35. 46 44.
    - *Bippium* 29 10. 47 1.
    - *Wangen* 29 14. 47 0.
    - *Arwangen* 29 22. 46 58.
    - *Arburg* 29 32. 47 4.
    - *Biberſtein* 29 44. 47 11.
    - *Schenckenberg* 29 47. 47 16.
    - *Lentzburg* 29 50. 47 7.
    - *Item III libera oppida in pago Verbigeno Bernenſium imperium agnoſcunt: Z·ſfingen* 29 33. 47 1. *Araw* 29 41. 47 9. *Bruck* 29 55, 57 14.
    - *Item Cœnobiorũ præfecturæ novem, quarũ ſex civilem quoque Iuriſdictionẽ habent.*
  - Gallicas IIX *quæ ſunt.*
    - *Aventicum Wifliſpurg* 28 33. 46 34.
    - *Minnidunum, Moulden* 28 21. 46 19.
    - *Yuerdon* 28 10. 46 30.
    - *Lauſanna* 28 14. 46 5.
    - *Morges* 28 4. 46 2.
    - *Novidunum Nyon* 27 47. 45 56.
    - *Oron* 28 28. 46 12.
    - *Zilia cum Vibiſco ſeu Vivey* 28 31. 45 59.
    - *Item tres Cœnobiorum Præfecturas.*

Harum *quædam in univerſali Helvetiæ, quædam in Zurichgouw tabula quærendæ ſunt.*

- Friburgi *Præfecturæ quæ etiam Bernatibus ſunt communes.*
  - *Morten* 28 39. 46 37.
  - *Schwartzenburg* 28 56. 46 24.
  - *Granſon* 28 11. 46 33.
  - *Chalans ſive Scherlin.*

His Bernates, & Friburgenſes alternatim per quinquennium Præfectos conſtituunt, ſic ut Præfecto ex una urbe conſtituto, provocationes ad alteram fiant, & ab eadem rationes Præfecti examinentur.

Comites in hac parte.

Nuenburg 28 23. 46 44.
Nudow 28 45. 45 51.
Arberg 28 47. 46 44.

Balm Baronatus 28 46. 46 38.

Ex Ioſia Simlero.

Meridiani diſtant juxta rationem 46 20. Paralleli ad Circulum maximum.

WIFLISPVRGERGOW.

SEQUITUR apud authorẽ *Pagus Aventicus*, vulgò *Wifliſpurgergow*. Nomen habet ab oppido *Wif-* *Regio*
liſpurg, vel *Wifelſpurg*, quod olim tempore Iulij Cæſaris Helvetiorum caput erat, & *Aventicum* *Vnde de-*
dicitur Tacito; *Aventiculum* Antonino; *Avanticum* Ptolemæo: *Avenche* Gallicè Marliano. Mar- *ducta.*
cellinus ſcribit ſuis temporibus deſertam fuiſſe civitatem. Civitas *Elvicorum*, hoc eſt *Aventico* lib.
Provinciar. Marcus Velſerus ad Inſcriptiones antiquas Vindelicorum hanc edit Inſcriptionem:
COLONIA PIA FLAVIA CONSTANS EMERITA AVENTICUM
HELVETIORUM FOEDERATA. Regio comprehenſa eſt intra Sabaudiæ limites, *Soli fertilitas.*
etiamſi pareat Bernatibus & Friburgenſibus, ſicut & terra ex oppoſito & ultra lacum Bielenſem, ſive Neobur- *Urbes.*
genſem ſita. Satis ferax eſt vini & frumenti. Cæterum in hac Tabula totus fere *Bernatum Pagus* contine-
tur, & *Friburgi*. Prioris urbs primaria *Berna*. Hæc ſi annos numeres non admodum vetus eſt, ſi ſitum & cultum, ſi

Das WIFLISPVR GERGOV
Miliare Helveticum commune
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Burgundiæ pars
Lacus Neocomensis
der Nüwenburger see
Bieler see
Murten see
Thuner see
Lemannus Lacus
der Losanner oder Genffer see
Pais de Gauot
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio

mores & civilitatem, si Leges & Instituta, si pontentiam ac virtutem respicias, nulli urbium cedit. De cujus constructione sic legimus. *Berchtoldus* Zeringiæ Dux IV hujus nominis, construxit suo tempore duo Friburga, id est libera castella, unum scilicet in Brisgoia, & alterum in Nuchtlandia. Et quo sui subditi, firmiorem & tutiorem in Nuchtlandia haberent mansionem, deliberavit aliam exstruere civitatem juxta arcem suam, quæ *Nideck* apellabatur, in peninsula quæ *Saccus* vocabatur, quam tunc sylva quercina occupabat. Quodam autem tempore quum idem Berchtoldus venationi intenderet, dicebat suis: Civitatem quam in hoc opportuno loco condere deliberavimus, nominari volumus vocabulo bestiæ, quæ nobis primum occurrerit captaque fuerit. Ceperunt autem Ursum, quem Germani *Beren* vocant. Cumque eo loco, ut diximus, plurimæ crescerent quercus, quo civitas erat condenda, omnes fere arbores illæ pro domorum structura insumptæ fuere. Unde & operarij vulgo dicebant quum resecarent arbores: *Holtz lass dich hauwen gern, die stat muss heissen Bern*: I. *Arbores sinite ut secemini libenter. Quoniam civitas ista vocabitur Bern.* Est autem hujus civitatis situs veluti in peninsula, quam facit *Arola* fluvius navigabilis. Nam ad Meridiem urbis fluit amnis ille in demisso loco ab Occasu in Ortum, ac tunc reflexus petit occasum ad jactum bombardæ, quanta scilicet est longitudo civitatis, sicque amnis est civitati loco fossæ aqua inundantis, nisi quod ab Occasu ad jactum balistæ fundus civitatis cohæret continenti, qui Isthmus si perfoderetur, haberet Berna formam Insulæ. Est autem a Meridie & a Septemtrione valde profundus prospectus in subjectam decurrentem aquam, ab Ortu lenis est ascensus in summitatem civitatis. Adjacens solum omnium rerum est ferax, præterquam vini, quod haud procul Bernates ex sua terra petunt optimum. Crescit etiam ab uno latere civitatis vinum, sed neque celebre, neque multum. Cæterum Berchtoldus IV hujus urbis conditor obijt, ante quam civitati colophonem imponeret, ejus operis consummationem relinquens filio Berchtoldo V, & ultimo Duci Zeringensi. Hic ex uxore filia Comitis de Kiburg duos filios genuit, quos Nobiles regiones veneno extingui curaverunt, ob id potissimum quod arbitrabantur Berchtoldum odio & æmulatione ædificium civitatis consummasse, quo eos sub jugo servitutis continere posset. Filijs autem è medio sublatis ipse Berchtoldus valde indoluit, exasperatusque dixisse fertur. Ecce progeniem meam veneno extinxerunt, & ego eos hac civitate inficiam usque ad exterminium, sicut & effectus inde est sequutus. Dedit enim Dux Bernam cum Pagis & cum minori Burgundia Imperio. Urbs autem hæc, quia ab *Urso* nomen accepit, solet Senatus ejus perpetuo aliquot ursos nutrire, deputato illis certo quodam loco, qui *Beren Grub*. I. *Ursorum Fovea*, dicitur. Habent ibi fere foveam quadratam lapidibus planis constratam, in qua Masculus & Fœmella servantur. Præfecturas quas Berna sub se habet tam Germanicas, quam Gallicas Mercator enumerat, inter quas *Lausanna* Civitas Episcopalis. Ad hanc enim circa annum Christi IↃXC Episcopatus ex Aventico Pago fuit translatus. Situm habet mirabilem; occupat enim duos oppositos colles & intermediam vallem. Cathedralis ecclesia & Canonicorum ædes tenent collem Septemtrionalem, & ex opposito colle Meridiano patet descensus magnus ad lacum usque. Forensis vero locus est in convalle. A morte Caroli Ducis Burgundiæ, redempta a Principibus Sabaudiæ Lausanna; Cives Lausannenses interim singulari familiaritate, fuerunt juncti Bernatibus, usque ad annum CIↃ IↃXXXVI, quo Lausanna cum omni circumjacente regione ad Dominium Bernatium pervenit. At cives fruuntur interim omnibus suis privilegijs & juribus. Ad alteram hujus Tabulæ partem transeo, in qua *Friburgi* Præfecturæ etiam Bernatibus communes a Mercatore recensentur. *Friburgum* oppidum apud Nicitones situm in Uchtlandia ad Sanam fluvium, a Berchtoldo IV Zeringensium Duce paucis ante Bernam annis conditum. Regnante siquidem Lothario anno Domini CIↃCXXVII *Gulielmus* Uchtlandiæ Comes mortuus est, ut Nauclerus scribit, quo tempore ab Imperatore Lothario Uchtlandia Conrado Zeringensi Principi committitur. Quo mortuo anno CIↃCLII, successit ei filius ejus Dux *Berchtoldus* Zeringensis ejus nominis IV. Is utriusque *Friburgi, Brisgoiæ* & *Uchtlandiæ* fundamenta posuit, ut supra quoque diximus, anno post Christum natum CIↃCLII non sine privilegiorum amplissimorum donatione. Quemadmodum & subsequentes ex ordine Imperatores, utrumque oppidum, non minore favore prosequuti sunt, quam si Imperij membra essent. Anno deinde Domini CIↃCCXVIII *Berchtoldo* V Zeringensium Duce, è vivis sublato, Friburgum Uchtlandiæ, privilegijs omnibus illæsis, ad *Comites Kiburgenses* devenit. Anno vero Christi CIↃCC LX, *Eberhardus Comes Habsburgensis*, istius urbis habenas tenuit. Is anno Salutis CIↃCCLXX Regi Rudolpho ab Habsburg, per ingenti pecunia suum in hanc urbem, jus uendidit. Hinc Æneas Sylvius, Friburgum nobilem Austriæ domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæsi, non sine maxima pecuniarum vi, libertatem ab Austriæ domo redemerunt. Itaque hoc tempore, Helvetici juris est. Ejusmodi in Friburgensi muro epitaphium invenitur.

Dum bis sexcentis ter senis iungitur annus.
In Friburg moritur, Berchtoldus Dux Alemannus.

Oppidum ipsum mirabilem situm obtinet; partim enim monti præcipitibus petris suffulto impositum est, partim jacet in valle acclivis montibus clausa, circumfluitque montē, in imo per desidentem civitatem amnis *Sana* mediocris magnitudinis. Prætorium situm est in precipiti rupe, ubi olim arx fuit, a qua temporum successu crevit civitas ipsa, supra & infra. Oppositi montes sustentant mœnia, tametsi in Orientali monte, nullæ fere domus, præter munitiones existant. Quocumque pergis in civitate, est tibi, vel ascendendum vel descendendum. Ager ejus profert omnia necessaria præter vinum, quo non nisi importato utitur. Et hæc de hujus tractus civitatibus: nunc nonnulla de administratione Reipublicæ harum urbium addamus. Genus Reipublicæ est in his, quale in ijs urbibus Helvetiæ, quæ non sunt distributæ in certas Tribus ex quibus Magistratus pari numero deligantur. In his autem urbibus summum Magistratum & Caput publici Consilij vocant, *ein Schuldthessen*. Vox hæc Germanica in Longobardorum legibus usurpatur, & *Schuldabis* scribitur: videtur autem etymon vocis esse a debito, id enim *Schuld*, & jubendo, quod videlicet *Schuldabus* debitoribus imperet, ut creditoribus suis satis faciant. Iste in hisce urbibus summam auctoritatem & potentiam obtinet. Concilia hic publica etiam duo sunt; Majus & Minus: Majus consilium Bernæ sicut & Tiguri nomen habet ducentorum, quamvis plures sint ducentis. Minus vero consilium Bernæ est hominum XXVI. Senatus eligendi ratio hæc Bernæ servatur. Quatuor urbis Signiferi ex omni civium numero viros XVI expertæ fidei & virtutis sibi adjungunt: atque hi XX viri una cum Consule Majorem Senatum deligunt: ac postea etiam Minorem. Consules quorum præcipua dignitas, ab utroque Consilio communibus suffragijs eliguntur. Friburgi itidem Majus Consilium CC hominum, minus XXIIII. Administrantur autem a Minore Senatu res urbanæ ac provocationes subditorum audiuntur, præterquam ex Præfecturis Sabaudicis postremo bello captis. Quæ autem ad totam Rempub. pertinent, maximique sunt momenti, ad ducentos seu Majus Consilium referuntur. Consul qui utrique Consilio presidet, ab universo populo deligitur.

Ratio gubernandi.

CHOROGRAPHIA
Seu descriptio
LACVS LEMANNI
Et locorum circumjacentium.

Auctore Iacobo Goulartio.

Lacus Lemannus — *Nomina Regionum circa Lacũ* — *Cœli Temperies.* — *Soli qualitas.* — *Animaliũ varietas.*

IN hac Tabula prima fronte *Lacus Lemannus* in confinijs Ducatus Sabaudiæ, Comitatus Burgundiæ, Dominatus Helvetiæ & Episcopatus Valesiæ conspicitur. Circa Lacum vero nomina Regionum, Præfecturarum, Baronatuum, Ditionum, Itinerum, Fluviorum, Montium, Urbium, Pagorum, Castellorum & Castrorum leguntur. Sabaudiam incolunt populi Cisalpini linguæ Gallicæ non imperiti, qui olim *Allobroges*, teste Iulio Cæsare Commentariorum initio, ab *Allobroge* Galliarum Rege qui florebat anno Mundi circiter 2433; ac postea Bagaudæ, teste præstantissimo Antistite Fauchetio, & tandem Sabaudi nuncupati sunt, Gallicè *Savoysiens*, Sabaudicè *Savoyards*. Illam Regionem ab anno Domini CIↃCXXVI Comites, & ab anno Domini CIↃCCCCXX Duces hactenus rexerunt. Eadem Regio fertur a legione latronum primum diuque culta. Verum hodie tuta sunt ibi & secura tempore pacis itinera. De cœli temperie conqueruntur incolæ dicentes ut plurimum, ô quam frigus viget? vel, quam æstus ingens est? Et tamen fere numquam congelatur Lacus nec Rhodanus. Æstus vero non solet ibi esse tam ingens quam in Delphinatu, nec frigus tam vehemens, quam in Inferiori Germania, ubi flumina congelari solent. Aër quibusdam in locis adeo est subtilis, ut famem acuat, contra in quibusdam alijs famem & sitim sedat. Solum est aratione facile & fertile. Abundat enim uvis, tritico, pisis, rapis, caulibus, faseolis, Melonibus, porris, cepis, fabis & lentibus; nec non hordeo, fœno & avena, atque alijs frugibus: Fructus vulgares hi sunt, nuces, poma varia, cerasa dulcia & acida, mora nigra & alba, castaneæ & amigdalæ; rariores sunt ficus. Iucunda quoque adest varietas tum cœlestium, tum aquatilium, tum terrestrium animalium. Uuandalæ Helvetici Lausannam & vicina loca colentes subditi sunt Illustris. Dominorum Bernensium ditioni, quorum nomine Præfecti per quinquennium magna cum authoritate clavum & clavem Rerum publicarum tenent. In Præfectura Lausannnesi singulis annis xlv Verbi Dei Ministri non imperiti semel atque iterum congregantur.

Urbes. — *Portus* — *Flumina.*

Secundum vetusta Chronica, anno Mundi 2790 *Lausannæ* fundamenta jecit Arpentinus Herculis Centenarius, a quo derivatum est antiquum ejus nomen *Carpentras*, quod mutatum est cum transferretur in montem civitas circa tempora Martini Episcopi Lausannensis anno Domini IↃXIII. Urbs *Neviduni*, olim *Benevis* vulgo dicta, ante adventum Iulij Cæsaris desolata & diruta, Imperatoris Flavij Vespasiani tempore restaurata fuit a quodam ejus Centenario nomine Nyon. *Cossonex* anno Domini CCCCXLII structum est. *Albona* vero anno D.CCCCLVI & sequentibus condita. *GENEVA*, civitas equestris, libera & Imperialis, in qua cuditur moneta alba & nigra satis nota & probata, primum vocata est *Genevra*, ut nonnulli existimant, quoniam Iuniperi loco in colle sita est, quem situm ei dedit *Lemannus* (pater Alemannorum seu Germanorum) Priami nepos, Paridis filius, anno mundi 2994. Postea vocata est Aurelia ab Aureliano Imperatore, quoniam restaurator fuit ejusdem civitatis, quę Heliogabali temporibus funditus combusta fuerat. A Iulio Cæsare seu a Latinis vocata est *Geneva*, a Poëtis, metri causa *Gebenna*, nec non a Notarijs. A Germanis *Genf*. A Gallis *Geneve*, cujus anagramma peraptum est *VENGEE*. Etenim multoties ab hostium injurijs & proditorum astutijs cœlitus vindicata est, ac præsertim XII seu XXII Decembris CIↃIↃCII. *Castellum Morgiarum* anno Domini CIↃCXXXV Imp. Clotario constructum est. *Aquianum* vulgo *Evian*, a Petro Sabaudiæ Comitis Amedæi fratre & Vicario conditum est anno CIↃCCXXXXVII. Lacus ille Genevensis ex parte Helvetiæ in longitudinem XVI, ex parte vero Sadaudiæ XII, & in latitudinem IV milliarium sese extendit. Portus habet frequentes ad minimum XVI. Ex portu Morgiensi & Rotulensi, vulgo *Rolle*, vinum optimum: ex portu vero Promontorij, vulgo *Pormentou*, & Neronis, vulgo *Nerny*, magna copia ligni & carbonis Genevam advehitur. *Rhodanus* Lemannum interfluens ab origine sua usque ad introitum lacus non est patiens navium, neque a ponte Helvetico suburbij Genevensis usque ad proximum oppidum nomine Sessel, quod VII milliaribus ab urbe distat. Idem fluvius certo loco V milliaribus ab urbe distante in Barathrum subterraneum labitur. Conterranei fluvij in Lacum Lemannum fluentes sunt etiam navium impatientes, varijs de causis. Rivus Lausannam interfluens olim *Carma* dictus est, & inversis syllabis, *Macar* quod apud Homerum felicem significat.

Montes

Iurassus mons tantę est longitudinis, ut ejus incolę a Germanis olim *Longimani* dicti sint. Nam ex ejus extremis cacuminibus conspiciuntur Templa Genevę & Basileæ, quatuor aut quinque dierum itinere ab invicem distantia. In eo spectatur cum admiratione *Petra pertusa*, quam Sebastianus Munsterus in sua Cosmographia describit: Item *Castellum puellæ* seu *Virginis* a Iulio Cæsare conditum: Item *S. Claudij Oppidum*, quod a claudis e longinquo nomine Religionis invisitur: Item fons niveus æstivo tempore: Item puteus naturalis instar theatri latus, instar Templi mediocris altus, & instar antri obscurus, perpetuo nive & glacie ac forte Christallo plenus. Non procul a Lacu Lemanno ex parte Sabaudię conspiciuntur montes media ęstate nive cooperti. Est quidã mons uno milliari ab urbe Geneva distans, quem nonnulli non sine horrore conscendunt per gradus arte plus quam humana e rupe scissos, strictos, & fere innumeros. Sunt qui supremo gradui pedem adponentes, identidem a conspectu horrendi pręcipitij regressi

CHOROGRAPHICA TABULA LACUS LEMANNI
LOCORUMQVE CIRCUMIACENTIUM AUTORE IAC. G. Genevensi.
ALPES.
VERAGRI
LE GENEVOIS
SIGNI
Focuates Pop.
ALLOBROGES
LA CUS LE MANNUS nunc
Lac de Geneve, Helvetiis Genffer Zee
Oriens
Meridies
Septentrio
Occidens
Deseruere cavo tentoria fixa Lemanno. Lucan. Lib. 1. belli Civil. Tanta est lacus his in partib. profunditas ut comperiri 300 orgyijs à nautis non potuerit
HELVETII
Geneva
Thonon
Evian
Lausanne
Morges
Rolle
Baronie de Rolle
Mandement de Gail
LA TERRE DU MORTIER
FRANCIÆ PARS
Le mont Iura
BURGUNDIÆ COMITA. PARS
BARONIE DE MONTROCHIER
Milliaria Sabaudica
Mil. Germanica
Milliaria Gallica

ſunt. Eſt alius mons non procul ab Aquilæ oppido verſus Valeſiam, de cujus ſtupendo caſu & effectu legatur Hiſtoria in Hiſtorijs memorabilibus noſtri temporis, capite Terræmotuum, nuper Gallicè in lucem editis Lutetiç Pariſiorum. Mons S. Sergij fertiliſſimus eſt inter cæteros Chablaſij, inter quos alter etiam fertilis eſt: Cæteri nihil niſi ligna ſeu arbuſcula ferunt cum paſcuis vaccarum, quæ in planitie montium æſtivo tempore ſaginantur, & lac ubere reddunt. Cæterum quis enumeret caſus & res memorabiles in ijs tempore belli geſtas? Quantum & quam formidabile præcipitium montis Muſtruacenſis, è quo ſingulis annis multi equi onuſti ac nonnulli mercatores præcipites ruunt? De rupibus inſtar dentium aut enſium acutis acutiori ſtilo eſt ſcribendum, aut ſilendum. De radicibus Aquianenſium montium notum eſt eas ignotas eſſe, propter altitudinem lacus, è cujus imo originem trahunt. Sylvarũ maxima pars pauperibus & divitibus Caſtaneas ſuppeditat, porcis & ſuibus glandes, igni ligna vili precio, agricolis curricula & aratoribus aratra.

Opera publica. *Sylvæ.*

In his locis nullæ aut paucæ ſunt ædiculæ ſanctorum reliquijs venerabiles propter exulatam Religionem pontificiam. Superſunt quidem Templa ſumptu & artificio magnifica, imprimis Lauſannenſe Marmore nigreſcens interius, nec non Genevenſe perantiquum albo ferro refulgens, ſemel atque iterum fulmine ictum, ita ut crux plumbea combuſta ſit & turris alta demiſſa, quod ante Caroli Magni adventum exſtabat. Adde Templum Viviacenſe inter vineas extra urbis mœnia locatum, & Morgienſe nuper adornatum. Non deeſt Genevæ Orphanotrophium nec Noſocomium: ſed utrumque includitur Xenodochio, in quo habitat Catechiſta & Pædagogus in conſolatione ægrorum & precibus vigilans, quod etiam proprium Medicum & Pharmacopolam habet. Curia Municipalis Genevenſis in qua quotidie vinginti quinq; prudentes & pij Senatores Reipublicæ cauſa conveniunt, in qua etiam membranæ ſcriptæ cum codicibus aſſervantur, noctu à civibus ipſis cuſtoditur, ex una parte portæ collocata eſt Sedes Iudicij, vulgò *Tribunal*, magnifica. Ex altera parte portæ proſtat Monumentum notatu digniſſimum de tempore, occaſione & medijs renovati ſtatus. Armamentarium egregiè inſtructum prope Curiam oſtenditur. In eadem civitate multa ſunt propugnacula eminentia & bombardis munita. Arces multæ ſunt & fuerunt in Regione, quarum una S. Catharina dicta, in qua repoſita erant inſtrumenta bellica ad obſidionẽ Geneve parata & illuc adducta an. CIↃ IↃXC. Capta eſt à Rege Henrico quarto ejuſque juſſu diruta, anno D. CIↃ IↃCI. Altera quæ opportunè in oppoſitum ab ipſis Genevenſibus erecta erat, pacis & parſimoniæ cauſa in Chaos redacta eſt. Tertia vulgò *Ripaille* dicta auxilio Gallicarum cohortium in poteſtatem Genevenſium venit anno CIↃ IↃ LXXXIX & deſolata eſt, ut & quarta, quæ erat Verſovij quum ab ijſdem Genevenſibus capta eſt. Nonnullæ ibi ſunt Turres affabre & ingenioſe erectæ, inter quas una dicitur *Turris Magiſtra*, quæ Genevam ex parte Lacus & Sabaudiæ defendit: alia dicitur *Turris Inſulæ* vel *Cæſaris*, quæ in altera Inſula ſita eſt ad defenſionem pontis olim ad Helvetios pertinentis, & ut fertur ab eodem Imperatore conſtructa eſt. Ratio munitionis optima eſt Genevæ, ut ſemel compertum eſt. Nam extrema fame premi ab hoſtibus non potuerunt: quoniam lacus alluens & Rhodanus interluens optimos eis & plurimos piſces ſuppeditarunt, & quotidie ſuppeditant. Nec ipſis munitio nitrati pulveris deeſſe poteſt, quandoquidem ibi quotidie confici poteſt. Statuta & Leges Reipublicæ Collegijque Genevenſis leguntur in libro impreſſo. Magnus eſt in his locis Nobilium Familiarum numerus.

Curia. *Senatores.* *Prophana* *Leges & inſtituta.* *Nobiliores Familiæ.*

Quod vulgus attinet, à barbaris videtur alienum: etenim magno amore & honore advenas colit & excipit: peregre Trutas ponderoſas, Capones pingues, Caſeos bonos, aurea Fila, & Setam inter cæteras merces mittit.

Vulgi mores. *Mercimonia.*

A R G O W.

In hac Tabula Lucerna, Vren, Swytz, Vnderwald, Glarona Pagi, pro maxima sui parte continentur.

Lucerna *habet Præfecturas.*

- Duas, *in quibus Præfecti ibidem loci habitant.*
  - *Wikensem, Wicken opinor, 29 34.46 36.*
  - *Sempach 29 46.46 46. Sed Præfectus hujus nullum jus in oppidum habet, tantum Lacui & piscationi praeest.*
- Reliquas *administrant Senatores, in Vrbe manentes, quæ sunt.*
  - *Willisow 29 35.46 48.*
  - *Entlibuchia Vallis 29 40.46 29.*
  - *Rotenburg forte Rott 29 59.46 44. aut locus aliquis illi proximus.*
  - *Habspurg 29 53.47 12.*
  - *Berona cum vicino agro Chelampt, id est Michaelis Præfectura dicto.*
  - *Merischwanden 30 1.46 56.*
  - *Waggis 30 11.46 33.*
  - *Ebicona.*
  - *Horba.*
  - *Krientz 29 53. 46 34.*
  - *Item duæ urbes Surseium 29 43.46 49. & Sempachium 29 43.46 46. in clientela sunt Lucernatum, habent tamen proprium Consilium, quod causas, tam civiles quam criminales judicat, sed Princeps Consilij Sursei, Schulthes dictus, jusjurandum dat Lucernatibus. Sempachij verò à Senatu Lucernate deligitur, attamen ex civium Sempachianorum numero.*

Uriorũ *pagus in* x *partes, sive communitates dividitur, quas ipsi vocant Gnossaminen, quasi dicas participationes, quod soli ex his electi Senatores omnium munerum participes sint, & ad annuos conventus vocentur.*

Suitiorum *regio divisa est in partes* VI *quas Quartas vocant, veteris divisionis nomen in recentiori & senaria retinentes.*

Underwaldia *Pagus in duos Conventus distributus est, per Sylvam Kernwald, superiorem videlicet & inferiorem, tota regione Vnderwaldiæ nomine nihil ominus comprehensa.*

Glarona *in* XV *partes distributa est, quas vocant Tagwan. Imperat Werdenbergen Comitatui 31 22. 46 38. quem Comitatum emerunt anno* CIↃ IↃ XVII. *Cum Suitijs alternatim Præfectos mittunt Vzenacum, Visnach 30 41. 46 41. & in Castra Retica Wesom 30 43.46 39.*

Hamburg Comitatus prope Suitios, in regione quæ Marka dicitur.
Humberg Baronatus 29 17.46 30.
Ringenberg, Rinckenberg existima 30 50.46 12.

Ex Iosia Simlero.

Meridiani distant juxta rationem 46.20. Paralleli ad Circulum maximum.

A R G O W.

ARGOVIA, vulgò *Argow*, pars fuit *Regni transjurensis*, quod quidquid à Iura monte, ad Alpes usque excurrebat (quod quondam Helvetij, Rauraci, & Allobrogum pars, hodie verò Sabaudiæ Ducatus, ac Uchtlandia, Brisgovia, Suntgovia, Cremerlandia & Tigurinensis Pręfectura sive Helvetiorum hodiernorum Pagi tenent) comprehendebat. *Regio. Situs.* Hac autem Tabula *Lucerna, Vren, Swytz. Vnderwald, Glarona* Pagi pro maxima sui parte continentur. *Lucerna* Helvetiorum urbs, quam Meyerus *Lacocernam* nominat, sita est ad fluvium Rusam qua is effluit ex lacu amplo, & per quem ad tres pagos navigatur, ad pedem altissimi montis, quem *Fractum & Pilati Montem* vulgo nuncupant. *Lucerna. Urbes.* Scribit Munsterus *Lucernam* Monasterium juxta lacum, quem hodie Lucernensem vocant, fuisse olim constructũ à Presbytero quodam *Wigardo* nomine, qui frater fuit Ruperti Ducis Alemannię & Suevię, tẽpore Ludovici Regis, anno circiter IↃCCCXVI, aut tempore Ludovici II anno IↃCCCXL. Civitatem verò post Monasterium & partim ratione Monasterij esse conditam. Id quod in multis oppidis quoque videre licet, quæ juxta Monasteria successu temporũ succreverunt. Locus urbi commodus est, quod hac iter fit in Italiam per Alpes Lepontias, quẽ *Montem S. Gothardi* hodie nominant; hinc merces ad Alpes subvehuntur, indeque in Italiam clitellarijs Iumentis, & vicissim Italiæ merces per lacum & Rusam fluvium in Rhenum ac porro in Oceanum descendunt. Habent autem Lucernates, majorem fere commoditatem ex lacu, quem ex adjacente solo, tametsi eximia quoque habeant prata, & pabula pecoribus nutriendis idonea. Urbs est satis amæna & elegans, dignitate ac opibus par multis. Commune emporium Suitensium, Uranorum & Transilvanorum. Origo ejus incerta est: utrimque ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt civium ædes) quæ ab Alemannis extructa creduntur. Urbs nomen accepisse videtur à Lucerna quæ forte illic in usum navigantium noctu ponebatur, atque huic rei credibile est, inservijsse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontem hodie ab aquis nomen habet, qualis & Tiguri cernitur à fluctibus *Wellenberga* dicta: *Pharos* antiqui turres hujus generis appellarunt. Tradunt Annales domestici Lucernates Carolo Magno adversus Saracenos militasse, & ab eo cum privilegia quædam consequutos, tum Cornuũ usum, quibus adhuc classicum tempore belli, canunt. *Imperium Majorũ.* Penes Canonicorum Collegium maxima hic quondam potestas fuit. Quod in potestatem deinde Abbatis Murbacensis ex

Sep 30 tentrio
Meri 30 dies
Occi dens
Ori ens
Bern
Thuner see
Brientzer see
Lucerner see
Zuger see
Zurich see
Ober see
Der Walen see
Der vier Waldstetten see
Die Marck
GOW
ZV RI
Vr en
Ober walden
Vnder walden
Emen tal
Frutinger tal
Ober Sim nen tal
Nider Sim nen tal
Lint tal
Clön tal
Schechntal
Muten tal
Lug nitz tal
Rhin walder
Al pes
Wallis
Ober
Vorder Rhin flu.
Hinder Rhin flu.
Glarus
Lucern
Zug
Schwitz
Altdorff
Sarnen
Stantz
Meiringen
Grindelwald
Disentis
Vrseren
Spital
Munster
Thorberg
Burgdorf
Sempach
Einsideln
Miliare Helveticum commune
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio

donatione Pipini Regis pervenit. Tum *Albertus Austrius* Imperator, Lucernam à Murbacensi Abbate emit. Sed non ita multò post Lucernates sub Austriorum imperio, gravibus oneribus pressi, pacis & libertatis amore anno CIↃ CCCXXXII fœderi nomen subscripsere. Præfecturæ Lucernatum à Mercatore recensentur. Sequuntur *Pagi Vriorum, Vraniorum*, sive *Vraniæ*. Hujus incolas tempore Iulij Cæsaris, appellarunt Romani *Tauriscos*, & nomen *Vri* quo hodie nuncupantur, putatur originem duxisse ab *Vranis*, quos Veteres *Tauriscos* (Ortelius *Taurinos* ab Antonino vocari putat) nominaverunt, sicut & in hunc usque diem *Siebentalenses* Tauros vocant *Vros* more Veterum Germanorum. Deinde & Regio ista habet nigrum Tauri caput, in campo croceo, quo pro insignibus utitur *Suitiorum* sive *Suitiæ*; *Suitia* sive *Suicia*, oppidum universæ Helvetiæ nomen communicat; nam ab ijs primum ædificatum est, qui novis quærendis sedibus ex Sueciæ regno huc profugerant. Ex tribus pagis est unus, qui contra nobilium insolentiam fœdere conjucti fuerunt; robustos, belloque potentes homines edit, qui frequenter hostibus incusserunt terrorem. Ex ijs rebus, quæ terra compascua ex se fundit, fere omnes vitam sustentant. Ab hoc oppido sive pago, exteri Helvetios *Suitzeros* vocant, vel quod primo pro libertate in ipsorum agro pugnatū sit: vel quia diutissime cum Eremitanis contenderunt, & primi omnium ex pagis tribus Austriorum irruptioni expositi fuerunt, & inter tres pagos maxima eorum fuit potentia, nomine eorum, ut celebriori, reliqui etiam pagi sunt comprehensi, & ab his deinde nomen ad omnes confœderatos dimanavit: vel denique quod initium confœderationis fecerint Uri, Silvani, Suitenses, in horū oppido; Et *inferioris Sylvaniæ* quæ vulgo dicitur *Vnderwaldia*: Hic liberæ conditionis pagus, mutuo societatis fœdere Suitiæ & Vraniæ junctus, anno Domini CIↃ CCCXV. Naturali Alpium vallo circumseptus, pascua habet amœna pecoribus alendis perquam idonea, unde magnas opes Sylvaniæ incolæ percipiunt. Cæterum Vri, Suitenses, Silvani seu Vnderwaldenses, etsi monasticarum familiarū Abbatibus certis pactionibus subditi erant, tamen sua quadam libertate gaudentes Præfectos accipiebant ab Imperio, quos *Voitos* appellant, fortasse Græco nomine, quasi βοηθὸς, prorsus ut olim præfecturę Romanorum. Horum idem munus erat, quod in his terris *Burgraviorum*. Penes illos enim summa judiciorum publicorum, & vitæ necisque potestas erat. Formam gubernationis reliquam mansisse ex antiqua Romanorum Monarchia conjicio, in qua præfecturæ suis non vivebant legibus, neque ex suorū numero creabant Magistratus, sed hos à Senatu aut Monarchis accipiebant. Superest *Glarona* vel *Clarona*, vulgò *Glaris*, Helvetici fœderis Vallis ac Regio; juxta Limagum fluvium non admodum ampla, longitudine III milliariorum Germanicorū, nomen habens à præcipuo totius regionis vico, cincta tribus partibus altissimis Alpibus, à Meridie & Oriente Rętos, ab Occasu Vrios & Suitios attingit, à Semptemtrione castra Rętica dictam regionem, qua Limagus vallē egreditur. Hujus regionis jurisdictio, una cum quibusdam, proventibus, fuit tempore S. Fridolini per Comitē quendam donata Monasterio Seckingensi, tempore scilicet Clodovei primi Francorum Christiani Regis, nempe anno Domini IↃ qui primus Francorum Rex fuit, qui in Rætia, Alemannia, & Helvetia imperavit. Consecuta est hæc terra posteris temporibus suam libertatem, & propriam jurisdictionem, adjunxitque se fœderi Helvetico, anno Domini CIↃ CCLII. Vivunt incolæ lacte, caseo, butyro, & carnibus. Ibi inter angustias montium, nulli aut pauci seruntur agri, raræ plantantur vites, Hortos pomiferos habent, & prata lætissima. Vinum & frumentum aliunde invehuntur. Pisces Lacus ministrant. Aves carnesque ferinas montes silvosi suppeditant. Patriam hanc Henricus Glareanus, & Ægidius Tschudus, doctissimi viri, ortu nobilitarunt. His accēsentur *Hamburg Comitatus, Humburg Baronatus & Ringenberg*, quæ habet Mercator, apud quem hæc, & similia vide. Sed hæc hactenus, nunc generalia quædā de hac Helvetiæ parte subjungamus, inter quæ Lacus primum sese offerunt, inter quos miraculi causa memorandus *Lacus Pilati* cognomine, qui in monte, quem *Fractum* vocant, haud procul Lucerna pene in summo montis jugo, paludinoso solitarioque situs, silvis undique circundatur, ne scilicet à quoquam irritetur. Ferunt enim, quæ in eum de industria injiciuntur maximas ciere tempestates, omniaque undis opplere, quæ sæpe tentarunt & experti: quæ verò casu incidunt nihil adferre periculi, quasi Lacus humano sensu intelligeret, culpa carere quod fit casu. Capit res fidem; quod pacatum irritare ausos, mox capitali fuisse adfectos supplicio ob inlatam adcolis calamitatem commemorent Lucernates. Locus est visu horrendus, aqua suo alveo inclusa, nec exitum habet, nec flumen in se recipit aliquod, nec nivibus nec pluvijs augetur. Vento etiam minime agitatur, quin semper sibi similis nigras suas tuetur undas, nec fas est peregrinis eum adire locum, ne temere quid injiciant, unde vicina periclitetur regio. Inter flumina verò quibus hæc Helvetiæ portio irrigatur, sunt *Limagus*; hic apud Claronenses oritur, ac in media ipsorum regione Sernipium alterum ex altera valle delapsum amnem accipit. Deinde infra *Vrnas* (duorum vicorum nomen est) supra *Latericium Pontem* (ita vocant) ex Lacu Vesenio accepta aqua, *Marcham* (qui fuit olim Helvetiorum in Rætos, finis & Helvetij ita *Terminum* vocant, ac Castra Rætorum & huic loco etiamnum nomen manet *Gastra*) disterminat. Hinc Lacum Tigurinum ingressus, ad ostia ejus Tigurum amplissimam Helvetiorum urbem dividit: mox *Aquas*, memorabilem in Helvetijs locum propter calidas illic aquas, Græci *Thermas* vocant, delabitur. Deinde haud ita longe Ursæ ac Arolæ miscetur. *Vrsa* sane, quem fluvium transpositis duabus prioribus literis vulgò *Rusam* vocant, in summis Alpibus quibus hodie *S. Gothardi* nomen est oritur, ac recta ad Septemtrionem labitur, quum contra *Ticinus* ex eodem jugo per Lepontios in Meridiem, Vrsulam sive Vrsellam primum Vallem Ræticam, deinde Vriam Tauriscorum, gentis Gallicæ reliquias, venit, ubi lacui miscetur, qui Vros, Suizos, Silvanos ac Lucerinos, quatuor Sylvæ civitates (nam ita appellant hodie) alluit. Porro deinde Tuginis amnibus susceptis Bremgartem ac Melligem (oppida sunt ditionis Helveticæ) lapsus infra Brugas Arolæ commiscetur. Ad Confluentem autem tria Helvetiorum flumina *Limagus*, *Vrsa* & *Arola* in Rhenum exonerantur. Sunt & alia, quæ evitandæ prolixitatis gratia, prætereo. Summa potestas in his pagis & penes Consilium totius plebis: conveniunt autem omnes totius regionis cives qui annum ætatis XIIII, aut XVI excesserint. Habentur verò publici conventus vel in præcipuo vico totius regionis, vel in aliquo loco qui in medio regionis situs videtur. Ex partibus (eas ponit Mercator) æquali numero è singulis, Senatores qui toti regioni consulant deliguntur, atq; in plerisque Pagis Helveticis lx viri consilio intersunt, præter eos qui publicis honoribus functi, Senatores deinceps perpetuo manent. Porro nemo in Senatum deligitur, nemo etiam consilio plebis interesse potest, nisi qui fuerit civis ejus regionis, *ein Landtman*, atque facilius est in urbibus jus civitatis assequi, quam in his pagis, non inhumanitate aliqua ipsorum, multos enim inquilinos habent, quos summa benevolentia & humanitate complectuntur, sed quod certo consilio & more majorum, veteribus colonis regionis novos admisceri nolint, ut facilius in eodem statu Respublica maneat & mutationes caveantur. Sed de Helvetia, ejusque partibus quæ dicta sunt hactenus sufficiant, ad Inferiorem Germaniam transeamus.

Vriorum Pagus. *Suitiorum pagus. Suicia. Oppidum.* *Vnderwaldiæ pagus.* *Glarona Situs.* *Imperium Majorū.* *Lacus.* *Flumina.* *Ratio gubernandi.*

BELGII IN FERIORIS Geographicæ tabulę.

Per Gerardum Mercato-rem Illustriß. Ducis Iulię Cliuię &c. Cosmographum.

Cum Privilegio.

EAM Galliarum partem quam obtinet Hispaniarum Rex descripturus, idem quem in Francorum Regno constitui, ordo sequendus mihi erit. Primum ergo ea quæ de Inferioris Belgij politico statu mihi in studiosorum gratiam communicavit vir clarissimus D, Dominicus a Burmania accipe, postea Provincias Dominiaque enumerabo & describam,

POLITIA BELGII SVB BVRGVNDIONIBVS.

GALLIA omnis secundum Iulium Cæsarem divisa est in Belgicam, Celticam & Aquitanicam. Belgicæ mediam forte partem Hispaniarum Rex aliquot jam possidet sæculis: alteram, Picardiam scilicet, Campaniam, Normandiam (quamquam hæ duæ postremæ non in totum sub Belgio continentur) & reliquam Belgij partem possidet Dux Lotharingiæ, Iuliæ, Cliviæ, Archiepiscopus Trevirensis, Moguntinensis, Coloniensis Episcopus Leodiensis, & alij. Produxit hæc Belgica, teste Iulio Cæsare, illustriores semper ac fortiores milites, quam reliqua Gallia, ita ut non modo illius tempore, verum etiam nostro sæculo omnem belli molem sustinuerit.

Continet autem circiter cccxx urbes munitas, & circiter cc xxx oppida privilegiata, pagos vero plus minus cIↃ cc.

Et quamquam tota hæc Belgica propter diversas Imperiales & Regales dignitates, Electoratus, Archiepiscopatus, Episcopatus, coronationem tam Imperatoriæ Majestatis Aquisgrani, quam Regni Franciæ Sessionæ mire inclarescat; illa tamen pars, quæ Regi Catholico semper paruit, longe nobilissima est: tum propter ortum ac natalem quamplurium Monarcharum, Regum Principum & Ducum; tum etiam propter frequentes in ea & opulentissimas urbes, infinita oppida, & innumerabiles pagos, adeoque inhabitatorum admirandam frequentia m, eorm udivitias, civilitatem, ac animi fortitudinem. Quibus etiam Carolū V. Imperatorem motum fuisse ferunt, ut in deliberationem multoties traxerit, in Regnum eas provincias esse erigendas; verum propter Privilegiorum, Morum atque Legum in singulis Provincijs diversitatem, tum continuorum bellorum difficultates, quibus opprimebatur, ab instituto revocatum fuisse.

Hæc pars in circuitu habet fere cccxl milliaria Flandrica, Italica cIↃ. Continet urbes clausas ccviii & circiter cl oppida, urbibus propter splendorem & privilegia haud inferiora: Pagos vero plus minus 6300 majores, minores autem infinitum numerum fere, sicut & diversa Dominia ac Principatus merum aut mixtum imperium habentia.

De Præside aut Gubernatore totius Belgij.

Eadem in hoc Belgio est administrandæ Reip. ac Iustitiæ ratio, quæ in regno Galliæ, eadem Magistratuum nomina, eademque auctoritas Provincijs omnibus. Unus a rege Catholico semper est generalis cum summa authoritate Præfectus, qui Burgundiæ quoque Comitatui præest, neque enim præ multitudine regnorum ac provinciarum ipsius eam, sicut Burgundiæ Duces solent, administrare valet. Quapropter tempore Maximiliani Cæsaris ejusque Filij Philippi, summæ rerum præfuit ad tempus Georgius Saxoniæ Dux. Caroli V. Imperatoris tempore: primū Margareta Austriæ, Imperatoris matertera: qua defuncta Soror dicta Cesareæ Majestatis Maria Ungariæ Regina ab anno cIↃ IↃ xxxi ad cIↃ IↃ lv, quo Imperatoria Majestas totum Belgium Filio Philippo renunciavit, qui successive easdem provincias demandavit suo nomine regendas Emanuëli Philiberto Sabaudiæ Duci Consobrino, puta ex duabus sororibus Regis Lusitaniæ utroque nato, qui a Rege Ducatui suo Sabaudiæ restitutus Præfecturæ renunciavit; itaque in ejus locum surrogata est Regis soror Margareta Parmæ ac Placentiæ Ducis uxor, cui præter alia consueta assignata fuere in singulos annos xxxvi millia Coronatorum. Hic præfectus licet summam adeoque plenissimam haberet per totum Belgium authoritatem, cuncta tamen majora munera ac officia, ut sunt, Præsidatus, Cancellariatus Statuum, ita omnes Leges, decreta & negotia sub regis nomine distribuuntur, atque emanant. Scire autem oportet, antequam de singulis consilijs seorsim quid dicamus, olim duo illa Consilia Statuum & Privatum unum tantum apud Principem fuisse, quod Privatum nuncupabatur; verum excrescentibus negotijs in duo diversa id partiri necesse fuit.

De Consilio Statuum.

Consilium Statuum, ut vocant, quod apud Gubernatorem residet, incerto constat Consiliariorum numero, pro arbitrio enim Principis negotiorum necessitate plures vel pauciores adhibentur. Constat vero ex diversis Provinciarum Belgij Præfectis, nonnullisque doctoribus, qui propter doctrinam, integritatem, ac virtutes subinde adhibentur. Huic ordini unus præest Iudex seu Præses consilij. Cum hoc consilio deliberat Belgij summus Præses super rebus Principis & publicis, puta de bello & pace, deque generali totius patriæ regimine. Eodem in deliberationē veniunt, quæ ab omni parte adferuntur. Item fœdera cum Principibus ac vicinis, an dimittendi vel retinendi sint belli Duces. Item de propugnaculis, munitionibus, provisionibus armorum, qui demandandi & recipiendi legati, cunctaque huc referuntur ex consilijs magis ardua negotia, denique ut summatim dicamus, quicquid conservationem ac protectionem totius patriæ intus & foris concernit, in hoc consilio deliberatur. Solent & extraordinarijs & magis arduis negotijs abhiberi quoque omnes Ordinis aurei velleris, & ex alijs gubernatoribus provinciarum, officiarijsque Regijs nonnulli.

De Consilio Privato.

Consilium quod vocant Privatum seu Secretum, similiter apud Gubernatorem residet. Constat ordinarie x vel xii Consiliarijs, ijsque Doctoribus aut Licentiatis a Rege, vel ejus Locū tenente electis. Hoc cum divisum sit propter multitudinem negotiorum a præcedente consilio Statuum, sibi reservat quicquid ad Iustitiam, Ius, & Politiam pertinet, & inspectionem aliorum consiliorum. Hujus itaque est concedere privilegia, consensum, gratiam, veniam, remissiones. Item condere leges, ordinationes, statuta, edictaque, unde & Magistri supplicationum vocantur. Hujus item consilij est cognoscere de limitibus ac confinibus provinciarum, deque partibus principalibus dominij, superioritatis, & authoritatis Principis, Dominorum & aliorum aulicorum immatriculatorum. Denique consilium hoc robur est ac conservator Iustitiæ; cæterarumque rerum omniū inspector; quanquam subinde magis ardua consilio Statuum communicet, ac vice versa illa quæ politiam ac Iustitiam aliquo modo concernunt, cum hoc conferat ac communicet. Habet & hoc Consilium suum Præsidem.

De Consilio Finantiarum.

In eadem curia residet & aliud Consilium, quod vulgo Finantiarum vocant. Huic communiter Præfecti semper

fuere tria ex prudentioribus dominis patriæ capita, unus Thesaurarius, unus Receptor generalis, & tres Commissarij docti ac prudentes, cum duobus Greffiarijs alijsque Officiarijs. Hoc consilium curam habet bonorum patrimonialium & redituum Principis, subsidiorum ordinariorum & extraordinariorum, Cameræ rationalis, Receptorum, aliorumque Officiariorum Regias pecunias tractantium. In eodem fiunt taxationes, rationes assignantur solvendi quicquid concernit pacem vel bellum, fortificationes, munitiones, provisiones, adeoque omnes expensas, tam ordinarias quam extraordinarias pro conservatione Status patriæ. Hoc item bona Principis elocat, facit moderationes ac restrictiones contentas ejus ordinationibus. Breviter totam agit curam Regij thesauri universi.

De Consilio Cameræ Rationalis.

Est alius Bruxellæ Magistratus Regius, qui est tanquam membrum Consilij Finantiarum, appellaturque Camera rationalis, cui præest unus Præses & septem Magistri rationum, quatuor scilicet ordinarij & tres extraordinarij, cum nonnullis alijs officiarijs. Reddunt huic rationem administrationis pecuniarum Regis omnes Thesaurarij & Receptores Brabantiæ & adhærentis ditionis. Item agri Lutzenburgici, recipiuntque omnes hic suas quitantias. Præter hanc vero Cameram sunt adhuc in Belgio tres aliæ Cameræ rationales, in Flandria scilicet, Hollandia & Geldria, quæ omnes summarie rationem reddere coguntur Finantiarum consilio tanquam omnium inspectori. Atque hæc sunt Consilia & Magistratus vel Officiarij, qui perpetuo generalem Belgij Præfectum comitantur, vel apud eum resident.

De Consilijs Provincialibus.

Est & aliud in hoc Belgio Consilium in singulis fere Provincijs, quod Parlamentum Regium vulgo nominant, quale est Mechliniæ, in Brabantia vero Cancellariam vocant. Præsunt huic communiter secundum diversa loca vel XII vel XVI vel XVIII Consiliarij Doctores & Licentiati, unusq; Præses seu Cancellarius tanquam Iudex. Adsistunt pariter Advocatus & Procurator Fisci, Greffiarij, Secretarij, alijque Officiarij, omnes a Locum-tenente Regio electi, & a Rege stipendiati. Hic Magistratus summa pollet authoritate cunctarum civilium & criminalium causarum, & omnium in hisce provincialibus, Dominijsque Regijs controversiarum cognitionem habens. Habet & activam & passivam cognitionem fundamentorum, confinium ac differentiarum, quæ a prælaturis eorumque jurisdictionibus procedunt, exceptis bonis mortuis, vulgo *amortisez*; eorum enim cognitio ad Curiam Ecclesiasticam pertinet. Similiter observari facit Privilegia, exemtiones, officia, beneficia, ac provisiones a Principe concessa, salvis nihilominus semper jurisdictionibus & privilegijs locorũ particularibus. Huc vocantur in jus non solum omnes regij Officiarij, & ministri provinciales, sed & Rex ipse, pro quo respondent ejus Procurator & Advocatus, minimeque summa ejus authoritas, aut dignitas cuiquam præjudicio ac damno est. Quinimo accidit jam pridem in Geldria regnante Rege Philippo, ut cum Majestas ipsius in causa quadam gravissima contra Dominum de Anholt succumberet, nullusque officiariorum, sententiam executioni mandare auderet, Rex ipse eam realiter executus sit. Ad hoc tribunal cunctæ devolvuntur appellationes inferiorum cujusque Provinciæ judiciorum, neque hoc ullam e contra appellationem admittit, sed duntaxat Syndicatum, quem Revisionem vulgo vocant. Rarius vero fit ut non revisionem petens, & maximarum expensarum, eo scilicet nomine faciendarum, & ipsius causæ jacturam patiatur. Sed nec per Revisionem hanc sententiæ prioris executio differtur. Iudicatur in omnibus hisce summis Curijs secundũ Ius commune, salvis tamen legibus municipalibus singulorum locorum constitutionibus, quæ plurimæ quidem sunt, decretisque Principum vulgo Mandamentis, quæ quatenus privilegia non lædant, ceteris legibus omnibus præferuntur. Veruntamen antequam hæc publicantur in deliberationem & cognitionem prædicti Consilij trahuntur, suntque eatenus in jure fundata quatenus cum legibus scriptis conveniunt.

Præter jam dicta deputat etiam Regis nomine Præses certos singulis annis Legatos per singulas fere provincias, qui revisorum funguntur officio, ut scilicet rationes proventuum seu redituum aliaque patriam concernentia revideant, animadvertantque & specialiter in Brabantia ubi Rex singularem habet in loca sacra authoritatem. Quapropter mandant etiam, ut animadvertant in rationes Ecclesiarum, Monasteriorum & Xenodochiorum, & si indebite administratum quid deprehendatur, relatione facta ad Curiam, severe corrigitur, & reparatur, adeo ut licet singulæ regiones & civitates suis etiam legibus & privilegijs vivant & gaudeant, summa tamen administrationis Iustitiæ ratio a Rege dimanat, atque in eum redundat, fitque ab omnibus Officiarijs suæ Majestati fidelitatis juramentum.

Militia Belgica.

Tempore pacis Rex non nisi paucis utitur in solis confinibus Regni præsidiarijs militibus, ea autem loca sunt numero XXVI maximi quidem momenti propugnacula. Alia deinde Equestris militia ab omni antiquitate observata a Carolo V, anno CIↃ IↃ XLVII prudenter restituta & reparata est, quam ordinarias Bendas seu Legiones vulgo vocant, trium millium electorum equitum, qui distributi in XIV Bendas præcipuis Provinciarum dominis committuntur; Atque hi suos habent Locum-tenentes, aliosque officiarios. Unus est generalis Quæstor militiæ, qui Regis nomine hisce legionibus ordinarijs solvit, Is fuit *Art Molikeman.*

Præterea nullam fere habet Rex pacis tempore classem maritimam instructam, sed quia omnes regni Portus navibus diversis abundant, necessitatis tempore omnes eas naves, vel quot & quas ex ijs libet sisti jubet: Suisque eas sumptibus ad bellum adornat, soluto navium domino quod æquum est. Atque in hunc finem toti rei maritimæ unum præfecit summum belli totiusque classis Ducem, quem Admiralium vulgo vocant. Is fuit Comes Hornensis: hic omnis prædæ belli tempore, omnium confiscationum, omnis denique generalis mercaturæ, quæ cum licentia Regis ex hostili solo ad nos defertur, suam habet partem. Hanc vero Regis licentiam Admiralius sua manu approbare & confirmare debet antequam indemnitatem sibi promittere Mercatores queant. Est & alius maximæ quidem dignitatis præfectus tormentorũ bellicorũ, & quicquid id genus armorum concernit, quæ quidem arma ordinarie Mechliniæ asservari solent; atque horum cura Domino de Glaion Aurei velleris Equiti demandata fuit.

De Dominijs seu bonis patrimonialibus Principis.

Venationes, aucupia, & piscationes per hasce terras pro distinctione Iurisdictionum sunt Principis, civitatum propriorumque dominiorum, excepta Brabantia, ubi quinque tantum sylvæ Principi ab omni venatione & aucupio liberæ sunt: per reliquam totam Provinciam unicuique cum canibus & avibus, non retibus, libera est venatio, aucupium, & piscatio. Princeps in singulis fere Provincijs suos venationi Præfectos habet, & nominatim per Brabantiam, magnæ dignitatis officium est, cui præesse solet Marchio Bergensis, eoque nomine vulgo, Magnus Brabantiæ Venator appellari solet.

Præcipuæ quæque earum regionum sylvæ ad Regis usum non modo venandi, seb & lignandi spectant, estque non minima suorum redituum pars. Reliqui reditus in civitatibus, villis, castellis, terris, molendinis, alijsque ab omni antiquitate

tiquitate principibus patriæ attributis consistunt, qui vulgò *Domaines*, Latine *Dominia*, vel proprius *bona Patrimonialia* vocantur; sed & vectigalia quædam mercantiarum tam mari quam terra inter eos reditus connumerantur, similiter & reditus quosdam in præcipuas civitates Rex habet, puta in Antverpiam, ubi præter partem suam omnium confiscationum: habet & monetæ, carcerum, & piscationum locationem aliaque nonnulla quæ Regium dominium, ut vocant, mire adaugent.

Modus convocandi Status.

Princeps petiturus quid, vel novum tributum, novasve leges impositurus, convocare solet, certo assignato die & loco, qui communiter Bruxellis esse solet, tum propter Regiam Curiam, tum quod Brabantini extra ditionem suam nihil deliberent, omnes totius Belgij Ordines, qui sic debite interpellati haud gravate comparent, vel saltem secundo sub mulcta aliqua pecuniaria appellati legitimo numero plures vel pauciores, prout citati sunt, pro causa necessitatis conveniunt. Sunt autem qui communiter Bruxellis comparere solent hi, Brabantini, Flandri, Artesij, Hannonienses, Valentij, Ryssel, Douay & Orchies, Hollandi, Trajectenses, Zeelandi, Namurcei, Tornaci, & Tournesij, & Mechlinienses. Reliquarum provinciarum Ordines, ut sunt Geldri, Frisij, Luxemburgij, quia remotiores sunt à suis Gubernatoribus (nisi gravissimæ sint deliberationes) convocantur, & cum eo transigunt. Cæterum Ordinum generalium tres sunt status, I Ecclesiasticus, II Nobilitas, III præcipuæ civitates. Horũ statuum membra, Personæ ac deputati ij qui ab omni antiquitate ad id electi & constituti fuerunt comparent, vel suos deputant Legatos, licet alij, nisi legitimas habeant excusationes in persona comparere teneantur. Verum non omnium regionum idem est in hac parte usus & consuetudo. Exempli gratia: Brabantini, Hannonienses, Artesij, Namurcenses, & Zeelandi diversis Cõmissarijs rem expediunt, puta Ecclesiastici Abbatem, Nobilitas Ducem, Marchionem, Principem, Baronem, & Nobiles: Civitates verò, Consules, vulgò Burgimagistros, & duos vel tres Scabinos, unumque civitatis pensionarium, plures vel pauciores pro facti exigentia delegant. Flandri per unum solum Legatum vel Commissarium vulgo, ratione quatuor membrorum comparent, quę quidem IV membra omnes tres supradictos status repræsentant. Quamquam & hi separatim suos delegare queant, qui inspectionem in factum Legati IV Membrorum habeant, ne quid præjudicij illis pariat. Verum communiter quod quatuor ea Membra statuunt, id ratum firmumque habetur. Hollandi duorũ tantum Statuum nomine, Nobilitatis scilicet & Civitatũ legatos deputant, ijque totam provinciam repręsentant. Hoc modo coacto Consilio in præsentia Præfecti regij Præses, vel quis Statuum Consiliarius Principis seu Regis nomine petitionem ejusdem perpulchro huic Ordini humanissimè exponit. Illi post consuetas deliberationes singuli pro se inscriptis res dependunt, quo equidem responso si Regi non sit satisfactum, multis conatur rationibus Ordines ad suam petitionem permovere; nec enim illud hic tyrannicum locum ullo modo habet. *Sic volo, sic jubeo*, quin etsi ad unum pene omnes Ordines regis voto consensissent, sola tamen Antverpia hinc consensum infringere & annullare poterit; si quidem Ordines omnes ea lege & conditione consentire semper censentur, si in eam omnes Status, atque singula eorum Membra id comprobent, & in suam portionem consentiant. Quocirca omnino necesse est, non modo omnes ordines seu status generaliter consensisse, sed & omnium Statuum singula quoque Membra consensum suum unanimiter dedisse. Unde plerumque fit, ut non attentis quibusvis Regis demonstrationibus, justisque rationibus, nihil pene unquam Regi propter votorum diversitatem concedatur, quo quidem casu Rex pro eo tempore patienter acquiescit, & in commodius tempus differt. Attamen rarius est, & non moderatus Princeps à subditis discretis ac placidis voti sui tandẽ compos fiat. Si quam pecuniam Principi promiserint, neque eam commode in parato habere queant, aliam ineunt inter se, cum consensu tamen Principis conquirendi rationem, decimam, vel vectigal quoddam rebus communibus ad tempus imponendo, vel alio quodam commodo modo pro ratione loci, temporis & occasionis, quæ juxta modum, taxam, & proportionem consuetam suo tempore dependitur. Ecclesiastici suam portionem separatim solvunt. Nobilitas & Civitates propter affinitatem commerciorum & utilitatis inter se simul solvunt, Brabantini quidem ut primi, propter antiquitatem & dignitatem Ducalem, suam dependunt partem in florenis XX stuferorum. Flandri propter opulentiam suam in Florenis XXIV stuferorum, & sic reliquæ quoque provincię juxta consuetas taxas, quæ non facile immutantur vel transgrediuntur.

Quod pontificum jus in hasce ditiones attinet, non majus illud est quam in regno Franciæ, cunctæ enim nominationes ordinationes Prælaturarum, Episcopatuum &c. ad Principem pertinent. Pontifex solam habet confirmationem & expeditionem, nec ullum cujuscumque status laicum vel secularem propter quodvis delictũ, vel causam extra patriã evocare potest. Quare si quid ejusmodi prætendat, Legatum expressum expediat, de facto vel jure cogniturum; necesse est. Nullum pręterea conferre beneficium potest, nec gratiam vel bullam expedire, quæ sortiatur effectum; nisi exequendi potestas, ex Principis placito quod vulgo nuncupant, supplicanti concedatur. Quantum ad decimas, eæ fere per totam ditionẽ solvuntur, sed diversis modis: alibi enim solis Ecclesiasticis, alibi vero partim his partim loci dominis, alij undecimam tantum partem dependunt, alij minus, secundum diversarum provinciarum & locorum consuetudines & privilegia: extatque prudens Caroli V. Imperatoris decretum, ne liceret in posterum ullis Ecclesiasticis personis, vel locis sacris ullam rem immobilem absque Principis licentia coëmere.

Index Tabularum Belgii inferioris.

I *Belgium Universale.*
II *Flandria.*
III — *Pars Orientalis.*
IV *Brabantia.*
V *Hollandia & ejus partes particulares nimirum ut vernacule loquar.*
VI — *Rhijnlant, &c.*
VII — *Delf-lant, Schielant & circumjacentes insulæ.*
VIII — *Insulæ, Crimper waert, Alblasserwaert, cum circumjacentibus.*
IX — *Pars Borealis.*
X *Dominium Vltrajectinum.*
XI *Zeelandia.*
XII *Geldria & Transisulania.*
XIII *Pars Rheni, Vahalis & Mosæ flum:*
XIV *Artesia.*
XV *Hannonia & Namurcum.*
XVI *Lutzenburgicus Ducatus & Trevirensis Provincia.*
XVII *Limburgicus Ducatus.*

Ad regimen Belgij hujus pertinet etiam Frisia, quæ inter Germaniæ Tabulas prima est.

BELGII INFERIORIS
TABVLA.

Belgij *inferioris* XVII *sunt Provinciæ Regi Hispaniarum patrimoniales.*

- Ducatus.
  - *Brabant.*
  - *Limburg, cum Comitatu Dalem & Dominijs Valckenburg ac Rode le Duc, Brabantiæ annexa sunt, & a Iustitia, & Cancellaria Brabantiæ dependent.*
  - *Lutzenburg.*
  - *Geldre.*
- Comitatus
  - *Vlaenderen.*
  - *Artois.*
  - *Hainault, Henegou.*
  - *Hollandt.*
  - *Zeelandt.*
  - *Namur, Namen.*
  - *Zutphen.*
  - Marchionatus *Imperij, qui* IV *principales Civitates habuit, Nivellam, Lovanium, Bruxellam & Metropolim Antwerpiam, nunc Brabantiæ pars est.*
- Dominia.
  - *Magnum Frisiæ Dominium.*
  - *Mechelen.*
  - *Vtrecht.*
  - *Overyssel.*
  - *Groeningen, sive Frisiæ Orientalis, liberum Dominium.*

Harum Provinciarum quædam, ut Zutphen, Overyssel, Magnum Frisiæ Dominium, & Orientalis Frisia, licet in Germania sint sitæ, tamen quia Belgij inferioris Dominio subjectæ sunt, hic recensentur, primo autem loco in Germaniæ tabulis describuntur.

Status harum ditionum Politicus, *tam generatim, quam speciatim fere triplex est.*

Primus *est Ecclesiasticus, in quo præcipui sunt Abbates.*

Secundus, *Nobilitatis, ut sunt, Duces, Comites, Marc-gravij,* Principes, *Barones, & magni Domini.*

Tertius *Civitatum, quem primariæ cujusque ditionis Civitates repræsentant.*

Hi Status a Principe convocantur, quoties de rebus ad Principem, aut ad Principatum, aut ad conservationem & utilitatem ditionum pertinentibus deliberandum est.

Status Ecclesiasticus.

Quatuor sunt in hoc Inferiore Belgio Episcopatus, Camerijck, Dornick, Atrecht, Arras Gallis: hi tres subsunt Archiepiscopo Rhemensi; & Vtrecht, qui Archiepiscopo Coloniensi, subest.

Provinciæ *Leodiensis & Moritensis, sive Taruannensis in aliquam partem hujus Belgij extenduntur.*
Academiæ *sunt duæ, Lovanium & Douay, olim institutæ, & nunc tertia addita, Lugdunum Batavorum.*

Collecta sunt hæc ex Ludovico Guicciardino, qui ample & eleganter Provincias Regias Belgij descripsit.

Medius Tabulæ Meridianus 260 reliqui ad hunc inclinantur, pro ratione 50, & 52 Latitudinis Parallelorum ad Circulum maximum.

BELGIUM,

Sive Germania Inferior.

Regio. nomina & Unde dicta.

REGNUM *Galliæ*,qua potui fide hactenus perluſtravi:*Germania Inferior* nunc adeunda eſt;quam ut patriam mihi longe chariſſimã, adibo perquam libens. Ut autem ab ipſo nomine ordiar: Partem Europæ,quæ hoc tempore *Germania Inferior, Belgium* dictam Cęſari nonnulli volũt,in quo ſcribit ſe tres legiones collocaſſe,Hircius quatuor.Marlianus tamen & Glareanus pro urbe,non pro regione accipiunt.Unam urbẽ capacem eſſe quatuor Legionum,fortaſſe vix credet Vegetius.Ipſe etiam Cęſar ſub Belgio plures civitates comprehendi,lib.v.docet; ubi dicit Britanniæ maritimã partem ab ijs incoli,qui prædę ac belli inferendi cauſa ex Belgio tranſierant, qui omnes fere ijs nominibus Civitatum appellantur,quibus orti civitatibus eo pervenerunt. Non tamen ſub Belgio totam Belgicam intelligit.A Belgio enim, (eodem libro)Nervios,Morinos,& Eſſuos,Belgicę populos,diſtinguit.Partem Belgicę itaque ſecundũ Ortelium videtur vocare Belgium,eam fortean,quæ verſus Septemtriones eſt,quæ Hollandiam,Zeelandiam,Flandriam, Geldriam & Cliviam complectitur.Alij Belgicam quam tertiam Galliæ partem conſtituit Cęſar,nuncupant.Quam vocem nonnulli ab urbe hujus Regionis celeberrima,nonnulli a Belgio quodam Belgarum Duce,alij aliunde derivant. Hadrianus Iunius Belgarum appellationem ad nationis ferociam referendum autumat, ut ſint *Belgæ* quaſi *Velgæ*, hoc eſt atroces & violenti: niſi mavis,inquit,*Belgas* mutatione ſecundæ vocalis in primam,dici velut *Balgas*,a dimicandi,pugnandi ardore ac ſtudio:eſt enim *Balgen*,conſerere manus,ac confligere.Regio tamẽ quæ nobis præ manibus,eſt tantum dimidia circiter ipſius Belgicæ pars. *Germania Inferior* nuncupatur hodie.*Germania* quidem quod lingua,moribus,legibus,& vitæ inſtitutis parum ab Alemannis & reliquis Germanis diſcrepet.*Inferior* vero,quod Mari proprior ſit reliqua Germania,& Superioris Germaniæ reſpectu Campos Agroſque ſitu humiliores habeat.Vulgo *Nederland*, Gallis *le Pais bas*.Appellatur quoque per univerſam fere Europam *Flandria* συνεκδοχικῶς,vel propter illius Regionis potentiam & ſplendorem præ reliquis partibus:vel propter prima & celeberrima illic commercia,& nundinas Brugenſes vetuſtiſſimas,notiſſimaque Emporia,vel deniq; quod Galliæ, Angliæ,Hiſpaniæ & Italię finibus proprior,nota magis & divulgata ſit. Atque hæc de nominibus;ſequitur Situs ſive Quantitas.*Germaniæ Inferioris, Belgij* vel *Belgicæ*(nam voces has ἀδιαφόρως uſurpabo) Termini, ab Aquilone Oceanus:a Meridie Lotharingia, Campania & Picardia; ab Ortu Rhenus & Moſa fluvij:ab Occaſu Mare. Vicinos autem habet hos Principes,Comitẽ Friſiæ Orientalis,Epiſcopum Monaſterienſem,Ducem Cliviæ, Archiepiſcopum Colonienſem & Trevirenſem,Regem Galliæ. Is igitur eſt Situs: ſequitur jam nunc Qualitas; cujus cauſa plurimum Clima eſt.Subeſt Germania Inferior medio Septimi,totique Octavo Climati;inter Gradus Longitudinis quidem XXII cum ſemiſſe,& XXX;Latitudinis autem inter XLVIII cum ſemiſſe,& LIII cum ſemiſſe. Maxima Dies Æſtatis ad medium Climatis horarum eſt XVI & ad initium Noni horarũ XVI cum tribus quartis.Continet vero omnes Parallelos,qui ſunt inter XVI & XXI.Aër in Belgio humidior eſt,ſed tamen qui incolarũ ſanitati conducat.Æſtates jucundæ,peramœnæ,& temperato calore tolerabiles:non fervent æſtu,non abundant Muſcarum Culicumque examinibus, non tonitru quatiuntur: terræ motus vero rariſſimi.Hiemes longæ,ventoſæ Spirante Aquilone vel Euro ſubitum excitatur & arctum gelu; Auſtro vero & Zephyro tepeſcit aer,friguſq;in pluvias convertitur.Ager multis locis ſabuloſus;qualis eſt,magna pars Flandriæ Teutonicæ, & Brabantiæ fere omnis,Frumenti tamen aliarumque frugum mediocriter fertilis, ac nonnullis locis fertiliſſima,ut Zeelandia, Flandria Gallica, Hannonia, Arteſia, Geldria. Ac Frumento, Hordeo,Siligine, Lino, Cannabi abundat. Fructus etiam omnis generis profert magna copia,Mala,Pira,Pruna,Ceraſa, Mora, Mala Perſica & Armeniaca,Nuces,Avellanas,Meſpila,ac nonnullis locis Caſtaneas.Rubia item tinctorum hic abunde colligitur,& per omnes Europę oras cum magno lucro diſtrahitur.Fici,Amygdala,& alij Fructus ejuſmodi vix hic creſcunt:quod calore deſtituantur: multo minus Olivæ,Mala Aurea,Heſperia,Punica, alijque Nobiles ejus generis Fructus: ſed iſta ex Hiſpania & Portugallia huc abunde Mari tranſvehuntur. Varia hic Vitium genera reperiuntur tam in Urbibus quam in Pagis, ex quibus Vinum non conficiunt, niſi forte Lovanij & in tractu Lutzenburgico: e quibus Vinum ſeu potius Villum premitur. Reliquis locis uvas habet Menſis ſecundis quam Vino aptiores.Vina tamen tam cumulate tamque liberali manu e Gallia,Germania,Hiſpania,Italia alijſque locis accipit,ut nuſquam major ſit adfluentia.Croci parum admodum Regio producit.Herbarum autem,cum Sativarum, tum Voluntariarum,quæ citra ſementem erumpunt, eſt fertiliſſima. Sed Herbæ Medicinæ inſervientes, earumve Radices tantas non habent & vires & virtutes,quantas Regionum magis temperatarũ.Lactucæ vero & Olera, item varij generis Radices meliores & majores habet,quam ipſa fortean Italia, ut ſcribit Guicciardinus. Fodinæ Metallicæ magni momenti nullæ. Quod ad arbores aliaque id genus,jucundũ præbent adſpectum denſæ,bene ordinatæ & fructibus onuſtæ Arbores;nec non materiam ædificijs & igni præbentes, omnis generis altiſſimæ & miræ craſſitiei, quæ magno numero, reperiuntur. Lauri & Cupreſſi rariores. Tiliarum vero copia maxima, vulgo *Linden*, forma & folijs ulmis ſimillimæ ſunt, ſed proceriores ac citius proveniunt.Nam XVI aut XVIII annorum ſpatio viri medij craſſitudinem adæquant. Harum quoque in ædificando mediocris eſt uſus: fiunt præterea ex ijs carbones,pulveri nitrato ſaligneis aptiores.Inter corticem & lignum reperitur lanugo quædam inſtar Cannabis, unde funes & vincula quæ *Tiliæ* vocantur, confici ſolent: tenuiſſimæ earum philyræ coronarum Lemniſcis celebres, antiquorumque honore,Plinio teſte.Ejus tamen folia quamvis tenera animalia multa reſpuunt, ut Virgilius hoc Carmine indicat:

Nec Tiliæ leves, nec torno raſile Buxum. Et Ovid: *Nec Tiliæ molles, nec Fagus & innuba Quercus.*

Soli fertilitas. *Aëris temperies.* *Situs.*

Habet & magna copia Taxum,Arborem venenatam. Hæc materiem conficiendis arcubus præſtantiſſimum ſuppeditat. Ex ejus ſucco venenum conficitur, quo ſe exanimaſſe Cattivulcum Eburonum Regem memoriæ prodit Cæſar.Eſt & aliud arboris genus,quod alibi fortean non reperitur,(Incolæ numero plurali *Abeelen* nuncupant)quæ ſpecies Populi Albæ videtur. Magna ejus in Brabantia copia ſuccreſcit,ejuſque ad res varias uſus,inprimis Bruxellę. Soli præterea bonitatem in alendis armentis extollere Belgis licet.Boves,Equi, Oves,Pecora,Armentaq; nuſquam terrarum felicius naſcuntur, aut aluntur.Equi imprimis grandes,robuſti,bello apti.Boves optimi,pręſertim in Hollandia & Friſia, quibus unus bos pondere ſæpiſſime mille ducentas libras excedit. Ludovicus Guiccardinus homo Italus,cui noſtra Belgica ob accuratiſſimam veriſſimamque deſcriptionem plurimum debet, refert Comiti Hooch-

Animalium varietas.

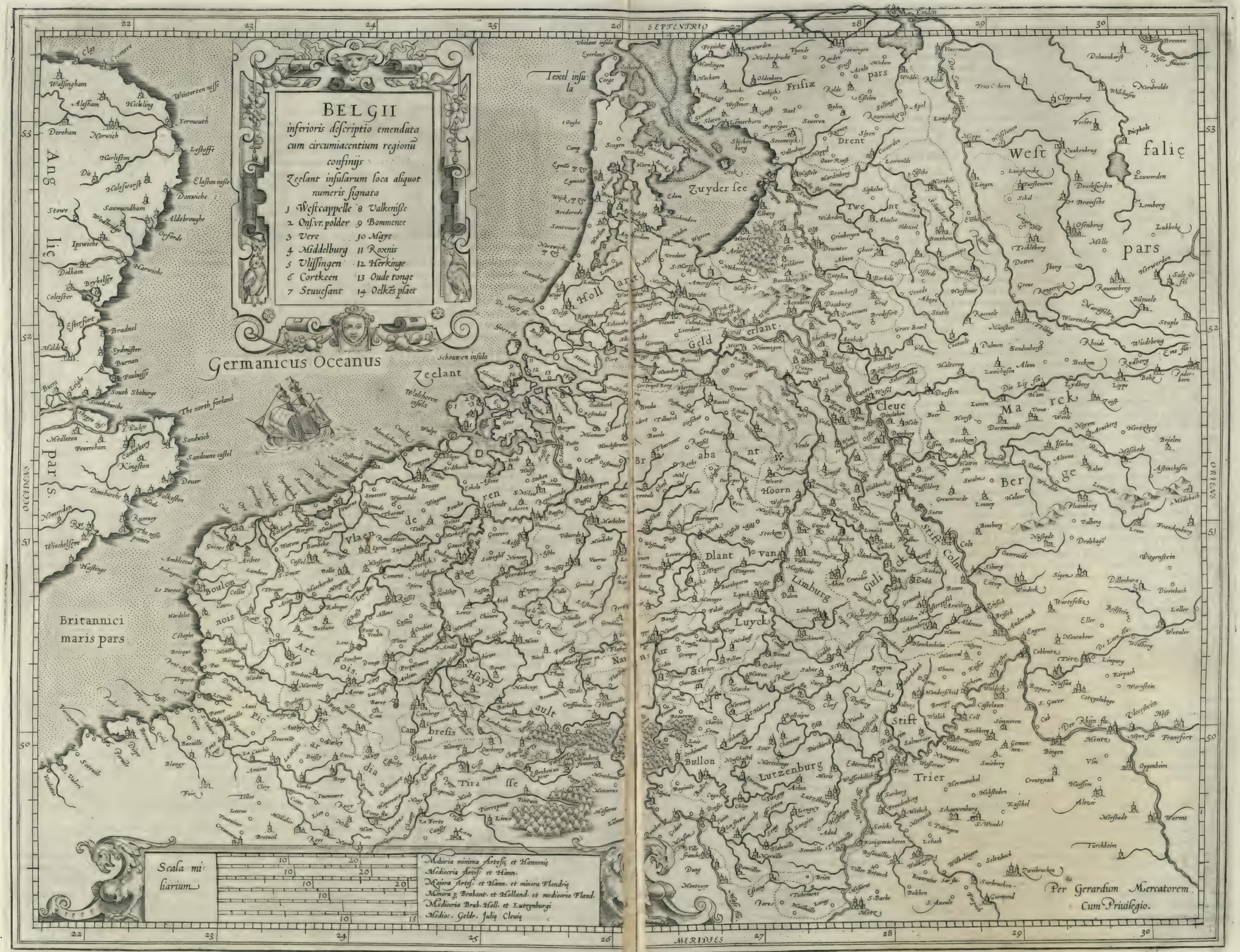

BELGII
inferioris descriptio emendata
cum circumiacentium regionū
confinijs
Zeelant insularum loca aliquot
numeris signata
1 Westcappelle 8 Valkenisse
2 Ons.vr. polder 9 Bommenee
3 Vere 10 Maye
4 Middelburg 11 Roxnis
5 Vlissingen 12 Herkinge
6 Cortkeen 13 Oude tonge
7 Stuuesant 14 Oelkēs plaet
Germanicus Oceanus
Britannici maris pars
Zuyder see
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Scala miliarium
Miliaria minima Artesiç et Hannoniç
Mediocria Artes: et Hann.
Maiora Artes. et Hann. et minora Flandriç
Minora Brabant. et Holland. et mediocria Fland.
Mediocria Brab. Holl. et Lutzenburgi
Medioc. Geldr. Juliç Cleuiç
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio.

ſtratenſi Mechliniæ Bovem,dono datum, cujus pondus fuerit bis mille quingentarum viginti octo librarum;quem is propterea depingendum,in Palatio ſuo curavit. Laxos capaceſque uberum vaccarum ſinus, lactiſque copiam quid ego commemorem? Conſtat namque aliquibus Hollandię partibus eas æſtivis diebus,quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia refundere. Multa hic,ne prolixior ſim,prætereo. Ad venationes exſtimulant,cum alia, tum Damæ, Cervi, Capreæ, Capreoli, Apri, Meles ſive Taſſi, Lepores, Cuniculi, quibus abundat. Ad Aucupia autem invitant cum aves aliæ, tum Ardeæ, Accipitres, Vultures, Perdices, Phaſiani, Turtures, Coturnices, Turdi, Ciconiæ, Anates, Anſeres; quarum omnium captura nuſquam gentium felicior. Quid memorem jucundiſſimam & Nobilitati promiſcue expetitam earum Avium capturam; quas *Scolopaces* Olympius, *Ruſticulas* Plinius, *Ruſticas Perdices* Martialis vocat, vulgus *Sneppas*, menſarum delitijs dicatas, quas autumnalibus menſibus in quibus deciduo foliorum honore viduantur arbores, capere ſolent expanſis inter arbores raras diſſitaſque, nebulis, hoc eſt penſilibus retibus albeſcente diluculo, & dubiæ lucis crepuſculo, demiſſiſque audito Avium plangore: quam capturam cum Ave eleganter a Nemeſiano expreſſam non poſſum hoc loco non adſcribere.

— — Præda eſt facilis & amœna Scolopax,
Corpore non Paphijs avibus majore videbis.
Illa ſub aggeribus primis, qua proluit humor,
Paſcitur, exiguos ſectans obſonia vermes:
At non illa oculis, quibus eſt obtuſior, etſi
Sint nimium grandes, ſed acutis naribus inſtat,
Impreſſo in terram roſtri mucrone, ſequaces
Vermiculos trahit, atque gulæ dat præmia vili.

Non deſunt etiam Gallinæ Africanæ, & communes magna copia; Pavones, Cygni. Sed de his ſatis, ad alia pergamus quomodo Belgicæ Provinciæ conjunctæ ſint, inque unum corpus coäluerint, quomodo item ad Carolum V. & Filium ejus Philippum devolutæ ſint, operæpretium eſt cognoſcere. *Ludovicus Malanus* Comes & Dominus Flandriæ, Niverniæ, Raſtellæ, Salinarum, Antverpię & Mechlinæ, poſt Matris vero obitum Comes Burgundiæ & Arteſiæ, uxorem duxit Margaretam, Filiam Ioannis Ducis Brabantię, quo conjugio ipſe Dux Brabantię, Limburgi & Lotharingiæ factus eſt. Ex hac unicam Filiam genuit *Margaretam*, Ditionum patriarū Hęredem: quę anno cIɔ ccclxix Gandavi nupſit *Philippo Valeſio* Duci Burgundiæ, cui ob virtutem ſingularem cognomentū fuit *Audacis.* Vixit is annos lxx; Obijt Hallæ juxta Bruxellam, anno Chriſti cIɔ ccccIIII. Liberos reliquit Ioannem, Antonium, Philippum Valeſios: Catharinam, Mariam & Margaretam. Hi omnes conjugio res patrias auxerunt. Catharina Lupoldo, Duci Auſtriæ nupſit; Maria, Amedæo Duci Sabaudiæ: Margareta Comiti Hollandiæ & Hannoniæ. *Antonius Valeſius* a patre conſtitutus Dux Britanniæ, Lotharingiæ & Limburgi, uxorem duxit Elizabetham Ducissam Lutzenburgi, ex qua filios ſuſcepit Ioannem, maritum Iacobæ Comitis Hollandiæ & Philippum, ambos Britanniæ Duces. Antonius cum Fratre natu minimo Philippo Valeſio perijt in bello Gallico ad Teroanam anno cIɔ ccccxv. Filij Antonij ſine liberis poſtea exſtincti, patruum *Ioannem Valeſium* Hęredem reliquerunt. *Ioannes* igitur *Valeſius* qui *Intrepidus* dictus eſt, quum eſſet è Fratribus natu maximus, anno cIɔ cccc IIII patri ſucceſſit, auctuſque Fratrū Nepotumque obitu multis & amplis Ditionibus, miſere & præter fas trucidatus eſt anno cIɔ cccc xix a Carolo Duce Aurelianenſi, cum quo capitales inimicitias & quidem apertas quamdiu vixit, ſuſceperat. Liberos reliquit, Philippum, Margaretam, Iſabellam, & Catharinam. *Philippus* cogmento *Bonus* vel *Pius*, xxIII ętatis anno patri ſuo ſucceſſit in Ducatu Burgundiæ, Comitatu Flandriæ, Burgundiæ, Arteſię, Marchionatu Imperij, Salinarum & Mechlinię: Hic Atrebati cum Duce Aurelianenſi Caroli Filio pacem contraxit, eumque carcere in quo annos jam xxv ab Anglis detentus fuerat, liberavit, ſoluto inſuper pretio redemtionis, & ſorore Maria ipſi in uxorem data. Hic obitu Theodorici Comitis Namurcenſis factus eſt ejus Comitatus Hæres: obitu Philippi, auctus eſt Ducatibus Brabātię, Lotharingię & Limburgi; obitu Iacobæ, Comitatibus Hannoniæ, Hollandiæ, Zeelandię, & Friſiæ. Ducatus quoque Lutzenburgicus ei acceſſit ab Elizabetha, Antonij patrui ſui Vidua. Ita factum eſt, ut unius Philippi Boni imperio ſubjectæ fuerunt ampliſſimæ & opulentiſſimæ Provinciæ, Burgundiæ utriuſque, Brabantiæ, Limburgi, Lutzenburgi, Flandriæ, Arteſiæ, Hannoniæ, Hollandiæ, Zeelandiæ, Namurci, Friſię, Mechlinię, & Marchionatus Imperij. Uxorē is habuit Iſabellam Portugalliæ Regis Filiam; vixit annos lxxI; obijt anno cIɔ cccc uno Filio tot Provinciarum Hærede relicto *Carolo Audace*, qui non tantum patrium Imperium ſervavit, verū etiam auxit, adjuncta Geldria, Sutphania & Ducatu Iuliacenſi. De bello ejus adverſus Helvetios & clade ad Nancejum diximus in deſcriptione Lotharingię. Atq; hic eſt Carolus ille *Caroli* V. Abavus, nati anno cIɔ Iɔ ex Ioanna Ferdinandi Regis Aragonum Filia, Philippi Auſtriaci uxore: qui Philippus Filius fuit Maximiliani Auſtriaci, ex matre Maria Filia Caroli Audacis. Sub his Provinciæ quæ antea plures Dominos habuerant, conjunctę, in unum quaſi corpus coäluerunt, atque hodie communi Belgicę vel Inferioris Germaniæ nomine cenſentur. Bello autem jam olim nobiles Belgæ. Cæſar I Commentar. de bello Gallico libro, omnium Gallorum eos vocat fortiſſimos. Sic enim ſcribit: *Gallorū omnium fortiſſimi ſunt Belgæ: propterea quod a cultu atque humanitate Provinciæ longiſſime abſunt, minimeq; ad eos ſæpe Mercatores commeant, atque ea quæ ad effæminandos animos pertinent, important: proximiq; ſunt Germanis qui trans Rhenū incolunt, quibuſcū continenter bellū gerunt. Qua de cauſa Helvetij quoq; reliquos Gallos virtute præcedunt, quod fere quotidianis prælijs cum Germanis contendunt, cū aut ſuis finibus eos prohibent, aut ipſi in eorum finibus bellum gerunt.* Horum quantum robur, quantumque libertatis defendendæ ſtudium fuerit, ex eo cognoſci poteſt, quod Romanorum Imperium ſumma vi avertere etiam C. Cęſaris tempore adnixi ſint. Itaque contra ipſum copias diſtributim conſcripſerūt Bellovaci lx millia armatorū. Sueſſiones L. Millia; Nervij (quorū adeo fuit indomita feritas, ut nunquā in id temporis Mercatores paſſi ſint ad ſe Vina aut res alias venales deferre) etiam L. millia; Atrebates & Ambiani x millia; Morini xxv millia; Menapij Ix millia, Caleti x millia; Velocaſſes & Veromandui æque x millia. Advatici xvIII Millia; Condruſi, Eburones, Cæmani, qui uno nomine Germani vocantur xl millia. Ut ſumma fuerit cc lxII milliū armatorū lectiſſimorū, teſte Oroſio: vel ut Cæſar ipſe prodidit ccclxvIII. Bello ergo jam olim nobiles, ut ex Cęſare didicimus. Idem Cæſar II Commentar. Solos eſſe ait qui patrum memoria omni Gallia vexata Teutones Cimbroſque intra fines ſuos ingredi prohibuiſſent: eaque re factū, uti rerum iſtarum memoria magnam ſibi auctoritatem, magnoſque ſpiritus in re militari ſumerent. Experti id etiam noſtro ſeculo tot peregrini exercitus, qui tanquam tirones cum veteranis congreſſi, in civibus, ruſticis, nautis, ferociam, & vim veteranorum deprehenderunt. Vrbes habet Belgium plurimas eaſq; munitiſſimas, quarum numerum, ut & Oppidorū & Pagorum apud Mercatorem habes. Inter Urbes autem maxime excellunt, *Lovanium, Bruxella, Antverpia, Silva Ducis, Gandavum, Brugæ, Hypra, Mechlinia, Cameracū, Atrebatum, Tornacum, Mons, Valencena, Inſulæ, Durdrechtum, Harlemum, Amſtelodamum, Lugdunum Batavorū, Namurcum, Noviomagum, Trajectum*; & aliæ. Lacuū, ſtagnorum & Paludū maximus in Belgio numerus, quę prẹter Piſces quos magno numero ſuppeditant, regiones iſtas adverſus hoſtiū impetus muniunt. Flumina in hac regione perpauca oriuntur, ſed alibi orta maxima non pauca ſcindunt eam beantque plurimum. Præcipua ſunt, *Rhenus, Moſa, Scaldis, Amiſia*; Minora *Moſella, Aa, Liſa, Sambra, Dela*, & alia permulta. De Rheno

Imperium Majorū. *Eorum virtus.* *Urbium. Nomina.* *Lacus.*

Rheno & Amisia dicemus in Germania. De Mosella diximus in Lotharingia. Reliqua hic describamus. *Mosa*, Ptol. Plinio, Tacito & Cæsari Galliæ Belgicæ Fluvius celebris. *Batavus* nominatur in Tabula Peutingeriana: *Maese* Germanis, *Meuse* Gallis dicitur. Profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum, haud longe ab Araris Matronæque fontibus: & in Septemtrionem procurrens *S. Theobaldi Fanum* (*S. Tibault*) radit, ubi navigabilis esse incipit: inde Virdunum perlabitur: ab eo in Coeciam vergens, Mosonem & Maseriacum pergit. Inde ad Septemtrionem se convertens, Carolomontium, Boviniacum, Dinantum, & Namurcum lustrat: ibique *Sabi* auctus & tumidus ad ventum Græcum se flectit; atque Hoyum contemplatus, & Leodium, Trajectum perlapsus, ac Stochemum, Ruremundam & Venloium præterlegit: ubi ad Occid. conversus Cuickam, Graviam, Ravesteinum & Megenam adluens: post apud Herwerdum pagum recepta Rheni, traditaque vicissim sui parte, cum Vahali commiscetur: & continuo servatis nominibus suis iterum disjunguntur, & separatim Lovesteinum labuntur: ubi insulam Bomelianam includunt, ac rursus confluentes junguntur, & pristino amisso Merouæ nomen accipiunt: atque ita Worcomium & Gorcomium præterlapsi, maximo sinu Durdrechtum perveniunt, ibique facta insula Iselmonda, Mosa proprium nomen recipit, idemque retinens Roterodamum & Vlaerdingam præterlapsus nobili ostio circa Brielam Oceanum tam violenter ingreditur, ut longo spacio cursum retinens, aquam suam dulcem conservet, idque maximo cum fructu. Præter alios enim pisces viam aperit Acipenseribus, qui in mari dulcem hanc aquam, quam maxime expetunt, invenientes, ejusque ductum donec in ipsum flumen perveniant sequentes, facillime capiuntur. Quod alijs fluvijs innumeris non contingit, quod placide mare ingredientes & cursum suum non servantes, aquam suam salsam efficiant: quales sunt Sequana, Iberus, Tamesis, alijque permulti quamvis maximi. Contra Eridanus, Tibris, Rhodanus, Garumna, alijque fluvij rapacius longiusque mare ingredientes, idem efficiunt quod Mosa, alliciunt nempe & adducunt Acipenseres, sed non tanta copia. Præterea Mosæ, aut ut alij viri docti malunt, propter utriusque fluvij adfinitatē, Rheni Acipenseres, meliores, gustui ac palato gratiores & majores videntur, quam maris Mediterranei. Colore sunt argenteo, & lucidiore, & mira magnitudine. Inveniuntur enim qui cccc librarum pondus excedant. Memoriæ prodit Guicciar. se vidisse Acipenserem in foro Antverpiensi cccc xx librarum, eundemque longitudine xxii pedes Antverpienses excessisse: & alio die mane ibidem lxx simul vidisse, quorum minimus v pedum longitudinem superabat. Piscis hic in Hollandia, Zelandia & Frisia mense Aprili primū conspicitur, & tres menses continuos, vel diutius quoque invenitur: quo tempore magnus ejus capitur numerus. Atque inde in regiones alias, imprimis in Angliam mitti solet: sale etiam conditur, idque magna copia, quo pacto facile a putredine conservatur: & præter id quoque tempus, toto fere anno, minores quidem, sed delicatissimi capiuntur. Ex hoc mari Mosæ ostium quoque subeunt, dulcis aquæ illecebra, qua mire pinguescunt, Salmones, Trutæ, & toto hic fere reperiuntur anno: item Lampetræ, Alosæ, Mugiles, Congri, & alij optimi quique pisces, quos hic brevitatis gratia omittimus. Id autem non caret admiratione, quod viles fere sint isti pisces, si in mari capiantur: optimi vero & pingues ubi dulces ingressi sunt aquas. Fluvius hic præterea, sponte & natura sua producit præter alios pisces. Trutas genuinas, & Lampetras alias majores quidem excellentes, alias vero minores & delicatas. *Scaldis* Ptol. Ταβοῦδα, belgis, *Schelt*, Gallis *Escault*, oritur in Veromanduis, prope Abbatiam, ut vocant *D. Martini*, quo inter *Castelletum* (*Castellet*) & *Bellivorum* (*Beau-revoir*) duo Gallorum propugnacula, placidus incedens, Cameracum urbem Imperialem adit, eamque perlabitur: hinc Hanno-niam regionē petens Bochanio oppidulo salutato, aliquot torrentibus auctus, Valencenam urbem nobilem suis aquis ditat: hinc navigijs vehendis se commodum præbens, ac Hania recepto, Condatum præterfluit; ac deinde flumine Scarpa auctus S. Amandum lustrat: ab eo in Septemtrionem vergens Tornacum urbem vetustate illustrem, in duas partes secans, Flandros visitat. Hinc Aldenardam in duo oppida dividit, amplissimamque & maximi loci atque nominis urbem Gandavum perlabitur, ubi flumina duo Lisam & Leviam, aliasque aquas recipit. Sinuosis inde flexibus multisque Mæandris Teneramundam pergit, ibique Tenera (a quo hoc oppidum, in ejus ostio quo Scaldim influit, situm, nomen obtinet) amne recepto, ad dextram fluens, Rupelmondam petit: ibique Rupelam ac paullo post Delam suscipit: unde auctus & tumidus, mox Antverpiæ moenia adluit: Emporioque huic portum insignem, & tutam navium stationem efficit: deinde paullo longius progressus, bipartito cursu Brabantiam ac Flandriam a Zelandia discriminat: siquidem sinistra in Austrum contortus ac deflexus, Flandriæ oras ac littora persequitur, alioque nomine insignitus, *De Hont* a latratu ac fremitu vocatur, quo per Zuyd-bevelandiam ac Walachriam in Oceanum occidentalem patet aditus, ac rursus in has oras accessus: dextra vero relictis Brabantiæ finibus continuato cursu, servatoque veteri alveo per Scaldiæ insulæ littora violento vastoque gurgite in Oceanum devolvitur. Cæterum flumen hoc æstum Oceani reciprocantis sentit Gandavum usque, ab ostio milliaribus (hisce tamen adnumeratis ejus amfractibus) plus quam 30. Subeuntque flumen hoc Acipenseres, Salmones, Trutæ, Lampetræ ingentes, Rhombi, Congri, Alosæ, Cuculi, Mugiles, Cammari, Soleæ, Locustæ admirabiles, Sardæ alijque permulti pisces delicatissimi qui ex mari adverso amne in Scaldim penetrant, ibique pascuntur & ova pariunt, quod ejus ipsis ad id aqua aptissima sit. Atque hinc duobus aut tribus mensibus, inter ver & æstatem præter majores pisces, tantus numerus pisciculorum minutorum capitur, ut incredibilis inde hominum multitudo victitet. Flumen hoc quoque plurimi Canes marini & Tursiones ingrediuntur: quæ duo genera piscium ex eorum numero sunt, quæ non ova, sed membris proprijs foetus jam formatos & perfectos pariunt. Canes marini suos terra gignunt, & suis uberibus dum ad mediocrem magnitudinem pervenerint, lactant. Præterea, fluvius hic ex se, varia toto anno piscium producit genera, ut sunt Lucij Barbi, Tincæ, Cyprini nobilissimi & commune pondus excedentes, ut xx sæpe librarum reperiantur, Gobiones, & alij pisces permulti majores & minores. Anguillæ variæ, varia Cammarorum genera, & in fluminis ostio Ostrea nonnulla, quæ tamen eo ex mari subeunt. Itaque fluvius hic subsidio maris, piscium multitudine & varietate nulli, non modo Galliæ, sed nec totius Europæ flumini cedit. Hunc etiam meliore ratione rerum in toto orbe nascentium mercatorem placidissimum, quam Tiberim suum Plin. vocaverimus. Meminit Scaldis fluminis etiam Panegyricus Maximiano Imp. dictus, hac verborum formula: *Quamquam illa regio divinis expeditionibus Cæsar vindicata atque purgata, quam obliquis meatibus Scaldis interfluit* &c. *Aa* prope Teroanam oritur, & in Cæsiam vergens, Fanum S. Audomari perlabitur, ac Grevelingam delatus, prope quam anno 1558. inter Burgundos & Gallos celebris illa pugna commissa est, in Britannicum Mare se exonerat. *Lisa* flu. *Legia* in vita S. Berth. *Leye* vulgo, *Lis* Gallis vocatur. In Artesia oritur, in pago *Lisbourg*, qui hinc nomen obtinet, prope, Teroanam: & Ariam, Armenteriam, Wervicum & Meminas contemplatus, inde Cortra cum secans, Gandavicum aquis Scaldis commiscetur: Piscibus plurimis abundat. *Sambra* vulgo *Sambre*, *Sabis* Cæsari, in Hannonia prope pagum Novionem nascitur, & in ventum Hellespontium conversus, lustratis oppidis *Landrecy*, *Saßene*, *Barlaymont*, *Mabeuge*, *Merue* & *Chaßelle*, tandem Namurcum perlapsus in Mosam se exonerat, pisces delicatos subministrans. *Dela* in Brabantia, prope pagum

Tilam oritur, & versus Septemtrionem tendens Waveram petit: deinde Lovanium permeat tribus inde milliaribus dissitum: & cursum istum tria circiter milliaria servans, postea in Occidentem flexus multis brachijs Mechliniam perlabitur, ac tandem quatuor milliaribus a Rupelmunda admodum auctus, in Scaldim desinit. *Sena* (*la Seine*) nomen, ut videtur, obtinuit, a Senonibus Britanniæ populis, cum in hasce regiones ad vexandam Galliam venissent. Nascitur prope oppidum *Soigni* in Hannonia; & ad ventum Hellespontium vergens, Hallam petit, & Bruxellam perlapsus, Vilvordam permeat: inde ad Cæciam flexus, dextra Mechlinam relinquit, ac paullo ulterius progressus in Delam se effundit. *Diza* apud Leodienses oritur; & in Septemtrionem conversus Eindovam interluit; inde pristinum cursum servans Silvam Ducis petit, infra quam in Mosam evolvitur. *Demera* prope Tungros in Leodiensi quoque Diœcesi scaturit, & in Occid. versus Billenum, inde Hassiletum (*Hasselt*) & Diestam interluit, unde Sichenum & Arschotum perlapsus, in Delam effunditur. *Netha* prope pagum *Rethi* originem habet, & ad ventum Africum conversus urbem *Herentals* perfluit, unde cursu suo servato, ad Dominium Grobendonkianum defertur, receptoque fluviolo *Aade* Liram transit, Dufflenum & Walemum adluit, & paullo post Delæ miscetur. *Rueur*, vel *Rhoer*, forte *Adrana* Tac. ut scribit Ritheim. prope pagum, *Bulinge*, in agro Iuliacensi oritur, & Ceciam sequens Duram & Iuliacum perlabitur, & tandem Ruremundæ, cui nomen indit, in Mosam delabitur. Sunt & alia minorum gentium flumina, quibus delineandis brevitati studens, supersedeo. Quæ cum torrentibus & rivis, quos etiam, ne Lectori tædium pariam, prætereo: præterquam quod incredibilem piscium copiam subministrant, regionesque ipsas ornant & muniunt, magni quoque momenti sunt in commeatu & mercibus transportandis. Rustici præterea horum flu. adminiculo multas aquas inter se connectentes, magna industria fossas aliquot milliarium, easque navigiorum patientes ducunt: ita ut vix ulla civitas aut locus inveniatur, qui navigia & quidem magna, non admittat. Vivis tamen aquæ fontibus, ut plurimum regio hæc caret, exceptis locis montosis. Monstratis autem, quæ per Inferiorem

Mare.

Germaniam sunt, fluminibus: sequitur ut aliquid etiam de Oceano dicamus: cum & propter adfinitatem aliasque causas non tantum membrum, sed & provinciæ ipsius caput sit. Magnam igitur imo vastam & superbam Oceani dico esse faciem: & si intumescat & commoveatur, formidabilem. Nam tanta sæpe vi, tantoque furore commovetur ac tempestatibus horrescit agitaturque, ut spaciosos campos & totas aliquando regiones abluat ac mergat: imprimis autem circa Zelandiæ oras, magnas sæpe irruptiones fecit. Incolarum autem industria, illi aggeres & chelas opponentium, tandem periculum fere omne est amotum: nisi forte Cauri cum summo maris æstu & aquis vivis collisio fiat. Venti qui mare præ cæteris turbant, ideoque regioni maxime noxij, sunt Caurus, Zephyrus, & Libs, Novilunio quoque & plenilunio præter duo Æquinoctia quibus maxime (Corn. Tacito teste) tumescit Oceanus, acerrime vexatur. Quoties enim cum sole congreditur Luna, atque innovari incipit, aut in orbem circumducta plene conspicitur, maximos excitari æstus, fluctusque attolli in immensum, ac maximas cieri tempestates cernimus. Effectus Æstus alios novimus & experimur commodos, alios incommodos. Illos quidem quod aquas purget, ne stantes & quietæ (docet hoc experientia) situ & putrefactione corrumpantur: quod item promoveat navigantes: Nam vt inquit Veget. lib. 4. de re mil. cap. 42. *hæc reciprocantis meatus ambiguitas cursum navium secunda adjuvat, retardat adversa.* Hos autem, inundationum & perruptionum violentia. Nam tanta sæpe vi terris immittitur Oceanus, ut etiam vasta flumina retroagat, inundans abluensque spaciosos campos, ut supra quoque attigimus. Scribit hoc Pomp. Mela: clamantque tot multorum seculorum calamitates. Sed hæc hactenus: cum autem indicaverimus,

Comoditates Maris.

quantum nonnullis hujus provinciæ regionibus detrimentum adferat Oceanus, ubi commoveri cœpit, etiam aliquid dicendum est de commodis, quibus dum tranquillus pacatusque manet, universam provinciam adficit, quibus si carendum ipsi esset (tot & tanta sunt) vix dimidiam incolarum partem alere posset. Quamvis enim regio per se satis sit fertilis (ut supra diximus) tamen nec ipsa victum, nec hominum industria res alias incolis necessarias, sufficere posset. Mari eo quotidie, quæ ad victum cultumque pertinent, tanta copia importari solent, ut inde etiam in alias Europæ regiones multa transportentur. Atque hinc fit ut provincia hæc totius fere Europæ sit quasi portus & forum, ita ut ibi infinita mercatorum & negotiatorum sit multitudo, & veluti chaos quoddam tam incolarum quam extraneorum. Emolumentum præter hæc Oceanus, dignum certe sua magnitudine regioni adfert, quod, ut quivis per se videt, in copiosa Alecum pisciumque omnis generis captura, fidem omnem superante consistit, qui non tantum potentiorum voluptatibus, sed etiam tenuiorum hominum sustentationi inserviunt: nec solummodo victum, sed & opes incolæ inde sibi parant. Quod enim ipsis super est, magnæ parti Galliæ, Hispaniæ, Germaniæ, Angliæ alijsque regionibus sufficit: imo in ipsam usque Italiam plurimi ab ipsis pisces muria conditi mittuntur, imprimis Salmones & Aleces. Cum autem hæc negotiatio piscium muria conditorum maximi momenti sit, tres eorum species precipuas recensebo, nempe Alecem, Asellum majorem & Salmonem. Primum de Alecibus quarum proventus præcipuus, agemus. *Alecum* vulgo *Arengos* nobis dictos pisces intelligo, argenteo quodam squamarum fulgore, noctu præsertim lucentes, dodrante vix majores, quos e *Thrissarum* genere statuit Rondiletius gravissimus piscariæ rei judex, *Leucomænidas* Franc. Messarius vocat, & cum *Gerribus* Plin. confundit. Nos cum eruditissimo Iulij Cæsaris judicio, & cum multis loquendum censentes, *Aleces* nominamus, quod Prisciano & Sosipatro nobilissimis Grammaticis ita placere approbarique videmus, qui *Alecem* pro pisce muria condiri solito accipiunt. Sunt autem ex ijs quos *ἀγελαίας* Aristoteles, *Gregales*, nostri nominant, quod agminatim per Oceanum ferantur palabundi, tanta interdum multitudine, ut oppositis retibus sisti nequeat impetus, quin illa rapiantur, ac liquidi æquoris faciem offuscent: quæ causa est cur tam copiosa sit illorum in retia infusorum captura. In nullo reperiuntur fluvio vel mari Mediterraneo, Hispanico, aut alio (nisi fallor) sed in hoc solum Oceano Septemtrionali; earum magnitudo, forma, & bonitas neminem latet. Hi postquam ex Arctoi maris latebris discedentes, id quod præcipitante jam vere solet fieri, velut commutatis natalibus in æstiva contendunt; tum vero classes variæ, inter quas Hollandica, Zelandica, Frisica, Flandrica, Gallica, Britannica & Scotica, quasi ex condicto ad evitandas simultates & contentiones partitæ inter se certas ac definitas stationes sub Britannia, Scotiæ ora & Orcadibus, singulæ pro viribus isti piscium generi insidiantur nauigijs rotundis, alvo panda, obtusa prora, quas *Busas* nuncupant. Hi pisces vivi, quo ad ejus fieri potest (nam simul cum deserto salo vitam quoque protinus expirant) per jugulatorem eundem & evisceratorem, cui præ ceteris omnibus liberalissima merces datur, aperto prius jugulo exenterantur, dein per salitorem condiuntur, festinatis operis, inde conduntur salsamentarijs cadis (*orcas* latini dicunt) postea venditi, per alecarios cupariosque de integro stipantur, inani turba quæ lactibus aut ovis caret, numero submota, nova muria obruuntur, postremo per delectos juratosque arbitros bonitatis fides exploratur, sigilloque addito obstringitur, non absimili religione a vetere, qua DIANÆ Sacerdos *Lemniam Rubricam* probatæ notæ sigillo impresso insigniebat, uti GALENI testimonio constat. Atque istud quidem primum genus Alecum est, conditaneum seu muriaticum nominandum cum

cum Plauto: alterum est quod leviter salitum in fumario fumo duratur, ubi auri vel æris potius calorem ducit, unde *Soretum* voce Gothica Galli id genus nuncupant, quod subruffus ad atrum accedens color ea lingua *Sorus* vocitetur. Ista Alecum piscatio quantum operæpretium, quantam reip. imprimis Hollandicæ & Zeelandicæ utilitatem præstet, quo ore efferam ignoro, quando non unius, sed plurium civitatum salus & fortunæ inde pendere propemodum videantur: inde plebs urbana pariter & rustica victum quærunt, æs alienum dissolvunt, familias sustentant; opes qualescumque conquirunt, aut partas tuentur. Alterum præcipui piscis genus, quod condiri solet, Latinis vocatur *Asellus major*, ad differentiam minoris, vulgo *Cabeliau*, Gallis *Merlu*. Hic piscis inter minimos habendus non est: & reperitur aliquando lx librarum; atque optimus est, sive recens, sive sale conditus sit. Multis anni temporibus, sed potissimum tempore quadragesimæ, locis huic mari proximis, inprimis, in mari Frisio capitur, magnaque ejus copia sale condiri solet, magnum emolumentum regioni quotannis adferens. Tertium genus piscium præcipuum, quos sale conspergi dixeram, Latinis vocatur *Salmo*, vulgo *Salm*, Gallis *Saulmon*. Grandis piscis est, & recens carnem habet rubescentem, velut roseo colore. Ideo Ausonius venustissime dixit in Mosella:

Nec te punico rutilantem viscere Salmo
Transierim, latæ cujus vaga verbera caudæ,
Gurgite de medio summas referuntur in undas,
Occultus placido cum proditur æquore pulsus.

Optimus hic quoque tam recens quam conditaneus. Piscem hunc Hollandia & Zeelandia proferunt, omnibus fere mensibus, sed maxime Aprili, Maio & Iunio; cujus tanta sale conditur copia, ut collectũ in caput fœnus annuum 200000 coronat. excedere credatur. Sed de his satis, ad reliqua pergo. Planum & æquum est Belgij solum; pauci in eo repiuntur colles, montes pauciores, præterquam in Lutzenburgo, Namurco, & nonnullis Hannoniæ locis, ubi densiores sunt, & apud Leodienses sunt quoque plurimi. Nemoribus silvisque, quantum voluptati aut venationi satis est, aut regionis decor exigit, sparsim ornatur. *Arduenna Silva* tempore Iulij Cæsaris (ut ipse scripto mandavit) totius Galliæ maxima erat, ingentique magnitudine per medios fines Treviorum a fl. Rheno ad Nervios (nunc *Tornacenses*) & Rhemorum pertinens, mill. Passuum amplius quingentis in longitudinem patebat. Et hoc quoque tempore nulla totius Galliæ silva cum ea adæquari potest; sed cum hodie sit bene culta regio, multum ipsam de pristina magnitudine amisisse videmus; ita ut pars quoque superstes sæpius interrumpatur, & mutato nomine ab agricolis colatur. Pars autem ejus maxima & minus interrupta est a Thionis villa prope Leodium usque, quod spatium ad xxx mil. se in longitudinem extendit. In medio sita est urbs *S. Huberti*, quæ Gemma Frisio teste, longitudinis continet grad. 26 & min. xl. Latitud. vero grad. l & min. 4. Arbores habet hęc Silva omnis generis amœnas, altitudinis ingentis & latitudinis, quę eam non minus fructuosam quam jucundam efficiunt. Ἀρδέννα Strab. Adcolis *Ardenne*, Rhen. *Luitticherwaldt* (quod sonat *Leodiensium nemus*) dicitur. *Mormavia* (*Mormau*) Hannoniæ silva amplissima initium sumit prope Quercetum (*Quesnoy*) & ad meridiem se longius in Veromanduos extendit; ac multa in se continet oppida, Pagos & alia loca fontibus & aquis perennibus amœnissima. Carbonum hic magna conficitur copia; unde eam nonnulli partem Silvæ Carbonariæ esse arbitrati sunt; alij tamen Silvam Carbonariam magis in Orientem Solem spectasse afferunt, inter Mosam & Sabim, & amœnam Archiæ silvam ex ejus esse reliquijs, in qua pagus cognominis egregia arce munitus continetur, ibique domicilium Dominorum Berlaymontiorum esse solet. Amœnissima *S. Amandi Silva* in Hannonia quoque sita est: dicitur etiam *Silva Raymensis* ob earum affinitatem. Initium capit in finibus Flandriæ Gallicæ prope pagum *S. Amandi*, unde nomen habet, & ad Orientem Valencenas usque excurrit magna latit. & spissitudine. *Silva Raimensis* est Domini *d'Emery*, qui propterea magnus Hannoniæ venator; hæc enim dignitas hujus silvę propria est. *Silva Faignensis* (*Le bois de Faigne*) in Hannonia quoq; sita, prope Avennas initium habet Magetobriam (*Masicres*) usque fere pertingens, spatio 16 mil. & antiquitus major erat. Videtur adhuc retinere nomen, quamvis corruptum a Faunis & Satyris; qui forte hinc a Poëtis, cornua & pedes caprinos habere fingebantur, quod hujus Silvæ primi incolæ tam essent feri & immanes, ut non multum a brutis differrent. *Soniensis Silva* duobus aut tribus teli ictibus Bruxella distat, & in Merid. Brennam usque Alleudam & Brennæ Castellum excurrit, spatio 3 mil. Magna est certe & non contemnenda silva, ita ut in circuitu amplius 7 pass. mil. pateat: & tot in ea sunt urbes, pagi, Abbatię & monasteria, ut miraculum videatur; ideoque non pauci ęstate nobiles & cives honestiores cum tota familia se eo recreationis gratia conferunt, ibique septimanas 3 aut 4 remanent. *Saventerloo*, Lovanio, Bruxella & Vilvordia includitur. Silva amœnissima est, nomenque accepit a Saventria pago illi adjacente. *Grootenhout* itidem Brabantiæ silva est, non multum supra Turnholtum sita, in qua nascitur fluvius Ada, qui postea in flumen Netham se exonerat. Silva est magna, in qua Regina Maria, ad quam Turnholtum pertinebat multum venari solebat. *Marlaigne* Namurci silva, prope Namurcum urbem initium sumens; & ingenti latitudine adventum Africum porrecta, Philippopolin versus: prope Mosam usque se extendit. *Niepa* Flandrię silva primaria, non procul ab Artesiæ finibus, duobus a flu. Lisa, castello Morinorum & Baliolo distat milliaribus; quamvis diversis sui partibus; amœna est, ampla, & antiquissima silva, arcem & opere & natura continens munitissimam. *Nonnen* itidem in Flandria sita est, ac prope Hypram, maxima in Septemtrionem latitudine se extendens multos pagos & Abbatias complectitur. *Poodsbergia* silva inter Flandriam & Hannoniam non procul a Gerardimontio & Lessina, & magna est, & ob rotunditatem jucunda. *Guielmi Silva* in Artesia posita est, prope Renciacum, ubi pugnam Imperator cum Galliæ Rege commisit, anno CIↃ IↃLIIII. *Echterwallia*, Geldriæ prope Arnhemum Silva amœna, in ventum Hellespontium vergit, *Septem Silvæ* sunt VII ingentes & Transisalanis finitimæ Silvæ, quæ uni ex quatuor Frisiæ partibus nomen dederunt, quæ hodie dicitur *Seven-Wolden*, quasi dicas *Septem-Silvæ*: quarum singulæ multum spacij continent, & pagos plurimos adspectui jucundissimos. Sed hactenus de Silvis, ad opera publica venio. Innumera in hisce regionibus magnifica Templa, plurimæ Abbatiæ, innumera Cœnobia & Monasteria, plurima Xenodochia, Nosocomia, Ptochodochia & Orphanotrophia. Certe in una urbe Antverpia duo & quadraginta ejusmodi loca numerantur inter ea magnum capacissimumque Templum Cathedrale D. V. Sacrum, cum turri excelsa CCCCXX pedum, ex candido marmore, ex qua prospectus in urbem opulentissimam, in fluvium navibus tectum, in vicinam regionem pagis urbibusque abundantem, amœnissimus patet. Quid reliqua templa & ejusmodi loca describam, quæ hic & in alijs urbibus & pagis magno numero conspiciuntur? ea si commemorare pergam, tempus me citius & locus quam materia deficiat, quare de his silere melius, quam parum dicere. Ad Academias pergo, quas hic quatuor *Lovaniensem & Duacensem, Lugdunensem & Franekeranam* numero, *Lovaniensis* frequentia collegiorum, Studiosorum Doctorum celeberrima, Collegia potissima sunt *Lilium Castrense, Porci & Falconis*, quibus Philosophia

Montes.
Sylvæ & Nemora.
Opera publica.
Scholæ.

Philosophia traditur. Est & trilingue *Buslidianum* in quo Græca, Latina, Hebraica docentur. Universitas ista flagitatione nobilium Brabantinorum primum constituta est, ornataque privilegijs a Iohanne IV. Brabantiæ Duce, Anno 1426, Pontifice Martino V. Reliquę nostra memoria erectæ sunt. Ex his tanquam ex equis Trojanis innumeri viri docti prodierunt, & quotidie prodeunt, Viros enim doctos, & omnium facultatum & scientiarum peritissimos Belgium habet: & ut olim, sic & hodie celeberrimos producit: Quos omnes uno ductu enumerare, nimis longum foret. *Bibliotheca.* Bibliothæcæ hic, varijs locis variæ, optimis rarissimisque refertæ libris. Inter quas Lugdunensis non postremi loci. *Mores.* Incolæ sunt formosi, quieti, parum cholerici, parum ambitiosi, parum superbi: non admodum veneri dediti, civiles, aperti, comes, blandi, ad omnia prompti, falsi & interdum dicaces: laboriosi, industrij, fideles, grati in bene meritos, artium omnium scientiarumque capaces, libertatis & privilegiorum avitorum præfracte etiam ad mortem usque studiosi. Id etiam in genere dici potest vere & cum laude, Belgas esse frugi, & attentos æconomos, patresque familias: qui formicæ exemplum secuti condunt sub hyemem, quæ illa anni partis injuria negatura videtur, coemptis piscibus carnibusque, quæ vel muria domant, vel fumo durant. Vix etenim est honestior ulla domus, quæ pro ratione capitum familiæ (ut quæque est vel numerosa vel exigua) non mactet in Autumno Bovem integrum, aut dimidiatum saltem, præter Porcum, quorum carnes bonam anni partem esui futuras, dum versinum plenum effundat, ita ut dixi, condiunt. Complures tamen plus æquo avari, Aurique avidi sunt. Mulieres formosæ, gestu decenti, & comes. Solent enim more regionis a prima ætate familiariter cum quovis conversari: ideoque & in agendo & loquendo aut alia re promptissimæ: nec vero libertas hæc seu licentia honestatem ipsarum minuit. Nec tantūmodo peragrant solæ civitatem, sed etiam exiguo comitatu in vicina oppida commeant, sine ulla vel levissima criminis suspicione. Sunt admodum continentes, & ad quidvis agendum adpositæ. Nec solum rei familiaris studiosissimæ sunt (de qua viri parum soliciti sunt) sed etiam mercaturam exercent: imo & negotijs reliquis ad viros spectantibus os & manus adhibere solent: idque tanta dexteritate & diligentia, ut multis ejus provinciæ locis, velut in Hollandia & Zeelandia, uiri rem omnem eis committant. Atque hac videndi ratione mulierum dominandi aviditati adjuncta, ipsæ plerumque nimis imperiosæ, imo molestæ & superbæ redduntur. Moris est tam apud Principes, quam inferioris sortis homines, ut etiam apud nationes reliquas Cisalpinas primogenitis parentum, licet adhuc viventium, & ætate vigentium indere nomina. Et nobiles, cujuscumque sint qualitatis aut sortis, Dynastarum more, plus semper filiæ natu maximæ tribuent, quam reliquis minoribus, licet parem omnes dotem habeant: ita ut reliquas alicui sæpe despondeant, cui illam denegarent, ipsam meliori conditioni aut marito reservantes. Atque hoc nomine laudandi, quod facile (ut & eos tempore Iulij Cæsaris, & ante, fecisse comperio) cum exteris matrimonia contrahant, si id occasio postulet: nec patriæ soli adstringuntur. Quæ sane res utilissima & commodissima est; hæ enim adfinitates & ipsis & Reip. non parum conducunt. Indecens autem est, imo absurdum videtur, adolescentes vetulas, senes contra puellas ducere; item ignobilem nobili, herum ancillæ, dominam famulo matrimonio jungi.

Opificia. Imprimis vero Belgæ dediti sunt artibus mechanicis, non sordidis quidem & servilibus, sed nobilioribus, panni contexendi, lanificia & telas tractandi, aulea tapetiaque conficiendi; non tantum proprijs regionis usibus inserviant, sed etiam ulterius in Galliam, Hispaniam, Germaniam, reliquamque Europam, atque adeo in Africam, & Asiam deportentur. In picturis nulla æque natio excellit, nulla in musicis; nulla in variarum linguarum cognitione acquirenda. Oleo colores miscere primus docuit *Ioannes Eickius* Belga. Vix est quisquam in Flandria, Brabantia, Zelandia, qui non & vernacula, hoc est Germaniæ inferioris lingua loqui possit, & Gallica; Nautæ, Mercatores & viri literati, etiam Italicam, Hispanicam, Latinam, Græcam plerique norunt, sunt etiam qui Hebræam, Chaldaicam, Arabicam. Rei etiam navalis Belgæ peritissimi sunt. *Victus.* Ad victum venio, Usus est apud Belgas Tritici, Secalis, Avenæ, Farris & Hordei. Legumina, præter Fabas & Pisa non sunt magni momenti: Viciæ quoque parum habent, Panici & Milij nihil. Venti enim vehementiores ea sternunt & deturbant. Sobrie ac frugaliter vulgus familiam educare solet. Potus fere est Cervisia quam a Cerere, hoc est, fruge dictam Plin. Testimonio constat, eandem & Celiam Hispanis dictam, quam apposite describit Isidor. Hispalensis his verbis, *Celia* (inquit) *a calefaciendo appellata, potio est, è succo tritici per artem confecta, suscitatur enim igne vis illa germinis madefacta frugis, ac deinde siccatur, post in farinam redacta molli succo admiscetur, quo fermentato sapor austeritatis & calor ebrietatis adjicitur, quæ fit in his partibus Hispaniæ, cujus ferax vini locus non est.* Hæc ille de *Celia* cervisiæ specie, quæ cum *Zytho* fere eadem est Ægyptiorum invento, unde & *Pelusiacum* Columella vocat illo versu, *Et Pelusiaci proriret pocula Zythi.* Nostra cervisia conficitur decoquiturque ex ea quam *Maltam* vocamus, inde adjicitur postea triticeum far mola fractum, cum lupo salictario. Atque hic potus bonus & sanus ijs est, qui se ei adsuefacere possunt. Multum quoque bibunt lactis. Opulentiores vino utuntur. Pane vulgo vescuntur secalitio. Solent etiam veluti festis præcipuis, inprimis nomine ipsorum indigetatis, item Bacchanalibus, convivia instruere, Parentes, consanguineos, & amicos invitare, & cum eis pollucibiliter commessari: natura enim amant oblectationes, epulas & convivia; Potentiores vero splendide, & magnifice epulantur, seque vere magnanimos ostendunt. Nitidas & abstersas conservant domos, ab omni supellectile, & quidem commodissima, instructas, ita ut merito in ijs nihil desiderari possit. Et certe pulchrum & gratum habet adspectum ista bene ordinata, munda & copiosa supellex: qua in re fortassis omnes totius mundi nationes (imo sine dubio) facile superant. Hoc autem habent Belgæ vitij, ut potu se nimio ingurgitent, quo maxime delectantur; ita ut sæpe nec interdiu nec noctu bibendi finem facientes, præter incommoda reliqua, maximo corpus & ingenium adficiant incommodo: idque sine dubio illis immaturæ sæpe mortis adfert causam, juxta illud Propertii,

Vino forma perit, vino corrumpitur ætas.

Et ipsi quoque norunt, fatentur, & seipsos reprehendunt: sed quid agas? vincit mala consuetudo. Quamvis aliquo modo possint excusari. *Vestitus.* Cum enim humidus & melancholicus fere semper sit aër: nulla forte re alia melancholiæ isti odiosæ, & sanitati infestissimæ mederi possent: quod Horatius indicasse uidetur, inquiens: *Vino pellite curas.* Istud tamen Terentij nobile quoque dictum servarent; *Ne quid nimis.* Quodquidem ab omnibus, honestioris existimationis & conditionis viris fieri jam cœpit. Incolę scito & commodo sunt vestitu, & pulchre formato. *Mercimonia.* Magnam denique & copiosam exercent mercaturam, cujus quæcumque etiam ea sit, peritissimi sunt. Atque ipsa Belgica, maximam partem, mercatura & artibus nititur.

FLANDRIA COMITATVS, VLAENDEREN.

Status Politicus *Flandriæ tribus constat membris.*

- Primum *membrum, Prælati Ecclesiastici.*
  - Ordinis *S. Benedicti Abbates* VII. *S. Peter & S. Baefs Gandavi, S. Winoc in Bergen, S. Andries 24. 23. 51 15. S. Peter in Oudenborch, Eename 24 52. 50 51. Marchienes.*
  - Ordinis *S. Bernardi Abbates* V. *Ten Dunen, Boudeloo 25 15. 51 13. Doest 24 25. 51 20. Los, Clarmarests 23 25. 50 49. & prioratus in Waerschot 24 30. 51 12.*
  - Ordinis *Præmonstratensis Abbates* III. *S. Niclaes in Vuerne, Drongene 24 53. 53 51 S. Cornelis in Nienove.*
  - Canonicorum *Regularium Abbates* VI. *Eechoute, Zoetendale 24 37. 51 17. Warneston, Zunebecke 24 10. 50 54. Cisoing, Falempin 24 11. 50 52.*
  - Ejusdem *ordinis* VI *Præpositura, S. Marten in Iperen, Vormeseele 24 4. 50 52. Watene, Loo 23 53. 51 2. Eversam 23 52. 51 0. Petendale.*
- Secundũ *membrum Nobilitas.*
  - Vicontes V. *Gendt, Iperen, Vuerne, Bergen, Haerlebeke 24 30. 51 53. Marchionatus Robais, Rene.*
  - Principatus III *Steenhuse 25 7. 50 52. Gavere, Espinoy 24 8. 50 29. Comitatus Isegem, Anappe.*
  - Barones IV
    - II *in Comitatu, Cysoing & Heine 24 51. 50 24.*
    - II *in Dominio, Pamele in Oudenarde & Boelare 25 7. 50 49.*
  - Tribuni *militares, Banderheeren.*
    - *In Comitatu Teutonico, Dominus de Nevele 24 46. 51 4. D. de Dixmude. D. de Beveren, de Pract prope Brugge, Haefkercke, Watene, Hevergem, 24 56. 51 9. Waestine 23 27. 50 48. Caeclen 24 22. 50 59. Ingelmunster, Poucke, Gruthuse 24 27. 51 10. Male 24 29. 51 15. Maldegem 24 40. 51 16. Oostcamp 24 26. 51 12. Winendale, Colscamp 24 24. 51 3. Ghistele 24 9. 51 13. Sevecote 24 6. 51 12. Rousselare, Waestene 24 8. 50 47. Hondscotes, Cassel, Nortvrie 24 22. 51 20. Haeskercke, Halewijn 24 19. 50 49.*
    - *In Comitatu Gallicano, Castellanus de Lille. D. de Waurin 24 6. 50 36. D. de Comene.*
    - *In Dominio Flandriæ Dominus de Rode, D. de Gavere, Sotteghem, Gontero 25 2. 51. 0. Scorisse 24 51. 50 48. Poitz 24 35. 50 46. Liekerke 25 20. 50 54. Lumbeke 25 22. 50 50. Rotselar in Meerbeke 25 18. 50 50. Wedergraet in Neyghem 25 21. 50 49. Steenhuse 25 7. 50 52.*
- Tertium *membrum sunt præcipuæ civitates.*
  - *In Flandria teutonica* VI *præcipuæ civitates hoc mẽbrum representant.*
    - *Gendt, cujus sortem sequuntur*
      - *In Comitatu Burgraviatus Gandensis, & Castellaniæ Cortracensis ac Oudenarde & Biervliet 24 55. 51 23.*
      - *In Dominio quædam sunt feuda Imperij, ut* IV *Ambachten, dat Land van Waes. 't Graeschap van Aelst, Alia libera Dominia, ut Bornhem 25 29. 51 8. Dendermonde, Geerdsberge.*
    - *Brugghe, cujus sortem sequuntur in censu & armis, quæ sunt post* IV *officia, usque ad Nieuport, totus videlicet Franconatus (het Vrye) oppida ejus clausa & non clausa.*
    - *Yperen, ad quam referuntur in censu & armis, Oost Yperen Ambacht, Bellen Ambacht, & Cassel Ambacht.*
    - *Franconatus Campestris (het platte Vrye) cujus sortem sequuntur in censu & armis Vuern Ambacht, Bergen Ambacht, & Burkurch Ambacht.*
  - *In Gallicana* III *Civitates principales*
    - *Lille, Rissel.*
    - *Douay, & in territorio multi pagi dicti la Gouvernance.*
    - *Orchies, & in territorio Balivi Cisoniæ, Falempini, Comines, Robaix.*

Tornacense *Dominium, & Status Flandriæ annexus, per se constat tribus membris, Ecclesiastico, Nobilitate & IV supremis Iustitijs. Ecclesiastici, Episcopus, Abbas S. Amandi, S. Martini, Chasteau, L'Abbaye S. Nicolai. Oppida Tornacum, S. Amand, Mortaigne.*

Status Ecclesiastici. *Vnũ habet Flandria veterem Episcopum Tornacensem, Archiepiscopo tum Remensi nunc Cameracensi subjectũ, in* V *tamen Diœceses Episcopales divisa erat. Trajectensi suberant* IV *officia, Hulst, Axele, Assenede, Bouchoute. Tornacensi subsunt Gent, Cortrijck, Oudenarde cum illarũ Castellanijs, Waes territorium, Brugge, Franconatus, & Lille cum sua Castellania. Atrebatensis cõprehendit Douay & Orchies. Cameracensi subest Dominiũ Flandriæ ultra Scaldim Versus Meridiem. Tarvannensis habet Castellanias Iperen, Cassel, Vuerne, Bergen, Burburch, Belle: ante erectionem Novorum Episcopatuum.*

Iurisdictio. *In Flandria Teutonica sunt* XIV *principales Curiæ Comiti feudales, Viesburg Gandavi, Burgus Brugis, Sala in Iperen, Castellum in Cortrijck, Curia in Harlebeke, in Tielt, Domus in Deinse, Curia in Petegem, dicta Beaulieu, & domui Deinse subjecta, Tribunal in Oudenarde, Burgus in Vuerne, Curia in Bergen, in Brouckborg, in Cassel, & in Belle.*

In Flandria Gallicana sunt III *Curiæ Comiti feudales, Salla in Lille, Castellum in Douay, Curia in Orchies.*

In Flandriæ Dominio sunt IV *Curiæ Comiti feudales, Tribunal in Aelst, Domus in Dendermonde, Prætorium Wasiæ apud Sanctum Nicolaum, & Castrum Beveren.*

Ex Omnibus Curijs & Iurisdictionibus dictis appellatur ad Consilium Principis provinciale quod est Gandavi, inde ad Parlamentum, quod est Mechliniæ.

Hæc ex Petro Oudegherst sumpta sunt, qui exquisitissime res Flandricas conscripsit.
Meridiani distant juxta rationem Paralleli 51.

FLANDRIÆ COMITATVS.

FLANDRIAE nomen quamvis non magnæ antiquitatis, nulla tamen ejus certa ratio reddi potest. Sunt, qui ab urbe ejus nominis appellationem deducant, sita ubi nunc Ardenburgum; sunt qui a *Flandberto* filio Blesindæ, quæ soror fuit Clodionis, Regis Galliæ: Vixit autem Flandbertus Anno Christi CCCC XLV, Sunt qui a Lyderici primi Comitis sponsa *Flandrina* nomen regioni datum arbitrantur. Sunt qui a flatu & fluctibus, quorum magna ob vicini Oceani impetum vis huic terræ incumbit. Adeo ut etiam anno CIↃ CCC XL in agrorum censu venditioneque caveretur, ut si intra annos X mare in ea loca exæstuaret, cassus irritusque esset contractus. Ego rem in medio relinquo. *Regio, & unde deducta.*

Rrrr

FLANDRIA COMIT.
MARE GERMANICVM
Den dullart
Brabantiæ pars
Braban tiæ pars
Arte siæ pars
Hanno niæ pars
Miliaria communia
vel itinera horaria.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS

Situs. Aëris temperies. Soli qualitas. Animaliũ varietas. Imperium Majorũ. Majorũ. virtus. Urbium Nomina.

relinquo. Ejus hodierni limites sunt, ad Austrum Artesia cum Hannonia, & parte Picardiæ. Ad Ortum Hannonia & Brabantia, ad Septemtrionem Oceanus, cum Honta sive ostio Scaldis, quod Flandriam Zelandia disterminat; ad Occasum Oceanus Britannicus sive Mare Germanicum. Longitudo patet itinere tridui, a Scaldi scilicet contra Antverpiam, usque ad novum fossatum, mill. pass. xxx. Latidudo est mill. pass. xxii. Aër regionis totius est temperatissimus: Ager fertilis; potissimum qua Oceano & Galliæ est vicinus. Pascua læta, cujus rei argumentum est, quod pulli equini ex vicinis regionibus in Flandriam quotannis delati ab equisonibus, soleant pabuli bonitate, aëris suavitate, ex strigosis & macilentis reddi generosiores. Alit item varia Animalia domestica saporis delicati & exquisiti, nec non Ferarum copiam pene incredibilem. Nec desunt Aves cum aliæ, tum Phasani, Perdices, Pavones, Ardeæ, Ciconiæ. Regionis Incolæ ita olim bello addicti fuere, ut quieti pacative vix unquam viverent: ac Syriam etiam, terramque Sanctam, ac Hierosolymam, eorum arma pervaderent. Urbes in Flandria muro ac fossa cinctæ sunt xxx. *Gandavum, Brugæ, Ypra, Insulæ, Duacum, Tornacum, Cortracum, Aldenarda, Alostum, Hulsta, Teneramunda, Birsletum, Neoportum, Slusa, Dunkercka, Gravelinga, Burburgum, Dammum, Dixmuda, Furna, Ardenburgum, Ninova, Bergæ, Gerardimontium, Castellum, Donza, Orchianum, Lanoyum, Axella,* & *Ostenda.* Præter has sunt etiam Municipia patentia quæ urbibus neque nobilitate, neque privilegiorum dignitate, neque structuræ magnificentia, neque frequentia Municipum cedunt: *Bella, Poperinga, Hondscota Eecloa, Gistella, Middelburgum*; & alia viginti. Pagi in universum cIↄ cliv: ut non immerito triviali proverbio dicatur, Flandriam omnes totius Christiani Orbis Comitatus superare; & Hispani quum in hanc Provinciam cum Philippo Rege venirent, judicaverint totam Flandriam continuam urbem esse. Hodie universa in tres partes dividitur. *Teutonicam, Gallicam & Imperialem.* Primaria urbs est *Gandavum*, conditum vulgi opinione, tum Historicorum omnium recentiorum consensu, nam veteres de eo silent tum Petrarchæ aliorumque judicio, a C. Iulio Cæsare, quum in Morinis ageret. Mejerus hos versus incerti Poëtæ citat.

Hanc Clarineam veteres dixere coloni
Gorduni, populique truces coluere Sicambri.
Mercurio Cæsar, Christo sacravit Amandus.

Enimvero Gordunorum meminit C. Cæsar libro v. Comm. de Bello Gallico. Postea a Wandalis dicta est *Wanda*, & litteræ primæ mutatione *Ganda*: ut Walli, Galli: hinc *Gandavum:* vernacule dicitur *Gendt*, Italis *Guanta*, Gallis *Gand*. Situm quarto a mari lapide, quatuor fluminibus amœnissime irrigatur, *Scaldem* enim ex Hannonia, *Lisam* ex Artesia, *Liviam* ex portu Slusano, *Moeram* ex quatuor Officijs, quas *Ambactas* vocant, accipit. Præterea Alveum habet manufactũ magnorum etiam navigiorum patientem, per quem, perque prædicta flumina quantam omnium rerum ab omni Orbis parte recipiat copiam, incredibile dictu est. Ex his enim in mare patet via per alveum sive Aquæ ductum, qui se ad Ostium vulgo *Het Sas* in Oceanum exonerat cataractis ad hanc rem stupendo artificio exstructis. Decem milliaribus distat Antverpia, totidem Bruxella, Mechlinia, Middelburgo. Ambitus intra muros est 45640 pedum Romanorum: host est Italicorum milliarium septem. Insulas habet xxvi. Pontes majores, xcviii. Molas aquarias iiii. Trusatiles infinitas: centum quæ vento aguntur. Ecclesias in universum lv; Abbatias v. Cives hujus civitatis frequentia, nobilitate, opibus, animis sunt eximij. Hæc Carolum v Imperatorem Orbi dedit. Hæc literis Iudocum Badium, Joannem Cornarium, Lævinum Brechtum, & alterum Lævinum Torrentinum, Balduinum Ronsæum, Utenhouium, aliosque protulit. Opificiorum genera in hac urbe lii. Textorum præterea ordines xxvii instituti primum a Comite Balduino, Filio Arnoldi Magni, anno D ccc lxv. *Brugæ* (*Brugge*) vel a pontium frequentia nomen habet, vel a ponte *Brugstock* juxta Oldenburgum & Ardenburgum, e quarum urbium ruinis ante annos Iↄ ccc prima arx Brugensis exstructa est; sita est tertio milliari a Mari, loco plano. Ambitus intra muros est 26600 pedum Romanorum, hoc est Italicorum mill. quatuor cum dimidio. Urbs est non Flandriæ tantum, sed etiam totius Belgicæ amœnissima: templa habet lx, quorum præcipuum & augustissimum est S. Donatiani, olim sacrum B. Virgini, exstructum a Liderico primo Flandriæ Comite, anno Iↄ cxxi. Opibus in tantum floruit, ut Joanna uxor Philippi Pulchri quum huc venisset Anno cIↄ ccci, vidissetque virginum & matronarum ornatum, stupore primum, postea muliebris æmulationis æstro percita, conquesta sit, non se solam reginam esse. Opificiorum genera exercentur lxviii. Et in hac rerum copia neque Flumen habet, neque portum, neque fontem. Fossa est humana ducta industria, ipsi *Reye* vocant, quæ per totam urbem divisa, ad Slusam sese exonerat in Oceanum. Et quia hæc majoribus navigijs nondum sufficiebat, aliam in longe majorem altitudinem perduxerunt, oppositisque Cataractis a Mari discluserunt. Sunt & hujus urbis cives bello, imperio, literis celebrati. Huic ortum suum debet Philippus Bonus Maximiliani F. Caroli v Pater: Debent Iacobus & Petrus Curtij, Iudocus Damhouderus, Iacobus Rænardus, Dominicus Lampsonius, Ioannes Casembrotius, Marcus Laurinus, Fr. Nansius, Iacobus Lernutius, alijque permulti. Tanta etiam olim hujus urbis in mercaturis potentia fuit, ut cum quavis alia totius Europæ urbe conferri posset. Brugenses primi Cassiterides (Hispanis *Açores*) Insulas in Oceano invenerunt; quæ propterea *Flandricæ* vulgo dicuntur: ijdem Bursam primi Mercurio sacram habuerunt, a qua postea Antverpiæ, Rhotomagi, Londini, & in alijs urbibus mutatis rerum vicibus loca Mercatorum conventui distinata nomen traxerunt. *Ypra* a rivulo *Ypra* præterlabente dicta, vulgo *Yperen*, anno cc Iↄlx condita est. Hujus urbis fundus dicitur esse plumbeus, idque propter magnam plumbeorum tuborum vim, quibus aqua varie per civitatẽ universam distribuitur. Atque hæ quidem sunt Urbes primariæ. Portus sequuntur. *Slusa* a Cataracte nomen habet, quæ Flandris vocatur *Sluys*; Urbs est maritima: portum habet capacissimum, quo quingentæ naves commodissime recipi possunt. Ex adverso est Insula *Cadsant*, Georgij Cassandri patria. *Ostenda* ad Oceanũ sita, obsidione Alberti Ducis Brabantiæ gravissima, quam ad annos tres & aliquot menses fortissime sustinuit, ac innumeris pene utrimque cæsis nobilis. *Neoportus* (*Nieuport*) tertia ab Ostenda milliari urbs est maritima, patria Iudoci Clichthovei, cui proxima est abbatia *S. Bernardi*, in qua Bibliotheca olim totius Belgij instructissima & celeberrima. *Dunkerka* exstructa anno ccIↄ lxvi a Balduino Arnoldi F. Flandriæ Comite, portum habet brevem admodum & Mari vicino infestum. Urbis jurisdictio pertinet ad Regem Navarræ. Reliquas urbes Flandriæ Teutonicæ prætereo. In Flandria vero Gallica est *Insula* a veteri positione ita dicta, erat enim stagnis & paludibus cincta: urbs frequentia Civium, opibus, legibus ornatissima, & quidem post Antverpiam & Amstelodamum potentissima. *Duacum* (*Douay*) ad Scarpam flu. ubi olim *Catuaces* patria est *Roberti Gaguini.* Academiam habet paucis ab hinc annis a Philippo ii Hispaniarum Rege ibi constitutam. *Orchianum* (*Orchies*) etiam in hoc tractu est, & *Lannoyum* celebre dominis & Cive *Francisco Raphelengio*; præterea *Espinoyum, Armentiers,* & *Tornacum, Tournay.* In Imperiali Flandria est *Alostum*, civitas ampla & munita ad Teneram flu. Comitatus titulo insignis. Pagos sub se habet clxx. Principatus ii, Steenhusensem & Gaverensem; Baronatus complures: Territorium etiam Wasiæ, cujus, quatuor sunt Oppida, *Hulsta, Axela, Bouchoute,* & *Assenede. Rupelmunda* ad rupelam flu. arx est, hoc loco minime omittenda, vel propter Gerardi nostri Mercatoris Illustrissimi mathematici & Cosmographi, ac nostri seculi Ptolemæi, memoriam. Flumina sunt *Scaldis, Lisa, Tenera, Livia, Ypra, Aa, Scarpa, Rupela,* & alia, Montes perpauci; Sed Silvæ plurimæ eæque valde utiles, inter quas *Niepensis* & *Nonnensis* principes.

Flumina. Montes. Sylvæ.

FLANDRIÆ
Pars Orientalior.

ANIEQUAM Brabantiam adeo, ea quæ hæc Tabula exhibet paucis explicanda sunt; quam in gratiam Lectoris Typographo inserere placuit. Ea autem describitur pars Flandriæ, in qua plurimæ res admodum memorabiles nostra memoria gestæ sunt: quemadmodum ex sequentibus planum fiet. Ut autem ordine tractum hunc describamus, primo loco in eo occurrit *Wasia*; vulgo *'t Landt van Waes*, territorium fertile ac dives, cum quatuor officijs, vulgo *Ambachten*, quæ sunt, Guicciardino teste, quatuor civitates, quarum duæ moenibus cinctæ, *Hulsta* & *Axela*: duæ moenibus carent *Bouchouten* & *Assenetum*. *Hulsta* sive *Hulustum*, harum primaria, civitas elegans, & satis munita. Gravissimam hæc passa ad aliquot menses obsidionem anno CIↃ IↃXCVI. Sed tandem plurimis factis insultibus, cuniculisque actis, multisque millibus amissis Archidux Albertus ea per deditionem potitus est. *Axela* Oppidum mediocre, milliari cum dimidio Hulsta, quatuor vero Gandavo distat. *Bouchouten* tertius locus, duobus Milliaribus Axela dissidet. *Assenetum* (*Assenede*) quartum officium II Milliarium intervallo a dicta Axela distat: habentque hæc quatuor officia multos sub se pagos. Inter quos *Watervliet* & *Bouchoute*, in quibus duo exercitus anno superiore consederunt, Ordinum exercitus Duce Comite Mauricio in priore: in altero Regis Hispaniarum Duce M. Ambrosio Spinola. Sunt præterea in hoc tractu Arces & Propugnacula plurima, quæ in hac tabula conspiciuntur; inter èa quæ vulgo *Philippinen*, *Patientie*, *Ysendycke*, *S. Philippe*, *S. Cateline*, *Coxie*, & alia, quorum præcipuum & munitissimum *Ysendycke*. Hoc cum tribus sequentibus Dux Mauritius Anno CIↃ IↃCIV facile per deditionem occupavit. E regione Ysendijckæ *Birfletum* sive *Biervliet* in Insula ejus nominis situm. Vixit in hac *Gulielmus Beuckelens* Anno CIↃ CCCXCVII, quem ferunt primum alecem muria & sale conditam tonnis inclusisse, & ad extera loca devexisse, felici invento, Belgis hac arte magnam pecuniæ vim corrogantibus, exterisque conditaneam alecem, sive ad usus, sive ad delicias conquirentibus. Oppidũ olim non ignobile, portu opportuno gaudens. Sed ut caduca & fluxa est mortalium rerum conditio, atque interitui obnoxia, ita & oppida olim florentissima pessum iri videmus, multa etiam in cadavera converti: estque nunc dumtaxat propugnaculum. Sequitur *Slusa* cum *Cadsanto* Insula. *Slusa*, Teutonicæ Flandriæ Oppidum, perquam elegans, quondam *Lammerzvliet*, ut palam fit publicis literis, nuncupatum, copiosum olim & dives; quinque Middelburgo, tribus Milliaribus a Brugensibus abest, qui arte manuque facto aquæ ductu, seu canali largissimoque copiosissimoque, omnes ejus territorij aquas, singulari industria facile in unum locum colligunt, easque pluribus fossis navigabilibus, per urbem ducunt: ac unum in alveum denuo revocatas, ad Dammum Oppidum, indeque ad Cataractas, *Ter Sluysen*, vocant, deducunt, eique *Reiæ* nomen faciunt. In cujus exitu, portus etiam, quo *Slusa* opibus olim floruit, (quando non minus, quam tunc etiam temporis *Brugæ*, Hanseaticis Orientalibus Mercatoribus domicilia præbuit) tota Flandria Teutonica commendatur. Is IↃ Naves facile admittit, sicuti & Annales Flandriæ perhibent, Anno CIↃ CCCC LXVIII, paullo ante Natalem Dominicũ, in hunc portum appulsas CL uno tempore naves onerarias, inspectasque ab oppidanis magno gaudio & lætitia. Ad Oppidi latus arx egregia constituta. In hac *Dux Bovillonius*, & Galliæ *Hamirallus* sive maris Præfectus, ille prius Hesdini, hic posterius, ad S. Quintini urbem capti, & in custodia illic habiti fuerunt. Ea Arx, licet nunc ab oppido sejuncta sit, illi tamen antea per ædificia complura, quæ deinde consulto Brugenses everterunt, conjuncta fuit. Slusanum namque Oppidum, bellis contra Brugenses & dissensionibus fractum, ad extremum etiam venditione ipsis a Principe addictum, in eorum potestatem devenit. Acerrimæ namque diversis temporibus commerciorũ causa inter Brugenses & Slusanos viguerunt contentiones, quarum præcipuæ Anno CIↃ CCC XXIII, quas motum novum sive magnum vocarunt, hac occasione sumsere initium. *Ioannes* Comes Namurcensis, Filius Principis Guidonis, patruus magnus Ludovici Comitis, ea tempestate portum Brugensem, ad Slusam possidebat; simul præfecturam aquæ, quæ hactenus Prætoris Dammensis fuerat, ab Ludovico, rerum adhuc per ætatem imperito, obtinuit, Slusæque quascumque vellet merces, majoris etiam ponderis exponere, & vendere, licere sibi persuasit: quæ tamen merces bonaque omnia, juxta leges & privilegia Brugensium, Brugas ad statum emporium subvehi debebant. Tympanum versatile ad exponenda quæcumque bona, Slusæ erexit. Ea re quoniam emporiũ, quod stabile Brugis erat, cum summa pernicie Reipublicæ Slusam transferri videretur, summa ope cũ Comite agunt Brugenses, uti ea omnia, quæ absq; communi terræ consilio Namurcæo concesserat, prorsus & in solidum revocaret, alioqui multo gravissimam rerum omnium secuturam esse perturbationem; quam quidem revocationem, postquam fortiter contra nitente Namurcæo, obtinere non possent Brugenses, ad arma se converterunt. Magno numero fortiter instructi, Slusã versus movent. Distat tribus nostratibus Milliaribus. *Ludovicus* ea de re certior factus, advolat Cortraco Brugas, ut, si fieri posset, impediat, frangatque eorum inceptum: sed frustra omnia conatur. Conjurant unanimiter omnes in Slusensium interitum, nisi donationem illam Namurcæo factam, Comes protinus per novas tabellas rescindat, atque abroget. Et ne omnia privato videantur agere consilio, Ludovicum una secum Slusam ducunt, Namurcæus, qui hæc futura minime ignorabat, quantis potuit munitionibus, militumque robore se ad resistendum parabat: mente autem consternatus erat, quod una cum inimicis suis Comitem accedentem videbat. Veniente nihilominus hostem facta eruptione acriter excepit: primum occisis signiferis retrocedere coëgit, interfecta aliquanta parte. At postquam reliqua manus accessit Brugensium, longe impar evasit, fusus fugatusque est, atque a Brugensibus captus, ductusque Brugas in arctissimam custodiam, quæ Lapis dicitur. Desideravit eo prælio ex suis nobiles viros, usque ad viginti, si modo veri sunt, quos invenio, commentarij: quo ex numero primarij fuere Florentius Barsaliensis, Simon ab Bruchdammo, & Ioannes Bervagius, omni pene vulgari milite, aut cæso, aut fugato, aut submerso. Ipse per urgentissimas Comitis preces protectus & servatus est, alioqui ab furiosa multitudine discerpendus. Slusam Brugenses diripiunt direptamque, nullius habito respectu, per iram incendunt, ac funditus evertunt. Paullo post, dum pro Namurcæi liberatione apud Fanum Audomari conventus indicitur, ubi multa primorum virorum, ea de causa frequentia, nuntium, ipsum Namurcæum e custodia elapsum, Brugensium

VVasia, cũ 4 Officijs, Oppida.

Birfletum.

Slusa.

animos

Habes hic Nouam & accuratißimam descriptionem tractus illius Flandriæ per quē superioribus hisce annis anno scilicet Christi 1600. et sequentibus atq; inprimis anno 1604. et hoc 1605. variæ expeditiones susceptæ resq; summe memorabiles bello gestæ fuerunt, ut sunt imprimis celeberrima illa et ubiq; terrarum decantata trium et amplius annorum urbis Ostendæ obsidio, cujus hic solum vides, tum etiam Slusæ oppidi sanè ob aquarū maris introitū inaccessi sicut hic oculis subjecimus; una cū locis adjacentibus et ijs in quibus nunc quoq; utriq; exercitus sibi invicem occurerunt. Adjecta item omnium circumstantium urbium & oppidorum ac munimentorum exactißimæ delineationis, Omnia accuratè dimensa & singula suis locis diligenter collocata.
TLANT VAN WAES
De Casselrie van Oudenaerde.
De Casselrie van Cortricke.
GANDAVUM Gent
De Vier Ambachten.
Verdroncken Landt
De Moere
Axele
t'Sas van Gent
Philippinen
MALDE GHEM VELT
BULS CAMP VELT
TLANT VANDEN VRIEN
BRUGGE
Damme
Ardenburgh
Middelburgh
Oudeborch
OOSTENDE
Tielt
Roussela ere
DEN DULLAERT.
ZUYDT BEVER
LANSANDT
ZEE
WALCHERENI DIAE PARS
Vlissingen
Middelburgh
MARIS GERMANICI PARS
Milliaria Germanica
Petrus Kærius cælavit.

animos ad pacem invitat; maxime quia Carolum Galliæ Regem Namurcæo favere, idque agi cognoſcerent, ut adempta Sluſa, atque maris acceſſu, emporio ſpoliarentur, eumque in modũ in perpetuum urbs ipſorũ humiliaretur, novo emporio ad Sluſam conſtituto. Itaque ſex & ſexaginta millium nummorũ ſolutione admiſſorum veniam a Comite ſibi comparat. *Sluſa* civitas eſt hodie munitiſſima, mœnibus & foſſa duplici vallata. Hanc Princeps Mauritius Anno cIↄ IↄcIv Menſe Maio obſedit; eamque tertio poſtquam eam acceſſerat menſe, fame ad deditionem compulit. Iuxta portum Sluſanum xxvI Maij Anno cIↄ IↄcIII pugna navalis vIII Longarum Navium (quæ quod remis frequentius quam velis incitantur, Triremes vocantur) *Frederici* Spinolæ, cum tribus Navibus, & II. Triremibus, Ordinum Fœderatarum Provinciarum juxta aditum portus Sluſani jacentibus. In quo conflictu Præfectus ipſe *Spinola* interijt, cumque eo cIↄ cccc ferutũr & amplius cum fuſi tum ſubmerſi. Ex Zeelandis deſiderati ſunt Navarchus Iacobus Michaëlis F. ejuſque Locum-tenens, cum Nauclero. Erant in portu Sluſano Propugnacula II, alterum in ipſo portus oſtio vulgo de *Haſe Schantſe*, alterum non procul ab Oppido ſitum vulgo *Beck-of*: quorum illud per deditionem a Mauritio occupatum, hoc per vim expugnatum fuit. E regione hujus civitatis poſita exigua Inſula, quam *Cadſant* incolæ appellant, in qua & ejuſdem nominis pagus. *Inſula Cadſant.* Multo pridem major erat, cum & urbem haberet, & pagos complures amœnos, ac divites. Ad hanc prælia navalia, diverſis temporibus multa commiſſa fuerunt: cum eo fere ſemper Flandrorum adverſarij Britanni, Batavi, & alij quivis, ad portum appellerent. Sed partim Oceani tempeſtatibus, partim ejuſdem fluxu & refluxu, plus dimidia parte, ea Inſula conſumpta eſt. In hac Inſula propugnacula II ſunt quorum alterum Mauritius vacuum, alterum vulgo ter *Hofſtede* dictum deditione recepit. Offert ſe hinc primo à Sluſa Milliari *Ardenburgum*, quæ & olim *Rodenburgum*, quondam Metropolis illius primæ partis, quæ obtinuit nomen Flandriæ, complectens *Tourout*, & *Oſtburgum*, cum territorio Brugarum (quæ nondum eo tempore muris cinctæ erant) totamque oram maritimam Bononiam uſque. *Ardenburgum.* Hodie tota pene vaſtata eſt. Templum habet Deiparæ virgini ſacrum, quo pulchrius neque ſumptuoſius ullum Flandria habuit. Eſt & *Middelburgum* diſtans à Brugis II Milliaribus cum dimidio nunc mœnibus & foſſa cinctum. *Middelburgum.* Hæc oppida eodem anno Mauritius occupavit. Eſt etiam ſecundo à Sluſa lapide *Dammum*, valde opulentum, populo & mercatoribus frequentiſſimum olim oppidulũ, portu etiam & vinorum ſtatione celebre, clavis & Oſtium maris: claudebat quippe, & aperiebat Brugenſibus, mercatoribuſque omnibus Oceanum. *Dammũ.* Sed nunc incurſionibus Gallorum, inteſtinis etiam Gandavenſium atque Brugenſium diſſidiis, alienata mercatorum frequentia inſtar vici eſt: & portus jam noſtra memoria nihil eſt aliud, quam foſſa manufacta, per II Milliaria Flandrica uſque ad portam Sluſæ, æſtu concitato tantummodo navigabilis. Sequuntur *Brugæ*, quas ſupra deſcripſimus, cum Territorio eorum quos *Franconates Francos*, ſeu *Liberos* vocant, eo quod jugum Brugenſium excuſſerint, cerviceſque ſuas liberarint, continetq; agrum illum qui eſt circa Brugas fere ad vII Milliaria, ac vulgo vocatur *'T landt vanden Vryen*, Iuriſdictionem habet pagorum plurimorum, ac omnibus fere oneribus exempti ſunt. *Franconates.* Conſtituunt hi nunc Iv Membrum Flandriæ. Continet denique hæc Tabula *Oſtendam* in terra Francorũ ſitam. *Oſtenda.* Ante hæc tempora vile piſcatorum fuit oppidum magna ex parte munitione carens, etiamnum anno cIↄ Iↄ lxxII, ſed ſex annis poſt mœnibus ſeptum fuit. Portum habet tolerabilem. Huc vIII immania cete appulerunt anno cIↄ cccc Iv quorum ſingula erant longitudine pedum lxxIv. Anno etiam cIↄ ccccxxvI captus fuit porcus marinus, terreſtri ſimillimus, niſi quod altero tanto major eſſet. Anno autem cIↄ xc Ix & anno cIↄ Iↄc tempore Archiducis Alberti, Flandri ad inhibendas militum excurſiones eam circum circa vallis cinxerunt, eo tamen excurſiones impedire minime potuerunt: quamvis in circuitu xvII propugnaculis circumvallata eſſet. Inter quæ *S. Catharina, Iſabella, Albertus, Clara*. Quare Flandri vehementer inſtabant, ut hæc urbs obſidione premeretur. Quod factum eſt v Iulij anno cIↄ IↄcI. Obſidionis initium terribile fuit, ipſaque ad finem uſque admodum formidabilis: quod omnibus notiſſimum, imo tam gravis & diuturna hæc fuit obſidio quam nulla poſt hominum memoriam: adeo ut tempore hujus obſidionis utrimque centum & decem plus minus millia hominum perierint. In veſtibus cujuſdã Conquiſitoris, vulgo Commiſſarij Hiſpani mortui pugillares reperti in quibus nominatim ratio confecta erat, qui numerus interijſſet virorum, & item ſeparatim pueri mulieresque: quarum omnium rerum ſumma hęc erat. *Tribuni* ſeu *Præfecti militum* vulgo *Mareſchali del Campo* Ix: *Chiliarchæ* qui vulgo *Collonelli* xv. *Caſtrorum præfecti* xxIx. *Duces* vulgo *Capitanei* Iↄ lxv. *Signiferi* cccxxII. *Locum-tenentes* cIↄ cxvI. *Ordinũ Ductores* ad vI Millia ccIↄxI. *Vulgares Ordinum Ductores* ad Ix millia clxvI. *Magiſtri Equitum* Iↄc. *Gregariorũ Militum* & *Cuniculariorũ* lIv Millia Iↄ clxIII. Nautæ IↄcxI. Pueri Mulieresque cxIx. Summa omnium fuerunt ad Millia lxxII. c & xxvI, Longum eſſet omnia propugnacula & valla, longum omnes machinas & inſtrumenta bellica, longum reliqua omnia commemorare. Porro inter Oſtendam & Neoportum II Iulij anno cIↄ Iↄc commiſſum prælium illud inter Archiducem Albertum & Principẽ Mauritium, in quo utrimque ad vII peditum & Equitum Millia occubuere. Certatum eſt initio ancipiti dubioque marte ad horas tres. Tandem vero Mauritius victoria potitus eſt, Hiſpani victi fuſique. Deſiderati in ea pugna in Alberti exercitu ad vI Millia armatorum: capti præter gregarios milites, quorum magnus fuit numerus *Admirans* Aragoniæ, ac cum illo plurimi proceres aulici: erepta hoſti cv Signa militaria peditum cum Iv Equitum. Non tamen incruenta Mauritio fuit hæc victoria, ex parte enim ipſius facile cIↄ occubuere. Oſtenda I Milliaris intervallo diſſidet *Aldenburgum*. *Aldenburgum.* Vnicam duntaxat portam habet, civitas eſt vetus, ac quondam celebris, & emporium. Reliqua quæ hac pinace continentur deſcriptione proxima expoſita ſunt. Itaque ad Brabantiam tranſeo.

BRABANTIA, GVLICK ET CLEVE.

Status *Politicus Brabantiæ tria habet membra,*

- Ecclesiasticos, *qui sunt.*
  - Abbates *Afflighem 25 22. 50 56. Grimbergen 25 39.50 27. Tongerloo 26 14. 51 8. Grunendal 25 44. 50 47. S.Gertrudes Lovanij, S.Bernardi 25 36. 51 10. Vileer in Indice Belgico. Dielegem 25 37. 50 53. Parck prope Lovanium. Vlierbeke prope Lovanium. Prior Magnus Ordinis, S. Augustini in Leewe, Gemblours 26 0.50 35*
- Nobiles *qui sunt.*
  - *Abbas Gemblours Comes.*
  - *Dux Arschot.*
  - *Marchio Berghen op Zoom.*
  - *Barones, Diest, Breda, Boxtel. Gaesbeeck 25 29.50 49. Wesemael, Boutersem 26 11. 50 51. Perweys, Hoochstraten, nunc Comes, Renes 25 42. 50 33.*
  - *Domini, Asche, Merchten 25 29.50 58. Vuerne, Gheel, Lummen 26 13.40 46. Thurnout, Oosterwyck, S.Odenroy, Walem 25 45. 51 6. Duffel.*
- Civitates IV *principales, Lovanium, Bruxella, Antwerpia, Buscumducis.*

Status ejus Ecclesiasticus. *Partim paret Leodiensi Episcopo partim Cameracensi. Leodiensis, Curiam & Magistratum Ecclesiasticum habet Lovanij, Cameracensis Bruxellæ.*

Iuliæ, Gulick,

- Status Politicus *constat similiter* III *membris, quæ sunt,*
  - *Ecclesiastici, videlicet Abbates, & Collegia Canonicorum ac Monasteriorum.*
  - *Nobilitas.*
  - *Civitates.*
- Præfecturæ *ditionis* XXIV

Caster 28 9.51 0.	*Grevenbroich 28 7.51 2.*	*Wilhemstein.*
Brugghe 27 35.51 17.	*Wassenberg 27 37.51 7.*	*Gladbach 27 49.52 11.*
Born 27 16.51 2.	*Geilenkirchen 27 40.50 48.*	*Millen 27 31.51 1.*
Boisseler 27 51. 50 59.	*Hensbergh.*	*Rangenrayd 27 42.51 1.*
Eusskircken 28 19.50 42.	*Duren,*	*Norvenich.*
Munstereyffel 28 19.50 36.	*Thonbergh 28 29.50 36.*	*Nuener Graffschaff.*
Moniou 27 50.50 37.	*Berchem 28 11.50 56.*	*Gulich.*
Eschwiler 28 17.50 38.	*Heimbach 28 3.50 39.*	*Nideken 28 5.50 44.*

- Status Politicus *similiter tres ordines continet. Ecclesiasticum, Nobilitatem, & Civitates.*

Cliviæ Cleve.

- *Satrapa sive Præfectus provincialis Cliviæ has sub se habet civitates* VIII. *Cleve Metropolim, Calcar 27 38.51 45. Sonsbeke ubi residet 27 43.51 56. Santen, Burick 27 56.51 37. Vdem 27 35.51 41. Griet 27 40.51 48. Griethusen 27 31. 51 51.*
- Præfecturæ *sunt* XIV

Cranenburgh 27 22. 51 49.	*Lymers*	*Dinslaken Prefectura, in qua sunt quatuor Civitates, Dinslaken, Wesel, Duysburgh, Schermbeke 28 16.51 43.*
Duffel 27 28.51 44.	*Emmerick.*	
Gennep 27 18.51 44.	*Hetter.*	
Goch 27 29.51 42.	*Aspel.*	
Orsoy 28 2.51 30.	*Ringenburg 27 59. 51 44.*	*Holte 28 11.51 29.*
Hussen juxta Arnhem.	*Bisselick 27 49.51 38.*	

- Dominium *Ravestein annexum est Curiæ Clivicæ.*

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 51 10. ad Circulum maximum.

Ducatus Brabantiæ.

Regio unde dicta. BRABANTIA maxima parte Advaticorum, Ambivaritorum & Tungrorum regionem complectitur; cęterum quonam tempore regio hæc Brabantiæ nomen nacta sit, plane incertum est: alijs a *Brenno* Gallo deducentibus, alijs ab urbe quadam ejusdem nominis cujus neque in terris, neque in historijs vestigium ullum: alijs a *Bratuspantio* oppido Bellovacorum, cujus meminit Cæsar lib. II: Alij novum Ducem comminiscuntur *Salvium Brabonem* Arcadem, qui cum Cæsare in Belgicam profectus est, cujus uxor Suana Cæsaris neptis. Sunt etiam qui à *Gotefrido* Barbato Comite Lovaniensi Brabantiam postea Brabantiam dictam suspicantur: aut (quod verisimillimum) à Pago Brachbantensi, cujus mentio est in Diplomate quodam Ottonis II. Nomen sane nuperum est: quod ut certo constat, ita origo ejus non constat. *Situs.* Longitudo Brabantiæ à *Gemblours* ad D. Gertrudis usque sacrum montem est milliarium circiter XXII. Latitudo ab Helmontio Bergas usque XX. Ambitus lxxx. Habet a Septemtrione Mosam fluvium quo Geldria & Hollandia separantur. A Meridie, Hannoniam, Comitatum Namurci, & Episcopatum Leodiensem, qui etiam ad Ortum fines ejus tangit. Ab Occasu est Scaldis cum Comitatu Alostensi. *Aëris temperies. Soli fertilitas.* Regio gaudet aëre salubri, planitie fertili, Frugum imprimis feracissima, tametsi Campania sive Campinia *die Kempen*, ob arenas sit sterilior. Quę tamen pars non omnino infructuosa existit. Adeo ut Iacobus Spiegelius scripserit. Agricolas Brabantinos tam industrios esse, ut siticulosissimas arenas cogant triticum ferre, Armentis namque Ovibusque gra-

Septen 27 trio
Meridi 27 es
Occidens
Oriens
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Hannoniæ pars
Marchiæ com: pars
Duc: Montis pars
Horn comit:
Peel landt
Kempe landt

que gratissima pabula affatim suppeditat. Ferunt præterea oves campestris Brabantiæ in cibatu reliquis delicatiores haberi, ac lanam quoque reliquis Ovibus ferre molliorem ac subtiliorem. *Imperium Majorum* Cæterum Brabantia & Lotharingia primum sub Principe Austrasiæ unum Ducatum constituerunt usque ad annum Christi CCIↃ LVI. Quo tempore ad *Lotarium* Caroli magni nepotem Lotharingia, ad *Carolum* ejus Fratrem Brabantia devoluta est: Cujus extincta stirpe, multos perpessa Dominos, tandem devenit una cum Hollandia, Zeelandia, Hannonia, Flandria & Artesia ad *Philippum* penultimum Burgundiæ Ducem jure uxorio: suscepitque ex ea conjuge *Carolum* Ducem ultimum: Carolique unica filia, *Maria* nupsit *Maximiliano I* Austriæ Principi. Ex his nati *Philippus* & *Margareta*. Philippo nati duo filij *Carolus V*, & *Ferdinandus*. *Carolus V* Hispaniarum Rex, Imperator Romanorum Filium habuit *Philippum* quem hæredem XVII Provinciarum in quibus Brabantia caput est, constituit, qui filiam suam Isabellam Ducatu Brabantiæ una cum reliquis Belgij provincijs dotis nomine donavit. *Urbes.* Urbes hujus Ducatus sunt XXVI. *Lovanium* (*Loven*) antiquissima est, & prima Grudiorum sedes, in qua Dux publico Sacramento se obstringit. Comitatus quondam titulo insignita. Urbs est amœna prolatis aliquoties pomorijs extensa; ejus ambitus intra muros est quatuor mill. Pass. Fluvio irrigatur Dela. *Bruxella* (*Brussel*) urbs splendida est & magnifica, duplici muro munita, sita solo fertili, rerumque omnium abundanti. Mirum tam numerosæ civitati, advenis quam plurimis, Ducis aulæ, peregrinis principibus cum universo satellitio illic agentibus, omnia semper benigne & copiose potuisse suppeditari. *Antwerpiam* vulgo *Antwerpen* vocant Galli *Anvers*, Itali *Anversa*, Germani *Antorff*. Petrus Appianus putat eandem esse cum Ptolemæi & Cæsaris *Atvatico*. Nomen *Antverpiæ* creditur esse a projecta manu. Nam Gigas quidam Druo qui hæc loca ante C. Cæsaris adventum insedit, prætereuntibus si dimidium suarum mercium non solvissent, manum dexteram præscindebat, eamque in profluentem abjiciebat: argumento sunt ipsius urbis insignia, & ossa quædam immania quæ in Curia hodieque adservantur ipsius Druonis, quem alij Antigonum vocatum dicunt. Sed hæc fabulosa. Illud vero similius; nomen datum ab indigenis ab aggestu terræ ad Scaldim, hoc enim Belgis est *Antwerpen*: nam sublicis in uliginosam terram arctis & aggeribus oppositis flumen, pariter angustius reddiderunt & profundiorem ejus alveum, quod in suffossionibus quotidianis ex soli discrimine licet animadvetere. Sita igitur est ad flumen qua id profundissimum, grad. long. XXVI min. 42 lat. LI min. 58. Distat a Mari IIII mill. pass. Mechlinia totidem; Lovanio octo: Gandavo X; Brugis XV. Bruxella VIII: Londino LX: Colonia Agrippina XXIX: Francofurto LX. Ter muro cincta fuit. Primum arctiore ambitu anno CIↃ CCI. Postea ampliore, anno CIↃ CCCXIV, qui annus fame, ut sequens pestilentia notabilis fuit. Denique ad Septemtrionem extensa pomœria Anno CIↃ XLIII. Urbs omnis portas habet VII operis Dorici. Ambitus est extrinsecus quatuor millium pass. Octingentorum & duodecim. Capacitas eadem fere quæ Rhotomagi aut Leodij. Addita huic magnitudini est Arx a Duce Albano anno CIↃ IↃ LXVII. Fossæ intra urbem ex Fluvio derivatæ aptæque maximis plurimisque navibus recipiendis sunt octo. Mercimonia omnem fere æstimationem superare solent. Guicciardinus eam inivit rationem, ut demonstrarit singulis annis commercia excedere duodecim milliones coronatorum: cujus calculus rebus Antverpianis florentibus non modo non superavit, sed ne æquavit quidem justam æstimationem, Proinde merito cecinit Iulius Scaliger:

Oppida quod spectant oculo me torva sinistro:
Tot nos invidiæ pallida tela petunt.
Lugdunū omnigenū est, operosa Lutetia, Roma
Ingens, res Venetum vasta, Tholosa potens.
Omnimodæ merces, artes priscæque novæque,
Quorum insunt alijs singula cuncta mihi.

Viros doctrina celebres permultos Orbi dedit, Ioannem Vorstium, Petrum Ægidium Erasmi familiarem, Danielem Bombergium, Matthiam & Petrum Wesembecios, Joannem Gruterum, & Fratres Barlæos. *Buscoducum* seu *Silva Ducis* vernacule *Shertogenbosch*, Gallis *Bolduc*, nomen habet a Silvis. Urbs est ampla, amœna, firmiter munita, sita ad rivulum *Dizam*, altero lapide a Mosa, duodecimo ab Antverpia. Quatuor habet membra sub sua jurisdictione. *Campiniam, Pcelandiam, Maselandiam*, & *Ostervicum*. Incolæ telarum contexendarum, & purgandarum artificio pollent, aquarum genio singulari ad id plurimum conferente. Sunt interea comes, blandi & bello dediti: creduntur reliquiæ esse Advaticorum, quos in commentarijs suis Cæsar sæpius memorat. Atque hæ quidem sunt quatuor urbes primariæ, quarum tres primæ cum *Nivella* Marchionatum constituunt sacri Imperij. *Mechlinia* a quibusdam Brabantiæ adnumeratur, revera tamen ab ea distincta est; urbs alias pulcherrima & nitida, Archiepiscopatu insignita, & sede Ampli Consilij ad quod ultima est in Belgica provocatio. Hæc patria est Nicasij de Woerda viri doctissimi & tamen cæci. Patria item Christophori Longolij & Remberti Dodonei. Est præterea in Brabantia Ducatus *Arschotensis*, Marchionatus *Bergensis* ad *Soomam* rivulum: Comitatus *Hoochstratensis*, haud procul pago *Loenhout*, ex quo oriundus fuit Ioannes Stadius Mathematicus & Historicus suo ævo excellens. Est & Comitatus *Megensis*, Baronatus *Bredanus*, *Diestensis*, ex quo ortus Nicolaus Clenardus, & *Grimbergensis*. Urbes præterea in Brabantia sunt *Trajectum ad Mosam* vulgo *Maestricht*, *Lira*, *Vilvorda*, *Gemblacum*, (*Gemblours*) insignis vetere Bibliotheca, & Cive Sigeberto Chronicorum Scriptore. *Ioudoigne*, *Hannut*, *Lauden*, *Halen*, *Leeuwen*, *Sichenen*, *Herentals*, *Eindhoven*, *Helmont*, *Grave*. Sunt & municipia complura, nondum muris cincta, *Ostenryck*, *Oorschot*, *Turnhout*, *Duffel*, *Waelem*, *Merchtem*, *Asche*, *Vueren*, *Duisburch*, *Hulpen*, *Wavre*, *Breine*, *Genape*, *Gheele*, *Arendonck*, *Dormal*, & *Isca* Iusti Lipsij Viri antiquitatum Romanorum peritissimi patria. Sunt & pagi insuper IↃ CC. Referuntur etiam ad Brabantiam Dominatus Raveftein, Ducatus Limburgensis, cum Dominatu Dalem & Valkenburg. *Lacus Flumina.* Lacus, stagna, & flumina non parum adferunt commodi Brabantiæ. Horum autem principes & *Mosa* & *Scaldis*. Sunt, & alia minora. *Sylvæ.* Silvis quoque abundat regio, quarum præcipuæ sunt quinque. *Soniensis*, *Saventerloo*, *Grootenhout*, *Groetenheist*, & *Meerdal*. *Opera Publica.* Opera publica tam sacra quam prophana hic sunt plurima. Inter ea Templum Lovaniense præcipuum, est Divo Petro sacrum, magnificum valde, & sumptuosum. Bruxellæ templa sumptu excellunt, egregia supellectili ornata. Ædes quoque sacras habet Antverpia plurimas inter quas Ædes B. Virginis amplissima. Alia hic & in alijs locis quæ pene innumera sunt, prætereo: atque etiam opera prophana plurima, Palatia, Nobilium domus, Arces, Castella & ejusmodi. *Scholæ.* Academiam habet Lovanium celeberrimam; de qua in generali Belgij descriptione uberius: Privilegia Brabantinorum ampla sunt. In Imperio aut urbibus Imperialibus, non est fas ullum Brabantinum prima instantia in jus rapere ex Lege Caroli IV, impetrata a Joanne III Anno CIↃ CCC XLIX. Reliqua prætereo. *Mores.* Brabanti hilares, festivi, in scenicis comicisque moribus immodici, teste Lemnio.

HOLLANDIA COMITATVS.

HOLLANDIÆ nomen à cavitate deducendũ, quasi Hol-land dicas, indicare non *Regio unde*
obscure videtur ipsa regio, quæ universa propemodũ palustris, ac pulsu pedũ quasi va- *dicta.*
cillat, unde vulgò *Hollandt bollant* dicitur. Alij ab *Holt* sive *Hout* id est *Lignis* & *Hoy* id
est *fæno* denominatam arbitrantur, ut *Hollant* sonet regionem silvestrem, aut fæno
abundantem. Sed arguuntur ij, quod nec *Holtlandia* sive *Houtlandia* nec *Hoylandia* denique regio nominetur. Eruditissimus Hadrianus Iunius, & ante eum popularis ejus Petrus Nannius, qui ab historia nominationis originem auspicantur, Hollandiam Gothicæ Danicæque gentis coloniam esse, ut & Zeelandiam persuasum voluerunt, & ita appellatam ab insulâ Codani sinus, quæ *Oelandia* hodieque dicitur. Sed & hic planæ aliud esse *Olandiam* & aliud *Hollandiam* facile pateat, si vocis utriusque genium videamus. *Oelandia* enim Danis dicitur ab *Oe*, quod *Insulam* significat; sicuti & nostris olim majoribus *Eil* insula est dicta ab *ydel* & *oede*, quibus loca deserta notabantur, ut omittam addere haud quaquam ex Oelandia, exigua nec admodũ nobili Codani sinus insula, sed ipsa è Dania classibus profectos, nec Oelandos, sed Danos & Normannos vocitatos, qui oras olim Hollandiæ afflixere. Eam à plaga mundi Occidua Britannicum mare, à *Situs.*
Boreâ Cimbricum ambit & littora pulsat, ab Ortu fretum amplũ Frisiam procul aperit, ad Euronotum Transisalania & Velavia, ad Austrum Trajectina ditio obtenduntur. Ambitus ad lx milliaria patet, latitudo perexigua est, quandoquidem è meditullio ejus creditur viatori patere aditus ad extremos ipsius fines in latum trium horarum spatio: vel
etiam hinc ad Oceanum, illinc ad maris sinum, est, ubi latitudo non æquat milliare. Habet regio ipsa agros hinc inde *Soli ferti-*
non infrugiferos, sed qui tantillo in spacio & in regione, quâ vix alibi est populosior, haud sufficiat ad suppeditandã *litas.*
tantæ multitudini alimoniam. Pascuorum interim ubertas summa est, qua boum alit armenta infinita: Vaccas quoque corporum vastitate, lactis copia eximias. Constat sane, aliquibus Hollandiæ partibus boves æstivis diebus, quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia singula refundere. Johannes etiam Benningus consiliarius curiæ Hollandicæ, referente Guicciardino, certa observatione & minimè fallente calculo ostendit tantum Assendelphi, & quatuor vicinis pagis lactis uno anno è vaccis colligi, quantũ e Germania superiori Rhenensis vini devehatur Durdrechtum. Ex hac lactis optimi copia butyrum conficiunt, non barbararum modo gentium, ut Plinius vult, sed Regum & principum cibum laudatissimum. Conficiunt etiam caseos Parmensibus aut Placentinis nihilo inferiores.
Primæ tribuuntur Thessalico & Gravesandico: secundæ Edamensi, quem imprimis vetustas commendat. Equos e- *Animaliũ*
tiam generosos profert, in collibus arenarijs cuniculorum innumeram multitudinem habet: Cervorum etiam da- *aliarum-*
marum & leporum frequentiam inque Hagiensi nemore capreolorum greges, avium quoque capturam quæstuo- *que rerum*
sam, imprimis anatum, anserum, & autumnalibus mensibus scolopacum, quas Plinius rusticulas, Martialis rusticas *varietas*
perdices, nostri *Sneppas* vocant. Est & halecum, quos *Haringos* nominamus, etiam in Austrino sinu, præter alia genera *& affluen-*
piscium, captura quæstuosissima. Habet & cespitem fossitium, qui ex intimis haustus terræ penetralibus ipsisque a- *tia.*
deo ex aquis eductus, ventoque & sole exsiccatus, ad focos adhibetur; idque ob lignorum præcipue ac silvarum raritatem, ut vel inde pateat, nihil esse inficetius, quam à lignorum arborumque copia venari Hollandiæ etymon, de quo superius indicatum est. Quamvis interea omne lignorum genus ad utensilia ac operas fabriles naviumque atque ædium exstructiones spectantia, vix uspiam major habeatur copia. Quod de lana linoque deque tritico & vino similiter dicendum, vix eorum singulorum exstare uspiam usum ac copiam, uberiorem, cum tamen nec armenta lanigera, nec lini segetem nec vineta ad vini implenda dolia Hollandia habeat. Unde haud abs re fuerit elegantissimum Iosephi Scaligeri de Miraculis terræ Hollandicæ ad virum nobilissimum Ianum Dousam, Nordvici toparcham Epigramma his proxime subjicere: quod est ejusmodi:

Ignorata tuæ referam miracula terræ
DOVSA, peregrinis non habitura fidem.
Omnia lanitium hic lassat textrina Minervæ:
Lanigeros tamen hinc scimus abesse greges.
Non capiunt operas fabriles oppida vestra:
Nulla fabris tamen hæc ligna ministrat humus.
Horrea triticeæ rumpunt hic frugis acervi:
Pascuus hic tamen est, non Cerealis ager.
Hic numerosa meri stipantur dolia cellis;
Quæ vineta colat nulla putator habet.
Hic nulla, aut certe seges est rarissima lini,
Lanifici tamen est copia major ubi?
Hic medijs habitamus aquis: quis credere possit?
Et tamen hic nullæ, DOVSA, bibuntur aquæ.

Olim hæc regio, cum nondum Hollandiæ nomine, sed suo & primævo vocabulo *Batavia* censeretur, Reges suos *Imperium*
habuit, ut veteres testantur, & in his præsertim Cornelius Tacitus. Nec tamen eos Reges fuisse, cujusmodi Syria A- *Majorũ.*
siaque & suetus Regibus quondam Oriens habuit, indicat idem, cum neget Germanorum regibus *infinitam aut liberam fuisse potestatem*, sed tales, qui in concilijs auditi *auctoritate suadendi magis, quam jubendi potestate*. Quo præterea *Limites*
tempore eadem Batavia longe, quam hodie Hollandia, porrectior intellecta, cum magnam quoque Gelriæ partem, *regionis*
quæ hodie *onder* & *boven Betoue*, id est, *inferior* & *superior Batavia* nominatur, tum & Trajectinæ diæceseos ingen- *antiqui.*
tem simul laciniam comprehenderit, & sese ad usque Oceanum mare, intra duo ostia (quorũ alterum Plinio *Helium*, ubi nunc Brila; & alterum *ob medium* seu modici alvei, ubi nunc circiter Egmonda) quam longissime expanderet;
At quod hodie appellari Hollandiam diximus, id præcipue intelligitur, quod infra Goricomium secundum Mosæ *Limites*
profluentem à Dordraco & Briela adusque fere Harlemum & Amsterodamum exporrectum patet, quamvis Rhyt- *hodierni.*
micum Hollandiæ chronicon, annos ante trecentos concinnatum, bipartitam præcipue Hollandiam suo ævo statuit, Borealem & Australem. Borealem haud ultra Harlemum producit, eique Delphos, Leidam, Scidamum aliaque cis Mosam oppida includit, imo & ipsum Harlemum non Hollandis proprie, sed Kenemarijs, vel, ut scribunt nonnulli, Kennemarijs (qui Plinio & Tacito Caninefates) adscribere videtur, cum inquit, Haerlem in Kenemerlant.

Clarissimis, Magnificis, Prudentissimisq; D.D. Prætori, Consulibus cæterisq; Senatorib' Reipub. Amstelodamensis, hanc accuratissimam Hollandiæ tabulam de novo in lucem editam, lubens meritoq; dat, dicat, dedicat consecratq;
Humill. Cl. vest. Henricus Hondius.
GERMANICVM MARE, Vulgo De Noordt Zee.
d'Eylanden Texel, Vlielandt en der Schelling.
Texel
Vlielandt
Der Schelling
Wieringen
Harlingen
Franiker
FRISIÆ PARS.
DVCATVS BRABANTIÆ PARS.
Den Biesbos
Het Haerlemmer Meer
Leytsche Meer
Het Y
Amsterdam
Vtrecht
Hoorn
Enchuysen
Medenblick
Wieringen
Den Bos
De Waert
Broesandt
DE ZVYDER ZEE
FRISIÆ PARS
Stavoren
Hindelopen
Worcum
Lemmer
DRI AE PARS.
COMITATVS HOLLANDIÆ novissima descriptio Designatore Balthazaro Florentio a Berckenrode. Anno Domini 1629.
Cum privilegio Illustrium Ordinum Generalium unitarum Belgii Provinciarum in sexennium.
AMSTELODAMI, Sumptibus Henrici Hondii habitantis in Damo ad intersigne Atlantis.
Milliaria Germanica communia
Ghemeyne Duytsche mylen
Hore itineris
Vren gaens
Salomon Rogiers sculpsit

Auſtraliori parti, quam aquis abſorptam maxima ſui parte refert anno 1287, attribuit præſertim Geertruydenbergenſes, Dordracenos, Vornenſes cæteroſque trans Moſam proximũ ſitos. Amſterodami quoque ad annum 1296 nominatim ſemel, agri vero Amſteliani ſæpenumero mæminit; ſed ut territorij adhuc dominorum de Amſtel. Poſtea, aſpirante victoria, ſubactiſque occiduis Friſijs, aduſque Flevi in oceanum borealem exitum, omnia Hollandici Iuris ac nominis reddita.

Comites Hollandiæ quando dicti. Inter Comites Hollandiæ Theodoricus quartus Hollandiam peculiari olim nomenclatura ſolius Fladertingæ nomine Hollandiam complexus eſt, ſeque *Fladertingæ Marchionem* appellavit, ut habet Hermannus Contractus inde anno 1083 omnium primus Theodoricus, ejus nominis quintus, ſe *Hollandenſium Comitem* ſcripſit ab Hollandia, ut dictum. Quæ vox terram uliginoſam & paluſtrem ſignificavit, quo præſertim nomine ac facie prope dioecesim Trajectinam pagus eo circiter tempore fuit, uti monuit ex Trajectinis tabularijs Gulielmus Heda, Præpoſitus Arnhemienſis, Hollandia dictus, à quo & reliqua ejuſdem indolis terra, ut & idem exiſtimat, Hollandia dici paulatim cæpit. Nam, ut habet inſuper Dictionarium Theutonico latinum Gerhardi à Schueren, Cancellarij quondam Ducis Clivenſis, quod anno Chriſt. 1477 concinnatum eſt, ipſe Theutoniſtam appellat, *Broick, Venne, Hollandt, Goir* unum idemque notet, loca ſcilicet depreſſa ac paludoſa. De quibus ſingulis videnda plura in Diſceptationibus Chorographicis quas edidit ſuperioribus annis adverſus Philippum Cluverum Ioh. Iſacius Pontanus.

Imperium Comitũ. Ipſorũ vero Comitum cujuſmodi olim imperium fuerit ex eo liquet, quod id ex populi, hoc eſt Ordinum conſenſu proficiſceretur, nec quiſquam prius principis loco haberetur, quam juramẽto ſe Ordinibus obſtrinxiſſet.

Hodiernum. Hodie cum loco Comitis tantum Præfectus ſit, & regio tota vicis ac urbibus frequentiſſime habitetur, ejuſmodi in univerſum regimen eſt: Urbium cura penes cujuſque ſenatum & magiſtratus, quibus conceſſum intra ſuum territorium & leges quaſdam condere, & ad urbis neceſſitatis onera imponere. Senatores perpetui: magiſtratus ſeu Conſules annui. Hi jura plebis & urbis ſtatum defendunt, Scabini judicijs præſunt. Quibus accedunt, qui Balivi & Sculteti dicuntur. Conſulibus ut plurimum juris periti, quos Penſionarios vocant, aſſidere pro more ſolent. Vicorum juriſdictio duplex eſt. Minor per Scultetum & Scabinos: major per Balivum & Feudorum poſſeſſores, aut agros colentium potiſſimos, quos benenatos vocant, peragitur. Saltuum ac venationum cognitiones penes Saltuarium ejuſque miniſtros ſunt: aggerum vero quibus Hollandiæ ſalus vel maxime continetur, eſt penes Dycgravium, hoc eſt, aggerum Comitem & Heimradios. Ab horum ſententijs, ad Curiam Hollandiæ provocatio eſt; ipſæ quoque Urbium controverſiæ, aliaque magni momenti hic diſceptantur. In hac ſedent, vetere inſtituto, viri nobiles, tum alij legum ac morum periti. Horum caput eſt ipſe Præfectus Hollandiæ: cui prætera præſidijs imperare, magiſtratus urbanos è nominatione eligere, & criminũ pœnas remittere cõceditur. Eſt & collegium Rationalium, qui res fiſci quæſtorum miniſterio regunt. Ter quaterve aut quoties res poſtulat, annis ſingulis indicitur Ordinum conventus, penes quem ſumma eſt Hollandiæ poteſtas. Nobilium ordinem referunt generis ſplendore & vicorum ditione præcipui, numero ferme duodecim. Urbes, quæ ad concilium legatos ſuos mittere plerumque ſolent, hæ ſunt: Dordracum, Harlemum, Delphi, Lugdunum, Amſtelodamum, Gouda, Roterodamum, Gorichemum, Scidamum, Schoonhovia, Brila, Alcmaria, Horna, Enchuſa, Edamum, Monochodamum, Medenlaca, Purmerenda. Sententiam primo loco dicit nobilitas: deinde urbes ſuo quæque loco. Nec aliter fere iſta Comitum temporibus fuere, niſi quod ea, quæ penes Comitem erat reipublicæ procuratio, Ordinibus & Præfecto accrevit. Cæterum ab Hollandiæ, de qua dictũ, Curia provocari olim ad Mechlinienſe auditorium ſolebat, cujus in locum plures ante annos, Hollandi Zelandique novum conſeſſum virorum doctrina eminentium inſtituere, à quorum ſententijs non appellatur, ſupplicari tantum Ordinibus ſolet, ut lectos extra ordinem judices ad collegium adjungant, qui diligenter exquirant, rectene an ſecus ſit judicatum. Auctis cum bello & oneribus & negotijs, alius quoque conſeſſus inſtitutus, qui Hollandiæ ærarium regit. Conſtat ex his, quos nobilitas & urbes pro ſe ſingulæ deligunt, ac ſubinde mutant. Sub horum inſpectione ab alijs item quæſtoribus ærarij rationes examinantur. Eſt & collegium Fœderatorum Ordinum, in quod non tantum Hollandi, ſed & reliqui fœderati, ut Gelri, Zeelandi, Trajectini, Friſij, Tranſiſalani, Groningani deputatos ſuos mittunt. Hic & ea, quæ inter nationes controverſa ſunt, diſceptari conſueverunt. Adjunctus his ſenatus, penes quem fœderum cura militiæque eſt regimen. Sunt prætereа per Hollandiam, Zeelandiam, Friſiamque diſpoſita collegia eorum, qui maris & maritimorum vectigalium curam agunt, mandata habent ab Ordinibus fœdoratis; vulgo Admiralitatis collegium vocant. Hinc, quæ tabulis ſeorſim expreſſæ ſequuntur Hollandiæ partes, ut ſunt Auſtralis Hollandiæ inſulæ Gorea, Vorna, Iſelmonda aliæque, una cum Maſelandia Rhinolandiaque, & ei Oppoſita borealis Hollandia, Noorthollandia dicta, inſpicienda nunc una cum partium ſingularium urbibus nonnihil proprius.

Quo autem Ordines ipſi, qui Statum politicum conſtituunt, diſtinctius ob oculos proponantur, ſchema proximum his ſubjiciendum putavimus:

Statum politicũ *Hollandiæ tres Ordines conſtituunt.*

- Primus *Ordo ſunt Equites aurati* (Ridder Heren *vocant*) *quorũ præcipui ſunt.*
  - Com *olim Egmont*, Com. *de Ligni, quo ſpectant Dominia, Waſſenar, Valkenborch, & Vicecomitatus Leydenſis civitatis.*
  - *Nominantur & hi Comitatus in Hollandiâ, Maeſlandt, Texel, Goylandt, Kennemerlandt, Steenberge.*
  - Dom. & Baron. *Brederode, cujus eſt & Dominium Vianen*; *Eſt &* Baronatus *de Lyſſelt. Referuntur quoque inter* Baronatus *in Chronico Hollandiæ hæc Dominia, Lecke, Sevenbergen, Voorn, Iſſelſtein, Stryen, Teylingen, Putten, Haerlem, Leerdã, Aſperen, Arckel, Altena, Botterſloet.*
- II *Eſt Dominorum, quorum inter cæteros hi ſunt.*
  - *Poelgeeſt, Polanen, Lochorſt, Aſſendelft Warmont, Duvenvoorde, Sparwoude, Matenes, Schooten, Noortwijck, Scagen, Buchorſt, vander Does, van Amſtel, Spangen, Alckmade, Benthuyſen, Kenenborch, Raaphorſt, Sweten, Heemskercke, Ruten, Duyn & Sprangen.*
  - *Sunt præterea & hæc in Hollandia Dominia, Hoeſden, Outhueſden, Papendrecht, Wijngaerden, Ghiſſenborch, Ameide, Woerden, Waterlandt, Schagen, Purmerende, Goude, Naeldtwijck, Rijſwijck, Schoonhoven, Wateringen, Soetermeer, Heemſtede, Hoochtwoude, Merwen, Haeſtrecht, Dalen, Spijck, Hardinxvelt, Bardtwijck, Wijck.*
- III *Ordo ſunt ſex magnæ civitates, quæ nomine omnium Hagam cõvocantur.*
  - Dordrecht, *metropolis totius Meridionalis Hollandiæ, habet prætorem & Magiſtratum, cui cives parent, & Balivum, cui exterius territorium tam in civilibus quam in criminalibus ſubeſt.*
  - Haerlẽ, *prætorem & magiſtratũ domi habet, Ruri, Balivũ qui civilibus & criminalibus præeſt.*
  - Delft, *prætorem & magiſtratum pro civibus; Balivum pro ruſticis habet, in civilibus & criminalibus juriſdictionem exercentes.*
  - Leiden, *Prætor & Magiſtratus intus, foris Balivus præſunt, qui in civilibus & criminalibus juriſdictionem habent.*
  - Amſterdam, *domi prætorem & magiſtratum, ruri Balivum habet, qui civilia & criminalia judicant.*
  - Goude, *prætorem & magiſtratum habet, pro civibus & incolis, Balivum quoque & arcis præfectum olim.*

HOLLANDIÆ
II. TABVLA.

Continens, Delflandiam, Schielandiam & circumjacentes insulas, ut Voorne, Ouer Flackee, Goree, & alias.

HÆC Hollandiæ Australioris pars, ea præcipue complectitur, quæ Mosa amnis vel alluit vel circumfluit; efficiens hoc pacto suo affluxu haud unam insulam. [*Australis Hollandia.*] Unde quoque præcipuus oræ hujus districtus *Maselandia*, ut plurimum indigitatur: sicut interior quæ est, Rhenum medium versus, *Rhinolandia*. Ejus olim & antiquissimis seculis cujusmodi facies fuerit, ex Plinio vel maxime est intelligere, [*Facies ejus & situs antiquus.*] qui paucis verbis velut penicillo depinxit, ubi inquit lib. 4. cap. 15. Natural. hist. *In Rheno ipso prope C. M. pass. in longitudinem nobilissima Batavorum insula & Caninefatum, & aliæ Frisiorum, Chaucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsatiorumque sternuntur inter Helium & Flevum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus ab Septemtrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit, medio inter hæc ore modicum nomini suo custodiens alveum.* Quibus ex verbis liquet, inter duo ostia Mosæ & Rheni, quà Flevus dicitur, universos hos populos contineri: Et esse medium insuper Rhenum, cui modicum tribuit ostium, de quo inde dicetur. Primo igitur loco Batavos collocat, qui nunc, ut alibi diximus, Hollandi dicuntur, remanente veteris nomenclaturæ tenui vestigio in insulæ superioribus territoriis, quæ nunc ad Gelriæ Ducatum pertinent, *onder* & *over Betouw* dicta. Quod autem effundere se Rhenum in Mosam addat intelligit superiorem tractum, ubi, accepto Vahali seu Rheno, infra tandem Brilæ oppidum in mare se Mosa evolvit, ut ita hoc, quod *Helium* dicit, occidentale, quod verò Flevum vocat, sit ostium Rheni boreale. Helium verò dictum olim hoc ostium, & [*Helius Mosæ ostium.*] ejus hodieque superesse non obscura vestigia, ostendit non unus hisce districtibus locus. Nam & *Helevoets sluijs* haud procul est Brila, *Heli* vocabulum præferens: Et ipsa *Briela*, ab ostii ut videtur latitudine quid aliud quam *Breheel, & Brehiel, id est, latum Helium* sonet? Minores vero, quæ hodie circa hunc in oceanum mare Mosæ exitum, insulæ conspiciuntur, an & olim fuerint, certo affirmare quis possit? cum Plinius simpliciter Batavorum insulam nominet? interim si verum est, quod alibi est disputatum, Scaldim, teste Iulio Cæsare lib. 6 belli Gall. Mosam influere, [*Scaldis Mosæ mixtus.*] nihil abs re dixerimus Goream, Voornam, Beierlandam cæterasque hoc loci à Scaldi & Mosa, receptis Mervâ, & qui Goudam transit, Isala minoribus fluvijs, constituas jam olim insulas. Harum Gorea & Voorna oceano objecta, arenaceos colliculos, ut reliqua Hollandia, habent, quibus ab impetu atque injuriâ magni maris defenduntur. *Gorea* & insula & civitas dicitur. [*Gorea.*] Inter Hollandiæ civitates, quæ duæ & triginta numerantur, locum ultimum tenet, ut sunt indicio insignia ejus, quę Hagæ Comitis est videre in æde majore inter reliquarum Hollandiæ urbium insignia certæ fenestræ inserta loco infimo. Mœnibus ac valle hodieque destituitur. Unde & bello superiori militum direptioni facile patuit Incolæ, ut & cæteri qui insulam inhabitant, algosa retia & nassas, piscatoria instrumenta, ut plurimum tractant, ijque mare arando vitam tolerant: nonnulli & ijsdem texendis conficiendisque operantur. Nomen loco ab ipsa re, quod statio ibi navibus tuta ac fida sit, ob alvei profunditatem aliaque commoda, ut ita *Goere*, sive *Goderede*, si verbum verbo reddere libeat, nihil sit aliud quam *bona statio*. *Voorna* insula varie in codicibus scribitur. [*Voorna.*] Hollandiæ Chronicon habet *Voervotzee*; alij *Voornerzee* & *Voornotzee.* Sed omnium emendatissime legitur in Chronico Rhytmico *Vernoutz ee*, ubi *Ee* sive *Oe* nihil aliud quam insulam notat. Tria præcipue in hac insula, nō numeratis pagis, loca eminent, *Brila*, *Geerflietum* & *Heenflietum*. Quibus & addi loco quarto potest ob portus commoditatem, *Hellevoetslusa*. *Briela* à spatioso liberoque alveo accepisse nomen videtur. [*Brila.*] Nam ad ejus dextrum latus Mosæ fluminis amnem Rhenus oceano affundit, ut Tacitus loquitur, ut ita fortassis dicta ab Helio, cujus, ut diximus, Plinius hic meminit, occidentali Rheni ostio, & *Briela* nihil sit nisi *Bre-hiela*, id est, *latus Helius.* ut & ante injectum. Quamvis & loca in *Hil* desinentia, ut *Megers hil*, *Pieters hil*, *Ruygen hil* aliaque circa hunc tractum occurrant. Ubi *Hil*, locum editiorem, collem seu tumulum significat. Situm habet *Briela* circa insulæ ortivam partem, quæ *Oost-Voorn* dicitur. Piscatorum negotiationis halicariæ non infima, inter ceteras, sedes est, ut & *Gheerflietum* & *Heenflietum.* [*Gheerflietum.*] Quæ singula oppida proprium habere memorantur beneficiarium regulum: Sicut & *Somerdicum* & *Oelkensplata*, quæ in insulâ huic e regione posita ortum versus sunt collata, haud procul Zeelandia, sed Hollandicę singula jurisdictionis. [*Heenflitũ.*] Quibus & *Bommenea* debet accenseri, in insula licet Zeelandiæ Scaldiâ, Scouwen vulgo, sita, [*Somerdicum.*] ubi celebris est hodie è Zeelandia in proximã, quæ est ex adverso *Hellevoetslusam*, Hollandicę similiter, ut memoravimus, ditionis, trajectus. [*Oelkensplata.*] Est porrò in insula Voornensi ditio ac dominium *Puttena*. Iuxta quam proxime è Mosa alveus procedit, qui à Voorna *Beierlandiam* & *Striam* separat: quarum est singularum, aut olim fuit, proprius beneficiarius dominus. [*Bommenia.*] Seorsim ab his est ex adverso *Iselmonda*; ita dicta, quod Isalæ fluento tenui, ab Iselsteinia per Goudam decurrenti, è regione sit objecta. Hic præterea Portegaliæ ac Roonæ insignia territoria occasum versus se offerunt. [*Puttena.*] Insulamque ipsam Mosa vetus, & novus sive Merva Isalaque simul constituunt. [*Beierlandia.*] Agrum habet fœcundissimum, nec pascuum modo, sed tritico quoque & filigine lætum cujusmodi & ille est, de quo dictum, Voornensis, nisi quod hic insuper Isatis herba, seu rubia, qua utuntur tinctores copiose sata proveniat.

[*Stria.*] Hinc ultra Mosam, versus ortũ in ipsa fluminis crepidine pagus occurrit ædificijs & amplitudine oppidũ æquans *Maeslantssluys* dictus, [*Iselmonda.*] & paulo interius vicus *Maeslant* nomine, quo & totus is districtus appellatur, cōplectens pagos perplures & opidum *Vlaerdingæ*, ad oram fere *Mervæ* seu *Mosæ* novi collocatum. [*Soli fertilitas.*] Olim id munitum fuisse ex historia constat: & arcem quoque habuisse, quæ una cum mœnibus voragine Mosæ absorpta perierit. Antiquitatem loci præter ista testatur præsertim *Harmannus Contractus*, qui peculiari nomenclatura Hollandiam est complexus. [*Maeslandia.*] Nam Didericum quartum ejus nominis Comitem *Fladertingæ Marchionem* appellat. Sunt qui volunt gemino & vero nomine Verdingam dici aut dicendam à pensitando estimandòque vectigali quod illic scilicet telonium quondam fuerit. [*Vlaerdinga.*] Quidquid sit, *dingen* nostrate idiomate disceptare deque pretio contendere, & *ding* item que *dingbancke* fo-

Novissima
DELFLANDIÆ, SCHIELANDIÆ
et circumiacentium insularum
ut
VOORNÆ, OVERFLACKEÆ,
GOEREÆ, ISELMONDÆ,
aliarumque tabula
Auctore Balthazaro Florentio a Berckenrode
AMSTELODAMI,
Sumptibus Henrici Hondii
Anno 1629.
Den Hinder
West Plaet
Quax diep
Hond's Plaet
Den Hals
Goeree
Den Briel
Roosenburch
Flackee
Harinck vliet
Hollands Diep
Zeelandiæ Pars
Crammer
Slaeck
Folckeracx
Voorn
Putten
Out Beyerland
Strÿen
Delft
Schiedam
Rotterdam
Het Ambacht van Berckel
Schieland
Krimper Waert
Yselmonde
Milliare Germ. comm.

rum notare, & *Dingsdach*, diem Martis, quasi litigijs dicatam diem certum est. Annales patriæ stetisse veterem Vlaerdingam circa eam hujus oræ partem volunt, qua Mosa marinis aquis miscetur: atque ibidem arcem à gigantibus conditam, qui è Britannia in has terras appulsi hic primitus sedem posuerint, ut pluribus illi alijsque additamentis fabulose allatis commemorant. Idem hic tractus, versus oceanum in colles arenaceos adsurgit, quemadmodum & reliquum Hollandiæ littus. Ipsis his collibus adsita est *Gravesanda*, quæ etimo designat *Comitis arenam*. Oppidum fuit superioribus seculis copiosum, mœnibusque circumdatum, portuque ad Mosam nobile, nunc ab eo dissidet ad tria ferme passuum millia, agro intermedio, quem alluvioni Mosæ acceptum ferre debet, auctum. Turrim habet editissimam, quæ olim veluti pharus navigantibus fuit, quo munere adhuc fungitur propter miram altitudinem. Palatium hic quondam fuit Comitis, & Curia. Hæc deinde à Gulielmo Romanorum imperatore Hagam translata. Hujus palatij extant hodieque vestigia seu nomina idem testantia, ut sunt, *via regia*, Hofflaen dicta, velut *aulæ Principis via*, & ager *Hofllant* nuncupatus ab *aula* nomine: quin & Curionis loci domus, *Culina palatij* fuisse perhibetur. Habuit & Cœnobium Canonicorum regularium. Nobilitatur caseo primæ notæ, cui sapor acris ac mordicans, quique sitim ingeniosam acuat. Ager tritici & quidem optimi candidissimique feracissimus est, ut & *Poeldicanus*, qui finitimus est.

Gravesanda. *Soli fertilitas.*

Scielandia Maeslandiæ proxime vicina est *Scielandia*, ita dicta à *Sciæ* fluento, cujus nomen oppidum *Sciedamum* assumpsit, *Sciedamũ.* quod à Vlaerdinga paucis passibus distans eidem Mosæ imminet, habens portum satis commodum ac spatiosum. Nomen & privilegia urbis accepit demum anno Christi 1274, quo tempore *Novum damum* est dictum ad annum usque 1300. à quo deinde temporis tractu Sciedamum appellari in hunc usque diem suevit. Opidanorum plerique arti piscatoriæ texendisque verriculis ac retibus in halecarium negotium sunt operati. Hinc proxime abest ad eandem Mosæ ripam sita *Delfshavia*, Delphensium portus, de quo mox. Atque inde statim se aperit insigne hujus tra- *Roterodamum.* ctus emporium *Roterodamum*, ita dictum à *Rotæ* seu *Roteræ* rivi emissario, quod urbem ingreditur. Conditumque sat constat ante annos plus minus trecentos, quemadmodum in Batavia sua demonstravit Hadrianus Iunius Hornanus; ut facile hinc pateat falli eos, qui à Roterio, fictitio Francorum rege deducunt, & Munsterum sequuti urbis antiquitatem ad annum à nato Christo quadragesimum secundum referunt; aut Reginonem, qui ad annum 778, ait Carolum Magnum *celebrasse pascha in Roterodamo civitate.* Nam ibi vitio scriptum *Roterodamo* pro *Rodomo*, quod est *Rothomagum*, ostendit evidentissime jam nuper in Originibus suis Francicis lib. 3. cap. 3. Ioh. Isacius Pontanus. Oppidum est copiosum, habetque bene constitutas fortunæ suæ opes, quas auget partim pannificio non ignobili, partim cerevisia, quam coquit, post Britannicam optima. Sed maxime fortunas sibi mari parat captura halecaria, ad quam parata habet navigia magno numero, quas Busas vocant. Est & ibidem navale ac portus plurium navium capax, quem crepidine lapidea è saxo durissimo coloris cærulei ingentibus impensis communivit. Magnum urbi lumen ac decus addidit Desiderius Erasmus, cujus ibi natales lares demonstrantur, & statua ærea, in ejus *Gouda.* honorem à S. P. Q. Roterodamensi publico in foro posita. Distat Roterodamo tribus circiter miliaribus *Gouda*, à veteri voce, ut existimat Iunius, nostri idiomatis *Gou* nomen trahens, quæ & fossam & aggerem fossæ oppositum denotet. Sed & fluviolus est, urbem mediam transiens, inter quem & Sciam, Scielandia concluditur, *Gou* dictus, ut vel inde quoque de urbis vocabulo facere conjecturam liceat. Sita est ad Iselam, non illam quidem superiorem Gelrorum Isalam, in quam Rhenus Drusiano divertigio sese exonerat, sed ad inferiorem, quæ ex medio Rheni alveo ducta per Trajectenses Iselsteinum, Montfortium & Oudewateram leviter fluens, mediam urbem secat, copiosam & rebus omnibus affluentem. Vix ullum tota urbe domicilium est, quod observatione haud indignum, cujus non limen preterlabatur aquæ alveus, quod ita scilicet collicijs rivorum urbs undecunque divisa sit. Dynastam olim habuit ut, & Schoonhovia, Iohannem Blosium, natum ex Ludovico Blosio & filia unica Iohannis Hannonij, fratris Gulielmi Hannoniæ ac Hollandiæ Comitis. Quem eundem Blosium perperam alij ex Iohanne Hannoniæ genitum tradunt. Idem postmodum, ducta Machtilda Gelriæ Ducissa, se Gelriæ Ducem scripsit, & in- *Delphi.* ter cetera, Goudanos suos immunitate omnium teloniorum per Gelriæ oras donavit anno 1372. Reliqui in hoc circo sunt *Delfphi* & *Haga Comitis*. Quorum illi, nomen habent à fossa Hollandis *Delft*, quæ Haga trans urbem in *Sciam* atque inde *Delfshaviam* usque ut volunt, ducta. Opus est Godefridi Lotharingi cognomento Gibbosi, qui ut erat bellator strenuus & consilij maturus, perspecta loci natura, jaciendis hoc loco urbis fundamentis animum primus adiecit, & metatis finibus ante hos ferme annos quingentos condidit. Coquitur in ea primæ notæ cerevisia, quam ei præripere hodie laudem vicinum Roterodamum omni vi omnique industria contendit. Huic urbi natales suos debet David Georgius vitriarius, hæresiarcharum facile coriphæus. *Delphis* subdita est *Delfshavia*, ad Mosæ, ut *Haga.* diximus, crepidinem sita; redeuntque ad Delphenses ejusdem universa commoda. Unde & cataractas ejusdem loci constituere ac reficere aliaque vicissim ferre onera Delphenses tenentur. Hagam quod ab *Heilich busch* & inde contracta voce *Haech busch* dictam nonnulli putant hallucinatio & nugæ sunt. Rectior Hadriani Iunij notatio, quæ *Hagæ* vocabulo vocari indicat sepem è dunis & senticetis opere topiario factam. Palatium quod ibi elegantissimum est, fossis & piscina perample circumdatum, Gulielmus Hollandiæ Comes, Romanorum imperator, exstrui fecit. Estque ab eodem Senatorum collegium, quod olim sedere apud Gravesandam erat solitum, huc translatum. Hodie *Scevelingia.* de eadem vallo & fossa in modum urbis circumdenda agitatur. Ab eâ aliquot passuum millibus littus distat, in quo *Scevelingia* pagus est, cujus templum, ultra paucos supra centum annos fluctibus absorptum nuspiam nunc comparet. Illud vero, quod exinde magnificentius est exedificatum à mari quam remotissime, satis cum periculo ad littoris viciniam paulatim accedit: cum exinde anno 1570 nova eluvione complanata, sint inque ruinam tracta ædificia fere sexaginta. Ut inde quam infidum hoc littus sit, ac omnia adedat ac subruat oceanus, intelligi queat.

TABVLA III. HOLLANDIÆ.

DORDRACUM, & quæ vulgo Dordracensis vocatur insula, sive Dortsche waert, ceteraque ut Alblasser waert, Crimper waert reliquaque à Mosa flumine & *Dordracensis* Rheno, qua se in Leccam effundit, esse cōstituta communis est opinio. In his primum *Insula.* locum meretur insula Dordracensis, *Dortsche waert* dicta, ab ipsa re: Nam *Waert* sive *Weert* vox quidem nostras sed vetus est, quam & Angli saxones hodieque retinent, qui exiguam aliquam insulam *Worth* & *Weorth* quoque dicunt. Hinc *Keisers weert*, *Bommeler weert* aliaque ejusmodi, quæ nihil aliud quam Cæsaris insula, Bomeliæ insula. Hæc autem Dordracena, circumscribitur Mosæ præcipue flumine & alveo exiguo, qui recta eam secat, Striam & occasum versus, de Kil dictus. Ad ortum & austrum patens ac latum se pelagus aperit, cujus pars versus Geerthrudenbergam *Het Biesbos* appellatur, à junco scilicet sive scirpo, qui ibi olim in solo humido ac declivi læte provenerit. Quod est inferius, vulgo *het Hollands-Diep* sive Hollandicum profundum vocant. Iuncea autem *Silva juncea Biesbos* hæc silva, sive *het Bies-bos*, de qua dictum, nunc latum mare est, in longum patens Germanicis circiter miliaribus quatuor, in latum duobus. Antea solum id fuisse sed depressum ac declive, in quo juncus ac scirpus pręcipue magna copia provenerit, ipsum, de quo dixi, vernaculum nomen *Biesbos* indicio fit. Perijt & in salum, quomodo nunc est, inundatione versum temporibus *Philippi* Burgundiæ Ducis, Hollandiæ Comitis, qui fuit annus 1421. Tunc enim pulcherrimus ibi ager, invalescente maris vi, absorptus desubito atque in æstuarium commutatus est, una cum pagis seu vicis septuaginta duobus præter arces ac villas hominumque ac jumentorū maximam multitudinem, ut tradunt Iunius alijque domesticas memorias sequuti: At Crantzius temporibus illis quam proximus, Saxoniæ suæ undecimo, parochias haud ultra sedecim cū populo & jumentis eâ eluvione perijsse commemorat. Et id Mollerū quoque in Rhenī descriptione sequutum reperio. Nec abludat maris, quod hodie relictum videmus, spacium, quod ad quatuor circiter nostratia milliaria longitudinem vix habet, latitudinem duorum tantum, ut est indicatum: ut ita vicos istos septuaginta duos, contiguas hinc inde domos viciniasque, non parochias aut pagos fuisse, vero haud absimile habendum.

Eminet in eâ insulâ civitas ipsa, & unde insulæ ipsi nomen, Dordracum sive Durdrechtum, ut scribunt aliqui. *Durdrechtum.* Eam à continente avulsam inundatione anni, de quo dictum 1421; vocatamque Durdrechtum, quasi *Dureti forum*, præter cæteros, Hadrianus Iunius alijque volunt. At *Drecht* & *Tricht* pro diversa dialectorum ratione Trajectum potius est, ut *Maestricht, Trajectum ad Mosam: Vtrecht* sive *Outrecht*, *vetus Trajectum* & *Swyndrecht*, è regione hujus urbis, suum Trajectus. Quibus positis, certum est urbibus plerumque sua nomina à flumine alluente derivari, *Amsteldam, Roterdam, Sciedam* ab *Amstela, Rota, Scia.* Alluisse autem, hoc emporium flumen, DORTIAM nomine, non solum è vetustis monumentis, sed ex antiqua insuper tabula, quæ in eâ urbe adservatur, notat libro 3 Variarum Lectionum Cap. 13. v. cl. Ianus Rutgersius; addens, pagum eidem adpositum fuisse, cui *Dortsmonda* nomen erat, quasi tu *Dortæ os* dicas, ut *Iselmonda*, os Isalæ: eumque pagum gravissimo illo diluvio anni 1421, quo, ut dictum, urbs ipsa à continenti divulsa est, aquis absorptum esse; Dortam autem Mosæ mistum disparuisse, locum tamen nomen servare. Quod ita si sit, quis jam dubitet DORDRECHTUM quasi Trajectum ad Dortam fuisse vocitatum? Antiquitatem deinde loci inde estimare licet, quod ejus mentionem facere videatur, ut quibusdam placet, Regino Prumiensis ad annum Christi 898. Urbs est totius hodie Hollandiæ primaria, jus, inter cetera, habens sistendi & retrahendi ad se merces exoticas; quæcumque secundo amni importantur, ut nimirū eo loco stabulentur ac conquiescant, donec divenditæ fuerint. Dordrechto proxime adsita olim fuit arx munitissima *Merwede*: cujus mentionem facere putatur antiquus Chronologus Dithmarus, qui claruit sub annum 1018, *Mirwidu* minus emendate nominans. Ultra id fretum, quod hodie *Biesbos* appellari diximus, est situs in solo Brabantiæ ad sinistram Mervæ Mons S. Geertrudis, vulgo *sint Geertruydenberch*, ita dictus à diva Gertruda filia Pipini de Landen, qui aulæ *Geertrudisbergū.* magister fuit regis Francorum. Hæc defuncta est anno Christi 664, in vivis dum esset, hunc præcipue locum coluisse referunt, fuisseque hoc ipsius hæredium, attestantibus codicillis dominæ Hilswidæ, Comitis Striæ, de qua ante dictum, prope Dordrechtum sitæ. Hi codicilli scripti anno 992, servantur in Abbatiâ Thorensi prope Weertam in Kempis Brabantiæ. Ubi inter cetera hæc leguntur: *Attuli ad dictam Ecclesiam allodium meum, quod in terra meâ de Stryen, gloriosus Rex Zuendebolchus olim perdonaverat: imprimis Ecclesiam de Strien, quæ est consecrata in honorem, Mariæ Virginis; Montem littoris, ubi beatissima Geertrudis corporaliter conversata est, & cellam habet à beato Amando consecratam: villam Gillezelam, villam Baerlæ in honorem sancti confessoris Remigij à me constructo, castellum Sprundelheim, cum omni integritate sicut situm est super fluvium Merbatta.* De hujus oppiduli possessione certarunt semper cum Hollandis Brabanti. Hodie paret Arausino principi, qui id ab hostibus interceptum, operibus, propugnaculis fossisque ita communivit, ut inter inexpugnabilia non immerito habeatur.

Sequitur hinc Alblasser waert sive insula, ita dicta à vico, qui ibidem est Alblas & Alblasserdam nuncupatus. Cui *Insula Alblasser.* proxime accedit, quæ est in tabula Peutingeriana, circa infima Bataviæ collocatus locus *Tabli* nomine. Visitur prope Alblasserdam Domus sive arx Souburch dicta, spectans ad familiam Coebeliorū Hagæ Comitis. Habet autē hæc insula Leccæ flumen à parte sinistra. Quod elicem esse Rheni, quem medio ac modico ore in oceanum deducit Plinius, plures statuunt. *Lecca.* Abrahamus Ortelius propius considerans illa Taciti verba de Corbulone loquentis: *Ne tamen miles otium exueret inter Mosam & Rhenum XXIII M. P. spatio fossam perduxit*, *qua incerta Oceani vetarentur*, statuit Leccam esse hanc fossam Corbulonis. Cum Tacito Dio consentit, ubi de eodem Corbulone: *Quum pax esset fossam per militum manus à Rheno ad Mosam perduxit centum & septuaginta stadiorum longam, ne ij fluvij æstuante oceano refluentes restagnarent.* Sedet ad Leccæ lævam ripam oppidum haud inelegans Schoonhovia, ita scilicet à cultu atque *Schoonhovia.* amœnitate hortorum nuncupatum. Sunt enim in hoc tractu pometa bellissima, quæ certare quodammodo cum

 Alcinoi

Novißima Tabula
INSVLAR. DORDRACENSIS, ALBLASSER, CRIMPER, CLVNDERT
etc: Comprehendens item
TERRITORIA VIANÆ, GORICOMII, LEERDAMI, ALTENÆ, HEVSDENÆ,
ac Civitates S. Geertrudisbergam, Sevenbergam, Willemstadium, et circumjacentes Regiones ad Holl. pertinentes.
Auct. Balth. Florentio a Berckenrode.
Milliare Germanicum commune.
Amstelodami, Sumptibus Henrici Hondij. Anno 1629.
HET BIES BOS
Hollands Diep
Willem stat
Klundert
Sevenberge
Moer dyck
Dordrecht
Breeda
Gorckum
Worckum
Leerdam
Vyanen
Schoonhoven
Gouda
Kulenborch
Sprundel
Chaem
Heyde
Dungen
Houten
Teteringe
Ginneken
Alblas
Sliedrecht
Papedrecht
BARONY VAN BREEDA
BRABANT
KRIMPERWAERT
ALBLASSERWAERT
VAN STRYEN
OUDE LANDT
TGRAEFSCHAP LEERDAM
TGRAEFSCHAP KULENBORCH
BOMMELERWAERT

Alcinoi pomarijs possint. Nobilitatur insuper felice Salmorum captura. Crediturque è Neoporti oppidi, quod opposita in ripa stetit, ruinis crevisse. Habet præter Leccam præterfluentem etiam elicem ex Isala derivatum, qui urbem mediam perlabitur. Fuit olim hæredium Iohannis Hannonij, fratris Gulielmi Hollandiæ Comitis: cujus Iohannis unica filia Iohanna, Domina Gaudæ, Schoonhoviæ & Tholæ, nupsit Comiti Gallico, Ludovico Blosio, qui ad suam familam hæc traduxit. Unde & tota, quæ est intra Gaudam & Schoonhoviam ditio vulgo *het landt van Bloys* hodieque appellari solet. Sed defunctis postmodum sine liberis Ludovici Blosij tribus, quos ex Iohanna susceperat, filijs, redijt hoc totum territorium, una cum oppidis jam dictis, ad Hollandiæ Comitatum, anno nimirum 1397. Meminerunt urbis hujus annales domestici circa annum 1303. quo tempore arcem quidem habuit, sed muro adhuc ipsa tum caruit: Hunc ei primus lateritium circumduxit Iohannes Hannonius redintegrata, aut de novo exstructa simul arce satis munita. Istud natale solum fuisse clarissimi, & inter Ciceronianos primum facile locum obtinentis Christophori Longolij, quem hinc Gallia sibi vindicat, hinc Mechlinia asserit, demonstrat in epistola quapiam ad Damianum Lusitanum Erasmus Roterodamus, & liquido ostendit in Batavia sua Hadrianus Iunius. Haud procul ab urbe arx visitur Haertsberg appellata. Pertinent vero ad Schoonhoviã Cabau, Polsbroec, Berghambacht, Ammerstol, Stolwijck, Bourepas, Berkou, Vlist Iaersvelt, Crimpen, Leckerkerck ende Ouwerkerck. Quorum Iaersvelt arx est, Leccæ adsidens, a Crimpen Crimperweert sive insula dicitur. *Neoportũ.* Schoonhoviæ è regione positum Neoportum, ad alteram Leccæ amnis oram, oppidum copiosum olim atque opulentum, nunc municipium est mediocris conditionis, ut solent florentissima etiam pessum sæpenumero ire, & situ atque oblivione obduci. *Langherack.* Supra Neoportum Boetselariorum dominorum castellum occurrit, Langerack dictum: Et infra idem arx est ut munitissima ita hoc tractu vetustissima Liesvelda nuncupata dominorũ olim de Liesvelt hæreditaria. *Liesvelt.* Quibus emortuis, post varios dominos emptione tandem pervenit ad Ericum Ducem Brunsvicensem, dominum Woerdæ, qui deinde, facta permutatione, tradidit eandem Philippo Comiti Hohenloo; à quo postremum hæreditate devenit ad nepotem ejusdem. *Iselsteinũ.* Ultra eandem ditio est Iselsteinensis & oppidum quoque Iselsteinum ab exiguo alveo Isalæ nominatum. *Viana.* Peculium est Comitis Burani, principis nunc Auraici. Viana, quæ ex adverso est ad dextram, si flumen ascendas, Leccæ ripam, forma fere, quadrata oppidulum est, parens Brederodiæ familiæ. Castellum habet, opere non tam validum quam pulchrum: Et cui additum est viridarium longe excultissimum. Est & circa proximum oppido lucum arx Amelesteinum: quam annis superioribus felicis memoriæ Henricus Bredenrodius in gratiam conjugis Æmeliæ à Nienaren, servato ejusdem nomine exedificari curavit. Vianensi ditione continentur Heykoop, Boeykoop, Lexmonde, Laeckervelt, Achthoven, Meerkercke, Ameyde & Thienhoven. Distant ab oppido Viana paucis passuum millibus, in trivio veluti locata oppidula Leerdamum, Hueclomum & Aspera. Quæ singula cum ad ditionem ac dynastas Arculenses jam olim pertinuerint, sub quorum quoque jurisdictione Goricomium fuit, loco primo de oppido Goricomio ac ditione Arculensi dicemus. *Goricomium & Arkela.* Goricomium muris circumdidit inque oppidi faciem primus mutavit, addita arce elegantis structuræ ac munitissima, Iohannes Arculensis, sub annum salutis 1230. Inde solo æquavit Gulielmus Bavarus, Hollandiæ Comes, postquam & oppidum & ditionem Arculanam, dato pretio, sibi à Duce Gelriæ Reinaldo IV comparavisset. Referuntur ad oppidum Goricomij & satrapiam Arculensem hi pagi, leegh en hoog Blocklant, Scheluynen, Hornaer, Nieulant, Spijck, Kedichem, Oosterwijck, Middelcoop, Leerbrouc &c. His, postquam Hollandiæ fuit annexum & oppidum & ditio, satrapa præsidere consueverit, qui vulgo Drossardus Goricomensis nominatur. *Leerdamum.* Leerdamum, quasi Lingerdamum, quod ad Lingæ fluviolum sit situm, appellari haud dubium est. Ditionis id quoque olim Arculanæ fuit, donec anno 1410 connubio Mariæ Arculensis ad Egmondanos pervenerit, à quibus similiter per connubium accessit principibus Buranis atque Auraicis, in quorum hodieque est dominio. *Heuclonũ.* Hueclomum ad eundem amnem est positum, oppidulum vetustum atque inclinatũ: cujus domini ex Arculana itidem familia originem duxere. *Aspera.* Nec alios quoque Aspera olim dynastas agnovit. Postmodum per certum item connubium delata est ad Boetzelariorum ex Clivis oriundorum prosapiam. Quorum nuperrime adhuc superfuit Vessellus vander Boetzelaer, Dominus Asperæ.

Heusdenum. E regione Goricomij in solo Brabantiæ posita Altenæ ditio, itemque Worcomium & Heusdenum. In his Heusdenum ædificijs egregium satisque copiosum est. *VVorcomium.* Brabanti suum esse docere conantur, sed Hollandi ut suum defendunt. *Altena.* Worcomium similiter extra Hollandiæ fines in ripa Gallica, juris tamen Hollandici, situm est ad Vahalis & Mosæ confluentes, hinc arcẽ Lovesteinium, inde Goricomium ex adverso prospectans. Habuit olim dynastam Comitem Hornanum: ut & Altenæ ditio, quæ se in eodem Brabantiæ solo late exporrigit ac diffundit, fuitq; feudum antiquitus Cliviæ principum. Ad hanc, ut & Worcomium, spectant, prẹter arcem Lovesteinium, Almkercke, Gysen, Ryswijck, Neereyl, Opeyl, Wtwijck, Waerthuysen, Emmichoven, Sleeswijck, den Hil &c. Distingui Worcomium hoc debet ab illo Frisiæ Transrhenanæ, quod huic cognomine est, intra Staveram & Harlingam ad sinum Austrini maris situm, Worcum vulgo nuncupatum. Pagi Heusdenensis ditionis hi numerantur, Herp, Hedichuysen, Vlymen, Engelen, Cuyck, Onssenoort, Outheusden, Elshout, Hulten, Baerdwijck, Doveren, Drongelen, Genderen, Babylonienbrouck, Heusleen, Aelburch, Wijck, Veen, Eeten, Meeuwen.

Sevenberga. Hinc per idem hoc Brabantiæ solum recta Sevenbergam itur, relicta ad lævam urbe Bredana, ad dextrã Geertrudenberga, de qua diximus modo. Habet vero Sevenberga, ut putatur nomẽ non à montibus aut collibus septẽ, qui ibi nulli sunt, sed à rivulis septenis, qui navigantibus ad conservandas, veluti intra portum, naves percommodi ibi fuerunt. Nam *bergen* Belgice & *condere* & *custodiri* ac *tueri* significat. Olim ditionis Striensis fuit. Est autem Striæ districtus haud procul Dordrechto, ut ante patuit, Sevenbergæ è regione oppositus. Et est memorabile quod referunt veteres memoriæ, ante nimirum inundationem, quæ, ut modo dictum, incidit in annum 1421, solitos mortales per Zeedijkam sive maris aggerem, qui à Stria ad usque Sevenbergam duxerit, è Stria Sevenbergam terra iter facere, *VVillemstadium.* nuspiam aquas aut ullum fluentum trajiciendo: ubi tamen hodie vastum mare patet. Sevenbergæ proxime adjacet *Klundert.* insula Klundert dicta, habens, præter munitissimum propugnaculum ejusdem nominis etiam oppidum Willemstadium, exedificatum superioribus annis, ac jure civitatis donatum ab illustrissimo principe Auraico, Wilhelmo Nassavio: cujus & nomen gerit.

Veteres Aquæ. Superius ubi de Iselsteinensi territorio verba fecimus, omitti haud debuit, ei quam proxime esse adsitas Veteres Aquas sive Oudewateram; Oppidum hodie sic satis munitum, muris fornicatis, ac civibus abundans pro modo rerum, locupletibus. Id quam varia agitatum fortuna his superioribusque bellis sit, docet historia,

TABVLA IV
HOLLANDIÆ.

RHinolandiam, quam exhibet præter cetera, Hollandiæ hæc tabula quarta, à Rheno sic dici, ipsum nomen indicio sit. Est autem medius Rheni alveus, qui hunc districtum præcipue constituit. Nam, ut ex Plinio jam ante demonstratum, Batavorum insula & Caninefatum, sive, ut nunc vocamus, Kenemariorum, & aliæ Frisiorum &c, sternuntur inter Helium & Flevum, Rheni ostia extima, quæ inter medio ore modicum nomini suo alveum Rhenus idem custodit. Etenim Rhenus facto circa Lobecum in duos amnes divortio, hinc per fossam Drusianam se in Isalam effundit, inde Arenacum, nunc Arnheimum, urbem Gelriæ primariam, Vadamque & Rhenam petens Batavodurum advehitur, urbem Tacito nominatam, nunc *Wyck te Duerstede* vocatur. Hic Rhenus, mutato nomine levam versus, Lecca dici incipit; At olim, licet nunc maxima sui parte obturatus, in dextram flexit Trajectum versus, docentibus id riparum vestigijs & veteris ibidem Rheni haud unquam intermoritura appellatione. Isthic se iterum bipartito aquarum agmine dividit in Vectam, quod fluentum Wesopum Goilandiæ oppidulum præterfluit, atque inde per Mudæ municipium Austrini maris in sinum abit. At ipse Rhenus nomen augustum tenuis alvei angustis spatijs tuens, segnes aquas præter Woerdenum provolvit. Hinc longo tractu per Albiniana castra, *Alphen* vulgo, tanta lenitate manat, ut oculis utram in partem fluat judicari vix queat: sicque cunctabundus lætissimum utrimque rus secat Leidam usque: Quam priusquam intret, in tres elices diffunditur, qui in lacum Leidensem se exonerant: quorum hæc sunt nomina, *Manna*, *Zylia* & *Douzia*. Leidam autem transgressus, infra eam hinc *Rhenoburgum*, inde *Catvicum*, quod interius vocant, petit: ibique stagnans, alveum per quem se quondam exoneravit, non invenit. Nam Rhenus, ut dictum, cum se quoque infra Leidam dextrorsum per Rhenoburgum in agros versus Harlemum effuderit, plures rivos versus oceanum habuisse videtur, & maxime horum *os medium modici*, ut loquitur Plinius, *alvei* celebratum: idque *Egmonda*, quod, si Latine reddas, *arctatum* seu *modicum os* aut *alveum* denotat, fortasse fuerit, hodie *Egmondt op Zee* dicitur. Certe hoc pacto Caninefates, quos Tacitus nominat, ac partem insulæ Batavorum colere inquit, origine, lingua ac virtute pares Batavis, hodie *Kennemers* sive Kennemarios dicimus, suis propius reddentur sedibus, facientque huc verba Reginonis, qui ostium circa oceanũ habuisse Kinnemarios sive Kinhemum fatetur & id classibus suis intrare solitos Normannos, cũ dicat, *Eodem anno 804. Normanni in Kinhem è Danemarca venerant.* De quibus videndæ, luculentius Ioh. Isaci Pontani adversus Philippum Cluverum Disceptationes chorographicę capite pręsertim XI & XII.

Rhinolandia.

Hoc toto districtu (Caninefates sive Kennemarios, de quibus jam dictum, simul includendo, quorum Harlemum caput est) municipia oppidaque illustria perplura sunt. Quorum inter cetera, quod modo nominavi, Woerdenum est, quod statim infra Trajectum Rheni medium alveum præterfluentem admittit. Oppidum est non ignobile cum mercatu, tum splendore ædificiorum, plaustri loco conditum, arcem habens haud in elegantem, olim Trajectinæ ditionis, postea Erici fuit Brunsvicensium Ducis, ex pignore. De quo videnda prolixius Valerij Gouthovij ad chronicon Hollandiæ Annotata. Subsunt Woerdeno pagi Bodegraven, Woerder, Indijck & Tekoop. Hinc Leidam versus, ad eundẽ hunc medium alveum, occurrunt præcipui nominis duo loca Alphen & Poelgeest. Alphen enim esse eum locum, quem Antonius & auctor tabulæ Itinerariæ intra Trajectum & Lugdunum collocant appellantque Albiniana, docti existimant: quamvis uterq; & auctor Tabulę & Antoninus corruptius exprimant, *Albinianis* vocitantes. Castra fuisse Romana ab Albino quopiam præfecto condita vero videtur non absimile. Inter hęc ipsamque Leidam sive Lugdunum arx proxime stetit Poelgeestanæ gentis, Poelgeestia dicta, validissimis muris constructa: quę solo tenus dejecta fuit anno 1849, factionibus dissidiisque intestinis fluctuante Hollandia, ut docet uberius historia. Hinc Leida se offert, quod esse Lugdunum Batavorum, Ptolemæo nominatum, doctiorum consensus suadet, quamvis à littore nec Hagâ Leidâque procul distet locus Losdunum dictus, Lugdunum suo vocabulo propius exprimens. Sed Leidam esse Batavorum Lugdunum, præter alia antiquitates evincant, quæ ibi, & in proximo magna copia erutæ. Cujusmodi, inter cetera, statuas, lapides, imbrices, numismata vidit & expressit perplura in Batavia sua Hadrianus Iunius. Quibus addi debet, qui nuper in agro Vorburgensi repertus est lapis quatuor plus minus pedes altus, duos circiter latus, unius crassitudine, erutus nimirum anno 1624 Iunij 7. spectante Thoma Segetho, qui & primus exscripsit, atque inde v. cl. Ioachimus Morsius, in modum ut sequitur:

VVoerdenum.

Albiniana castra Alphen.

Poelgeestia arx.

Leida, Lugdunũ Batavorũ.

A latere Cornu copiæ. *A latere Cornu copiæ.*

I. O. M. SARAPI.
ISIDI. FRUGIFERO.
CAELESTI. FORTUN.
BONO. EVENTO.
FELICITATI. LARI.
VIALI. E. GENIO.
LOCI. L. LUCREIUS.
PAL. FAUSTINIAN.
Ↄ. LEGI. I. M. P. E. PRO. SE.
SUISQ. I. E. R. V. L. CONSAC.

Quæ ita legenda: *Iovi optimo Maximo Sarapi Isidi frugifero, Cælesti Fortunæ. bono Evento, Felicitati, Lari Viali, & Genio Loci L. Lucretius. Palatina (sc. tribu) Faustinianus. Centurio Legionis primæ, monumentum posuit & pro se suisque in eam rem votum libens consceravit.*

Ubi, inter cetera, notanda illa CEALESTI FORTUNAE. *Cælestis* enim subinde absolute ponitur, subinde addita voce *Dea Cælestis* auctoribus dicitur; subinde *Virgo Cælestis*; subinde etiam, quod huic loco proprie çonvenit, *Fortunam Cæli* vocant. Tertullianus in Apologetico: *Vnicuique etiam provinciæ & civitati suus Deus est, ut Syriæ Adstartes, ut Arabiæ Dysares, ut Norici Belenus, ut Africæ Cælestis.* Spartianus in triginta Tyrannis: *Afri Celsum imperatorem appellarunt peplo Deæ Cælestis ornatum.* Ammianus Marcellinus lib. 22. *Asclepiades Philosophus cum visendi gratia Iuliani*

 peregre

RHINOLANDIÆ,
AMSTELANDIÆ,
et circumjacent. aliquot
territoriorũ, accurata desc.
Auct. Balthazaro Flor. a Berckenrode.
AMSTELODAMI,
Sumptibus Henrici Hondii.
Anno 1629.
Het Leytsche Meer
Het Haerlemmer Meer
De Helle Meer
't Oude Meer
Wycker Meer
't Braessemer Meer
Amsteldam
Botshol
Muyden
't Pampus
Marcken
Gouda
Woerden
Oudewater
Alphen
Breuckelen
Gunterstein
Abcoude
Kamerycck
Veldt
Groote polder
Bloemendal

peregre ad id suburbanum venisset, Deæ Cælestis argenteum breve figmentum, quocunque ibat secum solitus efferre &c. Philastrius Brixiensis in Catalogo hæresium: *Alia*, inquit, *hæresis in Iudæis, quæ Reginam, quam & FORTVNAM COELI nuncupant, quam & CAELESTEM vocant in Africa* &c. Iterum Tertullianus in Apolog. *Ista ipsa* VIRGO COELESTIS *pluviarum pollicitatrix*. Qui ultimus locus respondet voci, quæ hac quoque inscriptione posita, quæque Iovem FRUGIFERI similiter epitheto afficit.

FAUSTINIAN) Faustinianum se hic Centurio appellat quod FAUSTINA, ut diserte habet Dionis Xiphilinus, MATER EXERCITUUM sit appellata post victoriam ex Quadis ac Marcomannis ab Antonino partam. Unde & de ætate hujus monumenti conjecturam facere licet. LARI VIALI, ut ad Iovem referatur, numero singulari posuit. Plautus numero plurali ita extulit in Mercatore Acti. 5 Sc. 2. *invoco vos lares Viales.* Et denique BONO EVENTO pro *Bono Eventui* non ubivis obvium. Atque hactenus quod ad eam inscriptionem. Leida porro non Batavorum modo Lugdunum hodie omnisque antiquitatis, sed & doctrinæ omnigenæ emporium, ac vere *Athenæ Batavicæ* nuncupanda. Estque agri hujus, quem Rhinolandiam dicimus, metropolis, pagos quinquaginta septem sub se habens, aëre & aquis varie transfluentibus, ut & viridariis, perquam amæna ac salubris. Distat ab ea Oceanus ad secundum lapidem, ut & Haga, Comitum sedes: Delphi ad tertium: Haerlemum, Woerda, Gouda ad quintum circiter: Ad septimum Mercurij forum atque officina Amsterodamum, ut & Dortrechtum, vetustatis inter urbes Hollandiæ sibi fere prærogativam vindicans. Pagi qui proxime adsiti, sunt fere isti: Wassenaria, Rhenoburgum, Valkenburgum, Catwicum ad Rhenum, Catwicum ad oceanum, Nordwicum item geminum, alterum interius alterum exterius; tum Oostgeesta & Warmonda ac Woorhouta. In quibus ut obiter hoc addam, *Rhenoburgum* verbis chronologorum medij ævi, Sigeberti & Hermanni Contracti, inter urbes censetur. Fladertingam enim & Rhinoburgum Frisiæ urbes vocant. Nam de Burgo, qui intra urbem est, deq; urbe ipsa id accipere, nisi certo authore, quis audeat? Arces præterea Leidensium urbi viciniores præter Poelgeestiam & Alphen superius positas, sunt & istæ: Warmonda, Bochorsta, Doesa, Sweta, Cronestena, Sudovica, Engeesta, Roomburga, Rosenburga, Santhorsta, Duvenvoorda, Rucopia, Wingarda. Olim & hæ fuerunt, Alcmada, Bolhusia, Ceubela, Berendrechta, Torenvlieta Sonnevelta & Teilingia nuper instaurari cœpta.

Pagi sub Leida ditione 57.

Arces circa Leidam.

Sequuntur Caninefates Tacito dicti, qui hodie Kennemarij; ditioque ipsa Kennemerlandia & Kermerland contracte nuncupatur. Ejus est metropolis Harlemum, testante id vel maxime Rhytmici chronici, annos ante trecentos concinnati, authore, qui Harlemum Kinnemariorum facit, cum inquit, *Haerlem in Kinnemerlandt*. Antequam muro cingeretur dynastiam fuisse nonnulli putant, cujus dominus celebratur Baldevinus de Haerlem, anno 1168 à Frisijs prope Scagam interemptus. Hodie & olim amplitudine urbis, ædificiorum cultu, situs amœnitate nobilitatū est. Templum habet totius Hollandiæ pulcherrimum, firmissimis innixum columnis foro imminens. Urbem mediam Sparnus interlabitur. Exstruique cæptā Iunius exstimat ab Harlemeæ prosapiæ dynastis circiter annum Christi 506. Ejus est gloria, capti novo consilio Pelusij, quam Damiatam vocant, cujus rei symbolum habet nolas binas ex ære Corinthiaco, quæ & Damiatæ appellantur. Est & altera ejusdem gloria, artis typographicæ inventio. Arces illustriumque familiarum prædia circa eam perplura sunt, & inter cetera arx Brederodia, Assenburgum, Heemskerkia, postea Domus Marquettia, Merestein um, Forestum, Reewijckum, Velsena, Polenburgum, Harlemum prope Beverwijckum, stirpis Harlemeæ olim domicilium, postea ad Assendelphios aliosque delatum. Heemstedium lacui propemodum Harlemensi imminens, defunctis dynastis Heemstedijs, ad Flandriæ Thesaurarium Rolandum de Febure devenit, qui dominam Hadevinam Heemstediam & Benthusæ connubio sibi junxerat. Quorum hæredes ære alieno gravati vendiderunt Lochorstijs. Et eorum postremo neptis Anna ab Arckel nupta nobili Gelro Walravio à Gent, filio domini ab Oyen venditione transtulit ad virum prædivitem, civem Amstelodamensem N. Houwinum. Estque deinde Petro Ruytenburgio Amstelodamesi; Flaerdingæ domino, pro parte venundatum. Cujus nunc posteri, & in his gener Ruytenburgij ampliss. ac nobilissimus Hadrianus Pauw, Eques, Cameræ Rationalis Hagæ Comitis adsessor ac consiliarius, hęreditarium ac totum possidet. Sunt & aliæ prçterea in propinquo arces aut rudera earū ut Clevia, Tetrode, Baeniart, Berckenroede, Hillegum, de quibus ut & prorioribus singulis, videndus prolixe Gouthovius in Annotatis ad Chronicon Hollandiæ, quorum & modo memini.

Kennemerladia. Harlemū.

Arces & prædia circa Harlemū.

Harlemo Bevervicum duobus miliaribus disiunctum, loco oportuno ad sinum Tyum adsidens, duobus passuum millibus ab oceano distans, amœnissimas nobilium villas in vicinia prospectat. Ipsum municipij vocabulum sonat Bavarorum, qui & Baioarij, vicum, sedem & perfugium. Ab eo recta per sinū jam dictum relicto ad dextram Sparnedamo, quod Sparni annem in sinum Austrinum emittit, Amstelodamum trajicitur. Quod oppidi non quidem Kenemerlandiæ, sed ipso se nomine prodens, esse Amstelandiæ sive Amstelę emissariū ostenditur. Est vero Amstelandia ager spectans ab occidente, meridiem versus, Australiorem Hollandiam: à Meridie fere, ditionem Trajectensem: ab oriente ac borea, Goylandiam conterminam habet. Amstelodamum in extrema propemodum parte ejusdem, ad Amstelæ fluenti in Yam exitum, aquilonem versus, ipsi Yæ amni adsidet. Solum universum præcipue hic palustre ac uliginosum: unde & cespitem, qui focis adhibetur, passim conficiunt incolæ, appellantq; ejusmodi tellurem lingua vernacula *Venen*, & vicum in eā præcipuum *Amstelveen*, ipsam Amstelandiam territorium quondam fuisse dynastarum Amstelæ & Iselstenij, quæ amplissimæ fuere at potentissimæ familiæ, Trajectensibus præcipue obnoxiæ, alibi demonstratum est. Urbs hodie perpetuo frequentatur ac patet Hispanis, Italis, Britannis, Scotis, Gallis, Germanis, Sarmatis, Cimbris, Suecis, Norvagis, Danis, Livonijs, Polonis, Borussis, Moschis, & si qui alij Boreali subaxe latent, ut taceam post sæpe iteratam urbis ampliationem, nunc etiam Indicis atque exoticis alieni orbis navigationibus frequentari. Unde author libri, qui de Amstelodamo est editus, ita loquentem AMSTELAM introducit:

Beververvicum.

Amstelandia.

Amstelodamum.

Indus & Euphrates & quà patet extima China,
Quaque etiam priscis non cognitus Orbis in orbe,
Huc mea vela fero, referoque per æquora classem,
Nunc Euphrate ipso nunc AMSTELA clarior Indo.

Amstelodamo proximum est ad duo circiter milliaria Wesopum, ut & Muda. Nardenum Gœdelandiæ caput est. Wesopum hinc muro cingitur, inde amne vecta, qui è Rheno Trajecti originem suam ducit, alluitur: atq; idem deinde per Mudam in sinum Austrini maris excurrit. Nardenum caput est, ut dixi, ditionis Goedelandiæ, quam corrupta & vitiosa consuetudo Goeylandiam nuncupat, olim ab Othone imp. ejus nominis primo, Goedelæ cænobij antistitæ donatam, atque illius vocabulo ceu magno auctoramento ornatam. A qua transisse ad Hollandi principis jus in loco beneficij annotatum legitur. Porro crevisse oppidum ipsum è ruinis veteris Naerdæ, postquam eam solotenus captam præsul Trajectinus ex Arculana familia everterat, literis traditum reperitur.

VVesopū. Muda. Nardenum.

TABVLA V.
HOLLANDIÆ.

Northollandia. VVestfrisia. Frisij minores. Frisij majores. Frisij in Rheno. Frisij trans Rhenum. VVestfrisij quando dicti Northollandi.

QUinta hæc tabula Northollandiam complectitur, quæ non tantum partem Kermerlandiæ, de qua ante dictum, sed & Frisios sive, ut hodie vocamus, Vestfrisiam præcipue simul exhibet: qui Tacito *Frisij minores* dicti, aspectu eorum, qui ex adverso & ultra Flevum, Rheni borealem alveum, eidem *Frisij majores* appellati. Plinius *Frisios* hos *minores, Frisios in Rheno* dixit; qui ultra erant, *Frisij trans Rhenum* seu *Transrhenani* eidem nuncupati. Northollandi vero nomẽ assumpsere iidem minores post varia demum bella pugnasque diutinas cum Hollandis pugnatas, idque sub annum Christi 1303, cum dare manus victori, Hollandiæ Comiti Iohanni Hannonio, coacti sunt. Tum inquã victoris populi nomen omisso Frisiorũ ac proprio, illis inditum, quamvis ipsi libentius Vestfrisij audiant seque Vestfrisios in publicis hodieque tabulis atque instrumentis nominent scribantque. Sed Plinij verba, quibus *Frisios, qui in Rheno*, & qui *trans Rhenum*, accurate distinxit, adducenda existimo. Sunt enim ista lib. 4. cap. 15. *In Rheno ipso prope C. M. pass. in longitudinẽ nobilissima Batavorum insula & Caninefatum & aliæ Frisiorum, Cauchorum, Frisiabonum, Sturiorum &c. Sternuntur inter Helium & Flevum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus ab septentrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit &c.* Hic locus, qui & alibi adductus diserte *in Rheno Frisios* ac Frisiabones agnoscit. At qui erant trans Rhenum Transrhenani Frisij, ij fuerunt in continente ipsaque Germania, ut habet diserte quoque Plinius idem lib. 25. cap. 3. Ubi ait: *In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis, qua pota dentes decidunt & reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britannica. Frisij, qua castra erant, nostris demonstravere illam.* Ibi etenim Frisios trans Rhenum sive Transrhenanos constitui infra scissionem amnis, non à Rheno medio, sed à tertio alveo seu Isala initium faciendo liquet, primo ex ipso Plinio, qui Isalam clare Rhenum nominat, cum à septentrione in lacus eum spargi dicat: deinde ex Tacito, qui castra Germanici apud Frisios ultra hunc tertium Rheni alveum borealem, in finibus continentis Germaniæ collocet, expeditiones ejus in Cheruscos enarrans. Atque ita duplices Plinio Frisij *in Rheno* nimirum, hi insulani, de quibus hic agimus; Et *trans Rhenum* sive *Transrhenani* in continente Germaniæ, ubi castra fuisse indicavimus Cæsaris Germanici.

VVestfrisiæ initium post amnem Kinnæ. Alcmaria in finibus Kinnemariorum.

Horum in Rheno Frisiorum sive, ut Tacito appellari diximus, Frisiorum minorum seu, ut nunc, Vestfrisię sive occidentalium Frisiorum initium vulgo statuitur post Kinhemum amnem, qui Alcmariam præterfluit, & in quem Caninefates sive Kinnemarij, de quibus dictum, desinebant. Pertinuerunt ad eosdem Kermerlandios seu Caninefates etiam Alcmarienses oppidumque Alcmaria, ut hodie vocamus. Quod & statim post Bevervicum, de quo in Tabula 4 superius memoratum, versus boream hic occurrit. Fuit id, sicuti & ipsi Kinnemarij, Hollandis semper adsociatum, & veluti præsidium ad arcendos ac retundendos minores Frisios, qui nullis propemodum cladibus cedentes novas semper res moliendo agrum Hollandicum perpetuis incursionibus infestare erant soliti. De his eorumque finibus hæc author anonymus: *Caninefates sunt modo Kennemarij à Kinnâ fluvio sic dicti, qui labitur apud Alcmariam infra castra Nuburch & Meddenburch, dividens Hollandiam à Frisiâ. Est autem Kinnemaria Aquilonaris Hollandia, habens oppida Harlemum, Bevervicum & Alcmariam: quæ est ad fines provinciæ Hollandiæ, haud procul à decursu fluvij Rekere olim Ockenforde & Almeren dicti.* Hactenus Anonymus, Alcmariam Kinnemarijs & Hollãdis adsocians. Rhytmicum Chronicon, ut videre est sub finem fere ejusdem Chronici, Alcmariam in Frisijs agnoscit. Et est verisimile Alcmariam ab eâ voce *Almeren*, quod scilicet locus ipse undique ferme lacubus sit circumdatus, nomen accepisse. Et eorum quidem decem, adhibitis hydromylis alijsque ingenijs exsiccatos reperio, quorum nomina sunt, Bergensis, qui mille ducenta nostratia agrorum jugera continet, Daelius, Veronensis, Suinius, Bouclevius, Heiloensis, Grebberius, Templinus, Argillarius & Posticus lacus: supersunt Diepius, Sterrius, Wormius, Schermerius, Biemsius, & Wardus. Quorũ eminet vastitate sua Schermerius. Reliqui aut exsiccati, aut agris interjectis ut exhauriantur comprimãturque indies elaboratur. Et in his Biemsius sive *Bemstræ* lacus, annis superioribus, civium urbis Amsterodamensis inenarrabili impendio, exstructis circumquaque molendinis atque additis cataractis & operariorum populo, ita exhaustus, ut solum, quod esse limosum deprehendebatur, sationi atque hominum cultui apprime idoneum nunc sit. Circa Almeriam paullum ultra mille passus dissitam stetisse olim, præter Warmenhusam qui hodieque insignis est pagus, Veronam sive Vronam loquuntur cognomines inde campi. Iunius unicum & præcipuum inter minores Frisios emporium fuisse existimat; nunc urbis bustũ est, cujus tumuli vulgo ostenduntur inter Coedicum & immenso spatio porrectum Langedicum Vronenses, ut dictum, nominati, quos pagus Pancratio sacer attingit. Primariam hanc urbem fuisse Vestfrisijs jam dictis, gentis caput, bellorum facem & furoris administram credibile idem putat, quod opportunus ejus situs fuerit ad invadendam Hollandiam: Ac proinde ob violatam sæpius fidem, rebellionemque toties repetitam, à Iohanne Hannonio, Comite Hollandiæ, de quo modo dictum, excisam funditusque subversam, & inducto aratro reædificari vetitam, ut refert ex annalibus dictus jam Iunius, & repetit ad annũ 1303 ex eodẽ Ubbo Emmius, cũ hemistichio chronostico ejusmodi ECCe CadIt Mater FrISIę. Author interim Rhytmici chronici, qui hoc tempore claruit, aliquando agrum, aliquando & pagum nominat Vronensem. Hodie inter primarias urbes est Enchusa. Quam ab ædificijs singularijs, quæ in vici modum rara in principio, post densiora accreverunt, accepisse nomen autumant. Id namque sonet *Enkelhuysen*. Oppidum est elegans, natura loci munitum, in extremo terræ margine ad sinum Austrini maris situm: nobile nunc longinquis navigationibus & arte excoquendi salem, ex illo aspero & pullo sale, qui ex maritimis prӕsertim Galliæ civitatibus Aremoricis confertim eò advehitur. Superioribus temporibus solum circumquaque *Drechterlandt* appellatum ex Rhytmico Hollandiæ Chronico sit colligere: Quod ibi scilicet non obvius tantũ & facilis sed & brevis fuerit ex Frisiæ continente ad Frisios minores sive hos occiduos trajectus. Adeo ut pleraque illa Belgij loca atque oppida, ut *Maestricht, Vtrecht, Dordrecht, Suyndrecht*, haud aliunde hausisse nomen, quam à trajectu videantur. Meminit autem Drechterlandiæ Chronicon quod dixi ad annum 1155.

Laci exsiccati circa Alcmariam. Verona Frisiorum minorum olim caput. Enchusa. Drechterlandia.

Alsmen elf hondert las
Ende vyf-en-vyftich ons Heeren jaer
Quamen met Oorlogen swaer

Die Vriesen van Drechterlandt
En hebben geroofst en verbrandt
Die van Kennemaer, &c.

Solum

Egmont op Zee
Alckmaar
De Scher-Mer
De Waert
Wycker-Meer
Het Y
Wormer
Purmer
Beemster
Purmerende
Nieripper Kogge
Wieringer Waert
Koegras
Wierin-gen
Hoorn
Edam
Munnickendam
Marcken
't Pampus
't Hoornicker Hop
Wieringer Vlack
De Kille
Enchuysen
Medenblick
Kreupel sant
Bake op de Kreupel
Ton op de Kreupel
Milliare Germanicum commune

Ejus & VVestfrisiæ soli qualitas. Solum ejus, ut & reliquæ fere West frisiæ, palustre quidem maximâ ex parte, sed graminis & aliarum rerum mirè ferax, pascendoque pecori pene supra fidem præstans: argillosum tamen in orâ, qua colles arenarum, quos contra fluctus natura comparavit, desinunt. Spectant ad Enchusam hi Pagi, *Grootebrouck, Luttebrouck, Bouwerskerspel, Hoogekerspel, Hem, Veenhuysen & Brouckhaven.* *Horna.* Enchusæ proxima est Horna, à sinuoso & instar cornu inflexo portu nomen habens. Hæc fere Frisiorum minorum, qui Frisiam occiduam, sive Cisrhenanam habitant, metropolis & primaria civitas audit, nobilis præsulatu Decani, quem Occidentalis Frisiæ vicarium Trajectenses olim submittebant. Oppidum est copiosum & cibariæ lactariæque rei affluentissimum, quod ex semisse mari alluitur, reliquam partem amœni agri & læta pascua cum pagis minime obscuris & locupletibus cingunt: Plateas habet peramplas, quæ decus & ornamentũ præcipuum solent addere urbibus. Portum navibus prębet tutũ & tranquillũ in sinu interiore, cujus commoditas magna est, olim major, quando opposita portui & oppido insula cum pago Dampta, quæ nunc mari hausta absumptaque, superesset: Ad Hornam hi vici referuntur, *Avenhoorn, Beeth, Oudendijck, Woggenom, Nubixwou, Hauwaert, Berchout, Swaech, Bæniaert, Betlem, Oostblocker, West blocker, Binnewysen, Westwoude, Schellinckhout, Wydenesse, Oosterbeck, Schaerwou, Groesthuysen, Opmeer, Spanbrouck, Opdam, Hensbrouck.* Distat Hornâ duobus circiter miliaribus *Medenblicum.* Medenblicum sive, ut alij scribunt, Medelachum, municipium maritimum ejusdem hujus Austrini sinus portum habens egregium, manibus mortalium, adjuvante loci naturâ, constructum. Habet & arcem pervetustam, quæ civibus sæpenumero præsidio fuit. Inter oppida hujus tractus censetur fere vetustissimum, utpote cujus meminit ad annum 1255 Albertus Stadensis. Pertinent huc pagi *Warnartshouff, Oppertoes, Oostwoude, Sybekarspel, Bennenbrouck, Abbekerck, Lambertschagẽ, Twisch, Hoochwoude, Eertswoude & Midwoude.* Ubi notandũ attestante Rhytmico Chronico Gulielmũ Romanorũ imperatorem, Hollandiæ Comitem, occubuisse, à Frisiis hisce minoribus trucidatum, in pago jam dicto Hoochwoudâ: cũ annos ante ducẽtos & sexaginta circiter in pago winckelę ab iisdem in prelio cęsus atq; interemptus fuisset Arnoldus Hollandiæ item Comes, anno scilicet 993. Et præter jam enumeratos pagos, eminent *Scaga vicus.* insuper Scaga, oppidi aut fori instar in agri parte inter boream & occidentem, prominente. Itemque Nieropa vetus, Nieropa nova. Ad Westfrisiam præterea seu minores hos Frisios pertinent quoque insulæ in tabula hac non usquaque expressæ Wieringa & Texela, inter quam & Huisdunum portus ille omnium profundissimus, ex Flevo effluens, Marsico nomine ex Marsacijs veteribus notus, circa ingressum Oceani existit. Wiringa interius est sita, & vado ab agro reliquo seperata, omnes à continente quondam vi fluctuum avulsæ, rarâ soli fertilitate. Et in his Texela octo vicis, Wiringa quinque, & quæ ijsdem est proxima, boream objecta, Flevolandia duobus habitatur.

Accedunt his in eadem hac tabula perspicue expressa oppida, austrum versus, Edamum, Monachodamum & Purmerenda, *Frisiabones seu VVaterlandi.* quæ proprie hujus Frisiæ non esse recte putantur à nonnullis, sed ad Waterlandiam & Waterlandios potius spectare, quos Plinius, ut supra est positũ, Frisiabones appellavit Frisijs, in Rheno proximos. Quorum licet nec Tacitus, aut alij scriptores, meminerint, ita tamen eorum meminit lib. 4. cap. 15. superius Plinius, ut esse Waterlandos nostrates dubitandum haut sit. Nam apud eundem Plinium libro ibidem IV jam dicto, capite insequenti XVII. qui nominatur in Galliæ Belgicæ continenti similiter Frisiabones, librariorum incuriâ in locum non suum irreptitij ad decimum quintum præcedens, non decimum septimum Caput spectant. Et si divinare liceat, haud abs re monuit in Disceptationibus suis Chorographicis, qui jam semel iterumque superius est nominatus, Isacius Pontanus, quod & amicus ejusdem v. cl. Petrus Scriverius censuit, ibi loco *Frisiabonum* exaratũ primitus *Eburones.* Eburones inquam, in illa Galliæ Belgicæ populorum censione, quam eodem cap. 17. instituit Plinius, nequaquam omittendi. Et porro Frisiabones quamvis soli authorum Plinio videantur nominati, exstat tamen & nomen quoque eorum in Codice inscriptionum Romanarum, ubi, inter cetera, *Frisiævoni* pro *Frisiavoni* sive *Frisiaboni* in hunc modum legitur:

D.M.
T. FL. VERINO. NAT. FRISAEVONI.
VIX. ANN. XX. M. VII. T FL.
VICTOR. EQ. SING. AUG.
FRATRI. DULCISS.
F.C.

Utro autem modo scripseris, *Frisævo* sive *Frisiabo* parum refert. Nam utramque à Germanica & vernacula nostratium voce *Wonen*, id est *habitare*, formatum. Et Dani adhuc propius, quod nos *Wonen* dicimus, illi *Bo* dicunt. Unde & *Chaibones* & *Chaivones*, promiscue scripti veteribus sępenumero occurrunt, sicuti & *Ingevones* & *Istevones*, alijq; ab eadem Germanica terminatione nominati populi. In his Frisiabonibus sive Waterlandis, preter cetera, eminent *Edamum.* urbes jam nominatæ. Et Edamum quidem, ut nunc nominamus, olim Ydamum vocitatum, ab Ya seu Yda fluento, nunc aquæductu, primarium loci templũ ambiente, qui stagnantem aquarum multitudinem exonerabat per emissarium suum communi appellatione, ut alibi dictum, *Dam* appellatum. Nominis originem testatur & pagus vicinus *Middelije* dictus, quod in ipso Yæ meditullio jaceat. Celebre est oppidum caseorum bonitate, satis opulentum, habetque portum oblongum ac navalia non una, in quibus naves magnæ minoresque fabricentur. Ab eo uno miliari re- *Monachodamum.* motum est Monachodamum, ita dictum à lacu vicino, cui nomen fuerat *Monickemeer*, quod *Monachi lacum* sonat: *Purmerenda.* ut urbs fortasse rectius inde dici possit *Monickmeerdamum.* Hinc sequitur Purmerenda ita dicta, quod ad Purmeræ lacum seu finem potius ejus sit posita. Estque oppidi modo in plateas digesta, atque ædificijs haud inelegantibus exstructa, habens arcem lacui eidem Purmero, nunc exsiccato inque agros redacto, proxime imminentem. Dominus olim loci fuit Gulielmus Eggardus flagranti apud Comitem Hollandiæ Gulielmum sextum gratia, cujus etiam thesaurarius ac quæstor audijt. Ab eo ad filium, à filio ad ejusdem sororem ejusque maritũ dominum Zylæ devenit. Hinc deinde venditione transijt ad Burghgravium Montfortij. Et ejus mox aut hæredum ejus rebellione suum in fiscum redegit imperator Maximilianus, qui donavit exercitus sui pręfecto Balthasari Volckensteinio Austriaco, qui exinde vendidit Iohanni Egmondano, penes cujus posteros permansit, donec tandem Lamoralij Egmondani bona confiscasset Rex Hispaniarum, postquam ipsum Lamoralium, ut reum Majestatis, capite plecti fecisset. Ab ejusdem postremo Lamoralij filio Philippo, qui in Gallijs prælio occubuit anno Christi 1950 acceperũt soluto pretio fœderatarum provinciarum Ordines, Hollandiæque adjecerunt. Spectant ad Purmerendam Ulpedam & Neck pagi. Urbi proxime etiam adjacet Bamestra, lacus olim, nunc pascuus ac Cerealis ager, de quo & ante nonnihil dictum.

Austrinũ mare. Enchusam postremo qui à læva pręterfluit Austrini maris interior, versus Amsterodamũ, sinus eum ante annos sexcentos, & quod excurrit, paulatim ex pascuis, paludibus, insulis ac rivulis in tantum tamque vastè patens mare conversum, ostendunt pag. 80 Disceptationes Chorographicæ, citatæ jam sæpius. Nam qui est exterior, versus Flevum, à veteribus, Plinio præsertim & Tacito, agnoscitur, qui lacus ingentes Rheni, in oceanum borealem se spergentis, appellant. Sed de his alibi.

EPISCOPATVS ULTRAIECTINUS.

EPISCOPATUS ULTRAIECTINUS (qui ab urbe primaria nomen accepit) etsi cum Hollandiæ Comitatu conjunctissimus, peculiaris tamen & distincta est ditio. Eum à Septemtrione, Occasu atque Meridie, pene omni ex parte Comitatus Hollandiæ cingit: ad Ortum Ducatus Gelriæ obtenditur. Saluberrima ibi aëris Cœlique temperies: Solum bonum & fertile: quod ut editum magis & siccum, ita etiam multo est quam Hollandicum excultius, & ad segetem opportunius. Metropolis est, quæ *Trajectum* Antonino Trajecti ad Rhenũ in Itinerario suo mentionem facienti. *Antoniam* dici passim invenimus, sed quo authore condita, aut cujus memoriam repræsentet, incertum. Sunt tamen qui ad *Antonium* Primum Senatorem & Legatum Vespasiani, cui cum Civili Batavo amicitia fuerat, originẽ nominis referendam putent, quem Senatoria dignitate exutum à Nerone, falsique damnatum, pristino inde restitutum ordini & loco refert Tacitus: Aut ad *M. Antonium* Iulij Cæs. Legatum, quando Galliam Belgicam subjugaret. Nec desunt qui titulum nominis *M. Antonino Pio* transcribunt, urbis instauratori; quod sensisse videtur author inscriptionis quæ in adventũ ad urbem Traject. Philippi Regis posita legebatur: ANTONINI PII IMP. FELICIBUS AUSPICIIS URBS TRAJECTENSIS INSTAURATA, FELICIORIBUS PER PIENTISSIMUM IMP. CAROLUM V. AUCTA FELICISSIMAM SE HOC PRINCIPE FUTURAM HAUD DUBIA SPE CONFIDIT. Trajectum postea per Vultas, seu Wiltos, mutato nomine *Wilteburgum* dictum, sunt qui contendunt, hausta opinione ex Sigeberto Gemblacensi, qui Willebrordum sedem Episcopalẽ statuisse in loco *Vultaburch* nominato scribit, qui tunc *Vultrajectum* nuncupabatur, à Vultarum gentis nomine & Trajecto compositum, quasi *Vultarum oppidum*, à voce *Drecht*, qua oppidum denotatur, non à trajiciendo; quod veritati consonum non videtur: quum *Vultaburgum* ad Rheni ripam supra Trajectum ad 11 aut amplius pass. millia sedisse res ipsa loquatur. Invenias & curiosa indagandæ originis ingenia, quæ ab *Vlpio Trajano* Germaniæ Domitiani temporibus Præfecto *Vlptrajectum*, & P litera extrita *Vltrajectum* appellatum existimant. Hodie *Vtrecht* nostri vocant. Id Iunius ex eo factũ putat, quod ibi quintæ tricesimæ legionis stativa & hyberna essent. Itaque quum barbarum vulgus & rude legeret v. TRIC. LEG. STAT. fecit ex eo VTRIC. quod postea abijt in *Vtrecht*. Plane ut in Sueviæ oppido accidit, dicto *Cantstadt*. Nam oppidi epigraphe in marmore incisa quum haberet, LEG. ANT. STAT. hoc est, legionis Antoninianæ stativa, vulgus imperitum, resectis prioribus duobus elementis legit *Gantstat*, & postea G in C mutato *Cantstat*. Quod igitur apud Ammianum Marcellinum exstat Vtricesima, id (si vera & genuina est lectio) inde venisse putandum est, quod ex V. TRIC. vulgares homines, fecerint Vtricesima. Situm est Trajectum ad veterem alveum Rheni, qui priusquam in Leccam prorupisset, eam olim interluebat, atque hinc porro ad Oceanum properabat. Vnde etiam hodie aquæ ab accolis undique conquisitæ, & per varias fossas in urbẽ corrivatæ, ac Woerdenum inde & Leydam, ea qua Rhenus tunc via perductæ, Rheni apud promiscuam multitudinem nomine celebrantur. Illud vero notatu dignum, eo loco positam esse hanc urbem, unde unius diei itinere (& ubi terrarum quæso hæc urbium densitas?) pedibus pervenire queas ad quodcumque libuerit è L ut minimum Oppidis Trajectum undique circumstantibus, nec majore quam diximus spatio, quod & Tabula Geographica satis ostendit, illo abjunctis. Amplius, posse aliquem mane Trajecto egressum ad quodvis è sex & viginti prædictis oppidis etiam lento gradu inambulantem accedere, genio ibi indulgere, & vespere domi rursus ad cænam adesse. Porro hæc urbs Nortmannorum procella ita fuit oppressa Alfridi Præsulis tempore, ut is coactus fuerit sedem Episcopalem Daventriam transferre: quam inde retraxit ad pristinos lares Baldricus Clivensis Præsul, qui recidivam urbem posuit, muro fossisque adjectis. Olim hic Archiepiscopus primus institutus fuit *Willebrordus* cognomento *Clemens* à Sergio Pont. temporibus Iustiniani minoris F. Constantini. *Willebrordus* iste natione Britannus fuit, Frisiosque Christianæ pietatis rudimento imbuit: postea relicto Præsulis munere, velut oneri impar ad Trevirorum Augustam concessit, quintoque ab ea urbe milliario, horrido & salebroso loco, inter montium juga, construxit Monasterium *Absternacum* nomine, quod hodie *Echternacum* vocitatur: cui alij ex ordine successerunt, quos numerant nominantque Annales LXI, inter eos autem ultimum Fridericum Tautenburgensem, filium inclyti viri Georgij Schenckij, Equitis aurei Velleris. Vrbs est ampla, dives, & potens, quam concinnæ & elegantes admodum domus, tum hypogæa, quoque & ædificia subterranea miri equidem & pulcherimi operis passim exornant. Templa in hac urbe permulta sunt, primaria vero quinque *B. Martini, Salvatoris, Petri, Ioannis & Mariæ.* Primum illud Cathedrale est, omnium augustissimum. In eo celebravit anno CIↃIↃXLVI Carolus V. Imp. Comitia Ordinis Aurei Velleris. Cætera Templa Collegiata sunt. Postremum vero Deiparę Virgini sacrum exstructum est ab Imperatore Frederico Barbarossa Papę jussu, ad satisfactionem scilicet culpæ à se commissæ in vastatione Mediolani & sacrorum omnium Mediolanensium. Quum autem hujus ædis fundamenta jacerentur, vorago quædam se ostendit, medio pene templi loco, quæ nulla cæmentorum farctura, nullisque injectis molibus, ac ne carbonibus quidem (quibus tamen Ephesinæ Dianæ Templum in palude firmatum fuisse legitur) oppleri poterat: sed solo taurinorum tergorum substrato pulvino stetit: cujus rei memoriam tuetur basis columnæ voragini impositæ hoc disticho consignatam.

Accipe posteritas, quod post tua secula narres, Taurinis cutibus fundo solidata columna est.

Habuit insuper urbs Monasteria varia, inter quę excellebant amplissima II, alterum *Equitum Melitensium*, alterum *Teutonicorum*, suo utrumque Templo & superbis admodum ædificijs nobile. Erat & egregium illud & opulentum *Cœnobium D. Pauli*, Ordinis Benedictini: aliaque duo, in nobilium, aliarumque primariarum Virginum, *domicellas* appellant, usum exstructa, alterum ordinis *D. Bernardi*, alterum *Præmonstratensis*. Cives hujus urbis humani, industri, locupletes. In ea natus fuit Hadrianus V Pontifex infimi ordinis parentibus. Is Lovanij Linguarũ, Artium, atque etiam Theologiæ studijs tantum profecit, ut in eadem Academia ad summos honores emerserit: præfectusque fuerit Caroli V Imperatoris institutioni, à quo primum Legatus in Hispaniam, postea Episcopus Dertosensis factus est, inde Cardinalis, ac postremum Papa, quo munere quum non amplius XX menses functus esset, obijt. Mortuo hoc inter

Regio & unde dicta.
Situs.
Aëris temperies.
Urbes.
& oppida.

cætera

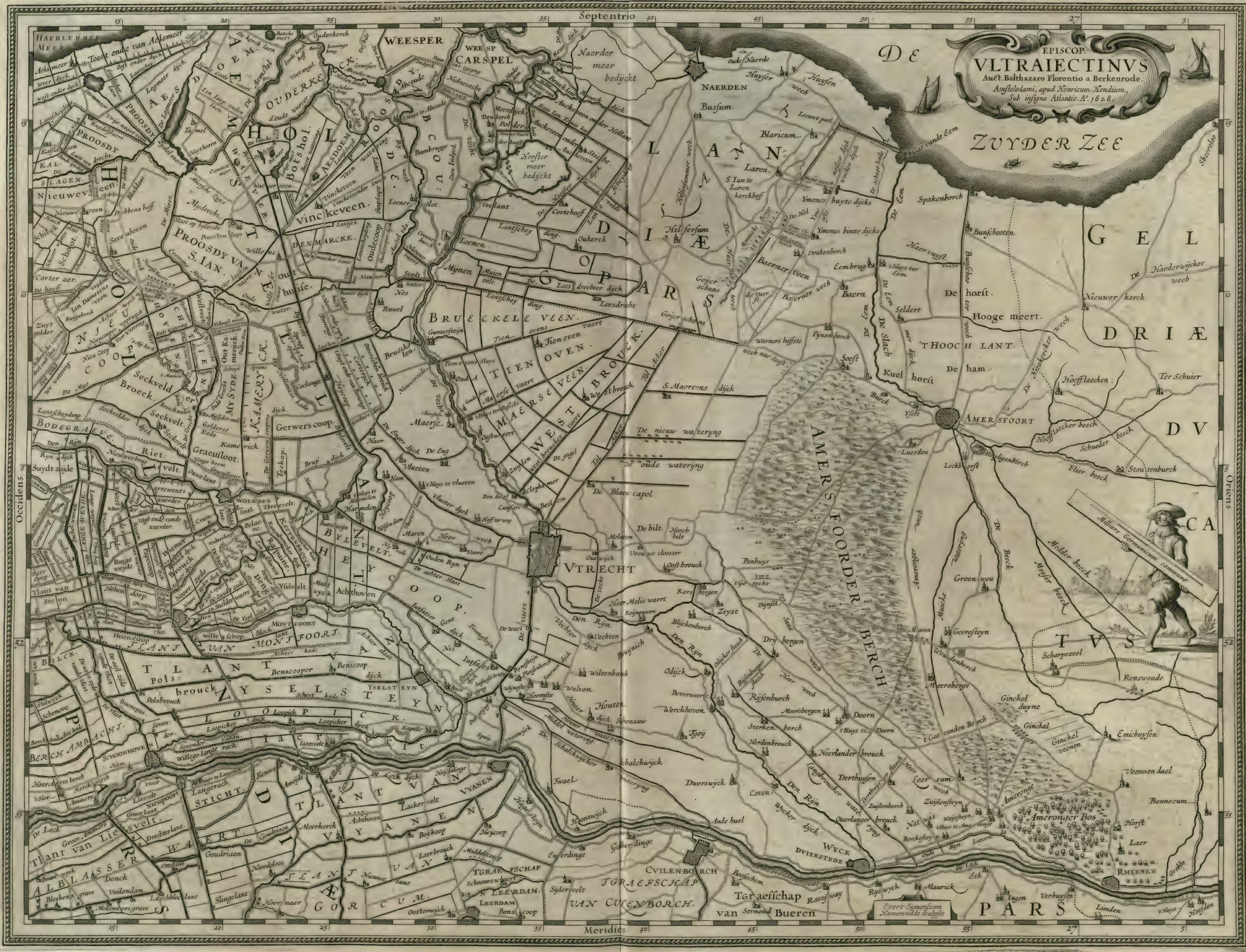
EPISCOP.
VLTRAIECTINVS
Auct. Balthazaro Florentio a Berkenrode.
Amstelodami, apud Henricum Hondium,
Sub insigno Atlantis. A°. 1628.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
ZUYDER ZEE
Milliare Germanicum commune
Evert Symonszoon Hamersveldt sculpsit
HAERLEMMER MEER
WEESPER
WEESP CARSPEL
NAERDEN
Bussum
Blaricum
Laren
Hilversum
Spakenborch
Bunschooten
AMERSFOORT
AMERSFOORDER BERCH
VTRECHT
WOERDEN
MONTFOORT
YSELSTEYN
SCHOONHOVEN
VYANEN
LEERDAM
CVILENBORCH
WYCK DVIERSTEDE
RHEENEN
Ameronger Bos
Zeyst
Doorn
Den Ryn
GEL DRIÆ DV CA TVS
PARS
Tgraeffschap van Bueren
Tgraeffschap van Cuylenborch
BRUECKELE VEEN
TIEN OVEN
MAERSE VEEN
WEST BROUCK
VINCKEVEEN
PROOSDY VAN S. IAN
KAMERYCK
T'HOOCH LANT
Tlant van Montfoort
Tlant van Zyselsteyn
Tlant van Vyanen
ALBLASSERWAERT
Tlant van Liesvelt
BERCH AMBACHT
Gorcum

cætera positum est Epitaphium: HADRIANVS VI. HIC SITVS EST, QVI NIHIL SIBI INFELICIVS IN VITA DVXIT, QVAM QVOD IMPERARET. Exstat hodie Trajecti domus Hadriani, quam pontifex exstruendam curavit. Sedes insuper Trajecti Consilij Regij, ad quod totius Provinciæ provocationes deferuntur. Habet & hæc urbs cudendæ monetæ jus indultũ Diplomate Othonis Imp. ejus nominis primi, ut gratificaretur Eggidę conjugi, Baldrico tunc Episcopo. Metropoli visa reliqua Oppida Trajectinę Provinciæ subdita indicabo. Inter ea primũ occurrit *Batavodurum* ad Rheni elicem Leccam, cujus mentionẽ Tacitus facit lib. v. Hist. ubi Germanorum (qui postea Franci dicti fuere) manum scribit adnixam fuisse irrumpere pontem qui Batavoduri recens inchoatus fuerat: postea vero nomen habuit *Durostati*, Incolæ dicunt *Wijck te Durstede. Dorestadum* quod nunc *Wijck* vocatur, legitur in vita S. Friderici Episcopi Trajectensis. Hanc opibus copijsque affluentissimam fuisse urbem memorant Annales, in eaque plura quam quinquagena abundasse fana, quæ res (quod bona pace Annalium dictum sit) verisimilis mihi non fit. Vtcumque sit, à Norrmannis qui cuncta ferro & incendijs fœde vastabant, excisam dirutamque omnes ferme consentiunt, contractioribusque pomerijs inclusam. Locuples satis hoc tempore est Oppidum ob situm ad Rhenum commoditatemque subvectionis rerum necessariarum. Distat Culemburgo ad milliare unum, Trajecto ad III: situ loci peramœno, habet arcem veteris operis non contemnendam, in qua ferme sedem habere solebant Præsules Trajectini, non ob amœnitatem tantum & omnigenam commoditatem quam locus vitæ præstat, sed quod veluti secessus quidam sit secretus à turba interpellatorum. *Rena* vulgo *Rhenen*, antiquum Oppidum. Tacitus loco jam à nobis citato *Grinnes*, (Iunius apud hunc libentius *Rhenes* quam *Grinnes* legerit) nominat, scribitque oppugnatum fuisse à Classico Præfecto alæ Trevirorum, defensumque fortiter ab incolis, quod in eo ut & Vadæ (quod nunc *Wageningen* dicimus) cohortium essent alarumque castra. Situm habet ad Rhenum, quarto à Trajecto milliari, muris arduis valloque cinctum. *Amersfordia* (*Amerfurtum* Hadrianus malit) a trajectu Amisi fluminis nomen sortita est, (vulgo *Eems* dicunt) plane ut a Francorum trajectu *Francofordia*. Oppidum initio parvum fuit, ut ex antiquo vallo & fossa liquet: postea extensis pomerijs amplificata. Injurijs Gelriorum obnoxia, quas non semel olim experta fuit: & anno CIↃIↃXLIII per deditionem occupata a Martino Rossemio. Amisus in Velavia ortus, medium Oppidum intermeat: ad Ortum & Meridiem habet agros frumenti feracissimos: ad Occasum Sylvas: ad Septemtrionem pascua, & interjecto milliari uno mare. Cives feroces & martij, quique occupato per proditionem Trajecto ad annum sesquimillesimum duodetricesimum Henrico Bavaro Episcopo strenuam operam navarunt in ulciscendis militariter injurijs, edendisque præsidiariorum stragibus. Superest *Monfortium* non ignobile Oppidum opere situque loci munitum, præsidij causa à Gotefrido Præsule Trajectino olim exstructum ad excludendam vim & arma ab Hollandis ingruentia, positum ceu in trivio, punctique obtinens vicem, quippe intra ambitum trium pari intervallo distantium oppidorum conclusum, Isselsteinij, Oude-wateræ & Woerdeni. Assidet Iselæ fluminis ripæ, arcemque habet. Flumina in hac ditione sunt *Rhenus*, *Amisus*, *Isela*. Cæterum Trajectensis ditio per se statum habet, cujus Ordines tribus constant Membris. Primum Membrum Clerus primarius V Collegiorum Vrbis, quorum Primarium est *Canonicorum S. Martini*, vulgo *Domum* vocant, cujus Decanus omnes Status semper evocare solet ad Conventus; in Conventu difficultates proponere, vota colligere & concludere: cætera Collegia sunt *S. Salvatoris* (vulgo *Oudemunster*) *B. Mariæ*, *S. Petri* & *S. Ioannis*. Secundum Membrum Ordinum Nobiles & equestris ordinis viri constituunt; è quorum numero *Burchgravij Monfortenses*, *Culemburgij*, *Abcoudij*, *Vianij*, *Zuleni*, *Risenburgij*, *Ruelij*, *Horstij*, *Nienrodij*, *Nieveldij*, *Amstelij*, *Lichtenbergij*, *Hardenbrouckij*, *Stoutenburgij*, *Macchenburgij*, *Vtenhammij*, *Vtenengij*, *Renij*. *Vlietij*, *Overdevechtij*, *Grauwertij*, *Amerongij*, *Borrai*, *Taetsij*, *Lonreslotij*, *Iutphasij*, *Wellij*, *Vleuteni*, *Haræi*, *Oudanij*, *Waelij*, alijque quamplurimi, quorum jam magna pars interijt, successeruntque alij non infimæ nobilitatis ex vicinijs vel ex matrimonio, vel ex donatione, vel exemptione possessionem nobilium Feudorum adepti: qui jam æquo jure cum antiquis illis censentur: Horum hi præcipui, *Rhenesij*, *Vchtenbrouckij*, *Rhedij*, *Bongardi*, *Ghentii*, *Aeswindij*, *Baexij*, *Lindeni*. Tertium constituunt V Civitates Capitales, *Trajectum*, *Amersfordia*. *Batavodurum*, *Rhena*, *Monfortium*. Quod ad Iurisdictionem: Ex omnibus Diœcesibus juridicis provocatur ad Consilium Provinciale Hagam Comitis, ubi summa est hodie non tantum Hollandiæ, sed etiam omnium fœderatarum Provinciarum Iurisdictio. Inde ad Magnum Consilium Mechliniense appellatio fieri solebat. Est & Trajecti Parlamentum, unde appellatio nulla fit: sed solummodo ab ijsdem revisio. Ad Statum vero Ecclesiasticum quod attinet; Tota Hollandia in Spiritualibus Episcopo Trajectensi solet subesse. Erat porro Diœcesis Trajectina olim & amplissima simul & præpotens: sed quadragena hominum millia in hostem armare posse, Trajectum, quando ferat necessitas, impudenti mendacio, scribit Dominicus Niger: quod hausisse è Volaterrani Commentariis, & Æneæ Pii scriptis videtur, qui Præsulem Trajectinum XL bellatorum millia ad bellum educere, memoriæ prodiderunt. Sed de Episcopatu Trajectino quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Nefas sit autem non adscribere, Coronidis quasi loco, versus quosdam Latinos qui extant in æde B. Martini in gemina pensili tabula binis ibi ad cellam columnis appensi. Sunt autem ad dexteram isti:

Flumina. *Ratio gubernandi.*

Circumquaque fluens Hollandia gurgite Rheni
Cingitur Oceani fluminibusque maris.
In qua cum muris urbs Antonina novellis
Tempore Neronis ædificata fuit.
Hanc devastavit fera flamma gens & ibidem
Castrum Wiltorum conditur inde novum
Turribus excelsis: quod adhuc plebs Abroditorũm
Funditus evertens, diruit usque solum.
Hinc Trajectense Castrum cum mœnibus altis
Conditur à Francis Christicolis: sed idem
Vulgus Danorum confregit humo tenus, omnes
Cum clero cives insimul ense necans.
Denique Baldricus Præsul nova mœnia struxit,
Quæ modo subsistunt auxiliante Deo.
Sic Hollandensi terræ veraciter omni
Trajectum constat urbs capitalis adhuc.

Ad lævam vero isti:

Tempore Francorum Dagoberti Regis, in isto
Præsenti fundo conditur ecce decens
Primitus Ecclesia Sancti Thomæ prope castrum
Trajectum: quam gens Frisica fregit atrox.
Sed prior antistes Dominus Clemens in honorem
Sancti Martini mox reparavit eam,
Desidis Hildrici sub tempore Regis, ad illam
Præsul Adelboldus fregit, abinde novam
Ecclesiam fundans Henrici tempore primi
Cæsaris electi: quam duodena cohors
Pontificum pariter benedixit, denique Præsul
Henricus cœpit hanc renovare suam
Ecclesiam, Regis Guilielmi tempore, qui tum
Hollandensis erat inclytus ecce Comes.

ZEELANDT COMITATVS ET Hollandiæ pars Meridionalis.

Status politicus *Zeelandiæ constat tribus membris,*

- Uno *Prælato, qui totius Ecclesiastici Ordinis locum supplet, estque Abbas S. Nicolai Ordinis Præmonstratensis in Middelburg.*
- Uno *Nobili pro toto Ordine, qui est Marchio de Vere 24 45. 51 37.*
- *Et civitatum communitate, quarum præcipuæ sunt Middelburgh, quæ est capitalis totius Comitatus Zeelandiæ, Siericzee 25 8. 51 42. Vere, Vlißingen 24 48. 51 30. Tolen 25 27. 51 35. S. Martens dijck 25 20. 51 36. Rommerswale 25 25, 51, 33. & Goes 29 8. 51 34.*

Causæ omnes referuntur ad Hagam Comitis in Hollandia.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 51 40. ad Circulum maximum.

ZEELANDIÆ COMITATVS.

SONAT *Zeelandia* nihil aliud quam terram ac solum maritimum, a terra ac mari conflatum nomen. Mari enim undique cingitur. Hanc veteribus non fuisse incognitam ex Tacito colligit Lemnius, non hoc quo nunc innotescit nomine, sed ex usu ac vulgata alloquendi consuetudine ac compellatione; nempe *Maet*, quo populares & indigenæ inter se sunt usi. *Mattiacorum* enim illos nomine designat, cum inquit, *Est in eodem obsequio Mattiacorum gens Batavis similis, nisi quod ipso terræ suæ solo ac cœlo acrius animantur.* Zeelandia nomen accepit a Danis & Nortmannis, qui ex illa insula Cimbrica quæ in Dania Zeelandiæ nomine inscripta est, profecti ad novas terras quærendas, quum gravi indigenarum multitudine laborarent, Britanniæ ac Galliæ oras invaserunt ac Walachriã vicinasque Insulas a patrio solo Zeelandiam, ut & Hollandiam vocaverunt: plane, ut de Heleno Priamide refert Maro, qui in Epiro Oppidulum Trojam cum Arce Pergamo exstruxit, addita & imagine Scææ portæ & rivulo Xanthi Trojani amnis nomine: & ut in Indijs Novã Hispaniam, Novam Franciam Europæi effecerunt. *Regio, unde dicta.* Harum insularum situs est inter Mosæ & Scaldis fluminum ostia, a Septemtrione Hollandiam, ab Oriente Brabantiam, versus Meridiem Flandriam vicinas habent regiones, ab Occidente Mare Germanicum respiciunt. *Situs.* Aëris clementia destituitur Zeelandia, qui in nonnullis partibus paullo asperior est, quam vicinarum gentium minus salubris, præsertim æstate ob paludũ & stagnorum graves halitus, & quod regio arboribus minus consita. Hoc tamẽ habet commodi, quod contagioni ac pestiferis morbis minus sit obnoxius ac serius inficiatur: at infectus immaniter in hominum corpora grassatur, nec facile conquiescit. *Aëris qualitas.* Magna vero hic soli ubertas, pingues ac glutinosæ glebæ; feraces, ac fœcundi agri Tritico quo nusquam gentium candidius aut magis ponderosum, alijsque Frugibus: Coriandro item & Rubia *Garansa* Gallis, nostris *Meedcrappe* nominata, ad ornandis pannis, ne color deflorescat, eumque intime concipiant necessaria: ut insignes atque in immensum fastigiatas Lauros perpolitis maturitate baccis onustas: ut efficaces & salubres herbas, cum medendis morbis, tum esui accommodas sileam. *Soli fertilitas.* Uberrima etiam hic saginando pecori pascua, non solum intra exporrectos aggeres ac ambitus, sed etiam extra littora, in ipsa Oceani crepidine, in quibus oberrant pecudum aliquot myriades maximo negotiatorum emolumento, quæstuque uberrimo, non solum supra vulgarem magnitudinem, sed saporis etiam delicati atque exquisiti, soli ac graminum beneficio quod saluberrimum ijs pabulum suppeditat, adeo ut exteri quoque summopere ijs delectentur. *Animaliũ varietas.* Anno autem Domini ıɔ ccclxııı imperante Carolo Calvo apud Batavos illisque affines Zeelandos, principatus primum constitui cœpit, ac Comitatus nomine designari, primusque Comitis nomine inauguratus *Theodoricus* Filius Sigisberti Principis Aquitaniæ qui annos octo & triginta in eo dominatu versatus, successorem *Theodoricum* secundum herilem Filium constituit, a quo ad nostra usque tempora hæc Regia potestas longa Heroum serie ad Hispaniarum regem Philippum devoluta Comitatus nomine censetur, ejusque provinciæ principes Comites appellantur. *Imperium Majorũ.* Insulæ Zeelandicæ numero septem sunt, tres ultra Scaldis ostia. Bataviam & Orientem versus, quæ propterea dicuntur Orientales, *Scaldia, Duvelandia, & Tolen.* Quatuor cis Scaldim Occidentem versus *Walachria, Zuitbevelandia, Northbevelandia, & Wolferdijck.* Omniũ ultra Scaldim insularũ maxima & prima est *Scaldia* indigenæ vocant *'t Lant van Scouwen*, cujus ambitus nunc est septem mill, olim tamen major fuit, ac tantum exiguo freto distincta a *Northbevelandia.* Urbes in ea primariæ sunt *Ziriczea* & *Brouwershavia.* *Ziriczea* omniũ Zeelandicarum urbium creditur esse antiquissima, & circa annum ıɔ ccc xlıx exstructa a quodam Siringue: nobilis diu fuit mercatu omnium rerum, propter celebrem Portum, frequentiamque advenarum; sed obstructo arenis portu multum de antiqua gloria remisit: spes est tamen, eam novo portu effosso paullatim uetus nomen recuperaturam. *Vrbes.* De hac testatur Levinus Lemnius, plurimis eam viris eruditis præclarisque ingenijs fæcundam esse ac feracem, Negotiatoribus providis ac sagacibus refertam, quibus ex re frumentaria ac lectissimo Tritico, ex nivei candoris Sale, ex Rubia seu Garansa, Salsamentorum ac Piscium copia, Armentorum Pecudumque immensa vi quæstus accedit uberrimus. In re familiari ac domestica: eodẽ scribente, omnia elegantia, nitida, expolita: mensa frugalis ac moderata, nec umquã prodigaliter sumtuosa; in mercatura exercenda nemo non Civiũ solers atq; industrius, lucri avidus, ad rẽ attentus, in tenuiores tamen atq; inquilinos inopia pressos, liberalis ac beneficus, in cæteros vero hospitalis, blandus, comis, affabilis, candidus, atque absque omni simulatione ac fucata specie nulli non obvius & expositus. In hac urbe natus est, vixitq; jam dictus *Levinus Lemnius* doctrina & arte medica clarus. *Brouwershaviã* piscatores incolũt, & qui mari victitant. Secunda insula

ZELAN DIA Comitatus
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
Septentrio
Meri dies
Occidens
Oriens
Mare Ger Manicum
Holland iæ pars
Bra ban tiæ pars
Flan dri æ pars
Miliaria Zelandica communia
De Mase
De Leck fl.
Voorn
Flackee
De Roo vaert
Crammer
De Zype
De Scelde
De Honte
De Dollaert
Roompot
Tueergat
Duerlo
Wielinge
Delft
Rotterdam
Dordrecht
Schoonhoven
Vianen
Leerdam
Bommel
Breda
Bergen
Steenbergen
Tolen
Goes
Zirickzee
Middelburg
Vlissingen
Antwerpen
Hulst
Sluys
Lillo
Heusden

Scaldiæ proxima est *DVVELANDIA* à columbarum frequentia sic denominata, patetque ejus circuitus mill. pass. quatuor. In hac tantum pagi sunt & vici, urbs nulla. Anno salutis reparatæ CIↃ IↃXXX Oceani fluctibus obruta fuit, cum magna mortalium jactura, sed aggeribus confirmatis exclusoque Mari, haud multo post facile illud damnũ compensatum est. Tertia insula est *Tolen*, Brabantiæ contermina, exiguo tantum freto discreta, in qua consistit *Toletum* quod à vectigali & portorijs (Belgis *Tollen*) ita videtur appellatum, quod ibi vectigal Comiti penderetur ab ijs qui ultro citroque Scaldim navigabant. Vetustum oppidulũ: a quo non procul abest *Martinianus agger*, vulgo *S. Martens Dijck*, locus amœnus atque arboribus undique consitus, in quibus maxima alitum, præsertim Ardearum copia nidificat. Cis Scaldim ad Occidentẽ (indigenæ vocant *Bewester Schelt*) primaria Insula est *Walachria*, vel ab ejus cultore denominata, aut à Wallis vel Gallis, qui hanc oram frequentabant, qui Belgica voce etiã nunc *Walen* vocantur. Insula hæc ab ortu Brabantiæ obversa est, à Meridie Flandriæ, ab Aquilone Bataviæ, ab Occasu æquinoctiali Britanniæ. Hæc totius Zeelandiæ Caput, situ, opibus, Incolarum frequentia, urbium & pagorum splendore, mercimonijs eminentissima, decem in ambitu milliaria complectitur. Urbes in ea sunt *Middelburgum, Flissinga, Veria, Arnemuda* Pagi complures. *Middelburgũ* à situ nomen habet, est enim burgus in meditullio insulę. Nonnullis dicitur *Metelliburgum* à Metello præcipuæ nobilitatis ac consularis dignitatis apud Romanos viro. Urbs est ampla publicis privatisq; ædificijs, pontibus, turribus, propugnaculis ad usum & cultum egregie exornata: omniumq; Zeelandicarũ Urbium primaria, atque Emporium negotiarum frequentatione celeberrimum. Huic ortum suum debet Paulus a Middelburgo Mathematicorum sui ævi Princeps. Nicolaus quoque Everhardi, Curiæ Hollandicæ primum, postea etiam Mechliniensis Præses, quo in munere obijt Anno CIↃ IↃXXII. Filios is habuit ob singularem eruditionem hoc loco commemorandos, Petrum Everhardi Doctorem Theologiæ, Everhardum Nicolai Præsidem Curiæ Frisicæ, postea etiam Mechliniensis, Nicolaum Nicolai Grudium, Adrianum Nicolai Marium, & Ioannem Secundum Poëtam. *Flissinga* unius milliaris intervallo dissidet à Middelburgo, Urbs novitiola, sed potens & Mari imperans: ac strenuis piscatoribus atque exercitatis Naucleris, quos *Pilotas* vocant, referta. *Flissinga* nominatur, non *Vlyssea* ab *Vlysse*, ut quidam nugantur producta origine, sed ab urceo aut lagena potius, quod poculi genus fictile, superne angustioris oris est, ne imprudenter liquor effundi possit, in medio, distento ac capaciore ventriculo, qui circa imum gracilescit, ac sensim extenuatur, Belgis *Een Flessche* nominata. Cujus imagine, Civitatis hujus vexilla ac manipuli, quos etiam navium malis in vertice erectos conspicimus, insigniti sunt. *Veria* sive *Campoveria* versus Ortum æquinoctialem Scaldiæ opposita, abest à Middelburgo pari propemodum distantia. Muro cincta primum est Anno CIↃ CCCLVIII. Ex eo cœpit etiam esse Scoticarum mercium Emporium. Nomen id ab Freto obtinet, quod ab ea littoris ora in ulteriorẽ Campæ ripam ac Sinũ, qui Nortbevelandiæ adnexus est, transferri Homines soleant. Primus enim portus ac navium cimbarumque statio, à qua conscensa navi aut scapha trajicimus, *Veer* Belgis dicitur, alijs *Vaert*: Latine trajectus & transvectio. *Arnemuda* Middelburgensium est municipium, & statio navium tutissima. Post Walachriam secunda est *Zuidbevelandia*, quam alij à tremoribus & concussionibus nomen habere existimant, nos à Bavaris, quorũ etiam insignia in ejus Insulæ scutis spectantur. Hæc spatiosissimo amœnissimoque versus Flandriæ ac Brabantiæ oras tractu exporrigitur, tametsi paucis ab hinc annis maximam jacturam passa dimidio jam sit angustior. Ab hac avulsa est civitas non ignobilis *Romersvalla*, quam nullis excultam agris, nullis exornatam pomœrijs Oceanus undique adluit, ita ut unica salis negotiatione subsistat. In hac urbe Comites Zeelandiæ solenne juramentum præstant: quod quum ex more etiam Philippus Hispaniarum Rex esset facturus Anno CIↃ IↃXLIX. *Nicolaus de Consilite*, cujus ædibus Princeps excipiendus erat, hos versus ostio adscribi jussit.

Vidimus adsueto privatum Lumine Solem:
Pallida turbato vidimus astra die:
Vidimus undantis horrendos æquoris æstus,
Nos miseros Belgas quum obruit Oceanus:
Vidimus ast postquam te, gloria nostra, Philippe,
Cæsarea proles, Semideumque decus,
Cuncta refutamus transacti tristia secli,
Quod præsens nostrum testificatur opus,
Sit licet exiguum, sit pro ratione voluntas,
Nil facit ad nostrum parva carina fretum.

In Occidentali vero Insulæ parte sita est *Goesa* civitas, ad Ostium unum Scaldis quod *Schenge* vocant, Urbs non tam ampla quam amœna & divitijs pollens, quum unica nunc sit in ea Insula: cives habet morum humanitate perpolitos, Senatum prudentem. Tertia Insula Zeelandiæ cis Scaldim ad Occasum spectans, est *Nortbevelandia*, in qua Urbs *Cortcheene*, pagi permulti: tota hæc cataclysmo anni CIↃ IↃXXI perijt: nunc tamẽ paullatim restituitur. Quarta Insula est *Wolferdyck*, quasi dicas agger Wolfardi; exigua admodum, utpote in qua duo duntaxat pagi sint, Decem igitur sunt *Zeelandiæ* urbes, Pagi plures: centum scilicet atque amplius. Incolæ sunt ingeniosi, sagaces, providi.

Mores. Statura incolis media. Referunt tamen Annales à Wilhelmo Bono Hollandiæ Comite ad nuptiarum solennia Caroli Pulchri Franciæ Regis, adductam fuisse inusitata corporis mole fœminam, natione Zeelandam, præ qua proceri etiam viri pusiones videbantur: tanto enim erat virium robore, ut bina dolia Cerevisia referta ambabus utrimque manibus portaret, quæ singula quadringenta pondo Italica appendebant, trabemque cui attollendæ impares octo viri fuerant, quo vellet, transferret. In re domestica & familiari omni elegantia nitidi sunt & expoliti: in rem attenti, in mercatura industrij, in pauperes benefici ac liberales. Navigandi artis sunt peritissimi. Salem atrum & sordidum, qui ex Occidentalibus regionibus adfertur, singulari artificio excoquunt, magnis atque amplis lebetibus, reddunt-

Opificia. que ita purum & candidum, ut cum nive etiam certare possit. Rudi Hispanico vel Armorico adfundunt aquam marinam, decoquunt, colliguntque pro centum libris salis Hispanici, centum quadraginta quinque libras puriores. Hunc Salem per Galliam, Angliam, Daniam, & reliquam Europam divendunt. Artem istam jam ante annos CCCC exercuerunt, colueruntque cum summo fructu & vicinarum regionum commodo. Ex re præterea frumentaria, lectissimoque tritico, atque ex rubia, salsamentis, pecorumque & imprimis Ovium copia, magnos quæstus faciunt. Porro vix in universa Zeelandia aquam reperias, quæ non salsilagine infecta sit. Regio tamen omnis est fertilissima, ut supra diximus: etsi enim interior fundus salsus sit, superior tamen planicies aqua cœlesti percolata est mitior: alias.

Salsa omnis tellus & quæ perhibetur amara.
Frugibus infelix.

Sed de Zeelandia hæc pro loci angustia sufficiant.

GELRIAE DVCATVS

Comprehendens

ZVTPHANIAE COMITATVM,

Et Transisalaniæ Dominium.

Gelriæ, *ac* Zutphaniæ. *Partes sunt quatuor, ut*

I. Noviomagensis, *cujus Urbs capitalis est Neomagum: sunt que in hac parte. I.* Oppida *Thiela, & Bommelium, quibus olim adnumerabantur, Grave, Leerdamum, ac Buren, sub Egmondanis avulsa. II.* Præfecturæ, *'t Rijck van Nieu-Megen dictæ: Over-betuwen, Neder-betuwen, Tieler, & Bommeler-weert: Tusschen Maas en Waal, Beesd, & Reney:* Dominia, *cum alta Iustitia, Persingen, Ubbergem, Groesbeeck, Doddendael, Batenborch, Horssem, Luer, Oyen, Diegden, Balgoy, Gent, Hoemoet, Mellingen, Pannerden, Meynerswick, Isendoorn, Lebee, Linden, Oudewaert, Marsch, Wolfsweert, Indeerwyck, Daelhem, Poderoyen, Neder-Hemert, Amersfoyen, Hedel.*

II. Ruremundensis, *primaria cujus Urbs Ruremunda est, ea parte sunt. I.* Oppida, *Gelre, Venlo, Stralen, Wachtendonck, Montfort, Erckelens. II.* Præfecturæ, *Kessel, Gelre, Montfort, Krieckenbeeck, Stralen, Wachtendonck, Erckelens, Middelaar: III.* Dominia, *cum suprema Iustitia, Viersen, Horst, Leuch, Wel, Afferden, Walbeeck, Aerssen, Griebenfoorst, Blitterswyck, Brouckhuisen, Mirloe, Elmpt, Steffans-Weert, Hillenrode, Swalmen, Assel, Geisteren.*

III. Zutphaniensis *ei urbs principalis est Zutphanium, eâ parte. I.* Oppida: *summæ potestati immediatè subdita: ut Doesburghum, Dotecomium, Lochem, Grolle. II.* Præfecturæ, *Drost-ampt van Zutphen: Het Schelt-ampt van Zutphen, Bredevoort, Doesborch. III.* Baroniæ, *Bronckhorst, Berge (sub quâ & Oppidum ejusdem nominis) Baar, Wisch. IV.* Dominia, *cum supremâ Iustitiâ, Borkelo, sub quo & oppidum ejusdem nominis, & Lichtenvoorde.*

IV. Arnhemiensis, *cujus primaria Urbs est Arnhemium: eâ sunt parte. I.* Oppida *Harderwyckum, Wageninghen, Hattum, Elborch. II. Præfecturæ duæ majores, Veluwen, & Veluwen-Zoom. IV. Minores, Hattum, Oldebrouck, Niebrouck, Wageningen. III.* Dominia, *cum summâ Iustitiâ, Dorenwaart, Rosendaal. IV.* Dominia, *cum civili, vel solâ Iustitiâ minori: Scherpenzeel, Hoevelaken.*

Ordines duarum classium olim, prior Equitum, & Ministerialium, posterior Civitatum capitalium, atque oppidorum: deinde prima classis data, quatuor Baronibus, Bronckhorstico, Bergensi, Barensi, Wischio, quæ classis è reliquâ nobilitate sub Arnoldo Principe emersit, at hodie expuncta est.

Iurisdictio in casibus *summæ potestati dicatis, exercetur per Proprincipem, Cancellarium, ac Consiliarios, eorum sedes est Arnhemij: Urbanæ, oppidanæ, ac paganæ Iurisdictiones in suis quæque exercentur locis: suntque earum Iurisdictionum aliæ provocationis immunes, aliæ provocationibus subjectæ, & quidem alibi ad judicia urbana, alibi ad conventus majores summæ potestatis nomine indictos.*

Iurisdictionem Ecclesiasticâ *in Urbe, Imperioque Noviomagensi habuere Archiepiscopus Coloniensis, At Episcopus Trajectensis, in reliquâ parte Noviomagensi, nec non in parte Arnhemiensi. Episcopus Leodiensis in parte Ruremundanâ. Monasteriensis in Zutphanico comitatu. Sub Rege vero Philippo, Pauli quarti, & Pii quarti Pontificum diplomatibus, anno CIↃ IↃ LX totius Gelriæ ac Zutphaniæ Ecclesiastica Iurisdictio, novo Episcopo Ruremundano mandata fuit.*

Fiscales ac Domaniales rationes Præfectorum, Quæstorum, Receptorum, ac Publicanorum redduntur ac dispunguntur in Camerâ rationali; cujus sedes est Arnhemij.

OVER-YSSEL.

TRANSISALANIAE.

I. Civitates capitales *sunt tres. Deventer, Campen, Zwoll: sunt in fœdere Hansiatico, habentque regale moneta Imperialis.*

II. Oppida *sunt XVI. Vollenhoe, Hasselt, Steenwyck, Ommen, Hardenbergh, Welsem, Graffort, Gelemuden, Ootmartsum, Oldenseel, Enschede, Ghoer, Delden, Ryssen, Diepenheym, Almelo.*

III. Præfecturæ paganæ *sunt tres Majores. Sallant, Twente, ac Vollenhoe, cum Castellania in Kuynder: Duæ vero minores, Isselmuyden, & Saxbergen.*

IV. Ordines *sunt duarū classium, prior est nobilitatis Paganæ, altera est trium Civitatum Capitalium.*

V. Iurisdictio *circa causas principali cognitioni reservatas (quæ tamen paucissimæ) sub Rege Philippo demandata fuit Cancellario, ac Consiliarijs, quorum sedes erat in Vollenhoe, reliqua Iurisdictio in suis urbanis, oppidanis, ac paganis exercetur judicijs, præterquam quod Nobilitas pagana, non alibi quam in Ordinū comitijs convenitur: Ab Oppidanis Iudicijs ad Civitates capitales provocatur: A Paganis vero Iudicijs, ad Ordinum Comitia: à judicatis Comitiorum, vel Civitatum Capitalium, nulla ulterior admitti solet, neque hodie conceditur provocatio ulla.*

VI. Iurisdictio Ecclesiastica *olim penes Episcopū Trajectensem fuit: at sub Philippo Rege, Pontificum Pauli & Pii Diplomatibus, anno CIↃ IↃ LX, ea novo Episcopo Daventriensi cessit. Mox vero hæc Iurisdictio cum ipsa Dominatione sublata est.*

Hæc ex scriptis CL. V. FREDERICI SANDII, Gelriæ Ducatus Consiliarij.

Meridiani distant ratione Paralleli 52. 29. ad Circulum maximum.

GELDRIA et TRANSYSVLANA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Die Zuyder See
Hollandiæ pars
Enchuiser sande
Op den Pampus
Drent pars
Bentheim Com.
Dlant van Overyssel
Twente
Dat Stift van Vtricht
Gelderlant
De Veluwe
De Betouwe
Zutphen Com.
Berghe Com.
Maes
wael
Cleve
Dat stift Munster
Brabantiæ pars
Milliaria communia
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio

GELRIÆ DVCATVS.

Nomina & unde dicta. Situs. Aëris. Temperies Soli fertilitas. Majorum Imperiũ.

GELRIA ab Arce GELRE, quam Wichardus à Ponthe una cum fratre Lupoldo ſtruxiſſe fertur, nomen retinuiſſe dicitur, quamvis plurimi à Gelduba oppido, cujus apud Tacitũ mentio, nominatam judicent. Alij aliam nominis rationem adferunt. Ea à Septemtrione Friſiam, & Sinum maris Germanici, vulgo de Zuyder-zee habet: ab Oriente Cliviæ Ducatum, à Meridie tangit Iuliacum, Brabantia & Hollandia ab Occidente eam claudunt. Regionis aër purus & ſalutaris eſt. Ager fertiliſſimus, & ad quamvis culturam aptus, ferax imprimis frumenti, fœcundus etiam paſcuis, quare & pecorum greges alit ingentes, quin ex penetralibus Daniæ, eo paſcendi ſaginandique gratia numeroſi greges ducuntur. Lætiſſima namque ac ampliſſima, præſertim circa Rheni, Vahalis & Moſæ defluxus prata habentur. Primum ipſa Gelria à Præfectis eſt gubernata, inde à Principibus. Leopoldus, ſive, ut alij Guidus, Martini Auſtraſiæ Præfecti, ex Lamberto Nepos, his locis præfuit. Poſt Caroli Magni tempora, Domini de Ponte, eum rexerunt, ſub Præfecturæ titulo. Inde Otto Naſſavius, titulo Comitis præeſſe cœpit, anno. CIↃLXXIX. Hic præter filium Gerhardum, qui in Comitatu GELRIAE ei ſucceſſit, ex Sophiâ Comitis Zutphaniæ filiâ, GERLACUM genuit, quem etiam in Zutphaniæ Comitatu ſucceſſorem habuit, quo improli è vivis ſublato Zutphaniæ Comitatus Gelrienſibus acceſſit, quibus etiam hunc in uſque diem adhæſit. Sequuti ſunt Henricus, Gerhardus II. Otto II. Gerhardus III. Otto III. Reinaldus, & Reinaldus II. cujus tanta fuit apud Imperatorem gratia, ut Comitijs Francofurtenſibus, anno CIↃCCCXXXIX, die XIV Aprilis, Dux Gelriæ, a Ludovico Cæſare Auguſto fuerit renunciatus. Poſt eum deinceps Ducis vel Principis titulo Gelriæ præfuit Reinaldus III, Reinaldi II. ex Mariâ filiâ Nepos, quem Eduardus poſt varia prœlia cępit, vinctumque in carcere detinuit totos annos decem. Succeſſit Guilielmus, huic Reinaldus IV frater, atque eo ſine liberis anno CIↃCCCCXXIII vitâ defuncto, ejus ex ſorore Nepos Arnoldus Egmondanus, hujus ditionis poſſeſſionem cæpit, ac poſt varias rerum mutationes, hujus ex filio Adolpho Nepos Carolus, anno CIↃCCCCXCII, è Galliâ a Gelriæ Ordinibus vocatus, Ditionem tenuit, uſque in annum CIↃIↃXXXVIII, hæredem inſtituens Guilielmum Iohannis Cliviæ Ducis filium, qui etiam cum maxima CAROLI QUINTI Imperatoris offenſione rebus Gelricis aliquandiu præfuit, donec anno CIↃIↃXLIII maximâ Iuliacenſis parte exutus, Imperatori ſupplex eſt factus in Caſtris ad Venlonum, hac conditione, ut totius GELRIAE poſſeſſione cederet, & ſubditis juſjurandum remitteret. Iuliacenſe vero territorium ei à Cæſare redderetur, exceptis oppidis Henſbergo, & Sittarto. Sic GELRI primo liberi, hinc ſub Principibus vixere; non ſublata tamen lege, Ordinumque auctoritate. Hodie illi Optimatum ſolum Imperium agnoſcunt, & vindicandæ libertatis gratia, acriter contra Hiſpanos pugnarunt. Affirmat MUNSTERUS, hunc tractum quondam tenuiſſe MENAPIOS: quos Marlianus, & Leodius, Iuliacenſes, Gelrenſes, & Clivenſes interpretantur, at Ortelius Brabantos & Flandros adjungit: Nonnulli SICAMBROS in Gelria ſtatuunt. Eſt vero formâ, ſituq; paſſim exorbitanti, adeoque per flumen Rhenum, quod bicorni ſuo curſu mediam fere ſecat, diſgregato, hæc Regio, ut non mirandum ſi Scriptores de hac diffideant. Cæſar diſertè notat Menapios habitaſſe cis Rhenum, & ab altera fluminis ripâ agros tantum illi vicinos inſediſſe. Magnam partem hujus Ducatus occupaſſe conſtat SICAMBROS, etiam Batavos, & Uſipetes ſe Auguſto Cæſari dedentes: teſte Suetonio.

Majorum fortitudo.

SICAMBROS cæde gaudentes & feroces ait Horatius: eoſque deditos majus aſtu quam virtute Tibery videtur innuere Tacitus. A quingentis Sicambris quinque equitatus Romani millia in fugam conjecta narrat Appianus. Legio Sicambrorum ſub Romanis militavit, oppidumque ad Danubium condidit, juxta veterem Budam, memoriam gentis teſtante, lapide, qui temporibus Mathiæ Corvini Regis effoſſus fuit, teſte Lazio.

Virtus minorum.

Principes priores continuis bellis, Domi foriſque occupati, Gelros ſubditos ſuos, bellicoſos reddidere: hinc fama nobilis Equitatus Gelrici: Carolus quintus nouum adeptum principatum firmaturus, Equitum, ac Miniſterialium militaria obſequia inſuper habenda duxit, ne armis aſſueti, ac manu prompti GELRI novis ſtuderent rebus: hodie tanta eorum virtus nonnihil collapſa.

Urbes.

Numerat GELRIA Urbes duas & viginti. Excellit inter eas Noviomagum, Urbs antiqua ad ſiniſtram Vahalis ripam ſita, cujus iſtic profundiſſimus eſt alveus. Regia fuiſſe Batonis cenſetur, cum Batenburgum vicinam Arcem habeat & intra mœnia Montem Heſi, à filio Batonis, (ut judicatur à nonnullis) Heſo ſic dictum. De Carolo Magno narrat Reginonus, tria regnis ſuis palatia conſtituiſſe, Noviomagum, Aquiſgranum, & Divodurum. Idem memoratur Ædiculam, Chriſto Servatori ſingulari religione dedicaſſe, quam Gerardus Neomagus voluit Dijs Manibus conſecratam, cum Iulio Pudenti, ejuſque hæredibus monumentum fuerit, ut ipſa epigraphe docet, eâque ſignificatur nobilem & Illuſtrem in inferiori Germania familiam Pudentium exſtitiſſe, cum & ejus fiat in marmore, in armamentario Romano mentio, ubi Valerius Pudens legatus Auguſtalis dicitur. Palatium hoc loco vetuſtate lapſum, reſtituit Carolus Magnus, teſte Eginhardo. Nec minus præſtitit Fredericus primus cognomento Ahenobarbus reſtaurando urbem collapſam; cujus rei monumentum barbaro carmine iſtic legitur: Situ urbs munita eſt, prædives, omnibuſque affluens, cum vetuſtiſſima arce, Juliano opere, in collem aſſurgit qua parte nemeroſis montibus, & ſcatebris frequentioribus fontiũ, ſerena regionis facies ſe aperit: diverſa urbis ora in paludes depreſſior ſedit, reliquũ ſolum tumulo fere perpetuo acclive eſt. Hoc loci natus ille famoſus Franciſcus Craneveldius: etiam Gerardus Valckenburgius: Vir ille ſummè eruditus Gerardus Noviomagus patriam hanc ſuam agnovit: floret hæc hominibus & ędificijs ſumptuoſiſſimis, & mercatu. Foſſa ſuperioribus annis ditata, inter Vahalim & Rhenum, Arnhemiam uſque: honorarij loco datum, ei cudere monetam auream & argenteam. Oppidulum vicinum ei Craneburgium, unde natus *Theodorus Pulmannus*. *Ruremunda*, ab oſtio fluminis Ruræ nomen habens, Urbs eſt amæna, civibus frequens, dives, potens, ædificiis concinna, & ſitu ac mœnibus valida, in veteribus Menapiorum ſedibus. Ptolemæus enim diſerte poſt Moſam fluvium locat *Menapios*, & horum civitatem Caſtellum hodie *Keſſel*, uno a Ruremunda milliari. Ager Ruremundenſis longe lateque porrectus, ad omne frugum & fructuum genus admodum fertilis.

Zutphania, vulgo *Zutphenum* ſive *Zutphen* dicitur. Hanc Uſipetam civitatem eſſe Iunius aſſerit. Adſidet ripæ dextræ fluminis Iſalæ, loco quem Plinius & P. Mela Fleuum cognominant. Interluit urbem & fluvius Berkel, ibique Iſalæ miſcetur. Diſtat Arnhemio quatuor circiter milliaribus. Urbs eſt copioſa & opulenta, nominis haud poſtremi, populoſa & probe munita: ædificijs pablicis & privatis, tum Templis, præſertim vero primaria D. *Walpurgis* æde, conſpicua. Ædes hæc admodum nobilis, atque operis valde antiqui. Zutphaniæ ortum ſuum debet clarus ille & doctus Scriptor Gerardus, cujus meminit Abbas Trithemius: debet & Ioannes Voſtruſius vir doctus.

Arnhemium Tacito Arenacum. Sita eſt hæc urbs ad dexteram Rheni ripam medio fere inde milliari ubi id flumẽ in duo cornua ſcinditur, ac Neomago ſimul atque Doesburgo æquali duorum milliarium intervallo diſtat: eſtque copioſa, & modis omnibus munitiſſima, amœniſſimaque, hinc colles, ſilvas, aquarum ſcaturigines ac prata, illinc Rhenum præterlabentem & ad ejus utramque ripam pinguiſſima paſcua proſpectans. Habet antiquam olim Gelriæ Ducum, hodie præfectorum ſedem. Quin & fixum hic Conſilij primarij Ducatus Gelriæ Comitatuſque Zutphaniæ domicilium eſt. Urbs ipſa cum alijs publicis privatiſque ædificijs, tam ſacris præcipue, perquam elegans atque

concinna

concinna. In hac urbe fuisse stativa legionis x. (quam Cæsar Gallico vocabulo *Alaudam* nominat) auctoritate Taciti constat. *Hattenum* in læva Isalæ ripa situm, oppidulum exiguum & lutulentum, sed adversus vim validum, cum arce munitissima. *Elburgus* ad interiorem freti Batavici sinum in littoris crepidine, oppidulum quadratum, piscario negotio deditum. *Hardervicum* opilionum perfugium sonans Batavici in sinus littore, Oppidum valde munitum. Oppidani piscatoriam ferme exercent. Ordinum hujus Tetrarchię auspicijs nuper auctum est illustri gymnasio ac Professoribus publicis, qui facultates, Philosophiam ac linguas cum laude docent. *Wageninga* Vada Tacito dictum oppidum, olim Rheno adsitum nunc vicinum, solo palustri, natura validum. *Tiela* in dextra Vahalis ripa, oppidum utcumque frequens, oblonga facie, hinc palude prætextum, inde Rheno oblitum, suburbio in septemtrionem obverso, quod propugnaculi vicem præstat: natura & opere longe munitissimum. *Bomelium* ad sinistrā Vahalis ripam elegans & munitu oppidum, caput ejus Insulæ quam cum Vahali Mosa includit, quæ complures cancellarius. habet insignes pagos. Bommelio oriundus fuit *Gerardus Moringus*, *Henricus Bomelius*, & *Elbertus Leoninus* Gelriæ *Bronchorstum* dextræ ripæ fluminis Isalæ adsidens, oppidulum satis elegans, & Comitatus titulo ornatum. *Doesburgum*, *Asciburgum* Cornelij Taciti Rhenano. Nonnulli ab Druso Nerone ad fauces videlicet nobilis fossæ Drusianæ conditum tradunt, & à conditore Drusoburgum dictum. Distat Neomago tantum milliaris unius itinere, estque oppidulum lautum, frequens, ac valide admodum nuper adversus hostiles insultus munitum. *Ysberenberga* sesquimilliaris itinere dissidens Doetechomio, est oppidum satis elegans, & territorium ejus ita late porrectum, ut Comitatus gaudeat dignitate. *Lochemium* flumini Berkelæ adsidens, Zutphania tantum duobus milliaribus abjunctum est. *Grolla* Bredefortio distat duorum milliarium spatio, Oppidum munitissimum ac palustri loco situm. *Bredefortium* oppidum firmissimam arcem habens, in palude sitam. *Gelria* mediocre ac valide munitum oppidum, (quod ut quidam volunt) universo Ducatui dedit nomen. *Strala* sive Stralenium Wachtendonco distat sesquimilliari. *Venlonum* sive *Venlona* sita ad dexteram ripam Mosæ, Strala sesquimilliari tantum abjuncta, Oppidum valde bonum & munitum. *Wachtendonca* imminens fluvio Nerio, vulgo de Niers, Gelria ad duo milliaria abjungitur, contra hostium insultus valde munitum oppidum. *Herculanum* Ruremunda quatuor milliaribus dissitum, oppidum satis lautum.

Et Hactenus de Urbibus & oppidis Gelriæ muro cinctis, quorum singula tum civibus satis densa, tum opibus copiosa. Sequuntur sex moenium atque murorum expertia. *Keppela*, *Burgum*, *Gentia*, *Batenburgum*, *Montfortium*, *Echta*. *Keppela* veteri Isalæ adjacet, ac Doesburgo dimidio dumtaxat milliari disjungitur. *Burgum* adsidet eidem veteri Isalæ, & Anholto unico tantum milliari dissidet. *Gentia*, Vahalis ripæ contermina, unico dumtaxat milliari Neomago distat. *Batenburgum* ad Mosam, Noviomago ac Thiela æquali duorum milliarium intervallo dissidet, locus, si vera quæ narrantur, magnæ antiquitatis, ut quem incolæ asserant primam omnium arcem fuisse, quam Bato Regio Cattorum sanguine ortus in hoc tractu extruxerit, adeoque & nomine suo impertitus sit. *Monfortium* milliari dumtaxat Mosæ ripæ, Ruremonda pari spatio distat, ac mediocri arce munitum est. *Echta* minori tantum milliari distat Monfortio, estque nemori illi pulcherrimo, quod de ipsius nomine *Echterwaldia* dicitur, pæne contigua. *Culenburgus* est quidem Gelriæ feudum, sed disputatur tamen an territorio ejus debeat accenseri. Buræ vicinum hoc oppidum, unde milliaris tantum itinere dissidet, adjacet alveo sinistro Leccæ fluminis, estque oppidum luculentum, habetque territorium locuples, lateque patens, à Philippo. II. Hispan. Rege Comitatus titulo honorario illustratum. *Bura* neque Gelriæ feudum est, neque (ut quidam affirmant) territorio ejus includitur, sed peculiaris quædam & distincta est ditio, etsi Gelriæ tamen confinis. Mediocre fortunis ædificijsque Oppidum, Comitatus dignitate celebre; Arcem habet multo omnium Validissimam. Paret Philippo Gulielmo Arausini Principis primogenito. Hæc *Oberti Gifanij* patria est, *Burani* etiam fuerunt *Ioannes Perennius* & *Iudocus Lomnius*. Atque hæc quidem de Oppidis Gelriæ, deque alijs ejus Ducatus locis Disseruisse sufficiat. Gelria cum superiore Bataviæ regione quatuor celeberrimis fluvijs irrigatur, *Mosa* nempe Galliæ Belgicæ amne, ac tribus Rheni ostijs. De *Mosa* in Generali Descriptione diximus, hic de reliquis agamus. *Vahalis* Tacito. *Walis* apud Cæsarem H. Iunius legit *Vachalis*: *Wael* Hodie dicitur. Pars illa Rheni est quæ juxta Telonium Lobeci appellatione notum ad lævam se flectit, & Neomagum Urbem copiosam & præpotentem prætexit, urbisque mœnia areamque navalem reddit. Longo inde agmine Tielam Pergit: istinc anfractuoso meatu Bomeliam ad lævam relinquit: deinde non procul Worcomia Mosam accipit, mox apud Goricomium, Lingæ amnis, incredibili lenitate segnis, incremento auctus, Merouæ nomen accipit, à Merouæorum arce, quam ubi prræterierit Durdrechtum prælabitur: Demum receptis Lecca & Iisela Rheni brachijs, Isselmondam præterfluens, sub Rotterodamo, Mosa appellari incipit, ubi recedentibus latius terris, vasto jam ore Schiedamum & Vlaerdingam ad dexterum latus relinquit, deinde Gervlietum oppidum, & Brielam a læva præterlabitur, ibique mox Oceano miscetur. *Lecca*, *Fossa Corbulonis* veteribus, quam Tacitus scribit à Domitio Corbulone à Rheno ad Mosam trium & viginti millium spatium, aut, ut Dion tradit, longam ad millia passuum XXI. productam. Hodie *Leck* vocatur, Fluvius ex Rheno descendens, quondam rivulus tenueis è fonte suo Rheno aquas trahens, elicis potius cognomento tunc dicendus (nec enim aliud vox ipsa sonat) ac nunc revera e rivo flumen factus, genitorem suum aquarum pabulo (ut loquar) inter vertit & ad se transstulit ac super illum animos extulit, navium patiens, præ illo arido & exsucco. Sic alveum Rheno suffurato; Trajectoque injurius Lecca, Culenburgum prævehitur: exinde Vianam præterlabitur: postea decurrit Schoonhoviam: demum in Mervam amnem, priusquam, Mosæ nomen induat, se effundit: habetque in longitudine plus minus octo milliaria nostratia. *Isala* Flevum Plinio, Rheni ostium, quod Ptolemæo orientale cognominatur, *Yssel* vulgo. Id vero Druso Neroni acceptum ferri debet, qui Fossam novi & immensi operis continuam militari opere fecit, cui Drusianę nomen fuit, teste Tacito. Ea Fossa supra Arenacum incipiens continuat ad duo aut tria milliaria, Rhenumque novi Isalę nomine denatū deducit præter Doesburgum. Ubi Isselam veterem, cujus in Westphalia fontes sunt, & in cujus nomen hic adoptatus est, accipit: inde Bronchorstum præterlabens, Zutphaniam urbem lustrat. Hinc Daventriam petit amnis cursus. Atque hæc quæ diximus IV. oppida Isala ad destram relinquit, quæ sequuntur duo ad lævam situm habent, inter quæ primo loco Hattemum occurrit natura loci atque opere munitum oppidulum: inde Campi sunt, celebris urbs: hanc prçterlapsus & insululas aliquot emensus in Tyum sinum effunditur, ubi nunc raptus à Mari post admissum Vidrum, Nigræ aquæ cognomento appellatum, quod soli ingenium quale sit, nigrore testetur, nimirum palustre & cespitum bituminosorum parens, relinquit ad lævam exiguas insulas Ensiam & Orcam. piscatorum sedes, quas priusquam adeat, nautæ trudibus & contis æstate, quando mare illud malacia & tranquillitas tenet explorant, deprehenduntque non

Flumina.

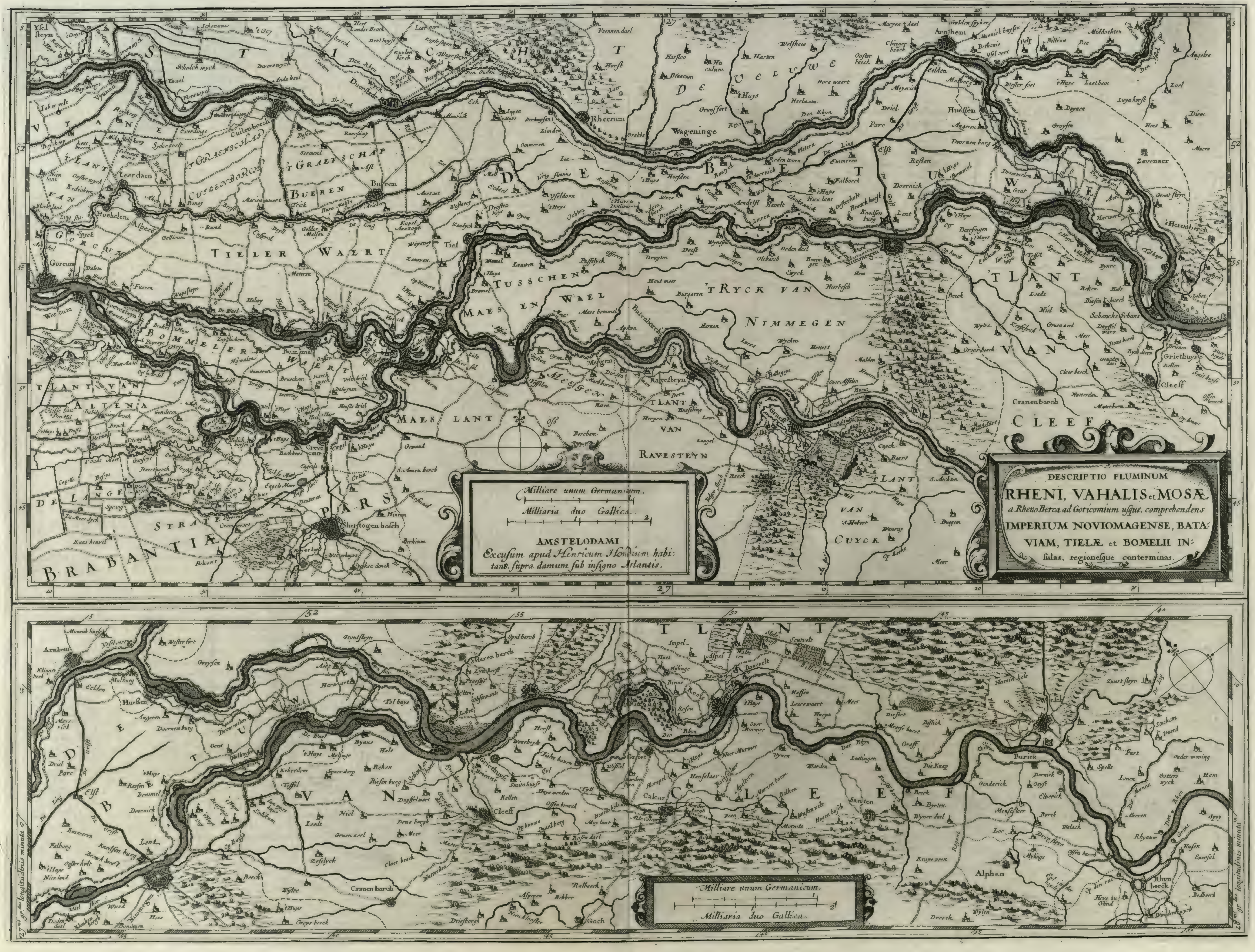
DESCRIPTIO FLUMINUM
RHENI, VAHALIS et MOSÆ
a Rheno Berca ad Goricomium usque, comprehendens
IMPERIUM NOVIOMAGENSE, BATAVIAM, TIELÆ et BOMELII INsulas, regionesque conterminas.
Milliare unum Germanicum.
Milliaria duo Gallica.
AMSTELODAMI
Excusum apud Henricum Hondium habitant. supra damum sub insigno Atlantis.
Milliare unum Germanicum.
Milliaria duo Gallica.
TIELER WAERT
BOMMELER WAERT
TUSSCHEN MAES EN WAEL
'T RYCK VAN NIMMEGEN
'T LANT VAN CLEEF
'T LANT VAN RAVESTEYN
'T LANT VAN CUYCK
'T LANT VAN ALTENA
BRABANTIÆ PARS
DE VELUWE
Arnhem
Nimmegen
Rheenen
Wageninge
Gorcum
Buren
Tiel
Cleeff
Emmerick
Calcar
Rhynberck
Sheftogen bosch

que non alte viam ſilicibus ſtratam. Poſtea idem amnis cum Maris ſinu concorporatus, prævehitur Friſiam, deinde Præter Flielandiam, in Septemtrionalem Oceanum exit. Præter hęc & alia quædam ignobiliora flumina eam perluunt, cujuſmodi ſunt. *Worm, Roer, Sualm, Iſela, Iſela vetus, Berkel, Niers & Aa.* *Mare.* Ad Septemtrionem reſpicit Sinum illum Maris quem hodie *Zuyder-Zee*, velut auſtrale Fretum, quod in meridiem vergat, nuncupamus: ubi ſicut Hollandia, patente gremio accommodat ſe commercio Orbis. *Monte. Sylvæ.* Terra plana ac humilis, Montes rariſſimi ſunt, iidemque Sylvis ſaltibuſque conſiti. *Opera publica.* Ad Opera publica quod attinet, ea ſane plurima ſunt, quæ brevitatis cauſa omittimus.

TRANSISALANIA.

Regio & unde dicta. TRANSISALANIA (vulgo *Overyſſel*) à ſitu trans Iſalam nomen appellationemque accipit. Huic adhærent ad Septemtrionem partim occidentalis quam vocant Friſia, partim Dominium Groningenſe: ad Meridiem Gelria, vel magis proprie Comitatus Zutphaniæ: qua oriens Weſtphaliam ſpectat: qua Occidens ſinum (vulgo *Zuyderzee*) & flumen Iſalam habet. *Soli fertilitas.* Solum hujus Regionis planum & humile: ager feraciſſimus, cum aliarum frugum, tum frumenti imprimis & optimi Tritici: paſcuis item fœcundus. *Imperium Majorũ.* Cæterum Tranſiſalania Provincia multis ſeculis Epiſcopis Trajectinis ſubdita fuit: donec anno. 1528. hortatu Henrici Bavari Præſulis Trajectini certis conditionibus ſeſe Carolo V. ejuſque ſucceſſoribus ſubmiſit. Nunc vero Tranſiſalania Ordinum ſolum agnoſcunt Imperium. Veterum hic ſedes Francorum teſte Iunio. Præterea certum eſt Francorum genus geminum fuiſſe, *Anſuarios* & *Salios*: utrumque autem in Tranſiſalania. Dividitur hæc regio hodie in tres partes, quarum quæ Iſalæ fluvio vicina *Iſelant* vulgo Latine *Salandia* dicitur: quæ vero trans Vidrum quem Vecht vocant ſita *Drent*, ſive *Drenta* vocatur: quæ autem Weſtphaliæ proxima, *Twent* ſive *Twentia* appellatur. *Urbes.* In hac Provintia urbes mœnibus cinctę VIII. *Daventria, Campi, Swolla, Vollenhovia, Steenwyckum, Haſſeletum, Otmarſia, Oldeſalia. Daventria* (*Deventer*) omnium primaria & maxima Anſuariorum civitas: Situs illi eſt ad dexteram ripam Iſalæ fluvij, habetque foſſas admodum profundas altis muris communitas, à porta montana ad pontem uſque: reliquam partem latiſſimus portus & Iſala qui loco foſſæ eſt tutantur. Eſt præterea, urbs ambitu magna, ædificijs publicis celebris, ædium pulcherrimarum frequentia nitide culta, Civibus plena, mercimonijs celebris. Genuit *Daventria Gerardum* cognomento *Magnum*, *Iacobum Daventrium* inſignem Geographum, *Alexandrum Hegium* præceptorem D. Eraſmi Rott. *Swolla* ad exiguum Torrentem poſita Urbs eſt lauta, ſitu loci amæniſſima, valida, duplici foſſa alijſque adverſus hoſtiles inſultus propugnaculis communita. Hæc præter Iſalam non ita procul remotum habet & Vidrum, cum Alpha, quam Nigram aquam, nunc vulgo appellitant, quæ duplici rivo Swollam influunt, a quibus non paucas commoditates cives percipiunt. Urbs eſt copioſa & omnibus ad ſuſtentationem corporis neceſſarijs rebus affluens. *Campi* urbs Ciſrhenana hodie eſt opportuno loco in læva Iſalæ ripa, decenti & oblonga ſtructura præſtans, circa ejus fluvij oſtia, quibus Sinui Maris Auſtralis vulgo *Zuyderzee* jungitur. Eſtque circuitu ampla & ſpatioſa, dives, ædificijs privatis & publicis ſplendidis & elegante ſtructura ſuperbis, imprimis vero Curia & Domus Telonium ad Iſalæ ripam præ cæteris excellunt, propter ſplendorem magnificentiam & ſtructuræ harmoniam; ut & pons inſignis qui validiſſimis ſublicis in fundum valide adactis firmatus eſt. *Vollenhovia* poſita ad Lacum Flevi, oppidum lautum, ſituque admodum opportunum, ad annonam imprimis, quæ maxima undique abundantia Civibus terra marique, ſubvehitur, unde & Conſilio publico hujus regionis hic ſedes eſt. *Steenwyckum* ad amnem Aa adſidens, oppidum antiquum & valde munitum non admodum amplum, longitudo ejus inſtar arcus ad amnem protenditur. *Haſſeletum* adſidet flumini Vidro opulentum & lautum oppidulum. *Otmarſia* ab Odemaro Francorum Rege nomen habet, condita etiam ad Vidrum. *Oldeſalia* Oldeſeel quaſi vetus Salia, in Tubantibus vicinum oppidum. Sunt præterea decem loca primaria, ampliſſimis dotata privilegijs. *Meppela, Geelmuda, Covordia* (Fortiſſimum propugnaculum, nunc vallis cinctum) *Hardenberga, Omma, Almeloa, Gora, Diepenhemium, Delda & Enſcheda.* *Flumina.* Habet Tranſiſalania præter Iſalam, Vidrum aliaque minora flumina. *Sylvæ.* Habet & amæna & utilia Nemora quamvis exigua & ſine nominibus.

ARTESIA COMITATVS.

Continet hæc Tabula etiam Picardiam veram, & ducatum Cameracensem, Cambresis dictum, qui est principatus Imperij, & ab Episcopo qui Cameraci residet in temporalibus simul & spiritualibus regitur. In spiritualibus tamen Archiepiscopo Rhemensi subesse solet, & in temporalibus sub protectione est Regis Catholici Hispaniarum.

Statum politicum Artesiæ mihi communicavit vir quidam doctissimus, ejusque rei scientissimus. Hujus historiam, quia prolixior est, servabo, si forte alij suæ quoque patriæ gloriam hoc modo sint illustraturi, atque inde de Statibus Regnorum & provinciarum, opus per se cudendum, & Geographiæ accommodatissimum colligi possit. Membra tamen omnia quæ assignavit ille, quibusque nominibus, juxta ipsius distributionem ponam, quod ad præsentis Tabulæ declarationem sufficiet.

Status politici *in Artesia tres sunt Ordines.*

- *Ecclesiastici, in quibus sunt.*
  - *Episcopi duo, Atrebatensis & Audomarensis S.Omer.*
  - *Præpositi duo, Bethuniensis & Ariensis.*
  - *Abbates* XX, *quorum hæc monasteria.*
    - *Ordinis S.Benedicti* VII; *Atrebatense, Aquicinctense Anchin* 23 54.50 15. *Audomarense, Blangiacense Blangis* 22 44.49 53. *Montense, Hamense Hames, Alchiacense.*
    - *Ordinis, S. Augustini* VII; *Auriasiense, Mons S.Eligij, S.Eloy* 23 50.50 19. *Chocquense Chocques* 23 42.50 34. *Henninense Hennin liettare* 24 7.50 26. *de Raselli villa, Mareolense Maroeul* 22 58.50 2. *Aquicurtense in Eaucourt* 24 0.29 56.
    - *Ordinis Cisteriensis* II, *Cervicampense Cerchamp* 23 12.50 48. *Clarimarescense Glommeres* 23 24.50 49.
    - *Ordinis Præmonstrat.* III *Dammartinense Dammartin* 23 3. 50 17. *Santandreanum* 23 6.50 20. *Auguatianum.*
  - *Collegia Canonicorum* X. *Atrebatense, Audomarense, Bethuniense, Ariense, Hesdinense, Lensiense, Sanpaulitanum, Lilleriense, Falcobergense, Douriense.*
- *Nobiles in quibus.*
  - *Princeps unus d'Espinoy* 24 8.50 29.
  - *Marchio unus Rentinensis* 23 19.50 36.
  - *Comites* VII, *S. Pol, Falquenberg* 23 12.50 37. *Harliensis* 23 46. 50 28. *Busquettensis, Henninensis, Arquensis, Blangiacensis. Sed hi duo postremi pridem in dotem monasteriorum S.Bertini & Blangis cesserunt, nec in conuentum ordinum accersuntur. Noviter etiam creati S. Aldegondis Bruay.*
  - *Castellani præcipui* IV *Atrebatensis, Audomarensis, Bapalmensis, Lensiensis.*
  - *Equestres familiæ ordine alphabetico sunt hæ: Aussi, Averdoin, Aubigny* 23 42. 50 19. *Aix,* 23 51.50 15. *Annequin* 23 52.50 32. *Annezin* 23 44.50 33. *Averoult, Avion* 23 50. 50 24. *Alennes, Anuin, Bailleul* 23 45.50 10. *Beaufort* 23 40. 50 14. *Beaumez* 23 18. 50 3. *Beaurains* 23 7. 50 23. *Beausart* 23 9.50 6. *Bellope* 24 11. 50 17. *Berles, Billy* 24 3.50 25. *Boiffles, Boisleux, Bonnieres, Boncorut* 23 23.50 37. *Boubers* 23 10.50 28. *Bours* 23 34.50 26. *Brias, Buissy* 24 18.50 5. *Caumont* 23 9. 50 15. *Conroy, Contes* 23 9. 50 21. *Coupigny* 23 40. 50 26. *Croisilles* 24 6. 50 8. *Cuynchy, Divion Deuvrin* 23 46. 30 32. *Enne, Erin* 22 67. 50 32. *Esquerdes, Estree, Fosseux Frevin* 23 43. 50 18. *Fleschin, Gomiecourt* 24 0. 50 4. *Govy* 23 47. 50 12. *Greboval, Geulesin. Habarcq, Hachicourt, Hamclaincourt, Helfault, Houchin, Houdin, La Visville, La Plancque, Lignereul, Licques, Longastre, Malanoy, Maisnil* 23 42. 53 27. *Mammez, Marles, Mes en, Conture* 24 14. 49 57. *Mingoval, Moiry, Nedoncelles, Neufville* 23 53, 50 20. *Noielle* 23 10. 50 5 *Noircarmes, Ococh, Olham* 23 43. 50 25. *Oignies, Oresmiaux, Planeques* 24 13. 50 25. *Plouich, Pronville* 24 11. 50 8. *Quercques, Ranchicourt* 23 40.50 25. *Ransart* 23 51.50 8. *Recourt, Rebecq, Regnauville, Rely* 23 30. 50 35. *Rolancourt* 23 17. 50 22. *Rumenghien, Sains, S. Aldegonde, S. Venant, Sombrein, Souastre* 23 49.50 2. *Tieuloie. Tramerie, Vaulx* 24 8. 50 4. *Villers* 23 50.50 20. *Vrolant, Wancourt* 24 4.50 14. *Warluzelle, Waurans, Willerval.*
- *Civitates præcipuæ,*
  - *Regiæ* VII *Atrebatum Arras, Fanum Audomari S.Ommer, Bethun, Arien, Aire, Hesdin, Lens, Bapalmes.*
  - *Privatorum Dominiorum, S.Pol, Perne, Lillers.*
  - *Item Pagi majores urbium prærogativa utentes, qui etiam ad conventus ordinum evocantur* 28. *Arques, Aubigny, Avesnes, Aussy, Beaurains, Blangy en Ternois, Busquoy, Carvin* 24 8. 50 31. *Caumont* 23 9. 50 15. *Chocques, Dourier* 23 0. 50 17. *Fauquenberge* 23 12. 50 37. *Frissin* 23 14. 50 23. *Fleurbay, Frevene, Frages* 23 16. 50 33. *Gorgue* 23 51. 50 40. *Hennin Lietard, Heuchin Housdain, Labroie, Libourg* 23 23. 50 29. *Oisy* 24 19. 50 13. *Pas, Reichebourg, Tornehem, Ventie Vitry.*

IVRISDICTIO.

Consilium est Atrebati, unde appellationes ad Parlamentum Mechliniense deferuntur.

Status Ecclesiasticus.

Atrebatensis, Morinensis & Bononiensis Episcopus in spiritualibus toti Comitatui præesse, & Archiepiscopo Rhemensi subesse solent nunc Cameracensi subest Atrebatensis & Audomarensis qui fere totam obtinent Artesiam.

Quædam loca in Boloniensi Tabula, litera è signata quærenda sunt.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 50 10. ad Circulum maximum.

ARTESIA
Comit:
Bolonienſis comitatus pars
Maris Britannici pars
Flandriæ pars
Hannoniæ pars
CAMBRESIS
A R T E S I A
P I C A R D I A
Comte de S. Paul
Ponthieu comte
Vimeux comte
Normandiæ pars
Vermandois
Santerre
Tartenois
La Tiraſſe
Laonnois
Beauuoiſiz
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Arteſiæ
miliaria communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

ARTESIAE COMITATVS.

Regio unde dicta. ARTESIA maximam partem complectitur eorum qui Cæsari *Atrebates*, ab urbe primaria, quam ipse vocat *Atrebatum.* Marius tamen Niger hic constituit *Ambianos.* Ptolemæus etiam Atrebatios inter Sequanam & Phrudium, qui nunc dicitur *La Sonne*, collocat. Nomen autem recens *Artesia* à voce *Arras* qua nunc Metropolis nuncupatur, quasi *Arratesia* per syncopen extrita syllaba formatum, vulgo *Artois.* *Situs.* Termini hodie sunt, a Septemtrione Flandria, a qua discreta est fluvio *Lisa* & nova Fossa: ad Austrum & Occasum *Picardia*, ad Ortum *Flandria Gallica*, & ager Cameracensis. *Aëris temperies.* Aër suavis & serenus, *Soli fertilitas.* Regio fertilis, imprimis Tritici, cujus copiam non suis tantum abunde suggerit, sed vicinis quoque Flandris, Brabantis, alijsque. Antverpiensium & Mechliniensium hoc unicum horreum est. Vino caret, ignava potius Incolarum socordia, quam vel Cæli vel Soli injuria. Ditio hæc fuit olim Flandrorum: Totam enim *Balduino Arduennati* dotis loco dedit Carolus Calvus, quum is Iuditham uxorem duceret. *Imperiū Majorū.* Postea Philippus Alsaticus quum Neptem suam Isabellam locaret Philippo Ludovici VII, Galliarum regis filio, dotem ei dedit Flandriam, Occiduam, hoc est tractum eum qui est a nova Fossa, usque in Picardiam. Eum Philippus anno CIↃ CCCXCII fecit Comitatensem, deditque filio suo *Ludovico*, qui primus Artesiæ Comes fuit, postea Galliæ Rex, & pater Ludovici Sancti. Anno vero CIↃ CCCXCVIII, *Ludovicus Malanus* Comes Flandriæ post Matris obitum factus est Comes Artesiæ: atque ita rursum uterque Comitatus conjunctus fuit. Obitu autem Caroli Audacis Burgundiæ Ducis, *Ludovicus* XI Galliæ Rex iterum Artesia potitus est: quæ postremum pacto & foedere Caroli VIII, Galliæ Regis & Maximiliani Imperatoris cessit *Philippo Austriaco Maximiliani* F. patri Caroli V, Anno CIↃ CCCCXCII: Belgij ditionibus deinceps annexa: quas post patrem Philippum possedit Imp. *Carolus V*, cui successit Philippus ejus Filius Hispaniarum Rex, ut in generali descriptione diximus. Castellaniæ in ea novem. *Atrebatensis, Audomarensis, Morinensis, Ariensis, Hesdinensis, Lensiensis, Bapalmensis, Avenienſis, Bredenardensis*, & *Auguiasensis.* Urbes præcipuas habet *Atrebatū, Fanum S. Audomari, Bethuniam, Ariam*, & *Bapalmam:* cæteræ minores sunt. Pagos IↃ CCCLIV, Abbatias XXVIII, inter quas D. Vedasti Belgij celeberrima. *Atrebatum*, vulgo *Arras, Atrecht*, ad Scarpam Fluvium situm est, sex Milliaribus Duaco abest, Lensio sex, Cameraco novem, & XIV minoribus Ambiano (vulgo *Amiens*,) Ingens propugnaculis fossisque munitissimum, speciem refert duarum urbium, quarum alteram vocant *La Cité*, estque juris Episcopalis; alteram La *Ville*; estque juris Principalis; Illa minor est, sed amoena, habetque templum Cathedrale elegantissimum, sacrum B. Virgini. Hic magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum apparatu, certum Manna adservatur, quod D. Hieronymus, ætate sua, ad hanc regionem pluisse, suis in epistolis, refert. Habet præterea Bibliothecam manuscriptorum librorum generis omnis, sed potissimum Theologici. Primus Ecclesiæ Episcopus fuit S. Vedastus, constitutus a Remigio Rhemorum Archiepiscopo, Anno IↃ XXXI. Hæc major, ædificiorum platearumque capacitate & fori amplitudine vehementer laudata. Abbatiam habet ditissimam, cui XX Millia Aureorum annui reditus. Domus omnes fornicibus subterraneis capacissimis sustentantur, adversus obsidionis vim excauatis. Patria hæc fuit F. Balduini, Iurisperiti celeberrimi, cujus Parisijs Monimentū in æde Maturini est tale, CUIACI, BALDVINVS HIC IACET. HOC TECVM REPVTA ET VALE. MORTVIS NOBIS JVRIS PRVDENTIAM GRAVIS CORRIPIET SOPOR. *Franc. Bald. Iurisc. ob. anno æt.* LIIII, XI *Novemb. a partu Virginis* CIↃ IↃ LXIII. *Papirius Massonus Balduini auditor* P. In eadem civitate natus vir clarissi. CAROLVS CLVSIVS eruditionis omnis atque elegantiæ decus, qui post regiones plurimas peragratas in Batavico Athenæo senex leniter conquiescit, manumque extremam imponit dignis immortalitate operibus. Vrbs hæc Civium Incolarumque multitudine frequens, quorum alij Mercatores, Opifices. Horum sunt multa Collegia, quorum maxima pars Lanariæ studet. Fuit quomdam, ut Historiæ & Annales testantur, Flandricarum Vrbium Caput Caroli Calvi Imp. ævo & multis post seculis. *Fanum S. Audomari*, prius vocatum fuit *Sithui*, teste Meiero, postea a S. Audomaro *S. Omer.* Audomarus iste Morinorū dicitur fuisse Episcopus circa annū IↃC LXX, & eo loco Coenobiū exstruxisse ad fluvium *Aa.* Vrbs nitore & frequentia civium eximia. Quibusdam *Itius Portus* censetur, ut in Descriptione *Bononiæ* diximus. Tertio inde lapide ad flumen Lisam fuit antiquissima Morinorum Metropolis *Teroana* de qua eadem descriptione. *Bethunia* nobile quoque in Atrebatibus Oppidum, annonæ Frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis in Atrebatibus sive Flandris Occiduis, Dominatus, ante quam in Atrebatium nomen Comitatumque una cum alijs concederet. Mercimonijs, rei frumentariæ negotiatione aliarumque rerum, quæ vitæ humanæ usui sunt, & exportari solent, varietate, est pro re nata, florentissima. *Aria* ad Lisam sita est, qui eam mediam secat: distat *Teroana* II Milliaribus: Oppidum nobile & munitum. Arcem habet antiquissimam, & ædificia satis commoda. Est & *Hesdinum* nobile Gallo objectum vallum ac propugnaculum, quod prostrato a Cæsarianis ejusdem nominis oppido, occasione belli inter potentissimos Europæos Principes excitatum. Situm habet commodissimum ad ripam fluminis Canchiæ, uno milliari propius Galliam, distans quatuor milliaribus Monstrolio & quinque a S. Paullo. Rigatur & altero fluvio, vulgo Blangis a loco in quo oritur. Ita ut propter loci commoditatem, munimentum habeatur validissimum, & propter translationem juris & omnium privilegiorum, quibus olim gaudebat Hesdinum vetus, brevi tempore habitatoribus repletum fuit. *Lacus.* Juxta Fanum Audomari Lacus est piscosus, in quo aliquot Insulæ natantes, quæ funiculo arboribus alligato, aut contis quo libeat impelluntur attrahunturque: quales in Lydia *Calminas* Plinius recenset lib. II cap. XCV. Et ne quis nugas putet, aut exiguas aliquot terræ particulas: scire debet, etiā boves in ijs pasci aliaq; pecora posse. Sub hisce, *Flumina.* Insulis brumali tempore, & æstivo, maxima latet piscium copia, dum gelu devitant & calorem. Fluvij sunt præcipui, *Lisa, Scarpa, Aa, Canchia* & *Authia:* præter alios rivos etiam navigabiles. Estq; non procul *Teroana* ingens Canalis, quem fossam novā indigetant: eum alij putant humana industria effossum tempore Balduini Comitis, sive adversus hostium excursiones, ad confinia Flandriæ Artesiæque distinguenda: alij Sinum esse existimant Maris interclusi. Certe Morinos Oceano vicinos fuisse agnovit etiam Virgilius, quum eos *hominum extremos* dixit. Atqui nunc Teroana octo millibus pass. a Mari discreta. Præterea ex fundo fossę novæ sæpenumero educuntur partes anchorarum, aliaque ferramenta nautica, certissima argumenta vicini olim & adluentis Oceani. *Sylvæ.* Silvis etiam non omnino destituitur, præcipue *Mores.* Meridiem & Occidentem versus. Incolæ fortes & bellicosi sunt. Atque hæc de Artesia sufficiant, ad Hannoniam pergamus.

HANNONIA
COMITATVS
Cui adjungitur Namurcensis Comitatus.

Status Politicus *Hannoniæ* V *constat membris, quæ sunt*

- *I. Pares* XII *qui sunt* — *Longeville, Lens 25 10. 50 34. Silly, Chievre 25 3. 50 37. Avesne, Chimay, Levreux, Barbanson 25 36. 50 14, Baudour 25 57. 50 29. Rebaux, Waltourt.*
- II *Prælati Ecclesiastici,*
  - *Abbas & Comes unus; S. Wauldrut 25 26. 50 25.*
  - *Abbates 26. S. Guislain 25 5. 50 27. Marchiennes, Cambron 25 10. 50 35. Hasnon, Maroille 25 4. 50 6. Anchin 24 24. 50 24, Aulmont, Liessy 25 24. 50 5. S. Denys 25 18. 50 30. Vicoigne 24 34. 50 24. S. Feullien, Crespin 24 55. 50 26. Bonne Esperance 25 25. 50 24 S. Ian, S. Aldegonde. 25 32. 50 26. Gillenghien, Spinlieu, Ath, Fontenelle 25 13. 50 0. Beaumont, Denain, Quesnoy, Waultiebraine, Lolive, 25 34. 50 28. Belliay, La Thure 25 27. 50 18.*
  - *Collegia Canonicorum, S. Waldetrudis, S. Germani, Sognesiacense, Binchiense, Cimarense, Malbodiense, Avesnense, Condatense, Antoniense, & Salæ Valencenis.*
  - *Principatus unus, Chimay.*
- III *Nobiles, in quo sunt*
  - *Comitatus* 10. *Lalain 24 21. 50 24. Beaumont 25 32. 50 15. Ostervant cujus villa capitalis est Bouchain, Barbançon, Avesne, Barlaimont 25 6. 50 10. Bossu 25 41. 50 15, Montigni 25 3. 50 22. Reux 25 25. 50 30, Terrache.*
  - *Baronia* XXII *Enghien, Leuze 24 51. 30 37: Havrez Marchionatus, 25 18. 50 29. Ligne 24 56. 50. 39. Anioing 24 40. 50 35. Vuerchin, Fontaine 25 38. 50 25. Hamaide 24 57. 50 42. Kivrain, Barlaimont, Ville 24 59, 50 30. Gomegnie 24 58. 50 15. S. Aldegonde, Senzelle, Condet, Hourdain 24 32. 50 14. Belleule, Fagneille, Bousie, Rotysin, Frasne 24 50, 50 26. Harchies 24 55. 50 29.*
  - *Marescallus unus.*
  - *Senescallus unus.*
  - *Venator magnus unus.*
  - *Camerarius perpetuus unus.*
- IV *Officia ordinaria (Castellaniæ opinor) Valenchene, Montensis, Athensis, Buchaniensis &c.*
- V *Civitatum communitas, Mons, Ath &c.*

Status Politicus *Comitatus Namurcensis* III *constat membris quæ sunt.*

- Ecclesiasticus *Ordo in quo sunt Abbates Floreff 26 6. 50 16. Grandpré 26 22. 50 25. Andé 26 29. 50 30. Bonef 26 21. 50 36. Wassoire 26 12. 50 13. Hasteiu 26 12. 50 13.*
- Nobilitas, *Donre Vicomte 26 12. 50 12. 50 25. &c.*
- Civitates *principales, Namur, Bovines, Charlemont, Valecour sive Walecourt 25 46. 50 11.*

Hæc desumpta sunt partim ex Guicciardino, partim ex Tabula quæ inscribitur Hortulus Hannoniæ.

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 50 20.

Hannoniæ Comitatus, cum Comitatu Namurcensi.

Regio. Nomina, & unde dicta. Situs.

HANNONIA Nerviorum olim sedes, quorum caput hodie dicitur Tornacum, quod Ptolemæus Βάγανον vocat. Sæpius hæc regio mutavit nomen; initio dicta est *Pannonia*, Lessabæo teste, a Panos cultu; Postea *Saltus Carbonarius*, inde *Inferior Picardia*; Postremum Hannonia, ab Hania Fluvio qui mediam regionem secat, vernacule *Hainault* vel *Henegow*, ab eodem fluvio Gallis *Haine* sive *Hene* dicto, & antiqua voce Germanica *gouw*, quæ regionē vel pagum significat. Habet a Septemtrione Brabantiam, & Flandriam; ab Austro Campaniam & Picardiam, ab Ortu Namurcenses & Leodienses, cum dicta Brabantia; ab Occasu Flandriam cum Artesia. Longa est universa regio viginti milliaribus; Lata XVI. Aër temperatus suavis & serenus: solum fertile, ac cæterarum Frugum, sed præcipue Frumenti præstantissima ubertas maxima. Abundat pratis, pascuis, pomarijs, alijsque ad vitæ usum rebus necessarijs. Habet & Metalla Ferri optimi, & Plumbi: præterea Lapidicinas variorum Marmorum atque etiā duri silicis quem Ovidius indicem: & λιθανθράκων *Houles* vernacule Leodienses vocant. Ignem flammamque

Cœli Temperies. Soli fertilitas.

HANNONIA.
NAMURCUM
Comitatus
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
CAMBRESIS
La Tirasse
Lutzenburgi pars
Hanonica miliaria duo.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio

mamque concipiunt foventque, ut carbones; nec alius eorum usus quam focis exstruendis, lignis aliquot adjectis. Conflantur hic quoque vitreæ illæ laminæ pellucidæ, quibus omnem cœli injuriam ex templis & ædibus propellimus, hæque præ alijs quæ alibi locorum fiunt, palmam præstantia ferunt. Omne item vitreorum vasorum genus, & supellex hic conficitur. Provincia hæc frequenter Dominos mutavit, ac tandem à stirpe Montensium ad Flandriæ Comites, inde ad Batavicam, deinde ad Bavaricam, ex hac in Burgundicam, postremo ad Austriacam familiam devoluta est. Urbes in Hannonia fossa valloque munitæ sunt xxiv, inter quas primariæ *Montes* & *Valencenæ*. *Montes*, *Mons* vulgo, *Bergen* Germ. urbs primaria ad Trullam flumen, à situ nomen habens, admodum munita, atque adversus hostium insultus tutissima: munitur triplici fossa, & muro valido, Fontes in ea vivi permulti: opes amplæ ex mercimonijs, opificijs, agricultura, & Canonicatu nobilium Virginum S. Waltrudæ. *Valencenæ*, vel *Valencena*, seu, ut quidam volunt, *Valentiniana* (*Valenciennes*) ab ejus nominis Imperatore, ut auctor est Sigebertus Gemblacensis (qui etiã refert Anno ıↄcclxxı Carolum Magnum Imperatorem eo loco totius Galliæ comitia celebrasse) ad Scaldim sita est planitie peramœna, eoque tuta ab hoste. In ea est Armamentarium ad belli usus instructissimum. Templa duo unum Sacrum B. Virgini, structura antiqua, cujus columnæ ex Marmore & lapide Porphyretico; alterum B. Ioannis recentius, opus Pipini, patris Caroli Magni: Cœnobia plura: unum præ cæteris nobile Franciscanorum, in quo Comites Hannoniæ & Domini Valencenæ seorsim sepeliuntur. Abbatia D. Ioannis etiam est celeberrima: Curia item amplissima cũ horologio celeberrimo, opus Gulielmi Boni Comitis Hannoniæ, Hollandiæ & Zeelandiæ. Uno milliari à Valencena, est Abbatia *Vicoigne* refertissima optimorum & antiquissimorum librorum. Sunt præterea *Condatum* (*Condé*) ad dexteram Scaldis ripam duobus milliaribus Valencena distans, oppidum elegans. *Landrecium* (*Landrecy*) ad Sambram, celebre obsidione Caroli V, Anni cıↄ ıↄ xlııı, qui tamen eo per vim potitus non est. *Avesnæ* (*Avesnes*) Urbs & Munimentum Gallorum finibus oppositum, ad fl. Hepram: *Chimacum* (*Chimay*) urbs ad fluvium *Blancam* in media silva; id nuperis bellis sæpiuscule incensum, dirutum, tamen ad extremum ita restitutum, ut multò elegantius renatum videri possit. Palatium habet principale cum horto & Labyrintho singularis artificij: *Halla* Brabantiæ finibus contermina, Templo D. Virginis celeberrima. *Bouchain* municipium est situm ad ripam Scaldis fl. inter Cameracum & Valencenas, exstructum à Pipino in memoriam nobilis victoriæ quam hoc loco retulit ab exercitu Theodorici Gothorum Regis. *Quercetum*, *Quesnoy*, oppidulũ est, tertio lapide à Valencena, mercimonijs nobilitatum. *Bellus-mons* (*Beaumont*) oppidulum perelegans, a re dictum. *Mariæburgum* nomen habet a Maria Regina Hungariæ, quæ jussu Fratris Imperatoris hanc urbem prima exstruxit, paullo postquã Martinus Rossemius, & Dominus de *Longueval* cum exercitu Gallico profecti essent ad obsidendum Lutzenburgum Anno cıↄ ıↄxlıı. Sita est inter Blancam & Neram, natura, arteque munitissima. Capta tamen à Gallis Anno cıↄ ıↄlıv. Quo tempore Philippus ad excursiones Gallorũ cohibendas aliam urbem exstruxit sesqui milliari a Mariæburgo, dixitque eam a suo nomine *Philippolin*, *Philippeville*. Sunt & *Bavacum*, (Gallice *Bavau*) quod nonnulli *Baganum* vel *Bagacum* Ptol. esse arbitrantur nonnulli illud *Belgium* Cæsari in Commentarijs dictum volunt: sed refelluntur ab ijs, qui in Bellovacis, seu Picardiæ quodam loco firmioribus argumentis eandem collocant. Sunt & oppida *Maubeuge*, *Bins*, *Reux*, *Soigny*, *Braine le Comte*; *Engien*, *Cheure*, *Ath*, *S. Guillien*, *Leuze*, *Peckinzcourt*; etsi nũc mœnibus destituta sunt 2 posteriora. Pagi sunt præterea ccıↄl. quorum plerique omnes pulchri, amœni, opulenti. Regio Lacubus, Stagnis, Fontibus, ac Fluminibus undique irrigua; Fluminibus *Scaldi*, *Sambra*, *Tenera*, *Hania*, & alijs. Silvas habet & Nemora admodum jucunda; præcipua vero sunt *Mormau*, & *S. Amandi*. Porro Respublica Valencena tanta prudentia constituta, & tam bonis legibus ornata est, ut Noribergenses ad ejus exemplum celeberrimam suam Rempublicam voluerint componere, missis ad hanc rem aliquot Viris prudentibus; quod & Romanos fecisse accepimus in Rep. Atheniensi. Proinde non est mirum si ex tam prçclara Politia orti fuerint cives per universum Orbem virtute celebres. Inter quos primas ferunt Henricus vıı Imperator, Dux, Lutzenburgicus: Maria filia unica & Hæres Caroli Audacis, Avia Caroli V. Ioannes Froisardus Historicus nobilissimus, qui etiam hoc ipsum initio sui operis testatus est. Gens hujus Regionis bellicosa & erga Principem fide & officio incomparabilis. Libertatem vernaculo & trito proverbio jactare solent, quum dicunt, *Pays de Hainault tenu de Dieu & du Soleil.*

Imperium. Majorũ. Urbes. *Lacus, Flumina. Sylvæ.*

Restat NAMURCI COMITATUS. Hic situs est inter Brabantiam, Hannoniam & Leodiensem Diœcesim: exiguo territorio & montoso, sed peramœno. Aërem habet salubrem & temperatum. Solum ferax Rerum quibus ad sustentationem sui vita humana indiget. Habet & Ferri Plumbique Fodinas, & Latomias, in quibus varij generis saxa exscinduntur, atque imprimis Marmora subnigra, & quæ Iaspidem referunt. Neque ita pridem cœperunt effodi saxa illa ad ignem idonea (*Lithanthracas* nominare possumus) de quibus diximus in præcedenti Descriptione. Porro ditio ista omnis initio Dominum habuit aliquandiu titulo Marchionis, postea Dominum sæpius mutavit. Marchio fuit *Philippus*, Frater Balduini Comitis Flãdriç anno cıↄ cc, Comes fuit *Theodorus*; cujus obitu tota ditio cessit *Philippo Bono* Burgundiæ Duci, quemadmodum in Germaniæ Inferioris descriptione à nobis explicatum est. Urbes in hoc Comitatu muro cinctç sunt quatuor, *Namurcum*, *Bovinæ*, *Carlomontium* & *Valencourtium*. Pagi clxxxıı. *Namurcũ* (*Namur*) Urbs est primaria, cujus nomen unde ductum sit, ignoratur: alij putant a *Nano* Deo Gentili, qui quum antea oracula fundere solitus esset, sub adventum Christi servatoris obmutuit. Ergo a Nano muto *Namurcum*: alij a novo Muro illic Romanorum opera exstructo. Urbs sita est inter duos Montes, in læva, Mosæ ripa qua Sambram recipit. Distat vııı Mill. Lovanio, x Leodio & totidem Bruxellis. Dives est, & splendida publicis privatisque ædificijs, arce etiam instructissima bene munita. Quarto milliari a Namurco sunt *Bovinæ* (*Bovines*) oppidum exiguum, quod bellorũ injurijs jam aliquoties vastatum, postremum vero ab Henrico II Galliæ Rege Anno cıↄ ıↄlıv magna parte destructum est. Id ex eo tempore Civium industria restitui & restaurari cœpit. *Carlomontium* (*Charlemont*) exstructum est a Carolo V. Anno cıↄ ıↄlv adversus Gallos, qui tunc Marienburgo potiebantur. *Valencourtium* oppidum minime aspernandum, Namurco vıı Milliarium intervallo distans. Flumina habet hæc regio piscosa; inter quæ primas obtinent *Mosa* & *Sambra*; Fontes vivos & largos: Silvas non tantum ad delectationem, verum etiam ad venationem aptissimas (quarum maxima quæ vulgo *Marlaigne*) Feris refertissimas. Multa sunt in hoc Comitatu Templa, & Cænobia splendida Namurcensium Comitum sumptibus olim constructa, & opimis honorata reditibus. Tertio Milliari a Namurco dives est pagus *Audennas*, in quo vetustissimum Monasterium Canonicarum nobilium Feminarum exstructum institutumque a Begga filia Pipini veteris, a qua primum creduntur dictæ Vestales *Bagginæ*. In urbe Namurcensi sedes est Consilij Regij, a quo appellatio est ad Curiam Mechliniensem. Est & sedes Episcopi, cujus Templum Cathedrale sacrum est S. Albano. Cives armis adsueti sunt, Gallicus ijs sermo, sed corruptus. Mercatores pauci & opifices: Nobilium magna turba: sed plærique nothi illustrium Principum, vel e nothis oriundi.

Namurci Comitatus. Cœli temperies. Soli fertilitas. Imperium Majorũ. Urbes. *Flumina. Sylvæ. Opera. Publica.*

LUTZENBURG DUCATUS

Et Trevirensis Provincia.

Status Politicus, *ut in cæteris, tria habet membra, quæ sunt.*

- Ecclesiasticus *Ordo: Abbates Epternacensis, S. Mariæ in Lutzenburgo, Aureæ Vallis, & addunt vulgo S. Auberti.*
- Nobiles,
  - Comitatus *Vianden, la Roche en Ardenne, Salme 27 29.50 16. Durby 26 59.50 21. Marche 26 46.50 15. S. Vit 27 39.50 18. S. Iansberg 27 30.49 31.*
  - Barones *Complures.*
  - Dominia *multa.*
- Civitates principales, *Lutzenburg, Arlon, Theonville, alias Diedenhove, Rodemarck, forte Rodemacheren 27 42. 49 31.*

Consilium *Regis Principale residet, Lutzenburgi, a quo provocatur Mechliniam. In Spiritualibus paret pro meliore parte Episcopo Trevirensi, & Episcopo Leodiensi.*

In Trevirensi *Provincia hæc sunt.*

- Abbates, *Prumiensis 27 56.50 17. S. Maximini proxime Treviros: Metloch 28 4. 49 34. Himmelrodt 28 11.50 5. Toley 28 30.49 34.*
- Comitatus, *qui sunt intra Trevirensem ditionem, Manderscheidt 28 15. 50 9. Keyhel 28 7. 50 5. Veirnenborg 28 34.50 23. Gerrestein 28 7. 50 18. Veldentz 28 26.49 56.*
- Baroniæ, *Winnenbergh 28 36.50 11. Bilstein 28 41.50 7.*
- Dominia, *Passenheym 28 58.50 22. Saffich 28 55. 50 24. Zur Leyen 28 53.50 18. Eltz 28 46.50 13. Permont* 28 42.50 16. *Wildenborgh* 28 43.50 9. *Eerenborch* 28 53.50 13. *Waldeck* 28 51.50 10. *Hertelstein* 28 3.50 12. *Kerpen* 28 15.50 24.
- Præfecturæ *Schoinberg* 28 23.50 21. *Schoinecken* 37 55.50 14. *Hildesheim* 28 8.50 22. *Daune* 28 19.50 15. *Over-Manderscheid* 28 15.50 9. *Kylborch, Vlmen* 28 26.50 15. *Cocheim, Kempenich* 28 37.50 28. *Meyen* 28 43.50 22. *Monreal* 28 38.50 21. *Kaisers Esch* 28 35.50 16. *Munster Meivelt* 28 49.50 16. *Over-Hammerstein* 28 53. 50 30. *Welsch Billich* 27 59.49 56. *Broich* 28 14.50 1. *Pfaltz* 28 7. 49 51. *Witlich* 28 18.50 2. *Sanborch, Grimborch, S. Wendel, Bleiscassel* 28 48.49 16. *Hunolstein* 28 28.49 53. *Baldenaw* 28 35.49 54. *Berncastel* 28 29.49 57. *Cell* 28 34.50 3. *Baldeneck* 28 46.50 5. *Schoineck* 28 56.50 12. *Coblentz, Boppart, Over-Wesel, Eerenbreitstein, Montabour, Vilmar, Breche, Caemborch. Hæ* VI *indicabuntur Tab.* III *Westphaliæ.*

Comitatus *confines Provinciæ Trevirensi in hac Tabula comprehensi, sunt Blanckenheim* 28 10. 50 26. *Arnsberg* 28 20.50 3 *Nuenar* 28 40.50 34. *Reiferscheidt* 28 5.50 30. *Sleiden* 28 4.50 33.

Dominia *Cronenburg* 27 59. 50 25. *Smidheim* 28 3. 50 18.

Residuum *Provinciæ Trevirensis, quod hac Tabula contineri non potuit, invenies in* III *Tabula Westphaliæ.*

Meridiani distant ratione Paralleli 49 50. ad Circulum maximum.

Lutzenburgicus Ducatus, & Trevirensis Provincia.

SEquuntur in Inferiori Germania duæ Provinciæ, *Ducatus Lutzenburgicus* & *Trevirensis Provincia*, paucis explicandæ. Ducatus *Lutzenburgicus* nomen habet à primaria totius regionis civitate: *Regio unde nomen habet.* hæc (ut nonnulli opinantur) à fluvio *Elza*, *Alisontia* forte Antonini. Ab Elza fit Elzenburch, inde *Lutzenburch*. Petrus Divæus aliam de Lutzenburgo sententiam notat his verbis *Leucorum gentem*(inquit) *juxta Treviros, Mediomatrices, ac Lingonas habitasse indubitatum est. Oppida eorum Tullus ac Nasium, Ptolemæo celebrata nomen servant, Toul & Nansy; vernacule crediderim appellatos, Dic Lutzen, & late imperasse, ut ab ijs Lutzenburgij celebris oppidi nomen ortum sit, quasi der Lutzenburch.* Hæc ille. Lazius *Mosellanum Ducatum* vocat. *Situs.* Terminant hunc Ducatum ad Septemtrionem Leodienses & Namurcenses, ad Austrum Lotharingi, ad Ortum, Mosella cum Episcopatu Trevirensi, ad Occasum Mosa cum Silva Arduenna. Ambitus totius regionis est lxx milliarium. *Soli fertilitas.* Regio omnis licet montosa & saltuosa, bona tamen, benignaque ac fertilis est. Dividitur in duas partes, quarum altera *Famenna*, altera *Arduenna* dicitur. *Famenna* fertilior est segetis & vini. *Arduenna* asperior, sed quæ asperitatem venationum bonitate & ferarum optimi generis mirifica abundantia compenset. Metalla ferri sunt non procul à *Manderscheid*, in dominiis *Keyla, Cronenberch* & *Sleida*, ad vallem cui nomen est *Hellenthal*. Conflantur hoc loco ab istis Cyclopibus incudes, fornaces ferreæ, pyreteria, quæ per totam Germaniam ingenti lucro distrahuntur. *Imperium Majorũ.* Titulum duntaxat Comitatus initio habuit, atque adeo Henricus Septimus Imp. Comes fuit Lurzenburgicus, non Dux. Postea in Ducatus dignitatem, qua hodie adhuc utitur, evecta fuit. Hoc alij Wenceslao Romanorum Regi, alij Carolo quarto tribuunt, Conradus autem Vercerius Henrico VII adscribit primo ex ea familia Romanorum Imperatori. Primum hujus Comitem Sigifridum fuisse, in schedis manu exaratis se reperisse scribit Ortelius, eumque filium fuisse Tacuini Ducis Mosellani. Fuit olim Lutzenburgum Trevirorum portio. Hæc autem Povincia ad Carolum V. & filium ejus Philippum hoc modo devoluta est. Ducatum Lutzenburgicum Philippus Bonus, ab Elizabetha Antonij Patrui sui vidua accepit. Cui *Carolus Audax* successit. Hinc ad Cæsarem Maximilianum, cum Maria Caroli Filia, & sequentes Domus Austriacæ Principes dimanavit. *Vrbes.* Vrbes habet viginti, vallo & fossa munitas, quarum nomina hæc sunt, *Lutzenburgum, Arlonum, Theonis villa, Rodemachera, Gravemacherum, Coningsmacherum, Dierichum, Virtonium, Echternachum, Vianda, Bastonacũ,*

TRIER & LUTZEN BURG
Miliaria duo Treuirensia
Miliaria duo Lutzenburgica
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio.
Namurci pars
Arduenna sylua
Buillon
LUTZENBURG
STIFT TRIER
Trier
Palatinatus pars
Barrois
Lotharingiæ pars
SEPTENTRIO
MERIDIES

Mommedium, Novum Castrum, Danvillerium, Marvilla, Roccha, Durbis, S. Viti urbs, Marza & *Salma*. Sunt & urbes aliquot quarum mœnia solo æquata. Sunt & arces urbium pene æmulæ, *S. Ioannis* & *Mandrescheid*, quibus titulus est Comitatus. Urbs primaria *Lutzenburgum*, alijs *Lucemburgum*, & *Leuceburgum* Ptolemæi, *Augusti Romanduorum* Petro Appiano. Guicciardinus dictum vult quasi Lucisburgum, hoc est, arx Solis. Quemadmodum pleraque alia hujus tractus loca a Gentilium Dijs denominata videri possunt: *Arlon* ab ara Lunæ: *Ivois* a Jove, *Marche* a Marte; sed an hæc vera origo sit, alius esto arbiter. Vrbs sita est loco peramœno, parte altera montoso; altera plano. Hanc Elza fluvius interluit, partem urbis superiorem & montanam, ab inferiori & plana dirimens. Ædificia in ea domusque utcumque splendidæ, verum belli injurijs varie afflictæ; ac templum sacrū Nicolao: cœnobium Francisco & abbatia B. Mariæ, in quo sepultus Ioannes Lutzenburgicus Rex Bohemiæ, Filius Henrici VII Imperatoris & Pater Caroli IV. Vrbs hæc, etsi Martis frequenter deformata furoribus, cui nihil cum Musis otio & tranquillitate gaudentibus commune, illustres tamen eruditione viros edidit. Atque inter multos Nicolaum Navium, hominem usque adeo doctrina, & rerum prudentia magnum, ut Curiæ judicialis aqud Lutzenburgum Præses, non ante munus quam vitam, filium autem reliquerit sibi cognominem, qui paternas æquans virtutes tantum apud Carolum V Cæsarem gratia valuit, ut in toto Imperio Cancellarij vicarius ab eo constitutus, id muneris cum vita finierit. *Arlonum* venacule *Arlon*, situm est in montis vertice, oppidum satis elegans. Lunam Deam hic olim gentilitio more cultam, & inde nomen habere putatur. Hic multa antiquitatis monumenta eruta quæ Comes Petrus Ernestus hinc ad ædes suas amplissimas, quas habet in Pomœrio urbis Lutzenburgensis, transferri curavit. Patria hæc fuit Bartholomæi Latomi, Viri egregie docti. *Theonis Villa* (*Theon Ville*) in ripa Mosellæ præsidium totius regionis, & contra quemvis impetum oppidum tutissimum. *Flumina.* Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. Eorum primum nobilissimumque est *Mosella*, de quo in Lotharingia diximus. Reliqua sunt *Chiar, Mosa, Bemoy, Houl, Lech, Alsatus, Atardus, Sourus, Prumeus, Mineus, Ghomeus, Orto, Albus*, ac innumeri pene rivuli. *Montes.* Montibus Regio undique attollitur, *Sylvæ.* silvisque innectitur densissimis. Eæ omnes Arduennæ totius Gallicæ silvæ maximæ, rami sunt. *Ratio gubernandi.* Curia totius Provinciæ in urbe Lutzenburgo jus dicit, sermone vel Gallico vel Germanico, pro locorum ratione quibus jus dicitur. Germanice enim loquuntur Lutzenburgi, Arloni, Rodemacræ, Theonvillæ: Gallice vero Ivoys, Mommidi, Merveil & Danvilliers; atque ob hanc causam necesse est & judices & advocati & alij curiæ ministri utramque linguam calleant. Ab hac autem Curia provocatur Mechliniam, ubi quæ scripta sunt Germanice, bona fide Gallice redduntur.

Trevirensis Provincia.

Regio & unde dicta. HÆc de Ducatu *Lutzenburgico* sequitur *Trevirensium* antiqua admodum ditio, cui ab urbe nomen. Dicuntur hi *Treviri* Cæsari; Τριβοροὶ Ptolemæo: *Triberi* in lib. Notit. hodie *Tierische*. *Situs.* Terminatur a Septemtrione Comitatu Nassaviensi, Ducatu Montensi, & Episcopatu Coloniensi; ab Ortu Ringovia & Hassia, a Meridie Westrichia, & Bipontino Ducatu; ab Occidente Ducatu Lutzenburgensi. *Aëris qualitas.* Aër frequenter hic est nubilus & pluviosus, ut quidam huc accommodent Cloacam Planetarum, verum id propter convallem, ubi nebulæ suspenduntur, evenire nonnulli asserunt. *Soli fertilitas.* Regio ipsa inæqualis est; alicubi enim montibus sterilibus aspera est: ob idque silvestris & squalida, & præter avenam vix quicquā proferens, alicubi vero fœcundior est versus Rhenum & Mosellam. Metalla generat varij generis, argentum, æs, Ferrum, plumbum. *Imperium Majorum.* Proprium semper Ducem legitur habuisse. Nunc autem Archiepiscopum in Electorum ordine agnoscit Dominum. Armis autem Trevirenses ita potentes fuere, ut duce Ambiorige Cottam & Sabinum Legatos Cæsaris apud Eburones interfecerint, tota funditus Legione deleta. Sed capti postea sunt a Labieno. Fatetur Cæsar, Trevirorum civitatem propter Germaniæ vicinitatem quotidianis exercitatam bellis, cultu & feritate non multum absimilem a Germanis fuisse, neque imperata unquam nisi exercitu coactam fecisse. Tantum scilicet antiquitus fuit Belgis libertatis studium. *Vrbes.* Urbs primaria *Augusta Trevirorum*, vulgo *Trier*. COL. AVG. PAT. TREVEROR. vocatur in Nummo Vespasiani: *Augustam* proprie nominat Mela: *Trivericam* Vrbem Ausonius. Hanc excellentissimam dicit Salvianus. Hodie Archiepiscopali dignitate ac principatu nec non & Electoratus titulo clara est. Hæc cum antiquissimis Europæ urbibus de antiquitate contendit: atque hujus antiquitatem trecentis & mille annis, ante urbem Romam perscrutatus est Æneas Silvius. Eam Mosella mediam perlabitur. De hac Ausonius in Vrbium Catalogo:

Armipotens dudum celebrabere Gallia gestis
Trevericæque urbis solium, quæ proxima Rheno
Pacis ut in mediæ gremio secura quiescit,
Imperijque viros quod alit, quod vestit, & armat.
Late per extentum procurrunt mœnia collem.
Largus tranquillo perlabitur amne Mosella.
Longinqua omnigena vectans commercia terra.

Natura loci (ut Simon Richwinus ad Munsterum scribens testatur) satis est ad delitias & amænitatem sita, sive montes & valles, siue flumina & rivos pratis interjectis spectare velis. Montes Bacchico cultu virent. Ager satis hic est fœcundus; omnis generis pisces & ferina hic abundant. Comitatus sunt *Manderscheyt, Keihel, Weirnenborgh, Gerresteyn, Veldentz: Baroniæ Winnenberg*, & *Beilstein*. Vrbes præter Augustam Trevirorum sunt ad Mosellam: *Nivomagum divi castra inclyta Constantini, Veldentz Cella Beilstein, Confluentia*, & alibi aliæ. *Lacus.* Duo hic sunt lacus miræ profunditatis, nempe *Vlmensis* & *Laichensis*; in quorum posteriore reperiuntur lapides viridis, crocei, & rubicundi coloris, qui Smaragdos & Hyacinthos æmulantur. *Flumina.* Majori autem ex parte fluvijs, torrentibus, ac rivulis irrigatur, qui omnes Mosellæ commixti ad Rhenum deferuntur: unde omnis generis pisces hic abundant. Inter fluvios sunt Mosella, *Kil* qui & *Gelbis, Pruin, Vr, Sara, Abra, Sura*, & alij. *Montes.* Montes *Meliboci, Agnobi*. *Sylvæ.* *Silva Arduenna* varie hic diffunditur, diciturque pro locis modo *Westerwaldt*, modo *Eider-waldt*, modo *Ebers-waldt*, quæ silvæ feris refertissimæ sunt. *Opera publica.* *Palatium* Treviri est spectandæ antiquitatis. Aliæ insuper moles adhuc exstant, aliæ sub cæsis terræ speluncis sepultæ jacent, quæ cum indies eruuntur admirandam exhibent vetustatem; *Scholæ.* Antiquissima etiam totius Germaniæ Academia insignitur. Artium & linguarum studia quæ hic floruerunt, commemorare nihil attinet, quum ex media etiam Italia eo contendisse plerosque, certum sit. *Mores.* Mores hominum hic natorum plerumque tristes sunt, & ad melancholiam proclives, sed tamen mansuescunt paullatim commercio extraneorum, & stoicum illud supercilium convictu seu recreatur. Ausonius bene de Treviris meritus, alicubi de ijs aptissime ait:

Quin etiam mores & lætum fronte severa
Ingenium Natura suis concessit alumnis.

In universum Mosellanorum corpora laboribus induruerunt ad miraculum usque. Per Montes aërios, veluti capræ reptare & evadere spectantur.

DVCATVS LIMBVRGENSIS

Ab eoque Dependentia.

DUCATUI *Limburgensi*, quam hæc Tabula exhibet, cuique a Metropoli Limburgo nomen est, conregionales ad Occasum, Leodium & Trajectum ad Mosam, percelebres ambæ Civitates; ad Boream Ducatus Iuliacensis, ad Ortum Vrbs Imperialis Aquisgranum & Monasterium S. Cornelij; ad Meridiem Comitatus Francimontius & Aquæ Spadanæ. Totus iste tractus ut æstate ob varietatem loci & oculorum aspectum est jucundissimus; ita hiëme admodum ingratus est. Toto enim illo tempore gelu horret, & ob sui altitudinem quibusdam in locis nix magnam partem æstatis perdurat. Ager omnium rerum ad hominũ necessitatẽ facientium (vino ob cæli inclementiam excepto) feracissimus. Optimum enim profert triticum & far ex quo panẽ candidissimum conficiunt. Pascua saginando pecori optima sunt, unde casei delicati saporis copiam habent. Herbas colligunt efficaces, tam morbis curandis, quam esui accommodas. Sulphuris item solum feracissimum est, per cujus subterranea verosimile est labi fontes calidos Aquisgranenses ab omni ævo mirabiles. Sicuti nuper in ijsdem partibus stanni & plumbi fodina reperta est, argumentum non exiguum de inveniendis forte aliquando auri vel argenti ibidem incunabulis. Inter vero Walhornum & Montzium reperitur fodina ejus lapidis cineracei, e quo æs fit, Medicinæ utilis, qui *Cadmia* Plinio & *Lapis ærosus* non ita multum a Pyrite Lapide diversus. Verba Plinij lib. XXXIV cap. I hæc sunt: *Fit & æs e Lapide æroso, quem vocant Cadmiam.* Et cap. X ejusdem libri: *Namque ipse lapis ex quo fit æs Cadmia vocatur.* Germani *Covaltum vocant*: officinæ *Climiam* & *Cathimiam* & *Lapidem Calaminarem.* Similis lapis videtur inveniri in Cypro Insula: sed cis Alpes vix alius præter Limburgensem alibi reperitur. Regio Limburgensis Comitatus olim titulo duntaxat ornata, in Ducatus dignitatem evecta est Anno CIↃ CLXXII ab Imperatore Frederico cognomento Barbarossa: fueruntque hujus regionis Principes etiam quondam Duces Lotharingiæ. Tandem, Henrico ultimo Lymburgiæ Duci sine Prole mascula defuncto, Ioannes I ejus nominis, Dux Brabantiæ, successit anno CIↃ CC XCIII. Hic tametsi antea legitime hunc Ducatum emerat, armis tamen sibi comparavit, victo Raymundo Comite Geldriæ qui illum occupaverat: in quo prælio Comes Geldriæ cum Episcopo Coloniensi captus fuit: ceciderunt ex ducibus Henricus Luxenburgensis Princeps, fratres ejus tres; omnes socij Comitis Geldrensis. Dux Joannes hac victoria potitus Arcem *Woronc* vulgo dictam diruit, dirutam solo æquavit: atque ita ex illo tempore Ducatus Limburgicus Ducibus Brabantiæ cessit. Ex hoc Ducatu ejusque Principibus ex stirpe Lotharingica originem ducentibus ortus est primus Rex Portugalliæ, *Henricus* videlicet, Dux Lotharingiæ, Comes Limburgicus, vir animo magnus, manuque promptus: sicuti plenius & planius Annales Hispanicæ memorant, nosque in descriptione Portugalliæ supra diximus. Metropolis totius Ducatus est *Limburgum* in alta rupe situm undique prærupta & profunda valle munitum: natura magis loci quam humano ingenio ab omni parte inaccessum: nisi qua Meridiem spectat, ubi terra altius insurgens, in immensam a civitate usque planiciem paullatim descendit. Arcem habet hæc Civitas in parte decliviori qua Boream spectat, ex purissimo Marmore de genere Iaspidis communis, cujus solum istud prope vicum Hevermont, & alibi copiose ferax est, conditam. Situs vero arcis declivior mirus videri non debet, tametsi alias arx altissimum clivi obtineat, intuenti potissimum loci suburbia, qualia & quanta olim fuerint, civitate ipsa pene duplo majora. Proinde factum omnino est, ut arx in medio consisteret, civitati & suburbijs utrimque dominatura. Idne recte factum sit nec ne, eminente plus æquo potissimum civitate, & dirutis suburbijs, non ausim probare. Sed Gastonius Spinola Comes Bruacensis hujus Ducatus totiusque Terræ Vltramosanæ hoc tempore Gubernator, ne inde vim metuat arci, insigni opere binas civitatis portas novas fecit, ad hostium vim non minus quam insidias eludendas apprime compositas. Alluitur Civitas fluvio Wesio, qui insigni piscium genere ferax est: Trutas vocant Salmoni sapore & magnitudine nonnumquam comparandas, cum ingenti copia cancrorum, quos dictus fluvius vel potius rivus, nam hic æstate quandoque tota alveo exarescit, inter silices & fissuras seu rimas rupium, pinguiter nutrit. Huic urbi natalem suum debuit *Ioannes Flemingus* Civis Antverpiensis, vir doctus & Poëta insignis: atque eadem cive gaudet *Remaclio Fuschio* homine eruditissimo, qui multos libros variaque opera in lucem emisit. Oppidani plerique lanificijs dant operam, vimque magnam pannorum quotannis conficiunt, & in varias Inferioris Germaniæ Partes distribuunt. Prope Civitatem multum ferri conficitur; habita ad hoc speciali fornace & officina, in cujus sumptus vix sex millia Caroleorum quotannis sufficiunt. Ipsa autem civitas nihil habet quod ab ædificijs sit laude dignum. Parva enim est, duabusque tantum portis pervia, & difficilis ascensu habitantibus. Templum habet unicum D. Georgio sacrum, cui præest proprius Præpositus. Hanc urbem Ioannes Austriacus per deditionem occupavit, quum copias suas eo duxisset, arce *Hende* illi antea prodita a quodam militum Duce. Qui eo loci præfectus erat, commeatus, pilas & pulverem tormentarium sibi postulaverat, cum rumor increbuisset, Austriacum eum exercitu ad urbem obsidendam adventare, promittens Ordinibus, si ista reciperet, se omnem hostilem impetum repressurum. Missa omnia quæ postulavit, sed quæ jactarat, non perfecit: siquidem ad primum hostis appulsum in colloquium devenit, eique urbem nulla parata defensione tradidit. Non procul Limburgo extra tamen ejus ditionem versus Meridiem scaturiunt *Spadani Fontes*, celebritate sua nulli non noti. Inter vero Walhornum & Montzium reperiuntur colles vulgo dicti *Kelmberghen*, a copia metalli sive lapidis, cujus supra mentionem fecimus, qui ex ijsdem copiosissime eruitur, nomen sortiti: ad quorum defensionem, & proventus conservandos jam dictus Comes Propugnaculum ibidem erexit. Sed incauto milite id ante annos aliquot combusserunt Batavi. Adjacet Civitati

Nomina. Situs. Cœli qualitas. Soli fertilitas. Imperium Majorũ. Vrbes.

LIMBURGENSIS DUCATUS NOVA DESCRIPTIO Auctore ÆGIDIO MARTINI Anno Domini 1603.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
LEODIENSIS DIOECESIS PARS
IULIACENSIS DUCATUS PARS
LEODIENSIS DIOECESIS PARS
Pars Luxemburgensis
DIOECESIS PARS.
Miliaria Germanica communia
Maestricht
Luyck vel Liege
Limborch
Aquisgranum Aix
Dalem
Faucqmont
Veruiers
Franchimont
Spaa
Monioe
Gulick
Linnich
Rolduc
Sittart
Stochem
Tudder
Gangelt
Rangeraide
Gelekirchen
Aldenhouen
Viset
Mosa fluuius
Bois de Brion
Bois de Fangne

Limburgensi permagna illa silva vulgo dicta *Fangne*, sub brevibus arbustis insigne venationis præbens delectamentum. Atque hæc dicta sunto quæ ad ipsam Civitatem, & Ducatum Limburgensem attinent. Ducatui Limburgico concenseri solent tres aliæ Civitates quarum quæque Comitatus prærogativa nitet: hæ sunt *Valckenburgum*, *Dalhemium*, & *Rolducum*, de quibus nunc ordine dicamus. *Valckenburgum*, Gallis *Fauquemont*, oppidum elegans, in territorium amplum & pagos aliquot jurisdictionem habens, tribus magnis Milliaribus ab Aquisgrano, & duobus minoribus ab Vltrajecto dissidens. Territorium ejus fertilissimum est, seu ipsam frumenti stationem, seu pecudum pastum inspicias: à quo non procul Monasterium *S. Gerlaci* structura non minus quam antiquitate conspicuum visitur. Cęterum Comitatus Valckenburgicus occupatus fuit à Duce Brabantiæ *Ioanne* ejus nominis III, qui vi & armis illum Raynouto Valckenburgi Domino eripuit: qui cum esset homo molestus atque Trajectenses ad Mosam injuria & damno afficeret, a nominato Duce victus & captus fuit. *Dalhemium* oppidulū tenue, arcem parvi momenti habens. Distat Aquisgrano tribus Milliaribus majoribus, duobus Leodio. Erectum est in Comitatem; & aliquot pagos & agros trans Mosam sub ditione sua habet. Henricus II ejus nominis Dux Brabantiæ eo potitus est, terrisque sui Dominij adjecit. Ad Dalhemium pertinet insignis Abbatia *Vallis Dei*, cujus Abbas inter primores illius territorij primas obtinet, & præter hanc alia Abbatia *S. Crucis*. *Rolducum* oppidum vetus cum arce vetusta. Distat Valckenburgo ad unum milliare, estque quartus status & jurisdictio Vltramosana, habetque summum tribunal; sed inspectioni & reformationi Consilij Senatorij Brabantiæ subest. Silentio non est prætereundus hic *Pagus Carpen* vulgo, inter Iuliacum & Coloniam, ad duo Milliaria majora a Rheno dissidens. Oppidulo par est magnitudine, Ecclesiam Collegialem, ut vocant, habens, & jus nundinarum ac fori, quo plurimæ merces advehuntur, & magna populi multitudo confluit: habet etiam vicinam arcem munitam. Hanc anno CIↃ IↃLXVIII Gulielmus Nassavius, Princeps Arausinus trajecto Rheno cepit, & præsidio munivit. Hæc autem omnia simul collecta Dominium non contemnendum conficiunt: quod a proprio domino regi solebat: sed Duces Limburgici occuparunt sibique subegerunt: quamvis seorsum præfectum accipiat, qui una cum præsidio satis valido ibidem commoratur. Tota hæc ditio præter Mosam tres alios habet rivos, qui in Fluvios desinunt. *Beruinum* scilicet alluens Dalhemium, *Geudam*, qui
Flumina. Valckenburgo jungitur, & *Wormam* præterlabentem Rolducum. Cęterum tam Ducatus Limburgensis quam reliqui status & dominia modo dicta, tribus constant membris, nimirum Ecclesiasticis qui primum constituunt; Nobilibus qui secundum; & tertium superiora tribunalia & sedes judiciales complectitur. Ducates autem Limburgensis quinque districtus seu membra complectitur quas *Bancas* nominant, *Hervium*, *Spremontium*, *Balenium*, *Walhornum*, & *Montzium*: quarum prioribus duabus Majores, tribus autem posterioribus Drossardi magistratus vice præsunt. Atque hæc de Ducatu Limburgensi deque locis ab eo dependentibus dicta sufficiant, ad reliqua transeo.

GERMA NIAE tabulę geogra: phicæ.

Per Gerardum Mercato: rem Jllustriß. Ducis Juliç Cliuię &c. Cosmographum

Cum Privilegio.

IN GERMANICAS TABVLAS VTILIS, ET PRAENOSCENDA INSTRVCTIO.

QVANDOQVIDEM Imperium Romanum penes Germanos est, & politicè admodum in sua membra divisum, operæ precium existimavi ejus dispositionẽ & ordinem, qualis inscripto, quod Matriculam Imperij vocant, extat, hodieque in usu est, oculis subjicere: deinde in tabulis, sua quæque Imperij membra commonstrare, quò ubi terrarum quęque sedem habeant, studiosus Politiæ Lector facile reperire possit. Duo autem ejus Matriculæ exemplaria sum nactus, unum scriptum, alterum Venetiis Italica Lingua excusum: utrumque plus satis depravatum, & multò aliam hujus Matriculæ formã nunc in imperio extare intelligo: proinde nemo quęso, mihi vitio vertat, nemo offendatur oro, si quæ Imperio hic adscripta inveniat, quæ illius non sunt: aut si quæ sunt omissa, non enim mea est intentio de omnibus singulisque Imperij membris definite dicere, neque id mihi ex corruptis admodũ exemplaribus fuit possibile, præcipuè cum sciam multa quæ olim Imperij fuerunt, post in privatum Principum jus cessisse, sive permutatione, sive oppignoratione, sive donatione, ob insignia erga Imperium merita, sive redemtione, sive alijs de causis: neque verò ista quę Politicorum sunt non Geographorum studia prosequi meum est, sed ex qualicunque Matriculæ exemplari hoc tantum quæro, ut elegantissimam Imperij dispositionem, & per Germaniam distributionem ostendam, duoque studia, Geographiæ & Politicæ administrationis quomodo se mutuo illustrare possint, declarem. Est ergo talis Imperij constitutio & ordo.

Imperator Caput est Imperij.

Et tria sub se habet Membra, quorum Comitijs de omnibus Imperij negotijs consulitur & concluditur, videlicet Electores septem, qui sub Gregorio X anno Domini circiter CIↃCCLXIII primum instituti, & à Carolo 4 Imperatore confirmati sunt, ut ostendit Onuphrius in Comitijs Imperatorijs, & Ioannes Aventinus lib. v. Historiæ Bavaricæ. His solis competit Imperatoris electio. Secundum Membrum sunt Principes Ecclesiastici & seculares. Tertium Civitates liberæ.

Primum igitur Membrum Imperij sunt VII *Electores.*

Archiepiscopus Moguntinus Imperij Romani Archicancellarius per Germaniam.
Archiepiscopus Trevirensis Imperij Rom. Archican. per Galliam & Regnum Arelatense.
Archiep. Coloniensis Imperij Rom. Archicancellarius per Italiam.
Rex Bohemiæ Imperij Rom. Archi-pincerna.
Comes Palatinus Rheni Imperij Romani Archi-dapifer.
Dux Saxoniæ Imp. Rom. Archi-marscalcus.
Marchio Brandeburgensis Imperij Romani Archi-camerarius.

Secundum membrum est Principum virorum & Nobilium.

Nomina locorum vulgaria ponam, ut sunt in Tabulis, & numeros apponam Circulorum in quibus postea repetuntur, quò facilius in tabulis inveniri queant.

Archiepiscopi	
Magdeburg	9
Saltzburg	2
Besançon	5
Bremen	9
Episcopi.	
Bamberg	1
Wurtzpurg	1
Worms	5
Spier	5
Strasburg	5
Eichstatt	1
Pr. Auspurg	4
Costnitz	4
Hildesheim	9
Paderborn	7
Chur	4
Halberstatt in 9 opinor circulo	
Ferden	7
Munster	7
Osenbrug	7
Passaw	2
Frisingen	2
Kemse	
Gurck alias Gorits	3
Seckaw, Segovia	3
Havandt	
Basel	5
Sitten sive Wallis	5
Regensburg	8
Maissen	2
Naumburg	8
Minden	7
Lubeck	8.9
Vtricht	7
Camin	8
Swerin	9
Geneve	5
Camerick	7
Verdun	5
Losan	5
Metz	5
Toul	5
Luick	7
Trent	3
Brixen	3
Merspurg	
Labach	3
Vienna	5
Brandenburg	8
Ratzenburg	9
Schleswick	9
Havelburg	
Seculares Principes & Nobiles.	
Dux Bavariæ	2
Archidux Austriæ	3
Dux Burgundiæ	10
Dux Saxoniæ	8
Palatinus Bavariæ	2
Dux Iuliæ, Cliviæ, Berge	7
Marchio Brandeburg	8, 1
Dux Brunswick	9
Dux Lunenburg	9
D. Pomeren	8
D. Mecklenburg	9
D. Lawenburg	9

D. Holsten 9
D. Lotringen 5
Landgra. Hessen 5
D. Wittenberg 4
D. Zweibrug 5
D. & Co. Spanheim 5
Marchio Baden 4. 5. 7
Landgr. Luchtenberg 2
Princ. Anhalt 8
Com. Hennenberg 1
Burggr. Meissen
Gallici Principes.
D. Meiss. alias Massa
D. Savoye 5
D. Chalon. forte Calim in circulo. 5
Ecclesiastici.
P. Abbas Fuld. 5
Pr. Ab. Hiersfeldt. 5
Pr. Ab. Kempten 4
Ab. Reichenaw 4
P. Præpos. Wissenburg 5
Pr. Ab. S. Galli 4
P. Ab. Saltfeldt 8
Pr. Præpos. Elwangen.
Teutsch ordens Maister 4
Ioannes ordens Maister 5
Ab. Waingarten 4
Ab. Salmansweiler 4
Ab. Kreutzlingen 4
Pr. Ab. Murpach 5
Ab. Walkenriedt 8
Ab. Schuttern 4
Ab. Weissenow, sive Minderaw 4
Ab. S. Blasi 4
Ab. Malprun 4
Pr. Ab. Corbey 7
Ab. Schussenriedt 4
Ab. Rittershausen 8
Ab. Stein am Rhyn 4
Ab. Scafhausen 4
Ab. Kempeseck 2
Ab. Waldsachsen 2
Ab. Einsideln 4
Ab. Rockenburg 4
Ab. Ochsenhausen 4
Præpos. Seltz 6
Ab. S. Gilgen Norinbergæ 1
Ab. Nuenburg
Ab. S. Maximini juxta Trier 6
Ab. Heveldshausen
Ab. S. Iohans zu Curtel
Ab. Gengenbach 4
Ab. Koningsbrun 4
Ab. Rodt, alias Roden 2
Ab. Marckthal 4
Ab. Rockenhausen
Ab. S. Peter im Schartzwald. 4
Præpos. Odenheim 5
Pr. Ab. Stablo 7
Ab. Desidiense. 4
Ab. Berkenhausen
Ab. Elchingen 4
Ab. Hentzlingen
Ab. Urssenis
Ab. Planckenburg
Ab. Yssui 4
Ab. Pfeffers 4
Ab. S. Iohan im Thurtal 4
Ab. Petreshausen Constantiæ 4

Ab. Pruim 5
Præpos. Camberg 1
Ab. Reishaim 2
Ab. S. Heimeran Ratisbonæ 2
Pr. Præpos. Berchtolsgaden 2
Ab. S. Gregorie Munster 5
Ab. Muncherode 4
Ab. S. Cornelis Munster 7
Pr. Ab. Oerden 7
Ab. Aursperg 4
Ab. Yrse 4
Ab. Brun
Ab. Echternaken 7
Ab. Hervorden 7
Abbatissæ.
P. Quedelnburg 8
Essen 7
Alt Munster to Regensburg 2
Pr. Ober Munster to Regensburg 2
Kauffingen 5
Lindaw 4
Pr. Gernrode 8
Buchaw 4
Rotenmunster 4
Heppach 4
Gutenzel 4
Beundt 4
Baley Coblentz 6
Baley Elsas 4
Baley Osterich 3
Baley In der Etsch 3
Comites Barones & Domini.
Com. Helfenstein 4
Co. Kirchberg 4
H. Tussen 4
Co. Wisenstaig 4
Co. Lauffen 4
Co. Montfort 4
Co. Furstenberg 4
Co. Zimmeren 4
B. Gundelfingen 4
H. Stutgart 4
H. Iustingen 4
H. Schenslingen
Marckg. Eberstein 4
B. Geroltzeck 4
B. Ober Hewen 4
Co. Otingen 4
B. Rapolstain 5
H. Rapoltzkirchen 4
B. Stauffen 2. 4
H. Hohen. Rechperg 5
H. Berletzick
H. Hohen Konigsperg
H. Hohenfeldt & Tipoltzkirch
Co. Sultz 4
Co. Hohen Zollern 4
H. Braides
B. Sonnenberg 4
Com. Castel 1
Co. Vertheim 1
Co. Rheineck 1
Co. Hohenloe 1
H. Reichelsperg 1
H. Limburg 1
Co. Erpach 1
Co. Leiningen 5
Co. Falckstein 5
Co. Hanaw 5
Co. Luchtenberg 5

Co. Nassaw, Breda, & Dillenborg 10. 7
Co. Wisbaden & Iltzstain 8
Co. Sarbrucken 5
Co. Waldtpurg 4
Co. Nassaw in Weilpurg 5
Co. Beilstein 6
Co. Konigstein & Epstein 5
Co. Eisenberg superius 5
Co. Eisenberg inferius 6
Co. Mersen
Co. Budingen
Co. Wirnenberg 7
Co. Solms 5
B. Vinnenberg aut Vanenberg forte 7
Co. Arnsberg 7
Comites Rhenenses 5
H. Falckenstein 4
H. Kunseck 4
Kunseckerberg 4
Co. Horn 10
Co. Sein 7
Co. Vintzlingen
Co. Reien 5
Co. Bitsch 5
Com. Salm 5
Co. Veldentz 4
Co. Dengen 8
Co. Rappin 5
Co. Hardech 8
Co. Hohenstein 3
Co. Wolkenstein 3
Co. Schaumburg & Giengen 7. 3
Co. Dierenburg & in Someraw. 7
Co. Mansfelt 8
Co. Stolberg 8
Co. Buchlingen 8
Co. Barbey & Mullingen 8
Co. Gleichen 8
Co. Schwartzenburg 1. 8
C. Suenberg, Schonberg opinor 8
Co. Iude H. im Ruech
H. Geraw
Co. Pless. 5
B. Paluwen 8
Co. Weda & Ringelberg 7
H. Reichenstein
Co. Olnbrug
Co. Loebenstain. 4
Co. Regenstain
Co. Westfrieslandt
Co. Oostfrieslandt
Co. Van der Lippe 7
Co. Oldenburg 7
Co. Delmenhorst 7
Co. Hoya. 7
Co. Westenburg 9
H. Muntzenburg 5
Co. Lemgow 5
Co. Waldeck 5
H. Loffenstein
Co. Diepholt 7
Co. Steinfort 7
Co. Benthem 7
Co. Witgenstein
Co. Spigelberg
Co. Biversdorff
H. Ridberg 7

Com,

Co. Teckelnborg	7
H. Linge.	
Co. Dortmund	7
Co. Windſdorff	
Co. Ortenberg	2
Co. Rippershoden	
Co. Hagen	2
Co. Hoonfels	2
Co. Leiſeneck	8
Co. Bergen	10
B. Degenberg	2
B. Oberſultzberg	2
H. Somiriſs.	
Co. Manderſcheid	7
Co. Reiferſcheidt	6
Co. Egmont & Iſſelſtein	10
Co. Bergen & Waelhem	10
H. Haber alias Havere	5
H. Wildenfels, aut Widersfels forte	8
B. Tautenberg	8
Co. Tubingen	4
Co. Blankenberg ſive Blammont	5
Co. Kirchingen, Krehanges	5
H. Senſter	3
H. Roggendorff	3
H. Alendorff	
H. Kunigſuckerberg	
H. Morſpurg & Befort	5
H. Brandenſtein & Ranſs.	
H. Wolfſtein	
H. Permont	
H. Fronſbeck	
H. Flackenſtein	
H. Witten	
Ritt. Fridberg	
Ritt. Gleichauſen	

In hoc ſecundo membro quædam numeris carent, quia poſtea in circulis non repetuntur. Pr. Principes F, Furſten Pr. prelaten ſignat, D. Duces, C. Comites H. Herrſchafften, Dominia, B. Barones.

Tertium membrum Imperij eſt Civitatum liberarum.

Rhiniſche Banck.	
Coln.	6. 8
Aken	7
Worms	5
Spier	5
Turckheim	5
Hagenaw	5
Weiſſenberg	5
Straeſburg	5
Ober Ebenhaim	5
Roſhaim	5
Scheltſtat	5
Colmar	5
Alrach	5
Baſel	5
Keiſerſberg	5
Mulhauſen im Suntgow	5
S. Gregoris Munſter	5
Metz	5
Toul	5
Verdun	5
Landaw	5
Kaufmans Sarbruck	5
Beſançon	5
Camerick	5
Franckfort	5
Fridberg in Wederaw	5
Gelnhauſen	6
Wetzlar	5
Alen	4
Lubeck	9
Hamborg	9
Dortmund	7
Mulhuſen im Duringen	9
Northauſen	9
Goſler	9
Gottingen	9
Brakel	7
Wartburg	7
Lemgow	7
Duyſburg	7
Dantzick	8
Elbinghen	8

Schwabiſche Banck.	
Regenſburg	2
Nurenberg	1
Rottenburg an der Tauber	1
Weiſſenburg an Nortgaw puto	2
Donawerd	4
Winſhaim	1
Schweinfurt	1
Wimpfen	4
Hailbrun	4
Hal in Schwaben	4
Norlingen	
Dinckelſpuel	4
Ulm	4
Auſpurg	4
Gengen	4
Bopfingen	4
Gemundt in Schwaben	4
Eſlingen	4
Reutlingen.	4
Weyl	4
Pfullendorff	4
Kauffburm	4
Northauſen	
Uberlingen	4
Wangen	4
Yſui	4
Lewkirch	4
Memmingen	4
Kempten	4
Buchorn	4
Ravenſpurg	4
Bibrach.	4
Lindaw	4
Coſtnitz	4
Rotweil	4
Offenburgk	4
Gengenbach	4
Zel in Hamerſbach	4
Schaffhauſen	4
S. Gal	4
Buchaw am Feder ſee	4

Præter hanc trium Membrorum ordinationem, ad vitanda ſchiſmata in Imperio, ad mutuam Principum Germaniæ defenſionem ac pacem communem ſervandam, diviſæ ſunt Provinciæ Imperij in ditiones aliquot, quas Circulos appellant, inque ijs inſtituta ſunt particularia imperij Conſilia. Circulorum videlicet. Primum ſex anno CIↃ IↃ Auguſtæ, deinde X anno CIↃ IↃ XXII Norimbergæ. Eligit autem quiſque Circulus ſibi ex ſuo corpore Præfectum ſecularem, qui ſit Princeps, Comes, Baro, aut ex præcipua Nobilitate, cui ex eodem corpore IV Conſiliarij, viri ſeculares, honeſti & prudentes adjunguntur. Numerabo & diſtinguam hic Circulos, Verum in tabulis eorum Principes & membra deſcribam.

Primus Circulus eſt Franconiæ & in Tabula Franconiæ declarabitur.
Secundus eſt Bavariæ & in ejuſdem Tabula deſcribetur.
Tertius eſt Auſtriæ & in Auſtriaca Tabula deſcribetur.
Quartus Sueviæ, in Tabula Wirtenberg.
Quintus eſt Circulus Rheni, qui in Alſatiæ Inferioris Tabula exponetur.
Sextus IV Electorum Rheni, in Palatinatus Tabula.
Septimus Germaniæ Inferioris ſive Weſtphalicus, Tabula Weſtphaliæ prima.
Octavus Saxoniæ Superioris, in ejuſdem Tabula.
Nonus Saxoniæ Inferioris in ejuſdem Tabula.
Decimus Burgundiæ, in Burgundiæ Superioris Tabula,

Camera Imperialis.

Præter hæc Circulorum consilia, ad causas graviores, quæ per Imperium accidunt jure decidendas, instituta & Spiræ Camera Imperialis, cui præest Iudex Princeps, aut ut minimum, Comes, vel Baro, isque secularis, si ad hoc munus idoneus reperiri possit. Assessores huic & coniudices ab Imperatoria Majestate duo ex Comitibus aut Baronibus, duo ex Iurisperitis, duo item ratione terrarum, quas hæriditarie in Imperio possidet, aut ab Imperio habet, ex equestri ordine Nobiles, hoc est, sex in universum dati sunt. Ab Electoribus item singulis unus, & ab unoquoque Circulo duo super additi sunt, quorum dimidia pars ex Iurisperitis, dimidia altera ex equestri ordine sunt electi.

CATALOGVS TABVLARVM GERMANIAE.

I Germaniæ universalis
II Frisiæ Occidentalis
III Embdensis Comit.
IV Westphaliæ tabula I.
V Westphaliæ tabula II.
VI Westphaliæ tabula III.
VII Leodiensis Diocœsis
VIII Comitatus Murs locaq; circumjacentia.
IX Waldeck
X Palatinatus Rheni
XI Wirtenberg
XII Alsatiæ Inferioris
XIII Alsatiæ Superioris
XIV Saxoniæ Inferioris
XV Brunswick
XVI Hassiæ
XVII Thuringiæ
XVIII Franconiæ
XIX Bavariæ
XX Palatinatus Bavariæ, cujus extrema ad Septemtrionem vide in tabula Franconiæ.
XXI Saxoniæ Superioris
XXII Brandeburg
XXIII Rugiæ Insulæ.
XXIV Bohemiæ.
XXV Morauiæ
XXVI Austriæ
XXVII Saltzburg
XXVIII Poloniæ
XXIX Hungariæ.

GERMANIA VNIVERSALIS.

Germanicæ ditionis *præcipuæ & primariæ partes, quæ sub hoc titulo cum minoribus subjectis aut conjunctis describentur.*

- **Regna**
  - *Bohemia Electoratus. Poloniæ Regnum, etsi alterius quam Germanice sit linguæ, nec in Imperij Matricula comprehendatur, tamen quia intra veteris Germaniæ limitem Vistulam fluvium est situm, Germaniæ Tabulis apponemus.*
  - *Hungariæ etiam Regnum, quod extra veteris Germaniæ limites situm est, quia multos insignes Imperatores dedit, & pluribus sub Imperio sitis regionibus dominatur, Germaniæ illud adjungemus.*
- **Ducatus**
  - *Saxonia superior Electoratus, Austria Archiducatus est.*
  - *Duc. Holst, Mecklenborg, Pomeren, Lunenburg, Lauwenburg, Brunswyck, Meissen, Schlesen, Moravia, Cleve, Berge, Franconia sive Francia Orientalis, Bavaria, Wirtenberg, Suevia.*
- **Comitatus**
  - *Palatinatus Rheni Electoratus, Palatinatus Bavariæ, Landgraviatus Hessen, Duringen, Superioris & Inferioris Alsatiæ.*
  - *Marckgra. Brandenburg Electoratus, Baden.*
  - *Com. Emden, Oldenburg, Benthem, Lip, Diepholt, Huy, Mansfelt, Anhalt, Stolberg, Tirol.*

Livonia *quia Germanis subest, inter Germaniæ Provincias recensetur, sed quia longius intra Sarmatiam recedit inter illas describitur.*

Archiepiscopatus VII *per Germanicum Imperium numerantur, quorum Provinciæ, excepta Livonia, sub hoc titulo describentur.*

- **Moguntinus** — *Mentz, cui duodecim subsunt suffraganei:*
  Curia Chur, Constantia Constnitz, Argentina Straesburg, Spira, Wormacia, Herbipolis Wurtzburg, Augusta Auspurg, Aistett, Hildesheim, Paderborn, Halberstatt, Ferden.
- **Coloniensis** — *Colen, V habens Suffraganeos qui sunt.*
  Monasteriensis Munster, olim Mimigardevordensis, Trajectensis Vtrecht, Leodiensis olim Tungrensis, Mindensis Minden, Osnaburgensis Osenbrug.
- **Trevirensis** — *Trier, cui III suffragantur, qui sunt,*
  Metensis Metz, Tullensis Toul in Lotharingia, & Verdunensis Verdun.
- **Magdeburgensis.** — *Meydburg, Primas Germaniæ, cui subsunt IV.*
  Morsenburgensis Morspurg, Naumburgensis Naumburg sive Ciczensis, aut Mammilliensis, Brandeburgensis, & Havelburgensis.
- **Saltzburgensis.** — *Saltzburg, IX habet sub se Episcopos, qui sunt,*
  Tridentinus Trent, Brixiensis, Pataviensis Passaw, Frisingensis, Viennensis Vienna, Sekoviensis Seckaw, Gurcensis, Gurcz, Laventinensis Lavenmund, Chiemensis Chiemse.
- **Bremensis** — *Bremen cui sunt sex suffraganei,*
  Lubecensis, Sutrinensis, Lebusinensis Lebus, Schlesvicensis, Ratzenburgensis, Hamburgensis, olim Archiepiscopus.
- **Rigensis** — *Riga, habet quatuor sub se, qui sunt;*
  Revaliensis Revel, Curiensis, Oeseliensis Oesel, Derptensis.

Liberi & exempti Episcopi sunt *Misnensis, Babenbergensis Bamberg, & Ratisbonensis.*

Academiæ Germaniæ sunt *Basel, Colln, Dillingen, Mentz, Marpurg, Lipzig, Ingolstadt, Heidelberg, Gripswald, Friburg Brisgoiæ, Franckfurd ad Oderam, Erphord, Praga, Rostoc, Coningsberg, Trier, Tubingen, Viennæ Austriæ, Breslaw, Wittemberg, Wurtzburg,*

Medius Meridianus 34 reliqui ad eum inclinantur pro ratione 48 & 53 Parallelorum.

Regio. Nomina & unde ducta.

SIc se habet & universim & speciatim *Germania Inferior*; jam nunc flumine Rheno transito, *Germania* vulgo *Superior*, Ptol. *Magna*, se offert, Europæ latissima regio, Romanique Imperij decus. Hanc, qua fere illam Methodo percurram, generalia priore loco indicaturus, inde specialia. Ut autem a nomine ipso ordiar: *Germaniæ* sive *Germanorum* nomen varie derivant. Hic namque *Germanos* quasi *Gaarmannen* I. prorsus viros, ob Martium ac virile virtutis robur: Ille a certa obstinataque fide quam sibi mutuo integram præstabant, æternum nomen invenisse existimat: neque perperam divinasse creditus est, qui ab honorata militia nominis etymon deducere voluit, quasi *Geert man*, contracta vocis mole, *German*, dictus populus fuerit. Alius pure puteque Latina voce, veluti genuinos & gnesios dictos censet, quod priscæ integritatis & rusticanæ simplicitatis nulla fere gens plus retinuerit; cujus somnij auctorem in aures populi influere, & ad gratiam loqui voluisse apparet: quamvis simili errore involutus cum Livio Geographus Strabo, summo jure inditũ illi genti a Romano populo illud nominis putat, quod pene legitimi ac Germani fratres Celtarum essent, sive mores & vivendi ritũ, sive proceritatẽ corporũ & rutilã Cæsariẽ spectare quis velit. Ioannes Goropius Becanus, a cogendo militẽ & ad se colligendo non absurda ratione deducit a *Geren*, quod est, cogere. Cujus opinioni adjumento esse & adminiculi vicẽ præbere videtur Tacitus, qui in Commentario de moribus Germanorũ profitetur, *Germaniæ vocabulũ recens esse, & nuper auditũ, quoniam qui primi Rhenũ transgressi* (ut ejus verbis dicã) *Gallos expulerant, nunc Tungri, nunc*

Germani

GER MA NIA
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Milliaria Germanica communia
Oceanus Germanicus
Die Oostersche see
Sinus Codanus
Rugia insula
Slesvicię pars
POLONIA
HVNGARIA
Picardiæ pars
Bosniæ pars
SEPTEN: TRIO.
MERI: DIES
OCCIDENS
ORIENS

Germani vocati fuerint, ita nationis nomen, non gentis evaluisse paullatim, ut omnes primū à victore ob metum mox à seipsis invento nomine Germani vocarentur. Neq; desunt qui Germanos convenas & collectitium populum interpretantur, à *Geren* quod congregare significat. Sunt & qui Bellicosos & præliorū amantes innui autumant à *Gerre* sive *Guerra*; cujus vocis notior est significatio, quam ut hic apponi debeat. Vir in gente Saxonum doctissimus, à Carmanis Asiæ populis, Lucano etiam memoratis, vocabuli auspicium deducit, uti a Sacis Saxonum: alibi Hebræo etymo illos dedicat, ut sint quasi *Gerimani*, quod lingua illa significat advenas inopes & egenos. Vlterius etiam profectus plenis velis, & quadam studij in patrium nomen voluptate delibutus Peucerus, Germanos quasi *Hermenner*, hoc est militares viros dictos existimat. Ita luditur proterve in pugnacissimæ gentis nomine toti orbi aliquando formidabili, dum naturę suæ semina persequens, unusquisque, proverbij veritati nihil derogari patitur, quod totidem sententias, quot capita esse loquitur. Eruditissimus Iunius hujus nominis originem ad famosum illud aquarum diluvium, quo totus interijt orbis, revocat; quando Noacus in ternos liberos orbem terrarum partitus est, quo tempore Iapeto (ut de Semo & Chamo nihil dicam) in sortem cessit Europa. Iaphet autem Hebræo idiomate pulchritudinem denotat, fatali nomine debitam & peculiarem futuram Europæis populis, qui eximia pulchritudinis specie, & niveo corporum decore cæteras nationes antecellerent: tametsi alij ea voce dilationē significari velint, argumento Imperij quaqua versum extensi & immensum aucti. Iapeto natam esse masculam prolem, nomine Gomerum, constat ex Moyse. Ex hoc triplex propago exstitit, *Asknaz*, *Rhiphat & Thogarma.* Ex his *Thogarma* Germanorum progenitorem fuisse contendit; quamvis *Ascanazim* communis Rabinorum opinio teneat Germanos esse. In *Thogarma* enim sive per secundam vocalem *The germa* manifeste relucet origo nominis Germanorum, rejecta tau adjectitia, & secunda vocali sumpta pro prima, ac si quis nostrate lingua per articulum *the*, efferat, *the Germans*, id est, Germani; & respondet voci etymon aptissimum & genti, quod est *garam* sive *geram*, quod os significat, & metaphorice robur, quod ossea sit gens tota, & solidarum virium firmamento ac robore prædita. Probat id auctoritate Ezechiëlis, qui cap. XXXVIII ita loquitur; *Gomer & universa ejus agmina, domus Tho-germa, latera Aquilonis.* Quo loco Chaldæus Paraphrastes non obscure Germanos, pro voce Tho-germa, reddit & nominat, clareque Propheta sui interpres apellat familias Tho-germa, sylleptice latera Aquilonis: vel (ut Hebraice sonat tsaphon) absconditi. Sic enim Septemtrio vocatur ibi, quod ea mundi plaga radijs Solis impervia sit atque inaccessa, ac proinde in tenebras abstrusa. *Alemanniam* etiam vocant hanc Europæ partem nonnnlli, ejusque Incolas Alemannos, quo nomine sub inclinata Imperij tempora vocari cœperunt. Berosus ab Hercule Alemanno nomen accepisse fabulatur, quem hisce populis præfuisse scribit. Alij a Manno Deo patrio Tuisconis F. *Alemanniam* appellatam volunt. Asinius Quadratus inclytæ fidei Historicus, Alemannos velut collectitiam gentem, aut convenarum colluviem qui longè latéque patentem regionem inundarant, nuncupatos scripto prodidit; qui parum exactè peregrinæ vocis vim perspexisse creditur, propiusque ad verum collimaturus fuisse, si universos bellatores, & a virtute viros ejus nominis ambitu contineri censuisset. Qui a Lemanno derivant Alemanniam, nescio quo jure Germaniam velint appellatam a lacu qui extra eorum limites in Sabaudia: nisi forte quis Acronium lacum putet esse Lemannum, cujus in utraque ripa Alemannos habitasse, auctor est Ammianus lib. XV. Et quamvis utramque hanc, Germanorum, inquam, & Alemannorum gentem nonnulli confundant: tamen observatum est, distinctas eas fuisse Spartianus in vita Marij: *Omnis Alemannia, omnisque Germania, cum cæteris quæ adjacent gentibus.* Flavius Vopiscus in vita Probi: *Testes sunt Franci, invijs strati paludibus, testes Germani & Alemanni longè à Rheni semoti littoribus.* Aliorum testimonia, ne prolixior sim, prætereo. *Teutoniam* etiam à nonnullis appellatam invenimus, a Teutone quodam eorum Duce. Alij *Teutonas* qui vernacule *Teutsche*, Italis *Tudeschi*, & a quibus Teutonici vocantur, & regio *Teutschland*, nomen habere a Thuistone, quem alij vocant Tuisconem creduntque filium fuisse Noachi. Hujus meminit Tacitus *Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & Annalium genus est) Thuistonem Deum terra editum & filium Mannum, originem gentis, conditoresque.* Eos Strabo collocat in Norico: quidam opinantur fuisse contra coloniam Agrippinam, locumque eum idcirco *Teutsch* denominatum, Incolis ipsis nuncupatur hodie *Teutschland*, exteris *Alemagna.* Sclavones *Nimiecha*: Græci *Elamags* hodie vocant, & Turci *Alaman.* Sed de Germaniæ etymo ejusque varijs appellationibus satis copiose: nunc ad Situm sive quantitatem venio. Porro in limitibus Germaniæ adsignandis, non consentiunt inter se omnes. Antiquissimi Germaniam definivere Rheno, Danubio, Oceano, Tanai & Ponto Euxino. Posteriores inter quos Strabo, Ptolemæus, Mela, Plinius, ac plærique scriptores Græci & Latini, Rheno claudunt & Vistula; Tacitus non tam Vistula quam mutuo metu aut montibus Germanos scribit a Sarmatis Dacisque separari. Hodie adcensentur Germaniæ omnes regiones, quarum incolæ lingua vel dialecto utuntur Germanica. Itaque extra Ptolemæi fines, ultraque Danubium continet Rhetiam, Vindeliciam, Superiorē Pannoniam, partemque Illyrici, ad Tridentina usque claustra. Ultra Rhenum quoque occupaverunt Germani Romanorum colonias & Præsidia, Constantiam, Augustam Rauracorum, Argentinam, Nemetes, Vangiones, Moguntiacum, Confluentiam, Bonnam, Coloniam Agrippinam, aliaque loca ad mare usque. Nam, ut testatur Ambrosius II Hexaem. Rhenus olim Romani Imperij limes fuit: inque ejus ripa Gallica Præsides Romanorum perpetuò Germanos oppugnabant, partim ut eorum excursiones prohiberent, partim ut in eos ipsi infesti excurrerent, partim etiam ut deficientes ad se Germanos in ea loca reciperent. Atque hæc causa est, cur in altera Rheni ripa multæ admodum & pervetustæ civitates constitutæ sint; in altera verò nullæ: quod etiam in Danubij ripa observari debet. Helvetij quoque Germanis hodie adnumerantur, & Pruteni ultra Vistulam: ut hodiernus limes Ptolemaico multis modis amplior sit. Nam ab Occasu Rhenū transgressus, usque ad Picardiam & Burgundiā, Galliæ partes, extenditur. A Meridie, ultra Danubium ad Alpes usque: ab Ortu, ultra Vistulam Prussos continet. Septemtrionalis limes est Oceanus. Situ exposito in medium prodit Qualitas, cujus causa primum in Climate, Situque cœlesti. Subest Germania sexto, septimo, octavo Climatibus, inter gradus, Latitudinis quidem XLVII & LV; Longitudinis autem inter XXIV & XLVI. Maximus dies Æstatis in Australi parallelo horarum est XV cum dimidia: In Boreali horarum XVII cum quadrante. Licet autem Cornelius Tacitus Germaniam asperam cœlo scribat, atque apud Germanos perpetuas esse hyemes memoriæ prodat Seneca; cœlo tamen satis clementi gaudet ac temperato, frigidiore quidem, sed ad sanitatem & robur conferente. Solum Hordeo, Tritico, Siligine, Farre, Milio, Avena; ac omni frumentorum ac leguminum atque obsoniorum genere fœcundum: Campi uberes, Prata læta. Optanda est ubique ubertas soli, ac frumenti magna copia. Germania dives quoque varijs in locis, preciosissimis Argenti, Æris, Ferri, Plumbi, aliorumque Metallorum thesauris, atque alibi etiam Auri: Metallorum fertilitate nullis cedit terris. Sunt & salis præstantissimi nobiles fodinæ plurimæ. Veteri quoque Germania a Plinio tribuuntur Lapides, Cadmia, Callais, Chrystallus, Onyx, Topazius, Adamas & Ceraunius; Herbæ: Corruda & Britannica. Mille hic jam Hortorum ac villarum deliciæ, nulla Viridaria, Pomariave, magna pomorum ubertate scatentia desiderantur

Situs.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

ſiderantur. Quid Vina commemorabo optimi ſaporis, odoriſque? Paſſim quidem admodum generoſa leguntur, alijs tamen & alijs locis præſtantiora. Varij præterea generis videre hic eſt Animalia, magnamque Pecudum, & Ferarum copiam, quibus recenſendis omnibus ne tempus teram: Scribit Cæſar *multa in* Silva Hercynia *genera ferarum naſci, quæ reliquis in locis viſa non ſint: ex quibus quæ maxime*, inquit, *differant ab cæteris & memoriæ prodenda videantur, hæc ſunt: Eſt Bos Cervi figura, cujus à media fronte inter aures unum cornu exiſtit excelſius, magiſque directum his quæ nobis nota ſunt cornibus, ab ejus ſummo ſicut plumæ ramique late diffunduntur: eſt fœminæ mariſque natura eadem forma, magnitudoque cornuum. Sunt item quæ appellantur Alces. Harum eſt conſimilis Capris figura, & varietas pellium, ſed magnitudine paullo antecedunt, mutilæque ſunt cornibus & crura ſine nodis articuliſque habent, neque quietis cauſa procumbunt, neque ſi quo afflictæ caſu conciderunt, erigere ſeſe aut ſublevare poſſunt. His ſunt arbores pro cubilibus, ad eas ſe applicant, atque ita paullum modo reclinatæ quietem capiunt, quarum ex veſtigijs, quum eſt animadverſum à Venatoribus, quo ſe recipere conſueverint, omnes eo loco aut à radicibus ſubruunt, aut abſcindunt arbores tantum, ut ſumma ſpecies earum ſtantium relinquatur: huc cum ſe conſuetudine reclinaverunt, infirmas arbores pondere affligunt, atque una ipſæ concidunt. Tertium eſt genus eorum qui Vri appellantur; ij ſunt magnitudine paullo infra Elephantes; ſpecie & colore & figura Tauri, Magna vis eſt eorum, & magna velocitas: neque homini neque feræ quam conſpexerunt, parcunt: hos ſtudioſe foveis captos interficiunt.* Hæc Ille. Ad Imperium Majorum venio. *SACRA ROMANI IMPERII SEDES*, quæ in Occidentem Orientemque diviſa, varijs multarum gentium excurſionibus labefactata, diſſidijs lacerata, mole ſua ruinam minitabatur, relicta Italia, non alia potius regione, quam Germania, præſidium, robur, ſalutem quæſivit electo in Imperatorem *Carolo Magno* Francorum Rege, quem *Ingelhemij* (pagus eſt ſecundo Milliari à Moguntiaco) natum ferunt, atque ibidem nobile exſtruxiſſe Palatium, cujus rudera adhuc viſenda ſunt. Manſit Imperium in ſtirpe Carolina annos centum & quod excurrit; qua deficiente, translatum eſt ad *Conradum* Franconiæ Ducem: quem *Henricus Auceps* ſequutus eſt: hunc *Ottones* tres: quorum ultimus quum intelligeret Romanos Creſcentio Conſule rurſum adfectare Imperij titulum, coacto exercitu Romam cepit, impetravitque à Gregorio Pontifice, ut jus eligendi Romanum Imperatorem perpetuo apud Germanos permaneret. Impetravit autem hac lege, ut electus primum vocaretur Cæſar & Rex Romanorum: poſtea verò accepta à Pontifice corona haberet titulum Imperatoris Auguſti. Electores conſtituti ſunt ſeptem: è quibus Archiepiſcopi tres; Quatuor Principes quos vocant Seculares. Ab his poſt exceſſum Ottonis primus electus eſt in Imperatorem *Henricus* cognomento *Sanctus*. Eandem electionis formulã poſtea Imperator *Carolus* IV in bullam auream quæ hodie exſtat redegit. In ſequentibus temporibus varia officia in Germania conſtituta ſunt, ad augendum Imperij decus, de quibus Mercator. Germanorum fortitudinem Tacitus qui ſub Veſpaſiano Præſes Belgarum fuit, brevi ornat elogio *Nemo bellum Germanis* (inquit) *intulit, impune*. Expertæ id quondam tres ſub Auguſto Legiones ſuperatæ. Experti Carbo, Caſſius, Scaurus, Aurelius, Servilius Cæpio, Manlius Magni Imperatores, quos modo cæſos, modo fugatos vidit Germania. Unde Seneca: Romanis pax eſt uſque ad Germanos. Ac Rhytmi veteres noti ſunt:

Animalium varietas. *Imperium Majorũ.* *Majorũ. Virtus.*

Welcher im Krieg wil ungluck han
Der fang es mit den Deutſchen an.

Fortes vocat Ioſephus; Martiales Dionyſius, Bellaces Arrianus. Germano, nihil animoſius nihil ad incurſum acrius, nihil armorum cupidius eſt, teſte Seneca de ira. Eſt porro hodie Germania Regio, adeò amœna, adeò pulcherrimis nitidiſſimiſque Urbibus, Caſtris ac Pagis exornata & exculta, ut non Italiæ, non Galliæ, non Hiſpaniæ, ipſa cedat. Civitates liberæ in ea numerantur LXXXIV: inter quas *Colonia Agrippina, Wittemberga, Lubeka, Luneburgum, Francofurtum, Brema, Lipſia, Spira, Argentina, Friburgum, Auguſta Vindelicorum, Tubinga, Heydelberga, Ratisbona, Vienna, Praga, Buda* &c. de quibus ſuis locis. Tot etiam tantis Germania (ut de Lacubus & Paludibus, quibus eam abundare frequentibus teſtantur Veteres, nihil dicam) irrigatur fluminibus: ut etiam hac in parte facile cum optimis Regionibus certare poſſit. Hujus Fluviorum crebritatis cauſam indicat Seneca libro Natur. Quæſtio. III. *At contra*, ait, *conſtat Germaniam Galliamque, & proxime ab his Italiam abundare rivis, & fluminibus; quia Cælo humido utuntur & ne æſtas quidem Imbribus caret.* Fluvij autem Germaniæ celebriores ſunt, *Danubius, Rhenus, Amaſius, Mænus, Neccarus, Albis, Suevus, Viſurgis, Viſtula. Danubius* Δανέβιος Ptolemæo & ceteris; *Iſter* quoque Plinio & Straboni dicitur: hic horum nominum mutationem ponit ad ejus cataractas: ille ubi primum Illyricum, alluit: Ptolemæus ad Axipolim urbem: Appianus ad Savi fluminis cum eo confluentiam: itaque ut ſuperior pars *Danubius*; inferior verò *Iſter* vocetur. Stephano Ματόας quondam dictus fuit: item Δάνεβις & Δάνεσις. *Addubanus* nominatur apud Feſtum, niſi locus depravatus ſit. Antiqua Numiſmata *Danuvius* legunt, *Done & Donaw*, hodie appellatur, ab undarum ſono & ſtrepitu, ut habet Althamerus. Hunc ſecundum Nilum Amnium maximũ qui in Mediterraneum pelagus fluũt, Saluſtius ſcripſit; ac μέγιστος τῶν ποταμῶν Arriano lib. I de rebus geſtis Alexandri dicitur. Oritur in Sylva Hercynia, in Pago *Don Eſchingen* ex terræ viſceribus magna ſcaturigine ebulliens. Veteres vocant montem, unde prodit, Abnobam, quamquam itinere unius horæ, ut ſcribit Munſterus oculatus teſtis nullus mons ad ſcaturiginem ejus pertingit: ſed effunditur copioſo aquarum meatu & nunquam deficiente, ex colliculo quodam, cujus eminentia vix habet XV aut XVI Cubitos, id quod ſe diligenter luſtraſſe, addit. Hujus fontem Tiberius viſendum ſibi exſtimavit. Herodotus è Pyrenæis jugis oriri credidit, cujus fidem Ariſtoteles ſequutus eſt II Meteorologico: Pyrenæos iſtos Maginus ponit in Germania, ut errorem excuſet graviſſimorum Scriptorum. Fonte ſuo prolapſus, divagatur in paluſtria, mox in alveum receptus & ſubinde allabentibus rivis auctior, multas gentes, Suevos, Pannonas, Dacos, Bulgaros adit, donec ſexaginta amnibus receptis medio numero navigabilibus in Mare Euxinum evolvitur, oſtijs, ut Dionyſius, Strabo, Herodotus prodiderunt, V; ut Plinius VI: ut Ammianus & Solinus VII: tanto impetu & undarum copia, ut XL Millium paſſuum longitudine, intra amaras Maris undas, dulcem exhibeat hauſtum quærentibus. Valerius Flaccus libro VIII. *Haud procul hinc ingens Scythici ruit exitus Iſtri Fundere non uno tantum quem Flumina cornu Accipimus, ſeptem exit aquis, ſeptem oſtia pandit.* Et conſtat ab ultimis noſtri finibus Maris, agminatim pariendi gratia petere piſces (Ammiani verba ſunt) ut aquarum ſuavitate ſalubrius fœtum educant, nec intercipiantur. Super hunc fluvium Traianus Nerva Pontem miri operis in Mœſia conſtruxit, quem denuo Adrianus demolitus eſt, Dione Caſſio referente. De Danubio Georgius Fabritius in quodam itinerario ſuo ſic:

Urbium Nomina.

Iſter,
Qui centum populos & magnas alluit urbes, *Euxinum irrumpit bis terno flumine pontum.*

Nam in Mare tandem pleraque flumina celebriora omnium terrarum deferuntur, quod etiam Ovid. lib. VIII Metamorph. hoc verſu prodidit: *In quo deſinimus, ſacri in quo currimus amnes.*
Rhenum ſecundo loco nominavi, ab Cæſare aliiſque nobilitatum: Ptolemæo ῥῆνος: hodie *Rhijn*. Hic è Lepontijs, ut

Cæſar;

Cæsar: ex Adula monte summarum Alpium brachio quodam, vulgo *Etzel* dicto, sicut Strabo & Ptolemæus voluerunt: è Rhetia, ut Claudianus, oritur. Rhenus autem initio ex Alpibus (ut sentiunt Strabo & Ptole.) sumpto, ab Orientali quidem earum parte ubi Adulæ monti conjunguntur, populique Lepontij habitant, duobus nascitur fontibus, unius, ut minimum, diei itinere, propter montium juga distantibus. Altero magis Occiduo magisque Septemtrionali, qui *anterior Rhenus* vulgò; Altero magis Orientali magisque Australi, qui *Rhenus posterior* adcolis dicitur. Hi tandem confluunt, & efficitur è duobus fontibus tandem unus Rhenus, qui prope à capite duos efficit lacus *Acronium* sive *Constantiensem* à Constantia ad eum sita, de quo in Helvetiæ descriptione: alterum *Venetum* hodie *Cellensem*, à Cella opidulo, omnis generis piscibus abundantem. Hinc conversus ad Occasum Oppidum *Rhinfelden* alluit, eundemque tractum Basileam usque sequitur: ibi verò prorsus ad Septemtrionem convertitur, donec Argentoratum attigerit; inde multas regiones interluens, urbibus multis lustratis, amnibus ubique magnis & exiguis receptis: *Spiram*, *Wormatiam*, & *Moguntiam*, altus admodum & tumidus pervenit. Hinc ad Occasum conversus Bingium alluit. Inde ad Cæciam vergens, à tergo Confluentia, Bonna & Colonia relictis, demum circa initium agri Batavi (qui locus nunc Clivici juris est, & Lobeco vetusta arce & telonio nobilitatur) scindit se bifido cursu in diversa labens: quam divisionem eleganter Mamertinus *divortium*, Frontinus *divergium* amnis nominant, ille à divertendo, hic à vergendo in diversum. Apud Lobecum igitur bipartito cursum suum dividit, ita ut pars altera Rheni nomine appellata *Arenacum* recta petat urbem Gelriæ primariam, Inde non multum sinuosis mæandris flexuosus *Vadam* properat. Ab eo se flectit *Renam*, *Rinnes* Tacito nominatam, Hinc Batavodurum decurrit. Inde Rhenus mutato nomine Lecca dici incipit, quondam rivulus elicis potius cognomento tunc dicendus, at nunc revera è rivo flumen factus. Culenburgum, & Vianam præterlapsus, lustrataque Scoonhovia, in Mervam amnem, priusquam Mosæ nomen induat, se effundit. Pars Rheni altera ad lævam se flectit, & Neomagum urbem antiquam prætexit, urbisque mœnia, areamque navalem radit, Vahalis jam nomine clarus. Longo inde agmine Tielam pergit: istinc anfractuoso meatu Bomelium ad lævam relinquit: deinde non procul Woricomio Mosam accipit, mox apud Goricomium, Lingæ amnis incredibili lenitate segnis, incremento auctus, Merovæ nomen accipit, à Merovæorum arce, quam ubi prætererit, Durdrechtum nobilissimam ex urbe Insulam prælabitur, demum receptis Lecca & Isela Rheni brachijs, Iselmondam præterfluens, sub Roterodamo Mosa appellari incipit, ubi recedentibus latius terris, vasto jam ore Sciedamum & Vlaerdingam ad dextrum latus relinquit, deinde Gervlietum oppidum & Brielam à læva præterlabitur, ibique mox Oceano miscetur. *Amasius* sequitur ἀμάσιος Ptol. *Amasias* Straboni: *Amisia* Tacito; *Amisius* Plinio & Pomponio; hodie *Ems*. Hic palulum infra Paderbornam Westphaliæ urbem caput fontesve suos ducit, atque ad Cæciam conversus, Varendorpium, Grevam, Rhenam, Lingham perlabitur, inde Meppenum & Nebuisum pergit: hinc in Septentrionalem Oceanum exiens apud Embdam Caucorum minorum emporium nomen illi suum mutuatur, *Ems* dictus. Quartum locum tenet *Mœnus* Plinio, *Mœnis* Pomponio, *Menus*, Ammiano: hodie *Meyn*. Hunc Regino Historicus, & ejus temporis Scriptores *Mogonum* vocant. Fortean *Iulia* flumen est apud Velleium Paterculum. Nisi pro Iulia *Lupia* apud hunc legendum, ut viri docti quidam suspicantur. Oritur ex monte qui *der Fichtelbergh* dicitur, & Francofordiam quæ inde ad Mœnum dicitur, Werthemiam, Herbipolim, & Pabebergam præterlapsus, juxta Moguntiacum Rheno miscetur, Germanosque Inferiores à Superioribus cis Rhenum dispescit. Ejus litteræ Greco Computo efficiunt ccc lxv. totidem quot sunt in anno dies. Quintum in locum venit *Neccarus*, unde vina Neccarina optima & laudatissima, antiquis *Nicer*, teste Rhenano; fontes habet duarum pene horarum intervallo distantes à Danubio, lapsusque per agrum Wirtebergicum Rheno recipitur supra Heidelbergam. *Albis* sequitur amplissimum Germaniæ flumen, quod Suevos à Cheruscis (ita enim legendum censet apud Vibium Sequestrum Iunius pro Cervecijs) dividit, Velleius Semnonum atque Hermundorum fines præterfluere testatur. Dioni vocatur Ἄλβις, quem è Vindelicis montibus decurrere ait, sic enim hujus scriptoris emendandus locus, ubi vulgati C. habent ῥεῖ δὲ ἐκ τῶν βανδαλικῶ ὀρῶν pro οὐινδελικῶν prono lapsu. Tacitus in Hermunduris Albin oriri flumen inclytum scribit, at Conradus Celtes ex Hercynio inter Bohemos. Multas urbes claras præterlapsus tandem inter Caucos minores & Cimbros Oceano insinuatur. Hic est cujus in crepidine mulieris species humana amplior, Drusum compellans, pergere ulterius vetuit, Dione & tranquillo referentibus. Barbari seculi scriptores Latini *Albiam* vocant, Germanis *Elbe* dicitur. Bohemis verò, apud quos originem sumit; *Labe*. Nomen habere à numero indicat Fabritius in suis Rerum Misnicarum libris, fontium nempe xi, ut Bohemi, sive, ut Saxones dicunt, tot amnium influentium. Oritur enim, ut idem tradit, in tractu Hercyniæ silvæ, quia Gigantibus nomen habet, vulgò *Risenberg*, ex xi (quorum singula nomina adjicit) fontibus: qui tandem conflati, Albim fluvium conficiunt. *Elve* & *Elba* Germanis xi significante. *Suevus* septimo loco est, quem alij *viadrum* nominant, qui corrupta deflexaque voce *Odera* dicitur, quod ex Oderbergo monte cognomine fontes trahat ad Marcomanniam sive Moraviam, qui multorum amnium accessione auctus Francofordiam Gymnasio celebrem præterlabitur: tandem postquam hinc Stetinum Sidenorum sedem, maritimum Emporium, illinc Caminum urbem Episcopalem prætexuit, ibi lacu ingenti effecto in Germanicum Oceanum eluctatur. Nam qui *Spream* (*die Spree*) (qui inter nobiliores quoque amnes habetur & Brandenburgum inclytam Marchionum sedem prætermeans, apud Haveloburgum in Albin decurrit) Suevum esse autumant, erroris comperti sunt, quorum è numero est Bilibaldus, qui in Oceanum Abire Spream juxta Sundam maritimam urbem scribit. *Visurgis* sequitur, vulgò *die Weser*, Variana clade nobilis, ut Paterculus ait, malè à Dione οὐισουργὸς, vocatus, quum vera scriptura esse debeat οὐισουργος lib. lv. Hunc Ovidius *Iturgum* videtur appellasse eo versu, *Decolor infecta testis Iturgus aqua*, οὐισούργις Ptolemæo, βισούργις Straboni, *Visuris* in Adami Historia Ecclesiastica; *Vesatis* Sidonio. Hic ex Hassia venit, & juxta Mindensem, Werdensem, Gotingensem, ac Bremensem civitates Præterlapsus, Veseræ nomine notior in Oceanum defertur. Ultimum *Vistulæ* dedi locum, sive *Istulæ*, quem etiam Bilibaldus *Vandalum* nominat. Hic Germaniæ terminus, quod ultra eum Sarmatiam Europam Ptolemæus collocet; Iornandes Scythiam, qui Sarmaticis jugis decurrens, Cracoviam Polonici Regni metropolim alluit, auctuque fluminum vastus in trina se fundit ostia, hinc Gedanum (ea vox Heneto idiomate præsidium Danis objectum signat) nobilissimum emporium Dantisci nomine notius: inde Elbingam Prutenici Borussorum Reguli Academiam: tertio Lochstetum oppidum præterfluit, sicque trifido agmine in Venedicum sinum effunditur. Sunt & alij complures nobiles fluvij; qui vel in mare, vel in grandiorem aliquem fluvium deferuntur: quos, ne prolixior sim, prætereo.

Mare. Ad Mare quod à Germania Germanicum dicitur, transeo. Cum Germaniam universam hac descriptione exhibeamus, de Mari quoq; ejus Littora alluente nonnulla subjicienda videntur. Cæterum cum de Mari universim fusius alibi, & proximè in generali

rali Belgicæ descriptione egerimus; pauca de æstu Maris, quæ loci angustia prohibiti ibi addere non potuimus, præfati; nonnulla Germanico Mari propria enumerabimus. Oceani æstus excitare Lunam, causamque reciprocandi illi præbere, nunc constat inter omnes. Quemadmodum vero Luna varias in motu vices sustinet: ita etiam dissimilibus vicibus agitantur æstus. Nam Lunam sequentes bis inter duos ejus exortus adfluunt, bis refluunt, vicenis-quaternis semper horis: hoc est, Maria singulis diebus naturalibus bis inundant, bis recedunt: intumescentia, ascendente Luna supra Horizontem ortivum; relabentia vero, ipsa ab Meridiano fastigio in Occasum vergente, iterum exsurgentia, recedente subter ima Cœli Luna, partemque Meridianæ contrariam accedente, hinc subsidentia, donec iterum exoriatur. Ut item Luna non semper eodem tempore neque loco oritur, sed adsidue aliunde, quam pridie, prodit: sic nec Æstus statis horis recurrunt, sed illo tantum tempore, quo ipsa iter facit per cœli cardines. Hoc etiam notandum, Lunam aliter Maria movere, quum plena, aliter quum dimidiata. Major enim vis Lumini copioso, quam debili & velut exstincto. Nota nostratibus Plenilunij tempore vox, *Sprinckvloedt*, quasi Æstus altius solito exsiliens. Non minus vere, quam eleganter Agellius lib. XIV, Oceanum quasi Lunæ Comitem, cum ea simul & senescere, & adolescere solere, ait. Configurationes quoque nonnullius hic momenti. Luna enim, si Venerem, dicis gratia, in idoneo adspectu respiciat, & humidas percurrat mansiones, accessum Maris præter solitum auget; sin Martem, & siccas permeet, minuit. Observanda & hic adscensio Signorum. Luna enim si fuerit in Signis Rectarum Adscensionum, longiore tempore producit Æstus, quam si in Obliquarum. Hoc namque animadversum viris magnis, nunquam Accessus Recessibus pares esse temporis duratione, nisi quum Luna in Signis Æquinoctialibus sine Latitudine. Neque hoc silentio prætereundum, alias aquarum partes magis vi luminis & radiorum corporis Lunaris adfici, quam alias, vel ob rectitudinem radiorum, vel vim quamdam aliam occultiorem. Quin & alia efficacia radios suos in Aquas demittit Luna, si Septemtrionalis, alia, si Meridionalis: hic enim Accessus auget in Littoribus Meridianis, ibi in Septemtrionalibus. Cæterum Æstus marini alijs alijsque locis manifestiores, obscurioresque, aut pene nulli sunt. Nam ut de nostro hoc Germanico Mari nonnihil dicamus: Certum est Æstus in eo vix ullos percipi, nisi quantum ventis concitatum, nunc in hanc, nunc in illam partem undabundum rapitur: Coroque flante altius aliquando intumescit, neque usquam latius dominatur Mare, multum fluminum huc atque illuc ferens, nec littore tenus accrescit aut resorbetur, sed influit penitus atque ambit. Cumque Hispanicus Atlanticusque Oceanus profunditatis pene sit imperscrutabilis, ita ut demissa bolis ad CCC aut CCCC Orgyas necdū fundum pertingat: Germanicus tamen plerisque locis LX tantum cubitis depressus esse compertus est, aut vix usquam centum cubitorum altitudinem excedere, præterquā Norwegicis Littoribus nonnullis, ita in immensum abruptis profundisque, ut impervestigabilis censeantur profunditatis. Insuper & hoc memorandum, quod, quum reliqua Maria pene omnia aquis constent amarissimis ac salsissimis, hoc nostrum Mare dulcibus potuque haud omnino insuavibus undis conflatur; idque ob divitem maximorum fluminum è Sarmaticis montibus influxum: quodque Sol ijs locis imbecillior videatur, quam ut id quod limpidius leviusque est aqueæ substantiæ, elevare queat: quam causam nonnulli adferunt præcipuam salsedinis in Mari. Quæ si sufficeret satisque esset idonea, *Amalchium* quoque & *Cronium Mare* salsedinis expers foret, cujus contrarium contingit. Quare liquefactæ nives potius, dictique fluvij e Sarmaticis montibus profluentes, id Mare Dulce limpidumque reddunt. Unde illud quoque emergit, cur facilius reliqua Maria onerarias naves ponderibus maximis onustas sustineant, quam id de quo agimus. Solent quippe salsa Maria plus oneris ferre ob aquæ crassiorē substantiam tenuitas siquidem levissimis ponderibus pervia est. Natatio quoque in hoc mari facilior, quam in cæteris. Nauseam tamen navigantibus contingere solitam, vomitumque excitat majorem, ob vehementiores motus: quibus modo ad æthera usque attolli, modo in imum usque infernum deprimi videtur. Varias hoc Mare pro locorum varietate sortitur appellationes. Dicitur enim *Oceanus Germanicus*, a vicina quā alluit Germania, & a Gallico Britannicoque qui Occidentalis est in Orientem. Sarmatiam usque porrigitur. Dicitur & *Mare Septemtrionale, Arctoum, Cimbricū, Balthicum, Codanium, Suevicum, Vandalicum, Scythicum, Sarmaticū* &c. Atque hæc de Mari pro hujus loci angustia paucis sint dicta. *Altitudo.*

Non desunt Germaniæ Montes, inter quos nominatissimi sunt, *Rolbergus, Mons Isidis, Melibocus, Pinifer, Hessius, Ostbergus, Senus, Suevus, Pavonis, Rheticus, Sprulius, Vocetius, Vosagus.* Sunt & Silvę plurimæ, longe autem maxima *Hercynia, Sylva Hercynia* optimi maximi quique auctores, cum Latini, tum Græci meminere: Pomponius Mela qui etiam fere cum Cæsare differit: Strabo lib. VII aliquantum diversa, Plinius item multis in locis. Ejus cum sint haud dubie late cornua, & varij tractus, ipsa tamen intra Germaniam, quod ad Occasum & Meridiem attinet, continetur. Ideoque Arduennam Sylvam ut illius partem neutiquam adnumeraverim, inquit Glareanus, quod quidā nostra ætate temere fecere. Cæsar lib. VI Comment. de bell. Gall. scribit LX dierum spacio extendi: secundum, latitudinem autem IX dierum iter expedito patere. Adsciscit sibi hac nostra ætate varia nomina: alicubi enim *Nigra Sylva* a Pinuum immensa vi, *Schwartz Wald*: alicubi *Ottonis*, a venationibus Imperatoris Ottonis in illa Sylvę parte frequētibus: A populis etiam, quos adit, nomina mutuatur, unde *Thuringica & Bohemica* dicitur. Apud solos autem Cheruscos hactenus constanter retinet nomen suum vetus, veteribus Græcis atque Latinis Scriptoribus celebratū Hercyniæ Sylvæ, *Der Hartz Wald*: a resina. *Hartz* enim vocant resinam & Galli & Germani. Meminit hujus Sylvæ etiam Pandulphus Collenutius Pisauriensis in Descriptione Germaniæ, his verbis: *Sylva Hercynia ad Dacos & Getas diversa sibi nomina sumens defertur, donec ad extremos Tartaros perveniat, ubi obscuræ Silvæ nomen accipit, ignotisque finibus, itineribusque impervia & ob Ferarū immanitatē & monstrificos Faunorū terrores penitus inaccessa.* Sed de his satis, ad alia pergo. *Montes. Sylvæ.*

Sequuntur Opera publica & privata, inter quę ut infinita prætereā: Templū Argentoratense celeberrimum elegantissima structura, præcelsa turri conspicuū nequaquā silentio prætereundum. Inter totius enim universi Miracula, non immerito octavum obtinet locum. Cœptum est augustissimum hoc Templum jactis fundamentis ædificari anno Christi CIↃXV. Anno autem Domini CIↃ CCLXXVII sub Episcopo Conrado a Liechtenberg, Erkuinus a Steinbach Architectus turrim exstruere cœpit, opus nobile & ingens, cujus simile nec in Germania, neque in Italia aut Gallia reperitur: quæ XXXIII annis fere usque ad fastigium consummata. Hæc ab ipsis fundamentis usque ad supremum culmen quadris & pulchre figuratis lapidibus est erecta; Ubique aëri & vento est peruia, patetque ascensus ejus quatuor cochleis. Ubi vero crassitie ejus in fastigium incipit acuminari, ibi octo consurgunt cochleæ. Supremus nodus, qui inferius vix modij magnitudinē habere videtur, tantus est, ut capacitas ejus recipiat V aut VI homines. Longitudo ejus habet pedes Geometricos IↃLXXIV. Est & horologium artificiosissimum. *Opera Publica.* *

Academias Mercator enumerat: ex quibus innumeri viri eruditissimi exierunt. Testantur id multi, omnium artium genere instructissimi; testantur Linguarum Græcæ, Latinæ, Hebraicæ peritissimi: hic deserti Oratores, acuti disputatores, absoluti Arithmetici: Astronomi exactissimi inveniuntur; Geometras vero nulla Europæ vel Orbis regio magis consummatos dabit. Taceo Medicinæ accuratam cognitionē, atque alia id *Scholæ, Bonarū Artiū studijs celebres viri.*

 genus.

Mores. genus. Nunc ad Mores venio. Germanis in universum ab auctoribus corporum moles & firmitas tribuitur. Truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valida, a Tacito: Immanes vocant Hegesippus, & Plinius; Truces & feroces Sidonius; Superbos Pausanias & Cassiodorus: Immites, Appianus, Barbari & Perfidi & Simulatores dicuntur a Cæsare: in summa feritate versutissimi, natique mendacio a Paterculo. At quis ab hoste, in primis lacessito, & non semel fugato, cæsoque, elogia expectet mitiora? Sincerius, qui inter hos vixit Tacitus, dicit milites hujus atrocissimos: & lætam bello gentem, sed minime astutam nec callidam, aperientem secreta pectoris, atque detectam omnium mentem, & fidei commissæ patientiorem. Idem Iulianus Imp. in Mesopogone, dicit se experientia didicisse, gentem esse quæ adulari nesciat, sed libere ac simpliciter cum omnibus vivere. Natura temperatos, & placidos moribus hos esse docet, ex regionis quam incolunt qualitate. Ptol. 11 Quadrip. Quod ad Religionem attinet, qua mentes hominum velut illigantur tenenturque præsumpto Numinis metu, Germani *Sacrificijs*, ut scribit Cæsar, *non student: Deorum numero eos solos ducunt quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur; Solem Vulcanum & Lunam.* Postea tamen, ut patet ex Tacito, qui vixit sub Imp. Nerva, sibi alios quoque Deos adscivere: ut Mercurium, Herculem, Martem, Isidem, & Matrem Deorum: item Alcim quendam. Idem Tacitus addit, his quoque Velledam & Auriniam, quam Iunius *Alirunam* veriore scriptura & convenientiore vocabulo nuncupandam autumat, quæ vox sacram & fatidicam sonat ab *Ali* seu *Hali*, id est, Sacra: & *Oruna* sive *Runa*, quo significatur in aurem mussatrix, loco numinis fuisse. Hujus meminit & Suidas, qui Beleda, pro Velleda legit. Post hos Gannam etiam virginem oracula reddidisse, scribit ex Dione Theodosius. Tanfanæ templi apud hos quoque meminit dictus Tacitus, qui & Suevos Terram matrem colere ait, quam *Aertham* (ut legit Lipsius) vocans, ut hactenus *Aerde.* At his nulla simulachra. *Belenum* Deum (si sincera lectio) Noricorum esse scribit Tertullianus. Sacras quasdam mulieres, quas Fatidicas Tacitus, Vates vocant Agathias & Polyænus; eos etiam habuisse, docet Plutarchus, & ex eo Clemens Alexandrinus; quæ ex fluviorum sonitu, vorticibus ac circum volutionibus futura prædicebant, Ælianus eos etiam per aves, viscera, signa & omina, futura prædicere, annotavit. Ex equorum quoque hinnitu eos præsagia experiri, testis est idem Tacitus. Aruspices eos quoque habuisse, ex Suetonij Domitiano patet. Maxime vero Mercurium sive Teutatem coluerunt, ab humanis non abstinendo hostijs, teste Tacito, qui ita: *Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostijs litare fas habent. Herculem ac Martem concessis Animalibus placant.* In pace nullus communis erat Magistratus, tempore autem belli qui ei præessent delegebantur. Qua de re sic Cæsar *Cum bellum civitas aut illatum defendit, aut infert, Magistratus qui ei bello præsint, ut vitæ necisque habeant potestatem, deliguntur. In pace nullus est communis Magistratus, sed Principes regionum atque pagorum inter suos Ius dicunt, controversiasque minuunt. Atque ubi quis ex Principibus in consilio se dixit ducem fore, qui sequi velint profiteantur consurgunt ij qui & causam & hominem probant, suumque auxilium pollicentur, atque ab multitudine collaudantur; qui ex ijs secuti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur: omniumque rerum postea ijs fides derogatur.* Omnis vita in studijs rei militaris; Neque Latrocinia ullam habere infamiam apud eundem Cæsarem legimus. Et ut placet Senecæ, armorum illis una cura: his innascuntur, his innutriuntur. Si Patria, teste Tacito, longa pace torpeat, eas nationes ultro petunt; quæ bellum aliquod gerunt. Conducunt matres, pignora, & uxores, quæ pugnantibus hortamina & cibos gestant, nec plagas exsurgere pavent. Prælium cantu, sono armorum, tripudijsque incipiunt. Scutum in eo reliquisse, præcipuum flagitium: ita ut multi ex bello superstites, infamiam laqueo finierint. Hos fluvios tranare, aiunt Dion & Herodotus; levitas enim armorum, & proceritas corporum, eos teste Tacito attollit. De armis porro Germanorum loquentem audiamus Tacitum; *Rari gladijs, aut majoribus lanceis utuntur. Hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angusto & brevi ferro, sed ita acri & ad usum habili, ut eodē telo, prout ratio poscit, vel cominus pugnent, & eques quidem scuto frameaque, contentus est; Pedites & missilia spargunt, pluraque singuli, atque in inmensum vibrant, nudi aut sagulo leves. Nulla cultus jactatio: scuta tantum lectissimis coloribus distinguunt. Paucis loricæ, vix uni alterivæ cassis aut galea.* Inter Germanos si quis in universum æstimet, plus penes peditem roboris, idem testatur: & ob id mixtos præliari solere, apta & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni juventute delectos ante aciem locabant. Plinius tradit apud hos durare morem porrigendi herbam victos victoribus. Eos mortis comtemptores, persuasione futuri in vitam reditus, apud Appianum legimus. Sera his juvenum Venus, & intra annum vigesimum feminæ notitiam habuisse, in turpissimis eos habere rebus, inquit Cæsar. Severa his matrimonia, singulis uxoribus contenti sunt; exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptijs ambiuntur. Paucissima adulteria: quorum pœna præsens hæc; accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. Sic Tacitus. Sua quemque mater uberibus alit, neque ancillis & nutricibus delegantur. *Hospites violare* (inquit Cæsar) *fas non putant, qui quaque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent sanctosque habent, ijs omnium domus patent victusque communicatur. Nemo apud Germanos* (inquit Tacitus) *vitia ridet, nec corrumpere & corrumpi seculum vocatur. Plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges.* *Victus.* *Major pars victus eorum*, Cæsare memorante, *in lacte & caseo & carne consistit.* Non alia pulte quam ex a vena vivere, Plinius testis est: in egestate crudis contentos Appianus. Crudis etiam carnibus vesci, addit Mela. In prandio, auctore Athenæo, adferunt carnem membratim assam, & superbibunt lac, vinumque merum. Cibi simplices, recens fera, agrestia poma, aut lac concretum Potus, Humor, ex hordeo aut frumento est, Tacito. Neque ulla gens in hospitijs aut convictibus effusius indulget. Quemcunque mortalium arcere tecto, nefas habetur, Sed, ut nemo sine vitio nascitur, diemquie noctemque continuare ptando, nulli probrum. *Vestitus.* Quod ad vestitum, *Tegumen*, inquit Tacitus, *omnibus Sagum, fibula aut si desit, spina consertum*, qua refixa refibulatave diffluebat de humeris sagum. Idem Germanos non fluitante veste, sed stricta artusque singulos prope exprimente & quasi corpori assuta, dicit fuisse usos, qualem & Francis dat Sidonius oculatus testis. Idem fæminis habitus, qui & viris. Tunicæ erant illis striatæ, rusticis etiamnum apud nos alibi usitatæ; Ferarumque pelles in honore & usu fuere. Quondam etiam *Opificia.* Germani corpore quidem robustissimi, animo vero rudes, & ad artes inepti fuere. Nunc vero omnis generis opificia studiose & cum laude exercent; & (ut vulgares omittam) Specta Æris fundendi cudendique peritiam, specta Metallorum tractandorum scientiam, & similes artes. Hæc primum machinas tormentaque ahenea invenit, prima Typographiam nostro Orbi dedit, prima Horologiorum confectionem demonstravit: denique ita Germania omnium *Mercimonia.* Artium asylum facta est, ut nullam elegantiorem scientiam admiserit, aut artem quam non exornaverit, auxerit, poliverit, multas vero ipsa invenerit. Larga etiam manu Confinalibus suis alijsque remotioribus Populis subministrat, Vina præstantissima, Aurum, Argentum, Cuprum, Stannum, Plumbum, Argentum vivum, Vitriolum, Alumen, Colores pictorum varios, Lamellas, Frumentum, cunctaque Fabrilia ex Ferro & Cupro, aliasque Merces.

FRISIA OCCIDENTALIS.

Status	Partes	Præfecturæ	Longitudo : Latitudo
Status Politicus *Frisiæ tres habet partes principales.*	Oestergouw *Comitatus, cujus Metropolis Leewarden, dividitur in Grieteneyen, id est Præfecturas has.*	*Leeuwarderadeel in qua Leeuwarden*	16 58: 53 22.
		Tiezerckfterdeel in qua Tietzarck	27 6: 53 23.
		Ydaerderdeel in qua Ydaert	26 59: 53 17.
		Rauwerderahem in qua Rauwert	26 57: 53 15.
		Ferwerderadeel in qua Ferwert	26 59: 53 30.
		Dongerdeel in qua Wetzens	27 12: 53 31.
		Dantummedeel in qua Dantumma wolt	27 11: 53 27.
		Acht Kerſpelen in qua Suyrhuſum	27 22: 53 22.
		Colmer landt in qua Collum	27 20: 53 27.
		Veſterlandt in qua Beetz	27 13: 53 14.
		Smalingerlandt in qua Smalingerlee Abbatia ordinis S. Bendicti	27 11: 53 7.
	Weſtergoe *Comitatus in quo ſunt Grieteneyen.*	*Wonſeradeel in qua Witmerſum*	26 39: 53 16.
		Franickerdeel in qua Franicker	26 44: 53 21.
		Banadeel in qua Mimerſgae	26 47: 53 24.
		Meynaldummadeel in qua Meynaldum	26 50: 53 23.
		Baerderadeel in qua Baerdt	26 51: 53 18.
		Hennaerderadeel in qua Hennaert	26 48; 53 16.
		Weynbritzeradeel in qua Gawe	26 53: 53 13.
		Geeſterlandt in qua Wickel	26 49: 53 3.
	Seve Wolden *Comitatus in quo ſunt Grieteneyen*	*Doniewerſtal in qua Donigae*	26 55: 53 4.
		Lemſter vijſgae in qua Lemmer	26 53: 53 1.
		Aenghewert in qua Cathrybant	27 7: 53 9.
		Schotterlandt in qua Nye & Olde Schotten	27 9: 53 6.
		Wittinger deel in qua Olde-horn	27 5: 53 12.
		Haſſcher vijſgae in qua Haſſcher-horn	27 1: 53 7.

Juriſdictio, *Supremum conſilium & Parlamentum Friſiæ eſt Leeuwardiæ, ad quod minores Iuriſdictiones referuntur, ſine ulteriore appellatione.*

Status Eccleſiaſticus, *Tota Friſia Occidentalis cum Groeningenſibus Epiſcopo Trajectenſi ſubeſt.*

Groeningen *per ſe Statum habet in duobus membris conſtitutum, in Vrbe, & circumſita regione.*

Meridiani diſtant juxta rationem Paralleli 53 50 ad Circulum maximum.

HACTENUS in genere Germaniam deſcripſi: poſtulat Methodus ut ſpeciatim & per partes eam perambulem; earum omnium, quo ordine a Mercatore proponuntur, delineationem, quam potero fideliſſime, proponam. Offert ſe primo loco Friſia Occidentalis, vulgo *Weſtfrieſlandt.*

Regio & unde dicta *Friſiam* a *Phrygia* genitali patria dictam, ſunt qui ſcribunt; alij a gelu extremo, quo ditio rigeat, nomen derivant. Abbas Spanheymus auctoritate Hunibaldi, teterrimi hiſtoricæ veritatis corruptoris, a Friſo Clodionis criniti Francorum Regis filio nomen accepiſſe fabulatur, quaſi non multis ante ſæculis Plin. ac Tacitus illo nomine eos noverint. Hadrianus Iunius ad libertatem, cujus ſtudio ſemper flagrarunt, nominis fontes referendos exiſtimat. *Friſij* autem gens antiquiſſima Germanorum Romanis ob bellicas virtutes nota, nomen nunquam mutavit. Hi Tacito duplices, Majores ſcilicet & Minores. *Majoribus*, inquit, *Minoribuſque Friſijs vocabulum eſt ex modo virium, utræque nationes uſque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immenſos lacus, & Romanis claſsibus navigatos.* Majores Tacito ſunt *Ooſtfrijſ* proprie dicti, non ij qui hodie illud ſibi nomen uſurpant Embdani, hi enim ſunt Cauchi minores: ſed ij in quibus numerantur Stauria, Sneca, Franicum, Harlinga, Doccum, & Leovardia. Similiter *Weſtfriſij* qui in extrema Hollandiæ *Northollandi* appellantur, ſuntque continui Canninefatibus ex deſcriptione Pliniana: hæ namque duæ Friſiorum nationes uſque ad Oceanum Rheno prætexuntur. Hodie vero dividitur Friſia Amiſia fluvio in Occidentalem & Orientalem. *Friſia Occidentalis.* *Friſia Occidentalis* ſive *Weſt-Friſia* a poſitu Orbis, ſic hodie nuncupata, quam hic ob oculos ponimus, Friſiæ nomen quaſi proprium ſibi antiquiſſimo jure vendicat, ſemperque præſtantior fuit habita. *Situs.* Eam a plaga mundi Occidua, & a Septemtrione Oceanus ambit & littora pulſat: a Meridie ſinu ampliſſimo, vulgo *Zuyder-zee*, Tranſiſulanaque provincia terminatur: ab Ortu Solis Amaſio fluvio prætexitur, qui eam a Buſactoris Weſtphaliſque diſcriminat. *Cœli Temperies.* Aër utcunque ſalubris eſt, niſi quantum paludum exhalatione inficitur, quanquã & id labis ventorum beneficio expurgatur. Eſtque hac tempeſtate Friſia Occidentalis regio longe maxima parte paluſtris, ſolo depreſſiore ac demerſo plæriſque locis, non in novum modo, ſed in adultum quoque ver; atque ob hanc aquarum multitudinem, Frumenti parum ferax. *Soli fertilitas.* Inundationes enim annuæ, quæ præterquam quod mature accedant, tarde etiam recedunt, ſementem aut extinguerent, aut per agros omnes diſſiparent. Sunt tamen hic uberrima ſaginando pecori ubique paſcua, quorum bonitate cum alijs certare & verticem attollere Friſijs licet, unde præcipui reditus ac proventus exiſtunt: ſi quidem e Caſeis & Butyro quæ exportantur in externa loca, in ſingulos annos quantum emolumentum ad incolas redeat, dictu vix credibile videatur, præter ea quæ in quotidianum alimentum cedunt. Tot illa Boum armentis abundat, tam læta

FRISIA occidentalis.
SEPTENTRIO.
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
MARE GERMANICVM
Amelandt
Schellinck
Boerdiep
Dat Wadt
De Lauwers
De Schille
Wester Eems
Ooster Eems
Borckum
Bosch
Scolbalg
Schiermonickooghe
Dat olde Groeninger diep
Groeninger Wadt
Groeninger diep
De Eems
Emden
Emden: Comit: pars
Den Dullart
Dat Moer Wardt
Hollandiæ pars
Enchuiser sant
Enchuisen
Horn
De Kriel
Vrck
Emeloirt
Ens
Die Drent
OV ER YSS EL
Wester wold
Op die Bretaing een groote heyde.
Benthem Comit: pars
Miliaria duo communia
Twent
Coevorden
Groeningen
Per Gerardum Mercatorem. Cum Priuilegio.

Vaccarum parens ac nutrix. Equos etiam generosos,& præstantes producit. Sylvas vero etiamsi alicubi habeat,haud suppetit tamen tanta lignorum copia,quæ Martialis Flaccique votis responsura,perennem & larga manu exstructum focum onerare possit. Verum provida rerum Parens Natura, alia via, Frisijs, ut & Hollandis, affatim prospexit,qua inopiam lignorum levarent, & quidem melius quam nonnullis inter Scythas populis, qui lignorum egentes, ossibus ignes alere scribuntur; nimirum fossitio cespite, qui e terræ fodinis erutus, sole excoctus, ventoque arefactus: igni alimentum obvium minimeque contemnendum præbet, estque tuendo igni fomes, quam Promethea illa ferula, paratior. Hujus tam copiosa materia & luxuries in lucem profertur, ut non tantum incolis abunde sufficiat, sed & vicinis regionibus ijs subvenire queant. Materiæ hujus cespititiæ plura sunt genera, quæ colore, levitate, & pondere materiæ, adhæc cineris, quo se obruit, bonitate & candore, differunt atque examinantur. Primum genus vile est & rarum, inane, fungosum, valde leve, color illi impluviatus, qui rubiginem parietum e pluviæ defluxu natam mentitur: quod genus deterrimum est; neque usui civium expetitum: servit fere, cortinis cervisiariorum inflammandis & concoquendis: quod accensum vultus vivido colore plumbeos, cadaverosos,larvisque assimiles homines facit, tetramque exhalat mephitim: quo odore non raro etiam animi defectus (uti præsentius in bituminosis carbonibus fit) conciliatur, quem sal inspersus tollit. Alterum densius est, furvum, segmentis uirgultorum intermeantibus & palustribus cannis intercisum, gravitate mediocri, promiscui usus. Tertium ponderosum, laterum coctilium duritiem quandam imitans, quod cæteris natatu fluitantibus, solum subsidit aquæ immersum, tardeque ignem concipit, sed conceptum diutissime continet, cinereum colore, sabulosoque solo effossum. Est & quod e salsuginosa terra conformatur in glebas, Zeelandiæ domesticum, *Dariam* vulgus vocat. Præter hæc est quod verriculis e fundo aquæ exstractum pingui luto constat, quæ materia in lacus quosdam quadratos, ubi aqua prius redundans diffluxerit, affunditur & complanatur, postea arefacta in metas rariores aggeratur, ut vento perflatæ solique penetrabiliores ad usum durentur. Habent & inopes rusticorum familiæ inter Cisrhenanos Frisios peculiare cespitum genus in tessellas; prius dictorum more conformatum, fimo bubulo constans, interspersis straminis, arundinum, fœni quisquilijs, ad solem æstivum excocto: sed cujus fumus infesta acrimonia sic urit oculos, ut lippitudinem facile conciliet. Frisia hæc olim regio Diademate claruit, ad Caroli Magni usque tempora: a cujus obitu varijs agitata fuit molestijs, tametsi & ante quoque ejusdem tempora durissimum Danorum & Norwegianorum senserit Imperium. Tandem vero sub Carolo V Cæsare Principe vere pacifico, halcyonios dies est adepta. Urbes hujus Frisiæ sunt numero XII. *Leovardia*, *Leeuwarden*, totius Frisiæ est caput, urbs opulenta, & uti privatis civium domicilijs decenter ornata, ita aquarum ambitu, foveis & prævalida arce, contra hostiles insultus egregie munita. Curiam habet Iudicialem & Frisiæ Cancellariam, a cujus Tribunali nulla ulterius permittitur appellatio. Huic vicinum est *Zuichemum*, patria Viglij. *Doccum* duobus inde milliaribus distat,agrum habet fertilem, pascua læta. Abest a sinu Maris uno milliari.Paruit olim Geldris,in hac Urbe natus fuit Gemma Mathematicæ & Medicinæ laude clarus. *Sneca*, vulgo *Sneeck* in Comitatu Westergoyensi tribus a Leovardia milliaribus,loco humili & aquoso sita est, quo fit ut segetem ager non ferat,pascuis sit lætissimus. Urbs tota recens, vix ante ducentos annos donata jure civitatis; progressu tamen temporis in tantum crevit, ut nulli nunc totius Frisiæ Urbi præter solam Leovardiam concedat; sive amplitudinem spectare velis, & ædium multitudinem splendoremque una cum civium numero, sive platearum dispositionem aptam, una cum aquarum commoditate & abundantia, sive alia istiusmodi ornamenta. Bonorum ingeniorum alumna diu fuit; nam ut multos alios ex hac urbe ortos omittam, in hac natus est & educatus Ioachimus Hopperus, non patriæ tantum civitatis, sed Frisiæ etiam totius, atque adeo Belgicæ dum vixit, lumen & ornamentum. In eadem orti Petrus a Fritema I. C. Albertus Hero Philosophus & Theologus,alijque complures. *Stauria* (*Staveren*) in littore Maris Australis porrecta jacet; ager finitimus planus est fossis multis & paludibus intercisus. Hodie nihil magnificum habet civitas, præter Arcem validam, portui Maris imminentem, cujus fundamenta jacta sunt a Georgio Schenck Frisiæ Gubernatore, nomine Caroli V anno CIↃ IↃ XXII: ut Burgundi eo opportune possent militem & commeatum bello necessariũ ex vicinis Hollandiæ Civitatibus transmittere. Olim tamen Emporium fuit opibus & frequentia Mercatorum florentissimum, & inter primas Ansuariorum civitates. Plinius Incolas videtur *Sturios* appellare lib. 4. cap. XV. *Harlinga* ad fauces Maris Australis sita, unico milliari a Franico, agrum habet fertilem, Arcemque contra hostium impetus bene munitam, Portumque loci situ opportunum: nam venientibus ex Septemtrionali Frisia & Germania Orientali, primam commodamque stationem offert: quocirca plurimi eo confluxerunt, loci commoditate illecti, ex qua varia ista confluge hominum civitas vehementer aucta est. *Franicum* a Francis denominationem sortitum, patria est Ioannis Vlpij trium Linguarum peritissimi: Gymnasium publicum habet. Sunt præterea *Damma*, *Bolswardum*, *Ylsta*, *Sloten*, *Worchum*, *Hindelopen*. Insulæ Frisiorum plures sunt; præcipua vero est *Schellingana*, nobilis Canum Marinorum venatione, qui in littore apricantes, saltu incondito rusticorum varie vestitorum longius protrahuntur, protracti dum Mare repetunt capiuntur, dispositis in eam rem retibus, *Westfrisiæ* solet adcenseri *Groeninga* Frisijs finitima,quæ sola cum vicina *Ommelandia*, Provinciam constituit. Nomen sumpsisse dicitur a Grunio Franco, vel ut alij volunt, Trojano conditore. Civitas est insignis, dives, populosa, muro valido circumdata. Patria hæc fuit Rodolphi Agricolæ Viri suo sæculo doctissimi; scripsit in Logicis, Rhetoricis, Physicis, Poësi libros eruditos. Claruit obijtque Heydelbergæ, anno CIↃ CCCC LXXXV. Epitaphiũ ei fecit Hermolaus Barbarus, quod Viglius Zuichemus Monimento insculpi jussit hac forma,

Imperium Majorũ. *Vrbes.*

Invida clauserunt hoc Marmore fata Rudolphum
Agricolam, Frisij spemque decusque soli,
Scilicet hoc vivo meruit Germania laudis
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Lacus. Flumina. Mare.

Eidem Civitati originem acceptam referunt Wesselus sive Basilius, & Reinerus Predinius, Theologi & Philosophi celebres. Frisiæ solum Lacubus ac Paludibus frequentibus abundat (ut supra diximus) ac Fluminibus rigatur, *Laubalo* (qui alijs *Lavica* & *Labola*, hodie *Lauwers*) & ijs quæ vulgo *Kuyndere*, *Hoorndiep*, *Schutendiep* & *Amasio*. His plura etiam sunt ignobiliora flu. Habet a Meridie Sinum longe amplissimum, quem hodie *Zuyderzee*, velut Australe Fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus. Hic Sinus varijs locis varia profert nomina, alicubi *Orci æstuarium* seu vorago, ab undarum rapiditate nuncupatus ad Insulam ejus nominis; alibi *Ganzorda*, a Gansarum sive anserũ illic stabulantium multitudine; apud Hornam Oppidum *Hoppa*, ab undarum fervore ebulliente Cervisiæ in modum æstuante seseque efferente; alibi *Tya*, a fluenti cujusdem elice. Gens ipsa ferox, robusti corporis, atque animi intrepidi,ad necem prona, & libertatis studiosa; exterorum peregrinorumque impatiens, castitatis amans. Rei pecuariæ magnopere dediti sunt, nauticæ etiam studiosi; ac piscationibus plerique inhiant. Indies autem magis magisque Mercaturæ sese applicant.

EMDEN ET OLDENBORCH COMITATVS.

Ambo hi Comitatus sunt membra Imperij in Circulo septimo, Westphalico, in quibus quemadmodum & pluribus Germaniæ Principatibus cum nihil de Statu Politico notum habeamus, Statum & membra Imperij potius post hac designabo, ut rem inprimis cognitu dignam, magnos interim Principatus, qui noti mihi erunt, ubi locus fuerit non prætermissurus.

Sunt in hac Tabula, Comitatus Delmenhorst 30 6.53 21. Et Dominia Ezes 28 43.53 56.
Norden 28 24.53 47. Aurick 28 41.53 41. Iever 29 5.53 53. Vredeburg 29 0. 53 42.
Ovelgunne 29 39.53 51. Rheyde 28 38.53 4.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 43 40. ad Circulum maximum.

Comitatus Embdanus & Oldenburgensis.

SEQUUNTUR in hac Tabula Comitatus duo, *Emdanus* & *Oldenburgensis*, eos nunc ordine describamus. *Comitatus Embdanus* appellationem ab urbe primaria habet, nunc etiam *Frisia Orientalis* dicitur: non aliam, ut videtur, ob causam, quam quod Frisijs contermina. Non enim locum hunc *Frisij* olim, sed *Chauci* tenuere. *Chaucos* autem Germaniæ populum, *Caycos* Lucanus & Claudianus Poëtæ nominant, neque desunt qui Cauconas Paphlagonum gentem vagam, & quæ in migrando motoriam egisse fabulam legitur, cum his confundunt. Quem autem tractum tenuerint prædicti Poëtæ & Tacitus manifestum faciunt. Lucanus etenim in primo Pharsaliæ illos Germanis conterminos facit, ibi: *Regio & unde dicta.*

Et vos crinigeros bellis arcere Caycos *Oppositi, petitis Romam, Rhenique feroces*
Deseritis ripas. Qua apostrophe Germanos seu Francos innuit, isto nomine nondum notos, qui Cauchis objecti erant, & à tergo Rheno includebantur. Claudianus utramque gentem similiter conjunxit in Eutropium ita scribens,

Pacem implorantibus ultro *Germanis responsa dabat, Legesque Caycis.*

Iam vero Tacitus eos inter Germanos nobilissimum populum appellat, & à Frisiorum finibus incipere, partemque littoris occupare, & per immensum terrarum spacium in Chattos usque introrsum sinuari ait, ac lateribus Tencterorum, Usipiorum, Frisiorum, Angrivariorumque obtendi. Ex quo amplitudo illorum Imperij ac Ditionis dilucide cognosci potest, quæ res effecit cur in Majores Minoresque à Plinio alijsque Scriptoribus distracti legantur. Majores sunt qui Bremensem Episcopatum incolunt, de quibus Tabula sequenti. *Chaucos* Minores Amisiæ amnis fuisse adcolas, & primariam ditionis urbem nunc esse Embdam cum eruditissimo Iunio censeo: *Oostfriesen* hodie. Siquidem inter Amisiam & Visurgim etiam Ptolemæus sedes illis constituit, cujus verba sunt; καῦχοι οἱ μικροὶ μέχρι τοῦ οὐισούργιος ποταμοῦ εἶτα καῦχοι οἱ μείζους μέχρι τοῦ ἄλβιος, id est, Cauchi Minores ad Visurgim amnem extenduntur, at Majores Cauchi ad Albin usque. Chaucos autem ita describit Plinius lib. XVI cap. I. *Sunt vero in Septemtrione visæ nobis gentes Chaucorum, qui Majores Minoresque appellantur. Vasto ibi meatu, bis dierum noctiumque singularum intervallis effusus in immensum agitur Oceanus, æternam operiens rerum naturæ controversiam, dubiumque, terræ sit; an pars maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis, navigantibus similes quum integant aquæ circumdatæ; naufragis vero, quum recesserint; fugientesque cum mari pisces circa tuguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit; omni procul abacto frutice. Ulva & palustri junco funes nectunt, ad prætexenda piscibus retia, captumque manibus lutum ventis magis quam Sole siccantes, terra cibos, & frigentia Septemtrione viscera sua urunt. Potus ijs non nisi ex imbre servato scrobibus in vestibulo domus,* Hæc olim Chaucorum facies. Ea nunc quantum ab illa mutata est? Hodie enim quænam terra uberius præbet mortalibus alimenta? non incolis modo, sed vicinis, alijsque exteris? At olim quam informis, quam tristis cultu, adspectuque, quam misera incolarum habitatio? Non Frumenti, non aliarum Frugum mentionem facit Plinius: jam ubi major ubertas? Frugiferarum Arborum olim impatiens? nunc omne fere genus Arborum producit. Non Pecudem habebant, non lacte alebantur; ubi major jam copia, & quis potior cibus? Agrum siquidem planum, & pascuis fœcundum, naturæ beneficio obtinent, cujus quidē quam glutinosæ & pingues sint glebæ, quam læta pascua, quam numerosi Armentorum & Pecudum greges, vix verbis explicari potest. Docet id exquisiti, delicatique saporis Butyri & Casei ad miraculum usque copia, quæ uberrimo incolarum quæstu & emolumento maximo ad varias regiones & per universam Germaniam defertur. Quin etiam non obscure id comprobant pingues & supra vulgarem magnitudinem Boves, quorum aliquot myriades in pascuis passim oberrare videntur, qui soli graminumque beneficio adeò impinguescunt, ut exteræ etiam nationes ijs potissimum delectentur. Postremo si cum Feris non dimicarint, hodie aliter docet crebra Nobilium venatio. Est ergo solum hujus tractus hodie adeò dives ut regionum vicinarum ope indigere minimè videatur; imò multis usque adeò abundat, ut Equis, Bobus, Pecore, Carnibus porcinis, Lana, Butyro, Caseo, Hordeo, Avena, Frumento, Fabis & Pisis, item Sale, ut eorum quotannis magnam copiam larga manu Confinalibus suis, alijsque remotioribus Populis communicet. Porro *Fredericus* Imperator ejus nominis III, anno CIↃCCCCLXV cum varijs Præfecturis hæc Provincia regeretur, Comitatus titulo auxit, totamque *Udalricho* cuidam attribuit. Inde ad nostrum hoc usque ævum continuo Comites suos habet. Urbes in hoc Comitatu mœnibus clausæ duæ sunt, *Emda* & *Aurichum*. *Embda*, sive *Embdena*, vulgò *Embden* urbs hujus regionis primaria & emporium celeberrimum ad Amisiç fluminis ostium, portus opportunitate nobile, cujus alveus ita profundus est, ut navigia maxima passis velis admittat: propterea amplitudine opum, ædificijs publicis privatisque, & civium multitudine omnibus non Germaniæ modo, verum etiam Europæ angulis innotuit. Inter Ornamenta præcipua sunt Comitis Ædes sumptuosissimæ, templum celeberrimum, Domusque Prætoria. Mira hic omnium

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium Majorū.

Urbes.

 rerum

EMDEN & OLDEN BORCH Comit.
MARE GERMANICUM
Septen trio
Meridies
Occidens
Oriens
Miliare vnum
Den Dullart
Rheyderlant
Op die waterstroo
Woest landt
Die Iade
Stadium
Dlant to Wurden
Butiada vel Rustringia superior
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio

rerum & exuberans copia videtur, non earum modo, quibus satis necessitati fieri, sed & quibus voluptatis studium concitari queat. Præstat hoc Civibus, tam Portus & importationis commoditas, quam nativa Frisiæ (de qua modo diximus) ubertas. Vrbs a Fluvio *Ems* nomen habet, quem Tacitus *Amisiam* vocat. Hic ille est Fluvius ad quem Drusiana fossa egressæ Legiones ROMANÆ, lataeque Oceano, secunda navigatione pervectæ sunt, ut refert Tacitus II Annalium. *Aurichum* Vrbs altera, Nobilium jucundissimus recessus ob Silvas & Nemora, in quibus aucupio vel venatione liberaliter sese exercent. Cives potentes habet Mercaturæ vel opificio alicui deditos. Est in hujus Vrbis Agro, teste Kempio, locus *Tyl* dictus Muris undique cinctus, arbustis consitus, Leporibus & Hinnulis percommodus; in quo quasi Viridario sive Leporario quodam fouent maximam horum Animalium copiam, quæ proposita pœna capere nemo audet: sed Comitibus operam venationi daturis in voluptatẽ pro tempore servantur. In eodem Aurichi territorio est Collis paullo eminentior, vulgo *OSTALSBOOM* dictus, in quo Tribunal totius Gentis. Vbi quondam sub dio solebant bis in anno convenire ex septem Zeelandijs, atque ibidem omnes hujus REGNI controversias per probatissimos & Consuetudinũ Iurisque peritissimos dirimere. ARCES & Villæ in hoc Comitatu infinitæ sunt. Pagorum tantus numerus, ut alter alterum interdum contingat. Horum magna pars, sive Ædificiorum splendorem, sive Platearum amplitudinem, sive Incolarum frequentiam spectes, cum quibusdam Germaniæ urbibus potest contendere. Neque vero in ijs omnes rustici & agricolæ: sunt & Mercatores, & artificum varia genera: Nobiles etiam sparsim interjecti. Sunt hic & duo alij Comitatus, qui Embdano Comiti subjecti sunt, & *Esensis* & *Ieverensis* a primarijs eorum Oppidis sic dicti. *Ieverensis* Ditio trans Iadam ad Occasum sita est, continetque pagos octodecim: ei Septemtrionem versus qua se Visurgis, in Mare exonerat, prætexuntur duæ Insulæ, *Wangeroga* & *Spikeroga*, desertæ magna ex parte. *Esensis* Comitatus ad littus Oceani contiguus est *Ieveriæ*: ab Occasu Berumensi & Auricensi tractu: a Borea Mari terminatur. Ejus Dominus *Haio ab Huseke* Anno CIↄ CCC LXXX, quum petulantius vicinos infestaret, Navesque Bremensium in Visurgi interdum spoliaret, Mariaque Vicina Piratis, terras prædonibus & grassatoribus suis impleret, tandem post leviores cum Bremensibus pugnas quibus inferior fuit, quum Esenam confugisset, captus a Bremensibus Edoni Wimmeke Capitaneo Ieverensi traditus est. Qui eum fune Canabino diu tortum strangulatumque tandem frustillatim dissecuit, eo quod sororem, quam in matrimonium duxerat, nulla justa de causa repudiasset. Ditionem vero HAIONIS, Bremenses LVBBONI Ommeke Sibonis filio, accepto fidelitatis juramento commendarunt. Lubbonis autem filius Dido, Capitaneus in Stadland & Esens, ut a subditis belli molem averteret: Bremensibus *Langeworden* tradidit, cum a COMITIBVS Oldenburgensibus & Diœcesanis adjuti, Frisios inter Heetam & Iadam oppugnarent. Postea cum subditos Archiepiscopi finitimos Visurgi, & Bremenses, Dido subinde vexaret: Bremenses ut eas prædationes & latrocinia a se & suis, averterent: Arcem *Fredeburgum* cis Iadam, in Didone Ditionis sui Clientis ædificarunt, anno CIↄ CCCCVII. Cumque Dido a Vicino Comite Christiano Oldenburgensi auxilium obtinuisset, Bremenses adversus hunc, Ottoni Hoiensi, & Ottoni Delmenhorstano, fœdere juncti, bellũ gerunt, ac Christiano prope FREDEBURGUM captum, Bremam abducunt, nec ante dimittunt, quam Ditionem *Wordensem* in Orientali Visurgis ripa ipsis tradidisset. Dido Capitaneus Esensis ægerrime ferens Fredeburgum in Ditione sua a Bremensibus erectum, multa adversus eos molitur. Quare denuo illi bellum Bremenses inferunt, Esenam capiunt, & novum fidelitatis juramentum a Frisijs illis, ne quem Capitaneum præter Senatum Bremensem eligant, accipiunt, anno CIↄ CCCCXIV. Triennio post Dido & Geroldus, Didonis Filij cum aliquot Frisijs Arcem Fredeburgi adoriuntur, sed capti a Bremensibus supervenientibus capitis supplicio affecti & rotis impositi sunt.

Flumina. Flumina hic *Amasius*, *Visurgis*, *Iada*, & alia. Incolæ hujus regionis Germanica utuntur lingua, sed ad secretiora propria quadã & vernacula, quã advenæ non intelligunt.

Opificia. Omnis generis opificia studiose exercent, aut agros colunt, aut Mercaturam faciunt.

Vestitus. Vestitus honestus, etiam Rusticorum: ita ut ex Vestitu eos pro Oppidanis quis duceret. Fœmineus sexus habitu multum ab alijs differente gaudet. Totam capitis comam in unum cirrum componunt, eumque multis Argenteis deauratisque sphærulis vel nodulis ornatum in tergum dependere sinunt. Caput ipsum in æstate, reticulo ex rubri coloris Serico contexto, Argentoque deornato redimunt. Hyeme autem capitium ex Panno viridi induunt, quo totum Caput adeo cooperiunt, ut oculos tantum adspiciendos præbeant. *HATTE* vocant hoc genus vestimenti. Palla sive vestis exterior, quæ a Capite ad talos usque plurimis minutisque plicis striata est, Argenteis deauratisque laminis tam frequentibus undecunque rigescit, ut exuta, etiam erecta consistat. Hæc constat ex rubro, interdum quoque ex viridis coloris panno.

Regio, & unde dicta. Situs. HÆC de Comitatu Embdano; Succedit *Oldenburgensis*, Comitatui *Oldenburgensi* impositum nomen ab Urbe primaria OLDENBURGO. Hunc tractum olim Cauci Minores incoluerunt sicut & Comitatum Embdanum, ut supra diximus. Comitum autem Oldenburgensium Ditio, quam etiam hæc Tabula ob oculos ponit, ad Ortu ac Visurgis Ripam, Provincias Stegingiam (e regione Bremæ Arci Delmenhorstæ subjectam) Stadlandiam in quinque, Butiadiam in septem Parochias tributam, & huic subjectam Ieveriam, Frisiæ partem, octodecim Parochijs insignem complectitur: ad Occasum Amerlangiam ad Amasium Fluvium porrectam, in medio Morinos habet, Ad Boream Frisia & Oceano: ad Meridiem Diœcesi Monasteriensi terminatur.

Imperium Majorũ. Albertus Crantzius in sua Metropoli III capite decimoquinto scribit hunc Comitatum esse ex omnium vetustissimis: *Wildekindum* enim Saxoniæ Ducem (qui vixit Caroli Magni tempore) inter hujus Comites nominat, lib. II. cap. XXX. Irenicus tradit Urbem *Oldenburgum*, a Carolo instauratam. In eo autem ipsum errare puto cum Ortelio, quod hanc civitatem inter Wandalicas numerat, juxtaque Mare eam describat.

Vrbes. Hæc namque alia est ab illa: in Wagria nempe, Holsatiæ regione. Hanc Wandali *Stargard*, Dani *Brannesiam*, quique pro suæ linguæ proprietate vocavere, ut idem Crantzius asserit. Laurentius Michaëlis putat *Ambrones* (quos quondam cum Cimbris in Italiam profectos, & a C. Mario cæsos, tradit plutarchus) hinc originem habuisse, eorumque nomen adhuc exstare apud gentem quam *Amerlander* appellant. Idem de Alanis Saxonibus sentit, quos ad stagnum Alanum, in hoc tractu, & ab utraque parte fluminis Alaniæ usque ad Arcem Oriam habitasse credit, hodieque *Lengener*, id est *Alani*: & *Averleuger* quasi *Vltralanos* vocari. Arx *Delmenhorst* ad rivum *Delme* anno CIↄ CCXLVII exstructa cum LXV annos in Episcopi Monasteriensis potestate fuisset; ab Antonio Comite Oldenburgensi, die Palmarum anno CIↄ Iↄ XLVII tacita militum manu, summo mane superato aggere expugnata & occupata est, & Præfectus Arcis Hermannus ab *Oer* in custodia servatus. De Comitibus hujus regionis quædam habet Andræas Hoppenrodius, in suo Stemmatum libro. Sed optime de ea David Chytræus in sua Saxonica Historia.

WESTFALIÆ
PRIMA TABVLA

Comitatus continet Oldenburch, Hoya, Diepholt, vicinaque Dominia.

Septimus Circulus Imperij Westfalicus sive Germaniæ Inferioris,

I. Ordo Ecclesiasticus
Episcopi.

Paderborn.
Luyck.
Vtricht.
Munster.
Camerick.
Osenbrug.
Ferden.
Minden.

Abbates.

Werden.
Stablo.
S. Cornelis Munster 27 42. 50 43. Tab. Brabantiæ.
Echternaken 27.51. 49 51. Tab. Lutz.
Corbei 31 51. 51 48. } *Tab. II. Westfaliæ.*
Herworden 30 15. 52 12. } *Tab. II. Westfaliæ.*

Abbatissa.

Essen 28 26. 51 25. Tab. II. Westfaliæ.

II. Ordo Principum
Principes, Comites, & Domini.

Dux Cliviæ & Comes Marchiæ.
Dux Iuliæ & Bergen.
Marckgr. Baden & Lutzenb.
Comes Frisiæ Orientalis sive Embdensis.
Com. Sein. 29 6. 50 27. Westfal. III. Tab.
Com. Dillenburg.
Com. Vernenberg. 28. 34. 50 24. Tab. Lutz.
Com. Manderscheid. 28 15. 50 9. Tab. Lutz.
Com. Weida, 29 0. 50 29. Tab. III. Westfal. & Ringelberg.
Com. Moers.
H. Brunchorst 27 35. 53 9. Tab. Geld.
Com. Steinford 29 48. 52 51.
Com. Benthem.
Com. Dortmund.
Com. Oldenburg.
H. Ridburg.
Com. Hoya 30 50 53. 5.
Com. Diepholt 30 4. 52 53.
Com Scaumburg. 31 6. 52. 18. Tab. II. West.
H. Spiegelberg. 31 22. 52 13. Tab. Brunsw.
H. Vanenberg.
Com. Arenberg.
Com. Dierenberg.
Com. de Lip.

III. Ordo Civitatum
liberarum.

Coln.
Aken.
Vnder Wesel.
Duren.
Camerick.
Dortmund.
Soest.
Duysburg.
Hervorden 30 15. 53 40.
Brakel.
Wartburg 30 49. 53.
Lemgow.
Werden.

Meridiani distant ratione Paralleli 53 45. ad Circulum Maximum.

WESTFALIA, quæ in Methodo nostra sequitur, unde nomen acceperit, opiniones variant. Nonnulli eam à vesta Dea sic dictam arbitrantur, quasi *Vestaliam*: quod ea hic olim fuerit culta. *Westphalos* ergo quasi Vestalios dictos esse volunt. Malunt tamen alij à vento Occidentali sic dictos credere: qui enim inquiunt ultra Visurgim fluvium Orientalem plagam occupant, *Ostvali Saxones* cognominantur ab *Ost* vento Orientali, & *Valen*, quod lingua Saxonica pullum equinum significat, quem in militaribus signis habuerunt. Ætas id nominis abolevit in Orientalibus, & generalis illa Saxoniæ appellatio permansit, Sic Westphali, qui cis Visurgim versus occasum habitant, ab *West* Occiduo vento, nuncupantur. Alij denique à campo id est *Veldt* potius quam *Valen Westphalos*, dictos arbitrantur. Ea hodie ab Ortu habet Visurgim, ad Meridiem Hassiæ Montes, quos Ptolomæus Obnobios vocat: Ad Occidentem Rhenus est; ad Septemtrionem Frisiam, Hollandiam, Trajectensem ac Transisulanum Tractum respicit. Aër est durus quidem frigidusque, at salubris. Regio satis est frugifera, sed earum rerum, quæ magis alendis gregibus quàm hominibus conducunt. Arborum fructus generat varios, Poma, Nuces, item Glandes quibus saginantur porci. Fertilior est circa Susatum & Hammonem: fertilissima ad Paderbornam & Lippiam. Ad Amisiam verò quibusdam locis deserta. Compascua est Monasteriensis Dioecesis, item is Tractus qui alicubi Visurgim fluvium respicit. Nemorosa est per totam Surlandiam & Bergensem Comitatum: Metallis non caret in ditione Coloniensi & Comitatu Marchico: Salinarum etiam fœcunditate alibi regio commendatur. Animalium domesticorum numerosissimos alit greges, & potissimum porcorum quibus abundat, qui principum mensis ob pernas delicatiores expetuntur. Ferarum quoq; in sylvis affatim habet. Westphalos *Carolus Magnus* cognomine, primus devicit, & Christiana Religione imbui jussit. Episcopatus instituit, Monasteriensem, Osnaburgensem, Paderbornensem & Mindensem. Quis verò post Carolum Magnum rerū status per Westphaliā, quis rerum summæ præfuerit, an tota Pontificibus paruerit, non reperitur in Annalibus. Equidem in Orientali Saxonia erant seculares Domini, qui rerū tenebant gubernacula; primo quidem Reges de stirpe Caroli Magni, sub quibus tamen Duces Saxoniæ de genere Wedekindi paullatim magis atq; magis increverunt usq; ad Henricum primum Regem Romanorū, à quo tres per ordinem *Ottones*, deinde etiā Marchiones Saxoniæ nati ex Henrico Duce Bavariæ fratre primi Ottonis. Westphalia verò quæ est Occidua Saxonia, quos habuerit Principes seculares illa tempestate rem cum Episcopis administrantes, omnino non legimus. Sequenti tamē ætate *Henricus dux Leo*, & ante eum avus illius *Luderus* Dux Saxoniæ, inde Imperator, Westphaliam tenuisse leguntur. Nam ab eodem Henrico cum destitueretur per sententiam Imperatoris Friderici I, Ducatus Westphaliæ titulum sibi Archiepiscopus Coloniensis vendicabat, tenentque eundem duces Saxoniæ Inferioris de genere Comitum de Anholt. Tenet & jam dictus Episcopus bonam partem ejus Regionis, maximè Angriam; cui nunc Westphali parent, suisque Nobilibus, quorum fere mancipia sunt, ac jugum durissimum sufferunt. Sedes hic olim habuerunt suas *Teutoni, Busacteri, Chamavi, Angrivarij, Longobardi, Dulgumnij, Angili, Chauci, & Cherusci. Teutoni* nominantur Melæ

Regio & Vnde dicta. *Situs.* *Cæli qualitas.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium Majorū.*

tur Melæ

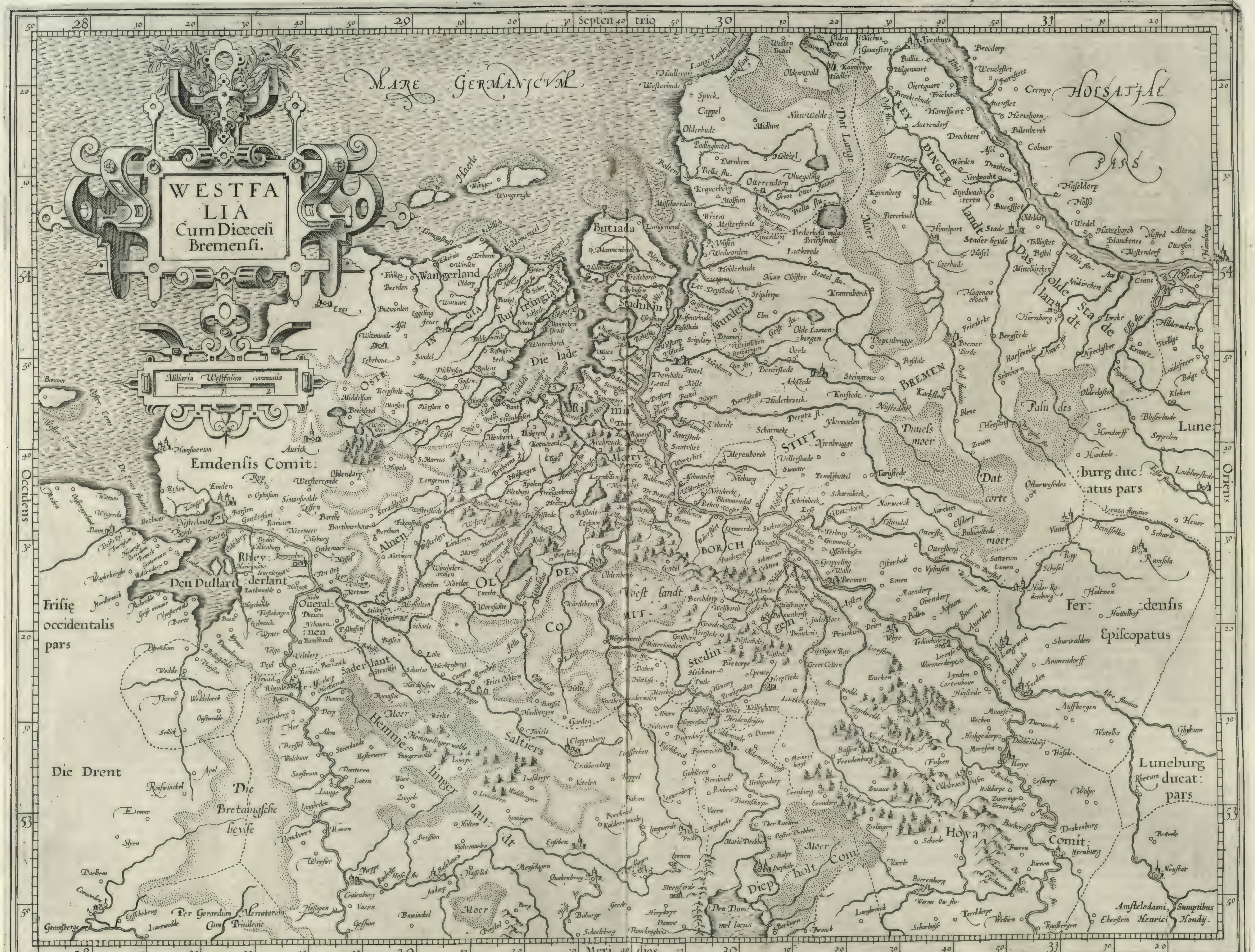
WESTFALIA Cum Diœcesi Bremensi.
Milliaria Westfalica communia
Mare Germanicum
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Holsatiæ pars
Emdensis Comit:
Frisiæ occidentalis pars
Die Drent
Die Bretaingsche heyde
Den Dullart
Rheyderlant
Saderlant
Hemmelinger landt
Saltiers
Oldenborg Comit.
Die Iade
Butiada
Stadium
Wurden
Bremen
Stift Bremen
Das olde landt
Stade
Kedinger landt
Verdensis Episcopatus
Luneburg ducatus pars
Hoya Comit:
Diepholt Com:
Den Dommel lacus
Stedingen
Wangerland
Rustringia
Ostringia
Palu des
Dat Duuels moer
Wangeroghe
Emden
Auerick
Aurick
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Amstelodami Sumptibus Eberstein Henrici Hondij.

tur Melæ & alijs, qui Ptolemæo *Teutones*: hi omnes ab littore Balthico, ubi ſedes eorũ antiquiſſimas Ptolemaeus & alij collocant, cum Cimbris populis in Galliã profecti, Teutoburgo, quod Tacitus in Weſtphalia collocat, nomen dediſſe exiſtimantur. *Buſacteri* βουσάκτεροι, *Majores* & *Minores* Ptolemæo; Tacito *Bructeri*. Hos habitaſſe Monaſterium ſcribit Willichius. Huic quoque adſentitur Hadrianus Iunius. Per horum ditionem decurriſſe Lupiam amnem diſerte teſtatur Strabo libro ſeptimo, unde conjecturã augurari licet illos prædictum flumen utrinque prætexuiſſe, Rora amne incluſos. Eoſdem Amiſium flumen attigiſſe veriſimile eſt; ſiquidem Strabo ſcripto prodidit eos à Druſo navalibus prælijs devictos; Druſum autem conſtat per Amiſiam claſſem invexiſſe; Apollinaris eorum fines ad Viſerim uſque ſive Viſurgim extendiſſe videtur, ibi, *Bructerus ulvoſa quem Viſeris abluit unda.* Tacitus prorſus exciſos à Chamavis & Angrivarijs ſcribit, eorum agris occupatis. *Chamavi* Tacito: Ptolemæo καμαυοὶ, ut cenſet Villanovanus. Ab his nomen Oppidi *Chamen* in Comitatu Marchiæ reliquum eſſe putat David Chytræus. Angrivarij ἀγγειλάριοι Ptolemæo. Hi verſus Orientem ad Viſurgim ſederunt, ubi nunc *Hervordia* & Comitatus Lippienſis, Ravenſpurg, Diephold & Diœceſis Mindenſis ſita eſt, Prope Hervordiam enim, adhuc veſtigium veteris ſedis Angrivariorum ſupereſt Vicus *Engern*, *Angeren* per A in prima eſt apud Hadrianum Iunium, ad Lippiæ fluminis caput: in cujus Templo Monimentum Magni illius Saxonum & Angrivariorum Ducis Witekindi hodierno die viſitur cum hac inſcriptione,

Oſſa viri fortis, cujus ſors neſcia mortis
Iſte locus claudit: euge bone ſpiritus, audit.
Omnes mundantur hunc Regem qui venerantur,
Aegros hic morbis cœli Rex ſanat & Orbis.

Longobardi ſeu potius *Longobardi*, vel *Langbardi*, eſt enim vox Germanica, teſte locupletiſſimo Diacono Regis Langbardorum Cancellario, qui ſic dictos ait ab intactæ ferro barbæ longitudine, *Longobardos* ſcilicet, quaſi *Longobardos*. Hi collocantur à Ptolemæo in hujus Provinciæ finibus, in quorum extrema ora Bardewicum fuit, ſicut & *Dulgumnij* δουλγούμνιοι Ptol. *Dulgibini* Tacito: (à quibus oppidum *Dulmen* in Diœceſi Monaſterienſi, domicilio & morte Hermanni Buſchij nobile, ſupereſſe conſentaneum eſt) item *Angili* quos circa annum CCCCXLVIII in Britanniam trajeciſſe, & Angliæ nomen dediſſe, tum ex alijs Hiſtorijs, tum ex D. Beda Scriptore Anglo conſtat: qui temporibus illis vicinus fuit. *Chaucos* verò, qui χαῦκοι Ptol. *Cauci* Suetonio, Lampridio & Straboni καῦχοι Dioni, *Chaici* Claudiano. Tacitus à Friſijs incipientes, partem littoris ubi nunc Bremenſis Diœceſis ad Viſurgim & Albim uſq; pertingit, occupare, & omnium quas expoſuit gentium lateribus, donec in Cattos uſque ſinuentur, obtendi ſcribit, de quibus in Comitatu Embdano. Ad horum latus *Cheruſcos* ſtatuit idem Tacitus ex quo Ditionis eorum ſitus facile innoteſcit: ſiquidem Dion Hiſtoricus eos ultra Viſurgim habitaſſe teſtatur, quod ex Tacito etiam manifeſtum ſit. Regem habuere Arminium Segimeri Principis filium, manu fortem, & ultra Barbarum ingenio promptum (quod de eo teſtatur Paterculus) qui ſecuritate nimia Quintilij Vari ad occaſionem rei bene gerendæ uſus, tres Romanorum Legiones cum totidem alis ſexque cohortibus ad internecionem cecidit in ſaltu Teutoburgenſi, teſte Tacito, qui ſaltus Teutoburgo, nunc Duiſpurgo dicto, oppido ad Roram amnem ſito vicinus eſt. Unde colligi poteſt evidenter Cheruſcos, a Caucis ſupra Viſurgim habuiſſe initium, perque Monaſterienſem Paderbornenſemque Præſulatus ad Rhenum Duiſpurgo tenus deſijſſe per longos terrarum anfractus. Hæc de veteribus Weſtphaliæ Incolis hactenus; flagitat ordo, ut nunc Urbes & oppida explicemus. Sed cum de Diœceſi Bremenſi hoc nobis quoq; dicendum ſit, quę etiam ipſius Tabulæ titulo continetur, intermiſſa parumper Weſtphaliæ deſcriptione, quam ſequentibus Tabulis reſumemus, paucula de hac hoc loco ſubjungamus.

EPISCOPATVS BREMENSIS.

Regio & unde deducta. Bremensis *Epiſcopatus*, vulgò *Stift Bremen*, cui ab Urbe nomen eſt, trianguli Iſoſcelis figura, cujus latera fere æqualia ſunt. Viſurgis & Albis Fluvij, in extremo anguli apice ad Peninſulam, cui à novo opere ſeu turri, ad ſecuritatem navigantium ibi exſtructa, nomen dederunt, coëuntes. Baſis verò eſt linea ab Eſta flu. per fines Ditionis Luneburgenſis & Verdenſis, paullo infra Alleræ in Viſurgim ſe exonerantis oſtium deducta. Eſta enim fluvius limes eſt regionis Bremenſis & Harburgenſis, quam à reliquo Ducatu Luneburgenſi Seneva fluvius exiguus *Soli qualitas.* primum, & tamen tribus oſtijs in Albim influens, diſterminat. Hujus Ditionis non eadem ubiq; qualitas, non idem ſolo genius. Duæ enim oræ Diœceſios Bremenſis extremæ ad Albis & Viſurgis aggeres, admodum opimæ & Frugum ac Fructuum feraces ſunt. Medius verò tractus inter Stadam & Bremam quem Mercatores uſitate tranſeunt, horridus & incultus, ſterilibus arenis, paludibus, & erycis conſitus videtur. Itaque pallio extenſo Diœceſim Bremenſem vulgò comparant, cujus duæ anteriores oræ, a capite ſeu Albis & Viſurgis confluente ad utriuſq; fluminis ripas adſcendendo, fructuoſiſſimis agris & paſcuis velut Holoſericę prætextæ: reliqua latitudo levidenſi filo, aut canabi contexta ſit. Domicilium hic olim fuit *Caucis Majoribus*, qui a Viſurgi Albim uſque ad Hamburgum *Urbes.* ſedes tenuerunt. Metropolis *Brema* φαβίρανον Ptol. P. Apiano, Peucero & Irenico, vulgò *Bremen*, Urbs Hanſeatici fœderis ad Viſurgim flu. elegans opere, arte, & natura munita; Plateis Vicíſque inſignis: Civibus plena, Mercatorum commercijs dives. Forum habet amplum, in quo hebdomatim rerum victui neceſſariarum frequentes ſunt Nundinæ. In medio Imperatoria & Regalis erecta eſt ſtatua, ſtrictum Iuſtitiæ gladium manu tenens. Unum fori latus Metropolitana Eccleſia reſpicit: alterum Senatoria domus condecorat, fundamentum habens precioſum ac gratum, Cellam nimirum Vinariam ac publicam, in qua ſub Præfecti gubernatione, Senatus vinum, tolerabili precio, & decenti elegantiq; œconomica ratione propinat. Quæ communis eſt multarum Wandalicarum & Weſtphalicarum conſuetudo, ut ad publica ferenda onera, vini popina penes Senatum maneat. Brema ignobilis primum vicus fuit, creſcente verò Religione Chriſtiana, vires & incrementa ſumere cœpit, quæ Epiſcopis ſuis potiſſimum debet, a quibus Metropolitica dignitate illuſtrata, Eccleſia Aquilonarium omniũ Matrice condecorata, & murorũ ambitu cincta fuit. Epiſcoporum ſeriem in Eccleſiaſtica Hiſtoria M. Adami, vide. Eſt & *Stada* ſive *Stadium* Archiepiſcopatus Bremenſis civitas ad Zuingam fluvium in Meridionali Albis ripa, omnium Saxonię urbium antiquiſſima. Sunt qui *Siatutandam* Ptol. *Stadam* eſſe, ex graduum obſervatione notaverint, Nam cum Ptol. *Siatutanda* vel, ut alij legunt, *Setutanda*, in Lat. 54⅓. & in Longitud. 29⅙. aſſignet, eaque graduum aſſignatio illius loci ubi Stada condita eſt, ſitui pene reſpondeat: non eſt a vero prorſus alienum, ea voce Stadium apud Ptolemæum deſignari. Quomodo *Flumina.* & Caſpar Peucerus in Epiſtola ad amicum *Setedanum* veterem appellari ſcribit. Eſt etiam *Buxtehuda* oppidum. Flu- *Mores.* minibus lætatur hæc regio, *Viſurgi, Albi, Eſta*, piſcoſis. Bremenſes natura bellicoſi, induſtrij & aliquantulum ad ſeditionem propenſi. Litterarum ſtudia, arteſq; liberales tum primum amant & promovent, quando earũ venuſtate apud exteros poliuntur; minus alioqui in ſtudia & ſtudioſos propenſi, mercaturam libentius exercent. Ex ampliſſima negotiatione & remotiſſima navigatione opes ſibi acquirunt. Vnde cives pene omnes vel Mercatores, vel Opifices & multi navium Architecti peritiſſimi ſunt.

WESTFALIAE
SECVNDA TABVLA

In hac Tabula sunt

- Comitatus.
  - *Lemgouw.*
  - *Benthem.*
  - *Linghen.*
  - *Tecklenborch.*
  - *Diepholt.*
  - *Schouwenberg.*
  - *Ravensberg in quo sunt* IV *Præfecturæ Sparenberg 30 7. 52 2.*
    Ravensberg 29 56. 52 11. Vlothem 30 41. 52 17.
    Lymberg 30 6. 52 23.
  - *Lippe.*
- Episcopatus
  - Monasteriensis *in quo sunt præfecturæ: Waldeck 29 14. 51 58. Sassenburg 29 34. 52 1.*
    Stromberg Burggraviatus 19 46. 51 49. Werne 29 5. 51 37. Bocholt 28 0. 51 51.
    Ahus 28 31. 52 7. Horstmar 28 45. 52 10. Bevergern 29 7. 52 25. Rheine 28 58. 52 23.
    Meppen 28 49. 52 52. Nienhuis destr. 28 40. 53 13. Cloppenburg 29 29. 53 7. Wilhusen 29. 56. 53 10. Vecht 29 51. 52 58.
    Et Comitatus II. Steenvordt 28 51. 52 16. Gemen 28 7. 51 3.
    Et Erfmarschalck Nortkercken 29 4. 52 45.
  - *Osenbrug 29 36. 52 25.*
  - *Minden 30 37. 52 42.*
  - *Paderborn 30 30. 51 46.*

Meridiani distant ratione Paralleli 52 20 ad Circulum maximum.

IN nostra Westphaliæ descriptione sequuntur urbes, inter quas offert se primum *Monasterium* totius Westphaliæ Metropolis, μεδιολανιον Ptol. ut censet Pyrchaimerus & Petrus Apianus, vulgo *Munster*. Urbs est omniū celeberrima & munitissima. In hac floruerunt litteræ & puritas Romanæ linguæ ante annos lx. Episcopatui appellationem urbs Monasteriensis præbet, & ab insigni Monasterio ibi fundato nomen appellationemque sortita est. Videndus Munsterus lib. III Cosmographiæ. In hac civitate cervisia optima coquitur, quam *Kaute* vocant. Hamburgensi cerevisiæ non absimilis. Hic magna Retinctorum (quos Anabaptistas nominant) orta est factio, anno CIↃ IↃ XXXIII & sequente, undique illius sectæ hominibus eo tamquam ad acropolim confluentibus, tantumque eorum crevit conjuratio, ut nulla humana auctoritate potuerit comprimi, lecto etiam capite seditionis *Ioanne* quodam *Buckholdo* opificio sarcinatore, genere plebeio, ad omnia parata, ingenio, audacia, facundia, fraudibus supra reliquos omnes præcellente. Hic se Regem non est veritus prædicare. Episcopus igitur vi sibi debellandos hostes ratus, opibus, Archiepiscopi Coloniensis, & Ducis Cliviensis adjutus, urbem valido circum sedit exercitu. Anabaptistæ mœnibus inclusi, audacibus eruptionibus lacessebant hostem, nihilque pene aliud per sex menses actum. Ultimo die Augusti urbs ingentibus animis oppugnata, sed urbanis fortissime resistentibus, magna cum clade oppugnantes in castra repulsi sunt. Post frustra tentatam oppugnationem Ioannes Leidensis pollicebatur sibi obsidione soluta, exercitu suo totum per Orbem grassari, ut quondam Gothi, Cimbri & Langbardi, e Germaniæ angulo prorumpentes fecerant. Valvis ædium sic Germanica lingua inscribebat: *Gottes macht is mein krafft*, id est, Dei potentia meum robur est. Hic custodes corporis gramineo & cœlesti coloribus vestiebat, terrenā scilicet & cœlestē sibi promittens potestatē. Insigne ferebat, Orbem gladijs duobus transfixum. Prophetas qui dolos arte necterent, quique concirent seditiones, ad vicinas civitates emittebat. Uxores duxit xv, quotque voluissent permisit viris habere uxores, cætera esse communia. Mense obsidionis decimo, impetravit Episcopus auxiliares copias, ut urbem insuperabilem, fame ad deditionem cogeret. Orta interea in urbe seditione, obtruncavit Rex XLVII Cives, qui conatibus ejus repugnabant. Mense XIV omnibus prope consumptis, cessatum communiter convivari; Vulgus herbis & radicibus victitare, Canes, Feles, Glires, Mures, in delitijs habere, cum nihil superesset reliqui, quo miseram traherent animam, Corium & Pelles cocta contusaque Panis habere loco. Episcopus hortatur per colloquium oppidanos, ut deditionem faciant. Quam ubi per contemtum negarunt, omnibus ad oppugnationem instructis noctu eos adoritur, atque ita post XIV obsidionis mensem urbe sua potitus est. Regem forcipibus candentibus laceratum, ferreaque corte inclusum, e turri suspendi jussit. De laudibus hujus Civitatis copiose egit carmine Mur. *Susatum* (*Soest*) urbs Westphaliæ post Monasterium opulentissima amplissimaque, decem populosis distincta Paræcijs. Primæva fundatione castrum seu præfecturam fuisse perhibent, quæ in tantam paulatim urbem excreverit. Indeque Susati appellationem natam, quod ob loci situsque opportunitatem, ædificiorum aliquid ad castrum ipsum semper accesserit, ut a quotidiano incremento, *Susatum*, quasi *Ein Zusatz*, sit cognominatum. Multis ac varijs privilegijs & immunitatibus Susatienses gaudent, inter quæ id comprimis memorabile, quod præ cæteris Westphaliæ oppidis, non solum in proprio, verum etiam vicini Principis fundo, cujuscunque generis feras venandi jus obtineant. Complures pagos hæc urbs vicinos sibi subditos occupat, olim Præfecturas minores, quos populari nunc lingua, *Die Burden* indigetant. Urbs hæc nunc sub Cliviorum, Iuliacensium ac Montensium Ducis clientela est, quum ante fuisset Archiepiscopo Coloniensi subjecta. *Wesalia* inferior, vulgo *Wesel*, urbs clara opibus, dignitate, ædificijs & mercatura. Ad alterius superioris differentiam quæ in sinistro Rheni latere sita est, Wesalia est dicta inferior. Ex præterfluente Lippia fluvio commoditates haud pœnitendas percipit, qui

Urbes.

 sinistrum

Septen trio
Meri dies
Occidens
Oriens
Drent
Die Bretangsche heyde
Den Dom mel lacus
Diep holt com
Stift Min den
Sch ouwen berg
Lin gen
Teck lenborg
Steen forde
Twe nt
Monaste ri ensis episcop
Pader bor nen sis Epis co patus
Ra uens perg
Lem gow
Lip pe
Cle ue
Rec linc husen
Mörs
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
Miliaria Westfalica communia
Amstelodami. Sumptibus Henrici Hondij. A°. 1627.

ſiniſtrum ejus latus adluens, ſtatim Rheno conſociatur. Eſt Weſaliæ memorabilis miſericordiæ ara, a Clariſſimi Viri ac D. D. Henrici Oliſerij, cognomento Baers, D Cancellarij Clivenſis &c. parentibus conſecrata & poſita; Gerontocomium nimirum, ubi ſenio & ætate confectis Viris vitæ neceſſaria liberaliſſime ſuppeditantur: cujus annuos proventus, filius, paternæ pietatis memor, adauxit. De Oldenburgo ſupra diximus *Oſnaburgum ſive Oſſenburgum*, vulgo *Oſenbrug*, inſignis civitas, a Comitibus de Engern erecta, auctore Hermanno. Alij a Iulio Cæſare hanc urbem inceptam eſſe perhibent, ut Annales Saxonum. Ferunt hanc a pellibus bovinis dictam, quibus urbs hæc fuerat circundata. Situ amœnam obtinet vallem amnique Haſa irrigatur. Pinguem in ea coquunt Cereviſiam, *Buſe* vocatam. In ejus urbis Chronici lib. 2 de quodam hujus urbis Epiſcopo hic verſus recitatur:

Corpore Zachæus, animo Iudas Machabæus.

Carolus Magnus Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, Widekindi etiam arce, huic urbi vicina, expugnata, eaque impoſito præſidio firmata decem in Saxonia Epiſcopatus inſtituit, quorum præcipuum Oſnaburgenſem eſſe voluit. Summe etenim hanc urbem præ cæteris coluit, cui previlegium novæ Scholæ conceſſit, in qua Græcæ & Latinæ litteræ a viris doctis traderentur: ut ſcribunt Munſterus, Hamelmannus, & Argentinenſium Chronica. *Minda*, vulgo *Minden* urbs amœniſſima & munitiſſima eſt, ex navigio Viſurgis, ejuſque alluvione, amœnitatē, piſces & alia commoda ſentiens, coquit bonam cereviſiam, vicinis multis gratam, varijſque abundat mercaturis. De hujus primis initijs ita ſcribit Munſterus. Cum *Widekindus*, primarius Saxoniæ Dux, ad fidem Chriſti perveniſſet, permiſit Carolo Imperatori arcem ſuam ad fluvium Weſeram, ut in ea firmaret Epiſcopo locum, capax enim amborum fuit, ita ut Epiſcopo diceret, mea atque tua erit communi jure arx iſta, ut inde Saxonum lingua *Myndyn* diceretur. Sed temporum ſucceſſu ex *y* factum eſt *e*: vocaturque civitas ipſa hodie *Minden*. *Arenſpergum* vulgo *Arenſperg*, metropolis Comitatus ejuſdem nominis. Situm eſt ad Ruram fluvium, arcem editiore Monte adjunctam habet, gratum & commodum Epiſcoporum Colonienſium Domicilium, ut quod jucunda ſimul & utilia Venationis exercitia, Piſcium item copiam ex præterlabente Rura præbeat. *Warburgum*, non inelegans Weſtphaliæ oppidum, ſitu inæquali, Dimulæ aquis inſtructum. Comitatus olim Titulo, uti Hamelmannus perhibet, illuſtre, qui idem hoc oppidum a præſtanti commendat cereviſia, gratiſſimo ijs potu, qui cum parvo crumenæ diſpendio, genio indulgere cupiunt. *Tremonia*, *Dortmunt*, in meditullio Comitatus Tremonienſis. Hic Sacri Imperij Comitatus atque etiam Urbs, earum Ditionum albo recenſentur, quæ ſine intermedio Romanorum Imperatorem agnoſcunt Dominum. Urbs quondam a Trutmannis Suevorum populis *Trotmannia*, poſteris temporibus *Tremonia*, vulgari autem dialecto *Dortmunt* appellata eſt. Annales Veterumque quæ extant Monimenta declarant eo loci, ubi poſtea urbs Tremonienſis exſtructa eſt duos olim pagos, veterem ſcilicet & novum exſtitiſſe, qui Imperium caſtri Trotmannorum intermedij ſequerentur. Sub id vero tempus, quando Carolus Magnus haſce omnes Saxonicas provincias ſubegiſſet jus municipij accipere, paullatimque in oppidum coäleſcere cœpiſſe. Is enim perſpecta Soli ubertate Situſque non vulgari præſtantia, Colonias huc deduxit, Sedemque hic ſibi Aulæque Regiæ domicilium firmavit. Ex qua vetuſtatis memoria in agro ſuburbano fertiliſſimo equidem loco poſita latifundia, (quorum poſſeſſio per Comites olim in Senatum tranſlata eſt) *Konings-Hoffs Landt*, & curtes ſeu villæ iſtæ ampliſſimæ per vicinos agros ditioneſque circumjectæ *Reichſoſen* nuncupantur, quæ cenſus ſuos frumentorū annuos ad Aulam ibi Regiam conferre tenebantur. Sunt & *Duſſeldorpium* & *Hervordia*. Et minorum gentium *Widenbrugge* & *Coeſvelt*. Sed de his ſatis, ad reliqua pergamus. Weſtphalia, Stagnis,

Flumina. Paludibus, ac Fluminibus multis irrigua. Flumina ſunt *Viſurgis*, *Amiſia*, *Glaa*, *Neth*, *Haſia*, *Honta*, *Sala*, *Lippia*, *Stovera*, *Aa*, *Vidrus*: ad Amiſiam pertinent *Dewera*, *Dexta*, *Glaa*, *Berckel*, quorum fontes plerique hic reperiuntur. Sunt & Mon-

Sylvæ. tes in Weſtphalia Colleſque plurimi, utpote, *Baemberg*, & alij. Nec deſunt Sylvæ, inter quas, *Dat Henſter Holt*, & *De*

Opera publica. *Avert* & *Holt Marckt*, *Teutoburgienſis* Saltus, ad Lippiæ ortum. Ad opera publica venio. Carolus Magnus multas Eccleſias in Weſtphalia erexit. Primam vero Oſnaburgi Epiſcopalem Eccleſiam in honorem D. Petri, Criſpini ac Criſpiniani condidit. Eſt Suſati Templum celeberrimum miræ magnitudinis, cum maxima altitudinis turri, S. Patroclo ſacrum, quem tutelarem Divum agnoſcit hæc civitas. Reliqua cum Templa, tum Monaſteria, Noſocomia,

Ratio gubernandi. Xenodochiaque quæ Monaſterij & in alijs urbibus conſpiciuntur, prætereo. Carolum Magnū Weſtphalos ad Chriſtianam religionem vi compuliſſe, ſupra diximus. Cæterum cum ſæpius ſubactos, rebellando tamen refractarios, datam ſemper fidem violare animadverteret, viſum eſt illi ex re fore, ſi diritare ſupplicij exemplorumque terrore caſtigaret illorum proterviam, Itaque Iudices arcanos conſtituit, quibus jus ac poteſtatem animadvertendi in perjuros, aut temerariæ fidei reos, aut facinoris compertos, inauditos, atque indefenſos, delegavit. Ea ſeveritas & truculentia Weſtphalorum gentem in fide atque officio continuit, cum ſæpius in Silvis Magnates & non mediocribus fortunis viros ſuſpenſos, perfractis laqueo cervicibus vitam finijſſe cernerent, nulla accuſatione præmiſſa. Scribit Æneas Pius ad ſuam uſque ætatem continuatum fuiſſe illud judicjum, ſecretoſque ritus obſervari, quibus criminoſos judicant, & reos damnationis ſuæ inſcios, ubicumque reperti fuerint, ſupplicio affici: eoſque Scabinos appellari, qui huic judicio cum poteſtate præſunt, teſtatur. Sed hæc hactenus. Weſtphalum ſe eſſe profitetur Joannes Lewenclaius Nobiliſſimus Vir doctrina multa atque Græcæ cognitione, converſo a ſe toto Xenophonte, omnibus Nazianzeni

Mores. Operibus, Hiſtoricis aliquot præterea Græcis, & alijs Græcorum libris feliciſſime reddendis & interpretandis celeberrimus. Gentem habet hæc regio venuſtam, elegantis & proceræ ſtaturæ, fortemque robuſtamque corpore, & audacem mente. Militiam habet copioſam, promptamque ad arma & mox paratam. Ingenioſi etiam perhibentur Incolæ, ac proverbio dici ſolet, Weſtphalis plures aſtutos, ſubdolos, verſipelleſque, quam ſtultos gigni. Adulterio-

Victus. rum ac ſpurcitiei omnis ſevera olim cenſura hic erat. Cibus, panis niger & caſeus: carnes quoque tam bovillæ quam ſuillæ, & quidem plurimæ, eæque plerumque fumo duratæ; imprimis Pernę quas etiam crudas edere Incolis non inſuave eſt. Potus Cervіſia: opulentiores vino utuntur ex Rheno advecto, licet mago ematur precio. Cum vero ager

Opificia. Mercimonia. pleriſque locis minus gratus ſit cultori, fit ut Artibus Mechanicis ac Mercaturæ ſe dedant Incolæ. Merces ſunt Lapides ſtatuariæ, ac ædificijs exſtruendis aptiſſimi, Molares etiam ac Cotes: imprimis vero Pernæ delicatiſſimæ, vel Principum menſis expetitæ. De hac regione hi verſus Rhytmici vulgo circumferuntur;

Hoſpitium vilē — *Sunt in Weſtphalia:*
Cranck broot, dun bier langhe mile — *Qui non vult credere, loopda.*

WESTFALIÆ
TERTIA TABVLA.

In hac Tabula comprehẽduntur.

Ducatus

Berghe, *in quo ſunt Ampter, id eſt, Præfecturæ xv, Blanckenborg 28 51 50 44.*		
Lewenberg 28 46 50 43.	*Steinbach 29 5 50 0.*	*Portz.*
Huickeſwagen 28 58 51 5.	*Byenborg 28 55 51 11.*	*Lulſtorff 28 36 50 48.*
Bornfeldt.	*Meyſenlo.*	*Monheim 28 23 51 4.*
Salighen 28 35 51 8.	*Medman 28 23 51 15.*	*Angermondt 28 12 51 19.*
Lantzberg.	*Windeck, Syberg.*	*Erverfeldt 28 39 51 13.*
Duſſeldorp.	*Nuwenborg 29 3 50. 59.*	*Borch. 28 36 51 6.*

Comitatus

Marck, *in quo Præfecturæ* XIV.	*Swartenberg 29 38 50 8.*	*Nuſtat 29 18 50 54.*
Iſerenloe 29 20 51 2i.	*Wetter 28 57 51 22.*	*Blanckẽſtein 28 44 51 19*
Huerde 28 57 51 29 Tab. II. Weſt.	*Ham.*	*Raede.*
Altena 29 20 51 17.	*Swerten 29 6 51 25.*	*Werden.*
Boeckum 28 48 51 27. Tab. II. Weſt.	*Lunen.*	*Camen.*
Waldeck.	*Vnna.*	

Naſſau 29 20 50 15 & Dillenburg.
Seyen 29 5 50 27.
Siegen.
Limburg 26 37 50 21.

Altena in Comitatu Marckenſi.
Arnsberg ſubeſt Epiſcopo Colonienſi.
Kunigſtein 30 7 50 8.
Hanau 30 27 50 5.
Iſenberg 29 9 50 29.

Stift Coln *in quo Præfecturæ x, Arnsberg, Fredeborch 29 59 51 4. Bylſtein prope Brilen ad ortũ Medebach. Fredehardeskirchen, Hoveſtat, Verle 29 29 51 33. Tab. II Weſtfal. Nehem. 30 21 51 15. Balue 29 36 51 17.*

Dominia *Wildenborg 29 26 50 50. Homberg 29 11 50 49. Hachnberg 29 29 60 40 Hardenberg 28 31 51 18.*

Meridiani poſiti juxta rationem Paralleli 50 40 ad Circulum maximum.

POSTREMA & tertia Weſtphaliæ Tabula, ſicuti titulus ipſe præ ſe fert, tres Partes graphice delineatas exhibet. *Ducatum Bergenſem, Comitatum Marchiæ, & Diæceſin Colonienſem.* Eas, eo quo *Ducatus*
propoſitæ ſunt ordine, percurramus. Offert ſe primo loco *Ducatus Montenſis*, ſive *Bergenſis* qui *Montenſis*
à Bergo ripenſi oppido nomen habens, incipit apud Inferiorem Weſaliam, aſcenditque juxta *unde dictus.*
Rhenum magno ſpatio. De hujus autem Ducatus initio ſic ſcribit Munſterus: Tempore *Henrici* *Situs.*
Aucupis Rom. Regis, nempe anno CIↃ XX IV fuere, duo fratres, qui ob exhibitum miniſterium *Imperium*
honorati fuerunt à Rege Henrico, qui deſignavit eis Weſtphaliæ certam quandam regionem, *Majorũ.*
in qua ſenior, nempe *Adolphus*, conſtruxit Caſtellum quoddam prope Comitatum Arnſperg, nominavitque illud Volvesheg: & temporum ſucceſſu non parum cultiorem reddidit terram illam per circuitum, oppidis & vicis eam ornans. Alter quoque frater, *Eberhardus* nomine, conſtruxit & ipſe Caſtellum, appellavitque illud Aldenburg. Creſcentibus autem fratribus illis in potentia & opibus, creavit Rex Adolphum in Comitem, & ditionem erexit in Comitatum, qui dictus fuit Comitatus de Altenna. Eberhardi quoque terram ſublimavit in Comitatum Bergenſem. Paullo poſt Eberhardus factus Monachus, tradidit fratri ſuo ditionem ſuam, & conſtructo Monaſterio juxta fluvium Dune, factus eſt Abbas in eo. Ab Adolpho & poſteri ejus deſcenderunt Comites iſti *Engelbertus, Adolphus, Engelprechtus Adolphus.* Is verò Adolphus cum nullam reliquiſſet prolem, ceſſit Comitatus Bergenſis filio ſororis ſuæ, nempe *Gerardo* Comiti Iuliacenſi. Poſt eum præfuit utrique ditioni filius ejus *Wilhelmus*, atque huic ſucceſſit filius ejus vocatus quoque *Wilhelmus*, Dux primus Iuliacenſis, Bergenſis & dux Geldriæ. Succeſſit autem ei in his Ducatibus frater ejus *Rainoldus*, qui mortuus eſt anno Chriſti CIↃ CCCC XXXIII; manſitque poſt hæc tempora ditio Montenſis apud Ducatum Iuliacenſem. Sunt qui ajunt Comitatum Montenſem erectum eo tempore, quando Henricus Superbus depoſitus fuit à Frederico I. Anno tamen Chriſti CIↃ CCC XXXVI. fecit Carolus IV. ex Comitatu Marchionatum, & filius ejus *Wentceſlaus* ſublimavit ad Ducatum. Hæc ille. Eſt hic Imperiale, ſub Montenſis Ducis tutela, oppidum *Eſſendia*, in quo Alfridus IV Hildesheymenſium Præſul Collegiatum, *Oppida.*
ut vocant, Virginum Veſtalium ex paternis facultatibus fundavit Cœnobium, ut Abbatiſſæ educatione LII. virgines alerentur, & XX ſimiliter Canonici ſub ejus loci Decano, Canonicam viverent vitam. Aſyli privilegio Abbatia gaudet, & locus in ea maxime *die Borcht* nuncupatus. Villæ aliquot vicinæ, ejus ſubſunt Dominio. Eccleſia ibi perelegans in qua Tabula exhibetur viſenda Brunij illius Agrippinatis opus. Ager Frumenti & Tritici præſtantiſsimi ferax, unde candidus Eſſendiæ panis in precio eſt. Oppidani Negotiationem etiam remotã, alij Artem Textoriam, Fabrilem complures exercent. Non alium facile reperias locum, ubi plura conficiantur ſclopeta. Fontibus abundat & atro carbonario lapide, quem territorium vicinum ſuppeditat, potiſsimum verò, qua Steltium eſt, ad Ruram amnem oppidum. Eſt & *Duſeldorpium* hujus Ducatus Metropolis à Duſſela amne, qui eam mediam perfluit, cognominata. Hic Aula vel Sedes Principis, idque propter loci, ut opinor, commoditatem & amœnitatem.

Septen trio
Meri dies
Occidens
Oriens
BERGHE
Ducatus
MARCK CO:
mitatus et
COLONIEN
sis Dioecesis
Amstelodami Excusum apud Henricum
Hondium sub insigno Atlantis.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
Miliaria com. Germanica
Iulia: censis Ducatus pars
Treuirensis prouinciae pars
MARCK
BERGHE
Westerwaldt
Hassiae pars
Issenburgh Com.
Hanaw Comit.
Rhingaw
Palatinatus

Comitatus Marchiæ. Sequitur *Comitatus Marchiæ*, vulgo *Marck*. Hunc & Ducatum Bergensem *Vbij* olim insedisse videntur. Cæterum Comites Altena, eo titulo contenti fuerunt, usque ad Adolphi Comitis Friderici Altena & Montis filium, qui cum *Imperium Majorū.* Marc sibi parasset, se Comitem de Marck vel Marchiæ inscripsit, gessitque insignia circiter annum CIↃ IIII tempore Wichmanni XIII Comitis Cliviæ. Est autem Marchia Comitatus in Westphalia amplissimus a Lippiæ fluvij ri- *Oppida.* pa versus Occasum multis insignibus oppidis, *Hammon*, *Vnna*, *Susato*, *Tremonia*, *Werdena* & alijs florens. De *Susato* & *Tremonia* supra egimus. *Werdena* in Westphaliæ aditu, ad Ruræ amnem oppidum, occasione Cœnobij, a S. Lutgero ibidem instituti, initium habet, a Gulielmo de Hardenberg XLII Cœnobiarcha anno CIↃ CCC XVII excitatum, & ab Engelberto Comite Marckensi civitatis privilegijs quibus etiamnum gaudet, donatum. Oppidani rem pecuariam, unde & plurimum victitant, exercent. Agros habent lætos & compascuos, Montes præaltos & silvosos, in quibus incredibiles Porcorum greges oberrare quandoque videas, & rivulos gratissimo murmure ex montibus susurrantes. Quin & ex præterlabente Rura, commoditates haud mediocres percipiunt, unde piscibus, & sapidis pinguibusque abundat Anguillis. Utraque hic Ruræ ripa, lapideo Ponte conjungitur, magno iter facientium compendio. Est & *Chamen* oppidum, quod a Chamavis, qui huc Trajani tempore immigrarunt, reliquum esse putat David Chytræus.

Diœcesis Coloniensis. Restat in hac Tabula *Diœcesis Coloniensis*, vulgo *Stift Coln*, cui ab urbe primaria nomen. Hanc olim coluerunt *Vbij*, quorum sedes primum fuisse videntur trans Rhenum ditione Marchia & Bergensi Clivensis Principis propria: sed a M. Agrippa in citeriorem ripam traductos ad victoris arbitrium ex Strabone constat, quo nomine miror cum Iunio Volaterranum non puduisse *Vbijs* sedes assignare in Marchia Badensi, quæ ad Helvetios est. Horum ditio a confluentibus incipiebat, ac etiamnum incipit. Dicuntur & *Agrippinenses* Tacito Histor. IV. Verisimile fit nominis Ubiorum vestigium servari in pago Coloniæ objecto (inquit Iunius) quem *Tuijsch* vulgus nominat, olim fortasse, *Te Vbisch*, & contracte *Tubisch*, atque inde *Tuijsch*, ubi nobile exstat & vetustum cœnobium, olim præsidiarium munimentum a Fl. Constantino constructum, & Divitense nuncupatum. Neque veri dissimile videtur nobilem illam primi ordinis sacerdotio aram, a Tacito non semel memoratam, eo loco extitisse, apud quam *Segimundus* (qui perperam Straboni Semiguntus vocatur) Segestæ Sicambrorum Principis Filius sacerdos creatus fuerat, quem postea in defectione Germaniarum, Duce Arminio ad rebelles profugum, vittas abrupisse Tacitus scribit. Peucerus non recte *Vbios* Incolas Eijfaliæ existimat, qui citeriores sunt, quos alij melius Tarbellios Ausonij putant. Metropolis est, *Agrip-* *Vrbes.* *pina Colonia* Tacito, *COL. CLAVD. AVG. Agrippinensium* in antiqua inscriptione, quæ extat in Aldi Ortographia: & *Col. Agrippina Vbior*, in nummo Claudij; *Col. Agrippina Vbior. Legio* XIX in nummo Vitellij; *Agrippinensis Legio* est apud Ptolemæum: & *Agrippinensis Colonia* apud Suetonium & Plinium. Hodie *Colln*, Incolis; *Coloigne* Gallis. Coloniam dictam quidam fabulantur a Colono Trojano; alij, quod Romanorum fuerit Colonia dictam volunt: Cornelius Tacitus de ea scribit in hunc modum: *Agrippina quo vim suam socijs quoque nationibus ostentaret; in Oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam avus ejus Agrippa in fidem acciperet.* Ergo utrumque nomen *Agrippina* & *Colonia* huic urbi ab Agrippina muliere datum est: atque ex eo tempore *Colonia Agrippina*, cives vero *Agrippinenses* dici cœperunt. Romanorum deinde viribus sensim contritis ac debilitatis: Galli, *Childerico Rege* ductore, anno Domini CCCC LII ijs omnibus profligatis & Pulsis Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis I tempora suis habenis, moderati sunt. At vero anno CCIↃ XLIX Otto Imp. Aug. Coloniam armorum strepitu Francis ereptam, Romano Imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum usque diem, libera Imperalis civitas extitit. Urbs ad sinistram Rheni ripam sita, Ambitu magna, forma primum quadrata, nunc semilunari, visu pulchra, splendore & elegantia excellens, Ædium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta, Plateis Vicisque insignis, Hortis Pomarijsque hilaris, Mœnibus Turribusque valida, duplici fossa cincta, Civibus plena, Mercatorum commercijs dives: Mechanicis Artibus nobilis, Academia & studijs liberalibus illustris, atque opulentia sua plerisque Germaniæ civitatibus anteponenda. In hac Vrbe circa annum Christi CIↃ CCC XL Taulerus celebris doctor Ecclesiæ ad S. Gertrudem docuit. Coloniæ Psalterium Æthiopicis Characteribus in folio exprimi fecit *Iohannes Botken* Præpositus Coloniensis. Continet præterea Diœcesis hæc Oppida & Civitates aliquot egregias, inter quas *Novesium*, *νουαίσιον* Ptol. Marliano *Nussia*, vulgo *Nuys*, insigne Diœcesios Coloniensis Oppidum IIII Milliaribus ab Agrippinensi Colonia distans. Tacitus Legnorum gentem, Vbijs proximam constituit & in ea *Novesium*. Hanc *Nivesium* Ammiani, & *Novesium* Antonini, ubi *Legio V*, putat Ortelius: & *Nisium* Gregorij Turonensis. Hæc Vrbs a primordio secundis Rheni fluctibus irrigata, sinistrum situ latus illustravit, donec Fortuna minus propitia, alveum Rheni immutans, Vrbemque non longo spacio adspiciens, Brachium ejus usibus reliquerit. *Andernacum*, cujus meminit Ammianus qui sub Iuliano Cæsare militavit, vocatque *Antennacum*, habet autem situm amœnum juxta Rhenum & inter Montes. *Bonna* sita est in planicie amœna, ubi Montes Rhenenses qui a Bingio descendunt Rhenumque includunt in planiciem evanescunt. *Sontina*, non ignobile oppidum, & *Brula* vicus. In Vbiorum etiam finibus fuit *Tolbiacum*, ut refert Tacitus lib. IV Historiarum. Silentio non sunt hic præte- *Opera publica.* reunda opera publica. Hic primum quidem ut a Sacris exordiar, est Coloniæ maximum Fanum, re ac nomine summum, ex lapide vivo, admirabili arte elaboratum, *D. Petro* sacrum, cui si extrema Artificum esset addita manus, nullum omnino universæ Germaniæ Templum, elegantia & magnitudine non superaret, meritoque inter stupenda Europæ adnumerandum esset. Quid de perpolito ac nitido *Machabæorum* Templo, de XI *Millium Virginum* Basilica referam? Quid de reliquis Templis & Monasterijs? Quid de *Xenodochijs, Nosocomijs, Ptochodochijs & Orphanotrophijs? Aedes Pratoriæ* hanc Vrbem mirifice ornant, quæ magna cum delectatione spectantium, præcelsam & rari operis turrim ostentant, ex quadratis & formatis ad regulam saxis venuste erectam, quæ artificiosissimis statuarum signis circumquaque decoratur, quorum suprema summo tamen in loco posita infimorum proportioni tam apte respondent, ut omnes ejusdem magnitudinis esse videantur. Speculares in apice habet fenestras, per quas visus in omnes civitatis *Ratio gubernandi.* partes panditur. Alia prætereo. Hujus porro urbis Politia florentem Reip. Romanæ gubernationem adprime refert. Etenim si Consulum, Proconsulum, Censorum, Tribunorum, Vigilum, Quæstorum, Annonæ Præfectorum dignitatem consideres, si rectum & inflexibilem Iustitiæ baculum, fascium loco, uti vulgo existimatur, receptum: Si Tribuum ordines, Si civilem Senatorum authoritatem observes, quasi effigiem, & vivum quoddam simulachrum Romanæ urbis, hanc Agrippinensem videbis Rempublicam, ut non immerito, nativo quodam jure, Romanorum dicatur Colonia. Sed hæc hactenus, ad alia transeamus.

LEODIENSIS DIOECESIS.

Regio & unde dicta. DIOECESI *Leodiensi* nomen ab urbe primaria *Leodio*. Huic vero a cæsa Legione Romana in ea valle, ubi nunc *Leodium*, nomen inditum constanter adfirmat Hubertus Thomas *Leodius*: ipsi quoq; indigenæ vocant *Liege*, quasi *Legionē* dicerent. Alij existimant nomē habere a rivulo quodā ignobili *Legia*, qui tertio ab urbe Milliari ortus, intra urbem Mosæ commiscetur. Vulgo *L'evesché du Liege*. *Situs.* Adjacet illi ad Boream & Occidentem Brabantia; ad Ortum partim Mosa, partim Ducatus Limburgensis; ad Austrum Comitatus Namurcensis. Longitudo ejus Milliarium Leodiensium XXXI: Latitudo XV. *Cœli Temperies.* Aëre gaudet purgato temperato & salubri; *Soli fertilitas.* Agro amœno, fertili, omnibus rebus adfluente; imprimis versus Boream, qua Brabantiæ contermina; ibi Frumenti & omnis generis fructuum admodum ferax est, nonnullis in locis etiam vini. Versus Meridiem vero, qua Lutzenburgum & Galliam attingit, paullo sterilior, montibusque asperior: & nemoribus (Arduennæ enim saltus totius Galliæ, auctore Cæsare maximi, hic passim cernuntur reliquiæ) horridior. Hæc facies soli exterior; intus autē & in visceribus, habet Ferri & Plumbi, atque etiā Auri optimi Fodinas, sed Auri parciores. Sunt etiam in Montibus Lapidicinæ ex quibus in Magnatū sepulturas Marmor candidi coloris, quod ἀλαβαςρίτης Græcis appellatur: & varij coloris eruitur. Sunt & saxa grandia, fossilia, ad ignem idonea, quæ summo labore, & non nisi cum grandi vitæ discrimine ex altis Montibus, atque etiam sub ipso Mosę alveo magnis cavernis excauato petuntur; atque in provincias nostras navibus deferuntur, pretio in singulos annos excedente summam centies mille ducatorum. Hunc lapidem vulgo vocant carbonem Leodiensem, *Charbon du Liege:* Is ubi semel ignem concipit, paullatim accenditur, oleo restinguitur, aqua vires concipit; Calor ei vehementissimus; quo fit ut Leodienses tria sibi præ alijs gentibus arrogent, panem pane meliorem: ferrum ferro durius; ignem igne calidiorem. Usum hujus saxi repertum primum asserunt, Anno CIↃXCVII, a quodam peregrino, qui Fabro cuidam ferrario eum commonstravit. Nos non inepte, ut arbitror, possumus vocare λιθάνθρακας. *Animalium varietas.* Omni præterea Pecorum genere abundat regio; nec desunt silvæ, opimas quæ præbent Venationes, jucundaque Aucupia. Ioannes de Mandeville Anglus doctor Medicinæ celeberrimus post multas & difficillimas peregrinationes per orbem terrarum susceptas, negat se ullum locum offendisse qui magis Leodiensi tractu placeret, propter salubritatem loci, amœnitatem, libertatem, elegantiam, atque alias delitias; itaque regionem istam vulgari proverbio vocant *Paradisum Sacerdotum*. Hanc regionem ad fidem Christianam conversam tradunt a S. Materno Patavino, primo Tungrensium Episcopo circa annum Domini Centesimum primum. Episcopalis enim sedes quæ nunc Leodij est, tunc Tungris erat, mansitque usque ad annum CCCC XCVIII, quo tempore (quum Hunni Duce Attila in Germaniam irrupissent, & civitatem istam una cum alijs oppidis vastassent) a S. Servatio Trajectum ad Mosam translata fuit; Mansitque ibidem usque ad tempora D. Huberti Episcopi, qui anno septingentesimo decimo tertio, eam Leodium transtulit, ubi etiamnum visitur. Porro a D. Huberto primo Episcopo Leodiensi usque ad nostra tempora LVII Præsules a Guicciardino numerantur: apud quem plura de his lege. Neque solum hic Præsul Episcopus est, verum etiam Princeps Imperij, Dux Bouillionensis, Marchio Francimontij, & Comes Lotensis & Hasbaniæ. Veteres hujus Episcopatus Incolæ fuerunt *Eburones, Tungri, Centrones*, & *Caresi*. *Eburones* Straboni, Floro & Cæsari Galliæ Belgicæ populi, Trevirorum clientes. Apud Dionem XXXIX ἔβυροι *Eburi*, populi leguntur, ἐβυρονία & locus, qui pagus est hodie, & nomen retinet, *Ebure* enim audit. *Eburonates* legitur apud Adonem, Sunt & *Aulerci Eburones* apud Cæsarem, si Hotomanno fides, unum, non duos populos facienti. *Tungri* τούγγροι Ptolemæo, Cæsari, & Tacito sunt Germanorum populi inter Tabudam & Mosam habitantes. Horum meminit etiam Plin. lib ,: Strabo, Iulius Capitolinus. Eorum urbs etiamnum *Tongeren*, nonnullis *Heyen Tongeren* vocatur. Ejus quoque nominis memoria exstat in locis quibusdam Germaniæ, Brabantiæ, Namurci; Nam *Tongrenheim* juxta Coloniam est; *Tongerloo* in Brabantia: *Tongrin* in tractu Namurcensi. *Tungritanorum* & *Tungricanorum* meminit Ammianus lib. XXV & XXVII. Item liber Notitiarum. Quid si sint Tingri, ejusdem Ptolemæi? *Tungrorum* urbem antiquissimam *Attuacutum* vocatam, Meierus autumat. *Centrones* Cæsari Nerviorum Clientes, in Gallia Belgica eo loco habitasse contendunt multi, ubi hodie nonnihil mutata voce *Sainct Truden*, id est D. Gertrudis Abbatia, visitur, Leodio sex, a Tungris tribus distans Milliaribus: *Caresi* Germaniæ populi apud Cæsarem. Nunc *Ripenses* appellantur Hub. Leodio, ubi arx *Cerey* nuncupata, ad Mosam. Occupat jam hæc Regio magnam Lotharingiæ antiquæ partem, continet namque sub nomine suo Leodiensis Diœcesis, *Ducatum Bouillionensem*; *Marhionatum Francimontij*; *Comitatum Hasbaniæ*, aut (*Haspengow*) & *Lotensem*: multasque Baronias, ut vocant. Numeranturque in hoc Tractu, præter Trajectum, cujus media pars Duci Brabantiæ paret, XXIV urbes muris munitæ, & CIↃ IↃCC pagi templis turrigeris ornati, multæque Abbatiæ & Dominia. *Urbes.* Urbium nomina hæc sunt: *Leodium, Bolionium, Francimontium, Loots, Borchworm, Tungri, Hoium, Hasselt, Dinantum, Masacum, Stochum, Bilsenum, S. Trudonis, Visetum, Tuinum, Varem, Beringum, Herck, Bree, Pera, Hamontium, Sineium, Fossa* & *Couinum*, ut eas numerat & nominat Guicciardinus. Harum omnium Metropolis est *Leodium*, nonnullis *Augusta Eburonum* Incolis *Liege*, Teutones *Luyck* & *Luttich* vocant. Urbs antiqua, cujus prima auspicia in Ambiorigem magnanimum Eburonum Regem Hubertus Thomas Leodius refert, quo duce indigenæ per insidias obruerunt Cottam & Sabinum, interfecta Legione una Romanorum, cum V. cohortibus, quemadmodum id C. Cæsar lib. V Commentariorum suorum de bello Gallico prolixe refert. Alij urbem arbitrantur esse novitiam, conditam a D. Huberto Aquitano; cujus sententiæ error manifestissime ex Monimentorum quorundam & structurarum antiquitate convincitur. Præter *Mosam* & *Legiam* influunt in urbem alia aliquot Flumina. *Vtes, Veses, Ambluarus*, ex sylva Arduenna orta. Sunt & Fontes illimes & pellucidi tam frequentes, ut multæ privatorum domus binos aut ternos habeant. Urbs ipsa laxa est montesque & valles aliquot complectitur: Ambitus ejus est III Italicorum Milliarium. Ædificia ampla, ac præ cæteris superbum est & magnificum Episcopi Palatium, exstructum a Cardinali Erardo Episcopo Leodiensi. Publicis vero Templorum structuris, sive numerum Ecclesiarum spectes, sive elegantiam, splendorem, divitias, omnes superat non modo Galliæ sed etiam Germaniæ utriusque civitates. Octo in ea sunt

LEODIENSIS DIOECESIS TYPUS.
Scala Miliarium Leodiens.
Miliaria Germanica Communia
IVLIAE DVC. PARS
GELDRIAE PARS.
LVTZENBURG. DVCATVS PARS
BRABANTICAE PARS.
HANNONIAE PARS.
GALLIAE PARS.
ORIENS.
OCCIDENS.
SEPTEN: TRIO.
MERI: DIES.
Gradus et Minuta Latitudinis
Gradus Lon. gitudinis
Baptista Doetecomius sculp.

Templa Collegiata, in quibus divites admodum Canonici; Splendidissimum verò est Templum D. Lamberti, qui tutelæ præest civitatis, Templum hoc Cathedrale est; cujus Episcopus totius ditionis & Diœceseos Princeps, Canonici Consiliarij: sed ad Canonicatum nemo admittitur, qui non sit aut nobili prognatus stemmate, aut alioqui Doctor vel Licentiatus: licetque Canonico (nisi in sacerdotum numerum fuerit coöptatus) resignare beneficium, uxorem ducere, & aliud quodvis munus suscipere. In hoc Templo multa admodum sunt vasa magni pretij, multa ornamenta aurea argenteaque: inter alia, statua est D. Georgij ex puro auro, quam Carolus Burgundiæ Dux consecravit. Sunt & quatuor Abbatiæ perquam opulentæ, & Bibliothecis instructissimis exornatæ. Parœciæ intra urbem sunt XXXII cum Ecclesijs totidem. Atque ex his apparet, non immerito à Petrarcha olim scriptum, *Vidi Leodium, insignem Clero locum.* Sermo civibus Gallicus: sed qui ob vicinitatem & commercia Germanorum & Belgarum est depravatissimus. Urbs ipsa est Imperialis, non alio tamen vinculo, quam quod Imperatori arma in Turcam moventi, teneatur milites aliquot suppeditare, vel pro illis adnumerare stipendium, quo alij conscribi possint. Episcopus jus habet titulumque Principis: tanta tamen libertate & tot previlegijs concessis civitati, ut pene libera videri possit. Habet enim suos Consules, Scabinos, Magistratum. Studia hic olim magno in honore fuere, adeò ut observatum sit, uno eodemque tempore Leodij IX Regum Filios, XXXIV Ducum, XXIX Comitum, litteris artibusque humanioribus operam nauasse, præter Baronum & aliorum illustrium virorum liberos, qui plerique omnes Canonici erant Templi, D. Lamberti. Hanc urbem Carolus Dux Burgundiæ Episcopo affini suo opem ferens adversus cives obsidione cinxit, cepit & totam vastavit, quam historiam prolixe describit Philippus Comineus lib. XI. cap. XIII, & XIV suæ historiæ. *Bolionium Bovillon,* Castellum est quarto ab *Ivoy* milliari, decimo sexto à *Leodio* in montis vertice mirabili artificio exstructum: sedes Ducum Buillionensium. Ab hac nomen habuit *Gotefredus* Dux Lotharingiæ, qui anno CIↃXVI in Consilio generali celebrato Claremontij in Arvernia, una cum fratribus Eustatio & Balduino sacram militiam suscepit adversus infideles, pro recuperanda Terra Sancta. Quo tempore Illustris ac vere generosus Heros ut esset ad militiam illam expeditior, Spreto Episcopo Leodiensi Ducatum illum vendidit, majore gloria vendentis quam ementis. Hujus virtute Anno CIↃ IC capta sunt à Christianis Hierosolyma. Ei cum ab exercitu ob præclara merita regnum Hierosolymitanum cum corona offerretur, negavit (en Principis Christiani pectus) se auream coronam aut Regium titulum eo loco suscepturum, in quo Servator humani generis coronam spineam tulisset. *Francimontium* olim oppidum fuit muro clausum, nunc muris disjectis patet: in eo Cardinalis Erardus, quem antea retuli, munimentum exstruxit. Abest Leodio IV milliaribus, estque titulo Marchionatus insignitum. *Tuini* (pagus hic est Francimontio proximus) metalla sunt Plumbi optima, & in montibus vicinis lapidicinæ marmoreæ. *Tungri* tribus mill. absunt à Trajecto Mosæ, (*Maestricht*) totidem à Leodio: civitas eorum *Tongren* hodie appellatur, sita ad fluvium *Iecher*, nomen habet à Tungris Germaniæ populis, qui relicta patria primi Rhenum trajecerunt, & has sibi delegerunt sedes. Urbs est omnium Brabantiæ civitatum antiquissima. Ab hac urbe usque Lutetiam Parisiorum iter est Miliar. Italic. CC, quod totum iter lapide constratum fuit, exstantibus etiam nunc ejus viæ reliquiis manifestissimis. Argumentum summæ antiquitatis est Templum Herculis intra urbem, cujus statua ante portam, etiam hodie conspici potest. *Hoyum Hoey*, habet appellationem à rivulo impetuosissimo qui hoc loco in Mosam præceps fluit, distat Leodio V mill. Quarto milliari à Leodio ad Demerum oppidulum est *Bilsen*, & extra illud pagus *Munsterbilsen*, in quo Abbatia nobilium Virginum, quæ Monocerotis cornu integrum longum pedes VI dimidio adservare dicitur, donum filiæ cujusdam Ducis Britanniæ. Tertio milliari à Tungris urbs est *S. Trudonis*; vulgo *Sainct Truden*, *Centronum*, ut quidam arbitrantur sedes, quorum frequens apud Iulium Cæsarem mentio. Uno milliari à Leodio pagus est *Ebure*, qui Eburonum caput fuisse creditur. Trajecti partem, ut & hoc obiter addam, huic Diœcesi accessisse ex donatione Pori, cujusdam Lovaniensis Comitis, scribit Placentius. Reliqua oppida brevitati studens omitto. *Flumina.* Fluminibus undique rigatur hæc Regio, quorum maxima pars Mosæ miscentur, *Legia*, sive *Legio*, *Vtes*, *Veses*, *Ambluarus*, *Ieckel*, *Hoy*, *Vesera*, *Vl*, *Voer*, *Vrt*, ac nonnulli alij ignobiliores rivuli: reliqui per Demerã ad Scaldim deferuntur; uti sunt *Ratbeck*, *Stimmer Herck*, *Hesp*, Amnes limpidissimi, qui piscium fluviatilium genus omne abunde subministrant. In civitate Tungrorum fons fertur fuisse, de quo C. Plinius lib. XXXI cap. II. *Tungri civitas Galliæ, Fontem habet insignem, plurimis bullis stillantem, ferruginei saporis, quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur: Purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumque vitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit, ac postremum rubescit.* Ac de hoc fonte litigant inter se viri docti. Alij contendunt esse adhuc intra urbem: alij (quibus adsentitur accuratissimus Scriptor & qui hujus rei fidem singulari cura experiri voluit Lud. Guicciardinus) extra eam, sesquimilliari à Limburgo, V Mill. a Leodio, VIII à Tungris, juxta *Spa* vicum, in nemore quodam amœno & jucundo, parte Sylvæ Arduennæ. Hujus fontis mirabilis efficacia in morbis desperatissimis, phthisi, hydrope, febribus atque alijs. *Montes.* Montibus etiam Regio hinc inde attollitur, in quibus divites Fodinæ, de quibus supra. *Sylvæ.* Sylvis etiam passim umbrosa, Arduennæ portiones sunt Sylvæ Iulio Cæsari celebratissimæ. Ejus Portiuncula Comitatui Namurcensi vicina *Saltus Marlignianus* dicitur. Atque, hæc hactenus de Diœcesi Leodiensi: nunc ad reliqua pergamus.

COMITATVS MUERSENSIS

Sive de Muers, cum Regionibus Circumjacentibus.

Comitatus Muersensis. Situs.

IN hac Tabula, quę *Comitatum Muersensem* una cum Regionibus, Urbibus & Fluminibus, quæ potissimum hunc Comitatum ambiunt, graphice delineatum exhibet, eas duntaxat regiones describemus, quas alibi non descripsimus, has videlicet, primū *Comitatum* ipsum *Muersensem*, deinde *Ducatum Clivensem*, ultimo loco *Iuliacensem*. *Comitatus Muersensis* sive *de Muers*, vulgò *Graffschaft Murs*, ab oppido cognomini nomen appellationemque accepit. Ad Ortum Ducatum respicit Bergensem & Comitatum Markensem; ad Occasum Gelriam: qua Meridies est Diœcesim Coloniensem & Ducatum Iuliacensem, qua Septemtrio Clivensem. Ager utcunque fertilis Frumenti, ac Pascuis lætus. Oppidum hujus Comitatus est *Muers*, quod Regioni nomē suum communicat, è regione Duisburgi, haud procul Rheni sinistra ripa situm. Arcem habet elegantem. Sylvulæ hic aliquot, inter quas *Homberger busch*, *Middelfluin*, *Alt Hasselt*, & aliæ. Et hæc de Comitatu Muersensi; ad Ducatum Clivensem venio.

Ducatus Clivensis, unde dictus. Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas. Animalium varietas. Imperium Majorū.

Ducatus Clivensis appellationem traxisse creditur à *Clivus*: exstatque ejus nominis oppidum, de quo infra, ad Rheni ripam in tribus clivosis Collibus exstructum. Hujus verò nominis rationem aliam affert Robertus Cænalis, de re Gallica lib. II periocha III. Ajunt, inquit, eos qui hodie Clevenses dicuntur sic appellatos, à clavis quas gestabant Guinenses jussu Rodolphi: quasi dicas Clavenses, qui clavas gestarent, nunc verò Clevenses. At nobis prior ratio magis probatur. Terminatur ab Ortu Ducatu Bergensi, Comitatu Marchiæ, ac Westphalia, à Septemtrione Comitatu Zutphaniensi, Transisulano Tractu, ac Batavia: ab Occidente Gelria & Leodiensi tractu: à Meridie Coloniensi & Aquisgranensi ditionibus. Regio ipsa bono & salubri aëre gaudet, Agro fertili Frumenti, ac lætis pascuis. Varij generis videre hic est Animalia: atque alibi Feras varias, Apros, Meles, Vulpes, Lepores, Cuniculos, Cervos, Feles, & Equos silvestres: Palumbium aliarumque Avium frequens Aucupium, imprimis Perdicum, Turdorum, & Coturnicum, Anates innumerabiles, omnium denique rerū quæ ad vitam pertinent largam copiam. Ferunt autem *Aelium Gracilem* quum opibus & potentia floreret in Gallia Belgica, donatum à Pipino & Carolo Martello ea parte Bataviæ, quę nunc *Clivia* dicitur. Successere ei ordine *Theodoricus*, *Reinhaldus*, *Rudolphus*, *Ioannes*, *Robertus*, *Balduinus* alijque usque ad *Ioannem* qui ab *Aelio* fuit XXXVII. In hoc desijt familia. Cooptatus tamen ab Imperatore & provincialibus in jus Familiæ *Adolphus*, qui Constantiensi Concilio à Sigismundo Imperatore *Dux Cliviæ* dictus est. Habet autem Ducatus iste in ora Gallica oppida ista: *Xanthum*, (*Santen*) oppidum in sinistra Rheni ripa, olim *Traiana Colonia* Antonini Pighio, *Vetera* βέτερα Ptol. Pyramio, & plerisque alijs, *Vetera* etiam, & *Vetera Castra* Taciti. Hanc Otto Frising. dicit olim Troiam vocatam: fabulose ut putat Ortelius: qui *Sablones* Antonini *Santen* interpretatur. Civitas hęc vetustatis ac antiquitatis multum præ se fert, quod testatur Tophus lapis incolis *Duynsteen* dictus, ingenti ibidem copia ex antiquis ruinis collectus. Dum enim arva aratro proscindunt Agricolæ, magnos hujus lapidis acervos studiose congestos, Brabantis ingenti lucro vendunt, quo cœmentum ipsi conficiunt, cujusmodi nusquam alibi reperiri persuasum est, *Darast* vocant: eo siquidem Aquæ ductus & Canales, nonnunquam integras cellas subterraneas, ut ab aquarum eruptione tuta sint, & quicquid tandem solidum ac maxime obturatū cupiunt, collinunt: quavis etiam calce indurata hæc materia solidior est. Est autem lapis is subcinericius, cavernosus ac durissimus, ex quo hoc loco à Romanis aliquot insignes structuras, ædificia seu propugnacula erecta fuisse, quæ postmodū injuria temporū vastata ac destructa sint, suspicio est, quod ibidem non nascatur, verū aliunde importatus videatur. *Burichium*, *Burich* oppidulū è regione Wesaliæ situ, felici agro & lætis pascuis gaudet. *Clivia*, *Cleve*, *Castra Vlpia* Antonini Simlero; *Colonis* Antonini, ubi *Legio* IX, Lazio. *Coloniis* legit idem Antoninus alio in loco. Provinciæ caput est, oppidū celebre & vetustate summa, non procul à Rheni ripa, & ab ejus divortio, ubi expandere suos ramos, & Batavos in Insulā incipit redigere. Cujus amplitudo magna fuit quondam, sicut ex ruderibus in agro vicino passim apparentibus colligitur. Mentionem ejus facit Eumenius Rhetor in oratione quam pro Scholis instaurandis dixit. Is vocat Augustum Clivensium oppidū. Conspicitur etiam in Arce ejus oppidi Statua cum Inscriptione EUMENIUS RHETOR. Frustra igitur viri quidā docti hanc gloriam Belgis ereptā Gallis Augustodunensibus tribuerunt. Nomen ei Clivia, quod in tribus clivosis collibus pendulū versus Rheni ripam panditur. Quapropter à nonnullis etiā *Clivi* nūcupatur Latino prorsus nomine. Discrepat unius duntaxat vocalis mutatione lingua popularis qua *Cleve* nunc oppidū, ut & clivus omnis appellatur. Imminet Rheno in eminentissimo trium Collium, quadrata turris præaltaque, cū arce longè conspicua, quam tradunt à C. Iulio Cæsare bello Gallico constructam esse, velut propugnaculū ejus ad ripam vicinitatis adversus Germanos. Quod ipsum in atrio Palatij Majore Principum jussu adnotatū legitur his verbis. ANNO AB URBE DCXCVIII, C. IULIUS DICTATOR, HIS PARTIBUS SUBACTIS, ARCEM CLIVENSEM FUNDAVIT. Nunc illustrissimi Iuliacensis, Clivensis & Montensis inclyta sede, Collegio Ecclesiastico, & amabili Incolarū humanitate memorabile est. Situ peropportuno excellit, inde enim vicina pabulosa in loca, librata planiciè, læta virentique gramine tecta, quam longissimé patet prospectus: potissimū vero e turri altitudine conspicua, quę a cygno versatili ventorum indice nomen habet. *Calcariæ* oppidū in Insula Rheni & Belgica Batavia à Comitibus Clivensibus, primitus exædificari cœpta, ut præsidium esset ac tutū refugium ab incursionibus Coloniensium ac Gelrensium vicinorum, quibuscum ipsis frequentia bella gerebantur. Nomen accepit ab antiquissimo castro *Calcar*, à quo trans Insulā hanc ad ulteriorē Rheni ripam erat trajectus. Wesalius in sua Germaniæ partitione (quæ ab alijs Illust. Morsensi Comiti Metropol. Colon. Ecclesiæ Præposito adscribitur) Calcariam à Calciacis, qui alias Galbaici apud Tacitum vocantur, nomen & originem habere tradit. Lanificio & Coctione Cerevisiæ quæ instinc ad finitima loca transferebatur, potens ac dives facta, haud mediocriter crevit. Nunc vero quasi cella penaria est omnium fere contiguorum locorum, eo quod isthuc singulis septimanis Frumenta sua Coloni divendenda frequentissime convehant. Vnde etiam Horreum, sive Granarium insigne amplissimūque hic

erexit

MVRS Comitatus
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Ciuitas
Arx
Cœnobium
Pagus Parochialis
Pagus
Villa
Mola
Fortalitium
MVRS Oppidum et Arx.
MODILIANA
Miliare vnum commune
Duysburgi Per Joh. Mercatorem Illustriss. Ducis Cliuensis &c. Geographum
Cleui æ pars
Colonisch
Die Vogdey
Stift Coln
Montis pars.
GRAEFSCHAFT MVRS
latitudinis minuta

REGIONVM Vrbium et fluminum quę potissimũ Comitatum Mũrs ambiunt breuis descriptio.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Die Zuider see
Hollandię pars
GELDRIA
BRABANTIA
DVCATVS
LEODIENSIS EPISCOPATVS
NAMVR
Lutzenburgi pars
Galliæ pars
Hanoniæ pars
Trevirensis Diœcesis pars
Berg Ducatus pars
Marc Comit pars
Westfalię pars
CASTELLVM MIDDELAER.
Mosa fluuius
Miliaria Germanica communia

erexit quondam Adolphus primus Dux, ex quo necessitate postulante, Cliviæ Duces, & Calcariensis Respub. caritatem annonæ sublevarent, & vicinis civitatibus ac populis eam & provisione & copia sua, redderent laxiorem. Præstat hoc Calcariensibus situs, & navigabilis fluvij commoditas, qui dorso suo naves, re frumentaria onustas, subvehens, gratas Incolis merces apportat, Ob celebritatem igitur nominis, & insignia privilegia, una ex præcipuis Ducatus Cliviæ Urbibus Calcaria constituta est, ad quam maximus numerus Civitatum ac Pagorum tanquam ad Iustitiæ Tribunal appellare consuevit. Supra Calcariam loco quem vocant *Auf den Baern*, creditur Cæsar Germanicus Rhenum Ponte junxisse, quum a Veteribus Castris in *Marsos* tenderet, quos nunc communi appellatione vocamus *Twentanos* mutato nomine, tametsi oppidulum *Otmaersen* veteris appellationis servet vestigia. *Griet* sinistram Rheni ripam tuetur; hanc ex eadem parte sequitur *Griethusium* in principio agri Batavorum juxta Lobecum vetustam arcem quam cursus extremitatem seu angulum dici volunt, *Loop* enim cursum nobis sonat, & *Eck* angulum significat; ibidem Rhenus scindit se bifido cursu in diversa labens. In Ripa Germaniæ sunt *Vesalia* de qua in descriptione Westphaliæ: *Duisburgum*, sive *Teutoburgum*, Veteris Germaniæ oppidum ad ripam olim fluminis Rheni, inter Ruram & Angram amnes situm. Clarum semper fuisse, cum maxima ædificia, tum Historiarum etiam monimenta declarant. Ob nundinas etiam celebres negotiationesque mercatoribus frequentatum fuisse, indicant Rerum Flandricarum Scriptores, qui privilegia quædam vendendi merces Duisburgi a Friderico primo Imperatore negotiatoribus Flandriæ, per Philippum Alsatium Comitem Flandriæ, impetrata fuisse adnotarunt. *Embrica* Incolarum & ædium frequentia, & Schola, quam optime instituta concinnum, vulgo *Emmerick*, *Asciburgium* Taciti Scholiastis. Id autem non vacare errore Newenarius his verbis docet. Miror quosdam asseverare *Asciburgium* esse Embricam, cum Itinerarium Theodosij à me in Bibliotheca perspectum, atque aliud pervestum a Peutingero mihi exhibitum constantissime Asciburgium inter Novesium & vetera constituant Castra; quibus subscribens Tacitus, Asciburgium Superioris Germaniæ oppidum esse testatur. Est autem Pagus quidam, in cujus agro varia adhuc vetustatis indicia reperiuntur, quem ego ex interitu Asciburgij natum esse credo. Hic ab Indigenis *Asburg* etiamnum appellatur, magno argumento veritatis. Rustici agrum istum *Burgensem* vocant, eo quod fama fuerit, Burgum ibi fuisse, cujus rudera totus ille ager ostendit. Est & *Rees* oppidum dexteram Rheni ripam obtinens.

Iuliacensis ducatus. Situs. Aeris temperies, Soli fertilitas. Animalium varietas. Imperium Majorum.

Atque hæc de Clivia; restat paucis explicandus *Iuliacensis Ducatus*, vulgo *Iuliers* seu *Gulick*. Nomen illi ab oppido *Iuliaco*. Situs est inter fluvios Rhenum & Mosam, idem pene qui Cliviæ, nisi quod hæc Septemtrionalior, ille Meridionalior sit. Conregionales enim alioqui eosdem habent. Regionis aër bonus & salubris, ager fertilis frumenti omnis generis, quod ponderosum valde est. Profert quoque *Isatim* herbam Tinctorum, vulgo *Waid*, accolis magnum quæstum reddit: estque pascuis lætus. Vinum vero haud gignit. Hic permulta domestica Animalia, & imprimis Equi optimi. Principes Iuliacenses ab Eustathio Gotefridi Bilionei fratre ortum ducere existimantur. Cæterum Iuliacensis ditio Comitatus olim fuit, & anno CIↃ CCCXXIX a Ludovico Imperatore in Marchionatum evectus fuit, ac deinde XXX post annis à Carolo quarto in Comitijs Metensibus fuit erectus in Ducatu, id quod Cuspinianus sub titulo hujus Imperatoris ostendit. Primus autem Marchio qui & postea Dux *Gulielmus* IV. Hujus filius *Gulielmus* patri successit in Ducatibus Iuliacensi & Gelrensi. Hic quum ἄπαις obijsset, successorem reliquit *Raynoldum* fratrem. Eoque mortuo sine hærede relicta ejus uxor affini suo *Adolpho Bergensi* nupsit, qui factus est Dux Iuliacensis & Bergensis. His sine liberis mortuis, factus est *Gulielmus* Dux Iuliacensis atque Bergensis, genuitque filium nomine *Gerardum*, in paterna ditione successorem. Gerardo natus filius *Gulielmus*, qui unicam filiam suam tradidit uxorem Ducis Clivensis unico filio Joanni: sicque tres Ducatus, Bergensis, Iuliacensis, & Clivensis in unam redacti sunt ditionem. Genuit autem iste Ioannes filium Gulielmum, qui quartum Ducatum, nempe Gelrensem, junxit tribus Ducatibus, Clivensi, Iuliacensi & Bergensi, sed excitato bello anno millesimo quingentesimo quadragesimo tertio, victus a Carolo V, sua ditione spoliatus fuit, ac deinde rursus ea certis conditionibus donatus, præter Gelriam tamen, ducta uxore filia Ferdinandi Rom. Regis.

Vrbes & Oppida.

Primaria ejus Urbs quæ & Ducatui nomen dedit, est *Iuliacum*, vulgo *Gulich*, cujus etiam in Itinerario meminit Antoninius, situm est ad Ruram Fluviū. A Iulio Caroli Brabonis filio conditore suo, nomen accepisse fabulatur Amandus Zyricæus. Alij putant a Gugernis populis, quos ibi antiquitus consedisse ferunt, appellationem sumpsisse. Oppida præter Iuliacum sunt *Marcodurum*, vulgo *Duren*, civitas ex eo tempore illustrior & notior facta, quo gravissimam Caroli obsidionem pertulit. Agro mire fœcundo gaudet: *Monasterium Eiphalea* oppidum amœnum inter montium convalles haud procul ab Ervatis fluvij fontibus: *Euskirchia*, *Berkemum*, *Castrum*, vulgo *Caster*, a magnifico Castro quo munitum est, *Grevenbroick*, *Sladbach*, *Dalen*, *Wassenberg*, oppidula sunt. Arces frequentissimas habet, quæ Nobilibus & Equestribus familijs nomen dederunt; *Palant*, *Meroden*, *Rensschenberg*, *Nesselroden*, *Wachtendunck*. Est etiam *Baronatus Wickradiensis*, arcem habens munitissimam, *Quadorum sedem*. In hoc ipso tractu sita est. Urbs Aquensis, *Aquisgranum* recentioribus, ὐέτερα Ptolemæo in qua *Legio XXX Vlpia*: sed apud Antoninum est XX, & *Legio XXX Vlpia* alius huic loco vicinus, Lhuithprandus *Grani Palatium* vocat. Rhegino *Thermas grani* & *Aquis Palatium*. Sæpius etiam *Aquæ* simpliciter ab illius seculi scriptoribus nuncupatur; vulgo *Aken*, Germanis *Ech*, Gallis *Aix* dicitur. Petrus Divæus putat *Coriovallum* Antonini esse; sed hoc *Valkenborg* Ortelio potius. Urbs est nobilissima, Aëre fruitur saluberrimo, quamquam quod ad ædificia structurasque attinet, nequaquam veteri famæ, nobilitati, splendorique respondeat. Balnea thermasque tam intra urbis mœnia quam extra, è terra erumpentibus aquis natura calidis habet, multisque ac varijs morbis adprime utiles. Estque hæc urbs sede Caroli Magni qui hic obijt & sepultus est, celebrata.

Flumina.

Fluvios habent hæ regiones præter Rhenum *Ruram* sive *Roram* qui ad Vbiorum oppidulum, *Roerort*, quod finem Roræ sonat. Rheno miscetur; ubi videre est duorum fluminum concurrentium evidentissimum discrimen, quorum hoc viride, illud subalbum apparet. Et quidem, usque adeo tortuosus est Rora, tantisque ambagibus fertur, ut propemodum ipse Mæander videri possit: tam autem violentus est, & vehementi cursu fertur, ut quamdoque per arva viam rumpat, adeo ut brevi temporis spatio duo vel tria jugera alluvione hinc adimat, illuc adjiciat; vel contra, paullo post solum quodcumque inundat, calculis implet, atque corrumpit: *Nersam* item, *Lupiam*, *Angram*, *Dusselam*, *Erffat*, *Nirsi*, *Vormium*, & alios. Hi tantam vim Piscium proferunt, ut alicubi incolis tenuioris fortunæ, magnam victus partem suppeditent. Nec Sylvæ desunt, inter quas, illa quam Tacitus *Saltum Teutoburgensem* vocat, Duisburgo vicina, quod cingit plusquam medium, quibusdam in locis vix quatuor, aut quinque balistarū jactibus distans, vastissima est, & amplissima, in qua innumeræ feræ conspiciuntur. Rivulos habet plurimos & limpidissimos; Montes sunt excelsi, arboribus præaltis circumquaque vestiti. Nascuntur vulgo tam in Sylva quam in circumjectis campis Majorana, Thymus, Buglossa aliæque herbæ hortenses, & quæ Chirurgis usu veniunt. Altera sylvæ pars Rheno flumine, altera Rura terminatur. Sed de his hactenus.

WALDECK.

COMITATVS.

Qui hanc Tabulam primus deſcripſit & ædidit, Iodocus Moers à Corbach duos Nobilium Ordines ſub Comite Waldeccio enumerat, unum liberum intra Comitatum commorantem, alterum tam extra, quam intra Comitatum feudo Comiti aſtrictum; hos ergo ordines, cum nihil præterea habeam, hic adnumerabo, & quæ illorum domus Tabulæ inſunt, indicabo.

Stemmata *Nobilium liberorum intra Comitatum ſunt Virmunt 30 31. 51 2. Meiſſenburg, Gogreben, Zertzen, Volmerichauſen 30 50. 51 26. Dalwig 30 6. 51 13. Eppe 30 27. 51 11. Rodehauſen, Reen, 30 29 51 4. Schonſtat, Hertinghauſen. Twiſt 30 41. 51 19. Hanxtleden, Geiſmar 31 4. 51 9. Roman, Dorfelt,*

Stemmata *feudatariorum tam extra quàm intra Comitatum, Witſtein, Reiteſel, Spiegel, Calenberg, Weſtfal, Canſtein, Malſpurg, Lebenſtein 30 54. 51 2. Mengerſon, Meſchede 29 56. 51 19. Beinenburg, Papenheim, Wulfft 30 31. 51 25. Volkenberg Vrſ, 30 57 51 3 Iuden.*

Meridiani diſtant ratione Paralleli 51 15. ad Circulum maximum.

AD Mercatorem redeo, apud quem ſequitur *Waldeccia* vel *Waldeccenſis Comitatus* vulgo *De Graffſchaft Waldeck*, Gallis *La Conté de Waldeck*. Nomẽ habet ab Urbe Waldeckia, eſtque Haſſiæ non minima pars. *Regio & unde dicta.* Conjacet illi ad Orientem quidem Haſſia; ad Septemtrionem Epiſcopatus Paderbornenſis, Occidentalior pars Diœceſim reſpicit Colonienſem. *Situs.* Longitudo & Latitudo Comitatus eſt VI milliarium. Solum, fertili campo, apricis collibus, irriguis amnibus felix. *Soli fertilitas.* Frumentũ profert magna copia, & Vinum, Metalla gignit varij generis Aurum, Argentum, Æs, Ferrum, Plumbum, Argentum vivum, Alumen, & Salem. Circa Wildungam enim urbem, Arcemque Eiſenburgum pleraque hæc è terræ viſceribus rara felicitate effodiuntur. Sunt & Saxa grandia, foſſilia, (qualia in Epiſcopatu Leodienſi) ad ignem idonea, Germanis *Steinkolen*: his ignem focumque tanquam carbonibus fovent. Varij generis producit Animalia, *Animalium varietas.* magnamque in Silvis Ferarum copiam, quæ ad venationes frequentes incolas exſtimulant. Originem autem Comitum Waldeccenſium, à *Widechindo* Comitum in Snalenberg, quem *Carolus Magnus* Eccleſiæ Paderbornenſis, à ſe primum fundatæ, Advocatum, id eſt, (ſi vera eſt *Advocati* interpretatio, quam Iac. Mejerus alijque afferunt) civitatis Principem conſtituit, arceſſunt. *Imperium Majorũ.* Quod jus ex poſteris quidam *Widechindus* Comes Waldeccenſis cum Frederico Barbaroſſa in Aſiam profecturus, acceptis CCC. Argenti Marcis, collegio remiſiſſe ſcribitur. Nec verò continua ſuperiorum Comitum familiæ ſeries adnotata quod ſciam, exſtat. Itaque ab Henrico Ferreo, qui Corbachiam antea liberam, Imperio Comitum primus ſubjecit, ſeries ad noſtra tempora deducta. *Henricus Ferreus* Arcis Landoiæ conditor, Corbachiã anno milleſimo trecenteſimo die undecima Martij oppreſſam, ſibi parere coegit. *Henricus*, Fredericum Ducem Brunſuicenſem electum Imp. ad Friſſariam interfecit anno CIↃ CCCC, uxor *Elizabetha Bergenſis*, *Henricus* cœpit anno CIↃ CCCCX ſexennale bellum cum Pattibergijs, finivit anno CIↃ CCCC XVIII. Patrocinio Ludovici Haſſiæ Principis ſe primus ſubjecit anno CIↃ CCCC XXVIII. *Wolradus* Comes à Waldeck ab Epiſcopo Moguntino Friſlariæ & alijs, quæ in Haſſia tenet oppidis præfectus milleſimo quarto. *Philippus* I. *Philippus Philippi* I. filius, Vxor *Anna* filia Ioannis II. Ducis Clivenſis. *Wolradus* II. Pius doctus & humanus, in Colloquio Ratiſbonenſi anno CIↃ IↃXLVI. unà cum Balthaſaro Gultlingo, Laurentio Zocho, Georgio Volchæmero, auditor, mortuus anno CIↃ IↃ LXXVIII. *Ioſias* natus anno CIↃ IↃLIV. mortuus anno CIↃ IↃ LXXXVIII. *Chriſtianus* & *Wolradus*, Comitis Ioſiæ filij, Urbs primaria *Waldeccia*, vulgò *Waldeck*, quæ regioni nomen dedit, arce prædita, hanc *Edera* fluvius adluit. *Urbes.* Sunt & *Aſlinchuſa*, *Dudinchuſa*, oppida: *Landavia* urbs cum adjuncta Arce. *Mengerhuſa* urbs quoq; cum Arce, Comitum hodie ſedes, duobus à Waldeccia milliaribus diſtat: *Rodenum* urbs & arx, in cujus territorio venationes ſunt frequentes. *Wetterburgum* Arx, locus aſpectu & poſitu peramœnus, inter Twiſtam videlicet Ahram fluvios ſita: *Wildunga* urbs quæ novo & veteri nomine ac loco diſtincta eſt, juxta quam fodinæ Metallicæ, ex quibus magna vis Auri, Æris, & Ferri quotidie eruitur. Sunt & hic Fontes acidi, ad quos variarum regionum ægri ante annos aliquot ſolebant confluere. Coquitur hic etiam optima Cereviſia, qua præſtantiorem non habet hæc regio. *Frienhagen* Carolini judicij ſedes: *Saxenhuſen*, *Saxenberga*, *Furſtenberga* oppida. *Eiſenburgum* Arx cujus ager, ut Wildungæ, Aurum & Ferrũ ſuppeditat, quo λιθάνθρακες quoq; effodiuntur; *Eilhuſia* Arx ſitu ſpectabilis, ab Urba amne dividitur: *Corbachia* urbs munita: Auri Fodinarum ad eam, ante trecentos annos mentionẽ fecit Albertus Magnus, & quidem de Auro ibi effoſſo, cum igne probatur ac purum redditur, minus quam de Boëmico, ullove alio conſumi adfirmat. Nec verò hodie venæ illæ prorſus exhauſtæ ſunt; nam haud procul Corbachia ex arena ſæpiuſculæ lota Aurum abſtergitur. *Neuburga* Arx & Oppidum, *Ither* Arx, & *Werba* Monaſteriũ. *Flumina.* Regio hæc fluminibus irrigatur varijs, inter quæ agmen primum meritò ducit *Edera*, qui Tagi Hiſpaniæ, Hebri Thraciæ, Pactoli Aſiæ æmulus, aureas quoq; vehit arenas, tum & piſcibus ſiquis alius refertiſſimus, mediam fere Provinciam Waldeccenſem ſecat, ex Naſſaviæ montibus per Comitatum Witgenſtein ad Francobergam adlabens, & Arcem Waldeccenſem præcipiti rupe conſpicuã, in ima valle altiſſimis undiq; Montibus ſeptam, adluens: Friſlariam Haſſiæ oppidũ præterlapſus recepto Sualma in Fuldam ſupra Caſſellam, atq; inde in Viſurgim ſe exonerat. Sequuntur *Dimila*, *Twiſta*, *Vrba*, *Ahra* & *Ither* amnes. *Montes Silvæ.* Nec montes deſunt, inter quos qui vernacule dicuntur *Grunebeckerberg*, *Winterberg*, *den Aſtenberg* cum alijs qui in Tabula Mercatoris cernuntur. Sunt & Silvæ in hoc tractu frequentes. *Aldewaldt*, *Weterholt*, *Geppenhage*, *Plat*; alias prætereo, quæ paſſim per hunc Comitatum hic ibi ſparſæ. Quod ad dignitatem Officij Imperialis attinet, inter IV Servos ſeu Milites Imperij, Comitatus hic primus numeratur. Sunt enim *Waldeck*, *Hirten à Fulchen*, *Arnſperg*, *Rabnaw*. Atque hæc de Waldeccenſi Comitatu hactenus, ad Palatinatum Rheni tranſeamus.

WALD ECK
Comitatus.
Paderbor: nensis Epis: copatus pars
Coloniensis Dioe: cesis pars
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Miliare vnum Waldeccium
Septen: trio
Meri: dies
Occidens
Oriens
Waldeck
Korbach
Winterberg
Wildungen
Frislar
Smallenberg
Hallenberg
Fredenberg
Brilon
Wartburg
Landaw
Nu Waldeck
Frankenberg

PALATINATUS RHENI.

Sextus Circulus Imperij est quatuor Electorum.

Electores.	Civitates liberæ.	Principes & Domini.
		Palatinatus cum suo teritorio
		Co. Nassau & Beilstain 28 41, 50 8
Comes Palatinus Rheni	*Mentz*	*H. Reifferscheidt 28 5, 50 30, Tab. Lutzb.*
Mens Archiepiscopus	*Coln*	*H. Rheineck 28 49, 50 31, Tab. Lutzb.*
Trier Archiepiscopus.	*Trier*	*Teutsch Ordens Hern in Coblentz*
Coln Archiepiscopus.	*Gelenhausen 30 45. 50 5.*	*Abb. S. Maximini proxime Trier.*
		Præpositus Saltz 29 48, 48 44
		H. Nider Eisenburg 29 7, 49 45.

Meridiani separati sunt pro ratione Paralleli 49 20 ad Circulum Maximum.

WALDECCIAE succedit in mea methodo *Palatinatus Rheni*, vulgo *Die Pfaltz*. Hanc nobilem Germaniæ partem nonnulli a Palatio Rheni nomen accepisse, alij a Caroli Magni institutione; alij a Palatio Trevirensi sic nominatam volunt. *Regio & unde dicta.* Beatus Rhenanus conatur probare ex Ammiano Marcellino, Palatinatus ditionem & nomen a Palas regione descendisse. Scribit enim Ammianus in hunc modum: *Constituto ponte prope Moguntiacum, cohortes transgressæ sunt Rhenum, in regione Cappellatiana, quæ a Palas nomen habet, castra sunt posita.* Et alibi: *Quum ventum esset ad regionem cui Cappellatij vel Palas nomen est, ubi terminales lapides, Romanorum & Burgundiorum confinia distinguebant castra sunt posita.* His subjicit Rhenanus: Hic advertere licet principem Palatinum non a Palatio Cæsaris, vel ædificiolo illo quod in Rheno ostenditur, nomenclaturam suam possidere, sed vetustissimam a Regione esse natam appellationem. Hæc ille. Sed cum plures, aliorumque Locorum Comites Palatini, in historijs recenseantur, hodieque etiamnum sint; hanc de Etymo palatini, sententiam plerique reijciunt. Huc accedit quod ante cccc annos, neque castra, neque oppida in hac regione, ubi hodie habitant, habuerunt: sed intra hos annos quicquid locorum juxta Rhenum habent, vel emerunt, vel armis acquisiverunt. Plerisque magis adlubescit, si a Palatio Comes Palatinus dicatur. Qui dignitatis & claritatis ordo velut senatorius jam olim sub Imperatoribus esse cœpit. Hinc qui in Comitatu Palatij præsto essent Principi, Palatini vocabantur. Neque tamen provincijs præerant, nec quidquam in provinciales juris habebant; sed ipsis Magistratibus imminere, & eorum observare actus, contra eos audire, & ad principem referre Provincialium querelas jubebantur. Si hinc originem Palatinatus dignitas habet, vehementer equidem mutata est, & in immensum ejus amplitudo extensa. Habet hæc Regio ad Occidentē *Zweibruckensem* Ducatum: qua Oriens est, occurrit Franconia & Wittembergensis Ducatus: qua Septemtrio, partim Mœno flumine, partim extrema sylva quam Ottonicam vocant, terminatur: *Situs.* Alsatiam attingit a Meridie. Tractus hic universus amœnitate, fertilitate, & ubere omnium rerum copia vix ulli Germaniæ parti cedit. *Soli fertilitas.* Montes plerique vitiferi sunt, Vinumque præstantissimum proferunt, alijs remotioribus locis expetitum: ijdem ad Boream Castaneis referti. In Agris copiosa Frumenti seges, Tritici, Siliginis, Hordei, Nec desunt Pomaria, & Horti omnium fœlicium arborum genere consiti, qui passim in hac regione plurimi visuntur, magna pomorum ubertate scatentes. Inter Wormaciam, Heydelbergam, Neostadium, Crucenacum, Oppenheimum generosissimæ sunt vites: Imprimis Pfettershemij, cujus bonitas cum Setijs, Falernis, Cæcubis certare possit. Sylvę etiam & Montes referti sunt Feris, potissimū Cervis. Quin & Incolæ plurimos in sylvis nutriunt Hircos, Hœdos, & Capras, eo quod hæc Animalia potius silvestribus delectantur saltibus quam pratis. *Animalium varietas.* A carpendo enim Capræ dicuntur; ideoque in lege locationis fundi excipi solet, ne Colonus Capram in fundo pascat. Prope Heydelbergam est magna copia Ardearum, ibique in Nemore nidificant. Est autem avis aquatilis, quippe quæ vivit ex aqua, & tamen horret pluvias aliasque tempestates, quas in sublime volans evitare conatur, juxta illud Virgilij: *Atque altam supra volat Ardea nubem.* Vocatur etiam ob id Ardea, quod ardua suo volatu petat. Ponit nidum suum in altissimis arboribus, oditque natura Accipitrem fringillarium seu Nisum; sicut vicissim Accipiter exitium illius continuo quærit. Decertantes autem in sublimi aëre, uterque id unum conatur, ut alterum adscendendo superet. Si Accipiter altiorem obtinuerit locum, impetu quodam obruit hostem atque extinguit. Sin Ardea superior fuerit, excremento suo fœdat Accipitrem, atque interimit. Nam stercus ejus Accipitri venenum est, Computrescunt enim inde pennæ ejus. Sed ad rem. Fuerunt ab initio Palatini Palatiorum Præfecti, præsertim in Curijs Imperatorum, quos Franci olim *Majores Domus* vel *Palatij* vocaverunt. *Imperium Majorū.* Quando autem ditio Palatinatus Rheni fuerit instituta, & ubi locorum Palatini Rheni ante quadringentos & quingentos annos se continuerint, non licuit mihi investigare, variæ enim & diversæ hic hominum opiniones & conjecturæ. Sunt qui aiunt primos PALATINOS simplices fuisse Nobiles, usque ad tempora Ottonis tertij, quando Principes Electores fuerunt constituti: tunc illis major dignitas fuit constituta: Primus Palatinus Elector fuit *Henricus*, qui cum cæteris Electoribus anno CIↃ III Imperatorem constituit D. Henricum. At ubi suam habuerit curiam, cui præsederit regioni, quos audientes habuerit populos, ipse & aliquot ejus successores, a nullo inveni scriptum, inquit Munsterus, nec Principes ipsi qui hodie præsident Palatinatui id sciunt, nisi quod quidam, sed sine certo testimonio, putant Principes Palatinos olim Wormaciæ consedisse, & magnam in ea urbe habuisse Jurisdictionem. Hoc constat, Conradum Ducem Franconiæ Anno CIↃ XLII suam sedem Wormaciæ habuisse, de Principe Palatino nihil tale invenitur. Sedes hic olim *Intuergorum*, *Nemetum* etiam & *Vangionum*,

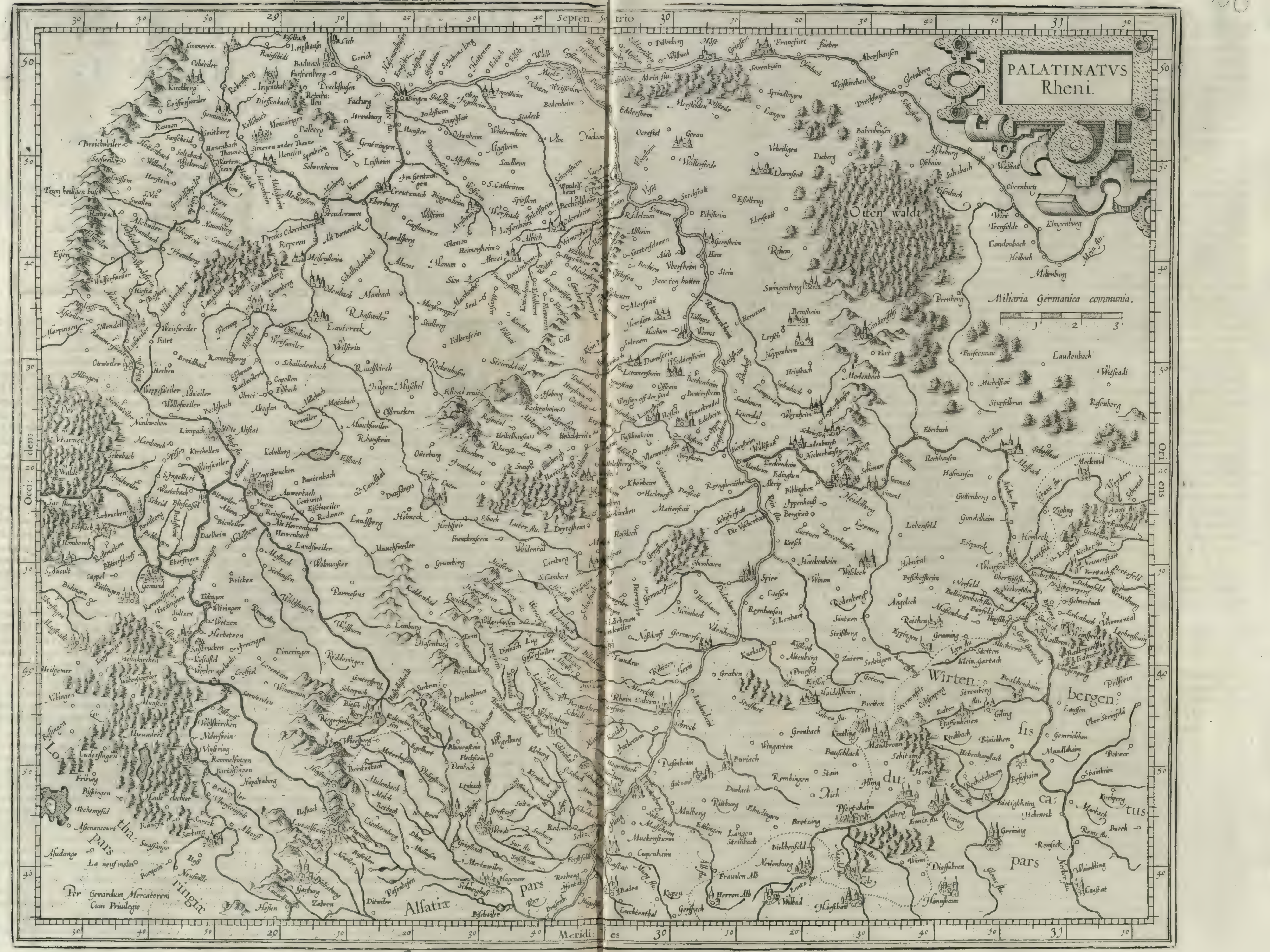
PALATINATVS Rheni.
Miliaria Germanica communia.
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Septen- trio
Meridi- es
Occi- dens
Ori- ens
Otten waldt
Wirten bergensis ducatus pars
Alsatiæ pars
Lotharingiæ pars
Mein flu.
Franckfurt
Heidelberg
Spier
Worms
Mentz
Creutznach
Zweibrucken
Landaw

Urbes. *num*,ut nonnulli opinantur.*Intuergi* Ἰντούεργοι Germaniæ Populi.Hos Peucerus in Palatinatu constituit circa HEYDELBERGAM quæ Regio etiam *Capellatium & Palas* vocata fuit,ut supra ex Marcellino retuli. *Nemetes*, Νέμητες Ptolemæo & aliis German: ad Rhenum fluvium populi finitimi Metensibus, ARGENTINENSIBUS, Wormaciensibus;*Spier* hodie urbs Episcopalis in Germania B.Rhenano. *Augusta Nemetum* hæc Æthico. *Vangiones* οὐαγγίονες Ptol. itidem Germaniæ populi ad Rhenum: *Wormbser Bisthumbs* B.Rhenano & Lichtenavio. Sed contra affirmat Pyrchaimerus, *Vangiones* esse *Spirenses: Nemetes* verò *Wormacienses*. Rationem addit Irenicus, nempe quod Ptolemæus,qui in descriptione Rheni solitus sit à Meridie in Septemtrionem decurrere, primum meminit Vangionum, deinde Nemetum. Sig. Gemblacensis tamen,qui annos scripsit ante quingentos, Wormatiam Vangionũ Vrbem vocat. Wormatiam Vrbem olim vocatam *Vangionum* speculam, ex antiqua ibidem inscriptione, colligit quoque Iohannes Heroldus.*Vaingen* interpretatur Lazius.Sed hos potius *Vagiones* putat Ortelius. Pagi, Arces, Municipia in hoc tractu permulta varie diffusa sunt. Vrbes memorantur quadraginta octo, quarum caput est *Heydelberga*, Principis palatini sedes. Nomen habet vel à gentibus, hæ enim Germanis dicuntur *Heyden*: vel a Myrto, quem iidem vocant *Heydelbeer*, atque ob hanc causam eruditissimus Melissus eam Vrbem appellat *Myrtilletum*. *Durlacum*, cujus meminit Abbas Vrspergensis Pyramio est: quod alijs *Durlach*, & rectius. Iohannes Heroldus vocat *Capellatium*,alijs tamen *Capellatium* est ipse Palatinatus,ut modo diximus.Munstero tractus est qua iter Francofordia Heydelbergam,*Bergstras* dictus.Sunt etiam qui Ptolemaicam *Budorin* hic sitam fuisse putent;sed hi præter inanem conjecturam nihil adferunt. Budorim enim statuit Ptolemæus Latitud. graduum L. Quum Heydelberga habeat Latitudinem graduum duntaxat XLIX. minut.XXXV.vulgò *Heydelberg*. Sunt alij qui contendunt legendum & scribendum *Edelberg*,quod sonat Nobilem Montem: alij verò *Eidelberg*,quod meros Montes significat. Sita est ad Nicrum sive Neccarum flumen,in faucibus montium. Ager circa Heydelbergam omnium rerum ferax,Vini boni, Frumenti, Olei, Fructuum arboreorum & Castanearum. Celebris fuit jam inde ab anno CIↃ CCCXLVI insigni Literarum & Sapientiæ Gymnasio, quod ijs temporibus constitutum est a *Ruperto* seniore Principe Palatino, qui etiam ad ejus curam Marsilium quendam Vltrajectinum Parisijs evocavit. Ex eo semper inclyta fuit Doctorum & Studiosorum frequentia. Inter Doctores celebres fuere Rodolphus Agricola, Iohannes Dalburgius, Iohannes Virdungus, Gulielmus Xilander,Thomas Erastus,qui Medicinam ibi cum celebritate nominis singulari docuit. Hic disputationũ contra Theophrasti Medicinam Tomos quatuor edidit, quod convellit veterũ Medicorum decreta, & fundamenta & artis principia, & Medicinam novam tradit, terminis etiam confictis, phrasibus & vocabulis, quibus res ita involvitur, ut pauci sint, qui explicare possint ea, quæ ibi sub ænigmatum involucris traduntur; Zacharias item Vrsinus,Oliverius Bocchus, Iacobus Kimedoncius, atque alij plurimi. Porro universus Palatinatus in quatuor Præposituras distributus est, quas illi *Ampten* vocant,Heydelbergensem, Alzæensem, Neostadiensem, & Mosbachensem, ab urbibus Heydelberga. Alzæa, Neostadio,& Mosbacho nuncupatas. Sunt præterea *Bretta* oppidum mediocre ad Salzam fluvium, patria Philippi Melanchtonis, summi Liberalium Artium Magistri, qui Portæ Hercyniæ primò in Literis versatus admodum puer magno illo Ioanne Capitone Studiorum cursum moderante: primamque doctrinæ lauream Heydelbergæ, alteramque Tubingæ adeptus anno ætatis XVI Sacrarum Literarum explicator solertissimus,seculi nostri ornamentum singulare ac decus Germaniæ perpetuum futurus. *Ladenburgum*, a Castris Latinis Peucero dictum, pignori datum est Duci Ruperto seniori pro media ejus parte anno CIↃCCCLXXI. Altera medietas obvenit Episcopo Wormaciensi. Eidem Principi vendidit Sifridus a Stralinberg anno CIↃCCCCXLVII oppidum *Schriessen* & Castrum *Stralinberg*. Et annò CIↃCCCCXLIV oppidum *Weinheim* per arbitros est memorato Principi adjudicatum, quod antea Episcopus Moguntinus possederat. Sunt item *Gauba* (*Caub.*) Hoc oppidum anno Christi CIↃCC Wernherus Mintzenbergensis vendidit cum appendicibus suis locis, ut scribit Munsterus, Duci Ludovico CIↃCC Marcis Argenti, supputata una Marca pro octo florenis. *Gelhusen* oppidum Imperiale, quod ad Comites Zwartzembergh pervenit, fuit ab ijsdem Principi Palatino & Reinhardo ab Hanaw oppigneratũ anno Christi CIↃCCCCXXXVI. *Mospach* & *Sintzen* oppida Imperialia,quæ cum appendicibus suis Palatinatui per modũ pignoris incorporata sunt: *Luden* situm ad Tuberum fluvium, quod emit Rupertus Princeps anno CIↃCCCCXCVIII a Comitibus Hohenlohensibus. *Gelhusen*, in hujus oppidi templo Christus fundere querelas his versibus legitur;

Sum lux, nemo cupit talem cognoscere lucem,
Sum via, nostra tamen sequitur vestigia nemo,
Sum pius & placidus, nemo audet fidere nobis,
Sum rerum Cœlique potens, me nemo veretur.

Oppenheim, *Cæsarea Lutra*, *Ingelheimum*, *Lowensteinum*, in Brureinia ditione, *Bruxella*, & alia, quæ in Tabula obvia sunt, ut & Arces & Pagi. Flumina præcipua sunt *Rhenus* & *Neccarus*. Hic medium Palatinum secat irrigatque, ac prope Ladenburgum Rheno immergitur, Veteribus *Nicer* dictus; Piscium & inprimis Mullorum, quos vulgò *Barbones* vocant, fæcundus,si quis alius, amnis. Descendunt quoque per hunc fluvium continuæ Lignorum rates, ex Ottonica sylva, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur, atque omnibus Civitatibus Rheni a Spira usque Bingium ad portas usque deducuntur. Ignobiliores sunt, *Tuberus*,*Lutherus*,*Iaxtus*,alijque. Regio universim tum montuosa, tum campestris. *Montes.* Montes habet insignes in quibus præstantissima Vina decoquuntur. Nec desunt Sylvæ opimas venationes præbentes. *Sylvæ.* Inter sylvas est ea quæ dicitur *Ottonica*, sive *Ottonis*: estque pars Hercyniæ Sylvæ,etiamsi nullas aut paucas habeat Piceas arbores, sed magis Quercus & Fagos. Latitudo ejus extenditur a Neccaro usque ad Mœnum,& Longitudo a montana via vulgo *Bergstras*,usque ad Tuberum fluvium, hoc est, usq; ad Franconiam. Tres amnes veniunt ex hac sylva, *Mimlingus*, *Kocherus*, & *Iaxtus*, etiamsi *Iaxtus* ex Rhetia Norlingensi originem suam ducat. Sed hæc hactenus. *Opera publica.* Multa in Palatinatu Templa, multa etiam fuere Monasteria, inter quæ *Laurissense* vulgò *Lorsch*,per Carolum Magnum,aut ut alij putant per Pipinum constructum,in quod Tassilo Dux Bavariæ una cum filio ejus Theodone, a Carolo Magno detrusus fuit, quum fœdifragus & perjurus deprehensus fuisset. *Bibliotheca.* De hujus Monasterij Bibliotheca sic Munsterus. Non est locus in Germania,ubi vetustior quam in hoc Monasterio Bibliotheca fuerit. Vidi ibi exemplar unum quod manu Virgilij scriptum titulus præmonebat. Inventus est ibi quoque ultimus liber Ammiani Marcellini, qui & jam publicatus est, scriptus majusculis tantum literis. Ioannes Dalgurbius Episcopus Wormaciensis, vir doctissimus, transtulit inde ad Bibliothecam Ladenburgensem meliores quosque codices. Atque hæc de Palatinatu Rheni sufficiant, ad Ducatum Wittenbergensem transeo.

WIRTENBERG DVCATVS.

Hic Ducatus Circuli Imperialis Suevici præcipua pars est, quam quia solam inter cæteras exactius descriptam à Georgio Gardnero, & Davide Seltzlin habemus, hic Circulum Suevicum totum in suum ordinem distributum proponam, locaque quæ potero commonstrabo.

QVARTVS CIRCULVS IMPERII SUEVICUS.

I Ordo Ecclesiasticus.

Episcopi.

Chur.
Costentz.
Auspurg.

Abbates.

Kempten.
Reichenow in Tab. Surichgow.
S. Gal in Helvetia.
Salmansweiler 31 11.47 27. *Tab. Helvet.*
Weingarten 31 29. 47 41.
Weissenow.
S. Blasij 29 51.47 40. *Tab. Zurich.*
S. Peter 29 48.47 53.
Maulbron 30 33.48 53.
Schaffhausen. / *Stain am Rhin.* { *Tab. Zurichgow.*
Kreutzlingen.
Petershusen adjacet Constantia & Rheno ad partem Boream.
Einsideln 30 26.46 35. *Tab. Helvet.*
Pfeffers, Pfeffico opinor, est in Tab. Zurich.
S. Ian. In Thurtal, Tab. Helvetiæ.
Schussenriedt 31 35.47 44.
Rockenburg. 32 13.48 11.
Ochsenhausen 31 57.47 56.
Kunigsbrun 31 59.48 42.
Marchtal 31 26.48 1.
Elchingen 32 8.48 22.
Ysne 31 55.47 26. *Tab. Helvet.*
Munchrod 32 2.48 0.
Aursperg 32 25.48 15.
Yrsee 32 33.47 48.
Gengenbach 29 40. 48 17.
Schuttern 29 36.48 15.
Disidisen.

Abbates.

Lindaw.
Rottenmunster 30 28. 47 55.
Bucchaw 31 36. 47 54.
Cuttenzell 31 47. 48 3.
Beund. 31 26.47 44.
Hippach 31 26.48 5.
Teutsch Ordens Maister in Elsas, und Burgund.

II Ordo Principum est Fursten und Hern.

Dux VVirtenbergensis.
Marckgraf Baden 29 51.48 59.
Co. Helfenstein 31 40. 48 25.
Co. VVeisenstaig 31 33.48 23.
Co. Otingen 32 41. 48 56.
Co. Lauffen 30 59.48 57.
Co. Montfort.
Co. Furstenberg 30 18.47 43.
Marc. Eberstein 30 6.48 32.
Co. Zollern 30 53.48 7.
Co. Bultz 30 29.48 7.
Co. Loebenstein 31 13. 49 2.
Co. Tubingen 30 55.48 17.
Co. Kirchberg 31 59. 48 11.
Co. Tengen alias Dongen 30 0.47 26. *Tab. Zurichgow.*
B. Gundelfingen 32 23. 48 32.
H. Stutgart.
H. Tussen 32 5.48 23.
Fr. Waldtpurg 31 35.47 31. *Tab. Hel.*
H. Sonneberg.
B. Stauffen 32 15.48 32.
H. Valckenstain 31 58.48 33.
H. Kunseck 31 28.47 48.
H. Kunseckerperg 31 28.47 50.
B. Geroltzeck 29 41.48 13.
B. Ober Helwen 30 36.47 37. *in Tab. Zurichgow.*

III Ordo Civitates liberæ.

Augsburg.
Kauffbeurn.
Vlm.
Memmingen.
Kempten.
Bibrach.
Leukirch 31 47.47 35.
Ysne 31 55.47 26. *Tab. Helvet.*
VVangen 31 44.47 28. *Tab. Helvet.*
Lindow.
Ravenspurg.
Buchhorn 31 15.47 23. / *Vberlingen* 31 7.47 30. { *Tab. Helv.*
Costentz.
Pfullendorff.
S. Gall 31 19.47 0. *Tab. Helv.*
Schaffhausen 30 25.47 25. *Tab. Helvet.*
Reutlingen.
Eslingen,
Gmind.
VVeyl 31 26.48 27.
Hailbron 30 56.49 4.
VVimpfn.
Hal im Schwaben.
Dinckelspeul.
Bopfingen.
Gengen.
Alen.
Nordlingen.
Donawerd.
Buchaw 31 36.47 54.
Offenburg 29 38.48 27.
Gengenbach 29 40. 48 17.
Zell im Hamerspach 29 44. 48 16.
Rotweil.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 48 30. ad Circulum Maximum.

DVCATVS *VVirtembergensis*, vulgo *VVurtembergerlandt*, nomen habet à Wirtenberga Arce veteri in ejus fere meditullio sita, in edito colle, haud ita procul ab Eslingensi urbe Imperiali. Ægidius Tschudus ab Intuergis Populis, quos hic aliquando habitasse refert, verisimili conjectura nomen hoc deducit. Cæterum *Regio VVirtembergensis* in prima fere Superioris Germaniæ parte tractum Sueviæ feliciter occupat, ad Nicri potissimum ripam sita. Conregionales illi ad Ortum Suevi, Vindelici & Norici; ad Occasum Comitis ad Rhenum Palatini, Principis Electoris & Marchionis Badensis Limites; inde Nigræ Sylvæ juga complectitur, qua Meridies est Montes Arbonæ pariter ac Suevicæ ALPES (ita vocant Montes ejus regionis editiores Incolæ) prominent. Versus autem Septemtrionem Francos habet vicinos, & non ita procul Ottonis Sylvam. Aër hujus regionis saluberrimus est, æstate commodus, hyeme temperatus. Regio ipsa fertilissima, ita ut cum optima

Regio & unde dicta.
Situs.
Cœli temperies.

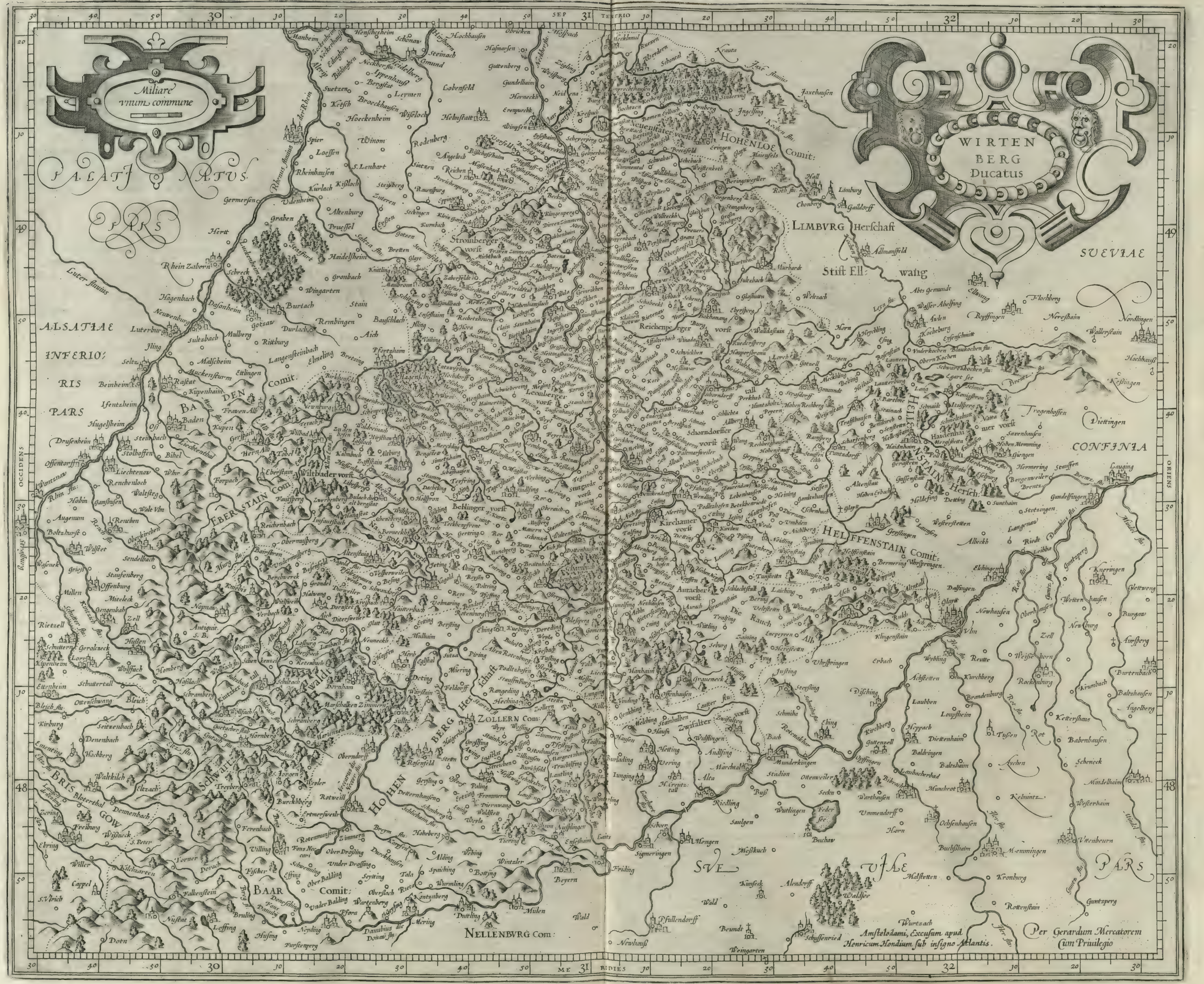
WIRTEN BERG Ducatus
Miliare vnum commune
PALATINATUS
PARS
ALSATIAE INFERIORIS PARS
SUEVIAE
CONFINIA
PARS
HOHENLOE Comit:
LIMBURG Herschaft
Stift Ellwang
HELFFENSTAIN Comit:
EBERSTAIN Com:
BADEN
ZOLLERN Com:
HOHENBERG Herschaft
BAAR Comit:
BRISGOW
NELLENBURG Com:
SUEVIAE
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Amstelodami, Excusum apud Henricum Hondium sub insigno Atlantis.
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio

Soli qualitas. Germaniæ parte certare queat, ac primas etiam obtinere. Frumenti, Leguminum, Vini, Fructuum admodum ferax. Vniversæ tamen regionis non eadem ubique qualitas, non idem solo genius. Ea namque pars qua Neccarus oritur, quæque confinis Hercyniæ, tum quæ Suevicis (inter Danubium & Nicrum sitis) Alpibus est contermina, subaspera quidem, vitibus inimica, pecorum cultui satis idonea. Ager in Alpibus lapidosus, at frugum abunde ferax; item per Nigræ sylvæ cacumina, rubro colore tellus arenosa, quæ Frnmento tamen satis abundat. Ubi vero Neccarus in campestria diffunditur, tota felix, tota beata est: undique Bacchi coles, herbida prata, fertiles agri; copiosus ubique Vini, Frumenti, Pomorumque proventus. Argenti quoque Fodinas hic Ducatus habet, haud procul a Wiltbergo, ac dicitur Puelachium oppidum totum Æris Fodinis superstructum. Producit & Ferrum & Æs. Reperiuntur etiam Lapides elegantibus ac varijs coloribus, ut plurimum tamen cæruleo distincti. Ut videatur etiam Natura molita esse hoc loco Gemmas producere. *Animaliũ varietas.* Varij generis Animalium passim vis magna: ac per saltuosa nemora Feræ innumeræ conspiciuntur. *Majorũ. Imperiũ* Ducatus titulũ adepta est hæc Regio anno CIƆ CCCCXCV, Imp. Maximiliano conventũ Wormaciæ celebrante. Hic enim *Eberhardum* Comitem Wirtembergensem ad dignitatem Ducalem evexit. *Eberhardus* Dux II amplius biennium non mansit in Ducatu, sed corrasis vasis suis aureis & argenteis primum fugit Ulmam, ac deinde ad principem Palatinum, mortuusque est apud exteros sine liberis. Tunc creavit Imp. Maximilianus *Vlricum* Eberhardi Nepotem. Hic anno CIƆ IƆXIX, ditione pulsus & ejectus fuit, a Suevici fœderis socijs, cum Reutlingam oppidum Imperij fœdere ipsis junctum nuper cepisset. Patri *Vlrico* successit *Christophorus*; Christophoro *Ludovicus* filius. Ludovicus denique Fredericum Georgij Comitis Montis Pelicardi filium successorem habuit, Sedes hic olim habuerunt suas *Intuergi*, Tschudo, Rhenano *Vithungi* lib. Rerum Germanicarum I. Item *Tectosages*, quam gentem idem Rhenanus Nicri ripam accoluisse arbitratur, quo loco vetusta adhuc arx visitur, quæ Teckrensibus postea nomen dedit. *Teck* enim vulgo appellatur, quæ prima, Tectosagum est syllaba. Ducatus iste veluti circularem habet situm, complectiturque civitates & oppida plurima. *Vrbes.* Præstantiores civitates sunt *Tubinga*, & *Stutgardia*. *Tubinga*, vulgo *Tubingen*, ad Neccarum sita, urbs admodum elegans, Cereris & Liberi donis abundans, quæ & copioso, & generoso proventu, tam Incolis, quam vicinis Suevis communicat; utramque Neccari ripam, lapideo ponte conjungit, Arce, vinifero colle, Canonicorum collegio, & rei litterariæ ornamento, Academia, Studijsque liberalibus illustris. In ea, præter Ioannem Stoflerum & alios, annis superioribus cum celebritate maxima nominis Medicinã docuit *Leonhardus Fuchsius* primus Medicæ hac nostra ætate repurgator. In eadẽ Academia profitetur cum celebritate nominis, etiã inter Barbaras gentes, studia Eloquentiæ & linguarũ clarissimus ac doctissimnus Vir Martinus Crusius. Eam instituit Eberhardus Comes Wirtembergensis, quem supra ad dignitatem Ducalẽ a Maximiliano euectum fuisse diximus, anno CIƆ CCCC LXXVII. Mansionem Augustam Caracallæ in Germania ad Tubingam fuisse, Joannes Heroldus, libello de Germaniæ primæ antiquitatibus ex fragmento elogij ipsius, quod ibidem inscissum videtur, demonstrat. Id Petrus Appianus, lib. de sacrosanctæ vetustatis inscriptionibus, ita exhibet.

MAX. IN
AUG. EM. GER. MAX.
DAC. MAX. ARM.
MAX. TRIP. P,
COS. ET.

Verum, Heroldus hanc inscriptionem integram legit, quemadmodum eidem Imperatori Romæ posita fuit. IMP. CAES. DIVI. L. SEPT. SEVER. P. PERT. AUG. PARTH. TARAB. ADIAB. F. M. AUREL. ANTONIN. AUG. SARMAT. MAX. GERM. MAX. DAC. MAX. ARMEN. MAX. BRITAN. MAX. ARAB. MAX. ALEMAN. MAX. PARTH. MAX. P.E. PONT. MAX. TRIB. POTE. VI. COS. PROCOS. PERPET. LEG. VIII. ANT. AVG. P.E. EIVS. NVM. DEVOT. PRIN. OPT. FORTIS.

Stutgardia, Metropolis & sedes est Ducis, haud procul a Neccaro sita. Ab hac civitate Comitatus Stutgardicus nomen desumit; a Wandalis exstructa est, postea vero restaurata a Marchione Joanne I. Electore Brandenburgensi, & Ottone III. Anno autem CIƆ CC. XC. Albertus IIII Marchio Brandenburgicus. Princeps Anhaltin. filius Ottonis IV. filiæ suæ Beatrici dotis loco dedit, quæ Henrico Leoni Vandalo nupsit. Urbs hæc agro undique beatissimo cincta. Vix verbis exprimi potest, quanta Vini copia per circuitum hujus oppidi in singulos annos producatur. Ornavit locum istum Ioannes Capnio vulgo Reuchlinus dictus vir insignis, Iurisperitus, Trilinguis, &c. qui primus in Orbe Christiano sacram Hebræorum docuit linguam. Est & *Reutlinga*, ad *Neccarum* sita in Ducatu Wirtẽbergensi, anno CIƆ CCXL, a Frederico II Imperatore facta civitas; alij dicunt anno CIƆ CCXXXII. Civitas hæc famosa est ob molas papyraceas. Sunt & *Eslinga*, *Wila*, & *Giengena*. Reliqua oppida amoena satis, ac pleraque Arcibus & Castris munitissimis ornata, utpote *Vracum* ad Amerum fl. *Nittingum*, *Kirchena Heilbronna*, *Lauffenna*, *Pinigkheim*, *Asperga*, Arx, *Greininga*, *Marbachum*, *Canstadium*, *Waiblinga*, *Schorendorffum*, *Geppinga*, *Fiesen Abudiacum* olim, *Heidenheimum*, *Wilipergium* patria diligentissimi Cosmographi Danielis Cellarij, ad Nagoltam flu. *Herrenbergum*, *Rotenburgum*, *Hechingum*, Iudæorum Asylum, *Balingum* ac complura alia, quorum nomina ac situm hæc Tabula inspicienti dabit. *Lacus & Flumina.* Passim Regio amoenis Lacubus, atque amnibus admodum piscosis irrigatur, inter quos facile primas tenet *Brentius*, amnis, qui nunquam, etiam gelidissima hieme congelatur. *Nicer* amnis mediam oram percurrit, multisque Fluminibus receptis, quorum præcipua sunt, *Nagolta*, *Entius*, *Remisus*, *Kocherus*, *Iagusta*, *Filtzius*, in Rhenum properantes: Brentius vero Danubio miscetur. *Montes.* Hujus Ducatus Montes sunt *Alpes* qui ab albedine sic dicti creduntur: albis enim silicibus ac lapillis longe prospiciuntur, ac sæpius nova sibi vocabula inveniunt, utpote: *Schera*, *Albuchus*, *Henecampus*, *Hiltfeldius*. *Sylvæ.* *Hercynia* atque *Martiana* Sylva regionem pluribus locis interrumpunt, ac suis nominibus discernuntur, ut *Albiuchus Lucus*, *Stubenthal Sylva*, *Nigra Sylva*, vulgo *der Schwartzwaldt*, *Odenwalt* Sylva &c. *Mores.* Per universum Ducatum Populus Armis, Humanitate, Constantia, Religione spectatus.

ALSATIA INFERIOR.

Quintus circulus Imperij, eſt Rheni.

I. Ordo Eccleſiaſticus.
Epiſcopi.

Worms.
Spier.
Straeſburg.
Baſel.
Beſançon in Comitatu Burgundiæ.
Wallis Provincia, in qua Sitten Metropolis.
Geneve.
Loſanna.
Metz.
Toul.
Verdun.

Abbates.

Fulda.
Hirsfeld.
Morbach 28 52. 47 47. Tab. ſuperioris Alſatiæ.
S. Gregorii Munſter 28 52. 47 54.

II. Principum.
Principes, Comites & Domini ſeculares.

Dux Lotharingiæ.
Dux Sabaudiæ, Savoye.
Dux & Comes Spanheim 29 7. 49 50. in Tab. Palatin.
Marckgr. Baden.
Dux Sweibruck.
Co. Veldentz.
Landg. Heſſen.
Princ. De Calim.
Co. Naſſaw in Sarbruck 28. 47. 49 2.
Comites Rheni.
H. Rapoltzkirchen juxta Rapoltzſtain.
Co. Bitſch 29 13. 48 56.
Co. Salm 28 56. 48 24,
Co. Hunaw & Lichtenberg 29 14. 48 45.
Co. Leiningen 29 40. 49 24.
Co. Falckenſtein 29 20. 48 51.
H. Morſpurg 28. 53. 47 22 & Beſort. 28 36. 47 29.
H. Ropoltſtein 29 3. 48 6.
H. Hoben Rechperg 29 3. 47 7.
H. Blanckenberg, Blammont in Lotharingia 28 27. 48 31.
Co. Weisbaden 29 27. 50 4. & Itzſtain. 29 50. 50 8. Tab. III Weſtf.
Co. Kunigſtain. H. von Eppenſtain.
Co. Iſenburg 29 1. 47 48. in Alſatia ſuperiore.
Co. Solms 30 14. 50 35. Tab. Haßiæ.
Co. Naſſaw in Weilburg 29 55. 50 25. Tab. III. Weſtf.
Co. Senivigen.
Co. Havare.
H. Munizenburg.
Co. Weſtenburg 29 34. 50 35. Tab. III Weſtf.
Co. Witgenſtain 30 14. 50 47.
Co. Waldeck.
Co. Pleſſe 31 54. 51 37. Tab. Brunſw.

III. Civitatum Liberarum.

Mulhauſen in Suntgaw ſuperioris Alſatiæ.
Baſel.
Colmar.
Kaiſerperg.
Turckhaim.
S. Gregoris Munſter.
Ober Ebenhaim 29 12. 48 19.
Straesburg.
Roſenhaim 29 12. 48 23.
Schletſtat 29 11. 48 14.
Hagenaw 29 31. 48 39.
Weiſſenburg 29 40. 48 54.
Landaw 29 50. 49 2.
Spier.
Worms.
Francfort.
Fridberg in Wederaw 30 19. 50 16. Tab. III Weſtf.
Wetzlar 30 2. 50 29. Ibidem.
Metz.
Toul.
Verdun.
Kaufmans Sarbruck 21 50. 48 42. Tab. Palatin.
Beſanſon.
Caſtrum Fridberg 28 43. 47 43.
Gleichhauſen caſtrum.

Meridiani diſtant ratione 48 30 Paralleli ad Circulum maximum.

ALSATIA, vulgo *Elſaſz*, quam alij quaſi *Edelſasz*, id eſt nobilem & præclaram ſeſſionem; alij ab Illa fl. a in i mutato quaſi Seſſionem ad Illam fl. dictam autumant: unde & quidam regionẽ *Illeſas* & non *Alſas*, appellatam aſſerunt. Regio nobiliſſima eſt, cui ob inſignem felicitatem nulla alia in toto illo Rheni tractu comparari poteſt. Ad Orientem Helvetiam a qua Rheno diſterminatur; ab Occaſu Lotharingiam, Vaſago monte limitem inter Lotharingiam & Germaniam conſtituente, reſpicit; qua Meridies eſt Helvetiæ parte & Burgundia; qua Septemtrio Wirtenbergenſi Ducatu terminatur. Longitudo Milliarium Germanicorum IX; A Rheno ad montes Latitudo trium Mil. Ger. niſi quod apud Haganoam ſit planicies amplior, montibus ſcilicet magis ac magis a Rheni alveo recedentibus. Tanta autem hujus Regionis fertilitas, tamque læta rerum omnium, & imprimis Vini & Frumenti copia in hoc tam anguſto terræ tractu ſingulis annis provenit: ut non modo ad ſuppeditandam Incolis (quorum ingens eſt numerus) alimoniam ſit par, ſed tantum ſupereſt, ut Confinales quoque, alijque Germaniæ populi, imo & remotiores eorum abundantia fruantur. Quare non immerito *Cella pennaria & Nutrix Germaniæ*, a Jacobo Wimphelingo in Epitome Rerum Germanicarum dicitur. Nobiliſſima enim Vina hujus Regionis ad ſexageſimum uſque annum incorrupta manere dicuntur, ac continuo curribus, aliquando etiam navigijs vehuntur in Helvetiam, Sueviam, Bavariam, Lotharingiam, & Inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliam. In Sungoia magna creſcit vis Frumenti, imo per totam Alſatiæ planiciem uſque ad Argentinam ſumma eſt ubique Frumenti ubertas, unde Lotharingiæ montes inhabitantes, Burgundi, & bona pars Helvetiæ cibantur. Montes habet præſtantiſſimorum, primæque nobilitatis Vinorum feraces, & in plano non ſolum Frumentum, ſed etiam Arborum fructus proveniunt. Habet quoque Alſatia in montibus ſylvas Caſtanearum, habet montes Ar-

Regio & unde dicta.
Situs.
Soli fertilitas.

genti

ALSATIA inferior
Amstelodami, Excusum apud Henricum Hondium sub insigno Atlantis.
Scala miliarium communium
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
Occidens
Oriens
Meri dies
Septen trio
Lotha ringie fines
Straßburg
Rhenus flu.
Sarburg
Luterburg
Landau

genti, Æris, Plumbi Fodinis turgentes; præsertim in valle *Leberthal.* Habet præterea in Montibus & Vallibus nobilissima pascua, id quod testantur optimi & pinguissimi Casei, qui in *Munsterthal* conficiuntur. Tot illa Boum armentis abundat, tam læta Vaccarum parens ac nutrix est. Alit & alibi Equos sylvestres permultos, Lynces item, Ursos, Martes, omnis generis Cervos, aliasque feras innumerabiles. *Alsatia* olim sub Dominio Regum Franciæ fuit, ac pars Regni Austriaci. Antea verò ɪↄ fere annis sub Romanorum potestate fuisse legitur. Primum autem Ducatus fuit Alsatia, & ab Hilderico Francorum Rege *Eticoni* affini eo titulo collata, anno ɪↄclxxxɪv, cum antea Præfecturæ nomine ei fuisset subjecta. *Eticoni* successit filius ejus *Adelprechtus*: hic sagittæ ictu mortuus, reliquit duos filios *Lanfridum* & *Eberhardum*, qui præfuerunt Alsatiæ. Postea fuit familia eorum repulsa ab Alsatia per Carolum Martellum Palatinum & Curiæ Magistrum in Regno Franciç. Tempore autem Ottonis primi Comites Kyburgenses, qui de sanguine ejusdem Imperatoris erant, potiti sunt rerum in Alsatia. Sunt qui volunt eos factos Landgravios Alsatiæ, alij verò dicunt ab Ottone tertio Alsatiam primum in Landgraviatus duos erectam, pervenitque tandem Landgraviatus superior, qui continet oppidum Einsheim & circumjacentia quæque loca, ad Comites Haspurgenses. Alter a Comitibus Ottingensibus ad quos Henrico Landgravio Inferioris Alsatiæ improli defuncto, devolutus erat, Episcopo Argentinensi divenditus, etiamnum ei subest. Hæc autem tam parva Regio adeò humanis usibus est dedicata, ut in ea reperiantur xlvɪ civitates & oppidula, omnia muris cincta, L. Arces in montibus & plano sitæ: Villarum verò & Vicorum non est numerus. Cæterum Alsatia duplex est, Inferior, quæ hac præsenti: & Superior, quæ proxima Tabula depingitur: Utramque *Triboci* possederunt. *Inferioris Alsatiæ* quæ vulgò *Nider Elsasz* urbs primaria, *Argentina* recentioribus: *Argentoratum* Marcellino & Sexto Aurelio: Ἀργέντορατον Ptol. *Legionem* vɪɪɪ *Sebasten* hic collocanti. *Strasburgum* etiam nominat Regino, qui ante annos ɪↄ & amplius scripsit. Robertus Constantinus hanc eandem esse putat cum ea quam Aurel. Victor, & Diaconus ex Marcellino, *Argentariam* appellant, & xxx Alemannorum cɪↄ a Gratiano Imperatore, ibidem cæsa tradit. Vulgo *Strasburg*, a platearum numero & capacitate dicitur. Vrbs sita est in agro fertilissimo, habetque miram copiam Vini & Frumenti. Scribit etiam Munsterus inveniri in hac urbe aliquot centenos hortulanos, qui annuatim magnum faciunt quæstum ex Rapis, Cepis, Raphanis, Napis, Brassicis, vulgò Caulibus, Papavere, alijsque id genus, quæ hic felicissime proveniunt. Vrbem hanc Rheni brachium & tria alia flumina intrant, & aquis per Plateas canalibus distributis similitudinem Venetiarum in illa urbe exhibent. Hodie Republica, Scola, ac celebri Ecclesia & Turri inclyta. De hac civitate ita Volaterranus lib. vɪɪ Geograph.

Animalium varietas. *Imperium Majorū.* *Vrbes.*

Huic Vrbi celsa metiuntur mœnia Turres,
Nam mihi percupide nunc Argentaria cordi est
Teutonicis præstat, grandi quæ vertice Templi
Vrbs præclara situ Rheni contermina ripis,
Gloria præcipuè Rhenanis maxima terris. Et Fabritius.

Argentina, domus doctorum clara Virorum. Nec immerito: claruerunt enim ibi præter multos alios Ioannes Guintherus Andernacus Medicus, qui de Medicina veteri & nova tum cognoscenda, tum facienda commentarios ɪɪ, sive potius Volumina duo varia & erudita scripsit: Dialogos etiam ɪɪɪ de Thermis edidit, quibus omnia, quæ hic dici solent, erudita Methodo tradidit explicavit; & Sturmius, inter alios, *veluti reliqua inter Numina Phœbus*, excellens. Occidentem versus *Tabernæ* Antonino celebratæ sunt. Simlerus *Zabern* vocat *Zabrena* Frodoardus nominat *Tres Tabernæ* Ammiani Ortelio videntur. De his Ausonius, *Riguasque perenni fonte Tabernas.* Fuerunt autem *Tabernæ* Munimentum Romanorum ad prohibendas Alemannorum in Galliam incursiones, ubi hodie Episcopi Argentoratensis est Domicilium & Curia. Hoc munimentum ab Alemannis dirutum, Ammianus scribit Iulianum Cæsarem instituisse. Abundat locus iste Vino, Frumento, omnibusque rebus usui humano necessarijs. Haud procul Tabernis Oppidulum quoddam est & juxta illud Monasterium *Maursmunster*; est & aliud Monasterium parum distans à Brocomago, *Stephani Campus*, *Steffans Feldt*, & corrupte *Stechfeldt*, dictum. Hinc Septemtrionem versus *Hagenoa* conspicitur. Vrbs à Friderico Barbarossa anno cɪↄclxɪv muro clausa, ante vicus burgum adjunctum habens in quo Principes terræ commorabantur venationibus vacantes. Solum habet circum mœnia arenosum, sed sterilitatem illam compensat ager fertilis paullo longius à civitate dissitus. Vlterius descendenti *Wissenburgum* sese offert, vulgò *Weisenburgum*, quasi album Castrum, insigne & clarum oppidum, ad Vogesi montis radices situ amœnum, Collibus undique humilibus clausum, Nemoribus & varijs Arborum generibus ad Occidentem fœlix; Tellus cœli benignitate frugifera; oppidum ab omni parte, natura atque humana firmatum industria. Lutra amnis, cujus fontes in ipsis montibus paullo altius vɪɪ mill. pass. ab Oppido surgunt, penetratis jam montibus per medium interluitur; qui ubi sub oppidi mœnibus elabitur, stricto alveo duobus mill. pass. præcipiti cursu in Rhenum uno ostio se exonerat. Loci tanta est vetustas, ut etiam apud nullos rerum Scriptores, ejus origo reperiatur. Est & *Hassla* oppidum ad Bruschum fluvium: Id Francorum Rex Dagobertus (cujus filiæ Rathildæ cæcæ & surdæ Florentius Scotus suis precibus sanitatem obtinuerat) Florentio dono dedit, cum agris circumjacentibus, quo loci Florentius Monasterium exstruxit. Distant ab Argentina secundum Rheni cursum sex milliaribus *Saletium* vulgò *Seltz*, ubi Abbatia est Ordinis Benedictini, instituta ab Adelheide Imp. Ottonis ɪ uxore, filia Rudolphi Regis Burgundiæ, quç etiam sepulta ibi est. Flumina hanc regionem irrigant beantque plurimum, præter Rhenum & alios multos amnes *Kintzgus*, qui secum magnam adfert vim trabium ædificiis aptarum: *Illa, Bruschus, Sorn, Mater, Louter.* Præcipuus vero Alsatiæ fluvius est *Illa*, qui totam fere percurrit Alsatiam, primam scaturiginem habens in Sungoya supra Oppidum Altkirch, fluensque juxta oppida Muluhausen, Finsheim, Colmar, Selestadium & Benfelden, sine ambagibus recta petit Argentinam, ubi Rhenum ingreditur, receptis tamen antea omnibus rivulis, ex Vogeso monte emissis. Salmonum aliorumque piscium, ut & Rhenus admodum fœcundus. Regio partim montosa, partim plana est; Sylvisque ac Nemoribus passim decoratur, inter quæ Castaneis, Amygdalis, Nucibusque habet referta. Vulgus regionem incolens & terram colens, miserum est. Nam per singulos annos abligurit bona sua, nec quicquam in futurum servat unde fit ut tempore belli, aut quando frigore aut pruina terræ nascentia devastantur aut pereunt, magna premantur penuria. Iuvantur tamen pauperes ex publicis granariis. Non habet regio hæc Indigenas multos sed major pars sunt Advenæ, puta Suevi, Bavari, Burgundi, Sabaudi, & Lotharingi, qui ubi semel regionem ingressi fuerint, non facile hinc emigrant. Suevi potissimum ibi commorantur.

Flumina. *Sylvæ.* *Mores.*

ALSATIA SUPERIOR,

LANTGRAVIATVS;

Et Suntgovia & Brisgoia.

In *Alsatia superiore sunt.*
- Comitatus, *Horburg 29 9.47 56.* *Egesheim 29 1. 47 54.* *Sultz 28 56.47 46.*
- Dominia, *Bolwiller 28 59.47 45.* *Hohen Lantsperg 29 0.47 55.Hohen Hatstat 21 47. 47 51.* *Hohenack 28 53. 47 57.* *Repoltstain 29 4. 48 5.*
- Civitates *Imperiales Circuli quinti, S.Gregoris Munster 28 42. 47 54. Durckheim 29 2. 47 57. Colmar 29 6. 47 57. Mulhausen 29 2. 47 30. Keisersperg 29 0. 48 1.*

In *Suntgovia sunt*
- Comitatus *Pfirt 29 0. 47 25.*
- Dominia *Befort 28 37.47 29.* *Morspurg 28 53. 47 22.*

In *Brisgoia sunt.*
- *Zering olim Ducatus 29 34. 47 56.*
- *Comitatus Friburg 29 34. 47 54.*
- *Marchionatus Hochberg 29 36.48 3.*
- *Dominia, Badenwille 29 23.47 42.* *Stauffen 29 29.47 47.* *Burcken 29 21.48 0.*

Meridiani distant ratione Paralleli 48 10. ad Circulum maximum.

HAC Tabula *Alsatia Superior* cum *Suntgovia* & *Brisgoia* delineatur. *Alsatia Superior*, vulgò *Ober Elsasz* primo loco occurrit. Hæc Suntgoviam contingit ad Meridiem, ad Orientalem ejus partem Rhenus est, ad Occidentem Vogesus mons, qui Germaniam à Lotharingia distinguit, extenditur autem hæc Alsatia ad civitatem Weissenburgum usque, ubi fines inferioris Alsatiæ sunt. *Regio.* *Situs.* Metropolis ejus *Einsheimum*, sedes Supremi Senatus, quò, ab inferioribus Sungoiæ, Brisgoiæ, & quatuor oppidorum ad Rhenum supra Basileam Archiducibus Austriæ parentium, tribunalibus, appellatur. In ditionem Alberti Comitis Habsburgensis Regis Rudolphi patrem, Anno CIↃCC pervenit. *Rubeaquum*, vel *Rufacum* vulgò *Ruffach*, antiquissimum Alsatiæ oppidum est, à Romanis conditum anno II Olympiadis CCXXXV ab V C. CCIↃXIV, Iunio Rustico & Aquilino Coss. Nomen ei inditum ferunt à fluviolo, ab aqua ex alvei colore rubra apparente *Rotbach* olim dicto. (Nunc *Ombach* incolis) qui in valle non procul à *Sultzmath* ortus, ac rubro alveo per agros & vineas lapsus ad multos usus in urbem excipitur: quæ etiamnum appellatio Latino nomine satis commodè exprimitur. *Rubeaquum* enim, quasi rubeæ aquæ oppidum dicimus. Oppidum hoc magnificis primum ædificijs ac duplici suburbio exstructum, Romanæ Nobilitatis diu fuit hospitium, ob soli fertilitatem omniumque rerum humanis usibus necessariarum copiam: qui optimis legibus imprimis contra fures ornarunt, quas tam severè executioni mandarunt, ut inde ad nostram usque ætatem, per Germaniam tritum sit proverbium: *Der alt galgen zu Rufach, hatt gut Eichen holtz*: i. Rubeaquense vetus patibulum ex firmo ligno quercino factum est. *Colmaria* ex veteris *Argentuariæ* ruinis exstructa, Civitas Imperialis & elegans, optimo loco sita, planicie fertili, à Montibus itinere unius horæ distans; Summa est ubique Vini & imprimis Frumenti, Cæparum aliorumque Fructuum hortensium fertilitas. In Alsatiæ meditullio est, alluiturque multis adcurrentium amnium rivulis, præsertim his, *Loucho, Duro, Fechto, Illo*, aliisque minus celebribus, quorum quidam per prædia Colmariensium fluunt, foecundioremque reddunt terræ fundum: *Selestadium* cinctum est muro, sicut & *Colmaria* Anno Christi CIↃCCXVI, aut circa illud tempus, sub Friderico II. Antea verò, nempe circa annum CIↃXLIV sub Henrico IIII *Hildegardis* Ducissa Sueviæ construxit in isto loco templum juxta figuram & formam templi Hierosolymitani, quod paullo post filius ejus Otto Episcopus Argentinensis dedicavit. D. virgini Fidei, tradiditque Monachis inhabitandū. Qui brevi adeò opibus pollere cœperunt, ut Monasterium cresceret in præposituram, unde præficiendorum Magistratuum jus aliquandiu fuit apud Præpositum. D. Fidei. Videndus Beatus Rhenanus, cujus natale solum fuit Selestadium. Firmissimo loco situm est *Selestadium*, habens ab uno latere, nempe versus Rhenum paludes impermeabiles, Ab opposito verò latere, ad Occidentem scilicet usque ad Lotharingiæ Montes, habet solum feracissimum: Vinum & Castaneæ in montibus colliguntur, maxima verò Frumenti vis in planicie metitur. *Gebwiler* oppidum in montium faucibus situm, anno CIↃCXXIV initium habuisse putatur. Abundat vitibus & paret Abbati Murbacensi, qui eo loci plurimum degit. Est & aliud oppidum *Watweil* nomine extra fauces juxta Montes situm, quod dictum Abbatem agnoscit Dominum. Ammianus hic etiam *Concordiam* nominat lib. XVI, quæ certissime est *Cochersperg* inter Argentoratum & Bingium. In *Alsatia superiore* Comitatus hi recensentur à Mercatore, *Horburgensis*, ditio peramœna Comitis Wirtenbergensis; cui subest *Reychenwyer* oppidum, ubi præstantissima colliguntur Vina, *Comitatus de Egisheim*, hujus tamen Comitis successio jamdiu interrupta est, & de *Sultz*: *Dominia, Polwiller, Landsperg, Hatstat, Hohenack, Rapoltstein*, cui parent *Rapoltzwyl, Gemer, Cellenberg* oppidum & Castrum. Et Civitates Imperiales circuli quinti *Munster in valle Gregoriana, Turckheim, Colmaria, Mulhausen* Vino generoso nobile & *Keisersperg*.

Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
ALSATIA superior cũ Suntgoia & Brisgoia.
Amstelodami Sumptib⁹ Henrici Hondij.
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
Die Hart
Schwartz Waldt
Basilien: epis: copa:
Rhenus flu:

SVNGOVIA ET BRISGOIA.

Sungovia. Situs. Soli fertilitas. SVNGOVIA vel *Sungoia* vulgo *Sungow*, ad Septemtrionem adhærens Alsatiæ; ab Ortu Rhenum, ab Occasu Galliliæ extremitatem attingit: ad Meridiem Helvetiæ contermina est. Habet multis in locis Vineas, & ubique Frumenti copiam, quod circumquaque in omnes vicinas vehitur regiones, scilicet in Helvetiam, Nigram Sylvam, Lotharingiam, atque interdum in remotiores regiones. Complectitur Sungoia Comitatum Pfirtensem, cujus ultimus Comes *Vlricus* mortuus est Basileæ anno millesimo vigesimo quarto, relictis duabus filiabus, quarum alteram Ioannam nomine, duxit in uxorem Albertus Austriæ Dux, deditque Ursulæ Ioannæ uxoris sorori, in hæreditatis portionem, octo Marcarum Argenti millia. *Oppida.* Ad Comitatum pertinent hæc loca, *Altkirch*, *Dattenriet*, *Befort*, *Rosenfels*, *Masmunster*, *Thanum*, *Senheim*: quæ hodie ab Austriæ Principibus, in Præfecturas distributa sunt. In *Befort* est Collegiata Ecclesia quam Comites Pfirtenses cum *Veldpacho* Monasterio Virginum (ubi tredecim Comites, & totidem Comitissæ conditæ sunt) fundarunt. In *Maszmunster* insigne est Monasterium Virginum Vestalium, atque aliquot Canonicorum, putant fundatum a Masone Alemannorum Duce, a quo Vallis illa est appellata *Vallis Masonis* quæ alioquin *Wast* appellatur. *Thannum* elegans est oppidum, adcenseturque Comitatui Pfirtensi. Imminet oppido Arx montana, *Engelburg* appellata, ei adjacet mons *Rang* dictus, in quo nobilissimum crescit Vinum, *Rangwein* appellatum, Basiliensibus notissimum. Prolabitur ibi ex montium faucibus fluuius Thurus, Sungoviam ab Alsatia disterminans. *Morsmunster* Monasterium in Comitatu Pfirtensi fundarunt Comites Pfirtenses. *Fanum Amarini*, & Arx Fridberga, uno milliari a Thanno distans, Abbati Murmacensi paret: non procul inde Mosella fluvius oritur. *Mulnhausen* est quoque in Sungovia, civitas Imperialis, cujus Advocatus sive defensor (sicut & Oppidorum Colmariæ & Keisersperg̃i) Episcopus Argentinensis anno millesimo ducentesimo sexagesimo primo fuit sed paullo post Rudolphus Comes Habspurgensis, cum Colmariam civibus quibusdam consentientibus occupasset, & oppidum Mulnhausen obtinuit, Arcemque quæ in eo erat (omnibus qui inerant captis) auxilio civium diruit. Electo autem Rudolpho in Romanorum Regem, redierunt eadem oppida ad Imperium. Oppidanorum studium consistit potissimum in Vini & Frumenti cultura: estque Vinum hujus loci satis celebre. *Otmarsen* Oppidum Monasterium habet Virginum quod tempore Henrici quarti construi curavit Comes Habspurgensis nomine Rudolphus. Hujus frater *Wernherus* Argentinensis Episcopus, qui Constantinopoli in quadam Insula vitam cum morte commutavit. Putant nonnulli *Otmarsen* nomen sumpsisse ab Idolo Martis, cui templum ibi sacrum fuit. Id ejus Simulachrum paucos ante annos hic repertum comprobat. Adhæret Sungoiæ ad Occasum *Comitatus Montis Beligardi.* Habet egregium oppidum *Montisbeligardium*, Arcem Regiam ostentans. Habet & hic Comitatus alia multa oppida atque castra; ut sunt *Grans* Oppidum & castrum, *Klarwang* Oppidum & castrum *Passewangum* Oppidum cum Arce, quæ omnia Ducum sunt Wirtenbergensium, utunturque Incolæ lingua Burgundica. Comitatui Montis Beligardi propinquum est Oppidum *Bruntraut*, ubi Episcopus Basiliensis in Arce Regia habitat, Atque hæc de Sungovia sufficiant.

Brisgoia & unde dicta. RESTAT in hac Tabula *Brisgoia* paucis explicanda. *Brisgovia*, sive *Brisgoia*, vulgo *Brisgow*, quod sonat Lingua Germanica Pagum laudabilem. Et sane regio ista ob suam eximiã feracitatem, hoc nomine digna est, quum non inferior sit fertilitate ipsa Alsatia, quam modo descripsimus. Si tamen veteres revolvamus Scriptores, facile inveniemus hanc regionem hoc nomen adeptam, a Metropoli Brisaco, de qua mox dicemus. *Situs.* Patet Brisgoia in Longitudinem milliaria decem, & in Latitudinem 11. Initium enim trahit a Mortnaw, & excurrit secundum adscensum Rheni, fere Basileam usque. Regio uberis agri, qui faciendæ sementi, & Vinetis Vini laudatissimi sustollendis commodissimus. *Soli fertilitas.* Estque hic Frumenti & Vini, omniumque rerum, quæ sunt ad hominum uitam degendam necessariæ, magna fertilitas & copia, Ius hujus Regionis Archiduces Austriæ & Badensium Marchiones inter se partiti sunt. Metropolis olim Brisgoiæ *Brisacum*, unde Regioni nomen. Meminit Antoninus in Itinerario *Montis Brisaci*, quum alioqui nullas trans-Rhenanas commemoret urbes; sed tantum Provinciales circa Rhenum sitas; unde quidam *Oppida.* arguunt alveum Rheni hic mutatum, qui ab altera quondam parte præterlapsus fuerit Oppidum, quum illud adhuc in Gallica ripa staret. Luitprandus Ticinensis qui sub Ottone I vixit, Montem *Brisacum* Alsatiæ tribuit & Insulam Rheni fuisse docet. Nec dubium quin hoc loco olim fuerit validissimum Romanorum munimentum, hinc adversus Alemannos erumpentes propugnantium. Situm hoc oppidum in monte rotundo instar castri, habetque hodie Rhenũ ad Occidentem. Est satis elegans munitum & frequens, sed temporum successu, superavit ipsum Friburgum munificentia & divitijs. Oppidum recens natum, & quod ob Mineras Metallicas subito crevit & ad summum adscendit gradum. In Brisaco est Arx quædã vetusta; sed quæ diu in ruinis jacuit, resuscitataque sunt tandem ejus ædificia. Habet turrim robustam & valde munitam, quam Bertholdus Ziringensis III exstruxit: id quod sequentes probant versus in lapidibus ejus sculpti;

Hanc Dux Bertholdus portam struxisse notatur,
A quo pro fraude Burgundiæ gens depopulatur.

Habet hæc civitas duntaxat unum fontem, cui superædificata turris magna; in qua pedibus agitatur rota grandis quæ extrahit aquam ex multa profunditate terræ, civesque solvunt censum annuum pro hausta aqua. Nam undique magnus est descensus ad Rhenum & ad subjectam planiciem, ubi aqua in superficie terræ facile quidem haberi, sed difficulter in sublimem montem perferri potest. Medio Milliario infra Friburgum situm est in monte castrum quoddam dirutum nomine *Zaringen*, a quo Duces *Zaringenses* olim titulum suum habuerunt. Friburgum præclarum Brisgoiæ Oppidum, imo & Metropolis hodie, a Duce Bertholdo IV filio Conradi I *Von Zeringen* sub Henrico V, Imp. exstructa, cum antea pagus esset. Urbs situ amœnissimo inter montes excellens. Multis, varijs & magnificis ædibus, Templis, Monasterijs ornata. Academia ibi etiam erecta est anno CIↃ CCCCXLIX ubi etiam circa illud tempus docuit Udalricus Zasius celebris Iurisconsultus. Habuit olim ditissimam Argenti venam, unius Milliaris intervallo ab urbe dissitam. Habet etiam juxta summum Templum turrim elegantissimam totam lapideam, sculpturis & imaginibus adornatam, qua in linea Rheni pulchrior non est, post turrim Argentinensem. Adluitur Oppidum multis rivulis aquarum, quorum quidam per singulas quoque civitatis plateas derivantur, immunditias quasque secum auferentes, & qui hiberno tempore non congelantur. Iuxta mœnia vero decurrit piscosus amnis *Treisem* dictus, cujus origo non procul abest ab origine Danubij. Nam unus & idem mons utrumque amnem evomit, Danubium quidem in Orientem & Treisemum in Occidentem transmittens. Patet ex hac civitate publica via in Nigram Sylvam. Estque hic magnum commercium nobilium & elegantium lapidum, quos Chalcedonios vulgo vocant. Nascuntur in Lotharingia & Westrasia, & Friburgi expoliuntur. Sed hæc hactenus, ad Saxoniam Inferiorem pergo.

SAXONIA INFERIOR.

IN

Qua sunt Ducatus Lauwenburg, Mekelenborch, Lunenburch.

Nonus Circulus Imperij Nider Saxen dictus.

I. Ordo Ecclesiasticus.	II. Principes & Domini seculares.	III. Civitates liberæ.
Archiepiscopi.	*Rex Daniæ propter ditiones ad imperium pertinentes*	*Lubeck*
Bremen	*Dux Lauwenburg*	*Hamburg*
Magdenburg	*Dux Brunswyck*	*Mulhausen in Duringen.*
Episcopi.	*Dux Lunenburg*	*Northausen in Duringen 32 55. 51 39.*
Hildesheim	*Dux Meckelenborch*	*Goslar*
Lubeck.	*Dux Holstein*	*Gottingen.*
Swerin.	*Comites Roffain*	
Ratzenburg	*Comites Delmenhorst.*	
Schleswick		

Meridiani distant pro ratione Paralleli 55 30 ad Circulum maximum.

SAXONIA a Saxonibus populis nomen accepit. Horum, ut aliarum gentium, originem & etymon non solum monachi eruditæ antiquitatis ignari, verum etiam recentiores limatuli judicij homines commentitijs fabellis involverunt. Alij a Saxone Negnonis F. & Vandali Fratre, alij a saxea natura, alij a Macedonici exercitus reliquijs, alij a cultellis, unde rythmus est apud Engelhusium. *Regio & unde dicta.*

Quippe brevis gladius apud illos Saxa vocatur,
Unde sibi Saxo nomen traxisse putatur,

Crantzius autem a Cattis Germaniæ, & eruditus ille Capnio a Phrygibus deducit. Ex his quisque quod placeat, sequatur. Hujusmodi enim opinionum commenta convellere, non est animus. Amplectar tamen illam Germanorum eruditissimorum, qui Saxones a Sacis præstantissimo Asiæ populo ortos, & sic dictos quasi *Sacasones* I. *Sacarum* Filij, & e Scythia sive Sarmatia Asiatica, cum Getis, Suevis, Dacis, & alijs paullatim se in Europam effudisse arbitrantur. Nec ratione caret hæc eorum opinio, quæ Saxones ex Asia deducit, in qua ortum & multiplicatum genus humanum. Nam præterquam quod Strabo scribit, *Sacas* illos, ut antea Cimmerij, longinquas invasiones fecisse, & Armeniæ partem de suo nomine *Sacacenam* dixisse: etiam Sasones, Suevos, Massagetas, Dacos, in illa Scythiæ parte collocat Ptol. & observat Cisnerus, has gentes eandem prope in Europa conservasse vicinitatem, quæ ipsis olim inter se in Asia fuerat. Porro Saxonia etsi totius Germaniæ amplissima regio, hodie tamen non tam late patet, atque olim. Antiqua enim Saxonia inter albim & Rhenum fluvios, Mare Germanicum & Eydoram Amnem usque ad *Situs.* Hassiam & Thuringiæ confinia extendebatur eratque ejus centrum *Brunswicum*; itaque Westphalia, Marchia vetus, Misnia, Lusatia, Mansfeldia, aliæque Regiones complures Saxoniæ nomine vocabantur. Hodie non ita naturalibus *Cæli qualitas.* limitibus, uti sunt Flumina & Montes, sed secundum Principum Dominia aut Imperia terminatur. Aër Regionis durus, purus, ac saluberrimus, nisi qua paludibus nimium humectatur. Estque Saxonia rerum omnium præterquam *Soli fertilitas.* Vini, ferax. Abundat Hordeo & Tritico, ex quibus non solum panem candidissimum conficiunt, sed etiam Cervisiam optimam coquunt. Metalla generat varij generis, præsertim in Monte Meliboco, qui a Cattis ad Saxones protenditur. Eruitur etiam ex eodem Monte Lapis Niger, fissilis, qui Picis Ærisque plurimum continet, in quo etiam aperte fulget Auri & Cupri color. Hunc ingenti copia erutum exurunt, destillante interea Metallo ignis vi liquefacto. In hoc lapide manifesta apparent lineamenta diversorum Animalium, eorum imprimis quæ vicinus alit Lacus, Anguillarum, Carpionum, Ranarum, interdum etiam Gallorum Gallinaceorum, & quod fidem pene exsuperat, Pontificis barbati triplici corona ornati. Habet & Goslaria præter Æris, Auri, Argentique Fodinas, ditissimos Salis fontes, quibus & Halla & Luneburgum abundant. Quin & Marmoris copiam alibi Montana exhibent. Apud Goslariam Otto I. Argenti dicitur invenisse Fodinas, quarum magni fuerunt reditus. Abutentibus autem Civibus suppeditatis opibus, offensus Deus permisit puteum unum corruere, quo casu amplius mille homines oppressi fuerunt. Et ex illo tempore neque Aurum amplius fuit repertum eo loco, sed Plumbum nigrum. Fit autem primo atramentum sutorium, quod vulgo *Vitriolum* vocant, deinde ex eo excoquitur aliquid Plumbi & Argenti. Perhibent autem Metallum Goslariæ sic natum. Quidam homo Nobilis equum cui nomen erat Ramelus in monte ramo arboris adligavit. Is ungulis, quibus ferreæ soleæ inductæ, terram quatiens ac vertens, reconditam Plumbi nigri venam integumentis nudavit, non alter ac Pegasus alatus, ut Poëtæ fingunt, ungula saxum feriens, fontem aperuit. Ut autem fons iste ex eo nominatur Hippocrene, ita Montem hunc Saxones *Ramelum* vocarunt, qui hodie maxime floret, atque admirabilem Plumbi copiam suppeditat. Reperitur & Plumbaginis quæ Græcis μολύβδαινα, vulgo *Lootaerde*: & *Pyritarum*, *Viersteenen*, tanta copia, ex quibus Plumbum nigrum ex- *Imperiũ* coquitur, ut mons quidam totus pene ex his constare videatur. Sed de his satis, ad Imperium Majorum venio. Ante *Majorũ.* Regis Caroli adventum ferunt administrari solitam Saxoniam per XII Proceres alternis vicibus: ea lege, ut quemcunque in officio apprehenderet externum bellum, is Rex ad belli usque exitum crearetur. Hinc factum ut Dux Angriæ Widechindus ob adventum Caroli Magni cum Moderator jam esset, Rex ad suscipiendum bellum declararetur.

SAXONIA INFERIOR ET MEKLENBORG DVC.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
HOLSATIAE
MARE BALTHICVM
PARS
Bremensis diœcesis pars
Ferden Epis cop.
Hoy Comitatus pars
Braunswicensis Du catus pars
LAVWENBVRG DVC.
LVNENBVRG DVC.
MEKLENBORG DVC.
Dannenberg
Die alte marck
Die Prigenitz
Die mittel marck
Pomeraniæ pars
Rugiæ pars
Hamburg
Lubeck
Trauemund
Wismar
Rostock
Warnemund
Schwerin
Lunenburg
Lunenburger hayde
Paludes
Albis fluuius
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Amstelodami Sumptibus Henrici Hondij.
Mil: Germanica communia

declararetur. Qui devictus & ad fidem conversus ab eodem Carolo in perpetuum Ducem ordinatus est. Permansit autem hic Ducatus Generalis Saxoniæ in familia Widechindi usque ad Ottonem I. Is *Hermannum Bilingum* obscuro loco natum primum præfecit Inferiori Saxoniæ, deinde Ducem optavit, reservata sibi superiore, Thuringia, Misnia. Post ad Marchionatum redacta sub *Brunone*, qui tertius ab Ottone Magno fuit. Pulso *Leone*, concessa rursus Saxonia Ducatus Titulo *Bernando de Anholt*, a Friderico I Imperatore, cujus Filius *Albertus* I Elector ab ejus filio Alberto II longævo utriusque Saxoniæ Ducatus unitus. Sed fissus rursus post Ioannem II in eas particulas, quas jam obtinet. Saxoniam, Misniam, Thuringiam, Brunswicum, Westphaliam &c. Nunc vero dividitur Saxonia in Superiorem & Inferiorem. Inferior tantum hac Tabula exhibetur. Ejus Urbs primaria *Halla*, etymologia Græca, sive ut Goropius non Græca, sed Cimbrica derivatione a salis proventu nominata: quemadmodum & Halla Suevica, aliæque Urbes cognomines. Et in Armenia Halis fluvius, Græca voce salsus, ut Straboni placet. Ita Halla ad Salam non ignobile Saxoniæ flumen, a salis proventu nomen habere putamus. Cujus quidem Salis fontes, admodum fructuosi & salutares primum inventi sunt ante Christi natalem a Wendis, quos Hermunduros vocamus, quorum ubertas, ubi vicinis gentibus innotuisset, haud secus, quam aureis fodinis, magnis conatibus, ijs insidiati fuerunt. Nunc Halla administratoris Magdeburgici Marchionis Brandeburgensis sedes. Ad Inferiorem Saxoniam referuntur *Ducatus Lauwenburgensis*, *Lunenburgensis*, *Brunswicensis*, ac præterea etiam *Ducatus Mecklenburgicus*. In Ducatu Luneburgensi est Luneburgum (*Lunenburg*) civitas celeberrima, sic dicta, vel ab Idolo Lunæ, quod montis Calcis nomine insignito quondam impositum fuit: vel a fluviolo præterlabente, nunc *Elmena*, *die Almenow* quasi *Elven Ow*, ab undecim rivulis in eum fluentibus dicto, olim *Luno* vel *Lunow* vocato, ab Iside, ut fabulantur, illac iter faciente ad Gambrivium agnatum; Μαριωνίς (*Marionis*) Ptol. Petro Appiano interprete. Vrbs est munitissima, cincta fossis & vallis: forma ejus fere quadrata: Salis fonte ditissimo beata. Hæc enim præcipua civium negotiatio est, quam terra marique in longinquas exportant regiones. Majorem tamen ejus Partem Hamburgenses, mercatores coëmunt, ac magnum quæstum inde faciunt. Templa Augustanæ Confessioni addicta sex habet, quibus additum Nosocomium. Tota Communio distributa est Romano more in Cives, cum Patritios tum Plebeios, & Inquilinos. Viget in ea ac floret optimæ Politiæ ratio. Studia literarum, Iustitia, Pax, & Concordia inter Clerum & Gubernatores Reipublicæ, quorum summa potestas est penes Patritios. Distat Hamburgo VII: Lubeca X: Vlcena V: Bergerdorffa V: Brunsviga X & sex milliaribus. In perantiquo Hansatico fœdere inter sex primarias urbes recensetur, ex quarum arbitratu conventus, vel totius Hansæ, vel aliquarum, prout res exigit Civitatum reliquarum indicantur conscribunturque. Otto I erexit locum istum in Comitatum adjunctis ei prædiis de terra Meckelburgensi. Deinde circa annum Christi CIƆCCXXXV Fridericus II ex Comitatu Ducatum fecit. Reliqua oppida, ne sim prolixior, prætereo: quoniam etiam aliquid de Ducatu Mecklenburgensi, quem Tabulæ titulus repræsentat, dicendum est.

Vrbes.

Ducatus Megapolensis. DVCATVS *Megapolensis*, vulgo *Meklenburg*, olim pars fuit Provinciæ atque Dominij Regũ Wandaliæ, mari adjacens Baltico: nunc est ex præcipuis Germaniæ Ducatibus, & Imperij Membrum. Conjacent illi, qua Oriens Pomerania: qua Occidens fluv. *de Elve* vulgo dictus: ad Meridiem habet Marcam antiquam; ad Septemtrionem Mare Balticum. *Situs.* Regio fertilissima est, Frumento, Pomis, Ligno, Piscibus abundans. *Soli qualitas.* Varij generis videre est ibi Animalia, magnamque Iumentorum, Pecudum, & Ferarum copiam. *Animalium varietas.* Cæterum *Aritbertus* Regio Stemmate prognatus, & in aula Caroli Magni aliquandiu versatus, impetravit imperatricis Sororem uxorem, ex qua sustulit *Billungum*, hominem clementem, & potentem, cui paruerunt Sarmatæ & Wandali à Vistula usque ad Visurgim, & ab Odera usque ad Holsatiam. Hic Regiam suam habuit in Meklenburgo. *Imperium.* Duo vero filij ejus Mizilaus & Mistevus a patris pietate degenerantes, cœperunt Christianos persequi. Sed de his atque aliis Principibus Megapolensibus legatur Munsterus. *Majorũ.* Primi hujus Regionis habitatores apud authores appellantur *Heruli*, *Obotritæ*, & generali vocabulo *Wandali*. *Vrbes.* Est Regio bene culta Civitatibus, Oppidis, Arcibus, & Villis. In hoc *Suerinum* urbs vetus condita ante Lubecam, Rostochium, Sundium, Wismariam. Figura ejus est quadrata, constatque adeo quatuor fere urbibus, quarum singulæ proprias appellationes sortitæ sunt: Prima est Suerinum, secunda Neapolis, tertia a Carecto, quarta a palude nomen habet. Vicus Fichela qui ad Lacum Suerinensem jacet, tantum 5000. pass. distat a Mari Baltico: quæ vicinitas effecit, ut de fossa ex lacu in Mare Balticum ducenda aliquando actitatum sit irrito labore, ut in Isthmo Peloponnesiaco accidit. *Rostochium* vulgo *Rostock*, olim *Lacinium* & corrupte *Rhodopolis* & *Laciburgum* urbs maritima & Megapolitana, & præ multis aliis Germaniæ, cujus hæc ad Boream limes, urbibus, literario simul & mercatorio Emporio clarissima. Nomen urbis quod nunc habet Wandalicum est, divisionem seu dissolutionem Aquarum significans, *Rostzock* vel *Rotzock* olim fuit appellatum, ut Poloniæ Historiographi, qui terram uliginosam vocabulum illud interpretantur, & sigillum urbis majus etiamnum attestantur. Alij aliunde derivant. Primum Arx fuit, postea à Godscalo Vdonis filio in Civitatem versa; deinde a Primislao II Nicolotti filio aucta. Academia nunc liberalium Artium floret, quam impetrarunt Principes Mecklenburgenses Ioannes & Albertus, una cum civibus Mecklenburgensibus, anno CIƆCCCCXV. Aër hic salubris. Rerum ad victum spectantium exiguo pretio magna copia. *Wismaria*, cujus originem nonnulli a Wismaro Rege Vandalorum, tempore Constantini Magni florente repetunt: Alij Coloniam Gothorum ex Visbuia Gothlandiæ Metropoli eo deductam affirmant. Sed paullo ante annum CIƆCCXL ex ruinis vetustæ & amplæ Urbis *Mecklenburg*, quæ toti Ditioni nomen dedit, a Gunzelino Comite Suerinensi sub Ioanne Theologo D. Megapolitano conditam seu amplificatam fuisse Crantzij monimenta, & Reip. privilegia omnia, post annum CIƆCCL data ostendunt. Brevi autem incrementa miranda ex commercijs aliarum gentium Civitas sumpsit, Portum maris commodissimum in toto hoc littore Baltico habens, oneratas naves quantumvis capaces recipientem, & sine ullis anchoris tutas præstantem: unde nomen Urbi, non tam a sapiente Præside, quam certitudine Marini Portus inditum verisimile est. Minoribus oppidis copiam rerum ad vitam tuendam necessariarum sæpissime communicantibus, ac inde recipientibus velut corona undequaque cincta est. Agrum urbicarium habet fertilissimum. Vrbis frequentiam & opes pristinas, magnificentia Templorum, & majestas augusta, Fori, Curiæ, Cellæ Vinariæ: ac Ædium privatarum amplitudo & splendor adhuc demonstrant. Sed de his satis, ad Ducatum Brunswicensem transeo.

BRUNSWICK
DVCATVS

In hac Tabula hæc continentur:

- Ducatus *Grubenhagen, qui est Membrum Imperij,*
- Principatus: (*Furstendom*) *Anhalt, Imperij.*
- Comitatus *Mansfelt Imperij est, & IV sub se Comitatus habet: Wippram 33 26. 51 43, Arnstein 33 27. 51 45. Wetin 34 5. 51 44. Et Quernfurt 33 52. 51 29. Item Comitatus Barby 34 7. 52 8. Stolberg 33 8. 51 42. Hohenstein 32 31, 51 32. Regenstein 32 58. 52 0. Plesse 31 54. 51 27. omnes Imperij.*
- Ecclesiastici Principatus hi; *Meydburg Archiepiscopatus & Primatus Germaniæ Imp. est Hildesheim Episcopatus 31 53. 52 23. Imp. & Halberstatt Episc. 33 10. 52 7. Imp. sunt sub Moguntino. Item Quedelnborch 33 13, 51 58. Et Gernrode 33 12, 51 54. Stiften, sunt Imp. in VIII Circulo.*
- Goslar *32 36. 52 55. Et Northausen 32 55. 51 36. Civitates sunt Imperiales.*

Meridiani positi sunt ex ratione Paralleli 52 10. ad Circulum maximum.

D*VCATVS Brunsvicensis* ab urbe primaria Brunsvico nomen sibi sumpsit. Urbs autem ipsa a Brunone Ludolphi Ducis Saxoniæ filio nomen appellationemque sortita est. Is enim quem inchoaverat vico nomẽ reliquit, qui ab illo dictus est *Brunonis* vicus seu potius Sinus, qui lingua Saxonica vocatur *Wyck*; nunc *Brunswicum* sive *Branusweich* dicitur. Est autem *Brunswicensis* ditio amplissima a Magdeburgensis & Halberstadiensis Diœcesis finibus, & ab Hercynia sylva, ad Albim usque pertinens. Circa annum autem Christi CIƆ CCXXX Imperator Fridericus Dominium Brunsvicense provexit in Ducatum, & *Ottonem*, Brunsvici Dominum & Luneburgi, Ducem creavit, Henrici Leonis successorem, qui generale Saxoniæ habuit Dominium. Fridericus II *Ottonem* Leonis nepotem fecit Ducem Brunsvicensem & Luneburgensem, attributis ei armis, quæ avus ejus extulerat Anglia, duobus fulvis Leonibus pro ditione Brunsvicensi & alium cærulei coloris Leonem, adjectis in clypeo maculis de terra Luneburgensi, quæ erant olim Hermanno duci & posteris ejus, cum titulo Ducatus Saxoniæ Ottonis Filij *Ioannes* & *Albertus*, primi partiti sunt Anno Christi CIƆ CCLXVII ditionem. Titulum communem tenuerunt cum posteritate, sicut hodie tenent, ut quamvis sit discreta ditio, unus tamen amborum est titulus. Uterque enim se Brunsvici & Luneburgi Ducem scribit. *Albertus Ioanni* fratri permisit Luneburgum, sibi melioribus partibus servatis, Brunsvicensi & Gottingensi dominatu, qui & ipse postea variè divisus est. Ioannis posteritas servavit Dominium Luneburgense usque *Gulielmum*, tunc Dominium illud ad Duces Brunsvicenses redijt. De reliquis Ducibus videndus Munsterus lib. III Cosmographiæ. *Brunsvicum* hodie non tantum hujus Ducatus, sed & totius Saxoniæ Metropolis, quondam a Conditore *Brunopolis*, Ptol. *Tubisurgium* ex Francisci Irenici sententia; Urbs ambitu magna, forma quadrata, ædium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta: Civibus plena, Mœnibus ac fossato duplici profundissimo, aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis stagnante, munita: Vallo etiam inter fossata crassissimo ducto per circuitum, varijs arborum consito generibus valida: quinque Foris, quinque Prætorijs, & totidem Magistratibus excellens. Condita est a duobus fratribus Brunone ac Theodoro, alijs Theomaro dicto, Ludolphi Ducis Saxoniæ filijs, Anno IƆ CCCLXI, ut eorum Historicus Hermannus testatur. Hanc urbem Onacra amnis perlabitur, qui in Hartonica sylva ortus, duas in partes civitatem scindit, omnem immunditiem secum trahens, ac varijs undique pontibus coopertus, Visurgi tandem conjungitur. Non habet civitas aquam potabilem, sed fere bibunt cerevisiam: Vini usus carior, ac rarior. Urbs hæc parvis orta initijs multas per tempora accessiones habuit, ut per vices amplificata, nunc in eas excreverit vires atque opes, ut facile Principibus suis titulum indiderit, qui inde Duces Brunsvicenses vocantur. Libet hoc loco, ea quæ Curiæ hujus urbis præfixa leguntur ob frequentissimas hujus contentiosi seculi lites forenses, paucis subjungere. *Incontroversijs causarum, capitales inimicitiæ oriuntur; fit amissio expensarum, corpus quotidie defatigatur, labor animi exercetur: multa & inhonesta crimina deinde consequuntur: Bona & utilia opera postponuntur; & qui sæpe credunt obtinere, frequenter succumbunt. Et si obtinent, computatis laboribus & expensis, nihil acquirunt.* Inter cæteras hujus Ducatus civitates haud postrema quoque est *Goslaria*. Hanc urbem Henricus I pater Magni Ottonis urbium amator in formam civitatis erexit. Anno CIƆ II Imp. Henricus III ingentibus regni florescens opibus, urbem istam mirifice ornavit, quam de parvo molendino, ut ajunt vel de tugurio venatoris duo priores Henrici, & iste nunc III in tam magnam sicut hodie cerni potest urbem bono provexerunt auspicio, in qua regale Palatium hic Imp. magnifice exstruxit, & II Omnipotenti Deo congregationes instituit. *Helmstadium*, Oppidum medio inter Brunsvicum & Magdeburgum itinere est, nunc Academiæ sede insigne; id Gulielmus Dux Brunsvicensis a Werdensi Abbate, cui parere cives insolentiores recusabant, certa pecuniæ summa Abbati numerata redemptum, in suam potestatem redegit. Munire id Oppidum Carolus, Caroli Magni F. adversus Sorabos & Vilsos bella gerens, cœperat, idque S. Ludgero primo Episcopo Monasteriensi tradiderat, ut in populis a Carolo subjugatis prædicanti, tutus receptus esset. *Halberstadium* urbs Episcopalis, Oltemia fluv. perluitur. In hujus urbis medio extollitur tumulus ac collis; is duorum stadiorum habet longitudinem, ac in summo vertice latam amplamque planiciem, in cujus extremis angulis, bina ædificata templa sunt. In medio late patet Forum splendidissimis Canonicorum ædibus undique cinctum: illa autem quæ in monte sita sunt, civitas seu urbs dicuntur, quæ ad montis pedem, suburbia vocantur. Est circa hanc civitatem Ager optimus, ferax Tritici,

Regio & unde dicta.
Situs.
Imperiũ. Majorũ.
Vrbes.

1. Samuel. 16.

 mature-

BRAVNSWYCK
& MEYDBVRG
cum cęteris ad:
:iacentibus.
Amstelodami, Excusum apud
Henr. Hondium sub insigno Atlantis.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio.
Miliaria Germanię
communia.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Lunen burgi pars
Die alte marck
Die mittel marck
Huy Comitatus pars
Westphaliae pars
Thurin: gię pars
Mis: nię pars

maturescentibus Frugibus, culmorum altitudinem equo insidentem hominem ferunt excedere. *Quedelinburga* urbs antiqua & primorum in Saxonia Principum decus, haud ita procul Magdeburgo distans, ab Imperat. Henrico Aucupe condita. *Hannovera* Oppidum ad ripam Lemæ fl. è regione vetustæ arcis Comitum à Lawenrod, jam Henrici Leonis ætate, circa annum Christi cIↃCLVI cui(quod trans fluvium situm esset aulici Hannover nomen dederunt) arci subjectum fuit. Floret hoc tempore inter cæteras Saxoniæ urbes. Aggeribus enim, muris & fossis firmiter munita, & civium bonorum fortium virorum frequentia & ædificijs stipata est. *Hildesheimium*, sive *Hildesium*, *Ascalingium* Ptolemæi Irenico; civitas antiqua; fuit antea duplex, postea utraque conjuncta, facta est unica. Templum summum insigne habet, turrisque ipsa tectum habet aureum. Civitas amoena; patria Ludolphi Coloniensis Mathematici peritissimi, qui nunc Lugduni agit in Batavis. Sedes est Episcopalis; Irenicus istius loci Episcopos recenset, quod & Crantzius in sua Metropoli, & paullo accurratius Antonius Monchiacinus lib. II de primis Christianæ Religionis initijs præstat. Fuit autem Episcopatus Hildesheimensis primum in Saxonibus fundatus ac institutus à Carolo magno Galliarum Rege, ac Imperatore potentissimo. Est in hac Tabula ad Visurgim *Hamelen* urbs, de qua historiolam hanc habe ex literis D. Arnoldi Fretagij Medici ad Ortelium; Incidi nuper in Saxonem, & Saxoniæ Historicum. Is narrabat ante annos CCCXXX Hamelij in Ducis Ericis ditione accidisse, ut cum fors Murium lues in ea urbe vehementer grassaretur, Circulator quidam eo veniens, suam operam in abigendis Muribus offerret: erat hoc ijs, utpote his quibus nil tutum ab hoc Animantium genere erat, gratissimum. Ille pactus cum civibus, pulsu tympani omnes ex urbe educit. Petit promissum salarium: negatur. Egreditur urbem minitabundus, atque post anni decursum revertitur, suoque per urbem pulsato tympano, eadem qua antea Mures, Civium Liberos satis multos numero educit, ad vicinum quemdam collem, ibique statim cum omnibus quos eduxerat Evanuit. Puella quædam è puerorum numero, à longe, seu ex itinere defessa, seu ita statuente Deo, subsistit: domumque reversa, narrat sciscitantibus quid vidisset, quod cum Ludione pueri collem subjissent. Quisque igitur suos repetitum pueros eo se, sed frustra, confert. Neque ab eo tempore sciri potuit, quid de pueris factum esset. Hæc cum legissem, rem judicavi aut fabulam, aut, uti verè est obstupescendam. Inter confabulandum feci hujus apud alios mentionem: adfirmant omnes, ajuntque annum diemque & numerum exeuntium consignatum esse Senatus Hamelensis Annalibus; hodieque apud eos adhuc in more positum esse, ut in contractibus pactisque quæ scripto consignantur, & antiquioribus literis scribuntur, scriptum inveniatur. *Von onser kinder ausgang*, Hactenus ille. Continetur etiam hac Tabula *Mansfeldia* Comitatus veteris Saxoniæ, ad amnem Salam antiquissimus, quum Hegenus qui tempore Arturi Britanniæ Regis floruit, anno IↃXLII Comes Mansfeldicus fuisse perhibeatur. Nomen ei à Manno Tuisconis filio, ut Ascaniæ vicinæ ab Ascenes. Primariæ urbes sunt *Mansfeldia*, ad Wiperum fl. *Eislebia* & *Wypra* *Eislebia* Metropolis est, inter Salam & Wiperum; nomen creditur habere ab Iside, quam Tacitus oras Suevicas post obitum mariti peragrasse, testis est. Iuxta eam sunt Metalla in montibus Melibocis. Loca ista *Tubantes* coluisse existimantur. Hi tamen *Twendt* Pyramio; Frisijs contermini; *Benthem* Comitatus huic vicinus antiquum nomen referre credit Verrutius. Hos *Tubinger* existimat Lazius Migrationum lib. VIII.

Mansfeldia Com.

RESTAT in hac Tabula *Episcopatus Magdeburgensis* titulo ipsius Tabulæ nominatim comprehensus. *Episcopatus Magdeburgensis*, vulgò *Meydburg*, ab urbe primaria nomen habet. *Carolus Magnus* tota reformata Saxonia, decem Episcopatus in ea instituit, quorum omnium celeberrimus fuit *Magdeburgensis*, cujus sedes ex primitiva fundatione in Styde fuit, tum ad Valersleve, tertiò in Vrese translata. Tandem per *Ottonem* I, anno CCIↃXXX ad Magdeburgum mutata, ejusque auspicio in primatum Germanię sublimata, ut habet magnus Chronicorum codex anonymus. Quamquam tamen Saltzburgensis cæterique Archiepiscopi Electores, primam hanc dignitatem Antistiti Magdeburgensi nō tribuant, ut Cranzius in Metropoli tradit. Magdeburgensem autem Burggravium constituit *Otto* I, ut præesset judicijs publicis & gubernationi publicæ, loco imperatoris, in his terris & in hoc Episcopatu ac cæteris huic conjunctis. Primus hoc munus gessisse traditur ordinatione Ottonis *Gero* Marchio Lusatiæ cujus memoriam conservat Monimentum Cœnobij Gerenrodensis. Hunc sequuti memorantur hoc ordine aliqui, *Hermannus* Dux Saxoniæ, *Lotharius* Comes de Waldeck, *Fridericus* Lotharij filius, *Conradus* ejusdem nepos, *Manfredus* Conradi uterinus frater. Hoc in prælio cæso, dignitatem consequutus est *Dittericus* Comes Plocęnsis, cujus filiam cum duxisset *Vdo* Marchio Brandeburgensis occupato Burggraviatu, successorem reliquit *Henricum* filium. Eo fato functo *Lotharius* Saxo, idem munus commendavit *Burchardo* è familia Dominorum de Quetfort, à quibus est origo Comitum Mansfeldensium. Post hunc reperiuntur in ea dignitate fuisse constituti *Domini de Schrapela* à quibus auctoritate Rodolphi Imperatoris, translata est in Duces Saxoniæ Electores. Urbs primaria *Magdeburgum* olim *Parthenopolis*, à Venere Parthenia ibi culta, sita ad Albim fl. à Ioanne Capnione *Dmoadum Pyrgum* dictum, à Græca voce. *Dmoades* enim puellas ancillares Græci ferunt, quas per Aphæresim *Maid* dicimus, & *πύργον Burgum*, ut *πύξος Buxus*. Æneas Silvius *Magdeburgensem* vocat, & *Virginopolim* metropoliticam insignem urbem inter Saxones, opibus & autoritate memorabilem, scribit. Ligurinus *Virginis urbem* dixit, & Virginū habitationem. Ptolemæo *μεσούιον*, *Mesuium* Petro Appiano Interprete. Hanc civitatem Otto I condidit, ut scribit Lupoldus: auxit ibique requiescit, ut Otto Frisingensis. Inclyta hæc urbs Imperatorumque honesta sedes, tres in partes dividitur, estque munita mœnibus ac propugnaculis, turribus quoque ac fossis valida ac tuta, Ædibus pulcherrimis, perpolitis plateis vicisque insignis, ac Templis magnificis celebris. Imprimis verò nobile D. Mauritij Fanum, ex quadrato lapide structuræ magnificentia conspicuum, Ottonum Cæsarum insigne opus. Magistratus jus civile Romanorum Saxonica lingua conscriptum, non sine reverentia custodit, quod Caroli Magni auctoritate firmatum tradunt, eoque in decisione causarum vicinæ gentes recurrunt: magna & venerabilis earum Legum auctoritas habetur. Atque hæc de Magdeburgensi Episcopatu sufficient. Cæterum ut huic descriptioni Colophonem imponamus, demus regionibus hac Tabula contentis suos amnes; hi sunt, *Albis*, *Onacra*, *Oltemia*, *Sala*, *Wiperus*, *Inderst*, *Struma*, *Roide*, *Ruma*, *Vker*, *Fues*, & alij. Non Montes desunt, inter quos qui dicuntur *Der Ramelberg*, *Melibocus*, & alij; neque Sylvæ, inter quas *Auffdem Hartzwaldt*, *Solinger Woldt*, cum alijs, quas in ipsa Tabula cernere licet.

Episcopatus Magdeburgensis & unde dictus.
Imperium Majorū.
Urbes.
Flumina.
Montes.
Sylvæ.

HASSIA

Heſſen Landgraviatus.

Habet Haßia multam nobilitatem & illuſtria loca, quæ à cæteris internoſcere pulchrum eſſet, verum de his, regiminisque ſtatu nihil mihi hactenus cognoſcere contigit. Duos tantum inveni Comitatus, Solms 30 15. 50 35. & Witgenſtein 30 17. 50 50.

Meridiani diſtant juxta rationem Paralleli 51 o ad Circulum maximum.

HASSIA.

POST DucatumBrunſvicenſem pandit noſtra Methodus *Haßiam.* Hæc unde nomen habeat, ambigitur. *Regio & unde dicta.* Sunt qui à Monte Heſo: at is nuſquam in Haſſia, neque etiam alibi reperitur, niſi is forte ſit qui Noviomagi exſtat, quod quidem à re non uſque adeo alienum videtur. Referunt enim nonnulli Batonem quendam Regis Cattorum filium, (qui Noviomagum auxerit, reſtaurarit, ac mœnibus cinxerit) Heſum filium habuiſſe, qui favore ac amore patrij Soli ei loco ſuum nomen communicarit. Unde etiamnum Heſus Mons dicitur. Alij ſic nominatam volunt à Chattis qui hanc regionem incoluiſſe commemorantur, mutatis litteris, quemadmodum fit in γλῶτλα γλῶσσα unde adhuc eſt loci nom: *Catzen-Elnbogen*, gentis illius conteſtans vetuſtatẽ. Beatus Rhenanus Rerũ Germ. lib. 1 auctor eſt, Heſſos ex ſuperiore Germania advenas pulſis Chattis hæc loca occupaſſe, deque ſuo nomine appellaviſſe. Habet hæc regio Thuringiã ab Oriente, à Meridie Franconiã; Weſtphaliam ab Occidente reſpicit: *Situs.* à Septemtrione verò Ducem Brunſvicenſem, Epiſcopum Mindenſem, alioſque Principes vicinos habet. Aër Regionis ſalubris eſt. Regio ipſa Frumenti, Leguminum, fructuumque feraciſſima. Vinũ autem non fert, niſi qua Rhenum attingit. Sunt etiam uberrima ſaginando pecori paſcua, in quibus numeroſi armentorum pecudumque greges *Cœli temperies.* conſpiciuntur. Alit & Ferarum & imprimis Cervorum in Sylvis magnam copiam, ad frequentes venationes Nobilitatem invitantium. Metalla etiam alibi generat, Æs & Nigrum Plumbum. Salis quidem non Fodinas, ſed Fontes *Soli fertilitas.* habet. Hanc Regionem quondam Comitatus, nunc verò Landgraviatus titulo decoratam olim Cattos inhabitaſſe (etſi Crantzius reclamet, qui ex Cattis Saxones facit) omnibus fere noſtri ſeculi Scriptoribus perſuaſum eſt: *Animalium varietas.* χαπ]αι Ptolemæo dicuntur. Hi poſtea in Inſulam Batavorum trangreſſi (auctore Tacito) ubi hodie horum nominum veſtigia ſuperſunt in duobus vicis, cognominatis ad Mare & ad Rhenum. De horũ Etymo ita ſcribit doctiſſimus Iunius: *Catti, quos noſtra & prior ætas Heßos vocavit, commune cum felibus cattiſque nomen ſumpſiſſe videntur, à ferocitate qua in hoſtem inſiliebant. Cui enim ignota ferocia & impetus animalis iſtius, domeſtici licet, in appetendo illius jugulum, qui anguſtiam adferendo illud premat? vel à doloſis inſidijs quibus aßilire in hoſtes ſoliti fuerint, uti tergis murium aſſultant feles. Ejuſmodi namque genius fuiſſe gentis Cattorum bellicoſæ & ferocis videtur. Referri huc poteſt uſitatum apud Hueſdenos, vocabulũ Heßi pro Catto ſeu Fele: qui ſiquando domeſticum animans muribus inimicum ſignificare volunt: Heſſum nominant. Poſſunt & præſtantes virtute viri hoc Cattorum nomine deſignati fuiſſe olim à Veteribus, quod tales etiamnum Lingua Batava Cattos vocitet, certe virtutem, & gentis excellentiam non aliunde diſcas melius, quam à Tacito, qui genti illi plus decoris & diſciplinæ totius militaris attribuit, quam cæteris omnibus Germanis, quippe qui diſpoſitis excubijs diem in quadrum redigere, noctu objecto vallo & per teſſeras ſecuritati ſuæ conſulere, fortunæ caſus ancipites, virtutem certam æſtimare norant: ijdem etiam delectos Duces præferre, obedientiam illis præſtare, ordines in acie diſpoſitos internoſſe e ſignorum ac ſimbolorum indicijs, rationes occaſioneſque invadendi hoſtis, aut cohibendi velut injecto freno, impetus qui fieri debuerat: adhæc Ducis Imperium, quam exercitus voluntatem, pluris fieri oportere, percalluerant. Itaque aptißimo nomine populi ingenium expreſſum fuit, ſive ferociam & impetuoſos aſſultus, ſive præſtantiam ſpectes.* Hactenus ille. Fuit autem olim Haſſia tantũ Comitatus ſubjectus Dominio *Imperium Majorũ.* Thuringiæ, id quod probat liber Torneamentorum (ut vocant) ſive Ludorum Equeſtriũ, in quo legitur, quod anno Chriſti CIↃXLII Ludovicus Comes Haſſiæ fuerit Hallis in ludo militari ibi celebrato, ſed factus deinde Landgraviatus, aſcendit filia ſupra matrem. Acceſſit tandem & Comitatus Catzen Elnbogen, idque per Filiam ultimi Comitis quam duxit Henricus Landgravius. Genealogiam Landgraviorum Haſſiæ apud Munſterum habes. Continet Haſſia *Ringoviam, Weſterwaldiam, Wedderanium, Comitatũ Anaſinum,* vulgò *Naſſovienſem, Koningſteinenſem, Hanavenſem, Iſenbergenſem, Waldeckenſem,* & imprimis *Lantgraviatum. Ringovia* parva admodum regio eſt, ad ripam Rheni dexteram, infra Moguntiacum ſita, ſaltu & dumis in Circuli formam concluſa, unde illi nomen eſt. *Ring* enim Circulũ, & *Gow* locum paſcuum ſeu agrum ſignificat. Nobilis imprimis eſt Vino quod à loco nomen habet. Huic regiunculæ ad Septemtrionem Mons obtenditur, ſequens Rheni tractum ad V fere Milliaria. Vnde Meridiani Solis radios fortiori repercuſſu fractos recipit ſubjectus Ager; unde fit, ut id ſolum, tanta polleat fertilitate, ut non habeat vel integra Germania Agrum, qui tam exiguo loci ſpacio, tam ingens reddat fœnus. Eſt & in hoc tractu *Buchonia,* vulgò *in der Buchẽ* dicta, in qua *Fulda* Oppidum mediæ vetuſtatis. Sunt porro in Haſſia præter alia minorum gentium Oppida, Vrbes *Urbes.* duæ præcipuæ, *Marpurgum* & *Caßula. Marpurgum,* Α'μάσεια Ptolemæo, qui eandem Α'μασίαν vocat lib. VIII Georg. ut cenſet Franciſcus Iren. & Appianus, vulgò *Martpurg;* Haſſiæ Metropolis. Hanc alij à Marte quaſi *Martes-purgum* alij à Marcomiro Francorum Principe ſic nominatam volunt. Civitatem hanc olim Villam fuiſſe Hiſtoriæ produnt. Eam Lona Fluvius inſignis præterfluit. Urbs eſt Sede Principis, Schola illuſtri condita anno Chriſti CIↃIↃXXVI à Ludovico Epiſcopo Monaſterienſi, nobilis, Ioanne Oldendorpio, clariſſimo omnium inter Iuriſconſultos Germaniæ; Ioanne item Draconite & Andrea Hiperio Theologis celeberrimis clara. *Caſſula* vel *Caſſelia* vulgo *Caſſel,* præcipuarum Haſſiæ civitatum altera, dicta quaſi Caſtellum, Ptolemæo στερεόντιον eſſe creditur: olim tantũ arcem hic

exſtitiſſe

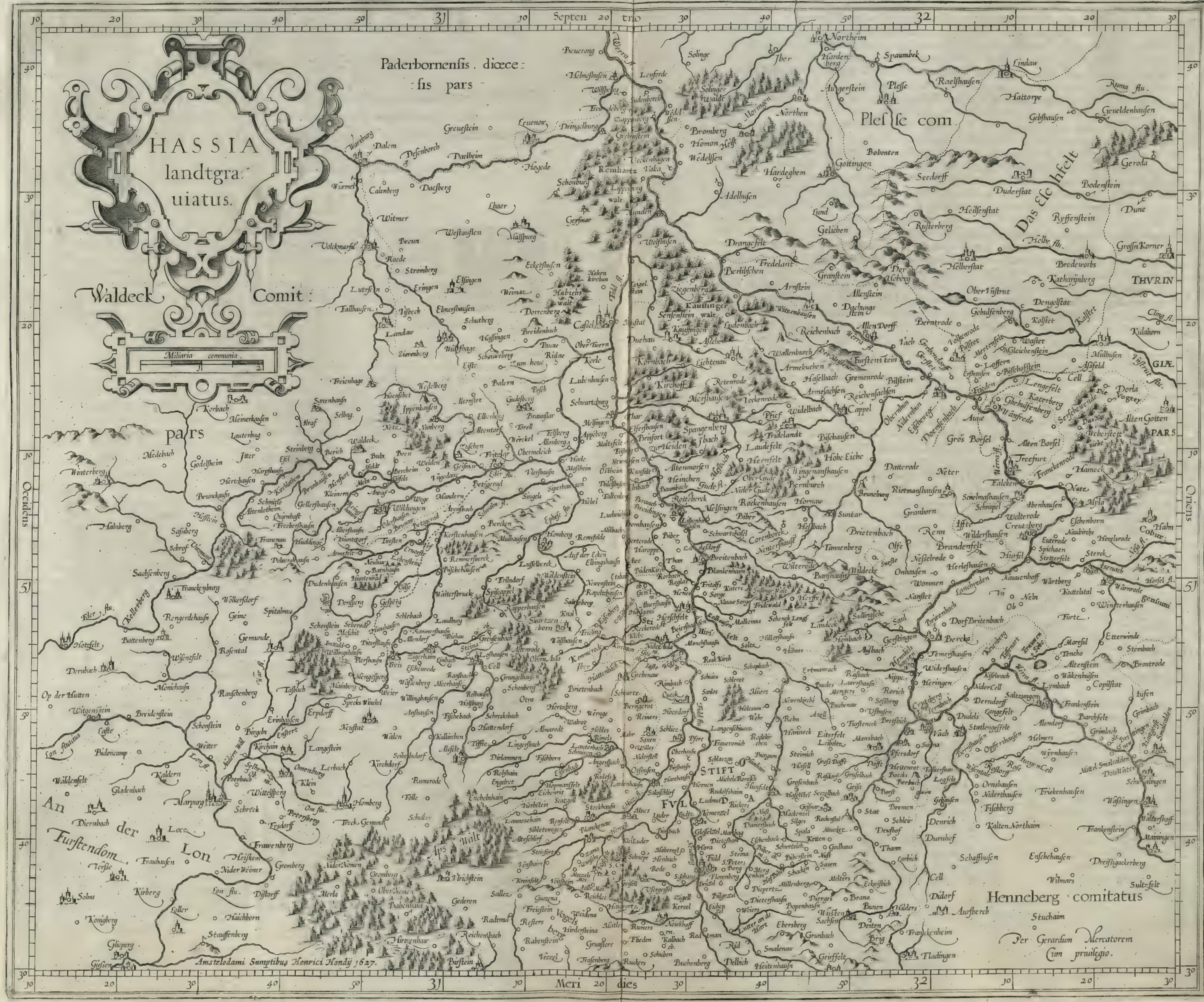

HASSIA landtgrauiatus.
Milliaria communia
Paderbornensis diœcesis pars
Waldeck Comit:
Plesse com
Das Eichsfelt
THVRINGIÆ PARS
STIFT FVL
Henneberg comitatus
An der Lon Furstendom
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Amstelodami Sumptibus Henrici Hondij 1627.
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio.

exstitisse perhibent. Vrbs elegans, ubi hodie Landgravij arcem habent, validis propugnaculis munitam & aquis probè instructam: hortum etiam odoriferis herbis consitum; & opere topiario, more Italico adprime ornatum. Ipsa *Fulda*, *Ava* & *Trusula* flu. irrigua. Aquis autem instructa, agrum fœcundū atque compascuum habet, & arua nutriendis Pecoribus apta. Vnde in vellerum lanæque venditione, civium potissimum negotiatio consistit. Haud procul Marpurgo est *Franckenberga* vel *Francoburgum*, oppidum perelegans, situ amœno & antiquitate commendatum, ad flu. Ederam situm; nomen desumpsit à Francis, qui ibi castra metati sunt contra Saxones. Anno Christi ıↃxx primum exstrui cœptum à Rege Theodorico, postea anno cıↃcccıv à Carolo Magno auctum. Cives consuetudine Majorum bellicosi cum necessitas postulat, venationi alioqui & agriculturæ dediti, qualis etiam Hessorum in universum est indoles. Prope hanc civitatem rotæ aquam per Montem deducunt. Sunt & alia: *Vetera* alumna multorum optimorum ingeniorum, sed quæ alibi pluris quam domi fiunt. *Eschwega* colli imposita, læta agri fœcunditate gaudens oppidum, Werræ fluvij aquis irrigatur: cujus opportuno usu, *Isatis* herba, *Glastum* Plinio, & ex eadem confecta tinctura, quam Thuringicum solum, frequenti fœnore suppeditat, primo supra hoc oppidum lapide, cimbis imposita, Mindam usque, inde Visurgis aquis, quę Werram absorbent, Bremam & per totam Ostlandiam defertur. De primo Eschwegæ initio, nihil, quod sciam, Historiarum Monimentis comprehensum reperitur, eo, quod Hungaricis bellis atque incendijs, tertium depasta, deformataque fuerit. Francoburgicum tamen Chronicum, dum Carolum Magnum circa annum cıↃccxcvı Episcopatus varios instituisse Monasteria & Ecclesias, multis in oppidis, fundasse commemorat, meminit & Cassingæ, non procul à Cassela: & Eschowegæ, ab eodem tum temporis excitatæ. Præclara etiam extant Henrici Imp. ıı erga hoc oppidum merita, qui idipsum Hungaricis incursionibus devastatum atque collapsum, restituit, novis ædificiis auxit, & locupletavit. Gravissimis rursus calamitatibus adflictum fuit, anno cıↃcccLxxxvıı eo bello, quod inter Adolphum Moguntinum Archipræsulem & Hassiæ Landgravium acre desævijt, quando etiam ad Hassiæ gubernationem pervenit. *Frislaria*, insigne quoque ac præstans Hassiæ oppidum, vulgò *Fritzlar* Latinè doctrina pacis, ut puta, ubi veræ & perpetuæ pacis doctrina S. Bonifacij auspicijs, toti Hassiæ, Thuringiæ, Franconiæ & Frisiæ innotuit. Figræ fluvij propinquitate, & situ admodū amœna sicuti universa passim Hassia, præcellit: Muris circumcinctū turrigeris, situm inæqualem, sicuti & regio ipsa, hinc inde montosa, obtinet: agro tamen lauto, Frumenti, Leguminum, & Fructuum feracissimo, etiam Vini, cujus tamen fertilitate, non est hæc regio admodum præstans. Et quamvis in ipsa Hassia, Frislaria se conspiciendam præbeat, ad Moguntinum tamen Archiepiscopum pertinet, unde varijs Fortunæ & Bellonæ cæsibus frequenter exposita, maximas ab Hassiæ Ducibus calamitates frequenter pertulit, quemadmodum & à Saxonibus expugnata & fœda exustione deformata fuit. Qua de re in Saxonia sua Alb. Cran. lib. ıı. cap. x, *Saxones*, inquit, *iniuriam prioris anni vindicare volentes, moverunt in Hassones, qui jam Francis paruerunt, & ad oppidum Frisliariam pugnaverunt, magna internecione cadentes, qui obviam prodirent. Ecclesiam insignem ejus oppidi, quam Bonifacius Episcopus & Martyr prædixit incremabilem, diu frustra tentaverunt incendere. Visi sunt in albis duo juvenes, qui incendium restinguerent, unde territi Saxones, aufugerunt. Repertus est ad ostium ædis sacræ genibus nixus Saxo exstinctus, faucibus hians, quasi flammam excitaturus.* Hæc ille. Reliqua hujus Landgraviatus oppida, quæ multa sunt, prætereo, inter quæ munitissimum censeri potest *Giessen*, inter Friburgum & Marpurgum situm. Hessorum autem regionem partim perluunt, partim adluunt fluvij varij, quorum pręcipui: *Rhenus* quidem latus inter Meridiē & Occidentem: *Visurgis*, ı *Wesera*, cujus fons *Weira*, è Thuringico nemore profluit, *Lupia* qui in Westphaliam transit: & *Adrana* Tac. enim *Adernam* vocant Historiæ, hodie *Aederam* dici existimat Althamerus. *Rhoer* forte, ut scribit Ritheimerus. *Eder* ex eo facit Iunius in suo nomenclatore, additque Cattorum fluvium esse, & in amnem Adam exire. In sua Batavia autem scribit eum in Fuldam evolvi: & hoc tabulis verum esse constat. Minores sunt *Lanus* seu *Lona* in Comitatu Witgenstein fluvius (*Anden Horberg* oritur) olim Widekindi Anglorum Principis castrum præterfluens. Lasphe ejusdem Comitatus oppidum adluit: inde Beidenkap, Marpurgum, Steiffenburg, Giessen Cattorum, nunc Hessorum oppida adlabens, Wetzphalar & Limburg præterfluens, multis receptis amnibus infra Lonstein oppidum in Rhenū evolvitur: *Fulda*, *Homa*, *Scalmus* &c. Thermæ sunt in Ringoviæ regiuncula, haud ita procul ab eo loco ubi Mœnus fl. in Rhenum exit. *Wißbaden* vocatur locus. Conferunt hæ neruis ac venis, humiditate repletis & Spasmo, cæterisque ægritudinibus, ex causa frigida & humida orientibus, & ex repletione. Maculas sordesque corporis, cuti ex ulceribus & scabie adhærentes mundant. Conferunt juncturis, easque confirmant, fluxum humidum prohibendo. Montibus regio undique obsita, eorum verò nominatissimi, *Meliboci* & *Abnobij* Montes. Reliqui variis insigniuntur nominibus, *Kesselpergus* & *Geyne* Montes &c. Sylvæ sunt plurimæ Hercyniæ portiones. Sed de Hassia quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Nefas sit autem non adscribere, Coronidis quasi loco quæ Eobanus Hessus in carmine gratulatorio victoriæ ad Philippum Landgravium, paucis de hujus regionis genio & situ, Incolarumque moribus tradidit.

Flumina. *Montes.* *Sylvæ.*

Qualis Hyperboreum prospectans Thraca Booten
Gradivi domus ad Rhodopen, Hemumque nivalem
Circumfusa jacet, gelidis assueta pruinis,
Gignit in arma viros duratos frigore, quique
Aut Hebrum Nessumque bibunt, aut Strymonis undas,
Talis & ipsa situ, talis regione locorum
Et fluvijs, Sylvisque frequens, & montibus altis
Hassia: natura similes creat alma locorum
Ceu natos in bella viros, quibus omnis in armis
Vita placet: non ulla juvat sine Marte, nec ullam
Esse putant vitam, quæ non assueverit armis.
Quod si tranquillæ vertantur ad ocia pacis,
Ocia nulla terunt sine magno vana labore:
Aut duro patrios exercent vomere colles,
Aequatosque solo campos rimantur aratris,
(Namque & planities segetum fœcunda patentes
Explicat innumeras, & plena messe colonos
Ditat, & ipsa sibi satis est) aut ardua Sylvæ
Lustra petunt, canibusque feras sectantur odoris
Venatu genus assuetum, genus acre virorum:
Aut leges aut Iura ferunt, aut oppida condunt
Fortia, non solum bello munimina: verum
Quæ deceant in pace etiam, oblectentque quietos.
Quid sacros memorem Fontes? amœna Vireta
Quid valles ipsis certantes frugiferacis,
Vallibus Aemoniæ? dulces quid ubique recessus
Musarum loca, consessu loca digna Dearum?
O patriæ gelidi fontes! o flumina nota!
O valles! o antra meis gratissima Musis!

THVRINGIA
DVRINGEN
LANTGRAVIATVS,

Nobilitas & status hujus ditionis mihi necdum innotuerunt: tantum inveni Comitatum Gleichen 32 50. 50 58. &, ut existimo, Kranichfelt 34 17. 51 26. Item Episcopatum unum Mersburg 34 17. 51 26.

Meridiani distant a se invicem pro ratione Paralleli 51 0 ad Æquinoctialem.

HASSIAM sequitur *Thuringia*, vulgo *Duringen*, sita inter duos Fluvios Salam & Werram, quorum hunc ad Occasum, illum ad Ortum habet: ad Septemtrionem Hercyniam sylvam (quam *Hartz* vocant:) & *Thuringensem*, ut vocant. *Saltum*, vulgo *Duringer-Waldt*, a Meridie. Longitudo regionis Latitudini par, XII Milliarium. Regio omnis generis Frugum & Leguminum feracissima, & imprimis Frumento præ omnibus alijs Germaniæ partibus fœcunda, adeo ut Georgius Agricola eam *Sumen Germaniæ* appellare non uereretur. Magnus hic Isatidis herbæ, (quam Plinius *Glastum* hodie *Guadum* & *Pastillum*, vulgo *Weedt*, *Pastel* nominant & cæruleum efficit colorem) proventus, quæ hinc cum magno incolarum emolumento ad alias regiones transfertur. Unde quidam Poëta insignis: *Regio. Situs. Soli fertilitas.*

Herba Thuringorum celeberrima crescit in agris
Hanc Isatim Græcus sermo vocare solet.
Ponderis hæc magni est & multo venditur ære:
Hac etenim tingi lana parata solet.

De qua Plin. lib. XXII cap. I. *Simile Plantagini Glastum in Gallia vocatur: quo Britannorum conjuges nurusque toto corpore oblitæ, quibusdam in sacris nudæ incedunt, Aethiopum colorem imitantes.* Obsoniorum quoque ac Fructuum vix quicquam desiderat: si Vinum demas quod aliunde importatur. Reperiuntur & Auri Argentique Fodinæ, & Salinæ divites. Olim Regnum fuit, hodie Lantgrauiatus titulo decoratur. Thuringia & Hassia sub Regibus Francorum conjunctæ usque ab Carolum Magnum & Henrici Aucupis tempora manserunt, annos CCCLXVI, Tandem *Carolus Crassus* Imperator Ducem Thuringiæ præfecit *Ludovicum*, cujus Nepos *Burchardus ἄωρος* ab Hungaris cæsus est. Quare *Henricus Auceps* Imp. Thuringiam occupavit, cujus successoribus Saxoniæ Principibus in hodierum usque diem subjecta est. Etsi enim post Gulielmum Ottonis I Imperatoris Filium, qui Archiepiscopus Moguntinus, Thuringiam permissu patris tenuit, successores ipsius, Archiepiscopi Moguntini, merum Imperium in urbe Erfordiam, quod adhuc retinent, & totam Thuringiam sibi aliquantisper vendicarunt, quorum Vice Dominus sub Conrado Solico Imp. Ludovicus Barbatus aliquando fuit: tamen postea *Barbati* Lantgraviorum titulo Thuringiam ad Hæredes transmiserunt. Donec ad Misniæ Marchionem ex Widechindi Saxonis posteritate ortum, *Henricum* illustrem Theodorici filium & Hermanni Thuringiæ Lantgravij ex filia Iuditha nepotem circa annum Christi CIↃ CCL pervenit, cui successit filius *Albertus* degener, eique filij *Fridericus Admorsus* & *Theodoricus*, qui apatruo Theodorico Misniæ Marchione heræde constituti sunt. Hunc Tractum *Sorabos* nonnulli olim inhabitasse ferunt. Horũ meminit Eginhartus & Ammoinius. Horũ reliquias hodie vocat Peucerus *Sorbec* & *Servestein* inter Albim & Salam flumina. Reynerus Reyneckius, in suo de Misnorum origine libro, hos *Tyringetas* quasi *Tyringotas* putat, indeque ejus urbe Gotham nomen sortitam fuisse non dubitat. In hac regione quamlibet exigua, ut se accepisse ab Hugone Binchorstio Anglo urbis Erfordiensis cive scribit Ortelius sunt XII Comitatus, & totidem Abbatiæ, (quas *Geforstete Abtien* vocant) CXLIV civitates, & totidẽ oppidula, (vulgo *Merckflecken*:) bis Mille pagi, & CL Arces. *Erdfordia* sive *Eufordia*, priscis *Erphesfurdia*, *Erfesfurt* Thuringiæ urbs primaria nomen a primo conditore *Erfe* nomine, sumsisse putatur: Hic enim, cum molitor esset, molendinũ suum ad Geram fluvium fixit, atque civitati huic initium dedit, circa initium imperij Arcadij & Honorij: postea a Clodovæo Francorũ Rege anno Christi CCCCXXXVIII vehementer aucta ornataque; Anno vero CIↃ LXVI muris cincta tanta amplitudine ut Germaniæ totius maxima censeatur, ac *Nicht eine Stad*, Rusticis Thuringis, *Sondren ein gantzes Land*, dicatur. Hanc perluit Gera fluvius, atque a sordibus purgat. Montem habet excelsum, qui nunc S. Petri dicitur, ubi olim Arx fuit constructa, quæ postea rursum est desolata: regnanteque apud Francos Dagoberto Monasterium. Episcopalis olim erat, Bonifacio Germanorum Apostolo conditore: ea dignitas deinde Moguntiacũ translata dicitur. Hic in Templo D. Petri extat Monimentum Comitis a Gleichen bigami: Historiam quia memorabilis est paucis subjungã. Comes iste circiter annum Christi CIↃ CCXXVII Fredericum cognomento Barbarossam Imperatorem qui expeditionem in Asiam susceperat, cum quodam die in recuperatione Terræ Sanctæ longius e Cæsaris castris progressus esset, nimia scilicet pugnæ aviditate incensus, hostium multitudine circumfusus, a Sarracenico quodam Barone captus est. Inde crudeliter ab hostibus tractatus, vel in carcere detentus, vel ad serviles durosque agri colendi labores detrusus. Evenit autem divino quodam benificio, ut in eum cujusdam mulieris Sarracenicæ favor inclinarit, quæ & sua liberalitate eum nonnihil juvit, & triste servitutis jugum suo colloquio lenivit, mota haud dubie insigni viri virtute. Cumque nobilitatem ejus a parentibus acceptam cognovisset, maritum eum sibi expetere cœpit. Quamquam vero diceret Comes, se domo exeuntem legitimam reliquisse conjugem: tantũm tamen valuit

Imperium Majorũ. Vrbes & Oppida.

THVRINGIA
Amstelodami Sumptibus Henrici Hondij 1627.
Per Gerardum Mercatorem Cu' privilegio.
Miliaria communia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Mansfeldiæ comitatus pars
Stolberg com.
Hoenstein comitatus
Das Eichsfelt
Gulden Auwe
Das Ried
Saxen
Mersburg stift
Freiburg ampt
Osterlandt
Misnie pars
Voidland
Frankenlandt
Thuringerwalt
Erfurt
Gota
Weimar
Jena
Naumburg
Northausen
Mulhusen
Isenach
Saalfeld
Sala fl.
Unstrut fl.

men valuit honesti amoris vis in ista muliere erga Comitem, & recuperandæ libertatis cupiditas in Comite, ut matrimonium cum ea pascisceretur, præsertim cum alia expediendæ salutis ratio nulla superesset. Quis autem non miretur tantam in muliere animi magnitudinem, ut quamvis pericula multa & difficultates plurimas sibi propositas sciret, maluerit tamen Comitem in terram prorsus ignotam sequi, itinere longinquo & molestiis pleno, quam in patria tuto in parentum cognatorumque complexu vivere? Ingressi igitur sunt iter, Deo occasionem præbente: & cum in Christianorum terram venissent, re omni, ut gesta erat, indicata, à Pontifice Romano veniam Bigamiæ Comes est consecutus. Inde in patriam tandem veniens, solus primum ingressus est domum, & ab uxore agnitus & exceptus ardentissimè, cœpit narrare, quomodo Fortuna secum, dum abfuisset, egisset: & tandem etiam uxorem aliam Saracenicam se adducere dixit, quæ vitæ suæ unica assertrix, & reditus in patriam causa extiterit: rogans modis omnibus, ut si se salvum & incolumem ex tanta, tamque immani seruitute, quæ in terra hostili oppressus fuisset, libenter ferat, etiam Sarracenicæ conjugis societatem benigne admittat. Quod cum futurum promisisset uxor, introducta est mulier Sarracenica, & accepta honorificè. Neque compertum est, quod mirum non immerito videtur, ullo unquam tempore dissensionem aut rixam acerbam inter has conjuges extitisse: sed concordia suavi marito uni, in unis ædibus & lecto uno cohabitarunt. Cumque forma antecelleret Sarracenica, admirabili bonitate Dei factum est, ut altera prolis fœcunditate præstaret, quo id quod deesset formæ, dono liberorum pensaretur. Monimentum extat hoc loco, ut dixi, in æde D. Petri, ubi Comes Bigamus cum utrimque collocatis uxoribus in lapide magno incisus est. Visus etiam est lectus horum trium conjugum apud Comites de Gleichen, qui testes hujus narrationis esse possunt. Sed hæc hactenus. Scholam habet Erfordia litterarum studiis florentem, quam Bonifacius IX Papa privilegiis ornavit, anno CIƆCCCXCII. Hujus urbis ager nulli fertilitate secundus, pascuis abundat, & herbæ Isatidis feracissimus est. Urbs ab Henrico IV multis est labefactata incommodis, ob importunam decimarum exactionem, à qua Erfordia immunis semper ac libera fuit. Itaque exorto Saxonico bello avitam libertatem ferro armisque defendere, quam insolito decimarum jugo, cervices submittere maluit, idque tanto animorum ardore, ut & vitæ & fortunis Augusti, extremum immineret periculum. Hæc eadem ceu quodam fortunæ excelsis inimicæ ludibrio jactata, incendiis variis deformata fuit. Neque est aliqua urbs insignis in Germania, quæ per fatalem ac adventicium ignem toties exusta fuerit. Vltimo incendio, anno CIƆCCCCLXXII gravissimum sensit damnum, præsertim in basilicis Virginis Mariæ & Severi, ut pene tertia urbis pars incendio perierit. Terribile fuit incendium illud immisso igne per conducticios incendiarios, quorum erat primarius Dominicanus quidam. Duæ Ecclesiæ Collegiatæ, quas vocant, cum ponte & insigni urbis parte conflagrarunt. Anno Domini CIƆIƆIX gravissima seditio inter Senatum & Cives Erfordienses exorta fuit propter insolitas quotannis impositas à Senatu plebeis contributiones. Nam communitas in unum locum conveniens, scire voluit quantis debitis urbs foret obligata, quantumve ære alieno gravata. Senatus tumultum & populi furorem animadvertens, blandis illum & mollibus sedare verbis studuit, dicens, tempore opportuno de omnibus & singulis tam acceptis quam expensis rationem se redditurum. Quibus verbis cives placati ad tempus quievere. Die autem constituto adveniente, rursum conveniunt, & hortantur Senatum, ut rationem reddat. Tum unus cæteris insolentior, verbis asperis invadit eos qui à civibus ad Senatum fuerunt, missi, quod non parum cives irritavit. Cumque res diutius traheretur, videntes cives se nihil proficere: Senatum abdicarunt, novumque instituerunt. Quid multa? Hinc gravissima seditio, contentio, atque adeò bellum est exortum. Hanc verò seditionem Episcopus Herbipolensis & Cæsar Maximilianus sedare, ac partes per concordiam componere sunt conati. *Weimaria* pulchrum oppidum, quondam peculiari Comitatui nomen, jam verò inclytam Saxoniæ Ducibus sedem & domicilium præbet, qui magnificum in eo palatium habent, ex quadratis & formatis ad lineam saxis nitide ædificatum, & pomarium omni arborum genere summa industria consitum, quod Ilma fluvio irrigatur, qui in Salam tandem se recipit. *Iena* civitas à Iano dicta, secundum nonnullos; verum is in Germania coli non solebat. Probabilius itaque Stigelius canit:

Hinc placeat Hebræo nobis hanc nomine dici,
Vt vetus à Iaijn nomen Iena tenet.
Cur ita crediderim, nisi mentem vocula fallit
Certa hujus ratio nominis esse potest.
Quippe vocat Iaijn Solimæ pius incola terræ,
Hoc quod nos Latio dicimus ore merum.
Quæ caput in medijs urbs fertilis erigit uvis,
Hanc quisquam à Vino nomen habere neget?

Hæc ille. In ima jacet valle, muris & turribus firma, ponte lapideo utramque Salæ ripam conjungens. Nobilis est publico Gymnasio, erecto anno CIƆ IƆLVIII. *Gotha* à Gothis nomen habet. Atq; hinc Thuringos à Gothis Rithaimerus in sua Orbis descriptione originem traxisse scribit, eo, quod Gothi in hac regione gentis suæ vocabulo Gotham urbem condiderint, circa annum, ut Lobsteinio placet CCIƆXXIII. Admirandæ fortitudinis castrum habuit *Grimmenstein*, quod nunc solo æquatum jacet. Ejus rei causa hæc fuit: *Gulielmus Grunbachius*, stirpe magis, quam virtute nobilis, ob varia & enormia flagitia, quibus Principes in ordinem redigere, Cæsarem ex Imperij fastigio deturbare, novamque Imperij formam moliebatur, cum à Ferdinando Imp. Augusto, tum à Maximiliano Imp. ejus filio, reus declaratus & cognitus, cum omnibus conjurationis socijs, condemnatur, proscribitur: atque illustrissimo Principi Electori Saxoniæ, sententiæ promulgatæ executio, ab Imp. ac cæteris Imperij ordinibus, uno consensu demandatur. Quam ipse proscriptionem, fiducia sui receptus, & protectoris Ioannis Friderici II Saxoniæ Ducis, contemnit. Qui cum post multas Principum admonitiones à pertinaci seditiosorum defensione non abstineret, Illustriss. Saxoniæ Dux Princeps Elector August. extrema necessitate coactus, urbem obsidione aggreditur, ac deditione capit. Tum Grunbachius, cumque eo quatuor ex conjuratis, ob violatæ Cæsareæ Majestatis crimen justo supplicio adficiuntur, castrũ funditus diruitur, Dux Ioannes Fridericus, captivus Viennã abducitur.

Flumina. Fluminibus irrigatur regio compluribus, inter quæ *Sala* vel *Saltza*, *Werra*, *Vnstrut*, *Ilma*, *Gera*, *Or*, *Arpfelstet*, *Helbe*, *Cling*.

Montes. Montes etiam Minerarum fœcundos inesse testatur Her. Auri Argentique venis divites, qui haud procul Braitenbornio ac Schwartzenburgo reperiuntur.

Sylvæ. Sylvis etiam hinc inde conspersa est regio; Hercyniæ portiones sunt; ac Thuringica Sylva late nota, vulgo *Thuringer-Waldt*, *Bacenis* Cæsari Germaniæ Sylva Cheruscos à Suevis dirimens, *Haynich*, *Hainsette Finne* cum aliis nonnullis, quæ varij generis Ferarum venationes præbent.

Opera Publica. Sunt in hac regione multa Templa & Monasteria, inter alia Templum Erfordiæ B. Mariæ Virginis, à Bonifacio Moguntinensi Episcopo constructum. Hoc Templum habet Campanam magnitudine in tota Germania celebrem.

Mores. Populus atrox, purus, minaxque in hostem, corpora viris procera, robusta, & decora.

FRANCONIA
DVCATVS.

Primus Circulus Imperij est Franconia, in quo hi ad consilium convocantur.

Ecclesiastici.

Episcopus Bamberg.
Episc. Wirtzburg, Dux Franconiæ.
Epis. Eichstett.
Teutsch ordens Maister.
Præpositus Camberg. 29 51. 50 13.
Tab. West. 111.
Abb. S. Gilgen Norimbergæ.

11. Principes Seculares.

Marckgr. Brandenburg, Burger von Nurenberg.
Co. Hennenberg 32 10. 50 34.
Co. Castel 33 45. 49. 21.
Co. Wertheim.
Co. Rheineck 31 41. 50 10.
Comites. Hohenloe 31 20. 49 10.
H. Richelsperg 31 53. 49 33.
H. Limpurg 31 39 49 3. *in Tab. Wirtenberg.*
Co. Erpach 29 31. 49 58.
Co. Swartzenburg 33 13. 50 45.

111 Civitates liberæ.

Norunberg.
Rottenburg.
Winshaim.
Sweinfurt.

Meridiani distant ratione Paralleli 50 o. ad Circulum maximum.

SIC se habet Germaniæ Superioris Regio Thuringia: sequitur jam nunc explicanda *Franconia*, sive *Francia Orientalis*. Ea à Francis nomen appellationemque sortita est. Hujus nominis originem quidam ad Francum, quem alij Francionem nominant, fabulosum atque ementitum Hectoris filium, gentis auctorem referunt: cujus nominis etymon lepide Petrus Ronsardus Poeta Gallus appellatum à veteribus Astyanacta Francum quasi φερέγχον, hoc est hastigerum scribit. Alij, inter quos Gaguinus & Æneas Pius id nominis beneficio Valentiniani Imp. impositum Francorum genti commenti sunt, sive quod feroces & nobiles Attica lingua Franci dicerentur (quod ubinam lectum usquam sit apud idoneum & classicum scriptorem, nescire me libenter fateor) sive à tributi remissione & libertate accepta. Quanquam posteriori rationi citius subscribere velim, si minutius exigendum sit vocis etymon, ut Franci dicantur, quasi, *fri on cy*, nimirum à censu (quod *cy*, sonat) & vectigalibus immunes: alioqui videri possunt appellati veluti, *fri ansy, Fransy*: vocabulum autem *Ansi*, Gothici idiomatis proprium, denotat eos qui cæteros mortales fortuna & opibus antecellunt, Heroum & Semideorum conditioni proximi, velut humanæ sortis terminos egressi: unde corrupta vox vernacula *Ansos* & additione aspiratæ *Hansos* nominat Proceres communi fortuna majores. Sed ad rem. Franci postquam opes eorum convaluissent, & servitij jugique tæderet Romani, ac Dominatus cupiditas animos faceret, nomen sibi ipsi à libertate crearunt, antiquata communi illa Germanorum appellatione. *Regio & unde dicta.*

Franconia autem Sueviæ & Bavariæ à Meridie vicina est; ab Occasu Rheno contigua; ab Ortu Bohemiæ; qua Septemtrio est Hassos & Thuringos vicinos habet. Aër regionis purus ac saluberrimus. Regio ipsa præterquam ea pars quæ Norica hodie vocatur atque fluminibus vicinior est, arenosa nimium non est, ut Æneas Sylvius scriptum reliquit, nec nimium etiam lapidosa. Fertilis omnis est, Hordeum, Triticum & omne Frumentum & Legumen satum multo cum fœnore reddit. Rapa cœpæque nullibi fere locorum majora & laudatiora reperiuntur. Ac multis in locis colles Vitibus consiti Vinum gignunt, quod ob sui præstantiam ad gentes remotissimas transportatur. Glycyrrizæ radicis Babenbergensis ager tantam subministrat copiam, ut currus ea onusti per universam Germaniam devehantur. Est etiam undecunque terra cultissimis pomariis & pratis amoena: Animalium domesticorum Ferarumque dives. Feræ in Nemoribus à Principibus foventur, habentque plurima stabula, in quibus hiemis tempore pabulum & interdum sal accipiunt, seque a Coeli inclementia tutantur. Eas capere, aut saltem persequi, privatorum nemini concessum. *Francos* ab origine Germanos & peculiari isto vocabulo antiquitus appellatos fuisse constat cum ex alijs, tum ex Procopio Cæsariensi, rerum quas literarum Monimentis consignavit oculato Scriptore. *Francorum* autem genus geminum apud Scriptores invenio, *Ansuarios* & *Salios*. Marcellinus lib. xx, scribit Ansuarios, sive (quæ apud Tacitum exstat lectio) *Ansibarios* transmisso Rheno extimam Galliarum oram inquietasse. Quo in loco prior editio scripturam *Ansuarios* magis mihi approbat, quam posterior quæ *Attuarios* habet: quanquam & *Attuarios* alibi apud eundem legimus: ubi vulgata exemplaria vitiose scribunt actuarios. Alterum *Francorum* genus sunt *Salij*, quos non a Salis rivo Sala, qui Thuringos a Sorabis dirimit, in Albim se effundens, quod quidam existimant; sed vel a Sala altero Rheni brachio, qui Isala nominatur, cujus accolæ fuere, vel a saltu & agilitate pedum nomen sortitos arbitror; quod postremum secutus videtur Sidonius illis versibus, quibus peculiares singularum gentium dotes complexus est: *Cursu Herulus, jaculis Humius, Francusque natatu, Souromates clypeo, Salius pede, falce Gelonus.* Hinc est quod alio loco tribuit illis eam pernicitatem, qua vel hastas emissas prævertерent, quando ait, etymon gentis simul aperiens, *Clypeosque rotare Ludus, & intortas præcedere saltibus hastas, Inque hostem venisse prius.* Franconum Primus Princeps fuit *Genebaldus*, qui xxx annos eis præfuit. Præfuisse post eum scribuntur *Marcomirus*, *Dagobertus*, *Ludovicus* I. *Marcomirus* II. *Waramundus* aliis *Pharamundus*, qui vocatus ad Regnum Franciæ fratri Marcomiro reliquit Ducatum; *Prumesser*, *Genebaldus* II, *Suno*, *Luitemarus*, *Hugbaldus*, *Helmericus*, *Gotefridus*, *Genebaldus* III, *Ludovicus* III. Hunc sequuti sunt *Erebertus*, *Ludovicus* IV, *Gozpertus* II, *Hetanus* Dux ultimus. Qui sine hærede mortuus, *Witunino* Francorum Regi, qui & *Pipinus* dicitur, Ducatum ex commisso reliquit, quem deinceps filius ejus *Carolus Magnus* & primus B. Burchardo primo infulato Episcopo Wirceburgensi *Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas. Imperium Majorũ.*

ejusque

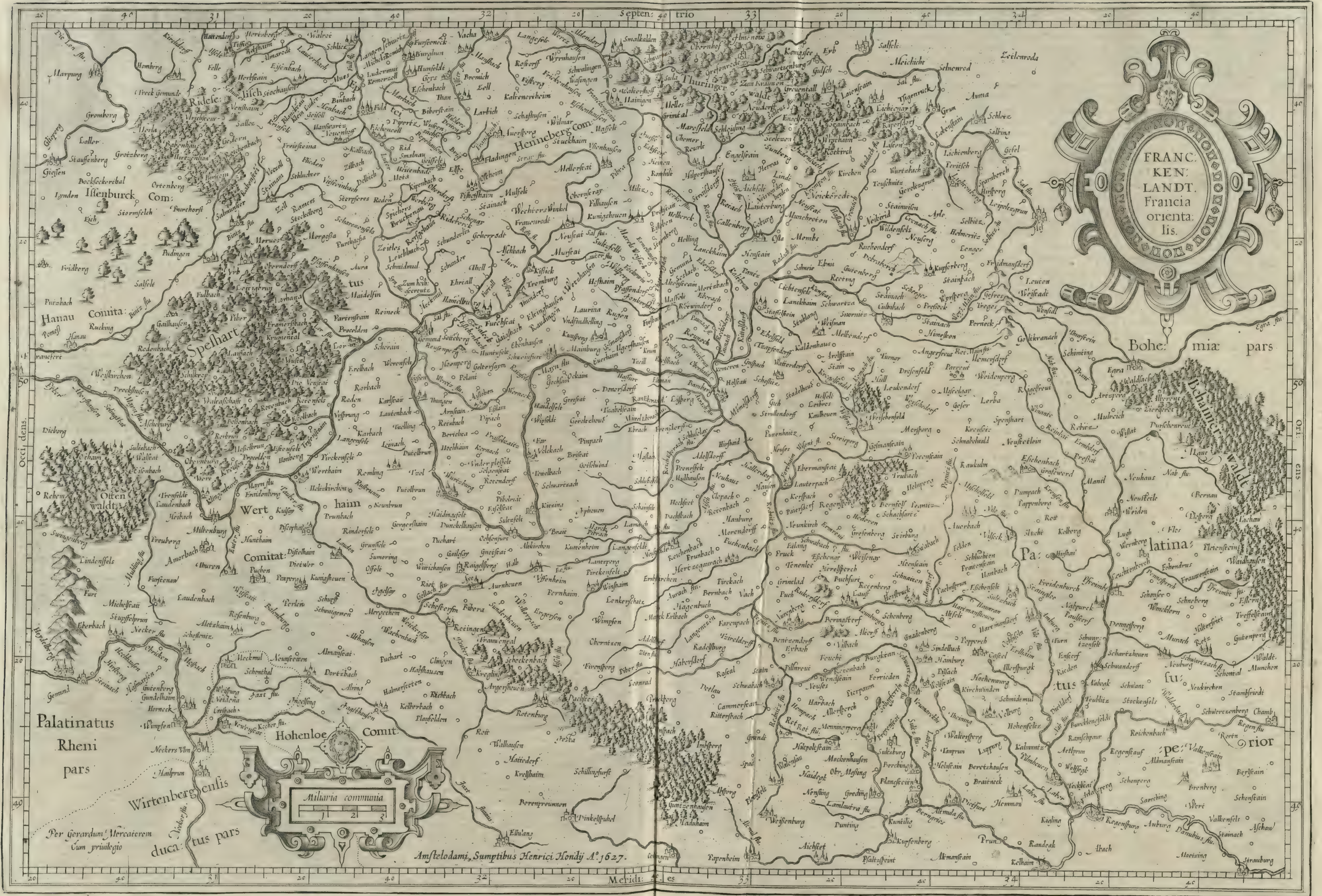
FRANC: KEN: LANDT. Francia orienta: lis.
Septen: trio
Meridi: es
Occi: dens.
Ori: ens
Palatinatus Rheni pars
Wirtenbergensis ducatus pars
Bohe: miæ pars
Pa: latina: tus su: pe: rior
Henneberg Com:
Hohenloe Comit:
Wert haim Comitat:
Hanau Comita: tus
Issenburck Com:
Spelhart
Otten waldt
Thuringer waldt
Behaimer waldt
Miliaria communia
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio
Amstelodami, Sumptibus Henrici Hondij A°. 1627.

ejusque successoribus & Ecclesiæ proprium donavit, anno ıɔccl ı ı. Ducatus nomine & dignitate etiamnum gaudet, quem titulum Episcopus Herbilopensis sibi vendicat. Neque tamen illi omnis Franconia subjecta est. Marchioni enim Brandenburgico parent Kitzinga, & Bristadium, Episcopo Babenbergensi Graglingiacum. Herbipolitano vero Chronacum, Forcheimium, Staphelsteinium, Hochstadium, Moguntino Coningspergum, Oxenfordia, Caroloftadium, Hasfordia, cum Bischofsheimo, Alderburgio, Mildeburgo, & alijs quibusdam oppidis. Colburgum Saxoniæ Duci subjectum est. *Majorum virtus.* Cæterum *Francorum* victricibus armis & præstanti virtute perdomitæ fuerunt Galliæ & a Gothis assertæ, quæ toties Germanorum sanguine fuerant incassum appetitæ, quarum pars minima in hunc usque diem ad immortalitatem memoriæ glorioso Franciæ nomine superbit. *Franci* Hispaniam ab Arabum Scenitarũ (qui Saraceni dicuntur) impura gente insessam subegere. *Franci* insuperabilem bellis Saxonũ gentem & Romano nomini formidabilem fregerunt, reposita odij vice, ac Dei cultum puramque religionem, abolitis simulacris, suscipere coegerunt. *Franconum* indomitæ virtuti cessit Italia rerum domina & gentium omnium victrix quam non Hannibal Africæ totius opibus fultus, non Antiochus Asiæ terror, non Pyrrhus, Alexandri Magni æmulus, non Persarum fastus debellare potuerant aut de gradu dejicere, *Urbes.* Ad urbes transeo. *Wirceburgum* quod Conradus Celta vocat *Erebipolim*, Ligurinus non malus auctor *Herbipolim*, Spanhemius *Marcopolim*, Ptol. Ἀρταυνον Indigenæ *Wirtzburg* a dulci musto, quod Herbipolensis ager suppeditat: Franciæ Orientalis caput atque Metropolis est. Urbs est luculenta, in qua Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus anno Christi ıɔccl ı erexit Episcopatum. In plano sita est, collibus undique, amœnisque hortis & pratis cincta; præterea fossis, vallis, mœnibus, turribus & propugnaculis bene munita. Civibus plena, ædium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta. Ad Occasum Mœnus præterfluit, ad vecturã accommodatus: Ripas utrimque jungit pons lapideus, fortissimis innixus pilis. Ultra Mœnum in vicino monte arx est, quam variæ civium & rusticorum oppugnationes inexpugnabilem esse ostenderunt. Ad pedem montis Monasterium est a Burchardo opibus Cuniberti Franciæ Regis exstructum in honorem B. Magni confessoris. Cæterum non fuerit alienum plane ab instituto præsenti, cognoscere formulam exequiarum & inaugurationis Episcoporum ac Ducum Wirceburgensium. Post excessum prioris, designatus Episcopus civitatem cum ingenti & exquisito equitatu ingreditur. Admissus descendit de equo, & deposito augustiore ornatu per ıv Comites officiales in Domum Salvatoris deducitur, nudato capite, Pedibus nudis, vili veste tectus, & solo funiculo cinctus. Officiales sunt, Domini ab Hennenberg, Castel, Werthein, & Rheineck. Decanus ei cum Clero obviam procedens, rogat, Quid petat? Ille demisse respondet, se indignum præsto esse, munia ad quæ electus sit, subire, & suo officio ex fide defungi. Tum Decanus, ego vero, inquit, nomine totius capituli, Domum Salvatoris Mundi, eique adnexum Ducatum tuæ fidei committo, in nomine Patris, Filij & Sp. S. Mox Clerum in ædem Salvatoris digressum ipse sequitur, indutusque ex more Pontificalem trabeam, Sacris primum, postea convivio in arce interest. Defuncti vero Episcopi cadaver extenteratum in sacello arcis primum deponitur, corde interea exemto inque vas vitreum concluso. Postridie ex arce in Monasterium S. Jacobi defertur, dextera pedum, læva gladium tenens; tertio die inde in ædem Salvatoris itur; hic cantus, preces, vota: postea cum pedo & gladio sepelitur. Civitates reliquæ *Bamberga*, Ptol. *Granionarium* Petro Appiano, Γρανιονάριον in Græco codice: primum vocata fuit *Babemberg*, hoc est *Mons Babæ*, a Baba Ottonis Ducis Saxonis filia, atque uxore Alberti Comitis Babembergensis. Alij civitatem hanc vocant *Pavonis Montem Pfawenberg*: Civitas est valde amœna ad fluvium Regnitz sita. Habet montes & colles & plurimos hortos, fundumque fœcundissimum, ubi Pepones, & Glycyrriza crescunt maxima copia, ut supra quoque retulimus. Pepones habentur ibi, atque Nurenbergæ quo deferuntur, in delitijs. Sedes est Episcopalis, & cum alijs felicis ingenij alumnis gaudet, tum Joachimo Camerario in omni doctrinarum genere celeberrimo. Testantur id opera ab ipso edita, quæ summa cum admiratione leguntur. *Francofurtum* vel *Francofordia ad Mœnum*, vulgo *Francfurt am Mayn*, ad differentiã alterius ad Oderam sitæ. *Helenopolim* olim dictam scribit Munsterus, sed quando & a quibus non addit. Henrico Stephano in encomio, quod ei urbi scripsit, Nundinalis Musarum Academia, Francofurdenses Athenæ, Musarum Nundinæ Mercuriales, & totius Orbis emporiorum compendium, dicitur. Urbs hæc in ıı partes a Mœno perfluente distinguitur, quæ ponte lapideo conjunguntur. Civitas hoc tempore est Imperialis, binis per totum Orbem Nundinis celebris, Hic Romanos Reges eligi ab Electoribus mos est, ibidemque si Imperij binos competitores esse contingat, uterque collecto exercitu de Imperio dimicant. Unde de ea Fabritius:

Mox turres offert Francfordia nobilis altas,
Urbs decus Imperij, qua primus Cæsar honores
Accipit, & titulum Regni Sceptrumque reportat.

Moguntina, vulgo *Mentz*, alijs *Moguntiacum*, Pirckheymero *Mocontiacum*, Ptol. *Neomagum* lib. ıı cap. vıı Tab. ııı appellat, ut nonnulli volunt. Nomen habet Moguntia a Mœno fluvio, quem alij Moganum; alij Mogum vocant. Civitas est Episcopalis & Metropolitana. Primi ejus Episcopi fuisse dicuntur Crescens & Crescentius discipuli Apostoli Pauli. S. vero Bonifacius primus fuit Archiepiscopus. Agrum habet, ab utraque Rheni ripa fœcundum & præstantissimo Vino luxuriantem: ampla est, bene munita, & spissa, tum populosa ea parte, quam Rhenus alluit; ex alio vero latere rarum habitatorem habet, immensa est longitudine, latitudine angustior, Ædes amplissimæ sunt, Romanorum more. Basilicæ & Collegiatæ Ecclesiæ magnificæ, & perornatæ cum arce Episcopali. Academia hic erecta est a Theodorico Episcopo. Huic civitati adscribi solet artis Typographicæ inventio. Præsuli suo proprio Archiepiscopo ac Electori, nec non S. Imperij Cancellario paret. *Mons Regius*, vulgo *Coningsperg*, patria Ioannis de Monte Regio summi Mathematici, cujus extant subtilissima commentaria in Almagestum Ptolemæi. *Schweinfurdia* ad Mœnum sita in medio prope Franconiæ. Agrum habet Vino & Frugibus abundantem. Mercatus hic Frumenti insignis. Molendina artificiose exstructa videre est, quæ non solum Incolis, sed externis quoque vicinis plurimum *Flumina.* adferunt commodi. Magnam accepit cladem anno cıɔ ıɔlııı ab Alberto Marchione Brandenburgensi & Henrico Duce Brunsvicensi. *Kitzinga* sita ad Mœnum; *Fridberga* urbs Imperij, & aliæ. Flumina piscosissima undique regionem hanc perluunt, beantque plurimum; quorum præcipua sunt: *Mœnus*, *Sala*; octo ignobilioribus comitata, *Sinna*, *Sylvæ.* *Radiantia*, *Aestus*, *Tubera*, ac nonnulla alia. Sylvas habet *Spesbart*, *Ottonis Sylvam*, ac alias etiam Hercyniæ portiones, *Mores.* quæ eam æditissimis jugis per circuitum obfirmans, veluti nativo muro ambiunt. Gens ipsa viribus armisque pollens, nobilitate pollens, ingeniosa, laborum patiens. Vinetis colendis uterque sexus incumbit, nec cuiquam otioso esse conceditur.

BAVARIA DVCATVS

Secundus Circulus Imperij.

I. Ordo.

Episcopi.
Archiepiscopus Saltzburg.
Episc. Passaw.
Episc. Freisingen
Episc. Regenspurg.

Abbates.

Præpositus Berchtolsgaden.
Abb. Rempeseck.
Abb. Waldsachsen 34 25. 59 58.
Tab. Francon.
Abb. Roden: Rot opinor. 34 29. 47 51.
Abb. Keisbaim 32 55. 46 43.
Abb. S. Haymeran Ratisbonæ.

Abbatissæ.

Alt Munster, Ratisbonæ.
Ober Munster, Ratisbonæ.

II. Ordo.

Dux Bavariæ.
Com. Palatinus Bavariæ.
Landg. Luchtenberg 34 28. 49 35.
Tab. Franconiæ.
Com. Hagæ.
Co. Ortenburg 35 36.
48 30.
B. in Stauffen, forte Thuna stauff. 14 22.
49 0. aut Stauffnegk 35 22. 47 35.
H. Rimfels, forte Rhinselden Tab.
Germaniæ.
B. Degenberg 35 8. 48 53.
Obersultzperg 33 31. 49 8.

III. Ordo.

Freistet.
Regensperg.

Meridiani distant pro ratione 48 o Paralleli ad Circulum maximum.

EST nunc adeunda *Bavaria*, ab Avaribus Hunnorum reliquijs, qui Noricis pulsis in ea terra consedere, littera adjecta, dicta Dicitur & *Boiaria* à Boijs Cisalpinæ Galliæ populis, qui hoc loco aliquando sedes habuisse leguntur; vulgo *Beyeren.* *Regio & unde dicta.* Habet ab Oriente Austriam: ab Occasu Sueviam: qua Meridies est Alpes adjacent illi Rheticæ: qua Septemtrio Franconia. *Situs.* Longitudo Milliarium Germ. XXIX. Latitudo XXV. Aër ut plurimum salubris ac Regio amœna est; in universum satis ferax, non æque tamē Vini ac Frumenti, quamvis & Vinum gignat nonnullis locis, sed agrestius. *Soli fertilitas.* Generosius Vinum importatur ex Alsatia, Francia & Austria. Magna copia Frumenti invenitur circa Ratisbonam & Landshutum. *Animaliū varietas.* Abundat insuper Sale, Arborum fructibus, Ferro, Pecore, Volucribus, Feris, omnibus denique ad victū, cultū & usum vitæ spectantibus. Sues glandibus sylvestribusq; Pomis tanta copia nutrit, ut veluti Hungaria Boves, ita hæc Sues plurimis Europæ Regionibus suppeditet. Præter Ursos item, Apros, & cæteras ejusmodi Feras, centenarios Cervorum alit greges, quos absque consensu Principis venari crimen est. Anno CIↃ IↃLXII, XXII die Augusti, Cervus in Bavaria captus scribitur, tanta corporis vastitate & mole, ut libras IↃCXXV exhibuerit. Sedes hic quondā habuerunt *Narisci, Vindelici* & *Norici.* *Nariscos*, qui hodie *Nortgow* Aventino, vel *Narcaw* Melancthoni, a cæteris Danubius dividit. Georgius Fabricius & Villichius *Voiht Lander* exhis faciunt: Rhenanus *Beyrn.* *Vindelici* ex antiquorum descriptione inter Rhætos & Noricos siti sunt. *Rhætica* duplex est, una latior, quæ Vindelicos Noricosque & Rhætos proprio dictos complectitur: altera strictior. Vindelicos a Rhætis disterminat Lycus, si Ptolemæo est fides. Sin Strabonem sequimur, Rhenus & Lacus Brigantinus, quem nos in Helvetiæ descriptione monstravimus, Eosdem a Germanis separat Danubius, ab Italia Alpes. Originem nominis Vindelicorum recte observauit ex Ricardo Marcus Velserus;

Respicit & late fluvios Vindamque Lycumque
Miscentes undas, & nomina littoris, unde
Antiquam gentem, populumque urbemque vocarunt
Vindelicam. — — Vindelicorum quænam gentes urbesque fuerint, tum ex Plinio & Ptolemæo cognosci potest, tum ex illustri Strabonis loco, qui est lib. IV. *Vindelicorum petulantissimi habiti sunt Licatij, Clautinatij, & Vennones, Rhætorum, Rucatij & Colvantij; Gestiones quoque Vindelicorum sunt & Brigantij. Vrbs ipsorum Brigantium & Camædunum, & Licatiorum veluti Arx Damasia. De horum Latronum in Italia sævitia hoc memoratur. Eos pago aut urbe potitos, non modo puberes omnes necare, sed ne infantibus quidem masculis parcere. Imo ne hic quidem subsistere, sed gravidas etiam mulieres occidere, quas eorum vates dicunt virilem fœtum utero ferre.* Ad hos vincendos missi sunt ab Augusto Tiberius Claudius Nero, & Nero Claudius Drusus, ambo Imperatoris privigni, qui copias Barbarorum exiguis prælijs dispersas ac dissipatas aggressi, facile vicerunt, inque suam potestatem redegerunt. Vide Paterculum libro secundo: Dionem libro LIV, & Horatium libro quarto Odarum. *Norici* initium capiunt a flumine Oeno; vergunt ad Orientem & Austrum, ad Hungariam & Italiam usque. Horum magna in bello vis fuit, utpote qui bello adsueti limitaneos Romanos semper oppugnarent. Indicio est *Ensis Noricus* Horatio celebratus. Etiam inscriptio quæ cis Danubium inventa ita habet: DIS MANIBUS ET MEMORIÆ LEGIONUM. ET MEMORIÆ MISERRIMORUM, VINDELICIS PRÆFECTIS MOCENIANIS ET VICTORI ET AURELIO FILIIS VINDELICIS SURINUS INFELIX PATER F. C. *Imperiū Majorū.* Bavaria olim a proprio Rege, ad Arnulphi Imperatoris usque tempora administrata fuit: eum ut Parthi Arsacem, Ægyptij Ptolemæum, ipsa *Cacannum* nominavit. Deinde Duces habuit, quos etiamnum tenet. Anno Domini IↃCCLX scribit Pantaleon in prima parte Virorum Illustrium Germaniæ *Tassilonem* Bojorum Ducem vixisse, in cujus monimento hi versus inscripti leguntur:

Septen trio
Meri dies
Occidens
Oriens
Bohemie pars
BAVARIA DVCATVS
Miliaria Bauarica communia
Amstelodami Excusum apud Henricum Hondium sub insigno Atlantis. Anno 1627.
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio

BAVARIA DVCATVS.

Taſsilo Dux primum, poſt Rex, Monachus ſed ad imum Conditur hac fovea, quem pie Chriſte bea.

Bavaria dividitur in *Superiorem* & *Inferiorem*, *Superior* ſubdita eſt Alpibus, Auſtroque. Hæc crebris impedita eſt Paludibus,fluminibus rapidis, Sylvis adſpectu horridis. Pecuariis, Pecoribuſque paſcendis magis idonea. Inferior fertilior eſt, crebrius frequentiuſque habitatur, & propter Danubium, Iſaram & Lavarum amnes vitium ferax. Atque ita dividitur Bavaria φυσικῶς. Dividitur etiam πολιτικῶς politice, juxta Principum ditiones in Comitatum *Bavariæ* & *Palatinatum*. *Comitatus* hac Tabula, ſequenti *Palatinatus* deſcribitur. *Urbes.* Urbes Superioris Bavariæ ſunt *Monachium*, aliis *Monacum* Καμβόδουνον Ptol. Pet. Appiano, vulgò *Munchen*, ad ripam Iſaræ flu. ſitum, exſtructum ab Henrico Bavariæ Duce, anno CCIƆLXXII ſub Ottone I Imp. Urbs eſt omnium pene Germanicarum civitatum amœniſſima; inter fluvios Oenum & Lycum, inter Urbes Waſſenburgum, Auguſtam & Friſingam, inter Lacus piſcoſos, interque Sylvas jucundiſſimas ſita. Meridiem verſus reſpicit montes Tyrolenſes: Orientem verſus, hortos ſuburbanos,rivulis ex amne deductis diſtinctos: inter quos Ducis Hortus, cura,amplitudine,herbarum florumque copia & ordine topiario, illuſtris eſt: in hoc præter artificioſiſſimum fontem & pergulam æſtivam picturis ſtatuiſque exornatam, hoc eſt memorabile, quod ſub crepuſculum veſpertinum magnus Cervorum Grex ſub ipſas fere feneſtras quotidie accedit. In Urbe Templa, Turres, Bibliothecas, Curiam, Forum, Opificum & Mercatorum frequentiam, aliaque permulta, non ad uſum tantum ſed etiam ad ornatum & ſpectantium ſtuporem videre licet. Inter Templa ſane primas tenent duo, quorum alterum D. Petro, alterum D. Mariæ conſecratum, in quo Mauſolæum Bavariæ Ducum, ubi & Ludovicus IV hujus nominis Imp. ſepultus eſt, viſitur. Turres verò hujus Templi binæ Columnarum inſtar eadem latitudine, eadem altitudine ad CCCXXXIII pedes adſurgunt. *Ingolſtadium*, vulgò *Ingolſtatt*, ad Danubium jacet,antiquis dictum *Engelſtatt*, ſive *Angeloſtadium*, ab Angelis Suevis qui civitatem hanc cum aliis ceperunt. Initio pagus fuit; ſed à Ludovico Bavaro Imp. jus civitatis obtinuit. Academia in ea conſtituta omnium Artium & Sapientiæ anno CIƆCCCCX, eamque multis poſtea privilegiis & opibus ornarunt auxeruntque Ludovicus Dux Bavariæ & Pius II Pontifex. *Friſinga*, olim *Fruxinum* Rhenano & Munſtero teſtibus,condita putatur eo tempore quando Romani per Præfectos & Provinciarum Præſides tenebant & adminiſtrabant eam Bavariæ Regionem, quæ à ripa Danubij excurrit ad Alpes. Moſacus Amnis eam præterlabitur; Epiſcopatum habet, quem Corbinianus Gallus ibi erexit circa annum Domini IƆCCX, permittente Pipino Rege, & Bavariæ Ducatum tenente Principe Grimoaldo. Sunt præterea Oppida XXXII. In *Inferiore* ſunt *Ratisbona*, vulgò *Regenſpurg*, ſita Ad Danubium. Nomen ſumpſiſſe putatur à pluvia & Arce, a Claudio Tiberio Nerone Imp. III exſtructa, tempore paſſionis Chriſti, atque ab ipſo *Tiberina* vel *Auguſta Tiberij* vocata. Hujus memoriam in antiquo lapide exſtare Onuphrius ſcribit. Goltzius adducit nummum Tiberij,cum hujus hac inſcriptione, COL. AVG. TIB. Hanc Regensburgum putat Simlerus *Regium Antonini* eſſe, & in lib. Notitiarum *Caſtra Regina* dici. Alia multa ſed a Barbaris indita nomina, ſunt apud Althamerum, ut *Reginoburgum*, *Rhætobonna*, *Rhatopolis*, *Hyaſpolis*, *Imbripolis*, *Regnipolis Tetrapolis*, *Quadrata & Germanisheim*. Appellatur & in Hiſtoriis antiquis *Colonia Quartanorum*, quod quarta Legio Romanorum in ea Civitate ſtationem firmam haberet, & *Metropolis Ripariolorum*, & *Limitaneorum caput*. Nomen *Ratisbona* a navigatione deductum videtur. Olim Metropolis fuit Bavariæ; Sedes Regum & Ducum ejuſdem Regionis. Caroli Magni victoriis Chriſtianam Religionem didicit. Pontem habet lapideum anno CIƆCXV ab Henrico Imperatore ſupra Danubium exſtructum XI fornicibus ſuſtentatum, paſſ. CCCC & LXX Latitudinis. *Patavium* ſive *Patavia* vulgò Latinorum, vernacule *Paſſaw*: *Batavas* libri Notitiarum putat Velſerus. Βοιόδουρον Ptolemæi, Vindeliciæ Civitas Auentino, Pyramio & Lazio; Urbs ampla,elegans atque clariſſima in infima inferioris Bavariæ parte ad Auſtriæ initium, in utriuſque nimirum Provinciæ confinio, inter Danubij & Oeni confluentes, Peninſulæ inſtar, loco commodiſſimo pariter amœniſſimoque ſita, Epiſcopali, cui paret, ſede, & ampliſſima, quæſtuoſiſſimaque omnis generis commerciorum negotiatione admodum celebris. Tam præſtanti ſiquidem ad negotiationem ſitu ob fluviorum, locique opportunitatem excellit, ut quemadmodum ob rapidiſſimorum fluminum concurſum; Lugdunum in Galliis, Gandavum in Flandria quæſtuoſa negotiatione floret; ita hoc Germaniæ tractu, eodem nomine præ cæteris urbibus commendetur Patavia. Hinc etenim omnis generis merces, vel ex Atheſina provincia, & Oenana valle per Oenum flu. vel ex vicina Bohemia,cum per Illyricum,navigio,tum per montana jumentorum tergis, aut ex omni reliqua Germania, per Danubium in Auſtriam, & vicinas regiones copioſiſſimè deportari ſolent. *Landshutum*,vulgò *Landshut*, urbs celeberrimæ & primariæ dignitatis: ad flu. Iſaram ſita, qui urbem hanc præterlabitur, magno Incolarum commodo & ornamento. Hanc Irenicus ex quinta Ptol, Europæ Tabula *Inutrium* ſtatuere videtur, cui tamen ſitus non optimè convenit. Ac proinde melius Ptol. Ἰνούτριον Aventinus verè Linceus Germaniæ, potiſſimum verò Boiariæ ſuæ perluſtrator, *Mittenwaldt* Bavariæ pagum cis Alpes conſtituit. Condita eſt anno CIƆCCVIII a Ludovico Bavarię Duce: Agro beata fertili Frugum, Animalium, Vini omniſque generis Fructuum. Urbs ipſa ædificijs admodum venuſtis & elegantibus nitet; inter quæ principem merito locum obtinet ſummũ urbis Templum,quod artificioſa ſtructura,& vivo ex lapide viſenda, imò ſtupendæ altitudinis Turri conſpicuum eſt. Magnificum etiam Illuſtriſſimi Alberti Ducis,in Inferiore urbis parte cernitur Palatium, *Novum* vulgo ædificium nuncupatum. Eſt & in Bavariæ tractu Oppidulum *Laugingen*, Patria Alberti Magni, haud procul a Danubij fontibus. Reliqua minorum gentium oppida evitandæ prolixitatis gratia,prætereo. Fluvij Bavariam ſcindunt beantque plurimum *Flumina.* non pauci, *Danubius*, totius Europæ maximus, Gręcis pariter atque Latinis Scriptoribus celebratus; *Lavarus* & *Iſara* amnis,ut amœnus,ita piſculentus & rapidus; *Illicetus*, *Oenus*, *Lycus*, *Alemannus*, vel *Altmula*, *Nabus*, *Regus*, *Ambra*, *Zoyſa*, *Vilſus*, *Wolfaha Gyſſea*, alijque pene innumeri.

Præter hæc flumina complures etiam ac ſpatioſos habet Lacus, ſingulis, ſingula ſibi piſcium genera,& tanquam *Lacus.* privatas formas cuſtodientibus; cujuſmodi ſunt *Ammerſee*, *Aſee*, *Wirmſee*, *Rorſee* &c. Montibus cum hinc inde ſit innexa altiſſimis,nomina ſingulorum hic recenſere, vix datur, pręcipui tamen ſunt *Pœninæ Alpes*, & *Caravancas* Mons, *Montes.* *Mons Silberberg*; item *Durenperg* Metallorum ditiſſimi ſunt. Sylvis pene infinitis ita ſpargitur ut una videri queat, uti *Sylvæ.* revera eſt; Hercyniæ enim omnes hæ portiones ſunt,ac totum propemodũ eam olim hunc tractum contexiſſe, vix dubium eſt. Verum diverſa, hæ ejuſdem ſylvæ portiones,ſortitæ ſunt nomina, cujuſmodi ſunt, *Heynerdoch*, *Schwarzwaldt*, *Greinwaldt*, *Zellerwaldt*, &c. Populus agri & pecoris magis quam belli cultor, neque mercaturæ multum dedi- *Mores.* tus, tum Baccho & liberis operam dat: raro natale ſolum relinquit.

PALATINATVS SVPERIOR; SIVE BAVARIAE

Imperij est Principatus.

In eo est Luchtenberg Lantgraviatus 33 27: 49 35. Imperij est in Circulo Secundo. Reliqua Nobilitas nobis ignota est adhuc.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 49 51 ad Circulum maximum.

BAVARIA præter divisiones paullo ante a nobis commemoratas, in *Cis-Danubianam* & *Trans-Danubianam* dividitur. *Bavaria Trans-Danubiana* Nariscorum ora est, de quibus supra. Hodie *Nortgovia* dicitur, vulgo *Nortgow*, atque hæc eadem *Palatinatus superior* est. Ea jam nunc, postquam de Bavaria universim ac de ea quæ Comitatus nomine censetur hactenus verba fecimus, explicanda occurrit. *Nortgovia* autem vulgo *Nortgow*, ut ab Etymo ordiamur, a Septemtrionali Plaga aut Terra nomen habet. *Nort* enim Idiomate Germanico Septemtrionem, *Gow* terram & agrum significat. Dicitur etiam hæc Regio *Palatinatus superior*, ad differentiam ejus qui ad Rhenum est Palatinatus, qui inferior appellatur. Hæc *Bavaria* olim *Noricum* dicta fuit, quam Ptolæmeus Æno flumine, Danubij parte quæ est ab Æno ad Montem Cetium, monte Cetio, Pannoniæ parte & Monte Caruanca definit. Sed postquam Boij exactis Romanis in partem Vindeliciæ, quæ inter Ænum & Lycum jacet immigrarunt, evenit ut is etiam tractus, tum Norici, tum Boiariæ sive Bavariæ nomen acciperet. Quo sensu (ut suis ad Ortelium literis M. Velserus monuit) eam Diaconus III Longobard. describit, his verbis: *Noricum* siquidem provincia quam Boioariorum populus habitat, habet ab Oriente Pannoniam, ab Occidente Sueviam, a Meridie Italiam, ab Aquilonis vero parte Danubij fluenta. Noricorum duas provincias numerat Sex. Ruffus, item lib. Notiti. *Noricum Mediterraneum* & *Ripense*. Cæterũ *Bavaria* hæc a Septemtrione Voitlandiã vicinam habet: ab Ortu Bohemia; qua Meridies Danubio fluvio a reliqua Bavaria dispescitur; qua Occidens Hanecampo, Sueviæ parte, ac Franconiæ terminatur. Aër hujus regionis utcunque gratus ac salubris est: Terra autem satis dura & aspera, licet quibusdam locis satis proferat Frumenti: ac pascua reperiantur saginando Pecori apta. Iuxta Kelheimium Danubij ripa vitifera est, Vinum tamen ignobile & austerum, ut vulgo dici soleat, acetum in illis montibus nasci. Gignit & alibi Metalla varij generis, imprimis Ferrum magna copia, unde Nortgovienses annuatim magnam vim pecuniæ colligunt. Optimũ item cæruleum colorem, quem vulgo *Lazurum* vocant. Noricum porro, nunc Bavariæ Palatinatus Regni titulo olim decoratum fuit, ac proprios Reges habuit reliqua Bavaria à Romanis in provinciam redacta, usque ad annũ Domini Iↄ. Unde Iulius Cæsar meminit, *Ariovistum* Germanorum Regem uxorem habuisse sororem Regis Noricorum. Quos tamen Norici posterioribus temporibus habuerunt principes non constat, quo usque facti sunt Christiani. Anno vero IↄXI opera *Theodonis*, II in unum Regnum redacta est Bavaria, qui Romanos e Bavaria expulit maxima strage edita: inde in tres Ducatus tributa per tres illius filios, *Theodonem* III qui Ratisbonæ, *Ottonem* qui Ottingiæ, *Theobaldum* qui Tyrolis consedit. Reliquos enumerare nimis longum foret. Vt tandem hoc caput finiam, Ludovicus Imperator Dux Bavariæ anno Christi CIↄCCCXXXIX hujusmodi divisionem instituit, ut tota Bavaria Norica Palatini Principibus cederet, præter urbes aliquot Imperiales: & quæcumque jam olim ad Imperium pertinuerant. Metropolis hujus Bavariæ *Nurenberga*, vulgo *Nurenberg*, ad amnem Pegnitium, qui urbem interluit; Situ amœno excellens. Ambitu magna, Visu pulchra, Templis celebris. Ædium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta, plateis vicisque insignis, Mœnibus Turribusque valida, Propugnaculis tuta, Civibus plena, Mercatorum commercijs dives, & imprimis Mechanicis Artibus nobilis, ac toto Orbe celeberrima. Sita est non modo, in Germaniæ, ut scribit Bilibaldus Birckhaymerus, sed etiam Europæ umbilico. Ab Hierosolymis, quæ in medio Mundi constituta ex graduum Longitudinibus & Latitudinibus cognoscitur, distat Nurenberga Iↄ Milliaribus Germanicis. Civitas licet per vetusta non sit, tamen Castrum ejus in edito colle situm, quod olim *Castrum Noricum* fuit appellatum, est antiquum: constructum enim a Claudio Tiberio Imperatore, unde etiam Neronis castrum dictum fuit. Olim subjecta fuit Alberto Duci Franciæ, post cujus mortem Imperio accessit sub Ludovico III Imp. ex eo augeri cœpit & coli. Et postquam in ditionem Imperij venit, summa fide, constantia & officio Rom. coluit Imperium, Regibusque Romanis semper fidem servavit. In discordia tamen Cæsarum gravia pertulit damna, præsertim cum Henricus IV & V Pater & Filius inter se discordes essent. Tunc enim Noricum Castrum fuit obsidione cinctum & expugnatum. Sub Carolo quarto mœnibus cincta est: Iterumque anno CIↄ IↄXXXVIII. Hodie civitas hæc totius Germaniæ fere maxima & amplissima est, ita ut CXXVIII contineat Plateas, undecim Pontes lapideos, qui duas urbis partes conjungunt. Fluvius per civitatem transiens LXVIII rotas Hydromylarum vertit. Numerantur etiam in hac urbe putei aquarum CXVI, fontes XII ex truncis aquam evomentes; sex magnæ portæ, ac balnea communia XIII. De hac Fabrit.

Regio. & unde dicta.

Situs. Cœli Temperies. Soli fertilitas. Imperium Majorũ.

Urbes.

Qua non Germanis est ulla celebrior oris
Seu Leges spectes & Sancti Iura Senatus.
Et sic unanimi viventes, fœdere cives,
Sive tot artifices claros æquandaque priscis
Ingenia, & varios Iuvenumque Senumque labores.

Et Scaliger.

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
BOHEMIAE EXTREMA
Behemer Walt
Bauaria inferior
Dunaw fluuius
PALATINATVS BAVARIAE
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Amstelodami, Excusum apud Henricum Hondium sub insigno Atlantis.
Miliaria Germanica communia
1 2 3
Nurenberg
Regenspurg
Ingolstat
Straubing
Amberg
Weiden
Newburg

Et Scaliger.

Hunc sibi corruptas terras Astræa relinquens
Fatali statuit sede tenere locum.
Quis putet horrifico sociatas Marte camœnas?
Sacra tamen duplex tempora Laurus obit.
Martis habe & Phœbi felicia tempora Laure,
Sanctaque sit valido fœdere juncta Fides.

Noribergæ olim celebres fuere Bilibaldus Birckhaymerus, vir Græce atque Latine doctissimus, & Maximiliani I Consiliarius: Ioannes Funccius, cujus extat Chronologia doctissima atque luculentissima: Ioannes Cochlæus, perpetuus hostis Lutheri, Albertus item Durerus, Pictor insignis, cujus habentur Institutionum Geometricarum libri IV. Liber item de Symmetria, seu proportione corporis humani. Vitus Theodoricus, vir pius, eruditus & laboriosus, qui plurimas expositiones Rerum Theologicarum de ore Lutheri à se exceptas, primus publicavit. Anno CIↃ IↃlxxv Noribergenses Altorfij Academiam constituerunt, ad quam linguarum, artium, Philosophiæ & Facultatum Professores magnis stipendiis evocarunt. Ejus rei memoriam servat Epigraphe Altorfina. IUVENTUTI RELIGIONIS CHRISTIANAE DOCTRINA, LINGUIS LATINA ET GRAECA, OPTIMIS DENIQUE ARTIBUS AC DISCIPLINIS INFORMANDAE, GEORGIO VOLCAMERO, PHILIPPO GEUDERO, HIERONYMO BAUMGARTNERO, LITTERATORUM PREFECTIS, ET BALTHAZARO BAUMGARTNERO OPPIDI PRAEFECTO, SENATUS NORIBERGENSIS SHCOLAM HANC NOBILEM ET PATRITIAM APERIRI ET SOLENNITER INTRODUCI VOLUIT III KAL. IUL. QUI DIES PETRO ET PAULO APOSTOLIS SACER EST. ANNO A NATO CHRISTO SALVATORE M. D. LXXXV. Tractus iste præter Metropolim plurima habet oppida, Monasteria & villas, potissimum *Ambergam*, anno Christi trecentesimo supra millesimum muro cinctam, *Auwerback*, *Sultzback*, *Castel* Monasterium: (ubi olim Principes Nortgoviæ suam habuerunt Curiam.) *Eger*, *Bejerut*, *Eistet*, *Napurg*, *Neuwenstadt*, *Ruwenkelm*, *Kemnat*, *Krusen*, *Grewenwerdt*; *Gaynum* Castellum à ploratu dictum. Nam istic Danubius, periculosa & horrenda, & quæ citra lamenta, vix pervehi possunt loca, attamen navigantibus transeunda (Germanice *Die Strudel*, ab aquarum stridore atque impetu vocant) transit; *Eschenback*, *Weiden*, *Pernaw*, *Pleistein*, *Herspruck*, *Rurback*, *Neumarckt*, *Tarsenrut*, *Elbogen*, *Cham*, *Schonsee*, *Kunsperg*, *Stauff*, & alia nonnulla, quæ quidem pro majori parte sunt Principum Palatinorum. Includit quoque hæc regio Nortgoviensis unum ex quatuor Landgraviatibus, qui olim ab Imperatoribus fuerunt instituti, nempe *Luchtenbergensem*, accepitque denominationem istam ab Arce Luchtenberg; etiamsi Principes Dominij illius Curiam suam teneant in oppido Pfreimbd: & quandoque in Grunsfelden. Non crevit iste Landgraviatus in tantam potentiam ut cæteri tres, qui temporum successu multum aucti sunt, ditione & potentia: maxime autem Hassiæ Landgraviatus, ut scribit Munsterus. Regionem hanc irrigant beantque plurimum *Egra*, *Nabus*; *Vilsus*, *Regus*, *Pegnitius*, *Schwartzach*, *Sultza*, *Altimulus*, *Laberus*, *Lautra*, fluvij; ac præter hos nonnulli alij. De Regnitio, Rednitio, sive Rego referunt Historiæ commoranti Carolo Magno apud Ratisbonam persuasum fuisse, fore ut ex Rheno in Danubium navigari possit, si inter Radiantiam (hic est Regnitius) & Altimulum fluvios fossa duceretur quæ navigiorum capax esset: quod horum fluviorum alter Danubio, alter Rheno misceretur. Confestim Rex ad locum opportunum accelerat, ac magna hominum multitudine coacta, totum Autumni tempus in hoc consumpsit. Ducta est itaque fossa inter prædictos fluvios duum millium passuum longitudine, trecentorum pedum latitudine. Sed res successu caruit, nam propter juges pluvias & terram natura palustrem, opus stare non potuit: quantum enim interdiu egestum fuerat, tantum noctu humo relabente subsidebat. Apud Weiseburgense Oppidum extant etiamnum vestigia vani laboris. Silentio non est hic prætereundum, omnes fere Nariscorum seu Nortgoviorum fluvios Fabricis Ferri, & reliquorum Metallorum onustos & impeditos esse: utpote quorum fluenta agunt & impellunt, tam ingentes folles, quam immensos malleos, Fabris, Ferrum tantum suppositis incudibus, admoventibus. *Mons Pinifer* vulgo *Fichtelbergh* in ambitu complectens circiter VI milliaria est in hac regione; ex eo quatuor insignes profluunt fluvij, *Mœnus*, *Nabus*, *Sala* & *Egra*, ij in crucis modum divaricati, IV Mundi cardines petunt. Mons iste varia gignit Metalli genera, producit & optimum cæruleum colorem, quem vulgò *Lasurum* dicunt. Invenitur quoque in summitate Montis Stannum, & multæ foveæ ex quibus olim Metalla fuerunt eruta. Sylvæ Hercyniæ portionibus, hæc ora etiam undique conspersa est: ex his sunt *Weissenburwaldt*, *Behemerwaldt* cum aliis, quæ in Tabula repræsentantur. Porro suscepta fide orthodoxa in Bavaria, simul Leges & vivendi Instituta genti fuere præscripta, nempe de Ecclesiæ libertate, de Incendiariis Ecclesiarum, de Confugientibus ad Ecclesiam, de Clericorum percussoribus, de decimis, de seditiosorum pœna, item Leges castrenses, de libertis, de nuptiis, de causis mulierum, de furtis, de legibus agrariis, de commendatis & commodatis, de hæreditatibus, de emptionibus & venditionibus &c. Illis Legibus Bavari ante aliquot secula paruere, nonnullisque adhuc. Non possum autem quin aliquot hoc in loco ex his adscribam Bavarorum Leges. *Qui Regionis Duci insidias struxerit, aut hostes Provinciæ invitaverit, aut civitatem aliquam prodiderit, tribus testibus convictus, in Ducis potestate sit, bona ejus publicentur. Verum per invidiam ne quisquam pereat, cum uno de se testante duello confligens, si vicerit, absolutus abscedat. Si Ducem quis suum interfecerit, interficiatur & ipse, ac res ejus publicentur in perpetuum, Iudex ut juste judicet librum penes se Legis habeat, ex eo causa omnis componatur. Neque personam neque munera respectet Iudex, sed de compositione, dum recte judicarit, partem nonam accipiat. Sin perperam, duplo, quicquid lata sententia abstulerit, exsolvat: insuper solidis xl mulctetur. Peregrinos homines inquietare aut lædere summe prohibemus: secus faciens dupliciter componat, & Fisco clx solidos exsolvat. Nuptias intestatas prohibemus, unde, Socrum, Nurum, Privignam, Novercam Fratris aut Sororis filiam, Fratris uxorem, uxoris Sororem, viro ducere liceat nulli: Fratrum aut Sororum filij matrimonio nequaquam sese conjungant: facultates eorum a Iudice publicentur, qui secus fecerint. Qui rem aliquam vendiderit precio accepto, emptionem aut charta aut testibus ratam faciat, duo, tres vel plures testes adhibeantur. Venditio nisi voluntaria & libera, firma non sit. Qui rem alienam domino ignorante vendiderit, ipsam lege restituat: & aliam æqualem reddat. Si reperiri nusquam poterit, duas similes pro ea reddat. Commutatio tantum roboris habeat, quantum emptio* Plura de his addere supersedeo, nequis hanc descriptionem me onerare Legibus velle existimet, quæ à Ioanne Boemo Aubano fuse describuntur.

Flumina. *Montes.* *Pinifer.* *Sylvæ.* *Leges.*

SAXONIA SVPERIOR DVC.

Simul cum Misnia & Lusatia.

Octavus Circulus Imperij: Ober Saxen.

I. Ordo.

Episcopi.

Meissen.
Mersburg.
Naumburg.
Brandenburg.
Havelburg.
Lubeck.
Camin.

Abbates

Salveldt.
Rottershausen.
Falckenrieten 32 45. 51 42.

Abbatissæ.

Quedelnburg 33 13. 51 59.
Gernrode 33 11. 51 54.

II. Ordo.

Principes & domini seculares.

Dux Saxoniæ Elector.
Marckgr. Brandenburg Elector.
Marchiones Brandenburgenses.
Duces Pomeraniæ.
Principes Anhaldt 33 19. 51 8.
Comites Schwartzenburg 33 13. 50 45.
Comites Mansfeldt.
Comites Stolberg 33 6. 51 43.
Co. Hohenstain 33 36. 51 35.
Co. Buchlingen 33 34. 51 19.
Co. Rappin.
Comites Mullingen 33 59. 52 8. *Tab. Brunsw.*
Comites Gleichen 31 51. 51 27. *sive potius.* 32 51. 50 58.
Comites Leisneck 35 8. 51 14.
Comites Widerfels.
H. H. Bernaw.
B. B. de Tautenberg 33 58. 51 5.
Co. Regenstein 32 57. 52 0.
Russe de Plaw 34 30. 53 44. *H. de Gratz.*
H. H. de Schonburg.

III. Ordo.

Civitates liberæ.

Dantzick.
Elbingen.

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 51 10 ad Meridianum.

AD *Saxoniam Superiorem* peruenimus Octavum Circulum Imperij, Saxonia enim dividitur in *Superiorem & Inferiorem.* Superior hic quam hæc tabula exhibet, nobis describenda. De Inferiore ad Tabulam XIV Germaniæ egimus. Quæ ibi de Saxonia diximus, hic repetere nolumus, ne Lectori tædium pariant. *Saxonia Superior*, vulgo *Ober Saxen*, quæ titulo Ducatus ornatur, cujusque Dux est unus ex illis Principibus qui Imperatorum electionibus præsunt, ab Ortu Antiquam Marchiam; ab Occidente Hassiam respicit. Qua Meridies est Turingia & Misnia jacent: qua Septemtrio Ducatus Brunsvicensis. Primariam habet Urbem *Witenbergam* (quæ Καλαιγία Ptolemæi *Calægia* Petro Appiano, vulgò *Wittenberg*) ad Albim sitam. Hæc à Witikindo I exstructa est: alij adscribunt Witikindo filio ejus, atque à Witikindo vel Patre vel Filio Witenbergam dictam putant. Gymnasium habet erectum à Duce Friderico Anno CIƆIƆII. Quam Academiam alter Fridericus ita ornavit, ut ex frigida, teste Erasmo, celebris evaderet. Petrus Mosel. Fridericus, inquit, Witenbergam suam, omnigenarum artium, maxime trium Linguarum Professoribus sic instituit, sic adornavit, ut optime constituti Gymnasij exemplar hinc petere possis. In quo Heningus, & Oldendorpius Iurisconsulti, scriptis apud Germanos celebres floruerunt. Memorabile est, quod de purgatione per ferrum candens in hac civitate accidisse Albertus Crantzius in sua Wandalia commemorat lib. VIII cap. XXX. Incendium ædium furtim procuratum imponebatur in hoc oppido innocenti: ille sancte jurans ejus se culpæ non esse affinem purgationem afferebat vulgarem de ignito ferro, quam juribus interdictam, aut ignoravere, aut contempsere, qui judicio præerant laici. Ferrum ergo ignitum ille deportat itinere non parvo: tum manibus excutiens nihil læsionis præferebat. Evanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus pene totus intercesserat, cum alius jam silicibus viam straturus in Oppido publicam, in arena loci manum vertit, & invento ferro adhuc ignescente dextram adurit. Mirati qui adstiterunt, rem perferunt loci Præfecto. Illi mox incidit suspicio, illum esse hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur: mox jubet ad quæstionem abripi, confitetur crimen, & ultimo supplicio, fractis rota cruribus interimitur; ita divino judicio est proditus noxius. Extat etiam Historia de candentis ferri purgatione, quam Genildis Henrici III conjux subijt: quæ cum ab æmulo quodam adulterij accusaretur, judicio candentis ferri se purgavit. Nō absimile purgationis genus eos usurpasse apud Georgium Cedrenum invenio, quos virgines corrupisse, aut quæ corruptæ essent, erat suspicio. Nonnulli etiam in hac Superiore Saxonia *Torgam* locant Cerealis potus laude celebrem, quam alij in Misnia ponunt. Cum Saxonia tanquam Partes ejus explicantur Misnia & Lusatia, de quibus cum præsens Tabula eas quoque deliniet, pauca attexamus.

Regio.
Situs.
Urbs VVittenberga.

MISNIA

SAXONIAE superioris LVSATIAE MISNIAEQVE descriptio
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Miliaria Germanica communia
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio.
Amstelodami, Excusum apud Henricum Hondium sub insigno Atlantis 1627.
Mansfeldiæ comitatus pars
Hall episc.
SAXONIA Superior
LVSATIA Inferior
LVSATIA Superior
MISNIA
VOYTLANDIA
Crossen Ducatus
Silesiæ pars
Bohemiæ pars
Praga metropolis Bohemiæ
Spre waldt
Oder waldt
Der Kautz
Gorlitsche heyde

Regio & unde dicta. Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas. Imperium Majorũ. Urbes.

MISNIA *Meissen* Superioris Saxoniæ Regio inter Salam & Albim posita, à Mesia Lacu, ad quem olim fortasse ejus Incolæ habitarunt, aut à Misna urbe, nomen accepit, cui opinioni Rithaimerus in sua Orbis descriptione libentius accedit. Verum recenter hoc nomen regioni inditum est, cum *Hermundurorum* hic olim sedes fuisse colligere liceat ex Tacito: nam in Hermunduris Albim nasci memorat. Terminatur ad Septemtrionem Marchia Brandenburgensi & Superiori Saxonia; ad Orientem solem utraque Lusatia ac Silesia; Qua Meridies est Bohemiæ Regnum ac Sudetos Montes respicit, qua Occidens Turingiam vicinam habet. Aër olim vix ferendus fuisse dicitur, ob Montium Sylvarumque humidas exhalationes, nunc vero sylvis excisis cessant nebulæ, unde aëre hodie salubriori fruuntur. Regio omni Frugum genere fœcunda est, ut toti fere circumjacenti Regioni ad abundantiam sufficiat. Summa est ubique non modo Frumenti fertilitas: verum etiam Vini, Mellis, Pecorisque copia: præterquam in Valle Ioachimica, ubi gleba durior & minus fertilis est. Sed quod superficiei ejus denegatur, id ejus viscera abunde compensant: Argenti enim sunt ibi divites admodum Fodinæ. Metalla insuper varij generis in montibus passim generat, Argentum, Æs, Stannum, Ferrum, Plumbum, atque alibi etiam Aurum, Tempore Ottonis Magni, Regio hæc una cum Turingorum & Superioris Saxoniæ terris, appellata fuit Marcha Saxoniæ, antequam videlicet Ducatus Superioris Saxoniæ erigeretur. Deinde successu temporum fuerunt hæ terræ & regiones in plura Dominia divisæ, ac postea rursum sub unam denominationem atque dominationem redactæ: quemadmodum contigit anno CIↃCCXLI, quando Princeps Landgraviatus Turingensis sine prole mortuus, per mulierem ditionem suam transmisit ad Dominos Misnenses, qui ab eo tempore utrumque adepti titulum, & Marchiones Misniæ & Landgravij Turingiæ dicti sunt. Anno quoque Domini CIↃCCCCXXIII deficiente virili successione Principis Electoris Saxoniæ, Sigismundus Imp. tradidit Ducatum Saxoniæ Principibus Misniæ, quem & in hunc usque possident diem, & ab illo tempore triplicem sibi usurpaverunt titulum, ut scribit Munsterus. Vrbes Misniæ multæ; primaria est *Misena Meyssen*, ad lævam Albis ripam posita. Nomen sumpsisse putatur à fluviolo *Meyssen*, qui versus Septemtrionem prope Arcem & Montes & Albim fluit. Exstructa est una cũ Arce ab Ottone I contra Hungaros & Wandalos. Alij adscribunt Henrico Aucupi I. Proxima *Dresdena*, alijs *Dresda*, vulgo *Dresden*, situ valde jucundo, & contra hostium incursiones probe munito. Hic armamentarium est Ducis Saxoniæ, est & aula ejus magnifice exstructa & pons è saxo admirandi operis. *Lipsia* Emporium celebre, ad Pleissenam amnem sita reliquas omnes Misniæ urbes opulentia & splendore antecellit: hic nobile est litterarum & sapientiæ Gymnasium, quod rebus Pragæ conturbatis eo translatum est, anno CIↃCCCCVIII De ea Scaliger sic canit:

Lipsia se ostentans sublimibus aurea tectis.
Lumina dum saturat, mens perit icta fame.
Vecta quibus ratibus longinquæ marmora terræ,
Vnde frequens Flavi pura nitela Tagi.
Huc Cyprum, huc Temesum, huc Arabes huc Serica dices
Sedibus evulsa, huc Indica Regna suis,
Quum bibitur gemma, vincuntur nectare gemmæ
Sed linguæ varius vincit utrumque nitor.
Nec Germana tamen vitiatur Lipsia luxu,
Ast hunc Germanum Lipsia maga facit.

Flumina. Sylvæ. Vulgi. mores.

Passa est Lipsia anno CIↃIↃXLVII gravem jacturam, obsessa & oppugnata à Ioanne Duce Saxoniæ. Incensis enim suburbiis, crebris tormentorum ictibus ac veluti grandine quadam, vehementer dilacerata fuit & plane deformata. Sed oppidanis fortissime sese defendentibus infecta re discessum fuit. In eodem tractu sunt *Ilenburgum, Antiqua cella, Lauterbergum*, & alia oppida. Fluminibus rigatur hæc regio *Albi, Sala, Mulda*, & aliis; ac Sylvis quoque undequaque consperla, Gabretæ ac aliis plerisque Hercyniæ portionibus. Hodierni Incolæ robusti, fortesque ac commendanda corporis forma, ac proportione, jucundi, hilares, amici, modesti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innatam immanitatem referentes.

Regio. Situs. Soli fertilitas. Urbes.

LVSATIA quoque Saxoniæ tribuitur, Ritheymero teste; inter Albim, Oderam, & Bohemiæ Montes interjecta. Ipsum autem Lusatiorum nomen, affine est voci *Flysiorum*, vel *Lygiorum*, quorum sedes in illa vicinia fuisse certum est, inquit Ioachimus Cureus. Regio hæc Frumenti, Rerumque è terra nascentium feracissima. Fuit aliquando conjuncta cum Misnia: tandem Bohemi qui Regnum suum undique conabantur extendere, eam ad sese traxerunt. *Lusatia* duplex est. *Inferior & Superior*. In hac sunt *Spremberg, Prybus* & *Cotbus*; in illa *Gorlitz, Zitaw. Gorlitium*, vulgo *Gorlitz*, urbs primaria ac nobilissima in Superiori Lusatia: ædificiorum nitore, atque frequentia clara, murorum fossarumque ambitu, situ montoso, & Nissæ fluminis propinquitate firma, ex quo molitores, cervisiarij, tinctores, alijque cives, infinitas commoditates percipiunt. Ejus transitus ponte ligneo, tecto percommode clauso, oportune conjungitur. Præ cæteris autem tam publicis, quam privatis ædificijs, magno sumptu perfectis, Ecclesia S. Petro dicata, & Curia, præclara turri conspicua. Urbs ipsa prima fundatione constructa anno CIↃCXXXI, ut ejus Annales perhibent. Funesto vero deinde incendio anno CIↃCCCI immitis Vulcani severitate consumpta, ut ne unica quidem domus remanserit. Verum ea suis è cineribus, veluti Phœnix, cui bustum suum, vita est, post eam ruinam anno fere octavo, speciosior nitidiorque extitit. Bohemiæ Regno subdita est, sicut & Lusatia. Quonam autem pacto ad Bohemiæ coronam pervenerit Ioannes Dubravius lib. XXI de Rebus Bohemicis refert. *Nissa* fluvius Lusatiam rigat, eamque beat plurimum. Sed hæc de Lusatia hactenus. Nunc ad Saxoniam redeamus, & paucula de ea subjungamus. Nobilissimi Saxoniam irrigant Fluvij, *Albis, Sala, Visurgis*: Item *Lusimicius, Multania, Nisa, Sala, Fulda, Lyna, Allenus, Odera, Ola*, & alij. Sylvas complures complectitur, *Lunenburgerheid, Spondawerheid, Rattenawerheid, Galberheid, Pomerischeid* Hercyniæ portiones &c. *Saxonia* olim quatuor in genere habuit differentias, Nobilium, Liberorum, Libertorum atque Servorum; Et id legibus cautum erat, ne ulla pars suæ sortis oblita, terminos in copulandis conjugiis transgrederetur. Sed Nobilis Nobilem: & Liber Liberam duceret uxorem, Libertus conjungeretur Libertæ, & Servus Ancillæ. Quicunque verò contra faceret; cum vitæ suæ damno id lueret. Legibus ad malefactorum vindictam optimis utebatur. Natio etiam omnium Saxonum admodum dedita superstitionibus, atque eam ob causam cum de rebus gravioribus consulerent, præter aruspicinam, equorum hinnitus, tanquam præsagia inprimis observabant, unde, fortasse fit, quod equum olim in insignibus gesserint Saxoniæ Duces. Sortibus etiam ducendis multi erant dediti, virgam enim fructiferæ arbori decisam, in surculos amputabant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem fortuito spargebant. Mox si publica fuerit consultatio, sacerdos populi, si privata, paterfamilias precatus Deos, cælumque suspiciens ter singulos tulit, sublatos secundum impressam notam interpretabantur. Vt bellorum eventum explorarent, gentis, cui bellum indicerent, captivum cum electo popularium suorum, patriis quemque armis committere solebant, & ex victore, quæ gens victoriam reportaret, conjectare. Deum Mercurium maxime coluerunt, cui humanis hostiis litabant. Sed hos errores fugavit tandem Christianæ Religionis veritas. Gens est robusta, valida, cujus potus cervisia, cibus autem plerumque laridum crudum: Butyrum, Caseus ac reliqua lacticiniorum genera.

Saxonia. Fluvij. Sylvæ. Leges. Mores.

BRANDENBVRG MARCHIONATVS ET ELECTORATVS.

Hanc Brandenburgicæ Marchiæ discriptionem primus solusque nobis præstitit doctissimus Mathematicus & Professor in Academia Francfordiana ad Oderam Elias Camerarius, vir a quo multa in Astronomicis desideratissima expectabamus, si longiorem illi vitam concessisset Dominus; jam enim in observatione motuum Solis, Lunæ, ac stellarum diligentissimus erat: ad castigandos quos in ijs certo deprehendebat errores. Conscripsit autem hanc Tabulam non Geometricis instrumentis usus, ut cui propter Academica negotia id integrum non fuit, sed ex suis aliorumque profectionibus, idque adeo solerter & circumspecte, ut Longitudinis Latitudinisque regionis symmetriam vix melius potuisset attingere, etiamsi adminiculo dioptræ Geographicæ per triangulos eam fuisset emensus. Id me docuit experientia: quandoquidem ut reliquas circumsitis regionum Tabulis ejus descriptionem conciliarem, vix ulla contractione aut extensione opus fuit, sed in eam quam proximè Longitudinem ac Latitudinem exterioris loci juxta ipsius dimensiones positi incidebant, quam circumvicinæ tabulæ diligentissime a me castigatæ & conciliatæ requirebant. Admiratus fui ejus dexteritatem nullius instrumenti usu subnixam, & gavisus sum exquisite omnia meis dispositionibus quadrare: Latitudo enim urbis Francofurtensis quam ille sæpe dimensus est, elegantissime in meam regionum symmetriam & dispositionem consentiebat. Itaque est quod illi gratias agamus, & pia memoria ejus nomen recolamus. De Nobilitate & Politico statu regionis haud dubie designationem aliquam mihi suppeditasset, si supervixisset: nunc nihil habeo amplius quam quod tota Principis Electoris ditio in VII aut VIII provincias sit distributa, quæ sunt Alde Marck, Meddel Marck, Neu Marck, Vker Marck, Pregnitz, Crossen Ducatus, Sterneberg & Cotbus dominia. Item pars Lusatiæ: Inter quas proculdubio, tum ad conservationem & curam totius corporis, tum ad gubernationem populorum certus est Ordinum status & Politia.

Sunt & minores in his provincijs Comitatus, ut Rapin 35 14. 53 8. & Vierraden 36 54. 53 7. & Kustrin Marchionatus 37 14. 52 36.

Continentur etiam hac tabula:

MEKELNBVRG sive Magnopolensis Ducatus, & POMERANIÆ pars maxima.

Ecclesiastici *in hac Tabula sunt.*
- *Magdeburgensis Archiepiscopus & Primas Germaniæ: cui subsunt in Brandenburgensi Marcka Brandenburg Episc. & Havelburg.*
- *In Mekelnburg Swerinensis Episcopus sub Bremensi.*
- *In Pomerania Camin Episcopus.*

Meridiani distant juxta rationen Paralleli 53 o ad Circulum maximum.

B*RANDENBVRCICVS Marchionatus* qui hac Tabula repræsentatur, olim a Vandalis habitatus fuit, quorum sedes ab albi flumine Orientem versus porrigebantur, per ditiones quas nunc Mechelburgici, Brandenburgici, Pomerani, Bohemi, Poloni incolunt. *Vandalos* a peregrinando dictos volunt, quasi ambulones, a *Wandelen*, quod est ambulare & spatia facere: quos Iunius potius a *Dallijs* populis, unde exierunt colonias quæsituri, nuncupatos judicat. Marchionatus autem iste nomen habet a Metropoli, quam quidam initio Brenneburgum vocatam adserunt, quo etiam respexit Georgius Sabinus in suo Hodœporico: *Regio & unde dicta.*

Italiam quando digressus ab urbe petebam.
A Duce quæ Brenno condita nomen habet.

Oppugnavit eos diu *Carolus Magnus*, expugnavit *Henricus Auceps* per brumam, castris in glacie firmatis, qui etiam urbi præsidium imposuit, cum colonia Saxonum. Protenditur autem hic Marchionatus in longitudinem ad lx Milliaria Germanica. Ad Occasum clauditur Saxoniæ, Misniæ & Megalopolensium regionum limitibus; qua Septemtrio est Stetinos, Pomeranos, & Cassubios respicit, Poloniam & Silesiam versus Orientem Solem contingit; Bohemiam, Lusatiam, & Moraviam habet a Meridie. Ager admodum fertilis est, imprimis Frumenti: nec desunt Vineta, e quibus Vinum abunde colligunt. Corallium insuper, Ætitem, Scistum, aliasque non ignobiliores gemmas producit hæc Regio. Porro Brandenburgicus Marchio Elector etiam est Imperij, & inter opulentissimos potentissimosque Germaniæ Principes numeratur; quippe qui præter Marchiam utramque, etiam in Lusatiæ Comitatu & in Silesia urbes multas possideat. Principum istorum successio varia fuit: nam deficiente Marchionum stirpe, *Ludovicus Bavarus* anno CIↃCXIX principatum dedit filio suo *Ludovico*. Bavari anno CIↃCCCLXXXIII vendiderunt eum *Carolo Imperatori* Regi Bohemiæ: a filio Caroli Joanne devolutus est Marchionatus ad Moraviæ Principes, *Iudocum* & *Procopium*: *Iudocus* ære alieno pressus eum oppignoravit *Gulielmo* Marchioni Misniæ. Tandem in Concilio Constantiensi anno CIↃCCCCXVII *Sigismundus* Rex *Friderico* Burgravio Noribergensi dono dedit. De hujus Friderici filio Ioanne, exemplum modestiæ & animi in Viro Principe, ab ambitione alienissimi, memoria dignum, recitat Æneas Silvius. Cum enim Fridericus moriturus, IV Filios, Ioannem primogenitum, ingenio placidiore & otij liberalis amantem: Fridericum, qui ob acrimoniam & industriam in rebus gerendis, Marchio cum ferreis dentibus appellabatur: Albertum Achillem Germanicum postea cognominatum: & Fridericum II ad se evocasset: petit a Ioanne primogenito, ut ipsius voluntate Marchionatum Brandenburgensem, cui jus eligendi Imper. conjunctum est, Friderico Fratri ætate poximo, qui acriore animo, & laborum tolerantior esset, conferre liceret.

Situs. Soli fertilitas. Imperiū Majorū.

MARCA BRAN DENBVRGENSIS & POMERANIA.
Per Gerardum Mercatorem. Cum Privilegio.
Amstelodami Sumptibus Henrici Hondij 1627.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Miliaria Germanica communia
Mare Balthicum
Wineta emporium destructum anno 1030 à Conrado rege Danis
Rugiae insulae pars
Vsedomia Insula
Iulina Insula
Frisch haff
POMERENMARCK
MEKELNBURG
BRANDENBVRG
Vker Marck
Alte Marck
Mittel Marck
New Marck
Prignitz
Lusatia pars
Silesiae pars
Poloniae pars
Crossen Duc:
Saxoniae pars
Magdeburgensis Archiepiscopatus pars
Anhalt
Cotbus Herschafft
Berlin
Stetin
Frankfurt

re liceret. Cupere enim se in familia illa, in quam ipse primus dignitatem Electorum à Sigismundo Imp. collatam intulisset, conservari. Videre autem se Ioannem quietis & tranquillitatis cupidiorem: Electoris verò dignitatem cum perpetuis curis & laboribus conjunctam esse. Ideo se Friderico illam tuendam: Ioanni verò Voitlandiam: Alberto Franconiæ partem relicturum esse. Hanc Patris sententiam cupidissimè Ioannes amplexus est, & beneficio singulari se affici judicavit, quod sibi otium, Fratri Friderico negocium, extrema Patris voluntate relinqueretur. Hodie ei præest summa prudentiæ, clementiæ, & gratissimæ liberalitatis laude clarus Ioannes Georgius. Dividitur autem tota hæc Marchia in tres partes, in *Veterem* scilicet, *Mediam* & *Novam*. Incipit *Marchia vetus* à Solitudine quam *Luneburgensem* cognominant, & ad Albim fluvium usque protenditur. Confinia item habet cum Magdeburgensi, Halberstadensi Diœcesibus, & Megalopoli. Hujus Incolæ olim etiam fuere *Senones Suevi*, nec non alicubi *Agrivarij* cum *Teutonibus*. In hoc tractu sunt septem non parvi nominis Vrbes, hæ nempe, *Tangeramonda* ad Albim, quo Angra vel Tonagra aquam suam evomit sita; quondam Caroli IV Imp. Sedes: *Stendalium* quæ hujus Marchiæ Civitas primaria. Est hic Templum (*Thum Stift* vocant) Divi Nicolai Canonicorum Regularium Ordinis Cistertiensium: *Soltwedelum* in duas civitates, Veterem & Novam divisum: *Gardeleben* cum Arce *Eischnippa* dicta. Item *Osterburgum*, *Werbum*, *Senohursum*, à Senonibus populis forte sic nominatum. Minus celebria, sunt *Arnburgum* cum Arce ad Albim situm, *Bisemarchum*, *Bostera*, *Bucka* non procul ab Albi exædificata, *Kalba* & *Meslinga* quam quoque *Letzolingam* appellant. Ac præterea hic numerantur CCCCLXV non ignobiles Pagi. *Media Marchia* ab altera Albis parte initium sumit, & extenditur ad Oderam & Suevum (vulgò *Spre*) fluvios. A Suevis olim habitata fuit. Hujus Marchiæ Metropolis est *Brandenburgum*, de quo modo dicere cœpimus, Vrbs satis celebris ad Havelam fluvium sita, aliis à Brenno Duce Gallorum nominata, ut supra quoque diximus, & exstructa putatur: alij à Brandone Francorum Principe Marcomiri filio conditam putant; qui circa annum Christi CXL hanc Regionem subegit. Fuit hic olim πανθεῶν Vandalorum, quorum Dij fuerunt, tum alij, tum etiam *Zornebock* & *Swandewitz*, quomodo id narratur in Chronicis Mersburgicis. Est verò hodie hic totius Regionis Tribunal. Multa sunt huic Urbi privilegia, & immunitates, ab Imperatoribus, Regibus & Principibus olim ei concessa: cujus indicio est statua pedestris in Novæ Urbis parte posita: strictum gladium dextra tenens, quam *Rolandum* Cives vocant. Brandenburgum sequitur *Rathenavium* ad Havelam; *Spandavium* cum propugnaculo ad Suevum fluvium exstructo; deinde *Colonia*, & *Berlinum*, duo Oppida à Suevo fluvio separata. Hic hodie Principis aula. Est & Urbs primaria *Francofurtum*, cujus situs longè est jucundissimus ad Viadrum (quem Oderam vocant) Piscium copia abundantem; hic ad Ortum est; cætera Urbes cingunt amœnissimi colles & Vineta lectissima, è quibus Vinum colligunt, quod in Pomeraniam, Daniam, Borussiam, & vicina loca secundo Amne devehunt. Exstructa est Urbs primum anno CIↃCCLIII à Gedino ab Hertzberg, auspiciis & jussu Ioannis I Marchionis Brandeburgici. Emporium est celebre, ternis Nundinis singulis annis frequens. Gymnasium etiam habet Artium, Linguarum, Facultatum præcipuarum, exstructum anno CIↃIↃVI à Ioachimo Marchione, multisque exornatum stipendiis. In quo jam inde ab initio in omni Artium & Disciplinarum atque Linguarum genere præstantissimi Doctores fuerunt, quorum aliqui à Sebastiano Munstero recensentur. Alia præterea Oppida, sunt *Brietza*, *Fida* cognomen habens: item *Belitza*, *Bernavium*, *Bellinum*, *Mittenwaldum*, *Monachobergum*, *Bisenthalum*, *Blumoberga*, *Botzavium*, cum Arce Templariorum quondam statione; *Frienwaldum*, & *Oderobergum*. Hic Marchio *Albertus* ejus nominis II Arcem in medio fluminis exstruxit, quam præternavigantes portorium solvere coguntur. *Frisachum*, *Geresswaldum*, *Gimmitzum*, *Gruneheyda*, *Grunewaldum*, & *Koppenicum*, quatuor Principis Vivaria cum adjunctis Arcibus. *Lichenum* Oppidulum, *Purstainum* cum Arce: *Mulrosa* Oppidulum, & Pagus: *Bernavichum*, *Zossa* Oppidulum cum Arce: *Wruzenum*; *Selowium* Oppidulum, multique Pagi ac Vici. *Nova Marchia* Media disjungitur Odera fluvio, eo tractu quo Warta fluvius prope Costrinum aquas suas in illud exonerat. Primi nominis Urbs in hac Marchia *Costrinum* est, à Marchione *Ioanne* Ioachimi primi filio restaurata, ac maximis impensis munita, atque in Principis sedem delecta. Aliæ sunt *Landsbergum*, ad Wartam, *Regiomons*, *Bernwaldum*, & *Bernsteinum* oppidulum, cum Arce, *Bernavicum*, & *Berlinicum* aut *Novum Berlinum* oppidũ: deinde. *Arnswaldum* Vrbs, *Thamum* Oppidulum, *Soldinum* quondam hujus primaria Vrbs; *Farstenfeldum* Oppidulũ; *Bramburgum*, *Driesenum*, *Falkenbergum* Vrbs cum Arce in Pomeranorum confinibus sita; *Kartaw*, *Lepena* Vrbs Aulæ, *Morinum*; *Schiffelbenum*: *Osemundum*, *Sconflies*, *Woldenbergum*, *Zeden*, *Zondocum*. Habet in universum *Marchia Brandenburgica* cũ iis Regionibus quæ ejus juris sunt LV insignes Vrbes: LXIV oppida, XVI Oppidula, quæ *Marcktflecken* vulgò vocant, XXXVIII Arces, sive Nobilium Ædes; X Vivaria, XVII Cœnobia. Provinciæ autem totius Marchionatus sunt *Aldemarck*, *Meddelmarck*, *Neumarck*, *Vtermarck*, *Pregnitz*, *Crossen*, *Sterneberg* & *Cotbus*. Fluminibus irrigatur *Odera*, sive *Viadro*, *Suevo*, *Albi*, *Havela*, *Werta*, & aliis. Prope Francofurtense Carthusianorum Cœnobium rivulus est, colle vitifero emanans, in quem quicquid inciderit, in lapidem indurescere compertum est. Atque hæc de Marchionatu Brandenburgico; restat ut de Pomerania, quæ titulo ipsius Tabulæ continetur, pauca subjungamus.

Vrbes. *Flumina.*

POMERANIA primis cultoribus lingua Wandalica *Pamorzi* appellata, nomen accepit à *Pomesano* Vidunti primi Borussorum Regis filio. Alij tamen Vandalicè sic dictam *Paa Meern*, quasi terram maritimam malunt. Nunc Ducatus est, adjacens Mari Balthico, extenditurque longo tractu ab Holsatiæ finibus, ad fines Livoniæ. Regio est ubique fertilis; Prata habet & Pascua læta gramine. Frumento, Butyro, Melle, Cera, Canabi, Lino, rebusque aliis istiusmodi abundat usque adeò, ut etiam ex eorum exportatione Incolæ magnas sibi opes parent. Colligunt etiam Maris Accolæ Succinum, sed minore copia quam Borussi. Varij generis videre est ibi Animalia domestica; atque in Sylvis Ferarum Armenta, variè discurrentia. Proprios hæc Regio semper Dominos & Indigenas habuit, nunquam victos, nunquam suo solo & ditionibus pulsos. Civitates hic multæ sunt & nobiles. *Stetinum* præcipua est, ad Viadrum Amnem; olim Piscatorum Vicus oblongus ad fluminis ripam, sed post susceptum Christianismum, & destructam Winetam translato illuc Emporio amplificari cœpit, estque adeò nunc totius Pomeraniæ Metropolis. *Gripswaldum* oppidum Literarum Artiumque humaniarũ cultu celebre: Gymnasium exstructũ est anno CIↃIↃXLVI. *Iulinum* oppidum olim totius pene Europæ amplissimum, Emporium Vandalorum fuit. *Stralsundia* oppidum splendidum in littore Maris Balthici, olim proprium Ducem habens. *Wenita* omnium quondam maritimarum Vrbium opulentissima, destructa à Conrado Danorum Rege. Sunt & aliæ Vrbes, *Neugardia*, *Lemburga*, *Stargardia*, *Bergradum*, *Comenez*, *Publina*, *Grifenburga*: & ad littus *Colberga*, *Caminum*, *Collinum*, *Sunda*, *Pucka*, *Revecol*, *Lovensburg*, & *Hechel*. Atque hæc de Pomerania pro hujus loci angustia paucis sint dicta.

Regio. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium.* *Majorũ.* *Vrbes.*

RUGIA.

Insula. Situs.

RVGIA Insula est maris Orientalis sive Suevici illius partis, quam mare Balthicum propriè vocant. A Borrho-Libyco Daniam respicit, cujus insula cretacea Mona in Hiddenseha est conspicua. Ab Occasu & Meridie objicitur urbibus Pomeraniæ, Bardo, Stralesundio, Gryphiswaldo, & Walgasto. Hæc insula quondam longè major fuit, quam jam est, quippe cui Insula Ruden adeò conjuncta fuerit, ut ab illa exigua tantum fossa, quam quisquam mediocri hastæ innixus saltu superare potuerit, dirempta fuerit. Verum Anno 1309 vi procellosæ tempestatis templa, turres ac domos passim sternentis tantum terrarum de illa absorptum est, quantum jam ex intervallo inter Rugiam & Ruden patet, quod est ultra sesquimilliare, tantæque profunditatis, ut etiam grandiores oneratas naves liberè transmittat, jamque dicatur Novus trajectus. Das Neure Sief oder Shiffart. Ante hæc enim tempora naves grandiores oneratæ per alium transitum & ostium in apertũ mare tendebant. Nempe non versus ortum, sed versus occasum, quem transitum, Dan Bellen appellant. Qui trajectus cum circa illa tempora à Danis mercatoribus saburra navium ejecta pæne suffocatus gradiores oneratas naves non transmitteret: natura videtur alium navium & maris impetus transitum, quem diximus invenisse. Insula hæc tota à mari circumdata septem milliaribus Germanicis communibus undiquaque, tam in longitudine quam in latitudine propemodum patet. Cujus circumferentia, si rotunda exacte esset, ex Mathematicorum regula esset 21 milliarium. Iam verò illa circumferentia non solum multis insulis & peninsulis majoribus & minoribus distinguitur, verum etiam tot sinibus & divertigiis maris ad medias insulæ partes penetrantibus, ut si quis omnium insularum, isthmorum, peninsularum, sinuum, diverticulorum & anfractuum littora curiosius legere & notare velit, hujus insulæ circumferentiam non multo minorem fore, quam septuaginta milliarium sit deprehensurus. In qua & illud observatum est, nullum promemodum locum in tota hac insula inveniri, qui ultra dimidium milliare, aut saltem tres milliaris quadrantes à mari distet. Interim littoribus suis DEI providentia ita munitur, ut ab injuria maris ac fluctuum parum damni perpetiatur. *Soli fertilitas.* Insula porro Frumenti longè feracissima est, velut horreum vicinæ urbis Stralesundij; quemadmodum Sicilia olim Populi Romani, teste Strabone. *Animalium varietas.* Animalium hic mediocris, Equorum, Boum, Ovium: Anserum verò inusitata copia, ut & magnitudo. Lupos non habet hæc Insula, neque Mures grandiores quos Glires vocant, quamvis in Peninsula Wittovia non ita pridem apparere cœperint, quos ex navibus ibi stationem habentibus, vel etiam naufragio ad ejus littora allisis eo penetrasse vehemens suspicio est. Hujus incolæ quondã Rani sive Rutheni dicti olim ferocissimi fuerunt, vix vicinorum regum aut principum potentia domandi aut frangendi, & adeò suæ Idololatriæ tenaces, ut intèr omnes maris Suevici accolas ultimi & novissimi fuerint, qui fidem CHRISTI susceperint. Quippe hujus Insulæ Principes olim potentissimi, non solum multas extra hanc insulam urbes & regiones occuparunt, Berdum, Grimmam, Tribbeseam, verum etiam cum Rege Daniæ, & vicinis Pomeraniæ principibus continua ferme gerebant bella, etiam Lubecenses belli armis lacessere non veriti, adeoq; omnibus vicinis propter potentiam & ferocitatem erant formidolosi. Usi olim fuerunt lingua Slavonica sive Vandalica, quæ illis cum vicinis Pomeranis communis fuit. De horum rebus gestis parum memoriæ proditum, quod armis, quam literis excellere maluerint, & virorum litteratorum illo tempore maxima in hisce præsertim locis fuerit penuria. *Imperium Majorũ.* Inter illos Rugiæ Principes, quorum Historiarum monumenta meminerunt, primus est *Crito* Rugiæ Princeps potentissimus, qui vixit tempore Swantibari Ducis Pomeraniæ, & ejus filiam Slavinam uxorem duxit, circa annum Christi 1100. Hunc Critonem perhibent fuisse etiam Principem Holsatiæ & Dithmarsiæ & Lubecam fundasse. Qui cum in convivio quodam inebriatus ex humiliori domus janua inclinata cervice prodiret, à Dano quodam insidias ipsi struente caput securi resectum fuit. Hoc mortuo pater ejus *Retze* superstes Principatum Rugiæ occupavit Anno 1106. Cujus posteri Principatum Rugiæ continua serie occuparunt usque ad Wartislaum, in quo Anno 1352 stirps Principum Rugianorum exstincta est, & Ducatus Rugiæ cessit Pomeraniæ Principibus, idque ex certo quodam pacto reciproco, quo convenèrat, ut si alterutrius Ducatus Principes filios successores post se non relinquerent, Ducatus suo jam principe orbatus alterius Ducatus principi cederet. De conversione Rugianorum ad fidem Christi, ut paucula de plurimis attingam, scribit Helmoldus tempore Ludovici pij, qui fuit Caroli Magni filius, circa Annum Christi 813 Monachos quosdam Cœnobij Corfei in Westphalia à Ludovico fundati, non sine vitæ periculo se ad Slavos & Vandalos, ut eos converterent, penetrasse, & inter multa alia loca etiam Rugiam Christo lucrifecisse, ibique Prescucham quandam in honorem Domini Christi, & memoriam Sancti Viti Patroni Cœnobij Corfeiani, exstruxisse & fundasse. Mox Rugiani a fide Christi deficientes, relictos sacerdotes expulerunt, & Religionem Christianam cujus gustum utcumque perceperant in sceleratam superstitionem transmutarunt. Nam Sanctum Vitum Christi servum, relicto & contempto Christo Domino pro DEO coluerunt, nomen ejus tantum retinentes quem corrupto nomine Swanto Vitum appellarunt; memorabili exemplo, sanctos cum Christo in honore & cultu minimè conjungendos esse. Huic idolum quadriceps fabricatum in magnifice exstructo templo collocarunt. Ab hoc omnes provinciales & vicini longè latèque tanquam ex Oraculo responsa petebant; mercatores, quotquot ad Rugianos appulerant, mercium suarum pretiosiora quæque ipsi offerebant. Idolum humanam staturam adæquans, resectis barbis & capillis in oblonga talari veste stabat, dextera poculum ex vario metallo fusum, & veluti cornu efformatum, plenum liquore poculento, sinistra verò arcum cum sagitta tenebat. Huic Idolo trecenti equi pascebantur inter quos unus candidus, quem nisi summus sacerdos nemo adscendebat, & illo tanquam divino ad res futuras prædicendas utebantur, quem matutino tempore pulvere & sudore undique diffluentem in stabulo sæpe ostentabat sacerdos, mentiens Swanto Vitum in pugna contra hostes Rugianorum in illo equitasse. Hoc idolum non nisi bellis colebatur quibus quicquid occuparetur totum hoc cultui Idoli cedebat. Cæterum hic Swantovitus ita colebatur. Idoli sacerdos inspiciebat cornu, quod ante annum liquore impleverat, idque halitu oris suo presso, ne illo idolum attingeret. Inspecto poculo de futuro anni proventu divinabat. Si poculi liquor majore parte exhalatus esset, caritatem, si plenum adhuc esset vilitatem annonæ significare credebatur. Hoc ubi factum poculi liquorem coram Idolo effundebat, & idem rursus recenti liquore impletum, & Idoli ori prius admotum unico haustu evacuabat, & denuo impletum dexteræ Idoli imponebat. Hisce & aliis peractis, quod de die reliquum erat, in voluptatibus ac deliciis transigebant. Hoc Idolum in urbe Arcona Wittovię erat cujus maxima apud omnes infideles illo tempore erat majestas, sic ut etiam è longinquis locis munera ipsi mitterentur, inter quæ etiam Lubecensium inventa fuerunt. Cha-

SEPTENTRIO
MARIS BALTHICI
NOVA
FAMIGERABILIS INSULAE
AC DUCATUS
RUGIAE
DESCRIPTIO.
Illustrißimo Celsißimoque Principi ac
Domino
PHILIPPO IULIO
Duci Stetinentium Pomeranorum ac
Caßubiorum & Vandalorum,
Principi RUGIÆ
Comiti in Gutzcow
Domino in Lowenborg et Butow
Domino suo clementißimo
inscripta ab
E. Lubino.
Adjecta sunt ad utrumq; latus Baronum & Nobilium antiquißimarum familiarum in Insula Rugia habitantiũ juxta alphabeti ordinem Insignia.
Arces nobilium plereq; hoc signo notantur
RU
GIA
POMERA
NIÆ PARS
PARS
Wittow
Iasmunt
Ummantz
Bergen
Mokegude
Stralsund
Trumper Wick
Arcona arx et urbs olim munitissima populosissima
Stubbenkamer
Pronor Wick
Milliaria Germanica communia
Buden Insula olim continens Cum Rugia
Gryphiswaldisch Oi
Penemundische heid
Wolgast
Gryphiswald
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
D. Putbus
Ahnen
Bergelazen
Bernekoven
Bohlen
Bonowen
Ehden
Gagern
Iasmunde
Kalden
Ketell
Krackevitz
Kristowen
Laneken
Normann
Banckee
Osten
Paselich
Platen
Rade
Ralchen
Rotermund
Schelen
Segebaden
Stevenowen
Usedom
Ohe
Zuhmen
Quatren
Schulten

rentinæ tria erant templa, & in illis Idola plurima, quorum primũ Ruge-Viti: hoc septem facies in uno capite habebat & septem gladijs accinctus erat, dextra gladium evaginatum tenens. Idolum longum, crassum & aspectu formidabile, quod Martem sive Deum belli dicebant. Alterum quinque facies in uno obtinebat capite, sine ullo gladio quod Deum pacis vocabant. Tertium in uno capite quatuor vultus, & unum in pectore habens, sinistra manu frontem quasi continens, dextram genu imponens, quem Imperij Deum & Porcuitum vocabant. Longum esset de reliquis Deorum monstris dicere. Hæc tam atrox Idololatria tandem ante annos 440 penitus in Rugia exstincta est, & ante hæc quidẽ tempora illos ad Christũ convertere plurimi frustra conati sunt; Tentavit illud Anno Hamburgensis Archiepiscopus circa annum Christi 946, imperante Henrico Aucupe Cæsare. Postea sub annum Christi 1019 Rex Daniæ Ericus Rugianos oppugnavit obsessa illorum urbe munitissima Arcona, quam tanta vehementia oppugnavit, ut tandem ultro pacem petere, & Religionem Christianam se suscepturos promittere coacti sint, qui cum juberentur baptizari ipsi ultro in vicina maris aqua se aliquoties immergebant, ordine prorsus præpostero, quippe qui prius baptizarentur, quam in Religione Christiana recte instituti essent. Cæterum quam primum Rex Ericus, relicta Rugia, regni sui fines attigit, incolæ ad vomitum pristinæ Idololatriæ reversi Christianos inclementer tractatos expulerunt. Postea Otto Bambergensis Episcopus Pomeranorum quasi Apostolus illos adoriri studuit, sed prohibebatur, partim, quod Archiepiscopi Regis Daniæ consensum impetrare non posset, partim quod incolæ Rugiæ Idololatræ hostiliter ipsum a finibus suis arcerent. Postea circa annum Christi 1148 Ratiborus Pomeraniæ princeps armata manu Bardenses, Grimenses & Tribbescenses hactenus Rugianis subjectos ad religionem Christianam convertit, Rugianis urbes illas recuperare frustra aliquoties tentantibus. Rugiani interim quamvis a Christianis undique propemodum cincti essent in Idololatria sua animose & pertinaciter perseverabant. Erat tunc temporis apud Rugianos fructuosa & uberrima halecis piscatio; quæ postea in vicinam Daniam se convertit. Ad hasce haleces emendas cum mercatores Bardoviceni circa annum Christi 1160, ut hactenus quotannis soliti fuerant, in Wittoviam Rugiæ pervenissent adducto secum Christiano quodam concionatore Godischalco, Swanto-Viti sacerdos Idololatra incitavit insulares, persuadens illis Swanto-vitum Deum iratum placari nolle, nisi Christianus ille sacerdos sibi Swantovito in victimam offerretur. Hunc cum Rugiani à mercatoribus ad mortem postulassent, & mercatores initio recusarent, mox etiam λύτρον pro illo offerrent centum marcarum, magnum tum temporis pretium, Rugiani indignissime hoc ferentes sequenti die se illum vi ablaturos interminati sunt, ut mactaretur. Sequente ergo nocte mercatores rebus suis propere ad naves deportatis ante diliculum subductis velis aufugerunt. Non diu post circa annum Christi 1166 Rugiani Regem Daniæ Woldamarum calumniosis dictis provocatum initio in leviores velitationes, mox in apertum contra se bellum protraxerunt. Quod biennio post plenis flammis exarsit. Rex Daniæ in auxilium adversus Rugianos sollicitavit Henricum Leonem Ducem Saxonum una cum Principe Pomeraniæ & Megapolensi vicinis. Hi numeroso milite Rugiam ingressi, diviso in aliquot partes exercitu plurima Rugiæ loca simul adorti ferro ac flammis omnia vastarunt. Rugiani numero longe inferiores aperto campo hosti non ausi occurrere in munitissimas suas urbes Arconam, & Charentinam se receperunt. *Urbes & Oppida.* Arcona fuit Rugiæ munitissima quasi Acropolis sita in peninsulæ Wittoviæ altissimo versus Boream promontorio, natura loci munita admodum, a Septemtrione & ortu cingebatur mari, ab altera parte, qua Insulam respicit editissimi montis densissimo vallo circumdata cujus vestigia etiamnum extant longe maxime conspicua. Vallum tantæ fuit altitudinis, ut etiam sagitta a validissimo arcu emissa ejus cacumẽ minime pertingere potuerit. Hæc urbs obsidione cincta fuit ipso die Ascensionis Christi, & tandem expugnata fuit die Sancti Viti, idque, uti videtur, non sine Dei providentia, ut ostenderetur quomodo Deus ipso Sancti Viti die atrocissimas illas Idololatrias ultus fuerit, quæ occasione Sancti Viti, ut supra dictum, natæ videbantur. Cives Arconæ, qui initio urbis & arcis suæ munimento freti, fortiter hostibus resistebant, tandem die S. Viti fracti iniquissimas pacis conditiones acceptare coacti sunt; jussi nempe Religionem Christianam suscipere, Swantoviti Idoli ac templi reditus victoribus concedere ad sustentandos presbyteros Christianos: Swanto Idolum cum templo comburere, Christianos captivos sine lytro dimittere, Regi Daniæ quotannis tributa solvere. Hac urbe munitiore capta etiam urbs Charentina sub ijsdem conditionibus sese dedidit. Inter tres tum temporis Principes Rugiæ, Tetzlaum, Stouslaum & Iaromarum, primus Stouslaus Geromaro fratri suo principatu cessit, cui jam Rugiæ Principi Christiano Woldomarus Daniæ Rex fratris sui Canuti filiam uxorem dedit. Et hactenus Arcona & Charentina quamvis bellis valde attritiæ essent, nondum tamen plane erant deletæ. Illas autem paullo post vicini Principes Pomeraniæ a fundamentis delerunt, eo quod Rex Daniæ auxilia sibi in subigenda Rugia a Pomeranis præstita, uti pollicitus fuerat, non compensasset. Insula autem hæc cum olim munitissimas & populosissimas Urbes Arcesque habuerit, jam nullas habet, sed tantum frequentiora quædam Oppida, inter quæ *Berga* præcipuum, ubi tamen vix amplius 400 Cives reperiuntur: Reliqua, ut sunt *Sagart*, *Vick*, *Bingst*, & plura alia minora sunt. Alioquin Insula hæc Incolis satis plena est, adeo ut amplius 7000 armatorum ad bellum possit educere. In Peninsula Iasmunda, qua orientem respicit in extremitate est insigne & vix credendæ altitudinis promontorium, quod inferiori parte excavatum marinis prædonibus ac piratis receptaculum olim prebuit longe tutissimum & munitissimum, quod etiamnum vocant De Stubben kamer. Non procul inde in montana vicina Sylva conspiciuntur adhuc vestigia munitissimæ cujusdam arcis, cujus eminens & arboribus altissimis asperum vallum etiamnum appellant *Den Burchwal*. Huic proxime *Lacus.* adjacet profundus niger Lacus, qui licet piscibus abundet, suspicio tamen vel potius superstitio est, quod retia aut scaphas piscatorias non ferat aut admittat: cui cum animosiores quidam piscatores scapham pridie intulissent, postero die retibus lacum tentaturi scapham non invenerunt, quod cum attoniti admirarentur & undique circum spicerent, mox unus illorum animadvertit scapham vicinæ altissimæ fago impositam, cumque sua lingua exclamasset: Quis omnium Diabolorum naviculam istam arbori imposuit? è propinquo vocem ad se perlatam nemine tamen conspecto, audivit: Non hoc omnes Diaboli fecerunt, sed ego solus & frater meus *Nichell*. Lignorum navibus ac domibus ædificandis hic penuria, sed alendo in foco & fornace igni, quantum sufficit, & illud toti propemodum Insulæ sufficiunt, cum multa alia loca, tum autem imprimis Insula *Iasmund*, qua Borrha peliotem respicit, *Sylvæ.* ubi Sylva densissima, quam indigenæ appellant *de Stubbenitza* quasi dicas truncarum arborum congeriem. Ecclesiasticorum plerorumque lautior hic, quam alibi conditio, qui non solum sua arua & agros habent, sed etiam decimas *Nobiles.* pecorum ac frumentorum. Nobilium in hac Insula antiquitate generis præstantissimorum magna copia, quorum hic domi lautior illic contractior res est, alij armorum, alij litterarum gloria excellere student, & plerique jam se ad extera loca ad Regum aut Principum aulas, ad Academias & expeditiones bellicas conferunt, & tum in vicinis regnis ac provincijs, tum etiam in patria sua, in bello, in pace, in ocio & in negotio ad summa rerum gubernacula non in politicis solum, sed & in Ecclesiasticis adhibentur. Rusticorum etiam in hoc principatu conditio non intolerabilis, qui Magistratui suo certam census summam, & certa servitia hactenus præstant: Inter quos non desunt etiam qui vix ulla præstent servitia. Et hæc de hac insula & Principatu Rugiæ breviter delibata sufficiant.

BOHEMIA REGNVM ET ELECTORATVS.

Regnum Bohemiæ a Carolo, qui Anno CIↃ CCCXLVI factus est Rex & Imperator, divisum fuit in duodecim regiones, quibus singulis annuatim præsunt Capitanei, Baro unus, & alter ex ordine equestri, qui primum lites minores cognoscunt inter subditos diversorum dominiorum. Secundo, si qui emergant latrones, licet ijs convocare vicinam sibique subjectam nobilitatem ad grassatores comprehendendos. Tertio, bello fortuito incumbente, quilibet ad suum se recipit Præfectum. Præter hæc nihil de statu hujus regni invenio.

Sunt in hoc Regno quædam civitates immediate Regi subjectæ, ut sunt Praga Prag, Plzen Pilsen, Buditiowitzę Budwis, Kolin Koln, Rako Wink, Rakonick, Klatowy Glataw, Beraun, Bern, Cheb Eger, Strzibro Miss, Horai Kuttenberg, Tabor Taber, Zaretz Satz, Litomierzize, Leitmiritz, Launi Laun, Most Bruck, Hradretz Gretz, Aucij Aust, Myto Maut, Dwor Hof, Iaromiertz Ieromir, ita Bohemicè & Germanicè vocatæ, suntque in universum circiter XXX; reliquæ Proceribus Regni subditæ sunt.

Invenio *in eo nominari*:

- *Burggraviatum Carlstein, ubi Regni corona asservatur, 36 2. 49 55.*
- *Comitatus, Lobkowitz, Hassenstain, Litzkaw 37 18. 48 51. Camethauw, Passan, Melnick 36 30. 50 20, Rosenberg 36 57. 48 46. Hradretz 37 8. 49 16.*
- *Dominia, Hasenburg 36 11. 50 18. Leip 36 35. 50 44. Perstain, Dobitschaw, Walstain, Roschateck, Dachaw 34 55. 49 42. Totsnick, Wartenberg, Schellenberg, Rost, Schmiritz, Lissaw, Kunewalt, Dessaw, Schonpeck, Slawa, Grossen Bora, Liebenstain, Ioppendorff, Gradetz, Colourat, quorum quædam fortasse sunt Comitatus.*
- *Barones, Trachenberg, Millitsch.*

Praga *Archiepiscopatus factus est à Carolo Rege Bohemiæ & Imperatore illique suffraganeus Episcopus Litomisliensis 38 35. 49 52.*

Meridiani positi sunt ex ratione 49 40 Paralleli ad Circulum maximum.

Regio & unde dicta.

BOHEMIA, *Boemia* vel *Boiemia*, ut nonnullis placet, a Sylva Hercynia nomen traxit. Nam Germanis, *Baum*, Belgis *Boom*, arborem sonat; Græcis βαιμία & incolæ Ptolemæo Βαῖμος, Straboni lib. VII κόλδουλοι. I. *Bæmi* & *Kolduli* vocantur. Alij a Boijs nomen habere volunt, qui eo migrarunt, qui & ipsi a *Bois*. I. Ligno dicti videntur. Ptolemæus lib. II cap. XI in Germaniæ descriptione sub Sylva Hercynia ponit Bæmos gentem magnam, usque ad Danubium: Straboni dicitur Regio hæc *Bubiemum*: sic enim legunt Rhenanus, Aventinus, & alij: in Græcis tamen excusis exemplaribus Βουΐασμον habetur, sed hanc lectionem Rhenanus depravatam censet & in vetustis libris βουΐαιμον legi adnotàvit Casaubonus, Tacitus *Boiemum* vocat: *Boiohemum* Paterculus; qui id Regionis nomen esse dicit quam incolebat *Maroboduus*. *Situs.* Ejus fines ab Ortu Solis ad Marcomannos & Quadros; ab Occasu ad Noricos protenduntur. Meridionalem ejus plagam Pannonia Superior, nunc Austria dicta, occupat; sicut Saxonia & Misnia Septemtrionalem. Universam Hercynia Sylva perpetuo ambitu cingit, clauditque undique ad amphitheatri faciem. Unde æqua ei fere longitudo atque latitudo, atque utraque paullo amplius ducentis mill. pass. extenditur. *Soli qualitas.* Aëre, quod perpetuis Aquilonis flatibus exposita sit regio, duriore ac frigidiore, nec tamen insalubri fruitur. *Soli fertilitas.* Ipsum vero solum adeo Frugum, Hordei, ac Tritici ferax & copiosum est, ut & has vicinis quoque Regionibus largè suppeditet. Vina tamen parcius exhibet; & quæ ibi nata sunt austera & paullo acidiora. Crocum è contrario succo, odore, colore optimum mittit. Aromaticarum rerum Pharmaceuticæ inservientium ditissima Regio est: Olei tamen quemadmodum reliqua Germania, sterilis. Iam illa rara, ac prorsus beata telluris dos, quod ex venis ejus tanta ubertate Argentum adfluit, ut, vix alia Metalla intra venas terra abdat: Primariæ fodinæ sunt in agris *Cromelaw*, *Budweiss*, & *Kuttenberg*. Aurum tamen quibusdam locis effoditur, cujus frusta decem pondo Regi aliquando allata memorantur. In oppido *Beraun*, etiam Ferri fodinæ sunt. Nec desunt alibi Stannum, Plumbum, Æs. Ostentatque prætereа Carbunculum, Calaim, Amethystum, ex cotibus suis metallicis abruptum. *Animalium varietas.* Ferarum etiam ingentem alit copiam, ob Sylvarum frequentiam, quæ Vulpium, Ursorum, Cervorum, ac Urorum seu Bubalorum (quos *Lomi* ipsi sua lingua vocitant) assiduam venationem præbent. De hac autem fera *Lomi* perhibent, quod in venatione vesicam (quam largam infra mandibulam in collo pensilem habet) aqua calidissima dum canes insequentes fugit, impleat, eosque hac, dum potestas datur, inspergat, qua quicquid tactum fuerit, aduritur, non secus ac si ferventi aquæ fuisset immersum, ut & pilos & cutem absumat. *Imperium Mutatio.* Primum hujus Regionis Principem quidam *Zechum* nominant, qui è Croatia emigrans Bohemicæ gentis fundavit primordia. Huic successisse dicuntur *Crocus*, *Libussa* filia cum marito *Primislao*, *Ninislaus*, *Mnata* nepos, *Vrislaus* filius Mnatæ, *Necla*, *Noctericus*, *Borsinous*. Sub hoc Christianismum suscepit Bohemia anno nongentesimo a partu Virginis, tempore Arnulphi Imperatoris. Anno vero Domini Mil. LXXXVI Bohemia in Regnum evecta est: & Moguntiæ in Concilio Principum *Vratislaus* I Rex ab Henrico IV Cæsare creatus & *Gilbertus* Trevirorum Episcopus Pragam missus, qui coram populo Regem inungeret; regalibusque insignibus con-

vestiret.

BOHE MIA
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio
Milliaria com. Bohemica.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Misniæ pars
Voytlandiæ pars
Silesiæ pars
Moraviæ pars
Austriæ
Palatinatus Bavariæ pars
Prag
Pilsen
Budweiss
Egra
Beraun
Tabor

vestiret. Id eodem anno factum, acclamante populo, Vratislao Regi salus, honor atque victoria. Vxor quoque *Suatana* in Reginam coronata. Post hunc Vratislaum scribunt, quidam pluribus annis inter regnum fuisse. Nam Conradum fratrem ejus ac deinde Vratislai filios non Regis sed tantum Ducis nomine usos, tanquam Regni decus homini non Provinciæ datum fuisset. Verum *Vladislaus* quarto loco natus à novissimo Rege, ob operam Imperatori Friderico sedulò navatam in expeditione Mediolanensi, ab eo Bohemiæ Rex & Imperij socius salutatus: eique destinata in clypeo insignia, Leo Ruber cauda bifurcata in campo candido. Ex ijs postea aliquot Imperatores facti: rapta videlicet à Bisetislao II Imperatoris Othonis filia Iutha, atque cognationes contractæ. Est inter VII Electores Bohemiæ Rex. *Vrbes.* Vrbes habet *Bohemia* alias Regi subjectas, alias Proceribus & Nobilibus. Primaria Vrbs est *Praga*. In hac olim Regnum Pontificium oppugnare cœperunt Ioannes Hussus, & M. Hieronymus Pragensis, quos postquam Synodus pronunciasset Hæreticos, igni cremaverunt, quamvis fide publica ab Imperatore præmuniti ad Synodum accessserant. Fertur Hussus ante mortem seu præsagiens Fatidico Spiritu sequuturam inclinationem Regni Pontificij, dixisse, nasciturum esse ex suis cineribus Olorem, quem non ita exusturi sint, sicut Anserem torrerent. Significat autem Bohemica lingua Hussus, Anserem. A Primislao III Bohemiæ Duce & Libussa ejus uxore muro & fossis cincta est. Arcem in monte habet, *Visegradum*, sive *Herschin*. Dividitur autem tota Urbs in tres Civitates, *Superiorem, Novam, & Parvam.* Muldavia Fluvius antiquam Pragam à Nova, in qua Arx est & Templum Cathedrale S. Viti, discludit; Pons connectit. Pons iste Lapideus est; habetque XXIV Arcus, opus Vladislai Regis. Carolus IV Imperator & Rex Bohemiæ Vrbem mirificè auxit ornavitque. Ad Arcem acclivi admodum colle itur. In Templo Arcis Monimentum est singulari artificio ex Alabastro exstructum, quo Principes aliquot & Imperatores sepulti sunt. Christophorus Pyramius *Casurgim* Ptol. vult. Aventinus verò *Marobudum* & *Bubiemum* Strabonis. Anno CIƆCCCLXX erecta ibi est Academia à Rege Carolo, quæ duravit usque ad annum CIƆCCCCVIII. Deinde propter factionem quandam ea Leipsiam translata est. Minime verò omittendum nobis de Praga Elogium Iulij Cæsaris Scaligeri:

Septa Metallifero circum quæ monte superbit
Hercyniæ in medio Martia Praga Sinu.
Linque alijs populis tantæ munimina Sedis
Qui nequeant armis Iura tenere loci.
Namque tuum est non præsidio turgere locorum:
Sed loca præsidijs fidere posse tuis.

Czaslaviæ in Cippo Sepulchrali qui Ciscæ imaginem incisam lapidi continet, hæc verba in margine quadrato inscripta sunt. Anno M. CCCCXXIIII *die Iovis ante Festum Galli, vita functus Ioannes Zyska à Calice, Rector Rerum publicarum laborantium in nomine & pro nomine Dei, hoc Templo conditus est.* E regione ad parietem est Altare quoddam, in cujus exteriore facie Hussus & Zysca picti sunt. Post altare ex eodem pariete dependet lapis quadratus è catena ferrea, sesquispithamæ magnitudine in quolibet latere. Huic tale distichon inscriptum.

Mensa fuit Zyska lapis hic, dum Corpore Christi
Vescitur & potum Sanguinis ore bibit.

Egra, Vrbs in primo aditu Bohemiæ sita: à Fluvio Egra cui adjacet, nomen adepta putatur, olim Imperio Romano, hoc verò tempore Bohemiæ Regno subjecta. Tota ornatissima, tota pulcherrima est. Intus pulchris ædificijs, civili, urbanoque populo, magnificis, & eximia virtute præstantibus viris illustris. Foris verò, amœnissimis ac fœcundissimis hortis & agris, variisque Pomorum ac Fructuum generibus, atque piscoso flumine luxurians. Claret hodie Civitas hæc ob Medonem (potionem ex Melle) qui nulla paratur quam in hac Civitate excellentior. Inter Oppida præterea Bohemiæ insigniora numerantur Marcomanniam versus, quæ hodie Moravia, *Muta, Chrudima, Hradecium Reginæ, Pardubicium, Lytomissium.* Inde à limite Noricorum, *Glatovia, Dornazlicium, Misa, Tacovia* eminent. Ab eo verò latere, quod ad Austriam spectat, locum primum obtinet *Buduicum, Crumlovia, Trebonia, Hradecium Henrici*: sicut à Misnia, *Pons, Cadana, Chomutovia, Austria.* Nam Slesitis, *Hiaromirium, Glacium, Curia*, & quædam alia Oppida contermina, Introrsus verò celebrantur, *Cuthna, Colonia, Pelsina, Verona, Zatecium, Launa, Slana, Lytomericum, Taborium.* *Flumina.* Flumina præcipua sunt *Albis*, quem ipsi *Labe* dicunt, hic ad Vrbem *Aust* è Montibus erumpit: Salmonum inprimis fœcundus: *Multavia* qui Ptolemæi *Cassurgis* esse creditur, Germanis *Molea*, Adcolis *Vltawva, Egra, Sossava, Gisera, Misa,* aliaque, quorum nonnulla Auri etiam ramenta ferunt, Ciceris magnitudine, quæ nulla purgatione ulteriore indigent: sunt etiam quæ Conchas habeant, è quibus Vniones capiuntur. *Montes.* *Suedeta* Montes Bohemiam cingunt, partim longe introrsus pertinent, ac Regionem ipsam fere intersecant, partim extra eam etiam Meridiem versus & Occidentem excurrunt. *Mons Pinifer* à Pinuum in eo crescentium abundantia dictus (hic in Nariscorū ora situs est) oriens in Montanis Marchionis Brandenburgensis, inter Franconiam, Voitlandiam ac Bohemiam intra spacium duum ferme millium pass. quatuor inclytos amnes non sine admiratione & naturæ majestate effundit, in quatuor Mundi Cardines, Mœnum videlicet Francicum, Salam Turingicum, Nabum Bavaricum, Egramque Bohemicum. Idemque Mons Auri, Argenti, Argenti vivi, Ferri, Sulphurisque Mineris fœtus. Gemmarum etiam Fodinas exhibet. *Sylvæ.* Sylvis Regio tota tanquam nativo muro circumdatur, cujus pars ea quæ inter Occidentem & Septemtrionem porrigitur, *Gabreta* Sylva Straboni dicitur, *γάβρητα* Ptol. Portio verò quæ à Meridie ad Danubium usque pertingit *Lunæ Sylua* Ptol. vocatur, hodie *Passavica Sylva, Der Passower Wald*: versus Occidentem qua Moraviæ contigua est *Der Schieb* dicitur. *Mores.* Ad Mores venio: de quibus Ioannes Dubravius sic scribit: Tum Morum, tum ipsius Habitus, quem corpore Boiemi præ se ferunt, Leo animal generosissimū (cujus sideri Boiemi subjacent) quasi quandam imaginem exprimere videtur, si vel celsam Boiemorum proceritatem, vel latum & validum pectus, vel rigidam fulvisque comis vestitam cervicem, si deinde vocis sonum arduum, si oculos micantes, si robur & fiduciam virium intueri volueris. Solet item Leo, contemptu in alia animantia, & nonnullo fastu turgere, ægreque exarmari, præsertim si per ferociam eum adgrediare. Nec ab hac parte Boiemus degenerat: sed contemptū libenter erga alios, verbo factoque ostentat suum, ipsamque adeò arrogantiam incessu, gestu, pompa, prodit. Est & ferocculus cum fastidiose tractatur: insuper ausis perinde ut Leo promptus, atque in his exsequendis firmus & validus: interim tamen ambitiosus & gloriosus. Rursusque uti Leo cibi avidus: atque in eo condiendo, instruendoque immodice effusus. Vicini præterea Saxones eum docuerunt, nocturno certare mero, putere diurno. Sed neque in cæteris quoque moribus Boiemi longè à Germanis divortunt, propter eandem vicinitatem. Hæc de Moribus Bohemorum Dubravius. Cervisia in hac Regione optima, quam albam cognominant, coquitur. Sermo gentis Sclavonicus est, se ipsi *Czechos*, Germanos *Niemeckos* sua lingua vocant.

MORAVIA MARCHIONATUS MARHERN GERMANIS.

Invenio in Moravia nominari
- *Comitatus Hukenwaldt, Schonberg 30 6. 49 54.*
- *Dominia, Lomnicz 38 39.49 22. Dubranitx, Gemmicz, Walstain, Peitnitx, Neuhauss, Telesch, Bozkowitz 38 51.49 28. Trebitsch 38 16.49 13. Dirnowitz 39 5.49 19. Ragetz.*
- *Episcopatum unum, Olmuntz, 39 25.49 30.*

Meridiani distant a se invicem pro ratione Paralleli 49 20 ad Circulum Maximum.

BOHEMIAE versus Occidentem Moravia, vulgò *Marhern*, contigua est. Nomen habet à fluvio Morava, qui eam Regionem perfluit. Veteres Marcomanniam dixere, quia fines Germaniæ, qua Danubio in Pannoniam pergitur, terminabat. Quippe Germanis *Marck*, limes dicitur, atque inde qui eam coluere Marcomanni i. limitum finiumque accolæ dicti sunt; ut sentit Dubravius. Non exiguam etiam Moraviæ sive Maravaniæ Silesiæque partem *Quados* tenuisse constat, juxta Lunam Sylvam. Maravaniam præterea quę ad . strum declinat, putantur coluisse *Osi*, quorum Tacitus meminit. *Marcomanni* autem Germaniæ populi Ptolemæo; Dioni, Paterculo, Eutropio, Capitolino, Lampridio & Vopisco. De his autem Arrianus in commemoratione Germaniæ; Earum gentium, inquit, postremi sunt *Quadi* ac *Marcomanni*, deinde *Iazyges* Sarmatarum gens, post *Getæ*, deinde *Sarmatarum* magna pars. Quod autem Moravia antiqua *Marcomannorum* sedes fuerit, vel hinc liquidò constat, quod juxta Hanam fluvium sępius ab Agricolis inter arandum inventa fuerint Numismata Veterum Romanorum Imperatorum, inter cæteros Marci Antonini, quem plurimæ testantur Historiæ, gentem hanc debellasse. Moneta autem erat, ex hoste spolium, cum hac inscriptione, DE MARCOMANNIS. Sunt etiam qui ex vocabuli etymo conjiciant, deinceps *Marcomannos*, eam Germaniæ Provinciam occupasse, quæ vulgo *Die Marck* appellatur, seu *Marchia Brandenburgensis* ultra Albim, versus Oceanum; cultores enim ejus *Die Marcker*. i. Marcomanni, quasi *Marckmenner* dicuntur. Non desunt qui ab Equis nomen adeptos *Marcomannos* tradunt, sicut *Marschalcum* Equitum Præfectum, *Marstallerum* Equorum, stabuli Magistrum appellamus; siquidem *Marha* & *Merrhen* Lingua Germanica, Equum & Equam significat, unde *Merrhenlandt* interpretantur Equarum Regionem. Probabilior tamen prior est ratio. *Moraviam*, ut nunc se habet, tribus è partibus juga montium, aut Sylvæ saltusque, aut fluvij limitant, ab Oriente ab Hungaris, ab Occidente à Bohemis, à Septemtrione à Silesiis. Nam à Meridie Austriam versus plana est, & alicubi Thaysa Flumine, alibi rivo quodam ignobili ab ea dirimitur. Aër Regionis mollior, atque ob id corruptioni magis obnoxius dicitur. Regio est ut populosa, ita Frumenti, Vini, rerumque omnium ad hominum necessitatem facientium feracissima. Croci insuper copiam maximam suppeditat. Regionis positio quatenus interius patet, campestris, campique sunt molli, & pingui solo, ideoque faciendæ sementi commodissimi, sicut Colles Vinetis sustollendis, propter terram Vineis magis quam in Bohemia amicam, itaque & bonitate & ubertate Vini antecellit. Culta verò tota, cultoribusque adeò referta est, ut nullum gregibus armentorum, quæ nisi in solitudinibus pasci nequeunt, locum reliquerit. Sudetæ montes juxta Iglam urbem fodinis etiam fœti habentur. Atque hoc jam mirabitur aliquis, ut est profectò admiratione dignum, inveniri in Moravia Thus & Myrrham, non ex arbore desudante, ut alibi, lectam, sed è solo terræ erutam, uno tantum in loco, cui *Gladisco* nomen, in quo ad hunc diem Thus non solum quod masculum vocant, à similitudine testium, sed quod alia præterea virorum mulierumque membra ostentat, effoditur. Nuper autem *Venceslaus* Veterum Procerum familia eorum qui a quercu cognominantur, clarus, dum in agro suo Sterenbergensi fundamenta aggeri piscinario molitur, corpus hominis integrum invenit, quod nihil nisi Myrrha erat: quam ille per amicos distribuit. Regni titulo olim decorata legitur hæc Provincia, habuitque olim suos Reges qui Imperium tenuerunt in omnem gentem Bohemorum & Polonorum, fuitque Regnum latissimum ac potentissimum. Circa annum Christi CCI*ɔ* *Zuantocopius* ditione tenebat Moraviam, Bohemiam, Silesiam, Poloniamque, quarum Duces illi parebant. Ipse autem animis sublatis de magnitudine ditionis, Imperatori Romano tributa solvere, quæ aliquando solvisset Ludovico Germaniæ Regi, pernegabat. Petitur ergo magno bello, sed ipse quoque magnis reluctatur viribus, tandemque æquis viribus discessum est. Sedebant tum Hungari gens nova, ad repagula, quæ illis Moravorum Rex objectasset, nec erat ulla transcendendi facultas. Imperator qui in animũ induxerat, non nisi victor redire a Moravis, undecumque circumspexit auxilia: aperuit transitum Hungaris, immisitque hostem Christianis populis, qui infinitis postea malis Provincias afflixerunt. Sic tum opera illorum usus Imperator, supprimit Moravorum Regem, & multis pessundatis atque captis, in fugam eum vertit. Ille enim cum suos cadere animadvertisset, clam sese pugnæ subtraxit, atque ut erat mutata veste incognitus, fuga salutem quæsivit. Cumque ad Montem venisset, cui *Sambri* nomen est, abjectis armis, equo dimisso pedibus iter fecit, & tanquam viator inops, vastissimam ingressus eremum tam diu Pomis arborum atque herbarum radicibus vitam sustentavit, donec tres eremi cultores obvios habuit, quibus sese adjungens, usque ad extremum vitæ perseveravit incognitus, patienter ac sedato animo incommoda quæque ferens. Vbi verò obitus adfuit, accersitis Eremitis, nondum, inquit, quis fuerim novistis, Rex ego Moravorum, prælio victus ad vos confugi, & Regiam vitam & privatam expertus morior. Nulla Regni fortuna est tranquillitati Eremi præferenda. Hic

Regio & unde dicta.

Situs.

Cœli temperies. Soli fertilitas.

Imperium Majorũ.

MORA VIA
Bohe- miæ
fini tima
Silesiæ
pars
Hungariæ
pars
Austriæ Septen- trionalia
Miliaria communia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio
Amstelodami, Sumptibus Henrici Hondij. 1627.

da. Hic securus sommus, dulces herbarum radices atque undas efficit, ibi curæ atque pericula, nullum cibum, nullum potum non amarum reddunt. Quod vitæ mihi Deus concessit, apud vos felix peregi; in Regno quicquid ejus transactum est, mors verius quam vita fuit. Sepelite me hic postquam anima corpus liquerit. Moraviamque deinde petentes, filio meo, si adhuc vivit, hæc nunciate. Atque his dictis vita excessit. Tunc vero Bohemia, Polonia & Silesia suum quæque Provincia Ducem constituit, tributa tamen superioritatis agnitione, vel modicè pendentes. Eisdem fere temporibus, imperante Græcis Michaële, venit Cirullus Doctor & Apostolus omnium Sclavorum una cum Metodio, & posuerunt fundamentum Christianæ Fidei in Moravia, erexeruntque Episcopalem Ecclesiam in Oppido Vielagradensi, unde vocati a Romano Pontifice & correpti, cur sacra celebrarent Lingua Sclavonica, responderunt, quia scriptum est, omnis spiritus laudet Dominum. Æneas Sylvius in Historia Bohemica cap. XIII hanc rem aliter narrat: Cirullum videlicet, cum Romæ ageret, Romano Pontifici supplicasse, ut Sclavorum Lingua, ejus gentis hominibus, quam baptizaverat, rem divinà faciens, uti posset. De qua re dum in Senatu Ecclesiastico disceptaretur, essentque non pauci contradictores, auditam vocem tanquam de cœlo in hæc verba missam; *Omnis Spiritus Laudet Dominum, & omnis Lingua confiteatur ei*: indeque datum Cirullo indultum. Hactenus ille. Facta est Moravia olim Provincia Romanorum, & ordinata inter quatuor Marchias Imperij; deinde incorporata Regno Bohemiæ, quæ olim Bohemiæ fuit Domina. Sigismundus Imperator postea dedit eam dono Alberto genero suo. Rebellantem vero Albertus magnis affecit cladibus. Nam supra CCCC Villas una excursione combussit, mortales multos neci dedit, pecus omne pene abegit, jugumque ferre gentem coegit. Nunc *Moravia* multo inferiore fortuna quam olim contenta, suis deinceps Ducibus, postmodū Marchionibus paruit, hodie distracta: ejus tamen potior pars, ac pene tota Bohemiæ Regibus: reliqua pars alijs Primoribus ac Baronibus subest. *Urbes.* Gentis caput ac Marchionis Sedes est *Brunna* Germanice Brin, Bohemice *Brno*. Est & *Olmuzium*, *Olomontium* alijs, Sedes Episcopalis, *Vologradensis* prius dicta, vulgo *Olomutz*; ἔβουρον Ptolemæi Eburū Pyramio. Urbibus præter has plurimis, Domibus, Mœnibus, Turribus & id genus ædificijs clarissimis abundat: cujusmodi sunt *Zwoijma, Radish, Iglavia, Nova Civitas, Niclosburg Mons Nicolai, Weyskirchen, Cremser, Boserlitz* olim Marchionum Sedes, & complures aliæ, quæ in Tabula conspiciuntur. *Flumina.* Amnium in Moravia princeps, *Moravia* seu *Maravaha, Ciabrus* Ptol, Mercatore nostro Interprete: Κιάμβρος legitur in Græcis Codicibus Ptolemæi, ubi & aliquando sine ρ Κιάμβος legitur, Cebrus Antonini videtur, & lib. Notitiarum. Eundem *Ciabrum* putat Peucerus *Cium* Κῖον ab Herodoto dici, vulgò *Die Marhe*, qui Olomuzium principem civitatem circumfluit, & ab illa in Pannoniam defluens, in Danubium tandem se suis & adventitijs aquis auctus exonerat. Hic Regioni nomen dicitur indidisse, seu, quod potius crediderim, a Regione sumpsisse sibi nomen. Præter hunc præcipui sunt *Theya*, vel *Deins*, *Tharsa* Dubravio, nonnullis etiam *Thisia*. Hic Zuoynam, obitu Sigismundi Cæsaris memorabilem præterfluit, & limitem Maravaniæ atque Austriæ statuit. *Igla*, a quo Iglavia Vrbs nomen sortita est, dirimit Maravanos a Bohemis ac Marovaniam quoque ingreditur. Cæterum *Odera* fluvius haud procul Olomuzio ortus, suo nomine usque in Oceanum delabitur. Sunt qui illum a Ptolemæo *Viadrum* vocari autumant. *Oderam* vocant ab Aucupibus vocabulo mutuato, qui speculas avibus speculandis captandisque constitutas. *Odri* appellant: hodieque hujusmodi speculæ in Moravia ad fontem Oderæ ab Aucupibus constituuntur. Iunius autem hunc fluvium Oderam dictum autumat, quod ex Oderbergo Monte cognomine fontes trahat, ut supra in Germaniæ generali diximus; *Suevus* vel *Suebus* Συῆβος Ptolemæi, Becano, Beuthero & Nivemontio est. Neque *Hama* silentio prætereundus, quamvis tenuibus interdum aquis fluens, attamen eos agros rigans, quibus non alij in Moravia Frumenti fertiliores, ita ut Frumentarij coloni à largo Frumenti velut ubere, jure suo illos sumen Moraviæ appellent: in illis præterea sæpius quam in alijs Numismata M. Antonini, Commodique & aliorum nonnullorum Cæsarum, tam Aurea quam Argentea exseruntur. Quæ sane fidem Bellorum cum Marcomannis olim in Moravia gestorum manifestam faciunt. Sunt & *Nigra* vulgo *Suarta*, & *Suittwa*, qui Brunnam Civitatem, dignitate proximam Olomuzio *Sylvæ.* præterlabuntur. Pisces varios & quidē magna copia hi Fluvij subministrant. Regio hæc quam Bohemia minus mon- *Mores.* tosa, nec tamen prorsus plana. Ponit hoc loco Ptolemæus *Orcynium Nemus*, ac *Gabretam Sylvam*. Incolarum (qui feroces rapinarumque avidi) sermo mixtus est, Bohemicus tamen prævalet, nam Germanica Lingua in Vrbibus tantum inter Optimates in usu est: de cætero, Ritibus Moribusque perinde morati ut Bohemi, inquit Dubravius. In hujus Regionis Pagis variè habitant Anabaptistæ omnium bonorum communionem professi.

AVSTRIA ARCHIDVCATVS.

Tertius Circulus Imperij est Austriacus, in quo duo sunt ordines,

Ecclesiastici.
- *Tridentinus Episc. Trent.*
- *Brixiensis Episc. Brixen.*
- *Goricia Episc.*
- *Segovia Episc.*
- *Labach Episc.*
- *Vienna Episc.*
- *Teutsch Ordens Maister.*
- *Ordens Maister in Eischtal.*

Principes *Seculares.*
- *Archidux Austriæ*
- *Com. Schaumberg.*
- *Baro Wolkenstain 37 32. 47 46.*
- *H. Senster.*
- *H. Roggendorff 37 48. 48 18.*
- *Com. Hardeck 38 21. 48 48.*

Præter *Principes Imperij invenio in Austria nominari*
- Comitatus, *Thurn, Crentz, Ortenburg, Perneck 38 18. 48 45. Garb.*
- *Freyhern, Landskron, Wanberg, Hohen Osterwitz, Neuberg, Guettenhag, Teuffenbach Mairhofen, Awersperg, Dorneck, Saraw, Hartenstain, Schwartzenaw, Tiernstain, Wachauthall, Hoffkirchen 36 15. 48 19. Eytzing.*
- *Dominia item Aichelperg, Kaltenprun 38 26. 48 26. Massenperg, Stubenberg, Heggenberg, Stahrenberg 36 8. 46 6. Liechtenstain 39 6. 48 13. Losenstain, Puchaim, Luetkurt, Porges, Schonkirchen 39 42. 48 33. Schefftenberg, Altensperg, Hornstein 38 46. 47 50. Sibersdorff.*

Meridiani positi juxta rationem Paralleli 49 20 ad Circulum maximum.

Regio & unde dicta.

SIC se habet Moravia; sequitur explicanda jam nunc in nostra Methodo *Austria*, olim *Pannonia Superior* dicta. *Avariam* quoque in Annalibus vocatam, ab *Avaribus* eam occupantibus, scribit idem Lazius. *Rakuska*, Sclavonice dicitur. *Beetstan* a Turcis, ut scribit Leunclavius. Austriæ nomen, Wolfgango Lazio teste, recens est; ab Austri venti flatu, qui ista in Regione frequens est; vel a voce Germanica *Oostreich*, quod nomen veteres Franci regnorum suorum limiti Orientali posuerunt, ut *Westreich* Occidentali. Atqui Francorum *Oostenreich* ad Rhenum situm fuit: dictumque postea *Austrasia*, quo nomine amisso, videntur Pannonij illud sibi tribuisse, ut auctor est idem Lazius lib. I. cap. II Commentariorum gentis Austriacæ. Sunt autem Austriaci Francorum & Saxonum soboles, qui hunc sibi tractum frustra reluctantibus Hungaris ferro pepererunt. Olim vero a multis varijsque cultoribus fuit habitata, quorum primi a Lazio numerantur *Hebræi*: hinc *Iason* cum socijs *Argonautis*: hos deinceps sequuti sunt *Cimmerij, Agriani, Gallo-Græci, Romani, Hunni, Sarmatæ, Sclavi, Hanares, Bulgari, Hungari, Galli*, cum suis minoribus populis, *Boijs, Senonibus Gesatis, Cimbrisque* & *Brennis* qui sub ipsam Christi Servatoris salutiferam nativitatem, pene totum istum terrarum tractum incoluere. Post etiam *Gothi, Getæ, Vandali, Gepidæ, Heruli, Germani*, & complures alij, quos Lazius enumerat, has partes incoluere.

Situs.

Austria vero habet ad Ortum Hungariam: ad Meridiem Styriæ montes, qui ab Alpibus perpetui in Hungariam & ulteriores regiones protenduntur; ad Occasum Bavariam: & ad Septemtrionem Teium fluvium & Moraviam. Eam sub nomine Pannoniæ Superioris his verbis describit Georgius Rithaymerus, in suo de situ orbis terrarum compendio. *Pannonia Superior* ad Solis Ortum Leythæ fluvio jungitur. Ptolemæus hic Rabonem ab Ortu terminum statuit: Onaso fluvio & Norico ad Occasum. Sunt qui Cætio Monte ab eo cardine finiunt Teium Fluvium, & Moraviam a Septemtrione. Nam eousque hodie protenditur.

Soli qualitas.

Aëre fruitur leni ac amœno, salubrique ob Euri viciniam, quo perflatur.

Soli fertilitas.

Ager omnis generis Frugum feracissimus, & qui minimo impendio colitur. Vili etiam & strigoso equo agricola in eo tractu qui campus Transdanubianus sive Marchianus dicitur, terram arat. Marga, citra quam agri in Bavaria infœcundi & macri sunt, quid sit, Austriacis incognitum est. Vinum omnis Regio fert nobilissimum: meracius Germanico, dilutius Hispanico. Idque Moravis, Bohemis, Silesijs vicinisque Bavaris præbet. Crocum insuper generosissimum gignit; Zinziber etiam producit juxta Hamburgum, ad radicem Cæcij Montis. Argento abundat, non item Auro: Salem partim domi natum, partim importatum habet.

Imperium Majorũ.

Rexerunt Austriam aliquandiu Comites *Babenbergenses*, quorum primus *Lupoldus* Marchio Austriacus ab Ottone II Imperatore dictus est, Postea *Henricus*, Dux ex Marchione factus a Friderico Imperatore. Qua stirpe deficiente, *Rudolphus Habspurgensis* qui in Cæsarem electus fuerat anno CIↃ CCLXXX eam sui juris fecit. Ducatumque voluit appellari. *Fridericus* II in Regnum etiam evexit. Hujus Regionis insignia olim erant quinque Alaudæ Aureæ, in cœlestino clypeo pictæ; sed Lupoldus Marchio hoc nomine V, a rei eventu ab Imperio concessa nova usurpavit insignia, rubro & albo coloribus distincta: quod ita totus suffusus sanguine, in expugnatione Ptolemaidos fuisset, cingulo tenus dumtaxat (quod album corpus intersecabat) à cruore immunis. Dividitur porro in *Superiorem* & *Inferiorem*, quarum hæc ultra, illa cis Danubium sita est. Habet præterea quoque Styriæ Ducatum, inter Danubium, Muer & Mietz fluvios extensum, cujus incolæ partim Germanico, partim Sclavonico idiomate utuntur, strumisque penduli deformes sunt. Habet & Ducatum Carinthiæ inter Muer & Dravum fluvium situm. Item Carniam Meridiem versus.

Vrbes.

Primaria Austriæ Vrbs est *Vienna* ante Christi Servatoris nativitatem culta à Sarmatis & Windis, quibus successerunt Boij, Senones, alijque quos Tiberius Nero in Provinciæ formam redegit; *Vindebona* dicitur in Itinerario Anto-

rio Anto-

AVSTRIA
archiducatus.
Per Gerardum Mercatorem. Cum Privilegio.
Miliaria Germanica
communia
Sep: 38 tentrio
Meri: 38 dies
Occidens
Oriens
BOHEMIAE PARS

rio Antonini; *Vindebonæ* meminit quoque Aurelius Victor, in vita M. Antonini Imperatoris,& *Vindomanæ* lib. Notitiarum. Item *Vindomina*, Iornandes: Ptolemæus *Iuliobonam* vocat, & ad eam locat decimam Legionem Germanicam,quam eo loco consedisse,multa admodum monimenta perantiqua,tum intra Urbem, tum extra eam testantur. Legioni huic à signo nomen Alaudæ fuit: unde etiam videntur prima orta esse Austriacorum Marchionum insignia, Alaudæ quinque. Dicta etiam est *Ala Flaviana*, *Castra Flaviana*, item *Flavianum* & *Fabiana*. Ita in veteri Diplomate anni CIↃCLVIII. *Ego Henricus Dei gratia Dux Austriæ, universis Christi fidelibus Salutem. Manifestum fieri volumus universis, quod nos inter alias nostri Patrocinatus Ecclesias, Abbatiam in honorem Dei fundavimus, in territorio scilicet Fabianæ, quæ à modernis Vienna nuncupatur.* Otto Frisingensis lib. I. Hist. Frid. cap. XXXII, *Dux tunc demum terga hosti dare compellitur, & periculis belli exemptus, in vicinum oppidum Viennis, quod olim à Romanis inhabitatum, Fabiana dicebatur, declinavit.* Similiter legas in Historia Severini Episcopi Viennensis. Atque ad hanc appellationem maximè accedit vulgata & trita apud accolas appellatio *Biana*. Idem Lazius *Vendum* à Strabone appellari ait. *Pannoniam Vrbem* eam vocat Iornandes: vernaculè *Wien*; *Wijdme* Sclavonicè. Hanc Urbem Turcas *Betz* vocare ex D. Carolo Rimio quondam apud Zelimum Turcarum Imperatorem oratore se habere scribit Ortelius. *Wetsch* vocat Leunclavius: item *Beetz*. Urbs clarissima, ad Danubium fluvium sita, Imperatoria sede nobilis, inexpugnabili murorum ambitu, præaltis fossis, aggere & vallo cingitur. Mœnia deinde spissa & sublimia, frequentes Turres, & Propugnacula ad bellum opportuna habet: ut Vienna sit munitissimũ adversus Turcarum furorem Propugnaculum & Munimentum. Suburbia maxima sunt & ambitiosa. Ædes Civium amplæ, area & Picturis ornatæ, structura solida & firma, altæ domorum facies, magnificæque visuntur. Templa Sanctis dicata, & ampla & splendida, secto lapide constructa, perlucida sunt, & Columnarum ordinibus admiranda. Inter ea principem obtinet locum magnum S. Stephani Fanum. Cellæ Vinariæ adeò profundæ sunt & spatiosæ, ut sub terra non minus, quam supra terram ædificiorum esse feratur. Platearum solum, stratum lapide duro, ut neque plaustrorum rotis facile conteratur. Annonæ & potissimum Vini incredibilis copia, ita ut ducentos & mille Equos XL dierum Vindemia exerceat. Christianam Religionem admisit anno CCCCLXIV Doctore Severino, qui etiam II ibi Basilicas exstruxit. Historia hujus Urbis peti potest à Lazio & Ottone Frisingensi. Urbem Fridericus II ornavit auxitque: ut & sequentes fere omnes Austriæ Duces. Nobilissimum in ea Gymnasium Artium Scientiarumque constitutum est à Friderico Imperatore, renovatum postea ab Alberto Archiduce anno CIↃCCCLVI. Id postea seditionibus inter studiosos gliscentibus, collapsum subversumque est. Viennæ clari fuere Wolfgangus Lazius Medicus & Historicus Ferdinandi Imperatoris, Iulius Alexandrinus, Ioannes Sambucus, Matthias Farinator. Hic Librum,qui *Lumen Animæ* Pontificiis dictus fuit, conscripsit,quo tamen nihil est caliginosius, tametsi XXX annorum labore, publicis sumptibus ab aliquot DOCTISSIMIS Viris, ut tum ferebant tempora,fit conscriptus, ubi labore, quidem magno, sed ridiculo & inani, Galeni, Aristotelis, Platonis Disputationes Medicæ & Philosophicæ, & Dioscoridis Medica Materia, Christo Prophetis, Mariæ ac Apostolis aptantur, ac ratio applicandi Philosophorum sententias, & Medicorum dicta ac Regulas, in Ecclesia ad tractationem rerum Theologicarum, ac explicationem rerum Spiritualium docentibus ostenditur, quasi verò sine Aristotele & Galeno Ecclesia doceri non possit, ac ipsa non sat superque habeat in Bibliis, unde erudiatur ac doceatur de omnibus, quæ Christianum Spiritus Sancti domicilium scire sit operæ precium. Fuit & Theologiæ Professor in Academia Viennensi Ioannes Haselbach, qui adeò diffuse solebat explicare, quæ auditoribus proposita enarrabat, ut viginti unum annos legens in Esaia Propheta, ad finem primi capitis non pervenerit. Claram Urbem fecit obsidio Turcarum anno CIↃIↃXXIX fortiter à Civibus tolerata, in qua Turcarum 80 millia periisse memorantur. Est & in Austria Superiore *Gmunda* Oppidum quidem non ita magnum, quod tamen venustate & elegantia commendatur, situm ad Lacum qui inde appellationem trahens *Gmundanus Lacus*, dicitur, ex quo Austriæ Flumen Dravus oritur. Gmundæ magna & lucrosa est negotiatio Salis, quod præstans & acre ex vicinis Montibus effoditur, & Gmundam allatum, vasculis (quæ patria lingua, *Kivelen* indigetant) impositum, per Dravum in Danubium transportatur, unde Viennæ, & in aliis Austriæ, Hungariæ, Styriæ, Carinthiæ vicinisque Civitatibus magno commodo & lucro Gmundanorum distrahitur. Urbes præterea & antiquæ & nobiles multæ in Austria sunt, maximè tamen insignes *Lintzium, Styra, Vadenhoffum, Melicum,* Castellum antiquitus Claudionum: *Cremisium Creto* Castellum hodie *Zeisselmaur*, *Santohippolytus, Neuburgum* duplex, alterum à Cœnobio, à Frumento alterum dictum; *Petronella* nunc Vicus, magnæ olim Vrbis, id quod rudera & ruinæ indicant, vestigium: Nova Civitas *Pruck*, ad ripam Leythæ Flu. sita, *Hamburga*. Sunt & alia Oppida plurima, quæ brevitatis studio, prætereo. *Lacus.* Lacus complures habet, cujusmodi sunt *S. Wolfgangi, Vssere, Vrsee, Fillisee, Eynsidlersee*. *Flumina.* Ac Fluminibus irrigatur permultis: horum *Danubius* primum est, olim Regionis terminus, nunc eam mediam secans. Reliqua sunt *Athosinus*, *Genus*, seu *Onasus*, *Tranus*, *Traunus*, *Erlaphus*, qui ad Cellam Templo Virginis matris celebrem, ex Lacu amœnissimo oritur: *Traisius*, *Ipsius*, *Melicus*, *Marchia*, *Teius* qui Moraviam ab Austria dispescit, *Cambus* vario piscium genere nobilis, *Leytha*: & in quo scitissimi saporis Cancri, *Suegadus*, & alia. *Montes.* Montibus multis attollitur, quorum præcipui sunt *Cecius Mons* vulgo *Calenberg*, à Danubio ad Dravum Flu. extenditur, ejus portiones sunt *Schneberg*, *Semering*, *Kemperg*, *Hertperg*, *Deubsperg*, *Heustsperg*, *Plaitz*: *Cognamus*, hodie *Der Hamburgerperg*, à Danubio ad Arabonē trahitur. *Sylvæ.* Sylvis hinc inde conspersa est regio, quæ Hercyniæ quoq; portiones sunt ac Lunæ Sylvæ: dicunturque hodie *Der Frystetter und Konigwisserwaldt*. *Ratio gubernandi.* Ad alia pergamus. In Vrbe Vienna duodecim quotidie Magistratus Iura dant & Leges dicunt: quorum quatuor sunt Ecclesiastici, Pataviensis Episcopi Officialis, Viennensis Episcopi Officialis, Capitulum Cathedralis Ecclesiæ, & universitatis Rector. Sunt item quatuor Vrbani, & quatuor extra Vrbem: ex quibus præcipui sunt, quem vocant *Regimentum*, unde omnes Inferioris Austriæ jura petunt, & quem *Fiscum* sive *Cameram* appellant, quo omnes rationes earundem Provinciarum referuntur. Reliqui his subjecti sunt, & à quibus ad superiores provocatio libellorum fit, Senatus Provinciæ cum suis Mariscalcis, Ordinati Provinciæ, Senatus Vrbanus cum suo Consule, Prætorium Vrbanum, Telonarij judicium, & Mercatorum Prætorium, quod *Handgraviatum* vocant, de quibus fuse in sua Vienna differit Wolfgangus Lazius Viennensis.

SALTZBVRG ARCHIEPISCOPATVS.

Rupertus Episcopus Wormaciensis ex regia Francorum stirpe ortus, cum post Regis Childeberti obitum a sede sua pulsus esset, circa annum salutis ıↄxl ad Theodonem Ducem Bavariæ Ratisbonam venit, eum instruxit, & baptizavit, ejusque nutu Noricum peragrans multos convertit & Christo dicavit. Incidens autem in ruinas desolatas veteris Iuvaviæ, locum Episcopatui idoneum, Basilicam ibi in honorem S. Petri construxit, Monasterium Ordinis S. Benedicti adjecit, ex quo complures Abbates ad Episcopale hoc fastigium postea sunt vocati, rexitque ibi Episcopalem Ecclesiam annis xliv, mortuus anno D. ıↄ cxxiii. Hæc ex Sebastiano Munstero. De Nobilitate & statu hujus ditionis nihil mihi constat.

Meridiani positi sunt juxta rationem Paralleli 47. 10. ad Circulum maximum.

SALISBVRGENSIS Episcopatus ab urbe Metropolitana Saltzburgo nomen habet. Franciscus Irenicus ex quinque Episcopatibus Bavariæ hunc primum vocat. Hujus territorium omnis generis Metallorum dives est, Auri, Argenti, Æris & Ferri. Reperitur hic quoque Vitriolum, Sulphur, Alumen, & Antimonium. Sunt quoque Marmoris lapidicinæ, Plana loca etiam consitionibus, agris, Frumentoque apta. In Montibus frequentia quoque aucupia, ac Ferarum venatio. Salisburgenses Præsules nominat Munsterus LVIII: ultimum *Ernestum* Comitem Palatinum Rheni, Bavariæ Ducem, Alberti & Kunegundis Friderici Imperatoris Filiæ prolem. Porro sedes ista sub *Arnone* x Ecclesiæ hujus Antistite Archiepiscopatus titulo insignita est a Leone III. Habetque sub se Suffraganeos Episcopos, *Tridentinum, Pataviensem, Vien nnsem, Gurcensem, Brixiensem, Fresingensem, Seccoviensem, Laventinensem & Chyemensem.* Metropolis est *Saltzburgum* vel *Salisburgum*, vulgo *Saltzburg*, quod nomen a Saltzach fluvio accepisse creditur; quanquam alij a Sale quod in ejus vicinia effoditur Saltzburg, dici autumant. *Iuvantia*, vel *Iuvavia*, vel *Iuvavium* olim dictum fuit a juvando, Germanice *Helffenburg*, quod Castrum ibi exstruxerit Iulius Cæsar, juvamen seu subsidium ac refugium Legionibus suis contra Germanos quos debellaturus erat. Traduntur namque Romani cecidisse Germanorum 3400000 ac 1500000 in captivitatem duxisse. Alij nomen *Iuvaviæ* a Iuvavio cognomini adjacente fluvio obtinuisse credunt. Dicitur & *Iuvense* Castrum in lib. Notit. ut Pighius docet in Hercule Prodicio. Aventinus adserit ex veteribus diplomatis ostendi παίδικον Ptolemæi esse, pagumque ibidem adhuc nomen servare. Franciscus vero Irenicus scribit γαμανόδωρον, Gamanodurum, aut βάδακον Badacum Ptolemæi esse: cui & Volaterranus adstipulatur. *Iuvaviæ* meminit Antonini Itinerarium. Sed *Helffenburg* vocabulum vetustius esse *Iuvaviæ*, putat Gasper Bruschius, atque ex eo *Iuvaviæ* factum, quod idem significat. Pighius scribit in hujus Vrbis Templo se legisse hos versiculos:

Regio. & unde dicta. — *Soli fertilitas.* — *Imperium Majorum.* — *Vrbes.*

Tunc Hadriana vetus, quæ post Iuvavia dicta,
Præsidialis erat Noricis, & Episcopo digna
Rudberti Sedes, qui fidem contulit illis
Christi, quam retinet, Saltzburgum sero vocata.

Vrbs hæc in medijs Alpibus situm habet: decenti murorum ambitu, Turribus & Propugnaculis, tam publicis quam privatis ædificijs cultissimo; Regia quondam Sedes ac Domicilium, quando & superbissima ex Marmore Fanorum structura præ cæteris caput extulit Urbibus. Maxima fluminis situsque opportunitas hoc præstitit. Nunc etiam Archiepiscopatus est, qui primæva quidem institutione Laureaci, tum Patavij, rerum vicissitudine huc translatus fuit. Habet hæc Vrbs paludes, planiciem, colles & montes. Paludes præbent pascua, montes aucupia & venationes nonnullas. In hac Vrbe sepulchrum visitur Theophrasti Medici celeberrimi in Nosocomio apud S. Sebastianum cum tali Epicedio, *Conditur hic Philippus Theophrastus insignis medicinæ Doctor, qui dira illa vulnera, lepram, podagram, hydropsin, aliaque insanabilia corporis contagia mirifica arte sustulit, ac bona sua in pauperes distribuenda collocandaque ordinavit. Anno* M. D. LI *die 24 Septem. vitam cum morte commutavit.* Multi huic Theophrasto multum tribuerunt, ejusque ingenio & industriæ, quæ tanta fuerit, ut non modo celeriter sanitatem amissam corporibus hominum, sed etiam Metallis imperfectis suam perfectionem reddiderit, & tribuerit, Plumbumque & Mercurium in Aurum sive Solem, ut ipsi loquuntur, converterit, quod illi probare se posse existimant exemplis aliquot non vulgaribus. Verum ista illis, qui hæc vere & recte judicare posse existimantur, judicanda committimus. Fluminibus ac rivulis innumeris propemodum rigatur hæc Regio, qui ex montibus scaturiunt. *Anassus* fluvius in Septemtrionem defluit, quem *Altzius, Saltzius, Matichius*, suis aquis augent. *Truanus* ibidem ex Lacubus oritur: Hinc etiam *Mur*, & *Dravus* nobilis amnis oriuntur, quem posteriorem Plinius nominat lib. III cap. XXV, eumque ex Noricis fluere tradit. Reliqui ignobiliores rivuli in hos, quos modo nominavi, effunduntur. Ditio omnis montosa, jugisque Montium, quæ adcolæ *Taurn* vocant, aspera. Hinc ista sunt, *Radstatterthaurn, Felbergthaurn, Kornthaurn, Casteinerthaurn*, multique alij adeo alti, ut qui media æstate eos conscendunt, quum ad verticem perventum est, frigore infestentur, nullus curribus locus, angusti colles, adeoque interdum præcipites, ut vix jumento clitellario etiam adsueto iter fit, grandia vero pericula scandentes maneant, quum aut subito exorti venti in præcipitia homines abri-

Flumina. — *Montes.*

nes abri-

SALTZBURG archiepiscopatus cum ducatu CARINTHIÆ
Austriæ confinia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Bauariæ pars
Dausers comitatus
Amstelodami, Sumptibus Henrici Hondij. 1627.
Miliaria Germanica Communia
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio

nes abripiant, aut immensi convolutarum nivium globi silvas, saxa, jumenta, atque etiam domos vicinas sæpe obterant. Ex his Montibus Amnes frequentes defluunt, de quibus supra meminimus. Montes etiam præter supra dictos *Tauros*, habet in Meridiem versus, *Alpes*, quos *Albim* ipsi vocant: varijs quoque cognomentis adscitis, ut *Vilacher Albin, Swanberger Albin* &c. Item *Creutzbergum* montem, *Lettachbergum*, & in Oevina valle Metalliferos, de quibus sic cecinit Conradus Celtes lib. Amorum II Ode VI.

Qui mihi de celsis nuper fuit Alpibus actus
Oenus ubi, atque Athesis murmura rauca facit.
Argenti æterno scaturit qua vena Metallo,
Et ditat totam patriam Alemanicam.
Hic halant liquido, puro & de fonte Salinæ,
Ditantes Bavaros, Austriacosque Duces.
Hic turba est terræ nigræque simillima morti,
Qui solvunt vastis ignibus æra suis.
Haud credas nostris decocta Metalla per ignem,
Sed Phlegetontæis mundificata vadis.

Sylvæ. Silvis quoque hic Episcopatus non destituitur. *Hardionem* enim, *Henhardum* & *Weyhardum* Silvas ad Septemtrionem positas habet. Verum de Episcopatu Salisburgensi hæc jam dicta sufficiunt: reliquum est ut de Carinthiæ Ducatu, quem hujus Tabulæ titulus etiam præ se fert, nonnulla dicamus.

CARINTHIÆ DUCATUS.

CARINTHIA vel *Carnithia* (quod Rithaymero auctore rectius scribitur) a *Carnis* populis nomen suum obtinuisse videtur, qui vetusti ejus loci Incolæ sunt, utpote quorum & Plinius & reliqui in hoc loco meminerunt Geographi. *Regio. Unde dicta.* Utrum vero a Carnunto, veteri oppido, cujus crebra apud auctores mentio est, nomen hi suum traxerint, an vero ipsi a se Urbem denominarint, dubium fecit rei vetustas. Est is locus in Ripensi Pannonia, septem fere Vienna milliaribus distans, ubi non obscura celeberrimæ olim Urbis indicia, monimenta ac rudera, etiamnum exstant, ei nunc D. Petronellę nomen est. Dicuntur vero & *Carnioli*, Germanice *Karten, Krain, Karst.* Habet autem hæc Regio ab Ortu & Septemtrione Styriam; Ab Occasu & Meridie Alpes & Forum Iulij contingit. Hujus pars est Carniola. Multæ in hac regione Valles, Collesque Tritici feraces. Solinus cap. xxx ait, Agrum Noricum frigidum & parcius fructuosum, qua vero subducitur a jugis Alpium admodū lætum. *Soli fertilitas. Imperium Majorū.* Fuit olim Carinthiæ Dux, quum Imperij officia passim inter Principes & Civitates Imperiales distribuerentur, *Venator* Imperij, unde ad eum lites & contentiones Venatorum omnium deferebantur. Hunc vero Ducatū primus Austriæ junxit *Otto Habspurgicus* Cæsaris Alberti filius, Rodolphi Cæsaris Nepos, Styriæ post mortē Patris e fratrum divisione Dux, idque circa annum Christi CIↃ CCCXXX, Ultimo enim Duce *Henrico* sine virili semine mortuo redijt Ducatus ad Imperium, fuitque Feudum ejus a Ludovico Cæsare hæreditario jure *Alberto* Austriæ Duci collatum II scilicet hujus nominis. Filiam vero Ducis relictam, habuit *Ioannes* Filius Regis Bohemiæ uxorem, cui designatus fuit Comitatus Tyrolensis pro Ducatu Carinthiæ. Mortuoq; isto *Ioanne* sine liberis, & uxore ejus à Marchione Brandenburgensi ducta, pervenit Comitatus ad Brandenburgenses. Sed cum Marchio nullam ex uxore tolleret prolem, dono dedit Comitatū Tyrolensem Ducibus Austriç. *Urbes.* Metropolis Regionis est *Santo-Vicus* Urbs minime negligenda ad Glanam Fluvium. Forum habet satis spatiosum, ac perennis aquç Fontem limpidissimum. Sunt præterea *Villacum* oppidum, domibus in fronte coloribus historijsque magnifice depictis, spectatoribus gratum. Situm est in planicie altissimis rupibus septum ad Dravum fl. Ponte lapideo ejus oras connectens; *Calgenfurtum* Urbs bene munita, *Claudia* antiquitus, Lazio teste vocata. Sunt qui scribunt, ejus Urbis Cives furibus adeo esse inexorabiles, ut levissima etiam furti suspicione notatus, inauditus ad crucem abripiatur, post ejus diei quo supplicium de eo sumptum est, tertium, de mortuo judicant: quem si insontem cognoverint, honorifice sepeliunt: si jure eum damnatum comperint, pendere sinunt. Sed hanc fabellam commentitiam vocat Rithaymerus. *Frisachum*, magnam referens vetustatem: *Wolspergum* Lavando flu. adjacens, *Santo Leonardus* &c. *Lacus. Flumina.* Multi in hac regione lacus, multi Amnes. Lacus sunt *Mulsetterse, Ossiacherse, Werdsee, Lavantsee, Indenburgersee, Weyssee.* Inter Amnes præcipuus *Dravus*, qui per Styriam ac Pannoniam in Danubium fertur. Haud inferior *Savo Glana, Schleinicza, Lavanda*, quos omnes Dravus absorbet. *Mura* quoque eidem Dravo miscetur. Plerique autem dictorum flu. huic Regioni Fontes suos debent, ac in eadem ostia sua habent. Montibus undique innexa est Regio. *Montes.* Exclusa enim Alpium capita, ut Strabo scribit, continua hactenus extenduntur, & unius montis faciem exhibent, remissa inde & inclinata, plures in partes, & plures in vertices attolluntur. Tauri portiones jugaq; crediderim, unde ab Incolis suis nominibus distincta. Ab Occidente *Gastein Taurn, Villacher Taurn, Rastatter Taurn, Karnen Taurn*, vocantur. Nonnulli vero vertices Alpium nomina servant, ut sunt *Modringalbn, Serbusalbn, Sanalbn* &c. Et Dravo flu. *Dietzpergus* imminet, & super hunc Mons Argentatus est, adcolarum lingua *Silberberg*: *Raspergus Mons* Muræ ac Isaræ Fontes habet, altero in Meridiem, altero in Ortum fluente. Inter hos vero Tauri Alpiumque editissimos colles, *Sylvæ.* Silvæ Lucique sparguntur, Hercyniæ Silvæ portiones, uti sunt *Hirchspnhef, Priewaldt, Adelwaldt, Eremus*, vulgo in *Der Eynod* silvæ. Mineris prædictæ Alpes, Ferri, Argenti, Auri, turgent. Quantum ad Ecclesiasticam Iuridictionem attinet, ea inter Episcopum Saltzburgensem, & Patriarcham Aquilegiensem partita est, inquit Paracelsus. Ritum apud hos insolitum ac minime vulgarem inaugurandi Principes accuratissime in sua Europa describit Pius II. Et Munsterus lib. III Cosmographiæ, in hæc fere verba; Quoties novus Princeps Reipub. gubernationem init, in patentibus pratis erectum lapidem Marmoreum, cum Dux creandus est, Rusticus quidam, cui per stirpis suæ successionem hæreditario id officium debetur, ascendit, ad dexteram Bovem habens foetam nigri coloris, ad lævam Equa illi sistitur strigosa macieque insigni: frequens circa populus, agrestiumque turba ingens: Dux inde futurus ex adverso movet purpuratorum multitudine septus, præcedunt principatus signa, omnesque in toto commitatu egregie culti præter futurum Ducem. Is agresti habitu pileo tectus, calceos & pastoralem baculum gerens, pastorem magis agit quam principem. Hunc venientem intuitus qui lapidem obtinet, Illyrica voce. Quis est hic exclamat, qui tam superbe incedit? Respondet circumfusa multitudo, Principem Regionis advenire. Tum ille: Iustus ne judex? Salutem patriç quærens? Liberç conditionis? Dignus ne honore est Christianæ pietatis cultor ac defensor? Clamatur: est quidem & erit. Rursum idem; quæro quo me jure hac a sede dimovebit? Respondet Ducalis Aulæ Magister: LX denarijs hic abs te locus emitur, jumenta hæc tua erunt, ad Bovem & Equam manum intendens. Vestimenta quæ Dux exuet, habebis, erisque tu cum domo tua tota liber à Tributo. Quibus dictis, Rusticus malam Principis percutit, alapa leniter incussa; & lapidem Dux occupat. Reliqua vide apud eundum loco citato.

POLONIA REGNVM

Status Politicus *Regni Poloniæ duo habet membra, quæ ad Comitia regia convocantur, & penes quos Iustitiæ & regiminis est administratio.*

- *Ecclesiasticos, in quibus sunt*
  - *Archiepiscopi duo, Gnesnæ in majore Polonia, & Leopoli in Russia.*
  - *Episcopi, Cracoviæ in minori Polonia, Ploczko in Mazovia, Chelmæ in Volhinia, Wladislaviæ in Cuiavia, Pomesaniæ, Varmiæ, Culmæ & Sambiensis in Prussia. Posmaniæ in majore Polonia: Præmisliæ in Russia, Cavenez in Podolia. In Lithuania Vilnæ, medniceque, Leuceoriæ qui Vilnensi suffragatur. In Livonia Rigæ, Derpta, Absel, Rivaliæ.*
- *Nobiles, in quibus sunt*
  - *Castellanus Cracoviæ.*
  - *Palatini, Cracouiæ, Posnaniæ, Sandomiriæ, Kalische, Siradiæ, Lancise, Brezeste, Inowladislaviæ, Russiæ, Podoliæ, Lublin, Belze, Plocense, Mazoviæ, Ravæ. Item in Lithunia Vilnæ, Trochi, Poletsco, Novogrod, Vitelliæ: item in Prussia, Culmæ, Marienburg, Pomeraniæ.*
  - *Castellani, Posnaniæ, Sandomiriæ, Kalische, Voinice, Gnesnæ, Siradiæ, Lancisæ, Brizeste, Ino Wladislaviæ, Leopoli, Camenecia, Lublin, Belze, Plocense, Geine, Ravense, Sandeciæ, Myedzeris, Visliciæ, Biece, Rohostiæ, Radom, Zawichost, Landence, Sreme, Zarnowe, Mologost, Vielune, Premisliæ, Haine, Sanoe, Chelme, Dobrine, Polanecie, Premetense, Crisvinense, Czecoviæ, Nakle, Rospirie, Byechoviæ, Bydgostiæ, Brezezine, Crusnicie, Osvecimense, Camenetz, Spicimirie, Inowlodense, Revalie, Zavoloc, Sochazoniæ, Varsovie, Gostine, Visne, Raciez, Sieprecense, Wisogrod, Ripin, Zakrochzinense, Circhanoviæ, Livense. In Lithuania Vilne, Trochi. In Prussia Culme, Elbingen, Pomeraniæ.*
  - *Capitanei, cujus officij permulti sunt in toto Poloniæ regno.*
  - *Marescalli duo, Regni & Curiæ regiæ.*

Status Ecclesiasticus *Regni Poloniæ constat his Archiepiscopis & Episcopis qui dicti sunt.*

SILESIA.

Sunt *in Silesia*

- *Ducatus xv.*
  - *Lignicensem, Bregensem, Teschinensem, Monsterbergensem, Olvicensem, & Becustadiensem, tres veteres familiæ, videlicet, Lignicensis, Teschinensis, & Monsterbergensis adhuc obtinent.*
  - *Tropaviensem, Opoliensem, Nissensem, Wratislaviensem, sive Breslaw, Swidnicensem, Hurensem, Glagoviensem, Ratibornensem & Sagoensem, Reges Bohemiæ, extinctis veteribus dominu adepti sunt.*
- *Baronum tres familiæ, videlicet a Trachenberg, Wertenberg & Plessensis,*

Supremum *Regis tribunal in Silesia est Wratislaviæ, ubi & sedes est Episcopalis, quemamodum & Nissæ.*

Hæc ex Ioachimo Cureo desumpta sunt.

Medius Meridianus 41 30 ad quem reliqui inclinantur ratione Parallelorum 50 52, ad Circulum maximum.

POLONIA a planitie terræ (quam ipsi etiamnum *Pole* vocant) nomen habet. Dicta quoque fuit olim *Regnum Lechitarum* a Lecho filio Elisæ Nepote Iavan, primo Poloniæ habitatore. Quin & in hunc usque diem Græci, Tartari, Besserabes & Rutheni Polonos *Lechitas* vocant. Vasta admodum Regio est: ad Septemtrionem Borussiam & Pomeraniam respicit, ad Orientem Solem Massoviam & Lithuaniã: qua Meridies est Russia & Hungarię montibus clauditur, qua Occidens Lusatia, Silesia, & Moravia, Longitudo ccccLxxx: Latitudo ccc Milliarium, Regionis Aër purus, sed frigidus rigensq; ac severæ hyemes. Regio omnis plana, fertilis Hordei, Frumenti, Leguminũ. Abundat Fructibus, Cera, Melle, Butyro. Habet & Salis maximã copiam, qui ex terra eruitur. Habet & Æris Fodinas in montiũ jugis, *Tatri*, ab incolis, dictis: nec non Sulphuris. Abundat insuper Armentis, adeo ut Saxonia, multæque gentes Germanicæ Polonicis bubus victitent. Varij generis videre est ibi Animalia, magnamque Pecudũ & Ferarum copiam. Habet Uros, Bisontes, Tauros & Equos sylvestres, Onagros quoque, & ejusmodi. Hic etiam ad annũ a parta humano generi salute millesimũ quingentesimum tricesimum primum extitisse comperio, Monstrum marinũ, quod Episcopi habitum infula mitraque egregie mentiebatur, ad Regem Augustum deportatum. Non desunt Aves variæ magna copia, ad aucupia invitantes. Latrocinia ignorat gens, itaque æstivis mensibus curru, hibernis rheda summa securitate vehuntur, per sylvas, agros & immensa camporum spacia, sine ullo periculo. Regni titulum & Majestatem accepit Polonia anno CIϽ I regnante *Boleslao Chabri*, qui ab Ottone III Romanorum Imperatore regium diadema accepit. Post annos vero LXXVII sub *Boleslao Audaci* qui crudeliter Stanislaum Cracoviæ Episcopum trucidavit, Regio Diademate a Pontifice Romano privata est. Iterum tamen recuperatũ est avitum jus electo in Regem *Premislao* II, Duce majoris Poloniæ & Pomeraniæ, Anno CIϽCCXCV. Dividitur hæc regio in Poloniam *Majorem* & *Minorem*. *Major* est magis Septemtrionalis, eamque mediam intersecat Varta flu. *Minor* est Australis, eamque Vistula pererrat. In Majore Polonia civitates principales istæ. *Posnania* ad *Vartam* & *Prosnam* fluvios, inter colles condita, muro duplici:

Regio & unde dicta.
Soli qualitas.
Soli fertilitas.
Animaliũ varietas.
Itinerum securitas.
Imperiũ Majorũ.
Vrbes.

 ædes

POLONIA
ET
SILESIA
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Bohe:
:miæ pars
Moraviæ
pars
Mil. communia Germanica
New Marck
Crossen Duc.
SIL
SIA
PO
LO
NIA
MA
ZO
VIA
Po me rella
Rus:
:siæ pars

ædes habet lateritias amplas & multas: suburbia vasta ad Vartæ ulteriorem ripam, stagno ingenti paludibusque circumdata; nundinas etiam binas quotannis admodum celebres, & Episcopatus sedem. Habet sub se Oppida ista, *Koscien* inter lutosas paludes VII Mill. intervallo. *Miedzyrzecze* cujus domus omnes ligneæ, estque finitima Silesiæ & Pomeraniæ; *Ostresow* in planicie inter Sylvas sita; *Wschow, Sremck, Prenecz* & *Rogosno. Calisia* civitas est muro circumdata inter paludes, quam Prosna fl. præterlabitur. Arcem muratam hoc loco fuisse, ruinæ testantur. Sub hac sunt *Gnesna, Pyzdry, Wartha, Naklo, Land, Konin, Supleza, & Kolo. Gnesna* muro circumdata est, in planicie, inter lacus collesque: hæc prima omnium civitas à Lecho condita est, in hac princeps Poloniæ *Boleslaus Chabri* ab Ottone III Romano Imperatore Regium Diadema accepit, quo ad hoc usque tempus Reges Poloniæ utuntur. *Siradia* civitas lignea muro septa est in planicie: arcem habet munitam ad Vartam fl. Hanc urbem Ducatus amplissimus olim cohonestabat, cujus titulus filio Regis secundo ordine tribuebatur. Sub hac sunt *Vielunia, Sadecz, Petricovia, Rosprza & Spicimiria. Petricovia* palustri loco sita, lutosa est. Ad eam Comitia generalia quæ nunc Warsaviæ celebrantur, diu celebrari proprio quodam urbis privilegio & recepta consuetudine solebant: eratque ei rei extra urbem Aula Regia exstructa ex lignis levigatis, quam *Bugay* vocabant; sed postquam mutari res & novari cœptæ sunt, arx corruit, alioque translatus Comitiorum locus: servavit tamen tribunal forense, quo hibernis mensibus jus dicitur, quemadmodum ad Lublinum æstivis. *Lancicia* civitas est haud inamoena, muro fossaque clausa, in planicie. Arcem habet muratam in scopulo, camque Bsura fl. præterlabitur. Sub ea sunt *Orlovia, Piatek, Bresinia, Kornazew, Biechow,* & alia nonnulla oppida. *Cuiavia*, sive *Vladislavia* urbs ampla est, habet sub se *Bridgostiam* ad Budam fl. navigabilem, quo merces ex Polonia in Vistulam deferuntur. *Brestia* sub se habet *Badziejow, Crusphicam, & Cowalow. Crusphicia* post Gnesnam omnium Polonicarum urbium prima est, lignea, cum arce lateritia, ad Lacum Goplo, ex quo Lacu olim mures prodierunt, qui *Pompilium* Principem Poloniæ in ea arce justa Numinis ira vindictam deposcente, devorarunt. *Rava* civitas lignea est ad fluvium Ravam; habet sub se oppida *Sochaczoviam, Gostinin* & *Gambin. Plozcko* amœna civitas in colle ad Vistulam, sedes est Episcopalis: sub hac sunt *Bielsko, Raczyayas, Sieperoz, Srensko, Mlava, Ploncko & Radzanow. Dobrinia* in scopulo ad Vistulam sita est, in ea arx fuit quam Crucigeri demoliti sunt. Sub hac *Slonck, Ripin* & *Corzno*. In Polonia verò Minore urbes principales hæ sunt, *Cracovia, Sandomiria* & *Lublinum. Cracovia* in planicie ad Vistulam exstructa est (eam Petrus Appianus putat esse Prol. *Carrodunum*) muro duplici, valloque firmissimo. Arcem habet in scopulo eminenti, quem *Vanel* dicunt. In hac urbe Regum Poloniæ Sedes est, & Sepultura. Gymnasium quoque celebre studiis Philosophiæ & Artium. Carent autem Cracovienses Advocato supremo, sed Rex ipse Præturam Cracoviensem obit. Castellanus quoque Cracoviensis Palatino in Senatus consessu prior digniorque est, cum in cæteris Regni Provincijs Palatinus Castellano præferatur. Cracoviæ tres civitates contiguæ sunt *Clepardia, Stradomia, & Casimiria*. Habet sub se Ducatus duos, *Zatocensem* & *Osuniocimensem*. Oppida ei subsunt hæc, *Biecz, Vuonincx, Sandecz, Lelow, Kzyaz, & Proszovice. Sandomiria* civitas principalis illius districtus, muro circumdata, in colle ad Vistulam sita, est, abest Cracovia XXII mill. Arcem habet antiqui operis, & ut tunc bella erant satis munitam. Sub ea sunt *Checiny* in loco plano, Fodinis Lazuli clara, in quibus etiam Argentum reperitur, *Korzcin, Wislicia, Pilzno, Opoczno, Radomia, Poloniec, Zannichost, Zarnow,* & *Malogost. Lublinum* civitas præcipua illius districtus, ultra Vistulam est, muro, fossa, stagnis, arce munita. In hac quotannis triplices sunt nundinæ, ad quas conveniunt Turcæ, Armeni, Græci, Germani, Moscovitæ, Lithuani, alijque. Iudæi maximam suburbiorum partem occupant, ibique Synagogam habent præcipuam. Arcem fl. adluit *Bystrzna*. Sub ea sunt *Vrzendow, Lulow, Parcow* & *Casimiria*. Porro Poloniæ regio Stagna habet permulta & Lacus, in quibus omne piscium genus. Nobilissimis etiam fluminibus rigatur, quorum primum *Vandalus* sive *Vistula*, Germanis *de Wixel*. Sequuntur *Chronus* nunc *Pregel, Niennien, Rubon, Viadrus Varta, Tyras* nunc *Nyester, Hypanis,* hodie *Bugh, Borysthenes* nunc *Nyeper*. Præter hæc minorum gentium multa. Montes fere nulli sunt, præterquam qua in Meridiem vergit, ac ab Hungaria *Sarmaticis Carpathijsque* Montibus quos *Tatri* Incolæ, vocant, dirimitur. Sylvis pene omnis regio obducitur, quæ Hercyniæ portiones sunt. Sed de his hactenus. Regni jus apud Polonos non est hæreditarium, sed ex communi Senatus & Equitum sententia pendet, qui quem volunt eligunt. Viri plerique Nobiliores excellenti ingenio præditi sunt; multisque & longinquis peregrinationibus prudentiam sibi & multarum linguarum peritiam compararunt: Impavidi sunt, & cum hoste etiam robustissimo pugnam non detrectant; læsi à Magnatibus, injuriam omni consanguineorum, clientum, amicorum, & familiarum confœderata manu ultum eunt: neque ante cessant, quam vel vindicarint, vel occubuerint. Postremum non tam liberales sunt quam profusi: quod vitium augent frequentibus commessationibus, & immodicis largitionibus, tum etiam ingenti clientum servorumq; quos alunt, vestiunt, & ornant, numero. Religio Polonorum antiquitus nulla fuit: Solem, Lunam, Auroram, Iovem, Cererem, venerabantur.

Lacus. Flumina. Montes. Sylvæ. Ratio gubernandi. Mores.

SILESIA.

ET hæc de Poloniæ Regno, restat paucis explicanda *Silesia*. Nomen illi ab amne cognomini, ut tradit Conradus Celtes. Alij aliunde derivant. Terminatur à Septemtrione & Ortu Polonia: à Meridie Moravia & Hercynia Sylva, ab Occidente Lusatiæ & Bohemiæ parte. Longitudo est CC mill. pass. Latitudo LXXX. Aër quamvis paullo frigidior, utcunque tamen mitis, & clemens. Ager quod crebris torrentibus ac rivulis irrigetur, fertilis admodum est, ac res nascentes è terra, magna ubertate in plerisque locis fundit, & alicubi venas Auri, Argenti, Plumbi, & Ferri gignit, res etiam ad vestitum non modo suarum, sed multarum etiam gentium conficiendū largissimè suppeditat. Vrbes hic cultæ legibus artiumque humanarum studiis exornatæ. Metropolis ejus est *Vratislavia, Budorchis*, ut quidam volunt Ptol. vulgo *Breslaw*. Dugloſſus scribit, eam exstructam à Mieslao Duce Poloniæ, paullo ante annum CIↃ. Inde post annos XL ornatam esse Episcopatu à Casimiro Rege Poloniæ, his incrementis tantum auctam, ut ejus civitatis Antistites *Aurei Episcopi* ob divitias & rerum omnium copiam dicerentur, Anno CIↃCCCXLI die VII Septembris tota in favillas abijt. Sed sub Carolo III Imp. ex lateritia facta est aurea. Memorabile est quod de turri Templi S. Elizabethæ testatur sequens inscriptio. *MIRABILIS IN ALTIS DOMINVS:*

Regio. Vnde dicta. Cœli temperies. Soli fertilitas. Urbes.

Collapsa est Turris Siloe madefacta cruore,
Pyramide hac nostra, nemo cadente perit.
Nam jussu Domini exceptam, cui gloria soli,
Angelicæ molem deposuere manus.

Accidit ruina ista Turris anno CIↃIↃXXIX Festo S. Matthæi: pręter Felem unam nemo læsus. Situs loci, Ædificiorum splendor, Turrium, Templorum, Pontium structura, Platearum dispositio, urbem vehementer commendant. Inprimis verò Civium humanitas, industriaque, & Senatorum prudentia. Administratio Aristocratica est, plena dignitatis, Leges sunt ad pacem, justitiam, honestatem constitutæ. *Nissa* Episcopalis est civitas. Sunt præterea in hoc Tractu Ducatus XV. *Viadrus* per hanc regionem labitur, in quem undique plures amnes & rivi confluunt, *Elsa, Ola, Bobrus, Barusius,* & alij.

Flumina.

HUNGARIA REGNUM.

Rex *Hungariæ Regnum suũ administrat duorum Magistratuum auxilio, qui sunt.*

- Sublimior *qui in tres Magistratus dividitur.*
  - *I. Gubernans Regnum Regis nomine in quo sunt:*
    - *Palatinus Regni, qui proximus à Rege est, & Regis ipsius, sicubi accusatus, Iudex ordinarius existit, quem Regnicolæ communi voto eligunt, nec hæreditarium est Officium.*
    - *Iudex Curiæ qui est unus ex Iudicibus Regni ordinarius*
    - *Cancellarius*
      - *Perpetuus, qui est Metropolitanus Sirigoniensis, qui & Primas Regni, & Summus Secretarius nominatur, ac prærogativam habet electum Regem inungendi, & sigillo majore privilegia munit.*
      - *Arbitrio Regis assumptus, qui cæteras literas minores, & potissimum mandata Regia, & in causarum distinctione data munit, decretisque Regis subscribit.*
    - *Magister Curiæ, Regis Comitatum sequi cogitur, & ejusdem intimus Consiliarius habetur.*
    - *Tavernicorum Regalium Magister, Aurifodinarum Salinarumque & breviter earum civitatum, pagorumque ac castrorum causas destinguit, quæcunque ad Fiscum Regium pertinent.*
  - *II. Iudicia tractans, in quo Officiarij.*
    - *Tres majoris autharitatis*
      - *Vice-palatinus Regni.*
      - *Iudex Personalis præsentiæ, qui & Regiæ Majestatis in judicijs locum tenet, & Iudicibus praest.*
      - *Vicejudex Curiæ.*
    - *Minores, qui ministeria magis judiciorum quam Magistratuum exercent.*
      - *Protonotarij duo Iudicis personalis præsentiæ.*
      - *Protonotarius Vicepalatini.*
      - *Protonotarius Vicejudicis Curiæ.*
      - *Hi omnes Magistri passim appellantur, habentque in laboris consortium adjunctos hos sequentes; Secretarium, Archiep. Strigoniensis, qui est director causarum Regalium & Fiscalis dicitur.*
      - *Duodecim Assessores.*
      - *Notarios aliquot juratos, omnes stemmate nobili ortos, qui proprio loco à cæteris semoto assident.*
  - *III Ministrãs Regi.*
    - *Thesaurarius Regis.*
    - *Cubiculorum Regalium Magister.*
    - *Agazonum Regalium Magister, quem Stabuli Magistrum Germani vocant.*
    - *Dapiferorum Regalium Magister.*
    - *Princernarum Regalium Magister.*
    - *Ianitorum Regalium Magister.*
    - *Et alia minora officia.*
- *Minor qui est in singulis locis juridicis. Porro quia Regnum amplissimum est, neq; à minoribus judicijs confluere omnes in Curiam possunt, nec curia tot querulantibus sufficit, constituti sunt per Provincias judicia particularia eorum quibus prima instantia causæ deciduntur quos Comitatus Hungari dicunt, suntque hi,*
  - *Supra Danubium ad Occidentẽ Tibisci flu.*: *Posoniensis, Comariensis, Trauchimensis, Turoczensis, Nitriensis, Liptoniensis, Barsiensis, Opuizoli, Cepusiensis, Novigradiensis, Hontensis, Tornensis, Gewinariensis, Abavivariensis, Borsodiensis, Hewesiensis, Posthiensis, Bathiensis, Bodroghtensis, Zalnocensis, Semliniensis, Vnghensis, Peregriensis, Moramarusiensis.*
  - *Supra Danubium ad Orientẽ Tibisci*: *Vgoghiensis, Zatmariensis, Zabolciensis, Torontaliensis, Bihoriensis, Orodiensis, Chonadiensis, Temesiensis.*
  - *Inter Danubium & Dravum flu.*: *Musunensis, Rhab. sive Iauriensis, Soproniensis, Castriferrensis, Zaladiensis, Vespriniensis, Albensis, Pelisiensis, Tolnensis, Strigoniensis, Sinigiensis, Waraniensis.*
  - *Inter Dravum & Savum flu.*: *Valkonensis, Syrmiensis, Posegiensis, Zagrabiensis, Risiensis, Warasdiensis.*

Administratio Ecclesiastica *penes duos est Archiepiscopos qui sunt,*

- *Gran vel Strigoniensis, Legatus Apostolicus & Primas Regni. Habet sub se Agriensem, Vaciensem, Nitriensem, Quinque Ecclesiensem, Vespriniensem, qui Cancellarius est Reginæ, quam etiam coronat, & Iauriensem, vulgo Rab-Episcopos.*
- *Colocensis, sive Colotz, sub quo sunt Zagrabriensis, Transilvaniensis, Voccadrensis, Suiniensis, Visemburgensis sive Chonad, Bosnensis.*

Hæc ex Wolfgangi Lazij tabula Hungarica desumpsi: quia verò omnia ad gubernationem & regimen Regni pertinent, opinor alium etiam Statum esse inter Principes & Urbes Regni, qui ad conservationem, utilitatem, necessitates, & tutionem Regni pertineat, quem cum ignoremus adserere nequimus.

Medius Meridianus 42 30 ad quem reliqui inclinantur, juxta rationes 46 & 48 Parallelorum ad Circulum Max.

HVNGA RIA.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Miliaria Hungarica communia
Moravia pars
Austria
Rusiæ pars
Transylvaniæ pars
Bosniæ pars
Cumanus Campus
Marons Campus
Bachmeghe deserta
Im Schumat
Im Sigeth
Balaton lacus
Danubius flu.

Regio & unde dicta. Sylvæ. HUNGARIA vulgo *Hongeren*, (quam, nomen ab Hunnis vel Hungaris populis ex Scythia profectis, qui eam incolunt, habere constat) Pannonias, & trans Danubium Iazygum & Dacorum Regionem fere omnem occupat. Ad Meridiem est Savus Amnis; quo a Croatia & Servia disjungitur, quæ sunt in parte Illyrici Adriatico Pelago obversa. A Septemtrione sunt Polonia & Russia, Carpato Monte disclusa; Ad Occidentem Solem Austria, Superioris quondam Pannoniæ caput, cum Maravia & Styria; Ab Oriente Mysia quam Rhethianam nunc appellant. *Soli qualitas. Soli fertilitas.* Regio omnibus reliquis cœli benignitate & clementia, ac loci amœnitate, situsque pulchritudine, suo jure anteferenda. Ager rerum omnium copia ac fertilitate felix. Gemmas, Aurum, Argentum, Colores, Sal fodientibus abunde largitur. Pabuli, Frumenti, Leguminum ac Fructuum nusquam abundantia major. Vinum gignit generosissimum tractus Danubianus, a Quinque-Ecclesiensi Agro Taurunum seu Belgradum usque. Olea tamen rara, aut nulla est; ea demta omnibus propemodum Naturæ dotibus hoc Regnũ ornatum videtur. *Animaliũ varietas.* Animalia producit varia, quorum tanta hic copia, imprimis Ovium & Boum, ut in exteras Regiones tot & tanta armenta mittat, ut pene incredibile videatur, præsertim in Italiam & Germaniã. Feris quoque mirifice abundat, Leporibus, Capreolis, Cervis, Apris, Lupis, Ursis & hujusmodi: Avibus item, præsertim Turdis, Perdicibus & Phasianis. Cuspinianus in Oratione Protreptica memorat, tantum aliquando Turturum numerum ab Aucupibus captorum, & venum in foro Budæ expositorum conspici, ut se præsente aliquando a Mercatoribus supra octoginta millia sæpius numerata sint. *Imperiũ Majorũ.* Coluerunt Regionem hanc primum *Paones*, sive *Pannones*: postea *Gothi*, qui ab *Hunnis* expulsi sunt: *Hunni* a *Longobardis*, qui etiam totos XLII annos hic consedere. Successerunt iterum *Hunni* Duce *Attila*: quo obito, Carolus Magnus eam sui juris fecit. Anno autem CCIↃ sub *Alnulpho Imperatore* è Scythia profecti *Hungari* loca ista occupaverunt. Paganismum colentes adusq; *Regis Sthephani* quem *Sanctum* vocant inaugurationem. Ab eo deinceps ad nostra tempora Hungaria Christianam Religionem professa est. Continet autem Hungaria totam *Iazigum Metanastarum* Regionem, quam Ptol. Danubio, Tibisco & Montibus Sarmaticis circumscribit. Horum reliquias adhuc exstare constat, & vulgo contracta voce *Iaz* vocari. Incolunt vero sedes a Plinio descriptas & linguæ idioma habent Hungarico dissimillimum. Regum Hungariȩ primus fuit post constitutam Religionem Christianam *Stephanus* cognomento *Sanctus*; sequuti sunt *Petrus* ejus Nepos, *Andreas* Consanguineus, *Bela, Salomon, Geysa, Ladislaus, Almus, Stephanus II, Bela cæcus, Geysa II, Stephanus III, Bela III, Emericus, Ladislaus II*, alijque longo ordine, ad usque Rudolphi II Regis & Germanorum Cæsaris tempora, qui jam vigesimum nonum annum illi Regno præest. Dividitur vero Hungaria universa in Citiorẽ & Ulteriorem. Citerior Hungaria omnem illum tractum complectitur qui circa Danubium est; Ulterior illum, qui ultra Danubium, quam quidem mediam Tibiscus secat. Metropolis & Regni caput *Buda* (vulgo *Offen*) sic denominata, ut plerique existimant, a *Buda* conditore fratre Attilæ Regis, vel, ut alij scribunt, a Budinis Scythiæ populis, quorum Herodotus meminit. Appiano, Irenico & Althamero κόυρτος Ptol. Alijs ἀκύινκον *Aquincum* Ptol. & Antonini, cui *Legio II adjutrix* est. Hujus si urbis situm inspicias, ex parte montosa & validis est propugnaculis firma, ut neque quicquam munitius, nec amœnius in tota ferme Hungaria inveniri possit. Publicis privatisque ædificijs ornatissimis præ cæteris in ea Regione urbibus, clarissima. Agrum habet variorum fructuum ubertate luxuriantem. Anno CIↃ IↃXXVI die XX Augusti à *Vrbes.* Turcarum Imperatore Solimanno Christianis erepta est. Reliquæ Urbes sunt *Posonium* Latinis recentioribus: item *Pisonium*, ut Lazius docet, ex scrinijs ejusdem Urbis, a Pisone quodam videlicet, cujus opera Tiberius Pannones subegit, vulgo *Pretzburgh*, φλήξον Ptol. secundum nonnullos, urbs nobilissima. Hic Leytha fluv. Pannoniam Superiorem ab Inferiore dividens, cum Istro miscetur. Urbs vetus & elegans, quæ ut situ, ita aëre quo fruitur læto & amœno salubrique, multas Pannoniæ Urbes longe antecellit. Montes habet Vineis amœnissimis consitos, qui & magnam lignorum copiam præbent. Ad suburbium in præcelso montis vertice Arcem validam habet. *Belgradum* ad confluentes Savi & Danubij, vulgo etiam dicitur *Alba Græca*, antiquioribus *Taurunum*, Germanice *Griechs Wiessenburg*: captũ a Turca Solimanno, anno CIↃ IↃXX quum antea Christiani Orbis adversus immanẽ hostem præsidium aliquandiu fuisset: nunc hæc propria est sedes Sangiaci. Ulterius secundo Danubio descendentibus occurrit *Singidunũ*, captum a Turca anno CCCCXXXIX. Medio inter duas istas Vrbes spacio, campus est, nobili *Hunniade* victoria adversus *Mahometum* Turcarũ Imperatorem celebratus; Campum vocant *Maxons*. Prælium commissum est anno CIↃ CCCCLVI. Adverso flumine adscendentem multa loca excipiunt funestis Christianorum cladibus tristia. *Valpo* Vrbs capta anno CIↃ IↃXLIII *Quinque Ecclesiæ* ad Dravum anno CIↃ IↃXLIII. *Zigetha* anno CIↃ IↃXLVI. *Buda* de qua supra. *Strigonium* ad Danubium vulgo *Gran* dicitur, Archiepiscopalis quondam sedes, & jam in manibus Turcarum: *Alba Regalis*, *Stulweysenburg* Regum corona & sepultura celebris, capta est anno CIↃ IↃXLIII. In eodem pene tractu est *Siridon* B. Hieronymi patria. Est & *Komora* Vrbs munitissima in Insula ejusdem nominis frustra aliquoties a Turcis petita. *Iaurinum*, vulgo *Raab* ad Danubium sita, fere inexpugnabilis. Reliqua Oppida silentio prætereo. *Lacus. Flumina.* Sunt & in Hungaria Lacus celebres ac nobiles, quorum præcipuus est *Balaton*, qui Germanis *Plauze* dicitur, XL milliaria Italica secundum Latitudinem habens, & Hungarica VIII. Flumina sunt nobilissima *Danubius, Savus, Dravus* & *Tubiscus*. Horum tres priores communes sunt nonnullis, alijs Regionibus, sed *Tubiscum* totum, sola Hungaria sibi vindicat. Hic quidem in Maramusio sub altissimis Carpati jugis nascitur, omnesque Hungariæ Fluvios, proventu Piscium superat: omnibus enim temporibus ijs mirifice abundat, imprimis Sturionibus, Lucijs, quorum Hepar sesqui-ulnam longitudine interdum superat: Cyprijs & Siluribus. Alij etiam Amnes præter hos sunt, qui optimorum & saluberrimorum piscium copia adfluunt, nimirum Fundulis, Trutis, Salmonibus, Percis, Murenis, Barbis & alijs pluribus, qui Amnes *Montes.* plerique feraces Auri sunt. Montes & Sylvæ præcipuæ, ultra Danubium ab Austria & Moravia incipiendo recensentur a Lazio, *Tarchzal*, Græcis *Carpatus* quondam a fructu Minerarum appellatus, propagatur per Comitatus Turocensem, Arnensem, Liptoviensem, Cappusiensem, Gewineriensem ac Sariensem, cujus nomina Germanorum locorum Incolæ alijs atque alijs nominibus indigetant, *Den Watter, Den Munch, Den Wurtganten, Den Schneperg*. Secundus est *Matran*, Vinetis prope Agriam consitus. Tertius omnium amplissimus *Erdel*. Sunt & multi alij, quos brevitatis studio hoc loco omittimus. *Mores.* Incolæ olim feroces fuere, inquieti, seditiosi, turbulenti, instabiles, avaritiæ dediti, vindictæ cupidi, & advenis seu exteris parum amici & æqui; nunc autem mitiores facti sunt & cultiores: sed tamen otiosi sunt, aut bellatores, artificijs parum incumbunt, & negociationibus; robusti valde sunt, & Scythica utuntur lingua, ab omnibus finitimis diversa, quæ tamen alijs cum linguis permixta est. Sed hæc de Germania Superiore hactenus, ad Italiam transeamus.

ITALIAE,
SCLAVONIÆ, ET
GRÆCIÆ
tabulę geographicę,
Per Gerardum
Mercatorem Illustrißimi
Ducis Julię, Cliuię, &c.
Cosmographum.
Cum
gratia & priui:
legio

ITALIA,

In qua hæ Continentur Regiones.

Lombardia.
Venetia Ducatus.
Liguria, Genuæ Duc.
Friuli Ducatus.
Iſtria.
Romandiola Comitatus.
Thuſcia Ducatus.
Spoletanus Ducatus.
Anconitana Marchia.
Latium, nunc Campagna di Roma.

Abruzzo, Aprutium, Samnites.
Terra di Lavoro, Campagna felice, Principatus.
Apulia, Daunia piana Regnum.
Lucania, Baſilicata, Princip.
Terra di Barri, Apulia Peucetia.
Terra di Otranto, Regnum.
Calabria ſuperior, Regnum.
Magna Græcia.
Brutij, Calabria inferior.

Regnum Neapolitanum magnam harum regionum partem complectitur.

Quia pauciſsimi Comitatus & Dominia mihi per Italiam & Græciam innotuerunt, & eorum pleraque nomina ac loca in Tabulis aſsignari nequeunt ob Tabularū quæ extant imperfectionem, ideo paucis exceptis hoc labore ſuperſedebo. Quilibet ſtudioſus quoſcunque invenerit annotare facile poterit. Pulcherrima eſſet in Politicis ſpeculatio, ſi omnium Regnorum nobilitas, & officia ſingulorum locaque, dominiorum nota eſſent. Quiſque in ſua hoc præſtans patria laudem merebitur.

Medius Meridianus 36 o. ad quem reliqui inclinantur diſtantes pro ratione Parallelorum 44 o & 40 o.

SIC ſe habet, & univerſim & ſpeciatim *Germania*; jam nunc, ea qua potui fide perluſtrata, *Italiam* ingredior, Italiam, Regionem Dijs ſacram, inquit Plin. lib. III natur. hi- *Regio.* ſtor. cap.xx, totius Europæ beatiſſimam, optimamque, omnium prope Terrarum Alumnam, Rerum Dominam, Principem Gentium, Mundi Reginam. Varias habuit olim appellationes. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 1. Romanar. Antiquit. Regionem hanc nobiliſſimam Indigenas vocaſſe ſcribit *Saturniam*, Græcos verò *Heſperiam, Auſoniam, Oenotriam*, Herculis denique tempore dici cœpiſſe *Italiam. Saturnia* dicta fuit a Saturno Rege. Iuſtinus ex Trogo, agens de Saturno Rege, *Itaque*, concludit, *Italia Regis nomine Sa-* *Nomina. A quibus & cur indita.* *turnia appellata eſt*: Notat idem Macrobius lib. I Saturnal. cap.VII. Verum hæc appellatio non ad totam Italiam, ſed tantum ad ejus partem, quæ & *Latium*, pertinuiſſe videtur, *Heſperia*, vel ab Heſpero Atlantem Fratrem fugiente, ut vult Hyginus: vel ut Macrobio placet, ab Heſpero ſtella quæ Latinis eſt Veſperugo: Quod Occaſum ſpectet: *Auſonia* ab Auſone. *Auſoniam*, inquit Feſtus lib. I, *appellavit Auſon Vlyſsis, & Calypſus Filius eam primo partem Italiæ, in qua ſunt Vrbes Beneventum & Cales: deinde paullatim tota quoque Italia, quæ Apennino finitur, dicta eſt Auſonia ab eodem Duce, à quo etiam conditam fuiſſe Auruncam Vrbem ferunt. Oenotriam* dixere, à vini bonitate, aut ab *Oenotro* Sabinorum rege. *Italiæ* nomen acceptum ab *Italo*, quem Oenotriæ Regem facit Ariſtoteles. Feſtus verò lib. IX. *Italiam dictam, quod magnos Italicos, hoc eſt, Boves habeat* ait, *vitulos enim Italos eſſe dictos*. Timæus fabulatur appellari ab *Italo Bove*, uno ex Armento Geryonis, qui abactus ab Hercule Siculi Freti anguſtias tranaverat, Thyrrena Lingua *Italum Taurum* dicente. *Vitalia* quondam dicta, ſi fides Hellanico, apud eundem Dionyſium Halic. lib. I. Antiq. Rom. Alias veteres Italiæ appellationes, quod non tam Toti, quam Partibus conveniant, omittimus. *Peninſulam* χεῤῥόννησον faciunt *Italiam* Strabo & Ptol. quam Natura Mari Supero, Infero, Ionio munivit lateribus tribus, quarto autem vallavit Alpibus. Nam Occaſum Caurumque verſus adfuſæ *Situs.* ſunt *Italiæ* Alpes, quæ ſuis apud Veteres cognominibus diſtinctæ fuerunt, Maritimæ, Cottiæ, Graiæ, Rheticæque ad Arſiam uſque flu. Septemtrionem reſpiciens Pœnas habet Iuliaſque: ſuccedente mox, quà Aquilo eſt, Mari Hadriatico, ab intimo receſſu uſque ad Sinum Ionium, qui ad Orientem Vulturnumque illi obverſus, Qua denique longe lateque ſpectat Auſtrum, Africum Zephyrumque ab Mari pulſatur Mediterraneo, quod ad eas oras Tyrrhenum audit & Liguſticum: faciente etiam partem Auſtralem Hadriatico, qua Toti connectuntur Partes, Forum Iulij & Hiſtria. *Italiæ*, finibus indicatis incluſæ, Longitudo eſt ab Auguſta Prætoria ad Brutium uſque Promontorium vel Leucopetram IↃCCXLV plus minus Milliarium: Latitudo Maxima CCCCLXXV: Media CXXX: Minima LXXII. Circuitus & περιφέρεια Italiæ ſecundum Caſtaldum CIↃCIↃIↃL. Qui exactius ſunt metiti, ſignant CIↃCIↃCCL, qui exactiſſime, non multo minus, CIↃCIↃCCCLX. Italiam Euſtathius Hederæ: Quercus adſimilant folio Plin. lib. III cap. V. Solinus in Polyhiſtore, & Rutilius Claudius Numatianus lib. I, ut proceritate multò ſit amplior, quam latitudine; in Lævum ſe flectens cacumine, & Amazonicæ figura deſinens Parmæ, Recentiores convenientiſſime humano Cruri comparant, cujus Tibia vel Anticnemion Mari objacet Infero: Sura Supero: Pes univerſim Ionio abluitur pelago; Calcaneus Epirum ſpectat; Vola vel Concavitas Sinum facit Tarentinum: Carnioſiores partes Promonto-

ria ſtatuunt

ITALIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
GOLFO DI VENETIA
MARE LIGUSTICUM
MARE THYRRHENO
MARE SARDOUM
MARE IONIO
CORSICA
SARDINIA
SICILIA
LOMBARDIA
PUGLIA
SCLAVONIA
CROATIA
BOSSENA
Golfo di Taranto
Golfo di Schilaci
Golfo Lodrin
Elba
Miliaria
Italica communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio

xia statuunt Zephyrium, Carcynum & Bruttium: Digiti in Siciliam sunt conversi: Genu in Promontorio est Populonio, Coxendix & Femoris Superiora late contingunt Alpes. De Nominibus & Quantitate dixi, succedit explicanda Qualitas, cujus causa potior solet esse Situs Cœlestis. Hujus si quis hodie diligentissimam ineat rationem: secundum Longitudinem quidem Occidentalissimum Meridianum deprehendet incidere in gradum XXIX, Orientalissimum in XLIII; secundum Latitudinem complecti gradus VIII. Australissimum enim Parallelum distare ab Æquatore grad. XXXVIII, & Borealissimum XLVI: sicque occupare discet *Italiam* Quintum & Sextum Climata, omnesque Parallelos, qui sunt inter XI & XVI, in quo terræ tractu contingit varietas Diei Artificialis unius Horæ. Major enim Dies Æstatis in Parallelo Australi Horarum XIV, cum tribus quintis, in Boreali verò Horarum XV cum quintis totidem. Cœlesti autem Situ sic se habente, accedentibus etiam Appenninis Montibus, qui per mediam Italiæ porrecti Longitudinem, ab utroque latere, præcipue quo Meridianos excipit calores, Campos Collesque relinquunt frugiferos, non magnopere mirandum est, tam moderatam omnium anni Partium in *Italia* esse tempestatem, tantamque rerum omnium Fertilitatem: quæ tamen aliis, quam aliis, locis major. Ager valde est temperatus, benignus, copiosus, ad Segetes aliaque omnia proferenda supra modum accommodus, magnique suis cultoribus quæstus, sumptus autem exigui. *Rossellanus ager* juxta Lacum Velinum in Umbria tantæ fertilitatis fuisse scribitur, ut auctore Varrone, Cæsar Vopiscus, quum Causam apud Censores ageret, *Campos Roscæ* dixerit *Italiæ sumen* esse, in quibus Perticas pridie relictas Gramen, una nocte, operiret. *Ad victum optima fert*, inquit Varro, Italiæ dotes persequens: *Ager Campanus, Frumentum: Falernus, Vinum: Caßinas, Oleum: Tusculanus, Ficum: Mel Tarentinus: Piscem, Tiberis.* Plinius cum dixisset Tritici genera esse plura, *Italico*, adscribit, *nullum equidem comparaverim candore ac pondere, quo maxime discernitur: Montanis modo comparetur Italiæ agris externum, in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa.* Italiam porro peculiarem omnium Arborum Parentem videri posse, testatur Plinius. Vulgatas non commemorabo. Earum, quæ vulgò *Aurantiæ, Citriæ* vel *Medicæ, Cydoniæ*, aliæque id genus, incredibilis hic copia. Tota ora, ut ea nobis sit exemplo, quæ in Liguria ab D. Remi, atque etiam ulterius, ad Genuam pertinet, totamque nobilibus Arboribus, itemque Palmis summæ proceritatis, unde fructus admodum generosi odoriferique percipiuntur, ornata est, ut cum adspectu, tum odoratu sit perjucunda: Hortis passim occurentibus, ad recreandas tristes adflictasque hominum mentes, amœnissimis. Idem de mille aliis dici potest locis. Vivere in Italia *Piperis* Arborem, docet idem Plinius. Oleis maxime scatet Terra Hydruntina, in qua tanta copia, ut cui *Olearum* his in locis ingentia Nemora non sunt visa, incredibile plane videri possit. Ager Barianus in Apulia Peucetia, *Oleum, Vinum, Frumentum, Amygdalam, Goßypium*, aliosque fructus ubertate quadam & abundantia fundit incredibili. Unus Vallis Oneliæ Ager in Liguria tanto gaudet Olei proventu, ut quandoque duodeviginti, nonnunquam vicena millia reddat Urnarum, quas Incolæ *Barilas* vocant. Nec *Manna* negavit Italiæ Natura. Prope Altomontium in Brutiis *Manna* colligitur, noctu rorans: præcipue quum Imbres diurnos liquidum purumque Cœlum noctis excipit. Legitur ex frondibus & arborum quarumdam truncis. Eodem beata munere Magna Græcia, quo loco Thuriorum nobis visuntur vestigia. *Vitium* Principatum in tantum proprium & peculiarem *Italiæ* notat idem Plin. *ut vel hoc uno omnia gentium vicisse, quamquam odorifera, poßit videri bona: quamquam ubique pubescentium odori nulla suavitas præfertur.* Testantur generosissima, quæ passim nascuntur, *Vina*, ab Antiquis Scriptoribus decantata. De ijs universim Athæneus lib. I Δειπνοσοφ. Octoginta fere in toto Orbe genera Vini nobilia, exque eo numero duas partes Italiæ esse memoriæ prodit Plin. lib. XIV. cap XI. Idem pleraque *Italiæ Vina* ad quatuor refert classes. Omnibus aliis præfert ex alieno judicio *Setinum*, ab *Setia* Latij Oppido dictum. Secundum locum tribuit *Falerno*. Ad tertiam veniunt apud eundem Palmam *Vina Albana, Surrentina, Maßica, Statana, Calena, Fundana, Veliternina, Privernatia, Signina*; Quartum obtinent, eodem teste, curriculum, *Prætutia*, atque *Ancone nascentia, & quæ à Palma una forte enata Palmesia* appellantur. Sed de his alij: ego ad reliquas *Italiæ* dotes pergo: strictim eas indicaturus. *Herbarum* omnis generis est fertilissima. Quid verò de *Metallis, Lapidibus*, alijsque Muneribus dicam? *Metallorum omnium fertilitate*, ait Plin. *nullis cedit terris.* In Foro Iulio Hydra flu. est, & haud procul inde *Argenti-vivi Fodina*. Magna *Aluminis* copia ante aliquot annos reperta est apud Etruscos in Territorio Massæ. In Campania Felice Cuniculi sunt, ex quibus effoditur *Sulphur*. Ab Volaterris amnem Cæcinam versus, millia III, Colles aliquot visuntur, ubi Officinæ *Salariæ*. Apud Brutios etiam *Salis Fodinæ* sunt, in intima Montis viscera excavatæ, unde Salem effodiunt. Taceo *Latomias* ubi *Lapides* varij cæduntur. Taceo *Marmora Alabastriten, Chrystallum, Lapides pretiosos* varios, taceo *Coccum, Lazurium, Vitriolum*, aliaque subterranea. Ac ne recensendis variorum generum *Animalibus* tempus teram, magnam *Boum* (qui vetere lingua Græca Ἰταλοὶ dicebantur) copiam in Italia fuisse, *Bucetaque* in ea terra gigni pascique solita compluria, docent apud Agellium lib. XI Noct. Atticar. cap. I. Timæus in Historiis, & M. Terentius Varro in Antiquit. *Lucana Armenta* maxima & validissima olim ibidem fuisse, testatur Lucillius:

Soli qualitas, & Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Quem neque Lucanis oriundi montibus, Tauri Ducere protelo varijs cervicibus possent.

Nutrit *Italia* præter alias Aves, *Aquilas Vulturesque*, carnivoras & rapaces Volucres, Historiis Romanorum Veterum etiam nobilitatas. Infinita hic, ne prolixior sim, prætereo. *Beatißimam* ergo non immerito *totius Europæ Regionem* appellat Æthicus: *Totius Orbis optimam*, Dionysius Halicar. lib. I. *In toto Orbe, & quacumque Cœli convexitas vergit, pulcherrimam omnium* Plin. lib. XXXVII. cap. XIII. Ad Imperium Majorum venio. Gubernationis & Imperij, sub quo vetustissimi fuerunt *Italiæ terræ* Habitatores, non magna sunt apud Antiquos Scriptores Documenta, neque Notæ admodum indubitatæ. Multa quidem eaque speciosa Annius Viterbiensis comminiscitur, de *Comero*, primo in Regionem hanc advena, de *Chamo, Iano, Sabatio, Saga, Crano, Auruno, Malote Tage, Osiride, Hercule, Tusco, Alteo, Kitim, Italo, Morgete, Roma Romanesso, Iasio*, & alijs. Sed horum apud probatos Historicos nullum est vestigium. Variorum autem, cum Græcorum, tum Latinorum, præcipue Dionysij Halicarnassæi, Pompei Trogi, Solini Polyhistoris, & aliorum Monimentis diligenter perlustratis, discimus multis ante conditam Vrbem Ætatibus, varia in Italia populorum, cum primis Siculorum, Aboriginum, Ligurum, Vmbrorum, Etruscorum viguisse Imperia: quæ cum ævo senescente vel in Romanorum ditionem, vel ad nihilum redacta certis gradibus.

Imperium Majorū.

ROMA initio gubernata est à Regibus annos CCXLIV teste Dionysio & Livio, quos in Romana Historia sequi rectissimum est. Apud ipsos etiam Rerum gestarum series legenda est, & considerandum, crevisse potentiam foris militari labore & disciplina: domi verò modestia & justitia gubernationis, & ordinum ac onerum distinctione. Postea propter tyrannidem & libidines pulsam esse familiam regiam, sicut sæpissime causæ mutationum in Imperijs libidines fuerunt. Regum nomina hæc sunt; *Romulus* qui regnavit annos XXXVIII; *Numa*, qui XLIII; *Tullus*

Tullus Hostilius, qui XXXII, *Ancus Martius*, qui annos XXIV, *Tarquinius Piscius*, qui XXXVII, *Servius Tullius*, qui XLIV, *Tarquinius Superbus*, qui XXV. Hic expulsus est regno propter filij scelus, qui Lucretiam per vim compresserat. Pulsis autem Regibus partaque libertate annua imperia facta, ac bini Consules creati sunt. Horum primus *L. Iunius Brutus* cui suffectus est *Sp. Lucretius Tricipitinus*, atque huic *Marcus Horatius Pulvillus*. Mansit autem Italia in *Consulum*, libera Republica: inque *Principum Romanorum*, eadem oppressa potestate, usque ad *Imp. Cæsarem Fl. Momyllum Augustulum*: quem quum abdicare jussisset *Odouacer Herulus* Gothorum Rex, nobilissimam regionem in suam redegit potestatem, cæsusque *Theodorico*, ipsiusque successoribus possidendam reliquit. Fastos *Consulum Romanorum*, & *Imperatorum*, adponere non est necesse, quum in omnium manibus sint. Quæ autem fuerit forma primæ gubernationis Regiæ, quæ incrementa, quæ Legum & Magistratuum mutationes, quanta fuerit Romanorum virtus, quæ bella, quam varij mores domestici, donec Roma Monarchiam Orbis Terrarum adepta est: Ac inde quomodo luxu, Bellis Civilibus, & fatali Orbis mutatione rursus amiserit & virtutem & Imperium, ex integris Historijs cognoscendum est. Ad reliqua pergo. Urbes habet *Italia* egregias, florentes, opulentas: Oppida clara, famosa, Civibus aucta: Pagos magnos. Æ- *Urbes.*
dificijs Nobilium & Prætorijs superbientes. Sed non abs re fuerit audire de celeberrimis Italiæ Urbibus judicium Thomæ Edwardi Angli.

Tincta est Sanctorum pretioso sanguine ROMA.
Cingitur urbs VENETUM *pelago, ditissima nummis.*
Inclyta PARTHENOPE *gignit Comitesq; Ducesque.*
Est MEDIOLANUM *jucundum, nobile, magnum.*
Excellit studijs fœcunda BONONIA *cunctis.*
Splendida solertes nutrit FLORENTIA *cives.*
GENUA *habet Portum mercesque domosque superbas.*
Exhaurit loculos FERRARIA *Ferrea plenos.*
VERONA *humanæ dat singula commoda vitæ.*
Extollit PADUAM *Iuris studium & Medicinæ.*
Illustrat patriæ SENAS *facundia linguæ.*
Maxima pars hominū clamat miserā esse CREMONAM.
MANTUA *gaudet aquis ortu decorata* MARONIS.
Vina VTINI *varia, generosa vehuntur ad urbes.*
BRIXIA *dives opum parce succurrit egenis.*
Italicos versus præfert PAPIA *latinis.*
Libera LUCA *tremit Ducibus vicina duobus.*
Flent PISAE *amissum dum contemplantur honorem.*
Commendant PARMAM *Lac, Caseus atque Butirū.*
Non caret Hospitijs perpulcra PLACENTIA *curis.*
TAURINUM *exornat virtus, pietasque Fidesque.*
Militibus validis studiosa PERUSSIA *claret.*
VERSELLAE, *lucro non delectantur iniquo.*
Mordicus urbs MUTINAE *ranas tenet esse salubres.*
Contemnunt omnes ANCONAE *mœnia Turcas.*
Litibus imponit finem MACERATA *supremum.*
EMPORIAE *in portis consistit gloria clausis.*
Vrbs LIVII *celebris nimis est proclivis ad arma.*
BERGOMUM *ab inculta dictum est ignobile lingua.*
Omnibus exponit gladios ARETIUM *acutos.*
VITERBI *conventus opem fert sanctus egenis.*
Civibus humanis decorata est ASTA *fidelis.*
Fructibus, Anseribus, Pomario ARIMINUM *abundat:*
FANUM *formosas mulieres fertur habere.*
Odit mundanas syncera NOVARIA *fraudes.*
Clara per antiquæ defecit fama RAVENNAE.
ANGLIA *habet paucos Comites:* VINCENTIA *multos:*
Omnes commendant ficus, grossosque PISAURI.
Castaneis, Oleo, Tritico PISTORIUM *abundat.*
Rustica frugales nutrit DERVONA *colonos.*
Postponit REGINUM *cornuta animalia Porcis.*
Dulcia felicem cingunt Vineta CESENAM.
TARVISIUM *exhilarant nitido cum flumine fontes.*
IMOLA *divisa est, nocet hæc divisio multis.*
VRBINUM *statuit Ducibus clamare valete.*
Nota est fictilibus figlina FAVENTIA *vasis.*
SPOLETUM *clamat, peregrini, intrate, manete.*
LAUS *pingues* POMPEIA *boves producit ovesque.*
NARNIA *promittens epulum dabit ova, vel uvas.*
ASSISIUM *sancti Francisci corpore gaudet.*
Hospitibus COMUM *pisces cum carnibus offert.*
Quærit opes fragiles studijs SAVONA *relictis.*

Lacus habet Italia plurimos, quorum nominatissimi. In Etruria *Trasumenus*, *Aprilis*, *Marinus*, *Vadimonis*, *Ciminius*, *Lacus.*
Vulsiniensis, *Sabatus*, *Palus*, *Bientina*, & *Ciana*. In Latio *Hostiæ Lacus*, *Albanus*, *Aquæ*, *Salviæ Lacus Nemorensis*, *Iuturnæ Lacus*, *Regillus*, *Fucinus*, *Pontina*, *Palus*, *Fundanus Lacus*, *Tiburtinus*, *Cæcubus*, *Simbruina Stagna*. In Piceno *Nursinus*. In Vmbria *Velinus*, *Floridus*, *Cutiliensis*. In Campania *Lucrinus*, & *Avernus*, *Linterna Palus*, *Stativa*, *Pompeia*. In Salentinis & Apulia *Lacus Andurianus*, *Lesinensis*. In Flaminia *Septem-maria*, *Padusa Palus*. In Langbardia Transpadana, *Verbanus*, *Ortanus*, *Larius*, *Luganus*, *Graviratius*, *Monatius*, *Trinatius*, *Chivensis*, *Pusicianus*, *Sebinus Benacus*, *Idrinus*, *Pœninus*. In Venetia *Vigisiolus*. In Istria *Costiacus*. Plurimis etiam irrigatur passim fluvijs, inter quos *Padus*, *Athesis*, *Rubico*, *Tiberis*, *Arnus*, *Min-* *Flumina.*
cius, *Ollius* & *Abdua*. Primum locum dedimus fluvio nobilissimo, qui omnes Europæ fluvios, ut Str, adserit, docetque experientia, præter Istrum magnitudine superat, *Pado*. Sic Latinis Scriptoribus Livio, Virgilio, alijs dicitur: qui Italis hodie *Po*. *Padus* dictus notante apud Plinium Metrodoro Scepsio, quod circa fontem arbor multa sit picea, quæ *Pades* Gallice. *Eridanos* olim Græcis Poëtisque. Sic dictus, ut vult Servius, ab Solis Filio Phætonte qui antequam per temeritatem in hunc fluvium esset præcipitatus, *Eridanus* fertur appellatus. *Bodincus*, teste Plinio, Liguribus vocabatur, quod fundo careat. Βόδεγκος Polybio libro tertio. *Padi* Pater Mons Vesus, antiquis omnibus *Vesulus*, ut docet Plinius. In finibus Ligurum Gabienorum Fonte profluit, ut idem Plinius notat a *visendo*, non qui proprio sic nomine, ut Leander putat, dictus, sed qui visu dignus & mirabilis, ut apud Marcianum Capellam. Ex fonte suo nulli amnium claritate inferior profluens, per angustas confragosasque Rupes, & arctas scopulosi Montis Convalles præcipitat; tantaque vi prorumpit, ut summam habeat admirationem. In saxa hinc delabens; fragore strepituque maximo resonat. Mox in planiciem effusus aquæ copia, quæ versandæ Molæ Frumentatiæ sufficit, temere lateque; non ullo certo alveo discurrit, spatio trium fere milliar. usque Paisanam, ubi quasi Cuniculis ita absorbetur, ut exigua plane supra terram vestigia relinquat. Post alterum vero milliare rursus exoritur ad Paracolum, unde pergens Aqulas Torrentes, Amnesque ab Alpibus & Appenninis Montibus varios colligit, quibus tandem mirum in modum auctus altusque mediam Langbardiam & Romanulæ partem permeans, in Hadriaticē se exonerat Mare septem ostijs prægrandibus. Qui Longibus vomit, septē Maria efficere dictus, inquit Plin. apud quem lib. III. cap. XVI vide de cursu plura ut & apud Polybiū lib. II, Strab. lib. V. Pomponium Melam lib. III, Solinum in Polyhist, cap. VII.

Leandrum, Albertum aliosque novitios. Navigabilis esse incipit *Padus* ab urbe Taurino. Inusitata ejus incrementa, quæ proximis temporibus damnosa fuerunt accolis, notat Leander incidisse in annos supra mille quingentos, XXII, XXIV, & XLVI. De ipsius auctu Sabellicus. *Augent ipsum vehementer, præter ipsa Flumina, liquatæ nives, idque circa Canis ortum: nec, quum maxime intumuit, tam navigijs est infestus, quam agris: quo fit, ut perpetuo accolarum labore utrimque coerceatur aggeribus: in eo satis vicinis campis æquus, quod nihil ex rapto sibi vindicat. Fluviorum Rex Erydanus*, Virgil. IX Æneidos, *Non minor hic Nilo* canit lib. II Lucanus, cui paullo post ibidem, *Non minor hic Istro. Padum* maritimorum commeatuum Italicis subsidijs *Fidum* vocat *Invectorem* Ambrosius. Appianus *Intimum maris Hadriatici sinum.* Sequitur *Athesis* Virgilio & alijs: *Athagis* Strab. qui Italis hodie *L'Adice* vel *L'Adese*; Germanis *Etsch.* Tradit Plin. Athesim ex Tridentinis Alpibus profluere. Initio per quam exilis lapsu vim magnam aquarum colligit, accedentibus passim multis amnibus, subter Bolsanum ad Meridiem versus rapido se cursu flectit; dein ab Tridento lenius nonnihil per planiciem evolvitur, at mox iterum emensis campis inter montium angustias tanta cum violentia sævit, ut omnibus, qua fluit, locis infesse minari videatur: eaque vehementia per Veronam præcipitat, infra quam in duo flumina deducitur, uno, quo paludes petit, altero quo in mare pertingit ad Fossiones, haud ignobilem portum. Plura apud Leandrum. Ab fonte Veronam usque ratibus navigabilis non est ob rapiditatem: Trabibus autem navigatur. Nam ingentes Larices Abietesque cum Asseribus maximis, aliaque, prægrandia ligna compacta Tridentinis ex Montibus eo deferunt: Verona porro usque ad Fossiones optime navigatur. Scribit in Cosmographia sua Sebastianus Italiam delineans incredibilem cum aliorum fluminum, tum præsertim *Athesis* inundationem incidisse in Calendas Novembris anni ab Christo nato IↃXC, addens majorem non fuisse post Noachi tempora. Torellus in Historia Veronensi Ἀτρίανον vult esse Ptol. Quibusdam idem etiam cum *Athesi* putatur esse *Adrias* qui apud Stephanum & alios. Tertium locum tenet *Rubico* ῥουβικῶν Ptol. alijsque scriptoribus Græcis, ῥυβικῶν Straboni, nunc *Pisatellus.* De *Pisatello* sic Blondus: *Pisatellum nunc qui sub Flaminia Via; Ruconem, qui supra accolunt, vocant.* Flumen est illud, quo antiquitus post translatos ab Æsi amne terminos, Italia finiebatur, auctore Plinio. Sic Lucan. lib. I.

Puniceus Rubicon quum fervida canduit æstas,
Perque imas serpit valles, & Gallica certus
Limes ab Ausonijs disterminat arva Colonis.

Livius citra *Rubiconem* Italiam, ultra Galliam (Cis-Alpinam scilicet) esse prodit. Videndus & Appianus Alexandrinus libro secundo. Cis *Rubiconem* quondam Militibus Ducibusque a bello redeuntibus arma ferre non fuisse licitum legimus absque S.P.Q.R. auctoritate: qui secus, fecisset, hostis Reip. judicabatur. Docet illud C. Cæsaris, ex Gallijs in Italiam parantis per *Rubiconem* reditum. Historia, quæ apud ipsum Cæsarem in Commentarijs, & alios. Quartum in locum venit *Tiberis* limes inter Etruriam & Latium. Nescio an fluminum quid eo in historijs Romanorum celebratius. Varia leguntur hujus nomina, quorum alia profani, ut sic loquar, genij, alia sacri. Prioris classis sunt *Ianus, Albula, Rumon, Tiberis*; posterioris *Serra. Ianum* antiquissimis temporibus appellatum fuisse tradit Atheneus, ab *Iano. Albulam* fuisse dictum patet ex Varrone, & alijs. Ab albo colore derivant Paullus Diaconus & Servius. *Rumon* a ruminando dictus fuit, ut idem docet. Omnibus his insuper habitis nobilissimum nomen induit hic fluvius *Tiberis*, cujus varia produntur Etyma. Ab *Tibri* Aboriginum Rege trahunt quidam apud Servium ad VIII Æneid. Tuscorum, Festus & Servius; ab *Tiberino Silvio*, Albanorum Principe, deducunt Livius, Ovid. Festus, & Eusebius. Ab ὕβρεως denique *Tiberim* quasi τὴν ὕβριν appellatum censet Servius, qui ejus Etymi duplicem indicat rationem libro tertio & octavo Æneidos, Varro *Deheberim* hoc flumen ab nonnullis nominatum tradit ab *Dehebri* Vejentum Regulo. *Serram* in sacris nuncupatū memorat Servius ad eundem Æneidos librum ab secando. Hæc de nominibus: in quorum quarto illud notandum, aliquod observatum fuisse discrimen in prolatione vocum *Tiberis, Tibris*, & *Tiberini. Tiberis* enim communi sermone dicebatur: *Tibris* Poëtice. *Tiberinus* in sacris, notante Servio, quod tamen non ubique verum. *Tevere* vulgo. *Tiberis* autem caput in Apenninis jugis tollit, ex media propemodum ejus longitudine, finibus Aretinorum, eadem ferme parte, ubi fons Arni supra Aretium. Tenuis admodum initio est & modici rivuli instar, lapsusque aliquandiu paullum etiam incrementi adsumit, quod præter exiguos fonticulos aquæ grandes accedant nullæ, ubi fluminibus augeri incipit, paullatim crescens, navigabilis efficitur, non procul Tipherno, sed lintribus & naviculis tantū usque Romam. Procurrens non procul Tipherno, Perusia, Otriculo, Etruriam ab Umbris Sabinisque dirimit, dein citra Romam P. M. fere XIII Vejentes ab Crustiminis & Fidenatibus, itē Latium ab Vaticano separat, Romam tam grandis delatus ut transiri nisi pontibus aut navigio nequeat, scribente Halicarnassæo. Pergit inde ad Ostia sua, ubi in Mare Tyrrhenum evolvitur. Cursū delineant Plin. lib. tertio cap. quarto, & Servius, ad octavū Æneidos. Vidēdi & Florus li. primo Historiæ Rom. capite quarto, & Varro lib. IV de Lingua lat. De *Piscibus Tibirinis* Romanis peculiarem scripsit libellum Paullus Iovius. Amnes vel fluvios XLII in Tiberim influere, docet Plin. III cap. IV. *Arnus* succedit, Livio, Plinio, & alijs memoratus, Ἄρνος Strab. & Ptol. *Arno* vernacule. Nascitur, ut Strabo perhibet, ex Appennini latere dextro. Modicis initijs principio inter rupes horridas præcipitesque convalles in Occasum tendit, deinde conlectis fontibus, torrentibus, amnibusque plurimis tumidior, magna cum mole Florentinum ingreditur agrum: Florentiaque & Pisa divisis multis adauctus fluvijs, mare petit. *Mincius* Virgilio, Straboni, Plinio & alijs scriptoribus, qui *Mencio* vel *Menzo* hodie Italis. Lacum hic ingressus Benacum præcipua claritate: circundata insigni stagno Mantua, XIII inde lapide in Padū evolvitur. *Ticinus* Livio, Plinio, Silio, Τικινος Polybio, Straboni, Plutarcho, Ptolemæo, Stephano: *Ticenus* Tabulæ itinerariæ: qui hodie *Tiseno.* Oritur ex monte Summano, qui nunc. D. Gothardi nuncupatur: unde, & in diversum tamen, eunt Renus, Rodanus, Athesis, & alij. Ex illo monte per Lepontios in Austrū inter præcipites rupes ad Belinzonam oppidum munitissimū fertur: inde copiosius accessione plurimū Amnium ac torrentium in Verbanum evolvitur lacum, quem supermeat, ut Plinius auctor est, ac tandē redditus planiciē præcipua claritate Padum influit, quamquam non illa, quam ex lacu trahit, abundantia; quum derivatonibus & fossis in irrigua passim exhauriatur. Tam est aquis perlucidis, ut quidvis, etiam minimum, imo in fundo clare & facile demonstret. Aurum atque etiam Argentum ex ejus arena percipitur. Variorum piscium nobilitate est inclitus, nominatim nunquam satis laudato Thymallo. *Ollius* Plinio, qui vernacule *Oglio.* Cernuntur in hoc flumine juxta Palatiolum magno numero Excipuli seu loculi consepti fabricatique viminibus in quo annuo certo tempore, deferentibus Aquis, Anguillæ glomeratæ cadunt, quæ mirabili numero extractæ saliuntur. Ortum ejus investigare valde operosum est. Opinio recepta est duos modicos rivos ex Lacu Frigidulpho, qui inter Alpes est, profluere, unum ad dextram nomen Frigidulphi retinere, *Ollioque* tandem jungi; alterum ad lævā in alium amnem præcipitari, eumque ab Accolis

Ollij principium conſtitui. Alij alia adferunt. In Iſeum Lacum influit, ubi Piſonium Oppidum; effuſus in planiciem paſſim dirivationibus exhauritur, quibus irrigua Brixiani & Cremonenſis Agri ſic adaquantur, ut ex jejunis atque calculoſis, opima benignaque fiant. Aquarum Ollij perpetua claritas, nec ullo unquam tempore deficiens. Brixianũ agrum ab Cremonenſi & Bergomate hac parte ſejungit. Recipit alios ſupra XXXVII Amnes. *Abdua* vel *Addua* (variante ſcriptura, poſteriorem priori præfero) Pli. Tacitoque nominatur, qui Ἀδδας Polyb. & Str. *Adda* vulgo. Cenomannos dividit ab Inſubribus. Pater illi Mons Braulius. Notat inconſideratius Strabo naſci ex Adula Monte. Redditus è Lacu Lario, cujus aquas ſupermeat, per planiciem in Padum tendit, deferens ſecum cum alios, ut *Piſclavonem*, *Meiram*, *Liram*, *Tartenem*, *Lecium Orcum*, *Brembum*, *Serimortum*, tum *Serium* qui in montibus ſupra Bergomum ortus, perque Serianam fluens, hibernis menſibus cuniculis quibuſdam ſe condit, rurſuſque juxta Cremam copioſe exoriens, tandẽ in Adduam inlabitur; æſtate tamen, liqueſcentibus ardore Solis montium nivibus, adeò ſolet augeri & abundare, ut non ſolum meatus ſubterraneos impleat, ſed etiam ſupra terram fluat perpetuò. Reliqua flumina, quæ plurima ſunt, brevitatis ſtudio, ſilentio prætereo. Succedunt *Maria*, *Sinus*, *Portus*. *Mare Superum*, *Inferum*, *Ionium* tribus *Maria.* Italiam cingunt lateribus. Unde de Italia Plinius; *Tot Maria, Portus, gremiumque terrarum commercio patens undique, & tanquã ad juvandos mortales ipſa avida in mare procurrens.* *Sinus* habet Plurimos, inter quos, *Rapallinus*, *Erycis*, *Amuclanũ mare*, *Sinus Baianus*, *Pæſtanus*, *Hipponiates*, *Scylleticus*, *Tarentinus*, *Urias*, *Tergeſtinus*, *Largus*, & *Flanaticus*. *Sinus.* Poſt Sinus nominavi *Portus*. Italiam pleriſq; in locis ἀλίμενον eſſe, ſcribit Strabo lib. ſexto, & quos habet Portus, magnos eſſe *Portus.* atq; admirabiles, horum illud adverſus exterorum incurſiones uſui eſſe, hoc ad invadendos viciſſim exteros, & expeditam Mercaturæ copiam conducere. *Portus* autem, *Olivulæ*, *Anaonis*, *Aviſonus*, *Herculis Monæci*, *Maurici*, *Albingauni*, *Vadorum Sabatiorum*, *Savonæ*, *Genuæ*, *Delphini*, *Erycis*, *Lunæ*, *Piſanus*, *Vadorum*, *Populonij*, *Faleſiæ*, *Scabrorum*, *Telamonis*, *Herculis*, *Graviſcæ*, *Auguſti*, *Antias*, *Caieta*, *Iulius*, *Baianus*, *Velinus*, *Metaurus*, *Oreſtis*, *Caſtra Hannibalis*, *Tarentinus*, *Brundiſinus*, *Carne*, *Agaſus*, *Anconitanus*, *Ariminenſis*, *Ravendas*, *Perotolus*, *Livenza*, *Polæ*, multique alij. Portuum enarrationi ſuccedit *Montium*. Inter eos principem obtinent locum *Alpes*, quæ Galliæ quis, an Germaniæ, vel Italiæ adſcribat, *Montes.* parum refert; ſunt certe montes qui Italiam hodie ab Gallia Germaniaque, procurſu ſuo, tanquam nativo muro ſeparant. Nomen Alpibus datũ cenſet Feſtus ab candore, Sabini enim *Alpum* dixere, inquit, quod poſtea latini *Album*. Iſidorus *Alpium* nomen vult eſſe Gallicum; & Gallorum lingua *Alpes* Montes altos vocari. Agnoſcit hodie nomen Alpium Idioma Germanicum; cui tamen non id quod notat Iſidorus ſignificat. *Alp* enim & *Alpen* Germanis montes vocantur paſcui, in quibus fœnum non ſecatur, inque hibernos uſus colligitur; ſed in quos Boves aliaque Armenta paſcendi tantũ gratia mittuntur. Notant Græci & inter eos Stephanus, Veteres non tantum Ἀλπεῖς vel Ἄλπεις, vel Ἄλπεια ὄρη dixiſſe, δια τῶ ſed & Ἄλβια ὀλβια ſunt Phavorino: Σάλπιοι Lycophroni; *Alpis* ſingulari numero eſt apud Ovidium tertio de arte amandi, Lucanum, alios: Ἄλπιος apud Dionyſium Afrum. Multa etiam Alpium nomina in veterum monimentis occurrunt, quæ indicant multas quoque Alpium partes fuiſſe, per quas itinera patuerunt. Ea ſunt *Alpes Maritimæ* quę & *Liguſticæ*, *Cottiæ*, *Graiæ*, *Peninæ*, *Alpes ſummæ*, *Lepontiæ*, *Rheticæ*, *Iuliæ* & *Carnicæ*. *Alpibus* originẽ ſuam debent tria nobiliſſima Europę flumina, quę innumeros pene amnes ſecũ in diverſa maria deferunt; *Padus* per Italiam in mare Hadriaticum defluens; *Rhodanus* per Gallias in Liguſticum; *Renus*, inter Germaniam & Galliam finitur, in Oceanum. In Alpibus, quæ perpetua rigent glacie, plurima pulcherrimaque Cryſtalla reperiuntur. Metallorum feraces eſſe, exploratum eſt. Hæc de Alpibus quæ Italiam ſecundum latitudinem ab Gallia Germaniaque ſeparant; ſequitur *Appenninus*, qui inter Superum mare & Inferum excurrens, perpetuo ductu eandem ſecundum longitudinem ſecat in duo latera. Sic dictus putatur, quod radices habeat ſub *Penino* Hannibalis tranſitu; ejuſque juga contingat: Nonnullis *Apeninus*, quaſi à *Pœnis*, quum Hannibale Duce, in Italiam irrumperent patefactus: quidam ab *Api* priſco Duce, qui totam Italiam devicit, derivant Ἀπέννινα Ptol. & alijs; Ἀπέννιον Steph. *Apenninus Mons*, inquit Plinius, *Italiæ ampliſſimus perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum Fretum.* Perpetuum ſane montis hujus jugum inſtar eſt Italiæ dorſi, quod elatum per mediam regionem, ſenſim ſuccedens, tandem in duo cornua diducitur, altero Siculum altero Ionium Mare reſpiciens. Multos alios habet Italia montes, vel qui minores Apennini ſunt portiones & quædam quaſi membra, vel quos idem, tanquam fœcundus multorum genitor, ex ſe hinc inde protendit, vel denique, quos haud procul ab ſe locatos, radicibus eos ſuis contingens majeſtate quadam & ſuperiore conjacentibus faſtigio deſpicit. Eos ego, ne prolixior ſim, hoc loco prætereo. Montes porro de quibus proxime dixi, & valles campique, ſuis ſuperbiunt *Sylvis*, *Lucis*, *Nemoribus* quorum non pauca apud priſcos, etiam ſuis nominibus leguntur cele- *Sylvæ.* brata. In Etruria qui hodie *Saltus*, vernacule *Boſco di monte Fiaſcone*, *Volſinio*, quod vulgo *Bolſena*, Viterbium euntibus occurrit, *Volſinienſium Lucum* ab antiquis appellatum tradit Leander. In Cimino Etruriæ monte quondam, calcari à paucis ob horrorem ſolita, fuit ſylva, de qua ſic Livius; *ſylva erat Ciminia, magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuere Germanici Saltus: nulli ad eam diem, ne Mercatori quidem adita. Eam intrare haud fere quiſquam præter Ducem ipſum audebat.* In Latio apud Capenates *Lucus* fuit *Feroniæ*, quem canit Silius.

Dives ubi ante omnes colitur Feronia Luco.
Et ſacer humectat Fluvialia rura Capenas.

Juxta Numicum amnẽ *Lucus* erat *Iovi Indigeti* ſacer, teſte Plinio *Dianæ AEtolicæ Lucus* Livio eſt ad Agninũ Compitum. *Næviam Sylvam* extra urbem ad 4 Milliarium fuiſſe notat Feſtus. *Cumanarum Lucum* extra portam Capenam ſcribit Liv. Quod huic *Algidum nemus*, hodie *Selva del Aglio* dicitur. *Albuneam Sylvam* in altiſſimis Tiburtinis montibus habet Servius, aliamque in Laurentinorum agris, cognominem. *Angitiæ Nemus* propinquum Albæ Marſorum fuiſſe, ſignificat Virg. *Furinæ Lucus*, Territorij Romani, eſt apud Ciceronem. *Furinarum lucũ* habet D. Victor in XIII regione tranſ-Tiberina. *Furiarum Lucus* Plutarcho vocatur. *Vacunæ Nemora* agnoſcit juxta Montem Fiſcellũ in Umbria Plin. Gaudent & ſuis Campani, cum primis *Luco Sacro* & *Gallinaria Sylva*. *Sacer Lucus* Ἄλσος ἱερὸν Strab. hodie *Hami*. *Gallinariam Sylvam* nominant Cic. ad Pœtum ſcribens & Str. lib. V Lucanorũ ſunt, *Sylvæ*, *Lucique*, *Eboli*, *Peregrinalis*, *Veliarum*. Brutiorum *Rhegius vel Reginorum Saltus* Apulorum *Batini Saltus*, & *Lucus Gargani*. In Gallia Ciſ-Padana *Sylva Lucina*, & *Pedanea Sylva*. In Tranſ-padana *Caſtorum Lucus*, Str. Denique apud Venetos II ſunt *Luci*, unus ab Iunone *Argiva* cognominatus, alter ab *Diana Aetalica*, alius ab ſuperiore, qui in Latio ad Anagninũ Compitum. *Opera. Publica.* Ad opera publica cum ſacra tum prophana venio, quæ cum ſint innumera, pauca tantummodo è tanto numero delibabimus. Et ut à ſacris ordiamur, ea innumera pene ſunt. *Sacra.* Sola enim Roma hodie ſupra CCC templa numerat, quorũ 7 religionis cauſa maxime frequentantur. I *S. Petri* in Vaticano, ſumptu, marmoribus, magnificentia & opere omnia orbis ſuperans Templa. Columnæ hic aliquot, ex templo Schelomonis advectæ, duo ærei Pavones ex Pyramide

P. Cor-

P. Cornelij Scipionis Africani, quæ olim in valle Vaticana fuisse dicitur, translati. Visuntur item ibi Sepulcra multorum Pontificum: *Othonis* quoque II *Imperatoris* marmoreum. Est & judicium Orbis supra in Sacello Pontificis, opus

Prophana.

Michaëlis Angeli. Et ut omittam reliqua, *Monasteria* item, *Xenodochia*, *Nosocomia*, *Orphanotrophia*: Quid dicam de varijs cum Pontificis & Cardinalium, tum aliorum Palatijs? Pontificis in edito Vaticani loco est, situ longe augustissimum: qui relicta Laterana sede, eo ob amœnitatem loci & salubritatem commigrarunt. Inchoatum ab Nicolao III, auctum post ab alijs: perfectum ab Iulio II & Leone X, Ædificijs tandem illustratum picturisque ab Xisto V, ut Machina cœlo adsurgere, pendereque videatur. Adscensus sunt facillimi & ædibus Palatinis accommodati ex omni parte, adeò ut etiam equo ad tectum usque eniti liceat. Oppidum potius quis dixerit adeò est amplum, quam domũ. Sacellum ibi est Xisti, quod amplissimum æquat templum, Eo, vacante sede, conveniunt Cardinales creando Pontifici maximo. *Conclave* vulgo dicitur. Aliorum Palatia commemorare longum esset. His ergo paucis contenti, ad re-

Ratio gubernandi.

liqua pergamus. Sequitur Italorum gubernatio, ea duplex *Politica* & *Ecclesiastica*. Ad *Politicam* & *Civilem* gubernationem quod attinet, Discerpta nunc est nobilissima regio in varias *Dynastias*. Inter eos, sub quorum ditione nostro est ævo, præter *Pontificem*, *Regem Neapolitanum*, *Liberasque Respublicas*, *Venetam*, *Genuensem*, *Lucensem* & alias, primum facile obtinent locum in Septemtrionaliore. *Principes*, *Etruscus*, *Ferrariensis*, *Mantuanus*, *Mediolanensis*, *Montis-ferratensis*, *Parma*, *Salluzziarum*, *Veronensis*. In Australiore multi sunt & innumerabiles *Dynastæ*: quos occasione oblata, suis recenseo locis. In Ecclesiastica *Pontifex maximus ibi* ἱεράρχης est & Ecclesiarum omnium caput, numerosam habens familiã, *Quoties procedit gemmis conspicitur ornatus & sericis vestibus* (verbis utor D. Bernardi) *tectus Auro, vectus Equo albo, stipatus milite, circumstrepentibus septus ministris*. Reliqua *Sacerdotibus* admiranda ibi dignitas & auctoritas. *Cardinales*, ut Petrus Messias notat, in locum Consulum, qui Romanorum olim Imperium administrabant, successerunt: *Archiepiscopi* Ducibus sunt adæquati: *Episcopi* Comitibus subfecti, eorum *Vicarij* Præsidium Imperij dignitatem;

Leges & instituta.

Præpositi Præfectorum vicem referunt. Alia apud eundem Messiam. Porro Italia *Iure* utitur triplici, *Pontificio*, *Cæsareo*, *Municipali*. Primum alterumque quale, notum aliunde, Tertium ex Statutis constat & Legibus, quas civitates sibi singulæ condere sunt solitæ. Sufficiant illa, non hic Iurisconsultum agam. Referam verò huc, quæ de variarum civitatum consiliis leguntur in quadam menbrana. In Consiliis (scriptum ibi) *Mediolanenses* præstantes: *Veneti* prudentes, *Lucani* temerarij, *Pisani* inconstantes, *Placentini* providi, *Florentini* lenti, *Veronenses* fideles, *Ferrarienses* cauti, *Genuenses* ignari, *Lucenses* utiles, *Volsci* maligni, *Brutij* stupidi, *Mutinenses* acuti, *Ferusini* celeres, *Senenses* tardi, *Patavini* ambigui. Literarum cultores Itali, quantum in ipsis est, tuentur, fovent, alunt, ornant, ijsque omnia bonorũ Mecœnatum

Academ.

exhibent officia. Hinc tot per Italiam Academiæ, *Romana*, *Mediolanensis*, *Bononiensis*, *Patavina*, *Papiensis*, *Neapolitana*, *Perusina*, *Salarnitana*, *Pisana*, *Ferrariensis*, *Senensis*, *Florentina*, *Veneta*, *Bergomensis*, *Mutinensis*, *Taurinensis*; Nam *Parmensis*, *Placentina*, *Anconitana & Maceratensis* magna ex parte interierunt. Inde item tanta Doctorum, summaque eruditione variis artibus & displinis præstantium virorum copia. Stupendum fuit ab ijs omne ævum. Eos omnes uno du-

Ingenia & bonarum artium celebres viri. Mores.

ctu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, lecturis verò tædium. *Itali* porro comitate, convictus facilitate, facetis colloquiis alios antecellunt populos. Felici fœcundoque nati ingenio, supra modum prompti sunt in excogitando, & docilitate percipiendis cum literarum studiis, tum variis artibus præstant incredibili. Honoris ab omni ævo & gloriæ sitientissimi, laudisque præter alios appetentes. Cum lacte voluptatem imbibentes, propensi sunt in mollitiem, in luxuriam proclives, in Venerem soluti. Vindictæ vehementer sunt cupidi, eamque vita ipsa jucundiorẽ censentes: Testamentis suis mandare consueverunt posteris. Mulieres porro variarum hic civitatum depingit scite admodum membrana quædam, quæ inter alia hæc habet *Senenses* pulchræ, *Florentinæ* delicatæ, *Perusinæ* elegantes, *Caietanæ* formosæ, *Consentinæ* obstinatæ: *Beneventanæ* rusticæ: *Bononienses* arrogantiunculæ, *Mutinenses* benignæ, *Cesenates* rapaces, *Genuenses* salaces, *Cremenses* fallaces, *Placentinæ* difficiles, *Lucenses* castæ, *Pistorienses* faciles, *Romanæ* graves, *Capuanæ* superbę: *Neapolitanæ* solicitę, *Brundusinæ* inertes, *Ferrarienses* avidę, *Ravennates* humanæ; *Vrbinates* affabiles: *Vincentinæ* constantes, *Parmenses* avaræ, *Papienses* lucri cupidæ: *Mediolanenses* urbanæ, *Pedemontanæ* procaces, *Venetæ* petulantes, *Veronenses* gratiosæ: *Brixianæ* diligentes: *Formianæ* speciosæ: *Laudenses* superstitiosæ: *Cremonenses* sumptuosæ: *Tarvisianæ* zelotypæ, *Bergomates* astutæ, *Aretinæ* tenaces, *Puteolanæ* bellæ. Itali verò quondam multis magnisque superstitionibus ad stuporem usque leguntur fuisse dediti. Hodie sacrorum ceremonias ex Romanæ Ecclesiæ præscripto atque institutione religiosissime observant omnes, nisi quod in Australiore Italia pauci Græcorum sequantur ritus, & ipsi quidem Græci generis. Quam autem quondam bellicosi fuerint Itali militiaque dediti, loquitur subactus ab ijs Orbis terrarum, canente ad gloriam hanc classicum Romano. De veteris autem Italiæ moribus sic canit Virgilius lib. IX Æneidos,

Quis Deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
Non hic Atridæ, nec Fandi victor Vlysses.
Durum à stirpe genus; natos ad flumina primum
Deferimus, sævoque gelu duramus & undis,
Venatu invigilant pueri, sylvasque fatigant.
Flectere ludis equos, & spicula tendere cornu.
At patiens operum, parvoque adsueta Iuventus.
Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne ævum ferro teritur, versaque juvencum
Terga fatigamus hasta; nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatque vigorem:
Caniciem galea premimus, semperque recentes
Convectare juvat prædas & vivere rapto:
Et quæ sequuntur.

Constanti contenti sunt hodie Itali Matrimonio, repudium non permittentes, ex urbe Roma, ad malos jam inclinante mores, Sp. Carvilij ductu quasi profectum. Regum Nobiliumque Primogeniti, instituto vetere, Principatus obtinent, in privata fortuna virilis stirpis liberi ex æquo sunt hæredes, modo legitimo nati toro. Quod'ad victum, so-

Victus. Vestitus.

brij sunt & frugalis vitæ, non operosi in adornandis struendisque mensis, nisi quum necessitas flagitat. Vestitus non omnibus est unus: sæpe enim pro tempore variatur, cum qualitate tum forma & ritu. Venetis vestitus est laxitate insigni & prolixitate: & in his Vrbicus Municipali sumptiosior. Matronę ibi ante paucos annos Vlnas, Brachia, Pectus, Humeros nudabant, nunc omnia contegunt, laxioribus utentes manicis, & in Hispanicum degenerantes. Secundum Venetos civilis & nitidus *Florentiæ*, reliquæque *Tusciæ Mediolanensibus* totiquæ *Aemiliæ Liguriæque* floridior, sed paullo contractior. *Romæ Aulicus* proxilitate colorumque varietate cunctos alios antecellit: *Romanus* ipse multo frugalior: cui tamen suus non deest nitor, præsertim in feminis, quæ Tuscum nuper adfectabant. *Neapolis* magis niti-

Mercimonia.

do utitur, quam sumptuoso. Cœtera Italia simplicius vestitur. In tota Gallia Cis-Alpina feminæ Principes in Hispanico videri gaudent habitu: viri in Gallico malunt conspici. Mercaturam denique Itali summa exercent industria.

LOMBARDIÆ TABVLA I.

In qua Alpestris & Occidua ejus pars describitur, simul Valesia, quæ Wallis vulgo vocatur.

Sedunum Episcopatus Valesiæ 26 0. 45 34, subest Tarentasiæ, Archiepiscopatus Sabaudiæ; & Augusta similiter 29 6. 45 4.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 45 20. ad Circulum maximum.

HACTENUS in genere *Italiam* descripsimus; nunc ad specialiorem singularum Partium delineationē nos accingamus. *Italiam* alij aliter diviserunt. Augustus, teste Plinio, in XI eam divisit regiones; Strabo in octo partitur; In plures alij: Quibus omissis Divisionem ac Methodum nobis à Mercatore propositam sequemur. Occurrit in ea primo loco Tabula prima *Lombardiæ*, in qua Alpestris & occidua ejus pars, cum Valesia describitur. *Lombardia* hodie Euphoniæ gratia dicitur pro *Langbardia*, sic appellata ab *Langbardis* ex Germania huc Iustiniani principatu profectis, qui ad utramque Padi ripam multos annos suas cum imperio habuerunt Sedes. Hæc *Cisalpina Gallia* olim dicta fuit. *Gallia* quidem ab *Gallis, Boijs, Senonibus, Insubribus, Cenomanis* alijsque, à quibus quidquid Alpium radicibus Rubiconisque fluentis intercipitur, pulsis veteribus colonis occupatum, fuit habitatum. *Cis-Alpina* verò dicta, quod Priscis Italis, Romanisque Scriptoribus, de ea differentibus cis esset Alpes, quum alia trans Alpes habitaretur. *Cis-Alpina* hæc, qua Septemtrionalissima Montibusque adhæret propius, *Sub-Alpina* cognominatur Plinio. *Citerior* etiam appellatur Gallia Sall. Cæs; ob causam modo indicatam. *Veterem* quoque *Galliam* nominat Ausonius; *Italiam Gallicam*, γαλατικὴν Appianus in Hannibalicis, *Mediterraneam Italiam* vocat Notitia Provinciarum, non quod Mediterraneo adposita mari: sed quod in locis mediterraneis: cincta, qua Septemtrio, Occidens, Meridiesque sunt, Alpibus & Apennino tumescente, qua Oriens est, Mari Hadriatico. Polybius & Plinius toti huic tractui Gallico formam tribuunt triangularem: cujus Apicem faciunt Alpes & Apenninus Montes: Basin Sinus Hadriaticus, *Florentissimum Italiæ* latus appellat Tacitus. Ubique arboriferam hanc Regionem, pecori pascendo aptam, & multis irrigari fluviis, testis est Plutarchus in Camillo. Pereleganter autem de ea Sigonius. *Campi adeò culti & uberes intercedunt* (de Pado loquitur) *ut satis constet haud temere alios reperiri, aut natura feraciores, aut rebus necessarijs ad hominum Vitam instructiores.* Addit deinde idem Sigonius antiquos ejus Principes fuisse *Ligures* & *Etruscos*: mox Gallos, postremo *Romanos*: his *Gothos* successisse: Gothis iterum *Romanos*, Romanis *Langbardos*. Videndus & Sabellicus lib. Historiæ Venetæ 1, Decade 4. Gallia autem *Cis-Alpina* versus Occasum duplex est Straboni, Plin. alijs, vel *Cis-Padana*, vulgo *Lombardia di qua dal Po*, vel *Trans-Padana della dal Po*, illa quod cis, illa quod trans Padum. Hic verò *Lombardiæ Alpestris* pars Occidentalis nobis describitur, quæ magnam partem *Lombardiæ Trans-Padanæ* complectitur. Est autem, regio hæc licet valde montosa, atque alibi Sylvis innexa, Naturæ luculentissimis dotibus variè locupletata, Valles enim & Campestria loca Solum fœcundum satis habent, Tritici, aliarumque Frugum, item Vini abundantia beatum. Colles etiam præstantissimorum Vinorum feraces. Sunt & in Sylvis & Montibus Ferarum venationes frequentes. Urbes hic multæ sunt, ac Oppida plurima: *Mediolanum*, de quo alibi. *Crema*, sita est in perpulchra planiciè mœnibus firmissima. Amplitudine, elegantia, divitijs, ædificiorum splendore, Civium frequentia, rerum omnium copia multas Italiæ urbes superat. Ager illi optimus, supraque modum fœcundus. *Bergomum* Βέργομον Ptolemæo, nunc *Bergamo*. Loco situm est amœnissimo. Ambitus cum IV suburbiis, quæ conjacent, non minor quam Mediolani. Ædificijs superbit splendidis, cum publicis, tum privatis, & Episcopatus floret dignitate. Ager suburbicarius supra modum fertilis, præterquam qua Septemtrio, ubi totus asper, montosus, sterilis. *Comum*, Κῶμον Strab. & Ptol. hodie *Como*. Urbs parva sed nobilis & opulenta, rebus omnibus adfluens, Incolasque habens industrios & diligentes. Episcopatus floret dignitate. Ager illi ab Meridie peramœnus & fertilis: adversa parte lacui adsidet, qui ab eo *Comacenus*, de quo mox. Sunt & *Clavenna, Luganum*, &c. quæ in Tabula conspiciuntur. Superat verò reliquas Italiæ partes multitudine magnitudineque Lacuum hæc regio, inter quos *Verbanus* Plin. Οὐέρβανος Strab. qui hodie, quod reliquis in hoc tractu sit major, *Lago Majore* Italis: Germanis autem *Lang-Zee*. Longitudinem ejus ponit Strabo stadiorum CCC; Latitudinem maximam Stadiorum XXX. Altitudo plerisque locis tam est vasta, ut Fundo videatur carere. Maxima procellarum vi sævit, ut & *Benacus*, præsertim ab Australi vento, qui Incolis *Liverna*, agitatus. Pisces generat optimos, cum primis Truttas permagnas, Lucios insignes, Chalcides vel Aquonos, Phoxinos, vel Veronos. Percas aurei coloris, & alios. *Larius Lacus* Virgilio & alijs: Λάριος Strab. Ptol. cæterisque Græcis: *Comacenus* ab urbe adjacente Paullo Diacono & Antonino. Hodie *Lago di Como* Italis: Germanis *Chumer-see*. *Benaco* major est, *Verbano* æqualis fere. Longitudinem Strabo stadiorum scribit, CCC, Latitudinem XXX: Novitij paullo aliter metiuntur. Excurrit ab Septemtrione in Meridiem: pronior tamen in Orientem. Coronatur undique Montibus fructiferis, Sylvisque Ferarum plenis. Pisciumque optimorum fertilis est. Conspiciendos se præbent, inter *Verbanum* & *Larium*, Lacus quidam minorum gentium, *Luganus Lacus, Gaviratius, Monatius*, alijque. Irrigant etiam hanc regionem Fluvij *Ticinus, Addua, Serius, Tosa, Bremba*, atque alij plurimi. Montes etiam varij sunt, inter quos *Lucumonis Mons*, vulgo *Der Luckmanier Mons Gothardi, Alpes Lepontiæ Majores*, quibus ab Lario Lacu per Clavennam Curiam Rhetorum itur. *Alpes Rheticæ*, alijque multi. Sed hæc hactenus; reliquum nunc est, ut de Valesia altera hujus Tabulæ parte agamus.

Regio unde dicta. *Situs.* *Solis fertilitas.* *Imperium Majorū.* *Lacus.* *Fluvij.* *Montes.*

LOMBARDIAE ALpestris pars occidentalis cum VALESIA
Per Gerardum Mercatorem Cum Privilegio
Miliaria Italica communia
Sep 30 tentrio
Meri 30 dies
Occidens
Oriens
Helue tiæ pars
Sabau diæ pars
WALLISIA
Lago Maior
Lago de Lugan
Lago de Como
Geneuer see
Gothart mons
Der Luckmanier mons
Milan
Novare
Crema
Rhetico mons

Regio & unde dicta. VALESIÆ nomen, quam *Wallis* aut *Wallisser Landt* vulgò dicunt, unde ortum sit minime reperi, nisi Munsteri ea de re sententia cuiquam placeat, verisimilis certe est. Arbitratur autem vocabulum illud natum esse à Latina voce Vallis, aut ab Arce Sedunẽsis civitatis *Valeria*. *Valesiæ* conregionales ad Boream Bernates & Lucernates Helvetij: ad Meridiem Cottiæ Alpes & Lepontiæ; ad Ortum summæ Alpes & Rhetia alta: ad Occidentem Graiæ Alpes & Lemanus Lacus. Ejus longitudo ad Occasu in Ortum itinere quinque dierum protenditur: Latitudo verò valde est angusta, nisi quod prope Octodurum & Sedunum paullo spatiosior est. Hæc licet altissimis *Soli fertilitas.* montibus & præacutis petris undique innexa, qui pro magna parte altitudine fere unius Germanici milliarij elevantur in cœlum, multique ex ijs perpetuo aut glacie irresolubili aut nive obducuntur: nulla tamen re sustentationi hominum necessaria caret: per se ferax Frumenti & Vini, atque omne genus Fructuum. Habet Triticum & Siliginem, habet Hordeum, Avenam, Fabas, Pisa; Lentes & Milium. Vinum incipit crescere in Diœcesi Brigensi in montibus, continuaturque ejus plantatio per descensum Rhodani, donec venias ad S. Mauricium. Apud Sedunum Rubrum Albo præstantius est, tamq; atrum & densum, ut eo scribi possit. Iuxta Octodurum, Album bonitate superat Rubeum. Vixque in Germania locum reperias, ubi nobilius quam Seduni crescat Vinum, atque inde in vicinas vehitur regiones. Conservari autem potest ad x aut xx annos, excepto Vino Apiano, quod *Muscatel* vocant, id ultra biennium non adservatur incorruptum. Hic, ut & in *Siders* & *Gundes* crescit Crocus in magna abundantia. Sunt ibi Mala Punica, Amygdala & Ficus. Per totam quoque Regionem invenias omnis generis Poma, Pira, Nuces, Pruna, Cerasa, Castaneas, Mora Persica, Avellanas, Corna. Suppeditant præterea Montes hujus Regionis multas nobiles Herbas & Radices Medicas, quibus insignes sunt & peculiares vires, Gentianam, Antrinam, Squillam, Danmargam, Spicam Celticam, Ostrulam, Selligem, Pimpinellam, Astensem, Cepas marinas. Ex Arboribus profert Larices & Terebinthum, unde Resinam copiosam colligunt Incolæ, & Fungi speciem, quam Medici *Agaricum* vocant &c. Minerarum etiam feracissima est Regio; ac Crystallus pura & impura in *Goms* juxta Rodani originem eruitur. In Vespiensi quoque Diœcesi, præter Crystallũ, Argenti Minerę sunt, sicut & in Raronensi agro. In *Sider* quoque Argenti vena est. Plumbum autem foditur in *Lothstein*. In Sedunensi Agro Cupri Minera est: in eodem quoque inventus est Salis Fons. Iuxta Octodurum Ferrum foditur, & in Bangis valle crebræ sunt Argenti Fodinæ & λιθάνδρακες. Varia quoque producit *Animalium varietas.* Animalia, Vaccas, Boves, Equos, Asinos, Mulos, Oves, Porcos, Capras, Cuniculos: Anseres item, Anates, Gallinas, Pavones, Columbas. Abundat etiam Apibus, unde illis non exiguum emolumentum. Habent præterea montes Animalia quædam nobis penitus incognita, ut sunt Egocerotæ seu Capricorni, Meles, Ibices, Mures Alpini, Lepores nostris dissimiles, Phasiani, Galli sylvestres, Gallinæ petrosæ, Aviculæ quas *Parnisas* vocant, Perdices, Bonosæ, Fulicæ, Vultures, Palumbi, Ardeæ, Ficedulæ, Mergi, Coturnices, Turdi. Abundant quoque Ursis, Lupis, Lyncibus, Vulpibus, Martibus, Falconibus. Carent autem Cervis, Capreis, Apris, Scorpionibus & Conchyliatis Ranis. Tanta *Imperium Majorũ.* autem Ferinæ in hac Regione abundantia, ut Bubulæ instar, & nonnunquam viliori precio in Macello veneat. Episcopus porro Sedunensis Princeps est & Dominus totius Valesiæ, in rebus Secularibus & Spiritualibus, qui Comes & Præfectus Valesiæ nuncupatur; hunc suffragiis communibus deligunt Canonici Collegij Sedunensis, & Legati septem Decumarum Superioris Valesiæ. Tradunt autem Valesianorum Annales Carolum Magnum Imperatorem, Theodolo Episcopo Sedunensi, quod is ab Angelo edoctus nescio cujus secreti delicti remissionem sibi indicasset, donasse Comitatum & Præfecturam Valesiæ, ipsi ac successoribus & jus præferendi gladij insignum civilis jurisdictionis, item cætera privilegia Principum Imperij concessisse. Etsi autem sunt quædam quæ hanc narrationem suspectam reddant, illud tamen certum est, Iura hæc quæ diximus, ab alijs imperatoribus postea Episcopis, Sedunensibus concessa & confirmata esse, ac nominatim à Carolo IV Imperatore, eademq; renovata & aucta per Carolum V imperatorem, qui libenter hoc dedit precibus Matthæi Schineri Episcopi & Cardinalis optime de se meriti: *Valesiæ* populi, olim *Veragri*, *Agauni*, *Iuberi* qui & *Viberi* juxta Rhodani originem, *Seduni*, *Antuates*, *Allobroges*, *Sallasique* dicti fuere. Nunc Valesia in *Superiorem* & *Inferiorem* dividitur. Superior idiomate Germanico utitur, incipitque à Furca Monte excurritque ad Marcam regionis usque, quę est sub Seduno, juxta Amnem Morsum, complectiturq; septem Decimas seu Diœceses, quas illi *Zenden* vocant nempe *Sedunum*, *Syder*, *Leuck*, *Raren*, *Visp*, *Brig* & *Gombs*. In inferiore *Valesia* lingua Sabaudica in usu est: ab Amne Morso initium sumit: extenditurque ad Pontem S. Mauricij usque, cujus incolæ olim *Veragri* dicti sunt. Habet autem inferior Valesia sex Communitates quas illi vocant *Vexilla seu Banneras* *Urbes.* nempe *Condes*, *Ardon*, *Sallien*, *Martinacht*, *Intremont*, & *S. Mauricium*. Metropolis Valesiæ *Sedunum*, Germanice *Sitten*, & Gallice *Siun*, pro patrię more elegans civitas, crescitque indies splendor ędificiorum. Adjacet monti, qui in media planicie, inter altissimos montes vallem claudentes, sensim versus Ortum consurgit; bifurcaturque in duo petrosa fastigia seu eminentes colles. Arcibus binis, & Cathedrali, Valeria Ecclesia illustris. Incolæ utriusque linguæ ob Gallicæ & Germanicę oræ confinia calentissimi. Quam fertilem agrum habeat dici nequit. Vinum nobilissimum, & panem optimum habet: habet Hortos & Pomaria, atque prata præstantissima. Apes recondunt apud eos Mel tanta copia, ut per integrum annum suppetat illis Mel ex alveariis. Pręter Sedunum nullam muris cinctam civitatem habent Valesij, quamquam *S. Mauricius* sive *Agaunum* pro oppido haberi posset. Sunt hic præterea *Martinacht* sive *Octodu-* *Flumina.* *rum*, *Gradetsch*, *& Vetus Sider* Arces, *Sider*, *Leuck*, *Raronia*, *Vespia*, *Brig*, *Naters*, *Moril*, Oppida. Terra undique plurimis, rivulis rigatur, qui omnes Rhodano miscentur. Is juxta Furcam Montem è glacie liquescente, uti creditur, ortus quamvis in eodem monte Fons magnus scaturiat, hanc regionem ingenti strepitu magnã secum glaciei vim trahens perlabitur: ac illico adcurrentibus undique rivis è montibus labentibus auctus per aspera saxa, angustias montium, *Montes.* ac alia confragosa loca præcipitat tanta insania, ut nedum in spumam sed in nebulam resolvatur. Montes qui Valesiam ambiunt, habent hodie alia, quam olim nomina. Mons ex quo Rhodanus oritur, olim *Subecus*, *Coatius* ac *Urselius* vocatus fuit, hodie *Furca* nuncupatur. Huic vicinus est *Gothardi Mons*: juxta Brigam est *Sempronius mons*, hodie *Simpelberg*. Huic vicini sunt *Sases & Matter Montes*. Ex altera parte Rodani sunt *Loetsch*, *& Gemmi Montes*. In Valle Pœnina *Arolla* mons glacialis est. E regione *Sider* versus Septemtrionem est *Sylvius mons*, is jam *Augstalberg* vocatur & ex utraque parte *S. Bernardi mons*. In majore Xenodochium est sexcentenorum peregrinorum capax. *Sylva Hercy-* *Sylvæ.* *nia* huc etiam spargit ramos suos diversis insignitos nominibus, alibi enim *Milebach* Sylva juxta Arnen nimirum, *Mores.* juxta Perigrad *Persimwaldt* vocatur atque alibi aliter. Populus in Valesia est hodie erga exteros valde humanus & affabilis, totusque beneficus. Inter se verò rigidiores, quam amicos & vicinos deceat.

LOMBARDIÆ TABVLA II.

In qua hæ Præcipuæ Regiones deſcribuntur, Tirolis Comitatus & Marchia Tarviſina.

Patriarchæ Aquilegienſi hi ſubjiciuntur Epiſcopatus, Mantua 32 58, 44 38. Cuman, Tridentinenſis 33 6. 45 39. Verona 38 18. 45 2. Maravenſis, Paduanenſis 34 16. 45 12, Vincentinenſis 33 40. 45 18. Treviſinenſis 34 40. 46 30. Cenetenſis, Ceneda forte 34 56. 45 52. Feſtre 34 12. 45 48. Bellun 34 21. 46 2.

Reliquos qui Patriarchæ Aquilegienſi ſubſunt quære in Tab. Friuli.

Meridiani diſtant ratione Paralleli 45 20.

SECUNDA Lombardiæ Tabula Tirolenſem Comitatum & Marcam Tarviſinam complectitur. *Tirolenſis Comitatus* nomen habet ab Oppido *Tirolo*, quod antiquitus ſplendidum fuiſſe videtur. Iacet inter *Atheſim* & *Oenum* flumina, interque Alpium juga: ad Septemtriones Bavaria clauditur, ad Auſtrum Lombardia: ad Ortum Marca Tarviſina, Foroque Iulij: ad Occaſum Helvetia. Rheticæ quondam pars fuit. Regio hæc licet Alpibus incluſa & extenſa per ipſa juga Rhetica, Fructuum tamen, Rerumque ad vitam neceſſariarum, nec non Auri, Argenti, Metallorumque omnis generis optimorum copia, dives & locuples. E Montium viſceribus ingentes hauriuntur Metallorum theſauri, cacumina vaſtis Sylvis, Ferarumque multitudine plena: Colles acclivi, Frugibus ac Vineis; Valles Fontium ac Fluminum Aquis irriguæ, Armentis & Pecoribus refertæ ſunt. Itaque Comitatus iſte, non ſolum ducatui, verum etiam Regno æquiparari poteſt. Adjunctus fuit Domui Auſtriacæ anno CIↃ CCCLX à *Rodolpho* Alberti filio Auſtriæ Duce. Urbs primaria *Oenipons* vulgo *Inſpruck*, ad dextram Oeni ripam, ſedes Principis: Parlamenti regionum Auſtriacarum ſedes. Sunt præterea *Maranum* oppidulum ad ipſum caſtrum Tirolenſe regium; *Bolzanum* Emporium; *Hala* factitio Sale nobilis ad Oenum; *Brixia* ad Iſacum fluvium, qua ſe Rientius in Iſacum exonerat, urbs Epiſcopalis. Eſt & *Tridentum*, vernaculè *Trento*, ad Atheſim, urbs vetus, quam in decima Regione Italiæ inter Mediterraneas collocant Plin. & Strab. Conditiam volunt à Gallis, & ita Trogus prodidit. Nomen habere creditur à Neptuni Tridente. Nam ut Randenenſes Saturnum, ita Tridentinos conſtat coluiſſe Neptunum; cujus effigies cum fuſcina adhuc exſtat in templo B. Viglij, eo latere quod forum reſpicit: Alij à *tribus* Torrentibus: vel à *tribus* Alpium cacuminibus, quæ altiſſima, *trium dentium* inſtar, Urbi imminent. Urbem muro cinxit Theodoricus Oſtrogothorum Rex, uſus ad ſtructuram lapide quadrato. Idem Caſtellum Verrucæ Tridento imminens in altera ripa pari opere munivit. Poſtea ejectis ex Italia Oſtrogothis, tenuerunt eam Langbardi titulo Ducatus. Victo autem Langbardorum Rege *Deſiderio* à *Carolo magno*, rurſum facta eſt juris Imperij, auctaque ab Imperatore acceſſione *Ripæ* Oppidi ad Benacū, cum vallibus quibuſdam & villis. Poſt hunc *Carolus Saxo*, univerſum Comitatum Tridentinum, una cum valle venuſta, & Bolzamo Oppido Eccleſiæ dono dedit. Additus defenſor & protector Comes Tirolenſis. Ex eo itaque juriſdictionem utramque excercet Epiſcopus. Sermo civibus partim Germanicus, partim Italicus; & quod in limitaneis civitatibus rarum eſt, tam pure utramque linguam ſonant, ut neque in media Germania neque in media Italia vix quiſquam purius. In hac Vrbe celebratum eſt Conciliū illud famoſum, anno CIↃ IↃXLVI, ſub Paullo III, alijſque aliquot ſequentibus Pontificibus. Ager vini generoſi feraciſſimus. Fluminibus Regio rigatur duobus præcipue *Oeno* & *Atheſi*. Reliqui rivuli potius quam juſti fluvij dicendi ſunt. Montium hic numerus non eſt, qui omnes uno nomine *Rhetica Iuga*, ſeu *Rheticæ Alpes* vocantur, quamvis proprijs deinceps nominibus diſtinguantur. Sylvarum quoque hic magnus numerus eſt: uti *Grinwald, Hofgarten, Inder Aich, Milrinald Foreſt, Vnſer frauwen Holtz, &c.*

Regio & unde dicta. Situs. Soli fertilitas. Imperiū Majorū. Vrbes. Flumina. Montes. Sylvæ.

MARCA TARVISINA.

DIXI de *Comitatu Tirolenſi*: reſtat nunc ut de *Marca Tarviſina* agamus. Nomen accepit a *Tarviſio* Vrbe quæ ſedem & domicilium dabat Marchionibus Langbardici nominis, qui huic Tractui cum imperio præerant *Tarviſinum* appellant Caſſiodorus & alij. Dicitur & *Venetia*, à *Venetus* populis. Hodie vernacule *Marca Trevigiana*. Quod ad Fines, ſcribit Leander ab Occidente *Venetiam* claudere Mincium, Benacum, & Sarcam Fl: à Septemtrione, Montes Tauriſanos, Italiæ Germaniæque diſcrimen: ab Oriente Timavi Oſtium, partemque Hadriatici maris: ab Meridie, Oſtium Atheſis paludeſque Melarianas ac Brigantinas: hos autem *Venetiæ Veteris* terminos eſſe, non *Marcæ Tarviſinæ*, quæ multo erat anguſtior, ſuamque habebat longitudinem inter Mincium Alſamque fluvios: trans Alſam enim Foro-julienſem Agrum adnecti: præterea *Marcam Tarviſinam*, quæ nunc vocatur, nonnulla continere loca Cenomanorum &c. Regio pernobilis eſt & lauta, Cœlum ſalubre, jucundum & temperatum. Campos habet amœnos, ac Frumenti cæterarumque frugum, item omnigeni Fructus ac Vini maxime fertiles. Adeſt Metallorum ubertas: nec Pecudum greges deſunt: tantis denique & tam multis munificæ naturæ dotibus affatim ornata eſt & locupletata, ut inter principes Italiæ Regiones optimo jure cenſeri poſſit. Habitarunt hic olim *Euganei*, quibus nomen ſi Etymon ex Græcia petendum, ab genere nobili clariſque natalibus. *Euganeos* his ſedibus profligarunt, ut Livius notat lib. I *Veneti*, a quibus tota Regio *Venetia* dicta. Vrbes *Tarviſinæ Marchiæ* ſunt *Verona*, *Vicentia*, *Patavium*, *Venetiæ*, *Tarviſium*. De tribus prioribus *Verona*, *Vicentia*, *Patavio*, in propria quam obtinent Tabula, dicemus. *Venetiæ* (vulgo *Venegia*) multitudinis numero nominatæ, Vrbs, modicas complexa Inſulas circiter lx, ſita eſt in intimo Sinus Hadriatici receſſu, medijs in ſtagnis, quæ æſtu ſingulis ſenis horis irrigua: adfuſo, qua Oriens eſt Pelago, quod tamen, ne ſua violentia vel ira ſit noxium, præjectis alijs quibuſdam Inſulis, tanquam aggeribus cohibetur

Regio & unde dicta. Situs. Cæli temperies. Vrbes.

TARVISINA MARCHIA ET TIROLIS COMITATUS
Miliaria Italica communia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
TIROLIS COMITATUS
MARCHA TREVISANA
Friuli pars
Lago de Garda
Golfo di Venetia
Per Gerardum Mercatore Cum priuilegio

cohibetur. Licet non muris, non propugnaculis, non turribus ullis sit munita loci tamẽ natura est tutissima. Quamplurimis dividitur canalibus. Vicis pene omnibus sui sunt rivi, conjungentibus ipsos pontibus ex lapide lignove circiter ccccl. Inter Canales principis loci, qui vulgo *Canal grande*, longitudinis trium milliarium, qui urbem totam in duas quasi dirimit partes: circa medium pontem gestans visendum. Ita commoditas passim urbem vel pedibus percurrendi, vel Cymbis, quarum numerus octo dicitur millium, vulgus *Gondolas* vocat. Ambitus urbis VIII circiter milliarium. Imperij magnitudine, populi frequentia, opum splendore, mercium varietate, illustris: ingeniis excellentibus virisque eruditissimis beata: bonis Legibus laudabilibusque institutis ornata. Frumento quod ex diversis orbis partibus advehitur, Vinis multiplicis generis, inter quæ generosum illud, quod vulgo *Malvaticum* vocant, aliisque rebus humanæ vitæ necessarijs ita affluit, ut recte *Paradisus deliciarum* appelletur. Regiones ibi seu Parochiæ lxiv. Ædificia cum publica, tum privata ibidem magnifica, splendida, sumptuose ornata. Inter Templa preciosissimum illud quod D. Marco Evangelistæ dicatum, Auro multis locis ornatum, cujus pavimentum tessellatum & marmore varij generis in frustula contuso compositum. In Choro Columnæ quatuor marmoreæ, quæ adhibito lumine sunt pellucidæ, Supra portas Statuæ æneæ Equorum IV; Constantinopoli, quum Veneti eam occupassent advectæ, Hic præter alia singularia, Thesaurus D. Marci immensus & admirandus: in quo Mitra Ducalis gemmis plurimis intertexta; in apice Carbunculus est precij inæstimabilis: sunt ibidem Coronæ Regiæ Aureæ XII: Thoraces Aurei totidem: Rubini, inter quos duo extremæ magnitudinis, Adamantes, Smaragdi, Chrysoliti, Hyacinthi, Vniones, aliæque gemmæ numero incredibili; duo, præter illa, Monocerotis Cornua, tertiumque minus vasa omnis generis ex Agate, Chalcedonio, Auro, Argento. Habet insuper urbs Monasteria Monachorum XXXIX; Cœnobia Monacharum XXVIII, Oratoria XVIII, Hospitalia, ut vocant, XVII. Et ut reliqua omittam, intra urbem Armamentarium est (vulgo *Arsenale*) cujus circuitus duorum circiter milliarium. In hoc è ligno, ferro, ærelino, canabi, omne nautici apparatus genus, anchoræ, tormenta, catenæ, spiræ, rudentes, vela, quotidie conficiuntur: hic insignia à Turca, piratis, hostibus capta ostentantur: manubiæque illæ opimæ anno CIↃIↃLXXI ad Naupactum ablata. Ostenduntur Prætoriæ quinqueremes, & navis Bucentaurus qua vectus quotannis ad maris introitum, ubi Castella Æstuarij, Princeps, Senatu Primoribusque urbis Comitatus, ceremoniis ab Episcopo peractis, Mare sibi despondet: injecto ad perpetuandum Dominium Aureo annulo. Est & Gymnasium publicum, cum Bessarionis Cardinalis Niceni Bibliotheca, quam ipse moriens Reip. Venetę legavit. Civium frequentia *Venetijs* plane stupenda Numerus trecentorum circiter millium censetur. Triplicis illi sunt generis; *Patricij*, quos penes imperij & Reip. administratio: *Cives*, qui Scribarum & aliorum honorum munera gerunt; *Artifices*, qui mechanicas exercent artes. Præter hos, *Mercatores* ibi innumeri & Advenæ, qui vario cultu ex omnibus Mundi partibus eo negociationis gratia confluere soliti: Turcæ, Æthiopes, Slavi, Arabes, Syri, Cretenses, Cyprij, Macedones, Germani, Ungari, Hispani, Galli & alij. Prima *Venetæ Reipublicæ* administratio fuisse fertur *Consularis*: altera *Tribunitia*, per annos CCLII: postea anno IↃCCVII sub Ducis cœpit esse Imperio. *Dux, Doge* vulgo, Reip. caput, *Senatus* est Princeps, eique nihil injussu *Senatus* nec pace agere, nec bello quidquam licet. Ipse *Senatum* consulit. *Senatus* author decernit: Decreta tamen *Ducis* nomine promulgantur. *Duci* de publico certa penduntur stipendia; eoque defuncto, statim in locum defuncti ex *Senatorum* numero alius per suffragia sufficitur. *Senatus*, vulgò *Gran Consiglio*, Basis est totius Status; ejus membra Nobiles omnes, XXV annis majores; quibus mira in dicendo libertas, summa in consulendo integritas, eximius recti verique cultus; studium conservandæ libertatis augendique Imperij incredibile, insignis in adversis constantia. Præter *Ducem Senatumque*, alij multi sunt *Magistratus*, quos hic brevitatis studio prætereo. Hæc urbs omnium urbium clarissima censetur & florentissima. Mundi Theatrum, commune totius orbis Emporium, victrix dominatrixque tot tantorumque hostium, Hadriatici Regina Maris, Italici nominis gloria decusque. Quamvis multa bella gesserit, variamque fortunam mille annorum spatio sit experta, in externi tamen hostis potestatem nunquam devenit. Divini plane sunt versus Actij Synceri Sannazarij:

Viderat Hadriacis Venetam *Neptunus in undis*
Stare Urbem, *& toto ponere jura mari.*
Nunc mihi Tarpeias quantumvis Iupiter Arces
Obijce, & illa tui Mœnia Martis, ait;
Sic Pelago Tibrim præfers; urbem aspice utramque
Illam homines dices, hanc posuisse Deos.

De Hexastico illo Epigrammate refert in Sannazarij vita Ioannes Baptista Crispus, auditum à se ex Aldo Manutio Paulli F. Poëtam ab S. P. Q. Veneto pro singulis versibus singulos centenos aureos, honoris gratia dono accepisse. Scripsit & de *Venetorum Vrbis* fato Vaticinium Gauricus, insignis Astrologus.

Virginei partus sæclis bis octo peractis,
E Pelago emergens tellus fœcunda colonis,
Præbebit miseris alimenta è frugibus altis;
Nec Nautæ pisces capient in littore sicco,
Sed varios pueri flores, & gramina pingues
Læta Boves, hasta non remis pulchra juventus
Certatim ludent, mœsto spectante Senatu.

Quibus versibus Venetis Dominium Poëta pollicetur usque ad annũ CIↃIↃCCCLXXX: Urbem prædicens ex insula in terram continentem commutatum iri. Tempus docebit. Nos quidquid rerum humanarum est, optima Dei Omnipotentis Providentia gubernari scimus, cujus solius est mutare Imperia, alioque transferre: quem penes arbitrium, Civitates ut floreant, ut pereant. *Tarvisium*, vulgò *Treviso*: Urbs ædificijs splendida opibusque potens, editiore jacet loco, in campo spatiosissimo, amne Sili divisa, Fontium amœnitate salubritateque stupenda: antiquis scriptoribus non nominata; ideoque non magni ævi. Primam ejus memoriam habent Gothorum Historiæ. Cives humanitate sunt singulari, ingeniis igneis, quæque percipiendis litteris, mercaturæ, alijsque honestis studijs promptissima. Episcopalis est. Nobilitavit hanc urbem ortu suo *Totilas* Gothorum *Rex*, cujus pater ejus situ supra modum capiebatur. Genuit item, præter alios, *Benedictum XI P. M. & Ponticum Virunium*, virum Latinis Græcisque literis doctissimum, uti scripta probant. Post Gothos sedem hic suam posuerunt Langbardorum Marchiones, unde toti regioni *Marcæ Tarvisinæ* nomen inditum, ut initio dictum. Pressa deinceps Actiolini tyrannide, *Imperatorum Italiæque Regum*: inde *Carrariensium*, hinc *Scaligerorum* postremo *Venetorum* subdita est Imperio & potestati. Magna hic agrorum est ubertas, ingens rei pecuariæ studium, copia Tritici optimi (unde panis confit candidissimus) Vini nobilissimi, aliarumque rerum admiranda. Reliquæ Civitates & minorum gentium Oppida silentio prætereo.

Flumina. Fluvij insigniores hujus tractus *Plavis, Piave* vulgò, *Brenta, Bachilio*, & omnium maximus *Athesis*. *Montes.* Montes sunt hic in tractu Patavino, qui nec ad Appenninum, nec ad Alpes pertinent, qua conditione nullus alius ager est totius Italiæ. Horum unus est *Gemula*, alter *Venda*, & *Colles Euganei*, Poëtis celebratissimi. Atque hæc de Tarvisina Marca breviter dicta à nobis sint.

LOMBARDIÆ III. TABVLA:

In qua deſcribuntur Pedemontana, Montiſferrati Marchionatus, & Genuenſium Ducatus.

Eccleſiaſtica Adminiſtratio.

Archiep. Taurinenſis 29 30. 43 52. cui ſubſunt Caſalenſis 30 19. 44 6. Salutiarum 29 12. 43 32. Montũ regalis.
Novarienſis, Lodenſis, Vercellenſis, Ipporegienſis, Aſtenſis, Aquenſis, Albenſis, Terdonenſis, Saonenſis, Albingaunenſis, Vintimelienſis, Placentinus, Papienſis Epiſcopatus, Mediolanenſi Archiepiſc. ſubjecti, in tab. Breſciæ & Mediolani, quæ eſt v, deſignati ſunt.
Archiep. Ianuenſis 31 8. 43 20. ſub quo ſunt Bobienſis 30 12. 43 32. Aprumacenſis vel Brumacenſis, Metenenſis vel Maranenſis.
Accienſis vel Ampruniacenſis 30 27. 43 42. Nubienſis in Corſica, ſive Nebienſis.
Naulenſis, Albigaunenſis, Arbenga credo inter ſuffraganeos Archiepiſc. recenſitos.

Meridiani diſtant pro ratione Paralleli 44 0.

SEQUITVR tertia *Lombardiæ* Tabula in qua *Pedemontium, Montis Ferrati Marchionatus*, cum *Ducatu Genuenſium* delineantur. [*Regio & unde dicta.*] Occurrit primo loco *Pedemontium*; ſic dictum, quod ad *pedem ſit Montium*, ad radices inquam Alpium, quæ Galliam Sabaudiamque ab Italia dividunt. Vulgo *Piamonte*. [*Situs.*] Fines ab Oriente Padus: ab Meridie Ligurum Alpes, qua Occidens eſt, Alpes Galliæ: qua Septemtrio, Duria Riparia. [*Soli fertilitas.*] Regio eſt amœnis fructiferiſque Collibus plena: Frumentum, Fructus, Vina producentibus nobiliſſima, Ferri prope Turinum, Marmorumque ad Paiſanam fodinis non carens. Habitarunt olim *Turini* Polyb. Liv. Plutarcho noti: item Strab. Ptol. Plin. in Nona Italiæ Regione eos notanti, Ligurumque ſtirpis facienti. [*Imperium Majorũ.*] Inde *Ducatus Taurinus*, appellari cœpit hic tractus ſub *Langbardis*, qui in Provinciæ formam redacto Ducem præpoſuerant. Iis deletis, primum in *Italiæ Regum* venit poteſtatem: poſt Principum diverſorum, præcipue *Sabaudiæ Franciæque* ditione fuit ſubjectus: vaſtatus ſupra modum bello, quod geſtum inter Carolum V Imperatorem & Franciſcum Galliarum Regem. [*Urbes & Oppida.*] Caput Regionis eſt antiqua Civitas *Taurinum*: *Auguſta Taurinorum* Tacito, Plin. Ptol. *Taurini* hęc Vrbs ab ipſis Populis, apud Antoninum, non uno loco. Vulgo *Turino*. Dictum vult Stephanus Grammaticus ab *Tauro*, Maſſilienſium, quorum fertur Colonia, Inſigni. Conditum fabulantur quidam ab *Phaethonte* Africano: alij ab *Lamiſano*, uno ex Noæi Nepotibus. Iacet ad oſtium in Pado Duriæ, forma quadrata: Portis patens quatuor, *Phaethontis, Secuſina, Memoriæ, Palatina* vel *Doriana*: ſplendidis ornata ædificijs, nobilitate Civium clara: rerum omnium copia abundans. Summum Templum *Ioanni Baptiſtæ* eſt ſacratum: præter hoc alia ſunt xx, aut circiter. Sunt & nonnulla Hoſpitalia, ut vocant. Palatium ibi Ducis viſendum: Academia celebris, in qua Eraſmus Roterodamus S. Theologiæ Doctor eſt creatus. Prima hæc Italiæ Vrbium Officinam habuit librariam. Archiepiſcopatus gaudet dignitate. Inter Præſules fuit *Maximus*, qui librum ſcripſit Sermonum & Homiliarum. Memorat Livius Hannibalem Taurino potitum. *Coloniam* poſtea duxerunt eo *Romani*. Romanis ſucceſſerunt *Langbardi*. Ager illi perbonus & fertilis, Valles habens Ferri copia refertas. Ad Collem *Rivoli* eſt Oppidum frequens: ulterius *Aviliana*. Iuxta Padum eſt *Carignano*. Altius inter Rivolos & Avilianam ſplendidum viſitur Cœnobium *D. Antoni Raveſini*: & nonnullo inde intervallo *Ad D. Ambroſium*. Succedit mox *Suſa* quam plerique Sabaudiæ adcenſent. Ad Padum ſexto ab Sangoni oſtiis lapide Oppidum jacet, quod vernacule *Pinarolo*, opulentum, cum Cænobio ſumptuoſo, ſupra pandunt ſe *Petroſa*: Læva fontis Sangoni *Pagellato* & *Briacaſſe*, dextra *Monte Bobio*. Haud procul Pelice Amne, Padi incola, *Pancalerum* eſt & *Villa Franca*, ubi ponte Padi ripæ junguntur. Sequuntur ad Padi fontem *Revello* & *Paiſanæ*: ulterius *Critio*: moxque *Mombrino*, ubi Vallis Padi initium. Incolæ vocant *Valle di Lucerna*, ab Caſtello, quod ibi cognomine.

Montis-Ferrati Marchionatus.

SVCCEDIT jam nunc peramæna & fœcunda Regio *Mons-Ferratus* explicandus. [*Regio. Vnde dicta.*] Sic dictus uti cenſet Leander, quaſi *Mons-Ferax*, ab modicorum Collium, quos habet, fertilitate: vel à *Ferro*, ſimilitudine quadam, quod uti Ferrum cętera Metalla vi ac duritie vincit: ita ille finitimos ubertate cum aliorum fructuum, eorumque nobilitate & ſuavitate, tum verò Vini, longe ſuperet. Deſcribit *Montem-Ferratum* Merula lib. VI. Antiquitat. Vicecom. hoc modo: *Mons eſt perpetuis expanſus jugis, totus amænus & fructifer, omniumque rerum ad vitam utilium fertilis, & colonis admodum frequens. Incipit diurno fere itinere ab Alpibus, planicieque ſeparatur, quæ inter hos Colles & Alpes intercedit. Nihil hic incultum quidquam propter ſummam Soli bonitatem opportunitatemque. Lævam Tanarus, dextram Padus adluit, nec ullius alveum Regio egreditur.* [*Soli fertilitas.*] *Quanto magis ab Amnibus abſcedunt Colles, tanto majores amæniores ſque Campi inter eos panduntur, quos haud male* Meſopotamiam *queas dicere, quippe quod amnibus utrimque ſint concluſi.* Fuerunt olim in hoc tractu ſeptem Marchionatus, ab Othone II Imperatore inſtituti; [*Imperium Majorũ.*] *Montis-Ferrati, Cevæ, Poncioni, Buſchi, Salutiarum, Savonæ*, & *Finarij* ſinguli ſeptem filiis Alerami Saxonum Ducis adſignati. *Montis-Ferrati* Marchionatum tenuit primum *Palæologa ſtirps* uſque ad annum CIϽIϽXXXIV: quo, defuncto San-georgio Palæologorum ultimo, Carolus V. Imp. *Mantuæ Ducem* legitimum *Montis-Ferrati* Hæredem declaravit. Erectus fuit Marchionatus in Ducatum anno CIϽIϽLXXV ab Maximil. Imp. Primuſque *Montis-Ferrati* Dux dictus eſt *Gulielmus* III Mantuæ Princeps. In hoc autem terræ tractu tres inſignes habet urbes Mantuæ Dux, quę ſunt *Caſalis D. Evaſij*

Civitatis

PEDE: MONTANA regio cum GENVENSIVM territorio & MONTISFER: RATI Marchiona: tu.
Per Gerardum Mercatorem Cum privilegio.
Sabaudiæ
Miliaria Italica
Sep: tentrio
Meri: dies
Occidens
Oriens
Delphinatus pars
Pro uinciæ pars
MARE DJ GENOA
Mi: la: ne: se.
Noua: re: se.
Pa: ue: se.
Tor: to: nese.
Ale: xan: dri: no.
Asti: giana
MON: FER: RA: TO.
PI: E: MON: TE.
Pi: ace: ntino
RI: UI: ERA DI GENOA

Civitatis jus adepta ab Sixto IV anno CIↃ CCCCLXXIV: Episcopatus fulgens dignitate: Sedes Marchionum *Montis-Ferrati*. Duplex ibi Arx: Vetus, Marchionum quondam domicilium, & Nova, quam exstruxit Vincentius Gonzaga, Mantuæ *Montisque Ferrati* Dux, quæ vulgo *La Citadella*. *Alba*, Plinio *Pompeia* cognominata, cui inde *Albenses Pompeiani* nominantur. Amplitudine superat Casalem D. Evasij; clementia cœli inferior. Marchionum *Montis-Ferrati* prius, nunc *Ducum Mantuæ* subjacet Imperio. Episcopatus floret dignitate. Ager omnium fœcundissimus, qui *Languvilla* vulgo. Tertia est quæ vulgo dicitur *Acqui*: *Aquæ Statyellorum* Plin. lib. III cap. V. in Liguribus ponenti: legendum Ἀκυδισατέλλα Strab. lib. V: In vulgatis est, καὶ Δαρκόνισα καὶ ἴελλεια Ἀκύαι σατίλλαι; *Aquæ* legendum simpliciter Antonino: ab *Aquis* proculdubio & Fontibus, qui hic sunt calidis & medicatis: sunt enim in hac civitate Thermæ publicæ cum Mensis lapideis & gradibus. Incolæ *Statellates* Livio, Ligurum populos facienti: *Statiellenses* M. Tullio lib. II Epistolar. Olim frequens: hodie Civium dissidijs ad summam devenit calamitatem, Episcopatus gaudet dignitate. Præter jam dictas urbes oppida sunt: *Bassiniana*, *Valentia*, *S. Salvatore*, *Mon-calvo*, *Alexandria Nicæa Palea* cognominata, *Asta*, *Pollentia*, *Ceva*, atque alia multa.

Genuensium Ducatus.

Regio & unde dicta. GENVENSIVM *Ducatus* vel *Ora Genuensis*, olim dicta fuit, *Liguria* non tamen tota sed quæ *Transalpina* fuit cognominata. *Liguriæ* unde nomen varie disceptatur. Quidam, inter quos Paullus Diaconus, ab *legendis Leguminibus* trahunt: alij ab *Ligone*, uno ex fabulosis Iapeti Ducibus; suppostitij ab Annio Viterbiensi Berosus, Cato, Fabius Pictor & Sempronius ab *Ligure Phaethontis* Ægyptij Filio. λιγυςία & λιγυςική Græcis scribitur; Nunc *Situs.* vulgo *Riviera de Genoa* vocatur, ab *Genua*, clarissimi nominis urbe. Hodie fines ipsi ab Occasu Alpes, Galliam Narbonensem ab Italia dividentes; ab Ortu, Etruria, Macra interfluente; qua Meridies est, cognomine pulsatur Mari: quà Septemtrio, Appennino clauditur. Hæc olim, ut scribit Strab. omnino sterilis fuit, nihilque memoratu dignum *Soli fertilitas.* habuit, nisi quod intus maximæ arbores & vastæ, quæ navibus fabricandis idoneæ erant, producebantur. Nunc vero Vini, Olei, ac variorum Fructuum proventu beata. *Ager Dianus* Oleo adeo adfluit, ut quandoque XVIII, nonnumquam viginti millia urnarũ reddat, quas vulgo *Barilas* vocant. *Ora Genuensis* hodie duplex Occidentalis & Orien-*Urbes.* talis; quæ vulgo ab Metropoli, quę in medio utriusque, *Riviera di Genoua, di Ponente, & di Levante*. Urbs primaria *Genua* Liv. & alijs: Γένυα Strab. Ptol. alijs: Γενοά Steph. *Ianua* dicitur Luitprando Ticinensi, & ejus ætatis Scriptoribus: hodie *Genoa*, & *Genova*. Quod ad Situm; Fronte Meridiem Cirnumque spectat Insulam, amplissime circa littus consurgens, dorso Septemtrioni obverso, leniter in planiciem, veluti ad quiescendum descendens, montium innixa radicibus, quorũ à tergo contra sævorum Septemtrionum afflatum vallo munitur, non tota montosa, nec vicissim tota plana, sed mixta specie. Circuitu palmos colligere tricena quinamillia, supra nongentos quinquaginta quinque, Nebianus Episcopus tradit. Palmus haud multo minor antiquorum est pede. Hinc mensura totius urbis si palmos septenos passui demus, milliariorum erit quinque, sin senos, sex, demptis quadraginta quinque palmis; nec moles, nec portus in hanc dimensionem venit. Insignem portum habet ad Austrum & Africum patentem, ingenti mole ad securã stationẽ præmunitum. De nominis ratione & etymo multi multa frigide. Somniantur varij: Ianus Genius priscus primus Italiæ Rex; Ianus Rex Trojanorum: Ianus Bifrons, cujus insigni Civitas utitur: Ianus Geminus ex Phaëthontis Comitibus Ægyptius, Genuus Saturni filius, Genua, Promethei Filia, additur & Ianua, quod quasi sit porta & ostium Italiæ, quin nec Genu omittitur, quod ea quasi genu habeat recurvum ab littore maris. Ego nihil affirmare possum. Antiquissime sane censenda est originis. Parochias habet XXXII. Palatium Senatus pulchrum, & ab quingentis militibus Germanis custoditum. In medio areæ Statua marmorea *Andreæ Auriæ*, forma gigantis, tempora circum laurea corona redimiti, triaque Turcarum capita pedibus calcantis. *Ladarsina* locus navibus faciendis consecratus, Portui marino adjacet Domus, quæ *Arsinale* vulgo, fabricandis triremibus dicatus: ibi fons incredibilis pulchritudinis ob materiam, quæ tota marina. Incolæ magna valent in negotiando industria, nullas non Mundi plagas adire quæstus gratia soliti. Viros illustres Genua plurimos edidit: inter cæteros *Innocentium* V, & *Hadrianum* V, Romanos Pontifices, ex nobili familia Flisca: quæ eadem plus XXX Cardinales genuit. *Christophorus* etiam *Columbus* Genuensis fuit, qui, Occidentalibus Insulis repertis, *Admirantis* nomen obtinuit ab Hispaniæ Principibus. Archiepiscopatus floret dignitate. Cæterum de Genua politissimi & rotundi extant Scaligeri versus.

Ditis opes Asiæ, & claros Orientis honores
Quantaque ab Euxino tunditur ora salo,
Pisanas acies, Thuscæ decora inclyta pubis
Et traxi Ligures Gallica signa manus.
Subjectis domitas tenui cervicibus Alpes,
Et tremuit nostras Africa terra trabes
Afflictus toties Venetus, quæ fugerat olim
In patrijs movit tela petitus aquis
Frustra Galle cupis: frustra es frustrator Ibere,
Frustra sæva ferox Insuber arma capis,
Vinco ego, quum vincor, par est Victoria damno.
Sumque eadem domina servaque facta mea.

Metropoli visa, reliquarum urbium nonnullas & oppida indicabo. Haud procul Varo *Nicæa* est, Νίκαια Ptol. *Nicia* Antonino, *Nizza* hodie. Urbs maritima quondam ab Massiliensibus condita, dorso Alpibus innitens, partim in juga, partim in planiciem porrecta. Nunc est munitissima, firmam habens arcem in colle, ditionis Sabaudiæ Principis. Supra Portum Herculis Monœci ad alterum lapidem editis in montibus *Torbia* jacet, vel *Turbia*: τρόπαια Σεβάςυ Ptol. uti censet Blondus & alij; sunt & *D. Remi* oppidum, *S. Remo*, peramœno & fertili, agro qui Citris, Palmis, Medicis, Limonibus, alijsque fructiferis Arboribus mirum in modum ornatus. *Castellum Tabia*; ambitu exiguo, sed nomine celeberrimum, ob generositatem Vinorum Appianorum. *Albingaunum*, urbs antiqua. Situ plano IↃ a Mari passibus, gravioris cœli, alioque opulenta rebusque necessarijs adfluens. *Finarium* item *Naulum*, *Savona* urbs antiquissima, ædificijs ornata magnificis, cujus ambitus est CIↃ IↃ passuum. Atque hæ sunt in Ora Genuensi Occiden-*Flumina.* tali. In Orientali sunt *Claverium*, *Sestri de Levanto*, & alia. Flumina hic sunt *Varus*, qui Limit statuit inter Provinciam & Liguriam; hanc Italiæ, illam Galliæ Regionem. Recipit hic, qua Occidentalior ejus ripa Gallica, Fluvios qui vulgo Gallorum audiunt *Caremp*, *Lavaire*, *Esleron*; qua Occidentalior & Italiam spectans, *La Lince*, & *La Vesubie*. Sequuntur inde per Liguriæ littora *Paulon*, hodie *Palion*: *Rutuba* hodie *Rotta*. Sunt item *Merula*, *Porzevera*, *Ferisano*, *La-*
Portus. *vagna*, *Macra* fluvius notissimus, *Magra* hodie. Recipit hic præter alios *Lavilam*, *Bagnonum*, & *Graveiam*. Portus habet Liguria *Olivulam*, nunc *Nizzam*, *Anaonis portum*, *Avisionis*, *Herculis Monœci* nunc *Moaco*, *Maurici* nunc *Parto Mariso*, *Albingauni* vulgo *Albenga*, *Portum Sauonæ*, *Genuæ*, & alios.

LOMBARDIÆ TABVLA IIII.

In qua ſunt hæ Regiones Præcipuæ Romandiola, Parma & Ferraria Ducatus & Mantua Marchionatus.

Eccleſiaſtica adminiſtratio.

Archiep. Ravennas 34 53. 43 54. cui ſubſunt Adrienſis 34 37. 44 42. Comaclenſis 34 52. 44 12. Cervienſis 35 5. 43 53. Forolivienſis 34 51. 43 46. Foropompilienſis 34 58. 43 46. Villimenſis, Fillo forte 34 32. 44 4. Ceſenatenſis 35 5. 43 44. Sarenienſis vel Sarſinatenſis. Faventinus 34 34. 43 46. Imolenſis 34 20. 43 50. Mutinenſis 33 24. 43 53, Bononienſis 34 52. 43 52. Regenenſis 33 3. 43 46. Parmenſis 32 42. 44 0. Barcinenſis 32 33. 43 37.

Meridiani diſtant ex ratione Paralleli 44 0. ad Circulum maximum.

QUARTA & poſtrema *Lombardiæ* Tabula *Romandiolam, Ducatum Parmenſem*, & *Mantuam* repræſentat. Primo loco occurrit *Romandiola* vel *Romanula*, ſic dicta hodie, Caroli Magni Imperatoris & Romani Pontificis benificio atque auſpicijs, quod præ reliqua Gallia, Romanorum ritibus legibus & inſtitutis firmius inhæreret, Imperijq; Rom. dignitatem, nomen & majeſtatem acrioribus armis contra Langbardorum tyrannidem defendiſſet. Dicta quoque fuit *Flaminia*, ab *Via Flaminia*, quam C. Flaminius, Conſul Romanus, opere munivit. *Romanulæ* Limites ex communi ſententia ad Septemtrionem quidē Paludes Veronenſes & Patavinæ, uſque ad Fornaces, Oſtium Padi ultimum, una cum parte Maris Hadriatici: ad Orientem Iſaurus, una cum Piceno; ad Meridiem Apenninus, cum Etruria; In Occidentali variatur. Quidam ultra Vatrinum flumen cis Forum Cornelij non procedunt: tranſiliunt nonnulli Scultennam, nunc Panarium, in eo plerique, ſiſtunt. Hos ſequemur, Longitudinem ejus cx Milliar. aut circiter, poſituri inter Foliam & Panarium; Latitudinem xcvi milliar. vel paullo minus, inter Appenninū &, quarum memini, Paludes. Quod ad Regionis qualitatē, Agros habere optimos ſcribit Leander, omniumque frugum, tam quæ ad vitam neceſſariæ, quam quæ ad humanas voluptates opportunæ & delitias, fertiles. Campi hic latiſſimi, fructiferis arboribus omne genus conſiti: Colles peramœni, Vitibus, Olea, Ficu nitentes. Sylvæ munificæ herbidaque prata cum dumis venationi apta: ſalubres paſſim aquæ; Salinæ cum circa littus, tum intus frequentes; Metallorū fodinæ, innumeræq; præterea Naturæ dotes eximiæ: quæ niſi longiſſima narratione, commemorari haud poſſent. Urbes ſunt in hac regione aliquot celebres & complura Oppida. Primariæ ſunt *Ariminum* Ἀρίμινον Ptol. & alijs, hodie *Rimini* Incolis, *Rumelen* Germanis, Nomen illi ab Amne; quo adluitur. Alij aliunde trahunt. Urbs in planicie ſita, imminentibus ab Meridie collibus amœnis & frugiferis: ab Ortu Occaſuque lætiſſimi latiſſimique ſe pandunt Campi, Frumenti feraces, pulſatur, qua Septemtrio eſt, Hadria. Rerum omnium copia ſupra modum abundat. Portus olim amplus, ſplendidus ſatiſque capax, hodie modicis navigijs tantum eſt aptus, arenis oppletus. Urbs Epiſcopatus habet dignitatem. *Cervia* urbs maritima olim *Phycoles* dicta. *Cerviani* majori ex parte ſalarij ſunt Artifices, tanto quæſtu, ut Pontifex annuatim inde habeat lx cıɔ Coronatorum. Ac licet ob incommodiorem ſitum ſit infrequens, Epiſcopali tamen ſuperbit dignitate, ſub Archiepiſcopo Ravennate. *Caſena* καίσαινα Ptol. καισήνα Strab. hodie pleriſque *Ceſena*, alijs *Ceſnadigo*, tertijs denique *Ceſna*. Hodie civitas eſt admodum frequens, annis ſuperioribus a Bernardino Rubrio Parmenſi, qua Occidentem Septemtrionemque ſpectat, aucta. Arx urbi ex Colle, qua Auſter eſt valida imminet, a Friderico II Imp. condita, Epiſcopatus titulo floret. *Sarſina* Urbs antiqua ad Appennini radices, Plauti Patria. Σάρσινα Strab. nomen hodie retinet. Urbs eſt Epiſcopalis. Agrum habet uberem Vite, Olea, Arboribuſque omnis generis fructiferis. *Ravenna*, Ῥαβέννα Strab. cui & Ῥαύεννοι, Ῥάβεννα Steph. quæ Ῥαβένναι Ptol. Antiquam Civitatem teſtantur omnes. De Situ multa Strabo lib. v. Templa hæc Urbs habet nobiliſſima, imprimis Archiepiſcopale vel Cathedrale *S. Anaſtaſij*, opus rarum, ſplendidum, immenſi pretij, Urbs eſt Archiepiſcopalis. Paſcua ad urbem optima, ex quibus magna Lactis, Butyri, Caſei copia. *Forum Livij*, hodie *Forli*, Vrbs natura & ſitu, rerumque omnium ubertate præſtans inter duos Amnes: Roncum & Montonum ſita, Aëre fruens optimo. Epiſcopalis eſt. Agrum habet, qui Frumenti, Vini, Olei feraciſſimus, Coriandrum etiam, Aniſum, Fœnum-Græcum, Cuminum, Rubiam, Glaſtum, aliaque hujus generis, gignens. *Forum Cornelij* vulgo *Imola*. Sita eſt ad Santernum Amnem, agro Frumentario, Vini, Olei, aliarumque frugum ferace. *Bononia* nobilis & antiqua civitas, *Bologna* vulgo, Apennini radicibus adpoſita, ad Amnem Rhenum, Apoſa torrente mediam urbem interluente: toto Orienti expoſita: qua Auſter eſt, montes imminent vitiferi, qua reliquæ partes, Agri patent longe lateque, omnis generis Frugum feraces. Cœlum illi non admodum ſalubre. Circuitus VII Milliarium, olim multo minor. Portas habet duodecim. Potens eſt nobilitate, Ædibus magnifica, Porticibus frequens, Epiſcopalis eſt. Academiam inſtituit Theodoſius Imperator, Anno ccccxxiii. Nunc *Ferrariam* videamus, cui unde nomen datum valde variatur. Quidam a *Frattis*, quæ Lingua vernacula *Vergulta Prunaque Silveſtria*: nonnulli a *Fabro* quodam *Ferrario*, ſunt qui a *Ferro* derivant, quotannis ab Incolis olim Cenſus nomine Ravennatibus pendi ſolito. Veritati maxime conſentaneum, *Ferrariam* nuncupatam ab *Ferrarida*, quæ trans Padum erat, Colonis huc ex Theodoſij Imperatoris decreto tranſlatis Anno ccccxxxiii quo tempore Vicus fuit abſque muris ab Smaragdo Exarcho circa Annum ıɔxcv foſſa mœnibuſque ſeptus: paullatimque ita auctus, ut tandem in nobiliſſimam Civitatem commutatus fuerit, Vetere Præſulatu ab Vitaliano Pont. M. huc circa Annum ıɔclviii traducto, alijſque duodecim Pagis finitimis illi ſubjectis ab Conſtante II Imperatore qui multa ipſi largitus eſt privilegia. Hodie *Ferrara* audit. Conditam ab Trojanis adſerit ex novitijs Scriptoribus Gabriel Venetus. Adſidet ripæ Padi Amnis, quo qua Ortum Auſtrumque reſpicit, adluitur. Cœlum ipſi craſſius, ob ſitum paluſtrem. Plateas habet rectas, longas, amplas, quarum pleraſque Leonellus Marchio coctis ſtravit lateribus. Ædificijs cum publicis, licet non magnis,

Regio & unde dicta.

Situs.

Soli fertilitas.

Urbes.

ROMANDIOLA cum Parmensi Ducatu.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Golfo di Venetia
Mare di Genoa
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio.
Miliaria Italica communia
THUSCIAE PARS
Thrasumenus lacus.

magnis, tum privatis ſupra modum eſt ornata. Maximum eſt urbis Fanum. Arx illi duplex, una ad fluvium; altera è regione S. Georgij, Ducis ſedes: utraque ſatis munita. Populo frequens, rebus ad vitam neceſſariis abundat. Non inamœna inter primas Italiæ urbes merito cenſenda: Caput Sedeſque Ducatus Ateſtinæ Familiæ, nobilitatis & antiquitatis ſtupendæ. Academiam hic inſtituit Fridericus II Imp. in Bononienſium contumeliam. Planiciem habet circa ſe maximam, ſed ſterilem. Reliquas Romandiolæ urbes & minorum gentium Oppida prætereo.

Ducatus Parmenſis.

Regio & unde dicta. *Soli qualitas.* *Urbes.*

DVCATVS Parmenſis à civitate Parma nomen habet. Ager amœnus eſt, & Frugum Vitiumque optimarum fertilis, aquis medicatis paſcuiſque lætiſſimis felix; cujus *Caſeus*, & *Vellera* ſummam merentur commendationem. Laudat *Vellera* Martialis: *Tondet & innumeros* Gallica Parma *Greges.*

Idem cenſuram inſtituens Lanarum: *Velleribus primis* Appulia, Parma *ſecundis nobilis,* Altinum *tertia laudat Ovis.* *Lanam Gallicanam* vocat M. Ter. Varro lib. VIII de Lingua L. Civitas unde Ducatus iſte nomen accepit *Parma* ab Thuſcis, ut multæ his locis aliæ condita, à Boijs inde poſſeſſa, lapſu temporis Romanos habuit Dominos: qui anno IↃlxx, quo tempore Mutinam, eo *Coloniam*, ut Livius tradit lib. XXIX. duxerunt; calamitatem ab L. Antonio inlatam deplorat M. Tullius Philip. ultima, Conlapſa, auctoritate Romani nominis libera cum aliis cœpit eſſe. Sequuta nunc *Cæſares*, nunc *Pontifices Romanos*, *Bononienſibus* ſemper amica & conjuncta. Gravem paſſa eſt totum biennium obſidionem ab Friderico II Imp. circa annum CIƆCCXLVII, quod partium eſſet *Pontificiarum*. Eo inde profligato, varios habuit Regulos, *Correggios*, *Scaligeros*, *Ateſtinos*, *Vicecomites*, *Galeatios*, *Sfortias*, *Gallos* denique, quibuſcum ſæpe de Vrbis dominatu certavit *Pontifex Romanus*, qui ope & auxilio Caroli V. Imp. Gallis tota Italia pulſis, rerum ſolus deinceps in urbe potitus eſt. Hodie ſuos habet *Duces*, quorum primus à P.M. inſtitutus eſt *Petrus Aloiſius Farneſius*. Pauli III P. M. Filius, quo crudeliter intra biennium cæſo, ſubrogatus eſt *Octavius* Filius, eique defuncto *Alexander*, Belgicæ Gubernator: cui mortuo ſucceſſit ante aliquot annos Filius. Cæterum *Parma*, Πάρμα Strab. Ptol. in Æmilia via, quinque ab Appennino P. M. Nomen ille ab Amne Parma, ex aliorum mente, quod *Parma*, hoc eſt, breve ſcutum referat. Ædificiis eſt ſplendida, plateis ornata rectis largiſque, rebus ad vitam neceſſariis adfluens: Incolarum nobilitate, civiumque frequentia celebris. Situ eſt admodum plano; Cœlo ſumme ſalubri: adeò ut Plinius *Parmenſes* tradat, tres quidem annos CXX, duos vere CXXX vixiſſe. Eam neque hiems, neque æſtas adfligit. Caſtrum habet munitiſſimum, Principum & Illuſtrium familiarũ Palatia non pauca. In foro ſatis amplo, fons pulcherrimus, & Templum ad imitationem S. Petri Romani exſtructum, Campana tribus impoſita columnis: Turris perſimilis Bononienſi. Separatur ab ſuis ſuburbiis fluvio cognomine. Conditam ab *Chryſo* Trojano Pallantis Comite, & ab eo *Chryſopolim* dictam ſcribit Sicardus Cremenſis. Albertutius lib. de Vrbibus Italiæ *Chryſum* illum Placentinum fuiſſe memorat. Notat Iſidorus Clarius pleraſque ibi familias ab Romanis originem trahere. Epiſcopalis eſt. Incolæ venuſti, nobiles, Martij, animoſi, genio ingenioque præſtantes. De ijs Iulius Cæſar Scaliger:

Inventum medijs præclarum nomen in armis,
Prædita quo ſit gens ignea Marte docet.
Ingenium rapidum facili flammatur ab ira,
Sed viget in patulo pectore purus amor.
Magnanimo pretium eſt non diſplicuiſſe pudori,
Hoc ſatis officio cedere turpe putat,

Ducem cum Parma habet vetuſta & nobilis civitas *Placentia*: Ptol. alijſque Πλακεντία vulgò *Piacenza.* Iuxta Padum, à quo diſtat circiter M. P. jacet loco peramœno, agrorum bonitate, civiumque claritate ſuperbiens. Muri novi ſunt propugnacula ampla, munitiones inſignes. Quod ſpectetur dignum eſt Monaſterium novum, ſumptuoſe nuper exſtructum ab Philippo Hiſpaniarum Rege. Arcem habet munitiſſimam: ab Duce ejus inceptam, & ab Imperatore Carolo V. abſolutam. Epiſcopatum habet, Gymnaſium etiam omnium diſciplinarum. Urbis ager Vini, Olei, Frumenti, omniſque generis fructuum fertiliſſimus eſt, propter copiam aquarum, multos habens fontes, fluvios, rivulos, paſcuis irrigandis facientes.

MANTVÆ DVCATVS.

Regio. *Imperium Majorũ.*

DVCATVS *Mantuæ* nomen habet ab urbe *Mantua.* Hujus Imperium primum fuit penes *Tuſcos*, urbis auctores, hinc penes *Gallos Cænomanos*: poſt quos *Romani* rerum ibi ſunt potiti. Maximam ſub Triumviratu cladem tulit. Quum enim *Cremona* victoribus diripienda eſſet conceſſa, propter vicinitatem magnam agri ſui partem amiſit. Hinc Virgilius: *Mantua væ miſeræ nimium vicina Cremonæ.* Succeſſerunt Romanis *Gothi & Langbardi*: quibus profligatis, urbs ad *Imperatorum* poteſtatem eſt retracta, ea rurſus labente, in libertatem ſe cum multis aliis vindicavit, quam obtinuit, donec ab Othone II Imp. *Theobaldo* Comiti Canoſſano donaretur. Subrogatus illi *Bonifacius* Filius, eique ſine maſcula prole defuncto *Beatrix* conjux, cum *Mathilde* filia, quæ Mantuam ſummopere ampliavit. Libertatem iterum nacta poſt aliquot annos ditioni ſubjecta eſt *Sordelli Vicecomitis*, qui primus omnium poſt Mathildem Comitem Mantuæ Principatum geſſit: quo circa annum CIƆCCLXXIV mortuo, *Duces* habuit ſuos, primo *Bonacolſios*, annos fere LV, deinde ab anno CIƆCCCXXVIII *Gonzagas*, qui adhuc ſummæ rerum præſunt. Plene Leander, qui accurate Principes commemorat ad ſua uſque tempora. Videndi & Blondus, Sabellicus, Corius, Æquicola, Franciſci Vigilij ac Bandelli Funebres Orationes. *Vrbs Mantua.* Vrbs *Mantua* Strab. & Ptol. Μάντουα Steph. Μάντυα hodie *Manton. Galatheam* vocat allegorice Virg. in Eclogis, ut notat Servius. Conditam ferunt quidam ab *Manto*, Tireſiæ Vatis filia, nonnulli ab *Ocno Bianore*, Tuſcorum Rege, & Mantus ipſius Matris nomine nuncupatam. Virgilius lib. X. Æneid. *Ille etiam patrijs agmen ciet Ocnus ab oris,*

Fatidicæ Mantus & Tuſci filius amnis,
Qui muros matriſque dedit tibi Mantua nomen.

Initium urbis ponunt varij varie. Aretinus CCC circiter ante Romam conditam annis: ſed infirmo fundamento. Leander anno ante bellum Trojanum LX, non firmiore. Quidquid ſit, antiquiſſima ipſi eſt origo. Poſita eſt in medio Paludum, quas Mincius ex Lacu Benaco egreſſus, creat, nec niſi pontibus, qui eximij admodum, aditus hinc ob naturam loci munitiſſimis Italiæ concenſenda. Ampla eſt, & magnifice publicis privatiſque ædificijs ornata, rectiſque plateis decora. Templum Cathedrale maximum. Forum ſatis amplum, in quo Horologium ſummi artificij. Arcem habet munitam. In Curia, quæ ſplendidiſſima, locus eſt, qui *La Grotta* vulgò, rebus precioſiſſimis, multiſque, antiquitatum monimentis ab Iſabella, Franciſci Marchionis ultimi conjuge, refertus. Videre ibi eſt duos Cupidines excellentis operis, Cornu inſigne Monocerotis, precij magni Gemmas, Vaſaque Aurea & Argentea innumera. Epiſcopalis eſt. Incolæ ad literas, arma, mercaturam apti promptique. Ortu ſuperbit Virgilij, Poëtarum apud Latinos Principis, cujus *Ingenium*, inquit Munſterus, *tantum omnes efferre debent, quam imitari nulli poſſint.* Natus tamen in Vico *Andis*, hodie *Petola*, altero ab urbe lapide.

BRESCIA COMITATVS.

Et Mediolanum Ducatus.

Ecclesiastica administratio.

Archiepiscopus Mediolanensis 31 7. 44 36. hos habet Suffraganeos, Bergomensem 31 44. 44 56. Brixiensem 34 10. 46 23. Cremonensem 32 9. 44 14. Laudensem 31 30. 44 26. Novariensem 30 27. 44 28. Vercellensem 30 16. 44 10. in 111. Lombardiæ Tab. Ipporegiensem 29 34. 44 26. Viglevienſem, Astensem 30 8. 43 52. Aquensem 30 20. 43 42. Albensem 30 0. 43 34. Terdonensem 30 49. 43 58. Saonensem 30 32. 43 20. Albingaunensem 30 22. 42 50. Vintimiliensem 29 28. 42 40. Placentinum 31 50. 44 8. Papiensem exemptum 31 10. 44 17. Ferrariensem exemptum 34. 0. 44 28.

Meridiani distant ad rationem Paralleli 44 0.

HACTENUS *Lombardiam* perlustravimus, sequuntur nunc *Brixiensis Comitatus* & *Mediolanensis Ducatus* explicandi. Nomen priori à Civitate nobili *Brixia*. Partem ejus tractus occupat, quem olim *Cenomani* tenuere. Patetque *Territorium Brixiense* in Longitud. Mill. C. à Limone Benaci Lacus vico, ad Urceanum Oppidum. Latitudo est Mill. L. à Moso usque ad Dialengum, situsque est inter Benacum, Sebinumque Lacus. Ager uberrimus Tritici, reliquorumque Frumenti generum, item Vini, Oleique fertilis, neque carens Ferri Ærisque foecunditate. Habet & Aurum, Argentum, Alumen, Marmor Porphyreticum, & aliud ex atro & viridi variegatum, quod *Serpentinum* vocant, Ophiten Plin. aliosque Lapides pretio nobiles; *Marchasitam* etiam, quem *Pyritem* vocarunt Veteres, abundatque omnibus quæ ad vitæ necessitatem cultumque expetuntur. *Brixia* Fidem Populi Rom. perpetuo coluisse legitur, præsertim Bello Punico post cladem ad Trebiam Amnem ab Hannibale inlatam. *Colonia* deducta est cum reliquis Trans-padanis ab Cn. Pompeio Strabone, an. ıↃclxv, & postea, cum aliis ab C. Cæsare Dictatore Civitatis jure donata. Deinceps in *Imperatorum* fuit potestate, quamdiu salva stetit sua Romano nomini Majestas. Post ab Radagiso Gothorum Rege incendio vastata anno ccccxii: hinc ab Attila Hunnorum principe subversa, sed refecta anno ccccliı, imperante Martiano: mox ab *Langbardis* possessa usque ad captum ab Carolo Magno Desiderium: quo exstincto, successit *Francorum Imperium*. Inde ab Othone Saxone Cæsare libera Imperij Romani Civitas est facta, anno cıↄcxxxvi: mox ab Henrico vi direpta, muris nudata, suisque spoliata Privilegijs, ab *Scaligeris*, Veronæ Ducibus, opera Guelforum est capta. His successerunt *Vice-comites*, Mediolani Principes: à quibus sæpe vexata ad *Venetos* defecit: quibus ab *Gallis* rursum adempta, paullo post ijs est restituta. *Βριξία* Strab. & Ptol. Hodie *Brescia*. De hujus Urbis origine varia traduntur, sed parum explorata. Alijs certiora forte apud Livium, quem multi sequuntur. Notat is ab *Cenomanis* conditam; cum Elitova & Beloveso & Ducibus ex Galliis, per Taurinos & Alpes Iulias in Italiam transgressis. Hinc *Cenomanorum* genti tribuitur etiam à Plinio & Ptolemæo, quin & Livius lib. xxxii *Brixiam Cenomanorum* signat caput. Civitas est pervetusta, dives, populosa, ampla, validis munita muris, Arce superbiens inexpugnabili, pulchra ædificijs cum publicis: tum privatis. Eam Amnis perlabitur *Garcia*, quem aliqui *Melam* vocant. Ad situm pertinent hæc Catulli Poetæ;

Regio & unde dicta. *Situs.* *Imperium Majorũ.* *Urbes & Oppida.*

Flavus quam molli percurrit Flumine Mela,
Brixia, *Veronæ Mater amata meæ:*
O dulci jucunda Viro, jucunda parenti
Salve: teque bona Iuppiter auctet ope.

Castrum habet munitissimum è vertice urbem despiciens, & egregio firmatum ab Venetis Præsidio. Templa magnifica: Monasteria stupenda: Hospitale pulchrum. In Palatio Capitanei hæc leguntur.

Hic locus odit, amat, punit, conservat, honorat,
Nequitiem, pacem, crimina, jura, probos.

Templum & Episcopi Palatium, quin tota Civitas, ejusque Territorium, omnia inquam, passim lectissimis Marmorum Inscriptionibus, Statuis, Statuarum titulis & elogijs, variorumque Epitaphijs sunt plena. Incolæ locupletes lauti, nobiles, solertis ingenij. Familiæ Nobiles ibi non paucæ: in quibus principem habent locum *Gambaræ*, *Martinengi*, *Madij*, *Advocati*, *Averoldi*, *Luzagi*, & *Aemilij*, qui ab Romanis orti. Opibus hodie floret, *Vrbis Venetæ Sponsa* cognominari solita. Fidem Christianam suscepisse traditur ab *D. Apollinari*, Ravennatum Præsule. Episcopatus habet titulum. De ea sic Scaliger:

Quæ pingues scatebras specula despectat ab alta
Postulat Imperij Brixia magna vices
Cœlum bilarum, frons læta urbi, gens nescia fraudis
Atque modum ignorat divitis uber agri.
Si regeret patrias animis concordibus oras,
Tunc poterat Dominis ipsa jubere suis.

Est in hoc Territorio *Quintianum* oppidum, xx mill. pass, à Brixia Meridiem versus situm, prope Ollium Amnem. Item *Reggiate*, *Bottesino*, *Virle*, *Novalara*, cum multis alijs. Lacus habet *Benacum*, sic dictum ab Oppido, quod hic olim, cujusque hodie cernuntur vestigia. Hic *Lydius* Catullo ab *Lydis* i. Tyrrhenis, quos fama est quondam vicinos illi agros coluisse: *Lago di Garda* Italice, *Gardse* Germanice ab Arce Orientaliori ripæ adsita. Sæpe ingentibus, commoti maris instar, fluctibus æstuat; ventis, qui circumjectorum Montium vallo inclusi, sævissimas frequenter procellas creantibus, ut merito Virg. lib. ii Georg. *Fluctibus & fremitu adsurgens Benace marino.* Hic Lacus, ut scribit ad Cardinalem Polum Alexius Ugonius, optimis piscibus alijs præstat: amoenissimis collibus circumseptus: undique fontes scatent; hac illac Nemora, Prata virentia, Vineæ, Olivæ, Abietes, Lauri, Cedri; Oppida præterea, rebus omnibus necessarijs referta in modum Coronæ illum ambiunt: ita ut nihil omnino illi desit ex hisce rebus, quæ *Lacus.*

loca Campestria visu quidem pulcherrima & usu grata atque jucunda efficere possunt &c. Est & alius *Sebinus* aut *Sevinus*, nunc *Lago d'Iseo* ab *Iseo* Castro, quod in ejus ripa. Hic exceptum ad Septemtrionem *Ollium*, rursus ad Austrum evomit. Est denique inter Sebinum & Benacum *Lacus Idrinus*, vulgo *Lago d'Idro*, vel *Idro Lago* Nomen illi ab *Idro* Castello. Alij ab *Hydra* dictum censent, quam Hercules hic perhibetur peremisse. Piscibus abundat. Exonerat se in *Idrinum* per varios Amnes; Minores, qui vernacule *Lago Cap*; *Lago Runcone*; & alij. *Mella* vel *Mela* hoc Territorium medium quodammodo secat; fluvius Virgilio notus, etiam Catullo versu supra citato. Melæ nomen retinet in hunc usque diem. Non percurrit tamen ipsam, uti videre est, urbem, sed haud procul inde ipsius agrum. Fluviolus qui urbem perlabitur, hodie *Garza* vocatur. Sed hæc de Comitatu Brixiensi sufficiant: ad Ducatum Mediolanensem alteram hujus Tabulæ partem transeo.

Flumina.

Ducatus Mediolanensis.

Regio. *Soli fertilitas.* *Imperiũ Majorũ.*

DVCATVS *Mediolanensis* suo ambitu ccc milliaria complectitur. Incredibilis agro est fertilitas, copiaque rerum omnium stupenda. Tractum vero hunc M. Marcello & Cn. Scipione Coss. cum plerisque urbibus Transpadanis in Romanorum ditionem concessisse, formamque Provinciæ accepisse, auctores sunt Livius, Florus, Polybius. In eadem urbe Imperatores aliquot posteriores consedisse loci opportunitate ductos constat. Nervam, Trajanum, Hadrianum, Maximianum, Philippum, Constantium, Constantinum, Iovinianum, Valentem, Valentinianum, Theodosium. Trajanus certe regiam hic ædificavit, quæ hodieque nomen servat *Palatij*. Debilitata autem Cæsarum potentia, variorum hæc urbs Barbarorum impetu convulsa est & labefactata: Gothorum, Hunnorum, Langbardorum: quibus, Caroli Magni auspicijs, Italia exactis, fidei se commisit *Francorum Regum*; inde *Germanorum Cæsarum*, quorum plerique Ferream Coronam, Imperij solemnia, accipere ibi, in vetusta celebrique D. Ambrosij æde, consueverunt, uti singulorum exemplis probat Leander. Tandem sub Fredericis I & II Cæsaribus, quibus perpetuo rebellavit, novos sortita est Dominos, *Galeatios Vicecomites*, qui deinde, anno CIↃ CCCXCV *Duces* a Wenceslao Imperatore nominati. *Vicecomitum* Stemma legitur apud Merulam lib. Vicecomitum & alios. His deficientibus *Sfortiæ Ducum* insignia sunt adepti, consentientibus Civium suffragijs, & accedente Romani Imperij auctoritate: quod Galeatij nunquam obtinere potuerant. Horum stirpe Majorum nostrorum ævo exstincta, successit Carolus V Imp. qui Principatum ad *Reges Hispaniæ*, Successores, transtulit. Memoratu dignum est, quod de Attila, Vrbem hanc cum victoria ingresso, scribit Sudas; eum quum urbem cepisset, ibique reperisset picturam, in qua ante pedes Romanorum Principum in aureis solijs sedentium, occisi Scythæ jacebant, accivisse statim Pictorem, & se quidem in Solio sedentem, Romanos vero Principes sacculos humeris gestantes, & ante suos pedes Aurum spargentes, pingere jussisse. Vrbs primaria Latinis Scriptoribus omnibus *Mediolanum*, Μεδιολάνιον Polyb. Strab. Ptol. cui Μεδιολάνα, Italis hodie *Milano*; Germanis *Meylant*. *Vrbs Melana potens*, inquit Gotfridus Viterbiensis pro *Mediolano*. *Olanum* ab Conditore dictum notat suppositius Cato. Sunt qui prius *Insubriam* vocatam volunt, ut scribit Castilioneus. *Insubriæ* meminit apud Abrahamum Ortelium Nummus antiquus M. Valerij Messalæ, *Mediolanum* ab *Gallis* Insubribus conditum, auctores sunt Livius, Trogus, alij: qui, Belloveso Duce, in Italiam profecti, pulsis Tuscis, fundamenta istic Vrbis locarunt: anno, ut quidam computant, ante Christum natũ CCCXXXIX: ut alij CCCLXXX. Quidquid sit; antiquissima est. Nomen illi natum, judicio V CL. Isaaci Casauboni ad lib. IV Strab. ab Santonum in Gallijs urbe *Mediolanio*. Quidam vocem ajunt esse Germanicæ originis, quasi *Meyland* ab agro vernante, qualis *Maio* mense solet esse: vel *Mid-land*, quod medium esset & velut umbilicus, uti etiam Iovius indicat Insubriæ, Ticino Amne clausæ: vel denique *Maegde-land* sive *Meidel-landt*, *Virginis Regio* vel *Terra*, ab Minerva cujus ibi Templum fuit, quod olim S. Salvatori, post D. Virgini, hodie D. Teclæ sacrum. Elegantes adponam ea de re versus doctissimi viri Andreæ Alciati:

Vrbs Mediolanum.

Bitturicis Vervex, Heduis dat Sucula signum:
His populis patriæ debita origo meæ;
Quam Mediolanum *Sacram dixere* Puellæ
Terram; *nam vetus hoc Gallica lingua sonat.*

Culta Minerva fuit, nunc est ubi nomine Tecla
Mutato, Matris Virginis ante domum.
Lanigeræ huic signum Suis est, Animalque biforme
Acribus hinc setis, lanitio inde levi.

Vbi notandum etiam illam opinionem, qua nomen urbi impositum contenditur ab Heduis & Biturigibus ejus Conditoribus: quorum illi, *Porci*, hi *Arietis* sive *Vervecis* signo usi, suæ memores originis, unum *Lanatæ Suis* ex duobus factum civitati huic dederunt, & ex eo nomen *Mediolani* fecerunt. D. Ambrosius alijque nomen derivant ab Apro, qui *media* parte *Lenatus* in urbis fundamentis fertur repertus. Situs illi inter Ticinum Abduamque, haud procul Alpibus, peropportunus; natura cœli solique temperatus. De ea sic Strabo lib. V. Ἴνσουβροι ἢ καὶ νῦν εἰσί. Μεδιολάνιον ἔσχον μητρόπολιν, πάλαι μὲν κώμην. ἅπαντες γὰρ ᾤκουν κωμηδόν. νῦν δ' ἀξιόλογον πόλιν, πέραν τοῦ Πάδου συνάπτουσάν πως ταῖς ἄλπεσι, Sane inter maximas Europæ censetur urbes, mercatura, opibusque florens: splendore superbit Ædificiorum, Templorum magnitudine, Prætoriorum amplitudine, pulchritudine Vicorum: Mœnibus, Propugnaculis, Armamentarijs supra modum instructa: spacium complectens immensum, Suburbia habet longa lataque, quorum nonnulla cum magnis civitatibus committi possent, altis fossis non secus, ac urbs ipsa, undique cincta. Post Ædem Sacram, quam *Domum* vocant, magnifice speciose que ad Forum exstructam, D. Laurentij Fanum est ingens in ruinis Templi Herculis excitatum, quod Maximinianus Herculeus Imp. in patria, ut tradunt quidam, sua sumtuosissimum exstruxerat cum Thermis, quæ ab ipso Herculeæ. Exstant etiamnum sedecim striatæ Columnæ peraltæ, magnificentissimi operis vestigia. Arcem ibi videre est, omnium fere, quæ in hoc terrarum Orbe munitissimam, cui *Portæ Ioviæ* nomen; inexpugnabilem, quaque in Europa nihil celebrius. Xenodochium ibi vel Nosocomium suburbanum, via Bergomati, jugerum aliquot spatio amplissimum, ab Sfortijs inchoatum, nondum absolutum. Est & Curia vetus, ubi exiguum D. Gothardi Fanum, nobilibus aliquot Vicecomitum sepulcris decoratum. Multæ sunt in hac urbe prisci ævi Inscriptiones, aliaque veterum monimenta. Academiam habet antiquissimam; ubi etiam *Virgilius* litteris operam dedisse creditur, Meminit ejus sæpe *Aurelius Augustinus*, quem volunt ibi Eloquentiæ fuisse Professorem. Archiepiscopatus floret dignitate. Ad Prædicatores tam insignem esse Bibliothecam scribit Leander, ut celeberrimis Italiæ non cedat. Magnam semper Civium, qui mire navi & industrij, hic fuit frequentia: ut & olim. Artificum diversa ibidem genera, tanta frequentia, ut vulgato proverbio dicatur, *Chec hi volesse rassettare Italia, si ruina Milano*: *Mediolanum* scilicet *destruendo, Italiam instrui posse* nimirum quorumvis artificũ copia. Dicitur Hispaniæ Rex ex hoc statu proventum habere octoginta aureorum millia. Administratio Causarum Civilium & Criminalium pendet ab Senatu Mediolanensi, in quo XVI sunt Doctores & nonnulli Prælati Patritijque Mediolanenses.

Ratio gubernandi.

VERONÆ PRINCIPATVS; VICENTIAE ET PATAVII.

Vrbium præcipuarum Marchiæ Tarvisianæ ditiones ampliter descriptæ.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 45 o ad Meridianum.

Regio. *Situs.* HAC Tabula Ditiones trium Urbium primariarum *Marka Tarvisina* delineantur, *Veronæ*, *Vicentiæ* & *Patavij*. Occurrit primo loco *Verona ditio* sive Territorium. Ejus longitudo, quæ a Bruchelio Oppido sumitur Rivam usque, in ultimo Benaci recessu positam, lxv est Milliarium; Latitudo ab Turre Confinium Rivoltellam usque xl. *Soli fertilitas.* Ager ex parte lapidosus, ac propterea incultus, ex parte optimus est: tritico, oleo, vino, pecoribus, vellerum item preciosorum, cæterarumque frugum copia abundans: nobilissimas item habens Lapidicinas. Lectissimos etiam medicinalium herbarum thesauros, præcipue in monte Baldo, quibus legendis undique eo confluit Æsculapij proles. *Imperium Majorū.* Urbem Veronam condidisse feruntur *Tusci*, apud alios *Galli Cenomani*, in Italiam Brenno Duce transgressi; quibus ejectis, in fide diu fuit & potestate Romanorū; quorum auspicijs *Coloniam* eo duxit Cn. Pompejus Strabo, Magni Pater. Ab *Attila*, Hunnorum Rege, post vastata, varijs inde subdita fuit Tyrannis, quorum agmen duxerunt facile *Gothorum Reges*: Hos expulerunt *Langbardi*: Langbardos, Carolo Magno Duce, *Franci*; post quos *Berengarijs* ab Ottone I Imp. Italia ejectis, sui juris facta quietem aliquandiu habuit sub auctoritate fideque Romani Imperij. Per vim adeptus *Actiolinus Romaninus* Præfecturam in Dominatum convertit, exacto *Azone Atestino*, quem S. P. Q. Veronensis Prætorem designarat, Eo defuncto circa annum CIↃ CCLIX communibus Civium Suffragijs *Scaligeri* magistratum gesserunt cum titulo Vicariorum & Principum, annos propemodum CXXVIII: quibus exturbatis partim, partim veneno necatis, suæ ditionis fecerunt *Galeatij*, inde *Carrariensis*. Hos exterminarunt *Veneti* in quorum etiamnum potestate constanter & tranquille perseverat. *Urbes.* Urbs *Verona* Latinis: Οὐηρῶνα Ptol. Οὐήρων Strab. Βέρομνος Steph. Nomen hodie retinet. Germanis *Dietrichs Bern*. Ab *Vera* nobili Etrusca familia, dictam fabulantur apud Annium Viterbiensem Cato & Sempronius. Alij nomen natum volunt *à Brenno* Gallorum Duce, priusque *Brennonam* nuncupatam, post autem lapsu temporis *Veronam*. Aërem habet tenuem. Non absimilis Helvetiorum Basileæ natura, situ, pulchritudine ædificiorum est nobilis; æquo solo recumbens, ad Meridiem, Ortum, Occasumque conversa brumalem: tellure ad Septemtrionem leniter adsurgente, jugisque Theatralem pene formam exprimentibus. Athesi amne non tam dividitur, quam munitur & circumquaque cingitur. Mille Antiquitatum vestigia veterem testantur Urbis magnificentiam & divitias, Vias habet rectas & amplas coctile stratas lapide. Templa circiter XXXV, quorum præcipua pervetusta Aedes Cathedralis, & *D. Anastasij*: *Monasteria* X. In summo clivo duæ sunt Arces nobilissimæ *D. Petri*, & *S. Felicis*. Item *Castellum Vetus*, & quæ vulgo *Citadella*. Amphitheatrum ibi visitur omnium maximum, & quo nullum fere integrius, media Urbe adsurgens. Civitas hæc Episcopatus gaudet dignitate. Incolæ magnifici, splendidi, jucundo adspectu, ingenij summi, maximeque ad litteras idonei. Genuit *Verona Catullum* & *Aemilium Macrum* Poëtas, *Plinios*, *Cornelium Nepotem*. Veronenses etiam fuere *M. Vitruvius*, nobilis Architecturæ scriptor: *Petrus*, *Scaliger*, Episcopus, & alij. Illud hoc loco non omittendū, quod cum Veneti hanc urbem munirent, in ipsis fossis antra excavata e topho inventa sint, cumque in monte foderetur, Echini Saxei illic spectati sint, itemque conchæ, ostrea, avium rostra, Stellæque pisces, omnia in lapidem versa. Regio hæc habet stagna & Lacus, in queis *Benacus* omnium amœnissimus: Flumina item, inter quæ *Athesis*.

VICENTIÆ DITIO.

Regio. *Situs.* VICENTIAE *Ditio* sequitur; cujus Ager ut amœnissimus: ita vini, frugum aliarumque rerum fertilissimus: præcipue Mororum, quorum frondibus Bombyces aluntur. Haud procul Vrbe duæ nobiles Lapidicinæ, in Monte, qui *Cornelius* Latinis, vulgo *Covelo*. Sunt & Marmorum in Valdanio vico. *Soli fertilitas.* Vrbs ab *Tuscis*, vel; ut scribit, Trogus, ab *Gallis* condita, sequenti ævo in fide diu stetit *Populi Romani*, usque ad *Attilæ* tempora, a *Imperium Majorū.* quo vastata, post in *Gothorum*: inde in *Langbardorum*, postremo in *Italiæ Regum* fuit potestate. Ijs pulsis, libertate sua sub auctoritate *Imperij-Romani* est usa usque ad Frederici II Imper. principatum, a quo direpta cremataque varios habuit Dominos, *Carrarienses* Patavinos, *Scaligeros* Veronenses, *Galeatios* Mediolanenses: *Venetos*. Tandem *Maximiliani* I *Imperatoris* armis infestata, ejusque fidei subjecta, *Venetis* ad extremum est reddita. Consulendi Blondus lib. XVII & Sequ. Histor. Corius Parte II, Merula lib. IIII Vicecomit. & alij. *Vrbes & Oppida.* Vrbs ipsa Trogo, Pomponio, Tacito, alijsque dicitur *Vicentia*: *Vicetia* Plin. & Antonino: Βιςητία & Βιτητία (variat enim lectio) Aëliano, Οὐίκεντα Ptolemæo: vulgo *Vicenza*. Dicta, ut Baptista Paliàrinus auguratur, vel ob gentis incolæ *Victoriam*, vel ab *Villis* centum ex quibus junctis facta fertur civitas. Sita juxta radices collis, duobus amnibus, qui navigabiles, Rerone & Bachillone inæqualiter divisa. Non usque adeo elegans & magna: sed populosa, rerumque omnium copia abundans. Quatuor ibi notatu digna. Palatium Prætoris magnificum: Pons unius Arcus, Saxum solidum Aræ majoris in Ecclesia Divi Laurentij, stupendæ Longitudinis: Theatrum denique, vulgo *L'Academia*. Cænobium ibidem Divæ Coronæ, ubi pulcherrima Bibliotheca. Incolæ ingenijs sunt vividis ad Litteras, Militiam, Mercaturam promptissimi, faciendæ rei perpetuo sudantes: splendide vivunt, honeste uestiuntur. Nobiles habet & antiquas Familias, uti videre est apud eundem Paliarinum libro V & VI. Episcopatus gaudet dignitate. Porro in *Vicentinorum*

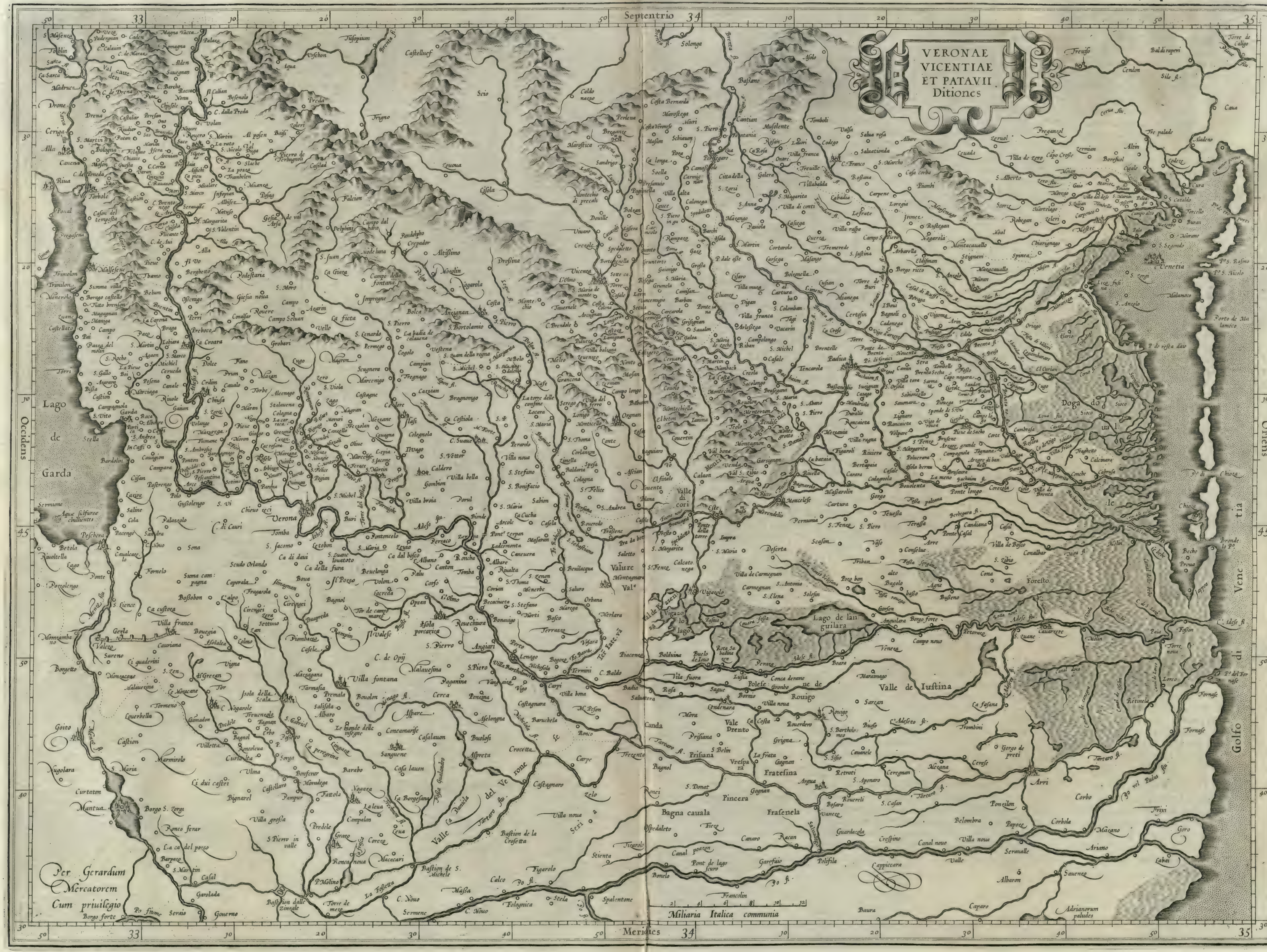

VERONAE VICENTIAE ET PATAVII Ditiones
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
Miliaria Italica communia
Lago de Garda
Golfo di Venetia
Verona
Vicenza
Padua
Venetia
Mantua

centinorum Ditione Oppida sunt *Maroſtica* celebre & divitijs affluens Oppidum: *Brendulum* divitijs, nobilitate ac frequentia nobile: *Lenicum* cum opibus & multitudine ac nobilitate, tum amplitudine, multis Italiæ civitatibus par. Eſt & ſexto ſupra Vicentiam lapide, Auſtrum verſus, Pagus & Caſtellum *Cuſtodia*, quod ibi quondam noxij homines cuſtodiri conſueverint in vaſtis Latumijs, ad cædendos ædificijs faciundis lapides. Iacet ad montis altiſſimi pedem in Solis exortum ſpectans. Poſteriori ad Occaſum latere, Mons cavernas habet, inter alias unam memorabili vaſtitate. Nam uti menſura cæteriſque rationibus colligi potuit, ambitu fere tria millia paſſ. continet. Cavatus ita Mons diuturno temporis ſpatio creditur, cæſis ad ædificia lapidibus; quoniam antiquas Patavinorum & Vicentinorum ædes hoc lapide conſtare palam eſt. Relictæ autem fulciendo Montis tecto, pilæ cernuntur ſolido ex eodem Lapide peringentes, quadratæ trium ferme in ſingulis lateribus perticarum intervallis inter ſe imparibus, pleriſque tamen, uti menſura compertum, perticarum XII. Numerus Columnarum in univerſum ad mille eſſe creditur. Latumias fuiſſe has, non ſolum quadrati adhuc Lapides aliquot circumciſi, nec extracti, docent, verum etiam orbitæ, veſtigiaque rotarum, cum jam pridem nemo quiſquam currus intus fuiſſe memoria teneat. Ad exitum hujus ampliſſimæ cavernæ Lacus eſt *Aqua tam clara, ut infimum ſolum*, ac ſi nihil obſtaret, *perluceat*. Quibuſdam in locis altitudine amplius pedum XX eſt, quemadmodum adſerunt Adcolæ, qui multa de Lacu, ejuſque amplitudine fabuloſa narrant. Piſces omnino nullos habet, præter Squillas minimas, nec ijs marinis diſſimiles, quæ vulgò Venetijs ſolent vendi.

PATAVII DITIO.

Regio. Situs. SUPEREST *Ager Patavinus* nobis in hac Tabula deſcribendus. Hic apud Bernardinum Scardeonium deſcribitur his terminis: A *Meridie Atheſis Fluvius procurrit: Septemtrione Muſo amnis parvus dilabitur: ab Oriente æſtuaria Venetiarum: ab Occidente verò Colles ſunt Euganei & Ager Vicentinus. Patet, omnis hic circuitus clxxx* *Soli fertilitas.* *P. M. in quo ſexcentæ & quadraginta ſeptem Villæ ſeu Pagi.* Dicere ſolitus ſcribitur ab Cœlio Rhodigino Conſtantinus Palæologus: *niſi ſciret à Sanctiſſimis Viris affirmari, in Oriente Paradiſum eſſe, arbitrari ſe non alibi eum reperiri poſſe, quam in perſuavi Patavina amœnitate.* Ager Frumenti, variorum Fructuum, Vini etiam generoſiſſimi ferax: unde Martialis; *Pictaque Pampineis Euganea arua jugis.* Venationibus inſuper, Aucupijs & Piſcationibus frequens. Mirabilem rerum omnium copiam Incolæ triviali celebrant proverbio; *Bologna la graſſa, Padoua la paſſa.* *Imperium Majorū.* Urbs perpetuo amica ſociaque *Populi Romani*, uti patet ex Livij lib. xli, & M. Tullij Philippicis. *Colonia* deducta multo meliore fuit conditione, quam aliæ Coloniæ; Nam Patavinis jus etiam ſuffragiorum datum legitur, tanquam Civibus Romanis. Capta direptaque cum alijs ab *Attila* Hunnorum Rege, anniſque centum poſt ab *Langbardis*, qui & igne cremarunt, cum *Caroli Magni* Principatu partim ſub *Regibus* cœpit eſſe *Italiæ*, *Franciſque Cæſaribus*; partim ſub *Berengarijs*: ſui tandem juris quodammodo facta imperante Othone I, Prætorem ex ſuis creavit & populi Præfectum. Duravit hæc Reip. forma uſque ad *Fridericum* II, cujus juſſu auſpicijſque urbem occupavit *Actiolinus Romaninus*: poſt quem Dominos habuit *Carrarienſes, Scaligeros, Galeatios*, & circa annum ab Chriſto nato CIↃ CCCCIV *Venetos*; *Urbes & Oppida.* quibus adhuc paret tanquam pia Mater, præ ſenio virium non ſatis compos, piæ Filiæ (nam *Patavinorum Colonia, Venetia*) non tam Imperio, quam miniſterio regenda. *Patavium*, civitas antiquiſſima, flos & decus urbium, quaſcumque tellus Itala continet. Παταούιον Strab. Παταυῖον Ptol. hodie *Padua.* Ptol. etiam alio loco Βαιτόβιον nominatur. Nomen natum quidam putant à *Padi* vel *Paludum* vicinitate; ſicque dictum quaſi *Padavium.* Alij ἀπὸ τῶ πέτεσθαι ab *volando* dirivant, quod captato augurio fuerit condita; nonnulli à *petendo*, quod avem Antenor, Vrbis conditor, telo petiverit; Incertis omnes conjecturis. Condidiſſe memoratur *Antenor*, Troia profugus, apud Virg. lib. I. Æneid. Livium, Pomponium Melam, Solinum, alios. Sita eſt urbs loco fertili & plano; placidiſſima Cœli fruens temperie, ſumma Soli bonitate; Euganeorum Montium amœnitate, Alpium Mariſque vicinitate beatiſſima. Perfluit eam Brenta amnis. Ambitus duplex hodie, olim triplex; Exterior ſex millia, ducentoſque paſſus continet, cum ſex Portis magnificis: Interior tria millia paſſ. altiſſimus, ſuperne deambulacrum habens perpetuum. Magnifica porro, ſplendida, rebus omnibus, quæ ad vitam neceſſariæ, adfluens; Silice ſtrata: Foſſis, Valliſque, & Propugnaculis undique bene tuta. Ædificia habet Sacra, Prophana, Publica, Privataque magnifica & ſumptuoſa. *Templum Cathedrale*, ab Henrico Imp. exſtructum, XXII ſub ſe habet *Baſilicas* intra urbem, ob ſplendorem tali matre dignas, plurimas etiam ſuperiores. *Monaſteria Virorum* ſunt XXIII; & XXII *Virginum Collegia. Palatium* ibi Henrici Imp. opus, in quo Ius dicitur, tota Italia nominatiſſimum, nullis fultum columnis, plumbo tectum. *Curia* inſuper publici conſilij, cum Porticu columnis marmoreis ſuffulta, ſaxo conſtructa, Plumbeis item laminis intecta: *Fora* maxima ſunt V: *Pontes* XXXXII, ex lapide, fornicati, ſupra Brentam: *Porticus* ampliſſimæ, *Areæ* ſpacioſiſſimæ; *Noſocomia* III: *Xenodochia* totidem. Eſt & *Orphanotrophium*; & *Domus Dei*, Expoſititijs Infantibus dicata. *Domorum* IIII millia hodie ſuo ambitu complectitur. Ante bellum Maximiliani Imp. I. quod geſtum anno CIƆIƆXIX, extra murorum ambitum in Suburbijs tria millia domorum connumerabantur: Monaſteria Virorum IV. Virginum ſex, Templa quinque, Xenodochia ſeptem, quæ poſtea ab Venetis ſolo ſunt æquata, ne hoſtibus deinceps, ad urbis detrimentum, receptacula eſſent. Epiſcopalis eſt. Incolæ ſummis præditi ſunt ingeniis, ad Arma, Litteras, omniumque virtutum ſtudia prompti. Nobilitarunt Patavium ortu ſuo, *Titus Livius, C. Valerius Flaccus, L. Aruntius Stella*, & innumerabiles alij. Cives inter præcipuas artes Lanificium exercent hodie, uti & olim. Academiam habet Patavium nobilem, quæ Natales ſuos debet Carolo Magno Imp. vel, ut & aliis placet, Friderico II, Adoleſcentiam Vrbano IV, P. M. maturitatem illuſtriſſimæ Venetorum Reip. Clariſſimum eſt omnium Diſciplinarum Artium Emporium:

Iuris Legumque corona, Et Sacra Themidis, Iuſtitiaque Domus.

Ornata eſt longa conſuetudine iiſdem, quibus Bononienſis, Privilegijs. Habent ſuum ibi Hortum Medici, Simplicium forma ſphærica amplum & irriguum. Videre ibidem eſt Bibliothecas varias, Græcis Latiniſque Libris abunde inſtructas, unam, apud S. Ioannem in Viridario: alteram, apud S. Iuſtinam, tertiam, apud S. Antonium. Patavio municipali jure hoc tempore ſubjacent VII inſignia Oppida, quæ ſunt *Montinianum, Caſtrum Baldum, Atheſte, Mons Silicis, Sacci* oppidum, *Campus S. Petri*, & *Cittadella.* Item VI Vici, *Miranum, Oriacum, Titulum, & Livianum, Arquadum* Franciſci Petrarchæ ſepulchro celeberrimum *Conſylvium* & *Anguillaria.* Adeò verò Fluminibus irrigatur hæc Regio, ut maximo Incolarum commodo & utilitate, nullus agreſtis vicus ultra V paſſ. millia à flumine diſtet.

F R I U L I

Et Istria, Karstia, Carniola & Windorum Marchia, Cilia Comitatus.

Ecclesiastica Administratio.

Aquilegia Patriarchatus 36 10.45 42. *sub quo sunt Episcopatus hi, Concordia* 35 24.45 17. *Pola* 37 20.45 4. *Parentium,* 36 46.45 12. *Triestinensis vel Tergestinensis* 36 43.45 38. *Comaclensis vel Petenensis, Iustinopolitanus nunc Capo d'Istria* 36 46.45 31. *Madriensis Civitatis novæ, vel Emonensij.*

Reliquos Episcopatus qui subsunt Patriarchæ Aquilegiensi, quære Tab. II *Lombardiæ.*

Gradensis Patriarchatus 36 12.45 53. *sub quo sunt Castellanensis vel Venetiarum Episcopus; Tercellanensis* 34 54.49 24. *Equilensis vel Eusulanus, Capruliensis; Clodiensis* 34 53.49 29. *in Tab. Veronæ. Civitatis novæ,* 35 17.45 30.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 46 0. ad Meridianum.

SEQUUNTUR apud Mercatorem *Forum Iulij* & *Istria* cum alijs Regionibus. Nomen huic regioni vel ab *Foro-Iulio*, Vrbe primaria, vel ut alij volunt, ab *Iulio Cæsare*, qui aliquot Legiones hac adversus Germanos duxerit. Italis hodie *Friuli*: Germanis *Friaul*: Venetis alijsque *Patria* nuncupatur. *Aquileiensem* etiam appellatam fuisse ab *Aquileia* Metropoli, patet ex Historijs. *Regio & unde dicta.* Fines huic Regioni apud Leandrum & Candidum, ab Ortu Istria; ab Aquilone, Montes Iapidij: qua Occasus, Alpes Vindelicæ Noricæque; qua Auster, Sinus Hadriaticus. *Situs.* Beant Regionem Cœlum temperatum; Aër salubris, *Cœli temperies.* campi lati, irrigui, fructuumque omnigenorum fertiles, Prata nitidissima, pascua pecoribus gratissima, item Vites Vina generantes generosissima: Sylvæ quoque tam materia cædenda, quam venationibus munificæ, Montes Metallorum, Marmorumque variorum, nec non preciosorum lapidum feraces. *Soli fertilitas.* Inhabitarunt primum hanc Regionem *Euganei*, inde successu temporis *Veneti*, mox *Galli*, postea sub *Populi Romani* fuit imperio, cujus majestate inclinante in *Langbardorum* venit potestatem. *Imperium Majorũ.* Ijs successerunt, *Imperatores*, his *Berengarij*, quibus excisis in ditionem redijt *Imperij Romani*. Donavit bonam ejus portionem *Aquileiensi Ecclesiæ* Otho Imperator, reliquamque cum Istria Conradus. Fecerunt tandem sui juris *Veneti*, circa annum CIƆCCCCXX, qui hodieque ibi dominantur, licet pleraque *Comitibus Dominisque* subsit peculiaribus. Metropolis hujus Regionis *Vtinum*, vulgò *Vdene*: Germanis *Weyden*. *Urbes.* Conditum hoc Oppidum quidam volunt ab *Austriacis*, quod *Austriæ Duces* diu hunc tractum possederint: alij *Attilam*, Hunnorum Regem, ejus auctorem tradunt: quidam ab *Vdinis*, Scythiæ apud Plin. populis factum notant, nonnulli priscæ adserunt originis, argumento cum Arcis ab Julio Cæsare refectæ, nominisque ejusdem *Iuliæ*, tum multarum, quæ hic indies inveniuntur Antiquitatum. Aliorum opiniones prætereo. Leander arbitratur antiquum esse Oppidum, ejusque mentionem fieri apud Plinium. Niger credit Ptol. aliorumque *Forum Iulium* esse: non bene. Quidquid statuendum sit de prima origine, Vrbs est ampla & magnifica: rebus omnibus necessariis affluens, Ambitus ejus Milliarium est quinque. Veneti hodie Remp. regunt missis eo præsidibus quos *Locum-tenentes* vocant, Civium in ea numerus est XVI Millium. Sunt & aliæ urbes *Aquileia*, ἀκυλήϊα Strab. & Steph, ἀκυλήϊα Ptol. ἀκύλια Eustathio, *Aquilegia* vulgò, *Aglar* Germanis. Dicta, ut quidam volunt, ab fontibus aquarum perennibus, quibus abundat, vel, ut alijs visum, ab *Aquila*, militari Romanarum Legionum Signo: vel, ab *Aquilone* Iliensi, quem ferunt in Italiam venisse cum Antenore. Conditam ab Romanis memorat Strabo, munitionis loco contra Barbaros. Sita ad Natisonem flu. Vrbs olim fuit ampla, copiosa, Mœnibus firmissima, Templis, magnifico Theatro, alijsque operibus publicis & privatis supra modum ornata. De ea Ausonius:

Non erat iste locus; merito tamen aucta recenti
Nona inter claras Aquileia *cieberis urbes:*
Itala ad Illyricos objecta Colonia Montes:
Mœnibus & portu celeberrima,

Hodie infrequens est Colonis, & ad solitudinem propemodum perducta, quæ quondam summo fuit splendore, summaque amplitudine. Fidem sequuta legitur constantissime *Imperij Romani* usque ad *Attilæ* Hunnorum Regis tempora: à quo totum obsessa triennium magna Annonæ inopia laborans, tandem capta est & vastata, obtruncatis XXX fere septem hominum, qui in ea degebant, millibus: reliquis Gradus insulam fuga elapsis. Post ab *Narsete* restituta, in *Langbardorum* aliquandiu fuit potestate, usque ad Caroli Magni in Italiam adventum: ex quo *Italiæ Regibus*, deinde *Imperatoribus* paruit. Post sub ditione *Patriarcharum* esse cœpit: ab ijs ad *Venetos* venit, sub quibus jam nunc pace alta & tranquillitate fruitur. *Goritia*, judicio Leandri, *Iulium Carnicum* Antonino & Ptol. Alij de *Iulio Carnico* aliter statuunt. Amasæus lib. de Venet. finibus *Goritiam* notat, ubi quondam *Norea*: *Noritiam* Candidus. *Goritia* suos habet Principes, qui Ducibus Austriæ parent. Oppidum est opibus & nobilitate clarum. *Portus Gruarius*, Plin. *Portus Romatinus*, *Spilimbergum*; natura loci opereque munitissimum: *Maranum* frequentia divitijsque clarum: *Mons Falconis* nobile divesque Oppidum. Est & *Palma* civitas & arx rotunda à Venetis exstructa anno CIƆIƆXCIII, cujus fundamentis substrati sunt nummi cum hac inscriptione. Parte una, *Pascale Ciconia Duce Venetorum, An. Dom. M. D. XC III.* Parte altera, *Fori Iuly, Italiæ, Christianæ fidei propugnaculum.* Reliqua minorum gentium oppida prætereo. Flumina ad hanc Regionem pertinent *Romantinum*, *Tilaventum*, *Sontius*, *Frigidus*, *Natiso*, *Alsa*, *Turrus*, & alia. *Mores.* Indigenæ ad humanitatis Artes, Mercaturam aliaque honesta studia aptissimi.

FORVM IVLIVM, KARSTIA, CARNIOLA, HISTRIA ET WINDORVM MARCHIA.
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio
Miliaria communia Italica
Sep: tentrio
Me: ridies
Occidens
Oriens
FRI VLI
OBER KRAIN
VNTER KRAIN
Windisch mark
Cillei Com.
Golfo de Trieste
Golfo di Venetia
Carnero Golfo
Triesie
Marca Treuisana

ISTRIA.

Regio. *Situs.* *Soli fertilitas.* FORO Iulij succedit *Istria* Latinis Græcisque Scriptoribus satis nota; nomen hodie servans: Germanis *Hister-reich*, quasi *Istriæ Regnum*, dicta. *Iapydiam* quondam fuisse nuncupatam, indicat non obscure Plin. *Peninsulæ* formam refert: pleraque, inter duos sinus Tergestinum & Carnarium, mari cincta Hadriatico: ab Septemtrione Alpibus munita Carnicis & Noricis: ab Occasu anteaquam in Mare excurrere incipiat, Formionem habens amnem, Arsiam verò fl. ab Ortu. Latitudo xl pass. mill. Ambitus cxvii, ab Formione, quem dixi ad Fanaticum usque Promontorium, vel intimum Carnarij sinus angulum extensa. Tota Regio asperior est. Collibus tamen potius, quàm Montibus ornata: qui Vini, Olei, aliorumque Fructuum feraces: Frumenti, cæterorumque Leguminum infœcundiores; exceptis Agris *Piscino & Humagio*. Mons ibi est, qui *Major* vulgò, benignus Herbarum Simplicium, quas avide extranei quæsitum huc properant Medici, genitor. Salem *Istria* abunde præbet. Saxi fodinæ ibi non inutiles. In Roviniensi agro Marmor cæditur, quod *Istricum* dicitur, maximi per Italiam precij. Porro Istria ex parte Venetorum est, ex parte Austriacorum. Specialiora videamus. Per oram incedenti occurrit statim *Iustinopolis*, *Urbes.* Urbs Chersonesi primaria. Sic Doctis vocatur, quæ vulgò *Cabo d'Istria*. Nomen prius ab *Iustino* Imperatore. Posteriore deinceps nomine cœpit dici, quod Foro Iulio egressis *in capite* adituque Regionis occurrat. Parvam occupat Insulam, quæ passibus longa mille, latitudine modica: trino teli jactu divisa ab Continenti, cui jungitur Pontibus, qui versatiles. Arcem habet in medio, quatuor munitam turribus. In *Venetorum* hodie est ditione. Ornamentum attulit urbi non exiguum *Petrus Paulus Vergerius*, Vir doctissimus. Succedit in ora quinto fere lapide Castellum *Insula*, Continenti ponte lapideo nexum. Sequitur mox *Vranum*, Italis *Castellatium*, & postea *Castillerium*, vulgò *Castelier*. Quingentis hinc passibus ad *D. Simonem* devenitur, inde millia v *Piranum* abest: totidem hinc *Salvorium*: pari propemodum intervallo *Vinacum*. Ab Vinaco millia duo numerantur ad *D. Peregrinum*: hinc ad *D. Ioannem della Corne* passibus mille: totidemque dein ad *S. Laurentium* vulgo *di Daila*, mox ad alterum lapidem ipsa *Daila*, ad tertium *Civitas Nova*, olim *Æmonia*. Post Quietum fl. tria mil. sunt ad *Portum Cerverum*. Visitur quarto inde lapide *Parentium* civitas, hodie *Parenzo*. Sequitur mox Oppidum *Orser*, Latinis *Urserium*. Superato, *Lemo*, *Rovinium*: tum mox quæ vulgò *Le Colonne, Portesuol, Murazzo*, indeque Promontorium *Cisanum*. *Muratio Phasaniam* tria sunt millia, hinc ad *Vallem Bandoniam*, duo totidemque ad *Marcodainum*: tria inde, ad *Portum Polæ*. Conspiciendam deinde se præbet in alto difficilique Monte Urbs Episcopalis *Pola*, priscum nomen retinens: Straboni, Plinio, Ptol. Antonino, alijsque nota. Plinius *Coloniam* vocat: conditam olim ab *Colchis exsulibus*. *Polam* enim *Exsulum Civitatem* Colchorum lingua volunt dictam. Addit Plinius suo seculo *Iuliam Pietatem* appellatam. In solo plano sita, Tergeste millibus circiter centum abest: Ancona, trajectu Maris Hadriatici, mil. ccxx. Amphitheatrum videre est in suburbanis locis ex quadrato lapide, aliudque amplissimum Ædificium, vulgo *Zadro* dictum: cum multis alijs Antiquitatum variarum Monimentis. Reliqua prætereo. *Istriæ* fluvij sunt *Risanus, Draconia, Quietus, Lemus, Arsia*. *Flumina.* *Risanus* Ptol. dicitur φωρμιον. Wolfgangus Lazius vocat *Alben*. *Draconiæ* nomen ab tortuoso sinuosoque lapsu, quo Draconi adsimulatur. Inlabitur in sinum Largonem. Qui *Quieto* incolis, Latinis hujus ævi *Labatus* nominatur. Italis *Labeto*, Germanis *Laybach*. *Lemus* Euripus magis, quam fl. videtur. Qui *Arsia* Plin. & Itinerariæ Tabulæ, nomen hodie servat, *Arsa* dictus. Terminus est Italiæ. *Sylvæ.* Sylvæ etiam sunt, tum alijs usibus, tum ad naves exstruendas materiam affatim subministrantes. Incolæ re sunt tenuiore, Venetis omnem negotiationem ad se trahentibus. Luculentam Istriæ delineationem habet Cassiodorus lib. iv Variarum. Ejusdem Chorographiam scripsit Petrus Coppus. De *Windorum Marchia*, *Karstia* & *Ciliæ Comitatu* vix habeo quod scribam, pauca ergo de *Carniola* subjiciam.

CARNIOLA.

Regio unde dicta. *Soli fertilitas.* CARNIOLA à *Carnis* populis, quemadmodum & Carinthia nomen obtinuit. De his Volaterranus Geographiæ lib. ii, *Supra Istros Carni sunt, lata Regio, à Foro-Iuliensibus incipiens, atque ad montana pertinens.* Hoc loco *lapides Liburnosque* olim habitasse tradunt. In his verò regionibus Illyricis tanta etiamnum est terminorum confusio pro varia Republicæ, seu Imperij Romani status, vicissitudine, ut Provinciarum quæ hodie ibidem numerantur, vix aut penitus fere nulli certi Limites tradi queant. Regio ipsa Carniolæ montosa licet & alpestris, quemadmodum & reliquæ hujus tractus Provinciæ, Vini tamen, Olei, Fructuum ac Frumenti hinc inde copiam profert. *Carniolam* autem duplicem statuunt. *Siccam* scilicet, quæ aquarum indiga est: alteram irriguam, in qua *Savus* fluvius ortum habet, & *Nauportus*, qui *Labatus* hodie dicitur, & alij plures fluvij: Ducatus titulo ornata est. *Urbes.* Urbs primaria *Labacum* ejusdem cum fluvio nominis. Nonnulli *Goritiam* in Carniola collocant, quam nos supra in Foro Iulij recensuimus. In læva Sontij ripa sursum propugnacula reperiuntur bina, quondam à Venetis ad tutelam fluminis condita, ne Turcarum excursionibus hac, uti prius, pateret via. Reliquæ, quæ hic recensentur civitates in Foro Iulio à nobis commemoratæ sunt. *Lacus.* Porro in hac regione Lacus est, qui singulis annis Messem, Piscationem & Venationem præbet. Adcolæ *Zircknitzer Zee* nominant ab Oppido *Zircknitz*, quod in ejus ora situm. Straboni, locus hic an Lacus dicam? vocari putatur Λύγεον, in Pannonia descriptum. Sed libet ejus descriptionem paullo accuratius ex Georgio Wernhero hic describere, Clauditur is circumquaque Montibus: patet ad sesquimilliarium, minus laxa latitudine. Plerisque in locis decem & octo cubitos altus est; & ubi minimum profundus est, æquat justam humani corporis mensuram. Ex Montibus circumpositis rivi quidam ignobiles procurrunt suo quisque alveolo: ab Orientali quidem plaga tres, ab Australi quatuor. Singuli quo longius fluunt, hoc minus scatent aquis, terra nimirum ipsos combibente, donec postremo absorbeantur scrobibus saxeis ita natis, ut humano opere excisæ videri possent. Hic aquis ita redundantibus, ut recipi non possint, fit ut regurgitent scrobes, neque solum nihil aquæ admittant, sed etiam quidquid receperint, effundant tanta celeritate, ut refluxus impetum equiti quamvis expedito & fugienti ægre effugere liceat. Itaque quacumque pateat locus, diffunduntur aquæ & Lacum efficiunt. Hæ aquæ non minus fere celeriter recedunt, quam accesserunt, sed non per scrobes illas tantum, sed universa pene terra eas non aliter recipiente, quam si per cribrum diffunderentur. Quod cum fieri sentiunt Accolæ, continuo grandioribus ejus meatibus, quoad fieri potest, obstructis, agminatim advolant ad piscationem, quæ ipsis non modo jucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam hi pisces sale conditi magna copia ad vicinos exportantur. Porro siccato lacu fit Messis, qua parte solum consitum, & idem rursus conseritur, antequam inundet. Graminis ita est ferax, ut post xx diem secari soleat. Quis hic ludentis naturæ miracula non suspiciat? Sed de his hactenus, ad reliqua pergamus.

TUSCIA.

EPISCOPATUS TUSCIAE.

Nepesinus epis. 35 47. 41 59.	*Sutri 35 41. 41 57.*	*Civitatensis 36 3. 48 3.*
Castellanensis 35 49. 42 1.	*Ortanensis 35 40. 42 19.*	*Balneorigensis.*
Montis falconis 35 22. 42 12.	*Cornetanensis 35 13. 41 48.*	*Urbevetanus 35 12. 41 37.*
Viterbiensis 35 28. 42 6.	*Tuscanensis 35 16. 42 0.*	*Castrensis 35 0. 42 2.*
Suavensis, Soano opinor 34 45. 42 10.	*Clusinus 35 8. 42 41.*	*Perusinus 35 37. 42 54.*
Castellanus 35 17. 43 6.	*Aretinas 34 49. 43 0.*	*Grossetanus 34 7. 42 10.*
Vulteranus 33 43. 42 44.	*Pientinensis Pontito forte 33 3. 43 16.*	*Lucanus 33 2. 43 2.*
Senensis Archiep. 34 18. 42 44.	*Pistoriensis 33 22. 43 14.*	*Florentinus Arch. 33 53. 43 8.*
Fesulanus 33 51. 43 13.	*Binensis.*	*Lunensis 32 34. 43 4.*
Sarzanensis 32 25. 43 8.	*Corthonensis*	

Pisa Archiep. 33 6. 24 52. cui subsunt Massanensis 33 53. 42 24. Civitatensis & reliqui Episcopatus in Corsica.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 41 30.

TUSCIA sequitur, quæ qualia temporibus antiquissimis habuerit Nomina vel Cognomina, anxie non quæram. *Regio Nomina & unde dicta.* Hæc enim pleraque parvi momenti, fideique incertæ, Illud certius est, satisque constat, totam hanc Regionem antiquis Scriptoribus tribus præcipue nominibus celebrari, *Tyrrheniæ, Etruriæ, Tusciæ. Tyrrhenia,* τυῤῥηνία ἀπὸ τυῤῥηνοῦ simpliciter Steph. ἀπὸ τοῦ τυῤῥηνοῦ τοῦ ἄτυος Strab. ubi de *Atye* plura. *Etruria*, si Servio ad XI Æneid. fides, dicta, *quod ejus fines tendebantur usque ad primam ripam Tiberis: quasi* Ἑτερουρία, per Syncopen Ἑτρουρία. Nam ἕτερος est *Alter*, & ὅρος *Fines*. Hinc putant nonnulli *Etruriæ* nomen cum aspiratione scribendum. Sed in melioribus cum Latinis, tum Græcis Codicibus semper sine adspiratione legitur, Aliorum opiniones prætereo. *Tuscia* Latinis Θουσκία Dionysio Halicarnasseo lib. I ἀπὸ τοῦ θύειν: ab *Sacrificando*: quod *Etrusci* præ cæteris *Italiæ populis*, eorum quæ ad Religionem & Sacrificia pertinebant, ad superstitionem usque studiosi fuerint. Inde nonnulli primam Nominis litteram arbitrantur adspirandam. Alij ab *Ture* derivant: Sextus Pompeius ab *Tusco Rege*, Herculis Filio, denominatam scribit. Ex his tribus postremum sane hodieque retinet. *Toscana* namque vulgo audit. Fines ejus sunt ad Meridiem mare Inferum, sive Tyrrhenum, ad Septemtrionem mons Appenninus ubi Umbria & Galliæ Togatæ pars: ad Occasum Liguria, a qua Macra flu. disterminatur: ad Ortum Tiberis. *Situs.* *Longitudo* inter Macram & Tiberim est stadiorum bis mille quingentorum: secundum Strab. *Latitudo* ejus certo non potest diffiniri. Maxima est inter Populonium Promontorium & Arni Fontes. *Circuitus* septingenta habet Millia passuum, Fabio Uberto innuente. Terra ipsa qua Mari propior, planior est, oræque spectatu jucundissimæ; intus montosior: universim pulchra, nobilis, nullique Italiæ Regioni sua beatitudine postponenda. Latos lætosque aperit Campos, rerum omnium fertiles; amœnissimas Valles, *Soli fertilitas.* montes, Collesque, Prædijs, Hortis, arboribus, præcipue Malis Medicis Citreisque consitis, nitentes. Vinetis abundat, *Vina* producentibus generosissima, in quis quæ vulgo *Tribiana, Apiana, Volsiniensia, Senensia,* & id genus alia. Veteres Incolæ universim dicti quondam *Tyrrheni, Etrusci, Tusci.* Cum *Tuscis* jam inde ab Romuli tempore Populus Romanus bellum gerere cœpit, perpetuoque temporum tractu gessit, adeo ut, rebus ad periculosissimum statum adductis, sæpe Dictatore contra ipsos fuerit opus. Anno Urbis CCCCLXXIV Vulsiniensibus & Vulcientibus florentissimis *Etruscorum* Populis victis per Ti. Coruncanium Cos. Romano Imperio sunt adjecti, atque ea parte Imperium ad *Imperiu Majoru.* Arnum usque est propagatum. Neque post id tempus justum cum *Tuscis* bellum fuisse gestum memoratur. Ita subjugati constanter in fide populi Romani manserunt. Inclinantibus Romanorum rebus, varias sunt Calamitates passi ab *Gotthis, Langbardis, Hungaris,* & alijs. Eo tandem ventum est, ut *Etruria* nunc, majorem partem *Magno Etruriæ pareat Duci,* sub cujus Imperio nobilissimæ sunt *Florentia, Pisæ, Sena, Pratum, Pistorium, Volaterræ, Mons Politianus, Aretium, Cortona, Piscia, Pientia, Mons Alcinus, Liburnum, Plumbinum,* aliaque quam plurima Oppida. Ad *Summum Pontificem* pertinet *Patrimonium* quod vocant, *S. Petri.* Id ab Amne Pescia & a S. Quirico capit initium, & ad Caparanum usque Castrum in novo Latio non procul a Liri flu. producitur. Ditionis *Hispaniarum Regis* sunt *Pontremulum* juxta Macræ fl. fontem, quod olim Ducum fuit Mediolanensium, deinde *Portus Herculis, Orbetellum, Mons Argentarius,* & *Plumbini Arx. Carfeniana* seu *Grafiniana Vallis,* sub Appennino ultra citraque *Serciam* Amnem posita, in qua Castellum Novum est Grafinianum, cum plurimis alijs Castellis Vicisque, sub potestate est *Ducis Ferrariensis, Sarzana* apud Macram fl. ad *Genuenses* spectat. *Massa* & *Cararia* particularium sunt *marchionum*, qui earum Titulis decorantur: Alia quoque sunt oppida, Romanis quibusdam Proceribus subjecta, inter quæ *Bracianum Vesinis* Ducatus Titulum præstat. In *Tuscia* porro hæ sunt urbes maxime præ cæteris memorabiles: *Pisa* urbs stupendæ vetustatis. *Pisæ* Trogo & alijs Πίσσαι Strab. Πίσσαι Ptol. Conditam vult Halicarnassæus a *Pisis Alpheis Pelasgis* Plin. & Solin. a *Pelope Pisisque* sive *Atintanis*, Græca Gente, quos Pisa, Arcadiæ oppido, quod Alpheus Amnis adluit, profectos, cognominatos ferunt *Alpheos*. *Urbes.* Strabo ab ijs conditas *Pisanis*, *Pisas* notat, qui ex Peloponneso cum Nestore ad bellum Trojanum profecti, quum exciso Ilio domum redirent, erroribus acti per maria partim Metapontum, partim Tyrrhenum littus tenuerunt; *Pylij* omnes dicti. Incolæ singulari valent memoria, quo Urbs crassiore fruatur aëre. Iacet inter Amnes Auserem & Arnum, ut Srabo Pliniusque notant. Hodie Arnus per eam fluit, tribus ornatus Pontibus. Vetustatem ejus & Nobilitatem celebrat Dionysius Halic. lib. I. Connumerari solitam Primis XII *Etruriæ* Urbibus tradunt alij; Doctissime de ea, paucis multa Iulius Cæsar Scaliger.

Pisa vetus, victi spolijs Orientis onusta
Invidiæ armavi Livida tela trucis.
Sic nocuit vicisse; alios sic vicimus ergo;
Sic res est humili tutior arcta loco.
Mortales sperate vices, nec credite Fatis;
Nam quod nos alijs, illa dedere mihi.

Archiepiscopalis est. *Pisæ* Magnus Etruriæ Dux sæpe moratur, & in ea Domicilium habent Equites D. Stephani, ab Magno Duce instituti. Primarium Templum quod *Domum* vocant, ambitu habens ıɔxl passuum, columnisque subnixum septuaginta, &

splendidas

TVS CIA
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Miliaria Italica communia
Riuiera di Genoua
Genoua
Apennimus mons
Carfagnana
Pietra piana
Mare Tyrrhenum
Mare di Siena
Chianti
Prato magno
Anconitane Marchiæ pars
Ducato di Spoleto
Lago di Castiglioni Perugia
Vulsinus lacus
Lacus Braccianus
Gorgona
Capraia
Elba
Palmatola
Pianora
Fomiche
Monte Christi
Gigio
Gianuti
Zanara
Formiche
Isola di Hercole
Fiorenza
Pisa
Lucca
Siena
Perugia
Viterbo
Roma
Piombino
Orvieto
Ostia

ſplendidas Præſulis Ædes ex Spolijs ædificarunt *Piſani*, quæ devictis ad Panormum Saracenis retulerunt. Ager ſuburbicarius Segetibus eſt percommodus; adeòque fertilis, ut Etruriam fere totam paſcat, & Exteris etiam Annonam non neget. Vina ibi notæ admodum probæ; Pepones optimi. *Luca*; *Tuſcis Delicium, Tuſci Laus inclyta Cœli* inquit de ea Iulius Scaliger. *Luca* Latinis Græciſque Scriptoribus notiſſima; Strab. & Ptol. Λοῦκα. Nomen retinet litteris omnibus dicta, ut quidam volunt, ab Scutis inauratis: quæ ſummis inlocata urbis Turribus ſplendore Solis inluſtrata valde lucebant: vel, ut nonnullis videtur, ab Duce quodam inſigni: vel, ut ſuppoſitus ab Annio Viterbienſi Cato ab Lukio Lucumone. Alij aliunde trahunt. Urbs Templis & Ædificijs ſplendida, Populoque frequens, jacet in planicie, collibus undique circumdata. Mœnibus eſt firmiſſima, quadrato ſtrata ſilice, ſpacio parvo, ſed Civibus arcta & Negociationum plena. Templum Primarium S. Cruci dicatum. Crux ibi aurea à Rep. Piſana Lucenſibus oppignerata, redemptaque numquam. Valere fertur xv mill. aur. Coronat. Incolæ lauti ſunt, prudentes, ingenioſi: quique Libertatem diu ſapientiſſime conſervarunt integram, licet Finitimorum bellis haud raro petiti. Tributaria Imperatori Oligarchia adminiſtratur. Epiſcopali gaudet dignitate. *Piſtorium*, Πισωρία Ptol. hodie *Piſtoia*. Dictam alij volunt à *Peſte*, quæ reliquias Catilinæ in *Agro Piſtorienſi* debellati, adflixit: alij a *Piſtorum* frequentia. Mœnibus cincta auctaque plurimum legitur ab Deſiderio Langbardorum Rege; iiſdem poſt nudata, Foſſis impletis & undique complanatis, omnique agro inter Florentinos & Lucenſes diviſo; Tandem Florentini totam ſuæ ſubjecerunt ditioni. Arcem habet ſatis munitam. *Florentia* Etruriæ caput & Metropolis; Φλορεντία Pto. Φλορέντεια Sudæ dicitur, quam *Fluentiam*, ut nonnulli cenſent, vocat Florus, ubi de Bello Mariano, *Fluentinorum* ad Arnum faciente mentionem Plin. lib. III cap. v. *Florentinam Coloniam* nominat Sex. Iulius Frontinus & *Florentinos* inter Romanorum Colonias agnoſcit Tacitus lib. I. Hodie vulgò *Fiorenza*, vel *Firenza*. *Florentia* nomen id habere putatur vel ab *Flore*, cui ob felicitatē Florentiemque Fortunā ſimilis, vel ob *Florida* excellentiaque Incolarū ingenia, vel deniq; quod ab Roma deducta eſſet omnium Urbium florentiſſima. Ambitum habens ſex millium, ſupra nonaginta millia continens Incolarum, æquali loco jacet ad Arnum, quo interſecatur, quatuor eximijs conjuncta Pontibus, ſilice quadrato ſtrata, latis ornata plateis. Collibus cincta Theatri inſtar ab Oriente & Septemtrione amœniſſimis, quique undique fructiferis veſtiti arboribus; qua Occidens eſt pulchram habet planiciem; Cœli regione inter Aretium & Piſam media miſtaque; quarum Vrbium prior acutiſſima fert ingenia, altera homines memoria valentes ſingulari. Munit eam contra vim externam Hoſtiumque incurſiones brachijs aliquot ſuis Appenninus. Splendore & elegantia ſumma eſt: ut voce incertoque Vulgi ſermone feratur, *Fiorenza la bella, totiuſque Flos Italiæ*. Locis, quæ divino Cultui ſacrata, nitet quam plurimis. Admirabile eſt Templum *D. Mariæ Floridæ*, magnificentiſſimum, & inter tria *Etruriæ* nominatum, totum ex Marmore albi, nigri, ruſique coloris conſtat; cum Hemiſphærio ſtupendi operis, quod ab Philippo Brunalitio Florentino ſingulari arte factum. Iuxta ſtat Turris eximia, tota marmorea. Multa hic præterea cum Sacra, tum Prophana publica Ædificia: quæ brevitatis ſtudio prætereo. Incolæ acuti, graves, facundi, bonarum artium ſtudioſi, Pecuniæ ſunt ſtudioſiores, cujus conquirendæ deſiderio in ultimis etiam terris negociantur. Mulieres forma pudicitiaque præſtantes, earumque, ut & Virorum veſtitus ſupra modum egregius & decorus. Archiepiſcopatus floret hæc urbs dignitate. *Florentiæ* Ignis ſupplicio adfectus eſt *Hieronymus Savonarola*, Theologus, anno CIↃ CCCCXCVII Maij XXII. *Volaterra*, Οὐολατέρραι Pto. *Aquæ Volaternæ* Itinerariæ Tabulæ. Difficili aſperoque jugo eſt impoſita. Mœnia quadratis conſtant Lapidibus, longitudinis ſenum fere pedum; qui eleganter & adfabre abſque bitumine compoſiti. Quinis in urbem Portis Aditus datur; Pro ſingulis Fons eximius aquas ejaculatur puriſſimas. Antiquitatē ejus arguunt Muri, quibus adhuc cingitur: Sepulchra, Epitaphia Litteris Etruſcis poſita, veterrimæ ex Marmore Statuæ, Lapides elaborati, qui indies hic eruuntur, & alia. Vrbs eſt Epiſcopalis. *Sana*, Σαῖνα Ptol. *Sæna Iulia* Itinerariæ Tabulæ, vulgò *Siena*. Hæc *Senenſis Colonia* Plinio nominatur lib. III cap. v. Roma diſtans IƆCCC Stadijs edito ſita eſt loco, cis Arbiam, flexu ſinuoſo propter Montis dorſum, lateribus anguſtior & proclivior, tria habens quaſi Cornua, quorum quod Meridiem ſpectat, latius eſt ijs, quæ ad Ortum ſunt & Occaſum. Cœlo utitur benigno & ſalubri, niſi quod ſubinde noxijs infeſtetur Ventis, Aëre temperatiſſimo. *Italiæ Delitias* multi vocant Poëtæ. Strata eſt *Sæna* latere coctili, plateis recta & longa, alta Turribus. Frequentia nitet nobilium Ædificiorum: ex quibus Templum D. Virgini ſacrum ſplendidum eſt & ſumptuoſum. Cives cum ſuaviſſimis tum elegantiſſimis ſunt moribus, maximaque humanitate, erga Exteros etiam præditi; Quæſtui dediti & Civilis vitæ muneribus. *Peruſia* Περουσία Ptol. *Peruſium* Eutropio & Itinerariæ Tabulæ, Hodie *Perugia* Italis. *Peruſiam* dictam volunt alij à *Peruſio* Trojano: alij à *Perſeo*. Colli inſidet Appennini, natura loci permunita. Ædificia habet cum publica, tum privata, valde nobilia, ampla, excelſa. Epiſcopatus gaudet titulo. Incolę, quorū mediocris eſt frequentia, animis ingenijſque ſunt ſummi: non minus ad Litteras, quā ad Arma prompti. *Viterbium* jacet ſpecioſo, ſpacioſoque loco, Iugis Ciminijs à tergo imminentibus, Lapide quadrato ædificata: Turribus plena. Inter Opera publica Fons eſt inſignis, maxima cū admiratione copioſus. Vrbicarius illi Ager bonus & fertilis: Vino abundans & Frugibus. Reliquas Etruriæ Vrbes & minorum gentium Oppida hoc loco deſcribere anguſtia loci non patitur. Ad Lacus ergo & Flumina

Lacus. transeamus. Lacus in Etruria viſuntur non pauci. *Traſumenus* Liv. aliiſque, *Traſimenus* Silio, hodie ab urbe vicina *Lago de Perugia*. *Aprilis Lacus* Antonino, hodie *Fangoſa Palude*. *Marinus* qui & *Salſus*, Λιμοθάλαττα Strab. *Lago*

Flumina. *d'Orbitello* vernacule, *Lacus Vadimonis, Ciminius, Volſinienſis, Sabatus, Palus Bientina, Ciana*. Fluvijs ſcatet Piſcium optimorum fœcundiſſimis, qui ſunt *Laventia Frigidus, Auſer, Arnus, Cecinna, Cornia, Alma, Brunus, Vmbro, Oſa, Albengia, Florus, Martha, Minio, Eris, Vacina, Sanguinaria, Aron* & alij nonnulli. Habet & ſaluberrima Balnea, nobiliſſimas

Montes. Thermas, aliaſque Aquas mirabili præditas virtute. Montes hic, ſeſe offerunt cum alij, tum *Ciminus* Livio Vibio-

Sylvæ. que notus, nec non Virg. *Soractes* Pl. *Monte di S. Silveſtro* hodie. *Feſulanos Montes* habet etiam in Etruria Oroſius:

Academia. *Cortonenſes* etiam ibidem ſunt ad Septemtrionem Traſumeni Lacus. Sylvæ, *Volſinienſium Lucus, Sylva Ciminia, Mæſia*. Academias habet *Piſis, Sanæ* & *Peruſiæ*. Bibliothecas item varias. *Piſæ* apud Dominicanos; *Lucæ* apud Franciſca-

Bibliotheca. nos, in Vrbe Florentina VI. Sænæ I. & Peruſiæ. Etruſcos porro Gentem Italiæ opulentiſſimam Armis, Iuribus, Pe-

Mores. cunia eſſe ajunt Liv. & Diodorus. Cerimonijs, Cultuique divino maxime ſemper addictos fuiſſe, conſtat ex antiquis Scriptoribus, ut qui Sacrificia, Divinationes, Auguriaque primi Italorum invenerint, eaque Romanis tradiderint, Tullio de Divinatione, aliiſque notantibus. Vt autem olim, ſic hodieque Etruſci clariſſimi ſunt Belli paciſque tempore, ad omnia ſumma tam in otio, quam negotio expeditiſſimi: ad Litterarum ſtudia promptiſſimi, acumine Ingenij, mira ſagacitate & aſtutia ſingulari præſtantes: frugali vita, parſimoniaque laudabili: idiomate utentes, quod ob elegantiam præ cæteris Italiæ cenſetur nitidiſſimum: docentibus id abunde Poëtis, Oratoribus, aliiſque Scriptoribus, quos habuerunt, habentque cum puriſſimos, tum doctiſſimos.

ANCONITANA MARCHIA ET Spoleto Ducatus.

Ariminensis Episcopatus 35 37. 43 51. *subest Ravennatensi Archiepiscopatui.*

Episcopatus Anconitanæ Marchiæ.

Asculanensis 37 42. 42 59. *Firmanus* 36 4. 43 31. *Camerinensis* 36 43. 43 7. *Auximanensis* 37 35. 43 38. *Humanas* 37 21. 43 43. *Anconitanus* 37 16. 43 46. *Esmensis vel Exinas* 37 0. 43 35. *Senogaliensis* 36 50. 43 44. *Fanensis* 36 14. 43 48. *Pisaurensis* 36 7. 43 48. *Forosempronìensis* 36 12. 43 37. *Calliensis* 36 0. 43 23. *Vrbinas, seu S. Leonis* 36 2. 43 35. *Maceratensis* 37 16. 43 25. *Racanatensis* 37 26. 43 32.

Episcopatus in Ducatu Spoletano.

Assisinas 35 55. 42 53. *Fulginas* 36 4. 42 50. *Nucerinus* 36 15. 43 3. *Eugubinus* 35 48. 43 8. *Spoletanus* 36 20. 42 43. *Tudertinus* 36 0. 42 38. *Ameliensis* 35 40. 42 23. *Narniensis* 35 58. 42 26. *Interamniensis* 36 8. 42 30.

Meridiani distant juxta rationem Paralleli 43 0.

Regio & unde dicta. ANCONITANA *Marchia* vel *Marca* ab Langbardis nomen accepit, ab *Ancone* Emporio celeberrimo, quod sedem & domicilium dabat Marchionibus, universæ Regionis Dominis & Moderatoribus. *Picenum* nominatur Livio, Latinisque Scriptoribus omnibus: πικῆνον Ptol. cæterisque Græcis: πικεντίνη etiam Strab. *Picena Regio* Festo. *Pentapolis Provincia* in Synodo VI Constanstinopolitana. *Picenum* autem dictum ab auspicato *Pici Martij* nomine, qui in vexillis *Picenorum*, quũ ex Sabinis Asculum commigrarent, consedisse dicitur. Alij à *Pico*, Saturni Filio, Gentis Duce & Auctore, derivant. Nonnulli à *Piceno* Urbe. *Situs.* Conregionales Picentibus sunt ad Meridiem quidem Sabini, Vilumbri, Umbri, cum Appennino Monte; ad Occidentem Galli Cis-Alpini cum Isauro Fluvio: qua Septemtrio est, Sinus illos pulsat Adriaticus; in Orientali Limite statuendo variatur. Plinius Aternum ponit Amnem & Anconem: Ptol. Matrinũ flu. cum Ancone. Novitij, in quis princeps Leander, Truentum signat Finitorem inter hæc & Prætutianos. *Soli fertilitas.* Ager Picens (ut cum Livio loquar) rerum omnino fertilis; fructibus tamen lignarijs, quam frumentariis, præstantior. Nobilissimum Vinum ad Sirolum colligitur, quod Plinius *Anconitani Vini* celebrat nomine. *Imperium Majorũ.* Regio majore ex parte sub ditione summi est Pontificis; cujus in ea sunt *Ancona, Recanatum, Fanum D. Mariæ Laureti, Camerinum, Fanum Fortunæ, Tolentinum, Firmum, Macerata,* & alia quædam oppida: *Eugubinum, Caglium, Forum Semproni), S. Leo, Senogallia, Vrbinum,* aliaque nonnulla sub aliorum sunt principatu. *Urbes.* Urbs ejus primaria *Ancona,* Ἀγκὼν Ptol. Hodie nomen retinet; quod impositum Urbi ab oræ ibi flexu, Cubiti formam efficiente. Nam is ἀγκὼν Græcis dicitur. Opposita Promontorio Cumero, Mari suoque Portu clauditur à Septemtrione: Portis porro, Propugnaculis Murisque undique munitissima, Pontificum præsertim Romanorum industria. Strabo, Plinius, Solinus Græcam Vrbem, & ab Syracusanis, Dionysij tyrannidem fugientibus, conditam memorant. *Portum* imprimis habet, qui natura, arteque validus: aditu peropportunus; multarum navium capax; ab Trajano Cæsare exstructus. Propugnaculis Vrbs sex superbit, quæ omnia, suis tormentis bene instructa. Continua Græcorum, Illyricorum, Pannonum, imò totius Europæ mercatura præsignis, vijs longissimis sed angustis, frequens habitatur. Ager suburbicarius cum rerum omnium tum Vini generosi est fertilis. Sunt præterea *Firmium*, Φίρμιον Ptol. Φίρμιον πικηνόν Strab. Hodie *Firmo. Firmianus* fuit *Cælius Lactantius.* Vrbs vetus est. *Ricinetum, Receanata,* vel *Recunati,* vel *Ricanati* Italis hodie, Episcopatus clarum titulo. Emporium est celeberrimum, venientibus eo bis ab Nundinas, statis anni temporibus, ex tota Europa Asiaque pleraque Mercatoribus. Stupenda *Helviæ Ricinæ* vestigia passim in itinere per agros monstrantur; inter alia lateritium Amphitheatrum ingens in ripa fluminis Potentiæ, aliaque magnorum ædificiorum rudera. *Auximum* antiqua & Episcopalis Civitas, vulgò *Osmo*: Αὔξιμον Plutarcho: Αὔξουμον Strab. *Oximum* Livio. Scribit Procopius *Metropolin* etiam Romanis dici solitam: & ab Ionico cxx distare stadijs. Summam loci Antiquitatem testantur passim plurima reperta hic Epitaphia & Elogia. *Fabrianum*, Latine scribentibus *Fabertana*; Oppidum quatuor nobilissimis Italiæ Castellis ob ædificiorum splendorem connumerari solitum. Opificum tabernis frequens: quæ ita distributæ sunt, ut Vici singuli proprias habeant uno in loco, Fabri suas, Calceolarij suas, Chartarij suas. *Senogallia* Vrbs Episcopalis. *Senam* prius appellatam fuisse patet ex Polybio & alijs. Deinde *Senogallia* cœpit audire, Σηνογαλλία Strab. Σήνα Γάλλικα divisim Ptol. Hodie *Senigaglia* vel *Sinegalia.* Oppidum Cœlum habet grave. Parvum, ab Occasu Misa flu. adluitur: muro validum lateritio, valde crasso, vallo item & propugnaculis. Penuria laborat propter Maris vicinitatem Aquarum dulcium; importatis uti coacta. *Fanum* Oppidum Episcopale non magnum, in monte situm, vulgo *Fano.* Φᾶνα Stephano. *Fanum Fortunæ* Tacito: Φᾶνον Φορτούνας Ptol. *Fani,* quod ibi Fortunæ sumptuosissimum olim dedicatum, adhuc magna monstrantur vestigia. Visitur ibidem Arcus ex marmore, sumptuoso nobilique opere factus, altus Cubitos xxx, latus xx. Fastigio, quod mirabili arte elaboratum concidit, insculptum legitur, Constantino Imperatori Elogium, quod apud alios. Adluitur ab Argilla Fluvio. Mulieres habet lectissimas & à pulchritudine commendatas. *Forum Semproni),* nunc *Fossumbrunum, Fossumbrunò* Oppidum Episcopale. Φόρον Σεμπρώνιον Strab. Φόρος Σεμπρωνίου Ptol. Vestigia ibi Antiquitatis quam plurima, præter Aquæ ductus, Vias Silicatas, Columnas, & alia, Marmora multa cernuntur disjecta cum antiquis Inscriptionibus quæ ab alijs collecta. *Pisaurum* Vrbs Episcopalis; Πισαῦρον Ptol. hodie *Pesaro.* Emporium celebre, mercimonijs dives, amplum, splendidum, pulcris ædificijs ornatum, plateis perelegans, situ peramœno maximeque fer-

MARCHIA ANCONITANA CVM SPOLETANO DVCATV
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Miliaria Italica communia
Septen trio
Meri dies
Occidens
Oriens
Golfo di Venezia
Romagna
Thusci: Tuscia pars
Ducato di Spoleto
Abruzzo
Campagna di Roma
Lago di Castiglioni Perugia
Lago de Celano
Apenninus mons
Ancona
Perugia
Spoleto
Urbino
Viterbo

tili; Cœli tamen gravitate laborans: Mensibus potissimum æstivis sub exortum Syrij, Urbi valde inimicum & lethalem. Præter Curiam sumptuosam, aliasque nobils Ædes, Arcem ad littus habet, munitam & pulcram, ab Ioanne Sfortia conditam. In Ducis Palatio instructissimum est Armamentarium. *Vrbinum* alto situm Monte & inæquali loco inter eosdem Amnes. Dubitat Leander num sit Σύασα Ptol. Urbs est lautissima, splendideque satis ædificata, bono & fœcundo agro. Arcem habuerunt extra eam *Vrbinates* lautissimã, quam Gunebaldus Dux, ne noxia esset, dejecit. Novam Vetere diruta, intra muros ab fundamentis exstruxit Fridericus Dux, ita ædificatam, ut possit equo in Turres & ad Tectum ipsum iri. Conclavia ibi ccclxxIII, ampla & magnifica. Illustrat eam precipue Bibliotheca, libris optimis & multis referta. Urbs Episcopatus gaudet titulo. Multæ hic præterea sunt civitates & minorum gentium oppida, quæ brevitatis gratia a nobis omittuntur. *Lacus.* In Piceno ad latus Montis Victoris Lacus invenitur fama nobilitatus: *Nursinum* dicunt. In eo Cacodæmones innatare Vulgus imperitum dictitat: quoniam aquæ perpetuis motibus salire, & vicissim subsidere cernuntur, equidem non sine ingenti illorum admiratione, qui causam ignorant. *Flumina.* Flumina eam rigant *Truentus, Tronto* vulgo: *Castellanus, Asonus, Letus Mortuus, Tenna, Chientus, Flastra, Vivus, Asinus, Potentia, Muson, Esinus, Misa, Sontinus, Metaurus, Cantianus Boasus, Argila.* Inter Montes vero præter *Furcas Pescas, Auximus* est. *Auximo* ab urbe, & *Corvus*, unde cum *Albulo* & *Truento* multi fluunt Amnes per Marrucinos, Præcutianos, Marsos. *Montes.* Cæterum *Apenninus Mons* hoc loco, ubi huic Regioni imminet, editissimis jugis se ipsum superat, in quibus Antrum illud horribile est, quod Sibyllæ cognominant, (*Grotta de la Sybilla* vulgo) atque Campos Elysios fingunt. Vulgus enim in hoc Antro *Sibyllam* quandam somniat, quæ hic Regnum amplum magnificis Regijsque Palatijs plenum, hortis amœnissimis consitum, lascivientibusque puellis: & omnis generis delitiarum copia abundans possideat. Atque hæc omnia communicari cum ijs qui eam per hoc Antrum adeunt. Hoc Antrum nostratibus quoque innotuit, sub nomine *Vrou Venus berg*, quasi dicas: *Dominæ Veneris montem.* Sed de hac fabula satis, ad alteram hujus Tabulæ partem pergamus.

SPOLETINVS DVCATVS.

Regio & unde dicta. Situs. SPOLETINVS *Ducatus*, vulgo *Ducato di Spoleto*, ab Vrbe *Spoleto* nomen habet, quæ olim Regia fuit Ducum Langbardorum. Olim *Vmbria* dicta fuit Latinis; Ὄμβρια Græcis: quæ tamen latius quam *Ducatus Spolitinus* patuit. *Vmbriæ* nomen ab *Vmbro* fl. vel ἀπὸ τοῦ ὄμβρου, ut docet Isidorus: *quod tempore aquosæ cladis,* inquit, *imbribus superfuerit*, & ob hoc *Vmbria* Græce cognominata. Alijs ab *Vmbra* dicitur, quod ob Montium altitudinem sit umbrosa. Latissimos Vmbriæ fines olim habitos, non obscure colligitur ex Strabone, qui Montem illi Apenninũ & *Soli fertilitas.* Hadriaticum Mare pro Limitibus adsignat. Longitudinem a Ravenna Otriculum, vel ad Tiberim, per viam Flaminiam alij demonstrarunt, quo spacio CIↃ IↃCL Stadia continentur, vel Milliaria cxxvII & semis. Regio ab Appennino majore ex parte occupata, in situs sui varietate se quodammodo videtur oblectare. Nunc enim altis asperisque quasi horret Montibus nunc collibus vestitur, qui Vini, Olei, Ficuum, aliorumque Fructuum mirum quam fertiles: nunc denique amœnissimas pandit planicies, nihil non Frugum abunde ferentes. Bonitatem ubertatemque Vmbriæ mirifice extollit Steph. Auctorẽ citans Aristotelẽ. *Vrbes.* Vrbes Ducatus Spoletini sunt *Eugubium* ad Appennini radices positum: aditũ præstante amœna pulcraq; planicie. Sunt qui volunt esse, quod *Inginium* Silio: *Iguvium* Cice. Ἰγούιον Ptol. Oppidũ pervetus, multis Antiquitatem suam testans hodieque vestigijs. Frequens hodie: Incolis industria summa lanariam Negociationẽ tractantibus. Episcopatus gaudet dignitate. Ager Campestris partim, partim Collinus, Frumẽti undique ferax. *Nuceria*, lateri item Apennini adhærens: Νουκερία Ptol. *Nuceriũ* Tabulæ Itinerariæ. *Nocera* vulgo. *Nuceriam* Strabo commendat ab Vasis ligneis. *Fulignum, Fuligno* vernacule. Φουλκίον Appiano, sexaginta supra centum stadijs Perusia distans. *Fulginia* Silio Italico. *Tinna* dividitur, flumine parvo & inglorio. In Foro Palatia sunt tria: in uno habitant vII. *Viri Fulginates*, ad quos primum Civiles deferuntur Controversiæ Magistratu fungentes bimestri; in altero Prætor, qui graviores causas dijudicat, cujus munus sex durat menses; in tertio Gubernator, cui summa potestas Pontificis nomine tribuitur. Episcopatus fulget titulo. Censentur *Fulignates* eximie præ cæteris gentibus Tragemata ex Saccaro conficere, quæ vulgo *Fulignata* vocant. *Assisium*, ab *Asi* Monte proximo dictum. Ἀισίσιον Ptol. Ἄσιον Strab. *Ascesi* vulgo & *Sisi*. Episcopatus dignitate claret. Patria est *D. Francisci*, qui Familiæ Minorum Conditor: Templo ibi honestatus sumptuosissimo. Est hic Bibliotheca instructissima. *Mons Falco* Oppidum amœnis in Collibus; Novum quidem, sed incolis frequens: quo *B. Clara*, Eremitarum Ordinis virgo fertur orta. *Spoletum*, a quo *Ducatus Spoletini* nomen Vmbriæ tributum. Vulgo *Spoleto.* Σπολήτιον Strab. & Ptol. *Spoletium* Antonino & reliquis Latinis. Situm est inæqualiter, partim in plano, partim in colle, cui & arx insidet munitissima, ex vetusto quodam Amphiteatro quod hic erat, facta. Vrbs hodie splendida est & omnium rerum adfluit copia. Prætorium Spoleti splendidissimum ab Theodorico Gothorum Rege ædificatum, ab Gothis deinde una cum Regia eversum: Narsetis autem opera post restauratũ. Videre ibidẽ licet præter alia magni ævi ædificia & antiquitates residuas, Theatri fundamenta, vetustissimũ extra urbẽ Concordiæ Fanum, Formas ibidẽ sublimes ac solidas Aquæ ductuum, ex Apennini costis partim excisas, partim opere lateritio ex ima Valle fornicibus in altum subductis. Episcopatus claret dignitate. *Ceretum* novi nominis oppidum, sed frequens: a quo *Ceretani* vocantur Errones, qui nunc per universam Italiam discurrentes, sanctitatis religionisque prætextu varijs artibus emungere stipem consueverunt. *Pons Castellanus, Pont-Castello*: ab Ceretanis conditum, & a Ponte Naris, utramque ripam conjungente, dictum. Eo ortus *Ioannes Pontanus*, Vir magni nominis & omni doctrinarum genere præstantissimus. *Conissa* novi nominis oppidum, montoso situ, frequens admodum. *Interamna* Ἰντέραμνα Strab. Ἰντεράμνια Ptol. *Interamnia* Antonino, *Interaminum* Itinerar. Tabulæ, vulgo *Terni* vel *Terani* κατ᾽ ἀφαίρεσιν. Dicta, quod inter Amnes, altissimam scilicet ex Nare fossam, ipsumque Narem sita. Rebus omnibus ad vitam necessarijs abundat, Incolis frequeus. Episcopatus gaudet titulo. Agro insignis ab fluvijs est fertilitas. Vinum notæ optimæ *Vernaccia.* *Tuder* vetusta civitas in colle amœno sita. Ficubus, Oleis, Vitibus, alijsque Fructiferis Arboribus ornato. Reliqua minorum gentium Oppida prætereo. Lacus habet *Floridum, Velinum, Cutiliensem.* *Montes.* Montes autem præter *Inginium*, cujus meminit Strab. *Eugubinum, Floridum*, & alios: sunt, qui Κορνίκλοι Halicarnass. Latinis forte *Corniculi*: videtur Zonaras Καρνίτας vocare. *Crustumeni* Montes ibidem, ex quibus Allia fl. præalto alveo defluit. *Fiscellus* jugum illud Appennini Pl. dicitur, unde duobus erumpit Fontibus Nar fl. hodie *Monte Fiscello.* Sequitur inde pars Apennini, quæ *Mons Victor*, ubi Appenninus supra Castellum Arquatum altissimis cacuminibus effertur, ut adeo seipsum celsitudine videatur superare, id est, ut adhærentia circumquaque juga, cætera, quanquam editissima, longe vincat: ideoque ex re nomen huic Culmini datum *Mons Victor.* Incolæ reliquis Italiæ Populis sunt bellicosiores. Sed hæc hactenus, ad alias Italiæ Partes transitum faciamus.

CAMPAGNA DI ROMA

Olim Dicta Latium.

Ecclesiastica ex Provinciali Romani Pontificis.

ROMA Caput omnium Ecclesiarum dicta est, in qua residens Papa sub se habet intra urbem quinque Ecclesias Patriarchales dictas, quæ sunt Ecclesia S. Ioannis Lateranensis, S. Petri Monasterium, S. Pauli intra muros urbis, S. Maria major & Monasterium S. Laurentij.

His Ecclesijs assignati sunt Episcopi VIII, *qui primum dicebantur Archipresbyteri. Primus & summus est Papa, reliqui sub eo, Ostiensis* 36 10. 41 31. *qui Patriarcha est Campaniæ, & Papam consecrat; huic junctus est qui sequitur Velletrensis sive Valeriensis* 36 33. 41 46. *Portuensis sive SS. Ruffinæ & Secundæ* 36 7. 41 32. *Sabinensis, Tusculanensis* 36 34. 41 43. *Prestinensis* 36 48. 41 51. *Albanensis* 37 19. 42 1.

Iisdem Ecclesijs assignati sunt Presbyteri Cardinales XXVIII, *videlicet,*

Tit. S. Crucis in Ierusalem.	*Tit. SS. Marcellini & Petri.*	*Tit. SS.* IV *Coronatorum.*
Tit. SS. Ioannis & Pauli.	*Tit. S. Anastasiæ.*	*Tit. S. Sabinæ.*
Tit. S. Stephani in Celio monte.	*Tit. S. Clementis.*	*Tit. SS. Nerei & Archilei.*
Tit. S. Susannæ.	*Tit. S. Potentianæ.*	*Tit. S. Sixti.*
Tit. S. Petri ad Vincula.	*Tit. S. Martini in montibus.*	*Tit. S. Eusebij.*
Tit. S. Priscæ.	*Tit. S. Praxedis.*	*Tit. S. Vitalis.*
Tit. S. Siarici in Thermis.	*Tit. S. Marci.*	*Tit. Basilicæ* XII *Apostolorum.*
Tit. S. Marcelli.	*Tit. S. Laurentij in Lucina.*	*Tit. S. Laurentij in Damasi.*
Tit. S. Balbinæ.	*Tit. S. Mariæ in Transtiberina.*	*Tit. S. Ceciliæ,*
Tit. S. Grisogoni.		

Iisdem adjuncti sunt Diaconi Cardinales XVIII, *videlicet;*

S. Luciæ in Septisolijs.	*S. Mariæ in Aquiro.*	S. *Theodori.*
S. Mariæ in Cosmedin.	*S. Georgij ad Velum aureum.*	SS. *Cosmæ & Damiani.*
S. Mariæ Novæ.	*S. Hadriani.*	SS. *Georgij & Bachi.*
S. Mariæ in Via lata.	*S. Mariæ in Porticu.*	S. *Angeli.*
S. Nicolai in carcere Tulliano.	*S. Mariæ in Dominica.*	S. *Eustachij.*
S. Nicolai inter Imagines.	*S. Viti in Macello.*	S. *Agathæ.*

Extra urbem in Campania maritima Episcopi.

Agnaninus 37 2. 41 41.	*Sagninus* 36 50. 41 30.	*Feretinus* 37 5. 41 36
Alatrinensis 37 11. 41 41.	*Terracinensis* 37 2. 41 8.	*Soranus* 37 20. 41 34.
Fundanus 37 16. 41 6.	*Verulanus* 37 11. 41 28.	*Aquinus* 37 37. 41 28.
Tiburtinus 36 20. 42 0.		

Habet etiam sub se Papa per alias Orbis ditiones IV *Patriarchales Ecclesias, quibus ibi constitutæ Ecclesiæ subsunt. Constantinopolitanam, Alexandrinam, Antiochiensem, & Hierosolymitanam: de his suo loco tractabitur.*

Meridiani distant a se mutuo juxta rationem Paralleli 41 30.

PERCVRRENDVM se nunc offert *Latium*, Italiæ Regio, quæ nullis non Auctoribus celebrata. *Latium*, dictum putatur ab *Saturno*, qui Patria profugus in his locis latuisse fertur. Varroni placet *Latij* nomen huic Regioni datum, quod inter Alpium & Apennini sublimes præcipitesque rupes, Mare, Tiberim atque Lirim, tanquam abscondatur & lateat. Alijs *Latium* ab *Latino* nominatur Rege. Nonnullis ab *Latitudine* derivatur, quod nulla Italiæ Regio *latius* se inter Montes & Mare adspiciendam præbeat. Hodie *Territorium Romanum*, vel *Campagna di Roma* vocant. *Regio & unde dicta.*

Fines Latij plerisque statuuntur ad Septemtrionem Apenninus Mons & Anio fluvius, ad Ortum Liris: qua Meridies est, Mare Tyrrhenum, qua Occasus, Tiberinum flumen: ambientibus illud Populis, Tuscis, Sabinis, Marsis, Samnitibus, Prægutianis & Campanis. *Situs.* Fertilis & abundans est Regio, præterquam aliquibus in locis, propter Oram: quibus cum aspera saxosaque habet multa, tum Paludes, & ex Paludibus Aërem vitiosum atque gravem. *Soli fertilitas.* Primi incoluere *Siculi*, *Aborigines*, *Pelasgi*, *Arcades*, *Aurunci*, *Volsci*, *Osci*, *Ausones*, & alij. Hæc de Latio universim paucis: flagitat Methodi ratio, speciatim ut perlustrem, orsus ab Urbe, quæ Orbis quondam compendium. *Urbes.* Ea Prima, in Antiquo Latio, Tiberim ex Etruria transgresso se cum incredibili hodieque majestate offert. Hæc nomen suum semel obtentum retinet. Sita est loco non admodum fertili, Austro objecta: Cœli gravioris & intemperantioris. Ambitus, qui quondam Romæ fuisse scribitur tredecim mil. pass. hodie multo minor esse deprehenditur. *Turres* in murorum ambitu circiter CCCLX: olim IↃCCXL: *Regiones*, ut olim, sic hodie, sed mutatis nominibus, sunt XIV. *Aquæ* nunc *Tiberis* & *Almo* flu. Occurrunt etiam varijs locis reliquiæ Fontium ex veteribus Ductibus. Fora conspiciuntur varia. Vias olim habuit XXVII, quarum nomina *Appia*, *Latina*, *Labicana*, *Campania*, *Prænestina*, *Cimina*, *Valeria*, *Ostiensis*, *Flaminia*, *Cassia*, *Laurentina*, *Ardeatina*, *Tiburtina*, *Collatina*,

LATIVM nunc Campagna di Roma.
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio.
Militaria Italica communia.
Sep: tentrio.
Me: ridies.
Occidens.
Oriens.
Ducatus Spoletani pars
Parte di Abbruzzo
Parte di Thoscana
CAMPAGNA DI ROMA
Campaniæ fœlicis pars
Apenninus mons
MARE TYRRHENO
Lago di Bracciano olim Sabatinus
Lago di Celano olim Fucinus Lacus
Roma
Tiuoli
Ostia
Porto
Antio
Nettuno
Astura
Terracina
Fondi
Gaeta
Anagna
Ferentino
Aquino
Seno Formiano
Il Seno di Gaeta
Palus Pontina
M. Circello
Tiberis fluu.
Teuerone fiume
Garigliano fiume olim Clanius & Liris dictus

Gallicana, Tiberina, Nomentana, Salaria, Quintia, AEmilia, Portuensis, Prætoriana, Triumphalis, Corneliana, Claudia, Aureliana, Laticulensis. Fuerunt præter istas in Urbe etiam *Altasemita, Via lata, Suburra, Via sacra, Via nova, Triumphalis Vitellia, Recta, Fornicata.* Portæ XV. *Flaminia*, quæ hodie *Porta populi*, Gabiusa, *S. Methody*, Collatina, *Pinciana*, Ferrentina, *Latina*, Quirinalis, *Agonia*, Capena. *S. Sebastiani*, Viminalis, S. *Agnetis*: Ostiensis vel Trigemina, *S. Pauli*, Tiburtina, hodie clausa; Portuensis, Esquilina, Aurelia, Nævia, Fontinalis, Cœlimontana & Vaticana. *Colles* Mœnibus includuntur isti; *Capitolinus*, qui & *Tarpeius*, *Palatinus*, in quo sedes regia fuit, & magnificæ olim domus Augusti, Ciceronis, Hortensij, Catilinæ, quarum hodie ruinæ vix exstant: *Aventinus* nunc S. *Sabinæ*, prima Pontificum sedes. *Cælius*, ubi nunc Templum Lateranense; *Esquilinus*, ubi nunc S. *Petrus ad Vincula*: hic olim domus Virgilij, Propertij, & Horti Mœcenatis. *Viminalis*, ubi hodie *S. Prudentiana*: in hoc Crassi domus fuit. *Quirinalis*. hodie *Monte Caballo*, clarus ædibus & hortis Sallustij. Ab his VII Montibus Roma *Septicollis* quibusdam; *Septimontium* Varroni, *Septemgemina* Statio: Ἑπτάλοφος Græcis. Accesserunt verò isti. *Collis hortulorum* vel *Pincius*, in quo Templum Solis & Moles illa rotunda, cum puteo profundissimo. *Collis Vaticanus*, ubi hodie Basilica B. Petri & Palatium Pontificis. *Ianiculus*, ubi hodie Templum S. Onuphrij. Sunt præterea in urbe Templa CCC atque amplius. *Cryptæ subterraneæ*, quæ quondam, Imperatoribus in Christianos sævientibus, ipsorum fuerunt Latebræ & Sepulcra, quatuor. *Cœmiteria*, quæ partim olim fuerunt, partim nunc sunt numerantur XXVIII. *Xenodochia* publica omnium nationum V, singularum quarundam singula. Præter *Academiam* sunt XX *Seminaria* & *Collegia* omnium Nationum ab Gregorio III. P. M. instituta. *Bibliothecæ* publicæ multæ, tres in Vaticano, una selectorum librorum clausa: altera minus secreta: tertia quæ diebus profestis per duas horas omnibus patet. Sunt & aliæ etiam in Templis *B. Mariæ* in Ara Cœli: *S. Mariæ de populo, S. Mariæ supra Minervam, S. Augustini* & alibi. *Horti Pontificis & Cardinalium, Basilicæ* & *Palatia*, per universam Urbem dispersa sunt. *Aquæductus, Thermæ, Arcus Triumphales, Amphitheatra, Theatra, Circi, Porticus, Columnæ, Obelisci, Piramides, Naumachiæ, Septizonia, Equi, Statuæ* in publico & privatim spectandæ, aliaque plura, quorum numerum descriptionemque accuratiorem non fert instituti operis ratio. Hæc hodie qui viderit, comparaveritque cum vetere Roma, merito dixerit.

Qui miseranda videt, veteris vestigia Romæ,
Ille potest merito dicere, ROMA *fuit.*

Hæc de Roma pro loci angustia sufficiant: qua versus Meridionaliora egresso sese offert *Ostia* Latinis, Ὤστια Græcis. Conditor ejus Ancus Marcius IV Romanorum Rex, uti memoriæ produnt Livius lib. I. & alij. Gravioris est Cœli & pestilentis Aëris. Ager Pepones fert copiose. Ostijs relictis, reliqua Latij oppida præcipua quæ Mari fere adsident pervagabor. *Ardea* oppidum vetus quod Rutuli coluere. In ejus urbis Templo Plin. Picturas Roma ipsa antiquiores fuisse scribit: lib. XXXV. cap. III. In ejus agro Fontes sunt putidi, aquæ sulphureæ. *Neptunium* agro fertiliore situm est: Cives Aucupio & Piscationi vacant, hodie pertinet ad Columnenses. *Astura*, Plinio, quidem flumen cum Insula cognomine: Tabulæ verò Itinerariæ, Oppidum, quod forte fuit vel ad flumen in Continente, vel in Insula. Locus hic memorabilis cum indignissima M. Tullij Ciceronis, Antonium fugientis cæde, tum Corradini fato Henrici F. Friderici II Imp. N. quem Carolus Eculismensis securi percussit. *Taracina*, vel *Tarracina*, Ταρακίνα Str. Ταῤῥακίναι, Ptol. Ταῤῥακίνη. Steph. *Terracina* apud Antoninum. Volscotum lingua *Anxur* vocabatur. Oppidum est exiguum, sed frequens & honestum. Muri ex quadrato silice absque Cemento facti. Ager ejus fœcundissimus est & amœnissimus, Vitibus, Aurantijs, Citris, Limonibus, alijsque id genus Arboribus abundans. *Caieta*, Καιάτα Strab. Hodie *Gaietta*. Urbs est munita cum primis: Arcem habens invictissimam, cum Turri altissima, summo in Monte, quem superioribus annis, Gallis profligatis, muro cinxit Ferdinandus, Arragonum & Neapolitanorum Monarcha. *Sinus* ad Urbem *Cajetanus* audit, apud Strab. Portum ibi fuisse celeberrimum, amplissime ab Antonio Pio refectum, refert Spartianus. Hodie nullus est. Mediterranea Latij loca perlustranti offerunt se *Velitræ*, Οὐελίτραι Strab. Βέλιτρα Steph. vulgo *Belitræ*, vel ut alij scribunt, *Belletri*. Oppidum vetustissimum Volscorum, amplum & populo satis frequens, Episcopatus fulgens dignitate. Venustissimi situs, jucundissimi prospectus, Mœnibus undique cinctum. *Alba* Latinis, Ἄλβη item Græcis. *Longam* cognominant Veteres Scriptores, ab Situ. Hodie *Savello* si Leandro fides: si alijs, *Gandolfi* vel *S. Gandolfo*. Conditor ejus Ascanius Æneæ Filius, XXX post ædificatum Lavinium anno. Hodie plane desolata jacet. Nunc Septemtrionaliora Latij per Viam Valeriam Tiburtinamque peragremus. Hic primo se offert loco *Tibur*, Τίβουρ Ptol. Τίβουρα Strab. *Tivoli* hodie. Urbs ad Anienem fl. Roma distans CL stadijs, Procopio. Cœlo est temperatissimo: locoque ob Aquarum Fontiumque copiam saluberrimo. Episcopatus titulo est nobile. *Maruvium* ad Fucinum Lacum, Marsorum olim caput, exiguis nunc se prodit vestigijs, quæ *Marvo* vulgo, nominant. *Alba* Latinis, ut & Ἄλβα Strab. *Albam* hanc, quod ἐν βάθει τῆς χώρας sita, & permunita undique esset, tradit Strab. Romanos ijs custodiendi erant tanquam carcerem adsignare, consuevisse. Ruinis nunc tota fere collapsa jacet. *Præneste* Πραίνεστος Strab. Πραίνεστον Ptol. hodie *Pilastrina*. Situs ejus in declivi Monte ad Venestrim flu. olim longe fuit & amœnissimus & jucundissimus; ideoque florente Re Romana frequenter Imperatores Augusti huc animi gratia secessisse leguntur. Arx summo Monti quo conditum, imposita est. Episcopatus hodie gaudet dignitate. *Tusculum* multis olim nominibus insigne, quod haud procul à *Frascata* abfuisse censent ex ruderibus, quæ hodieque visuntur, Viri docti. Plura sunt hujus nobilissimæ Partis Italiæ Oppida, quæ brevitatis studio omittimus.

Lacus. Sunt & Latio Lacus. *Hostiæ Lacum* habet Obsequens, *Stagno* vulgo vocatur. Inter Marinum & Albam Longam *Lacus* est *Albanus*, cujus meminit Livius lib. V. Hodie *Lago di Castel Gangolfo*. Sunt & *Lacus* vel *Stagnum Nemorense*, hodie *Lago di Nemo*: *Iuturnæ Lacus, Regillus*, hodie *Lago de S. Prassode*: *Fucinus* hodie *Lago di Marsos*: *Pontina* vel *Pomptina Palus* etiam in Latio describitur à Plin. nunc *Ausente Palude. Fundanus Lacus, Tiburtinus, Cæcubus & Simbruina Stagna.*

Flumina. Flumina *Tiberis*, quem in generali descriptione delineavimus, & varia flumina, quæ cum eo, nominibus amissis, mare petunt. Reliqua Latij, ut antiquitus appellabantur *Numicius, Loracina, Stura, Nymphæus, Ufens.* Montes præter septem Urbis Romæ, Colles, de quibus supra: *Albanus* est, Scriptoribus omnibus Græcis Latinisque celebratissimus *Mons Cecubus* in Sinum Cajetanum usque porrectus, ab Vini, quod fert, generositate nominatissimus. *Vestinus* item, *Algidus, Aventinus, Lepinus, Catyllus. Ceraunios* etiam Montes Latij habet Halicarnassæus.

Sylvæ. Sylvæ sunt *Sylva* sive *Lucus Feroniæ, Lucus Iovi Indigeti sacer, Dianæ Aetolicæ Lucus, Sylva Nævia, Camænarum Lucus, Algidum Nemus, Albuneæ Sylva, Angitiæ Nemus*, & *Furinæ Lucus.*

Mores. Populi hujus regionis ad hæc usque tempora, præterquam in Civitatibus, plerumque rudes, moribusque agrestibus, animis audaces confidentesque: Viribus corporis, non minus quam olim præstantes. Atque hæc de Latio, nunc eas, quæ nobis restant in Italia Partes videamus.

ABRUZZO
ET
TERRA DI LAVORO
Pars Regni Neapolitani.

In Regno Neapolitano juxta Franciſcum Sanſovinum, hi ſunt Principatus & Dominia.

Principatus x, *videlicet, Aſcoli, Biſignano, Evoli, Melfi, Melfetta, Monchercole, Squilaci, Sligliano, Sulmona, Venoſa.*

Ducatus XXIII *videlicet, Andri, Amalphi, Ariano, Aſu, Bojano, Caſtrovillari, Gravina, Martina, Montalto, Montelione Nardo, Nocera, Populi, Rocca di Mondragone, S. Petro in Galatina, Seminara, Seſſa, Somma, Sora, Tagliacozzo, Termoli Terra nova, Trajetto.*

Marchionatus XXX, *videlicet, Anna, Arbenzo, Bellate, Bucchiani, Campagna, Bapo, Vrſo, Caſtel Vetere, Chierchiato, Civita S. Angeli, Corigliano, Laina, Lavello, Lauro, Licito, Miſuraca, Oria, Oriolo, Padula Berventana, Peſcara, Pulignano, Quarato, S. Lucito, Terza, Torre di Francoliſe, Torre Maggiore, Tivico, Trierſo, Valle Siciliana, Vaſto Vico.*

Comites de ſtatu LIV: *Domini* XV, *Barones Titulati* CCCCLXIII. *Tanta eſt in Regno Neapolitano Nobilitas.*

Archiepiſcopatus & Suffraganei in hac Tabula ex Provinciali Romano.

In Aprucina & Marſicana provincia Epiſcopatus hi ſunt. Aquilenſis 37 10.42 19. *Forcanenſis* 37 22.48 18. *Marſicanus* 37 30.42 4. *Valvenſis ſeu Sulmonenſis* 37 49.42 23. *Theatinus* 38 32.42 36. *Adrienſis* 38 18.42 51. *Pennenſis* 38 25.42 45. *Aprutinus ſeu Theranus* 38 4.42 49.

Archiepiſcopus Beneventanus 38 42.41 22. *hujus ſuffraganei ſunt Teleſinenſis* 38 20.41 20. *S. Agathæ, Alpienſis vel Alipharenſis* 38 0.41 39. *Mons Marani, Mariano opinor in Tabula,* 38 0.41 25. *Avellinenſis* 38 49.41 7. *Vicanenſis* 39 6.41 29. *Arianenſis* 39 12.41 21. *Boianenſis vel Roianenſis* 38 29.41 52. *Aſculanenſis* 37 42.42 59. *Nucerinus* 38 42.40 42. *Tertibulenſis, Traconenſis, Vulturanenſis* 39 12.41 18. *Alarinenſis* 38 18.42 33. *Ferentinenſis vel Florentinenſis, Civitatenſis* 38 37.42 22. *Termelenſis* 39 12.45 8. *Leſinenſis, Frequentinenſis, Triventincnſis* 38 58.42 6. *Biminenſis, forte Bomia* 38 54.42 17. *Vadienſis vel Gadienſis, Muſanenſis, S. Mariæ* 38 40.41 26.

Archiep. Neapolitanus 38 19.40 49. *cui ſubſunt Averſanus* 38 11.40 53. *exemptus eſt; Nolanus* 38 26.40 55. *Puteolanus* 38 11.40 47. *Aceranus* 30 25.40 58. *Iſcalanus.*

Archiep. Capuanus 38 4.41 0. *cui parent Theanenſis* 37 50.41 18. *Calvenſis,* 38 5.41 10. *Calmenſis, Sueſſanus* 37 48.41 10. *Venafranus* 37 58.41 35. *Aquitanenſis vel Aquinatenſis* 37 38.41 28. *Iſernienſis* 38 7.41 43. *Caſertanenſis* 38 5.41 52. *Caiacienſis; Caſinenſis exemptus* 37 40.41 35.

Archip. Amalſitanus 38 35.40 32. *Capricanenſis* 38 36.40 23. *Scalenſis vel Camenſis, Minorenſis* 38 39.40 33. *Siteranenſis.*

Archiep. Salernitanus 38 44.40 33. *Caputaquenſis* 38 57,40 22. *Policaſtrenſis; Nuſantanenſis, vel Nuſcanenſis, Sarnenſis* 38 43.40 50. *Acervenſis vel Acernenſis, Marſicenſis, Ravellenſis exemptus* 38 32.40 34.

Archiep. Surrentinus 38 20.40 33. *cui ſubſunt Lobrenſis, Salpenſis, Aquenſis vel Equenſis, alias Vicenſis vel Vicanus* 38 22 40 36. *Caſtelli Maris, vel Stabienſis* 38 24.40 39.

Franciſcus Sanſovinus dicit in Regno Neapolitano eſſe Archiepiſcopatus XX & CXXIV Epiſcopatus, ſed quoſdam in Provinciali Romano poſitos non habet, alios etiam addit, nimirum ut poſteriori tempore mutati ſunt, vel aucti.

Meridiani diſtant pro ratione Paralleli 41 40. ad Circulum Maximum.

HAC Tabula duæ Regiones in Regno Neapolitano nobis peragrandæ ſuccedunt, *Aprutium* & *Terra Laboratoris*. *Regio & unde dicta.* Priorem *Aprutium*, *Abruzzo* vernacule hodie vocant Itali, vel, ut augurantur, quod Incolæ *Brutij* non ſint, vel quod in his quoque ſint *Prætutini*, tranſlato à parte ad totum vocabulo; vel denique ab Montium Saltuumque aſperitate in quibus *Apri* plerumque *apricantur*. Nomen *Samnitum* ab Vrbe Samnio univerſæ huic regioni olim tributum fuit, *quam Frentani, Caraceni, Peligni, Marruccini, Prætutini, Veſtini* & *Hirpini* incoluere. *Situs.* Fines ejus conſtitui ſolent ab Ortu Apuli Dauni cum amne Phiterno; ab Occaſu Sabini & Picentes cum Truente flu. qua Septemtrio eſt, Mare Hadriaticum, qua Meridies Picentini, Campani, Marſi, Æquicoli, ſecundum Apenninum Montem ultra citraque ex parte habitantes. *Cœli temperies.* Regio ſumma gaudet cœli ſalubritate & incredibili Incolarum frequentia: amœna eſt & commoda verſus Mare, ſed Montibus aſpera in Mediterraneis. *Soli fertilitas.* Præter alia Crocum abunde mittit, nutritque Animalia innumera. *Vrbes.* Hodie hujus Tractus Caput *Aquila* Vrbs Epiſcopalis. Natam volunt ex Amiterni ruinis & Forconij, quod P. M. VIII hinc aberat: qui locus nunc quoque magna operum fundamenta ex lapide quadrato habet, appellatus *Forconum*. Condidiſſe autem perhibent *Aquilam* Langbardos, Carolum inde Martellum, vel ut alijs placet, Fridericum II Imp. mœnibus cinxiſſe munijſſeque: Colonis Civium jure, & Civitati *Aquilæ* nomine adſignato ab ſigno Cæſareo, vel potius ab fauſto *Aquilæ* nomine. Ea autem brevi maximis incrementis ita auxit, ut Civitatum aliquarum principatum in hac Regione facile nunc obtineat. Ager mira cum aliarum, tum Croci copia eſt fœcundus. Sunt præterea *Guaſtum Amonium*, vernacule *Guaſto di Amone*; Plinio Melæque *Hiſtonium*: *Iſtonium* Ptol. ſine aſpiratione: ut & *Iſtonium* Tab. Itiner. Superſunt hic quædam antiquorum operum, Theatri cum primis & Prætorij veſtigia. Marchionatus habet Titulum. *Lancianum* celebre Emporium; quo quotannis menſibus Majo & Auguſto Italiæ, Inlyrici, Siciliæ, Græciæ, Aſiæ, & reliquarum mundi Partium Negotiatores ad frequentiſſimum conveniunt Mercatum. *Sulmo*; Σουλμῶν Ptol. Σοῦλμον Strab. Appellationis origo ab *Solymo* Phrygio, Æneæ Comite, teſte Ovid. lib. IV. Faſtor. Hodie *Sulmona* eſt teſte Leandro: aliquibus male *Sermona* dicitur, notante Ciofano, in pulcherrima hujus Vrbis diſcriptione. Vrbs eſt pulchritudine

ABRVZZO ET TERRA DI LAVORO.
Per Gerardum Mercatorem Cum priuilegio
Milliaria Italica communia
Campagna di Roma
MARIS TYRRHENI PARS.
Ischia insula
Capri insula
Golfo de Napoli
Golfo di Salerno
Napoli
TERRA DI LAVORO
ABRVZZO
Apenninus mons
Marchiæ Anconitanæ pars
GOLFO DI VENETIA.
Cela no Lago
Puglia
Pia: na
Basilicata
Golfo de Varano
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio

loci, frequentia populi, quarum abundantia in primis nobilis: Ovidij patria. Episcopum habet qui *Valvensis* dicitur; quod Sulmonensis Ager cum parte quoque vicinorum *Valva* nominatur. *Chieti*, vel *Civita Cheto* vulgo, Urbs Archiepiscopalis. Sic Leander, Collenutius & Niger hodie vocari scribit, quæ Τεατία Strab. & Ptol. Urbem hanc à Pipino Caroli Magni Patre eversam legimus, quod rebus Langbardicis perpetuo studuisset: restauratam vero postea adeo Normannis ob amœnitatem loci placuisse, ut sedem hic potissimum collocarent, auctore Blondo. *Asculum* antiquissima Civitas, Episcopatus dignitate nobilis: Ἄσκυλον Ptol. Ἄσκυλος Steph. *Asclum* Antonino. Plin. nobilissimam *Piceni Coloniam* appellat. Iacet plano patuloque campo, munitissimo in loco, mœnibus firmis. Ab una parte Mons sublimis in quo sita est Arx: ab altera Truentus ripis præaltis munit. *Beneventum* auspicatius mutato nomine, quum initio appellaretur *Maleventum*, ab *Malo vento*, quem injuriosum & horribilem sæpe patitur. Βενεέντον & Οὐενέβεντος Ptol. *Beneventi* vulgo. Sita Urbs est admodum opportuno & amœno, summa agrorum bonitate præstans. *Sora* Σῶρα Græcis. Vicina est Liri Amni: Populo haud infrequens, tituloque Ducatus & Episcopatus ornata. *Aquinum* Ἀκύινον Ptol. Nobilitavit hanc Patriam suam *Thomas*, magnus Philosophus, *Aquinas* hinc cognominatus, Nomen retinens collapsa pene jacet, vestigia præferens pristinæ amplitudinis, Comitatus Episcopatusque habens titulum. Reliqua describere Oppida Chartæ angustia progibeor.

Flumina. Flumina hic *Phyternus*, quo Samnium ab Apulia dividitur; *Fortore* vulgo Φιτέρνος Ptol. Ejus in Tiferno Monte Fons est, haud procul à Boviano. Exonerat se in Mare Hadriaticum juxta Lesinensem Lacum: *Trinius* quod *Portuosum* notat Plin. *Asinella*, *Sentus*, *Sangrus*. *Sangrus* varios convehit secum ad Mare amnes, inter quos præcipui *Rasinus* & *Aventinus*. Sunt item *Morus-Feltrinus*, *Pescara*, *Aternus*, *Rasentus*, *Orta*, *Liberata*, *Salinus*, *Plumba*, *Vomanus*, *Turdinus*, & alia.

Montes. Montes porro in Samnitibus adeo sunt excelsi, ut etiam ipsos Apenninos superent. Inter eos *Mons Virginis*, ob D. Mariæ Templum nominatissimus. *Majella* amplitudinis vastissimæ adscensu difficillimus, rupibus asperrimus. Cacumen perpetua nive tegitur: multa herbida habet Prata: plurimos effundit fluvios. Sylvis superbit immensis, Ferarum copia scatentibus, præcipue Ursorum, Rupibus etiam abruptis horret plurimis. Sunt & Iuga Apennini: quæ *Montes Tremuli* vocantur, unde Sabbatus oritur. *Item* Mons *Mathesius* & *Grumus*.

TERRA DI LAORO.

Regio & unde dicta. TERRA *Laboris*, *Terra di Lavoro*. Regio hæc audit hodie ab *Laborinis*, qui Capuæ quondam vicini & suburbani, *Campis*, quorum Plin. meminit. Quidam parum solide ab *Labore* laborant *Laborinos* trahere: vel quod ad Culturæ Labores idonea sit: vel quod facillime colatur & aretur, Italis illud *Lavorare* vocantibus. Narcissus apud Munsterum ab *Lepore* & elegantia autumat sic appellatam. Ea dicta olim *Campania*, Καμπανία Strab. Ptol. alijs, ab florentissima quondam volunt, quod *Campestribus*, se pandat *locis*. *Fœlix* Plin. cognominatur ab Felice beataque Regionis amœnitate.

Situs. Fines ejus, ut videre est apud Strab. Ptol. & alios, ad Occasum Liris, Latium ad alteram relinquens oram, ad Septemtrionem, Samnitium Montes, quà Ortus, est Silarus fluvius, Lucaniam hinc dirimens, parsque Agri Samnitium quos dixi, qua Meridies, Mare Tyrrhenum sive Inferum.

Soli fertilitas. Vere *Campus* est *Campania*, in quem Natura luxurians effudisse videtur largissimo sinu quidquid uspiam est Deliciarum, Amœnitatum, Gaudiorum & Oblectationum. Paradisus vere Italiæ. Tam incredibilis ibi rerum est fertilitas.

Imperiũ Majorũ. Principatum habuerunt, olim in hac Regione varij Populi de quibus Strab. lib. v & Plinius lib. III cap. v. *Opici*, cognomine *Ausones*, *Osci*, *Cumani*, *Tusci*, *Samnites*, qui postremum à Populo Romano debellati sunt. Hæc in genere paucis de Campania, jam-nunc specialior me vocat ejus descriptio, & primum Urbium.

Vrbes. Caput Campaniæ Regnique Neapolitani Metropolis *Neapolis*, Νεάπολις in Numismatibus dicitur. Nomen hodie retinet, *Neapoli* vulgo audiens. Spatium amplectitur magnum inter Mare colliumque amœnissimorum radices ædificata magnifice: Muris firmissimis, Propugnaculis, Turribus, Castellisque, præsertim jussu Caroli V, cujus jam nunc, paret Nepoti, ut sit quasi inexpugnabilis munita. Fossas habet lxx pedes profundas: Portas octo: Fora ampla, Fontes publici, ex quibus Aqua limpidissima nunc Lanceæ altitudine, nunc duorum capitum crassitudine, nunc per centum fistulas posilit, sunt innumeri. Forma est oblonga, seque in modum dimidiatæ Lunæ incurvans. Circuitus olim III, nunc, prolato pomerio, V Milliarium. Aëre gaudet permolli & placido: Hiëmem vix sentit. Ædes hæc Vrbs cum Divorum, tum hominum habet ornatissimas; Arces invictissimas. Academiam etiam ab Friderico II Imp. institutam, ad quam studiosorum ex toto Regno magnus fit concursus. Sunt & Bibliothecæ aliquot: in quis primi loci D. Dominici. Ager suburbicarius, Vicinique Colles amœnissimi sunt & jucundissimi, Frumenti, Vini, variorum Fructuum, Herbarum, Florum, rerumque omnium, ad Hominum Animaliumque necessitatem, voluptatem, delicias facientium feracissimi. Multa de hac Vrbe brevitati studens prætereo. Sunt & aliæ, *Capua Vetus* & *Nova*: *Vetus* nulli non Latinorum Scriptorum nota. Κάπυα Stephano, Καπύη Ptol. Splendor ejus, Amplitudo & Magnificentia ab omnibus summopere passim celebratur. Visuntur hodie ejus altero ab *Nova Capua* lapide peringentes ruinæ, juxta Templum D. Mariæ Gratiarum. *Nova Capua* ex *Antiquæ* dirutæ ruinis cœpit excitari, feliciterque crescere, quam conspicere jam nunc est adsitam sinistræ Vulturni ripæ, duodecimo ab Mari lapide, in planicie, satis magnificam, commode habitatam, sed infrequentius, stratam silicibus, Plateas habentem rectas, altaque ædificia. Adluit eam ab Ortu & Septemtrione Vulturnus, indeque in Occasum reflectitur. Pons est supra amnem ex lapide insignis. Episcopatum *Capuæ Novæ* evexit in Archiepiscopatum Ioannes XIV P. M. quum Othoni II Imp. Aug. Coronam imponeret. *Teanum* cognomento *Sidicinum*. Desertum hodie *Teano* vernacule dicitur. Episcopatus nihilominus titulo nobile. *Calvi* Oppidum Episcopatus dignitate superbiens, *Cales* Virg. *Cumæ*, Κύμαι Stra. Ptol. alijsque Græcis. Nunc hic omnia fere conciderunt, oppletaque jacent ruinis, ut tamen undique amplissimorum operum vestigia satis agnoscantur. Sunt etiam *Sinuessa*, *Aversa*, *Caserta*, *Nola*, *Summa*, *Puteoli*, atque alia minorum gentium oppida.

Lacus. Inter Lacus Paludesque, quæ Campaniæ, loci principis sunt *Lucrinus* & *Avernus*. *Lucrinus* λουκρῖνος, κόλπος Straboni. Denominatum volunt nonnulli, ab *Lucro*, quod ex eo, quia piscosus erat, percipiebatur. *Avernus*, Ἄορνος Lycophoni cæterisque Græcis: *Styga* quondam appellatum innuit Silius. *Infernum Lacum* vocat Virg. Hodie *Lago di Tripergola*. Tribuuntur & Campaniæ *Linterna Palus*, *Pompeia* & *Statinæ Paludes*.

Flumina. Flumina sunt *Liris*, qui suscipit dextra quidem *Fibrenum*, *Cosam*, *Alabrum*, *Trerum* & alios: Sinistra vero *Casinum*, *Melsam*, & *Omnem*. Liri succedit *Vulturnus*. Hic Amnes, Torrentesque multos colligit, inter cæteros, dextra quidem *Cusanum*, *Correctum*: Sinistra *Freddum*, *Pratellum*, *Sabbatum*, *Isclerum* & alios: *Glanio* item *Linternus*, *Sebetus*, *Sarnus*, *Furor*, *Ebolis*, *Silarus*,

Montes. Montes huc pertinent *Gaurus*, *Massicus*, *Falerun*, alij, ut *Vesuvius*, *Pausilypus*, *Misenus*, *Culma Mons Christi*, *Taburnus*, *Tifata*, *Planus*, *Astrunus* & *Trifolinus*. Atque hęc de hac Regni Neapolitani parte sufficiant, ad alteram transeo.

PUGLIA PIANA
TERRA DI BARRI,
Terra di Otranto, Calabria, & Basilicata.

Altera pars Regni Neapolitani.

Archiepiscopatus Regiensis 40 12.37 52. *huic subsunt Lucrensis* 40 20.39 10. *Cotroniensis* 41 56.39 5. *Cassanensis* 40 46. 30 47. *Cathacensis, Neocastrensis* 40 34.38 58. *Giracensis* 40 40. 38 18. *Tropetensis alias Tropiensis* 40 0.38 32. *Vibona* 30 8. 38 39. *Squilacensis* 41 4.38 53.

Archiep. Consentinus 40 24. 39 22. *sub quo est Maturanensis* 40 28. 39 7.

Archiep. Rossanensis 41 10. 39 31. *non habet Suffraganeos, Bisignanensis* 40 51. 39 29. *est exemptus.*

Archiep. S. Severinæ, sub quo sunt Ebriacensis, vel Vmbraticensis, Strangulensis, vel Senoniensis aut Insulensis, Geneocastrensis vel Genicocastrensis, Gerentinensis, S. Leonis.

Archiep. Larcatinus, sub quo sunt Mutulensis 41 22. 40 53. *Castellanensis vel Castellanatensis* 41 10. 40 28.

Archiep. Brundusinus 42 17.46 32. *cui subest Astunensis vel Ostunensis.*

Archiep. Hidruntinus 42 59.40 8. *Castrensis* 42 59.49 42. *Gallipolitanus* 42 12. 39 58. *Liciensis vel Lucenensis* 42 30. 40 13. *Vgentinensis vel Ogentinensis* 42 28.39 56. *Lucensis vel Lucadensis, Nertonensis, exemptus est.*

Archiep. Barensis 41 5.41 5. *cui subsunt Betontinensis* 40 45.41 2. *Caelphaianus vel Melphitensis* 40 48.41 11. *Iuvenacensis* 40 51.41 10. *Rubentinensis, vel Rubensis, nunc Rivo, opinor,* 40 22.41 7. *Salpensis* 40 8.41 24. *Cauriensis, Bitterensis, Conversanus* 41 20.40 57. *Minerviensis* 40 0.40 0. *Poligniacensis* 41 30.40 59. *Cathericensis, Lavellinensis* 39 56.41 9.

Archiep. Tronensis 40 38.41 15. *cui subsunt Vigiliensis, Andrensis vel Adriensis* 40 30.41 11. *Penensis.*

Archiep. Sipontinus vel Montis Gargani 40 1.41 30. *cui subsunt Vescanensis exemptus* 40 11.41 57. *Trojanensis exemptus* 39 27.41 27. *Melphiensis* 39 36.40 52. *Monopolitanensis exemptus* 41 36.40 56. *Rapollensis exemptus* 39 42. 40 56.

Archiep. Cannosanus 40 14. 41 9. *sub quo Auranensis, Sarranensis, Montisviridis, Laquedonensis, S. Angeli de Lombardis Bisaciensis.*

Archiep. Acheronti 39 41. 41 1. *cui subsunt Potentiensis* 40 10.40 35. *Tricariensis* 40 34.40 30. *Venusiensis* 39 51. 40 57. *Gravinensis* 40 44. 40 44. *Angolensis.*

Meridiani distant pro ratione Paralleli 41 0.

Puglia. Piana & unde dicta. Situs. Soli fertilitas. Urbs & Oppida.

ALTERA nunc *Regni Neapolitani* pars perlustranda sequitur, in qua primo loco se offert Regio, quæ Italis hodie *Puglia Piana* vocatur. *Plana* ab latissimis Campis, & majore, quam in Peucetijs agrorum æquore. Hæc etiam *Apulia Daunia* quondam dicta fuit. Fines illi ab Oriente Apulia Peucetia, intercurrente Aufido, ab Meridie Apenninus, cum Hirpenis & Samnitibus; ab Occidente Frentani, Caracenique, nunc Aprutij, cum Phiterno; ab Septemtrione Hadriaticum vel Ionium Mare. Agri hic fertiles supra modum, Tritici aliorumque Frumenti generum. Vrbes hic sunt & Oppida, *Manfredonia* urbs lauta populoque frequens, in rupe Sinus marini, quem Gargani Montis flexus efficit, sita. Invictam ad Littus habet Arcem. *Luceria* Oppidum Episcopale; Λουκερία Stra. cęterisque Gręcis. Νουκερία Ptol. & *Nuceria* Suetonio. Rudera, quæ hodie passim eo loco, priscam docent Urbis amplitudinem. *Troia* Civitas opulentissima, foecundi agri; Comitatus & Episcopatus titulo clara. *Asculum* Urbs, titulo Ducatus & Episcopatus inclita. Ἄσκουλον Appiano Alexandrino: Ἄσκλος Steph. *Asculo* vulgò, cognomine *Satriano.* Sunt & *Salpe* Oppidum Episcopatus titulo nobile, *Arpi* Plinio commemorati, aliquando *Argos Hippium* dictum, mox *Argyrippa*; Et urbes duæ quæ in proverbij ludicrum abiere *Apina & Trica*, &c. *In Salentino*, inquit Plin. lib. II. cap. CIII. *Iuxta oppidum Manduriam Lacus ad margines plenus, neque exhaustis aquis minuitur, neque infusis augetur.* Hodie Leandro, *Lago di Andurio*, in Apulia Daunia; *Versentino*, Alexandro Andreæ. Flumina sunt *Aufidus* qui Peucetiam ab Daunia separat, Ἄυφιδος Strab. & Ptol. hodie *l'Ofanto. Candilaris* item & *Cervaria.* Mons verò hic visitur cum alijs qui *Garganus* Plin. & alijs: Γάργανος Strab. Γάργαρον Ptol. Hodie *Monte de S. Angelo.* Præcelsus valde est & adscensu difficillimo: Sylvis quibusdam peramoenis consitus; Herbisque medicis & salutaribus scatens. Incipit ab Appennino, ex cujus radicibus Iugum enascitur editissimum, latitudine P.M. duorum, longitudine xx: post quod ita paullatim Mons ipse adsurgit, ut in summam altitudinem, vastitatem, amplitudinemque desinat.

Lacus. Flumina. Montes.

Terra di Barri, & unde dicta. Soli fertilitas. Urbes.

SIC se habet *Apulia Daunia*; sequitur explicanda jam nunc quæ cognominari solet *Peucetia.* Nomen illi à *Peucetio* Lycaonis filio, XVII ante Bellum Troianum ætatibus huc profecto. Dicitur nunc vernacula Italorum lingua *Terra Bariana, Terra di Barri* ab Vrbe *Bario* primaria. Regio hæc stupenda Agrorum ubertate, admirandaque nobilissimorum Fructuum copia cum reliqua fere Italia committi potest. Sunt tamen ibi, ne quid sit omni ex parte beatum, Loca quædã, quæ pluvijs, aquisque laborant. His locis antea *Ætolos* ex Græcia ortos habitasse ferunt, qui expulerant *Pediculos.* Civitas primaria est *Barium, Barion,* Plin. *ante Iapyx* addenti: Βάριον Strab. & Ptol. *Barri* vulgò. Vrbs antiqua, ea pulchritudine populique frequentia, ut Regionis universæ teneat principatum, eique nomen ab se *Terra Barianæ* largiatur. Archiepiscopali gaudet dignitate. *Barium* quoque nobile Syllani morte, Senatoris clarissimi: qui diro Neronis imperio mori jussus, pectus Centurioni præbuit feriendum. Celebris est & hæc Vrbs inauguratione Regum Siciliæ & Neapolis. Ora hic importuosa, Agri ubertas incredibilis. Sunt præterea *Monopolis* Vrbs nova, Episcopalis & Marchionatus titulo celebris: non quidem magna sed pulchra, splendida, ædificiorumque magnificentia nobilis. Ager Olei feracissimus. *Polinianum, Polignano* Civitas Episcopalis, edita licet præruptaque saxosa in rupe sita, lauta tamen & populo frequens. *Mola* frequens quidem ædificijs, sed colonis agrestibus. Condidit Arcem ibi superioribus annis Marchio Polinianus ad Oræ tutelam. *Iuvenatium, Giuvenazzo.* Vrbs Episcopalis: Agro fertili sita. *Marfetta*, vel ut alijs scribitur, *Morfitta*, vel *Melfatta.* Principatus hodie titulo floret. *Vigiliæ*, vulgò *Bisegli* ad littus præcelsis in rupibus Oppidum Episcopale. *Tranum* Civitas Archiepiscopalis, vulgò *Trani.* Ab ædificijs est pulcherrima: sed hodie majore ex parte deserta. Sylvæ Olearum & Amygdalorum ab hujus oppidi agro

PVGLIA PIANA, TERRA DI BARRI, TERRA DI OTRANTO, CALABRIA ET BASILICATA
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio
Miliaria Italica communia
5 10 15 20 25 30
Occidens
Oriens
Meri dies
Septen trio
Mare Tyrrheno
Mare Ionio
Golfo di Venetia
Golfo di Taranto
Golfo de S. Eu phemia
Golfo de Schilaci
Golfo di Rosano
Golfo de Girazo
Golfo de Varano
Sicilię pars
CALABRIA
BASILICATA
PVGLIA PIANA
TERRA DI BARRI
TERRA DI OTRANTO
Terra di Lauoro
Abruzzo
Monti di S. Angelo

propemodum Tarentum usque pertinent. *Barulum*, *Barleta* vulgò. Inter quatuor Italiæ Castella numeratur. *Ostunum* populo frequens, Episcopale est, parvo in colle situm. *Cilium, Cilio*; *Celia* Ptol. In ejus agro Crocum nasci scribunt. *Venusia* civitas Episcopalis: Οὐενουσία Strab. & Ptol. *Venusium* Horatio cujus patria: *Venosa* hodie. Sunt item *Canusium, Acherontia, Biletum* & alia oppida. Lacus hic *Lenensis*, ab oppido cognominatus. Ab fluvijs valde est inops. Unum tamen notatum reperio *Cavam*.

Lacus. Flumen. Cava.

Terra d'Otranto Nomina. Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas. Urbes.

POST *Apulias* explicanda succedit *Salentinorum Regio*, quæ & *Iapygia Messapiaque*, item *Calabria*. Nunc Italis ab *Hydrunte*, *Terra Hydruntina*, vulgò *Terra d'Otranto*. Habet hæc regio ab Meridie Tarentum & Mare usque ad Promontorium Salentinum: ab Oriente idem Promontorium cum Mari Ionio, quod etiam & Hadriatico, quo Septemtrio est, adluitur ab Hydrunte Brundisium usque; qua Occidentem respicit, Apulia illi adjacet Peucetia, cum Magnæ Græciæ portione. Tota hæc regio saluberrimo gaudet aëre, cœloque sudo & sincero, præterquam in ora, quæ ab Lacu Hydruntino Brundisium usque: ubi plerisque in locis juxta mare sunt Paludes. Regio fertilis & opima 13, ætate Strabonis, honestissimis superbiens urbibus. Caput Regionis, cui nomen à se præbuit *Hydruntum* Ὑδροῦς Strab. Ptol. & alijs: *Hydrus* Melæ: hodie *Otranto*. Urbs est vetustissima, cœlo potitur clementissimo. Præter Portum satis capacem, Aquilone flante non satis tutum, Arcem habet in saxo, quo mari imminet, tutissimam: opus Alfonsi, II. Archiepiscopalis est. Ager illi amœnus & fertilis. Reliquæ sunt, *Gallipolis*, hodie *Callipoli*: alijs *Gallipolis*, tamquam *Vrbs pulcra*. Munitissimum habet natura situm, scopulo enim insidet seu insulæ Modicæ, quæ mari undique cingitur, Continenti ponte adhærens, saxis fulto ingentibus. Ager optimus & fertilissimus. *Castrum* civitas, Episcopalis est. Mercatoribus frequens olei coëmendi. *Brundusium*, & *Brundisium*, Βρεντέσιον Ptol. Βρεντήσιον Steph. *Barnedis* Benjamino, *Brindisi hodie*. Aërem habet clementissimum. Archiepiscopum habet, cui unitus est Archiepiscopus *Ocrensis*. Portus olim illi inclitus, ex quo Romanis tutissimus, quondam fuit in Græciam transitus. Nunc repletus est: adeò ut vix triremibus per eum currere liceat: Arx urbi munitissima. Ager ipsi fertilissimus, Oleique feracissimus. *Oria* civitas in colle Tarentum spectans. Οὐρέον Strab. spectat eam Arx in colle valida. *Aletium* Ἀλήτιον Ptol. hodie *Leze* & *Leccie* vulgò. Salentinorum hodie primaria. Episcopalis est, atque etiam Concilio totius Apuliæ Regio. Foroque perpetuo decorata: Procerum totius hujus tractus domicilium, multorumque nobilium sedes. *Vxentum* civitas Episcopalis, Οὔξεντον Ptol. hodie *Vsento, Vgenti, Ogento*, variante scriptura. Nunc perexigua est. Sunt & alia minorum gentium oppida, quæ prætereo. Fluvij sunt *Galesus* qui inter Magnam Græciam & Salentinos discrimen facit, & præter hunc duo alij. Incolæ moribus simpliciores.

Flumina. Mores.

Calabria. & unde dicta. Situs. Soli fertilitas. Urbes

CALABRIA, ab *Calabris*, quos magnæ Græciæ partem Salentinis adhærentem ad Ionium Æquor circa Iapygium promontorium tenuisse, ex Ptolemæo est manifestum, nomen habet. Regio Italiæ in extremis ejus finibus instar linguæ porrecta inter utrumque fretum inferum superumque interjacet. Fert ubertate quadam felicitateque stupenda, quidquid vitæ ex voto transigendæ, delicijsque fruendis necessarium: Triticum, Hordeum, aliaque frumenti genera; Vinum varium, Oleum, Saccarum, Manna, Mel, Ceram, Sal nativum factitiumque, Ficus, Poma Medica & Citria, Limones, aliosque fructus nobilissimos: item Aurum, Argentum, Lanam, Gossypium, Crocum, Sericum, Linum, & quid non? *Calabria* duplex, *Inferior*, quæ *Brutiorum* olim sedes, hodie propie *Calabria Inferior*: & *Superior*, quæ olim *Magna Græcia*. *Inferioris* fines ab Occasu Laus, itemque Lucani: à Meridie Mare Tyrrhenum & Siculum; qua Oriens est, parte Maris Hadriatici: qua Septemtrio, Magna Græcia & Amne Crathi clauditur. Caput & Metropolis ejus ut olim, ita & hodie *Consentia* Κονσεντία Strab. Ptol. Græcisque, cæteris: *Consenza* hodie. Sita circa declivitatem pene Apennini, colles amplectens septem, quibus maxima urbis ædificiorum pars imposita. Urbem uno latere Crathis, altero Amnis includit Busentus, qui ipsam ab suburbijs separat. Arcem habet munitissimam. Summo Templo Archiepiscopatus est attributus. Civitates reliquæ *Manthia*, *Fredus*, *Belmontium*, *Sanctæ Euphemiæ Fanum*, quod propinquo Mari dedit cognomen, cujus in littore Corallus optimæ notæ invenitur. Sunt & *Rhegium*, *Tropia*, *Castrum Villare*, *Altomonti*, *Turranum*, *Rugianum*, *Marturanum*, *Nicastrum*, *Briaticum*, *Hippo*, quæ etiam *Vibo Valentia* dicta fuit. *Superioris* quæ olim *Magna Græcia* fines, ad exortum Solis Æquor Adriaticum; ad Meridiem flumen Alex & Bruttij: qua Occasus est Crathis Amnis cum Apennino & Lucanis; qua Septemtrio Sinus *Tarentinus*, cum Apulis Peucetijs. Hic antiquissima nobilissimaque urbs est *Tarentum* Τάραντον Appiano Alexandrino, Τάρας Strab. & Ptol. *Taranto* hodie. Calabriç quondam & Apuliç totiusque Lucaniç caput. L. Floro. Situs ejus notatur in intimo recessu Sinus, qui ab ipsa urbe dicitur *Tarentinus* in ipsis Mari Hadriatici faucibus, inquit Florus. Portus, quem habuit maximum, pulcherrimum, tutissimum, hodie visitur opturatus saxis ingentibus, adeò ut parvis tantum navigijs pateat. Maxima nunc in eo portu piscium ubertas. Hodie Archiepiscopalis est. Sunt præterea *Hieracium*, *Belicastrum*, *Croto*, *Cariathis*, *Matera*. Flumina Brutiorum quidem, *Freddus*, *Acheron*, *Amatus*, *Angitula*, *Mesuna*, *Seminara*, *Alex*, *Locanus*, *Sagra*, & alia. Magnæ Græciæ verò. *Rusillus*, *Crathis*, *Busentus*, *Septimus*, *Sardus*, *Finitus*, *Cruciarus*, alia.

Lucania & unde dicta. Situs. Soli qualitas. Urbes & Oppida.

SUPEREST in hac Tabula, *Lucania*, hodie *Basilicata* dicta; unde incertum. *A Basilico* trahit Leander. *Lucaniam* autem quidam volunt dictam, quod *Lucenti* cuidam *Stellæ* directe subjaceat; alij ab *Lucio* quodam Samnitium Duce. Fines hodie ab Occidente Silarus Amnis Campaniæ limes: ab Meridie, Mare Tyrrhenum: ab Oriente, Laus cum Bruttijs, magnæque Græciæ parte: ab Septemtrione Peucetij in Apulis, cum Hirpinorum portione. Montosam & asperam esse totam indicat Livius. Hodie forte, quam olim, incolis est frequentior; quanquam adhuc magna multis locis solitudo, propter vias difficiles, horridosque nemorum saltus latrocinijs infesta. *Lucana Armenta* maxima & validissima olim in Italia fuisse, antea dixi. Oppida hic ad mare *Pæstum*, Græcis Ποσειδωνία *Pæsti* meminit Virgil. lib. 4. Georg. *Biferique rosaria Pæsti*. Ad quem locum Servius *Pæstum* Calabriæ facit civitatem, ubi bis quotannis Rosæ generantur. *Acropolis* oppidum ab Silario ostio M. XII. Aëre gaudet præstantissimo. Originis esse Græcæ, ut hoc tractu pleraque, ipsum indicat nomen. *Pisciotta*, *Buxentum* Plin. & Melæ. Βούξεντον Ptol. Nomen illi forsan à *Buxo*, cujus mira eo tractu copia. *Policastrum* nobilis urbs, Ducatus titulum sustinens, estque Episcopalis. In Mediterraneis *Padula* Oppidum, Marchionatus inclitum dignitate. *Capacia* urbs, olim frequens admodum & opulenta, Ducatum Episcopatumque (qui *Caputaquensis*) habet: sed hac tempestate pene deserta propter adluviones. *Dianium*, *Diano*, oppidum dives & nobile, à quo *Valli Dianiæ* universæ nomen. Reliqua omitto. Flumina quæ habet sunt *Pisciota*, *Molfa*, *Coccus*, & *Sapris*. Putatur *Sapris*, qui Λᾶος Strab. *Laus* Plin. Lucanos dirimit à Brutijs, Lainum ab suis suburbijs, oppidum in Lucanis, suburbia in Calabris relinquens. Oritur prope Viminellum, Lucaniç oppidum, perque montes asperos Meridiem versus Basilicatam ab Calabria dividens, in Mare Tyrrhenum profluit. Aquas habet perpetuo claras, adeò ut nullo unquam casu turbentur. *Sylvæ* sunt *Lucique*, *Eboli*, *Peregrinalis*, *Veliarum*. Sed de Italia quç dicta sunt hactenus, sufficiant, ad reliqua transeo.

Flumina.

Sylvæ.

CORSICA
ET
SARDINIA INSULAE.

Episcopi in Corsica, qui Suffraganei sunt Archiepiscopi Pisani in Tuscia.

Ajacensis 31 9. 40 40.
Alariensis 32 20. 41 15.
Sagonensis 31 36. 40 42.
Civitatensis.

Episcopus subjectus Archiepiscopo Ianuensi in Liguria.

Nubiensis vel Nebiensis 31 45. 41 30.

Archiep. Calaritanensis 32 16. 37 30. cui hi subsunt.
Sulcitanus vel Sulciensis. Doliensis.
Suellensis.
Archiep. Turitanus 31 8. 39 15. cui subsunt hi,
Sorrensis 31 40. 38 58. Plonatensis.
Ampuriensis, Gisacensis vel Girardensis.
Castrensis.
Othavensis vel Othaicensis.
Bosanensis, Bossa forte 31 6. 38 38.
Archiep. Arborensis 32 30. 38 8. subsunt Vssellensis
S. Iustæ 31 4. 38 2. Terra Alba.
Civitanensis exemptus.
Galtellinensis exemptus.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 41 0.

CORSICA ἀπὸ Κόρσης δ᾽ ἄλλης βουκόλου nomẽ habet, ut tradit Stephanus de urbibus, quam historiam pluribus refert Eustathius. Ad eam alludit Rutilius Numatianus quum scribit, *Forte secuta vagum fœmina Corsa bovem.* Alij à *Corsa* ejus terræ Domino eam dictã volunt; alij à qualitate cacuminis montis alicujus: eo quod κόρσος apud Græcos sonet Templum cacuminis, seu montis. Græci hanc κύρνον appellavere, à *Cyrno* Herculis Filio; κερνεᾶτις Lycophroni: *Theraphne* ab Ovidio nominata est, ut scribit Villanovanus. Ab Occidente & Septemtrione respicit Mare Ligusticum: ab Ortu Tyrrhenum: à Meridie Sardiniam. Longitudo mill. cxx non excedit: Licet Strabo mill. clx. Plinius cl ponat: Latitudinem hic lx mill. facit: ille lxx, quod verum esse ex dimensione per circinum constat. Ambitus secundum Plinium Mil. cccxx: secundum alios cccv & cccix; Secundum Maginum cccxxv, quod se per dimensionem exactam reperisse scribit. Insula est ab omni parte aditu difficilis, cum præruptis undique collibus comprehensa sit. Interius similiter magna ex parte montosa, ideoque Frumenti neque Leguminum adeò fertilis est: quæ nisi paucis quibusdam locis crescunt, ubi se aperit, atque fluminibus & aquis irrigatur, ac feracissima redditur. Ea pars quæ respicit Etruriam, est mediocriter plana, habetque ibi fœcundum solum & producit nobiles ac dulces fructus. Vina insulæ præstantissima, primæque nobilitatis, & à Romanis semper expetita, *Corsica* à loco dicuntur. Mellis & Resinæ hic magna ubertas: Olei item & Ficuum. Cęterum Mella Corsicana amara esse notavit Servius in IV Georg. Fitque id ob Taxi copiam, è qua Apes Mella legunt. Venenata etiam credidit Ovidius. Solus hic ager lapidem gignit *Catochiten*, quem Democritus Abderites etiam in certamina contra Magos adhibuit. Rhennius de Corsica.

Corsica & unde dicta. — *Situs.* — *Soli qualitas.*

Hanc solam perhibent Catochitem gignere terram,
Corporibus lapis hic seu glutine tactus adhæret.

Similia tradunt Plinius lib. xxxvii cap. x, & Solinus cap. ix; Sed Plinius de rei fide ambigit. Alumen quoque hic reperitur: & Ferri Fodinæ sunt apud Fluvium *Bivincum* in Comitatu *Nebiensi*. Sunt & Salinæ, vulgò dictæ *della Roia*, non longe à portu S. Florentij; & prope *Niolum* sunt valles profundissimæ perpetuis nivibus scatentes, sub quibus ajunt Chrystallum copiose latere. Nascitur etiam in ea magna copia Buxus, teste Plinio, & Diodoro, nec non Taxus arbor venenata. Animalia producit varia; Equos imprimis feroces & Canes venaticos spectatæ magnitudinis. *Musmo* quoque animal, Plinio auctore hic est, arietis genus, *Mosoli* hodie vocant: animal præterquam in hac Insula & Sardinia nusquam apparens in tota Europa. Habet Corium & pilos instar Cervi, & cornua instar arietis, non longa sed retro circum aures reflexa præcipuæ duritiei, ut si altitudine L. pedum præcipitetur inter saxa ac capiti incumbat, non lædatur, magnitudinem retinet Cervi mediocris, solisque herbis vescitur, cursu præditum velocissimo, carnesque habens gustu sapidas. Ovibus insuper & Bobus referta est. Insula omnis jam olim maligne culta, primum à *Phocensibus*, tum à *Liguribus*, post etiam à *Romanis* qui duas colonias eò deduxerunt, *Marianam & Algeriam*, quæ adhuc exstant. Cætera *Barbari* tenuere: Proinde cum Romani in eos irruerunt, magnum servorum gregem captum Romam abduxerunt: exiguo fructu: quod tam nequam servi essent, tamque bruti, ut quamvis vili emerentur, tamen Dominos semper emtionis pœniteret, ut Strabo scripto mandavit. *Romanis* successere *Saraceni*: his profligatis *Genuenses*: tum *Pisani*: hodie vero iterum ad *Genuenses* jus redijt; qui eo quotannis Præfectum mittunt. Nunc bifariam in duas partes distinguunt. Plagam quæ Orientem Solem respicit, Latus interius, partem verò huic obversam, Latus exterius vocant. Pars quæ Italiæ proprior est, *Cismontana*, & quæ versus Sardiniam excurrit *Vltramontana* dicitur. Urbes Plinius. xxxiii fuisse in ea testatur, quod etiam ex eo notavit Martianus Capella; Ex Strabone tamen non tam civitates quam castella fuisse videntur. Hodie oppidum est *Bastia*, in quo Summus Gubernator præsidium habet. Est & *Nebbium* civitas cum Comitatu, eam Ptolemæus Κέρσουνον videtur appellasse. Fluminibus rigatur *Gelone*, *Tavignano*, *Sagona*, *Bavono*, *Tegiamo*, & nonnullis alijs. Sylvis Nemoribusque quæ Resinam exhibent, Montes hinc inde vestiuntur. Montes verò pręcipui sunt *Illia Orba* dicti; item *Chepurteno Mons*, *Mons Tenda*, *Mons Gualango*, *Mons Rossus*. In mari autem inter Corsicam & Sardiniam Coralium legitur. Portus habet binos hęc insula satis amplos, maximarum Navium capaces, in *Sinu* qui vocatur *S. Florentij*. Est & *S. Bonifacij Portus*, Ptol.

Animalium varietas. — *Imperium Majorũ.* — *Flumina.* — *Montes.* — *Portus.*

CORSCICA
Septen trio
Meri: dies
Mare Ligustricum
Mare Tyrrhenum
Maris Mediterranei pars
Sardiniæ pars
Miliaria Italica Co:

SARDINIA
Sep tentrio
Meri dies
Corsicæ pars
Mare Tyrrhenum
Mare Africum
Miliaria Italica Co:
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio

Portus Syracusanus dictus. Athenæus tradit Corsicæ Incolas ideo longævos esse, quod Mellis cibo, quo plurimum abundant, utantur assidue. Hodierni Corsicæ Incolæ etiamnum, uti olim, habentur homines agrestes ferocesque; qui vel ipso adspectu animi quandam ferocitatem referant. Homines pauperrimi, furtis & latrocinijs dediti: ac à Litteris prorsus alieni. *Mores.*

SARDINIA.

Sardinia. Unde dicta. SARDINIA à *Sardo* Herculis filio nomen habet. Timæus *Sandaliotin* appellavit, ab effigie soleę: Mirsilus & Chrysippus *Ichnusam*, à similitudine vestigij. Eodem respexit Manilius, cum inquit,

Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ.

Sardegna hodie audit. Eam ab Ortu Solis Mare Tyrrhenum, à Meridie Africum: ab Occasu Sardoum ambit & littora pulsat; à Septemtrione Mare quod ipsam & Corsicam interluit. Aër Insulæ inclemens; propterea Q. Fratrem monet M. Cicero, ut valetudinem curet, memor quod quum optime valeret, tamen in Sardinia esset: & in Epistolis Tigellium quendam Sardoum hominem esse ait patria sua pestilentiorem. Abundat tota Insula Frugibus, Tritico, Vino, Argenti fodinis, Pecore, Armento, & cunctis ad vitæ usum necessarijs. Equorum tanta copia, ut non pauci agrestes sint, dominis carentes, nostris minores, generosi tamen, robusti ac agiles. Venationem habet uberem; multique Rustici ex sola vivunt venatione. Abundat enim regio Apris, Cervis, Damis, & alio quodam Animali quod *Muflonem* vocant, quod modo in Corsica descripsimus. Nullum gignit Sardinia Lupum, aut aliud hujusmodi nocens animal. Caret etiam Serpentibus. Silius: *Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas. Animalium varietas.*

Serpentum tellus pura, ac viduata veneno. Sed tristis cœlo, ac multa vitiata palude.

Sed quod alijs terris Serpens est, id *Solipunga* Sardois agris; animal perexiguum, simileque Araneis forma. Lucanus *Salpiga* vocat, Plinius *Solifugam*, quod diem fugiat. In Metallis argentarijs plurima est: est enim solum istud Argenti dives. Occultim reptat, & per imprudentiam supersedentibus pestem facit. Accedit etiam huic incommodo Herba Sardonia quam Pausanias in Phocaicis Selino, hoc est Apio similem esse dicit; Græci vocant βατράχιον, Latini *Ranunculum* & *Strumeam*. Hæc si edulio fuerit, ora hominum & rictus contrahit, & quasi ridentes perimit. Strabo ex ea scribit Hispanos venenum conficere, quod urgente vi majore haustum, citra dolorem perimat. Inde proverbium natum, Σαρδώνιος γέλως. Quinam hæc loca primi coluerint, ambigitur. Aristoteles in mirabilibus narrationibus docet *Græcos* hic quondam habitasse, *Ilienses* & *Locrenses* creduntur fuisse. Romani de ea diu multumque certavere cum Carthaginensibus, victoresque in eam Colonias misere. De Romanis autem varij sunt Annales. In alijs L. Cæcilium Metellum vicisse Sardos & Corsos legimus, teste Festo Rufo: in alijs L. Cornelium Scipionem diruta Calari Sardiniæ urbe & Hannone superato de Sardis & Corsis triumphasse, ut auctor est Liv. Sardi item à T. Graccho perdomiti totque captivorum ab eo ducti, ut proverbium fuerit, *Sardi venales*. Postea eam occupavere *Saraceni*, hisque pulsis *Genuenses* & *Pisani*. Tandem in Hispanorum venit potestatem, per Iacobum Aragonem, ut scribit Volaterranus, prius recepta, & nunc eam habet *Hispaniarum Rex*. Urbs Sardoa primaria est *Calaris Cagler* vulgo hodie. Sita est in Monte juxta Mare, Africam respiciens, Portumque habet amplissimum. De ea Claudianus. *Imperium Majorū. Urbes.*

Urbs Libyam contra Tyrio fundata potenti,
Tenditur in longum Calaris, tenuemque per undas.
Obvia demittit fracturum flamina collem.

In quatuor Urbs secatur partes: quarum media quæ fortissimo septa est muro, propriæ vocatur *Calaris*: pars ad Ortum vergens, *Villa nova* vulgo dicitur, Latine *Novum Oppidum*; quæ verò Meridiem respicit & Mare Mediterraneum, *La Gliapola* vocatur, seu *La Marina*: & quę ad Occidentem vergit *Stampax* nominatur. Suntque hæ tres partes Suburbia quædam & Appendices Vrbis Calaritanæ. Vrbs multis ornata est privilegijs. Consules creat, qui potestatem habent sontes puniendi citra auctoritatem Regis; præterea novas Leges condendi, cum populi tamen consensu. In hac urbe *B. Augustini* λείψανα tam diu quievere, donec ab Heliprando Langbardorum Rege Papiam translata sunt. In ea *Sardiniæ Prorex* fere semper moratur, una cum Baronibus, Comitibus & multis divitibus. Mela & Plinius *Sulchitanam* urbem hic commemorant. Hodie etiam sunt civitates, *Oristagnum* Civitas Metropolitana, sita in loco plano & parum distans à mari. Aër hic insalubris ob paludes & stagna, atque ob id non est admodum populo frequens. Fuit olim Regio illa *Arborea* appellata, nunc autem Marchionatus Oristagni dicitur. In hac olim Turrita fuit Romanorum Colonia. *Sassaris* Civitas Solum amœnum habens & pulcherrimis irriguum fontibus, multis bonisque Frugibus abundans. Parum tamen munita est. *Alger* Civitas nova, exigua, populo tamen frequens & munitissima, domibus & ædificijs pulcris ornata; cujus Incolæ fere omnes Taraconenses. Habet Sardinia & alias Civitates, & oppida, quorum mentionem hic non faciemus, brevitati studentes. Flumina habet multa & amœna, sed non profunda, quæ æstatis tempore vado transiri possint. Multi sunt in Sardinia *Magistratus*. Omnium supremus est *Prorex*, qui omnem fere Regis tenet auctoritatem: & solus Hispanus hunc Magistratum gerere potest secundum antiquas constitutiones. Habet à Rege adsignatum *Adsessorem* Iuris V. Doctorem quem *Regentem* ibi appellant. Habet præterea & alios *Consiliarios*, quorum consilio omnia fere disponit, appellaturque ejus Tribunal *Regia Audientia*. Olim hunc Magistratum juxta Privilegium Regni nullus poterat gerere nisi per triennium; deinde alius succedebat in locum ejus. Nunc autem in eo Munere multis temporibus quis persistit, ut Regi placet. Ad Mores & Genium Sardorum quod attinet, Corpore sunt robusti & laboribus adsueti, præter paucos luxui deditos: litterarum studio parum sunt intenti, venationi autem deditissimi. Multi Pecuariam exercent rem, agresti cibo & aqua contenti. Qui in Oppidis & Villis habitant, pacifice inter se vivunt. Advenas amant & humaniter tractant. Vivunt in diem & vilissimo vestiuntur panno. Et quod mirandum est, nullum habent Artificem in tam ampla Insula qui enses, pugiones & alia fabricet arma, sed hæc ex Hispania & Italia petunt. Sacerdotes indoctissimi sunt, ut rarus inter eos, Munstero scribente, sicut & apud Monachos, inveniatur, qui Latinam intelligat linguam. Habent suas Concubinas, majoremque dant operam procreandis liberis, quam legendis libris. *Flumina. Ratio gubernandi. Senatores. Mores.*

SICILIA REGNUM.

Ecclesiastica Administratio.

Panormus Archiepiscopatus est situs 35 56.37 2. *Cui subjecti sunt Agrigentinus Episcopus* 37 39.36 10. *Mazarensis* 36 20. 36 24. *Milevitanus sive Maltensis, qui est in Insula Malta, inter Africam & Siciliam sita.*

Montis regalis Archiep. forte 37 0.37 18. *Cui subsunt Siracusensis* 39 42.36 22. *& Cathanensis* 39 40. 37 0.

Messanensis Archiep. 39 56.37 54. *Cui subsunt Cephaludensis* 37 42.37 36. *Pacensis* 38 58. 37 50. *Liparienss in Insula Lipari. Vide in Tab. Italiæ universali ad Septemtrionem Patti, in Latitudine* 38 18. *& S. Marci* 38 32.37 45. *& Militensis, Milazo nunc* 39 20. 38 1.

Meridiani distant pro ratione Paralleli 37 0. ad Meridianum.

EXPLICANDA sequitur *Sicilia* Σικελία Græcis, ante omnes Mediterranei maris Insulas claritate eminens, Thucydidi *Sicania* à *Sicano*, qui ut Solinus & Capella scribunt, cum Iberica manu in eam terram ante bella Trojana devenit. *Trinacria* pluribus, ac præsertim Poëtis, ob tria Promontoria. Ovid. lib. IV. Fast.

Regio Nomina, & unde deducta.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor.
Trinacris, à positu nomen adepta loci.

Τρινακίη Dionysio Alex. & Θρινακίη Sudę, nisi Codex vitiosus sit. A specie etiam *Triquetra* tribus enim Promontorijs in diversa procurrens, Græcæ Litteræ imaginem quæ Delta dicitur, efficit. Tria illa Promontoria autem sunt *Pelorus, Pachynus, & Lilybæum. Pelorus* Πέλωρος Ptol. *Cabo de la torre del Faro*, nunc Castaldo teste *Della Martella* Laurentio Ananiensi: adversus Scyllam vergit in Italiam. Nomen habet à *Peloro* Classis gubernatore, quem ibi Annibal occidit & tumulavit. *Pachynus* Παχῦνος Ptol. *Cabo Passaro* Fazello & Aretio: in Peloponesum & Meridianam plagam dirigitur distatque à Græcia CXLIV mill. *Lilybæum* in Africam extenditur, Λιλύβαιον Ptol. *Capo Boei* Facello & Aretio *Capo Coco* autem Leandro. *Siciliensem Speculam*, vocat hoc Promontorium Nazarius in Panegyrico. Pelorus ab Italiæ extrema ora non recedit amplius mille quingentis passibus. Proinde, ut quidam arbitrantur.

Trinacria quondam Italiæ pars una fuit, sed pontus & æstus
Mutavere situm: rupit confinia Nereus Victor, & abscissos interluit æquore Monteis,

Atque hinc *Rhegium* in Italia dictum διὰ τῆς ῥήξεως, quod illic Siculum latus ab Italia divulsum. A Septemtrione Mari Tyrrheno seu Infero pulsatur, ab Ortu Adriatico vel Supero & Ionio, ad Austrum Africo Mari, & ad Occidentem Sardoo. Thucydides lib. VI. scribit ambitum Siciliæ non multo minorem esse octo dierum itinere. Tantaque cum sit, tamen tantum XX Stadiorum intervallo dirimi à terra Continenti. Insula porro hæc salubritate Cœli, Soli fertilitate, Frugum omnium copia, rebusque alijs, quibus indiget Mortalium usus, maxime præstat. Subjacet enim, quarto Climati, quod Cœli clementia sex alijs antecellit. Quo fit, ut, quidquid Sicilia gignit, sive soli sive hominis ingenio, ut Solinus ait, proximum sit ijs quæ optima judicantur. Marcus Cato eam Cellam Penariam Reip. Nutricemque Plebis Romanæ appellavit: Horreum Populi Romani Strabo. In Agro Sunensi, in quo raptam Proserpinam Veteres finxerunt, loco quem dixerunt *Umbilicum Siciliæ*, tanta est Frumenti ubertas, ut ex uno Tritici modio centū colligantur, quem Agrum idcirco vocant *Campe dallo cento Salme*. Huic tamen non cedit Ager Leontinus, de quo videndi, Cicero III Verrina, Sidonius lib. XII. Ep. XII. Prudentius lib. II contra Symm. & lib. I. Car. XXII. Quid Vina commemorabo optimi saporis odorisque? Vina in Sicilia laudatissima, premi, Plinius (qui in recensendis Vinis quibusque optimis diligentissimus ac prope curiosus fuit) peculiariter prædicat. *Balincium* enim Vinum (quod Mulsi saporem habet) in Sicilia ponit. Vocant autem *Mulsum* Vinum melle affectum, unde conjicitur *Balincium* Vinum illud esse quod *Muscatellum*, exactæ dulcedinis vocant. Uvas namque; quarum Apes sunt avidæ, à quibus & *Apianæ* dicebantur, eas & Muscæ quoque, ut inquit Columella, insectantur, à quibus *Muscatellæ* vulgò nunc dicuntur, ex quibus Vinum dulcissimum, & eximiæ suavitatis exprimitur, quod *Muscatellum* dicitur; licet plerique à musci odore, quo plurimum redolet, id ei nomen impositum, existiment. Hac ætate Vinis Siculis jure optimo præstantia debetur, quod cum Italis non impari certamine contendant, tum quod palato æque arrideant, tum quod ætatem optimè ferant. Oleum item Sicilia ubertate quadam, & abundantia fundit, Saccarum, Crocum Mel, Sal, omnis ferme generis Fructus nobilissimos, & Sericum præstantissimū. Est pręter hæc Sicilia Metallis etiam dives: Aurum namque habet, Argentum ac Ferrum, & Alumen. Lapides quoque preciosos gignit, Smaragdum, Achatem, Beryllum, Porphyritem, Jaspidem. Boum, Pecorum, cæterorumque Animantium Armentis Gregibusque densissimis præstat. Damarum etiam Aprorumque Venatione, ac Perdicum & Ataginum (quas *Fracolinas*, vulgò appellant) Aucupio insignis est. Falcones sacri & peregrini volatilium hostes, aliunde advolantes, hic etiam capiuntur. Regionem hanc primi tenuere *Læstrigones* immanes & ἄξενοι; tum *Sicani* Hispanorum coloni; accessere *Trojanorum* & *Cretensium* populi. Postea *Græci* eam appetivere, inde *Romani*, & quidem post divisum Orientis & Occidentis Imperium Constantinopolitanis paruit per annos pene CC. Sub *Iustiniano* autem Imperatore Insulam *Gothi* invasere, qui ipsi post annos XVII à *Belisario* expulsi sunt. Postea occupavere eam *Saraceni* sub *Michaele Balbo*, qui CCCC annos ea potiti sunt. Hi *Normannis* cessere: Successere *Langbardi, Suevi, Germani*, sed his à Clemente IV exactis, *Galli* rerum potiti per annos XVII ad Vesperas usque Siculas, quæ incidere in annum CIƆCCLXXXII. Ex eo paruit *Arragonensibus*, usque ad *Ferdinandum Regem*, quo extincto *Hispaniarum Reges* Arragoniæ & Siciliæ Imperium possedere. Plinius in hac Urbes LXXII numeravit. Hodie sunt Civitates & Oppida CLXXIII, Magino teste. Regni Metropolis est *Panormus* Ptolemæo & alijs: *Palermum*, *Palerno* hodie. Urbs est vetustissima, Phœnicum Colonia, uti ostendunt Epitaphia aliqua Litteris Chaldaicis conscripta. Existimatur temporibus Abrahami exstructa. Sita est loco amœno & fertilissimo. Ad Septemtrionem spectat, Pelagoque adluitur Tyrrheno, Muris septa altissimis, quod opus est Friderici Regis. Secundum Mare Arx est quæ nostra tempestate amplificata, quod *Castrum ad Mare* nominant.

Situs.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium Majorū.

Urbes.

SICILIAE Regnum.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
MARE TYRRENO
MARE AFRICO
VAL DE MAZARA
VAL DE NOTO
VAL DE MONA
Golfo di Catania
Golfo di Cal tel Amar
Palermo
Messina
Catania
Syracusa
Faro de Messina
Aetna m.
Aerei montes
Maretamo
Sauagnana
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
Miliaria Italica communia

nominant. Tres item antiquæ Civitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus Lapide quadrato constructi, etiamnum manent. Templum est Panormi D. Petro Sacrum, à Rogerio Siciliæ Rege conditum, quod sua pulchritudine & rerum preciosarum apparatu, cæteris, quę in Italia nunc usquam extant, seu veteribus seu novis merito pręferri constat: quo nomine ab omnibus, qui Panormum aut inhabitant aut invisunt viris, non imperitis modo, sed ingenio etiam doctrinaque præstantibus, summa cum admiratione ac voluptate frequentatur. Major etiam totius Vrbis Ecclesia reticulata est structura, quadrato ac diversis in exteriori facie imaginibus figurisque inciso ac perpolito Lapide à Gualtherio hujus nominis II Archiepiscopo, anno CIƆCLXXXV fundata, ubi Regum Reginarumque Siciliæ ac Ducum quoque corpora sunt recondita. Est & Gymnasium publicum & Xenodochium novum, quod & structuræ magnitudine & loci pulchritudine cęteris quibusvis Xenodochijs nihil invidet. Longum foret reliqua hujus Vrbis ornamenta & præclara ædificia commemorare. Reliquæ Civitates sunt *Syracusæ* Συῤῥάκουσαι Ptol. urbs quondam maxima, quam ita Orator describit Actio. IV in Verrem. *Vrbem Syracusas maximam esse Græcarum Vrbium pulcherrimamque omnium sæpe audistis. Est, Iudices, ita ut dicitur: Nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu vel terra vel mari, præclaro ad adspectum, & portus habet prope in ædificatione adspectuque urbi inclusos. Qui quum diversos inter se aditus habeant, in exitu conjunguntur & confluunt. Eorum conjunctione pars oppidi quæ appellatur Insula, mari disjuncta angusto, ponte rursum adjungitur & continetur. Ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur, quarum una est ea quam dixi Insula; quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium aditumque projecta est; in qua est domus quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent. In ea sunt ædes sacræ complures: sed duæ, quæ longe cæteris antecellunt, Dianæ una, & altera quæ fuit ante istius* (Verris) *adventum ornatißima, Minervæ. In hac Insula extrema est Fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenißimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum à mari disjunctus esset. Altera autem est Vrbs Syracusis cui nomen Acradina est, in qua Forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatißimum Prytaneum, amplißima Curia, Templumque egregium Iovis Olympij, cæteraque urbis partes una lata via perpetuæ multisque transversis divisæ, privatis ædificijs continentur. Tertio est Vrbs, quæ quod in ea parte Fortunæ Fanum antiquum fuit, Tyche nominata est, in qua & Gymnasium amplißimum est, & complures ædes sacræ, coliturque ea pars, & habitatur frequentißime. Quarta autem est Vrbs, quæ quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur, ad quam Theatrum est maximum, præterea duo Templa egregia, Cereris unum, alterum Liberæ, Signumque Apollinis, qui Tennites vocatur pulcherrimum & maximum.* Idcirco Ausonius quadruplices dixit *Syracusas.*

Quis Catinam sileat, quis quadruplices Syracusas.

Syracusani verò virtute, aut eruditione, aut aliter nobiles, hi fere commemorantur. *Lygdamus*: cujus ossa coruisse medullis, fama est. *Asylus* & *Hisbio* Olympionicæ, *Hermocrates* Dux & Orator. *Callicrates*, qui cum Lamachio Atheniensi occubuit. *Heraclides, Eurides, Menander, Diocles Legislator, Theocritus* poëta, *Epicharmus* Comœdiarum scriptor, *Dinolochus*: *Corax* & *Tisias* Rhetoricæ Inventores: *Antiochus* Historicus. *Lysias, Bion* orator, *Cimias* Philosophus, *Philemon* Comicus, qui Alexandri Magni ætate risu mortuus. *Sosiphanes* Tragicus, *Theodorus* Orator: *Themistogenes* Historicus, *Athanagoras* orator, *Dion* ad quem Platonis extant epistolæ, adfinis Dionysij Superioris, qui & ipse Syracusius fuit; & hujus Filius alter *Dionysius*, qui Corinthi ludum aperuit, *Nisæus, Cephalus, Agathocles* & hujus *F. Eudoxus, Philistus, Hiero.* Rex: *Archimedes* Geometra nobilissimus. Hic captis Siracusis, contemplandis lineamentis adeò intentus fuisse dicitur, ut urbem diripi non senserit. Iussus à milite ut ad Marcellum ocyus veniret, non ante voluit, quam rem propositam perfecisset. Quamobrem ab eodem è vestigio est interfectus, quod ægre Marcellus tulisse dicitur, ut auctor est Plutarchus. Hodie tam amplæ urbis decora omnia periere: ruinæ exstant & Oppidi partes. *Alphæus* quoque amnis à Peloponnesiaco littore subter maria & terras latus, hic se rursus extollere creditus fuit. Videndus Seneca lib. III. Natur. Quæst. cap. XXVI. Respexit eo Virgilius quem Arethusam alloquitur.

Sic tibi quum fluctus subterlabere Sicanos: Doris amara suam non intermisceat undam.

Messana urbs freto incumbens, cujus Incolæ primum Messanenses, postea Mamertini dicti sunt, noti Punicis & Atticis bellis, ex Herodoto & Thucydide. Hæc *Ibici* Lyrici Poëtæ patria, cujus interfectores prodiderunt grues, quemadmodū ille ipsis prædixerat, ut Plutarchus scribit, post Plutarchum hoc dulcissimo versiculo Ausonius Poëta indicavit: *Ibicus ut perijt Vindex fuit altivolans Grus. Catina*, quæ etiam *Catana*, ut recte tradidit Hermolaus Barbarus, patria Charondæ Legislatoris, Gymnasio hodie celebris, Æthnæ vicina, medio spatio inter Pachynum & Pelorum. Ejus urbis Civis fuit Galeottus Bardaxes, quem Aretius Siculus in descriptione Siciliȩ tanto robore fuisse scribit, ut illo fretus Asinum ligno onustum manibus à terra sublevaret. Equum verò absque freno incitatissime currentem transversum lignum complexus, coxis cruribusque sisteret. *Taurominium* urbs à Zanclæis condita, hodie *Taormina. Leontium* patria Gorgiæ Sophistæ. *Agrigentum* pervetusta civitas, quā olim Carthaginenses everterunt, & Megalus atque Feriscus rursum instaurarunt. Hic tyrannidem suam exercuit *Phalaris*, qui homines in Taurum æneum igne accensum conjectos necavit. Sunt etiam *Augusta* antea *Megara*: *Castrogianum, olim Ennea, Drepanum, Monreale, Heraclea*, & aliȩ urbes complures. *Flumina.* Fluminibus rigatur plurimis, in quibus, ut & in Lacubus, Mugilum, Alosarum, Anguillarum, Tincarum, & Troctarum non spernenda captura. Siculus etiam Patellas Eubulus apud Athenæum maxime laudat. *Mare.* In Mari verò Thynnorum non modo ad Pachynum sed ad Panormum etiam & Drepanum, ac omnem eam quam Mare Tyrrhenum adluit, oram, larga captura. Non singulatim sed gregatim incedunt, & mensibus Majo ac Iunio in Mare Tyrrhenum, ab Oceano ad ea loca maximo impetu irrumpunt. Capiuntur & in Freto Messanensi Xiphij. Siculum Mare omni denique piscium genere benignissimum est, & Mullorum copia, quos Græci Trichias, Barbatos autem Sophron & Cic. vocant, Murenarum ac Horycinorum, qui teste Athen. lib. VII. secundū obtinent locum, insigne. Quid de Coralio plantæ marinæ genere dicam? quod in Drepanitano & Messanensi gignitur Mari laudatissimum. Sub aquis herbascit, extractum dein ad aërem durescit in lapidem purpurei coloris, oculis gratissimum. Fretum autem Siculum angustum, anceps, atrox, sævum, Scyllȩ Charybdisque nominibus infame. *Montes.* *Montes* pręcipui sunt *Ætna* & *Eryx*, *Ætna* Αἴτνη, *Cœlestis Columna* cognominatur Pindaro. *Tiphœum* eum vocat Silius Italicus. Hodie *Monte Gibello* aut *Mongibello* nominant. Assiduis ignibus flagrat. Vulcano sacer. Describitur a Virg. lib. III. Æneidos, Plinio lib. III cap. VIII. Mela lib. II. cap. VII, Solino, alijs. *Eryx* maxime memoratus ob delubrum Veneris ab Ænea, quod scribitur conditum. De quo Strabo lib. VI. Eum pulchrè describit Polybius lib. I. Sunt & alij Montes II, *Nebrodes* & *Neptunius*. E Neptunio specula est in Pelagus Thuscum & Adriaticum. *Nebrodi* Damarum copia nomen dedit, quem Damæ & Hinnuli gregatim pervagantur, ut scribit Solinus. *Mores.* Sunt autem ut plurimum *Siculi* ingenio acuti, natura facundi, faceti, sententiosi, & arguti: sed loquaces. Præterea suspicione pleni, invidi nec non asperi & rustici, bello strenui, facile injurias inferunt, ac vindictæ vehementer cupidi sunt.

STIRIA
VVLGO
STIRMARCK,
PER
FREDERICVM
BARBAROSSAM
Factus est Ducatus.

In eo plures sunt Comitatus, inter quos VVarasdin, ad Dravum fluvium: & Lebnau, ad Muram fluvium.

Meridiani positi sunt pro ratione Paralleli 47 10. ad Circulum maximum.

Aggredimur jam *Stiriam* vulgo *Stirmarck*, quam à Tauro dictam esse vix dubium est, *Regio & unde dicta.* cui opinioni subscribit etiam Ægidius Tschudus, ubi refert ex Plinio, Catonē Lepontios & Sallassos Tauriscæ gentis asseverare: (inquit enim) Fuerunt autem Taurisci isti Galli, quorum natio in antiquissimis Gallorum prælijs sedem collocavit ultra Alpes, de quibus Polybius lib. II. de bello Gallico sic scribit: in Alpibus ab utroque latere montosa habitant ad eam partem quæ versus Rhodanum & Septemtrionem spectat, *Galli* qui *Trans-Alpini* appellantur, ad eam vero quæ campis imminet *Taurisci*, *Agones* & alia pleraque Barbarorū genera, à quibus Trans-Alpini non genere, sed differentia loci differunt: ideo Trans-Alpini dicti, quod trans Montes colant &c. *Isti Taurisci* postea emigrantes, alia quęsierunt loca, occupaveruntque regionem quę modo Comitatus *Goertz* appellatur, ac deinde profecti sunt in Stiriam, nomen suum illi terræ relinquentes. Significat enim Taurus Germanis *Stier*. Fuderunt se quoque in Austriam & Hungariam, de qua re hic non est locus disserendi. Hæc ille. *Stiriam* vero *Valeriam* olim dictam fuisse affirmant nonnulli, sicque appellatam fuisse in honorem *Valeriæ* Diocletiani Filiæ, quemadmodum Marcellinus memoriæ prodidit; & Aurelius Victor de Cæsaribus. Hanc *Prævalitanam* cognominat libell. Provinciarum à Schoonhovio editus. Hujus meminit quoque Iornandes. Volaterranus vero *Iapidiam* dictam putat. Sic enim scribit lib. VIII Geograph. Proxima huic *Iapidia*, quam *Stiriam* nunc vocant, licet Pius Pontifex eam Valeriam putat: ego vero ex descriptione Rufi, *Valeriam* potius *Croatiam* dixerim, inter Danubium & Dravum. Hactenus ille. Si prior opinio vera est, *Quados* aliquando hæc loca tenuisse, ex eo patet, quod Sextus Rufus scribit sub Iulio, *Marcomannos* & *Quados* de locis *Valeriæ* quæ sunt inter Danubium & Dravum fluvium pulsos esse. Est vero & hæc regio Norici Mediterranei pars, quemadmodum & Carinthia, & Illyrici provincijs adnumeranda. Germaniæ quoque posterius accessit. Conregionales Stirijs sunt ad *Situs.* Ortum quidem Hungarii ad Meridiem Carniola Carniaque, ad Occidentem Carinthia: qua Septemtrio est, Au- *Soli fertilitas.* stria. Terra undique montibus obsita, præterquam qua Orientem respicit Solem, ubi spaciosa est planicies. De ejus fertilitate parum polliceri ausim. Regio quidem uniuersa mineriis turget, verum Principum incuria parcius foditur. Argentarias fodinas habet in Alpibus quas *Schwenberger Alben* ipsi nuncupant. Ferrarias juxta Anisum Fluvium. Salis quoque ingens copia hic coquitur, quem in alias Regiones exportant, ac lucrum ingens recipiunt. *Marchionatus* *Imperium Majorū.* olim Pannoniæ primæ erat, unde Stiriæ Marchia dicta fuit. *Marca* autem Limitem sonat: per Limitaneum itaque Comitem administrabatur, uti Lazius ostendit. Deinceps Ducatus dignitatem adepta, Austrijs Ducibus accessit, quibus etiamnum paret. Ultimus Marchio dictus fuit *Ottocarus* cujus Filiam duxit uxorem *Lupoldus* Dux Austriæ, qui consensu Imperatoris factus est Dux Stiriæ. Deinde successione illa rursus extincta, miserunt Provinciales quidam in Bavariam, alij in Hungariam, cujus Regni Moderator misit Filium suum: sed cum ille viveret juxta mores suos, intolerabilisque esset Stirijs, exactus fuit, & vocatus *Ottocarus* Filius Regis Bohemiæ, qui usurpauerat Ducatum Austriæ, obtinueratque anno CHRISTI CIↃ ccLXIX Carinthiam, sed diu conservare non potuit. Nam cum eo arrogantiæ provectus esset, ut contempta Imperij Majestate de Clientelaribus Bohemiæ beneficijs Cæsari Rudolpho Habsburgico Sacramentum dicere nollet; hic ad Augustam Vindelicorum, Germaniæ Principum conventum indicit, citaturque gravissimis sub poenis Ottocarus, uti se sistat, ac de injuste occupatis Imperij provincijs, neglectaque ejus Majestate rationem reddat. Ridet citationem Ottocarus, neminemque ad Comitia qui pro se respondeat, mittit. Interim Legati ab Austriæ Ordinibus missi Augustam ad Cæsarem Principumque conventum perveniunt, & apud Cæsarem Principesque gravissime de injuria crudelitateque Ottocari conquesti, docent, eum iniqui tituli jure Austriæ se insinuasse: Margaritam legitimam uxorem, Austriæ Hæredem superinducta pellice repudiasse, ac tandem veneno sustulisse; Agnetem Badensem, Filiamque ejus Elizabetham cum Fratre Henrico, legitima Austriæ Hereditate spoliasse; optimatesque complures in Urbe Vienna crudeliter trucidasse, ac sæpissime in innocentem populum sæviisse; Austriam, Stiriam, Carniolam, ac Windorum Marchiam Imperij beneficia, cum

STIRIA
Miliaria Germanica communia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Austriæ Pars
Carinthiæ Pars
Hungariæ pars
Com: Lebnaw
Rot al
Gellacus mons
Draurus flu.
Gracz
Petteau
Rakelsburg
Leoben
Judenburg
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio

cia, cum Bela Hungariæ Rege clam esse partitum; ac ut exteræ Nationis auxilio, Austriam retinere, populumque duro jugo premere posset, ab Imperio ac Cæsare defecisse &c. Decernitur communi Principum Sententia, Legatos ad Bohemum mittendos. Sed cum indigna in Cæsarem Imperijque Principes probra pro responso tulissent, omnium consensu decreto bello, ad id justa auxilia Cæsari Rodolpho promissa. Is Ladislaum Hungariæ Regem sibi conciliat, Bohemo ob erepta loca inimicum, qui Cæsari xx Equitum millia auxilio misit, quibus, cum suas Cæsar Imperijque conjunxisset vires, maximis coactis copijs in Austriam contendit. Prodit contra Ottocarus non minoribus è Bohemis, Brandeburgijs & Bavaris (quorum Principes ob certas causas Cæsari Rodolpho infesti erant) Silesijs, Moravis, Austriæ ac Saxoniæ aliquot Civitatibus, adductis copijs. Sed de prælij eventu, Cæsaris prudentiam ac vim veritus, dubitans, intercessione duorum hinc inde Antistitum, pacem cum eo facit restituta Austria, dictoque de Bohemia cæterisque ejus Pròvincijs Cæsari Sacramento: in genuadum hæc fiunt ante Cæsarem subsedit, inspectante Bohemorum, Hungarorum, ac Germanorum (labente in quatuor Mundi Partes artificioso Cæsaris tabernaculo, unius tantum clavi loco motione) exercitu. Qua de re, ut indigna, ab uxore hominibusque turbulentis reprehensus, violata pace, cum ingenti exercitu, Austriam invadit. Exit contra Cæsar Rodolphus, Germanorum copijs, Hungarorumque auxilijs stipatus, ac haud procul oppido Marchecco, cum Ottocaro, congressus, eum superat occiditque; deinde infesto exercitu Bohemiam invadens: ferro ac igne adolecentem *Wenceslaum*, defuncti Ottocari filium, petere pacem coegit, legesque pro sua Imperijque dignitate dat. Filium verò suum Albertum natu maximum Austriæ præficit; ac paullo post, è communi Principum Imperij sententia Ducem Austriæ & Stiriæ eum renunciat. Stiria distinguitur in *Superiorem*, ubi Muræ fluvij divertigium, & *Inferiorem* juxta Dravi & Muræ confluentes, qua Pannoniæ Secundæ seu Hungariæ proxima est, unde is locus *am Hungherischen* dicitur. *Urbes.* Urbes Stiriæ sunt famatæ, *Brugæ* ad Muram, ac ibidem *Gratzium*; *Viana, Voytsperg* vulgo ad Kaynacham fluvium: *Wolfspergum* ad Lavandam fluvium: *Marchpurgum* Metropolitana ad Dravi sinistram ripam, atque ex eadem parte *Petovia* seu *Colonia Petovia*, ubi Legiones Romanæ fixerunt sedem. Trans flumen *Warasimum*, *Castra variana* vocant, *Rackelspurgum* Muræ fluminis sinistræ ripæ adjacet, ubi Savaria regio initium habet. In hac etiam *Cilia* est ad Savi ripam, urbs uti apparet ex vestigijs, antiqua. Nam inscriptiones in ea plures nominum Rom. apparent. Oppidani à Sulla conditam dicunt, vocarique *Sullacem* nulla tamen auctoritate quam sciam, inquit Volaterranus. Nam forte ea fuerit aut ex ejus ruinis, quam Ptol. non longe ab hac ponit, quæ eidem, Ant. & Plin. Κέλεια *Celia*. *Celeiani* Municipij mentio etiam in Epigrammate antiquo, ejus loci. Sed & Coloniam facit Onuphrius. Ex antiquo marmore. *C L. C E L.* pro Claudia Celia, in marmoribus legi, docet M. Velserus. Huic Vrbi superiobus annis præfuit Comes Fridericus; cum esset in libidinem pronissimus & olim Veronicæ concubinæ incensus amore, legitimam Conjugem ex Comitibus Croatiæ natam manu sua interemisset, concubinam verò Pater Comitis in profluentem demersisset, uxores passim filius maritis abstulit, puellarum greges in Palatium rapuit, Provinciales pro mancipijs habuit, Ecclesiarum bona diripuit: monetæ adulteratores, veneficos, ariolos, necromanticos undique ad se concivit. Idem (Volaterrano referente) quum sub Nicolao V. Romam ad Iubileum venisset, nec melior propterea factus esset, rogatus quid ei profectio contulisset, ut non prioris sim oblitus artis inquit; nam & sutor meus ad crepidas item redijt, qui mecum iter fecerat. Huic mortuo Vlricus Filius successit similis ingenio patri. Fluvijs rigatur Stiria, *Dravo*, *Lavanda*, *Sackan*, *Sulmo*, *Flumina.* *Raynacho*, *Mura*, *Martza*, *Arrabone*, *Veystritza*, *Lausnitio*, ac infinitis propemodum torrentibus ac rivulis, qui omnes tandem Danubio miscentur. Montium hic numerus non est, quare singulorum nomina adscribere vix licet, omnes pene generali nomine *Noricæ Alpes* dicuntur. Vnde Alpium adhuc præ se ferunt nomina, cujusmodi sunt *Rauch Alben*, *Sub alben*, *Saw Alben*, *Schwanberger Alben*. In Confinijs Austriæ, Carinthiæ, & Stiriæ *Taurus* Mons est; Muræ flu- *Montes.* vio *Gesacus* Mons imminet, nunc vulgo *Der Schockel* vocatur, & *Sattli*, *Mansenperg*, *Weinsperg*; juxta Salzim fluvium ducitur *Ina Sawrussel*, hoc est *Os porcinum*, *Deifelsteig*, i. *Diaboli præcipitium*, Infra Muram dicitur, *in Gaistal*, *Stainberg*, & *Rainacher Alben*; Paullo inferius sunt, *Kreiczpergus*, & *Hertzpergus* montes; & versus Ortum *Radel* & *Plaitzberg*, Vltra Dravum versus Ortũ & Meridiem *Claudius Mons* nunc *Dracimperg* dicitur. Refert Vadianus, quod superioribus annis Viennę Austriæ constans fama increbuerit, ardere in Stiria cœpisse Montem, quo pellectus Maximilianus Cæsar Augus, nuncijs ad inquirendum missis ita esse ut ferebatur compererit, quod miraculi loco hæc recensere li- *Mores.* buit. Hæc vero accidisse verisimile est circa annum Christi cıɔıɔxx, quo tempore Vadianus hæc videtur scripsisse. Prædicti vero Montes passim, sparsimque Silvis vestiuntur. *Stirij* agrestes vulgo populi sunt & strumosi, adeo quidem ingenti struma nonnulli, ut ipsis loquelam impediat, & mulier lactans illam post tergum perinde atque saccum rejiciat (si fama vera est) de infanti impedimento sit. Memoriæ prodit Ortelius se Frisachij dum anno cıɔ ıɔlvııı Vienna Venetias proficiscebatur, non sine admiratione hominem contemplatum, cui mentum ab auribus incipiens, humeros latitudine fere æquabat, & ad pectus usque propendebat. Strumæ causam aquæ aërique, quibus vescuntur Incolæ, tribuunt. Stiriani cultu & sermone Germani sunt præter Dravi adcolas, qui Illyrica utuntur lingua.

SCLAVONIA, CROATIA, BOSNIA, Cum Dalmatiæ parte.

Ecclesiastica administratio ex Provinciali Romano.

Archiep. Iadræ, quam nunc Zaram dici putant 39 23.44 33. *Cui subsunt Auzara, Vegla aut Vegia in Tab. Friuli* 38 19. 45 10. *Arbe* 38 49.44 56.

Archiepis. Spalato 40 54.44 0. *sub quo Tragurium* 40 40.43 56. *Teniensis Tina* 40 34.44 34. *Sardona* 40 8.44 20. *Temnensis, Nenensis, Nonensis, Nona opinor* 39 16.44 42. *Almisa* 41 14.53 54. *Sibinicensis* 40 16.44 24. *Farensis.*

Archiep. Ragusinus, vide in Tab. Græciæ & Macedoniæ 42 52.42 50. *sub quo Stagnensis* 42 25.43 12. *Rossonensis vel Bossonensis, Risine opinor* 43 30.42 44. *Tribuniensis Trebina* 42 58.43 8. *Cataro* 43 40.42 36. *Bacensis, Rosensis* 42 16. 42 30. *Bidnanensis, Budoa* 43 34.42 16.

Archiepis. Antibarensis in Tab. Macedoniæ 43 32.42 12. *sub quo sunt Dulcinium* 43 54.42 6. *Suacinensis, Drinastensis* 44 20.42 28. *Folastrensis, Scodrensis,* 44 20.42 24. *Sardensis, Surtanensis, vel Acittarensis, Arbensis.*

Medius Meridianus 41 30 ad quem reliqui juxta rationes Parallelorum 44 40. & 46 0. inclinantur.

Regio & unde dicta. Nomina.

INTER Regiones quæ hac Tabula nobis repręsentantur, primum locum sibi vendicat *Sclavonia.* Hæc a gente Sclavonica nomen habet, quæ olim ad Mæotidem paludem habitavit. Dicta quoque fuit *Illyricum* Plin. ἰλλυρὶς Ptol. *Illyria* Steph. *Hilluricus,* in antiquo Lapide, *Illuricianorum* meminit Nummus Traiani Decij. *Illyrici* autem ab Illyrio Cadmi & Hermiones Filio, ut tradit Eustathius cognominati, quorum sepulchrum prope Ceraunia cernitur. Huc enim è Thebis profecti in serpentes mutati fuerunt postquam Cadmus Martis draconem, qui Dyrcem custodiebat, interfecit. Ratio fabulæ eodem Interprete, quod homo Græcus & politicus mores induerit barbaros, & victum ferinum. Appianus autem a Polyphemo derivat, cui cum Galatea tres fuisse filios refert: *Celtum, Galatum & Illyrium*, qui totidem quoque populos constituerunt. *Situs.* *Illyricum* verò sive *Illyridem* alij aliter definiunt. Ptolemæus ab Istria ad Macedoniæ usque confinia secundum maris littora producit: mediterranea ejus ad Pannones & Mœsiam superiorem expandit. Multo ampliorem eam describit Pomponius Mela, & Dionysius Alexandrinus: totam enim maris Hadriatici oram, a Tergesto ad Ceraunios usque montes, Illyrijs adscribit, eosque ultra Danubium fluvium habitare docet; Danubium namque inter ejus flumina Mela numerat. Alij etiamnum latius hujus fines extendunt. Plinius vero inter Arsiam & Titium fluvios constringit. Plerique in ea describenda Ptolemęum sequuntur. Secundum quem continet Illyris qua Macedoniam spectat, Dalmatiam, & Liburniam quam *Crabatem* nunc Lazius vocat, alij Croatiam; Pinetus Comitatum Iaderæ, hoc est *Contado di Zara* indigitat. Longitudo ab Arsa ad Drinum usque est mill. Italicorũ ccc lxxx. *Aëris qualitas.* Aëre fruitur locis nonnullis puro ac salubri, quibusdam minus grato, qua paludes ac exhalationes fœdæ eum inficiunt. *Soli fertilitas.* Regio omnis, teste Strabone, aprica est & amœna; optimos habet & firmos maris portus, solum fertile, etiam vitiferum, nisi, qua saxis & rupibus horret, aut ad Pannonias, ubi frigida est & nivalis. Florus de Illyrijs scribit, primo bello Punico Illyrios populationibus, non contentos, licentiæ scelus addidisse, legatos Pop. Romani jure agentes, non gladio, sed ut victimas securi percussisse; Præfectos navium igni combussisse, idque, quod indignius foret, muliere imperante, quam ille *Teutam* vocatam scribit. Rursum bello Macedonico Illyrij à Perse rege conducti Romanum militem a tergo cœperant distinguere, sed deleta ab Anicio Prætore Scorda, quod caput gentis erat, statim sequuta deditio est. Plinius oram Illyridis mille amplius Insulis frequentari scribit, quum contra Italiæ ora huic obversa importuosa sit. *Urbes.* Illyridis urbes potiores & oppida sunt *Senia* urbs, vulgo *Segna*, in planicie sita ad mare, quod a Borea vento horridis tempestatibus obnoxium. *Iadera* Colonia, Liburnorum Metropolis, hodie præcipua ac munitissima vulgo *Zaram* vocant, sita humili Chersoneso, portum habens recipiendis navibus capacissimũ tutissimumque. Veneti eam operibus suis valde muniverunt. Est & *Sebenicum* oppidum Ptol. *Sicum* dictum. Situm est in Sinu Scardonico, in conspectu irrumpentis freti ad montis radicem, ubi est Arx. Ager est fertilis, urbs amœna, sed hodie parum culta ob Turcarum vexationes. Nam *Scardonam* in adversa Scardonis ripa Turca obtinet. *Spalatum* & *Salon* Ptolemæo & Straboni celebrata. *Salona* etiam, Dalmatarum navale, quod quidem nunc parum colitur, ob Turcarum viciniam. *Tragurium* hodie *Tran*, a continenti parvo Euripo separatum. *Epidaurus* urbs antiqua, ad cujus ruinas *Ragusium*, vulgo *Ragusi*, Turcis *Pobrouicha*, urbs exigua cum Arce munitissima. Hic nobile est emporium mercium Turcicarum, Respublica legibus æquissimis constituta, cives opulenti. *Flumina.* Duobus præcipuis acuitur tota regio fluvijs *Savo* & *Dravo* qui in Danubium corruunt. Ultra Montes plurimi minores amnes erumpunt in Sinum Hadriaticum, ut sunt *Edanius, Naron, Rhizon* & *Drinus.* Illyrici seu Sclavonici populi fere omnes ligneis habitant ædificijs, culmo contectis, præter paucas littorales urbes, in quibus humanius degunt. Et hæc de Illyrico sive Sclavonia universim. Sclavonia autem quam hic nostra exhibet Tabula, Illyrici illius tantum pars est, nisi forte dicamus eam Plinij esse. Continet *Windorum Marchiam* & *Zagabriensem Comitatum*, uti ex Pinace videre est.

CROATIA.

Regio. Situs. Soli fertilitas.

CROATIA Illyrici quod initio descripsimus, pars versus Hungariam, Rufo & Volaterrano *Valeria: Liburnia* alijs. Istriæ ad Sinum Fanaticum adhæret versus Ortum, inter Cuspam & Savum flumina, & Superiorem Mœsiam sita. Hujus Metropolis nunc *Bigihon* esse dicitur; aliquando *Fumium* erat. Urbes præterea plurimas

SCLAVONIA,
CROATIA, BOSNIA
CVM DALMATIAE
PARTE.
Sep tentrio
Me ridies
Occi dens
Ori ens
HVNGARIAE PARS.
GOLFO DI VENETIA.
Per Gerardum Mercatorem
Cum privilegio.
Miliaria Germanica communia
Danubius flu.
Drauus flu.
Sauus flu.
Zagrabiensis com:
Posegiensis com:
Valconensis com:
Sirmiensis com:
Apatarro mons
Ratzen
Zagrabia
Belgrado
Mostar
Spalato
Sebenico
Brazza isola
Solta
Arbe insula
Pago
Silua
Drin
Drinawar
SENA.

habet, utpote *Zeng*, *Wackat*, *Turnaw*, *Modrisch*. Cæterum Regio paucis ab hinc annis propter Turcarum in hanc invasiones mirum in modum omnibus innotuit. Cum jam fœdus quod cum Christianis erat Turca rupisset, hanc Regionem uti sibi vehementer commodam ad invadendum cæteras Regiones, Italiam, Germaniam, suis Regnis & Provincijs adnectere ardebat. Sub initium itaque æstatis anni CIↃIↃXCII Turcarum Imperator per Bassas & Duces suos in Croatiam exercitum duci jubet. Consternatis vehementer per totam regionem adventante hoc exercitu militibus, *Hrastovitzam* munimentum fortissimum per proditionem, Bassa ex Bosnia capit. Neque hoc furiosi militis placata rabies est, quin *Wihits* civitatem munitissimam, vallis, aggeribusque undique circumductam, in vicinas Provincias aditum commodissimum, obsideat; militem omnem, qui eam tuebatur, cum pro vita sustentanda, & reliquo defendendo, nihil, neque spes superesset, gloriose se dantem, præter fidem datam, Turca enecat. His accedit *Duropolia* fertilissima & amœnissima circumjacentium quondam planicies, at nunc, omni infelicitate obducta, neque victum neque homines præbet. Nam post primam calamitatem, quæ bonorum omnium erat amissio, sequuta est altera omnium infelicissima, incolarum perpetua captivitas, vita ardua & laboriosa apud Turcas. Has calamitates mille aliæ sequutæ sunt, quas silentio transeo. Porro anno sequenti qui erat CIↃIↃXCIII, cum a se tot partas victorias, tot captas arces & munimenta Turca gloriaretur, habendi *Sissegkum* civitatem munitissimam, vehemens eum cupido invadit; atque exercitu coacto, obsidione hanc civitatem cingit. Verum Germani animadvertentes quantum mali hinc & detrimenti, si a Turcis caperetur, non solum Germaniæ, verum etiam toti Europæ accederet collectis undique copijs, ac trajecto Savo fluvio, pro civitate liberanda, cum inimico confligere statuunt. Turcici Equites qui numero erant 8000, aut ut alij volunt 10000, ut impedirent Christianorum adventum per pontem, quem ante exstruxerant, ad alteram Savi ripam properant, exercitum suum locant, pugnamque cum Christianis ineunt: instant durius ac animosius Christiani, quorum impetum non ferentes Turcæ ad pontem fugiunt, verum eum jam paullo ante occupaverant Carolostadienses milites, pars Christiani exercitus. Turcæ nusquam refugio reperto, præcluso ponte ad reliquum exercitum aditu, omnes fere cæduntur, reliqui in Savo & Kulpa fluminibus salutem quærentes submerguntur. Pars reliqua Exercitus, Turcici, cum a suis infelicissime pugnatum videret, turpiter fugit; ac tandem nostri auxiliante Deo XXII Iunij anno CIↃIↃXCIII civitatem arctissima obsidione liberant.

BOSNIA.

Regio & unde dicta. LIBURNIÆ Orientalem plagam *Bosniam* hodie dicunt à *Bessis* Inferioris Mœsiæ populis; qui inde à Bulgaris ejecti in hanc Superiorem Mœsiam migrarunt, ac mutato *e* in *o* litera pro *Bessis Bossi* & *Bosni* dicuntur atqueinde *Bosna* & *Bosnia*. Quales mutationes in multis alijs proprijs nominibus sæpe factas videmus, ut olim *Imperium Majorū.* *Melita* hodie *Malta*, *Langones* & *Lingones*, *Scandia & Schondia* &c. Cuspinianus *Mæsiam Superiorem* vocat. Sita est prope fluvium, qui Ptol. *Moscus* dicitur. Quando hæc Provincia in Regnum fuerit evecta non invenio. Scribit Bonfinius, *Ludovicum* Regem Hungariæ circa annum CIↃCCCXLV, quum reliquias Tartarorum ex regno suo pellere conaretur, vocasse Principem Bosnæ, cujus filiam duxit uxorem, in auxilium: quia erat potens, habuitque amplissimam terram, quæ ad Macedoniam usque extendebatur. In alio quoque loco invenio, Bosnam tributariam factam Regno Hungariæ, Anno CIↃCCCCXV Princeps Bosnæ defecit à Sigismundo Rege Pannoniæ inijtque fœdus cum Turca. Quod videns Sigismundus, cupiensque reducere Bosnam, misit magnum exercitum contra occupatores ejus Turcas, sed Mahumetes fortior Sigismundo, fugato hoste retinuit Bosnam, præfecitque Provinciæ *Ikachum* Principem. Is abutens officio, gessit se pro Rege, vicinasque regiones invadens, multa illis damna intulit. Hungari verò collecta forti manu profecti in Bosnam, Turcico Rege trucidato, omnibusque Turcis, qui in eam provinciam se receperant, fugatis, subjugarunt sibi regionem, & constituerunt in ea Regem, primum scilicet (ut videtur) ex Christianis. Nam posteaquam Turcæ ex provincia occupata Regnum fecerant, Christiani recuperatam Provinciam nolentes minoris habere, Regem quoque fecerunt in ea. Siquidem Mathias Rex Hungariæ, anno Domini CIↃCCCCLXIV paullo ante coronationem suam profectus in Regnum Bosnæ, profligatis hostibus omnia recuperavit, quæ antea Turca invaserat. Vide Munsterum lib. Geographiæ IV. *Bosniæ* urbs est *Iaitza* in edito Monte sita, quam duo amnes *Vrbes* circumfluunt, prœruptisque rupibus & vadis obfirmant. Ad radices montis & ad ambitum urbis amnes illi confluunt, admixtique una in Savum feruntur. Bosnensis regni hæc ante tempora nostra caput erat, cum inexpugnabili arce, ac hostibus inaccessibili. Habet regio & alias quasdam insignes civitates, præsertim *Schwonicam* & *Warbosayne*, quam ajunt hodie esse Metropolim, sed nullo cingitur muro. Milliatzka fluvius dirimit eam in duas partes, &c. Scribit Volaterranus lib. VIII Geograph. apud Bosnos Manichęorum sectam coli, hos duo Rerum principia, alterum bonorum, alterum, malorum esse, dicere; nec Romanum Pontificem primum nec Christum Homousion putare; Cœnobia in abditis montium convallibus habere: ubi Matronæ quæ ex aliquo morbo evaserunt, Sanctis Viris certo tempore ex voto servire se dicunt: atque ita inter Monachos mixtas vivere.

DALMATIA.

Regio & unde dicta. RESTAT ut de *Dalmatia*, cujus etiam partem hæc Tabula delineat, pauca subjungamus. Ea a *Delminio* civitate gentis Metropoli nomen habere putatur. Fuit olim Dalmatia potentissima regio, atque ipsi Dalmatæ olim potentes armis & opibus, situ etiam confidentiores fuerunt. Agebant plerumque sub sylvis, inde in *Imperium Majorū.* latrocinia promptissimi. Hos quidem Marcius incensa urbe Delminio quasi detruncaverat, posteaque iterum Asinius gregibus, armis, agris, mulctaverat, sed Augustus rebellantes perdomuit, misso ad eos Vibio, qui efferum genus fodere terras coëgit aurumque venis repurgare: quod alioquin gens omnium cupidissima studiosa diligentia *Vrbes.* inquirit, ut illud in suos usus servare videatur. Urbes sunt *Salanum*. Hic supersunt aliquæ reliquiæ Diocletiani, qui hoc loco, uti patria sua, afficiebatur. *Raguzium*, de quo supra. *Castel novo* ad ostium sinus Rizonici ab antiquis vocati. *Catarum* optimum habens portum. Atque haud procul à limitibus hujus regionis sita est ad Mare *Civitas Apollonia*, juxta hanc est petra quæ flammam ignis evomit, & infra eam ebulliunt aquæ calidæ, & bitumen, præsertim quando petra ardet. Nec longo ab hoc loco effodiuntur Metalla, & implentur fodinæ rursum, ut post aliquot tempora iterum liceat hinc colligere Æs.

WALACHIA, SERVIA, BVLGARIA, ROMANIA.

PARENT nunc ista Regna Turcarum Imperatori, qui sedem Imperialem habet Constantinopoli, & præcipuum ibi palatium Sercesi dictum, de cujus regimine & gubernatione aulæque officijs non est nostri instituti scribere; luculenter ea tractarunt Ioannes Antonius Menavinus Genuensis, & Antonius Geufreus. De Imperatoris autem potentia & regnorum administratione breviter dicam. Ducenti circiter sunt, quibus Turca mandavit singulis quadriennijs per Græciam, Walachiam, Bosniam & Anatoliam, reliquasque ditiones suas colligere Christianorum pueros masculos ex singulis familijs, tanquam decimas sibi debitas, quos Constantinopolim, Peram & Andrinopolim adducunt, & civibus educandos tradunt, ac minus elegantes in Bursia & Caramania agricolis commendant. Hi omnes Azamoglam aut Iamoglan vocantur, id est, innocentes & simplices infantes, nihilque scientes, & cum ad VIII *annum pervenerint, elegantiores & dociliores in Saray, hoc est, palatium præcipuum Imperatoris Constantinopoli collocantur usque ad quingentos, ibique in litteris & armis instituuntur, donec* XX *annum compleverint. Ex his eliguntur præter aulæ ministros & officiales Ianitzari pedites, quos ad* XII *millia in sui perpetuam custodiam habet Imperator. Ex Ianitzaris spectabiliores electi Spachoglani ad* III *Millia dexteram Principis claudunt, singuli* IV *aut* V *equis servientes. Ex ijsdem Silichtar ad* III *Millia similiter* IV *aut* V *equis servientes sinistrum Principis latus tuentur.*

Post hos duos ordines Spachoglan & Silichtar equitant Vlofagi VCIↃ *ad dexteram Imperatoris &* VCIↃ *ad sinistram, qui omnes ex Ianizaris, aut ex abjuratis Christianis, qui fideliter Beglerbeio aut Bassæ servierunt, eliguntur.*

Post hos ultimi sequuntur equites Charipici, id est, pauperes, qui ex omnibus provincijs Turcici Imperij & diversis nationibus, Christianis, Persis, Mauris, Syris, Arabibus, Barbaris & Tartaris sponte ad Imperatoris servitium stipendij causa confluunt, ex quibus, teste Antonio Geufero 2000 selectiores Imperatori serviunt.

Item ante Imperatorem CC *Mutaferachæ lanceam gestantes equitant, qui ex servis ob facinus aliquod egregium sunt manumissi, & in nobiles aulæ electi. Item (post hos opinor)* XXX *Chausler, hoc est, Caduceatores ante Principem equitant, qui accursum populi prohibent, & viam Principi aperiunt, Supplicationes quoque ipsi tradendas recipiunt.*

Post hos proxime pedites Solachi, qui arcum inauratum cum sagittis portantes CC *Imperatorem præcedunt,* CC *sequuntur, & ex utroque latere* XXX *comitantur.*

Iuxta hos proxime equum Principis incedunt sine tibialibus & calceis C *Peicler, id est Cursores, quos huc illuc in pace ac bello mittat.*

Hæc perpetua est Imperatoris custodia, tempore belli vero habet etiam Asaples, qui sunt pedites extraordinarij & Caripoglan qui sunt equites extraordinarij. Per ditiones autem & provincias suas in illarum defensionem alia habet præsidia. In limitaneis ditionum Christianorum sunt supra X *Millia Ianitzarorum, intra provincias autem Turcicas* VI *Millia Ianitzarorum sparsim commorantur, nulli Beglerbeio aut Bassæ subjecti, sed immediate Imperatori, & liberi ab omni contributione. Est item per provincias alia juventus dispersa ad* X *Millia ex qua suppleri possint, qui in limitaneis ac provincialibus ordinibus defecerint.*

Reliquæ omnes copiæ militares præter dictas subsunt Beglerbeis, qui sunt rectores provinciarum, quales habet VII *Græciæ, Anatoliæ, Caramaniæ, Amasiæ & Cappodociæ, Anacidulæ, Mesopotamiæ, Ægypti, de quibus suo loco dicemus.*

Habet etiam Imperator III *aut* IV *ad summum Consiliarios, quos vocant Visirbachas, aut simpliciter Bassas, quod principes sint consiliorum, quibus Imperator in rebus omnibus gravioribus pace & bello utitur, & est his summus gradus officiorum, ita ut Beglerbeios majore dignitate volens honorare, Bassas faciat.*

Theodorus Sanduginus lib. de moribus Turc. Colligit annuos reditus Turcæ esse vasa auri LXVIII & LVIII *millia ducatorum. Vas autem auri continet millia ducatorum centum.*

Ecclesiastica administratio ex Provinciali Romano.

Archiepiscopus Constantinopolitanus hos habet Suffraganeos, Colubriensem nunc forte Chiorlich, Naturensem 56 0. 43 0. Spigacensem 55 0.42 0. Dorkensem, Pavadensem forte nunc Pandia 55 0. 42 40. & Calcedonensem, ubi nunc Scutari è regione Constantinopolis.

Arch. Heraclia 54 20.42 40. Huic subsunt Rodesco 54 30. 42 45. Peristaciensis, Gallipolis 54 30. 42 16. Darnensis, forte Dardanello 54 22. 41 50, Curlotensis, Archadopolis, forte nunc Arco 54 48. 42 8. Missenensis.

Arch. Patracensis cui subsunt Lampsacenus & Dinensis de Sellana.

Arch. Squisicensis ultra brachium S. Georgij (quod ex mari de Marmora in Ægeum fluens Europam ab Asia dividit) Sequino forte 56 32.42 0. Huic subsunt Trojanus, Andrunianus, Iacorensis, Decandimonia, Lupadiensis, Epigoniensis, Libariensis.

Arch. Verisiensis, cui subsunt, Rossianensis, Aprensis, 45 8.42 44. Ripsalensis, Cypsela opinor 53 51. 42 48.

Arch. Madricensis, Mariza opinor 53 30.42 28.

Arch. Andrinopolitanus 53 4. 43 25.

Arch. Trajanopolis 53 16. 42 44. cui subest Aviensis.

Arch. Malziacensis sub quo Maronia 53 0. 42 16.

Arch. Messipolis, cui subest Xanociensis.

Arch. Philippensis 50 52. 42 4. cui subsunt Christopolis 51 44. 42 0. Dragonensis, Chrisopolitanus.

Medius Meridianus 50 20, reliqui ad eum sunt inclinati juxta rationem Parallelorum 42 40 & 46 0 ad Circulum maximum.

VALACHIA.

VALACHIA à *Flaccis* Quiritum gente appellationen habet. Romani enim Getis superatis & deletis, *Flacci* cujusdam ductu eo Coloniam deduxere, unde primum *Flaccia*, deinde corrupta voce *Valachia* dicta. Hæc etiam Transalpini nominis originem ex re sortita est. Alpibus enim & Montibus continuis, & his quidem *Regio & unde dicta.*

WALACHIA
SERVIA, BVLGA:
RIA, ROMANIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio
Miliaria Italica Com:
WA LA CHIA
Molda uie
Bessa: rabia pars
RAS CIA
SERV: IA
BVL GA RIA
Sagora
ROMA NIA
Ma: cedo: nie pars
Nato: liæ pars
MARE MAGIORE
MAVROTHALASSA
Turcis
EGEO PELAGO
Mar de Mar: mora
Golfo de Contesa
Golfo de Lodrin
Stalimene
Danubius fluuius
Philippopoli
Adrinopoli
Constantinopoli
Sophia
Nicopolis
Belgradum
Tasso insula

altissimis, ab Hungaria & ejus potissima Transilvaniæ parte, nemorosisque passim amœnisque intervenientibus silvis dividitur & terminatur. Habet autem ab Ortu piscosum lacum, quem Hierasus amnis incolis *Pruth*, efficit; ad Meridiem vergit terminata Danubio, atque item ab Occasu Transilvaniæ fines attingens, ad oppidum Severinum ubi Trajani pontis admirabiles pilæ triginta quatuor visuntur. Ad Septemtrionem autem finitur Hoina, ignobili flumine, & directis terrestribus terminis ad Istrum, curvata admodum regionis fronte contra *Paucem Insulam* Antiquis Scriptoribus notam, quam hodie *Barillanam* dicunt. *Valachia* autem, licet altissimis sit innexa Montibus, nihil tamen ei deesse comperitur, quod usui humano necessarium videri possit. Adhæc dives auri, argenti ferrique ac salis fodinis. Nec vineæ desunt: nec varij generis animalia; imprimis equos alit insignes, asturcones optimos, aliosque magna copia. Hic *Ternovizza* oppidum, Vaivodæ sedes, est. Alia oppida sunt *Braila* & *Trescortum*, non longe à quo effoditur Bituminis species, ex quo sicut ex cera optimæ candelæ conficiuntur. Reliqua hujus regionis per pagos & villas habitantur. Flumina sunt *Hieræsus* Ἱέρασος Ptol. Incolis *Pruth: Hoina*, *Danubius*, alia. Valachi porro ut plurimum animo instabiles, iracundi, crapulæ & otio indulgentes, & pauperes sunt: domos habitant ex ligno & stramine confectas, creta incrustatas, & arundine contectas, quæ isthic abundat. Cæterum mores, religio, sacra Valachorum, ad Græcas Armenicasque Ecclesias accedunt, apud quos Sacerdotes uxores ducunt. Atque hæc de Valachia hactenus, ad reliqua pergo.

Soli fertilitas. Animalium varietas. Oppida. Flumina. Mores.

SERVIA.

Regio. Urbes.

SERVIA, *Mæsia Superior* Lazio, regio inter Bosniam & Bulgariam. Hanc antiquam *Triballorum* regionem esse multi putant. Et hi quidem populi huc ex Septemtrione, debilitatis Imperij Romani Græcique viribus, commigrarunt; *Sirfi* etiam hi Scriptoribus quibusdam dicuntur, atque etiam *Rascij*, & ipsa regio *Rascia*. Sunt tamen qui hos populos diversos putent, sed tamen vicinos, & a *Rassis* Septemtrionalibus populis huc profectos. *Dardanos Serviam* & *Rasciam* habitasse, scribunt Cuspinianus & Volaterranus; Σερβία Ῥασκία habet Sophianus. Regia Serviæ urbs fuit *Sinderovia*, quam alij *Spenderoben*, & alij *Simandriam*, vel *Semondriam*, Turcæ *Semender*, Hungari *Zendrew* vocant, quæ quidem non procul à Belgrado ad Danubij ripas jacet, & capta fuit ab Amurathe Turcarum Imp. anno CIↃCCCCXXXVIII, & in Sangiacatum redacta sub Budensi Beglerbego. Nobilia quoque oppida sunt *Vidina*, quod Turcis *Kiratovum* appellatur, ad Montem Argentarum situm, redactum in Sangiacatum Temisvarensi Beglerbego subjectum. *Novogradum* in finibus Serviæ; quod quidam perperam novum montem appellant; arcem habet inexpugnabilem. *Mons Niger*, ubi sunt argenti fodinæ admodum nobiles. Sunt & *Samandria*: *Prisdena* Patria Iustini Imperatoris: *Stonibrigadum* & *Belgradum* antea *Taurunum* dictum.

BVLGARIA.

Regio & unde dicta. Situs. Soli qualitas. Imperium Majorū. Urbes.

BVLGARIA quasi *Volgaria* dicitur, quia nimirum hujusmodi populi profecti à Volga circa annum Domini IↃCLXVI hanc Regionem occuparunt. Hanc quidam esse Veterum *Mæsiam Inferiorem* putant. Iacet inter Serviam, Romaniam, ac Danubium. Regio magna ex parte Montibus aspera, & juxta dorsum Hæmi Montis producta, modo versus Danubium, modo versus Romaniam: unde media ipsa Regio asperior est; decliviora loca silvis obsita sunt, & solitudinibus occupata, sunt tamen valles aliquæ & planicies. Cæterum Bulgari gens ferox putantur è Scythia olim egressi, intuleruntque plurima damna Regno Constantinopolitano, & vexarunt Christianos varijs modis, quousque tempore Nepotum Caroli Magni factæ sunt induciæ & conditiones pacis, reddita Regi Sorore, quam bello Græci cœperant. Hæc cum esset in Christiana religione recte instituta, persuasit fratri, ut pro Ethnica Christianam Religionem amplecteretur. Hac occasione Bulgari pervenerunt ad agnitionem Christi. Fama est primum Regem Christianum in Bulgaris *Trebellium* vocatum fuisse. Metropolis hic *Sophia*, quam Ptol. *Tibiscum* oppidum Niger putat. Hæc situ peropportuno gaudet, ampla ac populo frequens est, licet nulla ex parte sit munita. Hic sedem habet Beglerbegus Græciæ, qui Turcis dicitur *Rumeli Beglerberg*, habetque Sangiacatus sub se unum & xx. Sunt & *Serrajum* Civitas Bulgariæ insignis. *Nicopolis*; hæc a Sangiacis regitur. Prope hanc Civitatem vestigia supersunt pontis admirabilis maximeque stupendi, quem construxit supra Danubium Trajanus Imperator, dum contra Getas pugnaret. Bulgariæ Episcopus fuit *Theophylactus*, cujus etiamnum exstant in publico Expositiones Græcæ in totum Novum Testamentum.

ROMANIA.

Regio & unde dicta. Soli qualitas. Urbes. Mores.

BULGARIÆ *Romania* proxima est, sic dicta ab urbe præcipua Constantinopoli, quæ *Roma Nova* etiam dicebatur. Olim *Thracia* appellata fuit, vel à *Thrace* Martis Filio, vel à *Thraca* Nympha, vel potius à feritate, seu temeritate. Separatur à Macedonia Strymone flu. ad Septemtrionem est Hæmus, cætera Mare adluit. Regio nec cœlo læta, nec solo: & nisi qua mari proprior est infœcunda, frigida, eorumque quæ feruntur, maligne admodum patiens. Versus mare vero frugibus, frumento & leguminibus fœcunda. Raro usquam pomiferam arborem, vitem frequentius tolerat: sed nec ejus quidem fructus maturat ac mitigat, nisi ubi frigora objectu frondium cultores arcuere. Urbes habet *Abderam* Democriti patriam: *Nicopolim*, *Philippopolim*, *Hadrianopolim*, *Trajanopolim*, *Selymbriam*. *Perinthum*, aliasque complures. Metropolis est *Byzantium*, conditum à Pausania, nunc *Constantinopolim* vocant à Constantino, qui ibi sedem Imperij esse voluit. Turcis dicitur *Stampolda*, quasi ampla Civitas. Sita est ad Euripum, habetque ex adverso *Peram*, quam vocant *Galatam* in cornu Byzantino, veterum Genuensium Coloniam. Multa admodum in Urbe sunt vetustatis Monimenta partim illic primum posita, partim Roma illuc allata. Præcipua hæc sunt. Templum Sophiæ, opus Iustiniani Imp. Palatium Constantini, Columna Serpentina, & altera quæ historiata nominatur. Templum S. Lucæ, Navale, Castrum novum, Colossus, Gynæceium, Hippodromus, Obelisci. Flumina eam duo adluunt, *Cydrus*, vulgo nunc *Machlevam*, & *Barbises*, *Chartaricon*. Ambitus urbis est XIII mill. pas. Incolarum numerus IↃCC millia excedit. Regio amnes habet celeberrimos, *Hebrum*, *Melanum*, *Tearum Arsum*, *Bathyniam*, *Nestam*. Montes attollit, *Hæmum*, *Rhodophen*, *Orbelum*, *Pangæum* & *Messapum*. E quibus Hæmus in tantum altitudinis abit, ut Euxinum & Adriam ex summo vertice ostendat. Incolæ hujus tractus colore sunt fulvo & cæruleo & in vertice comati, impavidi, ferocissimi, validissimi ac sævissimi: potores strenui & vinosi, atque allio imprimis delectantur.

GRÆCIA

Continet Præcipuas Regiones Albaniam, Macedoniam, Epirum, Achaiam, & Moream.

Rector Græciæ vocatur Vromeli Beglerbey, id est Romanorum principum Rex: præest enim omnibus regionibus, quas in Europa habet Turca, quæ novæ Romæ Constantinopoli subiectæ fuerunt. Hic sub se habet xl Sangiagler, sive Sangiacos, qui sunt Capitanei copiarum equestrium ex Spachoglanibus electi, & in principalibus civitatibus Provinciarum commorantur ad continendũ eos in officio & pace, ipsisq; subsunt 150. Sobasci Cimmeriotæ, aut plures, qui sunt quasi vicarij per minora oppida distributi. Sub his autem Sangiacis 30000 Spachi sunt, quorum quilibet tribus aut quatuor equis meret. Et sunt hi Spachi per flamboler, hoc est, vexilla distributi, quæ cc, ccc, cccc, aut ıↄ Equites continet.

Inter Sangiacos potentiores sunt Rector Modenæ, qui præest toti Moreæ, qui ad mandatum Beglerbey mille equites adducit, quos suo stipendio sibi devinctos habet. Item Gubernator Bosnæ habens ıↄcc equites, & Thessalonica habens ıↄ equites, quorum c perpetuo penes se servat, reliquos monitus Turcæ in subsidium mittit. Sunt præterea sub hoc Beglerbeyo Sangiacis subjecti xx Millia equitum, qui Tymariotæ vocantur, quod ex Tymar, hoc est ærario Imperatoris stipendia habeant. Et item lxcıↄ Akengi sive Acconti, id est fatales sive periclitatores, qui liberi & exemti a contributionibus absque ullo stipendio equites serviunt, victum præstantibus civitatibus, per quas transeunt: sunt prædones, grassatores & vastatores. Sunt etiam multi feudatarij Mosselin dicti, qui aliquando ad lx Millia equitum & magnũ peditum numerum colliguntur. In Asia sex sunt Beglerbey, de quibus ibi dicemus.

Medius Meridianus 500 ad quem reliqui inclinantur & accedunt pro ratione Parallelorum 380 & 420.

GRAECIA sequitur Europæ nobilissima regio, totiusque eruditionis fons & mater. Incolis ἑλλὰς dicebatur. Qui vero hodie eam habitant eam *Romechi*, Turci *Horomeli* nominant. *Rumelia* est Leunclavio: Septuaginta interpretibus *Phobel*, & *Iavan*. Ejus incolæ his nominibus apud vetustissimos scriptores frequentius appellantur. *Achai* Ἀχαιοὶ, *Achivi*, *Argivi*, Ἀργεῖοι, *Danai*, Δάναοι, *Dolopes* Δόλοπες, *Dores* Δωριεῖς, *Driopes* Δρύοπες, Graij, Grajugenæ, *Hellenes* Ἕλληνες, *Iones* Ἴωνες, *Myrmidones* Μυρμιδόνες, & *Palasgi* Πελασγοὶ. *Græciam* autem non semper omnes ijsdem terminis circumscribunt. Proprie ab Isthmo Thessaliam usque extenditur, & ab Epiro Amne Acheloo dispescitur; Ortum versus habet Mare Ægæum: atque hæc proprie est *Hellas*, hoc est quod Plinius aliquoties innuit; *Ab Isthmi*, inquit, *angustijs, Hellas incipit*. Et rursum; *Angusta cervice Peloponnesum contingit Hellas*. Hac ratione, Athenæ Atticæ sunt ἑλλὰς ἑλλάδος. Interdum etiam Peloponnesus & Thessalia Græciæ notione comprehenduntur. Ita L. Æmilius Paulus quum circumiret Græciam, per Thessaliam Delphos petijt, inde Lebadiam, tum Chalcidem, postea Aulidem, inde Athenas: altero die Corinthum, tum Sicyonem, Argos, Epidaurum, Lacedæmonem, Megalopolim, Olympiam; ita peragrata Græcia redijt Amphipolim. Homerus solos *Phtiotas* vocat *Hellenas*. *Herodotus inter Hellenas & Pelasgos* discrimen facit. Hodie vero Græciã vocamus tractum omnẽ qui ad Occidentẽ Ionio Mari adluitur, ad Meridiẽ Libyco, ad Ortũ Ægæo; ad Septemtrionẽ vero montibus Thracia, Mysia, Dalmatiaq; separatur. Regio hæc præstabat olim reliquis Europæ, Cœli temperie, ac benignitate, Frugum omniũ fertilitate, Armentorumque omnis generis copia. Hæc illa est regio, quę fama, quæ gloria, quę doctrina, quæ plurimis artibus, quę etiam imperio & bellica laude diu floruit. Libera primum, sed dum imperium in socios affectat, serva. Itaque eam primum *Cyrus*, postea *Xerxes* alijque *Persarum Reges* vexaverunt. Subjecere eam sibi inde *Macedones*; tum Perseo devicto *Romani*: quorum imperio diviso cessit tota *Constantinopolitanis*, donec *Gothi*, *Bulgari*, *Saraceni* eam deprædati sunt, & *Turca* postremum in miseram servitutem omnem redigit, exceptis quibusdam Insulis quæ *Veneto* parent, Corcyra scilicet, Cephalenia, Zacyntho, Creta, alijsque minoribus. Superbivit olim Græcia multis urbibus florentissimis: *Athenis*, *Lacedæmone*, *Delphis*, *Argis*, *Mycenis*, *Corintho* alijsque plurimis, quarum pleræque, ut caduca & fluxa est mortalium rerum conditio, atque interitui obnoxia, prostratæ & dirutæ jacent. Flumina hic & fama & natura ingentia xxxii numero; ea sunt *Strymon*, *Chabrius*, *Echedorus*, *Axius*, *Erigon*, *Lydius*, *Aliacmon*, *Pharybus*, *Peneus*, *Sperbius*, *Panyassus*, *Apsus*, *Lous*, *Cedildnus*, *Thyamus*, *Acheron*, *Anachthus*, *Achelous*, *Evenus*, *Ilissus*, *Asopus Ismenus*, *Cephisus*, *Boagrius*, *Asopus* alter, *Sus*, *Peneus Alpheius*, *Selas Panysus*, *Eurotas*, *Inachus*. *Sinus* reperio xiv, *Ambraciũ*, *Corinthiacũ*, *Cheloniten*, *Messeniacũ*, *Laconicum*, *Argolicũ*, *Saronicũ*, *Octeum*, *Maliacum*, *Pelasgicũ*, *Thermaicum*, *Toronicũ*, *Singiticũ*, *Strumonicũ*. *Maria*, *Ioniũ*; nomen habet ab *Ionia*, quã regiunculam in ultimis Italiæ oris facit Solinus: vel ab *Ionio* Illuriorũ Rege; vel ab *Ionibus*, ut censet Archidamus, in trajectu Maris ibi submersis. *Croniũ* & *Rheæ Sinus*, antea dicebatur, ut antiqui Scriptores testantur; *Creticũ*: ab Creta: Hodie *Mar di Candia*. *Carpathiũ*: ab Insula *Carpatho*, quæ ad Orientale Cretæ Promontorium. *Aegeum*, dictũ, ut Festus & alij scribunt ab Ægæo Thesei patre, qui in id se præcipitasse perhibetur: Pherecydes, ab Neptuno, qui & *Aegaus*. Festus ab *Aegaa* Amazonum Regina,

Regio. Nomina. — *Situs* — *Cœli Temperies.* — *Soli fertilitas.* — *Imperium Majorũ* — *Urbium Nomina*

GRÆCIA
Septen trio
Meri dies
Occi dens
Ori ens
Miliaria Italica communia
Per Gerardum Mercatorem
Cum Privilegio
MACEDONIA
ALBANIA
EPIRUS
ACHAIA
MOREA
ROMANIA
NEGRO PONTE
Mar de Marmora
Golfo di Venetia
Golfo di Thessalonichi
Golfo di Contessa
Golfo di monte Santo
Golfo de Lepanto
Golfo de Napoli
Golfo de Coron
Golfo de Larcadia
Golfo de Engia
Golfo de negro ponte
Golfo de Caridia
Golfo de Lodrin
Marc de Nicaria
Marc de Mandria
Marc de Scarpanto
Cefalonia
Zante
Stalimene
Scio
Samo
Nicaria
Andri
Scarpanto
Italiæ Otranto pars

gina, quam volunt in eo perijſſe; idem, ut & Varro ab Inſulis, quæ in hoc mari crebræ procul adſpicientibus ſpecies Caprarum videntur. Aliorum opiniones prætereo. Nominatur etiam *Aegon* Valerio Flacco & *Aegeon*. *Mare Græcum* Thucydidi, Europæis hodie *Archipelago* voce Græca. Turcis *Mare Album*. Romani totum hoc Mare duobus nominibus olim appellabant, teſte Plinio, *Macedonicum* quidquid ejus Macedoniam & Thraciam attingebat: *Græcienſe* quidquid Græciam. *Myrtoum*, Ægæi pars Μυρτῶον πέλαγος Ptol. circa Cariam, Aſiæ Minoris regionem; Caſtaldo *Mar di Mandria*; Straboni vero Plin. & alijs inter Peloponneſum & Atticam. Nomen illi à Myrtilo Mercurij filio, quem in id deturbatum ab Oenomao volunt Solinus & Iſidorus: vel ut verius ſentit Plinius, ab exigua Inſula, non procul ab Caryſto Eubœo oppido ſita. *Icarium*, ab Icari nota fabula pleriſque; Andrætæ Tenedio, ab una Cycladum, quæ & *Macris* & *Icarus*; Hodie *Mar di Nicaria*, Caſtaldo ſcribente: & alia.

Montes. Montes etiam plurimi; *Bertiſcus, Athos, Olympus, Oſſa, Pelion, Citarius, Othrys, Oeta, Pindus, Acroceraunÿ, Stymphe, Calidromus, Corax, Parnaſſus, Helicon, Cythæron, Hymettus, Stymphalus, Pholoe, Cronius, Zarex, Minthe, Taygetus*, alij.

Ratio gubernandi. Leges & Inſtituta. Græcia olim univerſa libertatem conſectabatur. Singulis pene urbibus ſuæ leges, ſui Reges, ſui Legiſlatores. Athenienſibus leges condiderunt *Cecrops & Solon*. Nam Draconis leges a loco dictæ. Erat enim Prætorij inſigne *Draco*. Ob aſperitatem ſanguine ſcriptas Demades ait: ſed rigorem mitigavit Solon. Hæ per Decemviros Romam tranſlatæ. Status porro Athenienſium primum regius, ſub XVII Regibus a Cecrope ad Codrum, per annos CCCCLXVIII, deinde ſub Archontibus perpetuis XIII, per annos CCCXIV in quorum ἀρχόντων penultimum Æſchylum incidit Olimpiadum initium. Tertio ad Archontes decennales deventum eſt. Sub quorum VII, per annos LXX gubernatum eſt. Quarto Democratia conſtituta eſt, & Archontes annui creati per annos LV uſque ad Piſiſtrati tyrannidem. Poſt exactos tyrannos rurſus in popularem ſtatum Athenæ ſunt redactæ. Fuit autem Athenis *Vicus Martius* Ἄρειος πάγος, in quo Senatus Areopagiticus noctu, nequid gratiæ daretur, judicare conſuevit; In hoc conſeſſu duo fuere Lapides argentei, unus Reo, alter Accuſatori, in quibus conſiſterent; alterum vocabant ὕβρεως, alterum ἀναιδείας, ut eſt apud Pauſaniam in Atticis. Lacedæmonijs jura præſcripſit Legiſlator celeberrimus *Lycurgus*. Hic etiam primum Regnum fuit: deinde per XXIX Ephoros Reges frænati. Tertio Communio φαδυτίων inſtituta, ferrea Moneta percuſſa: poſſeſſiones æqualiter diſtributæ: virgines ſine dote collocatæ per eaſdem leges. Mantinæis *Nicodorus Pugil*: Locrenſibus *Saleucus*: Cretenſibus; *Minos* leges dedere.

Scholæ. In Græcia, nempe Athenis Mercatus olim fuit, bonarum artium & Diſciplinarum celeberrimus. Quare a Thucydide παίδευσις Ἑλλάδος dicitur. Diodoro Siculo κοινὸν πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον, Communis Schola generis humani. Straboni σόφων οἰκητήριον, Ariſtidæ σοφίας πρυτανεῖον. Cicero lib. IV Epiſtolarum ad Familiares, *Nobiliſſimum Orbis Terrarum Gymnaſium* cognominat.

Ingenia & bonarum artium ſtudijs celebres viri. Bibliothecæ. Eo Romani, aliæque Nationes Philoſophiæ Græcæque linguæ gratia ſe conferebant. Cicero Græcis paſſim attribuit, multarum artium Diſciplinam, ſermonis leporem, ingeniorum acumen, ubertatem dicendi, a quibus Philoſophiam, reliquas item artes & ſcientias Romani hauſerunt. Et Flaccus canit:

Graÿs ingenium, Graÿs dedit ore rotundo Muſa loqui.

Viri hic clari litteris & doctrina fuerunt *Muſæus*. Poëta, *Solon*, *Socrates* Philiſophorum omnium Præceptor. *Xenophon, Plato, Iſocrates, Demoſthenes, Thucydides*, & innumerabiles alij.

Mores. Quia vero omni tempore Athenę viris eruditis & excellentibus in omni doctrinarū genere præſtabant, qui de omnibus doctrinæ ſapientis partibus libros conſcribebant, factum eſt ut Bibliothecæ privatæ & publicæ Athenis haberentur. Hodie vero nulla Barbaria æque Barbara eſt, atque Græcia, litteras & ſapientiam non tantum non colit, ſed ne intelligit quidem. Nulla urbs apud eos reperitur, in qua ſit Academia: nemo eſt etiam qui ſuos liberos artes liberales, aut litteras edoceri curet. Quod ad veterum Græcorum Religionem, regnavit apud eos Idololatria & πολυθεϊσμός. Deorum enim Dearumque numerus fuit infinitus. Auguſtinus de Civitate Dei lib. III ex Varronis ſententia affirmat, ſimul tam apud Romanos; quam Græcos extitiſſe III millia Deorum; quorum CCC joves erant. Unicuique ſuus Lar, ſuum Numen domeſticum. Unicuique affectui, commodo, incommodo, periculo, ſuus tutelaris Deus; unicuique Deo ſuę Ceremoniæ, ſuæ preces, ſui Sacerdotes, ſua Sacrificia, & Libationes. Et θεόμαχοι verius, quam θεοσεβεῖς vocandi fuere. Vulgus Græcorum hodie antiquitatis nihil retinet. Nam promiſſam plerumque geſtat comam, anterioremque capitis fronti imminentem partem tondere ſolet: duplicatoque & craſſo pileo utitur. Omnes univerſim pauca ſupellectile, uti Turcę contenti ſunt, nec plumeis lectis incumbunt, ſed culcitras ſive centones lana, aut tomento ſuffultos ſubſternere ſolent. Odioſum omnes cenſent Vinum aqua diluere, & etiam nunc poculis ſe invitant; ſed mulieres eorum Sympoſijs non interſunt, neque accūbunt in accubationibus epularibus. Vetus etiam Mortuos deplorandi conſuetudo apud Ethnicos etiamnum perdurat in Gręcia. Religione Græci Chriſtiani a Romanis diſſident, gaudentque titulo Eccleſiarum Orientalium. *Patriachæ* ipſis quatuor, *Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Hieroſolymitanus* & *Antiochenus*. Hi a Metropolitanis creantur, ut a Cardinalibus Papæ, ſed ij perpetua ſanctimonia vitę celeberrimi. Modeſtia in illis mirifica. Annuus ſingulorum reditus CCCC aureorū ab Eccleſijs quibus præſunt emendicatus. Nihil Eccleſiaſticis hęreditarium. Uxorem, ſed unam tantum ducunt, Sacramenta duo dumtaxat agnoſcunt Baptiſmum & Sacram Cænam. Sub utraque ſpecie communicant Pane & Vino. Purgatorium ignem execrantur; Sculptilia deteſtantur: Raſuram verticis non admittunt.

Veſtitus. Cæterum Græci qui opulentiores ſunt, & qui auctoritatis titulo delectantur, veſtibus utuntur conſuetudini ipſius Principi convenientibus. Qui Venetis ſubſunt, Venetorum veſtiuntur more: qui ſub Turca ſunt, Turcicis ſimiles veſtes geſtant. Gens levis, faceta, comis. Iracundos fuiſſe ingenio, miſericordes, ſuſpicaces, falſos, ambitioſos, auctor eſt Plutarchus in præceptis politicis: novarum etiam rerum cupidos, præter B. Lucam. Theophraſtus in Charactere Λογοποιΐας, & Demoſthenes tertia Olynthiaca. Dicacitatis iſtud exemplum eſto. Quum Antonius vellet ſe Liberum patrem dici, & hoc nomen ſtatuis ſubſcribi juberet, habitu quoque & comitatu Liberum imitaretur, occurrerunt venienti ei Athenienſes cum conjugibus & Liberis, & Διόνυσον ſalutaverunt. Bene illis ceſſerat, ſi Naſus Atticus ibi ſubſtitiſſet: dixerunt, deſpondere ipſos in Matrimonium Minervam ſuam, & rogaverunt ut duceret. At Antonius ait ducturum, ſed dotis nomine imperare ſe illis mille Talenta. Tum ex Græculis quidam ait, Κύριε, ὁ Ζεὺς τὴν μητέρα σοῦ Σεμέλην ἄπροικον εἶχε. Longum foret omnia accurate referre; neque id noſtri hoc tempore inſtituti eſt, quare ad ſpecialiora Græciæ pergo.

MACEDONIA.

EPIRVS ET ACHAIA,

Cum quibus Albania deſcribitur.

Præcipuus Sangiacus Macedoniæ habitat in urbe Theſſalonica, qui ad juſſum Beglerbey, quoties Turca expeditionem aliquam parat, 10 Equites bene armatos habet, quorum C perpetuo penes ſe ſervat in defenſionem Limitis ſui.

Epiſcopatus in hac Tabula ſunt juxta Provinciale Romanum.

Archiep. Philippenſis 50 52.42 6. cujus Suffraganei ſunt Chriſtopolitanus 51 32.42 1. Dragonenſis, Chriſopolitanus.
Archiep. Sereſſanus nullum habet Suffraganeum.
Archiep. Theſſalonicenſis 40 6. 41 32. ſub quo ſunt Citrenſis, Verienſis, 48 28.41 3.
Archiep. Laricenſis 48 42.39 58, ſub quo Dinutrienſis vel Dinutricenſis, Almurenſis Armiro credo, 48 54.39 20. Carditenſis 49 14.39 4. Mazarocenſis, Sidonenſis, Dinucenſis.
Archiep. Neopatenſis, ſub quo Lariaetenſis vel Lavacenſis.
Archiep. Thebanenſis 48 56.38 52. Zorocemenſis, Caſtorienſis 50 44. 38 48.
Archiep. Athenienſis 50 20.37 42. ſub quo Thermopilenſis 48 36.38 38. Davalienſis, Salonenſis 50 57. 37 46. Nigropontenſis 50 28.38 22. Albelonenſis, Molgarenſis, Megara opinor 49 38.37 52. Roonenſis, Eginnenſis.
Archiep. Corcyrenſis 44 36. 39 20.
Archiep. Duracenſis 44 22.41 26.

Meridiani poſiti ſunt ad rationem Paralleli 40 0.

GRAECIAM alij aliter diviſerunt. Quibus omiſſis, Mercatorem noſtrum ſequemur, qui tribus Pinacibus ejus partes graphice nobis & eleganter delineat. In hac autem Tabula tres Græciæ Provincias proponit, *Macedoniam, Epirum* & *Achaiam*: proxima *Moream*; tertia & poſtrema *Candiam*. Primo loco occurrit *Macedonia* ampliſſima regio à *Macedone* Rege Oſiris filio, alij dicunt Iovis & Thyæ, nomen ſortita; vel ut Solino placet, à Deucalionis Nepote *Emathia* ἠμαθία antea dicebatur, Plinio & Trogo teſtibus. *Pæoniam* primo vocatam ſcribit Livius, deinde *Æmoniam*. *Edonia* item & *Pieria*, Solino. *Bæotiam* quondam dictam ſcribit, Trogus. Ejus partem *Macetiam* Μακετίαν dictam ſcribunt Stephanus & Heſychius; & inde totam regionem nomen accepiſſe, refert Euſtathius in Dionyſium. *Cethim* item in libris Machab. ubi legimus Alexandrum egreſſum eſſe ex terra *Cethim*. In medio duorum marium Ionij ab Occaſu & Ægei ab Oriente deſcribitur: ab Aquilone Dalmatiæ partem & Mœſiam Superiorem: à Meridie Epirum & Achaiam attingit. Regio circumquaque fertilis, montibus maximis circumvallata: cujus ora juxta Ionium Mare plana, ac nemoroſa eſt; nam tota ea pars *Albania* nunc dicta, quæ ſatis ampla, fertilis & amœna eſt. Auri præterea & argenti metallis ſatis dives eſt, atque in ea olim incognitum quoddam auri genus, teſte Ariſtotele inventum eſt; Aſphaltum quoque iſthic ex venis terræ eruitur. Gignit & Macedonia lapidem quem *Pæantiden* vocant. Hunc eundem & concipere, & parere, & parturientibus opitulari fama prodiga eſt, ut Solinus ſcribit. *Hæc eſt Macedonia,* inquit Plin. *terrarum imperio potita quondam: hæc Aſiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Ægyptum, Taurum, Caucaſum transgreſſa: hæc in Bactris, Medis, Perſis dominata, toto Oriente poſſeſſo: hæc etiam Indiæ victrix, per veſtigia Liberi Patris atque Herculis vagata; hæc eadem eſt Macedonia, cujus uno die Paulus Æmilius Imperator noſter lxxII urbes direptas vendidit. Tantam differentiam ſortis præſtitere duo homines.* Macedonia regiones plures in ſe complectitur, inter quas *Theſſalia* quæ nunc *Comenolitari* Caſtaldo, præſtantiſſima eſt. Urbes Macedoniæ olim multæ & nobiles. Hodie præcipuæ ſunt *Theſſalonica*, εὐάνδρουσα καὶ πολυάνθρωπος veteribus nuncupata, nunc etiam frequenter à varijs gentibus Chriſtianis habitata, & Iudæis, qui ibi lxxx Synagogas habere referuntur. Sedes hodie Sangiaci Macedonici. Theſſalonicenſes fuere *Euſtathius*, ejus urbis Præſul, cujus exſtant duo ampliſſima volumina Commentariorum in Homerum, in quibus eſt maxima doctrinæ eruditæ & variæ varietas: Commentaria etiam in Dionyſium Afrum: *Demetrius Cydonius*, & *Conſtantinus Hermopolus*. Huic vicina *Siderocapſa* metallis auri celebris. *Pella*, ubi gazæ regiæ cuſtodiebantur, & equæ regiæ ad fœturam alebantur numero ſupra 3000. Plinio & Strabone prodentibus. Eam Melæ illuſtrem efficiunt alumni Philippus Græciæ Dominus, Alexander etiam Aſiæ. *Stagyra* Ariſtotelis patria. *Amphipolis Scotuſa*, patria *Polydamantis* Pancratiaſtæ mortalium omnium fortiſſimi & velociſſimi, ut in Eliacis Pauſanias ſcripſit. *Apollonia* in qua Auguſtus Cæſar Græcas litteras didicit. *Dyrrhachium* quod ante dicebatur Epidaurus è regione Brunduſij, *Aulon, Croia, Cavalla. Flumina* Macedoniæ ſunt poſt *Strymonem* in finibus Thraciæ *Axius, Erigonius, Aliacmon* & *Peleus*. Sinus præcipui *Strymonicus, Singiticus, Toronicus & Thermaicus. Montes* habet *Pelion, Oſſam, Pindum, Nympheum, Athon* qui hodie ab accolis ἅγιος ὄρος appellatur. Athos ingens eſt, aſper, aditu perdifficilis, umbras etiam in Lemnum uſque Inſulam projicit: conſitus eſt vite, oleo, lauro, myrtho, pomis; nunc à Caloieris incolitur tanta religione ut etiam Turcæ eo ſolo abſtineant, ſæpe etiam Monachos ornent muneribus & eleemoſynis.

Regio & Unde dicta. Nomina. Situs. Soli fertilitas. Imperium Majorū. Urbes. Flumina. Montes.

EPIRVS.

EPIRUS, Ἤπειρος Græciæ Regio Ptol. & cæteris. In nummis antiquis Ἄπειρος, Steph. ἤπειρος; *Chaoniam* olim dictam, ſcribit Martianus Capella; *Oriciam* & *Dodonam* ex Dionyſio & Traſibulo Garbelius. Hodie *Albaniam* vocari, ſcribunt Leander & Erythræus. *Larta* Richerius & Æneas Silvius; *Iannam* nuncupari Caſtaldus ait. Terminatur hæc regio ab Ortu Acheloo fl. a Meridie Hadriatico Mari abluitur: ab Occidente Ionio pulſa-

Regio & unde dicta. Situs.

tur Mari

MACEDONIA EPIRVS ET ACHAIA.
Per Gerardum Mercatorem Cum Priuilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Romanie Pars
MACEDONIA
Golfo de Venetia
Mare Mediterraneo
Mare del Archipelago
Golfo de Lodrin
Golfo de Contessa
Golfo de Armiro
Golfo de Patras
Morea Pars
Cephalonia
Sciro insula
Negroponte
Lepanto
Tessalonichi
Comenolitare
Miliaria Italica Communia

Soli fertilitas. Animalium varietas. tur Mari uſque ad Celydnum Amnem ſeu Pepylychnum; qua Septemtrio eſt habet Macedoniam. Regio multis in locis nemoroſa & ſterilis, ad oram vero maritimam ſatis fertilis. Scribit Plinius Mala Orbiculata, ex figura orbis in rotunditatem circumacti, dicta: in Epiro primum proveniſſe, atque inde Græcis *Epirotica* vocata. Animalia producit magna excepto aſino, imprimis boves & canes magnitudine egregia atque etiam oves. Equos generoſos Epiri commendat Virg. I. Georg.

> *India mittit Ebur, molles ſua Thura Sabæi.*
> *At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus*
> *Caſtorea, Eliadum palmas Epiros Equarum.*

Imperium Majoru. Urbes Hanc regionem auctore Trogo *Moloſſi* primum tenuerunt. Trojanis vero temporibus rexit *Vlyſſes*. Poſt quem ad *Æacidas* res pervenit, ſub quibus longe propagatum Imperium. Deinde locus is ad *Romanos*, poſtremo ad *Conſtantinopolitanos* pervenit Imperatores, & eorum conceſſione ad *Deſpotas*, familiam quandam magnam Epiri. Sed hanc Turca *Amurathes* expulſis Chriſtianis Principibus ante XL annos ſibi ſubjugavit. Urbes hic ſunt *Dodone* Δωδώνη πολύγλωσσος Poëtis propter oraculum Iovis Dodonæi. *Nicopolis*, ab Auguſto in memoriam victoriæ, cum navali prælio ſuperavit Marcum Antonium & Cleopatram Reginam, condita. Civitas olim fuit egregia & incolis frequentiſſima: nunc *Preveſa* dicitur. *Ambracia*, nunc *Larta* fluvio cognomine. Fuit hæc Pyrrhi Epirotici regia, patria Cleombroti Ambraciotæ, qui referente Cicerone, lecto Platonis libro de animæ immortalitate, pertæſus miſeriarum vitæ, è loco edito ſe præcipitem dedit. *Actium*, quam etiam Acarnaniæ clariſſimam urbem ponit Gerbelius. Hæc Auguſti fuit Colonia, nunc *Capo Figulo* in recentibus Tabulis. *Buthrotum* βουθρωτόν Strab. & Virg. *Coloniam* vocat Plinius, *Butrinto* hodie Sophiano. Et *Leucas* ubi Apollinis delubrum & ſaltus, quem πήδημα Lucianus vocat, quo crediti ſunt amatores ab amoris æſtu liberari, & ex quo prima omnium auctore Strabone, Sappho Poëtria deſiliſſe fertur, ut Ovidius etiam in Epiſtola Sapphus meminit. *Flumina.* Amnes Epiri ſunt *Acheron*, ἄχερον Ptol. *Acheros* Livio. Marius Niger *Velichi* interpretatur. *Achelous* Ἀχελῷος Strab. Sophiano *Aſpri*, Nigro *Catochi*, Kyriaco Anconitano, *Geromlea*. Ἀργυροδίνης Dionyſio Afro & Callimacho Poëtis. Lycophronis Poëtæ Græcus Interpres ſcribit ejus Aquam vulnerum dolores, cruciatuſque lenire, & quaſi τὰ ἄχη διαλύειν. *Montes.* Montes *Ceraunij* ſeu *Acroceraunij* altitudine famoſi, nautis formidabiles. Nam quotieſcunque nubeculæ inde elevantur, tempeſtates in eis maximæ exoriuntur. *Stymphe* στύμφη, ex quo *Arachtus* fluvius profluit, teſte Strabone. *Mores.* Incolæ, Bellonio referente, turmatim ſua regione egrediuntur, ob ſoli ſterilitatem, atque alio proficiſcuntur, nempe in Macedoniam, Romaniam, & Natoliam ubi operam Turcis locant lucri gratia, veluti ad ſegetes metendas, & frumentum expurgandum, qui poſtea meſſe profecta domum autumni tempore redeunt cum uxoribus & liberis vitam traducturi. Sunt autem Chriſtiani, & peculiarem habent linguam à Græca diverſam: religionem tamen Græcam colunt, & quoniam Græciæ vicini ſunt, Græcum etiam Idioma callent.

ACHAIA.

Regio & unde dicta. Situs. RESTAT in hac Tabula *Achaia*, Ἀχαΐα Græciæ Regio. Hanc Ptol. *Helladem* quoque nominat. *Meram Græciam* vocat Plinius Cæcilius in Epiſtolis. *Livadia* hodie vocari videtur. *Achaiam* quidam dictam volunt à crebra Aquarum inundatione; alij ab Achæo Duce. Terminatur à Septemtrione Theſſalia juxta amnem Sperchium, Sinum Maliacum, & Oetam Montem; ab Occaſu Acheloo Amne, ultra quem mox Epiri tractus incipit; qua Oriens eſt nonnihil in Septemtrionem reflectendo Ægæo Pelago, & Myrtoo pulſatur uſque ad Sunium Promontorium, nunc *Capo delle Colonne*; qua Meridies eſt Peloponneſum habet objectam Iſthmo conjunctam. Regiones apud Scriptores hic IX reperio, quæ ſunt, *Doris* regio juxta Parnaſſum. *Ætolia* ad Evenum flu. Hæc ad arctum plana, & fertilis, ad Auſtrum aſpera ac ſterilis. Multas vetuſtiſſimas habuit urbes, inter quas præſtantiſſima fuit *Calydon*, unde aper Calydonius. Plinio & Strab. quondam totius Græciæ propugnaculum: vel ut ipſe elegantius dixit, ἑλλάδος πρόσχημα, & Euſtathius προκόσμημα ſive προσενώπιον interpretatur. Hodie cum reliquis in ruinis jacet. Hanc regionem *Evenus* liquidiſſimus amnis perfluit, qui in Mare devolvitur. *Locrorum* & *Opuntiorum* regio, aſpera erat, quorum *Amphiſſa* urbs maxima & nobiliſſima. In hac etiam *Naupactus*, quam alij in Ætolia locant. *Phocis* juxta Parnaſſum Montem. *Urbes.* Urbs ejus *Delphi*, ubi Templum Apollinis ſumptuoſiſſimum, & Oraculum auctore Strab. ἀψευδέστατον πάντων, πρότερον πολυχρήματον νυνὶ δὲ πενέστατον ἱερόν. Quod Tibullus etiam hoc verſu indicavit: *Delus ubi nunc Phœbe tua eſt? ubi Delphica Pytho? Bœotia*, inter Montes ſita agro potitur humido & paludoſo, ſed pingui & frugibus fœcundo. Vrbes *Aſcra* ad Heliconis radices, Heſiodi patria, quam ille hoc verſu depinxit; Ἄσκρῃ χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλέῃ οὐδέποτ' ἐσθλῇ. *Orchomenus* à Minya Theſſalo condita, Tireſiæ oraculo clara. *Thebæ* ἑπτάπυλαι quæ neque Athenis cedebant olim claritate, Plinio prodente. Multorum illuſtrium virorum patria. Nunc vero proſtratæ & dirutæ jacent; *Cheronæa* patria Plutarchi. *Platæa* memorabili victoria Græcorum Duce Pauſania adverſus Mardonium nobilis. *Tanagra* urbs ſuperſtitioſiſſima. *Aulis*, ubi Græci ad Trojam profecturi congregati fuere. *Attica*, terra ſterilis ac ſilvoſa; Ariſtophani Comico & Pindaro Lyrico κραναά. Urbs primaria *Athenæ*, Pomponio clariores quam ut indicari egeant. Euripidi apud Athenæum ἑλλάδος ἑλλάς, Græciæ Græcia, ſeu Græciæ compendium. Demoſtheni ψυχὴ καὶ ἥλιος καὶ ὀφθαλμὸς ἑλλάδος. Valde prædicat illam urbem Cic. Oratione pro L. Flacco: lib. II de Legibus, & in Dialogo de partitione. Porro *Athenienſes* quum antea κατὰ δήμους habitarent, primum à *Theſeo* in Aſtu convenire juſſi ſunt, qui unam ex CLXXX pagis civitatem conſtituit. Attius *Quadriurbem* vocavit, quod ex IV urbibus in unam domicilia contuliſſent, *Braucone*, *Eleuſine*, *Piræo* & *Sunio*. Longum foret civium ingenium, urbis ſitum, vias, loca ſacra & prophana, bella, incrementa & decrementa, &c. accurate referre: pergimus ergo. Fuerunt & *Marathon* celebri Miltiadis victoria notiſſima; & *Eleuſis* clara ſacris Cereris, quæ *Eleuſinia* dicta fuere. *Megaris*, à Stephano aſpera vocatur. Hujus urbs *Megara*, quæ ipſi regioni nomen dedit, juxta Iſthmum poſita. *Flumina.* Fluvij Achaiæ celebriores ſunt; *Iſmenus* ἰσμηνός Ptol. Steph. & Sophocli in Antigona: Thebas urbem adluens Bœotiæ fl. κνώπος quoque, Strab. *Aſopus*, Homer. βαθύσχοινος, & λεχεποιὸς herbidus cognominatus. Hic, referente Pauſania in Corinthiacis, Thebanam regionem à Platæa dividit. *Evenus*, ante *Lycormas* Λυκόρμας Apollo. & Str. teſtibus. Fluvius eſt Ætoliæ. *Montes.* Montes celebres *Parnaſſus*, Lucano lib. V. *Mons Phœbo Bromioque ſacer*; in ipſo totius Orbis medio Claudiano & Lucretio ſitus. *Helicon* Plinio Meſis natale. *Hymettus* melle, marmore, & omni eo, quod ad medicinam utile eſt, clarus. *Citheron*, à Cithara dictus Lactantio, quod illic frequenter hoc organum perſonaret: & alij Poëtarum verſibus decantati.

MOREA
OLIM
PELOPONNESVS.

Sub Beglerbeio Romano sive Graciæ, ut dixi, sunt xl Sangiaci, quorum præcipuus est Morabegi, Rector totius Moreæ, habitans Modenæ 47 28. 35 22. qui tempore belli Beglerbeio Vromeli, sive Romano mille Equites bene armatos suo stipendio ordinarie adducit.

In Morea hi fuerunt Episcopi juxta Provinciale Romanum.

Archiep. Corinthiensis 49 8, 37 30. *sub quo Argivensis* 48 58. 36 55. *Archiep. Patracensis* 47 13. 37 22. *sub quo Coloniensis, Mothonensis* 47 28. 35 22. *Coronensis* 47 48. 35 23. *Amyclensis* 48 56. 35 48. *Androvillensis.*

Meridiani distant pro ratione Paralleli 36 30.

Regio. HÆC de præcipuis Græciæ Regionibus quæ sunt in Continenti: *Morea & Candia* succedunt explicandæ. Prior πελοπόννησος Ptolemæo, Straboni, Steph. Procopio cęterisque, peninsula est, hodie *Morea* à *Maurorum* fortasse incursionibus. Olim Appollodoro & Plinio testibus *Apia* ἀπία, & *Pelasgia* πελασγία, *vocata* fuit. *Argos* ἄργος, & postea *Argos* *Nomina.* *Achaicum* nuncupatum, tradit Strabo: *Achaiam* Orosius 1 cap. 11. Item Apuleius VI Asini. *Pelopia* πελοπια, etiam Eustathio: *Inachia* ἰναχία, Stephano. *Ægialia* vocatur quoque in Eusebij Chronico. *Peloponneso* nomen est à *Pelope* homine Barbaro, qui ex Asia pro- *Vnde dicta.* fectus hic regnavit. *Pelopis* enim Insulam sonat, cum insula non sit, sed peninsula, platani folio, ut scribit Mela, simillima; pari pene Lõgitudine & Latitudine. Ejus Perimetrus est quatuor CIↃ Stadiorũ, quibus Artemidorus addit CCCC. Isthmo adhęret cõtinenti, cujus Latitudo est Stadiorum xl. De hujus finibus quum diu multumque Peloponnesiaci cum Ionibus certassent, tandem posuerunt columnam communi arbitrio, cujus in parte altera erat τὰ δ' ἐςὶ Πελεπόννησος, ὐκ Ἰωνία: in altera τὰ δ' ὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία. Angustias istas perfodere multi irrito ausu tentaverunt, quos inter Demetrius, C. Cæsar, Caligula, Nero & alij: quo instituto frustratis, murum ducere placuit, quem *Hexamilium* vocaverunt. Eum Amurathes Turca dejecit, Veneti restituerunt, Anno CIↃCCCCLIII spacio XV dierum: sed Turcæ iterum eum postea solo æquarunt. In hoc Isthmo Neptuni olim Templum fuit, ad quod *Ludi Isthmici* celebrati. *Situs.* Cæterum *Peloponnesum* ad Ortum respicit Mare Creticum; ad Occasum Ionium sive Hadriaticum; ad Septemtrionem Corinthiacum habet Sinum, & Saronicum, inter quos Isthmus clauditur; ad Meridiem habet Mare Mediterraneum. Peninsula porro hæc caput & arx totius Græciæ est, &, ut ait Plinius, haud ulli terræ nobilitate postferenda. Ea siquidem rebus omnibus, quæ vel ad victum uberiorem, vel ad elegantiorem vitæ cultum spectant, sua foecunditate, affluentiaque insignis est. Colles enim & planicies frugiferas habet, ac finibus & portubus refertissima est, quos Promontoria multa efficiunt. Peloponnesum incoluere *Elij, Messenij, Archivi, Sicyonij, Corinthiaci, Laco-* *Imperium Majorũ.* *nes, Argivi,* & *Arcades.* Fuitque hæc Græciæ pars toto Orbe quondam maxime celebrata propter *Mycenarum, Argivorum, Lacedæmoniorum, Sicyoniorum, Eliensium, Arcadum, Pyliorum & Messeniorum* Respublicas, & Imperium, ex quibus multi claruerunt Principes, ut *Agamemnon, Menelaus, Aiax,* & alij. Ac loci ipsius tum situs, tum majestas Imperium quondam totius pene Græciæ obtinuit. At hodie tota *Peloponnesus Turcarum* dominio subjecta est, quemadmodum & reliqua Græcia: licet fuerit ab aliquot *Regulis* Græciæ quos *Despotas* vocant, & à *Venetis* annis superioribus gnaviter defensa. Præest autem nunc Turcæ Imperatoris nomine toti Moreæ *Sangiacus*, inter cęteros potentissimus, qui Modoni moratur, & ad mandatum *Beglerbeij* totius Græciæ mille equites adducit, quos suo stipendio alit. Vocatur hic *Sangiacus* à Barbaris *Morabegi*, cujus annuus in hac Provincia reditus est IↃCC mill. asprorum, hoc est XIV mill. Aureorum. Universam autem hanc regionem in octo Provincias fuisse divisam ex Ptol. & alijs auctoribus constat, quæ sunt *Corinthia, Argia, Laconica, Messenia, Elis, Achaia, Sicyonis & Arcadia. Corinthia* in Isthmo sita est: nomen ei à primaria urbe quæ primum *Ephyre* dicta fuit. Eam Florus *Græciæ decus*: Cicero merito totius *Vrbes.* *Græciæ Lumen* vocat in oratione pro Lege Manilia. In Actionibus vero contra Varrem, *urbem pulcherrimam, atque ornatissimam, plenissimam rerum omnium. Agrum ejus optimum ac fructuosissimum.* Quemadmodum Livius etiam eundem *nobilissimæ fertilitatis agrum* appellat. Et in Aristide Plutarchus Corinthum post Athenas ac Spartam in maxima auctoritate, ut ipse inquit ἀξιώματί fuisse tradit. Utrimque portum habuit, quorum alter Asiam, alter Italiam spectabat; qua opportunitate loci urbs subito crevit, juvit eam etiam Isthmicorum ludorum celebratio. *Acrocorinthus* in monte erat III stadiorum ac dimidiati altitudine, sub ea erat *Corinthus* ambitu xl stadiorum. In vertice montis ædes erat Veneri sacra. De qua præter Athenæum Strabo his verbis lib. VIII meminit: τῆς ἀφροδίτης ἱερὸν ὅυτω πλέσιον ὥςε πλείυς ἢ χιλίας ἱεροδέλυς ἐκέκτητο ἑταίρας, ἃς ἀνετίθεσαν τῷ θεῷ καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Huic vicinus fons *Pirene*, quem fama finxit à Pegaso illic ungulæ ictu excussum. Eversa est urbs à L. Mummio, quod in ea Legati Pop. Romani excepti essent indignius, post annos nongentos quinquaginta duos quam ab Alete Hippotis filio erat condita, ut est apud Paterculum. *Argia* sequitur; hodie *Romania* Ort. Vrbes hujus tractus *Micenæ* regia Agamemnonis, unde Ovid. *Agamemnoniæ* dictæ, celebres à Templo Iunonis vetustissimo, unde Argiva Iuno. Eam Cyclopes muro scribuntur cinxisse ἐγχειρογαςορες, ab arte quam exercebant nuncupati. Non procul inde fuit *Lernæ* palus, ubi Hercules Hydram Lernæam, seu potius Latrones ad ea loca latrocinantes, sustulit, vicit & dissipavit, *Argos* exstructa, ut aliqui perhibent, ab Argo πανόπτῃ illo; nam *centum luminibus cinctum caput Argus habebat*, Poëtarum carminibus Agenoris Regis Phœniciæ Filio celebrato. Aristoteles inter CL Respub. quas Diog. teste descripsit, Argivorum etiam Rempublicam depinxit. *Nauplia* dicta ἀπὸ τῦ ναυσί προσπλεῖσθαι, id est quod huc navibus adplicetur, ut ait Strabo; vel quod hic *Nauplius* Neptuni & Amymones Filius regnavit; hodie *Neapolis* Romaniæ urbs munitissima. Post Naupliam

fuere

MOREA
olim Pelo:
ponnesus
Per Gerardum Mercatorem
Cum priuilegio
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Milliaria Italica communia
Golfo de Le panto
Golfo de Engia
Mare del Archi pelago
Golfo de Napoli
Golfo de Larcadia
Golfo de Coron
Golfo de Colochina
Maris Mediterranei pars
Arca dia
Athenæ
Patras
Corynto
Argos
Napoli vecchio
Mistra
Modon
Coron
Cerigo
Cithera
Il tempio doue fu rapta Helena da Paride

fuere Lybyrinthorum ædificia, & ſpecus ingentes. *Epidaurus* in Saronici Sinus receſſu, Æſculapij templo celebris referto tabellis, ab eo, ut homines ſuperſtitioſi credebant. Curatorum conſuetudo erat ut noctu ægroti in eo dormirent, atque hoc modo in ſumnis à Numine curari dicebantur. Fuere item *Hermione* ubi nobile quondam Iunonis Virginis Templum. Hanc Strabo inter claras Argiæ civitates ponit *Træzen* ſacra Neptuno, atque ideo dicta *Poſidonia*, & aliæ. *Argiam* ſequitur *Laconica* ſive *Laconum* regio, in quorum ditione Strabo præter Spartam triginta Urbes fuiſſe teſtatur: ſuperioribus autem temporibus centum, atque ex eo dictam *Hecatompolin*; ſed & *Hecatombas* propterea, quod pro urbium numero boves C. immolarentur. Metropolis *Sparta*, quæ etiam alio nomine vocatur *Lacedæmom*, hodie *Miſithra*, urbs olim magna & potens, quam idcirco etiam κητώεσσαν vocaverunt. Fuit hæc ἀτείχιστος, non muris, ſed civium virtute ſepta, non hinc operum magnificentia, ſed diſciplina inſtitutiſque Lycurgi Pomponio memorabilis, & quæ cum Athenarum urbe deinde de Imperio dimicavit, quemadmodum Thucydides id libris VIII expoſuit. Spartani fuere *Lyſander* & *Ageſilaus*. *Lycurgus* vero Leges Spartanis tulit. *Leuctra* nota è Plutarcho à filiarum Scedaſi triſti & tragica Hiſtoria. *Epidaurus* quæ hodie *Malvaſia*, *Amiclæ* olim λίμναι. *Meſſenia* à Taygeto Monte & fluvio Pamiſo ad Alpheum uſque porrigitur. Primaria ejus urbs *Meſſena* ad mare ſita, hodie *Mattagia* dicitur. *Ariſtomenis* Meſſenij præſtantiſſimi viri patria, qui referente Pauſania, hirſutum cor mortuus habuiſſe, deprehenſus fuit. Sunt & *Methone* nunc *Modon*, inſignis quondam & nunc Sangiaci Turcici ſedes. *Corone* nunc *Coron*. *Pylus* patria & ſedes Neſtoris Homerici triſecli illius & dulciloqui, τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥεέν αὐδή & cujus tota ſenecta, ut ſcripſit Philoſtratus, hilaris & læta fuit, ridentique ſimillima. Dicta quoque fuit *Sphacteria*. Et *Cypariſſi* hodie *Arcadia*, urbs maritima. *Elis*, inter Meſſeniam, Achajam & Arcadiam ſita eſt. Urbes, *Elis* per quam mediam Peneus & Alpheus fluebant, memorata Iovis delubro, Ludorum claritate faſtos Græcorum complexa. Pindari autem interpres *Elidem*, *Piſam* & *Olympiam* in unam urbem contrahit, alij vero diſtinctas eſſe volunt. *Olympia* celebris à ludis Græcorum ſolemnibus, quæ *Olympia* dicta fuere, & Templo Iovis Olympij ſumptuoſiſſimo, quod hominum frequentia potentiſſimorumque Regum donarijs adeo crevit, ut in tota fere Græcia nullum fuerit magnificentius, nullum clarius opibus, cum etiam Iove ipſo nihil ibi putaretur ſanctius, nihilque auguſtius. *Cypſelus* Corinthiornm tyrannus, Iovem totum aureum Olympiæ conſecravit. Deinde *Phidias* Athenienſis ſimulachrum ejus Dei, ex ebore & auro ſtupenda & inſolita magnitudine erexit, utpote pedum lx. In quo opere illud ab alijs artificibus reprehenſum, quod ſimulachri ad templum nulla eſſet proportio. Cum enim in eburneo throno ſederet Iupiter, capiteque templi faſtigium contingeret, neceſſe erat, ſi quando ſedendo defatigatus eburneus ille Deus ſurgere vellet, ut templi culmen una cum tecto dejiceretur. *Cyllene*, *Leprinus*, *Corynæ Myrſinus*. *Achaia* ab Ptol. *Propria* cognominata, ab Araxo Promontorio uſque ad Sicyonios extenditur, quorum terminus communis eſt fluvius Sus; ad Auſtrum eſt Mons Stymphalus; ad Septemtrionem Sinus Corinthiacus. Vrbes *Dyme*, quæ nunc *Chiarenza*, unde Promontorium Araxeum vocant *Capo di Chiarenza*; *Olemus Patræ* urbs inſignis olim, nunc *Patras* dicitur: *Ægium* urbs recentioribus temporibus *Voſtiza* vel *Boſtizan* dicta, & à Turcis exciſa. *Ægira* urbs quondam primaria in colle aſpero atque difficili poſita, quæ nunc diruta jacet & *Xilocaſtro* dicitur. Et in Criſſæo Sinu *Helice*, *Bura*, *Pellene*. *Sicyonia* inter Achaiam & Aſopum ſita; primaria ejus urbs *Sicyon*, omnium Græcarum urbium vetuſtiſſima, & tempore Abrahæ condita, templis, aris, ſtatuis, ſimulacris pleniſſima. Fuit & *Phlius*, quæ forte ea eſt quam hodie vocant *Vaſilicon*. Supereſt *Arcadia* regio Peloponneſi mediterranea, undique à mari remota. Hęc aliquando dicta eſt *Pelaſgia*, aliquando *Lycaonia*, aliquando *Gigantis*, aliquando *Parrhaſia*. Incolæ ſe ante Lunam ſatos jactitabant. Montes habet VI & lxx, valles fertiles & amœnas, incolas olim rei pecuariæ deditos & agriculturæ. Hinc iſta, *Arcadicum pecus*, *Arcadici mores*, Ἀρκαδικὸν βλάστημα. Hujus urbes *Megalopolis* patria Polybij graviſſimi ac ſapientiſſimi Scriptoris. Hodie *Leontari* dicitur; *Stymphalus*, unde Stymphalis Palus, & Aves Stymphalydes, ἀνδροφάγοι, καὶ σιδηρόπτεροι Pauſaniæ. *Lilæa*, *Mantinea*, *Pſophis*. Civitates autem totius Peloponneſi nobiliſſimas, quaſi compendio complexus eſt Ovidius lib. VI Metamorph. ubi procerum mentionem facit, qui ad conſolandum Pelopem miſſi fuerunt, cujus ſoror Niobe cum omnibus liberis fuerat extincta; ubi ſic canit:

Finitimi Proceres coeunt urbeſque propinquæ
Oravere ſuos ire ad ſolatia Reges:
Argoſque & Spartæ, Pelopeiadeſque Mycenæ,
Et nondum torvæ Calydon invisa Dianæ,
Orchomenoſque ferax, & nobilis ære Corinthus,
Meſſenæque ferox, Patræque, humileſque Cleovæ,
Et Melea Pylos, nec adhuc Pytheia Trœzen,
Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab Iſthmo.

Flumina. Amnes celebriores ſunt *Aſopus*, nunc *Arbon* Theveto; *Peneius*, nunc Nigro & Theveto *Igliaco*: *Alpheus*, qui accolis *Rophea* dicitur, ut Sophiano placet, & ſecundum Nigrum *orphea*: Italis vero nautis *Carbon*: atque huic fluvio cxl amnes inlabuntur: & albas maculas ac impetiginem ſanat. *Paniſus Stromio* nunc Nigro, ſed *Pirnaza* in Tabulis Caſtaldi & Mercatoris, totius Peloponneſi fluvius maximus. Hujus Aquæ puerorum & infantium morbis mederi dicuntur. *Eurotas* hodie *Baſilopotamo* Sophiano & alijs, ſed *Iris* Nigro: cujus ripę lauro abundant; & *Inachus*, qui *Planiza* hodie eſt Sophiano & alijs. Reliquos prætereo. *Montes.* Montes *Stymphalus* Στύμφαλος, Mons Arcadiæ altiſſimus qui Dominico Nigro *Poglici* dicitur. *Pholoe* φυλόη *Xiria* Nigro. *Cyllenius* Melæ, *Cylene* Strab. Totius Arcadiæ altiſſimus, *Mænalus*, *Mænalius* Mel. *Cronium* Κρόνιον Pt. *Grevenos* Nig. *Zarex*, Gemiſtus *Zaraca* ζάρακα vocat. *Minthe*, Μίνθη Pt. & Str. Gemiſtus hoc loco apud Ptol. μινώη legit: & eum quoque *Scorton* σκόρτων vocat. *Olono* vocatur Nigro. *Evan* videtur apud Pauſaniam dici, ab Evoe Bacchantium voce quod hoc loco Bacchus, & quæ eum ſequebantur mulieres, ſic exclamaſſe credantur. *Taygetus* ταύγετος Plinio, Pauſaniæ, Vibio & Stephano Peloponneſi mons in Laconica, Eurotæ flumini vicinus. In hujus ſummitate exiſtentibus, proſpectus patet per omnem Peninſulam, ut nulla celebris viſum effugiat civitas. Hic mons varias feras nutrit, conſecratus Baccho, Apollini, Dianæ, Cereri.

CANDIA
PRIMVM MAGNO
Divendita fuit Venetis à Bonifacio Montis-Ferratensi.

Anno Domini CIↃ CCXIV, sed sub Henrico Dandalo Duce rebellavit, deinde anno CIↃ CCCXLIII per Andream Ducem sub jugum missa adhuc à Duce & Consilio Veneto per Præsulem regitur. Volaterranus Geographiæ lib. IX.

Episcopatus in ea fuere juxta Provinciale Romanum.

Archiep. Cretensis nunc Candianus 52 22.34 40. *cui hi subsunt Suffraganei; Kirokensis, Archadiensis, Gerapetrensis* 54 16. 34 0. *Sicinensis, nunc Sittia opinor,* 54 55. 34 29.
Milopotamiensis 52 45. 34 48, *Ariensis, Calamoniensis, Epicalamoso forte* 52 14. 34 25. *Agiensis, Rissaniensis.*
Archiep. Atridensis, sub quo sunt Casensis, Scopulensis, Napronensis, Margaricensis.
Archiep. Soltaniensis hos habet Suffraganeos, Helenensem, Sudensem, Monovasiensem, Taurisiensem, Marrachitamiensem.
Archiep. Vospreniensis, huic sunt Suffraganei Tepheliensis, Matrehensis, Cirsonensis 55 2. 33 56.

Meridiani positi sunt juxta rationem Paralleli 34 20.

AD postremam tandem Europæ Tabulam pervenimus, in qua nobis *Candia* cum aliquot exiguis circa Græciam Insulis à Mercatore depingitur, *Creta* Κρήτη Ptol. Maris Mediterranei Insula. Hodie *Candia* vulgo dicitur. Sic quoque in Concilio Chalcedonensi. *Curetam* olim ab incolis *Curetibus* vocatam volunt, & per Syncopen *Cretam*. Alij dicunt *Cretam* nuncupari à Crete quodam Iovis & Ideæ Nymphæ filio, ut ait Steph: alij à Creta Nympha Hesperidis filia, ut ait Plinius: alij denique à Curetum Rege. *Candia* vero, a candore, forsan, ut nonnulli sentiunt: si quidem hujus Insulæ Montes occidui candidi dicuntur, vel ab urbe primaria cognomine. Olim etiam *Heria, Curetis, Macaros* & *Macaronesos* dicta fuit ab aëris temperie, teste Plinio & Solino; Ἑκατόμπολις quoque Eustathio; *Idæa* & *Chihonia* item Steph. *Telchionia* etiam a *Telchinibus*, ut habet Gyraldus. Eam à Septemtrione Ægæi fluctus verberant, ab Austro Libyci & Ægyptij, ad Occasum est mare Hadriaticum, ad Ortum Carpathium. Forma oblonga est: ad Orientem Promontorium Samonium excurrit: ad Occasum κριῶμέτωπον contra Cyrenem; In septemtrionem vero tertium prominet quod Strabo lib. X vocat *Cimarum*, nunc *Capo Chesin* dicitur. Longitudo est CCLXX M. P. Latitudo L. Ambitus IↃLXXXIIX. Regio omnis aspera est & montibus ubique horrens, sed fertilissima frumenti, & pascua. Mira soli indulgentia, arborarij proventus abundantes. Plinius quoque auctor est, quidquid in Creta nascitur, infinito pretio cęteris ejusdem generis antestare. Profert vites, oleas, mala aurea, citrea. Malvaticum vinum in hac sola Insula premitur, atque ex ea Venetias, & in reliquas Orbis partes defertur. Hoc Vinum antiqui *Pramnium* vocarunt, auctore Bellonio. At Volaterranus putat hodie Arvisia, Marvisia dici, adjectione unius literæ: additque id genus Vitium ex Arvisio Chius Insulæ promontorio (unde *Arvisia vina* olim) in Cretam esse delatum. Profert item mel, ceram, caseum, coccum, ladanum copiose, dictamum soli Cretæ peculiarem, herbam lævem, acrem, pulegio similem, sed majoribus folijs. Produnt capras sagittis percussas, hujus herbæ pastû eas excutere. Virg. XII Æneid.

Creta sive Candia unde dicta.
Nomina.
Situs.
Soli fertilitas.

Non illa feris incognita Capris — *Gramina, quum tergo volucres hæsere sagittæ.*

Atque aliam herbam ἄλιμον nomine, quæ admorsa diuturnam famem, teste Solino, prohibet. Cupressorum ad naves fabricandas, hic maxima copia. Hæ tantæ altitudinis nascuntur, ut spectabilius nihil humano visui sit, inquit Dominicus Niger. Insula omnis lupum, vulpem, serpentem, aut omnino animal noxium præter phalangium, natura non habet. Eam ob causam magna cum securitate animalium greges noctu in arvis pasci sinunt, præsertim ovium & arietum, qui *Striphoceri* ab illis appellantur. Varia autem producit animalia. Hoc etiam de Creta auctores prodiderunt, noctuam non habere, eamque mori quando invehitur. Rexere Insulam primum *Iupiter*, tum *Rhadamantus*, post *Minos*, & *Græci*. *Romanorum* potestatis facta est a Metello, qui ex re *Creticus* dictus est. *Constantinopolitani* eam postea tenuere; *Balduinus* Comes Flandriæ & Imperator Constantinopoleos, dedit *Marchioni Montisferrati*; à quo vendita est *Venetis* anno CIↃCXCIV immani auri pretio: itaque adhuc illorum Imperium agnoscit. Ac de Iove quidem ita Ennius in sacra historia, *Iupiter* (inquit) *postquam terram quinquies circumivit, omnibusque amicis & cognatis suis imperium divisit, reliquitque hominibus leges, mores, frumentaque paravit, multaque alia bona fecit, immortali gloria memoriaque affectus sempiterna, Monimenta suis reliquit: ætate pessum acta, in Creta vitam commutavit & ad Deos abijt, eumque Curetes filij sui curaverunt decoraveruntque. Est sepulchrum ejus in Cretæ oppido Gnosso, & dicitur Vesta hanc urbem creavisse, inque sepulchro ejus est inscriptum antiquis literis Græcis* ΟΣΕΥΣ ΤΟΥ ΚΡΟΝΟΥ, *id est Latine, Iupiter Saturni.* Olim centum urbibus claram fuisse prisci Scriptores tradunt: earum circiter XL. Plinij ætas novit. Urbium notissima *Gnossos*, Minois aliquando regia, a qua Gnosius arcus, tela Gnosia dicuntur. Sequitur *Cortyna*, unde tela Cortynia, vestis Cortynia. Claudianus de raptu Proserpinæ lib. II.

Animalium varietas.
Imperium Majorũ.
Urbes.

Crispatur gemino vestis Cortynia cinctu — Tum *Phæstos*. — Ovidius,

Proxima Gnosiaco jam quondam Phæstia regno, Progenuit tellus. Et *Cydon*, unde Arcus Cydonius, Cornu Cydonium. Et *Dictinna, Manethusa, Lycastos, Lyctos* Idomenei patria, *Holopixos*, aliæque a Plin. commemoratæ lib. IV cap. XII. Hodie vero, Bellonio auctore, tres tantum alicujus nominis habet urbes: quæ sunt *Candia*, olim *Matium* urbs totius Insulæ prima, a qua universa Insula appellationem desumpsit. Amplitudine secunda post Candiam

Canea,

CANDIA cum Insulis aliquot circa Græciam
Per Gerardum Mercatorem
Cum Priuilegio
CORFU
ZANTE
MILO
NICSIA
SANTORINI
SCARPANTO
MARE DE CANDIA
MARIS MEDITERRANEI PARS
Miliaria Italica communia
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Cerigo insulæ pars
Golfo della suda
Gozo

Canea, olim *Cydon*. Tertia est *Rhetymo*, quam veteris *Rithymnam* dixere. Paulo incommodiorem habet hæc Portum at Canea & Candia commodissimos habent. Flumina per universam Insulam nulla sunt quæ navem ferant. Sunt tamen multi & magni rivi, in quibus sponte sua sine ulla cultura Colocasia proveniunt. In littore Septemtrionali sunt *Melipotamus, Scasinus, Cladilus, Epicidomus, Giffo, Divotro*: versus Occidentem est *Nopuliar*: versus Meridiem *Limens*. Piscem habet Creta in littoribus admodum frequentem, Muli Barbati magnitudine, alijs regionibus valde rarum, qui *Scarus* dicitur, cujus veteres auctores sæpe meminerunt, & apud Romanos olim in delicijs fuit, primarium inter pisces locum facile obtinens. Montes ejus nobiliores sunt tres *Ida*, qui *Psiloriti* adcolis vocatur: *Leuci* qui Plinio *Cadissi*, nunc vocantur *de Madara*: & *Dicta*, qui *Sethia*. Adeo celsi sunt, ut nix tota hieme eos operiat: tametsi Cupressi hinc inde inter saxa convallium nascantur. *Mons Ida* omnium est eminentissimus. Hic ante Solis ortum Solem videt: nam ut est apud Lucretium;

Flumina. *Opera publica.*

Idæis fama est è montibus altis Dispersos igneis orienti lumine cerni.

Stirpibus rarioribus herbisque varij, abundat, quæ à Bellonio lib. 1 cap. 11 enumerantur. *Labyrinthum* in Creta Dædali opus multi memorant: ejus, quemadmodum & Italici nulla vestigia fuisse suo ævo testis est Plinius lib. XXXVI cap. XIII. Mirandus propterea incolarum stupor, qui etiam hodie ad radicem Montis Idæ pro vetere novum fictitiumque Labyrinthum ostentant; sed non mirum Cretensem κρητίζειν. De Arcibus sive Castellis hujus Insulæ agit idem Bellonius cap. V ejusdem libri. Incolæ vel cœli solique larga benignitate, vel suopte vitio fuerunt ad mala propensissimi. Paulus ipse ex Epimenide Cretensi de eorum moribus in Epistola ad Titum:

Mores.

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσαι κακὰ θηρία γαστέρες ἀργαί. Ac in Epigrammate Leonidæ, quod lib. III Epigram. Græc. legitur:

Ἀεὶ λῃσταὶ καὶ ἁλιφθόροι οὐδὲ δίκαιοι Κρῆτες, τίς Κρητῶν οἶδε δικαιοσύνην.

Fuere etiam qui proverbium vetus τρία κάππα κάκιστα interpretarentur de Cretensi, Cappadoce & Cilice; tametsi B. Augustinus cap. III de Grammatica; putet hoc dictum de tribus Cornelijs, Sylla, Cinna & Lentulo. Mendaces autem olim, fraudulenti, rapaces, avari & vinosi fuerunt, ut auctores perhibent, laboris impatientes, nullasque artes exquisite discentes; sed ut plurimum commessationibus, & potationibus dediti. Hodie vero naturæ impulsu, ut auctor est Bellonius, & ab ipsa pueritia Schythico arcu sese exercere solent, veterem sequentes consuetudinem. Namque tradunt eos olim Dianæ fuisse dicatos: propterea etiam ipsos Turcas arcus jaculatione superant: quinetiam dextri, agiles & strenui nunc in pugnis marinis sunt, sicut olim. Primi enim Cretenses navibus & sagittis valuisse scribuntur, quod ita capiendum puto, ut hi Græcorum primi hæc studia sectati sint. Nam ut est apud Philosophum cap. VIII lib. II Polit. *Videtur hæc Insula ad Principatum Græciæ nata, ac præ cæteris omnibus præclare sita. Imminet enim universo Mari, cui Græci circumfusi sunt. Atque hac quidem parte exiguo abest intervallo à Peloponneso: illa, ab Asia loco qui est circa Triopium, & a Rhodo. Quocirca Imperium maris obtinuit Minos, atque Insularum alias subegit, alias quum diu fuissent desertæ, coli fecit.* Atque hæc de Candia: restant paucis explicandæ aliquot circa Græciam Insulæ.

Corfu. *Situs.*

CORFV, vulgo, *Corcyra* Κόρκυρα Ptol. Insula olim nobilis, bello & navibus imprimis potens. Vlyssis naufragio & Alcinoi hortis clara: dicta à *Phæace Phæacia*. Valerius Flaccus, *Proxima Phæacum felicibus obsita pomis Rura petunt.* Et Tibullus; *Me tenet ignotis ægrum Phæacia terris.*

Soli fertilitas.

Distat ab Epiro duobus mill. ubi fretum est arctissimum: ubi vero latissimum XX. passus XCVII in longitudinem patet, teste Plinio. Cœli hic mira clementia: qua fit ut nemora ipsa ex citris, medicis, atque id genus arboribus constent. Solum fertile, abundans vitibus, oleis, pomis, omnibusque generis arboribus fructiferis; Mellis etiam ingens hic copia colligitur. Segetes vero minus lætas habet, propter Austrinos ventos: quibus exsiccatæ arescunt, antequam ad maturitatem perveniant. Hodie *Venetis* paret, à quibus strenue adversus Turcarum rabiem defensa est. Urbem habet cognominem. Incolæ Græci sunt.

Zante. *Situs.* *Soli fertilitas.*

Zacynthus, vulgo *Zante*. Hanc inter Cephaleniam & Achaiam ponit Plinius. Ipsa in circuitu colligit XXXVI mil. Ager Insulæ frumentum profert magna copia; imprimis vero uvas passas, vinum & oleum, ex quorum annuo proventu, Incolæ colligunt CL millia aureorum. Græci sunt & *Venetis* parent. Habet ejusdem nominis oppidum cum arce in Monte situm, Mari imminens, silvis obsitum, aëris salubritate, pascuorum vicinorum ubertate, agrique fertilitate valde commendabile. *Mons* ipse *Elatos* dictus, nobilis est. Inventa est nuper in Insula istiusmodi Inscriptio: M. TULLI CICERO HAVE, ET TU TERTIA ANTONIA. Etiam in templo Oppidi B. Mariæ sacro Monimentum est *Andreæ Vesalij* Bruxellensis Summi Anatomici, qui obijt anno CIↃ IↃLXIV Id. Octob. Ætatis vero suæ LVIII, quum Hierosolymis rediret. Portus in hac Insula unicus, multarum navium capax.

Milo. *Situs.* *Soli fertilitas.*

Milo Insula, ea *Melos* Μῆλος Ptol. prisco ævo dicebatur, in Cretico est Mari inter Cretam & Sunium Achaiæ Promontorium. Hanc omnium Insularum rotundissimam scribit Plinius. Ambitus LXXX milliaria complectitur. Feracissimos habet agros frumenti & olei, sed vitibus parum accommodos. In hac etiam argenti fodina & *Sardonius Lapis* reperitur.

Nisicia. *Situs.* *Soli fertilitas.*

Naxus Νάξος Insula Maris Ægæi una ex Cycladibus, apud Melam & Ptolemæum, nunc *Nisica* Sophiano, & alijs. Hæc LXXX mil. in ambitu patet. Inter frugiferas insulas hac etiam numeratur. Vini admodum fœcunda est; in eaque marmoris genus reperitur quod ὀφίτης Græcis, *Ophites* Plinio, maculosum, Serpentũ maculis non absimile. Smirillus etiam lapis, Smiris Plinio, hic reperitur. Venam quoque auri hic esse, sed desidia & ignavia Incolarum non inveniri, sunt qui credunt. Vespæ genus in ea, cujus punctio homini mortem adferre dicitur, vespertilionumque magna copia. *Ioanni Quirino* Nobili Veneto hæc quondam paruit. Postea sub quodam Duce *Iacobo Crispo* fuit quem *Solimus* Turcarum Imp. hinc expulit. Habitatur itaque hodie à Turcis & Iudæis. Habet hæc Insula fontem ex quo vinum suavissimum nonnumquam fluit, si fides habenda Ctesiæ.

Santorini. *Situs.* *Soli fertilitas.*

Santorini vel *Santorino*, *Therasia* Θηρασία, Maris Ægei Insula juxta Atticam, Straboni & Ptolemæo. Formam nunc lunæ corniculatæ habet, licet prius alium haberet, antequam combureretur, & Mari in duas partes scinderetur, inter quas scopuli aliquot interjacent. Est etiam satis fertilis, & portibus commoda. Incolæ piscationibus fere victum quærunt. Hæc etiam subjugata a Turcis est.

Scarpanto *Situs.* *Soli qualitas.*

Scarpanto, olim *Carpathus*, aut ut Homero placet, *Crapathus* dicta. Carpathium hinc Mare. Situs ejus inter Cretam & Rhodum, medio fere itinere. Ambitus ejus, LX, aut, ut alij volunt, LXX mill. pass. ardua & montibus passim aspera, ac in ea marmoris lapidicina reperitur. Olim quatuor urbibus prædita erat, & ob id *Tetrapolis* nuncupabatur, ut habet in Homerum Eustathius. Habet multos portus, sed non admodum capaces, & malefidos. Incolæ Græce loquuntur, & Græcorum religionem amplectuntur; Venetorum tamen Dominio subsunt.

Sed de Europa quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Reliquas igitur Orbis Partes, & primum Africam, cui in nostra distributione post Europam princeps tribuitur locus, quod felix faustumque sit, ingrediamur.

NOVA
AFRICA.

LECTOREM initio, nimirum poſt generalē Europæ deſcriptionem, admonuimus; nos Mercatoris quidem quatuor totius Orbis Partium Tabulas, prout ab ipſo delineatæ ſunt in principio collocaſſe, noſtras vero nuperrime editas ſuæ quamque Parti Præpoſuiſſe. Cumque Mercatoris delineationibus, pinacū explicationes adjunxerimus, ſupervacaneum duximus eaſdem hic repetere. Lectorem tantum admonitum volumus, nihil hic Typographorum incuria eſſe omiſſum. Poterit Lector generales deſcriptiones ſi placet, ſuis locis legere. Vale.

NOVA
AFRICÆ
TABULA
AUCTORE
Jodoco Hondio
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
MARE MEDITER RANEUM
ASIÆ PARS
ATLANTICUS OCEANUS
MAR DEL NORT
TROPICUS CANCRI
AEQUINOCTIALIS
LINEA
ÆTHIOPICUS OCEANUS
TROPICUS
CAPRICORNI
MARE RUBRUM
ARABIA DESERTA
ARABIA FELIX
BILEDULGERID olim NUMIDIA
LIBYA INTERIOR
Hodie Sarra id est Desertum
NUBIA
Biafar reg.
Zet Reg.
Madagascar I. al. S. Laurentii.
Sinus Barbaricus et Asperum mare Ptol.
I. Canariae olim Fortunatae
I. de Cabo Verde. Hesperides olim & Gorgones Insul.
Capur bonæ Spei
Excusum in ædibus Auctoris Amsterodammi

BARBARIA, IN QVA REGNVM TVNETANVM ET ÆGYPTVS.

Regio & unde dicta. *Situs.*

IN Africa, quam nos secundam cum Ptolemæo Orbis Partem fecimus, primo se offert loco *Barbaria* nobilissima Africæ regio. Ea nomen accepit vel à murmure inconcinno incolarum, Arabibus dicto *Barbar*, eo quod Numidarum sermo Arabibus talis videatur; vel à frequentibus desertis, *Bar* enim eorum lingua desertum sonat. Ab Ægypto ad fretum usque Gaditanum pertinet, complectiturque Mauritaniam utramque, Tingitanam videlicet & Cæsariensem, Africam proprie dictam, Cyrenaicam, Marmaricam, cum Libya, exteriore. Statuunt illi recentiores Africæ scriptores ab Ortu Solis Marmaricæ (quæ hodie *Barcha* dicitur) deserta ad montis usque Atlantis, partem hodie *Meies* vocatam, quæ pars à Strabone forte sub nomine *Aspis* describitur: huncque Montem Atlantem (secundum ejus ab Oriente in Occidentem ad mare usque, quod ab eo Atlanticum nuncupatur, longitudinem) à Meridionali plaga habet: ab Occidente ipsum Mare Atlanticum: Septemtrionale vero latus mare Mediterraneum lambit. *Cœli temperies.* Aër & cœli qualitas hujus Regionis varia. Vere cœlum mite, clemens, serenum: æstate æstus vehementissimi, imprimis Iunio & Iulio, mensibus: autumno calor remissior: hiëme frigus vehementius, potissimũ circa Decembrem & Ianuarium, sed matutino dumtaxat tempore, adeo ut nemo ob frigus ad ignem accedere cogatur. Autumni finis, tota hiëms, bonaque veris pars, impetuosis plena ventis. Quin & grandinibus, fulguribus & tonitruis horridis interdum vexatur; neque deest aliquibus in locis nix copiosa. *Soli fertilitas.* Ager dactylorum, malorumque punicorum feracissimus; sed frumenti non adeo fertilis, unde ejus incolæ magna ex parte panem conficiunt hordeaceum. Fructus alios profert magna copia, cerasa, ficus, poma, pira, pruna, mala persica, armeniaca, cydonia, olivas, & similes. Abundat oleo, melle, saccharo, multij ugis item armentorũ, pecudum atque ferarum generibus. *Animalium varietas.* Alit enim hęc regio dracones, elephantes, capreas, Bubalos, & similia animalia: item leones, ac pardales; habet & mustelas felibus pares ac similes, excepta rictus eminentia; simiarum quoque maximam multitudinem. *Imperium Majorum.* Coluerunt hanc Regionem primum *Phœnicum* coloni, alijque qui ex Asia aut Ægypto eo devenerunt: postea paruit *Romanis*, tum *Græcis Imperatoribus*, deinde *Vandalis*, *Saracenis*, *Arabibus*; nunc partim *Turcæ* subest, partim proprio *Seriffæ*. *Hispaniarum* quoque *Rex* arces quasdam in ea possidet. Regna omnino quatuor sunt, *Marocci*, *Fessæ*, *Teleusinum*, *Tunetanum* quibus nonnulli *Barcæ* addunt. De duobus prioribus Marocci & Fessæ sequenti Tabula agetur, de reliquis hic agamus. *Teleusinum* regnum quod vocant *Tremisen*, est *Mauritania Cæsariensis*. Longitudo ejus ab Ortu in Occasum est ccc lxxx Milliarium. Latitudo arcta, Milliarium xxv, à desertis videlicet Numidiæ usque ad mare Mediterraneum. Hujus regionis maxima pars, inculta est, arida atque aspera, eaque præsertim parte, qua Meridiem spectat. Maritimi autem agri aliquanto fertiliores atque fœcundiores sunt. Raræ in hac parte urbes, raraque castella. *Urbes.* Metropolis est *Teleusina*, quondam ampla, nunc magna ex parte collapsa. In eodem tractu est *Algira*, urbs magna & probe munita. Hęc à *Teleusino Rege* primum defecit, ac *Bugiæ Regi* tributum solvit: postea hoc deserto *Ferdinandum* Hispaniæ Regem admisit. Denique capta à Barbarossa, imperio Ottomanico adjecta est. Celebris est naufragio Caroli V, tristi Christianorum captivitate, & piraticis excursionibus Turcarum. Hodie ita præsidijs firmata est, ut humana ope vix possit expugnari. Hanc Castaldus *Salden* Ptolemæi fuisse opinatur, sed Ortelius cum nostro Mercatore putat *Salden* Ptolemæi nunc esse *Tadelin*; Iovius censet esse *Iuliam Cæsaream*, & alij *Cirtham*. Sunt quoque urbes *Mersalcabir*, *Messagran*, *Mustaganin*, & aliæ. Duos habet hoc Regnum maris portus nobilissimos atque frequentissimos, alterum *Horami* seu *Oraniæ* cum arce munitissima, alterum *Marsæ Eltabiri*, ad quos solet confluere maxima mercatorum frequentia: præsertim ex Italia; qui ambo ab Hispaniarum Rege ante aliquot annos occupati fuere, non sine illius Regni maximo detrimento. *Regnum Tunetanum* continet totam Africam minorem, & magnam Numidiæ partem. Nam a *Majori* fluvio, quem *Audum* Ptolemæi esse putat Maginus, usque ad Mesratæ regionis amnem extenditur. Hoc autem tractu ager satis fertilis est ac frugibus ac pecoribus aptissimus, arboribus fœcundissimus, præsertim ad Occasum: nam ad Ortum sterilis est, & aquarum inops. In hoc Regno urbes sunt *Bugia* ampla & copiosa, quam Petrus Navarrenus expugnavit spoliavitque anno cIɔ Iɔviii. Hodie autem pulsis Hispanis occupat Turca. Hæc regioni Bugiæ nomen dedit. *Constantina*, quæ creditur *Cirta* fuisse, regia *Masinissæ*; urbs est locuples, amœna, muris altissimis præcincta. In eodem tractu centum pene mill. a mari Mediterraneo est *Bona*, sive *Hippona* a Romanis condita, cujus Ecclesiæ *B. Augustinus* præfuit. *Tunetum*, vulgo *Tunisi*, quæ *Themisa* Ptolemæi, initio parvum oppidulum fuit, sed postea crevit ex ruinis Carthaginis. In ea Templum Mahumetanorum *Ameth Benatos*. De Tuneto ita Scaliger.

Invide demolire altas Carthaginis arces
Quem sors æqualis, parque futura manet.

En te invito iterum florens, excisa renascor
Te non vinco ego, nec me tamen ipsa premis.

Ad fretum stagni vicini quod Tunetum ducit, sita fuit *Goletta* arx, capta a Carolo V, destructa ab Uchialia Bascia. *Carthago* condita a Phœnicibus multis ante Romam conditam annis, ampla, potens, dives, Romæ æmula, arcem habuit *Byrsam*, media urbe sitam, exstructam à Didone, cujus spacium creditur fuisse duorum mill. passuum, nimirum, *Taurino quantum potuit circumdare tergo.* Urbis totius ambitus fuit xxii mill. eamque totam fere mare cingebàt. Ejus situm luculenter describit Appianus in Punicis. Imperium ejus non in Africa tantum, sed in Europa longe lateque patuit: Hispaniam enim a freto ad montes usque Pyrenæos domuit: Italiam, Siciliamque longo bello fatigavit, tandem a Scipione capta totos dies vii arsit. Restituta est a C. Cæsare: posteaque a Vandalis, Gothis, Saracenis sæpius vastata: adeo ut nunc deserta ex magna parte sit, & præter rudera & aquæductus aliquot vix habeat quicquam antiquæ majestatis. *Tripolis Barbariæ* hodie piraticis excursionibus nobilis, cum prius mercimonijs maxime afflueret. *Flumina.* Flumina *Barbariæ* sunt *Bagradas*, *Cinips*, *Tensift*, *Omirabih*, *Subu*, *Luccus*, cum multis alijs. *Montes.* Regionis pars quæ mare Mediterraneum spectat, montibus occupata est. Inter quos *Atlas*, de quo alibi, frigidissimus & sterilis, omnique ex parte nemorosus atque nivibus obsitus. Hic omnia fere totius Africæ flumina procreat. *Mores.* Incolæ probissimi (si Leoni fides) sunt viri: nullus illis fucus; simplicitatem atque veritatem non amplectentes modo, sed & reipsa comprobantes.

BARBARIA
SETENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
HISPANIAE PARS
GRÆCIÆ
NATOLIÆ PARS
MARIS ATLANTICI PARS
MARE MEDITERRANEUM
BARBARIA
NUMIDIA
BILEDULGERID
ZANHAGA
ZUENZIGA
MARROCO
DARA
TREMISE
TUNETANU
LEMPTA
BARCHA
BARCHA DESERTUM
BERDOA
GAOGA
GARAMANTES
BORNO
BIBYAE INTERIORIS PARS
TARGA REGNUM
Zix Lacus situs est in medio arenæ omni habitationi vacuo Arabes Venatores tunc maximas hic predas agunt.
Nilus fluvius singulis annis bis exundans terram irrigans reddit eam mire foecondam.
Dangala civitas admodu frequens
Miliaria Germanica
Miliaria Hispanica
MARIS MEDITERANEI
PARS
Cartaginis sive potius Tunetani celeberrimi sinus nec non fortalitij Golettæ Typus quamvis deleti.
Tunis capta et in Christianorum potestatem redacta a Carol. quinto anno 1535 at postea magna cum eorundem ignominia a Turca recuperata
MARIS MEDITERANEI PARS
AEGYPTUS
PIRAMIDES

ÆGYPTUS.

Regio. Nomina. ÆGYPTUS antiqua & nobilis Regio primum à Misraim Filio Chus, Nepote Cham, Abnepote Noachi culta est: quare a *Chamo Chemia* in sacris Osiridis vocata fuisse videtur, pro *Chamia*, ut ab alio *Misraim*, quam appellationem etiamnum servat apud Arabes, qui vocant *Mesre*. Turcis dicitur *Elquibet*, vel *Elchebit*. Termini sunt ab Occidente ultra Nilũ deserta Barcæ, Libyæ & Numidiæ, cum Regno Nubiæ. Ab Austro agro *Situs.* Bugiensi & Nilo concluditur, quo loco Nilus ab Occasu in Ortum nonnihil fertur. Plinius eam finit Syene urbe, quæ nunc Asna dicitur. Ab Ortu sunt deserta Arabiæ, quæ inter Ægyptum & Mare Rubrum sita sunt. Ab Aquilone clauditur Mari Mediterraneo, quod ea parte vocatur Pelagus Ægyptiacum. Raro pluit in Ægypto, imo ut Plato tradit, nunquam visum est pluere in Ægypto, sed aër perpetuam habet serenitatem, atque ob id fortassis olim dicta *Cæli temperies. Soli fertilitas.* fuit *Aëria*. Terra tamen quamvis pene expers imbrium, mire fertilis, & hominum aliorumque animalium perfœcunda generatrix. Nilus efficit, qui per medium ejus labens, & singulis annis terræ superficiem inundans, humectans, & adducto limo impinguans, fœcundam, mireque fertilem eam reddit. De hujus soli felicitate multa passim extant Scriptorum elogia. Iustinus solum ita fœcundum asserit, ut alimentorum nulla terra feracior sit in usus hominum. Veteres etiam plurimi publicum Orbis horreum Ægyptum esse prædicarunt. Plinius quoque asserit Rom. Imperij amplitudinem absque Ægypti opibus frugibusque diu perdurare non potuisse, cum in solo Nilo Populi Romani abundantia, vel fames esset. Idem etiam testatur, sic abunde herbis ad cibum accommodis Ægypti agrum affluere, ut vel frugibus carere possit. Huc etiam pertinet illud Lucani:

Terra suis contenta bonis non indiga mercis, *Aut Iovis, in solo tanta est fiducia Nilo.*

Summa est in Ægypto ubique tritici, siliginis, hordei, avenæ, fabarum, aliorumque leguminum; vini etiam optimi fertilitas. Nec desunt pascua lætissima. Oleo tamen, ut plurimum, caret, raraque ligna istic nascuntur. Præter *Animalium varietas.* Bestias sævas ac nocuas, quibus hæc terra abundat, animalia domestica mira copia alit, bubalos, boves, camelos, equos, asinos, arietes, & capras, quæ quidem omnia in magnam excrescunt molem, teste Bellonio, ob aëris temperiem, pabuli abundantiam, ac stirpium a Nilo irrigatarum bonum alimentum; inter reliqua vero arietes pingues admodum, & crassi sunt, atque amplam & densam, atque ad terram usque propendentem caudam habent, & palearia insuper è collo dependentia, ut in bobus, nigraque lana vestiuntur. Quia vero hæc regio hieme tepida admodum ac palustris, in eam aquaticæ aves tanta copia commeant, ut agri & prata ijs albescant: præsertim autem ciconijs. Ranæ quoque tanta abundantia istic generantur, ut nisi ciconiæ eas vorarent, nihil illis esset frequentius. Chamæleones etiam frequentes reperiuntur, eodem Bellonio teste, in fruticibus qui *Rhamus* altera dicuntur, & in varios colores sese commutant, qui non vento vescuntur, ut multi prodiderunt, quamvis ijs integro anno sine esca perdurare possint. Per universam vero Ægyptum, pulli gallinacei à matre excludi non solent: sed fornaces artificiose exstructas habent, in quibus tria aut quatuor ovorum millia reponunt, quoque calorem ita temperare norunt, ut om- *Imperium Majorũ.* nia ova simul excludantur. Quod etiam de Ægyptijs Aristoteles memoriæ prodidit. Metallis insuper regio hæc perpetuo abundavit, præsertim in partibus ad Æthiopiam vergentibus. Cæterum universa olim Ægyptus floruit sub varijs Regibus diversorum nominum usque ad *Ptolemæos*; nam *Pharaones* admodum pauci fuere. *Ptolemai* longo tempore regnarunt, usque ad Romanorum Imperium, quo perfracto res Ægyptia pervenit ad *Agarenos* Arabiæ Felicis, quorum Princeps *Sultanus* fuit dictus, & alij sequentes quoque vocati sunt *Sultani*. Mahumetani omnes, regnarunt multis annis donec à *Turcis* expugnati fuerunt. Possidet jam totam Ægyptum *Solymannus* Turca, relicto ibi Præfecto, qui *Bassa* Ægypti dicitur. Divisa fuit ab Alexandro Macedone in Nomos sive oppidorum præfecturas, quales Herodotus ponit XVIII. Strabo unam amplius. Ptolemæus XLVI. Plinius L, qui & addit quosdam nomina permutasse, ut proinde non sit putandum tot Ægypti olim præfecturas fuisse, quot apud Historicos nomina possunt colligi, quum ejusdem præfecturæ plura nomina esse potuerit. Leo Africanus auctor est à Mahumetanis in tres provincias divisam esse: *Sahid* quæ est superior sive Thebais, à finibus Bugiæ ad Cairum usque: *Errifiam*, quæ est pars *Urbes.* Occidentalis à Cairo ad Rosettum: & *Maremmam* quæ est pars Orientalis. Urbes Ægygti sub Amaside creduntur fuisse XX mille. Diodorus tria millia suo ævo superfuisse testis est. Celeberrimæ fuerunt *Syene, Thebæ*, quæ & *Diospolis*, *Tentyra, Heliopolis*, *Memphis*, *Babylon*, *Alexandria*, *Pelusium*. *Syene*, nunc *Asna* dicitur, sita, sub Tropico Cancri; hic, teste Plinio, puteum habuerunt Mathematici profundissimum, quem rectis lineis Sol totum illustrabat, quum esset in principio Cancri. Quo respexit Lucanus lib. II. *Vmbras nusquam flectente Syene*. *Thebe* condita à Busiride Rege ambitu CXL stadiorum, ut refert Herodotus, centum portis, alijsque ædificijs publicis privatisque insignis, quæ jam olim esse desijt. *Tentyra* ab Insula Nili nomen habet; incolæ Tentyritæ, qui naturæ genio crocodilis adversi sunt: qua de re apud Strabonem & Plinium videre est. *Heliopolis*, olim sacerdotum habitatio, Straboni hominum Astronomiæ & Philisophiæ deditorum mansio. *Memphis* olim *Arsinoe*, regia urbs, ubi Nilus primam accipit divisionem & Δ formam facit. Hanc hodie vocant *Cairum* vel *Alchair*. Urbs est triangulari forma exstructa, ambitu plus quam octo milliarium. Incolunt eam *Turcæ*, *AEgyptij*, *Arabes*, *Hebræi*, alijque. *Babylon* paullo supra Cairum ponitur à Bellonio, conspiciunturque adhuc ejus splendidorum ædificiorum ruinæ. Hic nunc est Christianorum pagus. *Alexandria* nobilis olim & splendida urbs ab Alexandro Magno in extremitate Maris Mediterranei loco situque pulcherrimo condita; Turcæ *Scanderiam* vocant. *Pelusium* hodie vocant *Damiatam*; urbs est potens, opulenta, commodo portu & navium frequentia celebris, ad Nili ostium Pelusiacum. Sunt etiam prĕter has urbes in Ægypto aliĕ, *Flumen. Nilus.* *Rosetta*, in qua Veneti Consulem habent. *Michale*, quæ Cairo par est; *Fuoa*, aliæque. Regio hæc fluvio *Nilo* totius Orbis nobilissimo secatur, irrigatur, ac fœcundissima redditur. Ortum, notavit Iuba Rex in Monte Inferioris Mauritaniæ non procul Oceano habere, lacu protinus stagnante, quem ajunt vocari Nilidem. Alijs alia mens est. Ex hoc lacu profusus longo cursu varias regiones & squallentia arenis loca percurrit, postea multas efficit Insulas, quarum clarissima est *Meroe*, à qua quartus Parallelus Ptolemaicus nomen accepit: ejus ramum dexterum dicit Plinius vocari Astusapen, lævum Astaborem, nec ante vocari Nilum, quam se totum aquis concordibus denuo junxerit. Tandem inclusus montibus, torrentibus & properantibus aquis ad locum vehitur, qui *Catadupa* vocatur: ibi inter occursantes scopulos non fluere, sed præceps cataracte ruere creditur, tanto fragore, ut accolæ sonitus magnitudine sensu audiendi careant. Ditionis AEgypti esse incipit à fine AEthiopiæ Syene. Post efficit illud Græcorum Delta, & divisus in ostia se in Mare exonerat. Ostia hodie sunt quatuor, quorum duo navigabilia, *Pelusiacum* ubi Damiata, & *Canopicum* sive *Heracleoticum*, ubi Rosettum. Certis etiam diebus auctu magno per totam spatiatus AEgyptum fœcundus innatat terræ, pluviarum quibus caret AEgyptus, inopiam compensans. Initium est VII Iunij, finis post diem quadragesimum; non post centesimum, ut scribit Herodotus. Major autem lætitia gentibus quo minus terrarum suarum vident; nam quæ inundantur sunt fertilissima, cætera sterilia, & quo altior Nilus, eo solum fœcundius. Auctus ejus per puteos mensuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum est cubitorum XVI. si ulterius increscat, absumuntur tempora serendi; si minus, non rigatur pro siti.

MAROCCI ET FESSAE REGNA.

Marocci Regnum.

PARS illa *Barbariæ*, quam hæc Tabula repræsentat, olim *Mauritania Tingitana* dicta, hodie duo *Regio.*
Regna comprehendit, *Marocci* videlicet & *Fessæ*, de quibus nunc ordine dicendum est. *Marocci* *& unde*
regnum nomen accepit ab urbe primaria *Marocco.* Iacet inter Atlantem montem & Oceanum *dicta.*
Atlanticum; Formæ pene triangularis. Amœnissima est regio, abundatque Frugibus & Legumi- *Soli ferti-*
nibus omnis generis, Oleo, Melle, Saccharo, Frugibus omnigenis, Dactylis, Uvis, Ficubus, Po- *litas.*
mis ac Piris varijs. Armentis item ac gregibus; Multæ etiam reperiuntur Capræ, quarum pelles *Anima-*
Marocchini dicuntur: villi utilissimi sunt ad pannos contexendos quos *Camelottos,* vulgo vocant. *lium* *varietas.*
Rerum denique omnium quæ ad victum conveniunt, quæ naribus adblandiuntur, quæ oculos pascunt, regio feracissima est. Ejus Provinciæ sunt, *Hea,* quæ ab Oriente clauditur Fluvio *Esfivalo,* à Meridie Atlante, ad Occasum & Septemtrione Oceano; estq; regio aspera, montosa, nemorosa, dives, & Incolis frequens. Civitates paucæ hic sunt sed pagi, vici & castra munitissima maximo numero reperiuntur. *Susa* quę ad Septemtrione Atlantē habet & oppidū *Hea,*
ad Ortum fluvium Sus, regio fertilis, amœna, dives. Auri Metalla sunt in monte *Ilalemo.* Præcipuum hujus regionis *Urbs &*
oppidum *Tarodantum,* Mauris *Taurent,* satis amplum, ab antiquis Africanis conditum. Domorū numerat circiter tria *Oppida.*
millia. Incolæ moribus sunt civilioribus. Hic *Angli* & *Galli* Mercatores degunt, & Ferrum, Stannum, Plumbum, Saccharo commutant. *Marocci* territorium cultissimum est, Armentis, & Pecoribus abundans In hoc urbs est *Maroccum,* quod *Bocanum Hemerum* Ptol. fuisse quidam suspicantur. Hæc inter maximas totius Orbis terrarū urbes adnumerari solet. Est enim inauditæ magnitudinis; ita ut sub Principe suo *Hali* Iosephi filio domus numeraret plus quam centies mille. Portas in ambitu habebat viginti quatuor: sed hæc ampla quondam & celebris urbs, nunc ita frequentibus Arabum excursionibus attrita est, ut vix tertia urbis portio Incolas habeat. *Guzzula* ad Septemtrionem Atlanti adhæret, ad Ortum Heę jungitur: oppida hic & arces vallo carent; pagi frequentes, ampli, divites: Regio omnis Incolis referta *Duccala* regio ab Occasu à *Tensifto* fluvio initium capit, terminatur a Septemtrione Oceano, à Meridie flumine *Habiel* clauditur, atq; ab Occidente fluvio *Hammirabith.* Paucæ in hac civitates muris cinctę. *Hascora* regio ad Septētrionem Duccalæ confinis, ad Occasum terminatur *Tensifto* fluvio, & ad Ortum fluvio *Quadelhabit* à regione Tedeletes discluditur. Multa ad hanc regionem pertinent oppida opulentissima, populo satis numerosa, ut *Alemdin, Tagodast, Elgiumuha, Bzo* &c. *Tedles* regio non adeo ampla est, ab Occasu terminatur fluminibus *Servi* & *Ommirabih,* ad Meridiem Atlanti contigua est: ad Septemtrionem vero terminatur, ubi fluvius *Servi* in fluvium *Ommirabih* prolabitur, unde regio ipsa triangulari forma clauditur. Sunt in ea nonnulla oppida: Præcipuum est *Tefza,* ab Africanis
conditum, populo satis frequens. Sunt & *Efza, Cithiteb,* & alia. Pręcipua *flumina* hujus regni sunt *Tensift* & *Omirabih,* *Flumina.*
qui ex Atlante monte erumpentes in Oceanū se exonerant; sed *Tensift* oritur in Marocci territorio, ac plurimis augetur fluvijs, inter quos magni sunt *Simelfel* & *Niffis. Omirabih* vero scaturit inter altissimos montes, qua *Tedles* provincia *Fessano* Regno contermina est. In littore maris alibi magna Electri copia invenitur, quæ inde à Lusitanis atq;
alijs exteris exportatur in alias regiones, quod quidem electrum vilissimo pretio coëmunt. Multi hic *Montes* inter *Montes.*
quos *Nisipha, Semede, Seusana* &c. quorum plerique frigidissimi atque sterilissimi sunt, adeo ut nihil præter Hordeum producant. In hoc Regno neque Templorum, neque Collegiorum, neque Hospitiorum copiam desiderabis. In urbe Marocco multa sunt Templa, inter quæ nullum artificiosius, neque magnificentius, quam quod in medio urbis à dicto Hali exstructum extat. Est & aliud ab hujus successore *Abdul Mumen* exstructū, & ab hujus Nepote *Mansor* ampliatum, multisque columnis ex Hispania convectis opulentius redditum. Cisternam sub templo confecit, ejus magnitudinis, cujus totum est templum: tectum templo addidit plumbeum: singulis angulis addidit canales, qui pluvialem aquam in cisternam subjectam mittant. Turris ex lapide durissimo, quale Romanum Vespasiani est Amphitheatrum, altitudine Turrim Bononiensem in Italia superat. Gradus quibus ascenditur habent singuli novem palmos latitudinis; exterius vero muri latus decem. Septem habet hæc turris mansiones. Huic superstructa alia turricula, quæ instar acus adsurgit. Hęc tres alteram alteri superpositas habet mansiones, fitque ab una ad aliam lignea scala adscensus. Si quis è summa turri despiciat, huic homines quamvis staturæ procerioris, non aliter ac pueri unius anni appareant. Habet & hæc turricula in summa parte ferrum quoddam Luna ornatum aurea, tres item sphæras aureas sic ferro insertas, ut maxima inferiorem, minima superiorem locum occupet. Est & Arx quædam munitissima in hac urbe, quæ si amplitudinem, si muros, si turres, si portas ex Tiburtino marmore exstructas videris, civitatem jure censeas. Templum habet altissima turri ornatissimum, in cujus fastigio Luna, atque sub hac tres inæqualis magnitudinis sphæras aureas, quæ omnes cxxx mille aureos pendent. In hac urbe intra muros vineæ, palmæ, horti spaciosi, agrique frumenti fœcundissimi. Nam extra muros terram colere, frequens Arabum vetat incursio. Incolæ hu-
jus regni alibi civiliores, alibi rudiores, & ciuilitatis plus satis ignari. Pane fere vescuntur hordeaceo, non fermentato, *Mores.*
nec in furnis excocto; interdum vero cibum sibi ex farina hordeacea lacte & oleo vel butyro parant. Apud multos *Victus.*
nullus mensarum & mapparum usus. Vestiuntur fere pannis ex lana in straguli modum confectis, caput vero panni- *Vestitus.*
culo quodam ornant, remanente tamen superiore parte nuda, pileum non nisi senes aut docti viri gestant, subuculas non habent, lecti vice culcitra villosa utuntur, cui se involvunt. Barbam radere solent antequam matrimonium contrahant, sed matrimonio juncti promissam gestant.

FESSÆ REGNVM.

FESSANVM vel *Fessæ* Regnū sequitur, quod *Ampelusia* olim à vitium copia nonnullis dictū; *Fessanum* nunc *Regio*
ab urbe ejusdem nominis. Hoc Regnum ditissimum & potentissimum, ab Occasu habet Mare Atlanticum, *& unde*
à Septemtrione Fretum Herculeum, ab Ortu Mulviam flumen, ab Austro Regnum Marocci. Est autem hic *dicta.*
alibi optima Aëris temperies, alibi aliquanto asperior. Ac Regio ipsa etsi nonnullis in locis prorsus aspera est, frigi- *Situs.*
dissimis Montibus plena, ac in ea aliquot sint solitudines ac deserta: ipsa tamen universe considerata, quamvis alte- *Soli ferti-*
ra sui parte magis, altera minus, felicissima & fertilissima est. Ager enim tam Frugibus atque Fructibus abundat, *litas.*
ut nulli cedere videatur; passim Vites, Oleæ optime proveniunt. Ficuum & Amygdalarum magnam habet copiam, magnam etiam Gossypij affluentiam. Reperitur hic etiam planta quædam, *Muus* dicta, fructum ferens valde dulcem ac esui gratissimum, magnitudinis mali Citrei. Mahumetici Rabini hunc esse fructum ajunt, qui pa-

 tentibus

FESSÆ et MAROCCHI REGNA.
Peñon de Velez
Barbariæ Pars
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
HISPANIÆ PARS
MARIS MEDITERRANEI PARS
OCEANUS
ATLANTICUS
Insulæ Fortunatæ Ptolemæo, at nunc CANARIÆ INSULÆ ob ingentes canes, quorum ibi magna copia à Portugalensib⁹ inventa.
I. de Porto Santo
I. de la Madera
I. Salvages
I. de la Palma
I. de Gomera
I. de Ferro
I. del Pico al: Tenerifa
I. de Gran Canaria
I. de Forte ventura
I. Lansarotta
I. de Lobos
C. de S. Vincent Sacrum prom. Ptol.
C. Trafalgar
Estrecho de Gibraltar olim Gaditanum & Herculeū fret.
Gibraltar
Malaga
Almeria
C. de Gates Charidemi prom. Pt.
I. Alboran quæ Ptol. incognita videtur
C. de 3 forces Magnum prom. Ptol.
Tanger
Ceuta
Tutuan
Cabo de Cantin
Fez
FEZÆ REGN.
Garetum desertum
Gerselvin
Botthoiæ populi
Marruecos
Serra Verde
MAROCCHITANUM REGNUM
Serra de Haha
Gondaue
Edecsena planities
Hasceini pop.
Nussini populi
Beniniaraz Gens
SEGELMESSE
Abulhuseini populi
Tebelbelt
DARA REG.
Guada
Aecha
Montes Claros, olim Atlas Mons.
ZAHARA aliis:
ZANHAGA.
Atlas Major mons.
C. de Guer
C. de Non sive Nao al.
C. Bojador
Scala Hispanicarum Leucarum
Milliaria Germanica communia

rentibus nostris Adamo & Evæ interdictus fuit, cujusque folijs pudenda texerunt; folia enim habet longa & lata: harum hic magna copia. Abundat Armentis, Pecoribus, Equis, Camelis; Capreolorum atque Leporum magna copia. *Fessæ* Regiones sunt septem, *Temesna*, *Territorium Fessæ*, *Asgara*, *Elhabata*, *Errifa*, *Garetum*, & *Elchausum*, sive *Chauz*. *Temesna* regio incipit à fluvio *Ommirabih* versus Occidentem, & protenditur ad Ortum versus *Buragragum* fluvium; à Meridie terminatur Monte Atlante, & a Septemtrione Oceano. Fuit semper hæc regio totius Africæ caput, in qua olim numerabantur oppida plus minus xl, castella vero ccc. Sed ob bella, quæ ibi magnopere sævierunt, civitates omnes & oppida deleta sunt totaque provincia vastata. Sed tandem denuo reviviscere cœpit postremis hisce temporibus, & oppida prope cc continet. Inter ea *Rabato* civitas magna ad littus Oceani condita. Hæc muris & structura Marocco persimilis, sed magnitudine ambitus valde dissimilis. Sunt & *Thagia*, *Salla*, & alia. *Fessæ Territorium* a fluvio Buragrago, versus Ortum protenditur usque ad fluvium *Inavem*, a Septemtrione fluvio *Suba*, a Meridie Atlantis radicibus clauditur. Numerantur nonnulla oppida in agro Fessano: sed ipsa urbs Fessa primaria. Sita est in regni hujus meditullio. Conditam ferunt circa annum Domini ıↃcclxxxvı. Hanc Metropolim totius Mauritaniæ dicunt: & vulgo teste Marmolio, Aulam totius Occidentis cognominant. Nomen habere ab auro, sunt qui opinentur, quod cum prima ejus fundamenta jacerentur, eo loco inventus fuerit auri cumulus, quod Arabibus *Fes* appellatur. Alij fluvium *Fez* qui mediam interluit, urbi nomen dedisse autumant. Maximam hujus urbis partem colles atque montes occupant, sic ut urbis tantum medio planicies reperiatur. Duabus vijs dictus fluvius urbem intrat, in duas namque est divisus partes. Moxque in urbem collapsus in infinitas fere, per quosdam aquæductus sese spargit, ac per singulas fere domos, per Templa, per Collegia, per Hospitia & Xenodochia sese diffundit. Deinde per foricas percurrens, totius civitatis sordes secum trahit, atque foras in fluvium inducit. Atque hęc dicitur *Fessa vetus*. Est enim & alia urbs quę *Fessa nova* dicitur, duplici cincta muro altissimo ac munitissimo. *Asgara* regio a Septemtrione Oceano abluitur, ab Occasu ad fluvium usque Buragragum protenditur; Orientale latus claudunt montes *Gumara*, *Zaronij* & radices Montis *Zalagæ*: a Meridie vero fluvio Bunaza terminatur. Fuerunt hic olim oppida & arces quamplurimæ, sed bellorũ injuria major pars deleta est. Oppida præcipua sunt *Larissa*, & *Casar Elcabir*, hoc est Regum palatium. *Habat*, seu *Elabat* Regio clauditur à Septemtrione Mari Mediterraneo, ab Occasu Algaræ paludibus, à Meridie Suarga fluvio, ab Ortu vero Montibus Herculeo Freto vicinis. In ea præstantiores sunt *Arzilla*, seu *Azella*, ampla satis, atque à Freto Herculeo circiter lxx mill. distans. *Tingis* seu *Tanger*, ampla & antiqua ad Oceani littus posita, & à Freto Herculeo xxx mill. dissita. *Septa* seu *Seuta* maxima civitas ad fauces Herculei freti, olim totius Mauritaniæ Metropolis, ac Hispaniæ æmula, quæ quidem tres civitates sub Regno Portugalliæ sunt. *Errifa* regio incipit non procul ab Herculeo freto, & ad fluvium usque *Nocor* seu *Hoccore* ad Ortum protenditur; ad Septemtrionem prima sui parte, ut testatur Leo, terminatur Mediterraneo Mari, vergitque Meridiem versus ad eos usque Montes, qui Fessæ Territorium spectant. Oppida hic rarissima, pagi frequentissimi. *Gareti* regio initium sumit ab Occasu à *Medulo* flumine, & ad fluvium *Mulviam* ad Ortum terminatur, à Meridie Montes ipsam à Desertis Numidiæ separant, à Septemtrione ad Mare Mediterraneum protenditur. Duas hujus præcipuas urbes *Medelam* & *Chesasam* Hispani occuparunt. *Chaus* ultima Fessani Regni Regio continet tertiam ipsius fere partem: namque in Longitudinem cxc milliar. patet, nempe à fluvio *Zha* ad Ortum, ad fluvium *Gurguigara* ad Occasum, in Latitudinem vero mill. clxx. Nam omnis ea Atlantis pars, quæ Mauritaniam spectat, teste Leone, hujus regionis latitudinem præbet, complectitur & bonam planiciei atque Montium partem, qui Libyæ sunt contermini. Præcipua loca hujus tractus sunt *Dubdu* oppidum antiquum, & *Teza*, maxima, nobilis, & opulentissima urbs. Regnum hoc multis irrigatur fluvijs, quorum aliquot navigabiles: præcipui sunt *Subu* & *Luccus*. *Subu* veteribus *Subur* dictus, originem ducit ex maximo fonte in horrida silva *Seligi* montis *Cheuz* provinciæ, atque multos recipiens fluvios per longum tractum discurrit, & lato simul ac profundo ostio in Oceanum sese exonerat, ubi naves etiam magnas recipit. *Luccus* fl. Ptol. *Lissus*, ex Gumuræ Montibus originem ducens in Oceanum labitur: in ejus ostio sita civitas *Haraidos*, cujus Portus ingressu difficillimus. Montes hic multi inter quos *Gumara*, *Zaronij*; Mons *Zalaga*, & multi alij quos brevitatis studio omittimus. In Urbe *Fez* multa pulchra sunt & ampla ædificia, publica, privataque: Templa, Collegia, Xenodochia. Templa sunt ıↃcc, in quibus magnifica & splendida. Summum Templum quod vocant *Carauvea* ambitum habet sesquimilliaris. Portas habet amplas atque altas unam & triginta. In hoc Templo singulis noctibus ccıↃ lucernæ accenduntur. Reditus Templi in singulos dies feruntur esse ducentorum aureorum. Collegia in quibus studiosi artibus, medicinæ, legibus operam dant, permulta sunt. Unum præ cæteris nobile, in quod exstruendum Rex *Habu Henon* quadringenta octoginta aureorum millia effudisse dicitur.

Urbs & Oppida. *Montes.*

CANARIÆ INSULÆ.

Insulæ Canariæ. Soli fertilitas. Animalium varietas. Montes. Mores. Victus.

ET hæc de *Marocci* & *Fessæ* Regnis; restant paucis explicandæ *Insulæ Canariæ* & *Pennon de Velis*. De *Canarijs* in generali descriptione Africæ aliquid diximus. Abundant Hordeo, Melle, Cera, Saccari arundinibus, Caseo. Habent & Oricelũ herbam, qua Panni colore puniceo inficiuntur, & Vini pręstantissimi amplum proventum. Sunt &, teste Martiano, Palmiferæ, Nuce Pinea abundantes; Pecore & Avibus plenæ. In *Ferri* Insula res est admiratione & commemoratione dignissima. Insula omnis aquis destituta, ardenti cœlo, solo arido, squallentes æstu homines pecudesque destituit. Sed Dei Omnipotentis singulari munere data est arbor, quæ sola medicinam facit hominibus & pecudibus. Eam nubecula circũdat, ex qua ita folia humectantur, ut ex ijs perpetuo liquor destillet, quem vasis circa arborem dispositis adcolæ excipiunt tanta copia, ut abunde toti Insulæ sufficiat. *Canaria Magna* longa est xc milliaria, *Tenariffa* aliquanto minor est. Hanc putat Niger esse *Nivariam* Plinij: ut *Forteventuram*, Plinij *Caprariam*. *Palma* Insula exigua est sed amœna, ac Vino, Caseo, Saccharo abundans. Qui ex Hispania in Peruviam & Brasiliam navigant, in hac Insula commeatum rerum in itinere ad victum necessariarum petunt. Montes hic suapte natura fere inaccessi, ideoque inexpugnabiles. *Tenariffa* Montem habet eximiæ altitudinis, quem etiam ad nonaginta milliaria licet sereno cœlo conspicere. Incolæ olim rudes admodum erant, sed hodie cultiores & sagaciores facti sunt. Vitæ institutis & moribus à cæteris Africanis discrepabant, Solem, Lunam, & Stellas colebant, veram lucem ignorantes. Vivunt pane hordeaceo, carnibus & lacte plurimo, & imprimis caprino, quo abundant.

PENNON DE VELES.

ANtiquissimum est oppidum in littore Maris Mediterranei constructum ab Hispanis *Velles de Gumenera*, sive etiam *Pennon de Veles*, nuncupatum. Inter duos visendæ altitudinis montes situm est. Alij ab Africanis, alii a Gothis ædificatum scribunt. Sed de hoc oppido in Theatro Urbium plura.

ABISSINORUM, ET CONGI REGNA.

ABissinorum Regnum, *AEthiopia* quæ *sub AEgypto*, Ptol. dicitur. Ejus Princeps Mauris *Asiclabassi*, lingua Æthiopica *Ioannes Belul*, quod est altus, seu pretiosus, non Presbyter, ut quorumdam fert opinio, dicitur. Hic se Davidis ortum stemmate gloriatur: utitur autem plerumque istiusmodi inscriptione. N. N. *Supremus meorum Regnorum, à Deo unice dilectus, Columna fidei, ortus ex Stirpe Iuda, Filius David, Filius Salomonis, Filius Columnæ Sionis, Filius ex Semine Iacob, Filius manus Mariæ, Filius Nabu secundum carnem, Filius Sanctorum Petri & Pauli secundum gratiam, Imperator Superioris & Minoris AEthiopiæ, & amplissimorum Regnorum, Iurisdictionum, & Terrarum, Rex Noæ, Caffares, Fatiger, Angolæ, Baru, Balignazæ, Adeæ, Vanguæ, Goyamæ, ubi Nili fontes, &c.* Hic inter maximos nostræ ætatis Monarchas procul dubio censendus, ut qui inter utrumque Tropicum à Mari Rubro ad Æthiopicum fere Oceanum pertingat. Et ut aliquanto accuratius ejus Imperij terminos describamus; e Septemtrione habet Ægyptum (quæ subest Turcis) vicinam: ab Ortu ad Mare Rubrum, & Sinum Barbaricum ex parte pertinet: à Meridie Lunæ Montibus à natura vallatur: ab Occasu vero Regno Congi, Nigro amne, Nubiæ Regno & Nilo flumine terminatur. Quibus terminis veterem Æthiopiam sub Ægypto cognominatam, Troglodyticam, & Cinnamomiferam regionem, & Libyæ interioris partem videtur comprehendere. Regio ipsa in universum (ut ex recentioribus qui eam lustrarunt, constat) fertilissima. Æstas ibi gemina est in anno, & ferme perpetua: ut uno tempore in alijs agris fiat sementis, in alijs vero messis. Alicubi singulis mensibus novæ fruges, legumina præsertim seruntur. Triticum quidem Regio parce producit hordeum vero, milium, sesamum, ciceres, fabas, aliaque legumina copiosissime profert; quorum nonnulla nobis ignota sunt. Hebeno Persico & siliquastro abundat. Aromata piperis, cinnamomi & gingiberis hic leguntur. Saccharum etiam in arundinibus copiose producit, sed ipsum coquere & expurgare non norunt. Vites istic multæ sunt, vini tamen hic nullus usus, præterquam in aula Regis & magni Patriarchæ. Mala medica, Citrea & limones magna copia hic sponte proveniunt; mellis item immensa vis. Nam apes etiam in ipsis hominum habitationibus nutriuntur: unde ceræ tantam conficiunt copiam, quæ toti regioni ad candelas conficiendas sufficiat absque sevi usu. Linum habet etiam hæc regio, sed incolæ artem ex ipso telas conficiendi nesciunt, atque magna ex parte pannos suos ex gossypio sibi parant cujus hic magnus est proventus. Metalla habet auri, argenti, æris, sed ea non expurgant, artem ignorantes. Habet insuper hæc regio omnis fere generis animalia, & aves; uti sunt elephantes, leones, tigres, pardales, lynces, Rhinocerotes, meles, simiæ, cervi (quod contra veterum opionem, qui negant Africam alere hoc animal) boves, oves, capræ, asini, cameli, equi. Sæpissime hic à locustis mirum in modum infestantur. Olim à Reginis dumtaxat gubernata hæc regio fuit. Unde in Historia veteris Testamenti legimus venisse ad *Salomonem* Regem, *Austri Reginam* de Saba, audiendi causa admirandam ejus sapientiam, circiter annum Mundi CIↃIↃCCCIↃLIV. Nomen Reginæ huic fuit *Maqueda*. Credunt Æthiopiæ Reges ex Davidis stirpe, & Salomonis familia sese procreatos esse. Idcirco se filios Davidis & Salomonis, atque adeo Sanctorum Patriarcharum appellare solent, quod ex eorum semine orti sint. Nam ex Salomone filium suscepisse *Maquedam* illam fingunt, quem *Meylech* nominarit. Postea *David* fuit dictus. Is secundum eorum commentum, cum annum ætatis vigesimum attigisset, ad Salomonem Patrem & præceptorem à matre remissus, ut doctrina & sapientia utili ac salutari ab eo imbueretur. Quod simul atque assecutus fuit *Meilech* seu *David*, permissu Salomonis, Sacerdotes & Comites nobiles multos de singulis duodecim tribubus sibi adjunxit, & in Regnũ Æthiopię reversus, gubernationem ejus suscepit; ac una etiam legem Domini, circumcisionemque eodem importavit. In toto hoc Imperio urbes paucæ; ac vicatim habitatur. Præcipua regna ad Superiorem Æthiopiam pertinentia, quæ ut plurimum Abissinorum Imperatori subiacent, sunt hæc sequentia. *Regnum Barnagnes*: hoc fluvio Abanthi & mari Rubro clauditur: urbs primaria est *Beroa* seu *Barna* Ptolemæo *Colone* dicta, ut Sanuto placet. Hic Regis vicarius degit; qui Abissinorum regi Cl. equos quotannis pro tributo pendit, cum serico alijsque mercibus; Bassæ vero Turcico mille uncias auri. *Tigremaon* Marabo fluvio proximum & mari rubro, quotannis pendit suo Imperatori cc. equos ex Arabia advectos. Subest huic regno Regnum *Tigrai*, in quo est urbs *Caxumo*, seu *Cassumo*, sedes olim (ut in eorum Annalibus est) *Reginæ Sabæ*; ac post etiam *Candaces* Reginæ. *Angote* regnum numo caret, utuntur pro eo salis & ferri globulis. *Amara* nomen habet à monte in quo Imperatoris filij firmo & vigili præsidio servantur, ut defuncto Imperatore hęres educatur. Fluvij in hoc regno duo memorabiles per Æthiopiam labentes *Abanhi*, qui *Astapus* Ptolemæo, & *Tacassi* qui Pt. *Astaboras*, in quem complures alij amnes confluunt. Fons Abanhi est *Barcena Lacus* amplissimus sub Æquinoctiali jacens, in quo plures Insulæ. Hic lacus est *Coloe Palus* Ptolemæi. Incolæ domos ex creta & stramine compactas habitant. Christianam religionem profitentur, eorumque fidei articuli præcipui sunt hi. Credunt in unum *Deum* Creatorem Coeli ac Terræ, in tres personas distinctum, *Deum Patrem*, *Deum Filium* ex Patre ab æterno genitum: qui pro nobis carnem assumpsit, mortuus est, & resurrexit: & *Deum Spiritum Sanctum*, ex Patre & Filio procedentem. Hæc summa est totius religionis. Vetus testamentum cum Novo sic conjungunt, ut ritus nonnullos Iudaicos & Christianos sequantur. Infantes omnes masculos pariter & femellas, octavo ætatis, die circumcidunt. Nullam tamen salutem circumcisioni adscribunt, quam in sola fide in Iesum Christum collocant. Sed ad quadragesimum diem masculos; ad octogesimum vero femellas, nisi aliqua ægritudo festinationem desideret, baptizant. Singulis annis baptismum renovant, tam in adultis, quam infantibus, proferentes hæc verba. Ego te Baptizo in nomine Patris, Filij & Spiritus Sancti. Hunc morem à majoribus acceptum sancte observant, non ut primum baptismum extenuent, aut infirment, sed, ut à peccatis absolutionem singulis annis consequantur. Administrationem Cænæ Domini sub utraque specie observant, tam Laici, quam Clerici, Confirmationem & extremam Unctionem neque pro sacramento habent, neque usurpare solent. Sabbatum æque ac diem Dominicum ab opere immune habent, veteri Christianorum more. Legis usum illum maximum esse putant, ut peccata nobis ostendat: servari vero à nullo mortalium posse excepto Iesu Christo, qui eam pro nobis implevit, credunt. Sanctos quidem amant & venerantur, sed non invocant. Mariam Christi matrem magno honore afficiunt, non tamen adorant, neque opem ejus implorant. Conjugium Clericis

Regio.

Situs.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium Majorũ.

Flumina.

Incolarũ Mores.

& Pres-

ABISSINORUM SIVE Pretiosi Ioannis Imperiu.
CONGI REGNI in Africa Christiani Nova descriptio.
Scala
Milliarium Germanicor.
Leucarum Hispaniaru
GAOGA
NUBIA REGN.
Desertum Zeu.
Nubia olim Christianam, hodie ferè Ermita nullam religionem colit. Regio est auro ditissima atque Ebore, saccari et frumenti feracissima. praecipua urbs est Dangala, domus eius caesar.
GORHANIR
Agoas populi
TIGREMAON
Hic argenti fodinae reperiuntur
AMBIANCANTIVA
Tigrai
Bagamidri
VANGUE
BELEGUANZE
BRAMAS.
DAMUT.
ANZICANA cujus populi Antropophagi
AMBIAN.
KOA
Golama
NOVA.
QVARA
GOIAME.
FUNGI
CAFATES
In hisce regionibus quidam scribunt habitare Amazones ut et in alijs regionibus Aethiopiae
Zaire Lacus
Zembre lacus
Zet Regnum
Volunt & hoc loco esse Amazones regnaque continere.
Lunae Montes
GASAFILA
Tirut
Sibit
GORGA
QUILOA
AMARA
BARCENA
BARU
Melinde
Magadoxo
FATIGAR
OLABI
ANGOTE
DOBAS
DANGALI
ADEL
BALLI
MARE RUBRUM
AYAMAN Sive ARABIAE FELICIS PARS
Sinus Arabicus
SINUS BARBARICUS
Baixos de Patran
Pemba
Zanzibar
PARS INSULAE S. LAURENTII
CANFILA
DAFILA
BARNAGASSO
BELLO
GUEGVERE
CONGO.
Pangue Lugi
MALEMA
Bagamidri populi
ANGOLA
Zaire Rio
Maris Aethiopici Pars
OCEANUS AETHIOPICUS
ANZICANA cujus populi Anthropophagi
Sierras de Cristal
Pangue Lungi Populi
PANGO
CONGO
BATA
PEMBA
ANGOLA
MATAMA
MLEMBA

& Presbyteris non minus quam Politicis permissum est. Omnem fornicationem & libidinem puniunt. Habent Patriarcham Ecclesijs præsidentem, virum perspectæ probitatis, gravem, bonæ doctrinæ & provectæ ætatis; cujus munus est Ecclesiasticos status in unione conservare, Ecclesiasticam disciplinam tueri, ac rebelles excommunicare, Episcoporum, aliorumque Ecclesiasticorum electio, penes solum Regem manet.

CONGI REGNVM.

Regio. Situs. REGNVM Congi, alijs *Manicongo*, amplum, potens & opulentum. A Promontorio *S. Catharinæ* quod secundo gradu abest ab Æquinoctiali, Austrum versus protenditur usque ad Promontorium *Ledo*. Habetque ad Occasum Oceanum Æthiopicum; ad Meridiem Montes Lunæ, & *Caferes* populos; ad Ortum Montem, à quo fluvij emanant; qui in Nili fontes prolabuntur; & ad Septemtrionem Territorium Regni *Bonin*. *Cœli temperies.* Mira hic cœli clementia incredibilisque aëris temperies, hiëme atque æstate nunquam sævientibus. *Soli fertilitas.* Abundat Regio frugibus, tritico, milio, oriza, arboribus fructiferis. Palmarum plures habet species, unam quæ dactylos producit, alteram quæ nuces indicas, tertiam ex qua oleum, vinum, acetum, panem conficiunt. Ex arboris cacumine terebrato vel fisso, succus quidam lacti similis emanat qui initio dulcis, postea tractu temporis acescit. Ex Fructuum pulpa oleum exprimitur nostro butyro haud absimile, cujus usus est in cibis, unctionibus, lucernis. Sunt & cassiæ, & cedri magna copia. Nec desunt in hortis omnis generis herbæ ac fructus, ut pepones, melopepones, cucumeres, & similes, præter alia genera quæ cum nostris Europæ Climatibus non conveniunt. Omnis præterea hæc regio metallorum dives est, etiam argenti, imprimis circa *Loandam* Insulam. Arborem etiam habet alibi *Ensada*, cujus rami tenua quædam filamenta demittunt, quæ ubi terram attigerunt, sobolescunt, excrescuntque in arbores, mira propagandi aviditate. *Animalium varietas.* Animalium varij generis hic ingens copia. Elephantum imprimis hic maximus proventus, quos vernacula lingua ipsi *Manzao* vocant, miræ magnitudinis, quorum dentes CC libras pendunt. Reperitur & feræ genus, ipsis *Zebra* dictum, magnitudine & forma mulæ istar. Mulæ autem genus non esse fœcunditas arguit: fœtum enim parit; habetque pellem a cæteris animalibus dissimilem, utpote trium diversorum locorum fascijs variegatam; nigris nempe, albis & fulvis; animal tantæ velocitatis atque feritatis, ut neque domari, neque ad hominum usum accommodari ullo modo possit. Adagium Lusitanis hinc fertur, *Velox ut Zebra*. Sunt & hinc, ut alibi, leones, tigres, bubalis, onagri, lupi, vulpes, cervi, lepores, cuniculi, simiæ, chamæleontes, & serpentum multa genera; item porci, oves, capri. At non habent equos, boves aut alia jumenta humanis usibus apta. Quare ligneis equis, teste Maphæo, utuntur. Cujus commentum tale est. Cantherio seu tigno dodrantalis ferme crassitudinis, pedum octo longitudinis, bubulum corium ad sellæ amplitudinem extendunt, huic Ephippio divaricatis cruribus viator insidet: bajuli succollant duo, & ubi longum iter est, succedunt alij. Abundat etiam zibethis, animalibus formam Felis nostræ domesticæ habentibus, sed paullo minoribus. Habent autem in se odoramenti genus quoddam pretiosi quod *Zibethum* dicitur. Nutrit insuper aves omnis generis, imprimis psittacos, virides & cinericios, struthiones item, pavones & gallinas indicas, perdices & anates: habet & phasianos, columbas, Turtures, & minorum avium quæ *Becca-fichti* incolis dicuntur, infinitum numerum; aquilarum præterea, falconum, accipitrum, fringillariorum, pellicanorum magnam vim. Sunt & multæ ardeæ candidæ *Aves Regiæ* dictæ, ac aliæ gruibus similes quas Incolæ vocant *Flemminges*. Dividitur autem Regnum Congi in Provincias sex, *Bamba, Songo, Sundi, Paugo, Batta* & *Pemba*. *Urbes.* *Bamba* littoralis est, ab Ambrizi flumine ad Coanzam usque: regitur a varijs Præfectis, quos ipsi *Mani* vocant. Primaria urbs est *Panza*, sita in planicie quæ est inter fluvium *Loze* & *Ambrize*. Hic moratur Præfectus Provinciæ, distatque à Mari C mill. pass. *Songo* ad fl. Zaire sita est. Primaria urbs est *Songo*, in qua præfectus hujus provinciæ agit. *Sundi* à *Congi* urbe ad fluvium usque *Zaire* protenditur, metallorumque variorum copia abundat. Incolæ ferrum cæteris præferunt, quod ex eo gladij, cultri, arma cudi possint; habent & zebelinos, & Martes aliaque animalia quæ in cæteris quoque provincijs inveniuntur. *Pango* à Septemtrione Sundi contermina, a Meridie Batta, ab Occasu Comitatu Congi, & ab Ortu Montibus Solis terminatur. Urbs primaria in qua Præfecti degunt, provinciæ cognominis est, diciturque *Pango*. *Batta* quinta Provincia: ejus fines sunt a Septemtrione Pango, ab Ortu extenditur ad Montes Solis, & ad radices Montium Salnitri, & à Meridie usque ad Montem Brusciato. Hisce finibus Batta terminatur, atque urbs ejus primaria, in qua Princeps habitat, similiter *Batta* dicitur. Sexta & ultima provincia *Pemba* sita est in meditullio Regni Congi. In hac est totius regni urbs primaria & Regia. Hæc hodie *S. Salvatoris* nominatur, olim vero dicta fuit *Banza*, quæ vox significat aulam, in qua Rex aut Præfectus plerumque agit. Sita CL mill. paullo plus minus à mari in magno & excelso monte. *Flumina.* Multis fluvijs regio ipsa irrigatur. Præcipuus est *Zaire* è Lacu *Zembre* ortus. Latitudo quibusdam locis est V milliarium, tantam autem aquarum vim in Oceanum Æthiopicum evolvit, ut X atque interdum XVI milliaribus servet dulcedinem. Adverso flumine ad V tantum milliaria navigare licet: occursantibus postea undis, magno impetu, quæ è cataractis ruunt. In fluminis ostio Insulæ quædam sunt, quibus per vicarios suos Rex Congi imperat. Lembi illic ex arbore Licondo capaces CC. hominum. Crocodilos capiunt, & hippopotamos, & piscem, quem ipsi *Ambize Angulo* vocant, quingentarum librarum, eximij saporis, quem sub pœna capitis piscatores ad Regem deferre coguntur. Sunt & alia flumina, *Letunda* ad quam civitas regia *Congo* exstructa est, *Ambrizi*, *Onzo*, *Lemba*, *Danda*, *Bengo* & *Coanza*: quorum duo posteriora è Danda orta Insulam efficiunt *Loanda* planam sine Monte, sine colle. *Montes.* In hac si crescentibus undis terrā effodias, aquam deprehendes dulcem; sin decrescentibus, salsam. In eadem conchas piscantur, quæ per totum regnum pecuniæ loco sunt. Et quemadmodum flumina piscibus abundant, sic etiam *Maria.* sinus & maria; & potissimū quibusdam piscibus quos vocant *Sardinaes* & *Anchioves*; quorū tanta copia est, ut hiberno tempore ultro in littus saliant. Sunt & alia genera piscium delicatorum, ut acipenseres vulgo sturiones, mulli & hujusmodi: ac cancrorum magna copia: adeo ut maxima pars adcolarum maris ijs vivant. Non desunt montes inter quos altissimus Lusitanis *La Sierra Complida*, hoc est, *Longus Mons, Mons Chrystalli* sic dictus à magna copia Chrystalli quæ in eo reperitur: valde excelsus hic & incultus. Sunt & alij qui dicuntur *Sierros de Sol*, id est, *Montes Solis*, qui supra modum alti sunt. Alij item qui dicuntur *Montes Salnitri*, quia in ijs ingens hujus mineralis vis: Montes *Cabambe*, ingentem argenti vim proferentes, & alij. *Mores.* Incolæ & potissimum Bambæ proceri, robore corporis gladiatorio, vastis musculis; gestant grandes gladios, Helveticis similes, quos à Lusitanis coëmunt. Uno ictu vivum hominem medium dissecare aut bovi vivo caput præscindere, ludus est. Fuere qui vas vino plenum CCCXXV librarum brachijs suis gestarint. Monilia sibi nectūt ex caudis Elephantorum. Ex hac provincia talium virorum XL millia colliguntur ad militiam Regis imperio, quoties id usus aut necessitas postulat.

GUINEA CVM INSVLIS S. THOMAE
Principis & Anni Boni.

Regio. GVINEÆ regnum eo tractu est, quo *Gangines* Æthiopes, de quibus apud Orosium & Æthicum, teste Ortelio. Incolis *Ghinni* dicitur. Regio Nigritarum est. *Nigritæ* dicuntur adcolæ fluminis Nigri, qui Mediam regionem præterfluit, Nili instar agros vicinos fœcundans. Crescit hic, ut & Nilus mense Iunio, totos dies xl. quibus per regionem vicinam navigare licet. Ita limo obducta tellus miro proventu rerum luxuriat. Hic vocatur Claudiano *Gis* vel *Gir*, in Paneg. Stilicon.

— — *Et Gir notissimus amnis Æthiopum.*

Putant etiam nonnulli apud Sidonium Apollinarem sic scriptum fuisse,

Indorum Ganges, Gothorum Phasis, Araxes
Armeniæ, Gis Æthiopum, Tanaisque Getarum.

Pro eo quod nunc legitur *Tagus Æthiopum.* Quid enim Hispaniæ flumini apud Æthiopas? Circa flumen planities ampla, nulli montes aut colles, silvæ frequentes, quibus Elephanti pascuntur. Crebri lacus, qui ex Nigri inundatione dicuntur remansisse. Aër saluberrimus, adeo ut morbo Hispanico laborantes, si in eam regionem proficiscantur certo convalescant. Sermo Nigritis varius, pro cœlo & solo. Religio varia: sunt in Mediterraneis Christiani, Mahumetistæ, Gentiles. Maritimi vero omnes idola colunt. Reges Nigritarum sunt tres. *Tombuti, Borni, & Goaga, Gualatæ* etiam proprium Regem habent. Color omnibus nigerrimus. Cæterum *Guineæ* Regnum inter *Gualatam,* *Situs.* *Tombutum* & *Melli* situm est, à Nigro flumine ad Oceanum usque Æthiopicum. Aër *Guineæ*, nostris corporibus noxius est, tum ob cœli intemperiem, calorisque: tum propter pluvias, quæ putredinem pariunt & vermes. *Cœli qualitas.* Est autem hordeo, oryza, gossypio, auro, ebore; ovibus item & Gallinis abundans. *Soli fertilitas.* Est & aromatis quoddam genus, sapore piperi conforme, Lusitanis *Melegneta* dictũ. Aliud item duplo efficacius pipere Calicutiano, vocaturque dictis Lusitanis *Pimienta del Rabo*, id est *Piper caudatum*, quod tamen vendere non licet, ne vulgare piper prorsus sordeat & vilescat. Annotavit Clusius Scholiastes id Antverpiam invehi solitum, eratque cubebis fere simile, pediculo subnixum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acrimonia qua piper præditum aromaticum, racematim cohærens. Amomum esse nonnulli perperam existimarunt. Fructus alios præter dactylos nullos habet, sed eos ex Numidia aut Gualata Incolæ petunt. *Animalium varietas.* Quadrupedum imprimis elephantorum & simiarum, aviumque ingentem habent copiam, præsertim vero pavonum & psittacorum cinericiorum. Habent & minutas quasdam aves quæ ex arborum ramis pendulũ sibi ipsæ nidum singulari arte construunt. Hæ excelsissimam quærunt arborem, quæ surculos habeat subtiles ac tenues, cujus vis ponderis fere impatientes. Horum cacumini alligant dependentem surculum, de quo nidum mira industria fabricatum suspendunt, instar pilæ rotundum, relicto solum foramine admodũ angusto, quod ostij vicem suppleat. Ajunt autem id efficere alitem, ut serpentum fallat astutias. Nam nidũ pensilem petere nequeunt, quippe qui surculo tam tenui nunquam seipsos crederent, mole gravati corporea. Igitur his artibus tuta est à serpente avis, licet parva; sagaxque natura specierum rebus conservandis nunquam deesse deprehenditur. Arcem, oppidum, urbem non habent: pagum unum dumtaxat amplissimum, quem principes, sacerdotes, doctores, mercatores incolunt; cæteri sparsim degunt. *Mores.* Circa *Caput Lupi Conzalvi* incolæ solem, lunam, terram adorant: hanc sputo inquinare magnũ apud ipsos piaculum. Cutem sibi ipsi conscindunt potius quam scarificant, & postea unguento quodam colorato tingunt: bello ipsis, nobis stupendo spectaculo. Salutant Principem in genua prolapsi, manibus complosis: alijs inclamant *Fuio, Fuio, Fuio.* Longævi sunt, quamvis saginæ corporum addictiores: adeo ut qui corpore vegeto ac valenti ad centesimum annum pertingant inter eos reperiantur. Inter prandendum potu abstinent: pransi bibunt vel aquam vel vinumè palma. Palma hæc non ea quæ dactylos seu caryotas fert, sed ab hac arbor diversa, quovis anni tempore succum emittens. Arboris truncum sauciant, lachrymam inde manantem vase aliquo (uti Thura leguntur) exceptam ad ebrietatem usque hauriunt; quippe cum liquor is sit vino quovis etiam generoso meracior. Color ei subcinericius, unde lactis serum repræsentat: *Mignolum* vocant. Nec major est proventus arbori, quam binæ ternæve mensuræ intra diem naturalem. Fert ea arbor fructum olivæ triplici virtute pollentem; oleuo videlicet, ut odoris violacei; saporis olivæ; id si dapibus adhibitum fuerit, eas uti crocus tingit, aut eo amplius. Viri juxta & feminæ nudo capite incedunt: quibusdam tegmen est ex corticibus arborum aut nuce indica confectum. Sunt qui superius labrum sauciatum habent, perque illud foramen & per nares eboris frusta adigunt, hoc ipso, ut opinantur, valde formosi. Alij ex interstitio narium, aut è labris ebur gestant, & conchas: quidam etiam pertuso inferiore labro linguam tanquam per os alterum exsertant. *Vestitus.* Vestimenta contexunt ex arborum libris, hisque decore scilicet, verenda tegunt: ex ijsdem storeis non ad usum, sed ad ornatum nexas gerunt simiarum & cercopithecorum pelles, cum nola. Oculum alterum rubro colore tingunt, alterum cæruleo. Feminæ ditiores ingentes annulos ex ferro, ære rubro, aut stanno cruribus nectunt. Postremum in stupida & putida barbarie mirifice sibi placent. Horum numi aurei sunt nulla inscriptione insigniti: utuntur etiam numis ferreis in rebus vilioribus emendis.

Insula S. Thomæ.

Regio. INSULA *S. Thomæ* sequitur nunc explicanda; inventa à Lusitanis die festo B. Thomæ, à quo etiam inditum loco nomen. *Vnde dicta.* Sub ipso Æquatore sita est forma pene rotunda. Ejus diameter est lx milliarium. Hæc cum detegeretur tota consita erat proceris arboribus, quarum rami sursum crescebant. *Situs.* Pestem nescit: aër calidus, & salubris: pauci tamen Christiani hic ad L. ætatis annum pertingunt: ita ut prodigiosum foret inter illos cana barba aliquem videre. Indigenæ vero facile ad C. annum vivunt. *Soli qualitas.* Dies noctibus semper æquales. Mensibus Martio & Septembri

 crebræ

GVINEAE NOVA DESCRIPTIO
AFRICÆ PARS
LYBIA INTERIOR
Niger fluvius
Lago sigisima guarda al:
CARAGOLI
Tocror
Tombotu
Cutumbo
Tambi
Puncc
Saluse
Tuspa
Zegzeg
Palma Seca
GENEHOA
Rio Senega
Genehoa
GANBIA
MANDINGA
Mandinga
Cantozy
CARAGOLES
BANGANA
Gago
Acanes grande
Acanes pequenos
LUDAYAS
ZEGZEG
MELLI
Melli
SOUCOS
Sierra Liona
C. Roxo
I. de Buan
I. dos Alcatreces
I. dolos
Baixos de S. Anna
MALAGUETA
GVINEA
ASSAS
Aboraas
Dauma
Benin
BENIN REGNU
Budis
Caceres
Anguines
Uxoo
Xabanda
Labore
Famba
C. das Palmas
C. de 3. Pontas
C. Corco
Mina
I. de Fernando Poo
I. de Principes
I. S. Thomæ
Citade
Cabo de Lopo Gonsalves
ÆTHIOPICUS OCEANUS
LINEA ÆQVINOCTIALIS
I. S. THOMÆ
Hispanicæ Leucæ 17½ 35 52½ 70
German. Milliar. 15 30 45 60

Soli fertilitas. crebræ & densæ pluviæ decidunt, quibus solum humectatur, cæteris mensibus rore copioso recreantur fruges. Solum ipsum Insulæ tenax, lentum, colore subruffo. Frumentum, vites, aut arborem ossa duriuscula habentem non patitur: fert autem melones, cucumeres, cucurbitas, ficus, gingiberis & sacchari imprimis ingentem copiam, adeo ut quotannis xl naves saccharo onustæ solitæ fuerint ex hac Insula alio exportari, proque saccharo suo vinum, caseum, frumentum, coria, aliaque ad vitam necessaria importari. Sed desijt proventus iste, ex quo tempore vermiculi quidam arundinum radices perfodere cœperunt, adeo ut nunc vix sex naves saccharo illic nato possint quotannis onerari. Saccharum autem *Sal Indus* ἅλς ἰνδικὸς Aginetæ: μέλι καλαμίνον Arriano, σάκχαρ Galeno. Dicitur mel in arundinibus collectum instar gummi, candidum & fragile. Plin. lib. XII. cap. VIII. *Saccharum & Arabia fert. Sed laudatius India. Est autem Mel in arundinibus collectum gummi modo candidum, dentibus fragile: amplissimum, nucis tantum Avellanæ magnitudine, ad Medicinæ tantum usum.* Cæterum arundo Saccharifera septenum octonumve pedum calamos profert, pollice crassiores, densis geniculis interceptos fungosa, succulenta, valde dulci candidaque medulla farctos, folia binos cubitos æquant, angustiora tamen donacis, scabra, & secundum longitudinem striata, numerosa, stolones ejusdem cum cæteris arundinibus coloris amplectentia, angustiora ijs quibus sacchari metæ involutæ passim apud institores cernuntur, flos in summo comosus, & quadantenus Melicæ; radix ad cannæ radicem accedit, sed minus lignosa, succulentior, dulcior, ex qua germina oriuntur quæ resecta sationi opportuna sunt. Humenti solo gaudet, sed calidiore aëre, & tepidiore aura. Liquorem sive laticem fundit (Saccharum vocant) cujus satis celebrari numquam potest tum lautitia, tum utilitas, in culinis, in pharmacopœorum officinis, esu, potu, in secunda & adversa valetudine, in quavis ætate, sorte, regione. Succus autem iste hoc modo exprimitur. Caudicem totum in frusta minutatim incidunt & secant, moxque submittunt torculari, & succum inde expressum in cacabum mundissimum immittunt, ignique subjecto excoquunt donec perpurgatum videatur. Purgatum in figulinis reponunt vasis, in quibus ubi refrixerit, in saccharum laudatissimum congelatur. Liberaliter etiam milium, orizam, hordeum præbet. Lactucas item, brassicas, rapas, betam, petroselinum, herbas hortenses magna luxurie profert; Præter has radicem quæ in Brasilia, & Hispaniola *Batata* dicitur, in hac Insula *Igname*. Radix est napi figura aut rapi, nigro cortice, inferne sparsa quasi in brachia; ei castaneæ sapor, sed suavior ac tenerior; sub cineribus assæ atque elixæ vescuntur. Medullæ color haud unus omnibus. Itaque in species varias digesserunt. Prima est quæ ab Hispanis *Igname Cicorero* dicitur. Sola hæc annum durat incorrupta: quocirca in naves imponunt pro commeatu. Tres præterea species temporis omnes impatientes. Ejus satio mira, quippe non radice seritur, sed talea sicut olea. Sarmenti frustum fissum in partes aliquot, modo quippiam corticis servatum sit, deponunt, ridicam propter pangunt. Ejus namque stipes advoluitur lupuli more. Folio ut citrio, æque nitidum, sed minus ac tenuius. Quinto mense messis tempestiva indicium ubi folia siccantur. Radix ut arundinis, aut dracontij, quaternas quinasve soboles edit. Incolæ Hispani huc aliquot olivas, persicos, amygdalos, aliasque arbores transtulerunt; quæ plantatæ pulcherrimæ quidem aspectu fuere; sed nunquam ullos tulerunt fructus. *Animalium varietas.* Est in hac Insula cancrorum mirificum genus, quod in terra talparum instar degit, thalassij coloris, solum subvertens: hæc omnia longe lateque infestat, arrodit, absumitque. Reperitur etiam in hac Insula avium ingens numerus, perdices, sturni, merulæ, passeres virides modulantes, turdi & psittaci.

Urbs Pavosa. Urbem in ea Lusitani condiderunt *Pavoasam*, ad flumen, in qua ɪɔcc familiæ creduntur habitare, præter Episcopum aliosque ordinis Ecclesiastici homines. Portum optimum amnemque saluberrimum habet. Ad piscationes incitant in Mari omnis generis pisces. Imprimis vero res miranda est infinitum numerum balenarum conspicere, quæ in hoc, & reliquis Africæ littoribus reperiuntur. *Mons.* In media Insula Mons est valde nemorosus, qui perpetuo nubibus tegitur adeo densis, ut ex silvis aquæ manent rigandis sacchari arundinibus sufficientes; quoque sol est sublimior, eo magis cœlum est circa montem illum nebulosum. Incolæ partim albi sunt, partim nigri. Mirum quod narrant, nigros admodum pulicibus, pediculis, & cimicibus infestari; albos neque pediculos, neque pulices neque cimices in lectis habere.

Insula Principis.

Unde dicta. HAUD procul inde, citra Æquinoctialem tamē gradibus pene tribus *Insula* est *Principis*. Hęc ex eo nomen traxit, quod *Principi* Portugalliæ hujus Insulæ reditus esset assignatus. *Soli fertilitas.* Satis culta est, & proventu sacchari celebrata. Crescit & in ea palma, cujus supra mentionem fecimus, ex qua succum eliciunt, quo sitim levant.

Anni boni Insula.

Unde dicta. ANNI *Boni* vel de *Annobon* Insula, sic dicta quod sub novi anni auspicio detecta fuerit. Ea ultra Æquinoctialem Austrum versus pari intervallo sita est. Inhabitata est, sed ad ejus littora optimæ piscationes fiunt; atque his locis pisces volantes interdum apparent. Crocodilorum etiam hic, ac venenosorum animalium incredibilis copia. Crocodilus malum quadrupes, teste Solino, & in terra & in aquis pariter valet, linguam non habet, maxillam movet superiorem. Morsus ejus horribili tenacitate conveniunt stipante se dentium serie pectinatim. Plerumque ad xx ulnas magnitudinis coalescit. Qualia anseres edit ova. Metatur locum nido naturali providentia nec alibi fœtus premit, quam quo crescentis fluvij aquæ non possunt pervenire. In partu fovendo mas & fœmina vices servant. Præter hiatum oris, armatus est etiam unguium immanitate. Noctibus in aqua degit, per diem humi acquiescit. Circumdatur maxima cutis firmitate, in tantum ut ictus quovis tormento adactos tergo repercutiat.

Atque hæc de *Guinea* & hisce Insulis, deque Africa hactenus dicta, sufficiant. Libet autem, adscribere Coronidis quasi loco, quod Æneas Gazæus græcus scriptor retulit in Theophrasto suo, sive libro de animarum immortalitate, & resurrectione mortuorum; martyres ac sacerdotes magnæ Libyæ, evulsa à Tyranno & excisa ipsorum lingua, nihilo minus clare locutos fuisse, ac annunciasse animo hilari ac magno Dei magnalia, id est ut ipse loquitur; ὅλης ἐκ ῥιζῶν ἀνασπασθείσης τῆς θεοφιλοῦς γλώσσης αὐτῶν à Tyranno, qui criminis loco subditorum suorum pietatem habebat, ἔγκλημα ποιούμενος τὴν τῶν ἀρχομένων αὐτοῦ εὐσέβειαν, φωνὴν ἔναρθρον edidisse, ac obstupefactum se id vidisse & audivisse commemorat. Qui porro, quam ego attuli, plura petat, consulat moneo ex veteribus Sallustium in bello Iugurthino; Hannonis Africæ circumnavigationem apud Arrianum; & Iamboli, apud Diodorum Siculum, item Melpomenen Herodoti. Ex recentioribus Aloysium Cadamustum, Vascum de Gama, Franciscum Alvares, qui Æthiopiam perlustravit: Ioannem Leonem qui omnium accuratissime eam descripsit: & Ludovicum Marmolium, item Livium Sanutum, & alios. De Nilo flumine totius Orbis terrarum maximo, exstant litteræ Ioannis Baptistæ Rhamusi, & Hieronymi Fracastorij. Nos ad tertiam Orbis partem Asiam pergimus.

ASIA
NOVA.

ASIÆ NOVA Descriptio Auctore Iodoco Hondio
In Asia primi parentes nostri Adamus et Eva à Deo conditi: Post verò diluvium Arca Nohæ in montibus Ararac qui in Armenia sunt) constitit, ita ut ab hac parte mundus denuò incoli cepit hoc modo: Noha tres habuit filios Sem, Cham & Iaphet. Posteritas Sem loca vicina Euphrati versus Orientem occupavit, Chã loca vicina Iordani & Nilo progressus versus Meridiem, Iaphet Minorem Asiam versus Occidẽtem tenuit, unde multæ gentes in Europa propagatæ uti in Europæ descriptione designavimus. A quibus vero præcipuæ nationes totius mundi originem habuerint, in magna nostra universali descriptione ostendimus.
Excusum in ædibus auctoris.
Anian. Fretum & Fretum Ioãnis Davis latitudine 60 gradu è regione Insularum Orcadum forte unum & idem est; plurimi enim multis argumentis contendunt oram littoralem Americæ Boream versus eousque protẽdi donec in modum insulæ cum terra Laboratoris aut Groenlandiæ conjungatur quod an ita sit sæpius sed frustra quæsitum est propter ventorũ asperos et impetuosos turbines et maris fremitus terrificos, montes glacie concretos planèque horrendos.
EUROPAE PARS
AMERICÆ PARS
AFRICAE PARS
BARCHA
Mare Congelatum
MARE TARTARICU
Nova Zemla
Mare de Sala vel Bachu olim Mare Caspium
Pontus Euxinus
MARE ARABICUM et INDICUM
GOLFO DI BENGALA Gangeticus Oceanus
OCEANUS AEQUINOCTIALIS
OCEANUS ORIENTALIS
MAR DEL ZUR
OCEANUS CINENSIS
PARS MARIS PACIFICI
PHILIPPINAE INSULAE
Archipelagus S. Lazari
NOVA GUINEA
Tropicus Cancri
LINEA
INDIA
CHINA
TARTARIA
Ceylon I.
Borneo
Iava Major
Miliaria Germanica

TURCICUM IMPERIUM.

IN *Asia*, ad quam nunc pervenimus, *Imperium Turcicum* primo loco occurrit. *Turcarum* meminit Mela libro primo: *Fœcundos pabulo juxta Mæotim, ad alia steriles nudosque campos tenent Budini. Geloni urbem ligneam habitant. Iuxta Thyrsagetæ Turcæque vastas Silvas occupant, aluntur que venando.* Eosdem agnoscit Plinius lib. VI cap. VII: neque est dubium quin ab his & nominis & gentis originem traxerint illi qui longe lateque hodie imperitant, ignavia & dissensionibus nostris magni. *Turcum* significare hominem, qui agrestiorem victus rationem sequitur, docet Chalcondilas. Postellus putat eos Hebræis *Togarma* nominari: sic etiam Benjamin Tudelensis. Hi se ipsos *Musulmannos* vocant, hoc est circumcisos, vel ut alij interpretantur, recte credentes. Turcæ vero appellari nolunt, ac nomen hoc contumeliosum apud ipsos habetur, cum Lingua Hebræa exules significet, vel secundum alios, vastatores. *Nomina.*

Cæterum *Othomanæ* seu *Osmanide* familiæ *Imperium*, quod sane amplissimum est, ac potentissimum, permultas Provincias, ac regiones Europæ, Africæ & Asiæ complectitur. In Europa extenditur juxta oram maritimam Hadriatici sinus à finibus Epidauri nunc *Ragusi*, & totum Ægæum mare ambiens, simulque Propontidem, ac non minimam Ponti Euxini partem, ad Theodosiam urbem in Taurica Chersoneso sitam, quam nunc *Caffam* vocant, terminatur: quod spacium octo millia milliar. continet. In Mediterraneis vero protenditur à Iavarino oppido Hungariæ, Incolis *Rab*, ad Constantinopolim usque in finibus Europæ sitam. In Africa habet Turca universam oram maritimam ab oppido *Bellis de Gomera* usque ad sinum Arabicum, seu Mare rubrum, exceptis paucis Hispaniarum Regi subjectis. In Asia etiam quam latissime sese extendit. *Situs.*

Regio ut plurimum frumenti, tritici, hordei, avenæ, siliginis, fabarum, milij aliorumque leguminum fertilis. Abundat oriza, lino, gossipio, Vineta quoque habent & colunt, & Christiani & Turcæ, sed varie. Christiani vinum conficiunt & Turcæ mel eorum lingua *Pechmez* vocatum. Uvas passas quasdam ita medicantur, ut semper & visu & gustu recentes appareant, has *Usum Tursi* vocant. Fert etiam magna copia Pepones, melones, cucumeres, Nuces, Poma, Pira, Mala punica, aurantia, castaneas, ficus, cerasa, aliosque fructus: sed non in omni Regno. Sunt enim loca, ut passim in Cappadocia & Armenia Minori, ubi nihil horum (propter intensissimum frigus) nascitur. Venas item habet auri, argenti, ferri, æris & aluminis. *Soli fertilitas.*

Varij generis alit animalia, magnamque camelorum, mulorum & pecudum copiam. Equi Turcici, canesque ferocissimi imprimis probantur. *Animalium varietas.*

Turcarum porro Imperio tale legitur fuisse initium. Primus illorum Imperator *Ottomannus* Tartarus fuit, miles magni Cham, homo audax, corporis viribus præ cæteris eximius. Hic prætextu injuriarum quarundam secedens à Tartaris, cœpit in Cappadocia Montes atque aditus insidere. Habebat initio apud se equites XL: accessere tum prædæ spe, tum scelerum suorum conscientia permoti multi alij: quorum opera, quod antea clam instituerat, palam adgredi cœpit, occupavitque *Cappadociam, Pontum, Bithyniam, Pamphiliam & Ciliciam* regiones opulentissimas. Hæc gesta sunt circa annum Domini CIƆCCC. Huic successit filius *Orchanes*. Hic à patre acceptum Imperium ijsdem artibus sed majore opum vi & divitiarum copia servavit auxitque: usus imprimis opportunitate Christianorum inter se animis dissentientium: quo factum est, ut *Mysiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam* domuerit, *Nicæam* obsederit ceperitque, & Regnum ad Hellespontum usque protenderit. Contendebant eo tempore inter se Palæologi cum Catacuzeno. Ratus autem quod res erat, fore ut si huic faveret in Europam accerseretur, trajecit, & viam posteris stravit Europam divexandi. Sub finem vitæ infeliciter cum Tartaris decertans occubuit, postquam regnasset annos unum & triginta. Huic successit filius *Amurathes*, egregius simulandi & dissimulandi artifex, robore animi, laborum tolerantia, disciplina rei militaris majoribus haud inferior. Hic contentiones illas, de quibus dictum est, inter Græcos dissimulando fovit: quibus bello fessis & exhaustis, Genuensium navibus conductitijs usus (hominum perfidiam & avaritiam vide) ex Asia in Thraciam superato Hellesponto trajecit. Anno CIƆCCCLXIII, *Callipolim* in Chersoneso sitam occupavit, quam magna statim Thraciæ pars sequuta est. Postea divicit, *Misiam, Bessos, Triballos*. Denique quum expugnata *Adrianopoli* Serviæ Bulgariæque inhiaret, à Servo Lazari *Serviæ* Despotæ olim cliente quem in prælio ceperat, pugione confossus, perijt. Liberos reliquit *Solimannum & Baiazetem*: *Baiazetes* fratre interempto rerum potitus, Thraciam omnem vincere instituit. Vir erat ingenio acri, & maximarum rerum cupido: in rebusque capessendis audax, in administrandis solers, in laboribus perferendis indefessus, in occasionibus prospiciendis acutus & sagax, in exequendis constans. Igitur *Thracia* omni superata, animum ad Constantinopolim adjecerat: sed primum, *Thessaliam, Macedoniam, Phocidem, Atticam*, occupare visum est, *Mysios* quoque (qui hodie Servij) *Illyricos* (qui Bosnenses) & *Triballorum* (qui Bulgari dicuntur) partem reliquam Principe Bulgariæ interfecto subegit. Iamque Constantinopolim totos annos octo obsederat, quum Hungarorum Gallorumque (quos Imperator eo nomine in Italiam profectus accersiverat) adventantium copias reformidans, relicta obsidione, ad Nicopolim ijs occurrit: congressus victor evasit cæsis captisque magna ex parte Gallorum Ducibus. Quo rerum successu elatus *Baiazetes* rursus Constantinopolim contendit, eamque biennij obsidione fatigavit: jamque actum erat de obsessis, nisi *Tamerlanes* magnus Tartarorum Cham igni & ferro Asiam totam depopulari, urbes vastare, prædas agere instituisset, cujus ille subito terrore evocatus, in Galatiæ & Bithyniæ finibus aciem instruxit. Pugnatum est acriter in multam noctem. At Bajazetes impar viribus superatur, & captus aureisque compedibus vinctus in cavea per Asiam traductus est. Tandem dimissus in Asia inglorius paullo post diem obijt; postquam regnasset annos XIII, menses VI. Filios reliquit *Calapinum, Moysen, Mahumetum, & Mustapham. Calapinus* subito extinctus est; Filius ejus Orchanes à Moyse patruo interemptus, ipse etiam Moyses à fratre *Mahumeto*. Hic *Valachiam Macedoniamque* omnē divicit, signaque Turcica ad Ionium usque pelagus promovit: regiam constituit Adrianopoli, & postquam imperasset annos XVII, è vita excessit, anno Domini CIƆCCCCXXII. Hinc *Amurathes* secundus Imperium adeptus est. Hic Genuensium ope in Thraciam delatus patruum suum Mustapham cui Græci magis favebant, bello vicit; *Thessalonicam* urbem antiquam, & tum temporis amplitudine, amœnitate, opibus, situque illustrem, quæ tunc à Venetis tenebatur, evertit; *Cyprum, Epirum, Ætoliam* subegit. Quumque intelligeret rebus suis stabiliendis, Christianorū vero debilitandis magnopere sibi Georgij Despotæ Serviæ Domini amicitiam prodesse posse, eam modis omnibus ambijt, ducta *Imperium Majorū.*

 bijt, ducta

TURCICI IMPERII IMAGO.
SULTAN MAHUMET TURCORUM IMPERAT.
Medius Meridianus est 70. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 20. et 45 parallelorũ.
Miliaria Germanica 15 30 45 60 75 90
Miliaria Italica 60 120 180 240 300 360
SEPTE 70 NTRIO
MERI 70 DIES
OCCIDENS
ORIENS
Ducis Moscoviæ sive Magnæ Russiæ confinia
TARTARIAE PARS
ASTRACAN ab hac parte Moscovitici dominij terminus est, ab anno 1494. à Tart. captum
MARE DE BACHU olim CASPIUM MARE ET HIRCANUM. Vocatur & alijs nominibus à regionibus scilicet & locis vicinis. Maximus totius Orbis lacus dicitur, salsus, magna et copia piscium abundare
PONTUS EUXINUS qui & Mare Majore, Græcis Mare Nigrum, Turcis Caradeniz, cujus aqua semper in Propontidem confluit. hujus aqua salsa, piscibus abundat
PERSICI REGNI PARS. Hujus Imperator hodie Sophy appellatur, qui imperium à Saracenis & Turcis jamdudum ablatum, strenue quotidie recuperat, continua inter eos atrocia bella sunt.
MARE MEDITERRANEUM
AFRICAE PARS
SIBYÆ DESERTA
NUBIAE PARS
AEGYPTUS
ARABIA DESERTA
ARABIA FELIX
AYAMAN
Mare Elcatif olim SINUS ARABICUS
Basora fretum
MARIS RUBRI PARS
Mare olim SINUS de Mecca et Bohar Corsun et Mare Rubrum
Tigremaon Reg
Aden Regn.
ORMUS
Mare Tyrrhenu et Inferum
GOLFO DI VENETIA
ITALIA
SICILIA
Malta
Cefalonia I.
ARCHIPELAGO
BULGARIA
WALACHIA
PODOLIA
MALDAVIA
Mengrelia
Georgia
Turcomania
ARMENIA
MEDIA
SORIA
ARDEN
Seir montes
Cairo
Rhodis
Scarpanto
Bello
DAFILA
Garamantes
BERDOA

bijt, ducta insuper ejus filia in uxorem. Hac & suis viribus fretus, Belgradum oppugnare aggreditur. Periere in obsidione VII Turcarum millia. Successit huic *Mahumetus* 2. Hic fratris nece tyrannide stabilita, *Constantinopolim* expugnavit anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, penultima die May. Biennio post Belgradum se contulit, sed multis ibi suorum interemptis, ipse saucius discedere coactus est. Postea *Bulgariam* occupavit, *Dalmatiam* & *Croatiam* cum *Rascia* omni. *Trapezuntem* item expugnavit & *Mitylenen* cum alijs quibusdam maris Ægæi insulis. *Eubœam* cepit & *Theodosiam* nunc *Capham* urbem Genuensium devicit. Præfuit imperio annos 32. *Baiazethes* 2. bellum cum Venetis gessit; eisque *Naupactum*, *Methonam*, *Dyrrachiumque* abstulit, *Dalmatiamque* omnem depopulatus, veneno interijt. Hujus filius *Selymus* imperium invasit. Hic *Alcairo* munitissima Ægypti urbe expugnata, Sultanoque cæso, Alexandriam, totamque Ægyptum suo subjecit imperio, Damascum cepit. *Solymannus* unicus Selymi filius, patri suffectus est, *Belgradum* cepit, propugnaculum non Hungariæ solum, sed totius etiam orbis Christiani. Idem *Rhodum* devicit; *Strigonium* & *Budam*, aliasque Hungariæ urbes expugnavit, Viennam Austriæ obsedit, tandemque ad Zygethum perijt an. imperij sui 47. Sequutus est *Selimus* 2. qui inducias Maximiliano fecit annorum 8. *Cyprum* Venetis ademit, *Tunetum* & *Gouletam* occupavit, obijtque an. 1575. Huic *Amurathes* successit, & huic *Mahumetes* 3. qui parricidio interemptis fratribus 18. imperium auspicatus est, & adhuc pœnis reservatur. Habet igitur Turcarum Imperator latas amplasque ditiones. In Europa *Hungariam* & *Thraciam*, cum *universa Græcia*, hoc est, *Macedonia*, *Epiro*, *Achaia*, *Peloponneso*, cum *insulis maris Ægæi*. Præterea *Illyridis* sive *Sclavoniæ* partem, tum *Bosnam*, *Serviam*, *Rasciam* & *Bulgariam*; quas regiones omnes in Europa descripsimus. In Africa habet *Algerium*, *Tunetum*, *Tripolim*, *totam Ægyptum* ab Alexandria usque ad Asnam urbem quæ Syene est, de quibus in Africa. In Asia vero habet *Natoliam* quæ est Asia minor, *Cyprum*, *Palæstinam*, de quibus infra, *Cælosyriam*, *Bybyloniam*, *Arabiam* omnem cum *Armenia*. In his ditionibus quatuor habet *Vrbes* opulentissimas, *Constantinopolim*, *Alcairum*, *Alepum*, *Taurisium*. *Constantinopolis*, quondam *Bizantium*, omnes Europæ civitates populi frequentia superat. Feruntur enim in ea esse plusquam septingenta hominum millia. In ambitu tria milliaria Germanica complexa recte & vere à Rhodogino κόσμος κόσμου dicitur. Regia sedes Imperatoris Turcici. Sed de hac plura in Thracia diximus. *Alepum* maxima Syriæ urbs, emporium celeberrimum, & quasi centrum, quo mercimonia Asiæ undique confluunt. Adluitur ramo uno fluvij Euphratis, quem quidã ex Sultanis eorum eo deduxit. *Taurisium* vel *Tauris*, amplissima quondam Imperij Persarum civitas, quibus nostro ævo erepta est. Ambitus ejus pene 16. mil. pass. complectitur: quo spacio CC civium millia contineri creduntur. *Alcairum* vel *Cairum* inter omnes Africæ civitates principatum obtinet. Non enim alia ulla est, quam non longo intervallo post se relinquat. Circuitus ejus plus quam 8. milliarium. Est quasi horreum, non solum Ægypti magnæque partis Africæ, sed & Indiæ, cujus thesauri, ad mare rubrum, ac deinde dorsis Camelorum, inde Alcairum devecti, per regiones, quas Mare Mediterraneum adluit, distribuuntur. Maxima Turcis cura exstruendi spatiosas *Meschitas* sive *templa*, & *Carbarsara* sive *Xenodochia*, adhæc *balnea*, *aquæductus*, *pontes*, *vias* aliaque publici operis, quæ sane omnia spectabilia sunt apud Turcas, & præclara. *Divæ Sophiæ Templum* in urbe Constanstinopoli pulcherrima est omnium structura, quæ adhuc permaneat, scribente Bellonio, longeque superat Romani Panthei structuram. Nam tota templi interior pars in fornices exstructa est, eosque superiore parte patentes, & lucem admittentes, qui columnis è selectissimo marmore variorum colorum confectis sustinentur; suntque in eo templo tot portæ, quot in anno dies. Turcæ ad ejus exemplum suas *Meschitas* ædificarunt: nam circiter sex admodum splendidæ & magnificæ quæ intra centesimum annum exstructæ sunt, omnes ad D. Sophiæ Templi exemplar sunt factæ. *Regium* Turcæ *Palatium* ac multa vetusta monimenta, ne prolixior sim, prætereo. Domus privatæ angustæ: non enim curant Turcæ quomodo habitent. Tecta cuneatim coëunt, quemadmodum hic, idque in tota Europa: sed in Natolia tecta plana sunt in modum tabulati sine ullo fastigio. Sed hæc hactenus, ad rationem gubernandi venio. *Ottomanorum* regimen est prorsus despoticum. *Turcarum* enim *Imperator* adeo absolute dominus omnium rerum intra fines sui Dominij contentarum est, ut incolæ, se ipsius mancipia, non subditos nuncupent; nec quisquam sui ipsius, multoque minus, domus quam inhabitat, aut agri quem colit, dominus est: exceptis aliquibus familijs in urbe Constantinopoli, quibus præmij loco, & privilegio, id concessum à Mahumete 2. fuit. Inter ejus ministros principem locum tenet *Alcorani Interpres Muffli* dictus Pontifici Romano similis. Secundum ab hoc honoris locum habent *Cadilescheri*. Hi sunt supremi judices causarum omnium, & sunt velut patriarchę, ad quos appellationes causarum fiunt. Olim tantummodo duo erant in universo hoc Imperio. Primus *Rumeliæ*, hoc est, Romaniæ, vel Europæ: alter *Natoliæ*, sed à Selymo primo tertius adjunctus qui jurisdictionem habet in Ægypto, Syria, Arabia, parteque Armeniæ. Hi imperium in judices particulares provinciarum habent, qui dicuntur *Cadÿ*. Post *Cadilescheros* ordine sequuntur *Vezires Bassæ*, Consiliarij Imperatoris hodie circiter 9. quorum supremus *Vezirazem* dictus, solus universum Imperium maxima cum potestate administrat, quem quidem ut plurimum Imperator de rebus serijs consulit. Post hos auctoritate maxima sunt tres *Beglerbegi*, quorum munus respondet dignitati *Generalis campi* vulgo dicti. Primus est *Rumeli Beglerbeg*. 1. Romaniæ. Secundus *Anatoli Beglerbeg*. 1. Anatoliæ vel Asiæ. Tertius *Denizi Beglerbeg*. 1. maris Præfectus. Turcæ justitiæ strenuissimi sunt exactores. Qui hominis sanguinem fuderit, pari pœna semper plectitur. In adulterio deprehensus cum adultera, absque misericordia & absque mora lapidatur. Fornacarius præventus octingentos flagelli ictus seu verbera debet tolerare. Fur prima & secunda vice deprehensus totidem verberibus cæditur: tertia manu truncatur: quarta pede. Longũ esset reliquas leges & instituta commemorare. Gymnasia multa habent, in quibus leges civiles a Regibus latę pro regni administratione defensioneq; plurimi docentur, quorũ deinde quidã ecclesiasticis, quidã secularibus muneribus præficiuntur. Ingenio sunt tardo, stupido, ignavo. In suos obsequiosi, in exteros superbe imperiosi sunt, jactabũdi, arrogantes, fastuosi. Vxores habere quot libet, licet. Aleam fugiunt, alveo delectantur. Religionis locum apud eos obtinet superstitio, Hæc à Mahomete conficta circa an 623. imperante Heraclio. In lege Mahometis omnia absurda & ridicula, de creatione mundi, de ejus fine, de paradiso, inferno, cœlo, terra, creatione hominis, deque Mahometis itinere in Paradisum. Unum tamen Deum agnoscit, Christum etiam pro magno Propheta coli præcipit, ut & Mosem & se. Annum non ex solis, sed ex lunæ cursu æstimari vult. Rustici per servos suos agros colunt. Opifices artibus mechanicis se sustinent. Mercaturam quoque strenue exercent. Ter edunt quotidie, cernui, cruribus decussatim compositis. Cibus ipsis oriza, pisces, carnes excepta porcina. Utuntur & pane non pessimo *Echmech* dicto, nigro & albo, quemadmodum & nostrates. In edulijs illis multiplex ars, & varia conditura. Vinum non bibunt, id enim lege vetitum; sed ejus loco aquam cui mel, saccarum aut julebum admixtum est. Opij frequens apud eos usus. Vestes omnibus oblongæ. Sidari alba caput tegunt, qui autem ex stirpe Mahometis sunt viridi.

Vrbes. — *Opera publica & privata.* — *Leges & instituta.* — *Scholæ.* — *Opificia.* — *Victus.* — *Vestitus.*

TERRA SANCTA.

Regio & unde dicta. PROVINCIA hæc Syriæ longe celeberrima, olim *Terra Chanaan* dicta fuit, à *Chanaan* filio Cham, qui communis discessionis necessitate pulsus eam tenuit; *Terra* item *Promissa* sive *Promissionis*, quod patribus Abrahæ, Isaac & Iacob à Deo promissa esset. Hæc ipsa veteribus incolis ex ea pulsis, atque Israelitis in eorum locum substitutis, *Israel* & *Iudæa* cœpit appellari. Ptolemæus & alij *παλαιστίνην Palæstinam* nuncupant, à *Palæstinis* populis magni nominis qui in Sacris literis *Philistini* vocantur: Christiani *Terram Sanctam*. *Situs.* Regio hæc in umbilico Orbis constituta, inter mare Mediterraneum & Arabiam, qua ex parte montibus fere continuis natura ultra Iordanem fluvium vallatur: atque ab Ægypto incipiens, ut vult Herodotus, vel ut alij, à Sirbonis lacu, usque ad Phæniciam porrigitur. Ab Oriente autem Syriam & Arabiam: a Meridie desertum Pharan & Ægyptum: Ab Occidente Mare Magnum seu Mediterraneum: à Septemtrione vero Libanum Montem, fines habet. Ejus longitudo ad Septemtrionem à civitate Dan ad radicem montis Libani sita (quæ postea Cæsarea Philippi & Paneas dicta est) versus Meridiem porrigitur, & usque ad Bearsebagh civitatem in Tribu Simeonis contra desertum magnum sitam, plus minus LXVII conficit milliaria, singula unius horæ itinere commensuranda. Latitudo vero, quæ ab Occidente à mari magno in Orientem ad Iordanem usque sumenda, quibusdam locis sedecim, quibusdam octodecim milliaria complectitur. *Cœli temperies.* Inter omnes vero regiones quæ sub cœlo sunt ob aëris salubritatem cœlique temperiem imprimis commendatur, in qua nec rigor est nimius hyemis, neque æstatis ardor. *Soli qualitas.* Imprimis autem ob soli ubertatem, frugum omnis generis abundantiam, atque aliarum omnium rerum copiam, quæ res tum ad hominum vitam sunt necessariæ, tum etiam earum, quæ hominibus solent esse in delitijs, apud Scriptores tam sacros quam prophanos maximis est celebrata laudibus. Moses de hac ita Israelitis est vaticinatus Deutero. 8. *Ecce Dominus Deus tuus introducet te in regionem bonam & amplam, cujus aquæ, torrentes, & fontes abyssi exeunt ex planitiebus & montibus, terram tritico & hordeo abundantem, vitibus, ficubus, malis punicis, palmis: terram oleo & melle affluentem, in qua pane tuo absque penuria vescaris: terram cui pro lapidibus est ferrum, & cujus ex montibus æs effodias: terram lacte & melle manantem; terram quam Deus tuus procurat, cui divinitus prosperitas est collata, ut fertilitate omnes alias terras superet, ac paradisi Dei sit adsimilis.* Suffragatur his etiam Aristoteles his verbis; *Nam terra promissionis & hominum & omnium frugum copia abundat. Immensa ibi multitudo vitium, glandium & palmarum; tum omnis generis pecus, omnique tempore pascua ijs abunde suppeditantia, propter optimam soli temperiem atque pinguedinem: magna etiam ibi multitudo aromatum, lapidum pretiosorum aurique ex Arabia importatorum:* Ut est apud Cedrenum. Longum foret reliquorum, Iosephi, Plinij encomia, quibus miram hujus terræ commendant fertilitatem commemorare. Quæ autem oculatus testis Brocardus de hac refert, non abs re fuerit, paucis recensere. Est Solum ipsum, inquit, frumenti feracissimum, quippe quod in cultura sua minimum laborem exigit, & multum reddit fructum. Rosas, rutam, fœniculum, salviam, & alias herbas humus ipsa sponte producit. Lana quoque succida ibi crescit in fruticetis quibusdam, quorum semina singulis annis in terram sparguntur, & ex his consurgit caudex quidam, in cujus folliculis lana illa colligitur. Crescunt quoque ibi cannæ molles ex quibus colligitur saccarum. Habent hæ cannæ medullam quamdam humidam in modum sambuci; qua in pelvim expressa atque in æneis caldarijs decocta, optimum efficitur Saccarum. Id tamen ingenue fateor, raro illic inveniri poma, pira, cerasa, nuces, & alios similes fructus arboreos, sed è Damasco illuc deferuntur. At loco illorum habent alios fructus, qui etiam per totum annum in arboribus conservantur, ut sæpe videas unam arborem simul flores & fructus maturos gestare. Habent poma cetrina magna, ex quibus optima conficiunt electuaria. Habent & alia optima poma & mirabilia, quæ poma paradisi ab eis vocantur. Hæc crescunt in modum maximi botri, quantitatem habent mediocris cophini, cujus grana sunt ipsa poma, ita ut non raro centum poma & aliquando plura simul conglobata in modum uvarum reperias, quorum quodque ovi habet magnitudinem, obductum folliculo spisso crocei coloris, qui decorticatus dulcem & delicatum relinquit fructum. Vineæ multæ sunt in terra sancta: optimum vero vinum quod in ea invenitur, crescit circa Bethleem in valle Raphaim, & in Nehelescbol, unde exploratores portaverunt palmitem uvarum, ut in Numeris legimus; habentque uno anno tres vindemias. Habentur quoque in ea terra ficus, malogranata, mel, oleum, pepones, cucumeres, melones, citruli, cucumeres babilonici, & alij multi fructus his similes. Frumentum quoque ipsum est delicatissimum, ut non videar mihi unquam meliorem panem comedisse quam Ierosolymis. Hæc ille. Ex his vero quæ ad vitæ delitias, vel Medicinæ usum faciunt, præcipue commendatur *Balsamum*, huic olim Orbis parti generosissimum uni à Deo concessum, quo nunc caret. *Aromata, mastix.* ac duo *nucum* genera, alterum *Amygdala* Latinis dictum: alterum vero, quod optimum in ea regione est, Græcis & Latinis *Pistacea* dictum. In montibus etiam ferrum atque æris metalla effodiuntur. *Animalium varietas.* Aquis dulcibus & amœnis pascuis abundat; pecoribus, armentisque frequens, lactis copia, & bonitate nulli concedens. Aprorum item, capreolorum, leporum, perdicum, coturnicum, ac aliorum ejusmodi animalium & avium optima hic est venatio. Lupi, cervi, leones, ursi, & cameli innumeri inveniuntur. *Imperium Majorum.* *Terra* autem *Chanaan* Regna Regesque habebat triginta & unum, præter Sidonios & Palæstinos maritimos, cum ab Israelitis occupata atque obtenta fuit, maxima antiquorum cultorum parte vel interfecta vel depulsa. Ipsi vero *Israelitæ* sub *Ducibus* fuerint annis circiter quadringentis & quinquaginta usque ad Samuelem Prophetam. Quorum non fuit successio ex certa stirpe, aut electio certi Senatus, sed velut *Aristocratia* Seniorum in singulis Tribubus. Post mutata fuit forma hæc gubernationis à Deo instituta in Regnum, populo id flagitante, ac multos annos duravit hæc Politia. Successu tamen temporis multas calamitates passi sunt Israelitæ, donec tandem omnino Regno sunt exuti. Varias enim mutationes expertam hanc gentem, multisque bellorum tempestatibus agitatam fuisse, vel gentis ingenio imperium nec suum nec alienum ferente, vel peccatis divinam iram provocantibus, vel exteris regionem felicissimam appetentibus, sacræ & prophanæ Historiæ nobis testantur. Victi aliquoties, aliquoties in duram servitutem exportati, nec secundis, nec adversis rebus idonei fuere. Experti jugum modo vicinorum, modo remotissimorum populorum, *Ægyptiorum, Chaldæorum, Medorum, Persarum, Macedonum, Romanorum.* Nec destiterunt unquam seditiosis consilijs seque suamque Rempublicã omnem pessundare, donec ipsum *Filium Dei* humani generis Servatorem, nefarijs manibus (quo nullum scelus altius eniti potuit) cruci adfixerunt. Ex eo sequutus longa serie novus malorum ordo. *Titus Vespasianus* Iudæa devicta, Hierosolymis captis, multis Iudæorum millibus in captivitatem abductis, pluribus occisis fame, peste, igne, gladio, templum &

TERRA SANCTA
quæ in Sacris
Terra Promissionis ol:
PALESTINA
Horæ itineris 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Miliaria Germanica 1 2 3 4 5 6 7
34
33 ORIENS
32
31
33 OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
SYRIÆ PARS
Vallis Hermon
Emathitæ
BASAN
ITURAEA
REGNUM
TERRA HUS.
TRACHONITIS
REGIO
GERASAEORUM REGIO
PHILADELPHIA
Moabitarum Regio.
TERRA MACCES
PERAEA
Moab
Desertum
MARE MORTUUM, SALSUM
sive SALIS, LACUS ASPHALTITIS
Olim vallis Salinarum, predicatæ fœcunditatis & amænitatis.
Post autem Sodoma eversa, mutata est in illam sterilitatē
quā hodie conspicitur. Divinæ ultionis admiranda vestigia
Sodoma
Gomorra
Adama
Seboim
Mare Galilææ vel Tiberiadis quod et Stagnū Genezareth
Ammaus toparchia
Dimidia Tribus Manasses
Acraba Toparchia
Neptalim
GALILEA SUPERIOR SEU GENTILIUM
Tribus Aser
Antilibanus mons
PHOENICIA
GALILEA INFERIOR
Tribus Zabulon
HEVAEI
Magnus campus Samaria
SAMARIA
Tribus Isachar
Narbatha toparchia
IUDAEA
Tribus Benjamin
Desertum Adomin
Vallis Iosaphat
Vallis benedictionis
Desertum Maon
Seir Mons
Hierusalem
Tribus Iuda
Tribus Simeon
IDUMAEA SUPERIOR
IDUMÆA
Solitudo Bersabe
Desertum arenosum
Tribus Dan
Philisthijm
Campus Capharsaba
Mare Syriacum
MARIS MEDITERRANEI PARS
Libanus
Mons

quidquid sacri aut prophani erat, vastavit diruitque, anno à Christo nato lxxiii: quod ipse in terris agens futurum ante prædixerat. Urbem restituit Ælius Adrianus; mutata nonnihil loci regione, exclusit enim Montem Sion, una cum Palatio Salomonis; montes vero *Gihon & Golgotha* intra muros conclusit, inque ijs Iovi & Veneri Templa exstruxit; loco vero superioris & Augusti templi suam statuam fieri jussit, porcorumque imagines marmoribus portarum incidi jussit, in Iudæorum contumeliam. Hanc Urbem Iovi Capitolino consecravit, ut est apud Dionem, vocavitque ex se *Aeliam Capitolinam.* Statuam Adriani, de qua diximus, suo ævo adhuc conspectam auctor est locuples B. Hieronymus. Helena Constantini mater Veneris & Iovis Templis destructis, in Monte Golgotha aliud ædificavit quod Golgothanum dictum fuit: in Monte quoque Olivarum quo loco Christus cœlum adscendit, templum aliud exstruxit. Sepulchrum Domini sacello prætiosissimo exornavit Constantinus. Ac templum vetus Salomonis dissipatum dirutumque jacuit usque ad annum cccLxiii, quo Iulianus Apostata Iudæis illius instaurandi copiam fecit: qui tamen miraculo territi à cœptis destiterunt. Anno IↃcxv, *Chosroes Persarum Rex* urbem cepit, & in ea nonaginta hominum millia trucidavit: sed ab Heraclio superatus & captus pœnas dedit. Anno IↃcxxxvi *Haumar Saracenorum Princeps* Iudæam omnem sibi subjecit, mansitque totos quadringentos quinquaginta annos sub Saracenorum potestate. Anno autem cIↃxcvii, quum Concilio Claremontano decreta esset sub Urbano II sacra profectio recuperandæ Terræ Sanctæ gratia, *Gotofredus Bulioneus* coactis Christianorum copijs amplissimis (dicuntur enim ccc fuisse peditum millia, c millia equitum) Saracenos expulit. Anno cIↃclxxxv, *Saladinus Persarum Rex* Saracenos restituit. Haud multo tamen post rursum invasere *Christiani.* Iterumque *Saraceni* anno cIↃccxvii, donec post varias mutationes *Turcæ* eam omnem occupaverunt anno cIↃIↃxvii. Complectitur hęc *Idumæam, Iudæam, Samariam & Galilæam.*

Vrbium. Nomina. *Idumæa* initium trahit à Cassio Monte, vel secundum alios à Sirbonis lacu & versus Ortum ducitur usque ad Iudæam. In ea sunt hæ civitates *Maresa, Rhinocorura, Raphia, Anthedon, Ascalon, Azotus & Gaza. Iudæa* Palestinæ pars longe celeberrima, sita inter Mare Mediterraneum & Lacum Asphaltitem, atque inter Samariam & Idumæam. Nomen ei potissima Tribus *Iuda* indidit, in qua urbes & oppida plurima fuerunt; sed omnium clarissima *Hierusalem* Iudææ Metropolis toto Orbe celeberrima. Tempore Ptolemæi *Ælia Capitolia* dicebatur, hodieque Barbaris incolis *Cos*, seu *Godz*, aut *Chutz* dicitur. Præter Hierosolymam in Iudæa sunt etiam alia oppida, ac loca celebria, ut *Iericho, Ioppe*, quæ nunc *Iaffa, Turris Stratonis* postea nuncupata *Cæsarea, Bethlehem, Chebron* sive *Hebron* prius *Arbee, & Mambre & Cariatharbe*, hoc est, civitas quatuor virorum, eo quod quatuor Patriarchæ *Adam, Abraham, Isaac, & Iacob* ibi habitaverint & sepulti sint. Et trans Iordanem *Macherus* oppidum & castrum munitissimum. Hic etiam fuere *Sodoma & Gomorra* quæ ob flagitia & scelera funditus subversa sunt. Sequitur *Samaria* media inter Judæam & Galilæam sita. Nomen ei à Metropoli cognomine, quam *Amri* Rex Israel condidit, nunc *Sebaste* dicitur. Oppida hic sunt *Sichem* postea *Neapolis, Capernaum, Bethsaida, Chorazin. Galilæa* sita est inter Montem Libanum & Samariam. Hæc in Superiorem & Inferiorem dividitur. Superior, aliter Galilæa gentium dicta, Tyro contermina. Inferior sita ad Mare Tiberiadis vel Genezareth. Urbes in hac sunt *Naim, Cana, Nazareth, & Gadara.*

Lacus & Fluvius. Cæterum tota regio inter duo Maria & Iordanem flumen sita, lacus non paucos habet, eosque qui navigabiles sunt, & optimis abundant piscibus. Fluvius vero *Iordanis* qui Hebræis *Iarden*, hanc regionem quam longa est secat. Hic ut scripsit Hieronymus, ex duobus fontibus haud procul à se dissitis *Ior* scilicet & *Dan* bicornis erumpit, alterum cornu *Ior*, alterum *Dan* vocant adcolæ, conjuncti efficiunt *Iordan* vel *Iordanem.* Hic per regiones amœnissimas lapsus inter Cæsaream Philippi & Mare Galilææ vallem quandam ingressus, stagnum facit, latum stad. xxx, longum lx. Hoc stagnum vocant *Aquas Meron & Samachonitem Lacum.* Excipitque eodem in loco fontis illustris aquam, quem posteriora tempora *Daphnin* dixere, quo auctus inter Caparnaum & Corazin in *Mare Galilææ*, seu *Lacum Genezareth* se effundit, qui & *Mare Thiberiadis.* Atque hactenus quidem *Iordanis minor* dicitur. *Major* inde effectus; *Cison & Iabos* torrentes recipit: post *Illustrem convallem* præterlapsus, post multos ac sinuosos flexus, juxta *Arnonis* ostium velut invitus in *Mare mortuum* sive *Lacum Asphaltitem* (cui nomen ἀπὸ τοῦ ἀσφάλτου) dirum natura illabitur, cui permixtus & nomen amittit, & limpidissimas eximiæ dulcedinis & saluberrimas aquas perdit, pestilentibus mixtas, quas ubi pisces quibus Iordanis abundat, gustaverint, illico aut renatant, aut moriuntur. Lacus iste exhalat tam tetrum spiritum, ut neque aër avem, neque valles vicinæ fructum ferre possint.

Montes. Montes præcipuos habet *Hermon* ad Orientem, & *Thabor* ad Occidentem, eosque maximos & editissimos, quorum alij vel brachia, vel partes, vel ramenta sunt. *Ebal* enim, *Bethoron, & Mispha* sive *Maspha, & Bethel ad Hermon, Gelboe, Gerizim, Sarona*, & postremus ac mari proximus *Carmel* ad Thabor referuntur. In maximis illis montibus leones, lupi, cervi, ursi, aliæque feræ cubilia, latibulaque habent. Sunt & isti, *Mons Sion, Moria, Olivarum, Calvariæ*, & alij.

Sylvæ. Sylvis etiam, lucis & nemoribus superbit, inter quas *Silva* juxta Bethel, ex qua immissi à Deo ursi devorarunt xlii pueros. *Silva* trans Iordanem juxta locum *Copar. Silva Iarim*, atque aliæ plurimæ.

Opera publica. Multa etiam hic & potissimum Hierosolymis præclara ædificia. Ex ijs vero operibus que præcipua antiquis & recentibus in urbe fuisse commemorantur, primum fuit *Mons Domus, & Iebusæorum* Arx, ad quam jam dirutam Arca Domini à Davide Rege asportata fuit, in eoque loco mansit quo ad Templum à Salomone constructum consecratumque fuit: cujus loci vestigia nunc exstant, ubi & Christus Pascha cœnasse perhibetur. Ibidem Davidis Regumque Iudæ Monumenta visuntur. Fuit etiam *Domus David*, quæ hactenus *Turris David* nomine appellata conservatur. *Millo* etiam reliquiæ sunt certis ruinis ad Montis Moriach extrema conspicuæ. In ambitu montis templi Salomonis duæ piscinæ erant non longe inter se dissitæ: altera ad ortum major, quę inferior dicta: altera vero secundum murum exteriorem ad Portam gregis, quinque porticibus instructa, cui ob singulare singulis annis sanitatis beneficium gravissima infirmitudine oppressis hominibus divinitus exhibitum *Beth Hesda* nomen inditum erat, illustri miraculo eadem à Iesu edito celeberrima. Fuit & tertia Piscina, quam Nehemias JACTAM appellat in Civitate David, inter Occasum & Aquilonem, quam Historici altam pedibus quadraginta, latam vero cc & quinquaginta describunt. Atque hæc ex antiquissimis operibus præcipua adnotantur. Illa vero recentiora, sed suis temporibus illustria *Monobazi Regis Adiabene Palatium* in Bezetha secundum montis domus murum Ortum versus, & *Antiochi Castrum* juxta eundem murum in colle eminenti situm ad Aquilonem, juxta quem arcus duplex erat: *Lithostratos* Græce, Hebraice vero *Gabatha* dictus, unde Præsides populum alloquebantur, & alia plurima. Imprimis autem memorandum templum Salomonis celeberrimum, quod spacio septem annorum centum & quinquaginta millium hominum continua opera absolvit. De cujus magnificentia in lib. I. Regum cap. VI. & VII, & Chron. lib. II. cap. III & IV abunde legere est. De legibus & institutis brevitati studentes nihil adjiciemus, Lectores ad libros Mosis, Exodum, Leviticum, Numeros & Deuteronomium remittentes

ASIA MINOR,
QVAE NVNC NATOLIA.

Regio & unde dicta. ASIA cui nomen à magna *Asia* contigit, & ad ejus differentiam *minor* cognominata est, hoc loco describenda: sic eam Romani quum provinciam facerent, à continentis nomine vocavere. Hodie Turcis *Natolia*, aut *Anatolia* nominatur, quasi plagam Orientalem dicas, à Græca voce *ἀνατολία*, quæ Orientem significat, ut Petrus Bellonius in peregrinationum suarum doctissimis observationibus docet. Hanc etiam subinde à recentioribus *Turciam majorem* nuncupari videmus. *Turciam Novam* à nostris, à Barbaris vero *Rom* dici tradit Marius Niger; eam partem nempe quæ versus Septemtrionem Bithyniam, Galatiam & Cappadociam complectitur. Australem autem tractum in quo Lycia, Cilicia & Pamphilia sunt, *Cottomanidiam* nuncupari. *Situs.* Termini ejus sunt, Ab Oriente Euphrates fluvius, à Meridie mare Mediterraneum, modo Lycium, modo Pamphylium mare, & alibi etiam Ciliciæ fretum dictum: ab Occasu mare respicit Ægeum, seu Archipelagum Græciæ: à Septemtrione Ponto Euxino seu *Mari Majori* abluitur. Complectitur itaque totam illam Chersonesum, quæ inter Euxinum & Cilicium, Pamphyliumque pelagus protensa est. Ejus latitudo ex traditione Plinij cc circiter mil. pass. ab Issico scilicet sinu, nunc *Golfo de Laiazzo*, & amanicis portis usque ad Trapezuntem quæ est in ora Ponti, in quo quidem cum Herodoto consentit, qui ait Isthmum Asiæ minoris esse iter quinque dierum expedito viatori. Terra, cui nulla clementia cœli: bonitate felicitateve soli præponenda. *Cœli temperies. Soli fertilitas.* Quod Cicero testatur his verbis; *Cæterarum provinciarum vectigalia Quirites tanta sunt, ut ijs ad ipsas provincias tutandas vix contenti esse possimus; Asia vero tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportentur, facile omnibus terris antecellat.* Fuit ergo olim frugiferis campis, copiosis pascuis, auriferisque amnibus abunde dives. Præterea quicquid ad bene beateque vivendum desiderari potest, habet, aliena non cupit, suis satis contenta. Vinetorum & olearum fertilitate nulli postponenda. Hoc tamen unum in ea malum, nusquam in orbe toto tam assidui terræ motus & tam crebræ urbium eversiones: quemadmodum Tiberio Cæsare imperante civitates in Asia XII una nocte concidisse, author est Plinius lib. II. *Itinerum securitas.* Turcæ autem tametsi magno numero per turmas, quas ipsi *Caravannas* nominant, convenire soleant, ut securius profectiones suas suscipiant: quilibet tamen eorum vestitu amictus, diplomaque habens ex aula Turcarum Imperatoris, comite interprete qui illi dux itineris sit, libere quocumque libebit proficisci poterit, exceptis desertis & extremis Provinciarum limitibus; ut scribit Petrus Bellonius. *Imperium Majorū.* In hac *Asia* regna olim fuere maxima *Troianorum, Crœsi, Mithridatis, Antiochi, Paphlagonum, Galatarum, Cappadocum*, aliorumque. Fuit autem primum à *Cyro* Persarum Rege occupata, deinde à *Macedonibus*, & ab *Alexandri Ducibus* una cum Syria, Ægypto ac Babylonia mire fuit divisa, post à *Romanis* spoliata, ac postremo à *Turcis* vastata, misereque perdita, & ad maximam tenuitatem redacta, ut nihil nunc memoratu dignum fere habeat: totaque Imperatoris Turcici tyrannidi subest. Nulla hic datur nobilitas ex antiquitate sanguinis, aut stemmatis, sed omnes æquales sunt, & à Turcarum Imperatore mancipiorum loco tenentur, qui hic suos *Beglerbeios* & *Sangiacos* habet in diversis Regionibus & Provincijs. Habet autem *Natolia* Regiones istas; *Pontum, Bithyniam, Asiam proprie dictam, Lyciam, Galatiam, Pamphyliam, Cappadociam, Ciliciam*, & *Armeniam minorem*. *Pontus* & *Bithynia* olim Sagari amne interfluente distinctæ, post in unam Provinciam redactæ sunt, quæ hodie *Bursia* vel *Becsangial* vocatur. Hoc Mithridatis quondam Regnum fuit. *Urbes* Urbes celebriores *Trapezus* vasto monte obducta, sedes aliquando Imperij Trapezuntij; nati ex dilacerato & distracto Constantinopolitano. Ejus civis fuit *Georgius Trapezuntius*, *Bessarion* item Cardinalis natione Græcus, quorum scripta erudita de ingenio ac doctrina eorum excellente testantur. *Chalcedon* sita è regione Constantinopolis. Hic magna fuit Synodus celebrata, quæ hinc *Chalcedonensis*, cui IↃ & XXX Episcopi interfuere. *Nicomedia* nota à Baptismo Constantini Magni. *Cerasus, Prusa*, ad montem Olympum ante captam Constantinopolin Imperatorum Turcicorum sedes. Ex hac urbe processit *Dion*, ob eloquentiam *Chrysostomus* cognominatus, cujus orationes Græcæ octoginta olim Venetijs prodierunt. *Nicæa*, Clara Synodo *Nicena*, quo coacti à Constantino Magno primo Christiano Imperatore convenerunt contra Arrium CCC & XVIII Episcopi, quorum plerique constantia tempore persecutionis & dono miraculorum clari fuere, teste Eusebio: & *Heraclea* Ponti. Herodotus etiam qui hunc tractum accuratissime describit, refert *Tium Psyllum, Diospolim, Calpem portum, Artacen, Dianæ fanum, Chrysopolim*, urbes ad Pontum Euxinum sitas. *Asia* proprie dicta nunc vocatur *Sabrum vel Sarcum*, ab Ortu Galatia, à Septemtrione Ponto & Bithynia terminatur; cætera mari abluuntur. Habet in se *Phrygiam, Lydiam*, utramque *Mysiam, Cariam, Æolidem, Ioniam*, & *Doridem*. *Phrygia* duplex, *Major* & *Minor*. *Major* Orientem spectat, in ea urbes paucæ, plures vici, in ea est *Midaium* urbs juxta Sangarum, à Mida, cujus regia hic fuit nomen sortita. Est & *Apamæa* urbium Phrygiæ maxima, non procul à Mæandro. *Docymæum* oppidum, & *Synnada* urbs. Est & *Pessinus* unde matris Deum statua Romam accersita est. In *Minore Phrygia* sive *Troade* fuere, *Ilium* & *Troia*, decantatissimis Homeri & Virgilij versibus nota. *Pergamus* quam ex arce in amplissimam urbem Attalus Rex novis exstructionibus auctam mutavit: patria *Apollodori* Rhetoris, & *Galeni*. Inter Troiæ ruinas etiamnum marmorea sepulchra, murorum fundamenta, turrium rudera, colossos, portarum fragmenta exstare, testis est omni exceptione major Bellonius. Est in eodem tractu *Sigæum* promontorium & oppidū, in quo Achivorum statio & Achillis tumulus. *Lydia* quæ & *Mæonia* urbem habet *Sardeis*, Crœsi regiam. *Mysia* ad Hellespontum Troadi contermina fuit. In hac *Lampsacus* urbs Pariorum colonia & *Abydus* Milesiorum. *Caria* inter Ioniam & Lydiam sita est, hujus Metropolis olim *Miletus*, *Malaxo* dici putant. Falso; nam hæc veterum est *Mylassa*, quam Plinius vocat urbem liberam lib. V. cap. XXIX. Est & hodie *Magnesia* juxta Mæandrum. Porro de hisce Asiæ populis non fuerit alienum adscribere illustrem M. Ciceronis locum ex oratione pro L. Flacco. *Namque, ut opinor, Asia vestra constat Phrygia, Mysia, Caria, & Lydia Vtrum igitur nostrum est an vestrum hoc proverbium, Phrygem plagis solere fieri meliorem? Quid de tota Caria? Nonne hoc vestra voce vulgatum est; Si quid cum periculo experiri velis, in Cari id potissimum esse faciendum? Quid porro in Græco sermone tam tritum atque celebratum quam si quis despicatui ducitur, ut Mysorum ultimus esse dicatur?* In littore fuere *Ionia* prope Chium Insulam. *Æolis* inter hanc & Lesbum, cujus urbes littorales *Myrina*, *Cuma*, nunc *Castri*, & *Phocæa*, nunc *Foglia Vecchia* dicta. *Doris* ad mare Carpathium in Chersoneso, cujus urbs primaria fuit *Halicarnassus*, patria Herodoti

NATOLIÆ SIVE ASIA MINOR
PONTUS EUXINUS vel MARE MAIUS Turcis CARADENIZ
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Modus Meridianus est 62 reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 34. & 44 Parallelorū
Miliaria Germanica 5 10 15 20 25
Milliaria Italica 20 40 60 80 100
BULGARIA
ROMANIA
MENGRESIA
BAIBURT
Archipelago olim Mare Aegæum
BECSANGIL
CHIUTALE
CHIANCARE
RONI
AMASIA
SUVAS
PEGIAN.
ANADOLE.
GERMIAN.
SARCUM
ALDINELLI.
MENTESELI
CARAMANIA
BOZOCH
GENECH
Rhodus
Cyprus Ins.
MARIS MEDITERRANEI PARS
Mare Syriacum
Golfo de Lajaz
Constantinopolis
Trebisonda
Satalia
Sinopi
Adrinopoli
Philippopoli
Stalimene
Metellino
Smyrna
Zeugma

& Dionysij Historicorum, & Regia *Mausoli.* In Ionia *Ephesus* fuit, Straboni ἰώνιον βασίλειον, condita ab Amazonibus, celebrisque tum templo Dianæ, tum concilio. Ephesij fuerunt *Heraclitus* Philosophus, & *Hipponax* Poëta, *Artemidorus* item Philosophus, cujus exstant libri v de Somnijs & Somniorum interpretatione. *Gallatia* quæ & *Gallogracia*, nomen habet à *Gallis*, qui Græcis mixti olim loca ea coluere, quæ ad Pontum Euxinum sita sunt, inter Pontum & Cappadociam. Urbes in ea *Ancyra*, nunc *Anguri*: celebris pannis undulatis qui ex Caprarum villis eo loco texuntur. *Sinope*, Mithridatis patria: *Amasus*, nunc *Simiso* dicta. In hac regione est *Paphlagonia*, hodie *Roni* dicta. *Cappadocia* quæ nunc *Amasia*, a Galatia ad Antitaurum protenditur; ad Meridiem Cilicia est: ad Septemtrionem Pontus Euxinus, Longitudo est amplius ccccl mill. pass. Hic in campis Themiscyrijs Amazonum olim regna fuere; quas Titianus, ut est apud Isidorum, eleganter vocavit Unimammas. Atque huc illud Virgilij referendum.

Quales Threycia quum flumina Termodoontis Pulsant & pictis pulsantur Amazones armis.

Urbes sunt *Trapezus*, *Themiscyra*, *Amasia*, Strabonis patria, *Iconium* & *Maza*. *Lycia* Cariæ proxima est. Urbes præcipuas habet *Pataram* & *Telmessum*. Pamphylia sequitur solo fluvio Cataracte à Lycia divisa. In ea urbes fuere *Sida*, *Attalia* & *Aspendum*. Hæc cum *Cilicia* hodie uno nomine dicitur *Caramania*. Ciliciæ Metropolis hodie est *Hama*, veteribus *Tarsus* dicta. *D. Pauli* Patria, vetus litterarum sedes ad amnem Cydnum. Strabo ejus urbis gymnasium valde laudat. Est & oppidum *Adena*, & ad Taurum Montem *Heraclea*. *Armenia* Minor ad Euphratem usque protenditur, ad Occasum vero terminatur Cappadocia. *Lacus & Flumina.* Inter Lacus Natoliæ est *Ascania Palus* seu *Lacus*, nunc *Lago de Isnic*, per quem in Mare tendit *Ascanius* Amnis. Flumina sunt *Iris*, qui nunc *Casalmach*; *Halis*, *Ottomangiuch*; *Parthenius*, *Dolap*, *Sangaris*, *Sangri*, qui se omnes in Euxinum exonerant. In Propontim fluunt, *Ascanius*, *Rhyndacus*, *Æsopus*, & *Granicus*. in Hellespontum, *Simois*, & *Scamander*, qui & *Xanthus*. In Ægeum *Caicus*, *Hermus*, *Caystrus*, *Maandrus*, Prusæo auctore sexcentas flexuras faciens. *Maria.* In Mediterraneum postea *Calbis*, *Xanthus*, *Limyrus*, *Cataractes*, alijque. Maria vero *Pontus Euxinus*, *Mare Ægæum*, *& Pamphylium*, *Propontis*, *Hellespontus*, *Icarium*, *Myrtoum*, *& Rhodiense Pelagus.* Horum magna opportunitate utuntur, cum propter navigationem qua omnia necessaria advehuntur, & mercaturam, tum propter piscationem, quæ illis perutilis est. Pontus imprimis piscosus admodum est: cujus rei causa, cum quod præter Phocas, Thynnos & Delphinos, eosque non grandes & innoxios, belluas majores non patiatur, ut cum alijs Isidorus notat (notum autem Majoribus Minores esse plerumque escam, hosque ab illis devorari) tum quod ex vastiore pelago pisces minorum gentium eo, tamquam in tutum quendam secessum confluant ad profundendos fœtus, aquarum adlecti partim suavitate, partim tranquillitate. Sed quoniam in piscium mentionem incidimus, non fuerit alienum de piscatione quæ in Propontide fit, Petri Bellonij verba adscribere. *Pisces certo anni tempore ex uno mari in aliud transmeant, suasque habent quietis & motus horas: quod non ignorantes Propontidis incolæ ea loca maris observant, in quibus pisces eorum judicio, frequentius versari soliti sunt, præsertim circa littora ubi aqua non admodum alta & profunda est. Istic binas trabes longitudinis mali navium rectas, & circiter quadraginta aut quinquaginta passus inter se distantes infigunt, in quorum summis tuguriola exstruunt unius aut duorum hominum capacia, qui istic à solis ardoribus & imbribus tuti, pisces observare queant. Trabes ligneis palis hinc & inde transfixæ sunt, quo ascensum & descensum facilem præbere possint. In edito istic stantes, vinetorum custodes imitantur: nam si piscium gregem oberrantem animadvertunt, alter alterum ad diligentem piscium observationem adhortatur: ut simulatque eos in aream ingressos animadverterint, singuli funem ad se trahant reti adnexum: quod tali artificio dispositum est in imo fundo sub aqua, ut reti sublevato, pisces qui in area sunt, concludantur.* Hactenus ille: apud quem plura de his vide. Abundat autem Propontis omnis generis piscibus, adeo ut non minorem censum reddat, quam Continentis aliqua regio, pascuis & armentis abundans. Montes me vocant. *Montes.* Hos habet celebriores *Horminium* in Ponto & *Mysium* qui & *Olympus*. *Montes Synnadicos* lapidicinis nobilissimis celebratos, *Idam* vetere Divarum certamine & judicio Paridis memoratum in Phrygia; *Tmolum* auriferum in Lydia; *Argaum* in Cappadocia: *Amanum*, nunc *Monte Negro* in Cilicia, in quo celsæ crescunt Cedri, est & *Iuniperus* major; & mons *Sabina*, qui etiam varijs abundat plantis. Sunt & *Dindyma*, & Mons *Chimæra* ignivomus, perinde ut Æthna, cujus flamma teste Plinio affusa aqua excitatur, fœno autem extinguitur. Tauri montis jugum est, cujus hoc loco initium sumunt colles, & in ejus cacumine leones habitant: in medio autem propter læta pascua capreæ, & in radicibus serpentes. Unde Poëtæ monstrum fingunt flammas evomens, capite & pectore leonino, caprino ventre, & cauda draconis, ad quod tollendum missus erat Bellerophon. Sunt & alij, ut *Antitaurus*, *Scordiscus*, quos brevitatis gratia omittimus. Silvæ sunt in Cilicia myrtis albos fructus ferentibus consitæ ac terebinthis ac pinastris. *Opera publica.* Ad opera publica venio. In Ionia fuit olim in urbe Epheso *Templum Dianæ* toto Orbe tum celeberrimum, tum magnificentissimum, inter septem Orbis miracula numeratum. Fuit & in *Caria Mausoleum*, sepulchrum à Regina Artemisia marito suo Mausolo adeo magnifice constructum, ut è septem spectaculis mundi unum esse fuerit habitum. Hodie autem, ut olim apud Romanos nullæ fuere splendidiores fabricæ templis & thermis, sic in Natolia alijsque regionibus Turcici dominij nihil magnificentius conspicitur quam templa & Thermæ, quæ magnorum Palatiorum instar sunt. Multa etiam hic Xenodochia sive Nosocomia, illis *Carbachara* appellata. Nulla vero in ijs provincijs quæ Turcæ imperio subsunt diversoria, aut loca quæ iter facientes excipiant sunt, nisi publica illa ædificia: quæ diversis rationibus exstructa fuere, inter quas hæc maxime usitata. Satrapæ Turcici qui opulenti evaserunt, pium aliquod opus dum adhuc in vivis sunt facere volentes, tales structuras zelo quodam fieri curant: nam neminem sanguine junctum norunt, cui beneficium aliquod præstare velint. Talibus ergo structuris summum aliquod bonum se facere existimantes publicæ utilitatis gratia, multa egregia opera restituunt, veluti elegantem aliquem pontem, vel amplum Xenodochium *Carbachara* dictum, cui magnificum aliquod Templum adjunctum sit, & huic proximum Balneum. *Mores. Victus.* Turcæ pauca supellectile contenti sunt & frugales. Carnes salsæ magno apud illos in usu sunt: eas autem recens sale exemptas, cumini pulvere inspergunt & adpensas exsiccant. Carnes vero deligunt cum bubulas tum vervecinas pingui cum macro æqualiter permixto constantes, quas in tenues laminas secant, deinde paullulum saliunt, atque exsiccant. Multa edulia parare norunt Turcæ, equorum numero farciminis genus, vulgari Græcorum lingua *Stopides* dictum: fiunt autem in hunc modum. Nuces juglandes in quatuor partes dividunt, & filo trajiciunt, farciminis longitudine, deinde in coctum vinum fervens reiteratis sæpius vicibus immergunt, eorum more qui candelas parant: nonnulli farinam inspergunt ut citius spissescant. Eadem ratione e ficubus, amygdalis, avellanis & alijs durioribus fructibus cocto vino inductis parari possunt. Opifices Artibus Mechanicis se sustinent. Mercaturam plurimi quoque strenue exercent.

CYPRUS INSULA,

Cum Stalimene, Chio, Mitylene, Negroponte, Cerigo, & Rhodo Insulis.

CYPRUS inter majores maris Mediterranei Insulas locum jure sibi vendicat, Veneri olim sacra, cui & primum in hac Insula constitutum templum. Varia hæc obtinuit nomina. *Regio.* Olim enim, teste Plinio, dicta fuit *Acamantis, Aspelia, Amathusa, Colinia, Cryptus* etiam, quod a maris undis videatur abscondi, & *Cerastis* ob montes frequentes quasi cornua quædam prætendentes, *Paphia, Salaminia, & Macaria*: quod mire fertilis sit & novem aliquando regnorum: *Cyprus* deinde vel a *Cypro* Cynicæ filia, vel ab arbore *Cypro* huic insulæ peculiari. In medio Issici sinus inter Ciliciam ac Syriam jacet: ad Ortum est Mare Syriacum & Sinus Issiccus, quem vulgo *Golfo de Laiazzo* vocant: ad Occasum Mare Pamphylium; ad Meridiem Ægyptium pelagus: ad Septemtrionē spectat asperam Ciliciam, quę nunc *Turcomannia*, vel secundũ alios *Caramania* dicitur. *Situs.* Habet in circuiti quadringenta & viginti septem millia passuũ, in longitudine vero ducenta, teste Bordonio. Plinio vero ambitus ccc lxxv CIↃ est. *Promontoria* sunt, ad occasum *Acamas, Drepanum, Zephyrium*: ad Austrum *Phrurium, Curias, Dades*; ad Ortum *Pedasium*; ad Septemtrionem *Crommyum*. Ingrato quidem ac insalubri, *Cœli qualitas.* ut plurimum Aëre fruitur, ob stagna tetrum vaporem exhalantia. Insula tamen omnis mire fertilis est. Fert enim ubertate quadam stupenda, quidquid Vitę ex voto transigendæ, delicijsque fruendis necessarium; *Soli fertilitas.* Triticũ, Hordeum, aliaque Frumenti genera; Vinum præstantissimum quod cum Cretico gratia certare possit: Oleum, Saccarum, Mel, Sal nativum ac Fossile, Poma Medica & Citria, Limones, Dactylos, aliosque fructus nobilissimos. Aurum item, Gossipium, Lanam, Crocum, Coriandrum, Sericum, & quid non? Smaragdo etiam; Chrystallo, Ferro & Alumine nobilis est: Ære imprimis, quod ibi primum inventum creditur, tanta copia, ut Cyprus ærosa ex eo dicta fuerit. Ex pilis quoque Caprarum, pannus conficitur cui *Zambelotto* nostra ætas nomen dedit. Non procul ab oppido Lymiso tractus quidam terræ est adeo scatens vermibus & immundis reptilibus, ut nemo ibi habitare possit. Est tamen ibi Monasterium, in quo plures aluntur Feles, quæ turmatim egressæ in campum, malum illud imminuunt, revocanturque per campanam in Cœnobium. Diodorus Siculus libro XVI scribit huic Insulæ novem *Reges* præfuisse: qui tamen omnes *Regi Persarum* audientes erant. *Imperium Majorũ.* Habuit & *Tyrannos* olim *Græcos*: Teucrum primo, qui Salamina condidit, ejusque prolem usque ad *Evagoram*, ejusque filium *Nicoclem*, ad quem est Isocratis oratio. Postea teste Strabone, juvantibus Romanis in manus venit *Ptolemæorum*, quorum postremus quod parum gratus erga rempublicam videretur, sublatus est, haustoque veneno perijt: atque ita ad Romanos redijt. Occidente deinde Imperio *Constantinopolitani Imperatores* eam tenuere, sub quibus Insula ipsa a Ducibus regebatur annos circiter IↃCCC. Quibus successerunt *Reges Latini* ex familia *Lusignana* Galliæ nobilissima. Tandem vero Insula jure hæreditario ad *Venetos* pervenit; qui eam rexerunt ab anno CIↃ CCCCLXXIII; ad annum CIↃ IↃLXX, quo anno eam *Turca Selymus* Christianis eripuit. Olim quindecim urbibus claram fuisse legimus, quæ nunc majori ex parte interiere. Harum clarissimæ fuere; Paphos, nunc *Bapho*, *Vrbium Nomina.* *Palæ-Paphos* quo primum ex mari Venerem egressam affirmabant accolæ: *Salamis*, hæc in amœnissimo sinu Orientalis littoris posita fuit, habuitque trajectum ex Syria commodissimum. Ea postea dicta est *Constantia* habuitque Episcopum Epiphanium. Fuere & *Amathus* & *Ceraunia* Hodie celeberrimæ sunt, *Nicosia* & *Famagusta*. Pagi in universum sunt IↃCCC L. *Lacus & Flumina.* Lacus est amplus haud procul a mari, cujus ambitus XII milliarium, in quem modicus amnis ex Olympo monte decidit, qui locus ad mare *le Saline* vulgo vocatur, ex eo copiose salem colligunt. Ipse enim Lacus in salem congelatur, ex quo complures, ac magnæ Naves quotannis onerantur. Ex Olympo autem Monte duo insignes exeunt amnes, *Lycus* & *Lapethus*, prior in Austrum, posterior in Septemtrionem decurrit. Quamquam alij torrentes potius dici debere existimant, quam flumina; quia interdum exsiccantur: quo tempore Incolæ summa laborant aquarum penuria. Unicum tantum habet Portum navibus pervium prope Famagostam urbem, tametsi permultos alios habuerit, qui nunc impetu maris repleti sunt. Plures sunt in hac Insula *Montes*, sed omnium altissimus *Montes.* est *Olympus*, quem *Trohoden* vocant, arboribus omnis generis vestitus, & undique exstructis monasterijs insignis, in quibus habitant *Caloieri*. Ambitus ejus LIV mill. complectitur. Passim vero in Monasterijs fontes aquæ vivæ sunt, ac Fructus omnis generis colliguntur.

STALIMENE.

LEMNOS Insula Maris Ægæi, hodie *Stalimene* Turcis & Italis: inter Thraciæ Cherronesum, & Athon Macedoniæ montem, Thraciæ opponitur, *Insula Situs.* Ambitus ejus ad Centum Millia passuum (ut Bordonius refert) extenditur, Plana, si eam cum circumjacentibus insulis conferas, videtur. *Soli fertilitas.* Qua Orientalem plagam aspicit, aridam & frugibus minus idoneam, inter Meridiem & Occasum vero, ubi humidior exstat, fertiliorem esse scribit Bellonius. Suntque alibi elegantes & bene culti Agri, qui Triticum, Legumina, Pisa, Fabas, Ciceres, Vinum, Linum, Cannabim, ac similia proferunt. Terra quæ olim *Lemnia*, Galeno σφραγὶς quod Dianæ sacerdotis sigillo obsignaretur ad evitandum fucum, hodie *Sigillata* nunc uti olim hic non sine superstitionis apparatu effoditur, idque singulis annis, VI Augusti: alio tempore minime. Sub capitis enim pœna cautum est, ne quis clam vel palam eo ad fodiendum accedat. Locus ubi effoditur *Montem Vulcani* appellant. *Animalium varietas.* Insula Equis gilvi coloris abundat: qui gradarij omnes, nulli succussatores. Nec Serpentes desunt. *Vrbes.* Vrbes hic olim *Myrina* & *Ephestias*. Hæc hodie prorsus deserta est, & *Cochino* appellatur. Illa parvi nominis oppidum hodie, in Peninsula angusto Isthmo Insulæ juncta, positum: hoc *Lemno* nostra ætate dicitur. Scribit Plinius in hac Insula fuisse *Labyrinthum* tertium ab Ægypto, & Cretico similem sed hujus vestigia nulla hic exstare affirmat testis oculatus Bellonius, apud quem plura de hac Insula vide.

CHIOS.

Insula Unde dicta. CHIOS Insula nomen habet, vel a nive quæ Græcis χιών, vel a Nympha *Chione*. Dicta antea fuit *Aethalia*, ut Ephorus tradidit. *Situs.* Sita est inter Samum & Lesbum, e regione Erythrarum. Ambitus ejus C atque amplius Mill. Pass. Chios οἰνωδέστε, ut libras ibi VI aliquando racemi pendant Straboni. *Soli fertilitas.* Chia autem Vina jam olim fuisse celebratissima vel ex Poëtis constat. Tibullus.

SEPTENTRIO
MARIS MEDITERRANEI
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
PARS
CYPRUS INS:
Miliaria Italica
Miliaria Germanica
C. Limniti
C. Cormachiti
Capo Bianco
Capo Chiti
Capo de le Gote
C. de la Griega
Copo pila
Acrotiri
Famagusta que olim Tamassus
Nicosia
PAPHIA
AMATHUSIA
SALAMINIA
MESARIA
STALIMINI I.
CHIUS INSUL.
MITILENE INS.
NEGROPONTE IN.
CERIGO INSUL.
RHODUS INS.
Golfus Litimine
Golfus Calonus
Golfus Gieremia
Cerigo
Rodi
Athenae
Ponte

Nunc mihi fumosos veteris proferte Falernos Consulis, & Chio solvite vincla cado.

Habet & Ficus gratissimi saporis: & Marmor varium quod Romæ in delitijs fuit. Sola inter reliquas Mastichen generat. Olim vero frugū adeo ferax atq; abundans fuit, ut Horreū Populi Romani dici meruerit. Perdicibus etiam abundat maximo numero cicuribus, in agros ad pastum excurrentibus, redeuntibus & passim per plateas palantibus. Insulā totam *Andronicus Palæologus* Imp. Constantinopolitanus quondam *Genuensibus* dedit: sed eam *Turcæ* imperante *Selymo* II, anno CIƆIƆLXV invaserunt. Hodie universa dividitur in Superiorem quæ *Apanomerea*, & Inferiorē, quæ *Catomerea* dicitur. Illa montosa est admodum, & oppidis frequentior; hæc colles habet Lentisco consitos, e quibus Mastix colligitur. Oppida sunt XXXVI. Primaria est Urbs *Chia*, Portum habens & stationem peropportunam. Civium humanitatē vehementer prędicat, sępius nobis memoratus Bellonius. Tota Montibus adsurgit. Promontoria habet *Posidium, Phanæum*, & *Arvisium*, a quo *Vina Arvisia* quæ nunc *Malvasia*. Ex hac orti *Ion* Tragicus, *Theopompus* Historicus, & *Theocritus* Sophista. *Homerum* quoque nonnulli hic natum credidere. Cic. pro Archia: *Homerum Colophonij civem esse dicunt suum, Chij suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi vero suum esse confirmant. Itaque etiam delubrum ejus in oppido dedicaverunt. Permulti alij præterea pugnant inter se atque contendunt.* Agellius hoc Epigramma refert.

Imperium Majorū. Urbes & Oppida. Montes. Celebres Viri.

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ὁμήρου
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφὼν, Σαλαμὶν, Χίος, Ἄργος, Ἀθῆναι.

Certe in Promontorio Septemtrionali oppidum est pervetustum in Monte quem vocant *D. Heliæ*, in quo etiam nunc Homeri sepulchrum ostentatur.

MITYLENE.

Insula. Nomina. Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas. Imperium Majorū. Oppida.

LESBUS Λέσβος seu *Mitylena, Metelin* hodie ab urbe primaria; Phrygiæ objacet, & ab ejus Continenti VII Mill. cum dimidio distat. Circuitus ejus traditur alijs CLXVIII Milliar. Alijs vero dumtaxat CXXX. Hæc Aëris salubritate, Agrorum ubertate, & Fructuum bonitate gaudet. Optimum hic Frumentum nascitur. Vinum profert optimum quod quidem Constantinopoli cęteris præfertur, atque magna ex parte heluosum est. Marmor hic etiam habetur, quod tamē Pario Marmore lividius est, & Achates Gemma reperitur. Validos & robustos alit Equos, licet humiles. Hæc ab Imp. Constantinopolitano cuidam Genuensi tradita est, quod ejus auxilio classis ad Imperium restitutus fuerit. Nuper vero dum nostri eam invadere vellent, a Turcis maxima clade rejecti sunt. In ea quinque olim oppida *Antissa, Pyrrha, Eressos, Cirava*, & *Mitylene*, nūc *Metelino*, totius Insulæ primaria. Arcem habet & agrum amœnum ac fertilem. Olim insignis fuit ac splendidis Incolis, & ædificijs ornata, nunc majori ex parte collapsa est. Duos habet hæc Insula Portus satis commodos. Incolæ Turcæ sunt; sed qui rura inhabitant, eaque & vineta colunt, fere omnes Græci sunt.

NEGROPONTE.

Insula. Soli fertilitas. Urbes. Flumina.

EUBOEA nunc *Nigripontus* vel *Negroponte*, ad Meridiem Promontorium *Geresto*, & Caphareum: ad Septemtrionem; Cœneum extrudit, & nusquam lata, duum millium spatium habet, ubi arctissima est: cęterum longa, totique Bæotiæ opposita, angusto freto distat a littore. Olim Bœotiæ continua fuit. Ambitus CCCLXV Mill. patet. Insula Tritico, Leguminibus, Vino, Oleo, atque Arboribus, imprimis quæ navibus fabricandis idoneæ, mire abundat. Tradunt nonnulli pecora felle carere, quod an verum sit ignoro. Metropolis fuit *Chalcis*, nunc *Negroponte* de Insulæ nomine. In planicie sita est, ubi Mare in angustias arctatur. Clara etiam hæc morte Aristotelis ibi mœrore extincti, cum causas Euripi sive Maris reciprocantis septies die, ac septies nocte non posset reperire. Tametsi Sudas non mœrore animi, sed veneno ipsum extinctum prodat: Laertius morbo. Sunt præterea Urbes *Eretria* patria Simonidis Poëtæ Lyrici: *Carystus* Stephano *Chironia* & *Ægea*, nunc *Caristo*, Marmore olim nobilis: *Helliæa, Pyrrha, Nesos, Oechalia*. Scribit Strabo duos in hac Insula Amnes esse, *Cerum* & *Neleum*, diversarum naturarum, Nam si Animalia ex uno potent, albescit pilus eorum, alterius autem aqua pota, pellem eorum nigram reddit. Est & Euripus quem Livius *Euboicum Sinum* vocat, rapidum Mare, & alterno cursu septies die ac septies nocte fluctibus invicem versis adeo immodice fluens, ut ventos etiam, ac plenis velis navigia frustretur. Mons item *Caphareus*, Græcorum ex Ilio redeuntium clade nobilis, ob interfectum ad Trojam Palamedem πάνσοφον ἀηδόνα, Euripidi Nauplij Euboeæ Insulæ Regis filium.

CERIGO.

Insula. Situs. Oppidum

CYTHERA Κύθηρα Ptol. olim *Porphyris* Plin. & *Porphyrusa* Eustathio dicta, à Marmoris Porphyretici copia quo Montes abundant; hodie *Cerigo*. Prima Maris Ægæi Insula ad Occasum e regione Sinus Laconici. Distat a littore Peloponnesi V Mill. in circuitu patet LX. Oppidum habet ejusdem nominis, ac multos Portus, sed parum tutos, atque circa ipsam Insulam sparsi sunt multi scopuli. Hic Templum Pausania scribente, Veneris Uraniæ ἁγιώτατον, & vetustissimum cernebatur, in quo Deæ simulachrum indutum armis conspiciebatur, cum hac inscriptione: Τὰν χεῖρα ποτὶ φέροντα δεῖ τὴν τύχαν ἐπικαλεῖν. Incolæ Græci sunt.

RHODUS.

Insula. Nomina. Situs. Soli fertilitas. Imperium Majorū. Urbes.

SUPEREST in hac tabula Insula *Rhodus*. Hæc teste Plinio ante dicta fuit *Ophiusa, Asteria, Aethraa, Trinachia, Corymbia, Atabiria, Macaria*. Abest ab Asiæ Continenti XX Mill. pass. Ampla est Mill. CXL. Cœlo temperatissimo ac clementissimo fruitur: ac Soli Sacra fuit, quod nullo non die Sol eam clarus aspiceret, quod etiam de Syracusis tradidit Cicero Verrina VII. Ager fœcundissimus, pascui imprimis mita bonitas. Fructiferis etiam Arboribus affluit, quarum multæ perpetuo sunt virentes. Felicitatem ejus indicavit Pindarus, quum aureum imbrem in eo pluisse dicit: ἔνθα ποτὲ βρέχε θεῶν βασιλεὺς χρυσαῖς νιφάδεσσι πόλιν. *Sultanus Ægypti Muavia* cepit Rhodum circa annum IƆCXXXV. Postea vero anno CIƆCCCVIII eam *Ioannitæ* pulsis Saracenis occupavere. Occupata a *Solymanno* Turcico Imp. anno CIƆ IƆ XXII: Militesque Rhodienses in Melitam Insulam translati sunt. Unicam nunc habet Urbem munitissimam cognominem. Sita hæc in Orientali Insulæ parte, partim in acclivi colle, partim juxta Maris littus. Portum habet nobilissimum, ac tutissimum, ac duplici muro, altissimis turribus XIII, Arcibus V, atque alijs propugnaculis munita exornataque admodum est. Hæc etiam amœnitate cæli, peritia rei navalis, studijs eloquentiæ, splendore, serenitate Solis celeberrima. Celebris quoque olim ab Academia una cum Massiliensi, Atheniensi, Alexandrina, & Tarsensi celeberrima; & Colosso Solis æneo, quem Strabo fuisse scribit unum τῶν ἑπτὰ θεαμάτων; Septuaginta Cubitorum fuit altitudinis. Fecerat id simulachrum *Chares Lindius, Lysippi* discipulus. Post LVI annum terræ motu prostratum, jacens quoque miraculo fuit. Pollicem ejus vix justæ staturæ vir amplecti poterat. Digiti majores erant, quam pleræque statuæ. Vasti specus hiabant de fractis membris. Duodecim annis Colossus effectus est CCC talentis: intus magnæ molis saxa disposita fuere, quorum pondere opus stabiliretur. Sultanus CCIƆ Camelos ære hujus Statuæ oneravit. Fuere etiam in ea urbes *Lindos*, e qua *Chares* ille ortus, qui Colossum fecit; *Camyros* & *Ialysos*.

PERSICVM REGNVM

Sive Sophorum Imperium.

PERSICVM sive *Sophorum Imperium*, uti olim celebre, sic etiam hodie maxime clarum est. Ejus Incolæ *Persæ*. *Regio.* Vocantur & *Ayami* vel *Azamij*, ab Azamiæ Regno, quæ quondam Assyria secundum nonnullos: *Persiani* a Perside. *Cheselbas* a pileo rubro, quem impositum capiti gestant. *Sophiani* a *Sopho* Principe. Situm autem est Persicum Regnum inter Turcicum Imperium, Tartaros Zagatheos, Cambaiæ Regnum, & inter Hyrcanum seu Caspium Mare, ac sinum Persicum. Habet *Situs.* igitur ab Ortu Indos, & Regnum Cambaiæ, a quo Montibus ac desertis separatur; a Septemtrione sunt Tartari, juxta *Albianum* sive *Oxum* fluvium: partem reliquam claudit Mare Caspium. Ab Occasu sunt Turcæ juxta *Tigridem* & Lacum *Giocho*, ad Austrum sinu Persico adluitur, & Mari Indico. Quod sane terræ spatium amplissimum est, complectitur enim plus minus gradus XXXIIX ab Ortu ad Occasum. A Meridie vero ad Austrum XX occupat. De temperie Aëris Persidis Regionis sic scribit. Q. Curtius lib. V. *Regio non alia tota Asia salubrior habetur, temperatum cœlum, hinc perpetuum jugum opacum & umbrosum, quod æstus levat; illinc Mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet.* *Cœli temperies.* Regionis autem hujus universæ, non eadem passim est qualitas, non idem Solo genius. Qua Sinum Persicum spectat, ob fluvios ipsam irrigantes, atque etiam versus Mare Caspium, cum ob Fluviorum opportunitatem, tum ob Aëris clementiam, auramque frigidiorem: tota felix, tota beata; & hinc omne genus Frugum, Animaliumque non benigna solum Mater, sed & Nutrix solicita. Abundat Tritico, Hordeo, Milio, ac *Soli fertilitas.* similibus. Metallis quoque adfluit & Lapillis. Vini item & Fructuum ubertas magna, Paullo Veneto teste. Cætera fervoribus & sicccitatibus exhausta deseruntur. *Persarum* porro gens obscura prius, initium nominis ac famæ accepit a Rege *Cyro*, qui ademptum *Medis Lydisque* Imperium, primus in *Persidem* intulit, ac amplissimum & florentissimum ex minimo & tenuissimo Asia subacta, & universo Oriente in potestatem redacto, reliquit. *Imperium Majorū.* Successit Patri *Cambyses*, qui Ægyptum Imperio adjecit, a quo deinde ad *Darium* usque, qui ab Alexandro Macedone victus, vitam pariter cum Regno amisit, Res Persicæ in suo statu manserunt. Regnatum est annos CCXXX, quod Q. Curtius lib. IV, justissimo, & ne minimum quidem fallente calculo tradidit: cui etiam adsentitur B. Hieronymus ad IX caput Danielis. Regem vocabant μέγαν βασιλέα, eumque divinis honoribus prosequebantur. Hodie etiam Persicum Imperium quod penes *Sophos* est, inter potentissima totius Orientis Imperia numeratur, id quamquam oppressum aliquandiu modo a *Saracenis* fuit, modo a Tartaris, tamen rursus emicuit sub *Ismaele* Rege. Regiones autem Imperio Persico subjectæ hæ sunt, *Media, Assyria, Susiana, Mesopotamia, Persis, Parthia, Hyrcania, Magiana, Bactriana, Paropamissus, Aria, Drangiana, Gedrosia* & *Carmania*. *Media* hodie *Servan* dicitur, inter Persiam & Mare Hyrcanum sita, ad Ortum Hyrcaniam habet & Parthiam: ad Occasum Armeniam Majorem, & Assyriam. Dividitur in Majorem sive Au- *Urbes.* stralem, & *Atropatiam* Septemtrionalem. Hæc frigidior est, & idcirco minus culta. Urbs præcipua est *Sumachia*: sunt præterea *Derbent, Eres, Sechi*, & *Giavot*. Illa cultior est: urbem habet *Taurim*, positam ad Orontis radices, distantem a Mari Caspio octo dierum itinere. Ambitus ejus pene XVI mill. pass. complectitur, quo spacio CC Civium millia contineri creduntur. Hæc sunt veterum *Ecbatana*, ubi Persarum Reges æstate commorabantur. Curtius lib. V. *Ille jam Ecbatana pervenerat, caput Mediæ nunc tenent Parthi, eaque æstiva Regibus.* Meminere eorumdem præter Strabonem & Plin. Herodotus lib. I. Diodor. lib. XVII, qui Medorum hanc Metropolim vocat, Cicero pro Lege Manilia Fuit & nostro ævo in hac urbe regia Sophorum sedes, sed postquam eam Amurathes Turcarum Imperator bello vicit, quod factum anno CIↃIↃLXXXV. Tamases Sophus eam transtulit in urbem *Casbin*. Eodem tractu terræ sunt *Turcoman, Saru, Sultan, Nassivan, Ardovil, Marant*. *Assyria*, quæ hodie *Arzerum*, ad Ortum habet Mediam: ad Occasum Mesopotamiam, Armenia illi Septemtrionalis est, Susiana Australis. Provincias olim habuit *Arrapachitem, Adiabenam, Sittacenam*, Urbem *Niniven* ad Tigrim, cujus ambitus quadraginta mill. pass. complectebatur. Straboni πολὺ μείζων τῆς Βαβυλῶνος, sedes aliquando primæ Monarchiæ. Assyrij fuere *Tacianus*, cujus oratio Græca contra Gentes adhuc exstat, edita aliquando cum Commentationibus Conradi Gesneri: *Abelfœdas* item Cosmographus, Ptolemæo, ut putatur, major & doctior. *Susiana*, hodie *Chus* vel *Cusistan* appellatur, nomen habet à *Susis*, urbe primaria, cujus ambitus XV, mill. pass. quæ sic dicta a floribus, ut notat Athenæus: Susum enim Persis Lilium. Hujus Regionis Aërem calidū esse, ἔκπυρον καὶ καυματηρὸν, tradidit Eustathius, quæ causa est, cur illic hibernare Reges consueverint. Urbem Choaspes adluit, qui regius fluvius dicitur. Hunc solum bibebant Reges, idemque etiam in longinqua eos comitabatur. Ausonius in Burdigala,

Vnum per cunctas solitus portare Choaspen.

Mesopotamia, quę in sacris *Padan Aram*, hodie dicitur *Diarbecha*, sita est inter Euphratem & Tigrim, unde & nomen, quasi *Interamna*. Regio est pro situ & tempore varia: partem flumina impinguant adeo ut a pastu repellenda sint pecora, ne satietas perimat: pars arida est & fertilis, herbis arboribusque destituta. *Vrbes* præcipuæ sunt, *Orfa*, cujus ambitus VII mill. pass. & hac ipsa multo major *Caramit*, Metropolis Mesopotamiæ, quam *Selymus* Turcarum Imp. Sophis eripuit. *Merdin* sedes Patriarchæ Chaldæorū, & *Mosus* Patriarchæ Nestorianorum, cujus auctoritas ad Indos usque & Cataium extenditur. In *Perside*, quam nunc *Farsi* vocant vel *Farsistum* urbs est primaria *Syras*, quæ olim dicta fuit *Persepolis*, regia quondam Magorum sedes. Plin. vocat Persici Regni caput, & regiam totius Orientis Curtius. In hanc sub adventum Alexandri totius Persidis opes congesserunt Barbari, Aurum Argentumque cumulatum: vestis præterea ingens modus: suppellexque non ad usum, sed ad ostentationem luxus comparata, sed eam cum Arce mirifici & plane studendi operis, quam describit Diodorus Siculus; Alexander stimulos admovente Scorto, injecto a se primum igne accendit, postea alijs faces subdentibus tota deflagravit. *Hyrcania* hodie *Girgiam* dicitur, vel *Corcam*, vel *Dargument*, proxima Mari Caspio, quod propterea etiam Hyrcanum appellatur. Urbes habet *Hyrcanam* quæ Scythis est *Carizath, Bestam* & *Masandran*, *Margania* quę nunc *Iselbas* nominatur, ad Septemtrionem Oxo fluvio terminatur. Urbs præcipua est *Indion*, quæ priscis *Antiochia* fuit. *Bactriana* hodie *Batter* vel *Charassaa* est Tartarię Zagatheæ pars. Urbes sunt *Bactra*; quæ nunc *Bochara* & *Istigias*. *Paropamissus* Bactrianæ pars est ad montem *Paropamissum*. Hodie regio vocatur *Candahar* vel *Amblestan*. Primaria urbs est *Candahar* Emporium celeberrimum *Aria* quæ a Metropoli sua *Eri* omnis vocatur, ambitum XIII M.P. habet. *Carmania*, *Circam* vel *Chermain* ad mare Indicum protenditur, usque ad Gedrosiam, urbibus & Portubus frequentibus. Metropolis est *Chirmain*. Sunt in Car-

PERSICI VEL SOPHORUM REGNI TYPUS
DUCIS MOSCOVIÆ SIVE RUSSIAE CONFINIA
TARTARIAE PARS
MARE HYRCANUM seve CASPIUM hodie varijs nominibus indigetatur; Ruthenis Chualenska More dicitur. Mauri Bohar Corsun (vocabulo cum sinu Arabico communi) quod mare clausum significat. Ab alijs item aliter appellatur, uti Mare de Bachu, Cunzar, Giorgian, Terbestan, Corusum, à regionibus nempe & locis vicinis denominatum. Lacus totius orbis maximus est, salsus, magna copia piscium abundans.
TARTARIÆ SIVE IMPERII MAGNI CHAMI PARS
ZAGATAI Tartari
ARMENIA
MENGRELIA
SERVAN
ARZERUM
DIARBECH
TURCICI IMPERII PARS
ARABIA DESERTA
AYAMAN olim Arabia Fœlix
MARE ELCATIF olim Sinus Arabicus
ORMUS
Basora Fretum
MARE INDI; CUM olim Mare Rubrum
SAMARCHAND
BUCCARA
SIRISITUR
CHARASSAN
SABLESTAN
CANDAHAR
CABUL
SIGISTAN
MACRAN
GUZARATE
CAMBAIA
India intra Gangem nunc INDOSTAN
FARSI
LARESTAN
CORASSAN
Desertum Mingiu
Desertum Lut
Medius meridian: est 105: reliqui ad hunc inclinatur pro ratione 25 & 45. parall
Scala leucarum sive Farsingarum 3000 passuum: quibus Persæ & Mauri, qui magnam Asie partem occupant hodie locorum intervalla metiuntur; quæ mensura & vox cum antiquo vocabulo Parasanga conveniunt. Ceteri ferè Asiatici per dies locorum distantias numerant.
10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 120 130 140 150 160

mania regna *Macran, Eracain, Guadel* & *Patan, Gedrosia* nonnullis creditur esse *Guzarate*: falso, quum *Guzarate* sit ipsum regnum Cambaiæ. *Babylonia* inter sinum Persicum & Mesopotamiam sita, dextra lævaque clauditur Susiana & Arabia deserta. Nomen habet a *Babylone* urbe primaria. Adhæret ei Chaldæa. In Chaldæa *Vr* fuit, Iosepho *Vra*, unde *Flumina.* Dei monitu Abrahamus in *Haran* Mesopotamiæ migravit. Multos habet hoc regnum Fluvios, *Canac*, *Araxem*, & *Cyrum* qui Mediæ partem Septemtrionaliorem abluunt: In Assyria *Tigrim*; In Susiana *Enelæum*; In Mesopotamia *Euphratem*. In Margiana *Oxum*, *Arium*, & *Margim*: in Bactriana *Ochum* navigabilem & alios: in Aria *Arium*, *Toncletum*, *Montes.* *Arapenen*, & alios. Nec desunt Montes, inter quos *Orontes* in Media, mons *Coronus* in Hyrcania. *Taurus* item qui Persiam mediam secat, varijs pro populorum adjacentium situ nominibus insignis. Silvas etiam habet multas, imprimis Parthia quæ nemorosa valde est, ac Septemtrionalis Hyrcaniæ pars, quæ silvas habet immensas, Quercu, Pinu, & Abiete refertas, atque immanibus Feris plenas, Tigribus; Pantheris, & Pardis. Aria etiam Silvis ac Montibus *Opera Publica.* obsessa est, ut & Persis tota. Ad Opera publica quod attinet, multa in hoc regno superba & magnifica fuere, & potissimum in Babylonia. Imprimis vero occurrit Pons ille magnificentissimus in urbe Babylone a Semiramide Regina super Euphratem constructus, de quo ita Munsterus; *Mœnibus*: nempe Babylonis, *unico anno absolutis, Pontem qua parte fluvius angustior fluebat, construxit stadiorum v longitudinis, columnis in profundo summa arte invicem pedes XII distantes jactis. Lapides truncis ferreis, immixto juncturis liquefacto plumbo conjunxit. Ante columnas ad impetum aquæ scindendum, cursumque fluvij reprimendum firmos composuit angulos, quo ab omni aquæ circumfluentis vi tutæ essent. Pontem qui XXX pedum latitudinem habebat, conjunxit ex Cedrinis, Cyparissis ac Palmarum trabibus spectatæ magnitudinis, opus nulli arte posterius, eorum quæ a Semiramide facta sunt. Regias quoque juxta flumen ex utroque pontis latere insignis ædificauit*, quarum descriptionem apud eundem Munsterum habes. Idem Hortum pensilem a Semiramide constructum his verbis describit. *Præterea pensilis quidam Hortus Babylone erat, tam mirabili artificio constructus, ut olim numeraretur inter septem Orbis mirabilia. Huius Horti latera singula jugeribus IV extendebantur. Aditus veluti in monte erat, ædificijs altero super alterum constructis, ut ex eo conspectus longe lateque pateret. Testudines in solo positæ erant, quæ totius Horti pondus sustinerent. Inde alia supra alias excrescente semper magnitudine ædificatæ. Nam superiores in quibus horti murorum superficies continebatur, altitudine L cubitorum eminebant. Solum hoc modo constabat. Erant positæ lapideæ trabes longitudine pedum XVI sex latitudine. Supra has pro pavimento stratæ arundines asphalto compactæ. De super cocti lateres duplici ordine, gypso structi. Tertio tegulæ plumbeæ, ne qua humiditas ad testudines manaret, aquarum insuper receptacula, quibus humor efflueret. In hoc pavimento congesta humus profunda, ut magnarum arborum radicibus satis esset, hortum efficiebat: in eo proceræ omnis generis arbores, aspectum jucundum reddebant. Quædam arbores assurgebant in tantam altitudinem, ut 10 pedibus sursum erigerentur, ferebantque non secus fructus, quam si ex ipso terræ fundo processissent. Qui à longe hunc hortum videbat, putabat se Silvam in monte videre. Lumen quoque adeo testudines invicem præbebant, ut in eis regia diversoria haberentur. Præterea aquæductus occulte fabricatus rigabat hortum.* Hactenus Munsterus. In Susiana in urbe Susa Arx fuit, *Medorum Regis domus, quam*, ut est apud Cassiodorum, *Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricavit*: hanc inter fabricarum septem terris attributa miracula, idem numerat. Herodotus propterea lib. v hanc urbem vocat Μεμνόνειον ἄστυ. Est & in urbe *Tauri* Templum magnificentissimum opus sane visendum ac imprimis memorabile, & alia plurima. Ad Mores venio. De moribus Persarum sic scribit *Mores.* Herodotus lib. I. *Neque statuas: neque templa; neque aras æxstruere consuetudo est; quinimo hoc facientibus insaniæ tribuere. Moris habent editissimis quibusque conscensis montibus Iovi hostias immolare, omnem gyrum cœli Iovem appellantes. Soli Lunæque sacrificant, & Telluri, & Igni, & Aquæ, & Ventis: quibus solis gubernantur. Ex omnibus diebus præcipue honorandum censent suum cuique natalem. Vino Persæ magnopere temperant. Eisdem nec vomere coram alio: nec urinam facere licet. Liberos a quinto eorum anno incipientes usque ad vicenum tribus dumtaxat rebus instituunt, equitare, arcu sagittas æxcutere: vera loqui. Ante quinquennium filius in conspectum patris non venit, sed apud feminas degit: quod ea gratia sic fit; ut si inter educationem decedat, nullam e damno afferat patri molestiam. Equidem hunc morem laudo. Laudem item illum ne ob unam tantum causam, liceat neque ipsi Regi occidere quempiam; neqe alicui aliorum Persarum quidquam atrox agere aliquem ex sua familia; eisdem quæcumque facere fas non est: ea nec dicere. Turpissimum ducitur apud eos mentiri: secundo loco creditum debere: & in flumen vel mingere vel spuere, vel manus abluere, aut aliud quippiam facere.* Hactenus ille. Reges creabant ex una familia. Qui Regi non parebat, capite & brachijs amputatis in sepultus abjiciebatur. Uxores ducebant singuli multas, alebantque sobolis propagandæ gratia, pellicesque plurimas. Reges præmia proponebant ijs qui uno anno plures filios procreassent. Ad æstum & frigus perferendum, torrentium transitu exerçebantur. In armis & madidis vestibus perdurabant, pascebantur & rusticabantur. De rebus maximis non nisi inter pocula consultabant, eam demum consultationem firmiorem rati quam quæ a sobrijs sit inita. Noti inter se & æquales osculo se in occursu excipiebant. Qui humilioris erant fortunæ, venientem adorabant. Solo sepeliebant corpora, cera oblinentes. Ridere coram Rege aut spuere, nefas ducebant & flagitium. De Mortuis sepeliendis alij contrarium scribunt, nempe Persas corpora defunctorum extra civitates ad certum campestrem locum extulisse, ibique nuda exposuisse a canibus & avibus devoranda. Noluisse insuper ut ossa mortuorum sepelirentur aut includerentur. Cumque corpus aliquod non illico absumeretur ab avibus aut feris, judicabant malum esse signum, superstitiose credentes hominem illum malæ & impuræ fuisse mentis, atque ob id dignum inferno: & proximi ejus plangebant ipsum ceu hominem qui post hanc vitam nullam haberet spem felicitatis. Sin citius devoraretur a bestijs, beatum eum judicabant. Hodie mores Persarum multo sunt molliores, quam vel Turcarum, vel Tartarorum, vel Saracenorum. Natura liberales sunt & civilitatis amantes: & litteras & artes colunt, inprimis vero Astrologiam, Medicinam, ac Poësin. Apud hos Fratres, ac Parentes humanissime tractantur: & Nobilitas sanguinis in pretio est; in quo a Turcis differunt, qui nullum sanguinis aut stemmatum discrimen norunt. Præterea advenas benigne excipiunt, ac tractant: sed tamen Zelotypiæ morbo vehementer laborant. Unde uxores in advenarum conspectum venire non sinunt, licet alioquin illas venerentur, contra Turcarum morem, qui uxores mancipiorum loco habent. Mulieres autem Persicæ formosæ admodum sunt. Militiæ vis apud eos in equitibus consistit, qui strenui sunt, ac varijs utuntur armis, potissimum vero arcubus Scythicis: pauca apud hos sunt tormenta *Opificia.* bellica, & pauci quoque inter hos pedites. Artes Mechanicę & inprimis Sericorũ pannorum textura apud eos nunc viget, qui per universam Syriam ac alias Orientis regiones distrahuntur. Fructibus Terebinthi olim Glandibus, Py- *Victus.* ris agrestibus vescebantur; quotidianus cibus post cursum, cæterasque corporis agitationes panis durissimus, aqua *Mercimonia.* potus. Fervent apud eos Mercimonia Unionum, Margaritarum, Aromatum, & inprimis Serici, cujus hic incredibilis copia. Scribit enim Ludo. Ro. Patritius in urbe Persidis *Eri* tantam reperiri Serici copiam, ut uno die emere queas tantum Serici, quantum ternis Camelorum millibus onerandis sufficiat. Rhabarbari quoque mira copia, eodem teste. Sunt autem in adulterandis mercibus Mercatores Persici miri artifices, nemini hac in re concedentes, quod in exemplo Castorei idem auctor docet.

TARTARIA
SIVE
Magni Chami Imperium.

Regio. REGNUM amplissimum est *Tartaria*, seu ut existimat Ioannes Leunclavius, *Tataria*; præter enim Europæ partẽ, etiam Sarmatiam omnem Asiaticam complectitur, cum Scythia & Serica, quam nunc vocant *Cathaio*. Nomen habet à fluvio *Tartaro*, qui eam partem irrigat quæ à nostris *Magog* ab accolis *Mongul* dicitur. *Situs.* Sita ad Septemtrionem, ab Ortu potentissimum illud Chinæ Regnum habet, à Meridie Indiam, Gangem fluvium & Oxum, ab Occidente mare Caspium & Poloniam, inde Moscoviæ contermina est & à Septemtrione mari Glaciali, ubi prorsus ignota est & inhabitata putatur & inculta. Occupat autem à Meridiei plaga ad Septemtrionem gradus fere xxx. nempe à Parall. gra. xl Latitudinis usque ad Paral. gra. lxx. & ab Ortu in Occasum protenditur gra. plus minus cxlv. Nam Occidentalissimus ejus Meridianus est gra. L & Orientalissimus grad. cxcv. *Cœli qualitas.* Aër hic & Cœlum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æstate adeo horrenda, ut præ timore homines intereant; jam calor magnus est, mox frigus, & densissimæ nives cadunt. Ventorum frequenter tam validi flatus, ut equitantes detineant & ad terram homines dejiciant, arbores radicitus evertant, multaque damna inferant. In hyeme ibi numquam pluit, in æstate frequenter, sed adeo parce, ut vix terra madefiat. *Soli fertilitas.* Regio tamen tritici, orizæ, ac similium frugum ferax esse dicitur: ac serico, zingibere, cinnamomo, pipere, cariophylis, Rhabarbaro & saccaro abundare; musco item, pice, & alicubi etiam auro & argento. Hic paucis in locis vinum colligitur, & tota provincia Cataiæ vinum non profert. Sunt & Saxa nigra fossilia ad ignem idonea, quæ ex montibus eruuntur: ijs ob lignorum penuriam ad ignem struendum utuntur. *Animalium varietas.* Est præterea hic passim boum, caprearum, hircorum & porcorum magna copia, & imprimis equorum ac Iumentorum multitudo pene incredibilis. In Epistolis Tartaricis legimus *Tartarorum Imperatorem* alere equarum candidissimarum decem millia, quarum lac bibat. Alere præterea xx venatorum millia & accipitrarios decies mille. Plena quoque avium, ut Phasianorum, gruum & similium. In ea parte Tartariæ quam Zavolhenses Tartari tenent, ferunt semen esse, semini melonis simillimum, sed minus & oblongum; ex eo si seratur, plantam succrescere quam *Boranetz*. i. Agnum vocant. Crescit enim agni figura, ac pedum fere ternum altitudinem; quem pedibus, ungulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus repræsentat. Pro cornibus pilos gerit singulares, cornu specie. Obducitur corio tenuissimo, cujus detracti usus ad capitum tegmina incolis. Ferunt, internam pulpam cammari carnes referre: cæterum è vulnere quoque sanguinem manare. Dulcore esse admirabili. Radicem humo exsertam, surrigere ad umbilicum usque. Illud etiam miraculi fovet magnitudinem; quamdiu vicinis obsidetur herbulis, tamdiu vivere, quasi agnum in læto pabulo: absumtis illis tabescere atque interire; idque non solum vel casu, vel tractu temporis, sed etiam experiundi gratia subtractis atque ablatis evenire. Illud etiam auget admirationem, appeti eam à lupis cæterisque animalibus rapacibus. In civitate Quelinfu reperiuntur gallinæ, quæ loco pennarum pilos habent instar felium nigri scilicet coloris, sed ova edunt optima. Primum ex Tartarorum gente Imperatorem, qui Regnum acquisivit & legibus constituit atque judicijs, nominant *Changium, Canem* vel *Chamum*, (Hic Paulo Veneto *Cinchis* dicitur). *Imperium Majorũ.* Ejus ætas incidit in annum Christi CIↃCCII. Ferus ante hunc gentis cultus, sine moribus, sine lege, sine civili consuetudine, obscuri inter Scythas nominis, finitimis vectigales de re pecuaria, quam exercebat. Ab hoc Changio cæterorum Principum origo est. Propagavit hic Imperium incredibili celeritate, à Synarum regione & Oceano usque ad Caspium mare. Hujus filius fuit *Iocuchan*, qui genuit *Zainchan* tertium Imperatorem, qui ab alijs *Bathi* nominatur. Hic devastavit Russiam, Poloniam, Silesiam, Moraviam & Hungariam. Quartus ex *Bathi* genitus fuit *Temir Cutlu*, qui est *Tamberlanes*, in Historijs ob summam tyrannidem notus, qui totam Asiam vastavit, ac usque ad Ægyptum penetravit. Hic Imperatorum Turcarum Bajazetum vicit & captum aureis compedibus vinctum in cavea per Asiam traduxit. Quintus Imperator ex *Temir Cutlu* progenitus fuit *Temir Gzar*, qui adversus Cruciferos Prussiæ fortiter pugnans ferro occubuisse dicitur. Sextus Imperator ex *Temir Gzar* genitus fuit *Macmetczar*. Hujus Filius *Acmetczar* septimus Imperator. Hic genuit *Sziachmet* octavum imperatorem. Paulus Venetus hoc ordine recenset nomina imperatorum, qui rerum potiti sunt in Cathay: Primus *Cinchis*, secundus *Cui*, tertius *Barchim*, quartus *Allau*, quintus *Mongu*, sextus *Cublai*, & sub isto dictus Paulus in aula ejus egit. Haitonus vero nominibus eos recenset: primus *Changius Can*, secundus *Hoccota Can*, tertius *Gino Can*, quartus *Mango Can*, quintus *Cobila Can*, qui civitatem *Ions* in Cathay exstruxit, Sextus *Tamor Can*, qui tempore Haitoni anno Christi CIↃCCCVIII imperavit in Cathay. *Minorum Virtus.* *Tartari* homines sunt bellicosi, strenui in armis, & ad subeundos labores intrepidi. Non sunt effœminati, molles, delitijs adsueti, sed patientissimi laborum & inediæ. Fit non raro ut per integrum mensem nihil comedant, præter lac lumentorum & carnes animalium quæ in venationibus capiunt. Dividitur autem Tartaria in plures partes. *Minorem*, quæ ad Europam spectat & inter Borysthenem & Tanaim conclusa, complectitur Tauricam Chersonesum, quam obtinent Præcopenses (De hac in Europa diximus) *Tartariam desertam*, in qua multæ Hordæ; *Zagatar*, quæ Scythia est intra Imaum; *Cataio* cum Regno *Tangut*, quæ antiquorum est Scythia extra Imaum, & Serica regio; ac denique *Antiquam Tartariam*, Pto, incognitam. Tartaria deserta Hordas multas complectitur, *Zavolhensem, Casanensem, Nohaicensem, Thumensem, Schibas, Chiensem, Cosachiensem, Astinchavensem, Kirhessarum Baschirdorum, Molgomozorum*, aliasque. Primaria vetustissimæ, nobilitatis commendatione Horda est *Zovolha* inter *Volgam* & *Iaych* fluvios, hanc Basilius Magnus Dux Moscoviæ sibi subegit. *Casanensis* Horda ad *Volgam* porrecta ditionis est Moscorum, quorum Dux se vocat *Czar Casanskij*, Regem Casanensem. *Nohaicensium* Horda ultra Volgam circa Mare Caspium & fluvium *Iaych* sita est, cujus incolæ summa prudentia Rempublicam administrant, tributum magno Moscoviæ Duci pendentes. *Casaczkienses, Thumenses, Scibanskienses* militares valde sunt, *Molgomozani* & *Badaiquæ* ad Septemtrionem degunt, in subterraneis antris, solem adorant, aut pannum rubrum è stipite dependentem. *Zagathai* Tartari Bactrianam, Sogdianam, & Margianam occupant; habent à Septemtrione Iaxartum fl. qui nunc *Chesel* dicitur, ab Occasu Mare Caspium. Metropolis est *Samaracanda*, ampla & populosa, quæ

TARTARIA
Iodocus Hondius lectori salutem.
In hac Tartariæ descriptione omnem adhibuimus diligentiam ut regiones nuper ab Anglis vel a Belgis alijsve detectæ suo quæq; loco haberentur, quamvis mihi ipsi non satisfecerim, quis enim vastum illud et incognitū regnum verè describet? at ut possimus dum ut volumus non licet. usq; dum melius quoddam
Milliaria Germanica communia
15 30 45 60 75 90 105
Medius Meridianus est 120. reliqui ad hunc inclinantur (ad circuli maxi.) pro ratione 40. et 70. Parallelorum.
EUROPÆ PARS
AMERICÆ PARS
MARIS PACIFICI PARS
MARE SEPTRIONALE
MARE CONGELATUM TARTARICUM
NOVA ZEMBLA
Mare Russi
ANIAN FRETUM
MOSCOVIA
CRIMEA
Precopenses Tartari
PONTI EUXINI PARS
ARMENIA
GEORGURIA
CHIRKASSI
MARE DE SALA vel de BACHU, Ruthenis Chualenske more ol: Caspium et Hircanū
SERVAN
ELSABAR
Bactriana
PERMIA
SAMOGEDA
JUGHORIA
PEROSITAS
NAGAIA
KALMUCKI TARTARI
SAGATAI Tart.
OCRAGE
TASKENT
TAGALISTAN
Cara Kithay id est Nigra Cathaio
SCYTHIA EXTRA IMAUM MONTEM
LOP DESERT.
COTAM
BELOR
DESERTUM MUX
BRAMAS
Bargu Campestria
CATAIO
Belgian desertum
CHINÆ REG: NI PARS
SANCII
Tartari imago.
Samogedi imago.
C de Fortuna
Tabin promontorium
COREA INS.

ab antiqua gloria & magnitudine multum remisit. Eam interlabitur mediam Iaxartes maximus Sogdianæ amnis, qui ad centum milliaria inde in Mare Caspium devolvitur. Patria hæc *Tamberlanis* fuit. Est in eodem tractu *Bichend* urbs, & *Turchestan* Regnum juxta portas Caspias. Mons Imaus terminus est Orientalis. Scythæ extra Imaum multa & ampla regna possident sub Imperatore Magno Chamo, quem Turcæ *Vlucam* vocant, quasi magnum Principem, Moschi *Czar Catauki*, Cæsarem Cataiæ. Ejus nomen in tabula rubra descriptum in præcipuarum urbium templis proponitur. Stipatorum numerus est duodecim millia. Hos vocant *Quisitam*, Fideles. Moneta est ex cortice arbo-

Urbes. ris, cui regium sigillum imprimitur. Metropolis Regni est *Cambalu* ad ripam fluvij Polisangi; cujus spatium intra urbem est viginti quatuor milliarium Italicorum. Portæ sunt XII. extra quas totidem suburbia. Emporium istud Gemmarum, auri, argenti, serici est opulentissimum. Ferunt singulis diebus mille currus serico onustos ex China huc advehi, præter alias merces. Eidem Duci parent Regna *Tangut*, *Camul*, *Tainfu*, *Tebet*, & *Tenduc*, in quo Presbyter Ioannes regnavit, cujus ante annos CCC longe lateque patebat Imperium, vulgo vocant Prestigiani; id autem est lingua Persica, ἀπόστολικός, nam *Prestegan* est ἀπόστολ☉, convenitque hoc nomen potius Pontifici alicui quam Regi, ut notavit Scaliger lib. de Emend. Temp. Est & *Caindo* urbs Mercatu celebris, & aliæ multæ, quas brevitatis stu-

Lacus. dio prætereo. Lacus in Tartaria plurimi, quos longum esset enumerare, aliquot tamen insigniores recensebimus. In provincia *Caniclu* Lacus est, in quo tanta Margaritarum copia, ut pretium earum omnino vilesceret, si unicuique quantum liberet asportare permitteretur. Quare sub capitis pœna cautum est, ne quis in hoc Lacu piscari Margaritas absque permissu Magni Cham audeat. Scatet etiam idem lacus piscibus. Est & alius in Provincia Cataiam val-

Flumina. de piscosus, C in ambitu complectens milliaria; *Lacus Kytay* è quo *Obij* fl. emanat in Tartaria deserta; & alij. Fluminibus rigatur non paucis, inter quæ Flu. magnus *Pulisachnis* nomine. Hic in Oceanum sese exonerat, perque eum naves multæ plurimis Mercibus onustæ ascendunt. *Caromeram*, qui ob nimiam latitudinem nullum habet pontem: evolvitur vero in Oceanum. *Quianfu*, habens latitudinem dimidij milliaris, estque admodum profundus & piscosus. *Quiam*, quo major (Paullo Veneto scribente) in Orbe non putatur. Nam latitudo ejus quibusdam locis X milliarium, alijs VIII, & in quibusdam VI. Longitudo vero ejus patet itinere centum dierum. Reliqua prætereo: ad

Opera publica. structuras & opera publica transiens. Hic occurrunt multa singularia, cum primis maximum ac pulcherrimum palatium ex marmore constans, & auro exornatum: à Chamo Cublai in civitate Ciandu conditum. Est & aliud in civitate Cambalu, miro artificio exstructum, ambitus ejus quatuor circiter milliarium: quadratura qualibet milliare unum complectente. Est murus valde spissus, decem passibus in altum consurgens. Superficies extrinseca colore albo & rubeo nitet. In singulis quatuor muri angulis palatium pulchrum & magnum, arcis loco conditum est. Sic in medio cujuslibet quatuor murorum, palatium egregium exstructum est: eaque in universum VIII sunt. In his servantur arma, instrumenta, tormenta & machinæ, arcus, sagittæ, pharetræ, Calcaria, frena, lanceæ, clavæ, nervi, & reliqua in bello necessaria, singulaque armorum genera in singulis posita sunt palatijs. Porro facies palatij quæ ad Meridiem spectat V habet portas, quarum media omnium maxima, semper clausa manet, nec umquam aperitur nisi Regi ingredienti, neque ulli per eam patet ingressus nisi soli Regi. Sed hæc habet duas minores portas ad latus, per quas ingrediuntur reliqui qui Regem comitantur. Sunt aliæ tres portæ, per quas quisque ingredi potest. Cæterum intra murum jam dictum, alius cingit hoc Regium Castrum murus habens in angulis & medio octo Palatia, in quibus continentur alia vasa pretiosa Regis. In spatio vero medio interiori est Regium palatium, scilicet in quo Rex commoratur. Caret tabulatis; pavimentum vero exteriori fundo præeminet decem palmis. Tectum altum est valde, pictura exornatum. Parietes atriorum & conclavium auro & argento fulgent. Ubique picturæ pulcherrimæ & bellicarum rerum Historiæ sese ingredientium oculis offerunt, vivis coloribus & rutilanti auro coruscantes. Atrium majus mensæ accumbentes commode admittit ad VI millia. Sunt & alia, quæ brevitati studentes, omittimus. Est etiam ultra flu. *Pulisachniz* pons marmoreus pulcherrimus, cujus longitudo trecentorum pass. latitudo VIII: Arcubus seu fornicibus viginti quatuor innitens. Est quoque alius in civitate Sinpinfu, longitudine unius milliaris, & latitudine octo passuum. Supra hunc construuntur mane variæ domunculæ artificum officinæ, quæ vesperi rur-

Ratio gubernandi. sus auferuntur. Habet Magnus Cham XII Barones Aulicos, qui triginta quatuor præfecti sunt provincijs: horum officium est, ut singulis provincijs duos præficiant Rectores, ac regijs exercitibus in locis ubi morantur, res necessarias provideant & quicquid decernunt, Regi indicant, qui sua auctoritate id confirmat quod illi statuendum duxerint. Hi multa beneficia & privilegia passim largiuntur, ac propterea plurimum à populo observantur, eorumque ambitur favor. Habent adsessores & scribas, qui illis à consilijs sunt, quique ea quæ agunt diligenter adnotant. Ma-

Leges & instituta. lefactores hoc modo apud Tartaros puniuntur. Si quis furatus fuit rem vilem, & vita privari non commeruit, cæditur fuste septies; accipiens septemdecim plagas, aut viginti septem, aut XLVII pro magnitudine peccati; idq; usque ad centum, addendo semper decem. Nonnulli tamen nonnumquam ex his percussionibus moriuntur. Quod si quis furatus fuerit equum vel rem aliam, ob quam mortem meruit gladio in viscera merso occiditur. Quod si vitam redimere voluerit, noncuplum reddet. In adulterio deprehensi tam vir quam mulier, lege ipsa occiduntur. In hordas

Mores. Tartari dividuntur, quæ vox illis cœtum conventumque plurium significat. Sed ut varias longe lateque distantes Provincias incolunt, ita neque in moribus aut vitæ genere omnes conveniunt. Homines statura quadrata, lata facie & obesa, oculis contortis & concavis, sola barba horridi, cæteris rasi; corpore valido, animo audaci; inediæ & laboris patientissimi: equitantes, si fames sitisque illos vexaverit, equis quibus insident venas solent incidere, eorumque sanguinem bibere. Natio profana est & barbara, jus ipsis in armis, lex in robore & viribus, domos multi non habent sed pro his plaustra. Et quoniam incertis vagantur sedibus; stellarum, imprimis vero poli arctici, adspectu cursum suum dirigere solent. Uno in loco non diu commorantur, rati gravem esse infelicitatem diu in eodem loco hærere. Pecuniæ usum non habent, itaque res pro rebus commutant. Ismaëlitas se esse dicunt, idque etiam præ se ferunt. Mahumeti legem admisere anno CIↃ CCXLVI. Cætera Iudæorum ritu peragunt, circumciduntur, lavantur, & quotidie solemni hora exclamant *Iahi illo illoth*: non est *DEVS*, nisi unus Deus. Summus ipsis Sacerdos est *Seyd*,

Victus. Imperator *Cham*. Fiunt nonnullis in locis panni optimi, aurei & serici, itemque sindones mundissimæ. Vescuntur Tartari cibis grossioribus, præsertim carnibus, ijsque crudis aut semicoctis; lacte & caseo. A suilla abstinent. Bibunt lac equarum, quod ita præparare norunt, ut videatur esse vinum album, non admodum insipidus potus. Vocatur ab ipsis *Chuinis*. Victus immundissimi sunt, utpote qui mensas mappis non operiant, mantilibus non utantur, quum manus non lavent, non corpus, non vestimenta. Bibunt etiam aquam, lac & cervisiam ex milio coctam. Vinum apud eos ut plurimum non nascitur, advectum sicut cæteri homines avidissime bibunt usque ad ebrietatem, quæ apud

Mercimonia. eos gloria est. Ad mercimonia quod attinet, ea hic in nonnullis urbibus vigent maxime, imprimis gemmarum, omnis generis aromatum & serici.

REGNUM CHINAE.

CHINAE *Regnum* amplissimum ac potentissimum, incolæ *Tame*, & seipsos *Tangis* vocant, *Regio.* Marcus Paulus *Mangi*. Ptol. vel hos, quod quidem Ortelio placet, quem plerique sequuntur, vel vicinos Cataienses, quod magis probat Mercator, vocat *Sinas*. Sita *Situs.* est autem Regio omnis ad Oceanum Eoum, & ab Ortu Solis terrarum extrema putatur. Fines ejus ab Oriente Mare Eoum, Cauchinchina Provincia à Meridie; qua Occidens est Brachmanæ; qua Septemtrio sunt Tartari, gens bellicosissima, à quibus montibus & muro longissimo discluditur. In universum autem cinctus ille sive ambitus muri montiumque ad 10 milliaria protenditur. Historici Chinenses murum hunc ante annos ducentos à quodam Rege Tzintzoo nomine exstructum memoriæ prodiderunt, postquam hujus Regionis Incolas à Tartarorum tyrannide, quam XCIII annos perpessi fuerant magna prudentia liberasset. Extenditur autem China à Tropico fere Cancri ad Parallelum usque gradum LIII Latitudinis, & juxta Longitudinem continet Meridianos omnes inter gradum CXXX, & gradum CLX inclusos. Regio cœli & soli temperie, nec non hominum industria, omnium rerum ferax. Habet enim homines minime desidiosos, *Soli qualitas.* sed labori assuetos: quibus nihil indignius videtur, quam vitam in otio transigere. Hinc fit, ut nullus totius *Soli fertilitas.* tractus angulus non aliquid producat. Loca arentia tritico & hordeo conserunt; humida, plana, aut palustria, oryza, cujus quater uno anno satio est. Colles Montesque pinetis abundant, quibus interserunt panicum vel legumina. Nullus itaque locus, nullus ager infrugifer: & ubique horti, rosæ, & varium genus florum frugumque. Lini etiam frequentes sunt segetes, & arbusta moro consita, ad nutriendos bombyces. Auri præterea, argenti, æris, ferri, aliorumque metallorum, gemmarum, unionum, musci, saccari, rhabarbari magna copia: præstantissimum habetur, id *Animalium varietas.* quod istinc per Persiam terra ad nos adfertur. Mare enim multum virtutis illi adimere putant. Profert & hoc Regnū lignum singulariter medicū quod à Chinensibus *Lampalam*, à nostris *Radix Chinæ* dicitur: estque ejus usus per totam Indiam frequentissimus contra quævis Apostemata, Paralysim & morbum Gallicum. Ejus radix dura est & ponderosa atque albi coloris. Pecorum in montibus & pratis greges infiniti. Silvas & nemora incolunt apri, vulpes, lepores, cuniculi, zebellini, martes: aliaque id genus animalia, quorum pelles in vestimentorum usum expetuntur. Horum jucunda hic utilisque venatio est. Avitij generis mira copia, præsertim aquatilis, cujus tanta multitudo & præcipue anatum, ut in urbe Canton, ex minoribus hujus Regni una, decem vel duodecim millia uno die absumantur. Quamvis autem hæc Regio supra modum animalium ferax sit, arte tamen hanc feracitatem adaugent hoc artificio. Vere duo aut interdum tria millia ovorum fimo condunt, (ut in Alcairo Ægyptij) cui calore suo tempore *Imperium Majorū.* erumpunt anatum pulli. Idem tempore hyemis faciunt, sed tum ova non fimo condunt, sed sportæ arundinaceæ imponunt, cui ignem seu focum tepidum substruunt, unde aliquot dierum spatio, æque prodeunt. Tota hæc Regio uni subest *Regi*, tanquam Monarchæ, quem *Mundi Dominum* ac *Cœli Filium* vocant. Antonius Pigiafetta Regem Chinensem totius Orbis dicit esse potentissimum: Regiam habere semtemplici muro munitam: imperare Regulis LXX, alere Elephantorum decem millia, totidemque stipatorum. Huic in universo Regno aut stipendia faciunt, aut certe sacramento tenentur Equitum 948350, Peditum 584650. Hoc Regni præsidium est. *Paquin* urbs versus Tartariam, Regia ejus sedes est. Ex hac numquam nisi tempore belli egreditur. *Manquin* civitatem quondam ejus antecessores habitavere, in cujus memoriam ibidem aurea tabula magno honore custoditur. Continenter fere bellum cum Tartaris gerunt Chinenses. Tartari viribus, Chinenses ingenio & artibus præcellunt. Ita sæpe fit, ut a Tartaris robore superentur, ipsi vicissim Scythas non raro dolis & arte vincant. Dividitur autem hoc Regnum in quindecim provincias; quarum maritimæ sunt sex, *Cantam*, *Foquiem*, *Chiqueam*, *Xantora*, *Naqui*, & *Quiocy*; mediter- *Urbes.* raneę novem, *Quichim*, *Iuana*, *Quancy*, *Suinam*, *Fuquam*, *Cansij*, *Xancij Hoaum* & *Sancij*. Urbes sunt CCXL celebres, quarū nomina terminantur syllaba *Fu*; quod urbem significat; ut *Cantonfu*, *Panquinfu*; oppida quorum ingens est numerus, in *Cheup*. Pagi innumeri sunt, incolis frequentes, ob continuam agriculturam. Omnes fere urbes ad ripam navigabilis cujusdā fluminis sitæ sunt, largis profundisque fossis & muris munitæ. Hi muri ab inferiori parte vivis lapidibus, à superiori coctilibus exstructi sunt, (loco calcis, terra figulina utuntur, eadem cum ea ex qua vasa quæ dicuntur porcellanica finguntur firmissima) quorum nonnulli tantæ sunt altitudinis atque crassitudinis, ut quatuor aut sex homines una incedere possint. His per intervalla propugnacula altiora, ex quibus prospectus in procul dissitos agros patet, sunt imposita. *Canton*, de qua diximus, ambitum habet XII Mill. pass. atque amplius. Nobile est Orientis emporium. Sæpe 10 naves onerariæ huc appellunt. Magna hic æris, aluminis, cinnamoni, musci, Rhabarbari, Gladiorum, Argentique copia est. Haud procul ab hac urbe sunt Ecclesiæ Iesuitarum. *Quinsai* non urbs, sed Regnum dici meretur. Ejus peridromus est C Milliarium. Hæc Principi suo ex sale & aromatibus majus pendit vectigal, quam Persarum Rex olim ex omni Babyloniæ tributo collegerit. Sita est in lacu dulci: habetque pontium millia XII: quorum multi adeo elatis arcubus attolluntur, ut naves erectis malis atque expansis velis sub ijs agantur. *Lacus & Flumina.* Amœnitas loci memorabilis; ob quam *Civitatem Cœli* (hoc enim sonat *Quinsai*) dici voluerunt. Immensum esset referre omnia. Inter Lacus qui amœni hic sunt, memoratur ille in *Sancij* Provincia rotundus, ex inundatione anno CIƆIƆLVII factus, in quo submersæ civitates septem præter oppidula & pagos & mortalium ingentem numerum unico tantum puero in trunco arboris servato. Flumina & maria pisculenta sunt. Et Regio hæc quia maritima est, & passim fluvijs navigabilibus irrigatur, haud minori populorum frequentia in navibus quam ædibus habitatur. Sunt qui numquam navibus egrediuntur, sed perpetuo in ijs hærentes, piscationi & aucupio operam dant, unde sibi victum quæritant: piscium enim & auium, ut dictum est, hic admirabilis copia. Piscandi illis varij modi, sed unus hic adscribi dignus. In ijs civitatibus quæ situm habent (ut fere omnes hujus Regni) in ripis Fl. Mergos (Cervos marinos Hispani nominant) magno numero in caveis alunt, hos navibus impositos ad Fl. profundiora devehunt, ibidemque tenui funiculo constrictis harum avium collis, ne pisciculos deglutire queant, acervatim in aquas projiciunt,

 ibidemque

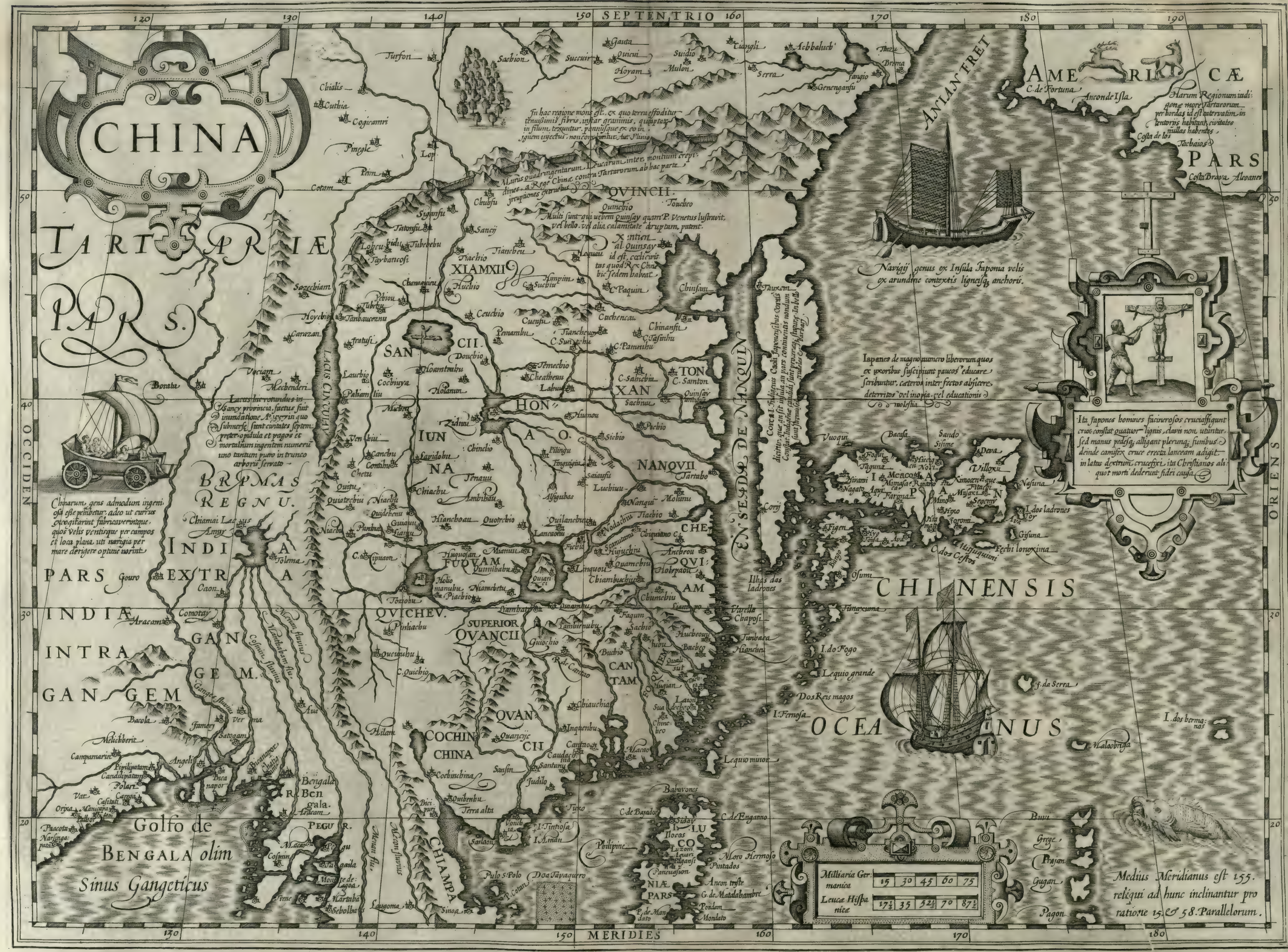
CHINA
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
TARTARIÆ PARS.
AMERICÆ PARS
INDIA EXTRA GANGEM
INDIÆ INTRA GANGEM
BREMAS REGNU.
CHINENSIS OCEANUS
ANIAN FRET
ENSEADA DE NANQUIN
Golfo de BENGALA olim Sinus Gangeticus
COCHIN CHINA
CHIAMPA
IAPAN
Navigij genus ex Insula Japonia velis ex arundine contextis ligneisq; anchoris.
Chinarum gens admodum ingeniosa esse perhibetur, adeo ut currus excogitarint fabricaverintque, quos velis ventisque per campos et loca plana, uti navigia per mare dirigere optime norint.
Ita Japones homines facinerosos crucifigunt cruce constat quatuor lignis, clavis non utuntur, sed manus pedesq; alligant plerung; funibus deinde carnifex cruce erecta lanceam adigit in latus dextrum crucifixi, ita Christianos aliquot morti dederunt fidei causa.
Japanes de magno numero liberorum quos ex uxoribus suscipiunt paucos educare scribuntur, cæteros inter fectos abijcere, deterritos vel inopia vel educationis molestia.
Milliaria Germanica | 15 | 30 | 45 | 60 | 75
Leucæ Hispanicæ | 17½ | 35 | 52½ | 70 | 87½
Medius Meridianus est 155. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 15 & 58. Parallelorum.

ibidemque eas tam diu finunt, donec collum faucesque piscibus tumere conspexerint: ac tum ad naves redeuntes, intromittuntur, omnemque capturam heris ante pedes evomunt. Hocque toties quoties visum fuerit piscatoribus, iterant. Ac tum demum ubi ad caveas redierint colla earum dissolvuntur, & esca consueta satiantur affatim. Qui autem in navibus habitant, præter piscationem aliud ex humido Elemento capiunt emolumentum. Septum sive textum arundineum conficiunt, ejusdem cum navi fere longitudinis, undique cancellatim clausum, tam in summo quam in imo, ut aër tantum, & unda admitti possit. In hoc septo anatum quatuor millia commode aluntur nidis & receptaculis circa navim collocatis, in quibus ova ponunt. Inter opera & structuras egregias occurrunt portæ urbium magnificæ ad miraculum usque exstructæ; *Platea* quasi ad libellam factæ, nusquam à recta linea declinantes, tantæ amplitudinis, ut iter præbeant decem quindecimve una equitantibus: hæque passim interstinguuntur arcubus triumphalibus, qui urbes supra modum ornant. Lusitani quidam referunt se vidisse in urbe Fuchco turrim quadraginta innitentem columnis ex solido marmore, quarum altitudo erat quadraginta palmorum (mensura architectonica) latitudoque duodecim. Hoc opus esse tantæ magnitudinis, tam insignis splendoris atque ingentis sumptus, ut omnes totius Europæ superbas & magnificas structuras longe post se relinquere existiment. Sumptuosissima habent tam in urbibus quam in agris templa. *Rex China* habet sub se *Gubernatorem* quasi *Proregem*: quem ipsi *Tutan* nominant. Hic causarum totius Regni disceptator & judex. In Iustitia administranda huic magna severitas. Latrones & homicidæ perpetuis carceribus custodiuntur, donec flagris, fame, vel frigore vitam finiant. Quamvis enim ultimo supplicio (quod fere flagellatione constat) condemnentur, sententiæ tamen executio adeo tarda, ut maxima horum condemnatorum pars in vinculis moriatur. Hic tantus captivorum ubique in civitatibus numerus; ut in una urbe Canton sæpe millesimum decimum quintum excedat. Furta (quo nullum crimen his partibus odiosius) flagri verberibus crudelissimis puniuntur. Flagellationis hic modus est. Hominem pronum collocant, manibus à tergo religatis: huic, flagro ex arundine aut calamo facto, suras crurum percutiunt, cujus ictus adeo vehemens, ut primo verbere sanguis eliciatur: secundus ictus adeo maleficum excruciat; ut in pedes consistere nequeat. Singula crura singuli carnifices flagellant: tanta vehementia, ut plurimi ex quinquagesimo aut sexagesimo ictu vitam finiant, omnes enim nervi disrumpuntur. Lusitani narrant singulis annis eo mortis genere supra duo hominum millia interire. Flagrum hoc latitudinis est quinque digitorum, crassitudine unius, quod continuo aqua tingunt, ut flexibilius fit, & majori impetu cædat. Licitum viris plures ducere uxores, quarum unam domi retinent, cæteras varijs in locis disponunt. Adulteros extremo afficiunt supplicio. In urbibus nullum lupanar, omne meritricium genus in suburbia relegatur. Nuptialia festa celebrant tempore novilunij, & fere Martio mense, qui dies primus est ineuntis anni. Hæcque festa peragunt uti apud nos, splendide & magno apparatu. Conclavia tapetibus sericis vestiuntur, sternunturque, ac flores sparguntur. Per multos dies continuos convivia celebrantur, organis musicis ludisque histrionicis adhibitis. Sunt autem Chinenses plerique facie lata, barba rara, naso simo, oculis parvis; etsi quidam inter eos sint forma satis decora. Color omnibus ut Europæis; subfuscus autem ijs qui circa Canton habitant. Rarissime vel numquam patrio excedunt solo, neque facile peregrinum admittunt, imprimis ad interiora Regionis, nisi fide publica à Rege fuerit donatus. In comessationibus & compotationibus adeo strenuos sese exhibent, ut ipsis Germanis aut Belgis ne minimum quidem cedant. Quod ad Religionem hujus gentis attinet, credunt omnes res creatas, omniaque inferiora, atque horum gubernationem pendere à supernis, atque cœlo: quem maximum omnium Deorum credunt, eumque primo Alphabeti charactere exprimunt. Solem, lunam, & stellas adorant, etiam cacodæmonem, (quem ea forma qua nos Europæi depingunt) ne mala ipsis inferat, ut ipsi dicunt. Duplex etiam habent genus Sacerdotum: alterum candido vestitur, raso capite, & in commune vivit, ut Monachi Pontificij: alterum atro, promisso crine, & seorsim habitat, ut Presbyteri. Neutrum uxorem ducit, horum vita satis impudica est & obscœna. In Mechanica omnis generis conficienda supellectile adeo dextri & nitidi Chinenses, ut opus à natura creatum, non manufactum videatur. Ars Typographica & tormentorum bellicorum usus hic adeo vetus est, ut inventorem nesciant. Scribunt non lævorsum aut dextrorsum lineis rectis jacentibus, sed pendentibus deorsum, Literæ non vocalem aut consonantem indicant, ut ex earum connexione vocabula formentur, sed singulæ rerum singularum sunt notæ, prima Deum indicat, cætera res alias: suntque istiusmodi notarum millia quinque apud eos: atque vero putandum est notas istas esse hieroglyphicarum illarum apud Ægyptios similes; nam illæ pictura constabant & quadam similitudine rerum quas significare volebant; hæ solo linearum ductu. Lusitani multa de sagacitate hominum scribunt, & hoc (quod imprimis stuporem moveat) quod curribus utantur veliferis, quos sic dirigere sciunt, ut ijs quocunque velint brevissimo temporis spatio terra ferantur. Figulina illa opera pellucida, niveque candidiora, quæ apud nos in pretio sunt, & Porcellana dicuntur, nequaquam hoc loco silentio prætereunda. Ea apud hos fiunt hoc modo. Cochleas quasdam marinas ovorum testis miscent, aliaque quædã addentes, subigunt & massam conficiunt. Hanc sub terra condunt, ubique eam macerari ad octuagesimum vel centesimum usque annum sinunt, hæredibusque suis pretiosi thesauri loco relinquunt. Ipsique ea utuntur quam avi atavique posuere. Observantque ex veteri instituto, ut qui veterem tollit, recentem ejus loco recondat. Picturæ non tam accurata apud ipsos ratio est. Cibus victusque eorum lautissimus est, Gallico & Germanico non absimilis. Convivium scienter instruunt, mensis accumbunt more nostro: non in terra, ut cæteri solent Asiatici. Cibum autem minime tangunt, sed furcula aut unco argenteo ori ingerunt. Vestiuntur ditiores serico, cæteri lino; lanæ apud eos in vestibus nullus usus. Utuntur etiam ex gossypio contextis vestibus. Viri comam alunt, quam contortis spiris exstruunt circa verticem, & clavo argenteo constringunt. Mulieres auro & gemmis exornantur. Mercimonia hic maxime vigent aromatum & imprimis serici. Ex Malacca enim, Bengala & alijs locis piper, crocus, nuces odoratę, vulgo muscatę, cassia & id genus aromata in Chinam non exiguo quæstu advehuntur. Sed sericæ telæ hic præcipuum Mercimonium est. Ioannes enim Barrius in suis Decadibus Asiaticis scribit ad urbem Nimpo quam alij Liampo nuncupant, observasse quosdam ex Lusitanis trium mensium spatio navigio evectas 166000 serici libras. Muscum quoque hinc ad varias Orbis partes devehi, asserit Antonius Pigiafetta: & Rhabarbarum & uniones Andreas Corsalis.

Opera publica. *Ratio gubernandi.* *Mores.* *Opificia.* *Victus.* *Vestitus.* *Mercimonia.*

INDIA ORIENTALIS

Regio. Nomina.

INDIA Aſiæ maxima & nobiliſſima regio, ab Indo fluvio nomen habet. Hanc Ptolemæus in duas dividit, in *Indiam* nempe intra & extra Gangem, cognominatam. Hæc *Hevila*, vel ut alij ſcribunt *Havilath* aut *Evilath* in ſacris litteris dici putatur. Illa *Seria*: incolis vero poſteriorẽ *Macyn* aut *Magin* vocitatam apud Marium legimus; Alij *Mangi* & *Chinam* vocant, qui Mercatorem ſequuntur. Priorem *Indoſtan* ab incolis vocari auctor eſt Joannes Barrius. Hæc terrarum ampliſſima eſt. Pomponius tantum ſpatium littoris occupare ſcribit, quantum per ſexaginta dies noctesque velificantibus curſus eſt. Clauditur autem ſecundum Strabonem ac Plinium, Occidentem verſus Indo fluvio, qui Perſiam ad India diſterminat; ad Septemtrionem ſunt Tauri juga: ab Ortu Oceaño Orientali; a Meridie Indico cingitur. Occupat vero maximũ Cœli tractum, tam ſecundum longitudinem quam ſecundum Latitudinem. Namque ſecundum longitudinem complectitur circiter LIII Meridianos, quorum Occidentaliſſimus eſt gr. CVI. Oriental. in gr. CLIX. At ſecundum lat. protenditur ab Æquatore, quem propemodum attingit, uſque ad grad. XLIV latitudinis Borealis; quamobrem ad medium uſque ſexti Climatis expanditur. Regio lenibus auris & imprimis Favonio ſaluberrima eſt: quamvis Cælum habeat inæquale ob ejus vaſtam magnitudinem; alicubi enim calida eſt, nimirum Æquatorem verſus; alicubi vero temperata ſatis, ac potius frigida, verſus Boream. Terra vero ipſa univerſim ſitu, Cœlique clementia, bonitate ac fertilitate longe cæteras Orbis partes antecellit. Alia hic rerum facies, alij ſyderum ortus atque obitus, binæ meſſes in anno, binæ æſtates, media inter eas hyeme Eteſiarum flatu calores temperante. Ager quamvis ut plurimum Frumento careat, Legumina tamen & fruges varias copioſe profert, & imprimis Hordeum ac Oryzam. Fructus præterea arboreos multos producit, Piper, Thus, Myrrham, Caryophylla, Zingiber, & in partibus maxime auſtralibus Cinnamomũ, Calamũ Aromaticum, Nardũ aliaque Aromata, quemadmodũ Arabia & Æthiopia. Eſt in arundinibus Mel. Multa inſuper Medicamenta habet, multas arborum radices, tum ſalutares, tum noxias. Quid vero de Metallis, Lapidibus alijſque muneribus dicam? Naſcitur enim in ea ingens Auri & Argenti vis: non parũ quoque Æris, Ferri, & Oriachalci, auctore Diodoro: ſed Plinius neque Æs, neque Plumbũ habere tradit, Gemmiſque ſuis ac Margaritis hoc permutare: quas mare littoribus infundit. Beryllis ſiquidem, Chryſopraſis, Adamantibus, Carbunculis, Lychnitis, Margaritis, Unionibus abundat. Serici hic tanta copia, ut reliquo orbi ſufficiat. Animalia hic quam in reliquis Orbis partibus majora, Boves, Cameli, Leones, Canes, Elephanti. Ea etiam Animalia quæ apud nos manſueta ſunt, apud illos magna ex parte ſylveſtria. Elephantum ea eſt frequentia, ut non ſolum ijs utantur ab bella ſed etiam ad onera geſtanda & promovenda, interdum etiam ad arandum. Dracones in deſertis immanes, æquant fere Elephantem corporis mole, & cum his perpetuo decertant. Canes tam grandes feroceſque, ut etiam cum Leone committi poſſint. Serpentes innumeri, quibus etiam toſtis incolæ veſcuntur, ut & formicarum quodam genere, quod cum pipere edunt, ſimiliter ut nos Cancros. Simiæ hic reperiuntur albæ, & Chamæleon, quem ſolo aëre nutriri credidit antiquitas, atque alia inſuper Animalia. Aves præterea variarum ſpecierum, & inviſæ cæteris nationibus, præter Gallinarum, Phaſianorum & Perdicum ingentem multitudinem, nec non & Pſittacorum varij coloris. De Indorum imperio Plinius ita ſcribit, *Indi prope Gentium ſoli numquam emigravere finibus ſuis. Colliguntur a Libero Patre ad Alexandrum Magnum Reges eorum CLIII. annis VI. CIↃ CCCC II, adjiciunt & menſes tres.* Scribit etiam Strabo de Indis, ad eos nullum præter *Liberum patrem*, *Herculem & Alexandrum* cum victoria profectum eſſe, quamvis a *Cyro* & *Semiramide* tentatos. Militiæ vis eſt penes *Nairos*, ſuntque nobilium & optimatum filij qui ab anno ſeptimo vitæ agilitati adſueti ſunt, nervis oleo ſeſamino inunctis. Diximus ſupra Indiam a veteribus in duas partes diviſam fuiſſe, in Indiam intra & extra Gangem. Niger etiam tradit ex Ægypto in Indiam navigantibus eandem in tres partes dividi, ſcilicet in *Inferiorem*, *Mediam*, & *Superiorem*. *Inferiorem* volunt eſſe a fluvio Indo ad Barium amnem, & hanc *Caiſerat* vocant: *Mediam*, *Minibar*, ipſis vocatam ab hoc fluvio Bario ad fluvium Chaberim, capiunt; *Superiorem* vero quam *Maabar* vocant a Chaberi ad Gangem intelligunt. Sed hæc diviſio Jndiæ ſolum intra Gangem eſt. Marcus Paulus notat ſuo tempore in tot partes etiam diſtribui ac majorem *Malabar*, mediam *Abaſciam* nominat, minori vero peculiari nomen non aſſignat. Sed his relictis ad Urbes tranſeamus. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quem ſubegerant, V CIↃ oppidorum fuiſſe ſcripſerunt, nullumque Cominus, unde hujus regionis vaſtitatem & ingentem amplitudinem facile agnoſcas: Urbs primaria eſt *Calechutum*, *Calechut*, totius Orientis Emporium celeberrimum. Hæc juxta littus magnifice trium milliarium ſpatio exſtructa eſt: Domus in ea humiles, idque propterea quod fundamenta ob aquarum illuviem altius ſterni non poſſint. Mercatorum ædes emuntur XX aureis, reliquorum incolarum binis. Cibus illis non panis aut caro, nam illũ non habent, hæc lege vetita eſt; ſed Oryza, Hordeũ, Butyrum, Lac, Piſces, Saccharum, Aromata, Poma. Religio Paganorum, Cacodæmonem adorant; Sunt & Mahumetani nonnulli qui ſua lege vivunt. Palmarum folia ipſis Chartæ vicem ſupplent, quibus inſcribunt ſtylo ferreo. Portugallenſes in vicinia Arcem habent munitiſſimũ, extorquentque Samorino annuam vectigal. De Calechuto ita Scaliger in Urbibus:

Cœli Temperies. *Soli fertilitas.* *Imperium Majorum.* *Urbium Nomina.*

Non ſatis hoc fuerit, noto quod perdita Nereo
Hærebat dubijs tunſa carina vadis
Protinus audaces incognita littera puppes
Inſtituuntque novas mortis adire vias.

Sontis tanta ſitis ſeſe tibi colligit Auri,
Fatali ut citius morte perire juvet?
Hic dices animi magni te nomine dignum?
At non eſt, animum perdere, idemque frui.

Sunt & aliæ, *Cambaia*, in ſinu Guzarat ſita eſt; urbs cultiſſima & opulentiſſima, quam idcirco vocant *Cairum* Indiæ. Mercatorum hic ingens frequentia. *Decan*, *Batacala*, *Canonor*, aliæque plurimæ. Non deſunt Lacus aliquot vaſti. In Hiſtoria Alexandri mentio fit lacus, vel ſtagni vetuſta abundantique ſylva coronati mille paſſus patentis, ubi exercitus ejus ſiti pene confectus, refectus eſt. Omnium vero maximus eſt Lacus *Chiamay*, cujus circuitus CCCC milliarium, diſtatque a mari IↃC milliaribus; hinc complures fluvij præcipui originem trahunt: poſt eum *Cincui Hay*, atque alij. Amnium hic mira vaſtitas. Proditur Alexandrum Magnum nullo die minus ſtadia ſexcenta navigaſſe in Indo, nec potuiſſe ante menſes quinque enavigare, adjectis paucis diebus: & tamen Indum minorem Gange eſſe conſtat. Oritur hic in Caucaſi jugo quod vocatur Paropamiſſus, hodie *Naugrocot*, & longo curſu nongentorum milliarium in Oceanum Auſtralem ſive Indicum duobus magnis oſtijs erumpit. Unde XX recipit Amnes, ſed clariſſimos *Hydaſpem*, quatuor alios adſerentem, & *Cantabram* tres. *Gangem* alij incertis fontibus ut Nilum, rigantemque vicina eodem modo; alij in Scythicis montibus naſci dixerunt, influereque in eum novemdecim amnes. Alij

Lacus & Flumina.

INDIA ORIENTALIS
Medius Meridianus est 135. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione Æquinoctialis et 30 Paralleli.
PERSIÆ PARS
INDIA EXTRA GANGEM
INDIA INTRA GANGEM
CHINÆ PARS
QUICHIU
QUIANCII
CANTAN
FOQUIEM
QUANCII
SUINAN
COCHINCHINA
SIAN
PEGU
CAMBOIA
LUCONIA
GUZARATE
CAMBAIA
DECAN
BALAGUATA
ORIXA
BENGALLA
GOLFO DE BENGALA olim Gangeticus et Ptolemæo SINUS Argaricus
Zeilam insula Tenarisim incolis dicta Ptolemæo Nanigeris
CEYLON
MARE ARABICUM Rubrum et INDICUM
ORIENTALIS OCEANUS
SUMATRA
BORNEO INSULÆ PARS
Maldivæ Insulæ
Philippinæ
Calamianes insula
I. Fermosa
Macao
Malacca
Coromandel
Hispanicæ Leucæ 17½ 35 52½ 70 87½ 105
Milliaria German. 15 30 45 60 75 90

nes. Alij cum magno fragore ipsius statim fontis erumpere; dejectumque per scopulosa & abrupta, ubi primum molles planities contigit, in quodam lacu hospitari, inde lenem fluere, ubi minimum VIII mil. pass. Latitudine: ubi modicum stadiorum c. Altitudine nusquam minore pass. xx. Hunc in sacris *Phison* vocari notatum est. Eum hodie Geographi quærunt. Sunt qui opinentur eum esse qui in Sinum Bengalæ influit, fortasse ob nominis vicinitatem, adcolæ enim vocant *Guenguam*. Sed Mercator noster haud aspernandis ductus rationibus *Gangem* dicit esse eum qui dicitur *Rio de Cantaon*. Post hosce amnes numerantur *Mandona*, *Chaberis*, *Ava*, *Campumo*, *Menam*, *Menon*, & alij plurimi. Megasthenes prodidit lx amnes Indiæ numerari, quorum permulti æstate crescunt instar Nili, quæ potissima est fertilitatis hujus regionis causa. Nutrire dicitur Ganges, sicut Nilus Crocodilos, item Delphines, Anguillas quoque ad tricenos pedes longas, Plin. teste. Hunc Statius Sebosus inter præcipua miracula ait vermibus abundare, cærulæis nomine, & colore. Hi bina habent Brachia longitudinis cubitorum non minus senum, adeo robustis viribus, ut Elephantos ad potum ventitantes, mordicus comprehensos ipsorum manu in profundum rapiant, teste Solino. Est vero potissima Indiæ & nobilissima Oceano pars Meridionali seu Indico obversa, juxta littus, seu oram maritimam; quæ etsi plurimum portuosa sit attamen plerisque in locis innumeris Insulis, scopulis ac

Maria. brevibus cincta est, unde navigatio laboriosissima & periculosissima redditur. *Indica maria*, ait Solinus, *Balænas habet ultra spatia quatuor jugerum. Sunt & quos Physeteras nuncupant, qui enormes ultra molem ingentium columnarum, super antennas se navium extollunt, haustosque fistulis fluctus ita eructant, ut nimbosa alluvie plerumque deprimant alveos navigantium.*

Montes. Sylvæ. Plurimi hic Montes, magnusque labor sit eos enumerare, quorum magna pars arboribus & ijs quæ virent spoliata est. Iunguntur inter se *Imaus*, *Emodus*, *Paropamissus*, Caucasi partes. *Indorum Nemora*, ut scribit Solinus, *in tam proceram sublimantur excelsitatem, ut transjaci ne sagittis quidem possint. Pomaria Ficus habent, quarum caudices in orbem spatio sexaginta passuum extuberantur, Ramorum umbræ ambitu bina stadia consumunt. Foliorum latitudo formæ Amazonicæ peltæ comparatur. Pomum eximiæ suavitatis. Quæ palustria sunt, arundinem creant ita crassam, ut fissis internodijs, lembi vice victitet navigantes.* Onesicritus refert, arbores quasdam ingentes esse, quarum rami, cum duodenos cubitos creverint, reliquum incrementum pronum faciunt, deflexi quousque terram contingant. Deinde terram ingressi radices agunt, veluti propagines, demum rursus in truncum exeunt, à quo postquam acti fuerint, inde flectuntur, aliamque propaginem efficiunt, deinde aliam, & sic deinceps, ut ab una arbore umbraculum fiat, tabernaculo multis columnis fulto simile. Narrat præterea miram arborum quarundam magnitudinem, quarum stirpem vix quinque homines complecti queant. Hebenū arborem ipsa sola habet, & in præruptis petris arbores quædam Thus exsudant. Habet & aliam arborem ferentem Nuces Indicas, & hæc arbor, ut refert Iosephus Indus, quadruplices gignit fructus, videlicet Oleum, Vinum, Acetum & Saccarum. Est & alia, referente Ludovico Romano, quæ fœcunditate ac fructuum mira suavitate reliquis omnibus arboribus longe est præstantior. Denos enim fructus diversos producit, de qua vide plura apud eundem lib. v. cap. XVI. Hodie Indiæ ædificia ac domus viles ac humiles, præterquam Maurorum & Lusitanorum; sed antiquissima Indiæ ædificia, quorum etiam nunc aliqua supersunt, longe Romanorum & Ægyptiorum ædificia superant.

Ratio gubernandi. In septem ordines olim divisa universa gens fuit: primus erat Philosophorum, II Agricolarum, III Pastorum, IV Artificum; V Militum, VI locum Ephori tenent. Hi quæcunque in India fiunt inspicientes Regi referunt. Septimum vero, qui publicis consiliis præsunt, numero paucissimi, nobilitate prudentiaque maxime insignes. Ex his enim ad Regum Consilia, tum ad Rempublicam gerendam, tum ad res dubias judicandas asciscuntur: Duces insuper ex his deliguntur ac principes.

Leges & Instituta. Ad leges porro & instituta quod attinet: Legibus utuntur plerique non scriptis; quidam etiam scriptis: in quibus sicuti & in Contractibus maxima simplicitate, quod vel ex eo argui potest, quod non multum sunt litigiosi: nam nec commissi nec depositi jura ulla habent, nec testibus, indigent, nec sigillis, sed simpliciter credunt. Domum frequentius incustoditam habent, quæ profecto omnia continentiæ sunt indicia. Qui falsus testis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum articulis. Qui membro aliquo quempiam orbaverit, non modo Talionis pœnam subit, sed etiam manu truncatur. Quod si quis Artifici manum oculumve ademerit, capitale est. Nobilitas generis ac sanguinis apud hos summopere observatur, idque ex veteri instituto. Dynastæ ac Nobiles *Caimales* ab Incolis dicuntur, & hi ut plurimum in urbibus non habitant, sed in agris: quorum domus muris, fossis, & sepibus munitæ sunt. Literas plerique eorum ignorant, sed memoriter omnia administrant. Sacrorum cura est penes Gymnosophistas qui *Brachmani* dicuntur. Hi etiam Astrologiam, Philosophiam, Medicinam sectantur. Sunt præter hos etiam *Abduti*, qui ad tempus aliquod abstinent, & hoc ipso postea putant sibi ad omnia flagitia commeatum factum esse.

Mores. Indis omnibus promissa cæsaries est, cultus præcipuus cum gemmis, habitus discrepantissimus. Lino alij vestiuntur aut lana; alij ferarum aviumque pellibus, pars nudi agunt, pars tantum obscœna velati.

Victus. Niger vulgo corporis color, in materno utero tales fiunt feminis dispositione, quales ipsi sunt qui genuere, Genitale semen ut Æthiopibus nigrum. Statura procera ac valida. In victu frugales sunt, & a furtis magnopere abstinent. His omnibus Oriza, Lac, Caseus, Carnes, Pisces &

Vestitus. arborum quarumdam fructus cibus sunt. Vinum non nisi in sacrificiis; bibunt. Illud ex Palma arbore exprimunt: aut etiam ex hordeo macerato & Oriza potum conficiunt. In cultu corporis nimij; nam & Aurum gestant & Lapillis exornantur, & Sindone candidissima induuntur, umbellasque secum portant. Pulchritudinem enim excolentes omnia faciunt, quæ ad decorandam faciem pertinent. Ætati senum prærogativam nullam tribuunt, nisi prudentia excellant. Multas nuptas habent, quas a parentibus accipiunt, pari boum emptas, alias obedientiæ causa, alias prolis ac voluptatis, ac nisi castas esse cogant, fornicari licet. Si qua mulier regem ebrium occiderit, muneris loco habet, ut cum illius successore jungatur. Regi interdiu dormire non licet, nocte cogitur cubilia per horas mutare, idque propter insidias. Servilis conditionis apud Indos nemo fuit, imo lege quadam sancitum, ne quis omnino servus esset. Stultum quippe videbatur & iniquum leges æquas omnibus positas, fortunas non æque omnibus esse communes. Artifices apud Indos magno in pretio; hi enim non solum immunes sunt à tributo, sed Frumentum insuper è regia accipiunt. Sed hanc regionem cum insulis vicinis, quarum ingens est numerus, incolunt diversæ admodum & non tantum moribus ac vita, sed etiam lingua discrepantes nationes, indigenæ. Hebræi, Persæ, Scythæ, Arabes, sive Mauri, Christiani, tum illi qui se a B. Thoma Apostolo edoctos gloriantur, tum qui ex Europa in ea

Mercimonia. loca delati doctrinam proseminarunt. Mercimonia hic multis in locis maxime vigent, Aromatum imprimis, Lapillorum, Gossypij ac Serici. Memoriæ prodit Ludovicus Romanus ex urbe Cambaia tantum Gossypij ac Serici asportari mercatores, ut quandoque quadragenas aut quinquagenas naves his mercibus onustas abducant, alioque comportent. Plura alia quæ de India, apud Scriptores leguntur, quia fabulosa sunt & ficta consulto hic prætereo.

INSVLAE INDIAE ORIENTALIS

præcipuæ; in quibus Moluccæ Celeberrimæ.

IN nostra Methodo sequuntur Insulæ Indiæ Orientalis præcipuæ, inter quas *Moluccæ*, aro- *Moluccæ.*
matum & imprimis cariophyllorum ingenti copia toto Orbe celebres. Hoc vero nomine
præcipue comprehenduntur quinque Insulæ, *Ternate* vel *Tarante*, *Tidor*, vel *Theodori*,
Motir quæ & *Muthil*, *Machian* vel *Mare*, & *Bachian* seu *Bacianum*. Iacent sub Æquatore, in-
ter *Celebes* & *Gilolo* Insulas. Harum maxima vix habet ambitum sex mill. passuum: omnes *Situs.*
intra spatium xxv milliarium concluduntur. Aër hic valde insalubris, multique mercato- *Aëris*
res lucrum pluris quam vitam facientes, his locis moriuntur. Ager est aridus, spongiosus, *qualitas.*
quique imbres è cœlo decidentes confestim absorbet, antequam in mare delabantur. Pro-
fert varia aromata, nuces miristicas, mastichen, lignum aloes, sandalum, cinnamomum, *Soli ferti-*
zingiber, piper, & caryophylla tanta copia, idque sine ulla cultura, ut mirum fit. Quę quo- *litas.*
tidiano esui inserviunt, raro hic & parce proveniunt, sed ea commutatione suarum mercium abunde parant. Sunt etiam in Moluccis tam vastæ arundines, ut ex ijs dolia conficiant incolæ. Cariophylli arbor in rupibus provenit, quarto anno quam cœpit crescere, profert fructum. Arbor foliorum forma & crassitie lauro est simillima; flores umbellæ instar prodeunt, simillimi floribus mali aurei. Fructus flore collapso, paullatim protuberant in formam clavi, unde etiam illis apud nostrates nomen. Initio rubri, mox sole tosti nigrescunt: quo autem duriores fiant & virtutem insitam diutius servent, aqua salsa consperguntur. Arbores vero ita inter se densantur vel soli felicitate, vel seminis, aut stolonum fœcunditate, ut plerumque lucos faciant. Hos inter se partiuntur Indigenæ fructusque abdunt, ut mercatoribus divendant. In his Insulis avis interdum decidit *Manucodiata* dicta, maxima pica non minor; nec major semipede. Caput ei non rotundum, sed pressum est, quale hierundinis, cauda longissima, bifurcata, pedes nulli; itaque perpetuo volat, auram ruminat. Pluma in capitis parte superiore adeo minuta, ut pilo proprior visum pene fallat. Ei viriditas quæ in feris anatibus, sed ita vegeta, ut smaragdi splendorem imitetur. In parte inferiore sub gula etiamnum & minutior & brevior, verum flava, ac nitore citrij. Ad stomachum vergens dilutior est & dilucidior. A capite collū in supera parte densissima pluma tegitur, fulgore fuliginoso, quæ ad caudā sese demittens paullulū grandescit, ac de coloris illius intensione paullatim aliquid remittit. Par sub alvo magnitudo, color haud absimilis. Alarum protensarum prolixitas sesquipedalis. Pennarum color inferne buxeus, superne candidus levissima fuligine semitinctus. Pinnulæ pennarum non cohærent, sed dissitæ aërem transmittunt. Hanc si cadat, è cœlo aut ex paradiso Mahumetano mitti superstitiose credunt. Hanc etiam adeo sancte religioseque habent, ut se ea Reges tutos in bello existiment, etiamsi suo more in prima acie collocati fuerint. Inter has insulas præcipuæ sunt *Ternate* & *Tidor*, quarum posterior duos habet portus, in quorum altero Lusitani arcem exstruxerant, quam Hollandi superioribus annis cepere.
In priore Montes sunt Ætnæ instar ardentes. Reguli harum insularum Mahumeti sectam induerunt; plebes autem *Portus.*
Caphriæ, hoc est Gentiles sunt, solem & lunam Deos colunt. Soli diei, lunæ vero noctis imperium adscribunt, illum *Mores.*
marem, hanc feminam dicunt, atque hos cęterarum stellarum parentes vocant, quos omnes Deos esse, minutos ta- *Mores.*
men arbitrantur. Solem orientem certis carminibus salutant potius quam adorant. Item lunam noctu fulgentem, à quibus liberos, fœcundam pecoris fœturam, terræ uberes frutices, aliaque id genus deposcunt. Cæterum pietatem ac justitiam colunt, & præcipue pacem atque otium amant; bellum vero maxime detestantur. Sunt egentes admodum, utpote apud quos nihil præterquam aromata proveniant, quæ venenis, arsenico & mercurio sublimato vulgo
appellato, ac linteis quibus ut plurimi vestiuntur, libenter commutant. Vivunt pane & piscibus, nonnumquam phi- *Victus.*
tacis. Latent tuguriolis demissis admodum. Quid multa? Omnia apud hos humilia & sordida præter pacem, otium & aromata. Cæterum Moluccæ repertæ sunt Caroli v auspicijs; quam rem quia imprimis memorabilis, libet paullo altius repetere. Quum inter Lusitanos versus Orientem, Castellanos in Occidentem, pomeria suorum principum promovere pro virili adnitentes dissidium esset ortum: ne alteri alteris essent impedimento, novus ille Orbis, auctoritate Alexandri vi Pontificis & aliorum, in duas partes est distributus. scriptis legibus & conditionibus, ut quidquid instituta ab Atlantici maris Insulis, quæ Hesperides solent dici, navigatione Orientem versus reperiretur, Lusitanorum esset; quidquid ad Occidentem, Castellanis cederet; sic horum beneficio pernotuit America: illorum Orientis pleraque, ita lucri studio lapsu temporis excurrentiū, ut dicerentur etiam perrumpere in adjudicatā Castellanis portionem: quæ controversia decidi non potuit, nisi Ferdinando Magellano quasi judice. Hic enim Lusitanus, odio in Emanuelem suum Principem, ob non bene pensatam, quam illi navarat & effecerat, operam, exstimulatus, docens Moluccas ex facta distributione pertinere ad Castellanos, anno cIↃIↃxix auspicijs Caroli quinti ad quærendum dimissus alia via Insulas, quas dixi, ita navigationem suam temperavit, ut ex Hispania in Australiora cœli spacia ad gradum latitudinis lii delatus, & inde conversa ad Occidentē Solem classe, per inferius Hemisphærium immenso Cœli marisque tractu superato sub Orientem Solem ad Moluccas Insulas, quas quærebat, tandem naves ejus pervenerint: ac inde superum Hemisphærium prætervecti ejus socij littora Asiæ & Africæ in Hispaniam redierunt, pernavigato semel (ausu admirando & à nullo mortalium tentato) toto terrarum orbe. Ipse autem Magellanus ante repertas Moluccas prælio contra Barbaros occubuit: & post investigatas Moluccas à socijs superstitibus ejus navigationis, cæteris navibus dispersis, captis & detentis, una tantum navis superstes & incolumis in Hispaniam redijt aromatibus onusta; margaritis etiam, quæ in Insulis nonnullis grandes admodum reperiuntur, aliæ magnitudine ovorum turturum, gallinarum etiam & anserum. Digniores profecto nautæ, qui æterna memoria celebrentur, quam qui cum Iasone Thessalo Argonautarum Principe ad Colchidem navigarunt Argonautæ. Navis etiam ipsa, quæ una sospes & salva domum redijt post exantlata tot pericula, multo dignior, quæ inter sydera collocetur, quam vetus illa Argo.

INSULÆ
Indiæ Orientalis
PRÆCIPUÆ,
In quibus Moluccæ
celeberrimæ sunt.
SEPTEN TRIO
MERI DIES
OCCI DENS
ORI ENS
Moluccæ Insulæ quinque sunt juxta I·Gilolo sitæ, nimirum Tarnate, Tidori, Mutir, Machiam, Bachian. Ditissima omnium est Ternate: Bachiã Verò Maxima; ex his gariophylli, cinamomum nuces myristicæ gingiber ac alia aromata ubertim ad orbis varias partes mittuntur.
De situ IavæMinoris
Varia est Geographorum sententia de Javæ Minoris situ, Sunt enim qui ex Marci Pauli Veneti Lib·3·cap·13·sub Tropico Capricorni eam locant alij Sumatram ipsi Paulo Venesse Minorem Javam, tum ex locorum distantijs ac situ, tum ex alijs circumstantijs contendunt: Sunt etiam qui Insulam Cambabã Iavam Minorem dici volunt Nos etiamnum in re dubia certi nihil affirmamus.
NOVA GUINEA
Ita dicta quod ejus littora locorumq; facies Guineæ Africanæ multum sint similia. Sit autem insula necne incertum est.
INSULÆ PHILIPPINÆ
ARCHIPELAGUS S. LAZARI
ISLAS DE LAS VELAS
INSULA BORNEO
IAVA quæ dicitur MAIOR
CEIRAM I. os Papuas
GILOLO INSULA
CELEBES INSULÆ
MINDANAO
SUMATRA
MALACCA
Camboia
Cauchin al. Cauchinchina
Leucæ Hispanicæ
Milliaria Germanica

Hæc namque ex Græcia duntaxat per Pontum vecta est. Magellanica vero ex Hispania Austrum versus indeque per inferius Hemisphærium in Orientem penetrans, rursum in Occidentem in Hispaniam per superius Hemisphærium emenso semel, quod dictum est, universo terrarum orbe, remeavit. Sed hæc hactenus. Sunt qui Moluccis adnumerent, *Gilolum*, *Celebes*, *Ambon*, *Bandan*, *Timorem*, & *Borneonem*. *Gilolum*, *Celebes*, & *Ambon* Mercator noster putat esse *Sindas* Ptolemæi. Duæ priores ab Æquatore secantur, tertia ad Meridiem vergit. Harum autem Insularum Incolæ Ptolemæi seculo erant Antropophagi.

Gilolo Insula. Cœli qualitas. Soli fertilitas. Animalium varietas Mores. Celebes. Insula. Mores. Ambon Insula. Soli qualitas. Mores. Bandan. Insula. Situs. Soli fertilitas. Mores. Timor. Insula. Situs. Soli fertilitas. Borneo Insula. Situs. Soli fertilitas. Vrbes. Incolarum Mores. Insulæ. Philippinæ Vnde dictæ. Cœli temperies. Soli fertilitas. Vrbium Nomina. Camboia. Soli fertilitas. Vrbs Meicon. Malacca. Situs. Soli qualitas. Mores.

GILOLO vel *Gilolum* quæ & *Batochina*, ex Insulis, quas vulgo nuncupant *del Moro*, una est. Cœlum hic inclemens, & aër calidus. Ager abundat oriza, ac medulla cujusdam arboris, quæ *Sagu* dicitur, ex qua panem conficiunt: è qua etiam arbore succum eliciunt, quo loco vini utuntur. Gallinas silvestres magna copia producit à nostris valde differentes: & vicinum mare magnam alit testudinum vim quarum caro ejusdem fere saporis est cum carne vervecina. Incolæ barbari ac crudeles, qui ut olim, carnibus humanis vescuntur. *Celebes* Insula ab Occasu Moluccarum jacet, cum nonnullis alijs, quæ sub eodem nomine comprehenduntur. Atque hæ Insulæ omnes aceto divites sunt. Incolæ albi, antropophagi, idololatræ & piratæ. Nudi agunt, obscœnis tantum velatis. *Ambon* vicinis aliquot insulis nomen dat. Peridromus ejus ꟾↄ milliarium. Asperrima autem est ac sterilis. Hujus Incolæ etiam sunt antropophagi, ac piratæ. Alter alteri proprios parentes devorandos exponit, quando uel senio confecti sunt, uel insanabili laborant morbo, ac piraticam exercendo vicinas omnes Insulas habent infestas. *Bandan* parvæ insulæ numero circiter VII, à Meridie Sindarum Insularum ac Moluccarum sitæ sunt, gradu circiter VII latitudinis Australis; alij eas ultra gradus IV cum triente ponunt. Harum nomina sunt *Bandan* major cæteris, ac ijsdem nomen communicans, *Mira*, *Rosolargium*, *Ay*, *Rom*, *Neira*, & *Gunuape* omnium minima, quæ continuo ardet: atque ob id deserta est. Hæ Insulæ nuces myristicas & mastichen ex eadem arbore subministrant. Myristica arbor procera & patula est, nostræ quercui perquam similis. Nuci operimentum triplex. Primum crassius adversus injurias aëris, venti & imbrium; alterum membranæ instar reticulato munimento, quod tertium aliud putamen ligneum ambit: membranula illa est muscatæ flos, qui ab Hispanis *Macis* dicitur, nobile ac salubre aroma. *Zingiber* quod in hisce omnibus Insulis provenit, duplex est, spontaneum & sativum; hoc illo melius est. Herba crocum refert, radix odorata est & mordax instar piperis & quidem pipere ipso calidior. Incolæ Bandan agrestes sunt ac viles: obtusi ingenij, ac idolorum cultores. Insula *Timor* sita est gradu x Latitudinis Australis. Hæc Sandalum flavum & album magna copia subministrat, quod ab Insulanis ferro, securibus, gladijs & cultris redimitur. Sandali tria sunt genera, album, flavum, rubrum. In Insula *Timor* albi & flavi (utriusque autem summa est bonitas) silvæ crescunt. Rubrum provenit in tractu *Choromandel* & *Tanasserin*. *Borneo* Insula Mercatori ea est, quæ à Ptolemæo Insula *Bonæ Fortunæ* dicitur. Iacet inter Cambaiam & Celebes, proximamque sibi habet Calamianes: parte Australi subest Æquinoctiali circulo, reliqua Boream versus extenduntur. Est autem omnium illius Oceani maxima, creditur ex quorundam relatu trium habere Mensium circumnavigationem; ex aliorum vero, ambitum bis CIↄ & CC milliarium. Hæc rebus omnibus ad vitam victumque necessarijs abundat, camphoram, agaricum, adamantem, equos pusillos producit. Multi per omnem Insulam & præclari portus sunt, amplæ urbes; *Cabura*, *Taiaopura*, *Tamoaratas*, *Malano*, & omnium præcipua *Borneo*, in qua Incolarum millia viginti quinque. Sita est in palude aquæ marinæ, ad instar Venetiarum. Regem habet Mahumetanum, cum quo nefas nisi per interpretem loqui. Incolarum color albicans: ingenium acre, neque ita subdolum atque in alijs Insulis: idololatræ tamen sunt. Habitus eorum varius. Sed de his hactenus; ad reliquas insulas pergamus. Continet etiam Tabula nostra *Philippinas*. Hæ à *Philippo* Hispaniarum Rege nomen habentet sunt Insulæ complures. Ptolemæus eas vocat *Barussas*. Præcipuæ sunt *Luzzonia* sive *Tuconia*, *Tandair*, *Mindanao*. Harum insularum solum temperatum, aër ad calidum accedens, imprimis in ora maritima: nam mediterranea frigidiora sunt. Ager orizæ, sacchari, leguminum feracissimus; mellis ingens ubique copia. Ficus semicubitales; auri & ferri metalla, quæ & ad vicina loca & in Hispaniam navibus exportantur. Sunt etiam gallinæ, anates, pisces ad usum quotidianum abundantes. *Tandair* cæteris omnibus est præstantior amœniorque & singulari nomine vocatur *Philippina*. Ambitus ejus est clx Leucarum. *Luzzon* multo est major, sed minus culta. In hac Hispani urbem condidere *Manila*, loco peropportuno, ad mare. *Mindanao* plures habet urbes, *Caylon*, *Pavaodos*, *Subut*, *Dabito*, *Suriaco*. Has insulas magna parte Hispani incolunt, qui cum Insulanis vicinis, & cum Chinensibus Mercimonia exercent, navesque onustas mercibus in Novam Hispaniam & Regnum Mexicanum instruunt, celebri & frequenti trajectu. Ad Occasum harum insularum Philippinarum, Insula est quam quidam *Palohan* vocant, alij *Puloaym*, nonnulli *Calamianes*; hanc Mercator vult esse Ptolemæi *Bazacatam*. *Camboia* Regnum rebus ad victum pertinentibus abundat, orizam, carnes & vina eorum more confecta abunde præbet. Multos alit equos, ac elephantes, & nonnihil etiam auri profert. Urbem habet cognominem in ripa fl. Meicon, seu Menon sitam. Incolæ bellicosi & idololatræ. *Malacca* sequitur. Regnum Malaccense patet in Longitudinem cclxx milliaria, totumque oræ maritimæ obversum est. Ager humidus, lutosus, neque fertilis: profert tamen beatioribus locis triticum & sandalum. Arbores paucas habet; silvas raras; sunt tamen & pascua quædam lætiora, in quibus greges pascuntur; ut in desertis elephanti. Ergo præter suburbana Malaccæ urbis loca, cætera fere deserta sunt ob soli & cœli inclementiam. Urbs autem *Malacco* ad nobilem fl. Gazam, ampla est, frequentia incolarum celebris. Ejus circuitus est xx propemodum milliarium. Mira hic mercium omnis generis copia, quæ tum ex nostro Orbe, tum ex vicinis locis eo adferuntur: argenti, auri, margaritarum, aromatum, tanta vis, ut nusquam in Oriente major. Incolæ hujus Regni facie sunt cadaverosa, capillo promisso, ingenio malo: gaudent mutuis cædibus, idque per noctem; ut undenam vulnus illatum sit ignoretur. Rex Mahumetanus quondam fuit: is quum *Lopezio di Seccheira* Lusitano molestus aliquamdiu fuisset, Regno privatus est ab *Alphonso Alborehecche*, qui urbem Mauris ereptam Lusitaniæ Regi subjecit. In ea nunc degit Episcopus, cuditurque moneta aurea & argentea: cujus antea nullus ibi usus, stanneam enim habebant dumtaxat, grandem, magni ponderis, exigui pretij.

Sumatra. Situs. Cœli & soli qualitas. Iava.

Sumatra sub Æquinoctiali sita, & à Septemtrione in Austrum porrecta longitudine CCIↄ mil. pass. antiquorum est *Taprobana*. Cœlum regionis inclemens, ob magnam exhalationum copiam, vaporumque ex lacubus & stagnis, & fluminibus ardore solis extractorum. Ager milium & orizam gignit, melle, zingibere, benzuino, camphora, agarico, cassia, abundat; piperis vero vulgaris & oblongi tantus est proventus, ut quotannis viginti naves onustas Incolæ Cathaium exportent. Elephantes nusquam majores aut bello aptiores. Mons est flammas eructans. Insula in x Regna dividitur. *Iava* duplex est ex relatione M. Pauli Veneti: Major & Minor. Hæc Iava ab illo dividitur VIII in Regna, è quibus sex ipse lustrasse dicitur; *Ferlech*, *Basmam*, *Samara*, *Drogoiam*, *Lambri*, & *Fanzur*. Horum quoque descriptiones subnectit. Major non longe à Sumatra distat, Orientem versus, habetque trium millium mill. ambitum, Longitudinem IↄLXX mill. Ager est rerum omnium felicissima copia abundans, meruitque facili & ubere proventu Compendium Orbis à Scaligero appellari. Reliqua quæ hac Tabula continentur, brevitatis studio omittimus.

IAPONIA, SIVE IAPAN INSULA.

INSULA hæc Marco Paulo *Zipangri* dicitur, olim *Chryse* Magino, Mercatori *Aurea Chersonesus*: eam vulgo *Iaponiam* & *Iapan* vocant. *Insulæ Nomina.* Præcipuæ tres insulæ sunt Petro Maffeio teste, circumfusis alijs minoribus interfluo Euripo disjunctæ. Prima & maxima *Iapan* dicta, in satrapias aut regna tria & quinquaginta dividitur: quorum potentissima sunt, *Meacij* & *Amaguncij*. Secunda dicitur *Ximo*, habetque regna novem, in quibus præcipua sunt *Bungi* & *Figen*. Tertia est *Xicoum*, quæ IV regna continet. *Situs.* Distat autem *Iapan* à continente *China* intervallo Leucarum lx: à nova vero Hispania Indiæ Occidentalis, Leucarum cl. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, uti ferunt, Leucas procurrit. Huic nequaquam respondet latitudo: decem tantum alicubi patet: summum triginta, non amplius. De ambitu nihil dum certi proditum est. Iacet ab Æquatore in Arctum à xxx gradu ad xxx fere octavum. Ab Oriente obversa est Novæ Hispaniæ. A Septemtrione Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente spectat Chinenses. A Meridie, vasto mari interfuso, inexploratas habet terras, è quibus casu nautas olim quosdam in Iaponiam delatos fama est, neque inde solvisse. Salubris hic cœli temperies, frigori & nivibus Regio valde obnoxia, neque admodum ferax. *Cœli temperies.* Mense Septembri oryzam, nonnullis etiam in locis Maio triticum metunt: neque ex eo panem ut nos conficiunt, sed genus quoddam offæ, seu polentæ. *Soli fertilitas.* Butyro, atque oleo olivarum carent; oleum tamen à balænis exstractum habent. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & exteras longeque dissitas nationes ea merce pelliciunt. Estque hæc Insula in tantum auri ferax, ut Marcus Paulus Venetus testetur suo tempore, Palatium Regium aureis laminis tectum fuisse, haud aliter quam apud nos magnæ domus plumbo vel cupro operiuntur. Arbores vel ad amœnitatem, vel ad fructum serunt haud absimiles nostris. Unius tamen, quæ palmam imitatur, ignoto nomine, admirabile prorsus ingenium. Siquidem (uti perhibent) humorem quemlibet reformidat; si forte maduerit, contrahit illico sese: ac veluti pestifero contractu marcescit. Remedio est, avulsam radicitus, in sole siccare: & in vacuum scrobem scoriam ferri contusam, vel sitientem arenam infundere: ibi, postquam aruerit, rursus depacta, revirescit, ac pristinum nitorem decoremque recipit: rami quoque decidui seu defracti, si clavo ad truncum affigantur, veluti insiti coalescunt. Plurima vero varijs locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, ut inde fabri Basilicarum columnas, & cujuslibet quamvis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oves, porcum, gallinam, anserem, fædasque alias domi haud quaquam alunt Iaponij. Campos & prata, boum, equorum militarium armenta; saltus atque dumeta, lupi, cuniculi, apri, cervi, pererrant. E volatilibus phasiani, anates amnicæ, palumbes, turtures, coturnices, ac sylvestres gallinæ cernuntur. *Animalium varietas.* *Iaponium* omne nomen uni quondam parebat Imperatori, cui titulus *Vo*, seu *Dair*: quoad is diuturna pace in delitias atque socordiam resolutus, præfectis ac satrapis ac præcipue *Cubis* (sic enim duo Primarij vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cœpit esse. Viri ergo militares, talem aliquamdiu perpessi, mox indignati dominum, tandem abrupere frenos; & suam quisque invasere Provinciam; *Imperium Majorũ.* ita momento unitas illa, & maximi contextus Imperij, multas in partes ac veluti fragmenta dissilijt, jus tantum *Dairi* mansit in hunc usque diem, honorum vocabula proceribus dividendi, quæ pro graduum varietate mutantur identidem, certisque characteribus designantur. Summus vero & potentissimus Iaponiorum habetur ille quisquis Meacum & Meaco finitima nobilissima Regna (quem tractum communi nomine *Tensam* nuncupant) armis atq; arcibus occuparit. Ea loca ante aliquot annos obtinebat *Nobununga* Tyrannus. Hujus in solium à conjuratis interempti: liberis ejusdem aut pulsis, aut occisis, per factionẽ ac vim præcipuus è Ducum numero *Faxiba* successit. Nunc autem *Taicosama* sive *Taico* Monarcha est Iaponiæ. *Iaponiæ* urbs Primaria *Meacum*, civitas maxima, cujus ambitus unum & viginti milliaria patuit, sed nunc bellis intestinis Insulanorum, tertia parte imminuta est. *Urbium Nomina.* In hac summus magistratus Iaponiæ moratur, tribus viris constans. Sunt præterea *Ossacaia* civitas illustris, potens, libera, omnium, ut quidam autumant, totius Orientis opulentissima. Magna hic mercatorum undique concurrentium frequentia est, quorum qui mediocres facultates habent minimum possident xxx Aureorum millia, qui majores, incredibilem summã. *Bungum* sui tractus urbs præcipua, situ opportuno. In hac Christianorum magnus est numerus. *Coia* Civitas *Bonsio* cuidam sacra, quem *Combodasi* vocant. Principes omnes in hac urbe sepeliuntur; aut si alibi, saltem huc dentem unum mittunt sepeliendum: tanta est hujus loci veneratio. *Fiongo* urbs decem & octo leucis Meaco distans. Hæc Nobunangæ tempore majorem in partem devastata fuit. Eamque anno CIↃ IↃXCVI terræ motus sic convulsit, ut non minima ejus pars ad terram allisa sit: & paullo post etiam maxima pars, ut dicunt, igne conflagrarit. *Amangasaqui* urbs non contemnenda leucis quinis disjuncta à mari Sacai opposita. Habet etiam *Vosuquin*, *Funaium*, *Tosam* urbes nobilissimas, & alias quas brevitatis studio prætereo. Aquæ hic bonæ: calidæ etiam alicubi, medicos in usus emicant. Pisce cum alio abundant Incolæ, tum vero fluviatili truta, seu salari, & marina tanquam alosa: huic honos plurimus. Portus marini hic multi, inter quos *Ochnoisamanus*, in quo fere magnus navium numerus stat. *Montes.* Editi præruptique montes, cum alij passim, tum duo præcipua nobilitate visuntur, quorum alter, incertæ appellationis, adsidue flammas evomit: inque ejus cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se maceraverint, splendida circumfusus nube sese Cacodæmon ostendit: alter *Figenoiama* nomine spectatæ altitudinis est, adeo ut etiam ipsas nubes leucarum aliquot intervallo superet. *Opera publica.* Magnifica exstruunt templa & sacerdotum utriusque sexus sumptuosa cœnobia: superba etiam & visenda palatia. Palatij regij ex Paulo Veneto supra mentionem fecimus, cujus tectum aureis laminis fuit opertum. Superficies quoque superior aularum & conclavium aureis laminis ferebatur tecta. Nec minus hodie sunt in hujusmodi operibus sumptuosi & magnifici. *Taico* sive *Taicosama* quem nunc hic Monarcham esse diximus, opere visendo & stupendo moles excitavit. Hic exstrui curavit aulam CIↃ *Tatamis* (Storeæ elegantissimæ genus est) opertam cum suis fimbrijs damascenis, holosericis, aureis: quælibet autem harum storearum octo palmos longa, quatuor lata est. Hæc aula è ligno maxima pretij ædificata est, tantoque auro intus nitet, ut pene incredibile videatur. Quamquam dum ad culmen perducta est, videtur DEUS vanam illam ostentationem in opere tam magnifico castigare voluisse: tanta enim Ozacæ imbrium copia extitit, ut murorum alter, quo aula nitebatur, labefactus corruerit; ex qua ruina non parva ejus inclinatio secuta est:

IAPONIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Corea Indigenis Caoli Iaponensibus Corai dicitur, quæ an sit insula an pars continentis nondum constat. Indigenæ candidi sunt proceraq; statura, in bello sunt strenui sed crudeles & barbari.
Navigij genus ex Insula Iaponia velis ex arundine contextis ligneisq; anchoris
Leucæ Hispanicæ
Milliaria Germanica
OCEANUS
CHINENSIS
CHINARUM PARS
XAN TON
NANQUIN
Laicheu
Tauxem
Corij
Punta dos ladronas
Ilhas dos ladrones
Luicheu
Suichin
Mochoza
Sucuan
Chandequo
Ancheo
Olepeyo
Nimpo Liampo
Varella
Tiuncheu
Chaposi
Cumbor
Timbacam
Hiancheu
Isla do Fogo
Lequeo grande
Vuoqui
Bacasa
Sisine
Sando
Argenti fodinæ
Hivami
Hizumi
Nagato
Suro
Aquy
Vigo
Foquy
Inaba
Tagima
Tango
Mimasaca
Vacasa
Tamba
Hitchu
Meaco
Vlluomi
Hietchu
Canga
Hiechigen
Novi
Finda
Feunocuny
Farima
Sacay
Hiechigo
Rinano
Mino
Hixe
Cay
Hizu
Villoari
Surunga
Ioromi
Deva
Villoxu
Xinloecuge
Musaxi
Fitachi
Simotusa
Cansusa
Ava
Nasima
Toy
Ilha dos ladrones
Gisima
Iasima
Ensuima
Mitsuquimi
C dos Cestos
TONSA
Samuqui
Tonsa
Ava
Hyo
Iiocquichima
FONGO
BUNGO
Bungo
Checugen
Figen
Chicugo
Finga
Cangaxuma
Osumi
Figi
Fumay
Xaganoxeque
Vsuqi
Fango
Tenora
Minato
Tunaxuma
Ciambo
Ceuxima
Firando
P. Bom
Duco
Ogoto
Qvivro
Xiqui
Meaxuma
Cutama
S. Clara
Nangaxuma
IAPONIA

verum, ut ille admodũ industrius est & sollicitus, fertur brevissimo tempore, sumptibus subditorum, qui continenter in ejus operibus moliendis laborant, in pristinam formam & decus eam restituisse. Ante hanc aulam in planitie pulcherrima, jussit erigi theatrum ad agendas comœdias; utrimque vero nonnullo intervallo divulsas turres binas trium quatuorve contignationum: quarum altera ob frequentiam imbrium non diu constitit, suoque lapsu tres quatuorve homines obtrivit. Tantum autem studium posuit *Taico* in absolvendo hoc Theatro, ut voluerit illud omnibus ædificijs à se hactenus fabrefactis, elegantia, perfectione, & impensis antecellere. Columnæ, quæ ligneæ sunt, pavimentum & laquearia, obducta sunt atta Sandaracha, quæ in hac regione *Vrusci* dicta, quæ lucet instar speculi. *Privata Ratio gubernandi.* Totum autem opus est inauratum *Nascinsi*, quod est aurum molitum in pulvere cum magno artificio rerum in eo expressarum. Laquearia varia sculptura, & ingenti laminarum inauratarum copia, nitent. Fossam item propugnaculi magnifico ponte sterni voluit, per quem iter esset ad dictam aulam, operirique tegulis inauratis, in medio autem ponte eminere turriculam duorum salariorum, quæ in quaternis angulis protensum habeat certũ vexilli genus, octonos vel novenos palmos longum, quaternos latum ex orichalco aurato, varia volucrum arborumque ex eo pendente scalptura. Si radios solis excipiat, splendorem egregium reddit, turrique novum ornatum conciliat. Ligna supra utrimque transverse posita ad innitendum, auro subacto fulgent, pavimentum quoque ipsum tot magni pretij illustre est ornamentis, tamque mirifico opere, laminis auro illitis intermicantibus, à præstantissimis magistris elaboratum est, ut in solo ponte, qui x plus minus cubitorum amplitudine patet, in auro & arte sumptum factum quindecim millium aureorum quidam ex relatione Gubernatoris Sacajani memoriæ prodat. Multa alia hic prætereo brevitati studens. Ligneis plerique ob crebros terræ motus, quidam tamen ab imo lapideis utuntur ædibus, elegantia & arte visendis. Meaci III, *Viri* (qui totius Regni primores summum Magistratum constituunt) degunt: penes quos summa est rerum constituendarum potestas. Primus, qui *Zaco* dicitur, Pontificis instar, præest sacris. Secundus *Voo* dignitatibus & honoribus. Tertius *Cubacama* paci & bello. In v. autem ordines divisa gens est: quorum primus eorum qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur: hosce communi nomine *Tonos*, nuncupant: quamquam inter ipsos *Tonos* alij dein existant dignitatis gradus, uti apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum. Alter ordo eorum est, qui gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus abraso; cælibem hi profitentur vitam, Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ; nec desunt qui ad Rhodiorum Equitum speciem, bellicas una cum religione res tractant. Sed communi omnes appellatione *Bonzij* appellantur. Tertius civium & reliquæ nobilitatis est. Sequuntur institores ac sellularij; & variarum opifices rerum egregia ferme solertia. Postremus est agricolarum locus. Sontibus quolibet nomine, haud leviora quam exsilij, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. Gladio ferme trucidantur, improvidi: quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere, per civium ora transvectos, extra urbem cruci affigi mos est. Cruces autem, apud Iaponios in mulctandis facinorosis usitatæ, duo habent ligna transversaria, alterum ad brachia, alterum ad pedes; mediæ item cruci affixum breve lignum est ponderi corporis sustinendo, cui reus insidet velut equo. Non utuntur clavis, sed manus pedesque aligant, aut funibus, aut manicis ferreis, quæ lignis transversarijs clavis sunt affixæ. Collum quoque constringunt nervo ferreo ligno infixo. Funibus item astringunt cruci, & cingulum & brachia inter scapulas & cubitum, sic prorsus, ut totum corpus sic bene sustentetur. Deinde cruce in fossam demissa, lapidibusque injectis & terra obfirmata: carnifex lanceam acutam, machæræ ancipiti non absimilem tanta vi adigit in latus dextrum crucifixi, ut penetret usque ad cor. Nonnumquam duo sunt carnifices, qui simul utrumque latus confodiunt. Ita fit ut rei uno tantum sanguinis fluxu, minimo temporis puncto spiritum Deo reddant. Quod si non statim moriantur, duplicat ictum carnifex: atque ita finem faciunt. In Dei cultu quod potissimum justitiæ munus est, miserandum in modum errant. Magistris religionis utuntur ijs quos dixi, *Bonzijs*. Inter numina suppliciter adoranda, sunt *Amida* & *Xaca*. Sed habent & alia, a quibus futuræ vitæ bona expetantur, quos *Fotoquos* vocant. Alios etiam veluti minorum gentium Deos adorant, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus pertinent, largitores, hosce *Camis* appellant. De eorum Dijs sic scribit Paulus Venetus lib. III cap. VII. *Colunt viri Zipangrij varia Idola, quorum quædam habent caput bovis, quædam caput porci, & quædam caput canis, atque aliorum diversorum animalium. Sunt etiam quædam quæ habent IV facies in uno capite, alia tria capita, unum super collum; & duo alia super utrumque humerum. Sunt rursus quædam quæ IV habent manus, alia viginti & alia centum. Et quod plures habuerit manus, majoris putatur veritatis. Et quum incolæ interrogantur, unde hanc habeant traditionem, respondere solent, se patres suos in hoc imitari, nec aliud credere debere,* *Scholæ.* *quam quod ab illis acceperunt.* Hæc ille. Multa hic varijs locis Gymnasia, quas Academias dicimus. *Bonsiorum* Schola est in oppido *Banoum*, in qua solemni ritu gradus titulusque confertur à Præfecto studiorum. Est & inter alia *Seminarium Iesuitarum Bungi*, in quo Iapones linguam Lusitanicam discunt. Ea à nonnullis haud imperitis rerum æstimatoribus, Latinæ vel genere ipso, vel ubertate præfertur. Sed ad perdiscendum, & magni laboris & longi temporis indiget. Ipsi Iapones etiam typis ad impressionem utuntur. In universum autem, acuta, sagax, ac bene à natu- *Mores.* ra imformata gens est: judicio, docilitate, memoria. Paupertas dedecori aut probro est nulli. Maledicta, furta, impiam temere jurandi consuetudinem, aleæ genus omne execrantur. Coloris sunt Olivastri, laborum tolerantes, gloriæ cupidi, injuriarum impatientes, quidam etiam in suos liberos truces, quos statim editos suffocant. Armis delectantur, pugionibus & gladijs à duodecimo ætatis anno cinguntur. Procera statura, si cui contigerit, & decoro corporis habitu gloriantur. Lenta plerisque vivacitas; firmæ vires: in sexagesimum usque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo varius est mos; volsella depilant, pueri sinciput, plebei ac rustici dimidium caput; viri nobiles totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Storeis, culcitræ in modum tumentibus, nitidisque pavimenta consternunt; in ijs & somnum, *Victus.* subjecto cervicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes, Munditiarum apud eos haud minor quam apud Chinenses, cura, paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter utuntur; ut neque excidat quicquam, nec digitos extergere opus sit. Cœnationem ingrediuntur discalceati, ne catastromata calcando coinquinent. Tenuiores, ad mare præsertim, victitant herbis, oryza, pisce: divites ornant splendide atque apparate convivium: in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique convivæ mensa è cedro pinuve, palmæ fere altitudine. Cibi confecti in pyramidem exstruuntur, auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. Nonnunquam etiam rostro pedibusque inauratis aves integræ nobilibus patinis inferuntur. Usum vitis igno- *Mercimonia.* rant. Oryza exprimunt vinum: ipsi quoque imprimis delectantur haustibus aquæ pene ferventis, insperso pulvere herbæ, quæ *Chea* dicitur. Nobilitas æque ac vulgus capite nudo in publicum prodit. Vigent hic Lusitanorum commercia. Inveniuntur enim margaritæ magna copia, rotundæ ac crassæ rubei coloris, item alij lapides pretiosi, qui una cum auro Insulam ditissimam reddunt.

ZEILAN VEL CEILON INSVLA.

Insulæ. Nomina.

INSULA *Zeilan* vel *Ceilon*, Ludovico Ro. Patritio *Zaylon*, Arabibus dicitur *Tenarizim* & *Ternasseri* Terra delitiarum: & Indis *Hibernarum*. Hæc Ptol. *Taprobana* πατροβάνη, Barrio & Corsalo testibus, quod idem constanter affirmat Varrerius, in suo de Ophyra regione Opusculo. Quorum sententiæ lubens accedit Ortelius in suo Thesauro Geographico. Mercator vero noster censet *Nanigerim* (πανιγηρὶς est in Græcis Pt. codicibus) esse; cui alij potius fidem habendam arbitrantur; Ego rem in medio relinquo. *Zeilan* vero Insula prestantissima jacet non longe à Comorino Promõtorio, x gradibus ab Æquatore. Ambitus ejus ccxl Leucarum, vel ut alij dicunt cc1ↄ aut 1ↄccc milliarium: Longitudo Leucarum lxxviii, seu Milliarium ccxl, vel ccl. Latitudo autem Leucarũ xliv, aut Milliarium cxl. *Situs.* Hæc licet sub Zona torrida, subque candenti Sidere sita, cœlo tamen ita temperato, *Cœli temperies.* aëre tam salubri fruitur, ut omnes Indiæ Provincias hac parte excedat: nõnullique isthic paradisum terrestrem fuisse olim arbitrentur. Mira cœli clementia incredibilisque temperies hiëme æstateque nunquam sævientibus. Ager fertilis perpetuo viret. Flores varij leguntur. Adeo ut cum Poëta de hac Insula canere liceat;

Hic ver purpureum, varios hic flumina circum Fundit humus flores.

Soli fertilitas.

Arbores perpetuo floribus aut fructibus onustæ sunt, ut sunt mala assyria incredibili suavitate, mala medica, citria optima, aurantia, limones, alijque fructus nobilissimi. Fert & palmam & aromata, cinnamomum, cardamomum, caryophyllum, piper, aliaque. *Cinnamomum* quod Herodotus in avium nidis, & præsertim Phœnicis reperiri tradidit, hic crescit magna & copia & præstantia. Id hujus Insulæ Incolæ vocant *Curdo*, Malaccitani *Caysman*, Malabaritani *Camea*: Arabes *Quirza*, Persæ *Darchina*. Est autem cortex fruticis, simillimi malo punico. Hujus cortex ad calorem solis dehiscens, à ligno avellitur, & paullulum ad solem detostus fit cinnamomum, & à canalium figura vulgo *Canella* vocatur. Arbores semel decorticatæ, post triennium novum corticem recuperant, tanta crescendi aviditate, ut sylvas ac nemora repleant. Lignum, quod *Xylocinnamum* vocant, ob quandam origani acrimoniam in fastidio est. *Cardamomum* καρδάμωμον Græce, Arabice *Cordumeni* dicitur in hac Insula *Ençal*, in Malabar *Etremilli*; in Bengala, Guzarate, & Decam interdum *Hil*, interdum *Elachi* vocatur, idque inter Mauritanos; nam à gentilibus indigenis omnium supra dictarum provinciarum *Dore* nuncupatur. De eo Plin. *Simile his* (Amomo & Amomidi) *& nomine & frutice Cardamomum, semine oblongo. Metitur eodem modo in Arabia. Quatuor ejus genera. Viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maxime laudatur. Proximum è rufo candicans: tertium brevius atque nigrius. Pejus tamen varium & facile tritu, odorisque parvi qui verus costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Piper* Græci πίπερι, Arabes *Fulfel* & *Fulful*, Itali *Pepe*, Germani *Pfeffer*, Hispani *Pimienta*, Galli *Poivre* dicunt. Seritur piperis planta ad radices alterius arboris, ad cujus fastigium usque sese convolvendo conscendit, folijs raris, mali assyrij effigie, sed minoribus, in extremo acutis virentibus, gustu aliquantum calidis, & folij betre sapore; fructus uvarum modo racematim cohæret, minores tamen sunt piperis racemi, & fructus ipse minor, semperque virens donec siccetur, & perfectam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter medium Ianuarium. Radix pusilla, non Costo similis, ut vult Dioscorides, quia Costus radix non est, sed lignum. Verum inter plantam quæ piper nigrũ fert, & eam quæ candidum, tam parva est differentia, ut à nemine quam ab Incolis dignosci possit, quemadmodum vitem quæ uvam fert nigram ab ea quæ candidam non dignoscimus, nisi cum uvas habent, & eas quidem maturas. Quæ autem piper longum edit, longe alia est planta, quæque non plus habet similitudinis cum superioribus, quam faba cum ovo. Ludovicus Romanus Patritius Plantam describit in hunc modum: *Caulis Piperis infirmus est admodum, instarque vitis absque adminiculo (pedamenta vocamus) consistere nequit: hederæque non est absimile piper, quippe quod serpit, & altiore complexi proximam semper arborem vincere consuevit. Dicta arbor, imo frutex dispergitur in ramos complusculos intra geminum ac ternum palmum longos. Folia ejus mali Assyrij figuram exprimunt: sed hæc crassiora: pinguiusculaque nonnihil, intercursantibus, ex adversa parte munitioribus venis. E singulis malleolis seni dependent racemi palmo haud ampliores, Passulis non absimiles, confertiores tamen &c.* Vide Ludovicum Rom. Patrit. lib. v. cap. xiv. Cæterum Incolis cibum, potum, navigia, unica palma subministrat. Fructum vocant *Coquen*, librum *Cayro*. Ex arborum truncis naves compinguntur, è folijs vela, ex cortice funes, cujus tenuioribus partibus pro filo utuntur ad vela consuenda, trabesque colligandas, sine ullo clavo ferreo: ita exstructam navem onerant fructibus ejusdem arboris. Oryza parce hic provenit, quæ ex Regno Malabar & Caromandel copiose eo defertur. Auri, argenti, cæterorumque metallorum fodinas habet, quas tamen Reges non permittunt exhauriri, eas velut thesaurorum loco in ostentationem servantes. Nonnullis causa videtur: nequis illis bellum inferat, cupidine auri. Ferrum quoque, linum & sulphur producit; eboris item ingentem vim. Sunt & gemmæ hujus Insulæ plurimæ, rubini, hyacinthi, saphyri, chrysolithi, topazij, & quos vulgo vocant *Occhi di gatta*. *Animalium varietas.* Ferarum omne genus, cervorum, hinnulorum, aprorum, leporum, cuniculorum, & similium magna copia. Elephantorum vero nusquam major frequentia & bonitas. Hos venales habent miro modo. Ad mensuram enim admetiuntur, ut pannos, aulæa, telam, pretio in singulos palmos definito: ita cum magnitudine crescit æstimatio. Sunt vero hi Elephanti totius Indiæ Orientalis nobilissimi, atque à cæteris, ut verissime probatum esse memorat Hugo Linscotanus, ejusdem generis animantibus ex alijs locis privata veneratione adorantur. Sed quoniam in Elephantorũ mentionem incidimus, non abs re visum de hoc animali pauca subjicere. Elephantem vocant Arabes *Fil*, ac dentem ejus *Cenafil*, Æthiopes *Itembo*. Animal disciplinæ capax est, & natura mite & tractabile. Incessu tardum videtur, cum tamen ne vel expeditus quispiam cursus ejus incessum adæquare queat. Repertos subinde Elephantos aliquos ferunt, qui noctu cum suspirijs & lachrymis iniquam suam sortem deplorare videbantur. Vivunt annos ducentos. Magni illi dentes non nisi ex Elephantis maribus sunt; Femellæ enim breviusculos habent. Animal est mire zelotypum, atque adeo præ nimia zelotypia in furorem subinde tantum rapitur, ut &

INS. CEILAN quæ incolis Tenarisin dicitur
Ceilan hujus insulæ descriptionem à Cypriano Sanchez cosmographo Hispano delineatam, huic nostro operi inserendam, dedit Clarissimus vir Petrus Plancius.
Leucæ Hispanicæ 1 2 3 4 5 6 7
Milliaria Germanica 1 2 3 4 5 6
MAR DE ALXOFRE
I de Triquilema
I Triquilemale R.
Reino de Triquilemale
Tomatos
Rio de Candea
Enseada dos meros
P de Batecalon
Lodo Ematos
Reino de Baticalon
Capelo de Frade
Oncattory
Baxos de Batecalan
Viado
Este Rio es intravel po la muytamadera que o colire
Niguritti
Reino da Jala deserto et despovado a 300. annos por sir doentio
Nivale
Vigamme
Serras de Cristal
Tangel
A qui a Trigo e Cardamome
A qui a Pedreia
A qui a da Pedreria
Uvam
Vendro
Reino de Candea
Candea
Matapetti
Ganiattany
Ballene
Altanor
Desertos intratables
V. Palao
Serra de Ferro
Ato da Pedreria
Pico de Adam
Prisam
Manicraticate
Dively
Grovenelle
Fortaleza
A qui a Zafiras
Ceita abaca Reino
Polandar
Da qui avante todo e deserto
Tanonare
Grovabeli
Malcvaeno
Taranqueira demapitam
Bilgaon
Imperio de Cota
Acota
Calale
Colute
Derberin
Alican
Beliote
Totagan
Rio Totagan
Colombo
A qui a coral preto
Negumbo
Da qui travenare todo es canela et Palmares a dos ynvernos es 25 Leguoas pol a terra dentro.
Chilao Reino
Povoasam
I. Cardiva
Barra de Cardiva
Patalaon
A qui começa aver Canella e Madera
Grudemalle
Limites de Manar
Monx
el mo hiraci
Alcoram Manar
I. de Galo
Baxos de Chilao
Desertos por todo
Desierto por doenca
Saida de altiga norcalabria
Camino
Camino id est via regia
DESERTUM
Reino das sete corolas
Tanques
Tanques por vever Elefantes
Tanques den debenen elefantes
Rio de Don Constantino
Reino de Jafanapatam
Fortaleza
Ligares
Palmares
Lugar das patarros matos
Terra Raza edenatos
Matos desiertos
Nanoma palne matos
Semapane
Alepane matos
A qui comadera
matos desiertos
I das Cabras de Pedras de vazar
I grande
A qui a pedras de vazar
I dos forcados
Pedras de Vazar
das Vacas

pastum & somnum fastidiat. Memorabilem Historiam refert de Elephante Christophorus Acosta, quam hoc loco Iusti Lipsij V.C. verbis inseremus. *Elephanti cuidam in urbe Cochin ad horam cibus non erat oblatus. Queritur & barrit. Magister excusat, & vas æneum ejus cibarium ostendit perfluens, causam hanc moræ esse, non posse se in pertusum vas cibum indere. Iubet igitur, si esse velit, ad fabrum ærarium ferat reconcinnandum. Ille paret, Promuscide aufert, fabro offert. Faber sive per negligentiam, sive ludos belluam faciens, infideliter reparat atque obstipat. Elephas refert. Herus vitium videt, & indignatur. Inclamat illum absentem, hunc præsentem, denique redire jubet cum illo vase. Facit & fabro querulus impingit. Ille homo suavis iterum imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam simulat, non claudit. Nec tamen imponit. Nam ille catus lebetem resumptum ad flumen defert, immergit, & aqua implet, periculi faciendi causa. Videt effluere. Plenus itaque irarum ad fabrum recurrit, intonat magna voce. Confluunt vicini, & inter eos Vicarius Regis. Faber blandis verbis demulcet belluam; vas denique sumit, & refingit probe atque ex fide. Sed ille ne tum quidem fidens, iterum ad flumen & ad haustum: dum contineri aquam videt, vertit se ad adstantes: & ostendit, velut testes eos advocans in hoc factum: ita demum abit domum.* Hæc libuit hoc loco interserere, ut lectionis fastidium atque satietas nonnihil levaretur. Avium præterea omnis generis, pavonum, gallinarum, columbarum &c. ingens copia. Unus hic Rex olim imperabat: is postea dolo sublatus fuit, diviso inter multos Principes imperio. Suntque nunc Reges Insulani novem. Horum potentissimus est *Colmuchi*, cui cæteri tributum pendunt annuum; hi sunt Reges *Ianasapitan, Triquinamale, Batecolon, Vilassem, Tanamaca, Laula, Galle & Cande.* Refert Ioannes Hugo Linscotanus in suo Itenerario cap. XIV: chirurgum quemdam præcipuum è Regibus e medio sustulisse, sibique imperium adscripsisse, pulsis insigni tyrannide cæteris. Hunc chirurgum Regni potentem *Raiu* appellari, prudentia & ingenio pollere, reique bellicæ haud rudem esse: verum nemini fidentem. Cingales huic, eodem referente, infesti sunt, tantamque tyrannidem oderunt, pressi interim metu ad obedientiæ ministeria. Idem hostis Lusitanorum acerbissimus, eo anno qui dicessum dicti Hugonis præcesserat, ex India, Arcem *Columbo* obsidione cinxerat, magna populi ac Elephantorum vi, sed irrito conatu, auxilio obsessis à

Urbes. cæteris ex India Lusitanis allato. In hac Insula VII sunt urbes peramplæ, inter quas primaria est *Colmuchi*. Hic complures naves cinnamomo, elephantibus ac gemmis varijs onerantur. In hoc Portugallenses arcem habent Rege per-

Portus. mittente à se exstructam. Portus est amplus & tutus. Habet præterea sex portus præcipuos, præter alios minus ce-

Montes. lebres. Insula valde montosa est, visiturque mons sublimis altissimo situ inter totius Indiæ cacumina. Incolis *Pico de Adam* dicitur. Credunt enim Indi firmiter isthic Paradisum fuisse; & Adamum ibidem à Deo creatum, dicuntque etiamnum hodie exstare primi parentis pedum impressa vestigia, longitudine duos palmos excedentia. Scribit ex relatu cujusdam Mercatoris Mahumetani Ludovicus Romanus Patritius in fastigio hujus Montis specum esse quendam, quo se recipiebant ejus regionis omnes Incolæ in primi Parentis sanctissimi memoriam: memorare enim Incolas Adamum post lapsum illic fletu & continentia, pœnitudine ductum culpam redemisse. Refert idem auctor, esse alium Montem vastissimæ longitudinis, ad cujus radices Pyropi reperiuntur, qui vulgo Rubini dicuntur. De horum inventione sic idem scribit: *Ubi negotiatores quippiam, & præsertim mangones illo contenderunt lapillorum eruendorum gratia, operæ pretium est eos prius Regem adire: quo convento emunt mensuram telluris quandam, utpote cubiti unius quaqua versum magnitudine: id genus mensuræ molam dicunt, eo nomine enim brachium appellant. Hujusmodi terræ mensura quinis venit aureis, ea lege atque omine, ut humum effodientibus semper pro Rege quispiam adsistat, ut si forte fortuna inter effodiendum conspicerentur lapilli pretiosi excedentes caracteres denos, Regi protinus adjudicentur: inferiorum vero lapillorum citra dictum pondus mangonibus ac negotiatoribus qui tellurem memoratam, præstinarunt, potestatem faciunt.* Hactenus ille. Cinnamomum hic nascitur præstantissimum tanta copia, ut sylvas ac nemora hac arbore refertas habeant. Ea à Ludovico Rom. Patrit. lib VI. Cap. IV. his verbis describitur. *Cinnami arbor lauro haud est absimilis, si præsertim folia spectes: grana primo gignit lauri instar, baccas credas, minutiora tamen eademque albicantia. Cinnamum itaque nihil aliud esse quam arboris librum planißime constat, hunc enim in modum legitur: nam singulis ternis annis incidunt ramos, delibrantque: demptum eo modo corticem Cinnamomum appellant: neque enim candicem incidunt, sed ramos tantum. Hujus itaque Cinnami illic mira est ubertas. Quum autem colligitur, non est protinus absoluta suavitate, menstruo perfecta absolutaque est suavitas.* Hactenus ille. Incolæ maritimi Mahumetani magna ex parte sunt; mediterranei gentiles (*Cingalas* vocant) color illis albus, statura procera, abdomen prominens: ventrem enim curant. Imbelles sunt, exigui spiritus, & ad bellum inepti. Tormentis, scribit idem Ludovicus, non utuntur bellicis, nec ferro: sed eorum arma arundines sunt; obid perraro in prælio occumbunt. Sunt autem nunc ingeniosissimi, & ex auro, argento, ferro, ebore, opera faciunt politissima. Bombardarum sive scloporum fistulas insigni arte formant, velut artifici manu exasciatas. Narrat sæpius jam nobis memoratus Linscotanus Archiepiscopo Crucis imaginem oblatam, quam Artifex Cellanus ex ebore confecerat, longitudine unius ulnæ, tanto artificio, ut capilli, barba, & ipsa facies viventis hominis gestum mentirentur, optima staturæ mensura; In Europa nihil tale reperiri. Quare ab Archiepiscopo arcæ inclusa ad Hispaniæ Regem missa fuit, digna æstimatione inter præciosissima tanti Regis κειμήλια. In Histrionum artibus excellunt ijdem maxime, multasque venustates corpore ac ludis exercent, totam Indiam percurrentes, magna spectan-

Victus. tium admiratione. Victus eorum ex Lacte, Butyro, Caseo, Oriza est; potum ex Palmarum succo colligunt. Vestis

Vestitus. intra umbilicum è serico aut gossipio; superiora enim non tegunt. Nisi quod caput panno subtili contegunt, aures auro ac gemmis ornant: zonas gerunt aureas gemmis ornatas. Insula commercijs valde ob portuum frequentiam ac rerum affluentiam opportuna est.

Atque hæc de Insula *Ceilon*, deque tertia Orbis parte *Asia* sufficient. De qua siquis plura petat; adeat Strabonem qui libris XI ab XI incipiendo, eam persequitur: Ptolemæum qui III, quinto, sexto & septimo libris eandem descripsit: item XII Tabulis, tribuitque ei XL Provincias: & alios. Delineat eam Ammianus Marcellinus lib. XXIII, & Diodorus Siculus lib. XVIII in principio. Ex recentioribus nemo eam in universum singulatim descripsit. Marcus Paulus Venetus, Ludovicus Vartomannus, & Ioannes Mandevillius (sed fabulis refertus hic) tantum de ea, quantum ejus Regionis perlustrando dignum scitu cognovere, literis mandarunt. Sunt & alij, quibus omissis, ad quartam & postremam Orbis Terrarum partem longe maximam *Americam*, quam Istmus nobilissimus, & Septemtrionalem facit & Meridionalem, pergimus.

AMERICA.

SEPTENTRIO
AMERICA
Ulterius Septentrionem versus America incognita est, quamvis de transeundis fretis Anian, et I.Davis multe sint conjecturae.
Navigij genus ex I.Iaponia velis ex arundine contextis lignisq; anchoris
AMERICA SEPTENTRIONALIS
NOVA FRANCIA
Navicula Floridanorum ex trunco unius arboris, igne exusto
MAR DEL ZUR Hispanis
MAR DEL NORT
MARE PACIFICUM
TROPICUS CANCRI
TROPICUS CAPRICORNI
AEQUINOCTIALIS LINEA
AMERICA MERIDIONALIS
Duae istae insulae Tuberones & S.Petri a Magellano Infortunatae dictae, quod in his nec homines, nec alimenta vitae necessaria invenerit. Ubi tamen piscatio satis commoda.
SALOMONIS INSULAE
Modus conficiendi & bibendi potum apud Americanos in Brasilia, ubi virgines postquam radices quasdam manducarunt, rursus expuunt, deinde ollis coquunt & viris bibendum praebent. Atq; haec potatio praecipua sunt apud eos deliciae.
Iodocus Hondius excudit Amsterodami
Tierra del fogo
Navigium ex corijs, quo accolae Freti Magellanici utuntur, in quo continue ignis struitur.
TERRA AUSTRALIS
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS

HISPANIA NOVA.

HISPANIA *Nova* Americæ provincia amplissima, cæteris cultior, amœnior ac populis frequentior. Hæc magnis terrarum spatijs disjecta, à Tavasco, sive Grialvi flumine Occidentem versus excurrens, ad Sancti Michaëlis & Culiacanas usque terras extenditur. Septemtrio finitur Granata nova, alijsque regionibus Novi Mexicani Regni nomine nunc signatis. Australe littus pacifici Maris undis abluitur. Inter Æquinoctialem & Cancri Tropicum pene concluditur, ideoque dierum noctiumque exigua hic discrimina, & perpetuum pene ver. Mensibus Iunio, Iulio, Augusto atque Septembri assiduæ pluviæ, leniumque ventorum ab utroque Mari commodissimi flatus, diurnos, æstivosque calores dejiciunt ac temperant, quæ vera est ratio cur istic sub Tropico æstivo commode habitetur, contra veterum Philosophorum opinionem. Aërem ergo habet temperatum, quamvis sub torrida jaceat Zona. Abundat Regio ipsa Mineris opulentissimis Auri, Argenti, Ferri, & Æris: mittit Cassiam Fistulam, & Fructus quosdam, quos Incolæ *Cacao* nominant Amygdalorum instar, ex quibus potum valde ab eis expetitum conficiunt. Gossypio ac omnibus insuper Frugibus, Fructibusque quos in Europa habemus, affluit: Tritico, Hordeo, omne genus Leguminibus, Oleribus, Lactucis, Brassicis, Raphanis, Cępis, Porro, Petroselino, Rapis, Pastinacis, Malis, Insanis, Beta, Spinachio, Pisis, Fabis, Lenticulis, & similibus. Sunt & Mala Aurea, Limones, Mala Citria, Persica, Armeniaca, magna copia. Crescunt hic etiam Poma & Pira, sed tantum mediocriter, Pruna rara, Ficus magna abundantia. Malorum Cotoneorum mirificus proventus, Mala Granata satis multa. Cerasa hactenus non admodum feliciter provenere, Castaneas non habent, Amygdala pauca, sed ex Hispania Amygdala, Nuces, Avellanæ & Iuglandes advehuntur. Vineæ insuper sunt, ferentes uvas, sed ex ijs vinum non conficitur: Oleæ, Saccarum, Mora. Est & nobilissimus Balsami liquor pari cum Ægyptiaco bonitate certans. Habet præterea multas alias Fruges & Fructus nobis incognitos: imprimis Granū *Mais* dictum Ciceri non absimile magna copia, ex quo panem conficiunt. Hinc quoque *Mechuacanæ* ignotum Radicis genus adfertur, aquis pituitisque, ac articulorum doloribus alijsque curandis morbis nunquam satis laudatum. Varia item profert Animalia, quorum tria genera hic constituunt. Unum eorum quæ ex Hispania eo advecta sunt; alterum eorum quæ sunt ejusdem speciei cum ijs quæ in Europa habemus, & tamen ab Hispanis eo non sunt translata. Tertium genus est eorum quæ Indis propria sunt, quæque in Hispania non reperiuntur, Primi generis sunt Oves, Vaccæ, Capræ, Porci, Equi, Asini, Canes, Feles aliaque Animalia similia; istiusmodi enim omnia in India Occidentali reperiuntur. Ad secundū transeo. Quæ reperiebantur in hisce partibus ejusdem generis cum ijs quæ habemus in Europa, quæ non sunt ab Hispanis eo transportata, sunt, Leones, Tigres, Ursi, Apri, Vulpes, aliaque fera & sylvestria Animalia: item Cervi Lepores, Cuniculi. Præter hęc sunt & tertij generis Animalia, quæ in Europa non reperiuntur, ut sunt quæ appellant *Sainos*, animalia instar exigui porci, quæ umbilicum in spina dorsi habent. Eunt turmatim per sylvas: & alia plurima, quæ brevitatis studio prætereo. Avium non minor est varietas, ut sunt Anseres, Anates, Coturnices, Gallinæ quæ nostras longe superant, & aliæ. Occupata primum fuit ab *Hispanis* hæc Regio anno CIↃ IↃXVIII Duce *Ferdinando Cortesio*: cum maxima tamen suorum & Incolarum strage: cui remunerationis causa dono concessa fuit *Tecoanteper* Regio Novæ Hispaniæ, a Carolo V Imp. Regnatum fuerat in urbe Mexicana omnino sub Regibus novem per annos CXXX, post IↃCXIX annos quam à *Chichimeicis* Mexicana terra primum occupata fuit. Horum ultimus fuit *Motezuma*, qui in quadam seditione fuit interfectus, & cum eo Mexicanorum Regum familia intercidit. Cæterum Incolæ sunt ad bellum nunc probe exercitati & instructi, arma habent ferrea, quibus olim carebant, utentes armorum loco fustibus ligneis, & silicum durissimo genere coloris prasini manubrijs ligneis incluso. Utebantur & Arcubus olim, fundis & hastis: quarum extrema loco ferri cornu aut silice muniebantur. Plumarum fasciculos in bello usurpabant, nonnulli varijs sese coloribus inficiebant. Incolitur porro hæc pars ab Hispanis magis, quam ulla alia Novi Orbis, unde multas in ea habent Colonias, nempe *Compostellam, Colimam, Purificationem, Guadalaiaram, Mechoacan, Cacatulam, Mexico*, & alias. Sunt porro in hac Nova Hispania insignes nonnullæ Regiones, nempe, *Nova Galicia, Mechuacan, Mexico*, & *Guastecan*. *Nova Galicia* ab incolis prius *Xalisco* vocabatur: quam primus detexit & acquisivit *Nunus Gusmannus*, qui in ea Urbes aliquot insignes fundavit, nempe *Compostellam*, ubi Sedes est Episcopalis & Consilium Regium; *Spiritus S. Conceptionis, Michaëlis*, & *Guadalaiaram* celeberrimam atque totius Regni Caput. Regio aspera est. Incolæ feri ac crudeles, qui ab esu carnis humanæ non abstinent. Pertinet ad Novam Galitiam Regio illa quæ *Culiacana* dicitur ab urbe hujus nominis. Iacet autem inter flu. *Piasila*, & fl. Sebastiani, qui antequam in mare, se exoneret, à terra absorbetur. Metropolis urbs est *Culiacan*, ubi Hispani fundarunt Coloniam Domus Michaëlis. Incolæ pauperrimi sunt, & sub dio dormiunt, quorum qui juxta Mare versantur, piscationibus vitam traducunt: qui vero Mediterranea tenent, venationibus vivunt. Nullum olim superiorem agnoscebant, sed hodie Hispaniarum Regi parent. *Mechuachan* regio ambitum habet XL leucarum, & opulentioribus ac fertilioribus novæ Hispaniæ Regnis adscensetur: nam in ea Maiz ter maturescit singulis annis, ut & alij fructus. Affluit Gossipio, Melle, Cera, grano Tinctorum, herbis medicinalibus, Ambra, nigra, & Sale. Sericum quoque abunde fert, & Auri Argentique dives est. Incolæ proceri sunt, & corporibus valentes, longævi, ac ingeniosi. Regio hæc duas continet urbes principales ab Hispanis cultas in quibus vigent mercimonia, nempe *Pascuar* & *Valadolis*, quæ est Episcopalis sedes, præter alias minus celebres. *Mexicana regio* cæteris non tantum novæ Hispaniæ præstat, sed universæ etiam Americæ. Nomē sumpsit ab urbe *Mexico*, quæ *Temistitan* quoque nuncupatur. Metropolis est Provinciæ Mexicanæ. Hæc sita erat in peramplæ paludis medio, antequam à Cortesio occuparetur, qui eam ad ejusdem lacus ripam transtulit: estque nunc optime fabricata, ambitum occupans sex milliarium Italicorum, cujus unam partem Hispani inhabitant, reliquam vero indigenæ. *Mexico* tantundem sonat atque fons & scaturigo: à primis fundatoribus sic appellata, ob scaturigines fontium varias quæ hanc urbem circumdant. Hæc urbs erat præcipua ac nobilissima totius Indię imo totius Orbis maxima, quam Ferdinandus Cortesius expugnavit anno CIↃIↃXXI. Hæc cum totius Imperij Mexicani caput esset, Ædium capiebat septuaginta millia. Regis quidem & nobilium Ædes erant amplæ, commodæ & affabre exstructæ: vulgi vero humiles & viliores. Resident in hac urbe Archiepiscopus & Prorex, ac tribunal supremum Novæ Hispaniæ. Est etiam in ea imprimendi ars & cudendi pecuniam. In Lacubus

Regio. Situs. — *Cœli temperies.* — *Soli fertilitas.* — *Animalium varietas.* — *Imperium Majorū.* — *Urbes.*

HISPANIÆ NOVÆ NOVA DESCRIPTIO
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Medius Meridianus est 271. reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 18. et 23. Parallelorum
Notularum circa Mexico explanatio
a. Escalpucoleo. g. Mexicalcingo. n. Ocellotepec. t. Tisquiquiac.
b Tucuba. h. Culiacan. o. Ucicilapa. u. Xilocingo.
c. Istapalapa. i. Catlavaca. p. Mimiapa. x. Chiconantla.
d. Ximaloaca. k. Niesquique. q. Tecayuca. y. Techcistlan.
e. Teutitlan. l. Cinarantepec. r. Chalcontengo. z. Cgaltoca.
f. Guytitlan. m. Xiquiepico. s. Tapalcapan.
Miliaria Germanica 5 10 15
Hispanicae Leucae 5 10 15
SINUS MEXICANUS
CHAPALICUM MARE
Mexico
Tecoalium prouincia gentes indomitae
Guaxacateca prouincia montosa
Mexuacan siue Taraſcorum prouincia
MECHOACAN
SACATULA
Coatalpanecas
Tecaxquines
Chiapoli prouincia
Guachuchules
Tepecuanes
Cacatequas
Chichimecas
Tecoriorum prouincia
Compostella
Portus Natiuitatis
Portus S. Iacobi
Angelorum ciuitas
Desertum regio et genus silvestris animalium
Terra incognita et montibus asperrima
Magalia Hispanorum
Monasterium fratrum minorum Sant Michael

porro Mexicanis & circa eorum ripas jacent L. oppida, quorum quodvis continet plus minus xcɪↄ domorum. Post Mexicum est *Tescura*, urbs ad ripam ejusdem Lacus, quę amplitudine sua Mexicum ipsum adæquat. Est etiam in hac provincia *Angelorum civitas*, quæ prius *Vacipalam*, id est terra serpentũ, vocabatur, quæ Lanificio celebris imprimis est, cujus ager vallibus & planiciebus distinctus est, in quibus innumera armēta & greges aluntur, & magna segetum ac fructuum copia colligitur. *Guastecan* regio Novę Hispaniæ ad *Mare del Nort* posita est. Duas hic Colonias Hispani habent, nempe *Panuco* & *D. Iacobi à vallibus*. Postremo in nova Hispania est *Tlascalan* urbs, quæ post Mexicum secundum tenet locum, estque valde populosa & opulenta & agro fœcundo; Reipublicæ more gubernatur, sub possessione tamē Hispaniarum Regis. Sunt in nova Hispania Lacus multi, magna ex parte ita salsi, ut Sal ex ijs conficiatur. Præcipuus is est, qui *Chapalicum Mare* ob immensitatem vocatur. Est & urbis Mexicanæ *Lacus*. Hic salsus est, & crescit Pelagi instar: & dum crescit, suas aquas in alium Lacum vicinũ effundit qui dulcis est: nullos autem fert pisces, sed tantum vermes æstate putrescentes ac aërem infestantes: extrahitur tamen ex eo magna Salis copia. Ambitus amborum Lacuum patet L. circiter Leucas: ac per eos discurrunt L. Scapharum millia, quas *Canoas* vocant, ad usum urbis Mexicanæ & aliorũ oppidorum. Sunt autem hi Lacus in planicie Montibus cincta, nive semper opertis, quæ quidem planicies collibus etiam adsurgit amœnissimis. Sunt & in ea Fluvij quamplurimi piscibus abundantes, quorum aliqui etiam auriferi sunt. Inveniuntur etiam in ijs Crocodili, quorum carnibus vescuntur Incolæ, Mare regionem adluens piscibus abundat; ac Ostrea fert ex quibus Margaritæ colliguntur. Est autem regio Montibus & rupibus asperrimis referta. In provincia Mexicana Mons est flammivomus, qui *Popocampeche* Incolis vocatur. Est & Mons in regione *Guastecan*, in quo duo reperiuntur fontes, alter scilicet picis nigræ, alter vero picis rubræ ferventis. Est Præterea hæc Provincia Sylvis Nemoribusque plena; ac universa Arbores magna copia profert maxime è quibus lintres unico ex trunco excavant & formant. Habet & Cedros tantæ magnitudinis & crassitudinis, ut ex ijs trabes quadrangulæ centum & viginti pedes longæ, xɪɪ vero latæ conficiantur, tanta quidem copia, ut montes Cedris, ut apud nos Quercubus aut Pinis consitos dicas. Passim & horti conspiciuntur, qui pro septo mille habeant Cedros. Reperiuntur & aliæ arbores ea crassitudine, ut xɪɪ viri eas complecti nequeant. Sunt quoq; arbores odoriferæ, sunt & Cassiæ Fistulæ, præstantissimæ arbores. Habent & arborem *Meti* nomine, unde plurima emolumenta percipiunt.

Lacus. *Flumina.* *Montes.* *Sylvæ.*

Opera publica. Opera publica me vocant. Fuerunt in hisce Indiæ partibus plurima & quidem superba & magnifica Templa Idolis consecrata, ac Diaboli cultui destinata, quæ Hispani olim voce *Cu* appellarunt. Imprimis fuit in urbe Mexico celeberrimum Templum *Vitziliputzi*, ambitum amplissimum habens, atque aream intus pulcherrimam. Ex magnis saxis in modum Colubrorum totum constabat, inter se compactis, qua de causa circuitus *Coatepantli*, id est Colubrorum fuit dictus. Intra ambitum hujus areæ, plurima Ecclesiasticorum erant conclavia. Area hæc vastitate visenda: saltantes commode admittens ad vɪɪɪ vel x millia. Quod sane videtur incredibile. Portas aut aditus habuit quatuor ad totidem Mundi partes spectantes. Erant præter hoc in civitate Mexico octo aut novem alia Fana, omnia affabre exstructa & summo ingenio eleborata, picturis, ac statuis lapideis mirum in modum exornata. Varijs Dijs dicata erant, sed post Templum Vitziliputzli secundum tenebat locum Templum *Tezcalipucæ*, qui erat Deus Pœnitentiæ & castigationis, altum & optime constructum. Totum hoc Templum erat exornatum varijs Signis & Imaginibus affabre atque antiquo artificio factis. Erant vero ista duo Templa velut Ecclesiæ Cathedrales, ac reliqua tanquam Parochiæ, quæ tam ampla erant ut in ijs essent Collegia, Scholæ ac Sacerdotum ædes ac domicilia. Imprimis vero res admiratione digna, cura, quam Mexicani gerebant in educandis liberis, certo scientes, nihil esse in tota rerum universitate, quod plus adjumenti ad rectam rerum privatarum tum publicarum constitutionem adfert, quam pueritiæ disciplina. In eum finem liberos suos evocare studebant à delitijs & libertate, quæ duæ sunt pestes hujus ætatis, occupantes illos in exercitationibus honestis & utilibus. In eum usum erant in Templis, Domus destinatæ pueris, instar Scholarum & Collegiorum. Erat in his Scholis magnus puerorum & adolescentum numerus, qui a parentibus eo deducebantur. Hic habebant Pręceptores & Pędagogos, qui eos liberaliter instituebant, eumque animo cultum ac fomenta adhibere curabant: ut ad probitatem, decus, virtutem, pietatem informarentur. Hispaniæ novæ sicut & totius Indiæ Incolæ Idololatræ erant, præcipue Solem ac Lunam pro Dijs adorantes, tametsi alia quoque diversa idola haberent; quæ pro diversarum rerum Dijs habebant, perinde ac Ethnici Neptunum, Cærerem, Bacchum, aliosque, quibus & amicos & hostes immolabant, nec aliud erat in Sacrificijs discrimen, nisi quod amicorum carnibus non vescerentur, sed inimicorum: quod etiam ipsum extra sacrificia observabant. Credebant tamen animas immortales esse, easque à corpore separatas, aut bonis frui, aut malis adfligi, pro vitæ anteactæ, ratione. Statura sunt mediocri, etsi reperti fuerint qui Gigantibus viderentur, proximi. Colore videntur flavescere, oculis magnis, fronte ampla, naribus patulis, pilis crassis, nigris ac longis. Sunt Indi rerum mechanicarum egregij artifices, præsertim in contexendis varijs avium plumis & ferarum pellibus admiranda varietate: qui & laborum tam sunt patientes, ut sæpissime integro die cibum non sumant, quo speciosius concinnent & aptent, vel unicam plumam, eandem omni ex parte contemplantes, tum ad Solem, tum in umbra, ut percipiant magis ne recta an inversa conveniat erectis an deflexis crinibus. Itaque ex plumis animal quodcumque, aut herbam tanta dexteritate mentiuntur, ut videantur ad vivum expressisse. Aurifabrorum prima & præcipua est conditio, & præ cæteris artificiosa, adeo quidem ut res quasvis ad vivum exprimant: valentque plurimum fusionis artificio, adeo ut vel herbas quasvis, tum res minutissimas fusione fingant, tam exquisite, ut à naturalibus differre non dicas. Absurdi admodum in cibo sumendo sunt, neque enim abstinent animante ullo, sed Anguibus, Canibus, Muribus, Gliribusque æque vescuntur, ut mirum videri non debeat, si humanis carnibus vescantur. Panem quo vescuntur conficiunt ex grano *Maiz* dicto. Potuum vero varia genera ex certis herbis & granis coquunt, quibus sæpius inebriantur. Tam viri quam feminæ, ut plurimum nudi incedunt, & imberbes; non quod ipsis non nascatur barba, sed quod speciosiores sibi videantur evulsa. Locis quibusdam ubi amplius quid politiæ observatur, indusio vestiuntur bombycino manicis privo, intexto & variegato plumis variorum colorum. Sola Mexicana civitas, omnem politiam & vivendi rationem totius novæ Hispaniæ patefacit. Quæ cum esset totius Imperij Metropolis, diversæ eo confluebant ejusdem regionis gentes, negotiandi gratia. Singulæ autem nationes sua loca probe ordinata obtinebant, ac servabant, in quibus singulis diebus quinis fora observarent omnibus rebus venalibus optime instructa. Singula item opificij, & mercaturæ genera, definitum sibi locum, ac stationem certam habebant, quem nec ulli præ occupare licebat; quæ certe non exigua est politiæ species. Neque commodius aut urbs, aut domus quæpiam potest gubernari, teste Xenophonte in Oeconomicis, quam rebus singulis præfinita certaque loca statuendo, quod ab Indis observabatur. Medio in foro domus perampla erat, x virorum statio, qui incidentes Fori contentiones dirimebant, maleficosque Legum rigore puniebant.

Scholæ. *Mores.* *Opificia.* *Victus.* *Vestitus.* *Mercimonia.*

VIRGINIA ET FLORIDA.

IN nostra Methodo Sequuntur *Virginia* & *Florida*. *Virginia* quæ primo loco occurrit, *Insula.* nomen à *Viguino* Regulo, secundum nonnullos, seu, ut mavult ille qui Francisci Draci ex- *Unde dicta.* peditionis anno cIↃIↃlxxxiv ad Occidentales Indias Diarium aut Commentarium edidit, ab Elizabetha Angliæ Regina nomen tulit. Incolis *Wingandacoa* dicitur. Fert autem ubertate quadam felicitateque miranda, quidquid Vitę ex voto transigendæ, deliciisque *Soli fertilitas.* fruendis necessarium: Vinum, Oleum, Fabas incolis *Okindgier* Pisa, quæ illis *Wickonzowr* Pepones & Melones, ipsis *Macocquer*: Castaneas, Nuces Iuglandes, Fraga, aliosque Fructus nobilissimos; item Alumen Liquidum sive Rupeum (vulgo *Alumen de Rocca*) Nitrum, & Alumen plumeum: Picem aridam, & liquidam, Terebinthinam, Ferrum, Cuprum, Sericum, Linum, Cannabim, Gemmas: Herbas varias, inter quas ea quæ Incolis *Vppowoc*, Hispanis *Tabaco* ab Insula quadam ejus nominis, in qua frequentissima reperitur. Istius Plantæ folia siccant & in pulverem redigunt, fumum eorum hauriunt, eumque in pectus & caput tubulis fictilibus recipiunt: ex quibus phlegmata superflua, aliosque crassos humores ejicit & omnes poros corporisque meatus aperit. Istud *Vppowoc* tanto in pretio apud istos habetur, ut Deos suos, mirum in modum eo delectari opinentur; quare interdum sacros ignes struunt, in quos aliquantum hujus pulveris injiciunt sacrificij loco: in mari tempestate jactati, ad placandos Deos, aliquantum in aërem & in aquam projiciunt. Habent & *Melden*, *Plantam Solis*, aliaque Plurima. Verum ante alia Frumentum, (*Pagatowr* Indigenæ vocant & Indi Occidentales *Maiz*) incredibili fœcunditate luxuriat; quod eo certe vehementius demirari licet, quod levissimam tenuissimamque agriculturæ curam ac rationem exerceant. Agros enim leviter expurgatos, & lolijs evulsis sarritos, cum aratrum vomeremque penitus ignorent, non tanto inductis sulcis subruendi, glebas occandi, deinde post jacta semina cylindro æquandi labore fatigant Incolæ, quantum nostri ad fruges serendas requirunt; sed lignea pala modice vulneratam humum leviter invertunt, scrobibusque effossis grana pastino ligneo, sicut apud nos fabæ solent, depangunt, quæ terra demum superfusa condita in summam luxuriem prorumpunt. Maturescit autem *Maiz* ter quinque Mensium spacio; in Majo serunt, in Iulio metunt; Mense Iunio serunt, Augusto metunt; Iulio serunt, Septembri metunt. Animalia in nonnullis locis producit varia; Ursos, Cervos. *Animalium varietas.* Lepores, Leones, Lupos, quorum carnibus Incolæ vescuntur, Cuniculos, & quæ Incolæ vocant *Saquenuckot*, *Maquowoc*, & *Squirels*. Aves præterea cum alias, tum Gallos & Gallinas Indicas, Columbas, Perdices, Grues, Cygnos, Anseres, Psittacos, Falcones, & Accipitres. *Virginia* autem extra communem navigantium cursum sita, Anglorum demum navigationibus innotuit. Prima ad hunc parallelum *Walteri Rallegi* fuit navigatio; plures deinde succedentibus temporibus huc directæ sunt, Ducibus *Richardo Greinvillio*, & *Radulpho Lanio*, faustisque omnibus Anglorum colonia hic coaluit. Sed anno cIↃIↃxxxvii cum rerum omnium inopia premerentur, eodem Lanio provinciam deserente, Coloni navibus *Francisci Draci* ab expeditione Indica eo commeantis, in Angliam redierunt. Horum relationibus *Virginia* adverso rumore laborare cœpit, detrectantibus plerisque colonis redire, & in tam longinquam infaustamque navigationem nomina dare. Cum detegeretur Regem habebat *Winginam* nomine. Oppida hic exigua, *Oppida.* decem aut duodecim Ædium capacia: defixis humi palis, angusto aditu in orbem ædificant, Templo, Principis, Procerumque mansionibus, & area, seu foro rerum venalium, domibusque Incolarum, circumquaque in circuitu distinctis affabreque collocatis. Civitates circa littus sunt hæ: *Pyshokonnok*, mulierum civitas, *Chipanum*, *Weopomiok*, *Muscamunge*, & *Mattaquen*, *Ooanoke* Anglis dicta cæca civitas, *Pemeoke*, *Shycoake*, civitas valde ampla, *Chowanoake*, *Sequotan*, & aliæ. Flumina quibus rigatur sunt *Occam*, *Cipo*, *Nomopana*. *Neus*, & alia. Quatuor mensibus anni Februario, *Flumina.* Martio, Aprili & Maio, copiosa hic Accipenserum captura: atque etiam iisdem mensibus Alecum. Sunt & Troctæ saporis jucundissimi, optimi nutrimenti: Raiæ, Mugiles, Passeres, ac multa alia genera piscium. Nec desunt alibi Cancri, Ostrea, Conchæ, Cammari, atque alia id genus. Sylvas etiam habet & Nemora frequentia, Cuniculis, Leporibus, atque Avibus referta. *Sylvæ.* Sylvæ non sunt quales in Bohemia, Moscovia aut Hyrcania nudæ gignentium & steriles; sed celsissimis atque optimis quæ in toto Orbe reperiantur, Cedris consitæ, Pinis, Cypressis, Lentiscis, aut arboribus quæ Mastichen generant, ac multis alijs arboribus odoriferis. Incolæ mediocri statura, æqui bonique tena- *Mores.* ces, Iustitiam exercent, sed saltationibus assiduis, intempestivisque compotationibus ad instar aliorum Americanorum, intemperanter indulgent, à carnibus tamen humanis abstinent. Assiduis venationibus feras insectantur. Arma sunt Arcus & Sagittæ. Credunt multos esse Deos quos nuncupant, *Mantoac*, sed variorum generum & graduum, atque unicum dumtaxat præcipuum ac magnum Deum, qui fuit ante omnia secula, Qui, ut affirmant, cum Mundum condere decrevisset, primum alios Deos ordinis præcipui condidit, quibus tanquam adjutoribus & instrumentis, tum in creatione, tum in gubernatione Mundi uteretur: Tum Solem, Lunam, & Stellas, tanquam minorum gentium Deos, atque instrumenta alterius ordinis magis præcipui. Primum (ajunt) Aquæ creatæ sunt, ex quibus opera Deorum omnis creaturarum varietas visibilium atque invisibilium exitit. Ad genus humanum quod attinet mulierem primum conditam esse ajunt, quæ opera & adminiculo cujusdam Deorum, concepit ac liberos peperit: atque in hunc modum genus humanum ortum esse asserunt. Sed quot anni ex illo tempore elapsi sint, sese referre posse negant, cum nullas habeant litteras aut alia adminicula & Monimenta ejusmodi, ut nos, ad conservandam temporis præteriti memoriam, sed dumtaxat traditionem parentum. Nudi incedunt, cutem coloribus puncturisque inficiunt, aut deturpant. Verenda ferinis pellibus contegunt, promissam capitis comam nutriunt dependentesque crines in nodum colligunt, sed verticem ad instar cristæ Galli Gallinacei detondent, quem oblonga versicolore pluma ornant. Sed de moribus & natura indegenarum, deque alijs Virginiæ commoditatibus aut mirabilibus plura ex descriptione *Ioannis Wyts*, & relatione *Thomæ Harioti* dicti Rallegi domestici, per Theodorum Brium singulari libro descripta, & æneis formis incisa circumferuntur.

Civitatum Floridæ imitatio.
Civitatum Virginiæ forma
VIRGINIAE
Item et
FLORIDAE
Americæ Provinciarum, nova
DESCRIPTIO.
AMERICÆ
PARS.
FLORIDÆ
PARS
VIR GINIA
SECOTAN
SANAWANOOCK
WEAPEMEOC
MONGOACK.
Medano Hispanis.
Apalatcy Montes auriferi
In hoc lacu indigenæ argenti grana inveniunt
Lacus aquæ dulcis adeo magnus ut ex una ripa conspici altera non possit.
Regis & reginæ habitus in Florida provincia, Plebei non multum ab his differunt.
Apalatcy montes in quibus et aurum & argentum invenitur.
Rio de la Cruz
Hoc loco Galli Fortalitium exstruxerunt duce Laudonierio anno 1562.
Port Royal
Lacus & insula Sarrope, abundat optimis fruct.
Floridæ limites latius extenduntur, ita ut ab occidente habeat Mexicanam provinciam, à Meridie Cubam Insulam respiciat, excurrens in modum Isthmi ad centum passuum millia. Verum nos tantummodo Floridæ partem hic apposuimus, cujus pleniorem notitiam habemus ex ipso autographo illius qui hanc nomine regis Galliæ accuratissime descripsit. Reliqua ex universali nostra descriptione apparent.
Navicula Floridanorum ex trunco unius arboris igne exusta, In Virginia similes habet.
Medius Meridianus est 300, reliqui ad hunc inclinantur pro ratione 30. & 37. parallelorum.
C.S.Romano Hispanis
C of faire id est, Prom. tremendum.
Chesepiooc Sinus
Trinity harbor
Conokee
Skicoak
Apasus
Chesepiooc
Ramushouuong
Ohaunoock
Catokinge
Waratan
Metocuuem
Moratuc
Tandaquomuck
Mascoming
Chepanuu
Pasquenoke
Moquopeu
Tramasquecoock
Dasamotiquepeuc
Paquuyp lac.
Aquscogoc
Cotan
Pomeiock
Secota
Panauuajock
Cwareuuoek
Newsiooc
Setuook
Pagaiwock
Croatoan
Wococon
Chicola
Stalane
Matiqua
Houstaqua
Mayarqua
Omitaqua
Anatequa dives rex ad Apalatcy montes
Edelano Rex, est hujus insula admirande amœnitatis
Potano rex dives
Enecapa
Cadecha
Calany
Utina
Coya
Aquera
Eclanou
Enecaque
Mocosso
Patiqua
Chilily
Mayrra
Hoya
Stalame
Mayon
Coluexis
Macou
Adusta
Ouade
Allicamani
Mathiaca
Apallon
Sarrauahy
Iracana
Hiocaia
Tacatacourou
Helicopi
Emolona
Mollowa
Saturia
Salinacali
Cutlacanti
Marracou
Sarenala
Owatchaqua
Olotacara
Athore
Seloy
Halinacanir
Anacarou cou
C. Francois
S.Petro, Hispanis.
Medano
S. Augustino
R. de May
R. Grande
R. Belle
R. de Gironde
R. de Garonne
R. de Charente
R. de Loyre
R. de Somme
R de May
Borne des François
R des Dausins
R. Sicco
293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308
38 37 36 35 34 33 32 31 30

FLORIDA.

Regio & unde dicta. FLORIDA (ut obiter Etymon ejus exquiram) appellationem habet, quod ipsa Dominica Palmarum reperta sit, quam Hispani suo id ornate *Pascua de flores* vocant. Inditum ei hoc nomen à Ioanne Pontio Legionensi. Alij inter quos Thevetus, alio referunt nominis originem, nempe quod tota viridis floridaque sit, stratis etiam undis herbis viridantibus; sed penes auctorem sit hujus rationis fides, cum nusquam ab alijs consonantia tradantur. *Situs.* Ab Incolis *Iaquasa* dicebatur. Circumscribitur hæc Provincia latissimis finibus, ab Ortu Bahamam & Leupayas Insulas habet, in Occidente Mexicanæ Provinciæ terminos attingit, à Meridie Cubam & Iucatanas terras respicit, excurrens in modum Isthmi ad centum passuum millia, quaque angustissima, triginta milliarium latitudinem occupat. *Soli fertilitas.* In Septemtrione supra Floridam sunt Canada, Virginia, Avanares & Nova Francia. Regio satis amœna est & omnium fructuum fertilis. Magna Incolis annonæ cura; Maizium Martio & Iunio serunt, tertio dehinc mense maturum colligunt, ac in publica horrea recondunt, mox singulis pro cujusque necessitate & dignitate distribuunt. Alijs præterea & quidem varijs fructibus beata, Moris, Cerasis, Castaneis, Uvis, Mespilis, Prunis speciosis quidem adspectu, sed insciti saporis. Sunt & radices ipsis *Harle* dictæ ex quibus in annonæ penuria panem conficiunt. *Animalium varietas.* Animalia producit varia, Cervos, Hinnulos, Capras, Ursos, Leopardos, Lupos, Canes sylvestres, Lepores, Cuniculos. Nec desunt volatilia, Pavones, Perdices, Psitaci, Columbæ, Palumbi, Turtures, Merulæ; Cornices, Accipitres, Falcones, Ardeæ, Grues, Ciconiæ, Anseres sylvestres, Anates, Corvi aquatiles, aliæque multæ id genus. Ingens hic Crocodilorum copia, cum quibus assidue bellum gerunt, & tamquam adversus armatos undique circumfusos hostes, in perpetuo metu excubijs vigilijsque sese tuentur. Sunt & varia genera Serpentium, atque animal quoddam Leoni Africano haud absimile. Habet denique peregrinum quoddam Vulpi persimile, sub ventre loculo quodam ceu sacco munitum, qui & aperitur & clauditur, ut fœtus editos excipiat, cumque ijs pericula effugiat. *Imperium Majorũ.* Mansit hæc Provincia postquam à Ioanne Pontio detecta esset ad tempus intacta, nemine sibi illam deposcente, propter Incolarum ferociam. Procedente deinde tempore *Ferdinandus Sottus*, Præfecturam hanc à Carolo Imp. obtinuit, multisque veteranis militibus scriptis, Floridam adnavigavit, anno trigesimo quarto supra millesimum quingentesimum, sed aurarijs nimium investigandis intentus, nulla cura urbis deducendæ condendæque, dum per provinciam vagatur, non inventis quas crediderat auri secturis, mœrore confectus interijt, milites socijque passim à Barbaris cæsi & discerpti sunt. Succedentibus temporibus, Galli tempore Caroli noni, Duce *Ioanne Ribaldo*, Floridam versus enavigarunt, exstructo ibidem propugnaculo. Improspere tamen hæc illis cessit navigatio. Nam animis discordes dum à suis sese neglectos putant, subitario opere navem exstruxere, ut in Galliam repedarent, sed in itinere tam diræ atque efferæ famis necessitatibus subacti sunt, ut jacta sorte unum ex suis corripuerint, insanisque faucibus absumpserint. Alteram æque infaustam navigationem Duce *Renato Landoniero* susceperunt Galli anno CIƆ IƆLXVII exstructa arce Carolina, ad fauces fluvij quem Galli *May* vocant, quod Maij Kalendis primum ab illis conspectus esset, sed brevi ab Hispanis occupata arce, captoque Ribaldo, qui secunda istuc navigatione advenerat, totus conatus Gallis luctuosus fuit. Biennio post *Dominicus Gourguesius* comparata classe trium navium, cum CL militibus & LXXX nautis ultus Gallorum manes, Carolinam arcem recepit, evertit ac solo æquavit. Sed in reditu cum à Rege suo hoc factum iniquo animo accipi intelligeret, quievit, neque ulla amplius Gallorum in Floridam expeditio memoratur, mansitque Hispanis vacua harum terrarum possessio. Provinciæ celebriores Terrę Floridę ab Hispanis repertæ, sunt *Panuca* regio, in finibus Hispaniæ Novæ sita, cujus incolæ bellicosi admodum & in bello crudeles; captivos idolis immolant & comedũt. Viri barbas sibi evellunt, ut speciosiores appareant, nares & aures perforatas habent, nec ante XL ætatis annum matrimonio junguntur. Hinc *Avanares* regio, & *Albardaosia* provincia, quarum Incolæ sunt versutissimi, moribusque à reliquis Indiæ populis differunt. Hi enim per omnes Indiæ regiones noctu bellare non solent: At *Albardaosij* magna præliantur astutia, noctuque bellum gerunt, agrosque devastant: inimicum si persentiscant debilem, adoriuntur, sed victum non persequuntur: nec victoria uti norunt. Matres filios ablactant ad XII ætatis annum, aut dum vitæ suæ prospicere possunt. Inebriat se hæc natio certo vini genere quo utuntur. Est quoque in Florida *Iaguazia* regio, cujus Incolæ adeo cursu valent, ut Cervos superent & capiant; curruntque diem integrum nec fatigantur. Sunt & aliæ regiones & provinciæ terræ Floridæ, ut *Apalachia*, *Autia*, *Somovia*, & aliæ. Regio in universum plurimis rivis fluminibusque irrigua, eoque humidior; & in Montibus *Apalchicis* ingentes rivi oriuntur, Auri, Argentique arenas provolventes, quas incolæ ripis per fossas diductis, colligunt, & secundo flumine ad maris littora venales deferunt. *Flumina.* Inter flumina præcipua sunt *Porto Real* dictum, quod sonat Portum Regium. Ostium fluvij tria milliaria complectitur, habetque duo promontoria, quorum alterum Occidentem, alterum Septemtrionem spectat: item *Rio secco*, *Fl. Magnus* aut *Grandis*, *Garumna*, *Charenta*, *Ligeris*, *Axona*, *Sequana*, *Ay*, *Serravahi*, *Maius*, & alia. *Montes.* Oram habet satis asperam, ac paucos maris portus, quinetiam mare eam abluens scopulis ac brevibus refertum est. *Situs.* Regio plana est, ac paucos habet Montes in quibus *Apalchici* præcipui. Circa flu· *Portum Regium* multæ sunt Sylvæ Quercubus & Cedris consitæ, in quibus Cervi plurimi ac Feræ, etiam multi Pavones Indici reperiebantur. *Mores.* Quod ad mores attinet, fœdi & flagitiosi sunt: Liberos suos, neque ulla domestica erudiunt disciplina, nec coercent, nec rapere, nec pro suo uti quod rapuere, ipsis Religio ulla est. Attamen sua cuique uxor & severa illic matrimonia sunt. Iuventutem exercent cursu, jaculando & pila. Ingenio vero vafro sunt ac subdolo, ad bellum & vindictam proni. Arma sunt Arcus, Sagittæ veneno armantur, venationi & piscationibus mirum in modum indulgent. Reges continuis bellis in mutuam perniciem sæviunt. Domus fere rotundæ ut Columbaria nostratia, robustis impositæ arboribus & Palmarum folijs contectæ nec ventos nec tempestates metuunt. Nihil fere preciosius aut elegantius ducunt, quam versicolores avium pennas: precium etiam apud illos calculis, quos ex piscium ossibus faciunt, & rubris quibusdam ac viridibus Lapillis. *Victus.* Cibi eorum, radices, Fructus, Herbæ & varij generis Pisces. Pinguissimo pisce utuntur, quem exenteratum fumo durant: patria lingua *Buquane* nominant: cujus exempto adipe pro butyro aut alio liquamine utuntur. Vescuntur Araneis, Formicis, Lacertis, Serpentibus, cæterisque id genus venenatis & infectis. Regi est unicuique uxorem dare, seu vendere potius. Si in aldulterio uxor deprehendatur, arbori per diem dorso alligata, exsertis brachijs, & disjunctis cruribus, virgis interdum cæsa, penas dat. Mulier, tertia postquam pepererit hora, infantem ad amnem lavandum portat. Nulla illis securis vel ligo, nisi lapideus. Vice Aratri sunt illis asseres, quibus terram aperiunt. *Vestitus.* Colore sunt æneo, quem certa inunctione & Solis ardore contrahunt, cum tamen recenter nati, satis albi sint. Prorsus nudi incedunt, exceptis senibus ac fœminis, qui cervinis pellibus induuntur. Abundat regio Hermaphroditis, quorum servili opera mancipiorum jumentorumque loco utuntur. Animarum immortalitatem credunt, cætera Idololatræ.

CVBA, HISPANIOLA, IAMAICA S. IOHANNIS, MARGARITA INSULÆ.

NUNC succedunt Insulæ, Cuba, Hispaniola, Iamaica, S. Ioannis, Margaritæ, in nostra Methodo explicandæ. *Cuba*, Insula sic ab incolis dicta, etiam *Fernandina* & *Ioanna* ab Hispanis vocata: item *Alpha* & *O*, si Petro Martyri credimus. *Insulæ Nomina.* Ea ad Occidentem mari secernitur à Iucatana: ad Ortum freto ab Hispaniola, ad Austrum est Iamaica. *Situs.* Ejus Longitudo ab Ortu in Occasum extenditur ad ccc milliar. aut potius Leucas Hispanicas: xv & alicubi xx habet in Latitudine. Eam mediam secat Tropicus Cancri. Qui Cubam videre, Salicis folio assimilant, eo quod longior quam lata sit. Regio est admodum temperata, quibusdam tamen temporibus frigidior: *Cœli temperies.* estque fertilissima Auri sed non puri, & optimi Æris ditissima. *Soli fertilitas.* Magnam profert Rubiæ tinctorū copiam. Saccari item ingentem vim: Frumenta, Fruges ac Fructus varios, atque Herbas, Gignit insuper Cassiam Fistulam, Zingiber, Mastichen, Lignum Aloes, & Cinnamomū. *Animalium varietas.* Serpentes, quorum hic ingentium copia, in delitijs olim fuisse memorantur. Nemora Porcos & Boves maxima abundantia nutriunt. Sex urbibus habitatur, quarū præcipuæ *S. Iacobi* & *Havana*: illa exstructa à Iacobo Velasco, sedes est Episcopalis; hæc totius Insulæ Emporium & Navale; ad hanc solet classis Regia tam diu subsistere, donec & anni tempus, & venti commodam navigationē tractumque in Hispaniam polliceantur. Nunc in ea triremes aliquot sunt quæ oram omnē cōtra hostes tueantur. Multos habet hæc Insula auriferos fluvios, quorum aquæ dulces & potui aptæ sunt. Dulcia & salsa stagna frequentia, unde hic quoq; salis copia. Regio aspera, excelsa & montosa, Montesque affatim Auri præbent secturi generosis. *Flumina.* Estque in eadem Insula non procul à mari Mons, è quo Bitumen fluit aptum navibus stipandis. *Montes.* Aliam rem admiratione dignam in hac Insula describit Gonzalus Ovetanus: Vallem quandam inter duos Montes ad duo aut tria milliaria Hispanica deductam, (Campum Lapideum veteres, ut in Narbonensi Gallia hunc vocassent,) quæ Lapideos Globos producit tanto numero, ut quis multas inde Naves onerare possit, atque à natura adeo ad sphericam formam rotundos factos, ut nihil circino possit ab Artifice fieri rotundius. Ipsa gens naturæ benignitate contenta, neque meum neque tuum, aut exitialem pecuniam noverat, sed omnia in communi possidebat, sicuti Solem & Aquam natura ex æquo omnibus largitur: *Mores.* apertis itaque vivebant hortis, & sine Legibus suapte natura rectum colebant. Nudi fere incedebant, raro Tuniculis quibusdam Bombycinis induti. In Nuptijs mirum ritum observabant; sponsus enim prima nocte cum sponsa non concumbebat sed si Dominus esset, Domini vicem ejus supplebant; si Mercator, Mercatores, si denique Rusticus, Domini vel Mercatores. Ob levissimam causam viri uxores repudiabant. Sed mulieres ob nullam viros dimittere poterant; viri admodum libidinosi erant & obscœni. Hispani quidem populi frequentia exultam invenerunt, ac nunc pene à solis habitatur Hispanis, quod Indigenæ partim fame, & laboribus, partim lue venerea interierint, ac potissimam Incolarum partem in Hispaniam Novam, postquam à Cortesio subjugata esset traduxerint, ut jam vix Indorum ullus, aut ullæ ipsorum reliquiæ supersint.

HISPANIOLA.

HANC Insulam Incolæ *Haity* & *Quisqueia* quondam vocaverunt, *Cipangi* quoque nomen postea tulit. *Insulæ Nomina.* Hispani à se *Spaniolam* sive *Hispaniolam*, & à Dominico *S. Domingo* sive *S. Dominici* Insulam: cujus etiam honori urbem exstruxerunt, quæ omnium est præcipua. *Situs.* Hujus Insulæ ambitus CIↃCCCC Milliarium, seu cccl Leucarum; Longitudo IↃ Mill. Latitudo pro Sinuum & Promontoriorum ratione varia. Hanc P. Martyr reliquarum omnium Insularū genitricem vocat. Medium Insulæ ab Æquatore distat gradibus pene XIX. Versus Boream forma oblonga est, panditur enim ab Ortu in Occasum. Exigua terræ distantia, ab Æquinoctij Circulo efficit, ut exigua illic toto anno dierum noctiumq; sit diversitas, Sole Cancrum percurrente, continuus pene lucis usus. Aëre fruitur temperato, *Cœli temperies.* unde Arbores ut plurimum perpetuo virent: estque præ cæteris omnibus amœna & fertilis. *Soli fertilitas.* Sacchari cannas ajunt hic altiores crassioresque esse, quam usquam alibi. Octo & viginti erecta sunt torcularia quibus Saccharum exprimitur. Fertilitatis indicium hoc est, quod Triticum satum centuplū reddat. Valentiæ in Hispania ex unica canna vix septem phialæ implentur, in Hispaniola viginti, sæpe etiam triginta. Gignit præterea hæc Regio Cassiam fistulam, Zingiber, Mastichen, Lignum Aloes, & Cinnamomum: Salis etiam uberem proventū habet. Auri & Argenti Fodinæ sunt divites: est & aliorum fossilium nōn parva quantitas, præcipue vero coloris cærulei. *Animalium varietas.* Ante Hispanorum adventum tria tantum hic erant quadrupedum genera, nunc importatis aliunde animantibus ita repleta est, ut ex ea pellium & coriorum magna vis quotannis in Hispaniam exportetur. Quo tempore Columbus primum eo delatus est, quinque potentissimi Reguli sive *Cacici*, quibus minores parebant, Insulam obtinebant. Orientalem Insulæ partem tenebat *Caiagoia*, mediam Insulæ planiciem *Guarionexus* occupabat, Occidentalem partem & Xaraguam *Behecchius* Regulus obtinebat, *Guacanarillus* Borealis partis Dominus erat. Semptemtrionalia hæc littora Christophorus Columbus prima sua navigatione detexit, ictoque cum Guacanarillo fœdere Arcem erexit, præsidioque XXXVIII Virorum communivit. Reliqua montana occupabat *Canoabus*, Regulorum omnium potentissimus. Inde Provincia in V partes aut præfecturas à quibusdam dividi cœpit. Harum partium prima, quæ Orientalem Insulæ partem respicit, *Cazimu*, id est principium, vocatur, cujus fines à prima & ultima Orientis fronte, ad Ozamam usque fluvium, in cujus ripa S. Dominici civitas exstructa est, producuntur: in Septemtrione Haiti montibus & Iuna fluvio terminantur. Secunda in meditullio Insulæ, *Hubabo* Incolis dicitur. Tertia pars Occidentē Solem respicit, vocaturque Quisquejorum Lingua, *Caiabo* sive *Caihabo*. In Septemtrione Cibavijs montibus & Iaccho flumine terminatur, & ad Naibæ usque fluvij fontes excurrit. Bainoa Septemtrionalia tenet à Caiabo ad Insulæ usque finem Occidentem versus sese extendens; residuum totius Insulæ *Guacayarima* hoc est finem, tamquam posteriorem, & magis arctam seu strictam Insulæ partem appellavere. Sed hæc barbarica nomina nunc parum frequententur, successu temporis novis subinde impositis aut usitatis. Urbes hujus Insulæ multæ sunt; Præcipua est *S. Dominici* (*S. Domingo*) ad ostium fluvij *Ozama*, *Urbes.*

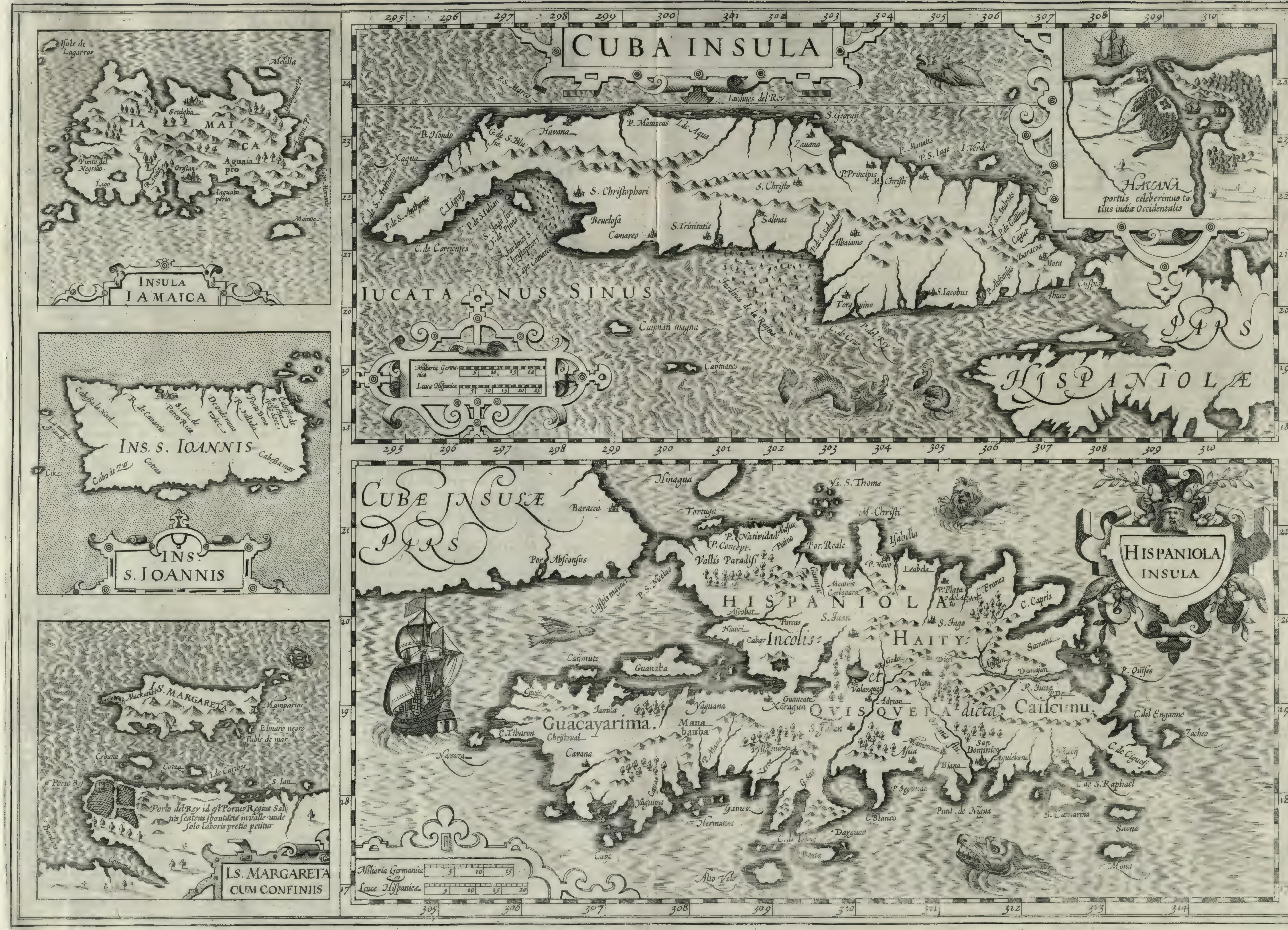

CUBA INSULA
Havana
P. Matancas
S. Georgij
Iardines del Rey
S. Christophori
S. Trinitatis
Salinas
Albaiamo
S. Iacobus
C. de Corrientes
IUCATANUS SINUS
Caiman magna
Caimanes
PARS HISPANIOLÆ
Militaria Germanica
Leucæ Hispanicæ
HAVANA portus celeberimus totius indiæ Occidentalis
INSULA IAMAICA
Punta del Negrillo
Oristan
Aguaia pro
INS. S. IOANNIS
Cabo de Zur
Cabeça mayor
INS. S. IOANNIS
I.S. MARGARETA
Porto del Rey id est Portus Regius Salinis scatens sponte eis invalle unde solo laboris pretio petitur
IS. MARGARETA CUM CONFINIIS
CUBÆ INSULÆ PARS
Baracca
Por Absconsus
Hinagua
Tortuga
Ys. S. Thomæ
M. Christi
Ysabella
HISPANIOLA INSULA
Vallis Paradisi
Por. Reale
HISPANIOLA
Incolis
HAITY
et
QUISQUEIA dicta
Caiicunu
Guacayarima
Guanaba
C. Tiburon
Xaragua
San Dominico
Samana
C. Caprisi
C. del Enganno
Zacheo
S. Catarina
Saona
Mona
Alto Vele
Militaria Germanica
Leucæ Hispanicæ

vij *Ozama*, sede Episcopi & Vicarij Regij inclyta; in hac etiam pecunia cuditur: sed non ea quantitate qua in Mexico, Sunt & urbes minores, *S. Ioannis*, *Meguma*, *Portus Platæ*, *Portus Regius*, *Canana*, *Xaragua*, aliæque. Sunt etiam in hac Insula Fluvij complures, Lacus ac Fontes admodum piscosi. Præcipuam tamen amoenitatem & commoditatem Incolis præstant quatuor ingentia flumina, quæ in ipso Insulæ umbilico, delapsa ex altissimorum Montium jugis, in diversissimas mundi partes abeunt: *Iuna* ad Orientem, ad Occidentem decurrit *Attibunicus*, *Iacchus* Septemtrionalibus, *Naibus* Meridionalibus aquis miscetur, sic ut quadripartito Insula dividitur. Est præterea in Bainoa ingens Lacus, Indi *Hagucigabon*, nostri *Mare Caspium* vocant, is infinitis undique Fluvijs auctus, nusquā tamen excurrit aut exoneratur, sed cuniculo absorbetur: haud vanis conjecturis creditur rupes hasce spongiosas, per subterraneos meatus maris aquam recipere, quod ibidem multitudo marinorum piscium inveniatur, & aqua Maris salsugine infecta tota muriatica fit. Subterraneum hoc Mare ventis agitatum, sæpe multas Indorum lintres sive *Canoas* demergit. Alij insuper quamtumvis minores in hac Insula sunt salsi Lacus: Est quoque *Maguanus* Lacus, præstantissimis aquis nobilis. Ultra supradictos Lacus, ingens etiam fl. in Mare salsus decurrit, quantumvis dulcis aquæ infinitis rivulis fontibusque auctus. Inter cętera autem hujus Insulæ admiranda, in Orientali parte editissimoq; monte conspicitur spelunca, quingentis haud amplius passibus à Mari distans cujus introitus portā alicujus magni Palatij refert. In hoc specu per densos subterraneosque meatus, ingenti impetu Flumina per IV millium stadiorum spatium ferri audiuntur, tanto ruentium aquarum strepitu, ut qui propius accesserit ad tempus surdescat. Hæc Aquarum confluentia in Lacum ingentem concrescit, in quo Charybdes Syrtesque undarum brevibus infesta loca. Non Montes desunt altissimi, ex quorum jugis ingentia flumina delabi, supra diximus. Incolæ rerum omnium unum Motorem invisibilem credebant, cætera erroribus involvebant. Natura ociosi & desides, Victum sine labore parabant, piscationibus dediti, nudi incedebant.

Flumina. Lacus. Montes. Mores.

IAMAICA.

IAMAICA, quam nunc *S. Iacobi* Insulam nuncupant, ad Orientem Hispaniolæ, XXV ab ea Leucarum intervallo discreta, XVI gradibus ab Æquinoctiali limite distat. Ad Septemtrionem Cubæ vicina est. Qua Meridies S. Bernardi Insulas, & Carthagenam respicit: qua Occidens Iucatanas Terras seu Fonduram, Ambitus ejus ıↄc milliarium. Regio grata Aëris salubritate & temperie gaudet: atque ita fertilis est ut soli foecunditate cum quavis alia certare possit. Habet Auri Metalla: Sacchari & Gossypij magnum proventum. Nec non Animalium diversorum copiam. Hanc Insulam *Columbus* secunda navigatione detexit, cumque ultima sua navigatione, conversis velis huc delatus esset, desciscentibus à sua auctoritate militibus, primum hic civile bellum, prima hic agmina in sua viscera sævientium, Occidentales viderunt. *Didacus* Columbi Filius, anno CIↄIↄIX, Insulanos rebellantes subegit, & Iamaicam Coronæ Hispaniæ stipendiariam tributariamque reddidit. Frequens olim cultoribus erat, nunc Incolis aut ferro aut mortalitate absumptis, rarius culta, duabus tantum civitatibus habitatur, quarum primaria *Sevilla* sive *Hispalis* in quā Ecclesia principalis cum Abbatia, ubi Primatum gessit *Petrus Martyr* Anglerius Mediolanensis, vir in tractandis rebus Indicis diligens. Altera *Oristan*. Fluvij hic multi & Lacus piscosi. Unicum in umbilico Montem habet, qui leniter adsurgit, ab omni regionis latere sensim crescens. Gens Lege, Ritu, Moribusque in nullo ab Hispaniolensibus Cubensibusque discrepat, tantum ferociores fuisse memorantur. Sunt acuto ingenio & acri; qui vicinis facile imponunt, ipsi raro decipiuntur.

Insula. Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas. Animalium varietas. Urbes. Flumina. & Lacus Mons. Mores.

INSULA S. IOANNIS.

INSULA S. *Ioannis*, vulgo à Portu divite propter ingentem Auri & Argenti vim in ea repertam cognominata, prius *Borichena* vel *Borica* dicta, habet ab Ortu Insulam S. Crucis, Insulasque exiguas plures. Ab Occidente & Borea Insulam S. Dominici: à Meridie Promontorium Pariæ, à quo CXXXVI milliaribus abest. Insula in longitudine porrigitur ad quinquaginta pene mil. In latum patet XII, aut XVII: maxima Lat. XVIII pene mill. Germanica cōplectitur. Affluit Frugibus, Fructibus, Animalibus, ac Auro præterea & Guaiaco Ligno perfectissimo, quod Lignum Sanctum vulgo dicitur. Dividitur autem hæc Insula in duas partes, nempe Borealem & Australem. Borealis quidem Auro abundat plurimo: Australis Frugum, Fructuum. Aviumque feracissima: aliorum vero Animalium atque Auri prorsus egena. Columbus secunda sua navigatione hanc Insulam detexit: sed Ioannes Pontius Legionensis pacificata Provincia Insulanos domuit, & Caparram in Septemtrionali parte ædificavit, sed relicta Caparra propter ingentem aëris insalubritatem, conversa ad Occidentem habitatione, Guanica, juxta ingentem Insulæ Sinum in fronte Occidentis habitari cœpit, anno à nato Christo CIↄIↄX. Sed propter insectorum molestiam, cito quoque deserta, & monstrante *Sotto Majore*, Aguadam Coloniam deduxerunt. Anno CIↄIↄXI Borichinienses rebellarunt, vocatisque in auxilium Carybibus multos Hispanorum obtruncarunt, sed mox victi & in ordinem redacti quievere. Hoc tumultu memoriæ proditum est, *Berezillum* canem stipendia meruisse, multosquè Insulanorum dilacerasse. Est nunc in ea urbs præcipua *S. Ioannis* optimo gaudens Portu. Fluvij hic sunt aliquot, inter quos *Cairabonus* fluviorum maximus ad Septemtrionem decurrit, cumque omnes aureis glareis arenisque fluant, Septemtrionale tamen latus, uti supra à nobis quoque dictum est, generosioribus fodinis commendatur. Meridiana pars portuosior, frugibusque beatior, Maizium cæteraque necessaria vitæ producit. In Insulæ Meditullio Montem esse autumant, ex cujus radicibus totius Insulæ flumina scaturiunt. Incolæ colore subobscuro sunt, raris pilis & veluti imberbes, feri, crudeles, quorum arma sunt sagittæ veneno infectæ, utunturque Scaphis ab sulcandum Mare ex unico ligno excavato elaboratis, quas ipsi *Canoas* vocant. Non possum hic præterire quod in hac Insula accidisse Benzo memorat. Quum primum Hispani hanc Insulam subigere agressi essent, insulani eos immortales esse pro certo habebant: ejus rei periculum facere unus è Primoribus Insulæ Regulis aliquando constituit: dat negotium famulis ut Hispanum quemdam, hospitem suum, perlatum ad flumen, tandiu pede uno retentum sub aqua mergi finerent, donec extingui posset, si mortalis esset. Illi sic demersum & suffocatum Hispanum humeris ad Herum deferunt: is quum haud dubie mortuum esse videret, tali experimento cæteros quoque mortales esse judicavit.

Insulæ. Nomina. Situs. Soli fertilitas. Urbs S. Ioannis. Flumina. Mores.

MARGARITA.

MARGARITAE Insula vel *Margaritarum*, alio nomine *Cubagua* dicitur, X mil. in circuitu patet, X gradibus & dimidio ab Æquinoctiali linea distans: omni sui parte plana, sterilis: nuda arboribus, aquæ expers. Itaque tanta plerumque humoris inopia est, quum propter contrarios ventos nihil è Cumana subvehatur, ut sępenumero cadus vini pari aquæ cado permutetur. Cuniculis, Sale & piscibus abundat. Imprimis vero unionum copia nobilis est. Incolę colore fusco sunt raro capillitio, & velut imberbes, feri, crudeles. Vescuntur Ostreis, è quibus Margaritę sumuntur. Non est in toto terrarū Orbe Insula tam parva, quę tantos reditus suppeditarit, ac vicinos populos adeo ditaverit quam hæc. Margaritæ, quæ paucis annis hinc petitæ sunt, summam II Millionum Auri superant.

Insula. Situs. Soli qualitas. Mores.

AMERICA MERIDIONALIS.

AMERICA *Meridionalis* ſequitur, ſive *Peruana*, inter quam & Hiſpaniam Novam terræ ſpatium ad latitudinem decem & octo milliarium intereſt. Propter quam regio Peruana inſula eſſe deſinit: diciturque *Provincia Dariena*, mutuato nomine à magno fluvio *Dariene*. Porro *America* omnis *Meridionalis* pyramidalem formam habet; cujus baſis prope Iſthmum eſt, Boream verſus; vertex ſive cuneus ſenſim exteuatus ad Magellanicum fretum verſus polum Antarticum deſinit in acumen, gradibus pene LIII diſſidens ab Æquatore. Ad Ortum alluitur mari quod vocant *del Nort*: ad Occaſum mari *del Sur*, ſive pacifico. Regionẽ omnem à Borea in Auſtrũ montes ſecant. Ambitus eſt ſedecim milliũ milliar. Partes ejus multæ; ſed præcipuæ hæ quinque, *Caſtella Aurea, Popaiana, Peruvia, Chile, & Braſilia. Caſtella aurea, Caſtiglia del oro* nomen accepit ab Auri maxima, quo abundat copia. Iuxta Iſthmum ſita eſt, quo pars Auſtralis Boreali connectitur. Latitudo Iſthmi eſt LXXII milliar. Eſt autem hæc terræ pars male habitata, ac parum culta ob inclementiam cœli, ac ſtagnantes aquas. Eſtque rerum quæ ad annonam ſpectant minime ferax, tametſi bis terve in anno colligant ſuum *Maiz*, grani genus, quale ante dixi. Vrbes duæ ſunt *Nombre de Dios* ad mare del Nort, & *Panama* ad mare del Sur. Fluvios habet auriferos, & mineralia, unde facilitate propemodum incredibili, Auri vis ingens extrahitur.

Regio. Situs. Caſtella aurea. Vnde dicta. Cœli & ſoli qualitas. Vrbes. Flumina.

POPAIANA regio incipit à parte Septemtrionis ad urbem Antiochiam, deſinitque ab Auſtrali parte ad urbem Quito. Itaque à Septemtrione terminatur ad fines Caſtellæ aureæ, à qua ſeparatur in urbe Antiochia. A meridie vero Peruanæ regioni vicina eſt, indeque disjungitur urbe Quito: ab Ortu diſtinguitur Regno novæ Granatæ Tranſandeno, & Peruana regione, quæ inde incipit, Orientem verſus. Ex parte Occidẽtis jungitur mari Auſtrali, cujus longitudo CC milliaria; latitudo XL complectitur, & nonnullis in locis latior eſt Regio hæc montibus excelſis, horridis & admirandis prædita eſt.

Popaiana regio. Situs. Soli qualitas.

PERVVIA Regio totius Novi orbis nobiliſſima, tota fere intra Æquatorem & Tropicum Capricorni clauditur. Nomen accepit à portu & flumine cognomine. Suntque fines ejus à Septemtrione nova Granata, Caſtella aurea & Peru fluvius ac portus, ab Occaſu eſt Oceanus, ſeu *Mare del Zur*: à Meridie Chila provincia, & ab Ortu montes; occupatque longitudine ſua mille & octingentas leucas. Hæc autem dividitur hodie in tres partes juxta regionis ſitum, in planitiem; in *Sieras* ſeu montes: & in *Andes* ſeu Vltramontanam. Planities Peruviæ juxta maritimam oram expanditur milliaribus propemodum CIↃ IↃ Ital. Ejus latitudo major ad LX accedit. Eſt autem hæc pars arenoſa, ſolitudinibus frequentibus deformis, ac majori ex parte ſterilis, præſertim cum nec ullos habeat fontes aut lacus, nec ullis imbribus aut pluvijs unquam rigetur. Sunt tamen in ea agri permulti circa fluminum ripas viriditate ac fœcunditate læti, fluviorum utili perfuſu ac inundatione irrigati: unde Goſſypium varij coloris & omne frumenti genus copioſe reddunt. Hujus tractus Incolæ viles, pro eſca piſces & crudas carnes habẽt. Montana regio longo extenditur tractu à ſeptemtrione ad meridiem mille circiter leucis, & aliquibus in locis minus. Sunt vero hi montes admodum frigori obnoxij, in eiſque frequenter nives cadunt: nec arbores ut plurimum proferunt, unde incolæ ignem ex terra quadam ad hoc apta fovent. Reperiuntur hic Leones, Vrſi nigri, Lupi, Capreoli, & quoddam pecudum genus Camelis ſimile, è quarum lana veſtes gauſapinas, & alia neceſſaria conficiunt. *Andes* ſunt etiam montes, ſed continua ſerie producti abſque vallibus. Hi etiam à Septemtrione in Meridiem porriguntur, & inter hos & alteros montes *Collao* provincia clauditur, quæ ſane ut plurimum montibus referta eſt, ac frigori ſubjecta, ſed tamen valde populoſa. Montana regio, Lævino Apollonio teſte, maritimæ regioni hominum cultu, urbium frequentia, & Soli Aëriſque beatitudine longe præſtat, ac peculiari idcirco Regum ſede, Procerumque habitaculo excoli conſuevit. Terra enim omnis egregia clementis cœli temperie adjuta multo innumerabilium rivorum, amniculorumque quos montes profundunt ex curſu, mirifice fœcundatur, ita ut graminoſis ubique viretis lætiſſime tranſeuntibus arrideat, & fertilibus paſſim pratis gravida omne leguminum genus liberaliter præbeat. Nam præter *Chamacerasia*, & alia id genus mora dumetis aſſueta, Lactucas etiam, Braſſicas, Caros, Daucos, Raphanos magna proceritate luxuriantes, & tenuium etiam menſis vulgares, Amaracum, Naſturtium, Petroſelinum, Salviam, Oxylapathum, Mentam, & Portulacam, condiendis epulis lautiſſimas herbas profert, & reliqua porro omnia, quæ poſtea Hiſpanis ſerentibus accepit, uberrima referendi benignitate reddit. Præter has & aliam herbam edit, flavos flores tenuiſculis pedunculis gerentem frondium habitu, Apio non abſimilem, quam celebratiſſimo à Græcis ſcriptoribus potamio ſtratiore potentiorem vulneri etiam renaſcenti, & Chirurgorum deſperatione deplorato unicum remedium afferre: eandem autem carnem ſanam ac valentem (ſi huic adhibita ſit) ad ima oſſa peredere ferunt. Hac etiam præſtantior naſcitur altera (*Cocam* indigenæ vocant) frondibus ejus arbuſculæ ſimilis, Græcis *Rhus* dictæ, Latini fruticem coriarium vocarunt, quæ ſicuti reipſa compertum eſt, omnem cibi ac potus appetitum avertit in ore geſtanti. Verum ante alia Frumentum tanta fœcunditate luxuriat, ut ſi vere proditur, uno ex ſativo Frumenti ſextario, quinquaginta aut centum, ducenti interdum progignantur: quod eo certe vehementius demirari licet, quod leviſſimam tenuiſſimamque agriculturæ curam ac rationem exerceant. Pumilium etiam animantium campi, ac imæ valles ad aucupum voluptatem uſque adeò ſunt plenæ, ut Lepores, Cuniculi, Turtures, Columbæ, Ficedulæ, Niſii, Frigillæque nullo anni tempore menſis deſint. Sed ne Pſittaci quidem, Vulpes, Vrſi ac Leones, rara montanis ſunt animantia. Equi non iſtic modo, ſed per univerſum Orbem novum penitus incogniti, verum horum inopiam, quamquam imparibus & ineptis ad bellum viribus, Ovium copia ſupplet, quæ Equis magnitudine pares, & cętera forma, præter toroſi pectoris ſtrumam, Camelis perſimiles, quinquaginta onerum pondo ſuſtinent, & virum in terga ſublatum ad aliquot paſſum millia vehunt. Hactenus ille. Auri Argentique ditiſſima inter omnes totius Orbis regiones non immerito Peruvia cenſetur. Non ſolum enim plurimas eaſque nobiliſſimas Auri & Argenti fodinas habet, ſed fluvios auriferos, qui rutilantibus arenis & pellucidis undis limpidi aureo quodam profluxu ruere videntur. Continet autem *Peruvia* provincia intra ſuos limites plurimas urbes ac civitates, quarum præſtantiores ac celebriores ſunt *Portus Vetus, Michaelis, Trugillum, Regium* ſeu *Lima, Arequipa, Quito, Cuſco, Argyropolis, & Potoſium.* Quarum quinque priores ab Hiſpanis primum ſitus commoditate, &

Peruvia. unde dicta. Situs. Soli qualitas. Animalium varietas. Vrbes.

AMERICA MERIDIONALIS
MAR DEL ZUR quod et MARE PACIFICUM
MAR DEL NORT
ÆQUINOCTIALIS LINEA
TROPICUS CAPRICORNI
OCCIDENS
AMERICA MERIDIONALIS
BRASILIA
PERU
CASTILIA DEL ORO
POPAYANA
GUIANA
CHICA REGIO vel Patagones
TIERRA DEL FOGO
Fretum Magellanicu
Rio de la Plata id est argenteus flu.
Medius Meridianus est 320 reliqui ad hunc incurvatur ratione sphæri:ca
Cusco metropolis Peru
Leucæ Hispanicæ
Milliaria German

mercaturæ opportunitate allectis occupatæ ſunt,& ædificijs more Europæo exornatæ. *Portus vetus*, vulgo *Porto veio*, prima eſt urbs ab Hiſpanis occupata, quæ Æquatori proxima eſt juxta majus littus, & optimo Portu gaudet, ſed aëre inſalubri, ob idque infrequenter inhabitatur. Ad hanc autem navigia appellunt quæ vel in Peruviam regionem tendunt, vel ab ea Panamaidem redeunt. *Michaelia*, ſeu *Divi Michaelis* urbs, *Piura* à Barbaris vocatur, eſtque ſecunda ab Hiſpanis occupata. Iacet ſupra fluvium *Ciram*, optimum portum habens; fertili etiam gaudet agro; ſed Auri Argentique fodinis experte. *Trugillum* tertia Hiſpanorum urbs, agrum feraciſſimum habet, Frumenti præſertim illius quod *Maiz* vocatur: ſed navigijs parum frequentatur, ob portus incommoditatem. *Lima*, ſeu *Regium* totius maritimi tractus excultiſſima metropolis, in amœniſſima valle ad ripam amnis jacet tutiſſimo in portu, ad duo paſſuum millia ab littore ſemota. Mira aëris temperie gaudet, agro rerum omnium fertili, præſertim Frumenti, & omni Leguminum noſtratium genere; atque etiam Ficuum, Malorum Citreorum, Aurantiorum, Limonum; & cæterorum fructuum. Eſt præterea populo frequentiſſima; quingentis namque ædificijs & pluribus excolitur, ambitum comprehendens valde ſpatioſum, in quo ſunt latæ viæ, amplum forum & cultiſſimi horti. Condita fuit hæc urbs à Franciſco Pizarro anno CIↃ IↃXXXV, & in ea reſidet nunc univerſæ hujus provinciæ audientia, Cancellaria, Prorex, Archiepiſcopus, cui ſubſunt Epiſcopatus hi, *Quito, Cuſco, Guamantiaci, Arequipa, Pas, Plata, Trugilli, Guanugio, Cacapaia, Portus Veteris, Guaiachil, Popoiani, Carchi, S. Michaelis, S. Franciſci*. *Arequipa*, quinta Hiſpanorum maritima colonia duodecim à mari milliaribus Ital. diſtans, fœcundo ac ſalubri in agro condita, trecentis amplius ædificijs nitet, & frequenter quidem habitatur, ob portus ſui commoditatem. Mediterraneæ ac montanæ urbes præſtantes ſunt, in quibus Hiſpani etiam colonias habent. *Quito* urbs opulēta eſt, incolarū numero, opibusq; metropolitanæ urbi fere par eſt, Æquatoris lineę fere ſubjacet; nec tamen fervido, ſed frigido potius cœlo fruitur. *Cuſco* montanarum urbium regina, multitudine incolarum *Regio* non cedit, & fodinarum opulentia longe ſuperior eſt. De moribus autem Peruvinorum in univerſum Lævinus Apollonius ſic ſcribit;

Mores. Vniverſi tribus potiſſimum gentibus diſtinguuntur, quarum ſingulæ plures ſub ſe populos nominum rurſus varietate differentes continent. Hæ gentes diſſimilitudine gaudent, & diverſis linguis ſunt diſcretæ; frequenter etiam limites excedentes, inter ſe bella gerere, & ferro injurias vindicare diſcordes ſolebant, priuſquam in unius *Gynacava* ditionem ad Æquatorem uſque Provincia ceſſit. Fœminis lanea veſtis eſt ad talos uſque propendens; mares induſiolum ad ſuras uſque & huic ſuperjectum palliolum geſtant. Quanquam verò idem fere tota regione corporibus veſtimenti ſit genus;

Veſtitus. capitum tamen habitus mirifice variant, cum ſinguli pro uſitato patriæ more faſciolas tornatiles, multi ſimplices, plurimi verſicolores gerant; nec fere ſint quiquam, qui eo in capitum ornatu ſecundum patrium uſum ab alteris non vehementer diſcrepent. Admirabili verò omnes natura indolis ſimplicitate imbuit; adhuc vetuſtæ ruditatis hęres, qua ridiculas nobiſcum negotiationes exercent: vix inexhauſtas ſuas Auri atque Argenti gazas norunt, atque informibus eorum maſſis tantum utuntur, quamquam aureorum atque argenteorum emblematum non minore quam nos delectatione capiantur. Sed hæc hactenus.

Chili. Situs. Cœli temperies. *Chili* Regnum ultra Tropicum Capricorni ſitum eſt, inter Peruviam & Patagonum regionem, quarum hæc Meridiem, illa Boream ſpectat: ad Occaſum habet mare pacificum, longo tractu. Nomen habet à frigore: quod interdum his locis tam vehemens eſt, ut equos cum ſeſſoribus penitus conſtringat, & marmoris inſtar induret. Pluvias, fulmina, & totius anni mutationem ſentit diſtinctis intervallis, haud aliter atque Europa: niſi quod illic æſtas eſt, quum nobis eſt hiems, mutatis rerum vicibus. Regio omnis partim martima eſt, partim montana; quę pars mari vicinior eſt, ea magis calet. Terra natura ſua fertilis omniumque ad vitam neceſſariorum abundantiſſima, Melle Verzi-

Soli fertilitas noque ſive tinctorio ligno abundat. Gignit cum primis piper longum: profert & laudatiſſimum vinum comportatis eo ex Hiſpania palmitibus. Auri obriſi hic quoque ingens proventus. Fructus qui ex Hiſpania allati hic feruntur, facile creſcunt. Magna hic pecudum & Struthionum frequentia. Metropolis eſt civitas *S. Iacobi*, colonia Hiſpanorum,

Vrbes. S. Iacobi. Flumina. Montes. quam illuc noſtra memoria duxerunt. Maritima multis fluminibus irrigantur, quæ colliquefactis diurno calore nivibus dilapſa ſummis montium jugis in pacificum aut Magellanicum æquor feruntur: ſed pleraque ob indomitum frigus noctu concreſcunt, interdiu verò decurrunt ſoluto gelu. Montes hujus regionis cæteris ita pręcellunt, ut in univerſo Indiarum tractu ſimiles non reperiantur. Præ cæteris verò harum Andium vel Alpium Cordillera, quam vocant, tam ardua excelſaque conſpicitur, ut univerſi Orbis montium faſtigia, nedum Indiarum, magnitudine & amœnitate ſuperet. Initium capit à Freto Magellanico, atque ad Panamam & Nomen Dei Hiſpaniæ novæ oppida pertingit. Sunt in ea excelſę rupes, quarum aliæ nivibus irriguę, alię verò ignivomę, & perpetuis fere imbribus obnoxiæ,

Mores. ut eo difficilius accedi poſſint. Incolis vaſta & firma corporis moles, membra compacta, animus bello adſuetus: arma habent arcum & ſagittas: veſtem, pelles ferarum & luporum marinorum. *Patagonum regio* Auſtrum verſus protenditur uſque ad Fretum Magellanicum. In *Chica* regione ad littora S. Iuliani apparuere Magellano proceræ atque inuſitatæ magnitudinis homines, ſingulis longitudo erat denum pedum. Hi ſine ulla nauſea ſeſquicubitales ſagittas per guttur ad ſtomachi uſque fundum egere, ut hoc argumento oſtenderent, quam eſſent robuſti.

Supereſt terra Orientalior *Braſilia*, a Verzino, ſive Coccinei ligni illic enaſcentis copia ſic dicta. Inter duos fluvios

Braſilia. Situs. ſita eſt. *Maragnon* & *de la Plata*. Ea ſic à Maffeio deſcribitur. *Braſilia* à duobus ab Æquatore gradibus partibuſve, ad gradus quinque & quadraginta in Auſtrum excurrens, trigoni oblongi ſpeciem refert, cujus baſis in Æquatorem & Septemtriones obverſa, ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad Meridiem regiones attingit. Latus in Orientem ſpectans, interpoſito Oceano Heſperijs Æthiopibus objacet. Alterum latus à provincia Peruana diſterminant juga montium adeò celſa, ut ipſos avium volatus fatigare dicantur, uuo dumtaxat, quod adhuc exploratum ſit, eoque difficillimo tranſitu. Regio tota imprimis amœna eſt, cœli admodum jucunda ſalubriſque temperies, lenium quippe à pelago ventorum commodiſſimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempeſtive disjiciunt, ſoleſque puriſſimos ac nitidiſſimos reddunt. Terra partim in planiciem ſoluta, partim in colles clementer aſſurgens, felix præpinguibus glebis, & riguo ſolo, ſemperque vernante, credita ſemina, multiplici reddit fœnore, & Saccari præſertim eſt ferax. Quadrupedia hic plurima ſed ferme ſylveſtria, partim nota nobis, partim ignota; Aveſque coloris eximij. Multæ hic Portugallenſium coloniæ, in quibus complura ſunt ab ipſis ad Saccarum excoquendum constructa ædificia, nempe *Pernambucum, Caput S. Auguſtini, Portus omnium Sanctorum*, ubi Epiſcopalis & Præſidis totius Provinciæ ſedes. Scatet ea tota ferme plaga fontibus ac ſylvis & amnibus inclytis, e quibus (ut reliquos taceam) is quem *Argenteum* vocant, leucarum quadragintia oſtio in Oceanum fertur, adeo violentus ut inde nautæ dulces hauriant latices priuſquam tellurem ex alto conſpiciant. Nullos omnino Braſiliani colunt Deos orientem tamen Solem venerantur, & animarum immortalitatem credunt. Homines magni & ſpecioſi, ſed Antropophagi. Nudi æque viri ac feminæ prorſus incedunt.

FRETVM MAGELLANICVM.

ET hæc de *America Meridionali*: restat paucis explicandum *Fretum Magellanicum*: vulgò *Estrecho de Magellanes.* Nomen ei à *Magellano*, cui hujus Freti inventio debetur. Cujus consilium de Insulis Moluccis inveniendis navigatione Occasum versus instituta, alias diximus. Is XXIV Augusti quum primum Maris procellæ mitescere inciperent, solvit ex Sinu Divi Iuliani, in quo aliquamdiu hæserat, non tam fluctuum, ventorum atque hyemis, quam dissidiorum intestinorum inter Castellanos & Portugallenses tempestatibus exagitatus. Postquam aliquot dies Austrum versus navigasset, ventum est ad Promontorium S. Crucis. Hic una Navis ad littus elisa est, salvis tamen vectoribus, armamētis & mercibus. Inde cum observaret littora ab Austro in Orientem paullatim deflectere, spes facta est Freti consequendi. Itaque XXVI Novembris fauces quædam detectæ sunt, quas cum quatuor navibus reliquis ingressus est *Magellanus*. Hic in Sinu quodam operiri placuit, & naves tres præmittere quæ viam tentarent, referrentque si quid visum à se observatumque esset. Harum una quæ fratrem Magellani *Alvarum Meschitam* vehebat, elapsa Oceanum repetijt, & directo in Septemtrionem cursu in Aethiopiam, inde in Hispaniam delata, octavo mense post socios desertos, *Alvarum* captivum Imperatori Carolo Castellæ Regi stitit. Altera navis Sinum tantum esse retulit, & quidem vadosum. Tertia adfirmavit esse Fretum, observato fluxu Maris & refluxu. Mensis erat November, nox horarum quinque vel circiter. Dextra lævaque in littore solitudo, mortales nulli: nisi quod in parte sinistra conspecta magna ignium copia. Hæc caussa fuit, cur & Regionem illam vocarent *Terram del Fuego*, & judicarent se ab Incolis esse conspectos. *Magellanus* duabus navibus hoc modo amissis, tres reliquas prout ferebat tunc rerum occasio instruxit, & lustratis probe rebus omnibus, secundo & vicesimo die postquam Fretum ingressus fuerat, delatus est in aliud Mare, quod à tranquillitate vocavit *Mare del Sur.* Cęterum Fretum hoc altissimis undique rupibus cinctum, CXX passuum Millia in longitudine occupat; vel secundum alios LXXVI Milliaria: Latitudo non respondet, neque usquam sui similis est, aliquando duo aut tria, nonnumquam decem aut quinque Milliaria patet, quaque angustissimum est unius Milliaris spatio concluditur. Ipse Septemtrio ex Orientis latere inter utriusque terræ angustias per septuaginta & amplius passuum millia invectus, australibus undis miscetur, quæ ab Occidente promontorijs illis desseadis sive desideratis insinuatæ, Septemtrionalibus Aquis occurrunt, magnoque inter se molimine concurrentibus undis, horrendo fragore totum in spumas vertitur Mare. Placidius Auster fluit refluitque, nam Occidentis hęc pars cum incredibilis sit profunditatis, extenuatisque passim littoribus majorem in modum terra sese aperiat, quietum fluitanti Mari accessum præbet. Sed Orientale hujus Freti littus, vadis brevibusque infestum, interjacentibus pluribus Insulis, frequentibus æstibus agitatur & ingentes aquarum motus ciet: littora altissimis ingentibusque undique arboribus consita, viridantibus pratis gratum pecori pabulum præbent. Formidatum hoc nautis littus hyberno cœlo non esse navigabile perhibent, propter ventorum inter pendentes rupes inclusos vortices: statis alioqui temporibus maris accessum & recessum patitur. Porro *Magellanus* dum in Australibus hisce partibus per semestre circiter spatium hæsit, nihil fere præter littora detexit & perlustravit, interiora regionis penitus, incognita mansere; qua tamen Antarctico Circulo est, constat magna ex parte montosam ac sylvestrem esse regionem, continuis nivibus rigentem. Non defuere qui cyanei coloris nivem illic inveniri vellent, quod ego in medio relinquam. *Australem* hanc *Terram Magellanus* ab igne sive ignibus, *del Fuego* nominavit, propterea quod dum hoc fretum lustrabat pernavigabatque, nullos usquam mortales, sed frequentes, ut supra quoque diximus, longeque porrectos ignes in sinistro latere noctu sæpius conspexerit. *Australis* autem *Terra* sub ipso Occidente utramque Iavam, Sumatram & Moluccas respicit, ex Oriente Africam habet & Æthiopicum Oceanum, Septemtrio angustijs Magellanici freti objicitur & Patagonum terris. Vtriusque ripæ regio sterilis est nullo Frugum beneficio recreata, satis tamē pascua proceris ignotisq; arboribus consita esse perhibetur. Est hic alibi omni tempore Pinguinorum, Mergorum ac Phocarum copiosa multitudo. Pinguini etenim Mense Septembri huc se conferunt, pullosque in Octobri excludunt. Mense Aprili ad Mare se recipiunt: quibus copiosa multitudine Mergi succedunt. Pinguini nomen à pinguedine sortiti sunt, majores XIII, XIIII, imo XVI libras pendunt; Iuniores intra VIII & XII. Dorso nigro sunt, ventreque ab ipso jugulo albescunt. Quibusdam collum ambit circulus lacteus. Tergus ijs velut Phocis crassitudine suillo simile; quod nec acinacis ictu penetres. Rostrum majus est quam Corvorum, non tamen aduncum. Collum breve ac crassum. Corpus molem saginati Anseris habet, minori tamen latitudine. Alis carent, quarum loco II habent pinnas plumis obtectas, quæ alarum instar dependent, ijsque ad velocitatem in natando mirifice valent. Piscibus victitant; aquaticæ enim sunt volucres. Sublimes ac erectæ procedunt pinnis illis demissis. Pedes habent nigros, quales anserini, non tamen ita latos. Insequente eas aliquo, voce pene humana ejulant. Mergus avis ita dicta Varroni lib. IV de lingua latina quod mergendo se in aquam, captet escam. Cui adstipulatur Ovidius Metamor. XI de Æsaco Priami filio ita canens: *Aequor amat, nomenque manet, quia mergitur illi.*

Sed hoc quum diversarum specierum aves aquaticæ faciant, de una tantum specie Mergi vocabulum usurpasse veteres Latini videntur, eadem scilicet quam Græci αἰθυίαν vocant, Itali *Corvo marino*, Germani *Teucher*, Angli dicunt *a Cormorant*. Avis Turnero Anglo magnitudine fere Anseris, pulla, rostro longo, & in fine adunco, palmipes, corpore gravi; forma corporis Avi sedenti, erecta est. Plinius in arboribus nidulari scribit: at Aristoteles in saxis maritimis. Substricta crura gerentem, & spatiosum in guttura, Ovidius Mergum cognominat. *Longa internodia crurum, Longa manet cervix, caput est à corpore longe*, eodem canente. Mergi contra omne genus Avium pedes habent in cauda, ita ut in terra stantes instar hominis pectus erectum præferant, ut auctor libri de Natura Rerum scribit *Phoca* φώκη *Vitulus marinus* Plin. dicitur. Albertus etiam *Lupum marinum* nuncupat, & alibi *Canem marinum*, Germani *Ein meer Kalb*, Angli *a Seale* indigetant. Vitulum esse indicant mugitus, unde nomē, lingua bifida, dentes serrati, pedes posteriores piscium caudis similes: cauda parva, integumentum ex corio, pilisque. Pedes habet ut Catulus, pilosusque est, ut Capra, Cutem habet pilosam, albis nigrisque maculis distinctam. Isidoro teste. Phocam βοώπιν cognominat Isidorus, ab oculorum

Rrrrrrrr sive

Fretum Magellanicum. Unde dictum.

Situs.

Terra Australis. Situs. Soli qualitas. Animalium varietas.

Exquisita & magno aliquot mensium periculo lustrata et iam retecta Freti Magellanici Facies.
Eijgentlicke afbeeldinghe der Magellanischer Strate die nu met veel gevaers ettelijcke Maenden doorsien, ende van nieus ondeckt is.
TIERRA DEL FVOGO
MAR DEL NORT
AMERICÆ PARS
MAR DEL ZVR
Het Derde Nau
Elisabeths Baij
Mossel Baij
Capo Forward
Capo d Hollande
C. de guade
Cordes Baij
Ridders Baij
C. Mauritio
d'Ongheluckige Baij
Besloten Baij
De Sorchlijcke Reede genaempt de Clippe Baij
Zuijd-hoeck
Pinguijns Eijlanden
Het twede Nau
t'Heerste Nau
Dese Eijlanden die in gheene Pascaerten aengeteeckent bevonden en worden, Liggen van d'incomste der Strate Magellani O.N.O verscheijden 50 mijlen op de hoochde van 51 graden.
SCALA
Germanicarum Milliarium.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
55
54
53
52
51

ſive magnitudine, ſive ſimilitudine cum bubulis. Oculos habere lucentes ſcribit Albertus. Non auriculas,ſed cavernas tantum habere ad audiendū Ariſtoteles auctor eſt. Mammis nutrire fœtus Plinius. Interficitur difficulter,niſi capite (temporibus capitis) eliſo. Corpus enim totum carnoſum eſt, ut ſcribunt Plin.& Ariſtoteles. Parit in terra pecudum more, & coit inſtar canum. In ſomno mugit: ſpirat & dormit in terra. Mare autem in quod per fretum hoc pervenitur,Magellanus *Pacificum* nominavit:ſive quia vento plerumque ſecundo minuſque tempeſtuoſo uſus fuerat, ſive quia propter ingentem vaſti æquoris amplitudinem, nullos ibi ventorum gyros verticeſque expertus erat:nunc vulgus Nautarum *Mare Meridionale*,ſive *Del Zur* nominat. Mare hoc etſi veteribus incognitum,innominatum tamen non fuit:a Plinio enim *Eoum*,ab Oroſio *Orientale* appellatur. Ptolemæus falſo *Sinum magnum* vocat,cum *Mare magnum* potius vocaſſet. Eſt enim inter omnia Orbis terrarum maria maximum atque vaſtiſſimum. Apud M. Paulum Venetum deſcribitur ſub nomine *Maris Cin:* & apud Haithonum Armenum (quem Antonium Curchinum vocat alibi Ortelius) *Mare Cathai*. Nominatum itaque etſi ſit a priſcis mediæque ætatis ſcriptoribus; plene tamē cognitum aut perluſtratum non fuit, priuſquam illud à Ferdinando Magellano navigatum fuerit. Viderat illud quidem & tanquam à limine ſalutaverat anno 1513 Vaſcus Nunnius ex ora Peruviæ regionis: Magellanus autem anno poſt natum Chriſtum 1520 ſuperato Freto,quod modo deſcripſimus, hoc mare, quod an unquam naves viderat incertum, Herculeo plane auſu aperuit. Qui hiſtorias novi orbis deſcripſere, aiunt hoc mare circa inſulas infortunatas, quæ hodie *Tuberonum* & *S. Petri* nominibus innoteſcunt, profundiſſimum eſſe, & Margaritiferum circa Peruviæ oram: in eoque eſſe 7440 inſulas,ita ut non immerito quidam hoc noſtro ſeculo,ejus partem verſus occaſum,*Archipelagum* appellaverint; quia hoc,inſtar Ægei maris (quod Cycladibus,Sporadibus, multis alijſque inſulis paſſim ſparſis repletum,& *Archipelago* vulgo Italico dicitur)inſulis ſit refertiſſimum. In hoc eodem maris fundo narrant Franciſcus Vlloa,& Antonius Pigiafetta, naſci herbam quatuordecim aut quindecim brachiorum altitudinis; eminereque eandem extra ejus ſuperficiem ad altitudinem quatuor aut quinque brachiorum:adeò ut interdum non per maria,ſed per viridantia prata vehi videantur. Hoc eſſe cum Ortelio puto quod Plinius & Antigonus ex Megaſthene memoriæ prodidere: nempe totum Orientis Oceanum,ſive mare Indicum,repletum eſſe ſilvis. Locus quoque Ariſtotelis in admirandis huic non male convenit,ubi ſcribit de Phœnicibus,qui Gadyram inhabitabant, dum extra Herculis columnas navigaſſent,ad regiones quaſdam applicuiſſe ulva algaque plenas,quæ æſtibus maris rigabantur. Glandiferas quercus gignere mare quod Luſitaniam adluit,ſcriptum reliquit Polybius,apud Athenæum 7. Adde his quæ habet Theophraſtus 4 Hiſtor. Plantar. cap. 7.8 & 9; etiam quæ Ælianus 13 animal. cap. 3. & Arrianus de Indicis: Item Strabo 16. & Plin. 11. cap. 103: Idem 6. cap. 22. & 13, cap. 25. Plutarchus in Quæſtion. Natural. & de facie in orbe Lunæ, Sed de his ſatis. Auſtrales brevioris ſtaturæ eſſe perhibentur, Septemtrionales Chicæ Incolæ, vaſta ingentique corporis mole, XII aut XIII pedum paſſim longitudinem æquant aut excedunt: colore fere ſunt albo, perinde atque Septemtrionaliores noſtri: voce adeò ſonora & horribili,ut bovis mugitum aut Elephantorum barritum potius,quam hominis vocem exprimere videantur. Tantæ quoque ſunt agilitatis,ut pernici curſu Cervos antevertant,ideoque difficulter ſclopis vulnerantur, niſi catervatim ſimul incumbant,aut ex improviſo occurrant. Ingentis fortitudinis roboriſque argumentum eſt, quod vini dolium ſublatum,ſinguli navibus inferant,& tres aut quatuor, navem in profundum detrudant, quam vix triginta noſtratium à terra molirentur. Magnitudinis & albedinis cauſa, regionis frigiditati & humiditati adſcribitur, quando terra perpetuis horridiſque obſita nivibus, prɇduras & pene perpetuas efficit hiemes. Gens barbara & ſupra modum crudelis,nullo humanitatis jure,rerumve cognitione ducitur, naturæ tantum inſtinctu ad id quod inſtat & præſens eſt pecudum more agitur. Inhumaniores tamen putantur Auſtrales populi, qui ſub ipſo Antarctico circulo collocati,longiſſimè ab omni humanitate recedunt. Si quando peregrinis amicitiæ aut benevolentiæ ſymbolum exhibere cupiunt (quantumvis id perquam raro eveniat) inter tripudia & patrios cantus, pulverem capiti inſpergunt,aut ſi alios id facere videant,pro raro amicitiæ ſigno accipiunt. Ad bellum profecturi, Ducem eligunt,cui omnes obediant,plurimum arcu valent,quo ita ſcite & gnaviter utuntur, ut quidquid oculis adſequantur, jaculis feriant, & ſi quando ſagitta aliquo navis tabulato hæſerit,vix multorum opera revelli poſſit. Arcus habent prægrandes,quorum nervi è ferinis inteſtinis,pollicis craſſitudine conficiuntur:ingentibus quoque ligneis gladijs armantur: utuntur & funda,qua ſcite jaciunt & quo deſtinarint,modo jactus meta concludatur, contingunt & disijciunt. Hoc modo libertatem ſuam tuentur, credo propter exiguam utilitatem, quando nullum operæ pretium ſit, terras illas perpetuo frigentes adire,& cum ſanguinarijs illis gigantibus manus conſerere, aut confligere, nullum ſatis dignum ob præmium. Veſtitum Incolis præbent ferarum & marinorum ingentia luporum tergora, quorum apud ipſos venatio aſſidua. Sunt & *Struthiocameli* στρουθιοκάμηλοι, *Struthiones* Latinis recentioribus, quorum ſeſe plumis exornant, faciemque pluribus foraminibus,ornatus cauſa excavant,quibus viridis quoddam Marmoris genus inſerunt; venatione victum & veſtitum parant. Sed Luporum marinorum non tam carnes,quam pelles amictus cauſa appetunt,quod duras illas & inſuaves eſſe quotidiano uſu didicerint. Viſuntur illic etiam Balænarum agmina, quarum oſſibus Mapalia ſua conſtruunt. In ipſis Magellanici æquoris faucibus, viſitur nova arx juſſu Philippi 2 Regis Hiſpaniarum magnis ſumptibus ad tuendas hujus freti anguſtias exſtructa anno à nativitate Domini 1582, poſtquam Franciſcus Dracus Anglus Eques Auratus,ſuperatis freti illius anguſtijs,invectus Pacificum mare, Quiviram uſque navigauit,exploraturus an ullus per Arcticas anguſtias in Angliam pateret reditus. Sed intolerabilibus pene ſubactus frigoribus,quum altitudinis XLII gradum attigiſſet,anno 1581 Nonis Iunij converſo ad Æquinoctialem curſu, ſpoliataque Iava,æmulus decoris *Victoriæ* navis,prætervectus Aſiam & totius Africæ maritimam oram,in Angliam reverſus eſt. Quam poſt illum laudem conſequutus Thomas Candiſchius,qui ſimilem tenens curſum, totum terrarum orbem incredibili celeritate circumnavigavit.

Mare Pacificum.

Mores.

Atque hæc de *Freto Magellanico*,deque quarta orbis parte *America*,ſufficient. Cujus inventionem omnes noſtri ſeculi Scriptores Chriſtophoro Columbo, neque immeritò,tribuunt. Hic enim primus eam detexit quodammodo, Chriſtianoque Orbi cognitam reddidit,uſuque & utilitate communicavit,anno poſt Chriſtum natum 1492. Qui autem plura de his,vel noſtra pluribus explicata,petat, conſulat Lævinum Apollonium, Petrum Martyrem Mediolanenſem: Maximilianum Tranſſilvanum, qui Latina lingua de ijs ſcripſerunt: Ieſuitarum epiſtolas; item Maffeium de rebus Indicis,& alios.

INDEX

INDEX IN ANGLIAE SCOTIAE ET HIBERNIAE TABVLAM GENERALEM.

A.

ABbeville 23 51
Aberconway 16 55
Aberdone 19 50
Aberdora 19 60
Abergevenny 17 53
Aberyſtwith 16 53
Abotesburye 18 51
Aker. ca. 22 54
Air 18 61
Alcmar 26 53
Aloy 12 55
Amelant 27 54
Amersham 20 52
Amiens 24 50
Amſterdam 27 53
Anan 17 57
17 59
ANGLESEY 15 55
ANGLIA 19 54
Antwerpen 26 52
Ardhey 9 53
Arguhytyn 15 61
Ardres 24 51
Ardloſſen 15 57
Ardſtinſel 15 57
Arga 12 54
Arglas 41 56
Arien 24 51
Armaat 20 56
Armagh 13 56
Arras 25 51
Arraniles 9 57
Arren 15 57
Arrois quære 5. 13 58
Arrundel 21 51
ARTOIS 24 51
Aſſford 22 52
Aſſerew 9 56
Atherſton 20 53
At Wyck 21 55
Avindail 16 57
Ayr 15 57

B.

BAdgenoth 16 59
B. Boile 8 52
B. Cong 13 55
B. Cotton 11 53
Bailmoi quære 6. 14 59
Baimes 12 60
Bala 15 56
27 54
Beleghan 12 57
Balatra 13 55
Baleneion 8 53
Bale Willy 9 56
Bamburg 20 57
Bambury 20 53
Bangarab 14 57
Bangor 16 54
Bannog 11 54
Bardſey 15 54
Baikley 11 53
Barckwy quære 11 21 53
Bariſdail 81 60
Barlimont 26 51
Barmouth 16 54
Barneſley 19 55
Barray 11 59
Barton 21 55
Baruy 19 59
Barwyck 19 58
Baſſingſtok 20 52
Baſſi 25 51
Bathe 18 52
Bauley 13 53
Bayley 10 56
Bealt 17 53
Bedford 21 53
Bedford 16 52
Belfaſt quære 4. 13 37
Beike 10 56
Bellamor 10 55
Bergen 26 51
Bergomum quære 31 15 58
Berica 17 51
Beumaris 16 55
Bewaeley 18 53
B. Flemming 11 54
B. Hean 13 53
Bickerton 19 57
Birton 11 51
Biſchops tardford quære 12 21 53
Biſham in the file 71 55
Blacon 9 45
Blagulm 15 57
Blair 16 59
Blakborn 18 59
Bodman 15 51
Boduerin 15 54
Boin 12 60
Bolongne 23 51
Boltom 18 55
Bolton 19 56
Bommel 27 52
Borace 9 55
Boſch 27 52
Boſton 22 54
Botraut 11 53
Bow 17 51
Bowes 19 56
B. Quella 12 53
BRABANT 27 52
Brachy pult point 15 54
Bradford 19 55
Bragdail 31 59
Brainford 21 52
Bramcroſt quære 10. 18 54
Braul 17 61
Brechin 18 59
Brecknoke 17 53
Brenks 18 61
Briel 26 53
Briſtol 18 52
Brog 12 59
Broke 12 55
Brug 25 52
Bruſſel 26 51
B. Thomas 13 56
Bruckingham 20 53
Bungai 23 53
Buquhneſs 19 59
Burnham 22 54
Burton 20 55
B. Wioloe 31 54

C.

CAernarvan 15 54
Calebegh 9 57
Cales 23 52
Calvin caſt. 11 52
Cambray 25 51
Cambridge 21 53
Camp 26 23
Campen 28 53
Canan 13 54
Canterbury 23 52
Cantermul 14 57
Caput Arckloio 13 54
C. Beale quære 9. 9 54
C. Bron 13 53
C. Calon 12 54
C. Chriſtian 11 53
C. Cleare 9 52
C. Cloner 13 53
C. Doe 9 54
C. Doney 12 53
C. Donin 11 52
C. Eilan quære 12 9 53
C. Gallay 8 53
C. Carne 13 53
C. Kirk 9 55
C. Knok 11 55
C. Korbre 8 53
C. Latrum quære 5. 10 54
C. Letter 9 55
C. Lyſtol 9 53
C. Molina 12 55
C. More 10 53
C. Mores 10 55
C. Mure 10 54
C. Nichore 11 54
C. Onorelay 14 54
C. Rego 9 55
C. Rew. 10 59
C. Robert 9 54
C. Thome 13 57
Carantak 15 51
Cardigan 15 53
Carik 13 54
Carmarden 16 53
Calinford 13 56
Calyſle 18 57
Carone head 9 52
Cary 13 57
Caryk 12 53
Caſſel 11 54
Caſtrum Honue 12 57
Catherlagh 12 54
Catlyck 28 54
Catnes 17 61
Cavon 12 56
Cawod 20 55
Calmondelay quære 8. 18 54
Chanonry 16 60
Carde 18 51
Checheſter 21 51
Chelmesford 22 52
Chepſtow 18 53
Cheſter 18 53
Chimlig 17 52
Chipehaſe 19 57
Chriſtchurche 19 51
Ciciter 19 52
Cladogh 9 57
Claucauras quære 14 9 52
Care 10 54
Clee 12 55
Clogh 11 55
Clone 11 53
Clonefert 11 55
Clonemel 12 53
Cloy 22 54
Clyne 17 60
Coggeshalt 22 53
Collanzay quære 7. 13 58
Colcheſter 23 53
Coleſhul 19 53
Collen 12 58
Colne 18 55
Colog caſt. 11 52
Colraine 13 57
Conbemarton 16 52
Conel 11 54
Congerton 18 54
Coperwick 30 61
Corane quære 3. 14 57
Cork 11 53
Corne quære 20. 19 57

INDEX.

Cortryck 25 51
Coſwel 14 57
Coventre 19 53
Cowbridge 17 52
Craufurdihonn quære 22 17 57
Crekelade 19 52
Cromarily 16 60
Cromere 23 54
Crowland 21 54
Crume ca. 13 58
Cuthaly 17 57

D.

DAker 18 56
DANIAE Pars 28 58
Darbye 91 54
Dalington 19 56
Darthmouth 17 51
Dalkey 13 55
Delft 26 53
Deluyn 12 55
Denbigh 17 54
Dereshame quære 13 10 53
Dermont 26 52
Der Noeſs 29 60
Detfort 22 52
Diepe 23 51
Dieſt 27 51
Dingwal 16 60
Dirlton 28 58
Dis 22 53
Dixmude 24 52
Dnelca 12 53
Dockum 28 54
Doilathelan 16 54
Dolgelle 17 54
Donan caſt. 12 57
Doncaſter 20 55
Dondrome 14 56
Done 10 55
Dænekillen 9 53
Donelong 12 57
Dongaruan 12 93
Donyn 12 55
Donkirem 9 53
Dorceſter 18 51
Dorno 17 60
Dort 27 52
Donnebeg 9 54
Dovart 14 58
Doucheri 27 50
Dover 23 52
Dounboy 9 52
Douneham 22 54
Dounelykey 9 54
Down 14 56
Draton 18 54
Drisburg 18 57
Drogheda 13 55
Drommemer quære 7 11 54
Drymlar 17 57
Dublyn 13 55
Duglyn quære 24. 15 58
Dunbar 18 58
Dunbegan 13 60
Dunbeith 17 60
Dunolain quære 17. 17 58
Dunbritton quære 21 16 50
Dunbroſe 6 56
Dundalk 13 56
Dunde 18 58
Dungal 12 56
Dunganon 13 56
Dunkel 17 58
Dunra 14 59
Dunska 13 59
Dunſtabrug 20 57
Dunſtafag 14 58
Dunweg quære 1 13 58
Dumlarik 16 57
Dumnotyr 19 59
Duraſme 19 56
Durna 12 60
Durnes 15 61
Duynkercken 24 52

E.

EAg 13 57
Eddir 17 59
Edynburg 18 58
Egmont 26 53
Egremont 17 56
Eindhoven 27 52
Elburg 18 53
Elleg 12 57
Eltham quære 14 21 52
Ely 21 53
Enckhuſen 27 53
Engliſch ca. quære 10 10 53
Enverloth 23 59
ERNE 11 56
Erth 11 18
E. Saltfletbie 21 55
Esbrew 15 60
Esgil 18 56
Eſil 14 58
Eskin 12 59
Eſſir 12 59
Evesholm 19 51
Evil 18 52
EUSTA 11 59
Exceſter 17 54

F.

FAlkirk quære 18 17 58
Farohead 14 61
Farringdon 19 52
Federt 12 53
Fenneo 13 54
Ferne 16 60
Fernes 13 54
Ferney 13 56
Feſtia 27 61
Fiſeard 15 53
Finnevin 18 59
Fladda 13 60
Flamburyhead 21 55
FLANDRIA 24 51
Flint 17 55
Foir 15 58
Fontain 26 51
Fordon 81 59
Forlan 15 58
Formby 17 55
Fernham 20 52
Fovern 19 59
Foulneſis 22 52
Foy 15 51
Freſyk 17 61
FRIESLAND 28 54
Frodesham 18 55
Fonſnard 16 60
Fruy 29 59
Fye 18 59
Fynlator 18 60

G.

GAlmeſel 29 60
Galway 10 55
Ganſendal 27 91
Galeis 15 57
Garthpibo quære 7. 17 54
Garve 10 59
Ghent 25 52
Gilwal 12 52
Glanarme Abb. quære 2. 14 57
Glanynog 9 54
Glaskaryck 13 54
Glaſquo 16 58
Gaſſenburi 18 52
Gloceſter 19 53
Goes 26 52
Gorcum 27 52
Grantham 25 54
Great 20 54
Gregargu 15 57
Grene caſt. 13 56
Greveling 24 25
Grimſthorp 21 54
Grymsbye 21 55
Gudzen 15 57
Gunwal 15 51

H.

HAlifax 19 55
Haltweſel 18 57
Homon ca. 13 54
Hamptoncourt. 21 52
Handa 14 61
Hantwith 29 59
Hardanger 28 61
Harderwick 28 53
Harlegh 16 54
Harlem 26 53
Harlingen 27 54
Hartford 21 52
Hartepol 20 56
Hartley 18 56
Harton 16 52
Harwiche 23 53
Haſſelt 27 51
Haſting 22 52
Haterlay 16 51
Havant 20 51
Haverburg 20 53
Haveril 22 59
Havering 22 52
Hay 18 53
HAYNAULT 26 51
Hemelſley 19 59
Hemeritage 18 57
Henley 20 52
Hereford 18 53
Heſlafid 19 57
Hexham 19 57
Hickling 23 54
Hickling 21 53
Hitter 28 60
HOLLANT 26 53
Holmetown 16 56
Holi Croſs 11 54
Holyhead 15 55
Hooton 18 59
Horn 27 53
Horſes 8 53
Horsham 21 52
Horton 19 57
Hoſeley 23 53
Hothe 13 59
Hottin 10 53
Houden 20 55
Hoy 17 61
Hul 21 55
Huntington 21 53
Huntſpil 18 52
Hurſt 19 51
Hyde 23 52

I.

IAdder 27 61
Iaxlei 21 53
Iedgerton 18 57
Innenkelly 11 56
Inuermegy quære 9: 17 58
Invernes 16 59
Inverygy 19 60
Invery quære 8. 18 59
Iona 13 58
Iork 20 55
Ioughall 12 53
Ipren 25 51
Ipſwiche 23 53
Ireby 17 56
IUTIA 30 59

K.

KAerilon 10 54
Karegfergus 14 57
Karray 14 57
Kattrijn 4 53
Keith 18 60
Kelſean 10 55
Kelleloe 11 54
Kelles 12 55
Kelphekel 11 53
Kendal 18 56
Kenfeage 16 52
Keſwick 17 56
Kilham 21 55
Kilkarſi 11 53
Kilkenny 12 44
Killa 55 60
Kilmani 13 58
Kilton 10 56
Kingſler 20 52
Kingſton 21 52
Kingſtoun 10 55
Kirk Brigid 15 56
Kirk Chriſt 15 56
Kirkham 18 55
Kirck mala 15 56
Kirkmorich quære 2. 15 57
Kirknbrick 16 57
Kirck Oſwald 18 56
Kirkwal 17 61
Kirſopfoot quære 2. 18 57
Kirton 20 55
Knathe 20 54
Knokin 18 54
Konne ca. 16 52

Kybroy

INDEX.

Kybroy 11 54
Kyldare 12 55
Kyldrum 18 59
Kyllane 9 53
Kylmakrenam 11 57
Kylmon 15 58
Kylmyumoge quære 15. 10 52
Kymedok 11 54
Kyngston 12 55
Kyntail 14 59

L.

Labrum 11 56
Laghlyn 12 54
Lancaster 18 55
Landaf 17 53
Lander 18 57
Lagport 18 52
Lathom 18 55
Law 16 51
Lecester 20 54
Lichadel 19 52
Ledes 19 55
Leghton 20 53
Leichfeld 19 54
Leike 19 54
Lemerhorn 27 53
Lenister 18 53
Leneham quære 15 22 52
L. Erne 16 58
Lesard point 15 51
Lestof 23 52
Lethowsow 13 51
Leuer 12 57
Leverpole 17 55
Levislar 10 60
Leewarden 27 54
Leuyn 17 58
Lewes 21 52
Leyden 26 53
Leyden quære 2. 16 59
Lidbury 18 53
Lyghe 22 52
Limerik 11 54
Linkn 17 61
Lifta 38 60
Liandbeder 16 53
Lianeguast 17 54
Lianidlos 17 54
Lianiltgo 16 55
Lianuillang 17 54
Lianynay 16 53
Liarroderis 15 55
Loeven 27 51
Loghinuar 16 57
Loster cast. 8 53
Lome 15 60
London 21 52
Lone 10 53
Lonet quære 3. 16 59
Longford 11 55
Longham 8 53
Lorne 15 58
Lowthe 21 55
L. Sel 14 59
L. Tay 16 58
Luccurs quære 11. 18 58
Ludlow 18 53
Lundie Ins. 16 52
Lunes dal. 18 57
Lurgishal 19 52
Lyd 22 52
Lyme 18 51
Lyn 22 54
Lyncoln 20 54
Lysmora 11 53
Lyston 16 51

M.

Maban 17 57
Macheln 26 52
Machenleth 17 54
Madenhead 20 52
Madeston 22 52
Magnus 17 52
Malne 11 55
Maldon 22 52
Manchester 18 55
Mandevels 14 57
MANIA Insula 15 50
Mapleton 22 55
Mardow 30 60
Marketrasin 21 55
Marlingsb 19 52
Maunsfeldt 20 54
May 18 58
Maye 9 56
Mazad quære 12. 14 59
Meare 18 52
Meer 31 59
Melton 20 54
Menagham 12 56
Mera 14 60
Middelburg 25 52
Midnal 22 53
Millum cast. 17 56
Minchnighampton quære 16. 19 52
Mongar 12 55
Mologa 9 54
Monmout 18 53
Monoch quære 16. 16 58
Monros 18 59
Mons 26 51
Monstreul 24 51
Morlashe 17 53
Morton 17 51
Mosa flu. 27 50
Morschenes ca. quære 6. 10 54
Montgomery 17 54
Moy 16 59
Muk 13 59
MULA 13 58
Munckwermouth 20 50
Mynhead 17 52

N.

Naghlin 11 55
N. Aluerton 19 56
NAMUR 27 51
Namur 27 51
Nantwich 18 54
Narden quære 5 17 60
Nary 12 61
N. cast. 19 57
Neath 16 53
Neleren 28 61
Nesmoin 16 54
Neutchastel 27 50
Newarck 20 54
Newburg 16 55
Newcast. 13 55 12 57 12 56 10 56 18 54 12 55 quære 11 11 55
Newmalton 20 55
Newmarckt 21 53 21 53
Newport 15 53 20 51 24 52
Nevry 13 56
Neyum quære 15. 15 58
Nivel 26 51
Northam 20 57
Northampton 20 53
NORVEGIAE pars 29 61
Noruowrowe 11 57
Norwich 13 54
Notingham 20 54
N. Ronche 18 62
N. Soreham 21 51
N. Wiche 18 54

O.

Oboil cast. 10 56
OCEANUS Deucalidonius 10 59
Ochilre 16 57
Oldehilsont 30 60
Omahus cast. 9 52
ORCADES 17 61
Osill 14 60
Ostende 25 52
Otley 19 55
Otternesis 30 60
Oudenarde 25 42
Ouis Kelle 11 52
Oxford 20 52

P.

Padstow 51 51
Pappa 17 62
Pas 14 51
Peblis 18 57
Peer 27 52
Pemses 22 52
Penbrok 15 53
Penley 18 52
Pennart 16 52
Pensance 14 51
Pentuar 15 51
Peterburg 12 53
Petersfeld 20 52
Petworth 21 52
Psouilskarre 15 61
Philort 19 60
PICARDIE 24 50
Pickeri 23 56
Plynmouht 16 51
Polle 19 51
Porterhame 13 55
Portesmouth 20 51
Portland 18 51
Pot 19 54
Pouderham 17 51
Preston 18 55
Pruddo 19 57
Pulhely 15 54

Q.

Quaplad 21 54
Quenes ferry quære 19 17 18
Queneston 12 54
Quert 12 60
Quhabir 14 59
Quhithonre 15 59
Quimboro cast. 22 52

R.

Radamach 11 60
Radnor 18 53
Ramsey insu. 15 55
Ranis head 10 57
Ranisgatepere 32 53
Ranyue quære 4. 19 59
Rashe 13 57
Ravenglas 17 56
Ravenstein 27 52
Reculuer 23 52
Renty 24 51
Reperwit 29 60
Reap cast. 13 57 11 57 18 59
Reding 20 52
Ree 11 55
Revensa quære 1. 15 58
Reuing 27 50
Riadergowy 17 53
Ringowd 16 51
Rippley 19 55
Rippon 19 55
Roche cast. 13 56
Rochester 22 52
Rona 13 61
Rosay quære 4. 15 58
Rosdoy 16 58
Rossebrin 10 52
Rosecomon 11 55
Rosse 12 54 10 52
Rosselye 16 52
Rossyn 16 60
Roterdam 26 53
Rothedale quære 5. 18 55
Rothes quære 7. 18 59
Rudder cast 13 54
Rum 13 59
Rye 22 52

S.

Saild 16 59
S. Aeldam chap. 19 51
S. Agnes 15 51
S. Alban 21 52
S. Andreas 18 58
S. Asaph 17 55
S. Augustin 18 62
S. Bogyca 18 59
S. Boniface 20 51
S. Brando 17 61
S. Clement 11 60
S. Columban 15 55 12 61 15 59
S. David 15 53
S. Done ca. 18 59
S. Donets 27 52
S. Govens point 15 53
S. Gregorij 8 53
S. Helena 9 57
S. Helene head 9 57
S. Iees 14 51
S. Ioans toun quære 10 17 58
S. Iohn 13 59
S. Levans 14 51
S. Magnus 18 62
S. Maria 18 61 11 59 15 51

S. Niclas

S.Niclas 18 62
S. Patritius 11 60
S. Patrick 11 57
S. Peter. 11 59
17 61
18 62
S. Schoburye 22 51
S. Valeri 22 50
Salcomb 17 51
Salesburg 19 52
Salſid Abb. 15 57
Sandi 14 57
Sandwiche 23 52
Scharbrouch 21 56
Scheape 10 57
Schellinc 27 54
Schevitenes 26 61
SCOTIA 15 58
Seaton 20 57
Sedes Epiſcop. 15 56
SEELANT 25 52
Selby 20 55
Sennam 14 51
Sercnoch 28 61
Seventones 12 51
Sheafeld 19 54
Shravesburye 18 54
Shyn 16 60
Shent 21 60
Sidmouth 17 51
Siericzee 25 52
Skipton 19 55
Skye 12 56
Skye 13 59
Skyr Aſſyn 15 60
Slane 13 55
Sleford 21 54
Sluys 25 52
Slygatn 9 57
Smythes 14 56
Snatbe 20 55
Sodere quære 8. 14 58
Solway 17 75
Somerton 20 54
Southampton 29 51
Spey 16 59
Spyne 18 60
Staffanger 28 61
Stafford 19 54
Stakky 9 55
Stanetrop 19 56
Staveren 27 54
Stele 18 55
Sterling 17 58
Sternway 12 60
Sterpoint 17 51
Stig 11 59
Stokwith 20 55
Stopford vide 6. 18 55
Stow 19 53
Stoy 12 60
Strabubaſter 17 61
Stratton 16 51
Strom 14 5
Stroma 17 61
Sturbridge 19 53
Sturmiſter 18 52
Sudburie 22 93
Swin 14 58
Syſewel 23 53
Syllies 12 51

T.

TAme 20 52
Taneſtok 16 51
Tarbart 17 60
Tarde 12 61
Tatershal 21 54
Taunton 18 52
Tayn 16 60
Tenbye 15 53
Terbart 12 56
Terrey 12 58
Teverton 17 52
Tew 15 61
Tewkesbury 19 53
Texel 26 54
Thedford 22 53
The ſanctuary 9 55
The ſprunhead 21 55
Thomas town 13 53
Traepſton 21 53
Thrusk 20 56
Thuin 26 1
Thurnout 27 52
Tielt 25 52
Tillingham 22 52
Tintagel 15 51
Tiron 13 57
Toam 10 54
Tobbreug 10 55
Tong 15 61
T'Ooge 26 54
Torfathie 16 61
Tornay 25 51
Tornway quære 6 17 60
Torraga caſt. 13 55
Towrceſter 20 53
Towen meridionidh 16 54
Traguate 8 53
Trailes 9 53
Trantirnes 13 60
Treconell 10 57
Tregaron 16 53
Treport 23 51
Tripperam quære 8. 11 54
Truro 15 51
Trym 13 55
Tunbridge 22 58
Tunſtal 21 55
Tylbury 22 52
Tynmouth 20 57

V.

VArengen 22 51
VERGINIUS
OCEANUS 9 51
Vianen 27 53
Vlecker 29 60
Vlielant 26 54
Vlverton 17 56
Vppingham 21 54
Vrquhart 16 59
Vske 18 53
Vtoxater 19 54
Vtricht 27 53
Voxſtee 28 60
Vutziers 26 61
Vxbridge 21 52

W.

WAinflette 22 54
Wakefeld 29 55
Walden 22 53
Walderſwik 23 53
Wallingford 20 52
Waliham Abb. quære 13.
22 52
Walton 23 53
Wareham 19 51
Warkeworth 20 57
Warren 13 55
Warrington 18 55
Waterford 12 53
Warwik 19 53
Welmton 18 54
Wellis 18 52
Wemis 18 58
Weterington 20 57
Wexford 13 54
Witbye 21 56
Witehurch quære 9
18 54
Witton 19 56
Wigen quære 4. 18 55
WICHT 20 51
Wighton 20 55
Wikham 23 53
Witton 19 52
Wincheſter 20 52
Winſor 20 52
Wirkinton 17 56
Wisbiche 21 54
Wiveleſcomb 17 52
Wodhead 19 55
Worceſter 19 52
Worcom 27 54
W. Pappa 17 62
Wrexham 17 54
Wiſti quære 3. 17 57
Wijc op zee 26 53

Y.

YArmouth 23 54
Yarum 30 56
Yate 19 56
Yla 13 58
Ypret 22 50
Yrwen 16 57

INDEX
IN
NORWEGIÆ
ET
SVECIAE TABVLAM.

A.

ABo 46 61
Achas 46 64
Ackerhuys 32 61
Aduig 38 50
Agdanas 33 66
Agna 58 72
Agremine 46 64
ALANDIÆ Insul. 44 61
Alaut 45 61
Alborch 32 59
ALBUS lacus 57 69
Alſtahus 31 66
Alta 41 63
Alvatra 38 60
Ambrunſch 42 62
Amerſont 30 60
Andanas 37 71
ANGERMANNIA 42 66
Anholt 58 34
Anſſoo 33 61
Apnu 74 70
Aranes 44 66
Arbogo 40 61
Archas 56 63
Ardal 39 67
Arensburg 59 47
Arhuſen 58 32
Aroſia 40 61
Arvica 36 54
Arzeva fl. 64 69
Aſco 27 63
Aſſon fl. 46 63
Aſſund 41 67
Auri mineræ 47 69
Auros 34 61
Awer 42 70

B.

BAbenitlia 64 69
Bacamo 35 66
Bahus 34 60
Baia S. Albani 69 69
Balſtad 41 71
Bay 32 61
Bedſtad 33 66
BELLAMOREI Album mare 66 67
Berg 39 71
Berga 57 69
50 62
41 64
Bergen 28 63
Berkara quenar 42 69
Berſia 42 65
Bigde 45 67
Bionor 32 66
Bircala 47 63
Birkarli 45 69
Blaniſcog 35 62
BODDIA Occid. 45 68
BODDIA Oriental. 50 67
Bodwyk 34 65
Boetſevoort 55 73
Bogeſunt 37 60
Bolanes 41 63
Bongau 46 72
Bonot 43 65
Borgelo 41 66
Borgſe 41 66
Borſtel 43 62
Bota 43 66
BOTNER ſee 48 68
Bowensberg 30 58
Bretta 35 61
Brinnia 30 66
Brunſlo 39 66
Byri 40 66
Byrſen fl. 35 65

C.

CAawad 34 61
CAIENKA ſemla 53 72
Calenſcho 72 70
Campedal 32 64
Candelox 66 68
Capitanei Bircarorum 41 69
Cap. Bonæ fortunæ 70 67
C. Confort 67 70
C. Gratiæ 69 68
C. Gallant 68 69
C. Hopewel alias Sketenes 51 73
C. Raco 69 69
C. S. Ioannes 71 68
C. Sowerbere 64 71
Carpa 46 63
Carpa 45 61
Caſtelholm 45 61
Caſtrum 53 61
Caſtrum regium 40 68
Chalis 49 69
Chim 51 69
Corogoſchinoz 73 70
Cogerbela 41 65
Cola 61 71
Cola fl. 61 70
Cola pogoſt 62 69
Colmar 39 58
Colmogori 69 65
Congel 34 60
Consback 35 60
Conixhaven 32 60
Coperberg 34 63
Coperwick 30 61
COPERDALIA 38 63
Corelenborg 58 67
Corelia terra 60 67
Corp. Chriſti P. 68 69
Corſcholm 46 66
Carcowad 31 66
Cronabach 39 59
Cronaburg 48 93
Cronsbergn 39 58
Cudmudarad 43 66
Cuma 50 62
46 63
Cumbla 37 61
Cuſtra 47 61

D.

DAchden 47 60
Dachderot 46 60
Dale 35 62
DALECARLIA 58 64
Dalecarlia fl. 43 62
De Neeſs 32 60
Derpt 41 60
Dſina Cœnobium 61 63
Diavon fl. 64 68
Dilsbo 42 65
Domshaf 48 71
Domus Biacarrorum 39 70
Domus Regia 39 66
46 46
43 63
Don flu. 51 62
Dragenmark 33 60

E.

EChesio 36 60
Eckhy 59 60
Edſwelt 33 61
Eekholm 52 61
Eekſont 28 60
Egge 41 17
Egrepe 57 63
Elſnabben 43 60
Eluedale 37 63
Enecopia 41 61
Eng 33 61
Erambo 41 29
Erberad 42 64
Erilla 41 65
Erke 44 61
Eſpoa 48 62
Eſterdal 31 63
ESRONES die Eſten 53 65

F.

FAlacopia 35 60
Flackenburg 35 59
Farder 32 60
Faxholm 44 65
Feſtun 27 61
Felborg 42 59
Felby 44 70
Fellin 50 60
Ferenbo 36 62
Feſtia 27 61
Feringia 42 61
FINLANDIA 48 62
FINNICVS ſinus 48 61
FINNISCH ſee 44 63
Fluerbuy 39 95
Foria 43 65
Fors 41 66
Forsher 41 67
Foſdael 31 62
Foxnoz 68 67
Froſten 35 66
Frowenberg 40 59

G.

GAlmeſel 48 60
Gambawik 33 70
Ganga 38 63
Ganſendal 28 61
Geſia 43 62
Gelben 35 62
Gelecal 36 68
Gemen 46 59
GESTRICIA 43 62
Gilberga 37 62
Gilleſcal 32 67
Gnarp 42 65
Goldal 36 66
GOTIA 37 60
GOTLAND 43 59
Gotſcheſand 43 59
Greneſier 40 61
Grillefiord 39 71
Gritonos 39 63
Groeneilant 41 59
Grondelſtein 43 60
Grunnaſund 44 66
Gryp 31 67
Gyka 30 66

H.

HAdhalang 32 61
Halinhadab 29 64
HALLANDIA 35 59
Halmſtat 35 58
Halshaven 22 59
Halſne 28 62
Hammar 33 62
Hammer 43 65
Hange 47 61
Hanwith 19 59
Hapſel 48 60
Hardange 28 61
Harwick 12 61
Haſſenwagh 41 71
Havor 36 59
Hebro 15 58
Hedmark 32 63
Heilichlant 34 68
Heilighenſont 29 60
Helgaland 33 67

INDEX.

Helganas 44 71
Helm 33 58
Helsiogab 48 70
Helsingavat 53 70
HELSINGIA 41 64
Hempne 32 65
Henmora 39 63
Hermanger 42 65
Hernesand 45 65
Hertzhuls 32 60
Hescho 34 66
Hesene 41 62
Hesenes 30 60
Hese port 53 62
Hesingia 48 62
Hessok 28 62
Hewel 50 59
Hirkiostal 48 62
Hitter 28 60
Hoff 33 61
Hokalant 52 62
Holela 49 65
HOLELA lacus 50 65
Holm dal 35 63
Homedal 35 61
Honbay 41 59
Honowitz 44 71
Horsens 31 58
Hottola 49 62
Hova 37 61
Hudingsual 44 65
Heutlandia 36 59
Husbay 36 62
Huitta 57 68
Huittis 47 63
Husabi 40 62

I.

Iadder 27 61
Iama 53 61
Ianacala 49 63
Ianecopen 37 59
Ianen flu. 46 62
Iegaborg 58 63
Ielmer 39 61
Ieltevort 27 63
IEMPTA 88 66
Ierse 42 64
Ietaborg 47 70
Iettadal 43 64
Ighia 62 69
Ihedera villa & I. 62 69
Imbreuvik 35 66
Imudre 52 71
Indal 42 66
Indero 33 66
Ingen 44 71
Insulæ S. Petri 65 71
I. Crucis 68 68
I. Vossen 35 67
Iochi 52 64
Iokis 52 67
Iomolavesi 48 67
Ions Varen lac. 36 66
Ioufferlant 42 60
Itomal 51 63
Itreoo 33 66
Ivana craost 67 70
Iuan grod 53 61
IVTLANDT 30 58

K.

Kallo 32 58
Karris 48 62
Karlaby 50 68
Karue 59 72
Katiwik 42 71
Katsberg 34 60
Kebere 56 72
Keelwick 49 72
Kegor 59 72
Kelen 36 64
Kexholm 59 63
Kyldine 61 71
Kind 45 71
KINDIA 36 60
Kiona 60 61
Kittis 49 62
Kivaneb 55 62
Knie 48 59
Knieschyf 48 72
Koggesund 43 64
Kolck 51 61
Korila 56 62
Koskanoz 67 67
Kyla 49 67
Kyn 50 72
Kyro 47 67
47 63
Kulkon 47 56

L.

Ladha 35 66
Ladoga 56 62
Ladoga lac. 55 61
Laffart flu. 53 63
Laia 47 67
Laikis 52 63
Laio 47 62
Lako 35 61
Lampis 49 64
Landbro 46 70
LANDRIGIA Syl. 55 69
Langa 39 65
Langanas 34 70
Lango 38 71
La pavesi 55 63
LAPPIA 59 69
Laswyk 33 56
Lausa 59 71
Laxastrem 49 70
Lefanger 45 67
Leksunda 39 63
Lemes 46 63
Lergas 52 68
Leroa 37 67
Lesso 33 59
Lera 38 62
Lettal 35 61
Lida 40 65
Lidekoping 36 61
Lief-landiæ Pars 50 59
Limalant 44 61
Lincopen 39 60
Lindesberg 39 62
Lindesness alias Der Noes 28 62
Lista 28 60
Litz 60 70
Liusdal 42 63
Liustord 43 65
Lixen lac. 38 64
Lodhuss 34 60
Lofot 37 70
Logesont 44 72
Lokhelle 38 70
Lomboshok 69 69
Londingio 36 70
Longaheden 38 62
Longen 31 60
Losta 42 62
Lotra 56 68
Lula 47 69
Lupalant 45 62
Lusen flu. 40 64
Luxstede 31 59
Lycua Volok 60 72

M.

Maelstrom 35 69
Maestrand 34 60
Maham 51 64
Malanger 38 70
Mandael 30 62
Mardou 31 60
Mare Balticum 42 59
Margeden 49 61
Mark 29 62
Matker 34 61
Matkur 54 73
Mayna Volok 60 72
Medelhuis 34 65
Metiord 39 71
METER lac. 40 61
MIDDELPADIA 41 65
Millesuik 40 63
Mita 47 61
Mo 42 63
Mone 48 60
Monomanskie 62 70
MONOMASKOY leporie 60 70
Monsterfent 34 59
Mora 38 63
Morzovetz 70 68
Moscho 48 64
MOSCOVIAE pars 54 63
Mostesera 46 67
Motala 38 60
Motala flu. 40 60
Motka 59 71
Motkagoba 60 72
MOVREMANSKOY leporie 55 71
Monsis 47 64
Munkevoort 57 72
Muskenec 37 70
Muskstrom 36 66
MYRMANSKOY mare i. Norwegicum & Danicum mare 66 71

N.

Narua 53 61
Nass 34 65
Naydani 55 72
Neleborg 47 61
Neleren 28 61
Nerghen 49 61
NERICIA 39 60
Nerpis 46 64
Ness 53 73
Netaborg 59 64
Netra 44 66
Nicopen 42 60
Nicovensko 67 68
Nidael 29 62
Niding 34 60
Nigawyk 38 70
NIGER lacus 53 64
Nikirk 46 62
54 62
Nilos 35 60
Niuronda 44 65
Nomendalen 34 68
Noraberg 39 61
Norcopen 41 60
Nordenborg 61 68
Nordmalung 46 66
Nordmor 32 65
Nord Tusso 36 62
Nordgonderad 45 66
Normora 37 64
Nortcapo 49 73
Nordtford 30 66
NORWEGIA 32 64
Notoser 61 69
Novogardia 58 61
Nislot 53 64

O.

Obdael 29 63
Oberam flu. 47 61
Oceanus Sept. 33 66
Oddoval 34 61
Odense 40 63
Oelant 40 58
Oldehilsont 30 60
Oldesont 27 63
Olenagoba pogost 67 69
Olsbi 52 63
Olsburg 33 61
Olsby 52 70
Olse 54 63
Olsen 51 63
Olternes 29 60
Ombay 65 66
Omega 53 73
Onegabourg 60 64
Opoizka 34 58
Orka flu. 49 62
Orebro 40 61
Oreskak 53 68
Orgront 44 62
Oriai 32 65
Orischom flu. 49 63
Orsa 39 63
Orscag 34 61
Osel 47 59
Ostafiord 38 69
Ostbo 40 59
Osterdal 36 65
Osterhaven 58 72
Ostervee 28 63
Ostoye sero 62 62
Ostraath 33 66
Otteuos 36 68
Oviken 36 66

Owna

INDEX.

Owna 64 66
Owyck 40 68
Oyfiord 40 71
Oxefort 31 60

B.

Paderik 57 72
Pades 49 60
Padevoort 55 72
Pagesca 52 64
Palio 49 67
Parniew 49 59
Paserik 55 71
Peckengam flu. 56 71
Peckinham 57 71
Peibas lac. 52 60
Pele 43 71
Polimosero 65 69
Pelitza flu. 66 68
Pelting 51 62
Pelting 51 62
Pema 54 69
Pematra 47 61
Perkala 49 66
Perua 52 62
Pernaw 49 59
Pero 57 68
Persora 49 68
Persensbie pogost 57 70
Piente 49 64
PIENTE lac. 50 63
Pinego 69 66
Pita 47 66
Pleskow 53 60
Podon 60 71
Polna flu. 56 63
Ponoye 68 68
Porthut 51 62
Porky 52 70
Po. Penticost 69 67
Posda 68 67
Pottra 53 67
Pourth 67 66

Q.

Quedefior 36 71
Quercken 46 67

R.

Ragund 41 66
Ramasij 42 66
Ramme 46 64
Raffeborg 48 61
Rauhma 45 62
Reffund 39 66
Reinknap 27 61
Reysenburg 52 62
Renaval 45 67
Rensby 41 68
Reon C. 33 66
Reperwik 30 60
Resager 36 62
Resil 43 67
Ressa 48 63
Reto 39 63
Revel 50 61
Ribbekunt 30 60
Rodeluik 45 71
RODEN 42 61
Rodhelle 38 71
Rodho 31 66
Roemerck 33 62
Rogge 48 61
Rogstada 43 65

Rollen 37 69
Rom 33 59
Romsdal 29 63
Rona 48 62
Roodehel 54 63
Rune 47 50
Rust 34 69

S.

Sadessa flu. 51 62
Sogolax 53 64
Sala 51 68
Salis 49 59
Saleten 32 67
Sammewik 43 72
S. Andreas 51 70
56 61
S. Brigitte mo. 27 72
S. Colay 47 72
S. Georgij 67 70
S. Ioannes 68 69
S. Michael 68 66
S. Michelsberg 30 63
S. Nicolay 67 66
Sandel 35 64
Sandawar 39 71
Saniam 40 71
Sarborg 33 61
Sastmola 43 63
Savolax 50 67
Saya 51 64
Scara 35 60
Sceierf 54 63
Scenningca 37 60
Sceren 53 63
Seripena 29 66
Schaghen 32 60
Schelsever 40 59
Schlychaven 43 59
SCRIKFINNIA 49 71
Scula mon. 46 66
Sderheri 33 61
Seby 32 59
Sederon flu. 50 62
Segerwar 42 76
Sclava 43 66
Selloer 28 60
Semsstou 66 70
Semestro spogost 65 70
Semingia 56 63
Semisse 51 63
Seulodoel 29 62
Sere flu. 29 62
Serenoch 18 60
Sevitenes 27 61
Sibbenis 46 60
Sichem 43 63
Sigolan 55 63
SIGOSSUND 36 71
Silen lac. 39 62
Silverberg 34 62
Sismes 52 65
Skaffuven 36 70
Scattesaugh 40 71
Skellutta 46 68
Skokirkia 42 63
Skon 44 65
Skongen 35 67
Spirkoy 52 70
Skyra 44 69
SMALLANDIA 37 59
Snasen 32 66

Soderala. 21 63
Soen war 32 61
Sognisaimon 30 64
Sognisal 30 65
Soknadal 35 65
Soleta 42 66
Soloski 64 67
Somel 50 62
Somen lac. 37 60
Somera 53 62
Sonneburg 47 60
Soaybe pogost 56 69
Soroner flu. 52 63
Sotdoler 36 64
Sparabo 33 60
Stadsbig 32 66
Stadt 29 65
Staenes 36 63
Staffanger 28 61
Stammeitt 40 60
Stanuwische 72 69
Starigar 59 69
Stappen 46 73
Steckholm 30 57
Steg 34 67
Stek 42 61
Steckborg 41 59
Stenobig 35 63
Stidelen 32 91
Stittungberg 55 72
Stokholm 42 61
Strengis 40 61
Stuva 40 66
Styredol 36 66
Suakby 37 65
Suaka 37 65
Sudbrabsdaler 33 63
Suder copen 40 59
Suderdal 29 61
Suderda lac 29 64
Suderhem 31 61
SUDERMANNIA 41 60
Sudmor 32 64
SVECIA 38 64
Sugamora 68 66
Sunda 39 66
Sunebo 39 56
Sittendal 34 65
Suydford 28 65
Suyerwer 47 72
Sueroi 45 72
Swalagen 43 59
Sywarde 43 59
Sylbuy 40 59

T.

Tahast 57 68
Trantrosa 50 63
Telg 41 61
Tellemark 31 61
Tellie 41 60
Tenasalia 46 62
TERSKOT LEPO-RIE 66 60
Tetreve 65 68
Tialsund 35 69
Tingwalla 37 62
Tiwegen 37 61
Tolsburg 52 61
Toran lac. 47 62
Trop 42 69
35 60

Tornia emporium 50 69
Torsacker 43 69
41 43
Torsanger 39 62
Tova flu. 69 67
Traenooch 35 66
Tree Ostroul 69 68
Trofel 51 68
Trom 31 60
Trompsont 42 72
Trondanas 27 71
Trosa 41 60
Trundhem 24 66
Tryla 50 68
TVISCHIA 40 60
Tuna 38 62 43 65
Tusso 36 62
Tuswonas 40 71
Tuteren 34 66
Tybne Volok 60 72
Tybne 60 72
Tysded 30 59
Tysholm 33 60

V.

Vaerond 43 59
Valbo 42 62
Vailis 36 91
Vames 50 62
Varnen 36 60
Varo 33 69
Varta 56 68
Vasm 55 69
Vasten 38 60
Vastral 55 71
Vbdal 34 64
Vden 26 36
Vdden 51 62
Vedagoba 58 72
Vekelax 53 63
Vema 46 62
Verga 47 66
Verme lac. 36 63
VERNELANDIA 36 92
Vermo 46 64
Vero 48 68
Verulax 53 63
Vesikila 46 65
Viburg 55 64
Viga 47 52
Vigelstade 38 56
Vicksie 42 70
Vingaker 40 60
Viris 51 67
Virtis 57 64
Visuen 37 62
Vista 54 67
Vla 52 69
Vladiskoy lac. 41 64
Vlecker 29 60
Vleesaker 33 61
Vlesbuy 40 63
Vlsen 45 65
Vlmoherad 37 62
Vma 45 67
VMATTRETK 41 67
Vnderaker 31 67
Vnderval 40 70
Vogelo 44 72
Voxstee 28 60
VPLANDIA 40 62

Vtwee

INDEX.

Vtwee 82 63
Vutziers 26 61

W.

WAlcopen 37 61
Waga 66 63
Wagaiesera 66 63
Walders 28 64
Wandwag 39 70
Wardhouss 56 72
Wardal 34 67
Warongia 63 70
Warsiga 54 64
Warsiga flu. 75 68
Warsondt 43 59
Wartsberg 35 59
Weber 38 59
Wedde 43 61
Weddero 34 58
Weissenstein 51 60
Wenden 50 59
WENER lac. 36 61
Wensussel 31 59
Werder 38 60
Wernemo 37 59
Westbo 39 59
Westerdal 33 62
Westergarn 42 59
Westerhers 40 61
Westerhus 39 66
Westkiel 31 61
Westerwik 39 59
Westucort 36 69
Westraherad 37 63
38 59
48 60
WETER lacus 38 60
Wexo 38 58
Wigesera 64 63
Wittinso 47 62
Wodlajesera 64 64
Wolffont 30 60
Worist 47 61
Wyck 34 61

Z.

ZOlotitza 68 67

Index in Galliæ Tabulam Vniuerſalem.

AR flu. 30 47
Aaraw 30 48
Aarbrug 30 48
Abbeville 23 51
Agde 25 43
Agen 22 45
S. Agnes 27 47
Aigile 22 49
S. Aignan 23 48
Aigre 21 47
Aiguebelle 45 44
Aigue Perſe 25 46
Aigues Mortes. 25 43
Aigurande 23 47
Ainay 24 47
Aix 27 43
Aken 28 51
Alaix 25 44
Ville Franche d'Alban
24 44
Sar Alben 29 49
Ville Franche d'Albingeois
24 44
Alby 23 45
Aldarnay 19 50
Alençon 22 49
Aleth 23 43
Algonrio vel flu. 20 42
Altdorff 31 47
Altena 30 52
Alzei 30 50
Amboiſe 22 48
Ambrum 28 44
Amiens 24 50
Anchiſes 20 54
Ancray 18 58
Andelis 23 50
S. Ander 17 44
Andernach 29 51
Anduze 25 44
S. Iehan d'Angely 21 46
Angiers 20 48
ANGLIAE pars 18 51
Angouleſme 22 46
ANIOU 20 48
Anff 20 43
Antiboli 29 43
Antwerpen 26 52
Anzino 30 46
Aquile 27 43
Aquitanicus Oceanus vide O
Aranche 28 46
Arbois 28 37
Arbirgre 18 52
Arcaxon 20 54
Ar fleu. 23 50
Argentat 24 45
Argenton 28 47
Argenton 23 47
Arien 24 51
Arles 26 43
Arlun 28 50
Arnay 26 47
Arnen 30 52
Arnhem 28 53
Ansberg 30 52
Arras 24 51
Arſy 26 47
ARTOIS 24 51
Arwangen 30 47
Aſcheburg 31 50
Aſpres 28 45
Avalon 25 47
Aubenas 26 44
Aucy 24 51
Audierne 16 48
Aveſnes 26 51
Auguſta 30 46
Avinion 26 44
Aulnay 21 47
S. Auloye 22 46
Auquillado Inſula 26 43
Auraches 19 49
Autun 26 47
Aux 22 44
Auxerre 25 48
Auxone 27 47
Ayerne 22 43
Ayn 27 49
Ayne flu. 27 50
Ayre 21 44
Ayrolam 31 46

B.

BAC au Bery 26 50
Bacheliere 23 46
Brachrah 30 50
Baieux 20 50
Baione 20 44
Banas 21 45
Banſac 26 45
BAR 26 49
Bar 26 49
Bar 29 46
Bar ſur Seyne 26 48
Barcelonette 29 44
Barleduc 27 49
Barneſtable 17 52
Baſel 30 48
Baſſy 24 51
Bayon 28 49
Beaumont 24 49
Roche Beaucovet 22 46
Beauregard 25 56
BEAVSSE 23 48
Beauvoir 18 47
Beauvois 23 50
Befort 29 48
Bele 28 46
Belle Iſle 27 27
Belle Ville 17 46
Berrad 25 47
Berenzona 31 46
Bergen op Zoem 26 52
Bergerac 22 45
Berneo 18 44
Bern 30 40
Ferte Bernard 23 49
S. Bernardin 31 46
Berneville 19 50
Berre 36 43
BERRI 23 47
Beſancon 28 47
Bevire port 20 50
Beyeren 31 48
Biel 29 47
Bilbao 18 44
Bilevelt 31 53
Bingen 30 50
Bitz 30 49
Blais 21 46
Blanc en Berry 23 47
Bleſneau 24 48
Bloiſe 22 48
Bodenſac 21 45
Bodenzee 32 48
Boicholt 29 52
Bois de Fucheres 23 43
Bommel 27 52
Bonchurch 20 51
S. Boniface 20 51
Bonne 29 51
Bonneval 23 49
Bononia 28 42
Borbon 25 47
BORBON 25 47
Bordeaux 21 45
Boſche 27 52
Boulongue 23 51
Bourg 21 45
Bourges 24 48
Bourgneuf 24 46
BRABANT 26 27 52
Brazper 17 48
Breda 27 52
Bredefort 28 53
Bregentz 32 48
Breſſe 23 47
Breſſe 27 46
Breſſe 28 46
Breſſuyre 20 47
Breſt 16 48
Bretaigne 17 48
Bretoveil 24 50
Briancon 29 44
Ch. Briand 19 48
Briart 24 48
Bridiers 23 47
Briel 26 52
S. Brieux 18 49
Brignollos 28 43
Brioude 35 45
Briouſe 21 42
Briſach 30 48
Briſſat 20 48
Britannicus Ocean: vide O
Brondrut 29 48
Brunck 30 48
Brugge 25 52
Bruſſel 26 51
Bullon 25 50
Burgundia Comit. 28 47
Burgundia Ducat. 26 48
Bulancau 23 47

C.

CAbaſa 28 43
Caberton 19 44
Cabo Creus 25 42
Caen 21 50
Caffranc 22 43
Cahors 23 45
Cales 23 52
Cambray 25 51
Canano 29 43
Canterbury 23 52
Capo delle melle 31 43
Cap Vircelli 28 43
Carcaſſona 24 43
Caſſel 32 52
Caſtel Sarraſin 22 44
Caſtelnac 22 45
Caſtres 24 44
Caudebec 22 50
Cauxex 28 44
S. Cecilia 21 43
Cell 29 51
Chalon 26 49
Chalon 27 47
Chambery 28 45
Chambre 26 45
CHAMPAIGNE 26 48
Champeaux 25 47
Champieris 27 45
Chanto ceaux 19 48
Chapelle 26 50
Charbueil 24 47
Charite 25 48
Chartres 23 49
Chaſteau Briand 19 48
Ch. flu. Chambr. 25 51
Ch. Dun 23 49
Ch. Gontier 20 48
Ch. Herault 22 48
Ch. en Loer 21 48
Chaſteau Neuf 28 49
Ch. Roux 23 47
Ch. Thyerry 25 47
Chaſtel neuf 25 50
Chaſtelet 25 50
Chaſtillon 23 48
Chaſtillon ſur Seyne 26 48
La Caſtre 42 47
Chaumont 27 48
Chauni 25 50
Cauvigny 22 47
Chelſy 21 51
Cherbourg 20 50
Chinon 21 48
Chiuray 22 47
Chizay 21 47
Chur 32 47
Claven 32 46
Clermont 25 46
Clermont 24 50
CLEVE 28 52
Cleve 28 52
Clervaux 28 47
Clery 23 48
Cliſſon 19 47
Cluny 29 49
Coblentz 30 51
Coblentz 30 48
Cocheim 29 51
Cognac 21 46
Col de Perſe 27 44
Colibre 25 42
Collinay 18 48
Colmar 30 48
Coln 29 51
Comburg 19 49
Comons 26 44
Compiegne 25 50
Complador 25 45
Conac 21 46
Condon 22 44
Condercourt 28 48
Conſoulant 22 47
Cons 17 47
Conſeras 23 43
Conſtance 19 49
Conſtat 32 49
Corbie 24 50
Cordes 20 44
Quimper Corentin 16 48

Corf Castel 19 51
Cortes 25 47
Cortryck 25 51
Cosne 24 47
Cosne 25 48
Costnitz 32 48
Cotras 21 45
Craon 20 48
Crevant 25 48
Creveceur 21 50
Crevola 30 46
Creutzuach 30 50
Croppiere 25 46
Croysic 18 47
Curvum Promontorium 29 42

D.

Dampaire 28 49
Danubius fl. 32 49
Dags 20 44
Darney 28 48
Dartmouth 17 51
DAVLPHINE 27 45
Delsperg 29 48
S. Desier 27 49
Deva 19 44
Deyne 27 44
Diepe 23 50
Dieft 27 52
Dieuze 29 49
Diey 29 40
Digne 24 48
Dillenborg 30 51
Dinant 27 51
Divan 19 49
Dole 27 47
Domo 31 46
Donseras 23 46
Dorat 23 47
Dorsten 29 52
Dort 26 52
Dortmunth 29 52
Dotn 30 48
Dovay 25 51
Dover 23 52
Dreux 23 49
Ch. Dun 23 49
Dun le Roy 24 47
Duren 29 51
Duretail 20 48
Dusseldorp 29 52
Durlingen 31 48
Duynkerck 24 52
Duysburg 29 52
Dye 27 44
Dyon 26 47

E.

Ebrorio vel fl. 20 42
Ecya 21 43
Ekero 18 50
Emonille 19 50
Entraygy 24 54
Eres 28 43
Isles des Eres 28 49
Ecscartis 21 44
Esperney 26 49
Esquontour 24 45
les Essars 19 47
Estayng 28 50
Estampes 24 49
Eureux 23 50
Eyndhoven 27 52

F.

Faaise 21 49
Feletin 24 46
La Fere 25 50
Ferte Bernard 22 49
Ferte Milon 25 50
S. Florentin 25 48
S. Flour 24 45
Fontenay 16 48
Fonteny 28 48
Foulnesse 23 52
le For 16 49
Foye 16 51
Villa Franca vide V.
France 24 49
Francfort 31 51
Ville Franche vide V.
Fraseneto 29 43
Freiul 29 43
Friburg 30 48
Friburg 29 47
Bois de Fucheres 23 49
Fuenterabia 19 44
Fulda 32 51

G.

Gaillac 23 44
Gallego fl. 21 42
Ganges 24 44
Gap 28 44
Pont de Gard 26 44
Pont de Gardane 29 43
Gorde maigne 25 44
Garnesay 18 50
Gavache 28 47
Geneve 28 46
Genever Zee 28 46
Gergeant 24 48
S. Germain Susay 19 30
GERMANIAE Pars 31 50
Gernsheim 31 50
Ghent 25 52
S. Girons 23 43
Givet 27 51
Giunio 30 46
Gleran 17 48
Goch 28 52
Goms 31 46
Gonans 28 48
Gontier Ch. 20 48
Goulon 18 49
Gracay 23 48
Grasso 29 43
La Grave 28 45
Gravesand 22 52
Grenoble 27 43
Grey 27 48
Grois 17 48
Gryers 29 47
Guascogne 20 44
Guemund 29 50
Guepiou 23 45
Gueret 23 47
Guerlesquin 17 49
Guerrende 18 47
Guetari 19 44
GVYENNE 20 45
La Guierche 22 48
S. Guilliam 25 43
Puy Guilliaume 25 46
S. Guindast 17 48
Guinguand 18 49
Guisse 25 50
CVLICK 28 51
Gulick 28 51

H.

Hailpron 31 50
Hainault 26 51
Hakerhou 19 50
Halteren 29 51
Ham 30 52
Hamton 20 51
Han 25 50
Hasselt 27 51
Hastinge 22 51
Hattingen 29 52
Heidelberg 31 50
Helston 15 51
Ch. Herault 22 48
Heysaut 15 49
Hide 23 52
HISPANIAE Pars 18 43
Honfleu 22 50
Hoochstraten 27 52
Hors 31 49
Houdain 23 49
les Hougeaux 20 50
Hoye 27 51
Huxter 32 52
Hyesmes 22 49

I.

Iacca 22 43
Iahshausen 32 50
Iainville 27 49
Iarsay 19 49
S. Iean de Luz 19 44
Illantz 32 47
Ingrande 20 48
Iocelin 18 48
Ionquera 24 42
Iornico 31 46
Iperen 25 51
Isle aux moutons 16 48
Isle Iourdain 22 47
Les 7 Isles 17 49
Isles de Eres 28 42
Issoire. Vide Y.
ITALIAE Pars 30 45
Iverdon. Vide Y
Iuigny 25 48
S. Iulien 23 46

K.

Keysers Luter 30 50
Kilburg 28 51
Kenille 20 50

L.

La Chastre 24 47
La Grave 28 45
La Guierche 22 48
Lambesca 27 43
Lamela 27 43
La Mothe 28 49
Landernau 16 48
The Landes end 14 51
Landrechies 25 51
Landreliers 17 49
Langeao 22 45
Langen 21 45
Langres 21 46
Langres 21 48
LANGUEDOC 25 44
Lansac 21 46
Laredo 17 44
Laerolle 22 45
La Roche 20 49
La Roche 28 51
Laron 26 44
Laval 20 48
Lavaur 23 44
Lautereck 30 50
S. Legier 26 47
Le Four Vide fl.
Leiden 26 53
Lenne 30 51
Lennep 29 52
Lens 24 51
Le Puy 25 45
Lesard point 15 50
Lescure 21 44
Les Essars 19 47
Les Hougueaux Vide H.
Lesnoven 17 49
Les 7 Isles 17 49
Le Taureau vide T.
Le Tour 22 44
Le Tour 27 43
Leucata 24 43
Liborne 21 45
Lience 26 50
Lier 26 52
Legeris vel Loire fl. 24 48
Ligneris 28 44
Ligny 28 44
Lille 26 50
Limburg 28 51
Limoges 23 46
LIMOSIN 23 47
Lion 26 46
Liperche 27 45
Lipostet 20 45
Lippe 30 52
L'Isle Iourdain 22 47
Lianes 36 44
S. Lo 20 49
Loche 22 48
Lodeue 25 34
Lodun 21 48
Ch. du Loir 20 48
Loir flu. 21 48
Loire vel Ligeris flu. 26 46
Loller 31 51
London 21 52
Lonque 25 45
Lonuy 27 47
S. Lorens 25 43
S. Lorenzo 30 43
Losan 29 47
Loset 29 44
LOTRINO 29 49
Loubeage 25 45
Lovengis 28 43
Lucern 30 47
Lude 20 48
Lueven flu. 27 51
Lugana fl. 21 44
Luneburgo 29 45
Lunen 29 52
Lunen ville 28 49
Lupian 25 43
Lusac 22 47
Lusson 19 46
Lutzenborg 28 50
LUTZENBURG 28 50

Luxeul

Luxeul 28 48
LUYCK 27 51
Luyck 28 51
Lyd 23 52
M.
S. Macaire 21 45
Machelen 26 52
Pont à Maffroy 28 45
Magadin 31 46
Magny 26 46
Maes flu. 28 51
Maes flu. 27 50
Maes Munster 29 48
Maestricht 28 51
Maigne 21 48
S. Maixent 21 47
Malamort 27 43
Malans 32 47
Malestroit 15 48
S. Malo 19 49
Mande 24 45
Manle 22 46
Mans 21 49
Mante 23 43
Mantua 27 46
Marans 20 46
S. Marcellin 27 45
Marchienne 26 51
Mare mediterraneũ 26 42
Mareuil 22 46
Martinach 29 46
S. Marie port 22 45
Marignan 27 43
Maringues 25 46
Marnay 27 47
Marne flu. 26 49
Marpurg 31 51
Mar San Mont 20 45
Marseille 27 43
S. Martin 26 46
P. S. Martino 30 45
Martos 21 43
Mascon 27 46
Masiers 27 50
S. Mathe 16 49
Maubeuge 26 51
Mauleurier 20 47
S. Mauris 27 46
Maximin 27 43
Maylezay 20 47
Mayne 20 49
Mayne fl. 20 49
Meaux 23 49
Medebach 31 52
Medleton 22 52
Megen 27 52
Meiringen 30 47
C. delle Melle 31 43
Melun 23 49
Memers 22 49
Mentz 30 50
Meseurre 27 45
Metz 28 50
Meyn flu. 32 51
S. Michel 29 45
S. Michel 19 49
S. Michel 27 49
Middelborg 25 52
Milliaux 17 49
Millant 24 44
Ferte Milon Vide F.
Miltenburg 31 50
Mirepois 23 43
Moers 28 51
Molesta 27 44
Molins 25 47
Monaco 30 53
Monestarol 29 45
Monreal 21 44
Mons alias Bergen in Henegow 26 51
Monstier S. Pierre 26 47
Munstreul 24 51
Montagut 19 47
Montargis 24 48
Montaban 23 45
Montbelgard 29 48
Montbrison 26 45
Montcornet 26 50
Montegny 27 50
Monterrau 25 47
Montfort 19 48
Montpelier 25 43
Montravel 21 45
Montreulbelay 20 48
Mont Rougeau de Riviere 22 43
Mont Leherri 24 49
Moret 24 49
Morhanes 29 49
S. Moritz 29 46
Morlayx 17 49
Mortaigne 22 49
Mortaigne 20 47
Mosel flu. 29 50
Mosel flu. 28 50
Mospach 31 50
La Mothe 28 49
Mouson 27 50
Moussac 22 45
Isle aux Moutons vide I.
Moyal 18 48
Munster 30 52
Sal Munster 31 51
Mussidan 22 46
N.
Namen 27 51
Nancy 28 49
Nangis 25 29
Nantes 19 48
Narbona 24 43
S. Nazare 18 47
Neckar fl. 31 59
Nellenburg 31 48
Nemoux 34 49
Nera 22 44
Nevers 25 47
Bourg neuf 24 46
Neufchasteau 28 49
Neufcastel 23 50
New Shorehan 21 51
Nicy 28 45
Nieuport 24 52
Nimes 26 44
Niort 21 47
Niza 30 43
Nogent 25 49
Nogent le retrou 22 49
Nogueron 21 44
Noiers 26 48
Nommemy 28 49
NORMANDIE 23 49
Nortforlande 23 52
Noseret 28 47
Novaille 23 46
Nuvy 24 46
Nyon 25 50
Nustat 30 51
Nuys 28 43
O.
Obenrac 16 49
Oceanus Aquti: 15 45
Oceanus Britannicus 17 40
Offendorff 30 49
Oleron 21 43
Olivet 28 45
S. Omar 24 51
Oneglia 33 43
Oostende 25 52
Orbe 29 47
Orenge 26 44
Orete 28 43
Orgon 26 43
Pont Orion 24 46
Orleans 23 48
Osca 22 43
Oudenarde. 25 51
P.
Paderborn 31 58
Padus flu. 31 45
Painmarc 16 48
Paisana 30 44
Palisse 25 49
Pamier 23 44
Pamplon 19 43
Paris 24 49
Partenay 24 47
Pas 24 51
Pavillac 22 52
S. Paul 24 51
S. Par 21 43
Perigeux 22 46
Pernes 24 51
Perone 25 50
Col de Perse vide C.
Peryn 15 51
Pfefficom 31 47
Pfonzheim 31 49
PICARDIA. 24 50
Pierre ficte 24 48
S. Pierre Monstier 25 47
Pierre port 22 50
Plancy 16 49
Plermel 18 48
Plimmouth 17 51
Poictier 21 47
Poictou 20 47
Poissy 23 49
S. Pol de Lion 17 49
Pomeges. 27 43
Pomenac 17 49
Pons 24 46
S. Pons 24 43
Pont 25 49
Ponterlin 29 47
Ponterley 27 47
Ponteau de mer 22 50
Pont S. Esprit 26 44
Pont de gard 26 44
Pont de Gardane 29 43
Pont a Mafroy 28 45
P. S. Martino 30 45
Pont Orion 24 46
Pont secort 17 48
Popie 23 45
Portes 21 45
Portes mouth 20 51
Port S. Marie 22 45
Porto Crezo 28 42
Portsand 19 51
Port sal 16 40
Roche de Posay 22 47
Pousin 26 44
Pousanges 20 47
S. Privat 22 46
S. Privat 23 46
Provence 27 43
Pulvian 19 47
Le Puy 25 45
Puy Guiliuame 25 46
Pyl 16 52
Pyrenei montes 21 43
Q.
Quarentan 20 5
Quercy 23 45
Quilberon 17 48
Quimperlay 17 48
Quimper Corentin 16 48
Quingey 28 47
S. Quintin 25 50
R.
Rangevile 24 44
Ranzieres 27 46
Raon 29 49
Raren 30 46
Rascas 25 44
Ravierre 26 48
Realmont 24 44
Redon 18 48
Reims 26 50
Remorantin 24 48
Renes 19 48
Reteij 26 50
Reving 27 50
Rhein Zaberen 30 49
Rhodes 24 45
Rhyn flu. 31 47
Ribadeo 28 42
Riba de sella 16 44
Rineck 32 48
Rineck 31 48
Reinfelden 30 48
Rina 32 47
Roan 32 50
Roane 26 46
La Roche 20 49
La Roche 28 51
Roche Beaucovet 22 46
Roche Bron 23 45
Roche Chovart 22 46
Rochefort 27 51
Rochelle 20 46
Rochemadout 23 45
Roche de Posay 22 47
Roche sur Yon 19 47
Roermund 28 52
Romans 26 45
Romenay 27 46
Roquelaure 23 45
Rosne flu. 26 44
Rosne flu. 27 46
Rossillon 26 45
Rotevales 29 43
Ville franche Rovegue vide V

INDEX.

vide V.
Rougeau mont de Riviere 22 43
Ch. Roux 23 47
Roye 24 50
Rueffec 21 46
Rumnac 23 46
Rumilly 28 45
Rye 22 51
Rye 19 47
Ryssel 25 51

S.

S Adoron 27 44
Saes 20 49
S. Agnes 27 47
S. Aignan 23 48
Sainctes 21 46
Port Sal 16 49
Salm 29 49
Sal Munster 31 51
Salses 24 43
Salvatierre 20 44
S. Salveur de Dyve 21 50
Salviati 23 46
Sandesages 25 45
Sansigo 27 42
Santillana 17 44
Sar flu. 29 50
Sar Alben 29 49
Sarrasin Castel. vide C.
Savignaec 24 46
Saulieu 26 47
Saulmur 20 48
S. Auloye 22 40
Savona 31 44
Savoye 28 45
S. Barnardin 31 49
S. Boniface 20 51
S. Brieux 18 49
S. Cecilia 21 43
Scheld flu. 26 52
Schoonhouen 17 53
S. Desier 27 49
Sedane 26 49
Segre 20 48
Seissel 28 46
Selonge 27 48
Seltz 30 49
Semur 26 48
Semur 26 46
Sena vide Zem
Senlis 24 49
Sens 25 48
Sentron 29 49
Sep. Isles 17 49
Serck 18 50
Sermier 20 49
Sesteron 29 44
Sevenes 25 44
Seyn Insula 16 48
Seyne flu. 26 48
S. Florentin 25 48
S. Girons 23 43
S. Guilliam 25 43
S. Guindast 17 48
New Shorehan 21 51
Sydmoth 18 51
S. Iean d'Angeli 21 46
S. Iean de Luz 19 44
Sigen 30 51
Sirick 28 50
Siriczee 26 52
Sitten 30 46
S. Iulien 23 46
S. Legier 26 47
S. Lo 20 49
S. Lorens 25 43
S. Lorenzo 30 43
S. Macaire 21 45
S. Maxent 21 47
S. Malo 19 49
S. Marcellin 27 45
Port S. Marie 22 45
S. Martin 26 46
P.M. Martino 30 45
S. Mathe 16 49
S. Mauris. 27 46
S. Michel 27 49
S. Michel 19 49
S. Michel. 29 45
S. Moritz 29 46
S. Nazare 18 47
Soens 29 52
Soissons 25 50
S. Omar 24 51
Sone flu. 27 46
Sorgne 27 44
Soubize 20 46
Sovillac 23 45
Soulac 20 45
Spaliou 25 45
S. Paul 34 51
S. Per 21 43
Spier 31 50
S. Pierre Monstier 25 47
S. Pierre port 22 50
S. Pol de Lion 17 49
S. Pons 24 43
S. Privat 22 49
S. Privat 23 50
S. Quintin 25 50
S. Sebastian 29 44
S. Seigne 26 47
S. Sulpice 23 44
Stein 31 48
Straesburg 30 47
S. Valer 26 45
S. Valeri 22 50
S. Vit 28 51
Sumeo 31 46
Summo laco 32 46
Susa 26 45
Susaye S. Germain 14 50
S. Wendel 29 50

T.

T Alart. 28 44
Tallemont 20 46
Talmont 19 47
Tan 30 49
Tarantaise 28 46
Tatascen 26 44
Tarbes 21 44
Tartas 20 44
Tavetsch 31 47
Le Taureau 17 49
Terny 26 46
Teroan 24 51
Tesino flu. 31 45
The landes end 14 51
The North forlande 23 52
Theon ville 28 40
Thierry Ch, 25 49
Tholouse 23 44
Thun 30 47
Tiel 27 52
Tietz 30 51
Tiffauges 19 47
Tollon 28 43
Tongeren 27 51
Tonius 21 45
Tornay 25 51
Tornoiata 22 43
Tornu 27 46
Tosa flu. 30 46
Tovars 21 47
Toul 28 49
Toullon 26 47
La Tour 22 44
La Tour 27 43
Tours 21 48
Toury 24 49
Terguel 27 49
Treport 23 51
Trier 29 50
Troye 26 49
Tubingen 31 49
Tulles 23 45
Turin 30 44

V.

V Abres 24 44
La Val 20 48
Valence 26 45
Valenchienes 25 51
S. Valer 26 45
S. Valeri 22 50
Valonges 20 50
Vannerans 22 43
Vannes 18 48
Varengen 22 50
Vareunes 25 46
Vauculeur 27 49
La Vaur 23 44
Veldkirch 32 47
Venasque 22 43
Vendosme 22 48
Venlo 28 52
Venues 28 48
Verdu 27 47
Verdun 27 50
Vernueil 23 49
Very 28 46
Vesoul 28 48
Veville 28 45
Viande 28 51
Vidauberi 28 43
Vierizon 24 48
Vienne 26 45
Vilene flu. 29 48
Villa Franca 24 42
Villa Vitiosa 15 44
Ville Franche 24 47
Ville Franche d'Alban 24 44
Ville Franche d'Albingeois 24 44
Ville Franche de Rovergne. 24 45
Villemur 23 44
Ville neuf 29 46
Ville Rauge 24 44
Vinay 30 44
Vinstering 29 49
Vircelly C. 22 42
Vire 20 49
Visp 30 46
S. Vit 28 51
Viteau 26 47
Vitrey 20 48
Vitry 27 47
Vivonne 21 47
VLAENDEREN 24 52
Vlissingen 25 52
Vovant 20 47
Vsel 30 45
Vsez 26 44
Vsez 25 44
Vtert 27 55

W.

W Aggis 31 47
Waldeck 31 52
Walderfang 29 50
Warnestein 30 51
S. Wendel 29 50
Wesel 28 52
Wesen 31 47
Weser flu. 32 52
Wight Insula 20 51
Wirtzburg 32 50
Worms 31 50

X.

X Eudargel 23 42

Y.

Y Ssoire 25 46
Yverdon 29 47

Z.

R Heim Zaberen 30 49
Zena 27 43
Zurich 31 48
Zweibrucken 29 50

INDEX

INDEX
LOCORUM
TABVLAE GENERALIS
BELGII
INFERIORIS.

ABbeville Lon. 23 Lat. 51
S. Aechten Roy. 27 51
Adud 28 50
Aelst 26 51
Aenholt 28 52
Aenlo 28 54
Aernhem 28 53
Aeth 26 51
Ahuys 29 53
Aken 28 53
Alcmar 26 53
Aldebroughe 22 53
Aldenaer 29 51
Aldenhoven 28 51
Alem 30 52
Alesham 22 52
Allene 25 51
Almeloo 29 53
Almen 28 53
Alpen 28 52
Altena 30 52
Altzei 30 50
S. Amand 25 51
Ambleteul 23 51
Amersfort 27 52
Amiens 24 50
Amsterdam 27 53
Andernach 29 51
ANGLIÆ Pars. 22 51
Antwerpen 26 52
Apel 29 54
Apeldorne 28 53
Ardenborg 25 52
Ardres 24 51
Arenberch 29 51
Arien 24 51
Arlar 27 53
Arlewe 25 51
Arlun 28 50
Arnsberch 30 52
Arras 34 51
Arschot 27 51
ARTOIS 25 51
Arwiller 29 51
Asselan Pont. 23 51
Asselen 29 54
Assendelft 26 53
Assene 26 52
Asth 28 52
Asthe 26 51
Astinchusen 31 52
Audenarde 27 51
Avelghem 25 51
Avesnes 26 51
S.Avoult 39 50
Austi 23 51
Authye flu. 24 51
Authye 24 51
Auxi 24 51
Axele 26 52

B.

BAestro 26 52
Baerle 27 52
Baeville 23 50
Bagimont 27 50
Bale 27 52
Balue 30 52
Bambeke 24 51
Bapames 25 51
S. Barbe 28 50
Baret 25 51
Barlaimont 26 51
Basseul. 24 51
Bassy 24 51
Bastoigne 28 51
Bavay 26 51
Beaumont 26 51
Beaurains 29 50
Beaureng 27 51
Beckom 30 52
Bedburg 29 51
Belle 24 51
Bensburg 29 51
Benteul 25 50
Benthem 29 53
Berck 28 52
BERCK 30 52
Geerts Berge 26 51
S. Geertruyen Berge 27 52
S'Heeren Berg 28 52
Bergen 24 52
Bergen in Henegow alias Mons 26 51
Bergen op Zoom 26 52
Seven Bergen 26 52
Steinbergen 26 52
Beringen 27 52
Berlette 24 51
Bern cassel 29 50
Berneval 23 51
Bethune 24 51
Viller Bervoch 28 50
Beveren 26 52
Beverwyck 26 53
Beylstein 30 51
Bilevelt 31 53
Bilsel 27 51
Binch 26 51
Bingen 30 50
Blangy 23 50
Blanckeberg 25 52
Blanckenheim 29 51
Bocholt vel Boicholt 29 52
Boeckbergen 28 53
Boeckum 29 52
Boer 29 52
Groote Boerl 29 52
Boke 31 52
Bolchen 29 50
Bolongne 23 51
Bomal 28 51
Bommel 27 52
Bommene 26 52
Bonef 27 51
Bonne 29 51
Boppart 30 51
Borborch 24 51
Burchworm 27 51
Borkelo 28 53
Bornem 29 53
S'Hertogen Bosch 27 52
Oudenbosch 26 52
Bossonuille 28 50
Bouchain 25 51
Boulonnois 23 51
Boxtel 27 52
BRABANT 27 52
Bracht 30 52
Bradnel 22 52
Braine le conte 26 51
Bramsche 30 53
Bray 24 50
Breda 27 52
Bredefort 28 52
Brederode 26 53
Bremen 31 54
Bretveil 24 50
Bricque 23 51
Briell 26 52
Brielen 31 52
Brien 28 50
Brisich 29 51
BRITANNICI maris Pars 22 51
Brompt 29 51
Bronchorst 28 52
Bruegel 27 52
Brugge 25 52
Bruggen 28 52
Brussel 26 51
Brykelsey 22 53
Buel 28 54
Buers 22 52
Buissy 24 50
BUILLON 27 50
Buillon 27 50
Burg 28 52
Burgsteenford 29 53
Burnan 22 52
Bylen 28 54

C.

CAles 23 51
Calnicourt 25 50
Cambray 25 51
CAMBRESIS 25 50
Camp 26 53
Campen 28 53
Canterbery 23 52
Capelle 26 52
Carbie 24 50
Cassel 24 51
Castelaun 29 51
Carlyck 28 54
Catte 24 50
Catznelnboge 31 51
La Cachie 24 50
Caussy 25 50
Caux 23 51
Cayen 23 51
Cell 29 51
Celles 24 51
Cerffontaine 26 51
Chamont 28 50
Champiau 27 50
Chapelle en Tyrasse 26 50
Charlin 27 51
Chasteau en Cãbresis 25 51
Chastelet 25 50
Chauemont 27 51
Chauny 25 50
Chieure 26 51
Chimay 26 51
Chiny 27 50
Chone 28 51
Clay 22 54
Clerf 28 51
Clery 24 50
CLEVE 27 53
Cleve 27 52
Cloppenburg 30 54
Les Cluse 25 51
Cnocke 25 52
Coblentz 30 51
Cocheim 22 51
Coege 26 54
Coesvelt 29 52
Coevorden 29 53
Colcester 22 53
STIFT COLN 29 51
Coln 28 52
Comble 21 51
Comene 25 51
Conde 25 51
Cort keen 16 52
Cortrijck 25 51
Cranenborg 28 51
Cranenburch 28 52
Cressy 25 50
Crevecœur 25 51
Crevecœur 24 50
Creutznach 30 50
Criel 23 51

I N D E X.

Cromere 22 54
Crotoy 23 51
Cub 30 51
Cugnon 27 50
Culenborch 27 53
Cysoen 25 51

D.

DAlem 28 51
Dalen 28 52
Daleu 30 52
Dalheim 28 50
Damme 25 52
Damviller 27 50
Dasberch 28 51
Daune 29 51
Dedham 22 53
De Laen flu. 30 51
Delft 26 53
Delmenhorst 31 54
Deinse 25 52
De Mase flu. 26 53
Dereham 22 53
Der Rhijn flu. 30 50
Dermonde 26 52
Detten 30 53
Devemont 24 50
Deventer 28 53
Die Eems flu. 24 54
Die Lip flu. 30 52
Diepe 23 50
Diepholt 31 53
Diernbach 31 51
Diest 27 51
Dietkirch 28 50
Dillenburg 30 51
Dimchurche 23 53
Die Weser flu. 31 54
Dinant 27 51
Dinslaken 29 52
Dis. 22 23
Dixmude 25 52
d'Lant van Luyck 27 51
Doesburg 28 53
Dœtekum 28 53
Drommeler 27 52
Dompire 24 51
Doncheri 27 50
Donqueure 24 50
Donwiche 23 53
Dorlens 24 51
Dorsten 29 52
Dort 26 52
Dortmund 29 52
Douay 25 51
Dover 23 52
Dousye 27 50
Dreckfurden 30 53
DRENT 28 53
Drolshagen 31 51
Duffel 26 52
Dulmen 29 52
Dung 27 50
Durbuy 27 51
Duren 29 51
Dusseldorp 29 52
Ten Duynen 24 52
Duynkercke 24 52
Duysburg 29 52
Dynter 27 52

E.

EChternaken 28 50
Ecou 25 51
Edam 27 53
Eekelo 25 52
Eems vel Ems flu. 29 54
Idem 31 32
Ensburen 29 53
Eepc 28 53
Egmont 26 53
Egmont op Zee 26 53
Eissche 29 53
Eiteren 24 51
Eitrop 29 51
Elaston nesse 23 53
Elburg 28 53
Eller 30 51
Embrick, alias Emmeryck 28 53
Enchusen 27 53
Enere 24 50
Enegers 30 51
Engien 26 51
Enscede 29 53
Ercklens 28 52
Ermuyen 25 52
Escault flu. 25 51
Esch 28 51
Espechy 25 50
Essen 29 52
Estain 28 50
Estaples 23 51
S.Estinne 26 51
Esterford 22 52
Esterheu au pont 26 50
Esweiler 28 51
Eyerlandt 16 54
Eyndhoven 27 52

F.

FAbayart 26 50
Falais 27 51
Fellon 27 51
La ferte 25 50
Feversham 22 52
Fintain 26 50
Flabeville 28 50
Flines 25 51
Floref 27 51
Florennes 16 51
Foix 23 50
Folkeston 23 52
Fontaines 26 51
Fontaines 24 50
Forpach 29 50
Foulnesse 22 52
Francfort 31 50
Ville Franche 27 50
Franchimont 28 51
Franckenburgh 31 51
Franicker 27 54
La Frette 27 50
Freudenberg 28 50
Friess 28 54
Friess Ochten 34 54
FRISIÆ Pars 28 54
Fromele 27 51
Furstenouwe 30 53

G.

GAest 28 54
Gangelt 28 51
Gavere 25 51
Gedain 27 50
Geel vel Gheel 27 52
Geerdsberge 26 51
GELDERLANT 27 52
Gelekirchen 28 51
Gelre 28 52
Gemblour 27 51
Geme 27 51
Gemen vel Ghemen 29 52
Gemert vel Ghemert 28 52
Gemund 29 51
Gemunnen 29 50
Gendt vel Ghendt 25 52
Genival 26 51
Gennep 28 52
GERMANICUS OCEANUS 13 52
S. Geertruyenberg 27 52
Gestel vel Ghestel 27 52
S.Gewer 30 51
S. Gislain 26 51
Givet 27 51
Glabbeck 28 52
Goch 28 52
Godin 27 51
Goer vel Ghoer 29 53
Goerede 26 52
Goes 26 52
Gontero 26 51
Gorcum 27 42
Goude 26 53
Granpre 27 51
Grave 28 52
Gravesande 26 53
Greve 30 53
Grevelinge 24 52
Grevenbroeck 29 52
Grevenraet 29 52
Grimbergen 28 53
Groeningen 28 54
Groenouwe 23 53
Grol 29 53
Groot Sundert 26 52
Groote Boerl 29 50
Guemund 29 51
Guines 23 51
Guise 25 50
GULICK 28 51
Gulick 28 51

H.

HAcfort 27 53
Haeskercke 24 51
Hage 26 53
Halesworst 23 53
Hall 26 51
Halteren 29 52
Halver 30 52
Ham 30 52
Hamelincourt 24 51
Hames 23 51
Han 25 50
Hanape 25 50
Hannoville 28 50
Hannuye 27 51
Hapecourt 25 50
Hardelot 23 51
Hartenberg 28 53
Harderwyck 27 53
Harlem 26 53
Harleston 22 63
Harlingen 37 54
Harwich 23 53
Haselunen 30 53
Hasselt 27 51
Hasselt 28 53
Hastinge 22 51
Hattem 28 53
Hattingen 29 52
HAYNAVLT 25 51
Hebsteden 29 50
Hede 23 62
Helmont 28 52
Hensberg 28 52
Herck 27 51
Herentals 27 51
Herkinge 26 52
Hermael 27 51
Hermanskel 29 50
S'Hertogenbosche 27 52
Hertoghen Raid 28 51
Hertzberg 30 52
Hetwerden 31 53
Hesdin 24 51
Hespungen 28 50
Hickling 23 54
Hoey 27 51
HOLLANT 27 53
Holt 26 52
Homfalise 28 51
Hondscate 24 52
Hoochstraten 27 52
HOORN 28 52
Horn 27 53
Horst 29 52
Hostmar 29 53
Hoest 30 50
Hotton 27 51
Hour 27 51
Hourdain 25 51
S. Hubert 27 51
Heusden 27 52
Huessem 30 50
Hulst 26 51
Hunen 27 51
Huysen 27 53

I.

IBerg 30 53
Imeppe 27 51
Inancourt 24 50
Ingel Munster 25 51
Ipren 25 51
Ipswiche 22 53
Iserlon 30 52
Issel flu. 28 53
Iudoigne 27 51
Ivoix vide Yvoix.

K.

KAiser 29 51
Keyserswerd 29 52
Kempen 28 52
Kerpen 29 52
Kerstenich 28 51
Kerverdonck 29 52
Kilburg 29 51
Kingston 23 52
Kirchberg 29 50
Kirpach 30 51
Konigsmacheren 28 50
Kuschel 29 50

L.

LA Cauchie 24 50
Laen flu. 30 51
Laerwold 29 53

La ferte

INDEX.

La ferte 25 50
La frette 27 50
La motte 24 50
Landeck 27 51
Landrechies 25 51
Lange 29 54
Laon 25 50
La Roche 28 51
Lebach 29 50
Lechnich 29 51
Leeck 27 53
Leerdam 27 52
Leewe 27 51
Leiden 26 53
Leighe 22 52
Leimuden 26 53
Lembergh 31 53
Lemmerhorn 27 54
Lengkercke 30 53
Lenne flu. 30 51
Lenne 30 51
Lennep 29 52
Lennich 28 51
Lens 24 51
Lenville 23 51
Lenze 25 51
Le Portet 23 51
Le Roux 26 51
Les Cluſe 25 51
Leſcou 24 50
Leſſen 26 51
Leſtoffe 23 53
Leuvorden 31 53
Leuwarden 27 54
Leye flu. 24 51
Lience 26 50
Lier 26 52
Lilers 24 51
Lillo 36 52
LIMBVRG 28 51
Limburg 28 51
Limpurg 30 51
Lingen 29 53
Lion 24 50
Lip flu. 30 52
Lippe 30 52
Loit 27 50
Lokeren 29 52
Loller 31 51
Longewiſch 30 53
Longion 28 50
Longwy 28 50
Loray 28 50
Lubbeke 31 53
Leuven 27 51
Lumbres 24 51
Lummers 27 50
Lunen 29 52
Lunichuſen 26 52
LVTZENBVRG 28 50
Lutzenburg 28 50
LVYCK 27 51
Luyck 28 51
Lydberg 30 52
Lyeſſes 26 51
Lys. flu. 24 51
Lysburg 24 51

M.

Machelen vel Mechelen 26 52
Mackum 47 54
Maerſen 27 53
Maeſtricht 28 51
Malden 22 52
Malmedit 29 51
Manderſcheid 29 51
Many 25 50
Marche 27 51
Marchennes 25 51
Marchunne au pont 26 51
MARCK 30 52
Mardyck 24 52
Maritz 25 50
Marieburg 26 51
Marienfelt 30 52
Markeghem 25 51
Marle 25 50
Martelenge 28 50
Marteloy 24 51
S. Martins dyck 27 53
Marville 27 50
Maſe flu. 26 52
Idem 18 52
Maſeyck 28 52
Maſieres 27 50
Maubert fontaine 26 50
Maubeuge 26 51
Maye 26 52
Medebach 31 52
Medenblick 27 53
Medleton 22 51
Meeſſene 25 51
Megen 27 52
Melle 30 53
Mentheime 27 50
Mentz 30 50
Meppe 29 53
Meppel 28 53
Merghen 34 51
Meris 28 50
Merſtat 30 50
Mertzich 27 50
Meſchede 30 52
Meſieres 28 50
Meſſerich 28 50
Metloch 29 50
Metz 28 50
Meyen 29 51
Meyert 24 53
Meyn alias Moen fl. 30 50
Middelburg 25 52
Middelkerck 24 52
Mierbeke 26 51
Mirwart 27 51
Modaef 27 51
Modun 29 53
Moers 29 52
Mol 17 52
Molenbay 25 51
Moncorne 27 50
Mondidier 24 50
Monikendam 27 57
Monrael 29 51
Mons alias Bergen in Henegow 26 51
Monſtreul 23 51
Montabour 30 51
Montegny 27 50
Monford 27 53
Montmedi 27 50
Mortaigne 25 51
Moſella flu. 58 50
La Motte 24 50
Mouſon 27 50
Movy 25 50
Muden 27 53
Munſter 29 51
Mnnſter 30 52
Munſtereifel 29 51
Murlebach 29 51

N.

Namur 27 51
Namur vide Namẽ 27 51
Naſſau 30 51
Neer 28 52
Neerſen 28 52
Nelle 24 50
Nemenden 22 52
The Neſſe point 23 51
Neufchaſtel 27 50
Nyem 30 52
S. Niclaes 26 52
Nideck 29 51
Niekercken 29 53
Nieneve 26 51
Nieumoer 26 52
Niewpoort 24 52
Nimmegen 28 52
Nivelle 26 51
Norderdracht 28 54
Nordwolde 31 54
Nortforlande 23 52
Northorn 29 53
Nortwyck op Zee 26 53
Nortwich 22 53
Noyon 24 50
Numagen 29 50
Nuſtadt 30 51
Nuys 29 52

O.

OCEANVS Germanicus 27 52
Ochamps 27 50
Fries Ochten 30 54
S. Oeden Roy 27 52
Salt Oeſel 31 53
Oepen 28 51
Oetmerſen 29 53
Oirſchot 27 52
Oldenborn 28 54
Oldezeel 29 53
Olkens plate 26 52
Olſt 28 53
Olſtede 29 53
S. Omar 24 51
Omme 28 53
Onſer Vrouwen Polder 25 52
t'Ooge 26 53
Oosteinde 27 54
Oostende 25 52
Oosterwyck 27 52
Oostmael 27 52
Oppenheym 30 50
Orchies 25 51
Orchimont 27 50
Ordinghen 29 52
Orforde 23 53
Orgny 25 50
Orgny 26 50
Orſoy 29 52
Oſenbrug 30 53
Oſs 27 52
Oudenaerde 25 51
Oudenborch 25 52
Oudenboſch 26 52
Oude Tonge 26 52
Over peelt 27 52
Over Raid 29 51
Over Reeſt 28 53
Ourt flu. 28 51
Ourt 27 51
Ourt 27 50
Outwyck 27 53
Oye 24 52

P.

Paderborn 31 53
Pames 23 51
Parck 28 50
Pas 23 51
Pas 27 51
S. Paul 24 51
Pecquencourt 25 51
Peer 27 52
Pepergae 28 53
Pernes 24 51
Perone 25 50
Perweis 27 51
Pettingen 29 50
Pfaltz 29 50
Philippe ville 26 51
PICARDIA 24 50
Pierre Pont 25 50
Plettenborch 30 52
Pont Aſſelan 23 51
Pont à vendin 25 51
Pont de Remy 23 50
Popering 24 51
Porlet 23 51
Leportet 13 51
Porvile 23 50
Poucke 25 52
Pruym 28 51
Putte 26 51

Q.

QVakenbrug 30 53
Quehenri 26 50
Queſnoy 55 51
S. Quinten 25 50

R.

Raeſvelt 29 53
Ratingen 29 52
Ravensberg 30 53
Ravenſtein 27 52
Hertogen Rayd 28 51
Rees 28 52
Over Reeſt 28 53
Richenſtein 28 51
Rhiede vel Riede 30 42
Rhiede vel Riede 29 54
Pont de Remy 23 50
Rhenen vel Renen 27 53
Rhenn 29 53
Rhenty vel Renty 24 51
Repelmonde 26 52
Rhethe vel Rete 27 52
Reving 27 50
Riequebourg 24 51
Rien 27 50
Ringelberg 28 52
Ripemont 25 50

Robeque

I N D E X.

Robeque 24 51
Rocci 25 50
La Roche 28 51
Rochefort 27 51
Roeden 38 54
Roer flu. 29 52
Roer flu. 30 52
Roermunde 28 52
Roeſſelaer 25 51
Rolde 28 54
Ronſe 25 51
Rooſwinckel 29 45
Rooſendael 26 52
Rotterdam 26 53
Le Roux 26 51
Roxnis 26 52
S. Achten Roy 27 51
S. Oeden Roy 27 52
Roye 24 50
Rueſel 27 52
Rumney 23 52
Ruynen 28 53
Rydberg 31 52
Rye 22 51
Ryn vel Rhyn flu. 30 50
Ryſſel 25 51

S.

SAeſringen 26 52
Salme 28 51
Salmeroer 29 50
Salt Oeſel 31 53
Samſon 27 51
Sandonne caſtel 23 52
Sandwich 23 52
Santen 28 52
Santfoort 26 53
Sar flu. 29 50
Sarbrucken 29 50
Sarburg 28 50
Saxmudham 23 53
Schagen 26 53
Schevelingen 26 53
Schauwenburg 29 50
Schelde flu. 26 52
Schepye inſula 22 52
Schermbeke 29 52
Scholneck 28 51
Schol 30 53
Schoonhoven 27 53
Schouwen inſula 25 52
Schutdorpe 29 53
SEELANT vide Zeelant
Sellingen 29 54
Semy 28 50
Senden horſt 30 52
Senoville 28 50
Sevecore 25 52
Sevenar vide Zevenar
Sevenbergen 26 42
Severen 28 54
S'Heerenberg 28 52
S'Hertogenboſch 27 52
Siburg 29 51
Sichenen 27 52
Sigen 30 51
Summeren 29 51
Simon 36 50
S. vel ſint Achtenroy 27 51
S. Amand 25 51
S. Anould 29 50
S. Barbe 28 50
S. Eſtienne 26 51
S. Gertruyenberg 27 52
S. Gewer 30 51
S. Giſlain 26 51
S. Hubert 27 51
S. Martensdyck 27 53
S. Niclaes 25 52
S. Oedenroy 27 52
S. Omar 24 51
S. Paul 24 51
S. Quintin 25 50
S. Truyen 27 51
S. Valeri 22 51
S. Valeri 22 50
S. Vit. 28 51
S. Wendel 29 50
Sipkeloo 29 53
Sirick 28 50
Siriczee 26 52
Sittert 28 51
Sleiden 29 51
Slidrecht 27 52
Sloten 27 54
Sluys 25 52
Slyckenborg 28 53
Slyen 26 53
Smitberg 29 50
Sneck 27 54
Soens 29 52
Soeſt vel Zoeſt
Soigne 26 51
Soltzbach 29 50
Some flu. 25 50
Sotevile 22 50
Sotteghem 26 51
Souchies 24 41
Sour 28 50
Sout Church 22 52
Sout Cote 24 42
Sout Shoburge 22 52
Spiere 25 51
Stablo 28 51
Staplo 31 52
Statlo 29 54
Staveren 27 53
Steenbergen 26 52
Steenwyck 28 53
Steken 26 52
STIFT COLN 29 51
STIFT TRIER 29 51 50
Stockem 28 51
Stowe 22 53
Stramont 27 50
Streien 26 52
Stuveſant 26 52
Groot Sundert 26 52
Sutphen vide Zutphen
Swacley 23 52
Swalm 29 52
Swol 28 53
Suyderzee vide Zuyderzee
Sydmiſter 22 52

T.

TElcklenburg 30 53
Telling 30 52
Ten Duynen 24 53
Teroane 24 51
Texel Inſula 26 54
The Neſſe point 23 51
The northforlande 23 52
Theon ville 28 50
Thorout 25 52
Thurnout 27 52
Thyn 27 51
Tichemont 28 50
Tiel 27 52
Tielt 25 52
Tienen 27 51
Tietz 30 51
Tilburch 27 52
Tilloe 24 50
Tiraſſe 25 50
Titegny 28 50
Tolen 26 52
Tongre 27 51
T'Ooghe 26 53
Tornay 25 51
Treport 23 51
Treport 33 51
Trier 29 50
STIFT TRIER 29 50 51
S. Truyen 27 51
Turckheim 30 50
Twent 28 53
Tzinſic vide Zinſic.
Tzulck vide Zulch.
Tzweibrucken vide Zweibrucken.

V.

VAlberg 30 51
Valenchienes 25 51
S. Valeri 23 51
S. Valeri 22 50
Valkenburg 28 51
Valkeniſſe 26 51
Varengen 22 50
Vaſen 28 53
Vden 28 52
Vecht flu. 28 53
Vechte 30 53
Veldentz 29 50
Pont à vendin 25 51
Venlettes 22 50
Venlo 28 52
Verchyn 25 51
Vere 25 52
Viande 28 51
Vianen 27 53
Vilers 26 51
Ville Franche 27 50
Viller. Betuoch 28 50
Vilvorde 26 51
Vinermoet 29 54
Viren 27 51
Virton 28 50
S. Vit 28 51
Vitry 25 51
VLAENDEREN 24 51
Vleersheim 31 50
VLIELANT inſula
Vliſſingen 25 52
Vlm 30 50
Vlmen 29 51
Vnna 30 52
Vollenhove 28 53
Volmigſtein 29 52
Vpende 28 54
Vrck 27 53
Vreede 29 53
Vreelant 27 53
Vtricht 27 53
Vuerne 24 52
Vuerne 26 51

W.

WAchtendonc 27 53
Wageninge 28 53
Walcheren inſula 25 52
Walcoert 26 51
Waldeck 29 51
Walderfang 29 50
Walſingham 22 54
Warendorp 30 52
Waerley 24 50
Warnſteyn 30 51
Wartefeltz 30 51
Waſſenberg 28 52
Weſſeraw 29 50
Waſſerbillich 28 50
Warene 24 51
Wedde 29 54
Weert 28 52
Welborch 30 51
Wel 28 52
S. Wendel 29 50
Wendunen 25 52
Werden 29 52
Werdole 30 52
Werle 30 52
Weſel 28 51
Weſemale 27 51
Weſer flu. 32 54
Weſer 38 51
Weſsem 28 52
Weſtcappelle 25 52
WESTFALIAE pars 30 53
Weſtmer 27 54
Wetzler 31 51
Widerden 28 53
Wiedebrug 31 52
Wilkelingen 29 50
Wilshuſen 30 54
Winchelſeye 22 51
Windeck 30 51
Winendale 25 52
Wingene 25 53
Winkel 27 53
Winterten neſſe 23 54
Witgenſtein 31 51
Witlich 29 51
Wodbridge 23 53
Woerden 27 53
Worckum 27 54
Worms 31 50
Wulpe 25 52
Wyck op Zee 26 54
Wyck te Duerſteden 27 53

Y.

YVoix 27 50

Z.

ZEELANT 25 52
Zevenar 28 52
Zinſich 29 51
Zulch 29 51
Zutphen 28 53
Zweibrucken 29 50
ZVYDERZEE. 27 53

Aar flu.

Index Locorum Tabulæ generalis Germaniæ.

A.

Aar flu. 30 47
Aarberg 29 47
Aarburg 30 40
Aawangen 30 47
Acken 35 53
Acſtede 31 54
Adlmansfeld 32 49
Adom 43 47
Adriatici maris pars 37 46
Aelſt 26 51
Agria 43 47
Aich 38 51
Aicha 34 49
Aichfelt 33 51
Aichſtet 34 49
Aken 28 51
Alba Regalis 42 48
Alben 29 50
Albis vel Elb. flu. 33 45 & 36 52
Alch 37 49
Alcmar 36 53
Aldenburg 35 51
Afelde 32 53
Allenſtein 44 54
Allerburg 45 55
Almaz 43 47
Almeck 37 48
Almeloo 29 53
Alpen 28 52
ALPES 31 46
Aporalſo 34 47
Alre flu. 32 54 & 33 53
Altmul flu. 34 49
Alt Ofen 34 48
Altorf 34 50 & 31 47
Altſol 42 49
Altſtat 39 51
Altzei 30 50
Amberg 35 50
Amelant 27 54
Amiens 24 50
Amſterdam 27 53
Anckerholtz 41 55
Andernach 29 51
Andeſt 31 47
Anger 40 49
Neu Angermonth 37 54
ANHALT 35 52
Annaberg 36 51
Antwerpen 26 52
Arcon 36 55
Ardres 24 51
Arenberg 29 51
Arenbruck 36 52
Arien 24 51
Arky 42 46
Arlun 28 50
Arn 38 51
Arnhem 28 53
Arnſperg 30 52
Arnſwalde 39 54
Arras 24 51
Art 31 47
ARTOIS 24 51
Arua 42 50
Aſſelen 24 54
Aſcheburg 31 50
Aſcherleben 34 52
Aſchpach 36 49
Aſolyndua 40 47
Aſpach 38 49
Aterendorp 31 55
Atheſis flu. 33 46
Athyna 42 47
Augſpurg 34 49
Aulen 32 49
S. Anolt 29 50
Aurick 29 54
Auſee 37 48
Axele 26 52
Axternis 42 55
Aye 32 50
Ayrolum 31 46

B.

Babolcha 42 47
Baden 39 49
Baden 30 49
Idem 31 38
Baerenburg 31 43
Backwa 42 47
Baloton lacus 41 47
Baldeck 30 47
Baldenberg 40 54
Bale 27 52
Balenſtede 34 52
Balga 34 55
Baltrom 29 55
Bamberg 33 50
Banen 28 54
Bapames 25 51
Barby 35 53
Bardewick 33 54
Barka 43 46
Barlaimont 26 51
Barndorp 31 53
Barrut 36 53
Bart 25 55
Bartenſtein 45 55
Bartſa 44 50
Barycz flu. 39 52
Baſel 30 48
Baſſen 29 54
Baſſy 24 51
Baſtoigne 28 51
Batha 43 47
Bauta 42 55
Bautzen 27 52
BAYEREN 34 49
Bayon 28 49 & 41 43
Bedach 38 48
Beauraing 27 51
Bebling 31 49
Bedburg 29 51
Bedgoſky
Bromberg 24 52
BEHEM 36 50
Behem Broda 38 54
Belgrat 30 54
Belitz 36 53
Belkuk 38 54
Belle 24 51
Beltzig 36 53
Beltz 40 52
S. Benedict 42 49
Beniſſaw 37 50
Benthem 29 53
Berraun 27 50
Berchtolſgaden 36 48
Bercka 33 51
Berga 25 51 & 34 52
Berge 34 45
BEREG 30 52
Berge vide Mons.
Bergen 36 52 & 36 55
Bergerwolde 33 45
Bergſtede 32 55
Berlin 36 53
Berlinichen 38 53
Berm 30 47
S. Bernardin 31 46
Bernburg 34 52
Bernewichen 37 53
Bernſtein 37 51
Bernſtat 40 52
Beskaw 37 53
Villen Betnoch 28 50
Beurberg 34 48
Beutten 40 53
Beyren 31 49
Bezenche 42 47
Bibrach 32 48
Biel 29 47
Bielsko 42 50
Bilevelt 31 53
Bing 30 50
Biſmarck 34 53 & 42 54
Biſſchoffwerd 37 52
Biſſchophof 36 48
Biſtritz 39 49
Biſtritzka 40 49
Blanckenburg 30 47
Blammont 29 49
Bleibitz 41 51
Blonie 44 53
Bober flu. 38 51
Bochaczow 44 53
Bochotnitze 45 52
Boeckelheim 33 53
Bodenzee 32 48
Bodner 31 48
Bonzetin 45 51
Boicholt 29 52
Boke 31 52
Boſnow 40 54
Bommel 27 52
Bon 29 51
Bon Monſtor 44 56
Bonfingen 33 49
Bappart 50 51
Borch 35 53
Borkum 28 54
Borka 39 52
Bormio 33 46
BORNHOLM Inſulæ pars 38 56
Boſch 27 52 & 28 54
Boſcz 40 52
BOSNIÆ Pars 41 46
Botzan 34 47
Botzaw 30 53
Boxtehude 32 54
Bozock 42 49
BRABANT 27 52
Brakel 31 52
Bramſche 30 53
Bramſtede 32 55
BRANDENBURG 26 53
Brandenburg 36 53 & 44 55
New Brandenburg 36 54
Braunwa 36 49
BRAUNSWYCK 33 53
Braunſwyck 33 53
Brauſperg 33 53
Breda 27 52
Bredefort 28 52
Bregentz 32 48
BREMEN 31 54
Bremen 31 54
Bremerfurde 31 54
Bremgarten 31 48
Bremt 35 52
Breſlaw 40 52
Breſnitz 36 51
Bretſch 36 52
Bretznicza 42 52
Briel 26 52
Brielen 31 52
Brietzen 36 53
Brin 39 50
Brinnitzka 41 51
Briſach 30 58
Brixen 35 47
Bro flu, 42 53
Deutſchen Broda 28 50
Bromberg Bedgosky 41 52
Bruck 30 48
Bruckenaw 32 51
Brucks 36 51
Bruſſel 26 51
Brug 25 52
Bruneck 35 47
Bruyeres 29 49
Bruzeſtze 42 52
Buda vel Ofen 43 48
Budin 37 51
Budweis 38 50
Buck flu. 45 53
Bulach 31 49
BULLON 27 50
Bullon 27 50
Burgdorff 30 47 & 32 53
Burgſteenford 26 53
Burtenbach 33 49
Buntzel 38 52
Buſen 31 55
Buſenin 41 52
Buſze 39 53
Butibulas Monſtor 43 47
Butzen 32 48
Byzez 44 50
Bytow 41 44

C.

Calaw 37 53
Cales 24 51
Calgocz 41 49
Cambray 25 51
CAMBRESIS 25 51
Camiensko 42 52
Camin 32 55
Camits 37 52
Camp 26 53
Campen 28 53
Canſtat 42 49
Capithl 40 47
Cappel 32 52
Capepl 38 47
Carlſtain 38 39

INDEX.

Carthaus 42 55
Cassel 24 51 & 32 52
Cassovia 44 49
Catlyck 28 54
Catzenelnbogen 30 51
Cell 33 53
Cella 29 48
Chabrock 42 49
Chalokeutz Insula 41 49
Chams 35 50
Chappelle en Tyrasse 26 50
Chasma 40 47
Chastel 28 49
Chastelet 25 50
Chege 44 48
Chelm 42 50
Chemnitz 26 51
Ghentiny 44 51
Chimay 26 51
Chiny 27 50
Chodzez 40 53
Chorgo 42 47
Chrastowiecez 43 50
Crastowitz 40 47
Crudim 38 50
Chur 32 47
Claven 32 46
Clerf 28 41
CLEVE 28 52
Cleve 28 52
Clingen 34 52
Cloppenburg 30 54
Closterling 33 47
Cobentz 38 48
Coblentz 40 51
Coburg 34 51
Cocheim 29 51
CODANUS Sinus 34 59
Coeverden 29 53
Colberg 39 55
Colbitz 38 54
Colin 38 50
Colimar 30 48
COLN 39 51
Coln 30 51 & 36 53
Colo 42 53
Conde 25 51
Conin 41 53
Coninckfelt 29 51
Conitz 41 54
Copenigk 37 53
Corbers 39 47
Corlin 39 54
Cortryck 25 51
Costyn 39 55
Costentz 31 48
Costyan 39 53
Cotbus 37 52
Cracow 43 50
Craienka 40 54
CRAIN 37 47
Crainburg 37 47
Crapin 39 47
Crasso 42 46
Creutznach 30 50
Cronach 34 51
Crone 41 54 & 40 54
Crossen 38 53
Cub 30 51
Culm 42 54
Culmbach 34 51
Culmse 42 54
Culmo 42 53
Cyeblou 39 53
Czasla 38 50
Czchoitz 44 50
Czernecho 39 50
Czoke 44 49
Czolno 42 49
Czongrad 44 47
Czwetl 38 49
Czyglet 44 48
Czyrsco 45 52

D.

Dablack 46 45
Dabroniwa 40 46
Dalem 36 52
Dalmin 35 54
Dalow 38 54
Dam 29 54 34 54 38 53 & 38 54
Danneberg 34 54
Dantzigk 42 55
Danubius vel Donaw. 35 49 & 43 47
Darney 28 48
Dassow 34 55
Daten 40 48
Daussim 31 51
Debicza 45 50
Dechnitz 36 51
Deckendorf 36 49
Delst 26 49
Deltau 36 53
Demmyn 56 54
S. Denuys. 26 47
Depstede 30 54
Dermond 26 52
Dessaw 35 52
Deventer 38 53
Deutschen Broda 38 50
Deutschen Law 43 54
Dewecher 41 48
Dieben 35 55
Die Peel 28 52
Die Pfaltz, vide P.
Diepholt 39 53
Diest 27 51
Dietfort 34 49
Dietkirch 28 50
Dieuze 29 49
S. Diey 29 49
Dillenburg 30 51
Dilstet 33 52
Dinant 27 51
Dinckelspuhel 33 49
Dingelfing 35 49
Dirschaw 43 55
Dirschkeim 44 55
Disching 32 49
Diserntis 32 47
Ditmaning 36 48
Divenaw flu. 38 55
Dixmude 25 52
Dobeln 36 52
Dobermund 37 52
Doblach 35 47
Dobroniwa 43 39
Dockum 28 54
Dotecum 28 53
Dombo 42 47
Domitz 34 54
Domnaw 45 55
Dompaire 38 49
Domschusa 40 47
Doratz 43 49
Dornstet 31 49
Dorse flu. 35 54
Dorsten 29 52
Dort 27 52
Dortmund 29 52
Dotis 41 48
Douay 25 51
Douchery 27 50
Dra vel Dravus flu. 36 47 & 43 46
Draburg 38 47
Dragun 35 55
Draeckestede 34 53
Draun 37 39
Draun flu. 37 49
Dreckfurde 30 53
DRENT 28 53
Dresda 36 52
Dresen 39 53
Drolshaghen 30 51
Droplack 36 47
Droskirch 40 49
Duderstat 33 53 & 33 52
Wyck te Durstee 27 53
Dulmen 29 52
Dunawert 33 49
Dung 27 50
DVRINGEN 33 51
Durnbach 40 49
Dusseldorf 29 53
Dutling 31 48
Duynkercken 24 52
Duysburg 29 52
Dylling 38 48

E.

Ebeleben 33 32
Ebersperg 35 48
Eberwangen 33 48
Ebin 31 48
Ebemstaing 38 48
Quinque Ecclesiæ 43 47
Edelyn 43 49
Ems flu. 30 53 & 28 54
Egmont 26 53
Egra 45 51
Egra flu. 35 51
Eider flu. 31 55
Eindhoven 27 52
Elb vel Albis flu. 38 51 & 30 55
Elbing 43 55
Elburg 28 53
Elehingen 33 49
Elgow 31 48
S. Elizabet 40 47
Ellischaw 36 50
Elnbogen 35 51
ELSAS 30 49
Elster flu. 37 35 & 35 51
EMDEN 29 54
Emden 29 54
Enchusen 27 53
Enderew 42 47
Engelber 31 47 & 40 50
Engelsberch 40 50
Engenberg 37 48
Engesen 32 53
Ens flu. 38 48
Ens 37 49
Enspruck 38 48
Eppingen 31 50
Erdewdy 44 46
Erdfurt 34 52
Erenburg 31 54
Ernberg 34 48
S. Ersebewth 41 47
Eschenbach 35 50
Eschenwege 33 52
Esling 32 49 & 37 47
Espinal 29 49
Estaing 28 50
Etal 34 48
Erlens 30 54
Eylenburg 35 52
Eymbeke 32 52
Ezeckn 43 46
Ezes 29 54
Ezura flu. 43 53

F.

Falckenburgk 39 55
FALSTRI insula 35 56
Faverney 28 48
Feltzen 33 48
Femeren insula 33 55
Ferden 31 54
Fering 40 48
Fewsolyndua 40 43
Fired 44 43
Fischansen 44 55
Fladingen 32 51
Fontain 26 50
Maubert Fontain 26 50
Fonteney 28 48
Forchayn 34 50
Forst 27 52
Franckfurt 31 51 & 37 53
Franckenburg 31 51
Franckendal 31 50
FRANCKENLANT 32 50
Franomont 29 48
Franstat 39 52
Frauwenberg 36 50
Freiberg 36 51 & 39 51
Freiburg 30 48
Freinstat 34 50
Frienwald 37 53
Frievvalec 40 51
Freising 34 46
Freistat 37 49
Frestat 38 52
Friburg 36 48 29 47 & 40 48
Fridberg 31 51 & 38 51
Frideland 39 54 & 37 53
Fridtlandt 38 51
FRIESLANDT 28 54
Fries Ochten 30 54
Friestat 37 58
FRIESHAPF 37 54
Frieschnerung 43 55
Frizlar 32 52
Fronsperg 39 48
Fruart 28 49
Frutingen 30 47
Frussen 33 48
Fuld 32 51
Fuld flu. 32 52

Furstenavv

INDEX.

Furſtenaw 39 54
Furſtenberg 38 53
Furſtenbergk 56 54
Furſtenfeld 40 48
Furſtenfelt 34 49
Furſtenwald 37 53

G.

Gabin 43 53
Gaſlencz 38 48
Galſeiſen 32 47
Ganderſum 32 53
Gangelt 28 51
Garde 41 55
Gardeleben 34 53
Gars 39 49 & 35 49
Gartz 47 54
Gerwolin 45 52
GELDER 28 53
Gelre 28 52
Gembicza 41 53
Gemblours 27 51
Gemen 29 52
Gemund 29 50 & 32 51
Genges 43 48
Gentin 35 53
S. Georg 40 47 & 42 47 & 43 49
S. Georgius 44 48
S. Georuara 14 47
Gepping 32 42
Gera 35 51
Gern 36 49
Gerresheim 29 51
Geſſor 35 56
Geſthes 41 48
Geſtinum 31 47
Geuio 31 46
Gezſlingen 32 49
Ghent 25 52
S. Giakh 41 49
Giengen 33 46
Gira 32 46
Glanach 37 47
Glataw 36 50
Gletz 39 51
Glindeſmor 32 54
Globuczko 42 51
Gloga 40 51
Glogaw 39 52
Gloknicz 39 48
Gmind 37 48
Gmund 32 49
Gmundt 37 48
Gnezna 41 53
Godesbuſch 34 55
Goding 40 49
Goer 29 53
Goerede 26 52
Goes 36 52
Golan 41 53
Golb 43 53
Goldenſtat 38 47
Golfo de Trieſte vide T.
Golling 36 49
Golnaw 38 54
Golwitz 34 55
Gorcum 27 52
Gorlitz 38 52
Goſlar 33 53
Gorhen 33 52
Gottingen 32 52
Gottorp 25 56
Gotzberg 39 51
Grabow 41 52
Gradiskia 41 46
Gran 42 48
Gran flu. 43 49
Grand court 29 47
Gratz 39 48
Graudentz 42 54
Gravenaw 36 49
Greding 34 49
Greim 38 49
Greſinullem 34 55
Gretz 38 51
Greveling 24 52
Greventa 34 51
Grim 35 52
Grimborch 29 50
Grippenhag 38 54
Gripſwald 36 55
Groblyn 41 48
Grodisko 40 53
Grodziecx 44 52
Groenaw 32 53
Groeningen 38 54
Gromberg 31 51
Groſeto 32 46
Grotenbro 33 55
GRVBENHAG 32 52
Grun 34 51
Grunberg 38 52
Grupenhagen 33 52
Guben 38 52
Guiſe 25 50
GVLICK 28 51
Gulick 28 51
Guns. alt. new. 40 48
Gunterſperg 34 52
Guntſperg 33 46
Ober Garck 38 46
Gurck flu. 39 46
Gurck 37 48
Guſterew 35 55
Gutſtat 44 54
Gymez 42 49
Gyrke 42 47
Gyshorn 33 53

H.

Habelſchwer 39 51
Hag 35 49
Hagenaw 30 49
Haidenheim 33 50 & 32 49
Hailbron 31 50
Haimburg 40 49
Hainburg 34 50
Hain 35 52
Hairenſtain 39 54
Hal 35 48
Halas dy 41 49
Halberſtat 33 53
Hall 32 50 & 35 52
Halſtat 37 48
Halteren 29 52
Halwyl 30 48
Ham 39 52 & 30 52
Hamburg 32 55
Hamelburg 32 51
Hamſwerum 29 54
Hannover 32 53
Hanſtat 29 50
Harburg 33 49
Hardenberg 28 53
Harderwyck 27 53
Harlem 26 53
Harlingen 27 54
Harres 39 49
Haſe 29 53
Haſelunen 30 53
Haſſelt 27 51
Hattingen 29 52
Hatwar 43 48
Havel flu. 35 53 & 36 54
HAYNAVLT 26 51
Heidelberg 31 50
Heilich Creutz 39 49
Heiligelant 30 55
Heilſperg 45 55
Hemichaw 40 51
Hel 42 55
Helbe flu. 33 52
Heldreychon 33 52
Hellel 36 48
Hellenſtain 22 49
Helmeshuſen 32 52
Helmſtat 34 53
Hemmaw 34 50
Hensberg 28 52
Herentals 27 52
Heriſow 32 47
Hernſtat 39 52
Herpſtede 31 54
Herſchfelt 32 52
Hertzhorn 31 55
Hertzogaurach 33 50
Hervverde 31 53
HESSEN 32 51
Hevelbergk 35 53
Hevvat flu. 44 49
Hevves 44 48
Hiddenſee 36 55
Hildesheim 52 53
Himelport 31 55
Hinder Rhein 31 46
Hirſthberg 38 51
Hoey 27 51
Hoff 38 51 & 35 51
Hohenavv 35 48
Hohenovv 40 49
Hohenſtein 33 52
Hohnvvert 34 49
Holiſchovv 40 50
Holland 43 55
HOLLANT 20 53
HOLSTEN 35 55
Holte 31 52
Holtmunden 32 52
Holtzkirchen 34 48
Homburg 30 48
HOORNE 28 52
Horb 31 49
Horburg 33 53
Horeſſo vitz 37 50
Horn 27 53
Hornbourg 31 54
Hottelnſehe 34 54
Hoye 31 54
Hulſt 26 25
HVNGARIA 42 48
Huſem 31 56
Huſſen 30 49
Huxter 52 52

I.

Iaplonkou 41 50
Ianashida 44 48
Iaromir 39 51
Iaſmont 37 55
Iaxthauſen 32 50
Iberg 50 53
Iegersburg 39 54
Iello 30 54
Iemeppe 27 51
Iemmerdum 29 54
Iena 34 52
Iendtzeiovv 43 51
Ieſſen 37 52
Iezovv 43 52
Igla 38 50
Ier flu. 33 48
Ilkuſch 43 51
Illeſy 43 46
Iltz 40 48
Inderſtorff 34 49
Ingervvitz 39 50
Ingolſtat 34 49
Iun flu. 36 49 & 33 47
Inſpruck 34 48
Inovvlocz 44 52
Iohannesburg 35 54
Ionvelle 28 48
Ioun 29 47
Ipol. flu. Vide Y.
S. Ipolite 29 48
Ipren 25 51
Ips 38 49
Irſozeg 43 48
Iſchl 37 48
Iſdenitz 41 47
Iſer flu. 36 49 34 48
Iſerlon 30 53
Iſne vide Y.
Iſſel flu. 28 53
ITALIAE pars 35 47
Iudenborg 38 48
Iutroſchin 40 52
Iuyſt 29 54
Izbicza 42 53

K.

Kale 34 51
Kalis 36 45
Kaliſch 41 52
Kalibach 42 48
Kamara 37 50
Kamieniecz 46 53
Kamin 42 53
Kandelſteg 30 47
Kanick 45 48
Kapoz Vivvar 42 47
Kapu 41 48
Kargen 36 54
Karlſtat 32 50
Karney 34 47
Kaſmin 40 52
Kata 43 48
Kaufbeurn 33 48
Kaydachz 37 47
Keiſers Lutern 30 50
Keiſersberg 30 49
Keiſerſtul 31 48
Kelheim 35 49
Kelle 30 46
Kelpen 44 46
Kempten 33 48

Kentzingen

I N D E X.

Kentzingen 30 59
Kerlburg 40 49
Kermend 40 48
Ketzkemet 44 47
Ketzw 41 48
Khulp. flu. 39 46
Kielee 44 51
Kilburg 29 51
Kiritz 35 54
Kim 29 50
Kitzing 33 50
Kitgenfurt 37 47
Klauſen 37 38
Kleckzko 41 53
Kneringen 33 49
Knitling 31 49
Kobelin 40 52
Kocher flu. 32 49
Komaprun 40 49
Komara 41 49
Konighperg 45 55
Konigingretz 38 31
Koningſberg 38 53
Koppap 41 47
Kaſla 41 51
Kofty 38 51
Kotecz 41 53
Kowacz 41 46
Kracaw 35 54
Krauta 32 50
Kremnitz 42 49
Krempe 31 55
Krems 39 49
Kremſiel 40 50
Kreuſpach 39 49
Kriegla 39 48
Kromaw 39 50
Kromburg 32 48
Krone 40 54
Kropelyn 34 55
Krumlaw 37 49
Krumpach 40 48
Krupe 43 48
Krupitz 41 51
Kruzepice 42 51
Kublitz 32 46
Kuffſtain 35 48
Kum 35 54
Kusberg 33 51
Kupferberg 34 51
Kuſtrin 38 53
Kuttenberg 38 50
Kyl 32 55
Kylck 44 47
Kynigsberg 39 47
Kyſchaw 42 54

L.

Laberzeca 37 51
Labes 39 54
Lachen 31 47
Lada 39 51
Laecz 33 46
Laen flu. 31 51
Laha 39 49
LALAND inſula 34 56
La Mothe 28 49
Lancicia 42 53
Landaw 35 49 & 30 50
Landeck 40 54 & 39 54 & 33 47
Landeshut 39 51 & 35 49 & 45 50
Landrechies 26 51
Landren 29 47
Landſee 40 48
Landskrona 43 50
Landſberg 39 47 33 48 & 38 53
Landſtraſſ 39 46
Langeroge 29 55
Langeſtede 32 54
Langhe 39 54
La Roche Vide R.
Laſſlo 44 50
Latzigh 38 54
Laubach 38 47
Ober Laubach 38 56
Lauben 38 52
Lauburg 35 53
Lauden 32 50
Lauffen 36 48 & 31 49
Lauffenberg 30 48
Lavingen 33 49
Laun 36 51
LAUSNITZ 37 52
Lauwenburg 33 54
LAUWERBURG 33 54
Law flu. 32 53
Deutſchen Law 43 54
Lebe 41 55
Lech flu. 33 47 & 34 49
Leip 37 51
Lemberg 34 52 & 34 49
Lemgow 31 53
Lemmerhorn 27 53
Lempach 39 49
Lenitz 39 53
Lenne 31 51
Lenne flu. 50 52
Lennep 29 52
Lenzen 34 54
Lenza flu. 32 54
Le Pont 28 49
Leſla 42 53
Leſſen 26 51
Letowitz 39 50
Leuben 38 48
Leubus 39 52
Leuck 30 46
Leupnick 40 50
Leutmeritz 37 51
Leutſch 43 49
Leuvorden 31 53
Leuwarden 27 54
Lewa 42 49
Leweld 41 48
Lewenborch 41 55
Leyden 26 53
Leypzigh 35 52
Leytha flu. 40 49
Libeten 43 49
Libſtat 44 54
Lichtenaw 32 52
Lichtenberg 34 51
Liechſtal 30 48
Liechtenberg 33 49
Lientz 36 47
Lier 26 52
Lievenow 42 52
Lignitz 39 52
Lingenfelt 39 48
Lille 25 51
LIMBURG 28 51
Limburg 28 51 & 38 51
Limpach 29 50
Lindaw 32 48
Lindinſfelſſ 31 50
Linderen 30 54
Lingen 29 53
Lip flu. 30 52
Lippe 30 52
Littichorn 39 50
Littomiſſel 30 50
Litwa 42 49
Loeds 33 47
Loeven 27 51
Londen 31 56
Lor 32 51
LOTRING 29 49
Lubben 37 52
Lubberſtede 32 54
Lubeck 33 55
Luben 39 52 37 53
Luberaſſ 37 53
Lublinecz 41 51
Luboula 44 50
Lubus 47 53
Lucern 30 47
Luetenberg 40 47
Luken 36 52
Luneburg 45 55
Lunen 29 52
LVNENBVRG 33 54
Lunenburg 33 54
Lunenburgerheyde 33 54
Luneville 29 29
Luter flu. 30 50
Luterberg 30 49
Luter ſeu Keiſers
Lutern vide K.
Lutitz 36 51
Lutzenburg 28 50
LVTZENBVRG 28 50
Luxeul 28 51
Luyck 28 51
LVYCK 28 51
Lyck flu. 36 54
Lyck 46 54
Lymburg 31 53

M.

Machelen 26 52
Maeſeyck 28 52
Maeſmunſler 29 58
Maeſtricht 28 51
Maklar 43 49
Makow 45 53
Maingen 33 51
Malchin 35 54
Malnapadarck 43 49
Malogoſcz 43 51
Manomoſter 44 47
Manſee 36 48
MANSFELT 34 52
Manſfelt 34 52
Mantern 38 48
Marbach 32 49
MARC 30 52
Marchpurg 39 47
Margenpurg 43 55
Marguartſteing 35 48
MARERENSEV
Moravia 39 50
Mariaberg 36 51
Maribo 34 56
Marienwerd 43 54
Maris Adriatici pars vide A
Marckh flu. 40 49 & 40 50
Marne 31 55
Maros 42 48
Maroth 43 46 & 42 49
Marpurg 31 51
Marſan 43 47
Martinach 29 46
Martonvaſar 43 48
Maſe flu. 25 53
Maſieres 27 50
Maſloving 40 47
Matray 35 47
Maubert fontaiane 26 50
Mauſſen 40 51
Maut 35 50 & 34 51
Mayn flu. 31 50 & 34 51
MAVIÆ pars 44 53
Medebach 31 52
Medels 31 47
Meicefuld 32 47
Meils 32 47
Meiringen 30 47
Meiſſen 36 52
MESSEN 36 51
MEKLENBORG 35 55
Melck 38 49
Meldorp 31 55
Melle 30 53
Mellerſtat 33 51
Melſack 44 55
Memeding 36 50
Memmineen 33 48
Memſchitz 40 49
Mentz 30 50
Meppe 29 53
Mering 31 48
Merſpurg 35 52
Merſtat 30 50
Meſchede 30 52
Meſeritſh 29 50 & 41 50
Meſeritz 39 53
Metz 28 50
Metzeral 29 48
Mewa 43 54
MEYDBURG 34 51
Meydburg 34 53
Micloyvitz 42 51
Middelburg 25 52
Michow 53 58
Mies 36 50
Miltenburg 31 50
Milterberg 37 49
Mimmel flu. 49 55
Mindelhaim 33 49
Minden 31 53
Minſing 32 49
Minsko 45 53
Mirecourt 28 49
Miſkebuda 44 47
Miſlovvitz 42 51
Miſtelbach 40 49
Moen 31 55
Moers 29 52
Molda flu. 37 50
Molne 33 44

INDEX.

Monreal 29 51
Mons alias Bergen 26 51
Monstor 44 47
Monstor Butibulas 43 47
Bon Monstor vide B.
Montabour 30 51
Montey 29 46
Montfort 32 47
Montmedy 27 50
Morhangues 29 50
Morung 44 54
Mosa vel Maes flu. 26 51 & 28 59
Moseh 40 51
Mosella vel Mosel fl. 29 51 & 28 59
Mospach 31 50
Mospurg 35 49
La Mothe 28 49
Moulnicza 44 52
Muckenberg 37 52
Muisko 45 53
Mulberg 36 52
Mulda flu. 35 52 & 36 51
Muldorff 35 49
Mulhausen 33 52 & 53 48
Mulrase 37 53
Munchen 34 48
Munden 32 52
Munderkingen 32 49
MUNSTER 30 53
Munster 30 52 & 30 46
Mura flu. 40 47 & 37 48
Murekh 39 47
Murhardt 32 49
Mutlaw 35 55
Myssunde 34 55

N.

NAb flu. 35 50
Nachbare 34 54
Nacke 36 53
Nagold 31 49
Nakel 40 53
NAMVR 27 51
Namur 27 51
Nana 43 48
Nancy 28 49
Narew flu. 45 54
Nassow 30 51
Naters 30 46
Navaz 44 48
Naumburg 35 52 & 38 52
Nawe 36 53
Nazaret 33 47
Nebra 34 52
Necker flu. 31 48
Nedliz 40 47
Neiss. flu. 37 52
Neisse 40 51
Neuburg 35 50
Neufchasteau 28 49 & 27 50
Neufville 29 46
Neugarten 39 54
Neuhouff 31 50 & 35 50
Neukilch 31 48
Neukirch 35 48
Neumark 39 52
Neumarckt 43 54
Neustat 39 53 & 40 50 35 54 52 53 30 51 31 51 34 51 34 49 30 50 40 48 37 53
Neustet 39 51
Neuwenburg 30 48 & 29 47
New Angermunt vide A.
New Brandenburg vide B.
New Marck 37 48
New Marckt 37 47
New Milhn 38 53
New Sol 42 49
Nex castrum 38 56
Neydenburg 44 54
Neyding 31 48
Niclasburg 40 49
Nider Rodenburg 31 54
Nider Wittenberg 33 54
Nidzalos 44 48
Nieneve 26 51
Nieupoort. 24 52
Nimmegen 28 52
Ninorderoge 29 54
Nitria 42 49
Nivel 26 51
Nommeny 28 49
Nopnaw 30 49
Norden 29 54
Norderdracht 28 54
Nordingen 33 49
Northeim 32 52
North horn 29 53
Notez flu. 41 53 & 39 53
Novemiasto 44 52
Novigrad 40 47 & 43 48
Novigrod 46 54
Nowitrag 43 50
Nurenberg 34 50
Nurenberge 39 54
Nuwenhorn 32 58
Nuys 29 52
Nyawerck 31 55
Nyehuys 33 55
Nyelant 28 54
Nye Munster 32 55
Nyenburg 31 53
Nyenhuys 31 55
Nyestat 33 55
Nysna 43 46

O.

OBerberg 36 50
Ober Gurck vide G.
Oberkirch 30 49
Ober Laubach vide L.
OBERN PFALTZ 34 50
Ober Rodenborg 32 54
Oberwasky 41 46
Oborniki 40 53
Obre flu. 24 53
Ochten 31 53
Odelno 40 52
Oder flu. 37 53 & 41 51
Oder 41 50
Oderæsons 41 50
Oderburg 41 50
Oederen 36 51
Oetingen 33 49
Alt Osen vide A.
Osen vel Buda vide B.
OLDENBORG 30 54
Oldenborg 30 54
Oldeslo 33 55
Olmuntz 40 50
Olsawa 43 49
Olsnitz 35 52
Olss 40 52
Olstyn 42 52
S. Omer 24 51
T'Ooche 26 54
Oostende 25 52
Opsto 44 51
Opatow 45 51
Oppelen 41 51
Oppenheim 30 50
Oroziankw 41 49
Ten Ort 29 54
Oltelsburg 45 55
Osen 32 53
Osenburg 30 53
Ossa flu. 41 55
Ossfeld 24 53
Ossolm 45 51
OSTENRICH 38 49
Osterhoven 36 49
Osterode 33 52
OSTERSCHESEE 55 38
Osterwyck 33 53
Ostmer 31 51
Ostra 40 50
Ostrolenka 45 53
Osyck 45 51
Otterendorp 31 55
Otting 36 49
Oudenard 25 51
Ovelgunne 30 54
Overnorde 42 55
Owar 40 49 & 41 46
Ozora 42 47

P.

PAderbon 31 52
Paling 31 49
Pand 43 48
Pappenheim 33 49
Parchum 35 53
Pardubitz 38 50
Paring 35 49
Parreut 34 51
Pas 24 51
Pasewalck 37 54
Passavant 29 48
Passenhaim 44 54
Passion 41 47
Pastaw 36 49
S. Paul 24 51
Pautzke 42 55
Peel 28 52
Peer 27 52
Peisern 40 53
Pela 39 48
Pelisia 42 48
Penigk 35 51
Penkun 47 55
Perlebergk 35 54
Perlek 44 46
Perweis 27 51
Pest 34 48
Petelenborg 30 54
Petervvarden 34 46
Petrovia 39 46
Pettavv 39 47
Peurbach 37 49
Peyne 33 53
Pezasnitz 44 54
Pfaffenhoven 34 49
PFALTS 31 50
OBERN Pfaltz 34 50
Pfefficon 31 54
Pfortzhaim 31 49
Pfreimbt 35 50
Pfullendorff 32 48
Pfunt 33 47
Philippe ville 26 51
PICARDIÆ pars 24 50
Pisschen 41 49
Pilgram 38 50
Pilsen 36 50
Pilsno 44 50
Pinzovv 44 51
Piotravvin 45 51
Piotrkovv 43 52
Pirn 36 51
Piscka 37 50
Plan 36 50
Planckenstein 39 47
Plass 36 50
Platna 37 50
Plavv 41 47
Plavven 35 54
Plesse 32 52
Plettenborg 30 52
Plez 42 50
Ploe 33 55
Plonsko 43 53
Plouviecz 44 50
Plyntenmarck 38 49
Pobianice 42 52
Pod 36 48
Pogoneck 38 47
Polchin 39 54
POLONIA 43 51
S. Polten 39 49
Poltovvsko 44 53
POMEREN 38 54
Le Pont 28 49
Ponterasin 33 46
Popelavv 40 51
Poppen 45 54
Polega 42 46
Posna 40 53
Potenstain 34 50 & 39 48
Potivvorts 38 50
Potstain 36 53
Potzavv 37 54
Poxperg 27 32
Prag 37 51
Prahalitz 37 50
Praitenprun 40 49
Prauska 41 52
Prausnijtz 39 52
Pregel flu. 45 55 & 46 55
Prentzlavv 37 54
Preter 40 50
Presburg 41 49
Preusischmarck 43 54
PREVSSEN 44 55
Pribus 38 52
Primka 38 52
Principis hortus 37 55
Pritzvvalck 35 54
Procelden 31 50

Zzzzzzz

Prostiny

INDEX.

Proſtynia 46 53
Proſnia flu. 41 52
Proſzowice 43 51
Pruck 39 48
Pruckh 40 49
Przeczlaw 44 50
Przedborz 43 42
Przibra 37 50
Przityck 44 52
Pſin 31 48
Pubendorff 40 48
Pudingen 31 51
Pulitz 39 51
Pulka 39 49
Punibritz 41 49
Punitz 49 52
Putbus 36 55
Pyla 40 53
Pylcza flu. 45 52
Pylcza 43 51

Q.

QVakenburg 30 53
Quinque Ecclesiæ 43 47
S. Quintin 25 50

R.

RAb flu. 41 48 & 39 48
Rab 41 48
Raczanow 44 51
Radom 44 52
Radomsko 42 52
Radzimin 45 53
Raeſvelt 29 52
Ragun 35 52
Rain 39 47
Rakerſperg 40 47
Rakonick 36 51
Ramberviller 29 49
Rampno 41 52
Rampſlaw 40 42
Ranten 37 38
Raon 29 49
Rapin 36 54
Rapperſwyl 31 47
Raſtat 37 48
Raſſenburg 45 54
Ratenis 40 55
Ratenaw 35 53
Ratibor 41 51
Rat 34 50
Ratolfszell 31 48
Ratzenburg 33 55
Rava 43 52
Rava flu. 43 52
Rauden 39 52
Ravensburg 30 53 & 32 48
Ravenſtein 27 52
Ray 31 53
Rayneck 34 47
Radaw 36 49
Rees 28 52
Regen 36 49
Regen fl. 35 50
Regenſperg 31 48
Regenſpurg 35 49
Regenſtein 34 52
Reichenhal 36 48
Reichtal 41 52
Reifling 38 48
Reiptzigk 38 53
Reitling 32 53
Remirenont 29 48
Remund 28 52
Rangeryck 30 53
Rensborg 32 55
Rentelen 31 53
Renty 24 51
Reſchovet 41 55
Revecol Prom. 31 55
Reving 27 50
Retz 39 54
Rhaſtia 41 40
Rhein vel Rhenus fl. 29 51 & 32 47
Vorder Rhein 31 47
Rheineck 37 47
Reinzaberen 30 49
Rhenn 29 53
Rhetum 32 54
Rheyde 29 54
Rhineck 32 48
Richo 41 49
Ried 37 49
Riedling 32 48
Rimanow 45 50
Rinfelden 30 48
Riſenburg 43 45
Rochefort 27 51
La Roche 28 51
Rochlitz 35 52
Rockizan 36 50
Roda 34 51
Nider Rodenberg 31 54
Ober Rodenberg 32 54
Rodoſchyce 30 52
Roer fl. 44 52
Romerſtad 40 50
Rooſwinkel 29 54
Ropin 43 53
Roſenaw 44 49
Roſenberg 42 49 & 37 49
Roſenhaim 35 48
Roshaim 30 49
Roſtock 35 54
Roſzaw 45 55
Rotenburg 38 52 & 33 48 & 33 50 35 48
Rotenman 38 48
Rotingen 32 50
Rotterdam 26 53
Rottumoge 28 54
Rotweil 31 48
Ruddenwerde 34 54
Rue 29 47
Ruemansfelden 36 49
Ruffle 31 46
RVGIA inſula 26 55
Ruſco 30 46
Ruttenſtain 38 49
Rybnich 41 51
Rydberg 31 52

S.

SAbacz 43 46
Sabaw 38 54
Saeldental 35 49
Sag 42 48
Sagan 31 52
Sakhon 40 47
Sal fl. 34 51 & 35 52
Salancz 44 48
Salbing 34 51
Salfelt 34 51
Salm 29 49
Sal Munſter 32 51
Saltz 34 53
SALTZBVRG 36 48
Saltzburg 36 48
Samprone 30 46
Sandecz 44 50
Sandomiria 45 51
Sar flu. 29 50
Sarburg 28 50 & 29 49
Sarkaw 45 55
Sarwar 41 48
Sarwyzze Fl. 42 47
Saſlart 43 50
Saſs 30 46
Satz 36 51
Sav vel Savus fl. 37 47 44 46
Sax 32 47
SAXEN 35 52
Saxen ſelt 35 47 & 39 47
Saxſtede 32 53
Scams 32 46
Scelde fl. 26 52 25 51
Schadeck 42 52
Schaleck 38 47
Schan 32 47
Schandaw 37 51
Scawenberg 32 53
Schellinck 27 54
Schemnitz 42 49
Schenevelt 32 52
Scherding 36 49
Schetzing 41 50
Schiermonickoge 28 54
Schillich 30 55
Schinta 41 49
Schipſtede 34 53
Schlany 37 53
Schlawa 39 52
Schlwna 42 42
Schleyfing 33 51
SCHESI 39 51
Schletſtat 30 49
Schneberg 39 46
Schonberg 43 55
Schonebeck 37 54
Schoneck 42 45
Schonga 34 48
Schonwarda 34 52
Schouwen inſula 25 52
Schrym 40 48
Schuſſenried 22 48
Schuttern 30 46
Schwabach 33 50
SCHWABEN 32 48
Schwandorff 35 50
Schwarcza 39 48
Schwarns 32 53
Schweinfurt 33 51
Schweren 39 53
Schwerin 34 54
Schwibuſſen 38 53
SCAWIT ZERLANT 30 47
Schydlov 44 51
Sdechou 45 50
Seeburg 45 53
Seefeld 34 48
Seemanshauſen 35 49
Segeberg 33 55
Seged 44 47
Sehauſen 35 54
Seiſſenberg 39 46
Sellin 40 47
Seplack 43 47
Sequa 45 54
Sernetz 33 47
Seroczacz 44 53
Seſten 45 54
Settorp 30 53
Setzenim 43 53
Seuwen 31 47
Vnder Seuwen 30 47
Sgaro 44 53
Sgers 42 52
Siburg 30 51
Sider 30 46
Siericzee 26 52
Sigen 30 51
Siberper 38 48
Simmeren 29 51
SINUS Codanus vide C.
Siradia 41 52
Siſaken 40 46
Sittaw 37 51
Sitten 29 46
Situo 42 51
Skoczow 42 50
Skrzinno 44 52
Slage 40 55
Sleiden 29 51
Sleming 40 48
Sleſwick 52 56
SLESWICIAE PARS 31 46
Sluys 25 52
Smalkalden 33 51
Suena 41 53
Sobota 42 53
Soens 29 51
Soeſt vide Z.
Soffelarn 34 48
Soklyos 43 47
Sol. New. & Alt. vide N. A.
Soldaw & Soltaw 44 54 & 32 54
Soldin 38 52
Solecz 35 51
Soloturn 30 47
Solt Wedel 34 54
Sombock 42 48
Someren 43 52
Somogwar 41 47
Somos 54 49
Sonnewalt 36 52
Soppia 42 47
Sopploncha 41 47
Sopron 40 48
Sodronitza 41 47
Sora 41 50
Sornico 31 46
Soroſpatak 44 49
Soſet 39 47
Spandaw 36 53
Spier. 31 50
Spiez 30 47
Spittal 38 48 & 31 47
Spre flu. 37 53
Spremberg 37 52
Sprottaw 38 52

Squirſina.

INDEX.

Squirfina 39 53
Stablo 28 51
Stabny 34 55
Stade 31 55
Staffelſtain 34 51
Stainam 32 51
Stainitz 39 47
Stainpach 33 47
Stains 33 47
Staltenow 31 53
Santzſtat 30 47
Statgard 38 54 & 42 54
Stathagen 33 53
Staveren 27 54
Stauffen 50 48
Steenwyck 28 53
Stein 31 48 & 35 51
Steindall 35 53
Steinaw 39 25
Steinem 31 52
Steir 37 49
STIRMARCK 39 48
Stepenitz 38 54
Stercznigen 34 47
Sternberg 38 53 & 35 54 & 38 50
Stetin 38 54
Stezycza 45 52
Stobnicza 44 51
Stockhauſen 32 51
Stolberg 34 52
Stolp flu. 40 45
Stolpæ 40 55 & 36 54
Stolpen 37 54
Strochneſt 39 52
Stotel 30 54
Straelſund 36 55
Straesburg 34 54
STRANT inſula 31 56
Strasburg 43 54
Straubing 35 49
Strelitz 39 54 & 31 51
Strentza 38 51
Striega 39 51
S. Truyen vide T.
Stubbecopinge 35 56
Stum 43 54
Suppendorff 33 55
Stutgard 31 49
Suleiow 43 52
Sulow 40 53
Sunnenberg 38 53
Suſenburg 30 48
Swabach 34 40
Swanden 31 47
Swartâ flu. 39 50
S. Wendel vide W.
Svvol 28 53
Svvolen 45 52
Svvynar 42 46
Syeding 38 49
Syrzoda 40 53

T.

TAbor 37 50
Tachavv 36 50
Taintz 36 40
Tangermund 35 53
Tappiavv 45 55
Tracza flu. 45 49
Taruſtede 31 54
Tauchel 41 54
Tauaas 32 47
Tecklenborg 30 53
Telfs 43 47
Teltſch 38 50
Templin 36 54
Tenatz 32 47
Ten Ort vide O.
Terl 37 47
Tertzen 31 41
Teſſchen 41 51
Teſſer 42 48
Teupitz 40 54
Texel Inſula 26 44
Teya 38 49
Teya flu. 39 49 & 40 49
Thalia 44 49
Thall 35 51
Tham 36 53
Than 32 51
Theonville 28 50
Thierhaubten 34 49
Thom Dam 34 45
Thuin 26 51
Thun 30 47
Thuren 32 50
Thurnout 27 52
Thurtur 45 48
Thybiſchus flu. 44 46 & 45 48
Thyrnſtain 39 49
Tielt 25 52
Tienen 27 51
Tiffer 39 47
Tintzen 32 46
Tirol 34 47
TIROLIO 33 47
Titul 44 40
Tokaya 44 49
Tolna 43 47
Toploven 40 47
Torgavv 36 52
Torn 42 53
Torna 44 49
Tornan 36 54
Tornavv 38 51
Tornay 25 51
Toul 28 49
Tramborn 39 54
Tranſchyn 41 49
Tranſperg 55 48
Trave flu. 33 55
Travemund 33 55
Traunſtain 36 48
Trebin 36 53
Trent 34 46
Treptou 36 54
Tribel 37 52
Tricbnicz flu. 43 54
Trier 29 50
TRIER 29 60
Golfo de Triſte 37 46
Troppa 43 50
S. Truyen 27 51
Tubing 31 49
TWENT 29 53
Tuln 39 49
Tumuas 33 47
Turckheim 30 50
Turovv 34 54
Tuſis 23 47
Tward 43 50
Twardoſchin 42 50
Tyhan 41 47
Tyliach 36 47
Tyrna 41 49
Turnow 39 50
Tzrebitzch 39 50

V.

VAch 32 51
Vachocz 44 51
Vacia 43 48
Vaiſel 30 54
Valenciennes 25 51
Valckenſtain 35 50
Vamos 44 49
Varta 41 51
Vaſtenow 30 53
Vaucoleur 27 47
Vayon 44 49
Vazzon 41 48
Vecht 30 53
Vecht flu. 29 55
Velburg 34 50
Veldentz 29 50
Veldkirch 32 47
Velica 45 46
Venlo 28 52
Veraw 40 48
Verdum 27 50
Vering 32 49
Veſpran 32 46
Veſpriſium 41 48
Vezelize 28 49
Viande 28 51
Vianen 27 53
Viazd 43 52
Vidava 42 52
Vlerus 41 52
Viſaltz 43 48
Villach 37 47
Ville Neuf 29 46
Viller Betnoch vide B.
Villing 31 48
Vilſeck 34 50
Vilshoven 36 49
Viney 29 46
Vinſtring 29 49
Vintel 32 54
Viſchamund 40 49
Viſticza 44 51
Viſtula flu. 42 54 & 42 50
Viſtulæ fons 42 50
S. Vit 37 47
Vittan 42 48
Vizzegard 42 48
Vkermunde 37 54
VLAENDEREN 25 51
VLIELANT Inſula 37 54
Vlm 29 50
Vlm 32 49
Vlpenis 32 56
Vlizen 33 54
Vnderſeuven 30 47
Vngwer 45 49
Wienow 42 52
Vnna 30 52
Vnſtrut flu. 33 52 & 24 52
Vokemarck 38 47
VOORN Inſula 26 52
VORN 36 52
Vorder Rein 31 47
Vorden 42 53
VOYTLAND 35 51
Voytſperg 39 48
Vrb 32 51
Vſedom 37 55
Vſztye 40 53
Vtricht 27 53
Vttenbeurn 35 48
Vy 29 49
Vyſalwa 41 49
Vywar 43 50

W.

WAdowijze 42 50
Wag fl. 51 49 43 50
Wagſtat 41 50
Waidhoven 38 49
Waitz 39 48
WALCHEREN Inſula 25 52
Waldeborg 39 54
WALDECK 31 52
Waldeck 31 52
Walderfang 19 50
Wald Munchen 35 50
Walpo 43 46
Wangeroge 30 55
Waraſdin 40 47
Wardu 41 49
Waren 35 54
Warendorp 50 52
Warka 45 52
Warnemund 25 55
Warnenſtein 30 51 & 34 55
Warta flu. 38 53 & 42 52
Wartburg 31 52
Wartefeltz 30 51
Warzow 45 53
Waſſerſang 38 48
Ober Wasky 41 46
Watro flu. 36 50
Wedde 29 54
Weert 28 52
Weiden 35 50
Weiert 35 48
Weilhaim 44 48
Weimar 34 53
Weichenfeld 34 50
Weiſſel flu. 45 52
Weiſſenburg 34 49 & 30 49
Weiſſenfels 35 52
Weyſſwaſſer 37 52
Weixel flu. 43 50
Welavv 45 55
Welbern 37 52
Wels 37 49
Werben 35 53
Werden 29 52
Werra flu. 33 51
Wert 35 38
Werthaim 32 50
Weſel 28 52
Weſer Flu. 30 55 & 33 52
Weſterhude 30 55
WESTFALEN 30 54
Wetin 35 52
Wetzler 31 51
Weyderen 32 50
Weyſtoda 33 52
Wien 40 49
Wienczburg 41 23

Wilbad

I N D E X.

Wilbad 21 49
Wildeman 33 52
Willenbrock 30 54
Williſaw 30 47
Wiſhuſn 30 54
Wimpfen 31 50
Windeck 30 51
Wineta 37 55
Winshaim 33 50
Winterthur 31 48
Wipper flu. 34 52
40 55
Wippra 34 52
WIRTENBERG 31 49
Wirwil 43 48
Wiſchegrod 43 53
Wiſelberg 38 48
Wiſeloch 31 50
Wiſmar 34 55
Wiſcha 40 50
Witgenſtein 31 51
Witichenaw 37 52
Witſtock 35 54
Wittenberg 26 52
Nider Wittenberg 33 53
Wladiſlaw 43 53
Wodian 38 50
Woldaw 37 49
Woldenbergk 38 53
Wolfach 30 40
Wolffelde 34 53
Wolffenbutel 33 53
S. Wolfgang 37 48
Wolſperg 38 47
Wolgaſt 37 55
Wolgerſdorf 43 49
Wolleck 39 54
Wollin 33 55
Wolmerſtede 34 53
Wolta 42 50
Wolwortz 43 52
Worckum 27 54
Wormdit 44 55
Worms 31 50
Worlitz 35 52
Workra flu. 44 53
Wroncy 39 53
Wolfshagen 37 54
Wunſchelburg 29 51
Wortzburch 32 50
Wyck op zee 26 53
Wyck te Duerſtede 27 53

Y.

YMS 33 47
Ypol flu. 43 48
Yſne 32 48

Z.

Zabatha 44 47
Zabern 30 49
Zagiocha 42 47
Zakaocz 41 47
Zakrotzin 44 53
Zalawer 40 47
Zampach 39 51
Zandock 39 53
Zanko 42 47
Zanto 42 48
Zarki 42 51
Zarnouw 43 52
Zawichoſt 45 51
7echlin 63 54
Zedenick 36 54
ZEELANT 25 52
Zeitz 35 52
Zele 34 48
Zell 26 48
Zenkalos 44 47
Zentha 45 47
Zerbſt 35 53
Zardahel 41 47
Znaim 39 49
Zoeſt 30 51
Zolnock 44 48
Zombathel 41 41
& 42 46
Zonch 41 49
Zug 31 47
Zullich 38 53
& 28 53
Zulphen 28 53
Zurich 31 47
ZVYDERZEE 27 53
Zweybrucken 29 50
Zwicka 35 51
Zwine oſtium 37 55
Zgeth 42 47
Zytnar 42 48
Zyvviecz 32 30

INDEX.

LOCORVM TABVLAE GENERALIS ITALIÆ.

Abbatia 42 40 & 37
44 & 37 42
C.dell.Abbate 39 41
Abiſſari P. 32 43
ABRVSSO 38 39 42 43
Acerra 39 41
Acumolo 38 43
Adelboden 30 47
Adeſe flu. 35 45 & 33 46
& 34 44
Adigna 38 46
Adua flu. 32 46
Aetna Monte 39 38
S. Agata 41 40 & 41 38
Agor 35 47
Aguila 38 43
Aguilara 35 45
Ajazzo 32 41
Aich 31 44
Airaſca 30 44
Aita 40 40
Alatro 38 42
Alardo 30 43
C. Alava 39 38
Alba 30 44 38 43
M. Albano 40 38
Albarazo 33 39
Albona 38 46
Alcara 39 38
M. Alcino 35 43
Alegurion 32 40
C. Alemura 35 43
Aleſano 43 40
Alexandria 31 44
Aliano 41 41
Alicur 38 39
Alifas 39 42
Alla 33 46
Almiſa 42 44
Alon 31 42
Alpes M. 36 47 31 46
Alpen 33 44
Altavilla 39 42
Altino 39 43
Altorf 31 47
M. Alto vide M.
Aluezo 32 45
Amalfi 39 41
S. Amanſa 32 41
Amato 41 49
S. Ambroſio 32 42
Amelia 36 43
Amone 36 47
Guaſto de Amone 40 43
C. Amont 30 45
Amozano 33 44
Anagna 38 42
S. Anaſtaſia 37 42
Ancona 38 44
ANCONITANA MARCA
37 38 44
S. Andrea 43 43 39 44
40 44
Andria 41 42
Andurio 41 42
S. Angelo 32 45 37 43 39
43 36 44
Angiera 31 45
Anguillara 36 42
S. Anna 43 41
Anſignan 34 46
Antia 37 42
Antibe 29 43
Antiboli 29 43
Antiſano 33 42
Antivari 44 43
Antonello torre 38 43
S. Antonio 36 42
Antroplana 30 46
Apenninus m. 35 44 40 41
Apiana 31 45
Apre 40 42
Aquanea 31 39
Aqua Pen. 36 43
Aquilaſtro 33 39
Aquilegia 37 46
Aquino 28 42
M. Arachi 42 39
Arbe 39 45
Arbenga 31 43
Arca S. 32 38
Arce 34 44
S. Archangelo 41 44
Arconiſi 30 44
Ardea 37 42
Ardena 32 40
Arena 31 39
Arezo 35 44
Argentur 31 40
C. Argoleſo 33 38
Argua 35 45
Ariano 40 42
Arky T. 44 46
Arky 42 46
C. Arme 41 38
Arnen 30 46
Arona 31 45
Arpino 38 42
Arqua 33 44 31 44
Arri 35 45
Aſco 32 41
Aſcole 40 42
Aſcoli P. 39 44
Aſcoli 38 44
Aſinara 31 40
Aſola 33 40
Aſpra 37 45
Aſſiſi 36 43
Aſte 31 44
Aſtura 37 42
Atella 40 41
Aterni 40 41
Atheſis flu. vide Adeſe
Atina 38 42
Atri 39 43
Avella 39 41
Avellino 39 42
Averſa 38 42
Aufidena 38 43
Augubio 36 44
Auguſta 30 46
Auguſtini 42 43
Aureolo 35 44
Auſta 42 43
Ayrolum 31 46
Azon 32 46
C. Azura 35 43

B.

Babuco 38 42
Babuſo 40 38
Baiaco 41 38
Balagna 32 42
Balao 33 38
Bar 29 45
Barceis 29 44
Barcelonette 29 44
Bardi 33 44
Baregin 32 41
Bari 42 42
Barlette 41 42
BARRI 41 42 41
Baſilico 39 42
Baſone 29 43
Baſſano 35 46
Baſtia 32 45 33 42 37 44
38 46
C. Baticane 40 39
Battinagua 39 41
Belaera 36 44
Belfort 32 47 32 44 35 43
36 44 38 44 41 39
Belgardo 36 46
Belia 32 41
Belicaſtro 41 39
C. Bell 33 47
Belletri 37 42
Bel monte 40 39
Belueder 33 44 37 44
40 40
S. Benedetto 34 45
C. Benzi 35 43
Bergamo 32 45
Bergetto 34 46
C. Bernardo 42 41
S. Bernard 29 46
32 46
Beſtie 41 42
Betole 35 43
Bettola 31 54
Bevio 32 46
Beuver 33 42
Biagraſſo 31 45
D. Bianco 22 42
Biaſcha 31 46
S. Biaſio 35 45
Bibiena 35 44
Biela 30 45
Billigratz 38 47
Bina 33 45
Binaſco 32 45
Biſignano 41 40
Bitonto 41 42
Biumio 31 45
Blarano 35 44
Blot 30 44
Bocluent 40 42
Boczn 34 37
Bolgeri 34 43
Bologneſe 35 44
Bolzena 36 43
Bonconuento 35 43
Bondan 34 45
Bonelo 34 45
C. Bongerbino 38 38
Boniano 39 42
S. Bonifacio 32 41
Boniuente 29 41
Bonle 33 46
Bononia 34 44
Bonporto 34 45
Borgetto 39 44
Borgo 34 36
Borgo de Seſia 31 45
Borgos ſepulchro 36 44
Bormio 33 46
Borſan 41 38
Boſſa 32 39
BOSSENA 42 45
Bovolenta 35 46
Le Bote 38 41
M. Bote 37 46
Bozolengo 30 45
Bracciano 36 42
Bracco 32 44
Branczol 34 48
Breganze 34 46
Breno 33 46
Brenta villa 35 46
Breſcia 33 45
Breevis 32 45
Briancor 29 44
Briga 30 43
Brindiſi 43 41
Briſſello 33 45
Briſſolo 34 44
Brixen 35 47
C. Broti 35 44
Brugnera 35 46
Bruman 40 36
Brunec 35 47
M. Bruno 32 44
Bua 41 44
Bubenſtein 35 47
Bucello 39 43
Budoa 44 43
Buffolo 47 42
Buſia 41 45
Buſſeto 33 45
Buſſo 40 42
Butrio 35 45

C.

Caczenfeld vide K.
Cadina 33 45
Cagi 34 44
Cagliano 40 41
Caglie 36 44
Cahorle 36 46
Cainranza 38 43
CALABRIA 41 41 39
Calari 33 38
Caldero 34 46
Calepi 32 46
Callitri 40 41
Calvi 32 42
Camerino 37 44
Camiri 42 40
Campagna 38 43
CAMPAGNA DI Roma

INDEX.

Campagnati 35 43
Campania 42 40
Campeio 33 46
Campiglia 34 43
Campio 38 43
C. Campo 31 44
Campo Marino 40 43
Campo Tenese 40 40
Canano 29 43
Cancelara 41 41
Candiano 36 44
Candino 35 46
Candezano 42 40
Candolfo 37 42
Caneto 33 45 34 43
Canne 41 42
Canobio 31 46
Canosa 42 39
Canotica 38 46
Cantalupo 37 43
Caorso 33 45
Capello 43 44
Capino 40 42
Capistrello 38 42
Capo 37 44
Capraia 33 43
Caprata 40 43
Caprarol 36 43
Capri 39 41
Caoriola 40 42
Capua 39 41
Cara 32 45
Caran 34 44
Caraon 39 38
Cararo 41 41
Carazo 32 44
Carbeni 32 41
Carbonaire 33 38
P. Cardo 33 42
Cardonia 39 38
Careto 37 44
Cargnana 30 44
Cariati 42 40
Carignano 38 43
Carinis muris vide M.
Carniola 28 42
Carneich vide K.
Canero golfo 38 39 46
Carro 35 44
Casalarbore 40 42
Casalma 33 45
S. Casan 40 45
Casara 33 38
Casele 40 41
Casiano 42 41
Casilento 38 43
Casino 38 42
Casolo 42 44
Cassa Cap. 31 39
Cassan 32 45
Cassano 41 40
Castagnole 31 44
S. Castadi speculo 37 38
Castel 38 46
Castele 42 39
Castella 42 40
Castellana 36 43 42 41
Castellina 34 43 35 43
Castello 33 41 38 41
Castiglione 34 43 35 43 36 43
Castitio 41 38
Castoza 34 46
Castro 43 40 36 43
Castro de castello 36 44
Castro franco 34 44 35 45 35 46 41 40
Castro Græco vide G.
Castro del monte 41 42
Castro novo 33 44 35 45 36 42 38 46 36 44
Castro Vechio 39 43
Castro de Vescovo 34 44
Cataro 44 43
Catazo 45 43
Catolica 36 44
Cava 39 41
Cavallo 41 41
Cavallo Cap. 33 40
Cavarzere 35 45
Caulonia 41 39
Cazamga 32 46
Celano 38 42
Celio 42 41
Ceneda 35 46
Cenzola 40 40
Cepeliza 45 44
Ceparano 38 42
Cereto 37 43
Cervara 37 43
Cervio 36 44 33 40
Cesano 34 44
S. Cesario 34 44
Cesena 36 44
Cesino 32 44
Cetino 36 44
Cestina 42 45
Cetraro 40 40
Ceva 30 44
Chambre 29 45
Chasta 38 46
Cherasco 30 44
Cherso 38 46
Chia 32 38
Chiapa 33 41
Chiari 33 45
Chier 30 44
Chiese 31 49
Chilon 29 46
Chiresa 41 41
S. Chirico 37 44
Chiuas 30 45
Chiuchio 24 44
Chiusa 34 46
Chomon Cap. 33 39
Chrastowitz 40 47
S. Crestina 41 39
Chur 32 47
S. Cecilia 35 43
Cifalu 38 38
Ciglie 30 44
Cigoli 33 45
Cigon 30 45
Cillei 39 47
Ciniso P. 32 42
Cinque terre 32 44
S. Cipriano 33 41
Cirignola 40 41 41 42
Ciro 42 40
Citella 40 42 41 42
Cito 40 41
Citta nova 37 46
Civita du. 37 43
Civita. no. 48 44
Civita vechia 30 42
Civitella 37 43 35 43 39 43
Claven 32 46
S. Clerico 40 41
Clon Vide K.
Cluse 34 47
Co de golo 33 46
Co de lago 31 46
Co de ponte 35 47
Co de Vila 42 45
Coguretto 31 44
Colango 33 38
Coliantz vide K.
Colina 41 45
Colle 35 43
Colone Cap. 43 39
Colonia 34 43
Coltelazo 33 38
Coma 32 42
Comachio 35 45
Como 32 46
Compadre Pa. 36 46
Concordia 34 44 34 46
Constanzana 31 45
Conte P. 31 39
Contrada R. 37 44
Conversano 42 41
Convigno 42 41
Copranitz 40 47
Cordouado 36 46
Cordouo 35 47
Coregliano 43 41
Corezo 34 45
Corfu 45 40
Corneto 32 39 36 42 40 42
Corno 41 40
Corsica 32 41
Corso cap. 32 43
Cortemilia 41 44
Corton 31 40
Cortona 36 43
Coruo Ponte Vide P.
Cosmopoli 34 43
Costach Vide K.
Costel 39 47
Cowacz vide K.
Cozenza 41 40
CRAIN Vide K.
CRAINA 44 43
Craina 45 43
Crainburg 37 47
Crapi 39 41
Crema 32 45
Cremagnola 30 44
Cremona 33 35
Crepacore 41 39
Cresan 38 46
Crese P. 31 42
Cresentin 30 45
Creuola 30 46
C. Cricho 41 40
Croara 34 46
CROATIA 39 46
S. Cocer 32 44
Crocetta 34 44
Cropani 42 39
Cumirza 42 44
Cuni 30 44
Cupo 42 40
Churchialota 43 41
Curia 36 44
Curita 43 44
Curnum prom. 29 42
Curzolo 42 44
Cusano 39 43
Cuza 41 44
Czircknicz 38 46

D.

Dagno 45 43
DALMATIA 40 42 45
S. Daniel 36 47
Dano cap. 36 43
Dargonia 32 44
Decemo 33 38
Degna P. 31 44
S. Demeter 41 46
Desen castro 33 40
Deserntis 31 47
Devedro 30 46
Diamate 40 40
Diana stagno vide S.
Diano 40 41
Dignano 37 43
Dilessa 32 44
Doblach 35 47
Dolazi 45 43
Dolcigno 44 43
Domo 31 46
Domus no 32 38
S. Donato 34 43
Doria C. 30 44
Dorise M. 40 43
Drin 44 45
Drinasto 45 43
Drunie 43 44
Dubroniwa 40 46
DUCATO SPOLETANO vide S.
La Duchessa 40 41
Duinno 37 46
Dorante 36 44
Durazo 45 42
Durazo cap. 45 42

E.

Edolo 33 46
ELBA 34 42
Empoli 34 44
Erba longa 33 41
Ereo 33 39
Ersebewth 41 47
Esaro 41 40
Esepel 31 45
Este 34 46
Evian 29 46
Evoli 40 41
S. Euphemia 41 39
Euveria 33 40

F.

Fabriano 37 44
Faenza 35 44
Falcato 34 47
Falco M. 37 46
Falcone 32 40
Falcone M. 38 44
Falconera 38 44
Falieio 31 44
Falone 32 41

Fanan

INDEX.

Fanan 34 44
Fancri 41 41
Fano 37 44
Fanu 45 40
Faon 33 41
Farfara 37 43
Farfaro C. 37 43
Farneto 39 42
Fava 33 40
S. Felicita 37 42
Felicur 39 39
Felino 43 40
Ferentino 38 42
Ferenzola 40 42
Ferlun C. 33 40
Fermo 38 44
Ferrara 35 45
Ferrato C. 33 38
Ferretti C. 38 44
Fichine 35 44
Ficta 34 46
Figar 32 41
Figo 33 41
Fillo 35 45
Filzan 31 44
Fimesino 37 44
Fin P. 32 44
Final 31 44
Finale 34 45
Fiore 40 42
S. Fiore 35 43
Fiore M. 36 44
Fiorentino 34 43
Fiorenza 34 44
Fiorenzola 33 45
Fiori 30 44
S. Firenzo 32 42
Fischi 34 42
C Fiume 36 43
Flaviano 39 44
Fabello 30 46
Focino 32 46
Fogia 40 42
Foglia 30 45
Fondi 38 42
Forci 38 44
Foresta Cap. 40 40
Foriani 32 42
Forli 35 44
Forniche 34 42 35 42
Formie 38 42
Fornari 31 44
Fornase 55 45
Forno 36 47 45 43
Fornono 45 43
Forte M. 31 40
Forte R. vide R.
Fortinom 37 42
Fosson 35 45
Franca villa 30 45 39 43
40 38
Franco C. 30 43
Frata 35 43
Fratta 36 44
Fratte 38 42
Freddo 40 40
Freiul 29 43
Frisan 32 40
Friso 39 43
Friulz 36 46
Funim 32 38
Funo 34 45

G.

GAbella 43 44
Gajeta 38 41
Galea 33 39
Galera 32 42
Galigagna 38 46
Galipoli 40 40
Galiota 38 45
GALLIÆ pars 28 46 45
Garda 33 46
Gardola 33 46
Gareze 30 43
Gernaiola 36 43
Gatizzo 40 43
Gavardo 33 46
Gavio 31 44
Gausiti 43 41
Gazicho 44 44
Gedi 33 45
Gelelis 43 45
Gelso C. 35 45
S. Geminiano 34 43
Genarca 31 41
Geneve 28 46
Geneversee 28 46
Di GENOA Riviera vide R.
Genua 32 44
S.Georg. 39 46 36 42 33 45
45 43
Gera 32 46
S. Germain 31 45
S. Germano 38 42
Geronda 38 41
Gestori 32 38
Gevio 31 46
Gianuti 35 42
Giaroli 31 45
Giemona 36 47
Gierazzo 41 39
Giesi 38 44
Gigio 35 42
S. Gilil 30 44
Gimnasi 41 43
Gioia 40 41 41 39 42 41
S. Giovan Pieve 32 42
Girapala 32 39
Glef 33 46
Gmind 37 46
Goit 33 45
Golfo Cataro vide C.
Golfo Lodrin vide L.
Golfo Schilaci vide S.
Golfo Tarato vide T.
Golfo Trieste vide T.
Golfo Varano vide V.
Goms 31 46
Gonzaga 34 45
Gorgana 33 43
Goritia 37 46
Goro 35 45
S. Gotard 33 46
Gozi 41 44
Gradiska 37 47
Gradiskia 41 46
Grado 37 46
Grave Vechia 44 44
Gramata 45 40
Grambei C. 31 45
Grao 42 45
Gratara 35 44
Grati flu. 42 40
Gravina 41 41
Grazo 34 45
Greco castro 41 40
Grenche 30 46
Grignagno 40 42
Grigno 34 46
Groseto 35 53
Grotole 42 40
Grottare 42 39
Gruaro P. 36 46
Gsteig 29 46
Guarda 40 41
Guardia 40 40
Guastalda 33 45
Guasto 40 43
Guelso 33 45
Guerra 39 44
Gugio 32 46
S. Guinant 29 46
Gundis 29 46

H.

HAidoscera 37 47
Haron 37 43
Havenstein 34 47
HELVETIÆ pars 29 47
Heppen 34 47
Hercole P. 35 42
Kl. Heyl 38 46
Hispella 37 43
Humago 37 46
Humana 35 45 38 44

I.

IAblonitz 39 46
S. Ian 29 45
C. Ianque 32 45
Iasuri 40 45
Iaunstain 38 49
Iaycza 41 46
Icoronata 40 45
Ider 33 46
Idoxi 31 45
Idria 37 47
Igg 38 47
Ilantz 32 47
Ilesi 34 46
Ilica 35 44
Imola 35 44
Impami 30 46
Imperiali Rocca Vide R.
Incisa 31 44
In der lappen 30 47
Inn flu. 33 47
Inurea 30 45
S. Ioan 32 43
IONIO Mare 44 39
Iosagardia 32 38
Ioun 29 47
ISCHIA 38 41
Isi M. 35 43
Isola 30 44 32 44 24
46 34 45 36 42 37 46 42 39
Isola Por. 24 45
Isporian 31 45
Issenocz 41 46
Isseo 33 45
Istia 35 43
ISTRIA 38 46
Istria C. 37 46
S. Iuan 34 46
Iuere lago 45 44
Iuvenazzo 41 42

K.

KAczenfeld 39 45
Karneich 34 47
KARST 37 46
Klon 38 46
Koliantz 41 47
Kostach 38 46
Kowarcz 41 56
KRAIN 38 47
Kublitz 32 47

L.

LAas 38 46
Labadia 32 41
Laces 33 47
Ladinevo 45 44
Lagani 39 45
Landeck 33 47
Landro 37 47
Lanstrais 39 46
Lango 30 46 31 39
Lapas 41 44
Larch flu. 29 45
Larche 29 44
Larde 29 43
Lationico 41 41
Laubach 38 47
Laudenb. 34 47
Laven. alto 33 44
di LAVORO terra
39 40 42 41
Lausa 33 44
Lausanna 29 47
Lazano 39 43
Lecco 32 46
Lega P. 40 45
Legnano 34 45
Lena 42 40
Lendenara 35 45
Lenguela C. 45 41
Lenta 31 45
Leon M. 32 39
Lesina 42 44
Levada 35 46
Levana 35 44
Levito 37 43
Lewenberg 34 47
Leze 43 41
Libiano 36 44
Lico 32 40
LIGUSTICUM
mare 30 32 43
Lilaraba 32 40
Limata 39 42
Limene 35 46
Lio 35 46
Lione 40 41
Lione C. 36 43
Lipari 40 39
Lisola vide Isola
Lissa 41 44
Liuenezza flu. 35 46
Livorno 34 43
Lize C. 42 40
Locarno 31 46
Loci falco 32 41
Lodi 32 45
Lodrin 45 42
LODRIN golfo 45 42

Loeds

Loeds 33 47
Loggio 32 41
LOMBARDIA 30 32
45 54
Lonado 33 45
Longeria 33 40
Longiano 36 44
S. Lorenzo 30 43 37 46
Luca 34 44
Luca Cap. 44 41
Luceria 40 42
S. Lucia 32 42 33 40 37 41
S. Lucido 40 40
S. Lucio 40 42
Luco 33 42
Lucou 32 39
Lugana 31 46
Luneburg 29 45
Lunæ P. 31 44
Lupara 40 42
Lupidio P. 38 44
S. Lupo 39 42
Luria 41 40
Luserna 29 44

M.

Macerata 38 44
Macover 32 39
Magdalena 29 45
Major M. 34 44
Malamoco 35 46
Malandrino 43 41
Malanto 44 43
Malfeta P. 42 39
Malsesene 33 46
Malseta 41 42
Mamfredonia
Mandolfo 37 44
Manila 32 39
Manthia 40 39
Mantua 33 45
Marano 37 42
Marazo 31 49
S. Marco 41 40 43 41
Mardi 33 46
S. Margarita 29 43
S. Maria 30 43 41 39
S. Maria Cap. 44 40
S. Maria Roxa 44 43
S. Maria de Tremiti 40 43
Mariguano 32 45 32 41
Marsaga 32 38
Marsico 41 41
Marsigliano 35 42
Marta 36 43
S. Martin 30 46 30 45 38 47
38 41 39 42
Martina 42 41
Martinach 29 46
Martinenga 32 45
S. Martino Pon. 30 45
Marzaia 34 44
Massa 33 44 34 43 39 41
Matera 41 41
Maunigo 32 44
Maura 38 38
Mazango 35 46
alt Mecz 33 46
Medea 45 43
Medolin 38 45
Medon 45 43
Meleda 43 43
Melfi 40 41
Melisello 40 44
Melito 41 39
Melle C. 31 43
Meloria 34 43
Mentelia 41 39
Mera 32 45
Mergon 35 45
Merlera 45 40
Merlin 32 42
Mesi 30 44
Messina 40 38
Mestre 35 46
Metiola 32 46
Metrovich 43 44
Metulla 39 43
Mezo 35 45
Mezzano C. 33 41
Micanan 43 44
S. Michel 34 46
Milan 32 45
Milazo 40 39
S. Miniato 34 43
Minoruino 43 41
Mirabella 31 45 33 45
Miran 45 46
Mirandula 34 45
Miseno 39 41
Mistia 41 39
Modena 34 44
Mogliano 38 44
Monaca 30 43
Monaqui 32 41
Moncaluo 36 44
Moncelese 35 46
Mondello 37 38
Mondus 30 44
Monerbo 32 43
Montgart 30 45
Mongeno 31 46
M. Monico 38 43
Monopoli 42 41
Monspurg 38 47
Montagnan 34 45
Montagno 32 39
Montalto 35 32
Monte Christi 34 42
Monteda 32 42
Monte forte vide R.
Montella 39 42
Monte Real vide R.
Monza 32 45
More 36 44
S. Moritz 29 46
Moro 38 43
Morone 39 42
C. Morra 33 45
Mosanica 32 45
Mostar 43 45
Motola 42 41
la Motta 42 39
Mucka 38 46 37 44
Mugels 37 46
Murano 41 40
Murus Carinis 37 38

N.

Napoli 39 41
Narbone 29 43
Nardo 43 40
Narenta 43 44
Narni 36 43
Naters 30 46
Navelii 38 43
Naverse 35 49
Neapoli 31 39
Nebbio 32 42
Nepe 36 42
Nerba 33 42
Nerny 28 46
M. Nero 39 43
Neruli 37 43
Nerulo 41 40
Nia 38 45
Nibiz 31 44
S. Niclas 39 46
S. Niçolo 25 45 39 45
Niolo 32 42
Niza 30 43 41 44
Noare 40 38
Nocera 41 39 42 41 39 41
37 44
Nogarole C. 34 45
Nogaza 34 45
Nola 39 41
Noli C. 31 44
Nomento 37 43
Nona 40 45
Nora 32 39
Nori 33 41
Nosa P. 32 46
Novara 31 45
Novigrod 40 47 40 46
40 45
Noville 29 46
Novo P. 33 41
Novolara 34 45
Novomont 45 44
Nout 39 46
Nowyn B. 38 42
Noxeo 32 44
Numarck 34 46
Nursia 37 43

O.

Obroazzo no. 41 45
Ocricoli 39 43
Ogliastro 33 38
Ogulin 39 46
Olbia 33 39
Oliverio 40 38
Ombla 43 43
Ombrone 35 43
Oneglia 31 43
Orach 44 45
Orbetello 35 42
Orbo 33 42
S. Orero 33 44
Orexia 32 38
Orgnan 32 46
Orisge 41 45
Orlando C. 39 38
Orsere 29 46
Orso 45 41
Orta 31 45
Ortaia 42 41
Orti 36 43
Ortona 39 43
Orvieto 36 43
Oseo 31 39
Osero 38 45
Osmo 38 44
Ostela 35 45
Ostia 34 45 36 44 37 42
Osuli 33 40
OTRANTO 43 41
Otranto 43 41
Ovide 32 46
Ovo Cap. 42 41

P.

Paconia 32 41
Padua 35 46
Padulla 40 41
Pago 40 45
Palari 41 38
Palastra 32 42
Palatio 39 45
Palazolo 32 45
Paleno 39 43
Palere 31 44
Palermo 37 38
Palinuro 40 40
Palma de sale 32 38
Palma de soso 32 38
Palmarola 37 41
Palme torre 38 44
Palo 36 42
Panare 40 39
Paomia 31 41
Parenzo 37 46
Parma 33 45
Passo di Spoleto 37 43
Pasulo 43 41
Patti 39 38
Pavia 32 45
Paula 40 40
Pazo 44 44
Peccim M. 35 43
Pech 44 44
Peilstein 35 47
Pelagosa 41 43
S. Pelegrim 37 46
Peloso 41 41
Penna 38 44
Penne 36 44
Pergula 37 44
Pertuza 37 44
Perugia 36 53
Pescantina 34 46
Pescara 39 43
Pescha 40 45
Peschera 33 45
Pessa 33 39
Peteglia 39 42
Petelia 42 40
Petra C. 31 43
Petritola 38 44
S. Petro 33 38 34 45 31 31
42 41
Peve 41 45
Pezaro 37 45
Pfait 31 46
Pfunt 33 47 33 46
Piazenza 32 45
Piano 36 45
Pianora 34 42
Ptcigithon 32 45
Picino C. 35 43
Pie di Luco 37 43
Pio Morle 33 42
Pierla 36 43
S. Piero 39 45 35 44
S. Piero P. 42 43
Piesto 39 41
Pietrapola 32 41

Pietra

I N D E X.

Pietra Santá 33 43
Pieve 33 46
Pieve C. 36 43
Pigna 38 44
Pila 32 41
Pilastrina 37 42
Pinarol 30 44
Pinoa 34 47
Pinzano 36 47
Piombino 34 43
Piran 37 46
Pisanco 31 39
Pisciota 40 41
Pisin nova 38 46
Pisogno 33 46
Pistoia 34 44
Pisa 34 43
Pizzo 41 39
Po flu 34 44 35 42
Poderna 35 46
Poggio 32 41 34 45
37 43 34 44
Pola 38 46
Polcenigo 35 46
Polenta 35 44
Polese 31 46
Policastro 40 40 42 40
Policor 42 41
Polifila 34 45
Polignano 42 41
Polina flu. 45 41
S. Polo 33 44
S. Polo C. 36 43
M. S. Polo 38 44
Pomposa 35 45
Ponesma 33 46
Ponte Corvo 38 42
Ponti 37 43
Pontia 37 41
Populai 38 43
Populonia 34 43
Pordanon 36 46
Pore 33 44
Porgoriza 44 44 44 43
Portaro 34 42
Porto 38 44 34 45
Portolo 43 41
P Novo vide N.
Possata 33 40
Potentia 38 44 41 41
C. Pozo 31 44
Pozzolo 39 41
Pradas 34 47
Pramel 29 44
Praro 32 44 34 34
49 43
Predio 44 44
Pretoria 39 42
Primero 36 45 34 46
Pristina 45 44
Prolezo 31 46
Promon 36 44
Proniz 33 47
PROVINCIÆ pars.
29 43
Prunei 31 44
Puagri 32 40
PUGLIA piana 40 42
Pula Cap. 33 38
Pulzano 42 41
pund 34 46
Purcia 36 46
Pustlaf 32 46

Q.

QUart 33 38
Quia 33 38

R.

RAcena 43 40
Radda 35 43
Rade confani 35 43
Ravenstein 34 47
Ragne 29 43
Ragusa 45 40
Ragusi no. 43 43
Ragusi Vec. 44 43
Rain 39 47
Ramunde C. 37 44
Randazzo 40 38
Rapola 40 41
Raren 30 46
Rasino R. 39 43
Rasocalamo 40 39
Ratschach 39 47
Ravenna 35 44
Rasin P. 32 46
Re P. 39 46
Real M. 38 43
Real M. 35 47
Robordon 30 35
Recionico 32 49
Reconis 30 44
Recunati 38 44
Redine 42 40
Regia R. 33 43
Regio 34 44
S. Regolo 34 43
Reina 40 40
Remus 34 47
S. Reparata 32 46
Revet 34 45
Rezzo 31 43
Rhezo 41 38
Rhin flu. 32 47
Riccia 37 42
Riere 37 43
Rifrido 34 44
Rimano 39 44
Rippaile 39 46
Risine 44 43
Riva 33 46
Rivalgar 32 44
Rivalta 32 45
Rivarotte 30 45
Rivela 32 42
Rivella 40 41
Rivello 39 41
Riviere di Genoa 31
32 44
Rivo 41 42
Rocca forte 30 44
Rocca Imperial 41 40
Roccella 38 38
Rocha 45 43
Rochella 41 39
Rodanus flu. 30 46
Rodil 34 43
Rofrano 40 41
Rollo 28 47
Roma 37 42
Romagna 34 45
Romagna 31 45
S. Rome 29 46
Romena 35 44
Roncina 37 47
Rondo 41 42
Ronta 35 44
Roro 32 38
Rosa 41 39
Rosa marini 39 38
Rosano 42 40
Rossa 32 38
Rossana 33 44
Roiuek 35 47
Rovero 34 46
Rovigo 35 45
Rudino 43 44
Rudolfswerd 39 46
Ruffle 31 46

S.

SAaneck 38 37
Sabaso 41 40
Sabaudia 29 45
Sabie 33 45
Sabioncello 42 44
Sabionello 35 45
P. Sacho 35 46
Sacil 35 46
Saffari 31 40
Sagona 32 41
Salandra 41 41
Salcin 34 44
Salerno 39 41
Salese 43 42
Salli 29 45 34 46
Salo 33 46
Salpe 41 42
Saluze 30 44
Samigo 37 41
Sampione 30 46
Sanesi 41 41
Sango C. 38 42
Sanguene 34 45
Sanlego 38 45
Santia 30 45
Saourges 30 43
Sara 40 43
Sarabis 33 38
Sarda 33 40
Sardinia 33 39
Sardoum Mare 30
41 39
Sarlope 32 39
Sarmonetta 37 42
Sarno 39 41
Saroch 33 38
Sasonese 33 39
Satirana 31 45
Sarungas 32 46
Sasello C. 31 44
Saseno 44 41
Sasig 38 45
Sassori 32 40
Sasso 35 43
Saturnia 35 43
Savigliano 30 44
Savignone 32 44
Savona 31 44
Savus flu. 37 47 42 46
Sacabich 43 44
Scalea 40 40
Scalogna 39 43
Scarino 34 43
Scecuara 38 43
Sceggia 36 44
Schieri 33 39
Schilacci 42 29
Scneberg 39 29
Sciant 40 45
Scio 34 46
Scixa 40 45
Sclavonia 40 47
Scausa 36 47
Scondrani 44 44
Scopuli 45 40
Scorolo 38 44
Scuttari 45 43
Sebenico 41 45
Sedistan 43 44
Segna 37 42
Sejano 35 43
Seissenburg 39 46
Sella 32 44
Selvoli 36 44
Seminara 41 39
Senegalia 37 44
Sentina 37 44
Sepino 39 42
Seprio C. 31 45
S. Sepulcro 30 45
Sera 40 41
Sera Vale 30 44 37 43
Sere 39 41
Serentinum 34 47
Serezana 33 44
Sermene 32 45
Sermion C. 33 46
Sermona 38 43
Serono 31 45
Serpentera 33 38
Serra 37 44
Serra Capriola 40 43
Servo 31 43
Sessa 38 42
Sessula 39 41
Sesto 31 44
Sestri 32 45
Sethio M. 36 47
Setri 38 44
S. Severa 36 42
Severano 32 29
S. Severino 37 44 39 41
Seviza 30 43
S. Sexti 35 47
Sexto 38 42
Sezza 37 42
Sfinga 42 45
Sicilia 38 39 38
Sider 30 46
S. Sidro 43 41
Siena 35 43
Silva 39 45
S. Silvestro 37 43
Simari 32 39
Sinerea 31 41
Sinope 38 41
Sirene 39 41
Sismen 30 46
Sistri 32 41
Sitten 30 46
Slimuisa 40 46
Snals 33 47
Sniela 38 46
C. Svave 34 46
Sofre 37 44

I N D E X.

Sokol 41 46
Solefra 39 41
Soliere 34 45
Soncino 32 45
Sopploncha 41 47
Sora 32 39 38 42
Sorano 35 43
Sorefina 32 46
Sori 32 44
Sorris 32 38
Sotrono 38 42
Spalato 41 44
Spartivento C. 41 38
Spaur 33 46
Spennino 38 42
Spetia 33 44
Spezan 33 44
Spezano 41 40
Spilimbergio 34 44 36 47
Spinacula 41 41
Spinarfa 45 41
Spinnazzola 40 41
S. Spirito 32 41
Spital 31 47
Splugen 32 46
Spoletano ducato 36 43
Spoleto 37 43
Stachilago 35 42
Stagno 34 44
Stagno de Diana 33 42
Stain 38 47
Stains 33 37
Stantz 31 47
S. Stephano 32 44 35 42
Stegberg 38 46
Stela 34 45
Stenico 33 46
Sterge 33 38
Sternitza 41 46
Stigliano 36 42
Stillo 42 39
Stillo Cap. 42 26
Stinifa 44 44
Stor 33 46
Stra 35 46
Stromboli 40 39
Strutta 43 41
Strura C. 30 44 31 45
Sturlitfch 40 46
Sublaco 37 42
Subtiga 43 44
Sultz 32 46
Summo Laco 32 46
Sundrio 32 46
Surula 32 39 33 39
Sura 29 45
S. Wynar 42 46
Syllano 41 40
Syro 42 41

T.

TAggia 30 44
Taormia 40 38
Taranto 42 41
Taranto golfo 42 40
Tarfia 41 40
Tavaas 32 47
Taverfch 31 47
Teio 32 44
Telamone 35 42
Telefe 39 42
Tenda 30 44
Terra Nov. 34 43
Tercha 31 45
Terle 34 47
Termole 41 43
Terni 37 43
Ternovifa 44 45
Terracina 38 42
Terra Nova 33 40 41 39
Tefino 34 46
Theano 38 42
Thieti 39 43
Thirrheno Mare 36 41
38
Thun 30 47
Tieffin 42 49
Tina 41 45
Tirol 33 47
Tirolis Com. 33 47
Tifana 36 46
Tivoli 37 43
Tizan 33 44
Toblin 33 46
Todi 36 43
Tolar 32 38
Tolaro 33 40
Tolmezo 36 47
Tollentino 38 44
Trobolo 23 46
Tore 32 44
Toreta 29 44
Torigia 32 44
Torniela 35 43
S. Toramo 31 40
Tors 42 41
Torti 32 41
Tortona 31 44
Tortolim 33 39
Tofa 39 38
Tofcano 34 36 43 42
Tofcanella 36 42
Trajeto 33 44
Trajetto 38 42
Trojana 39 38
Trane 41 42
Trapiana 39 42
Traw 44 44
Trebocora 40 45
Trento 34 46
Treponti 37 43
Trevifana Marca
34 46
Trevifo 35 46
Tribar 35 44
Tribeco 32 44
Tribigna 43 44
Tricario 41 41
Trieft 37 46
Trigno 34 46 39 42
Trinita 41 42
Trino 31 45
Tripalla 39 42
Triventi 38 42
Trivento 39 43
Troia 40 43
Trontano 30 46
Tropia 40 39
Trubico 31 45
Truffo 37 47
Tullono 39 43
Turino 30 44
Tufculo 37 42
Tufi 45 43
Tufis 32 47

V.

VAcolin 35 45
Vai 31 44
Valcinata 37 44
Valentino 33 40 33 49
Valerio 33 39
Valle 38 46
Valone 45 41
Valvaffon 36 46
Valviano 39 43
Varallo 30 45
Varan 33 44
Varono golfo 40 42
Varena 32 46
Varfi 43 45
S. Vas 31 47
Vdene 36 47
Vegia 39 46
Velica 41 46
Venere P. 33 44
Venetia 35 46
Veneto golfo 37 43
45 42
Venofa 30 41
Ventotiene 38 41
Venza 29 43
Venzar 43 44
Venfono 36 47
Verba 43 44
Vercelli 31 45
Verchiano 37 43
Vergogna 30 46
Vermelio 33 46
Verona 34 46
Verte negia 37 46
Verua 30 45
Verulo 38 42
Vefcovata 33 45
Veftice 41 42
Vetoria 37 44
Vetralla 36 43
Vetrina 43 41
Vgenti 43 40
Vgonia 31 45
Vicarello 36 42
S. Vincentino 39 42
Vicenza 30 46
Vico 34 43 39 41 40 42
S. Victor 35 46
S. Victoria 38 43
Vido 36 46
Viette 41 41
Vigevano 31 45
Vigne Caftrice 44 40
Vignoneto 26 43
Vilano 38 43
Vilar 29 44
Villa 40 45
Villach 37 47
Villa fontana 34 45
Villa franca 30 44 34
45 33 44
Villa nova 30 44 32 38
35 45 43 41
Villa Petres 33 40
Villiare 41 40
S. Vincent 30 45 34 43
38 42
Vintimilia 30 43
Virle 30 44
Vifo M. 29 44
Viffe 37 43
Viterbo 36 43
S. Vito 36 46 38 43 39
43 42 42 42 41
Vivaro 33 42
Vivey 29 46
Vizano 33 44
Vlaftra 40 41
Vnzo 31 44
Vogera 31 45
Volane 35 45
Volcano 40 39
Vologno 34 44
Volpiano 30 45
Voltara 34 43
Voltri 31 44
Vratar 44 44
Vrbino 36 44
Vrego 45 42
Vro taz 43 45
Vfel 30 45
Vftica 37 39

W.

WAllis 29 30 46
Wamifch 40 46
Winitfch 49 46
Windifch Marck 39 46
Wulturaria 40 42
Wulturaira 40 42
Wy C. 30 44

X.

XIran 44 44
Xuonigrat 41 45

Z.

ZAbia Co. 44 43
Zagrabia 40 47
Zanara 35 42
Zara 40 45
Zara Vechia 40 45
Zelo 34 45
Zeng 39 46
Zerniza 44 44
Zifra C. 33 45
Ziran 39 43
Ziro 33 44
Zirfignano 44 40
Zocol 44 43
S. Zorgi vide G.
Zorle 32 45
S. Zuan 35 45 38 46
Zucea 41 45
Zuchi 37 46
Zwezan 41 46

Index locorum in Tabulam generalem Græciæ.

A.

ABdera 35 43
Acuari 48 41
Acurgo 43 41
Averfi 51 40
Agatoniffi 56 38
Achaia 50 51 39
Aiomania 50 41

Aladriano

I N D E X.

Aladriano 46 40
ALBANIA 46 42
Albanopolis 46 42
Alcipo 47 32
Alea 49 37
Alesano 43 40
Alessia 45 43
Aliphera 48 37
Alone 48 37
Alpheus flu. 48 37
Altamura 50 56
Altolvogo 56 39
Ambracia 47 39
Amista 54 39
Amphiloca 47 39
Amphipolis 51 42
Amphisa 48 39
Anastasia 54 39
S. Andania 55 41
Andano 56 43
S. Andrea 43 43
Andri 53 39
Andrinopoli 53 44
Anea 56 39
Annico 55 43
Annia 52 36
Anthedon 51 39
Antigonea 48 42
Antigonia 45 41
Ante de Milo vide M.
Anthiocheta 55 42
Antipachsu 46 39
Antivari 44 43
Antopatra 49 39
Anvia 57 38
S. Anzolo 51 36 & 55 39
& 57 44
Aphordisias 54 43
Apolimana 48 43
Apollonia 49 42
50 42
Apre 55 43
Aquila 55 42
Arachtus 47 39
Aracona 50 37
ARCADIA 48 49 37
Archiepelago 54 39
36
Arco 55 43
Arethusa 51 42
Argito 46 40
Argos 49 37
48 38 47 39
Argostoli P. 46 38
Argusa 48 40
Armena 52 39
Armilia 53 44
Armiro 49 40
Armiro golfo 50 40
Arsura 51 41
Artos 48 36
Artzenta flu. 45 42
Arzen terea 53 27
Arzus 55 43
Asaba flu. 49 40
Ascuja 59 36
Asea 49 37
Asera 49 42
ASIÆ Pars 57 41 40
Asiton 48 39
Asperosa 53 43
Aspropiti 49 39
Asso 55 40
Assum 55 41
Astacus 47 39
Asteo 46 37
Asteria 46 58
Atalanta 50 39
Athenæi 51 48
Athyra 56 44
Atrax 48 40
Attea 56 40
Avido 55 43
Aulis 41 39
Avostoma 47 41
Auramio 48 37
Axiopolis 52 43

B.

Babia 46 41
Bagoa 48 44
Baiatzel 53 43
Balezo 45 43
Barbasti 55 44
Bardagi 47 43
Bassan 46 41
Bastia 46 40
Bazar 49 43
Bazarich 51 44
Beba 46 43
Beiza 50 53
Belemia 49 37
Belgrado 46 41
Bella pola 52 37
Belliza 49 44
Bellizaroza 49 44
Belveder 47 37 48 37
Belurat 45 41
Berga 51 43
Bergoza 53 43
Bergus 54 44
Betonia 50 36
Bicocha 48 37
B hliza 48 41
Bilgiur 55 44
Bilz 50 44
Bitoglia 46 42
Bodna 48 42
Bodza 49 44
Boion 50 40
Bondiniza 50 39
Bordagut 49 36
Bosine 48 44
Botte P. 51 36
Bra 52 43
de Bracaguard 40 43
Bracz flu. 52 43
Brailove 48 44
Brauron 51 38
Brendrice 53 43
Buchetium 36 40
Budoa 44 43
Bursiserpa 45 40
Burtus dizus 54 44
Biston 53 43

C.

Cabri 56 43
Cairo 53 38
Calamata 49 36
Calame 49 36
Calamo 46 38
Calamota 43 43
Calamoti 55 30
Calina 45 41
Calitere 50 43
Caloiero 53 39 50 40
Caloni 55 40
Caloni P. 55 40
Calonino 57 43
Calonisi 48 36
Culopinzi 51 44
Caludris flu. 51 44
Camera 54 36
Camergena 52 43
Caminiza 46 40
Caminizana 52 43
Canina 46 41
Canistro 50 41
Canistro Cap. 51 41
Canupi 55 36
Cappello 44 44
Caphareus Portus 52 39
Capra 52 37 56 37
Caprera 48 36
Capri 51 41
Capsia 54 44
Caragusa 55 43
Caranio 52 36
Carchi 57 36
Cardamile 55 39
Cardica 50 40
Careala 51 42
Caridia 55 43
CARIDIA Golfo 54 53
Caristus 52 39
Carrabia 49 42
Cartona 49 37
Casal 53 44 49 43
Casalno 53 41
Casi 48 43
Casima P. 57 38
Cassandro 50 41
Cassio 47 35
Cassiopa 47 46
Castaniza 47 37
Castel marmoro 57 37
Castel murato 55 42
Castoria 47 42
Castri 54 42 48 37
Castri de Rotoma 50 36
Castro novo 44 43
Castro Vechio 46 38
Castru 46 38
Casuri 50 42
Casystes 56 39
Cataro 38 43
Catazo 45 43
Cavala 51 42
Cavaz 45 43
Caura 53 38
Cazucay 56 35
CEFALONIA Insula & Civitas 46 38
Celcuderis 51 37
Cenechree 50 38
Ceos 56 39
Cerigo 51 36
Chabrius flu. 50 42
Chacz 47 43
Chalcis 51 39 48 39
Chalidon 47 38
Chaon mons 49 37
Checelie 50 43
Cheuozua 47 41
Chiarenza 47 37
Chidonia 55 40
Chiero 54 37
Chimera 45 40
Chimi 52 39
China 46 43
Chiorlich 55 44
Chiores 49 36
Chipo 56 39
Chitana 56 36
Chiretie 48 40
Chirocari 47 44
Chisear 54 43
Christiana 53 36
Christoo 57 43
Chimera 45 41
Circinio 48 36
Cisalcon 45 43
Cicella 46 40
Ciutri 50 37
Claucos 49 38
Clazomene 55 59
Cleone 50 38
Cleulta 49 39
Clisura 46 41
Clitor 49 37
Clodiana 45 42
Cluzzurizza 48 44
Cochino 54 42
Cogito 54 41
Cogniza 51 44
Coiari 47 42
Coliza 47 46
Colochina 50 36
Cologna 49 41
Coloiero 49 35 56 37
Colombo 47 38
C. Colone 52 38
Colophon 56 39
Comarus 46 39
Comea 48 37
COMENOLITARI
47 41
Comercho 57 44
Congerba 56 34
Coniga 48 40
Constantinopolis 57 44
Contessa 51 42
CONTESSA GOLFE
52 42
Compaguich 47 44
Copri 53 44
Coprivaz 48 44
Copriza 54 44
Coraffa 49 41
CORFV Civitas & insula
45 40
Coriani 45 41
Cornia 49 39
Coron 48 36
Corona 48 39
Coronata 55 39
Corotia 50 38
Cortopeli 47 37
Coryto 50 38
Corza 38 43 47 40
Corzapazari 48 41
Coseno 53 42
Cos 56 37
Coza 45 43
CRAINA 44 43

Carnon

INDEX.

Carnon 40 41
Cratovo 49 43
Crazo 46 44
Crio C. 56 37
Criſſa 39 38
Criſſo 50 42 48 36
Criſto 49 36
Criſtopoli 52 43
Croia 45 42
Crulevacz 49 43
Cruelevaz 51 43
Culurita 48 38
Cuma 56 40
Cumiza 45 44
Cunaſi 52 44
Curſia 55 38
Cutavo 36 38
Cuzolari 47 38
Cyllene M. 49 47
Cypſela 54 43
Cyrra & anti Cytra 49 38

D.

DAgno. 45 43
Damala 51 38
Damala 50 38
Dardanello 48 38 55 42
46 39
Dardaſi 46 42 46 41
Dattoli 54 38 55 37
Deduviſio 49 40
Delfi 49 39
Demitriada 50 40
Demonare 59 39
Deonia 55 36
Dutuino 46 40
Devoda 48 42
Diaſchillo 57 48
Diavolo 47 42
Dibra 47 42
Didaſcalio 46 38
Didymi 50 38
Dine 54 43
Diomiſades 56 36
Dlon 50 40
Doari 51 42
Dolazi 45 48
Dolciguo 44 48
Dolicha 47 40
Domochi 49 50
Domonignizam 47 41
Donoriguiza 48 41
Douſti 47 40
Dragona 49 44
Drogonere 51 36
Dragoniſi 54 38
Draguſa 48 44
Drecanum 56 37
Dreuale 53 44
Drinaſto 45 43
Drino flu. 46 43
Drobogliza 49 69
Dromo 51 41
Druſibala 55 44
Ducato C. 46 48
Dulichiorui 46 38
Durazo 45 42
Durazo C. 45 42

E.

EDeſza 49 42
Edrocelno 48 38
Eſeſo 56 33
Eialia 49 38
Elada Fagni 46 41
Elatria 46 40
Elbena 50 38
Elea 56 40
S. Elia 54 40
Elis 47 37
Elorina 47 42
Endero 46 43
Eneo 54 43
Engia inſula & golfo 51 38
Epichero 47 40
EPIRUS 46 47 39 40
Eria 35 42
Erigonius flu. 47 42
S. Erini 53 36
Erithre 55 39
Ernanio 55 42
Eſapo 51 36
Eſena 50 38
Eſino 50 38
Eſchibaba 44 42
Evello 48 39
Euporia 49 43
Europus 47 41
47 42

F.

FAlconera 52 37
Falconera 54 36
Fanar 57 42 53 33 50 42
Fanaro 46 40
Faneromeni 48 36
Fanu 44 40
Farſa 49 40
Faſio 51 41
Ferachich 54 43
Ferimaco 56 38
Fermenia 52 38
Fig 48 39
Figalo 46 39
Figella 56 39
Figena 56 39
Filen 57 42
Filippo 51 42
Fiſiunto 50 48
Fume de mar 53 43
Fochia 45 43
Foele 48 37
Foia Vec. no. 56 40
Fonus 52 42
Fornaſe 51 43
Forno 45 43
Fornoli 55 38
Foſa 46 43
F. Franceſco 47 38
Franzio 48 37
Frura 56 42
Fuor 50 38

G.

GAdepoga 50 36
Gaimitano 48 38
Galato 47 38
Gallipolis 55 43
Galo 48 36
Gambruſa 52 41
Gardichi 48 37 49 37
Gargulia 48 36
Gariſcus 48 43
Garonizi 56 38
Gazorus 51 43
Gereſtus 52 39
C. Gero 55 40
Geth 55 44
Gierimia 55 40
Gierra 54 39
S. Georgio 50 41 54 39
46 38 45 43 36 42
48 41 35 37
S. Georgio Cap. 51 40
Gipp 57 38
Gira 57 38
Giſopoli 52 43
Gnidus 56 37
Goir 49 57
Gomeni 46 40
Gomphi 48 40
Gona 48 40
Grachovo 47 43
Gramata 45 40
Granca 49 42
C. Grega 55 42
Gregori 47 44
Guardia 50 44
Guiſcardo P. 46 38
Gulmaza 52 43
Guraſenda 46 33
Gutibar 46 42
Gurguſa 48 44
Gyrio 50 40

H.

HAlicarnaſſus 57 35
S. Helena 55 40
Helice 48 38
Helvas 54 56
Heraclia 40 43 47 42
55 43
Heralea 56 41
Hippata 47 39
Holorita 51 39
Homile 48 39
Horma 47 42

I.

IAco 50 40
Ialia 47 38
IAMBOLI 50 52
Ianizari 49 40
Ianizaw 55 42
Ianazi 43 39
IANNA 47 40
Ianna 47 40
Iannina 50 42
Iarmenitor 55 42
Iaſtura 52 39
Iawr 56 44
Ibar 47 44
Idomena 48 42
Ifitirga 47 43
Ignano 48 37
Il home 48 40
S. Ilia 51 40
Iorum 48 43
Ipſola 54 43
Irano 51 43
Iria 49 37 50 36
Iſch flu. 50 43
Iſtechie 49 37
ITALIÆ Pars 43 40
Iura 51 41
S. Ixet 45 42

L.

LAchi Cap. 45 42
Lachiſat 46 42
Lacondea 53 41
Laco Suichio 48 41
Ladineve 45 43
Lagia 49 39
Lameleda 43 43
Lamia 49 49
Lan 46 40
Lanana 47 43
Lanbina 48 38
Landau 49 37
Landimiri 56 41
Langiſtro 51 42
Lango 56 37
LAPLACA 45 41
L'Arcadia 48 36
Lariſſaa 50 40
Lariſſo 49 40
Larta 47 39
Lartachi 56 43
Laſterocheri 48 41
Laſtin 53 41
Lavacra calida 51 37
Lecheo 50 38
Lembalo 50 42
Lembro 54 42
Lemito 46 40
C. Lenguela 44 41
Leondari 48 47
Lepanto 41 38
LEPANTO golfo 48
49 38
Lepoſu 46 40
Lerna 49 37
Lero 42 39 55 37
Leſindra 56 36
Leſterecori 52 43
Lera 49 42
Leucas 46 39
Leuce 56 40
Levita 55 37
Liabia 47 43
Ligia 54 43
Limacaſi 48 42
Limne 41 39
Limonia 47 36
Lapſa 50 39
Lipſina 50 38
Lipſo 55 38 50 39
Liſimachia 55 43
Litar 50 39
LIVADIA 48 59 39
Locrida 47 42
Lordrin 45 42
Logiton 50 39
Longan 50 29
Longanico 48 37
Longon 55 43
Loreo 51 29
Loro 55 39
Lovo 55 35
Lycea 50 37

M.

MACEDONIA 48 42
Macedonia 52 43
Macri 54 43
Macroniſi 52 38

Maganico

Maganico	49 36 50 36
Magneſia	50 40
Magriſi monte	44 44
Maina	49 36
Mala	51 38
Malanto	44 43
Malaria	56 44
Malathia	56 44
Malfetan	57 37
Malio C.	51 36
Malvaſia	51 36
Mandria	56 38
MANDRIA mare	56 38
Mandro	53 41
Mandugo	51 39
Mantelo Cap.	52 38
Mantinea	49 37
Maratha	49 37
Marathon	51 38
Marato	55 44
Mare Mediterraneũ	44 38
S. Maria	47 40 40 37
S. Maria Cap.	43 40
S. Maria de Pretoria	47 41
S. Maria Roxa	44 43
Mariza flu.	53 44 51 43
	54 44
Marmora	56 43
Marognia	53 43
Marta	51 36
Maſtico	55 39
Mata caſa	49 39
Matapan Cap.	50 35
Mategia	49 36
S. Maura	49 38
Maure	55 42
Maximianopolis	53 43
Mechano	55 43
Medea	45 43
Medin	46 44
Medon	45 43
Megapolis	49 37
Megara	50 38
Megra	50 38
Mela	55 44
Melantrada	56 43
Melas major fl.	54 43
Melas menor flu.	55 43
Melaſſo	57 36
Meline	59 38
Meliſſe	50 38
Melito	55 42
Meliturgis	50 42
Melozaes	50 36
Menaleto	55 40
Merlera	45 40
Mermiga	53 38
Metellino	55 40
Methana	51 37
Metropolis	48 40
Mezzo	43 43
Microviza	48 44
Milo	52 37
Anti Milo	52 37
Milolithus	53 43
Mirone	54 38
Miſitra	49 36
Modon	48 36
Moleſo	53 42
Molini	48 36
Molycria	48 38
Monaſterio	
Moncaſtro	46 42
Moneſter	48 42
Monte di Nettuno	54 41
Monte Santo	51 42
Monte Santo cap.	52 42
Mopſius	48 40
Morava flu.	48 44
Morcan P.	56 41
Morea	48 50 37 36
Morgo	54 37
Moſeniga	48 36
Moſtolun	49 39
Mundi	49 37
C. Mulgo	45 40
Munichiæ	51 38
Myndus	56 38
Myrina	56 40
Myrza	48 41

N.

NAmphio	54 36
Napolino. Vech	50 37
NAPOLI Golfo	50 37
Natolica	47 38
Navarino	48 36
Neangome	57 43
Neapolis	53 42
Nedina	48 36
NEGROPONTE	51 52
	39
Negroponte	51 39
Neo caſtro	49 37 47 38
Neoſpiti	48 37
Neoſtria	52 43
Neſſava flu.	47 43
Nicalidi	51 42
NICARIA	55 38
NICARIA mare	55 39
Nicea	47 42
Nicia	50 38
Nico	48 37
Nicol	52 44
S. Nicolo	48 41 55 39
	46 38
S. Nico P.	46 37
Nicomedia	58 43
Nicopolis	52 42
Nicſia	54 37
NICSIA	54 37
Nio	54 37
Niſea	50 38
Nizari	56 36
Novigrado	48 42
C. Novo, vide C.	
Novomont	45 44

O.

OEnoe	51 49
Olbia	58 43
Olenus	47 39
Ombla	43 43
Opula	51 40
Orchimus	45 40
Ormoas	50 36
Orſo	45 41
Orudiza	54 44
Oſopo fl.	50 39
Oſſa	50 42
Oſtia	47 40
Oſtodiſus	54 44
Oſtro	48 42
Otranto	43 41
Oxinea	47 40

P.

PAchſu	46 39
Pagæ	50 38
Pavonere	57 43
Palachi	46 38
Palamida	50 37
Palatio	57 38
Paleo C.	55 41
Pallantia	48 40
Palmati	46 37
Palmoſſa	55 38
Palo caſtro	53 42
Palormi	56 43
Pandia	55 43
Pandico	50 40
Panormo	45 40
Pantiro	55 43
Papa	47 38
Papadales	45 42
Papigo	46 42
Paræcopolis	48 43
Pario & anti Pario	53 37
Paris	55 43
Paſimida	52 37
Patras	48 38
Pelagniſi	51 41
Pelari	53 41
Peleo caſtro	46 38
Pella	49 42
Peo P.	47 37
Pergamum	52 43
Pergolo	53 37
Pericari	49 37
Perparea	54 40
Perus	48 38
Peſari	49 42
Peſchera	47 39
Peſchiera	45 41
Peteni	52 35
Petilia deſtr.	46 38
Petorche	47 38
C. Petra	55 40
Phalanna	49 40
Pharaia	49 37
Pharæ	48 38
Phare	48 37
Phea	47 37
Pheſtus	47 40
Philippi	51 43
Philipopoli	52 44
Phœnix	58 37
Pidanemo	50 41
Pigrino	54 39
Pilis	51 37
Pilodes	46 40
Pilos	47 37
Piper	52 41
Pira	54 37
Pirgo	45 42
Piro	51 38
Piroſi	49 44
Pirſana flu.	48 36
Piſcopia	56 36
Piſtrina	47 43
Pitio	55 39
Placida	55 36
Plana	55 36
Platamona	49 41
Platari	52 39
Pleda	51 37
Pleurona	47 39
Polegaſa	53 36
Policandra	53 37
Polina fl.	45 41
Poline	45 41
Polino	53 37
Poliri	52 37
Poliſtro	55 43
Politica	51 39
S. Polo	51 36
Ponta dura	54 41
Ponti quaranta	49 41
Popiza	52 44
Porama	49 36
Porcelli	55 36
Porgoriza	44 43
Portimo	51 39
Porto Quir	49 41
Pras	55 43
Praſoniſi	51 40
Premuli	46 41
Preſpa	47 43 47 42
Preſtean	49 36
Priene	56 39
Prileppo	46 42
Priſna	46 43
Priſtina	45 44
Priviti	57 43
Prodeno	48 36
Pruſias	58 43
Pythæum	48 40

Q.

QUehatuino	50 40
Quimano	52 37
C. Quiviza	57 43
Quoſo	51 41

R.

RAchaz	45 43
Raguſa	45 40
Raguſco P.	45 41
Raguſi novec.	43 44 43
Raimer C.	51 48
Ranina	46 41
Raolia	53 37
Rapan C.	50 36
Raphti	52 38
Rato	55 38
Ravina	46 41
Recrea	56 43
Redoni Cap.	45 42
Rego	57 43
Relazariza	51 43
Remomilo	52 36
Rhamnus	51 39
Ricovera	53 39
Riſine	44 43
Riſno	49 40
Rocha	45 43
Rocho	54 38
Rodia	56 43
ROMANIA	53 55 43
Roſſa	49 38
Rudicho	55 43
Ruinæ	55 41 55 40
Rundrico	48 42
Ruſio	52 43
Rutarida	51 42

S.

SAbioni	50 41
SACANIA	50 36

Sagra 50 40
Sahino 50 38
Sal 51 43
Sala 53 41
Salatina 46 43
Saleſe 46 40
Saline 54 42
Salmineo 49 38
Salmutara 48 38
Salnich fl. 46 41
Salona 49 38
Saluſi 46 42
Samandrachi 54 42
Saminti 50 38
Samo Inſ.& civitas 56 39
Sanda 46 40
Sandino 51 42
Santi quaranta 55 41
Santo monte golfo 51 41
Sapienza 48 36
Sapoza 47 42
Sar 46 43
Saramont 52 43
Sarans 50 36
Saraquino 51 40
Saria 57 36
Saribrod 49 44
Saſeno 44 41
Savaſtopoli 52 43
Scala 54 41
Scampi 46 42
Scanda 52 40
Scapſiler 53 43
Scarpanto 57 35
Scarpanto mare 56 36
Scaſcova 48 43
Schiati 51 40
Schilla 51 38
Schilli C. 51 37
Schim 48 44
Schio 57 43
Schio golpho 57 43
Scio 54 43
SCIRO 52 39
Sciropola 52 39
Scopuli 45 40
Scopulo 46 38 51 40
Scotuſa 49 41 50 43
Scrova 55 36
Scupi 48 43 49 38
Scutari 57 44 45 43
Scydra 47 41
Sdille 53 38
Seche 46 37
Seunizo 48 38
Seleniza 50 36
Selimbria 56 43
Sequino 57 42
Serpe 54 36
Serphino 52 37
Sertiana 47 42
Seſto 55 33
Setines 51 38
Sette pozzi 51 37
Sicandro 53 36
Sichino 53 36
Sicyon 49 38
Sidarizo 50 36
Sidero 50 42
Sidero caſto 48 36
Sidra 51 37
Sidro 48 38
Sidro C. 46 38
Sigillo 53 37
Signi 49 39
Signo Prom. 54 40
Silla 49 36
Sils 50 44
Simie 57 37
Sinis 46 44
Sinopoli 56 39
Siphano 52 37
Sirna 53 38
Stelleo 50 40
Sitrocapſia 50 42
Siveri 50 38
Smyrna 56 39
Soganico 50 39
Solo caſtro 49 38
Sopſia 50 44
Sorelli 51 40
Sorena 53 42
Soſthenis 48 39
Spaſſo 46 43
Spes 56 44
Specie 56 37
Spiga 51 43
Spinarſa 45 41
Spinarſa flu. 45 42
Stagno 43 44
Staguida 56 36
Stalifi 45 42
Stalimene Inſula & civitas 43 41
STAMPALIA 55 36
Samuch 51 43
Standia 56 37 54 36
Stanuch fl. 52 44
Stapodia 54 31
Starichino 48 42
Statoria 47 44
Stelar 52 42
Stella 50 37
Stenoſa 54 37
Stibagna 49 43
Stinga 56 40
Stivo Lago 49 38
Stipe 50 42
Stobi 48 43
Stovania 56 44
Straga 46 41
S. Strati 53 41
Straza 46 43
Strivali 47 36
Stymphalus 39 38
Suachiveſtra 49 44
Suatza 48 44
Sucamino 51 39
Suchogrelo 46 43
Sucova 49 44
Suda 53 38
Suguth 54 44
Suraviza 53 43
Sutlca 50 38

T.

Talandi 50 39
Talanti 50 39
Talitada 51 39
Tallatbaſer 51 44
Tamoriſa 46 41
Tantanzar 54 34
Tariſticri 54 41
Tartaga 41 44
Tasfaiſa 48 37
Taſſo inſula 53 42
Tegea 48 37
Telus 56 37
Tempyra 53 43
Tenari 48 37
Tenedo 55 41
Tepola 46 41
Termerium 53 37
Ternava 50 44
Terremotro 49 39
Thebe 49 39
Thebo 50 39
Theodoro 54 40
Theſbo 41 40
Theſſalonica 50 42
Theſſalonichi golfo 50 41
THIGUES 49 43
Thiguez 49 43
Thormopoli 49 39
Thurium 52 38
Tidrico 47 42
Timacum 47 43
Tireſia 53 36
Tirynthi ruinæ 50 37
Titre 53 38
Toaſtri 50 37
Tochmolicati 46 40
Tochmolicati 46 41
Tolie 52 44
Tolſſi 46 38
Toplica 47 44
Torpillus 49 43
Topyrus 52 43
Torneſſe 47 37
Toviſa 49 38
Trachir 49 41
Traianopoli 54 43
Trait 52 43
Trapano 47 38
Trebigna 43 44
Treich 52 44
Tricca 48 40
Tricola 48 40
Trivogiſta 47 43
Trippiana 49 38
Tritano 57 43
Trivene 49 38
Tronco 51 39
Troponitz fl. 51 44
Tuſi 45 43
Tyriſſa 47 41

V.

Vacarevo 50 44
Val compare 46 38
Valgaracaraz 51 44
Valia 51 39
Valiſſo 54 30
Valona 51 39 45 41
Var 47 44
Vardani 46 38
Vardiani 46 37
Vardogna 49 37
Variara 48 43
Vaſigli 52 44
S. Vaſili 50 37 48 41
Vaſilica 55 40 51 36
Vaſilidi 47 38
Vaſilipotamo 47 36
Vaſilocamo 50 36
Vaſtanza 48 41
Vatar 46 42
Vdagrada 45 48
Vedriniza 48 31
Velechi 47 39
Veliciſta 57 40
Vendenis 48 43
S. Venetico 58 36
Veneto Golfo 44 42
Ventre 51 43
Veria 49 42 50 37 47 41
Verlichi 49 41
Veſelin 45 44
Vichio 55 39
Vidonar 48 40
Vigne caſtrice 43 40
Vinero 48 37
Viſicardo 46 38
Vitolie 49 43
Vitulo 59 36
Vitupio 55 43
Vlaſco 50 43
Vlpianum 48 43
Vniſſa 46 42
Vnito Caſtro 46 42
Vodiza 37 39
Vohitorno 48 43
Volanda 49 42
Voli 47 40
Vollo 49 40
Volpe 57 37
Voſſica 49 37
Voſtica 49 38
Vaudania 49 36
Vraſabra 51 43
Vrego 45 42
Vtlo 50 36

X.

Xilopolis 49 41

Z.

Zabiaca 44 43
Zacoli 49 38
Zafrana 55 36
ZANTE inſula, & Civitas 47 37
Zarnis 51 43
Zas 48 44
Zea 52 38
Zeiton 49 39
Zera C. 47 37
Zerfanto 53 37
Zerniza 44 44
Zeta 45 43
Zevozua 47 42
Zinara 55 37
Zocol 44 43
Zopozo 45 43
Zoponzo 45 40
Zornata 49 36
S. Zorzi vide S. Giorgie
Zueria 48 46
Zupan 43 34

INDEX TABULARUM ITALIAE ET GRAECIAE.

1 Italia
2 Lombardiæ tab. 1.
3 Lombardiæ tab. 2.
4 Lombardiæ tab. 3.
5 Lombardiæ tab. 4.
6 Brescia
7 Veronæ Vincentiæ & Patavij dit.
8 Friuli & Istria
9 Tuscia.
10 Anconitana Marchia.
11 Campagna di Roma.
12 Abruzzo.
13 Puglia Piana.
14 Corsica & Sardinia.
15 Sicilia.
16 Stiria ducatus.
17 Sclavonia.
18 Walachia.
19 Græcia.
20 Macedonia.
21 Peloponnesus.
22 Candia.

FINIS.

Pol. Tow. Geograficzne w W-wie